ACTE ȘI LEGIUIRI

PRIVITOARE LA

CHESTIA ȚĂRĂNEASCĂ

SERIA II

DIN DOMNIA REGELUI CAROL

ADUNATE DE

RADU ROSETTI

VOLUMUL I

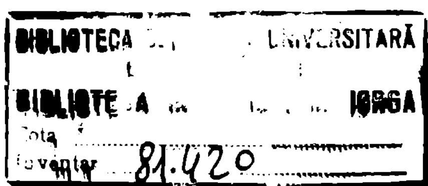
LEGILE DE TOCMELI AGRICOLE

PLOEȘTI

TIPOGRAFIA „PROGRESUL"

1907

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ
IORGA
81.420

1. LEGEA TOCMELILOR AGRICOLE

din 7 Aprilie 1872

DISCUȚIA IN CAMERA*)

Ședința din 9 Martie 1872

D. C. Kintescu, raportorul comitetului de delegați ai secțiunilor, dă citire următorului raport și proiect din lege:

Domnilor deputați,

„Proiectul de lege relativ la modificarea câtorvà articole din legea tocmelilor agricole, votat de Senat și recomandat de urgență deliberațiunii secțiunilor D-voastră, tratându-se de dânsele, a venit în discuțiunea comitetului delegaților, compus fiind din D-nii Ritoride Ioan, Văsescu Dimitrie, Deșliu Constantin, Millo Petru, Constandake Nicu, Boerescu Constantin și subsemnatul, care s'a constituit în ziua de 28 Fevruarie, în absența D-lui Boerescu Constantin, delegatul secțiunei VII, și deliberând m'a onorat cu însărcinarea de raportor.

Pe cât vedeți dară, D-lor deputați, acest proiect de lege ce are de obiect regularea și stabilirea raporturilor ce nasc zilnic între proprietari, arendași și cultivatorii pământului, nu poate să inspire mai puțină urgență și importanță Camerei, ca guvernului și Senatului; Camera simțià o imperioasă necesitate a se ocupà de această lege, din care agricultura, esențiala sorginte a avuției noastre naționale, să profite și să prospere. Ea nu puteà întârzià a legiferà într'o materie, la care se interesează masa popu-

*) Discuția și votarea acestei legi în Senat s'a făcut la 31 Ianuarie 1872 și se reproduce în acest volum la pag. 62—64, unde s'a trecut din eroare.

lațiunii noastre și prin care s'ar înlătură o mulțime de neînțelegeri, la care a dat loc, prin oarecare lacune, aplicațiunea legii din 1866; vă rog dară, D-lor deputați, a acordà indulgența D-voastră, incomplectei expuneri a acestei necesități, la care forțele mele se acord prea puțin, și apreciind importanța sa, ca și secțiunile D-voastră, care în unanimitate l'au primit, să-mi dați voie a vă citi proiectul de lege din care rezultă modificațiunile ce comitetul delegaților a crezut util a introduce la legea votată de Senat și pentru care în discuțiune vă voiu desvoltà motivele.

Raportor, **Const. M. Kintescu.**

LEGE

pentru

MODIFICAREA LEGEI TOCMELILOR AGRICOLE

Modificările votate de Senat.

CAPITOLUL I

Despre tocmelile pentru lucrări agricole

I.

La finele art. 2 se adaugă următoarele cuvinte: „*la această comună unde se va și depune spre a se înregistrà conform regulilor prevăzute la cap. III.*

II.

După art. 5 dela cap. 1, se adaugă următoarele articole:

Primarii cari vor contraveni dispozițiunilor art. 1, legalizând tocmeli pentru munci agricole ale unor locuitori străini fără certificatul prevăzut la art. 2, vor fi supuși la o amendă dela 50 până la 100 lei noi. Amenda aceasta va fi în folosul comunei, și persoana vătămată în drept a cere despăgubire, pe calea ordinară, pentru prejudițiul ce ar cercà din faptul primarului.

Modificări aduse la legea Senatului de Comitetul Delegaților Adunării.

Sunt de drept nule îndată ce ar aduce vătămare unei a treia persoane, învoelile ce s'au făcut cu locuitorii din comune străine, fără să fi prezentat certificatul prevăzut la art. 2.

CAPITOLUL II.

Despre munca agricolă.

III.

Prin munca agricolă se înţelege acea muncă pe care locuitorii o fac pentru exploatarea pământului.

IV.

Sunt recunoscute ca tocmeli agricole :

a). Toate angajamentele pentru cultura pământului, arătură, semănatul, prăşitul, secera, coasa, adunatul, căratul la arie şi treeratul;

b). Chiriile sau transportarea productelor, la oraşele sau porturile ţărei, or în alte puncte destinate şi prevăzute anume prin actele de angajament.

La acest aliniat, după cuvintele „*transportarea productelor*“ se adaugă „*de lemne, fân, „şi alte materiale care aparţin „muncei pământului*“.

Acestea însă numai atunci când obligaţiunile transportului sunt făcute cu locuitorii cultivatori de pământ, cari nu au ca meserie exclusivă cărăuşia:

c). Angajamentele prin care se dă cultivatorului o parte de pământ să-l exploateze cu a lui cheltuială şi în schimb să răspunză proprietarului o parte din recoltă sau muncă;

d). Angajamentele pentru lucrarea grădinilor de legume şi vărzării:

e). Tocmelile pentru lucrarea viilor cu bani pe pogoane sau parte din recoltă ;

f). Contractele pentru curăţirea locurilor cu tufăriş, scoaterea rădăcinilor şi prefacerea pământului pentru cultură.

După acest aliniat f, se adaugă aliniatul g.

g) Contractele pentru închirierea suhatelor, imaşurilor (islazurilor), precum şi toate angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la cultura şi exploatarea pământului.

V.

Contractele ce nu intră în categoriile sus menţionate, nu sunt considerate ca contracte pentru tocmeli agricole, nu se legalizează de consiliile comunale şi prin urmare nu se execută de administraţiuni.

La acest articol s'au suprimat cuvintele: *„nu se legalizează şi până la fine“*.

CAPITOLUL III.

Despre înregistrarea şi îndeplinirea tocmelilor agricole

VI.

La art. 9 se adaugă următoarele aliniate:

Toate tocmelile pentru munca agricolă se alcătuesc în prezenţa consiliului comunal respectiv, faţă fiind ambele părţi contractante.

La acest articol s'a adus următoarea modificare:

Toate tocmelile pentru munca agricolă, după ce se vor citì în prezenţa părţilor contractante de către consiliul comunei respective, vor dobândì confirmarea sa în lipsă de contestaţii a vreuneia din părţi.

VII.

Consiliul comunal este în drept să refuze legalizarea unui act de tocmeală, pe dată ce munca pentru care se învoeşte un locuitor este mai mare decât ceiace ar puteà lucrà el şi familia lui. La caz de refuz, părţile contractante vor aveà dreptul de a se plânge la comitetul permanent, care va statua de urgenţă şi definitiv.

VIII.

Orce tocmeli provenind din dobânzi sau care ar aveà de obiect a stabilì ipoteci sau solidaritate între locuitori, nu se vor confirmà nici executà de consiliul comunal, ci rămân a intrà în dreptul civil ordinar.

La acest articol s'au suprimat cuvintele *„nu se vor confirmà şi până la fine“* înlocuindu-se cuvintele suprimate cu *„rămâne a intrà în dreptul civil ordinar“.*

IX.

Art. 10 se modifică în modul următor :

Pe fiecare an, în luna lui Decemvrie, registrele tocmelilor de muncă agricolă se vor încheia de primar, se vor verificà de subprefect şi vor rămâneà în arhiva comunei.

Subprefectul va fi dator să raporteze prefectului despre aceasta mult până la finele lui Decemvrie.

La acest articol s'a înlocuit cuvântul *„prefectul“* prin acela de *„comitet permanent“.*

X.

La art. 11 se adaugă următorul aliniat :

Ele sunt obligate să înainteze comunelor, cel mult până la 1

Decemvrie al fiecărui an, registrele despre care se face mențiune mai sus.

XI.

Exploatatorii sunt obligați a depune, la 1 Decemvrie, la cancelaria comunei, lista de rămășițele de muncă ce mai au pe la locuitori.

XII.

Exploatatorii sunt obligați a dà muncitorilor chitanțe tipărite, din condici cu matcă, pentru toată munca ce li se face după contracte.

XIII.

La art. 13 se adaugă următorul aliniat:

Exploatatorului îi rămâne dreptul a cere despăgubire înaintea autorităților competinte, de la locuitorul care a fugit (dosit) și nu s'a putut aduce la muncă.

Acest articol s'a modificat în chipul următor:

In caz când după îndemnul și execuțiunea consiliului comunal, locuitorii vor arătà îndărătnicire sau vor dosì din comună, consiliul îndată va cere dela subprefectura locală a-i trimite ajutor de dorobanți, necesari la executarea locuitorilor îndărătniciți sau fugari, în contul vinovatului.

XIV.

Art. 14 din lege se suprimă.

Acest articol s'a suprimat rămânând cel din legea primitivă.

Raportor, **Const. M. Kintescu.**

D. *preşedinte.* D-lor, înainte de a intrà în discuţiunea generală, sunt dator să vă amintesc că aceasta este o modificare făcută de Senat la o lege existentă.

D. Tufelcică are cuvântul.

D. *Tufelcică.* Am cerut cuvântul numai asupra articolului 13.... (Sgomot).

Voci. Nu se poate; acum suntem la discuţiunea generală.

D. *M. Kogălniceanu.* Nu înţeleg ca cu ocaziunea discuţiunii generale, să fie oprit unui deputat de a vorbì în privinţa unui articol, când mai ales acel articol poate să aibă înrâurire asupra întregului proiect de lege. Ce pot eu vorbì în discuţiunea generală? să zic numai: resping legea? Dar nu trebue să arăt pentru ce?....

D. *preşedinte.* Eu n'am oprit pe d. Tufelcică de a vorbì, dar i s'a pus în vedere că suntem la discuţiunea generală.

D. *G. Brătianu.* Ceeace înţelegem prin discuţiune generală o ştim cu toţii foarte bine: o privire în total asupra economiei unei legi. Putem să zicem că cutare articol nu ne convine; însă onor. D. Tufelcică, să mă ierte, nu are dreptul să facă obiecţiuni, să critice un articol anume. Şi onor. D. Kogălniceanu, vechiu parlamentar, trebue să ştie că, într'o discuţiune generală, nu putem decât să arătăm, să criticăm partea politică, economică, ministerială a legii; iar nu să criticăm numai un articol. Putem face o discuţiune generală politică, economică, putem intrà în consideraţiuni generale asupra situaţiunii ţării.

Altfel, s'ar introduce o confuziune generală în desbaterile noastre.

D. *Văsescu.* Sub cuvânt că unui deputat nu-i place cutare articol, nu putem permite să discutăm acel articol cu ocaziunea discuţiunii generale. Acì se discută necesităţile generale: şi numai când vom venì la acel articol, D. Tufelcică va puteà să vorbească.

Voci. Inchiderea discuţiunii.

D. *N. C. Aslan.* Nu înţeleg pentru ce n'aţi permite să mai vorbească cinevà în cestiune de regulament: au vorbit până acum doi onor. deputaţi în cestiune de regulament, D. Brătianu şi D. Văsescu, şi amândoi au vorbit în acelaş sens; contra a vorbit numai D. Kogălniceanu. Vă rog, D-lor, să lăsaţi a continuà încă câtevà momente discuţiunea asupra regulamentului, ca să vă arăt

cât de mare este eroarea D-lor Brătianu și Văsescu în acest punct al regulamentului.

— Se pune la vot închiderea discuţiunii în cestiune de regulament, şi se primeşte.

D. *preşedinte.* Onor. D. Kogălniceanu are cuvântul în discuţiunea generală.

D. *M. Kogălniceanu.* M'aţi silit, D-lor, să vorbesc în fond şi să fac cum diceà adineaori D. Brătianu, consideraţiuni politice, ministeriale. Eu nu înţeleg că se poate face aceasta cu ocaziunea unui proiect de lege, care n'are alt scop decât modificarea câtorvà articole dintr'o lege organică care există, şi pe care nu o putem respinge. Nu pot eu să zic că rău a făcut ministerul de a venit cu legea aceasta, pentrucă recunosc că multe articole din legea de faţă sunt bune, sunt un progres făcut în legea vechiă care aveà defectuozităţi. Acum, dacă D-voastră veţi primì luarea în consideraţiune, fără suprimarea articolului 13, asupra căruia onor. D. Tufelcică voià să prezinte un amendament,—atunci voiu aveà neplăcuta sarcină a votà în contra legii. Eu, D-lor, vă rog să lăsaţi pe D. Tufelcică să vorbească, căci D-sa în calitatea-i de fost prefect, este în stare mai mult decât orcare altul din noi, chiar mai mult decât însuşi D. ministru de interne, să ne deà lămuriri, că prin acel articol veţi comite o eroare dacă-l veţi intercala în legea de faţă, căci el este o excepţiune la dreptul comun. Vă întreb, D-lor, este de trebuinţă oare, ca să facă o asemenea excepţiune, care ne duce la un timp pe care nimeni din D-voastră nu-l mai doreşte? Ei bine, cestiunea socială la noi este dejà regulată; voiţi D-voastră astăzi să o ridicaţi din nou? De ce să se pună un articol prin care să se oblige administraţiunea, ca pe cei fugăriţi, pe cei nesupuşi, întocmai ca în timpul hrisoavelor vechi, ca în timpii feudali, să-i aducă prin dorobanţi?

D-lor, încât pentru mine, eu unul, din cauza unui asemenea articol, voiu votà contra acestui proiect.

D. *preşedinte al consiliului.* Dacă onor. D-ni oratori cari mai sunt înscrişi, voesc să ia cuvântul pentru ca să vorbească tot în contra acestui articol, apoi precum am declarat la început, am onoare a le declarà şi acum, că aceste modificaţiuni nu le-am adus eu, decât în scop de a îmbunătăţi legea pentru tocmelile agricole; prin urmare şi în secţiuni am declarat, şi o declar şi acì, că dacă modificăm legea. este pentru ca s'o îmbunătăţim, iar nu s'o facem

şi mai rea. De aceea socotesc că ar fi mai bine să închidem discuţiunea generală, să votăm luarea în consideraţiune, şi după ce vom trece la discuţiunea pe articole, atunci să le examinăm şi să le modificăm cum veţi voi D-voastră.

Voci. Da, da.

— Se pune la vot închiderea discuţiunii generale şi se primeşte.

— Se pune la vot luarea în consideraţiune şi se primeşte.

— Se citeşte articolul.

D. *D. Văsescu*. D-lor, aci mi se pare că lăsăm o lacună in lege, căci zicem că primarii vor fi condamnaţi dela lei 50 până la 100, etc., însă nu se zice şi cine va pronunţà această hotărîre?

Faceţi pe primarul pasibil, însă nu declaraţi totdeodată şi cine să-l condamne. Eu cred că ar trebui să se zică şi aceasta.

Voci. Comitetul permanent; este în lege, aceasta.

D. *D. Văsescu*. Dacă este, atunci nu mai am nimic de zis.

— Se pune la vot articolul şi se primeşte.

— Se citeşte articolul 3 şi puindu-se la vot, se primeşte fără discuţiune, precum şi cele următoare până la art. 6 inclusiv.

— Se citeşte art. 7.

D. *G. Apostoleanu*. D-lor deputaţi, apreciez solicitudinea ce s'a pus la redacţiunea acestui proiect, solicitudine care garantează munca agricolă. Se zice în acest proiect că consiliul comunal va aprecià dacă un locuitor este în stare a mai contractà şi a executà angajamentul la care se supune, pentru ca nu proprietarii de moşii, când va venì timpul muncei, să fie expuşi de a-şi vedeà pogoanele lor rămânând nelucrate. Inţeleg această îngrijire, ca să nu se îngreuneze prea mult lucrătorii de pământ cu angajamente peste forţele lor.

Iată însă partea care mi se pare mie periculoasă: se zice că consiliul comunal este în drept să refuze legalizarea unui contract care ar fi împovărător pentru acel ce se angajază. După acest articol dar, toţi exploatatorii de moşii sunt expuşi la discreţiunea consiliilor comunale, care pentru unii vor găsì aceste tocmeli agricole neîmpovărătoare, şi pentru alţii le vor găsì împovărătoare şi le vor refuzà legalizarea.

Dar ştiu că are să mi se zică că acei nemulţumiţi au dreptul să se ducă la comitetul permanent; însă atunci, D-lor, un exploatator, pe lângă epistaţi, trebue să mai aibă şi un advocat, care

necontenit să meargă dela consiliul comunal la comitetul permanent și vice-versa; și pe lângă aceasta D-voastră și știți că sunt timpuri rele și căile grele, comunicațiunea împedicată, încât nu se mai poate duce la comitet, și atunci ce rezultă din aceste toate? Rezultă că va fi pentru unii un privilegiu de a profità de asemenea tocmeli și pentru alții o piedică. Poate mi se va zice că, dacă e vorba de abuzuri, ele se pot face cu orce lege: prea bine, dar cel puțin să nu fie făcute sub scutul chiar al legii.

In fine eu cred că nu se poate admite acest articol, căci deși poate să aibă intențiuni bune, dar astfel cum e redacțiunea lui nu este bună, căci lasă pe oameni la absoluta apreciere a consiliului comunal, cu singurul corectiv d'a se duce la comitetul permanent.

După mine, iată ce s'ar puteà zice: cine are să fie acei cari pot să aprecieze mai bine forțele locuitorului decât părțile contractante? Nimeni. Prin urmare, dacă consiliile comunale vor pune în vederea părților contractante care sunt muncile contractate mai înainte, aceasta este de ajuns: atunci libere sunt părțile contractante să facă învoiala, dacă exploatatorul crede că omul cu care se învoește, poate să facă, peste acele munci angajate de mai înainte, și pe acelea către dânsul.

Cu mijlocul acesta se garantează exploatatorul și nu se face ca totul să depindă dela primar, căci atunci nimeni nu se va mai mișcà fără voința primarului, și dacă va venì ca primarii să se numească de guvern, să vedem atunci cine va mai putea să-și exploateze moșia.

Eu socotesc că odată ce primarul va pune înaintea părții contractante, că omul care contractează mai este angajat de mai înainte la cinevà, și că nu va da pe acel locuitor la muncă, până nu va săvârși lucrarea către persoana contractantă întâiu, liber să fie să contracteze. Iată garanția, să-mi spună, și atunci eu, dacă voiu să-mi dau banii pe gârlă, să-i dau; dacă nu, să nu-i dau. Dacă am încredere, de ce să nu-i dau?

Apoi, D-lor, pe lângă toate acestea, nu trebue să pierdem din vedere că sunt și împrejurări de acelea pe care nu le putem prevedeà; un lucrător poate să fie nevoit să ia bani mai mulți decât poate muncì el, fiindcă-l execută din partea fiscului pentru dări, sau se întâmplă de-i moare o vită, un bou, este nevoit a-l

cumpără la loc; care sunt mijloacele lui? Niciun altul decât de a se angajà pe muncă şi a lua bani.

Ei bine, consiliul comunal să nu încuviinţeze? apoi bine este atunci pentru locuitor? Nu e mai bine să'l lase a se înlesnì şi să nu împiedice nici libertatea tocmelilor agricole între părţi? Poate că cinevà să aibă încredere, că va venì omul la muncă şi să'i dea bani la nevoie; ce are primarul cu aceasta? Deaceea D-lor, preocupat şi eu de această îngrijire, căci fac şi eu o mică exploatare, zic că este deajuns încunoştiinţarea primarului, că muncitorul este angajat mai dinainte şi la altă muncă, pentruca contractarea să fie liberă.

D. *preşedinte al consiliului.* Credeţi, poate, că dacă am venit să modific aceste articole, este că am văzut ceeace se produce în ţară la noi, şi am văzut că în practică se sting cu totul locuitorii şi familiile lor din cauza aceasta.

Iată pentruce, am venit să propun acest remediu, şi a fost o lungă discuţiune în Senat asupra acestei chestiuni; majoritatea erà de aceeaşi părere ca D. Apostoleanu; dară, după ce i-am arătat răul şi s'a convins, s'a întors şi a primit articolul astfel cum este acì.

Iată, D-lor, ce s'a întâmplat la Senat, şi îmi pare rău că n'am ştiut că astăzi va fi discuţiunea acestei legi, căci aşi fi adus să vă înfăţişez o mulţime de învoieli, întărite de autorităţile comunale, învoieli ca să lucreze unui om pe an 39 de pogoane, să care 300 de chile la Brăila şi să facă şi 30 de zile cu palmele, şi cu clauza că, dacă nu va face toate acestea, să dea la sfârşitul anului 1600 de lei ştraf arendaşului.

Acum, negreşit are dreptate a zice D. Apostoleanu, că nimeni nu poate şti mai lămurit decât omul acela care merge să ia bani pe muncă, el nu mai poate să aprecieze, dacă poate să îndeplinească sau nu munca, cu care se angajează; dar ce se întâmplă? Vine perceptorul a'i cere birul, datoria îl strânge, judecătorul de pace îi cere şi toţi de toate părţile, şi atunci este silit să ia bani şi să iscălească orce i se va propune. Aceasta nu este bine să fie aşà, nu este nici practic, nu se pot executà asemenea tocmeli agricole. Dacă dela începutul alcătuirii nu se va face învoială pe cât poate să lucreze omul cu familia lui, degeaba este orce contractare. Dacă D-v. voiţi să primiţi propunerea D-lui Apostoleanu, aţi stins familii întregi, comune întregi, pot să vă dau dovezi din trecut despre aceasta.

Lăsaţi, D-lor, aşà cum este, căci vedeţi la vale ce vine, după acest articol; am spus că îndată ce muncitorul nu vine să facă munca, să se preţuiască cu cât a tocmit pe alţii şi să fie pe contul lui, şi D-voastră ştiţi că în Basarabia se urcă până la 4 galbeni de falce.

Aşà dar, D-lor, primiţi această dispoziţiune a legei, căci altminteri nu mai e cu putinţă să scoatem pe locuitori din datorii: singura prezervaţiune este aceasta. Am văzut comune întregi stinse din pricina acestor învoieli libere, cum zice D. Apostoleanu, ca să se îndatoreze a face tot ce va cere arendaşul sau exploatatorul.

Cine voieşte angajamente şi garanţii practice, să meargă la tribunale să le ia, iar nu la consiliile comunale, care nici măcar n'au înţeles ce va să zică cuvintele de amortisment şi altele asemenea, când au întărit alcătuiri care nu se pot executà astăzi şi nu se vor executà niciodată.

Eu, din partea mea, nu mă împotrivesc dacă majoritatea vrea să facă această modificare, dar vă încredinţez că propunerea D-lui Apostoleanu, e foarte prejudiţiabilă locuitorilor.

D. *M. Kogălniceanu.* Sunt fericit a vedeà pe d. ministru de interne, că a vorbit ca un ministru de interne. Sunt fericit a vedeà că a expus o stare de lucruri care a minat mai cu seamă Moldova de sus. Da, comune şi plăşi întregi s'au ruinat din libertatea mare, care s'a dat fiecărui ţăran de a se angajà, şi de altă parte prin biciul ce s'a pus asupră'i, ca să uzeze de această libertate. Cei de peste Milcov pot spune că în Moldova şeapte ani de zile a fost foamete, şi în acest timp s'au găsit mulţi arendaşi, care pentru o chilă de porumb au angajat munca ţăranului pe câte cinci ani de zile. D. ministru vă poate aduce sute de acte. Pe urmă dobânzi peste dobânzi, care s'au prefăcut iarăşi în muncă. Nu voiu să citez nume şi sate, dar când va fi trebuinţă, aş puteà să arăt şi nume D-lor deputaţi, cari se îndoiesc şi vor găsì dosarele la minister sau la prefecturi. Sărăcia cea mare a ţăranului, în mare parte, provine din ceeace se zice drept comun. Şi eu voiu dreptul comun, dar atunci daţi legea tocmelilor agricole de o parte. Această lege e o excepţiune ce se face pentru angajarea agriculturei şi garantarea muncei. Onor. D. Apostoleanu v'a citat o excepţiune drept regulă. Dar există un corectiv, căci atunci când va refuzà, primarul e dator să înscrie refuzul în

condica tocmelilor agricole şi să arăte că nu întăreşte, fiindcă este chemat să lucreze la cutare.

Dacă veţi primì teoria D-lui Apostoleanu, are să se întâmple că un ţăran are să-şi vânză, nu anii vieţii lui, ci anii după moartea lui, are să facă zapise în 1872 pentru anul 1972. Ei bine, mie nu-mi place să fac discuţiuni subiective, dar mă aşteptam la altcevà dela un fiu al proprietarului; aşteptam să vedem în D. Apostoleanu un apărător al acelor cari, deşì nu sunt reprezentaţi aici prin oameni din clasa lor, dar sunt reprezentaţi de alţii, şi credeam că D. Apostoleanu va fi unul din aceia. Ei bine l'am văzut mai catolic decât papa, mai conservator decât D. ministru de interne (Ilaritate). D. ministru a vorbit astăzi ca om de experienţă, ca om practic, a văzut abuzurile cele mari, care au sărăcit populaţiuni întregi. Cunosc chiar în judeţul meu un arendaş, care are încă muncă tocmită pe 5 ani de zile, rezultând din dobânda a 4 galbeni ce a împrumutat în anul 1863. Am cunoscut 17 locuitori, cari, pentrucă n'au secerat 12 fălci de grâu, au fost osândiţi de judecătorul de plasă să plătească 170 de galbeni. D. ministru al justiţiei poate să vă arate procesul-verbal al acelui judecător.

Iată de ce la început m'am rostit pentru această lege, care este un progres, căci apără şi pe proprietari şi pe ţărani, cere o execuţiune mai eficace pentru tocmeli, dar, totdeodată le controlează, opreşte abuzurile, prevede nevoile. Am cunoscut un primar care după lege erà şi perceptor; a primit ordin să execute pe locuitori pentru plata birului; într'o cameră îi executau dorobanţii; într'o altă cameră erà un pomojnic, notarul, care 'i sfănţuià şi le ziceà: bani are primarul, pentrucă primarul erà şi arendaş, mergeţi şi vă tocmiţi pentru anul viitor sau pentru cinci ani; şi observaţi că executarea se făceà în acele momente, când vitele locuitorilor erau afară la vânzare.

O voce. Excepţiune.

D. *M. Kogălniceanu.* Dacă aceasta este excepţiune, ceeace a arătat D. Apostoleanu, e şi mai mare excepţiune, căci primarii nu sunt nişte funcţionari aşà de puternici, cari să impună mai mult decât prefecţii, şi apoi numai ei nu sunt inamovibili, o vorbă numai scrisă, şi acel primar sboară din funcţiune. Fiţi siguri că mai puţine abuzuri se fac de primari decât în alte regiuni mai înalte. Dacă veţi primì amendamentul d-lui Apostoleanu, nu

veţi face alt decât ceeace zice pe româneşte, să luaţi după un om şeapte piei, şi nu veţi găsì şeapte piei, abià veţi găsì una.

D. *Preşedinte*. Sunt 5 ore, consult Adunarea, dacă voieşte să continue şedinţa.

— Adunarea încuviinţează continuarea şedinţei.

Voci. Inchiderea discuţiunii.

D. *G. Cantili*. Vă rog, D-lor, să binevoiţi a nu închide discuţiunea, căci nu putem să trecem asupra unui articol atât de important, printr'o discuţiune atât de repede ca aceea care s'a urmat până acum, în care nu s'au emis decât două trei idei.

D-lor, eu cred că acest articol merită mai multă desbatere, şi nu uitaţi că în acest articol statul stabileşte o punere sub epitropie a locuitorilor dela ţară; îi declară de minori şi se institue el întocmai ca un consiliu de familie.

Ei bine, D-lor, când este vorba să distingem între două clase de oamenì, când este vorba să discutăm asupra unui articol atât de important şi când D-voastră ştiţi că nu s'a zis mai nimic contra lui, cred că veţi aveà indulgenţa a ne da voie şi nouă de a zice cuvântul nostru şi de a spune, dacă ceeace se zice în acest articol este bun sau nu, sau că trebue să ajungem la nişte idei mai simple, adică la supresiunea complectă a acestui articol.

D. *I. Agarici*. D-lor, eu nu am obiceiu de a cere închiderea discuţiunei niciodată, însă fiindcă sunt sigur că Adunarea va respinge amendamentul d-lui Apostoleanu....

Voci. S'a respins deja nefiind cinci membri care să-l susţină.

D. *I. Agarici*. Atunci nu mai zic nimic.

— Se pune la vot închiderea discuţiunii şi se primeşte.

— Se pune la vot art. 7 şi se primeşte.

— Se citeşte art. 8 şi următorul amendament:

„Propunem suprimarea articolului 8“.

D. Văsescu, Lambrino, T. Bastaki, Iamandi, Z. Dumitrescu. S. Fălcoianu.

D. *Văsescu*. D-lor deputaţi, erà o necesitate imperioasă, ca la legea tocmelilor agricole, astăzi în vigoare, să se aducă oarecare îmbunătăţiri, căci ea nu corespundeà cu speranţele legislatorului care a făcut-o, şi a cultivatorilor cari aşteptau asigurarea tocmelilor. Ministerul, D-lor, pătruns de acest sentiment, de necesitate a venit la Senat şi apoi la Cameră, cerând oarecare modificări, în scop de a îmbunătăţi legea din 1868. Dară aci, în

aceste modificări, s'a pus un articol primit dejà de Senat, dar pe care eu l-am combătut în comitetul delegaților fără succes. Iată ce zice acest art. 8:

„Orce tocmeli provenind din dobânzi, sau care ar aveà de obiect a stabilì ipoteci sau solidaritate între locuitori, nu se vor confirmà, nici executà de consiliul comunal, ci rămân a intra în dreptul civil ordinar".

Așà dar, D-lor deputați, D-voastră vedeți că după acest articol, agricultorii noștri cari vor a-și angaja brațele lor prin tocmeli agricole la muncă, nu se pot alcătuì cu solidaritate, nici a da garanție pentru dânșii, că-și vor îndeplinì îndatoririle lor după tocmeală. Nici tatăl pentru fiu, nici fratele pentru frate, nici bogatul pentru sărac, nu poate garanta sau stipula solidaritate. Acest articol cer dela onor. Cameră a se suprima, și iată argumentele mele:

D-lor, acest articol zicând că contractele cu solidaritate să nu se întărească de autoritățile comunale, nici să se execute de ele, violează toate principiile de drept comun. Noi, în toate tocmelile noastre, fie comerciale, fie civile, suntem liberi a ne alcătuì cu solidaritate, așà precum credem de cuviință sau de folos pentru noi. Pentru ce tocmai în tocmelile agricole să fim opriți?

De bună seamă autorii acelui articol au vizat de a protege pe muncitorii de pământ, agricultori, contra abuzurilor ce s'ar întâmpla. Am înțelege legi protectrice, legi de epitropie în timpurile de mai nainte, când aveam în țară locuitori clăcași supuși la o muncă silită, când nu erau proprietari, când depindeau de autorități într'un mod absolut, și când proprietarul de moșie erà, ca să zic așà, ca un fel de stăpân asupra lor; dar astăzi, când ne bucurăm de deplina libertate și egalitate înaintea legilor, nu înțeleg asemenea măsuri de tutelă.

Când locuitorii clăcași și-au răscumpărat claca și au devenit proprietari pe pământul lor, când ei sunt accesibili la toate funcțiunile Statului prin meritele lor, când se bucură de toate drepturile civile și politice, când sunt alegători și eligibili, și pot intrà în rândul nostru ca legislatori, nu înțeleg acest articol care pune sub tutelă un milion de Români, dacă nu mai mult, declarându-i incapabili de a se protege pe sine în tocmelile ce vor încheia.

D-lor, în loc de a face o îmbunătățire la procedura pentru

executarea tocmelilor agricole. enunţăm un principiu care luptă în contra tutulor celorlalte principii de drept, bine cunoscute D-voastră. Când este solidaritate, D-lor? Atunci, când, presupunând că s'au angajat mai mulţi lucrători spre a face un lucru, şi când unii din ei nu fac acel lucru se stipulează o solidaritate, adică ca ceilalţi, cari sunt mai avuţi şi mai cu putere, să răspundă pentru cei săraci şi insolvabili. Aşà, de pildă, dacă m'aş tocmì cu trei lucrători, ca să-mi facă o moară pe moşia mea. nu poate să vină doi dintr'înşii ca să-mi facă o parte numai din moară, şi să-mi zică: noi îţi facem două părţi din moară: căutaţi-vă cu cel de-al treilea, ca să vă facă restul de a treia parte. In acest caz şi în altele analoage, solidaritatea rezultă din natura obiectului şi nu este trebuinţă a se stipula solidaritatea: căci, după legea civilă, câte trei sunt solidari de drept: şi nu înţeleg cum aţi prohibit solidaritatea în genere, şi în special pentru tocmelile agricole.

Acum, d-lor, ce interes a avut guvernul ca să pună acest articol în lege?

D. *preşedinte al consiliului.* Iţi voiu spune pentruce l'am pus.

D. *D. Văsescu.* Şi să exprime într'însul un principiu contrariu tutulor principiilor de drept comun. Fără îndoială abuzurile ce s'ar puteà comite în detrimentul lucrătorilor de pământ, l'au împins să facă aceasta. Dacă este aşà, dacă ne e teamă de abuzuri, aide să interzicem toate tocmelile agricole: căci şi fără solidaritate abuzuri se pot comite, din partea oamenilor asupritori şi de rea credinţă.

Eu, domnilor, nu pot să primesc într'o lege specială de procedură, cum este aceasta, nici un principiu care nu ar fi în acord cu dreptul comun, cu bunele moravuri şi cu ordinea publică, fiindcă D-voastră ştiţi că părţile nu pot derogà prin convenţiuni dela aceste principii generale, care trebue să prezide la toate tocmelile. Şi când zece locuitori ar voì să se alcătuiască solidarmente, spre a-mi face un lucru de agricultură, ei nu ar păcătuì nici în contra legilor de interes general, nici în contra moralei, nici a siguranţei publice: prin urmare, prohibiţiunea de care este vorba, nu poate fi admisibilă: şi dacă mi s'ar răspunde de D. Ministru, că aceasta este o lege excepţională, eu aş replicà că nu este o lege de excepţiune, ci o procedură accelerată pentru executarea tocmelilor agricole, şi nu putem introduce principii monstruoase.

Incă odată, domnilor, dacă mai mulţi locuitori s'ar obligà să cultive un pământ al meu cu plată şi dacă unii dintr'înşii n'ar venì la lucru, sau n'ar voì să lucreze, ce păcat, ce nedreptate ar fi, dacă alţii s'ar obligà la răspundere cu solidaritate?

D. *preşedinte al consiliului.* Vorbiţi de chestiune fără să mă fi ascultat şi pe mine.

D. *D. Văsescu.* Vă fac întrebare, domnilor contradictori, şi vă rog să-mi răspundeţi: Dacă un proprietar mare s'ar obligà cu solidaritate cu alţi proprietari mici, pentru munca unui câmp, sau ar garantà că vor lucrà ei acel câmp după tocmeală, de bună seamă că acel proprietar mare ar trebuì să plătească pentru dânşii, când nu şi-ar îndeplinì angajamentul. Apoi ce rău vedeţi D-voastră. când s'ar executà o tocmeală solidară şi cu bună credinţă, făcută din partea proprietarilor mici către un proprietar mare sau către un arendaş? Ce lege de suspiciune este aceasta, domnilor? Nu vedeţi D-voastră că luaţi mijlocul săracului de a fi ajutat de bogat?

Cine are nevoie, Domnilor, de a se alcătuì cu solidaritate la un lucru oarecare? De bună seamă că acel sărac, acel care prin sine însuşi şi prin averea sa nu prezintă garanţie. Puteţi D-voastră zice, puteţi D-voastră decretà ca bogatul să nu ajute, nici să garanteze pentru acel sărac? Puteţi D-voastră, şi este drept, este uman ca să opriţi ca tatăl agricultor să nu se poată pune garant pentru fiii săi săraci, frate pentru frate, şi amic pentru amic? Când doi flăcăi ar venì la un arendaş să se tocmească pentru un lucru oarecare de agricultură, şi arendaşul n'ar voì să le dea bani, sub cuvânt că nu sunt siguri, după legea D-voastră nu ar fi permis acelor doi muncitori ca să dea garant nici pe tatăl lor, nici pe fratele lor, nici pe alt consătean care să garanteze că vor lucrà după tocmeală.

Permiteţi-mi, D-lor miniştri, a vă spune că legea D-voastră, pe care o susţineţi, este în contra săracului: căci îl împiedică de a-şi agonisì mijloace de traiu, este inumană, este în contra liberelor tocmeli, este în contra intereselor agriculturei, pe care ziceţi că voiţi a le asigurà, şi voiţi a pune sub tutelă cea mai numeroasă clasă de Români, dând prin aceasta o lovitură şi drepturilor lor civile şi politice. Priveghiaţi ca tocmelile să se facă sincere şi cu bună credinţă: priveghiaţi ca să se execute la timp, şi prin aceasta veţi face cel mai mare bine agriculturii. Iar a ne trimite pentru tocmelile agricole cu solidaritate la tribunale, spre

a le legalizà și a le executà după o sentință definitivă, se înțelege învestită cu formula executorie, și prin portărei, mă mir foarte, cum ministerul a putut concepe astă idee neadmisibilă.

Articolul care este în discuțiune mai are încă două părți: dobânda și ipotecile, în care privire iarăș îl combat.

Incât privește stabilirea de ipoteci, ca să nu se confirme de primar, eu cred de prisos această precauțiune. După legea rurală locuitorii foști clăcași sunt opriți 30 de ani de a-și înstrăinà pământul lor, iar după legea civilă nici o ipotecă nu se poate stabilì decât prin înregistrare la tribunal. Dacă primăria ar legalizà asemenea tocmeli cu ipoteci, ele ar fi nule de drept. Așà dar vă rog, D-lor deputați, să nu faceți legi de prisos, care ar aveà inconvenientul de a probà că noi nu cunoaștem legile.

Incât privește dobânda, am auzit pe d. Kogălniceanu spuind că se încarcă locuitorii cu dobânzi și se sărăcesc. Ei bine, dacă un exploatator de moșii are atâta influență și putere, ca să facă contracte de muncă pentru plata de dobânzi, el pentru a ocolì legea D-v., nu va zice, nu va vorbì de dobândă în contract, ci va zice, și locuitorii vor subscrie, că a primit în numărătoare. în loc de 30 lei dobândă, 30 lei bani numărați.

Deci dar și în astă privire articolul D-voastră nu va fi de nici un folos. Dacă voiți ca locuitorii agricultori să fie sub perpetua tutelă a guvernului, atunci vă înțeleg. Pentru aceste motive, eu, vă rog, D-lor deputați, ca să primiți amendamentul meu care cere suprimarea articolului VIII.

D. *președinte al consiliului*. D. Văsescu întreba de ce se oprește solidaritatea la tocmeli? Nu se oprește nimic: locuitorul este liber să facă împrumut cu dobândă, cu solidaritate, cum va voì, însă acestea să nu se întărească de consiliul comunal, ci de tribunal; și știți pentru ce am făcut aceasta? Pentrucă, după cum știți și D-voastră, mai toți membri din consiliile comunale rurale nu știu carte, n'au nici o ideie de socoteli de amortisment, au câte un scriitor care le citește. Așà dar, departe de a oprì ca aceste învoeli să se facă, legea aceasta le autoriză, dar zice numai că legalizarea să se facă de tribunal, unde sunt oameni cari pot vedeà ce dobândă este, și știți că legea prevede că dacă dobânda va trece peste jumătate, să nu le întărească.

D. *D. Văsescu*. In legea veche erà aceasta, legea nouă nu mai prohibă.

D. *președinte al consiliului.* Dați-mi voie să ne înțelegem. Când un arendaș pentru o chilă de porumb care valorează patru galbeni, vine și ia dobândă la dobândă, după cum a spus D. Kogălniceanu, și angajează munca locuitorilor pe timp de 5 ani, și la 20 și 22 galbeni pentru o chilă, aceasta nu este înșelăciune? De aceea am zis că, de vreme ce primarii consiliilor comunale rurale nu sunt în stare să judece tocmelile, să vadă dacă nu este înșelăciune, am zis că acele tocmeli cu solidaritate să meargă la tribunal, și tribunalul văzând că este caz de înșelăciune va refuzà, fiindcă legea oprește de a se înșela cineva.

Să vă spun un caz întâmplat la Brăila. Niște locuitori au dat zapis, răspunzători unul pentru altul: când s'a împlinit anul, arendașul le-a vândut vitele. La a doua învoeală, locuitorii au zis că nu se mai pun chezași platnici unul pentru altul, și arendașul le-a răspuns că primește, dar atunci să se zică că sunt solidari: locuitorii au întrebat ce însemnează acest cuvânt, și li s'a răspuns că însemnează: să trăiască arendașul! (Ilaritate).

La termen arendașul a mers la tribunal și a chemat în judecată pe locuitori. Ei bine, tribunalul a condamnat pe locuitori și le-a vândut vitele...

D. N. *Ceaur Aslan.* Rău a făcut tribunalul.

D. *președinte al consiliului.* D-lor, nu voiu să vin, precum D. Kogălniceanu o cere, să vă arăt aci ceeace sunt așezămintele din trecut, dar voiu lăsa ca D-voastră să faceți ca prin această lege, ca și locuitorii, și proprietarii, și țara întreagă să poată găsì o garanție și un folos: căci aceasta o putem aștepta numai dela această lege. Să mă credeți, D-lor, că aci este cheia și vă voiu spune pentru ce. Dacă alcătuirile se vor face ca să nu se ia mai mult decât este drept, dacă ele se vor face cum trebue, și dacă se vor executa cu toată seriozitatea cerută: dacă aceste alcătuiri se vor adeverì de tribunale, atunci, mă credeți că și starea locuitorilor și aceea a proprietarilor, prin urmare a țării întregi, se va îmbunătăți, căci avuția noastră este agricultura.

Așà dar, D-lor, încă odată o zic, că aceste alcătuiri să se întărească nu de comună, ci de tribunale, iar alcătuirile celelalte să se legalizeze cași până acum, numai de comună.

D. *președinte.* D. Apostoleanu are cuvântul.

D. *G. Apostoleanu.* D-le președinte, eu schimb rândul cu D. Cantilli.

D. *G. Cantili.* D-lor deputaţi, mă voiu opune la votarea acestui articol, fiindcă printr'însul nu se face altcevà, decât se loveşte principiul libertăţii convenţiunilor. (Sgomot). Aşà este D-lor. Acì nu este vorba de altcevà, decât de violaţiunea libertăţii convenţiunilor, şi această violaţiune nu pot să o admit. Eu cred că sub regimul legilor noastre, un cetăţean este pe deplin liber să contracteze orcum va voì cu un alt cetăţean. Nu voiesc a pune pe săteni sub tutelă. Nu voiesc a face deosebite clase în societate. Toţi suntem egali înaintea legii.

Vă întreb, D-lor, ce ar zice un străin, care ar citì legea aceasta şi ar da peste articolul de faţă? Oare nu ar zice: ţara aceasta nu înţelege încă ideile înaintate ale secolului! (Aplauze). Nu va zice că locuitorii noştri dela ţară se află într'o poziţiune mult mai inferioară decât locuitorii din oraşe? (Aplauze).

D-lor, aşà este: altcevà nu ar putea fi. Prin articolul acesta se dă ţăranului nostru un brevet de dobitocie; el se pune sub o adevărată tutelă; este considerat de minor; îl consideraţi că nu are inteligenţă îndestul de desvoltată, ca cum nu am fi toţi egali înaintea legii. Aceste observaţiuni trebue mai ales făcute asupra articolului precedent, dar din nenorocire el s'a votat. Cu toate acestea şi articolul care se discută acum, nu este făcut decât tot în spiritul articolului precedent. O repet, prin acest articol D-voastră recunoaşteţi incapacitatea săteanului, lipsa lui de înţelegere.

Voci. Apoi aşà este.

D. *G. Cantili.* Apoi, chiar dacă ar fi aşà, tot nu ar trebuì să venim noi şi să confirmăm toate acestea prin un articol din lege.

Onorabilul D. ministru de interne ne-a spus, că prin această dispoziţiune nu se vatămă libertatea tranzacţiunilor; din contră, prin legalizarea de către tribunale a unor asemenea alcătuiri se dă o mai mare garanţie.

Onor. D. ministru de interne mai adaugă, că cu acest articol nu se ridică facultatea locuitorilor dela ţară, de a merge la tribunal spre a încheià contractele despre care se vorbeşte în lege. Apoi dacă este aşà, D-lor deputaţi, pentru ce mai e trebuinţă de a se pune în lege un asemenea articol? Dacă săteanul poate face convenţiunile într'însul prevăzute, solicitudinea care o aveţi pentru dânsul nu mi se pare serioasă: ea este ilu-

zorie, şi faceţi aceasta cu violaţiunea celor mai sacre principii. Ce credeţi D-voastră, că tribunalul va ocrotì mai mult pe sătean? Vă amăgiţi. Va legalizà şi pentru dânsul, cum legalizează pentru toţi convenţiunile cari i se prezint, şi iată tot.

Afară de aceasta, articolul care este acum în discuţiune nu este corect. In adevăr, cum putem zice noi că consiliul comunal nu are dreptul să stabilească ipoteci? Aceasta presupune că până acum consiliul comunal puteà stabilì ipoteci, ceeace este o eroare. Este ştiut că o ipotecă nu se poate stabilì decât prin tribunalul de judeţ.

Pe de altă parte, D-lor deputaţi, acì nu e vorba numai de facerea convenţiunilor menţionate în acest articol, dar şi de executarea lor. Acì se zice că consiliul comunal nu poate să execute o convenţiune încheiată de ţărani, prin care s'ar stabilì o solidaritate între ei, etc.....

D. *preşedinte al consiliului.* S'a modificat aceasta.

D. *G. Cantili.* Atunci în privinţa acestui punct retrag observaţiunile mele. Repet însă, că nu văd utilitatea articolului acestuia, pentrucă, abstracţiune făcând de ideia urîtă ce domină în acest articol, violaţiunea libertăţii convenţiunilor, dacă ţăranii au facultatea să meargă înaintea tribunalului spre a încheià asemenea convenţiuni, nu văd cuvântul plauzibil pentru care am face o asemenea dispoziţiune de lege.

Pentru aceste cuvinte, am onoare a vă propune supresiunea acestui articol, după cum am tins şi adineaori când am luat cuvântul la supresiunea articolului precedent, care violà cu totul principiile salutare şi netăgăduite, ce am avut onoarea a desvoltà înaintea D-voastră.

D. *Kintescu.* Comitetul delegaţilor a respins amendamentul D-lui Văsescu şi menţine articolul din proiectul guvernului.

D. *I. Agarici.* Vă rog, D-lor, să ne dăm bine seama ce discutăm: am intrat în discuţiunea codicelui civil, am vorbit de tribunale etc., ne-am dus departe şi ne-am încurcat în discuţiune.

D-lor, noi suntem în discuţiunea unei legi de tocmeli agricole: ei bine, fac apel la D. Cantili, ca să-şi aducă aminte că dacă n'ar fi fost trebuinţă să facem o lege specială pentru tocmeli agricole, n-am fi avut nimic de discutat, am fi rămas în dreptul comun.

Vedeți dar, că ne-am dus prea departe și nu suntem pe adevăratul tărâm al discuțiunei.

Să ne ierte D. Cantili, 'l rog să creadă că noi, cei cari trăim la țară, suntem mai bine informați de obiceiurile poporului: și D-voastră știți prea bine că cea mai bună lege într'o țară este aceea, care e în spiritul poporului și cu care este deprins, și că prin urmare acea lege aduce și rezultate mai practice.

D-lor, până acum v-am văzut ridicându-vă în contra consiliului comunal, și zicând: apoi nu vedeți că dacă dați latitudinea aceea care nu trebue să o dați, apoi luați libertatea individuală? (Întreruperi).

Vă rog binevoiți a mă ascultà, libertatea individuală nu e luată nicidecum: căci vedeți ce zice legea: să nu poată primarul sau 5 fruntași să se ducă în numele comunei întregi și astfel să se facă solidară toată comuna. (Întreruperi). Fac apel la D-voastră, dacă în practică nu este așà...

Voci. Nu este așà.

D. *I. Agarici*. Fac apel la D. Văsescu, să vă spună dacă nu este așà... (Sgomot).

Apoi, D-lor, când ar venì trei oameni ca să se angajeze să facă, de exemplu, o moară, cum 'i veți divide pe acei trei oameni? Dar nu este cestiunea aci, cestiunea este pentru agricultori în general: iată unde este cestiunea...

D. *P. Zăgănescu*. Nu mai suntem în număr, D-le președinte.

D. *I. Agarici*. Cum? voiți să ridicați ședința?

Voci. Să amânăm discuțiunea pe mâine.

— Ședința se ridică la ora 5 și jumătate după amiază, anunțându-se cea viitoare pentru a doua zi, 10 Martie.

Ședința din 10 Martie 1872.

D. *președinte*. La ordinea zilei avem continuarea discuțiunii asupra art. 8 din legea pentru tocmelile agricole. D. Agarici are cuvântul.

D. *I. Agarici*. D-le Președinte, începusem în ședința de ieri a declarà onor. Camere, că eu sunt pentru menținerea art. 8 așà cum este redactat, și considerațiunile cari s'au adus în contra acestui articol, mai cu deosebire de D. Văsescu....

D. *preşedinte.* D-voastră susţineţi articolul aşà cum este redactat de lege, ori cu amendamentul?

D. *I. Agarici.* Cu amendamentul. -- D-lor, consideraţiunile cari s'au adus în contra acestui articol, erau mai cu seamă că prin aceasta am scoate pe locuitorii comunelor rurale din legea comună, i-am pune într'o lege excepţională şi le-am luà liberul-arbitru de a puteà contractà şi ei ca fiecare cetăţean din ţară.

Am avut onoare a spune şi ieri, şi adaug şi astăzi, că dacă n'ar fi nevoie să se facă o lege specială pentru tocmeli agricole, atunci n'ar mai fi cuvânt să ne mai preocupăm de această chestiune: dar tocmai pentru ca să garanteze pe de o parte, împlirea muncei din partea celui ce se angajază, şi pe de alta ca să se pună locuitorii în poziţiune de a-şi îndeplinì datoriile lor, guvernele din trecut, caşì cele actuale, s'au preocupat de această cestiune. Acum dar suntem liberi a ne spune fiecare părerea noastră. După mine, găsesc foarte practic articolul cum este în proiect, căci, fără să împieteze câtuşi de puţin asupra dreptului părţilor de a contractà, pune o restricţiune şi zice: contractele în care se va cuprinde solidaritatea locuitorilor dintr'o comună, să nu se confirme de primar... (Intreruperi). Acest drept se lasă tribunalelor ordinare. Unde vedeţi in aceasta o derogaţiune la dreptul comun? Ce voiţi D-voastră? Voiţi ca prin subscrierea unui primar, care de multe ori, nu este tocmai un om care să inspire multă garanţie, să se oblige o comună întreagă?... (Intreruperi). Acum, ca să mă împac cu D-voastră, care mă tot întrerupeţi şi ziceţi că respectaţi dreptul fiecăruia de a contractà cum va voi, vă declar că şi eu îl respect, însă nu dau primarului mai multă confienţă decât dau tribunalului. Dacă un proprietar sau arendaş ar voì să facă un contract cu mai mulţi locuitori cari ar consimţì să se lege solidar unul pentru altul, n'are decât să meargă la tribunal să-şi întărească actul.

O voce. Cum! o sută de oameni să meargă la tribunal?

D. *I. Agarici.* Mai bine o sută de oameni să meargă la tribunal, decât primarul să-i lege fără ştirea lor... (Sgomot). V'aş ruga, D-le preşedinte, să faceţi linişte, fiindcă aud spunându-se că D. ministru voeşte să retragă din discuţiune acest articol, şi eu nu aş voì aceasta...

D. *preşedinte al consiliului.* Eu nu l'am pus în lege ca să-l retrag: dar văzând că majoritatea acestei Camere e contra lui...

Voci. Nu se ştie.

D. *preşedinte al consiliului.* Vă spun că au venit dincolo mai mulţi deputaţi cari mi-au zis să-l retrag. Eu voiu primì ceeace va hotărî Camera.

D. *I. Agarici.* Nu putem ştì de mai înainte ce va face Camera cu acest articol; însă, dacă D-voastră îl veţi retrage din discuţiune...

D. *Caruzo.* Poate să-l primim dacă ne vei convinge D-ta că e bun.

D. *I. Agarici.* Eu nu pot să vă conving în modul cum pretindeţi D-voastră: cu toate acestea argumentul D-lui Caruzo îl înţeleg, D-sa zice: că decât să meargă la tribunal, ca să adevereze contractul, este mai lesne să se facă întărirea în comună. Dar pe D. Cantilli, care zice că acest articol e o derogaţiune la dreptul comun, nu-l înţeleg, căci v'am dovedit că nu este aşà.

D. *Cantilli.* N'ai dovedit nimic.

D. *I. Agarici.* Unde este aci derogaţiunea? Iată ce zice articolul: „Orce tocmeli provenind din dobânzi, sau care ar avea de obiect a stabilì ipoteci sau solidaritate între locuitori, rămâne a intra în dreptul civil ordinar".

Pe mine mă interesează ca populaţiunile rurale să fie puse sub scutul legii.... (Sgomot, întreruperi).

D. *preşedinte.* D-le Caruzo, D-ta pe lângă că eşti deputat, eşti şi cestor, şi în loc de a-mi da concursul să menţin liniştea, D-ta faci cel mai mare sgomot.

D. *I. Agarici.* D-lor, D-voastră ştiţi că prin legea veche se dă drept primarilor să legalizeze aceste contracte, şi s'a dovedit că aceasta a contribuit la ruinarea mai multor comune. Am văzut contracte pe care locuitorii le contestau, ziceau că n'au pus degetul, şi cu toate acestea s'au executat, şi li se zicea: dacă credeţi că nu s'a subscris bine primarul, înscrieţi-vă în fals — dar până atunci li se vindea totul. Trebue să înţelegeţi că aci nu este decât o garanţie, atât pentru acei cari se alcătuesc, cât şi pentru acei cari vor să aibă asigurarea ca recolta lor să fie strânsă. Deaceia zic că alcătuirile care se vor face în massă, adică prin care se vor obliga toţi locuitorii comunei, să fie legalizate de tribunale....

D. *D. Văsescu.* Dar executarea?

D. *I. Agarici.* Executarea o garantează articolul de mai sus, căci iată ce zice: „Primarii cari nu vor executà, ect."

Admit cu D-voastră ca executarea să o facă primarii, dar nu voiu să las în mâna primarilor să lege pe locuitori.... (Sgomot) D. Argetoianu zice: pentru onoarea ţărei. Dar nu este mai rău pentru onoarea ţărei de a se vedea comune întregi târîte la judecătorii de pace şi acolo să zică că n'au pus degetul?

O voce. Aceasta este altcevà.

D. *preşedinte.* D-lor, D. Agarici a vorbit ieri, vorbeşte şi astăzi, şi va vorbì şi mâine în această cestiune, dacă tot îl veţi întrerupe, căci trebue să vă răspundă.....

D. *I. Agarici.* Vă mulţumesc, D-le preşedinte, de susţinerea ce-mi faceţi; văd că spiritele, cum a zis D. preşedinte al consiliului, sunt contra acestui articol. Eu însă trăiesc la ţară şi vă spun că este o garanţie în acest articol şi că el nu derogă dela dreptul comun; D-voastră sunteţi liberi să faceţi cum veţi voì.

D. *G. Apostoleanu.* Am luat cuvântul ca să susţin supresiunea acestui articol. Recunosc că se pot face contracte de acelea de care ne-a vorbit ieri D. ministru preşedinte, de a se pune dobândă; înţeleg tot asemenea că se poate întâmpla să se legalizeze contracte la care consimţimântul părţilor nu este dat. Dar dacă este a ne întemeià pe asemenea ipoteze, apoi credeţi D-voastră că în acest articol ar fi o mai mare garanţie? In privinţa solidarităţii, credeţi D-voastră că este posibil să meargă înaintea tribunalelor mulţimea locuitorilor?—Şi nu este vorba aci de a legà întreaga obşte,—este solidaritatea între 10 sau 15 locuitori ca indivizi. Ei bine! este posibilitate totdeauna ca aceşti 10 sau 15 indivizi să meargă la tribunal, ca să declare voinţa lor? D-lor, ar trebuì cel puţin atunci, în ceeace priveşte solidaritatea şi constatarea de dobânzi, dacă se pune în bănuială autoritatea consiliilor comunale, ar fi bine ca cel puţin să existe acea regulă care erà în trecut, de a delegà tribunalul o persoană sau un judecător care să meargă la faţa locului şi să ia declaraţiunea lor, ceeace astăzi nu este prevăzut. Orcum d-lor, posibilitatea abuzurilor rămâne în orce caz, chiar cu această lege, dacă presupunem că va fi aplicată de oameni. In principiu nu este bine a nu se dà această putere consiliilor comunale, de a dà autenticitate acestor lucrări. Apoi, când este vorba de cei cari nu ştiu carte, tocmai aceştia, mai înainte de a declarà consimţimân-

tul lor, merg și întreabă pe fratele, pe rudele lor, și de aceia s'a pus principiul chiar în codicele civil, că persoana care nu știa să scrie, să zică: bun și aprobat. Deaceia cred că temerea nu este justificată, ca asemenea acte să nu se legalizeze de consiliul comunal.

Dacă ar fi însă ceeace s'a zis de D. Agarici astăzi, ca în cestiune de muncă să nu se admită solidaritate, cu atât mai mult trebue să fim contra acestui articol. Dară mi se va zice că așà erà sub Regulamentul Organic. Ei bine, chiar dacă ar fi fost așà atunci, pe când munca erà legată, și între proprietari și locuitori erau acele relațiuni atât de asupritoare acestor din urmă, atunci erà posibil ca proprietarul să nu lase pe locuitor să se angajeze a lucrà aiurea: dară astăzi, D-lor, ați voi D-tră să vă mai întoarceți la acele timpuri, și aceasta sub pretextul de a ocrotì pe locuitorii săteni?

Deaceea, D-lor, eu sunt contra acestui articol, și nu mă tem de nimic, chiar când mi s'ar zice și astăzi, precum mi s'a zis ieri de D. Kogălniceanu, că sunt mai conservator de cât conservatorii: fiindcă eu înțeleg prin conservațiune păstrarea lucrurilor existente care sunt bune, și nepărăsirea lor spre a ne întoarce înapoi: căci îmi aduc aminte de cuvintele aduse chiar de D. Kogălniceanu, prin circulara D-sale, cu ocaziunea punerei în aplicațiune a legii rurale: „liberi sunteți pe brațele voastre:" și inspirat de acele cuvinte am combătut acest articol.

D-lor, se zice în acest articol, că nu se poate legalizà de către comună acte cuprinzătoare de stipulațiuni, de dobândă, de solidaritate și de ipotecă. Asupra punctului din urmă nu voiu zice nimic, cred că este o simplă scăpare din vedere a redactorilor acestui proiect, cari au uitat că ipoteca nu se poate stabilì decât prin tribunal, conform legii speciale, și că acele acte, constituite în comună, sunt nule și neavenite de drept. D-lor, eu zic că solidaritatea este o necesitate, și că oricare ar fi pericolul, chiar cum a fost în județul Brăila, unde s'a înțeles prin solidaritate „să trăiască arendașul", tot trebue s'o admitem: căci pentru ce avem administrațiune, dacă nu ca să revizuiască necontenit comunele? dacă nu a priveghià și a dirige consiliile comunale? dacă nu a dà lămuririle necesare, căci altfel nu are rațiune de a fi?

Și apoi, D-lor, poate să mi se zică că atunci, când vom admite solidaritatea, atunci, presupunând un caz, A va trebuì să

facă munca datorită și pentru C și pentru D. lui B. pentrucă astfel rezultă din obligațiunea lor din solidaritate: ei bine, înțeleg că acest argument are oarecare forță, dar are o forță aparentă, căci deși se zice că toate greutățile are să cadă asupra acestor cultivatori, spre a face tot ce se cere, dar D-voastră știți că nimeni nu este ținut până la imposibil, și că muncile agricole au un timp în care trebue să se facă, și care trecând. nu mai pot fi executați locuitorii.

Dar, d-lor, solidaritatea este un îndemn pentru acei cari nu merg la muncă, pentrucă D-voastră știți că mult mai mare este respectul locuitorului obligat către însuși concetățeanul lui, de a nu-l pune în pericol, ca să plătească cu din banii lui sau să i se ceară a munci și partea ce era dator el să facă. Mai mult se respectă aceia cari stau în relațiuni continue în fiecare zi, decât arendașii; și acei cari au avut dese relațiuni cu locuitorii, cred că vor spune cum că au văzut de multe ori cazuri unde fruntașii au venit și au zis: garantăm noi, dați acestora ce vă cere. Ei bine, cu acest articol, sub cuvânt de tutelă administrativă, noi punem o piedică acestui sentiment de solidaritate, care există între consăteni, de a veni în ajutorul altuia la trebuință și la nevoi. Dar, d-lor, ceea ce propunem noi, este un mijloc de a desvoltà acest simțimânt, pe care D-voastră căutați să-l stingeți prin acest articol.

Apoi veți mai face, și un alt rău primindu-l, căci mă tem că, în caz de foamete, acei, în adevăr săraci, neputând să se oblige prin solidaritate, și neputând să fie garantați, au să piară de foame, nevoind nimeni să le deà nimic. D-lor, vedeți că pericolul este mare și aș dori ca D. ministru să înțeleagă că dacă are vre-o temere în privința constatării și legalizării actelor de către consiliul comunal, pentru aceasta poate să ia destule garanții. Dacă temerea D-voastră este și mai mare, n'aveți de cât să spuneți că aceste acte să se facă prin tribunal, căci aceasta este altă cestiune, altă idee: dară și această idee n'o puteți admite, fiindcă dacă ați declarà că aceste tocmeli să se facă ca ipotecile, prin tribunal, apoi aceasta este imposibil în practică și este cu neputință ca sătenii în orice moment să meargă la tribunal spre a declarà voința lor. Deaceea cer de la D-voastră suprimarea acestui articol.

Voci. Inchiderea discuțiunii.

D. *M. Kogălniceanu.* Din toate proiectele de legi, ce s'au

înfăţişat până astăzi, permiteţi'mi să vă spun că acesta este cel mai important....

D. *Cantili.* Articolul acesta?

D. *M. Kogălniceanu.* Acest articol, această lege, onor. D-le Cantili, este legea cea mai gravă şi cea mai importantă, pentru care arăt recunoştinţa mea D-lui ministru de interne, eu care rar o arăt... (Ilaritate): îi arăt recunoştinţa mea, că a socotit de cuviinţă a înfăţişà Camerei această lege, ca D-voastră să vindecaţi o rană din cele mai grozave, care a sărăcit jumătate din Moldova.

D-lor, D-voastră conservatorii, cari compuneţi majoritatea astăzi şi cari dejà în particular aţi zis D-lui ministru: trageţi articolul înapoi, căci nu veţi lăsa să vină să vă vorbească cinevà, să vă arate că comiteţi o greşală foarte mare, care loveşte în demnitatea şi în simţimântul de dreptate şi în prestigiul acestei Camere, când susţineţi respingerea acestui articol? D-lor, D. ministru de interne, gospodarul ţărei, Senatul bătrân, au primit acest articol, şi D-voastră Cameră progresistă, inăspriţi legea mai mult decât a înăsprit-o Senatul şi ministrul D-voastre? Vă conjur, D-lor, conjur pe cei treizeci şi trei deputaţi ai opincei, ca să se unească cu mine a nu se închide discuţiunea.

D. *G. Cantili.* In interesul opincei trebue respins acest articol: nu trebue să zacă sub epitropie ţăranii ca mai înainte.

— Se pune la vot închiderea discuţiunii, şi nu se încuviinţează.

D. *D. Siderie.* D-lor deputaţi, regret că nu pot împărtăşì opiniunea propunătorilor amendamentului pentru suprimarea acestui articol. Nu cred că o Adunare conservatoare, o Adunare înţeleaptă, să nu se gândească la clasa sătenilor, şi prin o lege să-i garanteze contra unei exploatări nedemne a proprietarului sau a arendaşului. Incă de sub Regulamentul Organic se contractase obiceiul că o clasă de oameni, cari se obicinuise a se îmbogăţi din munca ţăranului, să facă ca ţăranii să lucreze mai mult decât ceeace erau datori după lege. Proprietarul, când arendà proprietatea sa, regulà prin contract relaţiunile de muncă între arendaş şi ţăran. Dar s'a criticat în destul claca, ca să vă mai vorbesc de dânsa, şi ea a fost doborîtă cu legea nouă. Sub legea nouă s'a zis că locuitorii vor fi liberi pe braţele lor, vor fi liberi a-'şi dà munca lor, cât şi cui vor voì; însă Adunarea de atunci ţinând seamă de starea incultă, în care se găsià ţăranul la noi,

a crezut cu cale a garantà munca lui prin o lege. legea tocmelilor agricole, aceea prin care se stipulează modul cum un ţăran să-şi închirieze munca lui.

Acea lege, din nenorocire, nu a dat roadele dorite: comune întregi s'au sărăcit, pentru 2 sau 3 galbeni un locuitor a făcut muncă de 4 sau 5 ani şi încă tot n'a fost răfuit. D. preşedinte al consiliului şi D. Kogălniceanu v'au semnalat mai multe cazuri, care sunt prea adevărate. Am văzut primari cari, neîmplinind calităţile de virtute cerute sarcinei lor, împreună cu notarii lor, băgând sate întregi în nişte înscrisuri cu obligaţiuni către arendaş, fără ca aceşti oameni să ştie că ei au vre-o datorie...

O voce. Să se declare în fals.

D. *D. Siderie.* Şi apoi aceşti oameni, pe calea administrativă au fost siliţi a răspunde acelor înscrisuri, dând munca lor pe ani întregi.

Deaceea, D-lor, guvernul actual, pătruns de spaimă, a adoptat măsura dela articolul acesta, şi rog pe onor. Cameră a primì această măsură, căci se garantează clasa ţăranilor contra acelora cari încă nu au uitat deprinderile acelea nenorocite, de a se îmbogăţì pe spinarea bietului sătean: căci altfel, D-lor, în curând aceştia vor rămâneà ca nişte adevăraţi proletari umblând cu corturi prin ţară.

Vin acuma la obiecţiunile ce s'au adus în contra acestui articol. D. Apostoleanu a zis: Voiţi să puneţi pe ţăran sub tutelă, voiţi a-i ridicà facultatea de a contractà. Să cercetăm, D-lor, cestiunea din punctul de vedere al dreptului.

Adunarea legislativă are dreptul, când se tratează de o clasă atât de importantă sub punctul de vedere al ţării, cât şi propriu al ei, a luà garanţii prin o lege care să asigure aceà clasă. Aliniatul 4 de sub art. 250 al codicelui civil pune ca principiu, că pentru a se face o convenţiune, trebue mai multe elemente: capacitatea de a contractà, consimţimântul părţilor, obiectul contractului, etc., şi tot acel articol zice că sunt incapabili de a contractà minorii, interzişii, femeile măritate şi toţi aceia cărora legea le va oprì oarecare drepturi. (Intreruperi)... Nu se poate face o donaţiune sub semnătură privată, nu se poate constituì o ipotecă prin contracte sub semnătură privată. Femeea măritată nu poate transige fără autorizaţia bărbatului; asemenea nu poate renuntà la ipoteca legală ce-i dă legea asupra averii bărbatului.

Ei bine, toate acestea sunt atâtea piedici la libertatea omului de a contractà. De ce dar nu vă răsculaţi şi în contra acestor prohibiţiuni?... (Intreruperi). Asemenea dar este şi în cazul de faţă, unde, tocmai pentrucă principiul invocat de D-voastră loveşte o clasă a societăţii, Adunarea are dreptul de a face o lege protectrice pentru aceà clasă. Ce s'ar întâmplà, D-lor, dacă s'ar acordà dreptul de solidaritate între locuitori, contractat prin o convenţiune? S'ar întâmplà că toate acele convenţiuni, câte s'ar face prin comune, ar fi nule, pentrucă condica civilă zice că îndată ce o convenţiune este viţiată, adică îndată ce consimţimântul părţilor nu este bine constatat, aceà convenţiune e nulă.

Aşà dar, orce consimţimânt, dat prin eroare sau prin violenţă, e nul şi de nul efect. (Intreruperi).

Mai toate convenţiunile dintre locuitori, cu proprietarii sau arendaşii, se fac astfel. Ei nu ştiu ce va să zică cuvântul de solidaritate. (Intreruperi, sgomot).

D-lor, să ne dăm bine seama de cuprinderea acestui articol: ce zice el? El zice că orce tocmeli provenite din dobânzi sau care ar aveà de obiect a stabilì ipoteci sau solidaritate între locuitori, nu se vor confirmà, nici executà de consiliile comunale, şi rămâne a intrà în dreptul civil ordinar.

O voce. S'a suprimat.

D. *D. Siderie.* Se poate să se fi suprimat, dar eu menţin redacţiunea articolului din proiectul guvernului.

Susţin dar, D-lor, că dacă voiţi a menţine solidaritatea între locuitorii săteni, atunci ei vor trebuì să meargă înaintea tribunalului, ca să legalizeze acea convenţiune: căci altfel, D-lor, de veţi admite ca asemenea convenţiuni de solidaritate să se facă înaintea consiliilor comunale, atunci fiţi siguri că nu veţi atinge scopul ce aveţi de a protege pe locuitori prin această lege, pentru că asemenea convenţiuni de solidaritate nu sunt pur agricole, ci sunt nişte convenţiuni care intră în domeniul dreptului civil, şi în acest din urmă caz persoanele interesate vor trebuì a merge înaintea tribunalului, care va constatà consimţimântul de solidaritate, şi totodată le va atrage atenţiunea asupra actelor ce fac.

Dacă însă veţi lăsà ca asemenea convenţiuni să se facă de către primar, atunci e foarte lesne ca arendaşul sau proprietarul să se înţeleagă cu primarul sau cu notarul, şi să facă asemenea convenţiuni într'un mod asupritor pentru locuitori. (Intreruperi).

D-lor. n'am abuzat până acum de dreptul de a vorbì; din contră, am abuzat de discreţiunea de a tăceà. Vă rog dar să nu mă mai întrerupeţi.

Pentru aceste consideraţiuni dar, sunt de opiniune a se menţine articolul guvernului, căci el e explicat şi arată clar raţiunea pentru care legiuitorul l-a redactat astfel. (Intreruperi).

D. Cantili mă întrerupe în ceeace priveşte ipotecile. Ei bine, aceste ipoteci se vor face înaintea tribunalului, şi e ştiut de toată lumea, că ipotecile nu se pot face decât înaintea tribunalului, prin urmare, acele care se vor face înaintea consiliului comunal sau prin semnătură privată, după dreptul comun, sunt nule: nu vor fi însă nule actele pe care le vor face locuitorii înaintea tribunalelor.

Propun dar menţinerea acestui articol, astfel cum e redactat în proiectul guvernului.

D. *M. K. Iepureanu.* D-lor, am ascultat cu toată luarea aminte o pledoarie foarte întinsă şi foarte detaliată a onor. D. Siderie. Această pledoarie nu a avut altă ţintă şi alt rezultat, după mine, decât de a declarà cea mai mare parte a naţiunii noastre incapabilă de a administrà interesele sale, şi prin urmare de a o pune sub tutela tribunalului şi a D-lor advocaţi.

In cestiunea aceasta însă, am văzut cu plăcere că D. Cantili e de opiniune contrară cu D. Siderie, şi fie sigur D. Cantili, că decâte ori d-sa va apără principiile fundamentale de libertate individuală şi comercială, voi fi alături cu d-sa.

In această cestiune, vedeţi în ce contrazicere flagrantă voieşte a pune D. Siderie legislaţiunea civilă cu legislaţiunea politică.

Cum, domnilor, într'o ţară în care este votul universal, într'o ţară în care fiecare Român dela vârsta de 21 de ani este eligibil şi alegător, legiferează asupra destinelor ţărei sale, o seamă din D-voastră voiţi să-i declaraţi incapabili! Comiteţi, d-lor, un anahronism prin această lege, pentru că aceasta ne-ar aduce aminte legea regulamentară. (Aplauze, ilaritate).

Dar afară de această contradicţiune flagrantă, de a se introduce o tutelă în legislaţiunea noastră civilă, apoi eu voiu pune chestiunea pe un tărâm mai mare, pe un tărâm al libertăţii tranzacţiunilor, pe tărâmul economic. Şi să nu credeţi că orcare individ în această societate, orcare ar fi gradul său de cultură, nu ar aveà capacitatea necesară, capacitate care va garantà mai bine

decât orce legislaţiune, decât orce regulamentare de lege, interesul său propriu. Numai interzişii pot fi lipsiţi de libertatea tranzacţiunilor lor individuale.

D-lor, voiţi a regulamentà libertatea tranzacţiunilor? Apoi acesta ar fi principiul cel mai prejudiciabil tutulor claselor acelea, pe care legea ar voì a le ocrotì. Este bine constatat, D-lor, în materie de comerţ, în materie de finanţe, că nimic nu e mai prejudiţiabil acelor interese, decât ocrotirea impusă prin legislaţiune, şi nu trebue mult să discutăm în această privinţă. Dacă D-voastră faceţi o lege de interdicţiune civilă, în privinţa unei clase a naţiunii, atunci ca consecinţă a acestei interdicţiuni civile va fi negreşit interdicţiunea politică, şi astfel revenim iarăşi la regulamentarea proprietăţii, şi, prin alte cuvinte, mergem cu zece ani înapoi. Aşà dar, D-lor, din punctul de vedere în care se găseşte astăzi transformată societatea noastră, orce veţi cere în interesul unei clase, vă va conduce la o incapacitate politică pentru acea clasă, şi nu cred că aceasta să fie în scopul D-voastră. Trebue să căutaţi a moralizà mai mult justiţia şi administraţiunea: acolo să punem toate silinţele noastre.

Prin urmare, nici legislaţiunea politică actuală nu ne-ar permite a comite acum un asemenea anahronism, nici principiile de economie politică şi financiară nu pot admite această regulamentare, şi deaceea aş rugà şi eu pe D-nii deputaţi să binevoească a înlăturà acest articol: şi tocmai dacă voiţi a venì în ajutorul şi interesul agriculturei, trebue să lăsaţi libertatea fiecărui individ de a-şi rezolvà el singur interesele sale, în modul cum ar înţelege, fie în mod individual, fie în mod colectiv, solidar, şi cu atât mai mult nu trebue să vă înspăimânte pe D-voastră principiul de solidaritate, cu cât chiar cu ocaziunea legii de perceptiune, aţi introdus principiul de solidaritate.

D. *ministru al justiţiei*. D-lor, onorabilul meu coleg v'a declarat că, dacă domniilevoastre voiţi să ştergeţi acest art. 8, noi ca miniştri, nu vom insistà asupră-i: şi dacă am luat cuvântul, l'am luat numai pentru ca să vă spun că, dacă nu mă înşel, onorabilul meu amic, D. Manolaki Kostaki, a făcut o confuziune prin emiterea profesiunii D-sale de credinţă în chestiunea libertăţii convenţiunilor, pe care eu nu prea sunt obicinuit până acum a le auzì din gura D-sale. (Aplauze). Rog dar pe onorabilul D.

Manolaki Kostaki să creadă că, chiar după legile noastre în vigoare, nu cunoaştem că să poate face o ipotecă fără tribunale.

Voci. Aşà este.

D. *ministru al justiţiei.* Aşà este, şi eu v'am spus mai dinainte că puteţi şterge acest articol, însă vă rog să-mi permiteţi a vă spune că ceeace este şi mai bine explicat, nici odată nu poate fi rău, şi această lege fiind o lege excepţională, relativă la tocmelile agricole, s'ar putea crede că chiar ipotecile se pot face fără tribunal.

Acum însă vin la cuvântul de solidaritate. Onor. D. Manolaki Kostaki a zis că orce cetăţean trebue să fie lăsat în toată libertatea sa, să se învoiască cum va voì. Negreşit, trebue să lăsăm libertatea învoelilor: însă cine din D-voastră nu ştie cât de gravă este această chestiune, cât de puţini oameni chiar mai luminaţi îşi pot dà seama despre cuvântul de solidaritate, ceeace nu însemnează altcevà decât platnic unul pentru toţi? D-lor, cuvântul acesta a făcut mari nenorociri în ţara noastră: astăzi pretutindeni nu vedem decât pe unii locuitori citaţi în judecată, pe alţii secfestraţi şi pe alţii executaţi chiar, fiindcă primarul a pus pecetea pe un act de învoială în care s'a înscris cuvântul acesta.

Acum, D-lor, ce cerem noi? Cerem ca un proprietar sau arendaş, când vine şi face învoială cu cei mai însemnaţi locuitori, după ce aceà învoială a fost subscrisă şi de ceilalţi locuitori în număr de mai multe sute, prin punere de deget, aceà învoială, în care s'a zis că sunt platnici solidari, primarul să nu o poată legalizà, ci s'o legalizeze tribunalul. Iată ce cerem. Este cu totul altcevà când nişte oameni cari înţeleg fac nişte învoieli, şi altcevà este când le fac nişte oameni cari nu înţeleg, şi li se pune cuvântul de solidaritate fără ca ei să ştie cât de grav este acest cuvânt. Ei bine, noi zicem că cu o asemenea învoială să meargă la tribunal, căci mergând la tribunal, unde este un preşedinte, un grefier, unde sunt mai mulţi judecători, îi va întrebà cinevà: apoi ştiţi voi ce faceţi, ştiţi voi ce aţi iscălit şi ce însemnează cuvântul de răspunzători solidariceşte? Când dar noi îi trimitem la tribunal, nu este ca să îi punem sub epitropie, ci ca să dăm ocaziune acestor oameni nenorociţi, care se ruinează pe fiecare zi, de a şti şi ei la ce se obligă. D-voastră nu ştiţi ce suferim noi, când vin părţile cu sentinţe condamnatoare şi ne

cer jandarmi ca să execute pe aceşti nenorociţi? Voim dar astăzi, să facem excepţiune pentru aceşti oameni, spre a nu mai putea fi exploataţi. Nu este punere sub tutelă: D-voastră puteţi să suprimaţi acest articol, noi însă credem că nu faceţi bine.

Voci. Inchiderea discuţiunii.

D. *Kogălniceanu.* Fiţi aşa de buni şi lăsaţi discuţiunea liberă......

Voci. Nu s'a cerut de 10 deputaţi închiderea discuţiunii; puteţi să vorbiţi în fond.

D. *preşedinte.* Atunci D. Aslan are cuvântul.

D. *N. Ceaur-Aslan.* D-lor.....

D. *L. Eraclide.* D. Aslan are să vorbească în senzul d-lui Iepureanu.

D. *Ceaur-Aslan.* Am cuvântul şi nu înţeleg ca D. Eraclide să facă poliţia şedinţei. D-lor, după dispoziţiunile ce vedeam în Cameră ieri, şi care până la oarecare punct le putem constatà şi astăzi, eram decis să renunţ la cuvânt. Dar, cum s'a pus acum cestiunea înaintea D-voastră, şi mai cu seamă după maniera energică şi plină de ardoare, cu care D. Kogălniceanu a crezut să susţină cestiunea înaintea D-voastră, socot că este de datoria mea să zic câtevà cuvinte, tot în apărarea acelora pe care voieşte să-i apere şi d. Kogălniceanu.

După mine, discuţiunea până acuma nu s'a învârtit decât asupra unor puncte care nu interesează întru nimic soluţiunea cestiunii. Orcare ar fi exemplele ce ni s'ar aduce, orce s'ar zice de D. ministru de interne, orcare ar fi faptele citate de D. Kogălniceanu, nu e mai puţin adevărat că articolul în desbatere consacră un principiu tot atât de fatal, caşi principiul conţinut în art. 7 ce am votat ieri. Admit ca şi D. preşedinte al consiliului, că se comit abuzuri, admit aceasta cu toţi aceia care deploră starea mizerabilă a locuitorilor săteni, dar întreb: care este mijlocul ce se propune pentru îndreptarea răului? D. M. Kostaki zice că prin această lege se ridică exerciţiul unui drept pentru o clasă. Toţi cari au vorbit în această cestiune, mi se pare că au făcut o apreciere falşă. Acest articol nu e nici atât de rău pe cât se pretinde de D. M. Kostaki, nici atât de bun precum se pretinde de ceilalţi, pentru că nu se ridică printr'însul dreptul de a contractà, şi nici se pune o piedică absolută. Toţi voim să ajungem la o soluţiune practică: guvernul zice că nu voieşte a

oprì contractarea obligațiunilor solidare. dar aceasta să se facă printr'un mijloc oarecare, pentruca cei ce contractează să poată cunoaște întinderea obligațiunii ce-și iau. Prin aceasta nu se ridică locuitorilor dreptul de a contractà, ci 'i supune unor formalități pe care noi le combatem pentrucă nu ating scopul la care tinde guvernul. In adevăr, dacă D-voastră credeți că asemenea contracte, prezentându-se la tribunal, au să fie deșteptați locuitorii, vă spun că presupuneți atribuțiuni tribunalelor, pe care nu le au. Când îmi veți arătà că un contract, prezentându-se înaintea tribunalului, grefierul sau judecătorii sunt ținuți de lege a-i citì conținutul și a face deșteptări părților, aș înțelege: dar când tribunalele n'au asemenea competință, ci din contră, sunt oprite de lege de a intervenì în convențiunile dintre părți, nu înțeleg ușurarea ce voiți să faceți părților: veți creà din contră o greutate, veți pune o piedică tranzacțiunilor, fără a puteà ajunge la scopul binefăcător la care tindeți. Vedeți dar, că măsura propusă de D-voastră nu este practică, și cred că ar fi fost mult mai practic, ca în locul art. 8 în discuțiune, să puneți un articol prin care să se oblige primarii. ca de câteori li se vor înfățișà asemenea contracte, să fie datori, sub pedeapsă de amenzi, a nu le legalizà până ce nu le vor dà citire exactă în auzul părților. Cu modul acesta garantați și pe locuitori, și înlăturați și inconvenientele de care vă temeți, și în acelaș timp nu mai puneți un obstacol inutil tranzacțiunilor.

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor deputați, am ascultat pe onor. D. Manolake Kostake Iepureanu, și-l ascult totdeauna cu multă plăcere, pentrucă mai nainte de toate D-sa este foarte spiritual. O spun aceasta în sinceritate, și niciodată n'a fost mai spiritual decât astăzi, când a vorbit despre sufragiul universal, pe care îl exercită țăranii, și apoi de argumentul ce D-sa a găsit în acest sufragiu, spre a reclamà pentru țărani liberul-arbitru. Astfel fiind, mă unesc cu D-sa, și pe temeiul liberului arbitru ce recunoaște țăranului, dacă D-sa voiește ca el să-l exercite și în partea politică și în cea civilă, atunci să binevoească a se unì cu mine, ca să dăm de o parte această lege, fiindcă ea în adevăr este o excepțiune. Dară care este liberul arbitru? Am auzit pe D. Cantili zicând: dreptul comun. Ei bine, atunci n'a înțeles D-sa chiar dela început, chiar după titlul acestei legi, că trebuia să se unească cu mine și să ceară darea ei la o parte? D-lor

ce este această lege a tocmelilor agricole? Tocmelile nu sunt regulate de dreptul civil? Ei bine, pentru ce lege specială, excepţională? Va să zică este un ce care cere o lege specială. Şi cine a cerut aceasta? Acei cari cer astăzi liberul arbitru. Şi pentru ce au cerut-o? Ca să ocrotească agricultura, despre neştiinţa, încapacitatea şi reaua educaţiune a proştilor ţărani. Iată pentru ce s'a cerut această lege. Aceasta este pretutindeni, pretutindeni marele interes al unei ţări, acela care formează viaţa ei, este supusă la legi speciale, se depărtează de legea comună.

In Franţa, ce este legea fabricelor? In Anglia, cum vine o lege specială care opreşte pe proprietarul fabricei de a impune copiilor trimişi la fabrică şi lucrătorilor de a lucrà, decât atâtea ore pe zi? Aşa dar, dacă în Franţa şi Anglia sunt legi speciale pentru fabrici, în România sunt legi speciale pentru agricultură, care este marea fabrică a ţărei: este legea tocmelilor agricole. Şi îndată ce avem nevoie de o lege specială, să nu mai vorbim de dreptul comun; pentrucă dacă vorbiţi de dreptul comun, atunci vă voiu întreba şi eu, ce are primarul cu tocmelile? de ce nu vine portărelul? Va să zică nu vă convine, ziceţi că munca câmpului reclamă urgenţa. Dară dacă ziceţi aceasta, nu trebue să mai vorbiţi de dreptul comun, când este vorba de interese speciale.

Fac omagiile mele D-lui ministru de interne, căci D-sa ca ministru-preşedinte a prezentat multe legi, pe care le-am combătut şi care sunt rezultatul partidului pe care se întemeiază! dară D-sa, când a venit la ministerul de interne, mai înainte de toate este gospodar, se uită la suferinţele ţărei, şi cu sentimentul inimei a venit cu această lege salutară pentru locuitori (Aplauze), cu aceste legi, care au trecut prin purgatoriul consiliului de miniştri şi al Senatului; şi D-voastră voiţi să o înăspriţi sub numele de liberul-arbitru, de libertatea cetăţenească, pentru ca în neştiinţa şi simplicitatea sa, ţăranul să se exploateze de alţii cari numai ei să profite din această lege? Am avut ocaziunea să văd şi pe D. Costa-Foru apărând pe ţărani, dară mirarea mea nu a fost de D-sa, a fost de D. Iepureanu. Toţi am fost miniştri de interne, toţi am văzut răul, şi deşi avem opiniuni diferite, însă toţi venim să susţinem drepturile ţăranilor, D. Costa-Foru dela răsărit, D. ministru de interne dela apus, eu nu mai

ştiu de unde: toţi venim să vă zicem: este un rău mare, trebue să-l vindecaţi, nu vă cerem o monstruozitate, vă cerem să păstraţi ceeace în Moldova exista dela 1849. La 1848 s'a pus chestiunea pe tapet, s'a modificat legea veche, şi gloriosul Domn al Moldovei, de fericită memorie, Grigore Ghica a venit cu o lege binefăcătoare pentru ţărani. Iată ce zice aceà lege: „Aşà dară, dacă unii din locuitori vor aveà trebuinţă de mai mult pământ, şi dacă proprietarul ar aveà de dat pământ, apoi unii ca aceştia rămân a se învoi pentru acest adaus de pământ, pentru sine, iară nu în numele totimii satului, prin alcătuire înscris de a lor bună voie cu proprietarul care pururea va protimisi pe locuitorii aşezaţi pe moşia sa".

Ce erà atunci? Erau fruntaşii, şi aceştia făceau alcătuiri în numele satului; apoi veniau mijlocaşii şi codaşii. Fruntaşilor li se făgăduià arături, pământ mai mult, îi cumpărà, şi ei angajau tot satul, căci veniau codaşii şi subscrieau şi se ziceà: chezaşi platnici unii pentru alţii, şi toţi pentru unul. Atunci bunul Domn, apărătorul ţăranilor, şi Grigore Ghica bătrânul, care a făcut pontul şi care a scăpat ţara de vecinătate, a zis să se taie acest rău şi l-a tăiat. Acum D-voastră ziceţi: dară condiţiunea s'a schimbat cu legea rurală; însă nu este aşà, pentrucă atunci nu erà învoială decât pentru prisoase, şi astăzi tot despre prisoase e vorba, şi atunci ca şi astăzi ţăranul erà tot cetăţean liber, şi cu toate acestea libertatea lui se întrebuinţà spre sclavia lui. (Aplauze.) Îmi pare rău că D-nu ministru al lucrărilor publice nu este aci, ca să vă spună ce s'a făcut la 1863 în judeţul Vlaşca, unde doi sau trei arendaşi au făcut învoeli cu solidaritate, şi s'a lucrat astfel că s'a dat foc judeţului întreg.

Am auzit pe D. Apostoleanu, care cere să suprimaţi acest articol, poleind cu aur solidaritatea, şi zicând că această solidaritate nu este nimic, este numai un îndemn nevinovat al unora către alţii, ca să lucreze. Apoi să căutăm cum s'a aplicat acest principiu în judeţul Teleorman: să întrebăm pela Botoşani şi Dorohoi, cum Moise şi Iţic, arendaşi, au aplicat acest principiu de a se îndemnà unii pe alţii: aide, fraţilor, să dăm grâul şi iarba la pământ. Nu este aşà? Cei morţi, fugiţii, toţi au căzut în sarcina celor cari trăesc şi aceştia au ajuns să râvnească soarta morţilor, pentrucă li s'a luat cea mai după urmă bucăţică de moşie, spre a se plăti munca celor morţi şi a celor fugiţi (Aplauze).

Iată, d-lor, un fapt real, şi nu veniţi D-voastră să ziceţi că facem o derogaţiune dela dreptul comun, când oprim pe locuitori de a'şi face tocmelile lor solidare la comună, ci 'i obligăm să meargă la tribunal. Acolo sunt oameni cu frica lui Dumnezeu, nu ca acei primari pe cari voiţi să-i ştergeţi, cari se cumpără, nu zic eu aceasta, o zic alţii, cari voiesc să modifice legea comunală. Dar d. Cantili opreşte pe tribunale de a cercetà: mie mi se pare din contră, că tribunalele sunt ţinute să ceară voia părţilor.

D. *Cantili.* Nu este aşà.

D. *M. Kogălniceanu.* Atunci, d-le Cantili, d-ta care eşti om de ştiinţă, fii om şi de inimă, pune ştiinţa alături cu inima, pune mâna la serviciul poporului şi fă'ţi amendamentul, şi fii sigur că are să fie primit. Nu ziceţi însă să se suprime şi să rămână liberul arbitru, pentrucă acest liber arbitru a existat şi în veacul de mijloc, şi dacă veţi căutà puţin Istoria, veţi vedeà că s'au stins populaţiuni întregi, numai graţie acestui principiu. D-lor, nu mergeţi cu principiul de libertate individuală, cu principiul de liber-arbitru până la extremitate: este de datoria reprezentanţilor ţărei şi a guvernului ca să apere populaţiunile, şi aţi văzut că dacă Napoleon al III a lăsat după dânsul un ce neperitor, dacă Napoleon a lăsat un ce pe care inimicii lui cei mai cruzi 'l-au apreciat şi i-au dat tot meritul ce i se cuvine, a fost că s'a ocupat de soarta lucrătorilor: acolo lucrătorii industriaşi, aici lucrătorii agricoli.

Prin urmare, este datoria societăţii să se ocupe de cestiunea aceasta; nu are a face întru nimic dreptul comun cu această cestiune: acì e o durere mare, o suferinţă lungă, un caz care dă abuzuri peste abuzuri, şi este de datoria ministrului de interne, conform cu tradiţiunile noastre, ca să vină în ajutorul ţăranilor. In vremea veche erau boierii cei mari şi numai ei deveniau miniştri, numai ei aveau funcţiunile înalte în stat. Ei bine, cum devenia vistier unul din aceşti boieri mari, din conservator ce erà se făceà liberal, se făceà apărător al poporului. Pentruce? Pentrucă în vremea aceea numai ţăranii plătiau bir, numai ei umpleau lăzile visteriei, şi de aceea vistierul se ocupà de a le îmbunătăţi soarta. Acum aceasta a trecut la ministrul de interne: el este faţă în tot momentul cu durerile, cu neajunsurile şi abuzurile ce apasă pe ţăran. Erà dar de datoria guvernului de a

venì cu această lege. și pentru aceasta vă mărturisesc că râvnesc pe d. ministru că a venit cu această lege : o spun din toată inima și fără compliment. D-voastră, d-lor, permiteţi-mi să vă spun, nu voi zice alte cuvinte, dar înfăţişaţi un aspect dureros: D-voastră, Camera Deputaţilor României, D-voastră majoritatea mare, care aţi sprijinit pe minister, care i-aţi dat consilii, D-voastră înfăţişaţi un aspect dureros când astăzi nu vă grăbiţi a vă uni cu opiniunea d-lui ministru, care, să mă credeţi, este om practic, și n'a propus acest articol de cât ca rezultat al experienţei sale. Da, este rezultatul experienţei sale în practica ce a făcut ca prefect și ca ministru de interne, și faceţi foarte rău astăzi, că nu voiți să-l credeţi, și mă puneţi în poziţiune să fiu eu silit, eu adversar politic al D-sale (Aplauze), să sprijin proiectul său.

D-le ministru, va venì vremea poate, când îmi veţi da dreptate, cum mi-a dat-o răposatul Barbu Catargiu, cu două zile înaintea morţii sale (Râsete); faţă cu zelosul său partid, își schimbase multe din ideile sale de mai înainte şi deaceea am votat punerea bustului său în Cameră, fiindcă l'am avut în vedere, nu cum erà în Cameră, și precum am avut onoare să-l cunosc eu, când aceà majoritate de atunci mergeà, ca și cea de astăzi, mai departe decât voieşte însuşi ministrul să o conducă. (Senzaţiune: murmure.) Nu vă place, veţi strigà, mă veţi înjurà : dar eu sunt dator a pune acestea înaintea D-voastră şi a vă rugà ca pentru prestigiul Camerei, pentru binele poporului, să nu mergeţi mai departe decât acolo unde ministrul voieşte să conducă Camera. (Aplauze).

D. N. *Ionescu*. D-lor, s'a evocat în sânul acestei Adunări conservatoare atâtea suveniri, și în cele din urmă onor. D. Kogălniceanu a zis că a avut rara fericire de a fi convertit cu ideile sale pe ilustrul răposat reprezentant al partidei conservatoare, Barbu Catargi: s'a evocat, asemenea, autoritatea administrativă a ministrului de astăzi, care poartă numele acelui ilustru bărbat : s'a evocat numele Domnilor celor buni, cari au avut mare solicitudine pentru muncitorii de pământ : s'au evocat tradiţiunile naţionale: s'a evocat în fine politica bună, înţeleaptă, a tuturor oamenilor noștri autoritari, pentru ca să vină astăzi, în aniversarea votării legii aceștia, în ziua de 10 Martie, să ni se spună că trebue să dăm îndărăt, adică să mergem tot pe aceiaşi cale

tradiţională, când populaţiunile rurale nu 'şi aşteptau binele lor decât numai dela marele gospodar al ţărei, iar nu de la înţelepciunea lor. (Aplauze). Şi apoi, D-lor, se mai vorbeşte astăzi: Marele Gospodar, calificaţiune tristă, sub regimul Măriei Sale Carol I, sub o constituţiune ca cea dela 1866! Eu socoteam că dela 1866 n'are să mai fie nimeni mare gospodar al ţărei, pentrucă în această ţară, unde avem egalitate înaintea legilor, toţi au dreptul să se creadă mari gospodari. (Aplauze). Este un anahronism omagiul ce a făcut onor. d. Kogălniceanu onor. d. Catargiu: alte timpuri, alte moravuri. Noi, liberi şi independenţi de toate prejudecăţile şi de toate pretenţiunile, să ne permită d. Kogălniceanu de a-l combate, în această zi solemnă de 10 Martie, aniversarea venirii la putere a d-lui Catargiu, aniversarea a 6-a a votării acestei legi; să 'mi permită a combate în principiu această lege şi articolul *ad-hoc* ce-l cere în interesul acestei populaţiuni: şi cutez a zice, că dacă vreodată populaţiunile rurale au fost maltratate, dacă vreodată au trebuit ele să fie descurajate, este în momentul acesta, când ni se zice de d-sa, că ele trebue să fie sub aripa protectoare a marelui gospodar al ţărei. Aşi fi dorit să fie aci 33 de mici gospodari, cari să se unească cu mine a spune onor. d. Kogălniceanu, că nici ei nu mai cred în marii gospodari, chiamă-se ei conservatori, chiamă-se liberali, căci au făcut trista experienţă, că cu legile cele mai liberale, ţăranii au fost tot atât de maltrataţi, au văzut dorobanţi la spatele lor executându-i, şi sub acele guverne liberale au văzut dorobanţi liberali. . .

O voce. Foarte rău.

D. *N. Ionescu.* Să nu vă aşteptaţi, D-lor, să vă fac tabloul ce vi s'a făcut de domnii Siderie şi Kogălniceanu. Las altora mai abili decât mine să complecteze acest tablou. Voi zice numai că descrierea făcută de domnialor, despre starea populaţiunii rurale, este cu mult dedesuptul realităţii.

O voce. Adică e şi mai rău?

D. *N. Ionescu.* De o mie de ori mai rău. Şi când veniţi D-voastră să susţineţi acest articol, în care se insultă principiul civilizaţiunii moderne, în care se pun în chestiune, precum a zis onor. D. M. Kostaki, capacitatea ţăranului de a contractà pentru ceeace el instinctivamente trebue să ştie a contractà, adică pentru munca lui: dacă D-voastră refuzaţi ţăranului nostru atât simţ practic, atâta inteligenţă, atunci trebue să vă uniţi cu onor. D.

M. Kostaki de a le ridicà și dreptul ce au de a votà reprezentațiunea națională. Dar eu cred că onor. D. M. Kostaki, când a proclamat acest principiu, va fi alături cu noi, să zică că astăzi nu avem încă sufragiul universal: că nu avem în reprezentațiunea națională curata imagine a acelui colegiu al 4-lea, care trebue să fie aci, în sânul nostru, reprezentantul cel mai fidel al intereselor lor. Nu este exact a se zice că noi avem sufragiul universal. Avem un sufragiu proporțional cu presumpta capacitate a cetățenilor: 40,000 cetățeni rurali aleg un reprezentant în al doilea grad: și 40 cel mult de proprietari mari aleg un deputat. Nu e dar sufragiu universal. Imi pare rău că onor. D. M. Kostaki, care dealtminteri a fost foarte corect din punct de vedere economic, îmi pare rău că aci a fost, cum a zis onor. D. Kogălniceanu, spiritual. Când onor. D. M. Kostaki va renunță la pretențiunea de a fi om de spirit, va fi desigur un perfect om de bun simț (ilaritate, aplauze): va înțelege împreună cu noi toți, că cetățenii colegiului al IV-lea, populațiunea rurală, au cel puțin atât drept, de a se bucura de legile pe care le facem noi. Este destul că ne-am făcut mari gospodari ai drepturilor lor politice, să nu ne mai facem și mari gospodari ai muncei lor.

Știu că tot ce s'a zis în privința exploatatorilor muncei țăranilor este exact, și eu am zis că tabloul este mai pre jos de realitate: nu ne ducem noi cu imaginațiunea încă până acolo, unde s'au dus cu practica constantă exploatatorii muncei țăranului: acei cari își fac meseria de a exploată pe țărani, se uită cu milă la noi cum încă nu-i cunoaștem îndestul (aplauze); căci ce facem în legea aceasta? Am pus cuvântul exploatare. In legea dela 10 Martie 1866, cuvântul acesta nu există. Imi pare rău că s'a găsit cuvântul de exploatare, acest cuvânt nu trebue să intre în această lege.

D-lor, dacă vom derogă dela principiul înscris în pactul nostru fundamental, atunci recunoaștem că tot edificiul nostru politic, toată legislațiunea noastră, împrumutată dela popoarele civilizate, nu se poate aplică massei poporului nostru; și atât de adevărat este aceasta, încât toți au convenit că această lege este o lege excepțională. D. Kogălniceanu a mers până a zice în alte țări, în Franța și în Anglia, dacă nu mă înșel, este un interes mare predominant, care cere să fie regulat prin o lege specială

Să-mi permită D-sa a protestà contra acestei interpretări ce dă chestiunii muncei țăranului nostru.

Apoi pentruce atunci am mai făcut sacrificii, unii luptând, alții dând pământ, dacă nu ca să nu mai fie în țara aceasta proletari, să fie oameni cari să aibă o bucățică de pământ și cari să aibă dreptul a tratà picior pe picior cu noi.

Bine este dar, ca astăzi să venim noi să ne abatem dela principiile înscrise în pactul nostru fundamental, principii care formează baza acelui drept sfânt, unde proprietatea este o realitate? Visul nostru, D-lor, visul nostru de aur erà ca să nu avem în țara noastră un singur Român proletar: — pentru aceasta am luptat ca să împroprietărim pe țăran.

Când avem astăzi sub forma cea mai perfectă, – quasi repupublicană, — când avem o constituțiune așa de liberală, să venim să zicem că în privința intereselor agricole, noi trebue să ne raportăm la inteligența marelui gospodar, și că trebue să punem sub ocrotirea lui și legile noastre? Să venim astăzi să cunoaștem că dacă s'au unit trei miniștri din diverse locuri, unul dela apus, altul dela răsărit și altul din toate cele 4 puncte cardinale *(ilaritate)* trebue să ne unim și noi cu dânșii, fără să căutăm mai de aproape ce trebue să facem? trebue, D-lor, să discutăm serios ceiace facem astăzi, căci astăzi la 10 Martie 1872, făcând o lege în contrazicere cu principiile pactului nostru fundamental, punem la rădăcina acelui pact o secure pe care nu o va purtà poate D. M. Kostaki, dar o vor purtà alții, și eu nu aș dorì ca să fie tocmai la rădăcina acelui pact fundamental nici o armă.

Iată din ce punct de vedere am luat libertatea mare, ca să revendic dreptul și capacitatea pentru populațiunea rurală a noastră, de a tratà cu aceia cari D-voastră 'i numiți exploatatorii ei.

Dar acum cestiunea aceasta nu are numai o parte politică, are și o parte economică. Cu toții înțelegem, și suntem de acord de a zice, că acì este un flagel teribil, că e un rău social, că are a infectà până la măduva sa populațiunea noastră rurală. Când venim însă să căutăm remediul, ce aplicați D-voastră? Aplicați remedii din alți timpi, remedii contrarii cu interesele noastre actuale sociale și politice. Apoi e aceasta serios? Gândiți D-voastră că acest remediu are să fie eficace?... (Intreruperi).

Aveți paciență, D-lor, dacă forțele mele mă vor ajutà, vă

voiu răspunde la toate obiecțiunile ce se pot face în contra libertății muncei, pentrucă nu voi, să fim în contrazicere prin legea noastră socială şi economică cu pactul nostru fundamental. Eu cred că țăranul român e destul de inteligent ca să-şi apere interesele lui contra exploatatorilor.

Ceiace însă lipseşte țăranului nostru, este protecțiunea administrațiunii şi a justiției. Aceasta a zis-o D. M. Kostaki, şi îmi pare bine că a zis-o D-sa. A zis D-sa în termeni expresi: mai multă moralitate. Acesta este adevăratul cuvânt care trebue zis de noi toți. Mai multă moralitate din partea societății a zis D-sa, adică din ~~partea~~ muncitorilor şi exploatatorilor. D. Iepureanu e foarte circumspect, e stăpân pe limba sa; eu însă am înțeles că în cugetarea D-sale erà ideea de mai multă moralitate, nu din partea muncitorilor şi exploatatorilor, dar mai multă moralitate din partea administrațiunii şi a justiției către exploatatori şi exploatați.

Permiteți-mi dar să complectez această ideie a d-lui Iepureanu şi să zic: mai multă moralitate din partea justiției şi a administrațiunii în fața intereselor celor mari ale libertății muncei agricultorilor. Justiția, şi mai cu seamă administrațiunea, trebue să fie pătrunse de un absolut simț de moralitate, când au a face aplicarea legilor pentru tocmelile agricole.

Am zis, D-lor, că partea economică trebue să ne preocupe mai mult decât cea politică. Pentruce aceasta? Pentrucă interesele care sunt în joc, interesele muncitorilor şi ale exploatatorilor, (permiteți-mi această expresiune condamnată de noi toți, însă o întrebuințez fiind mai expeditivă) s'au adus într'o stare anormală, s'au adus într'o perturbațiune socială, şi în contra acestei perturbațiuni sociale aş voì să fim şi integri şi bărbați, ca să aplicăm un remediu conform principiului de dreptate eternă, conform principiilor Constituțiunii noastre; iară nu să aplicăm remedii şi măsuri patriarhale din timpii pe cari îi condamnăm cu toții: căci atunci lumea ne va zice că numai în parlament vă plac principiile moderne, numai ca să aveți o constituțiune caşi republicană vă sbuciumați; iar când e vorba să asigurați libertatea muncei locuitorilor, atunci recunoaşteți că principiile moderne nu mai sunt bune. Ei bine, nu vă temeți D-voastră de această contradicțiune? nu vă temeți că îndată ce vă veți depărta dela principiile constituționale, când D-v. veți trata imensa majoritate a

națiunii ca izbită de capitis diminutio, cum zice D. Cantili, atunci D-v. ați recunoaște prin aceasta chiar, că toate legile, că toate aceste transformațiuni sunt numai la suprafața societății, și că fondul societății, că massa populațiunii noastre trebue tratată tot cu biciul, că trebue să fie dusă la muncă tot cu dorobanți? Ei bine, protestez în contra acestei insulte ce se aduce bunului simț al Românului nostru.

D-lor, am admirat, în adevăr cu întristare, cum toți aceia cari au luat cuvântul, ca să susțină acest proiect de lege, s'au ferit de a da pe față un adevăr, acela că necesitățile urgente ale noului stat politic, necesitățile produse prin transformare, s'a întrodus o politică fiscală în țară, și că fiscul a fost promotorul exploatării muncitorilor decătre arendași și proprietari. Am văzut și cu exemple: cași D. ministru de interne, m-am preumblat prin țară: și am plecat urechia la aceia cari se ocupau de interesele lor cu oarecare onestitate. Ei bine, ce se întâmplă? Totdeauna, când e să se facă o alcătuire de tocmeală agricolă, vedem îndărătul muncitorului care își angajază munca, pe fiscalul care îl urmărește pentru rămășițe de dări publice, zicându-i că trebue bani și iară bani, ca să se alimenteze fiscul, și atunci bietul muncitor e silit să facă acel contract asupritor pentru el, acel contract leonin, în care totdeauna promotorul este un agent al administrațiunii.

Iată, D-lor, o parte a cestiunii pe care au uitat-o toți câți au vorbit și care e o adevărată plagă. Sunt datorii, sunt rămășițe și acestea nu se pot îndeplinì decât robindu-se munca. Vedeți dar, că nu e numai lipsa unei legislațiuni practice, care a adus această stare socială deplorabilă, ci e setea de bani ce are tezaurul nostru. Apoi cine e răspunzător pentru aceasta? Oare populațiunea rurală e vinovată? oare exploatatorii acestora sunt vinovați? Eu nu ezit a zice că nici exploatatorii muncitorilor rurali, nici muncitorii nu sunt răspunzători de această stare întrebuințată, cum ziceți D-voastră, a tezaurului nostru, de starea aceasta care a provocat în contractarea tutulor angajamentelor rurale aceà disperare a Românului.

Ca să nu mă pierd numai în abstracțiuni, vă voiu cità și un exemplu. Intr'o comună din județul Roman, de patru ani un număr de locuitori nu și-au plătit darea lor către stat. Dar a-

cești oameni, cu trei ani mai înainte, erau angajați către un exploatator pe cinci ani. Au trecut trei ani și au mai rămas doi ani îndatorați ca să muncească: acești locuitori însă mai sunt datori și către stat cu 20.000 lei, pentru care perceptorul necontenit îi urmărește. Vedeți D-lor, perceptorul urmărește aceste brațe care nu sunt disponibile, căci acești oameni sunt angajați a munci încă doi sau trei ani, pentruca să se plătească de datoriile lor cele vechi, și acum perceptorul îi silește să se ducă a încheià o altă învoială, cu niște condițiuni, negreșit și mai oneroase, numai pentruca să poată plătì cele 20.000 lei.

D-lor, când acest caz mi-a venit înainte, am luat curajul să cer și eu cuvântul în această cestiune, mai cu seamă când am auzit dela colegii noștri din Oltenia, că acolo starea aceasta a lucrurilor este și mai deplorabilă, că agenții administrațiunii au mers pânăla excesele cele mai brutale de cruzime în contra țăranilor.

D-lor, această lege a tocmelilor agricole este o lege din cele mai periculoase care stă în mâinile noastre și acelea ale guvernului, și D-voastră credeți acum că o ameliorați dacă veți admite acest articol? Nu, D-lor, nu o veți ameliorà deloc: credeți că, dacă învoelile agricole vor fi legalizate de tribunale, veți îmbunătăți starea muncitorilor țărani? Credeți că în aceasta veți oferì muncitorului o garanție mai mare?

Ei bine, eu cred din contră, că prin această lege, nu veți îmbunătățì nici starea deplorabilă a muncitorilor, nici că le veți oferì o garanție mai mare în contra asupririlor, și cred că, mai cu seamă nici din punctul de vedere economic, nici din acela al intereselor noastre agricole, nu veți face cevà prin această lege.

D-lor, fiindcă am să vorbesc cu ocaziunea și a altor articole, nu mă voi întinde a vorbì mai mult asupra acestui articol, ci mă voiu mărginì numai a vă spune că răul nu provine nici din îndărătnicia muncitorului, nici din lăcomia exploatatorului, ci răul cel mare vine din sistemul nostru fiscal; acolo prin urmare trebue să căutăm a întroduce remedii: dacă vom merge să rememediem sorgintea răului, atunci vom parvenì a remedià chiar răul de care ne-am speriat.

Acum să-mi permiteți a vă spune în două cuvinte, pentruce nu pot să admit eu acest articol. D-lor, eu unul nu pot să admit acest articol, nu pentrucă sunt din acei oameni cari se

ocupă cu agricultura, dar ca un om care vede răul şi care, fără a se preocupa nici de politica zilei, nici de 10 Martie 1866, nici de 10 Martie 1872, se preocupă numai de o stare de lucruri deplorabilă, permanentă, căci dacă am vedeà o stare economică prosperă, atunci nu ar fi raţional ca să venim noi şi, cu totul contra Constituţiunii noastre, să căutăm remedii în o lege excepţională ca aceasta. In timpurile moderne nu este ertat nimănui, dară nouă mai puţin decât altora, să sperăm cum că o clasă politică, armată cu oarecare forţă legislativă, cu o doză puternică de autoritate, va puteà să menţină un stat care dela rădăcină ar fi putred, pentrucă nu ar fi rezemat pe nişte populaţiuni rurale respectate în principiul lor de libertate economică.

Ce zice acest articol, D-lor? „Orce tocmeală provenind din dobânzi, sau care ar aveà de obiect a stabili ipotecă sau solidaritate între locuitori, nu se va confirmà de consiliul comunal". Va să zică, dacă tocmelile acelea care din cauza lucrului agricol ar fi dat loc la învoeli anartahismoase, adică dobânzi peste dobânzi, acele tocmeli care numai sunt tocmeli agricole, ci de împrumut, ei bine, de ce nu le poate legalizà primarul satului? Căci de vreme ce s'a regulamentat şi munca agricolă, apoi de ce consecinţa acestor munci să fie valabilă, numai dacă se va duce înaintea tribunalului?

Eu găsesc în principiu aceasta, imoral şi infam: căci cum se poate să admiteţi d-voastră, că după ce puneţi atâtea greutăţi pentru executarea tocmelilor agricole, apoi să admiteţi cum că dobânda care ar rămâneà nerăfuită, din cauza acestor muncitori, aceà dobândă să constitue un drept pentru exploatare, însă cu condiţiunea numai ca el să se ducă să o valoreze înaintea tribunalului? Eu nu pot admite acest principiu, pentru că nu înţeleg ce caută acì dobânda, adică dobânda ce ar aveà proprietarul să o ia de la muncitorii ţărani, căci acì nu faceţi o lege generală, ci o lege specială, şi nu admit consacrarea acestui principiu, cu atât mai mult, când prin filiera justiţiei s'ar legitima fructul imoral al exploatărei muncei ţăranului. . . (Sgomot, întreruperi).

Apoi, D-lor, dacă D-voastră nu admiteţi că doi, trei, pot să se angajeze să facă o muncă agricolă, deşì aceasta n'o puteţi răpì muncitorului agricol, de a se asocià, apoi când veniţi să-l luaţi cu dorobanţii, şi pe tată şi pe femeie, şi pe copii, şi pe toţi

din casă, ei bine, prin singurul acest fapt al execuţiunii mai multora pentru unul, vedeţi că admiteţi solidaritatea, dar o admiteţi în execuţiunile atroce ale administraţiunii, şi o refuzaţi în asociaţiunile pentru munca de bună voie, la care ei ar voi să se angajeze! Argumentul D-voastră poate să fie, că aceasta se face în scop ca ţăranul să se îngrijească a nu-şi bate joc de executarea obligaţiunilor la care se îndatorează, şi astfel femeia şi copii să vină în locul acelui muncitor îndărătnic să muncească. Dar nu vedeţi că dacă admiteţi solidaritatea pentru execuţiuni, atunci trebue să o admiteţi şi pentru răfuială? Dacă este un părinte cu un însurăţel, şi părintele, bazat pe ajutorul acestuia, s'a angajat, dar n'a putut să îndeplinească angajamentul şi a venit la aceea ca să răspundă în bani angajamentul, şi fiindcă nu are altă avere decât pământul şi casa, şi nu are altă putere decât familia sa, apoi atunci ce faceţi D-voastră? Nu recunoaşteţi solidaritatea? Dar solidaritatea este de fel înţeleasă, nu puteţi face altfel; solidaritatea fiind la lucru, are să fie şi la răfuială.

Acum, D-lor, să luăm şi articolul în întregul său, pentrucă sunt câţivà cari zic: dar toate acestea sunt idei abstracte, dar toate acestea sunt principii, dar aceasta este o sferă prea înaltă; coborîţi-vă la trebile de toate zilele, protejaţi populaţiunea rurală prin măsuri reale şi practice; şi îmi pare rău că D. G. Brătianu nu este aci, căci D-lui invoacă sistemul protecţiunii în privinţa populaţiunii rurale: ei bine, D-lor, un sistem protector! Dar protector pentruce? Ca să-l trimită şi înaintea tribunalelor? Dar pentruce admiteţi că acesta este un sistem protector? Aci nu este nici o protecţiune, aci 'i trimitem sub protecţiunea dreptului comun, nu le dăm o protecţiune specială. Aş înţelege când s'ar zice că pentru aceste interese ale lor, să nu fie supuşi la legea comună, căci nu sunt îndatoraţi sub ideia legei comune, atunci aş înţelege o protecţiune, o reglementare specială, aci însă nu este aşà, aci îi trimiteţi la legea comună; ar fi dar just şi echitabil ca, precum pentru tocmelile muncei se pun într'o poziţiune excepţională, aşa să se pună şi pentru consecinţele acelei tocmeli; dar, D-voastră nu faceţi aşa, D-voastră tocmai când el are mai mare nevoie să-l protejaţi, tocmai atunci îl lăsaţi la dreptul comun. Dar dreptul comun îi protege în contra violărilor care le fac dorobanţii, îi protege în contra tocmelilor pe cinci ani, dar cu toate acestea în fapt nu-i protege, orcât de categoric ar fi

aceasta scris în lege. Aci însă D-voastră nu voiţi nici atâta, nu voiţi ca cel puţin în lege să fie scrisă această protecţiune, ci le ziceţi: pentruca să vă răfuiţi, adică ca să vă regulaţi testamentul vostru cel din urmă, testamentul mizeriei, să vă duceţi a vă regulà după procedura ordinară: iar când e vorba să vă ducă dorobanţul dinapoi la muncă, atunci este destul o judecată administrativă, sumară, consiliul comunal.

Nu mai insist, D-lor, asupra criticelor ce se pot aduce asupra acestui articol, voiu zice numai un singur cuvânt: protecţiunea este iluzorie şi este şi nedreaptă, pentrucă ea consacră, sub pretenţiunea de drept comun, o stare excepţională, care este inumană în principiul său. Iată pentru ce mă voiu unì cu aceia, cari vor primi a se şterge din lege această protecţiune, pentrucă ea este iluzorie, nu pentru altcevà. Dar zice D. ministru de justiţie: nu este de prisos să fie pusă acì această dispoziţiune, ca să fie bine înţeleasă: adică ca cum ar fi zis: ţăranii au să se bată pe această lege, aşà este de bună şi atât va fi de populară. D-lui n'a zis cuvântul acesta, căci nu se îngrijeşte de opiniunea populară, D-sa este mai presus de popularitate, nu voieşte decât o singură popularitate, aceia pe care i-o decerne D. Kogălniceanu, ca fost ministru de interne, că adică şi D-lui a fost un mare gospodar al ţării. Dar să îmi permită onor. D. ministru al justiţiei să îi spun, că această lege consacră o inicitate, că ea nu este şi nu poate fi decât excepţională şi tranzitorie, şi că la sesiunea viitoare veţi fi siliţi e venì cu un alt proiect să o abrogaţi. Dacă D-voastră aveţi inimă bună pentru populaţiunile rurale, dacă voiţi să protejaţi interesele lor, permiteţi-mi să sper, că cu mai multă maturitate, veţi venì la sesiunea viitoare şi veţi tratà această chestiune, făcând să înceteze răul care apasă pe locuitori.

D. *ministru al justiţiei*. Permiteţi-mi, d-lor, în puţine cuvinte, să arăt că desbaterea s'a urmat pe un teren cu totul străin cestiunii. Nu e vorba să ridicăm locuitorilor dreptul de a se angajà solidar, sunt liberi să facă orice tocmeli, dar e vorba ca în loc să se confirme aceste învoeli de consiliile comunale, să se confirme de tribunale.

D. *D. Văsescu*. Dar excluderea?

D. *ministru al justiţiei*. Nu e vorba acum de excludere: unde se vorbeşte în acest articol de excludere?

D. *D. Văsescu*. Se vorbeşte: căci se zice să merg la tribunal să iau formula executorie.

D. *ministru al justiţiei.* Nu e aşà, d-lor. Cine v'a spus d-voastră că să meargă la tribunal, să pună formula executorie? Aci e vorba numai de învoială. Poate cinevà să se învoiască sau 'prin contract autentic sau sub semnătură privată. Ei bine, locuitorii cari vor voì să facă un contract autentic, noi zicem ca în loc să meargă la consiliul comunal, să meargă la tribunal să-l legalizeze.

Unde vede dar d. Ionescu că noi îi trimitem la marele gospodar? Şi pentru ce îi trimitem, d-lor, la tribunal? pentruca tribunalul să-i desluşească ce va să zică a se obligà unul pentru altul. D. Ionescu nu ştie ce va să zică aceasta, d-sa zice că dacă lucrează împreună toţi, sunt solidari. Nu este aşà, şi nu mai voiesc să vă obosesc, explicându-vă ce va să zică solidaritatea. Solidaritatea este un ce excepţional, cu totul de dreptul draconian, şi deaceea trimitem pe locuitori la tribunal, pentruca să le explice ce însemnează această obligaţiune.

D. Ionescu mai zice că de ce permitem tocmeli în privinţa dobânzilor? Ei bine, nu este în drept cinevà să facă contracte cu dobânzi? Cine poate să ne oprească pe noi, de a face asemenea contracte? Dar tocmai deaceea trimitem noi pe locuitori la tribunal, pentruca să li se arate să nu se împrumute cu dobândă la dobânzi.

Incât priveşte ceeace se se atinge de executare, D. Ionescu nu vede că tocmai cu sistemul acesta îi aduce să fie exacţi, pentrucă D-voastră luaţi precauţiuni dela început, le deschideţi ochii acestor oameni, ca să vadă ce este solidaritatea: ceeace la tribunal se va face ca la oricare alt notariat. Pentruce dară veniţi să spuneţi că odată obligaţi, nu vor executà? Cum veniţi să ridicaţi o chestiune care, dacă s-ar admite, n-ar puteà existà un moment societatea, că dacă cinevà este dator să nu fie executat? Să lăsăm dară să meargă la tribunal, care este mai luminat, iară nu la primar.

D-lor, s'a explicat îndestul această lege: D-v. sunteţi liberi să faceţi cum veţi voi. Şi D. Ionescu, care şi-a dat mult timp să studieze spiritul altora, şi deosebirea între spirit şi bunul simţ, ar fi trebuit mai bine să vadă ce este în legea de faţă şi să nu vină să acuze guvernul, fiindcă guvernul nu zice nimic alt, decât că atunci, când este vorba de solidaritate, să meargă,

conform dreptului comun, a face legalizarea la tribunal, fiindcă legea zice că nicăiri nu se pot legalizà actele autentice decât numai la tribunal, şi ştiţi pentruce am pus aceasta în lege? Ca nu cumvà prin abuz, să se creadă că primarii pot legalizà şi ceeace nu este în dreptul lor a legalizà. Dacă voiţi, stergeţi acest articol, dară noi am crezut că aceasta e o măsură care asigură pe locuitori de acele împilări şi asupriri de care îi plângeţi, asigurând totdeodată şi împlinirea angajamentului lor (Aplauze).

— Se pune la vot închiderea discuţiunii şi se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul pentru suprimarea art. 8 şi rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanţi	79
Majoritatea regulamentară . .	39
Bile albe pentru .	40
Bile negre contra .	39

D. *preşedinte.* Adunarea a incuviinţat suprimarea art. 8.

D. *Florescu.* Să se constate, domnule preşedinte, că eu m'am abţinut dela vot.

Articolele 9, 10, 11, şi 12 se adoptă fără discuţiune.

Să citeşte art. 13.

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor, vă rog să se constate că acest articol este chemat să execute toate articolele de mai înainte, aşà precum ele s'au modificat: prin urmare, după acest articol, dorobanţii vor aveà să execute chestiuni de solidaritate, etc.,etc. Pe lângă aceasta, să se constate iarăşi, cum că au fost 40 voturi pentru suprimare şi 39 pentru guvern, adică pentru menţinerea acelor precauţiuni, de a se trimite la tribunale acele alcătuiri, şi fiindcăD-lui Ionescu i-a plăcut experienţa de mare gospodar, să-mi permită să-i zic că bila D-sale a făcut majoritate.

Acum, D-lor, vin la chestiunea art. 13. D-v. aţi văzut că de mai înainte, chiar din discuţiunea generală, m'am rostit în contra acestui articol, şi prin urmare sper că am să găsesc acum unanimitate pentru supresiunea lui, fiindcă acest articol nu este propus de guvern, şi fiindcă este o derogaţiune la acel principiu de liber arbitru, de drept comun, enunţat de D-nii Manolake Kostake, Cantili şi Ionescu. Deaceea sper că vă veţi unì cu mine, ca să respingem acest articol, care nu figurează nici în proiectul gu-

vernului, care n'a fost discutat nici în secţiuni, care este operă numai a comitetului delegaţilor. Aci. D-lor, este execuţiunea; şi cine va executà? Miliţianul, soldatul. fiul poporului chemat să apere patria, îl vom vedea la spatele ţăranului, cu biciul în mână. bătându-l ca să lucreze. Nu veţi mai vedeà arestaţi, veţi vedeà ţărani ducându-i miliţianul cot la cot şi silindu-i să lucreze.

Sper că acele 40 voturi cari au votat pentru dreptul comun, vor respinge acest articol, votând şi aci pentru dreptul comun, că adică dorobanţul să fie chemat numai în caz de rebeliune. (Aplauze).

Am zis, D-lor, că vă las pe D-voastră, acei cari aţi votat consacrarea dreptului comun, să faceţi astădată ca ţăranul să fie tratat ca liber cetăţean, să fie supus la legea comună, iar nu la biciul dorobanţilor.

D. *G. Brătianu.* Vi se va părea poate, domnilor, că comit o erezie politică luând cuvântul, ca să susţin acest articol. Intre un om de experienţa şi vârsta D-lui Kogălniceanu, care trebue să aibă suveniri mai proaspete în privinţa legilor respective, şi între un om care este iniţiat mai mult în curentul principiilor liberale, este o mare diferenţă. Cu toate acestea să nu credeţi, D-lor, că un om, care susţine o idee contrară unui curent de idei liberale, poate să plece dela un principiu despotic, apăsător. Eu, când am curajul să vorbesc în favoarea acestui amendament, văd bine că atrag în contra mea toată urgia acelora cari declamă în favoarea libertăţii individuale. Dar şi eu cred că nu voi deservì principiul libertăţii individuale, fiindcă cred că în interesul afacerilor comerciale şi agricole trebue să avem curajul a votà o lege care, deşi deroagă oarecum dela legea fundamentală, dar are un scop de a da sancţiune serioasă organizaţiunii noastre agricole. Această lege, fără acest articol, este însă o lege lipsită de sens, şi guvernul într'un asemenea caz ar face mai bine, după părerea mea, a o retrage. (Ilaritate). D-voastră ştiţi bine că nu putem să fim în această Cameră decât pentru aplicarea principiilor care consistă în a respectà pe orce individ. Dar legea tocmelilor agricole este o lege dictată dintr'o experienţă, dintr'o încercare foarte dezastruoasă ce au făcut proprietarii, şi chiar ţăranii, la noi în ţară; v-aţi dat bine socoteala, că dacă este o cauză de decadenţă a agriculturei noastre, ea provine de acolo că nu se face o executare reală din partea ţăranilor la îndatoririle lor către proprietari.

D-voastră voiţi să faceţi pe ţăran să intre în dreptul comun? Voiţi ca el, la caz de neexecutarea tocmelei, să se ducă înaintea tribunalelor, să deschidă proces.

Unde am merge cu sistemul acesta? Ce agricultură va mai fi atunci posibilă? Realitatea, D-lor, ne spune că atunci când autoritatea n'a fost supraveghietoare îndatoririlor către proprietari, apoi cultura a fost periclitată. N'am fost partizanul guvernului sub preşedinţa D-lui Golescu, însă dacă trebue să dăm un omagiu acelui guvern, este pentru circulara dată în cursul verei aceleia pentru executarea tocmelilor agricole. Vă aduceţi aminte din experienţă proprie, cum acel an a fost un an de prosperitate şi câtă avere a intrat în ţară. . . .

O voce. Acesta e păcatul de moarte al ministrului de interne de atunci.

D. *G. Brătianu.* Şi dacă guvernul acela ar fi făcut acest act, numai cu consimţimântul partidului său, s'ar fi crezut că e un act de partid, dară din momentul când ţara întreaga l'a aprobat. . . .

O voce. Intrebaţi pe ţărani.

D. *G. Brătianu.* Aţi pus mâna pe pulsul ţărei, aţi consultat ţara şi ea s'a pronunţat. Dela epoca aceea cu libertatea presei pe care o avem, n-am văzut nici un organ de publicitate care să fi protestat contra acelei circulări. Ea a adus în Ţara Românească o mulţime de bani. Dacă nu erà această circulară, dacă anul acela nu se executau tocmelile agricole, anul acesta ar fi fost perdut caşi ceilalţi.

Acum D-voastră voiţi să suprimaţi acest articol, voiţi să ne supunem la legislaţiunea comună. Apoi atunci proprietarii în ce poziţiune s'ar afla? Ni s'a spus din partea D-lui Kogălniceanu, că sunt legi excepţionale care se fac în privinţa unor lucrări care au de obiect ceà mai mare ramură a bogăţiei publice. In ţările industriale, unde sunt fabrici, veţi vedeà D-voastră că în caz de grevă din partea uvrierilor, interventiunea guvernului are loc....

Voci. Nu este aşà! Nu sunt dorobanţi.

D. *G. Brătianu.* Nu sunt dorobanţi, dar guvernul intervine. (Intreruperi). Vă pot cità pe Franţa civilizată: la greva care s'a produs, o ştiţi foarte bine, pe proprietatea unui industriaş, a venit guvernul şi a executat la lucru pe uvrieri.

Vedeţi dară, că acolo sunt legi care asigură lucrul fabricelor. Asemenea şi în Elveţia, la Zürich, sunt legi speciale pentru fabricanţi şi ceiace sunt fabricanţi, în Europa occidentală, sunt lucrătorii agricoli la noi.

Aşa dară, ca să nu loviţi cu o secură mortală această ramură a bogăţiei noastre, trebue să ţineţi socoteală că aveţi o necesitate imperioasă să faceţi legi excepţionale.

Dără strigaţi într'un mod alarmant: dorobanţi, execuţiune silită, etc. Apoi în cele mai multe cazuri ştiţi ceiace se întâmplă? Când vor auzì muncitorii că există un articol de lege, care îi obligă aş face datoria lor, o să sară toţi, cu toţi la lucru, fără să aştepte a fi executaţi, şi foarte rareori se vor întâmplà cazuri de acelea de execuţiune corporală.

Voci. Bătaie!

D. *G. Brătianu.* Nu bătaie, Dlor, dar trebue ca legea noastră să aibă o sancţiune eficace la caz de abatere. (Intreruperi, sgomot). Această executare corporală nu se produce, nu sunt exemple pentru aceasta. Şi de va fi un subprefect abuziv, dacă va fi o autoritate care va abuzà de puterea sa, atunci guvernul o va pedepsì; însă trebue ca legea să conţină aceà dispoziţiune, altfel ar fi o lege platonică. (Intreruperi)

Aşa dară, nu puteţi în nici un caz să nu luaţi o măsură în privinţa aceasta; D-nii advocaţi, cărora la fac omagiile mele în privinţa cunoştinţelor lor juridice, combat această ideie, dară să'mi permită a le spune că D-lor nu sunt iniţiaţi în modul cum se petrec aceste lucruri: Domnialor nu îmbrăţişează în consideraţiunea d-lor universalitatea mişcării intereselor sociale într'o ţară: d-lor se uită numai la coordonarea legilor noastre cu codicele civil: însă când ar eşì din acest cerc restrâns al consideraţiunilor d-lor speciale, atunci desigur că ar venì cu propria d-lor experienţă despre ceeace se întâmplă şi ne-ar da tot concursul. Dar legea e excepţională, e barbară ni se zice. Apoi ştiţi că în orice ţară din lume, când se face o lege oarecare, se ţine cont de împrejurările locale. Nu se face o lege, cum zice Mirabeau, pentru realizarea visurilor filozofice liberale, ci se face o lege de care să se facă fericită o societate.

Am multe autorităţi să invoc în privinţa aceasta, şi care vor face o autoritate în contra tutulor acelor care vor luà cuvântul să mă combată.

D. *A. Pascal.* Nu ai nici una.

D. *G. Brătianu.* Legile, cum a zis Montesquieu, sunt raportul lucrurilor. Legile, zic cei mai liberali din camerile străine, trebue adoptate după necesitățile societății pentru care ele se fac. Când d-voastră veți face o legiuire care să nu producă nici un rezultat, îmi faceți efectul acelei persoane din Molière, care diceà că pacientul mai bine să moară de cât să se vindece în contra regulelor artei. Așà faceți și d-voastră. Mai bine preferați să moară societatea română decât să eșiți din regulile științei.

Ei bine, eu nu voi zice așà. Voi zice să trăiască societatea, și înlăturând pentru moment concordanța acelei legi cu celelalte, prefer să fac o lege productivă.

D. *M. Kogălniceanu.* Prin execuțiunea personală pe câmp.

D. *G. Brătianu.* Iată ce se întâmplă în timpul iernei : țăranii sunt privați de alimentele necesare ; vin la proprietar și-i cer ca să le dea producte ; proprietarul le dă, însă cu condițiune ca să-i muncească. Când vine timpul muncei, țăranul nu se mai ține de condițiune. (Sgomot, întreruperi).

Nu vedeți dară că e trebuință de o lege care să-i oblige la respectul obligațiunilor ce ei contractează? (Intreruperi).

De ce vă răsculați în contra acestei dispozițiuni? Nu vedeți că chiar în Franța a existat legea constrângerii corporale și că numai de doi ani ea s'a abolit. (Sgomot).

O voce. La noi n'a existat niciodată.

D. *G. Brătianu,* Cu atât mai rău dacă nu a existat. Deaceia vedem datorii neplătite : deaceia vedem societatea eșită din țâțânile sale. Trebue dar să luăm garanții eficace, ca să garantăm condițiunile esențiale, de prosperarea intereselor sale... (Sgomot).

Voci. Bătaia?

D. *G. Brătianu.* Nu zic bătaie, ci executarea angajamentelor. Și când zic executarea la lucru, nu înțeleg bătaie, ci exortațiune la lucru. (Sgomot).

D. *președinte.* Apoi când D-voastră, D-le Costin, veți vorbì și voiu lăsà pe alții să vă întrerupă, vă va plăceà? (Aplauze).

D. *Văsescu.* Noi suntem unii cari voim să ascultăm.

D. *președinte.* Tocmai de aceia rog pe D. Costin să facă tăcere.

D. *G. Brătianu.* Domnilor, când am avut onoare a luà cuvântul, în această chestiune, v'am spus că voiu cità mai multe

autorități, și onorabilul domn Pascal, prin întreruptiunea D-sale, ne-a pus în poziţiune a-i spune că chiar Tocqueville, în scrierile sale asupra republicei din America, spune că în afacerile Americei este o necesitate mare de oarecare legi executive, în privința muncei agricole. Negreșit, nu zice bătaie, dar nici eu nu zic ca bătaia să se introducă la noi, fiindcă bătaia este abolită prin Constituțiunea noastră.

Prin urmare, domnilor, dacă D-voastră care vă preocupați astăzi cu această lege, inspirați de un spirit cu totul liberal, dacă D-voastră veți lăsà ca tocmelile agricole să se facă între cultivatorii de pământ sau proprietarii și între muncitori, fără nici o lege serioasă, care să dea o siguranță oarecare cultivatorilor, apoi vă prezic de acum, că amenințați cu o adevărată criză finanțele țării.

Domnilor, observați numai, că dela împroprietărirea țăranilor este o criză nenorocită în țară, țăranul se crede de atunci foarte fericit, când se vede în poziţiune de a puteà să contrarieze pe proprietar. Acesta este un fapt pozitiv, s'a stabilit un antagonism adevărat între proprietari și între țărani, și când acesta din urmă se găsește în pozițiune ca să facă un act de împotrivire contra proprietarilor, apoi îl face cu cea mai mare plăcere. Prin urmare, la o asemenea stare de lucruri trebue un remediu eficace, și acest remediu nu este altul decât continuitatea de acțiune prin care să se poată împiedicà acest rău.

Rog pe toți acei domni dintre noi, care se ocupă cu agricultura, și fac apel la dumnealor, ca să spună ceiace însemnează în cultura pământului, când lucrătorul de pământ nu se supune și nu vine la timpul pentru care i s'a plătit cu mult mai înainte? Această nesupunere a muncitorilor compromite toată agricultura pe un an întreg.

Ei bine, D-lor, în fața unei asemenea stări de lucruri, nu trebue oarecare garanții pentru proprietari? Oare trebue noi să facem legi care să convină numai advocaților? Trebue să venim noi și să facem legi numai pentru oamenii care nu voiesc alt decât să răstoarne guvernele, sau trebue să ne silim să facem legi care să servească sorgintei celei mai mari de avuție a țărei, și care este cultura pământului.

D-lor, știți că la 1842, în Franța, erà o lege, de constrângere corporală pentru muncitorii agricoli. Ei bine, țara noastră

oare se găseşte ea în 1872, în starea în care se găsià Franţa în 1842? In Franţa, la începutul acestui secol, erà un antagonism între cultivatori şi proprietari, şi atunci, pentru ca să se remedieze această deplorabilă stare de lucruri. Franţa în 1842 a făcut acea lege care tot există.

Ei bine, dacă la noi s'a produs astăzi tot aceiaşi stare de lucruri, care în Franţa se produsese la începutul acestui secol, apoi D-lor, nu fac eu bine când vin şi susţin acest amendament, cu toate că ştiu că am să fiu combătut, sub cuvânt că nu este bine să se voteze o lege cu asemenea principii? nu fac eu oare bine când susţin acest amendament, cu scop de a se curma şi la noi antagonismul între proprietari şi cultivatori? Dacă credeţi că nu este bună această măsură, atunci propuneţi D-voastră alta mai bună, sau mărginiţi-o, dacă voiţi, pe un timp de 10 sau 15 ani, şi după trecerea acestui timp vom veni tot noi, şi vă vom propune desfiinţarea ei.

Eu cred că orce om de bun simţ, care ţine socoteală de efectele practice ale unei legi, menite a executà nişte interese atât de importante, nu va puteà decât să aprobe intercalarea acì, a acestui amendament ca bătaia să fie exclusă, dar intervenţiunea administraţiunii să se menţină; căci fără această intervenţiune, legea nu poate aveà o sancţiune. In legea veche nu erà aceasta, dar o cer şi eu, ca o garanţie a principiului D-voastră. Şi D-voastră care reprezentaţi în marea majoritate a Camerei elementul proprietăţii, căci aşa a voit Constituţiunea noastră, ca reprezentaţiunea naţională să se compună din oameni practici, care să cunoască adevăratele interese şi nevoi ale ţărei. D-voastră nu vă veţi oprì în faţa unor declamaţiuni emfatice, de a votà această lege care are să dea cele mai salutare garanţii agriculturei noastre. (Aplauze).

D. *I. Agarici.* D. Brătianu, arătându-se că este omul care are practica lucrului, vine şi susţine că execuţiunea fără de acest articol nu poate să existe. In alte cuvinte, D-sa care la art. 8 s'a unit cu mine a se suprima, susţinând că este e lege excepţională, D-sa acum vine şi sprijină aliniatul din urmă al comitetului, zicând că nu se poate aplicà legea fără acest aliniat, care în adevăr face din această lege o lege excepţională, care este condamnată de toate principiile stabilite astăzi... (Intreruperi.)

Dar vedeţi, D-lor, că chiar D. Brătianu este convins că este

o monstruozitate acest articol, căci D-sa zice că nu este nevoie de bătaie, că numai cât vor auzì lucrătorii, că s'a stabilit în lege aceasta, au să se ducă la muncă. Vedeţi dar, că singur D-lui este convins că în adevăr aceasta este o monstruozitate.

Apoi, când va auzì lucrătorul acela, pentru care D-voastră până acum aţi invocat liberul arbitru şi aţi zis că nu trebue să-l sustrageţi dela legea comunală, când va auzì el că are să fie urmărit, căutat ori unde se va găsì şi adus cu jandarmi.... (Sgomot, întreruperi.)

Ei bine, D-lor, când D-voastră mă întrerupeţi şi ziceţi că mai bine să nu facem nimic, vă întreb, unde se mai face ceeace propuneţi D-voastră?...

Voci. Se face în Franţa.

D. *I. Agarici.* Apoi mă iertaţi, D-v. când aţi votat cu toţii contra articolului pus de guvern, pe singurul cuvânt, că este o lege draconiană care loveşte legea comună, cum veniţi să spuneţi acum, că este drept să se urmărească omul ori unde se va găsì, cu jandarmi? Unde este consecinţa, unde este dreptatea?

D. *D. Văsescu.* Legea constrângerii corporale.

D. *I. Agarici.* Nu este lege pentru constrângerea corporală.

D. *D. Văsescu.* Este, există.

D. *I. Agarici.* D. Văsescu zice că există legea constrângerii corporale: ei bine, dacă D-voastră credeţi că puteţi aplicà legea constrângerii corporale astăzi, în Ţara Românească, eu vă aduc aminte că n'a îndrăznit s'o aplice acela care a decretat'o, pentrucă a văzut, că i-a trecut timpul: şi cum veţi îndrăsni s'o aplicaţi D-voastră astăzi?

D. *M. Ghermani.* Legea este în vigoare, nu s'a publicat până acum, fiindcă nu au fost cazuri de arest.

D. *I. Agarici.* Nu veţi aplicà D-voastră astăzi legea constrângerii corporale, când libertatea individuală este garantată pentru tot cetăţeanul român. D-voastră spuneţi că există în Elveţia; admit că este aşà, puneţi dar în aliniatul acesta sancţiunea pe care o cere D. Brătianu şi ziceţi: se va aplicà constrângerea corporală. Fiţi sigur, D-le Brătianu, că nu v-aţi dat seama de ce s'ar întâmplà, dacă s'ar primì acest amendament. D-sa zice că să se interzică bătaia: dar în ce mod să se facă execuţiunea? D-lor, am apucat şi eu timpul execuţiunii şi nu cred că ar fi cinevà, care să mai dorească a-l mai vedeà. Ştiţi care este modul

de execuţiune? Să-l ia dorobanţi de ureche şi să-l închidă în pivniţă. La Mărăşeşti, am văzut cu ochii cum s'a făcut execuţiunea. Voiţi D-voastră să sancţionaţi aceasta prin lege? Şi credeţi că o să ajungeţi la un rezultat bun? Cum, D-lor? Noi să fim mai puţin liberali decât Senatul, căci această discuţiune s'a făcut şi acolo, şi Senatul care se presupune că este un corp menit a ponderà aprinderile noastre liberale, a zis că nu se pot face asemenea legi excepţionale. Inchipuiţi-vă un lucru: un locuitor s'a angajat la mine; n'a venit încă timpul de seceră, pentru două zile s'a dus la moşia vecină să lucreze cu ziua: primarul are să zică: nu-ţi dau drumul, căci aşà îi dă lui în cap, sau aşà i-a poruncit lui cinevà. Ţăranul s'a dus. Deîndată a venit dorobanţii şi calcă casele mai multora ca să caute pe ţăran. Cum? Să vină dorobanţii să-mi violeze domiciliul meu, şi eu când mă voi împotrivì, dorobanţii să zică: nu ştiu, am poruncă! Ce va zice D. Brătianu atunci?...

D. *G. Brătianu.* Caz normal.

D. *I. Agarici.* Apoi care e modul de execuţiune al D-tale? Când ţăranul nu va voì să meargă la lucru, cum ai să-l duci? Incă odată, fac apel la D-voastră şi vă rog să ştergeţi acest articol din lege. Orce penalitate veţi pune, când nu va fi bună credinţă în aplicare, aceà penalitate va fi scrisă pe hârtie, şi D. Brătianu se va alege cu aceea, că a susţinut un lucru ale cărui consecinţe nu sunt altele decât darea biciului în mâna dorobanţilor. Sunt convins că onor. Cameră nu va primì acest aliniat, şi deaceea cer închiderea discuţiunii.

D. *D. Cornea* ocupă fotoliul preşedinţei.

D. *G. Cantili.* Am cerut cuvântul, ca să rog să mai prelungiţi discuţiunea, nu pentrucă suspect convincţiunea unor onor. deputaţi, de exemplu a D-lui Brătianu, nici spre a atacà cutare sau cutare clasă de oameni cari sunt acì în Cameră, cum a făcut D. Brătianu vorbind de advocaţi, ci numai ca să ne luminăm asupra unei chestiuni de principiu, cum este cea care este acum în discuţiune. Pentrucă acest articol violează libertatea individuală, care este garantată prin Constituţiune (art. 13), deaceea zic că această chestiune merită mai multă onoare din partea D-voastră.

Vă rog dar să continuaţi discuţiunea: fiindcă orce s'ar zice, amendamentul comitetului nu va aveà alt efect, decât violaţiu-

nea libertăţii individuale şi executarea prin constrângere corporală a indivizilor cari nu'şi îndeplinesc obligaţiunea lor.

Intr'adevăr, se poate oare serios contestà că la acest rezultat se va ajunge cu ceeace va propune comisiunea, de a aduce adică la lucru pe cel care a dosit şi de a silì pe un sătean să lucreze? Pentru ce să punem pe sătean într'o condiţiune legală deosebită de aceea a celorlalţi cetăţeni români? Dacă îmi veţi permite de a intrà în fond, voi desvoltà toate aceste puncte.

D. *preşedinte.* Aţi intrat dejà în fond.

D. *G. Cantili.* Pentru aceste cuvinte, vă rog să binevoiţi a continua discuţiunea: ea este de o imensă importanţă.

— Se pune la vot închiderea discuţiunii şi se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul prin bile şi rezultatul scrutinului este cel următor :

Votanţi	79
Bile albe pentru . . .	32
Bile negre contra	46

D. *preşedinte.* Adunarea a respins amendamentul.

D. *Apostoleanu.* D-lor, voiesc să fac un adaus la această lege. Sunt cazuri, prin diferite târguri şi prin mahalale, când urmează să se facă asemenea alcătuiri, pentrucă cei mai mulţi locuitori de prin mahalale sunt lucrători de pământ, şi înţelegeţi D-voastră, că le-ar fi imposibil să meargă să contracteze în comunele rurale. Aşà dar, este de neapărată trebuinţă ca să se prevadă ca asemenea contractări făcute în oraşe, să se legalizeze de comisarii de poliţie. (Sgomot).

Voci. Nu mai are loc.

D. *preşedinte.* D-lor, s'a ivit un amendament, prin care se propune, precum auziţi, un nou articol.

D. *preşedinte al consiliului.* D-lor, voiţi D-voastră să facem din această lege o monstruozitate? Au fost art. 6 şi 7 care au vorbit pentru confirmarea tocmelilor. Acum îmi pare rău, că D. Apostoleanu n'a prevăzut ca să facă un amendament la acele articole. Ei bine, unde avem să punem acum acest articol ce propune D. Apostoleanu?

D. *Apostoleanu.* Acolo unde se zice că legalizările să se facă de comune pentru locuitorii rurali; acolo să se zică că în oraşe să se facă de poliţie, pentrucă mahalalele sunt pline de asemenea

muncitori și pentrucă tot așà precum consiliile comunale au putere în comunele rurale, tot așà și în orașe să aibă putere poliția.

D. *Ministru al Justiției.* D-lor, aceasta este o lege agricolă și prin urmare se vorbește în ea de autoritatea comunală unde se află locuitorii agricoli. Dar onorabilul D. Apostoleanu prevede un caz pentru orașe. Ei bine, atunci am onoarea să vă spun că, dacă se vor întâmplà în orașe asemenea cazuri, tot mai multă confiență am într'un consiliu comunal, decât într'un comisar sau subcomisar de poliție. Atunci nu va mai fi posibilă garanția acestor acte.

D. *D. Ghica.* Mi se pare că amendamentul D-lui Apostoleanu...

Voci. L'a retras. (Sgomot).

D. *D. Ghica.* Nu l'a retras, D-lor: dar dacă și-l va retrage, totuși rămâne atunci chestiunea ridicată de D. ministru al justiției, că locuitorii plugari din București, din Iași, din Ploiești, alte orașe, sunt datori să meargă la consiliile comunale respective, ca să declare tocmeala ce subscriu. Eu cred că această declarațiune o pot face locuitorii plugari, nu numai la comuna unde ei locuesc, din care fac parte, dar și la comunele acelea de care sunt alipite moșiile unde ei se vor angajà a lucrà...

Voci. Așà, așà, închiderea discuțiunii. Puneți la vot legea în total. (Sgomot).

D. *D. Văsescu.* Mumai două cuvinte dați-mi voie să rostesc, ca să vedeți că amendamentul D-lui Apostoleanu n'are loc.

Voci. L'a retras.

— Se pune la vot închiderea discuțiunii și se primește.

— Se pune la vot legea în total și rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanți	77
Bile albe pentru . .	58
Bile negre contra , ...	19

D. *președinte.* Adunarea a primit proiectul de lege.

DISCUȚIA IN SENAT

Ședința din 31 Ianuarie 1872

D. senator Drosu, în lipsa D-lui Panait Radu, dă citire ra-

portului și proiectului de lege relativ la modificarea unor articole din legea pentru tocmelile agricole.

(Urmează raportul și proiectul de lege).

D. vice-președinte declară deschisă discuțiunea generală.

Necerând nimeni cuvântul contra, se pune la vot luarea în considerațiune a proiectului și se adoptă.

Se dă citire art. 2 din proiectul primitiv, precum și modificărilor aduse de guvern la acest articol, și punându-se la vot se adoptă.

Se dă citire art. 5 primitiv și modificărilor acestui articol.

D. senator Lungeanu propune, după aliniatul I al acestui articol, un amendament în cuprinderea: „amenda va fi în folosul „comunei, și persoana vătămată în drept a cere despăgubire pe „calea ordinară, pentru prejudiciul ce ar cercà din faptul pri„marului".

Acest amendament, în urma discuțiunei urmate și a îndeplinirii dispozițiunilor regulamentului, se pune la vot și se adoptă

Se pune la vot articolul în total și se adoptă.

Se dă citire cap. II cu paragrafele III, IV și V, care tratează despre *munca agricolă*, și punându-se la vot se primește fără modificare.

Se dă citire cap. III, §. VI care se adoptă întocmai.

§. VII dă loc la mai multe desbateri: D. Locusteanu propune un amendament, pentru suprimarea acestui aliniat, pe care însă îl retrage.

Paragraful se adoptă cu următorul amendament propus de D. Lungeanu.

„La caz de refuz, părțile contractante vor aveà drept de a „se plânge la consiliul permanent, care va statuà definitiv, de „urgență".

§. VIII se adoptă întocmai.

§. IX se adoptă cu amendamentul propus de D. Drosu, ca la aliniatul 7 să se înlocuiască cuvântul *Octomvrie* cu acela de *Decemvrie*, și la aliniatul al II, cuvintele de *finele lui Noemvrie* cu acelea de *finele lui Decemvrie.*

§§. X și XI se adoptă cu înlocuirea cuvintelor de *1 Octomvrie* prin acelea de *1 Decemvrie*, propuse tot de D. Drosu.

§. XII se adoptă fără modificare.

§. XIII se adoptă cu adausul în parenteză al cuvântului *dosit,* după cuvântul *fugit.*

Se dă citire §. XIV și amendamentului propus de comitet, care nefiind susținut, se înlătură.

Se pune la vot §. XIV din proiect și se primește: legea în total se adoptă cu majoritate de 22 voturi contra a 5, și 4 abțineri.

PROMULGAREA LEGII PENTRU MODIFICAREA LEGII DE TOCMELI AGRICOLE (1872).

București, 6 Aprilie 1872.

CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Domn al Românilor,

La toți de față și viitori, sănătate ;

Asupra raportului ministrului Nostru, secretar de Stat la departamentul de interne, cu No. 4,658, pe lângă care Ne supune spre sancționare proiectul de lege pentru modificarea legii tocmelilor agricole votat de ambele Corpuri Legiuitoare:

In virtutea art. 32 și 93 din Constituțiune,

Am sancționat și sancționăm,

Am promulgat și promulgăm ce urmează:

LEGE

pentru

MODIFICAREA LEGII TOCMELILOR AGRICOLE VOTATĂ DE SENAT ȘI AMENDATĂ DE ADUNARE.

CAPITOLUL I.

Despre tocmelile pentru lucrări agricole.

I.

La finele art. 2 se adaugă următoarele cuvinte: „la această „comună, unde se va și depune spre a se înregistrà, conform „regulilor prevăzute la capitolul 3“.

II.

După art. 5 dela capitolul 1 se adaugă următoarele articole:

„Primarii cari vor contravenì dispozițiunilor art. 1, legalizând tocmeli pentru munci agricole ale unor locuitori străini

fără certificatul prevăzut la art. 2, vor fi supuşi la o amendă dela 50 până la 100 lei noi. Amenda aceasta va fi în folosul comunei, şi persoana vătămată în drept a cere despăgubire, pe calea ordinară, pentru prejudiciul ce ar cercà din faptul primarului".

„Sunt de drept nule, îndată ce ar aduce vătămare unei a treia persoane: învoelile ce s-au făcut cu locuitorii din comune străine, fără să fi prezintat certificatul prevăzut la art. 2".

CAPITOLUL II.

Despre munca agricolă.

III.

Prin munca agricolă să înţelege aceà muncă pe care locuitorii o fac pentru exploatarea pământului.

IV.

Sunt recunoscute ca tocmeli agricole:

a). Toate angajamentele pentru cultura pământului, arătură, semănatul, prăşitul, secera, coasa, adunatul, căratul la arie şi treeratul;

b). Chiriile sau transportarea productelor, lemne, fân şi alte materiale, care aparţin numai pământului, la oraşele sau porturile ţărei, ori în alte puncte destinate şi prevăzute anume prin actele de angajament.

Acestea însă, numai atunci când obligaţiunile transportului sunt făcute cu locuitorii cultivatori de pământ, cari nu au ca meserie exclusivă cărăuşia;

c). Angajamentul prin care se dă cultivatorului o parte de pământ să-l exploateze cu a lui cheltueală şi în schimb să respunză proprietarului o parte din recoltă sau muncă;

d). Angajamentul pentru lucrarea grădinilor de legume şi vărzărie.

e). Tocmelile pentru lucrarea viilor cu bani, pe pogoane sau parte din recoltă;

f). Contractele pentru curăţirea locurilor cu tufăriş, scoaterea rădăcinilor şi prefacerea pământului pentru cultură;

g). Contractele pentru închirierea suhatelor, imaşurilor, (izlazurilor) precum şi toate angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la cultura şi exploatarea pământului.

V.

Contractele ce nu intră în categoriile sus menţionate, nu sunt considerate ca contracte pentru tocmeli agricole.

CAPITOLUL III.

Despre înregistrarea şi împlinirea tocmelilor agricole.

VI.

La art. 9 se adaugă următorul aliniat:

„Toate tocmelile pentru munca agricolă, după ce se vor citì în prezenţa părţilor contractante de către consiliul comunei respective, vor dobândì confirmarea lor, în lipsă de contestaţiune a vreunei din părţi“.

VII.

Consiliul comunal este în drept să refuze legalizarea unui act de tocmeală, pe dată ce munca pentru care se învoieşte un locuitor, este mai mare decât ceeace ar puteà lucrà el şi familia lui.

La caz de refuz, părţile contractante vor aveà dreptul de a se plânge la comitetul permanent, care va statuà de urgenţă şi definitiv.

VIII.

Art. 10 se modifică în modul următor:

Pe fiecare an, în luna Decemvrie, registrele tocmelilor de muncă agricolă se vor încheeà de primar, se vor verificà de subprefect şi vor rămâne în arhiva comunei. Subprefectul va fi dator să raporteze comitetului permanent despre aceasta, mult până la finele lui Decemvrie.

IX.

La art. 11 se adaugă următorul aliniat:

„Ele sunt obligate să înainteze comunelor, mult până la 1 Decemvrie al fiecărui an, registrele despre care se face menţiune mai sus“.

X.

Exploatatorii sunt obligați a depune la 1 Decemvrie, la cancelaria comunei, lista de rămășițele de muncă ce mai au pe la locuitori.

XI.

Exploatatorii sunt obligați a da muncitorilor chitanțe tipărite din condici cu matcă, pentru toată munca ce li se face după contracte.

XII.

La art. 13 se adaugă următorul aliniat :

„In caz când, după îndemnul și execuțiunea consiliului comunal, locuitorii vor arătà îndărătnicire sau vor dosì din comună, consiliul îndată va cere dela subprefectura locală a-i trimite ajutor de dorobanți, necesari în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari, în contul vinovatului".

Această lege s'a votat în Adunarea deputaților în ședința din 10 Martie 1872, și s'a adoptat cu majoritate de 58 voturi contra 19.

Președinte, **Dimitrie Ghika**

(L. S. A. D) Secretar, *Stefan C. Fălcoianu*

Această lege s'a votat de Senat, în ședința sa de la 17 Martie 1872, și s'a adoptat cu majoritate de 24 voturi contra 7, fiind o abținere de la vot.

Vice-Președinte, **Th. Veissa**

(L. S. S) Secretar, *Gr. St. Moscu*

Ordonăm ca legea de față să fie învestită cu sigiliul Statului și publicată prin *Monitorul Oficial*, iar miniștri Noștri secretari de Stat la departamentul de interne și cel de justiție sunt însărcinați cu executarea acestui decret.

Dat în București, la 28 Martie 1872.

CAROL.

Ministru secretar de Stat la departamentul justiției,
G. Costa-Foru

Ministru secretar de Stat la departamentul de interne.
L. Catargi

No. 698.

II. PROIECT DE LEGE

DIN INIȚIATIVĂ PARLAMENTARĂ PENTRU TOCMELILE AGRICOLE ȘI EXECUTAREA LOR.

— DIN 20 MAIU 1878 —

EXPUNERE DE MOTIVE

Legile cele bune sunt acelea care, dictate de sentimentul demnității omului, înalță pe cetățean, iar nu acelea care îl scad și îl degradă.

Legea tocmelilor sau învoielilor agricole dela Martie 1866, agravată încă, prin modificările introduse la 1872, este o lege excepțională, și, ca atare prelungindu-se atât de mult, și-a pierdut cu totul caracterul ce l-ar fi putut aveà de oportunitate, și a devenit o lege anticonstituțională.

Scopul ce ne propunem este de a apropià și armonizà legea tocmelilor agricole cu constituțiunea și cu celelalte legi de drept comun. Este nedrept și neuman ca clasa cea mai numeroasă și mai productivă a țării noastre să fie supusă unui regim de atâta inegalitate și de frustrațiune, când toți cetățenii noștri caută să se bucure de aceleaș drepturi, având cu toții aceleaș datorii.

Pe lângă acestea, legea tocmelilor agricole, după un interval de 12 ani de aplicare, și-a dat toate roadele ei, roade însă vătămătoare pentru țărani și nu folositoare pentru exploatatori. Condițiunea ambelor clase era mai prosperă înainte de 1866. Cei cari își caută ei înșiși interesele moșiilor, nu ne vor puteà contrazice mult. Nu zicem că tot răul vine dela această lege, dar suntem în drept a crede că dânsa, pe lângă alte cauze, a contribuit nu puțin la trista și neplăcuta stare a agriculturei noastre în general, și asupra soartei muncitorului rural în particular. O

lege ca aceasta, având de scop protecţiunea dată unora şi întrebuinţarea de mijloace silnice, când nu-şi execută învoielile pentru alţii, nu poate niciodată să deà bune rezultate. Spre a produce efecte salutare, o lege caută mai întâi să fie conform pactului fundamental, şi apoi dreaptă şi egală pentru toţi, fără altă protecţiune pentru vre-o clasă, decât aceea ce rezultă pentru toţi dintr'însa. In cazul contrariu ea aţâţă pasiunile, naşte ură, discordie şi chiar turburări în ordinea socială, dispunând pe cei nedreptăţiţi de a deschide urechile şi de a ascultà propagandele inimice, fie interne, fie externe. Apoi, ce să zicem de simţul moral, care văzându-se atacat şi dispreţuit, denaturează caracterele şi perverteşte inima omului.

Clasa rurală, atât de bună prin moravuri simple şi sentimente naturale, atât de dreaptă prin bunul ei simţ, atât de conservatoare a caracterului naţional în timpurile de ruşine naţională, atât de bravă şi de patriotică prin inimă şi tradiţiune, nu numai că nu merită a mai fi pusă, în afacerile ei câmpeneşti, sub regimul excepţional de astăzi, dar încă ar fi şi un pericol, în urma meritelor ce şi-a câştigat de curând pe câmpul de luptă, de care are şi va aveà conştiinţă: iar din parte-ne ar fi o injustiţie şi o neprevedere politică, după ce s'a constatat putinţa cea mare, supunerea la legi cu abnegaţiune, şi disciplina admirabilă de care a dat probe.

Această lege nu mai poate aveà nici o legitimitate, orcare să fi fost cauza ce a frământat pe legiuitorul ei. Ea n'a produs nimic bun, şi acum nu poate produce decât un rău dezastruos. A face statistica este inutil: realitatea este atât de strigătoare, în cât devine evidentă şi palpabilă. Cine zice astăzi învoeli agricole, zice călcarea principiilor economice relative la învoeli, siluiri, execuţiuni cu primarii, vătăşeii, călăraşii, subprefecţii etc., cărţi de judecată, adesea pronunţate fără cunoştinţa ţăranilor, vânzarea întregei lor averi şi exasperarea. Societatea română, ca orcare alta, spre a trăì şi a prosperà, n'are necesitate de aceste meserii. Interesul ei cel mai mare cere ca ţăranul să nu cunoască proletariatul, ca şi orcare alt muncitor. Proletariatul, cu toate viţiurile şi consecinţele naturale ale lui, este vătămător tuturora şi mai ales securităţii Statului.

Avem nevoie principalmente de legi bune, apoi de mijloace încurajatoare industriei şi comerţului naţional. Starea prin care

trecem nu este din cele mai satisfăcătoare: averea noastră scade și faptele criminale, care se înmulțesc pe zi ce merge, ne demonstră că există undevà vițiuri și lacune. Arătam mai sus că legea tocmelilor agricole conține de acestea. Prin proiectul de lege de față propunem îndreptarea lor. Să lucrăm cu toții, ca să le facem să dispară cu totul din această lege. După ce vom face aceasta, și după modificarea celorlalte legi care ating egalitatea lucrătorului dela țară în fața legii, țăranul român va puteà zice cași posteritatea lui: „Independența patriei mi-a dat egalitatea înaintea legii, de care nu ne bucuram înainte cu toții, în aceeași măsură!"

Modificările introduse în legea tocmelilor agricole prin proiectul de față sunt importante mai ales în ceeeace privește dispozițiunile cap. III, unde se ordonă, în caz de abatere a muncitorului dela obligațiunile sale, mijloacele de violență în contra sa. In celelalte părți ale legei, s'a căutat a se introduce reformele cele mai compatibile cu interesele tuturor părților care participă la contractare. Pentru a nu se zice că și actualul proiect are un caracter excepțional, noi am lăsat la libera voință a părților de a recurge la dreptul comun.

In legea, a cărei modificare noi cerem, muncitorului de pământ i se aduceau piedici la învoiala lui cu proprietarii pământului, care prin complicatul ei mecanism, se lasă a se înțelege că țăranul erà mai întâi dator a se învoì cu proprietarul moșiei, pe care el își aveà așezată casa și pământul dat lui de legea rurală. Asemenea se ziceà, că învoelile agricole pot fi făcute pe un termen de 5 ani. Aceste dizpozițiuni călcau principiile economice de liber schimb. Prin proiectul de față noi am supres aceasta, lăsând facultatea țăranului de a se învoì pentru pământul ce'i trebue să-l cultive, oriunde ar găsì el mai în conformitate cu interesele lui. Cu modul acesta se va puteà ajunge, credem noi, la o nivelare armonică a adevăratei valori a terenului agricol, făcând să dispară în mare parte aceà monstruoasă diferență între diversele tocmeli agricole. Cei cinci ani, fixați ca maximum al învoelei, ni s'a părut prea lung. Nu este bine, nici logic, ca soarta muncitorului să fie prea strâns legată cu aceea a exploatatorului. Diferite împrejurări ar puteà să facă imposibilă executarea unei asemenea convențiuni în timp de cinci ani: noi am redus-o la doi ani, în avantajul ambelor părți.

Autenticităţii actului de tocmeli agricole noi i-am dat o formă mai precisă, sperând cu acest mod a se înlătura pe viitor acele fraude la care a dat loc formaţiunea acestor învoeli.

La cap. III am prevăzut două cazuri : acela când muncitorul nu voieşte să observe obligaţiunile contractate, şi când el munceşte rău ceeace a convenit. In amândouă am dispus măsuri de constatare, care garantează pe părţi de daunele cauzate, fără a se mai întrebuinţa vreun mijloc de violenţă către nimeni.

Legea veche aveà în vedere numai interesele unei părţi, pe acelea ale exploatatorilor. Totuşi titlul ei purta : „Legea pentru tocmelile agricole". Acest lucru nedrept n'am putut să-l tolerăm. Cine zice tocmeală, zice învoială reciprocă ; şi când legea vrea să dispună cevà relativ la aceasta, nu se poate face decât având în vedere interesele tuturor părţilor contractante. Altmintrelea, legea n'ar aveà un caracter general, cum caută să-l aibă oricare lege, ci ar fi o lege favorizătoare unei clase de oameni în contra celorlalte, ceeace nu poate fi permis în economia legilor noastre. Am introdus dar un articol în care dăm şi ţăranilor şi exploatatorilor aceleaşi drepturi la caz de neexecutarea învoelilor agricole ; căci nu puteam admite că de o parte este, şi nu poate fi de a pururea, decât bună credinţă : iar de cealaltă parte, în multe cazuri, numai intenţiuni de înşelăciune. Realitatea faptelor ne a dovedit de multe ori, că libertatea de a se învoì, în ceeace priveşte tocmelile agricole, n'a fost observată ; că presiuni de toate felurile s'au întrebuinţat de multe ori spre a se impune voinţei muncitorului de pământ ; că, ceeace este mai odios, funcţionari publici ar fi dat concursul lor acestor manopere culpoase. Spre a se lăsà intactă libertatea convenţiunii, am fost obligaţi de a prevedeà pedepse aspre pentru cei cari ar mai da concursul lor, unor operaţiuni de natura aceasta.

Celelalte modificaţiuni şi introduceri nu fac decât a garantà sau sincera încheere a contractelor, sau executarea lor.

In toate dispoziţiunile prevăzute în proiectul de lege, dreptul comun nu se atacă.

Sperăm că prin introducerea acestor reforme în legea tocmelilor agricole, vom readuce armonia între acele clase destinate de a vieţuì prin comunitatea de afaceri şi de interese, foarte strâns

împreună, armonie sdruncinată prin dispozițiunile unei legi nedrepte și însărcinătoare.

P. I. Cernătescu, N. Ionescu, I. C. Fundescu, N. Nicorescu, Maniu, Vulturescu, N. Fleva, V. I. Calcantraur, R. N. Opreanu, Gr. C. Monteoriu, Cișman, D. Sergiu, D. S. Miclescu, D. Cerchezu.

LEGE
pentru
TOCMELILE AGRICOLE ŞI PENTRU EXECUTAREA LOR.

CAPITOLUL I.
Despre tocmeli pentru lucrări agricole.

Art. 1. Toate tocmelile pentru munci agricole de orce natură, trebue să fie legalizate şi înregistrate de către autoritatea comunală respectivă, cu îndeplinirea formelor prevăzute mai la vale.

Art. 2. Inscrisul de tocmeală va cuprinde negreşit condiţiunile stipulate între părţile contractante.

Art. 3. Nici o tocmeală pentru munca agricolă nu se va puteà face, decât cel mult pe 2 ani.

Autorităţile competente sunt oprite a legalizà contracte de această natură pe un termen mai îndelungat.

Art. 4. Prin munca agricolă se înţelege aceà muncă, pe care locuitorii o fac pentru exploatarea pământului.

Sunt singure recunoscute ca tocmeli agricole:

a). Toate angajamentele pentru cultura pământului, arătură, semănat, prăşit, seceră, coasă, adunatul, căratul la arie şi treieratul;

b). Chiriile sau transportarea productelor, lemne, fân şi materiale, care aparţin numai pământului, la oraşele sau porturile ţării, ori în alte puncte destinate şi prevăzute anume prin actele de învoială.

Acestea însă numai atunci, când obligaţiunile transportului sunt făcute cu locuitorii cultivatori de pământ, cari nu au ca meserie exclusivă cărăuşia;

c). Angajamentele prin care se dă cultivatorului o parte de pământ, să-l exploateze cu a lui cheltuială şi în schimb să răspunză proprietarului o parte din recoltă sau muncă.

d). Angajamentele pentru lucrarea grădinilor de legume şi vărzărie.

e). Tocmelile pentru lucrarea viilor cu bani, pe pogoane sau parte din recoltă;

f). Contractele pentru curăţirea locurilor cu tufăriş, scoaterea rădăcinilor şi prefacerea pământului pentru cultură:

g). Contractele pentru închirierea suhaturilor, imaşurilor, (izlazurilor), precum şi toate angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la cultura şi exploatarea pământului;

h). Contractele ce se fac la proprietăţile de munte, pentru tăiatul de cherestea sau alte lemne.

CAPITOLUL II.

Despre înregistrarea pentru tocmelile agricole.

Art. 5. Persoanele care ştiu scrie, vor subsemnà actul de tocmeală agricolă şi persoanele care nu ştiu scrie, îşi vor pune degetul pe acelaş act, după ce primarul sau locţiitorul său, în prezenţa consiliului comunal, le va citi actul din cuvânt în cuvânt, întrebând dacă actul este făcut cu consimţimântul fiecăruia dintre dânşii şi cu libera lor voinţă. Toate aceste se vor constatà în procesul verbal de legalizare al actului, care va fi subscris de consiliul comunal, de notarul comunei ca secretar, şi apoi trecut, împreună cu actul de tocmeală agricolă, în registrul respectiv.

Art. 6. Fiecare comună rurală va aveà un registru şnuruit, sigilat şi subscris de comitetul permanent al judeţului, în care se află situată comuna, şi în care se va trece pe rând, după data lor şi cu număr, toate tocmelile pentru munci agricole în întregul lor.

Art. 7. Fiecare registru va cuprinde actele legalizate de comună în cursul unui an. Dacă un registru nu va ajunge, se va înfiinţà un al doilea sau şi mai multe pentru acelaş an.

Art. 8. Răzăturile, adăugirile, or peste rânduri sau printre rânduri, rumperile ori schimbări de cifre sau cuvinte din actul de tocmeală, se vor constatà în procesul verbal de legalizare, sub pedeapsă de a nu se ţine în seamă. Cele din registrul unde este trecut actul, dacă vor fi modificătoare sau schimbătoare a actului de tocmeală, aduc, pentru autorul lor, pedeapsa din codul penal

privitoare la falşificatori de acte publice, afară de alte despăgubiri către partea ce s'ar simţi vătămată.

Art. 9. Consiliul comunal este dator să refuze legalizarea unui act de tocmeală agricolă, în privinţa persoanelor care nu ar face declaraţiunile prevăzute la art. 5 şi a acelor a căror muncă va fi mai mare decât ceiace ele pot lucrà.

In orce caz, părţile contractante au dreptul de recurs la comitetul permanent al judeţului, care va statuà, după ce va ascultà pe părţi, de urgenţă. Incheierile comitetului permanent sunt supuse apelului la tribunalul local, în termen de 8 zile, care va statuà definitiv.

Art. 10. Pe fiecare an, în luna lui Decemvrie, registrele tocmelilor de muncă agricolă, se vor încheià de primar, se vor verificà de comitetul permanent şi se vor depune în arhiva comunei.

Art. 11. Comitetele permanente sau consiliile judeţene au totdeauna dreptul a revizuì acele registre şi a culege ştiinţele de care vor aveà nevoie.

Ele sunt obligate să înainteze comunelor, mult pânăla 1 Decemvrie al fiecărui an, registrele ce vor fi cerut pentru scopul de mai sus.

Art. 12. Exploatatorii sunt obligaţi a da muncitorilor chitanţă tipărită din condici cu matcă, pentru toată munca ce li se face după contracte.

Toate contestaţiunile relative la aceste chitanţe, se vor judecà de urgenţă de consiliul comunal care, după ce va ascultà pe părţi, va statuà în mod definitiv.

CAPITOLUL III.

Despre juridicţiune şi execuţiune.

Art. 13. In caz când muncitorul nu execută învoiala sa agricolă, mai întâiu de toate primarul, sau cel ce îi ţine locul, caută a-l consilià şi îndemnà spre îndeplinirea obligaţiunilor sale, punându-i în vedere pagubele ce ar puteà să rezulte pentru dânsul din faptul său. La caz de neràuşită, primarul, în înţelegere cu consiliul comunal, ascultă şi pe părţile interesate, poate da dreptul reclamantului de a tocmì alţi muncitori, cu preţul cu-

rent, care să săvârşească lucrarea în socoteala celui ce nu vreà să se ţină de vorbă.

Procesul-verbal încheiat de consiliul comunal în această privinţă, este executoriu imediat. Partea însă nemulţumită are dreptul de a-l atacà cu apel, în termen de 8 zile, la judecătorul de pace respectiv, care va judecà în mod definitiv.

Art. 14. Dacă muncitorul nu-şi execută lucrările, în modul şi cu obligaţiunile ce şi-a luat prin actul de tocmeală agricolă, atunci consiliul comunal, faţă cu părţile interesate, preotul satului şi alţi 4 martori, constată prin procese-verbale în regulă subscrise de părţi, călcarea învoielei şi pagubele aduse reclamantului.

Aceste procese-verbale sunt supuse apelului, în privinţa fidelităţei şi exactităţei lor, la judecătorul de pace, în termen de 15 zile, care va statuà în mod definitiv.

Art. 15. Când obiectul tocmelei s'a pierdut în orice chip, or s'a scos din întrebuinţare, prin împrejurări neatârnate de voinţa muncitorului, contractul se desfiinţează şi despăgubirea se va face de consiliul comunal, după regulile următoare:

Dacă muncitorul va fi pierdut zile prin transportul său la locul de muncă, se va despăgubì de acele zile după preţurile curente.

Dacă el a apucat a lucrà parte din obiectul tocmit, se va despăgubì, pe lângă ceiace i se cuvine pentru transportarea sa, şi cu analogia muncii ce a făcut.

In cazul când muncitorul va fi apucat a luà, parte, sau toţi banii înainte, va întoarce restul fără dobândă.

Art. 16. La întâmplare de epizootie (boală de vite), pierind vitele sau mărginindu-se de administraţiune, sate, oraşe, localităţi, în aşà mod, încât muncile agricole, pentru efectuarea cărora erau de trebuinţă vitele, nu s'au putut îndeplinì la timp, muncitorul căruia i'ar pierì vitele de muncă sau vor fi mărginite, nu va fi supus la altă despăgubire, decât la înapoiarea banilor fără dobândă, scăzându-se cu suma cuvenită pentru munca ce va fi apucat să facă; iar tocmeala va rămânea stinsă numai pentru aceà lucrare care nu s'a făcut la timp.

Se exceptează asemenea acei care se vor constatà că au fost popriţi din cauză de boală sau de orce altă forţă majoră.

Art. 17. Reclamaţiunile muncitorilor în contra exploatatorilor, pentru neîndeplinirea din partea acestora a obligaţiunilor

ce şi-au luat prin tocmelile agricole, se constată şi judecă conform legei de faţă.

Art. 18. Nimeni nu se va puteà executà, în materie de tocmeli agricole, în ceeace priveşte pagubele cauzate, decât în virtutea unui titlu judecătoresc condamnator, dat în modul şi după competinţa prevăzută în codul de procedură civilă.

Cu toate acestea, când suma reclamată nu va trece peste 25 lei noi, consiliul comunal va judecà în prima instanţă, iar judecătorul de pace în ultima.

Părţile pot atacà, înaintea judecăţei, toate actele aduse în contră-le cu probe suficiente, conform codului civil.

CAPITOLUL IV.

Art. 19. Legea de faţă, nefiind o lege excepţională, părţile în drept pot să-şi constate pretenţiunele lor şi să-şi urmărească dreptăţile lor, conform dreptului comun, lăsându-se aceasta la libera lor facultate.

Art. 20. Muncitorul nu poate să fie executat în averea lui, decât cu scutirile prevăzute de art. 406 şi 407 din proc. civilă.

Art. 21. Orcine va întrebuinţà mijloace silnice sau orce alte uneltiri, spre a face pe muncitori să se învoiască pentru lucrări agricole, în contra liberei lor voinţe, se va pedepsì, dacă va fi persoană privată, cu închisoarea dela 15 zile până la 2 luni, iar de va fi funcţionar public, comunal sau judeţean, cu închisoare dela 2 luni până la 1 an, afară de alte despăgubiri către părţile interesate.

Art. 22. Invoelile agricole făcute în contra dispoziţiunilor legei de faţă sunt nule.

Art. 23. Toate învoelile agricole existente rămân în vigoare. Constatările însă pentru neexecutarea lor, fie de către o parte, fie de către alta, se vor efectuà după legea de faţă, fără ca nici într'un caz să se poată recurge la mijloacele de execuţiune prevăzute în legea sub care ele au fost încheiate.

Art. 24. Pe fie-care an în luna lui Decemvrie, consiliile comunale vor înaintà comitetelor permanente o listă, în care se vor cuprinde învoelile agricole încheiate în cursul anului şi condiţiunile cu care ele se vor fi făcut. Comitetul permanent, după ce va face să se publice această încunoştiinţare, într'un ziar din

judeţ, va trimite pe toate cele primite dela diferitele comune din judeţ, ministerului de interne, care va face o dare de seamă asupra tocmelilor agricole din fie-care judeţ, publicându-se aceasta în *Monitorul Oficial* al Statului.

Art. 25. Tot ce se atinge de tocmelile agricole, fie în privinţa formaţiunei actului de învoială, fie în privinţa orcăror alte lucrări de constatare, etc. sunt scutite de plata orcărui timbru.

Art. 26. Toate legile, ofisuri domneşti, regulamente, deslegări ministeriale, şi orice dispoziţiune astăzi existentă, atingătoare de tocmeli agricole şi de executarea lor, contrare legei de faţă, sunt şi rămân cu totul desfiinţate.

Art. 27. Această lege se pune în lucrare după o lună din ziua promulgărei.

Art. 28. Ministerul de interne, odată cu publicarea acestei legi, va regulà a se tipărì şi a se trimite în fiecare comună afişe şi broşuri cuprinzătoare de acestea.

Afişele se vor lipi în 2 sau 3 locuri, la fiecare comună şi la uşa primăriei.

Art. 29. In toate Duminicile următoare, după promulgarea acestei legi, şi până la punerea ei în lucrare, primarul va adunà pe locuitorii comunei şi le va citì această lucrare.

III. LEGEA TOCMELILOR AGRICOLE

din 1882

DISCUŢIA IN CAMERA

Şedinţa din 3 Fevruarie 1882

D. *Aristid Papadopol.* D-lor deputaţi, la anul 1864, nemuritorul bărbat Barbu Catargiu a zis: daţi, ca să nu vă ia Kogălniceanu. Conform sfaturilor sale neperitoare, am onoare a vă face propunerea următoare:

PROPUNERE

Considerând că:

Numai este de demnitatea, nici utilitatea unei ţări constituţionale ca a noastră, nici chiar pentru progresul şi înflorirea agriculturei şi a tutulor claselor ce compun societatea noastră, de a mai menţineà orce legi de tocmeli de munci agricole, cu restricţiuni şi derogări dela legea comună, care a lăsat triste impresiuni de sclavagiu şi nedreptăţi.

Cerem şi propunem abolirea legei actuale de tocmeli de munci agricole.

Cerem ca orce tocmeli de orce natură să reintre de azi înainte în domeniul legei comune, fără nici o excepţiune la legile existente comune.

D-nii Al. Sihleanu, C. N. Corbu, Ar. Papadopol Calimah, N. A. Răşcanu, G. Vidra, V. I. Calcantraur, G. Verzică, C. T. Grigorescu.

Voci. La comitetul delegaţilor.

Se comunică Adunării petiţiunea mai multor locuitori din comuna Călineşti, judeţul Roman, prin care cer a fi împroprietăriţi.

D. *I. Ionescu (dela Brad).* D-lor deputaţi, vă aduceţi aminte

că fostul ministru de finanţe a venit în Cameră şi a spus că dulceaţă poate să-mi dea, dar cafeà nu.

Acesta este un cuvânt mare; sub nişte expresiuni foarte populare se cuprind adevăruri foarte înalte, pentru cine ştie ce va să zică lumea.

La ce se rapoartă dulceaţa care mi-a dat'o? La vânzarea moşiei Călineşti, şi acum vedeţi că locuitorii de acolo se plâng că nu li se vinde. S'a promis că se dă şi nu s'a ţinut făgăduinţa.

După aceasta a urmat schimbare de minister; a venit alt ministru, care m'a făcut că sunt tânăr, că nu ştiu carte....... etc. Se poate să nu ştiu carte, va fi ştiind D-lui mai multă decât mine, care am fost profesor şi de ştiinţa financiară.

Astăzi vine o petiţiune tot din satul Călineşti, şi profit de această ocaziune, ca să constat înaintea Camerei că este o mişcare generală în toată ţara, şi o dorinţă unanimă în tot poporul român, de a cumpăra pământ, spre a se puteà hrănì, spre a puteà trăì, spre a puteà suportà toate greutăţile Statului.

Nu vreau să aştept multă vreme dulceaţă care mi s'a promis. In Călineşti mai cu seamă, am cerut şi eu o bucată de pământ, ca să înfiinţez o şcoală de agricultură pentru ţară, ca să îmi arăt recunoştinţa mea pentru ţară, care m'a crescut. Mi s'a promis că mi se va da şi nici mie nu mi s'a dat. Nu cred că voiu aveà dulceaţă de la actualul ministru de finanţe, care mi-a zis, că sunt tânăr, că nu ştiu carte, că sunt aprins. Trebue, d-lor, să ţineţi seamă de aceste cereri care se fac de către ţărani pentru a căpăta pământuri şi vă rog să binevoiţi a recomandà de urgenţă acestă petiţiune guvernului. Cu vorbe late nu se termină lucrul; cine făgădueşte trebue să împlinească: legea făcută de noi trebue să se aplice, pământ trebue să se deà ţăranilor. Vin dar încă odată a atrage atenţiunea d-lui ministru de finanţe, spre a luà în serioasă băgare de seamă cererile ţăranilor, şi datoria ce are de a aplicà legile făcute, căci numai astăzi au venit peste 10 petiţiuni din deosebite judeţe ale ţărei; mişcarea e generală; poporul cere; ce gândiţi să faceţi? Să lăsaţi oamenii să moară de foame? Spuneţi lucru pe faţă, de voiţi sau nu să aplicaţi legea, ca să nu fim noi siliţi de a avizà la ce este de făcut spre a îndestulà o nevoie generală a poporului român.

D. *D. Leca*. D-lor deputaţi, am cerut cuvântul în cestiune de regulament. D. secretar ne-a anunţat mai adineaori depunerea

a mai multor petițiuni dela proprietarii din Moldova, și tot atunci s'a depus raportul comitetului delegațiunilor, relativ la legea tocmelilor agricole. Eu cred că, pentru deferența ce trebue să avem către proprietari, aceà petițiune să se trimită cel puțin la delegați.

O voce. S'a trimis.

D. *D. Leca.* Dar d-nii delegați au depus raportul și numai pot lucrà. Eu cred că până se va tipări raportul, d-nii delegați trebue să se întrunească să ia cunoștință de petițiunea d-lor proprietari, ca astfel, când se va tratà cestiunea, să fim în cunoștință de cauză.

Voci. Da, da. La comitet.

D. *N. Ganea.* Am cerut cuvântul ca să mă unesc cu d. general Leca, ca petițiunea proprietarilor și a agricultorilor, nu din Iași, ci din 14 județe din țară, să binevoiți a o recomandà comitetului delegaților.

Totodată să fie bine constatat că aceà petițiune nu este numai a proprietarilor din județul Iași, ci din 14 județe din țară.

D. *președinte.* La ordinea zilei avem mai întâiu proiectul de lege pentru scutirea de impozitul fonciar și al căilor de comunicațiune a unui număr de locuitori din orașul Focșani.

Ședința din 10 Fevruarie 1882.

D. *N. Constantinescu,* raportorul comitetului de delegați ai secțiunilor, dă citire următorului raport și proiect de lege:

I.

Domnilor Deputați,

Proiectul de lege prezentat de D. ministru de interne, pe lângă Mesagiul Regesc, din. . . . . . . anul trecut, privitor la modificarea legei actuale ***pentru tocmelile de lucrări agricole***, a făcut obiectul unor serioase desbateri în secțiunile onorabilei Adunări, și a fost adoptat de unanimitatea secțiunilor, numind delegați, însă:

Secțiunea I pe D. Dimitrie Giani;
„ II „ Sub-semnatul;
„ III „ D. I. Marghiloman;
„ IV „ „ A. Calimach-Papadopol;

Secţiunea V pe D. N. Dimancea:
„ VI „ „ Teodor Calimachi, şi
„ VII „ „ Vasile Maniu.

In ziua de 17 Ianuarie, comitetul delegaţilor s'a întrunit în număr de 5, lipsind D-nu Calimachi Teodor şi D. Calimachi-Papadopol Aristid şi s'au constituit sùb preşidenţia D-lui I. Marghiloman.

După aceea, în mai multe şedinţe consecutive, la care a participat şi D. prim-ministru, s'a ocupat cu cea mai mare activitate de soluţiunea chestiunei.

Prima lucrare a delegaţilor a fost de a'şi comunicà reciproc opiniunile emise în diferitele secţiuni şi de a luà act de amendamentele ce s'au produs.

Din acest examen preliminar, ne-am convins mai întâiu că reforma propusă de guvern fusese simţită şi aprobată aproape de unanimitatea reprezentanţilor Naţiunei şi că sarcina noastră devenia cu atât mai facilă, cu cât chiar deosebirile de opiniuni ce se produseseră în secţiuni, priveau numai la dispoziţiunile de detaliu ale proiectului, fără a se depărtà dela principiul său predominant.

Am fost cu atât mai bine înlesniţi a ajunge la o soluţiune, pe care o credem bună, cu cât guvernul ce la început a declarat că primeşte discuţiunea în întregul ei, fără nici o rezervă, şi aderă la orice modificări menite a da o mai complectă desvoltare economiei legei şi o mai eficace garanţie părţilor interesate.

Cu modul acesta comitetul, terminând lucrarea sa, mi-a făcut onoarea a mă însărcinà ca raportor, să supun desbaterilor D-voastre alăturatul proiect de lege, prelucrat şi complectat în economia sa generală, pe baza principiilor puse în proiectul guvernului.

Implinindu-mi această datorie, îmi permit, D-lor Deputaţi, să fac un respectuos apel la binevoitoarea D-voastră atenţiune, spre a intrà în desvoltarea dispoziţiunilor principale ale legei ce vă propunem, şi ale motivelor care ne-au condus în admiterea lor.

In cursul acestor desvoltări voiu relevà diferitele opiniuni mai importante, ce s'au emis fie în secţiuni, fie în comitetul de delegaţi, cari ne-au determinat în refacerea unora din dispoziţiunile proiectului guvernului, sau care s'au respins ca contrarii ordinei de idei puse ca bază a proiectului.

II.

Domnilor Deputați,

Considerat în esența sa, proiectul de lege de care ne ocupăm, este fără îndoială, o dispozițiune legislativă specială și ca atare constitue o derogațiune la unele dispozițiuni din dreptul comun.

Din acest punct de vedere, în unele secțiuni, membri din Adunare aparținând diferitelor opiniuni politice, au fost pentru respingerea proiectului, abrogarea legei actuale asupra materiei și prin consecință intrarea în regula dreptului comun.

Această opiniune a fost desbătută și în comitetul de delegați, dar precum în secțiunile Adunărei, asemenea și în sânul comitetului, o asemenea soluțiune am considerat-o ca neoportună pentru starea actuală a raporturilor relative la exploatarea noastră agricolă.

O scurtă privire retrospectivă asupra condițiunilor economice și a relațiunilor dintre sătean și exploatatorul mare, în raport cu reformele ce țara a realizat în cele din urmă două decenii, ne poate orientà asupra măsurei cu care trebue să procedăm în regularea regimului ce convine acestei principale sorginte de avuție a țărei.

Reforma rurală, săvârșită în anul 1864, care urmă noilor stări de lucruri în care țara intrase dejà, și care erà menită a realizà în fapt principiul emancipărei depline a săteanului și a-i asigurà efectiva libertate pe munca sa, inaugură necesarmente o eră de noi raporturi între marele exploatator și muncitor, între proprietarul de eri și fostul clăcaș.

Pozițiunea economică a săteanului fu astfel modificată, relațiunile dintre acesta cu marele exploatator, care nu puteau fi cu totul rupte, intrară într'o nouă fază.

Legiuitorul din 1864 însă, rezolvând litigiul secular dintre proprietar și muncitor, nu se ocupă să regulamenteze printr'o lege specială noile raporturi ce erau să se urmeze pe viitor, între acești doi factori principali ai producțiunei.

Aceasta fu cel puțin o lacună în legislațiunea timpului, cu atât mai mult simțită, cu cât mai în acelaș timp țara, îndeplinià și pe tărâmul dreptului privat o inovație radicală, și noul cod civil, aplicat la anul 1865, nu puteà obvià la aceste necesități speciale, mai cu seamă în momentele de tranzițiune a stărilor rurale.

O asemenea situaţiune nu puteà dar, decât să suscite se ioase îngrijiri: şi din acest punct de vedere se explică pentru ce, primul fapt de care se ocupă regimul ce urmă revoluţiunei din 11 Februarie 1866, fù de a decretà legea pentru tocmeli agricole, promulgată la 18 Martie acel an.

Această lege primită cu satisfacţiune de ţară, venì la timp spre a linişti îngrijirile, a aduce siguranţa în raporturile dintre părţi şi a stimulà desvoltarea forţelor productive ale muncei.

Bazată pe principiul liberei tranzacţiuni şi fără a introduce dispoziţiuni neasemănate spiritului instituţiunilor liberale şi egalitare, în a cărora posesiune intrase ţara, organiză tocmelile şi prin măsuri speciale, garantă executarea contractelor agricole de natură ca în întârziere, să nu se pericliteze rezultatul muncei. Dealtmintrelea, cauzele litigioase rezultând din asemenea contracte rămâneau a fi rezolvate după regulile dreptului comun. Ca atare, această lege, care avù meritul de a obvià la cerinţele epocei, erà menită, ca orce măsură de tranziţie, să pregătească ţara agricolă pentru intrarea la timpul oportun, în regimul deplin al dreptului comun.

Cu toate acestea, la anul 1872, cestiunea fu pusă din nou în desbaterea Corpurilor Legiuitoare, şi prin modificările introduse se dete acestei legislaţiuni o extensiune şi un caracter care deşteptară legitime nemulţumiri în ţară.

In partea în care voiu trată despre reformele propuse în proiectul ce vă prezintăm, voiu relevà inconvenientele grave ale legei din 1872, astăzi în vigoare, fiind date abuzurile şi perturbaţiunile la care dete loc aplicarea acestei legi în curs de 10 ani.

Ceeace ţin însă să relevez acì este faptul, că reforma acestei legi care reînviă sub regimul instituţiunilor noastre moderne, regimul *silei* din vechile legislaţiuni, este iminentă.

Toate organele constituite competente, şi mai deadreptul consiliile generale, care au fost consultate de guvern, au recunoscut necesitatea urgentă a reformei şi au exprimat diferite idei şi forme pentru redactarea unei alte legi.

Unanimitatea cu care D-voastră v'aţi rostit prin secţii, învederează că acesta este sentimentul ţărei în această importantă cestiune. Chiar acei onorabili colegi cari se deosibesc de opiniunea majorităţii, cerând intrarea imediată în dreptul comun absolut, condamnă *a fortiori* regimul actual. Dacă însă, nu împărtăşim

opiniunea aceasta, este că suntem convinşi că o asemenea soluţiune ar fi prematură. Credem într'un mod intim. că ţara are încă trebuinţă de o lege specială spre a-şi desvoltà forţele de producţiune: credem în fine. D-lor Deputaţi, că agricultura noastră, în stare încă rudimentară a procedimentelor sale, cu mijloacele de exploatare puţin desvoltate, are încă nevoie de o protecţie specială, care să o susţie şi să o ajute în silinţele sale de prosperitate. Inţelegem însă, ca o atare lege să fie egală pentru ambele părţi şi să nu se ocupe decât de acele cauze care prin natura lor urgentă şi prin însuşirile lor economice, nu pot fi lăsate la regula dreptului comun, fără pericol în întârziere şi fără a da loc la perturbaţiuni, la conflicte şi asupriri vătămătoare interesului general al ţărei, din cauza formelor complicate şi întârzietoare ale dreptului comun. Ceva mai mult, considerăm ca o datorie ce se impune legiuitorului în certe circumstanţe, ca prin măsuri înţelepte şi eficace. să ocrotească pe cel mai slab în contra celui mai tare, menţinând un just echilibru între ambele interese; şi când raporturile dintre ele tind din ce în ce a intrà într'o practică asupritoare sau contrarie echităţii şi moralităţii, să se silească a indicà o nouă direcţiune acestor raporturi şi a modificà aceà practică în uzuri mai conforme cu datele economice şi mai corespunzătoare regimului libertăţei.

Dacă proiectul ce vă prezintăm răspunde cu succes la aceste idei generale, şi dacă realizează aceste prevederi, D-voastră veţi judecà din expunerea succintă ce voiu încercà a face asupra economiei sale generale.

III.

Am zis, D-lor Deputaţi, că ceeace justifică o lege specială în această materie, este natura urgentă şi pericolul în întârziere a unei categorii de contracte de lucrări agricole.

Acesta a fost motivul de la care a procedat legiuitorul de la 1866, şi credem că aceiaşi raţiune urmează să inspire şi pe legiuitorul actual în confecţionarea unei atare legi.

Legiuitorul din 1872 depăşise aceste limite, şi prin o sistemă de enumeraţie, introdusese în lege o serie întreagă de contracte cele mai multe străine de lucrări agricole propriu zise, sau cel puţin fără nici un caracter de urgenţă.

In această sistemă raporturile dintre părţi deveniau atât de

complicate, contractele atât de generale, încât mai toată activitatea săteanului fu pusă sub un regim excepţional.

Proiectul ce vă prezintăm, exclude din lege toate acele contracte care rămân în dreptul comun şi urmează altă sistemă în caracterizarea acelora pe care le admite.

A specializà contractele de munci agricole după natura lor urgentă şi în conformitate cu principiile dreptului;

A determinà într'un mod clar obiectul şi condiţiunile tocmelei şi,

A mărgini efectele legii numai la acele tocmeli, pentru a căror executare există pericol în întârziere, este a evità orce interpretare abătută dela spiritul legii şi a depărtà orce posibilitate de abuz.

Astfel proiectul admis de comitetul delegaţilor, cuprinde numai cinci categorii de contracte anume determinate, adică :

I. Contractele de lucrări prin plată în bani, care au de obiect orce muncă relativă la exploatarea pământului. — Aceste lucrări sunt enumerate la al. *a* de sub art. 1.

II. Contractele pentru închirierea islazurilor în bani şi muncă, prevăzute la al. *b*.

III. Contractele pentru lucrarea viilor cu bani, pe pogoane, prevăzute la al. *c*.

IV. Contractele pentru serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la exploatarea agricolă sau în alte cuvinte argaţii de moşii, prevăzute la al. *d*.

V. Contractele pentru închiriere de pământuri, pentru semănături şi fâneţe în dijmă şi muncă.

Proiectul prezentat de guvern, cuprindea numai cele dintâiu trei categorii de contracte, precum şi pe acela al fâneţelor, care era asimilat cu contractul izlazurilor şi cuprins în aceiaşi rubrică, comitetul de delegaţi însă, după vii discuţiuni, ţinând seamă de opiniunile emise în unele secţiuni, a admis şi pe acele două din urmă, adică : contractul de închirieri de pământuri pentru semănătură, cu care a asimilat şi pe acela al fâneţelor şi contractul relativ la argaţi, păzitori de ţarine, etc.

Cel dintâiu din aceste două contracte, adică acela al închirierilor de pământuri, a fost admis numai de majoritatea comitetului, iar minoritatea compusă din D. Maniu şi subsemnatul, au fost de opiniune că acest contract neînsuşind caracterul de-

terminant, admis ca principiu al legii, adică urgența și pericolul în întârziere, urmează să rămâie în regula dreptului comun.

Motivele care au militat pentru admiterea contractelor relative la argați, sunt bazate nu numai pe faptul că acești muncitori sunt niște factori indispensabili în sistema noastră de exploatare agricolă, dar mai cu seamă, din cauza lipsei unei legislațiuni speciale, indispensabile pentru organizarea locațiunilor de serviciu în genere.

D. Maniu a fost contra acestui aliniat.

Un uz bazat dealtmintrelea pe dreptul comun, de care s'a făcut cel mai mare abuz și care a ridicat legitime plângeri, sânt contractele colective pe clauze penale și solidaritatea locuitorilor contractanți; — prin proiectul de față asemenea contracte sunt prohibite, principiul responsabilității personale este cu atât mai inerent acestor contracte, cu cât ele nu se bazează decât pe vrednicia persoanei.

Acestea sunt în rezumat, dispozițiunile capitolului I-iu al proiectului care determină contractele supuse legii de față: — când voiu vorbì despre dispozițiile relative la termene și modul executării, veți puteà aprecià mai bine rațiunile ce au predominat pentru diviziunea acestor contracte.

IV.

Capitolul al doilea tratează *„despre formele la care sunt supuse contractele agricole și despre termene“* și capitolul al treilea este relativ la *„înregistrarea și îndeplinirea tocmelilor agricole“*.

Din cauza corelațiunei ce există între aceste două capitole, le voiu tratà în mod concomitent, rezervând numai acele dispozițiuni relative la termene, pe care le voiu explicà în special de odată cu modul executării.

Formele exterioare, în care urmează a se încheià contractele, determinarea obiectului, prețul în bani or în muncă, precizarea naturei și felului muncei, locul și epoca la care să se execute, facultatea de a contractà, supusă unui control eficace, restricțiunile șt sancțiunile la care sunt supuse unele tocmeli imprudente sau făcute cu reà credință, deșteptarea făcută exploatatorului de a nu procedà cu ușurință sau prin surprindere la încheierea de asemenea tocmeli, formele de procedură în legalizarea și înregistrarea acestor tocmeli etc., sunt atâtea reguli care

dau contractului un caracter de solemnitate, care așează raporturile dintre părți pe reguli statornice, care asigură ordinea și buna credință între părți și care în fine, garantează executarea învoelilor cu punctualitatea cerută de interesele agriculturei.

Aceste dispozițiuni au fost revăzute, complectate și precizate, cu tot ce experiența și un studiu minuțios al cestiunei ne au sugerat.

Legiuitorul se silește a pune pe părți într'o situațiune absolut liberă și într'o egală independență una față cu cealaltă: deci, procedând dela acest principiu, trebue să ție seamă de interesele speciale ale fiecărei dintre ele și să neutralizeze orce tendință de absorbțiune a celui mai slab în cel mai puternic: agricultura mică a săteanului merită o egală solicitudine din partea legiuitorului, cași agricultura mare, căci numai astfel condițiunile sale economice se pot îmbunătăți și pot deveni un element de cooperare în desvoltarea forțelor productive ale țărei.

Din acest punct de vedere, și ținând seamă de abuzul ce se face astăzi cu munca săteanului, produsul de față conține dispozițiunea expresă (art. 5) și din zilele lucrătoare ale săptămânei, două rămân pe seama locuitorului, fără a putea să le angajeze în nici un caz către altcinevà.

Un abuz iarăși din cele mai grave, în contra căruia legea actuală nu prevede nici o dispozițiune, este traficul ce se face cu munca săteanului de către niște samsari, cei mai mulți străini, cari în cele mai dese cazuri prefac în contracte agricole datoriile făcute la cârciumă sau aiurea, sub presiunea unei necesități momentane și apoi le transmite către cei dealtreilea, adeseaori în localități străine și pentru lucrări nedeterminate.

Prin proiectul de lege supus desbaterilor Domniilor-voastre s'au prevăzut o serie de dispozițiuni care curmă acest abuz.

Prin art. 11 cesionarea contractelor de la o mână la alta este oprită, afară de cât de la exploatatorul actual la cel care îl succede în exploatarea aceleiași moșii, pentru care a fost făcută tocmeala, și prin acelaș articol să interzice facultatea ca munca să se schimbe pentru altă lucrare sau în altă localitate de cât aceià care a fost stipulată în contract.

In fine, în aceiași ordine de idei, proiectul mai conține (art. 22) dispozițiunea, că datoriile provenind din alte daraveri nu se pot preface în tocmeli agricole, precum asemeni că prețul datorit

din lucrări agricole, nu se poate reţine sau imputà pentru alte datorii (art. 12).

O bună şi regulată socoteală a daraverilor dintre părţi, este cea mai sigură garanţie de ordine şi de armonie, pe care legiuitorul prevăzător trebue să facă a se stabili între cele două interese în corelaţiune din acest punct de vedere; proiectul de lege impune părţilor prin art. 19, obligaţiunea ca la fiecare finit de an agricol, să'şi lichideze socotelile, acordându-le pentru aceste două luni, adică de la 1 Decemvrie până la 1 Fevruarie următor, şi fiindcă exploatatorul este cel mai interesat în cauză, legea îl constitue în parte diligentă, sub pedeapsa ca, în caz când din faptul său nu va încheieà această socoteală, să piarză dreptul, adică muncitorul să fie liberat de restul de muncă ce n'ar fi executat. De altă parte, rămăşiţele constatate la încheierea socotelei se pot, sau preface în lucrări agricole pe anul viitor, sau a se plătì în bani, după alegerea muncitorului şi în cazul din urmă înscrisul, care constată datoria, legea 'l declară autentic, ceeace constitue o garanţie mai mult pentru exploatator.

V.

Termenul contractelor şi modul de executare au făcut obiectul unor serioase desbateri, atât în secţiunile onor. Adunări, cât şi în sânul comitetului delegaţilor.

Ştiţi, D-lor deputaţi, că proiectul guvernului mărginià la un an termenul în care să se încheie contractele prevăzute în proiectul său.

Natura specială a acestor contracte autorizà această sistemă, totuşi în unele secţiuni, s'au emis opiniuni, ca chiar acestor contracte să li se dea un termen mai lung de cât de un an. Introducându-se însă în lege şi contractele pentru închirierile de pământuri de la litera *e*, de sub art. I, necesarmente, termenul, cel puţin în privinţa acestora, urmà să fie prelungit.

Cestiunea dar a fost pusă în comitet, mai întâiu asupra principiului dacă trebue să scindăm termenul după categoria contractelor, sau să admitem acelaş termen pentru toate contractele.

D-l Calimachi Teodor, a susţinut sistema din urmă, majoritatea comitetului n'a putut împărtăşi opiniunea D-sale şi a admis principiul deosebirei termenelor după natura contractelor.

Raţiunea dela care a plecat majoritatea, se poate rezumà în câtevà cuvinte.

Contractele de lucrări în bani presupun un fapt mai mult sau mai puţin actual şi ca atare, sunt supuse ca orcare altă tranzacţiune preţurilor curente determinate după legile fireşti ale cererei sau ofertei. A autorizà încheierea unor asemenea contracte pe termene prea lungi, este a ne depărtà dela aceste principii şi a anticipà asupra valoarei curente a lucrului. In această sistemă şi o parte şi alta ar suferì evidente prejudicii.

De altă parte, tocmelile în bani pe termene lungi — experienţa a dovedit-o cu prisos — anihilează în fapt libertatea de tocmeală a săteanului, care sub presiunea unei necesităţi actuale îşi scontează munca pe mai mulţi ani, fără a-şi da seama de dificultăţile ceşì crează pentru viitor.

Din aceste puncte de vedere, comitetul delegaţilor a admis ca acestor contracte să li se acorde termenul maximum de doi ani.

Minoritatea însă, compusă din subsemnatul şi D-l Dimitrie Giani, a fost de opiniune, tocmai pentru motivele ce am avut onoare a expune, să se menţie termenul de un an.

Concomitent cu această natură de contracte, s'au tratat şi tocmelile cuprinse la al. *b* de sub art. 1, relative la închirierea izlazurilor pentru păşune în bani şi muncă, care s'au asimilat conractelor pe bani şi li s'au dat acelaş termen.

Raţiuni puternice militează în favoarea acestei proceduri.

Mai întâiu nici un motiv de fapt nu autoriză a se dà acestor contracte un termen mai lung. Dacă în închirierea pământurilor pentru cultură, o prelungire mai mare de termene este inerentă acestor naturi de lucrări, pentru închirierea izlazurilor o asemenea analogie nu există, acest pământ n'are trebuinţă de o cultură specială, ca la cazul pământurilor pentru semănături şi fâneaţă, în care săteanul este nevoit să facă îmbunătăţiri, să alterneze cultura după însuşirile solului şi după cerinţele unei bune agriculturi, etc.

Pe lângă aceasta, o consideraţiune de o mai mare însemnătate ne consiliază a separà acest contract de celelalte închirieri de pământuri şi a-i acordà un alt termen, decât cel admis pentru acelea.

Este un fapt cunoscut, care derivă în mare parte din pri-

pirea şi neprevederea cu care s'a aplicat legea rurală, că *păsul* cel mai mare al săteanului este izlazul pentru păşiunea vitelor, este asemenea incontestabil, că în cele mai dese cazuri exploatatorul profită de această nevoie a săteanului, spre a-i dictà condiţiunile cele mai oneroase: aceste condiţiuni la care săteanul este constrâns să subscrie, stipulează o generalitate complexă şi complicată de tocmeli agricole, care-i absoarbe toată munca.

Este evident că în această sistemă, contractul nu mai este expresiunea acordului a două voinţi independente şi că efectele morale şi materiale la care dă loc o asemenea practică, sunt de natură a provocà cele mai supărătoare consecinţe.

Deaceia separând acest contract de celelalte tocmeli agricole relative la închiriere de pământuri şi acordându-i termenul cel mai scurt admis de lege, credem că remediem la un obiceiu inveterat, care produce atâtea confuziuni şi asigurăm mai multă independenţă părţilor.

D-l Marghiloman, care s'a unit cu aceste consideraţiuni ale majorităţii comitetului relative la acest contract, a exprimat opiniunea să se prevază în lege, că între celelalte lucrări agricole cpre se pot stipulà în acest contract drept chirie, să se adauge şi *transporturile de producte la gară şi la schelă*, opiniune, care n'a fost admisă de majoritate.

Relativ iarăşi la termene şi tot preocupat de a nu lăsà câtuşi de puţin loc la manopere şi surprinderi care ar alterà spiritul legei, comitetul a introdus în proiect dispoziţiunea, ca tocmelile pentru anii viitori agricoli făcute mai înainte cu şeapte luni de începutul anului agricol, al punerei lor în lucrare, adică înainte de 1 August, să nu poată fi nici legalizate, nici înregistrate de autoritatea comunală şi a fixat anul agricol dela 1 Martie până la finele lui Fevruarie următor, aceste date fiind mai conforme cu obiceiurile agriculturei şi cu clima ţărei (art. 14 şi 15). Cestiunea care s'a discutat mai mult, D-lor Deputaţi, este aceea relativă la executarea ce legea acordă acestor contracte.

Cred că este locul aci, să mă opresc puţin asupra consideraţiunilor care militează în favoarea modificărilor propuse în această privinţă.

Legea astăzi în vigoare promulgată la 1872, adică după opt ani dela împroprietărirea foştilor clăcaşi, precum ştiţi, ordonă la

caz de trebuinţă, executarea cu forţa militară: şi acest mijloc puteà fi regula ordinară de executare.

O asemenea măsură constitue cel puţin un anahronism în instituţiunile noastre moderne, ea nu fusese privită ca necesară de legiuitorul din 1866, când mai lesne s'ar fi putut explicà, fiind încă recente evenimentele dela 1864 şi când starea lucrurilor puteà deşteptà mai multe preocupări. Introdusă însă într'un timp când aceste relaţiuni erau, sau cel puţin începuseră a fi reaşezate pe cea mai perfectă armonie, nu s'ar puteà justificà întrucâtva, decât prin rezultatele economice satisfăcătoare ce ar fi adus: — cu toate acestea, după zece ani de aplicare, care este situaţiunea economică şi morală în care se află ţara astăzi, relativ la cestiune? Raporturile dintre părţi sunt mai puţin lămurite decât orcând, valoarea muncei săteanului depreciată în raport cu numărul anilor pe care şi-a scontat braţele, condiţiunea economică pe care i-o crease reforma dela 1864, şi care ar fi putut să înflorească sub ocrotirea unor instituţiuni bine chibzuite, este aproape compromis capitalul în numerar, care puteà să fie afectat spre a sporì facultăţile productive ale muncitorului şi prin urmare a mărì suma mijloacelor de desvoltare a agriculturei mari, n'au servit decât a-l încurcà în datorii, a-i acaparà braţele pe ani nenumăraţi şi a-l face *rob* al cametei.

O asemenea scădere în condiţiunile săteanului, ca factor principal al muncei, împuţinează forţele productive şi opreşte desvoltarea continuă a principalei noastre sorginte de avuţie. Cevà mai mult, aduce o scădere morală tot atât de vătămătoare viitorului ţărei.

Din aceste consideraţiuni morale şi materiale, credem, de acord cu guvernul, că pe lângă celelalte îmbunătăţiri, abolirea cu desăvârşire din legile noastre a unor dispoziţiuni excepţionale din alte timpuri, nu mai poate fi întârziată; deaceea suprimarea execuţiunei cu dorobanţi a tocmelilor agricole propusă de guvern, a fost admisă în unanimitate de comitet.

Revenind însă la sistema legei din 1866, am revizuit dispoziţiunile relative la competinţa primarului, imprimând mai multă celeritate în procedură şi dictând sancţiuni penale la caz de neexecutare sau abuz în executare.

Credem însă că în economia întreagă a legei, veţi găsì ga-

ranţii suficiente pentru o eficace îndeplinire a tocmelilor şi o bună şi salutară îmbunătăţire a relaţiunilor dintre părţi.

In fine, D-lor Deputaţi, o cauză de perturbaţiuni şi de vexaţii există astăzi în operaţia dijmuitului, pentru care legea actuală de tocmeli agricole nu prevedeà nici o dispoziţiune; prin legea ce vă propunem, luând garanţii egale pentru amândouă părţile, suntem autorizaţi a sperà că am pus obstacol orcărui abuz şi am asigurat adunarea recoltelor la timp şi în condiţiuni echitabile.

O dispoziţiune iarăşi nouă de o importanţă esenţială, este aceea cuprinsă în art. 25 din proiect, relativ la tarifele anuale de preţurile curente ale muncilor agricole.

Lipsa unui serviciu statistic bine organizat şi fără buletine mercuriale, care să constate într'un mod oficial preţurile curente în mişcarea economică a diferitelor ramuri de comerţ şi industrie, este mai pe toate zilele simţită în lichidarea tranzacţiunilor; din redacţia articolului în cestiune veţi vedeà că aceste tarife constatate de consiliile generale, luând şi avizul comisiilor agricole, servesc ca norme de preţuri curente în lichidarea contractelor de lucrări agricole, în caz când preţul n'ar fi stipulat.

In redacţia primitivă a acestui articol care a fost propus de subsemnatul, se află şi un alt aliniat care s'a înlăturat de majoritatea comitetului, nefiind în număr reglementar, acest aliniat este astfel conceput: „precum şi în cazul când ar existà contestaţie, că preţul stipulat este mai mic decât valoarea reală a muncei“.

D-nii Dimancea şi Maniu, cari lipsiseră la aceà şedinţă, au declarat că aderă la acest amendament în întregul său şi prin urmare, majoritatea comitetului, compusă din subsemnatul, D-nii Giani, Dimancea şi Maniu admiţându-l, ar fi urmat să-l introduc în întregul său în textul legei, dar fiindcă ultima lectură a redacţiunei definitive a proiectului se terminase, am rezervat acest ultim aliniat a-l supune aprobărei D-voastre, sub formă de amendament.

Am zis, D-lor Deputaţi, că în economia generală a legei veţi găsi toate garanţiile ce o asemenea lege este menită să deà părţilor, dacă însă, printr'o abuzivă aplicare sau prin lăsarea ei în părăsire aceste garanţii ar fi anulate în fapt, negreşit că scopul său ar fi paralizat. Din acest punct de vedere, prin art. 32, 33 şi 34 am luat cele mai severe măsuri penale în contra funcţiona-

rilor însărcinaţi cu executarea ei, în cazurile de abateri, şi avem motive a sperà, că cu o reformă bine chibzuită a legei comunale, care să constitue această autoritate în condiţiuni mai satisfăcătoare, reforma pe care guvernul a promis-o, această lege va produce cele mai salutare binefaceri în desvoltarea condiţiunilor economice ale ţărei.

Dacă, cu toate acestea, cauze litigioase s'ar ivì între părţi, rezultând din aceste contracte, ele se rezolvă după regula dreptului comun de către autorităţile judecătoreşti, conform legilor ordinare de competinţă, cu deosebire că am prevăzut în lege (art. 30) ca aceste autorităţi să judece asemenea cauze de urgenţă şi ca sentinţele să fie executorii provizoriu, precum asemenea şi dispoziţiunea că introducerea cererei în justiţie nu suspendă executarea convenţiunei de muncă.

Aceste dispoziţiuni constituesc o nouă îmbunătăţire asupra legei actuale.

VI.

Ultima dispoziţiune a proiectului se ocupă în prima linie de contractele existente la epoca promulgării acestei legi.

Comitetul de delegaţi, nevoind să dea legii o putere retroactivă, a recunoscut în principiu şi a respectat acele contracte, întru cât vor fi conforme legii actualmente în vigoare, însă, nu au putut decât să le supue, în ceeace priveşte executarea şi lichidarea lor, decât procedurii legii de faţă, recunoscând în acelaş timp facultatea părţilor de a modificà în comun acord acele contracte, spre a le pune în armonie cu dispoziţiunile acestei legi.

Totuşi, în faţa unei stări de lucruri materialmente existente, în parte, care este de natură a apăsà mult timp încă asupra poziţiunei economice a săteanului şi a încurcà lichidarea daraverilor actuale în dauna ambelor părţi, am socotit că este bine, că este chiar prudent, a prevedeà o excepţiune la această regulă, cuprinsă la art. 36, că contractelor în bani care vor fi mai lungi decât termenul de doi ani, acordat acestor contracte prin legea de faţă, această lege nu le acordă executarea decât pentru doi ani următori dela punerea ei în lucrare. — Acesta este, D-lor Deputaţi, în trăsăturile sale esenţiale, proiectul de lege ce am onoare a vă prezentà. El este rezultatul unei lucrări stăruitoare şi al unor silinţe inspirate numai de interesul binelui public. Su-

puindu-l deliberaţiunilor D-voastre, vă rog cu respect, în numele comitetului delegaţilor, a-l aprobà.

Inainte de a terminà, îndeplinesc o datorie de cuviinţă, comunicându-vă, D-lor Deputaţi, că în această lucrare avem a ne felicità pentru câtvà şi de concursul luminat şi activ al altor onorabili colegi, între care îmi permit a· cità pe D. Aurelian şi mai cu seamă pe D. Carp Petre, care a urmat mai toate şedinţele noastre.

D. Calimachi Teodor a participat la desbateri numai până la votarea articolului relativ la termene, iar D. Calimachi Papadopol Aristid n'a venit la nici o şedinţă, fiind absent din capitală.

Raportor, *N. I. Constantinescu.*

PROIECT DE LEGE

pentru

TOCMELILE DE LUCRĂRI AGRICOLE ŞI EXECUTAREA LOR.

CAPITOLUL I.

Despre tocmelile de lucrări agricole supuse legii de faţă.

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legii de faţă sunt :

a). Toate învoelile în bani, prin care locuitorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, arătură, semănătură, prăşit, secerat, treierat, cosit, adunat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazie.

b). Invoelile pentru închirierea suhaturilor (imaşurilor) de păşune, pentru care cultivatorul se obligă, ca drept chirie, să răspundă pe lângă o plată de bani şi muncă.

c). Invoelile pentru lucrarea viilor cu bani pe pogoane.

d). Angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la cultura pământului şi la orce exploatare agricolă.

e). Invoelile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ să-l exploateze pentru semănătură şi fâneaţă, cu a lui cheltuială, şi în schimb să răspundă proprietarului o parte din recoltă şi muncă.

Art. 2. Contractele ce nu intră în categoriile sus enumărate, nu sunt considerate ca contracte de tocmeli agricole.

Art. 3. Clauzele penale şi acele de solidaritate, în contractele de lucrări agricole, sunt prohibite.

CAPITOLUL II.

Despre formele la care sunt supuse contractele agricole şi despre termene.

Art. 4 Contractele pentru tocmeli de lucrări agricole, nu se pot încheià decât între acei care exploatează moşii, sau vii, ori împuterniciţii lor speciali şi muncitorii agricoli în persoană.

Ele trebue să cuprindă obiectul învoelii, preţul în bani sau în muncă, natura şi felul muncei, precum şi epoca la care să se execute.

Art. 5. Din zilele de muncă ale săptămânei, două rămân pe seama muncitorilor agricoli pentru propriile lor lucrări, neputându-le angajà în niciun mod către cel de al doilea.

Această rezervă nu priveşte contractele prevăzute la lit. *d.* de sub art. 1.

Art. 6. Toate tocmelile pentru lucrări agricole, cuprinse în această lege, trebue să fie legalizate şi înregistrate de către autoritatea comunală respectivă, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos.

Art. 7. Numai autoritatea comunală a domiciliului muncitorului contractant, este competentă a legalizà şi înregistrà contracte de lucrări agricole.

Lucrătorii agricoli însă, pot încheià contracte agricole şi în altă comună, sub condiţiunea de a prezentà un certificat dela primarul domiciliului său, că nu are contractată o asemenea lucrare în comuna sa, sau că s'a angajat numai pentru o parte din munca ce poate executà.

Acest certificat văzut de primar, rămâne anexat la registrul tocmelilor, unde s'a înregistrat actul.

Refuzul primarului de a liberà un asemenea certificat, constitue delictul de refuz de serviciu legalmente datorit şi se pedepseşte conform art. 190 din codul penal.

Art. 8. Primarii şi scriitorii comunei, cari vor legalizà tocmeli de lucrări agricole ale unor locuitori din altă comună, fără certificatul prevăzut la articolul 7, vor fi supuşi la o amendă de 50 până la 100 lei, în folosul comunei, şi persoana vătămată ră-

mâne în drept a cere despăgubire, pe calea ordinară, pentru prejudiciul ce ar suferì din faptul primarului şi al scriitorului.

Art. 9. Sunt de drept nule, îndată ce ar aduce vătămare unei a treia persoane, învoelile ce s'au făcut cu locuitorii din altă comună, fără să fi înfăţişat certificatul prevăzut la art. 7.

Art. 10. In caz când unul sau mai mulţi locuitori, voiesc să legalizeze contracte pentru lucrări agricole, acela cu care ei contractează este îndatorat să le ceară un certificat din partea primăriei că nu s'au învoit cu altul, sau că s'au învoit pentru o parte numai din munca ce poate executà.

In caz când, prin convenţiune legalizată, un exploatator cu rea credinţă, va sustrage pe locuitori dela munca lor, dejà angajaţi prin contract legalizat, va fi răspunzător către cel interesat, de pagubele ce i s'ar cauzà din această sustragere.

Art. 11. Tocmelile pentru muncă nu pot fi executate decât în localitatea pentru care au fost contractate şi numai la lucrarea cuprinsă în contract.

Ele nu pot fi cedate în niciun caz decât dela exploatatorul actual către cel ce l'ar succedà în exploatarea aceleaşi moşii.

Art. 12. Sumele datorate pentru muncă nu pot fi reţinute pentru vre-o altă datorie.

Art. 13. Nici o tocmeală pentru lucrările prevăzute la art. 1, aliniatele *a, b,* şi *c,* nu se va puteà încheià decât pe termen până la doi ani agricoli.

Cele prevăzute la aliniatul *d* până la un an, şi

Cele prevăzute la aliniatul *e* până la cinci ani.

Autorităţile comunale sunt oprite a legalizà contracte de lucrări agricole pe termene mai îndelungate.

Art. 14. Anul agricol determinat prin prezenta lege începe la 1 ale lunei Martie şi se termină la sfârşitul lunei Fevruarie care urmează.

Art. 15. Părţile se pot tocmì şi pot încheià contracte de lucrări agricole în tot intervalul dela 1 August şi până la 1 Martie următor, pentru lucrări de executat în anii agricoli cari urmează.

Aceste contracte însă nu au puterea legală decât din momentul ce au fost legalizate şi înregistrate de autoritatea comunală respectivă.

Orce tocmeală încheiată mai înainte de 1 August sau pentru

alţi ani decât aceia ce urmează imediat, nu poate fi nici legalizată, nici înregistrată de autoritatea comunală.

Această prohibiţiune nu se aplică la tocmelile pentru lucrări agricole de executat în cursul anului.

CAPITOLUL III.

Despre înregistrarea şi îndeplinirea tocmelilor agricole.

Art. 16. Fiecare consiliu comunal rural va aveà un registru parafat şi legalizat de comitetul permanent, în care se vor trece pe rând, după data prezentării lor şi se vor numerotà, toate tocmelile pentru lucrări agricole în întregul lor.

La sfârşitul fiecărui act de tocmeală va urmà subscrierea ambelor părţi contractante şi legalizarea consiliului comunal, contra-semnată de scriitorul comunei.

Persoanele care nu ştiu carte pun degetul pe semnul crucei.

Art. 17. Contractele de tocmeli agricole nu vor puteà fi legalizate de autoritatea comunală şi trecute în registrul prevăzut la art. 16, decât după ce se vor citì în faţa şi auzul părţilor contractante.

Părţile contractante vor declarà prin graiu, că cele cuprinse în contract sunt conform cu libera lor voinţă şi că nu au să opună nici o contestaţiune.

Indeplinirea acestei formalităţi se va constatà, prin actul de legalizare sub pedeapsă de nulitate a contractului.

Art. 18. Fiecare registru va cuprinde actele incheiate şi legalizate de autoritatea comunală în cursul unui an agricol.

Ele vor purtà următorul titlu:

„Registru pentru tocmeli agricole.

„Judeţul . . . .

„Plasa sau plaiul . . . .

„Comuna . . . .

„Anul agricol . . . .“

Orce răsături, adăugiri peste rânduri, ruperi ori schimbări de cuvinte, de numere ori de nume proprii dintr'un registru, vor fi urmărite şi pedepsite, numai în caz de reclamaţiuni, conform codului penal.

Art. 19. In fiecare an agricol, la finitul lunei Fevruarie, registrele tocmelilor de lucrări agricole se vor încheià de primar

şi consiliul comunal, se vor verificà de subprefect şi se vor păstrà în cancelaria comunei.

Părţile contractante pot cere orcând să li se comunice copii legalizate după actele lor respective din aceste registre, şi autorităţile comunale sunt datoare a le îndeplinì cererea.

Art. 20. Consiliile judeţene, sau comitetele permanente, au totdeauna dreptul de a revizuì registrele de tocmeli agricole şi a culege ştiinţele de cari vor aveà necesitate.

Ele sunt obligate să trimită comunelor cel mult până la 1 Fevruarie al fiecărui an, registre formate conform art. 16 şi 18.

Art. 21. Acei cari exploatează moşii, fie proprietari, fie arendaşi, sunt îndatoraţi a socotì pe muncitori şi a depune dela 1 Decemvrie şi până la 1 Fevruarie următor, la cancelaria comunei, listă de rămăşiţele de muncă ce ar mai aveà pe la locuitori.

Mai sunt îndatoraţi a liberà fiecărui muncitor în parte, chitanţe tipărite dintr'un registru cu matcă, pentru toate lucrările ce li s'au făcut după contracte, în care se va arătà rămăşiţele sau lichidarea.

Art. 22. Nu se poate preface în contractări de muncă agricolă, nici o datorie, care provine din daraveri streine de lucrări agricole prevăzute în această lege.

Art. 23. In caz când din cauza exploatatorului moşiei, socoteala nu se va face până la 1 Fevruarie, conform dispoziţiunilor art. 21, muncitorul este liberat.

Nevoinţa lucrătorului de a stà la socoteală cu exploatatorul, se constată prin procesul verbal încheiat de primarul şi doi consilieri, în urma unei prevestiri formale a lucrătorului, făcută prin autoritatea comunală, după cererea exploatatorului.

Art. 24. Pentru rămăşiţele de muncă, lucrătorii agricoli se pot învoì a le executà în anul viitor, sau a le plătì în bani.

Plata se va regulà după preţul muncei prevăzută în contract, iar în lipsă de aceasta, după preţul curent în timpul când erà să se facă munca.

Inscrisul prin care lucrătorul se constitue dator, pentru preţul rămăşiţelor de muncă, legalizat de autoritatea comunală, după formele prevăzute la art. 17. face credinţă înaintea justitiei ca act autentic.

Art. 25. Consiliile judeţene, în fiecare an, în cele dintâi şedinţe din sesiunea lor ordinară, luând şi avizul comiţiilor agri-

cole respective, vor constatà prin tarife, preţul muncei agricole anuale.

Aceste tarife vor fi întocmite în deosebi pentru fiecare regiune a judeţului (plaiuri, podgorie sau câmp), şi pe diferitele epoci ale anului, precum și pe natura şi felul muncei, cu ziua sau cu măsura.

Ele vor servì ca norme de preţuri curente la lichidarea tocmelilor dintre părţi, când contractul n'ar fi stipulat preţul.

Tarifele astfel întocmite se vor publicà prin *Monitorul Oficial*, și prin orce alte mijloace locale, şi vor stà afișate în cancelariile comunale respective în tot cursul anului următor.

CAPITOLUL IV.

Despre jurisdicțiune și execuțiune.

Art. 26. Executarea contractelor pentru tocmeli agricole se face de către primarul local şi ajutoarele sale.

Aceştia, prin mijloacele exclusive de care dispun, vor aduce pe datornic la lucrul pentru care s'a tocmit: când lucrătorul se va împotrivì, reclamantul poate, prin concursul primarului și în fiinţa unui consilier comunal, să tocmească pentru săvârşirea lucrării alţi muncitori după preţurile curente, în socoteala muncitorului nesupus.

Acest preţ constatat prin proces verbal, se va împlinì de către autoritatea comunală, din propria avere a vinovatului, exceptându-se casa şi pământul dobândit prin legea rurală şi averea pe care legea o scoate de sub urmărire.

Afară de această împlinire, reclamantul poate a se adresà instanţelor judecătoreşti competente pentru pretenţiuni de alte pagube.

Art. 27. Contractele prin care acelaş lucrător se angajază la mai multe persoane, se vor executà după ordinea în care acele contracte vor fi fost trecute în registrul tocmelilor agricole.

Art. 28. Când munca nu se poate face din cauze independente de voinţa părţilor, contractul se desfiinţează.

Cel obligat a face munca, are facultatea sau de a restituì costul muncei după tocmeală, sau să execute o lucrare echivalentă în cursul acelui an.

Art. 29. După ce s'a terminat seceratul grânelor, culesul

porumbului sau al altor plante, dijmuitul trebue să se înceapă şi să continue fără întrerupere, afară de cazul de forţă majoră, cel mai târziu după zece zile, pentru fiecare categorie de recoltă.

In caz de întârziere, fie din partea exploatatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de câte doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă a-şi ridicà partea ei de recoltă.

Primarul şi consilierii vor constatà această operaţiune prin procesul verbal, după care se va comunicà copie legalizată părţii absente, în termen cel mult de 24 ore.

Nu se va puteà însă procedà la această operaţiune, decât numai în urma unei somaţiuni formale din partea autorităţii comunale, în care se va arătà şi ziua hotărîtă pentru dijmuit.

CAPITOLUL V.

Sancţiuni şi penalităţi.

Toate plângerile provenite din tocmeli agricole, se vor judecà de către instanţele ordinare ale locului unde tocmeala trebue să se execute, după legile în vigoare relative la competinţă.

Prin aceasta însă, nu se suspendă executarea prevăzută la art. 26.

Judecata se va face de urgenţă fără plată de timbru, şi hotărîrile vor fi executorii provizor.

Art. 31. Orce pretenţiuni rezultând din tocmeli agricole, se prescriu în doi ani dela epoca în care erà stipulat să se facă munca.

Art. 32. Primarul şi ajutoarele sale, care cu rea credinţă sau intenţiune dolosivă, va refuzà, să proceadă la executarea contractelor de munci agricole, conform art. 26 şi 29 din prezenta lege se vor face culpabili de delictul de refuz de serviciu datorit legalmente, şi se vor pedepsì ca atare, conform art. 190 din codul penal, îndatorindu-se a plătì şi daunele isvorîte din acest delict.

Iar dacă din parte-le nu va fi fost de cât o simplă neglijenţă, atunci vor rămâne răspunzători numai de daune către partea vătămată.

Art. 33. Primarul şi ajutoarele sale, cari fie prin înţelegere cu una din părţi în vedere de vre-un folos, fie prin alte manopere frauduloase, vor trece peste atribuţiile lor, determinate prin prezenta lege, înregistrând sau executând acte abătute dela dis-

pozițiile legei, ori executându-le într'un mod abuziv, se vor face culpabili de delictul de abuz de putere, și se vor pedepsì ca atare, conform art. 147 din codul penal.

Art. 34. Primarul și scriitorul comunei, cari nu se vor conformà prescripțiunilor art 16, 17 și 19 din prezenta lege, făcând ceeace legea ordonă de a face, se vor pedepsì conform codului penal ca falșificatori de acte publice.

CAPITOLUL VI.

Dispozițiuni tranzitorii.

Art- 35. Contractele agricole existente la epoca promulgării prezentei legi, întru cât vor fi conforme dispozițiunilor legei actualmente în vigoare, sunt și rămân respectate, cu singura excepțiune prevăzută la articolul următor.

Executarea și lichidarea lor însă nu se poate face de cât conform dispozițiunilor legei de față.

Părțile contractante pot, de comun acord, să modifice acele contracte spre a le pune în armonie cu dispozițiile acestei legi.

Art. 36. Contractele agricole în bani, actualmente existente pe termene mai lungi decât cele prescrise la art. 13 primul aliniat, nu vor beneficià, de executarea excepțională prevăzută la art. 26 decât pentru cei întâi doi ani ce urmează promulgării legii de față.

Pentru anii subsecuenți, muncitorii contractanți pot, sau să răscumpere contractele, sau să le reînoiască la timp, conform cu cele prescrise prin noua lege.

Art. 37. Toate legile și dispozițiunile atingătoare de tocmeli agricole și executarea lor, contrare legii de față, sunt și rămân desființate.

Raportor, *N. I. Constantinescu.*

D. *preşedinte.* D. raportor are cuvântul, spre a da oarecare lămuriri care complectează raportul D-sale.

D. *N. Constantinescu.* D-lor deputați, petițiunea prezentată onorabilei Adunări, în ziua de 3 Fevruarie, de comisiunea proprietarilor întruniți la Iași, a fost trimisă la comitetul delegaților pentru legea tocmelilor agricole.

Comitetul adunat chiar în acea zi, în număr de șease mem-

bri, lipsind numai D. Calimachi Teodor, s'a ocupat de chestiune şi dând lectură zisei petiţiuni, a văzut că deşi în rezumatul cu care s'a comunicat onor. Cameri, s'a zis că ar fi vorba printr'ânsa, nu numai de legea tocmelilor agricole, ceeace ar explicà şi trimiterea ei la acest comitet, însă după cum veţi vedeà din textul ei, petiţionarii se ocupă de mai multe alte chestiuni, afară de aceea a tocmelilor agricole, şi aş puteà zice, mai puţin încă de legea care se află în studiul comitetului de delegaţi, decât de circulările ce D. ministru de interne ar fi dat ca contrare legei actuale.

Iată, D-lor, în întregul său această petiţiune:

Domnule preşedinte,

In urma convocării „Comitetului de iniţiativă din Iaşi", noi proprietarii şi agricultorii — din judeţele Iaşi, Roman, Neamţ, Suceava, Botoşani, Dorohoiu, Fălciu, Covurlui, Putna, Tutova, Bacău, Vaslui şi Tecuci — întruniţi astăzi, în ziua de 8 Ianuarie, în oraşul Iaşi, după discuţiunile urmate asupra chestiunilor puse la ordinea zilei, şi anume: Circulările ministeriale privitoare la legea de tocmeli agricole astăzi în fiinţă, chestiunea cârciumilor, reforma legii de tocmeli agricole, reforma legei consiliilor judeţene şi comunale, avem onoarea a supune binevoitoarei D-voastre aprecieri — I-a ca, circulările ministeriale atingătoare de raporturile dintre muncitori şi agricultori, producând o mare perturbaţiune în toate interesele economice ale ţării, noi vă rugăm să binevoiţi a face ca ele să fie înlăturate, pentrucă prin circulări nu se pot nici modificà, nici suspendà legi neabrogate: II-a ca, reforma legii de tocmeli agricole, fiind o chestiune complexă, şi care variază după localităţi, nu poate fi deslegată — într'un mod echitabil, raţional şi împăcător pentru toate interesele — decât după studii aprofundate şi conştiincioase, pentru care cerem, cu stăruinţă, dela spiritul D-voastră de dreptate, ***anchete regionale*** compuse de bărbaţi competenţi şi nepărtinitori, cari să consulte şi să reprezinte toate interesele.

Tot asemenea credem ca, proiectul de lege asupra cârciumilor, prezentat corpurilor legiuitoare, jigneşte drepturi consacrate, fără a aduce vre-o îmbunătăţire moralităţei populaţiunilor rurale: III-a ca, în privirea legilor judeţene şi comunale — de caer

atârnă atât prosperitatea agriculturei în genere, cât și buna stare a sătenilor—legiuitorii Constituțiunei, deși au statornicit normele cele mai întinse de votare, s'au preocupat însă ca nici o ordine de interese să nu fie încălcată, și au organizat un just echilibru prin instituirea colegiilor. Prin urmare, noi vă rugăm, ca în legile noi să se respecte principiile Constituțiunei.

Avem încă onoarea de a vă declară, D-le președinte, că noi, proprietarii și agricultorii Moldovei, cari am fost inițiatorii tutulor marelor acte naționale și sociale, — că nu noi cari, cu mari sacrificii, am contribuit la formarea Statului Român, unit și nedespărțit, — că nu noi, cari, pentru îmbunătățirea soartei populațiunilor rurale, pentru ridicarea lor la dreptul de cetățenie și proprietate, am rupt din înseși moșiile noastre; nu noi vom lipsì și în viitor misiunei noastre tradiționale de a fi în capul reformelor menite a ridicà întradevăr, și nivelul moral și starea materială a muncitorilor, — precum și prosperitatea agriculturei naționale.

Vă rugăm, D-le președinte, să binevoiți a primì expresiunea distinsei noastre considerațiuni.

Urmează mai multe iscălituri ale mai multor proprietari.

Reținând din această petițiune partea care este relativă la proiectul de lege pentru modificarea legei actuale, petiționarii zic: „că această reformă fiind o chestiune completă și care variază după localități, nu poate fi deslegată într'un mod echitabil, rațional și împăcător pentru toate interesele, decât după studii aprofundate și conștiincioase".

Din aceste idei generale, rezultă că petiționarii nu se pronunță contra unei reforme echitabile, raționale și împăcătoare tutulor intereselor, însă cer ca chestiunea să se studieze prin *anchete regionale*, etc.

Intr'un cuvânt, cer amânarea rezolvărei acestei chestiuni.

D. Calimachi Papadopol Aristid, în discuțiunea urmată în sânul comitetului, a cerut și D-sa, amânarea chestiunei, însă nu pe motivele propuse de petiționari. Din contră, în ceeace privește aceste motive, D-sa a zis că cererea de a se face anchete regionale, care să studieze starea raporturilor dintre exploatatorii mari și muncitori, este neîntemeiată pentru următoarele motive:

I. Că asemenea anchete regionale au fost făcute prin consiliile generale care au fost sesizate formal de guvern, și care sunt cele mai competente asupra materiei, că ele și-au dat opiniunile lor în cunoștință de cauză. — opiniuni cari au servit de bază la redactarea proiectului, după cum am arătat și în raportul legei, și

II. Că mandatarii națiunii sunt în poziție a cunoaște chestiunea în întregul ei și a da soluțiunea cea mai rațională, echitabilă și împăcătoare tutulor intereselor, fiind legitimii reprezentanți nu numai ai diverselor interese, dar în acelaş timp şi ai tutulor localităților.

Ceilalți membri ai comitetului, în număr de cinci, au fost de opiniune: 1). că din momentul ce comitetul și-a terminat lucrarea depunând pe biroul Adunărei proiectul de lege, el este desesizat de cestiune și nu mai poate reveni în nici un mod asupra-i, —și

2). că independent de aceasta, petițiunea însă, nu formează nici un argument plauzibil, nu aduce nici un element de fond, care nu s'ar fi avut în vedere în desbaterile urmate, sau care ar motivà o reamendare a proiectului prezentat dejà.

Având iarăși în vedere că nici D. Calimachi Aristid nu întemeiază pe niciun motiv cererea D-sale de amânare, pe când din contră combate mijlocul invocat de petiționari.

Pentru aceste motive, comitetul neputând da nici o urmare acestei petițiuni, subsemnatul are onoare a o readuce pe biroul onor. Adunări, cu ocaziunea proiectului ce am avut onoare a'l citi.

D. *Aristide Papadopol Calimachi.* D-lor Deputați, am luat cuvântul să vă spun că e greșită partea din raportul citit de D. Constantinescu asupra petițiunei de la Iași: este greșit întrucât privește argumentele mele pentru amânare: eu n'am zis că resping amânarea: din contra am cerut'o, și nu este exact ce mi se atribue că n'am motivat'o pe nimic. Am bazat'o: întâiu, pe importanța capitală a cestiunei, și am zis că e logic ca în fața unei asemenea cestiuni să primim amânarea pentru două trei zile în care să examinăm petițiunea de la Iași. — Pe urmă am bazat'o pe însăși cererea făcută de D. Leca, care a propus trimiterea acestei petițiuni la delegați, cari trebuia să intre în cercetarea ei, ceiace ar fi adus poate oarecare schimbări în lucrarea proiectului de tocmeli agricole.

Al treilea am bazat'o pe cel mai mare motiv. adică pe votul Camerei dat în urma propunerei D-lui Leca.

Prin urmare, când Camera a votat ca să se trimeată această petiţiune la delegaţi, eu eram în drept să cer amânarea, pentru a ne ocupà de aceà petiţiune: şi dară cu nedrept mi se zice că n'am bazat cererea mea pe nimica.

D. *Preşedinte.* D. Lahovari are cuvântul în cestiune de regulament.

D. *Al. Lahovari.* Cred că este o cestiune de cuviinţă din partea Adunărei ţărei, când 700 de proprietari mari şi mici din Moldova, din jumătatea ţărei, vin cu o petiţiune la această Adunare, să se discute cererea lor într'un mod mai adîncit, mai serios de cât s'a discutat, să'mi permită D. raportor s'o spun, în scurta expunere făcută de D-sa de la tribună. Prin urmare doresc şi sper că onor. majoritate va încuviinţà aceasta, ca să se tipărească şi această parte din raportul delegaţilor şi să se distribue Adunărei. (sgomot).

D-lor, D-voastră sunteţi stăpâni să hotărîţi orice vreţi asupra acestei petiţiuni, însă cred, cum am zis, că manifestarea aceasta e destul de mare, destul de întinsă, destul de serioasă, ca s'o trataţi cel puţin cu politeţă: şi chiar dacă nu ţineţi cont de dânsa, să nu o aruncaţi după două trei cuvinte zise de D. raportor de la tribună.

Eu sunt de părere că târzie este venirea acestor 700 de proprietari la scările palatului şi la Adunare: la urnă trebuià să fie prezenţi. (sgomot).

D. *Preşedinte.* Vă rog să vă ţineţi în chestiune de regulament.

D. *Al. Lahovari.* Cât pentru filantropia D-voastră, pentru compătimirea D-voastră în privinţa arendaşilor, a unor oarecari arendaşi cari ştim ce fac pentru ţărani, să'mi fie permis a trece pe deasupra (sgomot).

Vă rog lăsaţi-mă să vorbesc.

D. *Preşedinte.* In regulament.

D. *Al. Lahovari.* Tocmai în regulament sunt, când zic că petiţiunea aceasta merită ca să fie tratată cu mai multă bunăvoinţă. Proprietarii români mari şi mici sunt solidari, şi târziu veniţi D-voastră cu aţâţări de ură între două clase.... (mare sgomot).

D. *Preşedinte.* Sunt silit a consultà Adunarea, dacă vă mai pot lăsà cuvântul când vă abateţi astfel de la chestiune.

D. *Al. Lahovari.* Eu cer ca să nu discutăm acest proiect

de lege înainte de a se discutà aceste petiţiuni şi de a se face asupra ei un raport detaliat.

Cererea mea o ştiu că este inutilă, dar este de datoria mea să o fac înaintea Camerei, şi nu mă îndoiesc, fiindcă avem în Cameră pe unii dintre subscriitorii acestei petiţiuni, că vom auzi şi puternicul lor glas aci. Cât pentru mine, 'mi am făcut datoria către proprietarii din Moldova, cred că aceste cuvinte venind de la un proprietar din partea aceasta a ţărei, se vor luà în adevăr ca cuvinte de înfrăţire şi bunăvoinţă reciprocă. Să nu despărţiţi aceste două surori în legea pe care o veţi face, să nu aveţi un egoism scurt de vedere. (sgomot).

D. *preşedinte*. Dacă continuaţi astfel, voiu fi silit a consultà Adunarea spre a vă luà cuvântul. Aceasta nu este chestiune de regulament.

D. *Al. Lahovari*. Dacă D-v. nu voiaţi să se ridice această discuţiune, nu trebuià să lăsaţi să se citească aceà petiţiune, vă rog dar, să 'mi faceţi onoare de a mă ascultà. Faceţi cum a zis unul din antichitate : *Loveşte, dar ascultă.*

D. *preşedinte*. Vă iau cuvântul, nu sunteţi în cestiune.

D. *Al. Lahovari*. In faţa acestei declaraţiuni n'am decât să stau jos, căci niciodată nu m'am revoltat în contra autorităţilor instituite în această ţară, chiar când au lucrat nedrept şi în afară din lege.

D. *N. Dimancea*. D-voastră, D-le Lahovari, aţi cerut să ne pronunţăm cu mai multă politeţă asupra petiţiunei proprietarilor dela Iaşi. Nu răspund acestei cereri a D-v., decât conformându-mă cu drumul pe care l'aţi urmat D-v., ca să susţineţi petiţiunea.

Vorbiţi că facem agitaţiuni tardive şi D-v. aţi chemat 700 de proprietari la urnă. Să fie constatat că noi n'am chemat cu această lege 700,000 agricultori le urnă... (aplauze).

Prin urmare, agitaţiuni tardive sunt acelea pe care le faceţi D-v., dar nu cu asemenea agitaţiuni puteţi să ne combateţi, ci cu calmul şi adevărul.

Aţi trimis petiţiunea celor 700 proprietari la comitetul care trebuià să se pronunţe asupra legei învoelilor de lucrări agricole: comitetul delegaţilor n'a putut face altfel decât a se desesizà de dânsa, căci nu-l priveşte ; aceà petiţiune trebue să meargă ca toate petiţiunile la comisiunea de petiţiuni, care are să se pronunţe asupra ei şi să vină cu un raport şi atunci vom primi

lupta şi vă vom arătà că cu agitaţiuni tardive nu ne mai puteţi sperià (aplauze, sgomot).

D. *G. Vernescu.* D-lor, o petiţiune a venit şi Camera nu cercetează pentru ce a trimis'o la comitetul delegaţilor, care acum vă spune că s'a desesizat de ea. Ei bine, D-v. voiţi să ţineţi acum la carantină această petiţiune? Nu voiţi să o faceţi să meargă la altă instanţă competentă?

Voci. Da, da.

D. *G. Vernescu.* Apoi hotărîţi aceasta.

Voci. S'a trimis la comisiune.

D. *preşedinte.* D. Cozadini este cel dintâiu înscris în desbaterea generală. D-sa are cuvântul.

D. *Gr. Cozadini.* D-lor, sunt foarte fericit că sunt cel dintâi care am luat cuvântul în această cestiune. Deşì ideile mele poate nu vor fi împărtăşite de coreligionarii mei politici, nici de cei ce sunt de o religiune politică contrară, cu toate acestea sunt dator să le spun, deoarece sunt neschimbat în ideile mele, încă dela 1860, de când am avut fericirea să fiu pentru prima oară ales deputat, şi amicii mei de atunci, din cari unii sunt încă aici, vor vedeà dacă în cestiunea de faţă 'mi am schimbat ideile şi simţimintele. Părul a înălbit, însă sentimentele au rămas tot aceleaşi.

Acum, D-lor, să mă iertaţi să mă uit la tribune, căci ieri un glumeţ 'mi ziceà că astăzi tribunele vor fi pline de săteni. Imi pare rău că nu văd pe săteni în tribune, ca să ne auză şi să se încredinţeze de sentimentele ce noi avem pentru ei. Nu văd dar începutul de înscenare ce eram în drept să cred în concordanţă cu frazele dintr'o broşură care tocmai azi 'mi-a căzut în mână, şi din care am citit numai câtevà rânduri, dar mă rezervez a vorbì la sfârşit de această broşură, care va fi buchetul. Buchetul după regulile etichetei se dă la început: însă fiind-că n'am avut vreme să o citesc întreagă, voi vorbì despre ea la sfârşit prezentându-vă buchetul.

Acum să 'mi permiteţi să vă adresez rugămintea de a nu fi întrerupt. Eu nu sunt orator, dar nici n'am obiceiul d'a întrerupe pe niciunul din D-v., nici chiar când vorbele sale 'mi sunt neplăcute. Ascult pe toţi vorbitorii cu cea mai mare răbdare şi cer dela dreptatea D-v. aceiaşi măsură. 'Mi-am permis, D-lor, această mică digresiune, pentrucă în discuţiunile legei de faţă, ce a stârnit atâtea furtuni ca şi cum nu ar fi fost pornită din un

simţimânt de dreptate şi umanitate, noi mandatarii ţărei, trebue să fim la înălţimea misiunei noastre, adică să discutăm cu linişte, cu maturitate, şi cu demnitatea ce se cuvine, legea pe care trebue să o facem cât se poate mai bună, trebue să nu lăsăm măcar umbră de bănuială că am avut alta în gând de cât ferma voinţă de a veni în ajutorul claselor muncitoare şi producătoare, în care eu unul confund atât pe muncitorul de pământ, cât şi pe proprietar şi pe arendaş.

D. *P. Ghika.* Ţăranii!

D. *Gr. Cozadini.* Eu, D-le Ghika, voi pronunţà foarte de multe ori cuvântul ţărani, căci nu îl cred înjositor, de oarece ţăranii sunt aceia cari mă hrănesc şi pe mine şi pe d-ta. Vino la moşiile mele, să vezi cum sunt ţăranii şi cum trăiesc eu cu dânşii.

Dea Dumnezeu ca legea ce se va face să ne rădice pe toţi, şi să dea Dumnezeu ca de acum înainte nimeni să numai poată să 'şi facă o armă din această lege, nici un joc din manipularea ei.

Rog de mai nainte pe D. raportor, precum şi pe ceilalţi D-ni delegaţi ai proiectului, să nu ne opue un *non possumus* la transformarea radicală ce vom propune acestui făt-frumos, dacă îl va admite Adunarea.

Deşi nu avem competinţa unora din D-lor şi nu posedăm vastele D-lor cunoştinţe, totuşi să ne fie permis şi nouă a propune aceeace experienţa şi practica lucrului ne au învăţat.

D-lor deputaţi, paternitatea ideei de a se îmbunătăţì soarta sătenilor români, nu 'şi-o poate însuşì un singur om; această dorinţă viu simţită de toţi acei ce îşi iubesc ţara şi nu invidiază bunul acelui care a muncit spre a-l agonisì în dreptate, au stat până la încoronarea edificiului nostru politic, adică până la proclamarea regalităţei, înăduşită în inimile noastre ale tuturor.

Se ştie că îndată ce am proclamat regalitatea, cu toţii ne-am zis că fără a pierde un minut, trebue să începem a organizà ţara, şi mai întâi de toate să îmbunătăţim soarta muncitorilor de pământ, cari în mod atât de măreţ s'au luptat şi au contribuit cu sacrificiul sângelui lor la dobândirea independenţei ţărei; soarta pentru care noi nimic nu mai făcusem tocmai de la aplicarea legei rurale, pot zice chiar soarta pentru care am fost nepăsători şi răi.

Când ne-am despărţit în luna Iunie 1881, după o sesiune

ce durase opt luni de zile, ne-am dus toţi la căminele noastre, cu ferma convicţiune că în sesiunea de toamnă, când ne vom întruni, vom găsì pe biroul Camerei, complexul legilor de organizare interioară şi mai cu seamă legea legilor, acea menită a asigurà munca fiecărui individ din ţara aceasta, atât de bântuită până mai ieri de luptele politice, şi a face ca nimeni să nu se mai teamă, întrucât nu ar înfrânge legea, că va mai fi prigonit şi lovit în interesele sale materiale, de către administraţia ţărei, care în loc să protează pe cetăţeni, suscită ură între ei.

Am sperat, cu drept cuvânt, că Regatul român, pentru a se întemeià, pentru a fi respectat de cei din afară şi iubit de cei din năuntru, trebue înainte de toate să dea garanţii de ordine, să fie administrat de oameni integri şi capabili, cari să nu'şi piarză timpul cu combinaţii politice, una mai nefericită decât alta. Ne-am aşteptat cu toţii ca administraţia să devie adevărat protectoare intereselor tutulor, adică să proteagă pe popor ca părintele pe fiul său: să-i studieze neîncetat trebuinţele, să le arate miniştrilor, să fie cu un cuvânt, la înălţimea datoriei sale.

Dacă se procedà astfel, poate că întrevedeam momentul fericit, unde am fi putut fără pericol, să cerem dreptul comun în cât priveşte legea tocmelilor agricole ce voiţi astăzi să faceţi. Eu nu'mi fac iluziuni, D-lor. Dacă mizeria este mare şi săteanul suferă, nu mai puţin suferă şi proprietarii şi arendaşii; societatea întreagă suferă, este greu bolnavă şi trebue grabnic să o vindecăm.

Lacuna principală a legei ce ni se propune este că s'au pierdut din vedere principiul economic, pe care trebue să se bazeze această lege, dacă nu voiţi ca ea să fie numai o mângăiere.

Lacuna de care vorbesc, este că prin această lege nu se propune nimic pentru emanciparea braţelor sătenilor în genere şi în special în România de peste Milcov, unde braţele lor sunt robite pe mulţi ani.

Cum puteţi dar crede D-voastră, că puind faţă în faţă pe partea slabă, care datoreşte, cu acea tare ce are a luà, că condiţiunile sunt egale? Apoi cine nu ştie că debitorul când nu are în buzunarul său, cu ce achità pe creditorul său la termen, este silit să primească orice condiţiuni i se impun de către creditor, şi cu cât creditorul este mai inuman, cu atât şi condiţiunile ce impune sunt mai crude? Vedeţi dar, că numai atunci vom face un adevărat bine sătenilor muncitori de pământ, când le vom pro-

cură mijloacele de a se achită în total către proprietarii și arendașii, cari le-au robit brațele.

Astfel de vom urmà, negreșit că prețurile muncei vor spori și agricultura va luà avântul ce trebue să aibă într'o țară atât de mănoasă și unde toate forțele trebue să concurgă spre acest scop.

Să știți D-voastră, că în ziua când proprietarii și arendașii vor reintrà în posesiunea capitalurilor ce au avansat lucrătorilor de pământ, fie și în urma unei lichidațiuni judecătorești: când măcar aceste sume se vor asigurà în mod cert cu garanția Statului și se vor plătì cu amortizare în mai mulți ani, ei bine atunci toate aceste capitaluri se vor întrebuință în mod util pentru ameliorarea semințelor, procurare de instrumente agricole perfecționate, pentru îmbunătățirea rasei vitelor, și în fine pentru tot ce ne mai trebue spre a produce bine și a susține concurența cu țările mai înaintate decât noi.

Dacă odată cu emanciparea brațelor, vom constituì tribunale arbitrare compuse din delegați ai sătenilor, din ai proprietarilor, din al ministerului justiției, apoi desigur că vom fi făcut mult pentru ameliorarea soartei agricultorilor în genere, smulgându-i pe toți din ghiarele administrației care își face armă din executarea muncilor agricole, și aci sărăcește pe un arendaș sau proprietar, nevoind a-i executà contractele de muncă, acì umilește pe sătean, trimițând dorobanți să-l execute ca pe dobitoace, la munci, pe la toți favoriții săi.

Apelul contra comisiunilor arbitrare se va adresà la judele de ocol, care va fi ținut a-și da sentința în timpul cel mai scurt, adică cel mult după 48 de ore.

Aceeace mă desparte în totul de autorii proiectului, este că, D-lor, cred că prin faptul adoptării legei ce propun, soarta muncitorilor de pământ se va îmbunătățì ca prin farmec: eu din contră, cred că nu se va îmbunătățì mai de loc.

După mine, două lucruri sunt de făcut, pentru ca această lege să deà roade bune: lichidarea trecutului, adică plata datoriei sătenilor, și punerea legei tocmelilor agricole în condițiuni de a nu mai cădeà în mâinele administrațiunei, pentru executarea ei.

Așa dar trebue să facem sacrificii mari, pentru ca să desrobim brațele muncitorilor ce sunt robite de mai mulți ani: fă-

când aceasta, vom vedeà curând bunul traiu răspândindu-se, săteanul devenind mai harnic, câştigând mai mult, obicinuindu-se cu ideea că avuţia se agoniseşte prin muncă cinstită şi continuă.

O ţară avută ca a noastră şi înzestrată cu prodigalitate de toate bunurile ce lipsesc în multe alte ţări, prezintă în toate acestea tabloul cel mai trist, atât nouă cât şi străinilor acelor ce vin de prin ţările cele mai puţin favorizate de natură. Când călătoreşte cinevà prin satele noastre, are ce vedeà, îi se umple sufletul de jale, îi risipeşte iluziunile una câte una şi-l face a deveni indiferent chiar şi la frumuseţea naturei ce-l înconjoară. Mulţi străini de merit ce am cunoscut, şi cari ne iubesc în adevăr, mi-au zis mai totdeauna aceste cuvinte: frumoasă ţară aveţi D-v.: societăţile D-v. de prin oraşele cele mari seamănă mult cu acele de prin oraşele din Occident, însă când vă vizitează cineva satele, se crede deodată aruncat în Africa, la popoarele cele mai primitive, pentru a nu zice barbare.

Voci: A! A!

D. *Gr. Cozadini.* Imi pare bine că această comparaţiune suscită indignarea, pentruca să ne punem serios la lucru: şi să nu facem în ţara noastră numai spoieli, ci să facem temelia casei cum trebue s'o facem. Aceasta doresc eu pentru viitorul ţărei mele (aplauze).

Aspectul satelor noastre înfăţişează o privelişte din cele mai triste, atât din punctul de vedere estetic, cât şi din acel al curăţeniei. Chiar satele unde locuitorii sunt relativ în bună stare, locuinţele însă sunt mizerabile şi murdare. Te strânge inima la priveliştea acestui dureros spectacol.

Nimeni nu se gândeşte, nici nu face nimic pentru ca să însufle sătenilor gustul frumosului, şi mai cu seamă acel al bunului traiu, al economiei şi al curăţeniei.

Precum vedeţi, vorbesc foarte pe scurt despre un subiect atât de vast, dar orcum ar fi, cred că este bine, ca decâteori ni se înfăţişează asemenea ocaziuni, să manifestăm dorinţele noastre, ca să începem fără întârziere a face ce trebue pentru ameliorarea soartei acestui bun şi nefericit popor.

Dacă m'aşi mai întinde asupra tabloului ce ne prezintă astăzi starea morală şi materială a poporului nostru, aşi trece peste marginile acestei discuţiuni. Vina acestei mizerabile stări de lucruri nu este a proprietarilor şi arendaşilor: a cui este o ştiţi cu

toţi. Care este remediul, mă vor întrebà din toate părţile: iată ce voiu răspunde la această întrebare: dreptate pentru toţi, legi nepărtinitoare, administraţie vigilentă şi onestă, sacrificii mari şi făcute încă cât este timp.

Doresc din suflet ca să ajungem curând în stare a cere abrogarea orcărei legi de epitropie, spre a puteà intrà în dreptul comun fără pericol şi a nu mai lăsà să se creadă, că o clasă de agricultori poate apăsà pe alta.

Un autor român a zis: a face şi a pătimì multe, românește este.

Să facem dar tot ce putem pentru muncitorii de pământ, chiar de ar fi să pătimim cât de mult, adică de ne-ar costà şi cele mai dureroase sacrificii. Aceasta să o facă Adunarea actuală şi apoi se va puteà mândrì, că a întărit temelia casei.

D-lor, fiindcă doresc să se facă o lege bună, eu sunt contra luărei în consideraţie a acestui proiect, căruia nu-i aprob nici spiritul general, nici dispoziţiunile. Sunt în contra, mai cu seamă pentru că tinde a favorizà pe proprietarii unei părţi a ţărei, în defavorul celor a celeilalte părţi din ţară. Vă conjur pe toţi să o respingeţi, ca nu cei de peste Milcov, să aibă cuvânt să zică că aveţi două măsuri şi două greutăţi, că faceţi tot pentru a favorizà pe proprietarii din Muntenia, şi a sărăcì pe cei din Moldova.

Acum viu la buchet. Iată o broşură care mi s'a dat astăzi: aceasta este o broşură a unuia din redactorii ziarului fostului domn ministru de interne, a D-lui Bibicescu. Mi-am aruncat ochii numai pe pagina întâia a ei, şi iată ce găsesc şi care m'a întristat:

„Sătenii sufer şi plâng, dar încă tac. Deà Dumnezeu să nu fie siliţi“ şi acì autorul pune mai multe puncte şi apoi adaugă: să vorbească.“

Astfel că fraza este aşà: sătenii sufer şi plâng, dar încă tac. Deà Dumnezeu să nu fie siliţi.... să vorbească.

Acum vă las să judecaţi D-v., dacă aceste simţiminte sunt frumoase şi bune.

D. *R. Pătărlăgeanu.* Acolo sunt contractele proprietarilor.

D. *Gr. Cozadini.* Se poate, dar când îmi vorbeşti D-ta de contracte, voiu zice că dacă contractele sunt rele, şi dacă s'au găsit câţiva căpcăuni cari le-au făcut, vina este a guvernului. Nu venì

D-ta cu doi, trei, fie și douăzeci, treizeci blestemați, pe cari autoritățile i-au tolerat să facă asemenea contracte și le aruncă pe spatele tutulor cultivatorilor cinstiți (aplauze).

Nu primesc aceasta. Eu am zis ce aveam de zis, și orcâte furtuni s'ar ridicà, rău îmi va păreà: dar a trebuit ca eu, liberal să le semnalez D-v. așa precum le simțeam.

D. *I. C. Codrescu.* D-lor deputați, am luat cuvântul, pentru luarea în considerațiune a marelui principiu al reformărei legei tocmelilor agricole. Nu mai putem. D-lor deputați, stà în situațiunea în care ne aflăm astăzi. A amânà chiar numai o soluțiune, ar fi, cred eu în convingerea mea, un pericol pentru liniștea acestei țări. Când o cestiune de asemenea natură se aduce înaintea Adunărei, și ea trebuià să fie adusă, căci erà imperios cerută de opiniunea publică liberală, de necesitatea timpului și de starea mizerabilă în care este venită poporațiunea noastră rurală (aplauze). Când o asemenea cestiune, zic, se aduce ací, ea nu poate să rămâie nerezolvată. Poate să se producă opiniuni diverse, să existe divergențe profunde, ele trebuesc toate discutate: dar Adunarea țării este datoare să dea o soluțiune. Iată pentruce, în principiu sunt pentru luarea în considerațiune. In ceeace mă privește pe mine, D-lor, eu în totdeauna, și întru aceasta sunt de acord cu opiniunile a mulți dintre cultivatorii luminați și independenți: cred că sub regimul constituțional nu trebue să fie legi excepționale, sunt pentru dreptul comun (aplauze).

Iată credința mea, și fiind pentru dreptul comun, sunt în acord cu majoritatea, consiliul general, care se află compus din proprietari muncitori din județul în care trăiesc.

Mă întreb însă, D-lor, și zic: dar în caz când în această Adunare nu se admite această idee a dreptului comun, este oare bine ca să respingem totul, și astfel să rămânem în starea de azi a lucrurilor? Eu, D-lor, sunt din aceia cari, când nu pot ajunge la idealul la care țintesc, se mulțumesc și a puteà aduce măcar oarecare îmbunătățiri (aplauze).

Voiu combate în special proiectul de lege prezentat de comitetul delegaților, pentrucă el în unele părți chiar înrăutățește situațiunea; fac dar declarațiunea, că mă voi unì cu toate amendamentele ce se vor prezentà pentru îmbunătățirea lui, și în special mă voiu uni cu amendamentul, care este anunțat de D.

Cozadini, şi dacă prin o discuţiune matură, vom puteà ajunge la o îmbunătăţire, şi cred că vom ajunge, fiindcă ne iubim ţara, de vom ajunge la o îmbunătăţire, zic, bine: dar de voiu vedeà că nici o îmbunătăţire nu se admite, ci din contra ar rezultà un rău mai mare decât acela care este azi, voi respinge acest proiect de lege.

D-lor, după emanciparea populaţiunei rurale prin legea dela 1864 din robia pământului, care este situaţiunea în care au rămas foştii clăcaşi? Ei au rămas în aceà situaţiune în privinţa muncei agricole, în care erau mai nainte răzeşii, adică în dreptul comun. Mai nainte de reforma din 1864, populaţiunea noastră rurală era împărţită în două categorii, aceea a locuitorilor clăcaşi, şi aceea a sătenilor răzeşi. Intre răzeşi se aflau proprietari şi mai mici şi mai mari. Proprietarii cei mai mari aveau nevoie pentru înlesnirea muncei lor agricole, să facă tocmeli cu acei cari nu erau destul de mari proprietari, şi cari aveau nevoie să îşi angajeze braţele lor pentru bani sau pentru pământul ce le-ar mai fi fost trebuitor.

Ei bine, care erau raporturile legale între aceşti oameni? nu erau altele, decât dreptul comun ce să făcu la 1864? Răscumpărându-se claca, nu se făcu alt decât a se pune şi pe foştii clăcaşi în aceiaşi categorie în care se aflau ceilalţi locuitori după pământurile răzăşeşti, şi prin urmare se puseră şi ei, în ceeace priveşte tocmelile agricole sub imperiul legei comune. Proprietarul a devenit şi el faţă de locuitorii, foşti clăcaşi, ca şi un răzeş cu pământ mai mare faţă cu alţi răzeşi mai mici. Astfel după marea reformă din 1864, toate relaţiunile agricole au venit de drept, sub imperiul legei comune. Un an însă după această situaţiune născută la 1864, la 10 Decemvrie 1865, fiind ministru de interne D. General Florescu, se prezintă Camerei o lege excepţională prin care, din motivul unei petiţiuni adresată Senatului, de către mai mulţi proprietari şi arendaşi, se prescriau măsuri excepţionale în privinţa alcătuirilor pentru munci agricole. Expunerea de motive a acestei legi arată cum că aceasta se făceà pentru a regulà situaţiunea după reforma din 1864.

Astfel, D-lor, sub cuvântul de regulare între proprietari şi foştii lor clăcaşi, se propuneà o lege, prin care se înglobeà la un loc pe toţi acei care lucrează pământul în ţara aceasta.

Dar apoi, D-lor, chiar dacă s'ar puteà admite că faptul abo-

lirei clăcei, să dea loc la o lege excepţională, pentruce prin aceasta au venit a se supune la această lege şi pe lucrătorii de pământ ce nu au fost clăcaşi, sustrăgându-i dela legea comună sub care fuseseră totdeauna până atunci?

Vedeţi D-lor, aceasta mi se păreà mie atunci—şi suvenirile mele mă duc până atunci—ca un soiu de căinţă contra emancipărei poporului, şi ca un soi de revenire cu meşteşug iarăşi la robirea muncei.....

D. *I. Ionescu.* O altă lege de boieresc.

D. *I. Codrescu.* Camera n'a apucat însă să delibereze asupra acelui proiect; a survenit evenimentul dela 11 Fevruarie 1866, şi la 7 Martie 1866, Locotenenţa Domnească a prezentat un proiect de lege, elaborat tot de consiliul de stat, care pe urmă s'a şi votat de Cameră.

Proiectul prezentat în Decemvrie 1865, cuprinde două principii, întâiu se sustrăgeau în genere tocmelile agricole dela legea comună, căci se ziceà în el expres, că ele vor fi numai de resortul administraţiunei: şi se puneà îngrădirea prin o dispoziţiune anume, care erà şi în codul lui Calimah, din Moldova, că adică, când din tocmeală va rezultà că cel ce s'a tocmit împins de nevoie, a primit mai puţin de jumătate din ceeace făceà lucrul în adevăr, tocmeala să fie desfiinţată.

Proiectul acela mai prescrieà apoi şi o procedură foarte detailată, cum aveau să proceadă autorităţile administrative la executarea tocmelilor: să introduceau nişte reguli complicate, dar care dedeau oarecare garanţii pentru ca arbitrarul să-şi găsească cât se puteà mai puţin locul. Prin proiectul prezentat la 7 Martie 1866 s'au suprimat toate aceste, şi acela a devenit legea, care a fost în vigoare pânăla modificările din 1872. Proiectul fusese adus de urgenţă. El nu a fost discutat în secţiuni, ci în aceeaşi şedinţă după oarecare discutare în secţiuni unite; s'au numit delegaţii, s'a prezentat raportul, s'a discutat în şedinţă publică şi s'a şi votat în total. S'a ridicat însă cu toate acestea în şedinţa publică o discuţiune, mai ales în privinţa termenului de cinci ani ce se însemnà pentru alcătuirile agricole; şi în aceà Adunare se aflau, făcând parte şi ţărani; aceia adică a cărora absenţă onor. D. Gr. Cozadini o constată cu regret, chiar şi din tribunele publice ale Adunărei. Atunci erau în Adunare şi ţărani, şi dacă în alte cestiuni ei puteau fi socotiţi de nepricepuţi şi mergeau D-zeu

ştie cum, şi aceasta nu din vina lor, căci D-v. toţi cunoaşteţi pentruce şi cum, când erau însă cestiuni de acelea care îi priveà, cestiuni de muncă pe care le cunoşteau foarte bine, atunci ei nu lipseau aş zice cuvântul lor. . . . .

D. *I. Ionescu.* Acum nu i-a întrebat nimeni. Numai la bir îi întreabă.

D. *I. Codrescu.* S'a propus atunci un amendament în care se ziceà :

„Nici o tocmeală pentru munca agricolă nu se va puteà face pe mai mult de un an: afară de închirierile de pământ care se vor puteà face pe orce termen vor voì părţile."

Acest amendament erà subscris de D-nii Vasilache Jorj, care apoi a revenit asupra lui, Pavel Rogoşanu, deputat ţăran, Chelariu Alexandru, asemenea, Simion Stanciu, asemenea, Ion Roşca, asemenea, I. Mârzu, care a revenit în urmă, Ianuş Robu, deputat ţăran, Marin Serghiescu, Teodor Chiriţoiu, deputat ţăran, P. Stănescu, Roibu Ion, deputat ţăran, D. C. Aricescu, P. Grădişteanu, Chr. Tell, I. Alexandrescu, Valonescu Ioan şi D. Negulici.

Amendamentul acesta fusese susţinut de generalul Tell care ziceà :

„D-lor, prin punerea în aplicaţiune a legei rurale, s'a adus o mare perturbaţiune în lucrările agricole. Scopul acestui proiect este să aline, să pună balsam peste rănile produse de schimbarea acestei stări de lucruri. Deaceea ar trebuì să ne silim ca să nu lăsăm o poartă deschisă la abuzuri, care abuzuri ar puteà să ne aducă iar la starea dintâiu de nemulţumire......"

Generalul Tell arată apoi prevederile sale, relativ la tocmeli pe 5 ani, dar socotesc că este bine să menţionez cum se prezintă aceasta şi de către un deputat ţăran. Iată cuvintele D-lui Rogoşeanu :

„Am cerut cuvântul, ca să spun că sunt cu totul de ideia D-lui Tell, pentrucă este cea mai dreaptă şi mai bună; şi iată o dovadă : la noi în ţinuturile de sus, la Dorohoiu, s'a întâmplat o lipsă foarte mare, şi prin districtele acestea oamenii au fost nevoiţi să se ducă şi să se tocmească cum au putut, ca să nu se lase să moară de foame. Prin urmare, dacă s'a tocmit, trebue să meargă să lucreze după cum s'a tocmit, cu nădejde că se va puteà plătì într'un an, mult doi. Deaceea socotesc că omul să facă tocmeala numai pentru un an, pentrucă omul la nevoie se leagă.

„A mai fost un cuvânt, ca să lase pe oameni a se învăţà minte, dar ce foloseşte că învaţă minte după ce au sărăcit? Este o vorbă ţărănească, că după ce mănâncă lupul oile, numai e trebuinţă de coşar. Tocmai de aceea ar trebuì să luăm măsuri să nu sărăcească“.

D-lor, Adunarea a fost mult înfluenţată de a votà această lege, de cuvintele preşedintelui consiliului de atunci, onorabilul D. Ioan Ghica. D-sa a dat contigentul cel mai zelos la facerea acestei legi, şi din bună credinţă, tot cu principiile ştiinţei, dar poate nu cunoşteà până atunci destul de bine obiceiurile locuitorilor; mai ales de dincolo de Milcov.

D. *M. Kogălniceanu.* Caşi acuma.

D. *Ioan Codrescu.* D-sa erà condus de un optimism foarte mare când ziceà: „Lăsaţi pe om liber, cu atât mai mult, că până acum în Ţara Românească, nu cunosc să se fi ivit cazul de a se angajà munca mai mult decât pe un an sau doi: nu e niciun locuitor care să îşi angajeze munca lui pe mai mult decât pe primăvara viitoare şi până în toamna viitoare, şi dar nu există răul de care s'a preocupat D. Tell“.

Aceste cugetări au făcut ca D-sa să nu poată prevedeà atunci, ceeace în simplitatea lui ţăranul dela Dorohoi o prevăzuse. Eu am acì o broşură a onor. D. Grigore Cozadini—şi îmi pare rău că D-sa nu a repetat în discursul său de astăzi, acele mari adevăruri ce se află tipărite în această broşură. D-sa arată foarte bine de unde a venit starea rea în care se află astăzi locuitorul ţăran.

Au căzut mari nevoi peste această ţară, şi nu nevoi de acelea venite asupra unuia sau mai multor indivizi în deosebi, ci nevoi obşteşti, care fac ca puterea individului să nu mai poată fi de ajuns spre a le întâmpinà, şi îi nimiceşte orce voinţă în alegerea mijloacelor de scăpare. A venit foametea! Ce să facă ţăranul cu asemenea nevoi? Foametea a bântuit ţara mai mulţi ani de-a rândul, când prin stricarea păpuşoiului de ploi multe, când prin nefacerea lui de secetă. Şi în faţa acestei calamităţi Statul a stat indiferent şi a lăsat pe individ singur să se lupte.

Oare oamenii grupaţi în societate, şi compunând state, şi făcând sacrificii de tot felul pentru susţinerea Statului, nu câştigă ei prin aceasta şi dreptul de a nu fi abandonaţi numai la slabele forţe individuale, în faţa unor calamităţi ce nu pot fi întâmpinate decât cu mari forţe colective? Ei bine, aceasta nu a fost

socotită atunci. Statul a rămas în o completă nepăsare, şi a lăsat totul la voia întâmplărei. Care a fost însă rezultatul? Omul redus a nu aveà ajutor dela nimeni, l'a căutat până şi în robirea sa, ca să nu moară de foame. Faţă cu această calamitate publică s'au aflat şi oameni de bine cari n'au exploatat pe ţăran până la cea din urmă limită; dar au fost şi de aceia cari s'au purtat în altfel. Intru aceasta eu nu voiu aduce mărturisiri de acele ce în ochii unora ar putea fi suspectate de părtinire şi exagerare, voiu aduce înseşi cuvintele D. prim-ministru din 1872, D. Lascar Catargiu. Iată ceziceà D-sa, cu ocaziunea discutării modificării legii tocmelilor agricole: „Daţi-mi voie să ne înţelegem. Când un arendaş, pentru o chilă de porumb, care valorează patru galbeni, vine şi ia dobândă la dobândă, şi angajează munca locuitorului pe timp de 5 ani, şi ia 20 şi 22 galbeni pentru o chilă, aceasta nu este înşelătorie?.....

Astfel, D-lor, proorocirile făcute de la 1866, când s'a făcut această lege excepţională, s'au realizat, şi din nenorocire cu prisos. Credeţi D-voastră că un popor adus în starea în care a ajuns ţăranul la noi, hărţuit necontenit cum este, nefiind stăpân nici pe voinţă, nici pe braţele lui, înglodat în tocmelile nesfârşite, şi pe ani nenumăraţi, credeţi D-voastră că un popor în asemenea condiţiuni poate să mai prospereze vreodată? Credem noi că mai putem mult timp a-l chemà la îndeplinirea unor tocmeli, făcute în mare parte cum ştim cu toţii, şi cari îi dau închipuirea unui adevărat beilic?

Trebue, D-lor, să ne dăm mâna cu toţii, pentruca să punem capăt acestei stări de lucruri. Să redăm poporului muncitor speranţă în un viitor, făcându-l să vază că munca lui poate să-i fie şi lui folositoare, şi că nu este condamnat la o eternă descurajare prin aglomerarea unor sarcini fără sfârşit (aplauze).

Reprezentaţiunea naţională este datoare să dea o soluţiune chestiunei, conformă cu spiritul de dreptate. Orce alte vederi trebue să dispară în faţa maiestăţei naţiunii care aşteaptă dela reprezentanţii săi, o grabnică vindecare a unui mare rău.

Dar, D-lor, să ne întoarcem de altă parte a ne întrebà: Oare dacă legea excepţională a tocmelilor agricole a fost dezastroasă pentru ţărani, fostă ea cel puţin folositoare pentru proprietari?

D. *M. Kogălniceanu.* Nici de cum, i-a sărăcit.

D. *Ioan Codrescu.* Nu, D-lor, ea poate să fi fost un izvor de

sărăcie pentru mulţi: dar ceeace este pozitiv, este că au fost şi este un instrument de nimicire a independenţei politice.

Când se dă în mâna administraţiunei aplicarea unei asemenea legi, nu ştiu cum, vrând cinevà să vorbească dreptul, ar puteà susţine că aceasta nu este o armă din cele mai irezistibile, atârnate asupra tutulor celor ale căror interese sunt legate de această lege.

Aceasta ne explică straniul fapt ce se vede azi, că acolo unde ar trebuì să se găsească mai multă independenţă decât ori unde, în mare parte găsim umilire, înjosire politică.

Ideea care a predomnit la introducerea în Constituţiunea noastră a unor colegiuri electorale separate pentru proprietarii mari, au avut negreşit în vedere nişte corpuri având un caracter propriu al lor, şi exercitând dreptul ca independenţi. Admit chiar ca acel caracter să fi fost în total conservator, reacţionar chiar, dar să fie un caracter oarecare, aceasta este în totdeauna de mare utilitate în jocul regimului constituţional.

Dar mă întreb, astăzi unde sunt acele caractere? In faţa legii tocmelilor agricole, dată la discreţiunea administraţiunei, putem zice că nu mai sunt conservatori, nu mai sunt liberali!

Sunt liberali când guvernul este liberal, sunt conservatori când guvernul este conservator, după împrejurări.

D. *M. Kogălniceanu.* Zestre guvernamentală.

D. *I. Codrescu.* Sunt din nenorocire de aceia, şi numărul lor merge crescând, cari când sunt liberalii la putere îşi pun firmă de liberali, când sunt conservatorii la putere îşi pun firma de conservatori (aplauze).

Pentruce D-lor? Pentrucă fiecare are deasupra sa *sabia lui Damocles*, care se numeşte legea tocmelilor agricole, şi omul e om, nu fiecare are inimă, pentru menţinerea convingerilor sale politice, a riscà să vadă periclitate avutul său şi al copiilor săi.

Când Adunarea ar venì să aducă un remediu acestei stări de lucruri, făcând că această lege să rămână numai ca un trist epizod în istoria noastră, ar face prin aceasta nu numai o emancipare a muncei ţăranului, dar ar aduce o scăpare pentru demnitatea omului, o adevărată emancipare a votului proprietarului şi arendaşului.

In adevăr, D-lor, se pot aduce obiecţiuni, ce mi se par întemeiate, că adică introducând legea comună, nu ar fi bine a se lăsà fără oarecare mărginiri, în privinţa termenului tocmelilor.

M'am întrebat şi mi-am făcut reflexiunea aceasta: nu sunt şi chestiuni de acelea pentru care legiuitorul prevede oarecare derogări? Avem legea creditului funciar, în care am admis derogaţiuni dela legea comună în privinţa procedurii vânzării lor. Este legea comercială a cărei procedură derogă asemenea, dela legea comună Ei bine, oarecare derogaţiuni s'ar puteà admite şi în privinţa unor tocmeli care prin natura lor reclamă o efectuare repede spre a înlăturà mari pagube. Voi zice însă, D-lor, că nu numai tocmelile agricole singure prezintă acel caracter de urgenţă, şi prin urmare necesitatea ar reclamà a se acordà oarecare atenţiune şi altor tocmeli. Aşà bunioară, unui cetăţean cu familie, pe timp de iarnă, îi cade soba în singura cameră ce are, tocmeşte un zidar să i-o facă: dar zidarul angajat preferă a stà la cârciumă, şi bietul cetăţean îşi vede familia lui, copii lui, tremurând de frig şi bolnăvindu-se. Oare acest caz nu merită el de a fi alăturat cu acel al urgenţei secerişului sau al altor munci agricole? Şi câte alte de asemenea împrejurări nu se prezintă în viaţa socială?

Nu sunt deci, D-lor, în contra oarecăror excepţiuni şi oarecăror mărginiri! Ceeace trebue să repudiem însă cu hotărîre, este lăsarea aplicărei legii în atribuţiunile administraţiei: căci, D-lor, ce este administraţiunea într'un stat? Ea nu are decât atribuţiuni de poliţie generală, de siguranţă generală, etc. Acolo însă unde vine individul în raport cu alt individ, nu are loc administraţiunea, ci numai puterea judecătorească. Aceasta este despărţirea puterilor în stat. Este un principiu constituţional acela că raporturile dintre indivizi nu trebue să fie regulate de altă putere decât de puterea judecătorească. Instituiţi aceà putere cum veţi voi, ea trebue însă să prezinte cetăţenilor acel caracter independent de administraţiune: spre a puteà să prezinte o mai mare garanţie de independenţă şi de imparţialitate decât cum ne-o prezintă administraţiunea care, în raporturile ei politice, are diverse interese după împrejurări. Asemenea chestiuni nu trebue să se rezolve după fluctuaţiunile politice, dacă voiţi ca averea şi onoarea cetăţeanului să fie respectate şi conservate.

Deaceea, D-lor, am zis dinainte că mă unesc cu amendamentul sugerat de D. Cozadini: adică ca să facem o jurisdicţiune specială pentru executarea acestei legi, jurisdicţiune, care să prezinte cetăţenilor şi caracterul independenţii şi acela al imparţialităţei.

Pentru aceste cuvinte, eu sunt pentru luarea în consideraţiune a acestui proiect de lege, ca chestiune din principiu: dar când vom venì la amendamente, eu mă voiu unì din tot sufletul cu aceia cari vor propune dreptul comun, şi dacă această ideie nu va dobândì sufragiile D-v., mă voiu unì cu toate amendamentele care ar aduce îmbunătăţiri reale şi juste. Numai când voiu vedeà că o îmbunătăţire nu se face, numai atunci mă voiu rezignà să resping cu votul meu această schimbare fără folos real şi să aştept alte timpuri şi alte împrejurări (aplauze).

D. *A. P. Calimach.* D-lor deputaţi, ne aflăm în faţa unei întrebări: Avem nevoie de o lege specială de tocmeli agricole, care să deroage dela dreptul comun pentru relaţiunile dintre ţăranul cu scurtuc şi acela cu cojoc? In caz afirmativ, eu pun următoarea întrebare: Legea care se propune, este ea bună sau rea?

D-lor, voiu răspunde pe rând la amândouă aceste întrebări.

Acum, pentru a răspunde la cea dintâiu, am necesitate să fac oarecare istorie, mai scurt decât onor. preopinent: voiu fi scurt şi cuprinzător.

La 1864, când cu legea rurală, s'a prefăcut cu totul chibzuinţa plugăriei noastre; lumea rămasă deodată fără vreun fel de raporturi de tocmeli, s'a crezut de nevoie de a se dà un fel de învăţătură de sus în jos, cum este obiceiul la noi, ca să nu continească această profesiune vitală a ţărei, ca să se înveţe cum să se tocmească şi cum să'şi îndeplinească tocmelile. Această învăţătură a adus roadele ei; de atunci şi până acum s'a plugărit: însă în primii ani, lumea întreagă s'a conformat legii; dela o vreme încoace cea mai mare parte a ţării—şi susţin—cea mai mare parte a ţării de dincolo de Milcov, căci acì nu sunt competent destul, a început a se abate dela această învăţătură, a se emancipà, şi cunoscându-şi fiecare interesele sale, a început a merge după capul său, pentrucă este un sentiment natural în fiecare om, de a nu suferì tutela legii în tocmelile sale; fiecare ştie unde îl doare.

Eu cred că nu este numai imprudent, dar o imposibilitate politică, că prin o lege să putem prevedeà tot, sau toate interesele individuale, toate interesele locale; este o prea mare pretenţiune şi totdeauna în asemenea cazuri o mare parte din ţară va rămâneà afară din lege.

Cunosc judeţe din Moldova, care de 10 ani încoace, nu mai fac agricultură după legea actuală, s'au emancipat, lucrează *de*

grè a grè, adică de bună voie cu bani peşin, cu tocmeli constatate prin contracte şi de multe ori fără contracte: lumea munceşte, nu se ceartă, nu a umplut arhivele autorităţilor cu dosare, nu se bate, şi plăteşte şi birul regulat, şi ţăranii cu suman, şi ţăranii cu surtuc. Prin urmare vedem printr'o probă practică, că nu mai este de acum înainte nevoie de o lege specială de tocmeli agricole. Venim acum la argumentele constituţionale şi umanitare. D-lor deputaţi, Constituţiunea noastră zice: sunt deopotrivă toţi, sunt toţi liberi; nu se calcă locaşurile nimenui, nu se poate sili obrazul sau persoana nimenui. Aceste porunci însă se pot câteodată înlătură......

D. *Lascar Costin*. Unde este scris aceasta?

D. *Aristid Papadopol Calimach*. In Constituţiune.

D. *Lascar Costin*. Dar cu alte vorbe.

D. *Aristid Papadopol Calimach*. Cu alte vorbe. Eu vorbesc româneşte, deşi la tribună nu sunt ţărani.

Aceste porunci se pot înlătură, însă câte una din ele totdeauna aducând în ajutor pe celelalte două.

Mă explic: aş admite să înlăturăm principiul şi porunca Constituţiunei, de a nu se violà persoana ţăranului, dacă mi s'ar aduce spre ajutor aplicarea principiului celuilalt, că sunt toţi de opotrivă. Daţi-mi, D-lor, legea de constrângere corporală, care să proiectase sub Vodă-Cuza, şi atunci voi votà legea care să permită a atacà persoana omului.

Eu însă, aceà lege nu voiu primi-o niciodată, apoi dar, ceea ce nu-ţi place ţie, nu face altuia.

D-lor, pentrucă eu când mă fac insolvabil şi creditorul meu pierde 1000 galbeni, nu are dreptul de a mă trage de mână, iar ţăranul să fie târît şi dus la muncă pentru 10 fr. datorie? Oare creditorul meu, nu este om ca şi creditorul ţăranului? Oare ţăranul ca debitor, nu este om ca şi mine? Oare datoria mea este mai sfântă când este cu 7 la sută, pe când a ţăranului este contractată cu 50 la sută? Nu văd nici o raţiune şi nu văd, tot deodată nici o utilitate a sacrificà dreptatea şi raţiunea. Dar constat într'un mod practic şi evident, şi fac apel la mulţi deputaţi din Moldova, care muncesc de zecimi de ani, fără legi de tocmeli agricole şi fără a se judecà şi fără a umpleà arhiva Statului de procese.

D. *Gr. Eliade*. Mai tare.

D. *Aristid Papadopol.* Pentru D-v. nu trebue mai tare fiindcă aveţi convincţiunea formată mai dinainte (ilaritate).

Acum, D-lor, să mai venim şi la argumentul comparativ şi nediscutabil.

Este, D-lor, la hotarele noastre o ţară bogată, nobilă în toate privinţele, fericită economiceşte şi chiar aristocratică şi conservatoare, este Ungaria. Ungaria face agricultură, ea produce grâu şi păpuşoiu, daca nu mai mult de cât noi, cel puţin pe atât.

Ungaria totdeodată este bogată, caşi noi, şi dânsa nu are lege specială de tocmeli agricole.

Oare aduce acolo legea comună nenorociri? Oare Ungaria nu este conservatoare? Da; însă ce conservă ea? Pe lângă bogăţie, conservă dreptatea şi egalitatea şi deaceea bogăţia ei nu va secà niciodată.

Mă rezum, D-lor, în scurt şi zic: că sunt pentru respingerea luărei în consideraţie a proiectului şi sunt pentru legea comună.

D. *A. Stolojan.* D-lor Deputaţi, voiu începe prin a vă cere să aveţi compătimire de poziţiunea mea. Sunt chemat să răspund unui orator pe care vă mărturisesc că nu l'am auzit; prin urmare, neputând în această discuţiune să fiu inspirat de argumentele pe care le-a desvoltat oratorul care m'a precedat, voiu desvoltà ideile mele, astfel cum le aveam concepute mai dinainte.

D-lor, la începutul acestui an a apărut un articol într'un jurnal însemnat din Europa, care se zice că este organ autorizat al cancelariei ruse, jurnalul „Le Nord".

Acest jurnal aduceà aminte vorbele unui Roman care îndemnà pe compatrioţii săi, să nu lase pe sclavi să pătrundă în For, de teamă ca să nu se numere, şi ziceà: de aceste înţelepte cuvinte nu şi-au adus aminte cei din secolul al XIX.

Sclavii s'au numărat, îşi ştiu puterea lor: toate barierile cele vechi au dispărut.

Astăzi clasele dirigente—şi noi facem parte din ele—trebue să guverneze în interesul claselor populare. Dacă voiţi să mai existaţi ca clase cu influenţă hotărîtoare în afacerile publice, trebue să fiţi inspiraţi de o vie solicitudine pentru bunul traiu al tutulor. Cei ce au sarcina de tutelă, trebue să se gândească d'a duce bunul traiu în clasele de jos.

Când ne uităm şi vedem cele ce se petrec peste graniţă, căci nu trebue să avem în vedere numai interesul simplu al agri-

culturei, această chestiune este complexă, să nu o examinăm dar numai din un punct de vedere unilateral. Când ne uităm peste graniță, vedem că societăți vechi, constituite solid de secoli, cu tradițiuni mari, sunt frământate de boale sociale, în contra cărora luptă fără mari succese oameni puternici, care au făcut servicii imense țării lor. Când vedem țări cari nu au parlamente și libertăți, unde prin urmare puterea este concentrată și are o acțiune ilimitată, și observăm ceeace se întâmplă acolo, cred că este de o prudență politică elementară, ca noi să ne gândim din vreme a aduce o vindecare unui rău pe care toți l-au constatat.

Onor. D. Cozadini, care este arendaș și proprietar mare, a spus că starea de astăzi nu mai este de suferit. D. Codrescu, care face parte dintr'un alt grup politic, asemenea a constatat acest mare rău; și nu cred că este cinevà în această Cameră, care să poată contestà aceasta.

Prin urmare, când D. Lahovari făcând aluziune la fostul ministru de interne, l'a acuzat că comite ațâțări trezite, a făcut o nedreptate către acest veteran luptător, căci dânsul și-a făcut datoria d'a pune mâna pe bubă. D-lor, răul acesta nu se poate vindecà legându-ne la ochi, ascunzându-l: trebue să-l dăm la lumină și să căutăm mijloace de a-l vindecà: căci numai atunci vom face reale servicii acelor în numele cărora avem mandatul de a vorbì.

Dar mai este și un alt interes, care trebue să ne povățuiască în această chestiune, este ideea de conservațiune națională. Sunt oameni cu mare autoritate, nu socialiști, cum de exemplu: Beranger, care a fost președinte la Curtea de Casațiune în Franța, și care constată, cu statistica în mână, că toate clasele înalte fie burgheze, fie nobile, dispar, și izvorul care alimentează aceste clase este numai poporul; de acolo se ridică mereu oameni la treptele înalte. Prin urmare trebue să fie poporul pus în astfel de condițiuni, poporul acesta trebue să fie așezat pe niște așà baze, încât să poată produce această evoluțiune din jos în sus: căci altfel în golul lăsat de disparițiunea claselor înalte, vin străini și iau locul și astfel o societate poate să fie cuprinsă de boala străinismului. Și aceasta este cauza pentru care avem atât de mulți străini în țara noastră. Așà dar, când ne aflăm în fața acestei probleme și a acestei boale, trebue să examinăm cestiunea din toate punctele de vedere, iar nu numai din o singură parte

D-lor. am auzit pe mulţi zicând: să nu facem legi speciale, să lăsăm dreptul comun. Aceasta este soluţiunea pe care o propun unii dintre noi. Dar să-mi daţi voie, D-lor, a spune şi eu că de mult timp, încă de când am început viaţa noastră constituţională, mereu scoatem câte o formulă, de exemplu: libertatea convenţiunilor, şi dăm voie să se facă ceeace nu este în nici o ţară. Lăsăm să fie dobânzi fără limite, să fie clauze penale nemărginite, şi această libertate nu există în nici o ţară...

O voce. S'au desfiinţat acestea.

D. A. Stolojanu. Tot noi le-am desfiinţat.

Acì s'a ivit o altă formulă: dreptul comun. D-lor, voiu să vă atrag atenţiunea numai asupra unei împrejurări. Nici o ţară din lume nu este care să respecte libertatea individuală, şi prin urmare libertatea convenţiunilor, mai mult decât Englitera: şi cu toate acestea ştiţi ce se petrece acolo? Citit-aţi în arsenalul legilor englezeşti, dispoziţiunile asupra fabricilor, prin care se protejează şi tinereţea, fiindcă este vorba de lucrători, prin care se hotărăsc orele de lucru, ba se instituesc şi jurisdicţiuni speciale pentru ei? Ei bine, în Englitera, ţară liberă, nu este dreptul comun în asemenea materie. Aşà dar, dacă pentru asemenea stare de lucruri, pentru cestiuni de fabrici, unde lucrătorul e luminat, şi prin diferite instituţiuni de stat şi private, lucrătorul se poate apără singur, s'au găsit de cuviinţă a se face legi speciale, care să protejeze pe cei slabi, cum voiţi D-voastră ca cestiunile agricole, care sunt mult mai complexe, să le lăsaţi sub dreptul comun? In Englitera, cum zisei, s'au creat chiar şi jurisdicţiuni speciale pentru unele cestiuni şi nu s'au lăsat de resortul tribunalelor ordinare.

Aşà dar, dacă găsiţi că dreptul comun este aplicat şi în altă parte, aplicaţi-l şi D-voastră, şi la noi. Nu-l veţi găsì însă nicăeri aplicat. Afară de aceasta să vedem se poate să-l aplicaţi?

D-lor, Montesquieu, care este cel mai mare cugetător în materia confecţionării legilor, ştiţi ce spune că este o lege? Spune că este raportul necesar între lucruri. Prin urmare noi, când suntem chemaţi să facem o lege, trebue să găsim care sunt raporturile fireşti create de împrejurări între proprietari şi săteni. Aceste raporturi există. Datoria noastră ca legiuitori este să le reglementăm astfel, încât să rămâie fiecăruia ce i se cuvine. Mai avem însă o datorie, care din aceste raporturi, diferite după împrejură-

rile diferite ale fiecărei localităţi, sunt cele mai drepte, cele mai bune, cele mai folositoare pentru cei doi factori: săteanul şi proprietarul. In această privinţă toţi economiştii sunt de părere, cum că viitorul este al asociaţiunei între lucrători şi proprietari. Meteiagiul, care există în o mare parte a ţării, este o asociaţiune, după cum o definesc jurisconsulţii şi jurisprudenţa. Prin urmare, dacă toţi oamenii de ştiinţă sunt de părere, că viitorul este al acestui sistem de cultură, dacă rezultatele căpătate de experienţa noastră în ţară dovedesc că această asociaţiune este cea mai bună, cea mai firească soluţiune a relaţiunilor dintre proprietarul mare şi sătean, noi suntem datori să o încurajăm, suntem datori să o punem în condiţiuni de a se desvoltà şi a se întinde mereu, şi se şi înţelege pentru ce, pentrucă la noi pământ este mult, şi când cinevà ia pământ, nu poate să fie condiţiunile aşà de oneroase, pentrucă pământ este îndestul, braţele însă puţine. Unde se schimbă însă condiţiunile? Acolo unde împrejurările locale sau obiceiurile vechi au făcut aşà, în cât, în loc ca pământul să fie plătit cu producte, se plăteşte în bani, acolo e răul. D-lor, nu sunt de vină pentru aceasta nici proprietarii şi încă mai puţin sătenii. Nu sunt de vină proprietarii, căci exigenţele capitaliştilor la noi au fost aşà de mari, încât au îngreuiat şi pe unii şi pe alţii. Şi aceasta este atât de adevărat, că chiar astăzi am citit într'un jurnal, că se urmăreşte ipoteca pentru care debitorul s'a îndatorat să plătească 18 la sută. Ce-a putut dar face şi proprietarul la rândul său? Aşà s'a văzut că a dat cu împrumut unui ţăran un napoleon şi a cerut să-i facă ca dobândă 12 zile de lucru, şi dacă nu le va face să-i plătească câte 2 franci ziua nelucrată. Faceţi socoteala cât face aceasta într'un an. Răul care mai ales a venit de dincolo de Milcov este acesta, căci acolo este sistemul să lucreze cu bani. In această discuţiune trebue ca noi să căutăm o vindecare.

Cestiunea erà complexă, căci trebuià să se facă instituţiuni de credit, care să vie să înlesnească bani ieftini. Acestea s'au făcut, şi se vor adăugà încă, mai cu seamă când vor începe să funcţioneze creditele agricole, ca să aibă şi săteanul de unde să ia bani la nevoia lui. Deaceea bine s'a făcut, ca prin legea de faţă să se interzică de a se stipulà în tocmelile agricole lucru pentru banii împrumutaţi.

Aceste dispoziţiuni au să concurgă a face ca de acum îna-

inte, să nu cadă victimă proprietarul cel bun în fața proprietarului celui rău, căci altminteri n'ar puteà fi o egalitate între unii și între alții. Ce egalitate ar fi între unul care lucrează pe dobânzi și între acela care lucrează plătind în bani, sau luând producte pentru pământ? Tocmai pentru scopul acesta erà neapărat trebuincios ca să se ia asemenea măsuri, adică să nu mai poată nimeni, când dă bani la săteni, să le ceară ca să muncească ca dobândă acelor bani. Ne mai găsind de acum încolo asemenea înlesniri, pentruca să-și procure o muncă ieftină, va fi silit să adopte meteiagiul. Ei bine, cred că atunci, ceeace se face într'o mare parte a țării, dincoace de Milcov, adică meteiagiul, se va introduce și dincolo: și trebue, o mai repet, să ținem cu toții la acest sistem, căci el este recomandat, nu numai de știință, dar chiar și de experiența făcută la noi în țară.

Ni s'a zis că facem distincțiune între o parte a țării și cealaltă. Noi nu am făcut distincțiune, dar când am văzut că un sistem garantează mai bine ambele interese, am fost pentru el: și cred că este mai bine să încurajăm sistemul cel mai bun și să înfrânăm pe cel rău, mai cu seamă când prin instituțiunile de credit ce s'au înființat la noi în țară, punem pe cultivatorii de pământ în condițiuni mai bune de cum au fost până acum. D. Cozadini ne zicea adineaori: nu faceți deosebiri deasemenea natură, căci atunci necesarmente România nu va mai fi una. Să 'mi dea voie onor. D. Cozadini, să-i spun că aceste vorbe nu mă sperie, fiindcă la necaz Românul zice multe, însă după ce-i trece necazul face tot ce a făcut din tinerețe, și D. Cozadini este din acei buni patrioți cari au luptat pentru unire. Dar știți de cine mă tem? Mă tem de oamenii aceia cari nu judecă ca D. Cozadini, de mulțime, dacă nu vom aduce o îmbunătățire, mai cu seamă în împrejurările care se văd azi în afară că amenință lumea.

D-lor, ce soluțiune s'a propus până acum la răul pe care toată lumea îl constată? Pe de o parte a venit D. Cozadini și a zis statului să repete ceeace s'a făcut la 1865, să plătească toate datoriile pe care țăranii le-au contractat către proprietar, din cauză că toți dela 1874 și până azi nu ne-am făcut datoria de a încurajà libertatea muncei țăranului, cu alte cuvinte să facem o a doua răscumpărare a clăcei.

D. Cozadini. Aceasta nu este clacă. Aceștia sunt bani dați din munca noastră.

D. *A. Stolojan.* Apoi rămâne să vedeţi D-v., şi ţara întreagă dacă mai este dispusă să facă o a doua răscumpărare a clăcei.

S'a mai propus o soluţiune, aceea de a se admite în privinţa tocmelilor agricole dreptul comun.

Ei bine, daţi-mi voie să vă spun că dreptul comun este o formulă generală, dar în care intră atât de multe excepţiuni, încât ele întrec regula.

Dar ia să vedem ce înţelegeţi D-v. prin dreptul comun? Inţelegeţi negreşit codicele civil. Apoi oare nu găsiţi D-v. că relaţiunile speciale dintre proprietari şi ţărani nu necesitează nici cea mai mică modificare în acel codice? Credeţi că puteţi lăsà Codicele Napoleon, care s'a tradus la noi, şi ale cărei dispoziţiuni sunt născute din necesităţile locale franceze, credeţi D-v. că puteţi lăsà acest codice aşa cum este, fără cea mai mică modificare în ceeace priveşte tocmelile agricole? Sau înţelegeţi aplicarea dreptului comun, numai în ce priveşte executarea? Căci să ne înţelegem, D-lor: dacă unii aveţi ideea că ne putem mulţumì în privinţa tocmelilor agricole numai cu articolele în care se formulează principiile generale ale obligaţiunilor, atunci voiţi solidaritatea între săteni când contractează o tocmeală agricolă, voiţi să se dea muncă drept dobândă, voiţi ca dijmuirea să nu fie reglementată. Aceste sunt derogaţiuni la principiile comune ale obligaţiunilor care vă înspăimântă? (întreruperi).

Proprietarii zic advocaţilor, nu vă amestecaţi, căci nu ştiţi ce este la ţară, nu cunoaşteţi relaţiunile d'acolo, şi de altă parte găsiţi că redactorii codicelui Napoleon, Francezii de acum 80 ani, au cunoscut împrejurările satelor noastre şi le-au reglementat şi după dreptate?

Dacă sunt lucruri la ţară pe care nu toţi Românii le pot cunoaşte, e de datoria D-v. să le expuneţi reprezentaţiunei naţionale, ca să le reglementeze în senzul echităţei, prin o lege specială.

O voce: Acele nu sunt legi excepţionale.

D. *A. Stolojan.* Am să vă arăt că în acest proiect de lege nu este nimic excepţional.

Ce zice legea aceasta? Zice că în loc să luăm pe ţăran şi să-l ducem pe la tribunal, ca să facă un act autentic în privinţa muncei lui, se deroagă dela dreptul comun, dându-se autorităţei comunale facultatea de a legalizà actul. Această derogaţiune dela

dreptul comun este în interesul ţăranilor, pentruca să nu-şi piardă timpul mergând pe la tribunal. Indată ce veţi primi această derogaţiune, celelalte urmează dela sine. Dacă actul autentic, este executoriu fără de judecată, aceasta este şi în dreptul comun.

Mai este încă dispoziţiunea, ca proprietarii să nu poată cere dobânda pentru bani. Apoi, D-lor, în toate părţile lumei s'a recunoscut dreptul legiuitorului de a pune foarfeci asupra cămătarilor, chiar noi am desfiinţat clauzele penale din contracte, şi cred că vom limità şi libertatea convenţiunilor în privinţa dobânzilor. In nici o ţară din Europa nu există această libertate, numai la noi se mai menţine. Prin urmare ce mai rămâne? Rămâne sancţiunea cum se cheamă în Dreptul Roman, ***obtarto colo,*** adică să-l ia de gât şi să-l ducă la muncă. Apoi, D-lor, nu ar fi aceasta greutatea, că-l duce să muncească cu sila: greutatea este că vă izbiţi de un lucru, care este în contra naturei.

Dela început, de când aŭ fost doi oameni în lume şi s'au născut relaţiuni între ei, de atunci şi până acum s'au convins oamenii de un lucru: că atunci când te-ai obligat să faci un lucru şi nu voieşti să'l faci, acel către care te-ai obligat nu te poate silì ca să-l faci, ci poate să-ţi ceară numai daune interese. Acì este greutatea: acì este excepţiunea la dreptul comun: aceasta este o singură derogaţiune la dreptul comun, pentrucă omul de silă, şi fără voia lui nu munceşte nici cum se cuvine, nici cât ar puteà muncì. Şi aceasta îmi aduce aminte cuvintele unui mare proprietar de peste Olt, care a lăsat o avere de peste 60 mii de pogoane şi căruia îi ziceam odată: D-ta ai încercat să lucrezi şi cu Ungurii, cu Bulgarii, cu Nemţii; ia spune-mi, te rog, cine munceşte mai bine? mi-a răspuns: Românul, când va voì, lucrează mai bine de cât toţi, dar cine nu va voì, îşi bate joc. Iată de ce ziceam că acì este greutatea.

Acum, D-lor, asupra acestei cestiuni îmi rezerv dreptul de a mai vorbì şi la articole. Văd în adevăr că guvernul a introdus o modificaţiune în privinţa aceasta, căci zice prin primari, prin mijloacele de care ei dispun. Şi eu sunt proprietar....

Voci. A! a!

D. *A. Stolojan.* Şi eu mă gândesc la mine... (întreruperi).

D-lor, tocmai pentru acest cuvânt, voiesc să conciliez interesele proprietarului cu ale muncitorului, şi la discuţiunea pe articole voiu spune ce este de făcut după părerea mea, dar aceasta

nu ne împedică de a luà legeà în discuţiune, pentrucă, în orice caz, este o îmbunătăţire asupra celorce există astăzi (aplauze).

Şedinţa dela 11 Fevruarie 1882.

— Se dă citire sumarului şedinţei precedente.

D. *Gr. Cozadini.* D-le preşedinte, am cerut cuvântul pentru o rectificare.

Rog să se facă o a doua ediţiune a puţinelor cuvinte ce am zis ieri, în discuţiunea generală a proiectului de lege pentru tocmelile agricole.

Deşi am dat notele mele scrise D-lor stenografi şi le-am corectat foarte bine, văz însă că s'au strecurat erori, s'au schimbat frazele şi chiar perioadele. Deaceia rog pe onor. birou, să se rectifice în numărul viitor al *Monitorului* publicându-se din nou întregul discurs, căci ţin să fie reproduse cuvintele mele aşa cum le-am zis.

D. *Preşedinte.* Prea bine; se va publicà din nou.

D. *Aristide Papadopol Calimachi.* D-le preşedinte, cer şi eu să se facă o rectificare.

In discursul meu de ieri, la pasagiul unde am zis că ar fi nu numai imprudent, dar de o imposibilitate practică, ca prin o lege să putem prevedeà tot sau toate interesele individuale, s'a schimbat cuvântul de practică şi s'a zis: într'o imposibilitate politică. Vă rog să se rectifice acest cuvânt şi să se zică „practică" în loc de „politică".

Pe urmă, la fraza unde am zis că atunci voiu votà legea care să permită a atacà persoana ţăranului, s'a zis a omului. Rog să se facă şi această rectificare, căci voiu să se facă oarecare deosebire între denumirea de om şi ţăran.

— Se pune la vot sumarul şedinţei precedente şi se aprobă.

D. *M. Kogălniceanu.* Mai înainte de a intrà în ordinea zilei, să'mi permiteţi, D-lor, să fac o propunere, care se va trimite la secţiuni.

„Considerând că Statul este cel mai mare proprietar teritorial în România, şi că, prin urmare, el trebue să ia iniţiativa şi să dea exemplul tutulor reformelor, şi în deosebire ale acelora menite de a îmbunătăţi starea populaţiunilor rurale;

„Considerând că în anul acesta sunt a se arendà pe un nou period, un foarte însemnat număr de moşii ale Statului;

Subscrişii propunem să se numească de către Cameră o comisiune, spre a studià condiţiunile de arendare, şi a stabilì marginile în care noii arendaşi vor puteà încheià tranzacţiuni agricole cu cultivatorii de pe aceste moşii; aceasta nu numai în vedere de a nu fi zisele învoieli asupritoare populaţiunilor rurale, dar ci încă de a servì şi de model proprietarilor particulari.

M. Kogălniceanu, I. Agarici, G. Fulger, N. Constantinescu, V. I. Calcantraur, G. Livezeanu, E. Morţun.

D. *Preşedinte.* La ordinea zilei avem continuarea desbaterei asupra proiectului de lege pentru tocmelile agricole. D. Kogălniceanu are cuvântul.

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor deputaţi, astăzi avem ziua de 11 Fevruarie, avem a 16-a aniversare a răsturnărei Domnitorului aceluia, care a desrobit proprietatea, care a desrobit braţele ţăranilor..... (aplauze).

D. *I. Ionescu.* (de la Brad). Eternă să'i fie memoria!

D. *M. Kogălniceanu.* Aceluia care a dat poporului român pământ, vot, şcoală şi puşcă (aplauze). Nu voiesc a deştepta pasiunile, nu voiesc a spune dacă în acea zi s'a făcut bine sau rău; istoria nepărtinitoare, istoria scrisă de fii acelora pe cari i-a făcut proprietari şi cetăţeni, aceia vor scrie istoria cea dreaptă, cea adevărată. Un lucru însă nu veţi tăgăduì, D-lor deputaţi, că prin legea din 15 August 1864, cestiunea socială, revoluţiunea dintre proprietari şi dintre muncitori, şi-a luat sfârşit. Aceà lege s'a garantat prin Constituţiunea din 1866 şi nimănui nu'i este permis astă-zi, de a mai zice cum că se mai poate dà ţăranilor, sau să mai poate luà proprietarilor (aplauze). Prin urmare, antagonismul dintre ţărani şi proprietari nu mai există, fiindcă şi unii şi alţii sunt proprietari.

Ce există astăzi, D-lor? Ceeace există în toate societăţile, în toate ţările acele care au mult pământ şi caută muncitori: acei care au puţin pământ, or merg de lucrează pentru bani, luând pământ de la mari proprietari, ori acei care nu au bani dau braţele lor libere.

In cestiunea de faţă, care nu este alt, de cât a vedeà relaţiunile libere dintre marele proprietar, şi micul proprietar muncitor, cum acele relaţiuni s'au statornicit şi ce rezultate au produs;

ce trebue legislatorul să facă pentru ea, pe cât este cu putinţă în societatea umană, cel mare să nu exploateze pe cel mic; în această chestiune nu vă puteţi aşteptà, D-lor, să vorbesc altminteri de cât ca ministru al acelui care a făcut legea de la 15 August 1864. Mi-a fost drag ţăranul; viaţa mea a fost în apărarea lui, şi în Divanul Ad-hoc, şi la Comisiunea Centrală în timpul ministerului Barbu Catargiu, şi ca subscriitor al proiectului de lege de la 1864, prezentat de mine şi elaborat de consiliul de stat, şi sunt fericit de a mai găsì între D-v. unul din acei sdraveni membri ai acelui consiliu, care a dat ţărei aceà lege nemuritoare, pe care nici o furtună politică nu a putut şi nu va puteà să o sdruncine; autorul ei a căzut, iar legea a rămas, şi acel membru al consiliului de stat este onor. D. Vernescu.

Voiu vorbì asemenea şi ca reprezentant al opincei, ca reprezentant al colegiului al IV-lea de Mehedinţi, colegiul cel mai democratic, cel mai independent, cel mai recunoscător pentru binefăcătorii săi, căci în timpii aceia, când toată lumea aruncà lui Cuza-Vodă piatra, colegiul acela l-a ales deputat (aplauze prelungite).

Sunt reprezentant al colegiului al IV-lea de Mehedinţi, şi spre a mă servì de expresiunile D-lui prim-ministru, voiu zice din judeţul cel mai frumos, cel mai energic, cel mai viteaz din Ţara Românească

Insă totdeodată voiu vorbì şi ca proprietar mare din Moldova, proprietar fără tocmeli agricole, şi aceasta nu de astăzi, ci din juneţea mea, şi prin urmare, în poziţiune de a vorbì fără interes personal.

D-lor, cum a venit cestiunea pe tapet? Onor. D. Gr. Cozadini v'a zis ieri aceste cuvinte drepte şi adevărate:

„Se ştie că îndată ce am proclamat Regalitatea, cu toţii ne-am zis că, fără a pierde un minut, trebue să începem a organizà ţara, şi mai întâi de toate, să îmbunătăţim soarta muncitorilor de pământ, cari în mod atât de măreţ, s'au luptat şi au contribuit cu sacrificiul sângelui lor la dobândirea independenţei ţărei".

A mai zis D-sa:

„Am sperat, cu drept cuvânt, că regatul român, pentru a se întemeià, pentru a fi respectat de cei din afară şi iubit de cei dinăuntru, că trebue înainte de toate, să dea garanţii de ordine, să fie administrat de oameni integri şi capabili, cari să nu'şi

piarză timpul cu combinațiuni politice, una mai nefericită de cât alta".

Aceste cuvinte, D-lor, nu așà de bine zise și detailate, am avut și eu norocirea a le zice în o altă ședință. Am zis: „am proclamat un Rege, dar nu am întemeiat Regalitatea", și o furtună strașnică s'a pornit în contra mea de la banca ministerială, și de D. președinte mi s'a dat o lecțiune de credință către Tron.

Sunt fericit că cuvintele D-lui Gr. Cozadini au venit pe urmă să tălmăcească cuvintele mele, care cred că sunt în inima și pe buzele fiecăruia.

Da, n'am făcut până acum nimic ca să întemeiem Regalitatea pe temelii puternice, după care nici o furtună să n'o poată clintì: pacea înăuntru, demnitatea în afară (aplauze).

Onor. D. fost minintru de interne a voit și D-sa să puie o piatră la aceleași reforme care singure pot să întemeieze Regalitatea, pacea, și a înfățișat parlamentului o serie de proiecte de legi.

Dacă s'ar fi înfățișat numai legea tocmelilor agricole, eu cred cum că cestiunea aceasta s'ar fi tratat, — și din partea mea mă voiu silì ca s'o tratez, — în de afară de orice agitațiune politică. Dar au mai venit și alte împrejurări, au venit și circulările pe care nu le-am citit și nu mă pot rostì asupra lor: a venit legea cârciumilor: a venit pe urmă reforma legei electorale a consiliilor județene și comunale. Negreșit că aceste legi, prin complexul lor, trebue să aibă și amici și inimici, și sunt dator să declar cum că lumea aveà dreptate, și mai ales proprietarii, să se îngrijască; și să se îngrijiască nu numai pentru dânșii, dar chiar pentru bogăția noastră cea mare, pentru agricultură.

S'a făcut o mare adunare la Iași, la care au venit reprezentanți din toate părțile: am fost și eu chemat să iau parte la aceà adunare: m'am dus, însă cu rezervă, zicând că eu îmi păstrez dreptul de a vorbì și a spune părerea mea în sânul parlamentului, ca deputat, ca reprezentant al țărei fără să'mi angajez libertatea opiniunei și a votului meu mai dinainte.

Iată D-lor, ce am zis:

„Eu doresc ca cestiunea să se desbată fără dușmănie, în afară de orce polemică, închipuindu-ne cu toții că la guvern avem cei mai buni amici".

Și am mai zis că la întâia înfățișare a acestui proiect de

lege, făcut de onor. D. Rosetti, am găsit şi recunosc aceasta şi astăzi, o idee mumă bună, un interes viu pentru ţăran, căci nimeni nu poate contestà starea ţăranului de astăzi, dar D-sa s'a înşelat în privinţa mijlocului ce a întrebuinţat: condamn deci pana care a scris proiectul de lege, nu condamn însă inima care l'a inspirat (aplauze).

Iată, D-lor, cum m'am exprimat în aceà adunare de proprietari mari. Sunt dator să vă spun aceasta, pentrucă atunci, când am venit în aceà adunare m'am întristat, căci am văzut că nu mai erau proprietarii, arendaşii sau posesorii de odinioară din Moldova, ci am văzut că şi proprietarii, şi arendaşii, şi posesorii din Moldova, sunt tot aşà de nenorociţi caşi ţăranii, şi cu toate acestea trebue să o spun spre onoarea lor, şi când zic aceasta o zic pentru a plătì un tribut de recunoştinţă acelor bărbaţi, cu toate acestea nu am găsit un singur proprietar care să zică cum că ceeace este astăzi, este bine, sau să tăgăduiască răul, şi care să nu fi afirmat cum că proprietarii cei dintâi trebue să facă sacrificii pentru a puteà înlăturà un rău, ale cărui victime au fost şi proprietarii, şi arendaşii, şi ţăranii (aplauze).

·Nu am găsit rea voinţă nicăeri, şi dar vă întreb, D-lor pentruce aceà goană făcută proprietarilor din Moldova?

Pentruce sunt trataţi proprietarii din Moldova ca nişte exploatatori de Negri, pentruce necontenit proprietarii de dincolo de Milcov sunt luaţi când unul, când altul, întocmai cum se face cu acel cap de Turc, vopsit negru, în care fiecine poate trage cu pistolul şi cu carabina injuriei şi a calomniei? (aplauze).

Am văzut că s'au publicat contracte de învoeli rele, asupritoare. Se poate să fie şi astfel de contracte: dar întreb de când excepţiunile devin o regulă, pe când toţi ştim că excepţiunile confirmă regula? De când 10 sau 20 de asemenea contracte se pot generalizà, încât să se zică că proprietarii din Moldova sunt exploatatori şi sugrumătorii ţăranilor?

Ei, D-lor, trebue să vă aduc aminte că proprietarii cei mari din Moldova, în Divanul Ad-hoc, au luat cei dintâi chestiunea împroprietăririi ţăranilor în mână.

Răposatul Costache Negri, proprietar mare, s'a sculat cel dintâi şi suindu-se la tribună, în aplauzele proprietarilor şi ale ţăranilor, a cerut împroprietărirea ţăranului român.

S'au citat chiar nume proprii în privinţa unor tocmeli făcute

peste Milcov, s'a analizat, punct cu punct, virgulă cu virgulă, s'a drămuit până și francul din acele tocmeli. Dacă mă veți întrebà pe mine cum le găsesc, eu vă voiu răspunde că sunt rele, detestabile, și vă voiu spune de unde provin acele tocmeli rele, vă voiu spune cine a fost cauza de s'au făcut astfel. Dar oare numai în Molova sunt așà?

Voci. Sunt și aci tot așà.

D. *M. Kogălniceanu.* Apoi, dacă și acì sunt tot așà, pentruce nu s'a zis și pentru cele de acì un singur cuvânt? pentruce s'au luat exemple numai din Moldova, și nu s'au luat și din Muntenia? pentruce nu s'a citat o singură tocmeală agricolă rea, făcută în partea de aici a țării? Și chiar ieri pentruce vă sileați a luà numai situațiunea din Moldova și nu și pe cea din Muntenia? Pentruce nu voiți să vedeți că în Țara Româneascâ sunt proprietari, arendași cari întrec pe cei din Moldova: cari de pe spinarea unui țăran iau șeapte piei. (aplauze).

Voci. Așà este.

D. *M. Kogălniceanu.* Am citit multe tranzacțiuni: am fost ministru de interne în Țara Românească de trei ori, la 1864, la 1869, 1878 și la 1879, și curtea ministerului de interne nu odată am avut-o plină cu țărani cari îmi veniau cu învoeli, ori cu tranzacțiuni ridicate în prăjină, în proțap, cum se zice.

Am rugat pe actualul D. ministru de interne să binevoiască a'mi deschide și mie arhiva și să iau din acele tranzacțiuni pe cari le cunosc, sub garanția celei mai formale discrețiuni. M-am dus astăzi la minister și mi s'a răspuns că s'a căutat și nu s'a găsit nici una în toată arhiva ministerului (ilaritate). Iată ce-mi scrie D. secretar general al ministerului de interne:

„Din ordinul D-lui președinte al consiliului miniștrilor și ministru secretar de stat la departamentul de interne, subscrisul, secretar general, cercetând în cancelaria acestui minister, m'am încredințat că nu se află în arhivele sale contracte de tocmeli agricole dela vreunul din județele din țară".

Ei bine, eu tot am memorie, și dacă nu în arhiva ministerului de interne, acì în Cameră încă sunt tocmeli agricole pentru partea de dincoace de Milcov. Dar să nu socotiți că generalizez lucrul, cum s'a generalizat pentru proprietarii din Moldova. Cunosc învoeli agricole unde, pe lângă muncă or dijmă, notați bine cuvântul de *or*, căci așà zice legea, or muncă, or dijmă,

iar nu şi muncă şi dijmă. s'a mai luat ceeace se numeşte ruşfet. Şi ştiţi D-v. ce este ruşfet. După ce se ia dela ţăran a 5-a parte, a 6-a, a 3-a, 2 din 5, şi una şi una dijmă, apoi se mai cer ţăranului şi pogoane de arătură, şi pogoane de seceră, şi pogoane de sapă, şi zile de maşină, şi pe deasupra tutulor acestora i se mai cere să deà şi muşchiu de porc (ilaritate, aplauze).

D. *I. Ionescu* (dela Brad). Şi pui de găină.

D. *M. Kogălniceanu.* Muşchiul pe lângă puiul de găină e mult mai mult: de pui nici mai vorbesc (ilaritate).

Când vă spun acestea socotiţi D-v. că eu, voiu şi generalizà lucrul? Nici decum. Dar D-v. cum credeţi că în Moldova acei proprietari cari au fost în capul Unirei, cari nu s'au uitat la moşiile lor, la trecutul lor, la jertfele făcute averei lor, cari au zis: Unirea întreagă! Acei proprietari, cărora Cuza-Vodă le-a zis plecând din Iaşi: Regulaţi-vă casa, puneţi condiţiuni, şi toată Camera a răspuns: fără condiţiuni mergem! Cum puteţi crede că acei proprietari au degenerat aşà, încât astăzi să-i consideraţi ca pe nişte exploatatori de Negri? (aplauze).

D-lor, repet, nu generalizez: aceasta ar fi o crimă şi pentru partea de dincoace. Precum n'aş puteà generalizà pentru faptul că la Văcăreşti sunt 100 de bandiţi spre a zice că ţara întreagă, Românii, sunt toţi bandiţi; şi dacă la Plătăreşti sunt 10 femei rele, toate femeile din România sunt femei pierdute. Din contră. excepţiunea confirmă regula.

D-lor, v'am spus că am găsit pe proprietarii şi arendaşii din Moldova îngrijaţi; şi ştiţi ce erà îngrijirea aceasta? Aceiaşi care este şi între proprietarii din Ţara Românească: că nu mai vor să fie la dispoziţiunea prefectului şi a zapciului. Nimic mai mult (aplauze). Şi ştiţi pentru ce unii cer aceasta? Nu o cer numai pentru dânşii; o cer şi pentru ţărani. Şi de ce o cer pentru ţărani? pentru că numai când ţăranul va fi ocrotit, numai atunci şi proprietarul cel bun se va deosebì de proprietarul cel rău, atunci numai când presiunea administrativă va dispare (aplauze).

A zis onor. D. Codrescu ieri, un lucru foarte adevărat, foarte drept; a zis că ceeace trebue a se păstrà în proprietari este independenţa caracterului; şi legea tocmelilor agricole tocmai această independenţă o ucide. Iată ce a zis onor. D. Codrescu:

„Ceeace este pozitiv, este că această lege a fost şi este un instrument de nimicire a independenţei politice.

„Când se dă în mâna administraţiunei aplicarea unei asemenea legi, nu ştiu cum, vrând cinevà să vorbească dreptul, ar puteà susţine că aceasta nu este o armă din cele mai irezistibile, atârnate asupra tutulor celor ale căror interese sunt legate de această lege.

„Aceasta ne explică straniul fapt ce se vede azi, că acolo unde ar trebui să se găsească mai multă independenţă decât oriunde, în mare parte găsim umilire, înjosire politică.

„Ideea care a predominat la introducerea în Constituţiunea noastră a unor colegiuri electorale separate pentru proprietarii mari, a avut negreşit în vedere nişte corpuri având un caracter propriu al lor, şi exercitând dreptul ca independenţi. Admit chiar că acel caracter să fi fost în total conservator, reacţionar chiar. dar să fie un caracter oarecare, aceasta este întotdeauna de mare utilitate în jocul regimului constituţional.

„Dar mă întreb astăzi, unde sunt acele caractere? In faţa legei tocmelilor agricole dată la discreţiunea administraţiunei, putem zice că nu mai sunt conservatori, nu mai sunt liberali!

„Sunt liberali când guvernul este liberal, sunt conservatori când guvernul este cônservator, după împrejurări."

Zestre guvernamentală care a trecut dela Catargiu la Brătianu şi care va trece dela Brătianu la succesorul său.

Ei bine, nu mai voim noi, ca proprietarii mari şi mici să contribuiască la formarea acelui regiment care merge la vot întocmai cum cei 300 Spartiaţi la Termopile mergeau la moarte:— nu voim noi ca proprietarii să fie o ceată care să strige cum se strigà odată în Francia: Le Roi est mort, vive le Roi! guvernul a căzut, trăiască guvernul! (numeroase aplauze).

Iată ce nu mai vrem noi....

Ceeace voim noi proprietarii din Moldova, precum şi D-v. liberalii trebue să o voiţi, este formarea caracterului.—Acei proprietari din Moldova voiţi oare D-v. să fie instrumente? Apoi nu ştiţi, şi fac apel la onor. D. preşedinte al consiliului, când sub conservatori noi, liberalii prigoniţi, căutam câte un colegiu independent, unde alergam? unde însuşi D. Brătianu a alergat? a alergat la acele cetăţi independente, la colegiul proprietarilor de Botoşani, la colegiul de Galaţi, la colegiul de Dorohoi.

Ei, ia să căutăm acum, să vedem acele mai multe tocmeli care s'au stigmatizat, cine le-a făcut?

Să căutăm puterea acelui articol din legea tocmelilor a D-lui Lascar Catargiu, nu prezentat de el, spre onoarea lui, impus lui, lucru neauzit, impus de majoritatea Senatului, căci în proiectul lui nu figurà, impus de majoritatea care era mai reacţionară decât Catargiu, căci el erà om practic: acel articol pe care Catargiu a avut slăbiciunea să-l primească şi prin care se permiteà prinderea ţăranului fugar şi aducerea lui cu dorobanţi, să vedem cui a profitat acel articol fatal?

Credeţi oare că proprietarii independenţi, că proprietarii opozanţi s'au folosit de el? Nu. Acelor liberali din Bucureşti, cari sunt reacţionari la moşiile lor (aplauze), acelora a profitat.

O voce: Cari sunt?

D. *M. Kogălniceanu.* Nu voiesc să înjosesc tribuna citând nume proprii. Dar D-v. nu-i cunoaşteţi? nu-i ştiţi? Nu ştiţi D-v. că cu muncile agricole la unele curţi boereşti stau ţăranii la uşă? Nu ştiţi D-v că sânt proprietari cari au o gardă de onoare de miliţieni şi dorobanţi? Nu ştiţi D-v. toate acestea?

Urechile D-v. caste să revoltează şi cereţi dovezi. — Mi se pare că prin gazete aţi citit de un oarecare butuc, în care ţăranii se puneau ca în vremile, nu ale Domnilor reglementari, ci ca în vremea lui Ioniţă Sturza şi a lui Grigore Ghica cel bătrân, şi cu mare ceremonie s'au dus astfel la tribunal.

D. *P. Ghica.* Aceasta s'a petrecut dincolo în Moldova, nu acì.

D. *M. Kogălniceanu.* Tocmai aceasta dovedeşte, tocmai pentru că vă citez un exemplu din Moldova, dovedeşte că eu nu înţeleg să arunc proprietarilor de aici imputările pe care le aruncaţi D-v. proprietarilor din Moldova (aplauze). Insă, tocmai fiindcă mă siliţi, mi se pare că D-voastră cunoaşteţi conflictele care sunt în Mehedinţi: mi se pare că ştiţi cum că mai întâiu s'a luat ţăranul lesne crezător şi i s'a zis: să facem o învoială şi pentru erbărit şi pentru vii, că la erbărit s'a făcut o generozitate mare, adică în loc de 5 sau 6 franci s'au cerut 2, însă la vii s'au cerut de pogon 30 şi 40 fr.

D. *M. Burileanu.* Aşà este.

D. *M. Kogălniceanu.* Iată că colegul meu dela Mehedinţi confirmă cele ce zic.

Dar, D-lor, după ce a trecut termenul de 5 ani, atunci proprietarul şi arendaşul au zis: nu mai facem învoială pentru izlaz, să facem învoială deosebită pentru erbărit şi deosebită pentru vii.

N'au făcut învoială pentru erbărit, dar au menţinut preţul de 40 franci de pogon pentru vii.

Mai ştiţi încă cevà, cum că, înainte de a se face Bulgaria independentă, se aduceau la unele moşii chiar Turci, ca să fie isprăvnicei, fiindcă nu se găsiau Români să păzească viile, şi aceasta s'a făcut tot de liberalii din Bucureşti.

D. *A. Stolojan*. Vă înşelaţi. Este D. Argetoianu, care e conservator.

D. *M. Kogălniceanu*. Iată D. Stolojan care mă întrerupe. Va venì rândul şi la D-sa (Ilaritate).

O voce. E proprietar nou.

D. *M. Kogălniceanu*. Dar vă mărturisesc că eu nu m'am gândit la D. Argetoianu; m'am gândit la alţii, dintre care unul chiar a publicat o broşură atacând legea D-lui Rosetti.

D-lor, să-mi daţi voie. Au eşit o mulţime de broşuri, şi chiar în acest moment ni s'au împărţit nişte „observaţiuni“ scrise de d. Ioan Rădoi. Nu am onoare de a'l cunoaşte, aud însă că este preşedinte la tribunalul de Argeş, un om de foarte mare omenie şi omul propriei sale munci, fecior de fost clăcaş, cu atât mai onorabil.

Ei bine, D-lor, iată ce citesc în această broşură: (citeşte). Ar fi să mă duc prea departe citindu-vă mai mult, şi de aceea mă opresc acì.

Am arătat că în chestiunea de faţă excepţiunile, şi dincoace şi dincolo de Milcov, nu pot nici de cum să atragă argumente, nici în favoarea proprietarilor, nici în favoarea ţăranilor.

Viu acum, D-lor, la legea tocmelilor agricole. Legea tocmelilor agricole, într'un chip indirect, îşi are origina sa în legea rurală dela 1864. La 1864, ştiţi D-voastră că legea aceea a stârnit foarte multe furtuni; erà un lucru nou, nestudiat de mulţi; toţi erau îngrijaţi, caşi astăzi, şi trebue să fie mult mai îngrijaţi, pentrucă acum se atinge de prisos, pe când atunci erà vorba de emanciparea braţelor locuitorului, pe care o gură ilustră o declarà capitalul proprietarului. Va să zică erau agitaţiuni foarte mari şi erau ţipete grozave. Fac apel la onor. D. Vernescu, să spună dacă nu seziceà că are să cază agricultura cu desăvârşire, că tranziţiunea erà foarte bruscă. Veniau la mine arendaşi, şi atunci erau arendaşi mari, puternici, erà Nicolae Michail, Dumba, Roşu Şabeca, oameni cari plătiau până la 80.000 de galbeni pe an, a-

renzi către Stat, şi ziceau: Bine, D-le ministru, dar ce ne vom face noi? Ţăranii au să bancheteze trei ani de zile. Cum avem să mai mergem? Eu răspundeam, că poate să fie oarecare greutăţi cel mult în primul an, dar în al doilea şi drumurile au să fie arătate; munca liberă va aduce mult mai mult. Atunci am zis în consiliul de stat să le dăm cevà provizoriu, şi am pus în art. 12 acest cuvânt:

„Claca nu mai este permisă: însurăţeii nu vor puteà face cu proprietarii decât învoeli temporale.

„Invoielile sunt slobode între proprietari şi săteni; dar când cu aceste învoeli săteanul îşi obligă chiar munca sa, ele nu se vor puteà face decât numai pe un termen de cinci ani".

Vedeţi că de pe atunci se prevedeà dreptul comun, căci nu mai permiteà claca şi limità angajarea muncii la 5 ani cel mult.

Erà natural că după o sclavie de sute de ani, ţăranul să banchetuiască, şi a banchetuit anul dintâi. In Moldova a venit şi foametea, şi atunci ultimul minister al lui Vodă-Cuza, D. Florescu, a venit cu un proiect de lege pentru tocmeli agricole, despre care v'a dat cunoştinţă ieri D. Codrescu. Vă voiu citì numai expunerea de motive, care este tot aşà de scurtă, caşi expunerea de motive a proiectului de astăzi. Iată aceà expunere de motive:

„Cu punerea în lucrare a noii legi rurale, munca obligatorie ce după legea anului 1851, locuitorii cultivatori datorau proprietarilor, pe ale căror moşii erau aşezaţi, s'a ridicat munca obligatorie, însă a trebuit să se înlocuiască cu munca liberă.

Pe aceasta în viitor este bazată toată agricultura noastră: dar pentru asigurarea şi desvoltarea agriculturei, urmează de necesitate să se asigure mai întâi buna credinţă şi exacta îndeplinire a liberelor tocmeli pentru lucrări agricole; în privinţa cărei siguranţe, mai mulţi dintre marii proprietari şi arendaşi, prin o petiţie adresată Senatului, au cerut înfiinţarea unui regulament special.

Ministerul apreciind precum se cuvine însemnătatea acestei mari cestiuni, n'a lipsit a luà la timp toate măsurile cuvenite: El dar a consultat mai întâi consiliile generale şi apoi consiliul de stat, asupra mijloacelor de chezăşuire a unor asemenea tocmeli, şi pentru a asigurà părţei jignite o grabnică şi legitimă satisfacţie, după care apoi, şi pe baza unor principii practice, a elaborat anexatul proiect de lege".

Vedeţi, D-lor, că şi la 1865 s'au consultat consiliile judeţene întocmai ca şi acum, cu singura deosebire că atunci s'a consultat şi consiliul de stat, să mi se permită a spune că, afară de câtevà principii nepotrivite cu spiritul liberal al legei rurale, a făcut o lege care a ţinut seamă de mai multe trebuinţe ale ţăranului, decât proiectul de lege elaborat de aceà pană pe care eu am osândit-o.... Nu ştiu cine a scris.., însă ştiu că onorabilul D. Rosetti declină paternitatea acestui proiect : şi bine face. In adevăr legea dela 1865 prevedeà ce se face cu acele tocmeli agricole ale acelor muncitori cari muriau înainte de a le îndeplinì : prevedeà că femeia şi copii nu sunt răspunzători de cât în cazul cutare, lucru care este uitat cu totul în legea de faţă, şi este mare lucru !... şi s'a făcut legea aceea şi s'a prezentat. A venit 11 Fevruarie şi a venit legislatorul D. Ioan Ghica care 'şi-a însuşit acel proiect de lege şi astfel s'a făcut legea tocmelilor agricole dela 1866. Legea aceea dela 1866 prevedeà execuţiunea, însă o prevedeà caşi aceea dela 1865, cum este şi astăzi, un fel de executare pe hârtie paternă : în fapt, tot luarea de ureche sau tot luarea de gât.

Aceasta n'a plăcut unora din proprietarii cari au avut înrâurire şi a venit legea dela 1872. Această lege nu se deosibeşte de cea dela 1866 decât prin clasificarea muncii, adică sau întinde, sau mai scade. Altmintrelea sunt dator să declar că această lege păstrà principiile legei dela 1866, pe care le-a desfiinţat onor. d. raportor, căruia n'am decât a-i adresà sincerile mele complimente pentru raportul ştiinţific ce a făcut, fără să mă unesc cu concluziunile sale, însă este pozitiv că a studiat cestiunea.

Ei bine, proiectul înfăţişat de D. Rosetti nu aveà decât numai câtevà considerante, şi ziceà că s'au consultat consiliile judeţene întocmai cum ziceà şi generalul Florescu. Eu nu mă îndoiesc despre aceasta, dar să ne întrebăm, ce sunt aceste consilii judeţene? Ele sunt compuse de cetăţeni orăşeni. Prefectul, capul autorităţei locale, îşi caută de amicii săi.

O voce. Şi de proprietăţile sale.

D. *M. Kogălniceanu.* Erà, cum zic, compus de orăşeni şi de proprietari, din cari mulţi erau crescuţi în frica lui Dumnezeu şi a jandarmilor (ilaritate). Faptul este că consiliile judeţene n'au în sânul lor ţărani. Ei bine, când am văzut că s'a publicat în ziarele cele mai autorizate, congresul ţăranilor şi proprietarilor dela 1848, ceeace a umplut de bucurie inima.... bătrânului şi stima-

bilului meu amic D. Ioan Ionescu, care atunci erà învăţătorul meu şi înaintemergătorul, pe această cale pe care l'am urmat (aplauze): ei bine, zic, s'a publicat acel congres ca un argument contra proprietarilor: dar de ce să nu credem D-lor, că ţăranii dela 1881 n'ar fi fost tot atât de inteligenţi, caşi ţăranii robiţi dela 1848? Astăzi ţăranul este proprietar, astăzi ţăranul este cetăţean, astăzi ţăranul s'a bătut, şi dela înturnarea sa dela Plevna, ţăranul a căpătat mai multă inteligenţă şi mai multă independenţă.

Apoi, D-lor, n'ar fi fost mai bine să se întrebe şi acei ţărani? Nu erà bine să îi întrebe: vă convine şi vouă o invoială pe un an, pe doi sau pe trei ani? Vă convine ca, pe lângă învoială să daţi ruşfet, muşchi şi pui de găină? (aplauze).

Ei, nu s'a făcut aceasta: ba mai mult încă, nu s'au publicat măcar nici acele faimoase încheieri, păreri, socotinţe ale consiliilor judeţene, aşà încât nici nu ştim ce au zis ele.

Eu am aci numai una din acele păreri, a consiliului judeţian de Iaşi: şi în adevăr, acolo văd sumă de oameni inteligenţi: declar mai dinainte însă că, nu sunt pentru acele concluziuni.

Aşà dar nu cred că ministerul de interne s'a întemeiat pe acel raport: a trebuit să se întemeieze pe acele raporturi nepublicate. Apoi, de ce să nu cunoaştem şi noi acele raporturi, spre a puteà zice cuvântul nostru?

Vedeţi D-lor, că auspiciile sub care s'a prezentat acest proiect, nu mi se par prea fericite, prea constituţionale.

Apoi, când se hotărăşte pe spinarea ţăranului, şi mai ales a ţăranului de dincolo de Milcov, căci acolo este capul de arap în care se trage, eu cred că ar fi trebuit să se întrebe şi ţăranul, cu atât mai mult, că acolo sistemul este cu totul altul de cât aici, acolo este sistemul pe muncă plătită în bani, aci este sistemul meteiagiului, pentru care eu am mai multă înclinare, pe atât pe cât 'mi este iertat a-l practicà, pe cât ar consimţì ţăranii. Dar noi nu cunoaştem care să fi fost opiniunea ţăranilor.

D. *Pantazi Ghica.* De ce nu i-aţi consultat în adunarea proprietarilor din Moldova?

D. *M. Kogălniceanu.* Onor. D. Pantazi Ghica este foarte spiritual, dar şi eu nu sunt aşà de prost, şi aşi puteà intrà cu D-sa într'un dialog care ar puteà amuzà pe Adunare; însă eu voiesc să discut cestiunea serios, pentru ca din această Cameră să iasă o

lege pe care s'o binecuvinteze şi ţăranii şi proprietarii, şi care să facă onoare şi ministerului actual (aplauze).

Iată pentruce nu răspund la spirituala D-sale întrerupere.

Dar dacă n'am consultat ţăranii, dacă nu cunoaştem ce au zis consiliile judeţene, să vedem cel puţin s'a căutat această lege, privitoare mai cu seamă la Moldova, cum s'a căutat, de cine s'a căutat în comitetul delegaţilor.

Aci voiu citì însăşi fraza onor. şi meritosului, sinceramente meritosului raportor.

O voce. Nu este raportul numai al d-lui raportor.

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor, raportul este totdeauna al raportorului, şi ca probă vă voiu cità exemplul că eu am fost preşedintele comitetului însărcinat a se rostì în privinţa legei proprietăţei imobiliare din Dobrogea ; dar vă declar că raportorul nostru onor. d. Nacu, a făcut un raport care nici nu mi s'a arătat ca manuscris, l'am citit pe urmă tipărit, şi este admirabil, dar mă voiu ferì de a'mi atribuì cea mai mică paternitate în acel raport. Prin urmare, fără să jignesc capacitatea nimănui, nu voiu să aţât gelozia ; atribui d-lui Constantinescu tot meritul acelui admirabil raport. Iată ce zice acel raport.

„D. Calimachi Teodor a participat la desbateri numai până la votarea articolului privitor la termeni, iar D. Calimachi-Papadopol Aristide n'a venit la nici o şedinţă, fiind absent din capitală".

Prin urmare, iată cu cine a mai rămas compus acel comitet destinat a regulà tocmelile agricole ale ţăranilor şi ale proprietarilor din Moldova, cu d. Dimitrie Giani, D. I. Marghiloman, D. P. Dimancea şi D. Maniu.

Afară de onor. D. Marghiloman, care ştiu că a făcut o plimbare prin Moldova, şi care ca agricultor mare, a putut prin urmare, să aibă oarecare *flaire*, ca să vază ce este acolo, amicul meu D. Tache Giani, nu ştiu cum ca D-sa să cunoască cum este organizată cultura în Moldova, nu cunoaşte care sunt condiţiunile ei cele bune, care sunt defectele ei, care este cauza, mai ales că şi proprietarul şi ţăranul este sărăcit.

D. Maniu, sunt încredinţat cum că D-sa a apărat drepturile ţăranilor, însă şi d. Maniu cunoaşte foarte bine pe mocanii din Ialomiţa...

D. *V. Maniu.* Ialomiţa n'are numai mocani, are şi cei mai buni agricultori...

D. *M. Kogălniceanu.* Da, dar este mica Transilvanie a României, cu atât mai bine.

D. *V. Maniu.* D-le Kogălniceanu, vă rog să vorbiţi în cestiune. Am să vă răspund şi eu.

D. *M. Kogălniceanu.* Mai este şi onor. D. Dimancea. Onor. D. Dimancea este pururea în stare să vie să mă acuze că fac procesul majorităţei şi recunosc că în aceasta este competent... (ilaritate).

Voci. Nu este aici.

D. *M. Kogălniceanu.* Dar în privinţa tocmelilor agricole din Moldova, în privinţa stărei agricole, a condiţiunilor pe care e fondat acest sistem, rău dacă voiţi, dar care există, şi vă voiu spune pentru ce există, D-sa nu ştie nimic din toate acestea.

In adevăr, D-sa 'mi-a spus mai dăunăzi, că a făcut o călătorie în Moldova, s'a dus la Tecuci să împuşte vulpi şi lupi, dar s'a întors şi fără vulpi şi fără lupi, nu ştiu dacă s'a întors însă cu studiarea cestiunei rurale din Moldova (ilaritate, aplauze).

Aşà dar, iată acum că D-v. sunteţi chemaţi să judecaţi şi să îndreptaţi starea tocmelilor agricole din Moldova, căci cea din Ţara Românească aţi făcut'o bună, aţi lăsat'o de minune, ***tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles.*** Nu sunt strigăte, nu sunt tocmeli rele, ţăranul se află în raiu, şi rezultatul este că, ce erà abuz, acum se preface în lege ; vă voiu arătà aceasta cu dovezi.

Apoi, D-lor, ia să vă spun ce este în Moldova, pentru ce ţăranul este nenorocit, pentru ce proprietarul este nenorocit şi pentruce şi ţăranul şi proprietarul este silit fără voia lui a luà sistemul de a plătì munca cu bani. Ştiţi de ce? Pentru că Moldova n'are dealungul ei Dunărea ; pentru că Moldova n'are înlesniri de transport, înaintea creărei drumurilor de fer, care până acum sunt aşezate numai de o parte a ei, şi al căror tarif este aşà de scump, încât nu poate concurà nici măcar cu carul ; pentrucă în Moldova ţăranii nu pot exportà ; ţăranul n'are ce vinde sau mai bine zicând, n'are cui vinde ; chiar când pătulul lui va fi plin până sub streaşină, el n'are cui vinde ; şi, prin urmare, neavând cui vinde, când vine zapciul, când vine perceptorul şi îl execută, şi pune şeaua pe grumazul lui, şi-l duce la teică să

bea apă ca o vită, ca un cal: el este silit să se ducă, ori la Ovrei, ori la proprietar, și proprietarul sau arendașul care n'are bani ca să-i dea, aceluia i se bate toba la șease luni, după ce a luat moșia în arendă, și peste câțivà ani, proprietarul însuși este silit să 'și vânză moșia, pentru că cultura pământului în Moldova reclamă capital de zece ori mai mare pentru o moșie mică, decât reclamă moșiile mari ce se exploatează în partea de dincoace de Milcov. Aici vine un Grec și ia o moșie în arendă și merge cu bățul de intră în stăpânirea acelei moșii: vă pot cità multe exemple de acestea, la acel arendaș nu veți puteà găsì, nu un plug, nu 4 boi, nu 2 boi, dar nu veți găsì nici o vacă ca să-i dea lapte, el cumpără laptele din sat. Ia duceți-vă la moșiile din Moldova, ia duceți-vă pe la Roman, ia duceți-vă la Botoșani, ia duceți-vă la Dorohoi, să vedeți d-voastră agricultori, acolo veți vedeà capitaluri mari pe care proprietarul trebue să le aibă și care n tot anu l sunt expuse.

Ia duceți-vă la moșia onor. D. Grigore Cozadini și veți vedeà ce are, nu veți găsì acolo poate palate mari, dar veți găsì cele mai moderne mașini agricole, pluguri cu abur, veți găsì 120 de boi pentru pluguri: veți găsi magazii mari unde se păstrează productele, veți găsì grajduri unde să adăpostesc vitele în timpul iernei, și altele, și altele.

Așà dar, în Moldova sunt fatalmente legați proprietarii cu țăranii, și țăranii cu proprietarii: este silit țăranul să ceară bani de la proprietar și să nu-i dea alt nimic decât muncă, pentrucă bucatele țăranului nu se vând. De când s'au făcut drumurile de fier, de când a devenit Prutul navigabil, a mai contenit aceà stare de lucruri într'o mică parte. Oriunde țăranul poată să vândă, țăranul nu mai ia bani, țăranul dă bani; și fac apel la onor. D. deputat de Fălciu, să spună d-sa câtă greutate are, ca să poată face pe țăran ca să vină să ia bani.

Eu sunt proprietar pe malul Prutului, am moșie cu 200 locuitori: am alta, înconjurată de mai mulți locuitori, dar pe dânsa nu am locuitori. Dar la moșia aceia pe care am 200 locuitori, și care este o moșie strămoșească, credeți D-v. că aș puteà aruncà în sat iarna 200 galbeni? Numai când este secetă și nevoie mare, numai atunci vine țăranul, și ce 'mi ia? nimic pe sapă, pe prășit, ci să 'mi secere și să 'mi cosească pe un an: atât și nimic mai mult: el ia pământ, și-l lucrează și mi-l plătește în bani.

Am voit să întroduc meteiagiul: de la 1866 mă ocup cu aceasta, și nu am putut să mă sui mai sus decât până la 100 fălci. S'a încercat și Dimitrie Anghel și nu a putut izbutì.

Numai un singur proprietar a izbutit în partea de sus a Moldovei, acesta a fost onor. bătrân și vechiul meu amic Iorgu Radu: el face meteiagiul: să vedeți însă cum îl face: cu totul dincontra cum îl faceți D-v. acì. Acì luați pământ rău, pământ mărăcinos, necurățit, și-l dați locuitorilor, și le cereți să dea pe Ialomița din patru una, la Pitești din trei una, și în Ilfov din două una.

O voce. La Ialomița din șapte una.

D. *M. Kogălniceanu.* Sunt fericit că mă luminați, fiindcă prin aceasta îmi arătați încă o deosebire mai mare între aceeace se face acì și între aceeace este în Moldova.

D. *V. Maniu.* Apoi de ce ziceți că sunt numai mocani în Ialomița?

D. *M. Kogălniceanu.* Am greșit: cer scuzele mele: iartă-mă că nu mai fac.

D. *V. Maniu.* Să dea D-zeu să aibă toate județele proprietari și arendași ca Ialomița.

D. *M. Kogălniceanu.* Sunt încredințat de aceasta.

Vedeți că se ia în bărăgan din 7 una și în Ilfov se ia una și una, și vestitul rușfet. Acum să revenim la ce ziceam. Onor. meu amic D. Iorgu Radu iată ce face: dă cu tocmeală, însă cum? Face arătură de porumb, o ară, cu plugul de fer, adânc, cu boii săi, și primăvara ori ară, ori borănește de două trei ori, pune sămânța lui și apoi pe urmă ia și taie în două și vine Bârlădeanul mitocanii din Bârlad, mahalagii, și iau jumătate una și una...(întreruperi).

Dar ce dă proprietarul? V'am spus că dă loc arat, borănit, semănat cu sămânța lui și ce ia? Ia jumătate.

Ceilalți proprietari din toată Moldova, afară de o parte din județul Putna, unde s'a introdus sistemul acesta — și D. Teriachiu spunea ieri, că și acolo s'a introdus cu mare greutate, — practică sistemul celălalt, munca pe bani.

Ei bine, noi toți am fi bucuroși să primim sistemul meteiagiului de dincoace de Milcov, dar fără rușfet, să dăm din trei una.

Onor. D. Stolojan ziceà ieri, că deoarece acest sistem este bun și fiindcă acest sistem e patronat și de știință, să-l impunem

şi Moldovenilor, şi astfel a zis D-sa, să frecăm bine pe proprietarii din Moldova, ca să renunţe la sistemul lor şi să adopte pe al nostru.

Apoi dacă onor. D. Stolojan poate face ca să silească pe Moldoveni a introduce sistemul meteiagiului. . . . .

D. *A. Stolojan.* N'am zis aşà.

D. *M. Kogălniceanu.* Atunci daţi-mi voie să citesc cuvintele D-v., ca să nu fiu bănuit. Iată ce aţi zis:

„In această privinţă toţi economiştii sunt de părere cum că viitorul este al asociaţiunei între lucrători şi proprietari..... Unde însă se schimbă lucrurile? Acolo unde împrejurările locale sau obiceiurile vechi au făcut aşà, în cât în loc ca pământul să fie plătit cu producte, se plăteşte în bani, acolo e răul.... Răul care mai ales a venit de dincolo de Milcov este acesta, căci acolo este sistemul să lucreze cu bani. . . Ne mai găsind de acum încolo asemenea înlesniri, pentru ca să îşi procure o muncă eftină, va fi silit să adopte meteiagiul. Ei bine, cred că atunci ceea ce se face într'o mare parte a ţărei, dincoace de Milcov, adică meteiagiul, se va introduce şi dincolo; şi trebue, o mai repet, să ţinem cu toţii la acest sistem, căci el este recomandat, nu numai de ştiinţă, dar chiar şi de experienţa făcută la noi în ţară.

„Ni s'a zis că facem distincţiune între o parte a ţărei şi cealaltă. Noi nu am făcut distincţiune; dar când am văzut că un sistem garantează mai bine ambele interese, am fost pentru el; şi cred că este mai bine să încurajăm sistemul cel mai bun şi să înfrânăm pe cel rău".

Va să zică să înfrânaţi sistemul plăţei în bani a muncei, ca fiind un sistem rău.

Ei bine, eu viu şi vă zic, şi cred că sunt un interpret al voinţei tutulor proprietarilor din Moldova, afară de câtevà cazuri excepţionale pe acolo, pe lângă Prut şi pe lângă drumul de fier poate, că năsdrăvanul acela, care va puteà să facă pe ţăranii din Moldova să adopte meteiagiul, acum însă, iar nu la Sfântul Aşteaptă, va merità să i se ridice o statuie ca aceea care se ridică acum lui Ştefan cel Mare pe o piaţă a Iaşilor.

Voiu venì acum la legea de tocmeli agricole, la textul ei: care iată ce zice:

Capitolul I, art. I: tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă, sunt:

a). Toate învoielile în bani prin care locuitorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsură, arătură, semănătură, prăşit, secerat, treerat, cosit, adunat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazie.

b). Invoielile pentru închirierea suhaturilor (imaşurilor) de păşune, pentru care cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă, pe lângă o plată în bani, şi muncă.

c). Invoielile pentru lucrarea viilor cu bani, pe pogoane.

Voiu să vă rog să luaţi bine seama acì la lit. *b*, căci acì este cuiul: plata s'o răspunză proprietarului cu parte din recoltă şi cu muncă. Vă rog, să băgaţi seama bine la acel „şi" care joacă un mare rol şi despre care vă voiu vorbì acum.

După ce a spus aceasta, legislatorul a făcut două deosebiri; şi eu crez că ar fi fost mult mai bine, că deşì Moldova şi Muntenia astăzi sunt România nedespărţită, dar având condiţiunile de muncă deosebite şi de cultură, şi ţinând seamă că dela Bucureşti la Iaşi deosebirea este de două grade geografice, deaceea, ar fi fost mai bine să se pună un paragraf pentru munca plătită cu bani şi alt paragraf pentru pământul supus la luare de dijmă: aceasta însă nu s'a făcut. In acest capitol se face o deosebire, şi deosebirea este că în Moldova învoielile nu se primesc decât pe un an, şi pe urmă comitetul a pus pe doi ani. Şi pentruce aceasta? Pentru cuvântul că în Moldova este sistemul culturei cu munca, şi prin urmare, nu s'a crezut drept, ca munca să se robească pe mai mulţi ani. Dar nu uitaţi că acì este o rotaţiune de muncă, căci în anul întâiu ţăranul pune grâu, şi în al doilea pune porumb, şi prin urmare, trebue să se adopte o învoială pe mai mult de un an. Primesc şi voiu votà că la pământurile care se dau cu dijmă, dacă se va respinge propunerea noastră, voiu încuviinţà ca proprietarii cari au adoptat sistema meteiagiului, să poată face tocmeli pe 5 ani: însă cum? Când este meteiagiu, când este tovărăşie, asociaţiune, cum ziceà ieri D. Stolojan, când se împart fructele, dar nu când este muncă. Pentruce D-v. mărginiţi angajamentul de muncă în Moldova la un an sau doi, şi în Ţara Românească îl extindeţi la 5 ani (aplauze)? V'am spus că acì este cuvântul „şi", şi acest cuvânt joacă un rol mare.

Legea tocmelilor agricole a generalului Florescu, a D-lui Ioan Ghica, a D-lui Lascar Catargiu, iată cum califică tocmelile acestea:

„Angajamentele prin care se dă cultivatorului o parte de pământ să-l exploateze cu a lui cheltuială şi în schimb, să răspundă proprietarului o parte din recoltă *sau* muncă“.

Vedeţi că zice *sau*, iar nu *şi*.

Pentruce munca ţăranului în Ţara Românească să fie robită pe cinci ani şi a celui din Moldova numai pe un an sau doi?— Şi aci vorbesc ca deputat al colegiului al IV-lea de Mehedinţi. Pentruce această strâmbătate făcută ţăranului din Muntenia? Cum se face aceasta? Nu cred că aceasta a fost opiniunea D-lui raportor, sau a D-lui Maniu.

D. *V. Maniu.* Am fost în minoritate.

D. *M. Kogălniceanu.* Vedeţi! Va să zică, ia vedeţi, D-lor, că cine împarte, parte 'şi face (aplauze). Aţi văzut D-v.? Nu au fost Moldovenii acolo. Pe spinarea lor toate, şi dincoace de Milcov facem abuzuri, căci ruşfeturile sunt abuzuri strigătoare pânăla cer. Ai dat pământ meteiagiului, meteiagiul să fie împărţit, nu ruşfetul. Nu *şi*, ci *sau*. Ai făcut alcătuire să dai pământ, şi să iei fructe? Fă pe 5 ani. Ai făcut alcătuire pentru muncă? Fă pe un an sau doi! Fraţi ca doi brazi într'o tulpină, aşa zice Alexandrì! Dar nu fraţi la câştig şi la pagubă nu (aplauze).

Mai apoi, în legea D-lui Catargiu se zice cum că se primesc şi viile.

„Tocmelile pentru lucrarea viilor cu bani pe pogoane, *sau* parte din recoltă“.

Acì nu mai este aşà. Cestiunea importantă a viilor se lasă la o parte, încurcată, şi se vorbeşte numai de plata pentru pogoane.

D-lor, v'am citit legea veche a D-lui Florescu, a D-lui Ioan Ghica şi a D-lui Lascar Catargiu, şi ele nu privesc între tocmelile agricole decât angajamentele argaţilor tocmiţi cu anul sau cu luna, se lăsà bietul ţăran când aveà câte o zi să o poată vinde după preţul curent, iar nu să o lege, ci să poată să o angajeze şi să poată luà 2 franci, unul şi jumătate, după cum va găsì, şi la noi în Moldova 40 sau 50 bani, dacă va urma sistemul ce este până astăzi; iar dincoace are să intre în acel mare necunoscut, acel Dumnezeu necunoscut, care erà la Romani înainte şi care acum la noi se numeşte ruşfetul.

Tot acesta are să fie abuzul, în ziua în care aceste numiri, aceste calificări, se vor păstrà încă în angajamentele agricultori-

lor şi până când necontenit se va amestecà munca cu dijmà, până când veţi pune în tocmelile agricole şi zilele. Apoi acesta este progres? Sunt încredinţat că D. Rosetti nu împărtăşeşte aceste idei, căci opiniunile D-sale le am auzit în banchetul care s'a dat în onoarea D-sale ca ziarist, că D-sa nu se va pune să lucreze la masa de stejar sculptat, până când şi ţăranul nu va aveà o masă de brad în casa sa.

Ei bine, sunt sigur că D-sa nu se uneşte cu aceste mistificări de a zice: în loc de *sau, şi.*

Iată dar, D-lor, ce mă face a zice cum că legea nu este încă studiată, că această lege păstrează tot răul şi nu face nici un bine.

Dar mă veţi întrebà de ce proprietarii din Ţara Românească, pentru cari s'au stipulat atâtea avantaje, care nu le aveau până acum, de ce şi ei ţipă? Da, ţipă şi proprietarii din Ţara Românească, caşi cei din Moldova, pentrucă această lege pune la discreţiunea celui din urmă zapciu averea sa şi a copiilor săi, pentrucă îi răpeşte independenţa, pentrucă nu poate să facă un pas fără ca să se trezească cu zapciul.

Apoi, n'am văzut eu cum că tot în această lege se face responsabil proprietarul care a luat un ţăran cu ziuą, să îi muncească, şi vine zapciul şi îl ridică şi îl lasă, nu numai cu lacrămile pe obraz, dar încă îl face şi responsabil.

Aşa dar, D-lor, am arătat că sistemul meteiajului, cum se execută în Ţara Românească, nu este cel mai fericit. Am auzit cu mare plăcere pe onor. D. Stolojan care, suindu-se la tribună, a început aşà:

„Sclavii s'au numărat şi ştiu puterea lor: toate barierile cele vechi au dispărut.

„Astăzi clasele dirigente—şi noi facem parte din ele—trebue să guverneze în interesul claselor populare. Dacă voiţi să mai existaţi ca clase cu influenţă hotărîtoare în afacerile publice, trebue să fiţi inspiraţi de o vie solicitudine pentru bunul traiu al tutulor. Cei ce au sarcini de tutelă, trebue să se gândească d'a duce bunul traiu în clasele de jos“.

D-lor, aceste cuvinte nu sunt decât reproducţiunea cuvintelor onor. D. Cozadini, şi nu pot să fie decât expresiunea voinţei fiecărui din D-v., ca cu sacrificii chiar, să ne ocupăm de îmbunătăţirea soartei ţăranului, să îl ridicăm din lâncezeala în care

se află, să îl facem cu mai mari drepturi şi să îi dăm constiinţa lucrului, să îl deşteptăm să iubească munca liberă, neîngrădită, şi să îl facem să spereze buna stare a lui.

Noi, proprietarii care am făcut mişcarea dela 1864, noi să fim şi acum în capul acestei mişcări. Şi onor. D. Stolojan, când a zis aceste cuvinte, cred că şi-a adus aminte de ce erà odinioară în partidul liberal, când ca Orfeu, care cu lira sa mergeà să îmblânzească fiarele sălbatice, aşa şi D-sa cu scripca sa mergeà să îmblânzească fiarele electorale (ilaritate). Dar mai în urmă s'au schimbat lucrurile, şi când D-sa vorbeà ieri şi preconizând meteiagiul, ne spuneà că trebue să păstrăm lucrurile aşà cum sunt, că trebue să ne gândim că execuţiunea tot mai este trebuincioasă, etc., un strigăt, un rîs mic, foarte politicos, după băncile liberale, m'a încurajat foarte mult pe mine şi mi-a dovedit că D-v. înţelegeţi şi aprobaţi cele zise de D-sa însă concluziunea nu v'a plăcut, şi mi-a mai dovedit că sunteţi încă tot liberali şi că n'aţi devenit încă milionari (ilaritate).

Mi-a mai dovedit încă un lucru, aceà vorbă creştinească a lui Isus Cristos care zice: că mai uşor funia de corabie intră pe urechile acului, decât un milionar intră în paradis (mare ilaritate).

Poate, D-lor, ca eu să fiu greşit şi voiu fi fericit, ca să mă dezavuez: însă am văzut că mai toată majoritatea a fost de opiniunea mea, am văzut din cele petrecute ieri că s'a schimbat boierul (ilaritate).

D. *Stolojan.* Nu s'a schimbat de loc.

D. *Al. Lahovari.* S'a schimbat în boier.

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor, am voit să vă dau numai o idee de confuziunea ce domneşte între noi, sunt însă dator să declar un lucru: confuziunea este între noi numai în mijloace. Ne vom înţelege şi în privinţa mijloacelor, când vom pune de o parte pentru astă dată politica, când în cestiunea de faţă vom face ceeace am zis în adunarea proprietarilor din Iaşi. Să ne închipuim că în capul guvernului avem cei mai buni prieteni ai noştri, dar să recunoaştem că legea nu e studiată. Veţi zice însă D-v. acum, că eu voiesc prin aceste cuvinte să sustrag Adunărei hotărîrea, rezolvarea acestei cestiuni, şi prin urmare să rămână legea actuală. Legea actuală nu poate să rămână. Legea actuală am combătut'o la 72, am primit'o însă, deşi eram în contra ei,

pentrucă dela legea rurală nu se împlinise încă nici zece ani, erau numai șeapte ani, și erà necesitate de o lege excepțională, de o lege provizorie, și deaceea am fost eu în dezacord cu D. Ionescu și D. Cantilli, cari după atuncea cereau dreptul comun: pentrucă atuncea, în urma legei rurale, care erà o revoluțiune socială, în urma lui 11 Fevruarie, care erà o revoluțiune politică, a trebuit să primim o asemenea lege. Dar această lege, în loc să ţină 5 sau 6 ani, a ținut 16 ani. Destul! (aplauze).

Să credem că țăranul a câștigat și el de atuncea în cunoștințe, a progresat cum a progresat și națiunea, a devenit mai independent, cum a devenit independent și statul român. Așa dar dreptul comun.....

Voci. Nu, nu se poate.

D. *M. Kogălniceanu.* Insă justiția aproape, ***la petite justice, la justice locale,*** pusă în apropierea justițiabilului. Să dăm și muncitorului agricol aceà protecțiune care se dă comerciantului și fabricantului în alte țări. Să întocmim la plăși, pe lângă judecător, se întocmim o reprezentațiune a proprietarului și a muncitorului, care să hotărască în mod sumar și să execute. Și pentruca să nu mi se zică că amân lucrul indefinit, îndată, mâne, astăzi, să numim o comisiune extraordinară, numeroasă, precum este comisiunea însărcinată cu studierea bugetelor anuale, care e compusă din 21 membri, și care nu face decât a regulà numai niște cifre puse de alții. Pentruce într'o asemenea cestiune mare pe care pasiunile politice se silesc să o transforme într'o cestiune socială, pentruce comisiunea să nu fie mai numeroasă? Eu sunt bătrân, bolnav, cu toate acestea iau îndatorirea cel întâiu să stau zi și noapte ca să nu se despartă această Cameră, fără să dăm țărei rezolvarea cestiunei tocmelilor agricole.

Iată opiniunea mea. N'am cea mai mică pasiune pentru nimic, și contra nimenui: voiesc ca această lege să fie un izvor de fericire și pentru o parte și pentru alta: dar mai ales pentru proprietarii din Moldova cei maltratați, cei puși în vileag: acești proprietari vor fi cei dintâiu cari vor primì să facă sacrificiile ce au mai făcut la 1864, 1862 și 1859. Ați auzit ce v'a vorbit D. Cozadini, D-sa este un admirator al președintelui consiliului D-sa însuși a cerut modificarea legei: prin urmare credeți în sinceritatea D-sale, dacă sinceritatea mea poate veți crede că e numai un șiretlic.

Așà dar încă odată mă rostesc: voiu respinge această lege, și a doua zi iau îndatorirea ca să lucrez cu ardoarea unui tânăr de 20 ani, a regulà această cestiune (aplauze).

D. *președinte.* D. Fleva are cuvântul.

D. *N. Fleva.* Vă rog, D-le președinte, să dați rândul meu D-lui Carp.

D. *P. Carp.* D-lor deputați, ați ascultat discursul onor. preopinent care s'a pronunțat în contra luării în considerațiune a acestei legi, ați ascultat cuvintele unui om care, cu mândrie și fiind în dreptul său, a revendicat gloria de a fi făcut mult pentru țăranul român și aceasta o recunoaștem cu toți. Dar, dacă am avut atunci o imputare să îi facem, și avem și astăzi una de făcut, este că modul cum s'a făcut binele țăranului nu aveà caracterul permanenței și aceasta pentrucă odată cu ridicarea țăranului s'a dărâmat tribuna.

D. *I. Ionescu dela Brad.* Dar țăranii nu vin la tribună?

D. *P. Carp.* Și noi aceia cari am contribuit la căderea unui Domn care, deși are pagine glorioase în viața lui, are însă și pagina neagră de a fi făcut o lovitură de stat, noi am voit să revendicăm și să câștigăm, pentru țară, dreptul de a apărà pe țărani, nu cu lovituri de stat, dar prin o tribună liberă la care toți sunt admiși și dela care toți pot vorbì.

In această tribună, în libertatea ei, stă garanția pentru permanența lucrării D-lui Kogălniceanu.

Și dacă zic aceste cuvinte, le zic din cauză de legitimă apărare, fiind și eu unul din acei cari se numesc Fevruariști; și fiindcă n'ași vreà să se creadă că noi cari am contribuit prin slabele noastre puteri la acest fapt, am fost numai niște ingrați care am dărâmat un ce care ar fi trebuit să steà încă în picioare.

Nu vreau să redeschid răni închise, dar astăzi încă sunt mândru de ce am făcut atunci, și vă rog să mă scuzați dacă forțat fiind, am trebuit să relevez cuvintele din exordiul D-lui Kogălniceanu.

Vin acum, D-lor, la cestiunea în sine.

Toată lumea se preocupă și cu drept cuvânt, de starea țăranului. Se preocupă cred eu, din două puncte de vedere: dintr'un punct de vedere economic și dintr'un punct de vedere politic. Punctul de vedere economic este că bogăția unei țări nu atârnă

dela acţiunea unor oameni foarte bogaţi, ci atârnă de câtimea averilor celor mici. Deaceea toţi oamenii cari ţin la o stare bună economică a ţărei lor, şi-au zis: mai întâiu de toate trebue să căutăm ca micul proprietar, ca micul cultivatori să fie prosper, să fie fericit şi atunci starea generală va fi cu atât mai bună, cu cât starea celui mic va fi mai bună decât aceea când am găsit faţă în faţă un şir de oameni bogaţi şi un şir de proletari.

Dacă în ţara noastră am ajunge la o asemenea stare de lucruri, dacă am găsi numai nişte proprietari mari faţă cu proletariatul câmpean, atunci vă asigur că existenţa acestei ţări n'ar aveà o durată prea lungă (aprobări). Şi deaceea vă zic cum că nu numai consideraţiuni economice, dar şi consideraţiuni politice ne îndeamnă pe noi — în afară de prescripţiunile legei de care voiu vorbì mai pe urmă -- ne îndeamnă pe noi în principiu şi într'un mod absolut, de a recunoaşte că trebue să ne preocupăm mai întâiu de starea ţăranului.

D-lor, într'o ţară unde numai agricultura este singurul izvor de bogăţie, într'o ţară ca aceea, clasele muncitoare nu se pot împărţì decât în două: nu se pot împărţì decât în exploatatori ai unei întinderi mari de pământ şi în oameni cari muncesc în serviciul lor. Dacă este aşà, este în interesul nostru oare să producem un antagonism între aceste clase? ori să tindem la o solidaritate a acestor două clase. Este evident că în această privinţă, în teorie, nimeni nu va zice contrariul, numai aşà putem să ne ferim de oarecare pericole care nu ne ameninţă, însă care trebue să ne steà totdeauna prezente minţei noastre. Şi noi, cu atât mai mult trebue să avem aceasta în vedere, cu cât suntem o ţară mică şi nu putem să ne expunem la sguduiri sociale.

O ţară mare ar mai puteà să se expuie la asemenea experimentări.

Intr'o ţară puternică, când după lungi frământări, poporul obosit cere în mod absolut pace, el are întotdeauna încă mijlocul de a se aruncà în braţele unui Cezar, care vine şi dă măcar ordinea, acolo unde domnià anarhia; ţările cele mici, înconjurate de vecini puternici, nu au nici această mângâiere de a găsì un Cezar, ele devin prada străinilor (aplauze), şi deaceea D-lor, înainte de toate, atunci când s'a format Regatul, atunci ca şi D. Kogălniceanu, ca şi D. Cozadini, v'am zis: D-lor, crearea Regatului ne impune nouă datorii noi: acum, după ce am constituit

Statul Român, trebue să-l reorganizăm. Şi fiindcă n'am voit să zic numai un ce teoretic, ci să fac şi un ce practic, am venit şi cu prilejul desbaterii bugetului din anul trecut şi astă-toamnă cu prilejul adresei către Tron, şi am propus un şir de măsuri pentru organizarea interioară, şi în capul acestui şir de măsuri am pus cestiunea săteanului.

Inainte de toate trebue să recunoaştem cu toţii că starea săteanului nu este bună şi trebue cu toţii să căutăm cauzele răului.

Cauzele răului după mine... discut cred într'o Adunare, care recunoaşte cred, că starea săteanului n'a ajuns încă la idealul pe care-l urmărim, căci dacă ziceţi D-v. că sătenii stau bine, atunci nu mai am nimic de zis; dacă însă conveniţi cu mine, că este încă mult de făcut, să-mi permiteţi să spui care sunt cauzele că săteanul este astăzi înt'o stare, care merită întreaga noastră solicitudine.

Cauzele sunt multiple, vi le-am arătat dejà: comună rurală nu avem? cine să se ocupe de interesele caznice ale comunei rurale, această fiinţă este necunoscută încă în ţară la noi, căci primarul la noi nu este decât agentul administrativ, cel din urmă agent administrativ al puterei administrative, care se ocupă de tot, afară de interesele comunale: v'am arătat defectele care au produs acest sistem: v'am arătat asemenea că trebue să căutăm ca pământul care l'am dat ţăranului şi care, cum aţi văzut, a servit de argument puternic D-lui Kogălniceanu în sprijinul loviturei de stat, că pământul acesta noi trebue să căutăm a-l menţine în mâinile săteanului şi v'am zis: inalienabilitatea, indivizibilitatea pământului ţăranilor, v'am indicat asemenea răul ce izvorăşte pentru săteni din libertatea crâşmelor, şi am pus în fine, în sarcina legeì actuale a tocmelilor agricole, o parte din nevoile în care se află astăzi ţăranul.

Las la o parte cele trei cauze ce le-am enumărat, se va găsì un timp mai potrivit ca să discutăm şi să vedem întrucât sunt sau nu în adevăr, şi vin la a patra cauză, la legea tocmelilor agricole care este la ordinea zilei.

Dintâiu să ne întrebăm: pentru ce o lege de tocmeli agricole? Care este argumentul serios, argumentul logic, argumentul juridic totdeodată, care a făcut pe proprietarii cei mari a cere o lege de tocmeli agricole excepţională, ori specială dacă voiţi, şi

a obţine o derogare dela ceeace se numeşte dreptul comun? Motivele pentru care s'a cerut această lege specială, eu cred că constau în aceasta: agricultura la noi ca nici într'o parte din lume este bazată pe credit. Se dă ceva înainte ţăranului şi se aşteaptă mai târziu munca care vine să facă o dreaptă compensaţiune, lucrului care i-am dat eu proprietarul. Nici într'o parte din ţară nu veţi vedeà, cu rare excepţiuni, că se face la noi ceeace se face în alte ţări, adică ca ţăranul să muncească întâiu şi pe urmă la sfârşitul săptămânei, să vie proprietarul să-l plătească. Dacă ar fi aşà la noi, înţelegeţi prea bine că dreptul comun şi toate teoriile D-v. ar fi nu numai admisibile, dar noi am întâmpinà cu nepăsare absolută, pe acei cari ar venì să ceară o lege excepţională; când însă toate raporturile dintre proprietar şi sătean sunt bazate pe credit, şi când se cere o legiuire ce deroagă dela dreptul comun, nu trebue să ne întrebăm dacă creditul s'a mulţumit cu dreptul comun în alte ramuri ale legislaţiunii noastre? S'au făcut legi speciale, ştiţi prea bine, s'au făcut legi speciale pentru comerţ. Legislaţiunea tratei comerciale este alta decât legislaţiunea unui sinet privat. Dar chiar acolo, unde în afară de creditul personal, sunt şi garanţii reale aţi văzut că creditul a cerut totdeauna condiţiuni speciale, şi le-aţi dat atunci când aţi voit ca creditul să nu dispară. Pentruce aţi făcut D-v. pentru creditul funciar o legislaţiune specială, care deroagă dela prescripţiunile care cârmuiesc ipotecile ordinare? Pentrucă ipotecile ordinare nu se fac decât în limitele foarte restrânse, dela individ la individ. Când însă aţi voit să vă adresaţi la public şi când aţi voit să daţi acelor hârtii garanţii speciale care să vie în folosul debitorului, atunci D-v. de îndată aţi făcut o lege specială, care derogă dela ceeace se numia înainte dreptul comun. Vedeţi dar D-lor, cum că în puterea cerinţei fireşti a creditului ce face proprietarul săteanului, a venit legislatorul şi a zis: fiindcă creditul personal este mai nul; fiindcă pe de altă parte,—şi aceasta voiu explica-o mai pe larg când voiu venì la dreptul comun,—fiindcă pe de altă parte orce avere reală a ţăranului este scutită dela urmărire, trebue să se deà creditului o garanţie serioasă ce nu o găsim decât în executarea imediată de către administraţie, chiar înaintea hotărîrei ce s'ar dà de către justiţie în litigiul ce ar puteà să nască între părţi. Mai uşor se poate scoate dela un proprietar bogat, când el a făcut abuz, decât a se scoate dela acela

care n'are nimic alt de cât braţul său. Vă zic aceasta, ca să vă arăt că era un ce legitim de a se cere şi de a se da o lege care derogă în privirea executărei dela dreptul comun. Odată aceasta stabilit, nu putem a mai negà că legea excepţională, cum s'a făcut la noi, a avut două rele consecinţe: şi vă mărturisesc, că dacă am cerut reforma legei tocmelilor agricole actualmente în vigoare, nu am avut decât două lucruri în vedere: am avut în vedere execuţiunea administrativă, prin dorobanţi, şi libertatea de a încheià contracte agricole pe bani pentru termene prelungite, şi dacă mi se dă azi o lege în care cred că aceste două puncte se modifică în bine, deşi nu tocmai aşà cum aşi fi voit eu, căci se dă termenul de doi ani şi eu propuneam numai un an, deşi idealul nu este încă atins, dar constat un adevărat progres şi până când nu va eşì din discuţiunea luminată a Camerei o propunere mai bună, eu nu pot opune o fine de neprimire acestui progres şi declar că voiu luà în consideraţiune acest proiect (aplauze). Pentru ce am cerut, D-lor, şi cer ca execuţiunea să nu mai fie în mâna subprefectului şi a dorobanţului?

Mai înainte de toate cer aceasta, pentrucă din cauza dorobanţului, legea tocmelilor agricole a devenit o armă politică în mâna diferitelor partide, şi dacă este cevà care constitue o deosebire între o stare adevărat civilizată şi o stare barbară, este că în ţările barbare, atitudinea politică a unuì om poate să atragă consecinţe rele asupra afacerilor sale civile, într'o ţară civilizată însă starea materială a unui om este pusă la adăpostul prigonirilor politice.

Ei bine, în această privinţă noi suntem o ţară barbară, şi regret că zic aceasta, dar nu cred să-mi conteste cinevà că nu suntem barbari, pentrucă pasiunile noastre politice fac ca noi în averea noastră privată să fim de multe ori prigoniţi.

Voci: Nu este aşà!

D. *P. Carp.* Aud zicându-se că nu este aşà. Ei bine, eu nu viu absolut cu niciun exemplu, decât fac apel la conştiinţa D-v. şi permiteţi-mi să am destulă stimă pentru D-v., pentrucă răspunsul conştiinţei D-v. să fie cu mine, iar nu cu acela care zice că nu este aşà.

Acest amestec astfel, cum a avut loc la noi, a avut şi un alt efect pe care D. Kogălniceanu l'a semnalat adineaori: a avut

efectul că nu se mai face deosebire între proprietarii oneşti şi proprietari neoneşti.

Apoi D-lor, ce rezultat poate aveà o legiuire care pe de o parte introduce în administraţiunea noastră deprinderi barbare, şi care pe de altă parte împiedică pe cel drept să beneficieze măcar pe termen moral de onestitatea lui. Nu vorbesc de pedeapsa legală, căci onestitatea poate îşi găseşte răsplata în altă viaţă, acì însă pe pământ nu este totdeauna pedepsită. In lumea aceasta am văzut adeseori oameni neoneşti murind şi înconjuraţi de aparenţa unei stime care nu o merită (aplauze).

Dar deosebirea ce nu o face totdeauna codul penal, ar trebuì să o facă consideraţiunea publică şi această consideraţiune ar trebuì să fie atât de tare, încât să nu poată fi nimicită prin faptul atitudinei noastre politice. Intr'aceasta ar stà mângăierea noastră a acelora care ne silim a fi oneşti, căci altfel am dezesperà de natura umană.

Iată, D-lor, rezultatele ce au adus legislaţiunea noastră actuală şi eu unul am văzut cu fericire că onor. D. Kogălniceanu a făcut dreptate D-lui Lascar Catargiu, când a zis că execuţiunea cu jandarmi nu a fost propusă de D. Catargiu, ci de alţii.

Prin urmare, cred că rămân în spiritul conservatorului celui mai conservator, fie el tânăr fie el bătrân, revendicând azi ideile D-lui Catargiu de atunci, şi zicând: nu voiu jandarmi în execuţiunea tocmelilor agricole.

Un alt defect pe care l'a avut legea, a fost libertatea de a contractà în bani pe termen de 5 ani.

Şi acì, D-lor, permiteţi-mi să fac o digresiune. Nu veţi vedeà eşind din gura mea un singur cuvânt în contra abuzurilor izolate, care poate s'au făcut, pentrucă orcare ar fi indignaţiunea mea în contra lor, abuzurile care nu izvorăsc din lege, nu au aface întru nimic cu discuţiunea de faţă. Abuzul în afară de lege este totdeauna posibil, şi dacă nu-l pedepsim, nu este că legea este rea, ci pentrucă noi suntem răi, noi acei cari guvernăm, şi nu trebue să dăm legei răspunderea de acele fapte, ci acelui guvern, care ştiind că se întâmplă asemenea lucruri în ţară, pentru consideraţiuni politice, nu au voit să lovească răul acolo unde l'a văzut că există (aplauze).

Vorbesc D-lor, numai de viţiurile care decurg din lege, şi

cauza acestor viţiuri izvorîte din lege, este facultatea ce se dă de a contractà în bani pe termen de 5 ani.

Şi acì, D-lor, fiindcă s'a vorbit de Moldova şi de Muntenia, recunosc cum că abuzurile afară de lege au avut loc şi în Muntenia şi în Moldova, şi nu avem statistica exactă, ca să ştim unde au fost acele abuzuri mai numeroase, în Muntenia sau în Moldova?

Dar în Moldova, legea cum există, dă posibilitate de a face abuzuri mai numeroase, decât cum se face în Muntenia pentru un simplu cuvânt. Când facem o tocmeală agricolă pentru pământ pe 5 ani, dăm ţăranului pământ pe 5 ani şi el se obligă să-mi deà munca, sau o parte din recoltă pe fiecare an: munca făcută de dânsul găseşte plata ei corespunzătoare, şi pământul care îl dau, şi atunci îmi este mie indiferent, dacă s'a sporit preţul muncei, sau nu, căci sporul preţului nu vine niciodată decât ca o consecinţă a sporului în valoarea pământului. Aceasta este e lege economică pe care nimeni nu o va contestà. Şi când îi dau eu pământ, poate să se sporească preţul muncei sau nu, căci eu îi pot răspunde, dacă preţul muncei s'o fi sporit; dar şi preţul pământului, care l'am dat a sporit; dar când se face învoială în bani, atunci dacă ar fi vorba de a se sporì preţul muncei când învoiala este pe un an, atunci este indiferent, pentru că atunci proprietarul este obligat să deà ţăranului preţul corespunzător cu munca pe care o face: dar nu se face tot aşà, când se face învoiala în bani, pe cinci ani, pentrucă în Moldova cel puţin, proprietarul nu dă ţăranului banii cuveniţi lui pentru munca pe fiecare an, ci toţi banii înainte pe cinci ani şi atunci iată ce se petrece.

Când este vorba de munca pe pământ, proprietarul dă ţăranului în anul întâiu pământ, drept preţul muncei etc., dar când este vorba de învoeli pe bani, atunci proprietarul dă ţăranului de exemplu 11 lei drept preţul muncei de un pogon, anul al doilea, îi dă 10 lei, anul al treilea 9 lei, anul al patrulea 8 lei, şi aşà mai înainte...

D. *M. Kogălniceanu.* Se vede că nu ai cunoscut cum se fac învoelile.

D. *P. P. Carp.* Ei, D-le Kogălnicene, nu am văzut numai o învoială, ci am văzut sute de asemenea învoeli, şi dacă aţi putut spune onor. D. Maniu, că nu ştie ceeace se petrece în Moldova,

apoi eu cred că ştiu, şi sunt chiar dator a şti ceeace se face în Moldova.

Eu însă, D-lor, nu pot acuzà pe nimeni, căci precum nu pot spune că un comerciant care îşi dă banii înainte şi îşi ia dobânda este neonest, tot asemenea nu voiu spune că un proprietar care dă banii săi pentru muncă pe 5 ani înainte şi îşi trage dobânda, este neonest. Sunt proprietari cari nu o fac, dar acesta nu este un caz de *spaniolism*, pe care îl putem admirà, dar pe care nu îl putem cere dela nimeni.

Aşà fiind, D-lor, se vede că abuzurile nu izvorăsc din onestitate sau neonestitate, ci abuzurile izvorăsc din lege, prin urmare legea trebue reformată.

Un alt efect dezastros, când se dau bani înainte pe mulţi ani, este că săteanul în genere îi cheltueşte de îndată şi când în cursul celor cinci ani pe care munca lui este dejà angajată, mai are vre-o nevoie, el e forţat să aibă recurs tot la creditorul lui cel vechiu. Atunci el nu mai este în starea de libertate în care se află când a făcut primul său contract, el fiind obligat a aveà recurs la o anume persoană trebue să treacă prin asprele condiţiuni ce îi dictează acesta, şi să nu uităm că oamenii nu sunt îngeri şi că unde chiar legea uşurează abuzul, el are desigur loc. Cer deci reforma ei în privirea aceasta. S'a zis că tratăm despre tocmelile agricole fără să luăm şi părerea sătenilor. Părerea lor a spus-o D. Codrescu ieri. D-sa v'a citit cuvintele unui sătean care ziceà în Adunare: „D-lor, nu permiteţi să se facă tocmeli agricole în bani pe mai mult decât pe un an".

D. *N. I. Constantinescu.* D-le Carp, mă iertaţi că vă întrerup. Aveţi acì la dosarul afacerii dela un judeţ întreg toate comunele consultate, şi aceste opiniuni le putem pune în faţa Adunărei.

D. *P. P. Carp.* Fără a aveà nevoie de a consultà pe săteni, lucrul este natural şi clar, şi când vedeţi că un om care nu a alergat niciodată după popularitate, care şi-a făcut toate reputaţiunile, afară de aceea de a fi un om liberal, cu toate acestea, vine şi ne zice, ceeace vă zic şi sătenii, simplul acest fapt ar fi de ajuns ca să dovedească până unde a ajuns răul, şi cum suntem datori a-l stârpì cu o oră mai înainte, şi legea propusă care limitează numărul anilor şi suprimă pe jandarm este un pas înainte, pe care eu îl voiu face împreună cu D-voastră.

Dacă lăsând la o parte pe jandarmi şi pe subprefecţi, D-voastră

credeţi că puteţi da, afară de măsurile propuse, o executare mai bună, fie cum a propus D. Codrescu, or în alt mod, eu primesc, dar acì e locul de a vă spune, că nu pot primì dreptul comun. V'am spus pentruce s'au făcut derogări dela dreptul comun, v'am spus pentruce erau sub toate punctele de privire, și al interesului material, și al principiilor de drept, erau justificate cerinţele acelora cari cereau executare excepţională.

Dar în contra dreptului comun am și o autoritate, pe D. Kogălniceanu.

D. *A. Stolojan.* S'a schimbat boierul! (mare ilaritate).

D. *P. P. Carp.* D-lor, nu am la îndemână *Monitorul* din 1872, ca să vă dau citire unui pasagiu. Acolo, dacă nu mă înșel există următoarea frază: Dreptul comun este ruina ţăranului. Dacă voiţi dreptul comun, atunci D-v. trebue să permiteţi și executarea astfel cum o vreà dreptul comun. Dacă voiţi dreptul comun, atunci trebue să abrogaţi legislaţiunea aceea care zice: Se scutește pământul de urmărire....

Voci. A! a!

Voci. Așà este (sgomot).

D. *P. Carp.* Dreptul comun nu zice așà. Dreptul comun zice că nu se scutesc decât lucrurile acelea care sunt absolut necesare pentru îmbrăcămite, traiu și exerciţiul meseriei sau profesiunei. Pământul nu este absolut necesar; dovadă este că însuși D-v. aţi lăsat ţărani cari să nu aibă pământ (întreruperi).

Atunci dacă D-v. admiteţi, cum că sunt ţărani cari au pământ.... şi cu toate acestea pot subvenì la existenţa lor; pământul nu intră în aceà categorie de lucrări, pe care dreptul comun nu le scuteşte de urmărire. Aceasta este atât de adevărat, încât acest drept comun a fost aplicat în alte ţări, d. ex. în Bucovina și ştiţi ce a produs dreptul comun? Deposedarea ţăranului (întreruperi).

D-lor, chestiunea este prea importantă şi vă rog să nu mă întrerupeţi. Va să zică D-v. nu voiţi dreptul comun așà cum se înţelege el în principiu, ci voiţi dreptul comun, așà cum este el în legiuirile noastre, adică cu toate că daţi dreptul comun, menţineţi și scutirile de executare...

O voce. Te mai îndoieşti?

D. *P. P. Carp.* Atunci ce vă rămâne? Nu vă rămâne absolut nimic, decât să-l executaţi și să-l forţaţi să muncească, cum s'a

făcut în Bucovina, cu jandarmi şi batalioane de soldaţi: iată care e rezultatul dreptului comun ce îl cereţi (protestări, întreruperi).

Dar mai este un alt considerent, eu admit cu D-v., cum că n'am dreptate în ceeace vă spun, cum că nici interpretarea mea, a dreptului comun, nu este exactă, cum că nici exemplele ce v'am arătat din alte ţări, nu sunt hotărîtoare în materie, dar este în contra dreptului comun un argument şi mai puternic şi acela este că niciun legiuitor cu minte nu procedează în mod violent şi radical la o reformă, atunci când are aface cu deprinderi înrădăcinate, cari au devenit ca o a doua natură.

Când veţi venì D-v. cu dreptul comun. conştiinţa imediat va fi că tăiaţi creditul ce îl au ţăranii, astăzi v'am arătat încă, cum că pe credit este bazată întreagă agricultură a noastră, şi D-voastră într'o singură zi cu o trăsătură de condei, ziceţi că ceeace s'a făcut în ţara aceasta de 40 ani necontenit, să se modifice ca prin minune fără să ţineţi cont de greutăţile şi nevoile la care expuneţi pe sătean şi aceasta pentruce? Pentruca să aveţi satisfacţiunea de a face o frază frumoasă în aparenţă, care în realitate însă se va traduce în lacrimi ale sătenilor (aplauze).

Da, D-lor, când combat cu atâta înverşunare dreptul comun, aceasta nu va să zică că dreptul comun nu este idealul meu (aplauze, ilaritate).

Dar aceasta va să zică că eu voiesc treptat să ajungem acolo, eu voiesc încet, încet, să împingem, proprietari şi săteni la transformarea modului de cultură la noi în ţară, şi transformările agricole nu se fac prin revoluţiuni ca acelea ce voiţi să faceţi D-v. astăzi.

Veţi ajunge la dreptul comun, ştiţi când? Când agricultura se va face în Muntenia prin mijlocul unei asociaţiuni între ţărani şi proprietari, şi când această asociaţiune în care stă viitorul agriculturei dincoace de Milcov se va fi lăţit, când încercările ce fac unii proprietari de acì, vor devenì generale, şi când pe de altă parte ne vom deprinde în Moldova a plătì munca în momentul când se face, atunci să-mi vorbiţi de dreptul comun, că numai atunci el e posibil, el e binefăcător.

O voce. Numai prin dreptul comun putem să ajungem acolo.

D. *P. Carp.* Legea care se prezintă astăzi face ea vreun pas în senzul acestei idei? Eu cred că da. Eu cred că micşorarea dela 5 ani la 1 an a tocmelilor agricole pe bani este un pas înainte

care permite să încercăm noi deprinderi fără ca să provocăm o ruptură violentă între deprinderile de ieri și cele de mâine.

D-lor, noi în noua noastră organizațiune, și în reformele noastre, am comis marea greșeală de a nu înțelege adâncul adevăr că, nici o reformă nu este roditoare decât când e o continuare a trecutului, și dacă noi, în loc de a veni în mod teoretic să introducem în țară toate reformele ce le găseam în alte țări, fără să auzim trecutul nostru, caracterul nostru și năravurile noastre, am fi căutat treptat-treptat să îmbunătățim starea de mai înainte, vă asigur că nivelul civilizațiunei noastre ar fi mai sus, vă asigur că și din punctul de vedere material și moral, am fi ajuns mult mai departe decât suntem astăzi.

O voce. Treptat, treptat, o să vie la regulament.

D. *P. P. Carp.* Prin urmare, dacă în senzul acestor idei, legea ce ni se propune, vine, mijlocește o tranzițiune între starea actuală și țelul final, care este în Muntenia asociațiunea și în Moldova plata pe un an a muncei, eu mă pronunț pentru luarea în considerațiune, și îmi rezerv numai dreptul că la articole să fac observațiunile mele, căci eu singur nu mă împac cu toate amănuntele ei.

Un ultim cuvânt și am terminat. Legea aceasta și, aci voiu face o acuzare guvernului, nu erà o lege de partid, ci ar fi trebuit să fie o lege la care și majoritatea și minoritatea, și conservatorii și liberalii, să conlucreze.

Dacă D-voastră ați voit să reformați, nu erà niciun guvern, fie conservator, fie liberal, care să zică: că înainte de a veni cu legea o să caut să împiedic răul: pentrucă toate chestiunile acestea care eu le cred că sunt naționale, nu se pot deslegà decât prin o comună înțelegere.

Și când D. ministru de interne de atuncea a venit cu circulările acelea, care voiau să tranșeze în mod semilateral o reformă de atâta importanță.... (Dezaprobări; A! A!) unilaterală, o reformă de această importanță, cred că a fost chestiune de partid, și că a făcut un rău imens înseși legii și reformei ce vroià să propuie.

D. *C. A. Rosetti.* Cum unilaterală? Explică cuvântul acesta, ca să-l înțeleg și să pot răspunde.

D. *Al. Lahovari.* Arbitrară.

D. *C. A. Rosetti.* Nu te-am întrebat pe D-ta, onorabile domn, am întrebat pe D. Carp.

D. *Al. Lahovari.* Fac traducere pentru Cameră.

D. *C. A. Rosetti.* N'am ştiut că D. Carp e sub epitropia D-niei tale (aplauze, ilaritate).

D. *P. Carp.* In mod unilateral însemnează că înainte de a se face reforma pe calea legală, s'au făcut încercări de a se face reforma pe calea administrativă. Şi eu susţin că administraţiunea, într'un stat constituţional, nu e faptul al tutulor partidelor, ci e faptul partidului dela putere, şi când D-v. prin circulări care poate au izvorît din intenţiuni bune, aţi pus această reformă în mâinile unor oameni, cari nu aveau nici inima, nici inteligenţa D-voastră...

D. *C. A. Rosetti.* Binevoiţi a citì circulările, ca să le cunoască Camera, şi să judece pe ministrul acela.

D. *P. Carp.* Nu dau în judecată, căci n'am putere...

D. *C. A. Rosetti.* In judecata Camerii am zis. Nu acuzà numai cu vorba, arată fapte, ca să judece colegii noştri: arată circulara; căci nu este demn de D-ta, de un om onorabil ca D-ta, a acuzà fără a aduce şi probe.

D. *P. Carp.* Dacă mă întrerupeţi continuu, nu pot vorbì cu sistemul acesta.

D. *C. A. Rosetti.* Circulara, onorabile domn, arat'o. (aplauze, ilaritate).

D. *P. Carp.* Ei bine, este o circulară care zice: D-le prefect, veţi invità pe toţi primarii a nu mai întărì contracte pentru lucrări agricole pe termen mai lung de un an...

D. *C. A. Rosetti.* Nu ai citit D-ta ceeace spui acum; ţi s'a spus. Când vorbeşti dela D-ta, eşti corect: când vorbeşti după ceeace ţi se şopteşte din altă parte, nu eşti corect (aplauze)

O voce. Epitropul. (Ilaritate).

D. *C. A. Rosetti.* Acum înţeleg de ce D-nul Lahovari te-a întrerupt. (Aplauze repetite).

D. *P. Carp.* Este greu D-lor, de a discutà în asemenea condiţiuni, orcare ar fi antagonismul între stânga şi dreapta, cred că D. Rosetti prin poziţiunea sa, prin vârsta D-sale, prin trecutul său, are dreptul la respectul nostru şi sunt obligat să îi primesc întreruperile. Dar dacă voiţi serios să continuăm discuţiunea ca în toate parlamentele, atuncea permiteţi-mi să îmi sfârşesc ideia!..

D. *C. A. Rosetti.* Te respectez îndestul, dar te rog să citeşti circulara.

D. *P. Carp.* Inainte de a se cere să citesc circulările D-lui Rosetti, ar fi trebuit ca D-sa să ceară dela aceia, către care le-a

dat, să le citească, ar fi trebuit să ceară ca prefecții să le înțeleagă. Ei bine, prefecții au venit în țară cu acele circulări, au mers din comună în comună, și au zis primarilor să nu întărească contracte pentru munci agricole mai mult decât pe un an. Apelez la toți proprietarii din Moldova. Repet, D-voastră ați putut fi însuflați de cele mai bune intențiuni, dar ați încredințat lucrul în mâinile unor oameni cari nu vă pricep nici intențiunile bune, nici inima D-voastră. Purtarea prefecților a produs o atmosferă de neliniște și de îngrijire, ce a provocat întrunirea proprietarilor de la Iași, unde au fost toate partidele. Acolo au fost și D. Gr. Cozadini, și D. Mateiu Ganea și alții.

Eu dintr'aceasta n'am voit să trag altă concluziune, decât că reformele cele mari, când nu se fac pe cale de revoluțiune violentă, trebue să se facă pe cale de coînțelegere comună. Când ați voit să faceți Constituțiunea, ați făcut-o prin coînțelegere cu toate partidele. Am condamnat la început reformele prin mijlocul loviturilor de stat, le condamn și pe calea revoluționară, pentrucă nimenea nu poate garantà că o reformă făcută în asemenea condițiuni va puteà fi durabilă. Să facem deci reforma aici, unde este adunată țara legală, și în această privință îmi înțeleg rolul meu de conservator. Conservatorii dacă vor să însemneze cevà în această țară, trebue să fie cei întâiu ca să se pună în capul tutulor reformelor folositoare, dacă vor să nu aibă numai pentru dânșii poate o leacă de talent și de știință ; dacă vor să aibă și învoirea politică, ei trebue să dovedească, că nici un progres serios nu le e străin și că nici o nevoie a țărei nu-i lasă nepăsători.

D. *G. Vernescu.* D-lor deputați, mi se pare că nu este bine, când avem să discutăm o lege specială, să vorbim nici de 1864, nici de 11 Fevruarie.

Nu suntem buni judecători noi, aceia cari am figurat ori la 1864, ori la 11 Fevruarie. Hotărîre dacă este să se deà asupra acestui punct, aceà hotărîre este rezervată viitorului și aceà hotărîre se va dà nu după vorbe, ci după fapte constatate.

Așa dar să așteptăm hotărîrea, să nu ne mândrim nici unii nici alții. Numai când vom constatà urmările, consecințele fiecăreia din aceste fapte mari, numai atunci se va puteà dà o hotărîre în cunoștință de cauză ; altfel toate sunt premature. Să lăsăm dar personalitățile deoparte.

Acum, D-lor, înainte de a antamà cestiunea. voiu răspunde câteva cuvinte oratorului care m'a precedat.

D-sa a zis dela început că are un ideal — şi D-lor, eram foarte fericit când auzeam pe D. Carp zicând că are un ideal, mai cu seamă când a spus care erà idealul său, adică dreptul comun: — dar a fost foarte trist nu numai pentru noi toţi, dar mai ales pentru D-sa, când a adăugat că nu va aveà poate D-sa destulă viaţă ca să vază vreodată acel ideal: că este aşà de depărtat acel ideal, încât de abià îl vede prin o prismă întunecoasă şi că prin urmare, niciodată nu se va puteà bucurà de el. Este o nenorocire însemnată. D-lor, pentru acei cari au idealuri frumoase, şi cari nu se silesc cu un minut mai nainte să ajungă la ele.

Noi vom probà D-lui Carp, că idealul D-sale este un fapt care se impune, este o datorie pentru noi.

D-lor, ce ne-a zis D. Carp? că legea aceasta s'a impus ţărei, pentru un singur lucru: o singură cauză a concurs, pentruca această lege să se impuie ţărei. Ce erà această cauză? Cauza erà creditul care lipseà ţăranului după 1864. Ce erà ţăranul după 1864? Ţăranul aveà atunci o poziţiune mult mai bună decât înainte de 1864: erà proprietar, şi nu numai proprietar pe pământ, dar proprietar absolut pe instrumentele de muncă, ceeace lipseà cu desăvârşire marilor proprietari.

Aşà dar, ţăranul la 1864, erà în poziţiune de a face ei credit altora: iar nu de a cere credit dela alţii. Iată situaţiunea cea adevărată. Dar eu, admit că şi creditul a fost una din cauzele care au putut să aducă această lege, nu voiu zice specială, cum s'a zis până acum, dar excepţională, curat excepţională.

Mai erau însă şi alte cauze. Nu trebue să tăgăduim că ţăranul abià scăpat dintr'un fel de robie, în care fuse frământat de mulţi din noi, nu cu intenţiuni rele, ci cu intenţiuni bune: căci aţi văzut că n'am ajuns la o soluţiune bună în cestiunea rurală, decât într'un mod violent: prin urmare nu se poate tăgădui, erà o frământătură, un resimţimânt în ţară.

Iată o cauză care a putut să îngrijească pe legiuitorul înţelept şi să-l facă să alerge la o lege specială: dorinţa ce aveà ţăranul, ca să se vadă odată liberat, nu numai de muncă, dar liberat de persoanele acelea pe care le privise totdeauna ca stăpâni, ca poruncitori ai lui. Era un timp de tranziţiune. Şi iată

pentruce cred eu, că legiuitorul s'a gândit atunci să ia oarecare dispozițiuni extraordinare. astfel ca să nu sufere agricultura în țara aceasta. Merg mai departe, țăranul a avut să sufere atunci și de o foamete îngrozitoare, nu în toată țara, dar într'o parte foarte însemnată a țărei, și țăranul era silit să facă tocmeli după legea aceasta extraordinară, cu proprietarii cei mai mari.

Dar, lăsând la o' parte aceasta, întreb dela început: când s'a făcut o lege excepțională, făcutu-s'a cu cuget ca ea să rămâie pentru totdeauna?

Făcutu-s'a cu cuget ca din an în an să se înrăutățească, să se facă mai severă? Acesta să fi fost cugetul acelora cari au făcut legea? Cred că nu, și mi să pare că asupra acestui punct nimeni nu mă poate combate. Cu toate acestea am văzut din ce în ce, că această lege s'a modificat tot în rău: că ea la 1866 s'a mai înrăutățit cu desăvârșire și că astăzi, cum ea se propune, nu avem decât acelaș lucru din 1872.

Oare aceasta trebuià să fie progresiunea? Din contră, ea trebuià să fie din ce în ce mai ușoară, mai puțin derogatoare dela dreptul comun, să se apropie către dreptul comun. Dar progresiunea s'a urmat în sens contrariu. Ei bine, a cui să fie vina? Să fie cauza aceasta, cum a zis necontenit onor. D. Carp, creditul care lipseà țăranului? Nu este aceasta.

Mai înainte însă de a tratà cestiunea aceasta, trebue să răspund D-lui Carp, la alte cestiuni puse înainte de D-sa.

D-sa a zis că necontenit a avut onoarea a ne spune, că din momentul ce am înființat regatul în această țară, trebue să întemeiăm Regalitatea, s'o garantăm prin legiuri. Prin aceasta a voit să ne spună că este un fel de conexitate între această lege și înființarea regatului. Las pe D-sa să prinză firele depărtate și să găsească această conexitate: și răspund numai D-sale astfel: D-le Carp, propovăduești în pustie: nimeni, nu numai nu poate a te urmà, dar nici a te ascultà pe acest tărâm. Credeți D-voastră că se va găsì cinevà în această țară, pe la sfârșitul secolului al 19-lea, ca să primească principiile care le ați pus înainte: inalienabilitatea și indivizibilitatea eternă?

Aceasta va să zică, D-lor, liberalism? Aceasta va să zică cugetări bune pentru țărani? Nu, D-le Carp: nu vei întărì cu acest sistem nici regatul, nici clasa muncitoare. Nu trebue între muncitori să avem majoratul. Dacă credeți că veți înființà o nouă

societate pe baze mai bune cu sistemul D-v., dacă credeți că cu acest sistem poate să fie regatul întemeiat în această țară, apoi nu mă căiesc că am votat regatul. (Aplauze). De ce veniți cu legi de prin secolul al 14-lea și al 15-lea? Eu am votat regatul și voiesc regalitatea, însă aceà regalitate care este bazată pe principiile moderne, pe principiile acele care au să facă din poporul român o ființă liberă, independentă, cugetătoare și cinstită. (Aplauze).

D. *P. Buescu*. Așà înțelegem și noi regalitatea

D. *G. Vernescu*. D. Buescu mă întrerupe, zicând că așà înțelege și D-sa regalitatea, deși nu i-am făcut nici odată ofensa de a-i zice că a înțeles-o altfel. Cam târziu însă D-sa a ridicat glasul, căci a aplaudat adineaori cuvintele D-lui Carp tocmai asupra acestui punct.

D-lor, D. Carp voiește legea aceasta și o ia în considerațiune, pentrucă țăranul n'are credit și voiește să-i dea credit: pentrucă comuna rurală nu există. Teorie veche, am auzit-o susținută de unul din colegii D-lui Carp, la această tribună încă de mult: teorie care și-a făcut timpul de atunci. Născută numai, a trebuit să moară, îndată ce s'a ivit la lumină a și dispărut.

Cum, D-lor? Fiindcă comunele noastre rurale încă nu sunt într'o stare destul de înflorită, și fiindcă oamenii nu sunt încă ajunși să-și desvolte activitatea vieței lor cu independență ca în alte țări; fiindcă nu avem cu desăvârșire toate aceste elemente, voiește D-sa să tăgăduiască că există comuna rurală? Dar atunci tăgădueşte că există un popor în această țară; și atunci de ce voiți să mai faceți această lege? (aplauze).

D. Carp voiește să dea credit țăranului: însă cu ce preț? Degradând și umilind pe cetățeanul pe care D-sa îl iubește: introducând în lege execuțiunea personală.

D-sa dă credit țăranului, numai dacă el va puteà fi adus la ogor de gât, adus de primar sau de vătășei, și nu numai de vătășei, dar iarăși de jandarmi în virtutea acestei legi, care s'a prezentat: căci când un conflict s'ar întâmplà între țărani și vătășeii care s'au dus să-l aducă la ogor, neapărat că va interveni jandarmul. Cu acest preț, executându-l personal, voiești D-ta, D-le Carp, să dai credit țăranului? Dar aceasta nu se poate admite.

D. Carp a zis că ia în considerațiune această lege pentru două cuvinte: întâiu, ca să mărginească în Moldova termenul

muncilor agricole la un an, şi al doilea, ca să se bucure de execuţiunea care se găseşte în legea excepţională a tocmelilor agricole.

Eu v'am judecat: sistemul este condamnat dela început. Dacă numai pentru aceste cuvinte voiţi această lege, apoi atunci nu voiţi nici bine pentru ţărani, nici bine pentru guvernul acestei ţări, nici bine pentru proprietari.

Dar oare, D-lor, ţăranul este aşà fără credit, cum ziceţi D-v.? Am spus dela început că ţăranul este proprietar la D-v., în Moldova ca şi aci, dar nu proprietar mare cum suntem noi. Să vedem acum situaţiunile respective, şi să luăm aceste situaţiuni dela 1864. Aş întrebà pe proprietarii mari dela 1864, aveau ei mare credit atunci când au rămas fără braţe, fără instrumentul necesar pentru exploatarea pământului. Dovadă că nu aveau credit sunt faptele că s'au sărăcit şi proprietarii.

Se poate să fie şi alte cauze inerente acelei stări de lucruri, iar nu numai aceasta; dar nu se poate tăgădui că proprietarii se găsiau atunci nu cu credit mare; şi precum aveà nevoie proprietarul mic, ca să recurgă la altcinevà de a-i dà oarecare mijloace spre a face o exploatațiune mai întinsă, aşà şi proprietarul mare, aveà nevoie să ia bani, şi luà bani cu dobânzi mari ca să exploateze proprietatea sa. Diferenţa între proprietarul mare şi cel mic, erà că ţăranul aveà tot ce-i trebuià pentru ca să exploateze micul său ogor pentru hrană, aveà braţele sale viguroase, aveà şi instrumente, aveà şi un pământ care este al lui; iar proprietarul care nu aveà nici braţele acele viguroase, nu aveà nici instrumente, nu aveà nici capitalul bănesc, nici cel intelectual, pentru că pe atunci agricultura nu erà bine cunoscută, nici în Moldova şi mai puţin aici.

Iată dar situaţiunile respective; nu trebue să ne facem iluziuni. Orcum ar fi însă, eu zic că nu cu preţul robiei, cu preţul execuţiunei personale ţăranul trebue să dobândească credit. Oare D-v. cu toţii, în patriotismul D-v. luminat, cu cunoştiinţele ce aveţi, nu veţi puteà găsì un alt mijloc din care să daţi un credit ţăranului? Nu puteţi D-v. să creaţi instituţiuni de acelea unde ţăranul să poată găsì credit mai eftin decât îl poate dà proprietarul, şi fără execuţiuni personale? N'ar trebuì oare ca liberalii şi nu ca liberali, dar ca oameni care ne iubim ţara, să dăm ţăranului creditul care-i lipseşte? Cred că da; şi numai aşà vom puteà ajunge să vedem pe ţărani bucurându-se cu desăvârşire de

munca lor. Nu cred eu că cu acest credit scump pe care i-l dați, și cu execuțiunea personală, veți aduce în stare de înflorire pe țăran. Apoi D-lor, oare nu s'a aplicat această lege dela 1866 până la 1872 și înflorit-a întrucevà soarta țăranului? Făcutu-s'a poziţiunea sa mai bună cu aplicaţiunea legei aceştia? Dar cel puțin proprietarii mari și mici se găsesc oare în o stare mai bună azi? Nu: toţi au pierdut în toate părţile, creditul este sleit, munca sleită, deşi s'a uzat de execuţiunea personală, de un mijloc barbar, nelogic, nelegal, și cu totul neasemănat cu ceeace fac statele civilizate în cestiuni de asemenea natură. Și azi tot pe calea aceea cereţi să mergem? Ei bine, eu zic nu: legea aceasta și-a făcut timpul.

Care este deosebirea între D. Carp și noi? D. Carp gândește că legea aceasta tot mai are timp să meargă încă cinci, zece, sau cincisprezece ani.

Eu însă, zic că și-a făcut timpul, și că salturile mortale de care vorbià D. Carp nu însemnează alt nimic, decât să stăm pe loc, să nu facem un pas înainte. (aplauze).

Iată la ce ne duc salturile mortale preconizate de D. Carp. Prin aceste salturi mortale, dela 1866 pânăla 1872, au nu s'a mai deprins țăranul cu munca? oare nu a învăţat încă ce este bine pentru dânsul, și cum trebue să se asocieze cu proprietarul mare, ca ceeace se va face să fie spre binele comun? Credeţi D-v că țăranul nu înțelege situaţiunea sa? Și dacă sunt ici și colo învoeli grele, credeți că acestea sunt din nepriceperea țăranului? Nu! ci din nevoie, fiindcă nu are credit. Când va aveà însă credit, fiți siguri că el va ști să șează cu noi pe acelaș picior de egalitate.

Afirm în conştiinţă că decâteori am vorbit cu un țăran pentru munca pământului, am găsit că eu sunt inferior lui: că el cunoaște mai bine decât mine munca pământului, și că el numai forțat, din lipsa de credit, a putut să consimţă la învoeli care erau apăsătoare pentru dânsul; și poate că acele învoeli apăsătoare nu erau făcute de bunăvoie și din inimă de proprietar, dar fiindcă și proprietarul cu condiţiuni apăsătoare dobândia mijloace de credit proprietarilor mari și mici, și situaţiunea va fi scăpată și nu veţi mai aveà trebuinţă de legi excepţionale.

Aceste aveam de zis onor. D. Carp.

Acum voiu zice câtevà cuvinte și în privința legei de față.

Ceeace m'a întristat când s'a prezentat această lege, a fost un lucru principal. M'am întrebat: care au fost preocupările, care au fost închietudinile, într'un cuvânt care a fost spiritul acelor cari au prezentat acest proiect de lege?

Se crede, după o teorie cunoscută în Europa, teoria socialiştilor, se crede că există un antagonism de moarte între capital şi muncă, că este o opoziţiune şi o luptă vecinică între capital şi muncă. Sunt oameni foarte învăţaţi cari susţin aceasta, şi mi se pare că şi acei cari au făcut acest proiect de lege, au fost inspiraţi tot de această idee. Din norocire însă, sunt şi alţi oameni tot aşa de învăţaţi, economişti necunoscuţi, cari spun că între capital şi muncă este o comunitate de interese: că capitalul şi munca pot să trăiască foarte bine împreună: că capitalul şi munca trebue să se ajute împreună: că între capital şi muncă trebue să existe o armonie; în fine. capitalul şi munca armonizate între dânsele, dau ca rezultat final prosperitatea tutulor şi lipsa de plângeri din orce parte.

Iată D-lor, ce zic economiştii cei adevăraţi; şi eu cred că ar trebuì să ne punem pe tărâmul acestora, pentru a rezolvà o cestiune socială. Dacă vom venì cu prevenţiuni, atunci nu vom mai alege nimic din această lege, cum nu am ales nimic cu legile care au precedat-o. Fără efect va fi această lege şi fără de roade atât pentru ţăran, cât şi pentru proprietarul cel mare. Şi pentru ce zic aceasta? Pentrucă citind această lege dela început şi până la sfârşit, am văzut'o plină de prevenţiuni în contra proprietarilor mari; am văzut'o plină de dispoziţiuni nedrepte câte odată, şi alteori derogatorii dela dreptul comun. Iată de ce cred eu că această lege n'a fost bine inspirată. Incă odată, între proprietarul mare şi între proprietarul mic, trebue să fie armonie, şi ca să fie armonie, trebue ca interesele lor să fie bine combinate, trebue să fie încredere reciprocă, şi egalitate înaintea legei. Când însă legea se aplică într'un mod neegal, când convenţiunile le facem noi de-a dreptul d'aici, în loc să le facă ei singuri, atunci fiţi siguri că armonia nu va existà, că va fi încă o stare nenorocită pentru 5, 10 şi 15 ani, şi atunci poate vom sosì iar acì unde suntem azi. adică să vorbim despre obligaţiunile ce trebue să aibă proprietatea către ţărani.

D-lor, las la o parte micile observaţiuni ce aşi puteà să fac asupra unor articole, căci acelea sunt cestiuni de detaliu, şi să

pot face, când se va discutà legea pe articole, şi voi vorbì numai de dispoziţiunile principale, între care găsesc mai întâi pe aceasta :

„Din zilele de muncă ale săptămânei, două rămân pe seama muncitorilor agricoli pentru propriile lor lucrări, neputându-le angajà în nici un mod către cei de al doilea.

D-lor, oare este dator ţăranul să lucreze cuivà azi? Este vre-o zi, vre-o oră a ţăranului angajată către cinevà? Şi în virtutea cărei legi? Această dispoziţiune ar fi bună sub Regulamentul Organic; această dispoziţiune ar fi avut loc, când ţăranii ar fi fost datori să facă oare-care zile de muncă silită: dar azi, repet, este el oare dator să facă cuivà vre-o muncă? Nu.

Apoi dacă nu e dator să facă muncă nimenui, nu este oare a tentà, a atacà libertatea voinţei sale şi a convenţiunilor ce ar voì să încheiă, când zicem prin lege că două zile cel puţin pe săptămână vor rămâneà pe seama ţăranului, că adică el nu le va puteà angajà? Nu este aceasta un atac adus libertăţei sale? Datu'şi-a socoteala legiuitorul când a vorbit astfel despre ceeace face? Oare toţi locuitorii au munci agricole? Binevoiţi, D-lor, a răspunde la aceasta. Unii nu au de loc munci agricole. Ce însemnează dar dispoziţiunea că ei două zile ale săptămânei nu le pot angajà nimenui? Oare mai faceţi două sărbători pe săptămână? Sunt aceste două zile de odihnă, pe care le dă Camera şi guvernul liberal din graţie, ţăranului? Dacă ţăranul are şi el munca sa de făcut, oare în toate săptămânile poate aveà trebuinţă de acele două zile? Pentruce dela început prejudecaţi această cestiune, pentruce voiţi ca el să piardă două zile pe fiecare săptămână? Sunt săptămâni unde ţăranul nu are trebuinţă de nici o zi pe seama sa, de ce dar îl opriţi D-v. ca să angajeze acele două zile şi la alţii? Unde este dar raţiunea acestui articol?

D-lor, ţăranul ştie bine, când i se angajază munca sa, cum are să se îndeplinească un angajament luat. Ţăranul ştie că atunci, când marele proprietar ese la seceră, dânsul nu are de seceră, pentrucă grâul său nu este încă copt; că atunci când este chemat la arătură, nu are încă trebuinţă de arat la dânsul, pentru că el ară mai târziu, după ce îşi liberează porumbiştele, şi aşà mai departe (întreruperi).

Ceeace mă supără pe mine, nu este că se ia proprietarului acele două zile, pentruce propriătarul nu are drept la nici o zi

de muncă a țăranului, dar că se pune o piedică acestuia de a'și angajà munca sa când va voi și unde va voi.

Vă întreb este oare drept să loviți în interesele omului, în libertatea muncei ?

Dar credeți oare că țăranul va ascultà de dispozițiunile luate de D-voastră : că dacă primarul, căci ați admis ca principiu salutar ca toate angajamentele agricole să fie făcute de primar, că dacă primarul D-voastră nu va voì să'i legalizeze angajamentul, el nu se va angajà verbal? (sgomot, întreruperi).

Inţeleg că voiți să protejați pe țărani. Dar nu este de ajuns ca cinevà să voiască a protege, mai trebue și să știe a protege, să vadă ce sacrificii face în privința principiilor, și numai dacă această protecțiune dă un folos, o utilitate însemnată, să facă un asemenea sacrificiu. Trec de la acest articol la un altul care derogă asemenea dela dreptul comun fără niciun folos.

„Lucrătorii agricoli însă pot încheià contracte agricole și în altă comună, sub condițiune de a prezentà un certificat dela primarul domiciliului său, că nu are contractată o asemenea lucrare în comuna sa, sau că s'a angajat numai pentru o parte din munca ce poate executà".

Iată, D-lor, un articol care are să împiedice și pe muncitor în munca sa, are să împiedice și pe proprietar în interesele sale.

Cine este, D-lor, apreciatorul cât poate să muncească țăranul? Primarul D-voastră care dă certificatul? D-voastră ziceți că în certificat trebue să se cuprinză dacă are munca angajată pe cât poate numai să muncească. Veți vedeà din primari, oameni simpli, dar și unii de rea credință, căci pot să aibă ură în privința unui țăran, dând certificate că cutare țăran are muncă angajată în comuna sa, și că nu poate să muncească mai mult. Aceasta este omorîrea libertăței omului și a convențiunei. Dar este mai mult decât aceasta. Din redacțiunea acestui articol s'ar păreà, și aceasta o fac cu ezitațiune, că dacă țăranul are angajată o lucrare de o natură oarecare numai poate contractà o lucrare de asemenea natură.

Aceasta o zic sub toată rezerva. Pentru ceailaltă însă, afirm în mod pozitiv, fiindcă totul depinde de arbitriul primarului. Primarul prin certificatul ce-l dă, poate să zică că omul nu se mai poate angajà.

Ei bine, nu pot lăsà această armă teribilă în mâna adminis-

traţiunei. (întreruperi). Deaceea ziceam că această lege este făcută cu prevenţiuni: că această lege, prin aplicaţiunea sa, declară un rezbel teribil între capital şi muncă.

Oare dacă ţăranul a contractat un lucru oarecare, în comuna sa, nu poate să mai lucreze asemenea lucru şi într'altă comună? Ce condiţiune nenorocită este aceasta? Cine a conceput-o? Care sunt ideile cari au inspirat astfel de concepţiuni monstruoase? Protecţiunea ţăranului, ori împiedicarea lui de a munci, de a ajunge la bunul traiu?

Trec înainte, D-lor.

„Primarul şi scriitorii comunei cari vor legalizà tocmeli de lucrări agricole ale unor locuitori din altă comună, fără certificatul prevăzut la articolul 7, vor fi supuşi la o amendă de 50 până la 100 lei în folosul comunei, şi persoana vătămată rămâne în drept a cere despăgubire pe cale ordinară, pentru prejudiciul ce ar suferi din faptul primarului şi al scriitorului“.

„Sunt de drept nule, îndată ce ar aduce vătămare unei a treia persoane învoelile ce s'au făcut cu locuitorii din altă comună, fără să fi înfăţişat certificatul prevăzut la art. 7“.

Nu înţeleg, D-lor, de loc acest articol. Ce fel? locuitorii vin din altă comună şi se tocmesc cu mine, fără a aveà certificat. Admit că ştiam chiar, că nu puteam să'i tocmesc de cât cu certificat. Dar pentruce în cazul când locuitorii nu vor puteà să îşi execute tocmeala, nu se dă nici o despăgubire nimănui; şi când aceşti locuitori vor aveà certificat, legea zice că primarul şi scriitorul care a liberat certificatul, să dea despăgubire părţei vătămate. Care este partea vătămată? aceea care e de rea credinţă, care a contractat contra legei D-v. Pentruce această dispoziţiune? Neapărat ea este în favoarea proprietarilor, dar tocmai aceasta vă arată D-v. cu câtă uşurinţă, dacă îmi este permis acest cuvânt, s'a lucrat această lege.

Dar legea dispune că tocmelile nu se fac de cât în vederea certificatului dintr'o comună în alta, apoi este drept să decideţi a se da despăgubiri aceluia care a contractat contra legei, când este vinovat şi el, şi primarul, şi scriitorul, de şi eu aş fi înţeles să le puneţi şi osânda chiar, dacă voiţi să mergeţi mai departe, şi dacă merită o osândă; dar ca să supuneţi pe primar şi pe scriitor la despăgubire, către acela care a contractat contra legei,

aceasta nu este conform nici cu dreptul comun, nici cu principiile cele mai elementare de drept.

D. N. *Constantinescu.* Am explicat aceasta în raport.

D. *G. Vernescu.* Nu mă ocup de raportul D-tale. D. Kogălniceanu v'a caracterizat raportul şi nu voiu să rup nici un laur din cele ce a pus pe capul D-v. Dar fiindcă este vorba de articole de lege, şi fiindcă legea de faţă are să se aplice în ţara întreagă, permiteţi-mi să fiu mai scrupulos şi să nu mă ţin numai de frazeologii şi literatură, şi să văd care este adevăratul sens al articolului.

Cine este vinovatul, şi cum se poate şti dacă primarul a fost de rea credinţă? Care este limita despăgubirei, şi pentru ca să se dea drept, ca înaintea justiţiei partea care a contractat să aibă drept să se despăgubească dela primar şi scriitor? Vedeţi dar că şi acest articol, daca nu este făcut pentru alte scopuri, dovedeşte însă că nu este făcut cu multă pricepere. Dar, D-lor, vă ziceam adineaori că pe lângă că contractele nu se pot face de cât cu voia primarului, dar mai puneţi încă şi alte restricţiuni, şi iată ce zice art. 10:

„In caz când unul sau mai mulţi locuitori voiesc să legalizeze contracte pentru lucrări agricole, acela cu care ei contractează este îndatorat să le ceară un certificat din partea primăriei că nu s'au învoit cu altul, sau că s'au învoit pentru o parte numai din munca ce poate executà".

Vedeţi, aceaşi idee urmărită şi în acest articol.

Aşi voì să înţeleg acest aliniat din urmă, care zice:

„In caz când, prin convenţiune legalizată, un exploatator de rea credinţă va sustrage pe locuitori dela munca lor, dejà angajaţi prin contract legalizat, va fi răspunzător către cel interesat, de pagubele ce i s'ar cauzà din această sustragere."

Binevoiţi a-mi explicà ce însemnează acest articol.

O voce. Este clar.

D. *G. Vernescu.* Eu, D-lor, toată observaţiunea ce pot să fac în privinţa acestui articol, este că nu zice nimic, afară numai de nu vor fi aci greşeli de tipar, şi aşi voì să se îndrepteze acele greşeli, ca să putem şti ceeace este în el, sau altfel v'aşi rugà să-mi spuneţi D-v. ce se înţelege prin aceste cuvinte.

Iată, D-lor, şi art. 12:

„Sumele datorate pentru muncă nu pot fi reţinute pentru vre-o altă datorie.“

Aceiaşi idee: aici încă un articol derogator dela dreptul comun, şi care nu purcede decât tot din ideea că este luptă între proprietari şi ţărani. Să ne punem în ipoteză că eu, arendaşul, datorez o sumă de 15 sau 20 de lei pentru un pogon de arătură sau de seceră, ce mi s'a făcut după legea tocmelilor agricole; în acelaşi timp însă, eu am dat bani acelui muncitor ca să 'şi cumpere o vacă, sau să 'şi cumpere hrană, cu îndatorire ca să 'mi întoarcă într'un termen oarecare suma lichită, sumă nesupusă la nici o contestaţie. Cum D-lor? Eu trebue să plătesc aceiace sunt dator, iar săteanul să nu fie obligat a'mi plătì mie cu ceeace are să ia de la mine, adică să compensez ceeace am să dau eu ţăranului, cu ceeace are să'mi dea el mie? Apoi nu vedeţi că aceasta este o derogare dela dreptul comun? Unde este dreptatea acestei dispoziţiuni? Nu vedeţi că cu acest sistem nu se pot stabilì nici odată relaţiuni bune între proprietari şi muncitori? Aceste relaţiuni nu pot fi stabilite de cât atunci când legea va conţine dispoziţiuni drepte şi echitabile şi pentru o parte şi pentru alta. Cu ce inimă voiu mai da eu ţăranului bani, când ştiu că ceeace 'i-am dat, nu mai pot să iau dela dânsul prin compensaţiunea sumelor ce îi datorez, dar că el are dreptul să ia dela mine tot ceeace i se cuvine fără să 'şi plătească însă datoriile sale.

Nu vedeţi că altfel fiind, ţăranul nu are să mai fie înlesnit niciodată: Nu vedeţi că aceasta nu e nici chiar moral? nu vedeţi că este o derogare la dreptul comun, fără a fi cel puţin în avantajul ţăranului (întreruperi)?

Iată, D-lor, ce conţine articolul 15:

„Părţile se pot tocmì şi pot încheià contracte de lucrări agricole, în tot intervalul dela 1 August şi până la 1 Martie următor, pentru lucrări de executat în anii agricoli cari urmează.“

Pentruce această derogare la libertatea convenţiunilor? Cum în 8 luni de zile ale anului pot să închee un contract pentru lucrări agricole, iar în celelalte 4 luni ale anului nu pot face această contractare? Pentruce aceasta, D-lor? Care este cuvântul, că să nu poată face în 4 luni ale anului aceste tocmeli?

Trecem mai la vale:

„Aceste contracte însă nu au putere legală, decât din momentul când au fost legalizate de autoritatea comunală respectivă“.

„Orice tocmeală încheiată mai înainte de 1 August, sau pentru alţi ani de cât acela ce urmează imediat, nu poate fi legalizată, nici înregistrată de autoritatea comunală“.

Iată şi sancţiunea. Ai făcut în luna lui Iulie tocmeala, nu se poate legalizà, nici nu are tărie. Pentruce această derogaţiune la dreptul comun, fără vre-un avantagiu nici pentru ţăran, nici pentru proprietar? De ce să nu ne lăsaţi timpul liber în cursul anului, când putem să ne înţelegem? D-voastră ziceţi că nu putem face învoeli decât dela August până la Martie: dară până la Noemvrie suntem ocupaţi cu munca câmpului, şi de la Noembrie până la Martie cu dare de socoteli. Ei bine, această este un sistem, şi nu aşi combate acest articol, dacă n'aşi vedeà în el tendinţa generală care predomină această lege. D-voastră care sunteţi cu pacea, cu armonia, astfel voiţi s'o întemeiaţi? Dar astfel aduceţi numai ură între noi: băgaţi vrajbă şi aţâţaţi ura în inima locuitorului care altfel puteà să iubească pe proprietar. D-v. băgaţi în inima lui germenele duşmăniei, pentrucă-i spuneţi prin legea D-voastră că proprietarul este vrăjmaşul lui.

Or, nu se face aşà pacea: nu lucrează aşà un legiuitor înţelept; nu se declară aşà o clasă întreagă într'o ţară.

Nu este prudent să se facă aşà într'o lege. Iată de ce vorbesc de toate acestea; altmintrelea n'aşi vorbì de loc.

Mai găsim acì un articol care cred că este aşà de lipsit de redacţiune, căci altfel nu se poate înţelege. Ascultaţi, D-lor.

„Orice răsături sau adăugiri peste rânduri, ruperi ori schimbări de cuvinte, de numere, ori de nume proprii dintr'un registru, vor fi urmărite şi pedepsite numai în caz de reclamaţiuni, conform codului penal“.

D. *B. Iepurescu.* Asta e rău.

D. *G. Vernescu.* Eu înţeleg că a voit să se zică că se pedepseşte acela care a făcut răsătura; dar articolul e rău redactat; şi aceasta denotă că legea a fost făcută cu precipitare.

Art. 22 zice:

„Nu se poate preface în contractări de muncă agricolă nicì o datorie, care provine din daraveri streine de lucrări agricole prevăzute în această lege.

Aşi vreà să ştiu în ce spirit s'a făcut această dispoziţiune? Iată un exemplu: am să iau 50 lei de la un locuitor; el n'are să'mi dea aceşti bani: vine şi se tocmeşte să'mi facă arătură.

D-voastră ziceți că nu se poate face învoială asupra banilor acestora, căci sunt streini de lucrarea agriculturei. Ați cugetat îndestul la aceasta? Cum, D-lor, scot bani din buzunar și îi dau omului pentru ca să'mi lucreze un pogon: el nu'l lucrează nici de jumătate, și din împrejurări independente de voința proprietarului, ei bine, să nu mai aibă dreptul proprietarul a-i cere ca să'i facă sau muncă sau să'i înapoieze echivalentul? Ce sunt aceste prezumțiuni? Mă opresc de a califică lucrul. Mă țin de cuvântul afirmat la început, că este un nenorocit spirit care voiește să vâre între proprietarul mare și proprietarul mic rezbel de moarte. Dacă aceasta ar fi realitate, nu se cuvine ca noi să confirmăm acest spirit de vrajbă prin o lege, ci din toate puterile noastre să ne silim a face să dispară acest spirit dintre noi. Așà lucrează oamenii care 'și iubesc țara.

Trec înainte. „Pentru rămășițele de muncă, lucrătorii se pot învoì a le executà în anul viitor sau a le plătì în bani".

Cum, D-lor? Muncitorul se angajază să-mi facă munca permisă de lege anul acesta, dar nu mi-o face. In anul viitor nu mai poate el să mi-o facă? Dar unde vă e dreptatea? Dar e simțul comun măcar acì? Ce fel! Dacă nu a făcut-o, și asta din cauza sa, numai pentrucă nu a făcut-o, s'a desființat tocmeala?

Un om s'a tocmit să-mi facă un pogon: mi l-a făcut pe jumătate: restul muncei să nu mi-l facă la anul viitor?

Ce sunt toate acestea? Ce sunt acești paria de proprietari mari? Eu voiu, D-lor, ca înaintea sfintei legi să fie egalitate. Numai așà o lege poate să fie morală și toată lumea să se supuie la dânsa. Când o lege conține în sine nedreptatea, bine face acela care se revoltă în contra ei. Cum? Nu este în drept acela care contractează cu cinevà, să ceară dela justiția D-voastră egalitate înaitea legei?

„Plata se va regulà după prețul muncei prevăzut în contract, iar în lipsă de aceasta, după prețul curent, în timpul când erà să se facă munca".

Iată iarăș un lucru nedrept. Va să zică, nu numai că trebue să îl tocmească din nou, dar dacă nu l'a tocmit din nou, plata pentru rămășițe să fie cea după contract. Dar, cine v'a spus că în 1881 și în 1882 tot într'un fel se plătește pogonul de arătură? De ce voiți să dați dreptul proprietarilor să zică că sunt persecutați, că aceia cari sunt azi majoritate și la putere, nu au inimă

pentru proprietarii cei mari? Vedeţi dar, D-le Cantili, că aveam dreptate când ziceam că şi noua tocmeală pentru rămăşiţe să meargă înaintea primarului, care să citească înscrisul din cuvânt în cuvânt părţilor şi să facă în legalizare, menţiune despre aceasta, şi încă şi atunci să nu punem destulă credinţă că ţăranul nu este îndatorat. Toate aceste articole, o repet încă odată, sunt eşite dintr'un spirit de prevenţiune în contra marilor proprietari.

Trec înainte, D-lor.

„Tarifele astfel întocmite, se vor publicà prin *Monitorul Oficial* şi prin orce alte mijloace locale, şi vor stà afişate în cancelariile comunale respective în tot cursul anului viitor“.

D-lor, este ciudat lucru. Or că eu nu înţeleg bine, or că nu şi-au dat bine seama aceia cari au făcut legea. Propuneţi să se facă tarife de către consiliile judeţene, ajutate de comiţiile agricole. Să facă tarifele, când? Când se adună întâiaoară consiliul judeţean, adică, dacă nu mă înşel la Octomvrie. Atuncea comiţiul să facă mercurialele preţurilor în diferite epoce ale anului, pentru zile şi celelalte, şi pentru diferitele regiuni ale ţărei, şi să le afişeze, ca să servească pentru anul viitor.

Aşà, când în anul viitor nu se va face o muncă, să alerge la tarife pentru a calculà despăgubirea. Drept e aceasta? Ce fel? D-voastră care nu stiţi cum are să fie campania anului viitor, căci sunteţi în Octomvrie, şi campania muncei are să înceapă în Aprilie, fixaţi dinainte la 4 epoce ale anului şi în toate zonele, cât are să fie munca anului viitor? Dar bune consilii judeţene aveţi; prevăzătoare sunt ele şi bine inspirate; nu se mai pot găsì în eroare, în erori de acelea cari pot să scadă averea unui om. Vedeţi dar că nu este bine să faceţi legi de asemenea natură.

Eu voiesc stabilitatea şi să nu fie nimeni surprins; dar găsiţi mijlocul, căci acesta nu este cel drept.

Trec înainte. Art. 26 zice:

„Executarea contractelor pentru lucrări agricole se face de către primarul local şi ajutoarele sale.

„Aceştia prin mijloacele executive de care dispun, vor aduce pe datornic la lucrul pentru care s'a tocmit.“

Ei bine, D-lor, iată ce daţi marilor proprietari pentru creditul, cum zicea D. Carp, ce marii proprietari dau ţăranului, daţi execuţia personală şi D. Carp, care vede de multe ori mai mult

decât este scris, n'a văzut ce este scris în acest articol. Vă rog, D-lor, să daţi atenţiune căci este cel mai important.

Acest articol zice: „prin mijloacele de execuţiune de care dispune."

Scurt şi cuprinzător. D. Carp care vreà să facă salturi mortale, zice că am făcut o tranziţiune dela legea din 1872 la legea aceasta, pentrucă în legea din 1872 se prevedeà care sunt mijloacele de execuţiune, şi între mijloacele de execuţiune erà şi dorobanţul, şi D-sa ziceà că am scăpat pe ţăran de dorobanţ; iată un mare progres asupra legei din 1872: de aceea dar, votează D-sa această lege.

Ei! ia să vedem, D-lor, aşà este? Eu nu sunt pentru legea din 1872, dar aceà lege aveà un merit, căci spuneà la toţi: iată mijloacele cu care am să executez: pe când legea aceasta,—nu vreau să zic cuvântul, nu vreau să calific—dar ne mistifică, nu spune care sunt mijloacele de execuţiune; zice numai primarul. Apoi care sunt mijloacele primarului de execuţiune? Binevoiţi a le spune, căci în lege nu sunt bine determinate. Ziceţi numai prin mijloacele de care dispune. Aş vreà să ştiu când aţi zis cuvântul *să'l ducă la lucru*, aţi înţeles *forţa, luarea de gât?* Ce înţelegeţi prin mijloacele de care dispune? Aţi înţeles mijloacele locale? Vătăşelul, consilierii şi celelalte? Or aţi înţeles toate mijloacele de care ar puteà să dispună o autoritate publică, când cineva se împotriveşte a se supune unui ordin al său? Oare primarul nu poate să se adreseze, ca să facă să se execute o prescripţiune a legei, nu poate oare să se adreseze şi la forţa publică?

Voci. Nu.

D. *G. Vernescu.* Daţi-mi voie. D-v. ziceţi *nu*, eu înţeleg *da*. Eu nu vreau să se ascunză nimic, vreau să se zică într'un mod pozitiv, care sunt mijloacele de execuţie ale primarului. Dacă am admite, D-le Marghiloman, cum ziceţi D-v. că înţelegeţi numai vătăşelul şi consilierii...

D. *I. Marghiloman.* Aceasta o înţelegem toţi, curat numai aceasta.

D. *G. Vernescu.* Daţi-mi voie, mi se pare că ceeace înţelegeţi este necurat.

D. *N. Nicorescu.* Aţi copiat cuvintele după legea actuală.

D. *I. Marghiloman.* Conjur pe toţi membri din comitet, să spună dacă cu toţii n'am înţeles numai pe consilieri şi vătăşei.

D. *G. Vernescu.* Admit că aşà s'a hotărît în comitetul delegaţilor, cum zice D. Marghiloman, dar atunci spun că nu este destul atât: ar fi trebuit comitetul să specifice aceste mijloace, ca să ştie lumea la ce să se aştepte. Dar eu prevăd un lucru, şi deaceea am zis că este lucru necurat, că avem să mergem iarăş la jandarm, şi iată cazul: vătăşelul se duce să aducă pe un locuitor fără voia lui,—şi aceasta este o adevărată execuţiune a persoanei—fără voia lui la muncă; locuitorul se împotriveşte, ce face vătăşelul? Singur nu poate să îl ia; mai vine cu un ajutor şi voieşte să înhaţe pe ţăran să-l ducă. Ţăranul este mai forte, este în casa lui şi dispune de mijloace de împotrivire; se poate însă ca vătăşelul să înhaţe mai bine pe locuitor de păr sau de urechi şi el să răspunză tot cu acel sistem. Mai întreb încă: când locuitorul s'ar împotrivì, chiar când primarul s'ar duce la el, ce ar fi în drept primarul să facă? Nu ar fi în drept să cheme forţa publică?

Voci. Nu este aşà.

D. *G. Vernescu.* Acì este un delict comis contra primarului, o violaţiune făcută contra primarului, care trebue înfrânată într'un stat regulat. Iată la ce dă loc această lege excepţională, ce voiţi să faceţi D-v., la conflicte....

Voci. Nu este aşà.

D. *Vernescu.* Unii zic că nu este aşà. Imi închipuiesc că primarul singur a venit să ridice pe un om tare, căci un locuitor poate fi mai tare decât primarul, cu toată tăria ce are el ca autoritate, şi înhaţă pe acel primar, îl tăvăleşte prin noroi, îl bate cum se cade. Cum protejaţi D-v. pe acel primar, când îl trimiteţi să execute legile? Il lăsaţi oare să îl bată şi nu luaţi nici o măsură contra acelor cari sunt rebeli legei şi bat pe funcţionarii publici? Se poate aceasta într'un stat regulat, într'un stat organizat?

Prin urmare, trebue să ziceţi că toţi se supun legei, şi când nu se supun, se execută cu forţa publică. Iată pentruce nu voiu să primesc în favoarea nimănui, execuţiunea personală. Lăsaţi-ne dar să ne învoim de bună voie, şi astfel locuitorul va ştì că atunci când e plătit, va lucrà şi nu va aveà să fie luat de gât la muncă Vă lăudaţi că faceţi un progres dela ceeace erà până acum. Dar aceasta este o simplă declaraţiune ce faceţi, iar ceeace este ade-

vărat e că puteţi să-l luaţi de gât, dar niciodată nu-l puteţi silì să sape locul lui.

Acest articol va arătà în faţa lumei că D-v., majoritatea liberală, aţi introdus execuţiunea personală în modul cel mai barbar. N'aţi modificat nimic din legea dela 72.

Din momentul ce permiteţi ca un om să se ia de gât, să se ducă la lan, n'aţi făcut niciun pas înainte. Când se va duce forţa publică ca să-l execute, el nu se va împotrivì şi va merge fără ca să fie maltatratat; dar când se va duce un vătăşel şi un consilier, atunci veţi întrebuinţà mijloace barbare, îl veţi duce de gât târîş prin mijlocul satului. Ei bine, eu nu pot primi acestă situaţiune.

D. *B. Iepurescu.* Paragraful următor rezolvă această chestiune.

D, *G. Vernescu.* D-le nou venit în Cameră, binevoieşte când faci recomandaţiune altora, cari au îmbătrânit în Camera aceasta şi cari ştiu să citească....

D. *B. Iepurescu.* Aţi acuzat majoritatea că patronează execuţiunea; prin urmare, sunt în drept să cer citirea paragrafului.

D. *G. Vernescu.* Nefericită majoritatea aceia, care pentru fiecare cuvânt ce veţi pronunţà, se va sculà să vă ia sub protecţiunea şi sub aripele ei (aplauze).

D. *B. Iepurescu.* Nu mă vei luà D-ta niciodată.

D. *G. Vernescu.* Nici nu încerc. (ilaritate).

Acum, D-lor, pentrucà să dau satisfacţiune celui ce m'a întrerupt, voi citi ca să vadă că sunt două cazuri deosebite.

Iată ce zice aliniatul I, dela art. 16, „Aceştia (adică primarul şi ajutoarele sale) prin mijloacele executive de care dispun, vor aduce pe datornic la lucrul pentru care s'a tocmit.“

Va să zică până aci este vorba de cazul când ţăranul se împotriveşte de a se duce la lucru. Dar acum vine cazul celălalt, când el, după ce a fost dus la lucru, se împotriveşte de a lucrà, şi iată cum continuă acel aliniat:

„Când lucrătorul se va împotrivì, reclamantul poate, prin concursul primarului şi în fiinţa unui consilier comunal, să tocmească pentru săvârşirea lucrărei alţi muncitori, după preţurile curente, în socoteala muncitorului nesupus.“

Va să zică când un ţăran este dator să lucreze şi nu vine la lucru, proprietarul se adresează la primar şi somează pe da-

tornic ca să vie, şi dacă nu vine, atunci primarul, cu mijloacele executive îl aduce fără voia lui la lucru. Aceasta este prima fază.

Acum voi vorbì de a doua fază. Dacă locuitorul adus la ogor nu vrea să lucreze, pentrucă v'am spus că la aceasta, nici forţa dumnezeească nu poate să-l silească, atunci se încheie un proces verbal.

Iată, D-lor, economia legei: Execuţiunea personală pentru aducerea la lan, şi aş vreà să-mi spuie D. ministru, dacă în articolul acesta....

D. *ministru al justiţiei.* Dacă faceţi apel la mine, eu mi-aşi permite să vă spun că, în contra regulamentului, discutaţi legea pe articole. Cu toate acestea n'am decât să vă spun că toată lumea a înţeles că se va face un proces verbal. Rămâne a se îndreptà redacţiunea la discuţiunea pe articole.

D. *G. Vernescu.* Ce însemnează să-l ducă cu mijloace executive?

O voce. Aceasta este chestiune de redacţiune.

D. *N. Dimancea.* Trebue cinevà să ştie să citească.

D. *G. Vernescu.* D-lor, eu văd că am să dobândesc multe lucruri urmând discuţiunea aşà cum am făcut-o, şi aş rugà pe D. ministru să nu mă înveţe regulamentul, fiindcă în discuţiunea generală, dacă nu mă voiu ocupà de ceeace se coprinde în articolele legii, nu am ce să spun Camerei, când voiu zice că resping luarea în consideraţiune. Sistem şi sistem: Vă veţi pune în generalităţi, eu voiu vorbì într'un mod precis şi corect de tot ce se cuprinde în lege, şi dacă puteţi pe calea regulamentară să-mi luaţi cuvântul, făceţi-o. Cât pentru ceeace s'a zis, că trebue cinevà să ştie să citească, eu las aceasta la aprecierea D-stră. Ca să ştie cinevà să citească, trebue să fi învăţat.

Acum poate să-şi explice D. Dimancea, ce însemnează din gura mea aceste cuvinte.

Trec înainte şi repet încă odată că din legea aceasta, rezultă că în partea întâi, adică pentru aducerea locuitorilor la ogor, trebue să se întrebuinţeze mijloacele executive de care dispune primarul, şi că îndată ce locuitorul s'a dus acolo şi se împotriveşte a lucrà, atunci se ajunge la o despăgubire.

Iată, D-lor, ce voiam să vă spun şi imi pare bine, că din majoritate s'au ridicat D-nii cari au contestat această interpretare, care nu este o interpretare, căci rezultă din litera pozitivă

a acestui articol. Imi pare bine că şi ministerul a zis că nu este aşà, ca să ştie acei cari votează această lege, pe ce execuţiune personală pot să conteze când vor votà.

D. *P. Cernătescu.* Se va modificà la articole.

D. *G. Vernescu.* Se va modificà este altcevà, şi cum este legea făcută este altcevà.

Acì se zice în partea întâi, că se va face un proces verbal, pentru acela care nu va voì să lucreze, şi după preţul curent va plătì munca proprietarului, iar împlinirea aceasta o va face primarul de drept.

Ei bine, D-lor, mai găsesc un aliniat care este nedrept, căci zice: „Afară de această împlinire, reclamantul poate a se adresà instanţelor judecătoreşti competente pentru pretenţiuni de alte pagube“.

O voce. Aceasta este tot în contra proprietarului?

D. *G. Vernescu.* De ce nu mă lăsaţi să vă spun ce am de spus? Eu v-am spus încă de mai sus, că aceà dispoziţiune este în favoarea proprietarului, dar că nu am inimă ca să dau proprietarului aceà execuţiune personală. D-voastră voiţi să o daţi proprietarului, aceasta este deosebirea între noi.

In aliniatul acesta din urmă, iarăş este o favoare pentru proprietar şi nici pe aceasta nu voiesc să v-o acord. După ce constataţi printr'un proces verbal, care a fost paguba proprietarului. adică plata care s'a făcut altui lucrător pentru munca aceluia care n'a venit, şi după ce s'a împlinit aceà plată, ce pagubă mai are proprietarul? Pentruce dar mai puneţi acest aliniat, că proprietarul să meargă la instanţa judecătorească să ceară daune interese? Unde mai este ceeace ziceà adineaori D. Carp, că nu mai sunt daune interese? Iată dar, că D. Carp n'a voit să le descopere. Dar eu voiesc să fiu tot aşà de drept şi în privinţa proprietarului, cât şi în privinţa ţăranului.

Voiu trece înainte: „Art. 28.—Când munca nu se poate face din cauze independente de voinţa părţilor, contractul se desfiinţează“.

Foarte bine, principiu de drept comun, dar ascultaţi ce mai zice: „Cel obligat a face munca, are facultatea sau a restituì costul muncii după tocmeală, sau să execute o lucrare echivalentă în cursul acelui an“. Ei bine, D-lor, un contract s'a făcut între noi, nu s'a putut executà din cauze independente de voinţa

noastră, legea zice că contractul este desființat: acum ce mai spuneți că țăranul are facultatea or să-mi deà banii, după cum am tocmit, ori să-mi facă o muncă echivalentă? Dacă este desființat între noi contractul, ce mai este el legat cu mine? Să-mi restitue banii dacă i-a primit; dar dreptul care îl dați proprietarului pentru munca ce mai are a face? Eu dar voiesc să vă demonstrez încă odată, în ce spirit s'a făcut această lege; și voiesc să vă spun, de o sută de ori dacă se poate, că nu este drept să introduceți în lege dispozițiuni ilegale, orcât de bogată ar fi o parte, și orcât de săracă ar fi cealaltă parte.

Iată acum art. 31 ce zice: „Orce pretențiuni rezultând din învoeli agricole se prescrie în doi ani dela epoca în care erà stipulat să se facă munca."

D-lor, eu tot ași înțelege acest articol, dacă în doi ani proprietarul n'a chemat niciodată pe locuitor, ca să facă munca și a lăsat să treacă doi ani; a'și înțelege să se zică că atunci s'a prescris: dar nu văd nimica din toate acestea, și știți de ce mă tem? Dacă este că sunt doi ani pentru prescripțiunea muncei agricole, m'ași adresà la lege și știu cum se întrerupe prescripțiunea, dar fiindcă nu este nimic de zis, fac întrebarea aceasta:

Dacă locuitorul nu mi-a lucrat doi ani din neglijență și se liberează de datorie, bine este aceasta? Trebue să ne înțelegem când votăm o lege specială, căci într'o lege specială sunt tot lucruri extraordinare, și mai ales într'o lege excepțională, unde se derogă dela toate principiile de drept comun.

Trec acum la art. 32 :

„Primarul sau ajutoarele sale, care cu rea credință sau intențiune dolosivă, va refuzà să prevadă la executarea contractelor de munci agricole, conform art. 26 și 29 din prezenta lege, se vor face culpabili de delictul de refuz de serviciu datorit legalmente, și se vor pedepsì ca atare conform art. 190 din codicele penal, îndatorindu-se a plătì și daunele isvorîte din acest delict. Iar dacă din parte-le nu va fi fost decât o simplă neglijență, atuncì vor rămâneà respunzători numai de daune către partea vătămată."

Iată-ne, D-lor, ajunși să probăm înaintea justiției, că primarul cu rea credință sau cu intențiune dolosivă, a refuzat să execute tocmelile agricole. Cum să dovedim noi toate acestea? Cum să constat eu că a fost rea credință sau intențiune dolosivă? Este

un aliniat mai la vale, care ar puteà să explice ideia acelor cari au făcut acest articol, dar n'au avut metodă: trebuià să înceapă cu acela şi să sfârşească cu acesta.

Iată partea din urmă: „iar dacă din parte-le nu va fi fost decât o simplă neglijenţă, atunci vor rămâneà răspunzători numai de daune către partea vătămată."

Aşa dar, puteà să înceapă acest articol astfel: că primarul care prin neglijenţă n'ar aduce la îndeplinire munca agricolă, are să răspunză către partea vătămată, iar când se va dovedì că este cu rea credinţă, are să primească şi o penalitate.

Trec acum la art. 34, în care articol se zice că primarul şi scriitorul comunei, care nu se vor conformà prescripţiunilor art. 16, 17 şi 19, se vor pedepsì conform codului penal, ca falşificatori de acte publice.

Mi se pare că acest articol este foarte sever; pentru neîndeplinirea unei obligaţiuni, care s'ar puteà întâmplà chiar din neglijenţă, să fie pedepsiţi ca falşificatori, acì nu este vorba de falşificare: dacă n'am trecut în condică un act, dacă am uitat, nu este vorba de falşificare; altcevà este când va falşificà, dar D-lor, aceasta nu intră în cadrul desbaterilor mele; trecând asupra acestui punct am voit să fac dreptate şi scriitorului.

Trec înainte:

„Dispoziţiuni tranzitorii".

Iată ultimul articol, iată în ce stă tranziţiunea: că contractele lucrătoare, care sunt conforme cu legea noastră, rămân în fiinţă. Dacă D-v. înţelegeţi cevà din aceste cuvinte, atunci înţeleg şi eu. Apoi bine, D-lor, ce fel de tranziţiune este aceasta, că contractele de azi fiind conforme cu legea aceasta, vor fi tot lucrătoare?

Voci: Aşà zice acolo?

D. *G. Vernescu.* Aşà zice.

D. *N. Constantinescu.* Aceasta va să zică că proiectul de faţă este lege în vigoare? Apoi aceasta nu este lege, este numai un proiect.

D. *N. Dimancea.* Vedeţi că aveam dreptate eu adineaori?

D. *G. Vernescu.* Daţi-mi voie. Poate că această dispoziţiune să se raporteze la legea din 1872 azi în vigoare, dar vă mărturisesc că după chipul cu care este redactat acest articol, se poate raportà foarte bine la acest proiect. Cu toate acestea dar puteţi

să aveţi dreptate asupra acestui punct şi nu insist. Voiu numai o deslușire, că adică D-voastră proclamaţi că toate contractele care sunt azi în fiinţă şi conforme cu legea dela 1872, vor fi lucrătoare şi în viitor, cu singura excepţiune, că mijloacele de execuţiune, dacă nu mă înşel, adică procedura şi jurisdicţiunea, să fie aceea a legii celei noi.

Voci: Aşà.

D. *G. Vernescu.* Acum mai este un articol la urmă, care zice :

„Părţile contractante pot de comun acord să modifice acele contracte, spre a le pune în armonie cu dispoziţiunile acestei legi".

Această dispoziţiune o cred nefolositoare, pentrucă totdeauna părţile pot face aceasta.

Am terminat, D-lor, cu legea. Prin urmare înţelegeţi ceeace v'am spus încă dela început, că legea aceasta este plină de prevenţiuni şi nelegalităţi, care proced din sentimentul că există o animozitate între proprietarii mari şi între proprietarii mici, şi că prin urmare această lege nu poate să fie altfel decât aşà cum este.

Ei bine, după părerea mea, această lege nu poate dà roade bune pentru ţara aceasta.

Acum viu la concluziuni. Concluziunile mele sunt cele următoare :

Fiindcă într'o lege excepţională de asemenea natură, lucrul principal este execuţiunea silită, execuţiunea personală, şi onor. D. Carp v'a spus în mod pozitiv, că tocmai pentrucă există execuţiunea personală, primeşte această lege; şi fiindcă această lege, o repet încă odată, este făcută tocmai ca să asigure execuţiunea personală, eu neprimind această execuţiune personală, nu pot să primesc legea. Când D-v. veţi modificà acest articol, după cum aud pe unii zicând, ceeace nu cred, şi veţi face ca execuţiunea personală să nu mai existe şi totul să se reducă la un singur lucru, de a întrebà pe ţăran dacă voieşte să lucreze sau nu, şi să închee proces-verbal, atunci tot voiu zice că îndată ce am înlăturat ideea de execuţiune personală, nu aşi permite nimenui să se amestece între relaţiunile dintre proprietarul mare şi proprietarul mic, că voiesc să se respecte libertatea convenţiunilor, care nu este numai o simplă formulă, cum zice onor. D. Stolojan; for-

mulă poate să fie în mintea D-sale numai, căci libertatea convenţiunilor este consacrată de codicele civil, este consacrată de Constituţiune, libertatea convenţiunilor este consacrată de toate codicele civile şi de toate Constituţiunile ţărilor luminate. Libertatea convenţiunilor este un principiu real şi nu poate o ţară să renunţe la această libertate.

Prin urmare, din momentul ce ecartez scopul principal al acestei legi, care este execuţiunea personală, din acel moment, zic că această lege nu mai are raţiune de a fi şi nu pot să permit nici guvernului, nici majorităţii, şi nici Camerei întregi chiar, ca să se amestece în regularea relaţiunilor personale dintre proprietarii mari şi proprietarii mici, căci acele relaţiuni sunt bazate pe principiul libertăţei convenţiunilor între părţi, şi nu permit acest amestec, mai cu seamă când văd că au fost aşa de nepricepuţi acei care au prezentat acest proiect de lege, în cât în toate dispoziţiunile cuprinse în această lege au pus germenele neîmpăcărei, al urei şi al duşmăniei între proprietarii mari şi mici.

Ceeace vă propun şi vă rog, D-lor, să primiţi ca majoritate liberală şi ca oameni bine inspiraţi, şi care iubiţi deopotrivă pe toţi proprietarii din această ţară, este ca să faceţi în această ţară instituţiuni de credit agricol, încât proprietarii mici să nu mai aibă nevoie de proprietarii mari pentru a le dà bani cu împrumut, şi proprietarii mari să nu mai fie la dispoziţiunea uzurarilor ca până azi, şi astfel să nu mai fie siliţi a face cu ţăranii convenţiuni agricole care să aducă dezaprobarea tutulor.

Vă fac, D-lor, o declaraţiune, şi vă rog să credeţi că nu vin să vă cer numai respingerea luărei în consideraţiune a acestei legi, ci vin să vă cer să declaraţi că legea din 1866 şi din 1872 sunt şi rămân abrogate; iar în locul lor să rămână dreptul comun.

D. Carp cunoaşte prea puţin cele comune; D-sa cunoaşte numai ceeace este înalt, şi deaceea crede că în dreptul comun nu sunt scutiri ce se fac ţăranilor pentru o parte din averea lor, care nu se poate atacà niciodată. Apoi, D-lor, legea aceasta nu aduce nici o scutire ţăranului, legea aceasta nu este menită decât să asigure execuţiunea personală în contra lor.

Prin urmare să lăsăm dreptul comun, acest ideal depărtat al D-lui Carp şi acest ideal real şi actual pentru noi şi numai aşà vom asigurà soarta ţăranilor. Fiţi bine încredinţaţi că punând

în aplicare dreptul comun în ceeace priveşte lucrările agricole, vom aveà binecuvântările ţărei întregi şi ale D-v. chiar.

Dacă sunt lipsuri în dreptul comun, să ne angajăm a le îndeplinì, să introducem dispoziţiuni în ceeace priveşte autenticitatea actelor agricole, să fiţi siguri că astfel vom face pentru ţară cevà. Nu cu vorbe multe, nu cu protecţiuni care omoară orce principiu de libertate, vom izbutì să facem una în folosul ţărei. Ce credeţi D-v., că menajând pe unii, favorizând pe alţii, vom puteà face legi drepte pentru ţara aceasta, şi ne vom puteà prezentà cu ele viitorului? dar oare ce vrajbă este între ţăran şi proprietar? orce vrăjbi ar fi fost, ele s'au uitat din momentul în care ţăranii sunt proprietari mici în adevăr, dar sunt proprietari ca şi ceilalţi, şi azi ei sunt mai prieteni cu proprietarii mari de cum crede cinevà. Să nu se creadă că prin vrajbe şi favoruri se vor scamotà drepturile ţăranilor. câştigate cu sudoarea frunţei lor.

Legile de asemenea natură nu sunt menite decât să escamoteze şi pe proprietarii cei mici şi pe cei mari.

Lăsaţi pe proprietarul cel mare în Moldova, să-şi facă munca lui cu banii şi pe cel din Muntenia, să-şi facă munca lui cu pământ: lăsaţi asemenea şi pe ţărani să-şi facă interesele lor, cum le înţeleg ei, şi fiţi siguri că ei şi le înţeleg mai bine decât cum le explicăm noi.

Iar în ceeace se atinge despre vorbele acelea, care s'au aruncat de unii dela această tribună, că sunt nişte nori asupra acestei ţări, că ar fi pericol din afară, nişte asemenea cuvinte nu poate să aibă nici un resunet în inimile noastre, căci nu se regulează cestiunile sociale; cestiunile dintre proprietatea cea mare şi cea mică în această ţară, sub impresiunea fricei ce ne-ar inspirà pericolele din afară: când va fi vorba de pericol din afară, atunci guvernul ne va consultà şi vom fi cu toţii în picioare, pentru ca să scăpăm ţara de orce pericol din afară...

D. *Ministru al justiţiei.* Nici unul din miniştri nu a luat cuvântul până acum, şi prin urmare nu dela banca ministerială au putut venì acele cuvinte, că ar fi nori care vin din afară.

D. *G. Vernescu.* Fiindcă D. ministru mă provoacă, sunt dator a-i răspunde că eu nu am zis pentru nici un D. ministru, că ar fi făcut această declaraţiune, fiindcă eu am învăţat a nu luà tăcerea drept vorbe. Ştiu că nici un D. ministru nu a vorbit până acum: ştiu că în expunerea de motive nu se vorbeşte de peri-

cole din afară. Așa dar nu pot face imputări nedrepte ministerului pentru aceasta.

D. *ministru al justiției.* Se puteà înțelege.

D. *G. Vernescu.* Dacă tot ce se zice de rău, se înțelege că e la adresa D-v., aceasta vă privește : (ilaritate, aplauze) și înțelegeți bine că eu nu vă pot urmà pe acest tărâm.....

Văd pe D. Buescu impacientat. Ar trebuì ca D-sa să aibă și de mine niţică milă, care vorbesc de două ore, și care prin urmare sunt mai ostenit decât aceia cari mă ascultă.

D-lor, s'a făcut o denegare din Cameră și s'a zis că dela minister sau dela autoritatea competentă nu a fost nici un act formal, ca să împiedice formarea convenţiunilor între proprietari și lucrători. Această aserțiune nu o puteà justificà D. Carp, care nu aveà nici un act la mână. Dar fiindcă eu am acte, voiu să vă dovedesc prin ele ceeace vă spun. Iată ce scrie un subprefect, la 23 Decemvrie 1881 :

„Totdeodată vă mai adaug că angajamentele nu le puteți legalizà decât numai pe un an.

Așà dar vedeți că erà ordin formal din partea subprefectului, care nu puteà să aibă și el decât dela prefect, și acesta de mai sus, de a nu se legalizà învoieli decât numai pe un an.

Vă mai pot asigurà că ieri am primit o hârtie și dela comuna Brânceni, din județul Teleorman, prin care se ziceà primarului că putem face învoeli. Nu mă așteptam ca într'o țară ca a noastră, să avem ordine dela administrațiune ca să facem învoieli (aplauze).

Dacă nu ar fi fost vorba de ordine de asemenea natură, care se pot găsì multe, D. ministru Brătianu, ministru de interne de astăzi, nu ar fi fost silit să dea circulări în țară și să comunice și proprietarilor. Mi s'a comunicat și mie: și acum pot ca să fac și eu învoieli, grație D-lui Brătianu.

Termin dar, și vă declar că voiu votà în contra legii de față, admițând dreptul comun și abrogând toate celelalte legi speciale, în privința aceasta (aplauze).

Şedinţa dela 12 Fevruarie 1882.

D. *Preşedinte*. Acum, D-lor, intrăm în ordinea zilei, care este continuarea discuţiunei generale asupra proiectului de lege pentru tocmelile agricole.

D. Iepurescu are cuvântul.

D. *B. Iepurescu*. Eu cedez rândul meu D-lui C. A. Rosetti.

D. *C. A. Rosetti*. D-lor deputaţi, am cutezat să mă urc la această tribună, nu ca să fac un discurs după toate regulile retoricei; am şi eu un dar—pe care voiu cutezà să mi'l recunosc, eu care de vre-o 40 de ani nu aud decât numai crime că am comis şi comit—acest dar este că ştiu a mă cunoaşte şi a nu pretinde că pot să fac ceeace sigur simt că nu pot face.

Această calitate mă conduce a'mi recunoaşte a doua calitate: aceea de a respectà pe mandatarii naţiunii şi a nu mă crede că sunt în stare să vin acì, să le fac lecţiuni ca profesor.

N'am decât să ating în câtevà cuvinte ceeace cred eu că este bine să-spun, fără însă a desvoltà, căci atunci aş lipsì de la respectul ce datorez înţelepciunii D-lor deputaţi.

Am venit la tribună şi pentru o cauză cam personală, am fost necurmat acuzat de câtva timp şi chiar ieri, şi ieri m'a durut mai mult de cât oricând, căci am fost acuzat de un bărbat pentru care am cea mai mare consideraţiune şi stimă; am fost acuzat că am dat circulări care au violat legile ţărei. M'am crezut dar dator a venì acì şi a zice acelor cari m'au acuzat, că am violat legi prin circulările mele ca fost ministru: cum de la 15 Noemvrie până la închiderea sesiunei pentru sărbători, nu v'aţi împlinit datoria cea mai sacră, d'a deşteptà pe un ministru care violează legi, fără să ştie? Am venit acì, ca să pot fi văzut în faţă şi să văd şi eu în faţă pe acei domni şi să le zic: n'am violat nici o lege şi v'aţi înşelat, n'aţi citit circulările şi deaceia nu ştiţi ce zic ele.

Mai este o cauză care mă aduce la tribună: am voit a mă conformà unui articol din regulamentul Camerei, care prescrie că oricare deputat şi ministru are drept de a vorbì de la locul său, numai mesagiile Suveranului se citesc la tribună. Eu dar am crezut că trebue să vin la tribună, când vorbesc de săteni. (aplauze).

D-lor, n'am venit să apăr legea fostului ministru de interne

nu sunt pentru dânsa, o găsesc prea proprităricească.... în rău, şi fiindcă nu mai sunt ministru, pot să o spun acum aceasta. N'am venit să apăr nici legea comitetului Domniei-voastre; vă priveşte pe D-voastră şi pe guvern, ca să vedeţi ce are bun şi ce are rău aceà lucrare, să îndreptaţi răul şi să primiţi bunul. Voiesc numai să'mi împlinesc şi eu datoria de reprezentant al naţiunei, spuindu-vă în desbaterea generală câtevà idei generale; şi aceasta cu simpla credinţă, pe care am avut-o totdeauna şi de care nu voiesc să mă vindec, aceea dė a crede că vin momente în care toţi deputaţii devin reprezentanţi ai naţiunei întregi, iar nu ai unui partid, nici chiar ai unei clase (aplauze).

Aceste zise, vă mai spun că nu voiu vorbì, nu voiu amintì cum s'a constituit la noi proprietatea: aceasta ar fi treaba unui deputat care ar voì să vă fie profesor; îmi va fi destul numai să vă amintesc mai multe hrisoave care zic că unii săteni de buna lor voie s'au vândut vecinic, ei şi cu copii lor, cu toate părţile lor de moşie. la un proprietar mare.

Aceasta m'am crezut dator să v'o aduc aminte, căci eu ca simplu deputat, pot zice acum că, pe când eram ministru, am avut nepriceperea să cred că prin o mare parte din învoieli, sătenii s'au vândut în robie, ei şi copii lor, de bunăvoie (aplauze).

Vă amintesc însă, că pe timpul despre care vorbesc hrisoavele moşnenilor vânduţi de bunăvoie, tot li s'a rezervat o parte din proprietate: zilele de lucru erau hotărîte, şi puţină cu totul era plata la care erau supuşi.

Mai în urmă a venit Regulamentul Organic, care recunoşteà sătenilor un oarecare drept de proprietate, îndatorà, şi ca să nu supăr pe acei cari au moşii multe şi mă acuză pe mine că n'am nici una, voiu zice că se rezervă dreptul sătenilor ca să aibă până până la două treimi din întinderea moşiei; s'a specificat o dijmă, s'au specificat zile în care trebuià să lucreze, care, dacă nu mă înşel, erau 22, împărţite astfel: şapte primăvara, opt vara, şi şapte toamna. Poate că am fost silit să amintesc aceasta celor cari acuză pe fostul ministru că a zis, prin proiectul de lege, să se lase şi săteanului două zile de lucru pe săptămână...

D. *Calimach-Papadopol.* Bine ai făcut.

D. *C. A. Rosetti.* Nu ştiu cine a zis că bine am făcut.

D. *Calimach-Papadopol.* Eu.

D. *C. A. Rosetti.* Dar sunt mulţi, din nenorocire, cari nu

sunt de părerea D-lui Papadopol Calimach şi a mea: pentru aceia voiu să vă amintesc că proprietarii cari pe atunci se chemau cu alt nume, se numiau boieri, stâlpii ţărei, n'au protestat contra acelui regulament, şi numai sătenii au cutezat a protestà; aceasta a făcut a se impune acel regulament în unele părţi cu baioneta. Cari din aceştia au fost mai conservatori, proprietarii de atunci sau sătenii, cari nu s'au speriat nici de puterile străine, pentru a apărà moşiile proprietarilor şi ale statului?

După aceia a venit legea lui Vodă-Ştirbeiu. El a păstrat cele două din trei părţi săteanului, şi a mai făcut un act de..... demagog, sau cum să-l numesc? căci aşa de multe numiri de acestea mi s'au dat şi mie, în cât le uit: Vodă-Ştirbeiu a hotărît ca pe moşiile statului oricare sătean va voì, să poată lucrà şi să nu plătească de cât una din şapte, că preţurile pentru zilele ce vor rămâneà datori să fie hotărîte de sătean; şi iluştrii conservatori ai proprietăţei de atunci n'au protestat. Respect prea mult suveranitatea naţională înaintea căreia vorbesc, pentru ca să spun de ce nu au protestat atunci când Vodă-Ştirbeiu lovià în drepturile lor de proprietate, îndemnând pe săteni să fugă de pe proprietăţile lor şi să meargă pe moşiile statului.

D-lor, la 1864... nu ştiu dacă onor. D. Kogălniceanu este acì?

O voce. Nu este acì.

D. *C. A. Rosetti.* Imi pare rău că datoria mea de reprezentant al naţiunei mă sileşte să vorbesc, chiar când D-sa nu este prezent; dar am dreptul să o fac aceasta, pentrucă sunt acì D-nii stenografi, care îi vor spune cele ce am zis.

La 1864, proprietatea erà regulată după modul principelui Ştirbeiu; săteanul însă erà legat de pământ şi noi, cei acuzaţi ca inamici ai proprietăţii şi ca demagogi, am luptat doi ani cu tot ce este mai însemnat în această ţară, am luptat necurmat, silindu-ne să-i facem să înţeleagă că trebue să facă act de adevăraţi proprietari şi conservatori, împroprietărind pe ţărani.

Am luptat apoi să-i facem să înţeleagă ceeace vedeà toată lumea, că lovirea de stat erà inevitabilă; am luptat să le arătăm cât este de tare această lovitură de stat, căci aveà cu dânsa drapelul împroprietăririi ţăranilor şi al lărgirii legii electorale.

Doi ani am luptat: am făcut tot ce am putut, ca să le arătăm că trebue să facem legea proprietăţii şi legea electorală, şi le-am propus o programă cu care să ne întrunim: căci noi nu

facem coaliţiuni, pentrucă coaliţiunile nu au alt scop decât de a răsturnà, şi noi, pe cari ne numiţi demagogi şi răsvrătitori, nici-odată nu voim răsturnări, ci progres prin legalitate.

Dar nu au voit să ne asculte, nu am izbutit.

In sfârşit a venit ziua de 2 Maiu, pentrucă conservatorii şi proprietarii nu au voit a conservà nici proprietatea, nici libertatea; jaf s'a dat atunci libertăţii (aplauze).

Intâmplarea a făcut că D. Kogălniceanu a venit ieri la tribună în ziua de 11 Fevruarie. Deputaţii cari au asistat la desbaterile de ieri au făcut ca aceà şedinţă să fie una din cele mai înţelepte şi mai politice, căci au lăsat, fără întrerupere, pe cel dela 2 Maiu, să acuze pe 11 Fevruarie. Salut Adunarea pentru acest respect ce a avut ieri de libertatea tribunei, ascultând în linişte cum cel dela 2 Maiu acuză ziua de 11 Fevruarie.

D. Kogălniceanu a zis că 2 Maiu a desrobit pe sătean: i-a dat şcoală şi puşcă. A mai adaus că acei cari vor scrie istoria, vor judecà.

D-lor, eu personal, apreciez foarte mult calităţile D-lui Kogălniceanu, şi orcât de mult le-aş aprecià, poate că tot nu aş fi la nivelul lor. Dar tocmai fiindcă cunosc cât de mari sunt calităţile D-sale, nu pot să-i fiu rival. Mai am încă un motiv pentru aceasta: tocmai fiindcă-l cunosc în totul şi pe deplin, nu voiu să spun de când, fiindcă mi-e frică să nu mă acuze că l'am făcut bătrân, dar cel puţin D-sa ne-a spus că e de 40 de ani pe arena politică, deaceea nu comit o indiscreţiune spunând că-l cunosc şi eu de vre-o 35 de ani, repet dar că-l cunosc, îl admir şi-l apreciez, dar nu pot să-i fiu rival, pentrucă natura şi educaţiunea ne-a făcut să mergem totdeauna pe două căi, care foarte adesea s'au întâlnit, insă ne-am întâlnit poate, pentru ca să ne despărţim şi mai mult.

Să lăsăm acum şcoala şi puşca ce D-sa a spus că 2 Maiu a dat-o săteanului: să lăsăm şi aceasta istoriei viitorului şi istoriei care a precedat războiul din urmă. 2 Maiu a dat însă proprietate ţăranului: aceasta nu se poate negà. Dar D. Kogălniceanu a uitat că şi eu sunt cam bătrân. Eu cred că sunt mai tânăr decât D-sa cu 3—4 ani, dar în sfârşit D-sa zice că sunt mai bătrân: fiind mai bătrân, oare nu trebue să ştiu şi eu nimic din câte s'au făcut până la 2 Maiu şi chiar în ziua de 2 Maiu?

Ce s'a făcut până la 2 Maiu vi le-am spus în câtevà cuvinte.

Fiindcă acì sunt foarte mulţi deputaţi tineri, fără a pretinde să fiu profesor, am dreptul şi datoria să le spun în două, trei minute, ce s'a făcut la 2 Maiu.

Am spus că am luptat doi ani cu conservatorii şi proprietarii noştri, ca să-i facem să previe lovirea de stat. Procesele-verbale sunt acì; pot constatà că chiar acì, în această incintă, care mai cu seamă când vorbesc de 2 Maiu, devine şi mai glorioasă, am luptat să-i facem să deà împroprietărirea, să facem o lege electorală mai conservatoare,—şi înţelegeţi că atunci când zic aceste cuvinte de conservator, mă deosibesc de aceia cari le zic, dar nu sunt conservatori.—Nu am izbutit; procesele-verbale mi se pare că s'au distrus, dar tot trebue să mai fi rămas câţivà bătrâni, sau câţivà oameni de vârsta de mijloc, dintre cari pot cità pe D. Andronic, trebue să fie şi mai mulţi deputaţi, precum D. Grigorescu.

O voce. D. Teriachiu.

D. *C. A. Rosetti.* In fine, cu o zi înainte de lovirea de stat. Adunarea aceea a înţeles şi a dat tot ceeace i se cereà, a dat împroprietărirea ţăranilor...Va fi fost poate pentru aceasta unCatargiu revoluţionar pe vremea aceea, cum se găseşte şi astăzi un fost ministru de interne D. Rosetti. Faptul însă pozitiv este, că în cele din urmă toţi proprietarii, toţi deputaţii, au dat tot, şi în mod negreşit mult mai bun, decât orce bine ar puteà să deà o lovire de stat.

D. Kogălniceanu, chiar în ziua aceia, dela această tribună, zisese; „Să mă trăznească Dumnezeu în ziua când voiu lovì libertatea acestei tribune!“

Reprezentanţii naţiunii l'au crezut. A doua zi însă, D. Kogălniceanu aruncă pe biuroul Adunării mesagiul de lovire de stat, şi luă fuga, fără căciulă, afară, ca să aducă jandarmii în sala Adunării (aplauze).

Iată cum D. Kogălniceanu, negreşit cu scop bun, a fost apărătorul, conservatorul proprietăţii şi liberatorul sătenilor (aplauze).

Acestea sunt fapte, nu cuvinte, şi le poate controlà orcine: în ziua când se va dovedì că am spus un singur neadevăr, primesc să fiu pus sub epitropia D-lui Lahovari, cum a fost ieri D. Carp (ilaritate).

D. *Al. Lahovari.* Cer cuvântul (ilaritate).

D. *C. A. Rosetti.* Poţi cere cuvântul; epitropia a rămas.

Tot ieri, în ziua de 11 Fevruarie, D. Kogălniceanu a zis: „aţi făcut un rege, n'aţi întemeiat Regalitatea“, şi toată majoritatea acestei Camere, pentrucă a înţeles gravitatea cuvintelor D-sale, n'a voit să-l întrerupă; n'a voit să-i dea pretext să zică: „mi-a scăpat un cuvânt, pentrucă am fost întrerupt“.

Inţeleg această Cameră, pentrucă o cunosc de şase ani, şi bine a făcut că nu a întrerupt.

Cum? In ziua de 11 Fevruarie, la această tribună, patriotul dela 2 Maiu zice că n'am întemeiat Regalitatea!

Gravitatea acestor cuvinte e cu atât mai mare, cu cât a părut ieri că şi întâmplarea ajută pe 2 Maiu să lovească în 11 Fevruarie, acì la această tribună zdrobită de 2 Maiu.

Să luăm aminte!

Nu voiu desvoltà mai mult această cestiune pentru bărbaţi ca D-voastră, ci pentru toţi cari sunteţi acolo (arătând partea dreaptă) şi cari v'aţi pus faţa în pericol ca să faceţi pe 11 Fevruarie, pe când ieri aplaudaţì pe 2 Maiu. (Aplauze).

D. *N. Blaremberg.* Mă mândresc şi astăzi de ce am făcut atunci.

D. *C. A. Rosetti.* Ştiu, onor. domn, că D-ta totdeauna te-ai mândrit pentru toate actele de libertate; şi dacă îmi vei zice contrariul, va fi singura oară când nu te voiu crede. Dar sunt momente de mânie, momente de nervozitate, care ne fac să ne pierdem echilibrul, şi ca să vedeţi că nu voiesc să atac pe cinevà, vă mărturisesc că l'am pierdut şi eu ieri, când am întrerupt pe D. Carp şi vă cer iertare. Dacă un om de 66 anì este supus unei asemènea boale, îi este permisă şi unui tânăr să nu cugete un moment şi să aplaude.

Cum? 2 Maiu, care s'a făcut cu lovire de stat are temelii, şi 11 Fevruarie, care s'a făcut în deplină libertate, de toată naţiunea, este fără temelii şi poate să vină acum 2 Maiu să ni le dea?

D. *Iorgu Radu* (senator). Nu de toată naţiunea!

D. *C. A. Rosetti.* Respect Senatul şi regulamentul, şi nu pot răspunde la această întrerupere (aplauze).

D-lor, 11 Fevruarie s'a făcut cu aprobarea naţiunei întregi şi s'a adoptat mai în unanimitate de către Camera lui 2 Maiu: şi zic mai în unanimitate, căci poate nu a fost de cât 2, 3 sau 4, cari să fi votat contra.

Vedeţi dar, că acest copil a fost al naţiunei, născut în li-

bertate de un corp sănătos și asistat la naștere, constatat și asistat de către chiar Camera aceea, de care nimeni nu poate zice că erà a lui 11 Fevruarie, iar nu a lui 2 Maiu.

Vedeți dar câtă legitimitate are 11 Fevruarie, și vine acum D. Kogălniceanu să ne zică că s'a făcut numai un Rege, dar că Regalitatea stă în vânt! Să ne zică: n'are legi Regalitatea D-v.

Mai este în această Cameră încă unul de la 11 Fevruarie, și încă din cei mai sinceri, mai cu știință și cu onoare, care mai deunăzi ziceà asemenea: Regalitatea s'a făcut, dar nu s'a făcut și ceeace trebue să o mențină.

Ei bine, Domnilor, noi zicem: Regalitatea s'a făcut la 11 Fevruarie, când națiunea, și prin plebiscit, și prin vot aci în Cameră, a proclamat ceeace votaseră Adunările mame: un principe străin. Regalitatea s'a făcut atunci, când acel care prezidà această Adunare, D. Epureanu, spre a zdrobì calomniile din afară, care despărțiau națiunea în Moldoveni și Munteni, a proclamat acest vot, zicând că, nu Moldovenii, nu Muntenii, ci Românii au dat votul lor unanim (aplauze). Regalitatea s'a făcut când ați proclamat independența.

Regalitatea s'a făcut când alesul D-tră a mers pe urmele eroilor cari ne-au păstrat această țară și când D-v. ați încoronat faptele lui! (aplauze prelungite), și vine asum 2 Maiu, în ziua de 11 Fevruarie, să spună că regalitatea este numai un nume? Lucrul este foarte grav, D-lor, și să cugetăm.

(D. Kogălniceanu intră în Cameră și este primit în aplauze din unele părți ale Adunării).

Iată, aplauzele acestea sunt ironice, le primesc, pentrucă ironia din partea acelora cari fără a voì să cugete, mă acuză, aceà ironie este o laudă pentru mine (aplauze).

Ei, D-lor, m'ați dat jos de la minister și îmi pare atât de rău, în cât îmi răzbun acum, bucurându-mă că sunt liber să vorbesc!

Voci în dreapta. Nu te-am dat noi jos.

D. *N. Catargiu.* D. Fleva cere cuvântul.

D. *C. A. Rosetti.* La întreruperi care nu sunt serioase pentru acela care le face, nu răspund.

Fiindcă văd acum în fața mea pe acel om mare, care..... (ilaritate), nu am zis'o, D-lor, în glumă, am zis-o serios, pe acel om pe care, îl știm ori de câte ori spune, că este despot: însă

nu'l ştim când jură că va respectà libertatea (aplauze): acel om care, în ziua de 11 Fevruarie, în numele lui 2 Maiu, a spus că Regalitatea noastră nu are rădăcini, aş dorì să'mi spună ce facem acum?....

Am avut grija să citesc astăzi *Monitorul*, ca să nu-mi scape un cuvânt în contra omului aceluia pentru care am mare consideraţiune, pentru capacitatea lui, pentru activitatea lui, pentru inteligenţa lui, pentru vigoarea lui, şi adesea, fără compliment, foarte adesea şi pentru patriotismul lui, când vre-o altă iritabilitate, nu'l împiedică (aplauze).

Apoi, D-lor, legea ce desbatem acum nu este ea una din legile cele mai întăritoare.... era să zic, ale Regalităţei, m'am luat după vorba D-lui Kogălniceanu, dar voiu zice ale Statului Român? Putem noi să despărţim Regalitatea de Statul Român? Astăzi mai cu seamă, când .... (oratorul face un gest în dreapta şi în stânga) aceasta D-nii stenografi nu o pot scrie, dar D-v. aţi înţeles-o.

Legea care este în desbatere, este pentru întărirea poporului român, prin urmare şi pentru întărirea Regatului: dar întemeierea statului şi a regatului prin libertate, iar nu prin loviri de stat. Iată unde mă deosibesc de D. Kogălniceanu. Poate că iubeşte D-sa mai mult pe săteni de cât mine, şi trebue să'i iubească, de oarece pentru ei şi-a călcat jurământul dat la această tribună: dar eu nu-i pot iubì în felul aceasta: eu voiu prin libertate să fac fericiţi şi liberi pe ţărani.

Ei, D-lor, fiindcă văd acum acì pe D. Kogălniceanu, trebue să-i mai zic cevà, trebue să-i mai spui că dela cine cere cinevà mult şi speră mult, trebue către acela să fie mai aspru, mai exigent.

Apoi, bine, D-lor, oare logic erà, drept erà, ca să nu mai zic patriotic, ca D. Kogălniceanu.... căci pe ceilalţi îi ert, ca unii ce n'au nici inteligenţa, nici capacitatea, nici forţa, nici activitatea, nici experienţa D-lui; dar din partea D-sale drept erà să vie acì, să ne zică că am făcut din proprietarii moldoveni un cap de Turc în care tragem? D. Kogălniceanu să pronunţe asemenea cuvinte! poate fi un singur om care să nu înţeleagă gravitatea acestor cuvinte eşite din gura acestui bărbat? Aceluia i-aş spune că este prea copil, sau că nu cunoaşte îndestul înaltele calităţi politice ale D-lui Kogălniceanu, dacă ar pretinde

că aceste cuvinte le-a zis ca o frază de luptă, de polemică parlamentară. In ziua în care le-a zis, după nedreptatea care exprimà aceste cuvinte, arătà că urmăreşte iarăşi acelaş scop al D-lui d'a face binele ţărei, stăpânind-o singur.

Cum, D-le? Cum ai putut D-ta să-ţi aduci aminte acì că există Moldovean şi Muntean? In adevăr, trebue să fie tare tutelar geniul României, ca să facă un om ca D-ta asemenea greşală, fără ca ea să aibă consecinţe rele pentru ţară.

D-ta ai să-mi zici că *Românul* a publicat numai contracte ale proprietarilor din Moldova. La acestea mai adăugà D. Cozadini că d. Bibicescu, redactor al ziarului fostului ministru de interne, a publicat şi o broşură.

D-lor deputaţi, când un bărbat de stat ca D. Kogălniceanu, zice că am luat de ţintă pe proprietarii moldoveni, fiţi siguri că cu precugetare a zis-o în ziua de 11 Fevruarie, mai cu seamă că numai proprietarii mari din Moldova s'au întrunit singuri şi au cerut să rămâie legea actuală până nu ştiu când.

Ei bine, atunci nu aveà drept jurnalul *Românul*, ca şi orcare alt jurnal, să zică un cuvânt în privinţa legii actuale şi a celor cari vor să mai rămână această lege? Şi, ca să vedeţi că nu mă dau după deget, declar că iau în mare parte răspunderea celor ce s'au scris în *Românul*, şi zic, în mare parte, fiindcă ilustrul meu protivnic, care este vechiu jurnalist, ştie că dacă de multe ori nu poate răspunde de o hârtie ministerială, pe care o subscrie, dar încă de tot ce se cuprinde pe fiecare zi într'un jurnal. Cu toate acestea iau în mare parte această răspundere, căci, de când am nefericirea şi durerea de a nu mai fi ministru (ilaritate), cel puţin sunt un jurnalist liber şi acì pot să am în sprijinul meu chiar pe D. Kogălniceanu, căci D-sa a spus în Adunarea dela Iaşi: D. Rosetti este jurnalist, dar nu ministru.

Ei bine, când cei cari veniseră la aceà întrunire susţineau legea actuală, nu aveà dreptul, şi chiar datoria, un jurnalist să arate că acei cari susţin legea actuală, sunt cam nedrepţi cu săteanul? Prin urmare, trebuià să se publice contractele agricole ale acelor cari au protestat în contra orcărei schimbări a stării actuale de lucruri.

D-voastră aţi adus pe D. Bibicescu la bara Adunărei, ca liberali ce sunteţi. Se aduc redactorii de jurnale la bara Adunării, cum se aduceau acum nu ştiu câte sute de ani în alte ţări, de-

judecà și-i osândià. Atunci, când și proprietarii munteni vor face întrunire şi vor cere acelaşi lucru, sper că va publicà D. Bibicescu şi contractele acestora. In orce caz, vă afirm pe onoare că în cei 35 de ani ai vieţei mele politice, nu mi-a trecut prin minte o singură dată că ar fi în această ţară Olteni, Munteni sau Moldoveni, etc. Eu am ştiut că sunt Români, şi dacă rău am făcut, voiu rămâneà în această credinţă fără strămutare şi voiu acuzà, or pe cine va veni cu aceste cuvinte de Oltean, Moldovean.

D-lor, v'am luat prea mult timp şi sar mai multe din notele ce am. Dar ce voiţi? Fiindcă D. Kogălniceanu ieri, în ziua de 11 Fevruarie, cu a sa imparţialitate, s'a încercat să ne dovedească pentru a doua mia oară dela 1859 până acum, că numai acei pe care D-sa îi numeşte Moldoveni, iar nu Români, cum îi numesc eu, numai aceia au făcut Unirea, trebue să mai abuzez puţin de timpul D-v., şi vă cer scuze pentru aceasta.

Trebue să apăr pe Românii de peste Milcov în contra unui Român de peste Milcov, care adesea, când se irită, le face mare nedreptate.

Orcât dispreţ va aveà ilustrul ministru dela 2 Maiu, despre memoria Muntenilor, şi despre a mea în particular, ca unul care sunt cel mai lipsit de memorie din nenorocire, dar atâta lucru ar fi putut să ştie, căci am dovedit-o, că am şi eu puţină iubire de ţara mea, şi aceasta e deajuns ca să mă oprească d'a uità unele fapte mari ale naţiunei, care îmi sunt aşà de bine cunoscute.

Apoi, D-lor deputaţi, cine a făcut la 1859 Unirea? Şi cine şi-a expus viaţa, când a venit aci la 24 Ianuarie, în jurul unei Camere unde mai unanimitatea îşi aveà Domnul ei, care aşteptà la barieră? Cine a făcut Unirea atunci şi a ales pe principele Cuza? Nu oare aceşti Munteni, pe care te sileşti necontenit a-i numì vrăjmaşi ai Moldovenilor? (aplauze).

Acesta este patriotismul acestui ilustru bărbat? Protestez în numele lui, căci nu aceasta poate să-i spuie conştiinţa.

Apoi, ilustre salvator dela 2 Maiu (ilaritate), D-ta care ai o memorie atât de strălucită, cum ai uitat, şi tocmai în ziua de 11 Fevruarie, cum ai uitat ceeace s'a întâmplat la 22 şi 23 Ianuarie 1862, înainte d'a venì Românii de peste Milcov să îşi reeà dreptul lor în acest parlament, drept pentru care au luptat

secoli întregi? Cum le-ai uitat acestea tocmai în ziua de 11 Fevruarie ?

In câtevà vorbe să le amintesc eu: de astă dată ţi-a lipsit memoria şi deaceea ai uitat, că în Cameră, o parte, nu voiu zice din Munteni şi Moldoveni, ci din Românii de dincoace de Milcov, şi de dincolo de Milcov, o parte contra căreia D-ta luptai pe moarte, voià să răstoarne pe Vodă Cuza până a nu venì Camera acì.

Uitat-ai D-ta ce se petreceà în Comisiunea Centrală? Dacă le-ai uitat, numai în ziua de 11 Fevruarie puteai să le uiţi. (aplauze).

Mai uitat-ai încă, tot din fatalitatea acelei nenorocite date, şi alte lucruri, pe care D-ta ar fi trebuit să le ţii minte mai bine decât orcine? A venit la noi.... sau mai bine să zic a venit la mine, pentrucă celălalt mine este primul ministru, şi orcât veţi spune că ne-am certat, nimeni din D-voastră nu crede (aplauze). Ce să fac, D-lor?..... Aş voi să mă cert, pentrucă m'a dat afară, din minister, căci e vizir dar nu pot, şi nu avem să ne certăm niciodată (aplauze). Această speranţă să piară! (aplauze prelungite). Căci este din cele mai deşerte. Nu suntem nici atât de lipsiţi de inimă, ca să uităm o viaţă întreagă de 40 de ani, nici atât de ambiţioşi, ca să ne certăm pe viziriat, nici atât de proşti ca să sacrificăm naţiunea noastră pentru meschinării (aplauze). Şi puteţi fi siguri toţi că, chiar dacă toată viaţa mea aş fi fost din oarecare personalităţi meschine, contra d-lui Brătianu, ei bine, chiar aceà personalitate meschină, fără să fi fost îngrădită de 40 de ani de amiciţie, încă ar fi dispărut din inima mea, când diviziunea ar aduce o pagubă ţărei (aplauze prelungite).

Am făcut prostia, D-lor, că v'am spus lucruri pe cari le ştiţi toţi, dar mă iertaţi.... .

Ziceam că a venit la noi sau la mine, D. Michail Marghiloman şi D. Librecht, noaptea, m'a sculat din somn, (D-voastră înţelegeţi.... *ne-a*) şi mi-au zis: Suntem pierduţi! Reacţiunea de peste Milcov cu reacţiunea din Bucureşti este înţeleasă şi cu Comisiunea Centrală, ca să dea vot să răstoarne pe Vodă Cuza!

Iertaţi-mi încă o mică digresiune: cu câtevà zile înainte prezidà aici D. Ioan Ghica, şi după banca aceea (din dreapta) cere cuvântul un deputat, tot în momentul când cereà şi după banca ceialaltă... din odaia ceailaltă... odaia ceialaltă înţelegeţi că

este Iaşii, după mine: căci orcât aţi luptà, şi noi şi voi, ca să fim despărţiţi, aceasta nu se poate, cum nu s'a putut nici până acum, căci uniţi eram chiar în despărţire: ce am fi păţit unii, o păţeam şi alţii (aplauze prelungite).

Atunci D. I. Ghica, care prezidà, ca om inteligent şi patriot, a oprit de a vorbì pe acel deputat; a protestat toată dreapta, şi erà mare, contra preşedintelui, zicând că este nedrept. Da, poate preşedintele a fost nedrept, dar a fost nedrept numai în aparenţă, căci a salvat dreapta de peirea la care mergeà. Ştià acel preşedinte, că şi acel care face aceà greşală erà Român, şi deaceea l'a oprit. A umblat dreapta să dea jos pe preşedinte dela preşedenţie, şi mi se pare că el şi-a dat demisiunea.

Au venit zic, D. Librecht şi D. Marghiloman şi ne-au zis: vedeţi pericolul; vor să dea pe Domn jos; faceţi să-i iasă înainte poporul dela Focşani, până în Bucureşti. Am întrebuinţat atunci puterea ce ne da credinţa care a avut'o poporul în noi; şi pe care am meritat-o—pentrucă niciodată nu l'am înşelat, din contră i-am făgăduit mai puţin şi i-am dat mai mult— şi îndată, în aceà noapte am scris pretutindeni, şi între acei cărora am scris este, dacă îmi aduc bine aminte, şi D. I. Marghiloman, şi D. Grigorescu; le-am zis: spuneţi naţiunei pericolul. Am spus cât am putut în grabă. Atunci au venit mii de săteni până pe aici, prin prejurul Bucureştilor, nu ştiu bine până unde......

D. *I. Marghiloman*. La Mernani....

D. *C. A. Rosetti*. Aşà cevà. Atunci au venit acì şi Românii de peste Milcov, cari credeau că fac bine ţărei lor oprind ca să se săvârşească Unirea şi au început a lucrà. S'au dat ordine şi s'au arestat toţi acei săteni. Ministerul care erà în Bucureşti nu ştià ce se petrecuse; noi poate suntem vinovaţi, că nu am avut încrederea într'însul, ca să'i spunem cum şi de ce au venit acei săteni. Guvernul s'a speriat, i-a arestat şi s'au comis ca la toate arestările de asemenea natură, un fel de lovire de stat, deşì cu totul parţială; noi atunci ne-am dus la Principele Cuza—acì pot să spun că m'am dus cu D. Brătianu—şi i-am zis: sau du-te acolo şi ordonă să se libereze sătenii, sau vom spune în Cameră faptele; în ziua aceea Principele Cuza nu s'a dus, deşì ne promisese că se va duce, dar se vede că a fost altfel îndemnat de cinevà. In fine s'a dus, lucrurile s'au potolit, şi în cele din urmă ne-am ales, ceeace nu ne supără, cu un minister reacţionar.

Prin urmare, vezi D-le Kogălnicene, că Unirea nu s'a făcut nici de Munteni, nici de Moldoveni, ci de Români, şi culpabil este orce om, care în durerea lui, îşi aduce aminte numai de căminul lui, iar nu şi de căminul cel mare (aplauze).

Negreşit că Românii de peste Milcov au făcut sacrificii mari, fiindcă distanţa era mare, şi atunci nu aveam nici poduri, nici drumuri de fer, lipseau mijloacele de comunicaţiune, ceeace făceà ca lumea să sufere, deşì câştigau dosarele care se înecau în Buzău.

Dar, în fine, vedeţi că sacrificiile pe care le-au făcut Moldovenii, nu le-au făcut ca să ne dea nouă Muntenilor o gratificaţiune, ci le-au făcut pentruca cu toţii să fim o naţiune mare şi prosperă, căci de va perì Muntenia, să se tot desparţă Moldova, ea va perì.

Aceste zise, D-lor, vin la cestiune.

Legea împroprietărirei sătenilor, făcută prin violarea libertăţei—şi acì am să repet un cuvânt pe care l'am mai zis adineaori, când nu erà acì D. Kogălniceanu, şi pe care voiu să-l audă D-sa—legea aceà a împroprietărirei fusese primită de toată Camera, şi prin urmare D-sa a făcut lovirea de stat, când nu mai aveà nici un cuvânt să o facă, de vreme ce Camera primise legea D-sale.

Ei bine, aceà lege a împroprietărirei, cum o numeşte D-sa, a răscumpărărei, cum este numele ei cel adevărat, s'a făcut, şi Constituanta şi Constituţiunea i-au dat medalia de bene-merenti şi i-o dau şi eu, că bine s'a făcut, dar se puteà face mai bine prin libertate.

Ţăranii dar s'au făcut proprietari: prea bine! Dar acum întreb, cu ce drept proprietarii cei mari se întrunesc şi dau decrete, fără a consultà şi pe proprietarii cei mici? Ba încă şi mai mult, se mândresc, şi cred că fac act de patrioţi zicând: noi numai, proprietarii cei mari am decis aşà. Cu ce drept? Eu nu văd alt drept decât acela, că precum mai inainte erau pitarii, paharnicii, serdarii, postelnicii şi logofeţii, aşà şi acum faceţi graduri de proprietari, ca să veniţi la o boierie de moşie: nu cred că acesta vă este scopul, dar faptul este acesta.

Ei bine, D-lor, dar nu ştiţi, şi dacă nu ştiţi, nu v'a spus ieri D. P. Carp, acel mare adevăr: că mica proprietate este te-

melia proprietăţei celei mari? Că mica proprietate scapă proprietatea cea mare?

Prin urmare, din două una: sau că şi acum, ca totdeauna, aţi crezut în rangurile de boieri, sau că şi acum ca totdeauna aţi violat, aţi ucis proprietatea, ai căreia vă ziceţi conservatori, onor. proprietari mari (şi vă numiţi astfel, pentrucă nu mai puteţi să vă ziceţi vornici şi logofeţi mari), dacă sunteţi aşà de zeloşi a conservà proprietatea, de ce aţi tăcut la Regulamentul Organic? De ce aţi tăcut la ordinele guvernului dela Balta-Liman? De ce aţi tăcut la 1864? De ce? Vă erà frică de D. Kogălniceanu că vă împuşcă.

Apoi astfel de conservatori sunteţi: când aveţi frică, vă închinaţi? Ce fel de conservatori, ce fel de patrioţi sunteţi D-voastră, când de frică şi de ură aţi compromis proprietatea, aţi pierdut şi domnia şi tot? Prin fapte vă pot dovedì că aţi pierdut totdeauna orce cauză aţi avut a apărà, şi când aţi dat libertatea. aţi întrebuinţat-o pentruca să loviţi pe acela, care trebue să fie liberal, pentrucă este fiu din popor (aplauze).

Ei, D-lor, strigaţi, strigaţi contra proiectului de lege propus de fostul ministru de interne: dar sunteţi oare aşà de simplii încât să fi crezut că îndată ce l'a propus, l'a şi pus în lucrare? Ştiu că v'aţi întrunit la Iaşi, dar nu aţi spus nimic în aceà întrunire decât că să rămână ceeace este. Ei bine, ceeace este astăzi, credeţi D-v. că e asigurarea proprietăţei. asigurarea partidului conservator?

Şi zic aceasta cu cea mai mare sinceritate, fiindcă voiesc să se ivească un partid conservator, chiar dacă am perì noi, cari am fost şi suntem adevăratul partid conservator, pentrucă tot ce este în ţara aceasta, noi am conservat şi D-voastră aţi compromis.

Pentruce aţi strigat dar? Pentruca să ne speriaţi? Dar v'am dovedit de mult, încă dela 1848, nu odată până acum, că nici cu baionetele a trei puteri nu aţi putut să ne speriaţi; dar acum, cât de mişel aş fi, eu om în vârsta de 66 ani, când m'aş sperià de D-voastră, până a-mi pierde, a-mi da de jaf tot capitalul pe care l'am câştigat!

De geaba vă mai pierdeţi aceste cuvinte, că sunt demagog, că sunt revoluţionar, că am furat: ba încă unii mă acuză că nu am moşie.

Ştiţi de ce nu am moşie? Nu am, fiindcă am vândut-o, şi

ştiţi pentruce. Pentruca să distrug pe distrugătorii proprietăţei şi ai naţionalităţei (aplauze prelungite). D-voastră ştiţi bine că nu am mâncat-o nici în beţie, nici în cărţi, nici în lucruri cari nu să spun aci, şi prin urmare, când aţi acuzat, nu m'aţi acuzat pe mine, ci pe D-v., pentrucă aţi dovedit în faţa naţiunei întregi, care mă cunoşteà, că spuneţi ceeace ştiţi că nu este. Voiaţi să ameţiţi? Ei, aşà aţi făcut toată viaţa D-v.! aţi umblat să ameţiţi lumea, ştiind că ameţeala aduce iritaţiuni şi iritaţiunile aduc toate relele, pe care le aţi putut exploatà.

Ei bine, D-lor, ia să ne înţelegem puţin şi în privinţa acestei deprinderi perzistente, care dela părinţi v'a rămas, să provocaţi revoluţiuni. Apoi este o meserie de care nu vă puteţi desbrăcà, şi pe care o urmaţi din generaţiune în generaţiune (aplauze). Se dovedeşte cu ştiinţa, că toate aceste aplecări se moştenesc. Vina mea este dacă v'aţi născut revoluţionari? (ilaritate: aplauze).

Ziceţi că Rosetti este revoluţionar: bine! fie şi aşà! Ei, dar care revoluţiune am făcut-o singur, fără D-voastră (aplauze).? Incă dela revoluţiunea din 1848, când eram tânăr, căci aveam dacă nu mă înşel 31 sau 32 de ani, dacă aveam o proastă şi degradătoare ambiţiune, o făceam fără D-v., ca să ne vie nouă avantagiile pe care le aveţi D-v., şi când zic D-v. înţeleg pe boierii cei mari, iar nu pe slugile lor de pe atunci, pe cari noi i-am scos din slugărie (aplauze prelungite).

Nu vorbesc nici de D. Păucescu, nici de alţii, cari zic că ei sunt conservatori boieri, şi eu ciocoiu (aplauze).

Aţi mai făcut încă cevà, domnilor; să-mi permiteţi un cuvânt cam glumeţ, aţi făcut încă cevà care înainte se zicea *nostim*. La fiecare revoluţiune ne-aţi acuzat cu cele mai teribile cuvinte, ne-aţi arestat, ne-aţi închis, ne-aţi bătut chiar; aş mărturisi-o, dacă mi s'ar fi întâmplat, şi aceasta, pentrucă aş zice ca săteanul Lipan: aceasta este decoraţiunea mea! (Aplauze). Faptul însă este că aţi bătut.

Ei bine, îndată ce a triumfat revoluţiunea, totdauna ne-aţi zis: Voi n'aţi făcut nimic, noi am făcut-o.

La 1848 — pe aceea nu aţi adoptat-o, dar roadele ei le-aţi adoptat........ erau mulţi de peste Milcov, cari se laudau că au făcut revoluţiunea, pentrucă au făcut un program, unde dădeau mai multe drepturi boierilor.

Revoluţiunea dela 1859 am făcut-o împreună, deşì se credeà de unii că Domnul nu se va întărì: dar poporul stăruià a voì Unirea şi binele ţării: atunci şi D-voastră aţi zis: să votăm, empatrioţi ne arătăm, em nimic nu se va face, pentrucă nu vor întărì puterile.

Cred că D. Lahovari nu ştie aceasta: îl rog însă, să întrebe pe bătrânii după vremea aceea...

D. *Al. Lahovari.* N'am trebuinţă să întreb; cum spuneţi D-v., aşà trebue să fie

D. *C. A. Rosetti.* Negreşit că aşà este; căci nu s'a găsit până în acest moment nici un om dintre adevăraţii conservatori, care să se îndoiască că nu spun adevărul. Când dar, eu spun că un lucru este aşà, aşà trebue să fie. Vă desfid să-mi arătaţi că un singur moment în viaţa mea am spus un neadevăr.

Ei, D-lor, ce voiţi? Are şi virtutea meritele ei, şi este destulă răsplată când poate ridicà fruntea sus şi zice: vă desfid!

Iată răspunsul virtuţii (aplauze).

M'aţi acuzat că sunt republican. Negreşit că aţi făcut aceasta din multa amoare ce aveţi pentru monarhia ereditară şi liberală; v'a fost teamă că eu republicanul, voiu răsturnà de astă dată singur, pe un Domn, fără D-voastră. Erà gelozie de meserie (aplauze).

Pe D. Lahovari îl pot luà de martor: e unul din cei mai călduroşi asociaţi revoluţionari ai mei dela 1865...

O voce. Dela 1866.

D. *C. A. Rosetti.* Mulţumesc de rectificare; dar repet dela 1865, de astădată n'am greşit.

Ne-am întrunit atunci câţivà, şi am avut fericirea să recunosc că am găsit în toţi onorabilitate, patriotism, creştere bună, devotament, tot, şi ne-am hotărît să facem un ziar. Mi s'a obiectat: în zadar, căci nu ne lăsà. Acì nu se mai supără colegul meu d. Kogălniceanu, pentrucă D-lui nu mai erà ministru; D-lui care totdauna a voit libertatea presei şi a întrunirilor, D-lui ne-ar fi lăsat: numai la 2 Maiu a închis'o; a închis jurnalul *Românul,* a închis tot: ba încă şi *Românul de Duminecă*, care vorbià sătenilor.

Ei bine, am făcut o revistă, şi am intitulat-o *Revista Dunărei.* Cum vă spuneam, mi s'a obiectat: ce avem să facem cu dânsa, căci are să ne-o închidă: ce puteam să scrim într'însa? N'am să

scriu nimica, am răspuns, am să spun numai care .sunt numele redactorilor, să las o foaie albă şi ţara are să vază că cu noi este dreptatea ; şi dacă Principele Cuza nu va voi să înţeleagă — noi nu doream să-l răsturnăm, căci n'aveam candidat—atât mai rău pentru dânsul, căci îl vom răsturnà. Am făcut dar aceà revistă : mi s'a făcut onoarea de a mi se da sarcina să fac eu primul articol. L'am făcut, l'am scris şi subscris. Am venit la comitet să-l citesc, dar unii mi-au obiectat : ce fel ? Ai scris acì cuvintele : „am fost, sunt şi voiu fi republican ?“ Ei ! şi ? Am scris şi am subscris, de ce vă temeţi ? Şi le am spus pe urmă, pentruce eu, republicanul în teorie, sunt monarhic de fapt. Precum şi astăzi, în teorie, sunt în cestiunea la ordinea zilei, pentru dreptul comun, dar în fapt nu pot fi până nu voiu asigurà pe acela care a fost şi e victima celor cu haine albastre (aplauze).

Nu pot să-mi calc principiile, dar sunt înainte de toate patriot, şi nu voiu să mă apuc cu D-voastră la ceartă, ce fel de mobile am să fac în Camera viitoare. Eu mă preocup mai întâiu de local, şi vă întreb : aţi cumpărat locul ? Aţi adunat material ? Aţi făcut planul ? Aţi asigurat clădirea, ca să nu vie vecinul cu dreptul de protimisis, ca să v'o ia ? — N'aţi cumpărat locul, n'aţi făcut planul şi voiţi să ne certăm pentru mobile ! (Aplauze).

Eu voiesc să-mi consolidez naţiunea, şi cât pentru republică, aceasta este treaba copiilor mei şi a copiilor lor.

Eu mă mulţumesc cu titlul de Rege şi cu faptul de republică (aplauze). V'am dovedit-o în exil, prin scris noi am susţinut Domnul străin ; la 59 am dovedit-o iarăşi, căci am ales pe Cuza. Şi cred că dacă Cuza n'ar fi fost rău consiliat, am fi avut astăzi un Rege al Românilor născut acì.

Sunt fericit că acel care este acum, a ştiut să probeze poporului că-l înţelege şi că se încrede în el (aplauze). A văzut că dreptate a avut a se încrede în acest popor, mai cu seamă în urma rezbelului, care a adus regalitatea şi pe care rezbel l'aţi combătut necurmat. Mai mult decât D-v., el a dovedit că voieşte libertatea şi că crede în puterea şi în eroismul naţiunei. Prin urmare, mai bine un Rege care crede în mărirea şi în marile destinări ale ţărei lui, decât un preşedinte de republică, care se va alege într'un colegiu de câţiva proprietari (aplauze).

Dar, D-lor, am să vă mai fac încă un proces acì. Aţi numit necontenit poporul, mai înainte când D. Lahovari erà în străină-

tate, l'aţi numit *nedegroşit*: pe urmă l'aţi numit neînvăţat, barbar şi revoluţionar. pentrucă să iă după noi, cari 'l răsvrătim: negreşit nu v'a fost frică D-v. de Rosetti, cât de voinic este el, dar de! V'a fost frică că au să-l asculte aceşti dobitoci de popor şi de săteni. Ei, apoi rău aţi făcut; precum aţi făcut rău la 1864, de n'aţi oprit lovitura de stat, precum aţi făcut rău de nu v'aţi încrezut în lărgirea legei electorale, tot astfel faceţi rău când acuzaţi pe popor de revoluţionar, pentrucă este ştiut, este o maximă, cunoscută de toată lumea, că în nici o ţară nu este alt cinevà mai conservator decât poporul, căci numai el pierde (aplauze).

Precum numai femeia menţine omenirea, pentrucă în pântecele ei poartă copilul şi-l creşte, tot aşà numai poporul menţine naţiunea, căci el ne creşte, el ne apără, (aplauze prelungite). Criminal este acelà care nu se închină mamei şi poporului, (aplauze).

Apoi, D-lor, v'a şi dovedit acest popor la 1848, v'a dovedit la 1859, v'a dovedit la 1866, de câte ori a fost stăpân câtevà ore, v'a dovedit ce este el. El a fost în viaţa politică, în oraşe şi în sate, ceeace a fost şi pe câmpul de bătaie: nobil, iertător şi glorios (aplauze).

Acum, D-lor, să-mi daţi voie câtevà minute să apăr şi pe nenorocitul acela de fost ministru. Ce voiţi? Mi-a rămas o dragoste pentru el (ilaritate).

Sunt simpatii care nu se explică. Decât să ne înţelegem; am simpatii pentru fostul ministru, dar nu puteţi să negaţi că în toată viaţa mea am fugit de această mare şi glorioasă funcţiune. Cred că nu e nimeni care nu ştie că de câte ori am primit a fi ministru, a fost în momente care păreau critice amicilor mei, şi că totdeauna le-am spus: îndată ce voiu puteà, să ştiţi că plec, şi dacă mai este cinevà care nu crede, voiu face apel la D. Kogălniceanu, care ştie; voiu face apel şi la Rege, care ştie că dela 1866 i-am spus continuu, că mai bine prefer 3 luni de puşcărie, decât trei zile de minister. Aceasta dovedeşte că nu înţeleg aceà glorie şi fericire. Dar, ce vreţi? mai am câţivà pe banca aceia, cari se apropie de prostia mea.

Am fost ministru, ştie D. Kogălniceanu, căci am fost cu D-sa, atunci am fost pentru o lună or două; ei bine, ce am făcut eu, demagogul şi inimicul proprietăţei? In aplicarea legei rurale a D-lui Kogălniceanu, pe care i-o prăpădesc în aplicare, căci

afară de reaua aplicare care se face totdeauna în lovirile de stat, i-au prăpădit'o şi succesorii, în aplicarea acelei legi, se furaseră moşiile dela săteni, de către ciocoii satelor. Eu am adus un proiect de lege şi le-am restabilit.

N'a fost acesta un act de mare conservator, de un adevărat proprietar? Mi-am adus aminte de când aveam moşie, şi am vrut să mi-o scap.

A adus aminte D. Kogălniceanu şi de vii. Ei! Tot demagogul acela s'a silit să restabilească legea rurală şi în privirea viilor.

Dacă eram conservator, cum sunt aceia cari se zic conservatori, nu făceam niciuna din acestea, ci dam foc tuturor învoelilor agricole. Ei bine, şi atunci şi acum aş fi împlinit acele învoeli, însă n'am primit mai nici o reclamaţiune: am primit vre-o 2 sau 3 şi îndată am făcut să se execute toate, deşi aveau 45, 50, 90 la sută dobândă. Erau din acele despre care v'au vorbit D-nii Carp, Cozadini, Cortazi, Teriachiu, arătându-vă că o noapte de beţie poate face pe ţăran sclav pe un an. Le-am împlinit acele învoeli, şi numai într'un punct n'am servit pe pretinşii conservatori: am făcut împlinirile fără jandarmi Un singur prefect mi-a cerut 30 călăraşi şi, când l'am întrebat ce să facă cu ei, a înţeles şi nu mi-a mai cerut.

Apoi, D-lor, care dovadă mai mare de conservator şi de ultra-proprietar puteam să vă dau, decât punând în desbaterea D-v. acest proiect, orcum ar fi, fie orcât de rău: fie cel mai rău din lume, ca să vă silesc să faceţi cevà! Am mai făcut cevà şi mai conservator, am făcut apel la toate consiliile judeţene *(întreruperi dela banca din dreapta)*. Aş dorì să se vorbească mai tare, nu şoapte, căci altfel nu pot răspunde.

D. *Bobeica*. Nu şopteşte nimeni aici, îi priveghez eu (ilaritate).

D. *C. A. Rosetti*. Tocmai de aceea mă tem şi eu (ilaritate).

Am făcut apel la toate consiliile judeţene şi răspunsurile ce am avut, le-am trimis comisiunei care făceà legea şi comitetului de delegaţi, ca să vi le supună şi să se lumineze.

Am făcut apel să se întrunească proprietarii mari şi mici, şi ar fi trebuit să cer să se cheme şi sătenii. şi cu preferinţă acei dela Divanul Adhoc, pentrucă au experienţa, şi astfel să avem o conferinţă de oameni practici şi conservatori; căci, încă odată o zic, nu ne înţelegem la cuvântul conservator: conservator va să zică acela care merge înainte cu dreptate, cu libertate, şi necon-

tenit înainte: revoluţionar este acela care pune piedică progresului. Nu sunteţi conservatori; nu mergeţi înainte, staţi pe loc, prin urmare daţi îndărăt.

In comisiunea care a elaborat legea erau 15 mi se pare, deputaţi din cei mai moderaţi, din cei învăţaţi, din acei cu avere, fiindcă văd că acum numai averea este cevà; erau 2 membri dela curtea de casaţiune: acestora le-am zis: D-lor, vedeţi suferinţa, vedeţi să se aducă o îndreptare, şi rău sau mai bine, ei au propus cevà, care tot dela D-v. aveà să vie ca să o faceţi mai bine.

Vedeţi dar, D-lor, că mă acuzaţi numai ca să acuzaţi, pentrucă faptele vă ridică puterea de a acuzà (aplauze).

Acum D-voastră cereţi să se amâne chestiunea, ca să se studieze mai bine.

Eu nu întreb pe D. Kogălniceanu, dacă a convocat pe săteni, când a făcut lovitura de stat, pentrucă are să-mi răspundă: ştiam bine ce vor ei, încă dela 1848, deşì ieri mi-a contestat mie dreptul de a publicà actele sătenilor dela 1848.

Cum dar cereţi amânarea, sub cuvânt că nu aţi studiat chestiunea? Cum? Dela 1866 şi până acum, D-v., oameni iluştri, proprietari mari, n'aţì studiat încă legea dela care depinde proprietatea D-v., proprietatea ţărei întregi, dela care depinde liniştea şi prosperitatea ei? Cum? N'aţi auzit niciun ţipăt până acum? Nu v'a trecut prin minte, că ar fi vre-o nedreptate pe undevà?. D-lor, dacă aş fi un membru al juriului, şi aş fi chemat să vă osândesc, destul ar fi să spun cuvântul acesta, că aţi declarat că nu ştiţi nimic în această chestiune, că trebue să studiaţi de acì înainte. Nu trebue o mai mare osândă.

Permiteţi-mi încă un cuvânt, prin care să vă dovedesc că, în cunoştinţă de cauză, nu sunteţi conservatori şi că nu protestaţi contra acestui proiect ca conservatori, nici că vă e frică, nici că vă înşelaţi, ci că voiţi numai o frământătură, care să vă dea dreptul să aţâţaţi, să iritaţi şi la cea mai mică întrunire care s'ar face—nu cu bilete, căci ştiţi că nu avem obiceiul acesta—dar o întrunire publică, să strigaţi îndată: Demagog acest minister! Jos! Şi aceasta tocmai când sunt frământături şi în jurul nostru!....

La oamenii inteligenţi trebue să se caute cauza, altfel trebue să fiu smintit, sau să cred de proşti pe nişte oameni cari sunt în toate capabili, şi în necontenită relaţiune cu toţi miniştrii străini, de toate naţionalităţile, astfel încât ştiu tot ce se petrece

în jurul țărei! Au făcut ei oare sgomotul acesta, numai ca să zică că D. Rosetti le mănâncă proprietățile? In adevăr, așà de nepriceput trebue să fie numai acela, care crede aceasta (aplauze).

Incă un cuvânt, ca să vă arăt că nu sunteți drepți. Nu este adevărat că voiți revoluțiunea, protestez și eu cu D-voastră; dar de ce voiți să țineți legea aceasta încă un an? Ce? Nici aceasta n'o știți? Și dacă nu știți, îmi pare că v'a adus aminte ieri D. Kogălniceanu, și dacă nu v'a adus aminte prin cuvinte, prezența sa la această tribună erà destul ca să v'o amintească: nu știți că un ministru autoritar, prin legea actuală vă poate desființà pe toți în timpul recoltei?.... Nici atâta lucru nu știți? Când un ministru va fi autoritar și va voì să fie stăpân pe colegiul I și al II de proprietari... nici atâta lucru nu știți, că ar puteà să vă stingă? In adevăr nu știu cum sunteți, dacă n'ați învățat nici atâta lucru.

D. Lahovari ziceà: le-am zis proprietarilor, că nu trebuià să protesteze acum, ci trebuià să protesteze la vot.

Cui ai zis vorbele acestea? Proprietarilor mari? Dar de ce nu și sătenilor? De ce-i scoți pe dânșii? Apoi nu știți că proprietarii mari v'au dat jos? Eram prin pușcării, când ei v'au dat jos. Vedeți că națiunea, proprietarii mari, v'au respins. Ia închipuiți-vă acum, când ar fi d. Rosetti autoritar... ce ați puteà să pățiți!

Dar dacă ar fi adevărat, cum să zice, că Rosetti este răsvrătitor?... Apoi, nu înțelegeți că i-ar fi destul să pună ca jandarmii să execute cele 90 la sută dobândă și datoriile cârciumilor?.. Să scoată pe săteni cu dorobanții și el... să pirotească. Nu vedeți catastrofa (aplauze).

Fiindcă am vorbit de executare cu jandarmi, veți fi aflat poate că această executare adeseori, nu numai sărăcește pe sătean, dar dezonorează și familia acelorà cari au onorat națiunea întreagă (aplauze). Și cereți să mențineți executarea cu jandarmi! Mi-ați adus aminte prin această cerere un fapt. In timpul revoluțiunei dela 1821, Elenii au luptat, cum știți toți, cu cel mai mare eroism; au luptat bărbații la Ispera, ei însă au căzut și Turcii intrau. Au văzut femeile atunci că dezonorate aveau să fie, și s'au pus la danț la marginea unei stânci: jos erà marea: ele și-au luat copii în brațe și au început a danțà, și când

ajungeà rândul fiecăreia în dreptul rîpei, se aruncà în mare pentru a scăpà onoarea mamei şi pe fiu de robie (aplauze).

Ei bine, este acì deputatul care 'mì-a spus că acolo aţi adus pe sătean prin aceste execuţiuni cu jandarmii, că la Râmnicu-Sărat s'au aruncat în râu bărbaţi şi femei, ca să scape de executare şi de ultragiile jandarmilor (aplauze prelungite). Iată ce aţi făcut cu legea D-voastră! Iată ce aţi făcut cu jandarmii, D-voastră conservatori liniştiţi. Şi iată că eu revoluţionar am oprit să se execute legea cu jandarmi şi v'am făcut lucrările câmpului, şi v'am scăpat, am scăpat ţara mea; căci ştiţi bine că micile onoruri ale câtorvà oameni, aduc catastrofa cea mare! (Aplauze).

Acum, D-lor deputaţi, iată ce am să vă zic: nu lăsaţi să triumfe pe acei cari se fac conservatori, pe acei cari se fac că sunt speriaţi. Votaţi luarea în consideraţiune a acestei legi, şi apoi, eu unul vă recomand propunerea D-lui Kogălniceanu: numiţi o comisiune de 30 de inşi, însă spuneţi-le ca în 10 zile să aducă legea: dar lege fără jandarmi (aplauze), lege care să apere pe proprietarul mare şi mic de o potrivă, căci amândoi sunt onorabili.

Numai astfel, apărând moşia cea mică, veţi întărì moşia cea mare: numai astfel, dând drepturi celui cu moşia mică, el va vedeà că în libertate, prin libertate, naţiunea ştie să salute pe Eroul dela Plevna! (Aplauze prelungite, îndelung repetate).

Voci: Inchiderea discuţiunei.

— Se dă citire următoarei propuneri:

„Propunem ca imediat după luarea în considerare a proiectului de lege, Camera să aleagă o comisiune compusă de 21 membri, cari împreună cu comitetul delegaţilor şi în termen de opt zile cel mult, să studieze amendamentele ce se vor propune şi rezultatul să-l supună deliberărei onor. Camere.“

C. A. Rosetti.

Voci: Inchiderea discuţiunei.

D. *Al. Lahovari.* D-lor, aştept dela dreptatea Camerei să nu închidă această discuţiune. Dacă am fi numai în discuţiunea pură şi simplă a legei tocmelilor agricole, cum s'a petrecut ieri şi alaltăieri, am puteà să ne învoim, în faţa propunerei, a se curmà o discuţiune care are să reînceapă cu ocaziunea votărei pe articole. Dar când un om ca D. Rosetti, cu toată autoritatea şi prestigiul

ce are în această Cameră, şi cu toată greutatea ce are în această ţară, când D-sa în curs de trei ore de la această tribună ne ia pe noi de capete de Turci, cum s'a zis ieri de D. Kogălniceanu, şi pune asupra noastră şi păcatele cele vechi ale strămoşilor noştri, dacă vor fi fost păcate, şi păcatele părinţilor noştri, este de o suverană dreptate a nu se închide discuţiunea şi a ni se permite să răspundem. Cu atât mai mult că în această cestiune nu au vorbit încă reprezintanţii acelui partid acuzat...

O voce: A vorbit D. Carp.

D. *Al. Lahovari.* D. Carp este prea leal, ca să nu recunoască că a vorbit numai în numele său. Deaceea vă cerem să ne lăsaţi să vorbim: să ne lăsaţi să răspundem la acel lung rechizitoriu al D-lui Rosetti.

Cât pentru mine, dacă nu ne veţi lăsà să vorbim, voiu considerà aceasta ca o atingere a dreptăţii, şi o scutire pentru mine: căci eu tânăr, nu mă cred în stare să rectific istoria făcută de D. Rosetti la tribună; istorie în contra căreia adevărata istorie se înscrie în falş; istorie judecată de un om prin prisma opiniunilor şi a pasiunilor sale. Dar aceste cuvinte au răsunat în ţară, şi partidului conservator, zugrăvit cu astfel de culori de D. Rosetti, i se cuvine o dreaptă revanşă. Nu mă simt în stare a răspunde cum trebue D-lui Rosetti. Aş voì ca morţii să vorbească, ca umbra acelui cap de marmoră să se întoarcă şi să refacă istoria, adevărata istorie, la această tribună scăldată cu sângele său (aplauze).

Deaceia, vă rog să ne permiteţi a zice şi noi câteva cuvinte; căci în contra istoriei făcută de D. Rosetti, mă înscriu în falş.

D. *P. Buescu.* Onor. D. Lahovari a cerut să nu se închidă discuţiunea sub cuvânt că are trebuinţă de a i se face dreptate. Dar dacă ar voì cinevà în discuţiunea aceasta să ceară dreptate, am fi noi, onorabile D-le Lahovari. Ce aţi zis D-voastră de pe aceà tribună până acum? Ne-aţi acuzat pe noi că am fi făptuitorii unei ilegalităţi, provenită dintr'o lege pe care n'am făcut'o noi, ci D-voastră, şi D. Kogălniceanu a apărat-o la 1872.

D. *M. Kogălniceanu.* Neadevărul cel mai mare (sgomot).

D. *P. Buescu.* Atunci la 1865.

D. *M. Kogălniceanu.* Nu este exact.

D. *P. Buescu.* D-voastră, relele acelei legi le puneţi în spinarea noastră, pe când D-voastră aţi făcut legea.

D. *M. Kogălniceanu.* Nu este exact.

D. *P. Buescu.* Ba este exact, căci mi-ai declarat-o mie, singur D-ta.

D. *M. Kogălniceanu.* Protestez, nu este exact; nu v'am declarat nimic.

D. *P. Buescu.* Atunci nu este mai puţin adevărat că toţi cei din opoziţiune, cu care lucrează D. Kogălniceanu, pun pe spinarea noastră legea dela 1872.

D. *M. Kogălniceanu.* Nu este exact; eu sunt singur; nu sunt cu nimeni, dar niciodată cu D-ta.

D. *P. Buescu.* Noi nu ne-am dus să ne inspirăm în colegiul de proprietari mari ca D-ta (sgomot).

Dar trebuià să consultaţi şi pe ţărani; dacă voiaţi să fiţi drepţi, trebuià să consultaţi ambele părţi.

Prin urmare, noi cari am aveà dreptate să cerem urmarea discuţiunei, pentru a ne apărà contra acuzaţiunilor nedrepte ce ne-aţi făcut, în urma propunerei D-lui Rosetti, prin care cere ca amendamentele ce se vor propune, să se studieze de o comisiune împreună cu comitetul delegaţilor, astfel că acest proiect de lege va venì din nou în desbaterea Camerei, amendat după cum a propus şi D. Vernescu şi D. Kogălniceanu, noi primim închiderea discuţiunei şi D-v. veţi aveà cuvântul când acest proiect de lege se va pune din nou în discuţiune.

Cer dar închiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanţi	108
Majoritate absolută .	55
Bile albe . .	68
Bile negre .	40

D. *Preşedinte.* Adunarea a încuviinţat închiderea discuţiunei.

D. *Preşedinte al consiliului.* D-le preşedinte, rog pe onorabila Cameră să binevoiască a'mi permite să zic câtevà cuvinte în privinţa punerei votului.

Voci. Vorbiţi, vorbiţi.

D. *Preşedinte al consiliului.* D-lor, în toate ţările, unde este

regim parlamentar, și mai cu osebire în țara aceia care este mama regimului parlamentar, Englitera, când sunt asemenea cestiuni, întotdeauna se face un compromis între majoritate şi minoritate, și am văzut cu fericire şi astăzi, că dispozițiunea Camerei în cestiunea ce ne preocupă, este tot aceia care a fost şi când s'a discutat și cestiunea Evreilor. Deaceia v'aşi rugà ca votul ce'l veți dà pentru luarea în considerare, să se ştie că implică în sine numirea comisiunei ce are să cerceteze acest proiect de lege. D-lor, asupra acestui proiect de lege ați văzut că în ziua dintâi a vorbit D. Cozadini, D. Stolojan, D. Papadopol şi D. Codrescu, în ziua a doua a vorbit D. Carp, D. Vernescu şi D. Kogălniceanu, şi astăzi a vorbit onor. meu amic C. A. Rosetti, şi toți câți au vorbit, fie din minoritate, fie din majoritate, au condamnat legea existentă. Ei bine, fac apel la onor. membri din opozițiune, și-i rog ca rezultatul ce veți dà acestei cestiuni să fie consecvent cu toate cuvintele D-lor. Vă rog dar, să luați toți în considerare acest proiect de lege, şi apoi comitetul, împreună cu comisiunea ce se va alege, să studieze amendamentele ce sunt necesare a se introduce, pentru ameliorarea legei, dându-se o justă satisfacțiune intereselor ambelor părți.

Voci. La vot.

— Se pune la vot luarea în considerare a proiectului de lege, și rezultatul scrutinului este cel următor.

Votanți .	117
Majoritate .	59
Bile albe . .	86
Bile negre .	31

D. *Președinte.* Camera a luat in considerațiune proiectul de lege.

Acum, după propunerea D-lui Rosetti, vom procede la alegerea comisiunei.

— Adunarea procede la alegerea comisiunei însărcinată cu studiarea amendamentelor ce se vor propune, și rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanți	108
Bile albe.	3
Voturi exprimate . .	105
Majoritate absolută .	53

S'au ales:

D-nii:	A. Teriachiu .	105
„	A. Stolojan .	105
„	P. Aurelian .	105
„	G. Vernescu . .	105
„	M. Kogălniceanu	105
„	D. Rosetti Teţcanu	105
„	M. Burileanu. .	105
„	C. Teleman . .	105
„	P. Buescu . . .	104
„	Remus Opreanu.	104
„	N. Fleva . .	104
„	I. Robescu. . .	104
„	P. Casimir. . .	104
„	A. Lahovari . .	104
„	D. Moruzi . .	104
„	D. Schileru .	103
„	N. Nicorescu .	103
„	P. Carp. . .	102
„	Gr. Cozadini . .	102
„	N. R. Locusteanu	101
„	D. Lecca . . .	99

— Şedinţa se ridică la 7 ore seara şi cea viitoare se anunţă pe a doua zi, 13 Fevruarie.

Şedinţa din 12 Martie 1882.

D. *preşedinte.* Adunarea a adoptat proiectul de lege.

Acum, D-lor deputaţi, vom începe desbaterea proiectului de lege pentru tocmelile agricole. Totdeodată amintesc onor. Camere că legea este luată în consideraţiune: prin urmare, vom procede la discuţiunea pe articole.

N. Blaremberg. D-le Preşedinte, n'aş fi cutezat să iau cuvântul, înainte ca D. raportor să-şi fi citit raportul său; dacă nu mi s'ar fi părut că D-v. aţi fi declarat că discuţiunea are să fie morcelată, că are să se urmeze pe articole. Dacă este aşà, şi dacă în privinţa aceasta Dv. aveţi deja pulsul Camerei, dacă cunoaşteţi deja sentimentul majorităţii, ca şi acela al băncii ministeriale,

atunci vă cer voie ca în cestiune de regulament, să pun şi eu o cestiune prealabilă. Dacă nu insistaţi asupra acestei rezerve, atunci şi eu renunţ pentru moment la cuvânt şi nu voiu vorbi decât la rândul meu, şi numai după ce D. raportor îşi va fi citit raportul.

D. *preşedinte.* Eu am adus aminte Camerei, că legea este luată în consideraţiune şi că acum suntem chemaţi a discută articolele amendate de comisiunea de 21.

D. *N. Blaremberg.* Vă rog, atunci la rândul meu, să îmi menţineţi cuvântul asupra cestiunei prealabile.

D. *Ion Ionescu.* (dela Brad). Cer cuvântul la art. 1.

D. *G. Vernescu.* Cer cuvântul în cestiune de regulament.

D. *N. Blaremberg.* D-lor, deşi sentimentul Camerei sau al majorităţei acestei Cameri, pare acum a se acuză ca să zic *a priori,* am însă ferma convincţiune, că atunci când voiu demonstrà consecinţele ilogice şi chiar absurde, la care ne-ar conduce o asemenea soluţiune, onor. majoritate nu va mai insistà asupra procedurei ce se preconizează de unii.

Lucrul ar fi fără precedent şi nici că ar găsì vreodată imitatori.

Ce se susţine în adevăr? Că s'ar fi luat în consideraţiune un proiect, într'un moment când el nu existà nici măcar în stare embrionică, căci iată dilema: or D-voastră mărturisiţi că comisiunea de 21 nu aveà alt mandat, decât acela de a zice amin la tot şi a aderà fără rezervă, la ceeace erà deja făcut, adică a fi numai un fel de birou de înregistrare, or dacă admiteţi că aceà comisiune a deliberat, a lucrat, astăzi suntem în faţa unei operi noi, unei operi a ei, a unui elaborat care nu existà atunci.

Ei bine, nu neantul, nu necunoscutul se ia de când e lumea în consideraţiune: ci lucruri concrete, ci realităţi. Prin urmare, tot ce se poate riguros susţine, şi acì fac apel chiar la onor. D. Rosetti şi la onor. preşedinte al consiliului, să spună dacă prin şi în ideia D-lor s'a făcut sau s'a putut face mai mult, şi care, spre a potolì nerăbdarea unora, spre a răspunde la nemulţumirea acelora cari aveau şi ei dorinţa de a spune cuvântul lor în cestiune, D-lor au zis: Nimic nu este încă prejudecat, totul are să revină în desbaterile noastre: tot ce dar, se poate, zic, susţine că s'a luat în consideraţiune, este necesitatea unei reforme în această materie, necesitatea abrogaţiunei legei în fiinţă. Lucrurile este adevărat că totdeauna nu s'au petrecut

cu această franchetă şi au dat loc la confuziune şi la echivocuri.

Dar, pentrucă votul sau rezoluţiunea de atunci, a avut în sine cevà contrazicător, pentrucă nu a fost tocmai cevà ortodox, constituţional vorbind, acesta este oare un cuvânt să murim în impenitenţă finală şi să perseverăm în aceleaşi rătăciri şi procedeuri, în contra cărora se ridică şi raţiunea şi buna credinţă, şi care nu ne pot conduce decât la absurd!

A zice că s'a luat în consideraţie un lucru, înainte chiar ca el să ia naştere, înainte chiar ca el să existe, este a-şi râde de opiniune, este a presupune a atribuì mandatarilor ţărei darul divinaţiunei, o asemenea însă pretenţiune, este bună la acei ce cred a personificà dreptul divin, o asemenea pretenţiune însă nu există în rândurile opoziţiunei, sau a pretinde că comisiunea aveà puteri discreţionale, că Camera a abdicat mai dinainte în mânile ei. Ceeace nu e, ceeace nu poate fi (aplauze).

D. *G. Vernescu.* D-lor deputaţi, orcare va fi hotărîrea D-v. în privinţa cestiunei ridicate de D. Blaremberg, eu constat un lucru, că nu s'a mai văzut până acum, ca unui raportor care vine să citească raportul său în privinţa lucrărei unei comisiuni importante, să nu i se dea voia nici să citească acel raport. Aceasta până astăzi nu s'a mai văzut. Intâiu trebuià să se citească raportul, fiindcă comisiunea are pretenţiunea că a făcut o lucrare serioasă şi trebue să i se facă onoare lucrărei sale, de a luà Camera cunoştinţă de dânsa.

D-lor, nu este vorba de un amendament, acì este vorba de un sistem întreg, şi în adevăr iată ce citesc în raportul care iese din sânul comisiunei:

„Astfel, începând cu articolul întâiu, veţi observà, D-lor deputaţi, că amendamentele primite la acest articol schimbă cu totul principiul proiectului primitiv, de care a fost sesizată onor. Adunare şi modifică în esenţa sa, sistema propusă de comitetul delegaţilor."

Va să zică, sistemul primit de comisiunea numită de D-v., este un sistem cu totul diferit de sistemul pe care îl prezentase delegaţii cei dintâi, şi D-v. nu voiţi să faceţi onoare comisiunei, nici de a i se citì raportul, nici de a se discutà acest sistem?

Ce însemnează atunci cuvintele acelea pe care le-aţi rostit de împăciuire, ce însemnează cuvintele acelea că trebue într'o cestiune de asemenea natură să ne unim cu toţii, ca să iasă o

lege bună pentru această ţară, dacă nu voiţi să faceţi nici onoare ca să se citească lucrarea acelei comisiuni, ca să fie discutate principiile introduse de ea? Şi în adevăr, D-lor, ceeace vă anunţă D. raportor este pozitiv, fiindcă art. 1 se ocupă de sistemul tocmelilor agricole şi este diferit acest sistem de lucrarea primei comisiuni.

Aşà dar, faceţi onoare acestui raport să fie citit, faceţi onoare principiilor admise în noul proiect ca să fie discutate, căci într'adevăr, D-lor, cum credeţi D-v. că ar puteà să se conceapă această ideie, ca să se ia un sistem, întreg dela început şi pânăla sfârşit, şi să se discute pe amendamente, înainte d'a fi primit acel sistem?

Apoi, D-lor, dela început poate să nu primiţi acest sistem, şi atunci ce mai însemnează toate celelalte amendamente, care cred că în logica lucrului trebue să fie conforme cu sistemul primit?

Aşà dar încă odată vă rog, luaţi în băgare de seamă neregularitatea cu care s'a proces, căci nu trebue să se proceadă aşà. Când vine un proiect de lege dela un comitet sau comisiune, se citeşte raportul, se face discuţiune generală, se ia în consideraţiune, şi apoi se procede la discuţiune pe articole. Aţi văzut că acì a fost un caz anormal, s'a luat proiectul în consideraţiune şi aţi numit o comisiune care să lucreze un nou proiect de lege.

Binevoiţi dar a lăsà să se citească raportul şi să se discute ce a făcut aceà comisiune. Aceasta nu însemnează că voim să revenim asupra votului de luare în consideraţiune: cine ar aveà această pretenţiune?

Luarea în consideraţiune s'a făcut: tot ce cerem acum dela D-v., este ca să se poată discutà în general sistemul comisiunei; nu puteţi să vă mărginiţi la simple amendamente, trebue să arătăm care este sistemul comisiunei, care este ideea generală pe care a avut'o comisiunea, care sunt principiile pe care ea le-a primit.

D. C. A. Rosetti. D-lor deputaţi, mi se pare că discutăm aceeaşi idee, numai că nu ne înţelegem.

A venit în desbaterea Adunărei un proiect de lege, care s'a desbătut în discuţiune generală şi cel din urmă orator care a vorbit în discuţiunea generală, a zis: propuiu să se ia în consideraţiune proiectul de lege şi după aceea să se numească o co-

comisiune de 21 membri din Cameră, care, împreună cu comitetul delegaţilor, să revadă proiectul de lege.

Prin urmare, proiectul de lege este luat în considerare, o recunoaşte aceasta şi D. Vernescu. Suntem dar cu toţii pe deplin înţeleşi, că proiectul de lege este luat în considerare.

D. *N. Blaremberg.* Cer cuvântul.

D. *C. A. Rosetti.* Nu mai cere cuvântul, D-le, căci cred că te vei unì cu mine.

D. *N. Blaremberg.* Voiu fi foarte recunoscător dacă îmi veţi da această ocaziune.

D. *C. A. Rosetti.* Aşà cred şi eu. In toate Camerile se întâmplă că, în desbaterea unui proiect de lege, când este discuţiunea pe la jumătate, şi uneori pe la sfârşitul proiectului, când este un articol care prezintă orecare dificultăţi, proiectul se trimite din nou la comisiune, şi comisiunea aceea lucrează o săptămână, două, trei, şi revine cu o nouă redacţiune a acelui articol, chiar după ce s'a votat legea, fără ca pentru aceasta legea intreagă să se pună din nou în discuţiune. Acì este mai puţin ; s'a luat în considerare proiectul de lege, nu mai avem să desbatem luarea în considerare, nu mai putem să votăm încă odată ; în această privinţă suntem cu toţii uniţi.

Voci. Aşà este.

D. *C. A. Rosetti.* Va să zică numai cereţi un nou vot de luare în considerare ?

Voci. Nu.

D. *C. A. Rosetti.* Daca numai cereţi un al doilea vot de luare în considerare, ce cereţi ? Căci dacă luarea în considerare s'a votat, aceasta însemnează că aţi admis principiul unei reforme a legei actuale, însemnează că aţi recunoscut necesitatea modificărei acestei legi, aţi recunoscut că ea este rea şi cum aţi puteà acum să vă desziceţi, să respingeţi luarea în considerare şi prin urmare să menţineţi legea cea vechie ? căci nu trebue să aibă cinevà darul devinaţiunei, ca să înţeleagă că un vot poate aduce admiterea sau respingerea, şi de respingerea luării în considerare nu poate să mai fie vorbă, de oarece cu toţii recunoaştem şi suntem înţeleşi asupra acestui punct, că proiectul s'a luat în considerare.

Dar ce zice d. Vernescu ? Să se citească raportul, căci s'au făcut amendamente la articole şi trebue să avem în vedere un

plan complect. Prea bine, să se citească: eu mă unesc cu Domnia-sa, să se citească raportul, deşì l'aţi citit toţi: dar desbaterea începe îndată la art. 1, şi atunci, fără ca să zic să călcăm regulamentul, cum fac unii deputaţi juni de tot, cari cer cuvântul în regulament şi vorbesc în fond: dar li se iartă fiindcă sunt tineri de tot... (ilaritate).

Un bărbat de stat în vârstă nu face un asemenea lucru; atunci, zic, fără să călcăm regulamentul, fără să ne micşorăm pe noi înşine prin o asemenea abatere, putem să desvoltăm ideea noastră asupra întregului sistem al legei, de oarece acest articol este baza chiar a legei şi cuprinde principiul ei esenţial.

Cred că astăzi putem ajunge la o înţelegere, fără să ne mai pierdem timpul în aceste discuţiuni prealabile cu totul inutile.

Voci. Da, da; închiderea incidentului.

— Se pune la vot închiderea incidentului şi se primeşte.

D. *N. Constantinescu*, raportorul comitetului de delegaţi ai secţiunilor, dă citire următorului raport:

Raport asupra rezultatului deliberaţiunilor comisiunei de 21 şi modificările propuse la proiectul pentru tocmelile agricole.

Domnilor deputaţi,

A doua zi chiar după alegerea sa, comisiunea de 21 s'a constituit sub preşedenţia D. Michail Kogălniceanu şi a şi început şedinţele sale cu comitetul delegaţilor, în sala onor. consiliu de miniştri.

La cele dintâiu trei şedinţe a participat şi D. prim-ministru şi ministru de interne: la cele următoare, starea sănătăţei nepermiţându-i a luà parte la lucrări, comisiunea a lucrat cu comitetul delegaţilor, în absenţa D-sale.

Deaceea către finele lucrărei, comisiunea a fost silită să-şi suspende deliberaţiunile, aşteptând reîntoarcerea D-lui ministru, fiind trebuinţă a se cunoaşte opiniunea guvernului, asupra unora din amendamentele propuse care au ridicat mai multe discuţiuni şi divergenţe de opiniuni.

In urma revenirei d-lui prim-ministru şi în ultimele două şedinţe, terminându-se lucrarea cu care comisiunea erà însărcinată, subsemnatul are onoare a supune onor. Adunări, în rezumat, rezultatul obţinut.

Din cele 12 şedinţe plenare, care au absorbit activitatea comisiunei, cele dintâiu două au fost consacrate desbaterilor generale asupra principiilor care formează baza proiectului de lege.

Dispuşi a găsi un teren comun, pe care să se poată ajunge la o soluţiune împăcătoare tuturor cerinţelor, conform şi cu dorinţa exprimată de onor. Adunare, la constituirea acestei comisiuni, membri comisiunei şi ai comitetului, împreună cu d-nu prim-ministru, au examinat cu toată bunăvoinţa diferite sisteme emise în desbaterea generală şi care s'au repeţit în parte şi în sânul comisiunei.

Insă, odată lămuriţi asupra tuturor acestor opiniuni, comisiunea s'a hotărît a se pune pe singurul teren practic ce-i oferea proiectul pe care Adunarea îl luase în consideraţiune şi a procedat la examinarea pe articole a proiectului elaborat de comitetul delegaţilor, rămâind ca orice cerere de modificare să se formuleze prin amendamente la fiecare articol.

Pentruca D-voastră să puteţi mai cu facilitate a vă da seama de modificările introduse, am retipărit proiectul de lege în două coloane. In stânga este textul proiectului după cum a fost lucrat de comitetul delegaţilor, în dreapta este textul amendamentelor admise.

Cât pentru acele amendamente mai însemnate propuse de membri comisiunei, care au provocat mai multe discuţiuni şi care au fost respinse, le voi relevà în cursul acestei dări de seamă la articolele respective.

Dealtfel, spre a fi pe cât se poate mai scurt şi spre a nu vă luà prea mult timp, nu voiu insistà decât asupra acelor modificări care schimbă mai mult sau mai puţin în principiul său, economia proiectului, sau care sunt de natură a da o mai mare extensiune efectelor legii. Celelalte modificări de detaliu, care nu au alt scop de cât de a precizà mai bine unele dispoziţiuni, sau a mutà un articol de la un loc la altul, ori în fine de a modificà unele termene; pe aceste le puteţi aprecià din examenul comparativ al textelor şi cu ajutorul adnotărilor ce am făcut în proiectul retipărit.

Astfel începând cu art. 1, veţi observà, D-lor Deputaţi, că amendamentele primite la acest articol schimbă cu totul principiul proiectului primitiv de care a fost sesizată onor. Adunare, şi modifică în esenţa sa, sistema propusă de comitetul delegaţilor.

Prin raportul general al legei, am explicat că proiectul guvernului nu vizà decât două categorii de contracte agricole:

Contractele de munci în bani și contractele de închiriere a izlazurilor și a fânețelor, în care pe lângă o plată în bani s'ar stipulà și munca.

Majoritatea comitetului admisese și un al treilea contract, adică acela pentru închirierea de pământuri de cultură cu dijmă, bani și muncă; comitetul totuși, luase precauțiune, pentru motivele însemnate ce am adus asupra acestui caz, să separe contractul izlazului de acela al pământurilor de cultură și să le fixeze termene speciale.

In sânul comisiunei însă, s'a produs un amendament care a modificat această sistemă.

Mai întâiu, s'a asimilat contractelor de închirieri de pământuri pentru cultură și acela pentru închirierea izlazurilor, dânduli-se acelaș termen de 5 ani.

Al doilea, s'au introdus în această lege contractul de închiriere de pământuri în genere numai pe bani.

Art. 5 a provocat cea mai animată discuțiune, în două ședințe diferite.

Inchisă întâia oară prin admiterea unui amendament propus da D. Rosetti Teţcanu și N. R. Locusteanu, în următoarea cuprindere:

„Din zilele de muncă ale săptămânei, două rămân pe seama acelor cultivatori cari vor aveà de făcut o muncă proprie a lor similară cu aceea la care s'au angajat“.

A fost deschisă în cele din urmă două ședințe în care, în urma discuțiunilor urmate, s'a propus amendamentul elaborat de o comisiune compusă din D-nii Mihail Kogălniceann, Petre Aurelian și subsemnatul, amendament care a devenit textul art. 5.

Art. 7 a fost complectat cu două amendamente, unul propus de subsemnatul, ca aliniat al 4 și altul propus de D. Fleva, ca complectare a celui întâiu. Scopul acestora este de a nu se lăsà loc la nici un fel de surprindere sau fraudă. Astfel, prin amendamentul I se prevede îndatorire pentru primarul care ar înregistrà contractul agricol al unor locuitori din altă comună, ca să comunice extract după acel contract primarului domiciliului muncitorului contractant, și prin al doilea se fixează amenda la

care este supus primarul, în caz de a nu se conformà acestei îndatoriri.

Art. 10 după lungi discuţiuni a fost suprimat.

Acest articol cuprindea dispoziţiunea prin care exploatatorul erà prevestit a nu încheià contracte agricole cu locuitorii fără a se convinge, că aceştia nu au deja angajate asemenea obligaţiuni care i-ar pune în imposibilitate de a executà pe cele din urmă, şi totdeodată constituià responsabil pe acest exploatator, care cu toată această prevestire ce-i face legea, ar încercà prin mijloace de rea credinţă a vătămà pe alt exploatator, sustrăgând pe locuitori de la muncile dejà angajate. Suprimarea acestui articol ar lăsà o lacună în lege şi deaceea minoritatea este de opiniune a se menţine în principiul său, modificându-se în partea a doua care a ridicat mai multe critice.

Art. 12 tratează despre proibiţiunea conpensaţiunei datoriilor datorite din muncă, cu datorii provenind din alte daraveri.

Acest articol a fost foarte mult combătut în sânul comisiunei, cerându-se suprimarea lui.

Propunerea de suprimare însă, a fost respinsă cu paritate de voturi; s'a admis totuşi ca articolul să se mute sub capitolul III ca art. 21, şi să se discute din nou deodată cu art. 22, ceeace s'a şi făcut după cum voiu arătà mai jos.

Art. 13 devenit 12, s'a amendat în consecinţa modificării art. 1, admiţându-se termenul de 5 ani pentru toate închirierile de pământuri; iar în ceeace priveşte tocmelile de muncă pe bani, s'a admis amendamentul propus de D. Nicorescu, care acordă acestor contracte doi ani la începutul aplicărei acestei legi; şi după doi ani, termenul să nu fie de cât de un an.

Art. 15 devenit 14, a primit iarăşi o modificare care însă nu se depărtează de la principiul pus în proiectul comitetului, adică în loc de a se mărginì la 7 luni termenul în care se pot tratà tocmelile agricole, comisiunea a propus să se lase facultate părţilor de a se tocmì în tot cursul anului care precede punerea în lucrare a tocmelilor.

Art. 17 devenit 16, a fost complectat cu un amendament prin care se dispune, ca în cazul când nici primarul şi nici unul din consilierii comunali, nu vor şti scrie şi citì, legalizarea să se facă în prezenţa a doi martori cu ştiinţă de carte, cari vor fi prezentaţi de muncitorii contractanţi.

Art. 18 devenit 17, a primit o modificare numai la ultimul aliniat, prin care se defineşte mai precis responsabilitatea agenţilor însărcinaţi cu ţinerea registrelor de tocmeli agricole şi se specifică pedepsele la care sunt supuşi după gradul vinei, adică simplă amendă disciplinară în caz de neglijenţă, pedeapsă corecţională în caz de faptă cu premeditare, etc.

Art. 19 devenit 18, nu s'a modificat decât numai în ceeace priveşte pe agentul superior, care verifică închiderea registrelor la finele anului.—Acest agent, după proiectul comitetului, erà subprefectul—după amendamentul propus, este un membru delegat al comitetului permanent. Comisiunea a voit prin aceasta, să depărteze într'un mod absolut orice inmixiune a subprefectului, în lucrările relative la regimul tocmelilor agricole.

Art. 22 a fost amendat, admiţându-se un aliniat II ca excepţiune la regula generală pusă în acest articol, după care datoriile provenind din alte daraveri, să nu se poată preface în munci agricole.

Deodată cu acest articol s'a discutat şi art. 12, care a devenit 21, după cum am explicat mai sus.

La acest art. 21, D. Lahovari a propus un amendament, care cereà ca să se poată compensà orice datorii care vor fi lichide şi exigibile.

Acest amendament s'a respins.

Un alt amendament fusese prezentat tot la acest art. de D. Kogălniceanu, în cuprindere: ca sumele date muncitorului, pentru ca să'şi achite datoriile fixate şi să'şi cumpere vite şi unelte de muncă, să nu fie cuprinse în această restricţiune.

Acest amendament a fost admis după cum am arătat, ca al doilea aliniat la art. 22, iar în art. 21 a rămas astfel după cum este redactat de comitet.

D. Vernescu a propus ştergerea din amendamentul D-lui Kogălniceanu, a celei dintâi categorii de avansuri, adică aceea pentru plata impozitelor fiscale.

D. Vernescu propuse un alt amendament, care aveà de obiectat a autorizà prefacerea în munci agricole, a datoriilor din alte daraveri, dacă muncitorul ar consimţi, amendament care a fost respins.

Motivele care au militat pentru respingerea acestui amendament, precum şi acela propus de D. Lahovari, sunt chiar acele

invocate de partizanii dreptului comun: căci a supune lichidării prevăzută şi regulată de această lege, nişte datorii străine de daraveri agricole, este a merge în sens invers cu ideia dreptului comun, adică în loc de a restrânge efectele acestei legi la faptele speciale, pe care le are în vedere, ar fi din contră, a-i dà într'un mod mai larg, putere asupra şi a altor raporturi juridice de pur drept comun.

Art. 33 a provocat iarăşi o lungă discuţiune. D. Vernescu, printr'un amendament, a cerut să se modifice în esenţa sa acest articol, adică să se suprime principiul responsabilităţei exploatatorului decurgând din datoria sa, ca parte diligentă, după cum îl constitue legea, de a încheià socotelile cu locuitorii la finele campaniei.

Amendamentul D-lui Vernescu a fost respins.

Cu toate acestea, fiindcă a existat îndoială asupra înţelesului practic al art. 23 combinat cu art. 20, şi pentrucà să se evite orce îndoială, sau orce interpretare eronată, subsemnatul a propus un amendament la art. 23, care să formeze al treilea aliniat şi prin care se regulează ca în caz, când cultivatorul nu voieşte să stea la socoteală, atunci socoteala să se facă în prezenţa autorităţei comunale, şi astfel devine obligatorie pentru cultivator, dacă în termen de 15 zile dela comunicare, nu face apel la judele de pace.

Art. 26 care priveşte execuţiunea contractelor de muncă agricolă, a fost de asemenea modificat prin amendamentul propus de D. Al. Teriachiu; această modificare se raportă la procedura primarului pentru somarea locuitorului contractant de a executà munca la care s'a obligat.

In locul cuvântului întrebuinţat în redacţia comitetului *„aduce pe datornic la muncă* etc., s'a zis *„a îndemnà pe datornic la muncă* etc.“

Comisiunea, mai în unanimitate, afară de D. Lahovari, care s'a abţinut, a voit să îndepărteze cu totul ideea execuţiunei personale şi să ridice orce pretext de inmixiune arbitrară a administraţiunei propriu zise, în operaţiunile agricole, comisiunea a reglementat responsabilitatea pecuniară a muncitorului recalcitrant şi a întrodus art. 27, propus de D. Stolojan, prin care se prescrie procedura sumară de urmat, pentru executarea împlinirei sumelor plătite, pentru înlocuirea la muncă a muncitorului vinovat.

La art. 34, s'a adăugat un aliniat propus de D. Moruzi, prin

care se ridică primarilor orce scuză, în delictele relative la legea tocmelilor agricole, care s'ar bazà pe ordine superioare ale șefilor administrațiunei.

Această dispozițiune este o afirmațiune mai mult, de spiritul care a predomnit în discuțiunea acestei legi, de a se exclude într'un mod absolut intervențiunea administrațiunei în aplicarea legei tocmelilor agricole.

In fine, D-lor Deputați, la dispozițiuni tranzitorii art. 35 și 36 au fost refăcuți într'un singur articol redactat de D. Vernescu, care în fond cuprinde aceeași dispozițiune adică, că contractele existente la promulgarea acestei legi sunt respectate, dar executarea lor și încheerea socotelilor, urmează să se facă conform prezentei legi; iar în ceeace privește contractele în bani, legea de față nu le acordă executarea decât pe termen de doi ani.

Cu aceste din urmă desvoltări, am terminat cu textul proiectului și al amendamentelor admise sau care au fost respinse. Un singur amendament de o excepțională importanță a fost propus de D-nii Kogălniceanu și Cozadini, ca articol adițional la lege, care însă, după vii și importante discuțiuni ce s'au urmat în sânul comisiunei, și care cred că se vor repetà în sânul onor. Adunări, a fost respins cu majoritate.

Acest amendament este astfel conceput:

„In ultimile luni ale celui d'al doilea an dela promulgarea acestei legi, guvernul, prin autoritățile județene și comunale, va face o anchetă despre rămășițele din contractele agricole, ce la aceà epocă, muncitorii de pământ vor fi datori cultivatorilor mari de pământ și arendașilor. Rezultatul acestei anchete se va supune parlamentului în întâia sa sesiune."

Terminând, D-lor Deputați, vă rog cu respect, a aveà în vedere că această ultimă lucrare este rezultatul lungilor desbateri urmate în sânul comisiunei și a sincerei dorințe, împărtășită de toți membri doritori de a dà țărei o lege cât se poate mai potrivită cu obiceiurile și interesele tutulor părților; și din acest punct de vedere eu, atât în numele majorității comisiunei, cât și a comitetului delegaților, vă rog a aprobà.

Raportor, **N. I. Constantinescu.**

PROIECT DE LEGE

pentru

TOCMELILE DE LUCRĂRI AGRICOLE

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.	Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.

CAPITOLUL I.

Despre tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă.

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.	Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.
Art. 1.—Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:	*Art. 1.* Primul aliniat admis.
a). Toate învoelile în bani, prin care locuitorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, arătură, semănătură, prăşit, secerat, treerat, cosit, adunat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazie.	*a).* Invoelile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, la următoarele şi anume munci agricole: arat, semănat, grăpat, prăşit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazia de pe moşie. In această categorie de învoeli, intră şi tocmelile în bani, pentru lucrarea viilor cu ziua ori cu pogonul.
b). Invoelile pentru închirierea suhaturilor (imaşurilor) de păşune, pentru care cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă: pe lângă o plată în bani, şi muncă.	*Confundat cu litera c de mai jos.*
c). Invoelile pentru lucrarea viilor cu bani, pe pogoane.	*Cuprins în alin. II, lit. a, de mai sus.*
d). Angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la cultura pământului şi la orce exploatare agricolă.	*b). Textul admis.*
e). Invoelile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ să-l exploateze pentru semănătură şi fâneaţă, cu a lui cheltuială şi în schimb să răspundă proprietarului o parte din recoltă şi muncă.	*c).* Invoelile prin care se dă cultivatorilor o parte de pământ pentru *păşune (izlaz sau imaş)*, fâneaţă sau arătură, spre a'l întrebuinţà sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia, el se obligă ca drept chirie să răs-

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.	Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.
	punză bani şi muncă, sau muncă şi parte din recoltă, sau şi una şi alta. *d). Invoelile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani.*
Art. 2. Contractele ce nu intră în categoriile sus enumărate, nu sunt considerate ca contracte de tocmeli agricole.	Art. 2. Neamendat.
Art. 3. Clauzele penale şi acele de solidaritate în contractele de lucrări agricole sunt prohibite.	Art. 3. Neamendat.
Art. 4. Contractele pentru tocmeli de lucrări agricole, nu se pot încheià decât între acei cari exploatează moşii, sau vii, ori împuterniciţii lor *speciali* şi muncitorii agricoli în persoană. Ele trebue să cuprindă obiectul învoelei, preţul *în bani sau în muncă*, natura şi felul muncei, precum şi epoca la care să se execute.	Art. 4. Contractele pentru tocmeli de lucrări agricole, nu se pot încheià decât între cultivatorii agricoli în persoană şi între acei ce exploatează moşii sau vii, ori împuterniciţii lor. Aceste contracte trebue să cuprindă obiectul învoelei, preţul, natura şi felul muncei, precum şi epoca la care să se execute.
Art. 5. Din zilele de muncă ale săptămânei, două rămân pe seama muncitorilor agricoli pentru propriile lor lucrări, *neputându-le angajà în nici un mod către cei de-al doilea.* Această rezervă nu priveşte contractele prevăzute la lit. *d,* de sub art. 1.	Art. 5. Prin învoelile în bani, prevăzute la aliniatul *a*, de sub art. 1, cultivatorul se poate obligà în cursul unui an agricol, a lucrà până la următoarele cantităţi, însă: Două falce de arătură, grăpat şi semănat, pentru doi boi, din care: Una primăvara; şi Una toamna; O falce de cosit, adunat şi pus în stog; 60 prăjini secerat şi transportat la aria de pe moşie; 40 prăjini săpat (prăşit) de

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.	Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.
	două ori, cules şi cărat la pătulul după moşie ; 6 zile cu carul, cărat la arie şi la magazia după moşie ; şi 12 zile cu palmele în cursul anului la diferite lucrări prevăzute în această lege. In celelalte învoeli agricole, prevăzute la alin. *c*, de sub art. 1, în care se va stipulà şi muncă agricolă, se rezervă din zilele de muncă ale săptămânei două, care rămân pe seama muncitorilor agricoli pentru propriile lor lucrări. Orce stipulaţiuni de munci, peste cantităţile prevăzute mai sus, nu pot beneficià de dispoziţiunile legei de faţă.

CAPITOLUL II.

Despre formele la care sunt supuse contractele agricole şi despre termene.

Art. 6. Toate tocmelile pentru lucrări agricole cuprinse în această lege, trebue să fie legalizate şi înregistrate de către autoritatea comunală respectivă, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos.	Art. 6. Neamendat.
Art. 7. Numai autoritatea comunală a domiciliului muncitorului contractant, este competentă a legalizà şi înregistrà contracte de lucrări agricole. Lucrătorii agricoli însă, pot încheià contracte agricole şi în altă comună, sub condiţiunea de a prezentà un certificat dela primarul domiciliului său, că nu are contractată o asemenea lu-	Art. 7. Admis cu amendamentele trecute. ca aliniatele 4 şi 5.

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.	Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.
crare în comuna sa, sau că s'a angajat numai pentru o parte din munca ce poate execută. Acest certificat văzut de primar, rămâne anexat la registrul tocmelilor, unde s'a înregistrat actul. Refuzul primarului de a liberà un asemenea certificat, constitue delictul de refuz de serviciu legalmente datorit şi se pedepseşte conform art. 190 din codul penal.	Primarul, care a legalizat contractul unui agricultor din altă comună, este obligat a comunicà, în termen cel mult de 3 zile, primarului comunei unde domiciliază agricultorul, copie legalizată după acest contract, sub luare de dovadă. Primarul care va contraveni acestei dispoziţiuni, va fi în caz de reclamaţiune, pasibil de o amendă dela 50 la 100 lei.
Art. 8. Primarii şi scriitorii comunei, cari vor legalizà tocmeli de lucrări agricole ale unor locuitori din altă comună, fără certificatul prevăzut la art. 7, vor fi supuşi la o amendă de 50 până la 100 lei, în folosul comunei, şi persoana vătămată rămâne în drept a cere despăgubire pe calea ordinară, pentru prejudiciul ce ar suferì din faptul primarului şi al scriitorului,	Art. 8. Neamendat.
Art. 9. Sunt de drept nule, îndată ce ar aduce vătămare unei a treia persoană, învoielile ce s'au făcut cu locuitorii din altă comună, fără să fi înfăţişat certificatul prevăzut la art. 7.	Art. 9. Neamendat.
Art. 10. In caz când unul sau	Art. 10. Suprimat.

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.	Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.
mai mulţi locuitori, voiesc să legalizeze contracte pentru lucrări agricole, acela cu care ei contractează este îndatorat să le ceară un certificat din partea primăriei, că nu s'au învoit cu altul, sau că s'au învoit pentru o parte numai din munca ce pot executà.	
In caz când prin convenţiune legalizată, un exploatator cu rea credinţă va sustrage pe locuitori dela munca lor, dejà angajaţi prin contract legalizat, va fi răspunzător către cel interesat, de pagubele ce i s'ar cauzà din această sustragere.	
Art. 11. Tocmelile pentru muncă nu pot fi *executate*, decât în localitatea pentru care au fost contractate şi numai la lucrarea cuprinsă în contract.	Art. 11. Cuvântul *executate*, s'a înlocuit cu cuvântul *„îndeplinite“*.
Ele nu mai pot fi cedate în nici un caz, decât dela exploatatorul actual către cel ce l'ar succedà în exploatarea aceleaşi moşii.	
Art. 12. Sumele datorate pentru muncă nu pot fi reţinute pentru vre-o altă datorie.	Art. 12. Mutat sub capitolul următor ca art. 21.
Art. 13. Nici o tocmeală pentru lucrările prevăzute la art. 1, aliniatele *a*, *b* şi *c*, nu se va puteà încheià decât pe termen pânăla doi ani agricoli.	Art. 13 devenit 12. Tocmelile pentru lucrările prevăzute la art. 1, aliniatul *a*, se vor puteà încheià pe termen pânăla doi ani agricoli.
Cele prevăzute la aliniatul *d* pânăla un an, şi	După trecerea de doi ani dela promulgarea legei de faţă, tocmelile acestea nu se vor mai puteà încheià decât pe termen de un an.
Cele prevăzute la aliniatul *e* pânăla cinci ani.	Angajamentele prevăzute la aliniatul *b*). se vor puteà face pe termenul maximum de un an.
Autorităţile comunale sunt oprite a legalizà contracte de lucrări agricole pe termene mai îndelungate.	Tocmelile pentru lucrările pre-

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.	Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.
	văzute la aliniatele *c*). şi *d*). nu se vor puteà încheià decât pe termenul maximum de cinci ani agricoli.. Autorităţile comunale sunt oprite a legalizà şi *înregistrà* contracte agricole pe termene mai îndelungate.
Art. 14. Anul agricol, determinat prin prezenta lege, începe la 1 ale lunei Martie şi se termină la sfârşitul lunei Fevruarie care urmează.	Art. 14 devenit 13. Nu s'a amendat.
Art. 15. Părţile se pot tocmì şi pot încheià contracte de lucrări agricole în tot intervalul dela 1 August şi pânăla 1 Martie următor, pentru lucrări de executat în anii agricoli care urmează. Aceste contracte însă, nu au puterea legală decât din momentul ce au fost legalizate şi înregistrate de autoritatea comunală respectivă. Orce tocmeală încheiată mai înainte de 1 August, sau pentru alţi ani decât aceia ce urmează imediat, nu poate fi nici legalizată, nici înregistrată de autoritatea comunală. Această proibiţiune nu se aplică la tocmeli pentru lucrări agricole de executat în cursul anului.	Art. 15 devenit 14. Tocmelile agricole se vor puteà încheià orcând în cursul anului, pentru anii următori imediaţi, pe termenele prevăzute la art. 13. Contractele de tocmeli agricole însă, nu au puterea legală decât din momentul ce au fost legalizate şi înregistrate de autoritatea comunală.

CAPITOLUL III.

Despre înregistrarea şi îndeplinirea tocmelilor agricole.

Art. 16. Fiecare consiliu comunal rural, va aveà un registru parafat şi legalizat de comitetul permanent, în care se vor trece pe rând, după data	Art. 16 devenit 15. Nu s'a amendat.

Textul proiectului propus de comitetul delegaților.	Textul amendamentelor propuse în comisiune și admise.
prezentărei lor și se vor numerotà, toate tocmelile pentru lucrări agricole în întregul lor.	
La sfârșitul fiecărui act de tocmeală va urmà subscrierea ambelor părți contractante și legalizarea consiliului comunal, contrasemnată de scriitorul comunei.	
Persoanele care nu știu carte, pun degetul pe semnul crucei.	
Art. 17. Contractele de tocmeli agricole nu vor puteà fi legalizate de autoritatea comunală și trecute în registrul prevăzut la art. 16, decât după ce se vor citì în fața și auzul părților contractante.	Art. 17 devenit 16. *S'a intercalat un amendament între aliniatul ultim și penultim, și s'a modificat redacția ultimului aliniat.*
Părțile contractante vor declarà prin graiu, cà cele cuprinse în contract sunt conform cu libera lor voință și că nu au să opună nici o contestațiune.	Dacă primarul sau niciunul din consilieri, nu vor ști a scrie și citì, formalitățile prevăzute mai sus se vor îndeplinì în prezența a doi martori cu știință de carte, propuși de locuitorii contractanți, cari vor fi cu preferință din localitate. Acești martori vor subsemnà în josul actului, după semnăturile părților, că au fost față.
Indeplinirea acestor formalități se va constatà, prin actul de legalizare sub pedeapsă de nulitate a contractului.	Indeplinirea *tutulor formalităților cuprinse în acest articol*, se va constatà prin actul de legalizare, sub pedeapsă de nulitate a contractului.
Art. 18. Fiecare registru va cuprinde actele încheiate și legalizate de autoritatea comunală în cursul unui an agricol.	Art. 18 devenit 17. S'a modificat aliniatul din urmă astfel :
Ele vor purtà următorul titlu : „Registrul pentru tocmeli agricole. „Județul . . . . . „Plasa sau plaiul . . . . „Comuna . . . . „Anul agricol	Orce răsătură, vărsare de cerneală, rupere sau schimbare de rând și de număr în aceste registre, va aduce primarului și scriitorului comunei, câte o amendă pânăla 50 lei.
Orice răsături, adăugiri peste	La caz de faptă înadins și cu reà credință, pentru schimbarea numărului, modificarea, denaturarea cu viclenie, dregerea

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.

rânduri, ruperi ori schimbări de cuvinte, de numere ori de nume proprii dintr'un registru, vor fi urmărite şi pedepsite, numai în caz de reclamaţiuni, conform codului penal.

Art. 19. In fiecare an agricol la finele lui Fevruarie, registrele tocmelilor de lucrări agricole se vor încheià de primar şi consiliul comunal, se vor verificà de *subprefect* şi se vor păstrà în cancelaria comunei.

Părţile contractante pot cere oricând să li se comunice copii legalizate după actele lor respective din aceste registre, şi autorităţile comunale sunt datoare a le îndeplini cererea.

Art. 20. Consiliile judeţene sau comitetele permanente, au totdeauna dreptul de a revizuì registrele de tocmeli agricole şi a culege ştiinţele de care vor aveà necesitate.

Ele sunt obligate să trimită cel mult până la *1 Fevruarie* al fiecărui an, registrele formate conform art. 16 şi 18.

Art 21. Acei cari exploatează moşii, fie proprietari, fie arendaşi, sunt îndatoraţi a socotì pe *muncitori* şi a depune dela 1 Decemvrie şi până la *1 Fevruarie* următor, la cancelaria comunei, listă de rămăşiţele de muncă ce ar aveà pe la locuitori.

Mai sunt îndatoraţi a liberà fiecărui muncitor în parte, chitanţe tipărite dintr'un registru cu matcă, pentru toate lucrările ce li s'au făcut după contracte, în care se vor arătà rămăşiţele sau lichidarea.

Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.

sau falşificarea actelor de tocmeli, primarul şi scriitorul comunei, pe lângă amendele de mai sus, se vor supune pedepselor prescrise în codul penal.

Art. 19 devenit 18. S'a modificat numai, înlocuindu-se cuvântul de *subprefect* cu cuvintele *printr'un membru delegat al comitetului permanent*.

Art. 20 devenit 19. Aliniatul I neamendat.

Aliniatul II s'a înlocuit cuvântul *1 Fevruarie* cu cuvântul *1 Ianuarie*.

Art 21 devenit 20. Acei cari exploatează moşii, fie proprietari, fie arendaşi, sunt îndatoraţi a socotì pe *agricultori la finele fiecărei campanii anuale*, şi a depune până la *1 Martie* următor, la cancelaria comunei, listă de rămăşiţele de muncă ce ar mai aveà pe la locuitori.

Al. II *urmează textul din proiectul comitetului.*

Textul proiectului propus de comitetul delegaților.	Textul amendamentelor propuse în comisiune și admise.
	Art. 21. Sumele datorate pentru muncă nu pot fi reținute pentru vre-o altă datorie.
Art. 22. Nu se poate preface în contractări de muncă agricolă, nici o datorie care provine din daraveri streine de lucrări agricole prevăzute în această lege.	Art. 22. S'a adăugat un al II-lea amendament, însă: Sumele date muncitorului spre a'și plătì datoriile fiscale, precum și spre a'și cumpără vite de jug sau instrumente de muncă, nu sunt cuprinse în restricțiunile de mai sus.
Art. 23. In caz, când din cauza exploatatorului moșiei, socoteala nu se face până la *1 Fevruarie*, conform dispozițiunilor art. 21, muncitorul este liberat. Nevoința *lucrătorului* de a stà la socoteală cu exploatatorul, se constată prin proces-verbal încheiat de primar și doi consilieri, în urma unei prevestiri formale a *lucrătorului*, făcută prin autoritatea comunală, după cererea exploatatorului.	Art. 33. S'a înlocuit termenul de *1 Fevruarie* cu *1 Martie*, și cuvintele *muncitorul este liberat* să se modifice la pluralul *muncitorii sunt liberați*. In aliniatul II asemenea cuvintele *lucrătorului* să se schimbe la plural, zicându-se *lucrătorilor*.
Art. 24. Pentru rămășițele de muncă, lucrătorii agricoli se pot învoì a le executà în anul viitor, sau a le plătì în bani. Plata se va regulà după prețul muncei prevăzut în contract, iar în lipsă de aceasta, după prețul curent în timpul când erà să se facă munca. Inscrisul prin care lucrătorul se constitue dator pentru prețul rămășițelor de muncă, legalizat de autoritatea comunală, după formele prevăzute la art. 17, face credință înaintea justiției ca un act autentic.	Art. 24. Nu s'a amendat.

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.

Art. 25. Consiliile judeţene, în fiecare an, în cele dintâi şedinţe din sesiunea lor ordinară, luând şi avizul comisiilor agricole respective, vor constatà prin tarife preţul muncilor agricole anuale.

Aceste tarife vor fi întocmite în deosebi pentru fiecare regiune a judeţului (plaiuri, podgorie sau câmp), şi pe diferite epoci ale anului, precum şi pe natura şi felul muncei, cu ziua sau cu măsura.

Ele vor servì ca norme de preţuri curente la lichidarea tocmelilor dintre părţi, când contractul n'ar fi stipulat preţul.

Tarifele astfel întocmite se vor publicà prin *Monitorul Oficial* şi prin orice alte mijloace locale şi vor stà afişate în cancelaria comunelor respective, în tot cursul anului următor.

Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.

Art. 25. Consiliile judeţene, în fiecare an, în cele dintâi şedinţe din sesiunea lor ordinară, luând şi avizul comisiilor agricole şi al ***consiliilor comunale rurale***, vor constatà prin tarife preţul muncilor agricole anuale.

(Aliniatele următoare neamendate).

CAPITOLUL IV.

Despre jurisdicţiune şi execuţiune.

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.

Art. 26. Executarea contractelor pentru tocmeli agricole se face de către primarul local şi ajutoarele sale.

Aceştia, ***prin mijloacele executive de care dispun, vor aduce*** pe datornic la lucrul pentru care s'a tocmit: când lucrătorul se va împotrivì, reclamantul poate prin concursul primarului şi în fiinţa unui consilier comunal, să tocmească pentru săvârşirea lucrărei alţi muncitori, după preţurile curente, în socoteala muncitorului nesupus.

Acest preţ constatat prin pro-

Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.

Art. 26. Executarea contractelor pentru tocmeli agricole se face de către primarul local şi ajutoarele sale.

Aceştia vor ***îndemnà*** pe datornici la lucrul pentru care s'a tocmit cu contract.

Când ***muncitorul*** se va împotrivì, exploatatorul are dreptul prin concursul primarului şi în prezenţa unui consilier comunal, să tocmească alţi muncitori pentru săvârşirea lucrului; după preţurile curente, ***în localitatea şi la momentul lucrului***, în socoteala muncitorului nesupus.

Textul proiectului propus de comitetul delegaților

ces-verbal, se va împlinì de autoritatea comunală, din propria avere a vinovatului, exceptânduse casa și pământul dobândit prin legea rurală și averea pe care legea o scoate de sub urmărire.

Afară de această împlinire, reclamantul poate a se adresà instanțelor judecătorești competente pentru pretențiuni de alte pagube.

Textul amendamentelor propuse în comisiune și admise.

Acest preț, constatat prin proces-verbal, se va împlinì de autoritatea comunală, din propria avere a debitorului, *cu formele prescrise la articolul următor*, exceptându-se casa și pământul dobândit prin legea rurală și averea pe care legea o scoate de sub urmărire.

In caz când nu s'ar putea găsì alți muncitori, în locul celor ce s'au împotrivit a executà munca pentru care erau tocmiți, și ar rezulta pagube din această cauză, exploatatorul este în drept a se adresà autorităților judecătorești pentru despăgubirea sa din averea debitorului.

Art. 27. Urmărirea averei debitorului se va face de către primar, în virtutea procesului-verbal prevăzut în articolul precedent.

Vânzarea se va face în cinci zile libere de la data întregistrărei cererei de urmărire pentru cei prezenți; și în zece zile libere pentru cei absenți.

Vânzarea se va publicà printr'un afiș alipit pe ușa primăriei; afișul va cuprinde numai ziua vînzărei, suma pentru care se face urmărirea și averea urmărită a debitorului; creditorul fixează prețul de la care va începe licitațiunea.

Termenul vânzărei se va face cunoscut și debitorului, de către primar, d'odată cu alipirea afișului pe ușa primăriei.

Contestațiunile se vor adresà consiliului comunal, care le va judecà în mod definitiv în termen de patru zile pentru cei

Textul preiectului propus de comitetul delegaților.

Art. 27. Contractele prin care acelaș lucrător se angajază la mai multe persoane, se vor executà după ordinea în care acele contracte vor fi fost trecute în registrul tocmelilor agricole.

Art. 28. Când munca nu se poate face din cauze independinte de voința părților, contractul se desființează.

Cel obligat a face munca, are facultatea sau de a restitui costul muncei după tocmeală, sau să execute o lucrare echivalentă în cursul acelui an.

Art. 29. După ce s'a terminat seceratul grânelor, culesul porumbului sau al altor plante, dijmuitul trebue să înceapă și să continue fără întrerupere, afară de cazul de forță majoră, cel mai târziu după zece zile, pentru fiecare categorie de recolte.

In caz de întârziere, fie din partea exploatatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea se va face din oficiu, de către primar, asistat de către doi con-

Textul amendamentelor propuse în comisiune și admise.

prezenți și nouă zile pentru cei absenți, dela notificarea punerei în vânzare a averei debitorului.

Hotărîrile date în urma vânzărei, nu vor privì pe cumpărător; vânzarea însă a averei datornicului scutită de lege, este nulă de plin drępt și primarul care va săvârșì asemenea vânzare, se va pedepsì cu închisoare corecțională de la 15 până la 2 luni.

Art. 27 devenit 28. Neamendat.

Art. 28 devenit 29. S'a adăugat la finele aliniatului al 2-lea cuvintele: *sau anul următor* (și s'a adăugat următorul aliniat):

In caz de moarte a muncitorului îndatorit pe muncă, contractul se desființează.

Exploatatorul nu poate, în asemenea caz, pretinde decât restituirea banilor dați pentru muncă, pe cale ordinară.

Art. 29 devenit 30. Nu s'a amendat.

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.

silieri, după care partea prezentă va fi liberă a'şi ridicà partea ei de recoltă.

Primarul şi consilierii vor constatà această operaţiune prin proces-verbal, după care se va comunicà copie legalizată părţei absente, în termen cel mult de 24 ore.

Nu se va puteà însă, procedà la această operaţiune, de cât numai în urma unei somaţiuni formale din partea autorităţei comunale, în care se va arătà şi ziua hotărîtă pentru dijmuit.

Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.

CAPITOLUL V.

Sancţiuni şi penalităţi.

Art. 30. Toate plângerile provenite din tocmeli agricole, se vor judecà de către instanţele ordinare ale locului unde tocmeala trebue să se execute, după legile în vigoare relative la competinţă.

Prin aceasta însă, nu se suspendă executarea prevăzută la art. 26.

Judecata se va face de urgenţă fără plată de timbru, şi hotărîrile vor fi executorii provizoriu.

Art. 30 devenit 31. Alin. I admis.

(Alin. I şi II modificate cum urmează):

Prin aceasta însă, nu se va suspendà executarea prevăzută la art. 26 şi 27.

Judecata se va face de urgenţă şi fără plată de timbru.

Art. 31. Orice pretenţiuni, rezultând din tocmeli agricole, se prescriu în doi ani de la epoca în care era stipulat să se facă munca.

Art. 31 devenit 32. Orice pretenţiuni, rezultând din tocmeli agricole, *din orce parte*, se prescriu în doi ani dela *expirarea termenului de răfuială prevăzut în legea de faţă.*

Art. 32. Primarul şi ajutoarele sale, care cu rea credinţă sau intenţiune dolosivă, va refuzà să proceadă la executarea con-

Art. 32 devenit 33. Primarul şi ajutoarele sale, care cu rea credinţă va refuzà să proceadă la executarea contractelor de

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.	Textul amendamentelor propuse în comisiune ai admise.
tractelor de munci agricole, conform art. 26 şi 29 din prezenta lege, se vor face culpabili de delictul de refuz de serviciu datorit legalmente, şi se vor pedepsì cu atare, conform art. 190 din codul penal, îndatorindu-se a plătì şi daunele isvorîte din acest delict.	munci agricole, conform art. 26, 27 şi 30 din legea de faţă, se vor pedepsì cu închisoare de la 15 zile la 2 luni, îndatorându-se a plătì şi daunele izvorîte din acest delict.
Iar dacă din parte-le nu va fi fost decât o simplă neglijenţă, atunci vor rămâne răspunzători numai de daune către partea vătămată.	(Aliniatul al II-lea s'a menţinut).
Art. 33. Primarul şi ajutoarele sale, care, fie prin înţelegere cu una din părţi, în vedere de vre-un folos, fie prin alte manopere frauduloase, vor trece peste atribuţiile lor determinate prin prezenta lege, înregistrând sau executând acte abătute de la dispoziţiile legei, ori executându-le într'un mod abuziv, se vor face culpabili de delictul de abuz de putere şi se vor pedepsì ca atare, conform art. 147 din codul penal.	Art. 33 devnit 34. Nu s'a amendat.
Art. 34. Primarul şi scriitorul comunei, cari nu se vor conformà prescripţiunilor art. 16, 17 şi 19 din prezenta lege, făcând ceeace legea interzice de a face, sau nefăcând ceea ce legea ordonă de-a face,se vor pedepsì conform codului penal ca falşificatori de acte publice.	Art. 34 devenit 35. (adăguat al II-lea aliniat). Nu se pot sustrage de la penalitatea prevăzută mai sus, primarii şi consilierii respectivi, sub cuvânt că ar fi primit ordinele scrise sau verbale dela autorităţi superioare pentru legalizarea sau nelegalizarea, pentru executarea sau neexecutarea unui act de tocmeală agricolă.

Textul proiectului propus de comitetul delegaţilor.	Textul amendamentelor propuse în comisiune şi admise.

CAPITOLUL VI.

Dispoziţiuni tranzitorii.

Art. 35. Contractele agricole existente la epoca promulgărei prezentei legi, întrucât vor fi conforme dispoziţiunilor legei actualmente în vigoare, sunt şi rămân respectate, cu singura excepţiune prevăzută la articolul următor.

Executarea şi lichidarea lor însă, nu se poate face decât conform dispoziţiunilor legei de faţă.

Părţile contractante pot, de comun acord, să modifice acele contracte spre a le pune în armonie cu dispoziţiile acestei legi.

Art. 36. Contractele agricole în bani actualmente existente pe termene mai lungi de cât cele prescrise la art. 13 primul aliniat. nu vor beneficià de executarea excepţională prevăzută la art. 26 de cât pentru cei întâi doi ani ce urmează promulgarea legei de faţă.

Pentru anii subsecvenţi. muncitorii contractanţi pot, sau să răscumpere contractele, sau să le reînoiască la timp, conform cu cele prescrise prin noua lege.

Art. 37. Toate legile şi dispoziţiunile atingătoare de tocmeli agricole şi executarea lor, contrare legei de faţă, sunt şi rămân desfiinţate.

Raportor, *N. I. Constantinescu*

Art. 35 şi Art. 36. } Contopite într'unul singur.

Art. 36. Contractele agricole existente la promulgarea prezentei legi, sunt şi rămân respectate.

Contractele agricole în bani numai, existente la promulgarea prezentei legi, sunt şi rămân respectate pe termen de doi ani. Pentru restul de termen rămân în dreptul comun.

Executarea contractelor prevăzute în acest articol şi încheierea socotelilor se vor face conform legei de faţă.

Art. 37. Neamendat.

D. *preşedinte.* De oarece luarea în consideraţiune este votată, acum se pune în discuţiune art. 1.

D. N. *Blaremberg*. V'aş rugà, D-le preşedinte, să se citească întreg proiectul, întreaga lucrare a comisiunei. Dacă s'a citit raportul care îmbrăţişează fiecare articol al proiectului, necesarmente trebue să ni se citească proiectul în total.

D. N. *Constantinescu*. Trebue să ne înţelegem bine asupra unui lucru. Dacă onor. D. Blaremberg, cere să citim toate amendamentele, adică tot proiectul, care este rezultatul la care voieşte să ajungă D. Blaremberg? Voieşte D-sa să pună în discuţiune generală toată lucrarea aceasta? Aceasta e o chestiune pe care D-v. trebue să o hotărîţi a priori. Insă eu cred că cererea D-lui Blaremberg, nu este nici regulamentară, nici conformă vederilor Adunărei; pentrucă o discuţiune generală redeschisă acum, ar fi o repetire a discuţiunei generale care s'a urmat dejà şi care s'a închis; şi cum observà prea bine D. Rossetti, o discuţiune nu se mai poate face, căci proiectul s'a luat în considerare. Presupuind astăzi că discuţiunea generală nu s'a închis, şi că se dă un vot prin care se respinge luarea în consideraţiune, aceasta ar însemnà curat un răsvot.

Deaceea, chiar din punctul de vedere practic, gândesc că onor. Cameră trebue să proceadă la examinarea pe articole a proiectului, rămâind ca la fiecare articol să dau seamă de amendamentele introduse.

D. N. *Blaremberg*. Aş fi cel dintâiu a mă arătà gelos de timpul Adunărei, dacă n'aş fi văzut'o decâteori mă resemnez să dau o probă de deferenţă majorităţei sau băncei ministeriale, decâte ori mă las la discreţiunea ei, sunt rău răsplătit şi am îndată loc a mă căi. De exemplu, adineaori m'am abţinut de a da o prea mare desvoltare cugetărei mele, în speranţă, că mi se va ţine seamă de această discreţiune, dar mai ales că cuvântul dat nu se va luà înapoi. N'a zis oare onor. D. Rosetti, că şi D-lui face o concesiune D-lui Blaremberg, aceea anume că deşi nu se mai poate pune în chestiune luarea în considerare a proiectului, de a se permite a se discutà lucrarea comisiunei în întregul ei, cu ocaziunea art. 1? Dar a zice aceasta este tocmai a concede că lucrarea aceea se va supune Camerei în întregul ei. Dacă această lucrare a comisiunei are să ni se deà în fragmenturi, şi ca să zic aşà în doze homiopatice, înţelegeţi că atuncea nu mai este vorba de o discuţiune serioasă şi utilă.

Nu ştiu dacă D. Rosetti, vorbind de prezumţiunea unora din

tinerii din acest parlament de a cunoaşte şi dânşii regulamentul, făceà aluziune la mine: căci tinereţea e şi ea relativă. Orcum eu îmi voiu permite să fac apel tocmai la cei de vârsta D-sale în această materie. Voiu să vă amintesc un alt regulament, acela opera bătrânilor, care deşi a precedat pe acesta, îi erà cu mult superior regulamentului pe care noi, aceştia din opoziţiune, am avut adesea ocaziune de a regretà unele din dispoziţiunile sale tutelarii, regulamentul Camerei convenţionale. Acel regulament are tocmai o dispoziţiune care v'ar explicà mai bine, decât aş putea-o face eu, câtă dreptate am să insist ca discuţiunea să nu fie fracţională. Acel regulament prevedeà în principiu două discuţiuni generale; una la luarea în consideraţiune a legei, şi cealaltă la votarea ei în total!...

O voce. Şi acum e aşà.

D. N. *Blaremberg.* Cum? e aşà? Pentru numele lui Dumnezeu, daţi-mi proba acestui lucru, daţi-mi această garanţie că voiu fi ascultat cel puţin cu ocaziunea votului definitiv şi tac la moment. Mai mult! Dacă mi s'ar dovedì că este aşà, sunt gata în ceeace priveşte desuetudinea în care s'a lăsat aceà dispoziţiune salutară, să-mi pun eu cel dintâiu sacul cu cenuşe în cap. Dar aceasta din nenorocire nu e. Şi de ce regulamentul cel vechiu prevedeà un asemenea lucru? Iată pentruce: pentrucă cu ocaziunea amendărei unei legi prezentată de guvern, sau venită din iniţiativa Camerei, legea primitivă sau organică poate să fie astfel denaturată, astfel transformată în totul, încât să nu mai rămână nimic din ideia, din sistemul care a prezidat la prezentarea ei. Deaceea s'a simţit în toate parlamentele demne de acest nume, necesitatea de a se face o a doua discuţiune generală şi un al doilea vot.

Un alt argument pe care îl cred peremptoriu este acesta. Cum? Ni s'a citit un raport care îmbrăţişează rezultatul întregului deliberaţiunilor comisiunei, care trece în revistă şi apreciază toate modificările făcute la legea primitivă, şi D-v. voiţi să asemănaţi cazul acesta cu cazul, unde cu ocaziunea unei discuţiuni în chiar sânul Adunărei, survin accidental amendamente şi comisiunea deliberează asupra lor? Apoi se face oare atunci un raport de felul acelui ce'l avem înaintea noastră? Cadrul raportului ne dă şi cadrul discuţiunei. Vedeţi că nu sunteţi bine veniţi opuindu-vă, nu zic unui nou vot — nu vă cerem aşà de mult — dar dreptului pentru noi, al acelora ce n'am putut vorbì cu

ocaziunea discuţiunei generale, ca cel puţin astăzi, cu ocaziunea acestui nou proiect remaniat şi amendat, să ne motivăm votul nostru.

D-lor, o ultimă consideraţiune şi am sfârşit cu această cestiune de regulament. De ce D-v., şi cei de pe banca ministerială, şi cei din majoritate, nu distingeţi între opoziţiune şi opoziţiune? De ce D-voastră nu ţineţi nici o seamă acelui număr restrâns de opozanţi cari vă atacă câteodată, dar nu vă hârţuiesc pe toată ziua şi pe tot momentul, deşì n'ar fi totdeauna în putinţa D-v. a împiedicà acest lucru, când el ar fi în intenţiunea lor. Dreptul unui deputat de a cere orcând şi asupra orşicărei cestiuni cuvântul, fiind un drept sacru şi inviolabil, un drept înscris în Constituţiune, şi cinevà putând abuzà de orce, şi chiar de lucrurile cele mai bune, nu vă gândiţi la viaţa amară ce v'ar puteà face opoziţiunea, dacă ar fi mai puţin scrupuloasă? Şi cum răsplătiţi D-v., acele scrupuluri? Prin denegări de dreptate, prin înăbuşirea chiar a discuţiunilor celor mai legitime. Apoi dacă aşi fi din acei ce au mâncărime de vorbă, dacă aşi aveà şi eu intenţiuuea să ambarasez mersul guvernului, sau să displac sistematic majorităţei, nu aşi aveà ocaziuni zilnice? Oare sunt aşà de ignorant asupra prerogativelor unui mandatar al naţiunei, asupra mecanismului nostru constituţional, atât de ignorant în domeniul legilor, încât n'aşi ştì să mă impun chiar şi când, şi să obţiu pieziş ce'mi refuzaţi direct, să vă silesc să m'ascultaţi şi de vreţi şi de nu vreţi? N'am oare expedientul moţiunilor, amendamentelor, şi ca ultim refugiu, ca ultimă resursă, calea interpelărei? A acelor interpelări de care uzează şi abuzează atâta chiar membrii majorităţei?

Lucru dealtminterea destul de straniu, destul de anormal şi care nu prea se vede în alte parlamente, pentrucă o interpelare presupune totdeauna, dacă nu neîncrederea, cel puţin imposibilitatea pentru interpelator de a obţine informaţiunea sau redresarea ce cere, altfel decât pe calea publicităţei. Aceasta însă nu poate fi niciodată cazul acelora ce dau sprijinul lor unui guvern. Ei pot face interpelările lor şi în familie, pot suflà lucrurile şi la ureche, şi cu toate acestea, acest spectacol puţin edificător, nu'l dăm noi, ci cei din opoziţiune. N'ar trebuì dar prin vexaţiuni continue să ne vedem condamnaţi a apucà şi noi aceeaşi cale. Acei dintre noi care nu cer cuvântul, decât când este în discuţiune o măsură importantă, care pune în cestiune interese

grave şi generale, decât când este în discuţiune o lege, ar trebuì să fie cevà mai bine trataţi, şi D-voastră le închideţi gura? Şi apoi, D-lor, ce are să se presupună, dacă îmi veţi refuzà dreptul de a vorbì? Din două lucruri unul: ori aveţi siguranţa mai dinnainte că ceeace am să zic în contra legei e aşà de puternic, încât are să sguduie chiar credinţele multora din D-v. asupra bunătăţei legei, şi atunci ce scuze mai aveţi a perseverà în convincţiunea greşită mai înainte; sau sunteţi siguri că va fi aşa de slab şi de inofensiv, încât n'are să schimbe nimic la starea cestiunei, ci numai să mă acopere de ridicol. Dar aceasta este numai câştig pentru apărătorii proiectului. Vă temeţi poate că voiu atacà cu această ocaziune banca ministerială?

Dar şi în această privinţă aţi puteà deastădată să vă reasiguraţi. Acest proiect este rezultatul unui compromis; este atât opera cabinetului, cât şi a majorităţei, cât şi a unei părţi a minorităţei. Da, constat cu întristare acest fel de promiscuitate între o parte a majorităţei şi o parte a opoziţiunei; însă tocmai ea mă descurajează şi'mi impune menajamente în criticele ce'mi propun a face. Daţi-mi dar numai mijlocul de a justificà atitudinea şi votul meu în această cestiune, şi vă făgăduiesc a nu turburà altfel armonia atingătoare ce s'a stabilit între D-v. Altfel mă veţi silì să ies cu sgomot din pasivitatea mea de până acum, şi să'mi aduc aminte de ce pot. Este mult timp de când am mai multe interpelări pe inimă, dacă nu pe buze, şi pe care dacă nu le-am făcut, este tocmai pentru că mi s'a urît să predic în pustiu (aplauze).

Aşi puteà să fac un întreg rechizitoriu asupra administraţiunei generale a ţărei, şi ocaziunile nu mi-ar lipsì. Nu uitaţi că bugetul nu e încă votat.

Aşi puteà să vă interpelez asupra stărei justiţiei, ruşinoasei stări a justiţiei sub regimul actual. Aşi puteà să fac o interpelare asupra umilinţelor ce am suferit şi suferim zilnic, asupra stărei de infeodare a ţărei la interese străine. Şi cu toate acestea nu o fac încă. Şi D-v. astăzi, când discutăm o lege care interesează toată ţara, o lege de tocmeli agricole, voiţi a refuzà cuvântul tocmai unui deputat al colegiului IV-lea, unui reprezentant al ţăranilor! Găsiţi că e prea multă îndrăsneală de a ridicà glasul în numele lor şi pentru apărarea intereselor celor mai vitale?

O voce. Vorbiţi.

D. N. *Blaremberg.* Dar atunci încetaţi de a aveà pretenţiu-

nea a'mi mutilà ideile și cuvintele. Primesc să'mi măsurați minutele, primesc să vorbesc la nevoie chiar cu clepsidru. Eu nu pot însă primì să'mi impuneți mai dinainte un fel de cadru arbitrar, în care să nu'și poată găsì loc de cât ideile și preferințele D-v... La acest simulacru de discuțiune nu mă pot pretà....

D. *C. A. Rosetti.* D-lor deputați, pentru întâia oară de când cunosc pe D. Blaremberg, nu l'am înțeles în ceeace voiește D-sa; a cerut și cere cu drept cuvânt să'și spună opiniunile D-sale ca deputat, și ca deputat mai cu seamă al colegiului al patrulea, în privința legei tocmelilor agricole. Dar cine'l oprește să facă aceasta? Nu era mai bine, în interesul colegiului al patrulea chiar, ca în aceste 5 minute în care a vorbit așà de frumos, după cum vorbește totdauna. să fi vorbit în cestiune, în loc să ne fi vorbit de regulamentul Convențiunei? La aceasta i'ași puteà spune că regulamentul Convențiunei erà făcut după tipicul regulamentului dela Mazas. Ei bine, frumos este, bine este ca D-sa, care are sentimentele cele mai liberale, să susțină un regulament care era mai rău chiar de cât cel de la Mazas?

N'ai fost de loc în cestiune, D-le Blaremberg, și ai fost nedrept către banca ministerială și către această majoritate, care ai constatat D-ta însuți că este atât de dulce către guvern, în cât pe fiecare zi îi face câte zece interpelări, astfel că nu mai poți D-ta să le faci.... Aceasta D-ta o constați, și eu ași puteà protestà, dar îmi este teamă că'mi vei aduce lista interpelărilor, și deaceia sunt silit a mă supune. Ei bine, D-ta care ne ai dat o lecțiune că nu trebue majoritatea să facă pe Cameră să'și piardă timpul, că nu trebue noi, majoritatea, să fim obstrucționiști, ci să lăsăm această sarcină minorității. D-ta care ai constatat că majoritatea ridică minorității această neplăcută sarcină, cum? tot D-ta vii acum și reclami contra majorității și contra celor 21 din comisiune?....

D. *G. Vernescu.* Nu este sentimentul celor 21 uniform în toate.

D. *C. A. Rosetti.* Numai în partidul D-tale, D-le Vernescu, este uniformitate (ilaritate), noi n'avem această fericire... (întreruperi).

Rog pe D-l Blaremberg să mă asculte, căci dacă nu vorbià D-sa, n'ași fi cutezat să iau cuvântul pentru a doua oară; dar pentrucă sunt încredințat că D. Blaremberg nu voiește după cum însuși a spus, a face pe Cameră să'și piardă timpul, ci a luat cuvântul, spre a spune numai ceeace credeà că este necesar să spună, deaceia îl rog să'mi permită

a'i spune că s'a înşelat în aprecierile D-sale, căci iată ce se zice în raportul comisiunei:

„Comisiunea a hotărît a se pune pe singurul teren practic ce'i oferia proiectul pe care Adunarea îl luase în consideraţiune şi a procedat la examinarea pe articole a proiectului elaborat de comitetul delegaţilor, rămânând ca orice cerere de modificare să se formuleze prin amendamente la fiecare articol".

Onor. D. Blaremberg astăzi cere să declarăm, că rău a făcut comisiunea celor 21 de a prezintà şi admite aceste propuneri: asemenea că rău a făcut comitetul delegaţilor Camerei de a primit proiectul astfel amendat. Prin urmare, admiţând cele zise de D. Blaremberg, ar fi cà Adunarea să dea un vot de blam unei comisiuni aleasă din sânul său, şi comitetului de delegaţi aleşi de toate secţiunile Camerei. Oricâtă dorinţă ar aveà, nu D. Blaremberg, dar alţi membri din minoritate, să se dea acest vot de blam, este peste putinţă a-l dobândì.

Aşa dar, D-le Blaremberg, la fiecare art., ai toată libertatea să vorbeşti, şi cum sunt sigur că ai să susţii pe alegătorii colegiului pe care îl reprezinţi, cred că nu te îndoieşti că voiu fi unul din cei mai călduroşi deputaţi care te va urmà în apărarea drepturilor sătenilor. Să începem dar cu art. I, şi acest talent pe care îl pui în o cestiune prealabilă, întrebuinţează-l în desbaterea articolilor acestei legi, pentruca să dăm ţărei o lege care e atât de aşteptată, şi să nu mai pierdem timpul cu asemenea cestiuni inutile. Să începem dar cu art. 1, să'l desbatem cât vă va plăceà, şi să'l scăpăm mai cu seamă de o dispoziţiune rea, care s'a strecurat într'însul şi în contra căruia voiu cere şi eu cuvântul.

Voci. Aliniatul din urmă.

D. *C. A. Rosetti.* Să votăm această lege, dacă voim să facem un bine sătenilor şi proprietarilor, şi prin urmare ţărei întregi.

D. *N. Blarenberg.* Voiu puteà vorbì, D-le Rosetti? Atât întreb.

D. *C. A. Rosetti.* Negreşit: de ce nu?

D. *preşedinte.* D. Rosetti Teţcan are cuvântul asupra art. 1.

D. *Rosetti Teţcan.* D-lor deputaţi, voiu urmà procedura propusă de D. Rosetti, astfel că cu ocaziunea art. 1 să se poată aduce oarecare idei generale, căci altfel, discuţiunea în mod avocăţesc, frază cu frază, este imposibil a se pretinde într'o chestiune aşà de importantă, care interesează mai mult ca oricare ţara întreagă,

După obiceiul meu, voiu fi scurt, şi dacă voiu alunecà asupra unor idei generale, aceasta va fi numai pentru a legitimà amendamentul meu şi prin care propun să se modifice în câtevà puncte art. 1.

Cestiunea ce ni se prezintă astăzi, este aşteptată foarte de mult în ţară, ca să fie adusă înaintea Camerei; această chestiune socială, poate una din foarte rarele chestiuni sociale, aşteaptă de 17 ani să fie rezolvată: aşteaptă poate din ziua când s'a făcut legea rurală.

O voce. Ce are a face.

D. *Rosetti Teţcan*. Are a face cu legea aceea, pentrucă dacă s'a criticat procedura lui 2 Maiu, astăzi însă nimeni nu e în contra legei rurale. Legea rurală a fost un bine pentru proprietatea mare; cu Regulamentul Organic proprietatea mare ar fi astăzi ruinată.

Legea decretată la 2 Maiu a fost un pas înainte spre prefacerea fostului clăcaş în cetăţean, dar din nenorocire a venit îndată după dânsa legea tocmelilor şi aceasta a nimicit împroprietărirea ţăranului, reducându-l iarăşi prin forţa brutală la starea de neoclăcaş, proprietar fără posesiunea proprieţăţei, proprietar pe hârtie, sclavul puternicului în realitate.

Iată de ce eu consider această chestiune ca o legătură cu legea rurală, o consider ca o succesiune naturală a faptului săvârşit la 1866. D-lor, mulţi au înţeles rău legea rurală, şi mulţi s'au revoltat în contra ideei de a modificà legea tocmelilor agricole.

Eu m'am mirat cum poate să fie proprietarii atât de nedibaci încât, spre ruina desăvârşită a proprietăţei, cer menţinerea legei tocmelilor agricole de astăzi; eu resping orce solidaritate cu acei proprietari (bravo, bravo).

Şi zic: Vai de proprietate, dacă proprietatea se poate menţine numai prin execuţiunea călăraşilor şi prin bici (aplauze).

Eu, din contra, cred că proprietatea nu se poate menţine decât numai suprimându-se călăraşii şi biciul, şi intrând în regulile obşteşti în ceiace priveşte executarea. Vă ziceam, D-lor, că prin legea rurală s'a tranşat chestiunea mare socială, care existà mai înainte la noi, precum a existat in toate ţările. Dar ţara noastră a avut acel mare noroc, că această chestiune, care aiurea s'a rezolvat prin revoluţiune şi prin sânge, la noi s'a rezolvat prin pace şi bună înţelegere, şi sunt în drept a crede că acel sfânt care

mai înainte ne-a protejat pe noi Moldovenii şi pe Dv. Muntenii, acel sfânt va protejà astăzi pe Românii uniţi. Este o frumoasă ocaziune pentru Camera liberală de a şterge pata ruşinoasă, chemată legea tocmelilor agricole. Sunt sigur că veţi lăsà să vă scape această ocaziune de a vă afirmà ca o Cameră adevărat liberală. Generaţiunea dela 1848, 1859, 1865, 'şi-a făcut datoria, dar liberalii de astăzi încă nu şi-au făcut pe a lor. Acum este timpul să vă afirmaţi prin un fapt mare. D-lor, vă voiu arătà atunci când vom venì la execuţiune, că vom aveà de făcut încă o reformă în proiectul acesta; vă voiu arătà că deşi în aparenţă acest proiect seamănă cu o dispoziţiune constituţională, însă el este un proiect ipocrit.

Deocamdată vă voiu vorbì de art. 1, care este important, şi care cuprinde acele materii cari fac parte din această lege.

D-lor, eu cred că potrivit cu titlul acestei legi, potrivit cu necesităţile agriculturei, legea trebuià să reguleze nu altcevà decât relaţiunile dintre întreprinzătorii cei mari de agricultură şi muncitor; dar văd că pe lângă aceste relaţiuni, s'au mai introdus şi alte relaţiuni streine, pentru care eu voiu cere depărtarea lor din această lege. D-lor, cred că D-v. şi proprietari şi ne proprietari, veţi înţelege un lucru: acest lucru este că, proprietatea mare, sau mai bine zicând agricultura mare, este un lucru important şi foarte necesar în ţara noastră; însă şi agricultura mică este nu mai puţin necesară pentru desvoltarea civilizaţiunei noastre. Am auzit proprietari mari, cari s'au temut de desvoltarea agriculturei mici şi au zis că trebue să fie împiedicată agricultura mică, ca să trăiască agricultura cea mare.

Ei, D-lor, nu numai agricultura mică nu împiedică pe cea mare, dar afirm că fără agricultura cea mică nu se poate face agricultura mare; aşà a voit natura şi ea a permis că pe lângă lăzile Wertheim să trăiască şi lădiţele de lemn din Braşov (aprobări).

Ţăranul de va muncì pe proprietatea cea mare sau va muncì pe ogorul său, cantitatea productelor va fi schimbată. Orce veţi face, numărul braţelor vor fi acelaşi, aşà încât din punctul de vedere al bogăţiei generale nu vor fi întru nimic micşorate forţele productive ale ţărei; ba încă, dacă ţăranul va muncì pe ogorul său, agricultura va fi mai producătoare, căci va muncì cu mai multă tragere de inimă decât la proprietar, care de multe ori nu 'i plăteşte decât cu biciul.

Prin urmare, D-lor, trebue să creăm nu numai proprietatea mică, care a fost creată de legea rurală, dar trebue s'o întemeiăm astăzi prin crearea culturei mici, trebue să facem astfel ca țăranul să fie lăsat în pace, să-și lucreze ogorul său, nu trebue să tragem de acolo nici o picătură din forțele naționale. Proprietatea mare are capitaluri, are mașini, are prisosul forțelor rămase dela agricultura mică, are în sfârșit și ea mijloacele ei pentru a se desvoltà cum trebue să se desvolte.

D-lor, în țara noastră avem două treimi din populațiunea rurală, care își are pământul ei și poate să fie o pătrime care nu are pământ, fiindcă chiar după legea rurală se găsiau oameni cari nu erau clăcași și cărora nu li s'au dat pământ.

O voce. Toți vor aveà, fiindcă cer să cumpere.

D. *Rosetti Tețcan.* Cei dintâiu vor constituì o adevărată proprietate mică prin libera cultură pe pământul lor, ceilalți cari n'au pământuri, nici capital, dar au destulă înțelepciune și hărnicie, se vor îndreptà spre meteiagiul propriu zis. Ei se duc la proprietarul mare, iau o mică parte din moșie, o cultivă și productele le împart.

Dar meteiagiul, deși superior sistemului mixt de astăzi, este o tranzițiune spre o formă mai perfecționată, și de care vă voiu vorbì mai în urmă. In adevăr meteiagiul nu produce aceia la care se poate așteptà cineva, căci meteiagiul, în adevăratul sens al cuvântului, se înțelege când proprietarul dă pământul și țăranul munca și alt nimic.

Ei bine, acest sistem este condamnat de știință, fiindcă muncitorul nu este interesat la îmbunătățirea pământului, de vreme ce prisosul de capital care l-ar pune el nu i-ar rămâne numai lui, ci ar fi împărțit cu proprietarul.

A treia parte de cultivatori, acei cari dispun de un mic capital, dar n'au pământ, vor constituì clasa micilor arendași.

Posesia mică, *le petit fermier*, este forma cea mai civilizată a agriculturei, și asemenea forme sunt mai ales în Franța și în Englitera destul de numeroase. Se face prin acest mijloc agricultura cea mai bună. Arendașul având a răspunde proprietarului o sumă hotărîtă de bani, este interesat să producă cât se poate mai mult, să îmbunătățească dar terenul, căci tot sporul de capital care îl va pune el în exploatația sa, va fi pentru dânsul, pe

când meteierul împarte acest capital cu proprietarul sub formă de producte.

D. *I. Ionescu.* Meteiagiul acesta este în Franța, Spania și Italia.

D. *Rosetti Tețcan.* Acestea ce le spuiu aci nu sunt numai ideile mele, ci sunt ideile economiștilor ca Passy, Wabras, Lecontens etc. și este destul de ușor de a le pricepe.

Pentru agricultura mare rămân dar oamenii cari n'au nici capital, nici pământ, nici putința de a se guvernà ei singuri, dar pot devenì lucrători buni sub conducerea antreprenorului de cultură mare. Acesta va utilizà brațele neocupate și prin ajutorul mașinilor, din zi în zi mai perfecționate, va constituì agricultura industrială, pe întinderi mari cu capitaluri cuvenite.

Astfel fiind bine determinate și numărate forțele producătoare, cultura mică și cultura mare vor ștì mai bine să se organizeze fiecare în domeniul ei și cu mijloacele apropiate.

Trebue dar, D-lor, să depărtăm meteiagiul și arenda mică din conținutul art. 1 și lăsat într'însul numai relațiunile dintre capitaliști și muncitori. Citiți întreaga lege și nu veți găsì nici o dispozițiune care să se raporte la arenzile pe bani. Asemenea vă cer despărțirea bine lămurită a pământurilor cedate anual muncitorilor: or să se dea în parte, or să se dea muncă, dar nu amestecătură. Dându-se numai pe muncă, muncitorul va aveà a face cu legea specială: dându-se în parte, meteierul rău va fi expus la necazurile primarilor dela art. 26 cari, tare mă tem, că vor rămâne în locul călărașilor de astăzi.

Eu am înțeles o lege specială în materia de față în senzul că trebuie scos din dreptul comun tot ceeace poate fi în defavoarea țăranului, dar vreau să menținem tot ceeace este folositor lui: astfel suprim solidaritatea, compensațiunea datoriilor, etc.: dar vă voiu cere ca să-l trimiteți tot dinaintea judecătoriei și nu dinaintea administrației, când muncitorul și antreprenorul agricol nu se vor înțelege.

In cât privește pe micul arendaș și pe meteieri, aceștia nefiind supuși la nici o primejdie de apăsare din partea proprietarilor lor, precum sunt muncitorii propriu ziși, și chiar din punctul D-v. de vedere, neaplicându-se lor execuțiunea de la art. 26, trebue scoși din cuprinsul art. 1 (întreruperi).

D. *M. Kogălniceanu.* Să lăsăm să vorbească un glas tânăr, nu-l întrerupeţi, D-le Ionescu.

D. *I. Ionescu* (dela Brad). Nu ai dreptul să-mi faci observaţii D-ta, numai preşedintele are acest drept (sgomot).

D. *Rosetti Teţcan.* D-lor, voiu sfârşì având onoarea de a propune Camerei o redacţiune a art. 1, având de scop clasificarea lucrurilor, astfel precum le înţeleg eu.

Iat-o:

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

a). Invoelile în bani prin care muncitorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, la următoarele şi anume munci agricole: arat, semănat, grăpat, prăşit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, cărat la fânărie şi la arie.

In această categorie de învoeli intră şi tocmelile în bani, pentru lucrarea viilor cu ziua sau cu pogonul.

b). Alcătuirile de slujbă cu luna sau cu anul, privitoare la cultura pământului şi la orce exploatare agricolă.

c). Invoelile prin care se dă cultivatorilor o parte de pământ spre a-l întrebuinţà pe seama lui, în schimbul căruia, el se obligă ca drept chirie să răspundă muncă“.

D. *I. Agarici.* D-lor deputaţi, pentru a treia oară avui fericirea ca să fiu în această onorată Adunare, când se discutà o lege de tocmeli agricole. Dacă îmi permit a mă declarà de pe loc contra acestor sisteme de legi speciale, să nu fiu bănuit de ostilitate, căci dovadă despre aceasta sunt amendamentele mele încă dela 1872, subscrise şi discutate în această onorabilă Adunare, unde am susţinut dreptul comun; prin urmare nu pot fi bănuit nici că voiesc să rămână în vigoare legea actuală, după cum se bănuieşte; departe de mine această idee; din contră am dorit totdeauna libertatea pentru toţi, dacă nu pe bazele dreptului comun absolut, dar cel puţin aproape de dreptul comun.

D-lor, pentrucă văd din textul legei, şi mai cu seamă din lucrarea comisiunei, că a ieşit cu totul departe de acest principiu, chiar dacă aş rămâne singur, vă declar că voiu aveà curajul a votà contra acestei legi.

D-lor, trebue să vă fac o amintire: în momentul chiar când s'a suspendat discuţiunea generală a acestei legi, care după cum ştiţi a durat câtevà zile, erà rândul meu de a vorbì, fac apel

pentru aceasta la D. preşedinte, şi aveam atunci subscris un contra-proiect, pe care voiam să îl supun la aprecierea onor. Camere. Acel proiect, în unire cu onor. D. Blaremberg, îmi propusesem să îl supun înaintea Camerei, în speranţa că îl vom puteà discutà, şi dacă chiar nu i se admitea ideile cuprinse în el, cel puţin să avem în viitor o discuţiune făcută asupra argumentelor care militau în favoarea dreptului comun.

D-lor, să nu vă pară curioasă poziţiunea mea; eu am votat luarea în consideraţiune a proiectului primitiv, în speranţă că din acel număr însemnat de 21 D-ni deputaţi, luaţi din toate nuanţele, unii chiar subscrişi în proiectul ce vă spusei, se vor găsì câţivà, sau măcar unul singur, care să facă un contra-proiect în senzul în care credeam eu că este bine să se rezolve această cestiune, şi atunci nu am fi fost în nenorocita dificultate semnalată de D. C. A. Rosetti, că azi numai putem face o discuţiune generală, fiindcă nu este în discuţiune un alt proiect. Dacă însă, ar fi venit din sânul comisiunei un contra-proiect, atunci Camera nu ar fi putut refuzà de-a'l pune în discuţiunea generală. Azi însă, deşì 'mi menţin părerea mea, sunt însă în absolută neputinţă, căci dacă ar fi să o exprim printr'o propunere, ar trebuì să meargă, după regulament, din nou la secţiuni şi prin urmare, ar rămâneà o propunere platonică, pentru Istorie (întreruperi).

D-le Lăţescu, eu sunt deprins să vorbesc şi să votez cum cred. Eu sunt comod totdeauna să votez şi contra, după cum convincţiunile mele sunt pentru sau contra. Şi dacă credeţi că eu dau votul meu după aprecieri de moment, ca mulţi alţii, vă înşelaţi. Eu sunt dar în dreptul meu să votez, cum cred că este bine; astfel vă declar că am votat luarea în consideraţiune, cu ferma convicţiune, că din comisiune va eşì un contra-proiect. Şi onor. domn preopinent, care şi D-sa, dacă nu mă înşel erà subscris în propunerea noastră, ar fi venit cu opiniile D-sale ca opinii ale minorităţei, ca unul ce a fost în comisie, astăzi am fi avut ce discutà şi ce pune la votul Adunărei.

Onor. D. Mărgăritescu zice să ne facem datoria acum.

Apoi eu ştiu mecanismul Camerei, datoria ţi-o faci atunci când poţi să discuţi cestiunea; dar când discuţiunea generală s'a închis şi nu mai putem reveni, cum o să-ţi mai faci datoria? (întreruperi).

D-lor, eu sunt deprins totdeauna să spun părerile mele, şi

liberă este Camera să facă ce va voi. Am spus'o şi o repet încă odată, că eu nu sunt pentru legi excepţionale, găsesc însă că a venit momentul ca legea existentă să dispară: şi sperăm că se va formà în contra-proiect opiniunea măcar a unuia din cei 21 de membri ai comisiunei, pe care să o discutăm, dar văd că nu s'a făcut, şi prin urmare fatalmente sunt ţinut ca să mă supui lucrărei majorităţei.

Declar dar că legea nu o votez. Dar neputând face mai bine, mă voi asocià cu toate amendamentele ce voiu crede eu că au de scop a scoate din această lege, pe cât putinţa va fi, acele contractări şi acele cestiuni, care nu pot existà într'o lege de tocmeli agricole, şi sunt sigur că aceasta se va face fatalmente, pentrucă din proiectul D-v. rezultă că, dacă veţi lăsa-o cum este, trebue să faceţi la articolul de aplicaţiune alte dispoziţiuni: căci dacă D-v. aţi lăsà toate aceste principii, pe care le-a aşezat comisiunea în art. 1, între care intră şi învoelile pentru închirieri de locuri de păşune, numai în bani, care nu au nimic a face cu munca agricolă; şi la caz de neexecutare, daţi acest contract bilateral între părţi primarilor ca să-l execute, faceţi un ce nemai pomenit în nici o legislaţiune.

Voci. Cine le-a pus în proiect?

D. *I. Agarici.* Le-a pus comisiunea D-v. şi eu mă voiu asocià cu acei ce le vor scoate şi îmi voiu permite, dacă voiu fi ascultat, ca cu mica mea experienţă să iau cuvântul unde voiu crede de cuviinţă, şi dacă îmi veţi da permisiunea (conversaţiuni, sgomot).

Vă rog, D-lor, binevoiţi a mă înţelege; eu încă odată vă declar că voiesc să dispară din legislaţiunea noastră o lege excepţională şi barbară: nu am avut însă fericirea să pot discutà aceasta în discuţia generală, fiindcă discuţiunea generală este închisă, şi prin urmare trebue să mă mărginesc numai asupra articolului 1.

Vă spun încă odată că mă voiu asocià cu toţi aceia cari vor propune să se scoată tot ceeace este afară din sfera învoelilor şi tocmelilor agricole (sgomot).

Cum voiţi D-v. să mă asociez eu cu aceia cari au elaborat acest proiect de lege, când dacă veţi citì toată această nomenclatură de tocmeli, care se pune acì şi veţi admite-o, numai rămâne unei clase întregi a societăţei nimica din dreptul comun.

afară doară de legea de percepţie şi de jandarmul ce o execută, şi care se potriveşte tot aşà de bine cu dispoziţiunea ce aţi pus în legea ce discutaţi, că în locul execuţiunei să fie îndemnat la muncă, ca şi când n'ar fi tot acelaşi lucru. (Ilaritate).

Pentru aceste motive, D-lor, eu voiu votà în contra acestei legi, deşi mă voiu asocià cu toţi aceia cari vor propune modificarea ei în senzul legei comune.

SESIUNEA ORDINARĂ PRELUNGITĂ.

Discursul d-lui N. Blaremberg, pronunţat în şedinţa dela 12 Martie 1882.

D. N. *Blaremberg.* Domnilor, ca reprezentant al ţăranilor, ca democrat, dar nu ca democrat de opţiune, nu şi de drept divin, mă declar ostil acestui proiect de lege, ca şi legei în fiinţă, ca şi oricărei legi speciale şi de excepţiune în această materie. Sunt într'un cuvânt, partizan convins şi decis al dreptului comun... Şi asupra acestui punct sunt oarecum de acord cu însuşi onor. D. Rosetti sub ocrotirea căruia, şi pun cele ce am de zis. Căci nu este D-sa care ne-a spus că idealul la care trebue în adevăr să tindem cu toţii, în această materie, este cel ce preconizez eu, este dreptul comun ? Cu singura deosebire că D-sa leagă acest ideal, ca şi acela al republicei, fiilor şi nepoţilor săi. Intre noi doi nu e dar altă deosebire, de cât o deosebire de timp, o simplă cestiune de oportunitate... şi să -'mi fie permis mie, care sunt cevà mai tânăr, să fiu mai grăbit de a mă întâlnì cu acel ideal şi să anticip asupra scadenţei ce D-sa ne-a fixat, şi dacă făcând aceasta, mă despart puţin de D-sa, am consolaţiunea de a ştì că cel puţin cu gândul mă întâlnesc după acum, cu fii şi nepoţii D-sale.

Am zis că mă ridic contra acestei legi tocmai în numele principiilor democratice pe care autorii legei speciale pretind a le servì. Cunoaşteţi cu toţii acea deviză a democraţiei, aceà devìză săpată până şi în piatră, şi pe care o găsim în timp de republică pe frontispiciul tuturor monumentelor publice: *libertate, egalitate, fraternitate.* Ei bine, acest proìect de lege păcătuieşte în contra fiecăruia din aceste dogme, şi 'mi va fi lesne, foarte lesne a o dovedì, şi aceasta până la evidenţă...

El aduce o restricţiune simţitoare libertăţei muncitorului de pământ, libertăţei aceluia care ca capital n'are de cât braţele şi

voieşte a angajà pe acestea, şi face pe cetăţeni dependenţi de administraţiune în toate tranzacţiunile lor, până şi în acelea ce sunt prin însăşi natura lor de domeniul privat. Căci nu cred că se va găsì cinevà care să întreprindă serios a ne dovedì, că situaţiunea unui om, căruia i se definde de a contractà un angajament pe mai mult de doi sau de un an: căruia i se interzice de aşi puteà închirià munca, altfel de cât în limitele cutare şi cutare determinate mai din nainte de stat, care nu mai are libera dispoziţiune a mai mult de cât a patru zile din săptămână, este tot una cu situaţiunea omului ce are liberul său arbitru întreg, ca cetăţeanul oricărei ţări libere; cu situaţiunea aceluia căruia i se zice de legiuitor: poţi să contractezi când vrei, cum vrei, şi pe cât timp o crezi util intereselor tale, al cărora judecător te las a fi singur tu (aplauze).

Aşi puteà dar merge mai departe, aşi puteà susţine că proiectul D-v. aduce o atingere însuşi principiului libertăţei individuale, principiu înscris în pactul nostru fundamental, astfel în cât această lege este chiar inconstituţională.

Această cugetare aşi puteà să v'o fac şi mai simţit, îndată ce de la sate am trece la oraşe. De exemplu, când cinevà ar cere dela acei cari, cu atâta înlesnire, cu atâta desinvoltură chiar, primesc pentru ţărani toate aceste restricţiuni, să le aplice şi la muncitorii şi la industriaşii din oraşe: la zidari, tâmplari, ferari, cărăuşi ş. c. l. la închirierea fondurilor urbane, la închirierea de case, de grădini, nu s'ar recriià cu toţii, nu ar protestà îndată cu energie? (Aplauze).

Acest proiect de lege păcătuieşte zic şi în contra egalităţei; căci creiază nişte nevârstnici de un nou fel şi reînvìază o inegalitate astăzi ştearsă, şi ştearsă, sper, pentru totdeauna din legile noastre...

D. *N. R. Locusteanu.* De ce nu le dai şi votul universal?

D. *N. Blaramberg.* De ce să nu le dau şi votul universal? D-le Locustene, de şi pozezi mereu în erudit şi doctrinar, dacă nu m'aşi teme de digresiuni, n'aşi fi câtuşi de puţin ambarasat nu numai să îţi răspund, dar încă şi de aţi dovedì că vorbeştì de lucruri ce nu le cunoşti. Nu eu mă speriu de sufragiul universal; şi în cele din urmă acel sufragiu universal pe care îl preconizezi, noi îl avem, de şi oarecum mitigiat; de oarece nimeni nu e exclus dela vot, afară de femei, nevârstnici şi slugi...

Şi am şi eu părticica mea de merit la aceasta: căci eram un membru al Constituantei, şi nu tocmai cel mai fără influenţă. Incă odată susţin că ceeace am decretat... susţin că ceeace am decretat noi atunci, e sufragiul universal: dar acei cari au citit câte cevà asupra sufragiului universal, ştiu prea bine că sunt o mulţime de autori, ca de exemplu *Stuart Mill*, ca *Bluntschli* şi mulţi alţii cari, deşi admit sufragiul universal în principiu, nu admit însă pentru aceasta nici supresiunea minorităţilor, nici votul egal între cei ce ştiu a scrie şi între cei ce nu o ştiu, şi admit cu toate acestea un sistem de gradaţiuni, în care numărul voturilor variază după gradul de cultură!

Acest proiect de lege păcătuieşte zic şi din punct de vedere al fraternităţei: căci aţâţă ura între clase. Şi în adevăr, cevà care mă alarmează pe mine unul, mai mult chiar de cât însuşi ideea unei legi speciale, este modul cum s'a căutat şi se caută a se justificà aceste măsuri. Este împărţirea ţărei în opresori şi oprimaţi, adică între apasători şi apăsaţi...

Dar toate acestea sunt atâtea anahronisme, în urma rezolvărei tutulor chestiunilor sociale ce au existat în România, dar mai ales în urma legei rurale din 1864.... Aş înţelege încă asemenea argumente, când acei ce vor d'o reformă s'ar găsì faţă în faţă cu vre-un partizan şi apărător al legei în fiinţă, dar nu văd nimic de felul acesta acì, aş şi puteà adăugà în ţară. Şi în orce caz numai eu, numai partizanii dreptului comun, ca mine, nu ar puteà meritã o asemenea imputare. Mai mult, cutez a zice că în privinţa trecutului, în privinţa legei şi a abuzurilor existente, sunt mai în largul meu decât venerabilul autor, sau promotor al nouei legi, decât însuşi onor. D. Rosetti. Iată, în adevăr, descoperirea ca am făcut: n'am căutat-o, lucrul mi s'a impus de sine, din simpla răsfoire a codului; căci totdeauna când e vorba de o reformă şi de substituirea unei legi noi, legei vechi, am de obicei să încep prin a citì pe cea veche, căci nu cred că este bine să procedăm în modul sumar şi enigmatic de adineaori când un D. raportor spre a ne decide a votà o lege oarecare, să mărginià a ne spune că articolele 1, 2, 3 se menţin; art. 4 s'a modificat şi articolul cutare s'a adăugat sau complectat. Nu cu asemenea formule algebrice sau aritmetice se desfiinţează o lege existentă şi se introduce alta nouă. Ei bine, nu; nu trebue să procedăm cu atâta uşurinţă, cu atâta încrede oarbă în voturile ce

dăm. Am căutat dar să îmi dau seama de ceeace făceam, și am început prin a examinà legea existentă. Neavând decât o proprietate mică, o proprietate de munte, n'am avut ocaziune ca alţii, să văd de aproape toate defectele vechei legi în amănunţimile ei şi încă mai puţin de a beneficià de dânsa....

Iată aceà lege: ea datează dela 1866, este decretată la 16 Martie 1866, adică la o epocă unde onor. D. Rosetti erà ministru. Aşà dar, aceà lege, în contra căreia ne ridicăm astăzi cu toţii, e în mare parte opera D-lui Rosetti, este introdusă cu complicitatea D-sale. Este adevărat că D-sa nu erà la aceà epocă ministru de interne, dar erà unul dintre consilierii Locotenenţei Domneşti şi puteà la acest titlu, erà chiar dator să împiedice, promulgarea ei, dacă sentimentele D-sale ar fi fost atunci, acelea ce ele sunt astăzi. Inţeleg acum de ce D-sa se ridică mai energic poate decât chiar noi, în contra legei aceleia: pentrucă ea e ca un fel de remuşcare pentru D-sa, pentrucă datorează tocmai D-sa o reparaţiune ţăranului....

Dispoziţiunile acelea draconiane, care au creat execuţiunea personală, care au dat loc la atâtea şi atâtea abuzuri, într'un cuvânt partea cea mai odioasă a legei în vigoare, este un împrumut al legei din 1866.

Art. 13 şi 14: „Primarii sunt datori prin ajutorul consiliilor comunale, vătăşeilor, dorobanţilor, secretarilor, să îndemne pe muncitorii agricoli, cari au contract în conformitate cu legea de faţă, a-şi îndeplinì tocmelile, la vremea când, şi locul unde, şi după chipul cu care s'a legat prin tocmeli.

„In caz când muncitorul nu lucrează după tocmeală, primarul, împreună şi cu consiliul comunal, cercetează în aceà zi chiar reclamaţiunea, şi constatând faptul adevărat, deodată cu încheierea procesului verbal, pentru aceasta îl va executà la îndeplinirea tocmelei.

„Primarii cari nu vor executà pe locuitori la timpul prevăzut aicea mai sus, se vor supune la amendă în folosul casei comunale dela 50 până la 100 lei. Această amendă însă nu-i va scutì dela răspunderea de daune interese către cel vătămat, conform legei“

Art. 14: „Modul executărei este cel următor:

„Primarul, prin mijloacele executive de care dispune, va aduce îndată pe datornic la munca pentru care s'a tocmit; când

el se va îndărătnicì, reclamantul poate, prin concursul primarului și în ființa unui consilier al comunei, or secretarul ei, iar în lipsa lor chiar a doi martori, să tocmească, pentru săvârșirea acelui lucru, alți oameni cu orșice preț.

„Acest preț, constatat prin procesul verbal, se va împlinì prin autoritățile administrative din propria avere a vinovatului, exceptându-se casa și pământul dobândit prin legea rurală.

„Afară de această împlinire, reclamantul se va adresà înaintea autorităților judiciare pentru orce pretențiuni de pagube.

D. N. *Fleva.* Căutați modul execuțiunei.

D. N. *Blaremberg* D. Fleva face zel : dar acest zel este nenorocit, căci lucrul mi se pare destul de clar, și nu poate rămâne îndoială în spiritul omului, că intervenirea călărașului sau a dorobanțului este datorată legei din 1866 și acelora cari au menținut-o la 1878, și dela 1876 până la 1882, când le-a fost dat să fie din nou la guvern. Să vedem acum ce trebue pus, ca să fim drepți cu toții, și la activul și la pasivul legei din 1872, care în fond nu a făcut decât de a modificà câtevà numai din articolele legei primitive din 1866. Art. 8 din legea dela 7 Aprilie 1872: „Consiliul comunal este în drept să refuze legalizarea unui act de tocmeală, pe dată ce munca pentru care se învoiește un locuitor este mai mare decât ceeace ar puteà lucrà el și familia lui.“

Aceasta este la activul acelei reforme și pot zice că toate celelalte dispozițiuni care se introduc, sunt mai umane decât cele din 1866, afară de una. Iat-o. Este art. 13 amendat:

„In caz când, după îndemnul și execuțiunea consiliului comunal, locuitorii vor arătà îndărătnicire sau vor dosì din comună, consiliul îndată va cere dela suprefectura locală a-i trimite ajutor de dorobanți necesari în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari, în contul vinovatului.“

D. N. *Ionescu.* Dar cuvântul *vinovat* ce caută acolo?

D. N. *Blaremberg,* Mă mir și eu. Ziceam, D-lor, că ceeace m'a alarmat, mai mult chiar decât ideia unei noi legi speciale, sunt motivele care se invoiesc în favoarea acestui sistem.

Se vorbește la anul mântuirei 1882, în România, de opresori și de oprimați, de apăsători și de apăsați! Ei bine, eu unul nu cred că aceasta este nici drept, nici prudent; pentrucă nu fapte izolate pot autorizà încriminări generale, și pentrucă cu toții o

ştim că adevăratele abuzuri, că abuzurile cele mai strigătoare şi-au găsit legitimarea mai puţin în lege, cât în toleranţă, în nepăsarea, ca să nu zic în complicitatea administraţiunei, care ţineà a favorizà o categorie de oameni în detrimentul celor mulţi... Şi dacă e vorba de apăsaţi şi apăsători, eu unul vă declar că nu cunosc decât un apăsător adevărat, administraţiunea! Da, administraţiunea la noi, vitregă pentru unii şi mai mult decât complezantă pentru alţii, când ei ştiu a place guvernului, este adevăratul şi singurul tiran.... (Aplauze).

Ziceam că mă ridic în contra acestei legi, nu numai pentrucă nu e dreaptă, dar şi pentrucă ea nu e prudentă.

In adevăr, D-lor, după ce singura chestiune socială care mai rămâne de rezolvat în România, a fost tranşată prin legea din 1864, a mai regulamentà, a mai recunoaşte statului dreptul de a reglementà condiţiunile proprietăţei şi ale braţelor·în România, sau mai bine raprturile proprietăţei mici cu proprietatea mare, este a negà însăşi proprietatea absolută şi personală, este a aduce cea mai gravă atingere libertăţei individuale, este după mine, nici mai mult, nici mai puţin decât o îndrumare spre o nouă lege agrară. Şi astăzi, când şi ţăranul e proprietar, este chiar el în drept să se alarmeze de asemenea tendinţe....

D. N. *Ionescu*. Foarte drept.

D. N. *Blaremberg*. 'Mi pare bine că am în această privinţă un sufragiu la care ţin....

Ei bine, ce însemnează intervenţiunea statului, intervenţiunea guvernului, în ceeace priveşte uzul pe care îl face cinevà de proprietatea sa rurală ? Aţi admite D-v. acest lucru în ceeace priveşte proprietatea urbană? Nu, căci nu ar fi un strigăt dela o margine la alta a ţărei? Şi dacă D-v. cu toate acestea o admiteţi pentru proprietatea rurală, aceasta pentru mine nu e decât o dovadă că în spiritul unora din D-v., dacă nu al tutulor, este încă ideea greşită, periculoasă, căşi astăzi proprietatea în România nu este încă constituită pe bazele europene, pe bazele pe care ea este aşezată în Occident; caşi cum ne-am fi molipsit de Dobrogea, ca cum am crede că acì numai e România, ci numai Orientul; că n'avem decât o proprietate cu titlul precar; că pământul în realitate este numai al lui Alah sau al statului, ce îl reprezintă acì jos.

Şi să nu se piardă din vedere că ce se neagă faţă cu pro-

prietatea mare. se neagă implicit şi faţă cu proprietatea mică. Dacă nu se recunoaşte caracterul personal şi absolut al celei dintâiu, nu se recunoaşte acest caracter nici celei d'al doilea. Prin urmare, apărând principiul libertăţei, proprietăţei, apăr, nu numai pe proprietarul mare, dar şi pe ţăran, interesele lor la acest punct de vedere fiind identice.....

Ca să vedeţi că odată proprietatea, că odată braţele emancipate, numai poate fi loc la restricţiuni de felul celor ce ni se propun, permiteţi-mi câtevà citaţiuni, câtevà exemple, care vor fi cu atât mai decisive, că sunt împrumutate tocmai unor ţări unde a existat feudalitatea în toată puterea cuvântului.

Ele vor dovedì chiar acelora cari, deşì recunoscând neajunsurile unei reglementări, unei legi speciale în această materie, o admit, cu toate acestea, ca cevà tranzitoriu, ca cevà inevitabil pentru moment: căci nimeni nu ne-a spus, nimeni n'a avut curajul sau francheţa să afirme că aceasta erà în spiritul sau regimul definitiv al proprietăţei şi al braţelor în România. Insuşi D. Rosetti v'a declarat că rezervă cevà viitorului; că nu înlătură în mod absolut dreptul comun, dar că leagă introducerea lui copiilor săi...

Nimeni o repet n'a cutezat a zice, că acesta este ultimul cuvânt în chestiune....

Am căutat zic, să văd unde există cevà, dacă nu de analog, dar de apropiat cu legea ce ni se propune. Ei bine, nu există ţară pe lume, vorbesc de ţările civilizate, unde cestiunea aceea a servilor, sau a celor consideraţi ca servi, să fi fost tranşată definitiv, şi unde statul să 'şi fi arogat dreptul de a reglementà uzul şi abuzul, ce cinevà face de proprietatea sa, şi să organizeze raporturile dintre capital şi braţe...

Iată ce găsim în Franţa, şi aceasta îndată după desfiinţarea servagiului, în ceeace se chiamă şi astăzi codul rural, singura lege care cel puţin ca titlu aminteşte pe aceeace ni se propune. Să adăugăm că deşì de mai multe ori s'a căutat a i se aduce ameliorări, toate aceste tentative au eşuat până acum din cauze care tocmai pledează poate şi mai mult în favoarea dreptului comun.

Opera s'a părut aşà de complexă şi vastă, încât a descurajat toate iniţiativele şi mai că s'a renunţat la dânsa, găsind încă ceeace erà mai înţelept erà a se ţine de legea veche, de legea din 1791, care este şi astăzi în vigoare.

Merlin, celebrul Merlin, declarase o asemenea operă imposi-

bilă şi, în adevăr, nu se poate concepe un cod rural care n'ar îmbrăţişà întregul legislaţiunei unei ţări. Din diferitele părţi ale unui cod rural sunt unele care trebue să fie desvoltarea şi complectarea codului civil; altele complectarea codului judecătoresc sau de procedură, altele a legilor de poliţie şi de administraţiune ş. c. l...

Dar să vedem care e scopul acelui cod din 1791 şi ce zice el:

Art. 1. Teritoriul Franţei în toată întinderea lui este liber ca şi toate persoanele ce-l locuiesc; astfel orce proprietate teritorială nu poate fi supusă către particulari, de cât la dările şi sarcinile, a căror convenţiune nu este prohibită de lege şi către naţiune la contribuţiunile publice stabilite de Corpul legislativ, şi la sacrificiile care le poate cere binele general sub condiţiunea unei drepte şi prealabile despăgubiri.

Art. 2. Proprietarii sunt liberi de a varià după placul lor cultura şi exploatațiunea pământurilor lor, de a păstrà după plac recoltele lor şi de a dispune de toate producţiunile proprietăţei lor în interiorul regatului şi în afară, fără prejudiciu de dreptul altuia şi conformându-se legilor.

Art. 1, de sub secţiunea a doua. Durata şi clauzele, adică condiţiile închirierilor de bunuri la ţară vor fi curat (adică exclusiv) convenţionale.

Va să zică: proprietatea absolut liberă, braţele absolut libere (întreruperi).

Aşi vreà să aud întreruperea ca să răspund...

O voce. Şi în acel cod există restricţiuni. Citeşte mai la vale.

D. *N. Blaremberg.* Vă voiu citì tot, numai mi-este frică să nu strigaţi în urmă tot D-v., că abuzez de timpul şi pacienţa Camerei, voiu face şi mai mult, vă voiu trece şi volumul (întreruperi).

Sunt onorabili întrerupători cărora nu le răspund, fiindcă lupta cu dânşii n'ar fi egală...

Aceste sunt principiile proclamate de acel cod în chiar fruntea sa.

Voci. Cer cuvântul.

D. *N. Blaremberg.* Condiţiunile tocmelilor, ca şi durata lor, sunt dar lăsate liberei înţelegeri între părţi.

Seront purement conventionnelles.

Cuvântul *purement* însemnează tocmai, o repet, cu excluziunea, cu înlăturarea orcărei reglementări.

Iată, D-lor, cum s'a tratat în Franţa şi proprietatea şi braţele emancipate, şi aceasta încă dela început.

Merg mai departe cu citirea, căci putem culege din acel cod multe învăţăminte.

Acolo poate cinevà vedeà ce este de făcut, dacă scopul legei de faţă e numai protecţiunea agriculturei şi garanţia libertăţii proprietăţei şi aceea a omului.

Nu vă voiu citì articolele pe rând, nu vi le voiu citì pe toate, pentrucă ele sunt în număr de 45.

Voiu luà numai pe cele mai caracteristice, şi chiar pe acelea după întâmplare:

„Niciun agent al agriculturei întrebuinţat, cu vite la arătură sau la orce muncă ar fi ocupat, cu paza turmelor, nu va puteà fi arestat decât pentru crimă mai înainte de a se fi îngrijit de siguranţa ziselor dobitoace: şi în caz de urmărire criminală se va îngrijì imediat după arestarea, la aceasta şi sub răspunderea acelora care au exercitat-o."

Iată dar, o dispoziţiune în adevăr protectoare pentru agricultură, căci după cum aţi văzut că, chiar în caz de arestări, nu voieşte ca vitele să rămână în voia întâmplărei...

O voce. Protege şi dobitoacele.

D. *N. Blaremberg.* Aşa e! Această dispoziţiune e protectoare pentru dobitoace, dar şi pentru agricultură, care nu poate să se lipsească de vite. Iată dispoziţiuni în adevăr tutelare şi, pe care le înţeleg, nu dispoziţiuni de acelea care distrug până şi principiile dreptului natural, până şi noţiunea libertăţei, şi a proprietăţei, care nesocotesc însăşi principiile pozitive înscrise în Constituţiunea şi legile generale ce cârmuiesc o societate.

Art. 2, secţiunea III:

„Nici o îngrăşătură, nici o unealtă, nici o mobilă folositoare exploatării pământorilor, nici una din vitele slujind la arătură, nu vor puteà fi urmărite sau vândute pentru dări publice, şi nu se vor puteà fi pentru nici o cauză de datorie, de nu în folosul persoanei care a procurat zisele efecte sau vite, sau pentru plata creanţei proprietarului către arendaşul său, şi vor fi totdeauna ultimele obiecte urmărite, în caz de neîndestulare a altor obiecte mobiliare.

Aci e vorba de contribuţiuni, şi la noi tocmai când e vorba de execuţiunea pentru contribuţiuni, ni se dă spectacolul cel mai îngrozitor, cel mai revoltător în materie de execuţiune personală. Atunci se văd escadroane întregi de călăraşi umplând şi devastând satele, auzi femei şi copii plângând... şi strigând... şi li se ià şi bucăţica de mămăligă ce le-a rămas..

Şi lucru demn de relevat, este că proiectul D-v. este mut tocmai în această privinţă...

Articolul XX, secţiunea a patra, se ocupă de mijloacele de a protejà înmulţirea cailor şi a vitelor.

Articolul I, de sub secţia a V-a, dă obligaţia comunei de a strânge recoltele unui cultivator absent, infirm sau accidental, în neputinţă de a'l face el singur, şi va reclamà acest ajutor. Legea adaugă ca acest act de frăţie, şi protecţia să se facă cu cea mai mică cheltuială posibilă, şi prevede că muncitorii vor fi plătiţi din aceà recoltă.

Articolul II spune că nici o autoritate nu are drept de a suspendà sau de a interverti lucrările câmpului în operaţiunile semănăturilor şi ale recoltei.

Articolile I, II şi III, de sub secţiunea 6, de a face săpături pe proprietatea privată, pentru căutarea de pietriş necesar la întreţinerea drumurilor, mai înainte ca proprietarul să nu fie prevestit şi despăgubit. Impune comunei de a face drumurile practicabile şi de a nu fi întrerupte în nici o epocă a anului.

Articolul X se ocupă de pedeapsa persoanelor care aprind focuri în apropierea clădirilor, pădurilor, holdelor şi fâneţelor.

Articolul XI de acei care cumpără vite care sunt de furat, din alt loc decât din târguri, obligându'i a le restituì fără despăgubire.

Articolele dela XXVI până la XXXI inclusiv, ale poliţiei rurale, să ocupă de cei ce lasă vitele lor a intrà în recolte, de cei ce fură sau devastează acele recolte cu trăsuri sau cu cai, de acei cari omor sau rănesc cu intenţiune dobitoace, de acei ce rup sau distrug instrumentele destinate exploatărei pământului. Stiu că în privinţa aceasta, mi se va răspunde că multe din aceste dispoziţiuni există şi la noi, că sunt care în legea comunală, care în codul civil, care în codul penal; dar tocmai aceasta justifică şi mai mult teza noastră, a celor cari cerem dreptul comun. Aceasta vă dovedeşte că orcât vă veţi căznì să faceţi

o lege specială, or veţi cădeà în pleonasme fatale, repetând ce se găseşte dejà înscris în alte legi preexistente, astfel încât legea Dv. să facă îndoită întrebuinţare, sau veţi introduce un sistem unic în felul său şi care va fi în contradicţiune nu numai cu legile noastre secundare, dar cu însuşi pactul nostru fundamental care va fi negaţiunea şi a proprietăţei şi a liberului arbitru.

Uitam adineaori, când vă vorbeam de lucrurile ce nu se pot urmărì pentru dări, să fac menţiune şi de stupi şi de albine.

Art. 3, de sub secţia a 3-a zice :

„Aceiaşi regulă va aveà loc şi pentru stupi, şi pentru nici o raţiune nu va fi iertat de a se turburà albinele în cursele şi lucrarea lor. Prin consecinţă, chiar în caz de urmărire legitimă, un stup nu va puteà fi deplasat decât în lunile lui Decemvrie, Ianuarie şi Fevruarie.

Aşà dar legea se ocupă şi de albine.....

O voce. Zice şi de gândaci.

D. *Blaremberg.* Aşà e. Ei, şi cunoaşteţi toate acestea, şi cu toate acestea ţineţi acest tezaur ca un sgârcit pentru D-voastră (Ilaritate). Ce egoism culpabil din partea unui mandatar al naţiunei, atunci când el puteà să ne lumineze încă dela început şi evità unora eroarea în care au căzut.

Ce vedem dar mai ales în aceà lege ? Restricţiuni pentru proprietate, restricţiuni pentru sfera de acţiune a braţelor sau mai mult măsuri în contra administraţiei chiar ; spre a garantà mai bine libertatea civilă a cetăţenilor şi a împiedicà vexaţiunile agenţilor de toate treptele.....

Aţi văzut ce zice legea despre drumuri, solicitudinea ei în această privinţă.

Şi aceasta este tocmai una din părţile cele mai neglijate la noi, şi ea, cu toate acestea, interesează agricultura în gradul cel mai suprem, mult mai mult de exemplu ca formularul ce să dă primarului în materie de adeverirea învoielilor, cum e de exemplu obligaţiunea pentru dânsul de a menţionà că ea s'a citit în public

Această pretinsă garanţie nu e una, lucru va devenì de stil, cum a devenit de stil şi la tribunale, fraza stereotipă de *dată şi citită în şedinţă publică,* cuvintele pe care grefierii le trec maşinal. Garanţia, dacă garanţia se caută, în ceeace priveşte sinceritatea contractelor în această materie, ar fi publicitatea re-

ală, în înregistrarea acelor învoieli la tribunale, iar nu la comună. Şi tocmai acesta e lucru de care D-v. n'aţi voit.

Apropo de drumuri şi de întreţinerea lor obligatoriu, art. 41 se exprimă astfel:

Orce călător care va strică o îngrădire a unui câmp şi va face un loc de trecere în drumul său, va plăti stricăciunea făcută proprietarului, pe lângă aceasta o amendă de valoarea a trei zile de muncă, afară numai dacă judecătorul de pace nu va decide că drumul public erà impracticabil, şi atunci daunele şi cheltuelile de îngrădire vor fi în sarcina comunei.

Aşà dar, nu lucruri platonice, simple urări, ci obligaţiuni imperative, însoţite şi de sancţiuni destinate a garantà respectul legei.

D. *Dincă Schileru.* Aceasta este în favoarea ţăranilor?

D. *N. Blaremberg.* Da, de sigur, în favoarea ţăranilor... Dar a ţăranilor adevăraţi, în numele şi în interesul cărora vorbesc, nu a falşilor ţărani pentru cari nu vorbesc, pentru cari n'am nimic de zis (aplauze). Dar aceia sunt tocmai ei adevăratele lipitori ale satelor.... (aplauze).

Mai am, D-lor, două consideraţiuni puternice spre a mă ridicà în contra ideii unei legi speciale, unei legi restrictive. Cine admite tutela guvernului pentru o clasă în materie civilă, nu este departe de a o admite şi în materie politică.....

A doua consideraţiune este că rolul Providenţei este totdeauna un rol periculos şi ingrat. Acest rol este mai cu seamă periculos şi ingrat, când cel care şi-l însuşeşte este însuşi statul. Sunt rele mari, sunt rele reale, dar care, din nenorocire, sunt inerente condiţiunei omeneşti şi naturei lucrurilor şi pe care cinevà poate căutà a le micşorà mai mult sau mai puţin, dar care nu pot dispăreà cu totul decât cu omenirea.

Numai empiricii, numai utopiştii, numai oamenii fără scrupuluri pot luà asupra lor de a făgădui ce ştiu bine că nu pot ţine şi pretinde că au remediuri, că au panacee pentru toate relele ce bântuie societăţile.

Nimic mai lesne decât de a face un tablou mişcător despre rezultatele mizeriei şi de a înduioşà inimile faţă cu suferinţa. Dar omul de stat, în adevărata accepţiune a cuvântului, ştie totdeauna a distinge bine unde trebue să se oprească iniţiativa statului şi unde trebue să înceapă iniţiativa privată, şi nu con-

fundă niciodată datoriile de caritate şi simpatie cu datoriile pozitive ale funcţiunei.

Tocmai aceasta este ceeace distinge pe adevăratul democrat de demagog. Adevăratul democrat nu propune niciodată egalitatea de averi, el chiar la alegeri, chiar când solicită sufragiul mulţimei, nu promite împărţirea prisoaselor pe care ştie bine că nu le poate nici luà, nici dà, nici desfiinţarea dărilor fără de care n'ar mai existà nici securitate, nici libertate, nici justiţie.

Şi când din întâmplare se găseşte chiar faţă în faţă cu erori aşà de periculoase, preferă cu rizicul popularităţei sale, a spune adevărul, decât a întreţine iluziuni profitabile interesului său egoist şi de moment, dar amăgitoare şi care pregătesc deşteptări grozave! Cei ce fac procesul abuzurilor şi sunt de 6 ani la putere, credeţi-mă, fac mai puţin procesul legei în fiinţă cât propriu lor proces!....

Cum? V'aţi îngrozit de abuzurile legei existente şi deşì sunteţi de 6 ani la putere, numai astăzi vă răsculaţi în contra ei? Şease ani aţi putut privì cu nepăsare şi cu sânge rece erorile ce ne descrişi astăzi cu culori aşà de vii? Şease ani v'aţi făcut ca să zic aşà jandarmii acelei legi, şi abià astăzi ridicaţi vocea în mod timid, zic timid pentrucă şi astăzi veniţi numai cu paliativuri, pentrucă şi astăzi nu cutezaţi a privì răul faţă în faţă şi a conchide în senzul principiilor eterne de justiţie şi de libertate.

Şi care e scuza acestei longanimităţi, acestei nepăsări? Avutaţi oare a luptà în parlament cu cevà partizani ai legei vechi? Făcutu-v'à cinevà imputări că nu aplicaţi aceà lege cu destulă rigoare şi în toată întregimea ei? Făcut'a cinevà dela tribună apel la intervenţiunea jandarmului sau călăraşului? Să vă mai mărturisesc un lucru. Am devenit, în ceeace priveşte legile, foarte sceptic. Aţi face legea specială cea mai draconică sau cea mai protectrice, cea mai tutelară, aţi prevedeà tot felul de sancţiuni şi dacă aplicaţiunea acestora va rămâneà la discreţiunea administraţiunei, sau a unei justiţii dependente de dânsa, susţin că tot n'aţi făcut nimic, nici în favoarea unora, nici în favoarea celorlalţi, şi totul va continuà ca şi până acuma, a atârnà de bunul plac al guvernanţilor. Pentru acei care sunt bine văzuţi de oamenii dela putere, legea ce faceţi nu va fi un obstacol, ci mai mult un lux: pentru acei din contră, cari sunt la index, ea va

rămâneà o literă moartă şi cu legea ce faceţi, caşi fără dânsa aceeaşi tăgadă de dreptate-i aşteaptă!... Mai mult nu va trece şi se va zice tocmai acelora, care nu au să beneficieze de dânsa, că ei au cerut'o, ei au voit'o, deşi sunt alţii care o fac. Vor aveà dar ponosul, iar nu şi folosul unei legi de excepţiune.

Adineaori, când încercam să înlătur ideea luptei de clase, ideea de apăsători şi apăsaţi, uitam să vă dau dovada cea mai mai pipăită a acestui lucru şi o dovadă pe care numai D-voastră nu o veţi recuzà. Ştiţi cu toţii partea largă ce face legea noastră electorală proprietăţei. Ei bine, cum se face, dacă ar fi adevărat, că există un antagonism, fie şi în stare latentă, că reprezentanţii tocmai ai acelor opresori, marea majoritate a acestei Camere, şi prin urmare a proprietarilor, să fie unanimă pentru a abdicà şi a se lepădà singură de legea ce pretindeţi că o favorizà, în paguba clasei celei mai numeroase şi mai interesante? Oare în faţa numai a acestui spectacol, toate acele acuzaţiuni, toate acele bănueli, nu cad de sine.

D. *Constantinescu.* Aceasta este o cestiune.

D. *N. Blaremberg.* Cu preţul acesta, totul poate să fie o cestiune pentru unii. Afară numai de nu se va susţine, ceeace nu cred, că aleşii colegiului 1-iu şi al 2-lea nu sunt aleşii proprietarilor, ci ai guvernului, că aleşii colegiului 1-iu şi al 2-lea trădez mandatul lor. Ei bine, vedem pe proprietari de acord şi uniţi cu noi reprezentanţii ţăranului, ca cu toţii să condamnăm şi să desfiinţăm cu un moment mai înainte legea existentă a execuţiunei personale.

Prin urmare, nu este de admìs că acei care au beneficiat de această opresiune, dacă opresiune a fost din chiar partea lor, să se arate tot atât de ardenţi ca şi noi, expresiunea colegiului al IV-lea, să pună un capăt acestei inmixiuni a administraţiunei în relaţiunile dintre dânşii. D-lor, mai este un lucru în contra căruia ţiu să protestez: căci legendele mi-au fost totdeauna urîte. Este parada ce se face cu această ocaziune de ideile filantropice, este pretenţiunea de a face din acele idei un monopol al prezentului.

Ei bine, aceste idei sunt mai vechi decât le place unora să o creadă, şi voiu invocà în această privinţă propria D-lor mărturisire. Dar mai întâiu să constatăm că încă dela 1746, şi vedeţi cât de departe mă sui, în trecut România erà înaintemergătoare

a altor popoare pe această cale și proclamă oarecum aboliţiunea iobăgiei, şi Bălcescu observă, cu mult cuvânt, că singura greșală ce s'a făcut atunci, este că odată cu proclamarea acelor mari principii creştineşti, nu s'a adăugat şi acel compliment neapărat: împroprietărirea ţăranilor. Nu uitaţi însă, că lucrul s'a petrecut înaintea chiar a revoluţiunei franceze, înainte chiar ca Occidentul el însuşi să aibă noţiuni clare despre lucruri, înainte cu mult ca principiile ce cârmuiesc societăţile moderne să fi găsit formula lor definitivă.

Nu cereţi dar dela părinţii noştri, de oarece chiar în Franţa, în Occident, a trebuit filosofii secolului al XVIII şi aceà mare revoluţiune, acea uriaşă şi sângeroasă revoluţiune, pentruca ideile acestea, care sunt cuceririle glorioase ale veacului al XIX, să ajungă să'şi facă drum. Iată în ce termeni atingători părinţii noştri exprimau sentimentele filantropice ce'i animà. Ascultaţi şi vedeţi, dacă acestea nu sunt pagini ale istoriei noastre, de care cu drept cuvânt putem fi mândri:

In pământul ţărei noastre vedem multe din cele vechi obiceiuri, care s'au cunoscut bune şi de folos, şi de cei în urmă stăpânitori s'au întemeiat desăvârşit şi sunt păzite nestrămutat. Dar unele din aceste vechi legături credem că nu au fost de nici un folos, ci de mare pagubă sufletului creştinesc, după cum a fost acest vechiu obiceiu al României, care de la moşi la strămoşi a rămas asupra capului nostru. Pentrucă a fi fraţii noştri cei întru Cristos sub jugul robiei noastre, nu este alt păcat mai mare, pentrucă şi Domnul nostru Isus Cristos în Sfânta Evanghelie ne învaţă zicând: iubeşte pe aproapele tău ca însuţi pe tine. Ci de vreme ce să cade să fim supuşi acestei porunci şi învăţături, nu trebue să punem pe fraţii noştrii cei întru Cristos sub jugul robiei. Deci dar, cunoscând şi noi cu toţii de obşte, că acest lucru, a aveà supuşi robiei pe pravoslavnicii creştini, cari sunt într'o credinţă cu noi, nu este lucru creştinesc, ci de mare pagubă sufletelor noastre, socotim cu toţii, pentru Rumânii ce i-am avut până acum la stăpânirea noastră, fiind vânduţi cu moşiile lor de vremile cele vechi la strămoşii noştri, aşa am găsit cu cale sufletelor noastre şi ale părinţilor, ale moşilor şi ale strămoşilor, că ori la cine din neamul nostru boieresc, sau la monastire, vor fi Rumâni cu moşiile lor; moşiile să rămâie la stăpânirea noastră, să le stăpânim cum şi până acum. Dar cât pentru capetele Ru-

mânilor fără de moşie, cari dintre noi va vreà din bună voinţă a lui ca să îi erte pentru a sa pomenire, bine va face! Iar de nu va vreà să facă această facere de bine a sufletului său, să aibă a face acei Rumâni cum vor puteà, să se dea banii, de fiece cap câte talere zece şi să se răscumpere şi cu voie, de va fi stăpânul său, şi nevrând să'i primească, va venì de va face jalbă la Divan. Pentrucă acest lucru bun şi sufletesc noi cu toţii l'am găsit şi l'am legat să fie la mijlocul nostru păzit şi întărit de către noi şi de către tot neamul nostru, care în urma noastră va rămâneà nouă moştenitor. Pentru care noi, după hotărîrea ce am legat, rugatu-ne-am şi Măriei Sale Prea Luminatului nostru Domn Ioan Constantin Nicolae V. V., ca să fie şi cu voia Măriei Sale şi să întărească această legătură şi facere de bine cu P. S. Arhierei ce se află la această parte de loc şi cu toţi părinţii Egumeni, am iscălit şi am pus şi pecetile noastre etc.

(Cantacuzineşti, — Brâncoveni, — Văcăreşti, — Greceni, — Dudeşti,—Filipeşti,—Brăiloi, Comineni,—etc. se văd subscrişi în acest act al căruia original se găseşte în arhiva statului).

Dela Vodă-Ghica, încă zice D. Rosetti, s'a pus în Cameră şi prin urmare în public, reforma legei rurale. Revoluţiunea dela 1848 găsind calea deschisă de Vodă-Ghica, luă in mâini acest drapel naţional, economic şi politic, şi'l arătă naţiunei, în toată întregimea lui. Şi când o ideie iese dìn inimă şi din mintea unei naţiuni, şi devine drapelul unei revoluţiuni naţionale, este lesne, foarte lesne a şti, că aceà idee este fără de moarte.

Acest adevăr, atât de elementar, *n'a fost recunoscut de către majoritatea Adunărei, decât numai de 2 Maiu.* Atunci însă erà preà târziu. (*Românul* din 17 Septemvrie 1867).

Emancipaţiunea, cel puţin în parte, a ţiganilor a precedat pe 1848, şi datează din 1837, adică dela aceiaşi Domnie. Iată nobilele cuvinte pe care acel guvern le adresà agenţilor însărcinaţi d'a indeplinì aceà măreaţă misiune:

„Vorbiţi-le, se zice prefecţilor, un limbagiu pe care ei să'l poată înţelege, lucraţi spre a răspândì printre dânşii adevăruri folositoare şi idei religioase. Obiceiurile formate prin creştere trebue să fie consfinţite prin muncă. (Despre administraţiunea provizorie în Valachia, de col. vice-comite Gramont, Bucureşti 1840, pag. 84 şi 85).

Vedeţi dar că ideile filantropice n'au aşteptat timpii de

astăzi spre a face apariţiunea lor pe orizontul politic al României, şi D-v. ştiţi, acei mai cu seamă cari v'aţi ocupat cu istorià, ca D. Kogălniceanu, ştiţi prea bine, cel puţin în ceeace priveşte Muntenia, că dacă am avut un moment o cestiune socială, este că Domnul cel mai glorios, Mihai Viteazul, pentru interese curat politice, a stabilit aceà plagă socială a servajului; păcatul acesta vedeţi pe capul cui repauză mai cu seamă; şi cu toate acestea, cestiunea aceà socială, chiar atunci când aveà cuvântul său de a fi, s'a tranşat fără sguduiri şi fără vărsare de sânge. In adevăr, nu sunt tocmai contimporan unora din D-nii cari au vorbit cu ocaziunea acestei legi, dar să îmi fie permis a reamintì însuşi D-lor câtevà fapte la care, dacă n'am fost cel puţin actor, am fost martor ocular şi auricular. Este adevărat, după cum o atestă D. Rosetti la finele articolului ce v'am citit, că acest adevăr atât de elementar n'a fost recunosut de majoritatea Adunărei de cât în ziua de 2 Maiu, dar erà prea târziu."

Dar cel puţin constat că tot D. Rosetti a venit acì şi v'a spus, că în ziua de 2 Maiu şi înaintea loviturei de stat, ideea erà primită şi primită unanim.

Eu atunci nu eram deputat, eram o repet, un simplu, un modest spectator, dar mi-aduc aminte că, dacă nu s'a votat atunci legea rurală, este că s'a propus să se voteze mai întâiu legea electorală, adică disoluţiunea chiar a Camerei dela care se cereà legea rurală.

D. *M. Kogălniceanu*. Mă înscriu în contra acestor zise. Cer cuvântul.

D. *C. A. Rosetti*. In partea întâiu dà, dar partea din urmă nu mă priveşte.

D. *N. Blaremberg*. Partea din urmă o iau asupra mea, căci am fost martor, când amândouă legile s'au supus în unul şi acelaşi timp Camerei convenţionale, şi dacă lucrul nu se găseşte consemnat în *Monitor*, D-v. cunoaşteţi cu toţii cauzele.

Dar oare Comisiunea Centrală ea însăşi n'a elaborat şi discutat un fel de proiect de lege rurală? Şi, în fine, oare chiar acì în Cameră, nu s'a pus cestiunea încă înainte de 2 Maiu; D. Kogălniceanu, nu ca ministru pe atunci, dar ca simplu deputat şi orator, n'a pronunţat unul din discursurile sale cele mai remarcabile asupra acestei cestiuni?

Nu erau, chiar între conservatori, oameni cari propuneau să

se deà fără indemnitate 5 pogoane sătenilor, ca răscumpărare a servituţei de care erà izbită proprietatea în general? Erà dar pentru mulţi numai o ceartă asupra cuantumului, asupra celei mai bune sisteme de adoptat?

D. *M. Kogălniceanu.* Nu erà legea rurală.

D. *N. Blaremberg.* S'a discutat de Comisiunea Centrală o asemenea lege, şi s'a urmat, o repet, şi în Cameră o discuţiune asupra acestei reforme, mà fac forte a vă arătà şi *Monitorul* care reproduce cuvintele D-v.

D. *N. Dimancea* La cestiune.

D. *N. Blaremberg.* D-le Dimancea, ştiţi un lucru? Nu luaţi acest ton cu mine, sunt un om care am multă deferenţă pentru majoritate, mult respect pentru birou, multe menajamente cu chiar banca ministerială, dar aceasta o fac, nu pentrucă sunt timid prin temperament, ci pentrucă devin din ce în ce mai sceptic. Nu încercà să-mi impui mai mult decât toată această Adunare, dimpreună cu biroul său, dimpreună cu banca ministerială. Tac fiindcă cred această atitudine apropiată cu starea psihologică a inimei mele. Dar să crezi că cinevà îmi poate impune tăcerea şi atunci când eu cred necesar să vorbesc, te înşeli! te înşeli amar!...

Nu peirdeţi din vedere, că efasmentul meu e numai voluntar, că dacă mă desinteresez dela un timp încoa la desbaterile Camerei, este numai pentrucă m'am convins că nimic, dar nimic, nu mai poate deplasà majoritatea, nici greşeli reiterate, nici contraziceri, nici dezastruri chiar...

Fiţi pacienţi când, din când în când, intervin şi eu în luptele D-v. Ţineţi-mi seama, dacă nu de altcevà, cel puţin de mutismul meu, dela un timp încoa, care trebue să vă fie aşà de plăcut.

Nu mă întărîtaţi mereu, nu mă faceţi să'mi aduc aminte că, în cele din urmă, nu depinde decât de mine, să reintru în arenă, nu accidental ca astăzi, ci luptător hotărît şi neobosit ca altădată. Credeţi, faceţi mai mult rău, şi cauzei şi oamenilor, pe cari îi apăraţi, silindu-mă, fără voia mea, a sgudui torpoarea ce m'a cuprins....

Ziceam că'mi aduc aminte d'un discurs al D-lui Kogălniceanu, în cestiunea rurală, el e încă aşà de prezent în spiritul meu, încât îi pot amintì şi pasagiuri dintr'însul, cum erà de

exemplu acela, unde D-sa apostrofà pe descendenţii unora din membrii vechilor familii, şi nu fără cuvânt. Iată, de exemplu, ce constată Bălcescu despre Grigorie Alexandru Ghica, acela ce şi-a dat capul spre a protestà contra cestiunei Bucovinei.

Citesc: „In Moldova asemenea ţăranii în disperare începură a nu mai voì să plătească dăjdiile şì a lucrà cele 24 zile la proprietar, după cum se legiuise la 1749. Grigorie Ghica V. V., văzând aceasta, povăţuit şi de nişte simţiri mai omenoase, prin hrisovul său din 1 Ianuarie 1766, *scăzu numărul zilelor de lucru la 12.*

Boierii se nemulţumiseră de aceasta, dar o suferiră până la 1775, când mitropolitul şi cu 7 boieri, îndrăsnind a se numì pe sine obştească adunare, propuseră aceluiaşi Domn, ca să binevoiască a hotărî ca locuitorii să lucreze la stăpânii moşiilor, pe care se hrănesc, din 10 zile una... Domnul, nu numai că nu vrù a primì această anaforà asupritoare, ci încă întărì hrìsovul său cel dintâiu printr'un alt hrisov dela 1 Aprilie 1777. Nemulţumirea boierilor crescù şi mai mult şi pierderea Domnului se hotărî. El însă rămase statornic în hotărîrea sa.“ (Bălcescu. Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele-Române, în diferite timpuri. Vezi Magazinul Istoric, pentru Dacia, T. 2, p. 243).

D-lor, s'a vorbit şi se vorbeşte mult, cu ocaziunea acestei legi, de aceia cari exploatează băneşte pe semenii lor. Dar mai e după mine o categorie de exploatatori, şi mai criminali poate, acei cari exploatează ideile cele mai generoase şi mai nobile, pentru în parte-le folos, şi de multeori numai cu scopul ascuns de a face o diversiune utilă la o serie de calamităţi publice, a căror răspundere o poartă exclusiv. Răul cel mare la noi: numai în făţărnicii, în corupţiune şi servilism. Onor. D. Stolojan, cu ocaziunea luărei în consideraţiune a acestei legi, ne-a spus că sclavii s'au numărat. Eu îi voiu răspunde la aceasta, că ambiţiunea mea, că mântuirea noastră a tutulor, ar fi din contră ca oamenii liberi să se numere şi să se grupeze la rândul lor! (Aplauze prelungite).

D-lor, vă mai cer voie aproposito de legea ce vi se propune, să vă arăt ce cugetă spiritele cele mai bune, cele mai liberale, despre intervenţiunea statului în relaţiunile private ale cetăţenilor, şi anume în materie agricolă.

Iată ce ne spun nişte specialişti în materie de agricultură şi de economie poliitică. Vă voiu cità pe Garnier şi pe Lavergne,

acest din urmă cunoscut pentru scrierile sale asupra agriculturei în Anglia.

„Când guvernele au dat agriculturei securitatea, moderaţiunea în cheltuelile publice, reducţiunea stărei militare la strictul necesar, un bun sistem de comunicaţiuni, a îndeplinit toate datoriile către dânsa. A merge mai departe ar fi inutil şi poate deveni periculos. Astfel, de exemplu, două sisteme au divizat spiritele politice: unii lăudând avantajele proprietăţei şi culturii celei mari, ceilalţi pe ale proprietăţei şi culturii celei mici; discuţiuni legitime şi utile, când se mărginesc la teorie şi nu pretind a lucrà decât prin convingere, dar vătămătoare şi funeste, când unul sau altul din aceste două sisteme pretinde a se impune, prin forţă sau prin lege. Aceste cestiuni nu se regulează bine decât prin mişcarea liberă a intereselor."

„In rezumat, ceeace agricultorii au mai bine de făcut, este de a chemà cât mai puţin guvernele a se amestecà de afacerile lor. Cele mai bune instituţii politice sunt acelea care le lasă mai multă libertate. Chiar pentru obiectele ce cer absolut interventiunea autorităţei publice, guvernele cele mai puţin centralizate sunt cele mai bune.

„Să parcurgă cinevà naţiunile Europei şi va vedeà că agricultura prosperează mai ales în ţările cele mai puţin centralizate, libertatea politică e bună pentru tot. Ea salvgardează interesele agriculturei, caşi pe toate celelalte, nu numai ea împiedică măsurile arbitrare şi rău concepute, dar desvoltă moravuri fecunde şi mândre, ea excită spiritul de întreprindere, rezoluţiunea bărbătească".

L. de Lavergne....

D. *N. Fleva.* D. Garnier susţine libertatea muncei.

D. *N. Blaremberg.* Vedeţi cât sunteţi de absent dela discuţiune, căci eu pentru moment nu v'am citit pe Garnier, ci pe Lavergne.

Eu, când vorbesc, când iau parte la o discuţiune, am multe ezitaţiuni, multe preocupări, multe temeri; mă desfid de mine în ceeace priveşte valoarea celor ce am de zis, mă tem de fulgerile şi criticile ce voiu atrage pe capul meu. Dar numai o grijă nu o am niciodată, este aceea de a fi ilogic: aceea de a cădeà în contradicţiuni, precum pare a o puteà constatà onor. D. Fleva. Acum, D-le Fleva, vin la Garnier. să vedem ce zice şi el:

„Din punctul de vedere economic, intervenţiunea împiedică activitatea cetăţenilor, o descurajează şi o opreşte: o sileşte a luà o falşă direcţiune, dă naştere la injustiţii, provoacă abuzurile, exacţiunile: enervează iniţiativa individuală, care e principiul vieţei sociale. Orunde mâna statului se arată, mâna privată se retrage: din momentul ce şi-a pus responsabilitatea înainte, celelalte responsabilităţi se cred degajate.“ (L. Reyband).

„Din punctul de vedere politic şi moral, ea absoarbe facultăţile autorităţei politice, şi nu o lasă să-şi exercite, atât de bine cât s'ar puteà, misiunea sa de protecţiune şi de siguranţă; face acţiunea administraţiunei odioasă populaţiunilor, înmulţind vexaţiunile, (care totdeauna însoţesc forţamente serviciile publice), ocaziile de froasmente, de abuzurile de autoritate din partea agenţilor ei şi înşelăciunea pentru public; măreşte spiritul de intrigă şi de solicitaţiune; obicinuieşte populaţiunile să aştepte dela stat serviciuri care nu sunt în natura lui de a le face; tinde a vulgarizà între dânsele noţiunea iluzorie a *Statului-Providenţă;* le face să crează că statul poate să contribuie direct la buna fiinţă a lor: le-ar împinge să crească cheltuelile publice, care la rândul lor sunt cauze de iritaţiune şi de nemulţumire; este un izvor permanent de demoralizaţiune, de agitaţiune şi de revoluţiune, ca să ajungă, nu la guverne liberale, care se mărginesc la atribuţiunile lor naturale, dar la guverne despotice, care intervin mai mult.“

Dar D. Garnier nu se opreşte aci, el merge mai departe şi ne face să pipăim consecinţa fatală şi logică a acelei intervenţiuni:

„Din absorbţiune în absorbţiune, statul ar ajunge la absorbţiunea totală, adică la un vast comunism, la o societate despotică, în care ar fi suprimate proprietatea, libertatea, responsabilitatea, care, după cum am recunoscut, sunt condiţiunile sociale prin excelenţă“.

(Traité d'économie politique par Joseph Garnier, pag. 150).

D. Maiorescu susţineà, în una din şedinţele trecute, că partidele care au avut în trecut cuvântul lor de a fi, nu îl mai au astăzi, şi că nouă grupemente se impun de aci înainte, şi spre a justificà această teză, pe care în principiu nici eu nu o contest, pretindeà că unirea, prinţul străin, independenţa, guvernul constituţional, regalitatea, fiind astăzi fapte îndeplinite, luptele între partide nu mai aveau cuvântul lor de a fi. Dar a pretinde că

ţara a fost împărţită in diferite tabere, din cauza acestui ideal naţional astăzi realizat, este nu numai a face o istorie cu totul fantastică, dar încă a comite şi o impietate faţă cu cei morţi. Numai asupra acestor lucruri, cu excepţiunea poate a regalităţei, ţara n'a fost niciodată divizată, şi dacă cevà este adevărat în toate acestea privitor la trecut, este tocmai inversul de ce a afirmat D. Maiorescu. In trecut partidele constituite n'aveau tocmai cuvântul lor de a fi, de oarece scopul urmărit, şi de unii şi de alţii, era unul şi acelaş. Nu e însă tot astfel astăzi, unde principii, care de obicinuit justifică grupurile în politică, au făcut naufragiu, unde numai etichetele singure au supranotat difer, dar faptele sunt aceleaşi.

Da, partidele existente au ajuns a nu se mai deosebì între dânsele şi ele ar trebuì să se deosebească. Toţi sunt albi sau mai bine zis absolutişti la putere, şì toţi sunt roşi sau liberali în opoziţiune. Un mare gol s'a făcut de la un timp încoace în sânul societăţei noastre; un mare gol există, dar nimenea nu voieşte a-l umpleà; căci pentru toţi puterea a ajuns să fie nu mijlocul, dar scopul.... Nimeni, sau foarte puţini contează cu opiniunea: toţi au privirile lor aţintite exclusiv spre Palat şi în afară.

Da, e loc la nouă grupări, la o transformare a vechilor partide, sau mai bine zis la o epuraţiune...

Trebue să încetăm a viclenì, şi cu principiile, şi cu oamenii, şi cu lucrurile.

Intr'un cuvânt, ce ne trebue nu sunt atât noi programe, ci oameni cari rămân credincioşi programelor; oameni de cuvânt, altfel zis bună credinţă (aplauze din dreapta).

Numai cu acest preţ putem evità de a cădeà în curse, şi a reagizà contra decadenţei morale ce ne ameninţă.

S'a creiat la noi o şcoală care crede că are puterea de a schimbà însăşi natura lucrurilor după trebuinţă, şi a erigeà, sau transformà binele în rău, şi răul în bine, destul că lucrul să emane de la dânşii. Sunt oameni cari cred că inobilesc şi sfinţesc tot ce ating, şi chiar lucrurile cele mai prihănite, îndată ce le-au aplicat ştampila lor, cari cred că e destul de unele etichete ca să serve de paşaport la orice bandă de contrabandă. Steagul, zic D-lor, acoperă marfa.

Iată acum şi soluţiunea noastră a câţivà:

Amendament la art. I.

Art. I. Legea tocmelilor agricole în ființă, este și rămâne abrogată.

Tocmelile agricole și toate raporturile dintre proprietari și arendași cu locuitorii săteni, pe viitor vor fi cârmuite de principiile dreptului comun. *Nicolae Blaremberg, Alex. A. Plagino, Agarici, I. Suditu, G. Urzică, D. P. Moruzi, C. Ghica, S. Boiu, Bobeica, C. Radu, D. Mărgăritescu, V. Calcantraur, A. Papadopol Calimachi.*

Dela un timp încoace chiar legile cele mai bune, și a D-tră este departe de a fi din acest număr, mă lasă rece, pentrucă ele sunt destinate toate a rămânea literă moartă.

Răul este mai ales în lipsa de scrupuluri a clasei guvernante, în lipsa de moravuri, în lipsa de sancțiuni, în impuritatea, în încurajarea, chiar asigurarea abuzurilor.

Nu e dar atât reforma legilor ce ne trebue, cât reforma moravurilor, reforma noastră înșiși.

Răul zace în exemplele triste și nefaste ce vin de sus (aplauze).

D. *Președinte al consiliului.* Să constate onor. D. Blaramberg că majoritatea i-a dat voie să vorbească nu în lege, ci să facă o profesiune de credință.

D. *N. Blaremberg.* Recunosc că majoritatea a fost astăzi dreaptă cu mine.

D. *Președinte al consiliului, I. C. Brătianu.* Să dea Dumnezeu, ca atunci când vei fi majoritate, să fi tot așa de indulgent ca majoritatea de astăzi.

D. *N. Blaremberg.* Imi pare rău de această parte finală a apostrofei D-v.; căci eram în drept să cred că trecutul meu vă erà mai dinainte garant de aceasta. Totdauna am fost alături, nu cu triumfătorii și cu superbii, ci alături cu năpăstuiții și slabii!...

Ședința dela 13 Martie 1882.

D. președinte. Acum trecem la desbaterea legei tocmelilor agricole.

D. N. Constantinescu are cuvântul.

D. *N. Constantinescu.* D-lor deputați, am cerut cuvântul în urma a trei oratori, cari din diferite puncte de vedere au atacat art. 1 al legei. Știu că au să fie mai mulți onor. colegi, cari au

să-l atace, dar eu nu pot răspunde astăzi decât acelora cari au vorbit dejà.

D-lor, onor. D. Agarici, ca şi onor. D. Blaremberg, au atacat legea în principiul ei, şi au conchis nu la modificarea sau amendarea art. 1, care erà în discuţiune, dar la respingerea proiectului de lege în total, pentrucă D-lor au împrospătat discuţiunea generală a acestei legi şi au cerut ceeace se ceruse, ceeace se exprimà în discuţiunea generală a acestei legi: supresiunea legei şi intrarea în dreptul comun absolut.

Pe acest teren nu pot urmà pe onor. D. Blaremberg, care cu talentul şi ştiinţa D-sale a vorbit de multe alte lucruri, afară de art. 1 al legei.

Nu-l pot urmà, mai cu seamă pentrucă nu 'mi este permis mie a mă depărtà dela regulament, şi a pune din nou discuţiunea generală.

Onor. D. Agarici însă 'şi a exprimat părerea d-sale de rău, că comisiunea de 21 n'a izbutit să se prezinte cu un contra-proiect, care ar fi pus cestiunea pe acest teren în desbaterea onor. Adunări. D-lor, în adevăr această imputare, dacă imputare este, poate să privească pe acei onor. membrii cari puseseră cestiunea dreptului comun, şi ale cărora opiniuni poate că prevalase mult în rezoluţiunea luată de onor. Cameră, ca să institue comisiunea de 21.

Insă, D-lor, ceeace este caracteristic în această cestiune, este comisiunea de 21, care erà constituită, ca să propuie amendamente cu care să apropie mai mult de dreptul comun, proiectul de lege elaborat de comitetul delegaţilor; ceeace este caracteristic zic, este că lucrarea care se prezintă astăzi D-v., ca rezultat al lungilor deliberaţiuni urmate, este oarecum invers de ideile care predominaseră în desbaterile generale şi de rezultatul la care se puteà aşteptà onor. Adunare. Căci de unde proiectul elaborat de comitetul delegaţilor mărginià efectele legei numai la unele contracte, care prin natura lor sunt urgente, şi care la îndeplinire prezintă pericol în întârziere, comisiunea de 21, după cum vedeţi la acest art. întâiu, şi după cum o să vedeţi şi la alte articole ale legei, a introdus în legea aceasta specială, şi alte contracte de cât acelea care erau prevăzute, şi care nu numai că nu prezintă niciun caracter de urgenţă, nu numai că executarea lor nu prezintă nici un pericol în întârziere, dar nici chiar legea

aceasta, după cum cu drept cuvânt observà ieri D. Teţcanu, nu are nici o dispoziţiune care să le vizeze, nici o sancţiune în privinţa executărei lor.

Eu, D-lor, sunt dator, să complectez darea de seamă care am făcut-o prin raport, şi să puiu pe onor. Adunare în complectul deliberărilor urmate în sânul comisiunei.

D-lor, mai întâiu în ce constau modificările făcute la proiectul comitetului delegaţilor de către comisiune? Care este importanţa lor în sistema generală a proiectului? Aceste modificări sunt două: întâiu este asemăluirea contractelor de închiriere a izlazurilor cu celelalte contracte de închiriere de pământ pentru cultură; două naturi de contracte, pe care proiectul comitetului delegaţilor le despărţià, le specializà, ca să zic aşà, şi le asigurà cu termeni speciali. Motivele care au predominat la această lucrare în comitetul delegaţilor, eu am avut onoare să le supuiu în raportul general al legei, şi mă voiu încercà să le ating în parte şi cu această ocaziune.

A doua modificare introdusă de comisiune este introducerea în această lege, şi a contractelor pentru închiriere de locuri de păşune şi de fâneaţă, numai în bani, fără să conţie clauză de muncă, cum am zice, le petit fermage *(micile locaţiuni)*.

D-lor, şi întâia şi a doua modificare sunt propuse de către membri onor. comisiuni de 21, anume autorul principal, şi care a avut sorţii să convingă majoritatea comisiunei în privinţa acestor contracte, a fost onor. D. Kogălniceanu. Şi acum, când onor. D. Rosetti Teţcanu se întreabă: ce caută aceste contracte în această lege? Eu sunt dator să relevez această întrebare care îşi are importanţa sa.

Apoi, D-lor, ce caută acest aliniat acì, aşi fi în drept să întreb eu şi cu D. Fleva pe acei care fac această întrebare, pentru că numai eu şi cu D-nu Fleva l'am combătut în sânul comisiunei; cu toate acestea, mai bine mai târziu decât nici de cum, şi ne pare bine că însăşi o parte din membri comisiunei, cari au făcut să se introducă acest contract în lege, revin acuma la mai bune sentimente, la mai drepte aprecieri, şi văd că lucrarea comisiunei în loc să izbutească a fi o operă mai perfectă, din contră, dacă nu a mutilat în parte, dar a îngreunat mai mult defectele proiectului prezentat de comitetul delegaţilor, dacă defecte existau într'însul.

Viind acum la aliniatul relativ la închirierea de izlazuri, ţin mai întâiu să complectez, dacă pot să zic astfel, istoria legislativă a acestui proiect de lege, adică să reamintesc cum s'a prezentat el de guvern şi care erau ideile şi principiile ce conţineà, care erau modificările introduse de comitetul delegaţilor, şi unde ne aflăm cu modificările introduse de comisiunea de 21. Este bine să ne aducem aminte de dispoziţiunile proiectului prezentat de guvern, şi aceasta cu ocaziunea art. 1, pentrucă art. 1 conţine obiectul legei.

Proiectul guvernului aduceà o notabilă modificare la legea astăzi lucrătoare, făcută la 1872. Deşì nu intrà într'un mod conplect în dreptul comun, care este aspiraţiunea noastră a tuturor, şi la care de sigur că vom ajunge mai curând sau mai târziu, cu toate acestea proiectul guvernului făceà un pas mai mult spre acest viitor, fiindcă el erà un mare progres în comparaţie cu legea actuală.

Care erà obiectul la care să mărginià proiectul guvernului? El nu conţineà de cât două contracte agricole; erà contractul de muncă agricolă în bani şi mai erà contractul de închiriere de izlazuri şi de fâneţe, în care ar fi fost stipulată şi munca. Cu alte cuvinte proiectul guvernului nu se ocupà decât să regulamenteze munca, *le travail*: locaţiuni de serviciu ale lucrătorilor de pământ, şi aceasta pentru motivul care-l am zis dejà, pentrucă natura specială a cestiunei, pentrucă obiceiul agricultorilor noştri, pentrucă exigenţele acestei unice sorginţi de producţiune a ţărei, necesità o măsură specială pentru celeritatea, buna credinţă cu care trebue să se execute lucrările agricole.

D-lor, cine poate tăgăduì, din acei partizani absoluţi ai dreptului comun, care vin cu toate acele teorii abstracte, că secerişul, prăşitul, adunatul, cositul etc., aceste munci agricole, dacă nu se efectuiază la timp, în două, trei zile, nu sunt mai în totdeauna compromise, pierdute în paguba nu numai a proprietarului, dar a avuţiei generale a ţărei; şi cine poate negà că ele nu merită o soluţiune specială din partea parlamentului, din partea Adunărei, şi nu trebue puse pentru mult timp încă, sub protecţiunea unei legi speciale?

Iată care erà obiectivul proiectului prezentat de către guvern. Iată singurele cazuri, la care se mărginià; şi în aceasta, după cum ziceam, erà un mare progres dela starea actuală, erà o ultimă

măsură de tranzițiune pentru revenirea la dreptul comun întreg, cu toate tranzacțiunile și raporturile noastre economice.

Ce-a rămas însă din această idee? Ce transformare s'a adus acestui proiect?

Comitetul depărtatu-s'a de ideea principală a guvernului? Da, şi nu! S'a depărtat, fiindcă a mai introdus în text un contract agricol, care nu există în nomenclatura primitivă: contractul pentru închirierea pământurilor de cultură pe 5 ani. Nu s'a depărtat dela ideea guvernului, pentrucă deşi a introdus acest contract în această lege, însă aceasta numai întru cât printr'însul erà stipulată munca, caşi în cazul contractelor pentru izlaz; cu alte cuvinte legea erà aplicabilă la acest contract numai în ceea ce priveşte obligațiunea de a face, de a lucrà; cu toate acestea chiar în comitetul delegaților acest adaus făcut în proiect nu a fost primit decât cu majoritate; însă, D-lor, s'a argumentat că este un obiceiu învechit în țară, în privința agriculturei noastre, că sunt nişte practice, care nu le putem schimbà de azi până mâine: că precum într'o parte a țărei obiceiul de a se angajà munca este numai capitalul în numerar, în altă parte a țărei, adică mai în special dincoace de Milcov, angajamentele de muncă se fac şi almintrelea de cât prin bani, ea este în alte părți un accesoriu al chiriei pentru închirierea pământului, adică acele contracte mixte pentru închiriere de pământuri pe dijmă şi muncă etc.

Aceasta este un argument pentru care s'a primit şi acest contract în această lege; însă după cum am zis, numai întru cât el stipulează munca; dar în ceeace priveşte condițiunea de a se plătì în bani chiria, sau în bani şi o parte din recoltă, sau numai în recoltă, acest contract, după spiritul şi litera proiectului comitetului, nu poate să rămână decât în regulile dreptului comun.

Ei bine, D-lor, comisiunea care cu toate acestea a fost instituită, după cum ziceam, sub impresiunea teoriilor şi a opiniunilor care s'au produs în cursul desbaterilor generale, şi în care s'a zis cum că proiectul se prea depărtează de dreptul comun.

Comisiunea, ați văzut rezultatul la care a ajuns; aliniatul *d* este astfel conceput: (citeşte)

D-lor, sunt convins, cât pentru mine, că chiar acei care îl propusese, şi după exemplul dat de onor. D. Teţcan, chiar aceia, zic, care l-au susținut, îl vor combate, din cauză că se vor fi con-

vins că este cel puţin un element cu totul strein de cauză; şi care în tot cazul nu are nici o sancţiune în legea aceasta, pentrucă nici una din dispoziţiunile legei nu vizează un asemenea contract.

Eu unul, însă nu mă mulţumesc numai cu atât, eu 'mi permit să revendic în numele celorlalţi colegi ai mei redacţiunea comitetului, în ceeace priveşte acest art. I şi să mi se ierte aceasta, căci nu este numai o cestiune de presupunere, dar mai întâiu este cestiunea de metodă, articolul întâiu aşà cum el este redactat de comitet, este cel puţin mai explicit şi să mărgineşte numai la acele tocmeli urgente, care le aveà în vedere şi proiectul guvernului.

Am zis, D-lor, că este mai metodic, şi în redacţiunea şi în economia sa, şi aceasta este partea cea mai importantă, căci deosibeşte contractele după natura lor, şi nu cuprinde pe acelea care nu au ce căutà în această lege (sgomot).

Să mă iertaţi, D-le ministru, dar ştiu că în comitet am emis această ideie, şi am avut fericirea să am şi asentimentul şi sprijinul D-voastră, şi să am şi majoritatea: ştiu însă că în comisiune opiniunile s'au schimbat, cu toate că am avut mângăierea să fiu sprijinit şi de onor. D. Kogălniceanu, dar când a fost ca să se decidă, atunci eu am rămas singur.

Dar mai este încă cevà, ce nu pot trece cu tăcerea; este că acei cari au sprijinit şi cari cu toate acestea au votat contra acestui aliniat, au făcut mărturisirea spontanee şi repeţită, că au votat contra acestei opiniuni, pe care o susţineam eu, *a contre coeur*, în contra convincţiunei D-lor, pentruca să facă posibilă o soluţiune; şi aveau dreptate, fiindcă cestiunea erà pusă pe tărâmul tranzacţiunilor reciproce.

Când văz însă, că aceste concesiuni nu au adus rezultatul la care ne aşteptam, că amendamentele introduse în loc să îmbunătăţească procesul, îl fac şi mai rău, sunt în drept şi dator să relevez faptul şi să pun în desbatere opiniunea aceasta, care există în procesul nostru.

D-lor, am zis'o dela început, eu am fost partizan al ideei proiectului prezentat de guvern, pentrucă acest proiect cuprindeà o mare modificare la starea actuală şi erà menit să influenţeze, dacă mă pot exprimà astfel, asupra obiceiurilor învechite, dar

care lasă loc la multe abuzuri cu unele contracte agricole: este vorba de contractele pentru izlazuri.

Toată lumea o recunoaşte, toată lumea o afirmă, că lucrul cel mai necesar pentru sătean, este izlazul, toată lumea este de acord să recunoască că cu nevoia izlazului săteanul este pus la discreţiunea proprietarului sau arendaşului, şi supus orcăror condiţiuni, care i s'ar dictà de către aceştia.

Apoi dacă toţi recunoaşteţi aceasta în bună credinţă, dacă toţi constatăm acest fapt, pentruce, D-lor, nu am pune mâna cu curaj şi chiar cu convincţiune, pentruca să remediăm la aceste inconveniente atât de grave, când este vorba să modificăm o lege ale cărei efecte le-au înfăţişat toţi câţi au vorbit şi s'au ocupat de cestiuni sub efectul cel mai.......

D. *V. Maniu.* Ingrozitor.

D. *N. I. Constantinescu.* Cel mai îngrozitor, fără îndoială.

D. *V. Maniu.* Aşà! (ilaritate).

D. *N. I. Constantinescu.* Apoi, D-lor, comitetul de delegaţi, rămânând pe terenul principiilor puse în proiectul guvernuluii a făcut cu toate acestea, o concesiune, ca să introducă în lege şi contractele de închirieri de locuri pentru cultură, însă când a fost vorba de termene, a dat contractelor de închiriere termenul de cinci ani, fiindcă nu se poate altmintrelea cu sistema culturei pământului; când a fost însă vorba pentru izlazuri, i-a dat tot termenul de un an, prevăzut în proiectul guvernului, acelaşi termen, adică care erà prevăzut şi pentru angajarea muncei în bani. Pentruce aceasta? I). Pentruca să specializeze acest contract, ridicându-l la o durată mai scurtă, şi să facă a nu depinde de închirierea de izlaz, toate celelalte învoieli de munci sau închirieri de pământuri, pe care săteanul le poate găsì şi pe altă moşie decât pe aceia unde locuieşte: al II-lea, pentrucă în aceste contracte, ca şi în contractele cu bani, în cele mai dese cazuri, se stipulează chiria în muncă, şi precum când este vorba de angajarea muncei pe bani, trebue ca mai mult sau mai puţin să garantez muncitorului beneficiul preţului curent. Asemenea pentru contractele unde se angajază munca drept chirie, pentru izlaz, noi am voit să păstrăm muncitorilor aceleaşi beneficii ale preţurilor curente.

Aceasta, D-lor, este deosebirea însemnată între lucrarea comitetului delegaţilor şi amendamentul propus de comisiunea ce-

lor 21. Eu vă rog să primiţi redacţiunea comitetului, pentrucă este şi mai clară, şi răspunde la o ordine de idei determinată, pentrucă nu cuprinde contracte care n'au ce face în această lege, care pot să rămână la dreptul comun fără niciun inconvenient. Acestea sunt, D-lor, explicaţiunile ce am ţinut să dau onor. Camere, pentruca ea să fie pusă în poziţiune să facă distincţiune între cele două redacţiuni care vi să prezintă.

D. *P. Buescu*. D-lor deputaţi, deşi suntem la articolul I, şi în articolul acesta n'ar fi de discutat decât o singură chestiune, aceea pusă prin amendament de D. Rosetti Teţcan, a căruia opiniune am s'o susţin şi eu. Cu toate acestea, mai întâiu voiu răspunde la cele zise de onor. D. Blaremberg. D-sa atacând pe onor. D. Rosetti, neapărat a atacat pe toţi cei din Camera în care s'a făcut legea tocmelilor agricole pentru întâia oară.

D-lor, eu făceam parte din Constituantă, şi sunt în drept să justific oarecum modul cum s'a votat legea tocmelilor agricole, să-i arăt cum s'a făcut şi prin cine ni s'a impus facerea acestei legi.

D-lor, în anul 1866, cine îşi aduce aminte cum erà formată majoritatea acestei Constituante, ştie foarte bine că partida liberală în aceà Cameră erà minoritate, şi că erau chestiuni pe care minoritatea cu mare greutate le puteà trece şi foarte puţine au trecut. Ştiţi cu toţii lupta cea mare ce am avut în Constituantă noi, partida liberală, şi faptul este împlinit şi nu se mai poate zice nimic, lupta, zic, ce am avut de a nu trece în Constituţiune Senatul, şi ştiţi că majoritatea de atunci ne-a impus Senatul sub ameninţarea că, dacă nu vom votà această instituţiune, ea se va retrage din Adunare şi va face astfel imposibilă orce lucrare a Camerei; şi atunci noi, având în vedere pericolele din afară, şi fiind în minoritate, ne-am supus.

In aceà Cameră onor. Dn. Blaremberg care ne acuză astăzi, căci făcând acuzarea în persoana D-lui Rosetti ne acuză pe noi toţi, D-sa erà membrul cel mai influent al acelei majorităţi, şi tânărul Blaremberg de atunci erà mult mai vivace decât astăzi, erà în majoritate şi ne impuneà condiţiunile majorităţei. Prin urmare, când D. Blaremberg vine şi ne acuză astăzi, că suntem autorii acestei legi, face un fapt foarte rău: căci D-sa ar trebuì să nu uite că aceà majoritate din care făceà şi D-sa parte ne-a impus legea tocmelilor agricole, lege pe care am primit'o, precum am fost siliţi să primim şi altele multe.

D. *C. A. Rosetti.* D. Blaremberg a atacat pe D. Rosetti, membru al guvernului de atunci, iar nu pe Constituantă, care nu a votat această lege.

D. *P. Buescu.* Argumentul este acelaş, D. Rosetti erà atunci în guvernul provizoriu, şi atunci partida liberală nu erà în majoritate; prin urmare sancţiunea legei n'a putut să o oprească. D-lor, nu sunt de ideia D-lui Blaremberg, că aceasta e o lege contra libertăţei, pentrucă este contra libertăţilor tocmelilor agricole.

Este adevărat, că sunt drepturi publice pe care nici o Cameră din lume nu le poate frânge, pentrucă ele sunt drepturi naturale, suverane, pe care o Cameră, orcât de puternică ar fi, nu le poate desfiinţà decât făcând un abuz: şi abuzul or dela care putere ar venì, este tot abuz. Aceasta nu se poate contestà. Sunt însă drepturi individuale, drepturi de libertăţi, care se pot regulamentà şi pentru care se pot face legi: dar când şi în ce caz? Când un drept, care ar puteà fi un drept comun, se consideră că dacă ar rămâneà în picioare, ar puteà fi vătămător societăţei, atunci societatea este în drept să îl regulamenteze. Aşà vă pot dà mai multe exemple, între care şi libertatea învăţământuluì, care deşì este o libertate, cu toate acestea în unele puncte este obligator. Apoi poate fi mai mare atentat la libertatea individuală decât obligativitatea învăţământului? D-lor, societatea are dreptul, când vede că exercitarea unuì drept absolut supără pe cetăţeni, să regulamenteze acel drept prin o lege. Prin urmare nu se poate considerà aceà lege ca contrară libertăţei tranzacţiunilor. Aşà şi în cazul de faţă, facem o lege spre a regulà tocmelile agricole între săteni şi proprietari sau arendaşi. Voim ca săteanul să nu mai fie exploatat; voim ca săteanul să nu mai fie un individ supus jafului arendaşilor, cari adesea ori sunt Evrei, şi uneori şi Români, căci din nenorocire şi între Români se pot găsì oameni răi. Dacă am lăsà pe ţărani să facă învoeli, aşà cum îi taie pe ei capul, neapărat că această parte slabă a societăţei ar fi totdeauna nenorocită, ar fi totdeauna sacrificată acelora, cari ştiind şi mai multă carte decât dânsul, şi au şi mai multă inteligenţă şi mai multă influenţă. (Intreruperi). Nu atac cu aceasta pe proprietari: căci sunt foarte mulţi dintre ei buni, dar sunt şi răi, dar mai cu seamă arendaşii străini. Această Cameră a avut şi are totdeauna solicitudine pentru săteanul român, şi nu putem noi lăsà ca această clasă să fie neîncetat jertfa tutulor abuzurilor, tutulor asprimilor,

nu putem lăsà pe sătean a fi luat cu dorobanţii dinapoi ca oile, şi a fi dus la munci, care de multe ori nu sunt justificate.

In starea de cultură în care se găseşte săteanul, putem să îi zicem: libertate să ai tu în toate tranzacţiunile tale cu proprietarul?

Ei bine, din principiul acela, că societatea este în drept să fie cu partea slabă când este exploatată, de datoria Camerei este să puie o stavilă acestor abuzuri. Prin urmare, D-lor, nu este exact argumentul D-lui Blaremberg, că noi prin această lege facem un atentat la libertatea tranzacţiunilor. D-lor, dacă această lege ar fi obligatorie, aşà cum zice D. Blaremberg, aş mai înţelege; dar această lege nu este nici obligatorie. Dacă este necesitate să se facă o lege care să reguleze aceste învoeli, între proprietari şi săteni, şi acì mă adresez la acei cari cer dreptul comun, aceasta va să zică că legea este obligatorie?

Nici de cum; ea nu este obligatorie, ea nu se impune; căci nu zice că proprietarii şi sătenii sunt datori să facă învoielile, vrând nevrând. Legea prevede numai, că atunci când proprietarii şi locuitorii vor voì a face tocmelile agricole, sunt datori a le face conform acestor dispoziţiuni. Ca să nu se mai facă abuzul din trecut, trebue să fie o lege care să reguleze această materie Dacă s'ar găsì însă părţi, care să nu voiască a se servì de această lege, cum ziceà D. Moruzi, că cu legea actuală cum este de rea, D-sa n'a făcut tocmeli cu locuitorii; nimeni nu-i sileşte la aceasta. Prin urmare, cei cari sunteţi pentru dreptul comun, nu aveţi decât să nu faceţi nici o învoială, şi astfel rămâneţi în dreptul comun. Chiar D. Kogălniceanu ne-a spus nouă, că D-sa n'are nevoie de lege, căci nu face tocmeli agricole.

Vedeţi dar, că această lege nu este contra libertăţei, nu este aşà cum o arată D. Blaremberg.

Dar oare, D-lor, chiriile de case nu se regulamentează?

In privinţa arendărilor, nu sunt dispoziţiuni care să ia în contra arendaşilor; nu aveţi o lege unde să zice că arendaşul nu poate să ridice recolta de pe moşie, dacă n'a plătit arenda proprietarului, având drept proprietarul a se despăgubì din acele bucate pentru preţul arenzii? (întreruperi).

Va să zică este un contract intre proprietar şi arendaş, regulamentat prin o lege: ei bine, este acesta un atentat la libertatea omului?

O voce. In cazul acesta nu este așà.

D. *P. Buescu.* Tot așà este și în cazul de față, aceasta este o lege care regulează învoelile agricole dintre proprietari și săteni.

Sunt dar, D-lor, convins că această lege nu este așà de rea cum se crede, fiindcă ea vine să îndrepteze un rău existent, recunoscut de noi toți, și nu cred că chiar acei cari au combătut legea din punctul de vedere al dreptului comun, sunt tocmai pentru dreptul comun: fiindcă atunci când eu am combătut oarecare amendamente, cerând ca punctele la care se refereau să rămână în dreptul comun, D-lor au combătut argumentele mele, ceeace m'a convins că acei D-ni nu erau tocmai pentru dreptul comun.

D-lor, ce face legea aceasta? Regulamentează munca agricolă dintre proprietari și săteni pentru a înlăturà relele legei din 1872. Ei bine, ce ați face D-v. când ați respinge această lege? V'ați pune în pozițiunea nenorocită de a respinge o lege bună pentru a rămâneà cu o lege rea; căci nu puteți zice că legea din 1872, nu este o lege rea și nefavorabilă, atât proprietarilor cât și sătenilor. Așà dar celor cari susțin dreptul comun, li s'ar puteà zice cu drept cuvânt, că susțin dreptul comun, pentru a se respinge legea aceasta și a rămâneà nu cu dreptul comun, ci în realitate cu legea veche. Eu însă cred că aceasta nu poate fi în intențiunea D-v.

Ni s'a zis în particular, că D-v. aveți de gând să desființați legea actuală; eu nu știu ce ați avut de gând să faceți, dar știu că n'am văzut pe nici un deputat din opozițiune, un deputat din cei influențați, viind să ceară desființarea legei din 1872; și dacă n'ar fi venit guvernul cu acest proiect de lege, am fi rămas încă mult timp tot cu legea din 1872.

O voce. A propus D. Blaremberg.

D. *P. Buescu.* Ei, după bătălie ies la iveală mulți generali viteji. Trebuià să vie D-sa mai dinainte cu aceà propunere, iar nu după ce s'a prezentat această lege (întreruperi).

Onor. D. Teţcan a făcut o propunere, prin care zice că acolo unde este fermagiu, să rămână dreptul comun.

Voci. Nu este așà.

D. *P. Buescu.* Acesta este senzul amendamentului D-sale, chiria de pământ va să zică fermagiu.

D. *I. Ionescu* (dela Brad). Nu va să zică fermagìu chiria de pământ.

D. *P. Buescu.* D-lor, în această lege se prevăd tocmeli agricole pe muncă, şi altele, prin care pe lângă muncă se dau şi o parte din producte. Este invederat că în obiceiurile noastre am avut meteiagiul: căci când dai pământ, pentru care ţi se dă o parte din producte, aceasta este un meteiagiu: dar la noi acest meteiagiu este amestecat cu sistemul de a se da o parte şi în muncă, un meteiagíu *sui generis.*

Este adevărat, D-lor, că meteiagiul, acest sistem de muncă care este totdeauna în conformitate cu gradul de civilizaţiune al poporului, nu poate să existe într'o ţară, unde gradul de cultură şi civilizaţiune al poporului este mult mai jos de cât acel sistem.

Aşà, după sistemul de cultură pe care noi l'am avut până azi, şi care erà claca, urmà să avem sistemul numit meteiagiu, căci totdeauna după clacă urmează meteiagiul, fiindcă sunt patru grade de cultură: întâi, cultura prin clacă, cum am avut'o noi: al doilea meteiagiul; al treilea fermagiul şi al patrulea cultura făcută de proprietar însuşi.

Noi suntem la gradul cel mai inferior, fiindcă astfel au fost şi sunt încă condiţiunile noastre de civilizaţiune şi cultură. N'am putut noi până azi să adoptăm un sistem de cultură mai perfect, fiindcă ne-au lipsit condiţiunile necesare prin care cultivatorii cei mici să se poată face arendaşi: şi aceste condiţiuni sunt: instrucţiunea şi capitalul. Totdeauna când proprietarii cei mari dintr'o ţară s'au pus să-şi cultive moşiile lor, ei au început prin mijlocul meteiagiului. S'a recunoscut că meteiagiul, care existà chiar la Romani sub numele de *partiarius*, nu erà altcevà decât meteiagiul cum se practică azi la noi. La Romani erau colonii care plătiau preţul pământului în producte, pentrucă muncitorii de pământ, colonii, nu puteau plătì preţul pământului în bani.

Aş puteà chiar să vă citesc o scrisoare a lui Pliniu, scrisă către un prieten al său, prin care se constată că Pliniu nu puteà găsì alt mijloc mai bun pentru a-şi cultivà moşia sa, decât acela al meteiagiului (citeşte).

Iată care erà şi ideia D-lui Gasparin asupra meteiagiului (citeşte).

Cu alte cuvinte orunde nu se puteà aveà capitaluri, se recurgeà la meteiagiu. Aceasta este o condiţiune economică, în care

suntem şi noi siliţi să fim. Suntem adică obligaţi să facem învoeli în muncă şi în producte, pentrucă ţara noastră nu are destule capitaluri, ca să putem admite fermagiul. Nu este însă mai puţin adevărat că meteiagiul nu este, după cum s'a zis, o sistemă de cultură, nici perfectibilă (întreruperi). Ei bine, în meteiagiu nu ai nici capitaluri şi nici instrumente necesare spre a face o cultură perfectă. Din contră, cu fermagiul poate cinevà să ajungă la un grad de perfecţiune de cultură, şi orcine s'a ocupat de asemenea chestiuni, ştie că fermagiul se apropie de sistemul cel mai bun, adică de sistema de cultură pe care o fac proprietarii la proprietăţile lor.

Pentruca contractul de arenduire să se poată asimilà cu sistema de cultură care se face de proprietari, care este mijlocul? Mai în toate ţările unde este răspândit acest sistem, se face fermagiul pe un termen îndelungat de 15—20 ani, şi în Englitera chiar dela 29—30 de ani, şi pentruce? (întreruperi).

D. *I. Ionescu*. Dar în Irlanda?

D. *P. Buescu*. Pentru ca să se poate apropià neapărat de sistemul cel mai bun. care este idealul culturei celei mai bune, acela al culturei care se face de însuşi proprietarul. Şi în adevăr, nimeni nu poate să îngrijască mai bine de proprietatea sa decât însuşi proprietarul; nimeni nu poate să facă o cultură mai bună decât proprietarul pe proprietatea sa, şi nimeni nu dispune de mai multe instrumente şi capitaluri decât însuşi proprietarul. Deaceea idealul culturei este sistema de cultură prin proprietar.

Neapărat că noi nu am ajuns acolo; dar cu timpul sperăm că vom ajunge la sistemul acela de cultură, care se face prin bani, adică la fermagiu.

D-lor, amendamentul propus de onor. D. Teţcan 'l susţiu şi eu, pentrucă cum arată D-sa că se face munca în Moldova, neapărat nu mai este nevoie de această lege, ci toate contractele pot intrà în dreptul comun, dar acolo unde încă se simte nevoie precum v'am spus, ca să existe meteiagiul, trebue să fie o lege prin care să se reguleze tocmelile pentru închirieri de pământ.

D-lor, din acest punct de vedere am luat cuvântul ca să susţin acest amendament, fiindcă şi în comisiune am susţinut tot această idee, şi nu numai cu ocaziunea acestui articol, dar în toate cazurile unde această lege se ocupà de aceste materii, şi vă promit că şi în Adunare, voiu susţine toate acele amendamente

care se vor produce și care vor fi pentru înlăturarea acelor contracte care nu au necesitate de a figurà în această lege.

D. *președinte*. D-lor, s'a prezintat la birou raportul asupra bugetului ministerului de rezbel.

Cu consimțimântul D-v. îl voiu trimite la tipar și îl voiu trece la ordinea zilei.

Acum D. Nicole Ionescu are cuvântul.

D. *N. Ionescu*. D-lor, suntem chemați a discutà principiul cuprins în art. 1 al legei.

Principiul acesta consistă în aceea, dacă nu mă înșel, că legiuitorul voiește să determine, care este materia care are să fie supusă la o legislațiune specială.

Fiindcă suntem la discuțiunea pe articole, și eu nu voiesc să trec peste marginile naturale ale acestei discuțiuni de detalii, îmi veți permite să zic câtevà cuvinte însuși asupra titlului legei. Cred că cu ocaziunea acestui titlu, îmi va fi permis să discut scopul legei și întinderea câmpului ei.

D-lor, este tocmai o lună de când am lăsat discuțiunea generală, și am lăsat'o în urma unui discurs faimos, care s'a tipărit special spre uzul nostru al tutulor, și de unde fiecare am luat oarecare învățăminte.

Autorul acelui discurs a intervenit și de astă dată în desbatere și ne-a lăsat a întrevedeà, cum că cu ocaziunea art. 1 avem să fim nevoiți să facem și oarecare discuțiune generală. Cu atât mai vârtos această invitare trebue s'o îmbrățișăm, cu cât comisiunea care s'a instituit, a fost după însăși propunerea autorului discursului celui din urmă, și a avut un caracter cu totul anormal, căci astăzi ne aflăm tot în fața raportorului comitetului nostru, și comisiunea cea nouă a servit numai ca să ne facă să pierdem o lună de zile în discuțiuni afară din parlament. Cât pentru mine aș fi fost mai mulțumit să discutăm în fața țărei 10 zile, decât 30 de zile în sânul unei comisiuni fără niciun profit. Cred că cu toții am fi câștigat în lumină asupra acestei cestiuni.

Eu vă mărturisesc că m'am ținut departe de orice comunicare cu vreun membru din comisiune și am avut ochii fixați numai asupra zilei când va venì cestiunea dinaintea noastră. De aceia îmi veți permite să uzez de invitarea ce ne-a făcut propuitorul comisiunei de 21, pentru a vă prezentà oarecare consi-

derațiuni generale asupra titlului legei, și apoi voiu venì a discutà art. I. Care este titlul legei? „Proiect de lege pentru tocmeli de lucrări agricole“. Intr'o țară eminamente agricolă, cum o zicem pe toată ziua că e țara noastră, negreșit că aceasta trebue să fie legea socială „per excelentiam“. Prin urmare acesta e pactul fundamental al regimului nostru economic: legea pentru tocmeli de lucrări agricole. Unul din oamenii de legi, care s'a ocupat cu legea aceasta, de curând, chiar în zilele acestea din urmă, ne trimite de la Iași o broșură de circumstanță, sub acest titlu: „Regimul nostru agrar considerat în efectele sale“, și în parentez „Claca și legea tocmelilor agricole“.

Titlul e foarte comprehensiv, el ne aduce aminte că după clacă au venit tocmelile agricole, și acest titlu, la anul mântuirei 1882 Martie 13, este un anacronism. Fiecare credeam că erà destul, după un timp de 17 ani, să trecem de la regimul clăcei la dreptul comun, să ne luăm ziua bună de la vechiul regim, și să intrăm în fine in regimul nou, în legislațiunea liberelor tranzacțiuni. Ei bine, în loc de a ne vedeà în fața unui proiect de lege care definitiv să ne intoarcă la libertate, ne aflăm iarăși într'un regim agrar: nu se numește clacă, se numește tocmeli agricole, dar tot aceiași este.

Oriunde, într'o societate modernă, se pretinde a se regulamentà sub oarecare pretext munca, lucrul, acolo nu poate să fie libertate; regulamentarea și libertatea sunt două lucruri care se exclud în materie de lucru agricol.

D-lor, ca să nu mă pierd în abstracțiuni, voiu spune că nu suntem numai noi care am abolit claca, nu numai noi am emancipat pe țăran: mai nainte de noi, aceasta s'a făcut la Unguri, cu ocaziunea anului 1848: și Ungurii n'au astăzi o lege de tocmeli agricole....

D. *V. Maniu*. Au izlazul.

D. *N. Ionescu*. Eu sunt ignorant cu desăvârșire în privința D-lui Maniu; să'mi permită D-sa să spun numai ceiace știu eu, iar nu ce știe D-sa. Deaceia vă rog pe toți să nu mă întrerupeți, să mă lăsați să vorbesc după cât știu eu, fiindcă discuțiunea este destul de laborioasă, și vă mărturisesc că nu mă pot apărà de o mișcare de emoțiune, când după 16 ani venim să discutăm cestiunea agrară. Cum? Noi o țară eminamente agricolă, nu suntem în stare, cu un popor muncitor care este și proprietar, nu

suntem în stare să facem libere tranzacţiuni? Apoi trebue să disperăm de societatea noastră (aplauze). Eu nu admit această inferioritate a gintei latine, a descendenţilor coloniilor lui Traian.

Cum? Am trăit atâţia ani, atâta timp şi fără clacă şi fără boieresc; şi fără tocmeli agricole, în timp pe care mulţi nu'l cunosc bine, am trăit cu libertatea; şi în timpurile de astăzi voim să rupem cu trecutul şi deprinderile noastre romane! Colonizarea în ţara aceasta a avut de principiu libertatea muncei, posesiunea teritoriului de către lucrători. Acum, când veniţi D-v. după ce aţi împroprietărit pe lucrători, când veniţi să regulamentaţi libertatea lui de a'şi da munca altuia, cum îi convine lui, pretindeţi că faceţi un pas înainte? Eu zic că faceţi nu un pas înainte, dar zece paşi îndărăt.

Când am fost întrerupt, zisesem acest fapt, care nu voiesc să se piardă din memoria D-v., că au făcut şi alţii emanciparea ţăranilor, căci erà o adevărată emancipare; că au făcut şi alţii răscumpărarea muncei, căci erà o adevărată răscumpărare a muncei; că au fi făcut şi alţii împroprietărirea pentru a asigurà condiţiunile de libertate, căci aceasta insemnează măsura de la 1864; şi au adoptat şi alţii ò asemenea măsură, pentru a aveà un popor liber, şi a pune fundamentele unei naţiuni prospere. A făcut-o Rusia înainte de noi, sub ilustrul liberator Alexandru al II-lea, de fericită memorie, şi-au făcut-o şi Ungurii, inspiraţi de a da naţiunei lor o bază fundamentală prin emanciparea ţăranilor. Vedeţi două extreme. Un Ţar, un autocrat, care liberează poporul său, pentru a'l duce la o nouă viaţă, şi o naţiune mică, care liberează poporul său, pentru a'şi asigurà prosperitatea între alte naţiuni.

Cu toate acestea, Ungurii n'au pretins să regulamenteze lucrul aşà precum am făcut noi. Acesta este un fapt. Societatea ungurească s'a desvoltat şi e prosperă, fără să aibă nevoie de tocmeli agricole. Dar veţi zice că ţăranul nostru este altceva. Nu este aşà; sunt, D-lor, şi Români supuşi acelui regim, şi acei Români au prosperat şi prosperează, măsura s'a executat în scopul de a nu mai fi lucrul regulamentat, de a nu mai fi omul, măcar în activitatea sa personală, nici regimul pământului, fie mare, fie mic, sub imperiul legei de constrângere, precum a fost şi este încă astăzi la noi, unde există constrângerea.

Acum, D-lor, când D-v. veniţi şi sub titlu de tocmeli de

lucrări agricole, voiţi să continuaţi ceeace este astăzi, ceeace a fost măsura timporară, tranzitorie, excepţională, să o perpetuiţi ca o măsură necesară regimului nostru economic, permiteţi-mi să vă zic că nu faceţi numai un anacronism, dar faceţi o insultă activităţei agricole a ţăranului român.

Ei, D-lor, apoi proprietarii cei mari, răzeşii, moşnenii, adevăraţii patricieni, adevărata noblime a ţărei aceştia, nobilimea dela brazdă n'a existat? Dar a fost o luptă în contra lor şi regimul economic s'a schimbat în servitute, căci s'a atacat regimul proprietăţei celei mici a moşnenilor, fiindcă a fost o luptă de legislaţiune şi de administraţiune în contra situaţiunei cultivatorului proprietar, a răzaşului, a moşneanului. Aceasta a fost înainte de clacă, şi când s'a desfiinţat claca, a înţeles legislatorul că trebue să fie desfiinţate pentru totdeauna, orice cătuşe depe braţele lucrătorului.

A mai regulamentà astăzi munca, este a face noi cătuşe, nu voiu zice aurite, dar spoite cu o ipocrizie liberală (aplauze).

Iată, D-lor, cea dintâi critică pe care o fac eu titlului acestei legi. Este o ipocrizie când veniţi, sub cuvânt că faceţi bine cultivatorului proprietar,—căci aceasta e în numele ţăranului român, astăzi—să-i faceţi o nouă condiţiune de desvoltare a muncei sale. Şi atâta este de adevărat că orizontul D-v, se întinde departe, în cât aţi văzut pe D. Buescu, un om care are deprinderea observaţiunilor economice, că a venit să discute sistemele de cultură, care e mai bun: fermagiul, meteiagiul, cultura mică şi celelalte. Apoi aceasta este în cestiune, D-lor? Discutăm noi o cestiune de agricultură astăzi? sau voim să desfiinţăm cele din urmă vestigii ale unui trecut care s'a repudiat şi s'a înmormântat la 15 August 1864? Cel din urmă vestigiu al acelui trecut avem să'l ştergem, pentruca să renască cultivatorul român, la o nouă viaţă de prosperitate.

Am citit cu luare aminte toate operile care s'au scris în privinţa aceasta, şi în adevăr lucrul este admirabil de a vedeà ceiace este şi spiritul tutulor acelora, care, se ocupă de această cestiune.

Unii vorbesc de emanciparea braţelor, dar oare după legislaţiunea noastră braţele sunt încătuşate? Arătaţi-mi un text din legea din care să reiasă că braţele nu sunt libere. Nu există în teorie, nu există pe hârtie, dar în practică sunt încătuşate prin abuzul unei administraţiuni, care se face intermediatorul între

proprietarul mare şi proprietarul mic sau lucrătorul, şi de aceia onor. D. Cozadini are mare dreptate când cere emanciparea braţelor, şi zice că este trebuinţă să se emancipeze braţele.

După 10 ani de legislaţiune, vorbesc de legea dela 1872, sau după 16 ani de o legislaţiune opresivă pentru muncitori, trebue să venim azi să recunoaştem că D. Cozadini are dreptate, şi ceeace trebue să facem, este să emancipăm braţele, să le emancipăm în fapt, adică să facem o lege eficace, serioasă şi sinceră, ca astfel de azi înainte, să nu se mai poată exploatà munca lucrătorilor de pământ, chiar atunci când între dânşii şi fisc se va pune proprietarul cel mare ca să avanseze bani; treaba proprietarului cel mare a fost să avanseze bani, dar n'a putut să-i avanseze decât în vederea legei de faţă, şi legea de faţă făceà partea leului, proprietarului cel mare. Acest sistem a făcut că legea a degenerat dintr'o lege pentru siguranţa proprietarului, într'o lege încurcătoare, într'o lege asupritoare, într'o lege compromiţătoare chiar pentru proprietarii mari.

Proprietatea cea mare trebue să înţeleagă, cum că de acì înainte în România numai poate să fie braţele subjugate, trebue să înţeleagă foarte bine, când face învoieli agricole cu ţăranul, că are să vină ziua când are să se facă răfuială. Ei bine, ziua aceasta a preà întârziat, dar pentrucă a întârziat, nu trebue să fie decât o adevărată zi de răfuială.

Proprietarul a câştigat prin măsura de împroprietărire a ţăranilor, căci şi-a imobilizat o mare parte din fondurile sale. Intrebaţi pe proprietarii inteligenţi ca Michail Sturza, cari au luat bonuri prin vinderea unei părţi din domeniile lor: din ţărâna pe care ţăranul s'a pus cu tocmelile agricole în gât, a făcut aur, cupoane, monetă rotitoare.

Iată ce s'a făcut pentru proprietarii cei mari şi deaceia ei trebue să binecuvinteze pe proprietarii cei mici, căci printr'înşii li s'a pus în mână un capital cu care poate să-şi întoarcă interesele lor.

Dar dacă a uitat această măsură, şi s'a pus pe speculare şi s'a făcut uzurar, atât mai rău: legislatorul nu le datoreşte nici o solicitudine pentru aceasta.

Prin urmare, să-mi permită onor. nostru coleg şi vechiul meu amic D. Cozadini, a-i mulţumi numai pentrucă a pus cestiunea în aceşti termeni, că lucrul nu mai poate merge, şi D-sa

cere cu D. Blaremberg, cu D. Teţcan, cu mine şi cu ceilalţi toţi, abolirea tocmelilor agricole. D. Cozadini este aci, mă va desminţi dacă nu este aşà. Proprietarii numai pot acceptà o asemenea situaţiune, şi D. Cozadini face un tablou foarte veridic de ceeea ce au fost ţăranii dela 1865, de când sub imperiul unei foamete s'au robit pentru 15 ani, şi astăzi încă nu-i crede destul de plătiţi. Dar ei au plătit, fiindcă au răscumpărat acel pământ, făcând proprietarilor capital de aur.

Aşà dar, D-lor, nu pot să admit că tocmelile agricole ar puteà fi materie de legislaţiune, nu pot să admit că lucrările agricole pe care le fac proprietarii mari, trebue să fie reglementate. Aceasta în sens economic este absurd; aceasta nu mai poate subzistà după experienţa făcută cu legea tocmelilor agricole: aceasta nu o mai vor nici acei cari au practicat legea aceasta; ei o consideră ca un flagel şi trebue odată să sfârşim cu o asemenea lege de tocmeli agricole.

Incheiu cu onorabilul meu amic D. Cozadini, şi viu la fostul ministru de interne.

Eu nu am dorinţa nicidecât de a mă ocupà de persoane, mă ocup numai de ceeace este în creerii acelor persoane, pentru luminarea D-voastră, pentru luminarea noastră a tutulor şi a ţărei.

D. Cozadini este foc şi pară în contra fostului ministru de interne (ilaritate), pentru cestiunea circulărilor, şi face apel la D. Brătianu să-l scape de d-lui; zice că fostul ministru de interne este un bărbat de stat incendiarist şi face apel la D. Brătianu să-l scape, D. Brătianu care este mai blând, mai bun (ilaritate), să-l scape de focul încins de D. Rosetti.

Dar D. Cozadini nu va scăpà aşa de lesne de D. Rosetti, fiindcă D-sa este un suflet cu D. Brătianu, şi v'aşi rugà să-mi spuneţi cum are să poată împăcà şi unitatea sufletească şi pe D. Cozadini, repudiând pe D. Rosetti? Aceasta s'ar puteà, când două suflete deosebite ar fi în două corpuri (ilaritate).

Dar acum mă ocup de D. Rosetti, şi după ce voiu face analiza spiritului D-lui Rosetti, atunci rămâne treaba D-lui Brătianu dacă trebue să repudieze pe D. Rosetti. Nu'l va repudià, şi noi la rândul nostru vom spune preşedintelui consiliului, că nu este vorba de a satisface pe proprietar, ci de a dà satisfac-

țiune revendicărilor juste ale țăranului, care a șezut 16 ani îngenunchiat sub legea tocmelilor agricole (aplauze).

Eu nu judec pe D. Rosetti decât după cuvântarea sa, tipărită de comitetul clubului liberal din Bucureşti, şi culeasă după notele stenografilor. Aceasta este scuza mea de a nu vă citì din *Monitor*, fiindcă D-sa a zis că partidul tipăreşte discursul D-sale după notele stenografice care au fost corecte, iar nu după *Monitor*, unde se tipărise cu mai multe erori. Citesc dar după cuvântarea tipărită de comitetul clubului liberal.

Am citit, D-lor, și am voit să văd care sunt ideile D-lui Rosetti în materie, adică dacă tocmelile agricole pot să facă obiectul unei legislațiuni în România.

Vă mărturisesc că n'am văzut aceasta în cuvântarea D-lui Rosetti. Dar ce am găsit? D. Rosetti zice: „în teorie sunt pentru dreptul comun...“ Va să zică D. Rosetti este cu noi în teorie, și în fapt vreà să fie cu acei pe care D. Brătianu vreà să-i împace (ilaritate). Va să zică D. Rosetti nu este un vizionar (ilaritate).

D-v. ați luat cam ușor declarațiunea D-sale că este republican în principiu: că acum este monarhist din convincțiune patriotică, dar nu toți suntem în cazul acesta, că cu fidelitate servim regimul actual, în cât voim să aibă baze nestrămutate. Viitorul își va face treaba sa, cum prezentul face pe a sa: dar D. Rosetti vreà să facă ceva practic.

Mai vreà încă cevà D. Rosetti. Vreà o lege care să apere deopotrivă proprietatea cea mare și proprietatea cea mică. Acì începe D. Rosetti a se exprimà cu preciziune. Avem un proprietar mic care este și lucrător, și avem un proprietar mare, care este și exploatator și întreprinzător de lucrări agricole. D. Rosetti nu vreà să se atingă proprietatea mică prin exploatarea proprietarului celui mare. Foarte bine! Acì D. Rosetti nu numai este practic, dar este și un legislator înțelept, și așì voì să nu uitați, că nu aveți aface cu lucrători în țara aceasta: aveți aface cu proprietari mici, cari sunt și lucrători, și cari cu sudori de sânge au răsplătit pământul lor (aplauze). Eu fac elogiile mele D-lui Brătianu și D-lui Rosetti pentru legea însurățeilor, care s'a făcut spre a îndeplinì ceeace nu s'a putut săvârși în marele act al împroprietăririi în țara aceasta.

Eu recunosc solicitudinea ce a avut D. Rosetti pentru cauza proprietăței mici, căci cauza proprietăței mari este sfârșită. Dar

trebue să recunoaştem în acelaş timp, că desvoltarea şi întărirea proprietăţei mici nu poate să fie supusă la un regim special.

Mai este încă cevà la D. Rosetti, şi vedeţi bine, că eu nu fac politică militantă, nici de partid. Cred că veţi recunoaşte aceasta, că am căutat să storc din cuvintele patriotului nostru tot ceeace ne poate servì de lumină în discuţiunea cestiunei.

D-sa mai zice încă un cuvânt, îl rezice pentru a miia oară: „Voiu ca moşia mică să trăiască alături cu moşia cea mare." Şi D-sa ia moşia cea mare în înţelesul bătrânesc, adică patria. Vreà D-sa să simţă micul proprietar, lucrătorul de pământ, să simţă acest mare adevăr, care s'a repetit de mii de ori: „Numai astfel apărând moşia cea mică, veţi întărì moşia cea mare; numai astfel, dând drepturi celui cu moşia mică, el va vedeà că în libertate, prin libertate, naţiunea ştie să salute pe eroul dela Plevna!"

Eu îmi voiu permite să pui comentariile mele asupra acestei fraze, care rezumă ideia D-lui Rosetti. Eroul dela Plevna este ţăranul soldat, căci la Plevna nu am avut bătălie; am avut bătălie la Griviţa şi în alte părţi; dar la Plevna a fost numai o intrare triumfală, în capul căreia s'a aflat regretatul general Cerchez. Va să zică, când vorbiţi de eroul dela Plevna, vorbiţi de acei soldaţi care au stat în şanţuri, în noroiu până în genunchi, ce este mai greu de suportat decât chiar gloanţele şi şrapnelele. Vorbiţi de acel soldat care nu aveà nici cămaşe pe el în timpul iernei, care mâncà porumb fript şi care cu toate acestea a făcut intrarea triumfală în cuibul lui Osman-Paşa (aplauze). La acest erou a făcut D-sa aluziune. Avem, D-lor, un ţăran care nu este numai un lucrător agricol, dar care este şi împroprietărit pe o bucată de pământ, unde a servit ca rob, pentru ca să menţină numele de Român, fiindcă ştiţi că servitutea la noi se numià mai înainte *rumânie*. Ei bine, voiţi să legiferaţi asupra relaţiunilor acestei proprietăţi care nu poate trăì decât liberă şi prin libertate? Acest cuvânt însemnează cevà în gura D-lui Rosetti. Prin urmare regimul pe care îl veţi face proprietarilor şi soldaţilor ţărani, acel regim nu poate fi decât un regim de libertate.

D. Rosetti se apropie de noi, cei cu dreptul comun. Ca burghezul lui Molière face D. Rosetti, repeţind cuvântul acesta de libertate: face profesiune de credinţă economică, înţeleaptă, cu ocaziunea acestei legi.

Ei bine, eu m'aşi teme de căutătura D-lui Rosetti, când aş

veni să votez această lege: m'aş teme să nu zică că este o neconsecinţă în care ar cădea reputaţiunea ţărei. Eu aş dori ca majoritatea ţărei să se ridice pentru a prinde cuvintele fostului ministru de interne, care a înţeles că trebue să facă ceva pentru eroul dela Plevna.

Acum mai este ceva: poate nu este tocmai de ordine economică, dar să-mi permiteţi a atinge şi acest punct, fiindcă cu părere de rău părăseşte cineva pe acela, care ne-a ţinut o şedinţă întreagă cu acel discurs frumos, în care sunt numai câteva scântei economice şi în colo este numai o polemică, conţinând adevărate scântei de patriotism şi de liberalism înfocat. D. Rosetti a zis cuvintele acestea:

„Legea aceasta esta a mea: ei bine, o resping eu singur.“ Aceasta venià după ce comitetul secţiunilor nu prea intrase în vederile sale şi pe urmă a văzut D. Rosetti că s'a făcut şi mai rău, căci comitetul delegaţilor a adus un proiect de lege agricol rău, pentrucă este prea proprietaricesc. Citesc cuvintele D-sale după ediţiunea partidului, proprietaricesc în rău. Va să zică se exagerează principiul proprietăţei în rău, se exagerează în favoarea proprietăţei celei mari, şi după D-sa şi proprietatea mică are dreptul să fie favorizată şi protejată.

D-sa zice: „Sătenii s'au vândut în robie, caşi copii lor, de bună voie.

Ei D-lor, nu de bună voie s'au vândut, să-mi permită D. Rosetti să îi spun aceasta, sătenii s'au vândut în robie din cauza foamei, şi pe urmă i-a vândut în robie fiscul, cerându-le să plătească cu orce preţ dările fiscale, i-au vândut perceptorii, agenţii fiscali cari se duceau pentru împlinirea dărilor, să-i vândă ca pe nişte sclavi negri din America. Iată dar că robia o recunoaştem cu toţii, dar robia nu de bună voie, ci de nevoia foamei şi robia fiscală, organizată şi susţinută continuu până şi astăzi prin fel de fel de măsuri, care mai de care mai vexatorii şi mai grele. A zis D. Rosetti: „Am purces dela robie şi am ajuns la împărăţie“. Dar eu mă tem să nu vie ţăranii să zică: am pornit dela robie şi am ajuns tot la robie.

Să fim consecinţi.

Libertate pentru toţi, şi prin urmare şi pentru muncitori. Ce va să zică să-i designaţi munca, să-i designaţi câte zile să lucreze proprietarului şi câte zile să-şi lucreze sieşi. Apoi ce este acest

erou dela Plevna, pentruca să-i măsuraţi şi lucrul, şi ora cât să lucreze? Or este, or nu este. Apoi nu vă temeţi că el va zice că este, în ziua când D-v. veţi negà că există?

„Legea este întăritoare statului român, este pentru întărirea poporului român, voiesc, zice D-sa, prin libertate să fac fericit pe ţăran." Cu aceasta îmi iau ziua bună dela D. Rosetti. Apoi dacă voiţi să faceţi fericit pe ţăran, nu va fi o singură voie care să se ridice contra acestei frumoase, înţelepte şi temeinice cuvântări. Iată pentruce nu pot să primesc nici măcar în glumă, nici măcar în titlu, ca să pot regulà tocmelile agricole, pentrucă numai prin libertate poate poporul român să scape de a cădeà iarăş din nou în o robie, fie măcar şi spoită.

Acum, D-le preşedinte, sunt şease ore şi eu fiind obosit, vă rog să-mi daţi un sfert de oră să mă odihnesc, sau să continuăm şedinţa pe mâine.

D. *C. A. Rosetti.* D-le preşedinte, D. Ionescu nu a vorbit decât 25 minute şi cred pe D. Ionescu încă destul de tânăr ca să nu obosească în 25 minute, când poate vorbì ore întregi. De aceea aş rugà să nu se amâne şedinţa pe mâine, ci să se continue astăseară.

Voci. Să continuăm acum.

— Cu încuviinţarea Adunărei, şedinţa se suspendă pentru 5 minute, şi apoi se redeschide.

D. *preşedinte.* Şedinţa este redeschisă: D. N. Ionescu are cuvântul.

D. *N. Ionescu.* D-lor, am citat Ungaria pentru împroprietărirea ţăranilor. Voiu să vă aduc încă un exemplu din Banat.

Până mai acum trei ani existau încă confiniile militare, unde înainte de desfiinţarea iobăgiei, militarii erau proprietari, soldaţi grăniceri, colonişti organizaţi milităreşte, pentru a face un perete viu în contra invaziunilor musulmane. Dar erà reglementată munca, după cum ziceà un vechiu militar bănăţean, foarte înalt în ierarchia militară: era un om foarte înţelept, bun patriot, liniştit la discuţiunea sa. Ei frate, îmi ziceà, tinerimea regretă epoca aceea a coloniilor militare, când la aceiaşi oră, în aceeaşi zi îşi spălau nevestele grănicerilor rufele, când la aceiaşi zi şi oră se făceà cutare sau cutare lucru al câmpului, când îi scoteau cu toba...

O voce. Aşà este.

D. *N. Ionescu.* Nu am să numesc nume proprii, dar în faţa

acestui vechiu militar, care zicea că bine s'a făcut, că s'au desfiinţat coloniile, căci regimul economic s'a schimbat, sunt liberi acum grănicerii, un june ofiţer... A! m'am trădat, să zic o rudă a D-lui Maniu, de exemplu, ca să-l dăm pe D-sa de gât, zicea: dar cum? nu era mai bine atunci? nu erau satele în mai bună stare? nu erau mai înflorite? nu erau vite mai multe? nu erau alte rândueli mai bune? nu se ştia că atunci când vine colonelul, fiecare trebue să iasă la muncă, la arat, la secerat îndată? Aceasta o ştia junele ofiţer de acasă, de când era copil. Dar bătrânul ofiţer superior zicea: tinere, tinere, ia mai aşteaptă câţiva ani, să vezi prin libertate la ce vor ajunge aceşti grăniceri cari sunt oameni liberi acum, şi nu au jugul militarismului, nici reglementul muncei, şi atunci să vezi.

Eu m'am dat de partea înţeleptului bătrân care credea în libertate ca toţi bătrânii: obicinuit bătrânii cred în libertate ca tinerii în regulă... (ilaritate). Dar şi aceasta are filosofia sa: tinerii. când ştiu că este regulă, ştiu că gândeşte altcineva în locul lor, că le regulează viaţa altcineva în locul lor, şi regula le pare bună, întru aceia că le ridică orce responsabilitate; dar bătrânii cari au să dea regula tinerilor, zic că libertatea este mai bună, pentrucă printr'însa gândeşte fiecare la ceeace îi trebue şi nu mai e nevoie de un mare gospodar într'o ţară, pentru ca oamenii să are, să semene, etc.

Nu mai este această imposibilitate fizică şi politică, ca o ţară întreagă să trăiască prin vornicul cel mare. Mie mi se pare că bătrâneasca înţelepciune cu libertatea, covârşeşte tinereasca sburdălnicie cu regula. Deaceea am o oroare pentru orce regim economic, care nu trăieşte prin libertate.

Acum, după ce v'am spus ce este şi în Banat, permiteţi-mi să vă citesc textul primului articol, ca să vedeţi este el o îndrumare spre libertate sau spre regulamentare, şi înţelegeţi D-v. ce sens dau eu regulamentărei, regulărei, ca să nu zic un cuvânt mai grav.

Iată acest articol, aşa cum l'a redactat comitetul delegaţilor:

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

a). Toate învoielile în bani, prin care locuitorul se obligă a

lucrà cu ziua sau cu măsura, arătură, semănătură, prăşit, secerat, treerat, cosit, adunat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazie.

b). Invoielile pentru închirierea suhaturilor (imaşurilor) de păşune, pentru care cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă, pe lângă o plată în bani, şi muncă.

c). Invoielile pentru lucrarea viilor cu bani pe pogoane.

d). Angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la cultura pământului şi la orce exploatare agricolă.

e). Invoielile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ să-l exploateze pentru semănătură şi fâneaţă, cu a lui cheltuială, şi în schimb să răspundă proprietarului o parte din recoltă şi muncă.

Aceasta este redacţiunea comitetului, şi aveà dreptate D. Rosetti să repudieze lucrarea comitetului, căci acì în adevăr, este o amestecătură grozavă.

Inţeleg să veniţi şi să regulaţi munca câmpului, înţeleg să siliţi pe săteni să lucreze păpuşoiul, pentruca să nu moară de foame: dar ceeace nu înţeleg este, de ce amestecaţi acì şi munca viilor?

Poate că v'aţi gândit că un om, când are ce mâncà, apoi îi trebue şi vin ca să aibă ce beà, dar dacă cinevà nu poate trăì fără păpuşoiu, oare aţi crezut că nu poate trăì nici fără vin, şi deaceea aţi crezut că este bine să puneţi şi viile în această lege? Poate veţi zice că vinul înveseleşte inima omului şi îl întăreşte (ilaritate).

Foarte bine! aşà este, căci aşà zice şi împăratul David în Psaltirea lui. Dar dacă v'aţi adus aminte de Sfânta Scriptură, apoi negreşit trebuià să vă gândiţi că tocmai sfânta scriptură cere ca omul să fie liber, să muncească şi să trăiască în libertate.

D-lor, dacă suntem legiuitori ai unui stat organizat şi voim să facem o lege excepţională pentru un popor deştept şi brav, ca să nu zic altfel, cel puţin să nu amestecăm lucrurile.

Ce caută viile între celelalte angajamente? Oare şi pe cultivatorii de vii voiţi să-i supuneţi la aceiaşi muncă ca argaţii ceilalţi?

D-lor, nu veţi găsì nici într'o ţară din lume, unde există lucrări agricole, nu veţi vedeà o lege specială în care să se cuprinză atâtea materii. Obicinuit legile speciale trebue să fie simple, iar nu ca aceasta, care cu bună judecată se poate numì o

adevărată și grozavă amestecătură, un fel de *potpourri*, un fel de *vinaigrette....* (ilaritate, aplauze).

Dar să luăm lucrurile pe rând.

Până aci am vorbit despre lucrarea comitetului de delegați, și înainte de a merge mai departe, aş aveà a mă răfuì cu D. raportor care, cu toate că a avut destul timp pentruca să discute și în comitetul delegaților și în sânul comisiunei, a venit aci să ne răpească o oră și jumătate, pentruca să facă analiza celor două raporturi, și astfel ne-a dat înapoi pe noi și ne-a făcut să discutăm cu lumânările aprinse la această oră înaintată.

In fine, am terminat cu lucrarea comitetului. Să vin acum la aceea a comisiuno-comitetului, adică a comisiunei și a comitetului, și dacă nu veți luà oroare de atâta amestecătură, eu să nu vă mai văd cu ochii mei. (Ilaritate).

Iată ce citesc în acest proiect de lege:

„Art. 1. Primul aliniat admis.

a). Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, la următoarele și anume munci agricole: arat, semănat, grăpat, prășit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat și cărat la fânărie, la arie și la magazia depe moșie.

In această categorie de învoieli, intră și tocmelile în bani, pentru lucrarea viilor cu ziua or cu pogonul.

Confundat cu litera C de mai jos.

Cuvrins în alin. II, lit. A de mai sus.

b). *Textul admis.*

c). Invoielile prin care se dă cultivatorilor o parte de pământ pentru *pădure (izlaz sau imaș,)* fâneață sau arătură, spre a-l întrebuință sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă ca drept chirie să răspunză bani și muncă, sau muncă și parte din recoltă, sau și una și alta.

d). *Invoielile pentru închirierea de locuri de pășune, de fâneață sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani.*

Aceasta este ceeace a făcut comisiunea. Insă o lege făcută pentru țărani trebue să fie limpede și clară, și fără nici un fel de subtilitate, ca să o învețe ca pe un catechism, adică catechismul politic bine înțeles (ilaritate).

Așà dar, primul aliniat este admis, îmi pare rău că a făcut

comisiunea această amestecătură. Pentru ce? Pentruca să favorizeze pe ţăran? Nu ştiţi că alta este lucrarea viei, şi alta lucrarea ogorului? Cu toate acestea voiţi ca pe pogonarii aceia să îi supuneţi regimului la care sunt supuşi ceilalţi lucrători agricoli, care iau plată în recoltă sau în bani după preţul curent al recoltei. Va să zică am dreptul să zic că comisiunea a mai amestecat peste amestecătura comitetului.

Dar nu este numai atâta. Comitetul vorbeşte de locuitori, un cuvânt care nu are nici un înţeles. Comisiunea vorbeşte de cultivatori. Este un progres. Mie îmi place cuvântul de cultivator. Dar aş fi voit să zică: proprietar cultivator, pentrucă la judecată se ţine în seamă calitatea omului. Un lucrător poate să fie orcine şi poate să fie supus la un alt regim, decât regimul la care este supus un cultivator, un proprietar ţăran. Cu mai multă solicitudine trebue să trateze legiuitorul pe proprietarul cel mic şi cultivator, decât tratează pe un lucrător. Pentruce cu mai multă solicitudine? Pentrucă această calitate a ţăranului proprietar, sub imperiul unei legislaţiuni a principiilor moderne, însemnează ceva. Economistul cel mai însemnat, Stuart Mill, arată ca ideal al lucrătorilor de pământ pe ţăranul proprietar. Acesta este idealul său.

Apoi când D-v. aveţi a face cu un ţăran proprietar, pentruce îl asimilaţi cu pogonarul? Pogonarul poate să fie şi un om dintr'altă comună, care să nu aibă nici o proprietate. Pentruce dar asimilaţi pe ţăranul proprietar cu acela care nu are decât braţele sale? Eu am văzut pogonar care aveà numai cămaşe pe dânsul. Va să zică aţi făcut o amestecătură. Pentruce? Pentrucă pe acel pogonar îl poţi forţà ca să lucreze cu măsura. Ei bine, nu este de principiu economic, ca să se pună în condiţiuni egale ţăranul proprietar cu pogonarul. In această categorie intră şi tocmeala în bani pentru lucrul viilor cu ziua or pogonul.

Apoi litera c.....

„Invoielile prin care să dă cultivatorilor parte de pământ pentru pădure".

Acum deocamdată eu mărturisesc, când am văzut cuvântul pădure, mi-am închipuit că regulamentaţi şi luarea lemnelor din pădure. Aşà se face în Sviţera, şi am făcut'o şi noi în Dobrogea. Ne îngrijim ca ţăranul să nu moară de foame, să aibă porumb, să aibă grâu; de ce să-l lăsăm să moară de frig? Am crezut că

v'aţi ocupat de aceasta, şi bine făceaţi. V'aţi ocupat însă numai de hrana ţăranului şi a vitelor lui, cu toate acestea D-v. n'aţi prevăzut nimic pentru acei cari n'au vite, pe aceştia îi lăsaţi cu totul proprietarilor exploatatori, care storcând textul acesta. ar puteà să facă cele mai mari abuzuri.

După aceasta vine buchetul, coroana, art. 1 „învoelile pentru închiriere de locuri de păşune, de .fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani".

Va să zică un chiriaş care nu face alt decât ia loc. Când D-ta îi dai locul pe bani l'ai scos din sfera agriculturei. Pentruce să-l pui şi pe acesta sub regimul îndemnului primarului? Vedeţi D-v. că lucrul numai are margine. A regulamentà lucrul nemărginit, e un principiu nesănătos.

Acesta este art. 1.

Când D-v. veţi venì să cunoaşteţi că nu puteţi să admiteţi nici ideea comitetului, nici a comisiunei D-v., şi când veţi cunoaşte că ceeace a prezentat ministrul de interne în proiectul său erà mai bun, apoi cum vă veţi justificà înaintea ţărei că aţi făcut un lucru mai bun? D-voastră ridicaţi o statue D-lui Rosetti înainte de a răposà; căci se va zice că reprezentanţii ţărei nu pot să iasă din ceeace s'a făcut în nişte timpi critici. Acesta este progresul? Legea dela 1866 s'a făcut pentru a răspunde la o necesitate şi a potolì panica proprietarilor. Ea s'a reînoit la 1873; pentruce? pentrucă erà un guvern conservator cu reminiscenţe regulamentare. Şi să'mi permită acei cari au fost în acel guvern. să spun că la 1871, când partidul liberal s'a făcut solidar cu o mişcare copilărească de uliţă, şi a căzut dela putere, de îndată s'a făcut un lucru care nu trebuià să-l facă bătrânul partid, adică s'a zis că ţara nu mai vreà Principele strein. S'au făcut D-lor salvatori ai dinastiei şi principelui strein; au exploatat această idee şi au obţinut omnipotenţa ca să'i încateneze pe ţărani. Iată cum politica s'a amestecat în legea de la 1873. Au crezut conservatorii, că de oarece veniseră de un an la putere, şi pozaseră în mântuitorii dinastiei, apoi pot să înăsprească şi să perpetue legea tocmelilor agricole. Au făcut o greşală politică pe care au expiat-o prin discreditul şi dispreţul ce 'şi-a atras legea. Când liberalii au venit în urma conservatorilor, împiedicaţi de împrejurările exterioare foarte grave, n'au cutezat să atingă această lege, şi aceasta este o imputare ce merità să li se facă, dară pe care nu le-a fă-

cut'o nimeni. Țara însă a plâns și a plătit, a plâns și a tăcut, pentru că aveà inima sus, și evenimentele cele mari prin care am trecut ii au desvoltat simțimentele cele înalte în supremul grad, încât când liberalii ar voi să perpetue legea ca conservatorii, ei n'ar mai merità un singur moment să fie la putere. Ar trebuì, cum ziceà odată un ministru de finance, Al. Golescu, să ne așteptăm ca urgia poporului să 'i dea afară.

Nu vorbesc de influențe politice, de partid, vorbesc de cruzimele la care a dat loc legea dela 1873. Când frați de arme, călărași, se duc într'un sat și iau pe țăran dinapoi ca pe sclavii din America: când îi duc la câmp și pe urmă se întorc acasă, ca să mănânce pe contul țăranului, vă închipuiți că această este o stare de lucruri care poate să mai meargă? Ei bine, mă tem că venind D-v. cu această lege încurcată de la chiar art. 1, orice veți face, nu veți puteà ridicà din spiritul țăranului, că tot legea tocmelilor agricole este: ori cât ați redus numărul subprefecților, tot are să se găsească cinevà care să îndeplinească executarea acestor lucrări.

Deaceea, D-lor, articolul acesta nu merită mai lungă discuțiune, articolul acesta, așà cum îl prezintă comisiunea, e condamnarea bunelor intențiuni pe care le avem cu toți, și guvernul M. Sale și reprezentațiunea națională. Cu toții D-v. voiți să faceți cevà mai bun, mai ușor. Ei bine, cum putem noi să admitem, noi, cari nu voim nici de cum munca regulamentată, cum putem să admitem, măcar pentru un moment, că am puteà să edictăm în acest mod baza unui asemenea articol care este baza legei?

D-lor, permiteți'mi să mă ridic din toate puterile și din toată forța convincțiunilor mele, în contra perpetuărei unei legi de tocmeli agricole, oricum veți face-o, oricât veți îmbunătăți-o, Să ne punem cu toții, și chiar eu să mă pun cu cea mai perfectă bunăvoință, ca să vedem ce am puteà scoate de aci, deși tot ar rămâneà miezul acestui articol. că pentru lucrările ce omul trebue să se învoiască de bunăvoie a face, el va răspunde cu averea lui, căci să nu se zică că. fiind dreptul comun, în caz de neexecutare, are să i se ia vaca și casa. pentrucă acum i se ia munca, averea lui, ceeace este tot una.

Apoi, dacă lucrătorul țăran nu are cu ce să lucreze pământul său, nu are cum să îmmulțească vitele lui, pentrucă produc-

tele muncei lui sunt pierdute pentru dânsul, cum are să fie el un proprietar lucrător de pământ?

D-lor, ştiţi pentruce în nici o ţară nu există o asemenea lege? Pentrucă în toate ţările a fost servagiul care s'a desfiinţat, căci s'a convins lumea de un lucru foarte mare, caşi noi până la un oarecare punct, că omul liber produce mai mult şi pentru sine şi pentru acela care face apel la braţele lui. Ziceţi că ţăranul este leneş, că este beţiv şi celelalte. El este însă aşà pentru că legile l'au făcut să fie astfel, pentrucă fiscul l'a îndemnat să se angajeze la aceste viţii. Au fost împrejurări extraordinare prin care el a trecut. Dar acum, când am intrat într'o eră nouă, când mai cu seamă trebue să arătăm solicitudinea noastră pentru ţăran, acum trebue să facem şi pentru el ce este bun şi folositor, D-voastră cari aţi făcut pentru toate clasele societăţei, începând dela clasele inteligente, dela clasele posedente; aţi făcut instituţiuni care să le ajute la viaţa lor economică. Proprietarul mare rural are creditul funciar rural; cel din târg are creditul urban; comerciantul are banca naţională; funcţionarii acestor institute sunt foarte bine plătiţi; acţionarii trag dividende însemnate, cu toată criza din zilele trecute.

Instrumentul de producere al ţăranului care este? Este munca lui. Ei bine, pentru munca lui ce faceţi? O lege ca aceasta. Apoi să presupun că creditul agricol ar fi bun pentru ţăran; dar ce'i mai trebue lui credit, când D-ta i l'ai răpit, spuind câte zile să lucreze el pe săptămână? Sunt unii cari zic să lucreze Lunea sau Marţea; alţii Mercurea şi Joia. De aceea zic eu că până ce D-v. nu veţi abolì pur şi simplu această lege de tocmeli, după cum zice amendamentul d-lui Blaremberg, şi nu veţi abolì cu convincţiunea cum că nu puteţi să consolidaţi proprietatea mică şi prin urmare să asiguraţi proprietatea mare, până atunci n'aveţi acele instituţiuni necesare ca creditul sătesc, creditul rural să prospereze. Aceste instituţiuni n'au să prinză rădăcini, după cum n'a prins rădăcini, nici creditul comercial; în în centrurilemari ca Bucureştii, creditul comercial a prins, în general însă n'a prins. Admit cu toate acestea că aceste instituţiuni au să răspunză la aşteptările noastre, dar cum voiţi D-v. să faceţi că acele instituţiuni liberale, pe care le cere chiar Constituţiunea să prospereze, când aceste legi conţin în sânul lor germenele

abuzului? In tocmai după cum a fost legea drumurilor, cu dânsa am avut drumuri, dar s'au făcut o mulţime de abuzuri şi am ajuns acolo încât să o desfiinţăm, şi dacă n'am desfiinţat'o cu totul, am modificat'o şi am lăsat numai părţile acelea, unde am văzut că ţăranul poate să tragă folos.

Tot astfel este şi cu legea aceasta a tocmelilor agricole. Nu se poate face nimic bun, întru cât ea îmbrăţişează lucrările agricole. Este absurd a pretinde contrariul.

In această ordine de idei are să fie ultimele observaţiuni pe care am să le fac.

Ce este în principiu lucrarea agricolă? Un om care pe proprietatea sa n'are destule aptitudini, n'are destule mijloace ca să facă să fructifice capitalul său, căci dacă aţi presupune că are, atunci n'ar mai existà lucrări agricole, merge la proprietarul cel mare şi cere să-i dea ceeace-i lipseşte. Ei bine, nu vedeţi că prin această lege profitaţi de situaţiunea această săracă a proprietarului cel mic? Nu vedeţi prin urmare că orce lege de tocmeli agricole veţi face, va aveà în sine germenele abuzului, căci recunoaşteţi, că numai întru cât nu-i este de ajuns ogorul său, întru atât are recurs la proprietatea cea mare?

Dar mai este încă cevà, cultivatorul cel mic n'are să poată fără protecţiunea statului, să ducă o existenţă îndestulătoare, chiar subzistenţa lui este în pericol, căci proprietarul puteà să zică: aşteaptă să văd dacă anul este prosper, şi dacă va fi prosper, atunci am să te îndemânez. Ei bine, D-lor, statul trebue să se pătrunză de un lucru, fac apel nu la oameni de inimă, ci la acei oameni prevăzători, şi îi întreb dacă nu este mai bine ca să punem pe stat faţă în faţă cu ţăranul, şi să facem pe ţăran ca să poată să treacă hopul acesta, adică să-i îndemâneze statul mijloacele, pentruca să poată ţăranul să-şi cultive pământul şi să nu mai aibă nevoie de proprietarul cel mare, să n'aibă trebuinţă decât de stat, căci statul are să fie mai bun la inimă pentru dânsul decât proprietarul, pe care îl înarmează cu această lege. Să zicem că statul are să ia sub formă de dare atât; tot este însă mai bine ca statul să avanseze ţăranului, pentruca el să-şi întâmpine nevoile sale, căci statul are să-şi retragă ceiace va avansà, şi în loc ca ţăranul să dea altuia rodul muncei sale, unui om care nu îi dă nimic în schimb, mai bine să muncească pentru el, şi va aveà de unde înapoià statului ceiace i-a avansat.

D-lor, ţăranul mai ales de dincolo de Milcov, care şi el este nevoit să plătească darea către stat pentru căi de comunicaţiune şi chiar pentru pământ, de unde are să găsească bani? Noi când zicem să se dea de stat, zicem să se facă o operaţiune economică, să i se avanseze fonduri; să-i dai un milion, spre exemplu; iei milionul înapoi şi tragi şi dările ce trebue să plătească, şi atunci ţăranul rămâne faţă în faţă cu proprietarul mare şi îşi face târgul lui cum îi vine, şi îşi vinde dacă voieşte şi cum îi convine munca sa (aplauze).

Iată, D-lor, de ce o lege de tocmeli agricole este absurdă, şi la noi mai mult de cât oriunde este absurdă; dacă în alte părţi statul nu a dat bani ţăranului, la noi trebue să dea. Aţi văzut ce aţi făcut cu monopolul tutunului, şi iată că produce. Aţi dat capitalistului capitaluri şi a produs, daţi dar şi ţăranilor, faceţi şi cu ei tot aşà, şi fiţi siguri că banii daţi lor nu vor fi niciodată pierduţi.

Iată considerentele pentru care, eu radicalmente mă ridic în contra acestui articol şi vă cer abolirea cu desăvârşire a tocmelilor agricole.

Şedinţa dela 14 Martie 1882.

D. *preşedinte*. Acum la ordinea zilei avem continuarea discuţiunei asupra proiectului de lege pentru tocmeli agricole.

D. I. Marghiloman are cuvântul.

D. *I. Marghiloman*. D-lor deputaţi, D-voastră cunoaşteţi fazele prin care a trecut legea tocmelilor agricole, pe care suntem chemaţi a o discutà. Interese mari sunt în joc, atât ale proprietarului mare, cât şi ale proprietarului cultivator.

Această lege dar trebue discutată cu sânge rece: nu trebue să punem pasiune în această chestiune, nu trebue să facem acuizaţiuni fie proprietarului mare, fie cultivatorului sătean, ci să o tratăm având în vedere toate împrejurările şi obiceiuirile localităţei; pentrucă localităţile de câmp nu se potrivesc cu localităţile de munte, obiceiurile din Moldova în mare parte nu se potrivesc cu obiceiurile din Ţara Românească. Datoria dar a noastră tuturor este ca de toate aceste obiceiuri să nu ne depărtăm, căutând a aduce orce îmbunătăţiri necesare stărei de faţă a lucrurilor.

Oratori eminenţi au tratat această chestiune înaintea D-voastră, şi mulţi au tratat-o numai după carte; dar cartea e carte, iar experienţa, lucrarea pe faţa pământului, e cu totul altcevà. Mulţi

din noi, respectând știința, nu pot trăi numai cu dânsa, nu pot lucrà numai din punctul de vedere al științei, fără a ține seamă, fără a adoptà obiceiurile țărei.

D-lor, două sisteme sunt puse înaintea noastră; sistemul comun și sistemul unei legi, ca să zic așà, excepțională.

Sistemul comun și sistemul adoptat în alte țări nu se potrivește la noi. In zadar ni s'a adus exemplul de meteiaje care există în alte țări, pentrucă la noi meteiajele acelea nu se pot aplicà; suntem aproape de dânsul, ne apropiem cu pași repezi, dar cu un alt sistem. Se poate admite și la noi meteiajul, dar într'un alt sistem: partea proprietarului să fie deosebită de a țăranului.

Sistemul tocmelilor agricole în țara noastră a prins rădăcini, și săteanul este obicinuit cu acest sistem; dar sistemul celălalt, și mai cu osebire dreptul comun, după mine, ar fi ruina sătenilor. Se poate pe hârtie să fie frumos sistemul pus înainte de oratorii cari au vorbit ieri, dar în fapt nu poate fi astfel; s'a zis că sistemul libertăței tocmelilor din Ungaria e sistemul cel mai bun, și care face bunul traiu al cultivatorului mic, care îl face să progreseze. Dar oare dacă acel sistem frumos din Ungaria de libertate absolută este atât de bun, pentruce face el ca o mare parte din locuitorii d'acolo să vie la noi, să slujească ca văcari, porcari, argați, rândași, etc? Văzut-ați vreun Român a se duce în Ungaria să se bage slugă, cum cei de acolo vin în țară la noi? Sătenii noștri în mare parte au argați străini, argați dela acele neamuri din vecinătate al căror sistem se laudă aci. Prin urmare, eu unul n'aș încuviințà cu niciun preț dreptul comun în asemenea materie. Poate să fie frumos în principiu, dar în fapt e ruinător. In fapt, în Țara Românească nu se vor mai vedeà bogățiile ce se văd astăzi pe câmp: țăranul în puțin timp va ajunge în mai rea stare decât cei ce vin la noi din acele țări, al căror sistem se laudă atât de mult.

D-lor, autorul legei în discuțiune, după mine, a avut această mare idee: asigurarea muncei săteanului spre aș puteà cultivà ogorul său. Aceasta e baza proiectului de față. Cred că atât comitetul numit de onor. Adunare, cât și comisiunea din urmă, nu a avut altă țintă decât să asigure lucrarea ogorului săteanului. Se poate că în legea aceasta să fie oarecare lacune; recunosc aceasta, și chiar eu am fost de diferită opiniune în privința unor

articole: aceasta însă nu schimbă întru nimic principiul adoptat de legiuitori, şi modificări se pot face în cursul discuţiunei pe articole. Voiu tratà dar chestiunea din punctul de vedere cum am tratat-o şi în comitetul permanent, şi în comitetul Camerei, şi în comisiunea de 21.

D-lor, s'a criticat mult dispoziţiunile articolului 1, în ceeace priveşte darea pământului cu dijmă, şi totdeodată şi cu muncă; asemenea s'a criticat dispoziţiunea prin care locurile de păşunea vitelor se pot dà pentru 5 ani, iar nu pentru un an (întreruperi). Faptele vorbesc de sine; obiceiul s'a făcut .lege. Mă fac forte a mă duce cu D. Ionescu....

D. *Ion Ionescu* (dela Brad). Eu nu mă duc nicăeri.

D. *I. Marghiloman*. Care zi şi noapte plânge pe sătean, a mă duce cu D-lui....

D. *I. Ionescu*. (dela Brad). La Brăila şi la Ialomiţa.

D. *I. Marghiloman*. Da, la Brăila, şi să întrebăm pe săteanul dela Brăila sau dela Ialomiţa, dacă primeşte el să facă învoială, fără a cere asigurarea izlazului pe 5 sau 3 ani?

Doamne fereşte! Nu primeşte.

Invoielile pentru muncă şi dijmă nu se chiamă ruşfet, după cum s'a zis de către un domn deputat: ruşfetul este însăşi dijma. Săteanul ia dela proprietar 20, 30 de pogoane şi mai multe chiar, şi pentru aceasta lucrează proprietarului 2—3 pogoane şi dă şi dijmă din 4, 5 sau chiar din 10; prin urmare, nu este muncă şi dijmă, ci numai dijmă, dar combinată astfel, ca în loc să dea o dijmă mai mare din munca sa, o face aceà muncă proprietarului cu sămânţa lui. In privinţa imaşului, nu veţi găsì un singur sătean care să primească a face învoeli de muncă, fără a-şi asigurà mai întâiu izlazul mai mulţi ani.

In zadar D. Constantinescu susţine că darea izlazului pentru un an ori doi este în asigurarea săteanului; se înşală D-sa când crede aceasta. Propuneţi orcărui sătean din Ţara Românească învoeli de izlaz pentru un an, or doi, şi dacă va primì una ca aceasta, sunt gata a votà alături cu D-voastră.

Iată însă ce mi s'a întâmplat alaltăieri chiar la o moşie, acì în apropiere de Bucureşti, în judeţul Ilfov; am voit să dau izlazul numai pe doi ani, toţi ţăranii s'au dus pe o moşie vecină, unde exploatatorul acelei moşii a primit a le da izlazul pe 5 ani;

şi atunci văzând aceasta, am fost silit să cedez şi eu, ca să nu se spargă satul pe care-l priveşte ca ogorul său.

Nu trebue să credeţi că darea islazurilor pe un an ori doi este în favoarea săteanului. Asemenea învoelile cu dijmă pe 3 sau 5 ani sunt în folosul săteanului, căci el poate cultivà mai bine acest pământ.

S'au criticat mult şi învoelile pentru închirieri de pământ de păşune, de fâneţe sau de arătură, care în proiectul delegaţilor nu existà, şi care dispoziţiune s'a introdus de comisiune.

Dar oare acest sistem nu face parte din tocmelile agricole?

D. *N. Constantinescu.* Există aceasta şi în proiectul de lege al comitetului la aliniatul II.

D. *I. Marghiloman.* Dacă în Moldova s'a zis că acest sistem este un pas înainte, apoi în Ţara Românească săteanul pe lângă pământul cu dijmă, ia şi o parte de pământ în bani, fie pentru fasole, fie pentru porumb, fie pentru cânepă, fie pentru in, etc. Dacă voiţi să clasificaţi în două aceste învoeli, eu primesc cu toată inima. Nu puteţi însă zice că aceste învoeli nu fac parte din tocmelile agrrcole, căci acelaşi sătean face şi una şi alta. Tot aşà se face şi la munte.

S'a mai zis, D-lor, că micile transporturi, izvorîte din tocmelile agricole, nu pot aveà locul într'o lege de tocmeli agricole.

Se înşeală amar cei ce zic aceasta ; pentrucă tocmai aceasta cer sătenii, căci ei au libertatea de a păşunà în tot timpul anului, după ridicarea recoltelor pe toată întindereà moşiei, pentru care în schimb fac transporturi....

D. *M. Kogălniceanu.* Cer încă odată cuvântul ca să protestez.

D. *I. Marghiloman.* Dacă nu voiţi să susţineţi aceasta, eu nu mă opuiu. In fapt însă, săteanul aşà voieşte şi aşà se va face, cu toată legea D-v., pentru că nevoia şi trebuinţa cere (întreruperi).

D-lor, fără să critic opiniunile ce s'au emis de oratorii ce m'au precedat, fără să puiu în îndoială ştiinţa D-lor, voiu zice numai, că una este cartea şi alta este fapta. Eu, şi mulţi ca mine, am murì de foame, dacă ne-am ţine numai de carte, de teorie, şi tot aşà ar fi şi cu D-lor, căci nu ar fi în stare să ştie cum să execute ceeace va să zică cultura pământului, ceeace este de trebuinţă şi în interesul săteanului.

Trebue mult timp însă să treacă, ca să putem ajunge în

Ţara Românească, la acel sistem ce se preconizează, adică meteiagiul, şi la care am auzit pe amicul meu D. Buescu că se asociază cu D. Teţcanul, pentrucă ţăranul nostru este învăţat să muncească mult, 30—40 pogoane, şi mai bine preferă să nu muncească de loc, decât să deà jumătate din recolta sa proprietarului. Sunt unele localităţi unde s'a introdus un sistem care s'ar numì meteiagiu. De exemplu, în judeţul Râmnicu-Sărat şi în Buzău, ţăranul în loc d'a da dijmă din cultura sa, lucrează deosebit pogoanele ce se cuvine drept dijmă. Acest sistem eu îl găsesc foarte bun, şi sper că cu timpul se va adoptà mai pretutindeni.

Eu am venit în Ilfov ca arendaş, şi progres am făcut cu acest sistem: câţivà din săteni l'au înţeles şi merg bine, s'au îmbogăţit; asemenea am făcut şi în Ialomiţa, şi cred că cu timpul voiu izbutì a-l introduce şi acolo. Astăzi însă sistemul general este că ţăranul munceşte, iar proprietarul dă pământul şi sămânţa.

Art. 1, afară de ultimul aliniat, propus de comisiune, eu îl susţin. Primesc şi redacţiunea comisiunei de 21 şi redacţiunea comitetului, pentrucă principiul este acelaşi.

Acestea aveam de zis asupra acestui articol; şi îmi rezerv dreptul a luà cuvântul la celelalte articole, spre a'mi arătà opiniunea mea, fără a mă îngrijì dacă Adunarea va primì sau nu propunerile mele, căci mai înainte de toate, ţiu a'mi face datoria în conştiinţă.

D. *preşedinte*. D. C. A. Rosetti are cuvântul.

D. *C. A. Roseti*. Schimb cu d. Carp.

D. *P. P. Carp*. D-le preşedinte, nu se vorbeşte pro şi contra? Căci eu sunt pentru lege.

D. *preşedinte*. D. Rosetti v'a cedat D-voastră.

D. *P. P. Carp*. Voiam să vorbească cinevà contra şi pe urmă să vorbesc, însă dacă nu este un alt înscris, atunci voiu vorbì.

D-lor deputaţi, înainte de toate, ca să nu surprind buna D-tră credinţă, trebue să vă declar că n'am să vorbesc atât asupra art. I, cât despre sistemul dreptului comun; căci a vorbit D. Blaremberg şi cred că este un discurs care merită răspuns.

D. *N. Constantinescu*. Este chiar un amendament.

D. *P. P. Carp*. Dacă însă D-voastră credeţi că această discuţiune, trebue să aibă loc la articolul relativ la executare, atunci voiu vorbì mai târziu.

Voci. Este amendament depus.

D. *P. P. Carp*. Atunci voiu vorbì acum.

D-lor, în discuţiunea generală care a urmat, am avut onoarea a vă pune înainte care sunt motivele ce ne-au făcut pe noi de a cere o legislaţiune specială, sau excepţională, cum veţi voi să o numiţi. Nu reviu asupra acelor argumente, ci astăzi mă voiu încercà a combate aceà teorie, care vreà să se puie în locul regimului ce noi voim să inaugurăm prin legea actuală, şi care a luat titlu de sistemul dreptului comun.

Acest sistem se pune, de toţi acei cari l'au susţinut până acum, pe un tărâm cam ideal, care nu ţine îndestul seama de realitatea lucrului: şi deaceea tocmai, împins de logica unei premise cam ideale, D. Blaremberg a început a revendicà dreptul comun în numele libertăţei, egalităţei şi al fraternităţei, aruncând majorităţei acuzarea că ar renegà acest mare principiu. Nu este treaba mea de a apărà pe majoritate, cred că se vor găsì în sânul ei apărători destui, însă eu trebue să vorbesc din punctul de vedere al acelora care, deşi repudiând firma de liberali, cred că luptându-se în contra dreptului comun în materie de contract agricol, sunt apărătorii cei mai călduroşi ai unei adevărate libertăţi. Voiu lăsà la o parte fraza, cum a fost ea pusă înainte de D. Blaremberg, egalitatea şi fraternitatea nu fac astăzi obiectul preocupaţiunei mele, dar libertatea deşi e bună, să vedem ce fel de libertate voiţi să inauguraţi cu dreptul comun.

Ce este libertatea, D-lor? Este ea oare facultatea absolută de a face ce vrei? Eu cred că nu: şi susţin şi în practică, că teoria libertăţei nu poate găsi aplicarea ei decât atunci când mărginiţi pe cel tare şi'l împiedecaţi de a se servì de o absolută libertate, faţă cu cel slab; şi când D-v. ziceţi că nu voim libertate, trebue să ne probaţi că nu am luat apărarea celui slab în contra celui tare, trebue să probaţi că D-v. faceţi aceasta, că nu lăsaţi pe cel slab dezarmat faţă cu cel tare, şi numai atunci ne veţi convinge că aţi formulat un principiu ce se sprijină pe un act de înaltă moralitate politică (aplauze).

A invocà însă o libertate care vine numai în favoarea celui tare, şi a crede că suntem apărătorii unui mare principiu, este o stranie iluziune. Ştiu că această iluziune se produce şi în alte părţi ale vieţei popoarelor.

D-lor, vedeţi d. ex. teoria liberului schimb, care îşi dà aierul

unui principiu liberatoriu. Care sunt ţările care invoacă liberul schimb? Ţările acelea care au monopolul industriei. Lor le place libertatea, pentrucă libertatea este numai o armă în mâna lor în contra celorlalte; prin urmare, când vă puneţi faţă cu noi într'o poziţiune de înaltă moralitate, când vă ziceţi că D-v., cu dreptul comun, sunteţi apărătorii libertăţei faţă cu noi, cari suntem impilătorii libertăţei, ar fi trebuit să'mi daţi probe că D-v. apăraţi pe cel slab în contra celui tare; aceasta n'aţi făcut'o. Din contră, eu mă fac forte să vă probez că aţi dat probe contrare; că Dv. cari cereţi dreptul comun, cereţi libertatea absolută pentru cel tare, şi aservirea pentru cel slab, încât se poate caracteriză teoria D-v. în puţinele cuvinte: „*dreptul comun, jaful comun*“.

Imi veţi dà facultatea, D-lor, a probà cu argumentele mele, iar nu cu întreruptiunile D-voastră, justeţa axiomului ce am pus înainte.

Onor. D. Blaremberg în argumentaţiunea sa, a revendicat pentru sine nu talentul, dar logica; eu cred că erà într'o adâncă eroare, tocmai contrariul are loc, îi recunosc talentul totdeauna, dar în cazul de faţă nu'i recunosc logica... (ilaritate, conversaţiuni). Daţi-mi voie să vă probez aceasta, când am zis că'i recunosc talentul, dar nu'i admit logica, cred că am zis un lucru care este în simţul D-v. al tutulor; căci aţi auzit un discurs care de sigur, nu a convins pe nimeni; aţi recunoscut talentul, dar n'aţi putut descoperì logica.

D-lor, sunt două soiuri de logici...

D. *I. Ionescu.* A! eu gândeam că este numai una.

D. *P. Carp.* Sunt, D-lor, două soiuri de logici: este logica aceea care pune în concordanţă o idee cu altă idee şi logica aceea care pune în concordanţă o idee cu realitatea lucrului; prima logică se numeşte dialectică, şi pe aceasta poate că a avut'o onor. D. Blaremberg; logica însă, care reiese din concordanţa dintre idei cu realitatea lucrurilor, pe aceasta n'a avut'o.

D-sa după ce a terminat cu libertate, egalitate şi fraternitate, vă îndemnă să primiţi dreptul comun, şi pentru a vă convinge, vă pune înainte codul rural din Franţa, zicându-vă: că atunci, când s'a câştigat pentru omenirea întreagă acele izbânzi măreţe, din care se hrănesc societăţile moderne, Francezii au început a edictà libertatea absolută a învoelilor, şi v'a citit lungi paragrafe din codul rural francez.

A uitat însă, când şi cum Francia a făcut aceasta, a făcut-o în mijlocul unei revoluţiuni teribile, care a răsturnat în 24 ore o stare de lucruri ce existà de lungi secole, şi cum a făcut această revoluţiune? a făcut-o prin şiroaie de sânge, prin una din sguduirile sociale cele mai violente ce le cunosc în istorie, şi prin urmare era permis în asemenea momente ca cu o trăsură de condeiu să şteargă un trecut întreg.

Dar, D-sa a recunoscut că noi nu am procedat aşà; la noi revoluţiunea socială s'a făcut fără sânge, şi fără sguduiri, pentrucă noi, ca oameni cuminţi, am ţinut seamă de acel trecut, şi am voit ca transformarea să nu se facă în mod aşà brusc, ci treptat. Şi veţi vedeà, D-lor, după cum vă voiu dovedì, că şi legea de faţă este un pas înainte în aceà transformare treptată, la care noi am procedat ca oameni cuminţi, voind a evità orice sguduire, şi dacă merg prea departe întrebuinţând cuvântul de cuminte, poate că se recunoaşte cu mine că cel puţin un instinct sigur ne-a făcut să ne ferim de sguduiri ce numai un popor puternic îşi poate permite.

Va să zică întâiu, nouă, revoluţiunile radicale nu ne sunt permise; al doilea, oare stareà de lucruri din Franţa este identică cu a noastră? Şi când D-v. veniţi cu un cod rural, dintr'o ţară unde nevoile agricole bazate pe avansuri de bani nu există, şi cereţi să o aplicăm noi, la o ţară unde există tocmeli agricole, făcute cu mult înaintea muncei, poate, zic, să existe între ideile D-lui Blaremberg o concordanţă aparentă, dar între ideià D-sale şi realitate nu există absolut nici o legătură, nici o logică.

Dar să venim acum la realitate, să vedem întâiu dacă dreptul comun este posibil, şi al doilea, dacă este folositor pentru sătean şi pentru proprietar, şi dacă vă voiu probà acum că nu este posibil, şi cum că nu este folositor nici pentru sătean, nici pentru proprietar, atunci v'aşi întrebà: în virtutea cărui interes real veniţi D-v., să revendicaţi dreptul comun? Şi'l revendicaţi dându-vă aierul a fi apostolii unui mare principiu, salvatori, şi arătându-ne pe noi ca pe nişte oameni cu idei meschine şi cu o inimă mică, ce nu se poate încălzì la razele unor simţiri nobile. Ce este dreptul comun? Este el o panacee universală? Mi se pare că el nu este altcevà decât codul Napoleon, dacă nu mă înşel (întreruperi).

Voci. Aşà, aşà!

D. *P. P. Carp.* Şi dreptul comun în Franţa este alta decât dreptul comun din Anglia, şi acesta este alta decât dreptul comun din Germania, dacă nu mă înşel (întreruperi), şi fac apel întru aceasta la legiştii învăţaţi din această Adunare. Va să zică dreptul comun este un ce care nu este bazat pe principii atât de generale, pe principii atât de absolute, cum este de exemplu dreptul natural, încât să zicem cu toţii că dreptul comun reprezintă pentru noi o ideie, care trebue să se aplice la toate stările de lucruri şi în toate ţările, şi că ţările care nu au dreptul comun, cum este dreptul nostru civil, sunt înapoiate încă pe calea civilizaţiunei; eu cred că aceasta nu se poate susţine.

Prin urmare, D-lor, se cere ca învoelile agricole să fie supuse prescripţiunilor astăzi existente în codul nostru civil; căci nu ni s'a vorbit de reformarea acestui cod: s'a zis, este drept, că legea specială ce o prezintăm este rea, dar nu s'a zis că codul nostru trebue modificat întrucât priveşte materia cu care ne ocupăm, ci pur şi simplu în numele libertăţei invoielilor se reclamă aplicarea cod. civil la raporturile dintre proprietar şi sătean.

Codul lui Napoleon lasă libertatea învoelilor între părţi.

Aşà este, dar să nu pierdeţi din vedere că acel cod nu lasă într'un mod absolut această libertate, nu o lasă decât numai acelui care ştie a scrì şi a citì, căci codul nostru civil nu recunoaşte ca autentică o invoială făcută de acela care nu ştie să iscălească, decât numai când el se va duce la tribunal şi va cere autentificarea semnăturei sale, făcută prin punerea de deget. Aşà este oare, domnilor?

Voci. Aşà este.

D. *P. Carp.* Recunoaşteţi şi D-voastră, că codul nostru civil lasă libertatea învoelilor, dar pune piedici acelui care nu ştie a scri.

D. *N. Blaremberg.* Apoi aceasta este o garanţie şi mai mult.

D. *P. Carp.* Nu discut aceasta. Domnule Blaremberg, eu v'am spus cum este codul nostru civil.

Aşa fiind, domnilor, atunci ţăranul care va veni să se învoiască cu mine, îi voiu spune: bine, dar pentrucă nu ştì să scrì trebue să mergi la tribunal.

Prin urmare toate învoelile agricole din ţară, conform codului civil, trebue să meargă la tribunal, pentruca să poată fi valabile.

Vă întreb, un asemenea lucru este el cu putinţă? Nu este:

prin urmare dela început ne izbim, la facerea contractelor, de o dificultate imensă, ce zădărniceşte facultatea ce dă dreptul comun săteanului de-a face contracte agricole, şi sunteţi obligaţi cu derogarea dela dreptul comun, să creaţi o instanţă judecătorească mai apropiată de justiţiabili decât acele de astăzi.

Vă dau acestea numai ca un exemplu, D-lor, ca să arăt cum dela primul pas sunteţi obligaţi a derogà dela dreptul comun.

Aceasta poate să steà şi în intenţiunile D-lui Blaremberg, însă D-lui nu ne-a vorbit de aceste greutăţi (sgomot).

Deci, D-lor, v'am arătat o imposibilitate practică, şi prin urmare codul nostru civil actual nu se poate aplicà la contractarea de învoeli agricole, şi dacă dreptul comun astăzi existent în Franţa, se aplică în Franţa, este că acolo învoelile anticipate nu există: este că acolo munca făcută se plăteşte în momentul chiar al muncei şi nu dă loc la contracte agricole.

Aşa dar, între ceeace se petrece în Franţa, şi între ceeace se petrece la noi nu este nici o asemănare, şi numai când D-v. veţi venì şi veţi declarà că contractele agricole sunt oprite, numai atunci să-mi vorbiţi de dreptul comun.

Voiţi D-v. aceasta? şi credeţi că o asemenea revoluţiune este posibilă? Eu vă declar că o primesc. Dacă D-v. voiţi să proclamaţi cum că orşice învoială este oprită, cum că orşice contract agricol anticipat în bani, afară de locaţiunile de pământ, sunt oprite, eu iscălesc cu D-v. D'ar să ştiţi că făcând aceasta, nu mai puteţi invocà libertatea convenţiunilor, ci interesul săteanului şi al proprietarului, şi pentru Moldova va fi fericită ziua aceea, în care contractele agricole nu vor existà. Dar oare ne este permis astăzi a tăià astfel în carne vie? Oare noi putem procede la o revoluţiune atât de violentă, atunci când sunt deja mii de contracte agricole încheiate? Admit că pentru viitor opriţi cu desăvârşire contractele în bani, dar cu cele vechi ce faceţi? Trebue să le respectaţi, puindu-le însă sub regimul dreptului comun. Ce se va întâmplà însă atunci? In mare parte, în Moldova, săteanul este legat pe cinci ani. A escontà viitorul are să'i fie cu neputinţă, în curs de cinci ani să fie el dar obligat să muncească fără posibilitatea unui nou câştig, şi el se va aflà în trista poziţiune sau de a murì de foame, sau de a nu respectà contractul încheiat sub imperiul vechei legi. In caz că nu se respectă contractul, proprietarul ne mai putând obţine executarea muncei, are recurs

la dreptul comun. Ce zice însă dreptul comun? El face răspunzători pe părţi de toate daunele ce izvorăsc din nepăzirea unui contract şi atunci veţi vedeà cum în virtutea dreptului comun se ruinează, prin executarea silită a averei, o populaţiune întreagă.

Resping o asemenea soluţiune; să dăm facultatea ca contractele existente, încet, încet ele să se poată lichidà fără executarea averei, şi să punem în legea noastră destule piedici, ca să silim pe cât vom puteà pe proprietari de a nu aservì braţele pe un credit prea mare, şi să'i deprindem de a nu aveà recurs la contracte anticipate. Şi când vom aveà această stare de lucruri, cel puţin pentru Moldova, primesc dreptul comun al D-lui Blaremberg. Ştiţi pentruce? pentrucă el nu are nici-o aplicaţiune practică, şi este indiferent dacă veţi zice: vreau dreptul comun, ori dreptul excepţional.

Să vedem acum, dacă dreptul comun, chiar dacă ar fi aplicabil, este folositor pentru sătean.

Care este starea de lucruri la noi? Intâiu, ne aflăm cum am arătat, faţă cu contractele din trecut, contracte care după mine au contribuit nu puţin la starea de lucruri de astăzi. Contractele au servit braţele săteanului din Moldova, şi când un proprietar mare vă spune aceasta, înţelegeţi D-v., n'o face pentrucă este în contra proprietăţei mari; şi D. Blarembergziceà deunăzi, că reprezintă colegiul al 4-lea şi vorbeşte în numele sătenilor, mi-a făcut efectul că se înşeală: D-lui, reprezentant al sătenilor, vorbeşte în numele proprietăţei mari şi atunci eram silit eu, reprezentantul proprietarilor mari, să iau în apărare interesul sătenilor (aplauze).

V'am dovedit cum prin aplicarea dreptului comun, D-v. puneţi pe sătean în alternativa, ori de a murì de foame, ori de a nu executà contractul său.

Atuncia proprietarii neputând silì pe sătean la muncă, vor cere daune interese: vor merge la tribunal, şi dacă admitem că justiţia este justiţie, ţăranul va fi condamnat la despăgubirea recoltei pierdute prin munca lui.

Dar se va zice că săteanul e apărat în contra acestui pericol, că legislaţiunea noastră scuteşte boul lui şi pământul lui, de orice urmărire. Intâiu dacă ar fi aşà, dreptul comun ar acordà în teorie daune şi interese, iar pe de alta le-ar refuzà în practică. Aceasta ar fi ca vorba lui Beaumarchais, că ai libertate de a

vorbì, dar să nu vorbeşti nici de rege, nici de miniştri, nici de profesori, nici de magistraţi, nici de nimic. Dar nu este aşà, indirect executare se va face: îi se va vinde şi boul şi pământul. Aceasta este drept, nu se pot urmărì, dar i se va vinde întreaga recoltă; şi când săteanul va fi lipsit de recoltă, el singur îşi va vinde şi boul, ca să mănânce; odată boul vândut, ne mai putând lucrà pământul, el va da pe nimic în posesie, cum se întâmplă în Moldova pentru acei ce nu au boi, şi în realitate l-aţi deposedat cu dreptul D-v. comun şi de vite şi de pământ, şi de posibilitatea de a mai puteà face vr'o cultură.

Atuncea vă întrebăm: la ce aţi ajuns D-v. cu dreptul comun? Ştiţi la ce? Nu este nevoie pentru a o şti, să luăm exemple din Franţa, să luăm exemple dela ţările unde moravurile sunt identice cu ale noastre. Mergeţi în Bucovina şi veţi vedeà cum întreaga populaţiune câmpeană a fost deposedată în virtutea dreptului comun; şi în Austria, după ce s'a aplicat 15 ani dreptul comun, tocmai acum s'a venit cu legea excepţională, şi s'a zis că dacă săteanul se obligă pentru mai mult de 25 florini, această obligaţiune este nulă, şi neexecutabilă. Dar aceasta s'a făcut în Austria când? după ce s'a deposedat întreaga populaţiune câmpeană.

Vroiţi acum să veniţi peste 20 ani, să ne spuneţi că v'aţi înşelat, că cu dreptul comun aţi ruinat populaţiunea rurală, şi aţi introdus proletariatul câmpean la noi; şi aceasta numai pentru satisfacţiunea marelui principiu al dreptului comun, al libertăţei tocmelilor (aplauze).

Ar fi o tristă mângăiere pentru noi, de a ne dovedì în fapt că am avut dreptate, când această dovadă nu ar fi fost obţinută decât cu ruina unei populaţiuni întregi. N'o vroim; şi să punem în mod precis următoarea întrebare: Ce voiţi? Executarea averei, or executarea braţelor, căci această antiteză reprezentă ambele sisteme, reprezentate unul prin regimul excepţional de faţă, şi altul prin aplicarea dreptului comun?

Răspundeţi: voiţi executarea braţelor sau executarea averei? Eu sunt pentru executarea braţelor, şi deaceia, D-lor, vă zic: nu vă dau executarea averei, vă dau executarea braţelor, dar nu vă o dau barbară cum erà până acum, căci atunci ar fi tot atât de periculoasă ca şi executarea averei, dar vă o dau în mod mitigiat: şi dacă proprietarii cei mari nu sunt mulţumiţi

de această executare, n'au decât să se deprindă a plăti munca atunci când se face, și aceasta cred că este chiar în interesul proprietarilor mari, și fac apel la toți proprietarii practici, să spună dacă săteanul nu muncește îndoit, mai mult, când este plătit peșin, decât atunci când a primit bani de cu iarnă și nu mai este îmboldit la muncă de un interes imediat. Este adevărat că o să plătim mai scump, când plătim peșin, dar o să avem o muncă mai bună și îndoită, și aceasta o spun nu numai ca proprietar, ci ca agricultor practic, și îmi pare bine că D. Agarici care este asemenea un proprietar practic, este de aceiași idee, cu mine.

Mi s'ar puteà însă zice: dacă executarea brațelor este atât de mitijată, de ce n'o suprimați cu totul? N'o suprim cu totul, pentrucă nu voiesc a da legei putere retroactivă, și neputând suprimà vechile contracte, trebue să le dau executarea brațelor.

Afară de aceasta executarea mitijată a brațelor, așà cum este în proiect, nu este oare mult mai binefăcătoare acestei executări a averei proprietăței, după cum o cereți D-v. cu dreptul comun? Dreptul comun și portărelul în ultima instanță tot la dorobanți se duce, și pot asigurà în numele tutulor sătenilor, că pentru dânșii este indiferent dacă-i ruinează un agent polițienesc or un agent administrativ. Dânșii nu fac deosibirea teoretică între aceste două sisteme, care o face onor. D. Blaremberg.

Vă întreb încă odată ce voiți: executarea averei, or executarea brațelor? Cine voiește executarea forțată a averei, n'are decât să se pronunțe pentru dreptul comun, iar cine voiește executarea mitijată a brațelor, n'are decât să se pronunțe pentru acest proiect de lege. Din această dilemă nu puteți ieși.

Eu vă declar, că sunt pentru executarea mitijată a brațelor și aceasta nu numai în interesul săteanului, dar și în interesul proprietarilor mari, căci astfel cred că se vor obicinui încetul cu încetul a plăti munca chiar atunci când se face.

Din cele ce v'am zis până acum, vă explic, D-lor, pentruce, precum în comisiune, așà și în sânul Adunărei, eu voiu votà în contra tutulor acelor prescripțiunii care duc la executarea averei în mod deghizat, și care se află chiar în proiectul comisiunei. Or unde voiu găsi că se dă facultatea de a se executà averea, în numele săteanului, în numele solidarităței ce trebue să fie în-

tre proprietar și sătean, mă voiu opune acestui drept comun deghizat care execută averea (aplauze).

Acestea, D-lor, am avut de zis asupra așà numitului sistem de drept comun. Cred că, deși în aparență, el poate captivà oarecare spirite neexperimentate în materie agricolă și oarecare spirite absolute în maniera lor de a privì, față însă cu realitatea lucrului, dreptul comun este întâiu, un ce imposibil cum este astăzi, și al doilea, un ce vătămător: dacă l'ați face posibil, și apărând ideile noastre, împiedicând aplicarea acestui drept comun care are aierul de a fi o panacee universală, care după D-v. are să aducă fericirea în această țară, dar care în realitate echivalează cu ruina săteanului. Noi respingem acest drept comun, acest fel de libertate, care nu este decât libertatea în favoarea celui tare și nelibertatea în favoarea celui slab.

Dacă voiți să vă coborîți din sfera absolută a teoriilor abstracte și să vedeți cum libertatea a fost realizată și introdusă în societățile moderne, veți vedeà că a fost introdusă numai mărginind libertatea celui tare și lățind libertatea celui slab: pe când D-v. prin dreptul comun, mărginiți libertatea celui slab și lățiți pe a celui tare. Deaceea, în numele proprietăței, și celei mari și celei mici, ale cărora interese sunt solidare și identice, eu vă rog să respingeți introducerea în legislațiunea agricolă a principiului pus înainte de aceia cari sunt pentru dreptul comun; și vă rog să primiți executarea brațelor mitijată, așà cum este în legea de față. Vă mai rog ca, împreună cu mine, or unde veți vedeà că în mod deghizat să cere executarea averei săteanului, să respingeți această cerere, și, dacă eu, proprietar practic, proprietar mare, am aplicat dejà acest sistem, el este posibil și cred că ceeace fac eu, poate să facă orce proprietar în această țară, și chiar dacă aceasta ar fi în contra deprinderilor lui, chiar modificarea modului de cultură, el va lovì pentru moment în interesul lui, dar va venì în curând vremea în care va binecuvântà ziua în care se va realizà reforma ce vă propunem.

D. *G. Vernescu.* D-lor, să nu vă așteptați că voiu face astăzi un discurs: am vorbit în această materie și toți cunoașteți părerea mea. Mai întâiu de toate viu a declarà D-lui Carp, că eu nu consider că dreptul comun este un jaf, cum a zis D-sa. Se înțelege că D-sa n'a pus mâna niciodată pe dreptul comun, și nici a citit dreptul comun. Dreptul comun, D-le Carp, este mai

mult sau mai puţin, după trebuinţele şi înaintarea unei societăţi, este principiul dreptului natural; dreptul comun se apropie cât se poate mai mult de principiul dreptului natural. Or, dreptul natural nu este un jaf şi prin urmare nici dreptul comun nu poate să fie un jaf. Lege excepţională pentru acei care au învăţat, şi cari vor să înţeleagă, va să zică o depărtare mai mare dela dreptul comun, dela dreptul natural. Iată ce va să zică drept comun şi ce va să zică excepţiune dela drept comun. Dar, D-lor, se înţelege că acei cari n'au pus mâna niciodată pe dreptul comun, acei cari nu ştiu să citească în dreptul comun, pot să facă dizertaţiuni deasemenea natură. Vă voiu dovedi că dela început până la sfârşit s'a făcut o confuziune în privinţa dreptului comun.

D. Carp a crezut că dreptul comun este exclusiv codul Napoleon. Dreptul comun nu este prin esenţa sa codul Napoleon. Codul Napoleon este codul civil luat şi de alte ţări, modificat însă, fiindcă ele au voit să-l primească, ceeace am făcut şi noi. Dar când cinevà afirmă că după dreptul comun convenţiunile nu sunt libere şi nu se fac între părţi, atunci acel cinevà ignoră principiile din dreptul comun, fie din codul lui Napoleon, fie din codul prusian, acel om face o erezie de drept. Ştiţi prin ce s'a încurcat D. Carp? D-sa s'a încurcat cu convenţiunile: convenţiunile propriu zise destul să nu fie imorale, în contra ordinei publice, nu sunt proibite de dreptul comun; D-sa a confundat convenţiunile cu instrumentele de dovedire a autenticităţilor, iată ce a încurcat pe D-l Carp, şi din încurcătură în încurcătură, fiindcă D. Carp nu erà om să vorbească în asemenea materie, orcât de mare om politic şi orcât de mare împăciuitor ar fi (ilaritate), nu poate să împace principiile de drept comun, care nu le-a învăţat niciodată, D-sa a venit şi a stabilit înaintea acestei Camere, că cu dreptul comun libertatea nu există în convenţiuni. Vedeţi că putem terminà lesne cu D. Carp, fiindcă în această privinţă, discuţiunea nici poate să fie susţinută. D-sa a afirmat că noi, admiţând dreptul comun, admitem o situaţiune inegală între proprietarul mic şi proprietarul mare, fiindcă zice D-sa: unul este tare şi mare şi celalt este slab. A uitat însă onor. D. Carp că o Cameră legiuitoare, că un legiuitor, nu se poate ocupà decât de de poziţiunea legală a părţilor; prin urmare, înaintea legei şi proprietarul mare şi proprietarul mic sunt de-opotrivă, şi pot beneficià de aceleaşi drepturi puse în lege: căci nu este nici o

dispozițiune în lege, favorizătoare numai în privința proprietarilor mari, și nici o dispozițiune jignitoare numai în privința proprietarilor mici. Legile au proclamat egalitatea pentru toți, și prin urmare, nimeni nu poate să zică că este jaf, nimeni nu poate să fie jefuit, nimeni nu poate să fie nici tare, nici slab înaintea legei, toți suntem de-opotrivă. Și trebue să se convingă odată pentru totdeauna D. Carp, că dacă justiție va fi în această țară, legile se vor aplicà în tocmai pentru toți, fie legile excepționale sau dreptul comun; dispărând favorul, va dispare și arbitrariul. Așà dar, să nu vorbim de materii pe care nu le cunoaștem și să nu imputăm dreptului comun ceeace el nu conține. In adevăr, D-lor, sunt oarecare dificultăți în oarecare materii, în privința dovedirei care s'ar întâmpinà în dreptul comun, dacă am lăsà ca toate convențiunile să se facă după dreptul comun, având în vedere starea de ignoranță în care sunt mai toți locuitorii. Dar cine a zis că are să se proclame dreptul comun, fără să se facă adăugiri relativ la aceasta în privința acelor locuitori? Dar dacă un locuitor nu poate să facă un act autentic la țară, cum ar puteà să îl facă la oraș: nu s'ar puteà oare introduce o dispozițiune prin care cutare ofițer din comună să poată dà autenticitatea actelor ce se vor petrece între proprietarul mare și proprietarul mic?

La această dificultate s'a oprit D. Carp? D-sa care ghicește ce are să se întâmple în viitor, nu a putut să găsească leac la aceasta? D-sa în marea sa inteligență nu se poate să nu-l fi găsit. D-lor, este cu neputință să poată cinevà urmà pe D. Carp în această materie. Dacă D. Carp ar fi făcut un discurs orcât de mare, cu un șir de principii care se leagă între dânsele, aș fi putut răspunde, fără să fiu silit a luà note, fiindcă aș fi văzut o logică în zisele D-sale, și în lumea aceasta nu poate fi decât o singură logică, cum nu este o decât singură morală. Dar când într'un discurs sunt numai petice care nu se unesc între dânsele, și trebue să însemnezi cuvânt cu cuvânt, apoi atunci trebue să-ți dai timpul necesar ca să te gândești, căci altfel este peste putință de a răspunde.

Onor. D. Carp, în râvna sa, atât către proprietarii mari cât și către cei mici, vine să ne propuie un sistem, care nu este executarea mitigiată a brațelor.

O voce. Ce va să zică aceasta?

D. *G. Vernescu.* Mă întrebaţi ce va să zică? Mitigiat va să zică tot ce iese din mintea D-lui Carp şi mitigiare vreà să facă în şi privinţa execuţiunii. Trebue să ne dăm bine seama de ceeace a zis D. Carp. Cum, D-v. nu voiţi executarea asupra averii? Dar cine sunteţi D-v., să nu voiţi aceasta? Ce dreptate, ce echitate ar fi aceasta, ca atunci când cinevà se obligă către altă persoană, în schimbul unui lucru, şi când una din părţi execută obligaţiunea sa, să se găsească apoi în faţa celeilalte părţi dezarmat cu desăvârşire şi să nu poată cere execuţiunea pentru pagubele ce i s'au pricinuit? Cine poate să voiască aceasta? In ce societate s'ar puteà face aceasta? Şi rezultatul final este că D. Carp voieşte să nu se facă niciodată o executare în privinţa ţăranului, adică pe braţe să nu-l executăm, pe avere să nu-l executăm; căci aceasta se înţelege prin execuţiune mitigiată a braţelor. Ei bine, nu pentrucă înţeleg asemenea cuvinte, nu pentrucă primesc să se zică asemenea cuvinte în parlamentul ţărei, dar fiindcă am auzit pe D. Carp vorbind despre aceasta şi în comitetul delegaţilor, voiu spune şi eu ce înţelege D-sa prin mitigiarea execuţiunei. D-sa înţelege să se zică ţăranului: măi bădiţă, vino de execută obligaţiunea ta. Şi dacă bădiţa are inimă şi are minte, şi voieşte să execute ceeace s'a tocmit, el va executà: iar dacă bădiţa se va împotrivì, el va rămâneà acasă şi nu va executà angajamentul său. Aşà dar, bădiţa a luat banii pentru ca să lucreze cevà; a fost invitat ca să lucreze şi n'a voit. Averea sa nu se poate urmărì, pentrucă bădiţa rămâne sărac; braţele nu i se pot executà: prin urmare, bădiţa va rămâneà cu banii luaţi şi fără să fie executat.

Apoi, drept este, moral este aceasta? Poate oare Camera să voteze, şi Majestatea Sa poate primì să promulge o asemenea lege?

D. *V. Maniu.* Mai ales când i se cere 100, pentrucă a primit una.

D. *G. Vernescu.* Nu voiu răspunde la lucruri deasemenea natură, fiindcă atunci s'ar presupune că trăim într'o ţară unde nici judecătorii, nici administraţiunea nu-şi face datoria, şi eu nu voiu face această insultă sângerătoare celor ce guvernă; şi fiindcă se zice de un membru al majorităţei, o las în toată întregimea ei. Aşà dar, trec înainte şi răspund D-lui Carp.... Cine voieşte să asuprească pe ţăran, adică pe proprietarul mic? Căci înţelegeţi foarte bine, D-lor, că acì nu este vorba decât de proprie-

tari: unii proprietari mai mici și alții proprietari mai mari. Nu știu cum se strecoară în mintea unor oameni bine cugetători, că ar puteà fi o tendință din partea unora de a asuprì pe ceilalţi. Am zis-o şi o repet, poate să fie o poziţiune inferioară între unii şi între alții; poate că proprietarul mare să aibă mai multă cultură decât cel mic și să găsească mai cu înlesnire capitalul trebuincios pentru exploatare; iar proprietarul mic, neavând nici cultura proprietarului mare şi nici mijloace de a găsì cu înlesnire capitalul trebuincios, poate să se găsească intr'o poziţiune inferioară.

Ei bine, acesta este un adevăr, și va rămâneà totdeauna un adevăr, orce legi aţi face D-v. Numai când veţi cugetà să puneţi pe proprietarul mic în situaţiune de a'şi găsì capitalul de care poate să aibă trebuinţă cu condiţiuni mai ieftine, încât să nu aibă trebuinţă de proprietarul mare, numai atunci veţi puteà zice că aţi găsit leacul.

D. *I. Ionescu* (dela Brad). In legea aceasta nu este leac.

D. *G. Vernescu.* Şi nu este nici o lege care să poată dà acest leac, fiindcă capitalul nu'l dă legea. Trebue dar să puneţi pe ţărani în condiţiuni de a puteà să'şi facă cultura, înlesnindu-i capitalul cu dobânzi modice, și atunci veţi vedeà cum poziţiunile vor fi egalate între proprietarul mare și proprietarul mic, atunci veţi vedeà cum stima reciprocă și iubirea chiar se va stabilì între ei; căci având aceleași interese, au oarecare solidaritate între dânșii. Puneţi-i în situaţiunea aceasta, și când vorbesc așà, aşi puteà face o exortaţiune, ca şi pe proprietarul mare să'l puneţi într'o situaţiune mai bună, căci demulteori un proprietar mare se găseşte mai slab în privinţa muncei decât proprietarul mic, și atunci el se află cu totul la dispoziţiunea micilor proprietari cari dispun de muncă. Dacă veţi înlesnì pe proprietarul mic prin mijlocul de a puteà să-și găsească mai cu înlesnire capitalul trebuincios, iar pe proprietarul mare, prin mijlocul de a nu mai fi câteodată cu totul la dispoziţiunea proprietarului mic, atunci nu veţi mai puteà zice că sunt certuri între aceste două feluri de proprietari.

Cât pentru ura care se zice că ar existà între aceste două clase, dacă vreodată această ură și discordie a existat, astăzi însă când s'a proclamat principiul libertăţei, când nu mai este vorba de servitute, când părţile sunt libere, nu mai puteţi vorbì de

asemenea lucruri care au trecut şi care niciodată nu vor mai venì în această ţară.

D-lor, fiindcă s'a zis că a fost uniformitate de gândiri în comitet, voiu să spun înaintea Camerei, că nu tocmai uniformitate de gândiri şi de idei a fost între acei 21 sau 28 membrii ai comisiunei, dar nici conciliaţiune. D. raportor poate să vă spuie că eu am luat cuvântul şi am vorbit în comisiune, tot pentru dreptul comun: m'am luptat pentru această idee, nu am abandonat'o şi m'am rugat, atunci când se păreà că mulţi înclinau către această părere, să mi se acorde un termen de 20 ore, ca să viu cu un proiect întreg în acest sens. Dar din nenorocire nu am putut să conving pe membri comisiunei, şi D-lor mi-au răspuns că nu este trebuinţă, că nu acord nimic, şi au votat luarea în consideraţiune a proiectului ce'l adusese guvernul. Prin urmare mi s'a tăiat tărâmul de sub picioare, şi astfel nu a mai fost vorba de dreptul comun.

Odată situaţiunea aceasta explicată, ce voiaţi, D-lor? să părăsesc îndată Camera şi să nu mai discut cu D-v. şi pe tărâmul D-v? Voiaţi din partea mea o îndărătnicie? V'am zis atunci: sunt bătut asupra principiului. Prea bine! Voiţi să faceţi o lege specială? Voiu contribuì şi eu pe cât voiu puteà la facerea acestei legi speciale: şi aşa am şi făcut, şi am intrat în discuţiunea articolului şi am adus în sânul comisiunei luminile de care eu puteam dispune pentru ca să facem cât se va puteà o lege specială mai bună.

Dacă aceasta este un păcăt, este o nesocotinţă, vă rog pe D-v. să mi-o iertaţi, şi rog şi pe ţară să mă ierte.

Onor. D. raportor însă, ca membru al comisiunei, a venit cu talentul D-sale şi a căutat să convingă şi pe minoritate şi pe majoritate că, deşì comisiunea a făcut un proiect, cu toate acestea şi majoritatea şi minoritatea trebue să primească primul proiect.

D. N. *Constantinescu.* Aceasta este opiniunea mea personală.

D. G. *Vernescu.* Ce aveţi D-v. de făcut? Nu aveţi decât să formulaţi opiniunea majorităţii comisiunei, dimpreună cu opiniunea majorităţii din comitetul delegaţilor: şi erà bine ca D-v. să veniţi să pledaţi, în loc de cauza D-v. în contra majorităţei, să pledaţi zic, cauza majorităţei, şi dacă nu vă conveniă aceasta, trebuià să vă retrageţi şi să lăsaţi locul altuia, care ar fi reprezentat majoritatea comisiunei...

D. *N. Constantinescu.* Am vorbit ca deputat, nu ca raportor.

D. *G. Vernescu.* Inţelegeţi foarte bine, D-le raportor, că raportorul nu poate face altcevà decât să expună opiniunea majorităţei, să sprijine opiniunea comitetului delegaţilor, aşà cum s'a admis în sânul comitetului delegaţilor, sau al comisiunei, puteaţi să spuneţi orce voiţi; când însă primiţi sarcina de a reprezentà majoritatea unei comisiuni, trebue să sprijiniţi ceeace a făcut aceà comisiune; astfel este natural, şi astfel erà bine să faceţi şi D-v.

Acuma vin la proiectul de lege. Şi cu rizicul încă de a fi criticat de D. raportor şi de alţii, voiu spune că atunci când am intrat pe acest tărâm şi când am început să discutăm legea agricolă, din minutul acela, după părerea mea, am căutat să ne întrebăm, dacă ar puteà să treacă şi cutare sau cutare tocmeală agricolă în sistemul D-voastră.

Şi băgaţi bine de seamă, aceasta totdeauna cu rezerva ce am făcut-o la început, că dacă aţi primit tocmeala agricolă, nu voiesc a vă lăsà să faceţi o lege specială, care să nu fie bună. D. raportor rău îmi impută când zice că am căutat să bag în legea de faţă contracte din dreptul comun, că am pus în lege contracte care nu sunt de natura tocmelilor agricole. Căci D-lor, părere şi părere; D-sa poate să aibă o părere care să fie şi mai bună decât a mea, dar să îmi permită şi mie să am părerea mea în materie de asemenea natură.

Eu când discut un proiect cu alt sistem decât al meu, intru în acel sistem, în inima sa, şi spun tot ce se cuvine asupra acelui sistem. Dacă D-v. acum vă căiţi de ce aţi făcut şi vă lepădaţi de acest sistem într'un mod deghizat, atât mai rău pentru cei ce fac astfel: dacă însă primiţi sistemul cu sinceritate, atunci trebue să mergeţi dela început până la sfârşit cu el, şi să-l primiţi cu rigoarea logicei, căci numai atunci se va puteà zice că aţi făcut o lege bună şi dreaptă; căci ce sistem ar fi acela ca unele din tocmelile agricole să fie puse în această lege, iar altele ecartate pentru placul sau capriciul nu ştiu cui.

Intru acum, D-lor, în desbaterea articolului.

Ce se impută acestui articol? Se impută de către D. raportor în primul loc, că în acest articol s'a introdus izlazul. Este bine să ne înţelegem dela început, pentruca să nu facem confuziune. Şi în proiectul prezentat întâiu de D. raportor, izlazul erà

pus între tocmelile agricole, însă sub o literă deosebită, iar în proiectul acesta este confundat cu o altă literă. Aceasta este toată deosebirea, și deosebire numai de formă. Izlazul dar s'a considerat ca tocmeală agricolă, și s'a alipit de comisiune acolo unde trebuià să fie alipit.

Iată, D-lor, cum se fac învoelile. Țăranii își asigură prin învoeli pentru trei sau patru ani, tot ce le trebue lor; de exemplu își asigură locul de arătură, de fâneață și de izlaz; numai așà țăranul face învoială.

Invoeli în parte pentru izlaz, pentru pământ de arătură și pentru fânețe nu se fac, ci o singură învoială. Toate părțile acelei învoeli sunt legate între dânsele și nenorocită mână va fi aceea care le va despărțì. Intr'adevăr, dacă ați propune D-voastră o învoială țăranului, prin care să-i dați pământ pentru muncă, să-i dați chiar și fânețe, dar să-i refuzați izlazul, credeți că ați ajunge să faceți învoială cu dânsul? Absolut nu! Dar, oare și proprietarul poate să facă altfel? Nu; D-voastră știți rotațiunea ce se face în această țară în privința culturei. Noi nu avem sistemul îngrășămintelor artificiale, și locurile ostenite se lasă pentru izlazuri, care se îngrașe de vitele ce pasc pe ele, și apoi se întrebuințează la o cultură mai bună. Aceasta este, după cum vedeți, și în interesul proprietarului, fiindcă își ameliorează locurile, și în interesul țăranului, care are interes de a nu primì schimbarea pe fiecare an a izlazului pe care el l'a îngrășat în primul an, și l'a făcut bun de muncă pentru anul al doilea. Prin urmare, el nu poate primì cu niciun preț, ca în fiecare an să îngrașe câte un izlaz pentru a se folosì altul de dânsul. Vedeți dar, că acestea sunt condițiuni *sine qua non* ale contractelor ce se fac între proprietarii mari și între proprietarii mici. Ce însemnează dar termenii deosebiți care se pun pentru aceste contracte; decâte trei și cinci ani pentru închirieri de pământuri fânețe, și de doi ani pentru închirieri de izlazuri? Aceasta, D-lor, însemnează o imposibilitate de a se mai face contracte cu termene mai lungi de doi ani, pentrucă nu poate primì țăranul să facă contract pe 5 ani, dacă izlazul nu îi este asigurat tot pe 5 ani. Apoi cu asemenea manieră se face o lege? Or spuneți tot ce vă este în gând, or nu faceți nimic, ca să împiedicați dreptele învoeli dintre proprietarii mari și mici.

Dacă am intrat în sistemul D-v., nu am făcut aceasta fiindcă

îl cred cel mai bun, dar fiindcă am crezut că cel puţin veţi fi drepţi şi logici în acel sistem, şi nu veţi despărţi lucrări care nu se pot despărţi unele de altele şi fără de care învoiala agricolă nu poate să existe...

Iată pentruce, D-le raportor, fără să mă depărtez de dreptul comun, când am intrat în sistemul D-v., am susţinut această idee...

O voce. Bine aţi făcut.

D. *G. Vernescu.* Dacă bine am făcut, sau dacă rău am făcut, este altcinevà care judecă mai bine, care are mai multă prevedere decât noi şi care ne va judecà, nu după rezultatele ce va da această lege, ci după cugetul fiecăruia.

Eu, în cugetul meu, cred că am făcut bine; rezultatele însă sunt ale viitorului, nu în mâinile noastre; şi chiar când va fi un rezultat rău, pedeapsa va fi pentru acei cari au dat acel rezultat, iar acel care a cugetat că face bine făcând astfel, va aveà conştiinţa împăcată şi nu se va teme de nimic în viitor.

D-lor, nu pot să primesc însă aliniatul de sub litera *d* din acest articol, pe care nici în comisiune nu l'am primit, şi care sună astfel:

„Invoelile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arături, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani.“

Nu că doară, D-lor, nu ar fi aceasta o tocmeală agricolă; dar această tocmeală agricolă, sub o formă mai bună, mai înaintată, este prevăzută de legea civilă şi nu are trebuinţă de nici o garanţie a unei legi speciale. Cer dar dela D-v. ştergerea acestui aliniat (întreruperi).

Sunt lucruri care se proibă de dreptul comun, zice D. Buescu, şi pe care noi le-am primit.

D-lor, ştiu că D. Buescu discută totdeauna în cunoştinţă de cauză; ştiu că D-sa are un discernământ însemnat, şi nu face niciodată confuziune când discută o lege. Mă aştept ca cu cunoştinţele şi cu luminile D-sale, să mă convingă că în adevăr am avut un păcat, de a nu fi pe calea cea bună, şi dacă voiu fi convins despre aceasta, voiu face omagiile mele D-lui Buescu, şi voiu rectificà greşeala făcută; căci eu nu am pretenţiunea de a mă crede infailibil.

D. *P. Buescu.* Iau act de această declaraţiune.

D. *G. Vernescu.* Nu ai trebuinţă să iei act de nici o decla-

rațiune a mea, căci ar fi incivil a crede D-ta, că eu zic una și fac alta. Aceasta nu intră în obiceiurile mele. D-ta, D-le Buescu, ai trebuință numai să asculți: și când vei vedeà că eu deviez, cu tot respectul să vii să'mi faci observațiuni, ca să intru în calea cea bună, și eu, încă odată o repet, îți voiu fi recunoscător (întreruperi).

D-lor, nu voiu să vă ostenesc mai mult: să termin zicând că sistemul care este înaintea D-v. vă aparține D-v.: nu este o concepțiune a noastră, ci a ministrului de interne, modificată de comitetul delegaților și adânc modificată de comisiunea D-v. și nimic mai mult: și eu dacă viu să iau parte la această lucrare, fac aceasta fiindcă sunt deputat și mă cred dator, că atunci când văd că majoritatea Camerei a admis un sistem, să fac tot ceeace slabele mele puteri mă vor iertà, ca acel sistem, dacă este rău, să fie ameliorat în marginile posibilului.

Așà dar eu voiu votà articolul propus de guvern, și cu amendamentele aduse, sub condițiunea însă ca aliniatul *d* să dispară. Asemenea declar că voiu luà cuvântul și asupra articolilor următori, și dacă D-v. veți binevoi a mă lăsà să vorbesc, vă voiu arătà unde cred eu că este rău și cum cred că se poate îndreptà acel rău.

D. *G. Chițu, ministru de justiție.* D-le președinte, D-lor deputați, onor. preopinent, D. Vernescu, între altele a zis un adevăr: nu vă așteptați că legea aceasta are să aducă un remediu relei stări, stărei de suferință a lucrătorului român, a săteanului muncitor. Dacă voiți să veniți în ajutorul acelei clase importante a populațiunei noastre, faceți alte legi, procurați-i capital în condițiuni ușoare, puneți-i la dispozițiune bănci sătenești și celelalte și celelalte.

Sunt acì cu D-sa: dar îi aduc aminte onor. D. Vernescu și îl rog să nu uite că nici respectabilul autor și propuitor al legei, nici comitetul delegaților cu comisiunea de 21 împreună, nu au crezut aceasta: nici D-v. nu trebue să vă așteptați că legea aceasta are să aducă înavuțirea săracului, îmbunătățirea leneșului, fericirea în general a clasei care se numește muncitoare. Dispozițiunile formale și clare care sunt în lege, scopul și intențiunile noastre ale tutulor nu ne pot conduce la această prezumțioasă supozițiune. Și în general, în principiu, nu cu legi se aduc asemenea îmbunătățiri materiale, nu cu măsuri disciplinare se pune

fericirea pe capul unei naţiuni ; însă ceeace face legea atât de necesară, atât de urgentă, atât de îndreptată la serioasa D-voastre solicitudine, este adevăratul ei scop, adevărata idee care a avut'o legiuitorul, şi aceasta este dorinţa de a curmà un rău care consistă în a lăsà prada lăcomiei, fraudei, manoperilor celor mai ilicite, o clasă întreagă, care din nenorocire nu e inzestrată nici cu bunurile necesare, care sunt o garanţie şi un scut în contra unor asemenea manopere, nici a fost deprinsă mai de mult timp cu libertatea voinţei şi a energiei de caracter, care în lipsa de cunoştinţe este totdeauna un scut, locţiitor al conştiinţei, şi fereşte pe om a deveni lesne victima semenilor săi. Aceasta dar este un proiect de lege care îţi propune a remedià în mod negativ, iar nu a introduce în mod pozitiv avuţia şi fericirea: o lege care se sileşte a stârpi pe cât se poate relele ce împovară şi apasă o clasă întreagă: şi pentru aceasta D-lor, nu se poate numi şi nu este decât o lege specială. La început, am văzut că există oarecare confuziune în privinţa acestei numiri a legei, dar cu satisfacţiune am văzut că în fine mai toţi au convenit a nu dà legei decât numirea de lege specială, iar nu excepţională.

D-lor, aceeace a dat loc la mai lungi şi mai serioase discuţiuni în această Cameră, a fost dacă bine este să se facă o lege specială pentru lucrări sau convenţiuni agricole: şi, întrucât statul este indrituit, întru cât este el legitimat pentru aceasta? Nu e mai bine să se lase liberă toată activitatea, tot felul de daraveri şi raporturi agricole înte muncă şi capital: sau, cu alte vorbe, să lăsăm dreptul comun şi să nu ne mai pierdem timpul în discuţiuni zadarnice asupra acestui articol ce se propune?

Dreptul comun! Iată, D-lor, o idee care este pe deasupra altor idei, în discuţiunea acelora care susţin dreptul comun şi care combat specialitatea legei.

Asupra acestei idei, D-lor, trebue să zicem câteva cuvinte, pentruca să fim mai bine înţeleşi: căci am văzut chiar azi pe onor. D. Vernescu, legist distins, jurisconsult talentat, făcând după mine, erori grosiere în privinţa şi a dreptului comun şi a dreptului natural, şi care cu atâta mai mult mi se pare că trebue să fie corijate, cu cât D-sa nu se sfiă a da titlul de ignoranţi acelora care nu se uniau cu D-sa. Cu riscul dar de a fi privit de D-sa, şi eu ca D. Carp, de ignorant în drept, îmi permit a face obiecţiunile mele, pe care le supun serioasei D-sale cercetări şi

îl rog să se unească cu noi și să părăsească ideia sa, care mi se pare că este rătăcită.

D-lor, dreptul comun se poate înțelege în două sensuri: *lato senso* și *stricto senso*. In sens larg, numim dreptul comun tot dreptul pozitiv codificat al unei țări, precum: legea comercială, legea forestieră, legea comercială, etc.

Așà dar dreptul pozitiv codificat tot la un loc se numește dreptul comun.

In sens strict, se numește drept comun dreptul civil. In Germania se zice dreptul comun roman, dreptul comun german, etc.

Acum și unul și altul, și dreptul comun în sensul strict și în sensul larg, se poate zice că este mai mult dreptul care se apropie de dreptul natural? Acì a dat D. Vernescu în vultoare, s'a înecat. Numai cine nu este în curent cu știința dreptului modern, mai poate vorbì de un drept natural. Azi nu se mai poate vorbì de dreptul natural, cum vorbià și scrià Rousseau, nemuritorul geniu, care predicà un drept natural. Oamenii de știință, și prin știință mai mare decât a sa, au dovedit că aceia nu se poate numì drept, pentrucă aceeace susțineà Rousseau și alții, nu ar fi de cât o sălbătăcie: ar fi omorul, pumnul, numai drept n'ar fi.

D. *P. P. Carp*. Ar fi dreptul celui mai tare.

D. *Ministru de justiție*. Neapărat; am zis pumnul. Prin urmare, nu se poate zice de D. Vernescu, să lăsăm convențiunile agricole în dreptul comun, pentrucă așà ne apropiem mai mult de dreptul natural. Va să zică D-sa recunoaște un drept natural, și atunci ar fi mai mult decât a zis D. Carp, ar fi nu numai jaful, cì sălbăticia comună. Onor. D. Carp, după mine, n'a fost complect în ceeace a voit a zice: dar ideia D-sale a fost că, dacă am lăsat convențiunile agricole sub dreptul comun, ar fi jaful comun, că adică cel mai tare, mai tare ar puteà face pe cel mai slab victimă. Ideea D-lui Carp a fost, că sustrăgând convențiunile agricole dela o lege specială, am ajunge ca cel mai tare să poată face mai lesne victima sa din cel mai slab.

Dar onor. D. Vernescu și alții, care combat legea din punctul de vedere filozofic al dreptului, fiindcă este și o filozofie a dreptului, căci ceeace se numià mai înainte dreptul natural, astăzi se numește filozofia dreptului: din punctul acesta de vedere, D-sa

se întreabă: este statul indrituit să facă legi speciale? Răspunsul este foarte lesne. Onor. D. Vernescu, mi se pare că a și făcut nu numai legi speciale, dar şi chiar excepţionale, atunci când interesul societăţei întregi reclamă ca măsuri să se ià, fie excepţionale, fie speciale. Nimeni nu poate contestà dreptul statului, prin puterea legiuitoare, de a produce asemenea legi. Apoi, D-le Vernescu, ce este un cod civil în sine? Nu vorbesc de codul comercial, nu vorbesc de codul silvic, de codul minelor, maritim etc.? De ce legiuitorul a făcut distincţiune între convenţiuni, între convenţiunea matrimonială, de donaţiuni, de arendă, etc? Fiecare grup de legi este divizat după materia de care se ocupă. Știţi când nu se făceau legi excepţionale?

In timpii primitivi. Roma nu a avut cod comercial și a trăit 2000 de ani. Europa nu a avut....

O voce. Dreptul uzajului.

D. *ministru de justiție.* După revoluţiunea cea mare s'a codificat. Romanii nu aveau nici dreptul penal..... (întreruperi) aveau dispoziţiuni penale, nu le aveau codificate într'un corp. Până în timpii din urmă se învăţà dreptul în Germania şi se zicea doctor în amândouă drepturile. Prin urmare, şi dreptul comercial, un drept excepţional, încetul cu încetul s'a codificat adunându-se la un loc fiecare dispoziţiune.

Am zis, D-lor, aceasta, ca să legitimez că ori de câteori ştiinţa ajunge acolo, încât să se desvolte aşà că sfera aceea de activitate a naţiunei să reclame garanţii speciale, măsuri și legi speciale, atunci se ivește necesitatea unui cod special; o lege specială trebue să intervină atunci, când diviziunea travaliului ajunge până acolo încât să reclame o asemenea lege, sau când un interes mare special ajunge în stare de suficienţă, încât să ameninţe chiar starea societăţei, cum este la noi aceea a agriculturei sau a micilor proprietari.

Şi, D-lor, în state industriale — nu mai vorbesc de codul rural al Franţei, care s'a citat aici—dar, zic, în state industriale, ce sunt legile acelea care opresc pe fabricanţi de a luà în fabrică un copil inferior vârstei cutare? Ce sunt legile acelea care opresc pe fabricanţii cari lucrează cu plumb, de a ţine pe uvrieri mai mult decât 4 ore pe zi? Şi înfine atâtea şi atâtea alte legi care garantează atât pe fabricanţi, cât și pe lucrătorii acelei industrii?

Apoi noi n'am fi în drept să ne gândim la o lege specială care să reguleze această cestiune?

A zis onor. D. Carp—şi aci îi fac imputare de modul cum s'a exprimat—că legăm libertatea celui puternic, ca să nu abuzeze asupra celui mai slab.

Noi nu facem aceasta; noi luăm convenţiunile care se raportă la lucrările agricole şi legiferăm asupra lor. Nu zic eu că leg pe proprietari, şi unde se va găsì în lege un asemenea articol, mă declar în contra-i. Noi luăm materia aceasta din toate punctele de vedere şi zicem: nimeni nu poate fi angajat decât la atâta muncă; legiferăm într'un mod obiectiv, şi cu aceasta punem zăbale chiar la viţiurile şi la leneviile lucrătorilor: noi regulăm materia, şi de aceea sunt de părerea D-lui N. Ionescu, că chiar titlul legei trebue modificat.

Iată pentruce mi se pare că nu este bine să zicem: *proiect de lege pentru tocmelile agricole.* Noi facem o lege pentru protecţiunea lucrărilor agricole, şi aceasta este legitimitatea cea mai mare a statului. Şi oridecâteori statul aduce legi care nu'şi au sorgintea în adevărata fântână, din care isvorăşte dreptul său de a legiferà, din adevărata stăpânire a sa, a imperiului său, a Domniei sale,—citiţi pe Bluntschli şi veţi vedeà,—acele legi nu sunt decât legi de garanţie: căci nu este de esenţa vieţei statului a regulamentà cum trebue să facă convenţiunile cutare sau cutare. Aşà dar, prin natura ei, aceasta este o lege de protecţiune.

Astfel fiind, cred că puţin ne mai rămâne de zis asupra acestei cestiuni, care de altminteri intră în discuţiune generală, dar care s'a admis, şi foarte bine s'a făcut, ca să nu se zică că s'a lovit libertatea largă a cuvântului: cu toate acestea, să-mi fie permis a zice în treacăt două cuvinte asupra art. 1, fiindcă dacă se va închide această discuţiune, nu cred că se va mai discutà pe aliniate acest articol.

D-lor, sunt în contra redacţiunei acestui articol, fiindcă mi se pare că într'o asemenea materie, a enumerà, este a se supune totdeauna la neajunsuri, când se va pune în aplicare legea. Şi cea mai bună metodă este, în asemenea cazuri, de a se pune 2—3 generale expresiuni, care să cuprinză tot, şi pe urmă a se zice printr'un alt articol: tot ce nu are caracterul cutare, este exclus din această lege. Insă a face enumeraţiuni în sens limitativ, precum este cea relativă la suhaturi, cred că nu este nimerit: prin

urmare, în interesul de a fi cât se poate mai bine înţeleasă legea, trebue a se modificà redacţiunea acestui articol, spre a se face articolul mai clar şi mai uşor de înţeles, de către toţi acei cari vor aveà să lucreze cu această lege.

D. *C. A. Rosetti.* Ca deputat din majoritate, sunt dator mai mult decât orcare să respect regulamentul Camerei, ca să nu pun pe preşedinte in poziţiune de a-mi amintì că am călcat regulamentul şi să nu mă expun pe mine, la displăcerea de a primì o asemenea lovitură meritată. Prin urmare, nu voiu face discuţiune generală, ceeace mă opreşte de a răspunde în mare parte la discursul D-lui Blaremberg şi la prima parte a discursului D-lui N. Ionescu, căci amândoi au vorbit în discuţiunea generală.

D. *I. Ionescu* (dela Brad). Fiindcă n'au vorbit de celălalt rând, când ai vorbit D-ta.

D. *C. A. Rosetti.* Nu cred, onorabile domn, că aceşti bărbaţi însemnaţi au voit să calce regulamentul numai pentru plăcerea de a vorbì. Eu nu le atribui asemenea intenţiuni.

Voiu zice numai câtevà cuvinte, ca să răspund D-lui Blaremberg în ceeace mă priveşte personal, deşì poate că nici aceasta nu'mi-ar fi permis să o fac cu ocaziunea desbaterei art. 1.

D. Blaremberg mi-a făcut onoarea de a'mi zice că am şi eu ca D-sa iubirea de libertate, dar că la mine aceasta este numai o idee, iar în practică nu mă ţin de această idee şi nu m'am ţinut atunci când am subscris şi eu legea dela 16 Martie 1866, ca ministru al instrucţiunei publice. La aceasta voiu zice D-lui Blaremberg atâta: D-sa a avut fericirea să nu fie ministru: prin urmare, nu pot să ştiu dacă fiind ministru, n'ar fi subscris de multe ori legi, pe care în unele părţi nu le-ar fi aprobat. Al doilea, voiu zice D-lui Blaremberg: D-sa care n'a fost ministru, D-sa care n'a fost, pot zice, membru activ al nici unei partide, făcut-a D-sa ca cetăţean liber tot ce puteà face şi voià a face, şi uneori chiar trebuià a face? Oare făcut-a D. Blaremberg ceeace i-a plăcut, sau ceeeace i-a displăcut cu totul în ziua de 11 Fevruarie 1866 pe la 2 ore, sau a primit ceeace D-sa respingeà cu mine împreună?. Revelaţiune istorică pe care n'o cunoaşte nimeni, decât D. Blaremberg şi cu mine: D. Blaremberg şi cu mine am primit programa şi chiar Domnul, ceeace era contrariu hotărîrilor noastre de mai înainte. Dimineaţa ai fost la mine, şi amândoi am fost uniţi în idei, şi amândoi ne-am încovăiat ideile trebuinţelor

mai mari ale ordinei publice, ale securităței statului român, ale înfrăţirei între noi: D. Blaremberg fost-a şi este pentru toate legile, şi pentru legea electorală astfel cum a votat'o Constituanta şi comitetul delegaţilor, din care şi D-sa făceà parte? Nu a făcut şi atunci ca şi în multe alte ocaziuni, sacrificii din aceà libertate pe care o voieşte, a voit'o şi o va voi totdeauna? Ei, D-le Blaremberg, vezi că fără să fi ministru, ca cetăţean bun, ca patriot, ai făcut şi faci pe toată ziua o mulţime de sacrificii.

A mai zis D. Blaremberg, că legea pe care o propun eu, este o îndrumare către o lege agrară, şi a amintit data de 1791. Aci îmi pare că s'a înşelat în toate modurile, căci când zice că legea ce aducem noi astăzi este o îndrumare către o lege agrară, uită că ea are din contră de scop a oprì suferinţele şi jafurile, care pot conduce, nu numai la legea agrară, dar şi la nenorocite date ca acelea pe care le-a amintit D-sa.

D. Blaremberg a zis că n'a auzit să fi fost vre-o reclamaţiune contra legei existente.

D. *N. Blaremberg*. Nu ştiu să fi zis aceasta; poate să mă înşele memoria.

D. *C. A. Rosetti*. Eu nu am citit discursul D-tale, dar am notat aceste cuvinte, că majoritatea proprietarilor renunţă la legea trecută, şi că n'ai auzit nici o reclamaţiune. Şi tocmai de aceea am notat aceste cuvinte, ca să răspund D-lui Blarembeg, că eu am auzit din contra, necurmate suspine; că eu am primit ca redactor de ziar şi ca ministru de interne, petiţiuni de acelea, care nu se pot asemănà decât cu renumitele caiete dela 1789: petiţiuni şi suspine de acelea pe care le-am auzit şi înregistrat cu durere în comisiunea sătenilor dela 1848. Am primit petiţiuni în care se arată cât de nobilă inimă are acest sătean român, cât îşi iubeşte ţara, şi cum îşi stăpâneşte toate durerile, sigur fiind că dreptate va dobândì.

O petiţiune din acestea ce am primit ca ministru, m'am dus şi am arătat-o şi Reginei noastre, ca să vadă cât este de nobil acest sătean, precum arătăm acele caiete dela 1848, bărbaţilor iluştrì ai Franţei, cari numai văzând acele caiete au putut să ne cunoască, să iubească acest popor, şi să lupte şi ei spre a-l liberà, cum a făcut D. Quinet, Michelet şi alţii.

Una din aceste petiţiuni ziceà între altele: D-le ministru, dacă ai să ne trimiţi cercetători, tot pe acei oameni care gu-

vernă în acest judeţ, apoi lăsaţi-ne mai bine în suferinţa ce ei ne impun, căci faţă cu dânşii vom zice că prăjina boerului totdeauna este dreaptă, totdeauna este milostivă, că lucrăm şi el ne plăteşte întreit mai mult decât face, sau decât trebue să facă munca noastră.

Acestea le spuneà petiţiunea pe care am primit-o ca ministru, în urmà căreia am trimis un cercetător acolo, şi din nenorocire m'am convins şi de astădată că adevăr spuneà atunci, ca totdeauna, săteanul.

Ziceà D. Vernescu vorbind în numele marilor proprietari, că toţi aceştia zic săteanului: Bădiţă, vino să ne înţelegem, să ne învoim şi să facem cum e bine.

Dar acel *băditā*, când vine din gura acelui care are puterea materială, când vine din gura acelui care are averea, şi să referă la acela care moare de foame dacă nu-l vei ajutà, acel *băditā* este tare înfiorător. Eu am auzit vocea săteanului şi am cutezat să viu să o aduc acì, pentrucă sigur eram că acei cari vor fi contra, nu vor fi decât din două puncte de vedere: unii pentru cestiuni politice, ca să profite de a atacà pe acel demagog ministru, şi alţii pentrucă băditā acela nu are voturi, nu este acì, şi până se va reformà legea electorală, băditā va suferì mai multe...... (aplauze prelungite).

Proprietari şi proprietari sunt şi unii şi alţii, zice D. Vernescu. Aşà este, şi pentru prima oară sunt fericit să constat că în fine nu li s'a mai zis locuitori, ci li s'a zis proprietari mici, căci până astăzi am auzit zicându-le locuitori, ca cum am afirmà că noi ceilalţi nu suntem locuitori ai acestei ţări, ci pasageri (aplauze). Cu toate acestea, e un mare adevăr istoric în acest cuvânt, fiindcă ei sunt adevăraţii locuitori ai ţărei, ei au locuit-o şi au păzit-o în totdeauna, ei au dat cu sângele lor şi cu lacrămi pământul pe care ni l'a păstrat, şi pe ei ne rezemăm şi astăzi, şi cu ei avem credinţă că vom zdrobì catastrofele ce ar puteà să ne mai ameninţe (aplauze).

Dar, D-lor, nu am luat cuvântul decàt ca să vă atrag atenţiunea asupra unei legi, dela a cărei nepunere în lucrare a decurs, după părerea mea, în mare parte suferinţele săteanului, şi a îndemnat, a înlesnit, pe acei cari vrând nevrând l'au asuprit, l'au exploatat. Aceasta a venit din violarea art. 15 al legei dela 1864. Legea dela 1864 în această privinţă a plecat dela legile vechi

care îndatorau pe proprietar a da săteanului atâtea pogoane de arătură, atâtea de izlaz și atâtea de fânețe. Legea dela 1864 a respectat această tradițiune și a zis în art. 15:

„Izlazurile (imașele), locurile de fânețe și arătură rămase în proprietatea sătenilor, după decretul de față, se vor hotărnicì și pietruì. Ingineri topografi îndestulători, orânduiți și plătiți de stat, se vor numì pentru fiecare județ, spre a dirige și a activà lucrarea de mai sus".

D. *I. Ionescu.* Statul nu și-a împlinit datoria.

D. *C. A. Rosetti.* Dela guvernul din 1864 până astăzi, aniversarea proclamărei regatului, nimeni nu a împlinit prescrierea acestui articol, care este una din cele mai neapărate și mai trebuincioase.

Imi propusesem, în aceste câtevà luni, cât am trecut pe la minister, să aduc la deschiderea sesiunei dela 15 Noemvrie, un proiect de lege pentru un credit cu care să pot pune în lucrare acest articol. Nu mi-am îndeplinit datoria, vă cer iertare, dar vă denunț răul cel mare.

Vă mai amintesc că săteanul n'are niciun act de posesiune. Ce fel de proprietar mic este dar acela, pentru care proprietarul cel mare, bădiță cel mare, n'a reclamat niciodată dela guvern să îi deà la mână un act de posesiune?

D. *P. Carp.* Am făcut-o eu.

D. *C. A. Rosetti.* Deaceea se vede că ai ieșit de curând din minister (ilaritate).

Eu vă denunț acest fapt, că o mulțime din aceste pământuri, unii nu le posed decât pe jumătate, iar alții de loc; și care pământuri în mare parte nu au rămas la comună, ci au trecut la acei cari sunt bădiță de cei mari și tàri prin sate (aplauze).

Punerea în lucrare a articolului 15 din legea dela 1864, este una din mântuirile săteanului, căci mai cu seamă la fâneață și izlaz este nevoit a se dà rob proprietarului; se poate duce săteanul pentru hrana lui să muncească orcât de departe; nu poate însă duce vaca și boii lui peste trei moșii să pască.

Acì îl prinde proprietarul acela, care nu înțelege că binele săteanului este binele lui și îi cere orce preț voiește.

Prin urmare, cel dintâiu lucru ce propun este amendamentul acesta:

„Guvernul va pune în aplicare art. 15 din legea rurală în cel mai scurt timp prin putință“.

„Banii trebuitori îi va luà din cei cari vor mai fi disponibili, din banii ce se încasează din rămășițele răscumpărărei clăcei“.

O voce. Acest amendament nu poate face parte din această lege.

D. *C. A. Rosetti.* Acest amendament se va pune la finele acestei legi. Iar acum la început, în locul articolului 1, propun următorul amendament:

„Tocmelile de lucrări agricole sunt:

a). Toate învoelile în bani, conform aliniatului *a* din proiectul comisiunei, suprimându-se aliniatul relativ la vii. Aceste învoeli nu se pot face decât pe doi ani.

b). Invoelile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ spre a-l întrebuință pentru pășune, (izlaz sau imaș), și pentru fâneață, și în schimbul căruia se obligă ca drept chirie să plătească în muncă agricolă. Această învoială însă va aveà valoare numai pe doi ani.

(Celelalte tocmeli pentru închiriere de pământuri de semănătură, lucrarea viilor și angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, rămân în dreptul comun).

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor deputați, onor. D. Rosetti v'a spus cum că astăzi este întâia aniversare a proclamărei regalităței. Permiteți-mi acum să repet și eu aceste cuvinte, și să le repet cum le-am mai repetat și altădată, fără să îmi atrag și acum aceleași imputări.

Astăzi, D-lor, doresc din toată inima ca să votați o lege care să fie precum a zis D. Rosetti, la sfârșitul cuvântului său din 12 Fevruarie, o lege „fără jandarmi, care să apere pe proprietarul mare și pe proprietarul mic deopotrivă, căci amândoi sunt onorabili“, și votând această lege cu o mare majoritate, întocmai cum a zis D. Rosetti, zic și eu că veți înrădăcinà regalitatea. Așà am înțeles eu când am zis că am proclamat un rege, nu am fondat încă regalitatea.

Și astăzi, fiindcă D. Rosetti a ieșit din articol, și bine a făcut, spre a răspunde D-lui Blaremberg, viu și eu și mă justific de nedreptele imputări pe care mi le-a adresat D-sa la 12 Fevruarie. Am fost de opiniunea și a D-lui Cozadini și a D-lui Carp, și a reprezentanților unor puteri cari, când au venit să salute pe cel dintâiu

rege al României, i-au urat ca Regatul Român şi regalitatea în România să fie un guvern de ordine, de pace, de demnitate în afară, de înfrăţire înăuntru. Şi care poate să fie cea mai mare temelie a regalităţei, decât aceea când noi am ridicà ţăranului durerile pe care le-a cunoscut aşà de bine onor. D. Rosetti, şi când vom pune chiar şi pe proprictarii mari în condiţiunile în care se cuvine să fie, apărându-se ei în contra lor înşuşi?

Cred dar, că aceste cuvinte nu se vor mai restălmăcì şi nu se vor atribuì acelor tendinţe care mi s'au imputat la 11 Fevruarie.

Eu nu las copiilor mei o succesiune ca să răstoarne, ci să lucreze împreună cu acei cari vor venì după mine la fondarea regalităţei, la întemeierea regalităţei (aplauze).

Domnii mei, aş puteà să răspund foarte mult la procesul teribil pe care mi l'a făcut D. Rosetti la 11 Fevruarie, şi aş puteà uzà şi eu de libertatea ce aţi dat altora, ca să răspund mai cu seamă la aceà istorie ce s'a făcut atunci, dar fiindcă discuţiunea acestui articol ţine cam de mult, îmi rezerv dreptul, au o altă ocaziune, a găsì un moment mai oportun, ca să rectific şi istoria lui 2 Maiu şi istoria lui 11 Fevruarie, precum şi ca să răspund la unele din cele ce a zis onorabilul D. Blaremberg alaltăieri.

Nu este exact ceeace a zis,—şi dela aceasta iau de martor pe onorabilul D. Vernescu,—nu este exact cum că, cu câtevà zile înainte de 2 Maiu, acei cari până atunci necontenit au refuzat de a se aduce o îmbunătăţire a soartei ţăranuîlor, după cum chiar art. 46 din convenţiunea dela Paris le-o impuneà, deodată au consimţit la emanciparea săteanului, lăsându-i-se pământul, pe care îl aveà. Aceasta nu este exact. Ne-am întrunit înainte de 2 Maiu în casa regretatului Ioan Cantacuzino şi acolo, când am voit că ajungem la o înţelegere în privinţa acestei chestiuni, nu am fost decât 4 sau 5 cari am primit a se face cevà şi cari am recunoscut necesitatea de a nu intrà cu prăjina în ogorul săteanului.

La 1 Aprilie a venit ministrul în Cameră, cu proiectul de lege relativ la emanciparea săteanului, şi a zis: schimbaţi ce veţi voi, puneţi orce veţi voi, numai să nu intraţi cu prăjina în ogorul săteanului. S'a făcut şi atunci, cum face astăzi D. Urechiă care, când elaborează un proiect de lege, îl publică şi în *Monitorul Oficial* şi în alte ziare, cum a făcut şi D. Rosetti cu proiectul acesta, ca să se pronunţe şi presa şi opiniunea publică asupra lui; dar

atunci ministrul acela, care a lăsat să se publice în *Monitor* ceeace făcuse Comisiunea Centrală, a primit pentru aceasta un vot de blam....

D. *Ion Ionescu*. Cine erà acel ministru?

D. *M. Kogălniceanu*. Acel ministru erà acela care vă vorbeşte dela această tribună.

Ce-a făcut după aceea acel ministru? S'a dus şi şi-a dat demisiunea în mâinele Domnitorului, voind să lase locul altuia; însă demisiunea nu i s'a primit şi acel ministru a rămas la postul său. In ziua de 2 Maiu, când se aflase cum că lovitura de stat erà iminentă, căci numai pe tărâmul acela se puteà face emanciparea ţăranului, atunci, într'o altă odaie, s'au adunat mai mulţi—în bufetul Camerei—şi a venit D. Gheorghe Ghica, după două minute de deliberare, să zică că este împreună înţelegere. Dar în bufet se fac legile?

Incă un cuvânt. Onor. D. Blaremberg a zis că D-sa ştie că întâiu s'a cerut reformarea legei rurale şi apoi aceea a legei electorale. Eroare. S'a înfăţişat proiectul reformei electorale, şi D. Rosetti a fost aşà de bun şi drept a spune că primeşte partea întâiu, dar nu voieşte să voteze legea cu mine—adică fiind eu ministru. Eu însă, dacă dizolvam pe cale regulată aceà Cameră, nu puteam să mă prezint înaintea ţărei cu legea electorală convenţională, care dedeà numai proprietarilor dreptul de a face revizuirea legei rurale.

Art. 46 din convenţiunea dela Paris ziceà: „Se va procede fără întârziere la revizuirea legei care regulează raporturile dintre cultivatorii de pământ şi proprietari".

Dar proprietarii ziceau: altul să ne spânzure; noi nu ne putem sinucide. Şi se susţineà, onor. D. Blaremberg, ceeace se susţine şi acum, se susţineà prelungirea jugului. Se ziceà şi atunci, cum se zice şi azi: libertate voiu; proprietarul liber pe moşia lui; ţăranul e liber pe braţele lui. Erà cazul şi atunci să se zică, caşì astăzi, cum ziceau acei nenorociţi târîţi de pasiuni la ghilotină, în timpul revoluţiunei de la 1792: O! sfântă libertate, câte crime nu se comit în numele tău!

Eu nu pretind prin aceasta a justificà ceeace s'a făcut, ci numai a îndreptà ceeace s'a zis.

Viu acum la legea de faţă. Onor. D-ni, ce este astăzi îna-

intea noastră? Despre ce se atinge? Tratăm o lege agrară? Luăm cevà dela proprietar şi dăm cevà ţăranului? Nu e aceasta.

Nu vom puteà nimeni tăgădui, că legea dela 1872 a fost teribilă pentru ţăran,—şi e o crimă, nu a ministerului conservator, ci este crimă a majorităţei din Cameră şi din Senat,—că a făcut din aceà lege o lege mai teribilă decât o înfăţişase D. Lascar Catargiu; este acel teribil amendament care reînoià epoca dinaintea regulamentului, care dedeà dreptul proprietarului să urmărească până la hotarul ţărei pe ţăranul fugar. Iată ce s'a introdus în legea dela 1872.

Cum a venit partidul liberal la putere şi au trecut evenimentele politice cele grave, s'a gândit la revizuirea legei tocmelilor agricole, şi în Mesagiul domnesc de atunci,—din 1879,—s'a anunţat revizuirea legei tocmelilor agricole.

S'a înfăţişat legea aceasta: declar, cu rizicul de a displace onor. D-lui Rosetti,—deşi D-sa a refuzat paternitatea amănuntelor,—declar că legea aceea s'a ocupat numai de una din categoriile tocmelilor agricole,—aceea a cumpărărei muncei prin bani.

Se socotià cum că relele din acel fel de tocmeli agricole cu bani, erau cele mai nenorocite şi mai zdrobitoare pentru ţăran. Erà o eroare, după opiniunea mea. A contribuit şi aceasta, dar nu erà cauza principală. Cauza principală erà caşi astăzi, că munca robită pe mai mulţi ani este un rău.

Onor. D. Rosetti a venit adineaori cu amendamentul D-sale şi a zis: cauza pentru care ţăranul stă atâta de rău, este izlazul. Iată dar că s'a găsit o a doua cauză, şi D. Rosetti, până la oarecare punct, are dreptate. Insă iarăş îi voiu spune că în judeţele de peste Milcov aceasta nu este. In acele judeţe, izlazurile, păşunile şi arătura, erau regulate şi trase pe faţa pământului încă din timpul fericitului, întru pomenire, Grigore Ghica, în anul 1851: şi deaceea în Moldova legea rurală s'a aplicat mult mai uşor, pe când aici lucrul a fost mai greu. Aici se găsiau ţărani cu mai multe vite, şi când a venit legea, ţăranii cari aveau mai mult pământ, au găsit că erà legea lui Ştirbei-Vodă, care pe moşiile statului hotărà anume cât să se ia de vită şi câtă dijmă: proprietarii ceilalţi neputând suì preţurile, din cauză că statul le făceà concurenţă.... Şi acì, în paranteză, tocmai ca să pun pe stat să vină în ajutorul ţăranilor, am şi făcut o propunere, ca în condiţiunile noilor arenduiri, să să reînoiască dispoziţiunea din tim-

pul lui Ştirbei, căci statul poate pune orce condiţiuni va socotì el mai bune, la arenduire... Ei bine, aici ţăranii cari aveau mai multe vite, fiind în nevoie de a face cu vitele lor mai multă arătură, încetul cu încetul s'au pus şi au arat toate locurile lor de izlaz, acolo unde izlazurile au putut să se are, în nerăbdarea lor de a aveà mai mult pământ arat. Alţii au prefăcut izlazurile în vii, şi voiu cità ca exemplu, mai toate locurile date ca izlaz la moşia Comana, unde se văd dealurile din dreapta şi din stânga prefăcute în vii, locurile acelea care erau izlazul satului.

Aşà dar, onor. D. Rosetti are dreptul până la un oarecare punct, şi mă servesc de ceeace a spus D-sa, spre a dovedì că cauzele nenorocirei ţăranilor sunt multe, şi nu erà bine, nu erà drept să se generalizeze aceste nenorociri, să se concentreze imputarea nenorocirilor numai asupra unui fel de tocmeli agricole. în munca plătită în bani, care poate nu este atâta de producătoare în abuzuri, cât este acel sistem pe care D. Vernescu astăzi, cu franchețǎ, l'a calificat cum este, în contra afirmărilor D-lui Marghiloman. Aceasta nu este meteiagiul, ci un sistem sui generis, unde se amestecă munca, dijma, banii şi care în mâna unui proprietar sau arendaş rău, poate să cauzeze multe nenorociri şi abuzuri.

In vederea acestora, D. Rosetti a venit cu un proiect de lege. Eu am fost atunci pentru dreptul comun, precum am fost şi la 1871, iarăş în principiu, dar ziceam că nu e momentul venit pentru dreptul comun. Insă când mi-aţi făcut onoare şi m'aţi trimes în comisiunea de 21, propusă de mine şi acceptată de D. Rosetti prin anume propunere, eu m'am dus acolo, unde mi-a făcut onoarea de a mă alege preşedinte, şi acolo mi-am luat misiunea de a fi împăciuitor, şi de a face ca această lege să fie votată de o majoritate cât se poate mai mare.

Fac apel la toţi colegii mei, dacă n'am fost mijlocitor, rugând când pe unul când pe altul, ca să facă concesiuni: chiar eu am făcut concesiuni în privinţa sistemului de tocmeli din Ţara Românească, ca astfel să ajungem a aveà o lege care, spre a mă servì de cuvintele atât de bine alese ale D-lui Rosetti, să fie de natură să îndestuleze şi pe proprietarul mare şi pe proprietarul mic.

In comisiune, văzând cum că mulţi erau contra dreptului comun, şi pe de altă parte ascultând şi întrebând în dreapta şi în stânga, întrebându-mă şi pe mine însu-mi, dacă în momentul

de faţă dreptul comun poate să salvgardeze pe ţăran, şi când am văzut că dreptul comun, afară de oarecare excepţiuni, este astăzi spre peirea ţăranilor, nu m'am putut ralià la opiniunea celor cari îl susţineau.

Când a vorbit D. Ionescu ieri, am stat cu ochii şi cu urechile pironite asupra sa, şi vă declar că am fost încântat de ceeace a zis D-sa în partea întâia a discursului D-sale. Sunt dator, D-lor, să vă declar dela această tribună, că unul din amicii cei mai constanţi ai ţăranilor a fost D. N. Ionescu, care la 1864, deşi mă combăteà pe mine, în jurnalul său *Tribuna Română*, a susţinut marele act al emancipărei ţăranului. Ei bine, dacă a fost unul care să nu tragă pentru dreptul comun a fost D. Ionescu; însă m'am îngrijit când am văzut pe alţii susţinând dreptul comun, şi cari nu prea au dat dovezi de dragoste pentru ţărani. Am văzut asemenea pe guvern, care nu vreà dreptul comun, am văzut şi altcevà care m'a făcut să mi-aduc aminte că dreptul comun a prezidat dela 15 August 1864, până la 15 Martie 1865, şi împrospătându-mi memoria, am găsit că una din cauzele nenorocirei ţăranilor din Moldova, a fost şi dreptul comun (aplauze). In toamna anului 1864 ţăranul a banchetat: în toamna anului 1865 ţăranul a murit de foame, căci a fost secetă, şi atunci s'a dus de s'a robit la proprietar pe mai mulţi ani, pentru o chilă de porumb, ca să aibă cu ce să'şi scape familia de a murì de foame; au trecut 7, 8 ani fără ca să poată să scape.

Deaceea am primit legea de faţă şi am consimţit ca să ieşim din dreptul comun, acolo unde este necesitate, însă cu condiţiune ca această lege să aibă un termen, ca legea să prevază momentul când va contenì de a mai funcţionà: pentrucă până atunci legislaţiunea noastră să se modifice. Cu dreptul comun astăzi, cum este legislaţiunea noastră, şi mai cu seamă cu procedura în care se află, ţăranul se pierde cu desăvârşire. Până la 1864 erà dreptul comun pentru tocmelile agricole: odată ce claca erà împlinită, proprietarii nu se mulţumiau numai cu zilele care erau în Ţara Românească şi cu cătăţimea de pământ care se lucrà în Moldova, se făceau şi tocmeli agricole, şi eu ca ministru de interne, am fost în poziţiune să mijlocesc la guvern şi chiar la ministerul justiţiei, ca să nu execute nişte sentinţe, mai cu seamă în Ţara Românească, ale unor streini arendaşi, cari din cârciumari se făcuseră arendaşi, şi cari pentru nişte rămăşiţe vechi ale cârciumilor, împilau pe ţărani cu mii şi mii de napoleoni.

Fac o întrebare D-lor legişti, şi îi rog să binevoiască a-mi răspunde. Puindu-ne pentru moment în starea dreptului comun, fac întrebarea: ţăranii pot să-şi şerbească munca pentru 5 ani?

O voce. Nu.

Voci. Da, poate.

D. *M. Kogălniceanu.* Fac întrebarea; ţăranul poate să-şi închirieze munca pe mai mulţi ani?

D. *N. Constantinescu.* Legea zice pe timp mărginit.

D. *M. Kogălniceanu.* Mai fac o întrebare: după dreptul comun, magistratul, când va veni înaintea lui o alcătuire, ca să-i deà caracterul autenticităţei, poate să oprească pe proprietar şi pe ţăran să-şi mărginească preţul muncei, să reducă munca la nimica?

D. *ministru de justiţie.* Nu poate să o mărginească magistratul.

D. *M. Kogălniceanu.* Va să zică, ţăranul astăzi, după dreptul comun, poate să meargă şi să se îndatorească ca să facă pogonul de fâneaţă cu 3 franci, să are cu 5 franci şi să secere cu 2 franci, şi pentru al doilea an să pună un preţ mai mic, şi pentru anul al treilea şi mai mic.

Voci. Da.

D. *M. Kogălniceanu.* Apoi, iată starea pe care astăzi o condamnăm cu toţii; iată starea pe care proprietarii din Moldova, cei inteligenţi singuri au declarat că nu vor să o primească.

Prin urmare, până când va rămâneà astfel dreptul comun, atotputernicia pe care în totdeauna o are cel bogat şi cu pământ, faţă cu cel care este sclavul lipsei şi foametei, cum din nenorocire este astăzi în Moldova, suntem siliţi să primim o lege excepţională. Onor. D. Vernescu, însuşi a zis că nu primeşte dreptul comun cum este astăzi; a zis să-i dea 20 de ore, ca să vie D-sa cu modificările ce crede de trebuinţă a se întroduce în dreptul comun. Ei bine, aceste modificări să le facem, dar până le vom face, eu care în principiu eram pentru dreptul comun, cum a zis că este şi D. Rosetti, zice că nu putem să dăm astăzi dreptul comun, şi oricât mi s'ar imputà că mi-am schimbat opiniunile, eu declar că nu mi-am schimbat opiniunile, dar am văzut ce să petrece în Moldova în timpul acesta, când tocmelile se apropie; s'au găsit oameni cari au făcut o bancă şi au zis că se vor pune sub dreptul comun, făcând convenţiuni agricole pe cinci ani, pe

care dacă le veți declarà că sunt bune, puteți să faceți toate legile din lume și nu veți face nimic. Iată ce s'a petrecut în Moldova.

D. *Gr. Cozadini.* Așà este.

D. *M. Kogălniceanu.* După ce v'am spus acestea, aș voi să vă arăt că și eu am opiniunile mele individuale, și dacă ar atârnà de mine, aș modificà de sus până jos acel aliniat c, odată cu capul nu aș pune în lege un asemenea aliniat: însă l-am primit, pentrucă vedeam din nenorocire, că în proiectul înfățișat se arătase ca rău, ca producător de abuzuri, numai și numai muncă plătită cu bani, și că se pusese o reformă care erà de natură să strice tutulor, să ruineze și pe proprietarii mari și pe cei mici, pentrucă pe țăran îl pune în imposibilitate de a mai găsì bani, și pe proprietari ca să nu mai facă agricultură, deaceea m'am luptat cât am putut, ca să ni se facă contra-concesiuni, și nouă celor de dincolo de Milcov.

D-lor, am fost surprins să văd astăzi pe D. Constantinescu că predică mai mult teoriile D-sale, în loc să vină să spună care au fost ideile acceptate de comisiune.

D. *Constantinescu.* Am spus în raport.

D. *M. Kogălniceanu.* Trebue, D-lor, să vă conjur pe toți, să lăsăm opiniunile noastre individuale, pentrucă această lege numai fiind votată cu o majoritate, poate să aibă prestigiu, poate să aducă în societate pacea și înfrățirea.

Acum însă, mă plâng și de D. Vernescu. D-sa zice: votez legea, dar nu votez aliniatul d, care zice:

„Invoelile pentru închirierea de locuri de pășune, de fâneață sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani".

Tot D-sa a declarat că acesta este un sistem mai înaintat, mai bun. Țăranul vine și cumpără pământ dela mine cu bani. Ce poate fi mai ferit de abuzuri decât aceasta? Dejà în Moldova nu există sat, unde un număr din țărani, cei mai bogați, nu mai fac învoeli, nici nu iau bani pe muncă, ci vin și zic: D-le, am pământul meu, am plugul meu, am argații mei, îmi mai trebue pământ; ce să-ți dau să-mi mai dai două, trei fălci? Nu trebue oare ca toți să încurajăm acest fel de cultură? Acesta este cel mai bun sistem, și știința de astăzi declară că este cel mai potrivit pentru agricultură: căci nu trebue să se bucure de pământ

decât acela care îl munceşte, şi proprietarul să fie negustor de pământ, cum este şi în alte ţări: împarte moşia lui în 5, 6, 10, 20 de ferme, cum poate, şi le dă în arendă. Aşà se face în Franţa şi pretutindeni.

Onor. D. Vernescuziceà: dreptul comun.

Eu primesc aceasta, dar fac o întrebare: mi se pare că sistemele cele mai bune, cele care sunt mai puţin producătoare de abuzuri, acelea trebue să fie mai încurajate. Cum? Eu fac o învoială ca aceea dela litera *c*, care prin elasticitatea sa, poate să producă fel de fel de abuzuri, care poate să meargă şi până la muşchiuri. Ei bine, aceluia i se dă beneficiul de a puteà să găsească justiţia în apropiere, şi eu care mă feresc de aceasta şi voiesc să dau moşia acelora cari muncesc şi să iau numai rentă, trebue să mă duc la tribunal ca să iau autenticitatea. Iată pentruce voiesc să punem acì aceasta. Dar se zice: D-ta pe urmă voieşti ca rămăşiţele care ţăranul îţi va rămâneà dator în bani, să le prefaci în muncă agricolă. Declar mai dinainte că nu o vom cere şi mă voiu unì cu orice fel de amendament care ar consistà ca să determine bine cum că în litera *d*, să înscrie aceà tocmeală, numai pentru două condiţiuni: întâiu, cum că actul acelei învoeli să-şi poată căpătà autenticitatea la localitate, precum capătă celelalte categorii de acte: asemenea iarăşi, ca să beneficieze la sfârşit, când este să ceară plata, să o poată cere în bani, iar în muncă, în producte, niciodată. Dar, ni se va zice, ai bucatele acolo şi dacă ai bucate vei împlinì de acolo.

Apoi oare totdeauna am dreptul să o fac? Mi s'a spus că s'au dat ordine că ţăranii pot să-şi ridice bucatele, fără ca să fie îndestulat proprietarul S'a mai zis altcevà, cum că atunci când proprietarul vine în conflict cu statul, statul are proprietatea şi proprietarul rămâne neîndestulat.

Iată, D-lor, cele două defecte. Prin urmare, cer ca să încurajez agricultura noastră, scutind pe ţăran de toate acele şicane care i se fac, dar să se protege şi proprietarul care se mărgineşte să-şi ia plata cuvenită pe pogonul lui.

Eu sfârşesc şi declar că voiu votà legea.

O voce. Toată legea?

D. *M. Kogălniceanu.* Toată legea, precum a ieşit dela comisiune. Imi păstrez la sfârşit numai un amendament, unde voiesc să-mi exprim părerea mea, cum că şi cu această lege soarta ţă-

ranului înglodat în datorii mari nu se poate salvà. Dar se va primì acel amendament sau nu, eu voiu votà legea.

Declar că sunt o mulţime de articole care nu corespund cu chipul meu de vedere, însă sunt articole de un ordin secundar, şi cred că vom face bine de a lăsà la o parte vederile noastre secundare şi de a ne uità numai la un rezultat. Rezultatul este că D. Rosetti bine a făcut că a venit cu această lege; rezultatul este că D. Rosetti bine a făcut, poate chiar cu măsuri extreme, de a silit pe toţi a recunoaşte că legea dela 1871 nu puteà să mai rămâie, şi acì voiu spune că nu este exact că proprietarii din Moldova voiesc legea dela 1871; din contră, ei au zis că nu o voiesc şi au zis că nu voiesc ceeace voieşte D. Carp, adică execuţiunea personală.

Acì vorbesc nu ca reprezentant al ţăranilor, ci ca proprietar. Voiesc să sustrag aceasta dela atotputernicia administraţiunei, şi din această ordine de idei, s'a făcut legea aceasta. In adevăr, este dur pentru ţăranul care nu s'a ţinut de învoeală, ca să i se vânză...

D. *V. Maniu.* Nu lăsăm noi aceasta.

D. *M. Kogălniceanu.* Ar fi bine când D. Maniu ar fi mai modest; cuvântul de *noi* în gura D-sale odată cu capul nu-l primesc.

Execuţiunea n'o mai primim....

D. *V. Maniu.* Nici una, nici alta.

D. *M. Kogălniceanu.* Atunci, D-ta voieşti să se facă ceiaceziceà D. Vernescu cu Bădiţă. Şi eu zic Bădiţă, dar nu merg până acolo, că atunci când lucrătorul a luat bani dela mine şi nu-mi face munca, eu să-i mai zic Bădiţă.

Atunci îi zic: Aide, domnule, la judecată; şi este destul că mă duc la un tribunal compus din semenii lui. Dacă voiţi să mergeţi mai departe, puteţi s'o faceţi, dar cred că nu va fi nimeni de această opiniune, decât numai D-ta ai obiceiul de a fi excentric şi nu te gândeşti decât numai la Ialomiţa D-tale. Noi am ţinut mult în consideraţiune poziţiunea D-tale şi ai văzut că te-am ajutat, că nu ne-am uitat decât la binele public, şi nu am mai vorbit că te-ai făcut raportor într'o chestiune, unde nu te pricepeai nici *bechiu* (ilaritate), unde ai făcut un raport necomplect; şi astfel, făcând abstracţiune de persoana d-tale, am căutat să votăm legea spre a venì în favoarea binelui public. Aşà voim să

facem şi astăzi în această ţară. care pot zice mai mult este a noastră decât a d-tale; aşà voim ca să ne lăsaţi să căutăm pe ţăranii noştri, şi să-i iubim aşà cum înţelegem noi, şi cum avem datine dela părinţii noştri.

Mie îmi pare rău de această întrerupere ce mi-a făcut D. Maniu, şi ţin să constat că nu eu l'am întrerupt pe D-sa, ci, că D-sa m'a pus în poziţiune să spun ceeace aţi auzit.

Eu doresc ca legea aceasta, pentru fericirea ţărei, să dobândească un număr de aderenţi cât se poate mai mare, şi mă veţi vedeà în această chestiune că am să fac în Cameră tot aceea ce am făcut şi în comisiunea de 21, contribuind din toate puterile mele, spre a face fercicit şi a da dreptate şi proprietarului mare şi proprietarului celui mic.

Acum, D-lor, o plângere am să fac pentru cuvintele D-lui Rosetti. D-sa a fost ministru de interne, şi dacă ar fi întrebat ce au făcut predecesorii săi, ar fi găsit că s'au făcut lucrări pentru ca să se deà ţăranilor titlul de proprietate; şi că deşì din împrejurări politice, prin multe nenorociri, prin multe greutăţi, prin războaie, s'au putut împiedicà, totuşi ele au putut fi înaintate şi continuate: şi dacă s'au împiedicat un timp oarecare, este că s'au pierdut mai jumătate din cărţile făcute la 1864; chiar din tabele Lit. *a* şi *b*, chiar din procesele verbale ale comisiunei adhoc, chiar din sentinţele arbitrilor s'a fost pierdut, şi am avut o muncă de 6 luni de zile, pentruca să le adun de pe unde le-am găsit; căci, dacă nu le-am găsit la comune, le-am căutat pe la consiliul permanent; dacă nu le-am găsit la consiliul permanent, le-am căutat la domenii; dacă nu le-am găsit la domenii, le-am căutat la ministerul de finanţe: dacă nu le-am găsit la ministerul de finanţe, le-am căutat şi le-am găsit la comitetul de lichidare, şi astfel am strâns dela mai multe judeţe, tabelele şi cărţile pierdute, şi pe urmă am dispus ca să se publice de fiecare judeţ câte o carte, Charta-Magna a proprietarilor mici din România, ca să slujească urmaşilor noştri, precum Charta-magna din Englitera, a Normanzilor, formează astăzi documentele originei multor familii. Tot astfel şi la noi, când se vor găsì urmaşii clăcaşilor noştri în societate, oameni mari, miniştri, să se găsească în acest act, care este origina lor şi ce proprietate au.

Lucrul este făcut pe jumătate, chemaţi pe capul diviziunei I, şi veţi găsì.

D. *C. A. Rosetti.* Am căutat și n'am găsit.

D. *M. Kogălniceanu.* Mă pun la dispozițiunea D-v., ca mâine să mergem la minister şi veţi găsì.

Cât pentru împietruirea locurilor de arătură şi a fâneţelor date ţăranilor, aveţi dreptate că până astăzi nu s'a făcut, cu toate că am făcut chiar și regulament pentru aceasta. Până astăzi legea rurală nu este aplicată, până astăzi ţăranul nu este proprietar, noi trebue să facem pe ţăran proprietar individual, să fie ca moşneanul, căci atunci și ei, caşì moşnenii, îşi vor apărà pământul. Noi cunoaştem moşnenii cari pentru două palmace de pământ, în timpii regulamentari, mergeau până la divanul domnesc şi îşi pretindeau proprietatea.

Prin urmare, să-mi deà voie D. Rosetti, să îi spun că acest amendament nu îşi are locul la tocmelile agricole, însă mă unesc cu D-sa ca mâine împreună să înfăţişăm un proiect de lege în privinţa aceasta ; mă fac adjutantul D-sale, ca să fac această lege, și cred că atuncea onor. D. Rosetti va aveà dreptate a zice că se va face o mare îmbunătăţire, când fiecare ţăran va aveà pământul lui separat, și că atunceà el nu se va mărginì numai la cultura de astăzi, nu va arà toate pogoanele sale, ci le va întrebuinţà cultivându-le și cu plante furajere, și în privinţa aceasta fac apel şi la D. Ion Ionescu, dacă în Franța nu se ară și plante furajere, și dacă pe un pogon unde puteau paște două vite slabe, cultivat cu plante furajere, nu vor puteà paşte 5 sau 6 vite.—Nu este însă locul acì să înfăţişăm un asemenea amendament, dar mă unesc cu D-sa să facem o lege separată, pentruca să fie bine marcată proprietatea ţăranului, și să facem astfel proprietatea mică a Occidentului, separată şi bine definită, iar nu proprietatea *par indivis*, care dă loc la atâtea inconveniente.

D-lor, acum sfârşesc cum am început: să deà Dumnezeu că aniversarea de astăzi a Regatului nostru, să fie un început în a încurajà Tronul nostru, cu legi de acelea care sunt de natură a dà fundamente Regatului, şi nici o lege nu poate să facă mai bine și mai solid acest fundament, decât aceea care ar aveà de bază asigurarea proprietăţii mici și asigurarea cu desăvârșire a ţăranului, şi care ar aduce cea mai bună înfrăţire între proprietarul mare şi proprietarul mic. (Aplauze).

D. *I. Brătianu, preşedintele consiliului.* Domnilor, voiu fi nevoit să mă pun pe tărâmul pe care s'au pus toţi oratorii cari au vorbit în această cestiune, și dacă am luat cuvântul, este mai cu

deosebire, fiindcă s'a făcut apel la mine de către D. Kogălniceanu: și pentrucă sunt câtevà argumente la care s'a uitat a se răspunde.

Incep și eu precum a început D. Kogălniceanu, făcând aluziune la aniversarea proclamărei Regatului, și mai întâiu declar că nu văd nici o deosebire, în această privință, între cuvintele D-lui Kogălniceanu și ale D-lui Rosetti. D. Rosetti a zis că nu putem serbà mai bine ziua în care s'a proclamat Regatul, decât prin fapte de acelea, care sunt menite a dà satisfacere intereselor celor mai vitale, și de a asigurà existența, pot să zic, a celei mai mari părți din populațiunea țărei. Cu aceasta, în adevăr se întemeiază mai mult statul român, fiindcă Regalitatea nu este ceva abstract la noi, cum a fost în alte țări: noi am luptat pentru Regalitate, fiindcă erà una din acele instituțiuni care întărià statul român, și astfel fiind, nu că Regalitatea este în pericol, dar când o cestiune, fie politică, fie socială, este la ordinea zilei și se rezolvă în sens rău, statul român sufere, și prin aceasta se înțelege, că sufere și Regalitatea, care este una din instituțiunile pe care se reazămă statul român. Deaceea a protestat D. Rosetti, când a crezut că s'ar pune la îndoială, că Regalitatea nu ar fi întemeiată în Țara Românească. Regalitatea este una din instituțiunile ce Românii și-au dat, ca un element care este de natură să întărească statul român.....

D. *Kogălniceanu.* Tocmai de aceea ziceam să-i întărim temelia.

D. *președinte al consiliului.* Temelia și rădăcina regalităței este în credința Românilor, că Regalitatea le-a asigurat astăzi existența mai mult decât orce altă formă de guvern (aplauze).

Acum, D-lor, încep cu cel din urmă orator care a vorbit în contra legei, cu Domnul Vernescu. Când auziam pe D. Vernescu vorbind de dreptul comun, și în contra legei la care și D-sa a lucrat în sânul comisiunei, mi-am adus aminte de o anecdotă din Franța. Erà în Paris un mare bogat din Rusia, contele Stoltikoff, agent politic al Rusiei, și după revoluțiunea dela 1830, saloanele sale deveniseră locul de întâlnire al tutulor oamenilor literați și politici, cei mai distinși din aceà epocă: erà pe atunci la ordinea zilei cestiunea republicei, erau Saint-Simoniștii, un fel de socialiști, erau liberalii moderați, liberalii conservatori etc., cari toți se întruniau la contele Stoltikoff și discutau diferite cestiuni. După mai multe discuțiuni, unul se adresează agentului Rusiei și îi zice: toți vorbesc și își spun opiniunile lor, numai D-ta nu

spui niciodată care sunt ideile şi preferinţele D-tale? Atunci Stoltikoff zice: eu sunt de opiniunile D-voastră, dar nu pot să mi le manifest, pentrucă atunci ar trebuì să fiu consecvent, să mă duc în Rusia, să îmi liberez toţi sclavii, sau să îmi vând moşiile, să mă expatriez, şi atunci nu voiu mai aveà fericirea să vă pot pune la dispoziţiune aceste saloane.

Tot astfel şi onor. D. Vernescu, zice că este pentru dreptul comun.

Apoi, D-lor, fac apel la D-v. toţi, să spuneţi cine în sânul comisiunei prezentà amendamente mai depărtate de dreptul comun, decât D. Vernescu?

D. *G. Vernescu.* Eu am propus să vin cu un proiect de lege.

D. *preşedinte al consiliului.* Ai propus să vii cu un proiect al D-tale, însă ai cerut ca comisiunea să înceteze lucrarea până când vei aduce proiectul....

D. Vernescu. Numai 20 de ore am cerut.

D. *preşedinte al consiliului.* Apoi cum un om de stat de talia D-tale, un membru din cei mai eminenţi ai opoziţiunei şi şeful chiar al unei fracţiuni din opoziţiune, văzând că este la ordinea zilei de o jumătate de an o cestiune aşà de însemnată, cum de nu te-ai ocupat de dânsa până acum? Cum de nu'ţi ai preparat acel proiect, şi vii acum să ceri ca comisiunea să stea în loc din lucru, până când îţi vei aduce proiectul? Comisiunea însă ţi-a zis: du-te acasă, fă proiectul şi vino cu el, dar până atunci noi trebue să lucrăm, şi D-ta n'ai primit.

Dar are dreptate D. Vernescu să fie aşa, şi'i face onoare să fie aşà.

Eu cred că D. Vernescu în fond nu este pentru dreptul comun, dar este curentul opoziţiunei care îl atrage, şi nu voieşte să se despartă de dânsa, şi cu toate că nouă ni s'a aruncat cuvântul de ipocrizie de pe banca opoziţiunei, mie tot nu'mi vine să zic, că acei care susţin dreptul comun, o fac din ipocriză.

Eu rog pe onor. meu amic D. Rosetti, precum l'a rugat şi D. Kogălniceanu, ca să'şi retragă amendamentul, şi iată de ce: am declarat la mulţi că, spre a se face delimitarea la atâtea mii de locuri, mai cu seamă în condiţiunile în care ne aflăm, ar fi cevà imposibil, afară numai dacă nu am voì să facem un lucru pripit, cum s'a făcut la aplicarea legei pentru împroprietărirea ţăranilor; atunci s'au trimis ingineri, cea mai mare parte ofiţeri din armată, şi tot s'au făcut o mulţime de abuzuri, dar încă

dacă s'ar trimite numai ingineri civili, câte abuzuri și mai mari nu s'ar face?

De când am venit la minister, eu necontenit m'am ocupat să cresc numărul batalioanelor de geniu, și numai cu statul major al geniului și cu cele patru batalioane s'ar puteà face, cred eu, parcelarea locurilor sătenilor: iar cu inginerii civili de astăzi, ar fi să cheltuim sute de mii, dacă nu milioane, fără să ajungem la nici un rezultat. In doi ani de zile să facem lucrarea aceasta, cu inginerii civili? este imposibil, și cine a făcut numai planul economic al unei moșii, știe cât timp îi trebue.

Dar socotiți că este numai aceasta? Această lege, D-lor, nu, se ocupă de proprietate, ci se ocupă numai de munca câmpului de relațiunile dintre deosebiții cultivatori de pământ, în vreme ce parcelarea este o cestiune de o natură cu totul deosebită, și amestecând aci această cestiune, ar puteà să deà orecare temeiu argumentațiunei D-lui Blaremberg. D-sa nu a vorbit de nimic alt, decât numai de atingerea care se face proprietăței, și spre a dovedì aceasta, a venit cu citațiuni din doi autori foarte mari, Garnier și Lavergne, autori din cei mai autorizați, dar onor. D. Blaremberg nu a citat și opiniunile acestor autori într'un mod cronologic. D-sa a început mai întâiu cu Lavergne și apoi cu Garnier, pe când trebuià să înceapă întâiu cu Garnier și apoi cu Lavergne. Garnier scrià atunci, când se propagau ideile socialismului guvernamental, și toate argumentele pe care le-a adus aci D. Blaremberg, erau argumente din aceà luptă. Lavergne a scris sub imperiu, când erà discuțiune spre a se ști care agricutură este mai favorabilă, mai producătoare statului: agricultura mare sau agricultura mică? Și unde s'a pus cestiunea între proprietatea mare și proprietatea mică? De către cine? De către aceia cari într'un mod piezіș, voiau să revie la majorat. Deaceea onor. D. Ionescu a combătut acele argumente, invocate de D. Blaremberg, argumente care erau cu totul străine discuțiunei legei de față.

Nu știu bine, dacă D. Ionescu sau D. Blaremberg ne-a adus de exemplu pe Rusia și Ungaria.

Voci. D. Ionescu.

D. *președinte al consiliului.* Atunci voiu răspunde D-lui Ionescu, când voiu vorbì despre D-sa.

Onor. D-nu Blaremberg ne-a făcut istoria proprietăței în

Țara Românească. Imi pare rău că D. Kogălniceanu, care este mai autorizat din toți, nu a venit să-i spună că Românii au fost odată proprietari toți.

D. *M. Kogălniceanu.* Așà este: înaintea fondărei chiar a Principatelor.

D. *președinte al consiliului.* Și cu libertatea pe care o cereți D-v. astăzi, ei au ajuns la servagiu.

Nu este exact că Mihaiu-Viteazul a așezat servagiul în Țara Românească: el nu a făcut decât a-l reglementà, decât a-i da o formă mai codificată, iar nu că el l-a fondat. Știți cum s'a fondat la noi servagiul? Există hrisoave mult mai înainte de Mihaiu-Viteazul în această privință, și din care posed și eu unele la proprietatea mea.

D. *M. Cogălniceanu.* Și eu am o condică întreagă a monastirei Strehaia.

D. *președinte al consiliului.* S'a fondat astfel: veniau locuitorii și se vindeau pe două banițe de poame uscate în timpul de secetă: ei ziceau: ne vindem în *rumânie* boierului cutare, noi și copii noștrii, împreună și cu moșia noastră, adăugând că să'i facem câte 6 zile de muncă pe an. Nu-și vindeau însă moșia, ci numai recunoșteau boierului niște drepturi asupra lor și asupra moșiei lor. Dar rămâneau proprietari și dădeau boierului niște drepturi senioriale, dacă pot zice așà.

Mihaiu-Viteazul, în timpul războaielor, a avut nevoie ca să'și câștige boierimea și atunci a codificàt ceeace a existat.

In urmă au venit Fanarioții, și D-v. știți că la început Turcii nu ne-au trimis principi gospodari din Constantinopole, fără învoirea boierilor din Țara Românească: căci aceștia, negreșit sub instigațiunea și amenințările Porței, trimiteau o petițiune care se numià Hazmazar către Poartă, prin care arătau Porții că toate nenorocirile țărei proveniau numai din luptele dintre noi: și că mai bine ar fi să ne trimeată Poarta un Domnitor de acolo. Atunci Domnii greci care veniau în țară, căutau să vadă mai întâiu, care era puterea țărei.

Țăranii, după ce se vânduseră la boieri, nu erau nimic alt decât niște servi, și prin urmare puterea țărei erau boierii, fiindcă oștirea era foarte slabă, și nu este adevărat că Grecii au stricat instituțiunile ostășești din țară și în mare parte le-au stricat Domnii pământeni. Când au venit Domnii greci, au găsit oștirea românească aproape desființată și apoi ei o au stricat'o de tot,

Domnii greci nu au găsit nici un fel de venituri, pentrucă toţi acei cari erau servi, nu plătiau nimic, şi a fost în interesul Domnilor greci ca să se lupte cu boierii, şi să desfiinţeze servagiul, ca să declare pe acei servi de oameni liberi, pentruca să poată să aibă contribuabili, şi de atunci boierimea ţărei a pierit.

Aceasta ar fi fost bine pentru acum, dar pentru atunci erà o nenorocire, fiindcă străinii puseseră mâna pe tot.

Domnilor, am amintit aceasta, ca acei tineri cari vor să studieze istoria României, ca să nu o citească în jurnale şi alte scrieri de ocaziune, ci să se ducă la izvorul ei, la urice, cum se zice.

Apoi, Domnilor, dar chiar mai deunăzi, unul din cei mai învăţaţi oameni ai Franţei, a zis că din istoria Franţei am ajuns să avem elementele din care să se poată face ea, căci istoria nu s'a făcut până acum, pentrucă până acum istoria s'a studiat din punctul de vedere al partidelor sociale şi politice, şi că de acum înainte cere să fie studiată istoria Franţei, cu atât mai mult noi avem încă mult de cules, până a posede istoria ţărei noastre, şi deaceea nu trebue să o studiăm în scrieri de acelea mai mult de fantazie, ci la adevărata ei origine, dacă voim să cunoaştem adevărul asupra instituţiunilor şi tradiţiunilor noastre.

Onor. D. Ionescu, în partea întâia a discursului D-sale, a avut părţi care ne-au mişcat pe toţi, şi a fost de o dibăcie care de multe ori părea că ne atrage pe toţi la ideile D-sale. D-sa a a ridicat pe ţăranul român aşà de sus, încât să facă pe orcine să zică că ţăranul nu mai are nevoie de nici o protecţiune. Ştiu că Americanii, iau la 16 sau 18 ani, băiatul de mână, şi îl dau afară din casă. Aşà îmi pare că a făcut onor. D. Ionescu, ieri, cu ţăranul nostru, cu eroul dela Plevna. Apoi, onor. D. Ionescu, Românii din timpul lui Mircea şi mult mai dinainte, — nu erau şi aceia eroi? Nu erau şi proprietari? Nu erau temelia casei? Şi aţi văzut cum au ajuns..... Erau stăpâni şi nu le lipsià libertatea, dar s'au găsit în condiţiuni unde au fost nevoiţi să arunce şi libertatea şi proprietatea. Dar Românii din Austro-Ungaria nu au fost în totdeauna cei mai bravi pe câmpul de bătaie, lucru care s'a constatat încă din timpul lui Napoleon I? Şi cu toate acestea, v'a spus D. Carp, unde au ajuns cu dreptul comun.

Onor. D. Ionescu confundă Ungaria cu Transilvania. In Transilvania erau cu totul altele condiţiunile ţăranului, când s'a împroprietărit: fiindcă el era împroprietărit cu mult înainte de

1848, şi atunci nu s'a făcut decât s'a întins aceà împroprietărire şi s'a făcut împroprietărirea pe o întindere mult mai mare decât s'a făcut la noi.

Aş rugà pe D. Ionescu, să se ducă şi să vadă pe ţăranul de acolo, şi să-mi spună apoi dacă doreşte ca ţăranul nostru să ajungă în starea ţăranului din Ungaria, unde este silit a-şi căutà hrana cu merticul la proprietar. S'au luat măsuri foarte puternice contra emigraţiunei, căci ţăranii din Ungaria se duc peste provincii întregi de îşi caută hrana. Ei bine, credeţi D-v. că îşi părăsesc ţăranii casa, fiindcă se află bine? Şi să nu credeţi că guvernul ungar nu caută prilej, ca să-i pună în condiţiuni de prosperare.

Imperiul rusesc poate să accepte, dar statul nostru cel mic, dacă îl vom lăsà multă vreme cu ţăranul în condiţiunile în care se află astăzi, apoi să ştiţi că chiar statul este în pericol.

D. Blaremberg şi D. Ionescu au vorbit de dreptul comun, şi chiar D. Vernescu. Apoi, să-mi permită D-lor, cu toate că D. Vernescu de câtăvà vreme a început să devină proprietar activ, până acum erà rentier, erà advocat, să-mi permită a le spune şi eu, ceeace le-a spus D. Carp, că D-lor vorbesc de o materie pe care nu o cunosc nici de cum, şi fac apel la cei cari au trăit la ţară, să spună dacă dreptul comun n'a despoiat pe ţăran de averea lui?

Un moşnean dela moşia mea, mai acum câţivà ani, când erà preşedinte la curtea de casaţiune regretatul Scarlat Fălcoianu, aveà un proces la curtea de casaţiune, şi un proces din cele mai drepte; acel moşnean a venit la mine şi 'mi-a zis: nu ştiu ce este curtea de casaţiune, şi cereà cevà desluşiri. Eu 'i-am dat o scrisoare către preşedintele curţei de casaţiune, ca să'i recomande un advocat care să'i apere procesul. Peste câtevà zile am venit în Bucureşti şi am găsit pe acel moşnean plângând, l-am întrebat de ce plânge şi mi-a răspuns: m'am dus la acel boier de două ori fără să'l pot vedeà, şi când la a treia oară l'am găsit, procesul mi se judecase şi m'a şters.

Apoi, D-lor, chiar dintre slugile mele dela ţară, a fost în această situaţiune. A fost omul citat în toată regula, a fost condamnat şi 'i s'a comunicat sentinţa să facă apel; dar omul n'a ştiut nimic, până când a venit să'i vândă ce aveà în bătătură; şi aceste lucruri nu odată s'au întâmplat.

Deaceea, eu m'am adresat la toţi colegii mei dela justiţie şi 'i am întrebat: nu este cevà de făcut? Aţi văzut că cu ocaziunea judecătoriilor de pace, am căutat să le dăm atribuţiuni mai mari, căci am văzut că pentru ţărani nu erà justiţie în ţara românească.

Cum voiţi D-v. să lăsaţi pe ţăran numai la discreţiunea celor generoşi? Apoi, mai întâiu că legile nu se fac pentru cei cari sunt generoşi, ci pentru cei ce nu sunt generoşi. Dar eu v'aşi întrebà pe D-v... şi nu vă mai întreb; să vă spun eu: decâteori, când am fost în condiţiuni defavorabile, nu am fost ispitit să'mi exagerez dreptul meu?

De o mie de ori am fost în luptă cu mine. Ei bine, nu trebue să punem pe proprietari în această condiţiune.

S'a zis, D-lor, că aceasta e o lege excepţională şi că să o facem numai pentru 10 sau 15 ani. Ei bine, dacă atunci vom vedeà că ţăranul a ajuns să poată a'şi urmărì şi el procesul său, atunci o vom desfiinţà.

Dar se vorbeşte de libertatea tranzacţiunilor. Apoi unde se atinge prin această lege libertatea tranzacţiunilor? Onor. D. Blaremberg ne-a adus exemple din Franţa, cu toate că D. Carp 'i-a spus că *comparaison n'est pas raison*, că nu e nici o similitudine. Pentru a comparà pe proprietarul deacolo cu cel dela noi, nu există nici o asemănare de condiţiuni, căci s'a vorbit de meteiajiu, şi meteiajul nu există în Ţara Românească.

Afară de aceasta, cum v'a spus D. Carp, în Franţa sunt multe legi care vin şi limitează libertatea, sunt legi protectoare pentru cel slab.

Şi unde? Acolo unde şi cel slab are mijloace de apărare şi de multe ori mijloace teribile; este greva, sunt asociaţiunile acele care au milioane, în Englitera mai cu seamă, ca să poată să susţie greva, astfel ca capitalistul să nu le impună condiţiunile care'i convin lui, şi cu toate acestea s'au cerut şi s'au făcut legi care regulamentează aceste relaţiuni. De cine se cer legile care să regulamenteze libertăţile, onor. D. Ionescule? Reacţionarii sau liberalii? Feodalitatea financiară sau oamenii de bine? cine cer acele legi? (aplauze).

A cui este şcoala *laissez faire laissez passer?* Este şcoala liberalilor, şcoala democratică? Nu cred că oamenii din popor, cari au ura claselor bogate, ci milionarii susţin această teorie şi o sprijină pretutindeni; pentruce? Fiindcă grevele de multe ori

îi silesc să trimiță oștirea, ca să împuște pe greviști, execuțiune militară cu sabia și cu pistolul în mână. Ei, ați dori să ajungem și noi acolo? căci zicea D. Ionescu că eroii vor aveà și ei mijloacele lor. Voiți să ajungem la acele mijloace, ca să trimitem oștirea contra greviștilor din România? (aplauze). D-lor, este de datoria oricărei societăți ca să regulamenteze libertatea. Cu toate că D. Ionescu zicea că bătrânii sunt pentru libertate și cei tineri vor să o regulamenteze, eu îi voiu spune că regulamentarea a dat libertatea, libertatea aceia neregulamentată este libertatea sălbaticilor (aplauze). Orice lege este o regulamentare, și orice lege făcută de oameni luminați, este o garanție mai mult a libertăței. D-v. știți că în America, unde sunt cu totul alte condițiuni decât cele dela noi, și noi n'am puteà să facem experiențele care le face America, știți că acolo, în multe cazuri, libertatea este regulamentată prin legile cele mai active, ca să nu zic cele mai aspre.

D-lor, erà de datoria noastră să protejăm pe cei slabi, pentruca să găsească, cum a zis onor. D. Carp, o ocrotire în lege contra puternicilor cari ar voì să abuzeze de ei, însă când le dau această garanție, trebue să dau o garanție și proprietarilor cu cari ei trăiesc, căci numai atunci este o lege dreaptă. Nu puteți să ziceți că aceasta este o lege care este făcută în favoarea unei clase și în defavoarea alteia, și deaceia s'a numit aceà comisiune compusă din membri din toate partidele, ca să fie toate ideile și toate interesele reprezentate într'însa. Eu credeam că prin compunerea acelei comisiuni, se va înlesnì discuțiunea în Cameră, ca să ajungem mai curând la un sfârșit. — Nu numai că în comisiune s'a discutat ore și zile întregi, și să'mi promită onor. D. Raportor....

D. *N. Constantinescu.* A început D. Tețcan.

D. *președinte al consiliului.* Am mare stimă pentru D. Tețcan, ca să nu zic și simpatie, fiindcă nu am onoare să fiu în legături cu D-sa, dar îmi voiu permite a spune că D. Tețcan are opiniuni cu totul personale, individuale, și fiind tânăr, are nevoie să se afirme. Dar acei cari sunt din majoritate și cei bătrâni din opozițiune, nu au nevoie să facă profesiuni de credință, cu ocaziunea unei legi care, cum a zis D. Kogălniceanu, trebue să iasă de acì cu un prestigiu, cu o autoritate; înțeleg, ca oameni, cari nu sunt la putere, să caute să facă discursuri, să se

pună pe un tărâm care să le facă popularitate, pentrucă omul care nu este la putere, trebue să vină la putere cu capital de popularitate, însă să ştie cum să'l cheltuească: dar cel care este la putere şi voieşte să'şi facă popularitate, abuzează de putere. Sunt chestiuni, în care chiar ca simpli deputaţi, nu trebue să căutaţi a vă mări popularitatea, fiindcă dacă aş face-o eu, este în dauna guvernului, făcând'o D-v. este în dauna ţărei. Legea poate să aibă defectele sale, şi numai neghiobii cred că pot să facă lucru perfect... (ilaritate)... dar cel puţin ea dă satisfacere intereselor celor mai legitime, celor mai diverse. Poate peste doi ani o vom mai complectà, peste cinci şase ani, poate să ó desfiinţăm....

O voce. Atunci va fi adevăratul progres.

D. *preşedinte al consiliului.* Dar astăzi nu putem să o desfiinţăm: o com desfiinţà, când vom ajunge ca toţi proprietarii mici să fie, cum ziceţi D-v. în Moldova, adevăraţi gospodari: nu numai să aibă toate instrumentele necesare la exploatare, mijloacele intelectuale şi morale, dar să dispună şi de capital, şi atunci nu vor mai aveà nevoie de legi protectoare. Primind astăzi dreptul comun, fără să vă daţi seamă de ceeace faceţi, nu faceţi trebile statului român (aplauze).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

Voci. Să se pronunţe comitetul asupra amendamentelor.

D. *N. Constantinescu.* D-lor, sunt trei amendamnnte: unul al D-lui Teţcan, altul al D-lui Blaremberg şi altul al D-lui Rosetti.

D. Rosetti mai are şi un alt amendament, dar acela este propus ca articol adiţional la sfârşitnl legii.

D. *preşedinte.* Comitetul se va consultà asupra amendamentelor, şi fiindcă acum ora este înaintată, ne va supune mâine rezultatul deliberărilor sale.

Şedinţa dela 15 Martie 1882

D. *N. Constantinescu.* D-lor deputaţi, comitetul delegaţilor a deliberat asupra amendamentelor propuse asupra art. 1.

Mai întâiu, asupra amendamentului propus de D. Blaremberg şi alţi onor. deputaţi, comitetul delegaţilor l'a respins în

majoritate, având în vedere că luarea în consideraţiune a acestui proiect de lege s'a votat de către onor. Cameră. După aceea a examinat amendamentul propus de D. Rosetti Teţcanu, şi comitetul delegaţilor a respins şi acest amendament, pentru motivele următoare:

Intâiu, pentrucă la aliniatul întâiu şi la aliniatul al doilea, el nu diferă de redacţiunea comitetului şi a comisiunei, dar diferă într'un mod esenţial de redacţiunea comisiunei, caşi de aceea a comitetului delegaţilor, înceeace priveşte contractele de închiriere de pământ, fie pentru izlaz, fâneţe sau arături. După amendamentul D-lui Rosetti Teţcanu, aceste contracte nu ar intrà în dispoziţiunile acesteì legi, decât numai când s'ar stipulà numai munca, iar nu chiria în bani, recoltă şi muncă etc.

Acestea sunt motivele pentru care acest amendament s'a respins. După aceea s'a dìscutat asupra amendamentului D-lui C. A. Rosetti...

D. *preşedinte al consiliului.* Cer o explicaţiune. A fost o comisiune de 21 membrii şi aş dorì să ştiu dacă D. raportor a fost organul aceleì comisiuni şi în comitetul delegaţilor. Aceste amendamente s'au pus ele şi în discuţiunea comisiunei de 21, împreună cu comitetul delegaţilor?

Aceasta voiu să ştiu.

D. *N. I. Constantinescu.* D-lor, iată explicaţiunea pe care cred eu, că trebue să o dau la întrebarea onor. D. prim-ministru, şi aceasta nu numai ca opiniune a mea personală, dar ca opiniune a comitetului de delegaţi în general.

Cestiunea pe care o pune onor. D. prim-ministru, este o cestiune de procedură, ea nu se poate regulà decât conform regulamentului. Regulamentul nu cunoaşte decât o singură sistemă în ceeace priveşte filiera şi modul de deliberaţiune a Adunărei în privinţa proiectelor de legi, nu cunoaşte, după ce un proiect de lege trece prin studiul secţiunilor, decât constituirea unui comitet de delegaţi, care adunând opiniunile diferitelor secţiuni, pregăteşte un proiect definitiv şi vine de'l susţine înaintea onor. Adunări. In special, aşà s'a şi urmat.

Cu toate acestea, onor. Cameră, şi aceasta într'un mod particular, numai în această împrejurare, şi printr'o procedură extraordinară, pot să zic, a numit un comitet de delegaţi, după ce luase în consideraţiune proiectul de lege. Şi pentruce această

comisiune extraordinară? Pentruca să propuie amendamente, — așà zice propunerea D-lui Rosetti, care a creat această procedură, amendamente care să faciliteze apropierea diferitelor opiniuni, și să ajungă la o soluțiune împăciuitoare pentru toate părțile, amendamente care să se discute cu comitetul de delegați, și rezultatul discuțiunei asupra acestor amendamente să se supuie Camerei.

Dar, D-lor, cu această ocaziune să'mi permiteți să relevez niște imputări care mi s'au făcut de către onor. D. Kogălniceanu și onor. D. Vernescu, că eu m'ași fi abătut dela regula ce trebuià să o păstrez, fiindcă ca organ al comitetului trebuià să aduc înaintea Camerei opiniunea majorităței și să nu mă abat dela această opiniune. Poate să fie o rea apreciere, poate să fie o greșală din partea mea, însă eu cred că nu eram organul comisiunei extraordinare; că eu am rămas a fi organul special al comitetului de delegați, și că nu puteam să aduc înaintea onor. Adunări decât rezultatul lucrărei acestui comitet, fără ca să mă investesc cu o altă calitate decât aceea pe care o aveam. Dar, D-lor, când s'au propus aceste amendamente, ele nu puteau să meargă decât în deliberarea comitetului de delegați, conform regulamentului. Prin urmare, numai comitetul de delegați s'a consultat asupra lor, și eu sunt dator să spuiu Camerei numai rezoluțiunea comitetului. Dacă onor. Cameră crede, că într'un mod interminabil are să urmeze procedura extraordinară, pe care a urmat'o substituind comitetului de delegați o comisiune de 21 membri, adică creând o procedură în contra regulamentului, sau pe care cel puțin regulamentul nu a prevăzut'o, onor. Cameră este liberă s'o facă, însă aceasta, în fapt, nu va fi în conformitate cu regulamentul; în fapt este a substitui o comisiune unui comitet constituit conform cu regulamentul, a'i substituì o comisiune de 21 membri, care să anihileze, să neutralizeze lucrarea comitetului de delegați compus din 7 membri. In tot cazul, și aceasta nu este numai opiniunea mea, ci a tutulor membrilor comitetului de delegați, asupra amendamentelor care se vor propune, numai comitetul este competent să se pronunțe, să aducă hotărîrea sa înaintea Camerei, rămânând Camerei dreptul de a decide ce va voi. Noi nu putem să adoptăm o altă procedură.

D. *M. Kogălniceanu.* Onor. D-ni, 'mi veți permite a diferì în totul de opiniunea comitetului de delegați, exprimată de D. raportor.

Declar că nu mă pot uni cu opiniunea D-lui raportor, în

ceeace priveşte competinţa exclusivă a comitetului delegaţilor, ca şi însuşirile ce D-sa îşi ià potrivit regulamentului.

D-lor, regulamentul dă dreptul Adunărei, ca să numească comisiuni speciale, şi aceasta nu de astăzi, ci dela 1857: la toate cestiunile cele mari se pot numì comisiuni speciale. Aceasta o zice regulamentul, cu toată claritatea.

Onor. D. Rosetti, prin o delicateţă care este justificată până acum, a propus să se numească şi în cestiunea aceasta o comisiune specială, şi a zis că pe lângă aceà comisiune specială să fie şi comitetul de delegaţi. Astfel dar, comitetul nu a fost înlăturat, prin un sentiment de deferenţă pentru membri acelui comitet, şi o asemenea procedură nu odată s'a văzut.

D. *N. I. Constantinescu.* Nu s'a întâmplat niciodată un asemenea caz, nu veţi găsì nici odată un asemenea precedent.

D. *M. Kogălniceanu.* Vă voiu citì regulamentul.

Dar onor. D. Constantinescu are dreptate să nu ştie aceasta, pentrucă este încă tânăr în parlament, nu este vechiu deputat de 24 de ani ca d. Rosetti şi eu.

D-lor, comisiunea D-v. a ţinut să fie credincioasă propunerei făcută de onor D. Rosetti, şi a lucrat împreună cu comitetul delegaţilor, şi bine a făcut. Dar a făcut cevà şi mai mult comisiunea : în sânul comisiunei unii din membri ei mi au cerut mie ca preşedinte, să pun cestiunea numirei unui nou raportor, dar eu m'am opus şi am zis că prin aceasta vom lipsì la deferenţa ce trebue să avem către colegul nostru, D. Constantinescu, căci poate l'am puteà blesà întru câtvà în amorul său propriu, daca îi vom face un asemenea neajuns. Dar niciunul din noi nu ne am putut gândi, că astăzi aveà să vină D. Constantinescu să repudieze de a fi raportorul comisiunei şi să declare că este raportorul comitetului de delegaţi...

D. *N. I. Constantinescu.* Repudiez să lucrez contra regulamentului.

D. *M. Kogălniceanu.* Din comitetul delegaţilor au lipsit mai mulţi membri... (întreruperi).

Onorabilul D. Aristide Papadopol, care mă întrerupe, şi pe care eu îl iubesc, este câteodată cam romanesc...

Aţi vorbit poate cu vecinii D-voastră, D-le Papadopol, şi de aceea nu aţi putut auzì ceeace ziceam eu.

Mai repet, şi aceasta o fac ca să auziţi şi D-voastră, cum

am repeţit şi în sânul comisiunei speciale, cum că la lucrarea proiectului în comitetul delegaţilor, nu au luat parte toţi membri comitetului, a lipsit necontenit D. Aristide Papadopol, şi la jumătate din şedinţe D. Calimachi Catargi...

D. *D. Giani.* Nu este exact: D. Calimachi a fost totdeauna la lucrările comisiunei.

D. *M. Kogălniceanu.* Nu aveţi dreptate să desminţiţi ceeace zic eu, d-le Giani, căci nu am decât să fac apel la însuşi D. raportor, şi să vă amintesc ceeace ziceà D. Constantinescu în raportul D-sale, cum că d. Calimachi a fost prezent numai la o parte din lucrările comitetului. Am afirmat din cuvânt în cuvânt, ceeace a zis raportorul, am afirmat că reprezentanţii proprietăţei din Moldova, cari mai cu deosebire erau datori să steà faţă, ca să apere drepturile şi interesele şi ale ţăranilor şi ale proprietarilor, fiindcă peste Milcov sunt cu totul alte interese şi nu se potrivesc întru nimic cu starea de lucruri din Muntenia, erau datori să steà acolo şi să deà toate desluşirile, iar nu să ceară astăzi să se rostească singuri în privinţa unei legi, la discuţiunea căreia n'au luat parte. Eu am zis că comitetul delegaţilor n'a fost în complect. Apelez la d. raportor să spună D-sa, dacă nu este exact ceeace afirm, pentru că eu în raportul D-sale am citit că d. Aristide Papadopol n'a luat parte la niciuna din şedinţele comitetului, şi d. Teodor Calimachi a participat numai la începutul lucrărei...

D. *N. Constantinescu.* Afirmaţiunea D-lui Kogălniceanu, că D. Aristide Papadopol n'a luat parte absolut la niciuna din şedinţele comitetului, este exactă. Iar cât priveşte pe D. Teodor Calimachi, D-sa a fost faţă numai la jumătatea lucrărei, la început.

D. *M. Kogălniceanu.* Vă mărturisesc, D-lor, că nu mă puteam aşteptà la atâta vehemenţă, din partea fostului şi viitorului ministru de justiţie...

D. *D, Giani.* Fost şi viitor ministru, acesta este apanagiul D-tale. Dacă vrei să vorbeşti cu mine, adresează-te deputatului Dimitrie Giani.

D. *preşedinte.* Rog pe D. Giani să nu mai întrerupă; dialogurile nu sunt permise

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor, eu am voit să constat atâta, că comitetul nu a fost în complect, că reprezentanţii proprietarilor

de peste Milcov n'au studiat cestiunea, după cum trebuià să facă....

D. *T. Calimachi.* Dar proiectul D-tale erà și mai rău (aplauze).

D. *M. Kogălniceanu.* Imi pare foarte bine, că văd deputați liberali, foarte liberali, că vin și aplaudă pe D. T. Calimachi, care este o persoană foarte onorabilă, și pe care eu îl stimez, dar care în cestiuni de acestea, numai ideile liberale nu reprezintă.

D-lor, s'a numit o comisiune compusă din 21 de membri: comisiunea aceea și-a făcut datoria, a lucrat 20 de nopți, ca să vă aducă legea aceasta. Acum, după ce ea și-a îndeplinit mandatul, conform votului Camerei, iată că D. raportor vine și ne contestă dreptul de a ne rostì în privința modificărilor introduse la lucrarea comisiunei de 21.

Fac apel la însuși D. raportor, să spună D-sa dacă, fiind membru în aceà comisiune, ar fi acceptat această dezaprobare? Nu înțeleg pentru ce D-sa răspunde astfel la delicateța ce i-a arătat comisiunea, când n'a numit alt raportor și l'a menținut tot pe D-sa.

Așa fiind, sunt autorizat din partea mai multor membri din comisiune, să protestez în contra înlăturărei ce ni se face. Cât pentru mine personal, nu țiu decât să mă rostesc aici în ședință publică, și dacă am luat cuvântul în această cestiune de procedură, este fiindcă unii din membri comisiunei au venit la mine și mi-au zis să apăr lucrarea ei ca președinte. Cu cât se va cercetà cestiunea de mai mulți, cu atât mai puțină discuțiune va fi în Cameră. Fiecare membru din comisiune are 3, 4 aderenți. Dar voiește D. raportor să se rostească numai D-lor din comitetul delegaților, eu nu le voiu stà stavilă de loc: am destulă putere să spun și acì opiniunile mele. Dacă susțiu aceasta, o susțiu în interesul legei.... Iată unul din membri comisiunei, D. Robescu, care declară că se va abține dela vot, dacă nu i se dă dreptul să se rostească și D-sa asupra amendamentelor.

Așa dar, vedeți că acì nu e cestiunea de egoism, nici de amor propriu, ca să se mânie unii și alții: e cevà chiar în interesul legei; și când vă vorbesc așà, eu membru din opozițiune, fac un serviciu mai bun guvernului, decât mulți din majoritate, cari vor ca această lege să fie rezultatul sfâșierilor, iar nu al unei

înțelegeri, dacă nu între toți, dar între cea mai mare parte din noi.

D. *I. C. Brătianu, președintele consiliului de miniștri.* D-lor deputați, eu nu înțeleg de loc această discuțiune. Din două lucruri unul: sau majoritatea comitetului delegaților și-a însușit lucrarea comisiunei de 21, și atunci să declare cum că este organul ei, sau nu și-a însușit lucrarea acelei comisiuni, și atunci se înțelege că comisiunea trebue să fie chemată, ca să se pronunțe asupra amendamentelor produse în Cameră, căci acele amendamente modifică lucrarea comisiunei de 21. Aceasta este logic. D-v. însă, comitetul delegaților, veniți în parte și combateți lucrarea comisiunei, fără să lăsați ca aceà comisiune să-și apere lucrarea sa și, prin urmare, să fie consultată și ea, asupra amendamentelor ce se produc în Cameră.

D. *G. Vernescu.* D-lor deputați, vorbiți de regulament, și dacă vrem să ne aducem aminte cum s'au petrecut lucrurile, vom vedeà că numai în conformitate cu regulamentul nu s'au petrecut. Camera a găsit necesar, să nu lucreze conform regulamentului: căci conform regulamentului erà ca delegații cari au fost numiți de secțiuni să-și facă raportul, după cum se obicinuiește în toate cestiunile, să-l aducă în discuțiunea Camerei, iar amendamentele produse în Cameră, să le discute acei delegați, să se pronunțe asupra lor și să le supună votului Camerei. Așa dar nu s'a urmat conform regulamentului. Acest proiect de lege, după combaterea care i s'a făcut la început, s'a văzut că lasă mult de dorit, că nu mulțumește interesele nimănui și, prin urmare, trebuià modificat, și, în loc de a se înapoià la delegați, s'a numit o comisiune de 21, care a fost însărcinată să discute cu delegații, să se lumineze dimpreună cu delegații, și să facă un nou proiect de lege dimpreună cu delegații.

Iată dar misiunea care s'a dat acestei comisiuni ieșite din sânul Camerei.

Intreb acum pe d. raportor, dacă d-sa este așà de scrupulos, dacă voià să 'și păzească cu integritate atribuțiunile sale, de ce a primit să discute dimpreună cu aceà comisiune, de ce a primit modificările aduse de comisiune proiectului delegaților? Dacă voiați să fiți în regulament, trebuià ca modificările aduse de comisiune proiectului D-v., să le considerați ca amendamente, și D-v. singuri să vă pronunțați asupra lor, iar nu dimpreună

cu comisiunea. N'aţi făcut aşà, aţi discutat şi primit dimpreună cu comisiunea oarecare modificaţiuni, aţi ieşit prin urmare, din regulament.

Ei bine, când în sânul Adunărei se produc oarecare amendamente la acest proiect de lege, nu mai puteţi să urmaţi calea reglementară de a vă pronunţà singuri asupra lor, ci trebue să vă pronunţaţi dimpreună cu comisiunea. Aţi primit la început această procedare afară din regulament: trebue să o urmaţi şi acum, şi aceasta n'o zic pentru noi, căci noi ştim să vorbim şi contra şi pentru amendamente, după cum ne place şi dela locul nostru, ci o zic pentru ca să nu se mai întâmple ceeace s'a întâmplat de multe ori, ca D-v. să discutaţi o cestiune zile întregi, fără a aveà şi părerea unei mari părţi din Cameră; şi astfel, când aţi venì în Cameră, să se deà loc la discuţiuni lungi şi fără rezultat.

In favoarea acestei cestiuni însemnate, poate să fie oarecare călcare călcare de regulament, căci altfel nu puteaţi ieşì din această cestiune, şi noi toţi doream să ieşim cu o oră mai înainte. Agricultura nu aşteaptă frazele D-v., nu aşteaptă să vă faceţi ambiţiunile D-v. personale, nu aşteaptă corectitudinea regulamentului păstrat de D-v., când Camera a hotărît în contra regulamentului o procedură.

Iată de ce ziceam să numai pierdem timpul de geaba în discuţiuni de felul acesta.

D. N. *Blaremberg*. D-lor, întru cât am înţeles pe d. Kogălniceanu şi pe d. Vernescu, când susţineau că ceeace s'a făcut cu numirea comitetului de 21, este cevà excepţional, cevà neobicinuit, pe atâta nu mă pot asocià un singur minut cu D-lor, când vin şi zic că acest vot al Camerei trebue să aibă de rezultat înlăturarea regulamentului. Nu este în puterea nimănui de a înlăturà regulamentul; aceasta este legea noastră, pe care trebue să o respectăm. Tot ce s'a făcut dar cu numirea acelui comitet de 21, soluţiune pentru care eu n'am fost şi negreşit că nu în spiritul d-lui Rosetti, care a fost atâta timp preşedintele Adunărei, nu în spiritul D-sale a putut fi de a se face o breşă în regulament: dar tot ce a putut fi şi în spiritul promotorilor acelui comitet, şi al acelor cari au făcut parte din el, a fost de a se încercà un compromis în această cestiune, de a se încercà dacă este vreun mijloc de a se ajunge la o înţelegere comună.

Această încercare s'a făcut, şi eu unul, care nu sunt mulţumit de această lege, trebue însă să constat că rezultatul a fost satisfăcător: căci cel puţin, afară de câtevà chestiuni de detaliu, comisiunea a venit cu o operă pe care nu a renegat'o, mai ales onor. d. Kogălniceanu.

Aşà dar, fără a vorbì de acest rezultat, şi luând numai faptul în sine, odată ce comisiunea şi-a îndeplinit misiunea bine sau rău, de a încercà să ajungă la o înţelegere, care s'a făcut sau nu, comisiunea este desesizată de cestiune, şi odată ce am reintrat în discuţiunea legei, aceà comisiune nu mai există şi nu mai rămâne decât Camera, care îşi păstrează liberul ei arbitru, deputaţii cari fiecare are opiniunea sa personală în cestiune, cari au putut să îşi facă rezerve în privinţa amendamentelor introduse în lege, şi fiecare are dreptul său acum la discuţiunea pe articole, să facă observaţiunile ce va fi având de făcut asupra legei. Dar singurul lucru ce există în puterea regulamentului, este comitetul acela de delegaţi, care singur are o existenţă în virtutea regulamentului, şi ceeace nu poate aveà existenţă decât în virtutea unei încercări făcute de noi, ca o expresiune de dorinţă, este comisiunea de 21, căci lucrarea acelei comisiuni nu este obligatorie. Noi în realitate avem să conducem discuţiunea şi votarea cu comitetul delegaţilor. Tocmai în puterea regulamentului, cred că în momentul de faţă amendamentele nu trebue să treacă decât prin comitetul delegaţilor. Zicând aceasta, vedeţi că nu caut nici de cum a împiedicà lucrările D-v., ci din contră, a le înlesnì: şi cu atât mai mult insist pentru această soluţiune, căci este singura care ne dă satisfacere tuturor: comisiunei de 21 negreşit, pentru că opera sa este în picioare la tribună, nu este antamată de loc şi avem să votăm asupra ei, şi ne dă şi nouă satisfacţiune, acestor câţivà nenorociţi, cari nu am găsit în sânul acelei comisiuni nici unul ca să susţină părerea noastră, pe când în comitetul delegaţilor ea a avut aderenţi.

D. *B. Iepurescu.* Rezolvarea acestei controverse, depinde de caracterul ce am voit să dăm comisiunei de 21, sau prerogativele ce şi-a luat ea. A avut ea un caracter consultativ sau un caracter deliberativ?

Din raportul D-lui raportor, se vede că a avut un caracter deliberativ, că a luat parte la vot, că amendamentele au fost primite cu majoritatea tutulor membrilor, fie din comisiune, fie din

comitet. Prin urmare, dacă nu ați definit caracterul acestei comisiuni de 21, și nu ați protestat, ci ați primit, când raportorul v'a spus, rezultatul lucrărilor comisiunei, ea a suplinit comitetul delegaților, și fie această procedură oricât de extraordinară, D-v. ați primit'o: prin urmare amendamentele trebue să fie supuse deliberațiunei întregei comisiuni, unite cu comitetul, cum au lucrat până acum.

D. *D. Giani.* Mi se pare că chestiunea este curat numai de regulament. Dacă o vom pune pe un alt tărâm, atunci știu la ce rezultat voiți să ajungeți. Chestiunea este curat de regulament: legea aceasta s'a luat în considerațiune după propunerea D-lui Rosetti, ca să se ia în considerațiune și după ce se va primi, o comisiune de 21 membri, să conlucreze cu comitetul delegaților, pentru a vedeà ce îmbunătățiri sunt de adus la această lege.

Nu este dar o comisiune specială în senzul regulamentului, care să fie echivalenta comitetului delegaților.

D. Vernescu a zis: D-v. comitetul delegaților, ați votat d'impreună cu noi. Ei? și dacă am lucrat cu D-v., va să zică că comitetul s'a desbrăcat de misiunea pe care o aveà dela Cameră? Apoi, când se propun amendamente la alte legi și se retrage comitetul pentru a le studià, oare Camera întreagă nu are dreptul să se ducă acolo și să'și exprime ideile sale?

O voce. Da ; însă nu votează.

D. *D. Giani.* D-lor, sunt discuțiuni care de multe ori dau naștere la rezultate mai bune, când sunt făcute în comitete mai restrânse: și deaceea regulamentul a prevăzut această procedură. Dar D. Vernescu înțeleg să vorbească cum a vorbit, fiindcă în sânul comisiunei a mers până să zică că comisiunea trebuià să fi venit cu un deosebit raport al său, adică voià să creeze o dualitate de raporturi, o monstruozitate regulamentară, și voià să facă aceasta, fiindcă dela început a avut ferma credință că noi am călcat regulamentul.

Ei, bine nu s'a călcat regulamentul, fiindcă cine împiedică pe Cameră să amendeze o lege prin o delegațiune a sa mai mare? Când vorbiți de călcarea regulamentului, trebue să arătați dacă această dispozițiune pe care a luat'o Camera este proibită de regulament.

V'am spus, D-lor, că nu este vorba aci de o comisiune spe-

cială, fiindcă regulamentul prevede comisiunile speciale ca un echivalent al comitetului delegaţilor.

Iată ce spune art. 49:

„Fiecare proiect de lege se trimite în desbaterea tutulor secţiunilor sau a comisiunilor speciale."

Prin urmare, când 'i se prezintă un proiect de lege, Camera poate să zică, conform regulamentului, că acel proiect de lege să se ducă, sau la secţiuni, de unde are să meargă la comitetul delegaţilor, sau la o comisiune specială, care comisiune specială este delegaţiunea firească a Camerei şi prin urmare echivalenta comitetului delegaţilor.

Comisiunea aceasta pe care am numit'o noi, nu este decât o delegaţiune a Camerei, nu pentru a elaborà proiectul de lege, fiindcă el a fost elaborat prin filiera regulamentară şi luat în consideraţiune. Acì înţeleg pe D. Kogălniceanu, fiindcă propunerea D-sale nu prea se unià cu propunerea D-lui Rosetti, în ceeace priveşte procedura.

D. Kogălniceanu, dacă vă aduceţi aminte, a conchis şi D-sa la o comisiune, dar nu sub condiţiunea luărei în considerare a proiectului, şi astăzi vine cu logică după D-sa, să declare că aceà comisiune aveà misiunea să înlăture proiectul acesta într'un mod radical şi să vină cu un raport înaintea Camerei.

Insă Camera a decis ca proiectul prezentat de comitetul delegaţilor să se ia mai întâiu în consideraţie, şi apoi să se numească o comisiune care să propuie amendamente. Şi înţelegeţi D-v. pentru ce aceasta: pentrucă altfel, ni se pare că erau să vie atâtea amendamente, nu câte judeţe sunt, dar pot zice câte moşii sunt (aplauze).

Iată dar, D-lor, scopul şi misiunea pentru care a fost aleasă aceà comisiune de 21 şi fac apel la D. prim-ministru, să spuie dacă în sânul acelei comisiuni nu s'a pus chestiunea prealabilă: ce se face cu comisiunea? Lucrează ea separat şi numeşte raportorul său? Şi s'a hotărît că nu; şi oricât ni s'ar aduce doi, trei membri ai comisiunii, sau chiar majoritatea comisiunei, dacă ar aduce-o D. Kogălniceanu ca să susţină contrariul, eu aşi fi dezolat dacă aceà majoritate va conveni cu D-sa, căci aceà comisiune a zis odată că organul legal al Camerei nu se desfiinţează.

Dacă însă minoritatea acelei comisiuni nu voieşte a recunoaşte pe raportorul comitetului ca organ legal, atunci vorbiţi

în numele minorităţii, căci majoritatea nu a fost de aceà părere, majoritatea a fost cu noi. Şi eu care fac parte din majoritatea Camerei, la unele amendamente am fost în minoritate: dar ce va să zică aceasta? Va să zică că, dacă un amendament propus de mine a fost respins de majoritatea comitetului, cu aceasta nu mi s'a luat mie dreptul ca, venind legea în discuţiunea Camerei, eu să reproduc acel amendament şi poate să ies triumfător.

Aşà dar, D-lor, dacă onor. Cameră va admite această idee, că dela început ne-am abătut dela regulament, voiu venì să declar înaintea Camerei, că încetez de a mai fi membru al comitetului delegaţilor; căci nu pot să fac parte din o delegaţiune ilegală..... (sgomot) Da, D-lor, dacă Camera, în suveranitatea ei, va decide că ilegală a fost aceà comisiune şi toată conlucrarea ei cu comitetul delegaţilor, eu unul personal vă declar, că la o ilegalitate. la o abatere dela regulament, care este legea noastră, după cum foarte bine a zis Domnul Blaremberg, voiu încetà de a mai sta un moment în comitetul delegaţilor. Dar eu cred că comitetul delegaţilor există în puterea regulamentului: şi Camera trebue să respecte acest regulament, pentrucă, dacă ar fi să votăm legi cu nesocotinţa acestui regulament, atunci ne-am constituì într'un fel de başibuzuci parlamentari, permiteţi-mi această expresiune, ai cărei termini nici nu pot figurà alături unul de altul.

Eu, D-lor, pentru persoana mea, care reprezint o secţiune, am a vă mărturisì la rândul meu, că nu pot să particip mai mult în comitetul delegaţilor, dar mă voiu supune la voinţa Camerei: nu voiu zice că nu voiu luà parte la desbaterile ce vor urmà acì în Cameră ca deputat, dar nu voiu lua parte la desbaterile din comitet ca delegat, căci nu mai pot primì calitatea de membru în comitetul delegaţilor, din momentul ce se va zice că a fost o procedare anti-regulamentară.

Două cuvinte încă şi voiu terminà.

D. *N. Nicorescu.* Desvoltaţi ideia.

D. *D. Giani.* D. Nicorescu îmi zice să desvolt ideia, D-sa care este din opoziţiune. Dar eu unul am o temere la asemenea încurajări, o temere pe care am mai exprimat-o cu o altă ocaziune, când am văzut la o lege un prea mare număr de bile albe. Cu toate acestea voiu desvolta ideia mea, nu pentruca să complac D-lui Nicorescu, ci pentruca să arăt Camerei că în definitiv ne discutam pentru nimic.

Să admitem dorinţa acelora, care vor să revendice supremaţia acelor 21 de membri ai comisiunei: şi să vedem care este rezultatul practic. Să admitem că comisiunea decide într'un fel, dar aceasta înseamnează cevà? Nu, fiindcă tot Camera decide definitiv.

D. *preşedinte al consiliului.* Atunci ce vă supără aceà comisiune?

D. *D. Giani.* Când în regulament să zice că orice amendament se trimite la comitetul delegaţilor, ca el să se pronunţe asupra acelui amendament acolo, trebue trimis.

D. *ministru de justiţie.* Dar ce te opreşte să consulţi şi altă comisiune?

D. *D. Giani.* Nu mă opreşte nimic ca să consult şi Camera întreagă, dar nu cu votul.

Voiţi D-v. să aveţi legea aceasta? Atunci nu puneţi cestiunea pe tărâmul acesta, căci nu mai sfârşim niciodată. Ce discuţiune are să fie în aceà comisiune? Şi credeţi că rezultatul deliberaţiunilor acelei comisiuni va fi hotărîtor, şi prin urmare Camera va câştigà cevà? Nu. Căci tot Camera are să decidă. Dar dacă aţi admite aceà procedură, deosebirea ar fi numai că aţi înfiinţà un tribunal şi o curte de apel, şi acì ar fi curtea de casaţiune, aceasta voiţi să faceţi? Deaceea, D-lor, procedura aceasta nu va avea alt rezultat decât întârzierea soluţiunei şi prelungirea discuţiunei acestei legi.

Eu cred că D. prim-ministru este doritor să vază cât mai curând această lege luându-şi fiinţă. Ei bine, nu cu cestiune de regulament, ridicată la tot momentul, putem să ajungem la aceà dorinţă.

Aceasta, D-lor, aveam a zice şi îmi permit a spune că suntem în regulament, şi că comitetul delegaţilor are să-şi spuie cuvântul său conform regulamentului, şi Camera în plenitudinea suveranităţei sale, să hotărască definitiv.

D. *preşedinte al consiliului.* Legea aceasta, D-lor, atinge toate interesele din ţară: nu este om pe care să nu'l atingă, chiar comerţul nostru este atins: noi nu avem un comerţ internaţional, ci este comerţul numai asupra producţiunilor noastre agricole, exportăm numai ceeace iese din pământ. Prin urmare, toţi au interese în această lege, şi nu vă miraţi dacă toată lumea se interesează şi voieşte fiecare să'şi dea opiniunea asupra acestei legi.

Fiecare ià cuvântul în interesul general, dar ià cuvântul cu mai multă pasiune, când interesul lui este atins, și aceasta fără excepţiune o face oricare dintre noi.

Nu am luat cuvântul ca să combat pe D. Giani, cì numai ca să stabilesc care este situaţiunea noastră în faţa acestei legi.

S'a numit un comitet de delegaţi asupra proiectului pentru lucrările agricole, care comitet a depus raportul său pe biroul Camerei; s'a început discuţiunea generală, şi s'a constatat că în acel comitet de delegaţi n'au luat parte un număr îndestulător de deputaţi, că dintre deputaţii de dincolo de Milcov, a fost unul care nu a venit de loc, şi ceilalţi au venit numai pe jumătate. Văzând aceasta, noi am zis: să facem cum s'a făcut la toate legile mari, ca astfel să ajungem la un rezultat bun, şi să nu se zică că legea aceasta este expresiunea numai a unei părţi din Adunare.

Astfel, am propus ca să se numească o comisiune de 21, care în unire cu comitetul delegaţilor, să discute și să amendeze legea. Și vă aduceţi aminte, D-lor, că eu am insistat mult ca mai înainte să se ià legea în consideraţiune, căci mă gândeam la efectul ce se va face afară, când se va auzì că legea nu s'a luat în consideraţiune şi că s'a trimis la o comisiune. Deaceia am zis că, ca să liniştiţi spiritele, trebue să luaţi în consideraţiune această lege.

Aceà comisiune de 21 s'a adunat împreună cu comitetul delegaţilor, şi eu chiar am stăruit ca comisiunea să se adune la un loc cu comitetul delegaţilor şi să lucreze împreună. Ei bine, este anti-regulamentar ca pe lângă comitetul delegaţilor, să mai fie încă 20 de delegaţi, cari să lucreze împreună?

Opreşte aceasta vre-un articol din regulament? Nici decum.

Deaceea, D-lor, fac apel la D-v., ca să daţi cu o oră mai înainte o lege care să fie cât se poate primită cu mai multe voturi, şi să aibă o autoritate mai mare în ţară, căci este o lege care atinge toate interesele.

Dacă atunci Camera a găsit cu cale, că trebue o comisiune de 21, şi dacă noi în urmă am fi făcut ca aceà comisiune să nu fie decât numai o simplă formă, atunci ar aveà dreptate cei cari ne acuză, să zică că i-am mistificat, dar eu de când sunt, nu am mistificat pe nimeni (aplauze).

D-lor, zic că regulamentul nu oprià pe Cameră să numească

oricâţi delegaţi ar voi, şi în toate împrejurările cele mari, fără să calce regulamentul, Camera tot aşà a urmat. Dacă voim şi azi să ajungem la rezultatul dorit de toţi, atunci întreg comitetul de 28 să se pronunţe asupra amendamentului.

Prin urmare, D-lor, să nu mai pierdem timpul, căci avem numai 9 sau 10 zile de lucru. In acest timp trebue să votăm această lege şi apoi avem încă şi bugetele de votat, căci nu putem plecà acasă de sărbători, nu putem luà vacanţă până ce mai întâiu nu vom votà bugetele.

— Şedinţa se suspendă spre a se consultà comitetul delegaţilor şi comisiunea de 21 asupra amendamentelor, şi se redeschide peste o jumătate oră.

D. *T. Calimachi.* D-lor, sunt două hotărîri: una luată de comitetul de delegaţi aseară, şi alta luată azi de comisiunea numită de Cameră. Aşi rugà pe D. raportor să binevoiască a citì atât hotărîrea luată de comitetul de delegaţi, cât şi hotărîrea luată de comisiunea numită de Cameră, fiindcă nu se potriveşte absolut o hotărîre cu alta.

D. *N. Constantinescu.* D-lor, şi eu aveam intenţiunea de a face ceeace se cere de D. Calimachi.

Hotărîrea comitetului luată ieri seară, schimbă amendamentul D-lui Rosetti.

Comitetul delegaţilor a admis aseară în majoritatea membrilor prezenţi, în parte amendamentul D-lui C. A. Rosetti. A admis supresiunea aliniatului 2 dela litera *c* a art. 1. Acest aliniat priveşte cultura viilor.

Comitetul delegaţilor a mai primit din amendamentul D-lui Rosetti supresiunea aliniatului d, cerută prin acest amendament. Acest aliniat vorbeşte de argaţi şi este astfel redactat:

„Angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la cultura pământului şi la orice exploatare agricolă".

Comitetul delegaţilor a modificat amendamentul D-lui Rosetti cu consimţimântul D-sale, despărţind într'un aliniat special contractele privitoare la închirieri de izlazuri pe bani şi pe muncă, şi astfel a redactat un alin. *b,* în cuprinderea următoare:

„Invoielile pentru închirierea pământurilor de păşune (izlaz sau imaş), pentru care cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă, pe lângă o plată în bani, şi muncă".

A doua modificare a amendamentului D-lui Rosetti, făcută

tot cu consimţimântul D-lui Rosetti, este relativă la închirierea de pământ pentru semănături. Onor. D. Rosetti cereà să se excludă din legea aceasta; dar comitetul delegaţilor, după ce s'a explicat cu D-sa, 'au primit împreună ca acest fel de contracte să rămână în lege.

Acest aliniat este în cuprinderea următoare:

„Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani."

La acest aliniat s'au mai adăugat cuvintele următoare:

„Aceasta numai întru cât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun."

Cu chipul acesta lucrarea comitetului delegaţilor, cum a fost hotărîtă aseară, se rezumă în întregul ei precum urmează:

Art. I. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

a). Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, la următoarele şi anume munci agricole: arat, semănat, grăpat, prăşit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazia de pe moşie.

b). Invoielile pentru închirierea pământului de păşune (izlaz sau imaş) pentru care cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă pe lângă o plată în bani, şi muncă.

c). Invoielile prin care se dă cultivatorilor o parte de pământ pentru fâneaţă sau arătură, spre a-l întrebuinţà sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă ca drept chirie să răspundă bani şi muncă, sau muncă şi parte din recoltă, sau şi una şi alta.

d). Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneţe sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani, aceasta numai întrucât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.

Acesta este textul întreg al art. I, după cum a fost primit aseară de comitetul delegaţilor, în urma prezentărei amendamentului onor. D. Rosetti, şi la care lucrare a declarat onor. D. Rosetti că aderă.

Azi, comisiunea de 21, întrunită cu o parte din comitetul delegaţilor, minoritatea comitetului delegaţilor, fiindcă majorita-

tea comitetului delegaţilor a crezut că nu este conform cu regulamentul, ca să participe la lucrarea comisiunei (sgomot).

D. *Vernescu.* Nu mai spune aceasta.

D. *N. Constantinescu.* Sunt dator să spun aceasta, fiindcă am fost însărcinat a o spune (sgomot, întreruperi). Comisiunea a ajuns la următorul rezultat...

D. *M. Kogălniceanu.* Binevoiţi a spune că a fost majoritate...

D. *Constantinescu.* Şaptesprezece membri din 28, dacă ar fi să contăm şi pe cei din comitetul delegaţilor.

D. *M. Kogălniceanu.* A fost prezentă majoritatea comitetului şi anume: D. Constantinescu, D. Marghiloman, D. Aristid Papadopol... (sgomot).

D. *Constantinescu.* Nu pot să ştiu dacă comitetul delegaţilor a fost în majoritate (sgomot).

D. *Kogălniceanu.* D. Maniu a fost asemenea şi a votat.

D. *Constantinescu.* Fie, D-lor, a fost majoritate.

Acum iată, rezultatul ce vi se prezintă de comisiune se deosibeşte de rezultatul comitetului delegaţilor, numai in două puncte: întâiu, că comisiunea a admis să se introducă în lege articolul relativ la argaţi: şi al doilea, a primit ca învoielile pentru izlazuri să se contopească cu ale celorlalte pământuri de muncă.

D. *Kogălniceanu.* Spuneţi că D. Rosetti a consimţit (sgomot).

D. *C. A. Rosetti.* Nu am consimţit (aplauze, sgomot mare).

D. *M. Kogălniceanu.* D-le Rosetti, mi-ai făcut onoare să-mi asculţi propunerea mea, şi..... (sgomot)

D. *C. A. Rosetti.* Dacă zici că am consimţit, atunci neadevăr am spus: dar eu ştiu că nu am consimţit la ce spui D-ta (sgomot).

D. *preşedinte.* D. Constantinescu are cuvântul.

D. *N. Constantinessu.* Vă citesc, D-lor, textul art. 1. după cum s'a redactat acum de comisiune:

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

„a). Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua saù cu măsura, la următoarele şi anume munci agricole: arat, semănat, grăpat, prăşit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazia de pe moşie.

b). Angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la cultura pământului şi la orce exploatare agricolă.

c). Invoielile prin care se dă cultivatorilor o parte de pământ pentru păşune (izlaz sau imaş), fâneaţă sau arătură, spre a-l întrebuinţà sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă, ca drept chirie, să răspunză bani şi muncă, sau muncă şi parte din recoltă, sau şi una şi alta.

d). Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani ; aceasta numai întru cât priveşte autenticitatea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun."

Iată şi rezultatul asupra amendamentelor ce s'au prezentat în Adunare de D. Blaremberg şi de D. Rosetti-Teţcanu :

Amendamentul D-lui Blaremberg a fost respins de comisiunea de 21, cu următoarea proporţiune : patru au fost pentru amendament, iar 14 au fost contra.

Amendamentul D-lui Teţcanu a fost respins cu unanimitate.

Amendamentul propus la lit. b, privitor la argaţi, a fost primit cu 11 pentru şi 7 contra.

D. *preşedinte.* D. Kogălniceanu are cuvântul pentru o explicare.

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor, a fost cestiunea dacă fâneţele sau izlazurile trebue să facă un articol deosebit. Asupra acesteia a urmat astăzi discuţiunea în comisiunea întreagă, şi apoi onor. D. Vernescu a luat cuvântul şi a zis: totul atârnă de termene, să nu fie două termene, unul pentru izlaz şi fâneaţă şi altul pentru arătură.

Cum aţi zis D-le Vernescu ? Repetaţi vă rog, cuvintele care aţi zis. N'aţi spus D-v. că D. Rosetti primeşte ?....

D. *G. Vernescu.* Aşà am zis.

D. *M. Kogălniceanu.* După care s'a votat articolul ca aceste două feluri de tocmeli să se întrunească la un loc. Fost-a aşà, D-le Vernescu ? D-ta spus-ai aceasta ? (sgomot).

D. *G. Vernescu.* Eu am spus-o în faţa tutulor (sgomot).

D. *M. Kogălniceanu.* La argaţi am votat contra. Nu mi-ai zis D-ta singur, D-le Rosetti, că primeşti propunerea, că aceste învoieli să fie pe 3 ani ?

D. *C. A. Rosetti.* Eu, să primesc robie pe trei ani !..... Nu, nici pe o zi ; primesc lucrarea comitetului, după cum vi s'a citit de D. raportor.

D. *M. Kogălniceanu.* Nu mai înţeleg nimic.

Voci. La vot prin bile.

D. *C. A. Rosetti*. Rog pe D-nii deputaţi, ca nici un articol să nu voteze cu bile, ci cu apel nominal, ca să vază ţara ce facem fiecare (aplauze).

— Se pune la vot, cu apel nominal, amendamentul D-lui Blaremberg şi rezultatul este următor:

Votanţi	85
Majoritate absolută	43

Au votat *pentru*, 28 şi anume:

D-nii: Agarici Ioan, Agioglu Alex., Blaremberg Nicolae, Bobeica Constantin, Boiu Trifan, Calcantraur Vasile, Calimachi-Papadopol-Aristide, Calimachi Teodor, Cantili George, Chenciu Panait, Ciupercescu Telemac, Codrescu Ioan, Filipescu Em. G., Ghica Costache, Hermeziu Iorgu, Ionescu Ioan, Ionescu Nicolae, Livezeanu George, Mărgăritescu Dimitrie, Moruzi Dimitrie, Nicorescu Nicolae, Radu Constantin, Sihleanu Alexandru, Vernescu George, Vidraşcu Vasile, Villacros Ioan, Vizanti Andrei, Plaino Alexandru.

Au votat *contra*, 57 şi anume:

D-nii: Bastache Constantin, Bechianu Stancu, Călinescu Tănase (general), Cantemir Enache, Carabatescu Ion, Carp Petre, Cazimir Panait, Cernătescu Petre, Chiţu George, Kogălniceanu Mihail, Cozadini Grigore, Eliad Grigore, Fărcăşanu George, Fundescu Ioan, Fusea Christache, Ghica Pantazi, Giani Dimitrie, Gorgos Paul, Guran Nicolae, Iepurescu Vasile, Locusteanu R. Nicolae, Lupescu-Lupu, Măldărescu Nicolae dr., Măldărescu Nicolae, Maniu Vasile, Marghiloman Ioan, Moscu Nicu, Nacu Constantin, Negruzzi Iacob, Nicolau Sache, Opreanu Remus, Pâcleanu Alexandru, Poenaru-Bordea Ioan, Polizu George dr., Popescu Alexandru, Racoviţă Constantin, Răşcanu Nicolae, Robescu F. Ioan, Rosetti A. Constantin, Sefendache George, Stolojan Anastasie, Teohari Ioan, Teriachiu Alexandru, Zamfirescu Petre, Lăţescu-Boldur T., Pătărlăgeanu Radu, Serurie Grigore, Viişoreanu Nicolae, Constantinescu Nicolae, Ghica I. Dimitrie, Poroineanu Constantin, Roşianu-Protopopescu Ioan, Aurelian Petre, Fleva Nicolae, Gusti Dimitrie, Lecca Dimitrie şi Brătianu Dimitrie.

D. *preşedinte*. Adunarea nu a adoptat amendamentul D-lui Blaremberg.

— Se pune la vot prin sculare și ședere, amendamentul D-lui Rosetti-Teţcanu și se respinge.

D. *N. Constantinescu.* Acum avem amendamentul onor. D. C. A. Rosetti. Acest amendament este conţinut în art. I, redactat de comitetul delegaţilor, și fiindcă el se compune din mai multe aliniate, rog să se facă diviziunea votului pe aliniate.

Voci. Prea bine.

D. *președinte.* Comitetul delegaţilor admiţând amendamentul D-lui Rosetti, și D-sa unindu-se cu aceà redacţiune, urmează a se pune la vot redacţiunea comitetului.

Voci. Nu este așà (sgomot).

D. *N. Constantinescu.* Daţi-mi voe să vă lămuresc. Fiindcă D. Rosetti a aderat la modificările comitetului delegaţilor, prin aceasta redacţiunea comitetului delegaţilor a devenit amendamentul D-lui Rosetti.

D. *C. A. Rosetti.* Nu mai există amendamentul meu. Amendamentul meu este lucrarea comitetului delegaţilor.

D. *N. Constantinescu.* Rămâne acum ca D-v. să hotărîţi dacă această redacţiune o puneţi la vot în întregul ei, sau o divizaţi pe aliniate.

Voci. In întregul ei (sgomot).

D. *ministru de justiţie.* D-lor deputaţi, principiul diviziunei votului este nu numai înscris în Constituţiune, dar a fost admis și de D-v. în mai multe cestiuni. Bine și neapărat este a se admite și acì, fiindcă acest articol cuprinde mai multe idei, din care unele poate să fie primite de noi, iar altele nu: și dacă nu aţi face diviziunea votului, ne-aţi pune poate în poziţiune de a nu votà nimic.

D. *N. Fleva.* Cer cuvântul pentru punerea votului.

D. *președinte.* Aveţi cuvântul.

D. *N. Fleva.* Sunt mai multe cestiuni importante relative la acest articol. Mai întâiu este cestiunea diviziunei votului, ca votul să se facă, nu asupra articolului întreg, ci pe aliniate, fie formulate prin amendamente particulare, fie ale comitetului delegaţilor. Mai este și o altă cestiune iarăși importantă, aceea că onor. Adunare trebue să lămurească bine și să dea adevăratul caracter comisiunei pe care a însărcinat'o cu lucrarea aceasta (sgomot).

Voci. Cestiunea aceasta s'a sfârșit.

D. *N. Fleva.* Mă iertaţi : eu nu ating de loc cestiunea amen-

damentului D-lui Rosetti: acest amendament rămâne în picioare în toate părţile sale, şi cred că D. Rosetti va primi ca acest amendament să se voteze divizat.

D-lor, ieri comitetul delegaţilor a crezut că are dreptul...... (sgomot).

D. *preşedinte.* Cestiunea aceasta s'a vidat.

D. *N. Fleva.* Voiu să vorbesc în privinţa amendamentului D-lui Rosetti. Intreb mai întâiu pe onor. D-ni, cari îşi fac plăcerea de a mă întrerupe, sunt sau nu două rostiri asupra amendamentului D-lui Rosetti, una a comitetului delegaţilor în parte, şi una a comitetului delegaţilor întrunit cu comisiunea de 21? (sgomot).

Al doilea, care din aceste rostiri, dacă veţi admite vre-un dualism în această materie, pe care eu nu-l pot admite, care din aceste rostiri o veţi pune întâiu la vot? (sgomot).

Am luat cuvântul ca să rog pe onor. biurou, să nu mai puie la vot propunerea comisiunei (sgomot).

D. *ministru de justiţie.* Mi se pare că D. Fleva complică cestiunea, în loc să o simplifice, şi noi avem trebuinţă de simplificarea ei, ca să ştim fiecare ce votăm. Intâiu, este necontestat că trebue să admitem votul prin diviziune: al doilea, nu mai există amendament propriu zis al D-lui Rosetti, de oarece D. Rosetti a a declarat că primeşte modificările comitetului delegaţilor.

Această lucrare se va pune mai întâiu la vot, şi dacă se va respinge, apoi rămâne a se pune la vot articolul comitetului, care este primit şi de comisiune.

Voci. Aşà! aşà!

D. *C. A. Rosetti.* Amendamentele minorităţii au precădere.

Voci. La vot (sgomot).

D. *N. Constantinescu.* Aliniatul *a* este adoptat şi de comisiune şi de comitet şi de D. Rosetti.

Voci. La vot.

— Se pune la vot aliniatul *a* şi se adoptă.

Aliniatul *b* se adoptă cu redacţiunea propusă de comitet, în unire cu amendamentul D-lui Rosetti.

D. *N. Constantinescu.* Acum, D-lor, avem aliniatul *c*.

D. *G. Chiţu, ministru al justiţiei.* In ce se deosibeşte acì D. Rosetti de comisiune?

D. *N. Constantinescu.* Pentru aceasta discutăm de azi dimineaţă până acum, în Cameră şi în comisiune. . . . (sgomot).

D. *P. Ghica.* Spuneţi, D-le raportor, care este deosebirea între cele conţinute în aliniatul acesta şi între proiectul comisiunei?

D. *N. Constantinescu.* Deosebirea este aceasta, că în articolul comitetului, lucrat după amendamentul D-lui Rosetti, închirierea izlazului este prevăzută la o literă specială şi închirierea pământului pentru cultură este sub altă literă specială: aceasta este deosebirea.

D. *G. Vernescu.* D-lor, tocmelile agricole pentru pământ se puseseră sub o singură literă cu cele pentru izlaz, şi pentruce aceasta? Pentrucă li se dădeà un singur termen. Acum. D-lor, voind să dea pentru izlaz alt termen decât termenul care se dă pentru munca pământului, au deosibit aceste două lucruri. Iată pentruce această deosebire. D-voastră veţi votà cum veţi voì.

— Se pune la vot lit. *c* şi se adoptă.

D. *preşedinte al consiliului.* D-lor, ca să nu fie vre-o îndoială, sau vre-o bănuială, ar trebui să votăm cu apel nominal: mai bine să întârziăm o jumătate de oră mai mult, numai să fie mai bine votat.

— Se pune la vot ultimul aliniat *d* şi se adoptă.

D. *N. Constantinescu.* Acum art. 1 cu redacţiunea comitetului s'a terminat: a mai rămas din propunerea comisiunei un aliniat care nu este coprins acì: acesta este următorul:

„Angajamentele de serviciu cu luna sau cu anul, privitoare la cultura pământului şi la orce exploatare agricolă."

Voci. La vot cu apel nominal.

— Adunarea procede la vot şi rezultatul este cel următor:

Votanţi	85
Majoritate absolută .	43

S'a abţinut D. B. Iepurescu.

Au votat *pentru,* 30 şi anume:

D-nii Bastache Constantin, Carabatescu Ioan, Carp Petre, Ciolac George, Cozadini Grigore, Gorgos Paul, Guran Nicolae, Locusteanu R. Nicolae, Lupescu Lupu, Măldărescu Nicolae Dr., Măldărescu Nicolae, Marghiloman Ioan, Nicolau Sache, Nicorescu Nicolae, Pâcleanu Alexandru, Polizu George Dr., Popescu Alexan-

dru, Racoviţă Constantin, Robescu F. Ioan, Stolojan Anastasie, Vernescu George, Vulturescu Grigore, Zamfirescu Petre, Teriachiu Alexandru, Lăţescu-Boldur T., Pătărlăgeanu Radu, Viişoreanu Nicolae, Fleva Nicolae, Gusti Dimitrie, Lecca Dimitrie.

Au votat *contra* 55, şi anume:

D-nii Agarici Ioan, Agioglu Alex., Bechianu Stancu, Blaremberg Nicolae, Bobeica Constantin, Boiu Trifan, Calcantraur Vasile, Calimachi-Papadopol Aristide, Calimachi Teodor, Călinescu Tănase (general), Cantili George, Cariagdi Dimitrie, Cazimir Panait, Chenciu Panait, Cernătescu Petre, Ciupercescu Telemac, Codrescu Ioan, Kogălniceanu Mihail, Eliad Grigore, Fărcăşanu George, Filipescu Em. Gh., Fundescu Ioan, Ghica Costache, Ghica Pantazi, Giani Dimitrie, Hermeziu Iorgu, Ionescu Ioan, Ionescu Nicolae, Livezeanu George, Maniu Vasile, Mărgăritescu Dimitrie, Moruzi Dimitrie, Moscu Nicu, Nacu Constantin, Negruzzi Iacob, Opreanu Remus, Poenaru-Bordea Ioan, Radu Constantin, Răşcanu Nicolae, Ritoridi Ioan, Rosetti A. Constantin, Sefendache George, Sihleanu Alexandru, Teohari Ioan, Vidraşcu Vasile, Villacros Ioan, Vizanti Andrei, Serurie George, Constantinescu Nicolae, Ghica I. Dimitrie, Plaino Alexandru, Poroineanu Constantin, Roşianu-Protopopescu Ioan, Aurelian Petre, Brătianu Dimitrie.

D. *preşedinte.* Adunarea a respins aliniatul propus de comisiune.

. Acum, D-lor, vom procede la votarea în total a art. 1 prin apel nominal.

— Adunarea procede la vot şi rezultatul este cel următor:

Votanţi	84
Majoritate absolută .	43

S'a abţinut D. M. Kogălniceanu.

Au votat *pentru*, 65 şi anume:

D-nii Agarici Ioan, Agioglu Alexandru, Bastache Constantin, Bechianu Stancu, Bobeica Constantin, Calcantraur Vasile, Calimachi-Papadopol Aristide, Calimachi Teodor, Călinescu Tănase (general), Cantilli George, Carabatescu Ion, Cariagdi Dimitrie, Carp Petre, Cazimir Panait, Chenciu Panait, Cernătescu Petre, Chiţu George, Ciupercescu Telemac, Codrescu Ioan, Costinescu Emiliu, Eliad Grigore, Fărcăşanu George, Fundescu Ioan,

Fusea Christache, Ghica Pantazi, Giani Dimitrie, Gorgos Paul, Guran Nicolae, Hermeziu Iorgu, Iepurescu Vasile, Locusteanu R. Nicolae, Lupescu-Lupu, Măldărescu Nicolae Dr.. Maniu Vasile, Mărgăritescu Dimitrie, Moscu Nicu, Nacu Constantin, Nicolau Sache, Opreanu Remus, Poenaru-Bordea Ioan, Polizu George Dr., Popescu Alexandru, Râşcan Nicolae, Robescu F. Ioan. Rosetti A. Constantin, Sefendache George, Sihleanu Alexandru, Sergiu Dimitrie Dr., Stolojan Anastasie, Teohari Ioan, Villacros Ioan, Vulturescu Grigore, Zamfirescu Petre, Măldărescu Nicolae, Pătărlăgeanu Radu, Serurie Grigore, Viişoreanu Nicolae, Constantinescu Nicolae, Ghica I. Dimitrie, Poroineanu Constantin, Roşianu-Protopopescu Ioan, Aurelian Petre, Fleva Nicolae. Gusti Dimitrie. Brătianu Dimitrie.

Au votat *contra*, 19 şi anume:

D-nii: Boiu Trifan, Cantemir Enache, Cozadini Grigore. Filipescu Em. G., Ghica Costache. Ionescu Ioan. Ionescu Nicolae, Livezeanu George, Marghiloman Ioan, Nicorescu Nicolae, Pâcleanu Alexandru, Racoviţă Constantin, Radu Constantin, Teriachiu Alexandru. Vernescu George, Vidraşcu Vasile, Vizanti Andreiu, Lăţescu-Boldur T., Lecca Dimitrie.

D. *preşedinte*. Adunarea a primit art. 1.

Şedinţa se ridică la 6 ore, anunţându-se cea următoare pe a doua zi. 16 Martie.

Şedinţa dela 16 Martie 1882

D. *Gr. Cozadini*. D-le preşedinte, voiam să răspund la o chestiune personală, ce onor. D. Nicolae Ionescu s'a crezut în drept a-mi face, cu ocaziunea discuţiunei art. 1 al legei tocmelilor agricole. Renunţ însă deocamdată la aceasta, rezervându-mi dreptul de a reveni mai târziu, fiindcă nu voiesc să am măcar aierul de a fi obstrucţionist şi a împiedicà discuţiunea legei tocmelilor agricole.

Rog însă, pe onor. Adunare, să îmi permită să demisionez din comisiunea specială care, împreună cu comitetul de delegaţi. în virtutea unui compromis, a redactat noul proiect ce vi s'a supus.

Iată, D-lor, pentruce îmi dau demisiunea: toată lumea ştie, şi D-voastră asemenea, că pentruca să voteze luarea în consideraţiune a legei propusă mai întâiu, şi o ştiţi cum erà, printr'o abi-

litate extraordinară s'a ales o comisiune din sânul Adunărei, în care am avut onoare a face și eu parte. Acolo ni s'au pus creerii la tortură, am discutat, am vărsat sudori în timp de 21 de zile, ca să facem o lucrare posibilă, acceptabilă. Când a venit legea în discuțiune, s'a produs cevà straniu. Adunarea ne-a tratat pe noi, nu tocmai într'un mod cavaleresc; ea a discutat două zile competința sau incompetința noastră de a ne pronunță asupra amendamentului ce s'a prezentat chiar la primul articol. Alaltăieri numai, comitetul delegaților, fără comisiune, în număr de patru, a admis amendamentul propus; ieri, după ce Camera ne-a făcut favoarea de a ne admite pentru a luà parte la discuțiune împreună cu comitetul delegaților, după o discuțiune lungă, din numărul de 18 ce eram prezenți, 11 am respins acel amendament și numai 7 l'au primit. Cu toate acestea Adunarea s'a unit cu opiniunea minorității.

Vedeți dar, D-lor deputați, că nu îmi rămâne alta de făcut, decât să îmi dau demisiunea din comisiunea aleasă de D-v., declarându-vă totdeodată, că nu voiu mai luà parte nici la discuțiune, nici la votul acestei legi. Sunt din acei iertați ca sărac cu duhul, fiindcă m'am pronunțat contra legei cum a fost redactată în primul moment, nu îmi rămâne decât speranța împărăției Cerului, unde, de voiu aveà fericirea să mă duc, nu voiesc să am pe conștiință mea că am votat o lege rea.

Eu, D-lor, nu voiu lucrà niciodată la un monument, a căruia bază se dărâmă de pe acum. (Aplauze).

D. *M. Kogălniceanu.* Declarațiunea pe care a făcut-o onor. D. Cozadini, o fac și eu. Intrucât s'a recunoscut că comitetul are individualitatea sa separată, eu nu înțeleg de loc pentru mine să fac concurență sau să contestez drepturile comitetului; și deaceea mă efasez, retrăgându-mă din comisiunea parlamentară.

D. *președinte.* Acum, D-lor, la ordinea zilei avem două interpelări, care s'au amânat în înțelegere cu D-nii interpelatori; prin urmare trecem la continuarea discuțiunei pe articole a legei tocmelilor agricole.

D. *P. Ghica.* D-le președinte, în privința interpelărei mele, care erà la ordinea zilei pentru astăzi, eu v'aș rugà s'o puneți poimâine la ordinea zilei.

D. *președinte.* Prea bine. Acum intrăm în ordinea zilei.

D. *N. Constantinescu.* Dă citire art. 2.

D. *B. Iepurescu.* D-lor, vă asigur că n'am să discut nici dreptul comun, nici sistemele celelalte. Am să fac numai o observaţiune asupra art. 2.

D-lor, vă aduceţi aminte cât timp s'a discutat art. 1 din această lege, şi aceasta face onoare Adunărei, căci dovedeşte interesul ce a dat chestiunei a determinà cât se poate mai bine, care sunt tocmelile agricole.

Ei bine, acest timp pe care l'am cheltuit, a fost tocmai ca să arătăm care sunt tocmelile agricole, şi este evident că tocmeli agricole sunt numai acelea care sunt cuprinse în art. 1. Tot ceeace nu e cuprins în art. 1, nu este tocmeală agricolă. Aceasta ne-o spune raţiunea, şi nu înţeleg pentruce am mai pune un articol prin care să zicem că tot ce nu este prevăzut în art. 1, nu este tocmeală agricolă. Prin urmare, eu v'aş rugà să binevoiţi a vă unì cu mine şi a primì supresiunea art. 2.

D. *N. Ionescu.* Onor. preopinent are foarte multă dreptate în consideraţiunile sale juridice. Art. 2 ar fi în adevăr o tautologie, căci art. 1 enumără care sunt tocmelile de lucrări agricole şi apoi art. 2 zice, că toate celelalte lucrări, neprevăzute la art. 1, nu sunt contracte de lucrări agricole.

Aceasta se înţelege dela sine, şi mă mir cum a scăpat din vederea D-lui raportor, că nu este nici o idee în art. 2, care să difere de art. 1. Deaceea cer şi eu să se suprime art. 2.

D. *I. Marghiloman.* D-lor, iluziunile care mi le făceam când am început a lucrà la această lege, prin votul dat ieri, au dispărut. Credeam că se face o lege agricolă de care să se folosească şi săteanul şi proprietarul. In comitet s'a primit condiţiunea aceasta din art. 2, că contractele care nu intră în categoriile sus enumărate, nu sunt considerate ca contracte de tocmeli agricole: pentrucă se conţineà în articolul de mai sus mai toate lucrările acele care se aplică la tocmelile agricole.

Eu mă unesc cu ştergerea acestui articol 2, dar fac o întrebare: ce se face cu tocmelile care nu intră în tocmelile agricole prevăzute de art. 1, de exemplu daraverile pe care le avem cu sătenii, şi care nu se pot executà după această lege? Avem daraveri pe toată ziua, şi acele daraveri înaintea cui trebue făcute, şi cine le sancţionează?

Atâta voiam să ştiu.

Nu cer ca afară de ceeace puneţi în această lege, să se creadă

că mai sunt și alte tocmeli agricole: dar celelalte tocmeli, cum sunt suhaturile care se vând, deși nu vor intrà în legea tocmelilor, dar tot este un act cu care am să mă duc undevà, însă trebue să știu unde să mă duc cu acel act: cum sunt și argații pe cari îi tocmim pe toată ziua, și trebue să le dăm câte 100 sau 200 de franci înainte, trebue să am un act cu care să mă duc înaintea justiției, când voiu aveà nevoie. Ei bine, întreb unde trebue să mă duc ca să fac acele acte, care nu sunt considerate ca acte de tocmeli agricole, căci art. 2 zice că contractele ce nu intră în categoriile prevăzute de art. 1, nu sunt considerate ca contracte de tocmeli agricole. Apoi pentru fiecare daraveră de asemenea natură trebue să mă duc la tribunal? Este cu putință aceasta? Vedeți că de aci se nasc o mie și o sută de nedomiriri, și va fi un conflict perpetuu între proprietarul mic și proprietarul mare.

Pe când cer, dar, ștergerea acestui articol, rog totdeodată să se specifice anume în lege, că se pot face contracte, care să nu se execute după legea tocmelilor agricole, dar să fie un act pentru care să mă duc înaintea justiției.

D. *G. Chițu, ministru al justiției.* Onor. D. Marghiloman se îngrijește de acest lucru, că dacă odată s'a mărginit numărul convențiunilor calificate de agricole, dacă prin articolul 2 se zice, că contractele ce nu intră în categoria sus enumerată nu sunt considerate ca contracte de tocmeli agricole, și prin urmare intră în dreptul comun: D-sa s'a îngrijat de aceasta și se întreabă: ce fac eu cu astfel de contracte, care nu sunt nici agricole, nici neagricole, dar sunt un fel de contracte de toată ziua, care regulează o mulțime de daraveri de ale agriculturei?

Las la oparte discuțiunea care s'a urmat în comisiune asupra acestei întrebări, și rog pe D. Marghiloman să aștepte până va venì în discuțiune acì capitolul II, care tratează: Despre formele la care sunt supuse contractele agricole și despre termene.

Acolo să vie D-lui să facă întrebarea, de exemplu, pentru argați, și să vă zică: nu mi-ați considerat contractul cu argatul ca contract agricol, dar unde mă trimeteți cu argatul care nu știe carte?

D. *Aristid Papadopol.* La comună.

D. *ministru al justiției.* Ia lăsați-mă, D-le Papadopol, cu dreptul

comun; tot pentru dreptul comun ai vorbit, şi ai votat contra (ilaritate).

Domnilor, acì nu se poate zice dreptul comun: în dreptul comun nu este nici o literă pentru oamenii cari nu ştiu carte, unde trebue să se facă contractul lor.

Prin urmare, atunci vom vedeà pentru acest fel de contracte, când vom venì la capitolul II.

Este în adevăr o chestiune care vă poate îngrijì pe toţi D-voastră, însă în tot cazul nu este locul ei acì: când vom venì la capitolul II o vom discutà.

— Se cere închiderea discuţiunei şi puindu-se la vot, se primeşte.

D. *preşedinte.* D-lor, la acest articol avem un amendament care cere supresiunea lui. Deşi punând la vot art. 2, dacă acei cari susţin amendamentul, ar votà contra, ar ajunge la acelaş rezultat, cu toate acestea eu sunt dator să pun amendamentul la vot.

— Se pune la vot cu bile, după cererea a 15 deputaţi, amendamentul D-lui Iepurescu, şi rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanţi	83
Majoritate absolută	42
Bile albe . .	53
Bile negre	30

D. *preşedinte.* Adunarea a încuviinţat supresiunea articolului 2.

— Se citeşte art. 3.

D. N. *Constantinescu.* La acest articol s'a prezentat un amendament de D. Ciupercescu, susţinut de 7 D-ni deputaţi.

„Clauzele penale şi cele de solidaritate, în contractele de lucrări agricole, precum şi dobânzile sumelor împ vatorilor, sunt cu desăvârşire prohibite."

T. Ciupercescu, Hermeziu, G. Livezeanu, T. Caliniachi, I. Ionescu (dela Brad), *P. Cazimir, Rem. N. Opran.*

D. *A. Vizanti.* D-le preşedinte, există un amendament pe care mi-l însuşesc.

D. Ciupercescu a propus acest amendament în unire cu mai mulţi D-ni deputaţi, în scop de a pune un frâu uzurei în învoelile agricole.

D-lor, în privinţa aceasta s'a discutat şi s'a vorbit foarte în

destul în discuţiunea generală şi deaceea cred că ar fi de prisos orce desvoltare. Acest amendament mi se pare cu atât mai legitim, cu cât prin legea de faţă se mărgineşte facerea de învoeli cu bani la un maximum de doi ani.

In urma celor ce s'a zis şi de la înălţimea acestei tribune şi afară din Cameră, mi se pare că suntem în drept şi chiar datori ca să propunem acest amendament, menit a protege munca agricolă. Cu aceasta se va pune un capăt la unele abuzuri ce se fac cu învoelile agricole; să nu se mai permită practica unei adevărate uzuri... (sgomot).

D-lor, cred că vorbesc în numele adevăraţilor arendaşi şi proprietari serioşi, activi şi omenoşi, susţinând această opiniune.

Eu ştiu că sunt puţini şi foarte rari acei, cari abuzează de slăbiciunea şi nevoia muncitorilor, dar legea a fost provocată mai cu seamă din cauza acestor din urmă şi eu aş dorì să se prohibe continuarea mai departe a unui asemenea sistem.

Nu este nici drept, nici echitabil a profità de nevoile omului, ca el să fie obligat să plătească în cursul anilor şi muncă, şi dobândă peste dobânda legală.

Deaceea zic, că trebue odată pentru totdeauna, să punem un frâu acestei uzuri, care mai cu seamă a provocat nişte strigăte şi critice, cu nedrept aplicate tutulor.

Deaceea eu zic, şi crez că vorbesc chiar în numele tutulor proprietarilor şi arendaşilor, rugându-vă ca să primiţi acest amendament.

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor, sunt împuternicit de majoritatea membrilor din comisiune, a declarà că D-lor înţeleg a se abţine de a luà parte la interogatoriul care se face de primirea sau neprimirea amendamentului.

D. *preşedinte.* Să se pronunţe comitetul.

D. *Al. Lahovari.* D-lor, ca membru din comisiune mă unesc şi eu cu declaraţiunea D-lui Kogălniceanu.

Această lege, care trebue a fi o operă de înţelepciune şi împăcăciune, văzând că ea s'a denaturat dela început, nu mai vedem ce am căutà noi în comisiune.

D. *N. Constantinescu.* D-lor, comitetul de delegaţi, în majoritate, respinge acest amendament, pentrucă nu la acest articol, şi nu în această lege, putem noi proclamà un principiu care se

depărtează cu desăvârşire dela toate principiile de legislaţiune şi de organizaţiune socială.

Noi nu putem îndatorà pe nimeni să-şi întrebuinţeze capitalul său în numerar, dându-l cu împrumut, fără să aibă drept la procente legale. Dacă însă în spiritul autorului acestui amendament este ca procentele datorite din contractele de împrumuturi, să nu se transforme în muncă agricolă, apoi această dispoziţiune nu la acest articol îşi are locul şi nu sub forma aceasta.

Acestea sunt motivele pentru care majoritatea comitetului de delegaţi respinge acest amendament, şi menţine redacţiunea proiectului admis şi de comisiunea de 21 de deputaţi.

Mai este un amendament propus de D. Fleva, care zice:

„Clauzele penale şi acele de solidaritate, stipulate între săteni cu exploatatorii de moşii, sunt prohibite.

N. Fleva, V. Maniu, I. Agarici, Remus N. Opran“.

Voci. Cer cuvântul.

D. *N. Fleva.* D-le preşedinte, cu regulamentul în mână, v'aşi rugà să binevoiţi a păstrà rândul fiecărui orator, căci toate amendamentele să se discute odată, şi se închide discuţiunea asupra tutulor.

D. *preşedinte.* Aşà este: însă acesta se discută întâiu (întreruperi).

D. *B. Iepurescu.* D-lor, această lege nu este decât o derogare dela dreptul comun.

Articolul 3, care se preocupă de o derogare în specie, face aluziune că principiul dreptului comun, relativ la clauzele penale şi la solidaritate în tocmelile agricole, nu este admisibil. Ca să fie propriu termenul acesta, ar trebuì ca principiul să existe în dreptul comun; dar clauzele penale în dreptul comun nu există. Prin urmare, întrebuinţaţi nişte termeni cari n'au sens, căci clauzele penale nu mai există în dreptul comun.

Aşà dar, v'aş rugà să suprimaţi aceste cuvinte de *clauze penale*, care nu mai pot aveà nici un sens; căci dacă le-aţi lăsà, aţi aveà aierul de a zice că mai există clauzele penale în dreptul civil. Nu vă aduceţi aminte, că aţi abrogat D-voastră această dispoziţiune din codicele civil? Prin urmare nu mai puteţi să lăsaţi cuvintele de clauze penale, când în dreptul comun nu mai există.

Cer dar supresiunea acestor cuvinte, care sunt de prisos.

D. N. *Fleva*. Aş rugà pe onor. D. Iepurescu, să renunţe la modul D-sale de a vedeà, în ceeace priveşte clauzele penale. Pe de altă parte, aş rugà pe onor. Adunare să vază dacă art. 3 poate să mai steà cum este, mai cu seamă în interesul clasei muncitorilor.

Nu amestec chestiunea uzurei aici, fiindcă chestiunea uzurei n'are afaçe cu chestiunea tocmelilor agricole. Voiu să pun înaintea Camerei ceeace s'a petrecut ieri, ca să vadă dacă articolul 3 mai poate rămâne cum este. Ieri, printr'un vot al Camerei, pe care suntem datori a-l respectà, s'a hotărît ca unele din angajamentele care le fac astăzi locuitorii, şi care le vor face şi în viitor, cu toată prohibiţiunea legei, — că unele din aceste angajamente, deşì sunt agricole prin natura lor, cum este angajamentul aceluia care se tocmeşte să lucreze pământul cu mâinile, să lucreze la arie, la vie — toate aceste angajamente, onor. Adunare a hotărît ieri să nu intre în categoria tocmelilor agricole, deşì ele sunt lucrări agricole, şi să rămână supuse la dreptul comun. Dacă aţi făcut bine sau rău, când aţi votat astfel, aceasta priveşte pe cei cari au votat; eu am votat în contra; cu toate acestea noi trebue să respectăm votul Adunărei. Ei bine, dacă aceste angajamente nu s'au prevăzut la început în art. I, se poate stipulà pentru dânsele clauza penală şi solidaritatea? După art. 3, aşà cum este redactat, se poate; fiindcă art. 3 zice:

„Clauzele penale şi acele de solidaritate, în contractele de lucrări agricole, sunt prohibite“.

Dar acele contracte D-v. le-aţi scos din contractele de tocmeli agricole; legea le declară că nu sunt lucrări agricole. Voiţi să păstraţi solidaritatea pentru aceste contracte? Dacă aceste contracte le-aţi considerat ca lucrări agricole de drept comun, nu de drept special, eu cred că faceţi rău, ca să nu declaraţi că între săteni şi proprietar sau arendaş, actele de clauză penală şi de solidaritate nu se pot admite.

Onor. D. Iepurescu zice, că de ce să mai vorbim de clauză penală, fiindcă s'a desfiinţat în legea civilă. Mi se pare că e cam în eroare, D. Iepurescu. In contractele de afaceri nu sunt desfiinţate în mod absolut clauzele penale; sunt desfiinţate numai în contractele de bani, şi aceasta e lăsată încă la facultatea judecătorului. Dar nu mai fac această discuţiune; admit pentru moment un lucru, că în dreptul comun s'a introdus o dispoziţi-

une care proclamă că clauzele penale nu sunt admise. Când însă fac o lege specială, a zice că clauzele penale nu se pot admite, ar fi oare o greşeală? Eu cred că nu este o greşală a repetì acelaş lucru de două ori.

In privinţa stipulărei de solidaritate, v'aş rugà să binevoiţi a admite amendamentul meu, aş dorì ca onorabila Adunare să stabilească prin acest proiect de lege, ca oricare ar fi lucrarea agricolă între săteni şi exploatatori, fie prevăzută în legea de faţă, fie neprevăzută, solidaritatea şi clauza penală nu încap. Amendamentul meu conţine următoarele: „Clauzele penale şi solidaritatea între săteni şi exploatatorii de moşii sunt prohibite".

Vă mai rog, D-lor, să votaţi acest amendament şi dintr'un alt punct de vedere. Prohibiţiunea din lege vizează numai la lucrările agricole prevăzute în art. 1, pe când amendamentul ce propun eu vizează orice lucrare agricolă.

D. *N. Constantinescu.* Majoritatea comitetului delegaţilor respinge acest amendament pentru două cuvinte...

D. V. Maniu. Care e aceà majoritate?

D. *N. Constantinescu.* D. Marghiloman, e unul: D. Giani, doi; D. Papadopol, trei; şi eu al patrulea.

D-v., D-le Maniu, sunteţi singur care l-aţi admis.

Motivele pentru care l-am respins sunt: întâiu, că din redacţiunea amendamentului D-lui Fleva ar rezultà că noi trebue să statuăm asupra solidarităţei în privinţa contractelor ce se fac între ţărani şi proprietari, or ţărani şi arendaşi, şi că noi trebue să prohibim o astfel de solidaritate, care nu există decât în imaginaţiunea D-lui Fleva.

N'am primit acest amendament şi din punctul de vedere, că nu este vorba să stipulăm asupra unor contracte care nu intră în legea aceasta specială; noi nu înţelegem ca în legea aceasta specială să ne ocupăm de alte fapte care sunt afară din această lege, şi care rămân în dreptul comun. Dacă D-v voiţi modificarea dreptului comun, atuncì n'aveţi decât să veniţi cu un proiect de lege modificator al dreptului comun.

Acestea sunt, D-lor, motivele pentru care comitetul delegaţilor respinge amendamentul D-lui Fleva; ele vor fi mai bine desvoltate de D. D. Giani, care va vorbì după mine.

In ceeace priveşte amendamentul D-lui Iepurescu, prin care cere supresiunea cuvintelor *clauză penală*, această chestiune s'a

discutat în adevăr în comitetul delegaţilor şi s'a recunoscut că este de prisos: însă fiindcă nu vatămă întru nimic această lege. dacă va existà.

D. V. *Iepurescu*. Declar că retrag amendamentul meu.

D. *D. Giani*. D-le preşedinte, în privinţa amendamentului D-lui Iepurescu n'am de zis decât un singur cuvânt: cuvintele de clauză penală sunt un prisos: clauza penală nu există în dreptul comun, fiindcă s'a suprimat prin legea din 1879: dar este un prisos nevătămător.

Acum, D-lor, în privinţa amendamentului D-lui Fleva, să'mi daţi voie a vă spune câtevà cuvinte, şi aceasta cu atât mai mult, cu cât lucrurile s'au cam înăbuşit cu ocaziunea votărei art. 2. Fără ca să fie ideea Camerei, am auzit, nu într'un mod de a se putea trece în *Monitor*, din fericire, căci nu aceasta a fost ideea Camerei, când a crezut că în art. 2 este iarăşi un prisos, ci în unele spirite a fost ideea pe care o văd reproducându-se în acest amendament.

Propuitorii amendamentului au zis ieri: numai acestea sunt tocmeli agricole? Dar noi, zice D. Fleva, credem că sunt şi alte tocmeli agricole. Apoi, dacă vom merge pe această cale, să zicem că după convenţiunea particulară a fiecărui dintre noi, pot să existe şi alte tocmeli agricole, atunci spuneţi pe faţă că nu mai trebue lege pentru tocmeli agricole, sau că voiţi atât de multe contracte agricole, câte sunt relaţiunile dintre exploatator şi ţăran.

D-lor, eu mai întâiu mă uit la amendamentul D-lui Fleva, care zice că clauzele penale sunt prohibite, şi apoi am în vedere explicaţiunea D-sale, că erau necesare, şi din care numai, am putut înţelege ideea D-sale, pe care nu o înţelegeam la început.

Vorbesc în numele suveranităţei votului de ieri, şi oricare ar fi convincţiunea personală a acelora care cred că mai există şi alte contracte, afară de acelea pe care le-am votat ieri, dacă noi am pierde astăzi din vedere, că un legiuitor când procede pe cale de enumeraţiune, este limitativ, înţelegeţi bine că atunci votul de ieri devine un răsvot azi, prin bunăvoinţa şi convincţiunea foarte respectabilă a D-lui Fleva, care ziceà: eu în convinvincţiunea mea, cred că şi viile sunt contracte agricole, deşi Camera ieri, a zis contrariul: cred că şi contractele pentru lucrări cu luna sunt contracte agricole, deşi Camera a zis contrariul. Ei!

când formidabila putere a D-lui Fleva va merge până a înfrânge votul de ieri, atunci voiu declarà şi eu, că mari sunt minunile D-lui Fleva! Dar nu merge lucrul aşà, şi Camera trebue să ştie a menţine ceeace a voit ieri.

Iată prin urmare, la ce se reduce amendamentul D-lui Fleva. Acum însă pentruce Camera a zis că celelalte contracte nu sunt agricole? Pentru a le trimete pe toate la o lege specială, adică să facem pentru unele contracte agricole o lege specială şi pentru altele, care rămân în convincţiunea intimă a D-lui Fleva, altă lege? Nu. Camera le-a rezervat dreptul comun. Camera a zis: când fac o lege excepţională, trebue să mă uit cu lupa la ceeace este excepţional, şi a zis: numai aceasta este excepţional, iar toate celelalte rămân în dreptul comun.

Prin urmare, în ceeace priveşte toate celelalte contracte ale sătenilor, pe care de mult i-a uitat D. Fleva, să se ducă la dreptul comun, căci, în ceeace priveşte aceste specii de contracte: împrumuturi, contracte pentru vii şi altele, acestea au fost scoase ieri din contractele agricole.

D. *N. Fleva.* Dar ce vă supără să spuneţi în lege, că nu admiteţi solidaritatea?

D. *D. Giani.* Oricât mă vei întrerupe, perzist în cuvântul de adineaori. D-v. puneţi în amendament ceeace nu voiţi să spuneţi pe faţă, fiindcă voiţi să vă creaţi şi alte categorii de contracte agricole peste cele create de Cameră.

Aşà dar, D-lor, rugându-vă să respingeţi amendamentul D-lui Fleva, cer onor. Camere să admită următorul adaus la art. 3: că actele se pot confecţionà nu în atâtea exemplare....

D. *A. Dimancea.* Se prevede mai la vale confecţionarea actelor....

D. *Giani.* Atunci va rămâneà la articolul respectiv.

D. *Constantinescu.* Acei cari spun că este cevà în această privinţă, să binevoiască a arătà articolul.

D. *ministru al justiţiei.* Este un capitol deosebit şi se poate pune acolo.

D. *I. Agarici.* Am luat cuvântul, ca să atrag atenţiunea onor. Camere asupra principiului pus în amendamentul D-lui Ciupercescu. Nu este vorba de dobândă pentru împrumut, este altcevà care se practică. Imprumut un locuitor cu bani, şi pentru dobânda cuvenită mie, îi cer muncă: în privinţa aceasta trebue

să vă pronunţaţi, adică dacă aceà învoială de a se face munca pentru dobândă, o primiţi ca învoială agricolă? Eu cred că aceasta nu ar trebuì să se primească, şi prin urmare să prevedeţi în lege că aceste învoeli nu se consideră ca contracte agricole (întreruperi).

S'a practicat acest sistem, adică s'a dat o liră săteanului ca să muncească un pogon, şi el a muncit, dar lira a rămas tot liră. Asupra acestui punct vă rog, să explicaţi că dobânda în munca agricolă nu poate să existe. Iată ce am înţeles eu prin amendamentul propus, şi dacă amendamentul nu este destul de explicit, nu aveţi decât să-l faceţi cât mai clar în senzul acesta.

D. *G. Vernescu.* D-lor, sunt trei amendamente care s'au propus: un amendament în privinţa dobânzilor, alt amendament în privinţa suprimărei clauzei penale, şi alt amendament pentru solidaritate.

Voiu începe mai întâiu cu clauza penală, şi îmi pare rău că D. propuitor şi-a retras amendamentul; dar eu îl însuşesc. Nu este bine, D-lor, să punem în lege lucruri de prisos. Dacă în dreptul comun, nu este permisă clauza penală, cum are să fie permisă în legea tocmelilor agricole, care este o lege protectoare, o lege de favoare. Deaceea susţin amendamentul prin care se cere suprimarea clauzei penale, pentrucă lucrurile de prisos trebue şterse din această lege.

In privinţa punctului al doilea, acela al solidarităţei, nu pot să fiu de opiniunea D-lui Fleva, pentrucă pot, după natura lor, să fie multe contracte agricole; dar judecătorul care va aplicà o lege, nu poate să aplice reguli speciale la tocmeli care ar fi de natură, tocmeli agricole, dacă nu ar fi incadrate în lege de legiuitor. Judecătorul va aplicà legea specială pentru tocmeli speciale: iar toate celelalte vor rămâne în dreptul comun; căci judecătorul nu poate să creeze alături, alte tocmeli, care nu există în dreptul comun.

Aşà dar, nu înţeleg pentruce D. Fleva vorbeşte de aceasta. Este prohibită solidaritatea în privinţa tocmelilor agricole? Ei bine, este prohibită şi nu puteà D. Fleva să zică că în privinţa altor tocmeli această clauză să nu fie prohibită, fiindcă nimeni nu poate să aprecieze, şi să zică că sunt şi alte tocmeli agricole, şi să califice ca tocmeli agricole altfel de tocmeli, când noi n'am voit aceasta.

D. *N. Fleva.* N'am zis aceasta.

D. *G. Vernescu.* Eu mă uit la ceeace preocupă pe D. Fleva şi aşi voi atunci, ca să facă D-sa un proiect de lege în care să arate care sunt tocmelile pe care le favorizează D-sa, şi când va veni cu ele enumerate...

D. *N. Fleva.* In nici o tocmeală dintre sătean şi exploatator să nu fie solidaritatea.

D. *G. Vernescu.* Atunci între dânşii poate să fie şi altfel de tocmeli, afară de cele agricole: tocmeli de dar, tocmeli de schimb, de vânzare şi altele. Cum puteţi dar, să ziceţi într'un mod absolut, că toate actele care le face săteanul să nu fie supuse la solidaritate....

D. *N. Fleva.* Cu exploatatorul numai.

D. *G. Vernescu.* Calificaţiunea care o dai nu schimbă natura lucrului. V'aşi înţelege să schimbaţi articolul din legea civilă şi să ziceţi că solidaritatea este prohibită şi în dreptul civil: dar să cereţi D-v. că judecătorul, fiindcă s'a făcut un act între ţărani şi exploatator, să califice acel act de tocmeală agricolă, când noi am arătat care sunt tocmelile agricole, aceasta n'o înţeleg.

Aşà dar sunt în contra acestui amendament.

Mai este acum amendamentul propus de D. Vizanti. D-sa face o deosebire, şi în aparenţă deosebirea s'ar părea întemeiată... (sgomot).

Nu trebue nimeni, D-lor, să se supere de sgomot, când toţi au o hotărîre luată şi ştiu dela început ce are să voteze. Atunci, să explică lesne pentruce nu se ascultă cel care vorbeşte. (Intreruperi).

Aţi făcut o deosebire între banii împrumutaţi şi între banii cari se dau pentru muncă, şi aţi zis: când cinevà împrumută bani, are dreptul să ia o dobândă: dar altcevà este, când se dă bani şi se cere în loc de dobândă muncă.

D. *V. Maniu.* Aşà.

D. *G. Vernescu.* Un profesor al meu îmi ziceà odată—să nu zic că îmi ziceà mie, dar ziceà unui amic al meu, — care mai cu seamă la examen, când i se puneà o chestiune de către cineva, el răspundeà: O! asupra acestui lucru sunt multe de zis! Acel profesor îi ziceà: nu face făgăduieli multe: făgăduieşte puţin şi te ţine şi de puţin.

Ei bine, D. Maniu are obiceiul acesta de a făgăduì mult; D-sa zice: *Mare deosibire!*...; Ar fi bine să fie mai modest şi să

zică: este o deosebire: pentrucă, atunci când cineva făgăduieşte, este bine să se ţină de făgăduială, şi D. Maniu nu se va puteà ţine de făgăduiala sa.

D-lor, adevărat că uzura nu trebue să fie primită sub nici o formă; înţeleg aceasta; dar iată un lucru: am dat unui ţăran 100 de lei pentru un an cu dobândă de zece lei, adică cu dobânda obişnuită. Inchipuiţi-vă că'i mai dau încă 100 de lei, dar fără dobândă şi pe termen tot de un an, cu condiţiunea ca drept înlesnirea ce 'i fac cu aceşti 100 de lei, să'mi facă şi el un pogon de arătură, care nu costă mai mult de 8 lei. Pentruce dar onor. D. Vizanti, primeşte să se plătească 10 lei dobândă pentru 100, şi nu primeşte să se plătească numai 8 lei pentru 100. Dar în muncă? Unde este deosebirea? Ar fi deosebire atunci numai, când pentru 10 lei dobândă s'ar luà 15 sau mai mult, şi aceştia în muncă. Este adevărat, D-lor, că cinevà cam anevoie poate să aprecieze lucrurile acestea, fiindcă nu totdeauna şi nu în toate părţile, şi nu într'un mod invariabil se plăteşte munca, şi prin urmare se poate că acolo unde cinevà ar crede că este uzură să nu fie tocmai uzură: nu se poate zice azi că este uzură, dar când pentru 100 de lei care s'a dat unui ţăran, el va fi îndatorat să facă 3, 5 sau 8 pogoane, adică să i-se ià de trei ori, sau şi mai mult decât dobânda legală, aceasta se vede numai decât că este uzură.

Trebue dar să faceţi socoteala într'un mod raţionabil, ori să luaţi dispoziţiunea ca banii cu dobândă, să nu se deà pentru muncă, ori să faceţi ca munca pentru dobândă să nu întreacă preţul dobânzei; toate acestea însă nu sunt chestiuni de principiu, ci chestiuni de detaliu. Dacă aţi pune un amendament că împrumuturile, fie cu dobândă în bani, fie cu dobândă în muncă, nu sunt primite în tocmelile agricole, atunci aşi votà acest amendament: nu voiesc însă să daţi avantajul banilor, când se împrumută cu dobândă în numerar, şi să nu daţi aceleaşi avantaje când pentru dobândă se dă muncă, care muncă ar echivalà cu dobânda ce ar plăti-o în bani.

D. N. *Fleva*. D-lor, onor. D. raportor a profitat de graba cu care am făcut amendamentul meu, în care uitasem a pune un cuvânt, pe care cu bunăvoinţa D-sale puteà să'l adauge, fără să'mi facă un proces pentru aceasta, şi deaceea am fost nevoit a luà pentru a doua oară cuvântul, ca să dau o explicaţiune, căci

onor. D. Giani a făcut o critică mai mult persoaneì mele decât amendamentului meu.

D-lor, eu pun acì o măsură de a garantà pe cât se poate pe clasa muncitoare, care în mare parte, din nenorocire, este ignorantă, nu ştie carte, şi pun această clauză, repet, în contra acelora cari au pus în sărăcie pe mulţi săteni, prin stipulaţiunea de solidaritate şi de clauze penale. Vă aduceţi aminte, D-lor, cum la 1872, D. Lascăr Catargiu, pe când erà ministru, spuneà ce s'a întâmplat cu nişte nenorociţi săteni dela Brăila, cari la facerea contractului au întrebat ce va să zică *solidaritatea* şi li s'a răspuns că va să zică: avem să trăim bine unul cu altul, şi pe urmă când a ajuns să se execute contractul şi li s'au vândut vitele unora pentru alţii şi au rămas săraci, ei atunci au întrebat pe contractant: D'apoi, D-le, asta va să zică să trăim bine unii cu alţii? Sunt tocmeli, D-lor, cari se fac de săteni şi care deşì nu sunt prevăzute în această lege, tot au să se facă: întreb dar: bine este pentru aceste tocmeli să păstraţi solidaritatea? Bine este să daţi dreptul acelora cari fac asemenea convenţiuni cu sătenii, să păstreze solidaritatea?

Onor. D. Giani ne zice să cerem modificarea codului civil. Dar dacă noi ne aflăm cu facerea unei legi, pentruce nu am regulà cu ocaziunea acelei legi, această chestiune într'un mod acceptabil? (Intreruperi).

Dar, D-lor, când doi, trei ţărani vin şi cer dela proprietarul sau exploatatorul moşiei, bani pentru a'şi cumpărà boi, ceiace după legea aceasta nu se consideră între contractele agricole, permiteţi D-v. ca în contractul de împrumut, să se admită solidaritatea? D-lor, îndată ce veţi lăsà solidaritatea să se stipuleze între săteni, după mine unul, decideţi ruinarea lor; căci ţăranul nu poate să măsoare cu mintea sa gradul răspunderei la care să angajează, când primeşte solidaritatea.

Mai este cevà, D-lor, aţi admis prin această lege un contract agricol care aţi zis că este agricol, numai pentru formă, iar pentru fond nu. Primiţi dar să se stipuleze şi pentru acela solidaritatea? (Intreruperi).

D-lor, D-v. care sunteţi scolastici, sau cari aveţi aierul de a fi scolastici, puteţi să întrebaţi ce caută aceasta în legea tocmelilor agricole; dar eu unul, care legiferez relaţiunile dintre săteni şi exploatatorii de moşii, ţin să regulez şi această cestiune.

D. *N. Constantinescu.* Nu este locul aci.

D. *N. Fleva.* D. raportor zice că nu este locul acestui amendament aci: dar atunci unde'i este locul? Să plecăm acasă peste 5 zile şi să lăsăm dreptul comun în privinţa muncei săteanului, acolo 'i este locul? (sgomot).

D-lor, în articolul întâiu aţi tr.cut închirierile de pământ în bani, ca tocmeală agricolă....

D. *Constantinescu.* Numai pentru autenticitate.

D. *N. Fleva.* Apoi, dacă aţi pus că autenticitatea unui asemenea act se poate face de primari, de ce nu puneţi ca solidaritatea să nu fie tolerată: căci dacă aţi fi lăsat la dreptul comun aceste acte, tot mai aveam o garanţie în tribunale, căci se poate găsì un prezident conştiincios, care să explice ţăranului ce va să zică solidaritate sau condiţiunea de a plătì unul pentru altul: pe cât timp cu primarii nu avem această garanţie, căci D-v. ştiţi cine sunt primarii în Ţara Românească, şi le daţi dreptul să stipuleze solidaritatea prin aceste contracte? Dar atunci care este garanţia care o luaţi? Ce! aţi căutat să vă garantaţi numai pentru formă, iar pentru fond nu? Căci autenticitatea este o chestiune de formă, iar stipulaţiunea pentru solidaritate este o chestiune de fond, şi pentru fond daţi dreptul comun în privinţa acestor contracte. Dar nu vedeţi că faceţi mai mult rău decât bine pentru ţărani, prin legea aceasta?

Inţeleg pe cei cari vin cu teorii: înţeleg pe onor. D. Vernescu care a fost consecvent, căci D-sa a fost totdeauna pentru principiul libertăţei convenţiunilor, ca toţi să fie egali înaintea legei; chiar cămătarul, când pune ştreangul de gât debitorului în nevoie şi 'i ia sută la sută. Eu însă, nu sunt pentru această libertate; nu voiu să pun ştreangul de gât acelor debitori nenorociţi, cari sunt nevoiţi a se împrumutà, şi cari sunt siliţi să primească condiţiunile cămătarului. Eu sunt din aceia cari voiesc să pun limită dobânzii pentru cei ce nu ştiu să'şi reguleze singuri afacerile, şi contra celor ce sunt prea setoşi de a luà dobânzi mari, şi cari poate ar merità chiar închisoarea. Deaceea sunt contra acelor cari fac acest contract agricol numai pentru formă, iar pentru fond 'l lasă dreptul comun. Asemenea sunt contra acelor cari susţin libertatea comerţului, numai pentru interesul de a vedeà principiul salvat, inspiraţi fiind numai de sferele înalte ale principiilor, iar nu de realitatea lucrurilor, pe care n'o cunosc nici-

odată. Aşà fac şi filozofii cei mari, cari caută să salveze principiile, şi sunt foarte fericiţi că se duc pe lumea ceailaltă cu convincţiunea că le-au salvat, fără să se preocupe de ceiace se petrece pe lumea aceasta. Căci ce folos am eu, dacă principiile sunt salvate, pecât timp pe lumea aceasta trăiesc mizerabil.

Cred că onor. Cameră, care a legiuit că nu sunt admise clauzele penale pentru orăşeni, nu va venì astăzi să permită admiterea clauzelor penale şi solidaritatea în acest fel de contracte dintre proprietari şi săteni, şi va aveà în vedere starea în care se găseşte săteanul astăzi, din cauza ignoranţei sale: şi chiar în interesul societăţei va decide că stipulaţiunile de solidaritate, fie pentru orice motive, nu sunt permise în asemenea contracte. Aceasta este tot ce aveam să zic, şi cu aceasta am rămas şi la maliţioasa aluziune ce a voit să facă onor. D. Giani la mine: căci eu nu pot să mă pun la luptă cu D-sa pe terenul acesta, fiindcă D-sa are la dreapta şi la stânga atâţia puternici adjutanţi, pe când eu sunt singur şi prin urmare nu am poziţiunea egală cu a D-sale...

D. *D. Giani.* Avem aceleaşi puteri, fiindcă amândoi suntem membri ai aceleaşi majorităţi din Cameră.

D. *preşedinte al consiliului.* D-lor, profit de această ocaziune, ca să fac un apel la D-v. şi să vă aduc aminte, că dacă pentru fiecare articol vom discutà ore întregi, având chiar cele mai bune intenţiuni de a protejè pe cel mai slab contra celui mai tare, vom rămâne cu această lege nevotată: fiindcă de poimâine trebue votarea bugetelor, căci noi nu putem stà aci, dacă nu ne veţi dà bugetele până la 1 Aprilie. Vedeţi dar că, la fiecare articol vom stà ore întregi să discutam, faceţi ca legea să nu se poată votà, şi să rămânem cu legea vechie, care s'a recunoscut de toţi că este cea mai rea.

Onor. D. Fleva, deşi are cele mai bune intenţiuni, trebue însă să înţeleagă, că cu ocaziunea votărei acestei legi, nu se pot regulà alte materii decât cele ce privesc la această chestiune. Prin urmare, în privinţa celor zise de D-sa, noi nu putem decât să facem sau o lege specială, sau să modificam codul civil, şi astfel vom ajunge la rezultatul dorit de D-sa, fără să ne expunem a rămânea cu *sluta în vatră.*

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Fleva şi rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanţi	85
Majoritate reglementară	43
Bile albe	38
Bile negre	47

D. *preşedinte.* Adunarea a respins amendamentul.

D. *N. Constantinescu.* Comitetul a respins amendamentul D-lui Ciupercescu.

Voci. La vot.

D. *A. Vizanti.* D-lor, v'aşi rugà ca acolo, unde se zice dobândă, să se adauge cuvintele: dobânzi care vor trece peste cele legale.

Voci. La vot aşà cum este.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Ciupercescu, şi se respinge.

— Se pune la vot art. 3, şi se primeşte.

— Se citeşte art. 4.

D. *N. Ionescu.* D-le preşedinte, aşi dori ca onor. D. raportor să binevoiască a-mi explicà un lucru.

Văd că în al. I al acestui articol, se zice: Contractele pentru tocmeli de lucrări agricole, nu se pot încheià de cât între cultivatorii agricoli . . .: iar în aliniatul următor figurează aceste cuvinte: Aceste contracte trebue să cuprinză: obiectul învoelei, preţul, natura şi felul muncei.

Fiind-că D. raportor a lucrat şi în comitetul de delegaţi, şi în comisiunea de 21, cred că a influenţat acì gramatica D-sale. Deaceea, fac apel la D-sa, să binevoiască a pune în acord redacţiunea acestor două aliniate, puind în locul cuvântului *muncei,* cuvintele: lucrări agricole.

Aşi dori apoi să îmi explice, dacă cuvântul „în persoană" se explică numai la lucrătorii cultivatori agricoli, ori numai la proprietari sau arendaşi (întreruperi). Atunci, dacă este aşà, ar trebuì să intervertim fraza (întreruperi).

Ar trebuì dar ca cuvântul *munca* să dispară din redacţiunea articolului, de oarece munca a fost înlocuită prin lucrare; şi de oarece a dispărut cuvântul de „execuţiune" şi s'a înlocuit prin cuvântul „îndemnare" : tot asemenea sper că şi cuvântul de „muncă" se va înlocuì prin cuvântul de „lucrare".

D. *N. I. Constantinescu.* D-lor deputaţi, nu gramatica mea a influenţat în redacţiunea acestui articol : din contră, comisiunea a avut gramatica sa specială : dacă eu am scris astfel acest articol, este că am fost credinciosul reproducător al gramaticei sale.

Acum, în ceeace priveşte observaţiunea făcută de onor. D. Ionescu, dacă dispoziţiunea pentru împuterniciţi se referă şi la locuitori, sau numai la exploatatori, am onoare a-i spune că atât comitetul de delegaţi, cât şi comisiunea de 21, a înţeles că această dispoziţiune se referă numai la exploatatori, deaceea se şi zice: Contractele pentru tocmeli de lucrări agricole nu se pot încheià decât între cultivatorii agricoli în persoană şi între acei ce exploatează moşii sau vii, ori împuterniciţii lor.

D-lor, în comisiuni s'au propus două amendamente la acest articol, spre a se complectà această dispoziţiune, un amendament a fost propus de onor. d. Moruzi şi altul de d. Rosetti Teţcanu.

Iată conţinutul amendamentului propus de onor. d. Moruzi:

„Propunem a se prevedeà în legea tocmelilor agricole că numai cetăţenii români pot încheià contracte de munci agricole."

Acest amendament a fost respins de comisiune în mare majoritate.

Iată şi amendamentul propus de d. Rosetti Teţcanu care asemenea s'a respins de comisiune : (citeşte).

Ambele aceste amendamente fiind respinse de comisiune, eu sunt dator să susţin numai redacţiunea comisiunei, cu modificările gramaticale propuse de d. Ionescu.

Prin urmare iată cum cred că ar puteà să se facă redacţiunea definitivă a acestui articol : „Contractele pentru lucrări agricole nu se pot încheià, decât între cultivatorii agricoli în persoană şi ceice exploatează moşia sau împuterniciţi acestor din urmă".

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi să încuviinţează.

— Se pune la vot amendamentul d-lui Moruzi, şi se respinge.

— Se pune la vot art. 4 modificat şi se primeşte.

— Se citeşte art. 5.

D. *N. Constantinescu.* D-le preşedinte, ca să evităm orice neînţelegere, vă rog să hotărîţi o procedură...

D. *G. Vernescu.* Dar cine eşti D-ta ca să vorbeşti, când sunt alţii înscrişi înaintea D-tale?

D. *N. Constantinescu.* Eu sunt deputat ca şi D-ta, şi ca deputat am dreptul să cer cuvântul în cestiune de regulament, şi ştiţi că cestiunile de regulament primează toate celelalte cestiuni.

Iată D-lor, care este cestiunea pe care o relevez, fiindcă nu voiesc să fiu victima nimănui şi nici nu voiesc să fiu hărţuit de nimeni:—Când citesc proiectul de lege, sunt sau nu dator să comunic Adunărei şi celelalte amendamente, care au fost discutate în comisiune, care au căzut, dar care, după cum zice cu drept cuvânt d-nul Nicorescu, reprezintă opiniunea minorităţei, şi la orice proiect de lege, conform regulamentului şi conform uzului constant al Adunărei, opiniunea minorităţei trebue să fie discutată în sânul Adunărei, alături cu opiniunea majorităţei? Aceasta este cestiune de regulaument şi vă rog, d-le preşedinte, să consultaţi Camera, cum înţelege să proceadă?

D. *Alexandru Lahovari.* Eu cred, d-le preşedinte, că orice propunere s'a făcut în comisiune, trebue să fie, nu numai supusă deliberaţiunilor Adunărei, dar chiar votului Adunărei, şi fiindcă cred, d-le preşedinte, că şi d-voastră sunteţi de aceeaşi opiniune, nu mai rămâne decât să ne daţi asigurarea cum că amendamentele care au fost propuse în comisiune şi respinse, au să fie supuse votului Adunărei.

D. *preşedinte.* Aşà se va urmà.

D. *N. Constantinescu.* Dacă d. preşedinte hotăraşte astfel, atunci am să fac următoarea comunicaţiune:

In comisiune minoritatea a avut opiniunea sa deosebită şi iată aceà opiniune.

Mai întâiu sunt dator a vă spune, că asupra acestui amendament au fost lungi desbateri, care au durat trei sau patru zile, şi în cursul discuţiunei s'a propus amendamentul d-lui Rosetti Teţcan, care sună astfel:

„Din zilele de muncă ale săptămânei, două rămân pe seama acelor cultivatori, cari vor aveà de făcut o muncă proprie a lor, similară cu aceea la care s'au angajat."

Acest amendament a fost mai întâiu admis de comisiune, şi s'a decis că are să facă textul art. 5. In urmă însă s'a revenit

asupra acestei hotărîri și s'a propus alt amendament, care face acum textul art. 5.

Insă d. Vernescu, care mă întrerupe, și îmi pare rău de aceasta, căci eu acum servesc tocmai cauza d-sale, D-sa împreună cu alții, au combătut textul art. 5, și opiniunea minorităței însă este reprezintată prin textul amendamentului propus de d-nu Tețcanu.

D. *G. Vernescu.* D-le președinte, eu nu pot să înțeleg procedura onor. d. raportor. D-sa, la fiecare articol, deși nu a cerut cuvântul și îl avem noi cerut mai dinainte, găsește de cuviință și socotește că are drept să vorbească asupra raportului și să dea explicațiuni. Regulamentul zice într'un mod pozitiv, că raportorul vorbește ca toți ceilalți muritori, ca toți deputații, la rândul său, iar nu când citește un articol, să ia cuvântul tutulor și să vorbească d-sa. Are dreptul să dea explicațiuni la rândul său: in altfel, ar fi și în contra regulamentului, și chiar nefolositor.

Binevoiți, dar, d-le președinte, de mențineți dreptul tutulor, fără să dați privilegii d-lui raportor, căci regulamentul i-le refuză într'un mod pozitiv și pertinent.

D. *A. Lahovari.* D. raportor a luat sarcina să spună ceeace s'a petrecut în comisiune. Nu știu dacă are acest drept sau nu: trebuià însă cel puțin să spună tot, și deaceea am onoare să rectific o parte din cele spuse de d-sa.

D-lor, în comisiune a fost o opiniune mai radicală de cât a d-lui Tețcanu, care a cerut să se șteargă art. 5. Această opiniune a fost lung discutată și la vot a fost, mi se pare, paritate, la primul vot, și acelei opiniuni, văd că d. raportor nu-i face onoare de a o menționà.

Prin urmare rectificarea ce voiu să fac, este să spun onor. Camere, că această opiniune a existat, s'a discutat și s'a votat, dar a căzut; cu toate însă că a căzut în comisiune, ea trebue să fie arătată Camerei, și vom aveà onoare a o susține și aci.

D. *Aristide Papadopol.* D-lor deputați, am cerut cuvîntul pentra ca să expun onor. Adunări un mare pericol și o calamitate ce conține amendamentul onor. comisiuni, privitor la acest articol din lege; combaterea mea va fi nu numai din cauza detaliilor acestui amendament, dar mai ales din cauza sistemului admis: și vă declar că am să-l combat mai mult pe terenul prac-

tic, pentrucă o asemenea lege, trebue să fie înainte de toate eminamente practică şi putincioasă de a se aplicà pe faţa pământului, cum se zice, la faţa locului. Aşà dar, punându-mă în poziţiune de agricultor, exploatator, împart semănătura mea de pâne albă în patru, după obiceiul pământului în ţara noastră: seamăn grâu de toamnă, orz, grâu de primăvară, mucheriu şi ovăz, care se coc pe rând. Astfel fiind semănătura mea, secerişul va începe cam pe la 24 Iunie şi va durà până la 10 August aproximativ; apoi în 6 săptămâni numai 60 de prăjini poate secerà un ţăran?

Noi toţi plugarii ştim, că un om poate secerà până la 10 prăjini pe zi, va să zică pentru acest amendament s'a oprit pe ţăran 5 zile de a lucrà, iar nu două, cum erà în proiectul primitiv al d-lui ministru de interne; dar mă veţi întrebà: ce ar rezultà de acì? Iată răul: întâiu că ţăranul este pus în imposibilitate de a contractà; oprit de a contractà el învoiala lui, pe cât el ştie şi se bizuie că poate muncì; reduceţi cu aceasta la a patra parte agricultura; exploatarea este redusă la o pătrime din ceea ce este în ţară, este redusă, pentrucă nici un exploatator cuminte nu seamănă mai mult decât poate contractà seceră; a face altfel e mai bine a merge la Monaco la ruletă. Nu se face plugăria aşà. Rezultă dar de aci, că agricultura ţărei este redusă la o pătrime din ceeace se află azi, şi tot deodată nenorocitul nevoiaş este oprit de a'şi câştigà la nevoie banul său şi a contractà pe cât se poate bizuì că poate muncì.

Acum, D-lor, vedeţi rezultatul fatal, care rezultă din acest amendament, atât pentru muncitor, cât şi pentru exploatator, cât şi pentru sărăcia ţărei.

Aşà dar, toţi fiind loviţi de acest amendament, negreşit este logic, ca toţi într'o unire să-l lovim şi noi şi să-l respingem.

Dar voiu fi întrebat: ce se va pune în loc? După părerea mea, iată ce aşi face. Precum am văzut că s'a făcut în toate legile noastre relativ la executare şi urmărire: tot aceà normă aşi adopta-o şi în cazul de faţă. De exemplu, nu s'a oprit pe advocaţi, cât au voie şi până unde au să contracteze datorii; dar s'a oprit de a li se urmărì biblioteca, cărţi de profesiune etc. De exemplu, nu s'a oprit pe pensionari, până la ce sumă pot să se împrumute şi se pot împrumutà cu milioane, dar s'a oprit urmărirea pensiunilor. La exploatatori nu s'a limitat până unde se pot împrumutà, dar s'a zis: instrumentele agricole etc., sunt scu-

tite de urmărire. Ei bine, pentruce să nu adoptaţi tot acest sistem şi să se zică: tocmiţi-vă cât vreţi şi pe cât vreţi, dar veţi şti că cutare lucru şi cutare nu este urmăribil. Aceasta este norma cea logică şi de aceea mă rezum a vă spune opiniunea mea, că nu este drept, nu este cuviincios, ci este imposibil ca noi să putem mărginì creditul personal ce poate aveà un exploatator în persoana cutărui sau cutărui muncitor. Nici nu putem noi, legislatorii, ca să putem fixà puterea musculară a muncitorului, mijloacele sale de ajutor în diferite şi multiple cazuri şi ocaziuni. Ceea ce mă importă pe mine, legiuitorul, este că la urmărire, la executare, acolo să pun o margine, până unde se poate urmărì timpul ţăranului debitor, timpul care este principala sa avere, timpul care este renta sa viajeră—şi renta după legea civilă este câte odată scutită de urmărire—timpul care este mijlocul său zilnic de hrană, pentru el şi pentru familia lui. Şi pentruce aceasta? Pentru ca să-i dau intervaluri mici de hrană, pe când el se ocupă de îndeplinirea datoriei lui, pentru a nu-l nenorocì cu desăvârşire, pentru a nu face o ţară de calici, pentruca legea rurală să nu devie o poveste, pentruca ogoarele lui cele mici să nu rămâie pustii, fiindcă şi el a salvat deunăzì moşia cea mare.

D-lor, aducându-mi aminte de legea rurală, mă pun în poziţiunea de ţăran şi în faţa a doi binefăcători. Unul mi-a dat o pâine în mână şi mi-a zis: îţi dau pâinea, dar nu ai voie decât a te uità la ea, nu ai răgaz a te hrănì din ea; vine altul care îmi zice: hrăneşte-te şi trăieşte din ea.

Apoi, D-lor, cui trebue să mă închin eu cu recunoştinţă?

D. *Ion Ionescu* (dela Brad). Celui din urmă.

D. *Aristid P. Calimachi.* Aşà dar D-lor, mă rezum a vă arătà că pentru a nu face cum v'am zis o ţară de nenorociţi, la acest ţel tinde numai proiectul primitiv al fostului ministru de interne, care dă cea mai dreaptă soluţiune, cea mai folositoare ambelor părţi, şi susţin că este singura posibilă, dovedindu-vă aceasta în mod practic şi evident. Realitatea, d-lor, este că ţăranul şi până acum, pe când se îndeletniceşte de îndeplinirea datoriei sale, pe apucate îşi caută şi de interesele şi nevoile lui. Socot că acesta este un drept, de care a uzat el chiar sub legea actuală, care s'a calificat de *slută*, şi socot că nimeni nu va cutezà să conteste acest drept al ţăranului de a nu se ocupà şi de trebuinţele sale. Dar cum aveà acest drept până acum?

Intr'un mod nelimitat: pentrucă legea actuală nu îi zice cât timp i se acordă şi pentru el.

Ei bine, acum prin acest proiect, să pune o margine la acest drept al său necontestat.

Şi pentru ce?

Pentrucă nici ţăranul să nu poată abuzà de acest drept, luându-i-se prea mult timp, nici exploatatorul să nu-i dea prea puţin răgaz pentru nevoile ţăranului. De acì rezultă că amândouă părţile sunt bine asigurate între ele. Astfel dar, d-lor, văzând că din acest art. 5 al proiectului primitiv se constată că este soluţiunea cea mai simplă, logică, clară, scurt şi cuprinzător redactată, sunt de opiniune ca cu toţii să menţinem art. 5 din proiectul primitiv.

Am auzit o părere, D-lor, ca să se facă o modificare în acest articol, adică să se zică că numai atunci să aibă ţăranul dreptul de două zile, când va aveà muncă similară la ogorul său.

Nu pricep prea bine. Nu inţeleg această modificare, dar ceeace pricep foarte bine este rezultatul acesta. Că un Dumnezeu dă şi zece ià. Aceasta o pricep foarte bine.

Apoi, am mai zis că acì este vorba ca ţăranul să aibă două zile pentru a'şi lucrà ogorul său. Acì este vorba ca să'i dai intervaluri, pe când îşi îndeplineşte datoria sa, să aibă şi el două zile libere pentru ca să câştige 3—4 franci, ca să'şi poată hrănì familia în timpul celorlalte 4 zile, când munceşte la exploatator.

D-lor deputaţi, eu unul nici nu admit, nici nu înţeleg echivocuri, eu vă întreb scurt şi coprinzător: sau voiţi a rămâneà cu legea actuală, care s'a calificat *sluta pe vatră*; sau voiţi a dà răgazul acesta ţăranului, de două zile. Din două una: sau îi dăm şi aceste două zile ţăranului, sau atuncia îi luaţi şi zilele vieţei lui.

Pentru aceste cuvinte sunt pentru proiectul primitiv.

D. *T. Boldur-Lăţescu.* D-lor, restricţiunile ce onor. majoritate a adus acestei legi, sunt din cele mai curioase; şi, în loc de a ocrotì toate interesele, în ceeace priveşte munca câmpului, din contră, şi să'mi ierte Camera această expresiune, astfel cum sunt aceste modificaţiuni şi restricţiuni, nu fac decât să ne arate că legea este o lege de suspiciune pentru marii agricultori.

D-lor, eu îmi fac o datorie de a atrage atenţiunea Camerei, în ceeace priveşte rezultatul ce ar isvorî din lucrarea Camerei

astfel cum este redactată acum, căci, prin aceste măsuri restrictive, speranţa marelui agricultor de a'şi vedeà şi el echivalentul banilor lui realizat, este iluzorie; şi va fi şi mai iluzorie, dacă D-v. veţi admite aceste două zile care rămân pe seama muncitorului.

Eu, mă ridic în contra acestui principiu, şi chiar în contra posibilităţei practice de a se rezervà aceste zile muncitorului agricol pentru ca să'şi caute de interesele lui. Nu doară că n'aşi voì ca şi muncitorul agricol să aibă timp a'şi vedeà de gospodăria sa, dar pentrucă mă tem ca zilele ce rămân pe seama cultivatorului mare, să nu fie un ce cu desăvârşire iluzoriu, după cum mi se pare că este după textul legei. Iată ce zice în art. 5: „Se rezervă din zilele de muncă ale săptămânei două, care rămân pe seama muncitorilor agricoli pentru propriile lor lucrări".

Apoi toţi ştim că zile de muncă sunt toate acele zile de lucru. afară de zilele de sărbători şi Duminici. în care ţăranul să aibă posibilitatea de a muncì. Câte săptămâni sunt pe an în care cultivatorul poate să muncească 6 zile pe săptămână? Sunt în tot cursul anului 3, sau 4 săptămâni: iar în toate celelalte săptămâni sunt foarte puţine zile în care poate să lucreze. Inchipuiţi-vă D-v. un lan mare de grâu în momentul de a se scuturà, şi al cărui seceriş este făcut imposibil din cauza ploilor şi a accidentelor climatice: şi tocmai în acele două zile, care sunt rezervate muncitorului agricol, are şi proprietarul putinţa ca să poată secerà acest grâu şi să îşi scape averea sa......

D. *A. Vizanti.* Evident.....

D. *T. B. Lăţescu.* D-le Vizanti. D-voastră. profesor de universitate, vă rog să nu râdeţi. fiindcă acì rezidă tot ceeace interesează soarta agricultorului mare: şi eu vorbesc foarte serios.....

D. *A. Vizanti.* Vă înşelaţi. eu nu râd. ci v'am spus că aveţi dreptate: şi v'am spus-o tot aşà de serios caşi D-voastră.

D. *T. B. Lăţescu.* D-voastră sunteţi părinţii acestei legi.....

D. *A. Vizanti.* D-voastră sunteţi majoritatea şi puteţi să faceţi cum voiţi: n'am făcut noi legea.

D. *T. B. Lăţescu.* D-lor, de mult noi am pierdut speranţa că vom aduce şi vom da ţărei această lucrare folositoare şi împăciuitoare tutulor intereselor, pe care raţiunea lucrurilor o re-

clamă, și după cum însuși președintele consiliului o cere dela D-voastră.

Eu, D-lor, vă declar că pierzând această speranță, nu voiu pune nici un amendament, nici voiu sprijinì vre-o modificare. dar sunt dator a vă pune în vedere ceeace consider ca o greșală gravă și ca o lovire a intereselor agricultorilor. D-voastră sunteți părinții legii, și D-voastră veți răspunde către țară de ceeace ați făcut!

Eu dar, atrag atențiunea onor. Camere asupra redacțiunei acestui articol, prin care se rezervă 2 zile pe săptămână muncitorului din zilele de muncă ale săptămânei, și care nu corespunde la dorința ce aveam de a rezervà 4 zile pentru agricultorul mare. Nu sunt contra ideei ca să fie rezervat și muncitorului, timpul necesar pentruca să-și caute și el de interesele lui, să-și gospodărească și el pământul, dar voiesc ca acest timp să se acorde în proporțiune cu timpul permis pentru munca câmpului de accidentele climatice; și pentruca să mă exprim mai clar, aș dorì ca din trei zile, una să fie a cultivatorului, și două ale agricultorului mare, căci dacă D-voastră veți menține redacțiunea articolului așà cum este, fără modificare, vă pot asigurà, că nu numai n'ați garantat interesele cultivatorului mare, dar îl și ruinați.

D. *G. Vernescu.* D-lor deputați, acì este unul din articolele cele mai importante ale legei de față. Eu am fost atacat că voind dreptul comun, am propus în comisiune dispozițiuni care să depărtează cu desăvârșire dela dreptul comun: cu alte cuvinte, că în cuget aveam una și în gură aveam alta.

Eu, D-lor, știu că atunci când s'au zis lucrurile acestea, s'a început cu o anecdotă, anecdotă care, din cauza spațiului și a timpului, este dificil să fie verificată; și mai știu încă un lucru, că s'a sfârșit iarăși cu o anecdotă, și ceiace mai știu este că se dovedește că anecdota din urmă este simplă anecdotă, și că nu are nimic adevărat.

D-lor, s'a zis că eu, prin propunerile făcute în comisiune, m'am depărtat dela dreptul comun. Iată un articol prin care am început să fac propunerile mele; să vedem dacă m'am depărtat dela dreptul comun ce am propus eu acì? Am propus ștergerea art. 5. Depărtare dela dreptul comun este acesta? Când proclamăm libertatea tocmelilor, ca să se facă angajamentele între

proprietari şi locuitori, în condiţiunile cari vor voì ei, după liberul lor arbitru, mă depărtam dela dreptul comun?

Mi se pare că nu. Mi se pare că mă ţineam cu desăvârşire de dreptul comun. Poate că nu făceam o lege de protecţiune, cum voiesc unii, afară din dreptul comun, dar nu mă depărtam dela dreptul comun, acela pe care l'am susţinut dela tribună în această Cameră.

Iată dar propunerile pe care le-am făcut înaintea comisiunei, şi am datoria, nu ca să mă scuz înaintea cuivà, dar ca să nu las lucrul fără răspuns, să nu las echivocul, să viu să constat dacă m'am depărtat sau nu dela dreptul comun. Primul punct dar este dovedit, că nu m'am depărtat dela dreptul comun.

Acum să intrăm în discuţiunea articolului.

Ce consacră acest articol? Ca să rezervăm două zile din săptămână pe seama ţăranului.

D-lor, vă spuiu drept că nu cam înţeleg această idee: Inţelegeam ideia aceasta pe când ţăranul era dator să deà zile, pe când era obligat în virtutea unei legi ca să deà zile, dar pe când ţăranul este degajat cu desăvârşire, şi nu este obligat de fel să dea nici o zi proprietarului celui mare, pe când el este liber să'şi înstrăineze una sau mai multe din zilele sale, ori niciuna dacă va voì aşà, nu înţeleg această dispoziţiune din lege. Nu este dator ţăranul să dea nici o zi proprietarului celui mare. Cum dar îi rezervaţi D-v. două zile, când el are poate 6 din voia lui D-zeu?

S'ar părea că D-v. angajaţi pe ţărani într'un mod pozitiv prin această lege, ca patru zile să le dea oricând proprietarului, ceeace nu poate fi, căci nu este dator să deà nici o zi, şi el, ţăranul, este mai mult prevăzător şi îşi cunoaşte mai bine interesul lui, ca să ştie cât să dea, şi în ce zile din săptămână să deà şi cum să deà.

Această pretenţiune de a face o lege în care, în toată ţara într'un mod uniform, să rezervaţi ţăranului două zile, de ar aveà el sau nu trebuinţă de acele două zile, este o pretenţiune, permită-mi onor. Cameră să o zic, mai mult absurdă decât protectoare.

Ce credeţi D-v.? Că ţăranul care are munca lui pentru dânsul, dă multe zile proprietarului? Eu vă afirm, vom căutà în toate învoielile şi veţi vedeà, că nu se poate ca un ţăran prin învoieli, să acorde proprietarului mai mult de 17 sau 20 zile pe an.

Iată tot ce acordă ţăranul care lucrează proprietarului. Sunt ţărani cari angajază mai multe zile pe an, angajază chiar şi 100 de zile; dar ştiţi care sunt aceştia? Sunt acei cari nu lucrează pentru dânşii, acei care fac o profesiune din lucrul zilelor lor pentru alţii.

Ţăranul însă, repet, care are agricultura lui, care are ogorul lui, nu se angajază, şi mai bine dă de multe ori 10 lei pentru o zi, numai ca să nu dea o zi, nu'i convine lui ca să dea o zì. Ţăranul, care are munca lui, nu se învoieşte a lucrà proprietarului decât 17 până la 20 de zile pe an, şi lumea toată.

Aşà dar, D-lor, cum voiţi D-v., ca noi să punem în lege că în toate săptămânile, ţăranul are două zile de muncă pentru el? Ce sunt aceste două zile? Am auzit un cuvânt dela tribună; lăsaţi-l şi pe el două zile, ca să câştige câţiva franci. Va să zică este o primă la fraudă. Adică tăranul care s'a învoit să facă un pogon de seceră, când a venit timpul să secere pogonul, atunci îl începe în ziua dintâiu, şi a doua zì lasă lucrul şi se duce la altcinevà către care nu este angajat, să lucreze, ca să câştige 2 sau 3 franci: şi lasă pogonul cu grâu să se scuture.

Aceasta voiţi D-v. să faceţi? Să daţi o primă acestei fraude?

Este oare admisibil să susţineţi această nedreptate şi în acelaşi timp să nu protejaţi pe nimeni? Căci vă repet, că ţăranul muncitor nu angajază zilele lui.

Şi apoi, D-lor, ce încurcătură! Care sunt zilele, care să rezervă ţăranului? Aş vreà să ştiu este Luni, Marţi, Mercuri, Joi, Vineri sau Sâmbătă? Aceasta eu nu o înţeleg, D-lor: căci puteţi să vă adresaţi la ţăran, să îi cereţi să lucreze Luni şi Marţi, şi ţăranul să zică: nu pot să lucrez, căci zilele acestea sunt ale mele. Cine are să hotărască între mine şi el care, sunt zilele lui şi care sunt zilele mele? Voiţi să aveţi acolo un necontenit intermediator care să hotărască între mine şi locuitori care, sunt zilele lui şi care sunt zilele mele? Ce însemnează toate acestea? Acest măr de discordie voiţi să-l aruncaţi între ţărani şi proprietari mari? Vă spun drept D-lor, dacă aş fi dispus, căci şi eu am inimă caşì D-v., ca să protejez pe cel slab, pe cel sărac, cu toate că nu înţeleg aceasta, când este vorba de învoieli, dar dacă aş fi dispus, numai aşà nu l'aş protejà, că ţăranul să poată lucrà numai două zile pe săptămână la dânsul.

Apoi când ţăranul nu ar fi încurcat, credeţi că ar voì să

deà. nu patru zile, dar măcar două zile pe săptămână? Eu nu cred. Prin urmare, nu înţeleg cum ziceţi că se face o protecţiune acolo unde nu se face decât confuziune, prin amestecul unor persoane străine, precum primarul sau subprefectul, în relaţiunile dintre proprietarul mare şi proprietarul mic. Vedeţi D-lor, că această dispoziţiune nu rezistă unei demonstraţiuni sănătoase, şi nici nu poţi să faci o demonstraţiune, fiindcă materia este foarte aridă, şi nu ştii cum să argumentezi.

Cu toate acestea să lăsăm libertatea convenţiunilor la o parte, să zicem să o putem călcà, dar mă întreb: cui să face un bine, într'un mod pozitiv în această rezervă? Nimenui absolut. Din contră, se va vedeà că ţăranul care este angajat să facă o muncă oarecare agricolă, şi va fi chemat să o facă, tocmai atunci nu va voì să o facă, şi astfel va interveni autoritatea superioară, şi D-v. ştiţi atunci ce se întâmplă între sătean şi proprietar, orcă proprietarul uzează de mijloace neavuabile şi contra dispoziţiunilor legei, nedreptăţind pe ţăran, sau că acel proprietar este un protejat al administraţiunei locale, fără să ştie administraţiunea superioară centrală, şi atunci se va întâmplà acelaşi lucru caşì când proprietarul ar întrebuinţà mijloace neavuabile şi nelegale; sau în fine că proprietarul este un om care se respectă pe sine şi pe acei cu care este în relaţiune, şi atunci averea lui se va ruinà din cauza acestei legi, care autoriză pe ţăran să meargă în altă parte, să muncească în două zile pentru a câştigà doi, trei franci.

D-lor, eu v'aş rugà să binevoiţi a şterge acest articol nefolositor nici pentru ţărani, nici pentru proprietari, şi care nu face alt decât să dea ocaziune de a se amestecà administraţiunea în relaţiunile dintre proprietar şi muncitor.

In comisiune opiniunile au fost pe din două împărţite asupra acestui articol şi fiindcă s'a pus votul pentru respingerea articolului, a căzut amendamentul de respingere, prin paritate.

O voce. Aceasta a fost la art. 12.

D. *G. Vernescu.* Aşà este, aveţi dreptate; dar nu este mai puţin adevărat că şi în comisiune, aţi văzut că a fost o luptă mare asupra acestui articol, şi nu s'a putut face majoritate dela început, s'a făcut o majoritate când a venit D. Kogălniceanu cu amendamentul D-sale.

Ei bine, ce este acest amendament? Am fost, D-lor, contra amendamentului dintâiu, şi sunt şi mai mult în contra acestui

de al doilea. Acest amendament începe să măsoare munca. Mai întâiu nu știu dacă să poate face aceasta. Se zice că în Moldova se poate, dar eu cred că tot aceleași argumente să pot invocà pentru, Moldova, care să invoacă și pentru România de dincoace, pentru a se arătà că este un ce posibil. Și în Moldova, ca și acì, să lucrează cu măsura, iar nu numai cu ziua, și cine zice cu ziua, nu are cunoștință de agricultură: nu se tocmește acì, precum cred că nu se tocmește nici în Moldova, ca să se are cu ziua, ci cu pogonul. Prin urmare aceste două zile sunt vătămătoare și în Moldova ca și acì, fiindcă sunt menite a întrerupe o lucrare care nu suferă întârziere.

Prin urmare, să lăsăm pe fiecare să se angajeze a muncì atât cât poate, este destul atât, că se zice în lege că autoritatea care este chemată să autentifice contractele de tocmeli, când va vedeà că munca contractată trece peste puterile omenești, atunci nu va dà autenticitate unui asemenea contract: acesta este un corectiv destul de puternic, pe care în dreptul comun nu l'ar fi primìt nimeni.

Și ce este și mai mult, în amendamentul D-lui Kogălniceanu, este că pentru Moldova primește maximul de lucru ce se poate face: iar pentru învoielile de dincoace de Milcov cere două zile pe seama țăranilor. Dar D. Kogălniceanu trebue să înțeleagă, că dacă aceste două zile nu se pot primì în Moldova, tot pentru acelaș motiv nu se pot primì nici aici.

Pentru aceste motive cer să respingeți și amendamentul D-lui Kogălniceanu, și articolul, fiindcă nici unul nici altul nu proteje pe nimeni. Acest articol este nedrept, fiindcă proclamă inegalitatea pentru situațiuni egale, atât în Moldova cât și acì.

D. *M. Kogălniceanu.* D-nii mei, eu nu voiu combate atitudinea luată de onor. D. Vernescu: D-sa susține un principiu foarte respectabil și foarte constituțional, înaintea căruia eu, numai în fața necesității, văzând că ideile mele nu triumfă, m'am plecat. Când D-sa vine și zice ștergeți articolul acesta, este consecvent cu D-sa, și nu numai că este consecvent, dar are și viitorul pentru teoria D-sale.

Nu este însă tot așà și cu onor. D. Aristid Papadopol-Calimachi.

D-lor, mi se pare că mulți din D-v. s'au dus să vază una din puținele piese dramatice originale românești, foarte frumoasă: această piesă se chiamă: *Uite popa, nu e popa.* (aplauze).

Onor. D. Aristid Papadopol, care a venit dela început și continuă cu dreptul comun, înțeleg ca D-sa să ia parte la discuțiunea acestei legi, deși s'a votat în contra voinței D-sale, căci dreptul comun s'a respins, dar înțeleg ca discursurile D-sale și toate amendamentele D-sale să fie concepute în senzul principiului pe care l'a susținut mai mult decât orcare altul, ca amendamentele D-sale să meargă în senzul dreptului comun, cum face D. Vernescu. Dar ca D-sa să cadă dela o extremitate la alta, aceasta nu o înțeleg; nu înțeleg ca D-sa, care este pentru dreptul comun, să vină să întemeieze poliția, or lângă țăran, ca să îl ocrotească în contra proprietarului, or lângă proprietar ca să deà pace țăranului.

Dacă se vor pune cele două zile, atunci nu știu dacă va câștigà D. Aristide sau nu, dar eu voiu câștigà de sigur la moșia mea o mie de galbeni mai mult pe fiecare an, căci voiu momì pe locuitorii după moșia vecină, proprietate a statului, ca în cele două zile să vină să lucreze la mine, și fiți siguri că locuitorii vor lăsà pe exploatatorul cu care s'au învoit, și vor merge la altul de alături, pentruca să câștige 4 sau 5 franci, pentru a plătì nevoile lor, sau pentru a-și satisface gusturile lor.

D-lor, eu nu pot să vă propun ștergerea acelor zile, precum asemenea nu vă propun nici menținerea lor, ci las aceasta cu totul la aprecierea D-v., să faceți cum veți crede că e mai bine; pentru mine tot una este de le veți primì sau le veți suprimà.

Vin acum la sistemul care dela început s'a combătut mai mult, adică sistemul învoielilor cu bani.

Onorabilul D. Vernescu îmiziceà mie: de ce primești cele două zile pentru Țara Românească și nu voiești să le primești și pentru Moldova?

Ei bine, și eu l'ași rugà pe D-sa să'mi spună, de ce susține sistemul cel amestecat, adică acela al tocmelilor de pământ și acela al tocmelilor de pășunare, de izlaz, să se facă toate pentru o durată de 5 ani? De ce susține D-sa acestea? Negreșit pentru că vede, că este mai avantagios pentru ambele părți în Țara Românească; apoi tot așà susțin și eu că cele două zile pentru Moldova nu se pot admite.

D. *G. Vernescu.* D-ta le-ai propus, nu eu. Eu zic că sunt contra dreptului comun.

D. *M. Kogălniceanu.* Dacă zici D-ta că ești contra dreptului

comun, eşti consecvent în acest punct: dar eu îţi voiu dovedì că între munca agricolă din Moldova şi între aceea din Muntenia este o deosebire: sunt două feluri de învoeli agricole, şi în zadarziceà onor. D. Vernescu că se fac tocmelile în bani. Eu nu zic că nu e aşà, dar nişte asemenea învoeli în Muntenia, sunt o excepţiune, sunt poate zece la sută, de oarece în Moldova este acest sistem adoptat în general, căci în Moldova proprietarii nu fac arătura cu plugurile sătenilor, ci ară cu plugurile lor, şi ţăranii au plugurile lor: şi ştiţi pentru ce ţăranii din Moldova au plugurile şi vitele lor? Pentrucă ei nu şi-au stricat suhaturile: nu le-au prefăcut în câmpuri de arătură, precum onor. D. Rosetti ziceà că s'a făcut în Muntenia.

D. *general Leca*. Aşà este.

D. *M. Kogălniceanu*. Aşà este. In Moldova, ţara de sus, şi fac apel la onor. D-ni deputaţi din judeţele Neamţu şi Suceava, să vă spună că ţăranii de acolo aleargă şi cad în genunchi la proprietar, ca să-i lase să cumpere cu câte 70 şi 80 de galbeni perechia de boi.

Şi fac apel la onor. D. Agioglu, să vă spună dacă nu s'a întâmplat aceasta totdeauna oridecâteori se ţine iarmaroc la Fălticeni.

Deaceea, D-lor, eu cred că chiar dacă s'ar suprimà acest articol, nu s'ar face rău, cât s'ar face cu cele două zile, dacă ele s'ar primì şi pentru Moldova.

Onor. D. Vernescu ziceà că şi în Muntenia învoielile se fac în bani, şi că se munceşte cu întinderea.

Să mă ierte D-sa, să-i spun că dacă se plăteşte secera cu întinderea în Muntenia, se plăteşte numai prisosul pogoanelor care au rămas peste pogoanele acelea, care se vor secerà de locuitorii învoiţi.

D. *G. Vernescu*. Tot cu întinderea.

D. *M. Kogălniceanu*. D. Vernescu, care are proprietăţi în mai multe judeţe, nu va tăgăduì că în Vlaşca şi Ilfov sunt localităţi, unde se face tocmeala de lucru cu claia.

D. *G. Vernescu*. Sunt excepţiuni.

D. *M. Kogălniceanu*. D-le Vernescu, noi cari suntem din Moldova avem meritul să vedem şi să ştim ce este şi acolo şi ce este şi acì. Dar D-v. nu ne faceţi această onoare, pentrucă nu vă sileşte nici convocarea parlamentului, nici centrul guvernului ca să mergeţi pe acolo să studiaţi. Noi, de voie, de nevoie, cunoaştem şi ce este acì.

In Ţara Românească, după legea lui Stirbeiu, şi aci rog pe onor. meu amic, D. Rosetti, să îndrepte o greşeală care s'a strecurat când a zis că, după legea lui Ştirbeiu, proprietarii erau datori să lase ţăranilor două treimi.

Aceasta erà în Regulamentul Organic, anume, pozitiv, textual, şi în puterea Regulamentului Organic, revoluţiunea dela 1848 a împroprietărit pe ţărani. Şi pentru o bună administraţiune, Vodă Ştirbeiu a voit să şteargă această obligaţiune, şi i-a calificat chiriaşi, dând drept proprietarului, ca la fiecare period, în loc de chirie să ià în total îmi pare 22 de zile. De acolo a venit tradiţiunea de zile, şi de acolo legislatorilor de aci le-a venit lesne în cap să puie două zile. Şi aci fac apel la D. Marghiloman, să ne spuie cum făceau după sistema lui Ştirbeiu arendaşii şi proprietarii. Se făceà astfel: Ştiau câte zile sunt datori ţăranii să deà şi le împărţeau: făceau cunoscut locuitorilor că cutare şi cutare să lucreze în ziua cutare: Luni sau Marţi, cutare şi cutare să lucreze Miercuri sau Joi, şi prin urmare totdeauna aveau oameni cari să secere la timp.

In Moldova nu este aşà. In Moldova este pe întindere. Şi când onor. D. Vernescu stigmatizà amendamentul meu şi propunerea mea de maximum de muncă, D-sa nu mă lovià pe mine, ci criticà în mod asj ru pe amicii săi politici, din comitetul din Iaşi, onor. D. Holban şi alţii, cari au pus un maximum, şi a căror propunere mi-am însuşit'o şi eu. Asupra cărei propuneri, consiliul judeţean, invitat de D. ministru de interne spre a o studià şi a opinà asupra ei ce este de făcut, s'a rostit în contra celor două zile. Ba încă voià a se pune şi constrângerea corporală. Eu am fost pentru fixarea unui maximum de lucru. Dar s'a respins.

D. *G. Vernescu.* Eu stimez pe amicii mei politici, dar când văd că fac rău îi combat.

D. *M. Kogălniceanu.* Atunci combate pe amicii D-tale politici, iar nu pe mine. Eu 'mi-am însuşit propunerea lor punct cu punct, afară de un singur caz.

Un membru al comitetului 'mi-a făcut imputarea că am pus mult pentru arătură, dar toţi ceilalţi că am pus puţin. Şi în adevăr, puţin am pus : 40 de prăjini de prăşilă, 60 de prăjini de seceră. Insuşi D. Carp, care a luat o atitudine în favoarea ţăranului în chestiunea de faţă, 'mi-a zis că am pus puţin 60 de prăjini.

D. *P. P. Carp.* Aşà este.

D. *M. Kogălniceanu.* Dar trebue să pun un maximum, şi iată pentruce. Intâiu, în legea din 1872, pe care noi o stigmatizăm— şi despre care onor. D. Blaremberg a zis că are cevà în activul ei, — şi aşà este, — în miezul acelei legi erà acel articol, care ziceà că primarul să privigheze, ca să nu se legalizeze tocmeli care şerbiau pe toată vara munca locuitorilor: şi pe temeiul acelui articol, care dedeà în dispoziţiunea unui primar voinţa sau nevoinţa legalizărei sau nelegalizărei învoielilor, s'au făcut abuzuri strigătoare la cer, pe care, cât am fost ministru, le-am stigmatizat şi le-am oprit.

Azi când suntem chemaţi să legiuim, nu e mai bine să legiuim, nu e mai bine să hotărîm prin lege maximul, decât să păstraţi legea din 1872, care lasă maximul în mâna primarului? Aceasta o cer proprietarii, o cer ţăranii din Moldova; să nu lăsaţi pe cel slab în mâna unei autorităţi slabe; căci atunci cel tare va aveà singur în mână autoritatea.

Iată pentruce am căutat să pun un maximum. Este împilător, acest maximum? Fac apel la D. Agarici şi alţii, să vă spună că ţăranii au să lucreze îndoit şi întreit. Eu voiesc ca ţăranul să muncească în libera lui voinţă: nu voiesc însă să fie executat. Când opriţi pe ţăran ca, după ce a făcut 40 prăjini de prăşilă, când îl opriţi de a merge şi a cere exploatatorului să'i mai lucreze, faceţi un lucru în contra ţăranului.

Deaceea mă rezum şi zic: Nu se poate pentru Moldova să se pună zile; şi dacă se va pune zile, faceţi rău şi proprietarilor şi ţăranilor. Niciodată un proprietar sau un arendaş nu va merge să plătească secera, când ştiu că legea 'i popreşte de a puteà aveà secera la vreme: niciodată nu va plătì sapa, când ştiu că legea îl scuteşte pe ţăran. Pentru ţăran, dacă veţi admite zile, îl veţi transformà atunci într'un fel de alegător: Evreii se vor aţine la drum ca să'i conrupă şi să'i angajeze. Iată pentru ce nu e nicidecum în favoarea plugarului, să se pună zile.

Eu am propus două zile în Ţara Românească, fiindcă aici aceasta nu are atâtea consecinţe rele ca în Moldova: pentrucă aici ţăranul când merge să lucreze, lucrează un pământ de unde proprietarul are să tragă dijmă.

Al doilea, cred că, dacă se va primì această dispoziţiune, în

tot cazul ea nu se va aplicà pentru acele lucrări care se ţin de dreptul comun.

Vă rog dar, să ţineţi socoteală de aceste observaţiuni, pentru că legea aceasta mai cu deosebire a avut în privire de a împiedicà tocmai abuzurile făcute cu bani. Destule sacrificii fac proprietarii din Moldova, destul îi loviţi cu această lege: ce revoluţiuni, ce răsturnări, ce sdruncinări are să se facă prin legea aceasta! Cu toate acestea ea este neapărată şi trebue să fie votată, şi toţi proprietarii o vor primì, deşi cu inima sângerândă; dar cel puţin faceţi-o să folosească ţăranilor.

Când veţi admite două zile pentru Moldova, veţi face că fiecare proprietar îşi va păstrà mai bine banii în pungă iarna, şi tocmai vara vor face tocmeli şi vor plătì după ce s'a făcut lucrul. Vă rog dar, să nu admiteţi zile pentru Moldova.

D. *I. C. Brătianu, preşedintele consiliului de miniştri.* D-lor deputaţi, cerusem cuvântul pentru a vă declarà că nu sunt mulţumit cu redacţiunea acestui articol, şi spre a vă arătà că el nu este pus la locul său. Mai întâiu însă trebue să răspund D-lui Vernescu, care a zis *comparaison n'est pas raison* şi că anecdota ce am spus'o în şedinţa trecută nu erà la locul ei, fiindcă D-sa în comitet a propus amendamente care se apropiau de dreptul comun.

D-lor, cei cari susţin dreptul comun, precum şi cei cari susţin legea aceasta specială, fac aceasta pentru a dà protecţiune agriculturei şi mai cu seamă a protege pe ţărani, pe cel slab, şi D. Vernescu trebue să ştie că totdeauna se iau măsuri de protecţiune pentru cel slab contra celui puternic: şi mă mir cum D-sa se revoltă contra acestei idei, când toţi economiştii din lume sunt de această părere. D-lor, chiar dreptul comun protege pe cel slab contra celui puternic, şi n'ar trebuì să fiu pus în poziţiune de a aduce aminte aceasta tocmai D-lui Vernescu.

Am zis, D-lor, că fiecare îşi sprijină opiniunea sa în favoarea nu numai a proprietarilor, ci mai ales în favoarea ţăranilor. Chiar D. Kogălniceanu a declarat că toţi proprietarii vor primì această lege, deşi cu inima sângerândă, dar o vor primì pentru că ea cel puţin ridică pe cei slabi, pe ţărani.

D-lor, onor. D. Vernescu în comitet a fost, să'mi permită a-i spune, fiindcă sunt silit a pune punctul pe *i*, pentru dreptul comun: dar când a văzut că dreptul comun nu se admite, D-sa

a căutat să introducă în această lege specială, modificări care erau în defavoarea celui slab şi în favoarea celui puternic. D. Kogălniceanu asemenea a fost pentru dreptul comun: însă când s'a convins că dreptul comun izbeşte în cel slab, atunci D-sa s'a încercat să introducă în această lege specială, modificări care să fie în favoarea celui slab. Va să zică D. Vernescu a făcut contrariul de ceeace a făcut D. Kogălniceanu.

D. *G. Vernescu*. Am cerut dreptul comun.

D. *preşedinte al consiliului*. Dar dreptul comun izbeşte în dreptul celui slab.

D-lor, atât cei ce au propus, cât şi cei ce au susţinut că două zile pe săptămână să fie rezervate pe seama muncitorului agricol, nu au voit altcevà decât să'i asigure timpul necesar pentru propriile sale lucrări : căci în multe locuri se pot găsì oameni răi, cari să voiască a luà tot timpul de muncă al cultivatorului mic pentru lucrările lor, şi aşà ogorul ţăranului să rămână în suferinţă. Şi D. Vernescu trebue să ştie că legile nu se fac pentru proprietarii cu inimă şi generoşi ca D. Vernescu, ci pentru aceia care abuzează: căci, din nenorocire, sunt şi de aceştia.

Prin urmare, ori pe cât timp ar fi făcut contractul, noi cerem ca două zile să se lase ţăranului, când va aveà nevoie, pentru a muncì ţarina sa, şi pentru aceste două zile să nu poată fi executat, fiindcă execuţiunea după această lege este sumară.

S'a mai zis, D-lor, că prin această dispoziţiune punem pe oameni la epitropie. Cum? Datornicul care n'a plătit, să fie judecat şi executat; dar legea să nu'i deà şi lui o garanţie, că nu va fi lăsat muritor de foame? Aşà voiţi D-voastră?

O voce. Dar dacă aceste două zile le va întrebuinţà în muncă străină ?

D. *preşedinte al consiliului*. Atunci să poată fi executat.

Iată dar, pentru ce am zis că articolul nu este destul de bine redactat, şi că ar trebuì să se facă mai clar, explicându-se că ţăranul nu va puteà fi executat pentru cele două zile, dacă va lucrà la ogorul său.

Voci. Primim să se modifice.

D. *preşedinte al consiliului*. Cât pentru maximul de muncă pus în partea întâia a acestui articol, fiindcă D. Kogălniceanu a declarat că D-sa lasă la aprecierea Camerei, partea a doua a articolului, adică cele două zile ce se rezervă pentru ţăran, apoi

atunci las și eu, la aprecierea D-sale, partea întâia a articolului.

D. *D. Lecca*. D-le președinte și D-lor deputați, ași fi înțeles ca un asemenea articol să se fi introdus într'o lege, pe când erau divanurile regulamentare, dar după 18 ani dela împroprietărirea țăranilor, după 16 ani de libertate, să veniți astăzi și să căutați a protejà pe acel care este protejat de sistemul nostru legislativ, care este foarte egalitar, îmi pare că este un anacronism. Ce se zice, D-lor? Că ar fi o opresiune în țară, care ia toată munca țăranului și nu'i lasă nici un minut liber pentru dânsul. Ei bine, precum a spus D. Vernescu, o declar și eu, este cea mai mare parte de țărani cari nu iau nici un fel de obligațiune, nici către proprietar, nici către arendaș, trăiesc liberi: iar acei cari se obligă, sunt acei țărani cărora le trebue mai mult decât au și voiesc să muncească, ca să câștige: precum și acei cari n'au nimic și nici nu voiesc să muncească, deși se obligă.

Când faceți D-voastră această lege, neapărat că voiți să favorizați pe acei care voiesc să munceaccă mai mult. Ei bine, pe acela nu'l favorizați: din contră, îl loviți: iar pe cel ce nu voiește să lucreze nimic, îl favorizați, și atunci încurajați un fel de vagabondaj.

S'a zis de D. Kogălniceanu, îmi pare rău că a spus'o D-sa, pentru Moldova ar trebuì să primim maximul de lucru unui om. Ei bine, cu tot aierul ce are D. Kogălniceanu de a vroì să protejeze pe țăranii din Moldova, eu îi declar că cu aceasta nu'i va protejà de loc, fiindcă protecțiunea lui firească este de a'l scăpà de ceeace ați dărâmat, de execuțiunea cu călărași. Și în această privință întreaga comisiune a fost de acord a se suprimà acest fel de execuțiune.

Sunt, D-lor, cazuri care au scăpat din vedere onor. D. Kogălniceanu, sunt locuitori cari au multe brațe, cari au câte 9 copii, cari au ajutoare, și D-voastră le limitați munca la 40 prăjini și la 20. Apoi atuncia ce faceți? Pe aceștia îi discreditați, și îi lăsați să moară de foame, și ei și copii lor. Eu cunosc locuitori cari lucrează câte 6 fălci de prășilă. Nu puteți D-v. să puneți o limită pentru toți, căci sunt unii cari pot să facă mai mult de 40 de prăjini, cum puneți D-v.: dar sunt unii cărora eu nu le dau nici pentru 10 prăjini, fiindcă nu sunt în stare să le facă, nu au aptitudinea să le facă, or sunt leneși.

Prin urmare Dv. puneţi o măsură. care, cu toată protecţiunea ce voiţi s'o daţi, vine cu totul în detrimentul ţăranilor. Cred că toţi acei din Moldova, cari fac adevărată agricultură, nu ca D. Aristide Papadopol, care are nişte condiţiuni excepţionale. căci la D-sa se lucrează toată moşia cu zile, cred că acei care fac agricultura nu cu zile, pentrucă în adevăr sistemul zilelor este sălbatic, fiindcă acolo este zapciul care nu lasă să doarmă şi să se odihnească locuitorul, ci acei care lucrează cu sistemul muncei, cu sistemul cel firesc, cel natural, care este de a lăsà pe locuitor să muncească cât vreà, şi când vreà, şi a se odihnì când voieşte: cred, zic, că aceia vor spune că acestea nu sunt măsuri protectoare. Aş înţelege să zică D. ministru: să lăsaţi ziua de Luni sau Marţi pentru ţărani: dar nu înţeleg ca să nu determine nimic, căci atunci lăsaţi tot la discuţiunea guvernului, a funcţionarilor, şi a subprefectului, de care guvernul trebue să ţie cont şi să nu puie asemenea măsuri: pentrucă trebue să fim drepţi şi să protejăm agricultura serios, deoarece în totdeauna se zice că agricultura este principala sorginte de avuţie a ţărei.

V'am spus, D-lor, dela început, că lucrătorul serios se ţine de ale lui, nu face nici un angajament şi desfid pe oricine, să se ducă la mine la moşie, pe care o am la Dragomireşti, unde sunt 20 de locuitori, să vază dacă va găsi că este vreunul dator vre-o prăjină; nu este dator nimeni nimic, pentrucă se menţine în ale lui fiecare sătean, şi când vine la mine cumpără cu bani.

Apoi pe cine voiţi D-v să protejaţi cu acele două zile rezervate? Pe acei care fug dela muncă? Dar cu aceasta aveţi să întroduceţi vagabondajul. Chiar anul acesta am observat, că a început a se aplicà ca două zile să fie rezervate pe seama locuitorului, şi în multe părţi a fost în dauna agricultorilor.

Eu aşi cere dela onor. Adunare, care este o Adunare liberală, că deşi n'am fost pentru dreptul comun, dar cel puţin să căutăm a ne apropià de dreptul comun, să nu ne depărtăm prea mult de el.

Când veţi face D-v. o lege, cum nu există nici într'o ţară civilizată, decât poate în Rusia...

O voce. Nici în Rusia.

D. *D. Lecca.* A fost în adevăr cevà aşà la noi, în regula-

ment, sub sistemul vechiu, dar eu cred că de mult ne-am depărtat de aceasta, precum v'am spus de mai înainte.

Acum am o socoteală cu D. Popescu. D-lor, necontenit este aci în Cameră, sau mai bine în spiritul celor de dincoace de Milcov, că la noi în Moldova locuitorii sunt în ruină, în mizerie. Ei bine, dau o desminţire categorică acestei alegaţiuni. In acest an, dela oprirea graniţei despre Bucovina, pentru exportul vitelor în străinătate, au trecut în Valahia şi în Dobrogea peste 80.000 de juncani: declar că printre aceşti juncani nu sunt 2,000 ai proprietarilor: toţi sunt cumpăraţi dela ţărani; noi nu vindem decât boi fără dinţi, şi D-v. care aveţi prea mulţi boi de aceştia, ar fi bine să-i vindeţi, pentrucă vă vor trebuì imaşuri multe, pentruca să hrăniţi acele pisici (ilaritate). Lăsaţi-vă de sistemul acesta, precum aveţi să vă lăsaţi şi de aceste două zile, şi de munca cu măsură.

Aceasta am avut de zis (aplauze).

D. *B. Iepurescu.* D-lor, în această chestiune s'a vorbit foarte mult, încât simţ necesitatea pentru a fi bine apreciat de D-v. şi înţeles în cele ce am să zic, d'a rezumà în câtevà cuvinte deosebitele sisteme ce s'au propus.

Intâiu prin proiectul prezentat aprecierei şi deliberaţiunilor noastre, se văd două sisteme. Este sistemul de a se rezervà pentru ţărani două zile, atât în Moldova cât şi în România. Şi tot în acel proiect, este sistemul propus de onor. D. Kogălniceanu, ca pentru angajamentele în bani, să nu se permită locuitorilor de a face decât o muncă anume determinată prin paragrafele articolului 5, astfel cum este redactat de comisiunea de 21.

Al treilea este sistemul propus de banca ministerială, cum că să se suprime cu desăvârşire acest articol, şi când vom venì la executare, să rezervăm locuitorului două zile ale lui, şi să nu fie obligatorii de a lucrà pentru angajamentele făcute decât patru zile.

D-lor, sistemul susţinut de onor. D. Kogălniceanu îmi pare că nu are condiţiunile scopului ce s'a propus prin art. 5; îmi pare că este un sistem vătămător locuitorilor; şi pentru a vă dovedì aceasta n'am trebuinţă decât de puţine cuvinte. Idealul tutulor economiştilor, de care trebue să ne apropiem şi noi, este libertatea muncei: aceea este averea, atât a locuitorilor cât şi a ţărei.

Ei bine, din textul acestui articol, rezultă pentru mine un lucru, că un ţăran nu poate, şi n'are să poată a se obligà mai mult de cât munca prevăzută în diferitele paragrafe ale art. 5, astfel cum este el redactat, căci iată ce zice acest articol: (citeşte).

Nu uitaţi, D-lor, că această lege o aţi proclamat pe toate tonurile, că este o lege protectoare, o lege care interesează de aproape statul nostru, şi prin urmare o lege de ordine publică, este o lege obligatorie. Apoi când D-v. prin art. 5 ziceţi locuitorului, nu eşti destul de major, mai am trebuinţă de a fi încă tutorele tău, şi nu-ţi permit să te obligi mai mult decât vreau eu. Intreb pe proprietarul acestul articol, onor. D. Kogălniceanu, cântărit-a bine D-sa, că toţi locuitorii cu doi boi şi acei cu patru boi, numai atât pot să muncească ei? Fiindcă ei nu mai pot să se angajeze din nou, căci articolul următor îi împiedică, căci în vederea articolului primarul nu mai poate să legalizeze o nouă învoială.

Aşà dar, D-lor, de vreme ce îl obligaţi a face numai lucrarea aceasta, din care el nu poate să aibă decât un echivalent foarte mic pentru existenţa lui, îl condamnaţi să rămână sărac. Dacă însă voiţi ca să protegeţi în adevăr pe ţăran, atunci veniţi, cu o lege şi-i ziceţi: din experienţa făcută dela 1866 şi până acum, am văzut că de mai multe ori te-ai angajat fără inteligenţă şi peste puterile tale de muncă, şi din cauza aceasta ai rămas în sapă de lemn, deaceia vin să-ţi rezerv două zile pe săptămână pentru munca ta. Inţeleg acest sistem ca statul, reprezentaţiunea naţională, legiuitorul, să-i rezerve două zile pe săptămână pentru munca lui, nu înţeleg însă sistemul D-lui Kogălniceanu, şi din punctul de vedere, că nu cred că e bine şi politic să întroducem două sisteme, fiindcă s'ar păreà că voim să dăm naştere la oarecare bănuială, n'ar fi politic. Prin urmare nu putem admite decât un singur sistem, care să fie acelaş şi pentru lucrările pe bani şi pentru acele plătite în natură prin producte.

Acum să-mi permiteţi a zice două cuvinte asupra celor propuse de banca ministerială.

Imi pare, D-lor, că ideea de a lăsà să rezolvăm această chestiune la capitolul care priveşte executarea, este o idee fericită, fiindcă acolo vom puteà atinge în mod direct rezultatul la care tindem. Acolo vom puteà foarte bine să zicem că rămân rezervate locuitorilor două zile pe săptămână, şi nu este trebuinţă

să se spuie anume care zi, Lunea, Marțea sau Miercurea, și să se lase facultăței, adică să poată țăranii lucrà oricâte zile vor voi pe săptămână.

Pentru aceste considerațiuni, cer să respingeți cele trei sisteme și să primiți sistemul propus de guvern.

Voci. Inchiderea discuțiunei.

D. *Al. Lahovari.* D-lor, văd că se cere de către onor. Cameră închiderea discuțiunei. Eu nu voiesc să ostenesc atențiunea onor. Camere, mai ales că tot ce aveam să zic. a fost foarte bine zis și de D. Vernescu și de D. Lecca.

Eu am luat cuvântul, numai ca să vă fac cunoscut că stă la birou depus un amendament subscris de 10 D-ni Deputați, prin care să cere suprimarea art. 5 al comitetului și art. 5 al comisiunei, și atunci ar rămâneà aceste tocmeli, sub regimul dreptului comun. Insă să ne înțelegem: când unii susțin dreptul comun, și alții zic că sunt contra dreptului comun mi se pare că fac o luptă de cuvinte. A susține dreptul comun, în mod absolut, adică dreptul civil, care nu regulează mai nimic pentru aceste tocmeli, este o pretențiune pe care nu a avut-o nimeni, și rău se impută acelora, cari au pus această idee înainte, că vor această absurditate, că pentru o tocmeală de 10, 20 de lei să mergem la tribunalul județului cu 300 săteni și nu știu cu câte sute de acte. Asemeneà nu aveți dreptate să ziceți, că de vreme ce am susținut la început dreptul comun, și în urmă am primit dreptul excepțional produs de D-v., și pe care noi îl numim drept de simț comun, nu mai avem dreptul să vorbim de dreptul comun.

D-lor, avem dreptul să vorbim de dreptul comun în senzul serios, adică de libertatea învoelilor, de libertatea muncei, și de libertatea proprietăței. Și acei cari în politică, nu au decât cuvântul de libertate în gură, când este vorba de aceste relațiuni agricole, visează nu știu ce falanstere, în care au pus sub epitropie toată suflarea omenească.

Se propun două derogațiuni dela libertatea convențiunilor: unii sunt ca să se rezerveze două zile pe săptămână țăranilor: alții propun să nu se angajeze țăranii decât la cutare lucrări, și aceasta oricare ar fi vârsta lor, aptitudinea lor, starea lor, puterea lor. Aceste două restricțiuni la libertate, una cu ziua și alta cu măsura, sunt, după mine, tot așà de rele, una cași alta, și sunt rele nu atât pentru proprietari, căci, după cum a zis foarte

bine D. Marghiloman, ţăranul nu se angajază la atâtea zile câte îi lasă legea. cât sunt rele pentru ţăran chiar. Aceste restricţiuni sunt, nu numai în contra principiului de drept comun, dar şi în contra principiului de simţ comun, şi aceasta este nenorocirea unei legi care vrea să măsoare cu o măsură brutală şi egală situaţiuni diferite, şi atât de diferite, încât sunt, nu câte provincii în România. nu câte sunt judeţele şi chiar moşiile, dar câţi sunt oamenii.

Vă desfid să găsiţi doi indivizi având aceeaş putere şi lucrând în acelaş mod.

Ei bine, pentru asemenea inegalităţi, D-v. voiţi să puneţi o regulă uniformă. Apoi chiar legea rurală pusese trei categorii de săteni, trei categorii de proprietăţi mici, şi D-voastră, când este vorba de muncă, de contracte agricole, voiţi să măsuraţi cu aceeaş prăjină la toţi sătenii muncitori de pământ?

Ziceţi să se rezerve săteanului două zile pe săptămână. Apoi mai întâiu se naşte întrebarea care zile?

Voci. Vor stipulà părţile.

D. *A. Lahovari.* Vor stipulà părţile? Apoi când părţile vor stipulà 6 zile pe săptămână, D-v. să nu le permiteţi? (sgomot, întreruperi).

Vor stipulà părţile ziceţi? Apoi părţile stipulează atunci când va plouà, şi când va fi soare.

Deaceea nu puneţi şi pe Dumnezeu în legea D-v.: nu veniţi, în matura D-v. înţelepciune, să vă apucaţi a măsurà şi forţele naturei şi forţele omeneşti, şi să vă sfiiţi de a lăsà libertatea muncei şi a proprietăţei.

Acesta erà răspunsul ce voiam să fac la întreruperea aceea a D-lui Eliad, care erà plină de sapienţă.

Dar de ce nu presupuneţi că poate unui ţăran să-i convină mai bine, ca să-şi închirieze toată întinderea pământului său, ori să-l lase pentru păşunarea vitelor, ori pământul fiind ostenit să-l lase să se odihnească, şi atunci având toate zilele lui, tot timpul lui liber, dece să nu poată el să muncească atâta, cât forţele lui i-ar permite, spre a câştigà mai mult, spre a-şi îmbunătăţì situaţiunea lui? Dece nu vă gândiţi, că nici un calendar pe lume nu are mai multe sărbători decât calendarul religiunei noastre ortodoxe, şi cum veniţi D-v., pe lângă atâtea numeroase sărbători, să mai luaţi ţăranului şi două zile pe săptămână, pe care

nu-i permiteţi să le angajeze cum va voi el? D-v., pe lângă toate zilele de sărbători, mai ziceţi ţăranului: te opresc să munceşti mai multe zile decât patru pe săptămână; te opresc să-ţi administrezi averea ta cum vrei tu; te opresc să munceşti cum şi când vrei tu; te opresc să munceşti 6 zile pe săptămână.

Apoi, D-lor, pe lângă că nu puteţi preciză prin lege, care sunt acele două zile, pe lângă că nu este bine să opriţi pe ţăran de a întrebuinţă zilele sale disponibile şi libere, aşà cum îi convine lui, pe lângă vremea reà, pe lângă multele zile de sărbători, pe care religiunea le impune ţăranului, şi pe lângă alte zile pe care le ţin ţăranii din superstiţiune, rămân foarte puţine zile de lucru peste an, şi apoi dacă pe lângă aceste zile pierdute, veţi pune şi aceste două zile pe săptămână, aceste două zile de şomaj, precum foarte bine a zis D. Lecca, apoi fiţi siguri că veţi încurajà şi mai mult lenea, şi prin aceasta veţi face ca ţăranul să fie şi mai sărac, şi mai înapoiat decât este astăzi.

Dacă veţi pune aceste două zile de şomaj pe săptămână pentru cultivatorul de pământ, pentru cultivatorul care lucrează la arendaş, dacă veţi pune aceste zile şi pentru acei pe cari D. Lecca i-a numit vagabonzi, dar eu îi voiu numì salahori, şi cari nu au nici un alt capital decât munca, libertatea şi trupul lor liber, cu aceasta îi veţi împiedicà de a se folosì de un capital al lor, de care D-voastră nu sunteţi în drept a dispune.

Dar să vă spun eu ce veţi face prin legea de faţă.

Veţi augmentà şomajul în ţară, şi să nu se zică că prin legea de faţă facem un pas înainte, căci ştiţi că a fost destul numai circulara aceea a D-lui ministru de interne, prin care a adus la cunoştinţa ţărei că legea actuală se va modificà, a fost destul numai aceà circulară, ca să vedeţi că ea a fost un motiv pentru ţăran, de a nu mai lucrà. Şi toţi ştim că şomajul, că multele sărbători, sunt ruina ţăranului nostru, pentrucă îi rămân foarte puţine zile din an, în care el poate lucrà, şi din aceste puţine zile, D-voastră îi mai luaţi încă câte două pe fiecare săptămână. Această lege nu poate face alt, decât să augmenteze lenea în ţară, decât să augmenteze nemunca, şi prin urmare să facă pe naţiunea întreagă să piarză acel capital, care este singura sa bogăţie, şi care se chiamă munca.

Dacă poporul român, pe care-l plângeţi pe fiecare zi cu la-

crămi, lacrămi ce voiţi a le crede noi că sunt snicere, dar care nu sunt totdeauna după o dreaptă judecată: dacă naţiunea română este mai săracă, mai mizerabilă decât alte naţiuni, este că la noi se lucrează mai puţin decât în orice altă ţară. Cu cât o naţiune lucrează mai puţin, cu atâta aceà naţiune este mai săracă. Dacă noi suntem mai săraci decât Orientul, este că lucrăm mai puţin: şi dacă Occidentul este mai sărac decât noi, este că acolo se lucrează şi mai puţin decât la noi.

D. *general Lecca.* Aşà este.

D. *Al. Lahovari.* Este frumos să vrei să faci fericirea unei ţări: aceasta este un ce nobil, aceasta este o cugetare demnă de orice bărbat de stat: dar cum s'a zis că infernul este pardosit cu bune intenţiuni, să deà Dumnezeu ca intenţiunile D-v. să nu facă aci o pardoseală de infern, pentrucă după legea D-v., nu veţi puteà ajunge decât la acest rezultat.

D. Kogălniceanu a împuţinat răul; D-sa a voit a fi mai avantajos şi mai precis decât legea.

Cum vom măsurà, cu o dreaptă măsură, ceeace poate lucrà fiecare om? Cine va constatà aceasta? Unul este mai tare, altul mai slab: unul este mai voinic, celalt mai leneş: unul nu are familie, iar altul este înconjurat de 6—7 braţe. Şi leneşului şi muncitorului, şi celui cu familie şi celui fără familie, şi celui cu braţe multe şi celui cu braţele sale, voiţi a le impune o aceiaşi măsură? Dacă eu voiesc să muncesc mai mult, legea, în suveranitatea sa înţeleaptă, îmi zice că nu pot să lucrez decât atâta. Ei bine, D-lor, acestea nu sunt bune. Nu puteţi regulà lucrurile care scapă regulei; nu puteţi mărginì ceeace trece peste toate marginile. Omului nu poţi să'i opreşti munca sa; nu veţi încatena braţele care vor să lucreze; nu veţi face muncitoare braţele care nu vor să muncească!

Voiu venì şi la obiecţiunile marilor noştri oameni de stat, cari privesc aceste observaţiuni cu surâsul pe buze, ce le inspiră marea lor experienţă.

Se zice: apoi nu vedeţi rezultatul? Ţăranul încărcat de muncă, nu se mai poate ocupà nici cu însuşi munca pământului ce i s'a dat prin legea rurală. Toată munca lui este luată de aceşti exploatatori inumani, cari se chiamă proprietari sau arendaşi. Noi, prin legea de faţă voim să hărăzim ţăranului o parte din acest timp, spre a puteà vedeà şi el de propriile sale afaceri.

Iată obiecţiunile ce se aduc.

La acestea voiu răspunde în puţine cuvinte.

D-voastră raţionaţi caşi când o lege, care nu există, ar obligà absolut pe ţăran să lucreze pentru proprietari. D-v. vă duceţi cu gândul la nişte timpuri trecute în cari ţăranii erau obligaţi prin lege, în schimbul unor avantaje oarecare, a muncì: dar aceà lege care îl sileà să'mi muncească, aveà şi dispoziţiuni ocrotitoare pentru dânsul, care hotărau cât poate să muncească. Ei bine, rezultatul nu a fost minunat: şi sărăcia, mizeria, în ţara Românească, a fost în mare parte izvorîtă din această lege.

In 1864 aţi intrat în o adevărată lege, pe care putem să o zicem salvatoare: aţi intrat pe adevăratul tărâm: şi s'au pus aceste mari cuvinte, pe care le-a repeţit Constituţiunea: ţăranul liber pe braţele sale şi pe porţiunea sa de proprietate; proprietarul liber pe proprietatea care îi rămâne; şi amândoi liberi pe voinţa lor. Căci, ce sunt, D-lor, aceste tocmeli agricole, decât un schimb între două prisoase: prisosul de proprietate care îl are proprietarul şi prisosul de muncă care îl are ţăranul? Iată tocmelile agricole.

La aceste două schimburi oneste, trebue să prezide libertatea şi probitatea. libertatea la învoială, probitalea şi stricteţa la executare: şi legea trebue să intervină, să deà mâna pentru a aduce la acest principiu pe celce se va fi depărtat dela dânsul. In fapt dispoziţiunea D-tră învaţă pe ţăran că poate să violeze nepedepsit învoielile făcute..... (întreruperi), dacă ţaranul e liber să se învoiască, de ce'i puneţi o măsură, o restricţiune? Vreţi să fiţi mai înţelepţi decât dânsul? Ei bine, aceasta nu se face, nu s'a văzut în nici o ţară din lume. Ce aţi zice, când în Franţa ar venì o lege care să reguleze zilele de lucru ale uvrierilor? Când ar zice că două zile pe săptămână nu poate să lucreze? Ce s'ar zice în Franţa de o asemenea lege? S'ar zice într'un singur glas, că se loveşte industria şi se omoară bogăţia ţărei.... (întreruperi, sgomot). Deşì sunt nevoit a vorbi în mijlocul sgomotului, dar eu mă silesc totuşi a fi la înălţimea cestiunei.

Voiu răspunde, D-lor, la două obiecţiuni. S'a zis că trebue lăsată ţăranului această libertate şi s'a demonstrat în destul că e stăpân pe această libertate. S'a zis cevà mai mult, că acì e vorba de o lege excepţională care aduce pe ţăran cu dorobanţi, dacă nu ar ar voì să lucreze: că prin mijloace de strâmtorare va fi angajat să lucreze. Să vedem, D-lor, dacă aceste argumente nu

se pot contestà, că sărăcia ţăranului e aşà de mare încât să poată plăti la proprietar.

Ei bine, aceasta nu este adevărat, şi ţara aceasta nu scapă regulilor economiei politice, care sunt aşà de adevărate caşi regulile naturei. Ce este abundent în ţară? capitalul în pământ sau munca? Evident că este capitalul în pământ. Ei bine, dintre două mărfuri, una abundentă şi alta restrânsă, care din ele face legi celeilalte? Negreşit nu cea abundentă, nu pământul, care se găseşte oriunde. Prin urmare nu este ţăranul aşà de mult la discreţiunea proprietăţei.

A doua observaţiune, în privinţa aducerei cu dorobanţul, faptul este neexact, şi nu erà nici chiar sub legea care permiteà aceasta.

Dar, prin legea D-v. n'aţi desfiinţat execuţiunea cu dorobanţi? Evident că dacă o desfiinţaţi, are să se vândă averea ţăranului, ca la orice datornic care nu'şi plăteşte datoriile, afară numai dacă veţi face o lege care să oblige la plată, numai pe acela care va voi să plătească. Aşà dar, execuţiunea excepţională, care ar motivà o protecţiune excepţională, nu mai există, ci rămâne numai pretinsa D-v. protecţiune.

Argumentul D-v. nu e valabil din două punte de vedere. Nu este exact că proprietatea face legi muncei: nu este exact, prin urmare, că ţăranul este totdauna la discuţiunea exploatatorilor de moşii: şi al doilea, o execuţiune excepţională, care ar motivà până la oarecare punct, această măsură, nu mai există. Nu mai rămâne dar decât o pură şicană.

Aceasta a fost, D-lor, critica mea în principiu: să venim la aplicaţiune....

D. *N. Dimancea*. Aceasta este discuţiunea generală.

D. *Al. Lahovari*. Nu D-ta conduci Camera şi păzeşti regulamentul.

D. *N. Dimancea*. Regulamentul spune ca să vorbeşti asupra art. 5.

D. *Al. Lahovari*. Când te vei sui pe acel fotoliu al preşedinţiei, poţi vorbì astfel. Atunci mă vei chemà la cestiune: până atunci nu pot fi chemat decât de preşedinte, şi eu cred că n'am ieşit din cestiune, căci D-sa mi-ar fi observat. Dar se vede că D-v. voiţi să regulaţi nu numai suflarea românească de 5 milioane, dar chiar şi regulamentul Camerei.

Să venim, D-lor, la aplicare.

Cine va interveni între doi oameni liberi, cari au tocmit între dânşii? Cine va zice ţăranului care voieşte să lucreze şase zile pe săptămână, că nu trebue să lucreze, sau aceluia care a luat mai mult de o falce de prăşit şi şase prăjini de secerat, să nu lucreze mai mult? Evident că nimeni. Ori faceţi legi care să se aplice, ori faceţi legi care nu însemnează nimic, şi atunci nu le mai faceţi. Va veni administraţiunea de care vă temeţi, fie prefect, fie subprefect, fie primar, fie notar de sat, şi va zice ţăranului: tu, te-ai tocmit, şi ai lucrat mai mult decât se cade după lege să lucrezi: şi administraţiunea va zice aceasta pentru cei neplăcuţi, dar nu o va zice pentru cei plăcuţi ei. Astfel, suprimând libertatea muncei, veţi suprimà o libertate tot aşà de preţioasă caşi libertatea politică, şi suprimând aceste două libertăţi veţi suprimà şi tot ce face plăcută şi dulce viaţa omului, adică libertatea lui, şi demnitatea lui. Veţi face din România un fel de falanster prezidat poate de onor. D. Dimancea (ilaritate).

D. *N. Dimancea*. Timpul regulariselii a trecut, azi admit libertatea gurei şi cei în timpul regulariselii.

D. *Al. Lahovari*. Eu nu fac dialoguri şi deaceea nu răspund la această întreruptiune.

D-lor, scopul unor legiuitori înţelepţi ca D-v. nu poate să fie acesta, şi terminând, încă odată vă zic: nu faceţi legi neputernice, căci făcându-le astfel, le faceţi vătămătoare. Nu căutaţi a măsurà ceeace nu se măsoară, nu căutaţi a impune tot ceeace este mai liber în om, stăpânirea pe braţele sale. Nu cu asemenea legi veţi împuţinà sărăcia, din contră, o veţi augmentà, întroducând în tocmelile agricole la fiecare pas un agent administrativ. Aceşti agenţi administrativi vor fi sau apăsători sau conrupţi, sau şi una şi alta, şi n'aşi voì ca aceşti Catoni de plasă, fie chiar plătiţi cu 400 de franci pe lună, să se întroducă necontenit sub cuvânt de protectori, între ţărani şi proprietari, dar voiesc o protecţiune mai generală, şi care consistă într'o aplicaţiune mai bună a legilor, o protecţiune mai îndestulătoare, care se va face de o magistratură independentă, o protecţiune mai eficace care ar fi răspândirea probităţei în toate stratele societăţei, începând dela funcţionari. Aceasta va face fericirea ţăranului mai mult decât acele legi care ar fi odioase, dacă nu neputernice.

O voce. Sunt şase ore.

D. *ministru de justiţie.* D-lor deputaţi, vă rog să prelungiţi şedinţa, fiindcă nu pot lăsà fără răspuns cele zise de onor. D. Lahovari, care cu părere de rău, trebue să spun că, D-sa nefiind aci dela începutul discuţiunei, n'a auzit nici pe D. Kogălniceanu, nici pe D. preşedinte al consiliului, cum au prezentat acest articol, ci a venit acum, şi ca din senin, a pus tot în discuţiune, ne-a trimis la falanster, ne-a făcut comunişti, şi celelalte, şi după ce a vorbit, mi se pare că a şi plecat.

O voce. S'a dus.

D. *ministru de justiţie.* Nu ne aşteptam la una ca aceasta din partea D-sale, şi sunt dator a-i răspunde, pentrucă de mulţi şi de multe a vorbit D. Lahovari, dar numai de această lege, de acest articol şi de textul lui, nu s'a ocupat. Este oare vorba în lege de ceeace pretinde D. Lahovari că există, că noi creăm prin art. 5, cuprins în redacţiunea comitetului, un *chaumage*, două sărbători mai mult, că vrând-nevrând punem pe ţăran în poziţiune să nu lucreze, îl învăţăm la lene? se zice aceasta în lege? Intreb pe D. Lahovari, dacă se zice aşà în lege. Cum vine D-sa şi face o interminabilă acuzare într'un mod atât de nedrept contra legei, contra legiuitorului şi contra noastră, cari vorbim pentru dânsa? D. Lahovari n'a fost la discuţiunea generală, şi de aceea a făcut o parte aşa de mare acestui articol.

Noi facem o lege de protecţiune pentru lucrători, pentru lucrările agricole: facem o lege de protecţiune pentru braţele industriale; precum există în Franţa, Englitera, Germania, Austria, sunt legi care regulează cum să nu se abuzeze de muncă, de viaţa unui uvrier, care hotărăsc câte ore poate lucrătorul să stea la lucru, cum copii să nu lucreze decât atâtea ore, ca să aibă şi timpul de a se duce la şcoală, câte anume ore să lucreze acela care este întrebuinţat la lucrări cu plumb şi arsenic.

Când această lege va fi votată, atunci ea va face parte din dreptul comun al ţărei, cum fac parte diferitele legi, de exemplu silvica, şi altele. Cum? falanster facem noi? Cum ne-aţi găsit pe noi să ne faceţi patriarhi ai falansterului, şi numai D-v. să fiţi liberali? Ei, D-le Lahovari, Italianul mi se pare că zice: *Siamo tuti Christiani,* toţi suntem creştini.

Iată ce zicem noi: şase zile sunt lucrătoare într'o săptămână: dar în niciun caz să nu se poată cere execuţiunea, execuţiunea aşà cum e prevăzută în lege, ca deşteptarea sumară şi celelalte

consecinţe pentru cele două zile din săptămână, care sunt rezervate pentru munca proprie a săteanului. Această dispoziţiune oare poate da cuvânt cuivà de-a zice că noi oprim pe muncitor de a lucrà două zile, când din contră i le garantăm în caz când va fi ocupat la munca sa? Nici de cum, dar aceasta nu însemnează că se vor strică contractele, dar însemnează că nu se va puteà îndatorà să lucreze acele zile altuia, când el va aveà de lucru la sine, ca să nu'şi lase în părăsire micul proprietar ogorul său care este important pentru ţară; căci din picătură se face lacul, se face marea. Apoi ce agricultură ar fi aceea, când cei mici n'ar muncì, sau ar fi distraşi dela munca lor? Tot aşà şi cu amendamentul D-lui Kogălniceanu. Să spuie D-sa, dacă nu este vorba numai pentru a se pune un maximum de muncă, se mărgineşte numai la 40 de prăjini.

D. *M. Kogălniceanu*. Aşà este.

D. *ministru de justiţie*. Dacă un ţăran cu braţele sale viguroase ar puteà să muncească în loc de 40 de prăjini 60 de prăjini nimeni nu'l opreşte să muncească.

D. *I. Negruţi*. Se legalizează actul?

D. *ministru de justiţie*. Se legalizează.

D. *A. Teriachiu*. Este actul nul.

D. *ministru al justiţiei*. Faceţi să nu fie nul. Eu vă spun numai atât în privinţa celor două zile pe săptămână, cât şi în privinţa celor 40 de prăjini, ideea a fost de a se stabili un maximum şi nimic mai mult.

Voiu răspunde acum şi la cele zise de D. Iepurescu. D-sa n'a înţeles pe D. prim-ministru: n'a fost vorba de suprimarea celor două zile, ci de amendarea articolului, aşà cum se va propune prin noua redacţiune la locul trebuincios, adică la executare (sgomot).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *G. Vernescu*. Vă rog, D-lor, să nu închideţi discuţiunea, căci amendamentele care au să se puie la vot, nu s'au citit, nici s'au discutat. Tot aşà aţi făcut şi ieri, aţi închis discuţiunea fără să se citească amendamentele (sgomot).

D. *D. Giani*. Amendamentele nu s'au citit, dar până acum nu s'a discutat altcevà decât ideile cuprinse în acele amendamente (sgomot).

D. *N. Nicorescu*. Apoi de redacţiune este vorba.

D. *D. Giani.* Până acum s'au discutat numai ideile din acele amendamente, şi chiar după banca ministerială s'a spus de D. prim-ministru, că ceeace înţelegem noi, este nu să desfiinţăm contractul, nu să punem înfrânarea libertăţei de a transige, dar că nu putem permite executarea (sgomot).

Voci. Să se citească amendamentele (sgomot).

D. *N. Constantinescu.* Daţi-mi voie, D-lor, să citesc amendamentele: întâiu este amendamentul D-lui Lahovari în cuprinderea următoare:

„Propunem a se suprimà art. 5 din ambele proiecte".

Al doilea amendament este al D-lui N. Fleva.

D. *N. Fleva.* Eu îl retrag.

D. *N. Constantinescu.* Al treilea este amendamentul propus de D. C. A. Rosetti şi alţii în cuprinderea următoare:

„Oricare ar fi învoiala încheiată între exploatator şi lucrătorul sătean, acesta nu va puteà fi executat, nici urmărit conform legei de faţă, pentru două din zilele lucrătoare ale săptămânei, care sunt lăsate pentru propriile sale lucrări agricole, când le va aveà de făcut".

Voci. Inchiderea discuţiunei.

Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se încuviinţează.

Se pune la vot amendamentul D-lui Al. Lahovari.

D. *preşedinte.* Votul este nul, neîntrunind majoritatea regulamentară de 37: căci au fost 36 bile albe pentru amendament, şi 35 bile negre contra. Prin urmare se va face un nou vot în şedinţa viitoare.

Şedinţa dela 17 Martie 1882.

D. *preşedinte.* La ordinea zilei avem continuarea discuţiunei pe articole a legei tocmelilor agricole. Avem a pune din nou la vot amendamentul D-lui Lahovari, care nu a întrunit majoritatea regulamentară în votul de-aseară.

Adunarea procede la vot şi rezultatul scrutinului este cel următor :

Votanţi	97
Majoritatea absolută .	49
Bile albe .	44
Bile negre	53

D. *preşedinte.* Adunarea a respins amendamentul.

Acum se pune la vot amendamentul D-lui Rosetti.

Voci. Cerem votul cu bile.

D. *preşedinte.* D. C. A. Rosetti are cuvântul în chestiunea de regulament.

D. *C. A. Rosetti.* D-lor, aveţi dreptul, după regulament, de a cere votul cu bile şi preşedintele e dator a pune votul cu bile, când 15 deputaţi îl cer. Dar fiindcă sunt sigur că D-v. nu votaţi decât astfel, cum conştiinţa vă spune că este mai bine şi mai folositor pentru naţiune, iar nu în contra intereselor ei, fac apel la D-v. să lăsaţi a vedeà naţiunea... (sgomot, protestări).

Voci. Cer cuvântul în chestiune de regulament.

D. *C. A. Rosetti.* Nu mai cereţi cuvântul în regulament, fiindcă regulamentul vă dă acest drept: eu nu'l contest, nu'l neg şi nici nu'l pot negà, chiar dacă aşi voi-o; dar zic că este o datorie pentru noi toţi, deoarece şi D-v. şi noi....

Voci. Aceasta este chestiune de regulament?

D. *C. A. Rosetti.* Fac. D-lor. un apel la D-v. şi nimic mai mult. şi zic că fiecare din noi suntem siguri că votăm cum credem că e bine pentru ţară, şi deaceea vă rog să votăm prin apel nominal, pentruca ţara întreagă. proprietari mari şi mici, să ne poată judecà pe fiecare. Vedeţi că nu fac decât a vă adresà o rugăciune şi nimic mai mult, căci nu am alt drept.

D. *P. P. Carp.* D-lor, ştiţi prea bine că din ziua întâiu ni s'a adresat această propunere, şi din aceà zi am aderat la dânsa. Cu toate acestea, unele voturi s'au dat cu apelul nominal şi altele cu bile; unde conveni๠majorităţei se votà cu apel nominal, unde nu'i conveni๠se votà cu bile...

Voci. Majoritatea niciodată n'a cerut bile.... (sgomot).

D. *P. P. Carp.* Atunci am căutat să'mi dau seamă de adevărata valoare a lucrului şi mi-am zis: este în adevăr bine să ştie ţara cum votează fiecare din noi, şi încât mă priveşte,. lucrul 'mi este indiferent, căci eu sunt din acei cari 'şi exprimă pe faţă opiniunile în această Cameră, şi, prin urmare, ţara ştie ce voturi dau eu. Dar în afară de aceasta, mi-am zis că mai este un lucru, este terorizarea tiranică a majorităţei asupra minorităţei... (aplauze, protestări, sgomot).

Semnificativ este, că tocmai D. Gr. Eliad contestă terorizarea (sgomot).

Aşà dar, îmi zic: bine este să ştie ţara ce face fiecare din noi aicea, dar mai bine este încă să avem fiecare în această Adunare libertate de acţiune, căci este indiferent pentru ţara acea răspundere platonică ce putem aveà în faţa ei, dar nu este indiferent pentru dânsa, modul cum se va rezolvà această chestiune, şi rezolvarea chestiunei atârnă dela bila ce punem în urnă.

Prin urmare, în numele celor 15 la cari faceţi apel, cer ca de astăzi înainte toate voturile să se facă cu bile.

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor, eu ieri m'am abţinut, şi abţinerea mea a făcut că ieri amendamentul D-lui Lahovari nu a avut numărul regulamentar: m'am abţinut pentrucă nu puteam, chiar în faţa amendamentului care vine acum, ca eu să votez sau să contribui, ca să se primească un amendament care strică cu desăvârşire lucrarea comisiunei de 21... (întreruperi).

D. *C. A. Rosetti.* Desbatem amendamentul?

Cer cuvântul asupra acelui amendament!.... (întreruperi, sgomot).

D. *M. Kogălniceanu.* D. Rosetti a cerut cuvântul pentru amendament, şi prin urmare a apelat la D-v. punând la mijloc interesele naţiunei.. (întreruperi, sgomot).

D. *C. A. Rosetti.* Nu am vorbit de amendament: protestez! violaţi regulamentul şi drepturile Adunărei...

D. *M. Kogălniceanu.* D. C. A. Rosetti nu are numai D-sa singur monopolul de a protestà, am şi eu beneficiul acesta de a protestà, când se face o violare şi o terorizare chiar din partea acelui bărbat care predică libertatea şi care azi terorizează... (întreruperi).

D. *C. A. Rosetti.* Am eu jandarmii mei la uşa Adunărei?

D. *M. Kogălniceanu.* Sunt jandarmi şi fără săbii.... (sgomot)

D. *C. A. Rosetti.* Ai D-tale sunt şi unii şi alţii, nu ai noştri...

D. *M. Kogălniceanu.* La 12 Fevruarie, în timp de două ore mi-aţi dat lecţiuni, şi eu am tăcut şi v'am ascultat....

D. *C. A. Rosetti..* Protestez în contra abaterei D-tale dela regulament, de a discutà un amendament asupra căruia discuţiunea e închisă şi noi nu ţi-am puteà răspunde.

D. *M. Kogălniceanu.* Protestez în contra dreptului ce 'şi însuşeşte D. Rosetti, de a mă întrerupe necontenit...

D. *C. A. Rosetti.* Fiindcă provoci o discuţiune la care nu putem luà parte, noi cei cari respectăm regulamentul şi Adunarea.

D. *M. Kogălniceanu.* Imi pare rău că un bărbat ca D. Rosetti îşi închipuieşte că numai D-sa ştie regulamentul. şi ceilalţi n'au ideie de dânsul.

Apoi cel dintâiu regulament s'a făcut de mine la 1857, precum şi cel din anul 1862 tot eu l'am făcut, şi acum cu regulamentul în mână vin să'i spun D-sale, cum că ştiu şi eu că nu pot să împiedic pe nimeni de a votà cu bile, în ascuns, când 15 deputaţi cer votul cu bile. Eu nu mă tem de bile, fiindcă am obiceiul totdeauna de a spune franc şi leal opiniunea mea. Voiu votà dar cu bile, însă voiu arătà bila, ca să vază naţiunea cum votez, când vine un amendament care vreà să şteargă tot organismul legei făcute de noi împreună cu comitetul.

D. *preşedinte.* Deoarece sunt 15 deputaţi cari cer votul cu bile, se pune la vot cu bile amendamentul D-lui Rosetti.

— Adunarea procede la vot şi rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanţi	96
Majoritatea absolută . .	49
Bile albe .	57
Bile negre .	39

D. *preşedinte.* Adunarea a adoptat amendamentul D-lui Rosetti.

D. *M. Kogălniceanu.* Acest amendament care s'a votat acuma, priveşte partea execuţiunei, şi nu cred că el poate înlocuì totalitatea art. 5, şi mai ales acele alcătuiri cari se fac pentru întindere: socot dar că şi art. 5 trebue să fie pus la vot.

D. *N. Constantinescu.* S'a zis că acest articol va formà un articol special la capitolul care priveşte execuţiunea. Deasemenea, în spiritul propuitorilor a fost că acest amendament înlocuieşte art. 5, şi chestiunea ridicată de D. Kogălniceanu este dacă înlocuieşte întreg sau numai o parte din art. 5. In orice caz, după opinia mea, este constatat că acest amendament are să facă un articol, după art. 27, la capitolul execuţiunilor.

D. *M. Kogălniceanu.* Sunt fericit că D. Constantinescu singur recunoaşte cum că articolul care s'a votat acum, nu poate să substituie în totalitatea sa art. 5, ci priveşte la art. 11, unde se zice că tocmelile pentru muncă, nu pot fi executate decât în localitate.

D-lor, după opiniunea mea. acest amendament nu poate să înlocuiască partea din art. 5, unde se vorbeşte de tocmelile făcute pe întindere, şi bunul simţ vă va face să judecaţi singuri dacă este cu putinţă aceasta. Am făcut o alcătuire cu un datornic muncitor. ca să'mi facă un pogon de seceră; el a venit şi a secerat numai a patra parte. iar trei părţi au rămas; eu viu la primar, cer să îndatoreze pe muncitor la secerarea restului. Ei bine, cum ar puteà atunci acela care nu'şi-a îndeplinit datoria, să aplice teoria zilelor la o alcătuire pendinte? Deaceea. socot că ceiace s'a votat trebue să aibă loc la executarea tocmelilor. iar nu la art. 5: căci, dacă ar înlocuì acest articol, apoi însuşi propuitorii amendamentului votat, ar vedeà că nu s'a votat alt nimic decât o confuziune din care nu proprietarii ar fi să păgubească.

D. N. *Ionescu.* S'a pus D-lor, în chestiune locul ce se cuvine acestui articol. Eu aş cere dela D. raportor să explice ce însemnează aceste suvinte „cultivatorul se poate obligà în cursul unui an agricol a lucrà până la următoarele cantităţi...“ şi celelalte.

Se înţelege oare prin aceste cuvinte că dedesubtul acestor cantităţi se poate obligà? Aşà fiind, după întrebarea D-lui Kogălniceanu. ce se face cu întinderea, ţăranul va lucrà ca şi în timpul lui Ştefan-Cel-Mare, la movila lui Burcel, şi Dumineca şi sărbătorile. Cu toate acestea, rog pe D. raportor să ne deà explicaţiuni. care se vor trece în procesele-verbale, spre a nu mai fi în îndoială asupra înţelesului ce a avut amendamentul votat.

D. N. *Dimancea.* D-lor deputaţi. mi se pare că D. Ionescu este în eroare şi trebue să fie în eroare; căci nu cred să fie din partea D-sale o chestiune de subtilitate. Ce a fost, D-lor, în discuţiune? A fost întregul art. 5, atât art. 5 al comitetului delegaţilor, cât şi art. 5 al comisiunei de 21. Acest articol fiind în discuţiune s'a propus acest amendament. care s'a şi votat spre a înlocui art. 5. Odată dar votat acest amendament, nu mai poate fi alt art. 5 care să se pună la vot, fiindcă D-v. aţi suprimat principiul dela art. 5. pentrucă s'au ridicat unii din D-nii deputaţi din partea dreaptă a Adunărei şi au zis că în unele părţi ale ţărei trebue lăsată libertatea ţăranilor, să facă ce vor voì cu munca lor, şi atunci s'a propus şi s'a votat acest amendament prin care s'a admis a se conferì două zile ţăranilor. numai când vor aveà

de muncă la dânşii acasă, altfel ei pot să lucreze toată săptămâna la proprietar.

Printr'acest amendament s'a paliat la relele care ar fi putut naşte din art. 5.

Acum, dacă D-voastră voiţi a pune la vot art. 5, puteţi să faceţi aceasta, fiindcă de sigur Camera va fi consecinte cu votul său, dat asupra amendamentului şi va respinge acest articol.

D. *Blaremberg.* D-le preşedinte, ştiu că mi se va puteà obiectà că anticipez, până la un punct oarecare, cu propunerea ce voiu aveà onoare a face : dar, în urma votului care s'a dat adineaori, cred că sunt în regulament luând îndrăsneala să propun două articole adiţionale la acest articol...

D. *preşedinte.* Nu în momentul acesta.

D. *N. Blarenberg.* Mi se pare, D-le preşedinte, că am dreptul să propun un articol adiţional.

D. *preşedinte.* Nimeni nu vă poate ridicà acest drept, dar ascultaţi să se videze chestiunea care este în discuţiune.

D. Rosetti are cuvântul în chestiune de regulament.

D. *C. A. Rosetti.* D-le preşedinte, nu putem desbate art. 5, precum niţel l'a desbătut D-nu Kogălniceanu, căci discuţiunea este închisă, şi nu putem acum decât să'l punem la vot, rămânând ca pe urmă comisiunea să vadă sub ce rubrică ar fi mai bine să figureze acest articol: căci a discutà aceasta acum, ar fi numai a ne pierde timpul.

D. *preşedinte.* D. Iepurescu are cuvântul.

D. *B. Iepurescu.* Eu am fost între cei dintâi cari au cerut cuvântul, şi fiindcă nu mi l'aţi dat la timp, acum, fiind prea târziu, renunţ.

D. *I. Marghiloman.* D-lor, art. 5 nu mai poate fi pus la vot, fiindcă conţine la fine ideia care s'a votat dejà, prin amendamentul D-lui Rosetti.

D. *C. A. Rosetti.* Dar partea întâia ?

D. *Marghiloman.* Partea întâia spune cantitatea de muncă.

Voci. Aceia nu s'a votat.

D. *C. A. Rosetti.* Este cantitatea de lucru care trebue să o votăm.

D. *N. Constantinescu.* D-lor deputaţi, art. 5 cuprinde două părţi : în partea întâia este un maximum de muncă, peste care

săteanul nu se poate obligà, sau dacă se va obligà, nu beneficiază nici una din părți de această lege.

A doua parte vorbește de rezerva de două zile. Acum care este cestiunea ce cu drept cuvânt se ridică de D. Kogălniceanu? D-sa zice : prin amendamentul votat s'a modificat partea a doua a art. 5, dar nu s'a hotărît nimic asupra părței întâia, — și D-sa are dreptate, trebue a se pune la vot și partea aceea.

Cât pentru observațiunea ce am făcut eu, ca să știu unde să înserez acest amendament, trebue să vă spun, d-lor, că în acord cu d. ministru, am hotărît că acest amendament privește la partea executivă de sub cap. 4.

Acum rămâne întreaga cestiune pusă de d. Kogălniceanu, dacă prin acest amendament s'a hotărît sau nu și asupra părței întâia a articolului. Eu cred că nu s'a hotărît, și prin urmare, trebue să urmeze un vot asupra părței întâia...

Voci. La vot.

D. *N. Constantinescu.* Eu cred că nu se poate pune la vot de cât partea întâia a art. 5 și ultimul aliniat.

D. *I. Agarici.* D-lor, vă rog să binevoiți a da atențiune cum avem să votăm acest articol, pentrucă, dacă veți admite art. 5 așà cum este redactat pentru maximum de muncă, înțelegeți bine că pe noi aceștia de dincolo de Milcov, ne supuneți la două zile de rezervă și la această muncă (întreruperi). Acest articol s'a făcut de comisiunea de 28, în prevedere ca să se deosibească sistemele, adică pentru Muntenia s'au pus cele două zile și pentru Moldova s'a pus maximum de muncă.

Vă rog dar să nu faceți confuziune. Dacă ați admis amendamentul d-lui Rosetti, trebue să respingeți art. 5.

Voci. Așà, așà.

Se pune la vot art. 5 și se respinge.

— Se citește art. 6 devenit 4.

D. *președinte.* Acì d. Iepurescu are un amendament.

D. *B. Iepurescu.* D-le președinte, eu retrag amendamentul.

D. *N. Blarembeug.* V'aș rugà, D-lor să-mi dați cuvântul pentru a propune niște amendamente, care sunt în strânsă corelațiune cu aceeace pretindeți că ați făcut cu articolul votat. D-lor, dela început două erau sistemele în prezență : erà sistemul acela pe care îl preconizam noi, acela al dreptului comun, acela al legei ordinare, altfel zis al legalităței înaintea legei, care a rămas în

minoritate, şi sistemul, ca să zic aşà, protecţionist, care a triumfat. Eu care am fost pentru dreptul comun tocmai pentrucă sistemul acela e cel mai echitabil, cel mai liberal, vă mărturisesc cu francheţă că odată celălalt sistem adoptat, nu mai sunt preocupat decât de un lucru, şi cred că sunt foarte consecinte cu mine însumi, cerând aceasta dela reforma D-v., este ca legea ce propuneţi cel puţin să ţie aceeace ea promite cu ostentaţiune. Prin urmare, ori unde voiu vedeà o dispoziţiune, în adevăr protectoare pentru cel slab, pentru cel ce din cauza ignoranţei nu se poate apărà singur contra împilărilor, nu voiu ezità să o adopt cu riziicul de a mă găsì alături cu membri majorităţei. Cu aceasta tocmai dovedesc că sunt un sincer şi leal reprezentant al colegiului al IV-lea.

Primul amendament mi-a fost sugerat de însuşi d. prim-ministru, care relevà cu drept cuvânt consecinţele fatale ce are de multe ori neştiinţa în materie de procese.

El e conceput astfel:

„Se va stabilì pe lângă fiecare tribunal de judeţ, cu spesele statului, un advocat însărcinat a dà consultaţiuni sătenilor cari nu ştiu carte şi a pledà gratis pentru dânşii, în orice contestaţiuni.

Orice citaţiune, ori comunicare de hotărîri în procesele unde sunt în cauză sătenii, nu va fi regulată dacă nu se va face atât la domiciliul lor, cât şi în mâna advocatului ce prezenta lege le dă, îndată ce valoarea contestaţiunei trece peste suma de cincizeci de lei.

C. A. Rosetti, N. Blaremberg, L. Lupescu, C. Radu, D. Mărgăritescu, Al. A. Plagino, G. Levezeanu, Cernătescu, D. P. Moruzi, P. Ghica, T. Boiu, G. Vernescu, Calcantraur, I. Ionescu, Chenciu, Ar. Pap. Calimachi, A. Popescu, G. Fărcăşanu, V. Maniu.

Acest amendament este subscris, între alţii, după cum vedeţi şi de d. Rosetti şi de d. Vernescu. Ştiu ce se poate obiectà în privinţa lui. Se poate zice că este un lux, că este una din datoriile noastre profesionale de a dà asemenea consultaţii gratis. Dar d-lor, altcevà sunt obligaţiunile morale de la care cinevà se poate sustrage lesne, şi care sunt în realitate lipsite de orice sancţiune materială, şi altcevà o obligaţiune pozitivă, care nu poate să fie niciodată violată nepedepsit. S'apoi, dacă e vorba de un act de simplă caritate, chiar omul cel mai bine intenţionat,

cel mai desinteresat, se poate găsì de multe ori în neputinţă absolută de a urmà impulsiunea inimei sale. Angajamentele anterioare, necesitatea de a se îngrijì de propria sa sărăcie, şi de a'şi asigurà mijloacele de existenţă, toate acestea pot oprì pe mulţi dintre noi în avânturile lor generoase. Incă odată, nu e vorba să ne plătim cu ficţiuni, cu simpatii platonice. E vorba să dăm săracului şi ignorantului înaintea justiţiei, toată asistenţa la care are dreptul şi o asistenţă reală, o asistenţă eficace, o asistenţă asigurată mai dinainte, altfel zis obligatorie...

Consecinţele incapacităţei unora de a se apărà în mod serios, le cunoaştem şi le deplorăm zilnic cu toţii. Onor. d. preşedinte al consiliului s'a ridicat cu mult cuvânt asupra acestui spectacol lamentabil al unor oameni, ce sunt de multe ori judecaţi, osândiţi şi chiar executaţi, fără a aveà cea mai mică conştiinţă de toate acestea, şi fără a şti măcar că au un proces. Cine din noi n'a avut în mâni hotăriri prin care sate întregi erau osândite la plata a nişte sume care covârşiau cu mult chiar valoarea totală a satului, cu tot conţinutul acestuia.

Este adevărat că rareori acele hotărîri se execută: sau pentrucă ţăranii rezistă cu energia disperărei, sau pentrucă puterea executivă nu cutează ea însăşi să se facă complicea acelor inichităţi. Dar, oricât de umană este în sine această rezistenţă, ea nu constituie mai puţin o stare anarhică de lucruri, un act de adevărată rebeliune.

Cred de prisos să mai insist asupra unor explicaţiuni care trebue să fie în spiritul şi inima d-voastră a tuturor.

Trec acum, d-lor, la celalt amendament, al cărui conţinut e cel următor:

„Creanţele consimţite de sătean şi hotărîrile obţinute în contra lui în timpul inalienabilităţei pământului ce i s'a adjudecat de legea rurală, nu se vor puteà executà asupra acelor pământuri chiar şi după încetarea acelei inalienabilităţi.

C. A. Rosetti, N. Blaremberg, L. Lupescu, C. Radu, Al. A. Plagino, D. P. Moruzi, G. Levezeanu, Pantazi Ghica, Mărgăritescu, T. Boiu, Maniu, Vidra, Calcantraur, Bobeica, Cernătescu, I. Ionescu, N. Fleva, C. Ghica, A. Popescu, Chenciu, Ar. Pap. *Calimachi, G. Fărcăşanu.*

La prima vedere acest amendament poate păreà cevà exor-

bitant, căci seamănă a prelungì inalienabilitatea proprietăţei săteanului, chiar peste termenul hotărît în legea specială.

Ei bine, d-lor, e destul de puţină reflexiune spre a se convinge că nu este aşà : pentrucă din două lucruri unul : ori legea a voit serios şi sincer de această inalienabilitate, ori n'a voit-o ; dacă a voit-o, atuncea nu trebue să stăm nici un moment la îndoială, căci ceeace ea a prohibit direct nu se poate legitimà nici indirect. Şi, în adevăr, ce popreşte astăzi pe nişte cămătari, pe pe nişte oameni cupizi, şi cari ar convoatà după acum pământurile adjudecate săteanului să-i facă mereu credit, puindu-l numai de a subscrì chitanţe pentru capete şi dobânzi capitalizate, să ia pe temeiul lor hotărîri şi să lase în urmă pe aceştia a dormi până în momentul expirărei termenului inalienabilităţei, şi atunci numai să vină cu dânsele, să le execute şi să le execute de astă dată deposedându-l ? Inalienabilitatea astfel înţeleasă, este numai o cestiune de termen, de scadenţă, care nu scapă nimic şi care nu ambarasează de loc pe creditor, îndată ce obiectivul său e viitor şi îndată ce el e hotărît a scontà pe acesta.

Deaceea d-lor, ca să se preîntâmpine acest rău, am propus acest amendament. La oamenii de ştiinţă cari s'ar ridicà în contra acestei idei, îi voi reasigurà amintindu-le controversa care există asupra acestui punct şi în materie dotală, unde mulţi autori nu admit o creanţă ce a luat naştere în timpul pe când un imobil erà lovit de totalitate, s'ar puteà executà pe acel imobil, chiar în urma încetărei căsătoriei.

Şi dacă acest sistem ar aveà nevoie şi de o justificaţiune in echitate şi raţiune pură, am găsì aceà justificaţiune în faptul că un creditor, care împrumută o persoană, care n'are decât o avere inalienabilă, nu poate să susţină serios că a avut altcevà în vedere decât creditul personal al debitorului, sau mai bine zis credinţa acestuia.

Nu el se poate plânge că se pune la adăpost de urmărirea lui, aceà parte a patrimoniului debitorului său, care prin aceasta chiar că erà declarată de lege inalienabilă, n'a putut constituì legitim gagiul său. In fine, ce cerem cu acest amendament, este de a nu permite ca legea rurală să poată fi eludată în dispoziţiunea ei cea mai tutelară. Este ca ţăranul, asimilat de legea din 1864 cu un nevârstnic în ceeace priveşte inalienabilitatea pământului ce s'a ales pe seama sa, să fie protejat de lege, ca astfel şi în

ceeace priveşte angajamentele contractate în acest interval în raport cu aceà proprietate.

D. *preşedinte al consiliului.* Iniţiativa pe care o ia d. Blaremberg prin aceste amendamente îi face onoare, şi aşi fi fericit când toţi deputaţii, toţi cetăţenii, toţi tinerii, ar voì să se deosibească în societate, luând iniţiativa de asemenea propuneri bine făcătoare.

Onor. d. Blaremberg mi-a făcut şi mie onoarea ca să îmi comunice ieri, acì la bancă, acest amendament, şi i-am declarat că împărtăşesc opiniunile d-lui, dar eu aşi fi de părere că aceste idei, ar trebuì să facă obiectul unei anume legi ; mai vârtos că aceasta este o cestiune care atinge şi bugetul, şi cred că însuşi onor. d. Blaremberg va consimţì împreună cu noi la aceasta, afară numai dacă nu voieşte să facă pe lume să creadă, că în adevăr această lege a tocmelilor agricole atinge legea proprietăţei.

Vă aduceţi aminte, d-lor, că şi d. Rosetti a făcut o propunere pe care l'am rugat să o lase la o parte, ca să facă obiectul unei legi. Tot ast-fel zic şi acum, că această propunere să se trimită la secţiuni, să se discute şi să vie în Cameră în mod regulat, şi ca apoi să facă obiectul unei legi. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât acì este şi o cestiune financiară, şi guvernul trebue să se gândească la mijloacele de unde să se deà acest credit de aproape de 200.000 de lei. In privinţa aceasta d-v. ştiţi că suntem într'un an rău, şi ne-am bătut capul noi miniştri, luni întregi, şi comisiunea bugetară alte atâtea luni, pentru ca să echilibrăm bugetul şi a trebuit ca să tăiem în carne vie, ca să ajungem la echilibrarea bugetului ; fiindcă ceeace dă un merit statului român, este că avem impozite nu prea urcate, în comparaţiune cu alte state, şi cu toate acestea nu avem deficite, sau, şi când le avem, le acoperim cu economii, iar nu cu împrumuturi. Noi dorim să se pună în lucrare cât mai curând ceeace propune onor. d. Blaremberg, dar totdodată trebue să găsim şi mijloacele de executare, şi deaceea propunerea trebue să meargă la secţiuni, ca apoi să vie în Cameră, ca s'o discutăm şi s'o votăm.

Afară de aceasta, d-lor, trebue să aveţi în vedere că şi aşà cum este legea, avem destule greutăţi ca s'o putem discutà şi votà, şi să nu mai venim şi cu alte cestiuni, care să complice discuţiunile noastre, şi să ne facă să pierdem timpul, şi să rămânem cu legea nevotată. D-lor, această lege şi bugetele trebuesc vo-

tate înaintea Paştilor, şi nu vă puteţi duce acasă până nu le veţi votà. Deaceea v'am rugat şi ieri şi astăzi, să discutaţi mai puţin asupra acestei legi, ca să o putem trece şi în Senat.

Aşi rugà pe onor. d. Blaremberg să primească a se trimete această propunere la secţiuni, şi îl asigur că voiu luptà alăturea cu d-sa, ca să se voteze aceste propuneri.

D. *M. Kogălniceanu.* Şi eu nu pot decât a aduce mulţumirile mele, pe lângă acele ale onor. prim-ministru, pentru iniţiativa luată de onor. d. Blaremberg. In privinţa amendamentului al doilea, socotesc că d-sa singur va aprecià, că în adevăr nu putem să punem în legea tocmelilor agricole o dispoziţiune care priveşte mai mult legea rurală. Cu toate acestea, pentru formă nu voiu face greutate şi, dacă voiţi, voiu votà. In privinţa celuilalt amendament, negreşit că ideea este generoasă, căci, precum d-sa, aşà şi eu, mai cu seamă în calitate de ministru, am văzut de multe ori asemenea hotărîri date în contra unor comuni întregi, prin care se condamnau locuitorii la mii şi mii de napoleoni, pentru nişte rămăşiţe care erau datorite dela cârciume, şi acei cârciumari au câştigat hotărîri din cauză că ţăranii nu cunoşteau termenul, şi nici nu ştiau cum să se apere. Prin urmare, trebuinţa unui procurator, unui advocat care chiar din oficiu să-i apere, merită toată luarea noastră aminte : însă rog pe onor. d. Blaremberg să complecteze amendamentul d-sale, căci deşi negreşit din experienţă propune acest amendament, dar trebue să-i spun că experienţa mea îmi arată că şi astăzi sunt în unele judeţe advocaţi cari au luat specialitatea apărărei ţăranilor şi care în fapt sunt vampirii lor (aplauze).

Eu cunosc asemenea fapte.

Mai rog iarăşi foarte mult pe onor. d. Blaremberg să se gândească şi la cestiunea influenţei. Dacă ar fi ca aceste influenţe să se întemeieze pe moralitate, pe tărie de inimă şi de abnegaţiune, n'aşi aveà nimica de zis, le-aşi considerà ca foarte legitime ; dar din nenorocire influenţa are să se întemeieze pe alte mijloace în inima ţăranilor, care mai puţin decât noi nu se află în poziţiune de a distinge cuvintele mari de adevăratele principii. Chiar noi de multe ori ne-am înşelat în viaţa noastră în privinţa aceasta, am văzut oameni cu cuvinte mari, sforăitoare, şi, când căutam, când sgâriam mai afund, găseam pe Cazacul. Nu crede d. Blaremberg, că cu asemenea propunere crează pe viito-

rii reprezentanţi ai colegiului al patrulea? (Aplauze). Deaceea eu m'aşi unì cu propunerea aceasta a d-lui Blaremberg, cu o singură condiţiune, ca acei avocaţi să fie neeligibili. Prin urmare, rog pe onor. d. Blaremberg să binevoiască a gândì serios la această umilită observaţiune pe care o fac (ilaritate).

D. N. *Constantinescu.* Comitetul delegaţilor în majoritate, măcar că e pentru aceste amendamente ale onor. D. Blaremberg, însă a fost de opiniune că ele trebue să facă obiectul unor legi speciale, că n'ar puteà să fie introduse în această lege, şi prin urmare noi ne asociem cu guvernul şi cu acei care au exprimat opiniunea, ca să se trimită la secţiuni, ca propuneri, aceste amendamente.

— Se cere închiderea discuţiunei şi puindu-se la vot se primeşte.

D. *preşedinte.* Acum vom pune la vot amendamentul D-lui Blaremberg.

Voci. Cum să votăm? (sgomot).

D. *preşedinte al consiliului.* Votul se va înţelege astfel, că cine votează contra, votează ca să se trimită la secţiuni.

D. N. *Constantinescu.* Opiniunea comisiunei este ca aceste amendamente să se trimită la secţiuni, pentruca să vie în Cameră, în formă de proiect de lege.

D. N. *Ionescu.* Inţeleg ca D. raportor să creadă că poate face tot ce va voì, dar un lucru nu înţeleg, ca din propria sa autoritate să modifice regulamentul.

Cine a mai văzut ca o comisiune să opineze, ca un amendament să se trimeaţă la secţiuni şi să vie cu un proiect de lege?

Amendamentele se pun la vot, şi ori se primesc or se resping.

— Se pune la vot întâiul şi al doilea amendament al D-lui Blaremberg, fiecare separat, şi se resping.

Se pune la vot art. 6 şi se adoptă.

— Se citeşte art. 7.

D. *P. Cernătescu.* D-lor, la acest articol propun un aliniat în cuprinderea următoare:

„Autoritatea comunală, în cuprinsul căreia se află locul de muncă, este numai ea competentă a verificà şi a hotărî asupra exactitudinei măsurătoarei, în caz de plângere.“

Raţiunea acestui aliniat, pe care am onoarea a vi-l propune, este că mulţi arendaşi, şi mulţi proprietari chiar, când fac tocmeli cu

ţăranii, se măsoară locul cât se angajază să lucreze, şi când ies ţăranii să lucreze, se întâmplă ca locurile ce li se dau să le lucreze, au o mai mare întindere decât s'au învoit, şi atunci se nasc conflicte din care de multe ori se întâmplă bătăi, şi chiar şi vărsări de sânge. Deaceea, ca să nu se mai întâmple asemenea lucruri, vă rog să primiţi această măsură ca un ce foarte protector pentru lucrători.

Voci. La vot.

D. *N. Constantinescu.* D-lor deputaţi, comitetul delegaţilor primeşte acest amendament, însă nu ca aliniat la acest articol, ci ca articol special la dispoziţiunile despre jurisdicţiune şi execuţiune. Acolo se prevede că se pot naşte contestaţiuni, şi se determină şi instanţa care are să se pronunţe asupra diferendelor de asemenea natură.

Voci. Prea bine.

D. *M. Burileanu.* Două cuvinte ca explicare voiu să cer dela onor. D. raportor. Acest articol zice:

„Numai autoritatea comunală a domiciliului muncitorului contractant este competentă a legalizà şi înregistrà contracte de lucrări agricole".

Acum se naşte întrebarea: dar muncitorilor de pământ cari locuiesc în oraşe şi muncesc pe moşiile de prin prejur, cine le va legalizà contractele agricole încheiate de dânşii şi cu proprietarii moşiilor unde se angajază să lucreze?

Acele contracte se vor legalizà oare de primăria urbană unde îşi au domiciliul? (Intreruperi).

Dacă este aşà, atunci este bine să se explice aceasta, spre a nu se da loc la inconveniente.

D. *N. Constantinescu.* Insuşi textul articolului răspunde la întrebarea D-v., el zice că numai autoritatea domiciliului lucrătorilor legalizează contractele de tocmeli agricole. Prin urmare, dacă muncitorii vor fi din oraşe, contractul se va legalizà de autoritatea comunală a domiciliului lor, adică de primăria oraşului.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

Se pune la vot art. 7 şi se primeşte.

— Art. 8 şi 9 se primesc fără discuţiune.

— Se pune la vot suprimarea art. 10 şi se primeşte.

— Art. 11 se adoptă fără discuţiune.

D. N. *Constantinescu.* D-lor, acest articol s'a trecut mai departe, la art. 21 din proiect: pri urmare, se va discută când vom ajunge acolo cu discuţiunea.

D. *Al. Triandafil.* D-le preşedinte, sunt dejà trei zile, de când am cerut cuvântul asupra acestui articol.

D. N. *Constantinescu.* V'am spus că acest articol nu s'a scos de aici şi s'a pus mai departe.

D. *Al. Triandafil.* Nu se poate aceasta. D-le raportor, pentrucă noi am cerut suprimarea acestui articol: prin urmare trebue să îl discutăm acum, iar nu cu ocaziunea articolului 21, mai cu seamă când acest articol este unul din cele mai importante ale legei.

D. *preşedinte.* Aveţi cuvântul, D-le Teriachiu.

D. *Al. Teriachiu.* D-lor deputaţi, solicit binevoitoarea D-tră atenţiune asupra acestui articol care este dintre cele mai importante din această lege. Vă promit, D-lor deputaţi, că voiu fi cât se va puteà mai scurt, şi mă voiu silì să fiu clar, ca să mă înţeleagă şi sătenii, în favoarea cărora pretindem că facem această lege.

D-lor, în sânul comisiunei în care mi-aţi făcut onoare a mă numì şi pe mine, am combătut acest articol cerând suprimarea lui, şi am avut fericirea a aveà mai mulţi susţinători ai propunerii mele: altfel nu mi-aş fi permis a luà cuvântul astăzi, pentruca să vorbesc contra acestui articol, dacă el ar fi fost respins de majoritatea comisiunei, căci eu respectez totdeauna opiniunile majorităţilor şi îmi plec capul înaintea verdictului lor: însă propunerea mea de suprimare a fost respinsă numai prin paritate de voturi; prin urmare, n'a fost majoritate nici măcar a unui vot contra ei.

Aceasta, D-lor, m'a încurajat ca să i-au astăzi cuvântul şi să combat acest articol din lege şi înaintea D-v.

D-lor, mă ridic contra acestui articol şi îl voiu combate tot cu aceiaş energie, cu care m'am ridicat contra tuturor dispoziţiunilor din această lege, pe care le-am crezut că sunt apăsătoare pentru sătean; tot cu aceiaşi tărie de convincţiune voiu combate astăzi acest articol, ale cărui dispoziţiuni după părerea mea sunt nedrepte şi apăsătoare pentru proprietarul mare.

D-lor, acest articol nu este nici just, nu este nici moral, şi nu este nici folositor pentru sătean. Nu este just, pentrucă, prin

dispozițiunile lui, se creiază un privilegiu pentru debitor și nimicește dreptul creditorului.

Teorie stranie, nepomenită până astăzi: teorie pe care cred că nu am trebuință să o mai analizez și să o calific, căci sunt convins că în mintea D-voastră tuturor, ea este dejà condamnată.

Am zis, D-lor, că art. 12 din proiect nu este nici drept, nici folositor, și vă voiu demonstrà.

Voiu aduce câtevà exemple, pentrucă știți D-voastră că exemplele sunt mai elocvente decât frazele și mai convingătoare; voiu luà un caz concret: un sătean are nevoie de o sumă oarecare de bani, de 100 de lei de exemplu, se adresează la proprietarul moșiei, convin împreună despre lucrul ce are a-i face săteanul în schimbul banilor ce-i dă, se face contractul, contractul cu îndeplinirea tutulor formelor prescrise prin lege se legalizează de autoritatea competentă, se înregistrează și își primește dela proprietar banii cuveniți, acesta așteaptă să sosească epoca lucrului câmpului.

In acest interval, săteanul constrâns de nevoile neînlăturabile: îi moare un bou, tocmai când se găsià în execuțiunea muncei ce a contractat, s'au i s'au furat cai sau boi, sau i-a murit femeea, sau un copil, sau are trebuințe casnice pentru sărbători, bunăoară ca acum pentru Paști, aleargă la proprietar și solicită dela dânsul ca să îi deà împrumut încă o sută lei. Proprietarul, înainte de a-i dà, face întrebarea următoare: „Ei, Bade Ioane — vedeți, D-lor, că mă serv de un termen care se întrebuințează la noi dincolo de Milcov, nu zic: Bădiță Ioane, ei bine, dar pe ce să îți mai dau această sută de lei, căci pentru muncă nu îți mai pot dà, căci pe cât ai crezut că ești în stare să lucrezi într'o vară, te-ai obligat dejà către mine: și eu nu te pot îngreueà cu mai multă muncă? Eu cred că așà face și așà trebue să facă orce proprietar inteligent și care își cunoaște adevăratul său interes.

Ei bine, Domnule, îi răspunde săteanul, dă-mi împrumut suma de 100 de lei, pentru 2—3 luni, până când îmi voiu vinde recolta ce am și ți-o voiu plătì. Vă întreb, D-lor deputați, ce trebue să facă proprietarul față cu asemenea stăruitoare cereri? Dar dacă proprietarul îl va refuzà, țăranul va alergà îndată și se va împrumutà dela cămătar, căci nevoile sale sunt urgente și neînlăturabile, precum am mai zis moartea unui membru al familiei sale, moartea boilor săi, sau în fine, alte nenorociri îl strâng de

gât, nu îl lasă nici să doarmă, trebue numai decât să găsească banii ce îi trebuesc. Ei bine, zic, voiţi D-voastră să nu se ducă în asemenea împrejurări la proprietar, ci la cămătar? Preferaţi aceasta? Sunt convins, D-lor deputaţi, că niciunul dintre D-v. nu va răspunde *da*. Proprietarul îi dă dar banii ceruţi pe un termen hotărît. Soseşte momentul lichidărei, proprietarul, cu bună înţelegere cu săteanul, fac socoteală şi se constată că proprietarul mai rămâne dator săteanului 100 de lei, pentru munca făcută mai mult decât erà dator prin contract, dar totdeodată se găseşte şi săteanul dator către proprietar cu 50 de lei împrumutaţi lui pentru alte trebuinţe—datoria nu o contestă săteanul, ea este chiar exigibilă, căci termenul de plată a expirat, şi vă rog să fie bine înţeles, că eu nu pledez în favoarea datoriilor vechi. Aceea este altcevà, care se va tratà la locul său, eu vorbesc numai de banii daţi în cursul anului. Ei bine, vă întreb, în asemenea caz nu este natural ca proprietarul să scază pe săteanul dator cu aceşti 50 de lei şi să-i numere restul ce i se mai cuvine?

Nu! zice art. D-v., proprietarul trebue să plătească cei 100 de lei săteanului pentru munca ce i-a făcut, şi cât pentru suma de 50 lei cu care proprietarul l'a împrumutat spre aş întâmpinà nevoile sale, pentru această datorie, să se ducă proprietarul la tribunal să reclame contra datornicului.

Vă întreb pe D-v. D-lor, deputaţi, este aceasta drept, este folositor pentru sătean?

Ce va să zică aceasta? D-lor, ce fel de principii sunt acestea? Cum? voiţi ca un sătean, care datoreşte bani proprietarului, şi care e în poziţiune a se uşurà de datoria sa, când stă la socoteală, să se opuie la aceasta, şi pe proprietar îl siliţi să poarte pe sătean pe la tribunal, să îl oblige a luà un advocat, să îl condamne şi la cheltueli de judecată, şi la sfârşit să îi vândă şi puţina avere ce are.

In alte cuvinte, în loc să înlesniţi pe sătean să se scape de datoria sa către proprietar, când are mijloace să o facă, D-v. îi ziceţi: proprietarul să vă plătească, ceeace vă datoreşte până la un ban, iar voi, dacă voiţi să'i plătiţi, bine: dacă nu, să reclame la tribunal, şi rezultatul final al acestei dispoziţiuni, este ca să ajungă a'i luà până şi cenuşa din vatră. Aceasta numiţi D-voastră protecţiunea ţăranului.

Eu, D-lor, resping acest sistem de protecţiune, şi, dacă Dv.

credeţi, ca şi mine, că săteanul român are inimă, conştiinţă şi bun simţ, eu sunt convins că sătenii vor protestà din toate puterile lor, în contra unei asemenea dispoziţiuni nedrepte şi vătămătoare.

Am auzit însă o obiecţiune, că nimeni nu'l împiedică pe sătean, dacă vreà, să fie scăzut din datoria către proprietar. Dar oare, credeţi D-v. că va mai consimţì cinevà a o face, când legea conţine anume prohibiţiuni? Oare când s'ar înscrie într'o lege, că datornicul nu este obligat să plătească datoria la termen decât dacă va voì, credeţi D-v. că s'ar găsì un datornic aşa de naiv în cât să o plătească ? afară de rare şi onorabile excepţiuni.

Prin urmare, deşi art. D-v. are aparenţa că lasă libertatea săteanului de a se scădeà din datoria lui, dar în realitate deşteaptă în el ispita de a se sustrage dela îndatorirea sa. Vedeţi dar, D-lor deputaţi, că această dispoziţiune, nu numai că nu este folositoare pentru sătean, dar e chiar demoralizatoare. Permiteţi-mi să dau iar un exemplu din viaţa practică. Ştiţi D-voastră cum se petrec lucrurile la noi, cel puţin peste Milcov, aţi avut ocaziune să vedeţi cât e de conştiincios săteanul în relaţiunile sale cu proprietarul, — aduc acest omagiu onoarei săteanului român. Intre el şi proprietar există un cont curent, — activ şi pasiv. Când vine la socoteală, nu odată mi s'a întâmplat chiar mie, cel dintâiu lucru întreabă: ce'ţi datoresc D-le şi ce'mi datoreşti D-ta. pe munca ce ţi-am făcut'o? Şi îndată ce săteanul recunoaşte că are să deà ceva proprietarului, el însuşi insistă să fie scăzut din ceeace 'i datorează proprietarului. El totdeauna preferă, având la îndemână mijloace de achitare, să se scuture, mă servesc de propria expresiune a săteanului, de datoria sa, de cât să se supună la vexaţiuni şi la cheltueli, alergând la avocaţi şi la tribunale... Rog pe onor. D. raportor, care mă întrerupe, să'mi spună, care datornic va mai primì să fie scăzut din datoria sa, când vede această dispoziţiune salutară în lege. Eu, D-lor, dacă mă ridic în contra acestei dispoziţiuni, o fac nu numai dintr'un simţimânt de dreptate pentru proprietarul mare, dar pentrucă sunt convins că de veţi menţine în lege această dispoziţie, distrugeţi, fără să voiţi, simţimântul de onestitate care există în săteanul român. Săteanul român, trebue să o mărturisesc, are respectul de sine şi simţimântul onestităţei, şi datoria noastră este să'l întărim în virtuţile sale.

Onor. meu amic, D. Carp, în frumosul D-sale discurs de alaltăieri, pe care l'am aplaudat din toată inima, deşi nu împărtăşesc multe din ideile D-sale, se felicità cum că a găsit piatra filozofală de a face pe ţăran fericit. D-sa ne ziceà: ţinta mea este, ca să fac pe sătean să nu se mai împrumute dela proprietar.

D. *P. Carp.* Aceasta am spus în comisiune, nu în şedinţă publică.

D. *Al. Teriachiu.* Aţi spus în şedinţă publică, v'am ascultat cu multă atenţiune, aţi declarat că voiţi să tăieţi creditul săteanului. Insă nu ne-aţi spus şi sistemul D-voastră cum o să faceţi pe sătean să nu aibă nevoi. Ar fi foarte uşor a tăià creditul săteanului, dacă aţi puteà mărginì nevoile: aceasta este o idee mare, frumoasă, dar în practică nu se poate aplicà, pentrucă nevoile omului sunt multiple şi cresc în raport cu gradul de cultură al fiecărui individ, şi cu gradul de civilizaţiune al unui popor: vă desfid dar să le puteţi mărginì şi reglementà.

D-sa a mai zis: nu voiesc să se împrumute la proprietar. Foarte bine, dar pe cine loviţi cu asemenea restricţiuni, pe proprietarul mare sau pe cultivatorul mic? Cine va suferì de rigoarea legei? Dar nu vedeţi că'l împingeţi la cămătari şi'l expuneţi în ghiarele lor. Proprietarul, orcât de nelegiuit şi de neomenos l'aţi crede, nu va fi niciodată cât un cămătar. Aceasta voiţi să faceţi pentru fericirea săteanului? Eu unul, nu vă voiu aplaudà, nici vă voiu urmà.

Ştiţi, D-lor, când veţi puteà tăià creditul săteanului la proprietar? când veţi creà pentru sătean instituţiuni de acelea care i-ar procurà cu înlesnire mijloacele de a-şi satisface nevoile sale: dar până atuncea vă faceţi iluziuni. Il veţi oprì să se împrumute dela proprietar: el tot se va împrumutà dela cămătar, dar cu condiţiuni de o sută de ori mai grele şi mai ruinătoare pentru dânsul. Dacă preferiţi să lăsaţi pe sătean pe mâna cămătarului, voind a-l smulge din mâna proprietarului, faceţi-o: eu însă nu mă voiu asocià cu D-voastră.

Aş aveà multe de zis asupra acestei cestiuni, însă voiesc să mă ţiu de cuvânt, v'am promis că voiu fi cât se va puteà mai scurt, şi nu voiesc să abuzez de pacienţa şi de indulgenţa D-v.

Permiteţi-mi, D-lor deputaţi, să mai adaug câtevà cuvinte. Am cugetat asupra cestiunei şi m'am întrebat: care să fie mobi-

lul, care a determinat pe legiuitor, să pună această dispozițiune în lege? să fie dorința nobilă și legitimă de a face pe sătean mai bogat, nescăzându-se din datoria sa la lichidare? Sper că v'am demonstrat, că rezultatul va fi sărăcia și ruina săteanului: asupra acestui punct cred că nu ne mai putem face iluziuni. Am auzit că scopul ar fi ca datoriile dela cârciumă să nu poată fi reținute din datoria proprietarului pentru muncă. Aceasta o înțeleg: dar spuneți-o curat, și sunt alăturea cu D-v.: dar, pentru acest scop, nu înțeleg să veniți cu teoriile D-v. nemaipomenite, și să răsturnați toate principiile de drept.

Apoi, D-lor, în legislațiunea noastră, principiul compensațiunei există, și nu numai la noi, ci chiar în toate legislațiunile din lume, sau cel puțin din lumea civilizată. D-voastră mențineți acest principiu pentru relațiunile de o natură cu totul privată, și voiți să-l suprimați pentru relațiunile dintre săteni și proprietari, care sunt zilnice, și unde sunt în joc interesele cele mai mari ale agriculturei? Aceasta, cum vă mărturisesc, sau eu sunt greu de cap, și nu înțeleg utilitatea acestei dispozițiuni, sau acei ce au introdus-o în lege, nu și-au dat bine seama de consecințele funeste ce vor rezultà și pentru proprietarul mare, dar mai ales pentru sătean. Pentru aceste considerațiuni vă rog, D-lor deputați, să binevoiți a suprimà artic. 12 din această lege.

Terminând, D-lor, eu nu cer o favoare pentru proprietarii mari. Din contră, sunt gata a face în numele lor sacrificii pentru sătean, și nu cu inima sângerândă, cum s'a zis ieri d.
D. Kogălniceanu, dar cu inima veselă și plină de bucurie. Insă numai atunci voiu face aceste sacrificii, când va rezultà un bine pentru sătean: în altfel, sacrificii zadarnice nu fac, și mă voiu opune totdeauna la o măsură, care ar aveà de țintă numai a lovì pe proprietar fără a aduce vre-un folos țăranului. Asemenea măsuri le consider ca nenorocire pentru țară, căci ele ar aveà de rezultat fatal un lanț de neînțelegeri și de conflicte între cultivatorul mare și cultivatorul mic. Datoria noastră este, din contra, să lucrăm cu toți din toate puterile, ca să cimentăm armonia între dânșii, căci numai când cultivatorii mari și mici vor merge mână în mână și se vor ajutà unii pe alții, agricultura noastră va prosperà. Incă odată, D-lor deputați, nu cer favoare pentru proprietarii mari, cer dreptate pentru toți deopotrivă, și, terminând, cer permisiune de a cità cuvintele venerabilului nostru

coleg, D. Rosetti, din discursul ce a ținut la această tribună, că cultivatorii mici trebue să trăiască bine și să prospereze alături cu proprietarul mare. Termin, D-lor deputați, și vă rog, să vă uniți cu mine pentru suprimarea art. 12 din lege.

D. *N. Constantinescu.* Nu am luat cuvântul ca să fac un discurs, și prin urmare mă voiu abține de a relevà reflecțiunile făcute de onor. preopinent, voiu să rectific numai o parte din argumentările D-sale, puind cestiunea mai simplu și mai concis înaintea D-voastră.

Mai întâiu, D-lor, această discuțiune se face prin anticipație, fiindcă din punctul de vedere practic, ar fi fost mai bine să se facă la art. 21.

D. *Teriachiu.* Aceasta s'a hotărît de birou și nu mai putem face altfel.

D. *Constantinescu.* Onor. preopinent zice că articolul acesta a căzut în comisiune cu paritate de voturi. Nu este tocmai exact aceasta, căci în comisiune, urmând o mare discuțiune, s'a propus o moțiune, prin care se cereà suprimarea, și aceà moțiune a căzut prin paritate, iar nu articolul (întreruperi), dar aceasta nu are o mare importanță. Articolul 12 s'a discutat odată cu art. 22, pentrucă a devenit articolul 21, fiindcă există o mare analogie între aceste două articole: art. 22 zice, că datoriile locuitorilor din alte daraveri nu se pot transformà în munci agricole; cu alte cuvinte art. 21 dispune că nu se poate face compensarea altor datorii provenind din daraveri străine de munci agricole, și art. 22 că nu se pot transformà datoriile în muncă etc.: prin urmare, există, după cum am zis, o mare analogie între aceste articole, și de aceea în comisiune s'au discutat deodată; și să nu se zică că majoritatea comisiunei, inspirată de consimțiminte neprotegietoare pentru proprietari, a admis aceste articole. Mai întâiu că comisiunea a fost animată de cele mai bune simțiminte pentru amândouă părțile, și a făcut o mare concesiune chiar la principiile ce conțin art. 21 și 22.

D. *Vernescu.* Art. 22 nu este în cestiune.

D. *N. Constantinescu.* Onor. Kogălniceanu a propus un amendament la art. 12, devenit 21.... (întreruperi).

Apoi, D-lor, să discutăm cestiunea în întregul ei, dacă voiți lumină, și dacă voiți să obțineți votul majorității în cunoștință de cauză. Onor. D. Kogălniceanu a propus un amendament la

art. 12, devenit 21, în care se zicea să se poată compensa datoriile rezultând din împrumuturile ce se fac locuitorilor, ca să-şi plătească contribuţiunile fiscale.....

D. *Teriachiu.* Nu este aşa: citiţi amendamentul D-lui Kogălniceanu.

D. *N. Constantinescu.* Fac apel la D. Kogălniceanu să mă desminţă.

D. *G. Vernescu.* Eu fac apel la raportul D-tale: citeşte şi vei vedea că nu este aşa.

D. *N. Constantinescu.* Iată ce se zice în raport:

Art. 12 tratează despre proibiţiunea compensaţiunei datoriilor datorite din muncă, cu datórii provenind din alte daraveri.

Acum să vedem cum s'a discutat art. 21:

„La acest. art. 21 D. Lahovari a propus un amendament, care cereà, ca să se poată compensà orce datorii care vor fi lichide şi exigibile.

„Acest amendament s'a respins".

Apoi, am zis altcevà decât aceasta: că la art. 12, devenit 21, onor. D. Kogălniceanu a propus un amendament prin care a zis, să se poată compensà datoriile împrumutate sătenilor ca să-şi plătească contribuţiunile, să-şi cumpere vite de jug şi unelte de muncă. S'a discutat acest amendament şi s'a zis: primim amendamentul, însă să se puie la art. 22.

S'a zis adică, că aceste datorii se pot transformà în munci agricole, dar să nu primim cu niciun chip ca aceste datorii să se poată compensà, chiar când ar fi exigibile. Cred dar că imputarea făcută comisiunei de D. Teriachiu....

D. *Teriachiu.* Protestez, n'am făcut imputare comisiunei, dar articolului D-v.

D. *N. Constantinescu.* Apoi, dacă D-v. voiţi ca cu datoriile dela cârciumă şi cu alte asemenea datorii, provenite din aceeaşi sursă, să puteţi compensà datorii de muncă ale săteanului, atunci nu ştiu unde aţi puteà să ajungeţi cu protecţiunea care voiţi s'o acordaţi ambelor părţi. Am zis un cuvânt, care va fi relevat: am zis, că cu sistemul acesta, preconizat şi de aceia cari cer dreptul comun, veniţi în contradicţiune cu propriile D-v teorii. Care ar fi rezultatul practic al acestui sistem? Că diferite datorii rezultate din altcevà decât din munci agricole, precum dela cârciumă şi din deosebite împrumuturi capţioase, D-v. voiţi să le

imputaţi asupra muncei locuitorului, cu alte cuvinte să supuneţi unei lichidări generale toate daraverile dintre sătean şi proprietar, conform procedurei sumare şi excepţionale a acestei legi· Aceasta ar fi o enormitate. Daca voiţi s'o faceţi, făceţi-o, decât nu în numele echităţei şi justiţiei, în numele căreia vorbiţi. Am zis.

D. *preşedinte al consiliului.* Eu aş rugà pe D. raportor şi pe membri comisiunei ca să fie mai scurţi, pentruca să lase timp celor cari n'au vorbit. Să fim drepţi, D-lor. Dacă am luat cuvântul, este fiindcă se discută amândouă articolele de odată, şi fiindcă în comisiune am combătut această idee care figurează acì, este o datorie pentru mine să combat şi acì. Să scoateţi datoriile către fisc. D-voastră care aţi venit mai alaltăieri şi aţi zis: cine a robit pe muncitor.....

D. *I. Agarici.* Eu am zis.

D. *preşedinte al consiliului.* Şi D-ta şi alţii. D-v. care ziceţi că fiscul i-a robit, acum puneţi între excepţiuni datoriile fiscale. D-lor, să nu daţi nici un privilegiu în această lege. In comitet şi în comisiune eu am fost de părerea acelora cari au susţinut că administraţiunea să rămâie cu totul afară de orce amestec. De aceea am zis că legea aceasta să nu se aplice decât modificându-se şi legea consiliilor comunale, adică primarii comunali rurali să fie numiţi de consiliile generale de judeţ, iar nu de guvern.

D. *G. Vernescu.* D-lor, iată un articol în care se zice în mod pozitiv, că compensaţiunea între datorii dela muncitor către proprietar nu poate să existe. In sânul comisiunei am susţinut din contra, şi am spus că poate să existe, şi că este conformă cu dreptatea şi dreptul comun.

Şi, D-lor, dacă iau cuvântul este ca să depărtez ideea ce necontenit unii au aruncat în Cameră, că într'un fel cuget şi altfel lucrez. Mi s'a zis că toate amendamentele ce am propus, erau contra dreptului comun. Apoi contra dreptului comun erà să se facă compensaţiune între datorii certe, lichide şi exigibile dintre ţărani şi proprietari? In dreptul comun se operează asemenea compensaţiuni de drepturi; numai restricţiunea D-v. e contra dreptului comun. In comitet m'am silit pe cât am putut ca să o resping, şi am căutat să mă apropiu cât se poate de dreptul comun. Şi, în adevăr, D-lor, pentruce nu s'ar puteà compensà datoriile ce le are proprietarul mic, către cel mare, cu datoriile ce le are proprietarul cel mare, către cel mic? Aş voi să

știu unde este rațiunea, unde este utilitatea acestei măsuri? Acì nu este vorba de muncă, de asupriri, ci este vorba de datorii bănești: bani sunt dator locuitoruluì, bani îmi este dator locuitorul: bani și bani, și banii n'au deosebire între dânșii, se pot compensà. Nu știu dar ce cap este acela, care concepe asemenea idei, cum am văzut la D. raportor, căci D-sa nu concepe nimic, nu poate să argumenteze în niciun fel...

D. *N. Constantinescu.* Mai bine să nu concep nimica, decât să concep rău.

D. *G. Vernescu.* Apoi dacă D-v. mergeți pe calea aceasta, aveți să mergeți departe: căci cu fraze ca acestea: voiți să-i prăpădiți, să-i ruinați, etc. și care nu au nici un sens între dânsele, nu se poate argumentà, ci trebue să ne demonstrați într'un mod regulat, cum una și cu una fac două, că două datorii de aceeași natură, lichide și exigibile, nu pot să fie conpensate între dânsele, pentruca să putem admite acest articol. Dacă veți fi în stare să faceți aceasta, atunci eu vă voiu ridicà un monument cu propriile mele spese; dar este peste putință să faceți aceasta.

D. *N. Constantinescu.* Execuțiune sumară voiți D-voastră.

D. *G. Vernescu.* Incă odată, nu este vorba nici de execuțiune, nici de muncă, ci de datorii bănești, care se sting între ele prin compensațiune: și cei ce încurcă lucrurile acestea, au cevà lucrat în mintea lor.

Iată pentruce ziceam, că nu trebue admisă această restricțiune care nu aduce niciun folos, și să dă numai o primă datoriilor ce le au țăranii către proprietar.

Dar, D-lor, eu am făcut o concesiune, aceasta este o prejudecată, și poate să fie și dreptate acolo; am zis că nu se pot pune în compensațiune datoriile de cârciumă, căci ele au o sorginte neonestă și imorală. Trebue să facem o excepțiune în privința aceasta, să facem o derogare dela dreptul comun, din cauza sorgintei datoriei. Și acì, în adevăr, nu m'am unit cu D. Lahovari, care susțineà principiul absolut al dreptului comun.

D. *Al. Lahovari.* Am primit și eu aceasta.

D. *G. Vernescu.* D-lor, nu pot să admit, a nu se face compensațiunea datoriilor dintre săteni și proprietari; nu pot să admit că aceeace datoresc eu săteanului să-i plătesc, iar ceeace-mi este dator, să-mi rămâie dator. Apoi unde ajungeți cu aceasta? Cum? eu să plătesc săteanului, și pentru ceeace-mi este el da-

tor. să mă duc să-l dau în judecată? Frumoasă și fericită situațiune îi faceți! Mult îl moralizați când concepeți asemenea idei! și multă morală mai este într-o țară când se poate zice, că proprietarul să plătească ceeace îi e dator săteanului, iar săteanul să nu plătească proprietarului. Și când D. președinte al consiliului îmi impută că m-am depărtat dela dreptul comun, nu spuneà decât o anecdotă, cum face totdeauna, fiindcă eu nu m'am depărtat niciodată dela dreptul comun.

Asemenea, D-lor, pentruce s'a luat această dispozițiune la art. 22.

„Nu se poate face în contractări de muncă agricolă nici o datorie care provine din daraveri străine de lucrări agricole prevăzute în aceà lege".

Pentruce? din cauza cârciumilor? Dar ați văzut că aceasta am primit-o. Apoi pentruce celelalte datorii să nu se poată preface în muncă? Pentru ce țăranul. care are o datorie bănească. să n'o poată plătì prin muncă, când el consimte și voiește să deà muncă pentru datoria aceasta bănească? Aceasta D-lor, este absurd, căci un sătean dator are două mijloace de a plătì: un mijloc de a plătì datoria în muncă, și altul, de a o plătì în bani. Ce legați dar D-voastră mijloacele acestea de plată? Dece nu lăsați ca să își aleagă țăranul modul cum are să-și plătească datoria? Nu vedeți că zicând D-voastră. că numai în bani să plătească, atunci îl legați pe dânsul de a puteà plătì și în alt mod. Dacă D-voastră nu voiți ca să facă muncă pentru bani, apoi atunci fiți consecinți, fiți logici și puneți în lege că defindeți țăranului să facă muncă pentru bani.

Această dispozițiune nu are niciun înțeles, și nu poate ajunge la niciun scop, pentru cuvântul că aveți să faceți pe țăran a căutà să eludeze legea și să se angajeze cum va puteà, ca să-și poată satisface interesele sale; pentrucă ori i se dă voie să muncească pentru bani, ori că-i face muncă pentru alte interese ale sale și sub alte denumiri, nu vedeți că tot acolo ajungeți? El, în realitate, poate să ia bani pentru muncă, și în contract, ca să eludeze, pune cu totul altcevà; astfel că dați voie și funcționarilor să abuzeze. Deaceea zic, că ori dacă veți pune în lege facultatea de a muncì pentru bani, ori dacă nu o veți pune, el tot o va aveà, pentru cuvântul că tot acelaș lucru este în ambele cazuri, dacă nu i se impune contractul, dacă el cu bună voia

lui voieşte să facă acest contract. Nu înţeleg dar această restricţiune şi deaceea sunt contra acestui articol.

Intreb dar pentru a patra oară pe D. Brătianu: depărtatu-m'am eu dela dreptul comun cu aceasta? Mi se pare că nu m'am depărtat, şi prin urmare nu erà trebuinţă de a mă pune în poziţiunea aceasta, ca să demonstrez că nu m'am depărtat de dreptul comun.

D-lor, în dreptul comun se pot face contracte de asemenea natură, adică că acela care este dator, să poată da altcevà pentru banii datoriţi decât iar bani, aceasta nu este defins de dreptul comun.

Este adevărat că cu ocaziunea discuţiunei unui amendament propus de D. Kogălniceanu, prin care D-sa voià ca cel puţin pentru oarecare datorii să se poată face tocmeli, am zis D-lui Kogălniceanu, că fiindcă principiul meu este că se pot face tocmeli, pentru orce datorii, afară de cârciumi, aşi primì amendamentul D-sale, căci ar fi a câştigà cevà; dar D-sa trece o datorie în această lege, care pentru mine este mai uricioasă decât datoria de cârciumă, având în vedere modul de execuţiune adoptat prin această lege. Datoriile din impozite sunt primite. Ei bine, aceasta n'o pot primì, fiindcă este a introduce acolo o execuţiune draconiană, şi nu voiesc să pun pe ţăran în situaţinnea aceasta.

Iată ce am avut de zis contra acestui articol, şi repet, cum am zis dela început, că eu cred că am rămas tot în situaţiunea cea dintâi prin aceste amendamente ce am propus; că eu sunt tot pentru dreptul comun.

Deaceea cer să nu puneţi în lege dispoziţiuni, nu voiu zice imorale, cum a zis D. Teriachiu, dar nedrepte şi inutile; lăsaţi compensaţiunea să se facă după dreptul comun, căci nu supără pe nimeni; lăsaţi pe ţărani să se tocmească pentru datoriile ce le au, cum vor voì ei, fiindcă sunt liberi să întrebuinţeze toate mijloacele putincioase care le au, spre a'şi plătì datoriile; iar nu să'i faceţi a merge înaintea justiţiei, să se judece şi să plătească şi cheltueli de judecată.

D. *I. C. Brătianu, preşedintele consiliului.* D-lor, credeam că după explicaţiunile pe care le-am dat ieri sau alaltăieri, onor. D. Vernescu nu va mai revenì asupra acestei cestiuni, şi credeam că nu mă va silì să puiu puncturile pe *i.*

D-lor, cel puţin acel conte muscal, despre care vă vorbeam, aveà francheţa să spuie că s'ar ruinà dacă ar primì principiile pe care le profesau ultra-liberalii sau socialiştii, şi am zis: nu cred că D. Vernescu este în condiţiunile acelea, fiindcă nu cred că D-sa apără dreptul comun, pentruca numai cei bogaţi şi cei tari să aibă avantajii şi preponderenţă, deoarece eu cred că dreptul comun este tot atât de ocrotitor şi de avantajos pentru cei slabi caşì pentru cei tari.

Dar am mai adaus că, decâteori vine în Cameră a se discutà o lege care stipulează cevà în favoarea celui slab, D. Vernescu o combate. Prin urmare, atitudinea D-sale nu este în favoarea celui slab, ci în favoarea celui puternic; şi fiindcă D-sa este unul din cei mai puternici, mă face a crede că susţinând dreptul comun apără interesul D-sale, iar nu interesul celui slab.

D-lor, de ce este vorba? Este că împrumutatul n'are drept, când contractează, să-şi transforme datoriile lui în muncă? Nu este vorba de aceasta; este că, după ce ai contractat cu cinevà să'ţi facă muncă pentru suma cutare, să nu poţi venì în timpul execuţiunei acelui contract cu alte datorii, să'i faci socoteală şi să amesteci socotelile.

O voce. Nu este aşà.

Voci. Aşà este.

D. preşedinte al consiliului. Aşa este în lege, astfel sunt amândouă articolele.

D. *N. Constantinescu.* Aşà este, nu se poate reţine pentru alte datorii.

D. *preşedinte al consiliului.* Apoi, zice D. Vernescu, dacă este voia lui, cine'l opreşte?

D. *G. Vernescu.* Legea.

D. *preşedinte al consiliului.* Nu'l opreşte legea; legea zice să nu'l execut fără voia lui...

D. *G. Vernescu.* Apoi nu'l execuţi pe calea comună?

D. *preşedinte al consiliului.* Eu vorbesc de legea aceasta, nu vorbesc de legea comună.

Apoi, D-lor, cine a trăit afară la ţară şi n'a văzut toate inconvenientele care rezultă din aceà amestecătură de socoteli?

Onor. D. Moruzi, care este acì, îmi spuneà alaltăieri, că pe când D-sa nu se ocupà de moşie, ci o exploatà prin un vechil, vedeà în toţi anii, că ţăranii rămâneau datori cu mii de lei; şi

de când a luat D-sa în căutare moşia. înlăturând pe vechil şi luându-şi numai un scriitor. întotdeauna când să socoteşte cu ţăranii D-lui, are să le mai dea lor bani. iar nu ei D-sale.

Apoi, D-lor, contra cui se fac legi şi se iau măsuri? Contra hoţilor, contra înşelătorilor, contra mişeilor: nu se iau măsuri contra oamenilor oneşti, căci ei nu au trebuinţă de legi. Şi mă mir că onor. D. Vernescu se revoltă, când voim să luăm măsuri contra celor cari abuzează?

D. *G. Vernescu.* Dacă se i-au măsuri de acestea, eu nu mă opun.

D. *preşedinte al consiliului.* Apoi această măsură este că nu se poate să se execute, după legea aceasta, decât numai pentru banii cari sunt trecuţi în contract: dar dacă el vreà să lucreze pentru alte datorii, poate să o facă, cine îl opreşte?

Eu am cunoscut un moşnean răzaş, care împrumutase dela unul care erà mai priceput decât dânsul 200 de lei, şi în timp de 15 ani i-a făcut nu ştiu câte zile pe fiecare an, i-a dat toate prunele lui dela munte, i-a dat în tăiere o pădure şi tot dator a rămas cu suma de 200 de lei ce împrumutase. Cauza este că îl încurcà la socoteli; şi noi prin dispoziţiunea articolului în chestiune, luăm numai o măsură, ca să nu îl mai încurce.

D. *P. S. Aurelian.* D-lor, dela modul cum se înfăţişează chestiunea aceasta înaintea D-v.. depinde rezultatul ce trebue să îl dăm. Eu credeam că aliniatul acesta, este cel mai inofensiv, şi cu toate acestea s'a iscat o discuţiune cu această ocaziune, care ţine de o oră, sau două, şi iată pentruce: pentrucă onor. D. Teriachiu a prezentat chestiunea într'un mod cu totul particular, a invocat sentimentele cele mai înalte de libertate şi onorabilitate ale ţăranului, şi a făcut să se crează de unii că se închide creditul ţăranului înaintea proprietarului, şi altele, în fine a înfăţişat chestiunea aşà, caşi când ţăranul ar deveni victima acestei dispoziţiuni. Apoi dacă ar fi aşà după cum spune D. Teriachiu, dacă votând noi dispoziţiunea art. 12, ţăranul ar deveni victima dispoziţiunei acestui articol, noi am fi gata cu toţii a-l respinge.

D-lor, orce dispoziţiune favorabilă şi bună pentru ţăran pe care am pus-o în lege, se combate în numele libertăţei şi al dreptului comun, invocându-se principiile cele mai sacre. Aceasta s'a făcut dela începutul legei şi până în momentul acesta. Acum tot în numele libertăţei se cere supresiunea art. 12. Onor. D. Teria-

chiu a adus un exemplu, D-sa a zis: Cum? voiţi ca un ţăran, care are trebuinţă să cumpere un bou dela mine, şi când eu, în loc să îi cer banii pentru bou, voiu să îi opresc banii pentru muncă, D-v. voiţi să mă opriţi de a face aceasta? Nu vine nimeni, D-le Teriachiu, să vă împiedice de a oprì banii de pe bou, în exemplul dat de D-v.; dar numai de astfel de tranzacţiuni este vorba? Când legiuitorul, şi noi toţi. ne-am ocupat de art. 12, am avut în vedere, nu tranzacţiuni de felul acesta, ca banii pentru bou: vă aduceţi aminte, că noi am discutat ore întregi în comisiunea celor 21, şi nu s'a vorbit de cumpărări de boi, ci de instrumente agricole şi pentru acestea D. Kogălniceanu a prezentat un amendament, pe care noi l-am aprobat cu toţii; şi prin urmare, nu am şters creditul ţăranului....

D. *Al. Lahovari.* Se aplică aceasta acì?

D. *P. S. Aurelian.* Vedeţi că şi noi ne-am preocupat de nevoile ţăranului, şi cunoscând nevoile lui, nimenui nu i-a trecut prin minte să închidă pentru ţăran punga proprietarului pentru acele tranzacţiuni.

D. Teriachiu presupune că ţăranul are daraveri numai cu proprietari oneşti, cu oameni, cari ştiu să se respecte. Mie mi se pare că D. Teriachiu trăieşte la ţară şi ca atare cunoaşte că ţăranii au relaţiuni, nu numai cu proprietarii oneşti şi cu oameni de treabă, ci şi cu altfel de oameni, şi că sunt tentaţi, în fiecare moment de oameni cari îi exploatează.

Sunt, D-lor, oameni cari trăiesc prin sate, numai ca să înşele pe ţărani, momindu-i ca să cumpere fel de fel de lucruri care nu le sunt de niciun folos. Astfel, în toate satele sunt prăvălioare cu haine gata şi diferite lucruri care se vând ţăranilor pe un preţ exorbitant...

Voci. Ce are aface aceasta în legea de faţă?

D. *P S. Aurelian.* Daţi-mi voie, D-lor; este vorba de acei oameni, cari îşi fac o meserie din a provocà pe ţărani să cumpere fel de fel de lucruri ca să-i ruineze. Cu ocaziunea sărbătorilor, ţăranii poate n'au cu ce să îşi cumpere pâine, şi cu toate acestea sunt provocaţi de acei oameni, ca să cumpere rochii pentru femei, haine pentru dânşii, ba a început chiar să se vândă prin sate şi jucării de copii, ceeace nu s'a mai pomenit până acum prin sate. Se îndeamnă ţăranii să cumpere fel de fel de lucruri, chiar pe

datorie, zicându-le: lasă să îmi plătești când vei aveà: atunci țăranul cumpără și astfel li se umple lista datoriilor....

D. *I. Marghiloman*. Dar nu e vorba de aceasta acum.

D. *P. S. Aurelian*. Mi se zice că acì nu este vorba de aceasta. Eu susțiu că e vorba de prăvăliile proprietarilor de prin sate, și prin urmare orce datorii vor face țăranii în prăvălia proprietarului, acesta ar urmà să fie de drept să le oprească la răfuirea socotelilor.... (sgomot).

Apoi, D-lor, de ce vă turburați D-v.? căci această lege nu se face decât pentru acei cari fac asemenea lucruri, iar nu pentru proprietarii binevoitori țăranilor.

După mine, scopul acestui articol, este de a deschide ochii și ai țăranilor și ai proprietarilor, și a'i ferì pe unii în contra altora.

S'a zis, D-lor, că dispozițiunile din acest articol sunt demoralizatoare. Apoi, demoralizator este proprietarul acela care recurge la astfel de mijloace, pentru a ruinà pe țărani? Căci încă odată, nu e vorba de acei proprietari morali și binevoitori țăranilor, ci de acei cari caută să'i ruineze înglodându'i în alte datorii, decât acele ce sunt siliți a face pentru a'și întâmpinà adevăratele lor trebuințe.

A zis D. Teriachiu că țăranii sunt oameni onești: dar dacă recunoașteți țăranului român atât merit și onestitate, cum admiteți că el are să tăgăduiască banii ce'i dați cu împrumut? (zgomot).

Atunci, onor. D. Teriachiu se contrazice; căci D-v. ați auzit pe onor. D. Teriachiu, cum înalță până la cer onestitatea țăranului... (sgomot).

Ei bine, acel om care este atâta de onest, acel om care își plătește datoriile lui, credeți oare D-v. că el se va folosì de acest art. 12, ca să nu plătească datoriile sale pe viitor? (sgomot).

Dar oare acest articol zice că săteanul să nu'și plătească datoria? Credeți că prin dispozițiunile acestui articol demoralizați lumea?

D. *G. Filipescu*. Dece nu faceți o lege, prin care să ziceți să nu mai plătească nimeni ceeace e dator.

D. *P. S. Aurelian*. Să zice dece nu facem o lege, prin care să decretăm, ca lumea să nu'și mai plătească datoriile? Ar fi o nenorocire o asemenea lege, și onor. D. Filipescu, când a zis a-

ceste cuvinte, negreşit că poate a presupus că se va găsì undevà în această lume un parlament, compus de nişte nebuni, cari să decreteze ca să nu se mai plătească datoriile.

D-lor, s'a mai zis, şi acest argument a fost cel mai tare, cum că sătenii, dacă se va admite acest articol, vor pierde creditul de care se bucurau până acum la proprietar. Eu însă cred cu totul contrariu: căci un proprietar, care este în relaţiuni zilnice cu sătenii, un proprietar, care are interes de a trăì în bune relaţiuni cu sătenii, nu'şi va închide caseta lui de azi înainte, şi nu va încetà de a mai dà bani săteanului... (sgomot).

Onor. D. Vernescu zice, că prin acest articol noi derogăm la dreptul comun.

Ei, D-le Vernescu, nu odată legiuitorul s'a văzut nevoit să deroage dela dreptul comun, pentruca să scape societatea, sau numai o parte a societăţei, de un rău, de ruină.

Prin urmare cred, că dacă această lege se va pune în aplicare cu toată sinceritatea, atunci ţăranul nostru, care altădată erà foarte econom şi sobru, din momentul când va vedeà că nu mai poate să găsească bani cu aceiaşi înlesnire cu care îi puteà găsì până acum, când el va vedeà, că nu'şi mai poate angajà munca sa, braţele sale pe câte 5 şi 7 ani, atunci se va mărginì, va devenì iarăşi econom, şi cu timpul va devenì şi avut.

Pentru aceste motive dar, vă rog, D-lor, să votaţi acest articol, pentru că el este un ce salutar pentru ţăran.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *I. Agarici.* D-lor, fac o declaraţiune şi cred că sunt chiar dator s'o fac, fiindcă D-voastră ştiţi că eu am fost pentru ca să se adopte dreptul comun, şi deşì dreptul comun nu s'a adoptat, vă aduceţi aminte că de atunci v'am declarat că ordecâteori voiu vedeà un amendament sau un articol prin care, după mine, vom puteà ajunge scopul, de a face ca săteanul să se poată bucurà de avantajiile ce'i dă legea comună, eu voiu votà un asemenea amendament sau un asemenea articol: prin urmare, nu pot să fiu bănuit acum că am alte tendinţe, bunăoară ca aceia care voiesc a face legea imposibilă, ca la finit să fie sau respinsă sau neaplicabilă. D-lor, nu sunt dintre aceia cari zic necontenit, că cunosc sistemul nostru agricol, acì caşì în Moldova, că cunosc relaţiunile noastre, că noi de dincolo de Milcov suntem aceia cari căutăm să ţinem sub jug pe ţărani prin datorii oneroase.

D. *G. Vernescu.* Nu am zis eu.

D. *I. Agarici.* Dacă nu zice D. Vernescu, nu mă adresez la D-sa. Dar s'a zis, D-le Vernescu, și s'a zis nu numai în particular, ci şi prin publicitate. Şi eu revendic astăzi dreptul proprietarilor din Moldova, cari au fost atacaţi pe nedrept, mai mult calomniaţi, chiar într'un mod fără milă.

Astăzi când susţin acest articol, care după mine, are de scop de a face pe ţărani ca să'şi capete plata muncei lor la timp şi după ce au făcut chiar munca: eu, agricultor din Moldova, dau cea mai formală desminţire acelora care mergeţi cu calomnia până a ne numi exploatatori de Negri din sudul Americei. Dar să vedem, D-lor, care este motivul care ne-a adus unde suntem, el a trebuit să existe undevà, pentruca să facă pe D. C. A. Rosseti, să dea alarma prin lucrările sale ca ministru de interne.

Credeţi D-v. că proprietarii din Moldova sunt autorii atâtor abuzuri? Nu, fără îndoială: în altă parte trebue căutat; trebue căutat în sistemul viţios al legei existente, aplicată de administraţiune afără voia şi a proprietarilor şi a muncitorilor, pentruca să stoarcă necontenit bani, îndatorându-i până la maximul de 5 ani, cu bani înainte.

Onor. D. Carp, care 'şi caută singur proprietatea, nu prin isprăvnicei sau vechili români şi neromâni, cunoaşte foarte bine ceiace se petrece cu această lege, şi D-sa v'a declarat că toate aceste abuzuri s'au născut din sistemul legii de a se îndatorà ţăranii în muncă până la 5 ani.

La noi, D-lor, din nenorocire, nu se poate introduce un alt sistem, decât sistemul de muncă în bani. Nu puteţi face pe agricultorul mic ca să înţeleagă sistemul care este dincoace de Milcov, şi ca prin minune să-l faci să-l adopte. Eu aşi fi proprietarul cel mai fericit, şi toţi proprietarii din Moldova vor fi recunoscători.

Ei bine, aceasta este imposibil, şi trebue dar forţaţi să menţinem sistemul nostru de tocmeală, acela al plăţii muncei în bani.

D-lor, să ştie că s'au înecat ţăranii în datorii.

D. *preşedinte.* Permiteţi-mi, D-le Agarici, să vă întrerup. D-v. aţi cerut cuvântul în contra închiderei discuţiunei, şi vorbiţi în fond.

D. *I. Agarici.* Eu vorbesc în fondul art. 12, care îndatorează pe ţăran...

D. *președinte.* Vorbiți vă rog, în contra închiderei discuțiunei asupra acestui articol.

D. *I. Agarici.* Am zis că sistemul dela noi, cu libertatea țăranului de a se angajà pe 5 ani, a adus asupra lui marea datorie care 'l apasă astăzi, și această datorie apasă tot așà de greu și asupra multor proprietari și arendași. Și credeți D-v. că se va găsì vreun proprietar care să aibă plăcerea, fără să fie silit, să scoață bani din punga lui și să'i dea țăranului pe cinci ani înainte? Vă înșelați dacă credeți aceasta. Proprietarul nu 'și dă banul său înainte, decât forțat. Și acì este nenorocirea, și pentru unii și pentru alții. Deaceia, voiu fi cu acei cari vor binevoì a propune termene cât se poate de scurte, ca singurul mijloc de a luà din mâna administrației putința de a forțà angajamentele în detrimentul ambelor părți. Să venim acum la art. 12. Ce se zice în acest articol? „Suma datorită pentru muncă, nu poate fi reținută pentru nimic alt."

Care sumă nu poate fi reținută? Suma cuvenită muncitorului pentru munca datorită a face în cursul verei?

Dar cum i s'ar puteà reține această sumă? Nu 'i trebue și lui în cursul verei ca să trăiască? N'are omul acesta nici o necesitate? Onor. D. Teriachiu a propus să se suprime art. 12.

Eu vreau să știu dacă, pentruca suprimându-se articolul, să rămânem în pură libertate a reține săteanului munca ce a făcut în cursul verei, și pentru care nu primise bani, să se recompenseze tocmai la răfuială cu alte datorii.

Apoi drept e aceasta? Așà înțelegeți D-v. că ar trebuì să se urmeze? Eu nu cred.

D-lor, să spunem cum sunt lucrurile, de voiți să faceți cevà în Moldova: să tocmește pe 5 ani, câte un galben pe an înainte, care face 5 galbeni pe 5 ani, pe care 'i ia perceptorul. Merg locuitorii și muncesc toată munca unui an, ce în total face 6 galbeni: ar trebuì dar să deà încă 5 galbeni. Ei! aceștia se compensează demulteori cu tainul de mâncări, cu al sării, tutun și multe altele.

D. *A. Teriachiu.* Poate la D-v. să face așà, nouă ne ar fi rușine s'o facem.

D. *I. Agarici.* Eu te iau pe D-ta să mergi la mine, ca să vezi dacă se face așà.

Şi când zic aceasta, o zic ca excepţiune şi legile nu se fac pentru cei buni.

D-lor, dacă avem nenorocirea ca în ţara aceasta, să ne mai servim de o lege specială în această materie; dacă D-v. partid liberal, şi mulţi găsiţi aceasta de trebuinţă, atunci cel puţin, să faceţi cevà practic: altfel, mai bine să nu facem legea (zgomot).

D-lor, eu ştiu mai multe, dar tac.

O voce. Spuneţi tot (sgomot).

D. *I. Agarici.* D-lor, eu cred că toţi proprietarii trebue să se asocieze, mai ales cei din Moldova (întreruperi).

D-ta, D-le Burilene, n'ai fost taxat prin jurnale, că mănânci pe ţărani ca stăpânii de Negri din America.

Ei bine, eu susţin că zapciul şi perceptorul au silit pe ţăran să se îndatoreze, şi că oamenii oneşti din Moldova trăiesc în bună înţelegere cu proprietarii. D-v. voiţi să protejaţi pe ţăran: eu însă, cred că dacă nu veţi primi acest articol, nu'l veţi protejà, precum şi pe celelalte articole de mai la vale, unde e vorba de protecţiunea ţăranului.

Care este, D-lor, deosebirea între legea aceasta şi legea veche? Deosebirea este că s'a admis amendamentul D-lui Rosetti, prin care s'a lăsat ţăranului două zile, deosibirea este că s'a scos jandarmul, şi deosibirea este că s'a scurtat termenul; dacă nu veţi admite aceste deosebiri bine lămurite, ce mai faceţi legea aceasta?

Vă rog dar, D-lor, să admiteţi acest articol cum este. Proprietarii onorabili din Moldova, cari au în adevăr, au foarte multe legături cu muncitorii, şi cari fac schimburi pe toată ziua cu ei, vor continuà a le face şi acì înainte în bună înţelegere; o zic aceasta din convingere, ca unul ce am meseria de agricultor de mult timp şi în acest timp nu m'am servit în relaţiunile mele cu sătenii, decât de condici, şi cu toate aceste nu mi s'a tăgăduit niciun ban de ţărani şi tot altfel voiu continuà şi de acì înainte, să mă ferească însă Dumnezeu să am astfel de socoteli şi cu mulţi din cei cu surtuce. (aplauze).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

A. Lahovari. D-lor, am cerut cuvântul contra închiderei discuţiunei, mai întâiu pentru a vă arătà că s'a violat regulamentul, fiindcă au vorbit pentru art. 12, un ministru şi doi oratori, unul

după altul, D. Aurelian şi D. Agarici, ceeace este o violare flagrantă a regulamentului.

Al doilea, ar trebuì ca onorabilii D-ni, cari au făcut această lege, să se înţeleagă între D-lor, căci văd două persoane foarte inteligente şi foarte competente, care au lucrat o lună împreună la această lege, că o interpretează acum în două moduri diferite. D. Aurelian zice, că excepţiunea dela art. 12 se aplică şi la art. 11, şi D. Constantinescu zice contrariul. Dacă aceste două persoane ultra-competente nu se înţeleg asupra interpretărei acestei legi, cum voiţi să o înţeleagă primarul de sat, care va fi silit să o aplice, sau agricultorul care va aveà să se conducă după dânsa? Trebue dar să se lămurească această divergenţă de opiniuni asupra unuia şi aceluiaş text de lege. După cine au să se ia, să se ţină, cei cari vor voì să aplice legea? după părerea D-lui Aurelian, sau după părerea D-lui Constantinescu, raportor?

O voce. După păreread D-lui raportor.

D. *A. Lahovari.* Aceasta este părerea D-v.; dar ar trebuì să o punem în regulamentul de aplicare al legei, ar trebuì să spunem lumei, că atunci când asupra înţelesului legei sunt diferite opiniuni ale diferiţilor oratori, va face autoritate sau opiniunea ministrului, sau opiniunea raportorului, sau opiniunea cutărei persoane influente din Cameră....

D. *N. Constantinescu.* Articolul este comentat în raport; acela este comentariul oficial.

D. *Al. Lahovari.* D. raportor ţine la opiniunea D-sale şi D. Aurelian la a D-sale. Care din două însă, va fi cea adevărată, pentrucă D-voastră nu votaţi decât un singur text? Prin urmare, vedeţi că e loc să nu se închidă discuţiunea, şi chiar dacă nu ar fi să se desluşească aceste mici dificultăţi, tot ar trebuì să continue această discuţiune, pentruca să facem cevà care să nu dea loc la îndoială, căci tot ce e mai rău într'o lege, este de a nu fi desluşită.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *N. Constantinescu.* La acest articol s'a propus următorul amendament de către D. Teriachiu, pe care comitetul nu l'a admis:

„Propunem ca datoriile rezultând dela cârciumă, să nu poată fi nici într'u caz reţinute din sumele datorite pentru muncă.

D. *preşedinte.* Acest amendament se înlătură, nefiind susţinut de cinci deputaţi.

— Se pune la vot următorul amendament al D-lui Aurelian, admis de comitet, şi se adoptă:

„Nu intră în această restricţiune sumele împrumutate muncitorului spre a'şi cumpără instrumente şi vite de muncă, întrucât aceste sume vor fi lichide şi exigibile".

— Se pune la vot art. 12 astfel amendat şi se adoptă, devenind art. 21.

— Se citeşte art. 13, devenit art. 9.

D. *Constantinescu*. Comisiunea de 21, întrunită cu comitetul delegaţilor, cu ocaziunea amendamentului propus de D. Rosetti la art. 1, a deliberat şi asupra acestui articol, fiindcă în amendamentul D-lui Rosetti erà vorba şi de termen, şi comisiunea a primit, în acord şi cu D. Rosetti, că termenul în ceeace priveşte contractele de izlazuri, de pământuri pentru cultură, de închirieri pe bani, prevăzute în această lege, să fie toate pe trei ani. Cât pentru contractele de munci în bani, acelea sunt prevăzute în partea întâia a articolului. Despre aceasta nici nu este vorba. Termenul de 5 ani s'a redus la 3 ani.

D. *Al. Lahovari*. D-lor, 6 ore fără un sfert.

D. *C. A. Rosetti*. Cerem prelungirea şedinţei.

Voci. Prelungirea şedinţei.

— Se pune la vot prelungirea şedinţei şi se primeşte.

D. *Al. Lahovari*. Am onoare să propun un amendament, pentru care vă rog, D-lor, să binevoiţi a-mi acordà câtevà momente spre a-l formulà.

D. *preşedinte*. Atunci suspend şedinţa pentru 5 minute.

— La redeschiderea şedinţei, D. preşedinte dă cuvântul D-lui Lahovari, spre a propune şi desvoltà un amendament.

D. *Al. Lahovari*. Iată D-lor, amendamentul meu:

„Angajamentele prevăzute la literele b, c, din art. 1 se vor puteà încheià pe termen maximum de cinci ani."

Literele *b* şi *c* din art. 1 conţin două feluri de învoeli ce se fac de proprietari sau arendaşi, ori exploatatori de pământ, pentru arătură fie în muncă, fie în bani, fie în bani şi muncă: iar litera *c* nu văd pentru ce face deosebire, afară numai dacă nu este pentru un aranjament tipografic, pentrucă şi această literă are raport la aceleaşi tocmeli făcute pentru izlaz sau fâneaţă.

Pentru aceste contracte comisiunea după lungi discuţiuni, a primit termenul de cinci ani. In discuţiunea ce a avut loc la

art. 1, am văzut că s'a făcut multă vorbă asupra acestor tocmeli, şi asupra deosebirei tocmelei de izlaz, de tocmeala de arătură: s'a cerut pentru izlaz un termen, şi pentru tocmelile de arătură un alt termen: şi în definitiv, s'a făcut un compromis şi s'a pus un termen de trei ani. Am văzut şi un şir de desminţiri mai mult sau mai puţin aspre şi violente, între venerabilul fost preşedinte al Camerei D. Rosetti, şi între tot atât de venerabil D. Kogălniceanu fost ministru.

Acum, D-lor, ce votăm noi? Legea cum s'a propus de comisiunea specială, şi al cărei text eu l'aşi primì? Sau votăm învoiala dintre D. Rosetti şi D. Kogălniceanu, şi atunci eu am un amendament de propus: căci, D-lor, această lege o discutăm afară din orice precedent şi din orice regulament, şi deaceea sunt silit şi eu să proced într'un mod straniu şi cu totul neregulat.

Chestiunea aceasta a termenului este foarte importantă, şi dacă este vorba ca să votăm, nu proiectul comisiunei, ci învoiala făcută între D. Rosetti şi D. Kogălniceanu, ca să se menţie termenul de trei ani pentru ambele contracte...

D. *N. Constantinescu, raportor.* Comisiunea a pus termenul de trei ani.

D. *Al. Lahovari.* Mie puţin îmi importă maniera cu care se exprimă lucrurile; faptul aşi voì să'l ştiu: D-voastră v'aţi hotărît să primiţi această propunere a D-lui Rosetti, sau nu?

O voce. Propunerea s'a făcut de comisiune, şi ea să înfăţişează astfel Camerei.

D. *Al. Lahovari.* Atunci propun amendamentul meu, ca să se stipuleze termenul de 5 ani pentru ambele aceste contracte.

Mai întâiu, domnilor, erà bine să nu se despărţească aceste două tocmeli, şi proiectul de lege care propuneà 5 ani pentru una, şi 7 ani pentru alta erà, cu totul nepractic, căci oricine a făcut agricultură în părţile acestea ale ţărei, ştie că învoiala agricolă cu sătenii se face totdeodată şi pentru pământul de arăură şi pentru izlaz. Şi cevà mai mult, una din aceste tocmeli este motivul şi cauza celeilalte, ţăranul dacă se învoieşte pentru pământ, el se învoieşte mai cu seamă fiindcă are trebuinţă de izlaz pentru vitele sale; şi a pune două termene deosebite la nişte tocmeli care au acelaşi scop şi aceleaşi cauze, ar fi a face cevà nepractic. D-voastră se vede că aţi priceput lucrul, şi aţi înţeles că ambele tocmeli nu sunt decât una şi aceiaşi, pentrucă, deşì

în articol I le-aţi deosebit şi aţi făcut două contracte, când aţi venit la termen, care puteà să fie singura şi adevărata deosebire între dânsele, aţi pus un singur termen de trei ani.

Aceasta erà prima obiecţiune ce aşi fi făcut, dacă D-voastră menţineaţi primele D-voastră vederi. Dar, pentrucă aţi amestecat aceste două termene, cu ocaziunea articolului privitor la termen, deşi puteaţi să le amestecaţi foarte bine şi în redacţiunea articolului I, deaceea discuţiunea care s'a făcut în ziua dintâiu rămâne ca o chestiune de tipografie, din momentul ce aţi admis egalitatea termenului.

Acum, D-lor, urmează să se ştie ce este mai bine pentru aceste contracte : termene lungi, sau termene scurte? Eu zic că în interesul chiar al sătenilor, termenele cele lungi sunt cele mai bune. Săteanul nu lucrează pentru bani ca un salahor; săteanul vine şi închiriază un număr oarecare de pogoane, sau pentru păşunarea vitelor sale, sau pentru a le exploatà în folosul său; şi putem zice, că este un mic arendaş. Ei bine, care este interesul unui arendaş? Evident să'şi asigure un contract pentru un timp mai lung; căci asigurându'şi un contract pentru un timp mai lung, el se pune la adăpostul variaţiunei de preţuri ale pământului, care trebue să sperăm că vor merge totdeauna urcându-se. Cevà mai mult: el poate să înceapă un sistem de agricultură mai perfect, să aducă o îmbunătăţire în pământul ce a închiriat, şi când D-voastră puneţi termenul acestor contracte la 2 ani, cum erà întâiu, sau la 3 ani, cum se face acuma, nu faceţi bine acestor agricultori mici, din contra, le faceţi rău, căci îi puneţi în poziţiune ca la fiecare 3 ani să reînoiască contractele şi să sufere augmentaţiunea de preţuri care necurmat se produce prin simpla mişcare a lucrurilor, prin simplul mers al timpului.

Dar mai este şi altcevà: D-v. ştiţi cu câtă dificultate se învoiesc ţăranii, ştiţi ce discuţiuni, ce gândiri şi răsgândiri fac, când este să încheie ei un contract de muncă. Ţăranul din natura sa este sfiicios, şi legea actuală, articolele pe care le scriţi prin jurnale, deşi nu le citesc ei, dar totuşi ajung la urechile lor şi îi vor face şi mai sfioşi.

Pe lângă aceasta, sunt totdeauna intrigile de sate, intriganţii satelor, acei oameni care voiesc să profite de aceste împrejurări, când este vorba să se facă tocmeli agricole, pentru a scoate o

mită de la proprietari sau dela arendaşi şi dela ţărani, împiedicând pe aceste două părţi interesate să se învoiască.

De câte ori se pierde anul întâiu din această cauză şi anul dela sfârşit asemenea, pentrucă trebue să reînceapă aceiaşi comedie. Va să zică, dacă aţi primì numai trei ani, rămâne un an singur şi pentru arendaşi şi pentru ţărani.

Apoi, D-lor, voiţi D-tră să faceţi ca arendaşii din Ţara Românească să nu se bucure de agricultură decât numai un an? Numai un singur an să facă agricultura cum trebue? Şi aceasta unde? In ţara noastră, unde temperatura este din cele mai capricioase, unde Fevruarie şi Martie, cum aţi văzut, este timp de vară şi Aprilie şi Mai câte odată timp de iarnă, şi dela timp atârnă adevăratul succes al agriculturei.

Va să zică, încă odată, un an singur se va lăsà după legea actuală, pentru o bună şi adevărată muncă, care să fie folositoare şi ţăranului şi proprietarului.

Al doilea, D-lor, nu este cu putinţă, când se fac asemenea învoieli, să nu intervie şi autorităţile administrative, care sunt însărcinate să le legalizeze. Nu este cu putinţă ca pe lângă intrigile locale, de sat, să nu intervie fel de fel de excitări, de inamiciţii, de persecuţiuni şi de corupţiuni administrative.

Este mai bine, D-lor, ca asemenea triste scene să se repete la cinci ani odată, decât la trei ani odată: este mai bine ca acest parazit, care este administraţiunea cea coruptă şi abuzivă, să intervină cât mai puţin şi mai rar între relaţiunile dintre proprietarii mari şi proprietarii mici; este mai bine ca cel puţin să intervină la cinci ani, dacă nu se poate să intervină la cinci ani, dacă nu se poate să nu intervină de loc, decât să intervină la doi sau la trei ani.

Acestea sunt, D-lor, motivele mele foarte serioase, pentru care eu cred că nu se va face agricultura în această ţară, decât dacă D-v. veţi pune termenul de cinci ani, care este al comisiunei, şi împăcările şi tocmelile parlamentare nu se fac cu preţul bogăţiei şi al viitorului acestei ţări.

Pe lângă aceasta, termenul de cinci ani este, nu numai obiceiul ţărei, dar este atâta de trecut în obiceiurile ţărei, încât şi contractele de arendări se fac pe cinci ani. şi dacă este cevà rău în ţara aceasta, este tocmai că termenul de cinci ani este prea scurt....

O voce. Ce are aface una cu alta?

D. *Al. Lahovari.* Ce are aface una cu alta, ziceţi D-v.? Apoi un arendaş când intră pe o moşie, caută să facă învoielile într'un an, şi în ceilalţi să facă agricultura cum se cade, aceasta este ceeace îi trebue lui. Dacă este un rău pentru Ţara Românească, este acest termen scurt de cinci ani de arendăşie, căci arendaşul având numai cinci ani siguri, şi neavând nici o speranţă de un viitor mai lung, tratează pământul astfel, încât caută să scoată din măduva lui tot ce poate scoate într'un timp aşà de scurt, şi nu'l lasă nici să se odihnească, nici să se amelioreze. Dacă D-v. veţi limità termenul tocmelilor agricole numai la trei ani, veţi face ca arendaşii să trateze pământul într'un mod şi mai rău decât acum.

D-lor, termenul de cinci ani este atât de indispensabil, încât chiar legea rurală a prevăzut că contractele de tocmeli agricole să se facă pe cinci ani maximum.

Va să zică în această privinţă inconvenientele le vede ori cine, şi aşi dorì să binevoiţi a'mi arătà ce compensaţiune la aceste inconveniente, ce avantajii găsiţi D-v. în scurtarea termenului la trei ani, după cum l'aţi pus în această lege? Să nu se robească ţăranul mai mult de trei ani? Apoi dacă pentru D-v. munca va să zică robire, atunci pentruce aţi pus şi trei ani? mai bine ziceţi atunci ca să nu se mai facă de loc, popriţi închirierea pământului, popriţi tocmelile agricole cu desăvârşire.

Când un ţăran ià o sumă oarecare de pogoane pentru a le exploatà, când le ià după o liberă tocmeală şi după o lungă gândire, şi cu condiţiuni pe care adesea el le impune, iar nu lui se impun, fiindcă pământul este la noi materia abundentă, iar nu munca care este restrânsă; când un ţăran a luat acest pământ cu un preţ care nu se mai schimbă în timp de cinci ani, cu condiţiuni de care este sigur, cu libertatea de a exploatà această cătăţime de pământ cum va voì el, aceasta este mult mai în avantajul lui, decât al proprietarului, şi dacă vorbiţi de robire, eu cred din contră, că pământul proprietarului este robit la ţăran, pentrucă el are un avantaj, că ştie că în termenul de 5 ani are să împlinească cutare şi cutare condiţiune bine determinată şi nimic mai mult, de vreme ce dacă ar fi pe trei ani, el ar fi poate silit să plătească mai scump desele reînoiri ale contractului. Deaceea zic că este chiar în interesul săteanului ter-

menul de 5 ani. Vă rog dar, să primiţi învoielile pe 5 ani, căci este în interesul general al ţărei. Cu cât veţi creià mai multe piedici şi dificultăţi singurei noastre industrii care este agricultura: cu cât veţi pune mai multe şi mai dese vrajbe între proprietari şi muncitorii de pământ, cu atât mai mult veţi lovi această unică industrie a noastră şi rezultatul va fi sărăcirea încă şi mai mare a proprietarilor şi a arendaşilor. Acest nobil şi frumos scop, acei care vor să'l atingă, sunt aproape siguri de a'l ajunge cu asemenea lege. Şi sufletul lor se va mulţumì când vor vedeà la pământ pe această clasă antipatică pe care o persecută cu atâta energie, violenţă şi făţărnicie: însă satisfacţiunea lor va aveà reversul ei, căci interesele între proprietarul mare şi proprietarul mic, între muncitori şi deţinătorii de pământ, sunt aşà de strâns legate, prin legi economice, cari nu se supun la nişte voinţe tiranice cum s'ar supune voturile unei Adunări, căci ele sunt mai presus decât pasiunile trecătore, în cât nu poţi să loveşti în unul fără să omori acest interes mare şi general, care ne atinge pe toţi, căci ne îmbrăţişează pe toţi, cuprinde interesele tărei întregi, bogăţia ei, sorgintea ei de venituri: astfel că lovind pe unul izbeşti şi în celalt, izbeşti în ţara întreagă, în agricultura ei, căci lovind agricultura, veţi lovì interesele generale ale ţărei, şi veţi ajunge un scop pe care îl urmăriţi, veţi aveà egalitatea, veţi ajunge la egalitate absolută, însă aceà egalitate va fi egalitatea mizeriei şi egalitatea foametei.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *N. Constantinescu.* D-lor, comisiunea respinge amendamentul D-lui Lahovari şi menţine textul redactat de comisiune.

D. *M. Kogălniceanu.* Domnii mei, nu sunt în drept să fiu de loc entuziasmat de modul cum până astăzi s'a amendat această lege în urma lucrărei comisiunei: cu toate acestea cred că cu bună voinţă, dacă ne vom pune cu toţii, şi dacă vom judecà şi cu inima şi cu mintea, poate că tot vom face cevà în această lege, mai cu seamă că ea are să treacă şi prin Senat, şi cred că acolo se vor face oarecare amendamente care ar îndreptà ceeace a trecut greşit aci...

O voce. Să ferească Dumnezeu.

D. *M. Kogălniceanu.* Eu nu pot să zic aceste cuvinte, de ferească Dumnezeu, pentrucă aşi fi să lipsesc de deferenţă către acel matur corp şi atunci s'ar găsi şi în Senat o voce, care să

zică asemenea, când ar fi vorba de o lege care s'ar votà de Senat înainte de a venì la Cameră.

D-lor, cred că faptul citat de onor. D. Vernescu, că ţăranii ţin ca prin tranzacţiunile ce încheie cu proprietarii de moşii să'şi asigure mai întâiu de toate izlazul pentru vite, este astăzi recunoscut de toţi, şi că protestările făcute deunăzì de onor. D. C. A. Rosetti la vorbele mele şi ale D-lui Vernescu, au rezultat mai mult dintr'o neînţelegere ce a fost între noi, aşa cred eu, pentrucă, în adevăr, a urmat intre noi o înţelegere, aceia ca să dăm ambelor acestor moduri de închiriere de pământ, adică pe bani sau pe muncă, aceleaşi termene; fiindcă pentru oricine cunoaşte sistemul de agricultură ce se urmează mai cu seamă în judeţele de dincoace de Milcov, şi eu ca fost arendaş al moşiilor Văcăreşti şi Comana îl cunosc, faptul pozitiv este că, ţăranii când vin la proprietar să se învoiască, cea dintâiu grijă a lor este ca să'şi asigure subzistenţa vitelor lor, şi apoi a familiei lor, fiindcă subzistenţa familiilor atârnă dela vitele lor.

Onor. D. Rosetti a primit aceasta; nu este aşà?

D. *C. A. Rosetti.* Da.

D. *M. Kogălniceanu.* Prin urmare sunt fericit de a vedeà că, dacă a fost o neînţelegere, ea a provenit poate din aceea, că eu m'am explicat rău, sau că D. Rosetti a înţeles rău.

D-lor, odată aceste zise, vin să susţin a se pune în aceste două litere b şi c, termenul de trei ani, şi iată de ce. Care este spectacolul ce ne înfăţişează legea actuală? Că termenul de 5 ani este prea lung, şi că odată asuprirea subscrisă de ţărani, ea durează 5 ani. Negreşit nu generalizez, că asuprirea a fost pretutindenea, da, este necontestat că abuzuri şi nedreptăţi au contribuit la sărăcirea ţăranului, şi deaceea proiectul ce discutăm propune scurtarea termenului. Dar, cum am mai spus, scurtarea termenului este numai pentru un fel de muncă, iar pentru altfel de muncă l'a lăsat acelaşi. Şi aci să'mi permită D. Rosetti a cità un fapt, fiindcă cred că ceeace s'a văzut într'o localitate, s'a generalizat pentru toată ţara. Onor. D. Rosetti singur cu ochii săi a văzut mai multe abuzuri de asemenea natură în judeţele Botoşani şi Dorohoiu, unde a petrecut mai mult timp. Ei bine, sunt dator să declar, cu rizicul de a displăceà la unii din conjudeţenii mei, cum că în judeţele ce sunt învecinate cu Bucovina, şi mai ales în judeţul Dorohoi şi o parte din judeţul Suceava, legea ru-

rală s'a aplicat numai într'o parte. Așà de exemplu, în privința cârciumilor, în județul Dorohoiu, la cea mai mare parte din moșii, cârciuma a rămas tot monopolul proprietarului, făcând o mică parte comunei, pe care în urmă tot proprietarul o luà. Azi țăranii din Vlașca sau din Ilfov, dacă vor să deschidă cârciumă în sat, o pot deschide; iar țăranii din județul Dorohoiu nu pot să facă aceasta, acolo nu se pot deschide cârciumi. Chiar administrațiunea a fost complice la o asemenea stare de lucruri, care este contrară legei. Ceeace s'a făcut pentru cârciumi, s'a făcut și pentru muncă.

Onor. D. Agarici v'a arătat unele fapte, și a zis că este o excepțiune. Repet și eu aceasta. Dar faptul pozitiv este că țăranii, după ce se învoiau și munciau, toamna când veniau să'și ia plata, li se puneà înainte că au să dea atâta pentru sare, sau pentru opincă, ori că li s'a dat atâta la cumetria cutare, ori la nunta cutare, și prin urmare se găsiau cu totul în lipsă, afară de acele nenorociri mari, care s'au întâmplat la 1865, când pentru o chilă de păpușoiu se robià munca pentru mai multă vreme.

Mai sunt un fel de tranzacțiuni, care sunt iarăși oarecum producătoare de abuzuri, acolo unde proprietarul, sau mai ales arendașul este un om fără milă. Așà, bunăoară, se face învoială pe 5 ani. Nedându-se dobânda pe întâiul an de muncă, el primește o plată mai bună, dar în al doilea, al treilea, al patrulea și al cincilea, țăranul primește o plată din ce în ce mai mică, pentrucă i se scade dobânda, așà că în al cincilea an, el muncește fără să își poată plăti din munca ce face, nici chiar dările către stat și comună. Deaceea a venit legislatorul actual și a redus munca robită pe bani, la un an, după lucrările comisiunei la doi ani. Cu toate că în Moldova este un alt sistem de agricultură, nimeni din aceà parte nu a protestat contra acestei reduceri a muncei. Toți fac sacrificiul acesta, pentrucă trebue să-l facă. Ei bine, după ce s'a lovit proprietatea în favoarea muncei țăranului, după ce s'a recunoscut că angajarea muncei pe mai mulți ani este un rău sistem, care dă loc la abuzuri, ați văzut că nu s'a ridicat de loc strigăte în Cameră. Ați văzut că chiar proprietari din Moldova nu a venit niciunul să zică că trebuià să mențină termenul de 5 ani.

Trebue acum să ne gândim și la reducerea muncei robite pe pământ. Această deosebire ridică acum strigăte până la cer.

Aţi văzut că şi dincoace de Milcov, s'au adunat proprietarii, însă când se întâlniau, ziceau: de ce vă mai adunaţi? ce voiţi să facem? Nu vi s'a păstrat termenul de 5 ani? Nu aveţi facultatea aceasta? In ce sunteţi loviţi? Şi aceasta a făcut ca să fie acì mai puţine strigăte, decât ce au fost în Moldova, care şi acestea s'au liniştit numai prin numirea comisiunei, dela care s'a sperat că se vor face îmbunătăţiri legei, precum s'a şi făcut, însă nu toate.....

Munca robită pe cinci ani, fie în bani sau pe pământ, este un rău, şi acest rău cată să-l micşorăm pecât se poate.

Onor. D. Lahovari a apărat termenul de 5 ani cu multă iscusinţă, cu mult talent; să îmi permită însă a-i spune că l'a apărat cu mult talent, dar în necunoştinţă de cauză. D-sa a zis că în agricultură este un progres, când moşiile se arendează pe un termen îndelungat. De acord cu D-sa. Găsesc într'adevăr că moşiile statului şi ale particularilor se dau pe 5 ani. Ştiţi că mai înainte se arendau moşiile statului numai pe trei ani, şi văzându-se că acest termen este prea scurt, s'a admis termenul de 5 ani. După mine şi acest termen este scurt; dar acum fie termenul de 3 sau cel de 5 ani, când este vorba de arendarea moşiilor, fiindcă acì este vorba numai că să dă pământ şi să ia bani, oare tot aşà este atunci când se dă pământ şi să ia munca? (Aplauze). Dar eu aş primì şi acest sistem, însă sub forma de adevărată asociaţiune, de adevărat meteiagiu: proprietarul să deà pământul şi cultivatorul să deà munca sa.

Acest sistem este mai bun, pentrucă şi proprietarul şi cultivatorul caută să îmbunătăţească pământul.

Dar vă întreb, aşà să urmează acum? Dacă s'ar urmà aşà, atunci eu unul aş fi să se dea termenul nu de 2 sau trei ani, ci să se deà şi de 5, şi de 10 ani. Nu aşà însă se urmează azi, fiindcă cultivatorul mai dă proprietarului pe lângă muncă şi dijmă.

Onor. domnul Marghiloman a apărat acest sistem cu mare talent şi cu mare convincţiune, zicând că şi munca ce se dă, este tot dijmă....

D. *I. Marghiloman.* Susţin şi acum în credinţă că aşà este.

D. *M. Kogălniceanu.* Dacă credeţi că este aşà, atunci desfiinţaţi dijma; daţi pământul şi hotărîţi cât are să deà din produsul lui.

D. *G. Vernescu.* Noi am dori-o aceasta, dar nu primesc sătenii.

D. *M. Kogălniceanu.* Dar Domniile-voastre nu urmaţi aşà: căci acì cum se fac învoielile? După ce se pune dijma din 7, din 6 sau din 5 una, apoi se mai pune şi condiţiunea, ca săteanul pe lângă altele, să facă şi muncă deosebită.

Nu ştiu cum se numeşte aceasta, căci cuvântul ruşfet nu se găseşte în niciun dicţionar. Dar vom merge la Academie şi vom căutà în toate dicţionarele, poate că vom găsì adevăratul nume, dar până atunci voiu zice că este un ruşfet.

D-lor, vă declar că nu pot să înţeleg acest sistem, care este foarte rău, şi aceasta o afirm, căci am fost ministru în Ţara Românească şi în 1862, şi în 1864, şi în 1879, şi ca ministru am avut ocaziunea să văd sutimi de tranzacţiuni, între care unele prin care săteanul se obligà să facă zile de lucru, pentru învoirea ce arendaşul îi da ca pe izlazul său să-şi poată lăsà râmătorii şi gâştele să pască. (Ilaritate).

Ei bine, aceasta se chiamă asociaţiune? Această stare de lucruri trebue oare să lăsaţi a se prelungì cu 4 sau 5 ani? Voiţi d-voastră ca până şi omul liber să se deà rob pentru o bucăţică de pământ pe care i-o daţi ca s'o lucreze? (Aplauze).

Onor. d. Lahovari ziceà cum că puindu-se termenul de trei ani, într'o ţară unde clima variază atât de mult încât ţăranul n'ar aveà vreme să îmbunătăţească pământul, fiindcă el n'ar aveà de cât un an. Apoi, cu sistemul actual de agricultură, cu luarea de dijmă, de muncă pe pogoane, etc., binevoiţi şi-mi arătaţi ce îmbunătăţire e posibilă? Numai una: rotaţiunea. Ei bine, rotaţiunea se face în trei ani: în anul întâiu ţăranul seamănà porumb, în anul al doilea grâu, şi în anul al treilea iar porumb; al patrulea an rămâne pe seama proprietarului, vedeţi că îi fac partea destul de bună.

Da, arendaşul pe moşia sa cu cât va aveà termenul mai mare, cu atât va îmbunătăţì mai mult pământurile. Aşà şi se face agricultura în Moldova, şi tot aşà cred că o fac şi d-nii Vernescu şi Marghiloman. Dar acest argument nu poate să vie în favoarea amendamentului d-lui Lahovari, pentru tocmelile pe 5 ani. Lucrul principal, avantajul mare care s'a făcut şi ţăranului şi proprietarului, este că am unit la un loc termenele şi că am admis ca contractele să se facă pe acelaşi termen şi pentru izlaz şi pentru agricultură.

Onor. d. Lahovari a zis că, cu cât termenul va fi mai lung,

cu atât corupţiunea administrativă va fi împiedicată. Noi, în legea de faţă, am ţinut ca administraţiunea să o depărtăm cât se poate din această lege; acesta e marele progres al legei. S'a primit chiar un amendament care pedepseşte orice ingerinţă administrativă în afacerile de tocmeli agricole. Nu zic că această lege promite munţi şi minuni, dar este un progres.... (întreruperi).

Pentruce onor. d. Vernescu mă chiamă pe mine la ordine? Eu vorbesc cum a vorbit şi d. Lahovari: nu întrebuinţez alte argumente decât acelea întrebuinţate de D-sa.

Viu la ceeace a zis d-sa, că cu cât termenele vor fi mai lungi: vom ferì pe ţăran de vexaţiuni: şi aici difer de d-sa. Am avut ocaziunea să văd, ca ministru de interne, că ţăranul se gândeşte de 10 ori şi lasă să treacă luni, până să iscălească o tranzacţie sau un contract. Şi pentruce oare acest refuz din partea ţăranului de a iscălì îndată? Pentrucă bunele condiţiuni nu întrec niciodată relele condiţiuni. Omul nu fuge niciodată de bine, ci să grăbeşte a'l primì or de unde îi vine.

Ţăranul nu se grăbeşte a subscrie contractul, pentrucă condiţiunile i se par rele.

Mie mi s'a întâmplat, ca ministru, nu odată, să văd venind la mine mulţime de plângeri pentruca să interviu să se subscrie tocmelile. Dar din partea cui mi-au venit aceste plângeri? Nu din partea ţăranilor, ci din partea proprietarului or arendaşului; aceştia veniau şi mi se plângeau sub numele acesta falacios, că se fac intrigi, că să nu se subscriu învoielile. Nu pot să citez nume, dar e o persoană, un principe, proprietar în Ţara Românească, care a venit să mă roage să stăruiesc a se întărì tranzacţiunea între locuitori. Eu am fost nevoit să trimit atunci împăciuitor, pe un om bătrân, venerabil, al cărui nume nu-mi este permis să-l spun, dar pe care îl cunoaşteţi, căci mai deunăzi chiar aţi acordat rectificarea pensiunei sale, şi în contra capacităţei şi spiritului său împăciuitor, nu s'a mai ridicat nimeni.

Aşà dar, să nu zicem cum că cu cât vom prelungì termenul, cu atât va fi mai bine pentru ţăran. In această lege, pe care înţelegem să o facem pentru un termen cât se poate mai scurt, trebue dar să punem şi termenele scurte. Cred că trebue să punem termenele scurte, pentrucă aceia cari vor subscrì învoielile, fie proprietari, fie ţărani, dacă s'ar rătăcì, dacă s'ar greşì, să poată mai în grabă îndreptà greşala lor: dacă proprietarul îşi va da pă-

mântul ieftin, să poată să şi-l reià înapoi mai curând, şi să poată să pună condiţiuni mai bune şi mai folositoare în tranzacţiunile viitoare; şi cred că şi ţăranii se vor bucurà de aceste termene scurte, pentrucă mai de grabă vor puteà să ajungă la capătul contractului şi să îndrepteze acolo unde au greşit.

D-lor, este incontestabil că ceeace a propus D. Rosetti, adică granituirea izlazurilor, este bine a se face. Pentru noi, însă, pentru Moldoveni, aceasta este indiferent, căci la noi ţăranii îşi au izlazurile lor deosebite; dar acì pozitiv este, că ţăranii au prefăcut izlazurile în locuri de arătură sau în vii, şi sunt cu totul la discreţiunea proprietarilor în privinţa izlazurilor.

S'a mai zis că deoarece contractele de arendare sunt pe 5 ani, trebue să se facă şi tocmelile pe 5 ani.

Apoi în Moldova contractele nu sunt pe 5 ani.

Cred dar, D-lor, că este un adevărat progres prescurtarea termenului înrobirei muncei, fie pe bani, fie pe pământ, şi mai ales declar aceasta în faţa sistemului *mixtum et compositum*, care după unii se numeşte asociaţiune, iar după alţii meteiagiu.

Pentru aceste cuvinte, vă rog să primiţi propunerea, ca aceste învoeli să nu aibă termenul decât de trei ani; căci aceasta nu jigneşte nici interesele proprietarilor, nici pe ale ţăranilor, afară de aceasta, ţăranilor le va prinde bine, căci se vor deprinde a cunoaşte ceeace vor iscălì, şi a doua oară fiţi siguri că nu vor mai greşì.

— Se cere închiderea discuţiunei şi punându-se la vot se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Lahovari şi se respinge.

— Se pune la vot articolul 13 şi se primeşte astfel redactat:

„Tocmelile pentru lucrările prevăzute la art. 1 aliniatul *a*, se vor puteà încheià pe termen până la doi ani agricoli.

„După trecerea de doi ani dela promulgarea legei de faţă, tocmelile acestea nu se vor mai puteà încheià decât pe termen de un an.

„Contractele prevăzute la aliniatele *b* şi *c* nu se vor puteà încheià decât pe termen de trei ani agricoli.

„Autorităţile comunale sunt oprite a legalizà şi înregistrà contracte agricole cu termene mai îndelungate."

— Art. 14 se adoptă fără modificare.

— Art. 15 se adoptă astfel cum s'a modificat de comisiune.

— Art. 16 se adoptă, înlocuindu-se cuvântul *trece* prin cuvântul *transcrie.*

Art. 17 până la 21 inclusiv se adoptă cu modificările propuse de comisiune.

D. *N. Constantinescu.* Aici, D-lor, urmează a se intercalà art. 12, care s'a votat împreună cu amendamentul D-lui Aurelian.

— Art. 22 se adoptă modificându-se aliniatul 2, întrodus de comisiune în modul următor:

„Sumele date muncitorilor spre a'şi cumpărà instrumente şi vite de muncă, nu sunt cuprinse în restricţiunile de mai sus."

— Se citeşte art. 23.

D. *M. Kogălniceanu.* Vă declar de mai înainte că voiu votà acest articol, dacă se va face mai explicit.

D. *N. Constantinescu.* Acest articol să'l lăsăm pe mâine.

Voci. Da, da.

D. *preşedinte.* Cu învoirea Adunărei, acest articol rămâne a se votà mâine.

— Se citeşte art. 21.

D. *I. Marghiloman.* D-lor, în acest articol este o eroare, el zice: plata se va regulà după preţul muncei prevăzută în contract...

Şi aliniatul 3 zice: „Inscrisul prin care lucrătorul se constituie dator pentru plata rămăşiţelor de muncă, legalizat de autoritatea comunală, după formele prevăzute la art. 17, face credinţă înaintea justiţiei, ca act autentic."

Ei bine, noi am voit să zicem că nu numai rămăşiţele după preţul muncei...

O voce. Dar şi ce?

D. *I. Marghiloman.* Şi acelea care isvorăsc din tocmelile de izlaz, de fâneaţă şi altele.

Nu zic prin aceasta, că pentru acest preţ, care a rezultat la socoteală, să fie executat după legea tocmelilor agricole, dar zic să se dea un act adeverit de primărie, ca să mă pot duce la judecată, în caz când el ar tăgăduì. Adică, dacă el ar rămâneà dator pentru un pogon, cu cinci lei, să'mi dea înscris, dar pentru

rămăşiţele celelalte din izlaz, din fâneaţă, din câte daraveri prevede această lege, trebue să'i puiu sula în coastă ca să'mi plătească, dacă nu am posibilitatea să constat aceà datorie printr'un înscris. Deaceea, D-lor, cer să se şteargă cuvântul de muncă şi să se zică rămăşiţele isvorîte din tocmeli agricole.

D. *G. Cantili.* D-lor, este necontestat că ţăranii au mai multe daraveri cu proprietarii decât acelea de muncă, şi nu înţeleg pentruce le-am exclude pe toate celelalte şi am regulà numai munca.

Inţeleg temerea de a nu supune pe sătean la această lege excepţională pentru toate rămăşiţele lui. Dar D. Marghiloman nu cere decât posibilitatea de a'şi constatà acele datorii într'un mod autentic, datorii cari isvorăsc din tocmelile agricole.

D. *ministru al justiţiei.* Până la ce sumă?

D. *G. Cantili.* Fixaţi-o D-v.

D. *ministru al justiţiei.* Acele rămăşiţe sunt mici.

D. *G. Cantili.* Apoi nimeni nu împrumută pe ţăran cu mii de galbeni; dar să daţi posibilitate proprietarului de a puteà să îşi constate rămăşiţele dela săteni. Noi nu cerem o lege excepţională. Cererea D-lui Marghiloman este o cerere dreaptă şi mă unesc cu părerea D-sale.

D. *N. Constantinescu.* D-lor, onor. D. Cantili face o confuziune când şiaproprie cele zise de D. Marghiloman. Despre ce este vorba? Despre lichidarea ce se face la sfârşitul anului a contractului pentru munci agricole, atunci când proprietarul se socoteşte cu muncitorul, rămăşiţele de muncă ce au rămas nefăcute de muncitor se evaluează în bani după preţul curent, şi se dă proprietarului un act autentic. Aceasta este ca o favoare pe care legea o acordă proprietarului, dându-i un act autentic făcut de primar. (Intreruperi).

D-lor, daţi-mi voie. căci D-voastră nu cunoaşteţi cum stă chestiunea.

D, *M. Burileanu.* O ştiu eu foarte bine.

D. *N. Constantinescu raportor.* Onor. D. Burileanu n'are dreptate să zică că cunoaşte chestiunea mai bine decât mine, pentrucă eu am auzit necontenit, de când se discută această lege ceeace cere D. Marghiloman, şi am înţeles ceeace voieşte D-sa.

Şi apoi eu am avut onoare să discut această chestiune în comitetul delegaţilor, unde nu erà D. Burileanu, şi unde eram 7

persoane, asistați și de D. prim-ministru, care au lucrat necontenit împreună cu noi, și D. Marghiloman cu cea mai mare obstinațiune a susținut părerea D-sale, și cu toate acestea n'a dobândit asentimentul nimănui...

O voce. Apoi acelea nu sunt tot tocmeli agricole?

D. *N. Constantinescu, raportor.* Cuvântul de tocmeală agricolă, luat în accepțiunea lui generală spune multe lucruri, dar luat în mod special, și anume în accepțiunea ce se cuprinde în lege, nu vrea să zică ceeace cere D. Marghiloman. Ei bine, ce cere D. Marghiloman? D-sa cere ca toate daraverurile din cursul anului, dintre sătean și proprietar, să se lichideze la finitul anului, să se transforme în bani și să i se dea un act autentic pentru datorie; așà de exemplu luați contractul de închiriere în bani cu dijmă și cu muncă; D. Marghiloman cere ca la sfârșitul anului să se facă socoteala, și să facă socoteala și să transforme în bani, nu numai munca, dar și dijma care n'a dat'o în cursul anului; și să i se dea astfel un act autentic de datorie în bani. Dar observați, D-lor, unde ajungem cu modul acesta: munca o pot evaluà în bani fiindcă am prețul stipulat în contract, sau în lipsă am prețurile curente, dar dijma cum o s'o transform în bani, când nu am niciun element de evaluațiune legal, și cum voiți atuncea să constituim un act autentic legalizat de primar? Voiți oare să faceți pe primar singur arbitru absolut al acestui preț?

Dar în definitiv, ce cere D. Marghiloman? Voiește să aibă un instrument valabil și autentic prin care să se constate celelalte rămășițe constatate la finele anului, apoi nu are nevoie de niciun alt act, pentrucă are la mână contractele încheiate care sunt autentice, și cu ele se poate duce înaintea justiției spre a'și regulà daraverurile.

Iată toată economia legei, și în special a acestui articol, și cred acum că și onor. D. Cantili se va convinge și nu va mai stăruì în opiniunea sa. Prin urmare vă rog a primì articolul astfel cum este redigiat.

Voci. Inchiderea discuțiunei.

D. *M. Kogălniceanu.* Pentrucă ora este înaintată, și nu mai suntem în număr, și pentrucă acest articol ridică multă discuțiune, cred să lăsăm pe mâine votarea.

Voci. Da, da.

Şedinţa din 18 Martie 1882

D. *preşedinte.* D-lor, vă aduceţi aminte că aseară am rămas la art. 24, asupra căruia s'a cerut închiderea discuţiunei; dar Adunarea nu mai era în număr ca să voteze.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *preşedinte.* Acum D. Vizanti are cuvântul spre a propune un nou aliniat la art. 24.

D. *A. Vizanti.* D-lor deputaţi, v'aş rugà ca la acest art. 24, să binevoiţi a votà următorul aliniat (întreruperi).

O voce. Mai bine propuneţi un articol nou.

D. *A. Vizanti.* Cum poftiţi, daca voiţi articol nou, sau aliniat, este tot una, decât eu cred că sunt în regulament, când vă rog să votaţi un adaus care nu modifică întru nimic ceeace aţi votat D-v.

Iată amendamentul meu sau noul articol ce vă propun:

„Dobânzile ce s'ar pretinde pe sumele avansate pe muncă sau rezultând din rămăşiţele acestora, nu sunt admise în răfuiala de mai sus."

D-lor, propunând acest amendament, cred că vorbesc în numele tutulor proprietarilor adevăraţi, când vă rog să se voteze. Nu este acì cestiunea de împrumutare în bani; aceasta tot o mai înţeleg, ca, atunci când am împrumutat pe Stan sau Bran, cu 100 sau de 200 franci, să'mi înapoieze banii cu o dobândă legală; dar când i-am dat banii pentru muncă, şi numai pentru cuvânt că i-am avansat de acum până peste 2 anì, să-i pun dobânda la ei, aceasta mi se pare că este un abuz. Deşì acest lucru nu se practică de marea majoritate a agricultorilor, cì numai de mica minoritate de arendaşi exploatatori, adeseori streini cari vor să se îmbogăţească mai curând, totuşi cred că e bine a se preîntâmpinà răul. Cu propunerea mea se va pune frâu acelor uzurari cari iau dobândă la dobândă şi profită de nevoile şi necesităţile oamenilor, ce se întâmplă foarte des în cursul anului, când strâmtoraţi de împrejurări critice, dau orice li se cere, numai să preîntâmpine nevoia momentului. Se întâmplă bunăoară să aibe un mort în casă, trebue să'l ducă la biserică şi celelalte... Ei bine, în această împrejurare, este nevoit să se împrumute, dacă nu are, şi adesea e forţat să se angajeze cu orice condiţiuni oneroase.

Deaceea, D-lor, zic că dobânda nu este bine ca să se pună pentru bani avansați pe munci, cele mai adesea în asemenea împrejurări.... (întreruperi).

Onor. D. Burileanu nu înțelege cum se poate percepe dobânda la banii dați pentru muncă.

O să arăt numai decât cum se petrece. Vine d. ex. la mine badea Vasile și zice: „D-le Vizanti, eu am mare nevoie de doi napoleoni pentru cutare sau cutare întâmplare neprevăzută, însă însă eu nu pot să'ți muncesc în anul acesta, fiind-că sunt deja angajat, îți voi munci în anul viitor. Se găsesc, D-lor, unii cari în așa împrejurare profită de nevoia lui badea Vasile și'i răspunde cam în felul următor: „Eu, bade Vasile, îți dau bani, dar D-ta să știi că ai să'mi faci munca peste un an: și fiindcă acești bani stau la D-ta fără dobândă un an de zile, eu îți cer ca pe lângă atâta prașilă sau arătură, să'mi mai faci și atâta coasă, zile sau cărătură, și badea Vasile fiind nevoit de împrejurări, se obligă să facă o muncă care valorează nu doi, cì trei și chiar patru napoleoni. Iată cum se poate întâmplà să se ià dobânda uzurară pentru bani avansați pe muncă.

Mai sunt și alte cazuri. Așà e când se întâmplă ca omul angajat să facă cutare sau cutare muncă agricolă, să nu poată din oarecare împrejurare să o facă întreagă, pentru toți banii câți a luat și să mai rămână un rest de muncă. Pentru această rămășiță se găsesc exploatatori fără scrupule, cari nu se mulțumesc a o pretinde în anul următor, cì o mai îngreunează și cu dobânzi, căci ei zic lucrătorului: „Eu ți-am dat bani, ca să'mi faci munca în anul acesta, și D-ta nu mi-ai făcut-o toată, cì a mai rămas un rest; ei bine, banii mei cât au să stea la D-ta? banii ștì că produc procente; ai să'mi faci dar la anul o muncă mai multă, să muncești și pentru procentele banilor corespunzători restului de muncă"....

Iată, D-lor, cum se poate întâmplà lucrul.

Eu unul cred că nu este drept, ca în aceste împrejurări, să se ia procente, mai ales când se angajază munca; căci este destul procent că munca viitoare se angajază cu prețurile curente ale momentului când s'au dat banii, și toți știm că în raport cu scumpetea pământului și a productelor se scumpesc și brațele, să scumpește și munca.

Pentru aceste cuvinte vă rog, D-lor deputați, să binevoiți a

votà aliniatul ori amendamentul, cum veţi voi să'i ziceţi, pe care avui onoarea a'l propune.

D. *N. Constantinescu.* D-lor, comitetul delegaţilor, în numărul membrilor cari sunt prezenţi în Adunare, primesc acest amendament, însă cu o modificare în redacţiune în chipul următor:

„Nu se pot stipulà dobânzi la sumele rezultând din rămăşiţe de muncă, din orice avansurì băneşti, sau din tocmeli agricole prevăzute de prezenta lege“.

D. *Dincă Schileru.* D-lor deputaţi, amendamentul onor. D-lui Vizanti are mare importanţă şi este de strictă necesitate a se trece în această lege.

D-lor, în toate comunele se găsesc lipitori de acelea, de care a vorbit deunăzì onor. D. Blaremberg, însă lipitori de acele care după chipul şi asemănarea D-sale.... (protestări) nici decum potrivite cu mine, după cum mi s'a zis de Dsa după banca opoziţii, în care am onoarea a nu face parte.

O voce. D. Blaremberg lipseşte.

D. *Dincă Schileru.* D-lor, sunt lipitori de acelea cari dau bani pe muncă în modul următor: Vine ţăranul să ia bani dela proprietar sau arendaş pentru muncă, douăzeci, treizeci de lei şi acela îi zice: îţi dau banii pentru munca care ceri, însă fiindcă banii au dobândă, să'mi faci atâtea zile de lucru în cursul anului.

Vedeţi dar că acest amendament este venit la locul lui şi pune capăt răului, şi deaceia vă rog să'l primiţi, ca să nu mai dea loc la exploatarea ţăranilor de către acele lipitori care se găsesc în multe locuri să exploateze pe bietul ţăran în mod îngrozitor.

Cât pentru cuvintele ce'mi a adresat onor. D. Blaremberg, voiu cere cuvântul încestiune personală şi îl voiu satisface pe deplin, de oarece s'a închis discuţiunea şi nu am puteà a-i răspunde.

D. *T. Ciupercescu.* D-lor deputaţi, dela cele dintâi desbateri asupra acestei legi, am văzut aceasta onor. Cameră animată de cele mai nobile simţimânte întru a votà o lege, care să garanteze drepturile proprietarilor mari şi în acelaş timp să dea o protecţiune eficace cultivatorilor celor mici. Văzând aceasta, D-lor, m'am bucurat crezând că o să se ià prin această lege toate dispoziţiunile ca cultivatorii de pământ să nu mai fie, ca să nu zic exploataţi, dar cel puţin să fie protejaţi în contra ignoranţei şi a lipsei lor de cunoştinţă de calcul. De

aceia în această cestiune a dobânzilor am avut onoarea să propun un amendament încă la art. 3, dar pe care nu l'am putut desvoltà din împrejurări independente de voința mea. Acum, cu ocaziunea amendamentului propus de D. Vizanti, îmi permit a vă zice că cu toții cunoaștem că atât în partea de dincolo de Milcov cât și dincoace, dacă nu proprietarii cei adevărați, cel puțin exploatatorii de moșii iau camătă, uzură, muncitorilor, pentru banii ce le împrumută sau pentru banii ce rămân datori din muncă.

La o moșie pe care am luat'o eu în arendă, am găsit pe săteni datori la vechiul arendaș cu bani, pentru care prin actul de datorie stipulase să'i plătească dobânzi de 5 la sută pe lună, ceeace face 60 la sută pe an; da, D-lor, pot să vă probez aceasta cu cărțile de judecată, prin care acei săteni au fost condamnați ca să plătească acele datorii cu dobânda de 5 la sută pe lună, și când a venit ca să'i urmărească, atunci au fost nevoiți ca să se angajeze din nou, ca să facă munca pe alte moșii, numai ca să poată scăpà de acele datorii uzurare.

Apoi, D-lor, afară de proprietari și arendași, se mai găsesc și un alt soiu de speculanți, și specialmente Ovrei, cârciumari și cămătari cari exploatează pe țărani.

Acești speculanți când vine un sătean și le cere, de exemplu ca să'l împrumută cu un galben, speculantul îi dă galbenul dar stipulează că țăranul să'i deà 10 bani dobândă la acel galben pe fiecare săptămână, și bietul țăran, care nu face socoteala ca să vază că acei 10 bani pe săptămână fac 5 lei și 20 bani pe an, plătește asemenea o dobândă de 50 la sută pe an.

Apoi, D-lor, bietul sătean nu știe să facă socoteala dobânzilor și deaceia este și silit de multe ori să plătească nu 100 la sută, dar de multe ori și 200 la sută; pentru această dobândă i se ià tot ce are la casa lui, păpușoiu, găină, ouă și altele, care toate acestea fac ca țăranul să fie vecinic sărac.

Deaceia, D-lor, de multe ori m'am gândit cât de bună erà legea veche din Moldova, legea lui Calimach, care pedepsià pe cămătari când luau dobândă mai mare de cât cea legală cu perderea dobânzii, iar pe aceia cari simulau uzura puind-o în capital, 'îi făceà să piardă și dobânda și capitalul.

Din nenorocire aceà lege nu mai există astăzi, după legea actuală dobânda se permite după convențiune.

Am văzut că s'a depus un proiect de lege prin care se propune reducerea dobânzii actuale, dar încă nu promulgat.

Onor. D. Carp a propus un proiect de lege contra uzurei, acel proiect de lege însă stă în cartoanele secţiunilor Adunărei, deaceia eu v'aşi rugà că, dacă nu voiţi să luaţi măsuri necesare pentru ca să apăraţi societatea întreagă contra uzurei, apoi cel puţin luaţi dispoziţiuni prin legea aceasta, prin care să apăraţi cel puţin pe oamenii aceia cari nu ştiu să facă calcule.

Am văzut, D-lor, că chiar proprietarii cei mari din această Adunare, şi aceasta o zic spre onoarea lor, să îngrijesc şi să silesc ca să se pună în această lege dispoziţiuni protejitoare micului cultivator. Votaţi dar aceste dispoziţiuni. Intre acele, eu cred că onor. Adunare va votà amendamentul propus de D. Vizanti, cu modificarea ca să fie oprit a se luà dela săteni dobânzi pentru orice soiu de datorii, căci, D-lor, se întâmplă ca unul care s'a obligat să facă o lucrare oarecare, într'un an se bolnăveşte, sau când s'a angajat a avut mai multe ajutoare în familia lui, dar în cursul anului s'ar întâmplà acele braţe să le piardă, fiindcă pe fiul său l-a luat la oaste, poate că fata care a avut-o să se mărite sau să moară, şi din toate aceste cauze nu a putut să'şi îndeplinească datoria, apoi nu este nici drept nici uman, ca pentru nişte asemenea datorii rămase, arendaşul sau proprietarul să fie în drept să'i ià o dobândă ; de asemenea nimeni să'l poată exploatà cu dobânzile. Vă rog dar, D-lor, să votaţi aliniatul propus pentru prohibiţiunea dobânzilor propuse dela cultivatori.

Câtevà cuvinte încă asupra votului ; am văzut, D-lor, că dela început fiecare persoană a venit cu convingerile sale, fiecare a avut curajul opiniunilor, deşì au votat pentru sau contra, fără să se închieteze că votul său îl va face nepopular. Cu toate acestea nu s'a urmat în totdeauna aceiaşi regulă, nu totdeauna s'a votat pe faţă. Sunt multe articole care s'au votat prin sculare şi şedere, ceeace lasă a nu se cunoaşte votul fiecăruia.

Eu îmi permit să rog pe onor. Adunare să proceadă, astfel cum a început, pentru toate articolele asupra cărora se fac discuţiuni, să voteze adică prin apel nominal, rămâind a se votà prin sculare şi şedere numai acele articole care nu provoacă nici o discuţiune. In special o rog ca asupra acestui amendament votul să se facă prin apel nominal.

D. *I. Suditu.* Am luat cuvântul într'o cestiune personală, care priveşte pe D. N. Blaremberg.

Imi pare rău de D. Schileru, care poartă o haină ţărănească, că a venit şi a acuzat în mod atât de necuviincios pe onor. D. Blaremberg, ştiindu'l absent. Cunosc pe D. Blaremberg, şi mărturisesc în această onor. Adunare, căci toţi ţăranii din judeţul Brăila au altă opiniune de D. Blaremberg decât aceea a D-lui Schileru. In mai multe rânduri onor. D. Blaremberg a fost ales de ţărani în colegiul al 4-lea. D. Blaremberg a făcut servicii reale ţăranilor, le-a dat armăsari şi alte vite de rasă pentru prăsilă, şi s'a îngrijit totdeauna cu multă solicitudine de soarta lor. Prin urmare protestez în contra celor rostite de D. Schileru la adresa D-lui Blaremberg. Simţimintele onor. D. Blaremberg sunt prea cunoscute, ca să'l poată atinge însultele D-lui Schileru.

D. *D. Schileru.* D-ta nu erai aici când D. Blaremberg m'a insultat.

D. *I. Suditu.* Atât mai rău pentru D-ta, dacă ai aşteptat să'i răspunzi, în lipsa D-lui din Adunare; trebuià să'i răspunzi atunci, iar nu să profiţi de absenţa D-lui, ca să'l ataci fără a se puteà apărà.

Voci. Protestăm cu toţi fiindcă cunoaştem onorabilitatea D-lui Blaremberg.

D. *Al. Teriachiu.* Aş rugà pe D. raportor să binevoiască a-mi explicà ce înţelege D-sa prin amendamentul propus la acest articol? Inţelege D-sa cum înţeleg şi eu, ca nu numai dobândă pe bani daţi pentru muncă să nu se poată luà, dar nici chiar pe bani împrumutaţi? Cer această explicaţiune, pentrucă nu voiesc să favorizez pe acei cari dau bani cu dobândă, în contra acelora care dau bani pe muncă, voiesc ca legea să fie egală pentru toţi şi cu atât mai mult că eu nu cred să se găsească un proprietar român, care se respectă, care să dea ţăranilor bani cu dobândă. Dacă este cinevà care face una ca aceasta, acela nu poate fi de sigur decât străin.

D. *N. Constantinescu.* Nu pot ca să răspund mai bine la întrebarea ce'mi face D. Teriachiu, decât citind textul articolului propus de D. Vizanti, refăcut de comitetul delegaţilor. Iată textul articolului:

„Nu se pot stipulà dobânzi la sumele rezultând din rămăşiţe de muncă, din orce avansuri băneşti, sau din tocmeli agricole prevăzute de prezenta lege."

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se încuviinţează.

— Se pune la vot articolul propus de D. Vizanti, refăcut de comitetul delegaţilor, şi se adoptă.

D. N. *Constantinescu.* Acuma ne reînturnăm la art. 23, care a rămas nevotat.

Acì onor. D. Kogălniceanu a făcut o obiecţiune întemeiată, D-sa a zis că articolul n'ar fi complect.

In adevăr, în comisiune s'a produs un amendament care complectează acest articol, şi care amendament cred că va satisface înţelesul complect al articolului. Astfel articolul este complectat în modul următor:

„In acest caz socoteala se va face în faţa primarului, asistat de un scriitor şi un consilier, care devine obligatorie pentru muncitor, cu drept de apel la judecătorul de pace, în termen de 15 zile dela comunicare."

D. *M. Burileanu.* Adevărat că după textul comitetului delegaţilor, dacă nu s'ar fi introdus amendamentul care s'a citit, acest articol rămâneà necomplect; prin urmare, s'a complectat articolul acesta cu amendamentul citit.

Dar este altul cazul pentru care am luat cuvântul, este partea întâia a acestui articol. Partea întâia sună aşà:

„In caz când din cauza exploatatorului moşiei, socoteala nu se face până la 1 Martie, conform dispoziţiunilor art. 21, muncitorii sunt liberaţi."

Această răfuială, cum se zice dincolo, între muncitorul mare şi mic, are două părţi: întâiu, când socoteala nu s'a urmat din cauza proprietarului sau exploatatorului mare al moşiei, şi al doilea, când socoteala n'are loc din cauza muncitorulni de pământ. In ceeace priveşte partea a doua, când socoteala nu s'a făcut din cauza muncitorului, răul s'a remediat prin amendamentul propus; proprietarul, într'un asemenea caz, e în drept să facă socoteala după învoiala cu locuitorul; dar pentru garanţia acestuia, ca să nu fie asuprit, socoteala urmează să se facă faţă cu primarul, notarul şi un consilier. Gândesc că e destul de garantat ţăranul cu acest mod de socoteală.

Dar acum să ne întoarcem la partea ceailaltă, când s'ar întâmplà ca socoteala să nu se facă din cauza exploatatorului mare.

Gândesc că dispozițiunea prevăzută la acest articol este foarte riguroasă pentru nefacerea socotelei din cauza proprietarului mare.

Dacă aşi presupune numai cazul acesta, că socotelile n'au loc din reaua voință sau reaua credință a proprietarului, n'aşi zice nici un cuvânt: ba încă mi s'ar păreà că dispozițiunea din art. 23 nu e destul de eficace. Dar nu se întâmplă numai din reaua voință sau din reaua credință a proprietarului mare, ca să nu se facă socotelile. Se întâmplă ca el să fie bolnav sau în alte împrejurări, care să'l oprească de a venì la socoteală... Onor. D. Fărcăşanu zice ca să trimită om în loc. Apoi, trebue să ştiţi Dv., că nu toţi pot să trimită om în loc, pentrucă la socoteală trebue să fie însuşi proprietarul în persoană.

D-lor, după acest articol, dacă proprietarul nu se duce la socoteală, săteanul e liberat de datorie.

Voci. Foarte bine.

D. *M. Burileanu.* Apoi bine, D-lor, închipuiţi-vă D-voastră că proprietarul a murit.

O voce. Moştenitorii lui.

D. *M. Burileanu.* Dar dacă moştenitorii nu sunt încă constituiţi ?

Ei bine, D-lor, dacă, din împrejurări neprevăzute... (întreruperi, sgomot).

D-lor, dacă e vorba să facem o lege pentru ţărani, eu nu mă împotrivesc; dar să n'o facem jefuitoare pentru proprietarul mare.

Pentru aceste cuvinte, eu propun că datoriile ce ar provenì din această lipsă de socoteală, să piardă beneficiul excepţional al acestei legì şi să rămână datorii simple, puse sub dreptul comun.

Voci. Tocmai de aceasta voim noi să scăpăm.

D. *M. Burileanu.* Iată D-lor, amendamentul meu: „In locul cuvintelor: *muncitorul e liberat*, să se zică : datoriile ce ar rezultà din aceste socoteli, pierd beneficiul legei de faţă şi se pot reclamà pe calea justiţiei, ca datorii simple.

— Se cere închiderea discuţiunei şi punându-se la vot se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul comisiunei delegaţilor şi se primeşte.

D. N. *Constantinescu.* Amendamentul D-lui Burileanu a fost respins de majoritatea comitetului delegaţilor.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Burileanu şi se respinge.

— Se pune la vot art. 20 cu amendamentul comitetului şi se primeşte.

D. *N. Constantinescu.* Acum, D-lor, avem art. 25, devenit art. 23.

La acest articol este o opiniune desbătută în comisiune şi care a fost respinsă de majoritatea comisiunei, dar care a rămas ca opiniune a minorităţei.

Mai mult decât atâta: în comitetul delegaţilor acest amendament, după cum am spus şi în raport, a avut chiar majoritatea membrilor pentru dânsul.

Iată ce zice acel amendament, care urmează ca aliniat la articol:

„Precum şi în cazul, când ar existà contestaţiuni că preţul stipulat va fi mai mic decât preţul real al lucrului". Acest amendament a fost primit de majoritatea comitetului şi respins de comisiune.

Voci. Nu e nevoie, la vot.

— Se pune la vot amendamentul prin bile, după cererea a 15 deputaţi, şi rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanţi	92
Majoritate absolută .	47
Bile albe	39
Bile negre . . .	53

D. *preşedinte.* Adunarea a respins amendamentul.

— Se pune la vot articolul 25, devenit articolul 23, şi se adoptă.

— Se citeşte art. 26, devenit 24.

D. *N. Constantinescu.* La acest articol s'a propus următorul amendament de D. Carp: (citeşte).

D. *preşedinte.* D. Carp are cuvântul pentru a'şi desvoltà amendamentul.

D. *P. P. Carp.* D-lor deputaţi, acest amendament este menit a înlocuì ultimul aliniat al acestui paragraf, care dă drept la executarea averei ţăranilor.

In a doua discuţiune generală făcută asupra acestei legi, ştiţi prea bine că am căutat să vă probez, că înainte de toate trebue să ne ferim de a supune la execuţiune averea ţăranului.

Execuţiunea braţelor, după mine, este suficientă, mai cu seamă când este întărită prin dispoziţiunea că, la caz când săteanul n'ar voì să lucreze, să se tocmească în contul lui alţi oameni, şi atunci se naşte întrebarea că cum se va despăgubì proprietarul de banii daţi? Legea aceasta zice: urmărindu-i averea. Ei bine, ştiţi că eu am declarat că voiu combate ordecâteori voiu întâlnì în această lege dispoziţiunea de a se executà averea ţăranului, şi deaceea vin să propun acì acest amendament.

In loc să am recurs la un proces, care dă naştere la daune interese şi care are să aducă o mare pagubă săteanului, prefer ca, prin un mijloc indirect, să înlocuiesc acest proces de daune interese în contra săteanului, prin temerea că, dacă nu'şi va executà în mod onest angajamentele sale agricole, nu va mai găsì persoane cu care să contracteze asemenea angajamente, şi cred că acest mijloc este suficient pentru proprietar, şi nu mai este trebuinţă de un recurs pentru daune interese. Acesta este ţelul amendamentului pe care am avut onoare a'l prezentà.

D. *N. Constantinescu*. Comitetul delegaţilor, în unanimitate, respinge acest amendament, pentrucă nu înţelege cum prin o lege ca aceasta, s'ar puteà pune săteanul afară din lege.

D. *V. Maniu*. D-lor deputaţi, poziţiunea mea este foarte uşoarĕ, după rezoluţiunea care a luat'o comitetul de a respinge amendamentul D-lui Carp. In adevăr, D-lor, D. Carp are dreptate într'un singur punct, adică în ceeace priveşte ultimele dispoziţiuni dela ultimul paragraf, unde se zice „că exploatatorul „este în drept a se adresà la autorităţile judecătoreşti pentru „despăgubirea sa din averea debitorului."

Neapărat, D-lor, că prin o lege specială nu se poate ridicà dreptul fie al unui cultivator mic, fie al unui proprietar mare sau exploatator, de a'şi regulà diferendele prin canal de judecată (sgomot).

D. Carp doreşte ca cultivatorul mic, adică lucrătorul, să nu fie atins în averea sa; şi a mea dorinţă este aceasta: dar precum nu mă pot învoì cu executarea personală, de asemenea nu'mi con-

vine să'l văd legat de „*gleba*" — de pământul stăpânului, ca în timpii feudali!

La aceasta pare a tinde amendamentul onor. D. P. P. Carp.

Ei bine, D-lor, eu cred că dorința D-v. este de a căutà ca să înfrățiți prin legi înțelepte pe micul proprietar cu proprietarul cel mare, iar nu ca să aducem perturbațiuni între dânșii, bine știind că numai înfrățirea, numai buna înțelegere și bunele relațiuni ce vor existà între țăran și între proprietar, pot da putere, pot da viață și chiar avuție, atât țăranului cât și proprietarului.

Dacă propun ca să respingeți acest amendament, cuvântul meu este că el ar fi în dauna și a proprietarului și a cultivatorului țăran. Imi veți permite să vă atrag respectuos luarea aminte asupra unor neajunsuri care rezultă din acest articol.

D-lor, pentru fericirea și onoarea țărei, noi avem nouă din zece părți proprietari conștiincioși, cu frica lui Dumnezeu, dar o a zecea parte este deajuns ca să distrugă avuția țărei într'o parte a ei, dar simțitoare pentru toți.

Eu am căutat să'mi dau seama ca ce fel de daune pot rezultà din refuzul muncei pentru proprietarul mare, și în asemenea caz, la ce ar puteà fi îndatorat proprietarul cel mic, adică lucrătorul angajat. Dându-mi această seamă, voiu fi în stare să legiferez. Cestiunea pusă de mine numai prin exemple se poate luminà.

Ei bine, D-lor, muncitorul care s'a învoit a face un lucru și nu vine să'și împlinească datoria, el urmează să se înlocuiască printr'un alt muncitor, căruia i se va plăti prețul convenit: primarul este chemat să execute pe muncitorul în defect, de prețul primit.

Dar, D-lor, un muncitor primește pe zi maximum 5—8 lei, zic maximum, pentrucă el, pe cât știu, nu primește decât 4—5 lei.

I s'ar puteà cere oare cu titlu de daune pe calea judecății decât cel mult îndoita valoare a prețului primit pentru muncă? Neapărat că nu! Fiind astfel, nu este bine ca să prevedem acest maxim chiar în această lege?

Am auzit despre judecătorii de pace, și mi s'a încredințat că niciun țăran nu poate să câștige un singur proces. Deaceea

vă atrag serioasa D-v. atenţiune, şi vă rog să primiţi amendamentul acesta.

In ceeace priveşte amendamentul D-lui Carp, vă rog să'l respingeţi... (sgomot, nu se mai aude).

D. *N. Ionescu.* Domnii mei, sancţiunea dispoziţiunilor speciale care s'au pus în legea aceasta, atârnă dela dispoziţiunea şi discuţiunea acestui articol 26. Sunt multe persoane între noi, care zic că, dacă nu se dă execuţiune silită, apoi orce dispoziţiuni sunt inutile şi nu pot aveà alt efect, decât a înăsprì relaţiunile dintre părţile interesate. Sunt alţii cari zic că, dacă va trece în legea aceasta execuţiunea, aşa cum e stipulată, atunci nicì o ameliorare practică nu se introduce în regimul nostru agrar.

D-lor, eu sunt sub imperiul unor alte impresiuni. Sunt convins cumcă orce lege de asemenea natură am face, ea, prin execuţiune, are să ne ducă la absurd: şi o lege care ne duce la absurd, care merge în contra scopului vădit, material, e condamnată din principiu. Dacă o lege nu se poate executà cum cere legislaţiunea generală, care garantează averea şi persoana, dacă nu se poate executà cu mijloacele ordinare pe care le permite gradul de civilizaţiune a unei societăţi, dacă o lege nu poate există fără să atingă în demnitatea personală, în subzistenţa sa pe locuitorii agricoli, aceà lege n'are raţiunea de a fi: ea arată imposibilitatea socială de a se executà, şi legalitatea nu va fi de cât o crudelitate mai mult, o anomalie într'o societate bine organizată. Şi când această executare se încredinţează unor agenţi administratrativi, atunci e culmea confuziunei. Intr'o ţară cu regim constituţional, când eşti nevoit să faci apel la agenţi administrativi, pentru executarea dispoziţiunilor legale, aceasta arată că legalitatea nu mai este o garanţie a dreptului, că este asuprire.

D-lor, dela început mi-am zis că spiritul D-voastră vă va convinge de răutatea legei, îndată ce veţi ajunge la acest articol şi veţi recunoaşte că fără dânsul nu puteţi să faceţi nimica; atunci vă veţi deşteptà cu toţii şi veţi vedeà că este mai bine să nu ieşim de sub imperiul respectului de libertate. Ceeace este scris aici este un regim de silă, şi aceste lucruri să propun într'un stat bine organizat! Unde este libertate, nu încape silă, căci libertatea nu este desfrâul. S'a jucat asupra cuvintelor. Libertatea este dreptul fiecărui, mărginit prin dreptul tutulor celor-

lalţi. Astfel este libertatea într'un stat bine organizat. Prin urmare, dacă lucrul are drept la libertatea tranzacţiunei, nu poate nimeni să întrebuinţeze spre executare mijloace de acelea pe care nu le întrebuinţează asupra lucrătorilor în genere. Cum? Un avocat, un doctor, un profesor, un meseriaş, când nu se ţine de cuvânt, când nu poate să se ţie, nu'ţi este permis să'l executezi într'un mod excepţional, şi numai pe lucrătorul agricol să'l pui sub un regim excepţional? Aceasta este o absurditate. Orce spirit adevărat juridic, orce Român care are convingerea că trăieşte sub un regim de libertate, nu poate să aprobe nici umbra măcar de inegalitate, întru cât priveşte pe locuitorul agricol.

Dar eu poate mă amăgesc, poate D-v. aţi făcut cevà mai bun decât ceeace a fost până acum, poate fac un anacronism de combat în acest articol 26, acum după zece ani, ceeace combăteam la art. 13, când s'a prezintat această lege: poate eu sunt un anacronism, poate sunt prea pătruns de principiile generale ale legislaţiunei noastre, de a nu se amestecà puterea administrativă cu puterea judecătorească, sunt prea pătruns de aceste principii, dacă vin şi astăzi a combate dispoziţiuni care sunt nu numai extraordinare, dar şi subversive acestui mare principiu al diviziunei puterilor într'un stat. Deaceea, îmi voiu permite să analizez împreună cu D-v. lungul acest articol, şi D-v. veţi judecà, în cele din urmă, dacă am sau nu dreptate să cer supresiunea acestui articol, ca a unui lucru ce nu e compatibil cu regimul legislaţiunei noastre civile.

D-lor, aţi văzut amendamentul D-lui Carp. Şi D. Carp este un om înţelept, D-sa este proprietar mare, care cultivă singur proprietatea sa; este prin urmare, nu numai un spirit cultivat, dar şi un spirit practic.

Ei bine, ce vă propune D-sa? Vă propune să puneţi afară din lege pe acel lucrător care s'ar fi aflat odată în viaţa sa în imposibilitate de a-şi ţine angajamentul..... Văd pe D. prim-ministru că dă din cap. Apoi, nu vedeţi spiritele cele mai alese, capetele cele mai tari, la ce aberaţiuni ajung când ies afară din lege?

D. *preşedinte al consiliului.* Te-am văzut şi pe D-ta.

D. *N. Ionescu.* Eu văd cu durere că D-ta faci această lege, pe care ar fi trebuit s'o condamnezi, după ce ai condamnat legea D-lui Lascar Catargiu. Văd că între D-ta şi D. Catargiu nu este nici o deosebire, afară numai de o mască de liberalism.

D. *E. Ghica.* O face, ca să ţină de păr colegiile electorale (sgomot).

D. *N. Ionescu.* Ce propune D. Carp? Nimic mai mult, nimic mai puţin, decât să punem afară din lege pe lucrătorul care odată nu s'a ţinut de angajament; şi dacă n'ar fi spus-o D-sa, aceasta se înţelege din opiniunea expresă de comitetul delegaţilor care, în unanimitate, a respins acest amendament. Cum? un spirit atâta de practic să vină la un articol atâta de important, şi să propună un lucru pe care comitetul delegaţilor, în unanimitate, îl declară neadmisibil? Eu mi-am zis: or D. Carp s'a abătut din calea cea bună, sau astăzi D-sa este în rele dispoziţiuni ca om de stat, ca om practic, sau că D-sa, insuflat de adevăratul spirit care dictează această lege, a dat pe faţă sancţiunea ce doreşte D-sa, să umilească pe lucrător, să-l pună afară din lege.

Acum D-lor, cuvântul de *îndemn*, pe care îl văd în această lege, a existat şi în legea din Martie 1866, şi conservatorii, când au venit la 1872, sub D. Catargiu, să legifereze asupra materiei, au căutat să suprime acest cuvînt de *îndemn* şi au îndulcit legea, pentrucă îndemnul era în practică înţeles prin siluire, prin forţare şi vedeţi la ce ne-a adus astăzi îndulcirea aceea.

Acum vine şi D. Maniu, din majoritate, şi imploră dela D-v. ca să îndulciţi aliniatul din urmă.

Va să zică D. Carp vă spune că nu se poate legiferà asupra materiei, fără a cădeà în absurd, şi D. Maniu vă spune că nu puteţi menţine această dispoziţiune, fără a pune în lege măsuri crunte. Şi, în adevăr, cruntă lege este aceasta, nu numai fiindcă se face pentru a imità o lege condamnată, dar fiindcă se face când România este independentă, când legislaţiunea noastră trebue să aibă acelaşi sens de sus până jos, când, sub un regim constituţional, trebue să simţă şi cel din urmă cetăţean că nu este pus afară din lege (aplauze).

D-lor, să luăm în parte elementele care compun această dispoziţiune. Mai întâiu avem titlul, care e acesta:

Capitolul IV, despre jurisdicţiune şi execuţiune.

Va să zică acì e vorba de instituirea acelei autorităţi, care are să dea sentinţa şi a acelei autorităţi care să execute. D-voastră ştiţi, că în statul nostru nu aceiaşi autoritate, care judecă, şi execută. Acì însă daţi în mâna aceleiaşi autorităţi deosebite, aceste două atribuţiuni. Nu este dar nici o garanţie în titlul acesta.

Să vedem acum detaliile : citesc al comisiunei, şi nu se vor supără amicii mei din comisiune cari s'au asociat.

D. *G. Vernescu.* Cer cuvântul, nu s'au asociat. . . .

D. *N. Ionescu.* Nu se vor supără pe mine, pentrucă eu nu am fost consultat nici direct, nici indirect ; nu doar că fac un caz din persoana mea în materie legislativă, dar pentrucă am combătut această lege la 1872, cu ocaziunea art. 13. Astăzi, fiindcă am găsit reproduse dispoziţiuni similare, dacă nu identice, cu acele de atunci, rog pe amicii mei să mă scuze dacă trebue să-i combat mai cu energie decât pe adversarii mei politici, pentrucă credeam că speranţele ţărei trebue să fie aţintite asupra opoziţiunei liberale din această Cameră, fiindcă această opoziţiune are misiunea de a merge mai departe cu practica ideilor liberale, decât guvernul Majestăţei Sale, care se zice liberal.

Deaceea să'mi permită onorabilii şi respectabilii mei amici să-i întreb pe dânşii mai întâiu, cum gândesc să concilieze in ochii ţărei dispoziţiunile acestui articol, pe care l'au sprijinit ?

Se zice aici : Aceştia — adică primarul şi ajutorul — vor îndemnà pe dator la lucrul pentru care s'a tocmit cu contract. Iată, D-lor, autoritatea care a autentificat contractul, aceea judecă, aceea execută. Ce poate însemnà acest cuvânt de îndemnare ? Eu am văzut că a însemnat constrângere corporală, silă, şi mai pe urmă a însemnat siluirea ipocrită ; căci ce însemnează îndemnul ? O somaţiune ? Pentru aceasta, dacă voiţi să faceţi o lege specială, aveţi norma stabilită pentru somaţiuni. De ce puneţi pe primar şi pe ajutoarele sale ? Nu mă duc mai departe în text, ca să comentez acest articol.

Dar însemna-v'a aceasta altcevà în limbagiul administrativ, decât ceeace a însemnat până acum ? Se schimbă aceà însemnare dintr'o zi până într'alta ? Oare se va înţelege că să împingă pe sătean la lucru ?

Nu. Şi chiar numai acest cuvânt dacă ar fi, el este afară din deprinderile noastre, el cuprinde în sine un înţeles care arată crudelitate.

Ei, D-lor, să nu uitaţi că avem în istoria noastră crudelităţi mari, şi că avem nevoie în România modernă, ca să repudiem acele crudelităţi, fiindcă ele sălbăticesc naţiunea.

Să-l îndemne la lucrul pentru care s'a tocmit. Va să zică, tocmeala, contractul, este pus la diligenţa primarului. Ei, D-lor,

când aţi aveà autoritate comunală ieşită din libere alegeri, când aţi aveà primari ieşiţi din libera voinţă a alegătorilor, când veţi aveà deprinderea a vă îngriji ca faptele să corăspundă cu cuvintele, tot aş mai puteà să mă îndoiesc. Dar când am văzut primari aleşi de concetăţenii lor de câte şapte ori şi alesul nu s'a încuviinţat, ba încă chiar s'a violentat prin instigaţiuneà subprefectului, atunci D-voastră nu veţi aveà altfel de executare a acestei legi, decât aceea de a fi la discreţiunea D-voastră, pe când aţi predicat pe toate tonurile, că este o dorinţă generală ca această lege să fie protectoare, liberală şi îndulcitoare pentru ţărani.

D. preşedinte al consiliului ziceà ieri or alaltăieri, că atunci când vom aveà comuna mai bine organizată, va fi mai bine. Eu aş fi dorit ca înainte de orce lege, să avem organizate comunele şi judeţele, pentruca să ştim ce garanţii au cetăţenii, că cuvântul de îndemn nu va mai aveà în practică înţelesul pe care l'a avut până acum.

Al doilea aliniat zice: „Când muncitorul se va împotrivì, exploatatorul are dreptul, prin concursul primarului şi în prezenţa unui consilier comunal, să tocmească alţi muncitori pentru săvârşirea lucrului, după preţurile curente în localitate şi la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus.“

S'a şters cuvântul *vinovat* de aci, şi mulţumesc celor cari au înţeles că nu era vinovat cineva, în senzul criminal al cuvântului, pentru această opunere, fiindcă adeseaori cineva poate să se opună la lucru şi nevrând. El dacă nu se duce la îndemn, este împotrivitor, este în quasi-rebeliune.

Aceasta a fost în spiritul legiuitorului dela 1866, aceasta este şi acum, ca să-l trataţi ca pe un rebel al legei.

Apoi când ai a face cu un rebel, care se împotriveşte, dacă el nu este culpabil de nici un delict prevăzut în legea penală, ce satisfacţiune poţi să îi dai? Nimic alt decât ceeace rezultă, ceea ce iese din averea lui. Dar D. Carp zice: n'am voit să îl constrâng în averea lui. Iată altă absurditate. Apoi, nu-ţi rămâne alt decât averea lui şi averea cea dintâiu a lui sunt braţele: şi înaintea judecăţei ai să-l îndatoreşti să plătească către acela care i-a luat locul. Vedeţi ce i-a scăpat legiuitorului din minte: lucrul cel mai natural.

Ei bine, s'a împotrivit de a lucrà. De ce nu pui faţă în faţă cu înlocuitorul pe cel împotrivitor? Dacă nu găseşti înlo-

cuitor, atunci paguba este iluzorie. Ai găsit muncitor, şi-a îndeplinit munca, adică D-ta proprietarul ai găsit un om, căruia i-ai plătit şi ţi-ai făcut munca. Ei! aci este natural să zici să plătească acela care n'a venit, să laşi faţă în faţă pe înlocuitor cu împotrivitor. Aceasta este singura bază naturală de estimaţiune, fiindcă nu este vorba să faci estimaţiunea pierderei ce ai puteà să ai din lipsa unui om, căci poate să lipsească mai mulţi, poate să fie o grevă.

Ei bine, când vă veţi aflà, nu în faţa unui om izolat, dar în faţa unei întregi obşti de locuitori, ce veţi face? Negreşit veţi zice: dacă aceştia se refuză de a lucrà, eu trebue să aduc pe alţii. Dar ai vre-un drept D-ta, care te-ai satisfăcut cu lucrul altora, să ceri mai mult?

Nu este nici un drept ca proprietarul, care şi-a pus om în loc, să se pună mai pre sus decât orcare alt exploatator. D-v. veţi urmà de a vă îngrijì că lucrătorul nu se va ţine de angajament, dar totdeodată înţeleg că acel lucrător care v'a adus pagubă, nu puteţi să îl loviţi mai mult în avutul său, decât pentru ziua lui de lucru, căci dacă s'a adus alt lucrător în locul lui, D-ta eşti satisfăcut. Să admitem că este urgenţă: dar îndată ce te-ai satisfăcut, nu ai alt drept să ceri, ca să ţi se intoarcă ceea ce ai dat.

Dacă acel care a fost luat la lucru se socoteşte jignit în persoana sa ca lucrător, treaba lui este să reclame asupra aceluia din a cărui cauză a fost luat, căci şi pe acela adeseaori îl ia primarul cu călăraşii. Vedeţi, D-lor, că aci s'ar sfârşi îndemnul D-v.: dacă în adevăr ar fi numai această preocupare a D-v. o propunere cu totul agricolă, aci s'ar sfârşi. Dar dispoziţiunile care urmează în aliniatele subsecvente, arată că D-v. voiţi mai mult; şi D. Carp v'a spus-o, D-sa a zis: voim o pedeapsă, o penalitate grozavă, că dacă nu mai pot să fac să joace biciul pe spinarea lui, să joace cel puţin biciul în averea lui. Aceasta o voiţi D-voastră, căci iată ce zice: „acest preţ constatat prin proces-verbal se va împlinì de către autoritatea comunală, din propria avere a debitorului, cu formele prescrise la art. următor, exceptându-se casa şi pământul dobândit prin legea rurală şi averea pe care legea o scoate de sub urmărire." Nimic mai just decât aceasta, ca preţul acesta să-l îndeplinească: dar fiindcă el este un om care a lipsit unei îndatoriri civile, şi fiindcă D-ta

eşti satisfăcut, fiindcă o lege de înaltă moralitate comandă ca să nu laşi pe acel lezat şi satisfăcut, ca să mai fie el însuşi în raport cu acela cu care el odată s'a judecat, pentruce n'aţi făcut să intervie aci cel puţin dreptul comun? Iată la ce este bun dreptul comun, că te scapă de a mai aveà relaţiuni cu acela care poate să-ţi facă greutăţi, fiindcă ai avut o neînţelegere cu dânsul. Dacă este un preţ de plătit, pentruce să nu meargă acel preţ aceluia care a lipsit dela lucru? A! dar voiţi să-l pedepsiţi, fiindcă lucrătorul care odată ţi-a lipsit, trebue să îl loveşti, şi dacă nu poţi să îl loveşti imediat, dacă nu poţi să îl pui pe lan şi să îl baţi, îl loveşti cel puţin aşà, ca el altădată să nu mai îndrăsnească să lipsească.

Ei, D-lor! aceasta nu mai este o legislaţiune civilizată, aceasta este o lege de persecutare personală. Nu vorbiţi acì de pământ că este scutit de urmărire; va să zică D-v. aşà de grozav v'aţi gândit ca să urmăriţi pe săcean, încât trebuià caşì Constituţiunea, care garantează inalienabilitatea peticului de pământ al ţăranului, să fie înlăturată, trebuià să se aplice şi vânzarea pământului între mijloacele acestea de executare: dar aţi zis: nu! Constituţiunea este respectată. Ei bine, ce însemnează acì, că casa şi pământul se exceptează, când Constituţiunea rămâne întreagă înaintea inalienabilităţei? Apoi atât mai trebuià să faceţi, să aboliţi şi inalienabilitatea. In privinţa persoanei vì s'a permis să îl loviţi, dar proprietatea aţi voit să o garantaţi atunci când nici nu aveaţi trebuinţă să o garantaţi, căci o garantează îndestul Constituţiunea. Vedeţi că acest lux de precauţiuni trădează cugetarea D-v., că aţi voit ca la execuţiunile acestea prin primari, să nu fie nimic care să reziste.

Acum ultimul aliniat: „In caz când nu s'ar puteà găsì alţi muncitori în locul celor ce s'au împotrivit a executà munca pentru care erau tocmiţi, şi ar rezultà pagube din această cauză, exploatatorul este în drept a se adresà autorităţilor judecătoreşti pentru despăgubirea sa din averea debitorului". Auzi vorbă! Dacă s'ar întâmplà ca să fie vre-o împiedicare de forţă majoră, dacă s'ar întâmplà ca să fie nişte friguri pernicioase, care să împiedice lucrătorii de a se duce la muncă, şi dacă nu s'ar puteà găsì un singur om care să vrea să vie a înlocuì pe acel absent din oarecare cauză, atunci exploatatorul este în drept a se adresà autorităţei judecătoreşti: va să zică să te duci la judecată şi ce

să 'ţi facă judecata? Nu să stabilească principiul despăgubirei, dar despăgubirea însăşi. Apoi, D-lor, aceasta este exorbitant, este a face ca în toate împrejurările care poate să împiedice pe un individ să se ducă la lucru, să îşi piardă averea, dându-se drept exploatatorului la despăgubire. Negreşit, dacă s'ar întâmplà de dimineaţă până seara să vie o furtună şi să nu se poată face secerişul, atunci exploatatorul să profite de această ocaziune şi să zică: iată am perdut, să mi se plătească.

Aliniatul zice - „în caz când nu s'ar puteà găsì alţi muncitori, în locul celor ce s'au împotrivit a executà munca pentru care erau tocmiţi, etc." Va să zică, când ai căutat şi nu ai găsit muncitori în locul lui, atunci începe faza daunelor-interese, care să iau din averea debitorului, şi negreşit că averea debitorului şi şi în faza aceasta rămâne redusă la aceea care este sesizabilă.

D-lor, nu voiesc cu această ocaziune să vă spun decât un singur fapt; *îndemnul* are să fie luat în înţelesul în care a fost luat şi până acum, că împotrivirea are să fie judecată sumar şi fără nici o garanţie a legislaţiunei noastre în vigoare: că în împrejurarea cea din urmă, când nu s'ar găsì muncitori, are să cadă ca o nedreptate din cele mai mari asupra acelor nenorociţi, cari s'au împotrivit la lucru.

Ei bine, acestea sunt atâtea nedreptăţi, pentru care nu poate să fie responsabilă o persoană individual.

D-lor, D-voastră vedeţi că adeseori se întâmplă remitenţe, greve de acestea. Ce însemnează grevele în societate? Şi cu toatea, acestea când ajunge a se pune cinevà în grevă, autorităţile nu se cred în drept de a mai apăsà, fie prin constrângere personală, fie prin deapăgubiri băneşti sau în muncă, asupra lucrătorului pus în grevă. Ei bine, acì nu este altcevà decât un grevist, un individ care se pune în grevă. Pe acel individ care se pune în grevă aveţi D-v. dreptul să îl scoateţi din legea comună, să'l lipsiţi de orce garanţie? Eu cred că nu, şi mă tem că aflându-vă D-v. în această imposibilitate de a puteà găsì muncitori, şi, în caz de a nu găsì, de a vă puteà despăgubì dela cei angajaţi de pagubele făcute, D-v. aveţi să veniţi iar la patriarhala execuţiune cu biciul; căci cei mai buni din agricultori fac acest raţionament: nu este mai bine să-i dai ţăranului câtevà beţe, decât să-l execuţi şi să-i iei boul? Iată cum se puneà cestiunea altădată. Astăzi suntem departe de acele timpuri.

Aceşti locuitori au dovedit că sunt eroi şi să vă temeţi să nu'şi arate eroismul în remitenţele acele, care să aducă mai multe dezastre, decât dacă aţi tratà cu dânşii ca cu nişte lucrători pacienţi. Iată de ce mă tem eu, să nu vă amăgiţi D-v. asupra lucrătorilor ţărani din anul mântuirei 1882, să nu scăpaţi din vedere aceasta; nu legiferaţi ca la anul 1866, nici ca la 1872. Nici în armată astăzi nu mai se mai tolerează certurile corporale, aşà cum erà odată obiceiul. D-v. pretindeţi că'l desfiinţaţi cu această teorie în fapt, fiindcă tot aveţi să vă aflaţi înaintea unui lucrător de care are să vă fie milă, şi pe care nu aţi voi să'l sărăciţi. Apoi veţi face ceeace aţi făcut şi până acum, ca să vă lăsaţi asupra lui cu porniri de acele violente, care să vă pună şi pe D-v. în situaţiune falşă şi pe dânsul către autorităţi, şi în loc să scăpaţi de supresiunea administraţiunei, aveţi să ne daţi în mâna acestei autorităţi: căci la cea dintâi împingere ce aţi face după învoială, dacă un proprietar ar trage pe un locuitor în judecată, şi dacă judecata ar considerà că îndemnitatea se poate echivalà cu împingerea şi împingerea se poate echivalà cu pumnitura, şi buşitul, etc. atunci v'aţi aflà în faţa D-voastă cu nişte cetăţeni rurali, cari s'ar crede în drept să răspunză la această violenţă cu apărarea legitimă; atunci mi-ar păreà foarte rău ca D-v. să fi făcut o lege care să fi scos din răbdare pe bietul locuitor ţăran. (Aplauze).

D. *preşedinte.* S'a depus la birou raportul asupra bugetului de cheltueli al ministerului de finanţe, al regiei monopolului tutunurilor, al ministerului cultelor şi instrucţiunei publice, al lucrărilor publice, şi al ministerului de justiţie.

— Adunarea decide a se înscrie la ordinea zilei.

D. *G. Vernescu.* D-lor, sunt dator să iau cuvântul asupra acestui articol.

O voce. Pentru sau contra?

D. *G. Vernescu.* Cine va aveà urechi să audă şi minte să înţeleagă, va vedeà cum vorbesc.

Sunt dator, ziceam, D-lor, să iau cuvântul asupra acestui articol, din două puncte de vedere: întâiu, pentrucă eu am declarat, mai nainte chiar d'a se numì comisiunea de douăzeci şi unu şi d'a se propune amendamente în aceà comisiune, am declarat, zic, dela această tribună, că nu voiu execuţiunea personală, şi apoi chiar în comisiune am zis, ca să nu se întrebuinţeze cuvinte

care ar puteà să dea loc la oarecare interpretaţiuni în sens contrar şi al doilea, fiindcă onor. D. Ionescu şi, ca să întrebuinţez un cuvânt din zisele D-sale, dulcele meu amic, a voit să mă întrebe pe mine şi pe ceilalţi din comisiune că dece am primit acest articol cu execuţiunea personală.

D-lor, dupăce am spus pentruce mă cred dator să vorbesc, voiu face şi o declaraţiune: S'a discutat chestiunea execuţiunei personale în comisiune, şi trebue să să vă mărturisesc că marea majoritate a comisiunei — nu voiu să citez nume — a fost contra oricărei execuţiuni personale.....

O voce. Unanimitate.

D. *G. Vernescu.* Nu pot să zic unanimitate, fiindcă unii au zis că braţul trebue executat, în ce mod, cum şi ce fel, nu ştiu, dar au admis principiul că braţul trebue executat, însă marea majoritate a comisiunei n'a primit acest principiu.

Aşà dar când aceste declaraţiuni să fac înaintea D-voastră, şi când nimenea nu contestă că sunt adevărate, nu cred că poate onor. D. Ionescu să se îndoiască de cugetul celor cari au redactat acest articol. Dar dacă este îndoială asupra unor cuvinte, noi pentruce suntem aicì? ca să ştergem orice îndoială din spiritele D-v. şi să facem să dispară orice echivoc, când este vorba să ne punem în relaţiuni cu acei cari nu sunt la înălţimea cunoştinţelor noastre şi nu înţeleg ce am voit să zicem.

Aşà dar, de ce este vorba? este vorba de un cuvânt nenorocit, care existând dejà într'o lege de execuţiune personală şi fiind pus acì, a dat loc la un echivoc; prin urmare, trebue şters acest cuvânt. Aceasta am propus-o în comisiune şi vă propun şi D-v; să ştergem acest cuvânt şi să'l înlocuim printr'un altul, cu de exemplu, *să'l încunoştiinţeze*, sau să'l *chieme*, să înlocuim în fine prin un cuvânt care să nu lase nici cea mai mică îndoieală că nu poate fi vorbă de execuţiunea personală. Nu trebue dar, D-lor, să vorbim mult asupra acestui lucru, pentrucă cred că suntem cu toţii înţeleşi asupra sa: şi nu trebue să căutăm a dărâmà cevà decât atunci când este altcevà care să împotriveşte şi voieşte să facă cu totul dincontră. Să facem dar modificarea cerută, fiindcă ea este în cugetul nostru al tutulor, şi cred că chiar acei cari au pus în lege cuvântul *îndemnà*, se vor simţi fericiţi când vor găsì un cuvânt care să nu deà loc la echivocitate. Iată, D-lor, ce aveam să zic în privinţa execuţiunei personale.

Trec acuma la ceailaltă imputare ce s'a făcut acestui articol, și aci să'mi deà voie onor. D. Ionescu a'i spune că se înșeală asupra celorce a susținut.

Intr'adevăr dacă cinevà nu voiește execuțiunea personală, și dacă voiește dreptul comun, trebue să aibă în vedere un lucru, că atunci când cinevà se obligă, este conform nu numai cu dreptul comun, dar conform cu echitatea, ca să'și execute obligațiunea sa, și legiuitorul trebue că ia toate precauțiunile posibile ca aceà obligațiune să fie executată.

Unde nu este bunăcredință nu poate să fie protecțiune din partea legei, prin urmare oricât de tare sau oricât de slabă ar fi una din părțile contractante, bunacredință trebue să existe din partea ambelor părți. Când una din părți nu este de bunăcredință și nu execută obligațiunea ce și-a luat, aceà parte nu merită obligațiunea legei, ci din contra merită pedeapsa legei. Acesta este dreptul comun.

Trebue să mai aibă în vedere onor. D. Ionescu că, atunci când se vorbește de dreptul comun, nu numai că el nu dă o primă celui care nu execută obligațiunea ce 'și-a luat, dar chiar îl supune la despăgubiri în folosul aceluia căruia i-a cauzat un prejudiciu, o pagubă, prin neexecutarea obligațiunei, și la despăgubire, nu cum cere D. Maniu, în totul sau în parte, ci la despăgubirea pagubei ce a suferit partea căreia nu'i s'a făcut lucrul. Acesta este dreptul comun, acestea sunt principiile cele mai salutare și admise de toate societățile civilizate, de societățile care respectă egalitatea înaintea legei; și noi astăzi nu putem să adoptăm ca principiu o neegalitate înaintea legei, și mai cu seamă când aceà neegalitate este și de rea credință.

Dar ce se zice în acest aliniat care vine îndată după primul aliniat, și în care onor. D. Ionescu străvede o execuțiune personală. Iată ce se zice :

„Când muncitorul se va împotrvi, exploatatorul are dreptul, prin concursul primarului și în prezența unui consilier comunal, să tocmească alți muncitori pentru săvârșirea lucrului, după prețurile curente în localitatea și la momentul lucrului, în socoteala muncitorului.

„Acest preț constatat prin procesverbal se va împlini de către autoritatea comunală, din propria avere a debitorului, cu formele precise la articolul următor, exceptându-se casa și pământul

dobândit prin legea rurală și prin averea pe care legea o scoate de sub urmărire.

„In caz când nu s'ar puteà găsì alți muncitori în locul celor ce s'au împotrivit a executà munca pentru care erau tocmiţi şi ar rezultà pagube din această cauză, exploatatorul este în drept a se adresà autorităţilor judecătoreşti, pentru despăgubirea sa din averea debitorului."

Ce este acì, D-lor? Un muncitor care de bunăvoie vine și face învoială cu toate formele protectoare prescrise prin legea de faţă, nu zic că face o învoială cu un proprietar mare, ci cu unul mic, ca să egalizez poziţiunile, căci se poate întâmplà caşi un mic proprietar, fiind mai cu avere și cultivând o întindere mai mare de pământ, să aibă trebuinţă de braţe şi să alerge a face învoeli cu alţi proprietari mici; ei bine, când acel mic proprietar care s'a învoit, care a făcut contractul ca să lucreze la celalt mic proprietar, nu voeşte să se supună şi să'şi execute obligaţiunea luată prin contract, oare în cazul acesta legea zice că primarul să meargă şi să'l execute, să'l forţeze să'şi implinească obligaţiunea? Nu, D-lor, legea zice că primarul să'l lase în pace, dar într'un asemenea caz primarul asistat de un consilier să tocmească un alt muncitor pentru săvârşirea lucrului, după preţurile curente, în socoteala muncitorului nesupus. Iată ce se face mai întâiu în privinţa aceasta. Cum se poate dar susţine, că despăgubirea să se facă întocmai după dreptul comun: Nu vedeţi că aceasta este o măsură protectoare, căci după dreptul comun, când cinevà nu voieşte să execute o obligaţiune luată, este dator să plătească daune.

Legea de faţă însă nu voieşte aceasta, legiuitorul zice că dacă muncitorul care s'a angajat să muncească, nu voieşte să se supună la chemarea ce i s'a făcut de primar, primarul să se ducă la proprietar şi să'i zică: muncitorul învoit nu se supune: nu am ce'i face, scoate alte parale din buzunar, D-le proprietar, şi apoi eu voiu executà pe muncitorul recalcitrant, nu să'ţi plătească vre-o despăgubire, ci să'ţi plătească numai banii ce ai dat muncitorului celuilalt, pentru munca ce ţi-a făcut. Dar această dispoziţiune nu este în afară din dreptul comun? Să poate zice oare că această dispoziţiune este sălbatică? Nu, D-lor, această dispoziţiune, repet, este o dispoziţiune de protecţiune.

Vedeţi dar cât de mult este protejat acela care s'a învoit să facă o lucrare, şi nu voieşte să o facă; căci numai atunci

când nu se poate găsì un alt muncitor, cu care să se înlocuiască, muncitorul care fiind învoit şi chemat la muncă s'a împotrivit, şi dupăce se constată că din cauza sa a provenit vre-o pagubă, numai atunci proprietarul poate să ceară o despăgubire.

Onor. D. Ionescu zice : dar poate să nu iasă muncitorul a'şi îndeplinì obligaţiunea, fiind oprit de vre-o cauză majoră, poate să se găsească în imposibilitate de a puteà muncì, şi atunci dreptul comun apără pe un om care a fost pus în asemenea poziţiune, de orice despăgubire, pecât timp în legea aceasta el va fi executat.

D. Ionescu însă nu şi-a dat bine seama de ceeace zice legiuitorul în acest articol.

Iată ce citim acì:

„Executarea contractelor pentru tocmeli agricole se face de către primarul local şi ajutoarele sale.

„Aceştia vor îndemnà pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit cu contract.

„ Când *muncitorul se va împotrivì*, exploatatorul are dreptul, etc."

Ei bine, este vorba acì de forţa majoră? Nu este oare cazul contrar, când locuitorul din rea credinţă nu voieşte a îndeplinì obligaţiunea sa? Legiuitorul a ţinut să explice tot, a întrebuinţat cuvinte astfel de proprii, încât nimenui să nu'i treacă prin gând că muncitorul poate fi supus la despăgubiri, fără a se dovedì că din cauza împotrivirei sale şi a lipsei de alţi muncitori, au rezultat pagube.

Vedeţi dar, că acest articol nu dă loc la nici un echivoc. Când va fi cazul de forţă majoră, locuitorul neapărat nu va fi supus la nici o daună. Dar oare când se constată că din reaua credinţă a muncitorului s'au cauzat pagube exploatatorului, pentru ce nu ar fi el supus la îndemnitate? De ce veniţi şi ziceţi că eroul dela Plevna ar puteà atunci, faţă cu partea contractată, să'şi aducă aminte că este erou? Eu cred că ar fi fost mai bine să'l faceţi să ştie că este erou mai întâiu atunci când lucrează *pământul* (aplauze), când ne hrăneşte pe toţi, şi ne dă ocaziunea să venim acì să facem legi şi să'l punem şi pe el în poziţiune să vină acì alături cu noi, a susţine drepturile ţărei (aplauze). Aşà cred eu că trebue să fie erou; iar nu atunci când îşi răzbună în contra părţei contractante (aplauze), care n'are altă vină decât că

l'a înlesnit cu bani. (aplauze). Eu cinstesc pe acel erou și pe câmpul de rezbel și'n timpul de pace.

Iată ce aveam de zis în această chestiune, şi nu cred că cinevà are dreptul a se supărà pe mine pentru cele ce am zis, findcă aveam o răspundere: Ştiţi că nu m'am dus de bunăvoie în comisiune, ci am fost împins să intru acolo; şi ori de câte ori îmi iau o obligaţiune să lucrez pentru binele ţărei, mi'o execut în conştiinţă. Dacă greşesc și n'o fac mai bine, D-zeu să mă ierte! şi numai atuncea să fiu acuzat, când știind că un lucru este rău, perzist a'l susţine, atunci să mi se arunce piatra (aplauze).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *M. Kogălniceanu.* Vă rog să nu închideţi discuţiunea, findcă acest articol, după mine, mi se pare că nu e complect, şi iată pentruce: In toată această lege s'a vorbit necontenit de muncitori, și s'au luat măsuri pentru a-i face să'şi păzească îndatoririle.?Dar legea trebue făcută pentru amândouă părţile, iar nu numai pentru una. Ce se prevede în această lege pentru proprietarul care nu'și păzește tocmeala cu locuitorul?... Iată un ţăran care muncește toată vara, și când vine iarna la socoteală, proprietarul nu'i plătește. Această chestiune trebue deslușită acì.

Afară de aceasta, v'ași rugà să nu închideţi discuţiunea, și pentrucă s'au zis cuvinte grave, care nu pot fi lăsate fără de răspuns. Am auzit zicându-se că din 300 de procese ce au avut ţăranii, niciunul nu s'a câştigat. Protestez....

D. *ministru de justiţie.* Şi eu protestez; alegaţiunea nu este exactă.

D. *M. Kogălniceanu.* Eu am convingere în justiţia ţărei mele, cred că ţăranul când merge înaintea justiţiei găsește acolo aceiași inimă care a găsit'o în parlament.

Voci. Așà este.

D. *M. Kogălniceanu.* Am auzit încă cevà zicându-se de reprezentantul colegiului al 2-lea de Ialomiţa: că altul a fost scopul înfiinţărei judecătoriilor de pace, și altele roadele. Dacă aceasta s'ar fi zis de onor. D. Lahovari sau de mine, cum ar fi ţipat lumea: căci acest cuvânt mare care cade greu, fiind eşit din gura unui membru al majorităţei, este o acuzare gravă. Eu însă deşi sunt din opoziţiune, am convingerea că ministrul justiţiei face bune numirì și ezită a numì pe cei cari nu merită să fie numiţi.

D. *V. Maniu.* N'am zis astfel cum aţi înţeles; protestez.... (sgomot).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Carp şi se respinge.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Maniu şi se respinge.

D. *N. Constantinescu* Acum, D-lor; mai sunt două amendamente: unul al D-lui Ghica care propune cuvintele: *a deşteptà* în loc de *a îndemnà* şi altul al al D-lui Cernătescu, care propune cuvintele: *va încunoştiinţà prin graiu.* Comitetul le-a respins pe amândouă.

— Se pune la vot amendamentul d-lui Ghica şi se respinge.

— Se pune la vot amendamentul d-lui Cernătescu şi se respinge.

D. *N. Constantinescu.* D-lor. comitetul propune să se zică: *va chemà* în loc de „va îndemnà".

Voci. Se pune la vot articolul pe aliniate.

— Se citeşte aliniatul 1, şi puindu-se la vot se primeşte.

— Se citeşte aliniatul întâiu şi al doilea cu vorbele *va chemà*, şi puindu-se la vot se primeşte.

— Asemenea se adoptă aliniatele 3, 4 şi 5.

D. *V. Maniu.* Cer cuvântul în cestiune personală.

D. *preşedinte.* După regulament aveţi dreptul a luà cuvântul, d-le Maniu, dar vă rog să amânaţi aceasta până după votarea legei.

D. *V. Maniu.* Prea bine, consimt.

— Art. 27 se adoptă fără discuţiune.

D. *N. Constantinescu, raportor.* D-lor, este un amendament care răspunde la obiecţiunile făcute de d. Kogălniceanu; amendamentul care îl propun ca articol nou, după acesta care s'a votat, astfel redactat:

„Când exploatatorul nu va plătì muncitorului la termenul stipulat preţul muncei făcute, sau, în caz când termenul nu va fi stipulat, îndată după efectuarea muncei, autoritatea comunală, în urma unei somaţiuni formale făcute datornicului, după reclamaţiunea muncitorului şi în termen de 5 zile libere, va procedà la executarea debitorului pentru împlinirea preţului datorit prin aceiaşi procedură prevăzută la art. 25 de mai sus.

Voci. La vot.

— Se pune la vot articolul 27 şi se primeşte.

— Se citeşte art. 27 devenit art. 28.

D. *M. Burileanu.* Dacă va fi o învoială din 1881 şi alta din 1882, care se execută?

D. *N. Constantinescu.* Precădere cronologică.

— Se pune la vot art. 27 devenit 28 şi se adoptă.

— Se citeşte art. 28 devenit 29.

D. *G. Vernescu.* Aşi rugà pe Cameră să nu primească din acest articol decât partea întâia care zice: „Când munca nu se poate face din cauză independentă de voinţa părţilor, contractul se desfiinţează".

Acesta este un principiu recunoscut de toţi: dar odată contractul desfiinţat, fie din cauze independente de voinţa părţilor, fie din alte cauze legalè, nu înţeleg ce mai voieşte aliniatul II, care zice:

„Cel obligat a face munca are facultatea, sau de a restituì costul muncei, după tocmeală, sau să execute o lucrare echivalentă în cursul acelui an sau anul următor".

D-lor, când un contract se desfiinţează din cauze independente de voinţa părţilor, contractul este desfiinţat şi nu mai rămâne nimic, şi nimeni nu mai este obligat.

O voce. Dar dă banii înapoi.

D. *G. Vernescu.* Neapărat că dă banii înapoi, căci nu a făcut munca; dar contractul este desfiinţat.

D-lor, fiindcă văd făcându-se asemenea observaţiuni, eu aşi cere să suprimaţi cu totul acest articol şi în partea dintâiu şi în partea a doua; căci altfel ar trebuì să facem cinci articole deosebite, pentruca să prevedem toate cazurile. Să prevedem ce fel de muncă, de ce fel de contract este vorba după distincţiunile de mai sus. Şi în loc să facem aceste distincţiuni, mai bine este să suprimăm articolul de tot şi să lăsăm dreptul comun, şi deaceea amendamentul meu este pentru suprimare.

D. *ministru de justiţie.* D-lor, cerusem cuvântul, pentrucă, auzind pe d. Vernescu că cere să se menţie numai cazul dintâiu, când un contract agricol se desfiinţează din cauze independente de voinţa părţilor, adică din cauză de forţă majoră, şi să se zică numai că locuitorii să fie obligaţi să restituiască banii luaţi, aceasta m'a izbit pe mine, căci mi s'a părut că rău vorbeşte d-sa

numai de locuitori: căci dacă se întâmplă ca în acelaşi timp să fie şi proprietarul dator ţăranului, neapărat că şi dânsul trebue să restituiască ceeace este dator. Adică poate şi proprietarul şi ţăranul să fie şi creditor şi debitor. Acum însă, fiindcă şi d-sa propune să se reguleze cestiunea după dreptul comun, sunt şi eu de părere să se admită suprimarea şi să lase acest caz dreptului comun, dar fără daune interese şi numai să restituiască suma primită.

D. *P. Casimir*. D-lor, am cerut cuvântul, nu tocmai ca să apăr textul acestui articol, fiindcă aţi văzut că nu am luat cuvântul de loc în discuţiunea acestei legi, dar pentru că voiesc să explic d-lui Vernescu, cum s'ar puteà întâmplà ca un contract, o dată desfiinţat, să continue lucrarea sa, şi cum s'ar puteà să continue contractul în al doilea an.

D-lor, un contract se desfiinţează din două împrejurări. Poate să fie desfiinţat, când capul familiei nu poate să continue angajamentul ce contractase să-l execute, din cauza unei ameţeli de cap... (Intreruperi).

Se întâmplă foarte des la locuitorii dela ţară, să aibă o boală de acelea care se poate crede că nu este trecătoare, deşi este trecătoare şi care poate aduce după sine desfiinţarea angajamentelor, şi prin urmare restituirea banilor primiţi.

Se poate întâmplà însă, că acel om în al doilea an să se însănătoşeze, şi să vină de bună voia sa la lucru. Iată dar un caz pentru care mi se pare că acest text de lege este la locul său.

Al doilea caz, se poate întâmplà ca omul să moară; atunci contractul acestuia este desfiinţat, şi moştenitorii săi sunt datori să facă despăgubirea în bani; dar aceşti moştenitori neavând mijloace băneşti, ci numai două vite, şi ştiţi că ţăranul ţine la vite ca la viaţa lui, ar trebuì să vânză acele vite, ca să despăgubească pe proprietar pentru a se scăpà de datorie, fiindcă contractul fiind desfiinţat, ar trebuì proprietarul să fie plătit în bani, dacă ar primì ei ca contractul să nu se considere desfiinţat, să plătească datoria prin muncă şi să scape vitele, pentru ce n'aţi permite D-v. aceasta?

Iată două cazuri, pentru care cred că se poate menţine acest text de lege.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *N. Constantinescu*. D-lor, daţi-ne voie, căci avem să spunem care este senzul articolului, căci cei cari au vorbit de el, să mă ierte, cu toate că-i respect foarte mult, dar nu l'au înţeles. Sau în

tot cazul trebue să ne lămurim bine, și pentru aceasta trebue să ascultați opiniunea comitetului delegaților. Confuziunea provine din cauza aliniatului adăugat de comisiunea de 21,- aliniat care cred că nu e la locul lui.

Căci ce zice acel aliniat?

Zice: „In caz de moarte a muncitorului îndatorit pe muncă, contractul se desființează".

Aceasta este de prisos, pentrucă se știe că după dreptul comun, contractele de locațiune de serviciu se desființează prin moartea muncitorului obligat a face munca: prin urmare, este o repetire a unui principiu de drept comun, care este de prisos pusă aci; dar să vedem celalt aliniat redactat de comitetul delegaților nu are sens?

„Când munca nu se poate face din cauze independente de voința părților, contractul se desființează": deși acesta este un principiu de drept comun, dar puindu-l aci, noi am voit să regulăm cestiunea lichidărei acestui contract între părți, — să luăm următorul caz, pentrucă mai lesne să ne putem înțelege.

Iată un muncitor care s'a obligat să facă o muncă, și care a luat bani înainte pentru aceà muncă. a venit însă un potop și a prăpădit lanul de grâu, în cât secerișul la care se obligase muncitorul nu se mai poate face, voiți oare d-voastră ca țăranul să fie îndatorat a da numai decât banii, ba încă și cu dobândă, fiindcă munca nu mai are loc, sau voiți ca săteanul să facă buna-prinsă de acei bani, fiindcă contractul s'a desființat?

Cred că nu veți voi niciuna nici alta din aceste două soluțiuni, pentrucă ar fi de o egală nedreptate. Ce am voit noi dar să facem prin acest articol? am voit să recunoaștem exploatatorului dreptul de aș'i cere înapoi prețul, însă am rezervat muncitorului o favoare sau mai bine o înlesnire, acordându'i facultatea de a'și alege modul de plată care i-ar conveni lui mai bine, adică ori a întoarce banii, ori a face o muncă echivalentă în cursul acelui an, acesta este cel d'al doilea aliniat al articolului.

Nu voiește legiuitorul să pună pe sătean în poziție, când n'ar aveà bani să plătească, spre a mai fi dus pe la judecată și supus la cheltueli, etc. Iată pentruce cred eu că acest articol este bine să fie menținut, pentrucă regulează un mod de lichidare între părți.

Cer însă să-l mențineți cum a fost redactat de comitetul delegaților, adică să admiteți aliniatele 1 și 2, și să ștergeți alinia-

tul celalt introdus de comisiune, că nu are rațiune de a existà în acest articol.

D. *G. Yernescu.* D-lor, nu voiu reveni asupra acelora ce am mai zis, nu voiu face nici o imputare d-lui raportor pentru afirmarea ce a făcut, că noi n'am înțeles articolul, căci ar fi o nenorocire când ar înțelege toți numai cum înțelege D-sa; cu toate acestea noi am înțeles ce a voit d-sa, și aci este o inegalitate în lege, cum s'au mai făcut și alte multe inegalități.

Dece este vorba, D-lor? Este vorba, când se desființează un contract, ce are să dea îndărăt acela care a fost tocmit să dea munca pentru bani?

Și când zicem noi să restitue prețul fără dobândă, îi facem un rău? Nu știu cine ar puteà să susție aceasta. D-v. dați facultatea că ori să dea banii, ori să facă o muncă echivalentă în anul următor, dar poate eu nu mai am trebuință de muncă în anul următor, căci poate contractul de arendare să fie expirat și să ies de pe moșie, și atunci el să zică: nu dau banii; voiesc să-ți fac muncă.

Ei bine, d-lor, încă odată, nu înțeleg această favoare nejustificată. Odată ce țăranul nu poate să muncească, odată ce s'a reziliat contractul, nu mai rămâne decât să întoarcă banii fără dobândă.

D. *N. Constantinescu.* Atunci suntem de acord să menținem articolul cu aliniatul 1, să ștergem celelalte aliniate și să adăugăm la aliniatul final cuvintele *fără dobândă* și articolul va fi astfel:

„Când munca nu se poate face din cauze independente de voința părților, contractul se desființează.

„In asemenea caz, exploatatorul nu poate pretinde decât restituirea banilor dați pentru muncă, fără dobândă pe cale ordinară".

Voci. La vot.

— Se pune la vot articolul astfel modificat și se primește.

— Se dă citire art. 29 devenit 30 și următorului amendament al d-lui Cernătescu:

„La art. 29 în loc de cuvintele: „după ce s'a terminat secerișul grânelor" să se zică: „după ce două din trei părți din totalitatea numărului cultivatorilor vor fi terminat seceratul grânelor, etc."

D. *P. Cernătescu.* D-lor, se întâmplă cazuri când dijmuitul începe foarte târziu şi prin aceasta se aduce o pagubă foarte mare ţăranilor. Pentru a înlătură dar acest rău, eu am onoare a propune, ca atunci când două treimi din numărul cultivatorilor vor fi terminat seceratul grânelor, proprietarul, sau arendaşul, să fie obligat a-i dijmui (întreruperi). Se întâmplă ca unii proprietari sau arendaşi poate de multe ori şi din rea voinţă întârzie cu dijmuirea (sgomot, întreruperi).

D. *N. Constantinescu.* D-lor, comisiunea respinge amendamentul D-lui Cernătescu.

D. *M. Burileanu.* D-lor, eu mă pronunţ dela început categoric în contra acestui amendament al D-lui Cernătescu, pentrucă nu este practic. Nu este mai puţin adevărat însă, că D. Cernătescu a fost împins de nişte împrejurări care în adevăr s'au petrecut, pentru a propune un asemenea amendament.

D-lor, nu este practic amendamentul D-lui Cernătescu, pentrucă nu are cine să măsoare cantitatea de $^2/_3$ din suma pogoanelor de secerat sau adunat.

Acum, iată ce se zice în aliniatul al II al acestui articol:

„In caz de întârziere, fie din partea muncitorului, fie din partea exploatatorului, dijmuirea se face din oficiu de către primar asistat de către doi consilieri, după care partea prezinte va fi liberă a-şi ridicà partea ei de recoltă“.

D-v. vedeţi că acest aliniat împreună cu tot articolul, este pus ca o penalitate în contra proprietarului mare sau arendaşului care nu voieşte să dijmuiască (întreruperi).

D. *N. Constantinescu.* Nu numai în contra proprietarului mare, ci şi în contra proprietarului mic! este pus pentru ambele părţi (sgomot).

D. *Burileanu.* Dacă dar proprietarul nu merge să dijmuiască, atunci dijmuieşte primarul! Dar dacă ţăranul nu vrea să dijmuiască, atunci dijmuieşte tot primarul? Dar cine are să aducă dijma la arie sau la magazie? (întreruperi).

Prin urmare ca să facem cevà practic, eu propun următorul amendament:

„După care operaţiune, locuitorul ce a muncit cu dijmă, va duce partea cuvenită proprietarului la arie ori la magazia sa, rămânând în urmă liber a'şi ridicà şi partea sa“.

O *voce.* Aceasta se înţelege de sine.

D. *Burileanu.* Daţi-mi voie! Când dau pământul cu dijmă, tocmeala se face ca să-mi dea $^2/_5$ sau $^1/_5$ din producte; însă locuitorul este obligat să ducă dijma la conac, la magazia proprietarului, după aceea să-şi ia partea sa. Dar după acest articol ce se întâmplă? Se întâmplă că primarul şi consiliul comunal merge cu locuitorul la dijmuit şi 'i zice: Stane, ai aci 5 grămezi de porumb: patru sunt ale tale şi una a proprietarului, ridică pe ale tale, şi grămada proprietarului las'o s'o plouă; iată ce s'ar întâmplà cu acest articol (întreruperi).

D. *N. Constantinescu.* Infiinţaţi un beilic nou pentru cărarea productelor la magaziile proprietarilor (întreruperi, sgomot).

O *voce.* Dacă nu va voì să deschidă uşile, atunci să le spargă?

D. *Burileanu.* Dacă nu voieşte a deschide uşile, atunci să lase productele în curte.

D. *I. Marghiloman.* D-lor, eu nu mă mir de propunerea ce face D. Cernătescu în privinţa dijmei, fiindcă D-sa n'are cunoştinţă de lucru, D-lui crede că susţine interesul sătenilor, dar în realitate 'i omoară prin acest amendament.

D-sa zice, că atunci când se vor gătì două din trei părţi de secere sau de cules porumbul, atunci să se dijmuiască (sgomot).

Apoi, D-lor, fac apel la D. Schileru şi la alţi proprietari, să spună dacă se poate în practică face aceasta, şi iată de ce: dacă dijmuieşte numai pe unul sau doi săteni şi pe ceilalţi cari sunt alăturea cu ei nu, aceştia nu te lasă să dijmuieşti, pentrucă, dacă vei dijmuì, atunci cei dijmuiţi dau drumul vitelor şi strică bucatele celor nedijmuiţi.

Lăsaţi dar articolul aşà cum este, căci este mai practic. După ce toate bucatele vor fi secerate sau culese, se acordă un termin de zece zile, după care şi proprietarii şi sătenii sunt datori să meargă să dijmuiască, sub pedeapsa de a dijmuì primarul în locul aceluia care va refuzà şi asemenea refuz fac numai acei nenorociţi proprietari cari nu'şi înţeleg interesul. Ce nenorocit de proprietar trebue să fie acela, care să nu voiască să se ducă să îşi ia partea ce i se cuvine din producte?

Dar D. Burileanu zice: apoi ţăranul este dator să ducă dijmă proprietarului la arie sau la pătul. Ei bine, când el nu va voì să vie să dijmuiască, atunci cine are să ducă dijma cuvenită proprietarului?

Se înţelege că dacă el reclamă, că eu nu voiesc să-l dijmuesc

atunci se duce primarul și 'l dijmuiește, și el atunci încarcă în carul lui dijma mea și mi-o aduce la magazie sau la arie. De multe ori se întâmplă, că după ce s'au dijmuit toți ceilalți locuitori, a rămas numai unul sau doi nedijmuiți pentrucă, deși a secerat grâul sau orzul, și este gata ca să dea dijma, dar pentrucă el mai are un pogon sau două cu meiu, se duce și coseşte sau seceră meiul acela, și nu voiește să vină la dijmă, precum asemenea de multe ori s'a văzut că un țăran își lasă grâul sau orzul pe câmp, încât crește iarba prin snopii de grâu sau orz, și deaceea legiuitorul a zis, că în ambele aceste cazuri trebue să se ducă primarul și să dijmuiască.

Deaceea vă rog, D-lor, să mențineți atâta partea întâia cât și partea a doua din acest articol.

D. *G. Vernescu.* Nu știu dacă onor. D. Burileanu a voit să zică sau nu vorba aceea pe care a zis-o onor. D. raportor, că ar fi a se introduce un nou beilic (sgomot).

D-lor, iată de ce aș rugà pe D. Burileanu ca să nu stăruiască în amendamentul propus de D-sa. Acì nu este vorba de nici o nedreptate, ci este vorba când o parte sau alta nu voiește să meargă la dijmă. Și cu drept cuvânt, când proprietarul nu voiește să meargă să dijmuiască, atunci cine să meargă? Negreșit trebue să meargă primarul. In cazul celalt, atunci când nu voiește să meargă săteanul, atunci tot primarul trebue să meargă să încarce dijma, s'o aducă la curte sau la aria proprietarului.

Acì nu este vorba de contracte sau de celelalte condițiuni de învoieli, acì este cestiunea de dreptate.

Prin urmare sunt de părere că nu trebue ca la fiecare articol, care în sine nu are nimic important, să venim și să atingem principiile cele mari; și deaceea cred că ar fi bine ca să se lase acest articol astfel cum el este redactat și cu rectificarea făcută de mine cuvintelor D-lui raportor, care a zis că să creiază un nou beilic.

D. *N. I. Constantinescu.* D-lor, comitetul a respins atât amendamentul propus de D. Cernătescu, precum și pe acela propus de D. Burileanu.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Cernătescu și se respinge.

D. *N. Constantinescu, raportor.* Mai este un amendament propus de D. Burileanu, pe care comisiunea l'a respins.

D. *M. Burileanu.* In urma explicaţiunilor date de D. Vernescu, declar că 'mi retrag amendamentul.

Voci. Prea bine, la vot articolul.

— Se pune la vot art. 29 şi se primeşte.

D. *N. Constantinescu, raportor.*

Acum, fiindcă s'a terminat cu capitolul acesta, privitor la jurisdicţiune şi execuţiune, trebue să amintesc onor. Adunări, că este un amendament propus de D. Cernătescu şi pe care ne-am rezervat să-l aducem aci ca articol nou.

Comisiunea în principiu a admis acest amendament, cu condiţiune de a'i schimbà redacţiunea. Principiul amendamentului e acesta : D. propuitor se pune în ipoteză că un sătean s'a dus să ia cu chirie pământ dela exploatator : la măsurătoare — şi acesta este un abuz care se cam petrece — exploatatorul are un stânjen mai mare ca cel legal, o prăjină mai lungă decât cea legală, şi măsurătoarea se face cam pe sărite. Ei bine, să nu aibă drept ţăranul, când i se va păreà că măsura nu e tocmai dreaptă, să nu aibă el dreptul să se ducă la autoritatea comunală să conteste, să ceară, să se verifice măsura?

Iată pentru ce comisiunea primeşte acest amendament : trebue însă cum am zis schimbată redacţiunea.

Voci. Prea bine, modificaţi redacţiunea ca să-l votăm : este bun.

D. N. Constantinescu. Iată, D-lor, redacţiunea făcută de comitet acestui art. 31.

„In caz de contestaţie la măsurătoarea pogoanelor sau falcelor de lucru, primarul comunei este dator a verificà măsurătoarea şi a o constatà prin proces verbal.“

D. N. Ionescu. D-lor, ştiţi că la art. 1, aţi zis că lucrările agricole se fac cu măsura, fără a determinà ce măsură : se înţelege însă că vor fi acolo măsuri aprobate de autoritatea comunală. Ei bine, ce voiţi să mai puneţi în art. 31 ? Că numai în caz de contestaţie trebue să privegheze primarul ca măsurătoarea să fie bună.

Apoi autoritatea comunală mi-se pare că trebue să aibă în totdeauna ochii asupra măsurătoarei ; primarul este dator să ştie cu ce măsură se măsoară în comuna lui, şi este dator să privegheze ca cel care măsoară să măsoare drept ; prin urmare să nu aibă măsura mai mare sau mai mică, nici să măsoare pe sărite.

cum zicea D. Teriachiu. Eu zic că primarul este dator să știe ce prăjină este în comuna lui, și deaceia vă rog, să nu se atingă dreptul său.

Am auzit și eu în vecini zicând, că sătenii nu se duc să muncească la cutare sau cutare, pentrucă nu măsoară drept: Nu este nevoie să ziceți în caz de contestațiune, căci în acest caz plângerea nu o puteți oprì, să zică că primarul se va duce în caz când se va cere de una din părți . . .

D. N. Constantinescu. Iată, D-lor, redacțiunea definitivă:

„In caz de contestațiune la măsurătoarea pogoanelor sau fălcilor date în lucru, sau în chirie, primarul comunei este dator a verificà măsurătoarea și a o constatà prin proces verbal".

— Ne mai luând nimeni cuvântul se pune la vot și se primește.

— Se citește capitolul 5 „sancțiuni și penalități", art. 30. care devine 31.

D. Ministru al justiției. D-lor, acest articol este cam vag și vă atrag atențiunea.

Voci. Așà, așà.

D. T. Ciupercescu. D-lor, articolul acesta este confuz, căci contractele au două părți : partea întâiu, care este îndeplinirea angajamentului, și partea a doua, daunele. D-voastră ați făcut o lege prin care ziceți, că primarul să îndemne pe locuitori, adică să proceadă cu îndemnul la executare, și dacă nu poate să izbutească, atunci ați dat în jurisdicțiunea primarului celelalte procedări relative la executare, adică la îndeplinirea angajamentului

După aceasta însă vine partea daunelor. Cine judecă aceste daune? Primarul? Din acest articol rezultă, că dacă dauna este până la 1.500 lei, o va judecà judecătorul de pace, dacă este mai mare, o va judecà tribunalul:

Acum, iată D-lor, ce zice articolul:
(citește).

Ce vrea să zică acest articol? De ce să nu se zică că se vor judecà de tribunalele locului, unde s'au făcut contractele? Dece acest amestec între daune și executare.?

Mai departe, D-lor, se stipulează că această judecată se va face de urgență și fără plată de timbru, și că hotărîrea va fi executată provizoriu, fie dată de judecătorul de pace, fie dată de tribunal, cu toate că e supusă apelului. Ei bine, atunci faceți o

derogaţiune la dreptul comun, şi în loc să protejaţi pe ţăran, faceţi o lege draconiană contra lui: căci D-lor, închipuiţi-vă un lan de grâu de 50, 60 fălci care costă 2, 3 mii galbeni, şi care fiind pierdut din cauza ţăranului, îl chiamă în judecată şi tribunalul condamnându-l, îl şi execută reclamantul, deşi el are dreptul de apel. Aceasta nu este drept de a se admite pentru ţăran şi a se derogà dela procedura ordinară, căci atunci ar fi o măsură drastică contra ţăranului, findcă numai pentru el se admite această procedură sumară şi în privinţa daunelor, precum s'a admis în privinţa execuţiunei muncei. D-v. faceţi un amestec din aceste două obiecte bine distincte: executarea muncei şi daunele rezultate din neexecutare.

Cât pentru cuvântul de plângere, el nu poate să fie tocmai admis, căci când se plânge cinevà după această lege? Atuncea când nu se execută contractul, şi în cazul acesta ar fi bine să se zică: pretenţiuni provenite din tocmeli agricole.

Asemenea mie mi se pare, că nu e tocmai bine redactat aliniatul unde se vorbeşte, că se vor judecà de autorităţile competente, şi ar trebuì dată o altă redacţiune.

In tot cazul, eu sunt contra acestei dispoziţiuni de a se executà provizoriu; şi nu înţeleg cum D. raportor a citit şi acest aliniat care zice, că se vor executà provizoriu hotărîrile, când comisiunea de 21. l-a şters; căci eu am auzit bine când l-a citit şi totdeodată ştiu că în textul comisiunei de 21 este scos acest aliniat.

Deaceia eu vă rog, D-lor, să nu lăsaţi această confuziune şi să daţi o redacţiune mai clară acestui articol, ştergând execuţiunea provizorie.

D. *C. Nacu.* D-lor, după legea actuală în vigoare a tocmelilor agricole, consiliul comunal judecă toate afacerile relative la tocmelile agricole, atât în privinţa executărei, cât şi în privinţa daunelor interese provenite din neexecutare. In articolul ce propunem noi desfiinţăm acest drept, numai voim să dăm decât instanţelor ordinare judecata tocmelilor agricole, după competinţa lor. Prin urmare, să nu crează, cum zice onor. preopinent, că primarul are să se pronunţe asupra validităţei tocmelilor agricole, fie chiar în timpul executărei. Primarul dă autenticitatea, primarul execută în mod sumar, dar nu execută nimica: şi de aceia s'a zis, când a fost vorba de vânzările sumare, făcute de

primar, pentrucă primarul poate să greșească, cumpărătorul să devie proprietarul lucrurilor vândute, oricum ar fi de vândute. Deaceea nici la epoca executărei, nici la epoca tocmelei, nici la epoca neexecutărei, primarul nu judecă nimic, ci numai execută în mod sumar, fie pentru validitatea convențiunei, fie pentru daunele-interese ce ar izvorî din neexecutarea convențiunilor.

In ceeace privește cuvântul plângere, dacă nu vă place, puteți zice pretențiuni, dar mie mi se pare că acest cuvânt este la locul lui, că acel ce se duce la justiție, se plânge. Este dar bine înțeles că toate plângerile se adresează la justiția ordinară. Singura derogațiune la principiul de drept comun, este că reclamantul nu este silit să meargă totdeauna la domiciliul pârîtului, după cum cere dreptul comun, astfel, că dacă țăranii cu care ai contractat, locuiesc în alt district, să-i poți chemà la judecată la instanțele judecătorești ale locului unde erà să se facă munca. Și aceasta se vede pe toată ziua, atât în polițe, cât și în alte contracte, căci se alege de către părți domiciliul la care trebue să se adreseze formalitățile și să se facă judecata, deși ele ar locuì cu totul în alte părți.

Aceasta s'a pus pentrucă s'a zis că proprietarul nu trebue să aibă greutăți pentru executarea muncei contractate, nu trebue să'și piardă timpul lui, umblând după țăranii care au contractat, ca să se judece.

Apoi s'a zis că având în dreptul comun art. 129 pentru executiunea provizorie, tot pentru ca să nu-și piardă timpul proprietarul, se admite execuțiunea provizorie a hotărîrilor date între proprietar și muncitor, rezervând neapărat dreptul muncitorului condamnat, de a uzà de toate căile ordinare, prevăzute de dreptul comun în privința judecăților, precum chiar și în privința executărei: căci el poate foarte bine să ceară suspendarea executărei: dar nu puteam noi să nu prevedem acest drept pentru proprietar. In Franța se fac asemenea execuțiunì provizorii, sunt unele cazuri pentru care te duci la președinte, iei o încheiere repede și o execuți, și așà ar fi bine să se facă și la noi aceasta, căci de multe străgăniri ar scăpà oamenii.

Nu primarul judecă, nici asupra validităței, nici asupra identităței, nici asupra daunelor interese; toate acestea se judecă de tribunal.

A doua derogațiune este, că nu ai să te duci după debitor

la domiciliul lui, ci la localitatea unde trebue să se execute tocmeala; şi a treia derogaţiune este, că toate hotărîrile date să se poată executà fără drept de apel; şi competinţa instanţelor va fi după valoare. adică judecătorul de ocol pentru suma care este competent, şi tribunalul asemenea.

— Se pune la vot prelungirea şedinţei până la terminarea legei şi se primeşte.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se citeşte art. 30 după cum este redactat de comisiunea de 21 şi puindu-se la vot se primeşte.

— Se citeşte art. 31 şi puindu-se la vot se primeşte.

— Se citeşte art. 32 devenit 34 şi puindu-se la vot se primeşte fără discuţiune.

— Se citeşte art. 33 devenit 35.

D. *N. Ionescu.* D-lor, vă atrag atenţiunea asupra execuţiunei, căci de aceasta mă preocup mai mult decât de orice, precum şi D-voastră. Aş dorì ca în acest articol să se schimbe cuvintele: „într'un mod abuziv" căci mod abuziv este cevà vag şi nu indică într'un mod precis abaterea pe care poate să o facă funcţionarii.

Eu aş voì să se zică: „cu abatere dela lege", în loc de: „mod abuziv". Şi aş mai voì ca pe lângă art. 47 din cod. penal, să se adauge şi art. 148. Ce sunt aceste articole în codicele penal?. Art. 148 vorbeşte de maltratări, când un funcţionar în exerciţiul funcţiunei sale va maltratà pe cinevà, se face culpabil, deaceia cer să adăugaţi şi acest articol.

Aşà dar, articolul ar fi complectat astfel: „executându-le cu abatere dela legi, se vor face culpabili de delictul de abuz de putere şi altele prevăzute în legea penală şi se vor pedepsì ca atari conform art. 147 şi 148 din codicele penal".

Aşà dar, numai asupra execuţiunilor cer o modificare, adică să se dea o sancţiune legală abuzurilor care se vor face cu maltratarea. D-voastră toţi sunteţi interesaţi la aceasta; am văzut că aţi repudiat ideia de a se executà legea într'un mod barbar; vă cer numai o sancţiune în contra acelor funcţionari cari ar maltratà.

D. *N. Constantinescu.* Comitetul delegaţilor, în majoritate primeşte amendamentul propus de D. Ionescu.

Voci. Prea bine.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Ionescu și se primește.

— Se pune la vot articolul amendat și se primește.

— Se citește art. 31 devenit 36 și se primește fără discuțiune.

D. *N. Constantinescu.* Am ajuns acum la dispozițiunile tranzitorii. Aci vom citi textele deosebite, fiindcă este o mare diferență între textul comitetului delegaților și între articolul redactat de comisiune. Citesc mai întâiu articolul comitetului delegaților: (citește).

D. *Livezeanu.* Frumos!

D. *N. Constantinescu.* Acest articol pe care onorabilul D. Vernescu îl califică de frumos, este redactat în comisiune de onorabilul D. Vernescu. O spun aceasta pentru ca să se știe.

D. *P. P. Carp.* D-lor, am luat cuvântul ca să vorbesc asupra acelei părți din acest articol, care în proiectul comitetului e trecut ca art. 36, și care în redacțiunea comisiunei formează un singur articol cu art. 35. Este vorba de extractele cele vechi asupra căror sunt două păreri, la care corespund două diferite redacțiuni. Este una care zice: contractele cât privește executarea, ea se va face conform cu termenele propuse în noua lege.

Naște întrebarea acum: Ce se face cu anii subsecvenți pentru cari legea nouă nu dă executarea vechilor contracte? Trebue să punem aceste contracte, pur și simplu, cum zice amendamentul D-lui Vernescu, sub imperiul dreptului comun? Or să lăsăm sătenilor facultatea de a lichidà răscumpărându-le or reînoindu-le conform cu legea de față?

Eu cred că amendamentul D-lui Vernescu este un ce vătămător și D-v. știți că orunde am văzut că dreptul comun apasă pe săteni, eu m'am opus, și așà și acum mă opun la aplicarea unui drept comun care va ruinà pe sătean.

D. *Al. Lahovari.* Dreptul comun este neretroactivitatea.

D. *P. P. Carp.* Dați'mi voie, or eu nu înțeleg amendamentul D-lui Vernescu, or el este rău redactat. Ce zice el? El prescrie că contractul anterior rămâne respectat, dar nu beneficiază de executare decât după legea cea nouă. Legea cea nouă nu dă însă executarea decât pe doi ani. Ce facem atuncea? Reintrăm în dreptul comun zice D. Vernescu, dăm dreptul de răscumpărare zicem noi. Dreptul comun! V'am arătat unde duce el. Dreptul comun prescrie, că dacă săteanul va voi să lucreze, bine! dacă

nu, nu îl pot obligà, dar am dreptul de a-l acţionà pentru daune interese. Aşà este?

Ei bine, eu cred că aceasta are să să întâmple în cele mai multe cazuri: săteanul e atât de încărcat cu datorii încât liberrarea prin muncă îi este cu neputinţă.

Dacă a fost necesitate de o lege excepţională, în mare parte această necesitate provine şi din cauza datoriilor din trecut.

Noi trebue că avem o lege excepţională, care să permită caşi aceste datorii să se poată lichidà cu încetul cu încetul (întreruperi).

Faţă cu aceste datorii nu am puteà acordà nici executarea conform cu legea ce este, nici dreptul comun conform cu părerea D-lui Vernescu. Dacă acordăm executarea, aservim pe sătean; dacă nu acordăm executarea, lăsăm încă dreptul comun, îl ruinăm (întreruperi).

Să vă dau un exemplu care să ilustreze această părere a mea; să luăm un contract de tocmeli agricole în care se vede următorul lucru: datorii de ale săteanului din trecut, notaţi bine, nu obligaţiuni din anul curent: ci rămăşiţele din trecut; văd aci un nume oarecare pentru rămăşiţe, şi se zice că pentru rămăşiţele acestea să facă 5 pogoane seceră şi 301 zile cu braţele.

Voci. A! a!

D. *P. Carp.* Un altul, care are să facă 5 pogoane de seceră tot pentru rămăşiţe şi 288 zile.

Iată altul: 4 pogoane seceră, 229 zile cu mâinele şi aşà înainte.

Acum, Domnilor, ce vrea să zică: 5 pogoane de seceră şi 301 zile cu mâinile?

Dacă pe lângă 301 zile lucru cu mâinele, am adăugà şi zilele celor 5 pogoane de seceră, şi dacă din cele 365 zile ale anului vom scădeà întâiu 52 de Duminici, 22 zile de sărbători de peste an, ceeace fac 74 zile, plus zilele de ploaie şi lunile de iarnă, vă întreb unde stă putinţa liberărei?

Şi nu uitaţi că la acest contract, care este un contract de rămăşiţe, trebue să se adauge şi o altă contractare care corespunde cu nevoile curente ale săteanului.

Acum vă întreb, este posibilă executarea unui asemenea contract?

Eu nu o cred, şi iată un caz unde săteanul fatalmente prin forţa lucrului, erà să fie nevoit a nu respectà contractul. Şi să nu

îmi ziceți că acest contract este al unui rău proprietar, vă pot afirmà pe onoarea mea că este un contract încheiat de un om care in țara aceasta se bucură de o bună și meritată reputațiune.

Voci. Al cui e?

D. *P. Carp.* Nu vă pot spune aceasta, dar nu ar trebui oare să dăm dreptul săteanului de a se răscumpărà, și să smulgem din mâna proprietarului aceà armă teribilă, ce se numește dreptul comun.

Să nu mi se obiecteze că e indiferent de a plăti în muncă sau în bani, căci munca rămâne aceiași, dar prețul variază, și săteanul răscumpărând contractul, poate să beneficieze de sporul prețului zilelor de muncă. Deci în cazul ce v'am citat, e imposibil ca săteanul să se libereze, dacă îi impuneți o muncă ce singur nu o poate face, dar când în loc de 80 de bani, cum este evaluată ziua, el se va tocmi aiurea cu 1 franc și 20 bani, sau 1 franc și jumătate, el va puteà plăti datoria lui bănească din trecut.

Dar acum, chiar dacă noi am da dreptul săteanului să se răscumpere de această muncă; apoi atunci se naște întrebarea, cu ce preț? Căci prețul cu care a fost contractat când s'a încheiat acest contract, nu erà prețul de astăzi, căci prețurile care s'au luat când s'a contractat această muncă, a fost de exemplu ziua de lucru cu mâinile pe 90 bani.

D. *Al. Lahovari.* Ce va să zică aceasta? Voiți să faceți aci în Cameră procesul cuivà? Eu protestez contra unor asemenea procedări demagogice (sgomot).

D. *P. Carp.* Credeți-mă D-lor, chestiunea aceasta este mai gravă decât gândiți, și nu prin aruncături de epitete, veți puteà ieși din trista pozițiune în care ne aflăm, și rău serviciu fac ideilor conservatoare, acei cari se pretind că sunt drept conservatori, dar cari nu vor să ție seamă de realitatea unui rău, a cărui stârpire stă tocmai în interesul bine înțeles al conservatorilor.

D. *Al. Lahovari.* Nu este aci chestiunea de demagogie. De ce aduceți tocmai D-v. niște asemenea contracte? Oare credeți că nu suntem în drept să judecăm noi aci în Cameră și pe ale D-v.?

D. *P. P. Carp.* Ar fi bine dar să aduceți și tocmelile mele să le judecați D-v., și nu numai ale mele, dar ale tuturor. Este de datoria unui bun legiuitor, ca el să 'și dea bine seama de pozițiunea în care se găsesc locuitorii țărei, și apoi să se apuce să facă o lege.... (sgomot).

D-lor, vă rog să mă credeţi că sunt foarte liniştit, şi vă rog să mă credeţi că nu voiu să chem pe nimeni la răspundere, nu voiu să citez niciun nume, nu voiu să numesc pe niciun proprietar, şi vă pot asigurà pe onoarea mea, că nimeni nu a văzut acest contract, nimeni nu l'a citit.

Dacă însă contestaţi că lucrurile acestea sunt posibile, vă rog să mergeţi la ministerul de interne, să vedeţi sute de asemenea învoeli.

D. *Al. Lahovari.* Se poate; dar cuviinţa cere să fie şi cealaltă parte auzită.

Când am cerut, D-lor, aceasta, în materia ce ne ocupă, credeţi-mă că n'am cerut'o atât ca să-mi formez o condiţiune ce erà dejà câştigată, când am luat atitudinea ce vedeţi că iau în această chestiune, am cerut aceasta, am făcut-o ca să vă probez la toţi prin acte pozitive, care este adevărata situaţiune, şi ca să vă probez că situaţiunea reclamă imediata intervenţiune a legislatorului. Voiu fi sau nu taxat de demagog, eu însă tot am să vă dau un exemplu, ca să vedeţi cu câtă prudenţă pocedează alte state în asemenea chestiuni.

Ce se întâmplă azi în Irlanda? Ţăranul are datorii mai mult decât el poate plătì, el se execută conform dreptului comun şi se expropiază.

Când executarea este izolată, aceasta este nenorocirea, dar o nenorocire individuală ce trece nebăgată în seamă, dar când executarea devine generală, atunci demagog e acela care voind a evità o revoluţiune, se împotriveşte, ca prin o trăsură de condei să deposedeze chiar cu tot dreptul o populaţiune întreagă. Şi când m'am împotrivit dreptului comun, am cu mine autorităţi mai mari decât ale noastre ale tuturor. Oare Gladstone e un demagog? Sunt ei nişte radicali de rând ce vânează o ieftină popularitate? Sau sunt oameni serioşi cu judecata întreagă, ce caută a luptà în contra unui rău ce ameninţà a-i inăduşì.

Voiţi oare caşi la noi situaţiunea din Irlanda să se repeteze, atunci când faţă cu Moldova, nu avem noi puterea ce are Anglia faţă cu Irlanda? Nu, nu veţi voi'o.

Deaceia, D-lor, am crezut de datoria mea să vă atrag atenţiunea asupra acestor contracte.

Am zis că nu voiu cità nume proprii, am declarat cu prilejul discuţiunei generale, că răul nu provine din faptul neones-

tităţei proprietarului, dar din faptul legei existente, care a readus pe sătean într'o stare deplorabilă. Ei bine, este oare de datoria noastră să constatăm faptul şi să venim cu măsuri excepţionale, ca această stare să nu mai continue? Eu cred că da; şi în această privinţă, demagogul Carp face apel la demagogul Agarici, amândoi proprietari practici, să spună dacă exagerez când zic că în în Moldova, aceasta este o stare de lucruri mai generală. Dacă nu credeţi, vă rog să numiţi o anchetă cât de serioasă, care să cerceteze la faţa locului şi, atunci, veţi constatà, împreună cu mine, că ţăranul este atâta de onerat, încât nu se poate plătì numai cu munca şi că trebue să îi dăm facultatea a se puteà plătì în bani. Şi atunci, vă întreb: fac act de demagog sau un act de înaltă prudenţă când împiedic să se întâmple în această ţară sguduiri de acelea, pe care numai noi, Românii, nu le putem dorì?

Deaceea, D-lor, din toate aceste puncte de vedere, eu vă rog să primiţi redacţiunea comitetului. Vă rog să daţi săteanului facultatea de a se puteà răscumpărà, şi atunci are să se întâmple una din două: sau ţăranul are să vină la proprietar să ceară un supliment de plată sau un scăzământ de muncă, ori are să se ducă la vecin să se angajeze şi, luând un preţ mai mare, are să plătească proprietarului şi are să îi rămână şi lui cevà.

Ştiu, D-lor că zisele mele se aplică mai mult la Moldova decât la Muntenia, dar nu uitaţi că Moldova e jumătate din ţară. Ştiu asemenea, D-lor, că multe se pot invocà în contra măsurilor propuse, ele sunt însă singure în stare a permite lichidarea trecutului, şi în ziua fericită, în care proprietarul se va deprinde a nu mai aservì pe sătean prin mijlocul unui credit ilimitat, în ziua aceea, în care ne vom deprinde a plătì munca asupra muncei, atunci, dar numai atunci, voiu fi şi eu alăturea cu D-v. pentru dreptul comun, căci nu va mai echivalà atunci cu ruina săteanului. (Aplauze prelungite).

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor deputaţi, onor. D. Carp a făcut sarcina mea foarte uşoară; onor. D. Carp v'a citit învoeli de tocmeli agricole, din care rezultă că sunt muncitori, cari după ultimile răfueli,—cum se zice în Moldova,—au rămas datori cu rămăşiţe de patru cinci pogoane de seceră şi de 250 până la 370 zile. Onor. D. Carp nu a exagerat nimic: eu cunosc sute de comune săteşti, unde rămăşiţele sunt mult mai mari, şi unde sunt afară de aceste rămăşiţe, bani primiţi cu contracte pe 5 ani înainte.

Onor. D. Carp v'a spus cum că sistemul de cultură,—şi faţă cu concurenţa care îşi fac proprietarii,—îi sileà şi pe proprietarii cei mai buni, să plătească munca mai înainte, ca să 'şi asigure braţe; prin urmare datoriile locuitorilor, mai ales acolo unde sistemul tocmelilor este în bani, sunt colosale. Onor. D. Carp v'a mai cerut o anchetă, şi prin urmare propunerea ce voiu aveà onoare a vă face şi eu, nu o veţi luà ca o bizarerie or ca o absurditate.

D-lor, în cunoştinţă de cauză şi cu judecata rece, vă asigur cum că această lege pe care aţi făcut'o D-v. chiar mai bună, chiar mai protectoare, să fie încă decât cum credeţi că aţi făcut-o, nu îndreptează nimic, nu aduce nici o ameliorare în privinţa acelor locuitori, cari cu miile sunt înglodaţi, nu până la gât, ci deasupra gâtului. Onor. D. Carp v'a citit învoeli de 5 pogoane, v'a citit rămăşiţe de 350 zile; v'a spus D-sa, că mijlocul pentru locuitori de a scăpà, ar fi, că cei datori să năimească zilele de lucru la alţi proprietari, şi astfel ar puteà găsi un preţ mai bun, adică în loc de 90 bani, să găsească un franc sau un franc şi jumătate; ar puteà ca să răscumpere cele 350 zile, năimindu-şi munca sa pe 240 de zile; tocmindu-se la un vecin să facă trei pogoane, ar puteà să răscumpere cinci. Dar oare acei cari sunt datori atâtea rămăşiţe în bani, nu sunt datori şi pentru prăşilă şi pentru secerat şi pentru porumb şi pentru fâneaţă? Şi de multe ori datoriile în bani se urcă până la 4 şi 500 de lei. Ei! Cum voiţi D-v. că numai cu această dispoziţiune: „Contractele agricole în bani actualmeute existente pe termene mai lungi decât cele prescrise la art. 3 primul aliniat, nu vor beneficià de executarea excepţională prevăzută la art. 26, decât pentru cei dintâiu doi anì ce urmează promulgarea legei de faţă. Pentru anii subsecvenţi, muncitorii contractanţi pot, sau să răscumpere contractele sau să le reînoiască la timp, conform cu cele prescrise prin noua lege. „Cum voiţi că numai cu această dispoziţiune să le rescumpere? Cu ce? Mi-aduc aminte când în comisiunea de 21, onor. D. Nicorescu care—sunt dator să declar, în tot timpul lucrărei a fost apărător al ţaranului, —a mărturisit un lucru cu o franchetă care îi face laudă, zicând aceste cuvinte: Nu ştiu cum să făceà că atunci când eram arendaş, eu dădeam bani ţăranului la sfârşitul anului, el munceà tot anul şi la sfârşitul anului tot rămâneà dator, şi adeseaori mai dator decât chiar la început.

Iată ce a spus D. Nicorescu și iată starea actuală a lucrurilor și starea care va fi mâine cu legea de față. Ați mărginit D-v. ca țăranul să nu fie executat două zile pe săptămână. Eu n'am fost contra acestui lucru, dar am fost în contra acestui chip de a învoì țăranul, să muncească cu ziua în acele localități unde sistemul este de a muncì cu măsură.

Apoi D-lor, care bani îi va luà țăranul dela proprietar, deabià îi vor ajunge pentru trebuințele lui. Dar ce se face cu rămășițele, rămășițele teribile care sunt?

Pe de altă parte este drept ca proprietarul care, în conformitate cu legea trecută, a vărsat mii de galbeni, și care poate la mulți nu erau ai lor, când vine această lege care reformează sistemul spre binele țăranului, este cu drept ca proprietarii să se găsească în fața neputinței de a se mai despăgubì? Căci să nu credeți că țăranii au să se poată răscumpărà cu munca. Noi când am făcut un amendament cerând ca să se facă ancheta, anchetă pe care a cerut-o și D. Carp, pe care au cerut-o și proprietarii din Moldova, când am propus ca această anchetă să se facă în termen de doi ani, căci ziceți că după acei doi ani este învoirea de răscumpărare, pentruca să cunoască administrațiunea, să cunoască guvernul, să cunoască parlamentul starea activului și pasivului țăranului, am fost tratați de socialiști. Ce socialism este acì? Cum? De când anchetele care se fac asupra unui interes general, asupra unei boale mari, asupra unui rău social, sunt ele o lucrare socialistă?

Când în Englitera industria suferă, îndată vedem că se numesc anchete, se chiamă proprietari de fabrici și patroni din toate părțile, nu numai pentru ca să vază răul, dar și ca să ia măsuri pentru vindecare.

S'a crezut că propunerea mea erà cum ca să vie statul și să plătească aceste datorii.

Mai întâiu, D-lor, să vă spun că ideia acestei anchete nu erà a mea, ci a D-lui Cozadini, și mi-am însușit-o și eu: dar am zis eu ca îndată să hotărîm ca statul să plătească acele datorii? Lasă că aşi puteà să zic, că și aceasta se poate face, fără ca să fie vorba de socialism. Apoi D-lor, nu mai târziu decât deunăzi ați votat ca să se dea ajutoare celor cari mor de foame și ați pus acolo și chipul cum să plătească țăranul acei banĭ.

Sunt doi ani decând D-v. ați înaintat județelor banii cu care

să cumpere porumb să se deà ţăranilor. și apoi muncitorii de pământ să întoarcă acei bani judeţelor: pe cât ştiu, ţăranii au dat înapoi judeţelor banii pe porumb.

Ei bine, nu trebue noi să ne ocupăm să căutăm de a găsì mijloace pentru ţărani de a-şi plătì datoriile? Eu n'aşi voì ca să deprind pe ţăran să conteze pe ţară şi pe guvern, că are să le plătească datoriile; dar oare n'am face noi un bine, când am pune pe ţăran în poziţiune ca să poată găsì bani în aceleaşi condiţiuni cum găseşte proprietarul cel mare? Proprietarul cel mare este dator 100,000 lei pe care trebue să-i plătească imediat; noi i-am creiat institute de credit de unde poate să ia acei bani ca să'şi plătească datoria şi apoi plăteşte cu amortizare. Ei! de ce să nu punem pe ţăran în poziţiune ca să găsească şi el bani, pentru ca datoria cea zdrobitoare care i se reclamă imperios, s'o plătească proprietarului şi să poată găsì bani cu o dobândă uşoară şi cu termene lungi? (sgomot, întreruperi).

Văd o soartă rea pentru amendamentul meu, dar aceasta nu mă va împiedicà să-mi fac datoria. Eu am convincţiunea că legea aceasta pe care o faceţi D-v., dacă nu va fi pus în poziţiune ţăranul, ca să poată răscumpărà contractele vechi, şi apoi să plătească în termene lungi, această lege nu va aveà nici un efect. Ni s'a vorbit de băncile agricole, care sunt în ajun de a se înfiinţà. Foarte bine! dar aşà cum au să se înfiinţeze băncile agricole, nu au să vie în ajutorul ţăranilor la nevoile acestea: poate să le vie în ajutor pentru 3 sau 4 luni de zile până să-şi desfacă productele.

Aşà dar, D-lor, eu declar că voiu votà pentru art. 35 şi 36, precum sunt elaborate de comitetul delegaţilor, dar vă rog ca pe urmă să primiţi amendamentul meu, în următoarea cuprindere:

„In ultimele luni ale celui de al doilea an dela promulgarea acestei legi, guvernul, prin autorităţile judeţene şi comunale, va face o anchetă despre rămăşiţele băneşti din contractele agricole ce la aceà epocă muncitorii de pământ vor datorì cultivatorilor de pământ şi arendaşilor. Rezultatul acestei anchete se va supune parlamentului în întâia sa sesiune".

D. N. *Constantinescu.* Comitetul a respins acest amendament, pentrucă şi comisiunea l-a respins când s'a propus.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot art. 35 şi se primeşte.

— Se pune la vot amedamentul D-lui Kogălniceanu, şi se respinge.

— Se dă citire art. 37, şi cel din urmă, şi neluând nimeni cuvântul, se pune la vot şi se primeşte. (aplauze).

D. *preşedinte.* Intreb pe onor. guvern dacă aderă la modificările ce s'au introdus în lege, pentruca să putem votà legea îndată.

D. *preşedinte al consiliului.* Guvernul aderă.

Voci. La vot.

D. N. *Constantinescu.* Şi comitetul delegaţilor aderă.

D. *preşedinte.* Atuncea D-lor, procedăm imediat la votarea legei prin bile.

Adunarêa procede la vot şi rezultatul scrutinului este cel următor :

Votanţi	82
Majoritate absolută	42
Bile albe	63
Bile negre.	19

D. *preşedinte.* Adunarea a primit proiectul de lege (aplauze).

DISCUȚIA IN SENAT

SESIUNEA ORDINARĂ

Ședința dela 3 Fevruarie 1882.

D. secretar Orleanu dă citire petițiunei următoare:

Domnule președinte,

In urma convocării „Comitetului de inițiativă din Iași", noi proprietari și agricultori din județele: Iași, Roman, Neamț, Suceava, Botoșani, Dorohoiu, Fălciu, Covurluiu, Putna Tutova, Bacău, Vasluiu și Tecuci, întruniți astăzi, în ziua de 8 Ianuarie, în orașul Iași, după discuțiunile urmate asupra chestiunilor puse la ordinea zilei, și anume: circulările ministeriale privitoare la legea de tocmeli agricole astăzi în ființă, chestiunea cârciumilor, reforma legei de tocmeli agricole, reforma legei consiliilor județene și comunale, avem onoare a vă supune binevoitoarei D-v. aprecieri:

1. Circulările ministeriale atingătoare de raporturile dintre muncitori și agricultori, producând o mare perturburațiune în toate interesele economice ale țărei, noi vă rugăm să binevoiți a face că ele să fie înlăturate, pentrucă prin circulări nu se pot nici modificà, nici suspendà legi neabrogate; 2. Ca reforma legei de tocmeli agricole, fiind o chestiune complexă, și care variază după localități, nu poate fi deslegată, într'un mod echitabil, rațional și cu stăruință dela spiritul D-v. de dreptate, *fără anchete regionale*, compuse de bărbați competenți și nepărtinitori, cari să consulte și să reprezinte toate interesele.

Tot asemenea credem că, proiectul de lege asupra cârciu-

milor, prezentat Corpurilor legiuitoare, jignește drepturi consacrate, fără a aduce vre-o îmbunătățire moralităței populațiunilor rurale: 3. ca în privirea legilor județene și comunale — de care atârnă atât prosperitatea agriculturei în genere, cât și buna stare a sătenilor — legiuitorii Constituțiunei deși au statornicit normele cele mai întinse de votare, s'au preocupat însă ca nici o ordine de interese să nu fie încălcată și au organizat un just echilibru prin instituirea colegiilor. Prin urmare noi vă rugăm ca în legile nouă să se respecte principiile Constituțiunei.

Avem încă onoare a vă declarà, D-le președinte, că nu noi, proprietarii și agricultorii Moldovei, cari am fost inițiatorii tutulor marelor acte naționale și sociale, că nu noi cari, cu mari sacrificii, am contribuit la formarea statului român, unit și nedespărțit, ca nu noi carii, pentru îmbunătățirea soartei populațiunilor rurale, pentru ridicarea lor la dreptul de cetățenie și proprietate, am rupt din înseși moșiile noastre, nu noi vom lipsì și în viitor misiunei noastre tradiționale de a fi în capul reformelor menite a ridicà, într'adevăr, și nivelul moral și starea materială a muncitorilor, precum și prosperitatea agriculturei naționale.

Vă rugăm, D-le președinte, să binevoiți a primì expresiunea distinsei noastre considerațiuni.

(Urmează semnătura mai multor proprietari).

D. *vicepreședinte.* Se va trimite la comisia de petițiuni.

D. *Lecca, ministru al finanțelor.* Cred că ar fi mai practic, D-le președinte, să se recomande această petiție la secțiuni, ca, când va venì legea pentru muncile agricole care astăzi este în dsebaterea Camerei, să se ia cunoștință de această petițiune, căci în comisia de petițiuni, are să se facă numai concluziuni, și nimic practic, dar în secțiuni, se cercetează deodată cu proiectul de lege, și se va luà o hotărîre în cunoștință de cauză.

D. *Gr. M. Sturza.* Propunerea D-lui ministru de finanțe e foarte nimerită, pentrucă secțiunile au să studieze toate acele proiecte relative care au să vină, începându-se ca acela pentru tocmelile agricole, etc. Petițiunea aceasta este un document important, care merită a fi studiat în secțiuni, ca să vadă tot Senatul care e socotința proprietarilor și agricultorilor din Moldova, asupra unor chestiuni importante ca aceea a tocmelilor agricole, a cârciumilor, etc.. în privința cărora se așteaptă proiecte de legi care vor venì acì în Senat.

Este bine dar, a se aveà în vedere, mai ales de către secţiuni, documentul acesta trimis de către D-nii proprietari şi agricultori din Moldova.

D. *general Manu.* D-lor, ideea de a se trimite această petiţiune la secţiuni o găsesc şi eu nimerită, fiindcă acest document va servì în secţiuni de informaţiuni pentru când se vor discutà acele proiecte de legi, despre care se face menţiune într'însa. Insă mie nu mi se pare suficient aceasta.

Ştiţi că în secţiuni nu se ia nici un fel de rezoluţie definitivă, ci fiecare membru îşi face opinia după ce ia cunoştinţă de un proiect, şi pe urmă vine în desbaterea Senatului, dupăce trece prin filiera reglementară a comitetului delegaţilor. Deaceia pedeoparte cred că ar trebuì această petiţiune imprimată şi împărţită tutulor D-lor senatori, pentru a o aveà în vedere, iar pedealtăparte să se trimită la comisiunea de petiţiuni, pentruca această comisiune să vină mai curând cu un raport: căci altfel, ar fi o abatere dela dreptul de petiţionare al acestor oameni, cari se adresează cu o petiţiune la Corpurile legiuitoare. Mă rezum şi zic, că este bine ca pedeoparte să se imprime această petiţie şi să se împartă la toţi, iar pe de alta să se trimită la comisiunea de petiţiuni.

D. *dr. Severin.* Când se trimite înaintea D-voastră o petiţiune, se cere o soluţie oarecare. In cazul de faţă, nu văd altă procedare mai nimerită decât aceea, ca, cu ocaziunea acelor legi, de care tratează petiţiunea aceasta, secţiunile să fie în stare să aprecieze şi cele ce conţine această petiţiune. Dar nu înţeleg să se dea acestei petiţiuni, pe două drumuri, două soluţiuni, una în comisiunea de petiţiuni şi alta în secţiuni. Trebue dar să alegem una din două: ori s'o trimetem la secţiuni, ori la comisiunea de petiţiuni.

Cred că asupra unuia şi acelaşi lucru nu se pot da două soluţiuni.

Prin urmare, cred că numai trimeterea la secţiuni, e destul de suficientă.

D. *vicepreşedinte.* D. Lascar Catargiu are cuvântul.

D. *L. Catargiu.* Cedez D-lui general Florescu.

D. *general Florescu.* D-lor, eu aşi fi de părerea onor. D. senator Severin, dacă această petiţiune ar aveà de scop numai a atrage atenţiunea Corpurilor legiuitoare, asupra unor dispoziţiuni din

legile care au să vie şi să se desbată în Senat. In adevăr, atunci onor. preopinent ar aveà dreptate, ca să zică că e suficient a se trimete petiţiunea numai la secţiuni, şi pe măsura aceea pe care vor venì proiectele de legi în studiul secţiunilor, senatorii să ia în băgare de seamă şi opiniunile acelor D-nii foarte competenţi cari au trimis această petiţiune. Insă a scăpat din vedere onor. preopinent, că această petiţiune a avut un îndoit scop. In privinţa primului scop, acela al atenţiunei care trebue să o avem asupra proiectelor de legi ce vor venì în Senat, ar fi bine aşà cum a zis D-sa de a se trimete la secţiuni. Dar considerând că această procedare are multă întârziere, pentrucă proiectele de legi n'au venit încă la Senat şi nici nu ştìm când au să vie, atunci ce se face cu cea dintâi dispoziţiune din petiţiune, aceea care reclamă contra unor circulări ale D-lui ministru de interne, care au adus o adevărată perturburaţiune în lucrările agricole, care ştiţi prea bine că sunt bogăţia principală a ţărei.

Prìn urmare, a se trimite petiţiunea la secţiuni, ar fi două inconveniente : mai întâiu este regulamentul, şi acì mă refer la onorabilul D-nu preşedinte, să ne spună dacă nu se calcă regulamentul Senatului prin aceasta, şi al doilea, repet, este urgenţa unor chestiuni ca aceia de care tratează prima dispoziţiune din petiţiune, care priveşte circulările ministeriale.

După mine aceasta este cea mai urgentă chestiune, căci acele circulări ale fostului ministru de interne sunt în contra dispoziţiunilor legilor în vigoare, care nu au avut alt efect decât zăpăceala adusă poporului, oamenilor cari nu au o capacitate mare, cari nu au nici instrucţiune, nici răbdarea aceea de a crede că aceasta a fost o scăpare din vedere sau cine ştie ce alt. Pe oamenii aceştia i-au adus circulările acelea în complectă zăpăceală şi pe mulţi îi face de nu ştiu pe ce cale să apuce.

Eu unul aşi dorì, de vreme ce acel D. ministru de interne a părăsit portofoliul, să ne asigure D. ministru de interne actual printr'un cuvânt asigurător, că va căutà a remedià inconvenientele ce au adus acele circulări date contra legilor de către predecesorul său. Aşà dar, D-lor, unul din scopurile principale, esenţiale ale petiţiunei, care a provocat poate în mare parte întrunirea dela Iaşi, a fost o protestare contra acelor circulări. Vedeţi dar prea bine, că a se transmite petiţiunea la secţiuni este

a se trimete la calendele grecești, și aceasta fiind o chestiune gravă, lucrul câmpului nu permite asemenea întârzieri.

Așà dar repet, că petiția trebue trimisă la comisiunea de petițiuni, pentru aceste motive: mai întâiu că mi se pare că ar fi mai conform cu regulamentul; și al doilea, pentrucă ne-ar pune pe calea de a obține dela guvern un răspuns în privința dispozițiunilor ce crede că trebue să ia, spre a remedià la răul care au făcut circulările date de predecesorul ministrului actual de interne și cari au adus o adevărată perturbațiune în țară.

Incât privește partea ceailaltă, de a să trimite petiția la secțiuni, fiecare secțiune va luà în seamă ceiace cuprinde această petițiune, atunci când vor veni acele proiecte de legi. Până atunci însă insist și vă rog a o trimite la comisia de petițiuni.

D. *ministru al finanțelor G. Lecca.* D-lor senatori, dacă am propus ca petițiunea să se trimită la secțiuni, am făcut-o fiindcă credeam că este a vă înlesni cu această lucrare pe D-voastră și că este bine ca tot Senatul să ià cunoștință de această petițiune. Dar D-voastră voiți altfel, atunci trimeteți-o la comisiunea de petițiuni. D-voastră ați văzut că și principile Gr. Sturza s'a asociat la părerea mea. D-sa care este proprietar din Moldova și care a luat parte la întrunirea dela Iași. Insă, D-lor, nu văd că cu această ocaziune D. general Florescu trebuià să facă încriminări guvernului. Fiecare D. senator este în drept pe calea de interpelare să ceară explicațiuni, dar nu înțeleg că cu ocazia unei petițiuni al cărei fond nici nu este în discuțiune, se pot aduce asemenea încriminări guvernului.

D. general Florescu cunoaște bine pe ce cale poate să facă observațiunì sau să ceară explicațiuni și nu aveà decât să facă o interpelare, și guvernul se pune la dispoziția D-sale. Regulamentul este precis în această privință și în el se zice că o petiție nu se discută când se comunică Senatului, ci se ia o hotărîre unde să se trimită petițiunea, la secțiuni sau la comisiunea de petițiuni. Astfel trebue să se proceadă azi și cu această petițiune; să se decidă trimiterea ei, iar nu să se discute fondul.

D. *Lascăr Catargiu.* D-lor, eu cred că nu se face nici o incriminare; regulamentul este foarte precis în această privință, în el se zice că petițiunile trebue trimise la comisiunea de petițiuni, și noi am admis și propunerea D-lui ministru de finanțe

ca această petiţie să se trimită totdeodată şi la secţiuni. Insă de ce am cerut noi ca să se trimită la comisiunea de petiţiuni?

D. general Florescu v'a explicat foarte bine motivele. In prima parte a acelei petiţiuni se vorbeşte de mai multe circulări care au adus o mare perturbaţiune în ţară. Deşi D. ministru de interne actual, printr'o nouă circulară a sa le-a retras, însă nu le-a retras pe toate şi răul tot există.

Deaceea am vrea ca comisia de petiţii să ia în desbatere toate propunerile care s'au emis în petiţiune şi să vie cu un raport, ca atunci să discutăm, cum zice regulamentul, articol cu articol. Totdeodată tipărindu-se această petiţie, să se trimită la secţiuni, ca s'o avem în vedere când vor venì legile în desbaterea noastră. Insă în orice caz ea trebue trimisă la comisia de petiţii, pentrucă regulamentul nu admite altfel.

D. *Grigorie Mihail Sturza.* D-lor senatori, în privirea circulărilor, D. general Florescu are tot dreptul să ceară a se cercetà această petiţiune mai de urgenţă. Dovadă despre aceasta este ceeace s'a petrecut în Adunarea deputaţilor, când D. T. Lăţescu a interpelat pe D. Preşedinte al consiliului şi ministru de interne, cum de nu se întăresc învoieli agricole, la mai multe localităţi —citând anume o localitate— şi aceasta sub cuvânt că prin circulări s'a anunţat că au să fie învoielile numai pe un an. Şi D. Ion Brătianu, ministru de interne şi preşedinte al consiliului, a răspuns D-lui Lăţescu că va da ordine ca să se întărească acele învoieli până va venì o lege care să modifice pe cele vechi. Aceasta, D-lor, vă dovedeşte cât de acută este starea aceasta, între circulările cu care voieşte a se oprì aplicarea legilor şi între legile existente.

Prin urmare, D. general Florescu a avut toată dreptatea să atragă luarea noastră aminte asupra acestui punct. Deaceea cred că propunerea D-lui general Manu este cea mai nimerită, adică de a se tipărì această petiţiune trimiţându-se la secţiuni, şi totdeodată să se trimită şi la comisia de petiţiuni, care va face raportul său conform regulamentului. Şi este chiar un art. în regulament, care opreşte de a se face altfel. Iată ce zice regulamentul:

Art. 97. Petiţiunile cuprinse în categoriile de mai sus, ce se vor citì în şedinţă publică după rândul intrărei lor, se vor trimite, de se va găsì de cuviinţă, la o comisiune permanentă compusă

din 7 membri, cari se vor numì la începutul fiecărei sesiuni, şi care odată pe săptămână va prezentà un raport, în care îşi va arătà părerea şi va propune concluziuni.

Cred dar, că veţi găsì de cuviinţă ca această petiţiune să meargă la comisiunea de petiţiuni, tipărindu-se şi pentru secţiuni.

D. *general I. Em. Florescu.* D-lor, n'am cerut cuvântul pentru altcevà, decât să protestez în contra cuvintelor D-lui ministru de finanţe, care a văzut în cuvintele mele încriminări. Acestea sunt reproşuri gratuite. Ce am zis eu? Am zis că asupra petiţiunei de la Iaşi, care este la ordinea zilei azi, ni se face întrebarea dacă trebue trimisă la comisiunea de petiţiuni sau la secţiuni, şi am spus că, după regulament, trebue trimisă la comisiunea de petiţiuni, mai ales fiindcă cuprinde observaţiuni nu numai în privinţa legilor ce au să vină, cì şi în privinţa circulărilor, şi dacă incriminaţiuni pot fi, sunt acele circulări. Insă fiindcă fostul ministru de interne s'a retras, Senatul ar fi dorit ca să aibă un cuvânt asigurător din partea guvernului, ca să ia dispoziţiuni pentru modificarea acelor circulări.

D. *ministru de finanţe.* Eu am avut onoarea a spune D-lui general că aceasta e o cale indirectă, D-sa are o cale directă, a interpelărei.

D. *Dimitrie Pişca.* D-lor senatori, s'a prezentat o petiţiune, s'a citit coprinsul ei întreg, şi vă mărturisesc că eu nici până acum nu am înţeles cuprinsul acelei petiţiuni.

O voce. S'a citit toată.

D. *Dim. Pişcă.* Obiceiul era să se facă un rezumat al petiţiunilor, să se citească acel rezumat şi pe urmă să se trimită la comisiunea de petiţiuni, instituită ad-hoc prin regulament.

Regulamentul este precis: *„când Senatul va găsì de cuviinţă“* va trimite la comisiunea de petiţiuni; când a zis: *„va găsì de cuviinţă“* a înţeles că poate să ia şi altă măsură. S'a propus ca să se trimită această petiţiune la secţiuni. După mine este tot una, orì la secţiuni, ori la comisiunea de petiţiuni, soluţiunea este tot aceiaşi, căci tot Senatul are să se pronunţe. Ceeace văd, lucru neobişnuit in acest Senat, este că, cu ocaziunea unei petiţiuni, s'a deschis o discuţiune, care are aparenţa de o interpelare şi totdeodată a prejudecà şi aceà petiţiune.

Onor. D. general Florescu a zis că aceà petiţiune are două părţi într'însa: una este privitoare la circulările fostului ministru

de interne, care, pretinde D-sa, ar fi adus perturbări în ţară! Eu unul protestez contra acestor cuvinte, nici o perturbaţiune în ţară nu s'a făcut: dar dacă se va fi făcut, sau nu, rămâne ca comisiunea de petiţiuni să vie prin concluziunile sale, să le supună în vederea Senatului şi Senatul să se pronunţe. Mai înainte însă nu suntem în drept să prejudecăm cestiunea. Şi ca să nu cad în aceiaşi greşeală, mă mărginesc numai cu cuvintele acestea, de a protestà contra ziselor D-lui general Florescu. Nu numai turburări nu s'au făcut, din contră liniştea s'a stabilit...

D. *general. I. Em. Florescu,* Va să zică turburări au fost..

Voci. Liniştea continuă de a fi

D. *Dim. Pişca.* Liniştea n'a fost turburată de nimeni, s'a vorbit acì de circulări contra legei, nici decum....

D. *vicepreşedinte, Dim. Sturza.* Mărginiţi-vă şi D-v. în cestiune.

D. *Dim. Pişca.* Vă mulţumesc, D-le preşedinte, pentru dreptatea care o faceţi, şi vă rog s'o aplicaţi totdeauna.

Mă mărginesc numai în aceste cuvinte şi repet că turburări n'au fost în ţară: circulările ministeriale n'au făcut nici o turburare şi nici o vătămare societăţei. Să ne mărginim dar şi să adăstăm, fie dela comisiunea de petiţiuni, fie dela secţiuni, rezultatul acestei petiţiuni şi atunci Senatul va judecà.

D. *vicepreşedinte, Dim. Sturza.* S'a imputat biroului că a dat citire întregei petiţiuni. Nu puteam să împiedic ca o petiţiune subscrisă de mai mulţi cetăţeni, să nu fie citită în toată întregimea ei, cu atât mai mult că nu era mare. Şi apoi aceasta nu erà contrar nici regulamentului, fiindcă dacă s'a adoptat obiceiul ca să se dea numai un rezumat, acesta era un obiceiu al biroului, care însă nu împiedică citirea în întreg a unei petiţiuni, şi mai cu seamă cum este aceasta, subscrisă de mai mulţi cetăţeni; trebuià dar citită.

In privirea discuţiunei ce mai mult sau mai puţin a urmat, dacă trebue să se trimită la comisiunea specială de petiţiuni, sau numai la secţiuni, sau dacă trebue trimisă şi la comisiune şi la secţiuni, în privinţa aceasta regulamentul prin art. 97 zice: că toate petiţiunile se trimit la comisiunea de petiţiuni; însă aceasta nu împiedică pentruca să se trimită numai la secţiuni sau şi la comisiuni. Aceasta atârnă de voinţa Senatului, dacă voieşte să o trimită şi la comisiunea de petiţiuni şi la secţiuni.

Aşa dar, voiu pune la vot ceeace este mai depărtat de obiceiul regulamentului, cine este ca să se trimită petiţiunea numai la secţiuni să ridice mâna.

Voci. Minoritate.

D. *vicepreşedinte.* Cine este să se trimită la comisiunea de petiţiuni, conform regulamentului, să ridice mâna.

— Senatul primeşte cu mare majoritate trimiterea la comisiune.

RAPORT

asupra

PROIECTULUI DE TOCMELI AGRICOLE

Domnilor Senatori,

Proiectul de lege relativ la tocmelile de lucrări agricole, votat de Adunarea Deputaţilor, după iniţiativa luată de guvern prin fostul ministru de interne, trecând prin secţiunile Senatului, s'a discutat cu toată îngrijirea ce comportă o materie atât de importantă pentru industria principală a ţărei, industria agriculturei.

Secţiunile numind delegaţi pe D. L. Catargiu, Şendrea, Severin, Gr. Sturza şi A. Ştirbei, comitetul delegaţilor a luat la rândul său în discuţiune toate amendamentele câte s'au propus în secţiuni, şi a găsit de a sa datorie a se introduce oarecare modificări recunoscute, necesare la proiectul ce ni s'a prezentat.

Subscrisul, onorat de comitetul delegaţilor cu însărcinarea de raportor, are onoare a pune în vederea Senatului rezultatul deliberărilor acestui comitet.

Mai întâiu trebue să mărturisesc că, dacă am fi găsit în expunerea de motive, cauzele fundamentale ce au putut îndemnà pe guvern de a lua iniţiativa unor reforme, care în unele părţi sunt foarte radicale, a legei existente a tocmelilor agricole, misiunea noastră ar fi fost mai uşoară, dacă D. ministru ne-ar fi pus în vedere deliberările consiliilor judeţene pe care le-a consultat, şi din care am fi putut cunoaşte mai deaproape nenumăratele nemulţumiri şi dezordine, ce D. ministru afirmă că ar fi produs legea din 1867 şi 1872, în aplicarea ei.

Prima cestiune ce s'a desbătut în comitet, a fost de a se şti dacă, astăzi, mai este nevoie de o lege specială pentru regularea tocmeilor agricole, sau dacă este de ajuns de a lăsà dreptul comun cu principiile sale de justiţie şi de libertate, acordată tutulor cetăţenilor cari contractează, rămâind numai în ce priveşte executarea acelor convenţiuni, a se creià nişte organe care, pe lângă cunoştinţa acestor afaceri speciale, să fie totodată la îndemâna părţilor.

Pentru o parte din membri comitetului, în starea actuală a condiţiunei proprietăţei în ţara noastră, decând, prin legea rurală din 1864, foştii clăcaşi s'au emancipat de îndatoririle silite ce li se impuneau de legile anterioare, orce relaţiune de muncă şi de cultură între muncitorul de pământ şi proprietar, nu pot fi virtualmente decât nişte relaţiuni cu totul libere, căci clăcaşul devenind proprietar pe locurile ce le aveà mai înainte, ca un fel de embaticar condiţional, nu poate aveà raporturi cu proprietarul cel mare, decât numai atunci când va voi şi va puteà să se întindă în muncă peste locurile sale, pe care se află proprietar şi să fie un fel de antreprenor de industrie pentru o mai mare cultură.

Aceasta este cu atât mai adevărat, cu cât că, chiar ca clăcaş, după legile anterioare, el aveà toată facultatea să contracteze relaţiuni libere de muncă cu proprietarii cari dispuneau singuri în faţa clăcaşului, de instrumentul principal de muncă, adică de pământ.

Condiţiunea de clăcaş în care se află, sub regimul vechiu, săteanul de pe moşii străine, a putut autorizà pe puterea publică de a interveni între dânsul şi proprietar, spre a regulà datoriile lor reciproce până la un oarecare grad, dar această intervenţiune nu se mai justifică astăzi pe deplin, când nu poate mijloci niciun raport silit între proprietar şi muncitor, care şi dânsul este proprietar. Defectul dar capital al legei este intervenţiunea puterei publice şi pretenţiunea ei d'a determinà natura şi condiţiunile tocmelilor agricole, care nu pot aveà alte limite decât acelea ce rezultă din necesităţile variabile ale muncei, din legile statornicite ale economiei politice, fiind ştiut că cererea şi oferta sunt norma unic-legitimă a preţurilor.

Desvoltarea ce a dobândit astăzi agricultura la noi, sub principiul tutelar de emancipaţiune a proprietăţei şi a muncito-

rului, consacrat prin legea rurală din 1864, nu poate decât să sufere din încercări legislative ce ar aveà de efect să ne întoarcă la relaţiuni silite de o reglementare cu totul arbitrară şi contrarie noului principiu de libertate, introdus în instituţiunile noastre sociale, căci, dacă este cevà care deosibeşte de starea cea veche caracterul şi condiţiunea proprietăţei, după noile instituţiuni, aceasta este că condiţiunea proprietăţei astăzi s'a transformat într'o instituţiune de drept privat, unde iniţiativa personală joacă rolul principal şi favorizează libertatea individuală, pe când după instituţiunile vechi, condiţiunea proprietăţei erà supusă mai mult stărei politice şi unor legături convenţionale; a voì dar astăzi a supune condiţiunea proprietăţei la o reglementare în exerciţiul ei, ar echivalà cu o încercare de a o face dependentă de acţiunea guvernului, încât să se falşifice chiar instituţiunile politice.

Ceeace este singur legitim în acţiunea guvernului, în raporturile dintre proprietari şi muncitori, sunt numai înlesnirile ce le poate oferì spre a le dà o mai mare extensiune, prin simplificarea şi ieftinătatea în formele contractelor, cât şi prin repeziciunea şi siguranţa pentru ambele părţi în modul execuţiunei şi în cele din urmă printr'o justiţie mai apropiată şi mai expeditivă; dorinţa dar ar fi fost ca proiectul de lege să nu atingă întru nimic natura şi condiţiunile de libertate ale tocmelilor agricole, şi să se mărginească numai întru a desemnà şi regulà organele chemate a înlesnì executarea acestor tocmeli. D. L. Catargi şi subscrisul au crezut că aceasta trebue să fie ţinta în această materie, precum şi de a lua măsuri pentru a prevenì şi împiedicà abuzurile ce pot alterà libertatea tranzacţiunilor.

Sub acest punct de vedere însă, comitetul s'a socotit dator a lua în considerare că, exploatarea nu este bazată pretutindeni pe o închiriere de pământ la plugari exclusiv pe bani, dar că într'o parte a ţărei este bazată pe o prestaţiune în natură şi în muncă, într'o altă parte, peste Milcov, pe un avans de bani ce se îndatoreşte muncitorul a-i plătì printr'o muncă ale cărei preţuri sunt fixate de mai înainte. In această stare de lucruri, dacă s'ar consacrà într'un mod absolut ca regulă libertatea necondiţionată a obligaţiunei de muncă, ar rezultà o superioritate a capitalului asupra muncitorului, şi cu vremea aservirea acestui din urmă. In tot cazul este necesar a căutà în aceeaşi vreme nu

numai libertatea muncitorului, dar şi o garanţie pentru marele cultivator, că angajamentele agricole contractate cu dânşii vor fi executate la timp, fără să fie expuşi la străgănirile unei justiţii anevoioase şi formaliste.

Deaceea, comitetul s'a înţeles a lua proiectul de lege în considerare, introducând oarecare amendamente. D. Dr. Severin luându-l în consideraţie, a declarat că nu admite niciun amendament.

La art. 1, alin. *a*, s'a introdus în numărul tocmelilor agricole, pe lângă învoelile în banì cu ziua şi cu măsura, angajamentele cu luna.

La alin. *d*, am crezut de neapărat să se introducă lucrul viilor, grădinilor, angajamentul de serviciu privitor la cultura de pământ şi mai cu seamă transporturile de cereale. Acest adaus se justifică din împrejurarea că toate aceste lucrări sunt în strânsă legătură cu exploataţiunea rurală, cu munca agricolă, şi se complectează una cu alta. Neintroducerea acestor tocmeli la aliniatul *d*, care altfel lasă executarea la dreptul comun, ni s'a părut că ar fi fost o limitare a acţiunei muncei în paguba producţiunei generale.

La art. 4 s'a înlocuit cuvântul de legalizare cu cuvântul de autentificare, pentru motivul bine înţeles, că este nevoie de o formalitate constitutivă a tocmelei şi nu de o simplă constatare care să dea datei actului o certitudine.

Comitetul a mai prevăzut un oarecare număr de contracte obicinuite între locuitorii rurali, pentru care s'a admis înlesnirea d'a primì legalizarea dela primăria locală sau dela judecătorul de pace, după importanţa sumei. Prin această dispoziţiune s'ar înlesnì, pentru locuitorii săteni, cari sunt cei mai mulţi fără cunoştinţă de carte, formarea unor contracte pentru care, în starea actuală de lucruri, ar fi trebuit să meargă să le legalizeze la tribunal, cu cheltueli şi străgăniri de tot felul.

La art. 8 s'a înlocuit cuvântul de exploatator prin cel de agricultor, pe motivul că şi proprietarul sau arendaşul care cedează locuri de muncă unui sătean, are deopotrivă cu acela din urmă rolul de cultivator, şi mai cu seamă spre a evità o interpretare ce ar da agricultorului celui mare ròlul unui agent de exploatare în reaua accepţiune a cuvântului, mai cu seamă că este un cuvânt neînţeles pentru clasa sătenilor.

Art. 9 este acela care ne-a preocupat cu deosebíre în ceea ce priveşte determinarea timpului pentru care se pot încheià învoielile de închiriere pe plata de bani şi muncă. Proiectul ce ni s'a prezentat, mărginind perpetrarea acestor contracte pe termen numai de trei ani, ni s'a părut funest şi contrariu, mai cu seamă intereselor săteanului, şi chiar obiceiurilor pământului. In adevăr, nici sub regimul clăcei, pe când locuitorii plugari depindeau mai mult de voinţa stăpânului moşiei, nu şi-a putut închipuì nimenea că s'ar puteà pune o margine de termen învoielilor ce contractau plugarii, pentru locurile ce nu cădeau în rânduiala clăcei şi care luaseră numele de prisoase. Dacă dar sub acel vechiu regim, legiuitorul de atunci n'a cutezat să mărginească libertatea învoelilor, şi din contră a făcut totul ca să înlesnească aceste învoeli şi a putut astfel să dea agriculturei noastre un avânt ce nu'l aveà până atunci, cum s'ar puteà astăzi, sub regimul inaugurat de legea rurală, să se puie o stavilă de mărginire a termenului în care s'a luat de obiceiu a se face aceste învoeli.

Nu trebue să ne facem iluziuni, crezând că cu o lege se pot 'stinge obiceiurile contractate sub exigenţele necesităţilor muncei: o asemenea lege nu va aveà nici o autoritate şi nu se va ţine în seamă de populaţiunea rurală, chiar dela prima ei încercare de aplicare; sau, dacă se va executà pe alocurea, efectul ei va fi de a stârpì producţiunea. Noi credem că datoria legiuitorului este de a statornicì şi mai mult relaţiunile dintre cultivatorul cel mare şi cel mic, şi de a le da înlesniri de contract, ca cu timpul şi cu încetul să ajungem de a substituì pe sătenii plugari ca nişte arendaşi regulaţi şi permanenţi, în locul arendaşilor mari şi cu totul vremelnici, cari nu pot aveà o identitate de interese cu proprietarul cel mare, precum au şi urmează să o aibă cultivatorii cei mici şi statorniciţi.

Este apoi de considerat că, contractele făcute pe termene scurte, mai cu seamă pentru munca pământului şi pentru datorii chiar de bani, legate cu această muncă, nu pot produce foloasele ce le aşteaptă naturalmente părţile contractante, căci acele sunt fatalmente supuse variabilităţei elementelor şi au necesitate imperioasă de un timp mai îndelungat, şi de silinţe mai mari, după natura chiar a muncei: căci, este ştiut pe lângă altele, că destupatul locurilor are nevoie pe puţin de 3 ani de muncă statornică

şi neîncetată până să poată rodì, şi aceasta când închirierea este contractată pe muncă, cu atât mai mult când închirierea este făcută pe bani, dacă muncitorul este împiedicat a o executà, nu poate fi permis legiuitorului să intervie, ca să îngreuieze poziţiunea părţilor prin desfiinţarea anticipată a tranzacţiunilor, încât să se provoace astfel reaua credinţă şi neîncrederea între debitori şi creditori.

D-voastră ştiţi, Domnilor Senatori, că guvernele ţărei, în aceşti din urmă ani, ca să uşureze poziţiunea debitorului şi ca să dea o mai mare înlesnire tranzacţiunilor, au favorizat instituirea de societăţi de credit, precum sunt societăţile de credit funciar rural, urban, agricol şi a Băncei Naţionale, şi au dat astfel mijloace debitorului a se angajà pe mai mulţi ani şi cu dobânzi mai uşoare pentru plata datoriilor lor: cum dar s'ar puteà admite mai cu seamă pentru munca agricolă, nişte măsuri mai puţin favorabile pentru poziţiunea muncitorului plugar contra noţiunilor celor mai elementare de economie şi contra condiţiunilor normale de credit? In muncă agricolă, timpul putem zice, este pe lângă activitatea omului, cel mai puternic capital de izbândă şi de uşurare, şi tocmai acest capital, proiectul de lege voieşte să'l smulgă cultivatorului, luându-i facultatea de a se folosì de dânsul prin mărginirea ce pune în contractarea termenului de muncă. Dacă este o clasă de muncitori, care are nevoie să'şi păstreze şi să se bucure de iniţiativa libertăţei sale şi să fie ferită de orce amestec care ar puteà să îi turbure şi să îi curme munca, este tocmai clasa agricultorilor. Agricultorii de orce treaptă, de orce condiţiune, au trebuinţă în relaţiunile lor de o durată mai lungă şi mai liniştită, spre a puteà izbutì în munca lor.

Este dar o nenorocită idee de a intervenì în relaţiunile lor, spre a mărginì termenele contractelor pe un timp atât de scurt, şi disproporţionat cu necesităţile muncei agricole. Insuşi guvernul, când a cerut facultatea d'a puteà arendà pe termeni mai lungi moşiile statului, a înţeles această necesitate pentruca să poată sporì veniturile statului şi înlesnì desvoltarea agriculturei pe moşiile sale, şi este o adevărată contradicţiune să'l vedem cerând prin proiectul său, mărginirea contractelor private pe care el n'a adoptat'o la arendarea moşiilor, şi nici a impus'o în special arendaşilor săi, ca regulă în tranzacţiunile private ale acestor arendaşi cu sătenii muncitori, pe proprietăţile statului.

Intocmirea apoi a învoelilor agricole cere şi un timp mai mult, prin urmare o pierdere de vreme, când un proprietar sau un arendaş are aface cu obştea mai mare de muncitori, ca să se poată înţelege cu dânşii; nici sub acest punct de vedere dar, nu se justifică mărginirea termenului de tocmeală, care trage cu sine, prin reînoirea lor frecventă, şi o zadarnică pierdere de timp în desbateri pentru anul cel dintâiu şi cel din urmă al periodului, şi o mai deasă intervenire a autorităţilor publice.

Pentru învoielile în bani, comitetul a crezut că, dacă nu s'ar prelungì termenul şi s'ar mărginì numai la un an, ar fi o măsură vătămătoare ambelor părţi. Cu prelungirea termenului se conciliază atât principiul general, cât şi interesele locale care sunt în joc. Cultivatorul dobândeşte astfel posibilitatea de a-şi regulà pe o scară mai întinsă şi mai sigură exploatarea pământului, iar muncitorul posibilitatea de a dobândì un credit. Cu un termen de un an, el nu va puteà găsì mai mult decât va puteà muncì pe un an, în vreme ce cu un termen mai lung creditul său va creşte.

Pentru aceste consideraţiuni, comitetul delegaţilor propune lărgirea termenului de închiriere pe cinci ani în loc de trei. Suprimând totodată aliniatul al 2-lea din articolul precitat, rămâne înţeles, că învoielile de muncă în bani se vor puteà face pe termen de doi ani.

La art. 17, comitetul a adăugat ca socotelile muncitorilor, a finele fiecărei campanii, să cuprinză nu numai lista de rămăşiţe de muncă; dar şi aceea de rămăşiţe de bani.

La art. 18 şi 19 s'a prevăzut dispoziţiunea ca productele date pentru hrana familiei şi întreţinerea vitelor muncitorilor, să intre în acelaşi rând cu sumele datorate pentru instrumentele şi vitele de muncă.

S'a prefăcut asemenea în dispoziţiunile sale art. 20, puindu-se pe un picior de egalitate ambele părţi interesate, când nevoinţa sau neputinţa lor le-ar împedicà de a sta la încheierea socotelilor cerute de art. 17. Comitetul n'a crezut că poate fi permis legiuitorului a liberà pe muncitori de o datorie reală, numai pentru cuvântul că cultivatorul n'ar voì sau n'ar puteà să stea la socoteală, şi să consacre astfel un principiu de confiscaţiune prescris din legile noastre.

Schimbarea întrodusă în art. 21 rezultă din schimbarea făcută la art. 9.

In ceeace priveşte jurisdicţiunea şi execuţiunea, D. L. Catargi şi subscrisul ar fi voit mai întâiu a face o distincţiune între execuţiunea contractelor şi judecata conflictelor, al 2-lea, a atribuì execuţiunea autorităţii comunale, adică primarului şi ajutoarelor sale, iar în ceeace priveşte rezolvarea conflictelor, ideia noastră ar fi fost, ca numai autoritatea judiciară, adică judecătorul de plasă să aibă dreptul d'a se pronunţà, păstrându-se astfel principiul separaţiunei puterii judiciare de puterea administrativă.

Această ideie se emisese în câtevà secţiuni, însă n'a fost admisă.

Comitetul a menţinut art. 24 şi 25 din proiectul votat de Adunare cu mici variante de redacţie şi cu adăugirea unei dispoziţiuni penale mai caracterizate, în contra primarului care ar refuzà de a îndeplinì prescripţiunile art. 25, pe care îl modifică astfel în ultimul său paragraf.

La art. 26, comisiunea a specificat zilele de scutire rezervate pe fiecare săptămână pentru munca proprie a muncitorilor, pentrucă ocazia de conflicte ar fi mai mare, dacă acele zile n'ar fi determinate.

Redacţia art. 29 s'a modificat asemenea în dispoziţiuni pe care comitetul 'le-a crezut mai echitabile şi mai lămurite.

La art. 30 care impune primarului obligaţiunea de a dijmuì şi dă părţei prezinte libertatea de a-şi ridicà partea de recoltă după această operaţie, s'a intercalat din partea comitetului dispoziţiunea ca partea ce-şi ridică recolta *să îndeplinească mai întâiu condiţiunile tocmelei privitoare la operaţia dijmuitului.*

Un adaus s'a mai făcut şi la art. 33, pentru a determinà mai lămurit termenul de prescripţiune.

La art. 34 care conţine dispoziţiuni penale contra primarului şi ajutoarelor, care ar refuzà să proceadă la executarea contractelor, comitetul delegaţilor a crezut necesar ca judecata acestor agenţi să poată fi provocată sau din iniţiativa parchetului, sau din iniţiativa părţei lezate cu facultatea pentru acest din urmă de a puteà apelà în càz de achitare a prevenitului.

Doi din membri comitetului şi anume: D. Lascar Catar-

giu și Prințul Grigore Sturza, voind a da o mai mare sancțiune a legei, au crezut că este bine a se adăugà dispozițiuni penale mai aspre, nu numai în contra primarilor şi ajutoarele lor, când ar împiedicà execuțiunea strictă a legei, dar încă și contra prefecților şi subprefecților, și a propus D. Lascar Catargiu următorul amendament :

AMENDAMENT

Art. 37. Prefectul și subprefectul va priveghea ca primarii, consilierii și notarii să aplice întocmai legea tocmelilor agricole, trimițând înaintea parchetului pe acei ce vor călcà legea, şi suprimându-i din funcțiunea ce ocupă.

La caz când prefectul și subprefectul nu-i va suspendà și nu-i va trimite înaintea parchetului, vor fi depărtați și nu vor puteà fi numiți în viitor prefecți și subprefecți.

Lascar Catargiu.

Iar Prințul Grigore Sturza a propus următorul:

AMENDAMENT

Art. 37. Prefectul și subprefecții cari, cu rea credință, vor uneltì neaplicarea sau călcarea legei de față, se vor pedepsì din inițiativa parchetului, sau din inițiativa părței lezate, care în caz de achitare de pedeapsă, va puteà apelà, și pentru acest punct, se vor pedepsì cu închisoare dela o lună pânăla trei luni, rămânând responsabili către partea lezată pentru daune cauzate.

Gr. Sturza.

Niciunul însă din aceste amendamente n'a fost adoptat de majoritate.

Aceste sunt, D-lor Senatori, rezultatul deliberărilor comitetului delegaților pe care am onoare a'l supune la aprecierea Senatului. Mărginind astfel modificarea legei votată de Adunare, la puține dispozițiuni, și numai în cazul unde a întâlnit o lacună însemnată, sau o vădită nedreptate, comitetul D-voastră speră a fi făcut o operă de împăcăciune și înțelepciune, care va aveà aprobațiunea D-voastre, și care mai cu seamă va fi în folosul cultivatorilor mici; numai din înlesnirea acestor tocmeli, din execuțiunea lor onestă, vor rezultà între cultivatorii de orce stare acele raporturi de comună încredere și de bună înțelegere, care vor aduce propășirea agriculturei noastre și adevărata prosperitate a tutulor.

Raportor, **Alexandru B. Știrbei.**

LEGE

pentru

TOCMELILE DE LUCRĂRI AGRICOLE.

Cum s'a votat de Camera Deputaților.	Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.

CAPITOLUL I.

Despre tocmelile de lucrări agricole supuse legei de față.

Cum s'a votat de Camera Deputaților.	Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.
Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de față sunt:	Art. 1 admis.
a). Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, la următoarele și anume munci agricole: arat, semănat, grăpat, prășit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat și cărat la fânărie, la arie și la magazia depe moșie.	*a*). Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua, cu luna sau cu măsura, la următoarele și anume munci agricole: arat, semănat, grăpat, prășit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat și cărat la fânărie, la arie și la magazia de pe moșie.
b). Invoielile pentru închirierea pământurilor de pășune, (izlaz sau imaș) pentru care cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă: pe lângă o plată în bani, și muncă.	Admis.
c) Invoielile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ pentru fâneață sau arătură, spre a-l întrebuințà sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă ca drept chirie să răspunză bani și muncă, sau muncă și parte din recoltă, sau și una și alta.	Admis.

Cum s'a votat de Camera Deputaţilor.	Cum s'a modificat de comitetul delegaţilor Senatului.
d). Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani; aceasta numai întru cât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.	*d).* Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, ***transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor, angajamentele de serviciu cu anul, privitoare la cultura şi exploatarea pământului,*** pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani; aceasta numai întrucât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.
Art. 2. Clauzele penale şi acele de solidaritate, în contractele de lucrări agricole, sunt prohibite.	Art. 2 admis.
Art. 3. Contractele pentru lucrări agricole, nu se pot încheià decât între cultivatorii agricoli, în persoane, şi între acei ce exploatează moşii, or împuterniciţii acestor din urmă. Aceste contracte trebue să cuprindă obiectul învoelei, preţul, natura şi felul lucrărei, precum şi epoca la care să se execute.	Art. 3 admis.

CAPITOLUL II.

Despre formele la care sunt supuse contractele şi despre termene.

Art. 4. Toate tocmelile pentru lucrări agricole cuprinse în această lege, trebue să fie legalizate şi înregistrate de către autoritatea comunală respectivă, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos.	Art. 4. Toate tocmelile pentru lucrări agricole cuprinse în această lege, trebue că fie *autentificate* şi înregistrate de către autoritatea comunală respectivă, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos. Orce acte intervenite între săteni, sau între săteni şi alte persoane, afară de înstrăinări de

Cum s'a votat de Camera Deputaţilor.	Cum s'a modificat de comitetul delegaţilor Senatului.
	imobile şi de ipoteci, se pot legalizà până la suma de 200 de lei, de către autoritatea comunală, fără plată de taxa timbrului şi înregistrărei. Dela 200 de lei în sus, de către judele de ocol, până la limita competinţei sale. Executarea unor asemenea acte, se va face după dreptul comun.
Art. 5. Numai autoritatea comunală a domiciliului muncitorului contractant, este competentă a legalizà şi înregistrà contracte de lucrări agricole.	Art. 5 admis.
Muncitorul agricol însă, poate încheià contracte agricole şi în altă comună, sub condiţiunea de a prezentà un certificat dela primarul domiciliului său, că nu are contractată o asemenea lucrare în comuna sa, sau că s'a angajat numai pentru o parte din munca ce poate executà.	
Acest certificat văzut de primar, rămâne anexat la registrul tocmelilor, unde s'a înregistrat actul.	
Refuzul primarului de a liberà un asemenea certificat, constitue delictul de refuz de serviciu, legalmente datorit, şi se pedepseşte conform art. 190 din codul penal.	
Primarul care a legalizat contractul unui agricultor din altă comună, este obligat a comunicà, în termen cel mult de 3 zile, primarului comunei unde domiciliază agricultorul, copie legalizată după acest contract, sub luare de dovadă.	
Primarul care va contraveni acesteidispoziţiuni va fi, în caz	

Cum s'a votat de Camera Deputaților.	Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.
de reclamațiune, pasibil de o amendă dela 50 la 100 de lei.	
Art. 6. Primarii și scriitorii comunei, cari vor legalizà tocmeli de lucrări agricole ale unor locuitori din altă comună, fără certificatul prevăzut la articolul 5, vor fi supuşi la o amendă de 50 până la 100 de lei, în folosul comunei, și persoana vătămată rămâne în drept a cere despăgubire pe calea ordinară, pentru prejudiciul ce ar suferì din faptul primarului și al scriitorului.	Art. 6 admis.
Art. 7. Sunt de drept nule, îndată ce ar aduce vătămare unei a treia persoane, învoelile ce s'au făcut cu locuitorii din altă comună, fără să fi înfățișat certificatul prevăzut la art. 5.	Art. 7 admis.
Art. 8. Tocmelile pentru muncă nu pot fi îndeplinite decât în localitatea pentru care au fost contractate și numai la lucrarea cuprinsă în contract.	Art. 8 admis.
Ele nu pot fi cedate în niciun caz decât dela exploatatorul actual către cel ce l'ar succedà în exploatarea aceleiași moșii.	Ele nu pot fi cedate în niciun caz decât dela *agricultorul* actual către cel ce i'ar succedà în exploatarea aceleași moșii.
Art. 9. Tocmelile pentru lucrările prevăzute la art. I, aliniatul *a*, se vor puteà încheià pe termen până la doi ani agricoli.	Art. 9 admis.
După trecerea de doi ani de la promulgarea legei de față, tocmelile acestea nu se vor mai puteà încheià decât pe un termen de un an.	Se suprimă.
Contractele prevăzute la aliniatele *b* și *c* nu se vor puteà încheià decât pe termen de trei ani agricoli.	*Contractele prevăzute la aliniatele b și c nu se vor puteà încheià pe un termen mai mult de* **5** *ani agricoli.*
Autoritățile comunale sunt o-	Admis.

Cum s'a votat de Camera Deputaţilor.	Cum s'a modificat de comitetul delegaţilor Senatului.
prite a legalizà şi înregistrà contracte agricole pe termene mai îndelungate.	
Art. 10. Anul agricol determinat prin prezenta lege începe la 1 ale lunei Martie şi se termină la sfârşitul lunei Fevruarie care urmează.	Art. 10 admis.
Art. 11. Tocmelile agricole se vor puteà încheià oricând în cursul anului, pentru anii următori imediaţi, pe termenele prevăzute la art. 9. Contractele de tocmeli agricole însă, nu au puterea legală decât din momentul ce au fost legalizate şi înregistrate de autoritatea comunală. Orice tocmeală încheiată pentru alţi ani decât aceia ce urmează imediat, nu poate fi nici legalizată, nici înregistrată de autoritatea comunală.	Art. 11 admis.

CAPITOLUL III.

Despre înregistrarea şi îndeplinirea tocmelilor agricole.

Art. 12. Fiecare consiliu comunal rural, va aveà un registru parafat şi legalizat de comitetul permanent, în care se vor transcrie pe rând, după data prezentărei lor şi se vor numerotà, toate tocmelile pentru lucrări agricole în întregul lor. La sfârşitul fiecărui act de tocmeală, va urmà subscrierea ambelor părţi contractante şi legalizarea consiliului comunal, contrasemnată de scriitorul comunei. Persoanele care nu ştiu carte, pun degetul pe semnul crucei.	Art. 12 admis.

Cum s'a votat de Camera Deputaţilor.	Cum s'a modificat de comitetul delegaţilor Senatului.
Art. 13. Contractele agricole nu vor puteà fi legalizate de autoritatea comunală şi trecute în registrul prevăzut la art. 12, decât după ce se vor citì în faţa şi auzul părţilor contractante. Părţile contractante vor declarà prin graiu, că cele cuprinse în contract sunt conform cu libera lor voinţă şi că nu au să opună nici o contestaţiune. Dacă primarul sau niciunul din consilieri, nu vor ştì a scrie şi a citì, formalităţile prevăzute mai sus se vor îndeplinì în prezenţa a doi martori, cu ştiinţă de carte, propuşi de locuitorii contractanţi, cari vor fi cu preferinţă din localitate. Aceşti martori vor subsemnà în josul actului, după semnăturile părţilor, că au fost faţă. Indeplinirea tutulor formalităţilor cuprinse în acest articol, se va constatà prin actul de legalizare sub pedeapsă de nulitate a contractului.	Art. 13 admis.
Art. 14. Fiecare registru va cuprinde actele încheiate şi legalizate de autoritateaa comunală în cursul unui an agricol. Ele vor purtà următorul titlu: „Registru pentru tocmeli agricole. „Judeţul . . . . . . „Plasa sau plaiul . . . . . „Comuna . . . . „Anul agricol . . . . Orice răsătură, vărsare de cerneală, rupere sau schimbare de rând şi de număr în aceste registre, va aduce primarului şi scriito-	Art. 14 admis.

Cum s'a votat de Camera Deputaților.	Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.
rului comunei, câte o amendă până la 50 de lei. La caz de faptă înadins şi cu rea credință, pentru schimbarea numărului, modificarea, denaturarea cu viclenie, dregerea sau falşificarea actelor de tocmeli, primarul şi scriitorul comunei, pe lângă amendele de mai sus, se vor supune pedepselor prescrise în codul penal.	
Art. 15. In fiecare an agricol la finitul lunei Fevruarie, registrele tocmelilor de lucrări agricole se vor încheià de primar şi consiliul comunal, se vor verificà printr'un membru delegat al comitetului permanent şi se vor păstrà în cancelaria comunei. Părțile contractante pot cere oricând, să li se comunice copii legalizate după actele lor respective din aceste registre, şi autoritățile comunale sunt datoare a le îndeplinì cererea.	Art. 15 admis.
Art. 16. Consiliile sau comitetele permanente au totdeauna dreptul de a revizuì registrele de tocmeli agricole şi a culege ştiințele de care vor aveà necesitate. Ele sunt obligate să trimeată comunelor, cel mult pânăla 1 Ianuarie al fiecărui an, registrele formate conform art. 12 şi 14.	Art. 16 admis.
Art. 17. Acei cari exploatează moşii, fie proprietarii, fie arendaşii, sunt îndatorați a socotì pe agricultori la finitul fiecărei campanii anuale, şi a depune pânăla 1 Martie următor, la cancelaria comunei, listă de ră-	Art. 17. Acei cari exploatează moşii, fie proprietarii, fie arendaşii, sunt îndatorați a socotì pe agricultori la finitul fiecărei campanii anuale, şi a depune pânăla 1 Martie următor, la cancelaria comunei, listă de ră-

Cum s'a votat de Camera Deputaților.

măşiţele de muncă ce ar mai aveà pe la locuitori.

Mai sunt îndatoraţi a liberà fiecărui muncitor în parte, chitanţe tipărite dintr'un registru cu matcă, pentru toate lucrările ce li s'au făcut după contracte, în care se va arătà rămăşiţele sau lichidarea.

Art. 18. Sumele datorate pentru muncă nu pot fi reţinute pentru altă datorie.

Nu intră în această restricţiune sumele împrumutate muncitorului spre a'şi cumpărà instrumente şi vite de muncă, întrucât aceste sume, vor fi lichide şi exigibile.

Art. 19. Nu se poate preface în contractări de muncă agricolă nici o datorie care provine din daraveri străine de lucrări agricole prevăzute în această lege.

Sumele date muncitorului spre a'şi cumpăra instrumente şi vite de muncă, nu sunt cuprinse în restricţiunile de mai sus.

Art. 20. In caz când din cauza exploatatorului moşiei, socoteala nu se face până la 1 Martie, conform dispoziţiunilor art. 17, muncitorii sunt liberaţi.

Nevoinţa muncitorilor de a sta la socoteală cu exploatatorul, se constată prin proces-verbal, încheiat de primarul şi doi consilieri, în urma unei prevestiri formale a muncitorilor,

Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.

măşiţe de muncă *şi de bani*, ce ar mai aveà pela locuitori.

Admis.

Art. 18 admis.

Nu intră în această restricţiune sumele împrumutate muncitorului spre a'şi cumpărà instrumente şi vite de muncă, *precum şi productele pentru hrana familiei sale şi întreţinerea vitelor lui*, întrucât aceste sume vor fi lichide şi exigibile.

Art. 19 admis.

Sumele date muncitorului spre a'şi cumpărà instrumente şi vite de muncă, *precum şi productele pentru hrana familiei sale şi întreţinerea vitelor lui*, nu sunt cuprinse în restricţiunea de mai sus.

Art. 20. In caz când din cauza cultivatorului moşiei sau din nevoinţa muncitorului, socotelile nu sunt încheiate conform dispoziţiunilor art. 17, nevoinţa unuia sau a altuia, se constată prin proces-verbal, încheiat de primar în urma prevestirei formale a părţei îndărătnice, făcută prin autoritatea comunală, după cererea părţei

Cum s'a votat de Camera Deputaților.	Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.
făcută prin autoritatea comunală, după cererea exploatatorului. In acest caz socoteala se va face în fața primarului asistat de scriitor și un consilier, care devine obligatorie pentru muncitor, cu drept de apel la judecătorul de pace, în termen de 15 zile dela comunicare.	stăruitoare. In acest caz socoteala se va face în fața primarului asistat de un consilier și un scriitor. Ea devine îndatoritoare pentru amândouă părțile, cu drept de apel la judecătorul de pace, în termen de 15 zile dela comunicare.
Art. 21. Pentru rămășițele de muncă, muncitorii agricoli se pot învoì a le executà în anul viitor, sau a le plătì în bani. Plata se va regulà după prețul muncei prevăzut în contract, iar în lipsă de aceasta după prețul curent în timpul când erà să se facă munca. Inscrisul prin care muncitorul se constitue dator pentru prețul rămășițelor de muncă, legalizat de autoritatea comunală, după formele prevăzute la art. 13, face credință înaintea justiției ca act autentic.	Art. 21. La împlinirea termenului învoielei, muncitorul cu rămășițele de muncă sau bani, va aveà facultatea de a le plătì imediat, iar la caz contrariu se va obligà a muncì în anii viitori, făcând un nou înscris, conform legei prezente. La caz când ambele părți vor convenì ca muncitorul să se constitue debitor pentru prețul rămășițelor de muncă sau bani, înscrisul se va legalizà de autoritatea comunală, după formele prevăzute la art. 13, și va face credință înaintea justiției ca act autentic.
Art. 22. Nu se pot stipulà dobânzi la sumele rezultând din rămășițe de muncă, din orice avansuri bănești, sau din tocmeli agricole prevăzute de prezenta lege.	Art. 22 admis.
Art. 23. Consiliile județene, în fiecare an, în cele dintâi ședințe din sesiunea lor ordinară, luând și avizul comițiilor agricole și al consiliilor comunale rurale, vor constatà prin tarife prețul muncilor agricole anuale. Aceste tarife vor fi întocmite în deosebi pentru fiecare regiune a județului (plaiuri, podgorie sau câmp), și pe diferitele	Art. 23. admis.

Cum s'a votat de Camera Deputaților.	Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.
epoci ale anului, precum și pe natura și felul muncei, cu ziua sau cu măsura.	
Ele vor servì ca norme de prețuri curente la lichidarea tocmelilor dintre părți, când contractul n'ar fi stipulat prețul.	
Tarifele astfel întocmite se vor publicà prin *Monitorul Oficial,* și prin orice alte mijloace locale, și vor sta afișate în cancelariile comunale respective, în tot cursul anului următor.	

CAPITOLUL IV.

Despre jurisdicțiune și execuțiune.

Art. 24. Executarea contractelor pentru tocmeli agricole se face de către primarul local și ajutoarele sale.	Art. 24 admis.
Aceștia vor îndemnà pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit în contract.	Aceștia vor *chemà* pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit cu contract.
Când muncitorul se va împotrivì, exploatatorul are dreptul, prin concursul primarului și în prezența unui consilier comunal, să tocmească alți muncitori pentru săvârșirea lucrului, după prețurile curente în localitatea și la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus.	Când muncitorul se va împotrivì, *cultivatorul* are dreptul, prin concursul primarului și în prezența unui consilier comunal, să tocmească alți muncitori pentru săvârșirea lucrului, după prețurile *cu care se vor puteà găsì* în localitate și la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus.
Acest preț, constatat prin proces-verbal, se va împlinì de către autoritatea comunală, din propria avere a debitorului, cu formele prescrise la articolul următor, exceptându-se casa și pământul dobândit prin legea rurală și averea pe care legea o scoate de sub urmărire.	Admis.

Cum s'a votat de Camera Deputaților.

In caz când nu s'ar puteà găsì alți muncitori, în locul celor ce s'au împotrivit a executà munca pentru care erau tocmiți și ar rezultà pagube din această cauză, exploatatorul este în drept a se adresà autorităților judecătorești, pentru despăgubirea sa din averea debitorului.

Art. 25. Urmărirea averei debitorului se va face de către primar, în virtutea procesuluiverbal prevăzut în articolul precedent.

Vânzarea se va face în cinci zile libere dela data înregistrărei cererei de urmărire pentru cei prezenți, și în zece zile libere pentru cei absenți.

Vânzarea se va publicà printr'un afiș alipit pe ușa primăriei: afișul va cuprinde numai ziua vânzărei, suma pentru care se face urmărirea și averea urmărită a debitorului; creditorul fixează prețul dela care va începe licitațiunea.

Termenul vânzărei se va face cunoscut și debitorului de către primar, deodată cu aplicarea afișului pe ușa primăriei.

Contestațiunile se vor adresà consiliului comunal, care le va judecà în mod definitiv, în termen de patru zile pentru cei prezenți, și nouă zile pentru cei absenți, dela notificarea punerei în vânzare a averei debitorului.

Hotărîrile date în urma vânzărei, nu vor aveà nici un efect în privința cumpărătorului: vânzarea însă, a averei datornicului

Cum s'a modificat de comitetul delegaților a Senatului.

In caz când nu s'ar puteà găsì alți muncitori în locul celor ce s'au împotrivit a executà munca pentru care erau tocmiți, și ar rezultà pagube din această cauză, *cultivatorul* este în drept a se adresà autorităților judecătorești, pentru despăgubirea sa din averea debitorului.

Art. 25. Admis.

Admis.

Admis.

Admis.

Admis.

Hotărîrile date în urma vânzărei nu vor aveà nici un efect în privința cumpărătorului: vânzarea însă, a averei datornicului

Cum s'a votat de Camera Deputaţilor.

scutită de lege, este nulă de plin drept, şi primarul care va săvârşi asemenea vânzare, se va pedepsi cu închisoare corecţională dela 15 zile până la 2 luni.

Art. 26. Oricare ar fi învoiala încheiată între cultivatorul de moşie şi lucrătorul agricol, acesta nu va puteà fi executat, nici urmărit, conform legei de faţă, pentru două din zilele lucrătoare ale săptămânei, care sunt lăsate pentru propriile sale lucrări agricole, când le va aveà de făcut.

Art. 27. Când exploatatorul nu va plăti muncitorului la termenul stipulat, preţul muncei făcute, sau în caz când termenul nu va fi stipulat, îndată după efectuarea muncei, autoritatea comunală, în urma unei somaţiuni formale făcute datornicului, după reclamaţiunea muncitorului şi în termen de 5 zile libere, va procedà la executarea debitorului pentru împlinirea preţului datorit, prin aceiaş procedură prevăzută la art. 25 de mai sus.

Art. 28. Contractele prin care acelaş muncitor se angajază la

Cum s'a modificat de comitetul delegaţilor Senatului.

scutită de lege, este nulă de plin drept.

Primarul care va săvârşi asemenea vânzare, se va pedepsi cu închisoare corecţională dela 15 zile până la 2 luni.

Primarul care va refuzà de a îndeplini prescripţiunile prevăzute în acest articol, se va considerà ca culpabil de delictul de refuz de serviciu datorit legalmente, şi se va pedepsi cu închisoare dela 15 zile până la *două* luni, îndatorându-se a plăti şi pagubele ce vor fi rezultat din acest delict, conform art. 190 din codicele penal.

Art. 26. Oricare ar fi învoiala încheiată între cultivatorul de moşie şi lucrătorul agricol, acesta nu va puteà fi executat, nici urmărit, conform legei de faţă, pentru două din zilele lucrătoare ale săptămânei, *Vinerea şi Sâmbăta*, care sunt lăsate pentru propriile sale lucrări agricole, când le va aveà de făcut.

Art. 27. Când *cultivatorul* nu va plăti muncitorului la termenul stipulat preţul muncei făcute, sau în caz când termenul nu va fi stipulat, îndată după efectuarea muncei, autoritatea comunală, în urma unei somaţiuni formale făcute datornicului, după reclamaţiunea muncitorului şi în termen de 5 zile libere, va procedà la executarea debitorului pentru împlinirea preţului datorit, prin aceiaşi procedură prevăzută la art. 25 de mai sus.

Art. 28 admis.

Cum s'a votat de Camera Deputaților.	Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.
mai multe persoane, se vor executà după ordinea în care acele contracte vor fi fost trecute în registrul tocmelilor agricole.	
Art. 29. Când munca nu se poate face din cauze independinte de voința părților, contractul se desființează.	Art. 29. Când munca nu se poate face din cauze independente de voința părților, locuitorul va fi obligat a face în acelaș an alte munci agricole echivalente, dacă nu va fi angajat aiurea, sau va restituì banii dați pentru aceà muncă fără dobândă, fiind datoria considerată ca personală.
In asemenea caz, exploatatorul nu poate pretinde decât restituirea banilor dați pentru muncă, fără dobândă, pe cale ordinară.	
Art. 30. După ce s'a terminat seceratul grânelor, culesul porumbului sau al altor plante, dijmuitul trebue să se înceapă și să continue fără întrerupere, afară de cazul de forță majoră, cel mai târziu după zece zile, pentru fiecare categorie de recolte.	Art. 30 admis.
In caz de întârziere, fie din partea exploatatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezinte va fi liberă a-și ridicà partea ei de recoltă.	In caz de întârziere, fie din partea exploatatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă aș ridicà partea ei de recoltă, ***îndeplinind mai întâiu condițiile tocmelei privitoare la operația dijmuitului.***
Primarul și consilierii vor constatà această operațiune prin proces-verbal, după care se va comunicà copie legalizată părței absinte, în termen cel mult de 24 de ore.	Admis.
Nu se va puteà însă, procedà la această operațiune, decât numai în urma unei somațiuni formale din partea autorităței co-	

Cum s'a votat de Camera Deputaților.	Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.
munale, în care se va arătà și ziua hotărîtă pentru dijmuit.	
Art. 31. In caz de contestațiune la măsurătoarea pogoanelor sau fălcilor date în lucru sau în chirie, primarul comunei este dator a verificà măsurătoarea și a o constatà prin proces-verbal.	Art. 31 admis.

CAPITOLUL V.

Sancțiuni și penalități.

Cum s'a votat de Camera Deputaților.	Cum s'a modificat de comitetul delegaților Senatului.
Art. 32. Toate plângerile provenite din tocmeli agricole se vor judecà de către instanțele judiciare ordinare ale locului unde tocmeala trebue să se execute, după legile în vigoare relative la competință. Prin aceasta însă, nu se va suspendà executarea prevăzută la art. 24 și 25. Judecata se va face de urgență și fără plată de timbru.	Art. 32 admis.
Art. 33. Orce pretențiuni, rezultând din tocmeli agricole, din orice parte, se prescriu în doi ani dela expirarea termenului de răfuială prevăzut în legea de față.	Art. 33. Orce pretențiuni rezultând din tocmeli agricole, din orice parte, se prescriu în doi ani dela expirarea termenului de răfuială prevăzut în legea de față, *dacă în acest interval nu a urmat reclamațiune.*
Art. 34 Primarul și ajutoarele sale, care cu rea credință va refuzà să proceadă la executarea contractelor de munci agricole, conform art. 24, 25, 30 și 31 din legea de față, se vor pedepsì cu închisoare dela 15 zile la 2 luni, îndatorându-se a plătì și daunele isvorîte din acest delict. Iar dacă din parte-le nu va fi fost decât o simplă neglijență, atunci vor rămâne răspunzători	Art. 34. Primarul și ajutoarele sale, care cu rea credință va refuzà să proceadă la executarea contractelor de munci agricole, conform art. 24, 25, 30 și 31 din legea de față, se vor pedepsì *din inițiativa parchetului sau din inițiativa părței lezate care în caz de achitare de pedeapsă, va puteà apelà și pentru acest punct,* cu închisoare dela 15 zile la 2 luni, îndatorându-se a plătì și dau-

Cum s'a votat de Camera Deputaţilor.	Cum s'a modificat de comitetul delegaţilor Senatului.
numai de daune către partea vătămată.	nele isvorîte din acest delict.
Art. 35. Primarul şi ajutoarele sale, care, fie prin înţelegere cu una din părţi, în vedere de vreun folos, fie prin alte manopere frauduloase, vor trece peste atribuţiile lor determinate prin prezenta lege, înregistrând sau executând acte abătute dela dispoziţiile legei, or executându-le prin călcarea legei sau săvârşind şi alte abateri prevăzute în legea penală, se vor face culpabili de delictul de abuz de putere şi se vor pedepsì ca atare, conform art. 147 şi 148 din cod. penal.	Art. 35 admis.
Art. 36. Primarul şi scriitorul comunei, care nu se vor conformà prescripţiunilor art. 12, 13 şi 15 din prezenta lege, făcând ceeace legea interzice de a face, sau nefăcând ceeace legea ordonă de a face, se vor pedepsì conform codului penal, ca falşificatori de acte publice.	Art. 36 admis.
Nu se pot sustrage dela penalitatea prevăzută mai sus, primarii şi consilierii respectivi, sub cuvânt că ar fi primit ordinile scrise sau verbale dela autorităţi superioare, pentru legalizarea sau nelegalizarea, pentru executarea sau neexecutarea unui act de tocmeală agricolă.	

CAPITOLUL VI.

Dispoziţiuni tranzitorii.

Art. 37. Contractele agricole existente la epoca promulgărei prezentei legi, întrucât vor fi	Art. 37 admis.

Cum s'a votat de Camera Deputaţilor.	Cum s'a modificat de comitetul delegaţilor Senatului.
conforme dispoziţiunilor legei din 1872, sunt şi rămân respectate, cu singura excepţiune prevăzută la articolul următor.	
Executarea şi lichidarea lor însă, nu se poate face decât conform dispoziţiunilor legei de faţă.	
Părţile contractante pot, de comun acord, să modifice acele contracte spre a le pune în armonie cu dispoziţiile acestei legi.	
Art. 38. Contractele agricole în bani, actualmente existente, pe termene mai lungi decât cele prescrise la art. 9, nu vor beneficià de executarea excepţională prevăzută la art. 24 şi 25 decât pentru cei întâiu doi ani ce urmează promulgarea legei de faţă.	Art. 38 admis.
Pentru anii următori, muncitorii contractanţi pot, sau să răscumpere contractele, sau să le reînoiască la timp, conform cu cele prescrise prin noua lege.	
Art. 39. Toate legile şi dispoziţiunile atingătoare de tocmeli agricole şi executarea lor, contrarii legii de faţă, sunt şi rămân desfiinţate.	Art. 39 admis.
	Raportor, *Al. Stirbei.*

Această lege s'a votat de Adunarea deputaţilor, în şedinţa dela 18 Martie, anul 1882, şi s'a adoptat cu majoritate de şeaizeci şi trei de voturi, contra a nouăsprezece.

Preşedinte, **D. Brătianu.**

D. *preşedinte Dim. Ghica.* Discuţiunea generală este deschisă, D. P. Opran are cuvântul.

D. *P. Opran.* D-lor senatori, m'am urcat la tribună mai întâiu pentru a fi mai bine auzit şi reprodus în ideile mele, şi al doilea ca să se vadă că cele ce voiu aveà să zic, le zic din inimă. Ei, D-lor, vă spun drept că'mi este inima sfărâmată de durere!..

Şi cum ar puteà fi altfel, când, după atâtea sacrificii ce a făcut bietul popor român, după atâtea lupte, după atâtea nevoi, după ce trecurăm Dunărea expunându-ne la atâtea pericole, şi după ce dobândirăm *stabilitatea*, o asvârlim din sânul nostru şi ne batem joc de dânsa! *Stabilitatea* este sdruncinată cu desăvârşire, şi în privinţa aceasta am să ridic vocea mea! N'am altă ţintă decât să reclam dela D-v. sprijinul, ca să restabilim stabilitatea. Şi apoi cum nu mi s'ar da mie dreptate, căci când ne vom aruncà ochii asupra tutulor sguduiturilor societăţei din temelie, vom vedeà că nimic nu se respectă, şi toate sunt numai visuri, numai poezii! Cum am puteà să calificăm, de exemplu, legea *electivităţei* magistraturei? Văzutu-s'a oare practicată undevà... Apoi pentru D-zeu, noi să facem începutul? Noi să învăţăm pe toată lumea?! Noi s'o practicăm? Noi, pigmei cari abia alaltăieri ne-am ridicat!... Pentru aceasta dar, protestez şi în contra acestui proiect şi'mi ridic slaba mea voce, fără să fiu competent în materia aceasta.

Voiam să vă citesc un articol din *Românul*, dar din nenorocire nu'l am la mine, ca să vedeţi cum acest organ defăimà măsurile întrebuinţate de către unii D-ni deputaţi şi senatori, cari se amestecau în afacerile orânduirei magistraturei. In acel organ seziceà: unde mergeţi cu sistemul acesta? Nu vă gândiţi oare că va lipsì cu desăvârşire responsabilitatea ministerială? Apoi bine, domnul meu, nu ţi-a dat oare în gând că şi proiectul D-tale conţine tot aceasta? Cine va mai fi răspunzător pentru numirile şi conduita magistraturei, când ea va fi rezultatul fluctuaţiunilor electivităţei? Şi oare cine alt o să aleagă în judeţ pe magistraţi, decât tocmai aleşii actuali, ai judeţelor, adică cei mai agreaţi şi cu influenţă mai mare. Iată de ce mi-am emis şi eu părerea în privinţa legei magistraturei, care pe mine m'a surprins şi m'a surprins cu atâta mai mult, cu cât nu o văd aplicată nicăieri.

Venim pe urmă la legea cârciumilor. Cum şi pentru ce scop s'a propus această lege, astfel cum a fost redactată dela început? Nu vorbesc de lege, iau pe om cum îl găsesc: de unde a isvorît?...

O voce. Nu e în chestie.

D. *Dim. Ghica, preşedinte.* D-le Opran, mi se observă din mai multe părţi, că până în fine o să uiţi că avem legea tocmelilor agricole, lăsaţi pe om la o parte.

D. *P. Opran.* Rău am pronunţat cuvântul de *om*, recunosc,

dar fatalmente m'a apucat limba pe dinainte; vorbesc de stabilitate şi cred că sunt în cestiune, căci legea de faţă mai cu seamă a sguduit din nenorocire societatea întreagă.

Se zice, pentru crearea unui venit pentru biserică şi pentru şcoală s'a propus legea cârciumilor: bine D-lor, pentru crearea unui venit să lovească în proprietate, să recomanzi exproprierea! Cum! Noi constituţionalii, noi cari am strigat: păziţi Constituţia, să prezintăm proiecte cari să conţină călcarea Constituţiei? Dar zice, unde este călcarea Constituţiei? Apoi, poate că unii oameni citesc numai partea care le convine, iar mai la vale nu vor să citească. Exproprierea este pentru trei cazuri prevăzută în Constituţie, iar pentru crearea unui fond nu este prevăzută.

Apoi circulările!... O să vă pricinuiesc râs, când vă voiu spune şi de vii; aţi crezut un moment că m'am interesat şi de această cestiune!... Eu am văzut tot *stabilitatea* în joc, tot acest păs l'am avut; eu am văzut că măsura aceasta arbitrară nu este regulată; eu am văzut că în alte părţi nu se face lucrul acesta, pentrucă a voit să înlăture sguduiturile societăţei, şi asemenea cestiuni le-a lăsat în competinţa justiţiei, şi bine a făcut. Pentruce? Pentrucă diferitele condiţiuni la care să fie ele supuse, nu se pot rezolvà decât de justiţie, conform cazurilor şi condiţiunilor ce li se prezintă, iar nu de legiuitor sau de administraţiune, care, generalizând, ar impune darea de otaştină din vechime.

Iată de ce am protestat contra acestei sguduiri în societate.

In fine să intrăm în cestiune.

D-lor, ca să fiu mai bine înţeles, în privinţa aceasta, îmi veţi permite a merge mai departe cu observaţiunile mele. Mai întâiu să vă spuiu că am avut fericirea, ori nenorocirea să am un profesor în tinereţele mele, care învăţându-mă istoria romană, mi-a atras atenţiunea cu deosebire asupra răului care rezultă pentru societate prin aţâţările, în desele şi continuele regulări ale legei agrare.

Şi ţiu minte impresiunea ce mi-au făcut prelecţiunile acelea, că mergeà până la Cezar şi ziceà: „el de pe urma legei agrare s'a ridicat la această demnitate".

Asemenea rezultate nenorocite ce a tras bietul popor roman numai de pe urma agitaţiunilor legei agrare, acest rău social într'atât mi-a rămas în memorie, încât la 1848, când a izbucnit re-

voluţiunea, decretându-se desfiinţarea clăcei, eu care aderasem la revoluţiune din alte puncte de vedere, am căzut în slăbiciunea mea, a nu îngădui turburarea legei agrare.

Aşà m'a învăţat profesorul, nu este vina mea.

Căzuse revoluţiunea, toată lumea s'a liniştit zicând: hei, acestea sunt nişte lucruri trecătoare, care nu pot aveà nici o consecinţă. Eu însă nu m'am împăcat. De ce? să vă spun. Văzând că se bazează împroprietărirea sătenilor pe o expresiune umanitară, pe *sclavia* din trecut a sătenilor, nu mă împăcam cu asemenea cuvinte şi m'am dus acasă, după căderea revoluţiunei, să deschid cărţi şi să găsesc cevà mai pozitiv, o bază mai reală, ca să fie şi proprietarul cevà mai asigurat. Şi din nenorocire toate studiile, şi n'a trebuit multe, m'au luminat şi şi m'au făcut să văd, că chiar legile şi studiile din ţară pot servì de bază la deslegarea problemei, şi aceasta m'a pus în mirare cum bărbaţii noştri de stat nu au văzut că legile noastre, Regulamentul Organic şi legea Caragea, explică drepturile şi nu face pe săteni, după cum spun alţii prin principiile de alodialism, că sunt nişte chiriaşi fără drepturi asupra pământului, caşì în Englitera, unde au fost robi ai proprietăţei, se numesc arendaşi şi unde această numire a dat actualele triste rezultate cunoscute tutulor. Văzând dar că săteanul nostru aveà drepturi asupra pământului stabilit prin lege, eu m'am bucurat, căci găsisem un drum de plecare, aveam să aşezăm împroprietărirea pe temelii sănătoase în folosul săteanului şi al societăţei întregi.

Aceste studii făcute fiind, ajungem la domnia lui Ştirbeiu. Atuncì Domnitorul Ştirbeiu a instituit un comitet cu o însărcinare specială de a desfiinţà claca şi a instituì în locul ei alte măsuri, pentru satisfacerea dreptului proprietăţei; pentru care cauză s'a dat facultatea tutulor proprietarilor de moşii, ca să'şi dea şi individuală părere, cum ar crede că este mai bine. Văzând eu aceasta, având făcute studii oarecum asupra proprietăţei, m'am înveselit şi m'am dus şi eu să arăt ideia mea, care consistă în desfiinţarea clăcei, compensându-se proprietarii cu una din trei din producţiunea moşiei. Aşà am crezut să împac ambele clase în cestiune.

Ducându-mă în comitet, am fost foarte rău gustat, pentrucă mi-a scăpat o vorbă de *dreptul sătenilor* în proiectul meu, şi răposatul Barbu Catargiu şi răposatul Apostol Arsache s'au revoltat

în contra mea, aproape să mă dea afară,... dar cu alte cuvinte m'a dat afară, căci mi-a respins proiectul.

Ştiind însă că avem dreptul să ne dăm ideia în conformitate cu circulările Domnitorului, m'am dus de m'am plâns la Domn, am arătat ideia mea, mi-a aprobat'o, ba încă m'a rugat ca să studiez cestiunea şi pe tărâmul practic, şi făcând calculul numai asupra legiuitelor pogoane, să văd ce rezultat ar dà. Fiind prezinte în Bucureşti un arendaş al Măriei Sale, i-a ordonat a venì acasă la mine spre a conlucrà împreună, şi a'i aduce apoi rezultatul. După aceasta m'am întors iarăşi la Măria Sa cu acel rezultat, mi-a arătat că a fost foarte mulţumit, dar a răsuflat o vorbă, pe care nu voiu uita-o niciodată, vorbă care am auzit'o din gura Măriei Sale, mi-a zis: „bine Oprane, te văd, că un lucru nu ştii, tu crezi că noi suntem stăpâni în casa noastră? De mult, chiar la elaborarea Regulamentului Organic, am propus'o, dar cine m'a lăsat?...

Eu am răspuns atunci, că dacă este aşà mă retrag.

După aceasta vine Divanul Ad-hoc. Am fost însărcinat de a a mă duce la Iaşi, cu oarecare treburi, către comitetul de acolo instituit pentru elaborarea celor 4 puncte sau dorinţe ale naţiunei. Acolo terminând aceà lucrare, ţiu minte că m'am dus la răposatul Panu, pentru a'mi luà ziua bună, şi acolo am găsit şi pe răposatul Prea S. S. Părintele mitropolit Miclescu, şi din vorbă în vorbă ţiu minte asemenea că s'a adresat la mine şi mi-a zis: „D-le Oprane, nu puteţi a ne spune cum stă cestiunea împroprietăririi ţăranilor, cum se crede a se deslegà în ţară la D-v.?“ Mie mi-a părut bine că mi-a făcut aceà întrebare, pentrucă ştiam că o să'l îndestulez. Şi în adevăr, îi şi spuiu părerea mea, şi îndată l'am văzut că s'a înveselit, se scoală şi mă îmbrăţişează zicându-mi: „par'că îmi dai viaţă, D-le Oprane. Decât te rog să pui aceste idei pe hârtie, pentruca să pot să le comunic şi altora, căci pentru prima oară am auzit asemenea temeiuri de împorprietărire.“ Aşà am şi făcut, am redactat ceruta lucrare şi am lăsat o copie în casa D-lui Panu, o altă copie la un domn care trăieşte, D. Teodor Codrescu, şi o altă copie am luat'o cu mine. Mai pe urmă am văzut că lucrarea aceea nu erà complectă, am mai complectat'o: din care complectare a ieşit această broşură pe care am trimis'o la Paris, pentru scopul de a lămurì şi acolo cestiunea proprietăţei dela noi, ca să nu ne pomenim cu o organi-

zare făcută de streini. Mi-am zis, că trebue să aibă şi acolo cunoştinţă în ce stare se află lucrul.

Acum, voiu asemenea să atrag atenţiunea D-v. asupra unei inculpări ce mi se face, că altul aşi fi fost atunci şi că altul sunt astăzi. Eu nu m'am schimbat, atunci apăram interesele ţăranilor, şi când am văzut că interesele proprietarilor mari sunt jicnite, iar am protestat.

Prin urmare, sunt acelaş astăzi, sunt tocmai în împrejurarea dela 1858, când iarăşi văd, caşi atunci proprietatea e lovită.

D-lor, aşa înţeleg eu, şi voiu spune părerea mea fără sfială, iar D-v. veţi face cum veţi crede că este mai bine.

In toate ţările civilizate, unde s'a urmat împroprietărirea, oamenii de stat de acolo, aruncând ochii chiar în istoria omenirei, au văzut că este o cestiune foarte delicată care a produs multe nenorociri, şi s'au gândit să găsească un mijloc d'a scăpà de sguduirile acestea şi de nenorocirile sociale, şi au înemerit. Ce au zis ei? Ei au zis: întâiu împroprietărim pe sătean, dar oprìm pe legiuitor de acì înainte de a se mai amestecà în această afacere, întemeindu-ne pe considerente de raţiune de stat. De ce? Ei au considerat pe foştii clăcaşi, dacă se vor împroprietărì, întocmai ca pe micii proprietari, cum avem şi noi pe moşneni. Ei au observat că şi acolo între moşneni, sunt multe nenorociri, şi-acolo e lipsă, şi acolo sunt asupriţi poate de câte un proprietar, dar nimeni nu s'a ridicat de a propune măcar măsuri protectrice pentru dânşii; şi aşà ei n'au cauzat sguduiri sociale.

Acolo se aplică cuvântul strict: *libertate de acţiune*. Şi a zis dar: dacă vom pune pe săteni în poziţiunea micului proprietar, care a figurat sub nume de moşneni, nu o să mai aibă nimeni cuvânt ca să mai reclame pentru dânşii protecţiune, prin amestecul în precizarea condiţiunilor de învoeli. Şi s'a crezut că cu măsura aceasta se va asigurà, cine? Atât sătenii, cât şi proprietarii mari, în folosul ordinei sociale şi stabilităţei publice. Avem legi pentru asigurarea sătenilor, dar cine le aplică? Avem legea contra uzurei, s'a aplicat?

Nu!

Pentru că cei chemaţi ca să o aplice şi să oprească uzura, au împins mai mult la acest rău.

Astfel dar, încă odată, repet, şi vă atrag atenţiunea asupra acestui lucru, şi rog pe D-nii oratori cari mă vor urmà, să mă

combată numai în privința aceasta, căci aceasta este boala mea!.. Eu vă spun drept, *cer libertatea de acțiune.* Am dat împroprietărirea, am dat ce'i trebue săteanului, am pus pe sătean în asimilare cu micul proprietar, i-am dat existența, munca liberă, dar acum să nu mai îngăduim nici un amestec al legiuitorului a ne dictà condițiunile de învoeli. Să luăm măsuri pentru executarea învoelilor, iar nu să ne amestecăm în alcătuirea lor între oameni...

Nu aprob opiniunea în privința „dreptului comun", m'a ferit Dumnezeu! Dar pentru ce? Pentrucă aceasta este resursa cea mai însemnată a societății noastre, care trebue sprijinită, nu însă în favorul unuia, ci în favorul tutulor. Trebue excepție făcută, dar la ce? La executări, iar nu la modul cum se învoiește. Nu să puneți *două zile* pentru sătean, nu să puneți termen la învoeli, ferit'a Dumnezeu! Să ne silim a înemerì formula alcătuirei contractului, ca să fie valabil, pentru prompta executare.

Ca să ne înțelegem mai lesne, să vă citez un caz cum am văzut că se procedează la întărirea unor asemenea contracte de învoeli. S'au adunat locuitorii săteni și proprietarii moșiei la o primărie în vecinătatea noastră, în Banat, pe când se aflà prezent și un negustor de porci dela noi, care mi-a narat că notarul s'a adresat la oameni, și le-a zis: al vostru este înscrisul acesta? Al nostru, au răspuns oamenii. Știți condițiile care le cuprinde? Știm. Bine, veți mai răspunde încă un lucru, dar să vă gândiți bine și apoi să răspundeți, o să vă țineți de angajament? Au răspuns: *da.* Hei, eu nu glumesc, acum că am cuvântul D-v., apoi să știți că se va executà.

După zisele acestea, ia să ne întrebăm și noi, ce credem că e săteanul nostru? Oare credem noi că săteanul nostru este o vită?... Căci așà îl și califică unii! Apoi, de ce nu se duce cinevà la fața locului să vadă, când contractezi cu el, câte învârtituri îți face (semne de aprobare)! Este mai abil decât noi, — și mă bucur că este atât de dibaciu. Apoi de ce unii, acì îl laudă și îl ridică, zicând că este un brav ostaș, acì îl prostesc?...

Nu e prost. Dar ce este? Este sărac, căci n'are deajuns pământ, sărmanul. Și când va aveà de ajuns, orce lege veți face nu'l veți îndestulà. Dar de ce nu are de ajuns? Pentrucă legiuitorul nu a putut da mai mult, nu a putut să ia averea altuia să i-o dea.

Nenorocire, fatalitate, că legile din trecut nu au putut să'i dea mai mult.

Ei bine, când este în poziţiunea aceasta, încă odată zic, orce voiu face este de geaba.

Aud zicându-se: sărac în sus, sărac în jos; ba 2 zile pe săptămână, şi câte alea! Apoi 2 zile mă cutremură. Cum? Ne întoarcem la Regulament! Apoi progrese facem noi?

Ei bine, eu unul zic că măsurile acestea nu sunt bune, pentrucă de vom urmà în felul acesta, va fi nenorocire şi se va asemănà întocmai cu proverbul român: *bună ţară, rea tocmeală.*

Şi tocmai ca să nu devie proverbul un adevăr, vă rog să cugetaţi matur şi să vedeţi că chiar sprijinul despre care vorbeşte legea, este fatal pentru ţăran.

Eu mă fac forte să vă dovedesc că legea aceasta, la care ţine o sumă de oameni, este rea pentru soarta săteanului. Pe mine nu mă supără, din contră mă satisface ca proprietar. Şi dacă s'ar lua lucrurile materialmente, cum cred unii că pe mine m'a lovit la buzunar, voiu răspunde că nu este adevărat; nu pentru aceasta combat eu legea, eu am ochii mai departe, şi acei cari cred că numai D-lor sunt pentru ţară, să-mi permită şi mie a le spune că şi eu am aspiraţiuni, şi eu am poezie uneori în capul meu, şi eu visez de o Românie mare, deşi nu în tot minutul, dar tot visez. Şi ştiţi cum cred eu că vom puteà dobândì visele noastre? Numai prin stabilitate, iar nu prin vrajba care se seamănă astăzi, încât vă mărturisesc că mi-e frică să ies afară, să nu mă lovească cinevà cu piatra în cap. Astfel fiind, D-lor, vă întreb: unde mergem? Nu trebue oare să înceteze lucrul acesta? Dar mă întorc la lege asupra termenului de *trei ani*, şi zic că termenul acesta este vătămător săteanului, căci numai atunci i-ar fi folositor, când i s'ar puteà promite că după expirarea de 3 ani, i se va da pământ mai mult decât are astăzi, ceeace nu înfăţişează vre-o probabilitate de realizat.

Dar nu v'aţi dat oare seama de răul cel mare care poate să rezulte din scurtarea termenului pentru ţărani? Să vă spun eu; răul cel mai mare pentru dânsul este acela pe care-l cunoaşteţi şi D-voastră, că dacă se obişnuieşte un om ca să lucreze un pământ, prinde milă de dânsul, aşà că poate să fie acel pământ cel mai rău, el îl îngraşe, îl îndreptează, îi scoate câtevà rădă-

cini şi tot rămâne pe dânsul, şi-l cultivă mai bine, căci este în interesul său.

Ei bine, cum credeţi D-voastră că bietul ţăran va puteà să facă toate aceste ameliorări, când termenul este numai de 3 ani de zile, şi când el ştie că proprietarul sau arendaşul, după ce ogorul este îmbunătăţit, poate foarte bine să-i zică: aide, ieşi afară.

Afară de aceasta, D-lor, şi ceeace mi se pare şi mai nelogic este că moşiile se dau cu arendă de stat pe timp de 10 ani, şì mie ca arendaş, prin nişte circulări ministeriale, cari au ieşit nu de mult la iveală, mi se impune să fac învoeli pe un an. Ei bine, D-lor, vă mărturisesc că nu-mi dovedeşte aceasta nimic alt, decât că acei cari şi-au luat carcina de a amelioră soarta ţăranilor, seamănă tocmai cu acei dulgheri cari vor să se facă cismari, şi cari te obligă în acelaş timp să cumperi marfa lui, zicând că-l refuzi: O! nelegiuitule, nu voieşti să sprijineşti industria naţională!...

Intocmai cu aceasta se potriveşte şi legea agricolă, la care nu se îngăduie nici chiar amendamente; şi dacă ai încercat să faci vre-o modificare, ţi se spune că eşti rău cetăţean, şi eşti condus tot de tendinţele exploatării clasei sătenilor.

D-lor, vă rog din suflet, abandonaţi sistema expedientelor, care este o nenorocire, mai cu seamă în chestiunea proprietăţii. Eu aş fi de părere să se rumege o asemenea chestiune mult, şi să fie astfel rumegată, încât să iasă fără defecte; şi pentru ce? Tot în vederea stabilităţii, căci nu voiesc ca mâine poimâine să veniţi cu o altă lege, ca să îndreptaţi pe aceasta şi să ziceţi: articolul cutare are cutare defecte şi trebue modificat. Şi atunci iar sguduire, iar străgănire! Ce iese din aceasta?.... Paguba tuturor. Prin urmare cred că păsul meu îl veţi fi înţeles; cred că ceeace v'am vorbit nu sunt în senzul proprietarului materialmente interesat. Eu nu mă gândesc la aceasta, precum nu m'am gândit nici la cestiunea viilor, precum nu m'am gândit nici când am susţinut împroprietărirea; căci acolo am pus umărul meu şi am sprijinit pe cât am putut, şi mai că altul nu s'a arătat mai înfocat apărător al săteanului ca mine. Prin urmare nu mă opun la măsurile de astăzi, ca să trag, cum se zice, spuza pe turta mea; nu, ci numai în senzul stabilităţii vă rog să abandonaţi nenorocita hotărîre, după mine, de a ne împăcà noi senatorii cu cei de sus, în modul acesta: ce mai laşi tu? ca să mai las şi eu? Eu voiu să facem o operă care să ne înfăţişeze o garanţie de o durată cel

puţin pentru 50 de ani. Şi acest scop este foarte lesne de a se atinge, dacă ne vom pătrunde de principiile adoptate din alte părţi, nu inventate de noi. Şi bine că-mi aduseiu aminte. D-lor, în legea noastră fundamentală găsesc chiar această ideie: exproprierea este permisă, însă numai în trei cazuri: pentru drumuri, pentru salubritate şi pentru întăriri. Ce a voit legiuitorul din Constituantă cu aceasta? A voit stabilitatea. S'a pătruns de ideia că poate un legiuitor să vie să mai voiască să împroprietărească. Ca să nu se poată face nici din partea legiuitorului aceasta, s'a pus şi o proibiţiune în această privinţă, o limită chiar în legea fundamentală. Mai aud că este şi un proiect de lege pentru regularea viilor. Apoi avem principii noi, dacă urmăm în felul acesta? Ştim până unde este dreptul unui legiuitor ca să nu aducă vătămare societăţii? Ce ne inspiră D-zeu peste noapte, a doua zi venim să aşezăm un proiect oarecare..,. (ilaritate). Până când?.... Trebue să se stabilească mai înainte principiile, să ne înţelegem asupra lor, vor fi bune ale mele nu vor fi bune, sunt oameni mai competinţi decât mine, voiu primi tot, dar să ne lămurim, să punem punctul pe i. Să proibim legiuitorului de a se amestecà în asemenea lucruri.

Când legiuitorul se va amestecà în asemenea lucruri, s'a probat în străinătate că la ocaziune, la turburări, care sunt mai vătămătoare decât foloasele ce va trage cutare ori cutare.

Avem justiţie, avem legi protectoare, avem de toate; n'avem însă oameni cari să le aplice. Să-i formăm; dar cu sistemul acesta nu-i vom formà, cu omul meu şi cu omul ăluia conrupem şi demoralizăm societatea. Acest sistem de favoritism să înceteze, şi să vedeţi cum o să fie şi magistraţi şi prefecţi şi sub-prefecţi, toţi la locul lor. Din nenorocire nu s'a făcut nici începutul ameliorării pe această cale. De acolo vine răul. Să facem legi; dar cine să le aplice?

D-lor, o să încheiu cu un lucru, la finit o să ajung să fiu ridicol, cu majoratul meu... De ce?...

Eu am plecat dela o idee fixă, să ajut pe sătean, legiuitorul nu l'a ajutat în deajuns, să-l ajut eu; aceasta e credinţa mea. Ţăranii n'au nevoie după lege să vândă pământul; eu zic să n'aibă voie nici să împartă. Dar mi se va zice, ce să facă cu libertatea de acţiune? Ciudat lucru, straniu! Libertatea de acţiune se in-

voacă, atunci când ea produce rău: iar când promite binele, ea se respinge... într'o parte şi nu se invoacă în altă parte.

Să vedeţi, eu am citit că în America e abundenţa de pământ disponibil, când unul vine de se aşază ca cultivator, i se pune înainte şi i se zice: îţi dau 50 de pogoane, de exemplu, dar din aceste 50 de pogoane să ştii că nu eşti volnic a împărţi între moştenitori decât până la maximum de 10, 15 pogoane. Când vei ajunge la această cifră să vii la guvern spre îndestulare. Pentru ce? Pentrucă guvernul acolo a voit să se înlăture proletariatul. Dar la noi cu 4 pogoane ce fac? Se zice, ca să se îndemne oamenii să facă industrie, dar până să-l îndemni să facă industrie, mă izbeşte pe mine, iese la codru.

Eu am voit cu rizicul poate de a fi ridicol, să viu săteanului în ajutor, pe cât se poate cel puţin pentru viitor. De ar dà D-zeu să se primească ideia aceasta a mea, pentru neînstreinarea pământului care s'a dat săteanului, şi pentru trimiterea spornicilor pe moşiile statului, cred că se va îndreptà răul sus menţionat. Şi astfel pedeoparte vom evità formarea proletariatului, vom aveà proprietari mici, adevăraţi apărători ai ţării, şi pe de altă parte vom înlăturà zguduirile societăţii.

Din toate acestea se vede lămurit, că remediul ce caută legiuitorul de azi prin amestecul în învoeli, nu va da niciun rezultat favorabil săteanului, şi va creà numai precedente rele pentru viitor, nutrind ura între sătean şi proprietar.

Aşà încât săteanul, împărţind între moştenitorii săi cele 4 pogoane, va fi nevoit a alergà tot în ajutorul proprietarului, pe care nici o lege nu-l poate împiedicà de a-şi exersà dreptul său.

Eu nu mă împac cu numirea că sunt sătenii proprietari pe un pogon, căci eu voiu să avem cetăţeni zdraveni pentru apărarea ţărei în viitor, pentrucă de acum înainte, după ridicarea ţării la rangul de regat, o să avem noi greutăţi. — Iată cestiunea Dunării care este de faţă. Ei! când ar fi România cum mi-o închipuiesc eu, am fi putut fi de batjocura în care ne aflăm astăzi?

Apoi avem tractate care se dau în lături! Face pe unul care nu este riveran, să fie riveran, şi în cele din urmă ne impune chiar amploiaţi pe ţărmurile noastre! Din ce cauză? Pentrucă nu avem putere.

Prin urmare declar că n'am cugetat să atac pe nimeni, ci mi-am spus durerea şi vederile mele pentru viitor, căci eu nu sper să trăiesc, pentruca să văd înlăturate toate aceste rele, nu

sunt atât de naiv: dar cel puţin urmaşii noştri să se afle în alte condiţiuni, şi totdeodată să se vază că şi eu am avut grije de soarta săteanului, şi am dorit ca săteanul nostru să fie sătean cu putere, nu numai cu numele, să aibă pământ de ajuns, căci de acolo vine răul, fiindcă nu are de ajuns.

Am terminat (aplauze).

D. *Grigore Sturza.* D-lor senatori, când proprietarul de moşii a împroprietărit pe săteni, nu s'a făcut o lege specială de tocmeli agricole. Zic că proprietarii de moşii au împroprietărit pe săteni, pentrucă ei au dat pământul. Guvernul de atunci, ca toate guvernele rău inspirate, a voit să atragă la sine toată popularitatea acestei măsuri bune, pentruca sub scutul acestei popularităţi, să poată luà o măsură rea, să poată face lovitura de stat dela 2 Maiu....

D. *Petre Grădişteanu.* Cer cuvântul.

D. *Grigore Sturza.* Să poată face lovitura de stat dela 2 Maiu, pentru a se scăpà de orce control serios din partea ţării. Deşì, D-lor, un ziar autorizat, cunoscut prin legămintele sale oficioase, ameninţă pe toată ziua, când cu lovituri de stat de sus, când cu lovituri de stat de jos: noi nu le luăm în serios aceste ameninţări; nu credem că guvernul ar voì să apuce aceà cale rătăcită, a nenorocitului guvern de atunci; să voiască a'şi atrage popularitatea prin legea tocmelilor agricole, pentruca să poată face de exemplu alegerile Corpurilor legiuitoare cu sufragiul universal, cu scrutin de liste, adică ca sătenii să aleagă Corpurile legiuitoare după placul subprefecţilor.

O asemenea cale, D-lor, duce la prăpăstii, şi nu cred că guvernul o va luà, mai cu seamă că în cazul de faţă puţină popularitate va găsì. Şi în adevăr, D-lor, ce se cere prin prezenta lege? Să nu se facă învoeli decât pe un an, pe trei şi pe cinci ani. Sătenii sunt liberi a nu face învoială nici pe un an.

Se mai cere ca sătenii să nu lucreze două zile pe săptămână pentru proprietari şi posesori.

Sătenii sunt liberi să nu lucreze nici o zi pentru proprietari sau posesori, după voinţa lor.

Aşà dar, D-lor, dacă ar voì cinevà să-şi atragă popularitate prin asemenea nimicuri, negreşit că i-ar lipsì o zi pe săptămână.

O voce. Sâmbăta (ilaritate).

D. *Gr. Sturza.* Da, Sâmbăta.

D-lor, ca să vă dovedesc cât ar fi de greşită o asemenea cale, vă voiu cità cuvintele memorabile ale D-lui Gambetta, al cărui liberalism nu-l va pune nimenea la îndoială. Acest ilustru orator şi mare cap de partidă al Franţei, a zis următoarele cuvinte, către mai multe mii de lucrători, adunaţi într'un oraş în jurul său:

„Un guvern, care ţine pe din afară şi pune în contra sa clasa cultă şi avută a unei ţări, nu poate trăi".

Aşà dar, D-lor, deşi acel ziar, cu legăminte oficioase, a făcut acele ameninţări, totuşi nu cred că va fi în gândirea guvernului, să-şi atragă această meschină popularitate, pentru a răsturnà libertăţile constituţionale şi pentru a merge cu arbitrariul până acolo, încât alegerile să fie făcute numai pro-formă, iar în realitate să nu fie decât rezultatul voinţei guvernului, realizat prin agenţii administraţiunii.

Acum, D-lor, să luăm în cercetare prezentul proiect de lege, cu modificările ce s'au introdus de comitetul delegaţilor.

D-lor, v'am spus la început, că atunci când proprietarii de moşii au împroprietărit pe săteni, nu s'a făcut o lege specială pentru tocmeli agricole. Doi ani au urmat fără o asemenea lege: şi cu toate că atunci sătenii au intrat într'o eră nouă, deşi poate au muncit cevà mai puţin decât înainte, totuşi ei nu au contenit de a muncì, şi agricultura ţării a produs avuţia naţională ca şi mai înainte.

Invoelile agricole au urmat cum urmau înainte pentru prisosul pământului, şi munca plătită. In acei doi ani s'a întâmplat D-lor, şi o foamete, adică a fost lipsă de pâine în unele părţi ale ţării. Acesta a fost cuvântul care s'a pus înainte, pentru a se face o lege excepţională.

Ei bine, n'a fost acesta adevăratul cuvânt pentru care s'a făcut o lege excepţională.

Adevăratul cuvânt pentru care s'a făcut aceà lege, este că statul a luat asupra sa plata pământului pe care l'au dat proprietarii sătenilor.

Erà dar interesat statul să poată strânge aceşti bani, ca să plătească cupoanele şi bonurile, şi ca să poată face aceasta, a venit şi a dat proprietarilor o garanţie, că banii cari vor da sătenilor pentru plata pământului, nu vor fi pierduţi şi că aceştia îi vor plătì cu munca lor.

Legea dar nu s'a făcut ca să dea garanţie proprietarilor, ci ca să dea credit sătenilor.

Acesta a fost caracterul legii din 66 şi modificată la 1872. Ei bine, şi dacă nu se făceà o lege la 66, tot aşà erà să fie, tot această garanţie erà să existe, pentrucă garanţia administraţiei, deşi este un mod rău, însă există în deprinderile ţării.

Acum să vedem ce efecte a avut această lege? Efectele sunt următoarele: In 16 ani de aplicare a acestei legi, sătenii au plătit pământul, cu care s'au împroprietărit; statul a strâns aceşti bani pentrucă proprietarii şi posesorii i-au dat, şi în fine săteanul a rămas proprietar pe pământul lui.

Când unul din noi cumpără pământ cu bani împrumutaţi, pierde şi capitalul său şi moşia ce a cumpărat.

Cu această regulă sătenii au cumpărat pământul lor şi au rămas stăpâni pe el.

Cu toate exagerările puse prin jurnale, care nu cunosc adevărata stare a lucrurilor şi nu fac decât sau a pune înainte erori din neştiinţă, sau calomnii pornite din spirit de partide, cu toate aceste, D-lor, starea sătenilor este mai bună, decât erà înainte. Acum să vedem ce efecte a avut această lege pentru proprietari şi posesori, vedem din contra că în aceşti 16 ani proprietarii şi posesorii au decăzut în averea lor. Apoi proprietarii şi-au amanetat moşiile lor, şi posesorii, cari au luat capital de exploatare, l'au pierdut, încât au fost nevoiţi să rezilieze contractele lor şi astfel cursul producţiunii în loc să progreseze, a căzut, a mers înapoi.

Acum, D-lor, cuvântul pentru care şi proprietarii, şi posesorii, au trebuit să cază, este dobânda mare, care trebuià s'o plătească pentru administrarea moşiilor. In Moldova unde trebue capitaluri mari, unde capitalul de exploatare este de 3 ori mai mare decât câştiul, nu ca în Muntenia, unde ţăranul dă pe lângă munca sa şi instrumentele lui de lucru, vitele lui, care acestea sunt muncă capitalizată: acestea toate le dă ţăranul înMuntenia, şi proprietarul culege numai roadele pământului. Dar în Moldova, unde trebue să le faci toate în bani, capitalul de exploatare fiind mare, dobânzile fiind mari, au trebuit să cadă şi posesorul şi proprietarul. Cuvântul, D-lor, pentru deosebirea aceasta între Muntenia şi Moldova, este simplu, este că în Muntenia agricultorii se bucură de Dunăre. Nu este alt cuvânt decât acesta.

Toţi sătenii cari sunt pe lângă Dunăre, fac negoţ de grâne, şi prin urmare, au bani cu care să închirieze pământ, asemenea este şi în Moldova, în apropiere de Galaţi. Moşiile aproape de Dunăre sunt tot în aceste condiţiuni, sătenii cumpără pământ, fac grâne, fac tot aceleaşi daraveri caşi în Muntenia. Acestea le zic, ca să nu gândească cei din Muntenia, că au oarecare privilegii naturale asupra celor din Moldova.

Tot aceà rasă română este şi dincoace şi dincolo de Milcov, şi v'aţi putut convinge despre aceasta, văzând că Românii din Moldova au făcut bună figură peste Dunăre. Dar ce să facă? Nu au Dunărea pe acolo, şi nu pot peste toată ţara să facă tot astfel cum se face pe lângă Dunăre. In Moldova, ţara de sus, nu vor să audă nici de dijmuit, nici de meteiage. Eu le-am propus să facem împreună grâu, să împărţim roadele, puind eu pământ şi sământă, iar ei lucru, dar nu au voit nicidecum să o facă.

Este uşor a aveà în cap utopii de societăţi cooperative, dar dacă oamenii nu vor să audă deasemenea tocmeli, trebue să lăsăm să se prăpădească o ţară întreagă? Dar, D-lor, s'a acuzat legea dela 1866, fiindcă se zice că s'au făcut abuzuri. Ei bine, cu orce lege se pot face abuzuri, cu aceasta pe care o vom votà acum, ca şi cu aceea, însă, acele abuzuri nu se produceau, dacă fiecare autoritate îşi făceà datoria, pentrucă alcătuirile de tocmeli agricole trebuiau să fie întărite de consiliul comunal, şi acestea să fie priveghiate de comitetul permanent. Apoi, dacă aceste două autorităţi care sunt şi elective, îşi făceau datoria, se puteà face şi aplicà învoieli nedrepte, când legea zice că contractările imorale sunt oprite? Aşà dar, nu e vina legei, e vina autorităţilor, dacă se fac abuzuri. Şi dacă nu îşi vor face autotorităţile nici de acum înainte datoria, asemenea abuzuri se vor produce şi cu orce lege. D-lor, între acuzările absurde aruncate de ziare, în privirea stărei de lucruri, s'a găsit chiar un ziar scris în limba franceză, care a zis: că proprietarul cumpără cu un pahar de rachiu munca săteanului pe un an. Această calomnie citindu-se în streinătate, vor crede în Europa că suntem o naţie de mişei. Apoi nici chiar Negrii din fundul Africei, cărora le place atâta rachiul, nu ar face astfel de învoială. Alt jurnal mai serios a zis, vorbind despre învoielile agricole, că trebue să se plătească doi franci pentru o prăjină de prăşit. După această proporţiune, fiindcă falcea are 80 de prăjini, câte doi franci

de prăjină face 160 de franci prăşitul unei fălci. Recolta unei fălci de pământ, an cu an, este de 5 chile şi preţul pentru o chilă de păpuşoiu e de 30 de franci şi acesta e un preţ foarte bun, care în total fac 150 de lei; iată dar 10 franci pagubă, pentru producţiunea unei fălci de păpuşoiu numai din preţul prăşilei; adăugaţi la aceasta 30 de franci valoarea unei fălci de pământ, 14 franci arătura unei fălci, 6 franci sămânţa, a cincea parte din o chilă, fiindcă se seamănă 4 dimirlii la falce, 10 franci cheltueli de administraţie, ceeace încă este prea puţin, avem 70 de franci pagubă curată la o falce. Aceasta o propune acel ziar, ca o gospodărie de făcut. Apoi drept să vă spun, D-lor, că asta se chiamă negustoria lui Nastratin-Hogea şi aci trebue să facem exclamaţia aceia cunoscută: „fericiţi cei săraci de duh, căci a lor este împărăţia pământului“.

O voce. A cerului.

Prinţul Gr. Sturza. Nu, a pământului; şi ca să vă dovedesc că săracii de duh împărăţesc pământul, să vă citez cuvintele marelui ministru din Danemarca, Oxenstirn, către fiul său, arată mirarea sa părintelui său despre cuvintele deşerte, care le-a auzit preschimbându-se între doi guvernanţi. Iată ce zise Oxenstirn fiului său : ei fătul meu, dacă ai şti cât de puţină minte pun guvernanţii în ocârmuire, te-ai sperià. Aceasta este astfel, fiindcă nu se ajunge la putere, pentrucă cinevà are spirit, voinţă, franchețǎ sau luciditate în idei, ci pentrucă place, aflǎ buna graţie, şi are şalele mlădioase, în fine pentrucă intră în plăcerile acelora cari au un interes, când sunt la putere. Aşà dar nu e numai glumă când vă zic, că împărăţia pământului este în cele mai multe cazuri a celor săraci de duh, însă mlădioşi de şale (ilaritate). D-lor, cu socoteala de mai sus, de doi franci pentru prăjina de prăşilă, şi acel jurnal spune că proprietarii şi arendaşii iau dobânzi de sută la sută. Aceasta este un gol neadevăr, o pură calomnie. Niciun proprietar nu ia dobândă dela săteni şi dacă s'a luat la unele locuri, acelea au fost rare excepţiuni şi abuzuri izolate. Prin urmare, vedeţi că îndată ce ne găsim faţă cu asemenea cazuri, fie cât de rare, se impune necesitatea să oprim dobânda, şi abuzurile care s'ar puteà comite în această privire. Trebue dar să prohibim dobânda în daraverile agricole cu sătenii. Iată o măsură protectoare, care trebue să figureze în această lege şi care figurează. Dobânda e prohibită în alcătuirile proprietarilor şi posesorilor cu sătenii: aceasta vă arată că, deşi

noi ne apropiăm de dreptul comun, însă totuşi este bine să votăm o lege protectoare, precum este aceasta care ni se supune: şi amendând-o trebue îndreptată în părţile ei defectuoase.

Dar, D-lor, este un cuvânt încă mult mai grav pentru care ne trebue o nouă lege. Cuvântul este, D-lor, că trebue să punem capăt intervenţiunei administrative în interesele private ale oamenilor şi daraverilor lor agricole, să depărtăm administraţia dela acest amestec, cu atât mai mult că ne-a dat efectele cele mai deplorabile în aceşti 16 ani. D-lor, daţi-vă bine seama că conruperea corpului electoral şi servilismul alegătorilor provine în mare parte din acest amestec al administraţiei, al prefectului şi al subprefectului în interesele particulare ale oamenilor. Dar care a fost rezultatul acestui servilism electoral? Rezultatul a fost un *fetişism ministerial* precum nu s'a mai pomenit în nici o ţară. Ce a fost consecinţa acestui fetişism ministerial? Consecinţa a fost că nici un rău din orcare ramură a administraţiunii nu s'a putut îndreptà, ba încă a venit un rău şi mai mare, că s'au făcut concesiuni pe spinarea ţărei, din care au rezultat pagube de sute de milioane. Iată, D-lor, cum s'a desvoltat un rău din altul. Şi prin urmare este foarte însemnată măsura de a se depărtà administraţia dela amestec în daraverile agricole şi în interesele particulare ale oamenilor: căci orcum se va manifestà acel amestec, el nu poate să fie decât de două feluri: sau abuzuri în favoarea acelora ce sunt plăcuţi administraţiei, adică abuzuri pentru favoriţi, sau abuzuri în contra acelora ce sunt prigoniţi, pentrucă nu se dau după placul administraţiei la alegeri. In tot cazul vedeţi că ne găsim într'o poziţiune din cele mai urîte.

Acum, D-lor, pe lângă această mare măsură care voim s'o dobândim prin noua lege, de a depărtà amestecul administraţiunei dela daraverile agricole, mai este încă o măsură foarte importantă, un principiu mare, care este respectat în toate ţările civilizate, este despărţirea puterei judiciare de puterea executivă. D-lor, până când se va face reforma proiectată, pentru electivitatea magistraturei, adică până când se vor alege magistraţi de mahalagii, după voinţa prefectului de poliţie, până atunci magistratura noastră tot ne dă oarecare garanţii, şi prin urmare este un progres a despărţi şi în daraverile agricole puterea executivă de puterea judecătorească. Dar ne veţi zice: primarul care este

un judecător sumar pentru îndeplinirea tocmelilor cu aducerea întru împlinirea în termen de 5 zile, atârnă de subprefect.

Aşà este, dar tocmai pentrucă atârnă de subprefect, tocmai pentrucă subprefectul fiind lăsat cu totul afară din cauză, poate pe sub mână, cu înrâurirea lui asupra primarului, să facă abuzuri, deaceea am venit şi am propus un amendament, prin care să se supuie la o penalitate aspră un subprefect sau un prefect care ar uneltì neaplicarea sau călcarea legei agricole care o vom votà. In contra acestei propuneri s'a pus înainte un argument, care nu mi se pare serios, s'a zis: este greu de constatat; apoi dacă aceia cari au făcut codul penal al tutulor naţiunilor, ar fi lăsat nepedepsite crimele greu de constatat, ar fi multe dintr'însele, otrăvirea cea dintâiu, care ar fi rămas fără pedeapsă. Când vom discutà acest amendament, vă voiu dovedì că are o înrâurire morală foarte mare. Dovadă că nu îl privesc toţi atât de inofensiv faţă cu administraţiunea, este că unul din colegii noştri a scăpat cuvântul că: subprefecţii nu mai vor călcà atunci în comune. Să calce, dar să calce a popă, cum se zice, să calce cu bună cuviinţă, dar nu să facă intrigi ca să nu se aplice legea, sau ca să se calce. Am atras luarea aminte a D-v. asupra acestui amendament, căci cred că este bine să se bucure ţara de această mare reformă de a depărtà administraţiunea dela împlinirea învoielilor agricole, despărţind puterea judecătorească de cea executivă şi punând penalităţi serioase pentru aceia din agenţii administrativi, cari ar voì să contravie acestei mari reforme, să calce acest mare principiu, pentru aceste cuvinte am propus acel amendament.

D-lor, este încă un mare principiu foarte esenţial, care ne face o datorie să adoptăm această lege, s'o votăm amendată se înţelege. Principiul este de a nu fi supus nimenea, fie cât de sus, orcât de jos s'ar aflà în treptele sociale, să nu fie supus la constrângerea corporală. Deşi guvernul aplică pentru sine într'un mod foarte grav această constrângere corporală, care se preface în maltratări, la strângerea dărilor. Şi acì vă atrag atenţiunea că trebue să facem o lege aspră în astă privire, căci este o ruşine pentru ţara noastră, ca să se aplice acele maltratări la strângerea dărilor, chiar asupra bătrânilor şi asupra femeilor din sat; dar fiindcă nu este la ordinea zilei această cestiune, mă mărginesc a v'o amintì. Datoria noastră este să stârpim răul, acolo

unde îl aflăm astăzì şi suntem chemaţi a o face cu legea de faţă.

D-lor, cel mai esenţial principiu al libertăţei individuale este *habeas corpus*, adică să fii stăpân pe corpul tău. Glorie Angliei, care a proclamat acest mare principiu, într'un timp când Europa întreagă zăceà încă sub deprinderi barbare! Acest principiu suntem chemaţi a'l aplicà pentru întreaga noastră populaţiune rurală.

Să lipsească constrângerea corporală. Iată iarăşi un motiv foarte mare ca să votăm această lege. Să nu mi se zică că dacă n'ar fi legea de faţă, dela sine ar fi lipsit această constrângere după dreptul comun.

Din contră, dela început v'am spus că, cu legea din 1866 sau fără ea, tot acelaşi rău erà în ţară, pentrucă aşà erau deprinderile noastre administrative.

Ei bine, prin legea aceasta punem un capăt abuzului, şi aceasta va fi cel mai însemnat cuvânt pentru votarea ei.

Acum, D-lor, să ne oprim puţin la articolele care erau mai greu de făcut din toată legea, la articolele 24 şi 25, care statuează sancţiunea legei, adică cum să se aducă întru împlinire angajamentele agricole. Trebue să recunoaştem că Camera a lucrat cu multă perspicacitate şi experienţă în această privire. In adevăr, a dovedit un spirit practic şi un spirit de dreptate, pentru care nu putem decât să o felicităm. După aceste articole, dacă nu iese un om la muncă, îl chiamă primarul, şi nu numai că îl chiamă, dar lipeşte un afiş pe uşa primăriei, cum se lipsesc la noi hârtiile galbene, când nu plătim contribuţiunile, şi după această somaţie, până în cinci zile se vinde averea nescutită de lege acelui care nu îşi execută angajamentele. Iată dar cum săteanul este deşteptat la îndatoririle sale. Articolul este foarte bun, pe cât se poate în împrejurările de faţă, şi mai are încă meritul că se apropie de dreptul comun. Acei care au vorbit de dreptul comun la noi, trebue să fie mulţumiţi, căci nu cred că prin dreptul comun au înţeles să meargă săteanul până la curtea de casaţie.

Prin dreptul comun au înţeles să se introducă în legislaţia noastră un articol tocmai de felul acesta care s'a şi introdus. Prin urmare are încă acest merit legea de faţă, că ne pune pe cale de a ajunge la dreptul comun după câţivà ani. Am auzit pe D. Opran vorbind de 50 de ani, eu cred că nu va merge poate

nici zece ani cu această lege, şi când vom vedeà că oamenii s'au deprins cu această procedură în daraverile lor şi pot funcţionà după aceste reguli, atunci dreptul comun dela sine este introdus.

Greutatea nu este acolo, greutatea este aiurea, trebue să luăm în seamă că legea dela 1866 a avut caracterul esenţial de a da credit mai mare sătenilor decât îl aveau. Ei bine, D-lor, caracterul legei de astăzi este de a proteje pe sătean, însă ştiţi care sunt efectele protecţiunei? Cu cât îl va proteje mai mult, cu atât i se reduce creditul lui. Dacă l-ar proteje legea până la atât, încât să zică ca să nu mai dea înapoi ceeace i s'a împrumutat, atunci nimeni nu îi va mai da nimica, şi vor fugì toţi de el ca de ciumă şi de hoţi. Tot asemenea s'ar întâmplà şi orcărui proprietar mare, dacă i s'ar ridicà în acest mod creditul. El ar fi în asemenea caz silit să îşi mănânce grâul de verde. Astfel, puneţi pe sătean într'o poziţiune din cele mai grele, şi să nu vă faceţi iluziuni că, cu creditul agricol, îi puteţi venì în ajutor.....

O casă de credit agricol va puteà funcţiona serios numai atunci, când va da bani pe gajuri, căci altfel va fi în pericol de a face falită: prin urmare va împrumutà numai pe sătenii avuţi.

Dar ştiţi D-v. că sătenii noştrii totdeauna s'au împărţit în trei categorii, fruntaşi, mijlocaşi şi pălmaşi: fruntaşii şi mare parte din mijlocaşi muncesc fără să se învoiască; aceştia nu vor aveà trebuinţă a merge la o bancă pentru a se împrumutà, sau când vor merge au să depuie un gaj, şi o vor face pentrucă sunt avuţi: dar ceilalţi cari sunt săraci, şi cari nu au ce gaj a depune, vor puteà merge pe toată ziua la bancă, dar nu vor puteà împrumutà nimic, şi astfel fiind, D-lor, îmi este teamă să nu se desvolte şi la noi o clasă nouă de paraziţi: avem destule alte asemenea clase, însă aceasta va fi mult mai rea decât celelalte: căci în loc să fie acele clase de paraziţi concentrate în oraşele cele mari, acei uzurari se vor răspândì ca o râie în toată ţara, şi vor roade populaţiunea rurală. Atunci va fi la noi, cum este în Bucovina, unde asemenea uzurari vând pe locuitori, pentruca să muncească aiurea, chiar şi peste hotarul ţărei lor.

Nu ne vom gândì oare că trebue să înlăturăm un asemenea pericol? D-lor, pericolul acesta ştiţi pentru a câta parte din locuitori se poate prezentà? Dintre aceste trei categorii sus-menţionate, aproape a treia parte este cunoscut că sunt pălmaşi, cu

alte cuvinte din 700 la 800 de familii, mai bine de 200 de mii sau un milion de suflete vor fi în pozițiunea aceasta deplorabilă. Este dar o cestiune gravă. La noi până acum nu avem proletariatul: dar să luăm bine seama, că în urma legei ce o votăm, să nu se desvolte acest proletariat. Am voit numai să atrag atențiunea D-v. asupra acestui pericol care este foarte grav și de care va trebuì să ne ocupăm serios.

D-lor, v'am spus că caracterul legei aceștia este acela de a fi o lege protectoare. In toate țările, legile protectoare sunt legitime, însă cu condițiunea de a fi o absolută necesitate. Aceasta este întâia condițiune a unei legi protectoare. A doua condițiune și cea mai esențială este că o asemenea lege să fie dreaptă, căci o lege care nu este dreaptă este imorală și conrupe chiar pe aceia pe care voiește să-i proteagă; și nu numai că îi conrupe, dar le ridică și tot creditul, și prin urmare mijloacele de viețuire.

Deaceia trebue să ne ferim de legi nedrepte, pentrucă ar fi imorale. Să căutăm a nu se sdruncinà creditul săteanului pentru a se puteà hrănì: căci dacă nu vom face astfel, se va aduce dărâmarea agriculturei noastre, și prin urmare sărăcia țărei.

Dar, d-lor, dacă vorbim de legi protectoare drepte, vă întreb, art. 20 din legea ce a propus'o guvernul, și care a fost amendat de noi, oare drept erà? Știți ce zice acel articol? Acel articol statuà că, atunci când săteanul nu vine la răfuială, primarul face răfuiala în prezența cultivatorului, însă săteanul are 15 zile termen pentru a face apel la judecătorul de ocol. Aceasta este foarte drept. Dar când vine la proprietar, tot în acel articol se zice că, proprietarul sau posesorul, dacă nu vine la răfuială pierde banii lui, fiindcă nu-i dă drept de apel și săteanul este scăpat de datorie.

Apoi, D-lor, ați mai văzut în o legislațiune un articol așà de nedrept și de jefuitor ca acesta? Se puteà ca noi, oameni serioși, chemați a legiferà, să lăsăm un asemenea articol care se vede că a scăpat din vederea Camerei? Deaceia l'am amendat. Și cum? Am zis că acel care nu va venì la răfuire, fie cultivatorul, fie lucrătorul, are de o potrivă dreptul de apel în termen de 15 zile la judecătorul de ocol, și nu văd pentruce unele ziare oficioase mai mult sau mai puțin, strigă în contra acestui Corp legiuitor că a amendat legea. V'am spus, d-lor, în termeni foarte parlamentari, că asemenea acuzații ale ziarelor nu le luăm în se-

rios, căci dacă le luam în serios atunci, aşi fi vorbit de ele cu alte cuvinte.

Iată dar, d-lor, amendamentul care sunteţi chemaţi a'l votà, şi trebue să-l votaţi, fiindcă nu puteţi admite un lucru atât de nedrept şi jefuitor ca cel propus de guvern. Se poate ca Camera să fi scăpat din vedere ceeace se zice în art. 20. Noi însă trebue să procedăm în marginile dreptului, şi să înlăturăm defectele legei fără să se lovească spiritul ei.

Da, d-lor, tocmelile agricole pe un an, să vedem unde le puneţi d-v.?—Nu vă vorbesc de proiectul primitiv.—D-lor, în întrunirea proprietarilor dela Iaşi am arătat pe larg şi cu toate argumentele trebuitoare absurditatea acestui articol.

Ştiţi d-lor, ce dispune acest articol? Că, nu se pot face învoeli în toată România, decât numai pe un an.

Aşà dar, săteanul de dincoace de Milcov, care ia pământ pe 5 ani nu l'ar fi mai putut lua decât pe un an.

Săteanul pune în porumbişte grâu, dar după articolul acesta, proprietarul ar puteà să oprească pe sătean de a pune grâu după ce şi-a ridicat porumbul, profitând el de acel loc pentru a pune grâul său.

Vedeţi, d-lor, că cu asemenea dispoziţiuni s'ar face o revoluţie în toată ţara. Voiţi să ajungeţi acolo încât să sară oamenii cu parul? Eu nu înţeleg nici astăzi cum a putut guvernul să propună un asemenea lucru. Imi pare bine că Camera a modificat acel articol, şi a zis că în Moldova alcătuirile să rămână tot pe un an, dar în Muntenia să fie pe trei ani pentru imaş şi cinci ani pentru celelalte alcătuiri. Am venit şi noi la rândul nostru şi am zis că în Muntenia să fie pentru 5 ani, fie pentru orice pământ, iar pentru Moldova s'au admis 2 ani, şi cuvântul pentru care am pus 2 ani este următorul: spre a se face un lan de grâu în bătătură, precum se face dincolo de Milcov, trebue ca cu 2 ani înainte să ştie cultivatorul ce secerători va aveà; cine are să lase 500 de fălci sau 1000 de pogoane de bătătură un an de zile întreg fără să aibă nici un folos, ca să pună în anul al doilea grâu, dacă va şti că are secerători. Prin urmare doi ani este minimul care se poate îngădui. Dacă s'a primit o restricţiune atât de mare, cuvântul este, pentrucă s'a zis că sătenii iau pentru mai mulţi ani înainte bani. Nu e tocmai exact nici aceasta, pentrucă, care cultivator dispune de atâta capital pentru a face aceasta? Dar în

fine, fie, creditul săteanului va fi redus din aceiace erà înainte, fie însă, figureze şi aceasta între măsurile protectoare luate, fie pe doi ani.

Acum se mai ia încă o măsură, ca două zile pe săptămână să fie ale săteanului. Atunci pe când săteanul erà dator să ia pământ, şi erà dator să facă o muncă, în timpul Regulamentului, totdeauna guvernul interveniă pentru protejarea ţăranului, ca să îşi poată lucrà şi ogorul lui. Astăzi când este liber de a se învoì sau nu, nu se pare atât de necesară o asemenea măsură. Noi însă privind'o ca o măsură protectoare, am admis şi aceste două zile, însă să fie hotărîte zilele, căci dacă nu le hotărîţi este o anarhie şi nu se va şti ce să se facă, nu va şti nici cultivatorul, nici lucrătorul care sunt zilele sale, deşi această măsură va mai reduce creditul lucrătorului, dar poate în unele cazuri să fie protectoare, şi prin urmare admitem să figureze între articolele din legea pe care avem s'o votăm. Vedeţi că delegaţii D-v. s'au mărginit în modificările cele mai neapărate şi vă putem declarà că fără aceste amendamente, nu putem votà legea, căci atunci ar fi nedreaptă, imorală şi rea. Aceste amendamente trebue să le admitem. Introducându-le în lege, ele nu lovesc spiritul legei, ci înlătură defectele ei şi asigură efectele ei binefăcătoare, şi atunci zic că trebue să o luăm în consideraţiune mai cu seamă pentru următoarele cuvinte: întâiu că depărtează pe administraţie dela amestecul în interesele particulare, şi împiedică prin aceasta abuzurile administraţiunei, conruperea corpului electoral, şi lipsa de un control serios faţă cu guvernul. Al doilea cuvânt, este că prin această lege despărţim puterea executivă de puterea judecătorească, până la gradul posibil...

D. *Şendrea.* Dar guvernul să modifice legea comunală.

Principele G. M. Sturza. Aceea este altă cestiune.

Dacă s'ar modificà legea comunală, după cum văd că se propune prin proiectul de lege prezentat de guvern, ca să fie numai mulţimea care să aleagă, să nu mai fie colegiuri, atunci nu ştiu dacă ar reprezentà cevà aleşii comunali. Am văzut în alegerea comunală după urmă dela Iaşi, că numai în colegiul I au putut să aleagă pe d. Ganea, şi pe d. Pastia, cari ca primari au făcut în adevăr din Iaşi un oraş mai frumos şi mai salubru decât Bucureştii. E cunoscut că numai în colegiul I au putut să se strecoare aceşti 2 vechi primari; în celelalte colegii nu au încăput,

pentrucă înrâurirea prefectului de județ și a prefectului de poliție, e totdeauna foarte tare în acele colegii, așà dar nu vă lăudați așà mult cu reformele D-v. comunale, le vom judecà și pe acelea la timpul lor. Să revenim acum la cestiune. Am zis că despărțirea puterei executive de cea judecătorească, este al doilea cuvânt pentru care votăm legea.

Alt cuvânt principal mai este că noi prin această lege, pregătim întroducerea dreptului comun, ne îndrumăm spre dreptul comun, pentruca cu timpul să nu mai fie întru ceeace privește proprietatea, munca și libertatea omului, legi excepționale, legi silnice, legi care mărginesc libertatea muncei, care totdeauna sunt vătămătoare, pentrucă înpuținează creditul lucrătorului. Mai votăm această lege, pentru un al patrulea cuvânt foarte însemnat, acela că aplicăm marele principiu al libertăței individuale, să nu mai fie constrângere corporală. Iată un principiu mare pentru care votăm această lege.

Așà dar D-lor, conchid cu aceasta, că dacă se vor adoptà aceste puține amendamente propuse de comitetul delegaților, noi vom votà cu toții legea, la din contră, dacă admiteți ideia de a se votà această lege fără nici un amendament, atunci trebue să o respingem, pentrucă ar fi o lege nedreaptă, imorală și rea, și nu se poate aplicà astfel, pe cuvânt că se va modificà după cât va timp de încercare. Legea poate deveni însă bună, dacă veți admite amendamentele despre care v'am vorbit.

D. *președinte.* D-lor, orele fiind 5, consult Senatul, dacă mai vrea să continuăm discuțiunea.

Voci. Da. da.

— Senatul consultat admite prelungirea ședinței.

D. *N Voinov.* D-lor senatori, eu nu am să discut aici cestiunea proprietăței, căci ea nu este în desbatere acum. Această cestiune a proprietății s'a rezolvat la anul 1864, și țărâna aceluia care a rezolvat'o, va fi binecuvântată pururea ; orice s'ar zice în contra memoriei sale, nu poate s'o veștejască nimeni.

Astăzi suntem chemați să discutăm : mai poate existà lege de tocmeli agricole, sau nu ? Legea dela 1866 și 1872 trebue cu desăvârșire suprimată sau trebue modificată ?

Am observat un lucru, că în privința existenței și a necesităței unei legi speciale, partidele cele mai bine pronunțate în țară, sunt de aceeași opiniune ; și mi-am adus, în adevăr, aminte

de acel proverb care zice: *les extremitées se touchent*; şi liberalii şi conservatorii găsesc că este indispensabilă încă o lege excepţională pentru raporturile de muncă dintre cultivator şi lucrător. Mie să-mi permiteţi să fiu o notă discordantă în acest concert. La 1864, nemuritorul Domn Cuza, înproprietărind pe sătean pe pământul care l'a avut şi care erà al său, obligându-l a'şi răscumpărà munca cu care numai erà robit către proprietar, a lăsat între proprietar şi foştii clăcaşi raporturi libere, comerţ liber. Aceasta a mers până la 1866. Atunci s'a găsit necesitatea de a se face o lege specială, s'a zis atunci: în starea în care se găseşte încă locuitorul faţă cu proprietarul, şi proprietarul faţă cu locuitorul, în acestă stare în care erà aceà animozitate de a se fi împroprietărit şi de a fi lăsat să se împroprietărească, raporturile nu sunt prieteneşti, încât şi de o parte şi de alta excese se pot produce in paguba interesului comun care se chiamă agricultura. Şi cred eu că din acest punct de vedere a plecat legiuitorul la 1866: căci altfel n'aş puteà înţelege un lucru: cum şi la 1866, fiind la putere guvernul liberal, se gândeşte să înfiinţeze o lege excepţională şi să deroage dela marele principiu ale libertăţii în tocmeli, să violeze cu o zi mai în urmă Constituţiunea pe care a adoptat-o—căci este o violare când se deroagă dela principiul pe care îl pusese în Constituţia ţărei.—Nu această scuză pot s'o dau partidului liberal, că acest interes s'a dezordonat. Prin urmare în urma legei dela 1864, animozitatea dintre proprietar şi locuitor încă nu erà îndulcită, încât a trebuit guvernul să vie să facă o lege de protecţiune a celui mai mare interes în ţară, care se chiamă agricultura, cu o balanţă pe cât s'a putut de egală pentru ambii factori.

La 1872 această lege s'a modificat şi este foarte adevărat, că de câte ori ne vom abate dela principiile sinuabile, de atâtea ori legi excepţionale se vor creeà după necesităţi şi după apetiturile acelora care pot comandà legile. La 1866 partidul liberal s'a abătut dela principiile cele adevărate ale liberelor tocmeli între părţi. După mine pare a aveà scuză, dacă aceasta ar fi fost ţelul când a făcut legea.

La 1872 fiind în mai mare preponderenţă spiritul, nu mă preocup de persoane, cultivatorilor proprietari şi arendaşi, a găsit-o nu destul de protejitoare intereselor unuia din factori, şi la 1872 s'a modificat legea din 1866. pentru garantarea mai mult a

interesselor unuia din factori, slăbind garanţia intereselor celuilalt. Şi ace ıstă lege dela 1866, modificată, dacă aş puteà zice amendată la 1872, a continuat până azi 1882.

Abuzul *legei de protecţiune* a fost atât de strigător la cer, încât s'a dat alarma. Dar alarma s'a dat, căutând de a se pune în luptă cei doi primi factori ai agriculturei, nu însă de a da pe faţă pe cei mai neapăraţi factori ai abuzurilor acestei legi. Istoria, când vor încetà luptele personale şi pasiunile, va vorbì, se va vedeà dacă proprietarii şi agricultorii din Moldova sunt aceia cari au despuiat pe ţăran, iar dacă nu arendăşimea de dincoace nu a despuiat, ci a exasperat pe ţăran; se va vedeà dacă aceia cari au dat strigătul de alarmă, s'au desbracat un moment de pasiunea de a lovì într'o parte a ţărei, unde aşà numitele principii, sau mai bine unde aplicaţiunea principiilor lor nu'şi prea găseşte liber curs, deaceia acolo a trebuit să aplice lovirea, iar nu unde aplicarea principiilor D-lor găseşte cursuri mai repezi şi necontrariate.

Eu cred, D-lor, că dela anul 1866 până la anul 1882 necesitatea unei legi excepţionale îşi a făcut cursul. Totdeodată, de câte ori se ziceà că principiile de libertate susţinute de unii din oamenii noştri de stat, în ţară precum şi în străinătate, atrag necesitatea de a pune în legi mai multă libertate, totdeauna se ziceà cuvintele: *nu este timpul încă*, trebue să aşteptăm, trebue să învăţăm, trebue să ne instruim, trebue să ajungem la nu ştiu ce grad de cultură, pentru a beneficià de cutare foloase ale libertăţii, şi aceia cari susţineau această teorie era combătuţi tocmai de bărbaţii cari azi guvernă ţara de mai mulţi ani, spuind *că niciodată libertatea nu va prinde rădăcină, dacă totdeauna vom aveà gogoriţă pentru ea.*

Acum văd că lucrurile s'au schimbat, acum văd că partidul liberal şi el răspunde cu aceleaşi argumente care le combăteà odinioară.

Zice: Se vor aplicà principiile cele adevărate ale libertăţei tocmelilor, dar nu acum, mai târziu. Trebue să mai facem încă un timp, o lege de tranziţiune pe care D. Opran doreà să mai ţie încă 50 de ani, şi apoi se vor mai gândì alţi legiuitori, dacă legea aceasta de tranziţiune nu trebue să continue schimbându-se când cu principii ca cele dela 1866, când cu cele dela 1872, şi când cu cele dela 1882, încât această lege de protecţiune va fi

necontenit legea partidelor de a o aruncà ca o minge dela unul la altul, nu pentru armonia factorilor necesari intereselor agriculturei, cì pentru predominarea unora în contra altora.

Legea aceasta care s'a propus la Cameră şi care s'a amendat la Senat, şi asupra cărora amendamente am să'mi dau părerea mea pe urmă, văd că se adoptă în principiu de toţi pe acest cuvânt, că este necesară pentru un timp încă această lege de protecţiune. Dar întreb şi pe o parte şi pe alta: credeţi D-v. că legile de protecţiune sunt drepte? Şi când aveţi de protejat, ce voiţi să protejaţi? Voiţi să protejaţi pe ţăranul apăsat în contra proprietarului sau arendaşului? Se respunde: nu! fiindcă recunoaştem ambii aceşti factori necesari, cari trebue să trăiască în armonie totdeauna.

Se face această lege să protejeze pe marele cultivator contra celui mic? Nu, pentrucă aceşti factori sunt necesari de a trăi în bună armonie între dânşii. Atunci pe cine protejează? Şi 'mi pare rău când am auzit pe principele Sturza zicând un lucru: că cel mai mare bine ce'l are legea aceasta modificătoare legei din 1866 şi 1872, este că printr'însa se scoate amestecul administrativ din tocmelile agricole. Ei, D-lor, întreb un lucru: Faceţi o lege de protecţiune, fiindcă o credeţi necesară şi apoi mai spuneţi: voiu să o proteg contra administraţiunei. Eu întreb, care rămâne protectorul sau agentul care trebue să îmbrace haina protecţiunei, între aceşti doi factori carì prin această lege sunt meniţi să stea în luptă, şi pentru care legea creează un protector, şi un factor trebue să vie ca să ţină balanţa dreptăţii între o parte şi alta. Eu vă mărturisesc că nu înţeleg legea de protecţiune, fără ca cinevà să fie în acelaşi timp şi protector. Aşà dar, să mi se explice şi fără să fiu convins de aceasta. Cereţi lege de protecţiune şi atunci, când D. Catargiu propune un amendament ca prefectul şi subprefectul să supravegheze, ca primarul şi consilierii comunali să'şi facă datoria...

Principele Sturza zice din contră prin amendamentul său.

D-lor, vedeţi cât ne abatem dela adevăratele principii!

Nu putem să ieşim din această dilemă: sau credeţi D-voastră că este venit timpul, că aceşti doi factori ai agriculturei pot să trăiască în bună armonie, ca oamenii maturi cari se stimează unul pe altul, şi cari 'şi cunosc interesele: sau credeţi că unul din factori este absorbant celuilalt, şi atunci să se facă legea cu

protecţiune. Să spunem lucrul pe faţă. Noi cată a găsì mijlocul a împăcà pe aceşti doi factori, iar nu a-i ţine necontenit în zizanii. Ca să se dea o lege protectoare, trebue să fie bine îngrădită, pentru a surveni la toate abaterile ce s'ar puteà face, a se dà o aspră reprimandă acelora cari ar face să cadă balanţa într'o parte.

Din această dilemă nu se poate ieşi, dacă voiţi D-voastră o lege de protecţiune.

Opoziţiunea conservatoare nu'şi ajunge scopul când zice, voim acì să înlăturăm amestecul puterei administrative, voim să ne emancipăm de administraţiune, voim să ne emanicipăm de prefecţi, subprefecţi şi primari. Vom vedeà dacă pentru adevărata protecţiune va fi destulă fiinţa primarilor, şi dacă ea nu va fi influenţată iarăşi de prefecţi şi subprefecţi.

Nu înţeleg dar legea propusă de reformator şi votată de Cameră: şi mai puţin nu înţeleg adoptarea aeestei legi în Senat decătre opoziţiune, (se vede că eu am rămas singur) care afirmă că primeşte legea în principiu, mărginindu-se a o modificà numai în oarecare detalii.

D-lor, în privinţa celor ce susţin, nu sprijin numai teoria mea, că eu m'am convins că a venit timpul, ca legi speciale de munci agricole să înceteze; voiu lua două autorităţi, autoritatea acelora care susţin legea cum a venit dela Cameră, şi a acelora care o susţin propunând amendamente.

D-lor, iată prima chestiune ce s'a desbătut în comitetul delegaţilor.

(Citeşte pasagiul din aliniatul 5). Şi prima chestiune ce s'a desbătut în comitet a fost de a se şti dacă astăzi mai este nevoie de o lege specială.

Când citim asemenea considerente, când vedem că majoritatea, pot zice unanimitatea din Senat.

Voci... Minoritatea.

D. *Voinov*. Voiu constatà că a fost aproape unaninimitate.

Când vedem zic, că majoritatea chiar după cum am zis, recunoaşte că cel mai mare rău care poate existà astăzi în raporturile factorilor agricoli sunt legile speciale, când vine şi zice că au înţeles această lege sub regimul vechiu, când săteanul sta pe moşie în condiţiune de clăcaş, dar n'o mai înţelege astăzi, când săteanul nu mai are această condiţiune, nu mai înţeleg, încăodată,

cum conchideţi la admiterea legei excepţionale propusă din iniţiativa parlamentară şi adusă înaintea Senatului!

Mai am încă o autoritate în favoarea mea. Am în mâna mea o broşură care mai cu drept s'ar intitulà broşura de jos în sus şi de sus în jos, căci tot ce am înţeles că cată să se speculeze cu această broşură este... de sus în jos sau de jos în sus; iar când vom citi-o întreagă, vom vedeà că, începe cu oarecare principii, ca cum această persoană pune principiul sacru şi nestrămutat al adevărului, şi apoi conchide îndată contra acelui principiu.

D-lor, cu tot respectul ce port persoanei subscrisă în josul acestei broşuri, vă declar că n'aş fi citat-o, şi luat-o ca o autoritate în sprijinul meu, dacă n'aş şti că această broaură este refrenul a tot ce s'a zis în jurnale autorizate, şi dacă n'aş şti că această este tendinţa capilor partidului dominant, prin urmare spiritul care împinge sau dă direcţiune chiar şi în guvern. Aşà dar vedeţi, că această broşura are mare autoritate în incinta Senatului şi pentru aceea mă raportez la ea. Ce ne zice ea, şi prin urmare corifeii partidului liberal, aceia cari dela 48 şi până astăzi au căutat să arunce şi să prinză rădăcină ideile liberale?

Iată ce zice în această broşură;

„Legea tocmelilor agricole din 66 şi 72 este contrară Con-„stituţiunei....

„Ea provoacă, încurajează şi ocroteşte abuzul. E ucizătoare „pentru săteni şi deci pentru ţara întreagă.

„Constituţiunea noastră, ca toate celece recunosc dreptu-„rile omului, proclamă *principiul egalităţei înaintea legii.*

„Acest principiu a rămas până azi pentru marea majoritate „a ţărei, nu numai *neaplicat*, ci cu îndrăsneală *a fost călcat în „picioare.*

„O lege de excepţiune, o lege nu egalitară, pătează încă fru-„moasele *instituţiuni ale României.* Aceasta este legea tocmelilor „agricole.“

Şi mai departe adaugă, *că ea sapă o prăpastie între proprietari şi muncitori de pământ,* mai departe zice: *că o tocmeală nu poate existà decât ca rezultat a două interese sau a două voinţi...*

Iată D-lor, ce zice şi organul autorizat al partidului liberal care în mare majoritate este în Senat şi în Cameră, şi care este reprezentat prin banca ministerială.

„Legea de tocmeli agricole este o lege excepţională, ea este în contra Constituţiunei, **ea pătează** frumoasele instituţiuni ale României."

Apoi întreb, când aveţi această convincţiune, că Constituţiunea la 66 a creiat dreptul de egalitate şi libera acţiune a tuturor înaintea legei, când credeţi D-v. că a mai exista o lege excepţională de muncă agricolă, este contrariu Constituţiunei, apoi cum veniţi cu o lege contra Constituţiunei?

Cum veniţi *să călcaţi* încă pentru nu ştiu a câtea oară? cum veniţi *să pătaţi* Constituţiunea după spusa D-v., pentru nu ştiu a câtea oară? Trebue să fim cred oneşti în principiu, ori avem nevoie de o lege protectoare, şi trebue să avem toate mijloacele de protecţiune, şi vom întrebà contra cui, or numai avem nevoie de legi, or Constituţiunea la 66, a declarat că toţi au liberul arbitru al acţiunei lor.

O lege excepţională pătează Constituţia. Apoi, pentru Dumnezeu, nu veniţi cu o lege excepţională, pentrucă nu aduce niciun folos, şi voiu arătà eu îndată. după motivele mele, că nimeni nu poate să tragă folos după această lege excepţională, orcare ar fi ea. Aşà dar ce zice programa partidului liberal? Avem or nu principiu? Şi după ce acest principiu naşte din toate ideile, apoi la urmă zice să facem legi, să protejăm pe ţărani de exploatarea care se face mai cu seamă peste Milcov de proprietari şi arendaşi. Iată la ce concluziuni ajunge după principii dejà puse! *cere o lege excepţională!* cere înlocuirea celei vechi cu altă lege tot de tocmeli agricole, cu alte cuvinte cată să înlocuiască pe o lege cu altă lege excepţională, încă mai mult, în lege se întrebuinţează termenul *de exploatatori.* D-lor, cei ce au făcut legea, îi ştiu că sunt foarte serioşi, nu pot să cred că sunt atât de uşori, încât căzându-le câte o carte în mână, dă peste un termen oarecare, şi îl aruncă fără să se potrivească şi fără să ştie dacă se potriveşte or nu, nu cred că aceia au putut să se crează că sunt în ţara unde sunt Negrii, unde ţăranii sunt Negrii şi proprietarii exploatatori: şi necunoscând bine limba românească au luat din întâmplare acest cuvânt şi l'au aruncat. Nu această lege e pornità din spiritul acela, nu numai de a ameliorà răul, dar de a lovì într'un factor necesar al agriculturei şi din capul locului, pe când pentru unii arată atâta favoare, atâta bună voinţă, pentru ceilalţi le turnăm în frunte epitetul de *exploatatori.*

Așà dar această lege a pornit dela sentimente de acelea care caută să facă o lege de protecțiune a micului cultivator, a țăranului, cum se zice în limba populară, în contra proprietarului și a arendașului. Să fim dar bine înțeleși, nu e lege de protecțiune agricolă, nu e lege de înfrățirea părților, ci e lege de protecțiunea aceluia pe care îl găsiți despuiat și de pedeapsa despoiatorului său, după cum ziceți a exploatatorului.

Dar ca să vedem dacă, măcar și cu aceasta își ajunge scopul.

Legea care s'a propus și care ne-a venit dela Cameră—vorbesc de ea acum deocamdată—arată care sunt tocmelile de lucrări agricole, și înșirând o sumă, crede că e de a ajuns a fi numită lege agricolă. Și aceasta se înțelege după inspirația acelor cari știu așà de bine plugăria, căci în țară la noi, dacă cinevà e în stare să scrie câtevà linii într'un jurnal în primul-București, crede că e universal în cunoștințe, crede că a devenit competent în toate și vine de organizează în jurnal cea mai grea chestiune, legea agricolă, zicând că simțim necesitate de o lege specială. După ce înșiră zic, o mulțime de munci, apoi zice: „Intru cât privește..... (citește).

Dar oare D-lor, datu-și-au socoteală de ce va să zică termenul de acte autentice? Ia să vă dau exemplu. Facem contracte de munci agricole, pentru muncile anume indicate în lege, și le declarăm autentice: exploatatorul, cum ziceți D-v., caută de execută parte din ele și caută să le mai execute încăodată; naște însă o tăgăduire, o contestație; actul însă este autentic și astfel fiind, este în același timp executoriu și prin urmare îl voiu executà, în întregimea lui, deși în parte s'a executat. Și în privința contestațiunilor voiu zice: du-te la tribunal de'ți rezolvă contestațiunea, dar până atunci actul e autentic, și trebue să'l execut și 'l voiu executà. Dar e bine înțeles că aceste toate nu le poate face un factor singur dela el, ci trebue să introducă și administrațiunea, care va oscilà după împrejurări, când într'o parte când în alta.

Ați venit să protejați pe locuitori, și de unde legea comună zice, că locuitorul e liber să se tocmească cum va voì, D-v. puneți condițiunea cum să se tocmească, ba încă mai ziceți un lucru, că *două zile* pe săptămână nu vor fi angajați....

Dar pentruce să nu fie angajate acele două zile? Și care zile sunt acelea? Nu spuneți nimic. Așà, sau ele vor fi specifi-

cate prin contracte speciale şi atunci iarăşi veniţi la dreptul comun, sau ele au să fie conform cu legea, nespecificate: prin urmare lasă-le la aprecierea contractanţilor.

Şi pentrucă D-v. sunteţi de partea slabilor, de partea ţăranilor, lasă'l la aprecierea lui când acele zile vor fi trebuincioase. Ei bine, astăzi anul 1882 luna cutare, săptămâna cutare, cu Stan ţăranul, am hotărît că mâine Marţi şi poimâine Miercuri să mă duc la praşilă. Arendaşul sau proprietarul are şi dânsul nevoie ca Marţi şi Miercuri să mă scoaţă tot la praşilă: nu sunt zile fixate în lege, nu este libertate, drept comun, nu pot să le fixez prin tocmeală, căci mă opreşte legea; atunci vine din două una, ori să înhaţă de păr, şi cine este mai tare trânteşte pe cel mai slab, ori vine un nou factor la mijloc. Şi aci aşi întrebà pe principele Sturza cum trebue să fie acel factor care are să zică ţăranului: du-te de lucrează azi Marţi şi Miercuri, căci vei lucrà la tine Vineri şi Sâmbătă, sau va zice arendaşului şi proprietarului: lasă D-le, să se ducă omul la munca lui.

Apoi aceasta va să zică să faceţi legi de protecţiune ţăranilor? Daţi două zile şi să nu ştie care sunt acele zile, cine are să le aleagă? Aceasta nu este lege de tocmeli agricole cu sentimentul, ba cu sentiment poate: dar dacă a fost sentiment, atunci, să ni se ierte expresiunea, n'a fost pricepere de a protejà pe ţăran în contra — cum se zice — *a exploatatorilor*. Iată D-lor, legea venită dela Cameră din iniţiativa şi după stăruinţa acelora cari vin şi zic: trebue o lege excepţională pentrucă avem încă o necesitate de a protejà pe apăsat în contra apăsătorilor. Vedeţi acum ce se întâmplă cu legile speciale, când tind a servì ca armă de a lovì, când într'o parte când într'alta. Fiindcă astăzi spiritul a fost de a suflà mai mult iritarea în contra proprietarilor şi arendaşilor, apoi aci în Senat am observat că comitetul nostru de delegaţi pare că simţea trebuinţa de a se pune în legitimă apărare. Şi precum unii caută să încalce în drepturile lor, să apese în contra arendaşilor şi a proprietarilor, sub cuvânt de a protejà pe ţăran, dincoace, naturalmente, reprezentanţii preprietăţei mari şi mici s'au gândit să se pună în rezistenţă, nu numai în rezistenţă, ci în legitimă apărare de a contrarià atacurile care li se aduc. Apoi se face o lege care după mine, din punctul de vedere liberal, din punctul de vedere al dreptului comun se depărtează mai mult

de dreptul comun decât legea adusă: şi din acest punct de vedere voiu fi în contra acestor modificări.

Veţi vedeà ce modificări se faci. Se pune între tocmelile agricole: „învoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, transporturile de cereale la schele şi gară,. lucrul viilor şi al grădinilor, angajamentele de serviciu cu anul privitoare la cultură, şi exploatarea pământului...“

— Aceia care protejau pe ţăran făceau luptă proprietarilor căci nu facem lege de interese, ci lege de luptă, au zis, nu vă dau, transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor, angajamentele de serviciu etc..., acestea să treacă în dreptul comun: noi avem aerul a zice: aţi venit în cetatea noastră, ne retranşem în cetatea noastră, luptăm în contra voastră, care vă luptaţi de a ne lua dreptul nostru, punem la loc acestea, luptă şi luptă. Aţi căutat să găsiţi argumente de a puteà scrie în gazete de toată ziua, în gazete autorizate, că Senatorii trebue lapidaţi, fiindcă sunt mâncători de ţărani şi apărători ai proprietarilor şi arendaşilor.

Când este lege de excepţiune şi protecţiune, nu puteţi face şi D-v. altfel, aţi început din o parte tot atât de piezişă şi nenorocită în contra altei părţi care are interese de salvgardat în acest raport strâns legat care se chiamă agricultură, este natural să se facă amendamente. Dar vă întreb suferă aceste amendamente de a se zice că s'a îmbunătăţit? Puneţi lucruri care n'au necesitatea de a fi puse, care nu servă la nimic şi dăm mijloc de a servì ca argument acelora care susţin că suntem contra ţăranului.

Am onoarea de a fi dela Odobeşti şi am fericirea de a fi cultivator de vii, vă declar că nu s'au gândit Odobeştenii, de când sunt Odobeştii, că tocmelile pentru lucrarea viei să intre în tocmelile agricole.

D. *G. Sturza.* Nu intră nici acum.

D. *N. Voinov.* Iată ce ziceţi: „*transportul de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor, angajamentele de serviciu cu anul, privitoare la cultura şi exploatarea pământului, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani, aceasta numai întrucât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea intră în dreptul comun*“. Vă voiu răspunde, sau nu înţeleg termenii, sau intră ca toate celelalte în munca agricolă. Intâiu, dacă nu intră în munci

agricole, pentruce le amestecaţi în legea agricolă? Dacă le amestecaţi, cum ziceţi că nu sunt munci agricole? De ce-i dai acest privilegiu ca actul să fie considerat autentic şi executarea intră în dreptul comun? Ii dai dreptul să ia portărelul şi să'l execute.

Incă odată vă spun, nu s'au gândit cultivatorii de vii, a pune învoielile lor în tocmeli agricole—afară de acele moşii poate pe care sunt sădite câtevà pogoane cu dijmă, sau fără dijmă care intră însă în exploatarea moşiei,—dar pentru excepţiuni nu aveţi să regulaţi generalitatea, ceiace se chiamă cultura viei.

La art. 4 se zice că: toate tocmelile pentru lucrări agricole trebue să fie *autentificate*, în vreme ce art. legei venită dela Cameră zice că trebue să fie numai înregistrate şi *legalizate*.

Sunt însfârşit în amendamente, fiindcă trebue să termin, sunt diferite modificări de acelea care derogă încă mai mult dela dreptul comun şi care putem să le numim, precum propune legea reformatoare pornind dintr'un spirit de predominare a unui factor contra celuilalt, acele amendamente sunt propuse dintr'un spirit de apărare, nu însă ţinând balanţa dreptăţei între părţi. Când va venì cestiunea la amendamente, voiu vorbì şi eu mai mult asupra acelor modificări.

Mă rezum dar şi binevoiţi a vedea un lucru, că dela 1866 până azi am avut legea exceptională numită legea de protecţiune, şi cu toată legea de protecţiune abuzuri s'au comis de ambele părţi.

Cred că este timpul să încetăm cu legi excepţionale, căci ele sunt imposibile de a fi executate fără concursul administrativ, dar de al căruia concurs unii par a fugì. Inţeleg această lege întrucât timp ar cuprinde protecţiuni de care un guvern ar aveà nevoie: însă răul este aici că atunci când va venì un guvern democratic, va căutà să tragă balanţa protecţiunei spre ţăran, iar când va venì un guvern compus din proprietari şi arendaşi va trage balanţa în partea cealaltă. Protecţiunea dar creează conflicte perpetui între cei doi factori, între care intervenţiunea administrativă este iminentă. O voiţi aceasta? Nu v'aţi săturat de protecţiunea administrativă până acum? D-v. ziceţi că o scoateţi din lege fiindcă o daţi primarului. Ce iluziune! Nu veţi aveà un primar până nu veţi modificà legea comunală. Primarul de astăzi este sub ordinele administraţiunei fiindcă iea îl numeşte

primarul, dar este omul subprefectului, subprefectul este omul de casă al prefectului şi prefectul persoana de confienţă a ministrului.

Aşà dar este peste putinţă a face o lege excepţională fără a creeià un factor care este guvernul, care trebue să execute şi să aplice legea. Şi mai înainte n'am strigat oare în contra administraţiunei pentrucă i-am dat această lege la îndemână? şi să'şi aducă aminte principele Sturza, că dacă s'a întâmplat să ne fălim la Iaşi că Colegiul I a dat pe Ganea şi pe Pastia, eu vă voiu spune că la mine în judeţ, şi acì nu fac cestiune de persoane, sub un alt regim aveam un prefect, care ajunsese să'şi bată joc de colegiul I, luându-l pe jos la votare, după el... făcând cu ochiul în bătaie de joc, pentru-ce? pentrucă era timpul secerei, şi ca totdauna acel guvern aveà nevoie de agenţi precum are nevoie şi acesta; acela făceà într'un fel, acesta în altfel. Dar dacă legiuitorul găseşte că amestecul guvernului este rău, dacă este inadmisibilă o lege de munci agricole cu dispoziţii protejitoare părţilor, fără participarea unui protector care nu poate fi decât guvernul, atunci cată să fugim de o lege specială care, după cum zice D. Bibicescu, este o *pată* în legislaţiunea noastră.

Aşà dar D-lor, iată pentru ce sunt în contra acestei legi, pentrucă o consider păgubitoare agriculturii, continuătoare a zâzaniilor dintre aceşti doui factori, şi ruinătoare a intereselor comune.

Incă un cuvânt, D-lor, şi am terminat, ni s'ar zice de aceà parte, care ia totdeauna partea cea slabă în braţe; voiţi să lăsăm pe ţăran la dispoziţiunea arendaşului, să lăsăm a face tocmelile cum vor voì.

Ei D-lor, sunt alte mijloace pentrucă tocmelile să nu fie despuietoare pentru ţăran; la acele mijloace trebue să ne gândim. Se va puteà face după mine case de credite, să se facă o lege comunală.

D. *prim-ministru.* Nu am făcut'o? Este acì în Senat.

D. N. *Voinov.*. Imi pare rău că mă întrerupe D. prim-ministru, şi-mi zice, este aici. Da, dar să'mi permită a-i răspunde că are toată influenţa în majoritate, că această lege s'ar fi putut de mult votà, ba încă se puteà a se şi modificà, dacă se găsià vre-o parte că nu este bună; după cum în acest interval mai multe legi s'au votat, şi s'au modificat de câte trei ori, dacă D-sa stăruià.

Eu fac o acuzaţiune în această privinţă guvernului liberal, că din momentul ce a ajuns la putere, nu a făcut reforma legei comunale şi judeţene.

Dar nu a voit să o facă pentruce? Pentrucă aceste legi cum sunt ele făcute, ne vin bine când ne aflăm la guvern. Poate asemenea, când este la guvern, să voiască să aibă şi legea tocmelilor agricole. Şi să nu credem că lumea este perversă, căci când vom aveà miniştri, prefecţi, subprefecţi şi amploiaţi oneşti, atunci tocmelile agricole nu se vor face aşà cum se fac, căci vor aveà un concurs al oamenilor de bine.

D. *prim-ministru*. După D-v. nimeni nu este onest!

D. *N. Voinov*. D. prim-ministru are totdeauna obiceiul când răspunde, a zice: numai D-ta eşti onest. Acesta nu este un argument de răspuns: de câteori vorbesc, iarăşi, D. ministru îmi impută vederi de popularitate, de localitate, nu am văzut niciodată pe D. prim-ministru să se oprească şi să zică, din zece argumente ce aş fi adus, că a găsit cel puţin unul bun.

Cu toate acestea eu acum voiu zice, că nu s'ar face tocmeli agricole oneroase, când s'ar încurajà populaţiunea rurală prin înfiinţări de bănci agricole în comune, atunci ţăranul nostru se va ridicà: nu va fi lăsat în arbitriul exploatatorilor. Căci când se va şti că el poate găsì cu uşor banii necesari la instituţiuni de credit, fiecine se va grăbì a-i da tot în aşà condiţiuni neputându-se dispensà de el.

Şi prin urmare am să-i dau şi eu bani onest şi după cursul zilei, căci de muncă nu mă pot lipsi. Am să'i vând pământ cum trebue să'i vând, fiindcă poate să găsească la alt proprietar care să'mi facă concurenţă.

Prinurmare iată mijlocul cum se poate aspirà la protejarea intereselor ţăranilor, şi a'i scăpà de speculatorii arendaşi şi proprietari. Dar cu această lege însă nu veţi ajunge a protejà pe ţărani de arendaşi şi proprietarii răi cari 'i speculă, şi apoi chiar dacă prin această lege veţi crede că ei nu vor mai speculà pe ţăran, totuşi vor speculà micii cămătari din sate, cari se vor găsì la îndemână şi cari 'i vor da capital şi-l vor speculà în paguba proprietarului, arendaşului şi a ţăranului, şi numai în profitul lor, numai lor, dar va profità această lege care o faceţi D-v.

Iată dar, şi din punctul de vedere practic opiniunea care am onoare a v'o supune înainte, D-v. şi sper că guvernul va bi-

nevoi a-și aduce aminte de programa publicată de D-lor, prin expunerea care ni s'a împărțit și se vor menține de acel program, căci numai cu aplicarea lui veți aveà binecuvântarea locuitorilor: numai așà zâzania dintre cultivatori va încetà, și numai așà, prin libertatea absolută, s'ar puteà împăcà — dacă scopul este d'a împăcà interesele agricole; — iar dacă interesul este a suflà necontenit în această pară de foc stinsă, de a se da cât se poate mai multă flacără, atunci este *altceva.*

In urma acestor cuvinte D-lor, îmi permit a propune un amendament la această lege.

Iată redacțiunea amendamentului meu:

Art. I.

Legea tocmelilor agricole din 1866—72 este și rămâne abrogată.

Art. II.

Tocmelile între cultivatori și muncitori, de orice natură vor fi ele, se regulează după dreptul comun.

Cutez D-lor, a propune acest amendament și sunt sigur că nu vă veți sperià de frazele care s'au aruncat în altă parte că dreptul comun ar fi jaful comun, eu unul prefer mai bine jaful comun, fiindcă jaful fiind comun, se împarte și se împuținează atât de mult încât nu se simte, și apoi cu cultura se pierde, decât să fie *jaful organizat.*

D. *v. președinte.* Ora este înaintată, ridic ședința. Ședință publică mâine la ora 2.

— Ședința e ridicată la 6 ore.

Ședința din 22 Aprilie 1882.

D. *președinte Dim. Ghica.* La ordinea zilei este continuarea discuțiunei pentru luarea în considerațiune a legei tocmelilor agricole. Cel dintâiu înscris este D. Boerescu.

D. *B. Boerescu.* Am schimbat cu D. Cristofi.

D. *președinte.* Atunci D. Cristofi are cuvântul.

D. *Cristofi.* D-le președinte, am cerut cuvântul ca să-mi motivez votul ce am să-l dau și să spun de unde plec și unde voiesc să ajung.

Când cineva este cetățean liber, cugetă și lucrează mai mult

cu inima decât cu capul. Când însă face cinevà parte dintr'un corp constituit, şi ştie că are o răspundere, este dator să lucreze mai mult cu raţiunea şi să ia răspunderea solidarităţei partidului din care face parte, fie în bine sau în rău.

Eu dela 1848 fac parte din stânga şi cu toate adversităţile timpului, n'am deviat niciodată dela datoria mea. Eu susţin ideile şi convincţiunile care le am, până la urnă, şi atunci votez pe faţă cu partidul din care fac parte, fie el în majoritate sau în minoritate, căci numai aşà se poate câştigà o cauză dreaptă.

Legea de faţă fiind favorabilă agriculturei, votez luarea în consideraţiune a legei tocmelilor agricole, după cum se va admite de majoritatea Senatului, fie amendat sau nu.

Am zis.

D. *preşedinte Dim. Ghica.* După această profesiune de credinţă aşteptăm a aveà şi oarecare lumină. Onor. D. Boerescu este oare dispus a face şi D-sa o asemenea profesiune de credinţă?... Căci avem trebuinţă de cevà lumină.

D. *B. Boerescu.* Aceasta o şi voiu face D-le preşedinte. D-lor senatori, voiu a da în adevăr şi eu câtevà explicări asupra proiectului de lege de care este sesizat astăzi Senatul.

D-lor senatori, mai înainte de a vorbì asupra mecanismului întreg al prezentului proiect de lege, mă voiu încercà a face să dispară oarecare prevenţiuni, oarecare preocupaţiuni, ivite, atât în acest onor. Corp, cât şi în Camera deputaţilor, cum şi afară din Adunări, prin ziare, cu ocaziunea acestui proiect de lege. Aceste prevenţiuni, aceste temeri, aceste îndoinţe, sunt atât de însemnate, încât ca să le facem să piară, este de nevoie a analizà chestiunea cu mult calm şi sânge rece. Atunci numai ne vom puteà convinge dacă acele temeri, acele îndoinţe sunt sau nu fundate. Aţi văzut D-v. că ieri chiar D. P. Opran, o persoană atât de calmă, a venit cu convincţiunea cea mai sinceră, şi înflăcărat de o temere extraordinară să ne declare că D-lui vede că se sgudue temeliile societăţei noastre, şi că din această zguduire nu se poate produce decât o cădere, o ruină generală. Lucrul este în adevăr grav, şi cea dintâiu întrebare ce trebue să ne punem este de a şti de unde s'a produs o asemenea spaimă în spiritele unora din D-nii reprezentanţi ai ţărei, de unde şi cu ce ocaziune unele organe de publicitate se fac ecoul acestei spaime şi o răspândesc în public? Cauza o ştim, căci ni s'a spus: spaima s'a născut şi zgomotul ei

s'a răspândit cu ocaziunea unor proiecte de legi, relative la tocmelile agricole, la cârciumile din sate, la organizarea magistraturei. Eu, D-lor, care mă pricep puţin în legi, vă mărturisesc că am citit şi eu toate aceste proiecte de legi, şi nu m'am speriat de loc; căci n'am văzut în ele nimic cu care s'ar sgudui temelia statului, şi s'ar nimici principiile de libertate. Căci, D-lor, şi eu am citit, ţin mult la aceste principii, şi fiindcă cunosc în acelaş timp că libertăţile nu se pot fundà decât fiind aliate cu ordinea, resping orice măsuri ce ar fi contrarii ordinei, căci prin aceasta ar fi şi contrarii libertăţei. Insă, repet, am citit, am studiat proiectele de care am vorbit, şi nu am văzut că ele ar fi răsturnătoare ordinei, că ele ar conţine aceà scânteie care ar pune foc întregului edificiu social. Am văzut numai că aceste proiecte îşi propun numai a remedià un rău existent, că răspund la o necesitate reală. Dar dacă ele, în amănuntele lor, răspund sau nu pe deplin la scopul ce şi-au propus, dacă remediul este mai mult ori mai puţin bun, aceasta este o altă chestiune, este o chestiune de apreciare. Aceasta ar reveni a se zice, nu că aceste proiecte sunt distructoare ordinei sociale, ci că sunt primitoare de modificări, de ameliorări.

Distanţa, cum vedeţi, este mare dela o afirmare la alta.

Dar cu asemenea reforme nu mai avem stabilitate, ne-a zis D. Opran, şi această ideie s'a repetat şi de alţii. Dar să ne înţelegem, D-lor. Şi eu ţin prea mult la stabilitate. Dar stabilitate nu va să zică *inţelenire*; dar stabilitate nu va să zică a nu mai merge înainte, a nu mai progresà! Ce facem noi de 20 de ani decât să tot mergem înainte, să tot progresăm şi încă cu o iuţeală neauzită?! Dacă ar fi adevărat ce neziceà D. Opran, ar fi trebuit să fim şi astăzi unde eram acum 20 de ani, or să fim pieriţi cu totul!

V'aţi speriat de cele trei proiecte. Să zicem câtevà cuvinte asupra lor.

Proiectul magistraturei este un simplu proiect pentru o nouă organizare a magistraturei române. Intre alte dispoziţiuni ale acestui proiect este şi a aceia a electivităţei magistraţilor. Dar aceasta este una din părţile acestei legi organice. Atunci chestiunea ce s'ar pune ar fi: oare magistratura nu se poate organizà bine şi fără electivitatea magistraţilor? Chestiune de discutat. Eu unul sunt în contra electivităţei, sunt pentru inamovibitate. Mă

voiu sili, când proiectul va venì la Senat, să-l modific în senzul acesta. Până atunci însă nu mă sperii, nici strig că edificiul social se sdruncină!

Ce voiţi să vă spun pentru proiectul cârciumilor din sate? Nu vă aduceţi aminte, toţi D-v. că recunoaştem că este o nenorocire, o adevărată plagă, că cârciumile s'au îmmulţit prea mult în comunele rurale? Ei bine, un ministru de interne se lasă a căpătà şi el o convincţiune pe care o aveam noi toţi, şi propune un proiect ca să remedieze la un rău recunoscut de toată ţara. Se va găsì poate că remediul nu este destul de practic, că măsura nu ar fi destul de justă, destul de eficace. Prea bine. Vom amendà, vom ameliorà proiectul: căci de aceea avem două Cameri; ele modifică, ameliorează proiectele; niciun ministru nu poate pretinde că proiectul său este atât de bun, încât nu mai are trebuinţă de ameliorări.

Ce să zicem acum de proiectul de tocmeli agricole? Este cinevà care nu a simţit trebuinţa de a ameliorà legea existentă asupra acestei materii? Toţi au simţit această trebuinţă.

După câte am văzut în discuţiunile urmate la Cameră şi în Senat, am constatat că toţi în unanimitate, afară de câtevà excepţiuni, au recunoscut această necesitate, şi că nu a fost nimeni care să susţină că legile din 1866 şi din 1872, nu au trebuinţă de a fi modificate, de a fi ameliorate. Ce este dar de anormal şi de mirat, dacă un ministru a recunoscut aceiaşi trebuinţă, ca noi toţi, şi, dacă după un timp de zece ani de experienţă, vine ca să ne prezinte un nou proiect de lege spre a modificà, spre a ameliorà, pe cel vechiu? Dar, ca orce operă omenească, se poate ca acest proiect să fie criticabil, să fie supus la ameliorări.

ce a cerut acel ministru mai mult decât să-i îndreptăm opera şi să o îmbunătăţim? Au venit însă alţii şi au obiectat că nu avem nevoie de nici o lege asupra acestei materii, că să o lăsăm a se regulà de dreptul comun?

Fundată poate fi o asemenea obiecţiune? Chestiunea revine a se şti, dacă nu este mai bine a nu mai face nici o lege asupra acestor raporturi, şi de ce nu este mai de preferat a abrogà, pur şi simplu, legile din 1866 şi 1872 asupra tocmelilor agricole, a nu pune nimic alt în locu-le, decât ceeace unii numesc dreptul comun.

Mai inainte de a ne da seama de valoarea acestei obiecţiuni

și de înțelesul cuvântului drept comun, pe care mulți îl repetă fără să îl înțeleagă, să vedem dacă, prin adoptarea unei noi legi asupra tocmelilor agricole, am sgudui în cevà stabilitatea în societate, la care ține atât de mult D. Opran, sau am provocà alte necuviințe de care se tem alții.

Am demonstrat dejà că stabilitatea nu va să zică înțelenire; și că, dacă și în privința tocmelilor agricole am face progrese naturale și raționabile, precum am făcut în toate celelalte privințe, aceasta nu va să zică că turburăm în cevà ordinea socială: aceasta va să zică din contră, că ne conformăm legilor naturale în această ordine, și că continuăm și sub acest raport, desvoltarea puterilor noastre morale și economice. Nu este dar sguduirea, ci întărirea noului nostru edificiu social, ce avem să operăm prin această înțeleaptă ameliorare a unei legi atât de importante.

Prințul Gr. Sturza, care susține luarea în considerare a acestui proiect, și care în cuvântarea D-sale, a emis multe idei bune și juste, după mine, îmi pare că a fost și D-lui preocupat de niște prevențiuni, asupra cărora mă simt dator a face oarecare observațiuni.

Așà, Prințul Sturza a zis, în treacăt, că această lege este protectoare sătenilor. Mie îmi pare, D-lor, că aceasta nu este absolut exact. O asemenea lege nu este protectoare exclusiv numai unei clase, adică numai cultivatorilor mici; ea este protectoare agriculturei în general, sorgintei celei mai mari a avuției noastre, și pentruca să răspundă la așà scop, ea trebue să fie, după cum veți vedeà din dispozițiunile ei, egal protectoare și micului și marelui cultivator. Iată dar o prevențiune, o preocupare a prințului Sturza înlăturată. D-lui ne-a făcut să vedem că mai are o preocupare, de o ordine mai superioară, mai generală, am puteà zice care se raportează la întreg regimul reprezentativ.

D-lui discutând accest proiect, ne-a recomandat nouă, și guvernului în special, ca să nu facem legi numai spre a lingușì mulțimea; căci, a adăugat D-lui cu drept cuvânt, un guvern este slab când lingușește mulțimea, și nu poate dăinui, dacă va fi abandonat de partea cea cultă, cea inteligentă a națiunei. Și cine zice altfel? Dar a putut vedeà cevà în proiectul actual care să aibă tendința a lingușì mulțimea și a înlăturà clasa cultă și avută? Nu cred: căci atunci Prințul Sturza nu ar susține și nu ar recomandà acest proiect de lege.

Dacă dar este vorba numai de o teorie generală, atunci trebue să se unească şi D-lui cu mine spre a zice: dacă un guvern nu trebue să linguşească mulţimea, el nu trebue iarăşi a protejà o singură clasă, spre a devenì absorbitoare, dacă nu asupritoare: el trebue să fie egal just pentru toţi: şi fiindcă nu el singur face legile, misiunea sa principală este de a fi un leal şi fidel aplicator al legilor, care, ca un gardian pus la un post de onoare, lucrează, sub răspunderea şi sub controlul puterei legiuitoare.

Aceasta fiind în adevăr natura şi misiunea unui guvern constituţional, m'am întrebat ce a voit să înţeleagă Prinţul Sturza, la cine a voit să facă aluziune, ce temere, ce preocupaţiune a fost din partea sa, când declară dela tribună, sub o formă spirituală şi înflorită, că „puterea o au cei săraci cu duhul şi mlădioşi în şale!?"

Nu cred că a fost numai forma exterioară, partea sa de spirit glumeţ, care a încântat atât de mult pe Prinţul Sturza, încât să emită această idee ca o teoremă a guvernului constituţional. A fost negreşit cevà serios în fond.

Dar atunci, mă întreb, nu cumva Prinţul Sturza, s'a înşelat de epoce? Nu cumva a făcut un anacronism?

Teorema D-lui poate fi adevărată şi aplicabilă, câteodată, într'un regim absolut, în regimul autoritar, autocratic; căci în acest regim este posibil ca acela, care are mai mult grumazul plecat, fiind chiar sărac cu duhul, să complacă unui singur suveran, şi să capete puterea. Dar un asemenea lucru poate fi posibil măcar într'un regim constituţional? Câţi suverani sunt în acest regim? Cam vreo 300, îmi pare numai la noi.

Pasă dar să'ţi pleci grumazii la atâţia suverani! Orcât va aveà cinevà şalele de mlădioase, ca să complacă la atâţia suverani, cari toţi îl controlează, tot nu va puteà izbutì, şi va izbutì numai să moară de şira spinărei!... (aplauze, ilaritate).

Incercat'a vreodată Prinţul Sturza un asemenea lucru? Nu ştiu dacă D-lui a fost până acum ministru, constituţional. . . .

O voce. Nu.

D. *B. Boerescu.* Ei bine, când va fi ministru, va vedeà că lucrul este imposibil.

Tot aşà este şi pentru cei săraci cu duhul.

Asemenea miniştri se pot găsì în regimele absolute. Dar într'un regim parlamentar lucrul este iarăşi imposibil. Un ministru constituţional trebue din contră să fie ager la minte, căci el are să'şi dea socoteala, către mulţimea suveranilor săi, de toate faptele sale. El nu va scăpà de aceasta, chiar când ar aveà mare majoritate, chiar când ar fi către acesta cu grumazii plecaţi, căci minoritatea, căci opoziţiunea va fi totdeauna, şi D-v. ştiţi că opoziţiunea nu se lasă a se înduioşà lesne şi ea cere o severă socoteală miniştrilor. Cum dar va puteà ieşì dintr'o poziţie aşà de grea şi a se susţine un ministru sărac cu duhul?

Nu, repet: Prinţul Sturza a făcut un anacronism: şi-a adus aminte de regimul vechiu pe care l'a cunoscut mai mult şi a confundat epocele.

Pentru timpii cei noi, în regimul constituţional, aceste temeri, aceste preocupări ale D-lui trebue să piară, şi să rămână liniştit.

Odată dar ce am terminat cu examinarea tutulor preventiunilor şi preocupărilor, de orce natură, să vorbim, într'un mod mai special, de obiecţiunile care s'au ridicat în contra acestui proiect de tocmeli agricole.

Cea mai însemnată obiecţiune, care s'a ridicat contra lui, a fost că prin el s'ar atacà libertatea de tranzacţiuni, şi că, în această materie, ar trebuì, pur şi simplu, să lăsăm a se regulà toate aceste raporturi între cultivatori după dreptul comun.

Libertatea tranzacţiunilor! Dreptul comun! Iată nişte frumoase expresiuni de care unii se înamorează, şi cred că li se fac apărătorii lor în contra lovirilor ce li s'ar dà prin proiectul actual! Ba am văzut persoane crezând de bună credinţă, în sinceritatea lor, că este ca un progres ideal, rezervat viitorului, când toate raporturile între cultivatori s'ar regulà numai după dreptul comun!

Dar să ne ocupăm puţin de realitatea lucrurilor.

D. Voinov, care s'a făcut în Senat apărătorul libertăţei tranzacţiunilor şi susţinătorul fierbinte al dreptului comun, caşì amicii D-lui din Cameră, şi alte persoane, cari s'au servit de aceleaşi cuvinte, şi-au dat oare bine seama de semnificarea lor?

Nu este destul, D-lor, a se aruncà nişte cuvinte, a se întrebuinţà câte o vorbă sonoră, a ne fermecà de frumuseţea ei, şi a zice: „am găsit, aşà trebue să se urmeze!“

Dar când analizăm cuvintele, când ne dăm seama bine de semnificarea lor şi de realitatea faptelor, suntem siliţi a înlătură farmecul şi a vedeà mai lămurit!

Aceasta este adevărat, nu numai pentru D. Voinov, dar chiar şi pentru doi din delegaţii secţiunilor, D. Lascar Catargiu şi Pr. Ştirbeiu, cari după cum voiu probà prin raportul D-lor, au alunecat puţin pe povârnişul D-lui Voinov, deşì, până în cele din urmă, au mers de acord cu ceilalţi delegaţi, şi au făcut o lucrare care în principiu, este destul de moderată.

Incepând dar cu D. Voinov, D-v., aţi văzut că D-lui ni s'a prezentat ca singurul, ca adevăratul reprezentant al principiilor şi ideilor liberale, că, în astă calitate, D-lui propune numai dreptul comun, care singur garantează libertatea tranzacţiunilor.

Astfel dar, D-lui cere respingerea proiectului actual, pe care ni l'a arătat, într'un mod ironic, că este fructul unirei a două extreme, dreapta şi stânga.

In ceeace priveşte ironia D-lui Voinov, asupra unirei celor două partide, eu îi răspund că aş dorì să o văd repetându-se cât mai des: căci nu înţeleg pentruce, când e vorba de a se face binele, nu şi-ar da mâna toate partidele, ori toţi oamenii de bine, spre a conlucrà împreună! Oare nu-şi aduce aminte D. Voinov că mai toate faptele cele mari din această ţară, dela 1859 şi până acum, s'au realizat prin unirea dreptei cu stânga? A câştigat ori a păgubit ţara prin aceasta? A câştigat foarte mult, şi nu avem decât să ne felicităm.

Este adevărat că partidul pe care unii îl numesc al negaţiunii, nu a produs nimic, nici izolat, nici unit cu alţii; însă aceasta este din cauza naturei sale, care îl duce totdeauna la zero, şi nu este un cuvânt caşi alt partid să-l imiteze.

Spre a ni se oferì dreptul comun ca normă, ni se vorbeşte de libertatea convenţiunilor, care D. Voinov crede că este jicnită prin proiectul actual, şi o crede sincer de vreme ce a arătat cu atâta părere de rău, că tocmai un guvern liberal loveşte în această libertate.

Dar cum se loveşte această libertate, D-lor? Să ne dăm, repet, seama de realitatea lucrurilor. Şi acì să mi se permită a mă ocupà şi de raportul delegaţilor secţiunilor, căci, am zis, la începutul acestui raport, se văd emise de minoritatea comitetului,

D. L. Catargi şi Pr. Ştirbeiu, nişte idei care, până la un punct oarecare, se apropie de acele ale D-lui Voinov.

In adevăr, aceşti doi D-ni delegaţi zic că ar fi preferit ca să nu fie o lege specială în ceeace priveşte regularea tocmelilor agricole, ci numai în ceeace priveşte executarea lor.

Iată ce citim în raport:

„Prima cestiune ce s'a desbătut în comitet, a fost de a se şti *dacă astăzi mai este nevoie de o lege specială pentru regularea tocmelilor agricole,* sau *dacă este de ajuns de a lăsà dreptul comun* în principiile sale de justiţie şi de libertate, acordat tuturor cetăţenilor cari contractează, rămânând numai *în ceeace priveşte executarea acelor convenţiuni,* a se creeà nişte organe care, pe lângă cunoştinţa acestor afaceri speciale, să fie totdeodată la îndemâna părţilor".

Prima, dar, întrebare care şi-a pus minoritatea comitetului este, în esenţa sa, identică cu aceea care şi-a pus D. Voinov.

La această primă întrebare, minoritatea comitetului răspunde caşi D. Voinov, adică că nu trebue o lege specială pentru tocmeli agricole. Atât numai că D. Voinov nu primeşte de loc o asemenea lege, de vreme ce minoritatea delegaţilor ar primi-o numai pentru executarea contractelor.

Iată propriile cuvinte din raport:

„Defectul, dar, capital al legii (al proiectului, a voit să zică D. raportor), este intervenţiunea puterii publice şi pretenţiunea ei de a determinà *natura şi condiţiunile* tocmelilor agricole, care nu pot aveà alte limite decât acelea ce rezultă din necesităţile variabile ale muncii, din legile statornicite ale economiei politice, fiind ştiut că cererea şi oferta sunt norma unic legitimă a preţurilor".

Aici, dar, D. raportor crede că prin un proiect ca cel de care ne ocupăm, se regulează *natura şi condiţiunile* contractelor agricole, adică că legiuitorul sau o altă putere publică intervine, nu spre a enumerà şi defini acest contract, ci spre creeà natura lor, şi ceeace ar fi mai grav, a stipulà condiţiunile contractului în locul părţilor. Pentru aceste motive minoritatea ar fi preferit o lege specială numai pentru executare.

Nicăieri, însă, în proiect nu se văd dispoziţiuni care să aibă caracterul şi importanţa ce le-o presupune D. raportor. Pe nedrept crede D-lui, că prin acest proiect s'ar atinge undevà prin-

cipiile de justiţie şi de libertate. Aceste principii se respectă în tot proiectul. Erà astfel de prisos a mai emite dorinţa ca raporturile dintre micul şi marele cultivator, să se lase a se regulà după dreptul comun....

D. *Alex. B. Ştirbeiu.* Raporturile numai în ceeace priveşte închirieri cu bani şi cu munca.

D. *B. Boerescu.* Teoria D-voastră este generală: nu faceţi distincţiune în ceeace priveşte formarea contractelor: Vă uniţi numai mai târziu cu ceilalţi delegaţi.

Eu însă mă opresc pentru un moment, numai la această primă parte a raportului, şi întreb pe aceia cari propun dreptul comun, pe aceia cari îl doresc numai ca un ideal, şi-au dat bine seamă ce va să zică *drept comun*?

D-lor, trec şi eu de legist şi m'am mirat mult văzând câte minuni se atribue acestui cuvânt.

Intr'un sens general, dreptul comun însemnează regula generală, dela care se poate abate prin alte regule speciale, în orce fel de materie.

Aşà, de exemplu, există o lege generală asupra organizării puterii armate; dacă vine apoi o lege asupra unei ramuri speciale a armatei, legea generală rămâne dreptul comun, íar legea specială este cea excepţională la dreptul comun.

Aşà, în cazul de faţă, dreptul comun, într'un sens general, este dreptul general care regulează raporturile particularilor între dânşii: este, cum se chiamă, dreptul privat, adică dreptul civil şi procedura sa. Celelalte legi, cum este dreptul comercial, sunt drepturi excepţionale în raport cu dreptul comun. Dar dacă într'un stat sunt legi de drept comun, se înţelege oare că statul, că puterea legiuitoare, îşi interzice dreptul de a face şi legi speciale, care se pot numi şi legi excepţionale? Nicidecum, căci într'un stat, sunt mulţime de raporturi, care au nevoie a se regulà prin legi speciale, în care se cuprind atâtea excepţiuni la dreptul comun, adică la codul civil şi la procedura civilă. Putem oare zice, că în asemenea legi speciale, principiile justiţiei şi libertăţii sunt atacate? Dar de unde s'ar puteà scoate această teorie?

Şi noi chiar avem o sumă de legi speciale, şi nu am auzit încă pe nimeni să le taxeze că ar fi contra libertăţei şi justiţiei. Aceste legi speciale sunt de două feluri: unele relative la insti-

tute, altele relative la unele fracţiuni din corpul societăţei. Avem de exemplu, legi speciale pentru bancă de scont şi circulaţie, pentru creditul funciar, pentru casa de depuneri, etc., etc.

Toate aceste legì sunt făcute în favoarea unor institute, şi cuprind o sumă de derogaţiuni la dreptul comun; căci a crezut legiuitorul că este necesar, pentru încurajarea şi prosperarea acelor institute, să facă acele derogaţiuni. Trebue oare a se taxa acele legi ca injuste şi apăsătoare? Mai sunt, cum zic, alte legi speciale, care se raportează la persoane, adică la fracţiuni din corpul social. Intre acestea putem enumărà la noi chiar legile tocmelilor agricole din 1866 şi 1872 : căci a crezut legiuitorul până acum că raporturile dintre cultivatorii de pământ merită o deosebită atenţiune şi protecţiune a sa. Legiuitorul care a recunoscut această necesitate şi a prescris aceste legi speciale, a fost cel din timpul partidului conservator.

Oare aceste două legi speciale cuprindeau dispoziţiuni contrarii principiilor de justiţie şi libertate?

Cel puţin conservatorii nu au zis'o până acum, până la raportul Prinţului Ştirbeiu. Probatu-ni-s'a măcar astăzi, că aceste două legi, din 1866 şi 1872 şi-au ajuns scopul, că nu mai este nevoie de dânsele, că starea ţăranului şi a cultivatorului este atât de prosperă şi de înaintată încât nu mai e trebuinţă de o lege protectoare?

Mi se pare că această probă nu s'a făcut. De ce dar nu am continuà, ameliorată, protecţiunea din 1866 şi 1872?

Mai avem încă o lege specială, derogatoare la dreptul comun, foarte importantă, care regulează raporturile unei numeroase clase de cetăţeni, unei clase producătoare a avuţiei noastre publice, aceasta este legea comercială.

Tot codul nostru comercial este o lege excepţională la dreptul comun; căci legiuitorul cu drept cuvânt a crezut, la noi ca pretutindeni, că comercianţii au nevoie de dispoziţiuni de favoruri şi garanţii speciale, care nu se acordă celorlalţi cetăţeni; dacă veţi cugetà la o singură dispoziţiune a acestei legi, aceea a falimentelor, veţi vedeà cât e de gravă, derogatorie la dreptul comun, cât se pare a fi contra libertăţii individuale, şi cu toate acestea toţi o legitimează şi o admit.

In adevăr, orce cetăţean necomerciant este liber a se ruinà

cum va voi; creditorii lui se vor despăgubi de vor puteà, dacă nu, vor rămâneà păgubaşi: cu comerciantul nu este tot astfel; un comerciant, deşi este cu minţile întregi, deşi este major, însă când încetează plăţile, când se ruinează, este pus sub un fel de epitropie; i se ia toată starea din mână, i se pecetluieşte magazia, hârtiile şi mărfurile, se declară incapabil de a mai administrà, de a mai face unele acte ale vieţei civile şi politice, devine în fine un fel de minor, de interzis.

Apoi, ce excepţiune mai exorbitantă dela dreptul comun de cât aceasta? Şi cu toate acestea nu am văzut până acum pe D. Voinov, sau pe alţii cari cer dreptul comun, că vin să combată legea falimentelor, sau legea comercială, care întreagă este o excepţiune dela dreptul comun.

Necesităţile sociale, D-lor, sunt aşa de variate, încât pentru multe este nevoie a se face excepţiuni la dreptul comun: rezultatele practice au probat că bine s'a făcut.

Dacă vom căutà exemple în alte ţări, am găsì alte excepţiuni de asemenea natură. Aşà în privinţa fabricilor găsim multe legi de asemenea natură. Aşà, de exemplu în Franţa, republica dela 1848, guvernul de atunci, prin un decret, nu prin lege, a statuat orele de lucru ale lucrătorilor, şi a luat alte măsuri pentru copiii cari lucrează în fabrici: măsura ca lucrătorii să lucreze numai atâtea ore in fabrici s'a considerat atât de obligatorie, încât patronul care o înfrânge se pedepseşte dela 5 până la 100 de franci.

Apoi o asemenea măsură s'ar calificà de D. Opran ca atentatoare la libertatea individuală, după cum a calificat dispoziţiunea că dăm 2 zile pe săptămână, lăsate după proiect în facultatea săteanului, ar fi atentatoare aceleeaşi libertăţi.

Aşa dar, D-lor, acestei idei a dreptului comun ar fi bine să îi dăm importanţa care are, este un cuvânt vag care în cazul de faţă n'are loc.

In principiu dar, se găseşte necesar caşi raporturile dintre cultivatorii de pământ să fie la noi favorizate şi încurajate prin o lege specială. Găsiţi şi D-v. necesar aceasta? Da, credem mai toţi. Şi experienţa trecutului a probat că dreptate au. Legile din trecut, din 1866 şi 1872, propuse şi votate chiar de partidul conservator, probează necesitatea unei legi speciale. Această necesitate nu a încetat prin transformarea condiţiunei sociale a săteanului. Ceva mai mult, eu cred că chiar când condiţiunea ac-

tuală a săteanului se va amelioră mult, tot încă mult timp va fi nevoie de legi speciale pentru protecţiunea industriei agricole.

Deaceea am văzut cu plăcere căşi minoritatea delegaţilor n'a împins consecinţele doctrinei până a respinge o lege specială şi pentru formarea contractelor agricole, că n'a fost radicală ca D. Voinov, ci s'a unit cu majoritatea spre a admite proiectul atât pentru formarea tocmelilor agricole, cât şi pentru executarea lor.

Minoritatea era silită să ajungă aci: căci odată ce ea a admis o excepţiune la regularea raporturilor agricole, prin admiterea unei legi speciale pentru executări, trebuià să admită această excepţiune şi pentru formarea contractelor agricole.

Iată în adevăr ce mai citim în raport:

„Ceeace este *singur legitim* în acţiunea guvernului în raporturile dintre proprietari şi muncitori, este numai înlesnirile ce le poate oferi, a le da *o mai mare extensiune*, prin *simplificarea* şi *ieftinătatea în formele contractelor,* cât şi prin repeziciunea şi siguranţa pentru ambele părţi în modul execuţiunei şi în cele din urmă printr'o justiţie mai apropiată şi mai expeditivă; dorinţa dar ar fi fost ca proiectul de lege *să nu atingă întru nimic natura şi condiţiunile de libertate a tocmelilor agricole*, şi să se mărginească numai întru a desemnà şi regulà organele chemate a înlesni executarea acestor tocmeli".

Apoi, D-lor, dacă D. raportor recunoaşte ca legitim a se face o lege spre a se *întinde* raporturile între agricultori, spre a a se *simplificà formele*, spre *a se ieftenì acele forme*, nu vede că prin aceasta chiar recunoaşte necesitatea unei legi generale şi pentru formarea contractelor, iar nu numai pentru executarea lor? Căci numai prin o lege generală se pot lua măsuri ca să se întindă sau să se înlesnească raporturile între cultivatori, ca să se simplifice şi să se ieftinească preţurile. Este dar o mică contradicţiune în raportul comitetului. Pot încă asigurà pe D-nii delegaţi, că nu se află nimic în proiect care să atingă natura şi condiţiunile de libertate a tocmelilor agricole. Bine a făcut dar comitetul de a primit acest proiect în toate părţile sale.

Căci, în adevăr, D-lor senatori, daca cei doi delegaţi cred că trebue o lege, pentru a se da o mai mare extensiune raporturilor dintre cultivatori, de ce doresc o simplificare în forme şi ieftinătate în cheltueli? D-lor admit implicit, prin aceasta, toate

principiile cuprinse în proiectul actual. Aceasta însemnează că atunci trebue să se prevadă principiile pe care sunt bazate contractele agricole, că trebue adică definite aceste contracte, ce pot intervenì, între cultivatorii mari cu cei mici: că trebue să se arate cine și cum au să le autentifice. Dacă pentru aceasta s'ar admite formele dela tribunalele ordinare, aceste forme sunt prea complicate și taxele sunt mari. Ce se va face mai mult prin acest proiect decât să se simplifice formele, să se ieftinească taxele până a le suprimà de tot? Ce se face pentru executare mai mult decât a se operà repede și oportun? Așà dar toate aceste cerinţi se îndeplinesc. Unde se vede undevà în proiect, după cum susţin cei doi D-ni delegaţi. că se determină condiţiunile tocmelilor? Condiţiunile tocmelilor, afară de durata lor, depind numai de voința părţilor. Și dacă i-ar fi văzut undevà un asemenea defect, de ce comitetul nu l'a semnalat și nu l'a îndreptat? Nu văd asemenea nicăiri în acest proiect, că administraţiunea sau guvernul ar intervenì între proprietari și cultivatori. Din contră, administraţiunea este cu totul retrasă din asemenea relaţiuni. Când ni s'ar fi citit o asemenea dispoziţiune, atunci numai critica D-lui raportor ar fi fost fundată.

D-lor, spre a vă probà că temerea, că spaima cea mare ce s'a ridicat în contra acestui proiect, sunt nefundate, nu avem decât să facem un scurt paralelism între proiectul actual și legile din 1866 și 1872. Când veţi face această comparaţiune vă veţi convinge că este o mare asemănare între dânsele și că prin proiectul actual se aduce o îmbunătăţire reală.

Cu modul acesta, dacă criticile de principiu ce se aduc proiectului actual ar fi legitime, atunci ele ar trebuì să fie adresate şi legilor din 1866 și 1872: căci acestea sunt sorgintea şi baza proiectului de astăzi. Dacă minoritatea delegaţilor crede că prin o lege de tocmeli agricole „s'ar reglementà exerciţiul dreptului de proprietate," și s'ar regulamentà în astfel de mod încât „să facă proprietatea dependentă de acţiunea guvernului, și să falșifice chiar instituţiunile politice" după cum se exprimă D. raportor în raportul său, atunci trebuià să conchidă că încă dela 1866 s'a început una ca aceasta.....

D. *Al. Știrbeiu*. Așa este. . . . .

D. *B. Boerescu*. Atunci trebue să constat că D. Lascar Catargiu și Principele Ştirbeiu vin de declară astăzi, că cele

două legi propuse de cel întâiu la 1866 şi 1872, au avut de scop a face proprietatea dependentă de acţiunea guvernului şi a falşifica instituţiunile noastre politice! (ilaritate). Aşà să fie? Mi se pare că pe nedrept se acuză D. Lascar Catargiu; căci eu nu cred că legea din 1866 şi din 1872 să fi avut un asemenea îndoit scop. Cel puţin ar fi lucru straniu ca tocmai după atâţia ani după 1866, să se facă o asemenea imputare de autorii chiar ai acelei legi! . . . Dar, nu, D-lor, nu credeţi D-v., că D. Catargiu se acuză serios; D-lui loveşte în legea din 1866 şi în cea din 1872, pentru a puteà lovì mai tare în proiectul actual. Atât şi nimic mai mult! (ilaritate). Prin urmare, principiul libertăţei muncei, al tranzacţiunilor şi al exerciţiului drepturilor de proprietate, este pe deplin respectat în proiectul actual. Nici guvernul, nici administraţiunea nu intervin în facerea şi executarea tocmelilor agricole. Proprietarul îşi exercitează dreptul său de proprietate cum voieşte; nimeni nu-i reglementează acest exerciţiu, muncitorul asemenea este liber a-şi pune condiţiunile şi preţurile care va voì. Dacă se iau oarecare măsuri protectoare, aceasta este spre a prevenì abuzurile, şi în interesul ambelor părţi.

De ce dar să ne creiăm spaime şi pericole, acolo unde în adevăr nu există?

Prin urmare, în principiu, această lege îşi atinge scopul ce şi-a propus. Dar dacă, în amănuntele sale, ea va aveà defecte, nu avem decât să le îndreptăm. Aceasta este misiunea şi datoria noastră.

Insă, că ea este un progres, o ameliorare la legile existente, acesta este un adevăr de care lesne se poate convinge orcine va comparà dispoziţiunile lor.

Cele mai multe din dispoziţiunile proiectului actual sunt conforme, identice cu cele din legile din 1866 şi 1872. Citiţi şi vă veţi convinge. Dar cu toate astea nimeni nu a mai susţinut menţinerea acelor legi. Pentruce? Pentrucă aveau lacune, care trebuiau împlinite, pentrucă aveau defecte care au dat loc la abuzuri, sau care nu se mai potriviau cu timpul în care trăim. Proiectul actual împlineşte aceste goluri, îndreptează aceste defecte. Principele Sturza a zis, între altele, că unul din avantajiile prezentului proiect este că nu mai permite constrângerea corporală, s'a înşelat se vede de termeni Principele Sturza: căci

constrângerea corporală, propriu zisă, nu a existat, niciodată la la noi. Nominal există la noi o lege de constrângere corporală, încă dela 1864, însă nu a fost și nu este obligatorie. Probabil dar că Principele Sturza a voit să zică, că prin proiectul actual nu se mai permite execuțiunea asupra persoanei, ci numai asupra averei. Aceasta este un mare și legitim progres. Că proiectul actual este în strânsă legătură cu legea din 1872 și că el cuprinde numai niște modificări, niște ameliorări pe care experiența a probat că sunt necesare, o spune, într'un mod foarte simplu şi clar, însuşi autorul proiectului, fostul ministru de interne, D. C. A. Rosetti, iată ce zice D-lui în expunerea sa de motive:

„Sunt aproape 10 ani de când s'a pus în aplicaţiune legea pentru tocmeli agricole: o experiență destul de îndelungată a permis atât guvernului cât şi particularilor, să-şi dea seama despre lipsurile legei din 1872, etc."

Bazat dar pe această experiență a trecutului, ministrul propune împlinirea lipsurilor şi oarecare îmbunătăţiri la legea cea veche.

Astfel, dintre lucrări agricole, se propune scoaterea unora care nu au caracterul unor adevărate tocmeli agricole.... Se specifică mai bine formele cu care se înregistrează, sau se autentifică contractul agricol. In privința execuţiunei contractelor, ea se face în mod derogatoriu la dreptul comun, caşi în legea precedentă, însă mai în acord cu spiritul secolului, adică nu asupra persoanei; căci ar fi lucru curios ca, pe când constrângerea asupra persoanei nu se aplică la noi asupra nimănui, în materie civilă or comercială, să se aplice numai asupra cultivatorilor, în materii de tocmeli agricole!

Intreb dar, D-lor, încă odată, unde este reforma aceea radicală încât să înspăimânte pe unii, şi să se declare de alţii că proprietarul este amenințat, că se pune vrajbă între marii şi micii cultivatori!? De unde, şi în ce scop să creează aceste fantasme? Repet și acum, dacă aceste imputări ar fi fundate, ele trebuesc să se facă mai întâiu legilor existente din 1866 și 1872. De ce, în adevăr, tractau legile din 1866 și 1872 pentru lucrările agricole? Prin ele se definià ce este o muncă agricolă, și se enumerau apoi tocmelile agricole. Iată cum definește munca agricolă legea din 1872, § 3:

„Prin munca agricolă se înțelege aceà muncă pe care locuitorii o fac pentru exploatarea pământului.“.

Legiuitorul de atunci a venit apoi, conform cu această definițiune, a enumerà mai mult lucrările agricole.

Legiuitorului de astăzi se propune ca, din aceà enumerare, să scoată câtevà lucrări, care nu se par că sunt de natură agricolă, că nu sunt în acord cu defiinițiunea ce s'a dat lucrărilor agricole. Ce anomalie, ce act straniu, ce lucru înspăimântător poate vedeà cinevà în aceasta? Să discutăm și să ne luminăm, spre a vedeà dacă propunerea este sau nu fundată.

Apoi, în legile din 1866 și 1872, se tractează, cașì în proiectul actual, despre durata contractelor agricole care o fixează la 5 ani, despre autoritatea comunală care să legalizeze sau să înregistreze contractele, despre juridicțiune și execuțiune.

Cea mai mare parte din aceste dispozițiuni se află și în proiectul actual.

Natura dispozițiunilor noi, sau a celor modificătoare sunt ele de natură a ne îngrijì?

Dacă s'a zìs, de exemplu că două zile pe săptămână cultivatorul, având a lucrà propria lui cultură, să nu poată fi silit a lucrà pentru cel cu care contractase, este aceasta o lovire în libertatea lui? Nicidecum, căci, dacă locuitorul voiește a lucrà, liber este să lucreze, executat numai, silit nu poate fi; și aceasta pentru a-i protege numai recolta sa, iar nu pentru a lucrà la altul, pentru a face comerț cu această muncă. Cu aceasta legea nici regulează cum are el să lucreze, nici face să intervină administrația în stipularea condițiunilor din contractul agricol: ci prescrie o măsură protectoare pentru cultura micului proprietar.

Poate iarăși să zică cinevà că este dispozițiune rea, răsturnătoare societății, aceea prin care se modifică procedura executărei? Mie îmi pare din contră că modul cum se propune a se face executarea acum, este mult mai rațională și mai practică decât cea barbară din legea veche.

Garanțiile care se iau acum sunt mai pozitive decât în trecut. In vechile legi nu se făceà destul de bine distincțiunea între judecarea și executarea contractelor de lucrări agricole, și nu se știà dacă executarea precede judecarea, sau dacă trebuià mai întâiu judecarea și apoi executarea.

Proiectul actual este mult mai clar şi o asemenea confuziune nu se poate ivì. Noua procedură este mai simplă şi mai expeditivă. Art. 24 şi 25 din proiect regulează executarea, ele ne spun că primarul execută îndată contractul, aşà cum este; şi în cinci zile vinde averea debitorului. Iar despre art. 32, contestaţiunile provenite din tocmeli agricole, se vor judecà de tribunalele ordinare, fără a se împiedicà executarea, care în asemenea materii, este totdeauna urgentă.

Ce voiţi mai mare protecţiune acordată aci proprietarilor mari?

Mă rezum dar, D-lor, în puţine cuvinte, şi zic că, din câte am avut onoarea a vă expune, v'aţi putut convinge că, prin proiectul actual, nu se atacă nici un principiu social, nu se sgudue nici o bază a societăţei, nu se distruge nici un fel de libertate, nici se împiedică exerciţiul dreptului de proprietate şi proprietarul rămâne liber de a face ce va voì cu proprietatea sa, şi muncitorul e liber a se învoì cum va voì pe munca sa. Nu voieşte un proprietar să facă contract agricol, liber este să exploateze pământul său cum va voi, cu oamenii săi, cu argaţii săi, cu vitele sale. Voieşte să încheie aşà contracte, legea îi vine în ajutor, înlesnindu-i formele şi asigurându-i executarea. Legea însă trebue să protejeze egal pe ambele părţi şi să nu lase loc la abuzuri şi la asupriri.

Dar aceasta nu va să zică că acest proiect nu are nevoie de modificări. Şi eu cred că sunt unele părţi ale sale care trebuesc modificate. Dar vom vedeà aceasta când vom venì la votarea pe articole. Adunarea deputaţilor a făcut în adevăr multe şi bune modificări la proiectul primitiv. Vom face şi noi altele pe care le vom crede necesare. Până atunci însă, trebue să recunoaştem că principiile pe care este bazat acest proiect sunt în acord cu libertăţile omului şi cu drepturile proprietăţei, totdeodată trebue să mai recunoaştem că acest proiect răspunde la o adevărată necesitate socială, căci el protege sorgintea cea mai abundentă a avuţiei noastre naţionale, agricultura, şi această protecţiune o acordă egal şi sătenilor, şi proprietarilor, căci legate strâns sunt interesele amândurora. Pentru aceste cuvinte vă rog, D-lor senatori, să luăm în consideraţie proiectul, pentruca apoi să trecem la discuţiunea pe articole, când ne vom ocupà de modificările ce vor fi a se introduce (aplauze).

D. *Şendrea*. D-lor senatori, onorabilul nostru coleg D. Boerescu, a vorbit cu o admiraţiune excepţională pentru tot ce s'a propus: a considerat proiectul de lege ca un *nec plus ultra* al înţelepciunei şi raţiunei politice şi economice. D-sa s'a pus din un punct de vedere cu desăvârşire ministerial, şi a considerat proiectul de lege chiar cum s'a prezentat înaintea Camerei şi a societăţei, şi apreciându'l ca o operă perfectă şi văzând mişcarea ce a produs această lege, a întrebat D-sa, ce au însemnat acele manifestări din toată ţara? D-lor, naturalmente, pornind din premisele D-sale, onor. D. preopinent a zis că acele protestări erau rezultatul pasiunilor şi nimic mai mult. Dar dacă e un lucru exact în această afacere, este cum că legea tocmelilor agricole este o lege care a sguduit societatea până în fundamentul său, şi preocuparea şi strigătul general care s'a ridicat din toată ţara, era un ce adevărat, nu un ce factice.

Când proprietarii din Moldova s'au întrunit la Iaşi, deşì eu n'am luat parte şi n'am subscris aceà plângere la Cameră şi la Senat, când zic, onorabilii proprietari s'au întrunit la Iaşi, ei nu au făcut altcevà decât a fi ecoul unei cereri şi plângeri generale. Şi cu toate acestea, D-lor, în toate ţările din lume, asemenea manifestări ale opiniunei publice, asemenea strigăte pe terenul economic se iau în băgare de seamă şi li se dă o consideraţie mult mai mare decât li s'a dat Moldovenilor de către guvern decât li s'a dat şi de un jurnal din opoziţiune. D-voastră ştiţi cum au fost primite şi tratate acele persoane care în mare parte nu erau numai din opoziţiune, ci amici şi pot zice chiar, devotaţi ai guvernului.

Când se fac legi economice ca aceasta, este natural să se producă asemenea izbucniri ale opiniunei publice, însă ele totdeauna trebuesc luate în consideraţie. Cât pentru mine vă mărturisesc că am regretat foarte mult că cestiuni de felul acesta se tratează cu spirit de partid şi de preocupaţiuni de interes mărginit. E o nenorocire şi calamitate publică, când cestiunile sociale devin cestiuni politice şi de partide! căci totdeauna în asemenea caz rezultatele legilor aduc suferinţa şi mizeria societăţei.

Apoi când s'a prezentat primul proiect, care astăzi face admiraţiunea înaltă a ilustrului nostru coleg d. Boerescu, oare el nu aveà aceste defecte? Nu respirà oare spiritul de partid? Nu voiu să mă întind asupra acestui punct şi prefer să arunc un văl

asupra unui lucru pe care-l combat nu din spirit de opoziţie, căci deşi vorbesc aci de multe ori în contra guvernului, dar eu nu îi sunt inimic, fiindcă de multe ori l'am sprijinit când a avut dreptate, însă niciodată n'am voit să zic în mod absolut că bine a făcut orice lucrare.

Dar cum am zis, vreau să arunc un văl asupra acestui punct, căci găsesc trist când văd că asemenea legi aruncă în oameni cea mai mare îngrijire şi preocupare.

Acesta a fost cred motivul care a făcut pe unii din colegii noştri, sub aceste impresiuni, într'un moment de mâhnire şi întristare, să ceară că mai bine decât să fie legi speciale, care să reguleze în mod arbitrar munca omului, să fie o libertate nelimitată unde omul să se tocmească cum va voì, şi cum îşi va înţelege interesul.

Aceasta a fost cred raţiunea pentru care unii din colegii noştri atât în Cameră cât şi acì, au reclamat cu inzistenţă dreptul comun în asemenea materie.

Eu deşi am văzut multe defecte care încă sunt în această lege, cu toate acestea nu m'am lăsat a mă învinge de aceà preocupaţiune, şi atât în secţiuni cât şi în comitetul delegaţilor am admis ideea unei legi speciale şi protectoare: căci d-lor, nu am voit ca libertatea absolută să domnească această convenţiune, ci am voit ca agricultura, care este fundamentul principal, sorgintea de căpetenie a avuţiei noastre, să fie protejată de o lege înţeleaptă şi prevăzătoare. Indiferenţa scepticismului nu e permisă în asemenea cestiuni vitale. Deaceia am crezut şi cred că interesele şi relaţiunile noastre agricole nu trebue să fie lăsate la voia întâmplărei fără o lege specială.

Dacă admit însă astfel de lege, nu înţeleg însă ca fundamentul şi scopul ei să fie injust: legile injuste sunt o insultă a a civilizaţiunii şi o calamitate pentru societate. Voiu combate dar orice dispoziţiune din lege care respiră un asemenea lucru.

Deaceia, D-lor, am căutat în comitetul delegaţilor — deşi mi-am atras pentru aceasta multe critici, — ca să propuiu cât se poate mai multe amendamente care ar aveà de efect să facă să dispară inegalitatea.

Care este raţiunea care mă face să cer o asemenea lege? Nu-şi are oare şi ea inconvenientele ei?

De sigur că are, şi cel mai mare inconvenient al ei este că

executarea îi este îndoielnică: este lăsată în mâna primarului de sat, ca să o execute fără nici un control serios: şi cine e primarul? Cel mai incapabil dintre toţi funcţionarii administrativi.

In comitetul delegaţilor am rugat cu inzistenţă pe D. preşedinte al consiliului, să ne spună dacă în adevăr are intenţiunea fermă de a schimbà modul de numire al primarilor de sate. D. preşedinte al consiliului ne-a promis că va stărui să se reformeze legea comunală în acest punct, dar pe cât văd, a promis fără a arătà şi mult zel pentru îndeplinirea acestei promisiuni.

Cu toate acestea voiu votà această lege protectoare agriculturii, cu condiţiune ca să se asigure ca organizarea comunelor rurale să nu mai fie ca astăzi: căci astăzi ea este o calamitate. Cu toate acestea, zic, am admis ideia acestei legi, şi în puţine cuvinte voiu arătà pentruce, fiindcă nu voiu să mă întind mult asupra raţiunii legii, nici asupra amendamentelor.

Iată, D-lor, raţiunea principală care m'a făcut, consultând experienţa tuturor timpurilor şi tuturor ţărilor să admit necesitatea unei asemenea legi.

Când agricultorii mici şi agricultorii mari au fost lăsaţi în dreptul comun, în toate ţările din lume a rezultat mizeria şi nenorocirea.

Onor. nostru coleg D. Opran vorbià ieri de legile agrare şi spuneà că calamitatea unui mare imperiu a provenit dela legile agrare, şi spuneà totodată suvenirile sale clasice. D-lor, legile agrare n'au fost altcevà decât strigătele acelora cari voiau ca în Roma vechie, fiecare cetăţean să-şi aibă agrul sau ogorul său. In adevăr dela început Romulus, şi alţii după dânsul, au dat fiecărui cetăţean un agru; dar fiindcă nu aveau legi protectoare şi nu aveau nici lege pentru inalienabilitate, plebeii au sfârşit prin a-şi vinde pământurile şi au devenit proletari, fapt care s'a întâmplat peste tot, fapt care se poate întâmplà şi la noi. Atunci mulţimea de proletari fără pământ, fără profesiune, fără nimic, erau expuşi de a se aruncà în braţele celui dintâiu despot care le promiteà cevà.

Raţiunea legilor agrare a fost ca să se întâmpine un rău şi să se dea satisfacere unei trebuinţe sociale foarte importante.

Aceasta a fost şi la noi raţiunea legii rurale din 1864, prin care s'au împroprietărit ţăranii pe o porţiune de pământ, pe care să nu o poată vinde pe un period oarecare de ani.

D-v., ştiţi că din nenorocire cel mai înţelept corp deliberant din lume, Senatul Romei, n'a avut înţelepciunea de a votà legile agrare, de a împroprietări pe sătean pe un agru şi a-l declarà inalienàbil.

Rezultatul acestei neprevederi a fost fatal. Masele de proletari desmoşteniţi de avere, s'au aruncat în braţele celor ce le-au promis a le da. Marius a ridicat drapelul justiţiei reparatoare în jurul căruia s'au adunat plebeii şi veteranii cari cereau pământ şi în numele acestei idei au declarat acele sălbatice proscripţiuni care au înspăimântat lumea. Cezar a mers mai departe şi totul s'a sfârşit cu pierderea libertăţii.

In evul mediu, servagiul s'a înfiinţat tocmai din acest motiv. In momentele de foamete cel sărac este la discreţiunea celui bogat; în momentul de foamete, când copiii ţipă, nu poate să se tocmească liber condiţiunile muncii şi atunci el cade fatalmente în servagiu. Aceasta a fost origina servagiului şi în veacul de mijloc şi pretutindenea. Tocmai aceasta am voit să evităm, şi de aceasta am cerut legi protectoare. Ce a adus servagiul, ştim cu toţii: a adus între altele revolta ţărănească în Franţa, Germania şi Ungaria, care au fost urmate de sfâşieri, de lupte, pe care noi nu voim să le avem.

Dacă luăm istoria noastră, ştim că şi noi am avut servagiul, şi care a fost origina lui? A fost libertatea absolută. Cei flămânzi s'au servit la cei ce le-au dat hrană, şi consecinţa a fost că, pe la mijlocul veacului trecut populaţiunea rurală a emigrat în masă, atunci au venit legile de emancipare dela 1750.

Când avem un învăţământ atât de puternic, care ne arată că libertatea absolută, dacă poate să fie bună în toate privirile nu este însă remediul universal al tuturor relelor sociale, mai putem ezità? Dacă libertatea absolută este un ce cu care s'au servit economiştii moderni, pentru a desfiinţà multe din privilegii, şi din obstacolele factice ce se aduceau activităţii omului, ea n'a fost şi nu poate fi un principiu de organizare socială, ea n'a organizat nimic în ordinea economică. A! în ordinea politică este altcevà! acolo a servit spre a se revendicà drepturile naturale ale omului: cu ea s'au slujit publiciştii de a înfiinţà regimul constituţional, libertăţile moderne. In ordinea economică nu este tot astfel, să vă dau un exemplu, care nu cred că poate cinevà să-l combată. D-lor, dacă ne uităm la relaţiunile externe ale sta-

telor, știți D-v., ideia libertății absolută ce a creiat? A creiat *liberul schimb*: liberul schimb însă nu este altcevà decât absorbțiunea societăților sărace de către societățile bogate; nu veți vedeà liberul schimb pronat de alții decât de cei bogați, cu scop ca să inunde țările sărace cu producțiunile lor în numele libertății, fără ca acele țări să se poată apărà.

Cred că nu ne vom pune pe acest teren, nici în raporturile interne, nici în cele externe.

Dar, D-lor, un rău și mai mare, și care bântuie Europa întreagă, sunt consecințele fatale ale liberalismului rău înțeles în ordinea economică. Știți bine că societățile moderne sunt industriale, populațiunea agricolă a mers către orașele mari, unde câștigurile sunt multe; dar ce s'a întâmplat? S'a întâmplat ceeace se întâmplă unde aglomerațiunea este mare, unde populațiunea a rămas la discrețiunea capitalului.

Aceasta este origina socialismului modern; socialismul în Franța și în Germania nu este altcevà decât strigătul celui care lucrează de dimineață până seara și care moare fără să aibă nimic în buzunar și fără să aibă cu ce fi înmormântat.

Apoi, D-lor, eu merg cu ideia filozofică a libertății tranzacțiunilor până să aduc țara la rezultate de felul acesta?... Aceasta n'o voiu face!

Aceasta este și rațiunea legilor protectoare, pe care Principele Bismark le propune contra libertății contractelor și contra capitalurilor din societățile industriale.

Vedeți dar cum că nu pot urmà pe onor. meu amic D. Voinov, căci aceste idei nu pot să aducă un remediu universal la toate necesitățile speciale, și nu e bine să mergem prea departe cu libertatea absolută, adică cu indiferentismul absolut al guvernului, cu neamestecul societății și lipsa de protecțiune.

Acum, D-lor, fiindcă după cum v'am anunțat voiu fi scurt, să-mi permiteți a venì și a răspunde în puține cuvinte și onor. D. Boerescu și onor. meu amic D. Voinov.

In adevăr, D. Boerescu a înțeles foarte bine că, numai afirmând ideia libertății, noi nu organizăm nimic, noi nu protegem nimic. Libertatea are avantajul în ordinul politic, dar puteți D-v. în ordinul privat să puneți pe unul slab, să puneți pe un copil fără putere, în o arenă deschisă, față cu un om exercitat și tare

şi să ziceţi să fie liber faţă cu acela, şi să nu-l protejaţi? Aceasta nu o faceţi.

Deaceia zic că, în unele cazuri, în ordinul privat trebue să avem altă normă de procedare, care este legea protecţiunii. Eu sunt protecţionist şi în ceeace priveşte relaţiunile noastre externe şi în ceeace priveşte relaţiunile interne. Voiu însă să răspund onor. D. Boerescu asupra celor zise de D-sa. In adevăr D-sa a admis acest principiu, dar a considerat ca un *nec plus ultra* al înţelepciunii acest proiect al guvernului, şi s'a mirat cum a fost atâta clamoare publică contra lui. D-sa a zis: proiectul acesta seamănă în multe proiectului dela 1872, este aproape în cea mai mare parte identic cu acela: prin urmare pentruce atâta strigăt? Dacă a fost bună protecţiunea atunci, de ce să nu fie astăzi. Un lucru voiu răspunde: şi aceà lege din 1872 are un viţiu capital care încă există şi în aceasta.

Ea a fost dată cu desăvârşire în mâna administraţiunii: legea tocmelilor agricole a fost o armă de guvern în practică, o lege de favoare şi un mijloc de aservire a colegiilor electorale! Apoi permiteţi-mi mie, care am un rol independent şi puţin de opoziţiune înaintea D-v., permiteţi-mi de a nu admirà acele legi care fac din corpurile electorale nişte instrumente de votat, care falsifică în sorgintea lor reprezentaţiunea naţională şi care fac din regimul parlamentar un despotism cu formele mincinoase ale libertăţii!

Atât legea de atunci cât şi cea de astăzi are un viţiu capital, şi s'a propus legea în Cameră cu acest viţiu, şi a şi trecut. In adevăr D. prim-ministru ne-a promis îndreptarea, dar nu am văzut încă realizarea promisiunei; căci pe cât timp aceà promisiune nu s'a pus în practică, legea există încă cu aceà pată fatală, care nu va dispare decât prin schimbarea articolului legei comunale relativ la primari; ştiţi că moravurile se schimbă foarte greu într'o ţară, mai cu seamă când ele sunt de trebuinţă celor puternici. Deaceea să-mi permiteţi de a nu fi admiratorul a-acestei dispoziţiuni: căci ce veţi zice D-v., de aceà lege care stabileşte mai mare inichitate între proprietarii mari şi cultivatori, care ar aveà o cumpănă şi o balanţă pentru unii, şi o altă cumpănă sau balanţă pentru alţii?

D. *B. Boerescu* Să o modificăm.

D. *St. Şendrea.* Să o modificăm? Bine, dar noi suntem şi am

fost mai de mult în opozițiune: noi nu avem niciodată dreptate. Dacă noi am fi ascultați în această împrejurare, negreșit că s'ar puteà introduce multe îmbunătățiri în legi.

Cu toate acestea, eu fac apel la concursul D-voastră; căci, D-lor, circulă un sgomot, nu știu dacă este adevărat, că și această lege va fi o lege de partid, că se va votà *tale-quale*, așà cum a venit dela Cameră.

Dacă se va face aceasta, ar fi o insultă care s'ar aduce rațiunei acestui matur Corp, care nu ar mai însemnà nimic, ar fi împiedicarea progresului, și pot zice chiar a civilizațiunii.

Cred că nu se va urmà și cu această lege astfel, a se consideră ca o armă de partid pentru unii contra altora.

Și dacă guvernul va apăsà cu toată puterea sa, pentru a nu se admite nici o modificare, atunci voiu fi convins că această lege este o lege de proscripțiune contra unor cetățeni, după cum s'a zis.

Sper însă în concursul onor. D. Boerescu, care consimte la introducerea de modificări, că prin sprijinul D-sale nu se va da legii o asemenea semnificațiune.

Să ne permiteți, însă, de a aveà oarecare bănuieli, mai cu seamă când citim o broșură care tratează despre această lege, și care are o frază nenorocită. Broșura este intitulată: *Cât sufer țăranii*, și iată ce zice aceà frază:

„Privilegiații tocmelei agricole au vorbit“ !

Voci. Minciuni.

D. *St. Șendrea.* D-lor, nu știu dacă cei din opozițiune au avut vreun privilegiu sau favoare înaintea administrațiunii.

Aceia cari au profitat de tocmelile agricole nu sunt aceia din opozițiune.

D-lor, s'a vorbit mult de legea veche și de abuzurile la care a dat loc.

Abuzurile au rezultat din faptul agenților inferiori ai administrațiunei. Venit'a oare o lege pentru a reformà această organizare administrativă vițioasă? Unde este această lege? Lovitu-s'au abuzurile în sorgintea lor? Nimic nu am văzut la orizont despre toate acestea. Am văzut numai lovindu-se agricultura și particidele, iar nu abuzurile.

Prin urmare, permiteți'mi să suspectez și să mă îndoiesc că această lege a fost concepută pentru protejarea muncei agricole.

Voiu să termin și să arăt numai onor. Senat, ca să nu alunece pe

panta pe care au alunecat unele persoane fără responsabilitate. Guvernul are mare responsabilitate, să nu facă uz rău de puterea care o are, să primească binele ori de unde va venì.

Mi am permis să fac amendamente şi sper că acele amendamente nu vor fi respinse de D-voastră, majoritatea, din spirit de partid. In acele amendamente am încercat, cât mi-a fost permis, să stabilesc dreptul şi echilibrul între factorii agricultori, căci după cum am zis, aceasta este o lege care nu are justiţie. Am încercat să stabilesc justiţia în toate raporturile.

Onor. D. Voinov ne a spus ieri, că cu această lege protectoare nu protejaţi pe nimeni, nici pe ţăran nici pe proprietar, nu protejaţi pe aceşti doi factori ai agriculturei şi ne-a arătat cu dovezi, că ei rămân în mâna şi la bunul plac al admistraţiunei.

Voiu răspunde onor. meu amic D. Voinov, că am căutat, cât a fost cu putinţă, ca să protejăm pe amândoi, şi ceeace a depins de noi, n'am cruţat nici o măsură pentru a face să nu se împiedice desvoltarea muncei agricultorului mic prin o exploatare nedreaptă din partea marelui cultivator. Dar totdeodată am căutat a nu se face rău nici proprietarului. Am căutat dar ca să stabilim un echilibru în marginea angajamentelor care le-ar face locuitorul cu proprietarul. N'am vrut ca aceste angajamente să dureze prea mult, căci ar duce la servitute, şi am pus termenul de angajament la doi ani trebuitori agriculturei.

Dar am auzit pe unii din colegii noştri—care nu sunt agricultori — zicând: „Cum? Doi ani? D-v. voiţi să reînviaţi iarăşi servitutea veche: e destul un an. Apoi, D-lor, voiu zice acelor onor. colegi, că dela cinci ani cum a fost, să nu sărim la un an, căci este un salt prea mare. Nici o ţară din lume n'a făcut o tranziţiune mai mare de felul acesta.

Am introdus asemenea responsabilitatea primarului în profitul agriculturei.

Ştiţi, D-lor, cum a scăpat acest proiect dela Cameră? Se ziceà: „atunci când se va constatà că primarul şi ajutoarele sale, din rea credinţă vor refuzà să proceadă la executarea contractelor de muncă agricolă conform dispoziţiunilor acestei legi, se vor pedepsì cu închisoare" etc. etc. Apoi dacă primarul va fi achitat de tribunal, a cărui independenţă nu putem ridicà aşa de sus— partea lezată nu mai poate să apeleze la nimeni pentru pedeapsa acestui funcţionar. Nu erà dar altceva decât că se proclamà în

principiu, neresponsabilitatea primarului! Ministrul a zis că nu este responsabil de neexecutarea legei tocmelilor agricole, prefectul şi subprefectul asemenea; şi în dispoziţiunile care se luase la început prin această lege—poate prin scăpare din vedere—nu erà responsabil nici primarul. Prin urmare vedeţi D-v. că o lege care se numeşte protectoare agriculturei, dacă nu oferă destule garanţii de justiţie în aplicarea ei, în realitate nu numai că nu este protectoare, dar este o armă de persecuţiune care servă în mâna guvernului.

D-lor, cred că modificările pe care comitetul delegaţilor a avut de a le pune în proiect, vor fi admise de D-v. Vreau să termin ca să nu prelungesc discuţiunea, căci cred că am justificat destul pentruce, deosibindu-mă de opiniunea amicilor mei politici, am admis ideea unei legi protectoare, dar am admis această idee numai cu condiţiunea ca ea să devie serioasă, şi dacă onor. D. ministru de interne ne va aduce o lege serioasă asupra responsabilităţei şi modului de numire al primarului; căci altfel această lege nu va aveà nici o valoare practică, şi va fi mai rea decât legea dinainte, căci ea va da un drept mare primarului, fără a'i impune nici o datorie şi nici o răspundere serioasă.

D. *P. Grădişteanu.* D-lor, autorul legei acesteia, fostul ministru de interne, suindu-se la tribună, s'a crezut dator să justifice această excepţiune în deprinderile sale parlamentare, zicând că dela tribună se citeşte Mesagiul Regal, dela tribună cată să se vorbească despre sătean. Eu nu am, şi nici nu pot pretinde a aveà autoritatea mare, de care se bucură fostul ministru de interne în această ţară. Suindu-mă la tribună, întorc ochii spre această bancă pe care văd aceşti sfinţi prelaţi, mi-aduc aminte de deprinderile vechi strămoşeşti, de a invocà pe Dumnezeul ţărei acesteia în împrejurările dificile şi îmi zic, după cum ne cântă preotul când ne împărtăşim cu Sfânta Cuminicătură: *„cu credinţă şi cu dragoste să ne apropiem,“* cu credinţă, căci e vorba de poporul român, de o cestiune eminamente naţională şi atunci orce distincţiune de partid încetează: cu dragoste, căci numai în dragostea ce vom aveà pentru sătean, vom găsì în viitor mântuirea neamului românesc, vom aflà acum inspiraţiunea cea mai dreaptă, spre a da o justă soluţiune cestiunei importante care ne preocupă. Nu erà desigur nevoie a se lăţi importanţa lucrului. Nu aveam în discuţiune legea agrară, legea rurală. Aveam să ne

ocupăm numai de legea tocmelilor agricole, subiectul erà destul de grav şi cu toate acestea, am văzut atât în Camera de jos, cât şi în acest Senat, ca o necesitate simţită din partea oratorilor, de a se raportà la istoria proprietăţei.

Dacă ne-am fi mărginit în acest studiu istoric, la datele vechi ale istoriei române, ale istoriei Evului Mediu, aşà precum făceà onor. preopinent, puteam pretinde la competinţă, aveam sângele rece necesar spre a judecà. Dar nu. Am venit cu istoria până în timpurile încare unii din noi au fost actori într'un sens, alţii actori în alt sens, şi ne-am permis şi unii şi alţii a face critică în numele istoriei, crucificând istoria, pentrucă punem în locul raţiunei reci, pasiunile care nu au avut încă timp să se calmeze în noi.

Legea tocmelilor agricole nu este, evident, decât un apendice, o consecinţă a legei rurale şi se întreabă fiecare: Ce e aceastã lege rurală? Cui aparţine meritul ei? Legea rurală este oarecum, cum s'a zis, o lege de împroprietărire? Printr'însa s'a dat proprietate ţăranului? Sau legea rurală nu face decât să consacre o stare de lucruri preexistentă, un drept de proprietate pe care îl aveà ţăranul, şi să desrobească braţele care până atunci erau legate de pământ?

Legea rurală, această lege de falşă împroprietărire, aparţine oare lui 2 Maiu?

In Cameră, un om al cărui cuvânt pe tărâmul acesta nu poate să fie bănuit, însuşi autorul proiectului de faţă, ne zice:

„La 1864, proprietatea erà regulată după modul Principelui Ştirbeiu: săteanul însă erà legat de pământ şi noi, cei acuzaţi ca inamici ai societăţei şi ca demagogi, am luptat 2 ani cu tot ce este mai însemnat în această ţară, am luptat necurmat, silindu-ne să'i facem să înţeleagă că trebue să facă act de adevăraţi proprietari şi conservatori, împroprietărind pe săteni.

Am luptat apoi să'i facem să înţeleagă, ceeace vede toată lumea, că lovirea de stat erà inevitabilă; am luptat să le arătăm cât este de tare aceà lovire de stat, *căci aveà cu dânsa drapelul împroprietărirei ţăranului şi al lărgirei legei electorale.*

Doi ani am luptat: am făcut tot ce am putut, ca să le arăt că trebue să facem legea proprietăţei şi legea electorală, şi le-am propus o programă cu care să ne întrunim: căci noi nu facem

coalițiuni" etc. — apoi mai la vale zice: *„2 Maiu a dat însă proprietate țăranului; aceasta nu se poate negà.“*

. In fața acestor mărturisiri ale aceluia care nici bănuit nu poate fi de amic al lui 2 Maiu, ce să zic de cuvintele rostite ieri de către principele Grigore Sturza, care tăgăduià lui Vodă-Cuza meritul de a fi împroprietărit pe țărani, atribuià acest merit proprietarilor și afirmà că legea rurală nu a servit lui 2 Maiu, decât spre a acoperì lovitura de stat? Să'mi permită principele Grigore Sturza, a'i spune, să'mi permită fiul lui Mihail Vodă Sturza a'i afirmà că nu cu un cuvânt aruncat într'un discurs orcât de de elocvent, se poate întunecà gloria neperitoare a unui mare Domn care a făcut atâta bine țărei sale, care a lăsat atâtea nemuritoare fapte în urmă-i, a unui Domn care a dat, nu numai legea rurală, dar încă secularizarea mănăstirilor, legea electorală, a chemat pe toți cetățenii, lipsiți atunci de drepturi, la exercitarea drepturilor, a trecut nivelul egalității pe d'asupra claselor sociale, și care după 7 ani de domnie nu a lăsat văduvei sale—o sfântă între sfinte—și copiilor săi, decât o modestă avere a unui modest burghez (aplauze). Dar ce? Vodă-Cuza a făcut o lovitură de stat! Dacă greșeală a fost aceasta, ea fost acoperită de voința națiunei, ea fost acoperită mai cu seamă de acela care nu și-a acoperit capul cu fesul, când s'a prezentat înaintea Sultanului: de acela care a redat bisericei autocefalia ei. Istoria, istoria rece, nepărtinitoare, va judecà legitimitatea momentului și consecințele loviturei de stat.

Pentru ce însă veniți să vorbiți de lovitură de stat, fie de jos, fie de sus, unui partid, care desigur nu a făcut decât să protesteze în contra acelei lovituri de stat? Cum? Partidul liberul și jurnalul care îl reprezintă într'un mod oficial sau oficios predicau lovitura de stat?! Astăzi nu mai sunt în luptă 2 Maiu și 11 Fevruarie, nu mai are nimic de învidiat o dată altei date: unul a dat egalitatea, celalt a dat libertatea, care fusese suprimată ca o consecință poate a slăbiciunei omenești, căci nu toți știu și nu totdeauna se poate dobândì cucerirea și aplicațiunea simultanee a două principii atât de mari, și atunci se sacrifică unul, până celalt să prinză rădăcină. Această imputare făcută autorului legei, făcută partidului pe care îl reprezintă, de a căutà în această lege chiar o lovitură de stat, mi se pare stranie. Mi se pare încă și mai stranie imputarea care se face, că mobilul legei

n'ar fi decât o vânătoare la popularitate. Cum? Serios crede Principele Sturza că va pune cinevà temeiu pe acest cuvânt al D-sale că fostul ministru de interne, care de 40 de ani luptă în ţara aceasta, ar aveà nevoie de a vânà popularitate, şi ca să facă ce, cu această popularitate? Omul care a dat dovezi de o abnegaţiune constantă, omul care a lucrat atât pentru ţara sa, n'a putut până la vârsta în care este ajuns să devie popular, şi mai are nevoie de asemenea proiecte de legi? Nu, nu au nevoie de a vânà popularitatea decât aceia cari n'au făcut nimic pentru ţară, şi aceia, are dreptate ilustrul Principe, o vor vânà în deşert.

Cui oare să adresăm cuvintele principelui Grigore Sturza, acel răspuns luat din gura unui curtizan dintr'un stat de drept divin, că guvernanţii n'au niciodată decât sărăcie de duh, dar spre compensaţie au mlădierea şalelor? Dinaintea cărui suveran se închină oare naţiunile libere? Dinaintea cărui suveran se închină partidul liberal? Dinaintea cărui suveran se închină guvernanţii, şi cari sunt acei guvernanţi la cari ar fi voit să facă aluziune onor. Principe?

Nu văd în acest anacronism decât plăcerea de a aruncà un cuvânt de spirit, altfel aşi imputà principelui Sturza, că dă poporului acesta o educaţiune pe care ar regreta'o desigur, când s'ar da de aiurea. I-aşi zice: voiţi oare să faceţi poporul să creadă că, spre a ajunge acolo unde numai meritul trebue să cheme pe cinevà, nu este nevoie decât de un cap sec şi de şale mlădioase? Că cu aceste condiţiuni poate pretinde dela... orce demnitate cât de înaltă, poate deveni popular? Asemenea idei pot rămâne între butadele de spirit, nu au însă sorţi de a prinde rădăcină. Vă asigur că orcât de gol ar fi capul unui pretendent la... popularitate, orcât de mlădioase ar fi şalele, îmi închipuiesc cu anevoinţă în Ţara Românească, imaginaţiunea mea se refuză de a'l concepe spectacolul grotesc al unui triumfător care, călare ca Crist odinioară, ar merge să'şi puie pe cap coroana de oţel tăiată din tunurile dela Plevna, şi care nu poate sta bine decât pe capul aceluia care le-a cucerit! (Aplauze).

S'a imputat legei acesteia, că n'ar fi decât o lege de protecţiune, şi că protecţiunea însemnează vrajbă. Nu voiu să reviu asupra argumentelor istorice întrebuinţate de către onor. D. Şendrea, spre a dovedi că vrajba nu se seamănă niciodată de aceia

cari consiliază a se face la timp concesiuni în favoarea revendicaţiunilor. legitime ale celor slabi, că vrajba nu se înrădăcinează, decât tocmai de aceia cari nu vor să ţie seama de progresul lumei, de cerinţele necontenite ale omenirei, vor să se inţesteze într'o stare care nu este stabilitatea, ci stagnaţiunea! Regret că am de a combate în această privinţă pe onor. D. Voinov; de ce n'a urmat şi D-sa exemplul unui alt ilustru membru al partidului independent, oratorului fără seamăn, D. N. Ionescu, care a înţeles că în această cestiune trebue să aducem mai multă dragoste pentru ţăran, mai multă credinţă în viitorul acestei ţări. Chiar dacă măsuri de protecţiune ar fi în această lege pentru cei slabi, pentru cei storşi de puteri. aceste măsuri nu sunt sămânţa de vrajbă, ci din potrivă, precauţiuni înţelepte, pentruca vrajba să dispară când cinevà ar voi să o semene!

Prima cestiune: Este nevoie de protecţiune? Eram în drept a mă aşteptà din partea onor. D. Grigore Sturza, ca discursul D-sale, pregătit de mai înainte, să înfăţişeze o admirabilă broderie: să'mi permită a'i semnalà o descusătură asupra căreia îi atrag atenţiunea. Onor. D. Sturza primeşte legea, căci este protectoare, şi că este necesitate de protecţiune: şi cu toate acestea, premisa dela care pleacă este aceasta: Rezultatul legei rurale a fost, ne zice ilustrul principe, că ţăranii s'au înavuţit, s'au înstărit, posesorul şi proprietarul au sărăcit. Aşa dar, dacă ţăranii s'au înavuţit, s'au *înstărit*, şi dacă din contră, numai proprietarii şi posesorii au sărăcit, ce fel de protecţiune admite ilustrul principe şi în favoarea cui? Această lipsă de ţesătură între premisă şi concluziune a făcut pe onor. D. Voinov să se întrebe: ce este acì? Protecţiune cer unii dela Cameră pentru ţărani, protecţiune cere principele Sturza în Senat, pentru cine? Pentru proprietar şi pentru posesorul pe care îl declară sărăcit? Dar atunci este luptă între aceşti doi factori pe cari trebue să'i ţinem legaţi, şi legaţi cu legămintele dulci ale simpatiei şi ale dragostei, este luptă între proprietarul mare şi cel mic! Mi se pare că onor. D. Voinov s'a lăsat a fi atras în eroare prin cuvintele principelui Gr. Sturza. Adevărul este, că dacă legea de faţă este protectoare, ea are de scop să proteagă pe ambii factori ai industriei noastre agricole, are de scop, după cum a zis şi onor. D. Boerescu, să proteagă agricultura!

Că este nevoie pentru ţăran de protecţiune, că el nu este

înavuţit, înstărit, nu am decât a opune afirmaţiunei, pentru prima oară ivită, a principelui Gr. Sturza, mărturisirile unui onor. deputat care nu va fi bănuit nici de răzvrătitor, nici de conspirator în sus sau în jos. Mă voiu referi la cuvintele bine simţite ale D-lui Carp, care zice:

„Nu voim contractele din trecut, contracte care, după mine „au contribuit nu puţin la starea de lucruri de astăzi, contractele „acestea au aservit braţele săteanului din Moldova.

Şi când un proprietar mare v'a spus aceasta, înţelegeţi că nu o face în contra proprietăţei mari.

Dar nu este proprietatea mare şi proprietatea mică în joc, nu este nici unirea sau lupta între partidul liberal şi partidul conservator, este o cestiune eminamente socială, naţională, căreia suntem chemaţi a-i da soluţiunea.

Şi înţeleg, pe tărâmul acesta, deosebirea care a existat în în sânul comitetului delegaţilor între atâţi membri egalmente autorizaţi ai parlamentului conservator; între onor. D. Lascăr Catargiu de exemplu şi între ceilalţi membri tot ai partidului conservator. Dovadă D-lor, că pe nedrept ni se impută că voim să facem o lege de partid este, şi nu ştiu de ce aţi binevoit să observaţi aceasta, că majoritatea Senatului care nu este în opoziţiune, care este liberală, guvernamentală, s'a efasat din naintea opoziţiunei, a trimis în sânul delegaţilor a reprezentà secţiunile pe D-v., făcându-vă D-v. acest omagiu într'o cestiune aşà de importantă.

Majoritatea a voit printr'aceasta a vă demonstrà, şi a demonstrat, că cestiunea nu este de partid, că din contră este vorba de un mare principiu de interes social, pe care îl lasă ţărei a-l regulà (aplauze).

Pentruce dar nu ne-am aflà alături într'o asemenea cestiune, independent negreşit de principiile noastre politice; pentruce să nu se vadă apărători ai legei, unii din dreapta şi alţii din stânga.

Eu, D-lor, nu cred că este legea nici de partid, nici de protecţiune, nici de interese meschine; şi nu cred ca să existe unul singur dintre D-v., care să fie capabil a se gândì altfel, de cât la binele ţărei într'o cestiune aşà de vitală (aplauze).

Nu este dar legea aceasta pornită din spiritul de a face lovituri de stat imaginare şi a semănà vrajbe. Nu voieşte a pune în luptă pe proprietarii mari cu cei mici, din contră este

o lege pornită din cea mai înaltă prevedere pentru trebuinţele unei situaţiuni întinse. Autorul ei a văzut răul provenit din cauze multiple şi în loc să'l lase a se lăţi pe ascuns, l-a pus în evidenţă: şi suntem chemaţi cu toţi a-l vindecà chiar de ar trebuì pentru aceasta să operăm în carne vie.

Atât este de adevărat că legea nu e pornită de nici un spirit rău, încât însuşi principele Grigore Sturza s'a însărcinat a fi apologistul D-lui Rosetti, autorul acestei legi; şi într'adevăr ce face alt prinţul Sturza decât apologia autorului legei, când ne zice: bună este legea, trebue să fie votată, pentrucă produce îmbunătăţiri importante: introduce principiul de „habeas corpus", această mare instituţiune care a făcut gloria Angliei; înlătură amestecul administraţiunei, care făcuse a se servì şi Corpurile legiuitoare, reprezentaţiunea naţională — în alţi timpi —, separă în fine puterea executorie de puterea judiciară.

Legea dar este bună, după propria mărturisire a ilustrului Principe. Cu toate aceste se opune la admiterea ei ideile puse de onor. D. Voinov, idei pe care D-sa le împărtăşeşte cu onor. D. Lascăr Catargiu. — Atâta este de adevărat că în această cestiune nu poate să fie vorba de partid. — Onor. D. Voinov şi Lascăr Catargiu cred că suntem dejà ajunşi în aşà stare, încât nu avem nevoie de nici o lege excepţională protectoare, că este destul dreptul comun.

Nu voiu reeditâ înaintea D-v, argumentaţiunea juridică a onor. D. Boerescu, care v'a probat în modul cel mai neîndoios, că în toate afacerile noastre, la fiecare pas ce facem, dreptul comun nu este suficient, că acolo unde este necesitate excepţională, nevoie este de o organizaţie excepţională. Este peste putinţă să nu dorim cu toţi o lege excepţională derogătoare la dreptul comun, când este cestiunea să dăm satisfacţiune unor interese atât de vitale şi care s'ar compromite la cea mai mică întârziere! Era neapărată nevoie de o lege excepţională; şi cea mai mare pedeapsă ce ar puteà aveà ceice susţin dreptul comun, ar fi punerea în aplicaţiune a dreptului comun, căci ar fi în imposibilitatea ei, proprietarii mari, de-a contractà cu ţăranii şi ţăranii de a contractà cu dânşii.

D-v. ştiţi cu toţi, că înscris este în codul civil, aşà cum se află, principiul că actele pot să fie sau autentice sau sub semnătură privată şi că actul sub semnătură privată este acela care

este subscris de parte. In ce categorie din aceste două singure, pe care le prevede codul civil, veţi pune actele emanate dela oameni cari nu ştiu carte şi care subscriu prin punerea de deget?

Curtea de casaţiune a declarat în două rânduri că asemenea acte sunt nule. Aşà încât D-v. refuzând această lege puneţi pe unul din factori, pe celce nu ştie carte, a nu puteà contractà şi pe de altă parte aţi pune în imposibilitate pe celalt factor a puteà face recurs la angajamentul acestuia.

A! Nu veţi zice să modificăm codul civil? Dar până atunci ce să se facă pentru regularea acestor daraveri zilnice? Am cerut cu altă ocaziune Corpurilor legiuitoare să revină asupra acestei dispoziţiuni, am cerut prin amendamente propuse în Cameră ca să se permită acelor locuitori dela ţară, cari nu ştiu să scrie, să facă acte ale vieţei civile fără a'i silì să meargă la reşedinţa tribunalului, ceeace adesea echivalează cu răpirea dreptului chiar, căci sunt puşi în imposibilitate de a'l exercità; m'am ridicat din toate puterile contra acestui sistem care desmoşteneşte pe cei mai mulţi din locuitorii acestei ţări de exerciţiul unor drepturi care, pentru dânşii, rămân înscrise în mod platonic în lege. Cu toate aceste dispoziţiunile sunt lungi, când este vorba de doctrină şi propunerea mea a fost respinsă.

Aşà dar, pentruca să se poată executà asemenea învoieli făcute şi subscrise prin punerea de deget, este nevoie de un drept excepţional. Ceiace vă înspăimântă este poate cuvântul excepţional. Dar, codul civil constituind dreptul comun, este evident că orice lege care derogă dispoziţiunilor din acel codice este o lege excepţională. Avem numai să ne întrebăm, dacă legea excepţională ce se propune este necesară, dacă este justă şi suntem în mai unanimitate de acord, că legea aceasta excepţională este indispensabilă, că e reclamată de dreptatea cea mai elementară, că e bună. Intru ce nu suntem de acord? In două puncte. O bănuială care s'a manifestat de D. Şendrea, că majoritatea şi cu guvernul, care o reprezintă, ar fi hotărît de înainte să respingă net orice amendament s'ar produce, chiar dacă el ar fi de natură a nu desfigurà legea.

Bănuială, D-lor! Nu ştiu pe ce vă întemeiaţi. Faceţi rău că veniţi cu bănuieli, într'o cestiune în care trebue, dinpotrivă, să ne unim unii cu alţii, să punem mână in mână cu credinţă şi cu dragoste. A! Ne ziceţi, iată o broşură autorizată, care spune că

nu e cu putinţă să se admită nici un amendament. D-lor, în ce an al mântuirei trăim noi? Suntem oare sub Regulamentul Organic, ca broşurile să fie trecute sub cenzură? Nu e liber fiecare să'şi exprime opiniunea sa? Şi de când o broşură, fiindcă are scoarţe roşii, să dobândească atâta influenţă încât să atragă majoritatea cu sine? Discuţiunea ori de unde ar veni, orice scoarţe ar purtà, este bine venită, pentrucă servă la luminarea opiniunei fiecărui. Prentruce aduceţi presa în discuţiunea noastră? Ce'i imputaţi? Rău a făcut oare de a publicat convenţiunile monstruoase ale unor speculatori cupizi? Dar ar dorì ca legea aceasta să nu fie amendată. Ce vă autoriză a crede că această majoritate nu'şi va face datoria? Prin această bănuială o recompensaţi rău de omagiul adus minorităţei prin alegerea comitetului delegaţilor. Mai suntem în dezacord şi asupra unui punct de proprietate... literală, ca să zic aşà. Ne facem cu toţi un punct de onoare, şi înţeleg această dorinţă, d'a zice: *văd că este un bine care se produce ţărei cu această lege, vreau să trec înaintea ochilor ţărei că eu am făcut acest bine.* Ambiţiune nobilă! frumoasă, dar meritul rămâne aceluia care a avut întâia idee, a simţit întâiu răul, care a adus întâiu cestiunea dinaintea Corpurilor legiuitoare. El e autorul, el este părintele legei, el a conceput'o. Neapărat amănuntele trec prin sita parlamentului, se mai găteşte copilul, însă oricât am contribuì la împodobirea lui, nimeni din noi nu poate pretinde la paternitate. Nu mai rămâne îndoială că vom fi cu D-voastră alături, pentru ornamentele de pus acestui copil, cu condiţiune însă de a nu'l desfigurà. Nu trebue să facem astfel încât nici autorul lui să nu'l mai recunoască. Zic şi repet „autorul“, pentrucă oricât s'ar cercà cinevà a-i contestà meritul, eclipsele adevărului nu durează mult mai mult decât ale soarelui. Şi dece atâta picä? Noì ceştia cu pieptul plin de cruci şi de panglici, de ce nu am lăsà ca într'o zi. cât mai depărtată, după carul funebru al acestui mare patriot, care luptă de aproape o jumătate de secol pentru binele ţărei sale, pe lângă marele cordon al ordinei, abnegaţiunei şi devotamentului către patrie, să figureze şi aceastä mică cruce, că a complectat opera marelui Domn Cuza în favoarea ţăranilor români!... (aplauze).

D. *Iorgu Radu.* D-lor senatori, am ascultat atât pe onor. D. Voinov şi pe D. Grădişteanu, cât şi pe ceilalţi D-ni senatori, şi

cu părere de rău mă găsesc nevoit să spun, D-lor. la toţi, că tocmai în luarea în consideraţie a legei n'au vorbit.

Sgomotul care s'a făcut în Moldova, nu s'a făcut pentru modificarea legei cutare sau cutare, ci pentrucă s'a călcat Constituţiunea, şi D-voastră o toleraţi aceasta, când Constituţia este scutul vieţei, averei, onoarei fiecărui cetăţean. Dovadă la aceasta este, că însuşi D. prim-ministru a înţeles legitima îngrijire, nu numai a Moldovei ci şi a Munteniei, pentrucă şi din Muntenia s'au ridicat glasuri care au strigat, când au văzut pe un ministru venit de 3, 4 luni la minister, dând circulări prin care înlătură dela sine o lege existentă şi puneà în aplicare un principiu care se găsià într'o lege, care nu numai că nu erà promulgată, dar nici votată de Corpurile legiuitoare. Şi ştiţi că acel ministru de interne a trebuit să se retragă.

Apoi, D-lor, mâine poimâine poate iar să vie fostul ministru de interne, D. Rosetti, care să răstoarne toate principiile noastre constituţionale, având un precedent creat de a face asemenea circulări, şi atunci vă întreb, unde mergem cu această călcare a Constituţiunei? Ce? Oare credeţi că D. C. A. Rosetti, care plânge pe ţăran dela tribună va puteà prin pamfletul acela al D-sale, să'l îngraşe şi să îmbunătăţească soarta ţăranului? Nu. Şi pentru aceste considerente eu rog pe onor. Senat să respingă o asemenea lege care e izvorîtă din pamfletul D-lui Rosetti. Şi rog pe D. prim-ministru, ca unul ce are drept după Constituţiune, să vină D-sa cu o altă lege mai bună, mai matur cugetată şi mai meritorie de cât aceasta.

Pentru aceste cuvinte, D-lor, eu voiu votà în contra luărei în consideraţie a acestei legi.

D. *Gr. Mihail Sturza.* D-lor, fără a merge atât de departe ca Sârbii, cari exclud din Corpurile legiutoare pe avocaţi, din contră îmi place a recunoaşte că au talent, că au elocvenţă, că au dialectică chiar; însă logica, D-lor, este cam elastică, pentrucă în toate zilele sunt chemaţi a apărà o cauză, când pentru, când contra, şi prin urmare aceste deprinderi le aduc, se înţelege, şi în viaţa politică: şi de multe ori îţi dovedesc, după cum vor, că albu este negru şi negru este alb (ilaritate).

Cu toate acestea îmi place a aveà colegi legişti, avocaţi, pentrucă concursul D-lor ne este foarte de folos la redactarea le-

gilor noastre. Această idee mi-a venit ascultând pe elocventul nostru orator D. Grădişteanu, care ne spuneà meritele lui Vodă-Cuza, care n'au fost contestate nici de cum. Nimeni nu-i tăgăduieşte că bine a făcut că a secularizat moşiile mânăstireşti şi că n'a pus fesul în cap când a fost la Constantinopol, deşi se înţelege că dacă a făcut aceasta, este că împrejurările politice din afară ale marilor puteri l'au pus în poziţiune a o puteà face; însă nimeni nu îi tăgăduieşte acest merit.

Dar, D-lor, de acolo urmează că a făcut bine să facă lovirea de stat, că nu trebue să criticăm un fapt rău şi abătut, şi să demoralizăm astfel spiritul public la noi? Să încurajăm la abuzuri de putere, la lovituri de stat? Nici de cum. Eu sunt foarte nepărtinitor, dau fiecăruia ce este al lui; şi v'am spus, fără măcar să numesc pe Vodă-Cuza, că guvernul de atunci a făcut lovirea de stat, căci, D-lor, guvernul nu însemnează capul statului, cu toate că capul statului în guvern este cel dintâiu factor în privirea ierarhiei: dar D-lor, factorul cel mai însemnat este ministerul. Miniştri, ei sunt adevăraţii factori cari ademenesc ţara de a se supune la voinţa capului statului şi acolo, dacă te vei pogorî mai jos, ai să găseşti şi alţi factori cari împing pe ţară a se pierde. Fiecare funcţionar în ramura sa, fie administrativă, fie de orce natură, fiecare D-lor, ajută, împinge la perpetrarea planului urzit de guvernul superior. Insă D-lor, cu toată această amorţire a conştinţei intime, care se află în fundul inimei fiecăruia, vine un moment unde conştiinţa publică se trezeşte şi atunci acel guvern este nenorocit, momentul este fatal pentru dânsul, căci nu aşteaptă dreptatea platonică a istoriei, o dreptate postumă, care constă numai în cuvinte, dar provoacă dreptatea în faptă. D-lor, eu care nu voiu măgulì pe nimeni, nu voi ocărî pe nimeni, sunt dator să vă spun: rea cale, rătăcită cale este aceia, şi nu trebue să încurajaţi puterea şi guvernul de a apucà pe aceà cale, căci atunci vor da de prăpastie.

Nu ştiu pentruce onor. D. Grădişteanu a pus în scenă pe venerabilul fost preşedinte al Camerei, pe bătrânul nostru reformator, D. Rosetti. Nu ştiu de ce D. Grădişteanu în discursul D-sale citează argumentele care sunt proprii D-lui Rosetti, şi aceasta pentruca să ne dovedească că proprietarii n'au voit să dea nimic sătenilor. Aceasta este maniera D-lui Rosetti de a discutà şi să i se lase D-sale măcar, dacă îl stimează şi îl iubeşte,

să susţie singur ceeace a zis, căci va susţine mai bine decât D. Grădişteanu, cu tot talentul D-sale. De unde cunoaşte D. Grădişteanu sentimentele mele pentru D. Rosetti? D. Grădişteanu, pentruca să aprecieze proiectul D-lui Rosetti, nu a găsit alţi termeni şi alte cuvinte decât acele rostite de mine şi m'a declarat de apologistul D-lui Rosetti. Primesc, poate să fiu apologistul D-lui Rosetti, când face bine, şi tot asemenea să-l critic cu cea mai mare nepărtinire, cu asprime chiar, cum am făcut la întrunirea proprietarilor dela Iaşi, când face rău. Dar de ce o fac aceasta? Pentru simplul cuvânt, fiindcă nu sunt linguşitorul nimănui. Imi place să zic adevărul şi în bine şi în rău.

Da! bine a făcut bătrânul nostru reformator, propuind un proiect prin care se ridică administraţiunii dreptul de intervenire în interesele particulare: bine a făcut D. Rosetti când a propus să se despartă puterea executivă de cea judecătorească în daraverile agricole: bine a făcut şi a fost foarte bine inspirat, când a propus să lipsească constrângerea corporală, pentru ca libertatea individuală să devie un adevăr pentru orcare cetăţean al României. Dar rău a făcut D. Rosetti când a propus ca să nu se poată face tocmeli agricole decât numai pe un an, un ce care nu se poate pricepe cum l'a propus guvernul; rău a făcut D. Rossetti când a propus să piarză banii săi proprietarul, dacă n'a venit la cutare zi să se răfuiască.

Iată unde a făcut bine, iată unde a făcut rău, şi pe cât cunosc pe bătrânul nostru reformator, mai mulţumit ar fi de un prieten ca mine, care aprobă ce e bun şi critică ce e rău, decât de un entusiasmat ca D. Grădişteanu, care laudă totul şi nu vede decât foc de artificii.

Trebue să răspund câtevà cuvinte şi onor. meu amic D. Boerescu. D-sa cu spiritul său de conciliare, cu moderaţiunea care-l distinge, a voit să aline şi să acopere toate greutăţile care s'au ivit în ţară, care au ajuns la starea aceasta la Cameră, şi chiar acì în acest corp matur, pe care vârsta trebue să-l facă să fie şi mai cu sânge rece. Cu toate acestea am văzut oratori bătrâni la tribună, ameninţând s'o sfărame, atât de tare băteau cu pumnul în ea.

Orce vom face, adevărul este unul. A putut să se îngrijească D. Opran şi nu numai onor. D. Opran, dar să se îngrijească toată ţara, cum aţi avut o dovadă în întrunirea proprietarilor dela Iaşi,

să se îngrijească de unele dispozițiuni puse în legea tocmelilor agricole în proiectul primitiv, să se îngrijească de o lege a cârciumilor, care să ia dela proprietar un drept înscris chiar în legea rurală, fără să se dea o despăgubire.

A putut să se îngrijească cu drept cuvânt, când a văzut că voieşte D. Rosetti a introduce sufragiul universal cu scrutin de listă, adică alegerea membrilor consiliilor județene de către cetățeni după voința subprefectului, pe când consiliile județene trebue să reprezinte interesele şi ale proprietății mari şi ale sătenilor şi ale tutulor, precum şi reprezintă după legea electorală de astăzi cu acele patru colegii. Mai mult decât atât, prin *Românul* s'a făcut cunoscut că: trebue să facem reforma legii electorale cu scop de a introduce sufragiul universal cu scrutin de listă. Ei bine, credeți că aceasta nu poate îngriji oamenii? Dar eu, dacă aş fi în relațiuni mai intime cu D. Rosetti, pe care-l apreciez pentru meritele sale şi pentru focul sacru ce-l are, fiindcă un om poate să aibă multe calități, dar dacă nu are focul sacru, nu este bun de nimic, şi din contră poate un om să aibă defecte, dar dacă are focul sacru, vine un moment unde poate face mult pentru țară, dacă aş fi, zic, în relațiuni mai întinse cu D-sa, aş fi căutat nu să laud totul ca D. Grădişteanu, sau să acoper lucrurile ca D. Boerescu şi să-i ascund adevărul, ci i-aş fi zis: nu face aceasta pentrucă strici ce este bun.

Nu voiu să răspund şi să mă întind mai mult, dar fiindcă îmi place a mă ocupà de cestiune, şi dacă D. Grădişteanu, mi-ar fi făcut onoare să mă asculte, cu atențiunea cu care l'am ascultat eu, ar fi văzut că m'am ocupat în adevăr de proiectul tocmelilor agricole şi am arătat cuvintele pentru care s'au făcut amendamentele de comitetul delegaților, şi părțile bune ale acestui proiect, şi nu mi-ar fi făcut critică, să zică că am fost descusut în aceà discuțiune.

D-lor, voiu să răspund la o îndoială a D-lui Voinov, care întreabă cine are să protejeze, dacă este o lege de protecțiune? Mai întâiu D. Grădişteanu zice că eu cer protecțiune pentru proprietari şi posesori. Niciodată n'am zis aceasta, ci am zis că este o lege protectoare pentru sătean.

O voce. Aşà a înțeles D. Voinov.

D. *Gr. Sturza.* D. Voinov înțelege aşà, dar D. Grădişteanu i-a plăcut a înțelege altfel, pentrucă legiştii înțeleg cum le vine

mai bine în discuţiune. (Râsete). Dar, D-lor, vorba este cine are să protejeze pe sătean? Voiu să răspund asupra unui punct, pentrucă am auzit pe cei dintâi conservatori având grija aceasta şi declarând că cum are să se aplice legea fără nici un amestec al administraţiunii, al prefectului şi al subprefectului, amestec la care este deprinsă ţara? Iată cum: fără a trimite „aux calendes grecques" funcţionarea consiliilor comunale, ca acei cari cer o nouă lege comunală şi numirea pe mai mulţi ani a primarului, deşi înţeleg că poate cu dreptul să nu placă proprietarilor alegerea consiliilor comunale numai de săteni, fiindcă la număr proprietarul este unul şi ei sunt o mie, cum este astăzi; dar este de ajuns şi consiliul comunal actual să aplice legea, şi vă încredinţez că avem un mijloc foarte bun de a protege pe sătean şi de a se aplicà legea mai întâiu de către primar, care este alesul sătenilor şi se înţelege poate chiar să-i părtinească în această privire.

Al 2-lea, D-lor, că dacă legea poate prin aplicarea ei să lovească pe proprietari, noi punem penalităţi asupra primarilor cari ar face asemenea abateri, şi acì a făcut D. Şendrea greşeală să creadă că erà o penalitate înscrisă în lege în aceasta privire. Nu éxistă: se ziceà numai că primarul care va vinde averea săteanului scutită de lege, va fi supus unei penalităţi. Noi am statuat o penalitate pentru toate călcările legii, aceasta este o mare osebire. Partea lezată va fi totdeauna în drept de a târî înaintea justiţiei pe acei primari cari vor face vre-o strâmbătate şi aceştia vor aveà o adevărată răspundere pentru daunele ce au cauzat.

Aşà dar, D-lor, în privinţa aceasta avem mecanismul cuvenit. Dacă se va lovì sau lezà proprietarul, va târî pe cei ce au răspunderea înaintea justiţiei.

Acestea aveam de spus, pentruca să fac să dispară orice îndoială: mai târziu după o experienţă făcută, vom puteà revenì şi remedià la ceeace poate se va dovedì că este defectuos şi rău.

D. *ministru-preşedinte*. Rog pe onor. Senat să binevoiască a încetà cu o asemenea discuţiune: căci este un fapt mai unic în analele parlamentare, ca o lege care vine după desbaterea Camerei la Senat, să se lase la o parte, şi să nu se discute decât *un om,* care astăzi nu este la guvern.

Acesta însă este omagiul cel mai mare, la care se poate aşteptà un om; şi eu, care sunt amicul D-lui Rosetti, sunt fericit

de acest omagiu ce-i daţi: dar înainte de toate astăzi este legea tocmelilor agricole în discuţiune: vă rog dar să binevoiţi a o luà în consideraţiune, pentruca să putem trece la discuţiune pe articole.

Voci. Inchiderea discuţiunii.

D. *Lascar Catargiu.* Cer cuvântul în contra închiderii discuţiunii. D-nii Boerescu şi Grădişteanu m'au atacat pe mine.

D. *prim-ministru.* Au atacat pe D-nu Rosetti.

D. *Lascar Catargiu.* M'au atacat zicând că eu am făcut legile din 66 şi 72; şi pentru aceasta vă rog să'mi daţi voie a zice câtevà cuvinte. Eu nu voiu acum să mă ocup de lege, am numai să arăt care a fost conduita mea atunci şi care este astăzi. Şi cred, mai cu seamă fiindcă mi-aţi făcut onoarea a fi numit delegatul D-v., că ar trebuì să mă lăsaţi a zice câtevà cuvinte; căci în caz de a închide discuţiunea, atunci voiu fi silit a lua cuvântul la articole, spre a răspunde la cele ce s'au zis la adresa mea....

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Fiind mai mulţi de 5 D-ni senatori cari cer închiderea discuţiunei, se pune la vot şi se primeşte.

D. *vicepreşedinte D. Sturza.* Acum, D-lor, voiu pune la vot luarea în consideraţiune a legei.

Voci. Cu bile.

Mai multe voci. Nu, prin sculare şi şedere. (sgomot).

D. *vicepreşedinte.* D-lor, înainte d'a pune la vot luarea în consideraţie a proiectului de lege, vă anunţ că s'a depus la birou de D. Voinov un amendament.

Voci. Să se citească.

D. *Al. Ştirbei, raportor*, dă citire amendamentului D-lui Voinov:

AMENDAMENT

Art. 1. Legea tocmelilor agricole din 1866—1872 este şi rămâne abrogată.

Art. 2. Tocmelile între cultivatori şi muncitori, de orce natură vor fi ele, se regulează după dreptul comun.

N. Voinov.

D. *vicepreşedinte.* Este susţinut acest amendament de 5 D-ni senatori?

Voci. Nu, nu.

D. *vicepreşedinte.* Nefiind susţinut, amendamentul D-lui Voinov este căzut.

Acum, D-lor, pun la vot luarea în consideraţie a legei prin sculare şi şedere, conform regulamentului.

Se pune la vot şi se primeşte.

D. *L. Catargiu.* Cer cuvântul la art. 1.

D. *vicepreşedinte.* Acum intrăm în discuţiunea legei pe articole.

Şedinţa dela 23 Aprilie 1882

D. *preşedinte Dim. Ghica.* D-lor, la ordinea zilei avem discuţiunea pe articole a legei tocmelilor agricole.

Prinţul Ştirbeiu, raportor, este rugat de a venì la tribună.

D. *M. Atanasiu.* Cer cuvântul la art. 1.

D. *colonel Rosnovanu.* Cer şi eu cuvântul.

— Se dă citire art. 1 din proiectul votat de Cameră :

Art. I. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt :

a). Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, la următoarele şi anume munci agricole: arat, semănat, grăpat, prăşit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazia depe moşie ;

b). Invoielile pentru închirierea pământurilor de păşune (izlaz sau imaş) pentru care cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă: pe lângă o plată în bani, şi muncă;

c). Invoielile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ pentru fâneaţă sau arătură, spre a-l întrebuinţà sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă ca drept chirie să răspunză bani şi muncă, sau muncă şi parte din recoltă, sau şi una şi alta.

d). Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani: aceasta numai întrucât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.

D. *raportor.* La acest articol comitetul delegaţilor n'a făcut alte modificări, decât la aliniatul *a* a adaus cuvântul *cu luna,* şi

la alin. *d* s'au adaus cuvintele: *transporturile de cereale la schele și gară, lucrul viilor și al grădinilor, angajamentele de serviciu cu anul, privitoare la cultura și exploatarea pământului.*

D. *președinte Dim. Ghica.* D. L. Catargiu are cuvântul.

D. *L. Catargiu.* D-lor senatori, onor. D. Boerescu ieri, prin discursul D-sale, a arătat că legea din 1866 și 1872 și aceasta din 1882 este mai tot una; că noi, minoritatea comitetului delegaților, Prințul Știrbei și eu, am făcut confuziune cerând dreptul comun, și că suntem în contra unei legi speciale.

Mai întâiu, D-lor, permiteți-mi să vă aduc la cunoștință ce a cerut Prințul Știrbei și eu, ca minoritate în comitet, în privința ameliorărei acestei legi,

Noi am zis, D-lor, legea tocmelilor agricole de astăzi nu are aface nicidecum cu cele două legi care s'au făcut în 1866 și 1872, pentrucă legea din 1872 modifică foarte puțin pe cea din 1866.

Care a fost cauza că s'a votat o lege specială pentru tocmelile agricole în 1866? La 1866, după aplicarea legei rurale, s'a văzut că prin o aplicare cu o așà precipitare, cum s'a făcut a acelei legi, fără să se ia măsuri de a se aplicà treptat, s'a adus o perturbație generală, așà încât în unele districte rămăsese locuitorii să moară de foame. Și aceasta e așà de adevărat, încât nu aveți decât să vedeți *Monitorul Oficial*, în care s'a tratat aceà cestiune, și prin care chiar D. Dimitrie Ghica, atunci ministru de interne, care a prezentat proiectul tocmelilor agricole, spuneà că muriau oamenii de foame și că făceau mămăligă cu coaje de copaci, și cereà pentru câtevà județe un credit de 300,000 de galbeni, ca să vină în ajutorul acelor locuitori. Aceasta se vede din *Monitorul* din 1866. Ce a făcut guvernul, în care luau parte toate partidele? Pe de o parte a cerut acel credit, iar pe de altă parte, ca să se pună un capăt acelei lipse, și să poată agricultura să meargă după rânduială, guvernul a făcut două lucruri: întâiu, a zis că toate tocmelile agricole să se confirme de acum de administrație, pentruca agricultura să nu se sdruncine. Și ce a mai făcut? A cerut să se deschidă credit, și după cum vedeți, în lipsa aceea mare, când oamenii mâncau coaje de copaci, s'a deschis creditul, și am scăpat în fine de lipsa aceea de hrană a locuitorilor, prin acele măsuri și prin aceà lege a tocmelilor agricole.

D-lor, legea din 1866 și 1872 a avut rele rezultate, și relele le-au făcut abuzurile. Dar cu legea aceasta de astăzi cre-

deţi că nu se vor face abuzuri. Vă încredinţez că se vor face înzecite, şi vă voiu dovedì la fiecare articol care este cauza că se vor face abuzuri. Văzând Principele Ştirbei şi cu mine că legea aceasta nu are să corespundă cu celelalte două legi, sau mai bine cu cea din 1872, care a complectat pe cea din 1866, noi am zis că nu mai putem, după împrejurările de faţă, să mai lăsăm ca o asemenea lege să se execute de administraţie, pentrucă deşì proiectul trage din mâna administraţiei, din mâna prefectului şi a subprefectului, executarea legei aceştia, însă o lasă în mâna primarului, care după mine este mult mai rău decât cum erà până acum; şi iată dece: Să vedem cine e primarul? El e ales de locuitori, el face dar parte cu locuitorii la învoelile ce fac ei cu proprietarii şi arendaşii. El este dar copărtaş. Ei bine, cum poate să se dea în mâna unui asemenea om, care e copărtaş dreptul ca el să execute alcătuirea ce are el cu proprietarul şi arendaşul.

A doua cestiune vătămătoare este că din trei mii şi atâţia de primari cari sunt în ţară foarte puţini sunt care corespund ca ca să aplice o asemenea lege complicată. Căci pe lângă atribuţiunile lor, care le au după legea comunală, li se mai dă şi aceste atribuţiuni prevăzute în legea aceasta, ceeace le va fi peste putinţă să le execute; fiindcă D-lor, să nu vi să pară glumă D-v. aceste atribuţiuni, care îi dau dreptul ca în cinci zile primarul să vândă prisosul vitelor ţăranului care nu şi-ar îndeplinì contractul său. Deşì am văzut mulţi din D-nii senatori cari sunt foarte încântaţi de această măsură—între care e şi Principele Gr. Sturza şi D. Boerescu — dar, D-lor, sunt foarte sigur că dacă veţi lua pe un locuitor, pe un ţăran oricare ar fi el şi i-aţi zice: ce ai vrea tu mai bine, să te scoată la câmp să lucrezi, să'ţi îndeplineşti angajamentul făcut, sau să dau putere primarului ca până în cinci zile să'ţi vânză prisosul vitelor? El atunci, vă va răspunde: mai bine să mă scoată la câmp, la muncă, decât să'mi vândă vitele.

Cu toate acestea, D-lor, noi nu insistăm asupra acestui punct executiv de a-i scoate la lucru, dar punctul asupra căruia Principele Ştirbei şi eu inzistăm mai mult, este că aceste afaceri să nu mai fie în mâna administraţiunei, să nu se mai reguleze aceste afaceri nici de prefect nici de subprefect, nici chiar de primar.

Dar mă veţi întrebà poate, dacă nu se vor executà de administraţiune, cum are să se facă? Ei bine, am avut onoare a vă propune un mod, de a face o lege condiţională, unde se va da competenţei primarului de a confirmà numai alcătuirile până la suma de 200 de lei, iar de acolo în sus să fie de competenţa judecătorilor de pace, cari să fie aşezaţi în mijlocul plăşei, trăgându-se însă la sorţ din colegiul proprietarilor mari un delegat şi din colegiul delegaţilor sătenilor un alt delegat, cari împreună cu judecătorul să reguleze aceste afaceri. Pentrucă, D-lor, încă odată vă spun, că dacă nu se vor lua acestea din mâna primarilor, precum văd că se ia din mâna prefecţilor şi a subprefecţilor prin legea de faţă, această lege va fi tot ce poate să fie mai rău, mai nelegal, şi consecinţele ei vor vor fi jaful, perturbaţiunea şi abuzurile cele mai grozave; pentrucă dacă s'au făcut abuzuri flagrante până acum, toţi acei câţi trăiesc la ţară ştiu că ele s'au făcut numai prin uneltirile primarilor. Şi D-v. încă mai voiţi să mai lăsaţi această bogăţie a ţărei, această singură resursă a ei în mâna acelor primari, cari în mare parte nici nu ştiu a scrie şi cetì?! Ba încă în părţile mai depărtate nici nu se găsesc cel puţin oameni cari să priceapă măcar un articol din această lege, ca astfel explicând primarilor să o poată aplicà.

Aşà dar iată de ce am zis că e mult mai bine să facem un tribunal, şi acì voiu răspunde D-lui Boerescu că tocmai am cerut o lege specială precum avem pentru comerţ. Am zis că, precum există o lege specială pentru comerţ, precum se dau comercianţilor atâtea favoruri, asemenea e bine să se dea şi agriculturei, care e mult mai importantă, cel puţin privilegiul acesta de a nu se mai lăsà să se reguleze de primari.

Iată dar, D-lor, ce am cerut noi. Şi încât priveşte dreptul comun, asupra căruia D. Boerescu ne-a confundat cu D. Voinov, voiu răspunde că cel dintâiu care a inventat acest cuvânt a fost chiar autorul legei, pentrucă în aliniatul *d* al art. 1 amestecă dreptul comun în legea tocmelilor agricole.

Acum D-lor, să venim la art. 1. Să vedem dacă acest articol este aşà cum erà în legea din 1866 şi 1872. In legea din 1866 art. 1 sună astfel, că lucrările agricole se vor executà şi întărì de administraţiune. Legea din 1872 modifică articolul legei din 1866, pentrucă se găsiau o mulţime de contracte care nu erau de lucrări agricole, dar care sub acest nume trebuiau să se execute,

Astfel că se făcuse o confuziune foarte mare şi se iscase o mulţime de procese între locuitori şi arendaşi. Art. 1 al legei din 1882 este tot acelaş art. 9 al legei din 1872, care specifică diferitele lucrări agricole.

Dar oare legiuitorul din 1882 se mărgineşte el în ceeace se mărginià legiuitorul din 1872 şi 1866? Nu. Şi aci e una din confuziunile care au să aducă cele mai mari abuzuri, cele mai mari străgăniri, cele mai mari cheltueli vătămătoare şi locuitorilor şi arendaşilor.

Legea din 1872 zice: cutare şi cutare sunt lucrările agricole şi lasă la administraţiune să execute aceste lucrări.

Ce face însă legea din 1882? Ea specifică în două părţi lucrările agricole, unele care să se execute de primari şi altele după dreptul comun.

Ei bine dar, or lăsaţi tot în mâna administraţiunei, cum a fost mai înainte, dacă nu puteţi face altfel, deşi eu cred contrariu opiniunei majorităţei, că se poate face altfel: or lăsaţi în mâna justiţiei fără să se amestece prefectul, subprefectul sau chiar şi ministrul de interne. Iar nu lăsaţi în mâna unui singur om, în mâna primarului, căci a lăsà astfel este tot ce poate fi mai rău, ca să pui pe un om să judece pe oamenii cari îi sunt părtaşi lui şi cari l'au ales. Deaceia dar eu unul cred că e mult mai bine să creeaţi un tribunal agricol care să reguleze aceste afaceri, căci altfel ele nu se vor executà şi abuzuri au să se facă necontenit.

Acum art. 1 al acestei legi zice: (citeşte).

Ei bine, cum credeţi D-v. că aceasta va fi în folosul locuitorilor? Eu care locuiesc cu dânşii, în mijlocul lor, vă spun că este foarte desavantajos, căci arendaşii şi proprietarii, când vin locuitorii să le ceară bani, le vor zice: legea zice că e dreptul comun du-te prin urmare la tribunal de confirmă zapisul de alcătuire şi atunci îţi voiu da bani. Ca să formeze un asemenea act îi trebue cel puţin o săptămână. Ei bine, şease zile ale unui om şezând la han, pe drum, la tribunal, cheltuind, oare puţină pagubă este pentru omul acela? Voiţi să faceţi aceasta? Faceţi: datoria mea este să spun că cu aceasta se aduce o mare pagubă, o mare străgănire locuitorilor.

Acum, D-lor, legea aceasta, cum văd, se face având în vedere proprietari mari şi arendaşi, nu proprietari mici. Credeţi

oare D-v. că două părţi din locuitorii satelor nu au argaţi, nu au oameni pe care îi tocmesc cu anul, cu luna?

D-lor, cu această lege se face o mare zăticnire locuitorilor, şi propun şi aci cum am propus în secţiune, ca în locul art. 1 să se pună art. 9 din legea dela 1872, care specifică care sunt tocmelile agricole, şi într'însul se cuprind toate lucrările.

Art. 1 astfel cum este redactat acum, trimite pentru toate acestea să le confirmăm la tribunal. Aceasta este o monstruozitate, căci ştim că la noi oamenii se învoiesc pentru păşunatul vitelor, pentru izlaz şi imaş să facă chirii, fiindcă munceşte omul mai puţin cu ele, merge pe lângă car. Pentru Muntenia este lesne, că având Dunărea în lung şi având la poalele munţilor drumuri de fier, puţin le pasă de alte districte care nu au nici navigaţie, nici drum de fier. Dacă le puneţi şi dificultăţile acestea, ca pentru chirii să se ducă la tribunal, îi faceţi să nu mai poată transportà productele şi să putrezească în magazii.

Aceia care au drumuri de fier şi Dunărea, să se gândească la ceilalţi, mai cu seamă că drumul de fier s'a cotit pela moşiile unora şi altora; noi cari nu avem drumuri de fier, dar le plătim, trebue să fim înlesniţi cu alcătuirea transporturilor, căci altmintrelea ne vom pierde.

Eu propun dar ca amendament la art. 1 să se pună art. 9 din legea din 1872.

Acest amendament pe care'l propun şi pe care l'am propus în secţiune, dar n'a avut majoritate, să ia locul articolului 1 din această lege.

D. *preşedinte.* Sunt 5 D-ni senatori cari susţin amendamentul D-lui Catargiu?

Voci. Numai unul singur.

D. *L. Catargiu.* Nu sunt, fiindcă serbarea sfântului Gheorghe a dus pe mai mulţi de ai noştri pe acasă (ilaritate).

D. *M. Atanasiu.* D-le preşedinte, legea care se desbate astăzi de onor. Senat poartă numirea de: *tocmeli de lucrări agricole,* şi amendamentul care se propune de comitetul delegaţilor, văd că introduce vorba *şi cu luna.*

Apoi această lege se ocupă de regularea daraverilor dintre proprietari şi săteni liberi; nu înţeleg dar cum poate fi o tratare cu săteni liberi, când se adaugă cuvântul: *cu luna.* Sunt şi eu agricultor şi nu-mi aduc aminte să fi făcut o învoială cu luna,

ci cu pogonul: numai argații sau servitorii sunt tocmiți și cu luna.

D. *Șendrea*. N'ați avut niciodată pluguri.

D. *M. Atanasiu*. Vă rog dar să ștergeți această vorbă, pentru care am și un amendament.

D. *președinte* citește amendamentul.

— Se trimite la comitetul delegaților spre a se pronunță asupra lui.

D. *TeodorRosetti*. D-lor senatori, s'a născut o neînțelegere asupra punctului următor: ce discutăm și ce votăm noi acum, proiectul primitiv al guvernului sau modificarea delegaților? Dacă votăm modificarea delegaților noștri, numai atunci amendamentul propus de D. Atanasiu își are locul, căci acolo s'a strecurat cuvântul *și cu luna*. Dacă însă votăm proiectul guvernului, dela sine acel amendament nu'și are locul, căci în el nu figurează cuvintele *cu luna*.

Aceasta o depun D-v. ca o cestiune prealabilă.

D. *Lascar Catargiu*. Cer cuvântul în cestiune de regulament.

D. *prim-ministru*. D-lor, în discuțiune este proiectul votat de Cameră. In modificarea făcută de comitetul delegaților poate să fie mai multe amendamente, de redacțiune sau de materie.

Aci se propune de comitet adăugirea cuvintelor *cu luna;* prin urmare, are rezon de a fi amendamentul propus de D. Atanasiu, care respinge modificarea comitetului.

D. *președinte Dim. Ghica*. D-lor, nu este o inovațiune procedarea ce trebue să urmăm astăzi, și vă rog ca să mă lăsați a prezidà. Se ivește astăzi un fapt cu care v'ați întâlnit de o sută de ori cel puțin. Vine un proiect de lege, sau deadreptul dela guvern, sau din inițiativa Corpului legiuitor; asupra lui comitetul delegaților face amendamente. Când vine apoi în discuțiune publică acel proiect, se înfățișează un D. senator care exprimă dorința de a face o îndreptare. In cazul acesta este D. Atanasiu, care primește redacția comitetului, cu ștergerea cuvintelor *cu luna*. Nimic dar nu ne oprește de a discutà amendamentul propus de D. Atanasiu, și a merge înainte.

D. *Lascar Catargiu*. Aci în lucrarea comitetului nu este decât un amendament, acela pentru care D. Atanasiu cere suprimarea.

Prin urmare, dacă respinge lucrarea delegaţilor, atunci rămâne împlinit scopul amendamentului D-sale.

D. *M. Atanasiu.* Atunci îi dau numirea de sub-amendament.

D. *B. Boerescu.*, D-lor, este o confuziune; redacţiunea alin. *a*, de sub art. 1, este identică între ambele texte, cu diferenţa că comitetul delegaţilor a adăugat cuvintele *cu luna.* Va să zică, este un amendament propus de comitetul delegaţilor; cine este pentru amendament îl va susţine, şi cine este contra îl va combate: dar nu este nevoie de un alt amendament sau sub-amendament. Să discutăm dar amendamentul comitetului delegaţilor, care a adăugat numai cuvântul *cu luna.* Prin urmare, este regulat să se urmeze discuţiunea, însă fără amendamentul D-lui M. Atanasiu, fiindcă nu-şi are locul.

D. *M. Atanasiu.* Atunci declar că retrag amendamentul.

D. *Sendrea.* Să ne explicăm, D-lor. Modul de procedură s'a schimbat, dar lucrul rămâne acelaşi. D. Atanasiu a propus ca cuvântul *cu luna*, din art. 1, alin *a*, să se şteargă: prin urmare, rămâne ca această propunere să o discutăm înaintea D-v.

D-lor senatori, în adevăr în comitetul delegaţilor s'a ridicat cestiunea d'a se şti: în munca agricolă trebue să se înscrie şi angajamentele acelea care au de scop o lucrare esenţialmente agricolă, şi pentru care se stipulează timpul cu luna? In care categorie de persoane sunt aceştia din urmă? In Moldova, D-lor, mai ales unde agricultura se face într'un mod mai deosebit decât aci dincoace de Milcov, în Moldova fiecare proprietar are un număr de pluguri cu care face arătură. Apoi pe lângă boi şi plug trebue 2 oameni.

Aceşti plugari în general se angajază cu luna. Ei fac o muncă esenţialmente agricolă, căci nu se poate înţelege agricultura fără arătură. In vederea acestei consideraţiuni şi pentruca să se lămurească mai bine termenii art. 1, s'a adăugat cuvântul *cu luna.* Celce conduce plugul, *plugarul*, dincolo de Milcov nu se angajază nici cu ziua, nici cu anul, căci munca lui este numai vara, în timpul arăturilor. Inţelegeţi foarte bine că o asemenea muncă nici nu se poate să comporte un angajament cu măsura sau cu ziua. Aceste angajamente se petrec necontenit, sunt cele mai importante în agricultură, şi deaceea comitetul delegaţilor a găsit de trebuinţă că trebue să considerăm acest

fapt ca o lucrare care intră în categoria muncei şi tocmelilor agricole. Ne-am zis: obligaţiunea unui plugar de a face arătură cu boi, şi plugul unui altuia, această obligaţiune este de natură agricolă şi am fost unanimi, şi nici nu poate să zică cinevà că această lucrare nu este de natura ei agricolă. Mai mult decât atâta, puteà acest termen ca să nu figureze în acest articol, şi cu toate acestea era sub-înţeles şi iată de unde rezultă această subînţelegere.

Aliniatul I zice:

a). Invoelile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu *ziua* etc.

Apoi, D-lor, când angajez *cu ziua* nu însemnează că'l angajez pentru o zi, pentru zece sau pentru douăzeci? Şi dacă îl puteţi angajà pentru 20, oare nu puteţi să'l angajaţi şi pentru 30 de zile, adică pentru o lună?

Şi dacă am admis această redacţiune, a fost ca să nu fie vre-o confuzie. Prin urmare, onor. Senat cred că nu se va unì cu propunerea D-lui Atanasiu. care nu cunoaşte împrejurările din o parte a ţărei. Nu e vorba aici despre argaţi pe cari îi angajezi cum îţi place în serviciul D-tale; este vorba de ţărani, de aceia cari se chiamă dincolo de Milcov *plugari*. Rog dar pe onor. Senat să nu admită propunerea D-lui Atanasiu. Când face cinevà o propunere, trebue să aibă un scop practic. Apoi D. Atanasiu nu ne-a arătat acest scop...

D. *Mache Atanasiu*. Ca să nu se facă din aceste învoeli o servitute.

D. *Şendrea*. D. M. Atanasiu zice că să nu se facă servitute la cei cari se angajază cu *luna*. Dar la cei care se angajază *cu anul?* Dar D-v. în târguri cum faceţi angajamentele? nu cu luna? Servitorii D-v. îi aveţi angajaţi cu ziua? Dacă e aşà, vă plâng. Prin urmare, nu cade cinevà în servitute, când se angajază cu luna. Rog dar ca onor. Senat să respingă această propunere care nu are nici un scop, nici o utilitate.

D. *Gr. M. Sturza*. D-lor, am să vorbesc în privinţa art. 1 şi amendamentul propus de comitetul delegaţilor, înainte însă trebue să aduc câtevà lămuriri onor. D. Lascăr Catargiu, ca să vadă că legea se poate aplicà...

D. *Lascăr Catargiu*. Mi le-ai dat în secţie.

D. *Gr. M. Sturza*. Să vă mai dau încă câtevà, care nu le-am

dat în comitetul delegaţilor. D-sa are multă neîncredere în primar, zice că e ales de săteni, are să părtinească, să facă abuzuri, şi, în cele din urmă, nu are să facă nimic. In adevăr e ales numai de săteni, şi, aici are dreptate, că ar trebuì să aibă şi proprietarul oarecare înrâurire în compunerea consiliului comunal. Dar fie şi aşà, ales de săteni, şi să admitem cazul că ar voì să părtinească pe ţăran; ei bine, pentru acest caz îl supunem urmărirei părţei lezate, dinaintea tribunalelor, ca să'l condamne în caz de culpabilitate la închisoare de 2 luni şi despăgubirea daunelor cauzate.

Iată dar acest om supus la o răspundere foarte serioasă, Amendamentul nostru în privinţa aceasta îl veţi vedeà şi cred că'l veţi votà, pentrucă prin el primarul nu mai este fără răspundere; cì, afară că e supus la o penalitate foarte serioasă, dar e priveghiat şi de comitetul permanent, căci consiliile comunale sunt sub privegherea comitetelor permanente, şi chiar comitetele permanente sunt sub privegherea consiliilor judeţene, care le aleg.

Iată dar că pe lângă puterea executivă, pe lângă administraţiune, pe lângă prefecţi şi subprefecţi, mai avem încă o altă filieră de autorităţi elective, ca consiliile judeţene, comitetul permanent şi consiliile comunale.

Iată o dispoziţiune bună luată în statutul dela 2 Maiu, despre care s'a vorbit ieri, fără ca aceasta să poată scuzà lovitura de stat.

Acum, zice onor. D. Catargiu, cine are să privegheze pe primari, dacă se ia această priveghere din mâna administraţiunei? Ei bine, are să'i privegheze comitetul permanent care priveghează consiliile comunale. Dar se zice, de unde aceasta? Apoi aceasta iese dela sine, pentrucă după organizaţiunea consiliilor judeţene, după atribuţiunile comitetului permanent, consiliile comunale sunt sub privegherea comitetelor permanente, care şi ele la rândul lor, sunt sub privegherea consiliilor judeţene, şi chiar după legea de faţă se statuează că comitetele permanente vor priveghià şi verificà lucrările făcute de consiliile comunale în tocmelile agricole. Chiar pentru cazurile de comune depărtate, despre care vorbeşte onor. D. Catargiu, unde nu merge cu lunile un subprefect, decât poate odată pe an, şi unde se pare că primarii ar fi de capul lor, chiar pentru aceste cazuri zic, se aplică tot acest control al comitetului permanent printr'un delegat al

său, ceeace chiar prin lege e dator să facă. Astfel dar, delegatul comitetului permanent va răsbate în acele comune înfundate și va vedeà, va controlà pe primari.

Aceste toate le spun ca nu cumvà să se mai creadă că primarii sunt necontrolați și fac tot ce vor, fără a aveà vr'o răspundere, ci din contră ei au răspundere către noi proprietarii, cari îi putem târî la bara justiției, dacă vor părtinì pe săteanul care l'a ales.

Mă opresc aci în privința punctului acestuia și vin la cele zise de onor. D. Catargiu, cum că săteanul ar fi mult mai bucuros să fie supus execuțiunei administrației, decât să i se poată vinde în 5 zile prisosul vitelor lui. Ei bine, are toată dreptatea onor. D. Catargiu, așà este, săteanul poate că ar fi mai mulțumit să fie supus unei execuțiuni administrative, decât să vie o autoritate ca aceea a primarului să'i vândă în 5 zile prisosul vitelor lui. Dar aceasta nu este un cuvânt pentruca să rămânem în starea barbară de astăzi, și este timpul să ajungem la aceà stare de echitate, unde să nu se poată executà prin constrângere corporală niciun om, fie și un sătean.

Apoi, D-lor, când s'au emancipat robii, nu s'au găsit destui dintr'înșii cari ziceau că le erà mai bine când se aflau sub un stăpân, căci erau mai protejați, găsiau multă milă și câte altele? și cu toate acestea a fost o măsură foarte bună aceea de a'i desrobì și a se deprinde cu libertatea; chiar și Jidovilor, când au ieșit din Egipt, le păreà rău de oalele cu carne care le aveau sub Faraoni și cu toate acestea Moise, acel mare legislator, nu i-a întors în Egipt, dar i-a dus înainte ca să'i statornicească într'un stat liber. Apoi bine, dacă onor. D Catargiu se ridică în contra acelor 5 zile, după care să se vânză averea nescutită de lege, ce altă formă ar rămâneà de a trezì la îndatorirea sa pe sătean, decât aceea care o propune D. Catargiu, adică execuțiunea administrativă? Ei bine, noi nu vrem aceasta.

D. *L. Catargiu.* O face tribunalul, nu primarul.

D. *Grigore Mihai Sturza.* Mulțumesc D-lui Catargiu că'mi aduce aminte de tribunalele agricole propuse de D-sa. Ei bine, s'a făcut un tribunal agricol, dar hotărîrea lui în cele din urmă are să se îndeplinească de puterea executivă. Eu, D-lor, m'am deprins până acum să văd în propunerile D-lui Catargiu idei practice, căci D-sa a fost mult timp la guvern și natura spiritului

D-sale îl face să aibă un spirit practic. Ei bine, să'mi dea voie D-sa să'i spun că în cazul de faţă propunerea D-sale nu este practică; căci dacă ar trebui să facem un tribunal agricol de ocol, număraţi pe deget câte tribunale agricole trebue să avem?

D. *colonel G. Roşnovanu.* 104.

D. *Gr. Mihai Sturza.* Ei bine. v'aţi dat seama de cheltuelile a 104 tribunale agricole în bugetul statului?

D. *Lascar Catargiu.* Sunt judecătorii de plăşi.

D. *Gr. Mihai Sturza.* Acela este unul, dar ceilalţi doi membri? Apoi vă daţi seama cât este cu neputinţă unui tribunal agricol de plăşi să se ocupe cu daraverile agricole, care sunt în toate comunele? Pentru a obvià acestui rău, nu este destul să se propună ca să se plimbe aceste tribunale prin comune, ca în Englitera judecătorii. D-lor, poate în procesele civile să se facă aceasta; căci dacă a întârziat un proces civil o lună de zile, nu se scutură grâul, nici nu trece timpul praşilei, însă în lucrările agricole este cu neputinţă să cerem ca un tribunal agricol să se plimbe prin comune, să vadă unde este o neorânduială, ca s'o depărteze şi este neapărat ca primarul, care este la faţa locului să îndeplinească aceste trebuinţe.

Dar ia să comparăm acum pe primar cu tribunalul agricol, propus de D. Catargiu. Ei bine, D-lor, nu v'aţi săturat încă de autorităţi neresponsabile? Tot mai cereţi încă? Apoi ce ar fi aceste tribunale alt, decât o autoritate fără nici o răspundere către părţile lezate, care nici nu vor să le ştie, şi le vor zice: aşà am hotărît, sunt judecător, am dreptul să hotărăsc aşà. Când te va rade un asemenea tribunal agricol, nu vei ştì încotrò să fugi...

O voce. Aşà este. (ilaritate).

D. *Grigore Mihai Sturza.* Şi ce te ajută această închipuită garanţie, că are să fie aleşi unul din alegătorii colegiului I pentru Senat şi unul din delegaţii sătenilor? O nimica goală. Am aveà o autoritate neresponsabilă care ar puteà maltratà interesele particularilor, după un spirit de partid politic şi fără nici o răspundere pentru părţile lezate.

Iată, D-lor, cuvintele pentru care resping aceste închipuite tribunale agricole şi ne împăcăm mult mai bine cu primarii aleşi de săteni şi cu garanţia pentru proprietar, că dacă va abuzà în favoarei săteanului şi în contra proprietarului, să-l târască înaintea tribunalului ca să-l supuie la penalitatea cuvenită.

Acum, D-lor, trec la art. 1. D. Atanassiu, dacă l'am fi înţeles bine, ar fi voit....

D. *Atanasiu.* Am retras amendamentul.

D. *Gr. Sturza.* D. Atanasiu făcând acel sub-amendament a voit să arate că D-sa primeşte amendamentul comitetului delegaţilor, însă amendamentul comitetului are două aliniate, prin urmare D-lui primeşte aliniatul din urmă, însă voieşte să suprime aliniatul I.

D. *Atanasiu.* Numai vorba *cu luna.*

D. *Gr. Sturza.* Ştergând vorba *cu luna*, rămâne textul Camerei, dar făcând acest amendament, dovedeşti că primeşti amendamentele din urmă ale comitetului.

Vin la amendamentul delegaţilor. Ce au făcut delegaţii în amendamentul acesta? Au adăugit cuvântul *cu luna.* Ce vă miraţi că au adăugit *cu luna*, când Camera a zis *cu ziua.* Dacă Camera a votat să se lucreze cu ziua şi să se facă învoeli, ce mirare este să se lucreze şi cu luna, cu atât mai mult, cum a spus onor. D. Şendrea, că lucrul cu luna priveşte plugăria, care e o lucrare agricolă, cu atât mai vârtos că alcătuirile acelea se fac cu părinţii pentru băeţii cari duc plugul.

Trec la aliniatul din urmă amendat de comitet. Ce a adăugit comitetul? A adăugit: „transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor, angajamentele de serviciu cu anul privitoare la cultura şi exploatarea pământului". Acestea sunt adăugirile la textul votat de Cameră.

D-lor, atât de puţin se studiază cestiunea cu textul în mână, încât s'a putut vorbì în Senat, în discuţiunea generală, despre acest art. că cele cuprinse în el beneficiază de legea excepţională, pe când este cu totul altfel. Numai autentificarea actului care constată acele lucrări se face de primar, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.

Cu acest amendament nu se schimbă în nimic spiritul legii, dar să complectează mai bine. Deaceea nu mă unesc cu amendamentul D-lui Catargiu, care vrea se se puie art. 9 din legea dela 1872.

Acest articol s'a studiat de comisiunea de 21 din Cameră, care comisiune a lucrat foarte bine în părţile cele mai grele ale legii, precum la art. 24 şi 25 care privesc aducerea întru împlinire a tocmelilor agricole. Acest art. s'a studiat, s'a complectat

şi s'a făcut articolul care s'a votat de Cameră, astfel cum este redactat. Comitetul delegaţilor l'a mai amendat şi cred că acest art. este acum mai bun şi mai complect decât acela din legea dela 1872.

D. *B. Boerescu.* D-lor, două cuvinte să-mi permiteţi a răspunde D-lui Catargiu, care a crezut că eu am presupus intenţiuni pe care nu le aveà.

Eu n'am zis în discuţiunea generală, că motivele comitetului sunt aceleaşi ca ale D-lui Voinov. Motivul D-lui Voinov erà pur şi simplu pentru dreptul comun, de unde conchideà la respingerea proiectului de lege. Am atras însă atenţiunea asupra expunerii de motive a comitetului delegaţilor, care a zis că în principiu a fost pentru libertatea tranzacţiunilor şi dreptul comun, şi că numai pentru executare primeşte această lege excepţională. Vedeţi că n'am presupus alte intenţiuni decât acelea care le-a avut.

In ceeace priveşte critica pe care o face D. Catargiu asupra modului de executare a proiectului actual, care o fundează pe aceea că a fost în minoritate, fiindcă comitetul i-a respins amendamentul, la această critică eram să răspund mai cu aceleaşi argumente cu care Principele Sturza a susţinut proiectul, şi pe care nu le mai repet.

Mai adaug însă că s'a zis în Senat, că în 1872, când D. Catargiu a adus legea, a propus ca organ de executare pe primar, dar că Camera de atunci a impus administraţiunea.

D. *L. Catargiu.* Vă înşelaţi.

D. *B. Boerescu.* Aşà mi s'a spus. Dar mai adaug încă cevà, pe lângă cele zise de principele Sturza. Dacă s'ar fi pus în lege un organ de executare, ca cel propus de D. Catargiu, ar trebuì respinsă toată legea, căci ar fi nepractică şi imposibilă. A se formà în fiecare comună juriu.....

D. *L. Catargiu.* In plasă.

D. *B. Boerescu.* Cu atât mai rău, căci vă întreb când ar venì rândul fiecărei comune, ca să aibă juriul pentru a rezolvà neînţelegerile? El ar venì prea târziu şi agricultorii au nevoie de o executare imediată. Vedeţi că ar fi nepractică măsura acelui juriu, iar legea cum este redactată are un progres însemnat pe lângă cele ce s'au făcut la 1872.

Acum în ceiace priveşte amendamentele propuse de comitetul delegaţilor la art. întâiu, sunt două: este un amendament

la litera *a*, unde se adaugă vorba: „cu luna“, și este un amendament la litera *d*. In discuțiunea generală am avut onoare să spuiu onor. Senat că sunt de opiniune a se lua în considerațiune proiectul, fiind util și ne conținând nimic nici în contra ordinei sociale, nici în contra principiilor de libertate a tranzacțiunilor. Dar n'am avut intențiunea ca să se voteze așà cum s'a votat de Cameră, după cum îmi impută D. Șendrea. Am zis, să se facă modificări, dar numai de acelea care sunt indispensabile.

Sub acest punct de vedere fiind, eu cred că modificarea unei singure vorbe la litera *a* nu este strict indispensabilă, ci să facem modificări numai de acelea care vor fi neapărate: căci vedeți că am aduce lucrurile la un joc de cuvinte, dacă am zice că considerăm ca lucrări agricole învoielile la care se angajază lucrătorul *cu luna*. Dacă am pune aceasta, atunci am întrebà: ce se face când învoelile sunt *cu săptămâna?* Atunci ar trebuì să zicem: *cu ziua, cu săptămâna și cu luna*. Dar dacă o fi pe 15 zile sau pe 6 luni, mai cu seamă cum se întâmplă cu argații sau lucrătorii dela mașine?

Eu cred că cuvântul *cu ziua* suplinește orce, căci se pot face tocmeli până la 15 și 30 de zile; și prin urmare este inutil acel amendament al comitetului care adaugă cuvântul *cu luna*. O asemenea modificare este inofensivă, dar nu este necesară. Modificațiunea însă dela aliniatul 2 este mai importantă, căci sunt contracte care trebue să se facă clare și pozitive, ei bine în aceastâ categorie stă autentificarea actelor. Executarea se va face însă după dreptul comun, cu excepțiune pentru înlesnirea oamenilor, se va face de către comună.

Printr'această modificare nu se va atinge întru nimic economia și caracterul legei.

D. *Grigore M. Sturza*. Am cerut cuvântul în cestiune de regulament.

D-lor, vedeți că la votarea prin ridicarea mânei câtă incertitudine există totdeauna: se contestă majoritatea, se face contra probă ș. c. l. Deaceea eu vă propun, fiindcă voturile ce avem să dăm astăzi sunt serioase, să se voteze totdeauna cu bile.

Voci. Cu apel nominal.

D. *Grigore M. Sturza*. Să se voteze cu bile, afară de articolele care nu sunt amendate sau contestate, acelea să se primească cu ridicarea de mână.

D. *președinte Dim. Ghica.* Regulamentul a prevăzut votarea prin sculare și ședere și prin bile. Eu nu pot mai dinainte să hotărăsc ca toate amendamentele să se voteze cu bile. D-v. n'aveți decât să cereți votarea cu bile or de câteori veți voi.

D. *Gr. M. Sturza.* Eu v'am atras numai luarea aminte.

D. *președinte.* Atragerea luărei aminte nu trebuià s'o adresați către birou, ci către colegii D-v.

D. *Lascar Catargiu.* D-lor, eu aveam să dau o explicare; iată ce zice art. 5 din legea din 72..... (citește).

Prin urmare, vedeți că eu n'am cerut primari, n'am avut nici odată mare încredere în primari. Eu când am propus legea tocmelilor agricole, am zis: ministerul trebue să ia răspunderea administrației, și el trebue să numească pe primari, pentrucă primarul este un agent administrativ; el să ceară recomandațiunea primarului dela prefect, și când primarul face necuviințe, să pedepsească pe prefect și subprefect, care îl recomandă.

D. *I. Brătianu, președinte al consiliului de miniștri.* D-lor, fiindcă mulți din D-v., unii ca să combată și alții ca să susțină această lege, au făcut istoricul legiuirei acestia, să îmi permiteți să vă spun și eu două cuvinte.

După ce s'a făcut împroprietărirea, nu că proprietarii nu voiau să primească pe oameni să se învoiască, fiindcă nu aveau încredere pentru executare, ci locuitorii n'au voit să lucreze.

Și vă pot asigurà despre aceasta, fiindcă atunci aveam avantajul să trăiesc la țară, la vre-o două petice de moșie care le am; după lovitura de stat nu eram nici deputat, nici senator, nici ministru, și mă ocupam cu agricultura și știu cum s'au petrecut lucrurile pe la țară. Locuitorii, văzând modul cum s'a făcut împroprietărirea, credeau că este un har, un dar, și mai credeau că vor puteà ajunge ca cei ce le-au dat proprietatea să le dăruiască și despăgubirea. Și veniau țăranii și mă întrebau: oare o să ne pună la despăgubire? Și eu le ziceam: pe mine poate să mă bănuiți, fiindcă am să iau și eu despăgubire, dacă vă voiu spune că aveți să plătiți despăgubire; D-v. însă, să nu mă credeți pe mine, dar să nu credeți nici pe aceia cari zic că o să vă ierte de despăgubire, ci să strângeți bani în chimir, să-i pregătiți, și dacă vor venì să vă ceară să-i aveți, ca să nu vă vânză vita din bătătură; iar dacă nu, tot în chimirul D-v., vor rămâneà, banii. Și ei ziceau: numai atunci vom zice bogdaproste lui Vodă.

Şi ţăranii n'au lucrat în anul întâiu: nu doară că proprietarii nu le dau parale, ci ţăranii n'au voit să lucreze. Eu care trăiam la ţară vedeam toate câmpiile pustii, ba chiar pământurile lor nu le-au lucrat !

Voci. Aşà este.

D. *I. Brătianu, preşedintele consiliului de miniştri.* D-lor, onor. D. Voinov a făcut o mare culpă partidului liberal zicând că şi-a dat mâna cu extremele şi face o lege apăsătoare, nedreaptă pentru mulţime!

Mai întâiu, D-lor, extrema din dreapta şi din stânga, fiindcă *fracţiunea liberă şi independentă* este extrema partidului liberal, şi-a dat mâna pentru *legea comună*, iar nu şi-a dat mâna pentru *legea excepţională.*

De ce să se facă o imputare partidului liberal, dacă s'a unit atunci cu o parte din partida conservatoare, ca să facă legea dela 66 care erà reclamată de situaţiunea tristă a agriculturii şi de trebuinţa de a curmà abuzurile? A fost s'a zis o lege de reacţiune şi de apăsare? Ei bine, D. Voinov şi toţi ceilalţi mai tineri ar face mai bine să se îngrijească să facă legi pentru prezent, şi să crească viitorul cum le place, dar să nu ne critice pe noi liberalii, şi să nu ne lovească cu atâta uşurinţă pentru trecut: să fie puţin mai moderaţi, fiindcă mulţi dintre D-lor nici nu ar puteà să discute, fiindcă nu ar aveà nici cunoştinţele cerute. Dacă partidul liberal nu ar fi luptat cu perseverenţă zecimi de ani, ca să se facă o situaţie în care să poată şi cei cari erau poate să fie bărbieri şi croitori astăzi, să fie legislatori şi oameni cu învăţătură, nu ştiu pe unde s'ar fi găsit azi mulţi din acei critici şi dacă ar fi putut discutà legi în parlament.

.D-lor, ca să nu merg mai departe, când am venit în ţară la 1857, nu eram la putere, nu eram nici bine cu puterea. Exilat, intrat în ţară, şi intrat contra voinţei guvernului de atunci; cu toate acestea, fiindcă eram unul dintre privilegiaţii ţării, subprefectul se puneà la ordinele mele, şi a venit să-mi zică că e gata să-mi puie la dispoziţie puterea şi sprijinul lui. M'am pomenit într'o zi la vie la mine, cu 120 de voinici, trimişi din deosebite comune. Iată cum se executà pe atunci. Să mă întorc mai departe în urmă: eu spun fapte, nu numai vorbe, că a fost liber proprietarul şi liber muncitorul să se învoiască: să vă spun ce mi s'a întâmplat mie. In Octomvrie mi-a scris îngrijitorul dela o

proprietate, că locuitorii nu vor să execute învoielile, că a început să ningă şi porumbul a rămas pe câmp. M'am dus acolo şi am făcut o adresă D-lui subprefect, să-mi spună prin ce lege s'au desfiinţat datoriile ce le au oamenii prin învoeli, şi că îl fac responsabil. M'am pomenit cu subprefectul şi 7 călăraşi, sau cum se chemau atunci dorobanţi. Subprefectul îmi zise: D-le, am dat ordinele cele mai pozitive—el însă suflase primarului că să nu execute ţăranii lucrul—dar nu au voit să iasă la muncă. Atunci am zis: D-le, n'am trebuinţă de dorobanţii D-tale, chiamă pe primar. A venit primarul cu consilierul său, şi le-am zis: a venit D. subprefect să-mi lase 7 călăraşi ca să vă execut, şi eu i-am zis că n'am nevoie de nici un călăraş, numai să ştiţi că subprefectul voieşte să facă să se execute învoielile.

— Aşà e D-le, mi-au zis.

A plecat subprefectul cu toţi călăraşii şi în 3—4 zile porumbul mi-a fost cules. Nu erà atunci lege de execuţiune, ci erà în datinele ţării să se execute cu puterea.

Şi când a venit legea din 1866, a fost numai ca să se taie aceste abuzuri pe cât se poate printr'o lege, şi prin urmare aceasta a fost o lege de progrés, iar nu de regres, după cum a avut aierul a zice onor. D. Voinov.

D. Catargiu trebue să se convingă de un lucru, că în mare parte această lege e o reacţiune, de teamă ca nu cumvà partidul care e la putere să se servească cu dânsa contra adversarilor săi, în favoarea oamenilor politici ce aparţin acelui partid, şi deaceea se vede că s'a căutat a se da la o parte şi prefecţii şi subprefecţii şi toţi câţi fac parte din administraţiune.

E o încercare care se face negreşit, de cât nu e bine, atât D-lui cât şi eu, să ne punem în contra acestui curent, fiindcă am fi bănuiţi că suntem interesaţi.

Acum, D-lor, în privinţa acelor cari cer *dreptul comun*, voiu răspunde că nimic nu îi opreşte prin această lege a se bucurà de dreptul comun. Numai acei cari vor voì să aibă avantajiile şi desavantajiile acestei legi, numai aceia vor contractà în forma aceasta, şi vor fi executaţi prin urmare de această lege. Veţi puteà face orcâte contracte, cu orcare cultivator, şi când nu vi se vor executà, vă veţi puteà duce la tribunal, ca pentru orce altă afacere, nimic nu vă opreşte; prin urmare prin legea aceasta nu se închide câtuşi de puţin dreptul acelora cari sunt partizani ai drep-

tului comun. Ei bine, care sunt modificările ce s'au făcut în legea tocmelilor agricole? Camera deputaţilor a căutat să introducă în această lege, dispoziţiunea de a se lăsà în dreptul comun toate acele lucrări care aparţin agriculturei, dar care nu sunt tocmai urgente, ci se pot amânà 7, 10, 15 şi 20 de zile, ca să fie executate, scoţând pe toate celelalte care nu suferă întârzierea executărei prin dreptul comun, ca nu cumvà prin aceasta să se vateme agricultura.

Acum, de ce la art. 1 Camera e în contra cuvântului învoelilor *cu luna*? Fiindcă e un cuvânt aspru, pentrucă atunci toţi servitorii cari se vor aflà pe moşii, ar intrà în categoria acelora cari pot lua parte la învoelile agricole....

O voce. Legea precizează cine ia parte.

D. *preşedinte al consiliului.* Nu precizează, şi nu voiesc să fac o derogaţiune decât pentru acele învoeli care trebue să se execute într'un timp foarte scurt. In cuvântul *cu luna,* intrau toţi acei cari sunt afară la ţară ca argaţi, vătăşei, etc., fiindcă toţi ţin de lucrări agricole; şi deaceea ar fi bine să suprimaţi acest cuvânt, fiindcă nu ştiu dacă va puteà trece şi în Cameră.

Dar, D-lor, respingând acest cuvânt *cu luna,* să vedem inconvenientele sunt aşà de mari, încât să ne expunem ca o asemenea lege să fie respinsă? Apoi D-v. singuri ziceţi că legea este pentru lucrări precise, că nu este pentru argaţii obicinuiţi, ci la timpul arăturii, mai ales dincolo de Milcov, vine un părinte de familie care are ajutoare şi îşi angajează pe unul dintre ei, un băiat de exemplu: sau aceia cari nu au pământ şi nu au de lucru, vin să se bage la arendaş sau proprietar pentru o lună, două sau trei luni. Ei bine, D-lor, numai acei părinţi ai copiilor angajaţi sunt răspunzători, iar nu copiii minori, şi D-v. ştiţi foarte bine aceasta. Apoi, D-lor, să îmi daţi o singură faptă, că în virtutea legei de tocmeli s'au adus călăraşi pentru a ridicà pe argaţi de gât. Niciunul. De ce, D-lor? Fiindcă ai 10, 15 sau 20 de argaţi, şi din ei se întâmplă ca unul sau doi să fugă. Apoi cred că D-v. proprietarii, nu pentru unul sau doi argaţi, cari vă vor lipsì, aveţi să vă duceţi să faceţi apel la puterea publică ca să vi-i aducă.

S'a pus în aliniatul *d* dela art. I, că autentificarea tutulor acestor acte să se facă de primar, iar pentru executare se exceptează unele lucări şi se lasă în dreptul comun. Cred că această

măsură este suficientă şi n'ar trebuì să inzistăm la modificări, care n'o să aibă niciun folos practic.

D-lor, cea mai mare parte dintre D-v. se tem că primarul în 5 zile va vinde prisosul vitelor ţăranilor cari nu vor face lucrările învoite. Ei bine, fiţi încredinţaţi că nu se va vinde la nimeni nimic; sunt sigur că ţăranul îşi va face datoria lui; dar dacă s'a pus această dispoziţiune în lege, este numai o ameninţare, ca nu cumvà vreodată să se lase a se amăgì şi să-şi neglijeze datoria lor.

Vă rog dar ca modificările care le veţi face, să le faceţi astfel încât să poată trece şi în Cameră; căci dacă ar mai rămâneà legea existentă, care este o lege căzută în desuetudine, pentrucă a fost sfâşiată de toată lumea. din toate părţile fără deosebire. Dacă în timpul conservatorilor, pe când erà la putere onor. D. Catargiu, a fost criticată această lege în aplicarea ei, apoi nu mai puţin astăzi „conservatorii" şi „fracţiunea liberă şi independentă" au sfâşiat administraţiunea în aplicarea legei de tocmeli, şi nici eu n'aş puteà să îi mai dau viaţă şi putere legei existente. Nici chiar onor. D. Catargiu, dacă ar mai venì la putere, n'ar mai puteà să dea legei de tocmeli agricole dela 72 viaţa de care are necesitate. Prin urmare, trebue o nouă lege care ne-ar pune pe mine şi pe onor. D. Catargiu afară din joc.

Mai multe voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte Dimitrie Ghica.* D-lor, sunt mai multe amendamente care s'au propus şi nu s'au discutat, prin urmare nu se poate închide discuţiunea. D. T. Rosetti a cerut cuvântul.

D. *T. Rosetti.* D-lor senatori, cred că eu aşi aveà un drept moral a fi ascultat de D-v., căci în discuţiunea generală am renunţat la cuvânt.

Am văzut din diferite părţi ale Senatului, chiar pe intimii mei amici politici, că se servă de un câmp de bătaie al discuţiunei pe articole, reîmprospătând discuţiunea generală. Să ne mărginim în discuţiunea art. 1, căci discuţiunea ce s'a urmat n'are nimic aface cu acest articol.

Colegul nostru D. Grădişteanu, citând deunăzi vorbele unui om de stat, ale D-lui C. Rosetti, când s'a suit la tribună în cestiunea agricolă, ne spuneà că de câteori este vorba de ţăranul român, trebue să ne apropiem de lucrarea care o facem *„cu credinţă şi cu dragoste"*. Să dăm dar probă de credinţă şi dragostea

interesselor care ne sunt încredințate, cu ocaziunea celui dintâiu articol. Și mai înainte de toate, de credință fiind vorba, să ne întrebăm, oare modificările care se propun de comitetul delegaților, şi mai ales aceà modificare dela aliniatul *a*, care constă în a introduce şi tocmelilor acelora *cu lună*, este cu credință şi de bun simț? Această modificare este de natură a provocà acel conflict pe care voieşte chiar dela început a'l pune înainte D. președinte al consiliului între Senat şi Cameră?

D-lor, după 16 ani de zile de regim constituțional, după 16 ani de zile de când această țară trăieşte în deplin exercițiu al libertăților cetățeneşti, aşà de departe am ajuns noi, încât s'ar naşte un conflict între Cameră şi Senat pentru un cuvânt? Un amendament aşà de neînsemnat ca acesta, ar puteà provocà un vot din partea Camerei, încât s'ar paralizà prin aceasta tot proiectul de lege? Nu'mi vine să cred, în buna credință, că frații noştri din dealul Mitropoliei vor fi aşà de iubitori, aşà de geloşi de dreptul lor de autori, chiar aceia care au făcut parte în comisiunea de 21, încât să se poată ofensà de această introducere a cuvântului *cu luna*.

D-lor, dacă inzist, nu o fac atât pentru importanța lucrului; căci acesta în definitiv la ce se mărgineşte? ce se înțelege de comitetul delegaților, ce se coprinde sub cuvântul de alcătuire *cu luna*? Se înțelege un uz de alcătuire care există în Moldova, şi din păcate, cu toate că suntem frați, încă nu ne cunoaştem.

D. *Petre Grădişteanu.* Frați de veci.

D. *T. Rosetti.* Ne-am c'am sfădit în timpurile vechi, dar tot frați am fost şi suntem de veci, însă cu toate acestea nu ne cunoaştem bine. Sunt în gospodăriile noastre de peste Milcov nişte uzuri de alcătuiri agricole, care acì nu se obicinuiesc, şi care consistă în aceasta: dau bani unui om, pentruca să'mi facă *o lună* de plugărie. Ce însemnează aceasta? Nu însemnează că vine cu plugul lui ca să'mi are holdele mele, ci însemnează că la plugul şi boii mei care îi dau, îmi dă un om care să conducă o lună de zile acest plug.

D. *ministru de externe.* Acela este argat.

D. *T. Rosetti.* Onorabile D-le Stătescu, am cea mai mare stimă pentru profundele D-v. cunoştințe; însă când va fi vorba de tocmeli agricole din Moldova şi de termenii tehnici de agricultură, îmi veți permite să nu impărtăşesc părerea D-v. Nu se

numeşte argat un băeţan care slujeşte cu luna, ci un om făcut, un om în deplinătatea forţelor sale intelectuale şi fizice, care se tocmeşte pentru a face oarecare lucruri, ca cei ce se numesc în Franţa: *garçon de ferme.* Contractul acesta de care ne ocupăm noi aci, se referă la nişte lucrări agricole făcute de nişte băeţani cari nu se tocmesc cu ziua. Dacă ar fi absurd lucrul acesta sau nu, eu nu mă preocup, dar aşà sunt datinele şi tradiţiunile agricole în o parte a ţărei.

Şi oare este o crimă să vorbim măcar în legile tocmelilor agricole, limba ţăranului nostru, sau vecinic trebue să ne plimbăm prin abstracţiunile franţuzeşti, care au făcut şi fac în multe cazuri nenorocirea acestei ţări? Şi D-lor, este oare loc de a fi bănuiţi că voim să asuprim pe locuitori, sau să facem să intre în legea tocmelilor agricole lucrări care nu sunt de natură agricolă, pentrucă vorbim limba românească pe şleau, cum o vorbesc locuitorii noştri? Eu nu cred. Cu toate observaţiunile D-lui primministru şi ale unora din prietenii mei politici, ale căror vederi le împărtăşesc în genere asupra legei tocmelilor agricole, cred că nu veţi face un rău, ci un bine mai lămurit primind amendamentul comitetului delegaţilor. Aceasta în ce priveşte aliniatul întâiu.

Rămâne acum aliniatul *d.* Acest aliniat cuprinde în sine, şi desbinându-se de textul cum este votat de Cameră, încă câtevà categorii de munci. Şi, D-lor, deşì aceste categorii de munci nu intră în numărul acelor munci care au nevoie de o urgenţă şi deosebită execuţiune, însă ele au o mare importanţă prin frecvenţa lor şi prin aceasta că ele sunt foarte uzuale, şi mai ales că ele nu se petrec atât dela proprietarul mare la locuitor, ci se petrec dela locuitor la locuitor, se petrec dela răzeşi la locuitori, dela locuitorul sărac şi bogat, între dânşii şi între alţii, cari nu sunt muncitori locali, cum sunt cei cu viile, cari au într'o parte a ţărei o mare importanţă.

Vă voiu da un exemplu: cine a fost la Iaşi, cunoaşte întinsele podgorii ce înconjoară acel oraş; sunt sate întregi ai căror locuitori n'au altă meserie decât aceia de cultivatori de vii, şi cari se numesc *pogonari.* Ei bine, voiţi ca aceşti oameni, în tocmelile ce vor face, să meargă la tribunalul secţia treia, spre a-şi legalizà actele? Nu cred că este aceasta în intenţiunea D-v. şi nu poate fi vorba de o asemenea îngreunare. Şi fiindcă onor. D. Grădişteanu

zice că nu numai *cu credinţă*, dar şi *cu dragoste* să ne apropiem de ţărani; ar fi bine să nu'i iubim într'atâta în cât strângându-i în braţe să-i omorîm! Din experienţa însă care am ajuns a avea astăzi, nu este bine cred, a se bănui acest matur corp, că pare a fi o haită de hoţi, de desbrăcători ai semenilor lor! Nu, D-lor. Aceasta n'a existat niciodată, şi în interesul tutulor vă rog ca să votaţi acel amendament, aceà modificare introdusă de comitetul delegaţilor al D-v.: căci nu uitaţi că mai toate legile sunt ieşite din legile Franţei, şi acolo un om care nu poate citì este lovit de o adevărată incapacitate civilă.

D. *ministru de externe*. Legea franceză dă libertate în forme.

D. *Teodor Rosetti*. Dacă ar fi legea franceză, care ar gerà la noi, tot ar fi bine; dar ce este mai rău, este că la noi este mai schimonosită; şi ce este mai pozitiv încă, este că legile noastre nu se potrivesc cu trebuinţele populaţiunei noastre rurale, că ţăranii noştri cu codul civil se calicesc, se nenorocesc.

Acum să mergem mai departe. Se propune un amendament de onor. D. Grădişteanu.

Voci. Lăsaţi mai întâiu să arate motivele.

D. *T. Rosetti*. Cunosc motivele D-sale, şi'mi voiu permite a-l combate *a priori*: şi aceasta va venì în avantajul D-lui Grădişteanu, când va lua cuvântul, pentru a'mi combate argumentele. Ce ne propune D-sa aci? D-sa este un sincer apărător al intereselor ţăranilor. D-sa împins de această iubire pentru muncitorul român, ne zice: ştergeţi din proiect ceeace a făcut comitetul delegaţilor Senatului, şi chiar ceeace a votat Camera, ştergeţi cuvântul de *autentificare* şi înlocuiţi-l prin cuvântul de *legalizare*. Oare de ce? Oare este o diferenţă între aceste cuvinte? Este o diferenţă, diferenţă foarte mare, foarte însemnată. *Legalizarea* dă unui act data certă, pe când *autentificarea* dă unui act chiar veracitatea conţinutului său. Cu alte cuvinte, când am un act care este legalizat de comisarul de poliţie, şi care este un act cu dată certă, pot să combat ceeace se zice în el; pe când dacă am un act *autentic*, nu pot pânăla înscrierea în fals, să atac cele conţinute în act. Când prin urmare, legiuitorul în Cameră a zis—şi rog pe onor. D-nu Grădişteanu să nu uite că în Camera suroră mult mai mult de cât acì, este reprezentat elementul juridic, elementul juridic în Camera suroră este predominant....

D. *N. Manolescu*. Din nenorocire.

D. *T. Rosetti.* Din norocire sau din nenorocire, nu-mi permit a criticà. Dar orcum ar fi, din norocire sau din nenorocire, este un fapt constatat că oamenii de legi, de drept—ca să nu zic advocaţi--sunt aceia cari predomină în Camera suroră.

Aşà dar, aceşti oameni au ştiut foarte bine, când au votat legea, îşi au dat foarte bine seamă de importanţa cuvântului, şi dacă n'au pus la al. *d* cuvântul *legalizare* în loc de *autentificare*, este că nici au putut să aibă motiv.

D-lor, care este economia legei? Economia legei este de a protege, de a apărà pe muncitor în contra asupritorilor, şi a face ca contractul lor să nu se facă aşà cum îl face orcare om, ci numai sub oarecare forme solemne: să i se citească din cuvânt în cuvânt de către autoritatea constituită (primarul), cele conţinute în el, şi numai după îndeplinirea acestei formalităţi şi după ce muncitorul va zice că este cu consimţimântul său, să se legalizeze şi să se înscrie într'o condică.

Prin urmare, vedeţi că este întocmai ceeace se petrece. Deosebirea este că, în loc să se ducă la tribunal să autentifice un act, se duce la primar, şi această deosebire erà necesară din cauza poziţiunei şi a distanţei.

Ei bine, acest act făcut odată, cu forma selemnă, are atâta valoare în ochii legiuitorului, în cât primarul îl execută în 5 zile pe muncitor, şi îi vinde prisosul vitelor, dacă nu îndeplineşte lucrul pentru care s'a învoit.

Prin urmare, legiuitorul n'a înţeles să facă un act sub semnătură legalizată, un act al cărui conţinut să poată fi supus la discuţiune, ci a înţeles să facă un act, care prin natura sa să fie executoriu, şi acel act este *autentic*.

Onor. D. Grădişteanu ştie că în dreptul civil, din cauza garanţiei cu care facerea actului autentic este înconjurat, se dă judecătorului putere a-l executà, fără ca cinevà să îi poată contestà conţinutul, decât prin înscriere în fals.

D-lor, a preface cuvântul *autentificare* în cuvântul *legalizare*, ştiţi ce este? Şi aicea rog pe onor. D. Grădişteanu, să nu creadă că bănuiesc cât de puţin intenţiunile D-sale, îl cunosc, este un vechiu apărător al ţăranului român, şi e adânc pătruns de importanţa clasei acesteia în stat. Dar D-sa nu cunoaşte viaţa dela ţară.

Să mă ierte D. Grădişteanu, D-sa nu a trăit în Moldova, în satele de acolo, şi nu cunoaşte raporturile care sunt acolo între

locuitori şi proprietar: dacă ar cunoaşte acestea, ar vedeà că poate ar face un rău cu amendamentul D-sale. Iată ce e, din momentul ce înscrisului de tocmeală agricolă îi veţi da, în loc de autenticitate, caracterul de legalizare, veţi deschide calea proceselor şi contestaţiilor între locuitori şi proprietari, şi asemenea procese vor conduce pe locuitori la ruină. Căci, D-lor, dacă este un element mai pernicios. un element care cu drept cuvânt îl am puteà dezignà cu cuvântul de *lipitorile satelor*, pe care a întrebuinţat'o iubitul nostru poet Alexandrì, este clasa aceea care are oarecare cunoştinţe pe care nu le are ţăranul, cunoştinţe ca să treacă prin cancelaria subprefecturei, prin cancelaria trib. *advocăţelul*. Contra unor asemenea oameni şi contra corupţiunei, care ei introduc în satele noastre, şi contra exploatărei care o fac ei, trebue să garantăm pe locuitori, trebue să nu dăm loc a se desbinà locuitorii români, ale căror interese trebue să le salvgardăm. Până nu erà lege, erau tradiţiunile în această ţară, între ţărani şi proprietarii de moşii, erà această tradiţiune că niciodată un ţăran român nu ar fi tăgăduit un ban care i s'ar fi dat, că nici când nu treceà prin gând celui mai rău proprietar, că ar puteà înşelà pe locuitorii săi asupra identităţei lucrului contractat, asupra măsurei de luat. Iată, D-lor, tradiţiunile vechi ale acestei ţări, şi o lege are tendinţa de a face să se pună piedică ca această populaţie să nu fie în poziţie să se exploateze de către o clasă de oameni, cari nu găsesc niciun mijloc de a trăì decât din zâzănii între oameni. Deaceia, D-lor, vă rog să votaţi aliniatul cum s'a votat de comisiunea D-v., şi rog şi pe D. Grădişteanu, să nu mai inziste asupra amendamentului propus de D-sa.

D. *preşedinte*. D-nii mei, eu cred că o să fim nevoiţi să votăm fiecare paragraf în parte, şi deaceia aş rugà pe D-nii oratori, cari vorbesc, să binevoiască a se mărginì numai asupra aliniatului *a*, dela art. 1.

D. *Petre Grădişteanu*. Nu putem să urmăm discuţiunea în modul acesta, fiindcă până acum s'a urmat în alt mod; s'a vorbit asupra articolului întreg.

O voce. Votarea să se facă pe paragrafe.

D. *P. Grădişteanu*. Votarea e altcevà: decât D. preşedinte ne zice, ca să mărginim discuţiunea asupra fiecărui aliniat.

Aceasta s'ar fi putut face dela început, nu se mai poate face acum.

D. *preşedinte.* Francezul zice: *mieux tard que jamais,* mai bine mai târziu de cât niciodată. Vă fac această propunere, pentrucă altfel văd că n'am ajunge la nici un rezultat practic; prin urmare dar vă rog a vă mărginì discuţiunea asupra al. *a*, ca astfel să putem procede la votarea lui.

D. *P. Grădişteanu.* Am cerut cuvântul şi asupra al. *a.*

D. *preşedinte.* Eu n'am făcut această observaţiune ca să lipsesc Senatul de elocventele D-v. cuvinte, pe care ştiţi cu câtă mulţumire le ascultăm, cì v'am spus numai procedarea care s'a urmat atât în Cameră cât şi în Senat, şi care e foarte practică.

Prin urmare, D. Pişca are cuvântul.

D. *D. Pişca.* Mă voiu supune judicioaselor observaţiuni ale D-v., D-le preşedinte, şi mă voiu mărginì în a vorbì numai asupra al. *a* din art. 1.

Comitetul delegaţilor a introdus o simplă modificare în lege, adăugând numai un cuvânt: şi *cu luna.*

S'a vorbit şi pentru susţinerea cuvântului şi pentru ştergerea lui, susţinându-se aliniatul astfel cum s'a propus de Cameră.

Eu, D-le preşedinte, sunt pentru ştergerea cuvântului *cu luna*, şi imediat voiu da cuvintele mele pentruce nu voiesc să se introducă acest cuvânt în lege. Economia legei întregi ar fi vătămată, dacă s'ar admite aceà introducere a cuvântului *cu luna*, pentrucă imediat vom vedeà mai la vale, că se face o excepţiune dela regula generală a acestei legi, unde se respectă două zile din săptămână. Indată însă ce veţi admite ideea aceasta *cu luna*, negreşit că va dispare cu desăvârşire ideea celor două zile. Iată dar un inconvenient. Dar pe lângă acest inconvenient mai sunt şi altele. Până acum s'a zis: de vreme ce este trecut *cu ziua*, este un pleonasm a se zice şi *cu luna.* Dar ia să vedem şi inconvenientele celelalte, sunt tămăduite prin adăugirea cuvântului *cu luna?* Ni se zice că dincolo de Milcov este obiceiul ca să se angajeze cu luna copii mai cu seamă, sau oameni scăpătaţi. Va să zică numai din această clasă de oameni se face contigentul celor angajaţi cu luna.

D-lor, dacă vom introduce cuvântul *cu luna,* şi vom face

angajerile acestea de minori şi scăpătaţi, şi'i voiu supune chiar la execuţiune prin legea actuală, pe cine vom executà? Pe minori? Pe scăpătaţi?

Apoi e imposibil a executà pe minori sau pe acei cari, de şi nu sunt minori, însă nu au nimic de executat.

Ei bine, D-lor, care e rezultatul acestei legi? Căci ce poţi să-i faci unui asemenea om? Constrângerea personală? Nu se poate, căci te opreşte legea. Prin urmare, vei tocmi un altul şi te vei despăgubì din averea lui personală, adică din nimic, căci el n'are nimic. Dar mai vine şi un alt inconvenient. Ce vom face noi oamenilor pe carì-i tocmim cu luna, oameni veniţi din Banat, din Transilvania sau Bulgaria? Pe la noi această lume este numeroasă. D-lor, şi eu fac agricultură, şi fac de 30 de ani, şi ţin pluguri, căci de multă vreme fac numai lucrările cu propriile mele mijloace, fără acele învoieli agricole; şi la unele locuri am Români, la alte locuri Nemţi, la altele Români din Banat, la altele am Bulgari, şi pe toţi îi am cu luna şi cu mulţi nici nu fac contracte, căci sau eu nu cunosc limba lor, sau ei nu cunosc pe a mea: îi tocmesc câte 30—40 de fr. pe lună, lucrează, le plătesc şi pleacă în ţara lor.

O voce. Şi banii se duc peste hotar.

D. *D. Pişca.* Poate să facă ce vor voì cu banii lor, dar munca agriculturii rămâne în ţară. Ei bine, la ce jurisdicţiune vom alergà, când aceşti oameni străini veniţi în ţară la noi s'au tocmit *cu luna* şi nu s'au ţinut de angajament? Să le aplic legea, adică să le vând averea. Dar de unde s'o găsesc? Vedeţi, D-lor, partea nepractică a acestei legi. Dar partea serioasă este, cum am avut onoare a spune, că se infirmă economia legii întregi; vom prejudecà articolele viitoare, vom venì la cele *două zile* pe săptămână şi nu vom fi în stare să mai vorbim. Dar s'a zis—şi aşà este—că această lege nu se face decât ca o *ameninţare* unor oameni de rea credinţă şi de rea voinţă. Dacă este aşà, să luăm să executăm pe acei oameni de rea credinţă şi de rea voinţă. Vedeţi D-lor, că nu spunem vorbe, aci sunt fapte. Iată cum este redactat aliniatul amendat de comitet:

a). Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua, *cu luna* sau cu măsura etc.“

Inchipuiţi-vă, D-lor, că eu dau o porţiune de pământ unor locuitori cu bani, şi le zic: pentru acest pământ aveţi să-mi munciţi fiecare câte o lună de zile. Sunt în lege? Aceasta a fost in-

tenţiunea noastră? Nici decum. *Cu luna* nu vom câştigà nimic, fără *lună* vom câştigà mult; căci cel puţin nu sunt expus la restricţiunile acestei legi protectoare. Când un om angajat cu luna nu şi-a îndeplinit angajamentul său, voiu căutà să mă despăgubesc prin toate mijloacele posibile şi legale; pe când cu legea de faţă nu voiu puteà face nimic alt decât să-i vând averea ca să mă despăgubesc; însă am spus mai întâiu că aceşti oameni, aşà cum s'a zis până astăzi, sunt copii sau oameni fără nici o avere, fără nici un căpătâiu, şi dintr'o clasă unde unii sunt minori şi ceilalţi scăpătaţi; prin urmare nu pot fi executaţi.

Pe când cel puţin până azi ne-a rămas un mijloc. Dacă nu se ţineà de angajament m'am dus la poliţie, la primar, care-i ziceà: „mă băete, nu faci bine, du-te de-ţi fă angajamentul". Pe când cu legea actuală, nu pot să zic nimic mai mult, decât să-i puie alt om în loc şi să-i vânză averea; dar dacă n'are avere?

Nu vin la aliniatul 4, fiindcă m'aţi oprit a continuà; vă rog numai să se şteargă cuvântul *cu luna* din aliniatul *a*, căci nu căpătăm nici un avantaj, din contră desavantaje căpătă agricultura în general.

D. *preşedinte, D. Ghica.* D. Christofi are cuvântul, dacă voieşte a vorbì asupra aliniatului 1.

D. *Cristofi.* Să-mi daţi voie să vorbesc la aliniatul 2.

D. *preşedinte, D. Ghica.* Atunci D. Grădişteanu are cuvântul.

D. *P. Grădişteanu.* D-lor, eu nu cred cestiunea aceasta, a introducerei sau a supresiunei cuvântului *cu luna*, o cestiune de minimă importanţă, eu n'o cred indiferentă, cum s'a zis atât de D. prim-ministru, cât şi de D. Boerescu, eu dimpotrivă pun o importanţă capitală asupra cuvântului *cu luna* şi asupra ştergerii lui din aliniatul 1 al acestei legi şi să-mi dea voie onor. D. T. Rosetti...

D. *I. Brătianu, preşedintele consiliului.* Am zis să se scoată, că nu le aduce niciun ajutor.

D. *P. Grădişteanu.* Eu doresc să se scoată pentrucă îi ajută... a răsturnà legea. Fiindcă mi se face o întrerupere, profit de dânsa ca să rog pe D. prim-ministru să-mi permită a reveni asupra unor cuvinte pronunţate ieri de D-sa, care ar fi de natură rău înţelese, să străvestească caracterul acestei legi. Este evident că din cauza greutăţii sale, cuvintele D-lui prim-ministru vor servì mai mult decât orice la interpretarea legii: să ne ferim dar ca

cuvintele de ieri ale D-lui prim-ministru să fie rău înţelese, să se creadă că cine va voi să se serve de această lege, poate să o facă, cine nu, poate să uzeze de dreptul comun. Nu trebue să luăm cuvântul D-lui prim-ministru ad litteram.

D. *I. Brătianu.* A! Nu ad litteram.

D. *P. Grădişteanu.* Iau act de această protestare ca să constat că sunt în adevăr.

Când discut o lege mă preocup de efectele ei, de ce se va face cu dânsa în aplicaţiune, prin interpretarea care o va da aceia cari sunt chemaţi s'o aplice. Dreptul comun nu mai are de aface cu această lege. N'a fost şi n'a putut fi în intenţiunea D-lui ministru că, oricine ar voì, poate să puie la o parte această lege, ca să stipuleze solidaritatea între ţărani. Acì sunt dispoziţiuni tutelare şi pentru proprietarul mare şi pentru proprietarul mic, şi nu este posibilitate a se înlăturà aceste dispoziţiuni tutelare numai după cheful uneia din părţi.

Acestea zise, regret că onor. D. Rosetti, cu care sunt în o perfectă comunitate de vederi în ceeace priveşte cestiunea socială a ţăranilor, fără să strâng de gât pe ţăran — fie chiar din dragoste—regret că nu e acì să-i spun, că dacă n'am pretenţiunea de a fi competent în toate materiile, că pot să vorbesc de „omne scibili et quibusdam aliis“, cred însă, fără aroganţă, că îmi e permis a vorbì în această chestiune în deplină cunoştinţă de cauză.

Născut în Ţara Românească din părinţi cari au avut moşii, şi crescut din copilărie alături cu ţăranul, voiu fi reţinut doară şi eu cevà din deprinderile ţărăneşti. Nu m'am franţuzit într'atât —poate că n'am avut ocaziune—încât să uit datinele ţării mele. De altă parte însuşi D. T. Rosetti îmi face onoarea de a recunoaşte, că nu de ieri mă ocup cu această cestiune. Am ajuns la vârsta de 43 de ani, am avut onoare să reprezint în 5, 6 legislaţiuni toate colegiile electorale, am luat parte în diferite rânduri la discuţiunea cestiunii rurale, şi nu sunt atât de tont, încât să nu pot studià, să profit de luminile atâtor oameni cunoscători de agricultură, pe care i-am citit şi administrat! Şi acum să mi se zică că cu toată buna mea intenţiune, nu mă pricep, fiindcă n'am ţinut plugul de coarne!

Este a zice pare-mi-se, că spiritul meu este mărginit, că am rămas tont aşà precum m'am născut. Cred că onor. D. T. Rosetti, îmi va face justiţie, va recunoaşte că sunt perfectibil, cel puţin

ca om, că sunt din aceia cari ştiu şi vor să studieze. Vorbind D-lui T. Rosetti, dela mine la D-lui, nu mărire cu mărire, dar ca om de legi cu om de legi, cu o bună credinţă absolută şi nesuspectabilă, să vedem dacă este adevărat că cuvântul: „cu luna" poate să stea în acest aliniat, fără ca să facă o răsturnare întreagă a întregului sistem al acestei legi.

D-sa ne zice: La ce se referește, în intenţiunea comitetului delegaţilor, cuvântul acesta: cu luna? La nişte învoeli care se fac în Moldova pentru băietani cari se angajază pentru plugărie. Dar oare legea este făcută pentruca să fie aplicată după intenţiunea pe care a avut-o şi pe care o manifestă onor. D. T. Rosetti în numele comitetului? Nu! Legea este făcută să se aplice așà cum va rămâneà scrisă. Eu dar ţin seamă de bunele intenţiuni ale comitetului; nu-mi pot închipuì că a voit să facă cevà rău, şi pentruce ar fi făcut? Nu sunt oare Români membri comitetului pe cari noi i-am chemat la această lucrare? Nu sunt ei interesaţi ca acordul să existe între cei doi factori, proprietarul cel mare şi proprietarul cel mic, de ce m'aş îndoì de buna credinţă? Insă nu este destul să aibă bună intenţiune, să vedem dacă cuvântul nu este nenorocit, nu este rău ales, dacă fraza nu este făcută astfel, încât în aplicaţiune să aibă efecte dezastroase.

Ca om de drept vorbesc cu D. T. Rosetti şi'l întreb: Când ziceţi că aceste învoieli prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua, cu luna etc., de cine este vorba? Numai de băietani? Nu. Este vorba de toţi cultivatorii, şi cultivatori însemnează, nu băietani de care vorbià D. Rosetti, ci acela care merge cu plugul său şi care ară, angajându-se cu ziua sau cu luna. Este bine sau nu ca săteanul cultivator să se poată învoì cu luna sau cu anul? Aţi rezolvat cu toţii această cestiune, luând în consideraţiune acest proiect de lege, menit tocmai a deservì braţele sătenilor. Apoi, cum le deserviţi în principiu, când prin admiterea unui cuvânt nenorocit îl aserviţi şi mai tare, punând în articolul întâiu, adică în executabilitatea tocmelilor, şi pe acelea care s'ar face cu luna, cu 5 ani, cu 10 sau cu 15 ani, şi pe cât va trăi?!

Nu vedeţi D-lor, că cuvântul acesta este în contradicţie cu chiar intenţiunea D-v? Nu vedeţi că prin înserarea acestui cuvânt, aţi dărâmà efectele bune ce s'ar puteà aşteptà dela prezenta lege, ce zic? Aţi face o lege mai rea decât aceea din 1872?

Dar atunci sunt de părerea D-lui Lascăr Catargiu. ar fi mai bine să se lase tocmelile agricole în dreptul comun. Voiu admite orice veţi voì alt, numai nu introduceţi cuvântul „cu luna“, căci veţi aservì pentru vecie pe ţăran în favoarea arendaşilor sau proprietarilor de rea credinţă! Nu vorbesc de marea majoritate a proprietarilor şi a arendaşilor de ispravă: în privinţa acestora nu e trebuinţă de lege. Facem o lege de protecţiuue spre a apără pe cel slab şi neştiutor contra capacităţei şi cupidităţei celui tare, care abuză de forţa sa, care speculează asupra mizeriilor omeneşti.

Cuvântul „cu luna“ este, D-lor, un cuvânt nenorocit prin care se poate dărâmà întreaga economie a legei.

Cine zice cu ziua, nu zice nici cu luna, nici cu săptămâna.

D. *colonel Roznovanu.* Unde este scris aceasta?

D. *P. Grădişteanu.* In regula generală de interpretare.

In Regulamentul Organic sta scris că pentru oraşul Bucureşti, aceia care erau supuşi la retragere în favoarea alinierei, trebuiau să lase gratis 4 palme sau şi mai mult. S'au găsit primari cari au crezut că pot obligà pe cetăţeni să abandone gratis, 5, 6 palme, un stânjen, doi, tot locul lor chiar: sau şi mai mult, nu comportà nici o limită; dar s'a adus cestiunea înaintea instanţelor judecătoreşti, s'a făcut aplicaţiunea regulilor de drept comun şi de bun simţ, după care nu este permis a se trece în timp sau în loc peste limita termenului fixat de legiuitor. Când el a hotărît în palme, cuvintele, „4 şi mai mult“ însemnează că nu poţi ajunge la 5 palme. Astfel şi în legea de faţă învoelile permise cu ziua, nu se vor puteà întinde în mod piezîş, furiş, la învoeli cu săptămâna sau cu luna. Introducerea cuvântului cu luna ar permite, cu drept, asemenea învoeli până la un an. Eu nu admit această lăţire. Nu o admit mai cu seamă pentrucă din experienţă ştiu că subtilităţile dreptului sunt necunoscute bietului ţăran, că odată admise învoelile cu luna, nimic nu va mai împiedică pe proprietarii de rea credinţă a face asemenea învoeli şi pe mai mulţi ani, aşà încât se va dărâmà cu desăvârşire toată economia legei. Nu D-lor, legiuitorul a voit să nu mai vadă tristele exemple pe care presa atât de criticată le-a dat la lumină. S'a vorbit de Moldova, s'a făcut distincţiune între ţara de dincoace şi de dincolo de Milcov. Distincţiunea nu e absolut fundată, căci nu în toată Moldova se face munca pe bani. Dar pen-

tru aceà parte chiar a Moldovei, unde sunt obicinuite asemenea învoeli, credeți oare că nu am putut vedeà clar în situațiune, că nu știu în mod exact ce se petrece?

D. *colonel Roznovanu.* Nu știți.

D. *P. Grădișteanu.* Vă înșelați amar. Pentru noi nu e Moldovă și Țară Românească, e o Românie ale cărei nevoi suntem ținuți a le studià și le am studiat, le cunoaștem.

Ceeace am voit noi, este să nu se mai vadă exemple de acele care din nenorocire au întristat lumea întreagă: sate întregi de țărani, ale căror brațe erau vândute crâșmarului evreu, pe zile, pe ani întregi și care se treceau apoi la proprietari.

D. *colonel Roznovanu.* Eroare, citați un exemplu.

D. *P. Grădișteanu.* Un exemplu? Presa e plină de multe exemple de felul acesta. Nu voiu să le mai reproduc. Se zice că nu trebue să ne preocupăm de un conflict posibil între Cameră și Senat, că suntem liberi și trebue să introducem orice modificări am crede de cuviință. Dacă ar fi vorba de o cestiune asupra căreia opiniunea publică să nu se fi format, încă a-și înțelege aceasta.

Dacă credeți că veți puteà convinge pe cinevà că, justă este această modificare, nu vă ocupați de conflict, pentrucă d'asupra legiuitorului, fie Camera fie Senatul, este cinevà care judecă, și acel judecător firesc este opiniunea publică. Dar trebue să aveți dreptatea întreagă cu D-v., atunci când puneți mâna la o operă de felul acesta, la care Camera a lucrat atâta timp și pentru care s'au numit comisiuni peste comisiuni, pentru care s'a făcut apel la luminile țărei întregi. Toți acei cari cunosc cestiunea din Cameră cașì din Senat, cari au binevoit a merge, au fost bine primiți. Dv. cari cunoașteți existența răului, voiți oare să expuneți țara, nu la un conflict cu Camera, dar la pierderea beneficiului îndreptărei a unei situațiuni rele, numai și numai ca să introduceți o modificațiune care, dacă nu ar fi rea după cum susțin, dă însă loc la o vie controversă.

Dați-mi voie D-lor, să zic un cuvânt și despre ultimul aliniat al acestui articol, pentrucà să nu mai iau cuvântul de două ori.

Se vor pune aliniatele la vot într'un mod separat, dar fiindcă astfel s'a urmat discuțiunea, cer permisiunea Senatului să vorbesc acuma, ca să nu mai revin.

Voci. Vorbiţi, vorbiţi.

D. *P. Grădişteanu.* D-lor, eu primesc amendamentul propus de comitetul delegaţilor la aliniatul *d,* nu am să justific pentruce. Motivele s'au dat de onor. D. T. Rosetti într'un mod aşà cum n'aşi puteà să o fac eu; dar la acest amendament propus de comitetul delegaţilor, am onoare a propune un sub-amendament, o modificaţiune: în loc de cuvântul *autentificarea* actului, care figurează şi în legea Camerei, să se pună cuvântul: *legalizare.*

Care este importanţa acestei modificaţiuni, a schimbărei acestui termen?

Trăsura caracteristică a actului autentic este aceasta că, actul autentic face credinţă până la inscripţiunea în fals, nu se poate combate nici în forma externă, nici în conţinutul său, decât numai cu condiţiunea d'a se înscrie în fals. Actul care este legalizat, care face proba constantă nu numai despre ziua când s'a făcut, dar face proba şi despre veracitatea sub semnătură, actul acela se poate combate pe toate căile dreptului comun.

Apoi, D-lor, dreaptă este întrebuinţarea acestui cuvânt *autentificare* la acte care nu sunt, după cum ziceà onor. D. Rosetti, executabile în mod violent în termen de cinci zile, şi la acte care în privinţa executărei, sunt supuse dreptului comun. Două idei diferite sunt în articolul întâiu, două ordine de contractări, două ordine de dispoziţiuni, pe de o parte învoelile agricole pentru care şi forma este specială, pe de altă parte contracte pentru care forma e specială, şi executarea este specială; iar executabilitatea lor rămâne încredinţată dreptului comun.

Nu e vorba de întâia categorie, eu nu mă ocup de aceea când fac acest amendament, mă ocup de a doua categorie. Dacă actele de această a doua categorie, nu sunt executabile în mod sumar, ce spune onorabilul Domn Rosetti că e bun acel termen?

Niciodată nu va puteà beneficià de dispoziţiunile acestei legi.

Ce va rezultà însă?....

D. *preşedinte.* Vedeţi D-le Grădiştene, fiindcă nu aţi binevoit a vă conformà cu rugăciunea care v'am adresat'o, ce se întâmplă. Litera *a* va fi citită, şi apoi votată, fiindcă vine apoi o cestiune foarte gravă în litera *d.* Iată oameni competenţi cari vor să vă combată la rândul lor, dacă veţi vorbì şi despre litera *d.* Vorbiţi vă rog numai asupra literei *a* şi nu treceţi cu discuţia mai departe......

D. *P. Grădişteanu.* O să isprăvesc îndată, lăsaţi-mă să vorbesc.

D. *preşedinte.* Eu vă las, dar nu vor să vă lase alţii, fiindcă vor să vă combată, dacă veţi trece cu discuţia peste **litera** *a.*

D. *P. Grădişteanu.* Binevoiţi a-mi da ascultare, isprăvesc numai decât. D-lor, numărul juriştilor cari au luat parte în Cameră la discuţiunea acestei legi, poate să aibă mare importanţă, nu cred însă că să lipsesc de respect, afirmând că în această cestiune primează opiniunea lor, fiindcă avem şi noi pe a noastră, şi tot ca oameni de legi avem convincţiunea noastră. Atât e de adevărat că Camera a făcut în această privinţă o scăpare din vedere,—şi or câtă valoare şi ştiinţă ar existà, scăpări din vevedere sunt posibile, — încât acolo unde e vorba de învoelile acestea, că au dreptul să se execute după dreptul comun, Camera întrebuinţează cuvântul de *autentificare*, şi mai la vale, când e vorba de acte care trebue să se facă într'un mod sumar, întrebuinţează cuvântul *de legalizare.*

Principele Ştirbeiu, raportor. L'am îndreptat.

D. *P. Grădişteanu.* L'aţi îndreptat.

Dacă dar în spiritul Camerei, a fost chiar legea *legalizărei,* cum voiţi să cred eu că cuvântul *autentificare* nu e altcevà decât o scăpare din vedere, şi că nu se poate da mai mult decât ceeace am avut onoare să vă spun.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *Gr. M. Sturza.* Cer cuvântul contra închiderei discuţiunei. D-lor, cu închiderea discuţiunei trebue să fim cevà mai rezervaţi, în cestiuni atât de grave. Vedeţi că alte naţiuni mult mai înaintate decât noi în deprinderile constituţionale şi liberale, precum este în Englitera, nu admit decât cu foarte mare greutate oarecare mici restricţiuni, la drepturile care le au de a vorbì fiecare senator sau deputat, şi deaceia nu admit închiderea discuţiunei decât numai cu două treimi din numărul membrilor Corpurilor legiuitoare, şi cu toate acestea D-v., după ce a venit D. Grădişteanu şi a făcut o acuzare atât de gravă, că cuvântul acesta răstoarnă toată legea, D-v. zic, voiţi să închideţi discuţiunea? Voiţi să lăsaţi Senatul în impresiunea acelei acuzări? Voiţi să se dea un vot, fără să se cunoască dacă e sau nu întemeiată aceà acuzare? Deaceia dar D-lor, sunt în contra închiderii discuţiunei.

Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *Gr. Sturza.* Faceţi contraprobă.

D. *preşedinte Dim. Ghica.* Imi cunosc eu datoria mea şi, dacă aş fi avut cea mai mică îndoială, negreşit că aş fi făcut contra probă.

D. *Gr. Sturza.* Cer cuvântul în cestiunė de regulament.

D. *preşedinte.* Aveţi cuvântul.

D. *Gr. Sturza.* D-lor, când fac observaţiunea că după regulament chiar se poate face contraprobă, nu înţeleg pentruce D. preşedinte nu ia act de aceasta.

Voci. A fost majoritate.

D. *preşedinte Dim. Ghica.* Nu cunoaşteţi regulamentul, eu prezidez de un timp îndelungat, fie-mi permis dar a-l cunoaşte mai bine. Admit să se facă o contraprobă, când preşedintele ar aveà o înduoială, dar când preşedintele şi când chiar amicii D-v. susţin că erà mare majoritate, nu vă admit această ameninţare şi lecţiunea ce voiţi să-mi daţi. Voiu pune dar la vot al. *a* dela art. I.

Voci. Cu apel nominal.

Alte voci. Cu bile, (sgomot mare).

D. *preşedinte Dim. Ghica.* Cu strigăte nu se pot votà asemenea legi importante. Permiteţi'mi a vă citì al. din urmă de sub art. 80 din regulamentul Senatului, care să exprimă într'un mod hotărîtor.

Iată ce zice acest aliniat:

„*Când însă şi în acest din urmă caz cinci senatori cer votul secret, se va votà prin bile.*"

Vedeţi dar că este un drept care se acordă unei minorităţi care în tot timpul poate să ceară votul secret.

Aşà dar vedeţi, că votul secret este totdeauna obligator pentru birou şi'l execut îndată ce sunt 5 D-ni senatori care îl cer.

— D. preşedinte consultă dacă sunt 5 D-ni senatori cari cer votul secret, şi constatându-se că sunt, se pune la vot alin. *a)* de sub art. 1, prin bile.

D. *preşedinte D. Ghica.* Rezultatul votului este:

Votanţi	39
Bile negre . . .	27
Bile albe	12

— Senatul a respins amendamentul comitetului (aplauze).

— Se pune la vot aliniatul *a* de sub art. 1, şi se primeşte.

D. *raportor Al. Ştirbei*, citeşte alin. *b* şi *c* din proiectul votat de Cameră, care puindu-se la vot se primesc fără modificare.

— Se citeşte aliniatul *d* de sub art. 1, cum s'a votat de Cameră.

d). Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde chiria în bani; aceasta numai întrucât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.

Se citeşte al. *d*, de sub art. 1, cum s'a modificat de comitetul Senatului:

d) Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, *transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor, angajamentele de serviciu cu anul, privitoare la cultura şi exploatarea pământului*, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani; aceasta numai întrucât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.

D. *preşedinte D. Ghica*. La litera *d*, sunt mai mulţi D-ni senatori înscrişi; sunt: D. Christofi, Opran, Rosnovanu, Gr. Sturza şi în urmă D. Boerescu, prin urmare, nu pot acordà cuvântul de cât după modul înscrierei.

Mai întâiu însă, vă rog să'mi permiteţi să dau o explicaţiune. N'am voie, pe timpul cât preziduesc, să vorbesc asupra legei ce se discută, dar fiind personalmente provocat, îmi este permis să dau explicaţiuni.

Onor. D. Lascăr Catargiu, dar negreşit fără nici o precugetare, a avansat un lucru care nu este prea exact, şi nu voiu să vă las să mergeţi acasă sub impresiunea că am venit înaintea Camerei la 1866, ca să cer 300 de mii galbeni pentru câtevà judeţe.

D. *L. Catargiu*. Este în *Monitor*.

D. *preşedinte D. Ghica*. Tocmai *Monitorul* îl voiu citì; iată ce se vede în *Monitorul oficial* din 10 Aprilie 1866, în şedinţa Camerei dela 9 Martie:

D. *D. Ghica, ministru de interne*. „D-lor, am luat cuvântul spre a vă rugà în privinţa ordinei zilei: cunoaşteţi că în Moldova

foametea amenință exterminarea a mai multor districte și mai cu deosebire a 4 districte. *Guvernul trecut* a luat măsuri spre a interveni în ajutorul lor, cerându-vă un credit de un milion. Guvernul actual de asemenea a făcut apel tutulor oamenilor de inimă, spre a veni în ajutorul lor, dar cu toate acestea răul e mare, ajutorul ce se dă nu e destul.

Am făcut apel proprietarilor de moșii, de a face acelor nenorociți avansuri de producte pe muncă, însă din lipsa legei ce am avut onoare de a vă supune alaltăieri, nu pot ajunge la scop.

Vă rog deci, D-lor deputați, în interesul umanităței să grăbiți votarea acestei legi, și chiar astăzi în ședința de secțiuni-unite să'l luați în deliberațiune.

D-lor, am cerut dela D-nii prefecți a'mi comunicà științe de sumele ce au nevoie cei în lipsă, și până astăzi suma se urcă la 300.000 galbeni. *Această sumă nu suntem în stare astăzi noi să le oferim.* Deaceea, D-lor, cum am mai zis, vă rog să binevoiți a luà de urgență în cercetare proiectul menționat."

D. *președinte Dim. Ghica.* Atunci erà foamete în țară și eu, ca ministru, eram dator să o spun Camerei. Dar nu trebue să fiu acuzat că eu ași fi mers înaintea țărei, să cer enorma sumă de 300.000 galbeni numai pentru două, trei județe, ci am arătat că cifra aceasta s'a cerut de prefecți și eu, precum se vede în *Monitor*, m'am opus să acord această cifră cerută de prefecți, și am voit să avizăm împreună cu Camera aceeace eram datori să facem în fața nevoilor locuitorilor săteni.

D. *Lascăr Catargiu.* Nu știu, D-lor, dacă merit cuvântul de neexact; eu, când am studiat această lege, am citit *Monitorul.*

D. *președinte.* Și eu nu am făcut decât a vă citì cu glas mare tot *Monitorul* în acest Senat, ca să vă arăt că prefecții au cerut, dar eu m'am opus la darea unei asemenea sume.

D. *Lascăr Catargiu.* Tocmai aceasta am zis și eu, am zis că ministrul de interne, când a înfățișat proiectul de lege, a venit și a spus că numai pentru câtevà ținuturi are trebuință de 300.000 galbeni. Nu înțeleg unde am fost neexact. Se înțelege că nu ai spus dela D-ta, ci după rapoartele prefecților.

D. *președinte.* Am dezaprobat pe prefecți.

D. *L. Catargiu.* Dar ați zis în Camera dela 1866 aceasta și nu aveți pentruce să mă taxați de neexactitate.

D. *preşedinte.* Senatul s'a pătruns că, în calitate de ministru, am declarat atunci ţării că nu pot privi cu indiferenţă această foamete, dar n'am venit să cer 300.000 de galbeni.

Acum să urmăm înainte, D. Cristofi are cuvântul.

D. *Cristofi.* D-le preşedinte, cu ocaziunea discuţiunii generale, pentru luarea în consideraţiune a legii de faţă, am declarat că admit legea, şi aşà după cum s'a votat de Cameră, căci este bună şi dreaptă pentru ambele părţi.

Felicitez pe Cameră pentru opera sa, şi cred că nu se va formalizà, dacă Senatul va crede necesar a introduce în lege oarecare amendamente, precum nici Senatul nu s a formalizat de câte ori Camera a trebuit să amelioreze erorile Senatului. Amendamentul aliniatului 2 dela litera *d* al comitetului delegaţilor, admiţându-se de Senat, cred de prisos a mai desvoltà utilitatea admiterii lui. Am zis.

D. *raportor* citeşte din nou litera *d*, amendată de comitet.

D. *P. Grădişteanu.* Este o greşală în intercalarea amendamentelor în loc ca cuvintele: *transporturi de cereale la gară etc.*, să fie adăugate după: *fâneţe sau arături*, să se pună după: *a răspunde plata în bani...*

Acestea mi s'au comunicat de onor. D. Pişca.

Voci. Da, da.

D. *preşedinte.* Aţi luat notă D-le raportor?

D. *raportor.* Da, şi se va redactà astfel:

d) Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani, „transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor, angajamentele de serviciu cu anul, privitoare la cultura şi exploatarea pământului"; aceasta numai întru cât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.

D. *B. Boerescu.* D-lor, eu voiu fi scurt, voiu să zic câtevà cuvinte, spre a combate amendamentul D-lui Grădişteanu, căci este mai bine a se zice *autentificarea* decât *legalizarea.* Aceasta este ca un prezervativ în contra manoperilor ce s'ar puteà face în dauna cultivatorilor, a fel de fel de şicane ce se pot aduce de acele nenorocite lipitori cari se răspândesc în comunele rurale.

Eu cred, D-lor, că în art.13 dacă s'a trecut cuvântul de *legalizare*, este din greşală, căci în partea cealaltă a legii este vorba

de *autentificare*, adică de a se duce părţile înaintea primarului şi a declarà voinţa lor, după ce s'a citit actul în tot cuprinsul lui. A se duce oamenii la tribunal pentru aceasta, ne-am expune la inconveniente grave; deaceea cred că bine a făcut onor. Cameră că a dispozat astfel.

Cred dar, că este bine să primiţi redacţiunea cum a făcut-o Camera, cu modificarea comitetului Senatului.

D. *Gr. Sturza.* D-lor, propun la aliniatul litera d, să se zică: şi cu luna; să se menţie se înţelege şi cuvântul *autentificare.*

D. *B. Boerescu.* Nu este nevoie, căci se înţelege, că dacă se poate face un angajament cu anul se poate face şi cu luna.

D. *Gr. M. Sturza.* Da, dar am văzut că D. Grădişteanu a făcut din zile luni şi din luni zecimi de ani! Şi tot D-sa a zis că tribunalul, când judecă asemenea cestiuni de angajamente cu ziua, nu admite să se treacă peste 30 de zile. Eu zic că acì am puteà pune: cu *anul* sau cu *luna*, ca să fie legea mai clară.

D. *St. Şendrea.* Este de prisos, poate să fie şi de şase luni, dacă poate fi de un an.

D. *Gr. M. Sturza.* Dar primarul, nu-ţi autentifică actul, căci va obiectà că legea zice să tocmeşti *cu anul.* Dacă tocmeşti cu anul autentifică, dacă nu, nu. Prin urmare puneţi *cu luna şi cu anul*, ca să nu se nască dificultăţi în practică.

D. *vicepreşedinte.* Binevoiţi a face amendament.

D. *Gr. M. Sturza.* Acesta este amendamentul meu: *cu luna şi cu anul.*

D. *vicepreşedinte Dimitrie Sturza.* Acest amendament fiind susţinut, comitetul delegaţilor este rugat a se pronunţà asupra lui.

D. *Ştirbei, raportor.* D-lor, comitetul delegaţilor a admis amendamentul Prinţului Gr. Sturza pentru o mai bună claritate a legii.

— Ne mai cerând nimeni cuvântul, se pune la vot închiderea discuţiunii şi se primeşte.

D. *vicepreşedinte.* Se pune dar la vot...

D. *P. Grădişteanu.* Vă rog să puneţi la vot sub-amendamentele. Este un sub-amendament al principelui Sturza şi care este în ordinea redacţiunei înainte de sub-amendamentul meu. V'aşi rugà, apoi să binevoiţi a face să se pronunţe şi comitetul delegaţilor şi guvernul asupra lor.

— Se pune la vot sub-amendamentul D-lui Gr. Sturza de a se adăugà la lit. d cuvântul *cu luna* şi se primeşte.

D. *vicepreşedinte Dim. Sturza.* Voiu pune la vot sub-amendamentul D-lui Grădişteanu de a se înlocuì cuvântul *autentificare* cu *legalizare.*

D. *A. Ştirbei, raportor.* Comitetul l'a respins.

D. *E. Stătescu. ministru de externe.* Se face apel la banca ministerială să spună cuvintele sale asupra acestor amendamente...

D. *vicepreşedinte Dim. Sturza.* Apelul la banca ministerială poate să se facă, însă biroul este dator a ţine rânduiala regulamentului. Indată ce discuţiunea este închisă, nu mai poate da nimănui cuvântul, îmi pare rău.

D. *ministru de externe E. Stătescu.* Şi mie îmi pare rău, de cât asupra acestui aliniat nu cred că s'a închis discuţiunea.

D. *vicepreşedinte.* S'a închis.

D. *ministru de externe.* Cred că e mai rău să se voteze pe echivoc.

D. *vicepreşedinte.* Şi mie îmi pare şi mai rău, dar s'a votat şi nu mai putem revenì. D. Raportor este rugat să citească sub-amendamentul D-lui Grădişteanu.

— Se citeşte sub-amendamentul D-lui Grădişteanu, de a se înlocuì cuvântul *autentificare* prin *legalizare.*

— Se pune la vot acest sub-amendament şi se respinge.

— Se pune la vot amendamentul comitetului delegaţilor citit mai sus şi se primeşte.

— Se pune la vot articolul 1 cu amendamentele admise, în redacţiunea următoare:

d). Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani, *transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor, angajamentele de serviciu cu anul şi cu luna privitoare la cultura şi exploatarea pământului*, aceasta numai întru cât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.

— Se pune la vot aliniatul de mai sus şi se primeşte.

Şedinţa din 24 Aprilie 1882

D. *Alexandru B. Ştirbei, raportor*, dă citire art. 2 din proiectul pentru tocmelile agricole, cum s'a votat de Cameră, şi neluând nimeni cuvântul, se pune la vot şi se primeşte.

— Art. 3 se primeşte asemenea fără discuţiune.

Art. 4. Toate tocmelile pentru lucrări agricole cuprinse în această lege, trebue să fie legalizate şi înregistrate de către autoritatea comunală respectivă, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos.

— Se citeşte art. 4 amendat de comitetul Senatului:

Art. 4. Toate tocmelile pentru lucrări agricole cuprinse în această lege, trebue să fie *autentificate* şi înregistrate de către autoritatea comunală respectivă, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos.

Orce acte intervenite între săteni, sau între săteni şi alte persoane, afară de înstreinări de imobile şi de ipoteci, se pot legalizà până la suma de 200 de lei, de către autoritatea comunală, fără plata de taxa timbrului şi înregistrărei. Dela 200 de lei în sus, de către judele de ocol până la limita competenţei sale. Executarea unor asemenea acte se vor face după dreptul comun.

D. *P. Grădişteanu*. D-lor, nu voiu să reviu la discuţiunea care s'a urmat eri în privinţa cuvântului *autentificare* şi a distincţiunei juridice care există între acest cuvânt şi cuvântul de *legalizare*. Orcare ar fi cuvântul care a determinat pe onor. Senat să menţină termenul de autentificare, mi se pare că nu este tocmai potrivit în acest articol. Cuvântul *legalizare* e mai nemerit, fiindcă nu e vorba acì de alte acte putând fi executorii după dreptul comun în virtutea autentificărei, e vorba de acte dând loc la execuţiunea specială arătată în această lege. Cuvântul special de *legalizare*, care se află în economia legei, în atâtea alte articole, pe care comitetul nici nu a găsit necesitate să le atingă, trebue să rămână.

In privinţa al. 2 adăugat la acest articol, mi se pare de asemenea că acest amendament nu poate să fie admis.

Intr'o lege specială ca aceasta nu trebue să introducem modificări la dreptul comun de o aşa importanţă. Dacă e un rău că în starea legislaţiunei actuale ţăranul, şi mai bine zis tot cetăţeanul care nu ştie carte, e pus în imposibilitate de a contractà

cu înlesnire, pentrucă actul său nu poate să fie adeverit decât de tribunale, cestiunea însă a modificărei dreptului civil este atât de gravă, atât de delicată, încât ea ar puteà da loc la multe discuţiuni, şi nu cred că e bine ca într'o materie specială ca aceasta, să facem să se introducă derogaţiuni dela dreptul comun, afară de ceeace intră în resortul acestei legi.

Iată pentruce cred, că acest amendament trebue să fie înlăturat.

D. *B. Boerescu.* D-lor, în privinţa paragrafului I, dela art. 4 cred că cuvântul *autentificare* a fost admis, fiindcă este o consecvenţă a articolelor care s'au votat, şi prin urmare ar fi o contrazicere, dacă s'ar admite acì cuvântul de *legalizare.* Deaceea dar, ca să corespundă ideile s'a pus cuvântul *autentificare*, când e vorba pentru tocmelile agricole propriu zise. Cât pentru paragraful al II-lea, l'am propus şi eu în secţiuni ca amendament. Am crezut că acì se poate pune cuvântul *legalizare*, adică certificarea datei şi a iscăliturei, pentru *orce alt act*, încheiat între cultivatorii mici şi mari, dar a cărui valoare nu trece de 200 de lei. Am admis ca asemenea acte să fie legalizate de primar pentru mai multă înlesnire, caşì ţăranii să aibă apropiată o autoritate care să le deà date certe actelor lor, lucru de care până acum erau lipsiţi. Asemenea e şi în Capitală; comisarii de poliţie nu dau şi ei oare adeveriri şi date certe actelor? Şi cu toate acestea nu prejudecă întru nimic, nici conţinutul actului, nici natura lui. Prin urmare dar, pentruce nu am admite tot asemenea şi pentru comunele rurale, pentrucă nu văd inconvenientul care ar fi; nu este decât o înlesnire care se face părţilor şi cred că s'ar puteà prea bine admite acest amendament al comitetului delegaţilor.

D. *St. Şendrea.* D-lor senatori, în adevăr, dacă ar fi ca prin acest amendament să nu se deà decât o înlesnire săteanului, de sigur că nu ar mai fi nici o discuţiune în Senat.

Dar, D-lor, este un pericol că sub aparenţa unei înlesniri, să nu se ascundă unele abuzuri, care mai cu seamă au loc în comunele rurale şi care pot să devie cu desăvârşire periculoase pentru locuitorii săteni.

E vorba de actele de împrumuturi cărora primarul are dreptul prin această lege să le deà o valoare şi o autenticitate oarecare. Apoi vă întreb, este oare vreo raţiune care să militeze cumcă aceste acte, care nu au urgenţa tocmelilor agricole, nici

importanţa lor, să fie legalizate şi consfinţite de primarii comunali? Eu unul nu mi-am făcut niciodată iluziuni, nici asupra caracterului, nici asupra valorei morale a primarului dela sate; căci cine sunt în fapt primarii de sate? Sunt notarii, şi notarii nu sunt altcevà decât ceeace nu a putut trăì şi existà în funcţiunile din oraş.

Apoi, D-lor, nu e oare pericol ca să lăsăm în mâna unor funcţionari mici, subalterni, din comunele rurale şi cari nu au o responsabilitate adevărată, să vie şi să autentifice acte de împrumuturi?

D-lor, când este vorba de angajament rural, acolo o necesitate absolută se impune, ca să cerem autentificarea şi intervenţia primarului. Dar când este vorba de cămătari, de aceia cari vin prin sate şi dau bani cu împrumut, acolo necesitate nu există şi acolo nu avem nici garanţia care se cere dela un funcţionar anume însărcinat de lege ca să deà autenticitatea unui act, adică un caracter solemn şi autentic. Insă onor. D. Boerescu zice: dar şi în oraşe comisarii legalizează acte. Apoi, D-lor, orcare ar fi comisarii din oraşe, sunt însă pe un piedestal intelectual şi moral mult mai important decât notarii de sate: şi în ceeace priveşte comisarii din oraşe sunt anume legi care prevăd aceasta. Acì nu este vorba de a dà actului o dată certă: căci puţin importă dacă actul care se face între un sătean şi între un cămătar, să aibă dată certă sau nu; ceeace importă este, a se constatà identitatea iscăliturei şi conţinutul actului. Apoi când un sătean care nu ştie carte se prezintă înaintea unui notar, şi când acel notar despre a cărui valoare morală nu prea avem bună opiniune, când acel notar certifică, constată, nu data actului — căci puţin importă când s'a făcut actul—ci constată conţinutul lui şi autentifică actul, apoi nu credeţi D-v., că deschideţi poarta la o mulţime de abuzuri, introducând într'o lege specială un articol de organizare şi competenţă a primarilor de sat? Acest articol poate să-şi aibă locul său în legea comunală, dar să figureze într'o lege de tocmeli agricole un articol care este tocmai cu totul alt de cât protector agriculturei şi agricultorului, aceasta n'o înţeleg.

Eu sunt dar de opiniune cum că am puteà şterge acest articol, fără să lovim nici în interesul sătenilor, nici în interesul agricultorilor: căci această dispoziţiune ar puteà fi numai în in-

teresul cămătarilor, interes care nu prea este simpatic nimănui. Deaceia admit a se suprimà acest aliniat cu totul.

D. *Grigore Mihail Sturza.* D-lor, D. Şendrea nu ne-a împărtăşit aceste argumente ale D-sale în comitetul delegaţilor, ci din contră mi s'a părut că se uneşte cu noi pentruca să introducem acest nou aliniat la art. 4.

D. *St. Şendrea.* Nu m'am unit.

D. *Grigore Mihail Sturza.* Ei bine, deşi nu avem puternicul concurs al D-lui Şendrea, tot vom susţine acest amendament ca bun. Şi chiar din cuvântul D-lui Şendrea voiu găsì argumente suficiente pentru aceasta. D-sa ne-a vorbit în tot timpul de notari. Ei bine, D-lor, nu notarii au să dea aceste legalizări ci autoritatea comunală, şi nu pentru vânzarea de imobile, dar pentru orice alte acte intervenite între săteni şi alte persoane, afară de înstrăinarea de imobile şi ipotecă. Ce se face? Se legalizează un act până la suma de 200 de lei; de către cine? De către notar? Nu. De către autoritatea comunală; ba încă ce este mai mult, fără plată de timbru şi înregistrare.

Iată înlesnirile ce se fac sătenilor în daraverile lor şi de aceia figurează în lege această dispoziţiune. Dacă toate acele daraveri ar rămâneà să meargă la tribunal sau nu s'ar face, sau s'ar face cu cheltueli mari pentru populaţiunea rurală, oare nu ar fi mai rău pentru săteni?

Nu văd de ce D. Şendrea se foloseşte de cunoştinţele sale ca legist şi avocat, pentru a ridicà acì nişte greutăţi care nu-şi au locul lor. Aceste argumente pot fi bune la altă ocazie, dar acì nu se aplică.

Facem o înlesnire populaţiunii agricole, o scutim de taxa timbrului, punem să se facă acele legalizări de autoritatea comunală care este aproape de ei, nu-i mânăm pe drumuri la oraş pentru asemenea legalizări, prin urmare nu văd pentruce D. Şendrea se opune a se face asemenea înlesniri.

D. *prim-ministru, I. Brătianu.* Am cerut cuvântul, fiindcă onor. D. Gr. Sturza n'a voit să primească argumentele ştiinţifice ale onor. D-lui Şendrea, şi voiu să-i dau eu argumente ca om practic, nu ca om de ştiinţă în materie de jurisprudenţă.

D-lor, am auzit, am văzut şi am citit denunţându-se acest mare rău în ţară, unii zic: s'au stins ţăranii; şi alţii—între cari şi D. Gr. Sturza—zic: s'au stins proprietarii. Un fapt straniu că

şi unii şi alţii s'au stins, dar cine s'a folosit?... Cămătarii sunt cei ce s'au folosit! Cămătarul, fie proprietar, fie arendaş, fie simplu cârciumar, fie simplu om care are bani, pentru mine este tot cămătar, acela care exploatează în mod mizerabil pe acela care cade în mâna lui. Ei. cămătarii au stins şi pe săteni şi pe proprietari.

Ziceam onor. D-lui Boerescu să renunţe la acest amendament, şi D-sa îmi zicea: „îl susţine şi D. Marghiloman". Şi am făcut apel la D. I. Marghiloman. ca să spuie încet D-lui Boerescu ce se petrece la ţară.

D-lor, cămătarii de sate azi au rămas mai singuri cămătari în ţara Românească; nu sunt Israeliţi, ci chiar creştini cămătari, cari prăpădesc pe locuitori. In Moldova pot fi Ovrei, dar acì sunt creştini de orice naţionalitate vor fi ei.

O voce. Greci mai mult.

D. *prim-ministru.* Şi Români sunt. Aceştia îi sting pe săteni cu camăta. Dece dar, să mai daţi asemenea înlesniri cămătarilor. Ei vor stinge şi mai rău pe săteni, când vor puteà face cu aşà înlesnire la primărie acte legalizate de împrumut şi fără timbru.

Oricum, proprietarul sau arendaşul, care nu este cămătar, când dă bani cuivà, îi dă fiindcă sau ştie că poate să'i plătească, are săteanul credit moral şi material, sau numai moral, sau vrea să facă bine cu rizicul de a perde: nu dă bani cu intenţiune ca să sleiască pe cel pe care la împrumutat; şi aceşti proprietari n'au trebuinţă de acest articol, ei dau bani pe încredere.

Aşà dar, prin amendamentul ce s'a propus la art. 4 înlesnim nu pe acei oameni buni, ci pe adevăraţii cămătari, în loc să le punem o zabà mai mult. Fiindcă ce voiţi, orcât de bun ar fi consiliul comunal, sunt însă lucruri la care nu se pricepe. Alt cevà este o tocmeală agricolă, căci acolo 'i spune ce trebue să facă, dar la zapise de bani şi alte daraveri nu se pricep. Nu daţi asemenea înlesniri, cel puţin până nu veţi ajunge să faceţi consiliile comunale în condiţiuni altfel de cum sunt astăzi.

Eu v'aş rugà în favoarea ţăranilor şi fără paguba proprietarilor, să scoateţi acest amendament care l'aţi pus.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *președinte Dim. Ghica.* In acest articol 4 este un cuvânt asupra căruia Senatul s'a rostit dejà.....

D. *P. Grădișteanu.* Nu puneți așà votul D-le președinte, cu distincțiunea aceasta n'am închis discuțiunea, ci ca să se respingă întregul amendament.

D. *președinte.* La art. 4 s'a pus cuvântul de *autentificare* în loc de *legalizare,*

D. *P. Grădișteanu.* Nu trebue să fie.

D. *președinte.* După părerea D-tale, însă Senatul s'a pronunțat ieri.

D. *Grădișteanu.* Ieri erà o cestiune și astăzi este alta.

D. *președinte.* Eu pun la vot amendamentul acesta.

D. *Grădișteanu.* Cu apel nominal.

D. *președinte.* Sunt cinci cari cer votul cu apel nominal?

Voci. Nu sunt.

D. *Manolescu.* Să se pună la vot amendamentul întreg.

D. *președinte.* Se va pune fiecare amendament la vot; acum pun la vot înlocuirea cuvântului *legalizare* cu *autentificare.*

D. *Grădișteanu.* Nu s'a făcut încă discuțiune asupra aliniatului întâiu.

D. *președinte.* Cum nu? Ați vorbit D-v. și D. Boerescu.

D. *P. Grădișteanu.* Nu este așà.

D. *președinte, Dim. Ghica.* Vă rog să credeți că, deși am cam îmbătrânit și am durere de picior, însă nu mai puțin știu să prezidez. Pun la vot a se schimbà cuvântul de *legalizare* cu cuvântul *autentificare.*

— S'a admis cu mare majoritate.

D. *președinte.* Acum pun la vot ștergerea aliniatului al doilea propus de comitetul delegaților.

Senatul votează ștergerea acestui amendament.

— Se pune la vot articolul 4, așà cum a venit dela Cameră cu introducerea cuvântului de *autentificare* și se primește de Senat.

D. *Lascar Catargiu.* D-le președinte, vă rog a se explicà cum s'a făcut votul; s'a votat cu *legalizare* sau cu *autentificare?*

D. *N. Manolescu.* Cu *autentificare,* și toate celelalte aliniate dispar.

D. *președinte.* Vă rog. D-le raportor, a da citire încă odată art. 4. cum s'a votat.

D. *raportor Al. Ştirbein* citeşte art. 4 cum s'a votat:

Art. 4. Toate tocmelile pentru lucrări agricole cuprinse în această lege, trebue să fie autentificate şi înregistrate de către autoritatea comunală respectivă, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos.

— Se citeşte art. 5 din proiectul votat de Cameră.

D. *raportor*. La acest articol comitetul delegaţilor nu a făcut nici o modificare.

Ne cerând nimeni cuvântul, se pune la vot art. 5 şi se primeşte.

D. *Petre Grădişteanu*. Cer cuvântul pentru o explicare.

D. *preşedinte*. Aveţi cuvântul.

D. *Petre Grădişteanu*. Cum o să stea art. 5 alături cu art. 4, unul vorbeşte de *autentificare* şi altul de *legalizare*?!...

D. *B. Boerescu*. Are sensul după art. 4, care s'a votat şi art. 13 de mai la vale.

D. *Petre Grădişteanu*. Nu poate avea sensul, pentru cuvântul simplu că aţi stabilit legalizarea.

D. *St. Şendrea*. Nu aveţi dreptate, pentrucă ori de câteori este vorba numai de tocmeli agricole, se spune că se cere *autentificarea*....

D. *P. Grădişteanu*. Aşà interpretaţi D-v., şi eu interpretez altfel.

D. *St. Şendrea*. La art. 4 s'a ridicat cestiunea de a se şti, dacă acele acte ca să aibă credinţa, trebue să fie *autentificate*, adică a se declarà conţinutul şi veracitatea semnăturei.

Art. 5 nu se ocupă de natura actului cum are să fie, ci se ocupă numai a zice cine este autoritatea care va face asemenea acte.

Dacă este un termen impropriu în art. 5, nu este termenul care să tranşeze cestiunea, căci termenul care regulează natura actului este în art. 4, şi în art. 4 se vorbeşte cum să fie actul, şi s'a votat acolo cuvântul de *autentificare*.

In art. 5 se vorbeşte numai despre competenţa autorităţei comunale, de a înregistrà şi învestì cu forma solemnă asemenea contracte. D-lor, din scăpare de vedere, în loc să se întrebuinţeze cuvântul *autentificare* se întrebuinţează cuvântul *legalizare*, dar ideia, înţelesul este în sensul art. 4, care s'a votat.

D-voastră credeţi că o lege care are să se interpreteze

astfel încât un art. să contrazică pe art. dinainte? Niciodată nu se va face aceasta, ci se va da cuvintelor înțelesul ce rezultă din spiritul legei și din combinarea cu celelalte articole. Nu este o legislațiune în lume, unde cuvintele să nu fie de mai multe ori schimbate.

Vedeți codul civil francez, discutat, tranșat, votat de mai multe instanțe și corpuri, și veți vedeà același cuvânt în diferite articole întrebuințate în diferite sensuri. Nu este îndoială la aceasta. Mintea omenească este supusă la eroare, dar acela ce este chemat să interpreteze legea, trebue să se țină de sensul ei, iar nu să se agațe de un cuvânt sau altul.

D. *P. Grădișteanu.* Să mă iertați D-lor, să vorbesc și eu pentru *explicațiune*, fiindcă și D. Șendrea a vorbit tot pentru *explicațiune*. D. Șendrea a zis că s'a votat din greșală art. 5 cu cuvântul legalizare. Eu însă, vă declar că cu *intențiune* am votat și nu din greșală art. 5. Și trebue să explic înaintea onor. Senat, că nu este măcar o îndoială întru aceasta.

D. *președinte.* Atunci dați-mi voie să consult Senatul.

D-lor, ați auzit cele zise de D. Șendrea, precum și cele zise de D. Grădișteanu: unul zice că s'a făcut o scăpare din vedere la art. 5 și altul zice că a votat cu intențiune. Cer autorizarea Senatului să deschidem discuțiunea din nou.

D. *P. Grădișteanu.* Din nou?..... Nu se poate.

D. *președinte.* Atunci nu aveți cuvântul.

D. *P. Grădișteanu.* Ați dat cuvântul D-lui Șendrea și mie nu mi-l dați?

D. *președinte.* Va să zică cu alte cuvinte, deși s'a închis discuțiunea asupra unui articol, dar sub modul de *explicațiune* voiți să deschidem iar discuțiunea?

D. *B. Boerescu.* Nu se mai poate, căci atunci și eu voiu cere cuvântul, fiindcă D. Grădișteanu mi se pare că nu are dreptate, și voiu vorbì și eu.

D. *președinte.* Dați-mi voie, nu pot tranșà eu asemenea cestiune, căci altfel aș merità imputarea ce-mi face D. Grădișteanu...

D. *P. Grădișteanu.* Eu, D-le președinte!? Cer atunci cuvântul în cestiune personală.

D. *președinte.* Atunci voiu consultà Senatul, dacă putem reveni din nou în discuțiunea art. 5, dejà votat.

— Se pune la vot redeschiderea discuțiunei și se respinge.

D. *preşedinte.* Prin urmare, discuţiunea este închisă.

D. *P. Grădişteanu.* Cer cuvântul în cestiune personală.

D. *preşedinte.* Aveţi cuvântul...

D. *P. Grădişteanu.* Renunţ.

D. *preşedinte.* M'aţi iertat?

D. *P. Grădişteanu.* Atunci sunt silit să vorbesc. Eu m'am plâns numai de puţina dreptate care mi se face de către onor. D. Preşedinte, în sensul acesta că, în cestiunea de explicaţie provocată de mine, a permis D-lui Şendrea să dea explicaţia D-sale, şi D. preşedinte, care e totdeauna drept, nu ştiu de ce e nedrept astăzi către mine şi nu-mi acordă cuvântul. Erà o simplă plângere care eram să adresez respectuos D-lui preşedinte, iar nici decum imputare sau acuzare, căci nu mi-am permis nici odată să fac imputare D-lui preşedinte, care are toată stima şi respectul meu.

D. *preşedinte, Dim. Ghica.* Sunteţi foarte graţios, însă nu uitaţi că D. Şendrea a fost provocat de D-v., şi prin urmare, dacă am fost tolerant, nu am fost în privinţa D-lui Şendrea, ci am fost mai cu seamă în ceeace priveşte persoana D-lui Grădişteanu. Incidentul dar este închis. Exprim din nou recunoştinţa mea D-lui Grădişteanu, pentru amabilele şi binevoitoarele D-sale cuvinte.

D. *Raportor* citeşte art. 6 cum s'a votat de Cameră.

D. *Lascăr Catargiu.* Cerem să se schimbe şi acì, să se zică *autentificare* în loc de *legalizare*, ca să nu se mai producă atâta discuţiune ca la art. trecut.

D. *preşedinte.* Consimţiţi, D-lor Senatori? Aţi auzit propunerea D-lui Catargiu.

D. *Alex. Orăscu.* D-lor, nu trebue să facem confuzie; art. 5 s'a votat, iată conţinutul lui (citeşte art. 5). Va să zică s'a votat cu cuvântul *legalizare;* tot astfel trebue să se urmeze şi la art. 6, care iată ce zice:

Art. 6. Primarii şi scriitorii comunei, cari vor legalizà tocmeli de lucrări agricole ale unor locuitori din altă comună, fără certificatul prevăzut la art. 5, vor fi supuşi la o amendă de 50 până la 100 de lei, în folosul comunei, şi persoana vătămată rămâne în drept a cere despăgubire pe calea ordinară, pentru prejudiţiul ce ar suferì din faptul primarului şi al scriitorului.

Trebue să fie astfel, pentrucă îndată ce s'ar schimbà, ne punem în contradicţiune.

D. *P. Grădişteanu.* Este evident, dar de toată evidenţa, raţionamentul onor. D. Orăscu. S'a votat art. 5 cu cuvântul *legalizare*, are să rămână şi art. 6 tot cu cuvântul legalizare, însă înţelesul va fi acela care am spus. Care va fi consecinţa?... De această dată cred că sunt în cestiune şi nu voiu mai puteà fi întrerupt, care va fi consecinţa juridică în aplicarea şi interpretarea legii cu acest cuvânt legalizare, figurând în articolele 5, 6 şi următoarele, şi cuvântul de autentificare din art. 4? Consecvenţa nu poate fi ceeace zice D. Catargiu, fiindcă am votat intenţionaţi, nu am votat prin surprindere. Nu se poate presupune surprindere în o cestiune tratată în Senat.

Care va fi dar situaţia? Va fi aceasta: singura autoritate competentă creată de lege în această privinţă, e primarul. Care sunt limitele competenţei primarului? Limita competenţei lui nu este de a autentificà acte, ci de a legalizà, şi prin urmare acei cari se vor prezentà dinaintea primarului, nu vor puteà obţine decât o legalizare. Nu trebue ca într'o lege specială ca aceasta, care are de obiect raporturile dintre proprietarul mare şi cel mic, dintre mulţimea aceia care nu ştie carte şi aceia cari ştiu carte, să se introducă cuvinte pe care ei nu le pot pricepe şi a căror consecinţă e gravă. Insă cuvântul autentificare cu ceeace se petrece în economia legei de tocmeli agricole? Autentificare va să zică, nu numai credinţă despre cuprinderea actului, după cum zice D. Şendrea, ci mai va să zică şi altcevà şi posibilitatea ca actul autentificat să fie învestit cu formula executorie. Nu cumvà a trecut cuivà prin minte, că actele de tocmeli agricole odată autentificate de primar, se vor puteà învestì cu formula executorie, ca astfel să putem merge la tribunal spre a executà averea?

O voce. Nu.

D. *P. Grădişteanu.* Atunci pentru ce vârîţi un termen ca acesta cu consecinţe atât de grave în dreptul comun? A rămas din nenorocire termenul acesta impropriu în art. 4, însă lucrul nu are gravitate, pentrucă limitând competenţa primarului, aţi zis că el nu poate decât să legalizeze, iar nu să autentifice; principiul a scăpat cu modul acesta, nu însă prin surprindere, cum a avut aerul a se zice, cì numai în urma unor discuţiuni. Să fie dar bine înţeles că nu pot primarii să autentifice, pentrucă atunci

acei cari vor posede un asemenea act autentificat, ar puteà să se ducă la tribunal să puie formula executorie, să urmărească averea. Nu poate fi vorba, încă odată de autentificare, ci numai de legalizare propriu zisă, de aceà învestire a actelor cu acest caracter *sui generis*, care se numeşte legalizare, şì de care nu vorbeşte câtuşi de puţin codul civil. Nu există un singur articol în tot codul civil, care să întrebuinţeze cuvântul de legalizare. Prin urmare dar, legalizare se poate da, nu autenticitate, legalizare care îşi va produce efectele sale *sui generis*. Cu alte cuvinte se va da certificarea primarului nu numai despre data, ci şi despre cuprinderea actului; fără însă să poată merge la tribunal, să îi puie formula executorie. Deaceia stăruieşti să nu întrebuinţăm cuvinte de acelea care fac ca articolele legei să se bată în cap. Lăsaţi acest cuvânt de legalizare, căci el indică adevăratul spirit al legiuitorului, după care primarul va certificà nu numai iscălitura, ci şi conţinutul actului, dar fără să îi dea toată valoarea juridică atribuită de codul civil actelor autentice.

D. *B. Boerescu.* D. Grădişteanu face o confuziune, şi mi se pare că suntem mai mult apropiaţi decât avem aierul în această chestiune; căci din economia generală a legei rezultă că şi în privinţa autentificărei acestor acte se face excepţiune la dreptul comun, ca în multe altele. Confuziunea aşà dar provine numai de acolo, că confundăm autentificarea din proiectul acesta, cu autentificarea dreptului comun. Dacă ne-am pune pe tărâmul dreptului comun, ar aveà dreptate D. Grădişteanu; dar pe câtă vreme prin legalizare D. Grădişteanu zice că se înţelege, nu numai adeverirea subscrierei şi certificarea datei, dar încă şi constatarea verităţei celor conţinute în act, atunci nu vede D-sa, că nu mai este legalizare după dreptul comun? După dreptul comun datele se pot certificà de orce autoritate publică, fără ca aceasta să facă probă şi de veracitatea conţinutului actului. Această veracitate se constată, după uz şi dreptul comun, numai prin autentificarea actului. Aşà dar, în fapt, acì este o autentificare, nu o simplă legalizare. Aceasta o veţi vedeà şi mai bine, dacă veţi examinà art. 13 de mai la vale.

Acest articol ne explică sensul cuvântului *legalizare*, de care se serveşte legea. El ne zice că actul nu se va legalizà „de cât după ce se va cetì în faţa şi auzul părţilor contractante." Şi apoi mai adaugă: „Părţile contractante vor declarà prin graiu că

cele cuprinse în contract sunt conforme cu libera lor voinţă şi că nu au să opună nici o contestaţiune".

Şi apoi ca sancţiune a acestei formalităţi, legea prescrie această măsură însemnată; „Indeplinirea tuturor formalităţilor cuprinse în acest articol se va constatà prin actul de legalizare *sub pedeapsa de nulitate* a contractului".

Apoi ce este aceasta decât o adevărată autentificare a actului? adică, că cele conţinute în acte nu se pot atacà decât prin calea de înscriere în falş? Când legea ne spune că actul trebue să se facă în scris, că trebue să se citească părţilor, ca ele să declare că aceasta a fost voinţa lor, că toate acestea să se menţioneze în adeverire, sub pedeapsă de nulitate, nu vedeţi că nu poate fi vorba de o simplă adeverire a subscrierii şi a datei, şi de o autentificare a celor cuprinse în act? Dacă la Cameră s'a făcut confuziunea de a se pune în proiect, când cuvântul de autenticitate, când acela de legalizare, aceasta nu trebue să aibă mai multă importanţă decât se cuvine. Căci noi trebue să vedem ce a voit legea, ce sens a voit ea să dea unui cuvânt ce a întrebuinţat. Ei bine, această voinţă, acest sens, rezultă clar din art. 13.

Va să zică, cuvântul de *legalizare* în proiect este identic cu cel de autentificare; şi deaceia proiectul întrebuinţează când pe unul, când pe altul. Dar care sunt consecinţele juridice ce ies din acest cuvânt? O! aceasta este o altă cestiune. Consecinţele juridice nu sunt nici ele toate absolut identice cu cele din dreptul comun.

Această autentificare a contractului de tocmeli agricole—pe care cam neexact proiectul o numeşte şi legalizare—are drept efect a face probă de veritatea celor conţinute în act, aşà ca să nu se poată dărâmà decât prin înscrierea în fals; însă nu este de natură a se pune pe acte formule executorii de către tribunale, aşà ca să facă imposibilă orice contestare.

O! nu! Legea arată şi consecinţele juridice ce produce această autentificare, şi deaceea este bine ca să examinăm o lege în toate părţile sale, iar nu numai într'un articol. Ea ne spune că actul fiind autentificat, consecinţa juridică este că el se va puteà executà de îndată de primar, care va şi puteà vinde averea celui obligat. Aceasta se zice anume de art. 24 şi 25 din proiect.

Dar nu pot a se ridicà la tribunal contestaţii provenite din

cele cuprinse în acest contract autentificat? Negreşit; căci art. 32 ne spune că orice plângeri provenite din tocmeli agricole, se vor judecà de către tribunalele ordinare.

Va să zică acest contract nu devine act autentificat de natură a i se pune de tribunal formula executorie; căci la tribunal fiecare din părţi poate ridicà plângeri, contestaţiuni, asupra celor conţinute într'însul. Şi numai după ce tribunalul le va judecà; numai după ce sentinţa va deveni definitivă, atunci partea ce a câştigat va pune formula executorie şi va executà.

Atât numai că executarea tocmelei se face de către primari, cu toată contestaţiunea ce se poate ridicà la tribunal contra ei aceea ce, de sigur, este în interesul marelui cultivator.

Deaceea conchid, D-lor, că nu mai este nevoie a se schimbà termenii. Lăsaţi cuvântul, când de *legalizare*, când de *autentificare*, cum este în proiect, odată ce văd că cu toţii suntem înţeleşi asupra valoarei şi consecinţelor ce trebue să dăm acestor termeni, şi odată ce aceasta iese evident din economia totală a legei.

Voci. Aşà este.

— Se cere închiderea discuţiunii care puindu-se la vot se primeşte.

D. *preşedinte D. Ghica*. Toţi cari s'au înscris, s'au întrunit ca să combată pe D. Grădişteanu şi D. Grădişteanu este împăcat.

D. *Grădişteanu*. Sunt împăcat cu explicaţiunile D-lui Boerescu.

— Se pune la vot art. 6 şi se primeşte fără modificare.

— Se citeşte art. 7 şi punându-se la vot se primeşte.

— Se citeşte art. 8, cum s'a votat de comitet.

D. *raportor Al. Ştirbei*. S'a schimbat numai cuvântul de *exploatator* în cuvântul de *agricultor*.

— Se pune la vot art. 8 cum s'a modificat de comitet şi se primeşte.

— Se citeşte art. 9 votat de Cameră:

Art. 9. Tocmelile pentru lucrările prevăzute la art. 1, al. *a*, se vor puteà încheià pe termen până la 2 ani agricoli.

După trecerea de 2 ani dela promulgarea legii de faţă, tocmelile acestea nu se vor mai puteà încheià decât pe termen de un an.

Contractele prevăzute la alin. *b* şi *c*, nu se vor puteà încheià decât pe termen de 2 ani agricoli.

Autorităţile comunale sunt oprite a legalizà şi înregistrà contracte agricole pe termene mai îndelungate.

— Se citeşte art. 9 modificat de comitet, în care se suprimă al. 2, şi se înlocuieşte alin. 3 prin amendamentul următor:

„Contractele prevăzute la alin. b şi c, nu se vor puteà încheià pe un termen mai mult de 5 ani agricoli“.

D. *raportor.* Comitetul, pentru categoria de munci cuprinse la alin. *b* şi *c*, a întins dreptul de învoieli la 5 ani, şi pentru învoielile în bani, în loc de un an a pus 2 ani, şi suprimându-se alin. 2, articolul rămâne bine desluşit.

D. *L. Catargiu.* Eu am fost de opiniune asupra acestui articol, ca învoielile să fie pe 5 ani, după cum a fost uzul până acum. Comitetul în majoritate a mărginit la 2 ani şi 5 ani.

Este însă o altă cestiune care a ridicat-o D. Grădişteanu ieri şi care aş voì să se lămurească de Senat.

Este cestiunea dacă agricultorii pot să meargă la tribunal ca să întărească tocmelile agricole. D. Grădişteanu ieri la observaţiunea făcută de D. prim-ministru că este liber să meargă la tribunal, ca să confirme tocmelile agricole, D. Grădişteanu a contestat acest drept şi a zis: nu, nu pot agricultorii să facă învoieli decât după legea aceasta la primărie. Aş vrea ca cestiunea să fie rezolvată. Şi iată de ce: Poate să nu convie agricultorilor legea aceasta, care după mine nu va aveà vreo eficacitate, şi să facă o învoială cu care să meargă la tribunal, pentrucă dacă nu se va ţine de ea, să poată cere executarea după dreptul comun. In acest sens voiu propune un amendament.

D. *Gr. Sturza.* Combate cinevà amendamentul comitetului?

D. *Grădişteanu.* Se înţelege că-l combate.

D. *Gr. Sturza.* Cer cuvântul după aceia cari-l combat.

D. *Grădişteanu.* Mai întâiu aş vrea să-mi dau bine seama de zisele D-lui Catargiu. Dacă cumvà voiu reproduce rău ideia D-salei, îi cer mai dinainte scuze, căc aceasta nu este intenţiunea mea, dimpotrivă aş vrea să-mi dau bine seama de importanţa, de gravitatea, de sensul acestor cuvinte şi tot deodată să le reproduc în modul cel mai fidel. Mi se pare că ar rămâneà o îndoială în spiritul D-sale.

D. *L. Catargiu.* Care ai pus-o D-ta.

D. *Grădişteanu*. Care am pus-o eu. Dacă nu aş fi ridicat eu cuvântul, ar fi fost legea înţeleasă altfel. Că acela care nu ar voì să beneficieze de dispoziţiunile legei acesteia, s'ar puteà duce la tribunal şi să-şi legalizeze învoiala cu cultivatorul sau cu proprietarul mic. Aceasta ar fi ideia D-lui Lascar Catargiu.

Atunci bine am văzut ieri că cuvintele D-lui prim-ministru ar puteà să fie rău interpretate şi nu am decât să mă felicit de ocaziunea aceasta de a ridicà cuvântul, pentruca să se înlăture orice nedomirire în această cestiune, la care nu este bine să fie loc la eludare, şi în care avocaţii atât de isteţi, cari au devenit un subiect de glumă ordinară, fie deputaţi, fie senatori, fie avocaţi la Curtea de Casaţie, fie la Curtea de Apel, fie acei avocaţi rurali cari cu toţii se consideră astăzi ca o plagă generală socială, ca nişte noi lipitori ale ţării acesteia, avocaţii s'ar fi putut apucà de această ideie şi ar fi putut face mari încurcături.

Imi aduc aminte de băncile şcoalei, că profesorul nostru de procedură civilă Colmet d'Age ne spuneà, când ne explicà cel dintâiu capitol al codului de procedură, care tratează despre învoielile prealabile silite ale părţilor dinaintea judecătorilor de pace, că aceasta s'a introdus în legislaţiunea franceză după nişte obiceiuri ale Olandezilor cari înlătură pe avocaţi, după cum omul prudent înlătură paiele de lângă foc.

Să înlăturăm şi noi paiele acestea, pentrucă este pericol. Dar dacă este bine să înlăturăm focul şi paiele de lângă foc, au oare crede D. Lascar Catargiu că cu sistemul D-sale ar ajunge la acest rezultat? Dacă ar fi în lege o dispoziţiune ca aceia pe care D-sa o întrevede, nu înţelegeţi că legea aceasta ar deveni platonică, şi că în definitiv am muncit în zadar noi toţi câţi am recunoscut necesitatea unei modificări, unei excepţiuni la dreptul comun, ca măsură de protecţiune nu numai a unora, ci a cultivatorilor în genere? Legea aceasta este făcută tocmai ca să se înlăture dreptul comun, şi D-v. voiţi să-i deschideţi calea printr'un subterfugiu. Voiţi să permiteţi acelor căror nu le-ar conveni restricţiunile tutelare din această lege s'o considere ca literă moartă, să zică: mă duc la tribunale, nu-mi trebue să am a face cu primarul. Să ştie D-l Catargiu, şi să ştie fiecare că aceasta este absolut imposibil, fără doară şi poate tribunalele nu au competenţă nici spre a autentificà, nici spre a judecà actele şi daraverile atribuite de această lege primarului. Tribunalele ordinare au în

principiu competenţa în toate materiile, afară de acelea pe care le ia o lege specială. Când legea aceasta specială ia din competenţa tribunalelor tocmelile agricole, pe care le defineşte în mod precis, nu înţeleg să mai vină D. L. Catargiu să zică: cu toate acestea eu am să mă duc la tribunal. Nu vor puteà tribunalele să se ocupe de asemenea cerere. Raţiunea este următoarea: Dacă ar puteà tribunalele să legalizeze sau mai propriu să autentifice după dreptul comun tocmelile agricole, solidaritatea existând în dreptul comun, este evident că tribunalele ar învestì cu caracterul autenticităţii şi tocmelile agricole în care solidaritatea ar fi stipulată între proprietar şi cultivator, şi astfel una din dispoziţiunile fundamentale ale acestei legi speciale ar fi complectamente eludată încă. Tocmeala odată învestită cu aceà autenticitate contra căreia m'am luptat, cu aceà autenticitate a dreptului comun, consecinţa necesară ar fi ca acel act autentic să se poată învestì cu formula executorie; şi atunci, numai decât, fără judecată, s'ar pune portărei la dispoziţiunea acelora cari s'ar prezentà cu un asemenea act autentificat, şi atunci... praful s'ar alege de ţărani!

In asemenea împrejurări întreb pe onor. D. Catargiu dacă ura, vrajba de care se temea nu va fi mai mare din partea acelora cari vor fi asupriţi? Şi aceasta nu ne-ar conduce la un trist spectacol, acela al urei neîmpăcate între sătean şi proprietar, şi aceasta din cauză că oamenii cari fac legile nu au căutat a înlăturà acest rău? Ei, D-lor, paladiul esenţial al săteanului este tocmai a nu se legalizà de tribunal actele pentru tocmeli agricole!

Eu cred că nu a fost aceasta în scopul D-lui prim-ministru, când a vorbit de învoieli făcute prin tribunale. Şi tocmai pentrucă m'am temut de o greşită interpretare a legii, am ridicat această cestiune, cu tot respectul ce am pentru D-sa; parcă ştiam că se va interpretà lucrul în acest mod!

Acum, D-lor, cred că în această cestiune vom aveà chiar consimţimântul D-lui Lascar Catargiu; D-sa este Român caşi mine, e proprietar, interesat ca aceşti doi factori ai agriculturii să fie în cea mai bună armonie, să fie totdeauna într'o legătură indisolubilă. D-sa va recunoaşte că am dreptate, şi că o asemenea interpretare a legii de a se autentificà învoielile prin tribunale, ar fi rea şi pentru ţărani şi pentru ţara aceasta, în care a îmbătrânit D. Lascar Catargiu, şi unde nu va voì de sigur a vedeà petre-

cându-se acele monstruozități de răsvrătiri sau a se aruncà sămânța vrajbei și lovirei în rănunchii țării (aplauze).

Am să mai vorbesc și despre celelalte două amendamente: mulțumesc Prințului Sturza că-mi aduce aminte.

D-lor, s'a zis să nu ne grăbim cu modificările legii acesteia, ca să nu se întâmpine dificultăți în Cameră; și s'a zis aceasta de voci mai autorizate decât a mea, căci a mea nu este de loc autorizată, și am protestat la argumente deunăzi, unde am fost tratat de orator al guvernului. Eu protestez și acum, și zic: nu sunt orator al guvernului, îmi expun numai credințele, prin forțele mele și care sunt întemeiate pe convincțiunea mea.

D-lor, primul amendament al comitetului constă în supresiunea al. 2 dela art. 9, care iată ce zice;

„După trecerea de 2 ani dela promulgarea legii de față, tocmelile acestea nu se vor mai puteà încheià decât pe termen de un an“.

S'a zis, D-lor, că este bine să nu ne prea grăbim cu modificațiuni care de sigur nu ar puteà trece în Camera deputaților, Una din aceste modificări ar fi tocmai supresiunea aliniatului 2 dela art. 9.

Discuțiune mare a fost în Cameră în privința acestui art.: și acei cari au susținut acest aliniat, după mine, au avut o deplină dreptate. Nu m'aș oprì dinaintea acestei considerațiuni a majorității Camerei și la efectul practic care trebue să-l dobândim, dacă nu aș recunoaște dreptatea eminentă ce au avut cei ce au stabilit aliniatul 2 în legea aceasta.

D-lor, nu de către acei cari sunt în partidul liberal, nu de către acei cari ar puteà să fie bănuiți, și asupra cărora s'au asvârlit fel de fel de bănueli în privința acestei legi, dar s'a zis de către marii proprietari și nu numai de dincoace Milcov, dar și de dincolo de Milcov, de conservatorii cei mai autorizați, că ceeace face ca legea aceasta să fie legitimă, este exploatarea prea mare care s'a făcut cu brațele țăranilor. Răul stă acì; și odată ce boala este indicată și cauza răului este cunoscută, trebue tocmai această cauză a răului să fie stârpită.

Apoi, D-lor, contractările pe mult timp, care aservesc brațele, fiind una din principalele cauze ale răului recunoscut, a tristei situațiuni în care se află țăranul, voiți D-v., în loc să tăieți scurt răul, să-l perpetuați? Voiți ca aceste contractări să se facă pe termene lungi? Doi ani? Este prea mult.

Cum?... Noi am voit să ferim pe ţăran, prin oarecare măsuri, când el nu are ce mâncà în unele timpuri, să-l ferim zic, de acele contractări la care se supune de nevoie, şi D-v., voiţi azi să continuaţi asemenea contractări făcute în asemenea circumstanţe pe termen de 2 ani? Termenul de 2 ani, D-lor s'a lăsat de către legiuitorul din Cameră ca o măsură de prudenţă şi în mod tranzitoriu; dar odată acest termen trecut, după doi ani dela promulgarea acestei legi, legiuitorul a zis ca să nu se mai poată face asemenea contractări decât pe termen de un an. Lăsaţi dispoziţiunea aceasta aşà cum este venită din Cameră, lăsaţi să nu se mai facă aceste contractări, decât pe termen de un an, fiindcă numai aşà veţi da în adevăr o protecţiune reală ţăranului, aşà încât braţele sale să fie libere, iar nu aservite cum sunt astăzi din diferite şi nenorocite cauze.

Cât pentru modificarea introdusă la aliniatul 3 al acestui articol, eu, D-lor, în ceeace mă priveşte, declar că nu mă refuz la dânsa.

D. *St. Şendrea*. La 5 ani?

D. *P. Grădişteanu*. Da, nu mă refuz.

D. *St. Şendrea*. Nu cred.

D. *P. Grădişteanu*. Şi iată pentruce nu mă refuz: pentrucă aliniatul III dela art. 9 vizează numai tocmelile dela aliniatele *b* şi *c* ale art. 1 din lege, şi *b* şi *c* nu se ocupă decât de acele învoeli pentru închirierea pământurilor de păşune, izlaz sau imaş, pentru care cultivatorul se obligă ca drept chirie să răspundă, pe lângă o plată în bani, şi muncă.

Aşi face o excepţiune la acest al. amendat, ca termenul de 5 ani să privească numai învoelile privitoare la litera *c*, adică acele prin care se dă cultivatorului pământ de fâneaţă sau de arătură. Căci aceasta ar fi mai în avantajul săteanului. Aci este un început de meteiagiu, care are nevoie de protecţie, şi nu se poate combate în niciun chip.

Că va fi în favoarea cultivatorilor celor mici prelungirea termenelor pentru mai mulţi ani, nu mai este indoială.

Când se dă ţăranului o falce de pământ, din care să scoată buturugile, pentruca apoi să'l cureţe şi să'l cultive făcându-l propriu agriculturei, este evident că un termen mai lung îi este mai avantajos, căci abià a făcut aceà lucrare pregătitoare şi ter-

menul a expirat, încât nu el se va bucurà de rodirea acelui pământ pe care l'a curăţit cu sudoarea frunţei sale.

Aşi primì poate termenul de 5 ani, numai în privinţa acestor învoieli, dar mi-e teamă că, îndată ce se vor face învoelile acestea de mic meteiagiu pe termen de 5 ani, aceasta să nu fie ca un mijloc din partea proprietarului rău intenţionat, să tragă profit din aceasta şi să facă condiţiuni dezavantajoase săteanului în privinţa învoelilor dela litera *c* pentru izlaz sau imaş, de care el are totdeauna mai multă nevoie, căci îi servă la nutrirea vitelor. Aşà încât îndată ce ar expirà cei 3 ani pentru izlaz, proprietarul ar pune ţăranului condiţiuni mult mai grele pentru viitor. Deaceea sunt nevoit să primesc un termen egal de 5 ani pentru învoielile dela litera *b*, caşi pentru cele dela litera *c*, conform amendamentului comitetului.

D. *prim-ministru I. C. Brătianu*. Am simţit trebuinţă să iau şi eu cuvântul, fiindcă în şedinţa trecută am făcut o declaraţiune prin care, în necompetenţa mea de jurisprudenţă, am făcut o greşală.

Am consultat pe mai mulţi legişti de ai noştri, şi chiar aceia cari ar fi fost favorabili ideei mele au zis: e greu de rezolvat o asemenea cestiune.

Am spus că contractele de lucrări agricole, de care se ocupă această lege, s'ar puteà autentificà şi de tribunal, şi că legea nu împiedică pe părţile contractante de a face aceasta în loc de a merge la primărie. D. Grădişteanu m'a combătut cu drept cuvânt.

D-lor, e în desbatere cestiunea de unu şi trei, de doi şi cinci ani. Am văzut pe mulţi dispuşi ca să primească unu şi cinci.

Asupra acestui punct au fost discuţiuni foarte lungi în comisiunea de 28 a Camerei; şi după o lungă luptă, abia a venit la această formă de *unul şi doi ani*. Şi'mi pare bine că onor. D. Kogălniceanu, care a prezidat aceà comisiune e de faţă, căci D-sa va adeverì cuvintele mele. Unii ziceau: vă faceţi partea a bună D-v., alţii că ne tragem spuza pe turtă; însă observaţiunea cea mai de valoare a fost preocuparea de a pune termenul de un an, ca astfel să nu se mai aservească munca omului. Dar se ziceà, apoi când îi dau pământ nu'i mai aservesc nici pe acei, precum nu-i aservim nici pe acei cărora le dau bani; şi, prin urmare am

puteà primi pe 5 ani învoelile, unde intră nu numai munca cu braţele, ci în dijmă, în bani etc. Insă D-lor, este bine să se menţină un an şi doi, fiindcă nu vreau să rămână nici o îndoială că am voit să facem o lege nedreaptă, şi deaceia vă rog să menţineţi ideia votată de Cameră.

D. *Gr. Mihail Sturza.* D-lor, în amendamentul comitetului delegaţilor nu s'a vorbit de dreptul comun, aceasta a fost o introducere în discuţiune despre care nu trebue să mă ocup. Sunt două aliniate în acest amendament, pe unul l'a sprijinit D. Grădişteanu, desvoltând toate argumentele care au determinat pe comitet de a adoptà în loc de *trei ani cinci, ani* când este vorba de izlaz. Deşì cum a zis D. preşedinte al consiliului că la asemenea alcătuiri, este vorba şi de bani şi de muncă şi de pământ, cu alte cuvinte toate sunt cuprinse. La observaţiunea D-lui primministru că alcătuirile în care nu se cuprinde muncă poate să fie pe mai mulţi ani, despre aceasta nici nu poate fi vorbă, căci asemenea învoieli, chiar după legea de faţă excepţională, sunt lăsate cu totul în dreptul comun. Rămâne dar vorba de contracte, învoelile unde urmează şi muncă şi bani şi pământ, şi în care s'a făcut o deosebire între acelea unde figurează imaşul şi acelea unde nu figurează. D-lor, cu tot respectul pentru comisiunea de 28, şi cu toate că recunosc că a lucrat foarte bine, în articolele cele mai grele ale legei, precum în art. 24 şi 25 privitoare la sancţiunea legei, mi se pare însă că acì s'a înşelat comisiunea, pentrucă, cum a observat D. Grădişteanu, sătenii au nevoie de izlaz şi deaceea trebue să îi lăsăm să se învoiască pe 5 ani în loc să îi mărginim să se învoiască numai pe trei ani.

Iată dar un aliniat care trebue să îl adoptăm. Vin acum la suprimarea aliniatului care zice că nu vor mai puteà face învoieli în bani decât pentru un an, aceasta după o epocă tranzitorie de 2 ani dela promulgarea legei. Adică 2 ani se dă termen ca să se deprindă oamenii. D-lor, să credeţi D-v. un lucru, că mai curând se pot deprinde proprietarii cu acest articol al D-v. decât s'ar deprinde sătenii; căci reducând la a cincea parte creditul săteanului, îl reduceţi prea mult, nu zic că în unele cazuri nu a abuzat săteanul de creditul lui, dar reducându-l la a cincea parte se reduce prea mult, şi dacă l'aţi reduce la doi ani, luaţi o proporţiune foarte îndestulătoare, pentruca să nu vânză dinnainte munca lui pe mai mulţi ani şi să nu reduceţi prea mult creditul lui. Dar, D-lor, în discuţia generală v'am arătat că chiar a-

gricultura cere ca acest termen să nu se reducă la mai puţin de 2 ani, pentrucă un loc de grâu cere la noi 2 ani, căci noi nu îl punem în porumbişte cum se pune aici, noi îl lăsăm la bătătură un an, îl arăm al doilea an şi atunci punem grâu; prin urmare, ca să lase cinevà 1000 de pogoane un an întreg fără niciun folos, ca, la al doilea an să puie grâu, şi aceasta fără să ştie dacă va aveà oamenii trebuitori pentru seceră, nu este un lucru cuminte care să se puie în lege şí să se cească dela cultivator.

Prin urmare, din acest punct de vedere este bine să punem 2 ani pentru învoielile în bani.

Dar dacă veţi venì să combateţi această dispoziţiune cu ceeace a zis un proprietar sau un ziarist fie de dincoace, fie de dincolo de Milcov, acelea nu sunt argumente serioase, sunt numai nişte iluziuni, exagerări, şi în multe cazuri nişte arătări neadevărate, care nu au nici o greutate în chestiune. Lucrul care are greutate în chestiune este, până la ce grad putem reduce creditul săteanului, fără a-l lipsì într'un mod simţitor de mijloacele sale de vieţuire. Aceasta am arătat-o ca să vedeţi că reducem prea mult creditul săteanului, mărginindu-l la a cincea parte. A doua chestiune este aceasta: care sunt trebuinţele agriculturei. V'am arătat că trebue doi ani ca să facă cinevà un loc de grâu cum se cade şi din acest punct de vedere menţin ca învoielile în bani să se facă pe doi ani.

D. *Lascar Catargiu.* D-lor, această chestiune ridicându-se ieri în discuţiunea care a avut loc, am voit s'o lămuresc. D. prim-ministru declară că poate să meargă la tribunal să legalizeze învoielile de tocmeli agricole. D. Grădişteanu contestă, prin urmare toate cuvintele discursului său tragic trebue să se adreseze la D. prim-ministru, nu la mine.

Nu înţeleg cum D. Grădişteanu declară că o învoială confirmată şi executată după sentinţa tribunalului, ar fi despoierea ţăranului, ar fi să nu se aleagă de dânsul nici praf nici cenuşe. Cum? toate hotărîrile, toate execuţiunile tribunalului nu se aleg nici praf nici cenuşe? Trebue ca această chestiune să fie lămurită, mai ales că prin această lege se dă în mâna primarului să o execute.

Cât pentru termenele învoielilor, de 2 şi 5 ani, Principele Sturza a vorbit, când vor vorbì alţii, voiu vedeà dacă e nevoie să iau cuvântul.

D. *B. Boerescu*. D-lor. în ceeace priveşte competenţa atinsă de D. Catargiu, nu se poate specificà aşà de absolut cum voieşte D-sa; eu cred această chestiune foarte dificilă şi controversată. Să nu uităm, D-lor, că această lege este o lege specială şi că cu toate astea, există în dreptul comun dispoziţiuni speciale care vor continuà să fie în vigoare cu toată legea aceasta specială. Aşà în codicele civil vor continuà a fi în vigoare art. 1454 şi următorii, adică capitolele relative la arendare pe bani, pe fructe, la locaţiunea lucrărilor. Se va puteà dar continuà a se face contract pe baza acestor dispoziţiuni. Insă nu cred că putem a ne pronunţà de pe acum asupra naturei, modului şi consecinţei acestor contractări. Să mai aşteptăm, să lăsăm mai întâiu ca jurisprudenţa să se pronunţe asupra cazurilor ce se vor ivì în practică. Atunci se va şti mai bine ce trebue a se decide să rezervăm această chestiune viitorului. Eu unul nu mă pot pronunţà aşà de absolut asupra ei. Cât despre termene, mă mărginesc a observà că, în ceeace priveşte învoielile pe bani de dincolo de Milcov, nu cunosc starea lucrurilor, şi nu mă pot pronunţà. D. Gr. Sturza spune, că acolo se fac semănăturile de grâu în intervale de doi ani, şi că prin urmare trebue asigurate braţele pentru seceră cu doi ani mai înainte. Eu, necunoscând lucrurile, aştept să mă lumineze oamenii din localitate. Pentru învoielile însă din Muntenia, cum am auzit şi eu dela oameni competenţi, cari trăiesc la ţară, toţi sunt de acord a declarà că este mult mai în avantajul săteanului ca termenul să fie cât mai lung.

Atunci termenul de 5 ani, ar fi în avantajul săteanului mai mult de cât cel de trei ani, care se propune. Astfel fiind, eu voiu votà pentru Moldova termenul de un an sau doi ani, după cum ni se va demonstrà că este mai bine de către reprezentanţii din localitate; iar pentru Muntenia voiu preferì termenul de cinci ani.

D. *Dim. Sturza*. Imi veţi permite, D-lor, să vă fac câtevà consideraţiuni, care militează în favoarea învoielilor în bani pe un an.

Nu'mi pot închipuì, ca proprietar inteligent, ca unul ce am exploatat moşie şi care cunosc cultura care se face dincolo de Milcov, nu'mi pot închipuì cum azi se pot susţine învoielile pe bani pe doi ani.

Invoieli pe doi ani sau mai mulţi ani este complectamente egal.

Vă întreb, D-lor, care muncă este mai bună, mai spornică, care muncă se preferă de cultivatorii cei mari de moşii dela sătean? Munca liberă, liber consimţită, liber făcută, ori munca făcută cu silnicie, cu displăcere, în contra voinţei şi cu rea voinţă? Fără îndoială că cea dintâiu. Numai atunci munca e bună, spornică, producătoare, când ea se face liber consimţită, şi liber lucrată, şi liber făcută şi lucrată poate să fie numai aceà muncă, care se plăteşte de către proprietar, când săteanul o execută.

Aceasta este un lucru necontestat şi incontestabil şi pentru toate ţările din lume. Dar chiar istoria agriculturei noastre dovedeşte că spre acest ţel tindem şi nu e cu putinţă ca astăzi să dăm înapoi. De ce s'au desrobit ţăranii în timpurile trecute de vecinie, de ce s'au desrobit de clacă în timpurile noastre? De ce s'au împroprietărit ei? Pentruca ţăranii să fie liberi pe braţele lor în orce zi şi în orce oră. Şi ordecâteori vom face o lege care va aservì braţele sătenilor, ca propunerea de faţă a comitetului delegaţilor, care cere să se facă contractele agricole pe doi ani, vom face o lege mai întâiu în detrimentul sătenilor şi apoi în detrimentul proprietarilor.

Aceasta doresc să vă dovedesc.

Voim propăşirea agriculturei noastre. Apoi credeţi că propăşirea agriculturei noastre are să se facă, când vom rămâneà în obiceiuri de acelea care sunt în detrimentul unei agriculturi raţionale? Credeţi că concurentul nostru cel principal, cel mare, acela în contra căruia ne luptăm cu toţii, America, se va sperià de legea noastră? Nu. Ea se va bucurà de această retrogadare, va păşì încă cu mai mare vigoare pe calea muncei libere, inteligente, desvoltată prin silinţă, învingându-ne cu desăvârşire.

Când aceà concurenţă a Americei, produsă de libertatea muncei şi de propăşirea ştiinţei, ne va bate, ne va sărăcì, ce vom face atunci? căci în zadar ne vom întoarce şi ne vom reîntoarce numai; şi singură munca liberă dă şi putere de muncă şi spor la muncă şi resortul necesar pentrucà munca să devie productivă...

D. *Lascăr Catargiu.* Cu maşinile.

D. *D. Sturza.* Da, maşinile, onorabile Domn Catargiu! Mi-aţi luat cuvântul din gură! Pe această cale maşinile devin unul din agenţii cei mai puternici ai agriculturei. Fără de maşini—fără a introduce în agricultura noastră mijloacele şi sistemele de cul-

tură, care fac pe America să concureze cu succes în contra noastră—nu vom izbuti, și în zadar vom face orce lege vom vroi ca să asigurăm prosperitatea agriculturei și a țărei, proprietarii mari, când asemenea legi se vor face, vor adormi, vor crede din ce în ce mai mult că îndatorind și aservind pe țăran, că acaparându-se de munca lui pe mai mulți ani până a o apropià de desființata clacă, agricultura va rămâne într'o stagnațiune complectă adică va merge înapoi, ca și prosperitatea țărei.

Apoi trebue să știți cum se petrec în general lucrurile în Moldova. Fiecare proprietar prost, permiteți expresiunea, crede că cu cât mai mult va îndatorà pe lucrător, cu atât mai mult îl are în mâna lui și că, cu cât mai mult săteanul se ține atârnat de dânsul, cu atât mai mult s'a asigurat cultura cea mare a pământului. Aceasta este procedura cea mai proastă care poate existà în economia unui proprietar sau unui arendaș mare. Ea aservește proprietarilor pe săteni pe mai mulți ani, poate pentru totdeauna; dar ei vor aveà muncitori răi, proști, pizmași, fără bunăvoință, pentrucă săteanul ajunge a crede că lucrează tot clacă, tot boieresc.

In Moldova este un cuvânt strașnic îngrozitor, pe care cu toții îl cunoaștem. Când vine un primar la proprietar sau arendaș și'i zice: *Ai nevoie de muncă, iată contractul prin care îți vând pe oamenii mei !..*, Acest cuvânt e groaznic, și arată că astăzi, în multe locuri, locuitorii sunt mai aserviți decât erau în timpul clăcei și al boierescului. Inainte legea ziceà: atâtea prăjini au să se lucreze de țăran; boierescul era măsurat în câtime, în zile, în felul muncei. Astăzi în Moldova am ajuns la o clacă nemăsurată în toate, lăsată la bunul plac, îngreunătoare, care dezinteresează pe țăran de a munci, și care pe proprietar îl duce la o stare de adormire, care peste toate îi mai stoarce și capitalurile de care dispune în folosul cămătarilor.

Voiți dar D-v. ca să cadă cu desăvârșire agricultura? Luați măsurile ce vi se propun. America însă ne va încălicà cu desăvârșire, și atunci vom fi cu toții pierduți. Să nu aservim dar munca săteanului, să nu'l împovărăm cu datorii nesfârșite; căci aceasta este un lucru rău pentru el, nefolositor pentru proprietar. Un proprietar sau arendaș care împrumută pe săteni în acest sens, nu pot să'l asimilez decât cu un bancher care dă bani pe mulți ani, pe la creditori răi și cu dobânzi mari.

El se crede bogat, fiindcă zapisul de împrumutare cuprinde un venit şi un câştig mare. In realitate însă asemenea bancheri sfârşesc rău. Bancherul cel adevărat este acela care face afaceri pe termene scurte.

La acel bancher banii reintră cu siguranţă şi rulamentul lor se face mai iute. Astăzi nu pot asemăna Moldova, în privirea muncilor agricole, de cât cu cel dintâi bancher şi deaceea socot că poziţiunea proprietarilor şi a sătenilor nu e bună. Deaceia, D-lor, eu v'aş conjurà a votà termenul de un an, aşà cum este în proiectul votat de Cameră. Acesta este un termen tranzitoriu, pentrucà să putem ajunge cu desăvârşire la o muncă liberă. Numai atunci, D-lor, proprietarii în Moldova vor prosperà, când banii îi vor da la timpul muncilor; astfel ei nu vor prosperà, cì vor merge înapoi.

Astăzi, cum vorbesc astăzi membri comitetului de delegaţi se vorbià şi când s'a desrobit ţăranul de clacă. Când auzeai pe unii: — totul e sfârşit, agricultura e ruinată. Dar ce constatăm astăzi: — Câmpuri întinse, judeţe întregi deschise agriculturei, precum nici nu visam mai înainte.

Eu cred, D-lor, că dacă s'ar face o statistică, şi vorbesc ca un om care am observat lucrul acesta, ca unul care am vorbit cu sătenii şi proprietarii din diferite părţi ale ţărei, ca unul care am văzut conturi de agricultură ale multor cultivatori, aş puteà dovedì cu cifre: că acolo unde se dau banii cu mult înainte de efectuarea muncei, pentrucà să se asigure braţele locuitorilor, acolo unde se dau bani pe datorii, acolo lucrurile merg rău, iar că acolo unde nu se procedează astfel, ci unde munca se face plătită pe timpul şi în câtimea cât ea trebue să se facă în fiecare dată, lucrurile merg bine.

Daţi'mi voie să vă spun ce s'a întâmplat la un mare proprietar din judeţul Dorohoiu, la D. Dimitrie Moruzi. Şi el ca mulţi alţi proprietari şi cultivatori mari, împrumutà şi îndatorà pe sătenii săi. In fiecare an creşteau datoriile acestora; dar creşteau cu ele şi munca proastă, şi reaua voinţă a sătenilor şi vrajba dintre săteni şi D. Moruzi. Sătenii se uitau la proprietar cu ochi răi, şi acesta nu erà mai bine dispus pentru săteni. Nu uitaţi că dela această stare de lucruri a ieşit în Moldova nevoia dorobanţilor pentru muncile agricole.

Apoi munca cu biciul pe spate şi cu chica în mână, muncă

bună şi spornică este? Văzând D. Moruzi că cu frica şi cu vrajba nu poate ieşì la capăt, a chemat acum câţivà ani pe locuitori la dânsul şi le-a zis: Lucrurile dintre noi nu pot să mai meargă astfel, iată contractul datoriilor voastre, îl rup şi îl desfiinţez, şi de astăzi înainte orice muncă îmi va fi de nevoie, am să v'o plătesc cu bani peşin, iar muncă pe datorii nu mai vreau să am cu voi. Locuitorii auziră la început cu mirare şi fără multă încredere aceste cuvinte, dar când văzură, că datorii de 3000 de galbeni erau desfiinţate, că munca ce li se cereà li se plătià îndată, lucrurile s'au schimbat cu desăvârşire şi astăzi, după trei ani, mi se pare, starea lucrurilor s'a schimbat cu desăvârşire; sătenii vin cu inimă la muncă, lucrează îndoit şi la timp şi D. Moruzi a recâştigat banii datoriţi cu dobândă la dobândă, iar locuitorii sunt mulţumiţi şi moralmente şi materialmente, şi armonia cea mai perfectă s'a stabilit între proprietari şi săteni.

Iată exemplul pe care ar trebui să'l urmeze toţi proprietarii în Moldova, şi ştiu chiar că sunt mai mulţi proprietari cari au introdus la ei acest sistem.

D. *L. Catargiu.* Nu toţi proprietarii au nevoie de contracte.

D. *Dim. Sturza.* Aceştia au şi mai puţină nevoie de contracte pe doi ani.

Se poate să mi se zică că, dacă vom face legea numai pe un an, atunci proprietarul va trebuì să stea cu punga tot deschisă. Apoi astăzi proprietarul nu stă cu punga deschisă, cu punga mai deschisă, cu punga deschisă fără discernământ? Şi când vine răfuiala anuală, câte datorii nu sunt pierdute, nu le mai pot încasà şi trebue să le facă cruce?

Trebue să înceteze odată acest sistem. Nu mai suntem astăzi nici în veacul trecut, nici în epoca clăcei; trebue să ne dăm seama că suntem în epoca de libertate a muncei şi că legea ce votăm este o lege de tranziţiune, până când să ajungem la libertatea deplină a braţelor.

Eu cred că dacă am votà de altfel, de s'ar votà amendamentul comisiunei delegaţilor, am face un ce nedemn de ţara aceasta, un ce pernicios pentru prosperitatea ţărei acesteia.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *St. Şendrea.* Cer cuvântul contra închiderei discuţiunei.

D. *Gr. M. Sturza.* Cer şi eu cuvântul.

D. *colonel Bibescu, vicepreşedinte.* D. St. Şendrea are cuvântul contra închiderei discuţiunei.

D. *St. Şendrea.* D-lor senatori, aţi ascultat aşà zicând o filipică a onor. D. Dim. Sturza contra unui sistem de agricultură, care este practicat în Moldova.

D-sa, care ne spune că a fost odată agricultor, dar care se vede că n'a fost fericit agricultor, căci a părăsit aceà ramură de activitate, D-sa vine astăzi înaintea D-v. şi punând mai multă pasiune decât simţimânt şi raţionament rece, mai mult logica unui om de cabinet decât logica unui om de experienţă şi fapte, vine şi voieşte să tranşeze într'un mod radical o cestiune eminamente economică şi practică.

Apoi, D-lor, când se vine şi se discută înaintea D-v. în acest sens, şi când D-v., cari aici în majoritate, după cum văd că sunteţi de dincoace de Milcov, cari nu cunoaşteţi cum se petrec lucrurile şi cari sunt învoelile de acolo, D-v. auziţi numai vocea d-lui Dim. Sturza, care nici d-sa nu e competent de a vorbì în asemenea materie, fiindcă este aici 'de mulţi ani, de ce nu voiţi să permiteţi discuţiunea ca să ne luminăm mai bine.

D-lor, onor. D. prim-ministru a zis un cuvânt foarte adevărat. D-sa a zis că dacă aveţi două cumpene, dacă pentru agricultorii de dincolo de Milcov aveţi o măsură şi pentru cei de dincoace aveţi alta, vi se va răspunde la asemenea atitudine cum se răspunde totdeauna când se fac asemenea injustiţii, că v'aţi făcut partea leului. D-lor, sunt sigur că nu veţi votà această idee. Această cestiune nu trebue însă discutată cu aprindere, trebue discutată într'un mod practic. Ieri s'a vorbit trei ore pentru redacţiune de termeni, de cuvinte; şi astăzi când este un punct din cele mai esenţiale din lege, voiţi să închideţi discuţiunea numai după doi oratori, adică după ce principele Gr. Sturza a vorbit pentru, şi d. Dimitrie Sturza contra? D-lor, nu e drept aceasta. Vă rog să fiţi pacienţi, toate celelalte articole se vor votà cu mare repeziciune; acest articol însă este acela care a făcut atâta mişcare în Moldova.

D. D. Sturza iubeşte libertatea ţărei, dar o iubeşte pentru d-sa, căci după d-sa nu vrea să mai vorbească nimeni!

Mai multe voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se respinge.

D. *vicepreşedinte.* Discuţiunea dar urmează.

D. *Gr. M. Sturza.* D-lor senatori, să cercetăm cuvintele d-lui D. Sturza, să vedem ce greutate au în cestiunea de faţă. D. Dim. Sturza voieşte ca săteanul să fie stăpân pe munca sa în orice zi, în orice oră, şi cu toate acestea admite învoielile pe an. Astfel cade într'o contrazicere evidentă. Căci dacă te învoieşti cu săteanul pe un an şi el are să-ţi facă o muncă un an de zile, cum credeţi că ar puteà să fie stăpân pe munca sa în orice zi şi în orice oră? Pe urmă, dacă nu vede aservire, când e vorba de un an, unde vede aservirea când e vorba de doi ani? Ce aservire mai multă poate fi la doi ani decât la un an? Trec asupra acestui punct, şi vin la măsurile practice care le recomandă. D-sa doreşte ca numai în momentul secerei să se poată da bani locuitorilor, apoi bine, D-lor, nu vedeţi d-v. că cu modul acesta şi-ar smulge cultivatorii pe lucrători unii de la alţii (sgomot). Vă e urît d-lor, când se ocupă cinevà de articolele legei şi mie îmi e urît, dar trebue să ne ocupăm pentru a ne face datoria de legiuitori.

Voieşte, cum am zis, d. Sturza ca numai în momentul când e să se facă secerişul sau prăşila, numai atunci să se dea bani muncitorilor, şi nu bagă de seamă că atunci, dacă s'ar face cum zice d-sa, administraţiunea ar puteà comite cele mai mari abuzuri. Căci administraţiunea, cum am zis şi la întrunirea proprietarilor din Iaşi, poate mânà către favoriţii săi muncitorii, lipsind de acele braţe pe aceia cari nu sunt binevăzuţi de guvern. A mai vorbit d-sa de bancheri. A scăpat însă din vedere că nu numai la timpul secerei îi trebue săteanului bani, ca să-şi hrănească familia sa, ci şi în timpul iernei.

O voce. Contest.

D. *Gr. Sturza.* Contestaţi dreptul de a-i da bani pentru hrana familiei lui? Ei bine, să vedem cum vă vor mulţumì sătenii pentru aceste restrângeri ce le faceţi în mijloacele lor de vieţuire. Unui sătean d-lor, îi trebue bani iarna, şi-i trebue pământ vara, el nu vine cu banii în mână, ca să cumpere cele necesare, ci zice : îţi rămân dator şi voiu face cutare muncă, pe cutare preţ, şi-mi veţi mai da şi atunci restul de bani ce ar fi trecut peste suma ce-ţi datorez.

Ei bine, D-v. toate acestea voiţi să le curmaţi? Onor. D. Sturza ne-a citat America şi ne-a vorbit de maşini. Dar oare crede D-lui că acei agricultori dela noi cari produc atâtea grâne

în atâţi ani din viaţa lor, sunt atât de lipsiţi de inteligenţă, încât să nu ştie ce va să zică o maşină, cum să o întrebuinţeze, şi care sunt consecinţele ei? Apoi acei cultivatori utopişti cari au avut şuri pline cu maşini, au ieşit, D-lor, cei mai proşti agricultori, ba încă unii dintr'înşii au ieşit şi insolvabili şi şi-au pierdut moşiile. Prin urmare dar nu ne mai spuneţi că nu ne pricepem ce însemnează maşinile. Ne pricepem foarte bine caşi Americanii, unde se poate întrebuinţà maşina şi unde nu, dar nu scăpaţi din vedere că în America elementul cel mai principal agriculturei, pământul, e un continent imens cucerit de om, şi cultivatorul, numai prin simpla sa prezentare, merge şi zice: vreau atâtea sute de fălci şi atunci guvernul îi zice: să fi binecuvântat să lucrezi. Afară de aceasta pământul în şesurile din America este ca un lan neted cu un pământ negru şi roditor.

Se înţelege dar, că acolo dacă pune o maşină de seceră pe loc drept fără deal şi văi ca la noi, acolo poate să meargă, dar la noi nu. Iarăşi nu ştiu până la ce grad ar fi mulţumiţi oameni la noi, ca la timpul secerei să nu aibă de lucru, fiindcă sunt deprinşi a lua atuncea cei mai mulţi bani. Să nu crează dar D-sa că noi nu înţelegem valoarea maşinilor caşi Americanii de bine. La noi însă ele nu sunt practice, şi acei cari s'au înşelat asupra valoarei maşinilor sunt nişte utopişti nepractici, cari şi-au pierdut moşiile. D. Sturza a mai vorbit de aservirea braţelor, de vinderea muncitorilor. Apoi argumentele D-sale de vânzarea muncitorului sunt tocmai în contra teoriei care o susţineţi. Ce ziceţi? Vine un subprefect şi vinde muncitorii. Dar aceasta este învoială? Din contră. Ştiţi ce se întâmplă? Tocmai acel proprietar care are o învoială şi care a dat bani la muncitori, pierde pe acei muncitori, dacă nu mai plăteşte încă un bir către stat. Ca să'şi tragă birul administraţia zice: Ţi'i iau şi îi dau la altul, pentruca să poată scoate bir dela dânşii: aceasta este un pur abuz administrativ, care nu vine din daraverile agricole dintre proprietar şi lucrător. Dar tocmai, D-lor, dacă la timpul când are a plătì bir săteanul, nu'l poate găsì; căci după teoria pusă de D. Dim. Sturza care zice că să nu-i dai decât când are să iasă la seceră; atunci iată ce are să zică administraţia: Nu'ţi dă? Iţi găsesc eu pe altul care să'ţi dea şi cu modul acesta administraţia îşi scoate birul. Vedeţi ce dezordine, vedeţi ce abuzuri; acestea dar nu decurg dela învoeli pe un an sau pe doi ani. Astfel fiind, nu înţeleg pentruce

a pus atâta pasiune D. Dim. Sturza, până a zice că ar fi o nenorocire, un ce fatal pentru ţară, dacă s'ar pune doi ani în loc de un an? Aceasta n'o înţeleg nicidecum, pentrucă prin doi ani nu se reduce atât creditul săteanului cât îl reduceţi când admiteţi numai un an. Pe de altă parte cerinţele agriculturei impun doi ani şi prin urmare nu văd nici un rău de a se adoptà această măsură. Din contră, un ce drept să facem, pentrucă dacă avem în vedere interesele agriculturii de dincoace de Milcov, trebue tot astfel să le avem în vedere pentru partea de dincolo de Milcov. Pentru aceste motive menţin amendamentul *tale-quale* cum l'am propus.

D. *Dim. Pişca.* D-lor senatori, să'mi permiteţi şi mie să adaug câtevà cuvinte, pe lângă cele zise de onor. D. Dimitrie Sturza în privinţa amendamentului introdus de comitet la art. 9. Acest amendament zice: se va suprimà aliniatul prin care se prevede termenul de un an pentru viitor, adică după termenul de doi ani dela promulgarea acestei legi.

D-lor, care este cauza care ne-a făcut să revizuim această lege a tocmelilor agricole? Cauza este că din toate părţile s'a ridicat un glas: „învoielile pe bani şi pe termen lung sunt aservirea curată a muncitorului sătean care este redus a murì de foame!"

Când săteanul este în suferinţă şi ameninţat a pierì de foame, el vine la proprietar sau la exploatator şi primeşte orice învoieli şi în condiţii cât de grele. Deaceea să mărginim cel puţin termenul învoelilor, ca să nu se aservească pe mulţi ani. Răul s'a semnalat şi voim să facem să se curme răul. Prin primìrea amendamentului pe doi ani de zile introducem un paliativ, iar nu câtuşi de puţin un remediu.

D-lor, să fim mai practici, să luăm lucrurile cum sunt. Presupunem pentru un moment că proprietarul sau arendaşul face un contract cu locuitorii pe termen de doi ani şi le dă bani cu anticipaţiune pentru o muncă, care este imposibilă a se săvârşì în doi ani. La expirarea termenului neapărat nimeni nu'l opreşte a face o nouă învoială pe alţi doi ani, transformând în muncă şi restul banilor pentru cari n'a putut să săvârşească în anii expiraţi, şi cu chipul acesta braţele ţăranilor devin din nou aservite pe termeni nelimitaţi, pot zice perpetui.

D. *Şendrea.* Şi cu un an este tot aşà.

D. *Pişca.* Cu multă dreptate a spus onor. D. D. Sturza că, pe cât timp proprietarii se vor bizuì pe învoielile cu locuitorii a da valoarea proprietăţii lor, aceà proprietate se va deprecià. Pe cât timp însă proprietarii se vor bazà pe diligenţa şi inteligenţa lor, proprietatea va înaintà. Oare acest adevăr nu'l vedem în fapt? La noi cei mai mulţi nu au învoieli cu bani şi acei cari au, îşi fac munca prin învoieli, aceà muncă este cea mai urîtă se vede cât de colo: pe cât timp munca făcută cu propriile mijloace este superioară. Eu ar ogorul meu cu propriile mele pluguri şi îl seamăn şi produce mult mai mult decât acela care se face prin învoieli, căci ţăranul s'a obicinuit a zice: hai să merg la clacă!

D. *Al. Ştirbei.* Depinde de proprietar, aceasta nu este pe toate moşiile aşà.

D. *Dim. Pişca.* Răspunde onor. Principe Ştirbei care are aceleaşi învoieli care le enunţ eu, pogoanele pe care le munceşte cu locuitorii sunt inferioare acelor muncite cu propriile mijloace. Am văzut câmpurile fratelui D-sale, care are Unguri şi alţi oameni pe moşie, că erau cu mult superioare acelora care erau lucrate cu învoieli. D-lor, unde vedeţi răul de a se face învoielile în bani an pe an? Dacă aşà se va face, nu va murì locuitorul de foame; iar a pune pe 2 ani este a'i aservì braţul pe acel timp. Apoi preţul muncei oscilează din an în an.

Vin ani unde secera o plătim cu 10 franci şi ani unde o plătim cu 8 franci, şi făcându-se pe 2 ani poate fi şi pagubă şi câştig; şi noi nu suntem aşà de proşti ca să facem să câştige ei: totdeauna o facem în avantajul nostru. Cu cât va fi munca liberă şi de cetăţean liber, cu atât va progresà agricultura. Sunt pentru învoielile pe un an şi 3 ani.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *raportor.* Trebue să urmăm cum am urmat până acum, să votăm aliniat cu aliniat şi pe urmă articolul în întregimea lui.

— Se pune la vot aliniatul 1 dela articolul 9 şi se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul comitetului pentru suprimarea aliniatului 2 şi se respinge.

— Se pune la vot aliniatul 2 aşà cum a fost votat de Cameră şi se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul comitetului asupra alin. 3 şi se respinge.

— Se pune la vot aliniatul al 3-lea al Camerii şi se primeşte.

— Se pune la vot alin. al 4-lea şi se primeşte.

— Se pune la vot art. 9 aşà cum s'a votat de Cameră şi se primeşte.

— Se dă citire art. 10 şi 11, care puindu-se la vot se primesc.

D. *vicepreşedinte.* D-lor, fiind orele trecute de 5, conform regulamentului, consult Senatul dacă încuviinţează prelungirea şedinţei.

— Senatul încuviinţează prelungirea mai în unanimitate.

— Se dă citire art. 12, 13, 14, 15 şi 16 cari puindu-se la vot se primesc fără modificare.

— Se citeşte art. 17 votat de Cameră:

Art. 17. Acei cari exploatează moşii, fie proprietari, fie arendaşi, sunt îndatoraţi a socotì pe agricultori la finitul fiecărei campanii anuale, şi a depune până la 1 Martie următor, la cancelaria comunei, listă de rămăşiţele de munca ce ar mai aveà pe la locuitori.

Mai sunt îndatoraţi a liberà fiecărui muncitor în parte, chitanţe tipărite dintr'un registru cu matcă, pentru toate lucrările ce li s'au făcut după contracte, în cari se va arătà rămăşiţele sau lichidarea.

— Se citeşte alin. 1 amendat de comitet.

Art. 17. Acei cari exploatează moşii, fie proprietarii, fie arendaşii, sunt îndatoraţi a socotì pe agricultori la finitul fiecărei campanii anuale, şi a depune până la 1 Martie următor, la cancelaria comunei, listă de rămăşiţele de muncă *şi de bani* ce ar mai aveà pe la locuitori.

D. *raportor.* Amendamentul consistă în adăugirea cuvântului *în bani.*

D. *P. Grădişteanu.* Acest singur cuvânt *în bani,* care are aierul anodin, intră în aceeaşi categorie caşi cuvântul anodin, care se introdusese în articolul întâiu, *cu luna.* Nu are aierul de a produce vre-o neînţelegere, dar ar răsturnà cu totul legea, s'ar de-

pàrtà de scopul ei. Dacă ar ajunge ca la finele anului interesele de bani să se lichideze și să deà loc la alte învoieli pe anul următor, înţelegeţi că termenul acesta de *un an* pentru învoielile pe bani este iluzoriu, e mai mult o iluziune, căci acele învoeli pe bani vor fi perpetue, pentrucă din an în an pot ajunge la eternitate!... Sunt contra acestui aliniat, şi nu am nevoie să mai aduc mai multe explicaţii, pentrucă este înţeles de sine că acest cuvânt ar introduce răsturnarea complectă a legei.

D. *Lascăr Catargiu.* Cu modul acesta de discuţiune nu mai este posibil să urmăm înainte, pentrucă la fiecare cuvânt se zic atâtea prăpăstii, încât nu ştim ce să mai zicem. Apoi nu vedeţi că acesta ar fi un mijloc ca să nu mai ia locuitorii niciun ban pe muncă? Dacă voiţi ca sătenii să nu mai ia bani pe muncă, formaţi-le case de credit, de unde ei să poată lua bani spre a'şi întâmpinà nevoile lor.

D-lor, acest cuvânt care s'a pus *„şi bani“* provine din art. 18 şi 19, cari prevăd că pe lângă banii pe muncă are să li se dea bani şi pentru alte necesităţi ale lor. Unor locuitori li se dă bani pentru muncă, dar vin împrejurări că au nevoie de bani pentru hrană, pentru a'şi cumpărà vite, pentru instrumente şi altele.

Ei bine, chiar art. 18 şi 19 prevăd să li se dea bani şi peste muncă şi deaceia nu s'a prevăzut cum se pretinde în acest articol. La finele anului se răfuieşte, se face socoteală şi pentru muncă şi pentru banii ce a luat pentru celelalte trebuinţe; se constată cât mai are să dea, şi pentru aceasta sau înapoiază banii sau se învoieşte.

Vedeţi că, dacă ar fi ceeace zice D. Grădişteanu, ca să nu se pună cuvântul *în bani*, ar fi o nedreptate, care s'ar face proprietarului şi arendaşului.

Cum? In art. 18 şi 19 zice să-i dai bani pentru instrumente, pentru hrană, şi acum când e vorba să iasă la socoteală, zici să nu se ţină în seamă decât numai rămăşiţa muncei?! Deaceea, D-lor, eu cred că e bine să se lase amendamentul astfel cum l'a făcut comitetul delegaţilor, căci e un lucru just ca la răfuială să se zică că intră nu numai rămăşiţa de muncă, dar şi banii cari i se dă peste an pentru instrumente, hrană şi altele.

D. *Gr. M. Sturza.* D-lor, votând această lege, avem să votăm un ce serios? Un ce practic? Apoi bine, serios e acest articol când zice: Acei cari exploatează moşia... (citeşte).

Ei bine, dacă puneţi îndatorirea de a se răfuì la finele anului, nu înţeleg ce fel de răfuială ar fi aceasta, când nu ţineţi seamă în daraverile agricole de banii daţi. Acesta e un ce de nepriceput (sgomot).

D-lor, eu vorbesc şi pentru banca ministerială, şi deaceia rog să se facă linişte în aceà parte.

Am zis D-lor, că cereţi prin legea aceasta, să se răfuiască la 1 Martie cultivatorii cu locuitorii. Ei, ce sens are aceasta, când spuneţi că banii cari i-am dat să nu se ţină în socoteală?

Apoi răfuială e aceasta? Nu e răfuială, e jefuială. Căci cum ar puteà omul să se răfuiască, când banii ce i s'au dat nu intră în răfuială şi când nu se ţin în seamă decât numai rămăşiţele de munci agricole. Nu înţeleg dar, cum se pot propune aceste lucruri într'un mod serios şi deaceea menţin adausul făcut de comitetul delegaţilor.

D. *preşedinte al consiliului.* D-lor, eu gândesc că acei cari au făcut legea, prin acest articol—care nu ştiu de s'a modificat de Cameră—au vrut să înţeleagă că intră în socoteli toate tocmelile fie în bani, fie în muncă.

Deaceea amendamentul D-v. este bun, însă ar fi trebuit să zică: *şi banii rezultând din tocmelile agricole.* Pentrucă altfel onor. D. Grădişteanu aveà dreptate, căci fiind numai cuvântul *bani*, s'ar fi putut înţelege foarte bine. că orice daraveri de bani vei aveà cu locuitorii, ceeace nu este în intenţia legiuitorului:

O voce. Aşà am înţeles şi noi în comitetul delegaţilor.

D. *vice-preşedinte.* D-lor, sunt 5 D. senatori înscrişi cari să vorbească; dacă însă vă împăcaţi cu propunerea D-lui ministru-preşedinte, atunci, pentruca să scurtăm timpul, declar discuţia închisă şi voiu pune la vot amendamentul comitetului cu modificarea propusă.

Voci. Foarte bine.

— Se citeşte din nou al. I amendat şi necomplectat după propunerea D-lui prim-ministru :

Art. 17. Acei cari exploatează moşii, fie proprietari, fie arendaşii sunt îndatoraţi a socotì pe agricultori la finele fiecărei campanie anuale, şi a depune până la 1 Martie următor, la cancelaria comunei, liştă de rămăşiţele de muncă şi *de bani rezultând din tocmeli agricole* ce ar mai aveà pe la locuitori.

— Se pune la vot şi se primeşte.

— Se pune la vot art. 17 întreg, cu amendamentul şi se primeşte.

— Se citeşte art. 18 votat de Cameră:

Art. 18. Sumele datorate pentru muncă nu pot fi reţinute pentru vre-o altă datorie.

Nu intră în această restricţiune sumele împrumutate muncitorului spre a-şi cumpărà instrumente şi vite de muncă, întru cât aceste sume vor fi lichide şi exigibile.

— Se citeşte al. 2 amendat de comitet.

Nu intră în această restricţiune sumele împrumutate muncitorului, spre a-şi cumpărà instrumente şi vite de muncă, *precum şi productele pentru hrana familiei sale şi întreţinerea vitelor lui*, întru cât aceste sume vor fi lichide şi exigibile.

D. *Grigore Mihaiu Sturza.* D-lor, aş fi dorit să aud pe D. prim-ministru în această cestiune şi apoi să vorbesc. Dacă însă D-sa îmi face tot aceiaş onoare mie şi voieşte să mă auză vorbind pe mine, negreşit atunci voiu vorbì.

D. *preşedinte al consiliului.* Mai cu seamă, pentrucă poate să mă convingi.

D. *Grigore Mihai Sturza.* D-lor, eu nu sunt atât de modest să cred că voiu fi luminat într'o cestiune atât de clară, dar să vă dau cuvintele foarte simple, pentruce s'a introdus acest amendament. Vedeţi D-lor ce a făcut Camera, ea a zis: (*citeşte articolul din proiectul guvenului.*)

Iată dar două cazuri care au găsit graţie înaintea Camerei, şi a zis: dacă i-ai dat bani, pentru a cumpărà instrumente de agricultură, sau vr'o vită, poţi să'i reţii. Dar D-lor, oare cumpărarea de instrumente agricole sau de o vită nu este o cheltuială de lux, pe lângă pânea pe care o ia ca să'şi hrănească familia sa? Dar productele pentru întreţinerea vitelor lui? Până a nu cumpărà alte vite, nu este mai important să'şi hrănească pe cele care le are ca să nu piară?

Când viu eu şi'i dau producte pentru a hrănì vita care o are ca să nu piară, nu este acesta mai trebuitor decât să se gândească a cumpărà alta? Sunt sume de lux cele însemnate de Cameră pe lângă cele însemnate de comisiunea D-v.

Deaceea vă atrag luarea aminte că, ceeace am adăugit noi, este mai esenţial. Dacă pentru instrumente şi cumpărare de vite voiţi să recunoaşteţi că poate să se ţie în seamă la socoteală, cu

atât mai mult trebue să se ţină în seamă pâinea dată pentru hrană familiei sale şi productele pentru întreţinerea acelor vite, ca să nu piară; căci mai bine este să nu piară o vită, decât să fie nevoit să se împrumute, ca să'şi cumpere o vită nouă.

Acestea sunt cuvintele pentru care susţin lucrarea delegaţilor.

D. *prim-ministru I. Brătianu.* Am cerut cuvântul ca să vă comunic discuţiunea care a avut loc în comisiunea de 28, a Camerei, în care ştiţi că au fost mari proprietari de dincolo de Milcov.

Aceste două articole sunt după propunerea D-lui Gr. Cozadini care se ocupă nnmai de agricultură. Iată ce a zis: „Vin oameni la seceră, se întâmplă că mulţi n'au seceri şi trebue să le dau bani, ca să cumpere acest instrument, cu care se duc şi la dânsul şi seceră; asta e ceva urgent. Se mai întâmplă că în timpul arăturii moare boul; îi dau să'şi cumpere altul. Nu s'a pus acest articol aşà de general, cum credeţi D-v. Este vorba de sumele acele urgente, care se dau în cursul anului pentru a'şi cumpărà muncitorul instrumentul şi vita necesară la lucru.

Pentru celelalte nici D. Cozadini, nici alţii n'au cerut să se puie în socoteala banilor muncii, căci s'a zis: cum s'au sărăcit mai mulţi ţărani? Când a fost foamete. Atunci ţăranul nu mai poate să calculeze şi, în necesitatea aceia îşi dă munca pe nimic. Şi deaceea n'a voit să puie nici Camera în acest articol bani pentru hrană, fiindcă trebue să facem pe ţăran să se îngrijească pentru hrana familiei sale şi să'l facem să vază că nu poate să ia mertic din curtea proprietarului, ci singur să îngrijească de mâncarea copiilor săi.

D-lor, şi în alte ţări a fost această discuţiune. In fabrici au ajuns ca oamenii să se vânză nu pe mâncare, ci pe alte trebuinţe, pe haine etc. Şi s'a pus chiar în legea Germaniei, că nu se pot ţine în seamă sumele avansate în lucruri, căci s'a văzut că fabricanţii pot să abuzeze şi s'au pus în legile lor măsuri protectoare.

D. *St. Şendrea.* Dacă moare de foame?

D. *prim-ministru.* D. Şendrea zice: dacă moare de foame! N'a murit nimeni de foame în ţara românească. Şi apoi când dai D-ta ţăranului bani pentru hrană, nu'i dai, fiindcă ai o lege unde

îţi dă dreptul ca să ţii banii aceia, când vei face socoteala muncii lui. D-ta ai alte motive şi socoteli în astă privinţă.

Dai bani aceluia care are credit la D-ta, sau dai aceluia de care ţi-e milă să'l laşi să moară de foame.

Şi de multeori se întâmplă, că aceste avansări în mică parte se pierd. Să nu credeţi că expunem pe ţăran să moară de foame, fiindcă la socoteală nu vom primi să intre în socotelile agricole şi banii daţi pentru hrană.

Vă rog dar să votaţi articolul aşà cum este votat de Cameră.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *Lascăr Catargiu.* Cer cuvântul contra.

D. *vicepreşedinte.* Aveţi cuvântul contra închiderei.

D. *Lascăr Catargiu.* D-lor, noi în cestiunea aceasta nu facem discursuri, ci voim să zicem două, trei cuvinte. De vreme ce D. prim-ministru a vorbit contra amendamentului, nu rămâne îndoială că o să'l respingeţi; decât voim şi noi să zicem un cuvânt, ca să nu ni se zică că nu apărăm interesele proprietăţei.

D. *vicepreşedinte.* Nu pot decât să pun la vot închiderea discuţiunei, fiindcă se cere.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

Se pune la vot amendamentul comitetului şi se respinge.

Se pune la vot art. 18 aşà cum este votat de Cameră şi se primeşte.

Se citeşte art. 19 votat de Cameră:

Art. 19. Nu se poate preface în contractări de muncă agricolă nici o datorie care provine din daraveri streine de lucrări agricole prevăzute în această lege.

Sumele date muncitorului spre a'şi cumpărà instrumente şi vite de muncă, nu sunt cuprinse în restricţiunile de mai sus.

D. *Raportor.* Adausul ca amendament care este acì este rezultatul adausului care se făcuse la art. 18: dar acum, fiindcă s'a respins, acela este căzut dela sine şi aceasta din art. 19.

D. *Lascăr Catargiu.* Profit de acest articol, ca să răspund la cele ce s'au zis asupra art. 18 de d. prim-ministru. D-sa a zis că n'a văzut pe nimeni murind de foame. Dar n'a fost niciodată o lege ca aceasta, unde se ia creditul oamenilor, fără să se creeze cevà care să înlesnească nevoile sătenilor, vre-un credit rural.

Acum D-lor. eu pun în vederea d-lui preşedinte al consiliului, care cunoaşte foarte bine ca ministru poziţia ţărei, dificultatea în care s'ar găsì locuitorii din Moldova de sus, dacă nu se va primì amendamentul delegaţilor. S'a votat legea unde se zice că nu are să le mai dea sătenilor nimeni bani, decât pentru un an, prin urmare nimèni nu are să le mai dea nimic la trebuinţă. Anul acesta din nenorocire porumburile s'au stricat din cauza brumei în ţara de sus a Moldovei, ei bine, când îl vei scoate la muncă pe sătean, trebue să-i dai bani ca să îşi cumpere demâncare, şi, dacă nu-i vei da bani sau pâne, nu vine la muncă.

Inţeleg. D-lor, a se zice să nu dea bani muncitorului pentru alte datorii : dar pentru banii cari i s'au dat pentru ca să cumpere porumbul de hrană, pentru a puteà să execute munca aceea, cred că nu trebue să intre în aceà categorie.

Deaceea D-lor, eu cred că se face o mare nedreptate, când acei bani nu ar intrà în această categorie de muncă agricolă, dacă acei bani au fost luaţi pentru întreţinerea familiei sale.

D. *prim-ministru.* D-lor. zic încă odată, că vorbesc acum nu ca ministru, dar ca proprietar şi agricultor.

Nu legea aceasta, nici legea trecută m'a făcut pe mine a face credit ţăranului, ci omenia lui ; şi dacă este vre-o ţară unde ţăranul să fie mai cu omenie, apoi este ţara românească. Prin urmare nu legea aceasta îl va face să aibă credit la mine, ci caracterul lui.

Imi spune onor. d. Catargiu, că d-lor, proprietarii, din cauza acestei legi, nu mai pot venì în ajutorul nevoiaşilor cu bani pentru hrană, şi că aceştia nu vor găsì credit la proprietari.

Dar oare legea aceasta îi opreşte de a da păpuşoiu, sau bani pentru a cumpărà păpuşoiu ? Nu d-lor, dar opreşte ca în mijlocul lucrului să nu se încurce socotelile ; căci ţăranul este simplu, şi dacă ,pe lângă contractul de învoieli ce are, se mai vine şi cu alte 5, 6 articole sau condeie, atunci se poate încurcà, şi sunt mulţi din aceia cari vor abuzà de simplitatea lor.

Un onor. d. proprietar mi-a spus, că pe câtă vreme moşia erà căutată de mama sa prin epistat, totdauna ţăranii datorau sume însemnate ; însă, când a intrat singur în căutarea moşiei şi socotelilor, a văzut că erau exploataţi, şi că de multe ori ei aveau a lua.

Nu pentru asemenea oameni se face legea : ea se face pentru aceia cari ar voì să-i încurce pe țărani în socoteli.

Credeți d-v., că un proprietar, când dă bani, este pentru încrederea în lege? Eu nu am dat niciodată bani cu zapis. Dar prin lege să voiește a nu se avansà bani țăranilor pentru orice trebuințe ar aveà, ca la finele anului să nu se încarce în socoteli. Şi eu am văzut nu numai țărani, dar chiar și proprietari cari prin asemenea încurcături și-au perdut starea.

S'a zis adineaori un cuvânt de d. Sturza, pe care nu l'am auzit bine; dar eu voiu zice: să votăm legea astfel cum e, pentruca să nu avem aerul că voim să exploatăm pe țăran într'un moment de foamete.

Ar fi de a ne da nouă înșine un titlu, acela care ni s'a dat de multe ori fără să aibă niciun drept.

D. *Gr. M. Sturza.* D-lor, art. 19 este foarte precis.

„Nu se poate preface în contractări de muncă agricolă nicio datorie care provine din daraveri străine de lucrări agricole prevăzute în această lege." Şi apoi face o excepțiune numai pentru banii dați muncitorului, spre a-și cumpărà *instrumente și vite.*

D. *președinte al consiliului.* Am spus, când i-a murit un bou și îi trebuie la lucru.

D. *Gr. M. Sturza.* Lucrul, D-lor, este foarte clar, că atunci când proprietarul a dat bani muncitorului, acești bani, după cum a spus și D. ministru, la finitul anului, să nu se poată preface în contract de muncă.

D. *președinte al consiliului.* Nu se țin în seamă, în socoteala tocmelilor agricole.

D. *Gr. M. Sturza.* Dar pe ce are el credit, când i se dau bani şi când n'are să'i dea înapoi? Şi apoi o altă întrebare: cine o să-i mai dea bani cu asemenea dispozițiune de lege?

D. *președinte al consiliului.* Şi eu și D-ta, ai să-i dai.

D. *Gr. M. Sturza.* D-lor, când cinevà este dator, după lege, este urmărit prin portărel ca să plătească. Dar, când vine o lege care să declare că cei ce sunt datori nu au să mai dea înapoi, atunci acei debitori, pe viitor, nu mai găsesc credit, și sunt cași morți. Tot astfel are să se întâmple și cu sătenii: li se ridică tot creditul și toate mijloacele de a mai găsì bani.

D-lor, eu vă semnalez răul care are să rezulte din legea de

faţă. D-voastră însă, faceţi cum veţi vrea. Vă spun însă că nu faceţi bine pentru săteni.

D. *P. Grădişteanu.* Un cuvânt numai. De câte ori a voit legiuitorul să aducă o măsură de protecţiune în favoarea celor slabi, de atâtea ori pe tărâmul economiei politice, ni s'a zis: sdrobim creditul!.... Când am venit cu o lege ca să desfiinţăm *clauza penală*, ni s'a zis: sdrobiţi creditul acelora cari au nevoie! Când am desfiinţat anatocismul, adică dobândă la dobândă, nu s'a zis tot asemenea? Dar oare aşà este D-lor? Din contră, eu văd că creditul creşte şi creşte în proporţiune matematică cu sporirea care se face capitalului, nemai putându-se întrebuinţà într'un mod rău, în speculaţiuni rele.

Se zice că nu vor aveà ţăranii credit. Pentruce? Pentrucă se va aveà în vedere acest articol? Dar ce are aface cu aceasta?

Acest articol prevede, că din banii care are să ia el pentru munca lui, nu eşti în drept să reţii decât ceeace i-ai dat pentru instrumente agricole sau pentru a-şi cumpărà vite. Şi D-v. aţi voì să îi reţineţi din ceeace i se datoreşte pentru muncă, şi aceia ce i s'a împrumutat, fie pentru întreţinerea familiei, fie pentru întreţinerea vitelor?

D. *Gr. M. Sturza.* Da.

D. *Petre Grădişteanu.* Atunci nu vedeţi D-v., că faceţi o încurcătură, şi că faceţi pe ţăranul acesta să nu mai poată lua bani niciodată pe munca lui? Trebue să îi lăsaţi posibilitatea muncei.

D. *Sendrea.* Cred că, dacă aţi avut dreptate de a şterge din art. 18 fraza pe care noi o adăugisem în comitetul delegaţilor, nu aveţi dreptate de a face aceasta şi la art. 19.

Art. 18 prevedeà tocmai ipoteza despre care a vorbit D. prim-ministru, şi art. 19 se referă la cazul, când cineva rămâne dator săteanului în mijlocul lucrărei pentru muncă şi atunci, s'a zis că, când lucrează mai mult decât erà dator să lucreze, trebue să îi plătească astfel cum s'a învoit. Cum că atunci nu trebue să îl mai încurcaţi şi să-i mai puneţi în socoteală alte datorii, aţi făcut un ce logic. D-lor, înţelegeţi că, când locuitorul vine la praşilă, şi a muncit mai mult, aceasta este un ce regulat, şi trebue să i se plătească, pentrucă el erà dator să muncească atâta, şi a muncit mai mult; şi atunci, ceeace a muncit pe deasupra, trebue plătit. Dar, articolul 19 prevede cazul regulării socotelii anuale şi atunci este întrebarea dacă la răfuiala anuală

trebue să se ţină un cont, ceeace s'a luat deoparte şi ceeace s'a dat de altă parte. Acum, iată ce zice art. 19 (citeşte art. 19).

O datorie care nu s'a făcut pentru lucrări agricole, la finele anului, nu poate fi compensată cu alte datorii agricole. Faceţi însă excepţiune, sumele date locuitorului pentru cumpărare de vite. Acum este întrebarea, dacă la finele anului, când se face răfuiala, nu este bine să se ţină în cont şi aceea ce i s'a dat şi pentru hrană.

Dacă ziceţi că nu, atunci or puneţi în principiu că ceeace i s'a dat pentru hrană, să rămâie pierdut, sau ziceţi că să se plătească; şi în acest caz, dacă nu are cu ce plăti şi dacă nici nu admiţi datoria aceea la răfuială, ce să facă? Vedeţi că fără să vrem, cădem în cazul facerii unei convenţiuni. Deaceea aş crede că e bine să se admită principiul acesta, pentrucă altfel dăm loc la încurcături mai mari.

Ne zice însă că s'au aservit locuitorii şi că au căzut, au îngenuchiat înaintea proprietarului. Aşà e, dar din moment ce am mărginit termenul angajamentelor, numai la un an, nu mai poate fi aservire, căci nu i se poate împrumutà mai mult decât comportă munca lui pe un an. Prin urmare aservire nu poate fi şi deaceea cred că D-v., dacă aţi avut dreptate să ştergeţi amendamentul la art. 18, apoi nu aveţi dreptate să îl ştergeţi şi la art. 19.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot şi se primeşte închiderea discuţiunei.

— Se pune la vot amendamentul comitetului şi se respinge.

— Se pune la vot art. 19, cum e redactat şi votat de Cameră şi se primeşte.

Şedinţa din 26 Aprilie 1882.

D. *Preşedinte.* Acum trecem la ordinea zilei, la legea tocmelilor agricole.

D. *raportor Al. Ştirbei* citeşte art. 20, cum s'a redactat de comitetul Senatului:

Art. 20. In caz când din cauza cultivatorului moşiei sau din nevoinţa muncitorului, socotelile nu sunt încheiate conform dispoziţiunilor art. 17, nevoinţa unuia sau a altuia se constată prin proces-verbal încheiat de primar, în urma prevestirei formale a părţei îndărătnice, făcută prin autoritatea comunală, după cererea

părţei stăruitoare. In acest caz socoteala se va face în faţa primarului asistat de un consilier şi un scriitor. Ea devine îndatoritoare pentru amândouă părţile, cu drept de apel la judecătorul de plasă în termen de 15 zile dela comunicare.

(Apoi adaugă). Comisiunea a crezut că redacţiunea care a făcut-o e mai dreaptă, mai lămurită şi mai precisă. Nu e decât o deosebire de redactare.

D. *P. Grădişteanu.* D-lor, când este vorba numai de stil, mi se pare că ar fi inutil să facem o modificare, care ar puteà da loc la discuţiuni şi la dificultăţi în Adunarea deputaţilor. Din momentul în care nimic nu este modificat în fond şi ideea acestui amendament se prezintă numai cu o modificare de redacţiune, cred de prisos a amendà legea.

D. *raportor.* D-lor, amendamentul nu modifică articolul numai ca stil, dar şi ca drept.

D. *P. Grădişteanu.* In ce stă acel drept?

D. *raportor.* In proiectul votat de Cameră se zice că muncitorii sunt liberi, dacă n'au venit la socoteală, şi prin amendament am pus pe părţile interesate pe acelaşi picior.

D. *Gr. Sturza.* D-lor, voiesc să vă dau o lămurire în această cestiune. Articolul cum s'a votat de Cameră statuează că dacă săteanul nu va venì la socoteală, şi'l va răfuì primarul în lipsa lui, săteanul are 15 zile termen să apeleze la judecătorul de ocol; iar dacă proprietarul nu va venì la răfuială pierde banii şi nu i se dă termenul de a apelà la judecătorul de ocol.

Aşa dar, comitetul delegaţilor a găsit că este foarte nedrept a se refuzà unei părţi acelaşi drept de apel, care se dă celorlalte părţi. Deaceia comitetul i-a pus pe proprietari şi pe săteni pe un picior de egalitate.

Eu cred dar că nu veţi face nici o greutate pentru a adoptà amendamentul comitetului.

D. *P. Grădişteanu.* Am înţeles acum deosebirea.

— Ne mai cerând nimeni cuvântul, se pune la vot articolul amendat de comitet şi se primeşte.

— Se citeşte art. 21.

D. *raportor.* Amendamentul adoptat de comitet erà consecinte cu amendamentul ce se propusese la art. 9. Acum din momentul ce art. 9 s'a primit de Senat, aşà cum s'a votat de Ca-

meră şi s'a respins amendamentul ce se introdusese, comitetul nu mai insistă asupra acestui amendament dela art. 21.

— Ne mai cerând nimeni cuvântul, se pune la vot art. 21, cum s'a votat de Adunare şi se primeşte.

— Se citesc art. 22 şi 23, cum s'au votat de Cameră, şi se primesc fără discuţiune.

Se citeşte art. 24, cum s'a votat de Cameră.

Art. 24. Executarea contractelor pentru tocmeli agricole se face de către primarul local şi ajutoarele sale.

Aceştia vor îndemnà pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit cu contract.

Când muncitorul se va împotrivì, exploatatorul are dreptul, prin concursul primarului şi în prezenţa unui consilier comunal, să tocmească alţi muncitori pentru săvârşirea lucrului, după preţurile curente în localitate şi la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus.

Acest preţ, constatat prin proces-verbal, se va împlinì de către autoritatea comunală, din propria avere a debitorului, cu formele prescrise la articolul următor, exceptându-se casa şi pământul dobândit prin legea rurală şi averea pe care legea o scoate de sub urmărire.

In caz când nu s'ar puteà găsì alţi muncitori în locul celor ce s'au împotrivit a executà munca pentru care erau tocmiţi şi ar rezultà pagube din această cauză, exploatatorul este în drept a se adresà autorităţilor judecătoreşti pentru despăgubirea sa din averea debitorului.

— Se citesc al. 2 şi 3, cum s'au modificat de comitetul Senatului:

Aceştia vor chemà pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit cu contract.

Când muncitorul se va împotrivì, *cultivatorul* are dreptul, prin concursul primarului şi în prezenţa unui consilier comunal, sĕ tocmească alţi muncitori pentru săvârşirea lucrului, după preţurile *cu care se va puteà găsì* în localitate şi la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus.

D. *raportor Al. Ştirbei.* S'a înlocuit cuvântul de *exploatator* cu cuvântul de *cultivator* şi în loc de *a îndemnà*, comisiunea a propus *a chemà.*

D. *P. Grădişteanu.* Mai este un adaus, afară de aceste două,

modificări, mai este adausul cuvintelor: *cu care se va puteà găsì* în loc de *după preţurile cuvenite în localitate.* Importanţa acestui adaus nu o văd bine, fiindcă nu s'a explicat de comisiune.

D. *Gr. Sturza* S'au pus cuvintele: *cu care se va puteà găsì*, pentrucă lucrătorii în timpul secerii, dacă îi dai numai acelaş preţ curent din localitate, mai greu se pot găsì, atunci se duc aiurea; dacă însă se dă un preţ mai mare, poţi să găseşti secerători. Credeţi că scutiţi pe sătean cu cevà făcând altfel? Dacă nu se va găsì unul să-l înlocuiască la munca sa, săteanul este pasibil a plătì daunele ce le-a adus cultivatorului din neîndeplinirea muncii sale. Este dar mai favorabil pentru sătean să se găsească un lucrător care să-l înlocuiască, chiar de se va plătì cevà mai mult, decât să aibă a răspunde asemenea daune.

Deaceea, după chiar cererea unui membru al majorităţii, s'a pus această idee care s'a rostit chiar în secţiunea prezidată de Principele Dim. Ghica şi am adoptat-o şi noi.

Am crezut dar, că este bine ca să se găsească cu orice preţ om în locul celui ce nu voieşte a venì la muncă, decât a expune pe sătean la daune-interese prevăzute chiar în această lege.

D. *P. Grădişteanu.* Mi se pare că şi în urma acestor explicaţiuni, greu se poate înţelege importanţa acestui adaus, căci cine zice să tocmească alt muncitor, pentru săvârşirea lucrărilor, *după preţurile curente în localitate şi la momentul lucrului,* zice cam acelaş lucru care este cuprins în amendamentul delegaţilor, adică *după preţul cu care se vor găsì în localitate.*

Preţurile curente sunt acele preţuri care au curs la un moment dat. Mi se pare dar că este o adăugire care nu trebue admisă.

D. *Dim. Pişca.* Am avut onoare a propune această modificare în secţiunea din care fac parte şi am propus-o pentru cuvintele următoare:

Muncitorului i se aplică o penalitate, când nu va fi următor la învoelile care le-a contractat şi, ca să fie o adevărată penalitate, s'a zis; *preţurile cu care se vor găsì* iar nu *preţurile curente.* Şi iată faptul cum merge.

Preţurile curente se stipulează după localitate în diferite părţi, şi să luăm în specie secera. Pe timpul secerei se angajază cu 7, cu 8 şi cu 10 franci pogonul. Dacă un locuitor nu se ţine de angajament şi se face reclamaţiune, ajungem la extremitatea ca să se pună alt muncitor în locul său. Dacă va alergà să gă-

sească cu prețuri curente, atunci nu va puteà ieși din limita medie a prețurilor stabilite: prin urmare este probabil că nu va puteà găsì, și atunci locuitorul va fi supus la consecințele despăgubirilor care, pot să fie mult mai superioare pentru el. Când însă se propune ca să se angajaze *cu prețurile care se vor găsì*, se presupune că vor fi prețuri superioare și atunci vor fi locuitori cari să-i înlocuiască. Căci cu prețuri curente găsește fiecare pretutindeni, ca să muncească, pe când, de vor fi prețuri mai avantagioase, atunci vor venì cu preferință, ca să înlocuiască pe cel ce nu-și îndeplinește angajamentul. O penalitate trebue pentru acela ce nu-și îndeplinește tocmeala: ei bine, dacă nu vom admite ca să pot angajà muncitori *cu prețurile ce se vor găsì*, atunci este pozitiv că nu se vor găsì și vor fi supuși la multe daune, pe când în cazul de față nu va fi supus decât la plata diferenței de prețuri.

Mi se pare că amendamentul este bun și urmează să-l primim.

D. *Dr. Severin.* D-lor, mă înscriu în contra adăugirei, care s'a făcut de D-nii delegați. Când zice cinevà *prețuri curente*, nu se înțelege că este o tarifă anume, dar că este un preț care nu se depărtează de prețurile obișnuite. Insă când zice cinevà *cu prețurile cu care se vor puteà găsì*, este o expresiune foarte elastică, care poate da loc la multe nedreptăți. Eu proprietar am pus la muncă cu atâta preț oricât va fi, și cu aceasta aș puteà face rău mare aceluia care n'a venit să muncească, și atunci s'ar puteà ajunge la un preț îndoit și întreit.

Iată pentruce sunt pentru expresiunile care sunt în proiect cum a fost votat de Cameră, iar nu cum a fost modificat de comitetul delegaților.

D. *D. Sturza.* Eu cred că aceste cuvinte ar trebuì menținute în aliniatul acesta, așà cum s'a votat de Camera deputaților, și iată de ce: Intâiu, cuvântul de *prețuri cu care se vor puteà găsì* în localitate este elastic și poate da loc la însărcinări foarte grele pentru locuitorii săteni cari nu sunt nici în favoarea lor, nici a proprietarilor. Al doilea este în contradicțiune cu art. 23 care vorbește despre tarifele ce se vor întocmì de consiliile județene și care vor servì de normă la lichidarea tocmelilor, despre prețuri, când contractele nu stipulează prețurile.

Apoi când contractele nu stipulează prețurile, eu cred că atunci se vor angajà muncitori cu prețurile fixate prin acele tarife. Toată cestiunea se reduce la o însărcinare a locuitorilor, și după știința

mea proprie, cred că nu trebue să adoptăm asemenea sistem, şi proprietarul să angajeze cu preţul ce va fi în localitate şi lucrătorul să muncească cu cinste şi cum trebue. Aşa este posibil, aşà se face în toate ţările din lume şi aşà cred că trebue să facem şi noi, ca să fie preţurile curente din localitate.

Eu nu văd dar diferenţa care ar fi între cuvântul „îndemnà“ şi acela de „chemà“; poate ca să-l cheme cu viu graiu. Dar în toate cazurile nu văd că acest cuvânt comportă vreo diferenţă.

D. *Lascar Catargiu.* D-lor, D. Dimitrie Sturdza zice că trebue să învăţăm pe locuitori a fi oneşti şi exacţi în îndatoririle lor. Dar care este penalitatea prin care trebue să-i învăţăm a fi exacţi? Negreşit că este aceea de a fi supus la o despăgubire.

Apoi toată lumea ştie că preţurile curente sunt cele alcătuite din vreme: dar când va veni timpul secerei şi oamenii nu vor veni la lucru, şi grâul se va scuturà, atunci ce trebue să facă? Negreşit că este bine a se zice, ca să ia oameni cu orice preţ va găsì: şi pe acei oameni nu-i tocmeşte proprietarul, îi tocmeşte primarul, consilierii; prin urmare nu poate fi vreo teamă că se vor face exagerări.

D-lor, dacă nu veţi pune aceste cuvinte în acest articol, şi veţi voì ca numai cu preţurile curente din vreme să faceţi penalitatea, atunci locuitorii, ştiind că dacă nu vin la lucru nu au să plătească diferenţa preţului de lucru, vor lăsà să se scuture grâul, şi o chilă de grâu la un pogon face 5 galbeni: şi această pagubă este mult mai împovărătoare pentru locuitori.

D. *Dimitrie Sturza.* Cer cuvântul.

D. *Lascar Catargiu.* 'Mi pare bine că a venit D. ministru de interne, pentrucă am a-i cere o explicare la acest art. 24.

D. ***preşedinte al consiliului şi ministru de interne.*** Asupra articolului care s'a votat?

D. *Lascar Catargiu.* Nu, asupra art. 24 care este în discuţiune; şi iată explicarea care voiam dela D-sa: art. 24 în discuţiune zice aşà: „executarea contractelor pentru tocmelile agricole etc.“

D-lor, trebue să admitem că pot fi primari sau ajutori în comune cari, când mă voiu duce a cere executarea contractelor de tocmeli agricole, îmi vor zice: Nu voiu. Atunci la cine să mă jeluesc contra lor? La prefect sau subprefect? Căci când s'a urmat discuţiunea generală, Prinţul Gr. Sturza a zis ca să mergem la

comitetul permanent. D-voastră ştiţi că comitetul permanent nu poate să facă nimic fără ordinul prefectului.

Aşà dar, aşi dori ca D. ministru de interne să ne spuie, când se va găsì un primar sau un ajutor care să nu voească a face executarea alcătuirei, atunci la cine am să mă duc să mă jeluiesc?

Să mă duc la tribunal?

Voiu ca înainte de a votà această lege, să mi se explice ce am să fac eu, la cine să mă duc să mă jeluiesc.

Aşi dorì să-mi răspundă la aceasta onor. D. ministru.

D. *prim-ministru, I. Brătianu.* D-lor, ministrul de interne execută şi nu interpretează legea. Aceasta este treaba legiuitorului. D-voastră, trebue să-mi spuneţi mie ca ministru de interne ce am să fac, şi nu eu să vă spun dinainte ce am să fac. Fiindcă am avut onoarea să spun D-lui Catargiu, că o parte din această lege este o reacţiune contra administraţiunei; şi cum aşi puteà să viu acum să zic: în cazul acesta să te adresezi la mine şi eu voiu executà în cutare mod.

Ce-mi va zice legea aceea, voiu face.

D. *L. Catargiu.* D-lor, vă mărturisesc că nu înţeleg un asemenea răspuns al D-lui ministru.

Această lege, D-lor, vine din iniţiativa guvernului, şi guvernul astăzi declară că nu răspunde nimic şi că va face ce va zice legea. Ei bine, D-voastră aţi propus această lege, şi fiindcă din discuţiunile Camerei şi cele de aici am văzut că s'a zis, că ministrul, prefectul şi subprefectul nu se amestecă, atunci trebue să ne spuneţi la cine avem să ne adresăm?

D. *prim-ministru.* Legea este făcută de Cameră.

D. *L. Catargiu.* D. ministru a prezentat această lege, şi nu ştiu de ce se fereşte, să aibă paternitatea acestei legi. Trebue să ştim ce avem să facem pentrucă eu vă mărturisesc că o asemenea lege, care nu spune unde să mă jeluiesc la caz când primarul nu va voi să execute, nu putem să o primim şi voiu fi silit să votez în contra ei.

D. *P. Grădişteanu.* D-lor, ne ocupăm de art. 24 aşà cum este redactat de Cameră, de amendamentele introduse de către comitetul delegaţilor, şi ne mai ocupăm în al treilea rând şi de desluşirea pe care trebue să o aibă onor. D. L. Catargiu.

In privinţa amendamentelor propuse de către onor. comitet al delegaţilor, voiu zice şi eu, împreună cu D. D. Sturdza: nu

văd deosebirea care există ca ideie între aceşti doi termeni, unul întrebuinţat de Adunare şi celălalt preferit de comisiunea delegaţilor: a *îndemnà* sau a *chemà*.

Dacă îi îndeamnă şi îi chiamă e tot una, încât nu văd pentruce am înlocuì cuvântul *a îndemnà* cu acela de *a chemà*...

A doua modificare este asupra termenului de *cultivator*. N'am nimic de zis, am admis cuvântul de *cultivator* în locul aceluia de *exploatator*, primesc aceasta, nu zic nimic.

A treia modificare însă e mai importantă, comitetul nostru zice că, în loc de: *după preţurile curente în localitate,* să se pună: *după preţurile cu cari se vor puteà găsì în localitate.* Nu cred că e bine să se facă această modificare, fiindcă art. 23 a vorbit de preţurile curente, şi aceste preţuri curente trebue dar să serve de normă.

Nu e bine, ca în o lege, în principiul general, să se introducă termeni de o elasticitate atât de mare, încât să nu se mai poată pune frâu nici într'un sens nici în celălalt. Se zice: *preţurile cu cari se vor puteà găsì în localitate!* Care e limita până la care să poată merge şi cine are să le găsească? Primarul? Apoi eu nu vreau să îi dau primarului o putere fără margini, vreau să să aibă şi el frâu. Acest preţ curent de care vorbiţi aici, cine îl defineşte? Ziceţi că ar fi poate mai în avantajul ţăranului. Se poate, când s'ar aplicà într'un mod drept, sfânt, totdeauna; dar îmi e frică de aplicaţiune, care nu va fi totdeauna făcută cu duhul blândeţei şi cu bună credinţă. Dacă D. Catargiu se sfieşte de primar că nu va aveà să aplice, să execute, să nu îmi fie permis şi mie să mă sfiesc de primarul care poate să execute prea mult?

Lăsaţi dar aliniatul, cum e pus de legiuitor, fiindcă aceasta este garanţia cea mai bună tuturor justiţiabililor. Voieşte să ştie D. Catargiu unde să reclame, când primarul îi va refuzà...

D. *prim-ministru.* Aceea este treaba mea, voiu răspunde

D. *P. Grădişteanu.* Se poate, dar vreau să răspund şi eu. Intreb la rândul meu pe onor. D. Catargiu, dacă un tribunal la care s'ar duce D-sa şi ar da o jalbă chemând în judecată pe Vlad, pe Stan, nu i-ar primì jalba, şi i-ar zice: nu vreau să te judec, ce se face?

O voce. Se duce cu apel la curte.

D. *P. Grădişteanu.* Cine a răspuns, se vede că nu şi-a dat

osteneala să deschidă codul... Nu merge nimeni la curtea de apel fără o hotărîre. Când faci apel, trebue să anexezi hotărîrea contra căreia apelezi: și când tribunalul nu-ți dă hotărîrea ce anexezi? Sunt luate dispozițiuni, legea penală prevede *refuzul de serviciu*. Primarul este și el o autoritate ca orcare alta judecătorească, administrativă, puțin importă. Și când un primar refuză serviciul la care îl îndatorează legea, eu mă duc la judecătorul de instrucțiune, mă duc la procuror, și îl denunț că el refuză de a-și face datoria. Când un comisar de poliție, căruia îi indic o crimă, și îi spun: vin de constată, refuză, ce fac? Denunț la autoritatea competentă acest fapt ca un refuz de serviciu. Mă duc la un primar și îi zic: vin de constată, refuză, ce fac? reclam pentru un refuz de serviciu. (Intrerupe D. Catargiu).

Atunci ce mai voiți D-v.?

D. *Catargiu*. Să știu numai.

D. *P. Grădișteanu*. Apoi dacă e scris în lege, ce voiți să mai știți! Cum? Să facem la fiecare moment curs de drept penal? Mi se pare că ar fi oțios pentru Senat aceasta. Primarul care ar refuzà de a-și îndeplinì datoriile sale, va fi pasibil de penalitatea prevăzută de codul penal, ca toți acei funcționari publici cari refuză serviciul. Și dacă nu mă înșel, chiar legea această specială prevede lucrul acesta. Căci iată ce zice art. 32: „Toate plângerile provenite din tocmeli agricole se vor judecà de către instanțele judiciare ordinare ale locului, unde tocmeala trebue să se execute după legile în vigoare relative la competență".

Nu aveà nevoie legiuitorul să arate detaliul, cum și la cine anume să se adreseze cinevà, când reclamă contra primarului, căci nu e nevoie ca în fiecare lege specială să repetăm din nou dispozițiunile legei generale.

Iată răspunsul ce aveam să dau onor. D. Catargiu: și prin urmare, D-sa nu trebuià să se adreseze la D. ministru de interne.

D. *L. Catargiu*. Ce face grâul care se scutură, până te vei duce la tribunal?

D. *P. Grădișteanu*. Apoi după sistemul D-tale, D-le Catargiu, dacă s'ar recunoaște dreptul instanțelor administrative, prefectului, subprefectului și ministrului, ca să intervină să dea ordine, vă întreb și eu ce se face grâul, până să vină ordinul dela București la prefect, dela prefect la subprefect și dela subprefect la primar? Se scutură?.... Da; și e o nenorocire mare. Dar pen-

tru aceasta voiţi oare să se suspende cu desăvârşire toate legile noastre existente? Voiţi ca să punem acì un articol în care să zicem: Când se va scuturà grâul D-lui Catargiu sau va fi ameninţat să se scuture, ministrul de interne să fie autorizat, ba încă să fie dator să ia pe primar şi pe ţăran, să îi lege, să îl bată la tălpi, trimiţând şi jandarmi ca să execute a se culege grâul?!

D. *L. Catargiu.* Numai Ovreii şi oamenii necinstiţi o să facă agricultură în ţara aceasta, căci ei au să cumpere pe primar: iar oamenii onorabili nu vor face agricultură cu asemenea lege.

D. *P. Grădişteanu.* Nu încape îndoială că D-voastră nu veţi face agricultură, însă nu din cauza legei acesteia, căci vă fac onoarea de a crede că nu D-ta vei fi acela care vei face apel la ministru de interne, ca să trimeaţă execuţiune spre a-ţi regulà lucrările.

D. *L. Catargiu.* Nu e vorba de execuţiune.

D. *P. Grădişteanu.* Atunci ce voiţi dela D. ministru de interne?

D. *L. Catargiu.* Vreau să ştiu la ce autoritate să reclam contra primarului după legea aceasta.

D. *P. Grădişteanu.* Ce mai voiţi să ştiţi, când e în condica penală?

D. *Gr. M. Sturza.* D-lor, dacă D. prim-ministru ar şedeà pe băncile acestea, şi i s'ar da de un ministru răspunsul pe care l'a dat D-sa D-lui Catargiu, nu ştiu întru cât s'ar aflà mulţumit. Şi încă mai puţin nu ştiu întru cât se poate mulţămì ţara, când guvernul dă asemenea răspunsuri.

Intrebarea care a făcut-o onor. D. Catargiu, a crezut D-sa de cuviinţă să o facă, şi a avut tot dreptul, când a făcut o asemenea observaţiune D-sa, că nu poate să fie mulţămit cu un asemenea răspuns venit dela banca ministerială, este foarte justă. Guvernul, din iniţiativa căruia a provenit acest proiect de lege, este dator să ţină cont de turburarea spiritelor în ţară faţă cu acest proiect şi, când e întrebat într'un Corp legiuitor să dea lămuriri, trebue să le dea şi este dator să le dea, fiindcă nu numai turburările de fapt au însemnătate într'o ţară, dar şi îngrijirile şi turburările morale au însemnătatea lor.

D. *prim-ministru.* Mai cu osebire.

D. *Gr. M. Sturza.* Prin urmare, constatate odată aceste nelinişti morale din ţară, produse prin mai multe proiecte de lege,

propuse de guvern, trebue—cel puţin D-lor—ca un ministru să vie să deà lămurire cu franchetă, ca să ştie oamenii ce s'a înţeles printr'o asemenea lege. Dar, D-lor, eu de multe ori am arătat că nu înţeleg cum a putut guvernul propune un singur an pentru toate tocmelile agricole din ţară: căci dincoace de Milcov cei mai mulţi săteni sunt adevăraţi posesori şi prin asemenea propunere guvernul a vrut să-i reducă la o arendă de un an. 'Mi-ar face o adevărată îndatorire D. prim-ministru, dacă mi ar spune ce idee l'a putut conduce să îngădue pe colegul D-sale dela interne, — cu care D-sa fiind preşedinte al consiliului este solidar — să puie un singur an pentru toate tocmelile agricole din ţară?

Mi se pare că i-ar fi foarte greu D-lui prim-ministru să ne dea un răspuns satisfăcător întru aceasta. Insă eu nu mai insist asupra acestui punct, ca unul ce a fost înlăturat de toţi.

Dar D. Lascar Catargiu a făcut o întrebare, la care trebuià D. prim-ministru să-i răspundă întrun mod satisfăcător şi să arate vederile sale, însă D-sa n'a răspuns nimic şi voiu răspunde eu, ca senator, colegului meu D. L. Catargiu, la cine trebue să se plângă proprietarul sau posesorul, când primarul nu aplică legea.

D-lor, noi am prevăzut lucrul acesta chiar în articolul următor 25, unde arătăm cum cultivatorul lezat are dreptul să târască pe primar dinaintea tribunalului, pentru ca să fie pedepsit: căci art. făcut de Cameră nu prevede nici de cum lucrul acesta; şi, în adevăr, la articolul citat de onor. D. Grădişteanu se vorbeşte într'un mod foarte general, fără a da drept părţii lezate de a urmărì pe primar, precum îi dăm noui prin art. 25, căci ştiţi ce a făcut Camera la art. 25? A zis: că dacă va vinde primarul averea săteanului, care este executată de lege, atunci este supus la o penalitate de două luni de închisoare. Dar dacă nu aplică legea? Nu s'a zis nimic; şi noi am pus că-l putem târâ dinaintea tribunalelor.

Aşa dar iată răspunsul care îl fac astăzi — precum l-am făcut şi deunăzi—D-lui L. Catargiu. Cât despre comitetul permanent, atât de puţin atârnă dela întrebările care le face prefectul, dacă trebue să privegheze pe primar, în cât chiar legea aceasta statuează cum sunt datoare comitetele permanente să ia cunoştiinţă de registrele de tocmeli agricole, precum şi de toate lucrările care se fac de primar şi de consiliul comunal.

Vin, D-lor, acum la articolul de faţă, şi voiesc să vă dau nu-

mai un singur argument care dovedeşte că comitetul delegaţilor a avut dreptate să zică: „preţurile cu cari se vor puteà găsì“ Iată de ce: Un ţăran s'a învoit de exemplu cu 7 franci pogonul de seceră, primarul îl chiamă la lucru. el nu iese, pentru ce? Pentrucă la timpul secerei se găsesc preţuri mult mai bune şi el îşi zice: mă duc să iau 10 franci pe pogon dela alţii şi ce am să păţesc? Am să răspund de cei 7 franci şi rămân cu un câştig de trei franci“. Ei bine cu modul acesta îi încurajaţi D-voastră, să facă lucruri imorale, lucruri nedrepte.

Pentru aceste motive vă rog, D-lor, să adoptaţi redacţiunea comitetului delegaţilor.

D. *I. Brătianu, prim-ministru.* D-lor, mai întâiu nu este în obiceiul meu a mă împodobì cu penele altuia. Fostul meu coleg şi amicul meu D. C. Rosetti, are meritul acestei legi şi este un mare merit. Apoi, această dispoziţiune i-a fost impusă, cum v'am spus, şi din o parte şi din alta, şi s'a pronunţat în comisiune şi în ţară: toţi au fost de părere ca prefectul şi subprefectul, administraţiunea să nu se amestece. Această idee n'a eşit ca Minerva din capul lui Jupiter, din capul D-lui Rosetti, ci a fost impusă din opiniunea D-v. a tuturor.

Dacă n'am luat cuvântul adineaori, ca să spun care ar fi remediul, a fost că'mi erà teamă de D. Grădişteanu, căci D. Grădişteanu este mai scuzabil ca să respingă administraţia cu orce preţ, nici umbra ei să nu se vadă, fiindcă D-lui este un om de legi şi D-lui trăeşte într'o altă atmosferă decât trăiesc eu, onor. D. L. Catargiu şi chiar D. Gr. Sturza, adică la ţară, cultivând şi văzând cultivându-se. Mai ales de D. Gr. Sturza mi-era teamă, fiindcă am văzut dispoziţiunea D-lui contra amestecului administraţiei în mod absolut.

D. *Gr. Sturdza.* Da, da.

D. *I. Brătianu, prim-ministru.* Iată amendamentul care s'a propus şi nu s'a primit de majoritatea comitetului:

„Prefectul şi subprefecţii cari, cu rea credinţă, vor uneltì „neaplicarea sau călcarea legei de faţă, se vor pedepsì din ini- „ţiativa parchetului sau din iniţiativa părţii lezate care, în caz „de achitare de pedeapsă, va puteà apelà, şi pentru acest punct „se vor pedepsì cu inchisoare dela o lună până la trei luni, ră- „mânând responsabili către partea lezată pentru daunele cauzate.“

Acest amendament se propusese mai întâiu mult mai tare, se pedepsià cu mai mulţi ani şi le lua şi dreptul de a fi impiegaţi.

D. *Gr. Sturza.* Acela este un alt amendament al D-lui L. Catargiu.

D. *I. Brătianu, preşedintele consiliului.* Voiu să constat că şi spiritul D-v. este contra orcărui amestec al administraţiei.

D-lor, mi-adusei aminte de dezordinea materială şi morală de care s'a vorbit. Şi'mi pare bine că D. Gr. Sturza a afirmat că dezordinea morală într'o societate este mai periculoasă chiar decât dezordinea materială; sunt fericit că constat şi că aud aceasta dela D. Gr. Sturza, fiindcă, când toţi vom fi convinşi că dezordinile, ori de ce natură şi dela orcine vor veni, mai curând sau mai târziu vor fi în paguba tutulor, şi chiar în a acelora cari le-au provocat, atunci putem fi mai liniştiţi.

D-lor, onor. D. L. Catargiu a zis: de ce eu am luat solidaritatea unui an şi a trei ani pentru învoeli? Fiindcă am zis, că trebue să răspund la un geamăt întreg, pe care D-v. Moldovenii l'aţi dat asupra tocmelilor în bani pe mai mulţi ani. Aţi zis că aceasta este cauza sărăciei plugarilor din Moldova, şi dovadă este că şi comisiunea de 28, în care erau proprietari şi cultivatori de o talie mai mare decât a D-lui Catargiu, fiindcă noi ne ocupăm şi cu politica şi câteodată suntem influenţaţi, dar erau oameni cari în viaţa lor n'au făcut decât agricultură, şi deaceea au zis, mai cu seamă cei de peste Milcov, că trebue să fie pe *un an.* Prin urmare, nu este un păcat al guvernului sau vr'o greşeală, ci este un simţimânt al celor mai mulţi cari se interesează de viitorul acestei ţări.

Ei, D-lor, deşi D. Grădişteanu, şi mai cu seamă Principele Gr. Sturza, au vorbit despre administraţiune, decât eu am declarat că dacă n'am modificà numirea primarilor, poate va fi rău şi cu legea aceasta, tot atât cum a fost şi cu legea cealaltă. Şi mai adaug: că dacă ministrul de interne, (să nu fie supărat de aceasta Principele Sturza), dacă prefecţii şi subprefecţii nu vor fi la înălţimea lor şi nu vor fi cu atenţiune şi cu mare priveghere, ca primarii deacum înainte să aplice legile în general şi negreşit şi pe aceasta, apoi fără aceste două condiţiuni faceţi de geaba legile, şi orcâte dispoziţiuni, chiar penalităţile cele mai

draconiane le veţi luà, vor rămâneà fără efect, şi abuzurile tot au să se repete.

D. *Lascăr Catargiu*. Eu sunt mulţumit de răspunsul D-lui ministru.

D. *preşedinte al consiliului*. Mă iertaţi. Pentru cuvântul care se discută la acest articol, eu gândesc că faceţi, cum a zis D· Grădişteanu, o modificare care nu o să aibă nici un efect. Ce va să zică: *preţurile cari se vor puteà găsì, şi preţurile curente?* Acela este preţul curent, care se va găsì atunci. Nu se vorbeşte de preţurile cari se prevăd la lichidare, când primarul stabileşte anume tarife. Preţurile curente sunt acelea ce se vor găsì în localitate în acea zi, în care are să se execute munca.

D. *Menelas Ghermani*. Independent de preţurile stipulate la art. 23.

D. *preşedinte al consiliului*. Art. 23 este numai în privinţa încheierei socotelilor, iar nu în privinţa preţurilor curente, care pot să se schimbe dela o săptămână la alta.

D. *M. Ghermani*. Mă ertaţi dacă v'am întrerupt: şi eu am înţeles art. 23 tocmai cum îl înţelegeţi şi D-v., decât am auzit două voci autorizate, care au înţeles altfel.

D. *preşedinte al consiliului*. Nu admiteţi cuvântul: *cum se va găsì*, căci din asemenea cuvânt s'au făcut în trecut mari abuzuri; s'au tocmit oameni nu cu doi lei pe zi, cât erà preţul curent, ci cu câte opt şi nouă lei, făcând manopere, încât unii au câştigat şi alţii au sărăcit. Deaceea vă rog să nu lăsaţi acest cuvânt vag.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *P. Grădişteanu*. Vă rog, D-le preşedinte, puneţi aliniatele separat la vot.

D. *preşedinte Dim. Ghica*. Astăzi vă uniţi cu această procedare?

D. *P. Grădişteanu*. Aşà s'a urmat totdeauna.

— Se dă citire aliniatelor 1, 2 şi 3 dela art. 23, cum s'au votat de Cameră.

D. *P. Grădişteanu*. Acì, noi am propus un amendament, a se schimbà din proiectul guvernului numai cuvântul de *exploatator* şi a se înlocuì cu acela de *cultivator*. Asemenea la al. 1 să se zică *cheamă* în loc de *îndeamnă*.

— Se pun la vot aliniatele 1, 2 şi 3 şi se primesc cu schimbarea celor două cuvinte de sus.

— Se dă citire aliniatului 4, cu amendamentul comitetului delegaţilor de a se înlocuì cuvântul *exploatator* cu acela de *cultivator*.

D. *raportor*. Acest aliniat este consecvent cu ceeace a zis adineaori D. Grădişteanu.

— Se pune la vot aliniatul din urmă şi se primeşte.

— Se citeşte art. 25 votat de Cameră.

Art. 25. Urmărirea averei debitorului se va face de către primar, în virtutea procesului-verbal prevăzut în articolul precedent.

Vânzarea se va face în 5 zile libere dela data înregistrărei cererei de urmărire, pentru cei prezenţi, şi 10 zile libere, pentru cei absenţi.

Vânzarea se va publicà printr'un afiş alipit pe uşa primăriei: afişul va cuprinde numai ziua vânzărei, suma pentru care se face urmărirea şi averea urmărită a debitorului: creditorul fixează preţul dela care va începe licitaţiunea.

Termenul vânzărei se va face cunoscut şi debitorului de către primar, deodată cu alipirea afişului pe uşa primăriei.

Contestaţiunile se vor adresà consiliului comunal, care le va judecà în mod definitiv în termen de patru zile, pentru cei prezenţi, şi nouă zile pentru cei absenţi, dela notificarea punerei în vânzare a averei debitorului.

Hotărîrile date în urma vânzărei nu vor aveà niciun efect în privinţa cumpărătorului: vânzarea însă a averei datornicului, scutită de lege, este nulă de plin drept, şi primarul care va săvârşi asemenea vânzare se va pedepsi cu închisoare corecţională dela 15 zile până la 2 luni.

— Se citeşte aliniatul din urmă al art. 25 modificat de comitet:

Hotărîrile date în urma vânzărei nu vor aveà niciun efect în privinţa cumpărătorului: vânzarea însă a averei datornicului scutită de lege, este nulă de plin drept.

Primarul care va săvârşi asemenea vânzare, se va pedepsi cu închisoare corecţională dela 15 zile până la 2 luni.

Primarul care va refuzà de a îndeplinì prescripţiunile prevăzute în acest articol, se va considerà ca culpabil de delictul

de refuz de serviciu datorit legalmente şi se va pedepsì cu închisoare dela 15 zile până la 2 luni, îndatorindu-se a plătì şi pagubele ce vor fi rezultat din acest delict, conform art. 190 din codicele penal.

D. *P. Grădişteanu.* Singura modificare introdusă la acest art. este la alin. din urmă. Cât pentru redacţiune, ar fi bine să o lăsăm aşà cum este dela Cameră, pentru cuvântul foarte simplu că nu se repetează într'o lege specială toate dispoziţiunile de drept comun. Inţeleg de ce s'a pus penalitatea în cazul precedent, fiindcă faptul acela nu este în domeniul legei generale a dreptului comun. Când se zice că este nulă de plin drept vânzarea contra dispoziţiunilor acestei legi, pentru faptul unei asemenea vânzări nu există în codul penal nici o dispoziţiune care să poată pedepsì pe agent cu închisoare, este un delict nou care se prevede prin legea de faţă. Erà dar nevoie, că introducându-se delictul, să se creeze şi penalitatea. Când însă este vorba de un delict prevăzut de codul penal, atunci nu aveţi decât să vă referiţi la codul penal, şi să nu puneţi, precum aţi făcut, că primarul care va refuzà serviciul datorit legalmente, se va pedepsì ca pentru delict de refuz de serviciu conform cod. penal şi cu aplicaţiunea art. 190 codul penal.

Acì nu faceţi decât să repetaţi o dispoziţiune care nu are nevoe să fie aci, fiindcă este în cod. penal.

O să ziceţi; de ce să nu adăugăm? Apoi atunci dece, când va fi vorba de o lege excepţională, să nu luăm toate articolele din dreptul comun şi să le reproducem? In o lege excepţională, trebue să se introducă numai dispoziţiunile excepţionale, bine înţelegându-se că tot ce este în dreptul comun nu are nevoie a se mai zice. Nu combat ideia că este rea, dar combat inserarea de prisos a acestui aliniat, căci ar dovedì din partea noastră, legiuitori, puţină cunoştinţă de modul cum trebue făcute legile.

D. *raportor.* D-lor, acest caz este deopotrivă cu cazul dela art. 9 unde s'a pus şi s'a admis, că *clauzele penale* sunt pedepsite. Şi daca la art. 9 s'a pus, am crezut că se poate pune şi acì.

D. *Gr. M. Sturza.* D-lor, D. Grădişteanu n'a combătut acest amendament în principiul său, ci numai ca un ce, care este de prisos, fiind prevăzut în dreptul comun.

Ei, iată că nu este aşà, D-lor, pentrucă în dreptul comun nu a putut să se prevadă, că se pot scuturà 1000 de pogoane

de grâu prin refuzul unui primar de a-şi face datoria, refuzul or cărui alt funcţionar poate să atragă daune, dar nu atrage daunele care le-ar atrage refuzul de serviciu al unui primar în daraveri agricole.

D. *P. Grădişteanu.* Pot să fie şi mai grave, pleacă, fug oamenii se ruinează, dau falimente, nu vor să facă lucrarea la timp, sunt milioane în joc.

D. *Gr. Sturza.* Mult mai multe milioane sunt în joc aici cu grâul care se scutură, dovadă răspunsul care l'a dat un cioban Sultanului Murad, care i-a arătat bogăţiile palatului său, ciobanul văzând acestea i-a răspuns: mai multe milioane face o ploaie de primăvară, decât bogăţiile palatului tău. Dar să venim la chestiune, să lăsăm la o parte acest litigiu dintre mine şi D. Grădişteanu, până la ce grad sunt mai grave interese în joc în daraverile agricole, decât în procesele civile. Dar oare, nu îi place D-sale să se rostească prin legea de faţă, că orcare sătean, arendaş sau proprietar, are dreptul să tragă pe primar în judecată înaintea tribunalului, dacă îi refuză serviciul? Dacă se pune aceasta în lege, ce strică? Paza bună trece primejdiea rea, e bine să se facă cât mai lămurit, e bine să se treacă şi penalitatea....

D. *P. Grădişteanu.* Penalitatea o zice art. 34.

D. *Gr. Sturza.* (Citeşte art. 34).

Dar, se poate strămutà dela amendamentul nostru, căci fraza care zice: „din iniţiativa parchetului sau din iniţiativa părţei lezate, cu dreptul de apel la curtea de apel" nu figurează în articolul citat de D. Grădişteanu.

D-voastră, aici nu arătaţi că partea lezată poate să urmărească pe primar, că nici parchetul e dator să-l deà în judecată. Aşà cuvânt vag că se va pedepsì: nu e destul, trebue să vedem cine este dator şi cine are dreptul de a-l urmărì. Iată, D-lor, dacă voiţi să puneţi la art. 34 amendamentul acesta, atunci bucuros să rămână. D. dr. Severin din toate lucrările comitetului delegaţilor a fost consecvent cu ceeace a zis întâiu, că să nu se schimbe nimic din tot proiectul cum l-a votat Camera.

D. *dr. Severin.* Am arătat opiniunile mele.

D. *Gr. M. Sturza.* Aţi zis aceasta, dar nu ne aţi convins prin cuvintele pe care vă întemeiaţi, şi noi am făcut modificările care le am crezut de trebuinţă.

D-lor, fiindcă D. dr. Severin nu a putut să ne convingă prin

argumentele D-sale, e de nevoie ca acum să susţinem ideile noastre şi să cerem ca în acest articol să se hotărască că acest drept îl au părţile lezate şi că primarul în asemenea cazuri va fi dat în judecată sau de parchet sau de partea lezată.

D. *P. Grădişteanu.* Nu cereţi aceasta în aliniatul care'l adăugaţi, căci iată ce zice aliniatul:

„Primarul care va refuzà. (citeşte).

Luaţi acest aliniat şi îl puneţi faţă în faţă cu art. 34, şi veţi vedeà că în acest aliniat un cuvânt nu adăogiţi din cele prevăzute în art. 34. Iată ce zice şi art. 34: (citeşte).

Deosebirea există numai între art. 34, aşa cum s'a votat de Cameră şi modificarea propusă de D-voastră la art. 34, dar nu e nici o deosebire între art. 34 şi aliniatul D-voastră dela art. 25. Copiaţi adlitteram art. 34 al Camerei neadăugând un cuvânt măcar şi îl puneţi ca aliniat la art. 25, aşà în cât nu e decât o repetire inutilă.

D. *Gr. M. Sturza.* Dacă la art. 34 se admite amendamentul nostru, atunci tot una îmi este.

D. *preşedinte.* D-lor, eu cred că e mai mult o confuziune, o neînţelegere, fiindcă cestiunea de faţă are să se voteze după declaraţiunile D-lui Grădişteanu.

D. *L. Catargiu.* D-lor, după proiectul care ni s'a trimis dela Cameră e prevăzut acolo pentru vânzări, şi dincoace pentru executări cu rea credinţă. Insă fiindcă are aerul acest articol de a fi numai pentru unele aliniate din proiect, noi am întins asupra întregului articol penalitatea care se cuvineà pentru reaua credinţă.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

(D. vicepreşedinte col. N. Bibescu ocupă fotoliul preşedenţial).

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul comitetului delegaţilor şi se respinge.

— Se pune la vot articolul, aşà cum este redactat de Adunare şi se primeşte.

— Se citeşte art. 26, cum este redactat de comitetul delegaţilor:

Art. 26. Oricare ar fi învoiala încheiată între cultivatorul de moşie şi lucrătorul agricol, acesta nu va puteà fi executat, nici urmărit, conform legi de faţă, pentru două zile lucrătoare

ale săptămânei, *Vinerea și Sâmbăta*, care sunt lăsate pentru propriile sale lucrări agricole, când le va aveà de făcut.

D. *raportor*. D-lor, în proiectul venit dela Cameră nu sunt zilele fixate şi comitetul a crezut că este mai bine ca să le fixăm.

D. *Gr. Mihail Sturza*. D-lor, noi cei din Moldova am crezut că este mai bine ca zilele fixate să fie *Sâmbăta și Lunea*, decât *Vinerea și Sâmbăta*. Cei de dincoace de Milcov au arătat că le-ar veni mai bine Vinerea şi Sâmbăta, acum rămâne la D-v. să hotărîţi.

D. *N. Manolescu*. Dar dacă vor fi zilele rele?

D. *Gr. M. Sturza*. Acesta nu este un argument, care îl spune D. Manolescu, căci afară de aceasta, ar fi trebuit să ne dea şi o lămurire. Cu modul acesta nu ajungem la nimic alt decât la aceea ca să nu se hotărască zilele, căci dacă vom aveà 4 zile ploaie, nu vom puteà lucrà nimic. Prin urmare, trebue să fie 2 zile hotărîte.

D. *preşedinte al consiliului I. C. Brătianu*. D-lor, am cerut cuvântul pentruca să rectific o impresiune care a avut-o onor. D. Grigore Sturza: căci nu sunt cei din Moldova, cari au cerut *Sâmbăta și Lunea*, şi cei de dincoace de Milcov, cari au cerut *Vinerea și Sâmbăta* ci ideile au fost împărţite, unii, fie de dincoace, fie de dincolo de Milcov, susţineau că este mai bine Vinerea şi Sâmbăta, pecând alţii susţineau Sâmbăta şi Lunea. Insă nu s'au concentrat opiniile, şi unii de dincoace de Milcov, susţin că este mai bine Vinerea şi Sâmbăta, precum mulţi tot de dincolo susţin că este mai bine Sâmbăta şi Lunea. Alţii de aci susţin că este mai bine Sâmbăta şi Lunea, precum susţin mulţi de aci Vinerea şi Sâmbăta: şi apoi alţii susţin să nu se fixeze de loc.

— Se cere închiderea discuţiunei, care puindu-se la vot, se primeşte.

— Se pune la vot amendamentul introdus de comitet, prin care se fixează zilele de Vinerea şi Sâmbăta, şi se primeşte.

— Se citeşte art. 27, cum s'a modificat de comitet:

Art. 27. Când *cultivatorul* nu va plăti muncitorului la termenul stipulat preţul muncii făcute, sau în caz când termenul nu va fi stipulat îndată după efectuarea muncii, autoritatea comunală, în urma unei somaţiuni formale făcute datornicului,

după reclamaţiunea muncitorului, şi în termen de 5 zile libere, va procedà la executarea debitorului pentru împlinirea preţului datorit, prin aceiaşi procedură prevăzută la art. 25 de mai sus.

— Se pune la vot şi se adoptă.

— Se citeşte art. 28 votat de Cameră, şi puindu-se la vot se primeşte.

— Se primeşte art. 29 amendat:

Art. 29. Când munca nu se poate face din cauze independente de voinţa părţilor, locuitorul va fi obligat a face în acelaşi an alte munci agricole echivalente, dacă nu va fi angajat aiurea, sau va restituì banii daţi pentru aceà muncă fără dobândă, fiind datoria considerată ca personală.

D. *vicepreşedinte N. Bibescu.* Pun la vot art. 29 redactat de comitet.

Voci. Minoritatea.

D. *vicepreşedinte.* Fac contra-probă, ceice sunt contra art. 29 redactat de comitet, să binevoiască a ridicà mâna.

D. *M. Ghermani.* Nu este majoritate, reclam votul cu bile.

— Se consultă dacă sunt cinci D-ni senatori cari cer bile, şi constatându-se că sunt, se procede la votarea cu bile a art. 29 redactat de comitet.

D. *vicepreşedinte.* Iată rezultatul:

Votanţi	35
Bile negre	11
Bile albe.	23

Prin urmare s'a primit art. 29 cu amendamentul propus de comitetul delegaţilor.

— Se citeşte art. 30 al. 1 votat de Cameră şi al. 2 modificat de comitetul Senatului:

Art. 30. După ce s'a terminat seceratul grânelor, culesul porumbului sau al altor plante, dijmuitul trebue să se înceapă şi să continuie fără întrerupere, afară de cazul de forţă majoră, cel mai târziu după zece zile, pentru fiecare categorie de recolte.

In caz de întârziere, fie din partea exploatatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă a-şi ridicà partea ei de recoltă, *îndeplinind mai întâiu condiţiile de tocmeli privitoare la operaţia dijmuitului.*

D. *M. Ghermani.* Cu înlocuirea însă se înțelege a cuvântului *exploatator* cu acela de *cultivator*.

D. *raportor.* Se înțelege.

D. *vicepreședinte.* D-lor, până acum ați votat pe aliniate articolele care erau amendate de comitet.

Voci. Nu este nici o contestare, primim așà cum s'a amendat de comitet.

— Se pune la vot art. 30 așà cum s'a amendat de comitet și se primește.

— Se dă citire art. 31 și 32 votate de Cameră, care puindu-se la vot succesiv, se primesc.

— Se dă citire art. 33 modificat de comitet:

Art. 33. Orice pretențiuni, rezultând din tocmeli agricole, de orice parte, se prescriu în doi ani dela expirarea termenului de răfuială prevăzut în legea de față, *dacă in acest interval nu a urmat reclamațiune.*

D. *P. Grădișteanu.* Și aci, D-lor, nu am să combat ideea, dar am să combat expresiunea, care denotă din partea redactorului că a pierdut cu desăvârșire principiile dreptului. Ce va să zică se prescrie după expirarea termenului de doi ani? Aceasta va să zică că se prescrie atunci, când reclamațiunea nu a fost făcută în termen de doi ani. Aceasta se înțelege dela sine, este elementar, că orice reclamațiune suspendă trecerea termenului. Pentru ce dar adausul acesta? Pentrucà să arătăm în lege că nu ne pricepem de loc în drept?

D. *Gr. Sturza.* D-lor, să dau deslușire D-lui Grădișteanu, pentruce s'a adăugat acest lucru elementar, care după D-sa se înțelege dela sine. Tot în această lege seziceà că sătenii sunt eliberați de ceeace au a da, dacă proprietarul nu a venit la răfuială până la 1 Martie. Dar unde găsește D. Grădișteanu în condica civilă, ce se înțelege prin cuvântul eliberat? Apoi, D-lor, acest termen este foarte elastic: și după cum am zis-o, dacă s'ar fi lăsat în lege un asemenea termen elastic, atunci proprietarii puteau să fie rași, jefuiți, căci dacă nu veniau la termen, își pierdeau banii. A întrebuință cuvântul prescripțiune......

D. *P. Grădișteanu.* Acesta este juridic.

D. *Gr. M. Sturza.* Tocmai pentrucă este un cuvânt juridic, ca să arătăm că în sensul juridic se întrebuințează acesta, iar nu

în sensul elastic, cum a fost acela de eliberaţi, şi deaceia menţinem adausul comitetului delegaţilor.

— Se pune la vot art. 33 amendat şi se primeşte.

— Se citeşte art. 34 modificat de comitet:

Art. 34. Primarul şi ajutoarele sale, care cu rea credinţă vor refuză să proceadă la executarea contractelor de munci agricole, conform art. 24, 25, 30 şi 31 din legea de faţă, se vor pedepsì *din iniţiativa parchetului sau din iniţiativa părţei lezate, care în caz de achitare de pedeapsă, va puteà apelà şi pentru acest punct*, cu închisoare dela 15 zile la 2 luni, îndatorându-se a plătì şi daunele izvorîte din acest delict.

D. *P. Grădişteanu.* Modificarea care se cere a se introduce stă mai întâiu în aceste cuvinte: „Se vor pedepsì *din iniţiativa parchetului sau a părţei lezate*".

Dacă s'ar fi mărginit numai acì, nu aş fi zis nimic, fiindcă erà vorba de o pedeapsă pronunţată în materie de orice fel de delicte şi poate să se aplice, fie din iniţiativa directă a ministerului public, fie după plângerea părţei lezate. Dar amendamentul merge mai departe şi mai zice „*că în caz de achitare de pedeapsă, partea lezată va puteà apelà şi pentru acest punct*".

Aceasta este o derogaţiune din cele mai flagrant opozabile la dreptul comun. Partea lezată, când ea a fost victima unui delict, unei crime, poate apelà, dacă s'a constituit în parte civilă, dar ea nu poate niciodată conchide, oricare au fost daunele ei, decât numai şi numai la despăgubirea civilă. A permite părţii civile să conchiză *la aplicare de pedeapsă*, este a răsturnà cu desăvârşire principiile fundamentale ale dreptului public! Societatea nu poate, în dreptul nostru public, să fie reprezentată pentru represiunea delictului, decât numai şi numai de ministerul public. El îşi are agenţii săi, îşi are reprezentanţii săi. Voiţi D-v. astăzi, ca în ceasul acesta să răsturnaţi tot principiul de drept, ca să puneţi ce? Ca să supuneţi pe primarul care ar fi violat dispoziţiunile art. 24, 25, 30 şi 31 din această lege,—fiindcă neapărat nu poate fi delict decât acolo unde este intenţinne — să-l supuneţi pe dânsul, nu numai la despăgubiri civile foarte mari, dar şi la dreptul părţii civile de a apelà şi a cere pedeapsa dela 15 zile până la 2 ani?

Apoi credeţi D-v., că pedeapsa aceasta de 15 zile va înfricoşà mai mult pe primar, decât pedeapsa de a despăgubì? D-lor,

nu introduceți asemenea principii care sunt contra dispozițiunilor celor mai elementare ale dreptului și chiar ale Constituțiunei, pot să zic.

D. *Gr. Sturza.* Tot un legist ne-a propus aceasta.

D. *P. Grădișteanu.* Legiști sunt de toate culorile.

D *Gr. M. Sturza.* Știu, și sunt încă și legiști cameleoni cari își schimbă culorile. Tot un legist care cunoaște legile ca D. Grădișteanu. D. Șendrea, a propus acest apel, și iată de ce l'am propus, căci noi, deși nu suntem juriști speciali, nu admitem nimic din ceiace ni se spune, fără să nu se arate argumente mai pozitive, și iată acele argumente: curtea de apel ne dă o garanție mai mare, că un asemenea primar care s'ar abate dela datoria lui, va fi pedepsit, decât când este judecat numai de un tribunal de prima instanță. pentrucă, oricum, curtea de apel dă mai multe garanții de neatârnare față cu guvernul.

Trec acum la alt cuvânt al D-lui Grădișteanu. D-sa zice că primarul se va teme totdeauna mai mult de despăgubirea civilă, de daune-interese, decât de o închisoare de 15 zile. Intâiu, D-lor, închisoarea nu este numai de 15 zile, ea merge și până la două luni. Pe urmă, aici se înșeală D. Grădișteanu, căci dacă primarul nu are avere, el nu se îngrijește că are să plătească. Drept exemplu îmi aduc aminte un caz care l'am văzut într'un jurnal francez. După un războiu care a urmat între două puteri, dintre care una nu prea sta bine cu finanțele sale, puterea învingătoare a zis celeilalte: Imi rămâi dator 3 miliarde. Puterea învinsă i-a răspuns: bine, îți rămân dator 3 miliarde, dar împrumută-mă cu 50 de franci (ilaritate).

D. *P Grădișteanu.* Ce are aface cu cazul de față.

D. *Gr. M. Sturza.* Tot acesta e cazul cu un primar sărac, condamnat la daune colosale, pe care nu are de unde le plăti. Dar de frica închisoarei va îngriji mai bine a-și face datoria. Deaceia cred că e bine să menținem articolul astfel cum l'am propus.

D. *președinte al consiliului, I. C. Brătianu.* D-lor. eu am avut onoarea să spun D-lor delegați, să nu introducă în lege acest amendament, fiindcă atinge unul din principiile fundamentale ale dreptului penal; și dacă aci în Senat, unde sunt numai vreo trei advocați abià, poate trece, — și sunt sigur că dacă ar fi fost D. Voinov aci ar fi luat cuvântul și D-sa, — dar în Cameră

unde sunt mai bine de 54 advocaţi cari toţi vor lua cuvântul contra amendamentului acesta, nu vom mai isprăvì mult timp această cestiune şi vom rămâne fără lege. Deaceia dar vă rog să retrageţi amendamentul.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *Gr. Sturza*. D-lor, trebue să facă D. Grădişteanu, un sub-amendament la acest articol, acela ca partea civilă să poată face apel.

O voce. Aceasta se înţelege din cele ce s'a spus.

D. *Gr. M. Sturza*. Faceţi un sub-amendament şi atunci vom vedeà şi noi. D. prim-ministru ne-a spus că sunt 54 de advocaţi în Cameră, şi mie mi s'a spus că sunt 71. Şi tocmai pentru aceasta, ca să nu se respingă legea, faceţi un sub-amendament pe care poate că'l vom adoptà şi noi.

D. *P. Grădişteanu*. S'a redeschis discuţiunea, D-le preşedinte?

D. *vicepreşedinte*. Discuţiunea e închisă şi Principele Sturza a venit cam târziu să propună acest amendament. Prin urmare, pun la vot art. 34 modificat de comitet.

— Se pune la vot amendamentul comitetului şi se respinge.

— Se pune la vot art. 36 cum s'a votat de Cameră şi se primeşte.

— Art. 35 şi 36 se primesc fără discuţiune, cum s'au votat de Cameră.

— Se citeşte art. 37.

D. *L. Catargiu*. D-lor, la art. 37 eu am propus un amendament, dar fiindcă văd din toate discuţiunile urmate, că nu are să se admită, îl retrag.

D. *Gr. M. Sturza*. Cer cuvântul a propune un amendament care să formeze art. 37.

D. *vicepreşedinte*. Aveţi cuvântul.

D. *Gr. M. Sturza*. D-lor, aici aşi voì să intercalez un nou articol; iată'l:

AMENDAMENT

Art. 37. Prefectul şi suprefecţii cari, cu rea credinţă, vor unelti neaplicarea sau călcarea legii de faţă, se vor pedepsì din iniţiativa parchetului sau din iniţiativa părţei lezate, care în caz de achitare de pedeapsă, va puteà apelà, şi pentru acest punct,

se vor pedepsì cu închisoare dela o lună până la trei luni, rămâind responsabili către partea lezată pentru daunele cauzate.

Gr. M. Sturza. D-lor, sunt două căi din care trebue să alegem una. Cea I-iu este intervenirea administraţiunei în aplicarea acestei legi, cea de-a II-a este aplicarea ei de autorităţile elective, precum sunt: consiliul comunal şi consiliul judeţean. Cea dintâi este aceia pentru care are predilecţiune fostul cât şi actualul prim-ministru. O zic aceasta, fiindcă am văzut că şi onor. D. Brătianu ar aveà o tragere de inimă pentru amestecul administraţiunei. D-sa crede că până nu se va amestecà administraţia, legea nu are să producă rezultate bune.

Se vede că oricare ar fi ideile politice ale unui prim-ministru; însă din aceasta, chiar că se află în capul administraţiunei şi are răspundere, simte o atracţiune pentru mijloacele administrative, pentru mijloace mai sumare, unde administraţiunea intervine, judecă şi regulează drepturile oamenilor.

Dar noi facem o lege tocmai ca să intrăm pe o cale nouă şi sunt numai două căi de ales: sau punem îndatorire prefecţilor şi subprefecţilor să privegheze pe primar, şi atunci trebue să votăm amendamentul D-lui Catargiu.

D. *L. Catargiu.* L-am retras.

D. *Gr. M. Sturza.* Ştiu că l-aţi retras, dar poate să şi îl însuşiască altul. Zic dar, că dacă vrem ca administraţia să aibă un amestec oarecare, atunci trebue să admitem amendamentul D-lui L. Catargiu care zice: că acel prefect şi suprefect care nu va priveghià aplicarea legei şi nu-şi va face datoria, să fie supus la o penalitate. Dacă însă nu voim să amestecăm administraţiunea, trebue să fim consecvenţi şi s'o împiedicăm de a aveà o înrâurire ocultă; căci această înrâurire este mult mai periculoasă decât cea fâţişe. Şi ca să vă dau o dovadă, vă voiu spune socotinţa unui prefect de judeţ de astăzi, declarată către un proprietar, — nu voiu spune nume, pentrucă *nomina odiosa*, cum zice Latinul.— Acel prefect a zis: „După cum a fost până acum, tot eram siliţi să avem oarecare sfială pentru cele ce facem, pentrucă se ştià că administraţia trebue să intervie după lege şi puteam fi traşi la o răspundere. După legea de astăzi însă, noi suntem mult mai liberi în acţiunile noastre, pentrucă după lege nu suntem datori a ne amestecà nici de cum: iar pe sub mână, prin înrîurirea noastră

asupra primarilor, putem face mult mai mult, fără să avem nici o răspundere".

Vedeţi, D-lor, cât de precisă este această declaraţie, cât este de gravă. Vă cer dar concursul D-voastră, ca să fim consecvenţi pe calea pe care am apucat-o. Ce voim? Voim ca autoritatea electivă, începând dela consiliul judeţean, trecând la comitetul permanent, pogorîndu-ne la consiliul comunal, care se concentrează în persoana primarului, voim ca prin filiera aceasta a autorităţilor elective, să se caute interesele particulare şi să excludem dela ele autoritatea administrativă. Este dar la locul său să votăm această dispoziţiune, făcând dinainte concesiune D-lui Grădişteanu, că pentru a nu răsturnà, cum zice D-sa, bazele codicelui penal ş. a., să ştergem dreptul de apel din amendament, însă să punem că acei prefecţi şi subprefecţi cari vor unelti aplicarea sau călcarea legei, să fie pedepsiţi cu închisoarea dela o luuă până la trei luni, pedeapsă care nu este prea mare în comparaţiune cu răul ce-l fac, rău atât moral cât şi material, căci conrupe corpul electoral.

Aşa dar vă rog, D-le preşedinte, întrebaţi dacă sunt 5 D-ni senatori cari susţin acest amendament.

D. *vicepreşedinte, N. Bibescu.* Mai întâiu trebue să dau cuvântul D-lui prim-ministru şi-mi voiu face şi această datorie.

D. *I. Brătianu, prim-ministru.* D-lor, onor. D. Gr. Sturza a zis că: se vede că toţi cari trec pe banca aceasta (ministerială) îşi modifică niţel opiniunea lor, de orice partid ar fi".—Aşa este. Şi eu am zis în Cameră de multe ori (nu dela tribună ci în anticameră), că aşi voi ca toţi D-nii deputaţi şi senatori, cei tineri mai ales, să treacă pe banca aceasta, ca să vază ce se poate şi ce nu se poate. Cât eşti pe tărâmul teoriei, crezi că tot se poate: însă toţi câţi trec pe aci îşi modifică opiniunea aceasta şi văd deosebirea dintre teorie şi practică.

D. *general Manu.* Bine că mărturiseşti.

D. *I Brătianu, prim-ministru.* Aşi voi ca D. Gr. Sturza, care dela suirea pe tron a Prinţului Cuza, n'a mai avut funcţiune publică, să treacă pe aci, fiindcă văd că cam a căzut puţin pe tărâmul utopiei; decât onor. D. Sturza are o scuză, D-lui are un simţimânt care nu a avut ocazie să-l modifice, fiindcă n'a fost în funcţiune.

După spusa D-voastră de dincolo de Milcov, numai dupăce

a venit Gr. Ghica Vodă, şi mai cu deosebire, după ce a venit Prinţul Cuza, a început să fie nu numai administraţia centrală, ci şi administraţia judeţeană şi comunală.

Mai înainte boierul erà stăpân absolut: nu numai că subprefectul sta la uşă, dar şi prefectul, dacă nu erà în bunele graţii ale boierului care erà la moşie, intrà cu sfială în curte. Este o anecdotă. mi se pare, când un boier, ne voind să vadă pe un prefect trecând pe la poartă, i-a trimis vorbă să se abată din drum, că pune arnăuţii de îl bate. Aceia cari n'au fost în funcţiune şi la cârma statului ar voì poate ca să nu fie administraţie în ţară, care să aplice legile pentru toţi, ci să fim noi proprietarii şi boierii stăpâni, să facem ce voim.

S'a schimbat însă timpul, s'au schimbat moravurile, ţara are trebuinţă de administraţie, însă să căutăm să fie onestă, vigilentă şi inteligentă, ca să-şi îndeplinească misiunea sa: iar nu să nu fie administraţie, căci atunci cădem în anarhie complectă, sau ar trebuì să ne întoarcem la obiceiurile patriarhale.

D. *vicepreşedinte.* Intreb dacă sunt cinci D-ni senatori cari susţin acest articol respins de comitetul delegaţilor.

Voci. Sunt şease.

— D. raportor citeşte acest amendament propus de D. Gr. Sturza.

D. *vicepreşedinte* Cere cinevà cuvântul?

D. *prim-ministru.* D-lor, care prefect şi subprefect va mai îndrăsnì să treacă printr'o comună, cu asemenea articol, căci îndată are să se scoale cinevà, să zică că a trecut ca să se amestice şi să sufle primarului cevà la ureche, şi astfel va fi tras la judecată. Nu se va mai găsì prefect şi subprefect care să treacă prin comune, de frică. Acest articol ar fi cel mai absurd şi mai vătămător.

D. *Lascăr Catargiu.* Acesta este spiritul legei, să nu se amestece.

D. *prim-ministru.* Să nu execut eu sau prefectul deadreptul. dar a face ca toţi să execute legile este de datorie, căci dacă nu va fi ministrul de interne, prefectul şi subprefectul, cari să fie vigilenţi ca legile să se execute, atunci legea aceasta rămâne hârtie moartă.

D. *Gr. Sturza.* Onor. D. preşedinte al consiliului crede că cele ce am desvoltat eu asupra acestui articol sunt utopii. Nu,

D-lor, fiindcă sunt luate chiar din acest proiect de lege. Toate articolele din proiect tind la ceeace v'am propus eu, şi ca să vă dovedesc, n'am decât să vă arăt articolul care s'a votat, iată ce zice art. 36 (citeşte).

Prin urmare, D-lor, chiar D. Brătianu în această lege voieşte ca administraţiunea să nu se amestece.

Pot prefectul şi subprefectul, să calce prin comune cât vor voì, dar să nu caute a face intrigi pe sub mână pentru a nu se aplicà sau a nu se păzì tocmelile. De acì încolo poate să'şi caute de toate atribuţiunile sale, care nu sunt de resortul acestei legi. Când este vorba de intrigi, n'are trebuinţă subprefectul a veni prin comună pentru a le face, căci le poate face prin alţi oameni, dar ceeace propun este o garanţie şi cadrează chiar cu articolul care l'am votat.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *Lascăr Catargiu.* Eu am auzit pe D. prim-ministru, când am cerut explicare la art. 24, zicând că: nu poate face altfel de cât ceeace zice legea; însă totdeodată ne-a spus şi opinia D-sale particulară.

Acum, una din cauzele pentru care am retras amendamentul meu, este că am văzut din toate discuţiunile urmate, că acel amendament nu va trece.

Cred însă că trebue să primiţi amendamentul prinţului Sturza, care face pe primari şi ajutoarele sale agenţi ai justiţiei, iar nu ai administraţiei: pentrucă altfel toţi agricultorii se pot ruinà.

D. prim-ministru ne-a spus că nu va puteà să aplice legea după simţimântul său; să ne dea dar concursul D-sale, să sprijine şi D-sa acest amendament.

Eu sunt de părere că trebue să primim cel puţin art. 25 din legea din 1872.

Iată ce zice art. 25 din aceà lege:

„Ministrul de interne va exercità totedauna dreptul său de cenzură asupra funcţionarilor cărora se încredinţează aplicarea legei de faţă, şi va puteà ordonà urmărirea conform legilor".

Apoi măcar atât să primiţi, D-le ministru, mai cu seamă că legea acesta nu are să dea dreptul administraţiei să se amestece. Ei bine, D-lor, faceţi ori una, ori alta; sau lăsaţi la legea comună, sau nu lăsaţi în suspensiune o lege atingătoare de bogă-

ția țărei: căci din agricultură trăiește statul, comerțul, și toată lumea: prin urmare nu lăsați nehotărît ce are să se facă, când un primar sau ajutorul lui ar voì să mă calicească, să mi se scuture grâul, nevoind a execută contractele de tocmeli agricole. D-lor, nu știți că dacă dă o ploaie, și în urmă o arșiță de soare, grâul se scutură în câtevà ore. Apoi D-voastră glumiți cu averile oamenilor?

Iată, eu sunt de părerea D-lui ministru, și deși am sprijinit amendamentul Prințului Sturza, îl abandonez, însă dacă se va introduce art. 25 din legea din 1872, ca să se poată pune în urmărire aceia cari nu au voit a face executarea; căci altfel, D-lor, legea aceasta nu o înțeleg. Dacă voiți însă să mergeți până la extreme, atunci votați-o așà, și ne vom uità la Dumnezeu și la primar, care ne va ruinà când va venì timpul secerei!..

D, *prim-ministru*. D-lor, dacă onor. D. Grigore Sturza a propus acel amendament, din teorii nepractice, sau din suvenire patriarhale, însă onor. D. Lascar Catargiu a mărturisit că propune un asemenea amendament, ca o *satiră* în lege! D-sa ne zice, fiindcă nu voiți să se amestece administrația, atunci fiți consecvenți, primiți toate absurditățile!... D-lor, ministrul justiției nu are drept să se amestece în ale justiței; dar oare nu are dreptul de priveghere? Când un tribunal face o călcare de lege patentă, un abuz, nu este el în dreptul său, și dator după legile noastre, a cere destituirea lui?

D. *L. Catargiu*. Are, după lege.

D. *prim-ministru*. Administrația nu are și ea drept să cenzureze pe toți cari sunt agenți administrativi în țară? Nu avem asupra lor dreptul să-i cenzurăm, dacă nu aplică legea sau o neglizează?

Negreșit n'am drept să dau circulări ca înainte, ca să execute pe cutare sau cutare, dar am dreptul să supraveghez toată administrația și să dau în judecată pe cine voiu vedeà că calcă legea.

Voci. Inchiderea discuțiunei.

— Se pune la vot închiderea discuțiunei și se primește.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Gr. M. Sturza, ca art. nou, și se respinge.

— Se pune la vot art. 37, astfel cum a fost votat de Cameră, și se primește.

— Se citeşte art. 38, şi neluând nimeni cuvântul, se pune la vot şi se primeşte.

— Se citeşte art. 39 şi cel din urmă, şi neluând nimeni cuvântul, se pune la vot şi se primeşte.

D. vicepreşedinte. Guvernul aderă la modificările introduse în lege?

D. ministru de finanţe. Guvernul aderă.

— Se pune la vot legea prin bile.

D. vice-preşedinte. D-lor, rezultatul votului este:

Votanţi	35
Bile albe . . .	31
Bile negre	4

Legea prin urmare s'a primit.

DISCUŢIA IN CAMERA

Şedinţa din 10 MAIU 1882.

D. *vicepreşedinte.* Acum D-lor, vom intrà în desbaterea proiectului de lege pentru tocmelile agricole, modificat de Senat.

D. *N. Constantinescu,* raportorul comitetului de delegaţi ai secţiunilor, dă citire următorului raport:

Domnilor Deputaţi,

Proiectul de lege pentru tocmelile de lucrări agricole, reîntors în deliberarea onor. Adunări, cu amendamentele introduse de onor. Senat, a ocupat într'un mod important desbaterile comitetului de delegaţi numiţi de secţiunile onor. Adunări.

D-nii Giani Dimitrie delegatul secţ. I, D. Eliad Grigore delegatul secţ. VI şi subsemnatul delegatul secţ. II, au fost pentru reamendarea unora din modificările introduse de onor. Senat, care după opiniunea lor, se depărtează dela economia proiectului de lege, astfel precum a ieşit din deliberaţiunea D-voastră; majoritatea compusă din D-nii Teriachiu Alexandrn, delegatul secţ. VII, Dimancea Nicolae din partea secţ. V, Stolojan Anastasie din partea secţ. IV şi Marghiloman Ioan din partea secţ. III, s'au

rostit contra opiniunei minorității și pentru primirea modificărilor introduse de onor. Senat.

Majoritatea a găsit de cuviință a face onoare subsemnatului, ca să prezint, ca raportor, deliberațiunii D-voastră, rezultatul acestor desbateri. Cu toate că rămas în opiniunea opozită concluziunilor majorității, sarcina însă cu care am fost onorat, îmi impune datoria de a reproduce aci în rezumat, motivele exprimate din ambele părți, pentruca astfel onor. Adunare să fie pusă în pozițiune a se pronunță în cunoștință de cauză între opiniunea majorității sau a minorității.

Divergența s'a accentuat mai cu seamă asupra amendamentului prezentat de subsemnatul la art. 30 al proiectului.

Acest amendament este conceput în scopul de a explicà în mod precis următoarea dispozițiune introdusă de onor. Senat la acest articol: *„îndeplinind mai întâiu condițiunile tocmelii privitoare la operația dijmuitului"*.

Textul amendamentului este cel următor:

„Această dispozițiune nu privește decât la transportul productelor la arie și la plata chiriei în bani a pământului dijmuit".

Atât D. ministru de interne, care a participat la deliberațiunile comitetului, cât și majoritatea delegaților, au recunoscut de temeinice îngrijirile care au dictat acest amendament; mai mult încă, D. ministru a declarat într'un mod formal, că acesta este înțelesul ce dă dispozițiunilor introduse de onor. Senat și a adaus D. ministru, că acest înțeles i s'a dat chiar și de onor. Senat. Majoritatea delegaților totuși s'au opus la inserarea lui în textul legii, preocupați fiind numai de cestiunea de oportunitate. Domniile lor, având în vedere puținele zile ce mai rămân activității Corpurilor Legiuitoare, și prin urmare lipsa de timp material, pentruca să facă posibilă reîntoarcerea la Senat a proiectului și votarea lui definitivă și de acest Corp, au respins inserțiunea în proiect a acestui amendament: minoritatea însă, preocupată în primul rând de a complectà într'un mod clar și precis dispozițiunile care ar lăsà loc la interpretațiuni de natură a provocà conflicte între părți, persistă în cererea sa, de a se introduce în lege acest amendament.

Dealtfel minoritatea, inspirată de dorința de a evità orice dificultăți și a da țării această lege, care este menită a aduce o notabilă îmbunătățire în raporturile dintre cultivatorul mare și

cultivatorul mic asupra stării actuale, amendând aceà dispozițiune a onor. Senat, a înțeles a se pune pe terenul cel mai practic ce puteà oferi, spre a facilità soluția definitivă a cestiunei: căci explicând o dispozițiune introdusă de celălalt Corp, în sensul propriei sale intențiuni, este evident că nu ar întâmpinà din partea sa, precum nu întâmpină nici din partea guvernului, nici o obiecțiune de fond: dacă însă minoritatea nu se poate crede satisfăcută cu simpla comentare a acelei dispozițiuni, este că crede în interesul unei bune legiferări, ca intențiunea legiuitorului să fie clar exprimată în textul legii, spre a puteà însuși toate garanțiile la care țintește.

Comitetul delegaților, divizat astfel în majoritate și minoritate, a procedat la examinarea celorlalte amendamente introduse de onor. Senat, însă:

La art. 1 lit. *d*, onor. Senat a introdus următorul amendament:

„Transporturile de cereale la schelă și gară, lucrul viilor și al grădinilor, angajamentele de serviciu cu anul și cu luna, privitoare la cultura și exploatarea pământului“.

Această modificare a fost admisă cu aceiași majoritate.

La art. 4 s'a înlocuit cuvântul *legalizate* cu acela de *autentificate*.

La art. 8 al. II, cuvântul *exploatator* s'a înlocuit cu crvântul *„agricultor“*.

La art. 17 s'au intercalat după cuvintele: *„rămășițele de muncă“* cuvintele: *„și de bani rezultând din tocmeli agricole“*.

La art. 20 s'a dat o altă redacțiune, care aduce o modificare esențială în prima parte a acestui articol, după cum fusese admis de onor. Adunare.

In sistema articolului votat de onor. Adunare, cultivatorul mare erà constituit parte deligentă pentru încheierea socotelei cu micul cultivator la finele campaniei anuale.

Onor. Senat prin modificarea acestui articol, a îndatorat pe amândouă părțile, ca în ceeace privește lichidarea socotelilor anuale, să se constituie parte deligentă.

Această modificare a fost admisă de unanimitatea comitetului.

La art. 24, aliniatul II, s'a admis cuvântul: *chemà*. Comitetul a admis iarăș în unanimitate acest cuvânt.

La art. 25 s'a suprimat cuvântul: *„și“* prin care nu se

schimbă în nimic sensul articolului, care iarăşi s'a admis în unanimitate.

La art. 29 s'a făcut o modificare care schimbă dispoziţiunea articolului, după cum a fost votat de onor. Adunare, în sensul acesta, că: *„în caz când munca nu se face din cauze independente de voinţa părţilor, locuitorul să fie obligat a face în acelaş an, alte munci agricole echivalente, sau va restitui banii daţi pentru aceà muncă fără dobândă*, etc“. Modificarea a fost admisă.

La art. 33 s'au adăugat cuvintele: *„dacă în acest interval nu a urmat reclamaţiune“.*

La art. 26 s'au fixat cele două zile *Vinerea* şi *Sâmbăta*, care sunt lăsate pentru propriile lucrări agricole ale micului cultivator.

In fine, cuvântul *exploatator*, care se referă la proprietarul sau arendaşul exploatator de moşie în opoziţiune cu cultivatorul lucrător, s'a înlocuit cu cuvântul *cultivator*, care se referă la aceiaşi parte.

Cu aceste desvoltări, subsemnatul are onoare a supune la hotărârea D-voastră rezultatul deliberaţiunilor comitetului delegaţilor, copiind mai jos amendamentul de care am vorbit.

Raportor, **N. I. Constantinescu.**

Amendament la art. 30 sub cel d'al doilea aliniat:

Această dispoziţiune nu priveşte decât la transportul productelor la arie şi la plata chiriei în bani a pământului dijmuit.

N. I. Constantinescu.

Articolele ce s'au modificat de Senat asupra legii tocmelilor agricole votată de Camera deputaţilor.

Art. 1. Admis cu modificarea aliniatului *d*.

Art. 4. Modificat.

Art. 8. Admis cu modificarea alin. 2.

Art. 17. „ „ „ „ 1.

Art. 20. Modificat.

Art. 24. „ cu schimbarea cuvântului *îndemnà* dela aliniatul 2, cu cuvântul *chiemà*: asemenea s'a modificat alin. 5.

Art. 25. La aliniatul 6, s'a şters cuvântul *şi* înaintea cuvintelor: *primarul care, etc.*, care formează un nou aliniat.

Art. 26. Modificat.

Art. 29. Modificat.

Art. 30. Modificat aliniatul 2.

Art. 33. Modificat.

NB. Peste tot s'a înlocuit cuvântul *exploatator*, prin cuvântul *cultivator*.

D. *vicepreşedinte*. Discuţiunea generală este deschisă.

Totdeodată vă pun în vedere, D-lor, că discuţiunea urmează numai asupra modificărilor introduse de Senat.

D. *M. Kogălniceanu*. D-lor, nimeni din D-v., nu va tăgăduì că eu, în cestiunea tocmelilor agricole, oricând am văzut că interesele proprietarilor mari sunt jignite, am luat apărarea lor; dat totdeodată nu am putut să nu recunosc, cât erau de fundate imputările ce, cu drept cuvânt, se aduceau unor proprietari şi arendaşi, prin reaua aplicare a legii ce se modifică astăzi. Pe de altă parte nu voiu puteà să votez dispoziţiuni care mi se par asupritoare pentru ţărani.

Este de prisos să vă mai amintesc discuţiunile ce au urmat în timp de 21 de zile în comisiunea extraordinară ce a fost numită, precum şi aci în Cameră. Dar orice articol mi s'a părut, mie cel puţin, asupritor pentru proprietarii mari, l'am combătut şi pe de altă parte, când am văzut că erau dispoziţiuni care puteau da loc la abuzuri şi asupriri contra proprietarilor mici, iarăş l'am combătut.

Cu cea mai mare părere de rău sunt astăzi nevoit să votez în contra acestei legi, cum este votată de Senat, şi aceasta din cauza unui articol, care pentru mine este de vechie credinţă, ca să nu-l pot primì.

Legea dela început mi se pare prea aspră pentru un soiu de tocmeli agricole, şi prea blândă, prea blajină—cum seziceà în stilul vechiu—pentru altă specie de tocmeli agricole; s'au stigmatizat prea mult tocmelile în Moldova, care se fac în bani, şi s'a trecut prea uşor asupra tocmelilor din partea aceasta, care s'au decorat cu numirea de meteiagiu, şi care în multe părţi ale ţării reprezentă un nămol de abuzuri, lucru care nu se poate găsì în tocmelile cu bani. Meteahna cea mare în tocmelile cu bani erà că se făceau pe cinci ani, ca să se înlesnească ţăranul să ia mai mulţi bani odată în mână, dar pe cari îi cheltuià în anul dintâiu şi al doilea şi apoi ceilalţi ani munciă toată vara, ca să plătească datoria şi fără să mai poată câştigà cu ce să se întreţină.

Vedeţi dar, că şi eu am fost unul din acei cari am combătut termenul lung al muncii şi am fost pentru reducerea termenului muncii la un an, cu excepţiune pentru cei doi dintâiu.

Nu cred că undevà să fie permis termenul aşà lung. Am văzut în Franţa şi pretutindeni, legi care mărginesc munca pe atât, dar nu cred că în legile comune chiar s'ar permite ca un lucrător de fabrică să se îndatoreze pentru 5 ani; numai sluga s'ar puteà, dar şi ea încă poate denunţà termenul.

Noi am admis că în sistemul meteiagiului să fie trei ani, dar ceeace nu pot primì este amendamentul sau complectarea art. 30 al proiectului. D-lor, ca ministru de interne ce am fost de trei ori, ispita mi-a dovedit că toamna, activitatea ministrului de interne erà mai cu deosebire absorbită de plângerile muncitorilor, cum că arendaşii îi asupresc şi nu-i lasă să-şi strângă recolta la timp, fiindcă nu-i dijmuiesc. Mi s'a întâmplat că nu odată, ci de sute de ori, în luna Decemvrie, să văz în Ţara Românească clăi încă nestrânse după câmp.

Cu toate astea, după legea astăzi în vigoare, legea D-lui Catargiu, un ministru de interne, un prefect, un subprefect chiar, care are conştiinţa datoriei, cu legea în mână, poate să ordone ca să meargă primarul, să strângă clăile după câmp.

După amendamentul propus de Senat, ministrul, prefectul şi subprefectul nu mai pot să dea asemenea ordine.

Iată ce zice acest articol: „îndeplinind mai întâiu condiţiunile tocmelii privitoare la operaţia dijmuitului".

Ce va să zică aceste cuvinte? Ce va să zică *condiţiunile tocmelilor privitoare la operaţiunile dijmuitului?* Ce va să zică aceasta? Fiecare va puteà interpretà acest articol, cum va voi. Nu înţelege legea sub nume de dijmuit decât că mi-am strâns recolta mea, mi-am făcut clăile, mă duc la arendaş şi îi zic: D-le, boierule, vino de mă dijmuieşte, şi el vine şi'şi alege din clăile făcute, care i se par mai mari, mai bune. Acestea sunt condiţiunile dijmuitului. Indată ce este altă condiţiune, Dumnezeu ştie ce se va înţelege prin aceea: se va înţelege atâtea ocale de fasole, atâţia pui de găină...

Voci. Muşchiul.

D. *M. Kogălniceanu.* Ei bine, nu se cuvine, nu liberalii, dar nici conservatorii, omul de bine, omul cu voinţă pentru dreptate,

să voteze acest articol, şi cât pentru mine unul, nu pot votà această lege, nici într'un caz.

D. *P. Carp*. D-lor, voiu începe şi eu ca D. Kogălniceanu, aducându-vă aminte, care a fost atitudinea mea în Cameră asupra acestei cestiuni, şi cred că veţi face mărturisirea că am căutat, în modul cel mai nepărtinitor, să apăr interesele şi ale unora şi ale altora. Opiniunea mea însă va fi contrarie concluziunilor D-lui Kogălniceanu. D-lor, deşi aprobând critica aspră, pe care a făcut-o D. Kogălniceanu amendamentului dela art. 30, cu toate acestea voiu votà legea aşà cum se prezintă.

Când facem un amendament, când dăm un vot, trebue să ne dăm seama de rezultatele votului nostru. Dacă, de exemplu, noi votând în contra legei, cum a fost amendată de Senat, rămânem în legea cea veche, rămânem sub imperiul unei legi pe care cu toţii am condamnat-o. Şi întreb: ne-am dat oare seama de consecinţele votului nostru, atunci când zicem: pentrucă un articol ne displace, noi răsturnăm toate foloasele ce oferă celelalte articole? Eu cred că nu şi-au dat bine seama acei cari, din cauza amendamentului dela art. 30, vor să dea un vot care să ne întoarcă la legea veche.

D-lor, deşi nu am fost ministru de interne ca D. Kogălniceanu, dar am făcut preumblări prin Muntenia şi am văzut şi eu că prea târziu — dar nu tocmai prin luna Decemvrie, ci pe la mijlocul lui Septemvrie — am văzut clăi pe câmp. Cu toate astea Senatul a hotărît altfel; şi naşte întrebarea: ce este mai prudent să facem? Să votăm această lege, rămâind ca mai târziu, peste 5, 6 luni să venim cu modificarea unui singur articol, adică art. 30, sau să reîncepem discuţiunea întregei legi şi săn e creeăm din nou atâtea frământări şi lupte la care am asistat în curs de peste o lună şi jumătate? Eu cred că aceasta n'ar fi prudent; cred că aceste frământări şi lupte să aibă loc atunci, când este o necesitate absolută, şi le cred foarte vătămătoare, când ele devin un fel de deprindere, căci nu trebue să ne deprindem ca la fiecare 6 luni, să ne găsim faţă în faţă cu o întreagă cestiune socială, ca în iarna aceasta.

Deaceea cred că, deşi condamn amendamentul acesta, cel mai prudent lucru ar fi să votăm această lege, aşà cum a venit dela Senat, rezervându-ne ca mai târziu să venim cu o modificare la acest articol, şi sunt convins că până atunci opiniunea publică se va luminà şi D-nii senatori vor conveni, că în această parte,

D-lor au mers prea departe și n'au ținut seamă de adevăratele nevoi ale aceste țări.

Aceasta este părerea mea.

Incât privește celelalte amendamente, recunosc împreună cu D. Kogălniceanu că, deși ar fi bine să nu să se fi admis unele din ele, dar nu au o valoare așà de mare încât să dea loc la o discuțiune întinsă în această Adunare.

Prin urmare, vă rog să votați legea, astfel cum a venit dela Senat și eu unul cred că trebue să ne dăm bine seama, ca într'un timp, care sper că nu va fi depărtat, acest art. 30 trebue să fie modificat.

D. *D. Giani.* D-lor deputați, după cum am avut onoare să spun în sânul comitetului delegaților, asemenea declar și înaintea D-v. că, deși am făcut parte din comitetul delegaților, nu am luat însă cuvântul când s'a discutat cestiunea tocmelilor agricole aci în Cameră, văzând că oameni mai autorizați decât mine și din diferite partide și reprezentând diferite interese, au venit să'și aducă cuvintele lor atât în scris cât și oral; și fiindcă am crezut că acele cuvinte vor aveà răsunet în toată țara, că vor fi, în adevăr, agreate și de maturul Corp, unde această lege a fost dusă în urmă; și cu atât mai mult am avut cuvânt a crede aceasta, cu cât interesele tocmai ale acelora cari compun maturul Corp, erau în mare parte reprezentate în comisiunea Camerei de 21; și că aceà lege în adevăr va puteà constitui, nu pentru câtevà luni, cum a zis onor. D. Carp, dară pentru mult timp, ultimul cuvânt în această materie... (întreruperi).

Are dreptate onor. întrerupător, căci sau venim cu un articol interpretativ, sau venim la toamnă cu modificarea legei, mi se pare că este tot una.

Am crezut, repet, că cel puțin în această materie, s'ar fi zis ultimul cuvânt pentru câtvà timp, cel puțin pentru câțivà ani; pentrucă dacă o lege ca aceasta, care și-a avut percursul ei dela 1866 pânăla 1872, și tocmai azi la 1882 s'a propus o modificare a ei, trebue să se lase a se pune în aplicațiune spre a se vedeà inconvenientele fie într'o parte, fie în alta, și numai atunci să venim a zice că e loc la modificare.

Nu credeam, D-lor, că tocmai în asemenea materie vom venì să ne facem acele rezerve eminamente inutile, fiindcă rezervele există de sine; adică să votăm amendamentul Senatului cu rezerva

ca la toamnă, în sesiunea ordinară, să modificăm articolul ce'l condamnă însuşi D. Carp. Dacă astfel se susţine un proiect de lege, mărturisesc că eu unul nu pot face aceasta...

D. *P. Carp.* O fac de nevoie.

D. *D. Giani.* Voiu veni la nevoie. D-lor, prin această lege s'a căutat a se pune în armonie toate interesele care erau în joc, şi două erau numai aceste interese: interesele cultivatorilor mari, şi ale cultivatorilor mici, pe care însuşi onor. D. Carp le-a adus aşà de bine înaintea Camerei în şedinţele trecute, încât a spus că ţelul D-sale este ca să vadă aceà asociaţiune dorită între cultivatorul mare şi cultivatorul mic, ca consecinţa prosperităţei agriculturei în ţara noastră.

Ei bine, noi am făcut o asemenea lege. Şi dacă îmi permit să vă reamintesc aceasta, este că de ne vom da osteneala să citim art. 1 până la art. 30, care s'a modificat de Senat, vom vedeà că toate măsurile luate în această lege au tins să ocrotească interesele cultivatorului mare, şi niciuna nu este pentru ocrotirea intereselor cultivatorului mic. Dela art. 1 până la 30 toate măsurile sunt luate, şi cu drept cuvânt, pentru ocrotirea interesului cultivatorului mare, fiindcă ele merită atenţiunea legislatorului, trebue apărate. Singura ocrotire ce se da cultivatorului mic, erà numai în dispoziţiunea relativă la dijmuire. D-lor, aşi puteà zice că aceasta nu este tocmai o apărare care se aduce cultivatorului mic, dar este o apărare ce se aduce agriculturei în genere, pentrucă nu este chestiunea acì să vedem că suferă numai cutare sau cutare locuitor, ci preocupaţiunea noastră ca legiuitori trebue să fie a vedeà care e suferinţa generală a ţărei, pentrucă numai astfel vom puteà judecà în mod general şi satisface interesele tuturor. Ei bine, când a venit la chestiunea dijmuitului, ce a zis Camera? Pusă în faţa unei situaţiuni de fapt bine definită, bine aşternută dinaintea noastră, şi netăgăduită de nimeni, Camera a zis că dijmuitul erà singura chestiune pentru cei răi, fiindcă pentru cei buni nu se fac legi, singura chestiune pentru aceia cari voiesc să profite şi să stoarcă tot ce este de stors dela cultivatorul mic. Atunci ce s'a dispus prin lege nouă? ca dijmuitul să se facă la o epocă anume determinată. Camera dar a zis ceeace trebuià să zică în privinţa aceasta. Onor. Senat însă a adăugat următoarele cuvinte: „îndeplinind mai întâiu condiţiunile tocmelei privitoare la operaţiunea dijmuitului“.

Prima întrebare este cine să îndeplinească acele condiţiuni?

Proprietarul sau arendaşul? Dar aceştia n'au nici o condiţiune de îndeplinit, decât numai aceia privitoare la dijmuit. Va să zică e vorba aci de acela care e supus dijmuirei, de cultivatorul mic.

D-lor, când am întrebat în comitet ce va să zică această dispoziţiune a legei, pentrucă şi eu căutam să îmi dau socoteală despre înţelesul acestui articol, D. Marghiloman a răspuns că niciun înţeles rău nu ar puteà să aibă articolul, aşà cum s'a votat de Senat, pentrucă el nu zice nimic, e un articol anodin, inocent. Apoi dacă acest articol este cevà inocent, suntem noi oare chemaţi să consacrăm inocenţa prin legi? Şi aceasta când? Când am căutat să ne abatem cu toţii, într'un interes general, dela dreptul comun pe care altmintrelea l'am recunoscut ca un ideal al tuturor? Când este să facem legi excepţionale, să ne ocupăm de lucruri inocente? Dacă este un articol inocent, să înlăturăm din lege inocenţa; aceasta nu vatămă pe nimeni; dacă nu este inocent, cu atât mai mult să înlăturăm acest articol.

Aci este locul de a vă reaminti dilema istorică ce Mahomet al II-lea a pus-o în privinţa bibliotecei dela Alexandria: dacă este în Coran, e inutilă; dacă nu este, apoi atunci e periculoasă; în orce caz dar trebue arsă (ilaritate).

D-lor, m'am întrebat şi eu ce va să zică lucrul acesta, inocenţa aceasta? şi mi s'au dat explicaţiuni atunci, de către D. preşedinte al consiliului, de către guvern, care este colportorul legilor dela Senat la Cameră şi dela Cameră la Senat, şi care ştie şi înţelesul ce îl dă un Corp şi interesul ce îl dă celălalt Corp; pentrucă noi nu putem şti aceasta, deoarece noi nu discutăm împreună, ca să ne ciocnim ideile noastre şi să ştim ce înţeleg unii şi ce înţeleg alţii; guvernul dar a zis că Senatul a înţeles prin aceasta ceeace a prevăzut onor. nostru raportor în amendamentul D-sale cu care îşi încheie raportul, că această dispoziţiune nu priveşte decât la transportul productelor la arie şi la plata chiriei în bani a pământului dijmuit.

Cum vedeţi, lasă de dorit şi această redacţiune; dar, în fine, acesta se zice că a fost înţelesul Senatului. Dar dacă acesta a fost înţelesul Senatului, pentruce nu l'a spus lămurit, şi a întrebuinţat termenii aceştia vagi, îndeplinind mai întâiu condiţiile tocmelei privitoare la operaţiunea dijmuitului? Căci aceste condiţiuni pot să fie multiple, după cum vă voiu arătà în art. I din această lege.

Dela început D-lor, vă întreb: bine este când se dă o putere excepţională unui primar, unei autorităţi în contra căreia mi se pare că mulţi din D-v. s'au revoltat... (întreruptiuni).

Ideia Senatului s'a pus că erà aceia care s'a aşternut în amendamentul propus de D. raportor, amendament care nu este al nostru, căci am votat contra acestui amendament...

D. N. *I. Constantinescu*. Când?

D. *D. Giani*. După ce a căzut, pentrucă erà condamnat să cază.

Nu fiţi indiscret, D-le raportor, a mă întrebà când am votat contra, după cum aţi fost indiscret de a intrà în majoritate ca raportor, pe când în comitet aţi fost în minoritate.

D. *N. Constantinescu*. Protestez contra acestei insinuaţiuni: D-v. ştiţi că comitetul delegaţilor a făcut apel la mine să fiu raportor, şi ca condescendenţă n'am putut să renunţ; dar am rămas şi rămân statornic în opiniunile mele, cari sunt şi ale D-v. (sgomot).

D. *D. Giani*. D-lor, în sânul comitetului de delegaţi am arătat că noi nu putem, fie explicaţiunile date de guvern, fie de D. raportor, să facem din această lege altcevà decât ceeace a voit să facă acel corp care a introdus amendamentul; dar dacă voim a face cevà, trebue să dăm acelor explicaţiuni o fiinţă adevărată, care să fie obligatorie ca lege, adică să introducem şi noi la acest articol un amendament explicativ, prin care să spunem lămurit autorităţei însărcinată cu aplicarea legei, unde trebue să se oprească cu cererile relative la tocmeli în privinţa dijmuitului! Şi vă amintesc, domnilor, un cuvânt care a fost trecut în tradiţiuni, dela Eleni la Romani şi în timpurile moderne, ca o dogmă în privinţa legilor: „Legea cea mai urîtă este aceea care lasă atitudine largă judecătorului." Incontestabil, pe cât poate legiuitorul, trebue să prevadă toate cazurile, să nu lase latitudine mai multă judecătorului decât numai atunci când va fi silit.

Ei bine, onorabili domni, dacă aceasta se zice în privinţa judecătorului ordinar, care judecă după legile comune, dar când se creează un judecător, care ştiţi că este primarul satului, care are să judece din propria sa autoritate, într'un mod sumar, patriarhal, sau cum veţi voì a zice, se poate da asemenea latitudine acestui primar, de a zice cultivatorului celui mic: îndeplineşte mai întâiu condiţiile tocmelei privitoare la operaţia dijmuitului.

Dar unde are el dreptul de a se oprì? Iată situaţiunea: Ori primarul se va oprì acolo unde va voì el, sau se va oprì acolo unde i se va impune, după vremuri, ca să se oprească. Ei bine, vă place situaţiunea aceasta?

D-lor, ni s'a zis că aci este vorba numai de tocmelile relative la operaţiunile dijmuitului. Dar aşà este? Ia să vedem care sunt tocmelile agricole. Căci este rău să ne uităm la art. 30 şi să uităm pe celelalte 29 de articole de mai înainte, şi mai cu seamă să uităm articolul patronal, art. 1, care înfiinţează tocmelile agricole. Aliniatul *c* din art. 1, iată ce zice:

„Invoielile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ pentru fâneaţă sau arătură, spre a'l întrebuinţà sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă ca drept chirie să răspundă bani şi muncă, sau muncă şi parte din recoltă, sau şi una şi alta."

Va să zică, dau săteanului pământul, şi îi zic că pământul să'l lucreze şi să'mi dea a treia parte, sau a cincea parte după cum mă pot învoi; dar nu primesc să'mi dea numai o parte oare care din producte, ci să'mi dea şi muncă, adică să'mi prăşească, să'mi secere, să'mi care, etc., într'un cuvânt să'mi facă toate muncile agricole. Prin urmare eu, proprietarul, prin contractul ce voiu face pentru închirierea pământului şi luarea dijmei, pot să regulez şi toate muncile agricole ce sătenii se obligă a'mi face; şi fiindcă tot prin acest contract trebue să prevăd toate condiţiunile tocmelei, pot prea bine să şi zic: nu'ţi dijmuiesc; şi nu poţi să ridici partea D-tale de producte, decât numai atunci când vei fi îndeplinit toate condiţiunile contractului; şi între acele condiţiuni poate să fie, de exemplu, condiţiunea de a cărà la schelă, pe care săteanul să nu o poată îndeplinì atunci, şi din care cauză primarul să stea în loc şi să nu poată executà dijmuirea.

Nu uitaţi, D-lor, că onorabila Cameră n'a pus între tocmelile agricole căratul la schele; Senatul însă l'a pus, şi prin urmare pot să'l pun şi eu în contractul de tocmeli agricole.

Dar mi se va zice: aceasta este permis numai în ceeace priveşte autentificarea, nu şi executarea. Apoi eu nu oblig pe sătean, ci îi zic numai să'mi care la schele; şi dacă nu'mi va cărà, primarul îl va întrebà, dacă şi-a îndeplinit toate condiţiunile contractului? Şi dacă i se va răspunde că nu le-a îndeplinit pe

toate, va sta în suspensiune cu dijmuitul, va lăsà să stea dijma pe câmp. Astfel vedeţi că aliniatul acesta, aşà cum s'a modificat de onor. Senat, este mai rău decât chiar legea dela 1872, prin care interesele dijmuitorului erau strâns legate de ale dijmuitului: căci dacă dijmuitorul nu veniă să dijmuiască, suferiă şi recolta sa şi recolta părţei celeilalte, pe când astăzi după această lege, nu mai suferă partea ce se cuvine proprietarului, pentrucă el şi-o poate ridicà... (întreruperi).

Voci. Nu este aşà (sgomot).

D. *D. Giani.* Vedeţi că nu aţi înţeles legea? Nu poate? Dar unde se poate aceasta?

Iată ce zice articolul:

„In caz de întârziere, fie din partea locuitorului, fie din „partea muncitorului...“

Până aci este reciprocitate, şi merge bine. Dar mai departe se zice:

„Dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă a'şi ridicà partea ei de recoltă.“

Cin'e este partea prezentă? Neapărat, ţăranul. Când însă va puteà ridicà partea sa de recoltă? După ce va îndeplinì mai înîntâiu, zice articolul, condiţiunile tocmelei privitoare la operaţiunea dijmuitului (întreruperi, sgomot).

Va să zică partea prezentă este locuitorul, acela care vine şi cere dijmuitul, şi căruia i se spune că nu va fi liber să'şi ridice recolta decât numai după ce va îndeplinì condiţiunile cutare şi cutare. Dar cellalt nu poate ridicà? Căci primarul şi consilierii săi aleg părţile şi spun cât este partea unnia, şi cât este partea celuilalt care n'a fost prezent.

Prin urmare, din lipsa celuilalt, dijmuitul nu a suferit, deoarece s'a ales partea fiecăruia. Facultatea părţei celeilalte rămâne plină şi întreagă, căci nu i se impun condiţiuni. Acela care are condiţiuni de îndeplinit este cultivatorul cel mic, şi acestuia dirigentul vine şi'i spune procedura la dijmuit, dar dijma nu o poate ridicà de cât după ce va îndeplinì condiţiunile tocmelilor agricole. Aceasta nu poate suferì nici o îndoială, şi dacă va tăgădui cinevà, voiu invocà propriile sale cuvinte, adică cuvintele interpretative. Singuri D-v. aţi venit cu cuvinte interpretative zicând: iată ce a înţeles Senatul, că această dispozi-

țiune nu privește de cât la transportul productelor (intreruperi.)

Insăși interpretarea dată de D-v. confirmă ceeace zic eŭ, că aceste condițiuni nu se cer decât dela cultivatorul mic.

Apoi atunci, fie pe cale de întreruperi, fie pe cale de surâsuri, fie pe cale de ironie, puteți tăgăduì evidența lucrului? Nu puteți tăgăduì acest adevăr.

D-lor, dacă acestea sunt condițiunile, vă întreb: pozițiunea creată de legea aceasta, prin care noi zicem că îmbunătățim starea actuală de lucruri, aduce în realitate vreo îmbunătățire sau nu?

Să venim acum la cestiunea oportunităței.

Onor. D. Carp, împreună cu noi, a zis că rău, foarte rău este acest amendament: dar să rezervăm cestiunea aceasta până la toamnă, și cât pentru acum este mai oportum să primim legea așà cum s'a modificat de Senat. Dar D-lor, care va fi cuvântul nostru la toamnă spre a cere modificarea legei? Și oare nu înțelege D. Carp — și aci fac apel și la guvern — că cu modul acesta se va deschide gura, de alt-fel foarte autorizată a D-lui Lahovari care nu odată, ci în diferite rânduri, a zis că astă-zi ne dați o lege să o votăm și peste trei luni ne cereți modificarea ei? (întreruperi). Cuvinte de acestea sunt scrise în mod larg în *Monitor*.

D. *B. Iepurescu*. Este în natura lucrurilor ca legile să nu fie perfecte.

D. *D. Giani*. Așa este onor. D-le Iepurescu: dar, când se simte imperfecțiunea unei legi? Atunci când se votează sau se aplică. Ințeleg că se poate votà o lege rea, când, votând'o, ești de bună credință și crezi că faci un lucru bun; și în urmă, văzând vițiile legei, pe care nu le-ai prevăzut, să vii a cere îndreptarea lor: dar când D-v. încă de acum ziceți că dați acestei legi atestatul că e rea, și cu toate acestea cereți să o lăsăm până la toamnă pentru a o modificà, atunci D-v. vizați numai la un fel de imposibilitate... știu și eu de ce natură, iar nu la o necesitate de reformare, căci necesitatea reformei se simte numai după ce legea și-a făcut o mică viață a ei, puțin importă cât de mică. D-lor, puteți fi siguri că nici o ocaziune nu va fi ca până la toamnă această lege să se pună în practică, pentrucă tocmelile agricole sunt dejà încheiate după legea din 1872. Prin urmare, cum veți venì la toamnă să ziceți că legea are trebuință de reforme? Eu nu sunt de ideia D-lui Lahovari, că o lege să nu se mai refor-

meze: dar sunt că trebue mai întâiu să se constate în practică viţiile legei, şi apoi să se ceară reformă.

Vă aduceţi aminte că chiar în privinţa alin. D, când era vorba de nomenclatura tocmelilor agricole, Camera şi-a arătat opiniunea sa, până unde să meargă nomenclatura, şi mi se pare că opiniunea sa a fost pentru sistemul de a nu întinde această lege decât asupra tocmelilor, care, în adevărata accepţiune a cuvântului, sunt agricole. Cu toate acestea văd că s'a întins mai mult de către Senat în ceeace priveşte autenticitatea, şi aceasta nu este tocmai rău. Această modificare precum şi toate celelalte până la amendamentul introdus în art. 30, nu pot fi de natură de a ne împiedicà să nu le luăm în considerare. Amendamentul însă introdus la art. 30 nu'l pot primi cu niciun preţ, chiar cu rizicul, dacă rizic poate să fie, de a rămâne sub regimul legei din 1872.

O voce. Mai bine cu aceea.

D. *D. Giani.* Am arătat, D-lor, că, după mine cel puţin, această dispoziţiune este mai bună în legea din 1872 în privinţa aplicaţiunei ei. Şi eu unul, ca membru al majorităţei şi guvernamental, pe cât guvernul acesta va sta pe acele bănci, am încredere că mai puţine vexaţiuni se vor face cu legea din 1872, astfel cum s'a amendat de Senat. Aceasta este ferma mea convincţiune. (Sgomot).

Dacă însă, D-v. credeţi, că respingând acest amendament, respingem legea într'un mod absolut, şi prin urmare, atunci rămânem sub regimul legei din 1872, chiar aşà de ar fi, tot este mai bine a nu se primi acest amendament, pentrucă, cum am avut onoare a vă arătà, legea din 1872 este mai bună în privinţa acestui punct. Camera aceasta, care reprezintă interesele generale ale ţării, nu trebue sub cuvânt de oportunism să primească cu orice preţ ceeace este impus numai de oparte a reprezentanţilor intereselor ţărei. Această consideraţiune sunt dator a o pune în vederea D-v. şi a face apel mai ales la aceia cari pot să fie cu totul imparţiali în această lege: căci dacă se poate zice că este o luptă între interesele mari cu cele mici, în acest parlament există unii cari n'au nici interesul cel mare nici cel mic şi care pot să-şi spună cuvântul lor în toată libertatea.

Iată, D-lor, consideraţiunile pentru care cer ca această Cameră să-şi menţină dispoziţiunile sale, care au fost bine cumpă-

nite, bine chibzuite şi bine alcătuite şi prin care se apără adevăratele interese ale acestei ţări.

D. *Iepurescu.* D-lor deputaţi, dacă vom înlătură chestiunea de amor propriu dela noi, dacă nu vom căută să facem o ceartă inutilă între Senat şi Adunare, dacă vom judecà cu sânge rece, într'un mod analitic, modificările introduse în legea noastră de Senat, dacă nu vom pierde din vedere chestiunea de oportunitate, vom vedeà dacă trebue sau nu, ca noi să respingem modificările Senatului şi să retrimitem legea din nou la Adunarea suroră, pentruca atunci să ştim, dacă aceà Adunare revine la punctul nostru de vedere.

In ce situaţiune ne aflăm noi? Sau mai bine, din ce punct de vedere trebue să privim modificările introduse de Senat? Mai întâiu trebue să ne dăm seama, dacă s'a schimbat cumvà prin modificări de detalii principiul chiar al legei votată de noi, ori dacă modificările introduse sunt de acele esenţiale care schimbă cu totul caracterul legei. Iată punctele de vedere din care trebue să discutăm aceste modificări.

Din punctul de vedere al unor modificări esenţiale, Senatul n'a admis niciuna din acestea, Senatul n'a modificat întru nimic principiul legei noastre, astfel încât noi să nu ne mai recunoaştem iubitul nostru copil. Prin urmare să înlăturăm chestiunea de schimbare de principiu, fiindcă principiul nu a suferit atingere din partea Senatului.

Să venim la modificările de detaliu, şi să vedem dacă cele introduse sunt de natură a legitimà din partea noastră o opunere ca aceea pe care ne-o consiliază D. Giani, adică de a lăsà ţara tot cu legea cea veche de tocmeli agricole. Ce apreciator mai bun putem lua pentru aceste modificări, decât pe aceea a unui membru din minoritatea comisiunei, care a primit, deşì din minoritate, să se facă raportor, pe D. Constantinescu. Raportul D-lui Constantinescu nu cuprinde nimic de alarmant în această privinţă. In tot cuprinsul său nu găsesc vorbindu-se cu oarecare insistenţă decât de un singur lucru, de un amendament al însuşi D-lui Constantinescu, prin care se caută a se atenuà o modificare a Senatului. Incolo D. raportor trece cu cea mai mare facilitate peste toate modificările făcute: D-sa zice: la articolul 5 s'a făcut cutare modificare, care nu e importantă; la art 24 s'a admis cuvântul „chiemat“ care nu însemnează nimic, etc. Mem-

brul minorităţei, raportor al majorităţei, nu găseşte nimic care să-l alarmeze, nu găseşte că modificările acestea sunt de cele care ar denatură cu desăvârşire proiectul de tocmeli agricole, votat de noi şi trimis la Senat.

Nu voiu face, D-lor, o analiză generală, ci voiu veni la detalii, să luăm modificările onor. Senat pe rând: Intâia modificare.....

D. *vicepreşedinte*. Numai una a fost combătută.

D. *B. Iepurescu*. Se poate ca cineva să combată şi celelalte modificări. Şi invoc indulgenţa D-v. să mă lăsaţi a discută, când este discuţiunea generală, toate modificările Senatului.

Art. I pune, D-le preşedinte, baza întregului proiect de lege: căci determină contractele ce trebue să se numească învoieli agricole, tocmeli agricole. Venit-a onorabilul Senat să desfiinţeze din contractele pe care le-am numit noi contracte agricole, şi care le-am considerat astfel? Nu. Venit-a asemenea cu o modificare, prin care să înfiinţeze pe lângă celelalte învoeli vreuna nouă? Nu. Amendamentul introdus de Senat nu creează noi contracte de tocmeli agricole, ci facilitează formarea oricăror contracte, care sunt din natura lor, până la oarecare punct, agricole: face ca ele să fie legalizate de aceeaşi autoritate. Vedeţi că este numai o chestiune de formă care nu atinge deloc legea votată de noi, şi numai dacă voiţi să faceţi ceeace se numeşte *une querelle allemande*, veţi găsi o ceartă, unde nu poate să fie. Trec peste celelalte modificări şi vin la art. 30.

D-lor, trebue să ne dăm seama mai întâiu, în ce consistă modificarea făcută de Senat, şi ca să putem cunoaşte bine valoarea acestui amendament, trebue să citim întâiu articolul, astfel cum a fost votat de noi.

Iată ce zice art. 30, astfel cum s'a votat de noi:

Art. 30. După ce s'au terminat seceratul grânelor, culesul porumbului sau al altor plante, dijmuitul trebue să se înceapă şi să continue fără întrerupere, afară de cazul de forţă majoră, cel mai târziu după 10 zile pentru fiecare categorie de recolte.

In caz de întârziere, fie din partea cultivatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea să se facă din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă a-şi ridică partea ei de recoltă.

Şi Senatul a adăugat:

„Indeplinind mai întâiu condiţiunile tocmelei privitoare la operaţia dijmuitului“.

Senatul a crezut că nu este drept ca cultivatorul să-şi ridice grâul lui mai înainte de a-şi îndeplinì obligaţiunile ce a luat prin contractele de tocmeli agricole, relative tocmai la acest dijmuit. Şi care este acest dijmuit? Ştiţi foarte bine, D-lor, că condiţiunile acestor tocmeli, se prevăd mai la toate articolele din această lege, şi între altele este şi obligaţiunea pentru locuitor, de a aduce după ce s'a dijmuit, clăile de grâu la aria arendaşului. Inţelegeţi dar, că atunci când merge primarul să dijmuiască din oficiu, aceasta presupune un conflict între arendaş şi între agricultor.

Ei bine, Senatul a zis: aţi făcut partea cea bună săteanului. Şi eu sunt cu D-v. din inimă, ca să facem partea bună săteanului, dar să nu scăpăm din vedere şi pe proprietar.

Când D-v aţi dat primarului facultatea de a dijmuì din oficiu, Dumnezeu ştie cum va dijmuì. pentrucă el totdeauna are să ţie cu semenul său, adică cu săteanul. (Intreruperi, sgomot).

Lumea toată ştie aceasta mai bine de cât noi. Ce a zis dar Senatul, care prin natura lui este conservator, (întreruperi). Ştiţi că Senatul este tocmai un paliativ al Adunărei deputaţilor (întreruperi). Dacă nu vă place acest cuvânt, pot găsì altul. D-v. ştiţi că pentru a fi ales deputat, se cere vârsta de 25 ani, pe când la Senat se cere de 40 ani. Senatul în toate ţările din lume, chiar şi la Romani, era o instituţiune conservatoare. La noi Senatul este o instituţiune conservatoare pentru principiile cuprinse în Constituţiune. Vedeţi dar că Senatul trebue să se ocupe cu aceiaşi durere de inimă şi de proprietar, şi a zis: nu vă cerem să oprimaţi, dar vă cerem dreptate locuitorului pe care-l dijmueşte primarul în contra voinţei mele, îi daţi voie să-şi ia clăile sale şi să le ducă acasă. Nu este drept ca el să ducă şi pe ale mele? (Intreruperi).

Pot să urmez pe D. Kogălniceanu în toate privinţele, dar în această interpretare pe care o consider ca o interpretare denaturată, nu pot să-l urmez (ilaritate).

Să mai citim, D-lor, încă odată articolul (întreruperi).

Rog pe D. Calimach să ia cuvântul să mă lămurească, căci sunt simplu şi ignorat în această privinţă (întreruperi).

Onor. D. Eliade, care este totdeauna cel mai inteligent, n'a

înţeles de astădată că vrea să mă puie mai prejos de D. Calimach (sgomot).

D. *vicepreşedinte.* Vă rog să veniţi la cestiune.

D. *B. Iepurescu.* Aşi voi să văd pe D. Preşedinte în locul meu, întrerupt din dreapta şi din stânga, ce ar face atunci.

Dar cum D-sa face discursuri foarte scurte totdeauna, se înţelege că va fi lăsat să vorbească.

Aşa dar, D-lor, iată modificările aduse de Senat la acest articol:

„Indeplinind mai întâiu condiţiunile tocmelei privitoare la operaţiunea dijmuitului".

Aşi dorì să'mi spuneţi ce alte condiţiuni pot să fie acì relative la dijmă, căci eu nu pot să concep altele de cât obligaţiunea de a cărà grâul la aria arendaşului. Dacă ştiţi altele, luminaţi-mă şi pe mine.

Neapărat, mai bine ar fi fost să fi rămas articolele aşa cum au fost votate de noi: dar cel puţin această modificare nu este o modificare care să denatureze ideile esenţiale ale acestei legi.

Celelalte modificări sunt modificări de redacţiune, modificări foarte mici, care nu introduc nimic esenţial, care să schimbe economia acestei legi.

Acum, dacă acestea sunt modificările, dacă adevărata lor valoare este aceasta, care motive plauzibile pot să ne autorizeze pe noi, pentru a respinge acest articol? In ce se atinge principiul, economia generală a legei votate de noi? Aţi văzut că toate aceste modificări n'au valoarea aceia pe care voieşte să le-o dea onor. D. Giani.

Pe de altă parte, dacă vom lua în considerare că legea în vigoare este rea, condamnată de toată lumea, de diferitele grupuri din această Adunare, de proprietari, de ţărani; dacă vom lua în consideraţiune — şi acì mă adresez la onorabila majoritate din care fac parte — dacă vom lua în consideraţiune zic, toate acestea, vom vedeà că este de datoria noastră, majoritatea, ca cu o oră mai înainte să dăm o lege agricolă guvernului actual. Şi eu cred că această lege în comparaţiune cu legea existentă, este de o mie de ori mai bună, mai preferabilă. Aceasta n'am nevoie s'o mai demonstrez, ea rezultă din serioasele desbateri ce s'au urmat. Dacă vom aduce cea mai mică modificare acestei legi, ea trebue să se întoarcă la Senat. Suntem cu două zile înainte

de închiderea sesiunei; nu știu dacă această sesiune are să se mai proroage, ast-fel în cât nu mai rămâne timp material pentru a da guvernului această lege. Aşa dar fiindcă suntem în posibilitate de a aveà o lege pentru toamnă, când se fac tocmelile agricole, v'aşi rugà să primiţi aceste modificări cu totul inocente care nu ating întru nimic economia legei, şi cu o oră mai 'nainte să dăm guvernului actual o lege pentru tocmeli agricole.

D. *N. Ionescu.* Imi va fi greu să combat pe onorabilul preopinent, fiindcă D-sa a atins toate consideraţiunile care militau în favoarea amendamentului introdus de Senat. Tot repeţind ca să nu facem cestiune de amor propriu, D-sa ne-a convins că proiectul e un copil al majorităţei din Cameră şi din Senat, şi că este unfăt-frumos bine pieptănat (ilaritate).

Eu, D-lor, încep cu cel mai inocent din amendamentele Senatului, acela prin care asigură transportul în cât priveşte autentificarea lor în tocmelile agricole. In secţiune la noi, când s'a tratat această cestiune, au fost persoane care au susţinut că căratul e o operaţiune agricolă; eu am fost din cei cari am combătut-o, şi astăzi, când văd că Senatul zice că rezervă aceste lucruri dreptului comun, eu cu drept cuvânt mă întreb pentru ce Senatul a lăsat la dreptul comun această operaţiune a căratului? Pentru ce, dacă căratul nu e o operaţiune agricolă? Aci e ceva neexplicabil: şi eu mă tem de un lucru, mă tem ca din argutiile acestea să nu se nască învoeli, aşa în cât această muncă zisă agricolă să fie apăsătoare agricultorilor ţărani; căci, dacă, pentru că s'ar fi învoit cineva să care la gară şi n'ar fi putut să care, şi ar fi tras în proces, atunci daune-interese că nu a venit la vreme, nu vedeţi că este o ruină mare pentru sătean? Aceasta poate să dea loc la atâtea reclamaţiuni din partea proprietarilor agricultori caşi când ar fi vorba de o tocmeală agricolă.

Eu m'am întrebat: când se pune un amendament în Senat, este ca să dea o extensiune principiului, ori ca să dea mai multă claritate şi preciziune legei? Şi negreşit, când se fac asemenea amendamente, nu este ca să se dea o mai mare extensiune principiului, dar ca să facă legea mai clară. Ce a căutat Senatul să facă prin acest amendament? Să dea mai multă claritate sau preciziune? Nu: căci a introdus acì o materie care nu erà în lege: zice: întru cât priveşte autenticitatea, iar întru cât priveşte efectele, le lasă în dreptul comun. Nu erà mai natural să nu pună

amendament? Cum? In privinţa punctului de plecare al legei, ai un regim, şi în privinţa aplicărei, ai alt regim? Nu vedeţi că cu aceasta se face legea mai obscură? Prin urmare, nu este bun amendamentul introdus de Senat. Dar trec mai departe şi nu mai insist asupra acestui punct.

S'ar păreà că este inocent acest amendament, s'a vorbit mult de inocenţă, şi negreşit că nu s'a luat acest cuvânt în sensul cum se întrebuinţează în strada Covacilor, dar este foarte însemnat acest amendament, fiindcă el face o confuziune între două regime dreptul comun şi legea aceasta.

Asupra celor zise de D. Kogălniceanu, negreşit că nu voiu fi eu acela care să am pretenţiunea de a-l complectà şi deaceea nu mai adaug nimic. Este acolo o dispoziţiune de o bună gospodărie, care să ne facă a aprecià ca nenorocit amendamentul Senatului. Când Senatul zice să se îndeplinească mai întâiu condiţiunile privitoare la operaţiunea dijmuitului, ce însemnează aceasta? Aceste condiţiuni nu trebuesc a fi privite ca cuprinse în tocmelile agricole? Dacă sunt cuprinse, trebue să se facă prin oficiul primarului, şi de ce nu lăsà primarului câmpul limpede ca, atunci când nu se va face dijmuitul, să se facă din oficiu? Vedeţi că paralizează toate acele dispoziţiuni bune din lege, căci dacă l-ai supune la alte îndepliniri, va să zică nu-l laşi să-şi ia recolta, şi dacă nu poate să-şi ia recolta, ce interes mai are ţăranul să facă celelalte condiţiuni?

Prin urmare, vedeţi că este o preocupare din partea Senatulul, nu de a face legea mai clară, ci de a o înăsprì.

Vin acum la punctul pe care nu l-a atacat nimenea, şi pentru aceasta cer indulgenţa chiar a onor. D. Iepurescu: este determinarea celor două zile. Dv. aţi determinat că două zile pe săptămână vor fi ale lucrătorului: în înţelepciunea D-voastră aţi crezut că aceasta este o dispoziţiune protectoare şi aţi lăsat să aleagă părţile acele două zile, aţi respectat adică un principiu de drept comun, şi nu ştiu pentru ce aţi făcut un monstru din dreptul comun, care nu este altcevà decât consimţimântul părţilor, învoirea reală a părţilor. Senatul a admis că aceste două zile să fie Vinerea şi Sâmbăta. Apoi dacă eu sunt Turc din Dobrogea şi nu lucrez Vinerea, sau sunt Jidan şi nu lucrez Sâmbăta, va să zică Jidanului şi Turcului nu îi a dat nimic (ilaritate).

Eu m'am întrebat care să fi fost intenţiunile maturului Corp

când a introdus aceste modificări? Ce ameliorări a voit să introducă el în legea aceasta? Vă mărturisesc că am căutat și n'am găsit niciuna: poate pentru aceasta D. Iepurescu nu s'a unit cu noi, ca să combată niciunul din amendamente, căci în adevăr ar fi trebuit să-şi puie la tortură imaginaţiunea sa, ca să afle ce ameliorări a gândit Senatul să introducă (ilaritate).

D-lor, obiecţiunile care s'au făcut de onor. reprezentanţi de Vaslui şi de Vlaşca sunt acestea: D-lor, au zis că nu avem timp şi unul din D-lor s'a dus până acolo de a zice cum că, dece să mai trimitem legea la Senat, căci pierdem sesiunea aceasta şi altul a zis că nu numai că pierdem sesiunea, dar că şi sulevăm o cestiune constituţională.

D-lor, eu voiu căutà să vă arăt părerea mea în această privinţă, fiindcă trebue să dăm o soluţiune acestei cestiuni. Constituţiunea ce zice? Zice că factorii legilor trebue să fie trei, adică puterea executivă, care are iniţiativa, puterea legiuitoare în două ramuri, care are deliberaţiunea, şi puterea executivă care are la urmă sancţiunea. Va să zică puterea executivă are două prerogative, ca să zic aşà, sau are două momente, întâiu iniţiativa şi al doilea sancţiunea. Ei bine, pentruce n'am aveà şi noi, fiecare din noi, câte două stadii? La noi a venit această lege mai întâiu ca toate legile financiare: aceasta nu este propriu zis o lege financiară, dar bine a făcut guvernul M. Sale de a venit întâiu la Adunare cu dânsa, căci aci sunt mai multe interese populare decât la Senat. Dar oare acesta să fie numai un efect al întâmplărei, ca să vină mai întâiu la Cameră cu o lege ca aceasta? Eu cred că nu. Noi am votat'o, s'a dus la Senat, acolo s'a modificat, introducându-se amendamente, şi acum a venit iarăşi la noi. Ei bine, dacă noi n'am admite amendamentele Senatului, dacă le-am respinge, legea s'ar reîntoarce la Senat, şi dacă Senatul ar renunţà la amendamentele sale, legea atunci ar fi făcută. Eu cred că aceasta se poate face foarte bine, fără ca prin aceasta legea să cadă. Inţeleg că nu putem să introducem alte amendamente în locul celor puse de Senat, aceasta n'a fi nici cuviincios din partea noastră către maturul Corp; dar putem foarte bine să respingem pur şi simplu amendamentele puse de Senat, şi dacă şi Senatul va admite ştergerea acelor amendamente, atunci legea rămâne bună şi se poate promulgà.

Dar se zice: dacă Senatul nu va primì ştergerea acelor amendamente, atunci cade legea şi rămânem sub legea actuală.

Apoi, D-lor, eu nu văd niciun pericol, dacă am rămânea sub legea actuală, fiindcă tocmelile agricole nu se fac acum, se fac iarna. Legea aceasta, chiar dacă s'ar votà, are să se pună în lucrare la anul viitor; prin urmare, chiar dacă nu s'ar votà acum, sau ar cădeà, am putea-o reluà în sesiunea viitoare. Aşà se face şi în Anglia: când o lege cade, ministerul o mai revede, o mai modifică şi o aduce din nou în sesiunea viitoare. La noi însă s'a luat un obiceiu rău, că se înmormîntează o lege, când nu răuşeşte la prima dată: aceasta este foarte rău. Noi ar trebuì să urmărim o lege până ajunge la sancţiunea Suveranului; înainte însă de a ajunge la sancţiunea Suveranului, putem s'o votăm, s'o modifice Senatul, să primim sau să respingem acele modificări, în fine, s'o purtăm de colo până colo, cum facem acum.

Acum viu a răspunde onor. D-lui raportor, care fiind din minoritate, în această cestiune reprezintă majoritatea, şi care a zis că voieşte să introducă un amendament. Eu înţeleg să nu primim amendamentele Senatului, dar nu cred că putem să mai introducem amendament într'o lege dejà votată de Cameră, aceasta ar fi firul Ariadnei.

Dacă se va întâmplà ca legea aceasta să nu se poată votà în sesiunea aceasta, sau să cază, atunci voiu zice că cred că guvernul Majestăţei Sale va aveà destulă viaţă, ca să se întâlnească cu noi la sesiunea viitoare, când va venì din nou această lege, după ce o va vedeà şi o va modificà, cum se face şi în Anglia în asemenea cazuri. Noi însă trebue să ţinem ca legea să se voteze, adică D-v. să ţineţi la aceasta, căci eu să vă spun drept, cred că dacă ne-am gândì cu toţii până la toamnă, poate ne-am apropià mai mult de dreptul comun, fiindcă văd că mai toate amendamentele ce s'au făcut, tind spre dreptul comun, în cât văd că şi Senatul este pentru dreptul comun. Sper, poate să am o speranţă iluzorie, dar în fine credinţa mea este că cuvântul cel din urmă va fi dreptul comun, şi prin dreptul comun nu se înţelege jaful comun, ci garanţia comună.

Dar în fine mă întreb: care să fie raţiunea, ca să determinăm cele două zile? S'a hotărît să le dăm: prea bine, nu discut în principiu amendamentul acesta, nu zic nimic de ce am dat două zile, dar de ce să se pună Vinerea şi Sâmbăta?

Eu am crezut, emiţându-se ideia de a se pune Lunea, că ţăranul se îmbată Dumineca (ilaritate). In Senat s'a apărat această idee, dar nu s'a admis. In loc să se pună la cap, s'a pus la coada săptămânei. Este bine, s'a zis, de a se fixà aceste zile. Am auzit pe un fost ministru de interne, că a cerut cuvântul ca să ne spună cum ne judecă ţăranii dela Tecuciu, şi să nu credeţi că ţăranii nu ne judecă în actele noastre şi chiar în cestiuni de politică mare; o voiu probà aceasta: dar deocamdată las să vă o spună D. Teriachiu.

D-lor, eu nu înţeleg legea aceasta, care pe lângă că 'mi numără zilele de lucru, apoi mi le determină anume, Vinerea şi Sâmbăta. Inţelegeţi că această dispoziţiune blesează în primul grad, nu numai libertatea învoelilor, dar convenienţele agricole. Dacă ar fi sărbătoare Sâmbătă, cum a fost în ziua de sf. Gheorghe, care a căzut într'o zi de Sâmbătă, iată că am pierdut o zi, căci într'o astfel de sărbătoare nu lucrez, mi-e teamă să nu mă trăsnească Dumnezeu, să nu mă lovească fulgerul: şi dacă mai târziu, în altă Sâmbătă, se va întâmplà să fie o sărbtoare naţională, la care eu ţin, iată că după lege eu am pierdut două zile.

Insă când eram liber să'mi întrebuinţez cele două zile de lucru, fiind într'o Vineri şi o Sâmbătă o zi de sărbătoare, nu lucram atunci în adevăr, dar aveam facultatea ca să'mi fac munca din acele zile în altele, când dispuneam de timp, mă duceam la proprietar şi 'i ziceam: lasă-mă să lucrez, astăzi.

Pentru aceste cuvinte, vă rog să nu primiţi amendamentul Senatului, care are inconvenientul cel mai mare de a blesà simţimântul pentru alegerea timpului de muncă.

Inţeleg pe proprietar, căruia 'i convine să fie Lunea şi Vinerea, dar legea să zică: să te duci, aceasta depasează orice simţimânt de solidaritate care trebue să existe între capital şi travaliu.

Aşà dar, din respectul ce am pentru instituţiunile ţărei mele; din respectul cel mare ce am pentru ţăranii cari ne judecă, când lucrăm despre afacerile lor, vă rog să binevoiţi a respinge amendamentul Senatului, amendament care nu convine libertăţei muncei, şi rugând pe Senat ca să revină asupra lui.

Incă câtevà cuvinte şi cu ele încheiu cuvântarea mea.

Iată cum se face aiurea în asemenea ocaziuni: noi discutăm şi ştergem amendamentele şi facem un fel de Mesagiu către matu-

rul corp, în care 'i spunem motivele ce am avut de a respinge amendamentul şi'l rugăm respectuos să le aprecieze şi să consimţă la ştergerea amendamentelor, şi numai dacă Senatul va persistà, atunci vom vedeà ce avem de făcut. Noi ne facem datoria şi sunt sigur că un corp care iubeşte să fie în armonie cu celălalt, nu caută să ţină mult la ideile sale, ci totdeauna cedează celuilalt, căci aceasta este ideia constituţională, un etern compromis de idei între diversele corpuri ale Statului.

D. G Vernescu. D-lor, eu n'am fost dela început pentru legea aceasta şi am votat pe faţă contra ei, cum votez totdeauna. Aşà dar ar trebuì acum să fac şi eu, cum vor să facă mulţi din majoritate, să adaug un vot contra, pentruca să fac să cadă această lege....

O voce. Ca să fii consecvent.

D. G. Vernescu. Consecvenţa se apreciează de fiecare după mintea lui. Eu voiu spune care este părerea mea şi voiu rugà pe fiecare, care crede că părerea mea este greşită, să ia cuvântul ca să o combată şi când voiu vedeà că părerea lui este mai bună, eu sunt om din acei cari mă supun ,când văd că altul cugetă mai bine decât mine.

D-lor, de ce este vorba? De modificările făcute de Senat la această lege. Ei bine, să vedem în ce consistă modificarea cea mai importantă, aceea care a îngrozit pe D. Kogălniceanu, care nu voieşte să se frământe pentru a nu se face pâne, care voieşte ca frământarea să nu fie numai pentru frământare şi agitaţiunea numai pentru agitaţiune, şi din acest punct de vedere să nu votăm legea, căci Senatul a introdus în corpul ei lucruri care sunt îngrozitoare pentru interesul ţăranilor: să vedem dacă este aşà şi dacă aşà va fi, D. Kogălniceanu are dreptate ca să pună bila D-sale neagră, pentru ca să cază legea.

D-lor, D-v. ştiţi că mie nu 'mi place legea în general, fiindcă eu sunt pentru dreptul comun: dar fiindcă prin această lege se aduce o îndreptare îndepărtată în situaţiunea de astăzi a ţăranului, sunt de părere a examinà şi eu şi a vedeà ce sunt aceste lucruri îngrozitoare de care s'au speriat D. Kogălniceanu şi D. Giani.

Ce zice art. 30?

„După ce s'au terminat seceratul grânelor, culesul porumbului sau altor plante, dijmuitul trebue să înceapă şi să conti-

nue fără întrerupere, afară de cazuri de forţă majoră, cel mai târziu după zece zile după fie care categorie de recoltă.

Iată, D-lor, o idee simplă: după zece zile dela terminarea recoltei, este dator proprietarul sau arendaşul să meargă la dijmuit şi aceasta s'a pus pentru ca să nu mai poată arendaşii sau proprietarii, prin nevoinţa lor de a dijmuì sub diferite pretexte, să facă să putrezească de multe ori recolta pe câmp a ţăranului.

Iată ce mai zice articolul:

„In caz de întârziere, fie din partea cultivatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă a 'şi ridicà partea ei de recoltă".

Mă opresc acì şi cu intenţiune, pentru că voiesc să-mi dau socoteală de ce a voit Camera, când a votat acest articol, şi apoi să văd ce a făcut Senatul prin adausul său.

Camera a voit că, după trecerea celor 10 zile după culesul recoltei, atunci să vie primarul asistat de doi consilieri şi să facă dijmuitul recoltei după insistenţa părţei diligente; fie întârzierea din partea proprietarului, fie din partea ţăranului, legea o spune pozitiv, că orcare din părţile contractante nu va venì, primarul, după cererea părţei diligente, este dator să dijmuiască.

Aşà dar, D-lor, iată ideia care rezultă din acest articol şi neapărat că legiuitorul a avut dreptate să o pună, căci în practică se poate întâmplà să se găsească proprietari sau arendaşi, precum se afirmă că s'au şi găsit, cari să nu voiască să dijmuiască pe locuitori, după ce şi-au cules recolta, şi atunci primarul să facă această operaţiune din oficiu. Dar ce însemnează aceasta? Aceasta nu va să zică că este o pedeapsă pe care o pune Camera cuivà, ci se obvine la un inconvenient ce s'ar puteà îutâmplà în practică, şi a dispus că atunci când o parte nu îşi îndeplineşte obligaţiunea ce şi-a luat, să vie primarul să o facă în locul său, pentruca proprietarul să nu poată lăsà pe câmp recolta sătenilor ca să putrezească, atât şi nimic mai mult, a zis legiuitorul. Prin urmare încă odată întreb, nu cumvà D-v. credeţi, că legiuitorul a înţeles prin aceasta, că în absenţa mea să mă pedepsească şi să mă facă să pierd condiţiunile ce aveam stipulate în contractul agricol? Negreşit că nu. Iată dar ce a zis Camera şi ce se înţelege de toţi oamenii cari cugetă cu mintea sănătoasă.

Acum să vedem ce a zis Senatul în amendamentul său, care este așà de îngrozitor:

„Indeplinind mai întâiu condițiunile tocmelei privitoare la operațiunea dijmuitului."

Ei bine, prin aceasta a făcut vre-o nedreptate cuivà?

D. *P. Buescu.* A dat loc la abuzuri.

D. *G. Vernescu.* D. Buescu, care explică toate, voiește să explice și aceasta după ideile D-sale.

D. *Iepurescu.* Așà este.

D. *P. Buescu.* Vedeți că vă aprobă și D. Iepurescu.

D. *G. Vernescu.* De ce vă mirați că mă aprobă unul din majoritate, căci eu nu cred că D-v. socotiți că este o necinste pentru mine când mă aprobă unul din majoritate. (Ilaritate).

D-lor, ce a adăugat Senatul? Zice: „îndeplinind mai întâiu condițiunile tocmelei privitoare la operațiunea dijmuitului."

D-nul Giani a vorbit de latitudini mari și a atribuit aceste latitudini Elenilor și Romanilor, dar D-sa a fost în câmpul cel larg și ne-a spus că acì este vorba de condițiunile tocmelei în general, că primarul nu are să facă dijmuitul decât după ce se vor fi îndeplinit toate condițiunile tocmelei, și a zis: iată nenorocirea, vor putrezì bucatele pe câmp și celelalte. Ei, D-lor, nu este așà. Senatul poate că se temeà de observațiunile D-lui Giani și ale tuturor celorlalți din Cameră și a voit să precizeze, precum a și precizat, într'un mod, cum să nu mai lase îndoială.

In adevăr, ce a zis Senatul? „Condițiunile tocmelei privitoare la operațiunea dijmuitului". Va să zică, e vorba de operațiunea dijmuitului. Care sunt condițiunile acestei operațiuni? Să vă spun eu. Să luăm cazul normal. Când vine țăranul cu proprietarul la dijmuit, se numără ce are țăranul...

D. *M. Kogălniceanu.* Se uită la grămezi.

D. *G. Vernescu.* D-v., D-le Kogălnicene, în calitatea D-v. de fost ministru de interne, ați putut intrà în multe detalii cari mie îmi scapă. Eu nu știu dacă se uită sau nu la grămadă, și permiteți-mi să nu ies din dispozițiunile legii. Lăsați-mă dar să nu deviez în discuțiune, rămânând ca D. Kogălniceanu, care înțelege toate, să spună Camerei că a dat prea multă întindere cuvintelor D-sale, că prin modificarea Senatului s'au primejduit interesele locuitorilor.

D-lor, ziceam că îndatăce țăranul se găsește în prezență

cu proprietarul la dijmuit, mai întâiu se numără ce este al țăranului și după aceia se uită ce este în contract să ia proprietarul, din 3, din 4, din 5, una și poate chiar una la una după împrejurări, după situațiunea locului, și să nu se îngrozească D. Kogălniceanu de aceasta. După ce s'a văzut din câte are să ia, proprietarul, conform cu tocmeala, zice: aceste 5 sau 6 clăi sunt ale mele, le însemnez și după ce le însemnează, credeți oare că este liber țăranul să-și ia pe ale lui și să le ducă acasă? In contractele de tocmeli se zice totdeauna și în mod invariabil că se transportă mai întâiu dijma proprietarului și apoi merge țăranul de își ridică partea lui. Prin urmare, ce are să se întâmple, când în lipsa proprietarului, primarul are să facă dijmuirea? Primarul are să facă operațiunea dijmuirei și pe urmă are să zică țăranului: prea bine, te-am dijmuit, am făcut ceeace aveà să facă proprietarul, acum fă și D-ta ceeace este în condițiunile contractului, du dijma proprietarului acasă mai întâiu și apoi ridică partea D-tale de producte...

D. *M. Kogălniceanu.* Cer încă odată cuvântul.

D. *G. Vernescu.* Sunt lucruri cari nu sufer discuțiune și acesta este din acelea, fiindcă, dacă s'ar fi vorbit în general, — după cum ziceà D. Giani că vorbește în mod general, — de tocmeli agricole, ași fi fost alături cu D-sa și ziceam și eu că Senatul a făcut un lucru monstruos,..

D. *D. Giani.* Explicațiunile guvernului pe care le-a dat în sânul comitetului delegaților nu sunt așà.

G. Vernescu. Ce facem noi acum? Ne luminăm. Oare dacă guvernul ar fi interpretat rău când a fost în comitetul delegaților și dacă D. Giani interpretează mai rău, și dacă alții vor interpretà și mai rău decât D. Giani, și dacă D. Kogălniceanu se va văità, ce va să zică? Schimbă oare aceasta textul și interpretarea dreaptă care trebue să se dea acestui articol?

D. *D. Giani.* Senatul care a votat acest amendament știe mai bine interpretarea care i se dă.

D. *G. Vernescu.* Să nu se teamă D. Giani că eu mă cred infailibil. Dacă D-sa luând cuvântul după mine, va aveà norocirea să argumenteze, negreșit conform cu termenii articolului, astfel încât să mă convingă și pe mine, atunci să fie sigur că voiu fi alături cu D-sa: dar după câte a spus, ierte-mi a-i spune că nu m'a convins.

D. *D. Giani.* Erai convins mai dinainte.

D. *G. Vernescu.* Oare D-ta nu erai convins mai dinainte? Când se prezintă o lege în Cameră şi când Camera e gata să o discute, oare D. Giani nu este convins mai dinainte şi convingerea D-sale nu se poate schimbà după o dezbatere serioasă, care s'ar face?

Dacă îi trebue studii prealabile, şi o convincţiune prealabilă, mai înainte de a venì să discute acì: atât mai rău pentru D-sa, dacă nu are acestea, când votează legile ţării.

Aşà dar din simplele aceste cuvinte trecute în amendamentul Senatului la art. 39 al Camerei, nu putem să scoatem şi să stoarcem decât ce se poate scoate şi stoarce, adică nimic decât că primarul, care ajută la dijmuitul locuitorului, să oblige pe acesta a îndeplinì condiţiunile relative la operaţiunea dijmuitului, atât şi nimic alt, nu îndeplinirea condiţiunilor tocmelilor în general, ce ar fi având muncitorul.

Să nu cerem dar lepădarea acestei legi pentru introducerea inofensivă a câtorvà cuvinte de către Senat, aceasta ar dovedì evident, că nu s'a căutat în ele decât un pretext. De aveţi alte cuvinte pentru înlăturarea legii: spuneţi-le pe faţă, ca să le ştie toţi. Să nu frământăm lumea degeaba, pentrucă, frământare pentru frământare, frământarea de acì, între noi, într'un cerc restrâns, poate să fie bună: dar frământarea afară, în ţara întreagă, poate devenì foarte periculoasă. (Aplauze).

D. *Gr. Eliade.* Va face să sbârnie capetele poate, cum ai zis'o şi altă dată aici.

G. Vernescu. Sunt capete care pot să sbârnie câte odată, sunt multe însă care pot fi sigure că vor rămânea pe umerii lor pentru totdeauna (ilaritate).

Dar eu mă mir, ce însemnează patima şi violenţa ce se pun în această cestiune atât de simplă? S'ar păreà că acì sunt în joc interesele mari ale lumei, şi D. Eliade stă gata să ridice cel dintâiu măciuca şi să lovească. Nu sunt de talia D-v. asemenea protestări, lăsaţi ca Adunarea să dea odată această lege şi să scăpăm de frământări periculoase.

Cu toate acestea eu m'aşi unì bucuros cu D-v, în respingerea legei, bine înţeles în oarecare condiţiuni. Eu v'am cerut dela început să ziceţi, că toate legile de tocmeli agricole să fie desfiinţate, şi imediat să întroducem oarecare modificări în dreptul co-

mun, în procedură, astfel să punem lucrul la îndemâna ţăranului.

Dar D-v. aţi admis aceasta, aţi voit să faceţi o anume lege: ei bine faceţi-o şi terminaţi-o odată.

Vin acum la D. Kogălniceanu căruia voiu zice că lupta între amici se face mai cu dulceaţă. Se zice că Senatul a admis că deşì tocmelile pentru transport nu intră în tocmelile agricole, totuşi să se dea şi contractelor de transport autenticitatea, după cum se dă autenticitatea de către autorităţile comunale tocmelilor agricole.

Ce este aceea ce ne-a speriat şi de ce? S'a dat o înlesnire proprietarilor şi locuitorilor ca tocmeala să fie autentică, să nu se poată tăgădui între părţi dinaintea unui alt tribunal decât tribunalul judeţului, care erà departe de ei. De ce să ne sperie aceasta, de ce să zicem că se aplică două legi?

Nu se aplică dreptul comun decât în privinţa executărei tocmelei care a rămas afară din legea tocmelilor agricole şi s'a pus în legea specială forma actului. Aceasta este făcută în interesul amîndoror părţilor, pentrucă s'a pus judecătorul la îndemâna lor: prin urmare în privinţa aceasta nu putem critica ceeace a făcut Senatul.

Mai este un punct introdus de Senat: cele două zile Vinerea şi Sâmbăta, sau Lunea şi Marţea, sau Miercurea şi Joia, este pentru mine tot una.

Acest principiu l'am combătut dela început şi am fost de părere ca să se lase libertatea întreagă, căci după natura muncei agricole, ţăranul tot nu se va ţine de aceasta; am arătat chiar că facultatea din lege este mai primejdioasă, pentrucă ţăranul ştiind că are două zile, dar că poate lucrà în altele, 'şi va face tocmelile pentru toată săptămâna, şi dacă nu va fi executat conform cu legea aceasta, va fi executat într'o zi conform legei comune. Eu am criticat toate acestea, dar am zis un lucru, că cu toată critica făcută, dacă cel puţin s'ar fi determinat zilele, nu erà încurcătură mare. Acì mă adresez la D. Ionescu. Inchipuiţi-vă că un proprietar are aface cu 100, cu 1000 de locuitori şi nu este determinată ziua. D. Ionescu găsià mijlocul, ca să se înţeleagă proprietarul cu locuitorii asupra zilelor, să 'i adune proprietarul. Apoi să înţeleagă D. Ionescu că nu este posibil proprietarului să găsească pe toţi şi să 'i adune ca să hotărască anume ce zile să lase la fiecare, şi ceeace a făcut Senatul, este un fel de îmbunătăţire la ceeace făcuse Camera.

Aşà dar D-voastră cari aţi declarat că această lege este o lege intermediară între legea vechie şi dreptul comun, voiţi să o faceţi să cadă? Mai credeţi apoi că ceeace s'a zis, adică că tocmelile sunt făcute, este exact? Nu este exact, din nenorocire, bine sau rău, anul acesta nu s'au dus ţăranii să se învoiască, să facă tocmeli; prea puţini s'au dus, pentrucă s'a spus că are să vină o lege nouă, şi au aşteptat, nu s'au dus. Voiţi D-v. să mai ţineţi această situaţiune încurcată până la anul, sau Dumnezeu ştie când, să se piardă recolta acestui an, toată, sau a 50-a parte din ea? Nu voiţi? Dacă nu voiţi, votaţi această lege, care este opera D-v. Eu nu 'mi-o însuşesc: n'am avut meritul s'o apăr, n'am avut norocirea să votez pentru dânsa; dar fiindcă vă cred pe D-v. majoritatea, că voiţi să faceţi lucruri practice, vă zic că sunteţi ţinuţi să votaţi această lege, iar nu s'o înapoiaţi la Senat (aplauze).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *P. Cernătescu.* D-lor deputaţi, fiindcă amendamentele introduse de Senat într'o lege care avea un caracter protector pentru clasa aceea, care trebue să fie cea mai bine garantată, şi fiindcă acele amendamente sunt de natură a mistificà, a falşificà caracterul legei protecţioniste: deaceea vă rog să lăsaţi cuvântul şi altora să 'şi arate cuvintele lor, pentru ce această lege trebue să fie trimisă din nou la Senat.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune la vot luarea în considerare a proiectului de lege şi rezultatul scrutinului este cel următor.

Votanţi	85
Majoritate absolută	43
Bile albe	72
Bile negre	13

D. *vicepreşedinte.* Adunarea a luat în considerare proiectul de lege.

— Modificările introduse de Senat la art. 1, 4, 8, 17, 20, 24 şi 25 se adoptă fără discuţiune.

— Se citeşte modificarea introdusă la art. 26.

D. *Al. Sihleanu.* Am tot sperat că voiu puteà auzì dela cinevà motivele pentru care Senatul a fixat zilele de Vineri şi Sâmbătă pentru cultivatorii mici.

Când vine cinevà şi face o lege, cum o propune Senatul, ca două zile pe săptămână să fie rezervate sătenilor, Vinerea şi Sâmbăta, a trebuit să aibă un cuvânt puternic. In adevăr, de ce Senatul nu a luat o altă zi, Miercurea şi Joia sau Lunea şi Marţea?

Eu nu pot să văd decât că aceasta este o modificare într'un interes bine simţit.

Trebue să fi avut Senatul, pentruca să fixeze zile de Vineri şi Sâmbătă, două mobile. S'a gândit la zilele acelea, unde ţăranul este mai odihnit, negreşit Luni, Marţi, Miercuri şi Joi, oamenii sunt mai odihniţi, decât Vineri şi Sâmbătă.

Al doilea este că nu ştiu cum s'a făcut, fie din întâmplare, fie din alegerea sfinţilor părinţi din cer, sau a sfinţilor părinţi de pe pământ, dar cele mai multe sărbători în care nu pot ţăranii să lucreze, fiindcă îi taie popa limba, sunt Vinerea şi Sâmbăta, de exemplu cum sunt Filipii, Rusaliile, Paparuda, sf. Chiprian, sf. Ioan care taie capul pe varză şi alte asemenea, tot Vinerea şi Sâmbăta se întâmplă să fie, atunci cu ce mai rămâne cultivatorul? Pentruce să nu se lase mai bine să se puie clauză în contract şi să se hotărască prin lege aceste două zile? Nu se poate să nu se fi gândit bătrânii Senatului la aceasta, când au ales aceste două zile şi dacă au decis ca ele să fie Vinerea şi Sâmbăta, au făcut o tocmeală numai în folosul D-lor şi în neajunsul cultivatorilor mici. Deaceea dacă Camera cugetă să respingă din amendamentele Senatului, eu o rog să nu primească pe acesta şi să lase articolul, aşà cum s'a votat de Cameră, fără să se fixeze acele două zile, să se lase ca ele să se hotărască de părţi prin contractele de învoială ce vor face, prin bătaia palmei, cum se zice.

— Se cere închiderea discuţiunei şi puindu-se la vot se primeşte.

— Se pune la vot art. 26 şi se primeşte.

— Se citeşte art. 29.

D. *Aristide Papadopolo Calimah.* Voiam să spun onor. Adunări că nu văd un înţeles bine lămurit în expresiunea finală a acestui art. 29, unde zice: *fiind datoria considerată ca personală;* fiindcă personale sunt toate datoriile de munci agricole, nu cunosc nici o datorie care să fie garantată sau ipotecară. Deaceea trebue să ne gândim ce a voit legiuitorul să înţeleagă prin expresiunile introduse în acest articol. Este probabil şi evident chiar că a voit să înţeleagă, că în caz când munca nu s'a putut

îndeplinì dintr'un eveniment independent de voința părților, atunci aceà datorie de muncă să degenereze în datorii supuse dreptului comun: adică: de unde erau supuse la o execuțiune mai aspră, să rămâie supuse la execuțiunea legilor comune. Fiindcă este în discuțiune chestiunea delicată de a nu se mai face modificări în privința lucrărei Senatului, și eu nu voiesc să propun modificări acestui articol, dar aşi rugà guvernul să binevoiască a ne lămurì în această chestiune, precum ne-a lămurit la alte articole arătate în raport, să ne spuie care a fost intențiunea Senatului și ce semnificațiune se atribue acestei expresiuni.

Voci. La vot.

— Se pune la vot art. 29 și se primeşte.

— Se citeşte art. 30.

D. *M. Kogălniceanu.* D-lor deputați, tot ce un om stăpân pe cuvântul său, tot ce o voce elocventă poate să invoace, toate simțimintele care pot să vă uimească, toate acestea au fost invocate de onor. D. Vernescu, spre a vă invità ca să votați acest articol. D-sa v'a spus mai întâiu că Senatul, din frică, a adăugat aceste cuvinte. Pe urmă D-sa s'a pus și v'a arătat nevinovăția articolului. După aceasta D-sa v'a arătat agitațiunea care este în țară și la sfârșit a chemat în ajutorul D-sale îngrijirea, cum că recolta în anul acesta are să rămâe, dacă nu jumătate, dacă nu a patra parte, dar a cincea sau a zecea parte are să rămâe pe câmp, din din cauză că nu s'au încheiat tocmeli agricole.

Să-mi permită onor. meu adversar de astăzi, să răspunz la fiecare din aceste frici.

Frică! Frică în Senat, unde sunt atâți generali, atâți coloneli cari... (nu se aude din cauza aplauzelor).

Eu protestez în favoarea Senatului, în favoarea prestigiului Senatului, și pretinz că un alt simțimânt a fost, oricare altul, iar nu frica a fost, care a făcut pe Senat să adauge acest amendament.

Al doilea, a venit onor. D. Vernescu și a arătat, răspunzând la cuvintele D-lui Giani, nevinovăția acestui amendament; l'a acoperit cu vălul alb al mireselor nevinovate, numai beteală nu i-a pus. Ei bine, nu este aşà.

Ce este? A zis D-sa, operațiunea dijmuitului, tot ce este mai nevinovat! Ridicarea dintâi a părței cuvenită proprietarului sau arendaşului și atâta este tot!

Apoi dacă ar fi fost numai atâta, onor. D-le Vernescu, pentruce Senatul, în care negreşit sunt membri cari cunosc limba, oameni capabili ce iau parte la formarea limbei, sunt membri ai Academiei, dece nu au zis curat româneşte, în două cuvinte, cum că ţăranii, mici cultivatori, nu pot să ridice partea lor dijmuită, până când mai întâiu nu vor cărà la pătul partea cultivatorului mare: căci dacă ar fi aşà, eu declar că aşi votà articolul.

Dar ce va să zică aceste cuvinte: „îndeplinind mai întâiu condiţiunile tocmelei privitoare la operaţiunea dijmuitului?"

Apoi sub nume de condiţiuni şi de operaţiuni ale dijmuitului, se poate operà însăşi legea, încât să nu o mai cunoşti.

Aşà dar oricât s'ar zice că această dispoziţiune introdusă de Senat este nevinovată, eu vă mărturisesc că văd într'însa altcevà decât nevinovăţie. D-v. ştiţi foarte bine că Senatul s'a rostit cu totul contra spiritului legei votată de Cameră. A fost mare greutate, am asistat la discuţiune în Senat, şi am văzut pe D. preşedinte al consiliului, că niciodată n'a pus mai multă stăruinţă ca să facă pe Senat să intre în parte, în spiritul care a domnit în Cameră. A făcut concesiuni mici, de limbă; aşà, în loc de ***îndemnat*** s'a zis *chemat*... (întreruperi).

Nu mă întrerupeţi, ca să vă spun cine îndeamnă.

Eu, D-lor, cu toate cele spuse de onorabilul D. Vernescu în privinţa nevinovăţiei acestui articol, totuşi cred că este foarte periculos, pentrucă cine are să aplice acest articol? Un primar rural. Apoi sub numele de condiţiuni şi operaţiuni, ia vedeţi ce câmp larg se deschide inovaţiunilor şi interpretărilor asupra acelor cuvinte.

D-lor, viu acum la o idee. Vi s'a vorbit de agitaţiunile ce s'ar ivì în ţară. Ei bine legile rele produc agitaţiuni, iar cele bune le astâmpără.

D. *G. Vernescu.* Aplicaţiunea legei.

D. *M. Kogălniceanu.* Negreşit că legile bune, bine aplicate, astâmpără orice agitaţiune. Acum vine ceailaltă ideie curioasă, să-mi ierte expresiunea aceasta D. Vernescu, că deacum înainte se vor face învoieli, căci în acest an nu s'au făcut învoieli, că ţăranii au rămas fără tocmeli, şi că din această cauză se poate compromite recolta întreagă. Imi par stranii aceste cuvinte în gura apărătorilor dreptului comun. Apoi nefiind tocmeli agricole, ce este? Este învoială, este tranzacţiune dela unul la altul *de gré à gré.*

D. *G. Vernescu.* Si în dreptul comun nu se fac tocmeli agricole?

D. *M. Kogălniceanu.* Dreptul comun nu reclamă, cum spui D-ta, o lege specială. Mă învoiesc cum pot cu ţăranul, mă învoiesc ca să'mi lucreze ori cu ziua, ori să'i dau a treia parte din recoltă, ori mă unesc ca în anul trecut.

Eu vă mărturisesc cu cea mai mare dovadă despre bunul simţ al ţăranului, că are să fie în anul acesta cea mai bună recoltă, fiindcă în urma ploilor care au venit, se pare a se fi îndreptat o mare parte din recolta ce se credeà că este compromisă. Pe cât ştiu dela un proprietar de peste Olt, acolo recolta este admirabilă. Sunt încredinţat cum că anul acesta nu va rămâneà un spic nesecerat, o rădăcină de porumb, care să nu fie culeasă la vreme. Prin urmare argumentul invocat de D-v., este un argument oratoric, iar nu un argument de fapte.

Ia să vedem unde este graba aceasta, ca numaidecât să votăm legea aşà cum a venit dela Senat? Apoi avem noi independenţa noastră, ori nu? Ei bine, dacă Senatul a respins aceeace noi am decis, trebue noi ca numaidecât să aprobăm amendamentul Senatului? Aceasta este treaba guvernului, iar nu a noastră. Noi vom căutà ca mandatari, să vedem dacă este bine sau rău ceeace s'a făcut de Senat, şi înainte de toate dacă este constituţional.

Dar se va zice: cum se face că Senatul are un spirit şi Camera altul? Aceea este treaba guvernului; guvernul are la dispoziţiunea sa diferite mijloace, noi nu ne ocupăm despre aceasta; este o cestiune mare, constituţională, care intră în căderile sale. Eu respect Senatul. Poate că şi eu am avut greutate la fundarea Senatului, cu toate acestea respectez puterea Senatului. Dar nu este un cuvânt că, pentrucă Senatul în unele cestiuni are o altă opiniune decât Camera, Camera numai decât să se plece înaintea Senatului.

In cestiuni mari de reformă socială, de cestiuni privitoare la finanţele ţărei, vocea Camerei este preponderantă. Fără să mă pun pe un teren liberal social, cum voiţi, dar sunt în dreptul meu, şi zic că, în Cameră sunt reprezentantul colegiului al patrulea, şi trebue să ţineţi seamă de opiniunea, de nevoile şi de trebuinţele acelora cari formează colegiul al patrulea.

In Camera de sus este proprietarul singur: este proprieta-

tea plină, întreagă, care face bine, de a-şi apără interesele sale. In Camera de jos, noi reprezintăm interesele generale, dar reprezintăm şi interesele speciale, pe care nu le reprezintă Senatul, şi pe care cred că nici Senatul nu va tăgădui că nu le reprezintă, deşi prin Constituţiune şi Senatul reprezintă totalitatea naţiunei. Ei bine, ce s'ar întâmplà dacă această lege nu ar trece? Ar urmà neapărat ca guvernul să vie cu o nouă lege, şi eu cred că aceasta ar fi mai bine, şi nu poate să mi se opuie că se termină sesiunea, căci precum Camera s'a prelungit până acuma, s'ar mai puteà prelungì încă pentru 10 zile, şi în timpul acesta se face o lege bună. Cred, D-lor, că această prelungire nu va venì nimănui rău, căci noi suntem un fel de oameni cari ne-am deprins acum să avem această sarcină ca o ocupaţiune pentru o jumătate de an; şi eu cred că dacă 6 luni este necesitate de activitatea noastră, apoi am mai puteà prelungì această activitate încă 15 zile: şi în timpul acesta, eu cred că Camera şi Senatul vor face o lege, mai bună. Eu, D-lor, vă mărturisesc că, dacă Senatul ar primì explicaţiunile D-lui Vernescu, eu aşi votà această lege, dar nu, astfel a înţeles Senatul. Mie mi se pare că Senatul a avut altă frică, când a pus acest amendament: şi dacă a avut frică Senatul, care are atâtea săbii într'însul, cum noi care nu avem nici o sabie, să nu avem frică?

O voce. Avem pe generalul Călinescu.

D. *M. Kogălniceanu.* Generalul Călinescu reprezintă sabia păcei între noi, apărătorul Constituţiunei; prin urmare trebue să lupte cu noi împreună.

Eu cred, D-lor, că în definitiv D-v. veţi primì să se respingă această lege, şi guvernul va venì cu un alt proiect care în 10 sau 15 zile se va votà, şi astfel se va pune armonie între toate ideile, care s'au manifestat în privinţa acestei legi.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *D. Giani.* D-lor, eu vă rog să nu închideţi discuţiunea, pentrucă discuţiunea s'a deschis asupra art. 30 şi n'a vorbit de cât unul singur: prin urmare discuţiunea n'a urmat, şi prin urmare nu are nici ce să se închiză, şi apoi sunt oratori înscrişi, cari vor să'şi arate cuvintele lor, să ne aducă lumina lor, şi unul din aceia e şi onor. D. C. A. Rosetti, pe care ar trebuì să'l ascultaţi. Trebue să ne daţi cuvântul, spre a arătà că voinţa manifestă a Senatului este cu totul contrariă declaraţiunilor făcute

de D. Vernescu, care deastădată este sprijinitor de ocaziune al guvernului (ilaritate).

Voci. Aceasta nu e în contra inchiderei discuţiunei.

D. *D. Giani*. Iată, D-lor, ce s'a zis Senat, şi aceasta trebue să o ştiţi D-v., că primarul care are să aplice, să interpreteze legea aceasta, nu se va uità la arguţiile D-lui Vernescu, la cele zise de Senat....

Voci. Nu sunteţi în chestiune.

D. *D. Giani*. D-lor, să-mi daţi voie să luminez Camera; când ne aflăm în faţa celor zise de D. Vernescu şi în faţa declarărei Senatului, care va fi norma noastră? Prin urmare trebue să se facă lumină în această chestiune, şi deaceia vă rog, să nu închideţi discuţiunea.

D. *N. Fleva*. D-lor, eu voiu cere închiderea discuţiunei, pentru motivul mai întâiu, că pentru primă oară se văd vorbind oratori numai într'un sens, şi nimenea să nu le răspundă, ca să aibă pe cine combate, şi tot ei să fie contra închiderei discuţiunei. Eu credeam că D. Giani s'a convertit de cuvintele D-lui Vernescu şi voieşte să combată pe D. Kogălniceanu, şi deaceea e contra închiderei. Dacă onor. D. Giani este să vorbească tot în sensul D-lui Kogălniceanu, D-sa ne-a spus chiar acum ce avea să zică, căci luând cuvântul contra închiderei, a vorbit în fond.

Infine, D-lor, o altă consideraţiune, pentru a vă face să închideţi discuţiunea generală asupra acestei legi, nu a rulat decât asupra acestui art. 30: s'au spus toate argumentele, toate părerile.

Apoi nici eu n'am vorbit şi aşi dorì să zic câtevà cuvinte: dar aceasta trebue oare să fie motivul pentru care să se continue discuţiunea.

Prin urmare, vă rog să închideţi discuţiunea.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune la vot art. 30 modificat de Senat şi se primeşte.

— Se citeşte art. 33 şi necerând nimeni cuvântul, se pune la vot şi se admite.

— Se pune la vot proiectul de lege în total.

Votanţi	79.
Majoritatea absolută . . .	40.

Bile albe . . . . . 66.
Bile negre . . . . . . 3.

D. *vicepreşedinte.* Adunarea a adoptat proiectul amendat de Senat (aplauze).

Şedinţa din 7 Aprilie 1882.

— Se trimite la secţiuni următoarea propunere:

EXPUNERE DE MOTIVE

Poziţiunea în care erà săteanul înaintea promulgării legei rurale, faţă cu proprietatea pe care o locuià, este îndeobşte cunoscută pentru a n'o mai reaminti acì.

Cunoscute sunt asemenea luptele din trecut ale partidei liberale, pentru a face să se dea sătenilor partea de pământ ce li se cuvenià lor, cari cu sângele lor apăraseră tot pământul ţărei şi cu sudoarea frunţei storceau din el, prin vânjoasele lor braţe, hrana şi bogăţia României.

Este destul dar numai să ne aducem cu toţii aminte, că pentru a se ajunge acest scop. reprezentanţii ţărei din 1864 s'au arătat îndărătnici până într'atât, în cât au dat ocaziune a se face o lovitură de stat, care pusese în pericol libertăţile dobândite prin mari lupte, de către o generaţiune întreagă.

Faptul împroprietăririi însă a fost atât de simţit şi aprobat în cât la 1866 ţara întreagă, prin reprezentanţii ei în Constituantă, a înlăturat orice repulsiune le puteà inspirà o lovire de stat, şi a pus în marea cartă a ţărei art. 20, care prescrie:

Art. 20. „Proprietatea dată ţăranilor de legea rurală şi des-„păgubirea garantată proprietarilor prin aceà lege, nu vor puteà „fi nici odată atinse".

Optsprezece ani trecură de atunci, Săteanul s'a achitat de datoria ce guvernul contractase în numele lui: astfel astăzi el, cu mândrie ridicându-şi fruntea, nu permite nimănui să-i zică: „ţi-am dat pământ, te-am emancipat";

Căci îi răspunde:

„Nu este adevărat. Ţi-l'am plătit, cât l-ai preţuit".

Legea rurală—ca orice lege care se face în timpi de mari frământări—a lăsat goluri regretabile.

Cu toate acestea văzurăm toţi cu durere, că chiar aşà cum a fost, totuşi ea nu s'a aplicat încă în unele din părţile ei cele bune, dintre care amintim cestiunea viilor şi a izlazurilor.

Să sperăm însă, că va sosì în curând momentul d'a se remedià această greşală, comisă necurmat de toate guvernele, de toate parlamentele şi de către toţi cetăţenii cari au tăcut.

Curând după decretarea împroprietărirei, s'a băgat spaimă în inimile celor cu puţină încredere în sobrietatea, în activitatea şi în onestitatea săteanului român, şi s'a făcut o lege excepţională, cu scop d'a se regulà modul executărei învoielilor între proprietarii mici de astăzi, cu proprietarii mari de ieri şi de astăzi.

Cei deprinşi d'a se folosì de neştiinţa celor mai puţin culţi decât dânşii, înarmaţi cu oarecare părţi slabe ale zisei legi, şi adesea rezemaţi pe puţina atenţiune ce guvernanţii dau aplicărei ei, au izbutit, în multe părţi, a readuce pe săteni, dacă nu cu totul la starea de mai nainte de împroprietărire, dar cel puţin a le ridicà, în mod indirect, mijloacele de a lucrà şi pentru dânşii, şi a-i supune din nou la discreţiunea capitalurilor exploatatorilor, prin învoeli peste putinţă d'a se îndeplinì, fără ruina complectă şi reducerea lor la cea mai mare mizerie.

Unele ziare au dat alarma: inichitatea a fost în parte dată pe faţă; mizeria şi asuprirea, mai pe toată ziua, făcù să buciume strigătele şi plângerile din partea celor asupriţi.

Guvernul văzù răul, luă în seamă tânguirile ce i-se adresară şi propuse revizuirea legei tocmelilor agricole.

D-voastră, D-ni deputaţi, ca nişte adevăraţi reprezentanţi ai ţărei, aţi studiat la rândul vostru situaţiunea şi, luând sub puternica voastră protecţiune îmbunătăţirea soartei săteanului, după multe şi mature chibzuiri, aţi reformat vechia lege a tocmelilor agricole.

Aţi lepădat părţile ei cele rele şi aţi introdus multe îmbunătăţiri în legea cea nouă, care se află acum în studiul şi desbaterea Senatului.

Pentruca noua lege însă să poată produce efectele ei salutare, este neapărat, după noi, să faceţi încă o lege, ca să scoată îndată pe săteni, din prăpastia în care i-a aruncat nedreptatea şi adesea camăta, şi a le da mijlocul d'a devenì liberi, şi cu aceasta fără să piarză nimeni, nici chiar cei cari au fost cu dânşii atât de nedrepţi.

In acest scop, subsemnaţii deputaţi, în temeiul dreptului de iniţiativă ce avem, vă propunem alăturatul aci proiect de lege.

Solicitudinea ce aţi arătat, D-ni deputaţi, că aveţi pentru a liberà, luminà şi a întărì pe săteanul român, ne dă dreptul să afirmăm că veţi cercetà, veţi îmbunătăţi şi veţi votà acum proiectul de lege ce vă propunem şi că veţi terminà opera de emancipare: căci numai astfel veţi face să devie folositoare noua lege a tocmelilor agricole, votată de D-v. şi veţi liberà şi învârtoşià braţele osteanului român.

C. A. Rosetti.

PROIECT DE LEGE

Art. 1. Toate sumele în bani, datorite de săteni proprietarilor sau arendaşilor de moşii, şi pentru dobânda cărora sătenii se obligă a face *muncă*, câte vor fi fost contractate până la 1 Ianuarie 1882, cu paza formelor prescrise de legea veche a tocmelilor agricole, se vor plăti integral de către guvern, proprietarilor sau arendaşilor cari le au dat cu împrumutare.

Art. 2. Constatarea unor asemenea datorii se va face de către o comisiune compusă:

De preşedintele comitetului permanent, sau în lipsă, de către unul din membri: de un agent al ministerului finanţelor şi de către primarul comunei la care au fost înregistrate actele probatoare ale datoriei.

Orice datorie, care n'ar fi fost înscrisă în registrul comunal, ţinut pentru datoriile contractate în baza fostei legi a tocmelilor agricole, sau care se va fi făcut fără îndeplinirea formelor prescrise de zisa lege, nu intră în categoria datoriilor prevăzute de articolul precedent.

Art. 3. Comisiunea de constatare, formată pe judeţe, va cercetà registrele tocmelilor agricole ale tuturor comunelor.

Va alege anume datoriile cuprinse la art. 1 al acestei legi; le va aşterne în tablou şi le va înaintà ministerului de interne prin prefectura districtului.

Art. 4. Ministerul de interne va formà un tablou general pe judeţe, în care va trece anume pe individ şi comună, toate sumele bune de plătit.

Acest tablou îl va înaintà ministerului de finanţe spre a

achità prin casierii de județe, către cei în drept, sumele constatate.

Art. 5. Pentru plata acestor datorii, guvernul este autorizat a face un împrumut echivalent cu suma trebuincioasă, dela Casa de depuneri, cu procent de 4 la sută.

Art. 6. Acest împrumut, capete și procente, se va achità de către sătenii ale căror datorii s'au plătit, în termen de 10 ani, prin ministerul de finanțe: el va încasà sumele dela săteni la fiecare trimestru, deodată cu celelalte contribuțiuni ale sale, repărțite în rate egale, în raport cu suma răspunsă în contul lui și cu termenul fixat pentru stingerea împrumutului.

Art. 7. Casierii plătitori ai acestei datorii vor îngriji a anulà toate actele probătoare datoriei, parafându-le cu sigiliul casieriei sub semnătura lor și aceea a primitorului sumei.

Aceste acte, astfel anulate, se vor formà în dosare pe comune, spre a se puteà controlà la orice trebuință.

Art. 8. La fiecare trei luni, casierii de districte vor înaintà Casei de depuneri, în contul împrumutului făcut, sumele încasate dela săteni pentru stingerea datoriei lor.

Art. 9. După expirarea, termenului de 10 ani, și achitarea întregului împrumut, toate actele, atât acele ale constatărei datoriilor și plăților făcute de către casieri, cât și acelea ale împlinirilor dela săteni, se vor înaintà Curței de conturi spre verificare și descărcarea casierilor.

Art. 10. Implinirea dela săteni a sumelor datorite, pentru stingerea împrumutului făcut de guvern în contul datoriilor lor, va fi privilegiată, cași aceea a dărilor către stat, în fața oricărei alte datorii.

Art. 11. Un regulament special elaborat de guvern va hotărî procedura aplicării acestei legi în spiritul și litera ei.

C. A. Rosetti, G. Sefendache, I. Vilacrose, I. C. Fundescu, P. Ghica, C. Costescu-Comăneanu, M. Teodoreanu, T. B. Lățescu, Stancu Becheanu.

Ședința din 15 Aprilie 1882.

D. *A. Calimach Papadopol.* D-lor deputați, sunt mai multe zile de când s'a prezentat înaintea Camerei un proiect de lege, sau propunere, pentru răscumpărărea datoriilor de munci agricole ale sătenilor, contractate sub o lege care nu prohibià munca silită

pentru dobânzi, prin urmare nu opreşte renta perpetuă din stoarcerea sudorei şi a măduvei ţăranului.

De câte-va zile nu mai aud tratându-se în această onor. Cameră despre acest proiect de lege de răscumpărare al lui Christ şi al plăţei arginţilor. (întreruperi).

D-lor, eu voiesc a face o umilă întrebare acestei onor. Adunări: este oare vreun proiect de lege mai interesant pentru noi, decât această răscumpărare a robiei acestui popor care este temelia şi lauda ţărei? este oare vreun proiect mai preţios pentru noi decât această răscumpărare?

Trebue să ne grăbim, pentrucă unii aşteaptă, poate, plata.

Trebue ca lumina să se facă, fiindcă dilema aceasta este simplă. Ori se prelungeşte această desrobire şi aşteptarea preţului, ori se va refuză şi preţul propus menţinându-se pe preţiosul şi producătorul sclav, (întreruperi),

Deaceea rog pe onor. Cameră să noteze urgenţa şi să nu pierdem un moment de a aduce înaintea Camerei acest proiect de lege. Nu putem aveà nimic mai preţios şi nimic mai urgent de cât această cestiune.

Nu ne înspăimântă pe noi milioanele ce va pierde statul, cu toate că nu este cazul de a pierde, pentrucă ţăranul va plătì cum a plătit întotdauna.

Cer dar urgenţa acestui proiect de lege.

D. *Aristide Papadopol Calimah*. Vă rog, D-lor, să binevoiţi a ascultà următoarea propunere şi proiectul de lege, ce am onoare a vă citì:

PROPUNERE

Considerând că legea rurală din 1864 şi legea tocmelilor de munci agricole, acum în vigoare, au scutit de urmărire pământul dobândit de foştii clăcaşi:

Fiindcă scopul salutar al acestor legi este: nu numai de a rămâneà aceste pământuri întotdauna ale sătenilor, ca un monument al faptului dela 1864, dar mai cu seamă în interesul principal şi de cea mai gravă necesitate, ca masa poporului să le aibă garantate la dispoziţia lui pentru hrană şi întreţinere, pentru tăria şi prosperitatea Statului prin nobila profesiune a agriculturei, pentru ca să nu lipsească niciodată din mâna sătenilor acest

izvor de tămăduire a nevoilor lor, acest mijloc asigurat de a puteà contribuì la sarcinele statului:

Considerând, însă, că toată populația rurală muncitoare nu se compune numai din foştii clăcaşi şi hrisovoliţi, dar se află mai cu seamă în Moldova, plăşi întregi şi mari părţi de judeţe compuse de moşii răzăşeşti, aparţinând vechilor moşneni, încât vine întrebarea: cu ce lege sunt apăraţi de nenorocirea vagabondajului şi de desperarea proletariatului, aceşti proprietari străvechi, aceşti moştenitori ai moşiilor dăruite de Ştefan-cel-Mare fraţilor săi de lupte?

Considerând că ţelul legiuirilor pomenite este că: oricine din clasa muncitoare agricolă să nu poată fi expropriat de o mică părticică de pământ, indispensabilă pentru vieţuire:

Considerând că şi răzeşii muncitori au dreptul a cere ca să trăiască pe pământ şi din pământ, caşì foştii clăcaşi: că şi ei sunt fii ai ţării, ba încă cei mai în vârstă; ca astfel să poată şi ei afirmà cu tărie vorba veche că Românul nu piere, nici România; dar, în credinţă de a ne conformà înţeleptei şi folositoarei sfătuiri: că pentru împăciuirea claselor, prin dreptate şi libertate trebue să lucrăm, şi mai cu seamă pentru sătenii năpăstuiţi:

Văzând că năpăstuiţi au rămas răzeşii moşneni, ale cărora mici părticele de pământ, fiind de o mai vechie şi temeinică proprietate, au rămas cu toate acestea în pericol de a se puteà exproprià, ba încă în mod grabnic şi expeditiv, prevăzut în legea actuală de tocmeli de munci agricole, şi negreşit aceasta este o greşală a noastră, comisă din grăbire şi neprevedere în citata lege;

Pentru ca dreptate să fie, cerem dar egalitatea de scutire la urmărire pentru toată populaţiunea rurală muncitoare de pământ, fie din foştii clăcaşi şi hrisovoliţi, fie din vechii proprietari, răzeşi şi moşneni, şi propunem acest proiect de lege, adică la finele aliniatului 3 din art. 24, a legei de tocmeli de munci agricole să se adauge următoarele:

„Asemenea şi la răzeşii moşneni va fi neurmăribil, pentru datorii, maximum de patru fălci de pământ de hrană de fiecare persoană, şi numai al acelora cari sunt ei înşişi muncitori de pământ".

Mai rugăm pe onor. Adunare a încuviinţà urgenţa acestei legi, fiindcă în Moldova se văd tendinţi din partea unor creditori streini, de a începe urmăriri imobiliare asupra multor sate răzăşeşti debitoare lor, şi vom vedeà curând sute şi mii de fa-

milii muncitoare rămase fără căpătâiu, fără pământ, caşi fără aer, în o ţară exclusivamente agricolă ca a noastră.

Aristide Papadopol Calimah, D. Mărgăritescu, P. Gorgos, D. Schileru, N. B. Locusteanu, Al. Sihleanu, V. A. Urechiă, D. Gusti.

IV. PROPUNERE

DIN

INIȚIATIVĂ PARLAMENTARĂ DE A SE ADĂUGA LA ART. 36 DIN LEGEA TOCMELILOR AGRICOLE UN ALINIAT.

Ședința din 16 Martie 1888.

Domnilor deputați,

Considerând că art. 26 din legea „*Tocmelilor agricole*“ din 14 Maiu 1882, a rămas literă moartă,

Articol care sună astfel:

„Oricare ar fi învoiala încheiată între cultivatorul de moșie și lucrătorul agricol, acesta nu va puteà fi executat, nici urmărit, conform legii de față, pentru două din zilele lucrătoare ale săptămânei, Vinerea și Sâmbăta, care sunt lăsate pentru propriile sale lucrări agricole, când le va aveà de făcut“.

Considerând că acest articol nu a fost adus la cunoștința muncitorilor săteni, pe cari îi ocrotește:

Considerând că noul an agricol începe, și că trebue să se ia urgente măsuri pentru îndreptarea și înlăturarea acestei nedreptăți:

Considerând de asemenea că la cap. V al acestei legi, capitol care se îndeletnicește cu: *Penalitățile* ce au a se aplicà primarilor și agenților publici, călcători de scriptele legei, nu se prevede nicio pedeapsă pentru călcarea art. 26:

Cerem ca la cap. V, art. 36, să se adauge următorul aliniat:

Art. 36.

b). „Primarul care nu va aduce la cunoștința muncitorilor dreptul ce-l au prin art. 26 din legea de față, precum și cel care nu va executà sau care va zădănicì aplicarea acestui articol, se

va pedepsì cu închisoare de două luni până la un an, îndatorindu-se de a plătì şi daunele izvorîte din acest delict.

V. G. Morţun, C. M. Ciocazan, G. Năstăseanu, N. Mircea, Schileru, P. Grădişteanu, I. T. Purcăreanu, G. Panu, C. Enescu, Lazăr Comănescu, M. Brihailescu, I. Movilă, D. Butculescu, G. Essarco, N. G. Stătescu, M. Pacu, P. Gheorghiade, Agioglu, N. C. Săruleanu, Al. P. Tătăranu, Ştefăneanu, M. Tzony, Radu Stanian, Danielescu, Tache Ionescu, Dr. Pitisceanu, N. Blaremberg, Nedescifrabil.

V. PROIECTE DE LEGI

ALE

TOCMELILOR AGRICOLE DIN DECEMBRIE 1888 ȘI IANUARIE 1889.

Ședința din 12 Decemvrie 1888.

MESAGIU REGAL.

Domnilor deputați,

Pe lângă raportul Ministrului Nostru Secretar de Stat la departamentul de interne sub No. 19435:

Infățișându-Mi-se proiectul de lege modificator legei pentru tocmeli de lucrări agricole,

Eu înaintez acest proiect de lege la deliberările D-voastră.

Dat în București, la 12 Noemvrie 1888.

CAROL

Ministru de interne, **Alexandru B. Știrbey**

No. 3664.

A). EXPUNERE DE MOTIVE

LA

LEGEA MODIFICATOARE LEGEI PENTRU TOCMELILE DE LUCRARI AGRICOLE

Domnilor Deputați,

Aplicarea legei pentru tocmelile de lucrări agricole din 1882 a pus în evidență mai multe neajunsuri, a căror grabnică îndreptare se cere, dacă nu voim ca raporturile dintre proprietarul mare și micul cultivator să devie din ce în ce mai dificile, în dauna ambelor părți.

Aceste neajunsuri s'au ivit mai ales cu prilejul învoielilor pentru închirieri de pământuri, care, în unele locuri, prin acumularea condițiunilor ce se impuneau micului cultivator de către proprietarul fondului și prin complexitatea și diversitatea lor, făceau că aceşti din urmă nu'şi puteau da bine seama de adevăratul preţ ce'l plătiau pentru pământul închiriat. Astfel, de multe ori, am văzut acest preţ dând contractului un caracter cu adevărat uzurar.

Mijlocul ce se întrebuințează mai cu seamă pentru a se ajunge la acest preț uzurar este următorul: Pe lângă prețul ce se stipulează pentru închiriere de pământ, se adaugă o sumă de prestațiuni, neînsemnate în aparență, ca de exemplu: chirie la schelă sau la port, zile cu carul, cu brațele, furnituri de diverse obiecte de hrană, etc., dar care adunate măresc peste măsură prețul de locațiune fără ca săteanul să'şi dea bine seama de aceasta. Erà deci indicat a se pune o stavilă unor aşà rele deprinderi şi proiectul de faţă scoate în acest scop, pe deoparte, din legea pentru tocmelile de lucrări agricole, transporturile de cereale la o

schele și gară, iar pe de alta, prin art. 4, suprimă furniturile în natură, ce nu ar fi produsul pământului închiriat.

In Moldova aceste servicii se plătiau în momentul când se fac, fără ca prin aceasta să se aducă vre-o stânjinire intereselor proprietăței celei mari.

In Muntenia, din contră, toată munca făcută de sătean se plătește în pământ, astfel că un an rău sau o serie de ani răi îl lasă absolut fără resurse. Când însă o parte din munca lui s'ar plăti în bani, anii cei răi ar fi mai ușor de suferit.

O altă nedreptate a izvorît adeseori din modul cum se închiriază pământul pentru pășune. In multe cazuri proprietarul se obligă să dea săteanului pășune, stipulând un preț pentru fiecare vită ce se primià în imaș, fără ca să se stipuleze totdeodată prin contract și întinderea pământului în proporțiune cu numărul vitelor admise la pășune. Rezultatul practic erà că se acumulează un număr de vite cu totul disproporționat cu aceà întindere de pământ: de unde izvorà, pe deoparte, o nutrire neîndestulătoare a vitelor de muncă, iar pe de alta un preț de locațiune cu adevărat uzurar.

Legea de față prevede, deci, că contractele pentru pășune nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât indicându-se totdeodată și întinderea pământului care se închiriază. Săteanul va puteà astfel să aprecieze totdeodată relațiunea necesară ce trebue să existe între prețul plătit și folosința acordată în schimb.

Trecând acum la un alt ordin de idei, trebue să recunoaștem, că una din cauzele, relativ proastă, a stărei săteanului, este și lăcomia lui. In dorința sa de a'și îmbunătăți soarta, el crede că cu cât va lua mai mult pământ, cu atât se va îmbogăți mai curând, și uită că o întindere mare rău cultivată produce mai puțin decât o întindere comparabil mică, dar bine lucrată. El închiriază un pământ în disproporțiune cu forțele sale lucrătoare și, obligat fiind a lucrà înainte de toate pământul ce'i revine proprietarului, nu'i rămâne nici timpul, nici putința de a lucrà cu folos partea lui. Am căutat prin urmare să stabilesc o normă echitabilă pentru ambele părți.

Limitând prin art. 31 câtimea maximă, pentru care se pot contractà de către un sătean tocmeli agricole, aceste dispozițiuni nu lovesc întru nimic libertatea învoelilor: proprietarul poate ca și până acum să închirieze săteanului orcâtă întindere de pământ

ar cere el, Statul nu garantează însă execuţiunea excepţională, prevăzută prin legea prezentă, decât în limitele mai sus indicate. Această dispoziţiune este cu atât mai naturală, cu cât contractele pentru întinderi mai mari ies din cadrul tocmelilor agricole propriu zise; chiriaşul care ia mai mult pământ decât poate lucrà cu propriile sale forţe, având mai mult caracterul unui mic întreprinzător de cultură, nu există în privinţă-i nici un motiv de a nu i se aplicà dispoziţiunile dreptului comun.

Imi mai rămâne să vorbesc de o ultimă modificare: aceea privitoare la reînoirile prea dese ale tocmelilor pentru închiriere de pământ. Mi s'a părut, că atât cerinţele unei bune gospodării, cât şi stabilitatea în preţuri, reclamă ca termenul cel mai scurt al unei închirieri de pământ, făcută altfel decât pe bani, să fie de cinci ani, şi art. 12 fixează acest minimum.

Cum vedeţi, D-lor deputaţi, am căutat să stabilesc o dreaptă cumpănă între ceeace dau şi între ceeace primesc atât sătenii, cât şi proprietarii. Acest echilibru s'ar sdruncinà, dacă nu m'aşi fi încercat să lovesc nişte acte de neonestitate ce sătenii, ademeniţi de unii proprietari, îşi permit pe o scară întinsă. In multe locuri, mai ales in Moldova, sătenii iau bani înainte pentru muncă şi, când vine vremea lor, se duc la alţii şi muncesc cu bani pe şin. Ca să stârpesc acest abuz am prevăzut că acei proprietari, cari vor angajà lucrători, fără să le ceară probă că şi-au terminat muncile angajate dejà aiurea, vor fi răspunzători cu daune şi interese către partea lezată.

Iată, D-lor deputaţi, modificările ce'mi par dictate de experimentarea legei vechi, şi vă rog să binevoiţi a'i da aprobarea D-voastră, votând alăturatul proiect de lege.

Ministru de interne, **Alexandru B. Ştirbeiu.**

PROIECT DE LEGE

MODIFICATOR AL LEGEI PENTRU TOCMELILE DE LUCRĂRI AGRICOLE

CAPITOLUL I.

Despre tocmelile lucrărilor agricole supuse legei de față.

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole, supuse legei de faţă, sunt:

a) Invoielile în bani prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura la următoarele munci agricole: arat, semănat, grăpat, dat cu vălătucul, prăşitul, săpatul, seceratul, cositul, culesul, adunatul, treeratul şi căratul la fânărie, la arie şi la magazii de pe moşie;

b) Din legea actuală;

c) Invoielile prin cari se dă cultivatorului o întindere de pământ pentru fâneaţă sau arătură spre a'l întrebuinţà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă a răspunde drept chirie o plată ori în bani, ori în muncă, ori în parte din recoltă (dijmă).

Aceste două din urmă forme se vor puteà combinà, cu condițiune însă de a se determinà

LEGE

PENTRU TOCMELILE DE LUCRĂRI AGRICOLE DIN 1882

CAPITOLUL I.

Despre tocmelile de lucrări agricole supuse legei de față

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

a) Invoelile în bani prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura la următoarele şi anume munci agricole: arat, semănat, grapat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazii de pe moşie:

c) Invoelile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ pentru fâneaţă sau arătură spre a-l întrebuinţà sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă ca drept chirie să răspundă bani şi muncă, sau muncă şi parte din recoltă sau şi una şi alta:

prin contract partea de loc dată în dijmă și partea de loc dată pe muncă;

d) Invoielile pentru închirierea locurilor de pășune, de fâneață sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a'i răspunde plata în bani: lucrul viilor sau al grădinilor:

e) Angajamentele de serviciu cu anul și cu luna, plătite în bani, privitoare la cultura și exploatarea pământului; acestea însă numai întrucât privește autentificarea actului, iar execuțiunea rămâne în dreptul comun.

Art. 2. (Din legea actuală).

Art. 3. Contractele pentru pășune (izlaz) nu se vor puteà încheià pe cap de vită decât cu indicațiunea întinderei de pământ, pentru care se face închirierea.

Art. 4. Niciun contract agricol nu va puteà stipulà, în afară de muncă, dijmă și bani, o plată în natură ce nu ar fi produsul pământului închiriat.

Art. 5. (Articolul 3 din legea actuală).

d) Invoelile pentru închirierea de locuri de pășune, de fâneață sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani; transporturile de cereale la schele și gară, lucrul viilor sau al grădinilor, angajamentele de servicii cu anul și cu luna privitoare la cultura și exploatarea pământului: aceasta numai întru cât privește autentificarea actului iar execuțiunea rămâne la dreptul comun.

CAPITOLUL II.

Despre formele la care sunt supuse tocmelile agricole și după termene.

Art. 6. (Art. 4 din legea actuală).

Art. 7. (Art. 5 din legea actuală).

Art. 8. Primarii și scriitorii comunei cari vor legalizà tocmeli agricole ale unor locuitori din altă comună, fără certificatul prevăzut la art. 7, vor fi supuşi la o amendă dela 50 lei până la 100 lei în folosul comunei *și cu pierderea dreptului de a fi primar sau notar în timp de doi ani.* Persoana vătămată rămâne în drept a cere despăgubire pe cale ordinară pentru prejudițiul ce ar suferì din faptul primarului și scriitorului.

Art. 9 (Art. 7 din legea actuală).

Art. 10. (Art. 8 din legea actuală).

Art. 11. Toate tocmelile de lucrări agricole, prevăzute la art. 1, al. *a*, nu se pot încheià decât pe un termen de un an.

Tocmelile de lucrări agricole prevăzute la art. 1, al. *b*, *c* și *d*, nu se vor puteà încheià pe un termen mai scurt de 5 ani.

Art. 6. Primarii și scriitorii comunei, cari vor legalizà tocmeli de lucrări agricole ale unor locuitori din altă comună, fără certificatul prevăzut de art. 5, vor fi supuși la o amendă de 50 până la 100 lei în folosul comunei și persoana vătămată rămâne în drept a cere despăgubire pe cale ordinară pentru prejudițiul ce ar suferi din faptul primarului și al sciitorului.

Art. 9. Tocmelile pentru lucrările prevăzute la art. 1, al. *a*, se vor puteà încheià pe termen până la doi ani agricoli.

După trecerea de doi ani dela promulgarea legei de față, tocmelile acestea nu se vor mai puteà încheià decât pe termen de un an.

Contractele prevăzute la al. *b* și *c* nu se vor puteà încheià decât pe termen de trei ani agricoli.

Art. 12. (Art. 10 din legea actuală).

Art. 13. (Art. 11 din legea actuală).

Autoritățile comunale sunt oprite a legalizà și înregistrà contracte agricole pe termene mai îndelungate.

CAPITOLUL III.

Despre înregistrarea și îndeplinirea tocmelilor agricole.

Art. 14. (Art. 12 din legea actuală).

Art. 15. (Art. 13 din legea actuală).

Art. 16. (Art. 14 din legea actuală).

Art. 17. (Art. 15. din legea actuală).

Art. 18. (Art. 16 din legea actuală).

Art. 19. (Art. 17 din legea actuală).

Art. 20. (Art. 18 din legea actuală).

Art. 21. (Art. 19 din legea actuală).

Art. 22. (Art. 20 din legea actuală).

Art. 23. (Art. 21 din legea actuală).

Art. 24. (Art. 22 din legea actuală).

Art. 25. (Art. 23 din legea actuală).

CAPITOLUL IV.

Despre jurisdicțiune și execuțiune.

Art. 26. (Art. 24 din legea actuală).

Art. 27. (Art. 25 din legea actuală).

Art. 28. (Art. 27 din legea actuală).

Art. 29. (Art. 28 din legea actuală).

Art. 30. (Art. 29 din legea actuală).

Art. 31. Oricare ar fi obligațiunile ce izvorăsc pentru sătean, din faptul unui contract agricol, legea de față nu se aplică în ceeace privește executarea, decât în limitele următoare:

a) Pentru învoielile în bani pânăla concurența de 5 hectare diferite munci împreunate.

b) Pentru învoielile în dijmă sau pe muncă până la concurența de:

1) Cinci hectare cu desăvârșire ale proprietarului, pentru săteanul cu patru boi:

2) Trei hectare cu desăvârșire ale proprietarului, pentru săteanul cu doi boi:

3) Trei hectare diferite munci împreunate, pentru săteanul pălmaș.

Invoielile ce trec peste această limită se pot autentifică conform legei de față; executarea lor însă rămâne supusă dreptului comun.

Art. 32. Dispozițiunile articolului precedent nu infirmă prescripțiunile art. 23, privitoare la rămășițele de muncă: tot asemenea legea nu prohibă orice muncă ce se plătește în momentul în care se face ea și care este lăsată la libera apreciare a părților.

Art. 33. După ce s'a terminat seceratul grânelor, culesul porumbului sau al altor plante, dijmuitul trebue să se înceapă și să continue fără întrerupere, afară de cazul de forță majoră, *cel mai târziu după șease zile*

Art. 30. Dupăce s'a terminat seceratul grânelor, culesul porumbului sau al altor plante, dijmuitul trebue să se înceapă și să continue fără întrerupere, afară de cazul de forță majoră, cel mai târziu după zece zile

pentru fiecare categorie de recoltă.

In caz de întârziere, fie din partea cultivatorului, fie din partea muncitorului, dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă a'şi ridicà partea ei de recoltă, îndeplinind mai întâiu condiţiile tocmelei, privitoare la operaţia dijmuitului.

Primarul şi consilierii vor constatà această operaţiune prin proces-verbal, după care se va comunicà copie legalizată părţei absente în termen de cel mult de 24 ore.

Nu se va puteà însă procedà la această operaţiune, decât numai în urma unei somaţiuni formale din partea autorităţei comunale, în care se va arătà şi ziua hotărîtă pentru dijmuit.

Art. 34. (Art. 31 din legea actuală).

CAPITOLUL V.

Sancţiuni şi penalităţi.

Art. 35. (Art. 32 din legea actuală).

Art. 36. (Art. 33 din legea actuală).

Art. 37. (Art. 34 din legea actuală).

Art. 38. (Art. 35 din legea actuală).

Art. 39. (Art. 36 din legea actuală).

Art. 40. Proprietarul care va fi amomit lucrătorii altuia, sau care va fi angajat săteni fără a le cere un certificat dela primăria de unde sunt localnici, prin care se atestă că ei nu sunt datori, sau că şi-au îndeplinit dejà

pentru fiecare categorie de recoltă.

In caz de întârziere, fie din partea cultivatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă a'şi ridicà partea ei de recoltă, îndeplinind mai întâiu condiţiunile tocmelei privitoare la operaţia dijmuitului.

Primarul şi consilierii vor constatà această operaţiune prin proces-verbal, după care se va comunicà copie legalizată părţei absente în termen cel mult de 24 ore.

Nu se va puteà însă procede la această operaţiune, decât numai în urma unei somaţiuni formale din partea autorităţei comunale, în care se va arătà şi ziua hotărîtă pentru dijmuit.

datoriile de muncă contractate la alții, vor fi pasibili de daune-interese către persoana lezată.

Art. 41. Părțile care nu vor să beneficieze de dispozițiunile legei de față, sunt în drept de a contractà tocmeli agricole sub imperiul dreptului comun.

Art. 42. Contractele agricole încheiate sub regimul legei din 1882 rămân lucrătoare pânăla expirarea termenului stipulat în ele.

Art. 43. Toate legile și dispozițiunile atingătoare de tocmeli agricole și executarea lor, contrarii legei de față, sunt și rămân desființate.

Ministru de interne,

Alexandru B. Știrbeiu

Ședința din 26 Ianuarie 1889.

B). EXPUNERE DE MOTIVE

A

PROIECTULUI DE LEGE PENTRU TOCMELILE AGRICOLE.

Domnilor Deputați,

De câte ori, din trebuințe reciproce ale cetățenilor, se nasc într'o societate relațiuni juridice numeroase, care se pot așeză în aceiași categorie, legiuitorul este dator să reglementeze acele relațiuni, să creeze un contract-tip, ale cărui caractere esențiale să izvorască din natura juridică a trebuințelor, ce este chemat a satisface, și care să arate în mod lămurit ceeace au voit a face părțile. Așà încât contractul să se poată înțelege și executà cu dreptate, chiar atunci când părțile nu au prevăzut într'însul tot ce trebuià să prevază, sau când din neștiință au exprimat rău voința lor.

Astfel vedem în toate legislațiunile, reglementate de legiuitor, contractele cele mai obicinuite: vinderea, cumpărarea, arendarea și închirierea, societatea, etc.

Când însă relațiunile juridice, de care este vorba, interesează într'un grad oarecare societatea întreagă; când ating, prin însemnătatea lor, buna armonie între cetățeni sau prosperitatea generală, atunci legiuitorul este dator să îngrădească acele contracte cu garanții speciale.

Astfel avem în toate legislațiunile regule speciale pentru contractul de căsătorie, pentru contractul de ipotecă, etc.

In societatea noastră românească, niciun contract nu prezintă mai multă însemnătate, decât contractul care stabilește relațiunile dintre proprietar sau arendaş cu cultivatorul, sau muncitorul.

Acest contract regulează raporturile zilnice între cei doi factori principali ai producțiunei noastre, şi deci interesează deadreptul prosperitatea generală a țărei și buna înțelegere dintre cea mai mare clasă a producătorilor noştri, adică întreaga ordine socială.

De aci datoria pentru noi, de a trage cu o mână sigură regulele esențiale, care trebue să cârmuiască aceste relațiuni. Fără îndoială nu e vorba nici aci, ca nicăieri aiurea, de a atinge dreptuì în sine: dreptul fiecăruia de a'şi prețuì lucrul sau munca este inviolabil şi trebue să rămână astfel, dar acest principiu stabilit, forma contractului este de domeniul legiuitorului, şi în această privință are datorii pe care nu trebue să le uite niciodată și de care mai vârtos trebue să 'și aducă aminte în împrejurări grele, ca acelea prin care trecem.

Și mai întâi legiuitorul este dator să stabilească buna credință în relațiunile ce reglementează: căci dacă de o parte este constatat că libertatea muncei, libertatea convențiunilor, este cel mai mare agent de prosperitate al societăților omeneşti, de altă parte, este tot atât de constatat că legiuitorul este dator să ia toate măsurile, pentruca să înlăture, pe cât este omeneşte posibil din convențiuni, surprinderea, frauda şi sila, sub toate formele sub care se pot prezintà. Și aceasta tocmai pentru a se asigurà libertatea convențiunilor, tocmai pentru a pune pe fiecare în pozițiune de a contractà liber, adică în deplină cunoştință de ceeace face și având putința de a face sau nu.

Dar, pe lângă datoria de a asigurà libertatea deplină fiecărei părți în contractele ce face, legiuitorul mai are încă una, tot atât de învederată, aceea de a depărtà din deprinderi acele convențiuni care implică sau favorizează uzura, asuprirea uneia din părți în favoarea celeilalte, și care pentru aceasta înăspresc raporturile dintre părțile contractante și sunt izvoare nesfârşite de şicane, de greutăți şi de turburări, și de a recomandà, de a îngrădì cu garanții speciale, acele convențiuni care asigură egalitatea părților contractante și prin aceasta aduc îndulcirea raporturilor între cetățeni, armonia și liniștea în societate.

Şi, în toate cazurile, legiuitorul nu trebue să se mărginească la interesele părţilor contractante, el trebue să 'şi întinză privirea asupra intereselor generale ale societăţei, asupra producţiunei generale, asupra prosperităţei generale, şi să acorde favoarea sa numai acelor convenţiuni, care pe lângă interesele părţilor contractante, servesc interesele generale ale societăţei.

Legea de tocmeli agricole astăzi în vigoare este departe de a îndeplinì toate aceste cerinţe.

Legiuitorul din 1872, caşi cel din 1882, s'a preocupat de două idei: 1) Că proprietarii şi muncitorii nu găsiau în dreptul comun niciun mijloc de a'şi constatà contractele ce făceau; 2) Că aceste contracte cer prin natura lor o executare repede.

Şi atunci legiuitorul a căutat să răspunză cât mai bine la aceste trebuinţe, instituind un sistem de autentificare special pentru tocmelile agricole, şi un mod de executare asemenea special.

Cu aceasta legiuitorul a făcut de bună seamă un mare bine, dar binele pe care l-a făcut a fost amestecat cu oarecare rău.

Şi în adevăr el a executat de urgenţă şi fără judecată, nu cutare sau cutare contract arătat de dânsul şi cunoscut lui, ci toate contractele, orcum ar fi voit părţile să le facă.

Dar cu aceasta favorizà cu ochii închişi, şi binele şi răul, şi lua de exemplu sub protecţiunea lui şi executà cutare convenţiune, pe care, dacă ar fi cunoscut'o, ar fi interzis'o.

De acì multe abuzuri şi multe plângeri.

Experienţa ce am făcut, trebue să ne înveţe a nu mai protejà decât acele tocmeli care merită solicitudinea noastră.

Trebue să căutăm, între diferitele învoieli care se obicinuiesc în ţară, care sunt acelea care prin natura lor exclud abuzurile şi care pot desvoltà atât sentimentul solidarităţei comune, cât şi producţiunea generală a ţărei, şi pe acelea să le regulamentăm, să le recomandăm cetăţenilor şi să le executăm fără judecată.

Tocmelile cele mai obicinuite în România de dincoace de Milcov consistă în aceea că proprietarul dă cultivatorilor o bucată de pământ spre cultură, din care cultivatorul dă o dijmă oarecare; dar pe lângă această dijmă, cultivatorul se obligă să munciască deosebit, şi mai întâiu pentru proprietar, o altă întindere de pământ.

Ce se întâmplă cu acest sistem?

Cultivatorul este îndatorat să are pentru proprietar mai în-

tâiu, rămânând ca în urmă să are şi pentru dânsul, când va avea timp şi dacă va mai avea timp.

Cultivatorul seceră pentru proprietar două, trei, pânăla cinci şi şease pogoane, pe când grâul lui stă nesecerat şi se scutură pe câmp.

Cultivatorul cară la arie grâul proprietarului, îl treeră, îl transportă, iar grâul lui stă pe câmp expus la ploile cele repezi ale verei.

In asemenea condiţiuni, executarea administrativă devine din ce în ce mai grea, tocmelile se execută din ce în ce mai în silă, şi nu e departe timpul în care ele nu se vor mai puteà executà de loc.

Şi ce e mai rău, se întâmplă adesea acest rezultat, asupra căruia trebue să cugetăm cu toţii, ca proprietarul să aibă o recoltă frumoasă şi bogată, pe când ţăranul, după o muncă grea şi îndelungată, să'şi piardă recolta din cauza intemperiilor.

De aceste neajunsuri cultivatorul îşi răsbună cum poate: ară rău, seceră prost, nu prăşeşte de loc, munceşte, cum se zice, de clacă. Şi aceasta nu atât din răutate, cât să isprăvească repede şi să-i rămână timp şi pentru munca lui.

Şi toate acestea vin în paguba producţiunei generale, în paguba proprietăţei generale.

Cu un cuvânt, acest sistem, dacă are pentru proprietar fol losul de a'şi face munca înainte, dar are acest neajuns, cultivatorul este interesat să muncească cât mai prost, şi în tot cazudevine din zi în zi mai anevoie de executat.

Astfel de tocmeli pun în fiecare zi faţă în faţă interesele proprietarului şi pe ale cultivatorului: stabilesc o luptă zilnică între unul şi altul, care să apuce dela celălalt, care să înşele pe celălalt. Şi această luptă grămădeşte cu timpul duşmănia în sufletul omului care se găseşte mai slab în aceástă luptă.

In România de dincolo de Milcov se obicinuiesc învoielile pe bani. Acolo proprietarul împarte bani de cu iarnă cultivatorilor, şi aceştia se obligă să muncească vara.

Acest sistem cere un mare capital rulant, ceeace pentru o ţară, în care dobânzile sunt grele, este o cauză de ruină: ajung doi ani răi, ca să se cletine chiar un proprietar muncitor şi inteligent.

Aceasta explică starea precară a proprietăţei din Moldova, alături de prosperitatea uzurarilor.

Sistemul acesta este şi mai rău pentru ţărani. Ţăranul, mai întâiu, vânzându-şi munca iarna, când stă neocupat, o vinde cu preţuri mult mai reduse decât acelea ce le-ar puteà lua vara, în timpul muncei.

Afară de aceasta este ispitit vara să nu se ţie de învoială, şi să se ducă să muncească la altul, care îi plăteşte peşin şi îi plăteşte mai bine, aşà încât executarea administrativă devine imposibilă.

Dar, ceeace e mai rău, este că acest sistem împinge din ce în ce pe cultivator în proletariat. Se învaţă să nu muncească pentru el, să nu caute a se ridicà prin energie şi prin economie, şi să mânânce sau mai bine să bea iarna munca verei, totdeauna înainte!

Amândouă aceste sisteme prezintă acest mare neajuns pentru societate, că numai o parte din producţiunea ţărei este frumoasă şi căutată pe pieţele de desfacere, aceea a proprietarilor, iar cea mai mare parte, producţiunea ţăranilor, este proastă, deoarece nu e muncită la timp şi nu e muncită bine şi nu este din sămânţă bună.

Dar, între toemelile agricole ce se obicinuiesc, este una care nu prezintă niciunul din neajunsurile de care vorbirăm şi care prezintă, în cel mai mare grad, cele două foloase ce căutăm într'o bună lege de tocmeli agricole, ridicarea stărei cultivatorului şi îmbunătăţirea producţiunei generale a ţărei.

Voiu să vorbesc de arendarea pe parte din producte, învoiala prin care proprietarul dă cultivatorului o întindere oarecare de pământ, pe care cultivatorul o munceşte, şi amândoi împart produsul în proporţiunile stabilite prin contract. Acest sistem este practicat de mulţi proprietari, şi toţi se felicită de rezultatele ce le dă, atât din punctul de vedere economic, cât şi din punctul de vedere social.

Acest sistem stabileşte o tovărăşie pentru binele amândurora: proprietarul punând la mijloc ceeace are, pământul, cunoştinţele şi creditul său; ţăranul, ceeace poate da, muncă cinstită şi stăruitoare. In acest sistem, contractul odată făcut, interesele proprietarului şi acele ale cultivatorului nu mai sunt faţă în faţă, în luptă, ci se înjugă şi se armonizează: proprietarul nu mai are

interes să apese pe cultivator, măsurându'i mai mult, şi cultivatorul nu mai are interes să înşele pe proprietar, muncind prost.

Proprietarul este interesat ca cultivatorul să aibă instrumentele de muncă cele mai perfecţionate şi vite frumoase, şi la trebuinţă să i le procure el: ţăranul este interesat ca proprietarul să aibă şi avere şi credit, şi amândoi sunt interesaţi să-şi pună toate puterile, ca producţiunea să fie cât mai frumoasă, cât mai îmbelşugată, căci aceasta este a amândurora.

In acest sistem, executarea administrativă nu mai este un mijloc de asuprire, ci un îndemn, o povaţă, de oarece ea interesează mai mult încă pe cultivator de cât pe proprietar. Şi proprietarul şi administraţiunea devin, ceeace nu ar fi trebuit nici odată să înceteze de a fi, pârghia cea mare pentru ridicarea stărei economice a sătenilor.

Arendarea pe parte din producte seamănă cu meteiajul obicinuit şi astăzi, în mai multe ţări ale Europei, şi în special în Italia şi Franţa.

Ei bine, meteiajul a avut totdeauna partizani convinşi. Astfel Sismondi declară „că este una din instituţiunile care au contribuit mai mult a răspândi fericirea în clasele de jos, a aduce pământul la cel mai înalt grad de cultură şi a grămădi pe dânsul mai multă bogăţie."

Este adevărat că meteiajul a fost, la începutul secolului nostru, obiectul multor critici, mai ales din partea teoreticianilor individualismului, cari căutau înainte de toate, modul de a face ca pământul să producă cât mai mult, şi cari vedeau, în închirierea pe bani, un fel de ideal.

Criza agricolă însă, care bântue Europa de câtva timp, şi mizeria crescând a muncitorilor de pământ, a deschis ochii la toţi, şi astăzi şi oamenii practici şi economiştii pledează în favoarea meteiajului.

D. Baudrillard, rezumând concluziunile unei mari anchete făcute de societatea agricultorilor din Franţa, zice: „Ceeace reiese din această anchetă, este o întoarcere hotărîtă a opiniunei în favoarea meteiajului".

Şi D. Lecouteaux, un economist distins şi om de practică în acelaşi timp, declară meteiajul:

„Unul din cele mai bune tipuri de organizaţiune rurală, unul din mijloacele cele mai serioase *de a îmbunătăţi pământul, îmbunătăţind starea acelora cari îl exploatează*".

Arendarea pe parte din producte seamănă cu meteiajul în aceasta, că stabileşte o tovărăşie între posesorul pământului şi muncitor: dar se deosibeşte de dânsul în aceasta, că ţăranul nostru, având casa lui, nu este în absolută dependenţă a proprietarului şi nu împarte cu dânsul toate micile lui câştiguri, găini, ouă, etc., care sunt mai mult produse ale economiei casnice de cât ale muncei pământului.

Sistemul acesta prezintă prin urmare toate foloasele meteiajului, fără a aveà niciunul din neajunsurile lui.

In ţara noastră, singurile publicaţiuni care se ocupă de agricultură, recomandă, asemenea arendare pe parte din producte.

Astfel revista agricolă, organul societăţei agricultorilor din Craiova, zice în No... din 15 Septemvrie 1888:

„Iată unde ar trebuì să se concentreze sforţările tuturor. Proprietarul să contribue cu pământul, sămânţa, maşinele şi izlazul şi să fie dascălul ţăranilor; şi ţăranul să contribue cu munca sa şi cu vitele, la o asociaţiune onestă şi conştiincioasă".

Şi D. Aurelian, în *Convorbirile economice*, adaugă:

„Remediul nu se poate găsì decât într'o asociaţiune la bine şi la rău, la mult şi la puţin, între posesorii pământului şi cultivatori".

Acestea sunt cuvintele care ne-au condus a vă propune ca, declarând în principiu că toate învoielile sunt libere, să îndrumaţi societatea către un sistem de tovărăşie, în care proprietarul să aducă pământul, inteligenţa şi creditul său, iar ţăranul munca lui, pentru binele comun al amândorora.

Aceasta este ideia pe care a căutat să o traducă proiectul de lege, ce vi se prezintă.

Acest proiect de lege se compune din două capitole:

Cap. I se ocupă de tocmelile agricole în general. Aci am depus principiul cel mare al libertăţei convenţiunilor, principiu care domină toată legislaţiunea noastră, care prin urmare stă în picioare, chiar dacă legea n'ar fi zis nimic, dar pe care am crezut că este bine să-l amintesc ca să înlătur orice nedomirire.

In acest capitol ar puteà lua loc orice alte dispoziţiuni s'ar găsì cu cale a se introduce, în privinţa tocmelilor agricole în general.

Cap. II se ocupă de arendarea pe parte din producte, pe

care am numit-o tovărășie pe producte, ca să arăt lămurit ceeace este lucrul.

Acesta este contractul de drept comun, acesta este contractul stabilit de lege, şi care pentru aceasta nu are nevoie să fie stipulat anume, ci se aplică de câte ori părţile nu l-au depărtat prin convenţiunile lor.

Părţile, de câteori n'au făcut alt contract, sunt prezumate că au adoptat contractul ce se găseşte gata făcut în lege.

Se înţelege însă că acest contract se aplică numai la pământul muncit de cultivatori. Proprietarul, chiar îmbrăţişând acest sistem, rămâne în drept să cultive, cu propriile lui mijloace, oricât pământ ar vrea din proprietatea lui. Şi este chiar de dorit ca, în proprietăţile cele mari, proprietarul, care are mijloace, să-şi păstreze oricare întindere de pământ, pe care să o muncească sistematic cu instrumentele şi vitele lui proprii. O asemenea cultură ar constitui un fel de cultură model, în toate proprietăţile cele mari, care ar servì de școală micilor cultivatori.

Regulele privitoare la tovărășia pe producte sunt împărțite în șease secțiuni:

Secțiunea I dă definiţiunea tovărăşiei pe producte. In țările unde există meteiajul, se discută chestiunea de a ști dacă arendarea pe parte din producte este o arendare sau o societate. Am voit să taiu această controversă, atât prin numele ce am dat contractului, cât şi prin definiţiunea lui.

In sistemul nostru, arendarea pe parte din producte este o societate.

Proprietarul aduce pământul, cultivatorul pune munca, și amândoi împart productele.

In ce proporțiuni? Noi nu putem stabilì aceasta prin lege: pământul și munca sunt valori variabile cu localitatea. Părțile dar vor stabilì, prin bună înţelegere, proporţia în care au să împartă productele: în localitățile în care pământul este puţin căutat, proprietarul va lua din patru sau chiar din cinci una: aiurea, din trei una, şi chiar una şi una.

Nu puteam însă, să nu prevăd cazul în care părţile n'ar stipulà anume proporţia în care au să împarţă, şi, pentru acele cazuri, am hotărît din trei una. Aceasta este în adevăr proporţia adoptată de ordinar în locurile unde se obicinuieşte acest fel de învoieli.

Se înţelege că societatea aceasta este incompatibilă cu orice altă obligaţiune se mai pune cultivatorilor prin celelalte feluri de învoieli.

In această învoială nu intră de cât locurile de muncă. Am lăsat deoparte izlazurile. Izlazurile, în adevăr tind să dispară din ce în ce mai mult din obiceiurile noastre, pentru cuvântul că pământul se strâmtează, şi nimănui nu'i mai dă mâna să lase locuri nearate. Incolo este cunoscut că izlazurile sunt cel mai bun mijloc ca să avem vite bine hrănite.

Păşunile, de acum înainte, trebue să fie artificiale şi deaceea credem, că singura soluţiune a cestiunei izlazurilor, este de a obligà pe foştii clăcaşi să semene pe fiecare an nutreţ în partea din pământurile ce li s'au dat prin legea rurală. Este invederat că vorbim acì de câmpii, unde tot pământul poate fi muncit. Este învederat că izlazurile vor rămâneà în localităţile muntoase sau chiar păduroase, unde cea mai mare parte a pământului de cultură este impropriu la cultură.

Secţiunea II arată care sunt obligaţiunile proprietarului. El dă pământul şi nu are drept să'l schimbe în toată durata contractului. El dă şi sămânţa, pe care în urmă şi-o prelevă din productele culese. El procură încă intrumentele agricole cele scumpe, cum este locomotiva şi batoza pentru treerat. Mai presus de toate, el are direcţiunea muncei câmpului şi regulează atât felul semănăturilor, cât şi epoca muncei şi modul de a muncì.

Secţiunea III se ocupă de obligaţiunile cultivatorului. El este dator să muncească în mod onest şi conştiincios. Pentru aceasta este dator să aibă şi vite şi unelte bune şi, lipsindu-i, să primească de la proprietar, cu condiţie de a i le plăti. El este obligat să urmeze direcţiunea şi instrucţiunile ce i se dau în interesul comun.

Secţiunea IV regulează împărţirea productelor. Pânea albă şi rapiţa se împart după arie: proprietarul prelevă sămânţa şi restul se împarte în proporţiile hotărîte.

Porumbul (păpuşoiul) se împarte depe câmp, formându-se atâtea grămezi, din câte una ia proprietarul. Am hotărît ca porumbul să fie despărţit, după gradul lui de coacere, în trei categorii: căci acesta este cel mai bun mijloc de a ferì satele de flagelul pelagrei. Porumbul verde de tot se dă la vite, porumbul mijlociu se pune în casă pe lângă sobă şi se mănâncă înainte

până nu apucă să se strice, şi numai porumbul copt bine se aşează în pătul.

Cu ocazia împărţelei am crezut că este bine să se desfacă şi datoriile ce pot aveà cultivatorii către proprietari, pentru vite sau instrumente de muncă, sau chiar pentru lipsa dela lucru. Şi am afectat la plata acestor datorii productele cele mai preţioase, grâul şi rapiţa, oprind şi din aceasta chiar jumătate cel puţin pe seama cultivatorului.

Am crezut că este cel mai mare interes să asigurăm cu desăvârşire sumele ce proprietarul împrumută ţăranului, ca să'l tragă inima să'i vie în ajutor, de câte ori cultivatorul nu are vite, ori plug, ori alt instrument de muncă, şi chiar în caz când ţăranul ar lipsi dela datoria lui: căci tot e mai bine pentru dânsul să piardă parte din recoltă, decât să fie izgonit din moşie.

Secţiunea V prevede executarea. Este în interesul bineînţetes al cultivatorului, ca executarea să fie severă şi eficace.

Această executare având de scop de a face pe cultivator să lucreze bine pentru dânsul, nu are nimic urîcios şi devine un îndemn al autorităţei pentru binele fiecăruia.

Nu toţi ţăranii în adevăr îşi cunosc interesul, şi este de temut că parte din ei să nu se dea la lene sau chiar la beţie. Asemenea oameni de ordinar sunt izgoniţi; nimenea nu le mai dă pământ şi cad în mizerie. Este mai bine, mai uman, mai folositor societăţei, ca nici asemenea oameni, nărăviţi rău, să nu fie aruncaţi în mizerie, ci mai vârtos îndemnaţi şi chiar obligaţi să se regenereze prin muncă.

Secţiunea VI stabileşte durata tovărăşiei şi arată modul de lichidare în cazul în care încetează în cursul anului agricol.

Este de dorit ca tovărăşia aceasta să fie cât mai lungă. Este un rău, intrat în moravurile noastre, ca totul să fie provizoriu. Desele schimbări prin care am trecut, noroacele repezi la care ajung mulţi, fie prin muncă, fie prin politică, ne-au deprins pe toţi să ne considerăm ca într'un fel de provizoriu şi oarecum în adăstarea perpetuă a unei schimbări fericite, mai conformă cu aspiraţiunile noastre fără margini.

Tovărăşia pe producte este în principiu perpetuă, ca orice societate care nu are un obiect mărginit.

Părţile pot însă să o denunţe conform legei civile. In tot cazul însă, ea nici nu se poate contractà pe mai puţin de 5 ani,

și durează cel puțin 5 ani, în cazul în care părțile n'au prevăzut nimic prin contractul lor.

Este bine înțeles că acest proiect nu cuprinde și nu poate să cuprindă, decât principiile esențiale ale contractului de tovărășie pe producte. Rămâne ca părțile să adauge acele îmbunătățiri care să-l facă aplicabil în toate localitățile, și cât mai folositor în fiecare localitate. Astfel este de dorit ca părțile să prevadă rotațiunile atât de prețuite în țările înaintate în cultură, și care fac ca pământul să se odihnească producând mereu, sau chiar să dea două recolte pe an din când în când. Ar fi asemenea de dorit, ca să se pună cultivatorilor obligațiunea de a plantà un număr oarecare de copaci la capetele locurilor, lucru atât de trebuincios nu numai pentru frumusețea și îmbunătățirea pământului, dar mai ales pentru sănătatea muncitorilor, expuși zile întregi, și, pe alocurea, săptămâni întregi, la arșița soarelui. Dar toate aceste lucruri și altele multe nu puteau găsì loc într'un proiect de lege.

Acestea sunt, D-lor deputați, principiile către care am crezut că e bine să îndreptăm societatea românească. Convincțiunea noastră adâncă este că ele vor face să înceteze abuzurile și plângerile; vor aduce, pentru țărani, o stare de prosperitate de natură a înlăturà orice instigații și orice ademeniri, și vor îmbunătăți proprietatea care acum se exploatează pe alocurea fără nici o prevedere și oarecum fără milă.

Mai pre sus de toate, acest sistem va mărì și va îmbunătăți producțiunea generală a țării și va contribuì, mai mult decât orice alt, la prosperitatea societăței noastre.

Dr. Severeanu, D. C. Burcă, Gr. G. Păucescu, Gh. Aposto-leanu, A. Vericeanu, D. Bădescu-Roșiori, I. G. Săndulescu-Nenoveanu, A. D. Mavrodineanu, Laz. Nicolescu-Voitineanu, G. Dem. Teodorescu, C. G. Vernescu, D. C. Popescu, Ioan M. K. Epureanu.

LEGE
pentru
TOCMELILE AGRICOLE.

CAPITOLUL I.
Despre tocmelile agricole în genere.

Art. 1. Tocmelile între proprietar şi cultivator sunt libere.

Art. 2. Ele se vor constatà prin contracte legalizate de autoritatea comunală şi trecute într'un registru parafat de comitetul permanent, care se va păstrà în cancelaria fiecărei primării.

Art. 3. In lipsă de asemenea contracte, relaţiunile dintre proprietari şi cultivatori se regulează după cap. II ce urmează.

Art. 4. Anul agricol începe la 1 Martie şi se termină la sfârşitul lui Fevruarie.

CAPITOLUL II.
Despre tovărăşia pe producte.

SECŢIA I.
Dispoziţiuni generale.

Art. 5. Tovărăşia pe producte este un contract prin care proprietarul se obligă să aducă o întindere de pământ oarecare, cultivatorul se obligă să o muncească, şi amândoi să împartă productele în proporţiunea hotărîtă liber între dânşii.

In lipsă de stipulaţiuni, proprietarul ia din trei una şi cultivatorul două.

Art. 6. Este tovărăşie pe producte şi în cazul în care proprietarul dă cultivatorului o livede, pe care acesta să o cosească şi să împartă fânul, în proporţiunile determinate prin contract.

Art. 7. Orice altă îndatorire şi-ar lua cultivatorul pentru

pământul de muncă ori livezi decât aceea de a da din produse partea hotărîtă prin contract, este reputată nescrisă și nu se ține în seamă.

Art. 8. Totuși părțile pot să se învoiască, dar numai în bani :

a). Pentru pregătirea pământului, ce face obiectul contractului, ca să poată fi arat :

b). Pentru asigurarea productelor, contra daunelor din grindină sau incendiu:

c) Pentru pășunatul vitelor.

Art. 9. Invoiala părților în această privință se constată prin proces-verbal scris de notarul comunei și subscris de părți.

Dacă între cultivatorii ce figurează în contract, niciunul nu știe carte, procesul-verbal se va subscrie și de doi membri cu știință de carte.

Art. 10. Contractul de tovărășie pe producte se poate probà cum s'a scris în articolul precedent. El poate fi și tăcut, în care caz se probează prin toate mijloacele.

Regulele acestui capitol se aplică de câte ori cultivatorul ară și seamănă pe o proprietate fără împotrivirea aceluia ce o exploatează. Impotrivirea se constată prin proces-verbal încheiat de primar, în fața a doi martori știind carte și cari să subsemneze.

SECȚIA II.

Despre obligațiunile proprietarului.

Art. 11. Proprietarul măsoară la începutul contractului, întinderea de pământ învoită.

Această întindere poate fi la un loc sau în două, ori mai multe locuri, după felul semănăturilor.

Art. 12. Proprietarul este dator a menține pe cultivator în pământul ce i l'a dat odată, în tot timpul duratei contractului. Când în rotațiune intră un an de pășune, vitele vor pășunà deavalma câtva ține pășunea, rămânând ca în urmă fiecare cultivator să reintre în locurile ce i s'au dat spre cultură.

Art. 13. După ridicarea recoltelor și pânăla o nouă semănătură, cultivatorul are drept a pășunà vitele pe pământul ce i s'a dat spre cultură sau cosit, fără altă plată.

Art. 14. Proprietarul are direcţiunea lucrărilor agricole.

El hotărăşte felul semănăturilor: semănături de primăvară şi semănături de toamnă, şi lăsând cel puţin un pogon de nutreţ fiecare cultivator. El determină epoca când trebue să înceapă fiecare muncă agricolă şi arată cum trebue să se facă.

Art. 15. Proprietarul este dator să dea toată sămânţa necesară pentru semănatul pământului.

Art. 16. Proprietarul este dator să procure maşini pentru treeratul productelor ce se bat în arie, produse pe pământul pus în tovărăşie. Pentru aceasta, el este dator să fixeze locul de arie, îndată după începerea secerişului şi să aducă batoza până la sfârşitul secerişului.

Art. 17. Proprietarul este dator să dijmuească porumbul fiecărui locuitor, îndată ce se va găti de cules.

Art. 18. El este dator să ia la treerat toate precauţiunile dictate de experienţă, pentru a apărà pe cultivatori de accidente şi a le prezervà sănătatea.

Art. 19. La nicio muncă agricolă nu se vor intrebuinţà:

a) Copii mai mici de 14 ani:

b) Femeile care lăptează.

SECŢIA III.

Obligaţiunile cultivatorului.

Art. 20. Cultivatorul este dator a muncì, cu vitele şi instrumentele lui, pământul ce i s'a dat de proprietar spre cultură. Drept aceea trebue să aibă vite bine îngrijite şi unelte perfecţionate.

Art. 21. In caz de a nu aveà vitele şi uneltele trebuincioase, este obligat a primì dela proprietar, căruia le va plătì odată sau în mai multe rate cu dobândă de 5 %.

Atât suma datorită, cât şi termenul de plată, se va constatà prin proces-verbal încheiat în modurile arătate în art. 8.

Art. 22. Părţile se pot învoì ca proprietarul să dea ori vitele, ori instrumentele trebuincioase pentru muncă, sau şi vitele şi instrumentele.

Art. 23. Cultivatorul este obligat a urmà direcţiunea ce i se va da de proprietar în interesul comun.

El este dator să iasă la muncă îndată ce va fi vestit şi să

muncească în modul arătat prin contract, şi în lipsă de contract, după instrucţiunile proprietarului.

Art. 24. El este dator să care grâul sau secara, ovăzul, orzul şi rapiţa, la locul destinat de proprietar pentru aria comună şi să le treere împreună cu ceilalţi cu maşina proprietarului şi munca lor.

Art. 25. Partea proprietarului din productele treerate, este dator cultivatorul să o care la magazia proprietarului.

Art. 26. Porumbul cules este dator proprietarul să-l desparţă în trei părţi:

Porumb copt bine, porumb verde şi porumb de mijloc.

El este dator să care partea din porumb, cuvenită proprietarului, la pătulele proprietăţei.

SECŢIA IV.

Despre împărţirea productelor şi despre plata sumelor datorite proprietarului.

Art. 27. După terminarea treerişului, productele fiecărui cultivator se depun într'o singură grămadă.

Proprietarul ia mai întâi din aceà grămadă, sământa ce a dat cultivatorului, şi restul se împarte după cum s'au învoit.

Art. 28. Dacă cultivatorul are să plătească proprietarului vreo sumă de bani, pentru învoielile de care s'a vorbit în art. 8, sau pentru vite, pentru instrumente de muncă, conform art. 20, sau pentru refuz de a munci, sau muncă proastă, conform art. 32, proprietarul prelevă din grâul sau rapiţa cultivatorului o parte, cu care să se plătească datoria.

In niciun caz nu se poate prelua, pentru plata acestor datorii, mai mult de jumătate din grâul sau rapiţa rămasă cultivatorului, după prelucrarea sământei.

Partea luată în plată se constată prin proces-verbal încheiat conform art. 8.

Art. 39. Preţul productelor preluate se fixează imediat prin bună înţelegere.

Neputându-se face înţelegere în această privinţă, preţul se va fixà după mijlocia preţurilor din piaţa cea mai apropiată, pentru grâu dela 15 până la sfârşitul lui Septembre şi pentru rapiţă dela 15 până la sfârşitul lui Iunie din acelaşi an.

Art. 30. La sfârşitul anului agricol, părţile se socotesc şi răfuiala sau restul datoriei se constată prin proces-verbal încheiat după cum s'a zis în art. 8.

Această răfuială este definitivă. Orice pretenţii care ar fi mai existat, rămân stinse, dacă nu s'au arătat la socoteala dela sfârşitul anului.

SECŢIA V.

Despre executare.

Art. 31. Autorităţile administrative şi, în special, primarii comunelor rurale sunt datori să vegheze la executarea legei de faţă, după cererea părţilor interesate.

Primarii sunt datori să execute pe cultivatori a muncì pământul pus în tovărăşie, chiar în cazul în care acesta ar aveà şi alte îndatoriri de muncă sau pământul lor propriu, orice altă muncă neputându-se executà, decât după ce se va fi terminat munca pământului pus în tovărăşie. Părţile pot derogà la aceste dispoziţiuni.

Art. 32. In caz de refuz din partea cultivatorului de a venì la muncă, primarul va încheià îndată proces-verbal constatând refuzul şi va autorizà pe proprietar să facă munca în socoteala cultivatorului. Prin acelaşi proces-verbal va condamnà pe cultivatorul nesupus, să plătească proprietarului preţul muncii ce erà dator să săvârşească şi n'a săvârşit'o.

Acest proces-verbal scris de notar se va subscrie de primar şi de un martor cu ştiinţă de carte.

Asemenea se va urmà şi în cazul în care cultivatorul va muncì prost.

Art. 33. Când proprietarul nu ar desemnà locul de arie, îndată după începerea secerişului, sau când nu va aduce maşina de treerat până la terminarea secerişului sau când va refuzà de a dijmuì porumbul fiecărui cultivator, îndată ce a isprăvit culesul, primarul este dator, după ce va somà pe proprietar, să fixeze locul de arie, să tocmească maşina în socoteala proprietarului şi să proceadă la dijmuit, după ce se va încheià proces-verbal constatând că proprietarul a fost somat şi a refuzat.

SECȚIA VI.

Despre sfârșitul tovărășiei pe producte.

Art. 34. Contractele de tovărășie pe producte, nu se pot încheià pe mai puțin de 5 ani.

In lipsă de stipulațiuni contrarii, el durează și după trecerea termenului de mai sus, până ce este denunțat de una din părți, cel puțin trei luni înainte de începutul unui period de cinci ani.

Art. 35. El se sfârșește prin moartea cultivatorului sau a proprietarului.

Murind cultivatorul în mijlocul unui an agricol, văduva lui va îndeplinì lucrările ce sunt de făcut până la finele anului.

Iar de nu, proprietarul îngrijește de terminarea acelor lucrări, rămânând să-și ia cheltuiala făcută prin preluările de care s'a vorbit în art. 28.

Art. 36. Când un cultivator se va arătà îndărătnic și nu va voi să-și îndeplinească datoria de a muncì pământul pus în tovărășie în modul cerut de proprietar, atunci primarul, după ce va constatà reaua lui purtare, va puteà declarà contractul de tovărășie reziliat, și în acest caz cultivatorul va fi imediat mărginit din moșie.

Prin același proces-verbal, primarul va hotărî și suma ce proprietarul va trebuì să răspunză cultivatorului pentru munca făcută.

Art. 37. Nici proprietarul, nici cultivatorul nu pot strică tovărășia pe producte afară din termenii art. 34.

Dacă proprietarul va izgonì pe cultivator din moșie, fără îndeplinirea formelor prevăzute de art. 36, el va fi condamnat către cultivator la despăgubiri, a căror sumă nu va puteà fi mai mică de una mie lei.

G. Gr. Păucescu, Gh. Apostoleanu, Laz. Nicolescu-Voitineanu, Dr. Severeanu, I. G. Săndulescu-Nenoveanu, D. C. Popescu, D. Bădescu-Roșiori, A. D. Mavrodineanu, D. C. Burcă. A. Vericeanu, G. Dem. Teodorescu, C. G. Vernescu, Ioan M. K. Epureanu.

C). RAPOARTE, PROCESE-VERBALE ȘI PETIȚIUNI.

Domnilor Deputați,

Comisiunea de petițiuni, luând în cercetare, în ședința dela 16 Decemvrie a. c. sub președința D-lui N. Ionescu, un număr de petițiuni privitoare la cereri de pământ din partea sătenilor, sau la ușurări de sarcini provenite din învoielile agricole, mi-a făcut onoarea a mă însărcina ca raportor și a vă comunică D-voastră rezultatul deliberărilor sale.

Astfel vă supun la cunoștință, că mai mulți locuitori din comunele Valea-Seacă, Valea-Mare, Faraoanii și Cleja din județul Bacău, cer să cumpere în loturi pământ dela stat; mai mulți locuitori de pe moșia statului Ţugurești din jud. Dolj, cer acelaș lucru și ușurarea condițiilor de vânzare a bunurilor statului; D-l Andreiu I. Pârvan, învățător în comuna Târgu-Bereștii județul Covurlui, cere a fi împroprietărit ca fiu de clăcaș născut în comuna Gotești jud. Cahul; D-l Florea Necșu, din comuna Bâscov, jud. Argeș, ca vechiu soldat și luptător în războiul pentru independență din 1877/78, cere a fi împroprietărit; D-l G. Moldoveanu, din comuna Bâscov jud. Argeș, cere a fi împroprietărit; mai mulți locuitori din comuna Drăgoieștii-Bitinele jud. Ilfov cer a li se da pământ.

Pentru toate aceste petițiuni, concluziunea comisiunei Domniei-voastre de petițiuni este identică, adică, ca să se recomande cererile, comitetului eventual de delegați, care va fi chemat să se pronunțe asupra proiectului de lege pentru vânzarea bunurilor statului, în loturi, proiect aflat dejà în studiul secțiunilor Camerei.

Un număr de locuitori din comuna Drăgoteştii, jud. Argeş· cer a li se vinde în loturi moşia statului, pendintă de mănăstirea Cotmeana, pe care se află. Asemenea mai mulţi locuitori din comuna Corbeni jud. Argeş, cer să cumpere în loturi moşia statului, Căpăţânenii.

Pentru amândouă aceste petiţiuni, comisiunea este de părere a se recomandà D-lui ministru al domeniilor, spre a se satisface dorinţa petiţionarilor, în condiţiunile legilor existente.

Un număr de locuitori din comuna Tuleşti, plasa Cotmeana-Goleşti, jud. Argeş, cer a fi împroprietăriţi pe moşia D-lui Amzaru Predescu, conform legei din 1864.

Comisiunea de petiţiuni, având în vedere că cererea vizează o proprietate privată, conchide la respingerea ei, rămânând ca petiţionarii să se adreseze cu cerere la guvern, pentru a cumpărà loturi de pe moşiile statului, ce se vor scoate în vânzare.

Mai mulţi locuitori de pe proprietatea statului, Vatra Schitului Iordăcheanu, din jud. Prahova, cer să se suspende vânzarea în corp întreg a acestei moşii, şi să se vândă în loturi sătenilor.

Comisiunea este de părere a se recomandà această petiţie comitetului eventual al delegaţilor însărcinaţi cu studiarea propunerei făcută din iniţiativă parlamentară, pentru a nu se mai vinde moşiile statului în corp întreg, ci numai în loturi mici.

Mai mulţi locuitori din comuna Oteşti, jud. Olt, se plâng contra sarcinilor în natură, ce li se impun prin tocmelile agricole; o asemenea cerere există şi dela alţi locuitori, tot din aceiaşi comună.

Comisiunea a opinat ca ambele cereri să fie înaintate comitetului delegaţilor însărcinaţi cu studiarea proiectului de lege pentru tocmeli agricole.

·Acesta fiind rezultatul lucrărilor comisiunei de petiţiuni până astăzi, îl supun respectuos deliberărei D-voastră.

Raportor, **M. N. Pacu**

1888 Decemvrie 17.

Ședința din 18 Decemvrie 1888.

Adunarea a admis concluziunile acestui raport, în privința fiecărei din petițiunile menționate în el.

Președinte, **G. Cozadini**

Secretar, *I. M. K. Epureanu*

PROCES-VERBAL

din 14 Martie 1889.

Membri Sec. I, întrunindu-se în numărul reglementar sub președința D-lui M. Kogălniceanu, și luând în cercetare proiectele de lege (atât cel din partea guvernului, cât și cel din partea Adunărei) pentru modificarea legei tocmelilor agricole, le-au admis, numind delegat pe D. M. Kogălniceanu.

Președinte, **M. Kogălniceanu**

Secretar, *C. G. Vernescu*

PROCES-VERBAL

din 20 Ianuarie 1889.

Secțiunea II.

Membri acestei Secțiuni, întrunindu-se azi în numărul cerut de regulament, și luând în discuțiune proiectul de lege pentru modificarea legei tocmelilor agricole, l'au respins cu majoritate de 7 voturi contra 5, numind delegat pe D. Aug. Peisacov.

Președinte, **Em. Protopopescu-Pache**

PROCES-VERBAL

din 20 Ianuarie 1889.

Secțiunea III.

Membri acestei Secțiuni, întrunindu-se în număr cerut de regulament, și luând în examinare proiectul de lege pentru tocmelile agricole, au introdus mai multe modificări și l'au admis cu majoritate de voturi, numindu-se delegat D. C. Deleanu.

Iată modificările ce s'au introdus: La art. 11 s'a suprimat aliniatul al II, fiindcă dispoziţiunea cuprinsă în această parte a articolului 11 prezintă două inconveniente, pe de o parte este o atingere a libertăţii individuale a locuitorilor, iar pe de alta este o restricţiune adusă dreptului de proprietate, care jigneşte pe proprietar.

La Art. 14 (art. 12 din legea actuală) s'a complectat aliniatul ultim, adăugându-se următoarele cuvinte: *scriitorii cari le-au iscălit, vor face menţiune despre aceasta sub propria lor semnătură.*

Această adăugire s'a făcut în vederea unei garanţii aduse locuitorilor, contra abuzurilor ce se fac de primari şi de notari cu ocazia autentificărei actului de tocmeală.

Art. 18 (art. 16 din legea actuală) se modifică în sensul ca consiliile judeţene sau comitetele permanente să fie *obligate* de a revizuì registrele de tocmeli agricole, în loc de *a aveà facultatea* de a le revizuì: adică să se înlocuiască cuvintele *au dreptul* cu cuvintele „sunt obligate".

Preşedinte, *Gr. Sturza.*

PROCES-VERBAL

din 14 Martie 1889.

Secţiunea IV.

Membrii Secţiunei, întrunindu-se sub preşedenţia D-lui C. Ghiţescu, au luat în cercetare proiectul de lege, din iniţiativă parlamentară, asupra tocmelilor agricole, şi l'au trimis la comitetul delegaţilor, pentru a fi cercetat de delegatul numit cu ocaziunea proiectului pentru tocmeli agricole, venit din iniţiativa guvernului. Delegat s'a numit D-l I. F. Robescu.

Preşedinte, *C. Ghiţescu.*

PROCES-VERBAL

Şedinţele din 21 şi din 23 Ianuarie 1889.

Secţiunea V.

Membri Secţ. V., aflându-se în numărul cerut de regulament, şi sub preşedenţia D-lui Fătu Iacob, au luat în cercetare

proiectul de lege pentru modificarea legei tocmelilor agricole şi şi în urma discuţiunei făcute în două şedinţe consecutive, l'au luat în consideraţiune, cu mai multe modificări notificate pe proiect, şi osebit amendamente ataşate la dosar, numind delegat pe D-l Hinna Al., spre a-l susţinea în comitetul delegaţilor cu toate acele modificări şi amendamente, admise în secţiune.

Preş. *I. Fătu.*

Proiectul guvernului (nu se găseşte nici o adnotaţiune explicativă la dosar).

Amendamente respinse de Sect. V.

Ultimul aliniat al art. 11 se modifică precum urmează:

„Tocmelile de lucrări agricole, relative numai la locurile de hrană, nu se vor puteà încheia pe un termen mai scurt de cinci ani. Termenul este facultativ pentru cultivator.

G. Chrisenghi

Dimitropol

I. Stănescu *I. Fătu*

Propun ca termenul prevăzut de art. 11 alin. I privitor la lucrările agricole prevăzute la art. 1 al. a), să fie de doi ani maximum.

Al. G. Hinna

T. Kallimaki

Amendamente primite de Sect. V.

Propunem pentru Art. 3 următoarea redacţiune:

Contractele pentru păşune (izlaz) nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât cu arătura întinderei de pământ închiriat de fiecare cap de vită, atât în pârloagă, cât şi în mirişte.

I. C. Grădişteanu, C. M. Stroici, N. N. Filipescu, T. Kallimachi, G. Chrisenghi, G. Em. Lahovary.

La art. 13 aliniatul 4 se va redactà astfel: (După suprimarea cuvintelor „dacă primarul sau niciunul din consilieri nu vor şti a scrie sau a ceti").

„Formalităţile prevăzute mai sus se vor îndeplini în prezenţa a 2 martori cu ştiinţă de carte (de preferinţă preotul şi învăţă-

torul) propuşi de locuitorii contractanţi, cari vor fi luaţi cu preferinţă din localitate. Aceşti martori vor subsemna în josul actului, după semnăturile părţilor, atestând că şi unii şi alţii au fost de faţă.

Nedescifrabil

Propunem ca art. 26 din legea din 1882 să se menţină în întregul său ca art. 28 din lege.

A. G. Hinna
P. I. Cernătescu
2 nedescifrabili

Propunem ca la art. 33 alin. I să se introducă următoarele dispoziţiuni:

Dijmuirea să înceapă după 6 zile dela terminatul secerişului fiecărui cultivator. Ea va continuà fără întrerupere şi nu va trece peste 15 zile pentru porumb, peste 30 de zile pentru celelalte producte.

P. I. Cernătescu, A. G. Hinna.

La art. 33 propunem ca cheltuelile dijmuirei din oficiu, făcută de primar, să fie în sarcina părţii din cauza căreia nu s'a procedat la dijmuire.

P. I. Cernătescu A. G. Hinna
Nediscifrabil

La art. 39, ultimul aliniat:

Iar dacă din parte-le nu va fi fost decât o simplă neglijenţă, atunci pe lângă că vor rămâneà răspunzători de daune către partea vătămată, se vor pedepsì şi cu închisoare dela 3 până la 15 zile şi la suspendarea din funcţiunile lor.

Gr. Chrisenghi

PROCES-VERBAL

din 12 Maiu 1889.

Secţiunea VI.

Şedinţa se deschide sub preşedenţia D-lui I. Brătianu, Preşedintele Secţiunei.

Membri prezenţi sunt 24.

Se procede la alegerea unui delegat pentru legea tocmelilor agricole, în locul D-lui L. Catargiu, care a trecut la preşedenţia consiliului de miniştri, şi se alege D. Cezianu Const.

Preşedinte, **I. Brătianu.**

PROCES-VERBAL

din 13 Martie 1889.

Secţiunea VI.

Şedinţa se deschide sub preşedenţia D-lui I. Brătianu.

Membri prezenţi 17.

Se pun în discuţiune proiectele de lege pentru tocmelile agricole.

După mai multă discuţiune se ia în consideraţiune proiectul de lege din iniţiativă parlamentară, care se aprobă în principiu şi se numeşte delegat D. L. Catargiu.

Preşedinte, **I. Brătianu**

Secretar, *C. Radu*

AMENDAMENTE

Se suprimă aliniatul c) al art. 1: „aceste două din urmă „forme se vor puteà combinà, cu condiţiunea însă de a se deter-„minà prin contract partea de loc dată în dijmă şi partea de loc „dată în muncă."

(Respins) **A. C. Ionescu** *I. G. Miclescu*

La art. 1 alin. *b)* legea veche....

Invoielile pentru închirierea pământurilor de păşune (izlaz sau imaş), nu se pot face decât în bani.

Dela alin. *c)* să se suprime fraza: „aceste două din urmă forme" etc. până la alin. *d)*.

(Respins) **A. C. Ionescu** *M. Cara-Costea*

Aliniatul *c)* se redactează astfel: „Invoielile prin care se dă „cultivatorului o întindere de pământ pentru păşune, fâneaţă sau „arătură etc."

Aliniatul *d)* rămâne astfel: „Lucrul viilor sau al grădinilor (suprimându-se cele ce preced).

(căzut) **Al. G. Ioan**

Art. 42. Orce învoială. fie conformă legei actuale, fie după dreptul comun, nu poate trece peste limitele unei juste tovărăşii.

Căzut **Al. G. Ioan**

M. Cara-Costea.

PROCES-VERBAL

din 23 Ian. 1889.

Secţiunea VII.

Secţiunea VII întrunindu-se astăzi în numărul cerut de regulament, a luat în examinare proiectul de lege pentru modificarea unor articole din legea tocmelilor agricole; după discuţiunea urmată asupra luărei în consideraţiune, secţiunea a luat proiectul de lege în consideraţiune, cu unanimitatea membrilor prezenţi.

La discuţiunea pe articole s'au admis art. 1 şi 2 fără nici o modificare.

Art. 3 se admite modificat astfel: „contractele pentru pă-„şune nu se pot încheià decât, sau pe cap de vită şi atunci se „va indicà întinderea de pământ închiriat, sau pe o întindere „determinată de izlaz. şi atunci să se arate numărul maximum „al vitelor de diferitele categorii ce sunt destinate a păşunà pe „acest izlaz.“

Art. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, s'au admis ca în proiect.

Art. 11 se admite cu următorul amendament: „Tocmelile „de lucrări agricole prevăzute la art. 1 al. *b*, *c* şi *d*, nu se vor „puteà încheià pe un termen mai scurt de 2 ani, nici mai lung de 5 ani“, respingându-se amendamentul D-lui Ţoni, care sună astfel: „Tocmelile de lucrări agricole dela art. 1, al. *b*, *c*, şi *d*, „se vor puteà încheià pe termen de un an pentru întinderi de „pământ mai mici de 2 hectare, dela această întindere însă îna-„inte, nu se va puteà face închirierea pentru un termen mai „scurt de 5 ani.“

Art. 31, 32, 33, se votează că în proiect, fără nici o modificare.

Art. 40 se votează cu redacţia că „contractul va fi nul.“

Puindu-se la vot proiectul în total, s'a admis cu unanimitatea membrilor prezenţi şi a numit delegat pe D. Lahovary N. I.

PROCES-VERBAL.

Secţiunea a VII, în şedinţa din 17 Martie 1889, a decis, ca la proiectul de lege pentru toemeli agricole, să se numească delegat D. Gr. Păucescu în locul D-lui Lahovary N. I. demisionat.

p. Preşedinte, **G. Macarescu.**

AMENDAMENTE.

Tocmelile de lucrări agricole prevăzute la art. 1 al. *b, c* şi *d,* nu se pot încheià pe un termen mai scurt de 2 ani, nici mai lung de 5 ani.

C. D. Pana.... nedescifrabil *E. Gherghel*

C. C. Arion

La art. 11. Tocmelile de lucrări agricole dela art. 1, al. *b, c* şi *d,* se vor puteà încheià pe termen de un an pentru întinderi de pământ mai mici de 2 hectare, dela această întindere însă înainte nu se va puteà face închirierea pentru un termen mai scurt de cinci ani.

M. Tzoni *G. Macarescu*

C. C. Arion

S'a convocat în mai multe rânduri comitetul delegaţilor; nu s'au întrunit însă decât la 15 Martie, pentru a se constituì numai, alegând preşedinte pe D. L. Catargiu şi secretar pe D. Deleanu C.

La 23 Ian. 91, preşedintele Adunărei G. Gr. Cantacuzino pune următoarea rezoluţiune pe convocarea comitetului delegaţilor din 1890 Feb. 15.

„In urma discuţiunei urmate, adunarea decide a se trimite „ din nou în studiul secţiunilor acest proiect de lege."

PETIŢIUNI.

Domnule Preşedinte,

Subsemnaţii plugari şi locuitori din comuna Oteştii-de-Sus, plasa şi judeţul Olt, suntem cu desăvârşire strîmtoraţi de locu-

rile de hrană. izlaz pentru păşunatul vitelor şi ogoarelor de semănat grâu, din cauza aceasta ne împinge sila şi ne ducem la D-nii proprietari şi arendaşi de moşii, atât la cei din localitate, cât şi la cei din vecinătate, şi luăm locuri, pe care le cultivăm cu porumb, şi ne pun condiţie de dăm dijmă una şi una, adică în parte din porumb. coceni, fasole, dovleci şi curcani de nume, pe urmă după ce încărcăm în car partea sa, se mai alătură cu baniţa lângă grămada sau partea rămasă nouă şi mai ia cât voeşte, numind pe aceea: „pândărit", zicând că slugile sale au păzit porumbii de nu i-au mâncat vitele, care slugi stau în curte la afacerile D-lor. necălcând acele slugi nici cu picioarele pe la locurile noastre, şi când comuna are gardişti câmpeni pentru paza holdelor, cu un cuvânt, simbria slugilor ce au, o iau dela noi pe nesimţite.

După aceea, locurile ce am avut cu porumb muncite astfel, arat, prăşit şi copăit, toamna ni se iau de D-lor, semănându-le cu grâu pentru dânşii tot cu noi, având obligaţie din trecut ca la două sau trei pogoane ce am avut cu porumb, cei cu boi să arăm câte un pogon, iar cei fără boi să secerăm câte un pogon de nume fără nici o plată.

In chestiunea ierbăritului, când ne învoim cu vitele pentru păşunatul lor, ne pune obligaţia, că tot costul ierbărituluilui să-l plătim în lucru cu orice ne ar cere, să mai facem deosebit de ierbărit tot în muncă, pogoane de arătură şi seceră cei cu boi, iar cei fără boi pe lângă secere tot secere şi în drept de arătură şi aşà că în timpul muncei suntem luaţi şi lucrăm la D-nii proprietari şi arendaşi pentru învoiala locurilor ce am avut cu porumb şi pentru învoieala vitelor pentru păşune, şi printre picături şi cu mare greutate, abià că putem şi noi munci pentru seama noastră şi a caselor noastre, care sunt împovărate cu familie şi cu copii, câte două, trei, şi cel mai fruntaş patru pogoane de porumb, din care toamna ne pomenim cu 40, 60 şi cel mult 100 de baniţe de porumb (ştiuleţi) pe care le împărţim cu D-nii proprietari sau arendaşi, şi când venim acasă cu mica noastră parte ce ne-a rămas, ne uităm şi la dânsa şi la greutăţile ce avem în familiile noastre, şi ne gândim şi la timpul cât avem se mâncăm din acest product până la facerea noii recolte la viitorul an.

Mai suntem obligaţi să dăm curcani şi găini pentru învoiala locurilor şi a ierbăritului şi la caz când nu avem să le dăm,

ni se pune în banii pentru care lucrăm, preţul se pune cum vreau D-lor, sau ne ia din partea noastră de porumb.

D-le Preşedinte, în aceste două stări de lucruri cu locurile de hrană şi cu ierbăritul vitelor, precum şi cu luarea ogoarelor toamna de nu avem şi noi unde semănà grâu de toamnă, numai putem suferì aceste sarcini ce ni s'a pus asupră-ne de D-nii proprietari şi arendaşi.

Pentru care, D-le Preşedinte, alergăm cu cel mai profund respect la înalta milă şi bunătate a D-voastră, rugându-vă să bine-voiţi a lua măsuri şi pentru noi cât mai în grabă.

Suntem cu cel mai profund respect etc.

(Urmează 156 subscrieri).

Domnule Preşedinte,

Subsemnaţii locuitori din comuna Oteştii-de-Jos plasa şi judeţul Olt, globiţi până la măduva oaselor de grelele sarcini împovorătoare ce există asupra noastră astăzi, cu lacrămi în ochi venim înaintea Onor. Camere legiuitoare a ne plânge şi a ne văietà, căci nu mai putem trăì în aşà greutăţi, ne-am gândit că numai onorabila Cameră ne va satisface plângèrile noastre, pe care cu ochii scăldaţi în lacrimi avuserăm curagiul a le descrie.

1) Boala de care suferim este că suntem oameni săraci în disperare. Sărăcia noastră se trage din următoarele puncte.

2) Invoielile agricole sunt împărţite asupra noastră nu la un proprietar ci la şease, şeapte, şi pe ce? pe câte o fâşie decâte doi stânjeni pământ, şi aceasta fără iarbă, numai cât umblà vita cu piciorul, drept ierbărit, suntem apucaţi a face următoarele condiţiuni:

a) să arăm câte un pogon, grăpat, cu sămânţa D-lui, de toamnă.

b) să secerăm câte un pogon şi jumătate grâu.

c) să cărăm câte o zi la arie grâu, cu căruţa cu boi, şi pogonul şi jumătate tot cărat la aria D-sale, şi în fine plătim de vita mare câte lei noi 2.50, de porc câte un leu n. şi de oaie câte 50 de bani.

3) Suntem în suferinţă de . . . . . . nu avem de loc, luăm dela proprietar, dacă dă D-zeu de se face, ne ia proprietarul . . . . . . şi ne lasă nouă una şi pe această părticică ne-o hră-

peşte tot proprietarul pe contul ierbăritului. Rămânem iarăşi fără hrana zilnică.

4) Noi avem câte un stânjen şi doi de pământ şi acestea unde sunt situaţi, în acel mai râpos pământ, din care avem sădit câte un rând de pruni de câte 10—20 pruni, căci altcevà nu se face nimica, dacă punem; pe aceşti pruni suntem supuşi să plătim a) funciar de pământ 2) funciar de pogon de prune, pe când el nu este nici a zecea parte din pogon. Apoi pe urmă şi rodul din ei nu suntem slobozi a-l vinde sau a-l fabrica ţuică pentru a face şi noi Românii pentru morţi, până când nu aducem un agent să ne cotească şi să constate şi să-i plătim taxa, patru bani la grad, un rău cu totul nepomenit, Dumnezeu să păzească altă ţară după uzul în care noi trăim astăzi.

5) Mai avem unii dintre noi sădite 200—300 trupini de viţă tot pe râpă, şi pentru acestea suntem supuşi să plătim 1) pogonul de funciar cu 2 lei anual 2) alt funciar al pământului şi al 3) filoxera de vii câte 2 lei n. anual. Când facem socoteala a funciarului şi în urmă ce facem, ne vine câte un leu n. de ocaua de vin.

6) din cauza secetei ce au străbătut anii trecuţi, acum suntem muritori de foame, nu avem bucate, ne-am speriat, nu ştim incotrò să mai lucrăm după hrană.

7) Mai există o boală foarte tristă asupra noastră, care este măsurile chilograme, care ne aduc la sărăcie, iar nu la bogăţie, pentrucă, când vindem cu măsuri vechi, pe preţ vechiu, şi când cumpărăm, cu măsură nouă chilograme pe preţ mai mare — la oraşe există asemenea o mare hoţie tot cu măsurile, rugăm On. Cameră să binevoiască a îndreptà acest mare rău.

8) Alta este cu darea în natură a zilelor de prestaţie, care este în număr de cinci zile, în anul 1886 — erà numai trei, iară dela 1886 prin votul Camerei s'au mai adăugat încă 2 zile, când suntem chemaţi a le da în natură, pentru cinci zile suntem apucaţi a da câte 15 zile, mare rău pentru noi, amar, amar!

9) In timpul unei săptămâni nu suntem slobozi a muncì la casele noastre nici măcar un ceas, pentrucă când ne dă drumul proprietarul dela munca sa, ne chiamă la şoseà; venim dela şoseà ne ia perceptorul, ne bate, ne zălogeşte şi ne închide pentru bir şi funciar.

D-le Preşedinte, văzându-ne în aşà desperare, venim în ge-

nunchi înaintea On. Camere legiuitoare, rugându-vă să binevoiască, ca în prima ședință ce va aveà loc, să asculte și plângerile noastre, satisfăcându-ne pentru toate cele reclamate.

10) Din toate relele suferințe ce sunt astăzi asupra noastră, am ajuns câte patru şi cinci case pe o vacă şi un bou, pe care le întâlnim şi le punem la jug, ca să arăm producte pentru casele noastre, şi când este timp pentru arat, ne ia proprietarul să arăm condițiuni de învoieli agricole. Iarăşi rugăm On. Cameră, să ia măsuri pentru îndreptarea acestui rău.

Primiţi etc.

Urmează 68 subscrieri.

Petițiunea locuitorilor din comuna Roșiorii, plasa Balta, jud. Brăila.

Domnule președinte.

Ştim că este a venì în discuția Camerei legea tocmelilor agricole, vă rugăm să binevoiţi a supune deliberărilor D-lor deputaţi următoarele puncte, care dorim să fie scrise în noua lege ce se face, aceste puncte sunt:

1) Să se îndatoreze atât arendașii Statului, ai Eforiei cât și proprietarii particulari să dea izlaz de păşune pentru toate vitele locuitorilor aflători pe moşiile respective, calculat de fiecare vită un pogon.

2) Să se îndatoreze arendașii Statului, Eforiei şi proprietarii particulari să afecteze 4 din 5 părţi din moşiele lor pentru îndestularea locuitorilor, şi numai a 5-a parte să rămână pe seama proprietarilor sau arendaşilor.

3) Să se îndatoreze proprietarii şi arendaşii de a primì în moşie pe toţi locuitorii din comună, ce ar dorì să se învoiască și în condiţiuni generale, în care se pot învoì.

4) Să se fixeze un maximum de preţ pentru pogoanele ce le iau locuitorii, pentru arătură 6 lei de pogon.

5) Să se fixeze un maximum de preţ pentru fiecare cap de vită mare şi mică, ce va trebuì să plătească locuitorii ca ierbărit; acest maximum poate să fie 5 lei de vită mare și de oaie 60 de bani.

6) Să se fixeze un maximum de dijmă, peste care să nu treacă nici un proprietar sau arendaş: acest maximum poate fi, cel mult, fixat la una din zece.

Să se oprească de a nu lua dobândă pentru datoriile din moşie, şi să se sancţioneze prin pedepse asemenea opriri, căci deşi prin legea actuală se interzice dobânda, dar arendaşii şi proprietarii ne silesc să dăm dobândă, pe care ne-o trec în capete şi ne iau înscrise; astă-zi nu ne dijmuieşte până nu le dăm înscrise în asemenea condiţiuni, iar primăria pe cele mai multe locuri nu cearcă a se împotrivì exploatatorilor de moşii.

8) Să se oprească exploatatorii de moşii de a lua pui de găină, ouă, unt etc. şi să se sancţioneze prin pedepse asemenea opriri.

9) Să se oprească exploatatorii moşiilor de a mai închide vitele locuitorilor prin curţile lor particulare, şi să se prescrie pedepse contra acelora ce vor călcà această regulă, căci astăzi, în cele mai multe părţi, arendaşii şi proprietarii duc vitele la curţile lor şi silesc pe oameni de plătesc bani sau să se îndatorească la munci pentru ca să le scoată.

10) Să se poprească asemenea de a ţineà pe locuitori cu carele încărcate la maşină, şi să fie datori a primì dijma şi a eliberà pe locuitori de îndată, căci astăzi se întâmplă de'i ţine zile întregi, până ce le vine rândul să descarce snopii la maşină.

11) Să se poprească exploatatorii moşiilor de a ne silì să facem aşa numitele resfeturi, care constau în obligaţiunea ce'şi iau locuitorii de a muncì pentru proprietari sau arendaşi un număr de pogoane dela arătură şi până la treerat, să se sancţioneze prin pedepse asemenea opriri.

Urmează 126 subscrieri.

O petiţiune identică dela locuitorii din comuna Dudeştii, plasa Balta, judeţul Brăila, subscrisă de 56 locuitori.

Altă petiţiune identică dela locuitorii din comuna Ioneşti-Berteşti, plasa Balta, judeţul Brăila, subscrisă de 70 locuitori.

Domnule Preşedinte,

Cu ocaziunea discuţiunei proiectului de lege pentru tocmelile agricole, prezentat de guvernul actual, fiindcă au fost chemaţi la prefectură numai un număr foarte restrâns de proprietari şi arendaşi, spre a'şi da părerea în această privinţă, massa proprietarilor şi arendaşilor din districtul Ilfov s'au întrunit în mare număr în zilele de 22, 23, 24, 25, 26 şi 27, luna curentă (Martie), şi intrând în amănunte desbateri, m'au însărcinat să de-

pun în mâna d-voastră, D-le Preşedinte şi onor. deputaţi rezultatul acelei deliberaţiuni.

In proiectul supus desbaterilor am găsit unele puncte ale acestei legi bine nemerite şi potrivit cu trebuinţele şi ale agricultorilor mari şi mici şi ale muncitorilor de toate categoriile. Am găsit însă alte puncte necomplecte care, dacă ar rămâneà şi s'ar votà ast-fel, ar împiedecà îndeplinirea dorinţei guvernului actual de a îmbunătăţì învoelile şi relaţiile între agricultori şi muncitori şi de a îndreptà relele apucături dobândite din pricina legilor vechi. Aşa dar credem că pentru a se face o lege, care fiind conformă cu starea morală a locuitorilor, să garanteze interesele ambelor părţi, ar trebuì să se introducă în acest proiect următoarele modificări:

La art. 1 litera *a*). Să se adauge şi să se puie sub regimul legei tocmelilor agricole, pe lângă celelalte munci stipulate, şi chiriile de transportarea productelor la gări sau porturi; maşiniştii şi fochiştii ce se angajază să treere cu maşina proprietarului şi toţi servitorii cari sunt angajaţi a îndeplinì serviciul lor în munci agricole, precum: îngrijitorii, logofeţii, isprăvniceii şi pândarii. Pe lângă aceasta, pentrucă cea mai mare parte din cultivatori se ocupă şi cu creşterea vitelor, care constitue o bogăţie, fiind prima producţiune a unor localităţi, să se mai adauge şi servitorii cari păzesc vitele, precum: văcari pentru boi, ciobani la oi, argaţi la pluguri şi la care, pentru căratul productelor de pe câmp.

La acest art. 1 litera *a*). Cerem a se adăugà, pe lângă muncile puse în acest proiect de lege, şi chiriile pentru transportul productelor la gări şi porturi. Motivele pe care întemeiem aceste adăugiri, sunt următoarele:

Cea mai mare parte dintre cultivatorii producători angajază pentru predarea recoltei anului viitor, pe lângă locuitorii muncitori şi transporturile pentru recolta ce vor aveà, şi le angajază sau cu preţul în bani determinat dupa măsură sau greutate, sau prin învoieli de păşune ori de locuri de hrană. Prin prezentul proiect de lege, guvernul a voit a lua măsuri, ca angajamentele de arătură să se îndeplinească, căci din facerea arăturei iese producţiunea. Dar oare nu trebue luate aceleaşi măsuri şi pentru asigurarea transportului acestor producte?

In vânzările ce se fac zilnic, dacă acest fel de producţiune

ar fi pus sub regimul acestei legi, s'ar stabilì o siguranţă atât pentru vânzător, putând contractà că la ziua fixată va fi în stare a transportà marfa vândută, cât şi pentru cumpărător, care ar puteà contà că la aceà zi ar puteà aveà marfa cumpărată. Deacì ar rezultà o mare siguranţă pentru comerţul productelor pământului, singura bogăţie a României. Pe câtă vreme, dacă acest fel de muncă n'ar fi pus sub regimul legei de faţă, atunci orice operaţiune de transport ar întâmpinà mari dificultăţi, şi din cauze multiple nu s'ar mai face decât când timpul a trecut.

Muncitorul, când este obligat a face o chirie, o face cu înlesnire într'o zi de sărbătoare sau în zi de ploaie, când nu poate lucrà la câmp; iar dacă nu este obligat, atunci nici chiar cu bani, reprezentând împătrit valoarea chiriei, el nu găseşte timp, ci îşi perde vremea în bătătura casei sale cu lucrări neproductive. Şi astfel toţi, şi el şi comerţul suferă.

II. Chiar locuitorii cer, când se învoiesc, să li se pună în învoieli, pe lângă celelalte munci, şi transpoarte: căci pe deoparte, transpoartele sunt o muncă mai uşoară pentru dânşii, de oarece o faci cu carul şi cu boii, şi nu muncesc cu braţele, precum trebuie să o facă la seceră şi la praşilă: iar pe dealtă parte la învoielile în dijmă, punându-se şi chirie de transport, dijma, se reduce pentru el mai jos decât când este dijmă curată. Aşà de exemplu, un ţăran, care are trebuinţă de 4 pogoane pe seama lui, se învoieşte cu proprietarul din trei una dijmă şi 4 chile transportate la schele. Astfel lucrează 4 pogoane pentru el şi două pentru proprietar, în total 6 pogoane. Iar dacă legea opreşte învoiala cu transpoarte, atunci proprietarul îi cere învoială una şi una, şi ţăranul va fi nevoit să lucreze 4 pogoane pentru el şi 4 pentru proprietar, în total 8 în loc de 6. Va muncì dar mai mult, lucru mai greu, în loc de a face 4 transpoarte la schele, ceeace este pentru el mult mai uşor. Pe dealtă parte transportul fiind o muncă de aceeaşi natură caşì arătura, de oarece şi una şi alta se servesc atât cu braţele, cât şi cu vitele locuitorului, nu vedem pentruce legea nu le-ar privì deopotrivă.

Am mai adăugat că urmează a fi puşi sub regimul tocmelilor agricole, îngrijitorii, logofeţii, isprăvniceii şi pândarii. Iată motivele pe care ne întemeiam:

Pentru a face o plugărie, precum şi administraţie pe o proprietate, trebue un număr oarecare de persoane, care, cu atribu-

țiuni diferite. să contribue la aceasta. De multe ori cultivatorul cu multă greutate poate abià să-și procure personalul necesar, precum: un mașinist care să servească la treeratul grâului, sau un îngrijitor pentru moșie. Această greutate în găsirea unui bun personal se observă peste tot locul: astfel că la începerea muncei sau în timpul muncei, rămân mulți cultivatori fără câte unul din personalul mai sus citat. Atunci prin făgădueli sau alte momeli ale altui cultivator. se ridică dela cultivatorul vecin, ceeace îi trebue lui: iar acesta rămâne cu lucrările în loc, suferind câte odată pagube foarte însemnate. Astfel s'au văzut turme întregi de oi, cirezi de vaci, abandonate deodată de văcari și ciobani, fugiți la alt stăpân care i-a momit să le dea o leafă mai mare, lucru ce-i convenià, fiind că erau scoși gata din iarnă: și oile și vacile, fiind abandonate de văcari și ciobani, se rătăcesc pe câmpii, fac stricăciuni prin holde sunt mâncate de lupi, înfine se pricinuesc tot felul de pagube. Dacă muncitorul mic, cel cu palmele, este pus sub regimul acestei legi, cu atât mai mult trebue neapărat pus sub acelaș regim persoanele mai sus citate, dela a căror îndeplinire de serviciuri sau neîndeplinire, pot rezultà într'un caz beneficiuri pentru ambele părți, iar în cellalt caz, mari pagube pentru cel părăsit.

Litera *e)* se anulează.

Art. III se admite cum este, cerându-se a se adăugà, că la moșiile unde nu sunt întinderi pentru izlaz, să se facă învoieli cu locuitorii pentru pășunarea vitelor de funie, pe răzoare, drumuri sau colnice prin păduri, sau peste toată întinderea moșiei după ridicarea bucatelor. că fiind vitele libere, să nu mai fie închise la oborul de gloabă. Aceste învoieli să cadă sub regimul legei tocmelilor agricole, pentru următoarele motive: sunt foarte multe localități și mai ales în jud. Ilfov, unde nu se află pe teritoriul unei proprietăți nici o palmă de loc destinată pentru izlaz de vite, din cauză că brațele fiind abundente, pământul abià ajunge pentru a mulțumi pe toți cari cer; astfel că proprietarii sau arendașii, chiar după cererea locuitorilor, nu lasă de loc izlaz, rămânând ca locuitorii să-și pască vitele de funie pe drumurile ce se află lăsate prin holde: asemenea se învoiesc a umblà prin colnicele pădurei; în fine peste toată moșia unde vor găsì iarbă. Insă prin aceste locuri unde se obișnuește a umblà, este imposibil cuivà să poată măsurà suprafața locului.

Deaceea cerem ca la moşiile unde nu sunt locuri îndestule, să se prevadă în această lege şi învoirea pentru păşune, socotindu-se pe cap de vită.

Art. IV. Îl găsim obscur, el poate fi cu interpretat şi înţeles în diferite feluri: primarii nu sunt în stare să-l aplice. Deàceea ar fi bine ca legiuitorul sau să desluşească bine ce vrea să zică, sau să'l anuleze.

Art. XI al. 2 al proiectului de lege zice: tocmelile pentru muncă agricolă nu se vor puteà încheià pe un termen mai scurt de cinci ani. Trebue însă să ţinem seamă, că termenul de arendare, generalmente obicinuit e de 5 ani, şi că rar se întâmplă ca un arendaş să poată face învoieli chiar în primul an; că sunt împrejurări, când o moşie se arendează pe câte 2 sau 3 ani. In toate aceste cazuri să se poată face învoieli agricole pe durata sau restul duratei contractului.

Apoi un muncitor nu'şi îndeplineşte cu conştiinţă obligaţiunile ce contractează: arătura o face în condiţiuni proaste; în loc să are cum se cade, abia sgârie pământul: la praşila porumbului în loc să facă această muncă gospodărească, dânşii o fac rău, pentru a-şi facilità şi împuţinà munca: taie chiar cuiburile de porumb. Pentru aceste motive mai propunem şi următoarea adăugire la art. 11.

Muncitorii cari nu muncesc bine, deopotrivă cu ceilalţi locuitori buni gospodari, se vor puteà exclude la finele oricărui an agricol, după constatarea primăriei, din contract, pentru restul timpului învoit, fără nici o pretenţie din partea lor, lăsând pământul ocupat de ei, la ceilalţi locuitori care vor muncì bine.

Asemenea şi unii din locuitori, cari din înprejurări neprevăzute, dar bine dovedite, nu vor puteà suportà învoeala de 5 ani, vor puteà să se retragă la finele fiecărui an agricol.

La Art. 26 (din legea actuală 24) aducem următoarele observaţiuni, dobândite din experienţa actualei legi: astăzi un contract legalizat de primărie, pentru orice fel de muncă, nu are o îndeplinire asigurată. Adică partea care se obligă a face o muncă, de vrea, o face, iar de nu vrea, nu o face. Printre locuitorii cari 'şi îndeplinesc obligaţiunile, sunt acei cari au avere, pentrucă ştiu că în caz când nu-şi îndeplinesc, sunt chemaţi în judecată, şi averea lor urmărită, iar ceailaltă parte de locuitori, fără avere, nu 'şi îndeplinesc obligaţiunea, fiind că ştiu că chiar

fiind urmăriţi, nu are ce le lua. Aceşti din urmă se găsesc în fie care sat ca până la 10% cel puţin, şi sunt demoralizaţi şi plini de toate viţiurile, izvorîte din lenevirea lor şi din slăbiciunea legei. De aci a urmat că aceşti din urmă muncitori, şi-au pierdut orice fel de credit către proprietar sau arendaş, de oarece dânşii n'au nici o garanţie dată de lege, cum că muncitorul are să'şi îndeplinească obligaţiunea contractată către dânşii. Aşa dar, fiindcă creditul nu se acordă decât acelora cari prezintă garanţie de îndeplinirea obligaţiunei contractate, şi fiindcă legea actuală nu dă o asemenea garanţie, credem că ar fi în interesul muncitorului chiar, a se lua o măsură care să sprijinească creditul. Pentru aceste cuvinte suntem de părere să se facă următoarea adăugire:

„Un contract agricol emanat din primărie şi învestit cu „toate formele prescrise de legea tocmelilor agricole, să se con„sidere întocmai ca o sentinţă definitivă şi învestită cu formula „executorie, primarul va da un mandat pe a sa răspundere de „exactitatea contractului. aducând pe muncitor la timp în munca „ce s'a angajat a face.

„Mandatul se va aduce la îndeplinire prin mijloacele administrative„.

„Indeplinirea acestui mandat se va suspendà, când va fi „caz de forţă majoră, precum boală sau moarte în familia mun„citorului. S'ar puteà obiectà cu argumente specioase, că dispo„ziţiile propuse ne întorc înapoi, şi că, în acest caz ar fi mai „bine să se înlăture cu desăvârşire din contractele agricole cei „10% din populaţia rurală.

Mai întâiu noi nu vedem că dispoziţiile ce propunem, ar fi în opoziţie cu legile generale ale ţărei, căci noi nu cerem prin aceasta decât să se acorde îndeplinirei muncilor agricole aceleaşi îngrijiri şi proceduri, pe care le întrebuinţează administraţiunea, la cazuri, în executarea muncilor pentru şosele. Şi apoi, prin înlăturarea celor 10%, s'ar creà o stare de lucruri mai bună pentru dânşii? Noi credem că nu, şi deaceea, departe de a cugetà la depărtarea lor, noi nu dorim să'i lăsăm prada viţiilor, ci voim să'i îndrumăm pe calea muncei, care singură poate să le procure bunul traiu şi să le câştige cinste între toţi şi credit înaintea cultivatorului.

Prin urmare aceste dispoziţiuni, departe de a fi rele, au

avantajul de a face ca ţăranul leneş, căruia, în loc să lucreze îi place să doarmă la umbră, să bea la cârciumă, să'şi risipească punga, să devie vrednic şi muncitor, cel şiret să se facă onest şi se devie bun muncitor, să'şi facă încetul cu încetul avere, să'şi recapete înaintea cultivatorului creditul pierdut din cauza relei sale purtări, şi înfine să se curețe de viţiurile de care este copleşit.

Să nu ne sfiim de aceste mijloace, prin care putem îndemnà pe săteni la muncă şi a'i curăţì de viţiile ce-i rod pentru că, numai astfel lucrând, îi putem scăpà de sărăcia permanentă şi de mizeria în care nişte curente nechibzuite i-a aruncat şi caută a-i cufundà.

Art. 40 îl găsim foarte nemerit şi foarte drept. Acest articol este cel mai util din toată legea de față. La el însă, să se facă adăugirea: trebue pus sub regimul lui şi personalul menţionat la art. 1, litera *a*.

La caz însă, când Onor. Corpuri Legiuitoare n'ar încuviinţà modificările propuse de noi, prezentul proiect de lege nu mai prezintă utilitate şi ar fi mai bine să rămânem cu legea dreptului comun. Scopul legei este de a creià o stare de lucruri, care să îndemne pe proprietari să dea locuitorilor pământ, de arătură şi păşune pentru vite. Dacă această stare de lucruri nu va fi bună, atunci proprietarii nu vor mai face nici o învoială şi vor găsì mai avantajos să'şi muncească toată moşia pe seama lor cu bani şi tot cu acei locuitori care munciau cu învoieli. Astfel muncitorul din Muntenia va ajunge şi el în aceiaşi situaţie ca cel din Moldova şi toată lumea ştie că această stare este mai proastă.

Cu aceasta îndeplinindu-mi mandatul dat de adunarea generală a proprietarilor şi arendaşilor din districtul Ilfov, vă rog Domnule Preşedinte, să binevoiţi a ne acordà preţiosul D-voastră concurs şi a primi etc.

Preşedintele întrunirilor proprietarilor şi arendaşilor din jud. Ilfov.

H. Niculescu Dorobanţu.

VI. PROIECT DE LEGE

DIN

INIȚIATIVA PARLAMENTARĂ SUBSCRIS DE GR. PĂUCESCU ȘI ALȚI 34 DEPUTAȚI.

DIN 1892.

EXPUNEREA DE MOTIVE

Domnilor deputați,

Toți aceia ce au studiat starea populațiunilor noastre rurale din deosebite părți ale țărei, atât din punctul de vedere economic, cât și din punctul de vedere social, au rămas convinși că legiuitorul, în amândouă privințele, are datorii mari de îndeplinit, și faptele petrecute sub ochii noștri dovedesc că momentul este venit, pentru a săvârși sau măcar pentru a încercà o îmbunătățire.

Nu e vorba, fără îndoială, de a ne amestecà în mod silnic în relațiunile dintre proprietar și muncitor; un asemenea amestec, contrariu și moravurilor și legilor noastre, ar fi respins de toți.

Dar trebue mai întâiu să arătăm lămurit, cum trebue să se facă fiecărui fel de contract, așà încât fiecare parte contractantă să vadă limpede ceeace dă și ceeace ia.

Și, pe urmă, să nu mai prelungim în silă o stare de lucruri păgubitoare și pentru proprietari, și pentru muncitori, și pentru prosperitatea generală a țării.

Și prin aceasta chiar societatea românească se va îndreptà de sine către tocmeli, care să concilieze îmbunătățirea economică a amândoror factorilor producțiunei agricole, cu prosperitate publică și cu interesele superioare ale ordinei sociale.

Intr'adevăr, s'a introdus în 1866, în legislațiunea noastră, o idee foarte nedreaptă, contrarie echităței și contrarie dreptului

comun: executarea tocmelilor agricole de către administrație.

Este un articol care, la prima vedere, nu zice nimic, și care zice mult, pentru cine știe să-l facă să vorbească.

Ascultați ce blând este: „Primarul va chemà pe cultivator la munca pentru care s'a tocmit".

Această dispozițiune nu zice nimic pentru omul pacinic și drept. Pentru acela însă care știe cum se fac treburile, aceasta însemnează că obligațiunile de a muncì să se execute *manu militari*, cu mâna armată.

Această măsură a putut să fie necesară atunci când s'a introdus: dar astăzi nu mai are nici un cuvânt de a fi.

Ea este exorbitantă din punctul de vedere al dreptului și dezastroasă din punctul de vedere economic Și, în adevăr, de mult, din vremea Romanilor, principiile dreptului nu mai admit ca un om să fie silit a face, numai admit să se exercite constrângere asupra persoanei. Și, de când sunt legi în lume, niciodată nu s'a admis ca, dintre obligațiunile ce rezultă din acelaș contract, numai unele să fie executate, iar celelalte nu.

Când țăranul nu-și execută obligațiunea de a muncì, după legea votată de Senat, primarul îl execută *manu militari.* Dar când proprietarul nu-și execută obligațiunile lui, de a-i da pământ de muncă, ori de pășune, la cine să alerge muncitorul?

Și, deși legea prevede ca primarul să execute și unele din obligațiile proprietarului către muncitor, această parte a legei este literă moartă: căci primarul, atotputernic față de țăran, nu îndrăsnește să execute pe proprietar. Și, fiindcă ceeace silește pe una din părți să-și îndeplinească obligațiunea, este tocmai trebuința ce simte, ca cealaltă parte să-și îndeplinească pe a sa, proprietarul având puterea de a silì pe muncitor să-și îndeplinească obligațiunile luate de dânsul, fără să justifice că și-a îndeplinit, el întâiu, obligațiunile către muncitor, rezultatul va fi că muncitorul își va îndeplinì obligațiunile, pe când proprietarul nu.

Iată la ce se reduce, în ultimă analiză, principiul silei introdus în legea tocmelilor agricole.

Din punctul de vedere economic, executarea silită este vătămătoare.

Și, în adevăr, tocmelile agricole nu sunt decât contractul de locațiune aplicat la relațiunile dintre proprietarul pământului și muncitorul manual.

Ei bine, contractul de locațiune prezintă două tipuri: ori iei pământ cu arendă și-l cultivi tu, ori închiriezi munca ta altuia, ca să cultive el: arendarea pământului și locațiunea muncei.

Din aceste două tipuri cel mai favorabil, pentru sătean, este, fără îndoială, arendarea pământului: arendarea pământului face, pe muncitor arendaș gospodar, deoarece închirierea muncei îl face uvrier, proletar.

Și pentru proprietar tot arendarea pământului este mai farabilă, pentrucă munca cu oameni plătiți cere capital mare și te dă victimă uzurarilor.

Și pentru prosperitatea țărei tot arendarea este mai favorabilă, pentrucă îmbogățește pe țărani: și acolo unde sunt țăranii bogați, pământul are valoare mai mare.

Ei bine, dreptul de a executà pe țăran la muncă favorizează tocmai tipul care-l aruncă pe muncitor în proletariat și pe proprietar în mâna uzurei, și cu cât favorizează tipul cel rău, cu atât gonește din deprinderi tipul care face pe muncitor gospodar și care dă valoare pământului.

Și aceasta este foarte lesne de înțeles:

Când arendezi pământ, n'ai trebuință de nici o silă. Ți-ai luat banii, puțin îți pasă, când își va face muncitorul munca lui.

Când ai trebuință de executare silită, de primar, de subprefect, etc.? Când te-ai tocmit cu oamenii, să vie să muncească la tine, și când nu vor să vie.

In această formă de locațiune, în închirierea muncei, și încă în cea mai rea formă, în închirierea muncei de cu iarna, ai nevoie de executare administrativă.

Dar tocmai acest tip de contract nu merită să fie încuraat, necum menținut cu sila.

Și când nu va mai fi sila, atunci proprietarul va căutà un tip de contract în care să-l tragă și pe țăran inima să muncească.

Și, fiindcă dintre toate tocmelile ce se obicinuiesc în țară, cel mai ademenitor pentru muncitor este tovărășia pe producte, vor căută să introducă tovărășia pe producte.

Aceasta este soluțiunea cea bună.

Tovărășia pe producte constitue pârghia cea mai puternică pentru ridicarea economică și a proprietarilor, și mai ales a sătenilor, și, în acelaș timp, cel mai puternic instrument de producțiune și cel mai bun mijloc de înfrățire.

Este datoria noastră să căutăm a introduce peste tot acest fel de contract, care dă atât de bune rezultate în părţile unde se practică.

Această datorie ne-o îndeplinim depunând proiectul de faţă.

Iată cum dovedeam aceasta, câţiva dintre noi, în expunerea de motive a unui proiect depus în Cameră, încă din anul 1889:

„De câte ori din trebuinţe reciproce ale cetăţenilor, se nasc într'o societate relaţiuni juridice numeroase, care se pot aşezà în aceeaşi categorie, legiuitorul este dator să reglementeze acele relaţiuni, să creeze un contract tip ale cărui caractere esenţiale să izvorască din natura juridică a trebuinţelor, ce este chemat a satisface, şi care să arate în mod lămuriceeace au voit a face părţile. Aşà în cât contractul să se poată înţelege şi executà cu dreptate, chiar atunci când părţile nu au prevăzut într'însul tot ce trebuià să prevadă, sau când, din neştiinţă, au exprimat rău voinţa lor.

Astfel vedem în toate legislaţiunile, reglementate de legiuitor, contractele cele mai obicinuite: vinderea, cumpărarea, arendarea şi închirierea, societatea, etc.

Când însă relaţiunile juridice, de care este vorba, interesează într'un grad oarecare societatea întreagă: când ating, prin însemnătatea lor, buna armonie între cetăţeni sau prosperitatea generală, atunci legiuitorul este dator să îngrădească acele contracte cu garanţii speciale.

Astfel avem în toate legislaţiunile regule speciale pentru contractul de căsătorie, pentru contractul de ipotecă, etc.

In societatea noastră românească nici un contract nu prezintă mai multă însemnătate, decât contractul care stabileşte relaţiunile dintre proprietar sau arendaş cu cultivatorul sau muncitorul.

Acest contract regulează raporturile zilnice între cei doi factori principali ai producţiunei noastre, şi deci interesează de-adreptul prosperitatea generală a ţărei şi buna înţelegere dintre cea mai mare clasă a producătorilor noştri, adică întreaga ordine socială.

De acì datoria pentru noi de a trage cu o mână sigură regulele esenţiale, care trebue să cârmuiască aceste relaţiuni.

Fără îndoială, nu e vorba nici acì, ca nicăieri aiurea, de a atinge dreptul în sine: dreptul fiecăruia de a-şi preţuì lucrul

sau munca este inviolabil şi trebue să rămână astfel: dar acest principiu stabilit, forma contractului este de domeniul legiuitorului, şi, în această privinţă, are datorii pe care nu trebue să le uite niciodată şi de care mai vârtos trebue să-şi aducă aminte în împrejurări grele ca acelea prin care trecem.

Şi, mai întâiu, legiuitorul este dator să stabilească buna-credinţă în relaţiunile ce reglementează: căci dacă, de o parte, este constatat că libertatea muncei, libertatea convenţiunilor, este cel mai mare agent de prosperitate al societăţilor omeneşti, de altă parte, este tot atât de constatat că legiuitorul este dator să ia toate măsurile pentru ca să înlăture, pe cât omeneşte e posibil, din convenţiuni, surprinderea, frauda şi sila, sub toate formele sub care se pot prezintà.

Şi aceasta tocmai pentru a asigurà libertatea convenţiunilor, tocmai pentru a pune pe fiecare în poziţiune de a contractà liber, adică în deplină cunoştinţă de ceeace face şi având putinţa de a face sau nu.

Dar, pe lângă datoria de a asigurà libertatea deplină fiecărei părţi în contractele ce face, legiuitorul mai are încă una, tot atât de învederată, aceea de a depărtà din deprinderi acele convenţiuni care implică sau favorizează uzura, asuprirea uneia din părţi în favoarea celeilalte, şi care, pentru aceasta, înăspresc raporturile dintre părţile contractante şi sunt izvoare nesfârşite de şicane, de greutăţi şi de turburări, şi de a recomandà, de a îngrădì cu garanţii speciale acele convenţiuni care asigură egalitatea părţilor contractante, şi prin aceasta aduc îndulcirea raporturilor între cetăţeni, armonia şi liniştea în societate.

Şi, în toate cazurile, legiuitorul nu trebue să se mărginească la interesele părţilor contractante: el trebue să-şi întinză privirea asupra intereselor generale ale societăţei, asupra producţiunei generale, asupra prosperităţei generale, şi să favorizeze acele convenţiuni care, pe lângă interesele părţilor contractante, servesc interesele generale ale societăţei.

Legea de tocmeli agricole, astăzi în vigoare, este departe de a îndeplinì toate aceste cerinţe.

Legiuitorul din 1872, ca şi cel din 1882, s'a preocupat de două idei: 1) Că proprietarii şi muncitorii nu găsiau în dreptul comun niciun mijloc de a-şi constatà contractele ce făceau; 2) Că aceste contracte cer, prin natura lor, o executare repede.

Şi atunci legiuitorul a căutat să răspunză cât mai bine la acele trebuinţe. instituind un sistem de autentificare, special pentru tocmelile agricole, şi un mod de executare asemenea special.

Cu aceasta legiuitorul a făcut de bună seamă un mare bine; dar binele pe care l-a făcut a fost amestecat cu oarecare rău.

Şi, în adevăr, el a executat de urgenţă şi fără judecată, nu cutare sau cutare contract arătat de dânsul şi cunoscut lui, ci toate contractele, oricum ar fi voit părţile să le facă.

Dar cu aceasta favorizà cu ochii închişi şi binele şi răul, şi lua, de exemplu, sub protecţiunea lui şi executà cutare convenţiune, pe care, dacă ar fi cunoscut-o, ar fi interzis-o.

De acì multe abuzuri şi multe plângeri.

Experienţa ce am făcut trebue să ne înveţe a nu mai protege decât acele tocmeli care merită solicitudinea noastră.

Trebue să căutăm, între diferitele învoieli care se obicinuiesc în ţară, care sunt acelea care, prin natura lor, exclud abuzurile şi care pot desvoltà atât sentimentul solidarităţei comune, cât şi producţiunea generală a ţărei, şi pe acelea să le regulamentăm, să le recomandăm cetăţenilor şi să le executăm fără judecată.

Tocmelile cele mai obicinuite în România de dincoace de Milcov consistă în aceea că proprietarul dă cultivatorilor o bucată de pământ spre cultură, din care cultivatorul dă o dijmă oarecare; dar pe lângă această dijmă, cultivatorul se obligă să muncească deosebit, şi mai întâiu pentru proprietar, o altă întindere de pământ.

Ce se întâmplă cu acest sistem?

Cultivatorul este îndatorat să are pentru proprietar mai întâiu, rămânând ca în urmă să are şi pentru dânsul, când va aveà timp, şi dacă va mai aveà timp.

Cultivatorul seceră pentru proprietar două, trei, până la cinci şi şase pogoane, pe când grâul lui stă nesecerat şi se scutură pe câmp.

Cultivatorul cară la arie grâul proprietarului, îl treeră, îl transportă, iar grâul lui stă pe câmp expus la ploile cele repezi ale verei.

In asemenea condiţiuni, executarea administrativă devine din ce în ce mai grea, tocmelile se execută din ce în ce mai în

silă, şi nu e departe timpul în care ele nu se vor mai puteà executà de loc.

Şi, ce e mai rău, se întâmplă adesea acest rezultat, asupra căruia trebue să cugetăm cu toţii, ca proprietarul să aibă o recoltă frumoasă şi bogată; pe când ţăranul, după o muncă grea şi îndelungată, să-şi piardă recolta din cauza intemperiilor.

De aceste neajunsuri cultivatorul îşi răsbună cum poate: ară rău, seceră prost, nu prăşeşte de loc, munceşte, cum se zice, de clacă. Şi aceasta nu atât din răutate, cât să isprăvească repede şi să-i rămână timp şi pentru munca lui.

Şi toate acestea vin în paguba producţiunei generale, în paguba prosperităţei generale.

Cu un cuvânt, acest sistem, dacă are pentru proprietar folosul de a-şi face munca înainte, dar are acest neajuns că cultivatorul este interesat să muncească cât mai prost, şi, în tot cazul, devine din zi în zi mai anevoie de executat.

Astfel de tocmeli pun în fiecare zi faţă în faţă interesele proprietarului şi pe ale cultivatorului; stabilesc o luptă zilnică între unul şi altul, care să apuce dela celălalt, care să înşele pe celălalt. Şi această luptă grămădeşte cu timpul duşmănia în sufletul omului care se găseşte mai slab în această luptă.

In România de dincolo de Milcov se obicinuiesc învoielile pe bani. Acolo proprietarul împarte bani de cu iarna cultivatorilor, şi aceştia se obligă să muncească vara.

Acest sistem cere un mare capital mişcător, ceeace pentru o ţară, în care dobânzile sunt grele, este o cauză de ruină: ajung doi ani răi ca să se clatine chiar un proprietar muncitor şi inteligent. Aceasta explică starea precară a proprietăţei din Moldova, alături de prosperitatea uzurarilor.

Sistemul acesta este şi mai rău pentru ţărani.

Ţăranul, mai întâiu, vânzându-şi munca iarna, când stă neocupat, o vinde cu preţuri mult mai reduse, decât acelea ce le-ar puteà aveà vara, în timpul muncei.

Afară de aceasta, este ispitit vara să nu se ţie de învoială, şi să se ducă să muncească la altul, care îi plăteşte peşin şi îi plăteşte mai bine, aşà încât executarea administrativă devine imposibilă. Dar, ceeace e mai rău, este că acest sistem împinge din ce în ce pe cultivator în proletariat. Se învaţă să nu muncească pentru el, să nu caute a se ridicà prin energie şi prin e-

conomie, şi să mănânce, sau, mai bine, să bea iarna munca verei, totdeauna înainte!

Amândouă aceste sisteme prezintă acest mare neajuns pentru societate: că numai o parte din producţiunea ţărei este frumoasă şi căutată pe pieţele de desfacere, aceea a proprietarilor; iar cea mai mare parte, producţiunea ţăranilor, este proastă, de oarece nu e muncită la timp şi nu e muncită bine şi nu e din sămânţă bună.

Dar, între tocmelile agricole ce se obicinuesc, este una care nu prezintă niciunul din neajunsurile de care vorbirăm şi care prezintă, în cel mai mare grad, cele două foloase ce căutăm într'o bună lege de tocmeli agricole: ridicarea stărei cultivatorului şi îmbunătăţirea producţiunei generale a ţărei.

Voiu să vorbesc de un fel de arendare pe parte din producte, învoiala prin care proprietarul dă cultivatorului o întindere oarecare de pământ, pe care cultivatorul o munceşte, şi amândoi împart produsul în proporţiunile stabilite prin contract. Acest sistem este practicat de mulţi proprietari, şi toţi se felicită de rezultatele ce le dă, atât din punctul de vedere economic, cât şi din punctul de vedere social.

Acest sistem stabileşte o tovărăşie pentru binele amândorora: proprietarul punând la mijloc ceeace are, pământul, cunoştinţele şi creditul său; ţăranul, ceeace poate da, munca cinstită şi stăruitoare. In acest sistem, contractul odată făcut, interesele proprietarului şi acele ale cultivatorului nu mai sunt faţă în faţă, în luptă, ci se înjugă şi se armonizează: proprietarul nu mai are interes să apese pe cultivator, măsurându-i mai mult, şi cultivatorul nu mai are interes să înşele pe proprietar, muncind prost.

Proprietarul este interesat ca cultivatorul să aibă instrumentele de muncă cele mai perfecţionate şi vite frumoase, şi la trebuinţă să i le procure el; ţăranul este interesat ca proprietarul să aibă şi avere şi credit, şi amândoi sunt interesaţi să'şi pună toate puterile ca producţiunea să fie cât mai frumoasă, cât mai înbelşugată, căci este a amândorora.

In acest sistem, executarea administrativă nu mai este un mijloc de asuprire, ci un îndemn, o povaţă, de oarece ea interesează mai mult încă pe cultivator, decât pe proprietar.

Şi proprietarul şi administraţia devin, ceeace nu ar fi tre-

buit niciodată să înceteze de a fi, pârghia cea mare pentru ridicarea stărei economice a sătenilor.

Arendarea pe parte din producte seamănă cu meteiajul obicinuit şi astăzi, în mai multe ţări ale Europei, şi în special în Italia şi Franţa. Ei bine, meteiajul a avut totdeauna partizani convinşi. Astfel Sismondi declară „că este una din instituţiunile care au contribuit mai mult a răspândì fericirea în clasele de jos, a aduce pământul la cel mai înalt grad de cultură şi a grămădì pe dânsul mai multă bogăţie“.

Este adevărat că meteiajul a fost, la începutul secolului nostru, obiectul multor critici, mai ales din partea teoreticianilor individualismului, cari căutau înainte de toate modul de a face ca pământul să producă cât mai mult şi cari vedeau, în închirierea pe bani, un fel de ideal.

Criza agricolă, însă, care bântue Europa de câtvà timp, şi mizeria crescândă a muncitorilor de pământ, a deschis ochii la toţi; şi astăzi şi oamenii practici şi economiştii pledează în favoarea meteiajului.

D. Baudrillard, rezumând concluziunile unei mari anchete făcută de societatea agricultorilor din Franţa, zice: Ceieace reiese din această anchetă este o întoarcere hotărîtă a opiniunei (în favoarea meteiajului).

Şi D. Lecouteux, un economist distins şi om de practică în acelaşi timp, declară meteiajul:

„Unul din cele mai bune tipuri de organizaţiune rurală, unul din mijloacele cele mai serioase de *a îmbunătăţì pământul, îmbunătăţind starea acelora cari'l exploatează.*“

Tovărăşia pe producte a noastră seamănă cu meteiajul în aceasta, că stabileşte o tovărăşie între posesorul pământului şi muncitor; dar se deosibeşte de dânsul în aceasta, că ţăranul nostru, având casa lui, nu este în absolută dependenţă a proprietarului, şi nu împarte cu dânsul toate micile lui câştiguri, găini, ouă, etc., care sunt mai mult produse ale economiei casnice, decât ale muncei pământului.

Sistemul acesta prezintă, prin urmare, toate foloasele meteiajului, fără a aveà niciunul din neajunsurile lui.

In ţara noastră, singurile publicaţiuni, care se ocupă de agricultură, recomandă asemenea arendare pe parte din producte.

Astfel, *Revista agricolă,* organul societăţei agricultorilor din Craiova, zice în No.... din 15 Sept. 1888:

„Iată unde ar trebuì să se concentreze sforţările tutulor: proprietarul să contribue cu pământul, sămânţa, maşinile şi izlazul, şi să fie dascălul ţăranilor: şi ţăranul să contribue cu munca sa şi cu vitele la o asociaţiune onestă şi cuviincioasă."

Şi D. Aurelian, în *Convorbirile economice*, adaugă:

„Remediul nu se poate găsì decât într'o asociaţiune la bine şi la rău, la mult şi la puţin, între posesorii pământului şi cultivatori."

Acestea sunt cuvintele care ne-au condus a vă propune ca, declarând, în principiu, că toate învoielile sunt libere, să îndrumaţi societatea către un sistem de tovărăşie, în care proprietarul să aducă pământul, inteligenţa şi creditul său, iar ţăranul munca lui pentru binele comun al amândorora."

Şi, după ce analizam dispoziţiunile din proiectul ce prezintam atunci, adăugam:

„Este bine înţeles că acest proiect nu cuprinde şi nu poate să cuprindă decât principiile esenţiale ale contractului de tovărăşie pe producte. Rămâne ca părţile să adauge acele îmbunătăţiri care să'l facă aplicabil în toate localităţile şi cât mai folositor în fiecare localitate. Astfel este de dorit ca părţile să prevadă rotaţiunile de culturi, care fac ca pământul să se odihnească producând mereu; sau chiar să dea din când în când două recolte pe an. Ar fi asemenea de dorit să se puie muncitorilor obligaţiunea de a plantà pe fiecare an un număr oarecare de copaci la capetele locurilor, lucru atât de trebuincios nu numai pentru înfrumuseţarea pământului, dar mai ales pentru sănătatea muncitorilor expuşi zile întregi, şi pe alocurea săptămâni întregi, la arşiţa soarelui. Dar toate acestea şi multe altele nu puteau găsì loc într'un proiect de lege."

Aceasta este ideea pe care a căutat să o traducă şi proiectul de lege ce vi se prezintă astăzi.

Orcât de favorabilă este tovărăşia pe producte, părerea noastră nu este însă ca ea să fie impusă. Intr'o ţară mare, agricolă, nu este cu putinţă să se schimbe de azi pe mâine deprinderi vechi, izvorând din moravuri şi câteodată din legislaţiuni deosebite.

Nici nu trebue legiuitorul să împiedice diversitatea combi-

naţiunilor pe care inteligenţa şi interesul cultivatorilor le pot născocì pentru folosul lor. Şi este sigur că libertatea este cel mai puternic factor al bogăţiei.

Deaceea proiectul de lege ce prezintăm, pe lângă tovărăşia pe producte, prevede şi celelalte două forme de tocmeli agricole: arendarea pământului şi închirierea muncii, şi le deosibeşte cu îngrijire şi arată regulele esenţiale ale fiecăreia. In ceeace priveşte legalizarea contractului de tocmeli agricole, am crezut că trebue să revenim curat şi simplu la dreptul comun.

In ceeace priveşte forma contractului, legea de tocmeli agricole, astăzi lucrătoare, introdusese derogaţiuni la dreptul comun: una în ceeace priveşte funcţionarul competent de a procede la legalizare, şi alta în ceeace priveşte forma legalizărei.

Legea existentă, în adevăr, însărcinează cu legalizarea pe consiliul comunal şi trage formele cu care să se facă legalizarea.

Această îndoită derogaţiune la dreptul comun a adoptat'o şi proiectul de lege votat de Senat. Noi ne-am depărtat dela aceste derogaţiuni şi am intrat cu totul în dreptul comun.

Astăzi, când avem o lege destul de bună asupra autentificărei actelor, este natural să ne referim la dânsa.

Proiectul decide, dar, ca legalizarea să se facă după regulele dreptului comun, adică de către magistraţii cari, după aceà lege, au competenţa a legalizà şi cu formele prevăzute într'însa. O controversă puteà să se nască asupra cestiunei de a şti dacă judecătoria comunală este competentă, atunci când mai mulţi muncitori contractează prin acelaşi act şi când suma totală a tutulor obligaţiunilor trece de competenţa ei şi am tăiat'o în înţelesul că orcare ar fi numărul părţilor contractante şi orcare ar fi valoarea obligaţiunilor, judecătoria comunală rămâne competentă.

Am păstrat din legea existentă înregistrarea actului, mijlocul cel mai bun ca părţile să'şi dea seama nu numai de obligaţiunile ce voiesc să'şi ia fiecare, dar şi de acelea ce pot să execute.

Pentru executare am revenit asemenea la dreptul comun.

Legea existentă, în adevăr, are pretenţiunea de a organizà un fel de executare deosebită de executarea de drept comun. Am arătat cuvintele pentru care respingem această nedreptate. Am

crezut că trebue să revenim curat şi simplu la principiile dreptului, după care obligaţiunea de a face să se rezolve în daune-interese şi acele daune-interese trebuesc lichidate în justiţie.

Pentrucă însă, deoparte, legea cere somaţie ca să se constate neexecutarea, şi, de altă parte, este trebuinţă de preţuire, foarte anevoie de făcut după trecere de timp, am stabilit ca somaţiile necesare, interpelaţiile cum le numeşte proiectul de lege, şi preţuirile, să se facă de autorităţile comunale şi îndată după reclamaţie.

Am arătat însă în ce constau daunele de care este vorba.

Nu mai poate fi vorba, în adevăr, de acele ispaşe care deveniseră în vechime flagelul satelor bogate; nu e vorba de daunele indirecte, pe care le poate suferì proprietarul; nu poate fi vorba decât de paguba directă rezultând din neexecutare, adică de valoarea muncei în momentul interpelărei.

Această valoare constatată, proprietarul are drept să'şi o urmărească înaintea instanţelor ordinare, cărora le rămâne dreptul de a aprecià dacă paguba le pare prea scăzută sau prea urcată.

In niciun caz primarul n'are dreptul de a executà imediat.

Acestea sunt principiile depuse în acest proiect de lege.

El are de scop de a arătà, cum cere dreptatea să fie făcute şi executate tocmelile agricole, şi să oprească unele clauze care dau loc la abuzuri.

Scoate din legea existentă un principiu nedrept, care stabileşte neegalitate între cei doi factori ai producţiunei agricole, care a putut aduce oarecare foloase când s'a introdus, dar care acum nu poate fi decât vătămător economiceşte, şi primejdios din punctul de vedere social.

Şi, introducând dreptatea în relaţiunile dintre proprietar şi muncitor, îndrumează prin aceasta chiar societatea către acele tipuri de învoieli, care singure ne pot da prosperitatea şi înfrăţirea.

Gr. G. Păucescu.

PROIECTUL DE LEGE

DESPRE TOCMELILE AGRICOLE.

CAPITOLUL I.

Despre tocmeli agricole în general.

SECȚIUNEA I.

Dispozițiuni generale.

Art. 1. Tocmelile agricole sunt învoieli între proprietar sau arendaş cu muncitorul manual al pământului, în vederea unei producţiuni agricole.

Art. 2. Tocmelile agricole sunt de trei feluri:

a) Arendare de pământ;

b) Inchiriere de muncă;

c) Tovărăşie de producte.

Art. 3. Arendarea de pământ se poate face pe 5 ani cel mult.

Inchirierea de muncă cel mult pe un an.

Tovărăşia pe producte pe timp oricât de lung.

Art. 4. Nici o tocmeală agricolă nu se poate încheià decât pentru anii ce urmează imediat.

Art. 5. Cultivatorul este în drept a păşunà locul ce i s'a învoit, după ridicarea bucatelor, până la noua arătură.

Art. 6. Clauzele penale şi acelea de solidaritate sunt oprite.

Art. 7. Anul agricol începe la 1 Martie.

Art. 8. Arendarea pământului şi închirierea muncei sunt guvernate prin regulele stabilite de legiuitor pentru contractul de locaţiune, afară de modificările cuprinse în legea de faţă.

Tovărăşia pe producte este guvernată numai prin dispoziţiunile legei de faţă.

SECȚIUNEA II.

Despre forma contractului.

Art. 9. Inscrisul constatând învoielile agricole se va adeverì conform regulelor stabilite de legea pentru autentificarea actelor.

Art. 10. Judecătoria comunală este în drept a legalizà tocmelile agricole şi când valoarea obligaţiunilor reciproce trece peste competenţa acelei instanţe (300 lei).

Martorii nu sunt necesari, decât atunci când nu se găsesc între muncitorii, cari contractă, cel puţin doi cu cunoştinţă de carte.

Art. 11. Inscrisurile pentru tocmelile agricole legalizate se vor trece într'un registru special, numerotat şi sigilat la judecătorie.

Art. 12. Registrul tocmelilor agricole se va încheià pe fiecare an la 15 Aprilie de către consiliul cnmunal.

Art. 13. In lipsa unui contract alcătuit în formele arătate mai sus, de câte ori un cultivator va muncì pe o proprietate străină, fără opunerea proprietarului, productele se vor împărţì între proprietar şi muncitor după regulele stabilite pentru tovărăşia pe producte.

Opunerea proprietarului se va constatà prin proces-verbal încheiat de primar cu notarul, după cererea scrisă a proprietarului.

Art. 14. Acela care va muncì pe proprietate străină, în contra voinţei stăpânului, va pierde recolta: proprietarul pământului va fi în drept să o ia, dupăce însă va plătì muncitorului munca şi sământa.

Art. 15. Persoana însărcinată de a administrà o exploataţiune agricolă este considerată, chiar dacă n'ar aveà procură formală, ca având putere deplină pentru a contractà sau a se opune.

SECŢIUNEA III.

Despre executiune.

Art. 16. Contractele de tocmeli agricole se vor executà după rândul transcrierei lor în registru.

Proprietarul este dator a îndestulà de pământ, conform învoielei, mai întâiu pe acei a căror învoială a fost transcrisă mai înainte, şi numai după ce va îndestulà pe toţi aceia, către cari s'a obligat prin învoieli transcrise, va puteà da la alţii.

Art. 17. Muncitorul este dator să săvârşească mai întâiu munca la care s'a obligat prin înscrisul, care a fost transcris mai înainte în registru, şi numai după ce va isprăvì munca, la care s'a obligat prin învoeli transcrise, va puteà muncì şi la alţii.

Art. 18. In caz de neîndeplinirea obligaţiunilor contractate printr'un contract de tocmeli agricole, primarul, după cererea părţei interesate, va interpelà pe partea nesupusă, să'şi execute obligaţiunea.

Art. 19. Dacă partea, nici în urma interpelaţiunei, nu'şi va executà obligaţiunea, primarul, însoţit de doi martori cu ştiinţă de carte, şi faţă cu părţile, sau după ce le va fi chemat, va încheià procesul-verbal constatând neîndeplinirea obligaţiunei şi cauza neîndeplinirei.

Acest proces-verbal se va încheià în cele 24 de ore dela cerere, fără a se ţine în seamă sărbătorile.

Art. 20. Primarul va preţuì prin acelaşi proces-verbal paguba încercată. Martorii vor servì de preţuitori.

Preţuirea nu va puteà nici într'un caz să cuprindă decât paguba rezultând deadreptul din neîndeplinirea obligaţiunei, adică suma pe care trebue să o plătească proprietarul pentru a procurà îndeplinirea obligaţiunei de către altă persoană.

Art. 21. Copie de pe acest proces-verbal se va da părţei îndreptăţite.

El face probă în justiţie până la proba contrarie.

Art. 22. Partea îndreptăţită va puteà să'şi urmărească despăgubirea înaintea instanţelor competente. Art. 20 din legea judecătoriilor comunale şi de ocoale se abrogă.

Art. 23. Dacă cauza, pentru care muncitorul nu'şi va fi executat obligaţiunea, sunt învoieli transcrise înainte, sau vreo împrejurare întâmplătoare, nu va fi dator nici o despăgubire.

SECŢIUNEA IV.

Despre socoteli.

Art. 24. Proprietarii sau arendaşii sunt datori a socotì pe muncitori, pe fiecare an, cel mai târziu până la 1 Martie, sfârşi-

tul anului agricol, şi a da fiecăruia chitanţe tipărite dintr'un registru cu matcă, în care se vor arătà rămăşiţele sau lichidarea.

Art. 25. In caz contrariu, judecătoria comunală, în urma unei interpelaţiuni făcute conform art. 18, va procede la socoteală în faţa consiliului comunal şi în faţa părţilor, sau şi în lipsă, dacă nu se va prezentà vreuna, după vestirea ce i se va face, şi va încheià proces-verbal constatând lichidarea sau rămăşiţele.

Art. 26. Proprietarul nu va puteà pune în socoteala muncitorului, pentru munca săvârşită, alte sume, decât pe acelea ce şi acesta 'i-ar datorì pentru împrumuturi făcute cu scop de a'şi cumpărà vite sau instrumente de muncă, hrană şi nutreţ.

Art. 27. In caz de neplata rămăşiţelor respectiv datorite, părţile se vor adresà la instanţele competente.

Art. 18. Pretenţiile rezultând din tocmeli agricole se prescriu prin doi ani dela epoca când trebuiau răfuite.

CAPITOLUL II.

Despre arendarea pământului.

Art. 29. Arendarea se face ori pe bani, ori pe muncă, sau şi pe bani şi pe muncă.

Arendarea pe parte din producte ia numele de tovărăşie pe producte şi se guvernează de regulele edictate în cap. IV.

Art. 30. Orice înscris de arendare va arătà lămurit întinderea pământului ce se arendează şi pe cât se poate, poziţia locului, precum şi suma preţului sau felul muncei şi cantitatea ei, sau timpul cât va trebuì să muncească. Se poate asemenea stipulà că pentru atât pământ închiriat, să se săvârşească atâta muncă.

Art. 31. Când se arendează pământ pentru păşune, preţul arendei se poate stipulà pe cap de vită, arătându-se însă totdeauna întinderea pământului.

Art. 32. Dacă nu s'a arătat întinderea pământului arendat pentru muncă sau pentru păşune, proprietarul este dator să dea atât pământ de muncă, cât reprezintă munca la care s'a obligat muncitorul, după învoielile existente în vecinătate, şi atât pământ de păşune, cât se obicinuieşte în localitate.

Este nulă învoiala ca toată datoria din păşune să se facă în muncă.

Art. 33. Nu se plăteşte nici un ierbărit pentru vitele mari

născute în cursul anului agricol: pentru miei se plăteşte jumătate plata învoită pentru oi.

Art. 34. Nu se poate cere nici o plată pentru păşunatul vitelor în vatra satului.

Deaceea vetrele satelor, de nu sunt îngrădite, se vor mărgini cu şanţ tras, de proprietarul mărginaş.

Nefiind şanţ, păşunatul vitelor în marginea satului nu dă loc nici la plată de ierbărit, nici la globire.

Art. 35. In caz de arendare pe muncă, muncitorul este dator să săvârşească fiecare fel de muncă mai întâiu la proprietar, şi pe urmă pe pământul arendat.

Art. 36. Asemenea proprietarul, după fiecare fel de muncă este dator să lase muncitorului timpul necesar, ca să săvârşească munca aceea şi pe pământul arendat.

Art. 37. Muncitorul nu poate să'şi ridice recolta de pe pământul arendat de cât după ce va plăti preţul arenzei pe acel an, sau după ce va fi îndeplinit în natură , ori va fi plătit în bani munca din acel an, care trebuià să preceadă recoltarea.

Proprietarul nu are drept, însă, să reţină recolta pentru altă datorie decât preţul arenzii din acel an, sau îndeplinirea muncei precedente din acel an, ori plata ei în bani.

Art. 38. Dacă în cursul unui an va pierde toată recolta acelui an, sau măcar jumătate dintr'însa, după pământul arendat, muncitorul are drept la un scăzământ proporţional din preţ.

Orice stipulaţiune contrară este nulă.

CAPITOLUL III.

Inchirierea muncei.

Art. 39. Sunt trei feluri de închirieri de muncă:

a) Obligaţiunea de a face o lucrare determinată;

b) Obligaţiunea de a servì un timp mărginit;

c) Obligaţiunea de a transportà.

Regulele privitoare la obligaţiunea de a muncì un timp mărginit sunt stabilite prin legea servitorilor.

SECŢIUNEA I.

Dispoziţiuni comune la toate închirierile de muncă.

Art. 40. La niciun fel de muncă nu se vor primì:

1. Copiii mai mici de 12 ani;

2. Femei care lăptează prunci mai tineri de trei luni.

Art. 41. Ziua de lucru se socoteşte dela răsăritul până la apusul soarelui. Ea este numai de 10 ore pentru copiii dela 15 până la 12 ani. Ea cuprinde două repauze de câte o oră, la prânz şi la amiazi.

Art. 42. Dacă învoiala este ca muncitorii sá fie hrăniţi de proprietar, hrana trebue să fie de aceiaşi calitate şi cantitate, ca aceia a muncitorilor de condiţiune mijlocie din localitate.

SECŢIUNEA II.

Pentru obligaţiunea de a face o lucrare determinată.

Art. 43. Proprietarul care întrebuinţează pe muncitor la o lucrare primejdioasă, este dator să ia măsurile cuvenite pentru a'i apără sănătatea.

Art. 44. Muncitorul este dator să înceapă lucrarea la care s'a obligat, îndată ce va fi vestit de proprietar şi să urmeze până o va terminà.

Art. 45. Proprietarul care, cu ştiinţă, va închirià munca sau serviciile unei persoane a cărei muncă sau servicii sunt închiriate prin contract legalizat şi transcris în regulă, este solidar răspunzător de paguba cauzată.

Art. 46. Proprietarul este dator să plătească muncitorului salariul învoit, la timp hotărît, sub pedeapsa de a plăti, ca despăgubire, îndoit preţul zilelor de întârziere până la plată.

Art. 47. Refuzul plăţei se constată prin proces-verbal încheiat de primar conform art. 18.

Art. 48. Este nulă de drept orice învoială de muncă, care s'ar stipulà pentru banii datoriţi din cârciumi şi alte daraveri, decât din tocmeli agricole, sau ca dobândă la o sumă împrumutată.

Art. 49. Tocmelile de muncă nu pot fi îndeplinite decât în localitatea pentru care s'au contractat, sau, dacă muncitorii sunt domiciliaţi în altă comună, şi în teritoriul comunei în care sunt domiciliaţi.

SECŢIUNEA III.

Despre obligaţiunea de a transportà.

Art. 50. Cărăuşul este dator de a îngriji marfa ce i s'a încredinţat şi e răspunzător de pagubele provenind din vina lui.

Art. 51. Ceice cară producte, au dreptul de a fi descărcaţi după 6 ore dela sosirea în gară, sau după 24 de ore dela sosirea lor în obor sau în schele.

In caz contrar, proprietarul productelor este dator să le plătească timpul pierdut, după preţul din localitate.

Art. 52. Indată după descărcare, cel ce a primit marfa este dator a liberà fie plata, fie chitanţa, după cum s'a învoit.

Art. 53. Dacă în locul de descărcare nu există agent judecătoresc, neîndeplinirea vreuneia din obligaţiunile de mai sus se va constatà de autoritatea comunală locală, prin încheiare de proces-verbal.

Acest proces-verbal face probă în justiţie până la proba contrară.

CAPITOLUL IV.

Despre tovărăşia pe producte.

SECŢIUNEA I.

Dispoziţiuni generale.

Art. 54. Tovărăşia pe producte este o învoială prin care proprietarul se obligă a da cultivatorului o întindere de pământ oarecare, pe care cultivatorul se obligă să o muncească, şi amândoi să împartă produsul în proporţiunea ce vor fixà liber între dânşii.

In lipsă de stipulaţiuni în această privinţă, proprietarul ia din trei una.

Art. 55. Este tovărăşie pe producte şi în cazul în care proprietarul dă cultivatorului o livede, pe care acesta să o cosească şi să împarţă fânul în proporţiuni determinate prin contract.

Art. 56. Orice altă îndatorire şi-ar lua cultivatorul pentru pământul de muncă ori livezi, decât aceea de a da din produse partea hotărîtă prin contract, este reputată nescrisă şi numai constitue tovărăşia pe producte.

Art. 57. Totuşi părţile pot să se învoiască:

a) Pentru pregătirea pământului ce face obiectul contractului.

b) Pentru asigurarea productelor contra daunelor din grindină sau incendiu:

c) Pentru păşunatul vitelor.

Art. 58. Muncitorul care a contractat o tovărăşie pe producte,

nu se mai poate obligà prin niciun alt contract agricol. Contractele ce ar face în urmă, nu se vor mai înregistrà, şi chiar dacă s'ar înregistrà, nu vor aveà nici o putere.

Autorităţile administrative vor veghià, ca să se execute contractele de tovărăşie pe producte, înaintea oricăror altele.

SECŢIUNEA II.

Despre obligaţiunile proprietarului.

Art. 59. Proprietarul măsoară pe fiecare an întinderea pământului învoit.

Această întindere poate fi la un loc sau în două, ori mai multe locuri, după felul semănăturilor.

Art. 60. Proprietarul are direcţiunea lucrărilor agricole.

El hotărăşte felul semănăturilor.

El statorniceşte întinderea semănăturilor de primăvară şi de toamnă.

El determină epoca când trebue să înceapă fiecare muncă agricolă şi arată cum trebue făcută.

Art. 61. Proprietarul este dator să dea toată sămânţa necesară pentru semănatul pământului, pe care are dreptul a o preluà la arie, fără nici o adăugire

Art. 62. Proprietarul este dator să procure maşina pentru treeratul bucatelor produse pe pământul pus în tovărăşie.

Pentru aceasta el este dator să hotărască locul de arie. îndată după începerea secerişului.

Cultivatorul va plătì treerişul obicinuit în localitate, pentru partea lui din producte.

Art. 63. Proprietarul este dator să dijmuiască, îndată ce se va gătì de cules fiecare lan sau tarlà.

Art. 64. Proprietarul este dator a asigurà grâul comun şi rapiţa comună contra grindinei, având drept a cere dela săteni partea de premii cuvenită pentru partea lor de producte.

SECŢIUNEA III.

Obligaţiunile cultivatorului.

Art. 65. Cultivatorul este dator a muncì cu vitele şi instrumentele lui pământul ce i s'a dat de proprietar spre cultură.

Drept aceea, trebue să aibă vitele bine îngrijite şi uneltele perfecţionate.

Art. 66. In caz de a nu aveà vitele şi uneltele trebuincioase, este obligat a le primì dela proprietar.

Preţul vitelor şi al uneltelor, ce va primì dela proprietar, este dator a'l răspunde odată sau în mai multe rate cu dobânda legală.

Art. 67. Părţile se pot învoì ca proprietarul să dea ori vitele, ori instrumentele trebuincioase pentru muncă, sau şi vitele şi instrumentele.

Art. 68. Cultivatorul este obligat a urmà direcţiunea ce i se va da de proprietar în interesul comun.

Cultivatorul este dator să iasă la muncă, îndată ce va fi vestit şi să muncească în modul arătat prin contract.

El este dator să care grâul sau secara, orzul, ovăzul şi rapiţa la locul destinat de proprietar pentru aria comună şi să'l treere împreună cu ceilalţi, cu maşina proprietarului şi munca lor.

Art. 69. Partea proprietarului din productele treerate este dator cultivatorul să o care la magazia proprietarului.

Art. 70. Porumbul cules este dator cultivatorul să'l despartă în trei părţi: porumb copt bine, porumb verde şi porumb de mijloc.

El este dator să care partea de porumb cuvenită proprietarului la pătulele proprietăţei.

SECŢIUNEA IV.

Sfârşitul contractului de tovărăşie pe producte.

Art. 71. Contractul de tovărăşie pe producte se sfârşeşte prin termenul învoit şi prin moartea cultivatorului.

Art. 72. Murind cultivatorul în mijlocul unui an agricol, moştenitorii lui vor îndeplini lucrările ce sunt de făcut până la finele anului. Iar de nu, proprietarul îngrijeşte de terminarea acelor lucrări, rămâind să'şi ia cheltuiala făcută din vânzarea productelor.

Art. 73. Proprietarul are privilegiu asupra productelor după pământul pus în tovărăşie şi cuvenite cultivatorului, pentru toate sumele ce va aveà să ia dela cultivator în puterea contractului de tovărăşie.

El nu va puteà însă să puie în vânzare decât aceeace va

prisosì peste trebuinţele hranei cultivatorului şi a vitelor lui pe timp de trei luni.

Art. 74. In caz de neîndeplinire a vreunei obligaţiuni, de către oricare din părţile contractante, primarul, după cererea părţei interesate, va procede conform art. 18, 19 şi 20. El va autorizà totdeodată pe ceailaltă parte să săvârşască lucrarea în socoteala părţei îndărătnice, după preţurile ce se plătesc în momentul acelei munci.

Partea îndreptăţită va puteà să execute imediat aceà lucrare şi să urmărească prin justiţie despăgubirea sa.

Art. 75. In caz de abatere gravă sau de rea voinţă constatată, se va puteà cere la judecătoria comunală reziliarea contractului de tovărăşie.

In acest caz judecătoria va procede la facerea socotelilor dintre părţi, deodată cu pronunţarea rezilierei.

Sentinţa este supusă apelului la judecătorul de ocol.

Art. 76. Proprietarul care va gonì pe muncitor, precum şi muncitorul care va fugì fără îndeplinirea formelor şi afară din cazurile prescrise mai sus, vor fi condamnaţi la o amendă care nu va trece peste două sute de lei, fără prejudiţiul daunelor-interese.

Dispoziţiuni generale.

Art. 77. Legile anterioare asupra tocmelilor agricole sunt şi rămân abrogate; asemenea sunt abrogate orice alte dispoziţiuni contrarii legei de faţă.

Art. 78. Un regulament, dat în forma regulamentelor de administraţiune publică, va lămurì principiile depuse în această lege.

Gr. G. Păucescu, Al. Pâcleanu, G. C. Burcă, Const. R. Golescu, I. H. Fopp, Dem. Butculescu, I. Comăneanu, M. Balş, I. Medigreceanu, Anghel I. Ulubeanu, G. I. Vlădescu, Dem. Orbescu, G. Negulici, T. Tutov, N. C. Popescu, I. Suditu, Victor Macri, Spirache D. Profirescu, Dem. Bădescu-Roşiori, Mirea Demetrescu, I. Tănase Dimitriu, A. D. Mavrodineanu, G. Apostoleanu, I. Ciuflea, V. Vlădoianu, G. Rosnovanu, I. M. K. Epureanu, A. Cantacuzin, K. St. Cezianu, St. Belloiu, I. Christodorescu, V. Sculy Logothetides, N. Burchi.

VII. LEGEA TOCMELILOR AGRICOLE

DIN 28 MAIU **1893.**

DISCUȚIA IN SENAT.

SESIUNEA ORDINARĂ 1892—1895.

Ședința din 19 Ianuarie 1893.

D. *raportor G. M. Buicliu*, dă citire următorului raport și proiect de lege :

Domnilor senatori,

Comitetul delegaților secțiunilor D-voastră, compus din:

D. I. Cernătescu pentru secțiunea II;
„ C. I. Budișteanu „ „ III;
„ I. Ianov „ „ IV;
„ C. A. Mavrodin „ „ V, și subsemnatul pentru secțiunea I, întrunindu-se, pentru a lua în desbatere proiectul de lege modificator al legei pentru tocmelile agricole, prezentat în Senat de D. Ministru Secretar de Stat la departamentul agriculturei, industriei, comerțului și domeniilor, cu Mesagiul Regal No .3.630 din 16 Noemvrie 1892, în ziua de 10 Decemvrie anul expirat, s'a constituit sub președința D-lui C. I. Budișteanu, și, după o discuțiune generală la care a luat parte și D. Ministru, a hotărît în unanimitate, luarea în considerație a proiectului de lege. In ziua de 16 ale aceleiași luni, Comitetul întrunindu-se din nou sub președința D-lui Ianov (D. C. I. Budișteanu fiind reținut ca delegat în comitetul pentru desbaterea legei consiliilor județene), a pășit la discuțiunea pe articole și la cercetarea amendamentelor care fusese admise în diferite sec-

țiuni și, după desbateri minuțioase urmate asupra fiecărei schimbări propuse a se introduce în legea actuală, s'a adoptat în unanimitate proiectul de lege, prezentat de guvern, cu oarecare modificări, ce s'au admis și de D. Ministru. După aceasta, comitetul delegaților a revizuit din nou ambele texte, pentru a îndreptà în proiect erorile strecurate din scăpare de vedere și a corectà numărătoarea articolelor, și a designat pe subsemnatul ca raportor, spre a aduce la cunoștința D-voastră, rezultatul lucrărilor sale.

Spre îndeplinirea acestei misiuni, am onoare, Domnilor Senatori, a vă expune cele ce urmează:

Necesitatea unei legi speciale pentru tocmelile agricole s'a simțit, de îndată ce prin legea pentru regularea proprietăței rurale din 1864, s'au desființat drepturile și îndatoririle reciproce dintre muncitorii de pământ și proprietari, stabilite prin vechile așezăminte ale țărei. Numai buna învoială puteà fi în viitor baza raporturilor, ce prin interesul comun al părților aveau a se stabilì, între cei deveniți liberi pe munca lor, și cei declarați stăpâni neîngrădiți pe pământul lor. Dar pentru ca această bună învoială, în timpul de tranziție către o stare de lucruri atât de diferită de cea precedentă, să nu se prefacă, pentru o parte sau pentru alta, într'o cauză de servitute mai grea, decât aceia din trecut, a trebuit ca ea să fie ocrotită prin alte garanții decât acele ce le puteà oferì dreptul comun, și astfel legiuitorul a fost condus, prin legea promulgată la 16 Martie 1866, de a creà un regim special pentru tocmelile agricole, prevenind abuzurile ce se puteau face sub vălul libertăței, înființând forme speciale și mai înlesnicioase pentru contractare. o judecată mai sumară pentru contestațiuni, și mijloace mai eficace pentru execuțiune.

Spiritul care a dictat această lege, a cărei utilitate s'a justificat pe deplin prin roadele ce a dat, a fost menținut și în cele două legi care au venit în urmă. Legea din 7 Aprilie 1872 și aceia din 8 Maiu 1882, care e în lucrare, n'au avut alt scop, decât de a îmbunătățì unele dispozițiuni din legea primitivă, pe care experiența le dovedise că sunt neîndestulătoare sau defectuoase.

Tot astfel și proiectul de lege ce se prezintă astăzi de guvern, fară a schimbà întru nimic bazele comune tutulor legilor anterioare, ci mai ales păstrând în cea mai mare parte textele

legei din 1882 astăzi în vigoare, nu face decât a introduce în dispoziţiunile ei oarecare modificări menite a îndepărtà neajunsurile ce s'au manifestat în cursul unei execuţiuni de 10 ani.

Modificările principale, ce se propun a se introduce în legea din 1882 poartă asupra modalităţei contractului, asupra procedurei de execuţiune şi asupra sancţiunilor care asigură acea execuţiune.

Legea actuală, învoind că preţul dat pentru fâneţe sau arătură să fie plătit în bani şi în muncă, sau şi în muncă şi în parte din recoltă, sau şi în una şi în alta, fără ca cel ce dă locul cu chirie să fie obligat a determinà anume, care parte din loc e dată pentru bani, care pentru dijmă şi care pentru muncă, s'a luat deprindere de a se stipulà toate aceste moduri de plată, în mod cumulativ, chiar atunci când muncitorii cer să fie de altmintrelea, pentru întreaga întindere de pământ, cedată spre folosinţă, adăugându-se încă pe lângă preţ, ca accesorii pretinse neînsemnate, o sumă de prestaţiuni de naturi diferite, şi chiar furnituri de obiecte de hrană, precum: ouă, pui de găină, muşchi de mascuri şi altele. Prin aceasta, în multe localităţi, tocmelile agricole au degenerat într'o adevărată uzură, la care muncitorul se supune, fie pentrucă legea nu'l ajută, fie pentrucă el nu'şi poate da seama de valoarea reală, ce dă în schimbul pământului ce i se închiriază.

Proiectul guvernului pune capăt acestor rele deprinderi, impunând proprietarului şi arendaşului, atunci când pentru pământul cedat muncitorului stipulează o plată compusă din elemente diverse, să determine prin contract partea de loc dată drept dijmă, partea dată pe muncă şi partea dată pe bani (adaus la art. 1, lit. *c)*, şi prohibă într'un contract agricol orce stipulaţiune pentru o plată în natură, ce nu ar fi produsul pământului închiriat (art. 4).

O deprindere tot atât de păgubitoare, în special pentru muncitorii posesori de vite, şi pe care legea actuală nu o poate împiedicà, este aceea de a nu se determinà întinderea locului, ce se cedează spre păşune, când alcătuirea se face pe cap de vită.

Acest mod de a contractà pentru păşune, ascunde un preţ de locaţiune exagerat pentru o nutriţiune totdeauna neîndestulătoare, inconvenient ce nu poate decât să dispară prin noua dispoziţiune, care face obiectul art. 3, după care contractele de pă-

şune, încheiate pe cap de vită, trebue neapărat să indice întinderea de pământ, pentru care se face închirierea.

Un alt inconvenient al legei actuale, este prohibiţiunea de a se contractà pe un termen mai lung de 3 ani pentru o închiriere de pământ, a cărui preţ urmează a fi plătit în modurile stipulate la art. 1, lit. *b* şi *c*.

Muncitorii de pământ, cari totdeodată sunt şi mici cultivatori, nu pot să beneficieze de foloasele ce oferă culturei o locaţiune mai îndelungată şi pe care practica agricolă din ţară a fixat'o la cel puţin 5 ani. Fără a pierde din vedere motivele, pentru care s'a introdus în legea actuală un maximum de timp pentru aceste învoieli, guvernul crede că nu e niciun neajuns, ci mai ales că va fi un folos vederat pentru muncitorii de pământ, ca acest maximum să fie urcat dela 3 la 5 ani. Comitetul delegaţilor a aprobat utilitatea acestei schimbări dar, ţinând seama de amendamentul propus în secţiunea II, a modificat, cu adeziunea şi a D-lui ministru, redacţiunea articolului respectiv în scop de a preciză că termenul de 5 ani să fie facultativ şi nu obligatoriu. Astfel muncitorii cultivatori vor puteà pe viitor să dobândească pământ pe seama lor pe termen dela un an până la cinci ani, prin învoielile prevăzute la art. 1, lit. *b* şi *c*, sub ocrotirea legei speciale a tocmelilor agricole.

Pe de altă parte, spre a apără pe muncitori în contra propriei lor aviditàţi, care'i face să ia uneori o întindere de pământ mai mare decât sunt în stare a cultivà în condiţiuni cuviincioase, o dispoziţiune nouă, înscrisă în art. 34 din proiectul guvernului, exclude de sub regimul legei speciale, încât priveşte execuţiunea, acele contracte care au de obiect o întindere ce trece peste 10 hectare, maximul ce un muncitor, cu ajutoarele sale obicinuite, poate lucrà bine şi cu folos. Prin aceasta, legea nu tinde a aduce nici o restricţiune la libertatea de a contractà; proprietarul poate să dea şi săteanul să ia în locaţiune oricât pământ; dar pentru execuţiunea contractului, şi unul şi altul nu vor aveà decât căile dreptului comun: aceasta se zice clar în art. 35 din proiect, ca o aplicaţiune a principiului general înscris în art. 44, după care, pentru a beneficià de dispoziţiunile legei speciale, părţile trebue să se supună la toate condiţiunile impuse de ea, altfel sunt libere de a contractà sub imperiul dreptului comun.

Trecând acum la modificările propuse, încât priveşte modul

de execuţiune, aici semnalăm două reforme care mai ales îşi au importanţa lor: cea dintâiu consistă în aceea că execuţiunea excepţională, în urma unei judecăţi sumare, s'a întins şi la daunele-interese ce le suferă cultivatorul, când nu găseşte muncitori pentru a înlocui pe cei recalcitranţi. După legea în vigoare, cultivatorul e redus a urmări aceste daune înaintea justiţiei ordinare, a cărei procedură, cu formele ei multiple, nu este compatibilă cu celeritatea ce pururea se reclamă de interesele agricole.

A doua reformă poartă asupra dreptului ce au primarii de a ordonà executarea, şi care drept se dă judecătorului de ocol, însărcinat şi cu judecata contestaţiunilor, rămâind în atribuţiunea primarului, numai îndeplinirea formalităţilor pentru urmărirea şi vânzarea averei debitorilor, dar tot sub controlul judecătorului de ocol. Justiţia din sate nu va aveà decât a câştigà din această modificare.

In fine, în capitolul întitulat: sancţiuni şi penalităţi, s'a înscris un principiu nou, care trebue să aibă efectele cele mai salutare asupra populaţiunei agricole, prin îndreptarea unor moravuri care, astăzi, sunt cauza celor mai multe judecăţi dintre cultivatori şi muncitori. Se ştie, în adevăr, că unii muncitori, primind bani pe muncă de cu vreme, la timpul muncei se lasă a fi ademeniţi de alţi cultivatori cari, ştiind că timpul lor nu e liber, le oferă bani peşin şi'i angajază la ei, siguri fiind, că toată răspunderea pentru pagubele cauzate cultivatorului ce a dat bani mai înainte, cade numai asupra muncitorului. Iar acesta sau nu are nimic şi îşi face deprinderea de a trăi, înşelând pe cine poate, sau, dacă are cevà, se vede expus a fi urmărit şi deposedat de puţinul ce are, în favoarea cultivatorului păgubaş. De acolo judecăţi frecvente şi înăspriri de relaţii între cultivatori şi muncitori.

Art. 43 din proiect pune capăt acestei stări de lucruri, făcând să cadă răspunderea şi asupra celui ce îndeamnă pe muncitor la neîndeplinirea obligaţiunilor sale: el dispune că cultivatorul care va fi momit lucrătorii altuia, sau care va fi angajat săteni, fără a le cere un certificat dela primăria de unde sunt localnici, prin care să ateste că ei nu sünt datori, sau că şi-au îndeplinit dejà datoriile de muncă contractată cu alţii, vor fi pasibili de daune-interese către persoana lezată.

Comitetul delegaţilor, apreciând utilitatea acestei dispozi-

țiuni, a admis în totul art. 43, adăugând însă, după un amendament al secțiunei III, cu consimțimântul D-lui ministru, că aceste daune să fie datorite numai după punerea în întârziere; iar pentru a garantà înmânarea la timp a somațiunei, ce trebue să facă cel interesat cultivatorului contravenient, comitetul delegaților, prin un alt amendament la acelaș articol, a stabilit o pedeapsă dela 5 până la 30 de zile închisoare pentru primarul care nu va face înmânarea până în 24 ore.

Acestea sunt, D-lor senatori, modificările principale ce guvernul propune a se face în legea tocmelilor agricole din 8 Maiu 1882. Nu e îndoială că aceste reforme, transformate în lege, vor realizà dorința ce exprimă guvernul, și pe care o împărtășim și noi, de a face mai intime și mai folositoare pentru țară, raporturile dintre proprietarii mari și mici, dintre cultivatorii și muncitorii de pământ.

Raportor, **G. M. Buicliu.**

LEGE Pentru **Tocmelile de Lucrări Agricole** din 14 Maiu 1882.	**PROIECT DE LEGE** Modificator **Al legei pentru tocmelile de lucrări agricole.**	Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.
CAP. I	CAP. I	
Despre tocmelile de lucrări agricole supuse legei de față.	*Despre tocmelile lucrărilor agricole supuse legei de față.*	
Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de față sunt:	Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de față sunt:	
a) Invoielile în bani prin care cultivatorul se obligă a lucrà, cu ziua sau cu măsura, la următoarele și *anume* munci agricole: arat, semănat, grăpat, prășit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat și cărat la fânărie, la	*a)* Invoielile în bani prin care cultivatorul se obligă a lucrà, cu ziua sau cu măsura, la următoarele munci agricole: arat, semănat, grăpat, ***dat cu tăvălucul,*** prășitul, săpatul, seceratul, cositul, culesul, adunatul	Admis

Legea în vigoare.	Proiectul guvernului.	Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.
arie şi la magazia de pe moşie;	treeratul şi căratul la fânărie, la arie şi la magazii depe moşie:	
	b) (Din legea actuală):	
c) Invoielile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ pentru fâneţe sau arătură, spre a-l întrebuinţà sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă ca, drept chirie, să răspundă bani şi muncă, sau muncă şi parte din recoltă, sau şi una şi alta:	*c*) Invoielile prin care se dă cultivatorului o întindere de pământ pentru fâneţe sau arătură, spre a-l întrebuinţà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă a răspunde, drept chirie, o plată în bani ori în muncă, ori în parte din recoltă (dijmă). Aceste trei forme se vor puteà combinà cu condiţie de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă şi partea de loc dată pe bani:	Admis.
d) Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneţe sau de arătură, pentru plata în bani; transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor, angajamentele de serviciu, cu anul şi cu luna, privitoare la cultura şi exploatarea pământului; acestea numai întrucât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun.	*d*) Invoielile pentru închirierea locurilor de păşune, de fâneţe sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani; transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor.	

Legea în vigoare.	Proiectul guvernului.	Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.
	Art. 2. (Din legea actuală).	
	Art. 3. Contractele pentru păşune (izlaz) nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât cu indicaţiunea întinderei de pământ, pentru care se face închirierea.	
	Art. 4. Niciun contract agricol nu va puteà stipula, în afară de muncă, dijmă şi bani, o plată în natură, ce nu ar fi produsul pământului închiriat.	
	Art. 5. (Din legea actuală).	Art. 5. (art. 3 din legea actuală).
	CAP. II. *Despre formele la care sunt supuse tocmelile agricole şi despre termene.* Art. 6. Toate tocmelile pentru lucrări agricole, cuprinse în această lege, trebue să fie autentificate de către consiliul comunal, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos. Autentificarea dată în asemenea condiţiuni dă actului credinţa şi puterea unui act autentic.	Admis.
	Art. 7. (Art. 5 din legea actuală). Aliniatele 1 şi 2 ca ali-	Art. 7. (Art. 5 din legea actuală). Alin.

Legea în vigoare.	Proiectul guvernului.	Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.
	niatele 1 şi 2 din legea actuală.	1, 2 şi 3 ca în legea actuală.
Aliniatul 3. Refuzul primarului de a liberà un asemenea certificat, constitue delictul de refuz de serviciu, legalmente datorit, şi se pedepseşte conform art. 190 din codul penal.	*Aliniatul 3.* Refuzul primarului de a liberà un asemenea certificat constitue delictul de refuz de serviciu, legalmente datorit, şi se pedepseşte conform art. 190 din codul penal. Liberarea unui certificat falş se pedepseşte conform art. 333 din codul penal.	Aliniatul 4.
	Aliniatele 4 şi 5 din legea actuală, de la aliniatele 4 şi 5, art. 5.	Aliniatele 5 şi 6 din legea actuală de la aliniatele 5 şi 6 din art. 5.
	Art. 8. (Art. 6 din legea actuală). Art. 9. (Art. 7 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 5" prin cuvintele „art. 7"). Art. 10. (Art. 8 din legea actuală).	Admise.
	Art. 11. Toate tocmelile de lucrări agricole prevăzute la art. 1, aliniatul *a,* nu se pot încheià decât pe termen de un an: iar acele prevăzute la art. 1, aliniatele *b*, *c* şi *d*, nu se vor puteà încheià pe un termen mai scurt de cinci ani.	Art. 11. Toate tocmelile de lucrări agricole prevăzute la art. 1, al. *a*, nu se pot încheià decât pe termen de un an; iar acele prevăzute la art. 1, al. *b* şi *c*, se vor puteà încheià pe termene până la 5 ani.
	Art. 12. (Art. 10 din legea actuală).	
	Art. 13. (Art. 11 din legea actuală, în-	

Legea în vigoare.	Proiectul guvernului.	Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.
	locuindu-se cuvintele „art. 9“ prin cuvintele „art. 11“).	
	CAP. III. *Despre înregistrare și îndeplinirea tocmelilor agricole.*	
	Art. 14. (Art. 12 din legea actuală). Art. 15. (Art. 13 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 12“ prin cuvintele „art. 14“). Art. 16. (Art. 14 din legea actuală). Art. 17. (Art. 15 din legea actuală). Art. 18. Consiliile județene au dreptul de a revizuì, printr'un delegat special, registrele de tocmeli agricole și a culege științele de care vor aveà necesitate. Ele sunt obligate să trimită comunelor, cel mult până la 1 Ianuarie al fiecărui an, registrele formate conform art. 14 și 16. Art. 19. (Art. 17 din legea actuală). Art. 20. (Art. 18 din legea actuală). Art. 21. (Art. 19 din legea actuală.	Admise.
	Art. 22. (Art. 20 din legea actuală).	Art. 22. (Art. 20 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 17“ prin „art. 19“).

Legea în vigoare.	Proiectul guvernului.	Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.
	Art. 23. (Art. 21 din legea actuală, schimbându-se cuvintele „art. 13“ prin cuvintele „art. 15“). Art. 24. (Art. 22 din legea actuală). Art. 25. (Art. 23 din legea actuală). **CAP. IV.** *Despre juridicțiune și execuțiune.* Art. 26. Actele de tocmeli agricole, pentru lucrări agricole, făcute în termenii prevăzuți de această lege, sunt executorii. Ele se vor învestì cu formula executorie de către consiliul comunal, după cererea părței interesate.	Admise.
	Art. 27. Executarea contractelor se face de către primarul local și ajutoarele sale. Aceștia vor chemà pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit cu contract. Când muncitorul se va împotrivì, cultivatorul are drept, prin concursul primarului și în prezența unui consilier comunal, să tocmească alți muncitori pentru săvârșirea lucrului, după prețurile curente în localitate și la momentul lucrului, în socoteala	Art. 27. Executarea contractelor se face de către primarul local și ajutoarele sale, sau, în caz de dizolvare, de comisiunile interimare. Aceștia vor chemà pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit cu contract. Când muncitorul se va împotrivì, cultivatorul are drept, prin concursul primarului și în prezența unui consilier comunal, să tocmească alți muncitori pentru săvârșirea lucrului, după prețurile curente

Legea în vigoare.	Proiectul guvernului.	Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.
	muncitoruluinesupus. Acest preţ se va constată prin proces-verbal de autoritatea comunală şi se va îndeplinì de primar, din averea debitorului, cu formele şisub rezervele articolului următor. Procesulverbal de constatare a preţului nu este susceptibil de opoziţie sau recurs.	în localitate şi la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus. Acest preţ se va constatà prin proces-verbal de autoritatea comunală şi se va îndeplinì de primar, din averea debitorului, cu formele şi sub rezervele articolului următor. Procesulverbal de constatare a preţului nu este susceptibil de opoziţie sau recurs.
	In caz când nu s'ar găsì alţi muncitori în locul celor cari nu s'au supus a executà muncile, pentru care fusese angajaţi, autoritatea comunală, după cererea cultivatorului, va constatà paguba ce i-a rezultat din această cauză. Acest proces-verbal se va înaintà pe dată judecătorului de ocol, care va cità pe părţi în termenul maximum de cinci zile dela cererea ce i s'ar face de partea stăruitoare.	In caz când nu s'ar găsì alţi muncitori în locul celor cari nu s'au supus a executà muncile, pentru care fusese angajaţi, autoritatea comunală, după cererea cultivatorului, va constatà paguba ce i-a rezultat din această cauză. Acest proces-verbal se va înaintà pe dată judecătorului de ocol, care va cità pe părţi în termenul maximum de cinci zile dela cererea, ce i s'ar face de partea stăruitoare.
	Judecătorul se va pronunţà, dacă găseşte estimaţiunea justă, sau dacă voieşte a o complectà prin noi dovezi sau cercetare la faţa locului. In cazul acesta, el trebue	Admise.

Legea în vigoare.

Proiectul guvernului.

să se pronunțe în termenul maximum de zece zile.

Sentința judecătorului este fără opoziție pentru cei absenți și cu apel numai întrucât condemnațiunile individuale ar întrece fiecare, suma de treisute de lei. Apelurile se vor judecà asemenea de urgență, precădere și fără opozițiune.

Art. 28. Urmărirea și vânzarea debitorului, în ambele cazuri prevăzute la articolul precedent, se fac de către primar. Vânzarea se face în termen de cinci zile libere dela înregistrarea procesului-verbal de constatare a prețului, sau dela înregistrarea ordinului de execuțiune, dată de judecătorul de ocol. Termenul va fi de zece zile pentru cei absenți.

Vânzarea se va publicà printr'un afiș alipit pe ușa primăriei. Afișul va cuprinde numai ziua vânzărei, suma pentru care se face urmărirea și averea urmărită a debitorului. Creditorul fixează prețul dela care începe licitațiunea. Termenul vânzărei se va

Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.

Art. 28. Urmărirea și vânzarea averei debitorului, în ambele cazuri prevăzute la la articolul precedent, se fac de către primar. Vânzarea se face în termen de cinci zile libere dela înregistrarea procesului-verbal de constatare a prețului, sau dela înregistrarea ordinului de execuțiune, dată de judecătorul de ocol. Termenul va fi de zece zile pentru cei absenți.

Vânzarea se va publicà printr'un afiș alipit pe ușa primăriei. Afișul va cuprinde ziua vânzărei, suma pentru care se face urmărirea și averea urmărită a debitorului. Creditorul fixează prețul dela care începe licitațiunea. Termenul vânzărei se va

Legea în vigoare.

Proiectul guvernului.

face cunoscut debitorului, de către primar, deodată cu lipirea afişului pe uşa primăriei.

Contestaţiunile de vânzare se vor adresà numai judecătorului de ocol şi numai până în ajunul zilei fixate pentru vânzare. Ele se vor judecà fără apel. Judecătorul va puteà suspendà vânzarea numai depunându-se suma pentru care se face urmărirea.

Hotărârile date în urma vânzărei nu vor aveà nici un efect în privirea cumpărătorului.

Art. 29. Nu pot fi urmărite casa şi pământul dobîndite prin legea rurală sau cumpărate în loturi mici în baza legei speciale pentru înstăinarea bunurilor Statului şi a legei pentru regularea proprietăţei imobiliare din Dobrogea, precum şi averea pe care o scuteşte legea de urmărire. Vânzarea averei scutite este nulă de plin drept. Primarul care va săvârşi o asemenea vânzare se va pedepsì cu închisoare corecţio-

Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.

face cunoscut debitorului, de către primar, deodată cu lipirea afişului pe uşa primăriei.

Admise.

Art. 29. Se va puteà urmărì oricare avere a debitorului, afară de casă şi pământ dobândite prin legea rurală sau cumpărăte în loturi mici în baza legei speciale pentru instrăinarea bunurilor Statului şi a legei pentru regularea proprietăţei imobiliare din Dobrogea, precum şi averea pe care o scuteşte legea de urmărire. Vânzarea averei scutite este nulă de plin drept. Primarul care va săvârşi o asemenea vânzare se va pedepsì cu

Legea în vigoare.	Proiectul guvernului.	Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.
	nală dela 15 zile până la două luni.	închisoare corecţională dela 15 zile până la două luni.
	Art. 30. (Art. 26 din legea actuală). Art. 31. (Art. 27 din legea actuală). Art. 32. (Art. 28 din legea actuală). Art. 33. (Art. 29 din legea actuală). Art. 34. Oricare ar fi obligaţiunile ce izvorăsc pentru săteanu din faptul unui contract agricol, legea de faţă nu se aplică, în ceeace priveşte executarea, decât până la concurenţa de 10 hectare. Invoielile ce trec peste această limită se pot autentifică conform legei de faţă; executarea lor, însă, rămâne supusă dreptului comun.	Admise.
	Art. 35. Dispoziţiunile articolului precedent nu infirmă prescripţiunile art. 23 privitoare la rămăşiţele de muncă; tot asemenea legea nu opreşte orice muncă ce se plăteşte în momentul, când se face ea.	Art. 35. Dispoziţiunile articolului precedent nu infirmă prescripţiunile art. 23 privitoare la rămăşiţele de muncă. Admis.
	Art. 36. (Art. 30 din legea actuală).	
	Art. 37. Primarul care nu va fi executat dijmuirea în termenii prevăzuţi şi nu va puteà probà cazul	Art. 37. Primarul care nu va fi executat dijmuirea în termenii prevăzuţi şi nu va puteà probà cazul de forţă majoră, va fi supus la o a-

Legea în vigoare.	Proiectul guvernului.	Lucrarea Comitetului Deleg. Senatului.
	de forţă majoră, va fi supus la o amendă de doi lei de fiecare hectar nedijmuit. In caz de neputinţă de plată, va fi condamnat la o lună închisoare.	mendă de doi lei de fiecare hectar nedijmuit. In caz de insolvabilitate, amenda se va preface în închisoare, socotindu-se o zi drept 10 lei, fără ca această închisoare să poată trece peste 30 de zile.
		Art. 38. (Art. 31 din legea actuală).
	CAP. V *Sancţiuni şi penalităţi.*	
	Art. 38. (Art. 32 din legea actuală).	Art. 39. (Art. 32 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 24 şi 25" prin „art. 27 şi 28").
	Art. 39. (Art. 33 din legea actuală).	Art. 40.
	Art. 40. (Art. 34 din legea actuală).	Art. 41. (Art. 34 din din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 24, 25, 30 şi 31" prin „art. 27, 28, 31 şi 38").
	Art. 41. (Art. 35 din legea actuală).	Art. 42.
	Art. 42. (Art. 36 din legea actuală).	Art. 43. (Ca art. 36 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 12, 13 şi 15" prin „art. 14, 15 şi 17").
	Art. 43. Cultivatorul care va fi momit lucrătorii altuia, sau care va fi angajat săteni fără a le cere un certificat dela primăria de unde sunt lo-	Art. 44: Cultivatorul care va fi momit lucrătorii altuia, sau care va fi angajat săteni, fără a le cere un certificat dela primăria de unde sunt local-

Legea în vigoare.	Proiectul guvernului.	Lucrarea Comitetului deleg. Senatului.
	calnici, prin care să ateste că ei nu sunt datori, sau că și-au îndeplinit dejà datoriile de muncă contractate cu alții, vor fi pasibili de daune-interese către persoana lezată.	nici, prin care să ateste, că ei nu sunt datori, sau că și-au îndeplinit dejà datoriile de muncă contractate cu alții, vor fi pasibili de daune interese către persoana lezată, după ce vor fi puși în întârziere prin primarul local. Primarul care nu va notificà somațiunea în termen cel mult de 24 ore dela primire, va fi pasibil de închisoare dela 5 până la 30 zile.
	Art. 44. Părțile cari nu vor să beneficieze de dispozițiunile legei de față, sunt în drept de a contractà tocmeli agricole sub imperiul dreptului comun.	Art. 45.
	Art. 45. Contractele agricole încheiate sub regimul legei din 1882 rămân lucrătoare până la expirarea termenului stipulat în ele.	Art. 46.
	Art. 46. Toate legile și dispozițiunile atingătoare de tocmeli agricole și executarea lor, contrarii legei de față, sunt și rămân desființate.	Art. 47.
	Ministrul agriculturei, comerțului și domeniilor, *P. P. Carp.*	Raportor, **G. M. Buiucliu.**

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Discuţiunea generală e deschisă. D. Aurelian are cuvântul.

D. *P. S. Aurelian.* D-le preşedinte, D-lor senatori.

Luând cuvântul, încep prin a declarà că nu voiu pune la încercare răbdarea D-voastră. O discuţiune mai întinsă, mai amănunţită, s'ar fi putut face dacă ni s'ar fi înfăţişat un proiect de lege nou, cuprinzător de reforme fundamentale. Nu este; legea ce ni s'a prezentat este cea votată în 1882 sub guvernul liberal, lege în care s'au modificat câteva articole. Chestiunea este de a se şti, dacă modificările introduse sunt nemerite şi de natură a ameliorà în mod simţitor raporturile dintre ţărani şi proprietarii mari sau arendatori.

D. raportor s'a însărcinat a ne spune, în pag. I a raportului său, că „proiectul de lege ce se prezintă astăzi de guvern, nu schimbă întru nimic bazele comune tutulor legilor anterioare, ci mai ales păstrează în cea mai mare parte textele legei din 1882 astăzi în vigoare", etc.

Cu alte cuvinte, D. raportor are grija să vă spună dela început, că nu aveţi aface cu o lege nouă, cu o reformă ridicolă, cu o întocmire cu desăvârşire necunoscută în analele administrative ale ţării, ci cu legea din 1882 astăzi în vigoare, în care s'au introdus câtevà mici modificări.

Acum, întrebarea care ne-o punem cu toţii va fi dacă, în adevăr, legea, aşà cum o caracteriză D. raportor—şi foarte bine o caracteriză—răspunde la aşteptările celor interesaţi şi la aşteptările chiar ale acelora, cari aşteaptă de atâţia ani reformele şi cu osebire reformele agrare şi agricole promise de guvernul junimist, şi anume de D. Carp.

Imi închipuiesc, că acel care a prezentat legea aceasta, a avut de scop mai întâiu de a împăcà nevoile ţăranilor şi al doilea de a vă împăcà pe D-voastră, proprietari şi exploatatori de pământ. Aşà fiind, întrebarea o să fie dacă, în adevăr, cu modificările făcute legei din 1882, D-voastră sunteţi mulţumiţi, şi dacă şi ţăranii vă vor fi recunoscători; ei vor răspunde mai târziu, fiindcă nu sunt acì ca să-şi spună cuvântul lor.

Eu mai că vă pot asigurà dinainte, că ţăranii nu vor fi mulţumiţi, de oarece aceea ce le daţi nu se potriveşte cu ce li s'a promis. Vom analizà aceste modificări şi veţi vedeà, că reformele

propuse de D. ministru al domeniilor sunt foarte neînsemnate, şi nu vor schimbà, pot zice, nici întru nimic actuala situaţiune.

A avut D. ministru un alt proiect decât acesta, pe care din nenorocire, nu-l am sub mână; poate că-l are D-sa şi-l va arătà. Atunci se va vedeà că acel proiect erà mult mai cuprinzător, cu baze mult mai largi.

D. ministru a părăsit acel proiect şi l-a redus astăzi la 2, 3 modificări fără însemnătate....

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Imi pare rău că nu aveţi sub ochi acel proiect.

D. *P. S. Aurelian.* Nu-l am, D-le ministru. Am auzit că aţi avut un proiect sau Apelul care l'aţi publicat în *Monitor* în 1888, este tot una.......

D. *ministru al domeniilor*, P. P. Carp. Este Apelul.

D. *P. S. Aurelian.* Fie şi Apelul, adică programul ce guvernul, prezidat de D. Teodor Rosetti, a publicat chiar în gazeta oficială. In acel Apel se arată care vă erau vederile asupra stărei ţăranilor, asupra atitudinei proprietarilor şi arendatorilor, precum şi vederile D-voastră privitoare la reformele agrare şi agricole. Ştiţi mai bine decât mine ce aţi promis atunci şi tot atât de bine ştiţi, că aceea ce propuneţi astăzi este cu desăvârşire mai puţin decât aţi făgăduit atunci.

Nu voiu venì să vă fac proces pentruce făgăduiţi mult şi daţi puţin. La aceasta mi s'a răspuns cu o altă ocazie de D. ministru de externe : că în opoziţiune se vorbeşte şi se făgăduiesc multe.

Mă voiu mărginì a cercetà, dacă modificările introduse în legea din 1882, răspund la cerinţele şi nevoile ţărei ?

Legea de faţă privită de aproape trebue s'o luăm nu numai ca o lege agricolă propriu zisă, dar caşi o lege oarecum socială. O să obiectaţi poate : de ce tot amestecaţi cestiunile sociale cu cestiuni de felul acesta, eminamente agricole ?

Nu este aşà, D-lor. Orice lege se face la noi, întru cât priveşte exploatarea pământului, aşà cum stăm astăzi, este menită a fi o lege agricolă şi socială.

Poate că va venì un timp, când nu va mai existà acest lucru : dar pentru moment legile agricole sunt menite a fi şi sociale.

Deaceea o lege de asemenea natură trebue să urmărească

nu numai regularea de interese în înţelesul vulgar al cuvântului, dar şi stabilirea armoniei celei mai perfecte între ţărani şi proprietari sau arendatori, precum şi progresul agriculturei. Mărginindu-vă la mici modificări, cestiunea de reformă rămâne întreagă; iar cei ce o aşteaptă vor urmà şi pe viitor a da ascultare, nu numai celor ce le voiesc binele, dar şi acelora cari nu se sfiesc a exploatà chiar cele mai arzătoare cestiuni, în scopuri uneori vinovate. Iată pentru ce eu aşi fi dorit o reformă fundamentală, care să limpezească odată situaţiunea. Dar, în fine, să cercetăm ce ne aţi prezentat, de oarece se pare că nu aţi putut da mai mult.

D-lor, vă aduceţi aminte că, după legea împroprietărirei din 1864, de odată cu împroprietărirea ţăranilor, exploatarea pământurilor, care până aci se făceà în virtutea dijmei şi a clăcei, a rămas supusă dreptului comun: raporturile dintre proprietari şi ţărani nu au fost stabilite la 1864, ci tocmai la 1866, când s'a făcut o lege specială asupra învoielilor agricole. Această lege a fost modificată la 1872 şi, în fine, ameliorată radical sub guvernul liberal la 1882.

Să nu credeţi că liberalii şi-au zis ultimul cuvânt, făcând legea din 1882. Convin că numai reformele făcute treptat şi răspunzătoare împrejurărilor sunt utile; guvernul liberal a făcut la 1882 aceeace a socotit util pentru momentul acela. Vă rog însă a crede că cestiunea a urmat a fi studiată; că cei mai competenţi dintre liberali n'au încetat un moment de a căutà soluţiunea cestiunei raporturilor dintre ţărani şi proprietari ori arendatori. Nici nu ne a trecut prin minte că legea din 1882 este definitivă; din potrivă, noi am privit-o ca o lege tranzitorie. Aceasta reiese din toate programele noastre, din toate apelurile ce, în diferite rânduri, am adresat cetăţenilor.

Aşà fiind, mă mărginesc a constatà că legea din 1882 a fost un progres însemnat faţă cu legea D-voastră din 1872, între altele că a desfiinţat aceà barbară şi neomenoasă execuţiune a ţăranilor cu călăraşii.

La 1888 o mişcare, o răsvrătire, dacă voiţi, s'a produs în câteva sate din judeţele Ialomiţa, Ilfov şi chiar o părticică din Prahova: ţăranii se răsculaseră cerând pământ. După ce aceà mişcare a fost potolită, ştiţi cum a fost potolită, fiecare potoleşte cu mijloacele şi după deprinderile sale, însă odată ce această mişcare a fost potolită, s'a pus la ordinea zilei cestiunea agrară.

Eu am o întreagă colecţiune de ziare şi broşuri. publicate asupra acestei cestiuni. Vre-o 2, 3 ani de zile nu s'a vorbit decât de cestiunea agrară. Era un fel de întrecere: veniau cu reţete noi, cu formule noi, cu soluţiuni noi, pentru a ajunge la un Eldorado oarecare în materie de îmbunătăţirea soartei ţăranului.

Exemplul a venit de sus, pentrucă guvernul de pe atunci prezidat de D. Teodor Rosetti, a avut grija, şi prin declaraţiuni particulare şi prin declaraţiuni publicate în *Monitor*, să pună la ordinea zilei această cestiune.

Negreşit că aşi abuzà de timpul D-voastră, dacă aşi venì cu vrafurile de documente care s'au publicat, spre a le citì acì, mai cu seamă că le aveţi proaspete în memorie. Faptul este că, de unde înainte de mişcarea ţăranilor, nu se vorbià de reforme agrare, îndată după ce mişcarea a fost reprimată sângeros, guvernul cel dintâiu a pus cestiunea agrară la ordinea zilei. Exemplul dat de sus a aflat imitatori. Cum zisei mai sus, se întreceau publiciştii, care mai de care să opereze formule, soluţiuni, pentru rezolvirea aşà numitei cestiuni agrare.

Guvernul a promis în mod oficial şl în mod oficios că va aduce proiecte de reforme. Şi el a abundat în înţelesul acelora care aruncau toată vina răsvrătirei ţăranilor asupra proprietarilor şi arendatorilor, asupra administraţiunei şi a legei pentru învoielile agricole. Se lăsà a se înţelege, că nu se făcuse nimic pentru ameliorarea stărei ţăranilor, şi că deaceea ei se răsvrătiseră.

Se vede că impresiunile de acum 5 ani, tot durează, fiindcă am văzut strecurându-se şi în raportul D-lui Buicliu şi în expunerea de motive a D-lui ministru, rechizitorul acesta, mai pe scurt, contra proprietarilor şi arendaşilor. Necontenit proprietarii şi arendaşii sunt trataţi de asupritori, de uzurari, etc. Nu fac de cât să constat, fără să iau rolul de acuzator, sau de apărător al celor învinovăţiţi. Nu ştiu ce câştigă rezolvirea unei cestiuni, când ea se complică cu asmuţări, care numai la o serioasă rezolvire nu pot conduce. Destul numai că eu cred, că s'ar puteà înlăturà din expunerile proiectelor de legi asemenea acuzări, care, dacă sunt formulate. ar trebuì, cel puţin, imediat dovedite. Atunci când se aduce unei clase întregi de producători acuzări grave şi aceste acuzări sunt fixate de guvern, cel puţin trebue întemeiate pe fapte: iar nu pe aserţiuni.

Nu este bine ca asemenea cuvinte, care se aruncă în fuga

condeiului de către ziare, să treacă şi în scrierile oamenilor politici, mai cu seamă cu ocaziunea unei legi, căci atunci ele dobândesc un caracter oficial şi o gravitate, care nu poate să vă scape din vedere. Şi, în asemenea caz, fiecare este în drept a întrebà pe guvern: dacă cele ce înaintezi sunt adevărate peste tot, cum de ai aşteptat 5 ani de zile, fără ca să aduci îndreptare, fără să pedepseşti pe acei cari exploatează în mod neomenos ţărănimea?

Este evident că nu toţi arendaşii şi proprietarii din ţara românească vor fi oameni drepţi şi buni: de sigur că se găsesc şi nedrepţi şi răi printre dânşii, dar aşi dorì să mi se arate, care clasă a societăţei este atât de fericită, ca să fie compusă numai din îngeri?! Nu ştiu dacă este prudent ca, în urma celor întâmplate acum cinci ani de zile, să se reînvieze mereu acuzările acestea care dobândesc, încă odată zic, un caracter quasi-oficial. Trebue să recunoaşteţi că, oricare ar fi imputările meritate ce s'ar puteà face într'un mod sau într'altul unora dintre proprietari şi arendaşi, se vor fi aflând între dânşii cei mai mulţi, cari merită recunoştinţa noastră pentru serviciile ce au adus şi aduc încă ca producători în ţara aceasta. Trebue să recunoaşteţi, D-lor, că dacă astăzi exportăm pentru 2, 3 sute de milioane pe an, dacă bugetul ţărei se apropie de două sute de milioane şi îndestulează toate nevoile dela colibă şi pânăla Tron, aceste venituri se datoresc, în mare parte, agricultorilor mari şi mici, lor care sunt făptuitorii de căpetenie ai producţiunei naţionale. In aceasta, orcât ar fi de mare partea datorită ţăranilor, nu trebue să lăsăm a se crede că proprietarii şi arendatorii nu au nici un merit: că, din contră, ei sunt nişte asupritori şi nişte uzurari. Cine câştigă din asemenea acuzări? Nimeni decât acei cari nu voiesc binele ţărei. Eu cred că putem foarte bine introduce toate reformele cerute de îmbunătăţirea soartei ţăranilor, fără ca pentru aceasta să învrăjbim oamenii, unii contra altora.

Ca mâine poate ca guvernul să vină cu vreo lege privitoare la organizarea comerţului. Ce aţi zice atunci când, în expunerea de motive, comercianţii mari, industriaşii mari ar fi înfăţişaţi ca fiind, în mare parte, nişte asupritori ai celor mici? Lăsaţi, D-le ministru, ca alţii să trateze cestiunile din acest punct de vedere şi nu vă fie teamă că vor lipsì acei, cari vor căutà să apere pe cei slabi contra celor tari si asupritori.

D-voastră faceţi mai bine a expune simplu cestiunea, fără

aprecieri, care pot să ofenseze o întreagă casă de producători. Exemplul ce aţi dat a fost contagios, de oarece şi D. raportor s'a pus pe acelaşi termen de acuzări, ca şi D-voastră. Ba, D. Buicliu a mers şi mai departe: a afirmat că chiar legea lasă pe ţărani a fi victima proprietarilor şi arendatorilor. Auzindu-vă oamenii străini de ţară, ar crede că ne aflăm într'o stare mai grea decât în epoca medievală, mai împovărătoare decât pe timpul Regulamentului Organic. Sunt departe de a crede că ţăranul român este cel mai fericit; din contra, prin graiu şi mai cu seamă în scris, am arătat toate lipsurile şi nevoile populaţiunei rurale. Nu eu mă voiu face apărătorul celor care apasă: din contră, i-am condamnat şi 'i voiu condamnà.

Dacă însă condamn pe cei apăsători, pe cei hrăpitori, nici nu pot aprobà pe acei cari, având puterea în mână, se grăbesc a aruncà acuzări peste acuzări şi fac atâtea promisiuni încât, dacă i-ai crede pe cuvânt, ţara noastră are să fie prefăcută de dânşii în pământul lui Canaan. Cam astfel s'a urmat în 1888 de către guvernul junimist, imediat după ce, cu armata, s'a răspuns mişcărei ţăranilor. Acel guvern a promis câte în lună şi în soare, şi când vine la fapte vă propune, ce? Cele câtevà modificări neînsemnate ale legei din 1882.

Nu este bine ca, în împrejurările grave mai cu seamă, să veniţi să promiteţi lucruri pe care nu le puteţi îndeplinì; trebue să ne deprindem ca oameni politici, când ne adresăm mai cu seamă poporului, să nu'i promitem decât ceeace putem să'i dăm cu bună credinţă, să nu'l amăgim: căci prea adesea ori a fost amăgit în vieaţa lui şi dacă 'l amăgim necontenit, va devenì o materie exploatabilă pentru rău voitorii ţărei şi pentru aventurierii politici. D. ministru al domeniilor, care ştie mai multe decât mine în această privinţă, ştie că în mişcarea ţărănească dela 1888 nu a fost atât lipsa de pământ care a provocat răscoala, ci alte împrejurări. Se află pe banca ministerială D. general Lahovari, care cunoaşte cestiunea mai bine decât mine. Nu aduc la tribuna Senatului cestiunea, dar zic, încă odată, că este periculos să promiteţi ceeace nu puteţi să daţi.

S'a promis la 1888 şi, după o aşteptare de cinci ani, mă întreb dacă starea de atunci erà atât de gravă, de ce s'a aşteptat cinci ani? Fiindcă, când este o gravă maladie socială care pune în suferinţă trei pătrimi din populaţiune, trebue imediat să se

aducă o îmbunătăţire. S'a aşteptat încă cinci ani şi, vă mărturisesc, că şi eu îmi făceam iluziuni şi mă aşteptam să văd un proiect care să aducă o îmbunătăţire radicală stărei ţăranilor: dar dacă este vorba să rămână tot aşà cum a fost înainte de cinci ani, pentru ce trâmbiţaţi mereu reforme şi iar reforme?

Eu am socotit de cuviinţă să fac această observaţiune, cu atât mai mult că D. ministru al domeniilor a luat de câţiva ani obiceiul ca, la orice ocaziune, să atace partidul liberal, ca să-şi apere proiectele sale. Eu, când am apărat în Senat o idee, nu am venit să-i pun înainte partidul conservator şi să-i fac rechizitorul, despre ce a făcut în trecut: nu vrea D. ministru al domeniilor să imiteze exemplul acesta...

D. *ministru al domeniilor*, *P. P. Carp*. Nu vă imitează colegii D-voastră din partid, de ce să vă imitez eu?

D. *P. S. Aurelian*. Locul care-l ocupaţi, D-le ministru, vă îndeamnă poate pe D-voastră la mai multă prudenţă şi la mai multă rezervă.

Dacă senatorilor şi deputaţilor, în ardoarea discuţiunei, se întâmplă să le scape expresiuni mai tari, un ministru trebue să fie mai rezervat şi să dea exemplu de prudenţa, care trebue să domnească în discuţiune.

D. Carp, acum câtvà timp, a rostit în Cameră cuvintele următoare: „In 12 ani liberalii n'au făcut nimic pentru ţărani, pentru meseriaşi; că revolta ţăranilor în 1882 se datoreşte în mare parte administraţiunei liberalilor. Ei au adus servicii pe terenul curat politic, nu însă pe terenul social“.

Aşà dar, după D. Carp, guvernul liberal, partidul liberal n'a făcut nimic pentru ţărani, pentru meseriaşi, pentru comercianţi, adică n'a făcut nimic pe terenul economo-social.

D. *ministru al domeniilor*, *P. P. Carp*. Da. da.

D. *P. S. Aurelian*. Da, pentru D-voastră: foarte neexact pentru mine, D-le ministru. Da: ceeace spuneţi este eminamente neadevărat şi când veţi voì să puneţi cestiunea înaintea Senatului, vă voiu dovedì eu că nu este adevărat. De părerea mea este şi fostul D. preşedinte al consiliului de miniştri, D. T. Rosetti.

D. Rosetti, atât în convorbiri particulare cât şi în mod oficial, a declarat categoric, care sunt cauzele cărora se datoreşte răsvrătirea ţăranilor. Niciodată D-sa nu le a atribuit partidului liberal.

Mă mir cum de ai îndrăsnit D-ta, ministru, consilier al M. S. Regelui, să te rosteşti cu atâta nesocotinţă asupra unei cestiuni ale cărei cauze le cunoşti mai bine decât mine, de oarece

ai avut dosarele în mână. Cum se face că colegul D-tale, D. Rosetti, recunoşte alte cauze care au îndemnat pe ţărani la răscoală, şi D-ta, fără nicio sfială şi ca cum ai fi certat cu adevărul, să atribui guvernului liberal fapte atât de infame ca aceea a răscoalei ţăranilor?

A ne atribuì nouă asemenea fapte este a ne presupune asasini, omorîtori, şi toată lumea ştie că, în timp de 12 ani, liberalii n'au vărsat o picătură de sânge, afară de sângele vărsat pe câmpul de luptă pentru independenţa României. Alţii au vărsat sânge, şi sânge mult, iar nu liberalii.

Ziceaţi că noi am adus servicii pe terenul curat politic, iar nu pe terenul social.

D-lor, eu aştept acum caşì D. ministru al domeniilor să aducă servicii: am răbdare.

Afirmaţiunea gratuită, neîntemeiată a D-lui Carp, că liberalii nu au făcut nimic pe terenul economic şi social, vă las să o apreciaţi D-voastră, senatori conservatori. N'am făcut nimic noi în 12 ani! Dar ceeace am făcut noi este scris pentru vecie în cartea cea mare a istoriei: este scris în desvoltarea politică, economică şi socială a României: este scris şi întipărit în fapte neperitoare. Nu crezi singur aceeace afirmi, afară numai dacă D-ta, din neştiinţă sau din alte cauze nu cunoşti ceeace a făcut ţara înainte de venirea liberalilor la putere în 1876, şi ceeace erà în momentul, când ei au părăsit puterea la 1888. Dar ce să zic? D. Carp este mai presus de fapte, mai presus de istorie.

La rândul meu vă voiu întrebà, D-le Carp: Dar D-voastră ce aţi făcut, nu zic înainte, dar de cinci ani, de când aveţi puterea în mână? Liberalii n'au aşteptat să vină la putere pentru ca să aducă servicii ţărei. Ei au lucrat o jumătate de secol, şi au servit ţara pe toate căile. D-ta ce ai făcut, când n'ai fost la putere? Nimic. Dar ce ai făcut de când ai puterea în mână? Aproape nimic. In tot cazul, nu cred ca să pretindeţi că aţi făcut cevà înfăţişându-ne legea aceasta, care este tot legea liberalilor şi în care aţi introdus câtevà schimbări neînsemnate. Apoi dacă aceasta este reforma ce tot promiteţi de ani, vă mărturisesc că slabă reformă pentru pretenţiuni atât de sgomotoase, pentru promisiunile aşà de solemne făcute de 5 ani încoace, că veţi aveà să transformaţi starea ţăranului.

A venì cinevà azi cu un proiect de lege aproape identic cu

cel din 1882—căci așà ne-a spus D. raportor și D-sa e membru din majoritate,—în care proiect s'au introdus 2, 3 modificări, s'ar cuvenì ca cel care îl prezintă să fie mai modest. Eu, din parte-mi, vă aștept, și dacă D-zeu îmi dă sănătate și vieață, am răbdare să vă aștept la îndeplinire de fapte mari, și cel d'întâiu vă voiu felicità pentru fapte, care ar fi folositoare țărei. Eu mă bucur de ce se face bun pentru țară, ori de unde ar venì binele.

Vă mărturisesc, D-lor senatori, că nu'mi pot explicà această stăruință de a se negà lucruri cunoscute atât în țară cât și peste hotare. Eu mă așteptam ca D. Carp și cu ai D-lui să fie recunoscători guvernului liberal, că le-a lăsat câmpul netezit: toate reformele fundamentale îndeplinite; toate lucrările mari, parte executate, parte croite; o politică externă și o politică economică eminamente națională: o stare înfloritoare a creditului și a finanțelor țărei: în fine, un întreg sistem de organizare a statului român. In loc de mulțumire, suntem acuzați de răsvrătitori ai țăranilor. Ei! Nu'mi explic această atitudine, decât prin nesuficiența de a puteà face cevà temeinic și serios. Se crede că, aruncându-ne acuzări, vor puteà eclipsà meritele liberalilor, și că prin aceasta se vor puteà ridicà în ochii țărei cei ce dețin puterea. Munci zadarnice. Țara ne cunoaște pe toți, ne apreciază pe toți: și dacă ați lăsa-o singură să se rostească, v'ar spune ea adevărul.

D. Carp a socotit că, punând înainte cuvântul „era nouă", aceasta va servì ca un talisman, pentru a'și atinge scopul.

Uitase D. Ministru—că formulele cele mai atrăgătoare devin bășici de săpun, dacă nu sunt urmate de fapte, și dacă acei cari le prezintă, nu au un trecut pe care să se rezime.

„Era nouă" a fost mai mult o cestiune de modă. In mai multe părți ale Europei occidentale se află de mai mulți ani la ordinea zilei diferite cestiuni de ordine economică și socială. Imbunătățirea stărei muncitorilor, și în special a lucrătorilor din fabrici—a fost obiectul mai multor legi importante. Marele bărbat de stat, principele de Bismarck, a căutat și dânsul să se pună în capul mișcărei și să facă ca Statul să intervină pentru organizarea și regularea raporturilor dintre muncitori și patroni. Chiar împăratul Germaniai a apucat pe o cale analogă. Cei cari cunosc starea cestiunilor sociale din Occident pot, până la oarecare punct—să explice, dacă nu să justifice, atitudinea guvernelor occidentale.

Doritori de a schimbà pentru a arătà, că vin cu idei noi, cu planuri de reforme mari, junimiştii în frunte cu D. Carp, au crezut ca să imiteze ceeace se petrece în Occident. S'au pus şi dânşii a face socialism de Stat cu vreme şi fără vreme; ba într'un timp, părea că dânşii vor să iasă chiar înaintea fracţiunilor celor mai înaintate în materie de reforme sociale.

Eu nu pot şi nu sunt în drept a negà bunele intenţiuni ale nimănui, nici pe ale D-lui Carp. Dar ce să faci, căci cu bune intenţiuni nu se pot resolvì cestiunile cele mai arzătoare şi complexe. S'a făcut sgomot: s'au trâmbiţat reforme peste reforme, o nouă vieaţă economică şi socială; şi când, la sfârşit, ce s'a ales din toate acestea? S'a ales reforma aceea care vi se prezintă, adică o lege făcută de liberali, stricată şi nepotrivit modificată. Şi atât este de adevărat aceasta, în cât legea aşa modificată cum este prezentată de D. Carp, nu împacă pe nimeni, pe niciun partid politic, afară de câţiva partizani ai D-lui Carp. Mi se va spune poate: şi cu toate acestea legea va trece. Se poate şi aceasta căci multe se pot, când ai puterea în mână şi te serveşti de dânsa pentru a impune chiar năsdrăvănii. Acestea însă nu dovedesc că legea este bună, de oarece, chiar acì în Senat, a fost combătută în toate secţiunile de chiar conservatori.

Dar, în fine, oricum ar fi, să cercetăm cât de repede expunerea de motive care însoţeşte legea, şi să ne aruncăm privirile asupra cuprinsului legei.

Expunerea de motive a D-lui ministru mi-a dat prilejul să fac din nou o cercetare, din nenorocire nu în favoarea modului cum se înfăţişează la noi proiectul de lege.

Dacă cestiunea aceasta e o cestiune agricolă şi socială ;dacă este o cestiune de ordine însemnată, eu cred că primul lucru ce ar fi trebuit să se facă, erà să fie însoţită de o anchetă minuţioasă, de documente cu privire la cestiune. Când se vine cu o reformă sau cu o pretinsă reformă a legei tocmelilor agricole, încă odată trebue ca Parlamentul să fie pus în măsură de a'şi da seama de starea cestiunei, dar din aceste două pagini de expunere de motive nu putem să ne dăm seama de cum stă cestiuunea, căci nu sunt decât acuzaţiuni, iar motive şi date serioase, nu.

D-lor, în alte ţări, legi cu mult mai puţin importante, când se aduc în faţa Parlamentului, sunt precedate de cercetări minuţioase. La noi ni se prezintă legi fundamentale, şi ni se cere ca

fără multă bătaie de cap și întemeindu-ne numai pe zisele guvernului, să votăm în pripă.

Dacă această procedare poate fi permisă pentru legi cu totul neînsemnate, eu nu o pot admite pentru legi ca aceea ce ni se prezintă. Erà dator D. ministru să ne prezinte o lucrare statistică, economică, agricolă și socială asupra cestiunei defață, pentruca cu toții să ne dăm seama de situațiune, și să putem votà în plină cunoștință de lucru.

In loc de aceasta, ni se dau câteva fraze, și ca argumente câteva asertiuni, care numai convingătoare nu sunt.

D-lor, temeiul de unde pleacă D. ministru al domeniilor, pentru a justificà modificarea legei tocmelilor agricole, este că, modul de a se face închirierea între țărani și proprietari, s'a făcut și se face așa încât totdauna se ascunde adevărul. Deaceea deduce D. ministru că învoielile au un caracter arbitrar și uzurar.

Este de observat, că în această lege se cam lasă la o parte starea învoielilor agricole din Moldova: s'a uitat țăranul din Moldova; poate că stă bine țăranul în aceà parte a țărei.

Există în legea din 1882 oarecare dispozițiuni excelente pentru țăranii din Moldova: unele au fost suprimate. Așà de exemplu, art. 3 din legea dela 1882, prin care se stipulează că învoielile agricole nu se pot încheià decât între cultivatorii agricoli în persoană și între acei cari exploatează moșia, ori împuterniciții lor: această dispozițiune excelentă, introdusă de liberali, nu o văd figurând în proiectul de lege al D-lui Carp; s'a suprimat....

D. *ministru al Domeniilor, P. P. Carp :* Nu e suprimat.

D. *P. S. Aurelian.* Dați-mi voie; atunci este o confuziune...

D. *Buicliu.* Acesta este articolul 3 din legea veche, care devine art. 5 din proiectul actual: este menținut.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Alta; aceea las'o, D-le Aurelian.

D *P. S. Aurelian.* Iată art. 3 din legea din 1882; la care articol din legea D-voastră privește?

D. *Buicliu.* La art. 5 din legea de față.

D. *P. S. Aurelian.* Apoi, aceasta nu este exact. In proiectul D-lui Carp nici nu este vorba despre art. 3 din legea din 1882. Iată acì proiectele D-lui ministru: arătați'mi unde se zice că cutare articol din legea D-lui Carp, reprezintă art. 3 din legea li-

berală. Aceasta nu există. Există în altă parte: în modificările introduse de delegaţi. şi acì are dreptate D. Buicliu, nu însă D. Carp, care stăruie, cum că în proiectul guvernului figurează acel articol 3. Constat numai că această îndreptare s'a făcut de delegaţi.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Şi în proiectul meu tot aşà este.

D *P. S. Aurelian.* Incă odată, nu figurează art. 3 în proiectul D-voastră. Trec însă înainte. Care sunt, D-lor, punctele asupra cărora vă atrage atenţiunea D. ministru şi le înfăţişează ca o reformă a legei de astăzi?

Mai întâiu că până astăzi alcătuirile ce s'au făcut cu ţăranii, nu s'au făcut decât înglobate la un loc. Nu s'a căutat a se despărţi învoielile, şi ţăranii au fost induşi în eroare. Al doilea, pe lângă învoieli figurau mulţime de furnituri în natură. Se înşeală D. Carp crezând că ţăranii nu'şi dau seamă de îndatoririle ce li se pun: ei ştiu foarte bine cât îi costă învoiala, fie ea orcât de complexă: şi dacă o primesc, este că sau le convine, sau că nu pot face altfel, sunt constrânşi de împrejurări.

Intrucât priveşte aşà zisele furnituri în natură: găini, ouă, muschi de mascuri, etc. ce se iau de unii arendaşi şi proprietari, vă întreb: dacă ele înfăţişează atâta importanţă, încât D. Carp să zică că şi ele contribuiesc a face să se ridice preţul pământului, luat de ţăranii români, *la un nivel ce abià se atinge în ţările cu o cultură intensivă!*

Eu nesocotesc furniturile acestea: însă dacă ele ar fi prelevate în mod drept, fără a se atinge interesul ţăranului, pentru ce oare legea s'ar ocupà de ele? Pentru a se da oare ocaziune unor arendaşi, ca să le înlocuiască în bani, *cu francul pe nume*, cum se face dejà?

Apoi, chiar astăzi în Italia, în Franţa, sunt învoieli agricole, făcute cu ţăranii, în care se stipulează a se da asemenea obiecte. Esenţialul nu este că le dă, ci cum le dă: totul este să nu se frustreze ţăranii.

Nu iau, D-lor, apărarea proprietarilor în privinţa acestor furnituri, mai întâiu că nu iau toţi muschi de porc şi ouă: dar întreb: aceasta este oare o reformă radicală?

După cum zisei, furniturile în natură se stipulează şi astăzi, în ţări civilizate ca Franţa şi Italia.

In Italia, ne spune autorul Bertagnoli, furniturile în natură consistă în ouă, pasări, lapte, muncă, lucrări cu vitele şi altele. Şi, cu toate acestea, autorii însemnaţi nu le condamnă. Ceeace se cere, este ca asemenea furnituri să fie drepte, ca preţul lor să se scadă din ceeace are să plătească ţăranul. Inţelegem să opriţi darea gratuită, dacă una ca aceasta se poate face; dar a poprì orce furnitură, chiar de va fi dreaptă, chiar de va fi scăzut preţul ei din datoria ţăranului, aceasta nu'mi pot explicà. Nu dau importanţă lucrului, căci nu o merită: ţineam numai să atrag atenţiunea Senatului, pentruca nu cumva să se ia toate bagatelele, drept reforme sociale. Mai ţineam a face să reiasă că prea căutaţi a face din toate bagatelele o cestiune de asuprire, de uzură, de împovărare a soartei ţăranului. Prea căutaţi răul tocmai acolo unde este mai mic, sau nu există, şi ocoliţi adevăratele cauze ale suferinţelor ţăranilor.

D. *C. Urdăreanu.* Este o reclamă.

D. *P. S. Aurelian.* Poate să fie şi reclamă; în orce caz nu este un neajuns mare, şi sunt convins că sunt o sumă de proprietari, cari nu ştiu ce va să zică aceste furnituri.

Aşà dar, cu privire la punctul întâiu, adică că prin acumularea condiţiilor, prin complexitatea şi diversitatea preţului, se ascunde adevăratul preţ al pământului ce se dă ţăranului, că prin aceasta contractul devine uzurar, aceasta mi se pare o aserţiune cel mai puţin riscată. Nu cunoaşteţi ţăranul român, dacă îl credeţi atât de mărginit la minte, încât el să nu ştie cât îl costă pământul ce închiriază, şi aceasta, pentrucă se cumulează mai multe dări.

Ţăranul vă poate face socoteala până la un ban despre ceeace plăteşte el pentru pământ. Şi dacă în multe localităţi, sarcinile ce îndură ţăranul pentru pământ sunt prea grele, aceasta o ştie, o simte, o calculează exact ţăranul, însă nu are ce face, căci nu poate merge aiurea să afle mai ieftin. Nu puneţi dar pe seama puţinei inteligenţe a ţăranului, rezultatul adesea împovărător al învoielilor, puneţi aceasta pe socoteala împrejurărilor, pe lăcomia exploatatorilor. Şi dacă doriţi îndreptare serioasă, temeinică, de natură a stabilì nu numai dreptatea în raporturile dintre părţi, dar şi aceà armonie socială de care tot vorbiţi; dacă voiţi unele ca acestea, veniţi cu adevărate reforme, iar nu cu modificări ca acelea ce aţi făcut, căci nu uitaţi că, cu suprimarea dărei ouălelor

și puilor de găină, cu obligarea de a nu cumulà dările, veți rezolvà cestiunea atât de gravă și de importantă a raporturilor dintre țărani și proprietarii cari exploatează și arendașii.

Un al doilea punct al reformei D-lui Carp este cel privitor la pășunarea vitelor. Iată ce zice D. ministru:

„O altă nedreptate a izvorît adeseori din modul cum se închiriază pășunea. In multe cazuri se stipulà un preț pentru fiecare vită ce se primește la imaș, fără ca să se stipuleze totdeodată și întinderea pământului în *proporțiune* cu numărul vitelor aduse la pășune.

Rezultatul erà că se acumulà pe imaș un număr de vite cu totul disproporționat cu locul de pășune, de unde izvorà o nutrire neîndestulătoare, și pe de altă parte un preț de locațiune mult prea mare pentru folosința acordată în schimb.

Foarte bine. Las stilul în plata Domnului, dar înțelesul este că, învoindu-se la pășune vitele pe cap, arendașii învoiau prea multe vite în proporțiune cu întinderea pășunei, și că din aceasta rezultă că vitele nu aveau hrană îndestulătoare, iar țăranii plătiau prea scump izlazurile.

Recunosc, D-lor senatori, că în multe localități țăranii plătesc prea scump pentru pășunarea vitelor: mai recunosc că izlazurile nu sunt în proporțiune cu numărul vitelor învoite: mai recunosc că în multe localități, deși se plătește de țărani pășunarea, nu li se dă niciun loc hotărît de izlaz, și vitele le pasc adeseori legate pe marginea lacurilor, a șanțurilor etc. Este o schimbare de făcut: Cum însă îndreptează D. Carp situațiunea aceasta defavorabilă țăranilor? D-sa zice că, prin modul cum se făceau și cum se fac astăzi învoielile, se pun prea multe vite pe o suprafață dată, și se plătește prea scump imașul; ca îndreptare, propune pe viitor: Contractele pentru pășune nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât cu indicațiunea întinderei de pământ pentru care se face închirierea.

Unde este proporțiunea între numărul vitelor și întinderea izlazului, de care ne vorbește D. Carp în expunerea de motive?

S'a dus proporțiunea, și în locu'i, s'a zis, că în contract să se arate întinderea izlazului ce se dă. Ași dorì să mi se arate cum se va face hrana mai îndestulătoare pentru vite prin faptul că de acum înainte se va arătà ce întindere se dă pentru izlaz.

La obiecţiunile ce s'au făcut în diferite secţiuni, diferiţi miniştri iată ce au răspuns:

In secţiunea III, D. Catargi a zis că, în cestiunea izlazului se impune arătarea întinderei izlazului în contract, numai ca ţăranii să aibă cunoştinţă de ce li se dă ca izlaz, iar nu ca să se determine vreo proporţiune între numărul vitelor şi întinderea izlazurilor. D. ministru preşedinte mai adaugă că nici s'ar puteà determinà o asemenea proporţiune între suprafaţa izlazului şi numărul vitelor, de oarece altele sunt imaşurile în ţara de sus, altele în ţara de jos, altele în Muntenia, altele în Oltenia.

Vedeţi dar, D-lor senatori, că ministrul preşedinte declară, că nici este vorba de stabilirea vreunei proporţiuni, ci numai aşà ca să se ştie ce suprafeţe se dau ca izlaz, ca cum aceasta nu se ştie şi azi. Dacă este aşà, pentruce D. Carp vorbeşte de proporţiune în expunerea sa de motive?

Iată o declaraţiune analogă făcută de D. Take Ionescu în secţiunea I; D-sa zice:

„Nu este vorba de a se stabilì prin lege o proporţiune între numărul vitelor şi suprafaţa izlazurilor. Esenţialul este să se arate în contractul de învoială suprafaţa izlazului. Incât despre numărul vitelor, ce se vor pune pe o păşune, aceasta este treaba părţilor.

In fine, în secţiunea II, D. ministru al domeniilor zice:

„Nu este vorba de proporţiune între suprafaţa izlazului şi numărul vitelor. Se va puteà învoì orice număr de vite, chiar de nu ar aveà ce mâncà pe suprafaţa ce se dă ca izlaz; lucru ce se cere este de a se arătà în contract suprafaţa ce se dă ca izlaz".

Ei bine, când miniştrii vin şi vă declară în secţiuni, că puteţi să puneţi oricâte vite veţi voì pe o suprafaţă dată ca izlaz, ce scop mai are reforma aceasta?

D-voastră blamaţi în legea actuală lucrul acesta că, făcându-se învoielile, se învoiesc mai multe vite decât poate îndestulà o păşune şi, casă îndreptaţi aceasta, ziceţi că de acì înainte să nu se mai facă învoielile pe capete de vite, decât arătându-se întinderea.

Dar ce câştigă ţăranul din aceasta? Eu înţelegeam să câştige atunci, când s'ar fi stabilit o proporţiune între numărul vitelor şi supraţa închiriată.

Aceasta era adevărata reformă; dar ceeace propuneţi D-voastră

în practică nu va aveà niciun rezultat, căci lăsaţi pe ţărani tot la discreţiunea arendaşului. Cu legea D-voastră se vor închirià şi pe viitor tot atât de scump izlazurile, de oarece, după cum v'am spus şi astăzi, se arată în contracte locurile unde se dă izlaz şi în multe contracte se arată chiar întinderea. Cestiunea nu este de întindere, ci de stabilirea proporţiunei, ceeace nu aţi făcut.

Poate că făceaţi o reformă mai folositoare dacă, în locul acestui articol, care — repet — nu va produce nici o îmbunătăţire, vă ocupaţi de altă cestiune, de cestiunea de a se şti ce devin miriştile ţăranilor?

Când se ridică bucatele de pe moşii, de pe locurile acelea pe care le aveau ţăranii, ale cui rămân acele mirişti, după ce se ridică holdele; ale ţăranilor care le-au semănat, sau ale arendaşilor? Cu alte vorbe, avea-vor ţăranii drept să pună să pască vitele pe miriştile lor, fără să mai plătească cevà, sau şi pe viitor arendaşii vor închirià din nou aceste mirişti, după cum se face în unele localităţi, sau vor pune arendaşii să se are imediat acele mirişti pentru semănăturile lor?

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* După cum e contractul.

D. *P. S. Aurelian.* Apoi tocmai despre aceasta este vorba: cum are să se facă contractele. Incă odată, cu legea D-voastră arendaşii, pe dată ce se vor ridicà holdele de pe locurile semănate de ţărani, vor puteà învoì din nou, sau vitele ţăranilor sau vite streine, aşà că ţăranii nu se vor puteà folosì de nişte mirişti care sunt ale lor.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Aveţi amendament?

D. *P. S. Aurelian.* Vom vedeà când vom venì la discuţiunea pe articole.

Un alt punct de reformă al D-lui Carp este: Niciun contract agricol nu va puteà stipulà afară de muncă, dijmă şi bani o plată în natură, ce nu ar fi produsul pământului închiriat.

Aici este vorba de grozavele furnituri în natură. Din acest articol reiese că, pe viitor sunt poprite furniturile în natură, care nu sunt produsul pământului închiriat.

Foarte bine: dar se vor puteà stipulà în contracte oarecare dări sau plăţi, peste acele aliate ce sunt produsul pământului închiriat. Aşà arendaşii vor puteà stipulà o plată în bani sau în muncă, pentru ţăranii cari vor culege sparanghel, ciuperci, urzici, smeură, mure şi alte plante şi fructe, care cresc pe locurile arate

Vor mai puteà arendaşii cere plata pentru dreptul de adăpat, de trecut pe unele drumuri, chiar de scăldat. Şi aceasta să nu vă mire, căci se află localităţi, unde ţăranii dau zile de lucru sau bani în schimbul permisiunei ce li se dă ca să culeagă asemena plante, care sunt produsul pământului. Ca să fiţi consecvenţi trebue, D-le ministru, să opriţi şi asemenea dări, căci dacă nedrepte sunt, după D-voastră, furniturile ca oulele, puii, etc., apoi cu mult mai nedrepte sunt dările pentru plante care cresc dela sine pe locurile cultivate sau pe păşuni. Nu zic, poate că asemenea dări sunt o mică excepţiune, dar ele există şi se pot desvoltà.

O altă reformă este aceea prin care se stipulează, la art. 34 al legei, că legea de faţă nu acordă executarea decât învoielilor făcute până la concurenţa de 10 hectare. Această măsură este luată pentru a garantà pe ţăran contra lăcomiei lui de a lucrà prea mult pământ, după cum zice D.ministru al domeniilor.

D. ministru afirmă sau zice că e destul că ţăranul nu poate lucrà bine mai mult de 10 hectare; dela 10 hectare în sus legea nu mai garantează: executarea şi învoielile intră în dreptul comun.

Nu înţeleg de ce s'au fixat 10 hectare şi nu 20 sau 30, căci cu aceasta tot nu devine agricultor mare ţăranul. Nu este o lăcomie a ţăranului, cum zic D. raportor şi D. ministru, sunt ţărani care lucrează 30, 40, 50, 60, 70 şi chiar 80 de pogoane, cum e în Ialomiţa, de exemplu.

Dece să-i mărginim numai la 10 pogoane? Chestiunea e modul cum se face învoirea, să nu se facă învoiala asupritoare. Şi puţin importă ce suprafaţă doreşte ţăranul să lucreze.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Se poate învoi.

D. *P. S. Aurelian.* Ştiu; dar atunci lăsaţi executarea la dreptul comun şi dacă dreptul comun răspunde la toate nevoile, la ce mai e bună legea aceasta?

O altă propunere făcută de D. ministru, iar în scop de a face o reformă, e termenul că învoielile să nu se facă decât pe un termen de cinci ani.

In expunerea sa de motive, D. Carp zice: „O altă măsură reclamată de cerinţele unei bune gospodării este aceea la reînoirile pentru închirierile de pământ. Termenul de trei ani e prea scurt pentru închirierea făcută altfel decât în bani, şi l-am fixa la cinci ani minimum.

„Stabilitatea în preţuri, necesitatea de a întrebuinţà la cultură metoade mai raţionale şi posibilitatea de a face pentru pământ sacrificii ce trebue împărţite pe un spaţiu mai mare de ani, sunt atâtea considerente care reclamă imperios termen de închirieri mai lungi decât cele de astăzi".

Din zisele D-lui ministru al domeniilor reiese învederat că D-sa consideră termenul de 5 ani ca un *minimum* indispensabil pentru o bună gospodărie, ca să mă servesc de termenul D-sale. Şi a şi pus D. Carp termenul de 5 ani în proiectul său.

Când a venit însă la delegaţi, văd că acest articol este cu desăvârşire schimbat: în loc de un minimum de 5 ani, legea zice că tocmelile agricole se vor puteà încheià pe termen *până la 5 ani*. Cu alte cuvinte, se pot încheià şi pentru un an.

Fără a cercetà folosul reformei propusă de D. Carp, adică termenul minimum de 5 ani, termen pe care l-aş aprobà în unele cazuri, întreb, deci: D-sa consideră această îndreptare ca indispensabilă? Pentruce a cedat la delegaţi: pentruce, dela 5 ani cel puţin, a consimţit acum să se facă învoielile şi pe un an? Eu ştiu pentruce, însă doresc să o spună D-sa.

Din două una: ori că reforma ce aţi propus, adică termenul de 5 ani, este logică, serioasă, folositoare ţăranului, şi în cazul acesta trebue să o susţineţi su tărie, cu convingere, sau că este o schimbare inutilă a legei vechi, care prevede termenul de 3 ani, şi în cazul acesta nu trebue să o mai propuneţi. Scuzaţi, D-le ministru, şi în aceasta văd lipsa de convingere, o lipsă de cunoştinţă a acestei părţi a economiei noastre rurale şi a legislaţiunei noastre, pe care am observat-o mai în tot ce aţi reformat.

O altă măsură care o propune D. ministru — ca punct esenţial vorbesc — e aceea relativă la mituirea ţăranilor. Acì se poate întâmplà un caz: Sunt proprietari cari momesc pe locuitori şi îi iau dela lucru, părăsind astfel proprietarii unde sunt învoiţi.

Prea bine. Şi pentru acest sfârşit trebue să luaţi măsuri, ca proprietarii cari momesc să fie pedepsiţi.

Dar, din nenorocire, se pun atâtea formalităţi încât îmi este teamă că şi cu această dispoziţiune tot ţăranul va fi care va suferì consecinţele.

Iată ce zice art. 44:

„Art. 44. Cultivatorul care va fi momit lucrătorii altuia sau

care va fi angajat săteni, fără a le cere un certificat dela primăria de unde sunt localnici, prin care să ateste că ei nu sunt datori sau că şi-au îndeplinit dejà datoriile de muncă contractată cu alţii, vor fi pasibili de daune-interese către persoana lezată, dupăce vor fi puşi în întârziere prin primarul local".

Intrebarea este: ce vor face ţăranii dacă proprietarul la care nu s'au angajat, nu voieşte să le dea dovadă că şi-au îndeplinit munca învoită? Negreşit că atunci, vrând să-i garantaţi, îi condamnaţi să nu să poată angajà nicăieri.

D. *Niculescu-Dorobanţu.* Le dă primarul dovadă.

D. *P. S. Aurelian.* Da: dar se prea poate chiar ca primarul să le refuze. Şi cestiunea nu este aci: cestiunea este: de ce să luăm noi dreptul ce are fiecare om de a munci la cine îi convine?

D-lor, cine se ocupă de cultura pământului ştie că în multe localităţi sunt pieţe mari, unde se adună muncitorii; astfel la Ploieşti, Buzău, Mizil, etc., unde se adună în timpul muncei mii de muncitori şi de unde proprietarii îi angajază pentru seceră, treerat şi celelalte.

Ei, ce voiţi să faceţi D-voastră cu aceşti oameni? Când se va duce proprietarul sau arendaşul să'i angajeze, D-voastră îi obligaţi ca să le ceară bilet că nu sunt angajaţi în altă parte; dar dacă nu au bilet? Atunci de sigur ei rămân neangajaţi, şi aceasta pentrucă primarul nu a voit sau a lipsit de acasă ca să le dea biletul.

Să nu credeţi că nu se vor găsì primari corupţi, cari să le refuze liberarea biletului, cu toată pedeapsa ce o prevedeţi în lege. Şi ca probă despre aceasta, n'am decât să vă dau un exemplu: proprietarul are interes ca locuitorii de pe moşia lui să nu se ducă aiurea să lucreze, conrupe pe primar şi primarul le refuză biletul. Iată dar un om liber pe munca lui, care e ţinut în loc şi nu poate plecà să muncească aiurea!

Voiu arătà, D-lor senatori, vederile mele asupra fiecărui articol în parte, căci din examinarea celor câtevà patru puncte modificătoare ale legei, n'am putut vedeà câtuşi de puţin reieşind vreo reformă, pe care să o aplaudăm şi să zicem că se va transformà cu desăvârşire soarta ţăranilor.

Eu mă aşteptăm la un proiect de lege cu totul nou, la o reformă radicală, iar nu la modificarea a două, trei articole din legea existentă, care nu îmbunătăţesc nimic şi care vor răspunde

încă mai puţin la aşteptările ţăranilor cari, după svonul ce s'a făcut împrejurul acestei legi, se aşteaptă la lucruri mari, la adevărate reforme menite a le îmbunătăţi soarta!

Dacă această cestiune vă îngrijeşte, dacă în adevăr ţineţi la îmbunătăţirea soartei ţăranilor, veniţi cel puţin cu o reformă care să îmbrăţişeze cestiunea în întregimea ei.

Invoielile agricole, aşà cum sunt astăzi întocmite sunt o stare trausitorie; trebue să ne pătrundem de ideea aceasta, că starea actuală de lucruri este cevà trecător.

In momentul când s'au împroprietărit ţăranii la 1864, în pripă şi potrivit cu împrejurările, s'a căutat a se asigurà munca pământului, căci proprietarilor mari le era teamă că ţăranii, o dată împroprietăriţi, nu vor voì să mai lucreze. Deaceia s'a făcut legea din 1866, un fel de lege, care în fond era oarecum imaginea regimului muncei din trecut.

Această lege a învoielilor agricole nu există nicăieri; nici în Franţa, nici în Italia. nici în Belgia nu veţi găsì o lege de natura aceasta, în care statul să-şi ia dreptul de a regulamentà mişcările ţăranilor; deci trebue s'o considerăm ca o lege tranzitorie şi, ca s'o facem mai bună, trebue ca s'o îndrumăm, ca să zic aşà, spre îmbunătăţiri reale, spre ceeace există actualmente în alte părţi.

Regimul învoielilor agricole este un regim bastard, o deghizare a unei stări de lucruri dinainte de 1864. Să căutăm a ieşì din această situaţiune; să intrăm şi în materia de exploatare agricolă pe calea unei legislaţiuni cu caracter drept, cu caracter adevărat democratic şi liberal.

D. *ministru al domeniilor P. P. Carp*. Faceţi D-tră propuneri.

D. *P. S. Aurelian*. De oarece se zice că ţăranul este apăsat şi arendaşul uzurar, şi aceasta cu drept în unele localităţi, de ce statul, mare proprietar, nu dă exemplu, cel bun? Ce face statul, care este mare proprietar? Ce exemplu a dat el până astăzi în această privinţă? Ce exemplu a dat el mai cu seamă, de când zicem că trăim sub eră nouă? Ce satisfacţiune s'a dat până acum ţăranilor de către stat, marele proprietar? Miniştri, cari se bucură când văd că moşiile îşi întreiesc arenzile, lucru care pe mine nu mă bucură întotdauna, fiindcă aceasta se face tocmai pe spinarea acelora pe cari voim să'i ocrotim, ce exemplu au dat pentru îmblânzirea acestor tocmeli agricole?

Aveţi în mână moşii de ale statului, daţi exemplu, căci dacă uzură se face în ţară. cu atât mai mult se face pe moşiile Statului. Ei bine, luaţi cel puţin măsuri, ca măcar pentru moşiile Statului să se facă contracte de arendare model şi odată exemplul dat de D-voastră, fiţi siguri că proprietarii şi arendaşii vă vor imità. Aţi văzut că dacă reformele statului sunt bune, proprietarii şi le însuşesc; aşà, de exemplu, vă aduceţi aminte că mai înainte moşiile se arendau pe trei ani; Statul le-a arendat pe zece ani şi imediat proprietarii, deşì nu erà în toate cazurile în interesul lor, le-au arendat şi ei pe zece ani.

Tot aşà în cestiunea tocmelilor agricole: să dea statul exemplu şi particularii îl vor imità. Nimic nu opreşte pe stat ca, atunci când dă cu arendă moşiile sale, să facă stipulaţiuni exprese cu privire la alcătuirea învoielilor, în loc să lase pe ţărani să fie victima acelor uzurari, la cari se raportă şi expunerea de motive şi raportul D-lni Buicliu. Să le uşureze situaţiunea impunând arendaşilor contracte-tip de învoială, prin care să le zică: iată, aşà aveţi să exploataţi moşia, aşà ai să faci învoielile, şi atunci de sigur că particularii au să vă imiteze.

Acum. în ceeace priveşte reformele, o să ziceţi că nu-mi convin acele câteva schimbări pe care le-aţi introdus. In adevăr nu îmi convin, pentrucă nu vor duce la vreun rezultat folositor! Experienţa vă va dovedì, că reforma D-lui Carp nu are să mulţumească nici pe ţărani, nici pe D-voastră. Credeţi că eu mă înşel: că ceeace propuneţi este o reformă radicală a stărei de astăzi: credeţi cum veţi voì: eu vă afirm că această lege nu va produce mai nici o uşurare a situaţiunei ţăranilor.

Veţi mai zice încă: este uşor de criticat, dar ce să punem în loc? Nu este datoria mea să vin cu proiecte de reforme; cu toate acestea, în două, trei cuvinte, mi-aşi permite să spun ceeace doresc: aşi dorì să dispară cu desăvârşire din legislaţiunea noastră legea tocmelilor agricole, să o înlocuim cu altcevà, căci legea tocmelilor agricole este cevà care miroase a servitute, nu este în raport cu instituţiunile constituţionale şi libertăţile existente, de care ne bucurăm noi toţi, este o *pată* în legislaţiunea noastră.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Aşà este.

D. *P. S. Aurelian.* Să căutăm dar ca în cestiunea tocmelilor agricole să ne îndrumăm către aşezămintele agricole ale altor

State mai înaintate. Negreşit, nu putem face tot odată, dar, după cum fiecare perioadă şi-a avut efectul ei, după cum legea din 1866, legea din 1872, legea din 1882 au făcut câte un pas înainte, tot aşà trebue să faceţi şi D-voastră astăzi un pas înainte. Şi repet că în ţara românească sunt în drept să cer aceasta, cu atât mai mult cu cât statul, din norocire, este cel mai mare proprietar şi are autoritate şi asupra aşezămintelor publice, aşà încât ar puteà întocmì un model de alcătuiri între ţărani şi proprietari.

După opiniunea mea, cestiunea aceasta a servit şi mai poate servì ca armă în foarte multe cazuri: poate servì în unele împrejurări ca mijloc de agitaţiuni, de zîzanie între proprietari şi ţărani. Deaceia şi pentru aceste motive, trebue neapărat să căutăm a o înlocuì. Cu ce?

După părerea mea, singurul mijloc cu care putem ajunge mai cu înlesnire, faţă cu actuala situaţiune a ţărei, la adevărata soluţiune, ar fi o francă şi leală asociaţiune între proprietar şi ţăran. Nu văd alt mijloc. Trebue ţăranul să vadă odată, că pentru el nu mai există o lege excepţională.

Asociaţiunea dintre proprietarul care exploatează sau arendatorul şi ţăranii, asociaţiunea între muncă şi capital. Cu alte cuvinte sistemul de exploatare a moşiilor prin *părtăşie* sau meteiaj, cum îi zic Francezii, este soluţiunea cea mai dreaptă şi cea mai lesne de introdus, de oarece ţăranii din Muntenia, cel puţin, sunt deprinşi cu un fel de părtăşie. Să fie bine înţeles că eu înţeleg adoptarea părtăşiei perfecţionate, aşà cum este aplicată astăzi cu atât succes într'o mare parte a Franţei şi a Italiei. Nu zic că sistemul să se impună prin lege, dar să facă o lege specială, pe care cine va voì, o va aplicà; iar statul şi aşezămintele publice, precum şi domeniul Coroanei să aplice sistemul.

O voce. La noi, la Moldova, nu este aşà.

D. *P. S. Aurelian.* Eu nu zic că este aşà; din nenorocire nici acì, în Muntenia, nu se fac adevărate părtăşii.

Acei cari nu sunt în cunoştinţă cu sistemul de exploatare a moşiilor din diferite părţi ale Europei, confundă părtăşia sau meteiajul cu învoielile agricole dela noi. Deosebirea este mare, radicală. Pe când învoielile agricole sunt o altă formă a dijmei şi a clăcei, contractul de meteiaj este o adevărată, o reală to-

vărăşie între posesorul pământului şi între ţăranii cultivatori, o tovărăşie la câştig caşi la pagubă, la bine caşi la rău. Proprietarul, în acest fel de asociaţiuni, pune la mijloc pământul, sămânţa, uneltele şi instrumentele de cultură; ţăranul pune munca, execută toate lucrările de cultură până la desfacerea producţelor. Dacă din exploatare rezultă câştig, el se împarte pe din două între proprietar şi ţăran, sau din trei una: dacă este pierdere, o suferă ambele părţi. Este de notat că direcţiunea culturei rămâne pe seama proprietarului, astfel că acesta, fiind mai luminat va face ca cultura să fie mai îngrijită. Cu asemenea sistem de exploatare a moşiilor nu vom mai vedeà grânele ţăranilor proaste şi puţine: nu vom mai vedeà, alături cu holdele admirabile ale proprietarilor, semănături mizerabile ale ţăranilor! De altă parte cu chipul acesta se va pune capăt acelor acuzaţiuni nesfârşite, cum că ţăranii sunt exploataţi, apăsaţi de către proprietari şi arendaşi.

Faceţi din ţăran asociatul vostru, şi fiţi siguri că ţara va fi recunoscătoare, iar populaţiunea rurală va păstrà o vecinică recunoştinţă.

In fond, la ce se reduce chestiunea atât de agitată şi exploatată a tocmelilor agricole?

La aceea că ţăranii sunt nedreptăţiţi, că învoielile sunt leonine; că proprietarul să înavuţeşte, iar ţăranul sărăceşte. Toate acestea vor dispare, când, în loc de învoieli care, în multe cazuri pot deveni un mijloc de împilare contra celor slabi, vom introduce asociaţiunea dreaptă între proprietar şi micul cultivator. Atunci nici ţăranii nu vor mai aveà de ce se plânge, de oarece ei exploatează sub conducerea proprietarilor, dela munca şi dibăcia lor atârnă ca să producă recolte abundente şi de bună calitate.

Deaceea, D-lor senatori, terminând, voiu zice guvernului şi în special D-lui ministru al domeniilor: Dacă în realitate doriţi şi voiţi să rezolvaţi cestiunea agricolă şi socială a raporturilor dintre proprietari şi ţărani, puneţi-vă pe lucru şi aduceţi Parlamentului un proiect serios, iar nu nişte schimbări neînsemnate şi mai fără nici o utilitate ale legei din 1882. Renunţaţi odată de a promite mai mult decât puteţi da, căci, neţinând ce făgăduiţi, mai ales în cestiuni sociale şi agrare, nu numai că amăgiţi pe cei cari doriţi să'i ocrotiţi, dar faceţi pe ţărani să creadă că

pentru dânşii nu mai este dreptate în lumea aceasta. Renunţaţi odată la talismane, la panacee, căci le-a trecut vremea. Veniţi cu proiecte în raport cu împrejurările şi cu cerinţele timpului în care trăim. Incă odată legea tocmelilor agricole şi-a făcut timpul: trebue să dispară din legislaţiunea noastră şi înlocuită cu o lege organică serioasă, de o potrivă dreaptă pentru proprietari caşi pentru ţărani.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino*. Acum fiind înscris a vorbì D. Panu, îi dau D-sale cuvântul.

D. *G. Panu*. D-lor senatori, înainte de toate vă spun că eu nu am să vorbesc în spiritul în care a vorbit D. Aurelian, căci nu ştiu dacă din discursul D-lui Aurelian am găsit două, trei idei generale, de principii cari să se potrivească cu ale mele. Aşà că văd, în adevăr, că este bine că. deşì amândoi din opoziţie, eu să vorbesc după D. Aurelian, că eu vorbesc contra.

Mai întâiu D. Aurelian a spus că idealul D-sale ar fi desfiinţarea tocmelilor agricole, pentrucă asemenea legi speciale sunt cevà sălbatic, cevà primitiv, cevà care arată că popoarele, care le au, sunt într'o stare de inferioritate. D-lor. o lege de tocmeli agricole este departe cu desăvârşire de ceeace gândeşte D. Aurelian, şi tendinţa — să 'mi dea voie colegul meu să'i spun — tendinţa în toată Europa este nu de a intrà, când este vorba de raportul diferitelor clase sociale, în legi generale şi comune, ci de a intrà în raporturi speciale şi a le regulamentà din ce în ce mai mult. Mişcarea occidentală o dovedeşte, şi poate singura lege care există la noi şi care este în spiritul mişcărei occidentale relativ la uvrieri, industriaşi, etc., este aceasta a tocmelilor agricole.

Şi D. Aurelian, în loc să caute să o amendeze, ca să o facă să devină în adevăr protectoare pentru ţăran, D-sa propune desfiinţarea ei, şi ce propune în schimb? Propune un fel de asociaţiune între proprietari şi ţărani.

Bine, D-lor, aceasta este uşor de spus; o asociaţiune între ţărani şi proprietari fără regulamentare şi fără lege, vă întreb. cum? In ce condiţiuni va fi asociaţia? Ca principiu, ceeace propune colegul meu nu are nicio valoare nouă, căci şi acum am dreptul să mă asociez cum vreau şi când vreau; toată lumea are acest drept; dar condiţiunile de asociare cine le va stabilì?

D. *P. S. Aurelian*. Părţile.

D. *G. Panu.* Părţile? Dar aceasta, o repet, există azi: aceasta se numeşte dreptul comun.

Să-mi daţi voie; nu v-aţi explicat destul de lămurit, căci din două una: Ori voiţi să faceţi asociaţie pe alte baze decât acele ale liberei învoieli, şi atunci asociaţiunea între proprietari şi ţărani va trebuì să fie regulamentată, şi deci cazi în sistemul de legi speciale. Ori, dacă voieşti să laşi la dreptul comun voinţa părţilor, atunci ceeace faci, D-le Aurelian, nu este o propunere, ci un simplu sfat, un simplu îndemn la asociaţie. Şi cel mai bun mijloc de a ajunge la un scop, este ca să faci propagandă, prin gazete, prin sate, zicând: oameni buni, asociaţi-vă, asociaţia este un lucru bun. Decât, luând principiul asociaţiei drept stindard, cum s'au luat principiile creştine de apostoli, şi umblând ca aceştia din din sat în sat să îndemnaţi pe ţărani să se asocieze, fiecare ţăran are să vă întrebe: în ce condiţiuni să ne asociăm? Şi când veţi răspunde: în condiţiunile care veţi puteà încheià cu proprietarul, apoi are să spună: aceasta o ştie fiecare şi nu este nevoie să faceţi pentru aceasta pe propovăduitorul". Prin urmare, până când D. Aurelian nu'şi va formulà reforma ce o propune, eu unul nu o înţeleg.

D-lor, colegul meu a luat, fără să fie advocat, cu multă căldură apărarea proprietarilor. Evident, sistemul e comod, când vorbeşti într'un Parlament, compus în cea mai mare parte din proprietari. Este şi mai comod de a protestà contra cuvântului de uzurar, aruncat proprietarilor, cu atât mai mult cu cât, în acelaşi timp, pui şi un fel de zâzanie între o parte a majorităţei şi alta: natural aceasta este de bună politică: îmi place să iau zisele D-lui Aurelian numai pe terenul acesta, că a voit să pună mică intrigă, când zice: nu este bine să puneţi cuvântul de uzurar, să atacaţi în Parlament o clasă întreagă. Apoi de ce nu, D-le Aureliene? De când proprietarii au privilegiul de a nu se întrebuinţà contra lor în Parlament niciun cuvânt mai greu? De ce fulgerile D-voastră contra cuvântului *uzurar?* Nu aţi observat că în expunerea de motive se vorbeşte despre lăcomia ţăranului? De ce nu aţi relevat şi acest cuvânt?

D. *P. S. Aurelian.* L-am relevat şi am condamnat.

D. *G. Panu.* Când? N'am auzit. In tot cazul nu aţi relevat acest cuvânt cu atâta relief, dovadă că pe mine m'a frapat lunga protestare a D-voastră asupra cuvântului uzurar şi a trecut imper-

ceptibil protestul D-voastră contra calificativului lăcomie la adresa ţăranului. Lăcomia este soră dreaptă cu uzura; ba cevà mai mult, lăcomia te duce nu numai la uzură, ci poate cine ştie la ce; este un păcat mai fundamental.

D-lor, nu asemenea critici comportă proiectul de faţă, ci altele mai capitale. Eu am însă să 'i fac D-lui Ministru al domeniilor alt reproş: am să-i fac reproşul că numai a cercat să pună unele cestiuni, fără să le dea nici o soluţiune. Şi aci iar mă deosibesc de D. Aurelian. D-sa reproşează ministrului pentruce a pus, cu ocazia proiectului, unele cestii arzătoare. D. Aurelian spune că cestiunile arzătoare nu trebue să le puneţi pe faţă, căci sunt un element inflamabil pentru ţărani. Cum? Voiţi D-voastră să le daţi un stimulent pentru a face pe ţărani să se răscoale, zice D. Aurelian? Să le vârîţi în cap idei subversive, tendenţioase, idei nesănătoase! Eu, vă mărturisesc, că nu mă aşteptam din partea unui înalt reprezentant al partidului liberal să ţină un asemenea limbagiu. Atunci prin ce se deosibesc liberalii de conservatori?

Ei bine, D-lor, dar atingerea cestiunilor sociale, când ele se impun, este ea oprită? Va să zică sistemul e, că tot ce se atinge de oarecare bube sociale, tot ce ar puteà provocà oarecare curente în această privinţă, asupra acestora să se facă o tăcere adâncă.

D. Aurelian nu voieşte să turbure liniştea ce apasă spiritele dela ţară; ba chiar s'a supărat când i-a spus că, în parte, a fost şi administraţia guvernului liberal vinovată la provocarea răscoalei ţărăneşti. Eu nu zic aceasta: nu învinovăţesc nici o administraţie de aceà răscoală, căci ţăranul este deprins cu administraţii rele. Ceeace a provocat, după mine, în cea mai mare parte răscoala, au fost tocmai cestiunile agrare ce le desbatem şi pe care nu voieşte să le recunoască D. Aurelian. Mi aduc aminte că am citit raporturile colonelilor şi celorlalţi militari cari au fost prin judeţele răsculate, între care mi aduc aminte şi de acela al D-lui Lahovari, atunci colonel. Ei bine, vă afirm că marea majoritate a raporturilor militarilor, când erà vorba de a arătà cauza răscoalei, spuneau: lipsa de pământ şi tocmelile apăsătoare agricole; vedeţi că, dacă nu satisfacem prin lege, justele revendicări ale unei mari clase, imediat sguduirea socială se produce. Deci să încetăm cu refrenul, că nu trebue să introducem idei subversive în mintea săteanului. Şi ce însemnează idei subversive? Inseamnă oare a

pune problemele sociale ce se impun şi a căutà a le rezolvì? Insemnează că, dacă guvernul făgăduieşte cevà, apoi ţăranul devine şi mai rău? Ţăranul simplamente îşi aduce aminte de făgăduinţă, şi la orice ocaziune va zice: mi-ai făgăduit, dă-mi. Iată totul. Dar mai mult încă: D. Aurelian a pus în legătură răscoala ţăranilor cu făgăduieli de asemenea natură, aducând ca exemplu răscoala ţăranilor ca instigaţiune străină, adăugând că D. T. Rosetti a declarat aceasta în Cameră.

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp: Nu a spus aceasta în Cameră, ci în răspunsul la o delegaţiune care venise la ministerul de interne.

D. G. Panu: Mă iertaţi: şi în Cameră a făcut o declaraţie aproape analogă. Vă spuneam adineaori despre raporturile militarilor, în care nu se constată urmă de mână străină, ci toate conchid atribuind ca cauză a răscoalei starea materială a ţăranului. In acele raporturi se dau exemple clasice de dijme despoietoare, de preţuri exorbitante de arendare a pogonului, etc. Dar eu merg mai departe şi zic: Oricare ar fi fost cauza care a stârnit răscoala, şi să admitem că a fost o influenţă străină, dar manifestarea cererilor ţăranilor are un caracter social şi economic, aşà că vedeţi, D-le Aurelian, că jugănarii şi iconarii cari se pretinde că au existat, ceeace eu contest, nu ar fi izbutit, în cazul cel mai rău, la nimic, dacă nu găsiau un teren inflamabil, o ţărănime gata ca să se răscoale din cauza marei apăsări economice, din cauza relelor pe care trebue, în cea mai mare parte, să le îndrepteze o lege de tocmeli agricole.

Prin urmare, vedeţi că chestiunea tocmelilor agricole, ca lege specială, nu este aşà de neînsemnată în sine, încât să se zică că este mai bine a se înlocuì prin dreptul comun.

Urmează din aceasta că, în concluziune, voiu fi în contra D-lui Aurelian, şi voiu susţine că proiectul de lege al guvernului aduce cele mai reale îmbunătăţiri? Din contra, declar că proiectul de faţă nu aduce nici o îmbunătăţire; în el nu vedem nici o modificare, nici practică, nici teoretică, satisfăcătoare; ar fi putut foarte bine ca legea vechie să nu se modifice întru nimic, şi de sigur că ţăranii nu ar fi fost mai dezavantajaţi. In această privinţă, adică în critica proiectului de faţă, sunt de acord cu D. Aurelian, şi să'mi daţi voie să propun şi eu o oarecare soluţiune. Dar fiindcă acest proiect în adevăr îşi are isto-

ria lui, cum foarte bine a relevat D. Aurelian, o istorie de 5 ani, o istorie care tinde a devenì legendă, în care toţi cari au contribuit la dânsa au să devină eroi, deaceia să-mi daţi voie, mai întâiu, să vă arăt fazele prin care a trecut proiectul actual.

D-lor, D. Aurelian se scandalizà de cuvântul uzurar la adresa proprietarilor, care există în expunerea de motive a ministrului de domenii. Trebue să vă spun că, din expunerea de motive a proiectului primitiv dela 1888, aproape acest cuvânt a scăpat de cenzură şi suprimările ulterioare la care a fost supusă pe urmă aceà faimoasă expunere de motive. Aşà ca să vă citez câtevà pasagii din aceea, ca să vă scandalizaţi mai cu temeiu. Eu declar de pe acum că aprob expunerea de atunci.

D. G. Mârzescu. S'a schimbat la faţă.

D. G. Panu. Am găsit în jurnalul *Lupta* dela 1888 expunerea de motive de care e vorba.

Să'mi daţi voie să fac o mică comparaţie în ceeace priveşte expunerea de motive din proiectul primitiv, din acela al prinţului Stirbeiu şi, în fine, din actualul. Veţi vedeà lucruri nostime. O observaţie dela început. D. Aurelian crede că D. Carp erà mult mai larg în proiectul dintâiu, decât în cel de astăzi. Eroare. Erau aproape aceleaşi modificări: deosebirea e în expunerea de motive, care este o adevărată capodoperă democratică, iar d. Carp vorbià în ea cu aceà libertate de spirit cu care trebue să vorbească cei cari se ocupă de chestiunile sociale. Iată cum începe aceà expunere de motive:

„Aplicaţia legei tocmelilor agricole a pus în evidenţă un număr de neajunsuri care cer o grabnică îndreptare, dacă nu voim să transformăm în lege de *asuprire*, o lege menită a uşurà raporturile dintre proprietar şi sătean".

Acest pasagiu în proiectul prinţului Ştirbeiu este mai atenuat. Iată ce se zice acolo:

„Aplicarea legei pentru tocmelile de lucrări agricole din 1888 a pus în evidenţă mai multe neajunsuri, a căror grabnică îndreptare se cere, dacă nu voim ca raporturile dintre proprietarul mare şi micul cultivator să devină din ce în ce mai *dificile, în dauna ambelor părţi*".

Fiecare poate vedeà deosebirea: cuvintele *o lege de asuprire* au dispărut şi au fost înlocuite prin raporturi *dificile* în dauna, nu *a ţăranului*, ci a *ambelor părţi.*

Să vedem acum ce a devenit fraza din 1888 in proiectul actual al D-lui Carp. Iată ce citim:

„Aplicarea legei pentru tocmelile agricole din 1882 *a dat loc la mai multe neajunsuri*, a căror îndreptare va face mai intime şi mai folositoare pentru ţară raporturile dintre marea şi mica proprietate".

Chestia socială toată se reduce la nişte *simple neajunsuri* (Ilaritate).

Dar, D-lor, este o fericire că fraza aceasta, deşi ciuntită şi schilodită, a rămas; dar sunt alte fraze din expunerea de motive a D-lui Carp dela 1888, care au fost suprimate cu desăvârşire: nu s'a conservat nici ca amintire măcar un cuvânt. De exemplu a doua frază din următorul pasagiu:

„Aceste neajunsuri s'au ivit, mai ales cu prilejul învoielilor pentru închirieri de pământuri, în care disproporţiunea între valoarea de locaţiune şi preţul obţinut dela săteni dau acestor contracte un caracter uzurar. „Nu puţine sunt cazurile, unde arenda unui pogon se suie la 40, 50 şi până la 60 de lei, preţuri care se obţin abià în ţări cu cultură intensivă şi cu o populaţiune îndoit de deasă decât a noastră."

D. Aurelian nu'şi explică cuvântul *uzurar*, şi interpelà pe D. Ministru, pentru a dovedì ceea ce afirmă. Şi aveà dreptate colegul meu; eu însă aveam explicaţiunea aceìui cuvânt, căci ştiam că este original din expunerea de motive a D-lui Carp dela 1888, unde cuvântul este ilustrat cu exemplele pogonului care se ridică până la 60 lei de arendă. Dar sunt pasagii cu desăvârşire suprimate, şi iată unul de care vă veţi scandalizà, D-le Aurelian:

„Pe când în urma crizei generale, care a lovit agricultura europeană, venitul şi, prin urmare, valoarea proprietăţei funciare a scăzut cu 20 la sută în Moldova, unde se lucrează în bani, moşiile din Muntenia nu numai că nu au rămas staţionare, dar au văzut crescând veniturile lor; ca să nu fiu însă nedrept, voiu recunoaşte că îmbunătăţirea culturei a contribuit şi ea în parte la acest fenomen; dar nu mai puţin cred a fi în adevăr, când afirm că proprietatea cea mare a aruncat exclusiv pe spatele săteanului pagubele izvorîte din criză, pagube care trebuiau să lovească pe amândoi."

Vedeţi cum D. Carp explică înlăturarea crizei generale, o

chestiune aşà de complicată şi grea. D-sa declară că, dacă proprietarii de dincoace de Milcov au putut'o evità şi chiar prosperà, aceasta se datoreşte faptului următor: cu cât proprietarii s'au văzut mai strâmtoraţi, cu atât ridicau preţurile pentru pământ, şi cu atât puneau condiţiuni mai teribile, mai grele la dijmă şi altele sătenilor. De acest pasagiu nu găsim nici o urmă, nici în proiectul acesta, nici în proiectul principelui Ştirbei.

D-lor, nu voiesc să mai continuăm cu comparaţiunea între diferitele expuneri de motive. Expunerea de motive din 1888 respiră, pentru mine, vă mărturisesc, un spirit de adevăr, pentru D-voastră un spirit de calomnie. Expunerea de motive, cea veche, este un rechizitoriu în contra proprietarilor, nu în contra tutulor proprietarilor, dar la o bună parte din ei şi în contra arendaşilor cari sunt o plagă şi mai teribilă decât proprietarii, pentru motive care se explică uşor.

Acum mă întreb, D-lor: dece D. ministru al domeniilor şi-a schimbat părerile asupra legei acesteia propriu zisă, şi a schimbat şi redacţiunea expunerei de motive?

D. G. Mârzescu. A făcut un pas îndărăt cu D. Catargi.

D. G. Panu. Natural că această explicaţie se impune: în tot cazul, probabil că D. ministru va da una.

Acum, D-lor, să vin la reforma, la îmbunătăţirea ce se aduce prin această lege. După mine, trei sunt punctele a căror îmbunătăţire se urmăreşte şi se caută a se rezolvà. Iată-le: a) Valoarea locativă nu corespunde cu preţul ce dau sătenii pe pământ: cu alte cuvinte, de multe ori arendaşii sau proprietarii închiriază pământ ţăranilor mai scump decât valorează pământul; 2) Că la păşunat, adeseaori se dă pământ prea mic, prea strâmt pentru marele număr de vite ce au sătenii; 3) Că legea trecută prevedeà contractele între arendaşi sau proprietari şi săteni numai pentru trei ani, lucru insuficient, pe când acum D. ministru al domeniilor ridică termenul la 5 ani.

Cele două puncte dintâiu sunt cestiuni foarte importante şi care, dacă s'ar rezolvà, ar fi o adevărată fericire pentru ţăran.

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp. Cestiunea dijmuitului.

D. G. Panu. Cestiunea dijmuitului, după planul meu de discuţie, o cuprind, cum veţi vedeà, în punctul întâiu. Incep cu acest întâiu punct.

Ce se propune, pentruca contractele să nu ia caracterul uzurar în

privința pământului ce se arendează sătenilor? Se propun două lucruri: suprimarea prestațiunilor în natură (găini, ouă, pui etc.) și-o mai mare lămurire în stabilirea prețului, a dijmei, a muncei. D-lui Aurelian i-a scăpat acest din urmă remediu, sau probabil că voiește să vorbească asupra lui la articolul privitor. D-sa ne-a vorbit numai despre prestațiile ce se dau de săteni ca: găini., pui, ouă, gâște ș. cl. ne-a spus că nu crede că se îngreuează mult prețul pogonului cu aceste mici prestații: că în tot cazul țăranul își dă seama de ce trebue să adauge sau să scadă, când dă atâtea găini, ouă, ș. cl. D-lor, măsura propusă de guvern este bună. Asemenea dări trebue a se desființà, căci este umilitor și degradator, și pentru acela care dă, și pentru acela care ia.

D. Aurelian ne-a mai adaus că nu este cevà important, dacă s'ar păstrà sau dacă s'ar șterge asemenea prestații, pentrucă și în Franța și în Italia se mai păstrează obiceiul acesta. Dar dacă acest obiceiu a existat în Evul-mediu, când raporturile dintre țărani și nobili nu se puteau face bănește, și chiar dacă Italia și Franța mai păstrează încă acest vechiu obiceiu, care nu este altcevà decât un fel de servitute din timpi de robie, este bine a-l menține? Foarte bine dar se face a se desființà.

Dar v'am spus că aceasta nu este cestiunea cea mai importantă: este o altă cestiune care, ne zice ministrul, zăpăcește pe țărani în calculele lor. In legea vechie se prevedeà că pământul luat în arendă de țărani să poată fi plătit în bani, muncă, sau recoltă, fie în parte, fie cumulativ; și D. ministru al domeniilor vine acum și ne zice următorul lucru: trebue să se pună mai multă limpiditate în mintea țăranului, pentru a vedeà cât plătește el în realitate. In acest scop, D-sa prevede, la art. 1, aliniatul c, ca arendașul sau proprietarul să precizeze pentru cutare pogon plata să se facă în muncă, pentru un altul în bani, pentru un altul în recoltă; iar nu să le amestece unele cu altele pentru a produce confuziune în spiritul țăranilor.

Dar ia să citez textual:

„Aceste trei forme se vor puteà combinà cu condiție de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă și partea de loc dată pe bani“.

Aceasta este soluțiunea care o dă D. ministru al domeniilor, pentruca țăranul să nu plătească prea mult pământul. Răspunde ea oare la scopul propus? Deloc: țăranul, oricât de primitiv ar

fi, chiar când proprietarul sau arendaşul amestecă toate aceste dări la un loc, nu poate el să'şi dea socoteală de ce are să plătească? Să ne închipuim că nu, şi că mai multă claritate îi va deschide mai bine ochii; urmează de acì că s'a realizat vreo îmbunătăţire? De loc. Apoi, cine va puteà silì pe arendaşi sau proprietari, să nu facă şi ei micul lor calcul şi să ridice la fiecare pogon echivalentul ce ar pierde prin modificarea aceasta? Şi trebue să ne punem în această ipoteză, D-le ministru, fiindcă introducând asemenea dispoziţii, avem în vedere pe oamenii de rea credinţă, căci pentru oamenii de bună credinţă, suntem siguri, că nu se gândesc la aşa cevà!

Atunci, dar, în cazul acesta, care va fi folosul? Cum se vor suprimà preţurile uzurare? Ţăranii sunt nevoiţi să accepte toate condiţiile proprietarilor şi arendaşilor, căci nu au încotro, de vreme ce nu au pământ; trebue să muncească, altmintrelea mor de foame. Cel mult ei vor ţipà că s'a desfiinţat articolul privitor la cumulul acelor angarale, dar că s'a ridicat preţul pământului în bani, în muncă şi în recoltă, ceeace revine la acelaşi lucru. Dar ce le vor folosì acestea? Nimic.

Deci, unde este reforma? Unde este binele care se face? S'a schimbat cevà în aparenţă, dar nu s'a pus nici o îngrădire arendaşilor sau proprietarilor, faţă cu ţăranii, singurul lucru eficace.

Rezolvirea cestiunei a doua, relativă la păşune sau imaş, este tot atât de iluzorie, şi D. Aurelian a tratat foarte bine această cestiune. Dar, înainte de a zice câtevà cuvinte asupra ei, daţi-mi voie să citez pasagiul relativ din expunerea de motive dela 1888.

Iată ce zice acì, şi aceasta o repet pentru uzul Parlamentului din 1893:

„O altă cauză de nedreptate a fost şi modul cum se închirià pământul pentru păşune. In cele mai multe cazuri proprietarul se obligà să dea ţăranului păşune, stipulând un preţ pentru fiecare vită ce se primià la imaş, fără să contracteze totdeodată şi întinderea pământului corespunzător cu acest preţ. Rezultatul practic erà, că se primià un număr de vite în disproporţiune cu întinderea pământului, de unde izvorà, pe deoparte o nutrire neîndestulătoare a vitelor de muncă, şi pe de altă parte un preţ de locaţiune ce întreceà cu mult valoarea pământului."

Va să zică, D. ministru admiteà atunci principiul ca, pentru fiecare preţ dc cap de vită, să se fixeze şi o întindere de pământ corespunzător cu acel preţ. Se fixà deci pământul în proporţie cu numărul vitelor: erà o reformă serioasă.

Acest principiu, din întâmplare, se păstrează şi în expunerea de motive a proiectului actual, căci iată ce citim în ea:

„ O altă nedreptate a izvorît adeseori din modul cum se închiriază păşunea. In multe cazuri se stipulà un preţ pentru fiecare vită ce se primià la imaş, fără ca să se stipuleze totodată şi întinderea pământului în proporţiune cu numărul vitelor admise la păşune.

Rezultatul erà să se acumuleze pe imaş un număr de vite cu totul disproporţionat cu locul de păşune, de unde izvorà o nutrire neîndestulătoare, şi pe de altă parte un preţ de locaţiune mult prea mare pentru folosinţa acordată în schimb."

Concluzia logică ar fi fost, ca în proiectul actual să se fixeze întinderea de păşune pentru un număr fix şi determinat de vite; ea se impuneà din premizele stabilite. Ei bine! Când D. ministru vine la articolul privitor, constatăm cu mirare că *proporţia* a dispărut: în articol se spuneà că contractele de păşunat nu se vor puteà încheià decât pe cap de vită: atât şi nimic mai mult; proporţia, despre care se vorbeşte în expunerea de motive s'a volatilizat; în adevăr, iată textul art. 3 din proiect:

„Art. 3. Contractele pentru păşune (izlaz) nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât cu indicaţiunea întinderei de pământ pentru care se face închirierea."

Dar cine va împiedicà pe arendaş sau pe proprietar să fixeze o întindere de păşune în disproporţiune cu numărul vitelor ţăranilor? Nimeni; în tot cazul nu actuala lege. Ei vor puteà zice acelora: aveţi 200 de vite, vă dăm 10 sau 20 pogoane; ţăranii vor protestà, vor ţipà că aceà întindere nu o să ajungă. Nu sunt obligat, va răspunde proprietarul, să vă dau păşune în proporţie cu numărul vitelor.

Vedeţi dar, că şi a doua îmbunătăţire, pe care credeţi că o introduceţi prin lege, este iluzorie.

Cât despre a treia îmbunătăţire, după ce mai întâiu se prevede ideea de prelungire a termenului pentru încheiarea contractelor dela trei ani, cum erà în legea veche, la 5 ani, adică că contractele de învoieli agricole să fie făcute numai pe termen de

5 ani, apoi în comitetul delegaților se face acest termen facultativ dela un an la 5.

Ei bine, vă întreb: cum rămâne cu expunerea de motive, în care se vorbește de stabilitatea prețurilor și ce stabilitate de prețuri mai poate fi, când contractele se pot schimbà pe fiecare an?

Dar o să ziceți: cine îl silește să contracteze pe fiecare an?

Apoi, dacă nu ar fi oarecare dificultăți de raporturi, în ceeace privește imașul și izlazul, între proprietar și țăran, ar mai fi oare nevoie de lege?

Negreșit că este cevà la mijloc, ca să fie necesitate de regulamentarea acestor învoieli. Și atunci, de ce puneți facultativ termenul dela 1 an la 5 ani?

Ori ai ó normă bine stabilită și zici că este bun termenul de 5 ani, și atunci imperios impune'l prin lege, sau, dacă nu este nevoie de niciun termen fix, atunci de ce îl mai prevezi prin prin lege și nu lași dreptul comun?

Prin urmare, vedeți că și a treia îmbunătățire nu are absolut nici o valoare.

Dar ce trebuià să facă D. ministru al domeniilor: cu alte cuvinte, care este, după mine, soluțiunea?

Dacă D. ministru ar fi vorbit ca D. Aurelian, sau ar fi făcut o expunere de motive în sensul discursului D-lui Aurelian, evident că nu ași căutà să'l pun în contrazicere, spre a'i arătà că s'a oprit tocmai când trebuià să meargă înainte, căci D. Aurelian, fiind în contra oricărei legi pentru regulamentarea tocmelilor agricole, nevoind să se releveze măcar cestiunile sociale și agricole, nu dă nici soluțiunea.

Dar ia să vedem dacă soluțiunile mele nu ar fi perfect aplicabile în proiectul D-lui ministru al domeniilor.

D. ministru, in expunerea de motive dela 1888, pe care am citit-o, spuneà: țăranul a ajuns că plătească un pogon 40, 50 și chiar 60 de lei. Cred că D. ministru rămâne vecinic în părerile de atunci, și așà fiind, când aduci chiar exemplul clasic că proprietarul abuzează în mod colosal, impunând țăranului prețuri exorbitante, când vorbești, cu alte cuvinte, de ridicarea uzurară a prețului pogonului, care este soluțiunea ce trebue s'o dai? Ce trebue să faci pentru a pune o stavilă acestor abuzuri?

Soluțiunea mai naturală este: să fixezi tu prețul pogonului.

altmintrelea nu vorbì de preţuri exorbitante şi de uzură. Indată ce ai atins în expunerea de motive asemenea cestiuni, eşti obligat să dai soluţiunea lor: şi pe câtă vreme soluţiunile pe care le-ai dat sunt absolut nesatisfăcătoare, atunci eu zic: dece umblaţi cu subterfugii şi lucruri îndulcite, şi dece nu veniţi în mod natural să ziceţi:

A! De vreme ce proprietarii abuzează ridicând preţurile în mod exagerat, soluţiunea naturală este: fixarea prin lege a preţului pogonului în diferite localităţi, după împrejurări, după judecată şi după o tabelă anume întocmită.

Dar o să ziceţi: cum o să se determine aceste preţuri, pentrucă ele variază după localităţi?

Ei bine, tot aşà cum se determină valoarea pământurilor, când este vorba să se vândă la săteni, să se facă şi această determinare de preţuri, când e vorba de arendare!

Prin urmare, soluţiunea logică a D-lui Carp trebuià să fie aceasta: să se fixeze prin lege modul după care să se caute a se determinà, în diferite localităţi, preţul pogonului de arendă, preţul muncei ţăranului cu ziua sau bucata. Şi atunci, în adevăr, reforma, care consistă în suprimarea plocoanelor de găini, ouă etc., ar fi rămas cu totul secundară.

Să venim însă acum şi la cestiunea dijmei.

D. Carp propune ca, în ceeace priveşte pogoanele, a căror plată se face prin dijmă, să se determine în contract partea de loc dată în dijmă; atât şi nimic mai mult!

Dar aţi relevat cu exemple, că de multe ori proprietarii abuzează de dijmă şi s'a constatat că ţăranii plătesc 3 din 5 şi 3 şi jumătate din 5.

D. *St. Borănescu.* Sunt proprietari cari iau dijmă *una şi una.*

D. *G. Panu.* Apoi, dacă voiţi să stârpiţi şi acest abuz — de care D. Aurelian nu se preocupă—atunci veniţi să fixaţi, după localitate, şi cuantumul dijmei.

Tot asemenea în ceeace priveşte pământurile de păşune, de fâneaţă sau de arătură, trebuià să fixaţi valoarea pogonului după localităţi.

Acestea erau soluţiunile logice şi naturale, care trebuiau să decurgă din expunerea de motive şi din ideile pe care le emisese odată D. Carp şi pe care cred că le menţine şi acum. Dar D. ministru îmi va răspunde că asemenea reformă radicală

nu o poate face: în acest caz îi zic: eu nu cer D-lui ministru al domeniilor, ca să vină cu asemenea propuneri, cu toate că, mai la urmă, logic ar fi; dar îi cer un lucru, ca să mărturisească că aceasta este soluţiunea cea dreaptă şi fundamentală, şi că pentru împrejurări independente de voinţa sa şi din alte dificultăţi, nu poate să vină astăzi cu asemenea soluţiuni.

Eu m'aşi mulţumì pentru moment cu această declaraţiune.

D. *Al. Villner*. Dar ţăranii o să se mulţumească numai cu această declaraţiune?

D. *G. Panu*. D. Villner mă întreabă zicând: ţăranii o să se mulţumească numai cu declaraţiunea D-lui ministru?

Evident că nu. Dar ar fi un mare lucru, ca un ministru conservator,—nu e vorbă, un ministru conservator poate ar face mai de grabă o asemenea declaraţiune decât un ministru liberal; —dar, în fine, când un ministru conservator ar venì şi ar proclamà asemenea principiu care este la ordinea zilei în Occident, în ceeace priveşte fixarea salariilor, orele de lucru, etc., atunci eu, vă mărturisesc, că m'aşi mulţumì momentan cu această declaraţiune, care ar aveà un răsunet mult mai mare din gura unui om ca D. Carp, de cât când l-aşi proclamà eu acì sau aiurea.

Altminterea, să'mi dea voie să'i spun, că expunerea sa de motive trebue alipită la un alt proiect de lege, iar pentru acest proiect de lege mai că ar puteà —ştiu eu— D. Niculescu-Dorobanţu sau un altul, să facă expunerea de motive, adică un alt D. senator, ale cărui idei sunt altele decât ideile mele, sau ale altor spirite mai avansate.

D-lor, mai înainte de a sfârşì, voiu face încă câtevà observaţiuni.

Aşà s'au făcut câtevà adăugiri în noul proiect; s'a pus un articol expres, prin care dreptul comun este introdus alăturea cu dispoziţiile speciale ale legei, lăsând la facultatea părţilor de a uzà de unul sau de celălalt fel de contractare.

Iată acel articol:

„Art. 44. Părţile care nu vor să beneficieze de dispoziţiunile legei de faţă, sunt în drept de a contractà tocmeli agricole sub imperiul dreptului comun“.

D-lor, acest articol nimiceşte legea întreagă: căci, dacă faci o lege specială, ea trebue să fie obligatorie, ca părţile să nu poată contractà altmintrelea: numai aşà înţeleg eu o adevărată

lege de tocmeli agricole, ocrotitoare pentru ţărani. Altmintrelea nu am făcut nimic.

Să vă dau un exemplu: O măsură care s'ar păreà bună este aceea relativă la păşunat, căci la urmă tot îl obligă pe proprietar, ca să spună măcar întinderea pământului: închipuiţi-vă pentru un proprietar care se respectă şi este onorabil, care aşteaptă să i se publice o lege de tocmeli agricole, când e să dea un pământ ridicul de mic pentru o cantitate oarecare de vite, tot se jenează; poate aceasta este singura explicaţie ce se poate da modificărei introduse. Este un fel de presiune morală ce se face asupra conştiinţei proprietarului sau arendaşului.

Ei bine, cu dreptul comun facultativ se va întâmplà următorul lucru: proprietarul, când este vorba de arat, secerat, etc., lucruri care 'l interesează pe dânsul, va face tocmeli agricole, pentru a aveà execuţia sumară prevăzută în lege; dar când va fi vorba de păşunat, care interesează pe ţărani, el nu va face tocmeli agricole, ci va contractà după dreptul comun.

D. *G. Vernescu*. Atunci nu face nici ţăranul pentru arat, secerat şi celelalte.

D. *G. Panu*. Ba va face, căci este nevoit: căci D-voastră judecaţi că ţăranul este în perfectă situaţiune morală şi materială caşi proprietarul, şi că are tot atâta libertate de a se angajà sau nu caşi proprietarul; dar tocmai aceasta o contestez eu; ţăranul este silit din împrejurări, pe care n'am timpul să le desvolt, să primească imaşurile cele mai rele, căci îi mor vitele de foame şi trebue să le vândă, fiindcă el nu are pământ, să accepte condiţiile cele mai rele de muncă, căci alminterea, în Moldova mai cu seamă, moare de foame. Ce voiţi să facă? Să emigreze? Să se ducă în oraş? Unde? Vedeţi? Prin urmare, nu se pot pune amândoi pe picior de egalitate, proprietarul cu capital, cu marile resurse de care dispune, impune voinţa, preţul, condiţiile sale ţăranului. Acesta este silit să le accepte. Dacă nu ar fi aşà, nu ar fi vorba de o lege specială în folosul lui.

Vedeţi dar că această lege, în părţile ei cele mai favorabile pentru ţăran, va deveni iluzorie cu introducerea articolului care proclamă dreptul comun, iar prescripţiile draconice al legei speciale vor fi totdeauna aplicate în contra aceluiaşi ţăran. O singură îmbunătăţire mi se pare mai reală, introdusă în noul proiect, anume: i se dă judecătorului o parte mai largă şi mai ocrotitoare,

când e vorba de estimaţia daunelor şi de execuţia ţăranilor. Evident că este mai multă garanţie cu judecătorul de ocol, decât cu primarul. Ceeace însă mi se pare nedrept, este când puneţi daunele interese în categoria preţului care rezultă din contract, ca procesele de daune-interese să fie judecate în mod sumar şi expeditiv.

Aceasta mi se pare mie foarte nedrept. Ştiţi mai întâiu că daunele-interese sunt o cestiune foarte delicată, că trebue mult cercetate, ca ele să poată fi constatate. Cu expertiza primarului şi cu cea grabnică şi facultativă a judecătorului de ocol nu se poate ajunge la o soluţie dreaptă. Şi aci este nevoie de o mică explicare, fiindcă textul nu mi se pare clar.

Să ne închipuim că un proprietar, din lipsa a 400 de muncitori, suferă daune de 100.000 de lei. Voiţi aceste daune să le daţi în mod excepţional judecătorului de ocol cu drept de apel?

D. *Ministru al domeniilor. P. P. Carp.* Este limitat la 300 de lei.

D. *G. Panu.* Dar dacă trece de 300 de lei?

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Se judecă la tribunale. Cine să le judece decât tribunalul?

D. *raportor, Gr. Buicliu.* Când trece de 300 lei este de competenţa ordinară cu apel şi celelalte reguli ordinare.

D. *G. Panu.* Va să zică numai până la 300 de lei. Dar închipuiţi-vă că daunele sunt mai mult de 300 de lei.

D. *raportor, Gr. Buicliu.* Când cererile sunt mai mari de 300 lei, nu poate să fie un tribunal excepţional; revin la dreptul comun.

D. *G. Panu.* A! Aşà mai înţeleg. In rezumat eu am să votez legea aceasta, căci dacă nu face bine, nu face nici rău; votez fiindcă este o intenţiune de îmbunătăţire; ea pluteşte în o atmosferă care se apropie cevà de ideile mele, deşi nu se dă soluţiune chestiunilor; acele chestiuni sunt măcar puse, şi aceasta este cevà. Intenţiunile bune trebuesc încurajate, mai ales când am văzut ivindu-se altele ostile la unii din colegii noştri.

D. *Gr. M. Sturza.* D-lor, în toate statele Europei guvernele se preocupă de chestiunile sociale vrând-nevrând, pentrucă clasa muncitoare din oraşe, la fabrici, s'a mărit; aspiraţiunile lor au devenit mult mai semeţe sub provocările capilor socialişti. De acolo a izvorît şi aceà preocupare a guvernelor sub denumirea de *socialism de stat.*

Ceeace trebue însă să ne mire pe toţi este enorma confuziune care o fac oamenii între *socialismul de stat* şi *socialismul propriu zis*. Eu voiesc, în câtevà cuvinte, să vă dau definiţiunea unuia şi a altuia, ca cel puţin în Parlamentul nostru să nu amestecăm aceste două tendenţe.

Socialismul de stat nu poate aveà şi nu are altă tendenţă, decât să împiedice o nedreptate. Guvernul n'are dreptul să se amestece în tranzacţiunile private, dar are datoria de a împiedicà orce întreprindere imorală, orce asuprire: de acolo vine tendenţa guvernelor de a lua măsuri sociale, cari se numesc *socialism de stat*.

Socialismul propriu zis este cu totul altcevà; pe când guvevernul caută a împiedicà o nedreptate, socialismul propriu zis caută a o face pe o scară întinsă; caută de a răpì dela acei cari au capital în pământ, pentru a-l împărţi între dânşii: este dar o deosebire radicală între socialismul de stat şi socialismul propriu zis.

Confuziunea aceasta se face atât de uşor, încât sunt oameni de stat cari au iluziuni că, pe calea *socialismului de stat*, se poate face oarecum socialismul propriu zis, adică să ia dela unii, ca să dea la alţii: aceasta este culmea rătăcirei în această chestiune şi am să vă o dovedesc de ce.

D-lor, proprietatea este expresiunea cea mai puternică şi cea mai vie a libertăţei individuale; lipseşte proprietatea, lipseşte libertatea individuală şi iată de ce: omul este liber, când poate să-şi aleagă drept câmp al activităţei sale orce fel de întreprindere; iar când nu este liber, el este legat de pământ, este rob, pus în castă egipteană. Libertatea există, când îşi alege câmpul activităţei sale şi produce un *ce;* dar pentru ce îl produce? Pentru necesităţile lui, ca să fie acel lucru numai al lui: dacă el ar şti că ceeace produce va fi al altuia, n'ar produce. Proprietatea este consecinţa riguroasă a libertăţii individuale, care dă naştere activităţei: şi foarte rătăciţi sunt aceia cari cred că pot lovì proprietatea, fără să lovească libertatea. Dar s'o spunem franc: socialiştilor puţin le pasă de forma politică, fie republică, fie autocraţie, numai apetiturile lor să fie îndestulate.

D-lor, societatea este prea înaintată, ca să se supună la asemenea rătăciri politice şi sociale. Ea le despreţuieşte, D-lor, şi le înfruntă. Dacă voiţi să le vedeţi acum cum le înfruntă, n'aveţi

decât să vă uitaţi la Belgia. Această ţară mică, fără serviciu militar obligator, cu puţină oştire, cu o Constituţie din cele mai liberale, care a devenit „le grand Debouché", locul de întâlnire al tutulor anarhiştilor cosmopoliţi din toată Europa, unde au încercat să pună mâna pe ţară, ca să înceapă de acolo lucrarea lor cea mare pe câmpul socialist al Europei, ei au fost sdrobiţi de puterea armată şi de garda civică, formate de burghezie, dovedindu-se astfel neputinţa lor. Dar, D-lor, chiar de ar fi izbutit undevà o asemenea izbândă socialistă, ea ar fi fost negreşit călcată în picioare de statele învecinate, căci n'ar tolerà un exemplu atât de rău pentru statele lor.

Dacă voiţi un exemplu mai pipăit, vă spun că dacă guvernul nu înfrânà cu energie răscoala ţărănească, care a fost la noi la 1888, fiţi siguri că această ţară ar fi ocupat-o şi Ruşii şi Austriacii, şi nu ştiu dacă am fi fost mulţumiţi cu asemenea stare de lucruri. Prin urmare, să fim mulţumiţi că am înăbuşit-o.

D. *C. Urdăreanu.* Suntem independenţi, un stat de sine stătător: nu ne pot ocupà străinii.

D. *Gr. M. Sturza.* Stat independent cât vei voì; dar când un stat vede că joacă ursul la vecini, se teme să nu joace şi la dânsul. (Ilaritate).

A trebuit, D-lor, să vă dau aceste lămuriri, pentruca pe urmă să vă arăt şi ideile ce decurg din ele şi care le susţin în această cestiune. Aşà dar, să ne dăm bine seamă că întreprinderea socialiştilor de a lovì proprietatea şi, prin urmare, libertatea individuală, e o întreprindere fantazistă nesocotită, şi care n'are nici un chip de a se realizà. Socialiştii vor primì, D-lor, pretutindeni lecţiuni, precum le-au primit în Belgia, şi chiar dacă n'ar interveni statele vecine, tot ar cădeà ei înşişi prin ideile lor anarhiste: căci să ştiţi bine că omenirea a ştiut a învinge puteri mult mai colosale decât aceasta a D-lor Liebknecht şi Marx şi alţii ca D-lor, pentru a dobândì libertatea individuală. Şi monarchii şi teocraţii şi tot felul de puteri au fost răsturnate şi călcate în picioare şi s'a ridicat omenirea, dobândindu-şi astfel *libertatea.* Tot asemenea, când vor veni socialiştii, ca să împartă averile, ca să pună mâna pe libertatea omului, vor fi călcaţi în picioare şi societatea va rămâne tot liberă şi cu proprietate.

D. *G. Mârzescu.* D-voastră faceţi rechizitoriul D-lui Panu.

D. *G. Panu.* Eu nu sunt socialist.

D. *Gr. M. Sturza.* Aşi puteà fi scutit de întreruperile D-lui

Mârzescu, fiindcă am dreptul a vorbi fără a fi întrerupt. Aci nu e în joc nici D. Aurelian, nici D. Panu; eu mă ocup de cestiuni mari și sociale, care sunt mai mari decât oricare individ.

Odată acestea zise, întreb: pentruce se face acest proiect de lege? Se face numai din acel îndemn ce vi l'am spus la început, că toate statele se ocupă a împiedecà abuzurile, a împiedecà nedreptăţile.

Cestiunea lucrătorilor din fabrici, şi în special în Irlanda, cu privire la muncitorii de pământ (unde cestiunea e complicată și cu o tendinţă de naţionalism) se prezintă la noi prin relaţiunile muncitorilor de pământ cu proprietarii.

Aceşti muncitori sunt mai puţin culţi decât cei avuţi. Trebue dar a se lua măsuri pentru a nu se puteà face strâmbătăţi. Atunci când se face o lege, nu trebue auzul D-voastră să se supere, când se vorbeşte de delicte sau crime, ori de uzură sau exploatare, pentrucă tocmai pentru aceasta se face lege, ca să împiedice toate aceste fapte rele. Nu vorbesc de considerente care acuză unele clase sociale: fiecare scrie cum îi place. Eu vă vorbesc că nu se poate face o lege pentru a împiedicà abuzurile, fără a numi acele abuzuri.

Ce abuzuri acum trebue să fie împiedicate? Vrem să împiedicăm ca, prin tocmelile agricole, să nu fie exploataţi oamenii cari fac asemenea învoieli, şi în această privinţă s'a propus de D. ministru al domeniilor mai multe măsuri care, mai mult sau mai puţin, răspund la scop: însă e o altă măsură esenţială, ce cred că trebue luată. Inainte de a vă vorbi de această măsură esenţială, trebue să vă vorbesc mai întâiu de măsurile propuse de D. Panu. D-sa voieşte să se fixeze preţul în fiecare judeţ pentru pământ, dând ca argument faptul că, precum se fixează preţul, când se vinde pământul, tot așà să se fixeze şi în cazul de închiriere. E o mare deosebire între aceste două cazuri. Alta este când se vinde un lucru pe care voieşti să-l cumperi, şi alta este când voiești să închiriezi cevà, să te faci stăpân pe pământul proprietarului, punându-i un preţ. Cu ce drept vii D-ta, după ce s'a dat ţăranului locul ce-i trebue neapărat pentru hrana lui, să mai ceri altul?

Cum vii astăzi, să mai iei o parte din pământ, zicând că acest pământ trebue dat ţăranului cu cutare preţ.

Cestiunea astfel pusă, n'ar fi socialism de stat, ar fi socialism curat, la care s'ar opune proprietarii.

Știți că în Camera engleză un lord a zis, în privința tendințelor socialiștilor: „Știu că socialiștii vor să ia bunurile de la cei avuți, dar aceștia vor ști să le apere". Iată, D-lor, un cuvânt scurt și cuprinzător, cuvânt englezesc, practic. Tot așà dar vor ști și la noi proprietarii să-și apere pământul lor, cum și 'l au apărat și până acum.

Prin urmare, nu se poate cere ca „socialismul de stat" să impună proprietarilor să dea pământ cu cutare preț. Dar am să propun eu o măsură, care poate să împace totul și să aibă tocmai rezultatul care e și scopul legei. Scopul legei e a se împiedicà abuzurile și, ca să se împiedice acestea, trebue să avem la dizpoziție și mijloacele pentru a le constatà. Când legea nu cuprinde un mijloc de a constatà abuzurile, cum voiți să le opriți prin aceà lege?

Ei bine, D-lor, modul cel mai practic de a constatà un abuz este următorul, pe care îl propun eu să se înscrie în fruntea legei. Acest mod foarte practic este: ca în orice contract de tocmeli agricole, toate obiectele care figurează într'însul, să fie arătată valoarea lor în bani, după prețurile cu care se vor învoi părțile contractante. Să se prețuiască în bani *și pământul și munca* omului și tot, și când ai un asemenea contract înaintea ochilor, poți vedeà ce este în el, poți vedeà dacă este un contract imoral sau dacă este un contract pe care legea nu poate să-l oprească.

Acest lucru ar fi foarte bun, căci, fără a te face stăpân pe averea oamenilor, ai împiedicà abuzurile. Când vom venì la discuțiunea pe articole, vom vedeà unde trebue pus acest *amendament*.

Acum, în discuțiunea generală, am voit numai să statornicesc principiile fundamentale care sunt cuprinse în această lege.

Ședința din 20 Ianuarie 1893.

D. *președinte, G. Gr. Cantacuzino.* D-lor senatori, intrăm în ordinea zilei. Avem continuarea discuțiunei generale asupra proiectului de lege al tocmelilor agricole. D. raportor Buicliu are cuvântul.

D. *Gr. Buicliu.* D-lor senatori, proiectul de lege, pe care am avut onoarea a vi'l prezentà ieri, a fost susținut de, către principele Gr. Sturza în aceleași idei în care erà conceput și ra-

portul meu, dar a fost combătut de către D. Panu şi mai ales de către D. Aurelian, care a crezut necesar să critice şi raportul ce am făcut.

Mă simt dar dator de a lua cuvântul, atât pentru a susţine proiectul de lege al guvernului, cât şi pentru a justificà lucrarea mea.

Criticile ce s'au adus proiectului de lege, care a avut soarta de a nemulţumì şi pe D. Panu şi pe D. Aurelian, au plecat din puncte de vedere cu totul diferite.

D. Panu nu se împacă cu modul după care se regulează astăzi raporturile dintre muncitorii şi cultivatorii de pământ.

Iar D. Aurelian condamnă sistemul după care se face cultura pământului în ţară.

Idealul celui dintâi ar fi ca intervenţiunea statului să meargă până a înlocuì în totul voinţa părţilor contractante; iar dorinţa celui din urmă e ca statul să nu aibă niciun amestec în relaţiunile diutre cultivatori şi muncitori, să lase pe părţi sub dreptul comun, în speranţă că se va ajunge la un sistem de agricultură bazat pe asociaţiunea dintre cei cu braţele şi cei cu pământul.

După cum vedeţi, D-lor senatori, sunt foarte departe, în idealul lor, unul de altul, cei ce critică acest proiect de lege. Dar precum motivele de nemulţumire îi despart pe D-lor, tot atât îi despart şi concluziunile la care ajung; căci D. Aurelian respinge proiectul de lege, nevăzând în el nici o îmbunătăţire a stărei actuale, pe când D. Panu, mai logic cu sine însuşi, promite de a'l votà, pentrucă el tinde a îndepărtà multe neajunsuri datorite legei de astăzi.

Motivele ce fac pe D. Panu ca, criticând proiectul de lege, să declare totodată că'l va votà, este toată justificarea şi toată raţiunea de a fi a acestui proiect de lege. Căci se înşală acei cari cred că, prin acest proiect, guvernul a voit sau a putut să facă altcevà decât de a îndreptà neajunsurile la care a dat loc legea astăzi în vigoare. Nu e vorba de e reformă nici în sistemul agricol al ţărei, nici în raporturile dintre stat şi indivizi, pentru că fie-care, după idealul ce are în această privinţă, să fie îndreptăţit de a zice guvernului, că proiectul ce'l prezintă nu corespunde cu scopul urmărit.

In raportul meu am avut îngrijirea, înainte de toate, de a precizà că proiectul guvernului nu e de cât o modificare în bine a unei legi existente, cu păstrarea şi a spiritului şi a bazelor co-

mune tutulor legilor de tocmeli agricole ce a precedat: şi cred, D-lor, că, în starea noastră actuală, guvernul nu puteà face decât aceasta şi nu mai mult. E destul să răfoiască cinevà desbaterile parlamentare relative la diferite legi de tocmeli agricole, ce s'au succedat în ţară cu începere dela 1866, pentruca să se pătrundă de acest adevăr. Suntem, din norocire, în faţa unei legi care 'şi are istoria ei.

Dacă în alte materii am putut împrumutà legi întocmite şi experimentate de alte popoare, fără a pricinuì nici o turburare, n'am putut procede tot astfel pentru regulamentarea raporturilor dintre cultivatori şi muncitorii de pământ, unde sunt obiceiuri, tradiţiuni şi nevoi proprii ţărei noastre, şi cu totul deosebite de acele ale altor popoare.

In această materie a trebuit dar să facem o lege naţională, izvorîtă din propriile noastre trebuinţe şi potrivită cu acele trebuinţe, şi dacă studiem în trecutul diferitelor evoluţiuni prin care a trecut cea dintâi lege de tocmeli agricole, ne vom convinge, că nu numai nu putem condamnà o lege specială de tocmeli agricole, sub cuvânt că o asemenea lege, după cum s'a zis, nu există nici în Franţa, nici în Anglia, nici în Italia, şi nici într'o altă ţară civilizată, dar că o asemenea lege pentru noi este neapărată şi va fi neapărată încă mult timp; iar guvernele succesive vor aveà datoria de a o îmbunătăţì în mod treptat şi potrivit exigenţelor timpului, până la stârpirea cu desăvârşire a abuzurilor în contra cărora ea a fost făcută.

D-lor senatori, reforma cea mare ce s'a făcut la 1864, prin legea de împroprietărire a clăcaşilor, a adus o schimbare totală în condiţiunea muncitorilor de pământ, şi în raporturile lor cu proprietarii sau arendaşii.

Clăcaşii au devenit proprietari pe pământul muncit de ei: braţele au fost declarate libere: orice aservire a celui slab către cel tare a fost desfiinţată: dar ceeace legea n'a putut desfiinţà a fost nevoia ce clăcaşul cu un pământ neîndestulător trebue să aibă de proprietarul mare, şi nevoia ce muncitorul de pământ, care nu ştie şi nu găseşte să facă altcevà, trebue să aibă de cultivatorul cel mare. Ceeace legea iarăşi n'a putut desfiinţà este necesitatea de a se face credit muncitorului până

la timpul muncei şi obiceiul de a face plata pământului închiriat, altfel decât în bani, adică în muncă şi în parte de recoltă.

Pentru acei ce trăiesc în domeniul teoriilor, consecinţa legei din 1864 trebue să fie de a lăsà pe muncitori şi cultivatori să-şi reguleze raporturile dintre ei în deplină libertate, fără altă mărginire, decât aceeace povăţuiesc contractanţilor interesele fiecăruia.

N'a trebuit însă mult timp, pentruca guvernanţii ţării să se convingă că o asemenea teorie ameninţă sorgintea principală a avuţiei naţionale, şi pregătià ruina celorce, cu braţele lor, erau chemaţi a alimentà aceà avuţie. Ei au văzut că nu pot lăsà mai mult pe cultivatori şi muncitori sub domnia unei libertăţi neregulamentate, sub ceeace se numià de unii dreptul comun.

Acest drept comun, în adevăr, nu prevede raporturile speciale ce se nasc la noi din sistemul special cu care se face agricultura; el nu cunoaşte arendarea pe muncă; el nu dă nici o siguranţă pentru creditul făcut braţelor: el nu înfrânează abuzurile ce se pot face din exploatarea acestui credit şi nu se îngrijeşte de consecinţele unei munci excesive ce-şi impune omul în nevoie.

In contra acestui drept comun, care nu puteà decât să fie fatal pentru elementul cel mai producător din ţară, legiuitorii timpului, în înţelepciunea lor, au pus bazele celei dintâi legi speciale pentru tocmelile agricole, potrivită moravurilor şi învoielilor noastre, lege ale cărei principii trebue să ne guverneze încă mult timp.

Hotărîrea aceasta de a lăsà deoparte dreptul comun, când e vorba de tocmeli agricole, n'a fost luată nici cu uşurinţă, nici în necunoştinţă de cauză. Ea n'a fost dictată nici de adulaţiune către o clasă, nici de ură către alta, ci de interesele bine înţelese ale agriculturei ţării şi de vointa fermă de a împiedicà ca nevoia prea mare a cultivatorului sau a muncitorului, să nu pună pe unul sau pe altul la discreţiunea celuilalt.

Sunt pline de învăţăminte desbaterile ce au urmat în ambele Camere, asupra acestei materii, atât la 1866, cât şi în urmă la 1872 şi 1882, când, treptat cu experienţa făcută, s'a dat o mai mare desvăluire legei primitive, înlăturându-se necontenit ideea dreptului comun, căci acele desbateri nu sunt numai teoretice, ci şi practice; ele sunt ilustrate cu exemple îngrozitoare de mi-

zeria în care ajunsese unele judeţe ale ţării, fie înainte de o lege specială, fie după, din cauza insuficienţei legei.

Ruina care ameninţă ţara întreagă. trebue să fie inevitabilă, pentruca un bărbat de stat ca D. Ion Ghica, cunoscut pentru ideile lui liberale, partizan fanatic al legei cererei şi al ofertei, să susţină, la 1866, ca ministru, legea protectoare a tocmelilor agricole.

Pericolul cu dreptul comun trebuià să fie mare, pentruca un alt bărbat de stat ca C. A. Rosetti, care a fost la noi incarnaţiunea liberalismului, să fie hotărît şi el, tot ca ministru, să ceară un regim special pentru tocmelile agricole.

„Legea aceasta are de scop de a oprì suferinţele şi jafurile", iată cuvintele prin care el recomandă Camerei, proiectul său de lege pentru tocmelile agricole, având întru aceasta de sprijin şi pe ilustrul Mihail Kogălniceanu, care ziceà: „Cel mare să nu exploateze pe cel mic, sub numele de libertate: iată ce se cere dela tocmelile agricole".

D-lor, v'am citat ca sprijinitori ai unei legi speciale de tocmeli agricole, pe cei mai luminaţi bărbaţi de stat, cari au ilustrat partidul liberal, fiindcă în genere nu dela acest partid emană legile protectoare sau restrictive. Inţelegerea perfectă ce s'a manifestat în toate timpurile între liberali şi conservatori, asupra necesităţei unei legi speciale pentru a regulamentà, în afară de dreptul comun, raporturile dintre cultivatorii de pământ şi muncitori; faptul că fiecare partid, ajungând la putere, s'a încercat să îmbunătăţească legea specială existentă, fără a-şi lua responsabilitatea de a desfiinţà, şi că a făcut acele îmbunătăţiri fără a se îndepărtà de bazele puse de cea dintâiu lege de tocmeli agricole, toate acestea dovedesc că chestiunea dreptului comun, în materie de tocmeli agricole, este o chestiune judecată, o chestiune ce nu se mai poate pune în discuţie încă mult timp.

Ştiţi. D-lor, când vom mai puteà vorbì de dreptul comun în această materie? Ne-a spus'o acela, în moartea căruia liberalii deplâng pierderea unui şef incomparabil, iar ţara întreagă un om de stat nepreţuit.

Ne-a spus'o Ion Brătianu, discutând legea din 1882. Iată, D-lor, propriile sale cuvinte:

„Legea aceasta va fi desfiinţată, când vom ajunge ca toţi

proprietarii mici să fie gospodari şi, pe lângă uneltele şi capitalul lor de exploatare, să aibă încă şi mijloace intelectuale şi morale, pentru a nu mai aveà nevoie de legi protectoare. Primind astăzi dreptul comun, fără să vă daţi seama de aceea ce faceţi, nu faceţi trebile statului român".

După aceste cuvinte ale lui Ion Brătianu, cine mai poate vorbì de dreptul comun, decât dacă dovedeşte că muncitorii de pământ au ajuns în starea ce o dorià pentru ei, acel ce cunoşteà atât de bine şi ţara şi nevoile ei.

Crede onor. D. Aurelian că muncitorii de pământ au ajuns în aceà stare materială şi morală de fericire, care să facă inutilă pentru ei orice protecţiune? Desigur că nu. Dar atunci pentruce combate D-sa proiectul de lege care tinde a face aceà protecţiune mai eficace? Nu vede D-sa că mijlocul de a ajunge chiar la acel sistem de cultură, preferat de D-sa, prin asociaţie între proprietari şi muncitori, sau la oricare alt sistem mai folositor ce ne rezervă viitorul, este tocmai de a întări aceà clasă, fără care nicio cultură nu e posibilă? Şi ce au făcut toate legile de tocmeli agricole, ce s'au succedat, şi ce face şi proiectul, ce se prezintă astăzi, dacă nu de a ajutà la întărirea acelei clase, ferind'o de tot ce poate oprì desvăluirea ei normală, şi apărând pe toţi cei ce contribuiesc la prosperitatea agricolă a ţărei, proprietari şi muncitori, de abuzurile ce decurg dintr'o libertate neregulamentată?

Aceste abuzuri, încă posibile, din cauza insuficienţei legei în 1882, le-am semnalat în raportul meu, pentru a justificà modificările ce guvernul voieşte a introduce în legea astăzi în vigoare.

Onor. D. Aurelian s'a agăţat de partea raportului meu, în care vorbeşte de abuzurile ce, cu legea actuală, pot face încă unii proprietari, pentru a zice că am fost nedrept faţă cu o parte întreagă din societatea noastră, şi că nu e bine de a suscità ura şi dispreţul între clase. De mult s'a zis că o vorbă, că o frază răstălmăcită, poate trimite la spânzurătoare pe omul cel mai nevinovat. Nu mă mir dar, că onor. D. Aurelian să găsească pentru mine materie de condamnare, în raportul ce v'am prezentat.

M'aşi mirà şi aşi simţi o adevărată părere de rău, când şi alţii ar împărtăşi dispoziţiunile D-sale, de a vedeà în raportul meu ceeace nu este.

Da, am vorbit de abuzuri, dar, mărturisesc, că nu sunt nici aşà de priceput, ca să pot susţine un proiect de lege, menit de a

stârpì abuzuri, fără a indicà din partea cui pot venì acele abuzuri; nici aşà de puţin priceput, ca să întind critica faptelor imputabile, unei infime minorităţi dintr'o clasă de oameni, asupra clasei întregi din care aceştia fac parte. Nu m'am sfiit de a vorbì de abuzurile ce se pot comite de unii proprietari, înaintea unei Adunări compuse de o majoritate de proprietari, fiind sigur că nu există solidaritate între unii şi între alţii: iar termenii în care am vorbit, nu sunt de natură de a atinge susceptibilitatea nimănui, mai ales dacă le comparaţi cu cele întrebuinţate în discuţiunile celorlalte legi de tocmeli agricole, de către oratorii mai presus de orice critică.

Consultaţi desbaterile din trecut: vedeţi cum se descriau atunci suferinţele celor asupriţi, şi vă veţi convinge că asprimea de limbagiu, de care eu sunt departe a fi apropiat, nu numai n'a indispus proprietarii din ambele Camere, dar s'a hotărît de a nu existà niciun moment pentru a înfrânà abuzurile ce se comiteau de proprietarii cei răi.

Tot astfel am siguranţa că va fi acum, cu toate observaţiunile onor. D. Aurelian, pornite dintr'un îndemn pe care onor. D. Panu a ştiut să'l explice atât de bine.

Onor. D. Aurelian, dupăce a criticat raportul meu cu o severitate nemeritată, a examinat câtevà dispoziţiuni din proiectul de lege, pentru a conchide că modificările ce se aduc legei din 1882 n'au nici o importanţă. La ce servă, se întreabă D-sa, ca să se arate, în contractul de păşune, făcut pe cap de vite, întinderea locului de păşune, dacă nu se determină numărul pogoanelor sau al fălcilor după capetele de vite? Ce mare îmbunătăţire este aceea de a împiedicà pe muncitori să dea proprietarului ouă, găini, muschiuri, etc., pecând acele obiceiuri există însă şi în alte ţări, precum în Italia? De ce împiedicaţi pe muncitori de a lua oricât pământ ar vrea să lucreze: ce însemnează dispoziţia prin care se face răspunzător, cultivatorul care primeşte la sine muncitori angajaţi la altul? Poate acestea, ne zice onor. D. Aurelian, nu sunt reforme şi nici nu schimbă întru nimic starea actuală a lucrurilor, atunci de ce nu lăsaţi cel puţin legea actuală precum este?

Am avut onoarea, D-lor senatori, de a vă arătà că proiectul de lege prezentat de guvern, nu e decât o continuare a operei legislative începută la 1866. Precum prima lege de tocmeli agricole

din 1866 n'a avut de scop de a face în agricultură o reformă, în înţelesul ce dau acestui cuvânt onor. D. Aurelian şi Panu, ci de a regulamentà raporturile dintre muncitori şi cultivatori, născute din nevoile şi moravurile noastre; precum legile din 1872 şi 1882 n'au căutat decât a îmbunătăţì aceà regulamentare, tot astfel şi proiectul propus astăzi nu tinde de a schimbà în esenţa lor raporturile ce domnesc în clasele agricole, ci numai de a le face mai bune, îndepărtând sau modificând din legea actuală acele dispoziţiuni care încă pot da loc la neajunsuri.

Acesta şi nu altul este punctul de vedere din care trebue să examinăm proiectul guvernului, şi să ne întrebăm dacă el atinge scopul urmărit sau nu.

Cu toate obiecţiunile onor. D. Aurelian, noi credem că da.

Mai întâiu, încât priveşte contractul de păşune pe cap de vită, după modul cum permite legea actuală de a se încheià, adică fără arătare de întinderea locului cedat spre păşune, e afară de orice îndoială, că posesorul de vite nu ştie pe ce'şi dă banul lui: proprietarul pământului, neluând asupra sa nici o obligaţiune de a garantà întinderea, e liber să pună pe acelaşi loc oricâte alte vite, consultându'şi numai propriul său interes. E adevărat că, dacă legea ar impune un număr de pogoane de fiecare cap de vită, dupăcum pare că ar dorì D. Aurelian, s'ar asigurà şi mai bine pentru vite o hrană îndestulătoare: dar ştie oricine că aceasta nu se poate face, nu numai din cauza unei chestiuni de principiu, dar încă şi din cauza imposibilităţei materiale de a se fixà un maximum de întindere, care trebue să varieze după timp, după loc, şi chiar după an. Dar, oricum, este o îmbunătăţire când, dupăcum cere proiectul de lege, cel puţin la contractare, se arată întinderea rezervată pentru păşune, căci atunci posesorul vitelor, deşteptat, îşi poate da seama de ceeace i se dă şi poate, la rândul lui, să ceară şi să desbată orice clauză restrictivă, pentru a prevenì orice surprindere în viitor.

Onor. D. Aurelian se miră, pentru ce proiectul de lege opreşte pe muncitor de a da proprietarului obiecte de hrană, dacă astfel i-a fost tocmeala, pe când acest obiceiu se practică chiar astăzi şi în alte ţări, precum în Italia. Nu ştiu care sunt în Italia obiceiurile, în această privinţă; la noi însă acest obiceiu a rămas din timpurile clăcei, pe când proprietarul erà stăpân şi muncitorul servul său: găini, ouă, muschiuri şi altele, se dedeau

ca un omagiu cuvenit celui mare şi puternic. Claca şi prestaţiunile au dispărut: nu e niciun motiv ca să se menţină încă, acest vestigiu al timpurilor trecute. chiar sub forma unui contract, după cum apare de ordinar. Iată D-lor, cum e practica de astăzi. Când se închiriază o întindere de pământ, pe lângă preţul stipulat în bani, în muncă sau în dijmă. se mai stipulează şi prestaţiuni de obiecte de hrană. fără nici o evaluare şi totdeauna ca accesorii. care nu intră în nici o socoteală, dar care totdeauna pricinuiesc neînţelegeri şi întârzieri la dijmuire. Proiectul guvernului nu împiedică pe muncitor nici să vândă. nici să dăruiască proprietarului orice va voi: dar opreşte ca furniturile în natură. care nu sunt producţiuni ale pământului, să figureze ca preţ al pământului închiriat şi să aibă privilegiul ce se dă tocmelilor agricole. Imbunătăţirea aceasta nu este dar aşà de puţin importantă pe cât o arată D. Aurelian.

Critica ce se face limitei puse de proiectul de lege la întinderea de pământ, ce un muncitor poate lua pe seama lui, este tot atât de neîntemeiată. Nu e vorba de a împiedicà pe acel ce are şi alte mijloace pentru cultură, decât propria sa muncă şi aceà a ajutoarelor sale obicinuite, să ia în chirie oricât pământ ar voi. Dreptul comun le dă această facultate. Dar legea specială, în folosul chiar al muncitorului, care e totodată şi un mic cultivator, a voit să considere ca tocmeală agricolă şi să supună la regulele excepţionale de judecată şi execuţiune, închirierile de pământ chiar în bani, când se fac pe o întindere mică. Această dispoziţie s'ar întoarce în contra celor ce legea a voit să'i ajute, când ar lăsà pe aceştia să se expună, prin nechibzuinţa lor, la rigorile ei, luând o sarcină peste putinţele lor. A trebuit dar să se fixeze un maximum care să deosibească închirierile de pământ, care fac obiectul unor tocmeli agricole, de acele ce intru sub dreptul comun; şi proiectul de lege n'a făcut decât a fixà acel maximum, după experienţa oamenilor competenţi, la un maximum de 10 hectare. Măsura e înţeleaptă şi efectul ei va fi ca cultura mică să se facă în mai bune condiţiuni decât se face astăzi.

Tot atât de înţeleaptă şi dreaptă, este măsura luată de a împiedicà pe cultivatori să tocmească la muncă oameni cari sunt dejà tocmiţi aiurea. Legea actuală prohibă aceasta, dar sancţiunea ce pune, nu cade decât asupra muncitorului. Aceasta nu e

suficient, căci dacă muncitorul ce a luat bani de cu iarnă, e culpabil când merge să lucreze aiurea, tot atât de culpabil, şi poate mai mult, e cultivatorul care îl ademeneşte, oferindu-i bani peşin, cu ştiinţă că el este angajat aiurea. Nu se poate zice că aici este o concurenţă legitimă, deşi în cele mai multe cazuri se oferă muncitorului un preţ superior celui ce l-a primit de cu iarnă. Concurenţa ar fi legitimă numai atunci, când cel de al doilea cultivator ar oferì un preţ superior, în momentul când muncitorul se angajază către cel dintâiu; dar când acesta, cu 6 luni înainte, a avansat banii pe muncă, când a scos din nevoile iernei pe omul nevoiaş, se vede lipsit de munca lui, din cauza unui preţ superior ce dă altul în momentul muncei, concurenţa este nelegitimă şi trebue să atragă responsabilitatea acelui ce o exersează. Deaceea şi proiectul de lege edictează pedeapsa de daune-interese, nu numai contra muncitorului, dar şi contra cultivatorului care a împins pe muncitor de a nu-şi îndeplinì obligaţiunile sale.

D-lor senatori, nu voiesc să vă obosesc mai mult, analizând şi acele dispoziţiuni din proiectul de lege, care n'au fost criticate: mă rezerv, dacă va fi trebuinţă, de a da explicaţiunile necesare la discuţiunea pe articole.

Oricât de neînsemnate s'ar păreà unora propunerile guvernului, ele în realitate vor aveà o mare înrâurire pentru îndreptarea moravurilor din clasa agricolă. Multe din aceste îmbunătăţiri au fost propuse, dar fără succes, chiar atunci când s'a discutat legea din 1882. Erà o datorie de conştiinţă pentru acei ce au conlucrat la aceà lege, ca să stăruie ca aceste îmbunătăţiri să se facă, îndată ce va sosì timpul oportun. Acel timp a sosit, şi D. ministru de domenii actual este consecvent cu sine, prezentându-ne acest proiect de lege; ar fi de dorit ca tot atât de consecvent să fie şi onor. D. Aurelian, care cu D. Carp a conlucrat la legea astăzi în vigoare. Iată, în adevăr, ce ziceà D. Constantinescu, în Camera din 1882, la sfârşitul raportului cu care prezentà ultima lege de tocmeli agricole:

„Inainte de a terminà, împlinesc o datorie de conştiinţă, comunicându-vă că în această lucrare avem a ne felicità şi de concursul luminat şi activ al altor onor. colegi, între cari îmi permit a cità pe D. Aurelian şi pe D. Carp Petre, cari au urmat mai toate şedinţele noastre“.

Aceste cuvinte ale D-lui raportor din 1882 mă autorizau ca, sfârşind, să fac un apel special la onor. D. Aurelian, ca să vină în sprijinul acestui proiect de lege, care nu e decât legea din 1882 îmbunătăţită.

V'aţi înţeles foarte bine atunci cu D. Carp; n'aveţi motive de a nu vă înţelege şi astăzi, pentru a face să triumfe în Senat acele dispoziţiuni bune, pe care n'aţi fost destul de fericiţi de a le face să triumfe în 1882. (Aplauze).

D. *D. A. Sturza*. D-le preşedinte, onor. D. raportor a căutat să micşoreze importanţa discuţiunei, făcând să se pogoare legea, dela o lege de reformă la o lege modificatoare.

Dealtfel, lucrul erà firesc, pentrucă numai ca reformă nu se poate prezentà legea ce discutăm astăzi.

Ne readucem însă cu toţii aminte de începutul acestui proiect de lege, care se trâmbiţează ca una din marele reforme ale *Erei noi*.

D. raportor s'a şi aşezat pe tărâmul cel adevărat, care îi este şi mai comod, şi vă zice că nu aveţi nimic nou dinaintea D-voastră.

Când a venit ministerul junimist la putere în 1888, în toată formaţiunea lui pură, şi când a publicat în *Monitor* „Apelul către ţară", arătând că de atunci înainte are să înceapă o viaţă nouă pentru statul român, acelui apel îi urmau un număr de legi, între care erà şi un proiect de lege pentru tocmelile agricole.

In „Apelul către ţară" se zic următoarele:

„Relativ la situaţiunea economică, cea dintâiu preocupare a noastră, trebue să fie soarta sătenilor şi a meseriaşilor; — între dânşii şi elementele conducătoare ale unui popor există o solidaritate de interese, care nu se poate ignorà fără o grea răspundere naţională;— a stârpì şi a prevenì proletariatul în sate şi în oraşe, este idealul pe care îl urmărim şi, dând săteanului toate înlesnirile putincioase pentru împroprietărire, căutând, pe cât atârnă de guvern, a introduce o mai mare echitate în raporturile dintre proprietari şi săteni, procedând la o organizare administrativă, care să pună populaţia la adăpostul abuzurilor birocraţiei inferioare, credem a realizà un progres serios."

Puţine sunt aceste cuvinte; promisiuni certe, nici acest program-model nu dă; dar, în fine, el anunţă şi în privirea muncilor agricole o reformă, şi cine zice reformă, acela zice schimbare

radicală, iar nu modificări neînsemnate, cum ne spune astăzi onoratul raportor.

Să vedem însă, în ce consistă reforma ce ni se propune astăzi de partidul conservator unit cu cel junimist. Vom vedeà și acì, după cum am mai avut ocaziune să vedem și altădată, dacă conservatorii s'au supus junimiștilor, sau dacă junimiștii s'au supus conservatorilor.

Poate D. Carp să zică: e indiferent aceasta, din momentul în care ajungem la un rezultat bun, practic, care să asigure progresul națiunei. Așà ar fi, dacă rezultatul ce se obține prin această unire frățească nu e decât un regres, un pas înapoi, pentru a mă servì de cuvintele însuși ale D-lui Carp, adică o victorie a D-lui Lascar Catargi.

Onorabilul raportor a făcut un istoric al legei tocmelilor agricole. Să'mi dați voie să fac și eu un scurt istoric al legei, ca să putem judecà, dacă această lege e un progres, o îmbunătățire, sau un regres, o înrăutățire și o reîntoarcere la timpurile trecute.

Inainte de 1864 domnià în România munca silită și obligatorie a sătenilor, ceeace se numià clacă și boieresc. Ce erà claca? Pentru a ne reamintì ceeace erà claca, permiteți-mi să citesc ceeace spuneà un bărbat de stat însemnat, pentru a caracterizà epoca clăcei.

Iată ce ziceà, în 1854, D. Ioan Ghica, desigur un bărbat competent despre cestiunile economice și sociale: „Regulamentele Organice au aservit pe țărani boierilor proprietari și au lăsat acestora dreptul de a regulà, fără control, prețul pământului: iar țăranul erà silit să se supună unui târg, care de două secole a menținut pământul la o valoare împătrită de aceeace i-ar fi dat balanța ofertei și a cererei.“

Probă că această apreciere erà dreaptă și reală, este faptul că, după multe propuneri și după multe lupte, s'a decretat abolițiunea clăcei și împroprietărirea sătenilor.

Legea din 1864 conține, în art. 12, următoarea dispozițiune: „Claca nu mai este permisă: însurățeii nu vor puteà face cu proprietarii, decât învoieli timporale.“ Când sătenii „își obligă munca lor“, atunci învoielile lor nu se pot face „decât numai pe un termen de cinci ani; iar învoielile celelalte vor fi făcute „pe un timp mai mare de cinci ani.“

Acest articol erà firesc insuficient, și pentru proprietari și pentru țărani. Acesta erà un articol tranzitoriu, puntea dela o stare de nelibertate a țăranilor, la o stare de lucru nouă, aceà a libertăței. In urma acestor dispozițiuni, au venit legile din 1866 și 1872, și în urmă legea din 1882. Dacă este să caracterizăm legile din 1866 şi 1872, trebue să zicem, că aceste două legi aveau mai mult în vedere interesele cultivatorilor celor mari.

Erà frică mare că, prin libertatea muncei ce se da țăranilor, din cauza pământului care li se acordase, că țăranii nu vor mai voì să lucreze la proprietarii cei mari. Atunci s'a făcut legea care să asigure proprietarului mare, munca sătenilor.

Incât priveşte legea dela 1882, ea în adevăr a îmbunătățit o stare de lucruri prea aspră, care se creease prin legile dela 1866 și 1872. Legea din 1882 a fost o lege în favoarea țăranilor.

Să'mi permiteți să vă amintesc, în scurt, dispozițiunile acestor legi, ca D-voastră să vedeți că singura şi dreapta apreciere a lor este aceea, că erà o lege liberală.

Legea din 18 Martie 1866 este făcută sub Locotenența domnească. In legea din 1866 nu se precizează ceeace sunt tocmelile agricole. In această lege primarul legalizează, judecă şi execută contractele agricole. In legea din 1866 termenele contractelor sunt fixate pe un maximum de cinci ani. Singurele două dispozițiuni, care sunt în folosul țăranului în această lege, sunt că, pentru cauză de forță majoră, poate să i se ierte executarea contractului, şi dacă nu puteà lucrà, nu i se puteà cere dobândă Deasupra tutulor dispozițiunilor legei, planează ministrul de interne, cu dreptul său de cenzură asupra funcționarilor cari trebuiau să o aplice. Țelul legei erà ca să se asigure proprietarilor mari munca pământului lor.

In urma legii din 1866 a venit legea din 1872. In ea se determină ce sunt tocmelile agricole.

In ea se ia o dispozițiune în folosul proprietarilor, oprind învoielile cu locuitorii din comunele străine, care vatămă pe terții. Executarea legei se face cu dorobanțul. Nu merge locuitorul la muncă, din orice cauză ar fi, el este executat cu dorobanțul. Acesta este iar un semn caracteristic, care deosibeşte legea din 1866 de legea din 1872. Legea din 1872 este o lege reacționară. Legea din 1866 tratează pe țăran de *datornic,* pe când legea din 1872 îl tratează de *îndărătnic și fugar.* Legea din 1872 este o

lege mai aspră decât legea din 1866. Primarul şi comitetul permanent au dreptul de a refuzà legalizarea contractelor de tocmeli agricole, sub motiv că munca pentru care se învoieşte un agricultor este mai mare decât aceea ce ar puteà lucrà el şi familia lui. Aceasta e invederat o tutelă pusă asupra ţăranului, şi tutela aceasta, de sigur, nu este nici liberală, nici în folosul ţăranului: ci ea a fost înfiinţată numai pentruca să poată proprietarul exercità o cenzură asupra ţăranului, cât poate şi cât nu poate să muncească, căci cine poate să cântărească munca pe care un ţăran o poate face şi pe care altul nu o poate face? Dacă proprietarul nu are încredere că ţăranul poate să muncească, nu are decât să nu-l împovăreze. Executarea tutulor acestor dispoziţiuni erà dată primarului şi comitetului permanent, care de sigur, nu erau favorabili ţăranilor.

Răfuiala învoielilor agricole se face după legea din 1872 prin administraţiune, şi se ziceà că rămăşiţele muncilor trec dintr'un an în altul. Această din urmă dispoziţiune produceà un mare rău, căci a avut de rezultat că prin rămăşiţe ajungem la o clacă continuă, nemăsurată, şi astfel s'a stabilit obiceiul, că proprietarul şi arendaşul să împovăreze cât se va puteà pe sătean cu datorii, ca să nu le poată plătì într'un an, şi astfel rămânând din an, şi datoria mergând, cum se zice, din butie în butie, ţăranul să devină cu încetul un adevărat rob al proprietarului sau arendaşului. Astfel, prin legea din 1872, claca măsurată mai înainte prin lege, s'a transformat într'o clacă nemăsurată.

Aceste dispoziţiuni ale legei din 1872 au apăsat foarte mult pe locuitori, mai cu seamă în părţile Moldovei, şi au adus o scădere în puterile materiale ale ţăranilor şi o sărăcie care nu existà nici chiar în timpul clăcei.

După legea din 1872 a venit legea din 1882. Legea din 1872 a fost făcută sub ministerul Lascăr Catargi. Iar legea din 1882 a fost făcută sub guvernul Ioan Brătianu.

Legea din 1882 precizează, în primul rând, mai bine, care tocmeli sunt tocmelile agricole: se desfiinţează principiul solidarităţei, care rămăsese ca o rămăşiţă a clăcei, şi prin care se legà unul pentru toţi şi toţi pentru unul: se desfiinţează clauza penală, care se aplicà la agricultori şi care produsese cele mai mari neajunsuri şi apăsări asupra ţăranului.

Legea aceasta mai hotărăşte, că tocmelile nu se puteau face

de oricine, ci numai direct de proprietar sau de un anume împuternicit al lui. Tocmelile nu se puteau cedà dela un cultivator la altul. Termenele au fost reduse dela cinci ani la unul sau la trei ani. După această lege, o învoială agricolă nu puteà să iasă decât din altă învoială tot agricolă, şi datoriile ţăranilor nu produc dobândă. Intr'un mod general se fixează o execuţiune sumară, însă fără dorobanţi, fără puterea armată. După legea din 1882, ţăranul are două zile libere pe săptămână pentru dânsul. Se regulamentează asemenea printr'un articol, dijmuitul şi măsurătoarea. Aceasta este iarăşi o măsură importantă a legei, căci modul de a dijmuì şi de a măsurà în genere uzitat, este una din plăgile cele mai mari. Vine un locuitor şi se angajază ca să lucreze pe cutare preţ, şi când vine la măsurătoare, atunci i se măsoară mai puţin decât a lucrat şi astfel, în mod arbitrar şi unilateral, se schimbă preţul muncei; se aduce o perturbaţie în lucrările agricole şi se produce sărăcia ţăranilor.

Legea mai fixează un termen de prescripţiune pentru muncile nefăcute şi hotărăşte că acelaş muncitor nu se poate angajà la mai multe persoane; mai sunt prevăzute: stabilirea unor tarife de munci şi controlul consiliului judeţean.

Acum, D-lor, după ce am expus diferitele legi care s'au urmat unele după altele, să venim la reforma care ni se propune. Numiţi-o reformă, numiţi-o modificare, eu zic un lucru: că atunci când, dela 1864—1872 au trecut 8 ani, şi dela 1872—1882, 10 ani, dela 1882 până astăzi, 10 ani; când au trecut în total aproape 30 de ani, este bine ca să examinăm legea, să ne consfătuim asupra neajunsurilor ei şi a schimbărilor ce sunt de făcut. In intervalul de trei decenii multe obiceiuri chiar s'au schimbat: mare progres s'a făcut, şi trebue să adoptăm şi legea tocmelilor agricole nouei situaţiuni.

Dar cum trebue să îmbunătăţim legea? De sigur nu pentru a ne întoarce îndărăt, ci pentru a merge înainte. Desigur că nici o modificare sau reformă nu se poate face în defavoarea şi în favoarea sătenilor. Dealtfel cuvântul, care este în gura tutulor, că *săteanul este talpa casei,* nu mai are niciun fel de semnificare. Ca ţăranul să fie talpa casei, trebue ca el să fie complectamente liber de braţele lui şi de munca lui, trebue ca el să muncească întâiu pentru sine şi pe urmă pentru alţii. Iată situaţiunea clară şi lămurită.

Acum să vedem dacă legea care se propune, este o lege care corespunde la acest scop. Mai întâiu am a mă plânge, că și la această lege, cași la toate celelalte, nu există o expunere de motive: căci preambulul legei, care se dă drept expunere de motive, e o înșirare de cuvinte fără miez și fără idei. Se prezintă o lege care interesează pe toată lumea, și pe arendași, și pe proprietarii mari, și pe cei mici, și pe țărani, și pe negustori: căci toate lucrările țărei pe agricultură se bazează. Când se prezintă o asemenea lege, acei cari se pretind reformatori, cari se trâmbiță că reprezintă o eră nouă, care dela dânșii purcede, aceștia ar trebui să vină, să ne spună pe larg cum stau lucrurile după 30 de ani, pentruca să știm, dacă legea corespunde trebuințelor generale și trebuințelor țărei, precum și nevoilor locale. Inainte de reforma dela 1864, a fost o mare luptă la noi, luptă care a durat cam dela 1840, mai bine de 20 de ani, și care aveà de obiect, cum să se facă reforma agrară. Sunt de pe vremea aceea multe cercetări, multe scrieri, care formează o anchetă minuțioasă și ne pun în pozițiune de a judecà pe deplin despre starea relațiunilor dintre proprietari și locuitorii săteni; dela 1864 încoace însă nu s'a mai făcut nici o anchetă agricolă. Când vine însă guvernul cu un proiect de lege, prin care se cere schimbarea legei din 1882, cred că ar fi fost nimerit să ni se spună cum stau relațiunile dintre proprietari și țărani în diferite părți ale țărei, unde stau bine, unde stau rău. Dacă în o parte stau lucrurile bine, n'ar fi fost nimerit ca aceà situațiune bună să o luăm în băgare de seamă, să vedem cum s'a produs, ca să ne serve de exemplu unde merg lucrurile rău? Dacă ni s'ar fi arătat unde e situațiunea rea, ne-am fi ferit de măsurile care i-au dat naștere, ca să nu se producă și aiurea o asemenea stare de lucruri dăunătoare.

Când vorbesc de locuitorii săteni, vorbesc și de proprietarii mari, căci nu poate fi o prosperitate a unora, fără să fie și a celorlalți.

Am dinaintea mea trei proiecte ale guvernelor conservatoare: 1) acela din 1888, care face parte din Apelul *Erei noi*: 2) acela subscris de Principele Știrbeiu, ca ministru dinăuntru, și 3) proiectul de astăzi. Câteși trele aceste proiecte sunt în fond identice, cu deosibirea că acest din urmă este poate mai incolor decât celelalte două.

Dați-mi voie să fac o mică analiză a acestor lucrări și este

important să dăm o ochire retrospectivă. Astfel ne vom da seama și de munca ministerială, dela 1888 până astăzi.

In Apelul către țară ni s'a dat o expunere de motive de trei coloane. Expunerea principelui Știrbeiu a fost mai scurtă, și aceasta de acum a D-lui Carp este și mai scurtă decât cea de a doua. Se pare că i-a părut rău ministrului, că a făcut prima expunere de motive, chiar scurtă cum erà, și a crezut căşi pe aceasta trebue să o scurteze. Astfel, expunerea de motive de acum a devenit numai o prescurtare a celei dintâiu. E interesant a urmări aceste prescurtări.

In Apelul către țară ne ziceà D. Carp: „Aplicațiunea legei tocmelilor agricole a pus în vedere un număr de neajunsuri, care cer o grabnică îndreptare, *dacă nu voim să transformăm în lege de asuprire, o lege menită a ușurà raporturile dintre proprietari și săteni*".

Expunerea de motive Știrbeiu glăsuiește la acest paragraf astfel: „Aplicarea legei pentru tocmelile agricole din 1882 a pus în evidență mai multe neajunsuri. a căror grabnică îndreptare se cere, *dacă nu voim ca raporturile dintre proprietarul mare și micul cultivator să devină din ce în ce mai dificile, în dauna ambelor părți*".

In 1888 D. Carp credeà că legea din 1882 este o lege de asuprire. In expunerea de motive a doua, principele Știrbeiu dorește a îndreptà numai neajunsuri. dăunătoare ambelor părți. Logica ne ar zice că, în 1892, D. Carp trebuià să vină cu o lege care să înlăture asupririle şi neajunsurile. In loc de aceasta, vine cu o lege mai asupritoare, cum voiu dovedì.

Pentru a pregătì această retrogradare, acest pas înapoi, iată cum se schimbă paragraful 1 al expunerei de motive actuale: „Aplicarea legei pentru tocmelile agricole din 1882 a dat loc la mai multe *neajunsuri, a cărora îndreptare va face mai intime și mai* folositoare pentru țară raporturile dintre marea şi mica proprietate".

E clar: ne aflăm dinaintea unei încercări frazeologice, fără miez și fără țel. Ne aflăm dinaintea unor jocuri de cuvinte care, de sigur, nu sunt suficiente pentru a face din ele o lege bună.

Dar să mergem mai departe. Paragraful 2 vine şi ne pune în curent de acele neajunsuri.

In expunerea Carp din 1888 se zice: „Aceste neajunsuri s'au ivit mai ales cu prilejul învoielilor pentru închirieri de

pământuri, în care disproporţiunea între valoarea de locaţiune şi preţul obţinut dela săteni, dă acestor contracte un caracter uzurar. Nu puţine sunt cazurile unde arenda unui pogon se suie la 40, 50 şi până la 60 de lei, preţuri care se obţin abià în ţări cu cultură intensivă şi cu o populaţiune îndoit de deasă de cât a noastră".

Eu întreb: Dacă D. Carp a spus în legea din 1882 aceste lucruri, nu erà de nevoie ca astăzi, la 1893, să vină şi să ne lămurească care sunt şi unde sunt contractele cu caracter uzurar, cu acele preţuri exagerate? In ce relaţiuni stau acele preţuri cu munca, cu preţul general al arenzilor, cu vânzările de pământ? Ar fi fost interesant să ştim unde e un caz cu totul izolat, cu totul special, şi unde e un caz general, unde aceasta e natural şi bine, unde e asupreală şi un rău.

Nu trebue însă să ne mirăm când, în locul lămuririlor, vedem că, încetul cu încetul, toate aceste denunţări de rele au dispărut, şi în locul acestui paragraf s'a pus un altul, în care frazeologia înlocuieşte locaţiunea pământului de 40—50—60 de lei pogonul, zicându-se acum: „Aceste neajunsuri s'au ivit mai ales cu prilejul învoielilor pentru închirieri de pământ, care, *adesea*, prin acumularea condiţiunilor, prin complexitatea şi diversitatea preţului, ascundeau adevăratul preţ şi dau contractului un caracter adevărat uzurar".

Venim la paragraful 3 din expunerea de motive a D-lui Carp, din 1888. Acest paragraf a fost suprimat şi din expunerea Ştirbei, şi din a doua expunere Carp. Nu mă plâng de aceasta, căci acest paragraf erà absurd şi nu corespundeà cu realitatea lucrurilor. Veţi judecà singuri despre aceasta.

Acel paragrafziceà următoarele:

„Pe când în urma *crizei generale, care a lovit agricultura europeană*, venitul, şi, prin urmare, *valoarea proprietăţei funciare, a scăzut cu 20 la sută în Moldova*, unde se lucrează în bani, moşiile din *Muntenia nu numai nu au rămas staţionare, dar au văzut crescând veniturile lor*. Ca să nu fiu însă nedrept, voiu recunoaşte că îmbunătăţirea culturei a contribuit şi ea în parte la acest fenomen: dar nu mai puţin cred a fi în adevăr, când afirm că proprietatea cea mare a aruncat exclusiv pe spetele săteanului, pagubele izvorîte din criză, pagube care trebuiau să lovească pe amândoi".

D. Carp nu a spus nimic cu aceste nămoluri de cuvinte neînţelese: D-sa ar fi trebuit să ne spuie în ce mod criza europeană a venit să lovească agricultura românească, şi cum se face că loveşte criza în Moldova şi nu loveşte în Ţara Românească. Şi dacă ar fi aşà cum spune D. Carp, atunci e invederat că criza agricolă românească are sorgintea în afară, iar nu în relaţiunile dintre proprietari şi locuitorii săteni. De ce a lovit într'o parte a ţărei, şi de ceailaltă parte a prosperat? Făcut-a ea peste tot locul bine, sau numai în unele locuri? Nu e acest lucru de examinat? Şi nu se contrazice începutul paragrafului cu sfârşitul? Nu afirmă oare, într'un mod hotărîtor, că pagubele s'au asvîrlit de proprietar asupra săteanului, cum s'au asvîrlit? Nu ne spune. Şi în tot cazul se naşte întrebarea: dacă s'au asvîrlit asupra săteanului din Moldova, unde a scăzut valoarea proprietăţei cu 20 la sută, tot aşà a lovit şi pe săteanul din Ţara Românească, unde pagubă nu a fost, căci venitul şi valoarea pământului au crescut?

Vedeţi, sunt contraziceri în gura ministrului, contraziceri născute de acolo, că starea lucrurilor nu s'a cercetat. Nu ni se expune situaţiunea adevărată a ţării, pentruca de acolo să putem trage o concluziune fie generală, fie specială, şi să vedem ce este de făcut.

Să mergem mai departe, la paragraful 4 al expunerei de motive. Acì se susţine un lucru, care pentru cine a trăit la ţară, cât de puţin, nu e un fapt care există.

Iată ce se zice în prima expunere de motive: „Mijlocul ce se întrebuinţà în privinţa aceasta (adică pentru a ajunge la preţul uzurar) a fost următorul: pe lângă preţul ce se stipulà pentru închirierea de pământ, se mai adaugă o sumă de prestaţiuni, neînsemnate în aparenţă, ca de exemplu: o chirie, zile cu carul, cu braţele, furnituri de obiecte de hrană, dar care adunate, măreau peste măsură preţul de locaţiune, fără ca săteanul să'şi dea bine seama de aceasta. Erà deci indicat a se pune o stavilă acestor rele deprinderi. Proiectul de faţă scoate pe de o parte din legea tocmelilor agricole, transporturile şi angajamentele de serviciu cu anul şi cu luna, iar pe de alta, suprimă furniturile în natură, ce nu ar fi produsul pământului închiriat".

Oare, în adevăr, crede D. ministru, că un sătean nu-şi dă seama, când îl încarcă proprietarul, când îi cere mai mult decât se cuvine, şi că nu primeşte decât de nevoie, situaţiunea rea

care îi se face, căci nu poate astfel? Cauzele sunt multiple în aceasta. Săteanul e apăsat de multe nevoi, iar cea mai mare este administrația, care îi șeade ca un munte pe spate, care îl asuprește ea cea dintâiu, dela care niciodată nu capătă dreptate. Aceasta a adus pe sătean în starea de astăzi, mai ales în Moldova, unde el e rob. Acesta este adevăratul adevăr. Astfel D. ministru ne spune un lucru care nu corespunde cu realitatea, și care este numai menit a acoperì faptul că ceea ce D-sa prezintă, nu e nici reformă, nici îmbunătățire.

Venim acum la art. 6 și 7 ai expunerei.

Intâiul proiect zice: „In Moldova aceste servicii *se plătesc în momentul când se fac*, fără ca prin aceasta să se aducă vreo stânjenire intereselor proprietăței celei mari. In Muntenia, din contră, toată munca făcută de sătean, se plătește în pământ, astfel că un an rău, sau o serie de ani răi, îl lasă absolut fără resurse. Când însă o parte din munca lui s'ar plătì în bani, cei răi ar fi mai ușor de suferit."

Oare tot ce spune acì D. ministru e exact? Oare este adevărat că în Moldova se plătește munca în momentul când se face arătura, ori prașila, ori coasa, ori secera? Nu se plătesc oare in Moldova aceste munci cu un an, adesea cu ani de zile înainte?

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp. Nu e vorba de aceea

D. D. A. Sturza. Ba tocmai de aceasta e vorba. Dar, vă rog, nu mă întrerupeți. Veți vorbì la rândul D-voastră. Aveți răbdare, și lăsați-mă să'mi urmez vorbirea. Nu mă învățați carte, căci știu carte cel puțin cât D-voastră. Nu că nu ași dorì să învăț mai mult. Ași dorì să învăț carte dela miniștri, dar când aceștia vin cu o expunere de motive de o pagină seacă, la un proiect de lege atât de important, atunci nu am ce învățà dela dânșii.

Ministrul zice că în Moldova muncile se plătesc în momentul când se fac. Am zis că aceasta nu e exact, căci nu corespunde cu realitatea cunoscută de toată lumea. Cât pentru ceea ce spune ministrul de țăranul muntean, lucrurile stau iarăși cu totul altfel, căci se știe că țăranul muntean cu părtășia, e mai în bună situațiune decât țăranul moldovean, cu munca pe bani. Aceasta e și natural.

Adeseaori am avut prilejul să vorbesc cu președintele nostru, cu onorabilul D. Cantacuzino, care are proprietăți în Ialomița și Vlașca, unde relațiunile cu sătenii sunt bazate exclu-

siv numai pe părtăşie, şi mi-a afirmat că şi D-sa şi ţăranii sunt foarte mulţumiţi de rezultatele obţinute şi de liniştea şi pacea ce domnesc în amândouă părţile interesate; este cert că în judeţele munteneşti, unde se lucrează părtăşia curată, ţăranul este cel mai fericit. Să vină acum D. ministru să ne spună că plata în bani a muncei este preferabilă părtăşiei, ar fi trebuit să aducă dovezi, iar nu numai cu aserţiuni. Deaceea D. ministru a voit să mă întrerupă, fiindcă aceste aserţiuni inexacte sunt în apelul Erei noi către ţară, şi că le a imprimat în noua sa expunere de motive, cu toate că principele Ştirbeiu le menţine în expunerea sa, care nu e alta decât tot cea scrisă de D. Carp. D. Carp dela 1888 este însă tot acel dela 1893, cu o modificare, că s'a făcut mai reacţionar, şi dând mulţi paşi înapoi.

Trec acum, D-lor, la reforma cea mare, pe care o are în vedere D. ministru, la măsurile ce ia pentru a face ca chiria păşunilor să fie dreaptă.

Iată ce zice D. ministru asupra acestui punct: „O altă nedreptate a izvorît adeseaori din modul cum se închiriază păşunea. In multe cazuri se stipulà un preţ pentru fiecare vită, ce se primeà la imaş, fără ca să se stipuleze totodată şi întinderea pământului, în proporţiune cu numărul vitelor admise la păşune. Rezultatul erà că se acumulează pe imaş un număr de vite, cu totul disproporţional cu locul de păşune, de unde izvorà o nutrire neîndestulătoare şi, pedealtăparte, un preţ de locaţiune mult prea mare pentru folosinţa acordată în schimb".

Aşi rugà pe D. ministru să'mi spună, în ce s'ar îmbunătăţì soarta locuitorilor, când contractele pentru păşune se vor face pe întindere, în loc să fie pe cap de vită? E vorba de preţul imaşului. E vorba că proprietarul ia prea mult pe imaş. Dar proprietarul are să'şi facă socoteala şi, unde a luat 10 lei pentru pogon, făcând socoteala pe cap de vită, tot 10 lei are să ia, făcând socoteala pe întindere. Luat'aţi însă o măsură ca, pentru pogonul de păşune, în loc de 10 lei, proprietarul să ceară numai 8 lei, sau să nu'l suie la 12 lei? Nu; atunci ce îmbunătăţire aţi făcut?

Aceasta v'aşi rugà să'mi spuneţi.

Un sat are o sută de capete de vite, care nu încap pe păşunea ce se oferă de proprietar, care cere pe aceà păşune un preţ hotărît. Impiedică legea D-lui Carp un rău oarecare în această privinţă? Nu: dacă plata se va face pe vită, ori pe pogon, tot a-

celaşi lucru este: preţul cel prea mare al păşunei nu se schimbă şi numărul prea mare de vite rămâne iarăşi acelaşi. Nu trebue să uitaţi, D-lor, că în expunerea de motive se zice că preţul la pogon s'a suit la 40, 50 şi chiar 60 de lei, ceeace nu se întâmplă nici în ţările cu cultură intensivă. Oare nu se poate întâmplà să se ceară pentru imaş un preţ, care nu se cere nici în Franţa, nici în Englitera, nici în Germania? Şi atunci a folosit ţăranului că se dă imaşul pe întindere, iar nu pe vită?

Acum venim la un alt articol, foarte important, dar nu mai puţin nostim. Voiu cità însă mai întâiu cevà din Apelul către ţară. Apelul către ţară zice: „Trecând acum la un alt ordin de idei, trebue să recunoaştem că *una din cauzele stărei relativ proastă a săteanului este şi lăcomia lui.* In dorinţa sa de a'şi îmbunătăţi soarta, el crede că cu cât va lua mai mult pământ, cu atât se va îmbogăţi mai curând, şi uită că o întindere mare, rău cultivată, produce mai puţin decât o întindere comparabil mică, dar bine lucrată. El închiriază un pământ în disproporţie cu forţele sale lucrătoare, şi obligat fiind a lucrà, înainte de toate pământul ce revine proprietarului, nu'i rămâne nici timpul, nici putinţa de a lucrà cu folos partea ce'i revine lui. Am căutat, prin urmare, să stabilim o normă echitabilă pentru ambele părţi."

Apoi bine şi drept este să se vorbească de lăcomia ţăranului? Lăcomia, din nenorocire, este un rău care se agaţă mai mult ori mai puţin de toţi oamenii: a zice că numai ţăranii sunt lacomi, iar că arendaşii şi proprietarii nu sunt lacomi, aceasta este un neadevăr. Aceasta este un adevărat non-sens. Se poate oare zice că ţăranul este lacom, când el voieşte şi să trudeşte să'şi îmbunătăţească soarta sa, când el voieşte să lucreze mai mult pământ, şi să câştige mai mult? Dar nu vedem pe arendaşi şi proprietari, cari se pun pe o cultură întinsă de sute şi de mii de pogoane, încât abià dovedesc cu 10 maşini de treerat? Oare aceştia sunt şi ei lacomi? Şi de ce sunt lacomi? Şi trebue ei înfrînaţi? Eu am admirat totdeauna energia unor asemenea bărbaţi: atunci de ce ţăranul să nu aibă şi el dreptul de a muncì cât de mult, ca să'şi îmbunătăţească poziţiunea: şi de ce să se facă legi care să'i pună piedici în acest avânt?

Se mai zice că ei vor să închirieze pământ în disproporţie cu forţele lor lucrătoare. Dar oare nu sunt proprietari cari cumpără mereu moşii peste moşii? Cine le măsoară capitalurile, sunt

ele sau nu îndestulătoare? Nu sunt arendaşi cari iau în arendă multe şi prea multe moşii? De ce să nu se facă legi şi contra lor? Aceştia nu sunt şi ei lacomi? Ministrul zice — nu; numai ţăranii sunt lacomi. Asemenea aserţiuni sunt nişte adevărate nonsensuri, nedemne de a figurà în gura şi în pana oricărui om care legiferează.

Dar ceeace e exorbitant, este când ministrul zice: că ţăranul nu se gândeşte că el e obligat a lucrà înainte de toate pământul ce revine proprietarului.

Apoi aci este răul. Că ţăranul este obligat să lucreze pentru plata muncei lui, aceasta e un ce natural. El poate muncì; el voieşte să muncească şi munca i se remunerează. Dar toată munca ţăranului să fie astfel organizată, încât ţăranul să lucreze numai decât porumbul proprietarului, ca să iasă bun, lăsând adesea în păragină porumbul său propriu; aceasta nu este natural, şi conduce la sărăcia ţării; căci, când talpa casei putrezeşte, şi casa nu mai ţine în stâlpi. Acest fapt, că ţăranul e silit să lucreze mai înainte proprietarului, şi numai în urmă lui însuşi, aceasta este mai cu seamă cauza deselor rele recolte ţărăneşti, şi acelei boale teribile care decimează sănătatea lor. Pelagra provine, aceasta s'a dovedit, din porumburile necoapte bine. Şi chiar când ţăranii vin la proprietari sau arendaşi să le dea porumb în loc de bani pentru muncă, nu li se dă adesea decât din porumbul de coadă, căci cel mai bun e destinat pentru export.

Apoi acest lucru nu trebue luat în băgare de seamă? Bine este a-l trece cu vederea şi a zice că numai aşà este dat dela Dumnezeu: ţăranul să muncească în sec şi proprietarul şi arendaşul să câştige în plin? Nu e bine şi drept ca legea să caute a stabilì o dreaptă măsură spre câştigul amândoror părţilor? Propunerea ministerială face aceasta? Nu.

Ministrul ceartă pe săteni, că nu înţeleg că un ogor mic bine cultivat produce mai mult decât o întindere mare de pământ rău cultivată. Aşi dorì să ştiu dacă această maximă a intrat dejà în capul proprietarilor celor mari? Cum să intre aceste lucruri mai iute în capul ţăranului decât în capul proprietarului? Şi dece să nu se ia măsuri şi în contra acestuia? Sau le are ministrul în buzunar şi aşteaptă numai timp propice, pentru a pune şi capul proprietarilor sub omoforul D-sale? Aci este îmbrobodeală.

Dar ministrul vrea să fixeze cum și cât trebue să lucreze țăranul. Dar uită aci ministrul, că ceeace este bine în Moldova de sus, nu se potrivește cu nevoile și cerințele dela Turnu-Severin; și că obiceiurile din Ialomița, de sigur nu se pot introduce în Roman ori Bacău. Cum puteți dar fixà o normă echitabilă? Ziceți că un sătean poate să lucreze 9 pogoane. De ce nu 8, 10 sau 12? N'ar fi trebuit ca această măsură ce se propune, sà ni se deslușească în mod clar și cu exemple? Dar de ce norma să se ia pentru 4 boi și să nu înceteze cu 2 boi? De ce să nu întreacă 4 boi și să nu cuprindă pe acei cu 6 și cu 9 boi? Și cu toate acestea se spune că această dispozițiune nu lovește întru nimic libertatea învoielilor.

De ce această dispozițiune nu s'a luat și pentru acei proprietari, cari voiesc să muncească câte 1000 și două de pogoane. fără a introduce cultura rațională și fără a justificà și a aveà chiar capitalul necesar pentru cultura lor?

Legea ce se propune nu aduce nici o îmbunătățire; zic aceasta, pentrucă am convingerea, că orice lege de tocmeli agricole, mai ales după legile din 1864, 1866 și 1872, care nu protejau munca țăranului, și în urma legei din 1882, care a ameliorat pentru moment relațiunile, fără a stârpi răul, nu poate veni decât o lege care să proteagă pe țăran.

Legea de față nu răspunde cu starea desvoltată în care trăim, și, prin urmare, este o lege asupritoare pentru starea economică a țărei.

Vine pe urmă termenul: se zice că termenul de 3 ani nu erà suficient și se pune 5 ani. Dece 5 ani și nu 4? Și aci se dovedește că nu este lucrul așezat pe o bază de principiu, pe o stare de lucruri; căci poate să se potrivească 5 ani în unele localități, iar în altele nu.

Afară de aceasta, lucrul trebue examinat după diferitele localități din țară, iar nu a face totul o apă, după cercul îngust, în care trăim și în necunoștință de ceeace se petrece aiurea.

Ajungem la cestiunea sătenilor care s'au angajat la mai mulți proprietari. Și aci se pune de ministru tot ponosul pe sătean, zicând că acesta este cel neonest, pentrucă se bagă la mai mulți proprietari.

Să examinăm lucrul. Să vedem dacă este așà. Dau ca exemplu județul Roman, unde locuitorii sunt foarte onești, foarte

muncitori şi foarte harnici. Când vine secera, ţăranii ies pe moşia unde locuiesc, ca să secere lanul proprietarului, în care s'au angajat şi dela care au luat banii: de abià au secerat o zi, şi iată trimişii altor proprietari din Botoşani sosesc cu sacul de bani, şi noaptea, pe ascuns, îi angajază şi tot în aceà noapte, pe ascuns, îi ridică după câmp.

Vă întreb, dar, într'un asemenea caz, cine este mai neonest? Locuitorul care a lăsat să se ademenească, sau proprietarul care trimite sacul cu bani ca să'i momească? De ce dar să asvârlim cuvinte grele fără temeiu asupra unora or altora? Oare pentru a acoperì golul cuvântărei noastre, acest lucru e bun? Mai departe oare aceasta e procedarea ce se cere dela un ministru, dela un legislator? In cazul acesta, cel care face rău nu este locuitorul, pentrucă nu s'ar duce la Botoşani, dacă nu l-ar ademenì cu un preţ mai mare. Dar să mai examinăm: acolo când se duc, ce se întâmplă? Când vine la măsurătoare, îi măsoară mai puţin, şi dacă protestează, îi se răspunde: dacă îţi place, dacă nu, du-te acasă! Va să zică tot el e care păgubeşte şi tot el capătă ponosul de neonest.

Am expus toate acestea pentrucă, în afară de D. Carp şi de guvernul actual, au mai fost alţi conservatori, cari au căutat să îmbunătăţească starea locuitorilor şi relaţiunile dintre dânşii şi proprietari.

Când iau la cercetare legea prezentată în Cameră de D. Păucescu, Apostoleanu şi Vericeanu, şi când citesc aceà expunere a ei de motive şi legea care urmează, trebue să mărturisesc, cutoatecă difer în multe puncte de ea, că stau dinaintea unei lucrări serioase, care merită toată atenţiunea, şi mă umple mirarea că ministrul Erei noi a ignorat-o cu desăvârşire. Niciun om cu bun simţ nu poate ignorà propunerea Păucescu.

D. ministru, dând mulţi paşi îndărăt în Era vechiă, nu a zis nimic despre propunerea Păucescu. Daţi'mi voie să vă citesc câtevà părţi din expunerea de motive, ca să vedeţi, şi să judecaţi dacă aprecierile mele nu sunt drepte.

D. Păucescu, în privinţa bunei sau relei credinţe, a bunelor şi relelor deprinderi, zice:

„Şi mai întâiu legiuitorul este dator să stabilească buna credinţă în relaţiunile ce regulamentează; căci dacă de o parte e constatat că libertatea muncei, libertatea convenţiunilor, este cel

mai mare agent de prosperitate al societăţilor omeneşti, pe de altă parte este tot atât de constatat, că legiuitorul este dator să ia toate măsurile pentruca să înlăture, pe cât este omeneşte posibil, din convenţiuni, surprinderea, frauda şi sila sub toate formele sub care se pot prezintà. Şi aceasta tocmai pentru a asigurà *libertatea convenţiunilor*, tocmai pentru a pune pe fiecare în poziţiune *de a contractà liber, adică în deplină cunoştinţă de ceeace face, şi având putinţa de a face sau nu.* Dar pe lângă datoria de a asigurà libertatea deplină fiecărei părţi în contractele ce face, legiuitorul mai are încă una, tot atât de învederată, aceea de a depărtà din deprinderi acele convenţiuni care implică sau favorizează uzura, asuprirea uneia din părţi în favoarea celeilalte, şi care pentru aceasta înăspresc raporturile dintre părţile contractante şi sunt izvoare nesfârşite de şicane, de greutăţi şi de turburări, şi de a recomandà, de a îngrădì cu garanţii speciale acele convenţiuni care asigură egalitatea părţilor contractante, şi prin aceasta aduc îndulcirea raporturilor între cetăţeni, armonia şi liniştea în societate. Şi, în toate cazurile, legiuitorul nu trebue să se mărginească la interesele părţilor contractante: el trebue să-şi întindă privirile asupra intereselor generale ale societăţei, asupra producţiunei generale, asupra prosperităţei generale, şi să acorde favoarea sa numai acelor convenţiuni care, pe lângă interesele părţilor contractante, servesc interesele generale ale societăţei“.

In ce priveşte tocmelile, starea lucrurilor actuală, D. Păucescu o expune astfel:

„Tocmelile cele mai obicinuite în România de dincoace de Milcov consistă în aceea că proprietarul dă cultivatorilor o bucată de pământ spre cultură, din care cultivatorul dă o dijmă oarecare; dar pe lângă această dijmă, cultivatorul se obligă să muncească deosebit şi mai întâiu pentru proprietar, o altă întindere de pământ. Ce se întâmplă cu acest sistem? Cultivatorul este îndatorat să are pentru proprietar mai întâiu, rămânând ca în urmă să are şi pentru dânsul, când va aveà timp şi dacă va mai aveà timp. Cultivatorul seceră pentru proprietar două, trei, până la cinci pogoane, pe când grâul lui stă nesecerat şi se scutură pe câmp. Cultivatorul cară la arie grâul proprietarului, îl treeră, îl transportă: iar grâul lui stă pe câmp, expus la ploile cele repezi ale verei. In asemenea condiţiuni, executarea administrativă devine din ce în ce mai grea, tocmelile se execută din ce

în ce mai în silă, şi nu e departe timpul în care ele nu se vor mai puteà executà de loc. Şi, ce e mai rău, se întâmplă adesea acest rezultat, asupra căruia trebue să cugetăm cu toţii, că proprietarul să aibă o recoltă frumoasă şi bogată, pe când ţăranul, după o muncă grea şi îndelungată, să'şi piardă recolta din cauza intemperiilor. De aceste neajunsuri cultivatorul îşi răsbună cum poate: ară rău, seceră prost, nu prăşeşte de loc, munceşte, cum se zice, de clacă. Şi aceasta nu atât din răutate, cât să isprăvească repede şi să'i rămână timp şi pentru munca lui. Şi toate acestea vin în paguba producţiunei generale, în paguba prosperităţii generale."

Nu va rămâne, cred, nici o îndoială în spiritul nici unuia dintre D-voastre, că expunerea Păucescu respiră seriozitate, pe când expunerea Carp, uşurinţă. Una intră în miezul dificultăţilor, ceailaltă se înconjoară de o frazeologie fără logică, depărtată de realitate.

Dar să vedeţi şi cum expune D. Păucescu situaţiunea din Moldova.

Iată ce D-sa zice: „In România din dincolo de Milcov se obicinuiesc învoielile pe bani. Acolo proprietarul împarte bani de cu iarnă cultivatorilor şi aceştia se obligă să muncească vara. Acest sistem cere un capital rulant, ceeace, pentru o ţară în care dobânzile sunt grele, este o cauză de ruină; ajung doi ani răi, ca să se clatine chiar un proprietar muncitor şi inteligent. Aceasta explică starea precară a proprietăţei din Moldova, alături de prosperitatea uzurarilor. Sistemul acesta e şi mai rău pentru ţărani. Ţăranul mai întâiu, vânzându'şi munca iarna, când stă neocupat, o vinde cu preţuri mai reduse decât acelea ce le-ar puteà lua vara în timpul muncei. Afară de aceasta este ispitit vara, să nu se ţină de învoială şi să se ducă să muncească la altul, care îi plăteşte peşin şi plăteşte mai bine, aşà încât executarea administrativă devine imposibilă. Dar ceeace e mai rău, este că acest sistem împinge din ce în ce pe cultivator în proletariat. Se învaţă să nu muncească pentru el: să nu caute a se ridicà prin energie şi prin economie, şi să mănânce, sau mai bine să bea iarna munca verei, totdeauna înainte."

Şi D. Carp voieşte să generalizeze această stare de lucruri în toată ţara. Este aceasta posibil? Este aceasta de dorit. Nu este aceasta o sută de paşi înapoi?

Dar să mai arăt cum rezumă D. Păucescu relele actuale în amândouă părți ale țărei, ca să ne convingem încăodată mai mult de ușurința și nepriceperea proiectului de lege în discuțiune. Iată ce D. Păucescu zice:

„Amândouă sistemele prezintă acest mare neajuns pentru societate, că numai o parte din producțiunea țărei este frumoasă și căutată pe piețele de desfacere, aceea a proprietarilor; iar cea mai mare parte, producțiunea țăranilor, este proastă, deoarece nu este muncită la timp și nu e muncită bine, și nu este din sămânță bună.“

Ar fi fost de dorit ca D. ministru, luând exemplu dela D. Păucescu, să vină cu o expunere încă mai amănunțită, căci pecât vom vedeà clar în situațiunea actuală, pe atâta vom puteà face și o lege mai bună, apropiată de interesele tuturor localităților.

Merg mai departe: și voiu examinà țelul pe care și'l pune înainte D. Păucescu, pe când D. Carp nu are niciun țel, sau mai bine nu tinde decât a menține mizeria actuală. Putem să nu aprobăm propunerile D-lui Păucescu, dar nu putem negà că ele conțin idei, cugetări care luminează calea.

Iată soluțiunea propusă de D. Păucescu: „Voiu să vorbesc de arendarea pe parte din producte, de învoiala prin care proprietarul dă cultivatorului o întindere oarecare de pământ, pe care cultivatorul o muncește, și amândoi împart produsul în proporțiunile stabilite prin contract. Acest sistem este practicat de mulți proprietari, și toți se felicită de rezultatele ce le dă, atât din punctul de vedere economic, cât și din punctul de vedere social.

Acest sistem stabilește o tovărășie pentru binele amândorora, proprietarul punând la mijloc ceeace are, pământul, cunoștințele și creditul său; țăranul, ceeace poate da, munca cinstită și stăruitoare. In acest sistem contractul, odată făcut, interesele proprietarului și acele ale cultivatorului nu mai sunt față 'n față în luptă, ci se înjugă și se armonizează: proprietarul nu mai are interes să apese pe cultivator, măsurându'i mai mult, și cultivatorul nu mai are interes să înșele pe proprietar, muncind prost.“

D. Carp eludează soluțiunile, fuge de ele: voiește să facă un ce care are aierul de a fi cevà, dar în fond nu e nimic. D. Păucescu dorește a da o deslegare unei cestiuni dificile și 'și dă osteneala a pătrunde cestiunea. Se poate spune că expunerea

Păucescu nu e complectă, dar e cert că ea constitue un bun preambul al unei expuneri de motive mai amănunţită.

Iată şi de izlaz ce vorbeşte D. Păucescu: „In această învoială nu intră decât locurile de muncă. Am lăsat deoparte izlazurile. Izlazurile, în adevăr, tind să dispară din ce în ce mai mult din obiceiurile noastre, pentru cuvântul că pământul se strimtează şi nimănui nu'i mai dă mâna să lase locuri nearate. In colo este cunoscut că izlazurile nu sunt cel mai bun mijloc ca să avem vitele bine hrănite."

Imi pare rău că nu vă pot citì întreaga expunere de motive Păucescu, pentru ca să constataţi ce deosebire mare este între ea şi frazeologia D-lui Carp, şi ce deosebire mare între proiectul Păucescu şi cel actual.

Dacă, D-lor, trecem la proiectul de lege în sine, apoi, în adevăr, aci a avut dreptate D. raportor şi ne-a luat apa, căci mult trâmbiţata reformă, a aşà numitei Era nouă, nici nu a existat.

Din capul locului a fost numai vorbă; a asvârlit numai pulbere în ochii oamenilor.

Precum e expunerea de motive, asemenea e şi legea. Legea din 1882, care e a se modificà, cuprinde 46 articole. Dintre dânsele 8 se modifică, adeseaori numai prin schimbarea sau adăugirea unui cuvânt, precum: în art. 1 adăugirea cuvintelor „datul cu tăvălugul": în art 6 schimbarea de „autoritate comunală" în „consiliul comunal" şi altele. Numai 9 articole sunt proprii D-lui Carp şi acestea distrug legea din 1882 în defavoarea vederată a ţăranilor: art. 3 şi 4, 26 şi 29, 34, 35 şi 37, 43 şi 44.

In legea din 1882 era art. 31, care ziceà că: „în caz de contestaţiune la măsurătoarea pogoanelor sau fălcilor date în lucru sau chirie, primarul comunei este dator a verificà măsurătoarea şi a o constatà prin proces-verbal".

Acest articol a fost suprimat.

D. *raportor, G. M. Buicliu.* Nu este suprimat.

D. *Dim. A. Sturza.* Poate 'l aţi pus D-voastră înapoi.

D. *raportor, G. M. Buicliu.* Erà prin scăpare de vedere de numerotaţie.

D. *Dim. A. Sturza.* Este o scăpare din vedere caracteristică şi doveditoare de uşurinţa cu care s'a făcut legea.

Art. 28 din proiect zice: „Urmărirea şi vânzarea debitorului se va face de primar". Onor. raportor a binevoit a face şi aci în-

dreptarea necesară şi, ceeace n'a văzut ministrul, a văzut D-sa, şi anume că debitorul ţăran nu poate să fie vândut. Acesta este un *lapsus calami*, dar care arată iarăşi uşurinţa procedărilor.

Din cele ce am expus, se vede că proiectul de lege, astfel cum se prezintă, nu este o reformă, nici o îmbunătăţire a relaţiunilor sătenilor cu proprietarii. Acest proiect este făcut, caşi legile din 1866 şi din 1872, în contra ţăranului şi în defavoarea lui; acest proiect nu urmăreşte scopul ca ţăranul să fie propriul lui stăpân, ci ca el să rămână, mai cu siguranţă decât astăzi, robul proprietarului celui mare, robul administraţiei, dar nu un om liber: om cu stăpân, nu om fără stăpân.

Acestea cred că sunt în defavoarea producţiunei generale a ţărei: căci acolo unde munca e silnică, spor nu este în producţiune, şi unde producţiunea lâncezeşte, intră în casă mizeria.

Nu voi votà, deci, acest proiect de lege, care este o retrogradare la timpurile dinainte de 1882, un pas înapoi în desvoltarea noastră economică şi socială.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. D-lor senatori, până a nu intrà în fondul însuşi al cestiunei, daţi-mi voie să curăţ tărâmul discuţiunei de oarecare cestiuni personale ridicate de D. Aurelian şi de D. Sturza. D. Aurelian m'a acuzat că aparţin acelei categorii de oameni, cari fac promisiuni pompoase şi pe urmă nu se ţin de ele. D-sa a motivat această acuzaţie, zicând că una am promis noi în apelul către ţară şi alta facem astăzi. Intâiu D. Aurelian a uitat un lucru, acela că noi în apelul către ţară,—tocmai fiindcă voiam să nu rămânem ca acei oameni cari vin cu generalităţi, cari fac afirmaţiuni aşà de vagi, încât nimeni nu mai poate să'i tragă la răspundere, dacă nu le aplică, precum am văzut, D-le Aurelian, în multe programe iscălite şi de D-voastră,—noi am venit, în apelul către ţară, cu proiecte de legi bine codificate şi bine definite, şi în aceste proiecte de legi stă promisiunea noastră.

Cum că ne am ţinut de cuvânt, cred că am pentru mine o autoritate, pe care nu o va recuzà D. Aurelian, aceea a D-lui Sturza. D. Sturza a zis adineaori, că între proiectul de astăzi şi proiectul dela 1888 nu e mai nicio deosebire; apoi, D-le Aurelian, dacă venim azi cu un proiect care e identic cu acela ce l'am publicat în „apelul către ţară", cum justificaţi D-voastră acuzaţia că am făcut promisiuni pe care în urmă nu le mai ţinem!

A doua acuzaţie erà că noi tocmai atacăm prea mult pe adversarii noştri, şi a relevat, pentru a motivà această acuzare, o frază din discursul la Adresă, prin care întrebam pe protivnicii mei, ce au făcut în 12 ani pentru ţărani şi meseriaşi. D-lui a mai adăugat că D-sa, totdauna cumpătat, totdauna moderat, n'are deprinderea de a întrebuinţà asemenea arme în luptele politice. D-le Aurelian, să ne înţelegem. Dacă e vorba de D-voastră şi de mine, atunci nu ar mai fi discuţia necesară. Am avut totdauna relaţiuni de amiciţie foarte intime, ne am stimat şi respectat mutualmente, dar mai avem fiecare şi altă poziţiune. D-voastră sunteţi una din căpeteniile partidului liberal, şi cred că şi eu pot zice că în partidul conservator sunt unul din fruntaşii acelui partid, şi atunci persoanele noastre ca Aurelian şi Carp dispar când vorbim.

Când stă astfel lucrul, vorbim dela partid la partid, şi când nu facem decât a relevà şi a răspunde la acuzaţiuni nedrepte şi totdeauna insultătoare, ce le aruncaţi la adresa partidului conservator, atunci voiţi să nu răspundem, sub cuvânt că Aurelian, el personal, e o persoană blajină şi moderată? Vă înşelaţi: şi când, odată cu această acuzaţiune, voiţi iarăşi să ne daţi un sfat, adică acela de a fi modeşti, eu credeam că, după răspunsul care l'am dat D-lui Sturza deunăzi, s'ar mai contenì o leacă cu invitaţiunea aceasta la modestie. Şi apoi, în ultima instanţă, D-le Aurelian, modest faţă de cine? Credeţi D-voastră că noi, ca conservatori, ne credem atât de inferiori liberalilor, precum o pretindeţi, încât să avem în inima noastră simţimântul că faţă cu D-voastră ar trebuì să fim modeşti? Şi acì vă înşelaţi. Noi credem că suntem două partide absolut egale. Noi credem că suntem două partide care fiecare a adus servicii şi servicii reale acestei ţări. Deaceea nu admit un singur moment ca un liberal să zică unui conservator să fie modest, precum niciunul din noi nu a avut cutezanţa să zică unui liberal să fie modest. Şi dacă vă dăm acest exemplu, aşi dorì să ştiu de unde luaţi D-voastră autoritatea, ca să stabiliţi o superioritate aşà de mare din partea D-voastră faţă de conservatori, şi o inferioritate aşà de mare din partea noastră, faţă cu D-voastră? Şi când ne întrebaţi pe noi, ce am făcut ca să avem dreptul să ridicăm capul acelaş nivel la care îl ridicaţi D-voastră, vom răspunde că sunt lucruri pe care le-am făcut şi pe care le voiu arătà acum.

Şi sunt lucruri pe care nu le-am făcut: şi cele care le-am făcut şi cele care nu le-am făcut, ne dau dreptul să fim cu fruntea sus.

Când v'am întrebà, ce aţi făcut cu ţăranii şi meseriaşii? Ce aţi făcut D-voastră în timp de 12 ani şi ceeace am făcut noi în timp de 4 ani?

Când vorbesc de meseriaşi, vă vom arătà, când va venì legea şcoalelor profesionale, cu statistica, care nu cred să fie recuzată de D. Sturza, ce aţi făcut D-voastră pentru profesiuni în ţara aceasta, timp de 12 ani, şi atunci poate se va legitimà întrebarea mea: Ce aţi făcut pentru ţărani; ce aţi făcut pentru meseriaşi în timpul atotputerniciei D-voastră?

Cât pentru cele ce nu le-am făcut, le tac astăzi, căci nu voiu să înăspresc desbaterile, dar sunt sigur că aţi da mult să faceţi nefăcute unele din lucrurile ce aţi făcut în ultimele timpuri ale atotputernicei D-voastre.

Mă acuză D. Aurelian, şi la această acuzaţiune se asociază şi D. Sturza, cum că de ce nu am făcut anchetă. Aşi puteà să vă întreb: dar la 1882 D-voastre de ce nu aţi făcut anchetă? Ştiţi de ce nu aţi făcut? Tot pentru aceleaşi motive pentru care nu am făcut nici noi. Cum s'ar fi putut face anchetă? După mine, numai pe cale de revoluţie.

Inţelegeţi D-voastră ca, în ajunul reformei legei tocmelilor agricole, să trimitem noi anchete în toată ţara, să răsfoim toată contabilitatea proprietarilor mari şi mici, să studiem în ce localitate, cine a avut tocmeli agricole uzurare, şi cine nu le-a avut uzurare, şi aceasta în văzul publicului, aceasta faţă cu toată lumea, credeţi D-voastră că nu s'ar fi întâmplat în ţară o nemulţumire şi o sguduire atât de mare, încât ar fi împiedicat orice reformă? Evident că da. Anchetă am făcut, D-le Aurelian, dar am făcut'o cum trebue să o facă orice guvern prudent, şi cum a făcut-o—nu ştiu, dar îmi închipuiesc că a făcut-o—şi guvernul D-lui Ion Brătianu la 1882. Credeţi-mă, mi-au trecut prin naintea ochilor peste 1000 de contracte agricole şi cunosc foarte bine acele persoane liberale şi conservatoare, ale căror contracte erau de natură a explicà pentruce în unele părţi ale ţărei s'a manifestat din partea ţăranilor o nemulţumire aşà de mare, încât i-a adus până la o revoltă pe faţă.

D. Aurelian a mai spus cum că revolta ţăranilor, după mărturisirea D-lui T. Rosetti, nu erà datorită celor ce se pe-

trecuse în ţară, dar erà datorită numai instigaţiunilor străine.

Mai întâiu, eu am desminţit întotdauna acest lucru, pentru două motive: întâiu că nu am avut probe suficiente, şi al doilea nu am voit ca un ministru, un deputat sau un senator, să lase să se creadă, că în ţară la noi instigaţiunile străine ar puteà să provoace o mişcare oarecare.

Dar chiar aşà să fie: instigaţiunile străine ar fi putut să aibă înrâurirea care, dupe D-voastră, au avut'o, dacă nu găsiau situaţiunea ţărei în starea socială care existà atunci, dacă nu ar fi găsit posibilitatea de a exercità o acţiune oarecare? Este evident că da.

Prin urmare, D-le Aurelian, nici acuzaţiunea D-tale, că nu ne-am ţinut de cuvânt, sau poveţele ce ne daţi cum trebue să luptăm ca partid adversar, nici invitaţiunea la modestie, nici afirmările D-voastră asupra răscoalei ţărăneşti, cred că nu'şi aveau temeiul lor de a fi, nici cu ocaziunea discuţiunei Adresei, nici cu discuţia de astăzi.

Mai rămâne acum o cestiune personală cu D. Sturza.

Este un lucru care preocupă pe D. Sturza înainte de toate. In guvernul acesta—ca să întrebuinţez o expresiune trivială — cine a copleşit pe celălalt? Catargi pe Carp, or Carp pe Catargi? Eu vă mărturisesc, că nu pot da niciun răspuns la această întrebare, pentru că nu mi-am pus'o niciodată, şi nu sunt departe de adevăr, nu e aşà, D-le Catargi, când zic, că nici D-ta nu ţi-ai pus'o? Nu s'a preocupat nici Catargi, nici Carp, care are să fie mai tare decât celalt.

D. G. Panu. Aceasta nu o cred. (Ilaritate).

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp. Cât pentru mine, eu o afirm. D. Catargi vă roagă, D-le Panu, prin mine, să o credeţi şi din partea D-sale.

D. G. Panu. De politeţă, da. (Ilaritate.)

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp. Mi-am pus o altă întrebare. Mi-am pus întrebarea dacă, pe bază de legi pozitive şi clar stabilite, conlucrarea noastră împreună ar fi întâiu posibilă, şi al doilea dacă ar puteà da roade.

Am găsit terenul comun; întru cât priveşte roadele ce le va da, aceasta este treaba D-voastră, căci roadele nu pot fi folositoare, decât dându-ne D-voastră concursul, ca să realizăm ceiace avem să facem. (Aplauze).

Şi, cu aceste cuvinte, intru, D-lor, *in medias res*, în adevărata discuţiune a proiectului de lege de faţă. Dar mai înaintė de toate, puţină teorie generală.

Acest proiect este el un proiect de mare reformă, sau numai o modificare anodină a stărei de lucruri actuale?

Acest proiect este—cum şi-a pus întrebarea principele Sturza—un proiect social, sau nu?

Eu cred că proiectul acesta e un proiect social.

Nu aparţin acelor oameni cari au crezut că, negând cestiunile noi, le putem înlătură; când o cestiune se pune, dacă, după un studiu serios al ei, am constatat—abstracţiune făcând de forma sub care se prezintă ea—că cestiunea aceea are un sâmbure de adevăr, mi-am zis că cestiunea aceea trebue să corespundă şi cu o realitate, de care realitate fiecare om politic trebue să ţină de seamă, dacă are legitima ambiţiune de a fi demn de acest nume.

Şi atunci, D-lor, e evident cum că cestiunile sociale astăzi nu sunt cestiuni izvorîte din nişte creeri cari nu aveau alt de făcut: nu sunt numai consideraţiuni ideologice zămislite în capete metafizice; ele îşi au origina în adevărate necesităţi, în adevărate nevoi, şi divergenţă de opiniuni nu există decât asupra modului cum au să se satisfacă aceste nevoi.

Unii zic: pe cale de reformă, căci reforma violentă e singura care poate să învingă rezistenţa; alţii zic: pe cale de reforme treptate, şi fiindcă reformele treptate nu pot venì niciodată de jos în sus, ci totdeauna de sus în jos,—pe cale de reforme a căror iniţiativă o are statul. Căci, în fine, D-lor, statul are şi el obligaţiunile lui. Şi una din obligaţiunile sale e de a da dreptate societăţei pe care o reprezintă, şi ar fi o eroare gravă de a crede că dreptatea se dă numai atunci, când ai o magistratură integră şi bună; eu cred că dreptatea, care trebue să o dea statul, trebue să se întindă şi mai departe: să se manifesteze şi acolo unde magistratura nu poate aveà—din cauza naturei ei— nici o acţiune; şi acolo unde magistratura nu poate apără pe cel slab în contra celui tare, acolo să intervină statul şi să echilibreze forţele şi să ia el apărarea celui slab în contra celui tare.

Că, D-lor, aceste încercări s'au făcut şi în alte timpuri, e foarte adevărat: din nenorocire însă chestiunile sociale s'au transformat în chestiuni politice. Cea mai mare mişcare socială care

o cunosc în istoria lumei, care aveà aspiraţiunile şi tendinţele cele mai nobile, şi care şi ea s'a încercat să pună pe cel slab la adăpost de cel tare, a fost mişcarea provocată de religiunea creştină.

In ziua în care Constantin a transformat mişcarea aceea din mişcare socială în mişcare politică, pot zice că erau escamotate, în favoarea celor de sus, toate chestiunile sociale ale religiunei creştine.

Ei, timpurile moderne nu vor ca chestiunile sociale să fie escamotate în favoarea chestiunilor politice. Şi deaceea oameni de stat din cei mai cuminţi, cei mai admiraţi astăzi, au zis: noi trebue să regulăm chestiunile sociale prin stat şi de către stat, şi au dat naştere la ceeace se numeşte socialism de stat, ce de altmintrelea sunt cuvinte improprii care nu acoperă, în cuprinsul lor adevărata întindere a marei chestiuni pe care aceste două cuvinte le însemnează. Prin urmare, D-lor, e o lege socială, şi să vedeţi care sunt motivele care ne împing a lua în mână această chestiune. O luăm pentru ţărani, o luăm pentru meseriaşi, pentru toţi aceia cari, în starea lor actuală, nu sunt în poziţiune — cum a constatat chiar D. Sturza — nici de a judecà ceiace e adevăratul lor interes, nici de a-l apărà, atunci când ei sunt în stare de a judecà care e adevăratul lor interes. Şi atunci, în cercul restrâns al chestiunei care ne preocupă, noi ne-am găsit faţă cu chestiunea, dacă legea actuală a tocmelilor nu ar puteà fi îmbunătăţită în sensul ideilor ce am desfăşurat.

Legea dela 1866 era o lege de reacţiune, dar de reacţiune firească. In urma legei rurale, în urma luptei pe care a provocat-o aceà lege, pasiunile erau atât de deslănţuite, atât de tari, precum ne aducem aminte cu toţii, că a trebuit să vină o reacţiune, care să scape proprietatea cea mare în contra încercărei de nemuncă absolută, care se manifestase la începutul aplicărei legei din 1866.

Pe urmă au venit legile subsecvente, şi toate, fără excepţiune, atât aceà dela 1874 a D-lui Catargi, cât şi aceà dela 1882 a D-lui Brătianu, cât şi cea actuală — voiu probà acum — au venit şi au modificat părţi din legea dela 1866.

O voce. Şi aceia dela 1872.

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp. D-lor, care e starea actuală? E evident cum că reforma dela 1882, pe care eu de altmintrelea, imitând exemplul pe care nu ni-l dă astăzi D. Sturza,

am susţinut'o din toate puterile mele, e evident, zic, că aceà lege erà un progres. Dar ce straniu e că atunci, în camera liberală, afară de Kogălniceanu şi'mi pare, la articole, şi D. Aurelian, dintre membrii marelui partid liberal, n'a luat mai nimenea cuvântul, ca să apere reforma D-lui Brătianu. Ea a fost apărată de Kogălniceanu şi de mine, şi combătută de D. Vernescu, care cereà dreptul comun.

D. G. Panu. Rosetti a propus'o.

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp. Ei bine, cu tot progresul ei, după ancheta făcută, ancheta tacită, D-le Sturdza, fără revoluţiune şi fără sguduiri, s'a constatat că are încă lipsuri. S'a constatat că, faţă cu legea actuală, lipseşte posibilitatea de a stabilì cu claritate preţul, întru cât priveşte o parte din ambii contractanţi.

Ce dă proprietarul, se ştie în mod pozitiv, căci el dă pământ; ce dă ţăranul, însă, în schimbul acestui pământ, nu se poate precizà cu siguranţă, decât în urma unui calcul făcut amănunţit: şi când am afirmat eu, în expunerea de motive dela 1888, cum că locaţiunea unui pogon ajunge la 40, 50 şi 60 de lei, nu am afirmat decât un lucru care e bazat pe cifre absolut exacte.

Şi dacă vă interesează, D-le Sturdza, puteţi merge la minister să vedeţi acele contracte şi D-voastră, care sunteţi deprins cu statistica şi calculele, să faceţi singur calculele şi să vedeţi dacă am spus cevà exagerat, când am spus lucrul acesta.

D-lor, mă mir cum D-voastră, care aţi atins toate chestiunile din legea ce vi se prezintă, cum D-voastră care aţi combătut'o, a-ţi trecut cu uşurinţă, şi chiar unii sub tăcere, asupra părţei celei mai importante a acestei legi, adică asupra art. 1?!

D. G. Panu. Mă iertaţi: eu am atins această chestiune.

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp. Am zis: unii.

Cum aţi trecut cu tăcerea, zic, art. 1, care specifică că de azi înainte, pentru un ce unic pe care'l daţi D-voastră, nu mai puteţi cere preţuri cumulative? De aci înainte proprietarul sau arendaşul nu mai poate zice ţăranului: îţi dau un pogon de pământ, dar pentru acest pogon tu să'mi dai diferite categorii de preţuri, să'mi dai: muncă, ruşfet, bani, parte în natură, chirie, în fine o sută şi sute de prestaţiuni.

Dar îmi veţi zice: ţăranul oare nu înţelege interesul lui? Nu are să'şi facă calculul şi să zică: toate acestea însumează cu-

tare și cutare preț? Nu: și știți pentruce? Nu doar pentru că nu-l cred tot atât de abil calculator ca pe D. Sturza: poate își face și el statistica lui: dar de adevăratul preț țăranul nu-și dă seama, pentrucă nu este deprins să pună în calcul și munca lui! El consideră munca ca un ce care merge pe deasupra: aceasta însă sporește în realitate cu desăvârșire prețul care'l dă el pe pogon, și care, atunci când veți face calcule serioase, se traduce prin adaus la preț de milioane și milioane.

Prin urmare, trebue acest rău odată stârpit, trebue introdusă claritate în tocmelile agricole dintre proprietari și țărani.

Face oare legea acest lucru? Legea pe care v'o prezentăm, silește ea de a introduce o claritate mai mare în contractele agricole dintre proprietar și sătean?

Da: aceasta este absolut incontestabil și nimeni nu va puteà să probeze contrariul. De îndată ce acesta este adevărul, vă întreb: în folosul cui are să se manifeste claritatea aceasta a prețului stabilit? In folosul proprietarului? Evident că nu; căci valoarea dată de proprietar erà clară și până acum, fiindcă singurul obiect pe care'l dă el este pământul: prin urmare, se va manifestà în folosul țăranului, care de astăzi înainte va ști, cu preciziune care este prețul ce dă pe pogon.

Acì voiu aveà să răspund la cei cari, ca D. Panu, zic: toate sunt bune și frumoase, dar atunci dece nu mergeți mai departe și nu stabiliți prețurile pentru toate învoielile?

Foarte bine, zic și eu: dar atunci naște întrebarea: dacă încercările de a stabilì prin legislațiune un preț oarecare au dat roade bune vreodată? Să nu gândiți D-voastră că încercări de asemenea natură nu au avut loc.

D. Panu, care, știu de mult—căci făceà parte din Junimea literară — că este un istoric distins, trebue să cunoască acele lungi liste de obiecte, de pe vremea lui Dioclețian și Maximian, prin care se stabiliau prețurile oficiale: dar îl întreb: are D-sa cunoștință că aceste legiuiri romane au dat vr'odată un rod oare care?

D. *G. Panu.* Astăzi ar da: atunci nu.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Dați-mi voie. Göthe a zis un cuvânt foarte adânc: „Școlarul cel bun deduce necunoscutul din cunoscut“: prin urmare, eu nu pot deduce ceeace afirmați D-voastră și ceeace vreau eu să constat, decât din lucruri

cunoscute: dar a deduce necunoscutul din cunoscut, chiar această este o problemă care vă este rezervată să o deslegaţi D-voastră, D-le Panu. (Aplauze).

D. *G. Mârzescu.* Trebue rezolvat mai întâiu, dacă şcolarul este bun. (Ilaritate).

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* D-lor, să nu gândiţi că e ceva nou sub acest punct; să nu gândiţi că teoriile lui Lassalle, ale lui Liebknecht, Marx, etc., sunt teorii noi.

Tot la D. Panu mă adresez, pentrucă D-sa trebue să ştie, că chiar între capii Bisericei s'au găsit scriitori care propovăduiau, aproape cu aceleaşi cuvinte, teoriile socialismului modern.

D. *G. Mârzescu.* Acì e o leacă de adevăr.

D. *G. Panu.* In privinţa religiunei.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Şi dacă omenirea, pe pe calea aceasta se munceşte de mii şi mii de ani, fără să ajungă la vreun rezultaat, cred că D. Panu nu se va crede micşorat, dacă afirm că ceeace nu a putut să facă omenirea în mii de ani, d-sa nu va puteà să facă astăzi.

D. *G. Panu.* Cer cuvântul.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* O altă încercare s'a făcut pe timpul revoluţiunei franceze, şi acolo aţi văzut ce roade a dat legea maximului.

Şi când noi ne găsim faţă cu aceste diferite încercări şi cu rezultatele pe care ele le-au dat, rezultate care au fost cu totul contrarii ţelului ce l-au urmărit şi cu totul identice aceelor ce s'au văzut cu 1700 de ani înainte, adică de a scumpì obiectele pe care voià să le ieftenească; înţelegeţi bine că nu noi, faţă cu aceste experienţe, am fi venit să vă cerem stabilirea preţului în raporturile diferite dintre proprietari şi ţărani.

Tot ce putem face este de a zice: noi voim claritatea în contracte; noi voim ca ţăranul să-şi dea seama de preţul care il dă el proprietarului: aceasta o face legea de faţă, reforma care v'o prezintăm. Şi eu cred că ea constitue un pas înainte.

(Adresându-se către D. prim-ministru).

Aşà este, D-le Catargi? (Ilaritate).

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargi.* Aşà este. (Mare ilaritate).

D. *ministru al domeniilor P. P. Carp.* Al doilea punct, unde cred că iarăşi se face un progres, este punctul acela unde se vorbeşte de imaş.

S'au pus înainte diferite sisteme; s'a pus înainte de unii sistemul de a fixà numărul de vite care ar puteà păşunà pe un pogon; dar acest sistem are mai multe inconveniente.

Mai întâiu, el ar fi fost un mijloc indirect de a stabilì chiar prin lege, preţurile care se fac între proprietari şi săteni, şi al doilea, ar fi trebuit să avem o lege care să varieze, nu după districte, dar după localităţi.

Este evident că, de exemplu, în districtele Botoşani şi Dorohoiu, se pot pune mai multe vite la o falce, decât în Ialomiţa; este evident iarăşi că la munte, în orice parte, se pot pune mai multe vite pe falce decât acolo unde, fiind dat climatul nostru, în mijlocul verei, câmpiile Bărăganului, Oltului şi Teleormanului sunt aproape cu desăvârşire arse.

Prin urmare nici acest sistem nu erà posibil.

Ce erà dar posibil?

Soluţiunea aceea care se impune, dacă nu uităm ţelul pe care îl urmăreşte legea: adică claritatea în raporturile dintre proprietari şi ţărani. Până acum se da pe cap de vită, dar nu se specificà de fel, nici cât, nici dacă imaşul acela este numai pentru săteni sau, dacă ar fi să-l dea pe urmă şi la alţii, astfel în cât se întâmplà că, după ce lua imaşul pentru cutare sau cutare număr de vite, de multe ori imaşul acela nu era îndestulător, şi pe urmă venià proprietarul şi puneà singur vitele în imaşul acela, pe care îl dăduse dejà ţăranilor, şi aveà dreptul s'o facă, căci nu le desemnase nici o întindere de pământ şi le ziceà numai: îţi dau imaş. S'a întâmpinat că, dacă trebue să se specifice întinderea de pământ de către proprietar, ce s'ar face cu deprinderea care există de a se paşte holdele după ce s'au ridicat?! Acolo legea se aplică cu mai mare uşurinţă decât la imaşul care n'a fost arat; dacă sunt proprietari cari n'au măsurat imaşurile lor, au greutatea de a face măsurătoarea; dar pentru holde, care este proprietarul care nu ştie cât păpuşoiu, ori cât grâu, cât orz şi cât ovăz are?! Şi atunci n'are decât să indice, în contractul lui, că după ridicarea holdelor, el pune ca imaş la dispoziţiunea lor, atâtea pogoane mirişte de grâu, atâtea pogoane mirişte de orz, atâtea pogoane bătătură de păpuşoiu. Prin urmare, vedeţi că nici această întâmpinare nu împiedică modificarea pe care noi v'o propunem, şi cred că şi această modificare produce claritatea în contractele dintre proprietari şi săteni şi, prin urmare, şi aceasta este un pas înainte.

D-lor, vin acum la periodul de ani pe care se fac contractele: aci D. Sturza zice, că legea dela 1882 stipulà un ce precis: ziceà că contractele de pământ să nu se poată face decât pe trei ani: termenul de trei ani erà obligator. In realitate această prescripţiune nu a fost aplicată niciodată şi pot să vă dau astăzi sume şi sume de contracte agricole, unde se făceau închirieri de pământ pe un an şi pe doi, cu toate că legea prescrie, în mod absolut, că nu se pot face decât pe trei ani.

Dacă legea făcută chiar sub guvernul D-lui Brătianu nu a putut fi aplicată, aşà cum a făcut'o ministerul liberal de atunci, înţelegeţi că trebue să fie în deprinderile noastre, în nevoile mutuale ale proprietarilor şi ţăranilor, trebue să fie cevà care nu comportă o fixare matematică a timpului de închiriere. Dar legea ziceà trei ani, şi atunci naşte întrebarea: trei ani făcuţi obligator nu s'au putut aplicà niciodată: dar dacă o întindem, are să se aplice mai de grabă? Facem deci ceeace propuneà D-nul Sturza, când puneà întrebarea: De ce unul şi nu doi? De ce doi şi nu trei? De ce trei şi nu patru? Am şters obligaţiunea de a contractà pe un termen fix de ani, dar am întins facultatea dela 3 ani la 5 ani.

D. *P. S. Aurelian.* Nu era aşà proiectul primitiv.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Daţi'mi voie: este evident că nu erà aşà proiectul primitiv. Şi când vin cu proiectul acesta, trebue să arăt şi motivele care m'au făcut a recunoaşte întâmpinările, acolo unde erau juste şi a le respinge acolo unde erau injuste, şi în cazul de faţă m'am supus argumentaţiunei unui număr însemnat de proprietari practici, cari au făcut întâmpinări la proiectul prezentat de guvern. Vin acum, D-lor, la o altă modificare, vin la maximum de muncă. S'a întrebat D. Sturza, de ce noi am fixat un maximum, dece am pus 10 hectare, dece 8 şi nu 9, dece 9 şi nu 20: pentrucă, D-lor, chiar din titlul legei, legea de tocmeli agricole, şi din textul legei reiese că legea aceasta este o lege asupra muncei, nu asupra capitalului; şi atunci când legiferăm asupra muncei, prima întrebare, ce se pune e — şi aci intervine socialismul de stat — care este munca posibilă; oare nu s'ar puteà stabilì o normă prin lege, care ar împiedicà abuzurile care se fac?

A cere o muncă care nu este în măsura puterilor ţăranului, încât pentru propria lui trebuinţă nu'i rămâne nimic....

D. *G. Vernescu.* Tocmai pentru el nu este vorba de muncă.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* D-le Vernescu, nu m'aţi înţeles.

Ziceam că erà de datoria noastră ca, atunci când ţăranul îşi închiriază munca lui, să nu fie contractul făcut aşà încât partea de muncă, care datoreşte el, să fie aşà de mare încât să nu'i rămână nici o posibilitate de a întrebuinţà munca pentru dânsul Să vă dau un exemplu, — şi voiu începe cu Moldova, — daţi unui sătean obligaţiunea de a face o falce de praşilă: este absolut imposibil de a susţine, că un sătean cu familia lui să facă o falce de praşilă: vă voiu vorbì ca proprietar practic: cât poate prăşi un sătean pe zi, când este harnic? 4 şi 5 prăjini: prima praşilă îi trebue 12 zile, îi trebue 10 zile pentru praşila a doua, îi trebue o lună pentru culesul unei fălci. Astfel săteanul care se obligă să facă o falce, acel sătean lucrează la o falce de păpuşoiu 52 de zile. Apoi ne-am întrebat, când pentru o falce trebue să lucreze 52 de zile, ce'i rămâne ca posibilitate de a muncì şi partea lui? Evident că foarte puţin. Atunci am luat suma diferitelor munci şi am zis, ce poate lucrà un sătean cu familia lui? El poate să facă, în voie bună, o falce, două de arătură, grăpată: el poate să facă 2 fălci de coasă, fac 5; el poate să facă în voie bună 40, 50 de prăjini de praşilă, fac 5 fălci şi jumătate, adică 9 hectare, am pus mai mult decât posibilul şi am zis că maximum să fie de 10 hectare. Aceasta pentru Moldova. In Muntenia cam tot aşà vine. Dacă ar fi contractele în Muntenia, aşà cum voieşte să fie stabilite de mult lăudata de D. Sturza lege a D-lui Păucescu, atunci poate că întâmpinarea ar fi la locul ei şi s'ar puteà zice, că odată ce munceşte pentru proprietar, munceşte pentru dânsul, şi tocmai din cauză că preţurile erau cumulative în contractele agricole dela noi, munceşte de multe ori, dar numai pentru proprietar, iar nu şi pentru el. Şi atunci acolo se naşte necesitatea de a se fixà un maximum.

Dar D-voastră ziceţi: dar el nu poate contractà mai mult? Da: dar atunci intră în dreptul comun. Precum ziceà D. Aurelian, cu drept cuvânt, sunt în Ialomiţa oameni cari iau 60 şi 80 de pogoane. Acesta însă nu mai e un om care'şi dă munca, ci şi capitalul lui, adică face ceeace face şi arendaşul, şi atunci nu înţeleg pentruce nu ar intrà el în dreptul comun.

Mai este şi altă parte a acestei legi, care caută, după mine,

a se pune înainte, şi de care nu a vorbit decât D. Panu: e chestiunea executărilor. Până acum primarul erà absolut stăpân asupra executărilor. De azi înainte aceasta are să se continuiască, şi o bună parte din aceste executări au să fie deferite numai magistraturilor locale apropiate de dânsele, adică judecătoriilor de ocol, şi această cu atât mai mult, cu cât numărul judecătoriilor de ocol se vor îndoi după proiectul ce vi se va prezentà de D. ministru de justiţie, încât să pună această justiţie la îndemâna sătenilor. care e şi o garanţie mai mare pentru o execuţiune practică. Acest progres, care nu erà în legea dela 1888...

D. G. Vernescu. Dela 1882.

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp. Dela 1888: care nu erà în proiectul dela 1888, această îmbunătăţire se datoreşte reacţionarului Lascar Catargi, care, ca ministru de interne, a făcut aşà dureroasă experienţă, de cum se execută şi se îndeplinesc execuţiunile de primari, că a ajuns la concluziunea că nu sunt decât chestiuni de chiverniseală, iar nu de aplicare a legei, încât D-sa a cerut şi a convenit cu cea mai mare bunăvoinţă, ca să se ia din mâna primarilor o mare parte din executările ce aveau.

Prin urmare, şi în această privinţă puteţi constatà un progres, un pas înainte asupra tutulor legilor anterioare.

Cât priveşte paragraful relativ la smomire, acolo D. Sturza aprobă acest lucru, dar zice: dece acuzaţi numai pe ţărani şi nu acuzaţi şi pe proprietari? Vedeţi, D-lor, în sânul partidului liberal este loc pentru tot şi pentru toate. Aţi văzut ieri, D. Aurelian luându-vă în apărare în contra mea, a zis: cum, Dvoastră, ministru conservator, trataţi această înaltă Adunare, compusă de proprietari, de uzurari: cum arunci cuvinte asupra părţei cele mai folositoare a acestei ţări, care produce bugetele, prin urmare şcoala armata, etc., toate bunurile acestei ţări?

D. Aurelian a mers prea departe, prea s'a făcut campionul proprietarilor mici, şi D. Sturza astăzi şi-a zis: ia să mă pun în partea ceailaltă eu, şi aţi văzut tiradele ce a făcut D. Sturza în contra proprietarilor. Da nu s'a putut împiedicà de a fi nedrept cu mine.

In expunerea de motive se zice, cum că acestea sunt rele moravuri ale sătenilor, dar că ele din nenorocire au provenit din ademenirile proprietarilor, prin urmare am dat fiecăruia partea lui de vină! In asemenea condiţiuni sunt vinovaţi tot atât acei cari

ademenesc, cât şi acei cari lasă să fie ademeniţi. Un progres real este şi acela care prescrie pedepse pentru primarul care nu execută dijmuirea la timp.

Acestea sunt principalele puncte ale proiectului care 'l prezentăm.

Eu cred că este o îmbunătăţire a legei actuale, şi mai cred încă, că este greu în starea actuală, de a se face mai mult.

Şi când mă întrebà D. Aurelian: oare de ce nu aţi pus cestiunea întreagă, îi răspund: apoi cestiunile nu se pun în mod arbitrar; cestiunile în genere se impun, şi cum se impun ele aşà trebue să le iei. Şi legea dela 1882 şi legea aceasta, eu sunt cel dintâiu a o recunoaşte, nu sunt decât legi care corespund cu o epocă de tranziţie, care epocă are să ţină încă mult timp, până ce dela moravurile anterioare, avem să ajungem la idealul D-lor Sturza şi Aurelian, adică la idealul libertăţei absolute.

Aceasta nu se improvizează; trebue să ţinem seamă şi de deprinderi şi de moravuri, şi când avem să facem un pas înainte, trebue să'l facem pe un tărâm sănătos, iar nu pe un tărâm care ne aruncă în prăpastie: deaceea a trebuit să luăm noi din starea actuală numai aceà parte care erà susceptibilă de modificări, să o modificăm astăzi şi să lăsăm a se produce asupra acestei modificări şi experienţa timpului. Şi eu cred că, precum la 1882 s'a făcut o lege mai bună decât la 1872, şi precum cred că legea aceasta e mai bună decât cea dela 1882, aşà va veni după zece ani un alt ministru, care va introduce o lege mai bună: dar nu va puteà fi bună decât cu o condiţie: să se ţină pe aceeaşi linie pe care se ţine mersul înainte al ţărei noastre şi al tutulor ţărilor, şi mersul înainte nu se face decât prin lucrări încete şi bine chibzuite.

Deaceea, D-lor, nu am pus cestiunea întreagă, pentrucă cestiunile în general nu se rezolvă în bloc. Când voim să le rezolvăm în bloc, vedeţi câte diferite varietăţi de soluţiuni se produc.

D. Panu cere fixarea preţului. Principele Gr. Sturza, sub o altă formă, cere un soiu de fixare a preţului. Ştiu că n'a fost intenţiunea D-sale, dar are să ajungă fatalmente acolo, dacă se va aplicà sistemul D-sale. In adevăr, ce zice D-sa: Dacă voiţi să fiţi siguri că un contract agricol nu este uzurar, trebue să obligaţi pe părţi de a fixà preţul din contract chiar. Proprietarul să

evalueze pogonul de pământ ce dă ţăranului cu chirie la 20 de lei, de exemplu, şi ţăranul să-şi evalueze munca 10, 15, 20 de lei.

Dar dacă lăsaţi libertatea evaluărilor după acest sistem, credeţi că aţi stârpit preţurile uzurare în contractele agricole? Principele Sturza zice, că primarii să nu autentifice asemenea contracte, şi dacă, din eroare, s'au autentificat, să nu poată reclamà dela tribunale executarea lor.

Dar vă întreb: cum ieşiţi din acest impas, când preţul este facultativ? Nu puteţi ieşi, decât făcând o tabelă de preţuri obligatorie; căci almintrelea o să vedeţi în toate contractele agricole 20 de franci chiria pogonului de pământ, 20 de franci preţul muncei, adică egalitate absolută. Unde aveţi să vedeţi că este contract uzurar? Şi care are să fie norma D-voastre? Apoi chiria unui pogon în Ilfov e 20—25 de lei, pe când în Ialomiţa e numai de 7—8 lei. Un pogon de grădinărie lângă Brăila sau Galaţi este 60—80 de lei şi un pogon de imaş la munte e numai 2—3 lei. Aveţi să faceţi tabele de preţuri pentru fiecare categorie de pământ? Prin urmare, sunt dificultăţi aşà de mari, încât este absolut imposibil să legiferezi şi, dacă ar fi cinevà aşà de îndrăsneţ încât să legifereze, vă garantez că aplicaţiunea unei asemenea legi ar fi absolut imposibilă.

D. Aurelian cere libertatea absolută, şi, dacă am înţeles bine, aceasta ar fi şi părerea D-lui Sturza. Cu ocaziunea legei din 1882 s'a desbătut şi această cestiune a libertăţei absolute: şi pe mine mă sperie aşà de tare această libertate absolută, încât mi-am exprimat convingerea mea în următorul axiom: *în materie de tocmeli agricole, dreptul comun este jaful comun.* Vă închipulţi D-voastră toată populaţiunea noastră săteană, lăsată la discreţiunea tuturor chichiţelor de advocaţi, lăsată la discreţiunea unei părţi a populaţiunei noastre, care nu trăieşte decât din zâzania altora şi care caută, dacă aceà zâzanie nu se produce singură, să o provoace ei. Aţi văzut ce abuz s'a făcut cu răspunderea colectivă pe care a abrogat'o D. Catargi. Exemplele au fost triste: s'au văzut sate întregi condamnate la daune-interese aşà de mari, încât ţăranii, pentru o muncă care fusese datori să facă, au fost siliţi să lucreze 10 ani şi tot n'au putut izbutì ca să se plătească de ceeace i-a fost condamnat tribunalul. Şi aceasta fără să putem acuzà pe magistraţi, că nu au aplicat bine legea.

Dar, D-lor, să nu venim numai cu exemple izolate, să ve:

nim și cu exemple generale: avem țări în jurul nostru unde deprinderile erau tot aceleași cași la noi: în Bucovina și Basarabia când s'a aplicat legea rurală, s'a dat mult mai mult pământ decât la noi; în Bucovina s'a dat atât pământ, cât îl lucrà un sătean: dacă lucrà 10 fălci, 10 fălci i s'au și dat: în Basarabia s'a dat mult mai mult pământ decât chiar cum s'a dat în Moldova, căci în Muntenia se știe că s'a dat mai puțin. Acolo dar unde s'a dat mult mai mult pământ sătenilor, însă unde s'a lăsat proprietatea lor în dreptul comun, să vedem care este situațiunea lor de astăzi? In Bucovina jumătate din pământurile sătenilor au fost expropriate de preoți, dascăli și Evrei: în Basarabia au fost expropriați în mare parte de către proprietari.

Aceasta s'a întâmplat, D-lor, într'o țară ca Rusia,—și când zic Rusia, să nu gândiți că pun pe Rusia în această materie, inferioară cu alte state, cu atât mai mult că știm cu toții, că guvernul rus a voit înainte de toate ca în Basarabia să apere pe săteni pentru cauze politice:—nicăieri în toată Rusia țăranul n'a fost așà de protejat cum a fost în Basarabia; și, cu toate acestea după cum am zis, jumătate din țărani au fost obligați să'și vândă moșiile. In Bucovina, unde este o administrație bună,—și nu cred că zic un lucru care să ne supere,—nu suntem o țară care să avem în dosul nostru secole de civilizațiune, cum sunt de exemplu Austria, Anglia și altele: că în totul suntem inferiori acelor țări, și în justiție și în administrație și în igienă: și cu toate că acolo sunt mai superioare decât la noi toate acestea, cu toate acestea s'a produs o adevărată deposedare a țăranilor, numai și numai pentrucă erau puși sub dreptul comun. Dar față cu sătenii, D-lor, nu putem aveà indiferența ce avem în față cu fiii unor bogătași cari nu știu să'și păstreze averea și cari, odată ruinați, ori muncesc dacă au încă energie, ori își trag un glonț în cap, dacă n'au destul caracter să suporte timpurile adverse.

Față cu țăranii, noi, ca reprezentanți ai statului, — și acì nu vorbesc numai de guvern, vorbesc și de D-tră, — nu putem consimțì ca măsurile de libertate să le întindem așà, încât să creeze proletariatul câmpean în țara noastră; căci când vom ajunge în starea aceea, în care au ajuns Bucovina și Basarabia, să fiți siguri că suntem pierduți. Și când obiectă un întreruptor că suntem țară neatârnată, țară neatârnată nu este decât aceea, care dovedește că are mijloace a-și apărà neatârnarea: dar când nu

dovedim aceasta, fiţi siguri că niciun vecin n'are să fie atât de naiv, ca să nu ne transforme într'o ţară foarte atârnată, când ne va vedeà slăbiţi în forţele noastre cele mai vii.

Prin urmare, D-lor, vedeţi că, în afară de chestiunea de drept, faţă cu acele exemple, mai este şi chestiunea instinctului de conservaţiune naţională. Am spus-o şi o mai repet: când noi venim să facem cevà pentru meseriaşi, când venim să facem cevà pentru ţărani, noi, în ultima instanţă, credem că facem bine nu numai lor, dar însuşi nouă, şi când aceste elemente vor fi tari în ţară, atunci vom puteà fi siguri că vor fi în putere de a ne apărà naţionalitatea şi pământul nostru! (Aplauze). Inspiraţi dar de aceste motive, am crezut că, după legea dela 1882, să facem un pas înainte: v'am arătat că ceeace cer adversarii, n'ar fi decât a face o lege care ar fi inaplicabilă: v'am arătat că, dacă veţi votà această lege, veţi face un mare bine, şi pentru proprietar şi pentru ţara întreagă.

Acestea le-am avut de zis in apărarea acestei legi. Să nu credeţi pe D. Sturza, care zice că legea nu constitue nici un progres.

D-lor, de multe ori lucruri neînsemnate, care au aparenţa de nimic, produc o transformare radicală. De exemplu: erà posibilitatea de a contractà, în legile cele vechi, pe 5 ani de zile când erà chestiunea de lucru în bani. S'a oprit aceasta, şi s'a zis: contractul în bani să nu mai fie decât pe un an. Vedeţi, nu erà un lucru mare: nu poţi, asupra acestei modificări, să faci teorii mari, să zici că e o reformă imensă, să o dai ca inovaţiunea unui cap de geniu, care a găsit cine ştie ce născocire, şi cu toate acestea singura această modificare a transformat cu desăvârşire raporturile dintre cultivatori in Moldova.

Tot aşà are să fie şi cu articolul 1, care introduce claritate în raporturile dintre proprietari şi muncitori.

Vă rog deci să votaţi legea.

Ştiu, D-lor, că sunt unii, cari se sfiesc poate să voteze această lege. Nu voiesc să le fac injuria de a crede că sunt de aceia cari, deprinşi cu contracte apăsătoare, cred că au să piardă posibilitatea de a mai face de azi înainte aceste contracte; dar eu cred că sunt oameni cari s'au deprins cu o stare de lucruri şi care poate, în urma experienţei câştigate şi în urma vârstei înaintate, nu mai sunt în stare de a puteà reîncepe ei o nouă

experiență. Recunosc că legea îi jignește în deprinderile lor: dar afirm că în interesele lor nu are să-i jignească. (Aplauze).

O voce. Inchiderea discuțiunei.

D, *președinte, G. Gr. Cantacuzino.* Fiind cinci ore și jumătate, consult Senatul, dacă voiește să prelungim ședința.

D. *G. Vernescu.* D-le președinte, înainte de 5 ore, orele regulamentare, nimeni n'a cerut prelungirea ședinței: ședința deci, pentru astăzi, este terminată. Noi n'am avut decât respectul ce se cuvine unui reprezentant al puterei executive, ca să nu întrerupem discursul său și să-l ascultăm până la sfârșit: nu se mai poate deci prelungì ședința la 5 ore și jumătate: ea trebuià să se prelungească mai înainte. Nu se poate cere nici închiderea discuțiunei, ședința fiind ridicată după regulament.

Vă rugăm, dar, ca să se amâne continuarea discuțiunei pe mâine.

D. *președinte, G. Gr. Cantacuzino.* Findcă n'am auzit pe nimeni cerând închiderea discuțiunei, vom continuà discuțiunea mâine.

Ședința din 21 Ianuarie 1893.

D. *președinte, G. Gr. Cantacuzino.* D-lor, la ordinea zilei avem continuarea discuțiunii generale asupra legii tocmelilor agricole.

D. Vernescu are cuvântul.

D. *G. Vernescu.* D-lor senatori, cea dintâiu întrebare care mi-o pun, având în față acest proiect, este următoarea:

La 1866, la 1872, la 1882 și la 1888 Decemvrie 12 (dacă nu mă înșel), proiectele de lege pentru tocmelile agricole au fost prezintate de ministrul de interne; pentru ce astăzi acest proiect se prezintă de ministrul domeniilor?

D-lor, trebue să fiu exact în toate. La 1888, Septemvrie 2. a fost o încercare din partea D-lui Carp, ca să prezinte D-sa acest proiect, dar imediat câtevà luni în urmă, la 1888 Decemvrie. principele Știrbeiu, ca ministru de interne, a prezintat proiectul. Pentruce astăzi iarăși D. Carp revine cu proiectul de tocmeli agricole și lasă de o parte pe ministrul de interne?

In adevăr, D-lor, acest proiect a fost considerat, pentru execuțiunea lui, ca fiind de atribuțiunea ministerului de interne, căci numai ministrul de interne are toate instrumentele de execuțiune: primarul, de multe ori subprefectul, alte ori prefectul, prin

privigherea lui, chiar ministrul prin controlul lui poate să execute această lege.

Pentruce dar, s'a luat din mâinile D-lui ministru de interne acest proiect de lege, ca să se confieze D-lui Carp, ministrul domeniilor?

D-sa, din momentul când se votează legea tocmelilor agricole, nu mai are niciun raport cu această lege; pentruce dar acela care are necontenite raporturi cu buna executare a acestei legi să fie înlăturat? Este o simplă întrebare.

Dealtminteri îmi este indiferent, fie D. Catargi care prezintă proiectul, fie D. Carp. Numai în regulă generală, astfel cum s'a urmat necontenit în ţară şi astfel cum trebue să se urmeze în mod regulat, ministrul de interne este însărcinat cu buna executare a acestei legi: pentruce, dar, astăzi, se dă D-lui Carp această însărcinare?

Găsitu-s'a că este neîndestulătoare administraţia ministerului de interne? Găsitu-s'a că este altcinevà mai propriu a executà această lege? Căci de altminteri nu ştiu că vreo altă lege să se fi luat din mâna ministerului de interne şi să se dea în mâna ministrului domeniilor. Este un lucru făcut între miniştri, fără să ştim şi noi pentruce, aceste atribuţiuni trec acum din mâinile D-lui Catargi în mâinele D-lui Carp.

Ei, D-lor, eu înţeleg perfect pentruce. Dar nenorocirea este că dacă aşi spune acì pentruce, lucrul nu ar fi tocmai în favoarea aceluia care a luat în mână acest proiect.

Pentru ce? Pentru următorul lucru:

D. Carp anunţase prin trâmbiţe şi prin surle, că are să facă *reforma* legei agricole, că are să îmbunătăţească soarta ţăranilor, şi celelalte. Şi cum aceste idei nu păreau bine lămurite, D-sa şi-ar fi zis: că acela care a făcut lucrarea, trebue să aibă şi meritul înaintea ţărei, să aibă şi execuţiunea ei: şi atunci a luat D. Carp, într'o bună dimineaţă, din mâna D-lui ministru de interne acest proiect de lege.

Nefericită idee! De oarece D. Carp nu a făcut nici o reformă şi nici nu ne-a explicat trecerea acestei legi, dela ministerul de interne la cel de domenii. Şi când ni se vorbeşte de această reformă, eu m-aşi raportà la D. raportor Buicliu, care a zis că nu sunt în acest proiect decât nişte mici modificări, nişte mici îmbunătăţiri la legea în vigoare, şi nici vorbă nu

este de vreo reformă. Şi eu 'l cred pe cuvânt pe D. raportor, fiindcă D-sa este om de ştiinţă şi înţelege termenii de care se se serveşte, fiindcă într'un cuvânt, D-sa ştie ce va să zică *reformă*, ştie că reforma unei legi va să zică schimbarea principiilor fundamentale pe care se bazează aceà lege. Din minutul însă când nu aţi reformat nimic, când economia legei este aceeaşi şi nu aţi făcut decât numai oarecare modificări în lege, numai reformă nu poate să fie. Şi acest lucru s'a repetat de mai mulţi din noi şi a cam impresionat pe D. Carp. Dar D-sa are totdeauna la îndemână un cuvânt pe care să-l zică. „Opoziţia totdeauna este aşà: am făcut reforme, reforme însemnate, ea mi le tăgăduieşte."

Când însă unul din amicii săi intimi, unul din amicii săi învăţaţi, îi spune: Ei, D-le Carp, apoi iertaţi-mă, sunt raportorul acestei legi, sunt amicul D-voastră intim, dar nu pot merge până acolo, ca să tăgăduiesc lucruri evidente, ca să spun că este o reformă acolo unde nu este decât oarecare îndreptări. Şi aţi văzut că imediat după această argumentaţiune a D-lui raportor Buicliu, s'a cam potolit, deşi n'a schimbat pretenţiunea D-sale de a numi *reformă* câtevà modificări propuse la o lege existentă; căci sunt oameni de aceia cari, şi când văd lucrurile reale, nu vor să schimbe nimic din ideile lor. Dacă D. Carp ar fi schimbat ideia D-sale, ar fi trebuit să zică: ideia mea păcătuieşte; dar nu D-sa va zice aceasta. S'a anunţat ţărei ca lege reformatoare acest proiect, pe când toată lumea spune D-lui Carp că numai reformatoare nu este legea D-sale, că nimic nu s'a făcut ca *reformă* adevărată. Aceasta rezultă chiar din argumentarea D-lui Carp, care a zis: dar ce, totdeauna este vorba numai de mari reforme? Mărturisesc şi eu că nu este o reformă mare, dar tot reformă este, cu toată afirmaţiunea D-lui raportor. Va să zică, D. Carp a afirmat că este o reformă, deşi până mai ieri alaltăieri erà trâmbiţată ca *reformă* mare!

După ce a vorbit însă D. raportor, omul de aproape, amicul D-sale, şi a spus că această modificare în lege nu este niciun fel de reformă, a mai împuţinat lucrul şi D. Carp, şi a zis că nu este mare reformă, cum erà până ieri alaltăieri. Şi, în adevăr, D-lor, D. Carp, ca să justifice această cestiune de reformă, aţi văzut ce a făcut ieri? Vorbăreţ aşà pe D. Carp nu 'l am văzut până acum, ca să ţină discuţiunea două ore, într'o cestiune care nu comportă discuţiune decât de un cuart sau o jumătate de oră din partea

unui ministru. In ce scop a venit D. Carp să ne vorbească o oră şi jumătate sau două, şi să ne treacă hotarele şi să caute exemple, când în Bucovina, când în Basarabia: să ne mai vorbească şi de spiritul creştinismului, să ne mai ameninţe cu pericolul revoltelor dinăuntru, cu răsmiriţe, cu năvăliri dinafară, dacă acest proiect nu se va votà, aşà precum l'a propus D-sa, ca reforma agricolă cea mai înaltă ce a făcut D-sa!

Vedeţi că este o preocupare mare în spiritul D-lui Carp, care se crede reformator, şi că această reformă erà aşà de trebuitoare că, dacă nu s'ar fi făcut de D-sa, erà pericol în întârziere; ţara aceasta ar fi putut aveà răscoale, năvăliri din partea vecinilor şi alte mari nenorociri.

Pe când în alte ocaziuni ni se spune de D-nii miniştri, că ţara prosperă, că ţara e respectată de toată lumea, vine D. Carp acum şi ne spune că suntem în pericol, că suntem ameninţaţi de năvălirea vecinilor, dacă nu se vor admite reformele sale economice, adică acele mari modificări în legea tocmelilor agricole, cărora D. raportor le-a dat adevărata proporţiune. D. Carp a comis o imprudenţă prin călătoria făcută peste hotare, prin argumentarea făcută chiar în sensul religiunei, al creştinismului căci D-sa a făcut afirmaţiuni care neapărat că nu se puteau face într'un Senat compus, cum este Senatul acesta, din oameni aleşi, din mandatari cari îşi cunosc drepturile şi datoriile lor de reprezentanţi ai ţărei, cari nu au în vedere persoana lor, ci interesele generale ale ţărei, şi cari, când pun votul în aceà urnă, mai întâiu îşi consultă conştiinţa şi apoi interesele ministeriale. Nouă să ne spună D. Carp asemenea lucruri? Dar eu cred că D-sa n'a intimidat pe nimeni, că n'a înfricoşat pe nimeni cu aceste afirmaţiuni.

D. Carp, într'un resbel în care eu n'am nimic aface, a venit să aducă imputări liberalilor-naţionali şi să'i facă să înţeleagă că nu este bine să vorbească de tot ceeace au făcut liberalii-naţionali în ţară, căci dacă am pune în cumpănă ceeace au făcut ei în trecut, cu ceeace a făcut D-sa în 4 ani, nu se ştie unde ar atârnà balanţa!

D-lor, această comparaţiune, care o face D. Carp, între conservatori şi liberali, mă miră din un singur punct de vedere; D-lui a fost până la un timp conservator; apoi dela un timp a părăsit pe conservatori, fiindcă direcţiunea lor erà rea, fiindcă n'aveau

idei. Dar după atâtea trâmbiţări de idei şi de reforme, credeţi oare că D-sa a rămas singur cu ideile sale, cu reformele care le aveà în minte? Nici de cum: s'a alipit către partidul liberal-naţional.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Când?

D. *G. Vernescu.* Datele trebue să le cunoaşteţi mai bine; sunteţi interesaţi să cunoaşteţi ziua şi ora când v'aţi alipit de guvernul D-lui Ion Brătianu, dar pot să vă spun că cel puţin patru, cinci ani, v'aţi alipit de acel guvern şi aţi lucrat cu acel guvern, cu acel partid: neapărat că eraţi convinşi că acest partid liberal-naţional, făceà mai bine în ţară decât vechii D-voastră partizani conservatori, căci altmintrelea nu v'aţi fi dat socoteală de ce faceţi....

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* N'am făcut niciodată...

D. *G. Mârzescu.* Neîncetat l-a ales D. Brătianu.

D. *G. Vernescu.* Aceasta este o particularitate: n'aşi fi voit să o ating.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Atinge-o şi pe aceea.

D. *G. Vernescu.* Se poate alege cineva singur, când are încrederea alegătorilor: dar când nu are încrederea alegătorilor şi are dorinţa să fie ales, se poate adresà şi la alţii. Nu voiu să apăs şi asupra acestui lucru.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Dar apasă.

D. *G. Vernescu.* Sciţi că eu nu mă supăr de întreruperi: cu aceasta nu puteţi să'mi luaţi ceiace voiu să zic şi nu o să intru în detalii, ci o să urmez tot şirul ideilor mele în privinţa chestiunei ce am să tratez.

Dar, D-lor, afară de acestea, D. Carp a fost şi mare personagiu în partidul liberal-naţional; a fost ministru plenipotenţiar, a reprezentat partidul liberal-naţional în străinătate, a fost numit de partidul liberal-naţional: puteţi să ziceţi că aceasta nu este o participare în guvernul liberal al D-lui Brătianu? Tăgăduiţi şi aceasta?

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Nu.

D. *G. Vernescu:* Atunci aţi participat şi, prin urmare, este exact tot ceiace am zis, că a fost o epocă în care credeaţi, că mai bine lucrà *partidul naţional-liberal* decât *partidul conservator;* iată ce am zis şi nimic mai mult.

A căzut Brătianu dela putere -- şi nu prin moartea lui naturală, ci înainte de moartea lui—şi când Ioan Brătianu nu mai

aveà nici prestigiu, nici autoritatea care se cuvine unui om de Stat, D. Carp a găsit atunci, că ideile conservatoare sunt mai bune şi mai înaintate decât ideile partidului liberal-naţional, şi s'a alipit către conservatori. Dar aceasta nu mă interesează: puţin mă importă cum se poartă D. Carp faţă cu partidele: ceiace voiam să spun Senatului, este că nu se cuvine ca tocmai D. Carp să facă bilanţul între partidul liberal şi partidul conservator, căci se găseşte de multe ori confundat când cu unii, când cu alţii.

D-lor, s'a mai afirmat încă un lucru: s'a zis că în ţara aceasta, dacă ţăranul a fost ocrotit, ocrotirea aceea le-a venit mai mult dela conservatori. Să'mi permită D. Carp să'i spun că se înşeală în această afirmaţiune, căci întâiul pas şi pasul hotărîtor în privinţa ţăranilor, nu l-au făcut conservatorii: aceasta este istoria adevărată şi nu se va găsì unul acì care să o contrazică.

D-lor, vă aduceţi aminte că am fost actori, cu toţii, în această mare discuţiune şi în marile hotărîri care s'au luat în privinţa ţăranilor şi raporturilor lor cu proprietarii.

Se cereà de unii împroprietărirea ţăranilor, în Parlament: se contestà de alţii această împroprietărire. S'a făcut pentru aceasta mare cestiune; comitete speciale—şi D. L. Catargi trebue să ştie foarte bine,—comitete numite de Cameră, ca să rezolve această cestiune. Ştiţi, D-lor, cum erau compuse aceste comitete speciale. Făceau parte dintr'însele: Principele Gr. Sturza, — a cerut să fie şi dânsul;—făceau apoi parte repauzatul Panu, repauzatul Ioan Brătianu, Ioan Ghica, repauzatul Epureanu: dacă nu mă înşel, D. Ioan Cantacuzino, C. Bozianu, generalul Ioan Florescu şi eu, împreună cu C. Rosetti. Şedinţele s'au ţinut la Iancu Cantacuzino vreo două luni de zile, în privinţa acestei singure cestiuni a împroprietăririi ţăranilor, şi ştiţi care a fost rezultatul definitiv sau părerile—căci rezultat n'a putut să aibă această comisiune—părerile emise atunci au fost următoarele:

Trei, patru dintre membri comisiunei s'au pronunţat în sensul că ţăranii au dreptul la proprietate, că erau proprietari dinainte cu oarecare obligaţiuni din parte-le, şi că nu trebuià decât să răscumpere acele obligaţiuni sau prestaţiuni către proprietari: că prin urmare, n'aveau decât să dea o despăgubire în bani pentru ceeace se plătià în natură şi muncă, desfăcându-se astfel aceste legături dintre proprietari şi ţărani.

Cei cari susţineau această erau: Kogălniceanu, Panu, Bosianu şi eu.

Ceilalţi nici ei nu se învoiau între ei: erau unii, şi din aceştia sunt unii în viaţă, cari pot să mă desmintă, dacă găsesc că nu sunt exact; erau D-nii Ion Ghica, I. Brătianu, C. A. Rosetti chiar, cari ziceau: de o cam dată, cel puţin să le dăm vatra satului. Acesta e adevărul, fiindcă nu'mi permit să spun înaintea ţărei şi a Senatului lucruri care nu sunt exacte.

Ceilalţi ziceau: nu, nu au ţăranii dreptul de proprietate: proprietatea e a noastră: prin urmare nu putem introduce în legile ţărei acest principiu, că ţăranul să devie proprietar pe o parte de pământ.

Ştiţi, D-lor, ce s'a zis în urmă. S'a zis că cu câtevà zile înainte, folosindu-se de faptul că Domnitorul Cuza erà să ia măsuri extraordinare în această cestiune, toţi s'ar fi învoit să împroprietărească pe ţărani. Am auzit însă numai aceasta; dar n'am văzut nici o hotărîre cu iscălituri, niciun act, nici o manifestare făcută în public.

Ce s'a petrecut în urmă, n'am nevoie să vă o spun eu. Principele Cuza a luat în mână această cestiune şi, prin lovitura de stat, a împroprietărit pe ţărani, adică i-a obligat să plătească redevenţele şi a recunoscut că erau proprietari de mai nainte.

Aşà dar reforma împroprietăririi nu e meritul nimănui, nici al partidului liberal-naţional, deşi ideile liberalilor tindeau către împroprietărire, nici mai puţin al partidului conservator. Nu-şi poate atribuì exclusiv niciun partid meritul că ţăranii au devenit absolut proprietari pe un petec de pământ, că au devenit astfel legaţi de această ţară, interesaţi caşi noi toţi de această ţară, interesaţi ca existenţa acestui stat să nu fie periclitată, şi să aibă apărători ai ordinei înăuntru şi ai independenţii în afară.

Iată, D-lor, cum s'au petrecut lucrurile acestea la început. Nu am să acuz nici pe unii, nici pe alţi proprietari; voiu amintì numai că mulţi erau îngrijiţi şi ziceau, că, dacă ţăranii s'au împroprietărit şi s'au deslegat de orice legătură către noi, ei au să se ocupe numai de ogorul lor şi proprietăţile noastre au să rămână pustii! Şi, în adevăr, D-lor, ştiţi că proprietarii pe atunci nu se ocupau cu munca pământului, nu aveau instrumente pentru munca pământului, nu aveau capital ca să muncească pă-

mântul, nu aveau nici instituţiuni de credit, care să îi ajute pentru aceasta, şi înţelegeţi spaima lor.

Deaceea conservatorii proprietari au găsit de cuviinţă să facă legea tocmelilor agricole dela 1866, care, încă odată o repet, —deşi D. Dim. Sturza a atins cestiunea aceasta,—încă odată o repet, erà făcută în favoarea culturei pământului, şi în special în favoarea proprietarilor. Aveà un mare defect aceà lege: aveà *execuţiunea silită;* fiindcă toţii s'au întrebat şi au zis: ei bine, dacă vom face legi de învoieli agricole, dar vor venì oare ţăranii să muncească pentru proprietari? Atunci s'a admis execuţiunea silită.

La 1872, când s'a reformat aceà lege, iarăşi a rămas execuţiunea silită în lege. Şi să'mi permită D. Carp să-i spun că, dacă la 1866 nu am avut onoare să iau parte la discuţiunea acelei legi, la 1872 însă am combătut aceà lege pentru execuţiunea silită şi tocmai de aceia, D-lor, am combătut'o, pentrucă execuţiunea silită dădeà loc la multe abuzuri.

Mai întâiu că execuţiunea silită se făceà de un primar, care erà un simplu instrument în mâna administraţiunei, dependent de prefect şi subprefect. M'am îngrijat de aceasta, şi am zis: lăsaţi execuţiunea silită la o parte şi veniţi la dreptul comun: acolo avem judecători, o justiţie dreaptă, rece şi neinteresată, care nu va judecà îndată, ci va judecà mai în urmă şi va face dreptate.

Vor pierde poate agricultorii prin aceasta,—căci agricultura se face în timp anume şi determinat, şi dacă lucrul nu se execută, atunci pierderea este generală:—dar ziceam: în faţa acestei execuţiuni silită, barbară, prefer a merge la dreptul comun. Şi, D-lor, ceiace prevestisem s'a şi întâmplat: Execuţiunea cu dorobanţii, execuţiunea pe sate întregi într'un mod barbar, într'un mod material, brutal, s'a întâmplat dela 1872 pânăla 1882. Atunci s'a făcut în aceà lege a tocmelilor agricole importanta modificare din 1882, prin care execuţiunea silită a dispărut.

Cum s'a făcut această modificare a legei din 1882? Erà ideia unui singur partid?

Nu, D-lor: liberalii-naţionali voiau la 1882 mai mult decât s'a pus în legea aceia dela 1882: dar ei aveau a face cu conservatorii şi cu o mulţime de bărbaţi cari erau în Cameră şi Senat, independenţi, buni cugetători, iubitori pentru ţară lor, cari luau parte cu toţi la această discuţiune, şi atunci Camera a nu-

mit un comitet special, din care am avut onoare a face şi eu parte. Comitetul acesta a lucrat la ministerul de interne sub preşedinţa D-lui Ion Brătianu, ca ministru de interne, şi rezultatul tuturor desbaterilor a fost legea actuală, a fost un fel de concesiune reciprocă făcută dela partid la partid, dela individ la partid, a fost un compromis.

Iată ce a fost legea în 1882; findcă dealtmintrelea mulţi dintre noi aveau idei cu desăvârşire contrarii unor dispoziţiuni din aceà lege. Iată cum s'au petrecut lucrurile, D-le Carp, în privinţa chestiunei ţăranilor. Să nu ne tragem dar nici unii, nici alţii, spuza pe turta noastră.

Legea aceasta din 1882, bună, rea cum e, este rezultanta înţelepciunei tuturor partidelor: nu este a nimănui; este legea ţărei; dar şi această lege, tocmai fiindcă erà un compromis, trebue şi ea să aibă o prefacere.

Vin acum, D-lor, la epoca actuală, la reforma care s'a introdus în această lege de D. ministru actual. Şi, mai înainte de toate, pentruca iarăşi să fim luminaţi şi asupra acestui punct, e bine să ştim dela început că nu avem a face cu o lege de reformă, cu o lucrare însemnată, ci avem a face cu simple *modificări* introduse în legea dela 1872: şi trebue să mai ştim un lucru: că această lege nu este ceiace suntem obicinuiţi să numim noi lege, căci la sfârşitul ei, în dispoziţiunile tranzitorii, s'a pus un articol prin care se zice că această lege este un proiect-tip la care poate să se supună cine va voì: nu este dar o lege obligatorie *quand-même* pentru toată lumea; este un fel de proiect de lege care nu va devenì puternică, decât atunci când părţile, prin învoială între ele, vor voì să'şi facă lege din această lege. Când părţile îşi vor exprimà voinţa lor într'un mod pozitiv şi pe faţă, că 'şi însuşesc această lege, numai atunci aceasta este legea lor. Şi, ca să vedeţi aceasta şi mai bine, n'am decât să vă dau un exemplu: Pentru proprietarul Vlad şi locuitorii lui din satul Cotmeana d. ex.—fiindcă s'a învoit cu ei — legea aceasta se va aplicà: iar pentru satul de alături, cu proprietarul Gheorghe, fiindcă nu s'a învoit, legea aceasta nu va fi îndatoritoare. Legea propriu zisă este generală, obligatorie pentru toată lumea, îndatoritoare pentru toţi: aceasta este legea; pe când legea ce se prezintă azi este un proiect-tip, cum sunt multe proiecte-tip, cum e *meteiagul*

și altele, și zice: Cine va voi să beneficieze de această lege, eu îl voiu protege; cine nu, nu.

Iată dar și a doua stâncă ridicată după piepturile noastre; căci această lege este lege, numai dacă părțile vor voi să uzeze de dânsa.

Nu erà așà în legea din 1882; nu erà niciun articol de asemenea natură în aceà lege. Aceasta neapărat o datorăm D-lui Carp; D-sa, spirit prevăzător, protege până unde se poate pe țărani, dar dacă va voi și proprietarul.

Dacă ne găsim în situațiunea aceasta, D-lor, și dacă nu vom examinà acum, decât care sunt modificările făcute în proiectul prezentat, situațiunea ne va fi ușoară. Dar, înainte de a ajunge acolo, fără să intru în cearta nimănui,ași voi să fac mici întrebări, la care voiu răspunde, rămânând ca, acei cari vor crede că nu exprim părerea lor, să rectifice.

D. Panu, vorbind ieri despre această lege, ziceà: legea aceasta nu face nimic pentru locuitori, nu e nici o îndreptare; dar eu, mai presus de toate, țin cont de intențiunile oamenilor. D. Carp a avut intențiunea să facă cevà și dovadă e cel dintâiu raport al D-sale către miniștri, publicat în *Monitor*, unde, în adevăr, se făgăduiește marea cu sarea. Și mai zisese D. Panu: uite, D. Carp voise să facă ceva, dar s'a amestecat cu alte elemente, care l-au împiedicat și nu a putut să facă binele intenționat, care 'l aveà înaintea sa.

D. *G. Panu*. Cer cuvântul.

D. *G. Vernescu*. Dați-mi voie; voiu fi complet.

D. *G. Panu*. Dejà nu sunteți complet: nu am spus nici o dată acestea.

D. *G. Vernescu*. Poate că n'ați spus: dar așà am auzit, că veți votà această lege, numai pentrucă D. Carp a avut ***intențiuni bune***.

D. *G. Panu*. N'am plâns pe D. Carp. N'am zis: bietul D. Carp, l'au împedicat ceilalți! acestea sunt reflexiunile D-voastră.

D. *G. Vernescu*. Cât pentru maniera mea de a-mi exprimà opiniunile, sunt liber să le exprim orcum. Eu voiu numai să fie reprodus adevăratul sens al cuvintelor aceluia care a vorbit.

Eu, fără să mă gândesc la nici o personalitate din acest Senat, fiindcă nu am dreptul să mă gândesc la nici o persoană, însă

absolut in privința opiniunilor exprimate am dreptul să le critic sau să le adoptez, după cum sunt bune sau rele.

Aceasta e de netăgăduit.

Așà dar se votează de unii legea aceasta numai pentru intențiuni bune.

Voiu să fiu complet și să adaug că se ziceà, că ar rezultà din ceeace se scrie în *Monitor*, că are să se determine câte pogoane au să se dea locuitorilor pentru vitele lor, care este prețul, și dacă sunt îndestule aceste pogoane pentru vitele puse să pășuneze pe dânsele: că respiră, din ceeace spusese D. Carp, aceste idei. Iar dacă nu s'a pus anume în acest proiect de lege. vina nu se știe a cui e, dar pentru aceste bune intențiuni se votează acele modificări din proiect, care de altmintrelea, nu au nici o însemnătate.

Vedeți că sunt complet. Nu voiu să zic altcevà decât ceea ce s'a zis în Senat. Nu voiesc să 'mi fac benevolmente vrăjmași din acei cari merg aproape, dacă nu tocmai pe aceeași cale cu aceia cari iubesc pe țărani.

Așà dar, astăzi situațiunea s'a luminat: căci D. Carp a venit să spună după aceà bancă D-lui Panu: dar n'am înțeles eu să determin cantitatea pământului trebuitor pentru vite: dar n'am înțeles să fixez prețul dintr'o dată.

Aceste idei creștine, aceste idei de bine către țărani nu m'au inspirat niciodată și nu le-am scris în lege. De unde le-ai scos D-le Panu?

Prin urmare, vom votà proiectul D-lui Carp, numai pentru ceeace a trecut în *Monitor*, iar nu pentru intențiunile care le-a avut.

D-lor, să intrăm însă în discuțiunea proiectului și să începem dela început, cum îi place D-lui Carp.

D-sa a zis că toată lumea a evitat să vorbească de art. 1. Și m'am tot gândit și răsgândit, pentruce să fi evitat toată lumea să se vorbească de art. 1. Ce comoară de laude e pentru D. Carp în art. 1?

Mahiavelic credeți pe D. Carp! Nu cred însă că a avut cinevà în intențiune, să ocolească acest articol.

Să vedem ce e acest articol în raport cu legea cea veche.

(Citește art. 1 din legea veche și art. 1 din proiectul în discutiune).

Ce diferenţă este între acest articol al D-lui Carp şi celălalt.

Să vă spun în două cuvinte. Sunt două lucruri adăugate. In articolul cel vechiu nu erà trecut *tăvălugul* ca muncă agricolă, şi nu erà trecut de asemenea nici *treeratul*.

Iată toată modificarea ce cuprinde articolul cel nou! A introdus în tocmelile agricole, pe lângă celelalte munci agricole şi *treeratul* şi *tăvălugul;* dar tăvălugul e un fel de grapă, căci tăvălugul acum se face cu dinţi, şi el are de scop, ca nu numai să netezească, dar să şi fărămiţeze pământul: este un fel de grapă mai perfecţionată. Cine a spus D-lui Carp, că nu intră aceasta de sine în tocmelile agricole? ·

Dar, în sfârşit, a făcut mai bine să le adauge şi acestea în lege, ca să nu se facă contestaţie. Iată, îi fac concesiunea că a făcut acì ceva mai bine.

A mai făcut cevà: a pus şi *treeratul* între muncile agricole. Acì, mi se pare că D. Carp nu a cam mers în sensul intenţiunilor D-sale, de a apărà şi protejà pe ţărani, cum pretinde D-sa. Ştiţi când se face *treeratul* productelor proprietarului? Tocmai când ţăranul face *secerişul.*

Dacă vor fi băgaţi în tocmelile agricole ţăranii şi pentru treerat, vai de cultura ţărănească! Căci ştiţi că proprietarii au de obiceiu să pună în contractele lor, că munca lor se face înainte.

Şi eu înţeleg aceasta; cine face convenţie, o face folositoare pentru dânsul; nu poate nimeni să zică, de ce proprietarul este prevăzător şi stipulează ca muncitorul să-i are la timp, să-i secere la timp şi celelalte, căci este în interesul lui ca să ceară aceluia cu care s'a învoit, ca munca să i-o facă în timp; puţin îi importă proprietarului, dacă şi acel mic cultivator are timp ca să îşi lucreze lui cevà. Acì nu este cestiune de umanitate: un proprietar sau arendaş cu minte *sine qua non* tratează, ca lucrul lui să i se facă la timp: puţin îi importă lui, dacă ţăranul a secerat pentru el mai înainte sau va secerà mai târziu; el ştie un lucru, că atunci când grâul lui e copt şi când s'a învoit să i-l secere ţăranul, acesta să fie dator să i-l secere la timp. Aceasta după unii va să zică învoială de bună voie, de bună credinţă!... Dar, dacă este aşà, pentruce îl mai împovărezi şi cu *treeratul?*

Să vă dau, D-lor, un exemplu. Şi eu am vre-o câtevà proproprietăţi; ei bine, credeţi că treer cu ţăranii? Credeţi că dacă aş fi voit, dacă aş fi insistat, nu aş fi treerat cu dânşii? De sigur

că da: însă mi-a fost milă de ei, pentrucă vedeam holdele lor că se prăpădesc, şi atunci am avut recurs la oameni din alte părţi, oameni cari nu se ocupă de cultura pământului, pe care îi plătesc cu bani ca să facă treeratul meu, rămânând timp liber ţăranilor, ca să îşi vadă de ogorul lor. Ei, D. Carp, ca să placă ţăranilor, ca să îi pună în situaţiune mai bună decât se găsesc astăzi, introduce în tocmelile agricole şi *treeratul.*

Iată protecţiunea D-lui Carp cum începe! Dar mă ţin de cuvântul, pe care l'a repetat D. Carp de mai multe ori, că în privinţa aceasta a căutat să facă modificări, spre a face articolul mai *clar*, şi a repetat cuvântul *clar* de 10 ori. D-sa a zis: „nu este vorba de preţul cu care s'ar învoì proprietarii cu ţăranii, deşi eu, în motivele mele din *Monitor*, am arătat că ţăranii se jefuesc, că proprietarul cu un mijloc sau altul ajunge să îi despoaie, şi fac lege, ca să nu se mai întâmple aceasta."

Vedeţi dar, D-lor, că deşì ar ieşì din toate acestea, că are să se ocupe şi de preţuri şi de celelalte, dar D-sa spune: nu este vorba de aceasta; nu m'am ocupat de preţuri, căci n'am dreptul să mă ocup: m'am ocupat de un singur lucru, să fac legea mai *clară.*

O voce. Mai chioară poate.

G. Vernescu. Cine zice *chioară*, acela este indulgent, căci un om chior tot poate vedeà cu cellalt: dar s'ar puteà zice altfel.

Merg, D-lor, mai departe. Litera *b* este aceeaşi ca în legea vechie.

La litera *c* de sub art. 1, zice:

„*c)* Invoielile prin care se dă cultivatorului o întindere de „pământ pentru fâneţe sau arătură, spre a-l întrebuinţà pe seama „lui, în schimbul căruia el se obligă a răspunde, drept chirie, o „plată în bani ori în muncă, ori în parte de recoltă (dijmă). *Aceste „trei forme se vor puteà combinà, cu condiţie de a se determinà prin „contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă „şi partea de loc dată pe bani".*

Acì în partea finală a aliniatului *c* este marea modificare, pe care zice D. Carp că a făcut'o.

In adevăr, D-lor, ce erà în legea vechie?

Iată ce zicea legea veche la litera *c*:

„*c)* Invoielile prin care se dă cultivatorului o parte de pă- „mânt pentru fâneaţă sau arătură, spre a-l întrebuinţà sau cultivà

„pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă ca drept chirie, să „răspundă bani și muncă, sau muncă și parte din recoltă, sau și „una și alta".

D. Carp a mai adăugat aliniatul final, că *aceste trei forme* (de închiriere de pământ) se vor puteà combinà, cu condiție de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată în muncă şi partea de loc dată pe bani.

D. Carp mai zice în acest aliniat: pentru pământul care 'l dau eu, proprietarul, țăranului, pentru arătură sau fâneață, să pot să iau dela țăran, nu bani singuri, nu muncă singură, nu dijmă singură, ci *cumulativ* bani și muncă, dijmă şi muncă, sau pe câte trele împreună: *bani, dijmă* și *muncă*. Și apoi adaugă D-sa: nu vedeți că bietul țăran nu poate să-și dea socoteală, de ce i se ia. Și de aceea am făcut articolul 1 astfel.

Și, D-sa, ca un învățat extraordinar, ziceà că i se dau țăranului 10 pogoane și se ia dijmă din 4, din 5, sau din 8, — după localități — şi pe lângă aceasta i se mai ia şi bani, toate acestea, pentrucă țăranii nu ar ști să facă această simplă socoteală, dece sunt ei datori să dea în dijmă și în bani.

Iată ce ziceà D. Carp.

Ei bine, eu întreb: care e avantajul care s'a adus țăranilor prin această modificare?

Crede D. Carp pe țăran așa de simplu, încât să nu știe să-și facă aceste mici socoteli? Cine vi s'a plâns în felul acesta?

Aşi dorì să mi se aducă dosarele ministerului, ca să văd și eu, dacă există plângeri de felul acesta, prin care țăranii să declare că ei s'au angajat într'un așà mod pe care nu-l pricep, de care ei nu pot să'și dea seamă. Unde ați găsit D-voastră vreo plângere de asemenea natură?

Țăranii pot să se plângă, nu că nu înțeleg învoiala, dar că li se ia prea mult: dar aceasta este o altă chestiune, pe care proiectul de față nu o rezolvă absolut deloc, de oarece nu spune ce să se ia țăranului, nu se prevăd prețuri în lege. Şi acest adevăr rezultă din *Monitor*, unde D. ministru spune că este în disproporție, ceiace ia țăranul dela proprietar cu ceiace plătește el, și că trebue, prin urmare, să se facă o îndreptare. Ce însemnează aceasta ?

Aceasta însemnează pentru toți oamenii pricepuți și înțelepți, că trebuià să determine prin lege prețul.

Şi dacă ai fi făcut aceasta, D-le Carp, atunci ai fi fost în adevăr reformator, şi n'ar mai fi fost vorbă de legea actuală şi de modificările ei. Atunci, în adevăr, erai un bărbat de stat, care face socialism de stat şi care se pune el în locul părţilor nechibzuite şi nepricepute şi lucrează el obligatoriu pentru toţi.

Atunci vă înţelegeam!

Dar jucăria aceasta de cuvinte şi idei din proiect, ce însemnează?

Siliţi pe proprietar să ceară dela locuitorul care a luat 10 pogoane de exemplu, în loc de dijmă la două pogoane, dijmă la 10 pogoane.

Să nu uitaţi, D-lor, că acele două pogoane, ori 3 sau 4, nu sunt acele pogoane care ne-au recomandat în străinătate pentru vânzarea productelor noastre.

Până acum, din nenorocire, nu ţăranul producea ceiace făcea târgul nostru de producte în Europa, ci proprietarul care cultivă cu mai multă îngrijire, care are sămânţă mai bună şi celelalte.

Cu ce însă erà obicinuit ţăranul până acum? Erà obicinuit cu dijmă, şi fie că da dijmă din 5, ori din 2, ori din 3, tot dijmă erà; dar cel puţin această dijmă se lua sub formă mult mai înţeleasă de ţărani şi mai înţeleasă poate, la mulţi dintre noi, şi chiar decât pentru D. Carp.

Ce se face însă, astăzi, prin legea de faţă?

Se sileşte proprietarul să zică ţăranului: Iţi dau atâtea pogoane, însă un pogon sau două pentru bani, unul sau două pentru dijmă şi altele pentru muncă, dar eu în realitate am să iau dijmă din toate acele pogoane, care se suie pânăla 10, fără însă ca în lege să se specifice acest lucru.

Cu toate acestea, se poate specificà, D-lor, fără vreo greutate. Dar întreb: a specificà este a face ca ţăranul să fie în situaţiune mai bună? Nu. Dacă nu, apoi atunci pentruce această intortochiere de a specificà învoielile? Care este cuvântul? Ştiţi care este cuvântul, D-lor? Să vi'l spun eu.

Oamenii cari vorbesc totdeauna în numele înfrăţirei generale, oamenii cari vorbesc totdeauna de dreptate, aruncă câte o vorbă inconştientă, crezând că poate, din cuvintele acelea, va rezultà cevà. Când s'a zis odată că ţăranul nu poate să-şi facă socoteală, că dă mai mult decât ia şi că trebue specificat în învo-

ială, astfel ca să se vadă că el dă mai mult de cât ia, îndată s'a alăturat în mintea ţăranului următoarea idee: că nu trebue să se mai învoiască cu proprietarul, fiindcă ministrul a declarat el singur, că dacă se ia ceiace se ia, fie într'un mod, fie într'altul, se ia cu prisosinţă şi, prin urmare, îndemnul este dela înalta stăpânire, ca învoială să nu mai fie între ţăran şi proprietar. Şi când se aude svonul acesta, înţelegeţi ce pagubă se face, şi nu cutărui proprietar sau cutărui ţăran, ci economiei întregi a ţărei.

Inţeleg să tăiaţi în carne vie, să găsiţi că e o stare de sălbăticie în ţara aceasta şi să ziceţi că, mai presus de ideile de libertate ale omului, este o idee mare, traiul acestei ţări, existenţa ei: şi fiindcă voi nu sunteţi oameni cari să vă înţelegeţi între voi împreună, unii necunoscători, ceilalţi răpitori, pun eu marca mea, pun eu preţul care se cuvine pe acest pogon. Inţeleg pe un om sincer, nu despot care nu respectă legile, libertăţile şi celelalte, care nu ştie ce este Constituţiunea, dar care are o ţintă, care merge la un scop sigur prin măsurile care le ia. Dar acì nu este nimic, niciun pas reformator în proiect.

D-lor, se zice de D. Sturza că nu s'au făcut prefaceri între proiectul prezintat de D. Carp la anul 1888, Sept. 9, şi proiectul acesta. Sunt modificări făcute şi aşi voì să mă ajute D. raportor ca să dau îndată de o modificare, iată una: *Aceste trei forme* (a se învoì în bani, în muncă şi în dijmă), ***se vor puteà combinà, cu condiţiune de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă şi partea de loc dată pe bani.***

Aceasta nu există în proiectul dintâiu. D. Carp a voit să ne mângâie pe noi, caşì când noi am aveà nevoie de mângâierile D-lui Carp, caşì când n'am fi noi pe proprietăţile noastre de sine stăpânitori, şi n'am puteà înţelege interesele noastre.

Dar ce ne-ai dat, D-le Carp?

Ai repetat în partea din urmă lucruri dejà prevăzute, fără să ţii socoteală de ceeace erà în partea dintâiu; căci, într'adevăr, D-lor, dacă prin cuvintele acestea, că trei forme de plată a chiriei pământului se vor puteà combinà, se înţelege că este o combinaţiune adevărată, rezultatul n'ar puteà să fie acela pe care îl dai tot în acest articol, că, prin contract, trebuià să specific pogonul care l'am dat în bani, pogonul care l'am dat în dijmă sau în muncă. Va să zică, D. Carp repetează în partea aceasta ceea-

ce a zis în partea de sus, că muncile acestea se pot face în bani, fără dijmă şi fără muncă: și atunci ce combinațiune mai este în partea a doua?

Se specifică că pogonul este dat sau pe muncă, sau pe dijmă, sau pe bani, astfel că articolul D-sale n'are nici o aplicațiune și nu produce decât confuziune în spirite. Nu a făcut dar nici o concesiune şi nici nu va aveà dreptul să facă concesiune nimănui: a voit D. ministru să arunce numai țărînă în ochii proprietarilor. Nu însemnează dar nimic această modificare făcută în art. 1: nu este nici o claritate în acest articol: are aerul să pună în un paragraf o regulă, și în paragraful al doilea se schimbă aceà situațiune: dar, cu toate acestea, se găseşte în paragraful al doilea aceeaşi situaţiune ca în paragraful întâiu. Ce sunt aceste neconsecvențe? Aceasta nu însemnează absolut nimic: aceasta face mai confuz acest articol, decum erà la început!

Dar, D-lor, acest articol mai are și alt inconvenient, astfel cum s'a făcut de D. Carp. Iată ce zice litera *d*): „învoielile pentru închirierea locurilor de păşune, de fânețe sau de arătură, *lucrarea viilor și grădinilor*, intră și ele în tocmelile agricole“.

Bine, D-lor, n'aţi băgat de seamă, că aţi schimbat economia legei actuale? N'aţi băgat de seamă că acolo se vorbià, în partea întâiu, de tocmelile cumulative, munca în bani, munca în bani și dijmă, şi în paragraful al doilea se specifică aceste tocmeli făcute în bani, că aparţin tocmelilor agricole? Când aţi pus principiul dela început că sunt tocmeli numai în bani — fie pentru fânețe, fie pentru arătură — numai în muncă şi în dijmă şi care se pot cumulà, de ce puneţi acì, la litera din urmă *d*, că tocmelile se fac numai în bani?

Ce însemnează art. 1 de cât o confuziune în lege? O confuziune în mintea aceluia, care a creiat această lege!

Tot acelaş lucru aţi pus, ca principiu general, la litera *c*. că tocmelile pentru arătură și fânețe se pot face în bani și apoi repetaţi acelaşi lucru la litera *d* a articolului, că se pot face învoieli în bani. Vedeţi că numai clar și lămurit nu este acest art. 1

Ştiţi că este o modificare adusă la art. 1 al legei din 1882. Să vedem, din compararea art. 1 al D-lui Carp cu art. 1 al legei dela 1882, care din ele a ţinut mai mult socoteală de păsurile ţăranilor? Care este mai retrograd?

Iată cum erà redactat art. 1 al legei din 1882:

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

a) Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, la următoarele şi anume munci agricole: arat, semănat, grăpat, prăşit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazia de pe moşie:

b) Invoielile pentru închirierea pământurilor de păşune (izlaz sau imaş), pentru care cultivatorul se obligă, ca drept chirie, să răspundă: pe lângă o plată în bani, şi muncă.

c) Invoielile prin care se dă cultivatorului o parte de pământ, pentru fâneaţă sau arătură, spre a-l întrebuinţà sau cultivà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă, ca drept chirie, să răspundă bani şi muncă, sau muncă şi parte din recoltă, sau şi una şi alta:

d) Invoielile pentru închirierea de locuri de păşune, de fâneaţă sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani: *transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor*, angajamentele de servicii cu anul şi cu luna, privitoare la cultura şi exploatarea pământului: *acestea numai întrucât priveşte autentificarea actului, iar execuţiunea rămâne în dreptul comun*".

Aşà dar economia legei agricole, după legiuitorul trecut, erà: întâiu că învoielile care au de obiect de plată munca, dijma şi banii, sunt *tocmeli agricole;* iar învoielile care au de obiect de plată numai munca sau numai banii, acelea nu erau tocmeală agricolă şi intrau în legea comună. D. Carp, dupăce nu a băgat de seamă că a vorbit de plata în muncă şi în bani, încă din art. 1 litera b), a mai făcut un aliniat care să repete acelaşi lucru şi a făcut şi a doua greşită modificare, ca să declare ca munci agricole supuse legei de faţă, şi *transporturile la gară şi la schele* şi *lucrul viilor şi grădinilor* şi, prin urmare, să fie şi acestea supuse execuţiunei sumare prevăzută în această lege; pecând legea tocmelilor agricole din 1882 lasă execuţiunea acestor *invoieli în bani la dreptul comun.*

In avantajul cui sunt toate aceste modificări? In avantajul protejatului ţăran? (Intrerupere) Imi pare bine că D-l Niculescu-Dorobanţu e de această părere şi aşi voi să văd câţi sunt oameni inteligenţi ca D. Niculescu, cari să afirme acest lucru.

Dar e lesne de înţeles, că execuţia pusă în această lege pentru transporturi şi celelalte, vine în ajutorul proprietarului, şi atunci ceeace zice D. Niculescu nu e adevărat, căci se mai adaugă în povara săteanului oarecare lucrări, pe care are să le execute cu această execuţie sumară.

Aşà dar, D-lor, articolul acesta nu e abordabil, fiindcă, în loc de claritate, s'a adus confuziune: e un articol care are aerul să spună cevà în partea întâia, dar nu spune mai nimic, căci repetă acelaşi lucru; un articol care jenează convenţiunile dintre părţi, fără să proteagă cu cevà pe ţăran: un articol care lărgeşte cercul lucrărilor agricole şi le întinde mai mult în folosul proprietarului.

Vedeţi dar că nu'mi erà teamă să abordez art. 1.

In legea de faţă, însuşi D. Carp susţine că aceasta n'ar fi reformă, dar tot ar fi o reformă mică, şi că reforma nu e nici mare nici mică.

D-lor, voiu urmà această discuţiune în câteva puncte principale, şi promit Senatului că, dacă va încuviinţà, la fie-care articol, înainte de votarea lui, să discutăm în linişte, cum se cuvine unor oameni maturi.

Vin, D-lor, la altă modificare însemnată, de care ne-a vorbit D. Carp.

Art. 3 zice: *Contractele pentru păşune (izlaz) nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât numai cu indicaţiunea întinderei de pământ, pentru care se face închirierea.*

Şi aci, D-lor, vă atrag atenţiunea, e o modificare şi o deosebire de celelalte proiecte: căci acolo se zice din contră, că nu se pot face contracte pentru izlaz pe capete de vite, ci numai pe întindere de pământ, ceeace însemnează că eu, când mă voiu tocmì cu ţăranul, n'am aface cu vitele lui; îi dau simplu, de exemplu, trei pogoane cu atâta preţ, rămânând ca el să bage în acel izlaz câte vite va crede de cuviinţă. Cum dar se face învoiala pe capete de vite şi se determină totuşi întinderea de pământ a izlazului, şi unde este arătată norma, proporţia între numărul vitelor şi numărul pogoanelor de izlaz? Să vedem ce e practic în această lege şi ce îmbunătăţire se aduce.

Mai întâiu ştim,—şi D. Carp trebue să ştie aceasta cel puţin— că izlazul nu se dă în particular unui ţăran, ci ţăranilor în obşte. D. Niculescu poate să mă ajute în această explicare. Izlazul se dă la toţi ţăranii unei comune. Ce însemnează dar că nu poate

proprietarul să contracteze cu ţăranul decât pe o întindere de pământ? A înţeles D. Ministru prin cuvintele acestea: *obştea ţăranilor?* Dar nu reiese aceasta din text. Să admit însă pentru un moment, că aceasta a fost şi ideia D-sale, ca obştei ţaranilor să determinăm locul pe care trebue să păşuneze vitele lor, şi să vedem ce deosebire este de trecut, şi prin ce D. ministru îmbunătăţeşte soarta ţăranului?

In art. 1 mai făcuse o modificare D. Carp, în raport cu legea pe care o prezentase D-sa la început, dar şi pe aceasta a şters-o din proiectul al doilea.

Dar nici prin art. 3 cel nou din acest proiect nu s'a făcut o îmbunătăţire reală ţăranului.

Căci dacă se fixează o întindere de pământ pentru toate vitele locuitorilor, ce câştigă D. Carp pentru locuitori? Să zic că s'au făcut învoieli pe cap de vită, fără a se determinà câte capete de vite, şi că s'a determinat suma pogoanelor care se dau locuitorilor. S'a făcut dar învoială pe întindere de pământ, fără să se vorbească de numărul vitelor.

Unde este deosebirea între aceste tocmeli şi tocmelile cele vechi? Prin ce se ieftineşte izlazul şi se asigură hrana îndestulătoare a vitelor?

D-lor, obiceiul până acum erà următorul: nu se ziceà ţăranului că o să'ţi dau atâtea pogoane de izlaz, ci se determinà *un izlaz;* li se spuneà că au izlaz din locul cutare până în locul cutare, şi ţăranii, graţie cerului, ştiu să măsoare pământul, ştiu ce au luat, prin urmare, ştiu şi ei să'şi dea socoteala de ce plătesc pentru fiecare pogon de pământ.

Tot asemenea se va face cu ceeace zice D. Carp în acest proiect de lege: dau pogoanele cutare, între movila cutare şi cutare, între semănătura cutare şi cutare, s'ar zice 100 de pogoane ori două sute. Ce deosebire este? Nu văd nici o deosebire. Că s'a adăugat în acele învoieli cuvântul pe *cap de vită*? Ei, şi dacă se zice pe cap de vită, ce a folosit ţăranul? Proprietarul sau arendaşul zice: am determinat pământul de izlaz în pogoane, şi puteţi băgà în el oricâte vite veţi voi, însă să'mi plătiţi mie atâţi lei de cap de vită, şi puţin îmi pasă, dacă vitele voastre au să fie îndestulate: eu mi-am luat preţul meu, fie el cât de mare.

Ei bine, D-le ministru, aveţi în proiectul D-voastră vreun leac contra acestei procedări? Aţi pus cevà în lege în favoarea

ţăranului? Nu. Ceeace voiesc să stabilesc înaintea D-voastre este că, sub orice formă se va face învoiala pe întindere de pământ, fără să se desemneze capetele de vite, ajungând la acelaş rezultat, nu se îmbunătăţeşte întru nimic soarta ţăranilor: cât pentru preţ, ţăranul ştie ce vite are, şi poate să facă şi el socoteala, când i-ai dat pogonul, cât are să-l coste pe cap de vită.

Ce-aţi modificat din toate acestea? Ce aţi ameliorat? Absolut nimic. Ştiţi ce zice D. Carp: Am făcut legea pentru claritatea lucrului. Ce claritate? Aceeaşi situaţiune ai păstrat: ai schimbat numai cuvintele, frazele, fără să aduci nici un remediu.

D-ta ziceai, în expunerea de motive, că izlazul este prea scump, că a ajuns la 60 fr. pogonul, şi că izlazul nu este îndestulător. Foarte bine: dar ce ai făcut în lege, ca izlazul să nu mai fie scump, ca izlazul să se dea îndestulător? Absolut nimic. Ai lăsat să se facă ca şi în trecut. Ştiu că este greu şi pentru un reformator, să vină să'mi taxeze proprietatea şi să zică să dai pogonul cu atâta, de multe ori este imposibil, fiindcă ţăranul are multe vite şi nu poţi să-i dai pământ îndestulător pentru toate vitele lui. Dar este greu a se face acest lucru, mai întâiu, fiindcă nu ai dreptul s'o faci şi al doilea, în fapt, poate că nu am de unde să'i dau pământ îndestulător. Prin urmare, înţelegeţi de ce a reculat D. Carp şi, de unde făceà acele avansuri şi acele promisiuni ţăranilor prin *Monitor*, a ajuns să nu le dea nimic şi să se găsească în situaţiunea aceasta înaintea D-voastre, încât să spună că, pentru claritatea lucrului, D-sa a modificat articolul. Dar şi cu atât tot nimic. Pentru ţăran o fi, ori n'o fi clar articolul, tot preţul acela îl va plătì şi tot izlazul acela îl va da proprietarul ţăranului. N'aţi găsit dar mijlocul de îndreptare şi n'aţi făcut nimic.

Dar, D-lor, D. Carp, când face această afirmaţiune în public, că proprietarii jefuiesc pe ţărani, luându-le 60 franci pentru pogonul de izlaz, nu se gândeşte la o idee mai înaltă, mai superioară, că aruncă zâzania, că aruncă focul între proprietarii mari şi proprietarii mici; căci de geaba vă serviţi cu cuvântul de *cultivatori:* astăzi toţi sunt proprietari. Şi dacă nu sunt cu toţii, mâine vor fi proprietari, fiindcă vânzarea bunurilor Statului la ţărani, ce este altcevà decât ca toţi ţăranii să devină proprietari?

Deosebirea este numai că unii sunt mai mari, alţii mai

mici; unii mai inteligenţi şi alţi mai puţin inteligenţi. Şi dacă este vorba de socoteală, nu este cel mai priceput nici D. Carp, nici eu, nici D-voastre toţi, ci acela care munceşte toată ziua pământul cu sudoarea lui, e ţăranul.

Prin urmare, dacă voiţi să fiţi omul care să se amestece în afacerile altora şi să taie în carne vie, atunci luaţi o măsură mai serioasă, mai eficace, iar nu vă mărginiţi a zice, că faceţi mai clar articolul! Aceasta nu corespunde de loc cu promisiunile D-voastră de mai înainte.

Afară de aceasta, D-lor, ce se dă ţăranilor sub numele de izlaz? Se dă întâiu, ţăranului 15, 20, 100 pogoane, după întinderea moşiei. Acesta este primul izlaz pentru cine ştie să se ocupe de această cestiune. Pe urmă vin imediat fâneţele; îndată ce se cosesc fâneţele, vine iarăşi izlazul de dat ţăranilor. Mai sunt apoi miriştele sau holdele dupăce se ridică secerişul, care devin iar izlaz pentru ţăran. Ce aţi făcut cu această lege, şi ce aţi prevăzut despre toate acestea? Cum credeţi că proprietarul sau arendaşnl va lăsà toate aceste islazuri suplimentare pe seama ţăranilor, fără nici o socoteală? Dar atuncea s'ar face o nedreptate proprietarului.

Dacă am calculà toate aceste izlazuri după ridicarea recoltelor, am puteà întrebà pe D. Carp, la ce revine pogonul de izlaz propriu zis? Este o epocă, D-lor, când izlazele sunt neîndestulătoare: aceà epocă este primăvara; dar ce voiţi? Proprietarul nu poate să dea decât izlazul ce are, şi preţul se fixează după mărimea pământului şi după localitate, căci sunt localităţi care sunt mai depărtate de centruri şi care au preţuri mai puţin avantajoase decât cele apropiate de centruri.

Dar, D-lor, D. Carp aveà o modificare, o stipulaţiune în proiectul D-sale, pe care a şters'o pe urmă.

(Citeşte articolul).

Prin această dispoziţiune se prevedeà că, după ridicarea secerişului, trebue să măsori partea ţăranului şi partea proprietarului din mirişte şi pentru o fâşie sau două de pământ, unde avusese arătură ţăranul, să i se determine şi lui a patra, a cincea sau a şeasea parte din acea mirişte. Apoi aceasta nu ştiu cum a venit în mintea D-lui Carp, când noi cu toţii ştim, că toate învoielile făcute cu ţăranii le dau dreptul ca, după ridicarea secerişelor, să pască vitele lor peste tot locul de mirişte.

Dar onor. D. Carp a şters acest articol, şi nu mai putem vorbi de el: l'am amintit numai pentruca să se ştie că el a existat.

Aşà dar, D-lor, iată a doua modificare făcută în sens clar şi care nu numai că nu e clară şi nu vine în avantajul ţăranului, dar care ar fi putut da loc la vrajbă între proprietarii mari şi cei mici. Şi dacă aceasta este tendinţa D-sale, noi n'o putem suferì; căci încăodată zic, că putem suferì un ce arbitrar, care are de scop să îndestuleze o trebuinţă simţită a societăţei, dar nu putem suferì un ce, care să aducă vrajba între aceia, cari sunt în capul societăţei şi între ţărani. Aceasta nu se poate: căci atunci n'am culege alt decât sămânţa discordiei ce s'a aruncat, şi tristele ei consecinţe.

Trec acum la altă parte: D. Carp zice că a mai modificat cevà: că a pus o margine locuitorului pentru pământul care are să'l ia să'l lucreze. D-sa a zis: ţăranul nu poate să ia mai mult decât 10 hectare; şi când l'am întrerupt, şi i-am zis: cum, nu poate ţăranul să muncească mai mult pământ pentru el sau pentru proprietar? Şi, cu toate că D. Carp a afirmat că nu înţelege aşà, dar a început să vorbească de Moldova, că acolo un ţăran poate să ia până la 9 hectare, ca să muncească pentru proprietar, nevorbindu-ne de munca care o face ţăranul pe seama lui.

Şi atunci D. Carp a răspuns la întreruperea mea: D-ta te gândeşti la Ţara Românească, unde locuitorii muncesc în dijmă, şi eu vorbesc de Moldova.

Ei, onor. D-le Carp, ai uitat că eşti ministru al ţărei întregi şi că trebue să vorbeşti nu numai pentru Moldova, dar pentru toată ţara. Cum, ţăranul în Moldova să muncească 10 hectare pentru proprietar, şi ţăranul din România de dincoace de Milcov să muncească numai 10 hectare şi pentru el şi pentru proprietar? Apoi ce proporţiune este aceasta? Pentrucă ţăranul din Moldova este calicit, pentrucă nu poate să'şi dea socoteala de ce face, şi în această stare este redus astăzi, să continue a lucrà pentru proprietar 10 hectare, iar ţăranul din Ţara Românească să lucreze pentru el şi pentru proprietar iarăşi 10 hectare? Apoi ce măsură este aceasta?

D-lor, mai critic acest articol şi din alt punct de vedere. Nimeni nu poate să zică că iubesc pe ţărani, punându-le asemenea restricţiuni; cu cuvântul *lăcomie*, care l-aţi întrebuinţat, nu aţi rezolvat chestiunea. Cine poate muncì mai mult pentru îm-

bunătăţirea soartei lui este liber şi în dreptul lui: nu puteţi dar determinà câtă muncă să facă; lăsaţi pe ţărani singuri să determine ce muncă pot să facă; dela un om la altul este deosebire: unul poate să muncească 5 hectare, altul 10, altul 20: nu înţeleg pentruce această ură în contra acelora cari ar puteà să muncească şi să producă mai mult. Unde aţi găsit acest principiu?

Iată dar, D-lor, că şi în această parte a proiectului este o modificare care va aduce mai mult rău decât bine; căci a determinà şi a mărginì lucrul fiecăruia, şi a zice că locuitorul cu 4 boi poate să lucreze 5 hectare şi să ajungă la 9 hectare, fără a se face deosebire între cei cu 4 boi, cu 2 boi şi cu palmele, este o dispoziţiune confuză şi nedreaptă.

In locul acestei clasificaţiuni, D-voastră veniţi cu o regulă generală, că numai până la 10 hectare poate să lucreze omul.

Dar, încă odată, pentru cine?

O voce. Pentru proprietar.

D. *G. Vernescu.* Atunci nu va să zică 10 hectare, căci de multe ori s'a întâmplat ca proprietarii să ia dijmă una şi una, ori din trei una, şi atunci revine la 15 sau 20 de hectare, care poţi să le dai unui sătean.

Legea nu garantează decât 10 hectare şi, prin urmare, când garantează că nu poate lucrà ţăranul decât 10 hectare, sunt numai 10 hectare pe care poate să le dea proprietarul, iar nu va să zică, că aceste 10 hectare este toată munca pe care poate să o dea ţăranul proprietarului.

Dacă ar fi ceeace ziceţi D-voastră, că ţăranul să muncească 10 hectare, numai pentru proprietar, eu vă declar că este exorbitant şi niciodată nu va ajunge în ţara românească un locuitor să muncească 10 hectare numai pentru proprietar. Cu toate că sunt partizan al libertăţei muncei şi de a se lăsà să muncească oamenii cât vor voi, totuşi căutaţi în toată ţara românească şi nu veţi găsì în nici o parte, că un singur cap de familie să lucreze singur 10 hectare numai pentru proprietar.

Dacă admiteţi posibilitatea unei culturi mai întinse din partea ţăranului, de ce nu puneţi o normă mai mare, ca legea să proteagă până la 30 de hectare, de exemplu.

O voce. Este lăsat liber după dreptul comun.

D. *G. Vernescu.* Ştiu că este lăsat liber după dreptul co-

mun, dar atunci fac iarăşi întrebarea, pe care am făcut-o la început: pentruce protejaţi pe acei cari muncesc 10 hectare şi nu voiţi să protejaţi pe acei cari muncesc 20 de hectare? Pentruce ţăranul care se distinge între ceilalţi, adică care face să rodească mai mult munca lui, să nu aibă beneficiul legei, şi acela care este sărac, mai fără mijloace, să aibă beneficiul legei? Una din două: ori este bună legea şi e bună pentru toţi ţăranii şi o aplicaţi la toţi ţăranii, şi fruntaşi şi mijlocaşi, ori nu e bună, şi atunci lăsaţi-ne în dreptul comun.

Iată, dar, că şi această modificare nu mi se pare că este una din modificările acelea, care ar fi putut să schimbe situaţiunea în bine a ţăranului şi proprietarului.

Deaceea dar mă mărginesc la critica acestor modificări principale, care nu consistă decât — după cum spuneà şi D. Carp — în 2, 3 articole făcute mai clare, şi în protecţiunea ce se pretinde a se da ţăranului, ca să nu se lăcomească să ia mai mult decât poate muncì. Şi dacă numai acestea sunt modificările ce aţi voì să aduceţi legei tocmelilor agricole, părerea mea este că mai bine ar fi să rămânem cu legea actuală: şi când vom fi în stare să facem modificările care să prevadă şi preţul, atunci să le facem. Dar când venim cu proiecte de legi fără nici o însemnătate, numai ca să zicem că facem cevà, când mai înainte proclamăm în toată lumea că avem să facem reforme şi pe urmă spunem că am reformat legea actuală prin mici modificări, făcând'o mai clară, mai bună etc., pe când în realitate nimic din toate acestea nu există, aceasta înseamnă că ne pierdem timpul în zadar şi că nu facem altcevà decât turburăm relaţiunile dintre proprietari şi ţărani, fără niciun scop. Şi numai acesta va fi rezultatul legei ce discutăm, dacă nu chiar scopul ei, de a paralizà pentru un timp oarecare munca ţăranilor şi a proprietarilor, şi de a împuţinà, prin urmare, bogăţia şi economia ţărei. Şi la acest singur rezultat vom ajunge, graţie mai cu seamă preambulelor acestei legi, precum şi a motivelor care, se zice, că au îndemnat pe D. ministru ca să o prezinte.

Iată de ce, D-lor, eu, dela început, m'am rostit în contra acestei legi, pentrucă ea nu aduce nici o reformă, nici o îmbunătăţire, nici în soarta ţăranilor, nici în aceea a proprietarilor.

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargi.* D-lor senatori, îmi pare foarte rău că opoziţiunea, în loc de a se mărginì să critice

legea tocmelilor agricole, s'a pus pe terenul certurilor politice şi personale, ţinându-ne astfel în loc, de trei zile, cu discuţiuni zadarnice.

Mai întâiu voiu răspunde opoziţiunei, în ceeace priveşte partea istorică a acestei legi, pentrucă toţi câţi au atins această parte au spus lucruri care nu există, şi au omis altele care există, aşà că sunt dator să restabilesc adevărul, aşà cum este.

Dar, mai înainte de toate, voiu răspunde D-lui Vernescu care s'a întrebat, că de ce oare legea aceasta a fost prezentată de D. ministru al domeniilor şi nu de ministrul de interne, cum s'a făcut până acum cu legile de acest fel.

Răspunsul e foarte simplu:

Tocmelile agricole fiind o chestiune specială a *agriculturei*, o lege în această privinţă nimeni nu o puteà să o prezinte decât D. ministru al domeniilor şi agriculturei. Dacă în trecut legile asupra tocmelilor agricole se prezentau de către miuistrul de interne, cauza erà că nu existà pe atunci un ministru al agriculturei.

D. *G. Vernescu.* La 1888 nu era ministerul domeniilor?

D. *preşedinte al consiliului. L. Catargi.* Dar, D-le Vernescu, lucrul acesta nu merită atâta discuţiune. E indiferent care ministru anume prezintă o lege, când e ştiut că banca ministerială întreagă e de o potrivă răspunzătoare pentru toate proiectele de legi pe care le prezintă. Să vin dar la partea istorică.

Imi pare rău că D. Dimitrie Sturza nu este acì, pentru a-i amintì adevărul istoric al acestei legi şi a-i arătà că, în istoricul pe care D-sa l'a făcut ieri, sunt mai multe omisiuni.

D. Dimitrie Sturza a atacat legea din 1866, zicând că ea a fost rea pentru ţărani şi favorabilă pentru proprietari. Dar D-lui a omis să ne spună. cine a fost acela care a propus aceà lege în Constituanta din 1866 şi în ce împrejurări s'a prezentat aceà lege. Să complectez eu această omisiune.

Erà, D-lor, în timpul Locotenenţei Domneşti. In guvernul de atunci ministrul lucrărilor publice erà însuşi D. Dimitrie Sturza; iar preşedinte al consiliului D. Ioan Ghica. D-sa deci este unul din propunătorii legei aceea şi, cu toate acestea, astăzi tot D-sa declară, că legea a fost rea şi în defavorul ţăranilor. (Ilaritate).

Ei bine, afirmaţiunea aceasta a D-lui Dim. Sturza nu este

exactă. Şi, ca să vedeţi aceasta, să vă arăt împrejurările în care această lege s'a făcut.

In urma aplicărei legei rurale din 1864, care s'a făcut în grabă şi care a rupt toate relaţiile dintre locuitori şi proprietari, erà necesitate imperioasă de o lege a tocmelilor agricole.

In primul an al aplicărei legei din 1864, s'a făcut în multe părţi ale ţărei foarte puţină agricultură; tot atunci în unele localităţi a fost o secetă atât de mare, încât locuitorii, neavând producte, începuse să moară de foame.

Situaţiunea guvernului era foarte critică faţă de o asememenea stare de lucruri, şi cum lăzile visteriei erau deşerte, s'a încercat să se facă un împrumut de 10 milioane de lei vechi.

Acel împrumut nu a răuşit.

Apoi s'a trimis atunci o anchetă în ţară, ca să constate situaţiunea agriculturei şi a populaţiunei rurale.

Raporturile care au venit la minister—pe când erà şi D. D. Sturza unul din miniştri—au fost foarte spăimântătoare: căci îmi aduc aminte de un raport al doctorului Davila, dela Dorohoiu, care spuneà că oamenii începuse a muri de foame! Atunci s'a chibzuit ce este de făcut şi s'a propus legea aceea la Constituantă, în care erà şi colegiul IV al ţăranilor reprezentat: luaţi procesele-verbale şi veţi vedeà, că reprezentanţii înşuşi ai locuitorilor au cerut legea aceasta. Cu legea aceasta s'a garantat munca şi traiul locuitorilor, li s'a deschis credit către proprietarii cari împrumutau bani şi cumpărau producte din alte ţinuturi, pentru a le da locuitorilor de pe moşiile lor, ca [să nu piară de foame şi să poată face şi semănături. Iată dar obârşia legei acestea din 1866. Prin urmare, a fost necesar şi pentru locuitori şi pentru proprietari, ca să se facă legea aceea; pentru locuitori, ca să le vină proprietarii în ajutor cu bani, iar pentru proprietari, ca să se stabilească relaţiunile acelea dintre ei şi locuitorii cari se rupseseră în paguba tuturor cultivatorilor şi a producţiunei generale a ţărei. Astfel prin această lege s'a căutat mijlocul, ca să se garanteze unora munca şi altora creditul, pentru ca să poată scăpà ţara de lipsa simţită de toţi şi mai ales de ţărani, cari erau ameninţaţi de foamete. Acum las la D-voastră ca să judecaţi şi să calificaţi pe un fost ministru care el singur a propus legea aceea din 1866, şi care vine astăzi şi zice că partidul conservator a făcut aceà lege, ca o apăsare asupra ţăra-

nilor. Apoi dacă a fost aceà lege, aşà cum zice D-sa astăzi, pentru ce a propus'o? Pentru ce D. D. A. Sturza a susţinut o asemenea lege?

O voce. Atunci erà conservator!

D. preşedinte al consiliului, L. Catargi. Când erà atunci ministru, erà în adevăr conservator: dar acum are nevoie să zică că este *liberal* şi trebue să ocărască pe conservatori, ca să zică că e liberal. (Aplauze, ilaritate).

O voce. Vorbiţi-ne de legea dela 1872.

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargi.* Indată voiu veni şi la 1872.

Legea aceasta dela 1866 până la 1872 a dat în mare parte rezultate foarte rele. Pentru ce? Pentrucă nu erà nici o îngrădire, şi din pricină că nu erà îngrădirea aceea, erà de ajuns să se facă un contract la primărie, oricum ar fi fost, pentru ca să se execute acel contract. De multe ori se făceau abuzuri de către primarii şi notarii, cari autentificau şi executau contractele agricole. A venit legea din 1872, care a schimbat mai multe articole din legea tocmelilor agricole din 1866, punând îngrădiri, ca să nu se mai facă abuzuri.

Mai întâiu s'au stabilit pedepse pentru primarii cari vor legalizà învoieli pentru munci agricole ale unor locuitori străini de comuna lor, cari nu au prezentat dela primăria comunei, unde ei domiciliază, certificat arătător că sunt liberi a săvârşi asemenea tocmeli.

Al doilea s'au declarat nule de drept tocmelile făcute în condiţiuni contrarii dispoziţiunei de mai sus.

Al treilea s'a introdus în legea din 1872 definiţiunea cuvintelor *munca agricolă,* stipulându-se care sunt; anume obiectele pe care se pot face contractele agricole, specificându-se, că prin munci agricole se înţeleg acelea ce locuitorii fac pentru exploatarea pământului.

S'au enumărat în legea din 1872 şi s'au clasificat în 7 categorii diferitele învoieli ce se pot face între locuitori şi marii cultivatori, şi care se pot considerà ca tocmeli agricole supuse condiţiunilor speciale ale legei. Aceasta iarăşi pentru a se puteà pune capăt neînţelegerilor şi abuzurilor ce se făceau până atunci prin calificarea de tocmeli agricole a unor contracte cu totul de o altă natură, care urmau a fi supuse dreptului comun.

Oricare contracte care nu intrau în cele 7 categorii de toc-

meli agricole, prevăzute de legea din 1872, nu erau considerate ca învoieli agricole şi nu beneficiau de aceà lege.

S'a mai introdus în legea din 1872 dispoziţiunea de a nu se mai permite răspunderea colectivă, de a răspunde locuitorii mici pentru alţii, după cum se obicinuià a se zice în mai toate alcătuirile. O asemenea solidaritate erà nedreaptă, căci cei ce munciau şi aveau de unde plătì, plătiau şi pentru ceice nu aveau.

D. *G. Panu.* S'a suprimat şi execuţiunea cu dorobanţul.

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargi.* Voiu spune şi aceasta, nu tăgăduiesc nimic; de când eşti în Corpurile legiuitoare ştii bine că nu am tăgăduit lucrurile care sunt adevărate.

S'a mai pus în legea din 1872, ca proprietarii să dea chitanţă pentru munca pe care le o fac ţăranii, şi s'a pus anume timpul, când trebue să se facă răfuiala, ca să nu treacă din an în an şi astfel ţăranul să nu ştie unde se găseşte.

S'a îndatorat toată administraţiunea, ministerul de interne, prefecţii şi subprefecţii, ca să privegheze la aplicarea legei agricole; şi s'a dat dreptul acelora cari vor fi nedreptăţiţi de primari, să facă apel la comitetul permanent.

Astfel, pentru a se înlăturà falşificările ce se făceau la încheierea contractelor agricole, s'a introdus în legea dela 1872, ca contractele să fie citite, mai înainte de legalizarea lor de către consiliul comunal, în prezenţa părţilor contractante şi numai atunci să se confirme, când nu se vor ridicà contestaţiuni de nici una din ele.

S'a dat putere consiliilor comunale, ca să refuze legalizarea oricărei tocmeli, ce s'ar constatà că angajază munca unui locuitor, ce ar trece de puterile lui şi ale familiei lui. Aceasta cu drept de apel către comitetul permanent.

S'au îndatorat subprefecţii să raporteze anual comitetelor permanente, dacă au verificat registrele în care se trece la primărie cuprinsul contractelor agricole.

Această lege din 1872 s'a votat de Senat, aşà cum o propusesem eu, fără execuţiune cu dorobanţul. Am dus legea la Cameră, şi acolo s'a numit o comisiune de 25 deputaţi şi aceà comisiune a introdus *execuţiunea cu dorobanţul;* eu am protestat: am spus că a avut urmări rele execuţiunea prevăzută în legea dinainte; cu toate acestea Camera a votat'o.

Peste 10 ani, la 1882, s'a mai modificat aceà lege agricolă din 1872. Ce a făcut legea din 1882? A admis şi menţinut mai toate articolele legei din 1872: aşà a admis art. 1, 2, 7, 9, 17 şi 21.

Vedeţi că toate partidele, la rândul lor, au făcut îmbunătăţirile ce au putut in legea tocmelilor agricole. Aşà, partidul conservator a căutat în 1872 să îndrepte toate greşelile legei din 1866; partidul liberal din 1882 a căutat să îndrepte articolele care provocau oarecare neorândueli si asupriri.

Insă D. Panu văd că vorbeşte de *execuţiune*. Să vedem, la 1882, parţidul liberal a ridicat execuţiunea? N'a ridicato; căci deşi nu se mai prevede anume executarea cu dorobanţul, dar în aceà lege se zice la art. 24: „Executarea contractelor pentru „tocmelile agricole se face de către primarul local şi ajutoarele „sale. Aceştia vor chemà pe datornici la lucrul pentru care s'au „tocmit cu contract".

Iar în art. 26 din proiectul guvernului din 1882—amendat în urmă de o comisiune — seziceà şi mai categoric:

„Aceştia, prin mijloacele executive de care dispun, vor aduce pe îndărătnic la lucrul pentru care s'a tocmit, etc".

Prin urmare, în loc de dorobanţ, au venit ca executori primarul cu vătăşelul şi alţii. (Ilaritate).

Guvernul din 1866 erà compus mai mult din liberali, căci în ministerul acela erau 2—3 conservatori, iar ceilalţi miniştrii erau toţi liberali, precum: C. Rosetti, Ioan Ghica, I. Cantacuzino şi alţii: şi numai necesitatea şi împrejurările de atunci au silit pe acel guvern, să înfiinţeze aceà lege agricolă, pentru a venì în ajutorul agriculturei şi a înlăturà foametea.

Guvernul conservator din 1872 a făcut îmbunătăţiri şi modificări în legea tocmelilor agricole, pe care nici liberalii dela 1882 nu le-au înlăturat: aşà că fiecare partid — precum am spus — a făcut, la rândul lui, tot ce a putut în afacerea aceasta de tocmeli agricole.

Acum D. Vernescu vine şi critică totul, propunând o mulţime de modificări asupra acestei legi. D-sa zice că cutare şi cutare articol din lege poate atrage cutare consecinţe. Dar, D-le Vernescu, când vor veni articolele în discuţiune, veţi vedeà că s'au făcut modificări bune în legea aceasta, şi aceste modificări guvernul nu le-a propus decât din experienţă. Aşà dar, s'a dovedit,

orice ar zice D. Vernescu, că legea aceasta modificătoare vine mai ales în ajutorul populaţiunei mai sărace din comunele rurale: nu e o lege pentru fruntaşi ori mijlocaşi.

Căci chiar D-voastră, D-le Vernescu, aţi spus că sunt ţărani care iau şi 100 de pogoane. Ei bine, pe aceştia noi îi dăm deoparte, căci ei sunt nişte mici arendaşi. Arendaşul poate foarte bine să trateze cu proprietarul, cum tratează şi ceilalţi arendaşi mari, care iau câte 1000—2000 sau 5000 pogoane. Tot asemenea tratează fruntaşii şi mijlocaşii, pentru cari n'avem trebuinţă să intervenim.

Noi ne gândim la oamenii săraci, din cari unii n'au nici pământ, şi care închiriază chiar pământul necesar pentru întreţinerea existenţei lor.

Aceia, orice aţi zice D-voastră, nu sunt atât de deştepţi ca să poată lămurì alcătuirile, când sunt complicate. Când îi spun: ai să faci şi dijmă şi muncă pe pogon, să dai şi bani şi ouă, şi unt şi limbi, şi altele, ei bine, când i se cer toate acestea, nu e în stare acel om simplu şi nevoiaş, ca să facă socoteala acestor lucruri în raport cu pământul ce i se dă.

Şi de aceea, D-le Vernescu, art. 1 specifică şi stipulează cele cuprinse.

Poate să vină unul şi să zică: eu nu voiu să dau dijmă, ci voiu să plătesc în bani.

Altul zice: să dau dijmă; şi se pune în contract anume ceeace se dă în dijmă sau bani, cât se dă în dijmă sau cum se împarte produsul între cultivator şi proprietar, după contractul de meteiaj sau asociaţie.

Contractele de învoieli dovedesc că mulţi din oamenii aceştia, cu toate că'i credeţi aşà de pricepuţi, nu pot să fie pricepuţi, căci dacă ar fi pricepuţi n'ar face asemenea învoieli, în care sunt nedreptăţiţi şi împovăraţi.

Deaceea noi am căutat, prin legea de faţă, să înlesnim pe cei nevoiaşi şi nepricepuţi, ca să facă învoieli mai bune şi să fie munca lor mai garantată.

S'a văzut că, cu legea din 1872, alcătuirile se puteau face grele şi complicate. Deaceea eu găsesc că art. 1 din legea de faţă e foarte bun, pentrucă se stipulează în mod clar ce dă proprietarul ţăranului şi ce dă ţăranul proprietarului, adică se spune anume, că învoiala va fi în bani, în dijmă şi în muncă.

Acum D. Vernescu vine şi răstălmăceşte acest articol, zicând: în modul cum stipulaţi D-voastră în lege partea de izlaz sau imaş, specificând anume cantitatea de pământ, cu ce aţi venit în ajutorul ţăranului? Ce câştigă el din această specificare?

Ei bine, D-le Vernescu, ţăranul va câştigà foarte mult prin aceasta, pentrucă dacă ştie ţăranul anume câte pogoane de izlaz i se dau şi cunoaşte şi calitatea pământului, el îşi face socoteala următoare: pe 100 de pogoane de izlaz, de exemplu—zice săteanul —nu pot păşunà mai mult decât atâtea vite: şi dacă el are mai multe capete de vite, atunci sau se învoieşte cu proprietarul pentru o întindere de pământ mai mare, sau se duce aiurea să facă învoială.

Prin urmare, măsura care se ia prin legea de faţă, este neapărat trebuincioasă şi trebue să se pună.

D. Vernescu a mai adăugat că locuitorii nu sunt liberi să se învoiască mai mult decât pentru 10 hectare, aşà încât, zicea D-sa, legea aceasta vine numai în favoarea celor săraci, celor neputincioşi, şi nu protejează câtuşi de puţin pe acei cari, prin hărnicia lor, ar puteà să lucreze mai mult şi într'un mod poate mai sistematic.

Ei bine, nu este aşà.

Nimeni nu opreşte pe ţăran să se învoiască pentru orcât de mult; nimic nu'l împiedică să ia orcât de multe pogoane dela proprietar; dar prin legea de faţă se lămureşte mai bine, că în previziunile acestei legi intră numai 10 hectare, pentrucă experienţa a dovedit că, cam atàt poate lucrà un cap de familie.

Altfel, D-lor, fără această claritate în lege, am fi văzut şi acum, ca mai înainte, spectacolul trist unde ţăranul, în lăcomia lui, ar fi luat prea mult pământ şi, neputând să'l lucreze, aduceà o pagubă însemnată şi lui şi proprietarului.

Incă odată, însă, liber este săteanul să se învoiască pentru oricât de mult pământ, dar atunci să ştie că, ceiace trece peste 10 hectare, intră în dreptul comun.

Vin acum, D-lor, la ceiace a zis D. Vernescu pentru mirişte.

Locuitorii se învoiesc cu proprietarii ca, după ce se va ridicà pâinea de pe câmp, să pască vitele toată miriştea, şi sunt proprietari cari le dă voia aceasta, pentrucă şi ei trag folos, căci păşunatul vitelor îngraşe pământul; în asemenea cazuri se iau după alcătuiri, după învoieli.

D. Vernescu a fost nedrept, când a zis că proiectul acesta de lege pune ura şi discordia între locuitori şi proprietari. Intenţiunea guvernului nu este aceasta, şi dacă D. Vernescu găseşte un cuvânt în lege, care ar puteà să se interpreteze în acest sens, nu are decât să propună un amendament şi să arate cum să se modifice, şi guvernul este gata să'l primească.

V'aşi rugà, D-lor, să păşim la articole, căci trei zile am pierdut în discuţiuni generale, în care s'au amestecat şi personalităţi, care nu ne folosesc nimic.

D. G. Panu. Nu s'au pierdut aceste 3 zile.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune la vot luarea în consideraţiune a proiectului şi se primeşte.

— *D. raportor, G. M. Buicliu*, dă citire art. 1 din proiect, cum s'a admis de comitet:

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

a) Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura, la următoarele munci agricole: arat semănat, grăpat, *dat cu tăvălugul*, prăşitul, săpatul, seceratul, cositul, culesul, adunatul, *treeratul* şi căratul la fânărie, la arie şi la magazii de pe moşie;

b) (Din legea actuală):

c) Invoielile prin care se dă cultivatorului o întindere de pământ pentru fâneţe sau arătură, spre a-l întrebuinţà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă a răspunde, drept chirie, o plată în bani ori în muncă, ori în parte de recoltă (dijmă). Aceste trei forme se vor puteà combinà, cu condiţie de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă şi partea de loc dată pe bani:

d) Invoielile pentru închirierea locurilor de păşune, de fâneţe sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani; transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor.

D. Gr. M. Sturza. Cer cuvântul.

D. G. Vernescu. Cer şi eu cuvântul.

D. preşedinte, G. Gr. Cantacuzino. Principele Gr. Sturza are cuvântul.

D. Gr. M. Sturza. D-le preşedinte, văd pe D-nii senatori impacienţi: v'aşi rugà să suspendaţi şedinţa pentru câtevà minute (Aprobări).

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Suspend şedinţa pentru 10 minute.

(La redeschiderea şedinţei).

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Principele Grigore Sturza are cuvântul.

D. *Gr. M. Sturza.* D-lor, art. 1 al acestui proiect de lege se ocupă mai cu seamă de a lua oarecare dispoziţiuni care să poată face mai grele, mai rare, contractele asupritoare pentru muncitori.

In adevăr, face bine, căci scopul legei e tocmai de a împiedicà facerea de contracte asupritoare.

Acesta e scopul principal al legei, pe lângă celelalte măsuri de garanţie, care sunt mai puţin importante.

In această privinţă eu găsesc, că nu e îndestulător art. 1, astfel cum e redactat, şi eu propun un *amendament.*

Propun să se adauge următorul amendament la finele acestui articol 1, şi după ce 'i voiu da citire, voiu face oarecare desvoltări, pentru ca să fiu mai bine înţeles.

Iată ceeace propun să se adauge la finele art. 1:

Amendament la finele art. 1.

In contractele de tocmeli agricole, să se pună valoarea în bani, după preţurile cu care se vor învoì părţile contractante, a tot ce dă proprietarul sau arendaşul săteanului şi a tot ce dă acesta proprietarului.

Când primarul crede că acel contract este asupritor, după preţurile curente ale localităţei, el în loc de a-l autentificà, îl supune consiliului judeţean, care hotărăşte, dacă trebue autentificat sau nu.

Dacă consiliul judeţean hotărăşte să nu se autentifice, atunci partea care se crede lezată are dreptul a apelà la tribunal, care hotărăşte definitiv şi fără apel, dacă acel contract este pentru una din părţile contractante asupritor, şi dacă se poate autentificà, pentru a beneficià de legea tocmelilor agricole.

Gr. M. Sturza.

Acest adaus a fost rău înţeles dela început de aceia cărora l-am citit.

Cu acest adaus noi ajungem, după părerea unora, la hotărîrea preţului locurilor.

Se face o autoritate oarecare a guvernului, stăpân pe moşiile oamenilor.

D-lor, aceasta e o eroare. Iată de ce. In toate zilele vedem la tribunale procese, unde se desbat litigiuri de interes agricol. La acele procese tribunalul consultă de multe ori preţurile curente din localitate, pentruca să poată vedeà ce are să dea sau să ia una din părţile care au proces. Şi din aceasta nu decurge nici decum că are să fie un preţ mic, că vine guvernul şi impune să dai pământul cu acel preţ.

D-ta pui preţul care voieşti şi săteanul contractant primeşte preţul care 'i place. Mai mult decât atâta. Dacă nu se autentifică de primar, puteţi să 'l autentificaţi ca toate contractele de drept comun, însă atunci fără beneficiul acestei legi excepţionale. Când cer beneficiul legei la tocmelile agricole, trebue să recunoaştem că această lege, care se depărtează de dreptul comun, are tocmai de scop de a împiedicà contractele asupritoare. Şi care alt mijloc e de a face aceasta, decât a se arătà în contract că dau atâta pământ, atâtea pogoane, cu atâţia lei pogonul, sau atâta fâneaţă, cu atâţia lei pogonul. Pe urmă săteanul, fie în bani, fie în muncă, îmi dă atâţia lei pe pogon: şi se vede, faţă în faţă, ce dă unul şi ce dă cellalt.

Se înţelege că dibăcia contractanţilor are să pună astfel balanţa încât, de exemplu, pentru un pogon care nu e decât 15 lei, şi ei au contractat cu 30 de lei, au să pună pe muncă un preţ mai mic sau contrariul: pentru un pogon de 30 de lei, dacă am contractat cu 15 lei, au să pună pe muncă un preţ mai mare.

Insă se poate uşor descoperì frauda; căci fraudă este, când se pun preţuri mai mari decât valorează lucrul, şi din capul locului se poate cunoaşte dacă contractul e asupritor.

Se zice acum: ei bine, acel contract, pentru a se autentificà, trebue supus la reguli. Merge la primar. Primarul zice: In localitate acest preţ e mai jos; atunci întreabă pe consiliul judeţean: nu aveţi încredere în consiliul judeţean?

Merge apoi nu la judecătoriile de ocol, de reclamă, ci în ultimă instanţă, la tribunal. Judecătorul de ocol nu-mi dă atâta

garanţie cât tribunalul. Judecătorul de ocol poate să fie nu numai democrat, dar şi democrato-socialist şi să prigonească pe proprietari. Dar aceasta nu e aşà de uşor la tribunal. Deaceea pun ca ultimă instanţă tribunalul.

Nu văd întrucât acest adaus ar puteà să facă pe guvern stăpân pe moşiile oamenilor.

Preţurile se consultă şi de către camerile de comerţ: şi oare reiese de aci, că oamenii sunt supuşi numai decât să vândă, sau să cumpere cu acele preţuri? Nicidecum: ci numai când există un litigiu, se consultă acele preţuri curente de către camerile de comerţ.

Dacă voiţi dreptul comun, nu faceţi legi de natura aceasta; dar întrucât aţi făcut o asemenea lege, trebue ca ea să fie bine făcută şi bine chibzuită. Fără de aceasta, eu cred că, astfel cum s'a urmat până acum, se va urmà şi de aci înainte. In anul 1903, când va cercetà ministrul domeniilor de atunci, cum face D. Carp astăzi, o mie de contracte agricole, desigur că va găsi aproape tot atâtea contracte agricole asupritoare, câte a găsit şi astăzi.

D. *preşedinte. G. Gr. Cantacuzino.* D. G. Panu are cuvântul.

D. *G. Panu.* D-lor senatori, aşi fi preferat să nu fac special o chestiune personală cu D. Vernescu, cu toate că aş aveà dreptul, după regulament, ca la sfârşitul şedinţei să fac această chestiune personală; dar dacă D-voastră îmi permiteţi...

Voci. La urmă.

D. *G. Panu.* Atunci rezerv chestiunea personală la sfârşitul discuţiunei.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Aveţi cuvântul asupra art. 1.

D. *G. Panu.* D-lor senatori, am îndrăsnit să iau cuvântul pentru a doua oară asupra art. 1, pentrucă, după cum pretinde D. Carp, acest articol este cel mai principal din lege, şi D-sa a învinovăţit pe oratorii opoziţiei, cum de le-a scăpat însemnătatea reformei prevăzută în el.

Eu unul, D-lor, am o mândrie, că nu mi-a scăpat aşà pretinsa însemnătate a lui în discuţiune, şi-mi pare că sunt singurul care l-am relevat.

Din nenorocire nu pot da mândriei mele proporţii prea îngâmfătoare; nu pot să mă laud prea mult cu această pătrundere

a spiritului meu, când văd că mai toţi ceilalţi oratori n'au dat mare atenţie acestui articol; căci mă întreb: oare o reformă, care în adevăr, este fundamentală şi mare, poate scăpà spiritului de observaţiune a trei, patru oratori?! Şi ce să zic de o reformă care, pentru a fi observată, ministrul care o propune, este silit să strige în gura mare: observaţi cutare articol, căci în el se află o mare reformă?!

Ei bine, simplă această reflecţiune care o fac, mă face să cred, că reforma D-lui Carp este foarte anodină, după cum am spus-o dela început.

Mai mult. In urma discursului D-lui Carp şi a D-lui Catargi, chestiunea s'a lămurit cu desăvârşire, aşà încât cred că acum există în spiritul tuturor adevărata şi justa valoare a modificărilor introduse în această lege, adică cred că nimeni nu-şi poate face iluziuni sau idei de o însemnătate mai mare sau de o însemnătate prea exagerată. De aceea, când D. Prim-ministru spune că sunt numai nişte modificări, şi când chiar D. ministru al domeniilor abundează în sensul acesta, oare erà potrivit ca D-sa vorbind ieri, să zică: „ia să ne întrebăm, mai întâiu, ce reformă este aceasta? Este ea o reformă socială, economică sau politică? Şi apoi să se oprească, zicând: „această reformă este o reformă socială."

Cum? Modificarea anodină, mai mult de text, mai mult de redacţiune, în scop de o mai mare claritate a stipulaţiilor, care rămân de almintrelea libere, este ea o reformă socială? Dar decând? Ce trebue să înţelegem prin o reformă socială?

Inţelegem când vine guvernul şi pune un principiu nou în o lege, iar nicidecum, când se modifică un simplu text al legei, modificare care nu duce la absolut nimic ca practică, cum e cazul cu proiectul prezintat de D. ministru al domeniilor.

Unde e reforma socială ce aţi făcut?

A! Dacă, cum am observat ieri, aţi fi intervenit cu cevà, aţi fi venit să fixaţi cevà, să prescrieţi cevà, să ordonaţi cevà, să opriţi cevà în raporturile dintre muncitori şi proprietari, atunci aşi zice: da, aţi făcut o reformă, şi încă o reformă socială. Dar ia să vedem, făcut-aţi cevà din toate acestea, intervenit-aţi, fie în mod pozitiv fie negativ, între cele două clase?

Prin legea de faţă, D-lor, nu se face decât se stabileşte o

formulă nouă, după care să se facă contractele în privința tocmelilor agricole. Atât stabilește legiuitorul.

El zice: de acum înainte în contractele agricole se va pune prețul în bani, în muncă și în recoltă, în deosebi pentru fiecare parte de pământ dat țăranilor în arendă.

Ei bine, asemenea dispoziții, după care statul impune cetățenilor un formular de contract în o materie oarecare, cerând să se fixeze prețul detailat, condițiile principale, etc., există în codul civil, așà încât legea de față nu face decât stabilește o astfel de formulă, stipulând ca, pentru fiecare parte de pământ închiriat, să se spună precis ce fel va fi plata, în bani, în muncă sau în recoltă. O schimbare de simplă redacție a contractelor agricole, bună evident, dar cu caracter cu totul exterior.

Incă odată, bine ați făcut că ați introdus o asemenea formulă, căci eu nu sunt ca D. Vernescu, care găsește totul rău.

Dar, după ce stabiliți formula, mă întreb: ce rezultă dintr'însa?

Am ascultat cu atențiune pe D. ministru al domeniilor, care voià să ne dovedească că, în adevăr, rezultă cevà real, și iată ce a spus D-sa: „cred că se stabilește claritatea: țăranul erà confuz în adunarea prețului și în calcularea lui: acest proiect de lege face să disparà această confuziune".

Ei bine, o simplă introducere de claritate în lege, puteți zice D-v., că este o reformă socială?

Decând faptul că pui pe cinevà în pozițiune să judece mai bine situațiunea lui, este o îmbunătățire reală? Decând în faptul că cinevà își vede mai lămurit nenorocirea sau nedreptatea, își găsește în același timp și remediul? A! Când arătându'i soarta, ai luà și dispoziții pentru a-i îmbunătăți chiar soarta lui nenorocită, da, atunci s'ar puteà numi aceasta o reformă reală: dar când îi arăți în oglindă starea lui mizerabilă, mai bine decât o vedeà până atunci, și când te oprești numai la aceasta, însemnează că ai îndreptat cevà?!

Cu legea aceasta, țăranul are să știe un lucru: Când proprietarul sau arendașul îi vor da salariu mic pentru munca lui și'i vor pune condițiuni grele de muncă, sau îi vor impune o o dijmă exorbitantă, atunci să admitem că va înțelege perfect și va zice: în adevăr, proprietarul m'a încărcat, proprietarul mă nedreptățește.

Dar ce ați făcut în prezenta lege, ca proprietarul să nu'l

încarce şi să nu'i impună preţuri oneroase? Aceasta aşi dori să ştiu.

Intrucât soarta ţăranului s'a îmbunătăţit prin aceasta?

Nu ni se poate răspunde la o asemenea întrebare, şi nici nu văd absolut vre-un răspuns.

Mai mult încă. Dacă voiţi să faceţi o lege care să lumineze pe ţăran, în ceeace priveşte angajamentele lui cu marii agricultori, şi să'l faceţi să socotească mai bine, atunci, în adevăr, legea aceasta îşi ajunge întrucâtva scopul: căci cereţi dela agricultorii mari oarecare specificări de condeie, care vor puteà pune pe ţăran într'o situaţie, ca să poată calculà mai bine.

Dar numai în insuficienţa puterei de calculare a ţăranului stă tot răul şi numai dela rezolvarea acestei dificultăţi atârnă rezolvarea chestiei socialo-economice şi aceea a raporturilor dintre muncitori şi proprietari? Şi vă întreb încăodată: ce aţi făcut pentru aceasta din urmă? Care sunt remediile ce le aduceţi prin lege? Niciunul!

Pentru partea întâia, pentru clarificarea învoielilor agricole aţi făcut cevà; dar pentru îndreptarea asupririi, ce aţi făcut? Absolut nimic. Calculele?! Il faceţi pe ţăran să calculeze mai bine? Dar de când cele patru operaţii, adunarea, scăderea, înmulţirea şi împărţirea, pot să echivaleze cu rezolvarea unei chestiuni sociale? Deci, să nu vă făliţi mai mult decât se cuvine, şi să nu daţi micilor îmbunătăţiri valoarea unei reforme sociale, aşà cum pretindeţi.

Dar, D-lor, mă veţi întrebà: pentruce votez eu legea, dacă nu conţine nici o îmbunătăţire reală? Sunt dator să mă explic şi să răspund în acelaşi timp D-lui Vernescu.

Alaltăieri am declarat, că voiu votà legea pentru bunele ei intenţii. D-lor, bunele intenţii nu le-a relevat nimeni; mai întâiu ministrul domeniilor pretinde că a realizat reforme reale, deci nu poate fi vorba pentru D-sa, numai de bune intenţii. De altă parte celorlalţi oratori din opoziţie nu le-a convenit, din alte puncte de vedere, să arate bunele intenţii ale legei, de vreme ce sistemul D-lor este de a combate în totul legea. Deci ceeace voiu spune este ceva personal mie şi e posibil chiar, ca să dau eu o explicaţie care să nu-i convină D-lui ministru, pe care să o repudieze chiar. Aceasta îmi este mie indiferent. Iată care este intenţiunea bună în acest proiect: când D. Carp vine şi obligă pe proprie-

tari, ca să specifice cât va fi valoarea în bani, în dijmă şi în recoltă, ştiţi ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă că legiuitorul bănuieşte pe proprietari şi arendaşi, că profită de latitudinea dreptului comun, în ceeace priveşte libertatea de a cumulà condiţiile de muncă, pentru a încărcà pe ţărani, pentru a le cere bani sau muncă oneroasă. Ei bine, această bănuială justificată îmi place, când văd că ea măcar transpiră în o lege, este o bună intenţie din partea ministrului, este o mică îndrumare spre cevà mai real. Ca efect moral, această dispoziţie va aveà oarecare influenţă. Aşa, pentru un proprietar, faptul că va fi obligat de a specificà preţurile în contract în mod lămurit, şi că va fi foarte uşor ca acel contract să devină public şi să se ocupe publicitatea chiar de dânsul, acest fapt îi va impune oarecare rezerve. Este un fel de apel slab la conştiinţa proprietarulni şi arendaşului, apel slab, dar care este o bună intenţie. Acest considerent cred că a făcut pe D. ministru, că s'a adresat proprietarilor şi le-a zis: nu vreau să merg cu măsurile mai departe, dar o să fac altcevà; stabilind măsuri de contract, am să fac judecător pe opinia publică, pentruca ea să vă înfiereze pe voi, când veţi abuzà de libertatea contractului şi de poziţiunea inferioară a ţăranului, pentruca să stabiliţi preţuri mai exorbitante, mai apăsătoare.

Acest lucru nu este pus în lege, pentrucă în lege nu se spune nimic, dar rezultă; această bună intenţiune eu o primesc, şi pentru această bună intenţiune eu votez legea. Dar mai mult aveţi să-mi ziceţi, că este o simplă închipuire a mea. Ei bine, dovadă că în dispoziţia proiectului privitoare la specificarea preţurilor şi a condiţiilor este o intenţiune oarecare în defavorul proprietarilor care abuzează, e faptul că mai toţi oratorii care au luat, mai mult sau mai puţin făţiş, apărarea marei proprietăţi, au relevat această dispoziţiune, criticând-o din punctul de vedere, că asemenea lucru tinde a aţâţà pe ţărani. Aşà este, D-le Vernescu?

D. *G. Vernescu*. Cer cuvântul la paragraful 2.

D. *G. Panu*. Şi dacă înainte de a vorbì D-voastră, eram hotărît să votez legea, dupe ce aţi vorbit, mă faceţi să o votez cu atât mai mult. Iată de ce: după ce aţi criticat, cu drept cuvânt, art. 1 şi aţi arătat, ca şi mine, că în realitate n'are niciun rezultat practic, aţi adăugat că aceà dispoziţie este şi periculoasă; că nu este bine să puneţi lucruri în lege, care pot aţâţà pe ţă-

rani. Va să zică, după D-voastră, specificarea prețurilor, obligația ca în contracte să se prevadă deosebit munca în bani, munca în dijmă, etc., această dispozițiune, anodină după mine, este periculoasă după D-voastră: căci ea poate să ațâțe pe țărani. Ce însemnează: poate să ațâțe pe țărani? Nu știu după D-voastră ce însemnează; dupe mine însemnează că poate să deștepte pe țărani, ca să reclame imperios dreptul lor, să țipe contra unei nedreptăți care li s'ar face; altmintrelea nu știu de ce ați considerà periculoasă dispozițiunea. Vedeți, dar, că ori cât de nule rezultate practice poate da inovația din proiect, dar faptul că ea dă loc la protestări din partea proprietarilor, mă îndreptățește pe mine să votez proiectul, ca conținând intenții bune pentru clasa muncitoare.

Inovația privitoare la pășune este la aceiași categorie: ca dispoziție practică nu văd nimic în noua lege propusă: ați dovedit'o foarte bine și D-voastră, D-le Vernescu, de asemenea și D-nii Aurelian și D. Sturza, și am dovedit și eu, că întru nimic nu îmbunătățește situațiunea țăranilor: căci aci nu poate fi vorba nici chiar de micul avantaj al clarității, invocat de D. Carp la articolul privitor la tocmelile pntru muncă.

In adevăr, dacă se mai poate admite că este de oarecare folos țăranului, ca proprietarul să'i specifice în contract partea de muncit în bani, în dijmă, prețul pogonului arendat, etc., aci, la acest articol, obligația impusă, de a declarà întinderea imașului arendat sătenilor, nu poate să aducă o mare claritate în mintea acestora, pentrucă țăranul are deprinderea măsurărei cu ochiul: țăranul știe a calculà întinderea unui pogon, sau întinderea unui imaș, de vreme ce, muncind pentru proprietar toată viața lui, el capătă noțiunea întinderei foarte bine. Din acest punct de vedere modificarea, o repet, n'are însemnătate.

Are însă însemnătate pentru mine această dispoziție, fiindcă va pune mai în evidență, va pune negru pe alb, lăcomia sau spiritul de exploatare al unor proprietari și arendași.

In adevăr, aceștia fiind obligați de a fixà întinderea în contract, și numărul vitelor fiind cunoscut, de la sine se va puteà face calcul. Așà, când un agricultor va da țăranilor 100 de pogoane pentru 500 sau 600 vite, se va ști în ce condițiuni și ce fel de om este acela care, pentru prețuri exorbitante, dă pășune mizerabilă, expunând să moară de foame vitele locuito-

rilor. Imi spuneţi că locuitorii nu au decât să refuze o astfel de învoială. Caşi cum ei ar fi liberi să contracteze sau nu; ei sunt nevoiţi, de vor să aibă imaş, să primească condiţiunile cele mai rele.

Şi asupra acestui punct v'aţi revoltat, D-le Vernescu: aţi certificat dispoziţia prin care, proprietarii vor fi ţinuţi de a declarà întinderea păşunei, ca ofensatoare acestora; aţi adăugat că, ea tinde a pune vrajba între marele şi micul proprietar; căci, fie zis în treacăt, pentru interesul cauzei, aţi făcut din umilul ţăran un proprietar aproape în înălţimea D-voastră.

Dacă nu erà intenţiunea, care mie mi se pare bună, intenţiunea de a deşteptà măcar pe proprietar, ca să nu comită prea mari abuzuri cu arendarea imaşelor, de ce v'aţi legat de această dispoziţiune anodină: de ce aţi relevat'o din punct de vedere al marei proprietăţi? Căci dacă erà anodină, ca rezultatul practic, dacă ar fi anodină şi ca intenţiune, dece aţi relevat'o, şi atunci, de ce nu permiteţi ca să fie bună în sensul nou şi să o aprob, după cum D-voastră o dezaprobaţi?

Prin urmare, acest spirit, ce l-aţi criticat în legea actuală, mă face pe mine să votez legea, fiindcă aţi alarmat pe toţi, punând înainte chestiunea de vrajbă între proprietari şi ţărani: aceasta mă determină pe mine a fi pentru.

Indată ce am arătat aceasta, să'mi daţi voie ca să revin asupra soluţiunilor ce am propus, fără să propun vrun amendament.

Aţi avut perfect dreptate, D-le Vernescu, când aţi spus că concluzia logică a D-lui ministru, după expunerea de motive, erà ca să propună în lege şi să fixeze preţurile minimum de salar agricol, preţul arendei unui pogon, cuantumul dijmei. Aşà şi trebue să fie, căci almintrelea o lege de tocmeli agricole nu şi-ar atinge scopul. Am avut însă nenorocirea să fiu atacat din toate părţile: de D. Vernescu, aproape luat în ironie de D. Carp, atacat de principele Sturza, şi de sigur că dacă D. Aurelian n'ar fi plecat, erà să fiu atacat şi de D-sa. De ce? Findcă ideile ce am emis fiind franc democratice, ele ies cu desăvârşire din programul înjghebărilor politice principale; evident că nu pot mulţumì pe nimeni, ci, din contra, pe toată lumea nemulţumesc.

D. ministru al domeniilor este însă adversarul declarat al soluţiunilor mele: D-sa, răspunzându-mi, ziceà ieri: „cât despre

fixarea preţurilor. D-le Panu, nu ştii că şi Diocleţian a fixat preţurile, dar n'a reuşit? Ca distins istoric trebue să ştiţi aceasta.

D-lor, în asemenea materie, adică în chestie de intervenţionism şi de regulamentare, dacă ar fi numai atât, adică ce a făcut Diocleţian, vă mărturisesc că renunţ la complimentul D-lui ministru, de oarece aşi fi un mare ignorant, ca să ştiu numai reglementarea preţurilor de Diocleţian. Din fericire, însă, pentru mine şi pentru chestiunea ce ne preocupă, între Diocleţian de acum 1600 de ani şi între noi de acum, e o serie de veacuri, în care asemenea lucruri s'au petrecut, şi pe care probabil le cunoaşteţi şi D-voastră, deşi nu sunteţi istoric, sunteţi însă un politician distins.

D. ministru, combătând regulamentarea preţului muncei, a dijmei, etc., mai ziceà: „eu conchid dela cunoscut", adică dela experienţa neräuşită a lui Diocleţian, la respingerea soluţiilor mele astăzi, în timpurile noastre. D-ta, îmi ziceai mie, „conchideţi dela necunoscut la necunoscut". Las să se aprecieze, dacă primul termen din raport e în timpul lui Diocleţian şi al doilea termen e peste 1600 de ani, adică astăzi: vă puteţi închipuì ce legătură e dela necunoscutul D-lui Carp. In adevăr, a te rezemà pe experienţa neizbutită a împăratului Diocleţian, pentru a combate mişcarea generală uvrieră din Europa, este nu cevà pozitiv, cevà cunoscut, ci curată fantazie.

A uitat să spună însă D. ministru, că chestiunea regulamentărei preţurilor şi a raporturilor dintre diferitele clase sociale a existat decând e lumea. Principiul nou al neintervenţiei statului a fost o consecinţă a revoluţiei franceze. Aceasta a fost marea greşală a acelei revoluţii, care, proclamând libertatea angajamentelor şi principiul „laissez faire, laissez passer", sub cuvânt de a suprimà robirea legală, a întemeiat o robire mult mai teribilă, robirea celor tari asupra celor slabi, robirea capitalului asupra muncei. Tot Evul-mediu respiră de puterea intervenţionistă a unei clase asupra alteia, ori regulamentarea muncei, cu deosebire în favorul celor tari şi în detrimentul celor apăsaţi.

Aveà dreptate dar D. Carp, când spuneà, că noi cari venim cu intervenţiuni, nu venim cu o idee nouă, fiindcă ideia e vechie, după cum am zis, ca lumea. Ceeace trebuià să proclame revoluţia franceză, nu erà liberul angajament şi libertatea tocmelilor, ci trebuià să răstoarne teza vechie şi să proclame intervenţionis-

mul în favoarea celor slabi. Aceasta voim democraţii să facem astăzi, după 100 de ani de experienţă nenorocită.

Dar revin la exemplul D-lui ministru cu Diocleţian, şi mă întreb: care intervenţionism din trecut, când a avut loc, mai rar ce e dreptul, în favorul clasei muncitoare, nu a avut absolut niciun rezultat, cum pretinde D. Carp? Eu susţin şi mă fac forte să dovedesc contrariul; oricât de rele erau condiţiile de fixarea preţurilor în vechime, tot a avut un bun pentru cei apăsaţi.

In adevăr, nu s'a respectat totdeauna acest principiu, dar cel puţin cei mici şi slabi nu au fost lăsaţi cu totul în prada celor lipsiţi de conştiinţă, în prada celor tari. Legiferarea şi regulamentarea tot au fost cevà, chiar pe acele timpuri de barbarie şi de arbitrar.

Să vă dau un exemplu: când s'au desrobit ţăranii, la 1747, sub Const. Mavrocordat, Domnitorul ţărei a fost nevoit să dea un hrisov, prin care să fixeze zilele de lucru ale ţăranilor faţă de proprietari, şi să specifice în acelaşi timp cantitatea fălcilor de pământ ce puteà să lucreze un sătean.

Evident că şi cu această măsură încă existau proprietari cari abuzau de munca ţăranului, silindu-l să lucreze mai mult; după D. Carp, Domnii cari se succedară ar fi trebuit să părăsească sistemul de regulamentare ca ineficace, ca nepractic. Ei bine, ei făcură mai bine, ei intervenirǎ tot mai des pentru a curmà sau atenuà abuzul, fără a se descurajà de slabele rezultate date la început. Şi făcură cuminte, căci ce voiaţi să să facă un stat, pe timpul acela, mai mult decât să se lupte prin toate mijloacele în contra unei clase care apăsà, şi a veni în ajutorul celeilalte clase apăsate? Nu puteà să facă altcevà mai mult, decât ceeace a făcut Const. Mavrocordat şi ceilalţi Domni următori, şi Const. Mavrocordat nu erà nici socialist, nici radical, dar prin forţa lucrurilor trebuià să facă astfel, şi rezultatul final a fost că cu timpul, fixarea numărului zilelor de lucru, etc., ale ţăranilor pentru proprietari, şi-a făcut efectul, determinând un cuantum exagerat, ce e dreptul, dar determinat, care s'a practicat până la desfiinţarea clăcei. Ce s'ar fi întâmplat fără aceasta? Ei bine, astăzi şi D-voastră sunteţi în aceiaşi poziţie, în materia care ne ocupă, şi D-voastră sunteţi obligaţi astăzi să faceţi acelaş lucru.

Dar oare D-lor, regulamentarea raporturilor economice între cele două clase agricole ar aveà astăzi acelaş puţin efect, cum a avut în trecut? Vă înşelaţi, efectul ar fi mult mai real.

Să judecăm puțin lucrurile și să vedem: acum 50 și mai bine de ani, când se regulamentà de către Domn, raporturile dintre țărani și proprietari, care erà starea țărei noastre ca civilizație și cultură? De sigur foarte înapoiată! Care erà puterea boierilor față de țărani? Enormă! Astăzi, însă, când toate s'au modificat, astăzi când avem o opiniune publică, astăzi când avem căi de comunicație, astăzi când avem o solidaritate mai mare, astăzi, când muncitorii au început să aibă conștiință de dânșii, o lege cu dispoziții mai largi nu ar cădeà ca sămânța pe o piatră seacă, ci, din contra, ar cădeà pe un pământ fecund, pentrucă ar înțelegi-o și acei în contra cărora se face, și acei în favoarea cărora se face această lege, mult mai mult, decât contimporanii lui Const. Mavrocordat sau acei ai lui Diocleţian.

Prin urmare, o experiență făcută astăzi nu ar da tocmai aceleași rezultate ca în vechime, ci ar da rezultatele pe care le constatăm pe fiecare zi în Occident. Și fiindcă e vorba de Occident, D. ministru al domeniilor, în loc să fi vorbit de ceeeace se petreceà în timpul lui Diocleţian pentru a'mi combate teoriile, făceà mult mai bine să lase veacul al 3-lea după Cristos în pace și să se ocupe de ceeace se petrece astăzi în Occident, în Germania, Franța, Svițera, etc.

D-lor, toate chestiile care le-am relevat eu, cu ocazia discuției acestui proiect, toate sunt discutate și în parte rezolvite în unele țări și preocupă pe toate statele în acest moment. Așà, încât privește fixarea unui maximum de ore de lucru, să'mi permiteți a vă face următoarea întrebare: fixarea orelor de lucru este după D-voastră o utopie? Nu este în acelaşi timp o tendință la știrbire a privilegiilor de care se bucură astăzi proprietarii? De sigur că da. Ei bine, această chestie este dejà resolvată, sunt dejà țări care au fixat orele de lucru ale tot felul de muncitori, precum Franța, Svițera, Statele-Unite, coloniile engleze, etc. In privința fixărei unui minimum de salar, deşi aceasta nu s'a rezolvat încă în mod oficial în niciun stat, dar chestia e la ordinea zilei și soluția ei nu e departe, și nu e deloc o utopie, dejà statele în uzinele și fabricele lor, au fixat salariile şi apoi când 20, 30 de milioane de muncitori din Europa cer acest lucru, nu are nimeni dreptul să trateze cererea lor de utopie, sau să o ia în râs, căci acele 20 de milioane de oameni, astăzi în minoritate, din cauza legilor electorale draconice sau a lipsei de solidaritate,

pot deveni în curând majoritate, şi aci vin să răspund principelui Gr. Sturza, care zicea că măsura propusă de mine, cu privire la regularea raporturilor dintre proprietari şi ţărani, încă este socialistă.

D-lor, eu nu sunt socialist şi nici măsura mea nu este socialistă, şi fiindcă D-sa a făcut o distincţiune între ce este socialism şi socialism de stat, să-mi dea voie şi mie să fac o alta, între socialismul propriu zis şi între democratism. Ştiţi ce înseamnează, principe, socialismul? Socialiştii sunt adepţii ideei naţionalizărei pământului, adică a luărei de către stat a pământului şi a abolirei proprietăţei individuale: socialiştii voiesc punerea în comun a tutulor instrumentelor de muncă precum ateliere, fabrici, maşini, etc., etc., şi declararea lor de proprietate socială.

D. *Laurian*. Colectivismul.

D. *G. Panu*. Da, colectivismul, care este forma cea mai superioară, cea mai înaltă a socialismului: socialismul, deci, exclude ideea de salarii, exclude raporturile de muncitori şi de patroni, exclude formele patronatului, a capitalului, a proprietăţei individuale, teritoriale etc.

Care sunt principiile radicalilor, democraţilor? Ei respectă starea actuală de lucruri, precum proprietatea privată, acceptă forma salariatului şi a capitalismului. Decât voiesc ca să aducă îmbunătăţiri reale în raporturile dintre patroni şi muncitori venind în ajutorul acestora şi protejându-i în contra celor tari şi bogaţi. Dela acest principiu plecând, ei ajung natural la cererea fixărei unui maximum de ore de lucru, a unui minimum de salariu, etc., lucruri contrarii ideei socialiste pure, de vreme ce socialiştii sunt în contra oricărui salariu, deci, întrucât măsurile propuse de mine aveau un caracter socialist? Eu n'am cerut dela principele Sturza să pună în comun moşiile sale cu nimenea (ilaritate): am cerut dela principele Sturza ca, în contractele care le face, să pună un preţ, ca să nu fie acel preţ apăsător pentru ţărani. Mai mult, eu înţeleg perfect pe principele Sturza care zice, că deosebirea între socialişti şi intervenţioniştii de stat este, că, pe când socialiştii voiesc să distrugă totul, adică să înlocuiască starea actuală socială cu o alta, cei din urmă voiesc numai să îndrepteze relele actualei societăţi. Decât când vine ca să aplice această deosebire, pe care o aprob şi eu, atunci nu ne mai înţelegem. Principele Sturza crede că fixarea preţului de arendă a unui pogon, fixarea

cuantumului dijmei, precum şi un minimum de salariu înseamnă distrugerea proprietăţei şi a stărei actuale, pe când eu cred că acestea intră în categoria măsurilor protectoare, în scop de a îndreptà relele şi a venì în ajutorul celor slabi.

Deci termin, adăugând că, pentru motivele ce v'am arătat, voiu votà acest proiect de lege în divergenţă de D. Vernescu. Imi pare rău de acest lucru: dar şi D. Vernescu a fost de multe ori în divergenţă de păreri cu mine: aşà, de exemplu, D. Vernescu a votat dotaţiunea Coroanei, eu votez tocmelile agricole cu această asemănare în plus: că D-sa, când votà donaţiunea Coroanei o votà nu pentrucă se uità la guvernul ce o prezentà, ci făceà abstracţiune de guvern, fiindcă dotaţiunea privià mai sus, acolo de unde porneşte şi binele şi răul. (Aplauze, ilaritate). Şi eu de asemenea votez legea aceasta, fără să mă uit cine e guvernul, făcând abstracţie de el, fără să am o intenţiune să mă pun bine cu D. Lascar Catargi, după cum au avut unii în intenţiune să se pună bine cu Palatul, votând dotaţiunea, ci pur şi simplu fiindcă proiectul intră în ideile, în tendinţele mele, şi am să'mi dau toată silinţa ca, la cea dintâi ocaziune, să votez alături cu D. Vernescu ca să'l mai împac puţin. (Ilaritate). Căci D. Vernescu îmi face onoare a se ocupà de voturile mele; şi în Cameră îmi făceà această onoare. Eu unul, vă mărturisesc, nu m'am preocupat de voturile D-sale, fiindcă le ştiu mai dinainte: tot ce propune guvernul este absolut rău: tot ce propune opoziţiunea este absolut bun.

Aceasta este o normă?

Pentru mine, vă mărturisesc ca nu este o normă; mai ales în cestiunile economice şi de îmbunătăţire.

A! In cestiunile politice totdeauna mă voiu unì cu votul opoziţiei; la discuţia mesagiului voiu votà contra, dar ca să fac opoziţie pentru opoziţie şi să votez contra convingerilor, ideilor şi tendinţelor mele, numai fiindcă nu sunt partizanul guvernului, aceasta nu o voiu face-o, fiindcă mă respect înainte de toate pe mine. Dar de ce supărarea D-lui Vernescu, că nu votez cu D-sa?

Eu înţeleg pe D. Vernescu: D-sa şi-a pierdut partizanii săi în Parlament şi vrea să recruteze din rândurile minorităţei alţii; e posibil să'şi fii pus ochiul şi pe mine, dar pentru aceasta trebue să se ia cu binele cu mine (ilaritate, aplauze); eu sunt om curios, cu răul nu izbuteşte cinevà şi, mărturisesc, până în

momentul când mi-a căutat ceartă, aveam foarte bune dispoziţiuni pentru D-sa, însă acum m'a răcit cu desăvârşire. Acum trebue să înceapă iarăşi o operă de ademeniri, şi să pierde timpul, cu ziceà D. prim-ministru adineaori, căci astfel a calificat D. Catargi interesantele discuţii care au avut loc; dar oricum fie, voiu căutà a fi agreabil D-lui Vernescu, cu toate că mai la urmă s'a schimbat mult, în ceeace ne priveşte pe amândoi, situaţia din Cameră de acum doi ani. D-sa aveà atunci un partid, eu nu aveam pe nimeni: acum suntem egali. (Aplauze). Aşà fiind, de ce mi-ar face mie D. Vernescu reproş că votez legea, şi de ce nu'i aşi face eu D-sale pentruce nu o votează? Dar destul.

Sfârşind, rog pe D. Vernescu să mă ierte că n'am luat tonul furios şi sever, pentru a răspunde la un atac nedrept, ci tonul glumeţ, ca cu un amic.

D. G. Vernescu. D-lor, voiu începe cu partea din urmă, înainte de a discutà bunele intenţiuni ale acestei legi.

D. Panu, cu aerul D-sale de blândeţe, vrea să arate independenţa caracterului D-sale şi servilismul celorlalţi! D-sa crede că, dacă eu am votat dotaţiunea pentru Moştenitorul Tronului, am votat-o pentruca să mă recomand către Moştenitorul Tronului deşi fac opoziţie guvernului în toate celelalte chestiuni.

D-lor, trebue cinevà să fie cu cugetări prea joase, — iertămi-se cuvântul, — pentru ca să se discute cestiuni de asemenea natură, aşà cum s'a făcut! Eu am votat dotaţiunea Moştenitorului, pentrucă ştiu să respectez drepturile ţărei; căci, din momentul ce am primit principiul regimului monarhic ereditar, sunt dator a primì şi consecinţele lui; şi, prin urmare, nu pot fi din aceia cari sapă pe dedesupt şi cari vor să slăbească acest regim. (Aprobări). Şi când aşi aveà să vorbesc în contra regimului, aşi aveà curajul să o fac şi nu se va găsì atunci D. Panu, ca să nu mă critice în asemenea cestiune.

Aşà dar voiu zice în treacăt, că nu eu voiu întrebuinţà asemenea mijloace piezişe. Stiţi ce mândrie am: toată ţara mă cunoaşte, dacă am independenţă de caracter, şi dacă am fost servil în această ţară, şi dacă am menajat pe cinevà, sau dacă am pus interesele mele sau cele de partid în joc, înainte de interesele ţărei. Sfidez dar pe oricine de a-mi arătà că am făcut altfel.

Iată, D-lor, ce am de zis de ceeace mi s'a atribuit.

Acum să vin şi la partea glumeaţă. D. Panu zice: eram dis-

pus să mă apropiu de D. Vernescu.... Dar, D-lor, pot eu să cunosc intenţiunile cuivà? De ce nu mi-a spus aceasta D. Panu, decât tocmai astăzi? M'am uitat la alurile, la exclamaţiile D-lui, şi n'am putut să'l pricep. O pierdere însemnată negreşit este că s'a depărtat, şi trebue să încep din nou curtenirea. (Ilaritate).

Nu cunosc această artă, şi v'aşi rugà să'mi spuneţi, cum se exercită această artă de curtenire. Din contră, aceia care'mi fac imputări în ţara aceasta, spun că sunt prea sever şi că nu menajez pe nimeni: şi pentru prima oară aud pe cinevà astăzi că aşi aveà această calitate de curtenire!

Ei, D-lor, eu nu pun la îndoială meritele D-lui Panu, şi de ce utilitate ar fi având înaintea sa prezentul şi viitorul: dar până acum d. Panu n'a voit să intre niciodată în calităţile D-sale şi să ni le arate fără rezervă. In vreme ce eu, ca om practic, am căutat să'mi fac datoria şi am voit să ştiu totdeauna ce se face cu societatea română şi cu interesele ei generale, şi deaceea n'am fost mână în mână cu aceia cari nu ne-au probat calităţile lor.

D-lor, este destul asupra glumei: să vin acum la cel dintâiu punct, unde D. Panu s'a crezut lezat. Mărturisesc că n'am avut o *arrière pensée*, cum zice Francezul: nu credeam să blesez pe D. Panu: credeam că îl pun la largul D-sale. Dar încă odată, mărturisesc că n'a fost în intenţiunea mea de a-l blesà.

D. *G. Panu.* Vam întrebat.

D. *G. Vernescu.* Da, m'aţi întrebat, şi eu v'am răspuns; şi cu toate acestea aţi ţinut să faceţi din aceasta o ceartă nemţească.

D-lor, ce am zis când am discutat articolul întâiu?

Am zis că n'am înţeles însemnătatea lui: dar nu ştiu dacă s'a discutat de cinevà acest articol mai mult decât de mine, şi am arătat pentruce n-am înţeles utilitatea şi însemnătatea acelui articol.

D. *G. Panu.* Dar erà o glumă.

D. *G. Vernescu.* D. Panu însă a înţeles-o. D-sa ziceà că legiuitorul, D. Carp adică, vrea ca proprietarul să se dea pe faţă, să'şi desvăluiască înaintea publicului lăcomia lui, şi că acest art. 1, ca prin farmec, are să garanteze pe ţărani; căci dacă proprietarii se tocmesc să dea pământ de arătură numai în bani, sau numai în muncă, sau în dijmă, sau cumulativ, se va da pe faţă

mai bine ce este rău și asupritor în învoielile agricole și se va puteà criticà de oricine.

Ei, aceasta să fie oare serios? Dar mai întâiu țăranul—am afirmat eu—țăranul poate să înțeleagă aceste combinațiuni de învoieli mai bine decât D. Panu și mai bine decât mine, pentru că el necontenit nu face decât acest lucru, pentru că el necontenit nu se gândește decât la aceasta, pentrucă sfera unde cugetă el, nu este decât aceasta. Mai limpede vede el decât mine, și decât D-ta, D-le Panu: mai lesne apreciază el o convențiune, sub orice formă s'ar face, și nu erà nevoie de această modificare din proiectul de lege, care aduce mai multă confuziune.

Aceasta am afirmat eu, și D-ta, D-le Panu, mi-ai zis: nu: poate țăranul să ghicească ce rău e în contract: dar nevoia îl va silì să contracteze, fără să fie cunoscut de lume ceea ce fac proprietarii; iar cu legea aceasta, a mai adăugat D. Panu, când se va da pe față ceea ce cer proprietarii pentru pogon în bani, ceea ce cer în dijmă, ceea ce cer în muncă, va venì și publicitatea și va da pe față lăcomia proprietarului, și atunci vai de proprietarul acela, fie el chiar un proprietar din aceia *qui ne reculent en face de rien*, care nu se dă îndărăt dela nimic.

Ei bine, D-le Panu, D-ta ai convenit cu mine că țăranul poate să cunoască învoielile care le face, apoi dacă poate să le cunoască el, ce ideie ai D-ta de publicitate, ce ideie ai de acei cari sunt în capul publicităței când, văzând un contract agricol cu toate complicațiunile lui, contract făcut chiar sub legea actuală, nu ar puteà înțelege ce este într'însul de monstruos, de exagerat, și nu ar puteà să'l dea pe față și să spună: iată un proprietar pe care să'l înfierez pentru lăcomia cu care face contractele lui agricole cu sătenii!

Ce, în starea aceasta se găsește publicitatea la noi, încât a trebuit ca D. Carp să-i pună punctul pe *i*, ca să poată înțelege ce însemnează o tocmeală agricolă? eu am alte idei de publicitate și cred că, luând în mână o tocmeală agricolă, ea poate să'și facă o ideie despre bunătatea sau răutatea ei.

De ce ai găsit, D-le Panu, în noua redacțiune a legei acesteia, un motiv care să scuze afirmațiunile pe care le ai făcut și să justifice oarecum pentruce ai să votezi acest proiect de lege?

Dar D. Panu merge mai departe și zice: Doare pe D. Vernescu astăzi, și pe toți proprietarii, pentrucă și la art. 1. și la

partea privitoare la pășune, a zis: ce, voiți să puneți zâzanie între proprietar și sătean?

Așa este oare?

Ei bine, D-le Panu, nu m'ați urmat în cuvântarea mea și nu m'ați înțeles. Eu am obiceiul să desvolt mai întâiu ideile mele, nu arunc niciodată un cuvânt, pe urmă să'l las în voia întâmplărei. Eu am zis: Prin art. 1, n'ați făcut nici o îmbunătățire, iar în *expunerea de motive* ați dezignat pe proprietari că sunt asupritori. Și dacă cel puțin prin lege ați fi făcut vre-o îndreptare, n'ași fi zis nimic; din minutul însă când vă mulțumiți numai să dezignați, fără să îmbunătățiți cevà, intențiunea D-voastră este culpabilă. Nu se cuvine—adăugăm—mai cu seamă unui ministru care constată un rău pe care crede că poate să-l vindece, să arate numai răul și să nu vindece nimic prin lege.

Iată cum erà argumentarea mea.

Binevoiește de o învinovățește acum, D-le Panu, sau mai bine recunoaște că ceeace am spus eu este adevărul și o critică justă și leală a celor conținute în art. 1 al acestui proiect de lege.

Spuneam curat D-lui ministru: voiești să faci reforme; cunoști că sunt proprietari cari fac rău, cari iau într-un mod nesocotit din punga țăranului, vino și propune reforme reale. Nu, este bine să constați răul și tu, care ești mai puternic decât toți-și ești crezut de toți că poți să vindeci, să nu dai nici o vin decare.

Nu este bine ca D-ta, ministru al agriculturei, să arunci, nici chiar prin *expunerea de motive* a legei, niște cuvinte provocătoare la ură și nemulțumire! Căci când te adresezi la oameni simpli, la acei mizerabili de țărani, cum zice D. Panu, poate că ei atunci să fie îndărătnici de a-și face muncile, de a se învoì chiar cu proprietarii cei buni.

Nu se cuvine dar, din acest punct de vedere, să aduceți acuzări de sus, pentru relele care credeți să sunt în ființă, fără ca cel puțin să dați vr'un leac.

Ei, de acì deduceți, D-le Panu, că mă apăram pe mine personal sau pe alți proprietari cari fac învoieli exagerate?!

D. *G. Panu.* N'am zic aceasta.

D. *G. Vernescu.* Mărturisiți atunci că sunteți nedrept în ceeace ce afirmați acì și că dovediți, prin cuvintele D-voastră,

că, în loc să fi fost o apropiere între noi, din ce în ce erà o depărtare mai mare. Apropiere erà numai pe buzele dumitale, iar din inimă D-ta eşti ceeace se se vede, adică din nimic voieşti să faci un lucru mare, ca să fii îndrituit a zice: m'am separat de D-ta pentru aceasta!

D. *G. Panu.* N'am zis nici aceasta.

D. *G. Vernescu.* Astfel sunt cuvintele D-voastră, D-le Panu.

Imi pare foarte rău că am intrat în această discuţiune, fiindcă intenţiunea mea nu erà să blesez pe D. Panu.

Din minutul însă când D. Panu ziceà: votez legea *pentru bunele ei intenţiuni*, m'am întrebat: care bune intenţiuni?

Acelea din art. 1? Dar acelea nu fac nici cald, nici rece, nici ţăranilor, nici proprietarilor. Ştiţi care erau bunele intenţiuni în mintea D-voastră, cel puţin aşà am priceput?

Bunele intenţiuni transpirau din ceeace publicase ministerul prin *Monitor* în 1888. Şi atunci am zis D-lui Panu:

Ei bine, D-le Panu, vedeţi că v'aţi înşelat? Şi cine nu se puteà înşelà? D. Panu, caşi mine, caşi oricare altul, mai mare decât noi, s'ar fi putut înşelà.

Ei, ce aţi putut găsì atingător în aceste cuvinte?

V'am mai zis iarăşi: sunteţi deslegat, D-le Panu, de a votà legea numai pentru bunele intenţiuni ale ministrului, pentrucă nu aţi priceput pe ministru, care vă declară într'un mod pozitiv că nu acelea erau intenţiunile sale.

Ei, ce păcat am făcut cu aceasta, ca D. Pauu să vină cu cuvinte, nu virulente, dar glumeţe, pe care le-a adus înaintea Parlamentului!

D-lor, încă odată, nu discut acum art. 1; m'am înscris la discuţiunea lui; nu discut nici amendamentul D-lui Grigore Sturza, în contra căruia mă înscriu.

D. *G. Panu.* Eu sunt pentru amendamentul D-lui Sturza.

D. *G. Vernescu.* Puteţi să fiţi pentru amendament şi chiar să'l votaţi; eu nu pot să impun ideile mele în capul altora.

Zic dar D-lui Panu, că rău s'a formalizat, că rău face când votează o lege numai pentrn bunele intenţiuni, când această lege nu a făcut nici o îmbunătăţire, căci din minutul ce ea nu aduce nici o îmbunătăţire, D. Panu nu are ce să voteze.

In adevăr, ce să voteze?

Se votează legea, iar nu intenţiunile, nici motivele aceluia

care a făcut-o, nici ce ar puteà să priceapă D. Panu din ceeace s'ar ascunde în lege.

Deaceea, D-lor, termin cu această cestiune personală, și regret fiindcă eu, de când sunt în Parlament, fie în Cameră, fie în Senat, mai niciodată n'am avut cestiuni personale cu nimeni, pentrucă respect pe alţii, cum se cuvine să respecte un reprezentant al ţărei pe colegii săi.

D. *președinte, G. Gr. Cantacuzino.* Aţi terminat, D-le Vernescu?

D. *G. Vernescu.* Am terminat numai cu cestiunea personală.

In privinţa articolului I, aşi vrea să ştiu ce a hotărît comitetul delegaţilor asupra amendamentului principelui Gr. Sturza.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Atunci binevoiască comitetul să se pronunţe asupra *amendamentului.*

— Se consultă comitetul delegaţilor asupra amendamentului D-lui Gr. Sturza.

D. *raportor, G. Buicliu.* Comitetul delegaţilor a respins amendamentul.

D. *G. Vernescu.* Fără motiv?

D. *raportor, G. Buicliu.* Motivul pentru care a respins amendamentul, este că acest amendament denaturează cu desăvârşire scopul legei, care nu este ca statul să intervină a înlocuì părţile, în contractarea care au făcut'o.

D. *G. Vernescu.* Cer cuvântul, D-le preşedinte.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Aveţi cuvântul.

D. *G. Vernescu.* D-le preşedinte, pentrucă sunt 6 ore şi o să fie mai multă discuţiune, şi pentru a nu se întrerupe această discuţiune, căci aţi prelungit şedinţa până la 6 ore, vă rog să lăsaţi această discuţiune pe mâine.

Mai multe voci. Nu sunt încă 6 ore: să vorbească.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* D-le Vernescu, aveţi cuvântul, continuaţi vă rog.

D. *G. Vernescu.* La 6 ore să fiţi siguri că eu încetez.

D-lor senatori, am ascultat amendamentul principelui Sturza; din acest amendament rezultă să convenţiunile făcute de bunăvoie între două părţi, agricultorii ţărani şi proprietarii cei mari, după ce se fac şi se depun la primărie, pentru dare de autentificare, primarul are dreptul să le arbitralizeze; primarul, înţelepciunea aceasta din statul român, are dreptul să zică: convenţiunile făcute între voi nu sunt bune, sunt asupritoare; şi nu numai

că acel primar are dreptul să zică aceasta, dar are şi dreptul să nu dea autentificarea şi, prin urmare, convenţiunea să nu existe şi să nu se pună în lucrare. Dela acest primar, care arbitralizează convenţiunile dintre părţi, avem să trecem la consiliul judeţean, ca să'şi spună şi el părerea, să judece între primarul şi părţile care se învoiesc. Ştiţi că consiliul judeţean nu lucrează totdeauna, nu este în permanenţă, prin urmare se poate întâmplà ca refuzul autentificărei de către primar să fie între seziunile consiliului judeţean, adică în vacanţe, şi atunci cei interesaţi au să aştepte judecata consiliului judeţean asupra acestei convenţiuni, care este încă în aer, suspendată luni întregi.

Vine şi consiliul judeţean, a doua autoritate. Ea ce judecă? Judecă învoiala dintre părţi, şi zice: este bine, sau nu este bine.

Iată o stare ciudată, unde învoielile consimţite de bunăvoie, ieşite din interesul părţilor, sunt supuse deocamdată la două examene, la examenul primarului şi la examenul consiliului judeţean; două autorităţi, ca a primarului şi a consiliului judeţean, au să hotărască, dacă noi avem dreptul să ne învoim. Dar dacă ne-am învoit după libera voinţă a fiecărei părţi, cine este primarul, ca să arbitreze el convenţiunile noastre? Cine este consiliul judeţean, ca să arbitreze el convenţiunile noastre?

Credeţi că se opreşte acolo? Nu; de acolo are să meargă contractul de învoială cu apel la tribunal, şi tribunalul are să aprobe sau să desfiinţeze convenţiunea aceea dintre părţi. Când tribunalul va zice: bine a spus primarul, bine a spus consiliul judeţean, bine a făcut de n'a dat autentificare, convenţiunea este desfiinţată, căci nu este lucrătoare. Degeaba vin părţile şi zic: aşà ne-am învoit, aşà ne povăţuiesc interesele noastre, căci vine primarul şi zice: rău faceţi, consiliul judeţean zice: cred că nu faceţi în interesul vostru! După care principiu de lege dar, se creează intervenţiunea aceasta, pe care nu în cazuri grave, nu pentru interese generale, o acordaţi şi primarului şi consiliului judeţean, şi în definitiv tribunalului?

Dar nu înţelegeţi că aceasta nu se poate susţine? Că se atacă principiul libertăţei? Ce ne spune D. Gr. Sturza, spre a justificà aceasta? Nu se ivesc — zice D-sa — contestaţiuni în chestiuni de tocmeli agricole, pe care le rezolvă tribunalul? Da, D-le Sturza: dar numai când nu este cevà lămurit, când sensul nu

este fixat şi se face contestaţiune între părţi; atunci vine altcinevà, justiţia, ca să spună ce au cugetat părţile, unde e dreptatea, şi deaceea judecă tribunalul. D-ta zici în amendament din contră: să nu ţinem socoteală de protestaţiunea permanentă a părţilor învoite şi să-i plimbăm dela primar până la tribunal, ca să se învoiască altfel de cât s'au învoit.

Şi în tot timpul acesta, ce se face cu interesele agriculturei? Ţăranul nu lucrează, proprietarul n'are cu cine lucrà, şi judecata merge înainte, în folosul tutulor şi în paguba nimănui!

D-le preşedinte, au venit 6 ore. voiu continuà mâine.

Şedinţa dela 22 Ianuarie 1893.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Intrăm în ordinea zilei. Avem continuarea discuţiunii asupra art. 1.

D. Vernescu are cuvântul.

D. *G. Vernescu.* D-lor senatori, în discuţiunea generală am arătat pentruce art. 1 nu aduce nici o îmbunătăţire legei din 1882. Am răspuns mai dinainte chiar, la observările care se puteau face, şi am arătat că mângăierile care le aveau unii, că poate proprietarii, având acum acest articol mai clar şi limpede, se vor ruşinà să facă tocmeli uzurare, este o iluziune; şi am să dovedesc că este o iluziune, mai adăugând astăzi un lucru, că iluziunea aceasta este şi din alt punct de vedere.

Nu puteţi comparà învoială cu învoială, nu puteţi aveà o normă după care să vă conduceţi, nu puteţi dar ruşinà pe nimeni. Limita nu stă decât între părţile tocmitoare, în voinţa lor.

In adevăr, D-lor, o să găsiţi un contract care stipulează pentru un pogon de pământ sau pentru un hectar 15, 20, 30 de lei. O să găsiţi un altul care stipulează numai 10 lei; o să găsiţi că într'un loc se ia dijmă una şi una; o să găsiţi în altul că se ia din 7 una; ei, ce o să trageţi din toate acestea? Că un proprietar este de treabă şi bun, iar un altul uzurar?

Căci, în adevăr, D-lor, deosebirea de localităţi, densitatea în unele locuri a locuitorilor, calitatea pământului, debuşeurile care le au, drumurile de fier, şoselele şi celelalte, modifică într'un mod extraordinar preţul pământului, nu numai dela un judeţ la altul, nu numai dela o plasă la alta, dar uneori dela o proprie-

tate la alta. Așà dar, neavând o normă, nu puteți rușinà pe nimeni.

Cu astfel de lucruri nu îndreptați nimic. Numai când veți face o lege pricepută și bună, veți puteà îndreptà cevà.

Iată, D-lor, ce am avut onoarea să zic, și să repet și astăzi.

Am răspuns, în ședința de ieri, și la *amendamentul* D-lui Gr. Sturza, care tinde și dânsul a face o îmbunătățire, și am arătat pentruce nu pot să primesc acel amendament.

Acum, D-lor, mă voiu mărginì a arătà redacțiunea acestui articol și confuziunea la care poate da loc, adăugând încă dela început, că această redacțiune este făcută, dacă nu fără pricepere, dar fără îngrijire, este făcută de un om care nu și-a dat socoteală de ce este în articolul 1.

Să-mi dați voie să citesc și să dovedesc aceasta.

D-lor, în art. 1 din legea dela 1882, se prevede că sunt munci agricole acelea care sunt făcute pe *bani și muncă*, cumulativ, pe *muncă* și *dijmă*, sau pe câte trele împreună, adică pentru *dijmă, bani și muncă*. Și tot în articolul acela, la lit. *d*, se prevede că tocmelile făcute numai *pe bani*, nu sunt tocmeli agricole.

In această categorie intră și tocmelile, pentru transporturi la schele și celelalte, pentru vii, grădini și serviciu. Toate acestea nu sunt considerate ca tocmeli agricole, decât numai întru cât privește *autentificarea actului*, iar execuțiunea rămâne în dreptul comun. Aceasta este în legea din 1882.

Ei bine, D. ministru a schimbat acum situațiunea și ne-a spus că tocmeala făcută numai pe bani, este o tocmeală agricolă, și a repetat acest lucru și în un aliniat dela vale, fără să ne justifice această repetițiune.

Logic este aceasta?

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. Logic.

D. *G. Vernescu*. Cu pricepere și îngrijire s'a făcut aceasta?

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. Da.

D. *G. Vernescu*. In adevăr, D-lor, când D-sa a declarat dela început, că tocmeala *pe bani* este esențiala tocmeală agricolă, pentru ce a declarat încăodată în același articol, că tocmeala *pe bani* este *tocmeală agricolă?* Ce înseamnează aceasta? Și, ca nu cumvà să zică cinevà că spun lucruri care nu sunt exacte, iată ce zice litera *c :*

c) „Invoielile prin care se dă cultivatorului o întindere de

pământ pentru *fânețe* sau *arătură*, spre a'l întrebuință pe seama lui, în schimbul căruia, el se obligă a răspunde, drept chirie, *o plată în bani ori* în *muncă*, ori în parte din *recoltă (dijmă)*. Aceste trei forme se vor puteà combinà, cu condiție de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată în muncă şi partea de loc dată pe bani."

Invoielile dar făcute *în bani* pentru, muncile anume determinate, care sunt recunoscute de *munci agricole*, sunt esențial agricole; pentruce dar D. Carp în alt aliniat al acestui articol zice următoarele :

d) „Invoielile pentru închirierea locurilor de *păşune*, de *fâ*„*neață* sau de *arătură*, pentru care cultivatorul se obligă a răs„punde *plata în bani*; transporturile de cereale la schele şi gară, „lucrul viilor şi al grădinilor."

Apoi le-a declarat acestea dela început că sunt tocmeli agricole. Dar a făcut D. Carp altcevà decât făcuse legiuitorul din 1882, căci legiuitorul din 1882 ziceà : orice tocmeală făcută numai în bani nu este o tocmeală agricolă, este o speculațiune, şi nu'i dau avantajiile acestei legi. D. Carp însă nu a voit să păstreze acest principiu şi a zis, la litera *d* a acestui articol chiar, că tocmelile făcute numai *în bani* sunt tocmeli agricole ; pentru ce această repetiție dela litera *d?* Aşi voi s'o spună D. raportor şi D-ta; când odată a-i declarat principiul că tocmelile *în bani* sunt *tocmeli agricole*, care mai este nevoia ca la acelaş articol, să faci o altă literă, prin care să zici că tocmelile în bani sunt tocmeli agricole? Unde este nevoia ?

D. *ministru al domeniilor*, *P. P. Carp*. Ți-oi spune la rândul meu.

D. *G. Vernescu*. Nu poți nici prin întrerupere, necum la rândul D-tale.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. Ți-o pot spune pe larg.

D. *G. Vernescu*. Vă ascult.

D. *ministru al domeniilor*, *P. P. Carp*. Mântuie şi-ți voiu spune-o.

D. *G. Vernescu*. Va să zică de geaba este repetată această literă *d*, dacă nu va fi adăugată pentru alt interes aceasta, fiindcă a mai introdus între *tocmelile agricole* şi *transportul la schele şi lucrul viilor şi al grădinăriilor,* pentru care iarăşi nu este niciun cuvânt; fiindcă, încă odată repet, legiuitorul din 1882 aveà ra-

țiune de a enumerà în lege toate acestea, pentrucă nu erau considerate ca tocmeli agricole. cì beneficiau numai de *autentificarea actelor*, iar nu și de execuțiune.

Nu se cuvine, D-lor, ca să punem într'o lege dispozițiuni repetate și confuze, pe care nimeni să nu le poată înțelege. Și eu cred că nu se poate ca Senatul matur, cu miniștrii chibzuitori, cu Cameră legislativă, să voteze lucruri de asemenea natură, să caute un sens, pe care nu-l are articolul și nu poate să-l aibă, și să facă să se producă, prin urmare, confuziune în spiritul oamenilor. Iată dar, în rezumat, cea dintâiu observare ce fac, că astfel cum ați făcut legea de astăzi, litera *d* din acest articol este inutilă și trebue ștearsă, căci este menită numai să arunce confuziunea în spiritele oamenilor.

Dar, D-lor, numai atât este în acest articol care mă îngrijește? — Mă servesc cu cuvântul de *îngrijire*, ca să nu supăr pe cinevà. — Este cevà mai mult, iată ce zice art. 1, lit. *c*):

„Invoielile prin care se dă cultivatorului o întindere de pământ pentru fânețe sau arătură, spre a-l întrebuințà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă a răspunde, drept chirie, o plată în bani, ori în muncă, ori în parte din recoltă (dijmă).“

Va să zică trei specii de învoieli recunoaște D. Carp ca tocmeli agricole, fiecare specie în parte, numai în bani, numai în muncă, numai în dijmă.

Dar se vede că i s'au făcut oarecare observațiuni, căci legea guvernului a venit numai cu acest aliniat, și în urmă i s'a mai adăugat un aliniat. Să vedem și acel aliniat, pe care l'a primit. D. Carp, este el mai norocit? Mai târziu s'a adăugat aliniatul următor:

„Aceste trei forme se vor puteà combinà, cu condiție de a se determinà prin contract, partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă și partea de loc dată în bani.“

Apoi, nu vedeți că reproduceți partea întâiu a literei *c*? Trei tocmeli ați avut acolo: *muncă*, *bani* și *dijmă*: trei tocmeli aveți și acì: *dijmă, muncă* și *bani*. Ce combinațiune ați făcut în aceste trei forme? Cine zice combinațiune, combină formă cu formă: D-voastră ați rămas tot ca în cazul întâiu, în cele trei specii de învoieli, afară numai dacă veți zice că prin aliniatul de față, ați avut această idee genială, ca cinevà să nu poată face învoiala pentru 10, 12 pogoane care le dă țăranului, sau numai în bani

pentru tot, sau numai în dijmă pentru tot, sau numai în muncă pentru tot. Aţi arătat că trei feluri de preţuri sunt, şi pot să uzez pentru o parte de pământ de unul, pentru altă parte de altul şi pentru ceailaltă parte de altul, şi când fac combinaţiunea, trebue să arăt pentru care pogon am luat bani, pentru care muncă şi pentru care dijmă. Dar aţi zis în aliniatul acesta, aceleaşi trei specii de învoieli; ce combinaţiune este aceasta?! Pe cine este menită să înşele această combinaţiune? Această combinaţiune nu este menită decât să arunce confuziunea, căci ştim dela început că, după acest articol, nu putem face decât trei feluri de învoieli, în *bani*, *muncă* şi *dijmă*. Acest lucru se produce în partea I şi partea II, care are pretenţiunea să facă combinaţiunea formelor învoielilor.

Redactând astfel articolul, ne faceţi să ne întrebăm care este sensul lui? Căci acest aliniat din urmă, adăugat la litera *c*, nu conţine idei noi, este de prisos, şi aci fac imputare D-lui ministru, căci în legea D-sale nu există. Cine l'a pus, nu ştiu: ce a voit să garanteze cu el, nu ştiu.

Aşà dar, D-lor, de prisos este şi la litera *d* plata în bani, fiindcă acum avem în lege, între tipurile de învoială, şi *învoiala în bani*, care se zice că este *învoială agricolă*.

Propunerea mea ar fi simplă, ca în lit. *d* să se şteargă tocmelile făcute pentru fâneţe şi arătură, că sunt cuprinse în lit. *a* şi *c* ale art. 1, şi nu văd nevoie să mai vorbiţi de dânsele şi la lit. *d*, şi adăugând numai partea ceailaltă care vorbeşte că şi muncile pentru transport la gară, pentru vii şi grădinărie, sunt munci agricole. Atunci legea, D-lor, va fi completă şi nu va mai prezentà nici o confuziune. S'a schimbat situaţiunea din legea vechie, s'au proclamat alte lucrări considerate ca agricole; puneţi-le dar în ochii oamenilor, enumerându-le la litera *a*, unde sunt rânduite lucrările curat agricole, şi totul e terminat, fără să mai aveţi trebuinţă de alte dispoziţiuni. Iată ce aveam de zis asupra acestui articol.

Vedeţi că fac critică în urma neîngrijirei ce s'a dat; numai vorbesc de nepriceperea care a prezidat la formarea acestui art. 1.

D. *preşedinte*. Nu prezentaţi niciun amendament?

D. *G. Vernescu*. Nu prezint niciunul. Dacă e inexact ceeace zic, n'aveţi decât să-mi răspundeţi.

D. *Dr. Varlam*. D-lor, în secţiunea din care fac parte, am

avut onoarea să prezint un *amendament*, primit de secţiune, dar pe care văd că nu l'a menţionat D. raportor.

Imi fac dar o datorie ca să-l desvolt de astădată înaintea D-voastre.

Mai înainte însă de a vorbì de acel amendament, mi-aşi permite, în mod modest, să atrag atenţiunea D-lui Vernescu asupra unui singur lucru. D-sa a făcut, în adevăr, critica art. 1: noi însă eram nerăbdători să vă ascultăm ce propuneţi în loc?

D. *G. Vernescu*. Eu nu propun nimic.

D. *Dr. Varlam*. Şi noi suntem plugari: eu mă ocup cu cultura pământului de 10 ani de zile, din cauză de sănătate. Fac acolo plugărie practică, fiind ajutat şi de cunoştinţe de chimie, de fizică şi de tratate de agricultură, aşà că 'mi pot da seama de cestiunea legei ce discutăm azi.

Ei bine, această lege nu e o lege de surprindere, pe care să ne-o scoată D. ministru din cartoanele sale şi să ne zică să o votăm. Această lege, prin excepţie, s'a dat publicităţei, şi deci criticilor opiniunei publice, şi, prin urmare, a putut să ia cunoştinţă de ea şi proprietarii. Chiar eu, îmi aduc aminte că am luat parte în mai multe comisiuni, încât toţi erau în poziţiune să cunoască legea aceasta bine pregătită şi cu amendamentele ce s'ar fi ivit. Ce e mai mult încă, D. ministru a declarat încă dela început, că nu face caz din această lege şi că admite amendamente; D-sa voieşte numai să facă o lege bună, nu o lege de partid, ci o lege agricolă şi naţională, care să aducă servicii tutulor partidelor, căci e o lege economică.

Se tot zice, D-lor senatori, că ţara noastră e o ţară eminentă agricolă: nici a 80 parte la % însă nu produce din ceiace ar puteà să producă, dacă ar fi o cultură sistematică şi intensivă. Citeam mai zilele trecute o scriere a unui conferenţiar Wirth, asupra unei ţări unde cultura e intensivă. Ei bine, dacă astfel de ţări se preocupă de inundaţia de producte ce au zilnic în ţările cele noi, care le face o foarte mare concurenţă, cu atât mai mult trebue să ne îngrijim noi cari nu avem industrie şi trebue să ne preocupăm serios de această chestiune cu toţii, mai cu seamă proprietarii, pe cari D. Panu i-a înspăimântat aşà de mult, făcând din ei un fel de gogoriţă!

D-le Vernescu, am citit şi eu art. 1 din proiect şi întrebam pe unii din colegii mei, pentru a vedeà şi eu care e confuzia

care ziceţi că există în redacţia acestui art. 1, relativ la chestiunea cu *partea în bani*, *partea în muncă și partea în dijmă*. Aceasta este o lege care nu s'a făcut, nici pentru judeţul Ilfov, nici pentru Roman, ci s'a avut în vedere toate necesităţile ţărei. Este o lege că nu putem să o specificăm pe o regiune; a trebuit să împăcăm interesele tutulor, şi ale celor cari dau muncă şi ale meteiaşilor, precum şi sistemul care se practică în Moldova.

Vine un om, de exemplu, care are 4 boi şi zice că nu poate să lucreze la proprietar: voieşte să i se dea pământul în bani. A trebuit legiuitorul dar să aibă toate acestea în vedere, să fie înarmat pentru orice împrejurare.

Dar, D-voastră, D-le Vernescu, nu vă ocupaţi cu plugăria.

D. G. Vernescu. Cum! Nu fac plugărie eu?

D. Dr. Varlam. Mă iertaţi: D-voastră nu faceţi plugărie, fiindcă nu staţi la ţară: sunteţi numai proprietar şi însărcinaţi pe alţii....

Nu văd în acestă lege confuziunea pe care o vede D. Vernescu, căci art. 1 arată lămurit care sunt muncile agricole care intru în previziunile acestei legi şi spune că tocmelile se pot face şi în bani, şi în muncă şi în dijmă, arătându-se şi partea de pământ dată pentru fiecare învoială.

D. Panu a vorbit rău de proprietari. Mi-aşi permite să dau D-lui Panu o explicaţiune asupra proprietarilor. De oarece în acest mare Corp legiuitor, care e marele funciar şi cel mai impus, nu a luat nimeni cuvântul asupra acestui punct, voiu da eu o mică lămurire D-lui Panu şi'i voiu spune, că adevăratul proprietar român, nu este cel din biblioteca D-sale, nu este celce i se descrie prin cărţi şi de corespondenţii D-sale.

Tot asemenea trebue D. Panu să cunoască şi pe ţăranul român din diferite părţi ale ţărei, şi să ştie din practică care sunt obiceiurile, mijloacele de traiu şi interesele lui cele adevărate.

In această discuţiune s'a dat o interpretare greşită cuvântului de *uzurar*, care s'a pus în *expunerea de motive* de D. ministru şi de D. raportor. Dar acolo a fost foarte bine motivată, căci nu este chestiunea de proprietarii cei buni, nici de locuitorii cei buni şi cei muncitori, căci aceia nu au nevoie să fie apăraţi.

Când s'a vorbit de uzurari, nu s'au avut în vedere adevăraţii proprietari de baştină, ci mai mult pe unii străini cari sunt arendaşi, oameni parveniţi, cari, prin lăcomia şi tot felul de mij-

loace, iar nu prin exploatarea adevărată a moşiei, cred că ar puteà să facă avere cu orce preţ.

Iată pentruce s'a pus în „expunerea de motive" aceà expresiune, şi erà necesitate, căci motivul modificărei acestei legi este şi acesta.

Pot să'mi permit să vă spun că eu, care stau de 10 ani la ţară, ştiu ce este proprietarul cultivator. Proprietarul este şeful exploatărei moşiei, şeful industriei acesteia, care se zice *agricultură*, este acela care are experienţa cea mai mare, care are sămânţa cea mai bună, este acela care ajută pe ţărani totdeauna când el are nevoie, iar nu când are nevoie proprietarul de el. Când ţăranul are nevoie şi vine să ceară cevà, proprietarul îi dă şi cele de hrană şi doctorii şi bani. Iată ce este proprietarul. Şi orcât de modest ar fi acest ajutor, să nu credeţi că se va umple acest gol numai prin dispoziţii din lege sau prin deziderate platonice ale unor apărători ai ţăranului.

Cine nu ar voì ca să fie tot omul în bunul său traiu şi să scăpăm cu toţii de orce suferinţă?

Eu cred că ar fi bine ca D. Panu să ne dea concursul astăzi, la construirea acestui edificiu social, şi să nu se grăbească aşà mult.

Noi aşteptăm evoluţiunile sociale în mod regulat, şi'mi aduc aminte de un cuvânt al D-lui Maiorescu, care ziceà într'o prelegere: „nu hrăniţi copiii cu alimente, pe care nu le pot digerà."

Tot asemenea şi această cestiune socială, nu căutaţi ca un corp, care nu este încă pregătit, să'l faceţi să rupă orce relaţiuni cu proprietarii mari, cu cari se ajută la nevoi.

D-lor, de vreo 10 ani fac şi eu o mică industrie la noi în ţară, căci am văzut în străinătate, unde e industria mare aşà de desvoltată, că şi industria mică tot se menţine, alături cu cea mare. Am introdus dar la ţară instrumentele casnice printre locuitori, pentruca şi în timpul iernei să producă cevà, şi ar fi foarte salutar pentru populaţiunea rurală, dacă aceasta s'ar generalizà în ţară.

D. Aurelian cunoaşte împrejurările acestea, căci a fost într'o comisiune relativă la introducerea acestei industrii casnice perfecţionate. D-sa a făcut şi mai multe publicaţiuni relativ la această cestiune. Este vorba să se facă, D-lor, *o casă de economie rurală*,

pentru 4 milioane de țărani: dacă s'ar pune câte 5 lei de cap, s'ar face 20 de milioane, care capital le-ar puteà servì pentru cumpărarea de seminţe bune şi alte instrumente agricole.

Dar astăzi, tot ce ţăranul produce în cursul anului, îl ia cârciumarul. Iată unde e răul.

Degeaba ziceţi de proprietari că ei sunt cămătari, uzurari, vampiri, strigoi! Noi, proprietarii, ne împrumutăm cu bani şi plătim camătă, pentruca să dăm fără procente la ţărani: şi dacă D. Panu voieşte să ne facă onoarea să vină pe la ţară pe la noi, am puteà să'i dăm o mică ospitalitate şi ar puteà să cunoască pe proprietari mai bine prin sine însuşi, iar nu prin corespondenţă.

D-lor, eu am propus un amendament în secţiune, pentruca în lege să se vorbească şi de serviciul agricol cu anul şi cu luna. Mi s'a obiectat însă că aceasta este în *legea servitorilor* şi deaceia nu s'a pus în această lege. Legea servitorilor însă stabileşte mai mult raporturile dintre stăpâni şi servitori de casă, ca servitoare, bucătar, etc., dar în exploatările agricole e nevoie de *argaţi*. D-voastră ştiţi că sunt argaţi, cari vin de cu primăvară şi intră în serviciul proprietarilor sau arendaşilor.

Ei bine, după legea servitorilor ei, deşi sunt tocmiţi cu anul, pot spune că peste 15 sau 20 zile ei nu mai pot sta! Vă întreb: care este poziţiunea noastră, a proprietarilor? Ce devin vitele şi lucrările noastre agricole?

Cum putem să suplinim în grabă pe acest argat?

Dacă s'ar vedeà în legea servitorilor, că e dator să stea un an, pe timpul când e angajat, atunci da. Dar când are facultatea ca, cu duoăzeci de zile înainte, să te anunţe că te părăseşte, vedeţi că nu mai e sigur proprietarul de nimic. Şi s'ar puteà întâmplà ca cel dintâiu proprietar vecin, răuvoitor, să zică: la 25 Martie îţi iau toţi servitorii!

Iată de ce am atras atenţiunea D-lui ministru al domeniilor şi asupra serviciului necesar agricultorului.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Dacă aveţi vreun amendament, vă rog să'l depuneţi la birou.

D. *Dr. Varlam.* Amendamentul meu l'am depus şi e acum la comitetul delegaţilor.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Amendamentul D-lui

Dr. Varlam s'a discutat dejà dela comitetul delegaţilor şi s'a respins.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Trecem înainte.

Principele Gr. Sturza are cuvântul.

D. *Gr. M. Sturza.* D-lor senatori, D. raportor v'a declarat, din partea comitetului delegaţilor, că nu primeşte acel comitet amendamentul meu, fiindcă nu voieşte ca guvernul să se pună în locul părţilor contractante.

Aci e, D-lor, un neînţeles, şi, ca să înlătur acest neînţeles, adaug la amendament încă două rânduri, şi anume :

„Toate contractele de tocmeli agricole care au fost autentificate de primar, după simpla sa hotărîre, pot fi supuse judecăţei tribunalului de partea care se crede lezată.

Contractele agricole neautentificate nu beneficiază de legea tocmelilor agricole, ci rămân de drept comun.“

Iată, dar, D-lor, că aceasta se puteà înţelege de mai înainte; dar fiindcă a fost neînţeles, adaug acum cuvintele :

„Trebue să intre în dreptul comun.“

Căci cum puteţi cere beneficiul legei tocmelilor agricole, pentru nişte contracte pe care autorităţile guvernului le judecă asupritoare ?

Puteţi contractà cu preţurile care voiţi, dar atunci mergeţi după dreptul comun.

Când voiţi să beneficiaţi de o lege specială, făcută cu scop de a împiedicà contractele asupritoare, atunci când autorităţile guvernului vă zic : mi se pare că sunt asupritoare, rămâneţi în dreptul comun ca cu toate celelalte contracte. De unde izvorăşte că nu se pune guvernul în locul părţilor contractante şi nu e nimeni împiedicat de a contractà cum îi va plăceà, însă nu le daţi beneficiul unei legi excepţionale.

Iată dar regulat şi acel neînţeles.

Este, D-lor, un argument foarte grav, care mi s'a spus şi care trebue luat în privire.

Argumentul este că se tem proprietarii ca, prin o asemenea dispoziţiune, să nu se aşeze cu timpul o servitute asupra pământului lor, încât să nu vină un moment unde, prin o nouă lege agrară, să se voiască a se pune un preţ hotărît, care l-ar lua după preţurile acelea care s'au luat *drept normă* de guvern, pentru a autentificà contractele agricole. Iată un argument foarte

serios. Insă mi se pare că teama aceasta nu poate existà din punctul de vedere următor: Din momentul unde toate contractele de drept comun sunt libere, ele sunt libere pentru agricultură, caşi pentru celelalte întreprinderi, de vreme ce nu se statornicesc preţurile în fiecare judeţ, după o normă la care trebue să se supună proprietarii şi nu le zice guvernul: trebue să te supui la preţul pus de mine, căci altfel nu poţi contractà. Nu, ci din contra, îi se zice : poţi contractà: dar nu-ţi dau beneficiul legei excepţionale, decât când mi se pare că preţul nu este asupritor. De acolo nu reiese nici o servitute. Prin urmare, mi se pare că putem trece şi asupra acestui punct.

Asemenea nu poate existà nici temerea arătată de ministrul domeniilor, că poate am ajunge la preţuri hotărîte, dacă am adoptà acest amendament, pentrucă preţurile acestea, din momentul unde nu sunt impuse de guvern, după cum nu sunt impuse nici băcanilor, nici acelor comercianţi, preţul cafelei de exemplu, sau al zaharului, când se judecă, însă, tribunalul de comerţ ia lămuriri de preţurile curente ale acelor lucruri, pentru a da hotărîrea. Dar nu e o anume impunere părţilor contractante. E libera voinţă a contractanţilor acolo, după cum e şi acì : întrucât rămâne în dreptul comun, părţile contractante sunt libere a pune preţurile ce voiesc, dar nu puteţi pretinde ca, printr'o lege excepţională, să poată face ce vor.

D. Carp, care a făcut această lege, respinge amendamentul meu.

D-sa poate să o facă cu oarecare logică chiar, fiindcă zice: art. 1 redactat de mine, împiedică contractele asupritoare şi resping dar amendamentul. Dar când D. Vernescu zice, că art. 1 nu dă nici o garanţie în contra contractelor asupritoare, cu ce drept vine şi se opune la un amendament care are de scop de a împiedicà asemenea contracte ?

Mi se pare că dreapta măsură e cea luată de D. Panu, când a zis că articolul redactat astfel, dă oarecare garanţii ; şi eu zic tot aceea: însă acele garanţii nu sunt îndestulătoare, pentrucă la 1903, adică după zece ani, fiindcă aceste legi de tocmeli agricole se vede că se prefac din 10 în 10 ani, atunci vei găsì, D-le ministru al domeniilor—şi aşi dorì să fii tot D-ta ministru şi după zece ani—vei găsì din o mie de contracte, care le vei stu-

dià, mai aproape acelaşi număr de contracte asupritoare, după cum ai găsit şi acum, în contractele făcute după legea din 1882, care o modificaţi.

Am să răspund numai două cuvinte D-lni Vernescu asupra greutăţilor pe care le vede D-sa la autentificare. Greutăţi nu sunt, fiindcă şi astăzi primarii autentifică; dacă au îndoială, nu ia asupră-le; întreabă pe consiliul judeţean; dacă consiliul judeţean nu e întrunit, e consiliul permanent, şi când va fi suprimat consiliul permanent, va fi o delegaţiune din sânul consiliului judeţean, care îşi va da socotinţa.

Şi ca garanţie e tribunalul în ultima instanţă: care zice: nu se face autentificarea, atât: nu zice că n'ai voie să faci contractul.

Aceste puţine lămuriri, D-lor, v'am mai dat, şi menţin acest *amendament*, deşi, după cum văd atmosfera, aveţi să-l respingeţi: îl menţin, ca să servească ca o dovadă că s'a gândit unul din noi de pe acum la această trebuinţă, care o are legea tocmelilor agricole, pentru a împiedicà contractele asupritoare.

Am zis.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. D-lor senatori, voiu începe cu părţile cele mai uşoare şi voiu trece treptat la acuzaţiunile mai grave care mi s'au adus.

Prin urmare, voiu începe cu D. Dr. Varlam.

Amendamentul D-sale, după guvern, după comitetul delegaţilor, este inutil; şi e inutil, pentrucă *în legea servitorilor* sunt anume prevăzute acele persoane care se angajază ca păstori şi argaţi. Legea aceea este mai aspră decât legea contractelor agricole; prin urmare, ori trebuià să punem aci această dispoziţie şi s-o ştergem din legea servitorilor, ori să nu o punem aci, să o lăsăm dincolo.

Eu cred, fiind dată experienţa tutulor, şi chiar experienţa mea proprie, că este mai bine să o lăsăm dincolo, decât s'o punem acì, căci se va garantà mai bine serviciul agriculturei.

După legea actuală de tocmeli agricole, mi s'a întâmplat că adeseaori am rămas cu sute şi sute de vite, fără absolut nici un păstor, şi când întrebam, unde este, mi se răspundeà că nu mai vine; adică îşi făcuse munca lui şi, fără să declare de mai înainte că nu mai slujeşte, mă lăsà cu vitele şi nu puteam să îi

fac nimic. Ei bine, legea servitorilor îl obligă să mă anunţe la timp ca să pot angajà pe un altul în locul lui.

Prin urmare, ceeace cere D. Varlam este în defavorul agriculturei, şi este mai bine să lăsaţi pe aceşti oameni în legea servitorilor. *Amendamentul* D-lui Varlam nu cred că este dictat de vreo necesitate: din contra, ar face mai mult rău decât bine proprietarilor, în numele cărora a vorbit, şi în numele cărora vă rog şi eu acum, să lăsaţi legea aşà cum este şi să nu ştergeţi din legea servitorilor dispoziţiunea de care e vorba.

Trec acum la principele Gr. Sturza.

Este evident, că atunci când principele Sturza a cerut ca să se pună în contract şi preţul la care evaluează fiecare ceeace dă, adică proprietarul preţul pogonului, şi ţăranul preţul muncei: este evident, zic, atunci ar trebuì să zicem: dar aceasta nu duce la nimic, căci nu au decât să zică părţile: pogonul face 20 de lei, munca cutare face 20 de lei: prin urmare, echilibrul perfect, şi deci nu se poate vedeà de aci, dacă este asuprire sau ba. Şi atunci a adăugat D-sa: Dar aceasta nu'mi ajunge: trebue să fie cinevà care să judece, dacă evaluările acestea au fost exacte şi trebue şi o instanţă de apel, care, dacă nu judecà prima instanţă cumsecade, să judece din nou, după apelul părţilor, anulând contractele uzurare.

Va să zică, ca un contract agricol să devină o realitate, în senzul principelui Sturza, este nevoie să treacă întâiu prin trei instanţe. Ei, care este proprietarul sau ţăranul acela care, va mai face un contract agricol, dacă el este obligat, pentru fiecare contract, să plece dela ţară, dela dânsul, să se ducă la primar, apoi la judecătorul de ocol şi apoi la tribunal, şi aşà mai departe? Inţelegeţi foarte bine, că confecţionarea unui asemenea contract agricol, ar ţine 2, 3 luni de zile. Aşà, ca să vă dau un exemplu de la mine la Ţibăneşti, am 700 de partizi de muncă: ei bine, închipuiţi-vă că ar trebuì să mă duc de 700 de ori la tribunal şi la judecătorul de ocol, ca să văd dacă contractele sunt uzurare sau nu, în caz când locuitorii vor face reclamaţiune. Şi vă asigur, D-lor, de un lucru, că toţi acei cari n'ar voì să muncească, totdeauna vor reclamà că contractul este uzurar. Mai puneţi încă pe d'asupra că pe la sate sunt şi o mulţime de oameni fără căpătâiu, cari nu sunt decât agenţi de vrajbă între proprietari şi săteni; sunt o mulţime de mici advocăţei cari, neavând altcevà de făcut, îm-

ping sau pe proprietari în contra țăranilor, sau pe țăran, în contra proprietarilor.

Ei, când veți da loc la asemenea lucru, vă închipuiți Dumneavoastră, că agricultura are să mai fie posibilă?

Prin urmare, și acolo ne izbim de dificultatea de a realiză idealul.

Care ar fi idealul?

Ar fi, ca fiecare contract să fie drept, și care nu e drept, să fie anulat.

S'a încercat în Galiția să se realizeze acest ideal și s'a făcut o lege în care se ziceà, că magistrații pot anulà toate contractele uzurare de tocmeli agricole. Știți ce rezultat a dat această lege?

Absolut niciunul!

La început rezultatul a fost că, acolo unde s'au ivit procese, agricultura a devenit cu neputință de făcut. Și atunci proprietarii au adus lucrători de aiurea, localnici nu au mai putut să se hrănească, și nici nu le-a mai trecut prin minte a duoaoară, să facă procese pentru contractele lor uzurare, iar legea aceea stă astăzi în părăsire.

Iată o experiență făcută alături de noi.

Vedeți dar, D-lor, că pe calea aceasta nu cred să putem ajunge a garantà pe sătean în contra uzurei, în contra abuzurilor, care s'ar puteà face de cutare sau de cutare proprietar.

Și, D-lor, când vorbim noi de uzură, este nedrept de a generalizà lucrul, căci în fine o lege este rea, când dă posibilitate pentru generalitatea lucrurilor. Deîndată ce o lege dă loc la unul, două sau trei abuzuri, mie îmi este indiferent, dacă abuzurile acelea se ivesc izolat, pe ici, pe colo, sau dacă sunt generale; constat o parte rea a legei, care dă posibilitate abuzurilor și o schimb, fără să mă preocup câte și câte cazuri au fost. Prin urmare, eu cred că amendamentul principelui Sturza, deși este isvorît din cele mai bune intențiuni, este inaplicabil, și eu nu'l pot primi.

Trec acum la D. Panu.

D-sa iarăși, vine cu idealul D-sale și cere la art. 1, să fixăm prețul.

Mi-am permis să aduc câtevà exemple D-lui Panu, din istorie, care dovedeau că încercările acestea, nu numai că n'au dus

la niciun rezultat, dar au dus la rezultate cu totul contrarii acelora ce erau aşteptate de legislatori, şi i-am citat legea lui Dioclețian şi legea maximului depe vremea revoluțiunei franceze.

D-lui mi-a făcut o imputare, şi aveà aerul de a mă crede ignorant în istorie, pentrucă nu i-am citat decât aceste două cazuri. Poate că ar fi voit să fac un curs de istorie, să citez deodată toate cazurile, şi să vin, urmând exemplul D-lui Sturza, să fac statistica tutulor legilor care, în istorie, de mii de ani şi până acum, au fost făcute cu încercarea de fixare a prețului.

Dar mai întâiu, dacă înşiram sute de cazuri, aşi fi fost un pedant, şi al doilea că, în afară de cazurile citate, sunt foarte puține care serios pot fi citate, ca unele care au avut tendența de a apără pe cel slab în contra celui tare. Sunt legi, cum este şi legea lui Boris Godunof din Rusia: dar aceea nu aveà de scop apărarea celor slabi contra celor tari, aceia aveà de scop impilarea celor slabi de către cei tari.

Dar D. Panu ne mai întreabă: dece nu voiți D-v. fixarea prețurilor? Apoi, D-lor, nu se tratează cestiunea prețurilor acum în Europa? Nu o să vină cestiunea fixărei salariilor? Nu a venit cestiunea celor 8 ceasuri pe zi şi cestiunea repauzului duminical? Convingerea mea este, D-le Panu, că în ziua în care s'ar tranşà cestiunea salariilor şi a repauzului duminical, în modul cum doriți D-v., aceà zi ar fi dezastroasă nu pentru fabricanți, ci pentru lucrători şi absolut tot aşà ar fi şi cu cestiunea zilei de 8 ceasuri de muncă. Acestea sunt lucruri pe care obiceiurile, în decursul timpului, le stabilesc: şi când veți impune D-v. asemenea lucruri, fiți siguri că pe căi piezişe, dacă lucrătorul are nevoie de patron, sau dacă lucrătorul este la dispozițiunea capitalului, capitalul va găsi totdeauna mijloacele necesare ca să câştige pe alte căi, ceeace a pierdut prin fixarea salariilor.

D-voastră ştiți că s'a făcut anchete în Svițera, de exemplu, în privința repauzului duminecal şi trebue să cunoaşteți D-voastră, care vă ocupați cu această chestiune, că ancheta a fost defavorabilă şi, după toate rezultatele cunoscute, repauzul duminical întrodus în Svițera, a fost absolut defavorabil celor săraci şi în favoarea celor bogați.

D. *G. Panu.* Dar este şi fixarea orelor de lucru.

D. *ministru al domeniilor. P. P. Carp.* Tot acolo o să ajungă şi cu fixarea orelor. Dar de îndată ce nu se face aceasta, D.

Panu zice: nu este o lege socială, este o lege anodină, şi, dacă o votez, o votez pentru bunele intenţiuni care le are, şi acele bune intenţiuni pe care le are legea, sunt, după D-sa, acelea pe care mi le presupune mie, căci nu m'a întrebat pe mine....

D. *G. Panu*, N'am nevoie.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. Imi găseşte în mintea D-sale şi intenţiunea de a da prin legea de faţă, stofă de articole D-lor jurnalişti.

Nu mă preocup de demult cu jurnalistica, şi în timpul din urmă nici n'am avut vreme să citesc jurnalele; prin urmare, n'am făcut această lege numai şi numai, ca să dau stofă cutărui redactor de jurnal, ce ar aveà cheful de a redactà o frază mai mult sau mai puţin violentă, contra cutărui sau cutărui proprietar. Imi pare rău, D-le Panu, că aveţi de mine ideea aceasta, că eu aşi face legi având intenţiuni atât de copilăreşti; eu m'am preocupat de proprietari şi de muncitori, dar de jurnalişti, vă asigur, că nu cu prilejul acestei legi m'am preocupat.

Dar credeţi D-voastră, că o lege e socială, numai atunci când ea tranşează o chestiune în întregul ei? Dar când, de exemplu, şi în Germania şi în Anglia a venit o lege care împedică pe patronii industriali de a plăti pe lucrătorii lor în natură, nu erà o lege socială?

D. *G. Panu*. Evident că da.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. Dar erà un ce aşà de mare, aşà de fenomenal? Erà în realitate un lucru minim a împiedicà pur şi simplu ca, în loc să plătească în bani, să aibă cont curent în hrană cu lucrătorii; şi acest lucru de nimic în realitate a avut un imens rezultat asupra raporturilor patronilor cu lucrătorii; şi aceea erà o lege socială. Va să zică este lege socială, chiar aceea care nu tranşează o chestiune în totalitatea ei, şi legea de care vorbesc nu a tranşat toată chestiunea dintre lucrători şi patroni; căci chestiunea de a se şti, dacă să se plătească lucrătorii în bani sau în hrană, nu a tranşat nici chestiunea orelor de lucru, nici a vârstei, nici a salariilor, nici a relaţiunilor lucrătorilor cu patronii: n'a tranşat multe din acele numeroase cestiuni, care constitue marea cestiune uvrieră din ţările industriale; cu toate acestea erà o lege socială. Dece voiţi ca această lege, care şi ea se ocupă de raporturile dintre patroni şi lucrători şi caută să întroducă o claritate mai mare în contractele

care se fac, dece nu admiteţi d-voastră că şi aceasta este o lege care caută, în limitele posibilului, cum am zis la discuţiunea generală, în situaţiunea de astăzi, să aducă o îmbunătăţire stărei actuale, lăsând ca experienţa în viitor să arăte şi alte îmbunătăţiri, care, sunt sigur, că cu vreme se pot introduce în legea aceasta, cum credem că azi introducem o îmbunătăţire la legea din 1882?

Prin urmare, eu cred, că legea aceasta, nu este o lege care are valoarea ei din cauza intenţiunilor care are, dar ea le este o lege reală şi dă un ce real lucrătorilor de pământ din ţară. Or cum va fi, eu mulţumesc D-lui Panu că votează legea pentrucă aprobă intenţiunile ei, iar nu pentrucă conţine oarecare părţi bune. Imi este absolut indiferent, D-le Panu, pentruce votaţi legea, căci ceeace cer eu, este ca legea prezentată să devină o realitate, şi puţin îmi paşă care sunt motivele care împing pe cutare sau cutare să o voteze şi dacă votul D-lui, care votează numai din cauza intenţiunilor, va fi suficient ca să formeze majoritatea de jumătate plus unul, înţelegeţi că îi sunt recunoscător.

Trec acum la D. Vernescu şi aci, fiindcă D. preşedinte a lăsat ieri şi pe D. Panu şi pe D. Vernescu să trateze o chestiune personală, pe lângă cele generale ale art. 1, îl rog deşi nu sunt minoritate şi, prin urmare, faţă cu mine nu trebue să aibă atâta diferenţă cât are pentru minoritate — îl rog să îmi permită şi mie, ceeace a permis D-lui Panu şi Vernescu. Voiu începe prin o chestiune personală...

D. *G. Vernescu.* Cer cuvântul.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Este un lucru care preocupă foarte mult pe D. Vernescu, ca nu cumvà să se creadă de senatori că eu, Petrache Carp, aş aveà o valoare oarecare; Doamne fereşte să nu intre în ideia D-voastră aceasta! Carp reformator? Caraghioslâc! Carp om de principii?! Dar Carp este un om care s'a plimbat în toate partidele! Ce principii are omul acela care se plimbă din un partid la altul? Nu vedeţi că este o specie de politician fără valoare, adus de întâmplare să fie ministru, cum au fost alţi oameni miniştri, fără să ştie pentruce şi pe câtă vreme! Ei, D-lor! toate aceste au un ţel, — căci personal n'am ce împărţi cu D. Vernescu,—au ţelul să surpe autoritatea mea morală şi a vă face să nu urmaţi pe un om care

sub punctul de vedere politic, e pe o treaptă atât de inferioară. Ei, să vedem acum, dacă acuzaţiunile D-sale sunt întemeiate.

Dintâiu, D-le Vernescu. aţi spus că m'am despărţit de parpartidul conservator la un moment dat, şi D. Vernescu ştie care erà acel moment. D-sa n'a voit să îl spună: îl voiu spune eu. Acel moment a fost, când acţiunea D-sale în partidul conservator devenise preponderantă. Dar D-sa admite să mă despart de un partid şi îi sunt recunoscător, dar atunci adaugă D-sa: trebuià D. Carp să rămână cu ideile D-sale, iar nu să treacă dintr'un partid în altul. Aş voi acum să ştiu eu, când am trecut în lagărul altui partid? Arătaţi-mi o singură epocă în care m'aş fi aligit de alt partid: din contră, D-lor, eu totdeauna am zis: sunt conservator, dar conservator care, din cauze lămurit expuse, nu pot primì forma în care partidul conservator se manifestà atunci în viaţa politică.

Vă desfid să'mi arătaţi în toate discursurile mele — şi nu sunt om care să mă dau îndărăt — o altă declaraţie decât aceasta, şi fac apel, D-le Vernescu, nu la D-voastră, ci la reprezentanţii partidului liberal-naţional, la adversarii mei, dacă au cunoştinţă că aşi fi făcut vreo încercare măcar, de a trece în rândurile partidului liberal-naţional. Prin urmare aceasta nu e adevărat. Dar să spun eu, D-le Vernescu, pentruce aduceţi asemenea acuzaţiuni? Pentrucă între D-voastră şi mine e o deosebire imensă de cultură politică. D-voastră înţelegeţi a face opoziţie, altfel cum înţelegem noi s'o facem. D-voastră, când faceţi opoziţie—şi acì nu tratez o cestiune personală, ci o cestiune de educaţie politică, când faceţi opoziţie, orice va zice guvernul, e rău, iar orice va zice opoziţia e bine—ceeace nu cere nici multe cunoştinţe, nici bătae de cap, nici studii. In modul acesta, în două pagini, ar puteà D. Vernescu să ne scrie „le manuel du parfait oposant“, pentru uzul tuturor ignoranţilor. E adevărat că, faţă cu partidul liberal-naţional, au fost cestiuni în care nu numai că nu'i am combătut, dar chiar i-am susţinut. Ce? Pentrucă eram în opoziţie, era să'mi părăsesc ideile mele, pe care le am şi azi în materie de tocmeli agricole: eram să combat reforma dela 1882 a lui Ioan Brătianu? Pentrucă eram în opoziţie, erà să'mi părăsesc ideile în cestia semită? In politica externă ştiţi bine, că am susţinut totdeauna că poliţica externă nu

aparţine niciunui partid: aceasta a fost totdauna credinţa mea, sper că va deveni şi lozinca tutulor partidelor. (Aplauze).

Nu se poate zice că aspiraţiunile noastre naţionale, în cestiune de politică externă, pot să varieze, după cum este la guvern Ioan Brătianu sau Catargi, căci atunci aspiraţiunile acelea ar varià după fluctuaţiunile parlamentare, ar puteà varià din 6 în 6 luni. Ar deveni ele victima intrigilor noastre interioare, nu ar mai fi rezultatul unei combinări bine chibzuite a intereselor noastre generale şi naţionale.

Aceste aspiraţiuni sunt mai presus de orice partid: nu au nimic a face, şi deaceia D-lor, când s'a făcut apel la mine ca să apăr cestiunea Dunărei la Viena, m'am dus ca conservator, şi dovadă despre aceasta este propria declaraţiune a D-lui I. Brătianu în Cameră, pe care o puteţi citi şi astăzi în *Monitorul oficial.*

Dar, D-lor, s'ar schimbà lucrurile dacă eu, pentru gloria de a fi ministru, aşi fi intrat în guvern cu D. Brătianu, şi au fost încercări de asemenea natură, şi au fost întrevederi între D. Brătianu şi mine, însă nu au izbutit tocmai, pentrucă nu ne am putut înţelege asupra unor principii, care în modul meu de a vedeà erau privite altfel de D. Brătianu. Căci în ultima instanţă, oamenii ca oamenii, nu au decât valoarea ce au ideile lor, şi mie'mi este indiferent, dacă pot stabili o comunitate de idei între mine şi alţii, dacă se chiamă Stan sau Bran, dacă este roşu sau alb.

In cultura mea politică, D-le Vernescu, nu semnific nimic curentul conservator sau liberal; dacă ar fi conservator sau liberal nu însemnează a aveà cutare sau cutare principiu, şi când de exemplu, te întreb pe D-ta, D-le Vernescu, pentruce ai fost ministru alături cu Brătianu, şi pe urmă dece ai fost ministru alături cu D. Catargi, sunt sigur că nu poţi răspunde pentruce ai fost ministru cu D. Brătianu şi pentruce ai servit cu D. Catargi; pentruce ai servit, sau mai bine pentruce ai deservit toate partidele.

Un alt exemplu. D. Vernescu a combătut principiile legei tocmelilor agricole la 1882, şi a cerut dreptul comun cu înverşunare. D. Vernescu, alături cu mine, a iscălit acest proiect pe care îl combate astăzi şi pe care îl susţineà atunci, şi atunci mă întreb: care a fost, tot sub punctul de vedere al culturei poli-

tice moderne, care a fost evoluţiunea de idei, care a obligat pe D. Vernescu să părăsească teoria dreptului comun, care erà o cestiune de principiu, şi să iscălească alături cu mine acest proiect. Mă întrebam, când discutà cu atâta înverşunare, când vorbià de ignoranţă, de nepricepere, mă întrebam: pentruce nu mi-a spus toate acestea, când era coleg cu mine, căci atunci poate mă speriam şi eu şi nu mai veneam înaintea D-voastră cu legea aceasta. Atunci D-sa avea o acţiune mai mare asupra mea; astăzi poate cu drept cuvânt să'l recuz, dar atunci era coleg alături cu mine, şi nu coleg de aceia cari intrase împreună cu mine ca să mă sape, şi aveam toată încrederea în D-sa, şi aşi fi convenit că, toate ororurile care mi le-ar fi semnalat în această lege, sunt adevărate şi m'aşi fi supus şi priceperei şi autorităţei şi consecinţei D-lui Vernescu.

Ei bine, n'a făcut nimic din toate acestea; şi astăzi, D-lor, tot nu pricep de ce, când era coleg cu mine, a renunţat la dreptul comun, şi de ce astăzi a revenit la dreptul comun.

Dacă cunoaşteţi D-voastre vreun motiv, vă rog să'l spuneţi. (Ilaritate). Eu îl cunosc: dar nu vreau să'l spun. (Ilaritate).

Atât, D-lor, pentru cestiunea personală; vin acum şi la articol.

D-lor, v'am spus şi v'o repet: articolul acesta introduce claritatea în raporturile dintre proprietari şi cultivatori. D. Vernescu tăgăduieşte aceasta şi nu numai că o tăgăduieşte, dar spune că chiar aşà să fie, este inutil, căci ţăranul este atât de priceput, în cât poate să'şi dea seama foarte bine de contractele lui. Vom vedeà îndată, dacă aceasta este exact. Dacă D-voastre admiteţi, că un ţăran fără cultură este atât de priceput, în cât şi-ar da seama de contractele lui, trebue să admiteţi că un proprietar care, de sigur, are o cultură mai mare de cât săteanul, trebue să'şi dea şi mai bine seamă de contractele lui, de ce dă şi de ce ia. Ei bine, D-lor, să vă dau un exemplu şi vă voiu probà şi sunt sigur că şi D. Vernescu nu va recuzà proba, că însuşi proprietarii nu îşi dau seamă de contractele lor.

Vă rog să îmi permiteţi, să vă dau citire unei mostre de contract agricol:

1. „Proprietarul ne va da la fiecare din noi teren arabil de hrană de ambele părţi ale drumului mare, şi anume: dela legiuitele Dimienarilor şi până la gârlă, o lungime şi o lăţime de de şaizeci metri, precum şi pe stăvărae, pe a noastră răspundere

a le cultivà, cum cere agricultura, punând sămânţă de grâu, orz, ovăz, porumb şi meiu păsăresc, iar meiu românesc nu este permis, şi vom da dijmă din toate roadele ce producem cu acesta, a treia parte, care îi va plăceà şi care o vom cărà fără risipă, dimpreună cu jităritul, la două clăi un snop, la 20 porcoaie unul, şi la hectarul cu porumb un hectolitru porumb ştuleţi, cărate la ariile şi porumbarele, unde vom aşezà, cum ne va cere: iar fasolea se va dijmuì deodată în ziua de 29 August în tot anul: asemenea vom intrà în culesul porumbului după un aviz al D-sale, şi când suntem ţinuţi a fi achitaţi de toate daraverile către proprietate, având în vedere că, pentru un hectar lăsat necultivat vom plătì anual lei 50, asemenea pentru porumbul nesăpat un leu de prăjină, pe lângă dijmă; şi pentru dijma cocenilor vom plătì 2 lei de hectar şi osebit de dijmă vom face ca resfet până la 5 hectare teren, ce luăm în dijmă câte o jumătate hectar cu toată munca lui definitivă până la maşină şi ogorul bine făcut şi îndată ce vom fi chemaţi şi osebit vom cărà din răstavurile D-sale, fiecare încă câte 20 clăi pe fiecare an.

2. „Izlaz vom aveà valea gârlei şi ţelenişul Stăvăroaia în devălmăşie cu ceilalţi învoiţi în moşie şi după ridicarea roadelor, şi pe mirişti, însă numai la Ulmul uscat, drept care vom plătì ca ierbărit de vită lei 5, de oaie lei 2, în tot anul până în ziua de 24 Maiu; căci după acest soroc vom muncì în drept cu secera, ţinându-se în seamă hectarul secerat şi cărat lei 20, având obligaţie a pune toate vitele ce le avem la păşune în moşie, căci numai cu această condiţie suntem primiţi, bine ştiind că şi în cazul de a învoì vitele chiar şi pe altă moşie, noi totuşi vom plătì ierbăritul indicat, pentru orcâte vite se vor găsì la numărătoare în posesiunea noastră; încă ne obligăm fiecare, ca să mai secerăm pe an D-sale, în caz de ne va da câte o jumătate hectar şi cărat, plătindu-ne câte lei 10 şi să arăm la semănatul grâului o jumătate hectar pentru plata de lei 7.

3. „Nu vom întârzià pusul porumbului mai mult decât Sf. Gheorghe în tot anul, precum asemenea nu vom plecà dela orcare muncă săvârşită D-sale, până ce mai întâiu nu vom arătà munca făcută şi a ridicà dela contabilitate biletele în chestiune; în fine îşi rezervă D-sa dreptul, ca pe cei nesupuşi şi neînţelegători la obligaţiunile lor agricole faţă de îndatoririle către proprietate, să-i excludă dela avantajele moşiei, fără altă somaţiune:

iar preţurile muncei neefectuate în natură, le vom plăti la culesul porumbului în bani, şi anumit după tariful onor. comitet permanent.

„Vom respectà pădurea fără a o atinge; asemenea ne este oprit a vânà peşte în gârla moşiei; şi care vom mai da pe an 5 pui sau 3 găini şi 10 ouă, când ne va cere.

„Drept care am format prezentul act în toată regula“.

Acum, D-lor, vă întreb, ce este acest contract: este el apăsător, şi ceaţi zice de omul care l'a făcut?

D. *N. Lămotescu.* Este îngrozitor!

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Eu nu zic că este îngrozitor: zic că proprietarul nu şi-a dat seama de ce a făcut; eu zic că legea tocmelilor agricole erà aşà încât nu a ştiut, în încurcătura preţurilor şi a diferitelor condiţiuni ce se prevedeau, ce face; şi că el singur nu şi-a dat seama de monstruozităţile din contractul său.

Apoi dacă proprietarul acesta nu şi-a dat seama de monstruozităţile din contract, ţăranii puteau ei să-i deà seama mai bine decât el? Nu: şi deaceea zic că nu erà vina ţăranilor, nici a proprietarului, ci a legei. Căci acel proprietar este un om cunoscut de blând, şi care totdeauna a pus interesele ţărei, înainte de interesele sale; acel proprietar este senatorul actual, D. Vernescu!

(Aplauze, ilaritate).

D. *G. Vernescu.* Dela ce moşie este acel contract?

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Din comuna Baloteşti.

D. *G. Vernescu.* Nu eşte moşia mea.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Iată contractul care zice:

„Subsemnaţii, locuitori din comuna Baloteşti, din plasa Zna-„govu, judeţul Ilfov, *prin bună înţelegere ne-am învoit cu D. G.* „*Vernescu, proprietarul moşiei Dumieni,* ca să arăm şi păşunăm vi-„tele noastre în moşia D-sale pe termen de 3 ani agricoli, sub „următoarele condiţiuni:“

D. *G. Vernescu.* A! Dela Damianca.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Aşà este când are cinevà multe moşii: nu cunoaşte nici contractele care le-a făcut: dar, cu toate acestea, vine şi combate o lege care aduce o mai mare claritate!...

(Aplauze prelungite).

Prin urmare, D-lor, claritatea este un mare progres: şi eu

cred că această claritate are să împiedice de a se mai face, ceeace ați văzut că s'a făcut, după cele ce vă citii! (Aplauze).

Aceasta în principiu, întrucât privește valoarea reformei pe care v'o propunem.

D-sa însă ne face și altă observare, și se întreabă: De ce am menținut aliniatul *d?* L-am menținut, pentrucă s'a făcut o modificare în aliniatul *c*: că în aliniatul acesta *c* intră de astăzi înainte o învoială în bani, învoială care nu erà până acum. Prin urmare, dacă noi am fi șters acel aliniat care vorbește *de plata în bani pentru pășunat*, și care nu este în art. 1, am fi avut aerul a zice, că aceasta nu intră sub regimul legei agricole.

Din ceeace sta dar în aliniatul *d* am șters numai chestiunea servitorilor.

Dar îmi veți zice: De ce nu ați lăsat cuvintele în ceeace privește execuțiunea actuală?

D. *G. Vernescu.* Aceasta nu am zis.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Da; dar așà ați înțeles.

Apoi, atunci vă întreb: Unde este nepriceperea? Unde sunt toate acele dovezi, cum că aceia cari au făcut această lege sunt oameni nepricepuți; că sunt ca niște copii cari au voit să'și dea aerul că fac o reformă, înșirând litere negre pe hârtie albă, și că a venit înaintea D-voastre, să vă prezinte această lege, contând că Dv. sunteți din majoritate și că aveți să votați orice absurditate!

Eu cred că D-voastră veți judecà, dacă modificarea ce vă prezintăm este absurdă sau nu, și dacă ea răspunde la țelul ce ne propunem; căci pot să se găsească miniștri cari să facă o lege necumpănită, dar nu admit ca să se găsească un Corp matur, care deși nu este liberal, totuși are și el destul patriotism, ca, studiind legea și văzând că nu este cumpănită, să nu o primească. (Aplauze)

D-lor, cred că am răspuns la toate întâmpinările ce s'au făcut și cred, că toate modificările ce se aduc în acest articol, în ceeace privește contractele, este un pas însemnat înainte, și sunt convins, că ele vor aduce o modificare serioasă în raporturile proprietarilor cu țăranii și vor fi în favoarea și a unora și a altora.

Voci. Inchiderea discuțiunei.

D. *G. Vernescu.* Cer cuvântul în contra închiderei discuțiunei.

D. *președinte, G. Gr. Cantacuzino.* Aveți cuvântul contra închiderei discuțiunei.

D. *G. Vernescu.* D-le președinte, sunt cestiuni asupra cărora

se poate închide discuţiunea, pentrucă aşà este aprecierea Senatului: dar sunt cestiuni în care D-voastră iarăşi, conform cu regulamentul, nu veţi permite a se închide discuţiunea; când cinevà şi acel cinevà este ministru, cere cuvântul în discuţiunea pe articole, şi pe lângă aceasta face şi cestiune personală, atunci are datoria să asculte şi răspunsul aceluia pe care l-a acuzat; şi Senatul — nu este vorba acì de dreptul ce are, ci de dreptul ce 'şi datoreşte,—Senatul nu poate să ceară într'o asemenea rară circumstanţă închiderea discuţiunei!

Când cinevà este acuzat în această Cameră de un ministru, care repetă de pe aceà bancă şi zice că face o chestiune personală şi desvoltă aceà chestiune personală, nu este nici drept nici demn de un Corp matur, ca să refuze cuvântul celui acuzat care voieşte să sé apere.

Nu poate să aibă un ministru amici cari se respectă şi îl respectă personal, care să zică: nu trebue să răspundă ministrului în chestiune personală! Şi nu cred că se va găsì vreunul aşà de jos, care să zică, că nu este în căderea şi dreptul omului acuzat să răspundă ministrului.

Când se face o critică în chestiune personală, după regulament am dreptul de a răspunde; dar când aceà critică s'a făcut chiar în discuţiunea pe articole, şi biroul a permis cuivà a vorbì în chestiune personală, nu poate să îmi refuze mie dreptul de a răspunde, nu poate biroul să măsoare cu două măsuri diferite, una pentru ministru şi alta pentru senator.

De aceea eu cred că D. preşedinte nici nu pune la îndoială zisele mele; că, dacă s'a vorbit în cursul discuţiuneĭ pe articole în chestiune personală, am dreptul şi eu de a răspunde, şi că D. preşedinte are să mă apere în această chestiune.

Dacă ministrul, cu influenţa D-sale, ar puteà să facă a fi menajat, oare biuroul nu trebue să facă dreptate egală pentru ambele părţi? Dar, încă odată zic: aceasta nu este vorba de o simplă dispoziţiune regulamentară, ci este chestiune de dreptate, chestiune de demnitatea acestui Parlament. Pentru aceea, D-le preşedinte, vă rog să binevoiţi a mă lăsà, să răspund D-lui ministru în chestiune personală.

D. ministrul mi-a făcut o chestiune personală în discuţiunea articolelor, trebue dar să îi răspund şi eu D-sale în discuţiunea articolelor, tot aşà cum a făcut şi D-sa.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* D-lor, sunt dator să dau citire aliniatului ultim de sub art. 30 din regulament, pentru a nu fi nici o nedomirire atât în spiritul D-lui Vernescu, cât şi în spiritul Senatului, care este chemat să judece asupra închiderei discuţiunei.

Iată ce zice acest aliniat:

„Pentru o chestiune personală nu poate cinevà lua cuvântul decât după votarea asupra obiectului în chestiune."

Prin urmare, conform acestui articol, toate chestiunile personale se videază la sfârşitul discuţiunei, după votarea legei.

Ieri, acordându-se cuvântul D-lui Vernescu asupra art. 1 al legei tocmelilor agricole, D-sa a vorbit într'o chestiune personală cu D. Panu şi a atacat şi pe D. Carp: adică, în loc să se mărginească a vorbì numai asupra art. 1, care erà în discuţune, a dat naştere unei chestiuni personale cu D. Carp.

Recunosc că mi-a scăpat din vedere, ieri, a observà atât D-lui Panu, cât şi D-lui Vernescu că au alunecat prea departe pe priporul chestiunei personale: cu toate acestea, le-am dat voie să vorbească fără a-i întrerupe câtuşi de puţin: ei bine, astăzi, dând cuvântul D-lui Carp, nu puteam decât să fiu tot atât de drept faţă de D-sa, cum fusesem faţă de D. Vernescu şi D. Panu, şi să îl las a răspunde la o chestiune personală, în care fusese atacat. (Aplauze).

Aşà dar cred că biuroul a fost cât se poate de nepărtănitor. (Aplauze).

Voci. Aşà este.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Previn însă pe onor. D-ni senatori, atât din majoritate, cât şi din minoritate, că de acì înainte nu pot să mai las a nu se observà strict regulamentul şi asupra acestui punct privitor la chestiunea personală.

Regulamentul spune, că orce chestiuni personale se vor ivì în cursul disuţiunei unei legi, ele se vor vidà la finele discuţiunei, după votarea legei, şi cum D. Vernescu a avut satisfacţiunea ieri de a atacà pe D. Panu şi pe D. Carp...

D. G. Vernescu. D. Panu m'a atacat pe mine.

D. preşedinte, G. Gr. Cantacuzino. Daţi'mi voe. Am zis că, tot aşà cum D-voastră aţi avut satisfacţiunea ieri de a atacà, pe D. Panu, care v'a răspuns, şi pe D. Carp care nu vă răspunsese erà de datoria mea să las astăzi şi pe D. Carp a vă răspunde.

Prin urmare chestiunile personale sunt deocamdată vidate! sunteţi liber însă ca, la sfârşitul discuţiunei acestei legi să cereţi cuvântul în chestiune personală; dar astăzi nu vă pot da cuvântul pentru chestiunea personală.

Acum eu v'am amintit numai ce prevede regulamentul în această privinţă, dar findcă D-voastră aţi cerut cuvântul în contra închiderei discuţiunei, Senatul este liber a vi'l acordà.

O să pun la vot închiderea discuţiunei, şi dacă onor. Senat nu va voì să închidă discuţiunea, atunci vă voiu acordà cuvântul.

Pun dar la vot închiderea discuţiunei.

Voci. Cu bile.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei.

Voci. Majoritate.....

Alte voci. Minoritate. Faceţi contra probă. (Sgomot).

Alte voci. Cerem votul cu bile.

D. preşedinte, G. Gr. Cantacuzino. Ca să nu fie nicio contestaţie, pun la vot închiderea discuţiunei cu bile.

— Se procede la vot cu bile.

D. preşedinte, G. Gr. Cantacuzino. D-lor senatori, rezultatul votului este următorul:

Votanţi	79
Majoritate absolută	40
Bile albe	61
Bile negre	18

Prin urmare, Senatul a închis discuţiunea.

D. G. Vernescu. D-le preşedinte, binevoiţi vă rog, să cereţi dela D. Carp contractul de tocmeli agricole, pe care l-a citit ca să-l depună la birou.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Gr. Sturza şi se respinge.

D. Gr. Sturza. D-le preşedinte, puneţi la vot amendamentul meu.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* L-am pus la vot, şi s'a respins.

D. *Gr. Sturza.* Imi rezerv dreptul ca, după ce se va votà art. 1, să propun un *amendament.*

— Se pune la vot art. 1, cum s'a admis de comitet şi se primeşte.

— Se citeşte art. 2 (din legea actuală).

D. *raportor* citeşte art. 3: „Contractele pentru păşune (izlaz) „nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât cu indicaţiunea „întinderei de pământ, pentru care se face închirierea“.

D. *Gr. Sturza.* D-lor senatori, propun ca, după art. 1, să se pună următorul amendament, care să fie art. 2, şi anume:

Subamendament după art. I-iu:

„In contractele de tocmeli agricole să se pună valoarea în bani, după preţurile cu care se vor învoì părţile contractante, a tot ce dă proprietarul sau arendaşul săteanului, şi a tot ce dă acesta proprietarului“.

D-lor, din discuţiunea urmată se vede că nici D. ministru, nici comitetul delegaţilor, nici unul din D-voastră, chiar şi D. Vernescu, nu se împotriveşte la acest amendament: este o lămurire care se impune.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Dau încă odată citire propunerei D-lui Gr. Sturza, căruia i-a dat numerotaţia de art. 2, adică un nou articol.

Conform regulamentului, trebue să consult dacă sunt 5 D-ni senatori cari susţin acest amendament.

Nefiind 5, se înlătură.

D. *G. Vernescu.* D-lor, aţi închis discuţiunea asupra chestiunei personale şi să nu credeţi că, cu ocaziunea unui articol din lege, voiu vorbì de chestiunea personală: mă rezerv să fac cunoştinţă cu D. Carp, oricând veţi binevoì D-voastră şi voiu vedeà în avantagiul cui este această cunoştinţă.

Voiu vorbì acum numai de art. 3, despre care am vorbit şi în discuţiunea generală. Am zis că acest articol nu este o adevărată îmbunătăţire a legei, am avut onoare să spun că în primul proiect se condamnă contractele *pe cap de vită*, şi acum D. Carp a revenit la contractele pe cap de vită, sub condiţiune, ca aceste contracte pe cap de vită să indice şi întinderea pământului şi a imaşului.

Am zis că aceasta nu garantează întru nimic pe cel slab, de care vorbeşte D-sa, fiindcă a indicà o întindere oarecare, care de multe ori nu e îndestulătoare nici pentru hrana vitelor şi şi care nu poate oprì nici preţurile ridicate şi exagerate, este în

adevăr a nu face nimic și a rămâne tot în termenii legei din 1882.

D-sa a citit un contract, dar ce dată are? De cine e făcut? Cine l-a subscris? D-sa a putut vedeà ceeace am avut onoare a vă spune de la început, că dacă izlazele nu se dau pe întindere de atâtea pogoane, se determină totuși oarecum în fapt. Ați văzut că chiar în acel contract s'a determinat cu o vale, cu semne naturale.

Infine, ceeace spune D-sa în lege, se făceà de toți acei cari făceau contracte pentru izlazuri. Dar D. ministru a afirmat, în discuția generală, că a găsit proprietari cari să ia câte 40—60 franci de pogonul de izlaz.

D-sa nu vrea să-și dea socoteală ce se dă țăranului. Dar sunt mai multe feluri de izlazuri: un izlaz care se determină primăvara și care prin el singur e mai totdeauna neîndestulător, izlazul care se dă, când se ridică fânețele și care nu se mai plătește: un alt izlaz se dă țăranilor după ridicarea recoltei, fie a țăranului, fie a proprietarului, și al 4-lea, izlazul care se dă după ridicarea porumbului.

Va să zică D. Carp, când și-a făcut calculul de 50—60 franci pogonul, a ținut socoteală de toate aceste elemente? Or, ca cel dintâiu om, care se ocupă cu o chestiune de asemenea natură, și-a zis: pogonul se sue la 60 lei! Și pe loc a venit să afirme țărei și Camerei, că sunt proprietari fără inimă cari vând pogonul pe 50—60 lei! Când ar fi avut priceperea lucrurilor acestora, ar fi calculat D. ministru toate aceste izlazuri; D-sa n'a făcut nimic însă, căci numai atunci ar fi văzut cu ce cifră minimă se acoperă prețul izlazului. Dar, D-lor, afară de aceasta, D. Carp a mai pus o dispozițiune în proiectul său, și nu știu dacă, din povața mea sau a altora, a șters-o în urmă. D-sa pusese că țăranii au dreptul de pășune pe fășiile lor de pământ ce le cultivă pe moșia proprietarului, adică când dă dijmă, țăranul poate aveà o jumătate de pogon într-o fășie și proprietarul altă jumătate de pogon, ori țăranul două jumătăți și proprietarul o jumătate, așà încât să aibă dreptul la pășune fiecare numai pentru jumătate de pogon, adică să meargă proprietarul la toate fășiile ce are țăranul cultivate pe proprietatea sa, să măsoare ceeace i se cuvine, dându-se într-o parte ceeace se cuvine proprietarului!

Oare în favorul ţăranului sunt aceste dispoziţii?! D-sa nu îşi dă socoteala de ceeace se petrece în ţară cu izlazele.

Tot ceeace vreau să constat e că, în adevăr, îndreptare nu se face prin această lege, şi să nu-mi spună D-sa că eu, care eram pentru dreptul comun, nu primesc aceste tocmeli şi mă contrazic astfel. Cum? Când aşi fi vrut să rămân cu teoria aceea curat de drept comun, nu aşi fi fost în drept să contestez aceste tocmeli agricole? Neapărat că da. Dar D-lui nu a dat atenţiune celor ce am zis eu ieri în această incintă. Am zis că la 1882 am fost siliţi cu toţii, să lăsăm din aprecierile noastre şi am făcut un compromis, ca să vină legea din 1882; am lăsat nu din principii, dar din ideile noastre, ca în comun acord, să facem o lege asigurătoare pentru toţi. Şi acum D. Carp ar vrea să renunţ eu la aceà lege şi la principiile mele, ca să zic, că a venit D-sa, marele reformator, — cum îşi ziceà singur — şi a făcut o lege, pentru care bine cuvântată să-i fie memoria în toate veacurile.

Sunt dator să apăr legea din 1882, când nu ni se prezintă alta mai bună, căci ne-am învăţat cu dânsa, afară numai dacă cinevà va venì să facă o reală îndreptare cu proiectul acesta, însă nu faceţi nici o îndreptare. Cum dar aşi puteà să primesc eu, ceeace cere D-sa? Dacă doreşte D. Carp, să-i mai spun un lucru: D-lui zice că îndreptează legea prin darea izlazului; dar, s'au cam săturat toţi de acest izlaz. Unde sunt prea mulţi locuitori, proprietăţile au început să obvie, ţăranii au început să-şi dea socoteala că nu mai poate să fie izlaz deacum înainte, căci singuri încep să facă fâneţe artificiale, trifoiu, etc. Luaţi Sabarul tot, luaţi Ilfovul, şi veţi vedeà că ţăranii astăzi nu mai aleargă după imaş, el îşi face singur nutreţul pentru vitele lui. Aşà o să se facă mai peste tot, unde sunt mulţi locuitori, căci şi dacă ar vrea proprietarul să dea mai mult izlaz, nu poate, căci nu poate da mai mult decât are.

Deaceea, D-lor, fiindcă chestiunea izlazului nu se poate rezolvì cu acest paragraf, după cum a pus D. Carp, aceasta nu înseamnează alt cevà decât atât, că va fi într'o învoială numărul de pogoane care s'a dat ca *izlaz de primăvară*, nimic mai mult nimic mai puţin; dar tot în aceà învoială se va prevede şi despre celelalte izlazuri ce vin în urmă după ridicarea recoltelor. Şi dacă s'ar face învoieli deosebite pentru aceste izlazuri, mirişti, etc., nu ştiu dacă ar fi în avantajul ţăranului asemenea socoteli şi în-

voieli. Nu şi-a dat osteneala D. Carp, care vorbià de monstruozităţi, să vadă cu cât s'ar împovără ţăranul, când s'ar face învoială după tipul arătat de D-sa, în legea ce propune.

D-sa à făcut afirmaţiunea numai, că acest articol 3 lămureşte situaţiunea ţăranului şi îi vine în ajutor, pe când eu am dovedit, că se aduce mai multă confuziune şi nici o uşurare. Deaceea, D-le preşedinte, eu nu pot votà acest articol care nu aduce nici o modificare în bine legei din 1882.

D. *P. S. Aurelian.* Am luat cuvântul şi voiu căutà să vă dovedesc că art. 3, care îşi propune de a înlăturà oarecum neajunsurile care rezultă din modul cum se învoiesc vitele la păşune, nu răspunde scopului pe care şi-l propune D. ministru al domeniilor. In expunerea de motive a D-lui ministru al domeniilor, iată ce se zice:

„O altă nedreptate a izvorît adeseori din modul cum se închiriază păşunea.

„In multe cazuri se stipulà un preţ pentru fiecare vită ce se primeà la imaş, fără ca să se stipuleze totdeodată şi întinderea pământului în proporţiune cu numărul vitelor aduse la păşune.

„Rezultatul erà să se acumuleze pe imaş un număr de vite cu totul disproporţinat cu locul de păşune, de unde izvorà o nutrire neîndestulătoare, şi, pe de altă parte, un preţ de locaţiune mult prea mare pentru folosinţa acordată în schimb."

Ce reiese din aceste cuvinte ale D-lui ministru al domeniilor? Că nedreptatea consistă în aceea că, după legea din 1882, învoielile făcute până acum se făceau pe cap de vită, însă nu se stipulà ca întinderea pământului să fie în propòrţiune cu numărul vitelor aduse la păşune. Consecinţa logică ar fi, ca legea să determine un raport, o proporţiune, sau mai multe proporţiuni între numărul vitelor şi întinderea păşunelor. Recunosc şi eu, caşi D. ministru, că cum se urmează până acum, se dă naştere la mai multe abuzuri.

Chestiunea aceasta a păşunei, adică a izlazului şi imaşului, se discută de ani, pot zice mai dela 1864. S'a afirmat, şi în multe împrejurări cu dreptate, că învoirea vitelor la păşunare se face în condiţiuni foarte grele peste ţărani: că atunci când ţăranii nu ar mai aveà nevoie să se învoiască pentru păşune, ei ar scăpà de o adevărată robie. De aceea s'a propus ca să se dea izlazuri

la toate satele, luându-se dela stat, pe unde acesta are moşii, şi dela particulari din despăgubire.

Recunoscând că se fac abuzuri cu facerea învoielilor pentru păşune, vă declar că această cestiune nu se va puteà resolvì radical şi logic, decât mai cu seamă prin progresul agriculturei terenului şi prin schimbarea sistemului de exploatare a domeniilor mari.

Să recunoaştem însă că s'au înfăţişat şi multe exageraţiuni.

Mai întâiu trebue să vă spun că în ţară, în foarte multe localităţi, se determină prin contracte întinderea păşunelor; nu este dar cevà cu totul nou. Sunt foarte multe moşii, unde ţăranii iau izlazul pe suprafaţă, însă din nenorocire, faptul acesta nu remediază la abuzurile ce se fac. Deaceea vă mărturisesc că, după consideraţiunile din expunerea de motive, credeam că are să se stabilească prin lege o proporţiune între numărul capetelor de vite şi *întinderea* izlazului; mă aşteptam la o soluţiune în raport cu cele zise în expunerea de motive.

D. raportor accentuiază şi mai tare faptul, că s'au făcut abuzuri cu învoielile pentru păşune. Să vedem însă, ce zice legea prezentată? Art. 3 are următoarea cuprindere:

„Contractele pentru păşune (izlaz), nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât cu indicaţiunea întinderei de pământ pentru care se face închirierea."

Ce rezultă din această dispoziţiune a legei? Rezultă un lucru foarte simplu: am spus'o în discuţiunea generală, o repet şi acum, rezultă că nu se specifică pe viitor, precum nu s'a specificat nici în trecut, o proporţiune între numărul vitelor şi suprafaţa izlazului. Se va arătà în contract suprafaţa închiriată ca izlaz şi atâta tot.

D. raportor zice, că vitele până acum nu erau îndestul hrănite după învoielile de astăzi: întreb: dar după învoielile ce se vor face pe viitor în virtutea acestui articol 3, vor fi îndestul de hrănite? Nicidefel. In viitor, ca şi în trecut, legea nu va da nici o măsură, pentru a se garantà, ca întinderea de izlaz închiriată ţăranilor să fie îndestulătoare pentru hrana vitelor.

Convinşi despre aceasta, mai mulţi senatori şi chiar eu am întrebat în secţiuni pe D-nii miniştri de interne, de domenii şi de culte, pentru ce art. 3 nu corespunde cu ceeace se susţine în expunerea de motive a D-lui ministru al domeniilor? D-nii

miniştrii au răspuns, că aceasta nu'i priveşte, destul să se stipuleze întinderea izlazului. Astfel că dacă se va votà art. 3, aşà cum este redactat, nu se va aduce mai nici o îmbunătăţire stărei actuale de lucruri, afară numai de aceea de a se da naştere la neînţelegeri foarte dezagreabile între ţărani şi proprietari, fiindcă o să închirieze suprafeţe mici cu preţuri mari.

Vă mărturisesc, că nici proporţiunea nu aşi putea-o admite. Proporţiunea între capete de vite şi întinderea izlazului e o chestiune de economie rurală şi pe care o cunosc toţi acei cari se pricep în ale economiei rurale. Ea variează dela munte la baltă; nu puteţi să o fixaţi.

Chestiunea aceasta a proporţionărei păşunei cu capetele de vite, n'o rezolvaţi; o va rezolvì progresul ce'l vor face de acì înainte ţăranii în agricultură.

Când ţăranii zic, că e o robie izlazul pentru ei, poate că au dreptate: dar ca să scape de această robie, nu vor scăpà pe calea învoielilor agricole.

Mijlocul de a scăpà de această împovărătoare învoială este de a se introduce în cultura ţăranilor semănarea nutreţurilor artificiale, precum sunt: trifoiul, măzărichia, mohorul şi alte plante.

Când ţăranii vor produce nutreţul de care au nevoie, nu vor mai fi siliţi ca, cu orice preţ, să se învoiească pentru vite.

Sunt dejà localităţi, precum e în Ilfov şi Prahova şi alte judeţe, unde ţăranii au început să semene nutreţuri; să-i încurajăm în aceste direcţiuni şi fiţi siguri că, în câţiva ani, agricultura noastră se va transformà.

Aceeace am voit să fac să reiasă în această direcţiune este că, prin art. 3 al proiectului de lege, să se rezolve chestiunea aşa numită a izlazurilor; că această cestiune, asupra căreea se pronunţase o reformă radicală, rămâne aproape ca şi în trecut, la o simplă învoire între părţi, cu o altă deosebire că, pe viitor, în contractele de învoială se va stipulà alături cu numărul vitelor şi suprafaţa izlazului. Dar dacă acest islaz va fi sau nu îndestulător, dacă va existà sau nu o proporţiune între numărul vitelor şi suprafaţa dată ca izlaz, aceasta să preocupe pe legiuitor, şi aceasta a declarat'o şi guvernul.

Iată dar, D-lor senatori, că şi reforma cestiunei izlazurilor nu mai este o reformă şi că, pe viitor, se va urmà aproape ca şi în trecut.

D. *ministru al domeniilor. P. P. Carp.* In adevăr, până la un punct oarecare, critica D-lui Aurelian are temeiu în legea vechie; numai naşte întrebarea: se combate articolul acesta, ca să se voteze contra lui, sau se combate pentru că el nu a dat o soluţiintreagă cestiunei acesteea?

In primul caz voiu căutà să vă probez, că rău fac aceia cari nu votează art. 1, pentrucă dacă nu se votează, rămâne articolul actual. Nu e o lege nouă care o facem acum, e numai o modificare a unei legi existente, care în mintea nimănui nu a intrat ideea să o aprobe. Şi prin urmare, toate articolele care le veţi respinge, au să fie înlocuite dela sine prin articolele azi existente.

Şi acum mă întreb: articolul, aşà cum e neîndestulător—o recunosc şi eu—e mai bun decât starea actuală, e mai folositor pentru sătean? Eu cred că da: şi voiu probà acum pentru ce.

Dar se zice: nu rezolvă de loc cestiunea. Aceasta o recunosc, numai când venim şi ne întrebăm: cum putem noi să dăm cestiunei o soluţiune întreagă astăzi, întâmpinăm dificultăţi de acelea care ne împiedică de a formulà soluţiunea adevărată, definitivă. şi greutăţile sunt aşà de mari, încât singur D. Aurelian se sfieşte de a propune o soluţiune deplină şi lasă totul la desvelirea firească a agriculturei noastre.

Ii voiu amintì un proverb popular: *până la Christos se duce pielea lui Bedros.* Şi până când va venì soluţiunea aceea, ca să remedieze toate neajunsurile stărei actuale, dacă nu am face nimic, am împiedicà poate mersul acesta firesc dela care aşteaptă soluţiunea D. Aurelian.

M'am gândit deci, întâiu ca să fixez, să se tocmească nu pe cap de vite, ci numai pe întinderea de pământ. Să vină şi să zică sătenii: noi voim să luăm imaş; cât imaş ne dai? Şi eu să am facultatea ca proprietar, să zic: vă dau şi atâta imaş, faceţi ce voiţi cu el, pe atâta preţ.

Dar dacă dincolo, ca şi acì, am lua această dispoziţiune de lege, ar trebuì să admitem că închiriările de imaş se fac colectiv în toată ţara.

In Muntenia, în adevăr, se face aşa: dar în Moldova, afară de ţara de jos, nu e aşà. Nici o dată nu se închiriază imaş colectiv, ci vine ţăranul şi zice: am doi boi; să îmi dai voie să'i dau la imaş. Unul vine înainte de S-tu Gheorghe, altul după

S-tu Gheorghe. altul până la S-tu Gheorghe, altul până la S-tu Dumitru, după cum fiecare are nevoie. Acela care, de exemplu, are fâneață, paște până la S-tu Gheorghe; acela care nu are fâneață, acela e obligat să se angajeze înainte de S-tu Gheorghe. Prin urmare, vedeți, o mulțime de dificultăți practice, care împiedicau această soluțiune, în contra căreia de altmintrelea D. Aurelian se înscrie și el. Prin urmare dejà la prima prezentare a proiectului, asupra observațiunilor prezentate în consiliul de miniștri, și îmi aduc foarte bine aminte, prezintate și de D. Vernescu, s'a zis: nu putem face așà, să căutăm un alt mod; și atunci îmi pare, principele Știrbei a venit cu propunerea că, dacă nu putem da o soluțiune definitivă acestei cestiuni, măcar să provocăm o îndrumare și să dăm o posibilitate mai mare săteanului, de a puteà evaluà la câte vite poate pune el pe imaș.

Când, după legea actuală, se închiriază imaș după întindere, imașul acela aparține acelora care îl au închiriat; întinderea desemnată de proprietar e o întindere lăsată aceluia care, fie colectiv, fie individual, vine și își pune vitele la imaș: dar tunci nu mai are dreptul ca, alături cu vitele țăranului, să mai pună vitele lui, ca astăzi.

Are imaș de două sute vite și voiește să aibă și pentru dânsul imaș; nu are decât să'l împartă în două și să zică: acesta e pentru vitele mele și cellalt pentru vitele țărănești, și așà nu se întâmplă confuziunea aceia, aglomerarea aceia, de care nimeni nu poate să'și dea seama astăzi.

De exemplu: când se întâmplă o închiriare de pășune și se duc vitele satului la pășune fără întindere de pământ, care e rezultatul? Rezultatul e că proprietarul poate să pună vitele lui în acelaș imaș și vin alți colectiv să ia imașul, și tot pe acelaș imaș se pun și vitele acelora. Incât cel dintâiu, care a făcut contractul, nu știe absolut nici odată în mod sigur, dacă acel imaș va fi îndestulător sau ba pentru dânsul, și nu poate să'și facă absolut nici un calcul.

Ei bine, D-le Aurelian, dacă noi căutăm să îndreptăm cel puțin această parte a răului, e un progres asupra stărei actuale? Eu cred că da.

Ințeleg critica: dar nu înțeleg ca critica aceasta să aibă drept consecință respingerea articolului, pentru cuvântul că, dacă articolul acesta aduce o îmbunătățire, după unii serioasă, după

alţii copilărească, însă tot e un progres asupra stărei actuale de lucruri.

Şi tocmai pentrucă D. Aurelian doreşte să lăsăm facultativ, ca deprinderile şi moravurile să se stabilească singure, eu cred că mai uşor se poate obţine realizarea acestui ideal atunci când, în situaţiunea actuală, uşurez poziţiunea săteanului, decât dacă o laşi în starea de îngreunare, în care se află astăzi.

De altmintrelea recunosc şi eu, că articolul acesta nu dă tot ce am puteà noi gândi că trebue făcut în această privinţă; el însă dă mai mult şi mai bine decât ceeace este astăzi şi de aceia vă rog să votaţi articolul, aşa cum este în lege.

D. *G. Sefendache.* D-lor, aşi vrea să am asupra acestui articol nişte explicaţiuni mai *clare*, cum zice D. ministru al domeniilor, fiindcă de multe ori explicaţiunile care se dau la confecţionarea legilor, sunt foarte utile; ele ţin loc în mare parte de comentarii şi de interpretarea legei.

Mai întâiu, iată cum se exprimă acest articol:

„Art. 3. Contractele pentru păşune (izlaz) nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât cu indicaţiunea întinderei de pământ pentru care se face închirierea".

Ei bine, cea dintâiu obiecţiune şi cea mai naturală, care se poate face la citirea acestui articol, este următoarea: când se face un contract pentru păşune pe cap de vită, trebue să se indice întinderea; dar când nu se face de cap de vită? Atunci să nu se indice întinderea? Şi apoi, dacă s'ar indicà intinderea, primarul trebue sau nu, să autentifice un asemenea act?

După modul cum este redactat acest articol, s'ar puteà susţine că primarul, în acest caz poate refuzà autentificarea, fiind după cum se zice în drept: *qui dicit de uno, negat de altero.*

„Cine afirmă de una, neagă de cealaltă".

Şi în speţa noastră: de câteori ar fi vorba de arendare pe cap de vită, să se arate întinderea; iar de câte ori va fi vorba de arendare în bloc, să nu se arate întinderea.

Vedeţi, dar, că aşà cum este redactat articolul, dă loc la multe inconveniente şi eu cred că nu s'a obvenit la nici unul din neajunsurile acelea, pe care D. ministru crede că le a obtemperat.

In adevăr, să ne închipuim lucrul următor: eu am 100 pogoane de imaş, în care nu pot păşunà mai mult de 600 capete de vite şi, fără să zică în contract, „pe cap de vită", închiriez

acest pământ pentru 800 capete de vite: adică zic sătenilor: eu vă închiriez 100 de pogoane de imaş şi voiu, ori câte vite veţi aveà în ograda voastră, aveţi dreptul a păşunà cu ele pe această porţiune de pământ; dar sătenii au mai multe vite decât se pot îndestulà pe o porţiune de 100 de pogoane de pământ.

Ei, cu ce am schimbat poziţiunea săteanului în mai bine, făcând acest lucru? In ce s'au obtemperat inconvenientele acelea pe care le semnalà D. ministru al domeniilor?

Absolut în nimic. Şi deaceia eu cred că ar fi mult mai bine, ca sau să se şteargă acest articol din lege, sau să se zică că *oricum va fi învoiala, fie pe cap de vită, fie în mod colectiv, proprietarul este obligat să indice întinderea de pământ pe care o dă ca imaş.*

Dacă onor. Senat voieşte să treacă peste aceste observaţiuni şi să voteze articolul, aşà cum este redactat, e liber în suveranitatea sa să o facă, însă vă asigur că, menţinând acest articol, n'aţi făcut un lucru mare, şi încă mai puţin aţi obvenit la inconvenientele pe care le-a semnalat şi de care se teme D. ministru al domeniilor.

Când cultivatorul va vrea să asuprească pe săteni, dispoziţiunile articolului ce se discută nu îi vor pune piedică.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Eu cred, D-lor, că nu e nevoie de adausul şi explicaţiunea pe care o cere D. Sefendache, pentru că orice închiriere care nu este închiriere de imaş, ca atare este o închiriere pe cap de vită. Să mă explic:

Este închirierea *pe cap de vită*, atunci când ţăranul zice : eu vreau să-mi dau vita la imaş. Şi este absolut indiferent, în cazul acesta, dacă cererea se face în mod colectiv, ori în mod individual.

Pentru ce? Pentru că, în cazul acesta, nu se închiriază un imaş, ci se dă numai dreptul la imaş.

Şi acest drept la imaş dându-se în totdeauna în concurenţă cu persoane necunoscute, toate închirierile care sunt pe numărul de vite, sunt pe cap de vite şi deaceea trebue să se indice întinderea imaşului.

Când vine însă o colectivitate oarecare şi, nespecificând nimic, zice numai acestea: eu voiesc să iau dela D-ta o sută de pogoane de imaş, atunci dela sine e specificată întârzierea, căci aci nu mai este vorba de închirierea imaşului pe cap de vite, nu

mai este închirierea dreptului la imaş, ci este închirierea unei întinderi de pământ care servă la imaş.

Nu văd, prin urmare de ce s'ar explicà un lucru care se înţelege dela sine.

In adevăr, se ştie că, pentru imaş, două categorii de învoieli se pot face.

Prima categorie este aceea când săteanul vine şi zice: dă-ne o sută de pogoane cu chirie. In acest caz, îndată ce au luat pogoanele cu chirie, sătenii singuri trebue să judece, dacă pot păşunà pe pogoanele ce au închiriat 6 sau 8 sute de vite. Un lucru însă este sigur în acest caz: că imaşul acesta este al lor; că nimeni nu mai poate intrà în concurenţă cu dânşii, nici alte persoane cu care s'ar întărì în urmă proprietarul, nici chiar proprietarul cu vitele lui.

A doua categorie este, când săteanul nu mai tocmeşte întinderea de pământ, ci dreptul vitelor lui la imaş. El zice proprietarului, voiesc să-mi dau vita mea la imaş. Ei bine, în acest caz, pentru ca săteanul să'şi poată face socotelile, proprietarul trebue să indice locul care îl dă ca imaş.

Şi odată ce a fixat că întinderea imaşului, pentru contractul făcut cu cutare sau cutare sătean şi pentru satul care i la cerut, este de atât, proprietarul nu mai poate să vină nici chiar cu propriile lui vite peste vitele sătenilor.

Dar se vorbeşte în asemenea cazuri de drepturi uzurare; se spune că proprietarii, faţă de această dispoziţiune, vor mărí preţurile pentru păşunatul vitelor.

Dar oare dreptul uzurar este numai când preţul este exagerat ?

Dreptul uzurar este mult mai mare atunci când preţul, care are aparenţa de a fi un preţ real, nu corespunde deloc cu ceiace se dă în schimb aceluia care îl plăteşte.

Este evident că atunci când zic: dau 5, 6 sau 20 de lei pentru perechia de boi la imaş, acest preţ are toate aparenţele unui preţ moderat.

Când ar fi însă şi în realitate moderat ?

Atunci, bine înţeles, când imaşul care mi s'a dat în schimb este în aşà condiţiuni, încât perechia mea de boi să poată fi îndestulată pe dânsul.

Dar când această parte a contractului, este cu totul necu-

noscută ; când, după ce am dat 20 de lei pentru imaş, iar întinderea totală a imaşului fiind, de exemplu, de 100 de fălci, proprietarul învoieşte pe dânsul 800 de capete de vite, înţelegeţi că atunci el a închiriat falcea nu cu 20 de lei, ci cu 80 de lei.

Prin urmare, în cazul acesta, deşi preţul care se prevedeà în contract nu erà uzurar, el devine foarte uzurar, atunci când faci calculul total şi când vezi ce a plătit ţăranul şi ce i-a dat proprietarul.

Deaceea, D-lor, eu cred că art. 3 al legei este foarte clar, pentrucă, încăodată, ori ţăranul vine şi cere o întindere anumită de imaş şi atunci poate păşunà pe dânsa oricâte vite va voì, ori se învoieşte pe cap de vită, şi atunci proprietarul trebue să specifice întinderea imaşului.

Deaceea, D-lor senatori, vă rog să votaţi articolul, că eu cred că este clar, şi, deşi poate nu îndestulează, nu dă o soluţiune complectă chestiunei, dar este o îmbunătăţire a stărei actuale.

Voci : Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Atunci, D-lor senatori, voiu ridicà şedinţa.

— Se pune la vot art. 3 şi se încuviinţează.

Şedinţa dela 26 Ianuarie 1893.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Acum trecem la ordinea zilei. Avem continuarea discuţiunei pe articole a legei tocmelilor agricole. Am rămas la art. 4.

— D. *I. Ianov* (în locul D-lui raportor Gr. Buicliu) dă citire articolului 4 în cuprinderea următoare:

Art. 4. *„Niciun contract agricol nu va puteà stipulà, în afară de muncă, dijmă şi bani, o plată în natură ce nu ar fi produsul pământului închiriat.“*

D. *P. S. Aurelian.* D-lor senatori, în *expunerea de motive* a D-lui ministru al domeniilor, caşì în expunerea D-lui raportor, am fost preveniţi că prin acest articol se înţelege desfiinţarea tutulor redevenţelor care nu sunt produse ale pământului închiriat, cum sunt ouăle, găinile, etc.

Eu, după cum am avut onoare a spune şi în discuţiunea generală, nu pun mare temeiu pe aceste dări în natură : dar fiind-

că sunt puse în lege, mă voiu ocupà de dânsele, şi declar dela început că, dacă se crede că prin suprimarea lor se aduce vreo ameliorare, bine se face ca să se suprime; să vedem însă, dacă este ast-fel.

Din parte-mi ţin însă să constat un fapt, că numai prin suprimarea acestor dări în natură, să nu se creadă că se face o reformă, care ar fi menită să uşureze într'un mod simţitor ceeace se numeşte suferinţa şi asuprirea ţăranilor.

Ţin să mai constat că furniturile în natură, ca ouă, pui şi altele, nu se trec de obiceiu în toate contractele agricole; că în multe localităţi ele sunt un fel de deprinderi ale ţăranilor. Raportul le-a calificat mi se pare de un fel de rămăşiţă medievală care pătează civilizaţia la care am ajuns, şi celelalte. Exageraţie inutilă.

Acum, medievale sau nu, poate să fie multe lucruri din veacul de mijloc care nu sunt de aruncat, fiindcă nu tot ce e nou e bun, şi ce e vechiu e rău.

Sunt atâtea aşezăminte, atâtea întocmiri, care au fost desfiinţate ca instituţiuni vechi, asupritoare, vătămătoare. După sute de ani se recunosc că nu toate cele desfiinţate au fost rele, şi chiar se revine, sub alte forme, la unele din întocmirile trecutului. Dacă am sta noi să desfiinţăm tot ce este din trecut, sub pretext că este cevà medieval, ori antic, apoi nu ştiu dacă nu am lovì chiar în fundamentele civilizaţiunei moderne. Lucru de căpetenie în multe cazuri, nu este de a desfiinţà, de a dărâmà, dar de a acomodà, de a adaptà instituţiunile cu nevoile timpului. Dar, în fine, nu acestea ne preocupă pentru moment.

Ceiace mă preocupă, este că furniturile acestea, cărora se dă atât de mare importanţă, există în ţările civilizate şi de rasă latină.

Aşa, în Franţa,şi nu în Franţa din veacul de mijloc, ci în Franţa republicană din 1893, în Italia monarhică-constituţională de astăzi, se fac contracte agricole, în care proprietarii de moşii stipulează ca, pe lângă cutare dări de bucate, precum grâu, orz, ovăz sau altele, să se mai dea ouă, lapte, brânză, etc.

D. general Costaforu. Dar când nu sunt ouă, şi ţăranul le plăteşte cu 30 bani oul?

D. P. S. Aurelian. D-le general, trist lucru ar fi ca să existe ţărani cari nu au ouă!

Dar chiar așà de ar fi, eu nu cred să fie oameni până acolo lepădați de Dumnezeu și de lege, încât dacă țăranii n'au ouă, să oblige pe acești nenorociți să le cumpere din piață.

D. general Costaforu. Am văzut eu.

P. S. Aurelian. Vă rog să nu mă întrerupeți. Dacă aveți cevà de zis, cereți cuvântul.

Eu știu că țăranul, dacă nu are altcevà, are câtevà găini, prin urmare și ouă.

Dar acì nu e cestiunea să meargă, cum se mergeà odată, vătășeii și dorobanții să ridice găinile și curcanii oamenilor; acì este vorba de contracte de bună-voie care s'au încheiat între părți. Și fiindcă văd că nu ne prea înțelegem, să ne lămurim mai bine. Este vorba despre contracte agricole încheiate între proprietari sau arendatori și țărani. Proiectul de lege propune ca pe viitor să nu se mai stipuleze în contracte furnituri în natură, cum sunt ouăle, pasările, mușchii de porc, etc. Eu susțin că asemenea dări nu pot fi vătămătoare, împovărătoare pentru țăran, dacă acesta consimte să le dea, și dacă prețul acestor furnituri se scade din datoria țăranului. Inţeleg să se spună hrăpirea, luarea pe nedrept; dar când părțile se învoiesc și țăranul consimte să dea ouă, lapte iar arendatorul să scadă prețul acestor obiecte din datoria țăranului, nu văd când ar fi nedreptatea. Repet: în țări civilizate, în Franța, în Italia, în Spania, se fac sume de contracte agricole, în care se stipulează ca cultivatorul să dea anual proprietarului obiecte ca ouăle, laptele, brânza și altele. Și nu știm că în acele țări să se fi sculat cinevà cu atâta larmă contra lor, și să se pretindă că, prin asemenea dări, se apasă soarta țăranului. Incăodată se apasă, se nedreptățește țăranul, când i se ia de geaba; nu se nedreptățește când i se ține seamă în datoria ce are.

Cestiunea dar nu poate fi despre aceste dări, când sunt luate pe nedrept: este vorba poate de hrăpire, de luare pe nedrept. Să se trateze dar cestiunea din acest punct de privire, iar nu, sub pretext de dări în natură, să se facă un caz, încât ar crede cinevà că ne mai aflăm în starea din trecut, când se hrăpià, se lua cu sila țăranului pasări și alte obiecte de mâncare.

Vă rog a crede că aceeace m'a făcut să iau cuvântul, este de a vă arătà numai că se vorbește de reformă și reformă serioasă, când este vorba de niște furnituri în natură. Luați măsuri, ca să împiedicați abuzul, să opriți nedreptatea; dar nu să opriți

prin lege învoieli care nu ar aveà nimic pe nedrept, când ar fi făcute în condiţiunile despre care am vorbit mai sus.

Şi apoi, gândiţi că, pentrucă aţi pus în lege această dispoziţiune, nu se vor mai lua pe viitor ouă şi pui?

Vă faceţi iluziune. Din nenorocire cei cu deprinderi hrăpitoare şi asupritoare, oamenii lacomi, află mijloace pentru a ocolì legea.

Uzura sau camăta a fost condamnată de toate religiunile. Oare uzura a dispărut? Nu. Codul civil a condamnat uzura şi uzura există, căci avem cămătari la Bucureşti caşì la Viena şi la Paris, care se folosesc de dânsa. Va să zică legea condamnă uzura, religia o condamnă, morala o condamnă şi uzura tot există. Uzurarii de tot felul, şi sunt foarte numeroşi, găsesc mijloace a trece alături cu legea. Veneam dela Ploieşti, şi în tren erau câţivà arendaşi cari discutau chestiunea furniturilor, şi ziceau: ce, credeţi că s'a pus lucru mare? O să vină francul de nume, în loc de pui. Au şi găsit mijloc ca, în loc să ia un puiu de găină, care valorează 40 bani, să ia francul de nume.

Să cercetăm însă dacă, prin acest articol, care desfiinţează o plată în natură, care n'ar fi produsul pământului închiriat, se înlătură unele dări care poate sunt şi mai împovărătoare în unele împrejurări.

Să vedem dacă, afară de ouăle de găină şi afară de ulcica cu unt, mai există alte producte pe care să le poată lua arendatorul moşiei.

Există, şi pe acelea le va lua cu toată legea D-lui Carp; există sparanghelul, care există pe câmp, urzicele, care cresc pe câmp şi în pădure, ciupercile, care cresc pe locuri grase, smeura, care creşte în codrii; mai există murele, care cresc pe pârloage.

Sunt locuri foarte prielnice pentru creşterea sparanghelului sălbatec: aşà la Crivina aţi văzut că ţăranii vă oferă mănunchiuri de sparanghel foarte frumos: credeţi că acel sparanghel îl culeg gratis? Nu. Sunt localităţi unde cresc urzici; ei bine, femeile nu pot culege acele urzici, până nu promit zile la seceră sau la maşină; sunt localităţi favorizate de împrejurări unde cresc ciupercile; şi pe acestea nu le pot culege femeile şi copiii până nu se angajază a face atâtea zile la lucru.

Sunt localităţi la munte, unde creşte smeura şi alte fructe sălbatice: ţăranii nu le pot culege, până nu dau muncă sau bani;

s'au găsit oameni cari au mers şi mai departe: au căutat să taxeze dreptul de a se scăldà sau de a adăpà vitele.

D. Gr. Lerescu. Dar unde s'a întâmplat lucrul acesta, D-le Aureliene? Prea aduceţi categorie ţărei româneşti!

D. P. S. Aurelian. D-le Lerescu, aţi venit fresco, fresco dela Târgovişte şi aveţi poftă de vorbă; nu vă urmez pe acest tărâm, dar cu întreruperi de acestea nu mă puteţi oprì de a vorbì şi nu cred că amuzaţi pe nimeni.

Recunosc că până astăzi nu s'a generalizat deprinderea de a taxà până şi culesul sparanghelului sălbatic, sau al ciupercilor, sau al smeurei; destul însă că s'a petrecut aceasta în mai multe localităţi, pentruca la timp să ia întindere mai mare această nouă dare.

Iată ce aveam de zis în această privinţă. Inţeleg ca D. ministru, cu bunele D-sale intenţiuni, — cum a zis D. Panu — a voìt a oprì răul; dar bunele intenţiuni nu sunt de ajuns ca să oprim răul.

Ai oprit furniturile în natură: dar ele vor continuà, şi soarta ţăranului nu se va ameliorà prin faptul că aţi înscris în lege ca să nu se mai ia ouă şi pui. Cu pui de găină şi cu ouă nu se fac reforme agrare. Părerea mea este că, în loc să se oprească dările în natură ca abuzuri grave, poate foarte bine să se lase libertate părţilor, adăugând atât ca să nu se frustreze ţăranul, căci altfel lucrul nu o să dispară. Iată ceeace are să se întâmple: în contractul agricol nu se va vedeà stipulându-se dările în natură, dar se va continuà perceperea furniturilor în natură sub formă de plocoane, de daruri aduse de către ţărani la curte. Alte ori ţăranii, venind să ceară medicamente, nu vor venì cu mâna goală, căci aşà le este deprinderea: ei nu pot admite să li se facă un serviciu gratuit: chiar când cer un sfat, nu vin cu mâinele goale.

Vedeţi, dar, D-lor, că, cu toată bunăvoinţa de a se desfiinţà aşà numitele furnituri în natură, ele vor continuà sub alte forme şi fără a fi trecute în contract. Mi se pare că ar fi în interesul ţăranilor, nu atât desfiinţarea acestor furnituri, ci mai cu seamă îndatorirea ca să se treacă în contractele agricole ca preţul furniturilor date de către ţăran să fie scăzut din datoria ţăranului.

Credeţi însă că se face un serviciu mare ţărănimei, pentrucă se pune în lege ca, pe viitor, să nu mai dea ouă şi pui de găină

proprietarului sau arendaşului, votaţi articolul ce vi se propune. Eu unul nu-i atribui nici o eficacitate.

D. *general G. Costaforu.* D-lor senatori, să'mi permiteţi să zic şi eu două cuvinte, deşi poate nu voiu fi în stare să le expun cu acelaşi talent, cu care le-a spus D. Aurelian. E vorba de dările în natură: eu vă pot asigurà că am văzut arendaşi cari, din nenorocirea ţăranilor, primiau pui de găină şi puneau în contract să le dea muşchi de porc, şi fiindcă ţăranului îi murise găinile şi porcii, a fost silit să'i cumpere sau să plătească în bani arendaşului.

Nu e vorba, dar, de medicamente, de chinină: pentru aceasta, poate să aducă ţăranul proprietarului un mic plocon sau dar, pentrucă i se îngrijeşte de sănătatea sa şi a copiilor săi, şi prea bine face: e vorba însă de împilările ce se fac ţăranului de arendaş, când arendaşul îi ia 10 franci pentru pui de găină, ori pentru ouă.

Deaceea, D-lor, e foarte bună legea şi vă rog să binevoiţi a o votà.

D. *preşedinte, Gr. G. Cantacuzino.* Ne mai fiind nimeni înscris, se pune la vot art. 4.

— S'a primit art. 4.

— Art. 3 din legea actuală devine art. 5, care se aprobă de Senat.

— D. *I. Ianov, raportor,* citeşte: Cap. II, *despre formele la care sunt supuse tocmelile agricole şi despre termene.*

— Articolul 6 din proiect se pune la vot şi se primeşte de Senat.

— Se citeşte art. 7, care este art. 5 din legea actuală, alin. 1, 2 şi 3, admise de comitetul delegaţilor.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Se înţelege dela sine, trebue schimbată numerotaţia articolelor.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Pun la vot întâiu schimbarea de numerotaţie. Art. 5 din legea actuală devine art. 7: prin urmare, nu e niciun fel de discuţiune. Alin. 1, 2 şi 3 ale acestui articol sunt ca în legea actuală. La alin. 3 devenit 4, se adaugă numai fraza următoare: *Liberarea unui certificat fals se pedepseşte conform art. 333 din codul penal.*

Afară de cestiunea de numerotaţie, aceasta este singura schimbare care se aduce în legea actuală la acest articol.

— Necerând nimeni cuvântul, se pune la vot art. 7 sus

menţionat, cu modificările dela alin. 4 şi schimbarea numerotaţiei indicate şi se primeşte de Senat.

— Aliniatele 5 şi 6 din legea actuală rămân în fiinţă şi se aprobă de Senat.

— Se admite schimbarea numerotaţiei art. 6, 7 şi 8 din legea actuală, în acelea de art. 8, 9 şi 10.

— Se citeşte art. 11, astfel cum s'a admis de comitetul delegaţilor:

„Art. 11. Toate tocmelile de lucrări agricole, prevăzute la art. 1, al. *a*, nu se pot încheià decât pe termen de un an; iar acele prevăzute la art. 1, al. *b* şi *c*, se vor puteà încheià pe termene până la 5 ani.

D. *preşedinte*, *G. Gr. Cantacuzino*. D. Goilav are cuvântul.

D. *Gr. Goilav*. D-lor senatori, la acest articol aşi aveà de făcut câtevà modeste aprecieri, pentru care vă rog să binevoiţi a'mi acordà indulgenta D-v. atenţiune.

Proiectul de lege de faţă voieşte a îndeplinì, în marginile putinţei de astăzi, unul din punctele de căpetenie ale programului partidului conservator, adică îmbunătăţirea soartei ţăranului: promisiune solemnă, făcută clasei fără contestare celei cu deosebire mai interesante, în întreaga noastră organizaţiune socială.

Voci. Mai tare.

D. *Gr. Goilav*. Ca orce reformă adevărat conservatoare, şi aceasta, ţinând seama de legea generală a evoluţiunei progresive, care domneşte în toate fenomenele vieţei, nu a putut să aibă în vedere decât o desvoltare treptată, fără sguduiri violente, aceasta chiar în interesul societăţei. Prin urmare, fireşte, proiectul nu poate aveà darul de a satisface pe acei ce tind la un progres mai rapid, ca să nu zic la o bruscă răsturnare a stărei de astăzi. Dar pe de altă parte el trebue fatalmente să nemulţumească pe acei ce se văd atinşi în ceeace ne-am deprins a crede drepturile noastre imprescriptibile, inerente chiar noţiunei de proprietate, constituită aşà cum este ea astăzi, şi garantată prin pactul fundamental.

Astfel tendinţa manifestă a proiectului, de a restrânge libera dispoziţiune asupra proprietăţei individuale, impunând proprietarului sau arendaşului, care ţine locul, obligaţiunea de a da pământ pe termene anume prevăzute prin lege, îmi pare o directă încălcare asupra drepturilor de proprietate, o ştirbire a in-

tegrităţei sale, contra căreia ea este ţinută să se ridice. De asemenea propunerea de a fixà prin lege preţul, cu care să fie obligată proprietatea particulară de a închirià pământ micului cultivator, nu tinde, după mine, la altcevà, decât a desfiinţà de fapt proprietatea, de a o face aproape iluzorie: ea, în tot cazul, ar sgudui-o din temeliile sale.

In fine, şi obligaţiunea din art. 3 a proiectului, de a arătà câtimea de pământ dat pentru păşunat, deşì pare a fi fără nici un efect practic imediat, totuşi, ca o îndrumare spre a împresurà asupra drepturilor de proprietate, ne dă mult de gândit.

Poate statul să facă toate acestea în moşiile sale proprii, dar nu poate să le impună particularului.

Admit că actuala organizaţiune nu poate fi pentru totdeauna idealul nestrămutat al societăţei; cred posibil şi chiar probabil, ca odată să vină sau să revină timpul, unde proprietatea exclusiv individuală nu va mai corespunde scopului societăţei, care nu poate fi altul decât *de a da unui număr cât se poate mai mare de indivizi o parte cât se poate mai largă — şi, prin urmare, mai egală—la toate bunurile pământului;* dar totdeodată mă cred, până la aceà epocă, încă—cel puţin pentru noi—destul de îndepărtată, dator de a apărà starea de acum: pot eu, ca individ, renunţà, însă nu renunţă marea majoritate a clasei din care fac parte: pot eu, personal, să văd cu adâncă satisfacţiune progresul ideilor înaintate spre realizarea lor: dar simţul de datorie, se va zice poate spiritul de castă, îmi impune de a apărà interesele ei.

Lăsând dar liber ca toate ideile să se manifeste, să'şi facă drumul lor, să triumfe în cele din urmă contra noastră:—şi ele vor triumfà dacă vor aveà dreptate, cu toată opunerea noastră, mă voiu bucurà din suflet când vor triumfà; dar până atunci, o declar încăodată, mă cred dator să apărăm pas cu pas poziţiunile în care ne găsim.

Experienţa a dovedit întotdeauna, că legi pozitive care se pun împotriva legilor fireşti superioare, economice şi sociale, departe de a împiedicà acţiunea acestora, nu produc decât perturbaţiuni. Tot aşà şi limitarea termenelor pentru închirierea de pământ, în multe părţi nu ar produce decât o perturbaţiune în agricultură, perturbaţiune care s'ar resimţì desigur, nu numai de proprietar, ci de toată societatea.

In adevăr, noi avem stabilită o rotaţiune pentru semănături. Acolo unde braţele de muncă sunt puţine, cultivatorul mare dă celui mic pământ pentru a'şi face păpuşoiu, sau pentru păşune, cu scopul ca, încă în toamna acelui an, cultivatorul mare, care, în acele părţi, pentru motive care ar fi prea lung a intrà în cercetarea lor, şi nu voiesc a vă obosì, este singur în poziţiune de a cultivà principalul nostru produs de export, adică grâul—să se folosească de aceà bătătură (pârloagă) pentru a semănà cantitatea de pâine albă, pe care altfel nu ar putea-o cultivà în condiţiuni raţionale.

Luându-i-se acest pământ pe un an sau mai mulţi, se zădărniceşte scopul cultivatorului mare, el pierde rotaţiunea; pământul trebue să rămână sterp, şi paguba este fireşte — într'un stat esenţialmente agricol ca al nostru — a întregei societăţi. Şi atunci s'ar puteà ca să nu'i rămână proprietarului altcevà de făcut decât de a refuzà orice închiriere: şi atunci, cu toate moşiile vândute ţăranului în loturi mici, se pot ivì nişte consecinţe incalculabile dar a căror măsură ne-a dat evenimentele încă prea recente în memoria tutulor, revolta din anul 1888.

Bine s'a făcut dar că s'a suprimat termenul minim chiar de un an: şi eu aşi fi de părere ca să se suprime şi maximul de cinci ani pentru închirierea pământului pentru bani sau muncă. Mai drept şi mai practic va fi dar, de a lăsà termenele la libera convenţiune a părţilor contractante, care 'şi vor vedeà mai bine de folosul lor.

Chiar acolo, unde, ca la noi în Moldova, pământurile se dau numai pe vară, rămânând după culesul păpuşoiului în dispoziţiunea cultivatorului mare, folosul micului cultivator nu este micşorat întru nimic, de vreme ce el şi-a luat rodul muncei sale pe acel an: din contra el capătă în asemenea condiţiuni pământul cu preţul mai redus decât pe anul întreg, şi fără a pierde vreun folos real, pe care este învederat că el nu poate să-l aibă pe timpul iernei din acest pământ.

Lipsind limitarea pe termene, proprietarul are încă libertatea de a da pământ numai aceluia care şi-a îndeplinit îndatoririle contractate; pe când altfel, faţă cu un cultivator de rea credinţă, el este expus a pierde şi venitul pământului dat şi a rămâne şi cu celelalte pământuri, ce erau să fie lucrate prin această învoială, sterpe. Ceeace ar fi fără îndoială dezastros. Şi aceasta va fi unica

sancţiune eficace ce o poate aveà proprietarul pentru asemenea învoieli agricole, căci de altă execuţiune nu poate fi astăzi, în mod serios, vorba: nu este a timpului a se da; în această privire, şi cei mai reacţionari, dacă ar mai fi, cred că sunt cu mine de acord.

In fine, o intervenţiune a legei prin fixarea preţurilor de închiriere, ar oprì şi liberă şi fireasca desvoltare a rentei pământului; aceasta iar se resfrînge asupra societăţei, în detrimentul bogăţiei naţionale. Ea ar mai oprì şi libera concurenţă de care, luând pământ acolo unde l'ar găsì în condiţiuni convenabile după interesul său, ar profità cel dintâiu ţăranul, în favoarea căruia această lege voieşte tocmai să intervină.

Mă întreb acum, D-lor senatori, faţă cu dilema în care mă simt eu însumi, pus prin conflictul între aspiraţiunile intime ale inimei mele pentru viitor, pe de-o parte, şi ceeace cred încă astăzi de datoria mea, pe de altă parte: mă întreb în cazul de faţă, ce îmi rămâne de făcut?

Eu cred totuşi că nu pot fi contra unui proiect de lege, care, astfel cum el a fost amendat prin lucrările secţiunilor onor. Senat, nu aduce în definitiv vreo jignire cuivà, dacă nu prezintă poate chiar după împrejurările de astăzi oarecare mici îmbunătăţiri; şi, prin urmare, voiu votà şi legea în total, chiar şi atunci când amendamentul, ce am onoare a propune la articolul în discuţiune, nu va aveà sorţii de a fi primit de D-voastră.

Iar în ce priveşte celelalte părţi ale cestiunei economico-sociale, asupra cărora, şi cu această ocaziune ni se deschide un vast orizont, eu cred că ele se vor regulà aproape dela sine cu timpul, având din când în când, un mic impuls, fără însă a da un rol excesiv, exorbitant unei intervenţiuni prea absorbante a statului; trebue lăsat loc iniţiativei private, care prea ne lipseşte, din nefericire, iar nu a ne considerà pe toţi ca minori şi a ne supune tutelei.

Ceeace poate justificà, cred, întru câtvà această speranţă, fără a ne expune de a fi taxaţi de optimişti, este tocmai ceeace vedem în Muntenia, vizată, se zice, prin acest proiect. In adevăr, abstracţiune făcând de abuzurile care poate vor dispare prin aplicarea acestui proiect, vedem acì de mult timp, şi dela sine, stabilindu-se una din formele cele mai frumoase, cele mai fericite ale culturei: este tovărăşia între proprietar şi ţăran, între cultivatorul mare şi cultivatorul mic, între capital şi muncă.

Acì muncitorul este părtaş la câştig în proporţiune dreaptă

cu munca sa şi cu rodul pământului, fără a fi exploatat de capitalist, care pe aiurea îşi însuşeşte, pe lângă renta pământului ce este exclusiv a lui, şi rodul muncei celuilalt. Cultivatorul mic este acì folosit caşì cultivatorul mare, pe când unde atât munca cât şi pământul sunt răsplătite numai prin bani, ţăranul este în stare aproape de mizerie, şi nici proprietarul nu este aşezat tocmai pe roze: dovadă deprecierea anormală a valoarei moşiilor din Moldova, depreciere, a cărei cauză, eminentul nostru economist, D. Aurelian, cu competinţa'i cunoscută, a demonstrat în mod precis că este numai şi numai sistemul de cultură prin bani, cu capitaluri mari, anevoie de găsit la noi.

Acest mod de cultură, practicat în părţile de dincoace de Milcov, tinde poate şi el spre un fel de proprietare comună, este o îndrumare spre ea; dar el provine din comunul acord şi în interesul bine înţeles al ambelor părţi, care convin la el de bună voie, fără a fi constrânşi prin legi excepţionale, cu tendinţe destructive contra proprietăţei. (Semne de aprobare).

Cu toată această tendinţă în proiectul de faţă, tendinţă însă care, din fericire, în el nu se realizează, sunt dar pentru acest proiect, astfel cum este el alcătuit, şi aceasta tocmai pentrucă este anodin în reformele sale, după cum a zis-o onor. D. Panu; fiind sigur că la timp proprietatea va şti să se apere de împrejurări intempestive, precum ne-a prevestit onor. Principele Sturza.

Am zis.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Aveţi vreun amendament? Depuneţi'l la birou.

Acum D. G. Vernescu are cuvântul.

D. *G. Vernescu.* D-lor senatori, avem înaintea noastră legea din 1882 în privinţa acestui articol: avem amendamentul comitetului şi proiectul propus de guvern. Fiecare din aceste legi au tendinţe deosebite, şi să'mi daţi voie, D-lor, să arăt care e sensul legei din 1882 asupra acestui punct, să arăt care e sensul amendamentului şi care e sensul proiectului guvernului, şi să spun, încă dela început, că numai principiul pus înainte de guvern n'a fost respectat în amendamentul care se propune; din contra, a fost desfiinţat cu desăvîrşire, şi comitetul a mers mai mult pe calea legei din 1882.

In adevăr, D-lor, în legea din 1882, care erà preocuparea? Preocuparea însemnată erà ca nucumvà munca pe bani a lucrătorilor, din deosebitele lor nevoi, să fie angajată pe mai mulţi

ani. Legiuitorul zice: locuitorul nu are bani; când i se propun bani pentru trebuinţele lui neapărate, el nu se gândeşte la timp: nu precizează pe cât timp îşi angajază braţele lui., şi deaceea aţi văzut restricţiunea din acel articol, că asemenea angajamente nu se fac decât pentru un an.

Când a fost vorba chiar de munca pământului luat de ţăran pe seama lui, legiuitorul, având aceeaşi preocupare, şi având în vedere, economiceşte vorbind, situaţiunea culturei pământului, i-a zis: pentru acest fel de lucrări muncitorul să nu'şi angajeze, libertatea şi munca mai mult decât pe trei ani.

A pus dar o limită legiuitorul din 1882, atât muncilor în bani, cât şi muncilor care se făceau în natură şi nu aveau în vedere, — încăodată o repet, — decât ca locuitorul să nu angajeze libertatea lui pe un termen prea mare.

Ce a făcut actualul proiect de lege? Proiectul ăsta de lege al guvernului, n'a voit să mai ţină socoteală de aceasta, cel puţin pentru literile *b*, *c* şi celelalte.

El a zis că muncile agricole în pământ, de astăzi înainte, trebue neapărat să fie *angajate pe 5 ani;* a voit guvernul să impună voinţa lui părţilor şi şi-a închipuit că, în interesul culturei, nu pot face învoieli decât pe 5 ani. Sacrificând din libertatea părţilor, în interesul economiei agricole, guvernul a zis: că, după proiectul acesta, este oprit de a se face învoieli pe termen mai scurt decât *5 ani;* pecând legea din 1882 permite deabià să le facă *până la 3 ani;*

Articolul redactat de comitetul delegaţilor admite ca învoelile prevăzute la art. 1, lit. *b c*, să se poată face *pânăla 5 ani.*

Vedeţi dar principiile opuse unul altuia.

E bună sau nu situaţiunea pe care o face D. Carp, dacă impune părţilor să facă învoielile pe timp de 5 ani, chiar în ideea D-sale de economie agricolă?

D-lor, trebue să mărturisesc că sunt localităţi, unde această situaţiune ar fi bună pentru amândouă părţile.

Sunt altele însă, unde situaţiunea ar fi dezastroasă şi pentru unii şi pentru alţii, dezastroasă în sensul acesta, că numai tocmeli agricole n'ar mai face între ei.

Dar, totdeauna este un principiu general, că se sacrifică minoritatea, majoritatea chiar, când se fac legile, şi a putut D. Carp să'şi închipuiască că, în cele mai multe locuri, în interesul agri-

culturei, trebue ca tocmelile agricole să se facă pe 5 ani. Nu'i fac o crimă din aceasta: din contră, văd o idee.

Ce-a făcut însă comitetul delegaţilor? Comitetul a zis într'un mod pozitiv: nu voiesc, D-le ministru, să vă amestecaţi în aceste tocmeli agricole, până în gradul acela: nu voiu ca D-v. să arbitraţi voinţa părţilor. Eu dau voie ca tocmelile agricole dela lit. *b, c* şi *d*, să se poată face caşi cele dela litera *a*, pe un an, doi, trei, patru sau cinci.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. Litera *d* erà, din eroare de tipar, trecută în lege: erau numai literile *b* şi *c*.

D. *G. Vernescu*. Nici nu se cuvenià să existe în lege litera *d*, pentrucă nu aveà nici o raţiune.

Aşà dar, erà vorba de literile *b* şi *c*. Toate tocmelile din literile *b* şi *c*, care cuprind şi pe cele din litera *d*, sunt libere, după comitetul delegaţilor şi după D. raportor, să se facă şi pe un an.

Ei, mă întreb acum: D. ministru, care pretinde că are convincţiune profundă, care mai pretinde că are cunoştinţe întinse, —şi cine are convincţiune într'o materie specială, trebue să aibă şi cunoştinţe speciale—D-sa, când a făcut acest articol, nu aveà oare credinţa că el este mântuitor? Şi dealtminteri aceasta erà o modificare însemnată, poate cea mai însemnată din proiectul D-sale, căci celelalte nu însemnează absolut nimic. Ce face însă D-sa faţă cu această modificare a comitetului delegaţilor?

Cum stă D-sa faţă cu 2, 3 amici ai D-sale, în comitetul delegaţilor, cari zic: D-le ministru, te iubim foarte mult, te preferăm oricărui altul; voim să fii cât de mult la minister; dar voim să respectăm libertatea noastră şi a acelor pentru care facem legea.

Ei bine, D. ministru cedează lesne unor amici, pe când este neînduplecat şi neînduplecabil, când este vorba de opoziţie, căci ştie că opoziţia, şi de va da un vot sau nu, puţin importă pentru D-sa, cum ziceà D-lui Panu mai alaltăieri: ce îmi importă votul D-tale? Dacă cu el aşi puteà să fac a trece legea, atunci ţi-aşi fi recunoscător; dar altfel puţin importă dacă vei da votul, sau nu! D. ministru, care răspunde la observaţiunile, de multe ori drepte ale opoziţiei, „nu putem“, când este vorba însă de prietenii D-sale, se înduplecă, şi ştiţi pentruce? Şi acolo este o raţiune, căci sunt şi prieteni îndărătnici, cari vor să facă

așà cum zic ei, și atunci târgul care îl făceà cu D. Panu pentru un vot, devine greu față de amicii D-sale, și mai cu seamă față de rezultatul final al votului, căci se poate ca amicii aceştia să se încăpățâneze şi să dea un vot contra legei, lucru care ar face ca situaţiunea ministrului să fie sdruncinată, şi aceasta înțelegi că nu vrea D. ministru ca, pentru convincțiunile D-sale și pentru cunoştinţele care le-a dobândit în cestiunile economice, să'şi vadă poziţiunea periclitată, și atunci D-sa, zice: renunț acum la convingerile mele! Se vede că nici amicii D-sale nu înțeleg totdeauna.

Iată, D-lor, pentru ce D. ministru a primit aceste modificări, și iată pentru ce eu zic, încă odată, că legea a fost făcută cu precipitare şi fără o profundă cugetare.

Să nu se supere nimeni.

D. ministru, în avântul patriotismului D-sale dela 1888, a putut să aibă aceste concepțiuni și să le dea lumei ca mântuitoare; dar acum, văzând că una câte una îi pier toate iluziunile în privința proiectelor de legi publicate, trâmbiţate prin toată țara, D-sa vine, ca toți oamenii cari vor să-şi păstreze poziţiunea, și primește modificări chiar acolo, unde D-sa a făcut modificarea cea mai importantă, prin proiectul său, în legea din 1882.

Iată, D-lor, pentruce zic eu, ca să nu votăm acest proiect care nu are nimic asigurător, nici pentru proprietarul mare, nici pentru proprietarul mic, dar care are la sfârșit un articol care dovedește că ideea D-lui ministru este cu totul altcevà decât tocmelile agricole: că D-sa face tocmeli agricole de asemenea natură, care pot să'jignească interesele și libertatea omului.

D-sa zice, la sfârşitul legei: Dar, D-lor ştiţi cevà? Eu am glumit până acum: aceasta nu este o lege care va îndatorà pe cineva, cum îndatorează legea dela 1882, este numai *un proiect de lege tip*, pe care, dacă voiți îl primiţi, şi beneficiaţi de el; dacă nu, nu-l primiți şi îl dați la o parte, fiind liberi a contractà tocmeli agricole după dreptul comun.

Față de această declarațiune, înțelegeți foarte bine de ce eu nu am înțeles nici recriminările pe care le-a adresat D. Goilav în contra proiectului, nici termenii duioşi cu cari sfârşià D-sa, zicând: cu toate că proiectul de față nu aduce o modificare importantă, totuși eu îl voiu votà.

Este o mare înduioşare, în adevăr, şi un mare sacrificiu şi devotament!

D-sa puteà să ştie însă, că prin acest proiect de lege nu se va puteà jicnì nimic decât cu voia părţilor contractante, căci la sfârşit toţi pot să zică: dar ce avem noi cu tipul acesta de învoieli din proiect: nu avem decât să nu ne supunem lui, să-l dăm la o parte şi să facem învoială după legea comună.

Şi aceasta e ideea D-lui Carp; căci dacă D-sa nu aveà această idee, care mi-o imputà mie alatăieri, nu puneà articolul final, care nu are alt scop, decât să împingă pe proprietari la dreptul comun.

D. Carp, dar, erà alături cu mine şi la 1888, şi este alături cu mine şi astăzi, cu o singură deosebire numai, că eu nici atunci, nici acum, nu eram şi nu sunt ministru al domeniilor, ca în această calitate, să proclam dreptul comun.

Termin, dar, D-lor, declarând că nu votez proiectul acesta, pentru că nu voiesc să votez o nulitate, sau inutilitate.

D. *P. S. Aurelian.* D-lor, cu regret sunt obligat că constat şi acì un pas înapoi din partea D-lui ministru al domeniilor.

Pe când în *expunerea sa de motive* întrebuinţează, după cum vom vedeà, expresiunile cele mai convingătoare, pentru a arătà că termenul de cinci ani este neapărat pentru învoielile agricole, ca să dea rezultate folositoare pentru ţăran, deodată vedem că se schimbă şi se lasă latitudini că aceste învoieli, adică acele prevăzute la art. 1, aliniatele *b* şi *c*, să se poată încheià pe termene până la cinci ani.

In adevăr, luând expunerea de motive a D-lui ministru al domeniilor, vedem că apasă cu multă energie şi cu multă stăruinţă, tocmai acest punct din proiectul de lege. Din citirea „expunerei de motive“ rezultă cum că D. ministru al domeniilor pune un mare preţ pe această reformă, adică pe termenul de 5 ani, cum a fost propus de guvern.

Ce zice D. ministru? „O altă măsură reclamată de credinţele unei bune gospodării, este aceà privitoare la reînoirile prea dese ale tocmelilor agricole pentru închirierile de pământ. Termenul de trei ani este prea scurt pentru închirierea făcută altfel decât în bani, şi l-am fixat la cinci ani minimum.

„Stabilitatea în preţuri, necesitatea de a întrebuinţà în cultură, metoade mai raţionale, şi posibilitatea de a face pentru pă-

mânt sacrificii ce trebuesc împărţite pe un spaţiu mai mare de ani, sunt atâtea considerente, care reclamă *imperios* termene de închirieri mai lungi decât cele de astăzi."

Vedeţi cu câtă energie D. ministru apără termenul de 5 ani; cum declară că acest termen se impune *imperios*. Aşà este, şi eu aşi fi dorit ca acest termen să fie şi mai lung. Chiar de zece ori.

Raportorul este şi mai categoric, atât numai că ştie să o întoarcă, pentru a justificà desfiinţarea acestui termen de 5 ani.

Iată cum se exprimă D. Buicliu :

„Muncitorii de pământ, cari totdeauna sunt mici cultivatori, nu pot să beneficieze de foloasele ce oferă culturei o locaţiune mai îndelungată, şi pe care practica agricolă din ţară a fixat'o cel puţin la 5 ani. Fără a pierde din vedere motivele pentru care s'a introdus în legea actuală un maximum de timp pentru aceste învoieli, guvernul crede că nu este niciun neajuns, ci mai ales că va fi un folos vederat pentru muncitorii de pământ, că acest maximum să fie urcat dela trei la cinci ani. Comitetul delegaţilor a aprobat utilitatea acestei schimbări, dar ţinând seamă de amendamentul propus în secţiunea II, a modificat, şi cu adesiunea D-lui ministru, redacţiunea D-lui ministru, redacţiunea articolului respectiv, în scop de a precizà ca termenul de 5 ani să fie *facultativ*, iar nu obligatoriu."

Aşà dar, ministru şi raportor, apără din răsputeri şi declară imperios termenul de 5 ani pentru închirierile de pământ. Ce să vezi însă? Toate argumentele cad, ministru şi raportor să înduplecă în secţiunea II şi consimt ca termenul de locaţiune să fie de la unul până la cinci ani. Cu alte vorbe, că se vor puteà face închirieri şi pe un an.

Iată dar un punct al legei, considerat de D. Carp ca o reformă însemnată, că este părăsit cu desăvârşire. Dacă s'ar fi lăsat cel puţin termenul de trei ani, după cum există în legea din 1882; dar nu; se desfiinţează şi se lasă la voia părţilor să facă cum vor voi. Unde dar mai este reforma imperios reclamată de interesul ţăranului?

Recunosc, alături cu D. Carp, că întocmirile pentru un an de zile sunt detestabile. Ce ameliorări voiţi să facă cultivatorul într'un an de zile?

Negreşit, că în agricultură, şi din punctul de vedere tehnic

şi din punctul de vedere economic, prelungirea contractului este cu atât mai folositoare, şi o dovadă despre aceasta sunt Englezii, oamenii cei mai practici din lume, în materie de exploatare a agriculturei şi industriei: ei au mers cu închirierea până la 99 de ani. Sunt generaţiuni întregi de arendaşi, cari nu s'au schimbat. Ce, oare proprietarii englezi nu ţin la moşiile lor? Ba ţin mai mult decât noi; şi eu sunt convins de un lucru, că ei, neputându-se da la cultura pământului, îşi închiriază moşiile, aşà că arendatorii englezi să poată deveni o clasă puternică şi instruită prin exploatarea pământului. Şi ceeace este adevărat pentru cultura mare, adică pentru proprietari şi arendaşi, este şi pentru ţărani; şi la ţărani termenul importă şi mai mult, căci dacă s'ar închirià pe mai mulţi ani, ar puteà să'şi amelioreze pământul. Pământul este darnic, însă cu condiţiune să'i dai cevà: dar ce poţi să'i dai într'un an de zile sau în doi? Abià ai semănat şi recoltat, şi proprietarul te scoate după locurile ce ai avut.

Am auzit vorbindu-se, cu ocaziunea discuţiunei acestei legi, de asolamente, de rotaţiuni raţionale. Dar ce rotaţiune, ce asolament este oare cu putinţă la un pământ pe care deabià îl ară cultivatorul pentru un an: căci să nu vă faceţi iluziune, după cum s'a modificat articolul, învoielile se vor puteà face şi pentru un an. Până acum, cel puţin, ţăranul era sigur că va aveà pământ pentru trei ani: de acum înainte deabià va puteà să'l aibă un an de zile. Dece dar mai vorbiţi de ameliorarea soartei ţăranului, de progresul agriculturei; dece mai declaraţi că termenul de 5 ani este imperios, când, după un simplu amendament al *unei singure* secţiuni, consimţiţi să se desfiinţeze atât aceà reformă la care aveţi aerul de a ţine: ba, ceeace este mai grav, că desfiinţaţi chiar termenul de 3 ani care există în legea din 1882. Aţi cedat, D-le ministru, şi rău aţi făcut. Aceasta dovedeşte, cel mai puţin, că nu sunteţi înşivă pătrunşi de utilitatea reformelor ce propuneţi. Nu uitaţi că aţi declarat de faţă cu mine în secţiuni: că ori se votează legea, aşà cum aţi prezintat'o, ori că alţii vor venì la guvern. Ce s'au făcut aceste ameninţări? Au dispărut împreună cu reforma D-voastră.

Vedeţi, D-le ministru şi D-lor senatori, că una după alta dispar sau se modifică şi cele câtevà reforme la care D. Carp declară că ţine să fie votate cu orice preţ. Aşà fiind, nu sunt oare în drept a mă întrebà: Pentruce atâta sgomot, atâta vorbă,

atâtea declaraţiuni, care mai de care mai pompoase, că se va transformà starea ţăranului prin schimbările ce s'au introdus în; legea din 1882. Nu vedeţi că şi D. Carp nu ţine la acele reforme, de oarece consimte să fie desfiinţate?

Constat dar, că intenţiunile D-lui ministru au putut fi bune regret însă că D-sa, care este aşà de tenace — sau arată că este tenace, — a cedat la vederile nu ştiu cui. In secţiunea din care fac eu parte, nu s'a propus asemenea modificare; cine l-a silit să o facă, nu ştiu, dar am fost mirat când mi-s'a dat acest proiect, şi am văzut că este ştearsă una din modificările cu care eram de acord cu D. ministru. Rog pe Senat să revină asupra termenului şi să aprobe termenul de 5 ani, căci el înfăţişează mai multă garanţie pentru ameliorarea agriculturei şi pentru îmbunătăţirea stărei ţăranilor. Cu votul D-voastră veţi face un mare bine şi în acelaş timp veţi face să mai rămână câtevà din cele câtevà modificări introduse de D. Carp, şi la care D-sa păreà că ţine atât de mult, dar pe care le părăseşte cu atâta înlesnire.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* D-lor, mai întâi Senatul îmi este martor, că n'a fost vorba de nici o presiune, şi tabloul îngrozitor al ministerului, care se luptă contra majorităţei sale şi iese învins din această luptă, n'are absolut niciun temeiu.

La primele întâmpinări, făcute în secţiunea II-a, am recunoscut că textul prezentat de guvern, în aplicaţiunea lui, ar fi întâmpinat mari dificultăţi, şi am luat chiar eu însărcinarea de a prezentà în celelalte secţiuni amendamentul secţiunei a II-a, şi sunt martori toţi D-nii senatori din celelalte secţiuni, că eu singur am venit, conform cu promisiunea care am dat-o secţiunei a II, să-i rog să voteze articolul, aşà cum l-a redactat comitetul delegaţilor. N'a fost nici luptă între ministru şi majoritate, nici luptă între ministru şi comitetul delegaţilor: la primele întâmpinări m'am convins, şi veţi vedeà pentruce.

V'am arătat, în parte, în discuţiunea generală, motivele care m'au făcut pe mine a modificà articolul, astfel cum s'a prezentat de guvern.

Intâiu să vedem practica: în legea actuală dela 1882 s'a stabilit cum că contractele agricole, nu cele dela literile *a* şi *d*, ci cele dela literile *b* şi *c*, să fie pe un termen de trei ani, nici mai mult, nici mai puţin: ei bine, termenul acesta fost'a el aplicat în realitate? Aveţi D-voastră cunoştinţă că, în cea mai mare

parte a ţărei, cu toată legea dela 1882, acest articol a rămas literă moartă? Evident că da. Mergeţi în Ialomiţa, în Moldova, în Ilfov, în Vlaşca şi pot să vă arăt sute şi sute de contracte agricole care, contrariu legei, stipulează învoieli pe un an şi doi.

Acum, D-le Aurelian, iarăşi aşi pune întrebarea: pentruce atâta vreme, dela 1882 pânăla 1888, aţi lăsat D-voastră să fie neaplicat acest articol, ce în ochii D-voastă erà dricul aceste legi: D-ta mai ales, care erai economistul partidului liberal?

D. *P. S. Aurelian.* Vă vom răspunde. Vă rog continuaţi.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Eu cred: nu voiesc să prejudec discursul D-lui Aurelian: dar cred că erà dificultatea materială care se opuneà la aceasta. Cea dintâiu dificultate e cea următoare: că la noi în Moldova, cât şi în Muntenia, pământul ce se dă ţăranului nu rămâne în toţi anii acelaş, ci se schimbă. Ceeace e azi arătură, mâine e păşune, şi ceeace e azi păşune, mâine e arătură sau se lasă în zăcere. Când am voit să întind această obligaţiune pe 5 ani, mi s'a făcut imediat această obiecţiune: bine. D-le ministru, dar dacă D-voastră constataţi că dispoziţiunile legei actuale obligă să fie contractul pe trei ani şi n'au putut să fie aplicate, credeţi D-voastră că aveţi să obţineţi mai mult, dacă în loc de 3 ani veţi pune 5? Aveţi să obţineţi acelaş lucru ce e şi azi, dacă legea nu s'ar aplicà în sensul acesta. Cât pentru Moldova, erà lucrul şi mai greu de a fixà termenul în mod obligatoriu pentru 5 ani. Ce erà de făcut? Intâiu a suprimà obligaţia de 3 ani, căci dacă nu s'a putut face pe 5 ani, nu se va puteà aplicà niciodată.

Suprimaţi atunci, s'a zis, obligaţiunea pe 3 ani, lăsaţi însă facultativ termenul de 5 ani: şi lăsaţi ca, conform cu nevoile fiecăruia, să se stabilească noi uzuri în contractele agricole. La aceste întâmpinări, ce mi s'au părut întemeiate, am fost obligat să mă supun, nu prin presiunea Senatului, ci prin presiunea argumentaţiei; atunci mi-am zis, că dacă nu se poate a fi obligatoriu pe 5 ani, cel puţin să se lase facultatea de a se întinde până la 5 ani.

Acum, D-lor, dacă îmi veţi pune întrebarea: ei bine, D-le ministru, dar D-ta ai crezut, şi e de presupus că credeţi încă şi azi, că ar fi mult mai bine, dacă contractul s'ar face pe 5 ani, voiu răspunde că da: dar aci e un punct în care mă văd obligat a lăsà moravurilor sarcina de a face ce nu poate face legea.

Incât priveşte că se atinge dreptul de proprietate, după cum afirmă D. Goilav, cred că dreptul de proprietate nu are nimic aface cu legea agricolă.

Au venit proprietarii mari şi mijlocii la stat, şi i-au zis: vino în ajutor, pentru executarea tocmelilor agricole; şi statul le-a răspuns: iată condiţiunile în care pot să vin în ajutor, dacă voiţi primiţi; dacă nu, nu. Este evident că unii nu vreau să primească modul cum înţelege statul contractul agricol, deci nu are decât să-l facă cum voiesc ei, fără să aibă recurs la ajutorul statului şi acesta îl face conform dreptului comun.

La discutarea acestui articol, la 1888, am pus înaintea colegilor cari discutau cu mine, adică D-nii Vernescu, Manu şi Lahovari, şi le-am zis: dacă se înţelege dela sine această dispoziţiune, dece nu admiteţi şi D-voastră să se treacă în lege, ca să se ştie şi mai clar.

Atunci au primit, şi astăzi aţi văzut cu ce recunoştinţă a venit D. Vernescu să mă atace, pentrucă i-am primit propunerea D-sale! Nu cred să mai fiu în poziţiunea aceasta vreodată; dar dacă, din nenorocire, aş mai discută cu D-sa vreo propunere, atunci am să ştiu că sunt Stan Păţitul, şi nu am să primesc propunerea sa.

D. *preşedinte.* D. Vernescu are cuvântul.

D. *G. Vernescu.* Voiu începe, D-lor, dela sfârşit. Totdeauna aveam obiceiul să încep dela început; dar fiincă este interesant ceeace a zis D. ministru, voiu începe dela sfârşit.

Deocamdată mă pun în situaţiunea foarte liniştită, nepăsătoare, a D-lui Carp, fiindcă spune D-sa, că propunerea a venit de la D-nii Manu, Vernescu şi Lahovari.

Apoi dacă trădător eram eu, care făceam aceà propunere, atunci şi acei cari sunt pe aceà bancă sunt trădători...

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Nu am zis aceasta.

D. *G. Vernescu.* Nu voiai să primeşti propunerile dela mine, căci credeai că sunt făcute cu scop ca să te amăgesc; credeai că sunt tendenţioase.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* D-nii Manu şi Lahovari nu mă atacă pentru aceasta; D-lor votează; D-ta mă ataci.

D. *G. Vernescu.* Aşi fi voit să văd pe D-nii Manu şi Lahovari şi pe D. Teodor Rosetti pe banca aceea, şi să vedem dacă D-lor te cruţau.

Dar nu e vorba de aceasta. Nici nu ştiu că aşi fi propus D-lui Carp, să introduc acest amendament în legea D-sale; poate să fi făcut o declaraţie: dar D-sa a uitat că D-nii Manu şi Lahovari se dezinteresau cu desăvârşire de tocmelile agricole; şi pe când eu discutam cu D-nii T. Rosetti, Carp, Marghiloman, şi ceilalţi miniştri, D-nii Lahovari şi Manu nici nu asistau la şedinţele consiliului. D-lor mi-au zis: discută D-ta, D-le Vernescu, cu D-nii Rosetti şi Carp; şi dacă mă siliţi să restabilesc lucrurile, o fac fără voia mea, fiindcă respect adevărul. Când va fi vorba să răspund D-lui Carp în chestiune personală, voiu arătà cum s'au petrecut lucrurile în consiliul de miniştri. Dar acum am să vorbesc de proiectul actual şi să nu mai înveselesc Senatul, cu istorioare petrecute în consiliul de miniştri de atunci.

D-lor, am arătat dela început, că ideea legiuitorului dela 1882, erà să mărginească cât se poate mai mult timpul în care se pot face învoielile. Ideea predominantă a legiuitorului erà ca ţăranul să nu aibă munca lui angajată pentru mult timp, şi, dacă vă voiu citì articolul din legea dela 1882, veţi vedeà că aceasta era ideea. Iată, D-lor, ce zice acel articol:

„*Contractele prevăzute la aliniatele b* şi *c, nu se vor puteà în-„cheià decât pe termen de 3 ani agricoli*".

Dacă ne-am oprì acì, am puteà să zicem că este deajuns să se încheie contractele şi pe un termen mai scurt, însă nu este aceasta ideea legiuitorului: aliniatul din urmă al articolului arată adevărata idee.

Iată ce zice aliniatul din urmă:

„*Autorităţile comunale sunt oprite a legalizà şi înregistrà con-„tracte agricole pe termene mai îndelungate*".

Iată deci că aveà frică legiuitorul dela 1882, să nu fie termenele mai lungi: de termene mai scurte nu-i erà teamă, fiindcă lupta erà atunci ca locuitorii să nu-şi angajeze munca pe termene lungi.

Dar şi D. Carp, zice: dar eu astăzi m'am ravizat. Pentru ce? Fiindcă o secţiune, secţiunea a II, mi-a spus că tocmelile agricole nu s'au aplicat în ţară, astfel cum zice legea; cele mai multe s'au aplicat pe 3 ani; şi acolo unde părţile nu voiau să meargă pânăla 3 ani, le-au făcut şi pe un an sau doi.

Dar aceasta nu va să zică că articolul nu şi-a avut aplicaţiunea: articolul s'a aplicat întocmai în sensul legei.

Incăodată, repet, legiuitorul voià să se facă contractele pe termene cât de scurte; bună sau rea, aceasta erà ideea legei din 1882. Când dar se făceau contractele pe 1, 2, 3 ani, în spiritul articolului erau acele contracte, şi articolul s'a aplicat după intenţiunea legiuitorului. Nu veniţi dar să spuneţi că legea din 1882 nu s'a aplicat şi nu este aplicabilă: spuneţi adevărul, că deşì D-voastră aţi venit cu o idee pozitivă, care, după D-voastră, erà menită să aducă un bine agriculturei, adică ca contractele să se facă *numai pe 5 ani,* aţi părăsit această idee, fiindcă aţi găsit opoziţiune în acest Senat. Această este ideea, nu este alta. Articolul se aplicà şì în legea vechie, cum ar fi putut fi aplicat şi cu legea nouă, fiindcă la lege toată lumea se supune. Şi apoi un om ca D-voastră a aşteptat să fie luminat de Senat? Nu aţi văzut contractele acelea care nu se aplică din cauza legei, decât când v'au spus'o senatorii din secţiunea II, că articolul, de care este vorba, nu s'a aplicat? Şi ministrul agriculturei, ce păcat, nu a putut să ştie aceasta de mai înainte!

Vedeţi dar, D-lor, că din toată această justificare făcută de D. ministru nu rămâne decât întreaga idee, că D-sa nu a făcut alt decât a se supune întâmpinărilor ce i s'au făcut; şi, prin urmare, nu rămâne alt decât voinţa din Senat, la care D-sa s'a aplecat cu dibăcie.

Iată ce aveam de răspuns, în privinţa justificărei ce a adus D. Carp relativ la termenul contractelor.

D. *P. S. Aurelian.* Am luat cuvântul, numai ca să răspund la o întrebare a D-lui ministru al domeniilor, cumcă de ce legea dela 1882 nu s'a aplicat în dispoziţiunea aceasta? Eu zic că de fapt aceà dispoziţiune s'a aplicat în unele părţi, şi ţineam să constat aceasta, că în toată România de peste Olt s'a aplicat legea aşà.

Credinţa aceasta de neaplicare în toate părţile, nu erà un motiv; motivul modificărei admisă de D. Carp la proiectul său, mai repet încăodată, a fost pentrucă s'a supus stăruinţelor unor D-ni senatori.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Nemai fiind nimeni înscris, voiu pune la vot *amendamentul* D-lui senator Goilav, care este formulat precum urmează:

Amendament la art. 11.

„Propun ca a doua parte a articolului, adică fraza dela: „iar acele prevăzute la art. 1 alin. *b*, etc., etc., să se suprime pur şi simplu."

Gr. T. Goilav.

D. *preşedinte*. Mai înainte de a pune la vot, întreb, conform regulamentului, dacă sunt 5 D-ni senatori cari susţin acest amendament.

Nefiind susţinut amendamentul, se înlătură.

Pun la vot art. 11 din proiect, cum s'a admis de comitetul delegaţilor.

Senatul l-a primit.

D. *I. Ianov*, raportor, dă citire schimbărei numerotaţiei art. 12, 13, 14, 15 şi 16, care în legea actuală erau 10, 11, 12, 13 şi 14, şi se primesc.

— Se dă citire art. 17 (15 în legea actuală).

D. *G. Sefendache*. Prin modificarea ce se face în legea actuală, adăugându-se două articole, articolul care mai înainte erà 15, a devenit acum 17: şi fiindcă suntem în discuţiunea legei dela 1882, cred că ar fi bine să vedem care au fost lipsurile din aceà lege: cu toate că nici legea de atunci, nici aceea care se propune astăzi, n'a avut sau nu are pretenţiunea de a face cevà complect, căci legìle sunt perfectibile, niciodată nu se poate zice că sunt perfecte şi imutabile.

Aşà dar, după cum am mai zis, se discută astăzi legea din 1882 şi am o mică observaţiune de făcut la art. 15 al acelei legi, devenit acum 17. Iată ce zice acel articol:

Art. 15. „In fiecare an agricol, la finitul lunei Fevruarie, registrele tocmelilor de lucrări agricole se vor încheià de primar şi consiliul comunal, se vor verificà printr'un membru delegat al comitetului permanent, şi se vor păstrà în cancelaria comunei.

Părţile contractante pot cere oricând, să li se comunice copii legalizate depe actele lor respective, din aceste registre, şi autorităţile comunale sunt datoare a le îndeplinì cererea."

Iată însă ce se poate întâmplà, D-le ministru şi D-lor senatori: în acest articol se zice că numai *părţile contractante* au dreptul ca să ceară după acele contracte copii legalizate.

Ei bine, eu cred că un primar, care nu-şi va da bine seama, ar puteà prea bine să zică: acì sunt într'un caz de excepţiune, restrictiv: şi tot ce nu este prevăzut în lege, nu pot să fac: şi când cinevà ar cere copii sau informaţiuni după contractele legalizate, din registru, primarul ar puteà răspunde: nu pot să-ţi dau copii, căci nu sunteţi *parte contractantă*.

Eu cred dar, că ar fi mai bine să se zică: în loc de *părţile contractante*, că oricine are dreptul de a lua copii, mai cu seamă că toate acestea nu sunt decât acte publice, şi toate actele publice sunt puse la dispoziţiunea fiecăruia.

Apoi se poate întâmplà ca unele din contracte să conţină clauze oneroase, să fie, prin urmare, contestate. Se mai poate ca unii din proprietari sau arendaşi să voiască a vedeà ce contracte s'au încheiat de unii proprietari cu sătenii, pentru ca să ştie să-i învoiască şi ei pe ai săi.

Cred dar că ar fi bine să se facă o îndreptare în privinţa aceasta în lege, ca, în loc *de părţile contractante*, să se zică: că oricine poate să ia copii de pe actele din primărie.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Nu văd valoarea practică a observaţiunei.

D. *G. Sefendache.* Dar primarul refuză de a da copii.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Am înţeles ce aţi zis, D-le Sefendache, dar daţi-mi voie să vă explic.

Mai întâiu, că niciun amendament nu s'a prezentat, nici în secţiuni, nici în Senat, şi al doilea, că acì este vorba numai de numerotaţia articolului care se schimbă: partea aceasta a legei nu este în discuţiune. Dar, D-le Sefendache, contractele agricole nu sunt acte publice, sunt acte private.

D. *G. Sefendache.* Va să zică sunteţi de idee că primarii pot refuzà copii.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Evident că da. Dar ceeace cereţi, nu are niciun sens practic, căci oricând şi de către oricine se poate aveà asemenea copii; căci înţelegeţi foarte bine că, când un contract se face între un proprietar şi 100 sau 150 de săteni, este evident că poţi să găseşti pe unul din contractanţi care să ceară copii legalizate.

Incât priveşte copiile nelegalizate, acestea le poate aveà orice particular ; prin urmare, nu văd necesitatea de a se discutà în această parte legea actuală.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune la vot art. 17 (care e art. 15 din legea actuală) şi se primeşte.

— Art. 18 se primeşte fără discuţiune în cuprinderea următoare:

Art. 18. Consiliile judeţene au dreptul de a revizuì, printr'un delegat special, registrele de tocmeli agricole şi a culege ştiinţele de care vor aveà necesitate. Ele sunt obligate să trimită comunelor, cel mult până la 1 Ianuarie al fiecărui an, registrele formate conform art. 14 şi 16.

— Se citeşte art. 19, care e art. 17 din legea actuală.

D. *G. Sefendache.* D-lor, voiu aveà de făcut câtevà observaţiuni tot asupra legei din 1882.

Iată ce zice art. 17 din legea dela 1882:

„Art. 17. Acei cari exploatează moşii, fie proprietari, fie arendaşi, sunt îndatoraţi a socotì pe agricultori la finitul fiecărei campanii anuale, şi a depune, până la 1 Martie următor, la cancelaria comunei, listele de rămăşiţele de muncă şi de bani rezultând din tocmeli agricole ce ar mai aveà pe la locuitori.

„Mai sunt îndatoraţi a liberà fiecărui muncitor în parte, chitanţe tipărite dintr'un registru cu matcă, pentru toate lucrările ce li s'au făcut după contracte, în care se vor arătà rămăşiţele sau lichidarea."

D-lor, în acest articol se prescrie că fiecare proprietar sau arendaş să aibă un registru, însă nu se prevede nici o sancţiune, nu se spune nimic ce se întâmplă, când arendaşii şi proprietarii nu au asemenea registre?

Eu cred că ar trebuì să se pună o sancţiune, fiindcă de multeori sătenilor li se dă, pentru munca care au făcut'o, chitanţe pe un petic de hârtie de ţigară, şi apoi, când vin la plată, nu le pot găsì şi rămân păgubaşi.

A face o lege fără a pune sancţiune, este numai o recomandaţiune morală, şi legiuitorul nu poate să facă asemenea recomandaţiune: el trebue să comande, şi acest articol nu comandă, pentrucă nu are sancţiune.

In adevăr, D-lor, când venim cu modificări, când avem pretenţiunea să facem modificări, ca să obviem la toate neajun-

surile unei legi în vigoare, trebue să prevedem tot, şi ceeace prevedem să aibă sancţiune.

Dar veţi zice: dece legiuitorul liberal dela 1882 nu a pus această sancţiune? Poate că rău a făcut, sau nu i-a fost în putinţă, pentrucă D-voastră ştiţi că erau prejudecăţi prea mari şi susceptibilităţi care trebuiau păzite, şi orce atingere s'ar fi adus proprietarilor de către partidul liberal, s'ar fi luat ca o revoluţiune, şi i s'ar fi imputat de sigur, că atacă proprietatea! Că protege prea mult pe săteni, şi celelalte! Astăzi insă, când partidul conservator este la putere, el mai uşor ar puteà să pună o sancţiune acestui articol ca, la caz când proprietarii sau arendaşii nu vor aveà asemenea registre, să nu se ţină în seamă chitanţele care le liberează; sau să puneţi o sancţiune care veţi crede D-voastră de cuviinţă.

Eu, D-lor, am voit numai să vă atrag atenţiunea că modificarea cu care credeţi că amelioraţi legea tocmelilor agricole, nu servă la nimic, întrucât ea nu are sancţiune: D-voastră, însă, sunteţi liberi să faceţi cum voiţi.

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargiu.* D-lor, nu trebue adăugată nici o sancţiune la acest articol, căci sancţiunea rezultă dela sine.

Proprietarul, care face învoieli, care plăteşte pe ţărani, care dă bani cu un cuvânt, e nevoit dela sine să ţină aceste registre în regulă, căci, în caz contrar, acela care păgubeşte, nu este ţăranul, ci proprietarul.

Proprietarul e acela care vine să reclame în contra ţăranului, când acesta nu i-a făcut munca la care erà obligat; şi prin urmare, el trebue să aibă registre cu matcă în regulă, după cum zice legea, dacă voieşte ca reclamaţiunei sale să i se dea curs şi ca el să nu păgubească banii avansaţi ţăranilor pentru muncă.

Această nevoie, în care se găsesc proprietarii, de a-şi ţine registre în regulă, cred că e o sancţiune mai mult ca suficientă, şi articolul din lege n'are nevoie de nici o modificare.

Profit însă de propunerea făcută de D. Sefendache, şi sfătuiesc pe toţi proprietarii să 'şi ţină în regulă registre cu matcă, căci altfel, neputând dovedi munca ce ţăranii le-o datoresc, cei ce vor păgubi vor fi ei, proprietarii.

O voce. Proprietarii dovedesc munca prin liste.

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargiu.* Legea nu zice *liste,*

zice *registre* tipărite ; prin urmare, proprietarii trebue să ţină *registre cu matcă*; căci, când ei vor intentà procese ţăranilor cari nu îşi vor îndeplinì angajamentele, judecătorii nu le vor cere *liste*, ci le vor cere registre cu matcă, prin care să probeze că, în adevăr, plângerea lor e dreaptă. Prin registrele ţinute conform legei, şi prin chitanţele liberate dintr'însele, se face probă îndestulătoare în faţa justiţiei.

Aceasta este, D-lor, sancţiunea pe care legea o dă acestui articol, şi, prin urmare, e inutilă cererea pe care o face D. Sefendache.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

-- Se pune la vot art. 19, care este art. 17 din legea actuală, şi se primeşte.

— Numerotaţia art. 20, 21, 22, 23, 24 şi 25, cari înlocuiesc art. 18, 19, 20, 21, 22 şi 23 din legea actuală, se primeşte fără discuţiune.

— D. *I. Ianov* citeşte art. 26 de sub capitolul IV, în cuprinderea următoare:

Art. 26. „Actele de tocmeli agricole pentru lucrări agricole, făcute în termenii prevăzuţi de această lege, sunt executorii. Ele se vor învesti cu formula executorie de către consiliul comunal, după cererea părţei interesate."

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* D. Vernescu are cuvântul.

D. *G. Vernescu.* D-lor, în privinţa actelor de tocmeli agricole sunt două articole în acest proiect de lege. Intâiu este art. 6, care zice:

Art. 6. Toate tocmelile pentru lucrări agricole, cuprinse în această lege, trebue să fie autentificate de către consiliul comunal, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos.

„Autentificarea dată în asemenea condiţiuni dă actului credinţa şi puterea unui act autentic."

După cum vedeţi, legiuitorul tocmelilor agricole ar fi putut să se mărginească foarte bine numai la acest articol. N'a făcut însă aşà; el a găsit de cuviinţă să mai facă şi altă declaraţiune de principii, în un alt articol, de care voiu aveà onoare să vorbesc.

In adevăr, iată ce zice art. 26:

Art. 26. „Actele de tocmeli agricole pentru lucrări agricole, făcute în termenii prevăzuţi de această lege, sunt executorii. Ele se vor învesti cu formula executorie de către consiliul comunal, după cererea părţei interesate.“

Pentruce mai cereţi, D-le ministru, formula executorie, pusă pe acte de către consiliul comunal? Când le declari dela început că sunt autentice şi ca atari executorii, ce nevoie mai aveţi de această formulă.

Şi să vedeţi pentruce vă pun această cestiune.

Ştiţi cu câte dificultăţi se fac aceste acte? Se declar autentice, se îndeplinesc formalităţile cerute de lege şi celelalte, şi când vine timpul executărei, trebue să mergi la consiliul comunal, casă ceri punerea formulei executorii pe dânsul: căci altfel, se presupune că primarul nu'l execută.

Ei bine, întreb: pentruce aceste formalităţi, şi când anume voiţi să se facă aceste formalităţi?

In adevăr, D-lor, îmi închipuiesc că o să ziceţi că formalităţile să se facă atunci, când se cere urmărirea, când se cere executarea.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Oricând se fac actele.

D. *G. Vernescu.* Nu se zice aceasta: căci dacă se zicea aceasta dela început, era bine: dar se zice:

„Ele se vor investì cu formula executorie de către consiliul comunal, după cererea părţei interesate“.

Va să zică, dacă se punea formula executorie dela facerea actului, era foarte lesne: căci era executoriu din momentul când era încheiat. Dar D-voastră nu faceţi aceasta în articolul D-voastră, ceeace presupune că nu este darea acestei formule executorii concomitetă cu facerea actelor: căci dacă ar fi aşà, n'ar fi nevoie de altă cerere; dacă ar fi aşà, la moment, când s'ar încheià convenţiunea, încheierea convenţiunei ar fi declarată executorie şi poate fi executată, şi pentru proprietar şi contra proprietarului. Dar nu este aşà, căci aveţi alte motive, când cereţi deosebit punerea formulei executorii. Dar este un inconvenient în punerea deosebită a formulei executorii, căci se poate întâmplà ca tocmai atunci, când munca trebue să se facă, când totul este gata ca să se facă, să mă adresez la ţărani ca să facă munca, şi ei să nu voiască, şi va trebuì să mă adresez la consiliul comunal, să cer punerea formulei executorii pe acest act. Ştiţi ce se poate în-

tâmplă? Se poate întâmplă ca consiliul comunal tocmai atunci să nu fie în ființă, ca consiliul comunal să lipsească poate tocmai pentru a nu pune această formulă executorie, să întârzieze punerea formulei executorii, sau poate să lipsească din vreo cauză extraordinară, şi de multe ori dar, din lipsa consiliului comunal, să nu se poată pune formula executorie, şi atunci tocmeala nu se poate executà şi munca şi recolta se primejduieşte. Ce mai însemnează dar aceste formalităţi, tocmai pentru tocmelile acestea mici dintre proprietari şi lucrători? Prea este multă pierdere de timp pentru formule zadarnice, care nu conduc la niciun rezultat bun pentru a uşurà părţile, ci la un rezultat contrariu de a împiedicà executarea voinţei părţilor! De câte ori s'a întâmplat ca să ceară cinevà la comună vrun act, şi să nu găsească în comună nici pe primar, nici pe vrun consilier, nici pe notar! Şi săptămâni întregi se găseşte această situaţiune. Pentruce dar înmulţirea acestor formalităţi?! Aţi declarat că actul este *autentic*, aţi mai declarat că aceste contracte sunt *executorii*; ce nevoie mai aveţi dar ca să puneţi că: asupra lor să se pună formula executorie *după cererea părţei interesate?!* Intârzierea şi iar întârzierea; şi dacă această lege a D-voastră ar aveà cevà, care să intereseze pe contractanţi, este numai grăbirea cu care ar puteà fi executată: şi D-voastră, din contră, o împovăraţi cu atâtea formalităţi, ca să nu poată fi executată niciodată sau prea târziu! Vă vestesc că faceţi formalităţi inutile, care fac ca legea să nu poată fi executată.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* D-lor senatori, eu înţeleg prea bine obiecţiunile D-lui Vernescu. Dar ce zice legea? Că actele se vor învestì cu formula executorie „după cererea părţilor interesate“.

Fixează legea un moment în care se face această cerere? Evident că nu; prin urmare, puteţi să faceţi cererea când voiţi; şi dacă puteţi să faceţi cererea când voiţi, puteţi să cereţi chiar când faceţi contractul? Evident că da; dacă cereţi atunci când faceţi contractul, este consiliul comunal prezinte în momentul când faceţi contractul? Evident că da. A ne imaginà pe bietul proprietar care aleargă cu săptămânile după primar, ca să poată pune formula executorie, nu este o închipuire la locul ei, pentrucă acum v'aţi deşteptat, şi de acì înainte, când veţi face contractul agricol, o să puneţi şi formula executorie.

Acum pentruce s'a pus acest articol 26? S'a pus în urma

cererei D-lui ministru al justiţiei, şi bine a făcut de a cerut. D-sa a zis: D-voastră voiţi ca acestei autentificări a consiliului comunal să'i daţi absolut aceeaşi putere, care o dă legea D-lui Stătescu actelor autentice; atunci trebue să căutaţi să vă apropiaţi şi de formele legei D-lui Stătescu: ori legea D-lui Stătescu cere şi aceasta, ca actul să nu fie învestit cu formulă executorie, decât după cererea părţilor. Greutate nu este, căci fiecare proprietar n'are decât să ceară să se pună formula executorie pe contract în momentul când face contractul; nu este nici pierdere de timp, şi suntem cât se poate de apropiaţi de legea D-lui Stătescu.

D. *C. Urdăreanu.* D-lor, am să întreb pe D. ministru ce înţelege D-sa prin acest articol, căci în urma explicaţiunilor ce ni le-aţi dat, sunteţi în contra textului.

Iată ce presupun că a zis D. ministru al justiţiei: că orice act autentic se poate învestì cu formula executorie, când? Când are cinevà interes să-l execute contra celeilalte părţi care nu-şi execută angajamentul.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Fără arătare de timp.

D. *C. Urdăreanu.* Contractul se legalizează la 1 Ianuarie, de exemplu, atunci n'are trebuinţă nici arendaşul, nici proprietarul, nici ţăranul să execute contractul: dar în cursul executărei muncilor agricole, poate ca să fie nevoit ţăranul să execute contra proprietarului, căci este prevăzută şi executarea de către sătean....

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* N'are decât să o ceară şi unul şi altul.

D. *C. Urdăreanu.* Râdeţi, D-le Carp; aceasta este prea mult: ştiţi că am discutat mult legea aceasta în secţiunea III şi am găsit că multe dispoziţiuni din legea actuală dela 1882 nu le cunoaşteţi. Puteţi să râdeţi, D-le ministru, dar eu nu iau cuvântul niciodată ca să fac haz!..:

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* După temperament.

D. *C. Urdăreanu.* Temperamentul fiecăruia rămâne afară, şi acì rămâne temperamentul omului public şi al maturului Corp...

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Să nu râzi, D-le Panu!

D. *C. Urdăreanu.* Eu nu ştiu care din părţi are să ceară executarea contractului, sau pot să ceară amândouă părţile?.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Da.

D. *C. Urdăreanu.* E lesne a zice da; dar aţi făcut vreodată practisirea acestui *da?* Nu aţi făcut'o. Eu cred, D-le, Carp, că s'ar

puteà face, în sensul vederilor D-lui Alex. Marghiloman, care lipsește, căci D-sa a adăugat această idee, și ar trebuì dela început să se explice, că dela data legalizărei de consiliul comunal, după câtevà zile, să se poată pune în execuție.

D. *ministru al domeniilor*, *P. P. Carp*. Să o ceară acela care are interes și în momentul când voiește, ca să nu mai fie strădăneli; ori să o ceară amândouă părțile, atunci când se face contractul.

Voci. Sau fiecare în parte.

— Se pune la vot art. 26 și se primește.

— Se citește art. 27 adoptat de comitetul delegaților:

Art. 27. Executarea contractelor se face de către primarul local și ajutoarele sale, sau, în caz de dizolvare, de comisiunile interimare. Aceștia vor chemà pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit cu contract. Când muncitorul se va împotrivì, cultivatorul are drept, prin concursul primarului și în prezența unui consilier comunal, să tocmească alți muncitori pentru săvârșirea lucrului, după prețurile curente în localitate și la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus. Acest preț se va constatà prin proces-verbal de autoritatea comunală și se va îndeplinì de primar, din averea debitorului, cu formele și sub rezervele articolului următor. Procesul-verbal de constatare al prețului nu este succeptibil de opoziție sau recurs.

„ In caz când nu s'ar găsì alți muncitori, în locul celor cari nu s'au supus a executà muncile, pentru care fusese angajați, autoritatea comunală, după cererea cultivatorului, va constatà paguba ce i-a rezultat din această cauză. Acest proces-verbal se va înaintà pe dată judecătorului de ocol, care va cità pe părți în termenul maximum de cinci zile, dela cererea ce i s'ar face de partea stăruitoare.

„Judecătorul se va pronunțà, dacă găsește estimațiunea justă, sau dacă voiește a complectà prin noi dovezi sau cercetare la fața locului. In cazul acesta, el trebue să se pronunțe în termenul maximum de zece zile.

„Sentința judecătorului este fără opoziție pentru cei absenți, și cu apel, numai întrucât condamnațiunile individuale ar întrece fiecare, sume de trei sute lei. Apelurile se vor judecà asemenea de urgență, cu precădere și fără opozițiune."

D. *G. Vernescu*. D-lor senatori, articolul acesta reproduce dispozițiile din legea veche. Trebue să spun însă dela început că

acele dispozițiuni din legea veche au fost numai amplificate, și deci aduc aminte D-lui ministru al domeniilor, că nu erà tocmai exact ceeace spuneà D-sa în discuție generală, că s'a introdus o modificare însemnată în acest articol. E o simplă amplificare.

In adevăr, în legea veche se ziceà, cași în articolul acesta nou al comitetului delegaților, că, în privința muncitorilor cari nu vin să îndeplinească contractul lor, primarul va tocmì alți muncitori în locul lor, ca să sfârșească munca proprietarului, după prețurile curente.

Aceasta, D-lor, constitue — după cum am zis și altă dată — o simplă mângăiere pentru proprietarul care face tocmeli agricole; fiindcă, dacă locuitorii ar face necontenit, sau într'un mod sistematic, ceeace se prevede în articol, muncile noastre ale tuturor ar rămâne pe câmp, și grânele și orzul și porumbul, toate s'ar pierde cu această execuțiune de care vorbește legea.

Și, în adevăr, D-lor, în timpul muncei, când este secera, credeți D-voastră, că dacă m'ași adresà eu sau altcinevà în sat la primar, ca să'mi caute lucrători de secere în ziua aceea, când grâul e aproape să se strângă, lucrătorii ar furnicà prin toate satele și primarii ar puteà să'i tocmească îndată și la timp? Și cu ce prețuri? Cu prețurile curente, adică să nu'i dea mai mult secerătorului de cât sunt prețurile curente, să nu'l facă nici într'un mod, să zică: Dar sunt interesat să las o lucrare oarecare și să lucrez pentru proprietarul acesta, ale cărui munci sunt lăsate în părăsire. Ei bine, nu veți găsì deloc asemenea oameni, fiindcă toți, în momentul acela, sunt angajați, și nimeni nu este disponibil.

Dispozițiunea dar a legei, nu dă absolut nimic părței interesate, a cere execuțiunea contractului după aceste forme.

Să mai vorbesc de nevoința primarului? Nu mai vorbesc de consiliu, căci consiliul nu este în ființă atunci, pentrucă și primarul și consilierii sunt ocupați cu diferite munci agricole, și, chiar dacă ar fi de treabă și ar voi, nu ar puteà să se ocupe cu îndeplinirea formalităților din această lege.

Dar când am presupune că consilierii și primarul, pentru a păzì cu sfințenie datoria lor, părăsesc tot în timpul muncei și stau în cancelarie, repet, cu toată bunavoința lor, nu vor găsì alți oameni, ca să'i scoată la muncă.

Așà dar partea întâi a execuțiunei este nefolositoare.

Să vedem ce va fi cu partea a doua, modificarea de care vorbià D. Carp.

Partea a doua a art. 27 consistă în aceasta: că primarul atunci poate să încheie un *proces-verbal* şi să constate atât nevoința locuitorului de a veni la muncă, cât şi neputința de a găsi pe alți locuitori să'l înlocuiască, și în definitiv, să estimeze și paguba care a suferit proprietarul.

Ei, vedeţi acest articol, aceasta este opera retrogradului D. Catargi, cum s'a zis! Ciudată reminişcenţă! Dar cine a tratat pe d. Catargi de retrogad?

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Liberalii.

D. *G. Vernescu.* Cine l-a tratat de retrogad, dacă nu D-voastră, cari ați sustinut că în starea actuală a lucrurilor, nu ar fi decât *un pas îndărăt!* D-voastră, ori eu? Liberalii? Chiar în Cameră te ai sculat și ai zis, că direcţiunea dată în mâna D-lui Catargi este *un pas înapoi*, și că nu este cuviincios ca, în timpurile moderne, situațiunea să mai aibă această direcţiune!

Apoi, de ce nu vă aduceți aminte de asemenea fapte și de ce întrebuințați o armă cu două tăişuri, care se poate întoarce în contra D-voastră?! Nu aveam nevoie să vă aduc aminte aceste lucruri: dar fiindcă loviţi necontenit în dreapta și în stânga, fără nici o chibzuință, deaceea am fost silit să vă reamintesc aceste lucruri.

D-lor, ce, credeți că articolul acesta nu existà în legea vechie? Articolul existà; numai nu prevedeà oarecare lucruri pentru care sunt mulţumit că le-a prevăzut D. Catargi. Articolul prevede că, în cazuri de asemenea natură, primarul *„va renvoyer l'affaire"*, va trimite afacerea înaintea dreptului comun, adică judecătorul de ocol are să judece până la 300 de lei fără apel și dela 300 de lei în sus cu apel la tribunal.

Inţeleg, ca oamenii cari n'au pus mâna în viața lor pe o carte de drept, să zică că aceasta este o inovaţiune; dar aceia cari au citit o carte de drept, ştiu că și după dreptul comun, judecătorul de ocol judecă fără apel până la 300 de lei şi dela 300 lei în sus cu apel la tribunal. Credeţi dar că aţi introdus vreo inovaţiune? Mă bucur că aveţi această credinţă, că trăiţi în lumea aceasta de iluziuni; dar aceasta erà o îmbunătăţire dejà făcută de alţii, cari au cugetat înaintea D-voastră; prin urmare, această îmbunătăţire a D-voastră nu însemnează nimic. Recunosc, că dacă

s'a trecut în această lege textul civil al dreptului comun nu este un rău, dar nu spuneţi că aţi făcut o însemnată îmbunătăţire, căci nu este aşà.

Aşà dar, D-lor, şi asupra acestui punct, dacă este vorba de îmbunătăţire, nici o îmbunătăţire nu s'a făcut, căci primarul, agentul D-voastre administrativ, chiar când va fi de bună credinţă, nu va puteà executà legea şi, la urma urmelor, tot la dreptul comun recurgeţi.

Vedeţi dar că această lege, dacă o răsfoieşte cinevà bine, nu mai rămâne absolut nimic dintr'însa; căci, nici proprietarul nu găseşte nici o garanţie într'ânsa, nici ţăranul nu găseşte protecţiunea de care vorbiţi, şi toţi au să alerge la dreptul comun; căci dacă execuţiunea repede nu se poate da, dacă primarul nu găseşte locuitori, ca să'i pună în locul celor cari lipsesc dela lucru, şi când nici pagubele nu stau în mâna lui să le constate, atunci părţile interesate se duc la dreptul comun.

Ce garanţii daţi proprietarilor cu execuţiunea aceasta? Unde este logica? Unde este interesul şi garanţia acestei legi?

Nu'l văd nicăieri.

Prin urmare, înţelegeţi foarte bine că D-v., care spuneţi necontenit că trebuesc legi protectoare pentru cel slab, că aţi făcut această lege, ca să asiguraţi economia agricolă a ţărei, că aţi făcut această lege, ca totul să se execute curând şi fără pierderi pentru nimeni, n'aţi făcut în definitiv nimic; absolut nimic.

Şi, prin urmare, poate cinevà să vă voteze acest tip de lege. Aţi aveà un merit, că tipul acesta e eşit din pana D-voastră, ministru al domeniilor, dar e un tip de convenţiune, pe care îl va alege, cui îi va conveni.

Aşi puteà să fac şi eu un tip; a făcut D. Gr. Păucescu un tip care poate, în multe cazuri, să fie preferabil. Se vor găsì încă mulţi cetăţeni cari să facă tipuri de acestea, combinate poate mai bine. Liber să aleagă proprietarul şi cultivatorul tipul care îi convine.

Să fie mai bine luminaţi toţi, să ştie toţi, să ştie toată ţara că aceasta nu e o lege proectoare pentru nici una din părţi: egală e pentru toţi. Nu mă plâng de D. Carp că a făcut cevà strâmt pentru proprietari şi a avantajat pe ţărani: e egală pentru toţi. E *un tip* şi toţi acei cari vor găsì că le convine, vor îmbrăţişà legea D-voastră şi execuţia prevăzută de dânsa.

Iată ce aveam de zis asupra acestui articol.

D. *G. Panu.* Sunt în divergință de păreri cu D. Vernescu în această privință. D-sa se plânge că execuția e prea moale.

D. *G. Vernescu.* Nam zis aceasta.

D. *G. Panu.* Sau mai bine, D. Vernescu pune în evidență că execuția nu e eficace.

D. *G. Vernescu.* N'am zis nici aceasta; am zis că nu e posibilă, şi nu e nici repede.

D. *G. Panu.* Da, că nu e posibilă şi nu e repede; în sfârşit că nu garantează legea pe cel slab, pe când aci mi se pare că e vorba de cel tare. Căci, D-lor, să notaţi că de aci înainte vin articolele pentru cei tari. Până acum au fost articolele care se zic favorabile pentru cei slabi.

Ei bine, eu unul am să mă plâng în sensul contrariu D-lui Vernescu. Mi se pare că execuţia prevăzută în proiectnl acesta e prea tare: expresiunile prea umilitoare, termenii şi procedura specială e prea riguroasă şi prea repede.

Să-mi daţi voie să vă arăt aceasta.

D-lor, în orice legislatură din lume—afară de execuţia *manu militari*, adică execuţia cu jandarmi—nu pot găsì cevà mai draconian, decât ceeace e în legea aceasta; şi ori cum ai gândì şi ţi-ai muncì mintea, nu poţi să găseşti nişte formule ca să faci alt ceva mai împovărător, decât ceeace se pune din nenorocire în această lege; căci dacă te-ai hotărît să renunţi la ideea de a lua pe ţăran să-l duci cu forţa la muncă, atunci natural trebue să adopţi procedura lungă şi draconiană a acestei legi.

Ce poţi să faci altceva decât, când cineva refuză de a veni la muncă, din două una: sau să tocmeşti un om în locul lui, dacă găseşti, sau, dacă nu găseşti, să constaţi daunele care au cauzat refuzul de muncă al acelui om. Nu se poate altceva mai defavorabil pentru omul care a călcat angajamentul.

Ei bine aceste două lucruri grele sunt şi în cazul dintâiu şi în cel de al doilea.

D. *G. Vernescu.* Cer cuvântul.

D. *G. Panu.* Bine face D. Vernescu că cere cuvântul, fiindcă l-aşi rugà să-mi dea o soluţiune ca, în caz când răsvrătitorul se opune a merge la lucru, să găsească D-sa cevà mai eficace decât căutarea unui om, ca să-l pună în loc, şi în lipsă de om să constate prejudiţiul.

Dacă ar găsì altcevà, atunci am să-i fac complimentul meu D-lui Vernescu, că a găsit cevà mai radical în sensul acesta decât ceeace e pus în lege.

Dar nu-mi pot închipuì, că se poate găsì altceva.

Eu fac obiecţiune şi asupra câtorva expresiuni de acì. S'a desfiinţat execuţia cu dorobanţii, dar a rămas, cum a observat şi D. D. Sturza, vestigii în redacţiunea proiectului care amintesc aceà execuţie. Au rămas epitete, calificări la adresa ţăranilor, care de vreme ce s'a suprimat execuţia cu forţa, ar trebuì să fie şi ele desfiinţate.

Şi iată, D-lor, să vă citesc:

„Art. 27. Executarea contractelor se face de către primarul local şi ajutoarele sale, sau, în caz de dizolvare, de comisisiunile interimare. Aceştia vor chemà pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit cu contract. Când muncitorul se va împotrivì, cultivatorul are drept, prin concursul primarului şi în prezenţa unui consilier comunal, să tocmească alţi muncitori pentru săvârşirea lucrului, după preţurile curente în localitate şi la momentul lucrului, în socoteala *muncitorului nesupus*, etc., etc."

Despre ce e vorba?

E vorba de un angajament care'l iau ţăranii faţă cu proprietarul, ca să muncească atâta pământ; un angajament ca toate celelalte. Inţeleg să se ia o procedură specială pentru dânşii; dar dece să se întrebuinţeze expresiuni care nu se obicinuesc în limba curentă, juridică, şi care au de scop a'l defăimà pe ţăran şi d'al pune în condiţiuni de inferioritate cu una din părţi; căci ce însemnează, „că'l va chemà pe datornic la lucru?

Puteţi să ziceţi: îl va face atent asupra angajamentului său sau îl va somà pentru îndeplinirea angajamentului său.

Ce însemnează când legea zice: „Şi când muncitorul se va împotrivì." Insemnează că e un fel de siluire, un fel de drept cam brutal asupra ţăranului: împotrivirea e o expresiune materială, cevà care intră în domeniul forţei. Puteaţi zice: când ţăranul va refuzà să urmeze angajamentului său.

Dar, mai la urmă, articolul legei zice:

„In socoteala *muncitorului nesupus*".

De ce „*nesupus?*".

Nesupus însemnează un om care îşi iese din datoriile lui, nu de contractant, ci, ca să zic aşà, din datoriile sociale, cu un

caracter răsvrătitor. Orice țăran care refuză un angajament este, după această lege, calificat ca om care se răsvrătește contra legilor țărei, contra monarhiei, și mai știu și eu ce?! (Ilaritate).

Așà ar aveà aerul de rascolnic.

De ce epitetul acesta, aruncat asupra unui om, care nu face decât ceeace facem noi toți de atâtea ori într'un an. Luăm dispozițiuni, angajamente, și voim să obtemperăm la execuția lor.

Noi, când suntem somați, nimeni nu zice: *nesupusul* G. Vernescu sau *nesupusul* G. Panu, sau cutari vor fi, etc.

Nimeni nu-i spune lucrul acesta, ci pur și simplu îi se dă o citație anodină și atâta tot.

Insă, D-lor, dovadă că nu este un cuvânt scăpat din vedere, e că, în pasagiul următor, se repetă același cuvânt: „în caz când nu s'ar găsì alți muncitori în locul celor cari nu s'au *supus* etc“.

Vedeți dar că, dacă ați respins un principiu, trebuià să ștergeți și expresiunile acelui principiu.

Știu că, în puterea unor teorii filologice, cuvintele de multe ori rămân, măcar că faptele dispar: dar eu cred că e mult mai bine ca odată ce faptele au dispărut, să dispară și cuvintele.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* De multe ori faptele rămân, când cuvintele dispar. (Ilaritate).

D. *G. Panu.* Și una și alta, în legea aceasta, poate așà este (ilaritate); dar eu eram preocupat de teorii filologice.

Vin acum la execuțiune; și fiindcă art. 27 este în legătură cu art. 28, voiu zice vreo câtevà cuvinte asupra lui, ca să nu mai vorbesc, când va venì în discuțiune.

Mai întâiu, faptul că se dă judecătorului dreptul de a se pronunțà asupra estimațiunei, este minunat; deși, suprimând dreptul de opoziție și apel, mi se pare cam nedrept și, în tot cazul, cam sumar.

Dar termenul din art. 28 pentru vânzare, termenul de 5 zile, mi se pare foarte scurt. In 5 zile are dreptul cultivatorul *să vândă pe debitor,* cum ziceà proiectul primitiv al D-lui ministru.

O voce. Eroare de redacție.

D. *G. Panu.* Apoi, D-lor, dacă în adevăr, pentru a tocmi pe un om în locul altuia, care nu se ține de angajament, este cevà urgent, —și, în adevăr, este urgent,— nu văd același caracter de urgență și în faptul de a intrà cultivatorul în despăgubirile

sale: așà în cât nu văd necesitatea unui termen așà de scurt pentru execuțiune.

Nu văd în interesul cui ar fi acordat acest termen...

D. *ministru al domeniilor*, *P. P. Carp.* In interesul țăranului.

D. *ministru de războiu*, *J. Lahovari.* Termenul fiind scurt, deșteptăm pe țăran, a-și face munca la care s'a angajat.

D. *G. Panu.* Nu știu dacă poate fi în interesul țăranului pentrucă, în 5 zile, cultivatorul și-a găsit dejà muncitori în locul lui, și atunci la ce bun această deșteptare?

Apoi credeți D-voastre, că în 5 zile se vor puteà aprecià daunele, cu execuțiune cu tot, în mod just? Eu cred că nu. Prin urmare, prin forța lucrurilor, daunele nu trebuesc executate în timp scurt.

Se pune însă mai la vale: „termenul va fi de 10 zile, pentru cei absenți".

Ei bine, D-lor, D-voastre știți, că sunt oameni cari pleacă pentru 2 săptămâni dela căminele lor, și D-voastre voiți ca, atunci când se va întoarce acasă, să se vadă omul și executat și vândută toată averea lui?!

Sfârșesc cu observațiunile care nu au tocmai legătură cu articolul 27, care este în discuțiune.

D-lor, toată lumea strigă în contra teoriei pe care o susțin eu, zicând: dar cum ai să fixezi salariile muncitorilor sau valoarea pământului, etc.? Aceasta este imposibil! Cu toate acestea văd că, atunci când este vorba de cei tari, s'a găsit un mijloc perfect de a se fixà salariile muncitorilor puși în loc; căci ce însemnează aceste cuvinte: „să tocmească alți muncitori pentru săvârșirea lucrului, *după prețurile curente în localitate*, etc.

Va să zică, iată un fel de fixare a salariului, Și, în adevăr, ce poate fi altcevà decât fixarea salariului, când primarul vine și zice: am să tocmesc oameni în locul celui *nesupus,* însă cu ce preț? Cu *prețul curent.*

Prin urmare, este un preț care devine, ca să zic așà, *oficial*, pe care D-voastre îl ați pus acì pentrucă, este absolută nevoie să'l puneți. Dar când e vorba de o cestiune generală cu un caracter mai înalt, atunci negați orice realitate acestui preț și ziceți, că e imposibil de a se fixà. De altmintrelea, vă mărturisesc că tot mă mulțumesc că s'a pus acì *prețul curent*, și nu s'a pus un alt preț.

D. Vernescu însă pare a nu se mulţumì cu *preţul curent*, pentrucă ziceà mai adineaori: Dar pe vremea secerei sunt oameni puţini: toată lumea e ocupată şi deci nu o să găsim cu cine să înlocuim, cu acel preţ, pe cei care nu se ţin de angajamentul muncei lor. Poate D. Vernescu are intenţiunea să ceară un preţ îndoit?!

O voce. Potrivit.

D. *G. Panu.* Un preţ potrivit, care mi se pare că este mai mult decât cel curent. Am zis.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* D. Sefendache are cuvântul.

D. *G. Sefendache.* Cedez D-lui Vernescu, rezervându-mi a adăugà câtevà cuvinte la urmă.

D. *G. Vernescu.* D-le preşedinte, nu voiu face o discuţiune lungă asupra celor zise de D. Panu, căci, după forma ce D-sa a întrebuinţat, cred că cuvântarea D-sale a fost mai mult de natură ca să glumească, iar nu ca să facă o discuţiune serioasă, cel puţin în privinţa mea.

D. *G. Panu.* Ba nici decum. Observaţiunile mele au fost cât se poate de serioase.

D. *G. Vernescu.* Incă odată, dar, când n'am aveà antecedente, am puteà face şi glume răutăcioase asupra unui om politic: dar când sunt antecedente, glumele nu au niciun merit, fiindcă aluziunea care s'ar fi făcut, ar fi următoarea: că eu aş fi dorit execuţiunea silită!

Dar, D-lor, eu ani întregi am luptat în Corpurile legiuitoare *în contra execuţiunei silite*, şi, prin urmare, oricui s'ar puteà imputà acest lucru, dar mie nu.

Nu am cerut niciodată execuţiunea silită; dar ce am cerut înaintea D-voastre?

Am constatat imposibilitatea de a se executà, atât şi nimic mai mult. Şi am arătat că aceasta vine în mod natural; căci în timpul când ai să faci execuţiunea, toată lumea este la lucru, toţi oamenii sunt ocupaţi. Şi acel care nu'şi face munca, credeţi că nu o face, fiindcă nu voieşte să muncească; că stă cu burta la soare, cum se zice?

Nu. Omul atunci lucrează ori pentru el, ori a găsit să lucreze în altă parte.

Aşa dar, când am vorbit de neexecuţiune, am arătat, în mod

absolut, ineficacitatea legei: prin urmare, imposibilitatea ei de a fi executată astfel cum este.

Dar D. Panu a găsit şi aci un cuvânt să-mi zică: Ce, voieşti mai mult? Legea e făcută în contra ţăranilor!

Ierte-mi D. Panu să-i spun că eu nu pot să argumentez ca D-sa.

Oare s'a dat prin lege o execuţiune silită, adică grabnică, ca să fie în contra ţăranilor? Să aibă cinevà în minte aceasta? Nu.

S'au găsit nişte termeni mai expeditivi de execuţiune, tocmai ca să scape şi pe ţăran şi pe proprietar de sărăcie.

Să nu uite D. Panu, că singura noastră bogăţie, a tutulor, este pământul şi lucrarea pământului: şi dacă nu se lucrează pământul la timp, pierdem cu toţii. Deaceea se silesc toţi să dea o execuţiune mai grabnică, nu doară că se voieşte a se ajutà proprietarul în paguba ţăranului. Şi orice grabă s'ar face pentru îndeplinirea unor datorii consfinţite prin voinţa omului, în folosul ambelor părţi se face; căci la urma urmei, şi acel care nu voieşte de bunăvoie să se execute, dacă se găseşte în faţa unor forme de execuţiune mai grabnică, el se va felicità pe urmă, că a scăpat de despăgubiri şi celelalte.

Aşà dar, în contra nimănui nu este făcut acest proiect de lege, dar el este numai peste putinţă de a fi executat. Atât am zis şi nimic mai mult.

Dacă există vreo favoare în lege, apoi aceà favoare există în privinţa acelora care se execută.

Voiu arătà care este favoarea.

Când tocmesc cu cinevà ca la timp să-mi facă secera, am dreptul să cer a aveà secera, dacă posibil este la timpul acela; şi când nu pot s'o am în condiţiuni bune, adică când, în loc să plătesc 10 lei pentru secerarea grâului, după cum m'am învoit cu lucrătorii, şi preţul curent este tot de 10 lei, găsesc oameni; însă oamenii aceia iau 20 de lei pentru tăiarea grâului, pentrucă nu sunt mulţi; sunt puţinia ceia care se sacrifică pe ei şi femeile lor, care să vină să lucreze la mine.

Cine trebue să îndure această diferenţă de preţ, această pagubă; aceea care nu-şi au îndeplinit datoria, sau acei care şi-au îndeplinit'o cu sfinţenie? Eu mi-am îndeplit datoria: am dat ce se cuvine, ca să se facă lucrul la timp, dar muncitorul nu şi-a

îndeplinit datoria sa. Dar veţi zice: Du-te, D-le, cu primarul sau cu consilierul şi caută în localitate oameni. Dar cum? Cu *preţurile curente*, cu preţurile obicinuite. Dar cu preţul obicinuit nu găsesc pe nimeni: însă alături găsesc alţii cu un preţ neobicinuit, cu un preţ îndoit. Ce fac, eu proprietarul, care văd că grâul se apropie de uscat, că trebue secerat? Dau alţi bani, ca să'mi se facă munca şi plătesc îndoit de ceeace aveam în minte că o să plătesc, de ceeace contractasem cu ţăranii. Cine este dar dator să plătească diferenţa de preţ a muncitorilor?

Eu, proprietarul, sau ţăranii cu cari contractasem să-mi facă secerea la timp?

N-am găsit pe alt preţ decât îndoit, ca să se facă munca aceea. Cine este dator să plătească? Ştiţi, după legea de faţă, cine? Proprietarul; căci ţăranul n'are să plătească, dacă se vor găsì oameni, decât *preţul curent*; şi vedeţi că dacă voiu aveà norocirea să găsesc, am nenorocirea să plătesc îndoit şi să mă uit la cei cari nu şi-au îndeplinit obligaţiunea, şi să le zic: dar bine mi-aţi jucat'o! Nu trebue să fim nedrepţi, D-le Panu: ci când avem înainte dispoziţiuni de legi, trebue să le cercetăm şi să le explicăm în spiritul lor adevărat, şi în posibilitatea de a se aplicà. Dar vă plângeţi, D-lor, că estimaţiunea e lăsată pe mâna primarului. Primarul, D-lor, este şi el interesat s'o facă cât de mică, căci şi el este în contractele agricole; şi el, caşi tovarăşii lui, poate să se plângă că nu poate să'şi îndeplinească obligaţiunea. Dar eu nu zic nici aceasta, căci nu lăsaţi nimic în mâna lui: din minutul ce nu se găsesc lucrători, cari să facă munca, primarul nu face decât un proces-verbal, că nu se găsesc lucrători şi că paguba ar fi următoarea; şi aceasta n'are nici o putere, căci să duce dadreptul la judecătorul de ocol, şi justiţia ţărei zice: aşà este; sau dacă nu este aşà, citeşte legea.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. In privinţa pagubei; dar în privinţa preţului este fixat.

D. *G. Vernescu*. Preţul este fixat; n'am de zis nimic pentru preţ în această privinţă; dar eu vorbesc de pagubă, şi când este vorba de pagubă, primarul nu poate face decât o mică formalitate, şi justiţia hotărăşte paguba.

D. Panu se plângeà de un lucru, că justiţia aceasta se dă prea lesne. Dar, D-le Panu, trebue să ştiţi că oamenii cei mai buni cugetători, aceia cari s'au ocupat de justiţia bună, au zis că

justiţia care este prin excelenţă bună, este aceea care se dă repede, căci numai aşà nu se ruinează părţile; pe când amânările, termenii lungi, ruinează pe amândouă părţile: şi o justiţie care se dă chiar în mod puţin drept, şi aceea câte odată, este justiţie bună, dacă dă fiecăruia ce este al lui, repede.

Dar dacă te-ai plânge că prea sunt iuţi cu urmărirea şi despăgubirea, acolo este o favoare, şi o favoare pentru proprietar; fiindcă, în cazul acesta, iată ce se întâmplà: proprietarul debursează, pentru plata altor muncitori, alţi bani decât banii cari îi avansase pentru munca lui; şi se poate întâmplà ca un proprietar, ori arendaş, să fie nevoiaş, să nu aibă capital disponibil, să caute să se împrumute şi să nu poată găsì nici ceeace este absolut trebuincios, ca să execute munca lui. Pentru unii capitalurile sunt scumpe şi se găsesc anevoie: şi dacă aveţi lacrămi pentru aceia cari nu'şi îndeplinesc datoria lor, trebue să aveţi îndoite lacrămi pentru aceia cari le îndeplinesc şi trebue să alerge la cămătari, ca să poată îndestulà muncile şi trebuinţele lor. Dreptatea pentru toată lumea: numai aşà putem să mergem la bine şi la perfecţiune. Fiţi pentru ca ţăranii să nu fie asupriţi; dar cumpăniţi cu dreptate relaţiunea între proprietari şi cultivatori.

Nu mă dau la o parte şi nu înclin în favoarea celui slab, când nu are dreptate: voiu condamnà pe acela care nu'şi îndeplineşte datoria şi voiu respectà pe acela care şi-o îndeplineşte, indiferent pe cine am înaintea mea. Bine făceau cei vechi, când judecătorii nu vedeau pe cine judecă, şi cari erau ascunşi.

Vedeţi că sunt spirite foarte cultivate, ca D. Panu, care, când este să dea dreptate, se întreabă cui are să dea? Dreptatea se cuvine să o dai acelui care o are. Iată principiul.

Cât pentru cuvintele care zice D. Panu că s'au strecurat în această lege, de *nesupus*, *împotrivitor* şi celelalte, aceasta e chestiune de literatură şi de bun gust; nu-i fac ceartă D-lui Panu, puteà D. ministru să se servească cu aceşti termeni sau cu aceia pe cari îi indică D. Panu. In legea civilă nu se zice că acela care nu execută o convenţiune, va fi somat; cuvântul *somat* conţine în sine noţiunea unei nesupuneri. S'a zis, pentrucă nu'şi îndeplineşte datoria, este nesupus şi va fi chemat la răspundere.

D. *G. Panu*. Soluţiunea, D-le Vernescu?

D. *G. Vernescu.* Soluţiunea? Este următoarea: că mulţi oameni, cu multe cunoştinţe...

D. *G. Panu.* Soluţiunea art. 27, D-le Vernescu.

D. *G. Vernescu.* V'am zis în mod pozitiv, că acest articol nu satisface pe niciuna din părţi: că execuţiunea nu este nici silită, nici nesilită: că, prin urmare, nimeni nu are interes să primească această lege drept convenţiune între dânşii. V'am spus că nu este posibil, să îndestulaţi pe proprietari cu această execuţiune, şi nu v'am cerut să puneţi altă execuţiune.

Ştiţi ce însemnează aceasta, că în asemenea materie, când legiuitorul este neputincios prin natura lucrărilor, bine ar face ca să lase în pace pe cei cari contractează, şi cari, văzând şi apreciind interesele lor, să contracteze, aşà cum cred ei de cuviinţă, iar legea să le dea numai protecţiune. Niciunul, nicialtul, să nu fie consideraţi slabi înaintea ei, ci numai aceia cari au dreptate să aibă această sfântă dreptate.

D. *Dr. Garoflide.* La acest articol aşi voi să fac şi eu o observaţie.

D. *preşedinte.* D. ministru al domeniilor are cuvântul.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Să vedem mai întâiu, dacă Senatul prelungeşte şedinţa.

— Se pune la vot prelungirea şedinţei pânăla 6 ore şi se primeşte.

D. *G. Sefendache.* Aşi fi dorit ca D. ministru al domeniilor să fi luat cuvântul, ca să răspundă D-lor senatori precedenţi.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Am cerut cuvântul, dar nu m'a lăsat să vorbesc.

D. *G. Sefendache.* Ceeace am să vorbesc e cu totul de altă ordine.

Acest articol, el singur, e atât de mare, încât formează o pagină întreagă.

Voiu vorbì acum numai de cel din urmă aliniat, care iată ce zice:

„Sentinţa judecătorului este fără opoziţie pentru cei absenţi şi cu apel, numai întrucât condamnaţiunile individuale ar întrece fiecare, suma de 300 de lei. Apelurile se vor judecà asemenea de urgenţă, precădere şi fără opoziţiune."

Eu aşi întrebà pe D. ministru al domeniilor: se dă drept la recurs sau nu? Chestiunea e foarte importantă, căci avem

curtea de casaţie, care ţine unitatea şi armonia legilor, şi în toate legile, dacă nu se renunţă la recurs, recursul e de drept.

De aceea, dar, dacă D. ministru s'ar întâmplà să fie condamnat de justiţie, n'ar voì să facă recurs în contra acesteia, ar puteà să facă recurs sau nu? Cred că ar fi bine să se dea drept de recurs; şi deci această dispoziţie ar trebuì intercalată în lege, făcându-se simplă menţiune: *fără opoziţie* şi *fără recurs*. Aceasta e observaţia ce aveam de făcut şi cred că e importantă, fiindcă ea ar da loc la multe neînţelegeri; cu menţiunea citată însă, legea ar fi destul de clară.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp*. Eu cred că soluţia, cum o cereà D. Panu dela D. Vernescu, e absolut imposibilă din cauza naturei însăşi a lucrurilor. Acolo unde operaţiuni de această natură sunt bazate pe credit, acolo unde averea celui care a contractat datorie nu se poate urmărì, conform cu legea noastră, înţelegeţi foarte bine că a trebuit să intervină un sistem altul, care, cel puţin prin grabnică operaţiune şi oarecare mijloace care nu sunt de drept comun, asigură operaţiunile acestea de credit. Şi întreabă, D. Panu: aţi făcut această dispoziţie în favoarea proprietarilor? Evident că da; dar am făcut-o şi în favoarea săteanului. Pentruce? Pentrucă nimeni, cu mijlocul acesta, nu poate să-şi dea osteneala creditului necesar, fără care toate operaţiunile lui n'ar fi posibile.

Tot aşà e şi cu istoria tratatelor în comerţ. Omul ştie că consecinţele unei rate neplătite sunt teribile, când vede că nu o poate plătì, aşà că e comercialmente şters, ca să zic aşà, de pe faţa pământului!...

Ei bine, această dispoziţiune draconiană este tot atât în favoarea acelora cari au dat creditul, cât şi în favoarea acelora cari au primit creditul. Prin urmare, că trebuià să se facă cevà care nu intră în ideia D-lui Panu, aceasta este evident. Dar zic că se face şi în folosul proprietarului şi în folosul săteanului; şi D. Vernescu îmi obiectează că nu facem nimic, şi vă arată greutăţile care fac iluzorie dispoziţiunea aceasta. Intâiu, dacă ar fi atât de iluzorie, cred că D. Panu nu şi-ar bate capul ca să argumenteze dece se face aceasta. Dar unde trăim noi, în lună sau în China? Cu dispoziţiunea aceasta, care stă în legea actuală, merge agricultura noastră înainte dejà de 10, 15 ani. Aţi observat D-voastră că acei proprietari mari cari se ocupă cu agricultura, ţinând cont

de interesele lor reale, şi nu sunt de acei agricultori, cari se duc să joace poker la clubul agricol, gândiţi că s'ar ruinà cu legea aceasta? Evident că nu. Orcine a voit să facă o agricultură serioasă cu legea aceasta, nu numai că a putut să apere interesele lui, dar a putut să meargă înainte. Prin urmare, să nu se zicà că este de nul efect, căci a avut efecte, şi efecte salutarii. Căci efectele unei legi nu stau totdeauna în ceeace face, dar în ceeace opreşte.

Este drept că această lege este greu de aplicat în multe cazuri; este drept că întâmpină câte odată dificultăţile de execuţiune, şi nu găseşti un om totdeauna, ca să urmăreşti pe cei nesupuşi sau neurmători, ca să complac D-lui Panu; dar simplul fapt că există această ameninţare în lege, sunt sigur că a împiedicat pe sute şi mii de săteni, de a nu crede că este impunitate, atunci când nu voiesc să se ţină de angajamentele lor. Insă, o repet, efectul legei stă nu în ceeace face, ci în ceeace opreşte, şi pe tărâmul acesta a dat roade binefăcătoare.

Acum, D-lor, mai am câtevà cuvinte ca să mă plâng şi de obiecţiunea D-lor Vernescu şi Urdăreanu, şi plângerea mea o fac şi în numele D-lui Panu.

Câte odată noi părăsim mina cea adâncă şi serioasă, şi ne vine un zâmbet pe buze, şi poate în cuvintele noastre ne permitem şi cuvinte de spirit, iar în mintea D-lor Vernescu şi Urdăreanu par nişte glume searbede. Chestiune de apreciere.

Dar un lucru v'aşi rugà: nu goniţi râsul şi spiritul prea departe, căci lumea ar fi prea plicticoasă. Când mă sfătuieşte D. Urdăreanu să am totdeauna aerul unei sălcii plângătoare, îi mulţumesc de sfat, dar nu-l pot urmà.

Acum un cuvânt la aluziunea ce a făcut D. Vernescu de retrograd, aplicată la adresa D-lui Catargi. D-le Vernescu, poate nu aţi înţeles; dar daţi-mi voie să vă spun că acel cuvânt erà pronunţat în mod ironic.

D. *G. Panu.* Eu, care îţi înţeleg ironia, nu am înţeles aşà.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Atunci te-ai potrivit cu D. Vernescu. (Ilaritate).

D-lor, eu cred că în legea aceasta s'a făcut un progres în sens liberal, şi voiu arătà pentruce am adăugat, în mod ironic, că acest progres liberal este datorit iniţiativei retrogradului D. Catargi.

Intrucât priveşte chestiunea cu un pas înapoi, ceeace am zis atunci menţin şi astăzi în mod absolut. V'am dat motivele pentruce eu cred că, în jocul nostru constituţional, orice unire de partide care nu este naturală este un pas îndărăt în jocul regulat constituţional.

De aceea am fost întotdauna, precum sunt şi astăzi, în contra acelei împerecheri care se numia *conservatoare-liberală*, împerechere pe care n'am înţeles-o nici odată, căci cinevà este: ori *conservator*, ori *liberal*.

Acum, că împrejurările au putut face necesară o asemenea unire, o recunosc: dar am fost în contra ei; am privit'o totdauna ca o piedică la mersul nostru înainte: o recunosc şi că ce'am susţinut atunci, susţin şi astăzi şi sunt fericit că, în jocul regulat al sistemului constituţional, am ajuns să fim conservatorii puri la oparte şi liberalii puri de altă parte, (aplauze); în afară de acei cari cred că pot fi o codiţă, când, a unuia când a celuilalt partid. (Ilaritate, aplauze).

In ceiace priveşte observaţiunea D-lui Sefendache, răspund că îndată ce o afacere este mai mică de 300 de lei, n'are nici un apel nici un recurs: dacă e mai mare de 300 de lei merge după filiera ordinară judecătorească.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. C. Urdăreanu. D-lor, nu voiesc să fac un discurs, ci să răspund D-lui ministru asupra salciei plângătoare! Insă aşi dorì să'l întreb, care este termenul de apel cel de pe dreptul comun, ori alt termen în acestă materie: căci văd că în legea aceasta nu se zice nimic; şi D. ministru ne-a promis în secţiuni, că chestiunea se va tranşà la discuţiunea legei.

D. ministru al domeniilor, P. P. Carp. Dacă voiţi, puneţi un termen de 10 zile pentru apel. Faceţi, D-le Urdăreanu, un *amendament*.

D. Raportor. D-lor, *amendamentul* obţinând paritate de voturi, a căzut....

Acum D. Cernătescu, care este în comitet, se raliază la respingerea amendamentului, prin urmare, amendamentul este respins cu majoritate.

D. G. Sefendache. Care sunt argumentele?

D. *Raportor*. Argumentul este că, la judecătoriile de ocoale,

nu este trebuință de un termen fixat de 10 zile, căci ele nu dau termene lungi.

Rămâne acum ca Senatul să aprecieze şi să decidă.

— Ne mai cerând nimeni cuvântul, D. preşedinte pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. preşedinte. La acest aliniat a propus D. Urdăreanu un amendament pe care majoritatea comitetului delegaţilor l'a respins.

Pun dar la vot amendamentul D-lui Urdăreanu.

Se pune la vot amendamentul şi se respinge.

— Se pune la vot art. 27 admis de comitet şi se primeşte.

— Art. 28 şi 29, admise de comitet, se primesc fără discuţiune de Senat.

— Se admit asemenea cu noua numerotaţie art. 30, 31, 32 33, care corespund şi menţin în art. 26, 27, 28 şi 29 din legea actuală.

Se citeşte art. 34 din proiectul guvernului, ca articol nou:

„Art. 34. Oricare ar fi obligaţiunile care isvorăsc pentru sătean din faptul unui contract agricol, legea de faţă nu se aplică, în ceeace priveşte executarea, decât pânăla concurenţa de 10 hectare. Invoielile ce trec peste această limită se pot autentifică conform legei de faţă: executarea lor însă rămâne supusă dreptului comun.

D. G. Vernescu. D-lor, legea de faţă, proiectul-tip prezentat de minister, spune: că tocmelile agricole, ca să poată aveà efect după această lege, nu pot să treacă peste o muncă de ***10 hectare.***

Este adevărat că în proiectul de lege prezentat de D. Carp şi în cel prezentat de principele Ştirbeiu, se făceau oarecare distincţiuni, se vorbià de ţăranul cu 4 boi, de ţăranul cu 2 boi şi celelalte.

După o chibzuire, se înţelege mai matură a D-lui ministru al domeniilor, acum s'a pus una peste alta, adică : ţăranul poate să fie obligat a muncì 10 hectare, fie că are 4 boi, fie că are 2 boi, fie că este numai cu palmele ; şi neapărat, D. ministru, confundându'i pe toţi la un loc, a crezut că toţi dispun de aceleaşi mijloace, ca să'şi poată îndeplinì munca. In realitate însă, aceasta nu se potriveşte, pentrucă nu poate un ţăran cu palmele sau cu 2 boi, să muncească cât poate muncì unul cu 4 ori, cu 6 boi. Prin

urmare, îndreptarea propusă de D. ministru este o înrăutăţire a legei, în loc să fie o îndreptare.

Dar numai din acest punct de vedere se poate criticà legea?

Mai întâiu de toate întreb: ce înţelege D. ministru prin expresiunea următoare din acest articol 34?

„Art. 34. Orcare ar fi obligaţiunile ce isvorăsc pentru sătean, din faptul unui contract agricol, legea de faţă nu se aplică, în ceeace priveşte executarea, decât până la concurenţa de 10 hectare."

Va să zică, după această lege, când un ţăran s'ar angajà să lucreze pentru mine mai mult de 10 hectare, orcare ar fi angamentul ce face el, proprietarul nu ar mai puteà, pentru ceeace trece peste 10 hectare, să beneficieze de execuţiunea din acest articol.

Acesta să fie înţelesul: că ţăranul nu poate să facă proprietarului o muncă mai mult de 10 hectare?

Articolul nu prea e înţeles.

Aş dorì ca, atunci când o lege vorbeşte de raporturile dintre proprietari şi ţărani, când regulează aceste raporturi, să fie, cum zice D. ministru, mai *clară*, şi tocmai acì nu văd ca legea să fie tocmai *clară*.

D-lor, fiindcă D. ministru are să răspundă când va voi, şi să răspundă ca cap al ministerului, nu ca coadă; căci D-sa este totdeauna cap şi nu are niciodată coadă; şi aceasta se întâmplă totdeauna acelora cari se înalţă prea sus, că rămân numai cu capul, căci coada se duce; fiindcă D. ministru va răspunde când va voì, deşì mie îmi este absolut indiferent aceasta, totuşi sunt dator să îl întreb, despre ce vorbeşte acest articol?

Vorbeşte de munca pe care un ţăran, de orce categorie ar fi, este obligat să facă proprietarului?

Dar atunci ar fi exorbitant, atunci n'ar mai fi ceeace zice D-sa, n'ar fi munca de 10 hectare care ar face-o ţăranul! Afară numai dacă D-sa, văzând numai împrejurul Ţibăneştilor, unde învoielile se fac pe bani, a regulat soarta ţărei numai după situaţiunea aceea.

Noi, acì, ca să avem muncă de 10 hectare dela ţărani, trebue ca cel puţin să îi dăm 20, 25 şi 30 de hectare.

Aşà înţelege D. Carp?

D. *ministru al domeniilor*, *P. P. Carp*. Nu.

D. *G. Vernescu.* Dar cum înţelegeţi? Fiindcă legea nu spune nimic. Aci sevorbeşte de munca ţăranului pentru aceste 10 hectare. D-voastră înţelegeţi munca făcută şi pentru el şi pentru proprietar?

Atunci ziceţi pozitiv în lege, că nu e vorba de munca lui, ci numai de angajamentul către proprietar, ca să nu'l poată face decât pentru 10 hectare.

Vedeţi, aceasta e mai clar, şi poate cinevà să o spună, — şi chiar aceia cari au pretenţiunea de a face clare toate lucrurile obscure, lucrate de alţii, — că aci se vorbeşte de munca ţăranului. Şi dacă este adevărat că D-voastră în acest articol, cuprindeţi pentru această muncă ţara românească întreagă, şi vă ocupaţi şi de noi, apoi atunci rău faceţi de limitaţi astfel angajamentele care au să se facă între proprietari şi cultivatori, fiindcă nu prin legi de asemenea natură, nu prin ceeace aţi văzut D-voastră în partea cea mai săracă a ţărei, a propăşit ţăranul, ci el a propăşit prin muncă şi prin mica îndestulare a trebuinţelor sale.

Şi putem să vă arătăm, că în judeţele cele mai productive, cele mai bune ale ţărei, ţăranii lucrează mult mai mult. Şi, ca să nu vorbesc de Ialomiţa, căci acolo veţi zice că este despopulată, că ţăranii nu sunt prea deşi, că nu sunt mulţi, vă voiu vorbì de Teleorman, care este unul din cele mai bogate grânare ale ţărei: acolo locuitorii sunt fericiţi, şi sunt fericiţi tocmai pentrucă muncesc în proporţiune cu puterile lor, şi un locuitor de acolo ia pentru dânsul 25, 30 de pogoane, afară de ce lucrează pentru proprietar. Pentruce voiţi D-voastră să condamnaţi această muncă? Pentruce, atingând libertatea convenţiunilor, condamnaţi munca celor cari pot să o facă? Care vă este proporţia: 2 boi, 4 boi? Atât au locuitorii în ţara aceasta? Dar când veţi vedeà un cap de familie că are 8, 10 sau 12 boi, şi care este un cultivator care îmbunătăţeşte cultura, care dă un exemplu sătenilor, acestuia să nu'i acordaţi favoarea legei tocmelilor agricole din ură că s'a îmbogăţit prin munca lui?! Unde aţi găsit acest principiu? Care este folosul care se dă proprietăţei sau oamenilor, cu mărginirea ce o faceţi, mărginire nepotrivită, făcută în bloc, cum ziceam adineaori?

Dacă un om cu palmele poate să ia 10 hectare, nu este logic, D-le Carp, ca un om care are vite să se angajeze cu 10 hectare? Nu este logic şi util să cel cu 2 boi, să ia 10 hectare: cel cu 4 boi să ia tot 10 hectare; cu 8, 12 boi, tot 10 hectare! Dar

o să zică D. Carp, care are totdeauna un răspuns gata: dar nu vedeţi că eu las să se facă orice fel de învoieli, numai nu vor beneficià de dispoziţiunile legei de faţă. Tocmai deaceea mă plâng. Pentruce, dacă credeţi că legea este bună, nu lăsaţi pe cei cu mijloacele lor să beneficieze de lege? Unde este răul? Nu'l văd nicăieri. Lăsaţi să se desvolte această industrie a pământului; lăsaţi ca omul să întrebuinţeze toate mijloacele lui, ca să se poată îmbogăţì şi el şi societatea, şi atât mai rău pentru el, dacă a luat peste puterile lui; ziua a doua îi va dovedì că a făcut rău; dar el va cunoaşte interesul lui mai bine decât D-voastră.

Iată dar, D-lor, pentruce critic această lege, şi în privinţa restricţiunei aduse libertăţei tocmelilor fără nici o cercetare, fără niciun examen prealabil. Dintr'un singur cuvânt, care se numeşte *lăcomie*, şi care este a tutulor, nu numai a ţăranilor, D-voastră veniţi să introduceţi o restricţiune. Şi în folosul cui? mă întreb; în paguba tutulor şi în folosul nimănui.

Aştept, D-lor, răspunsul D-lui ministru, pentru justificarea acestui articol.

D. *ministru al domeniilor. P. P. Carp.* D-lor, cestiunea aceasta a fost dejà discutată cu ocaziunea discuţiunei generale. Fiindcă însă D. Vernescu cere din nou explicaţiuni, pe care le-am mai dat atunci, sunt obligat să i le dau. D-lor, toată legea aceasta de tocmeli agricole, v'am spus, a fost necesitată, pentrucă aveà de obiect oarecare daraveri între oamenii cărora le lipseşte creditul, şi prin urmare, trebuià să'i punem în poziţiune de a puteà căpătà creditul de care aveau nevoie printr'o execuţiune repede, — şi să nu vă speriaţi de cuvinte mai forţate. Naşte acum întrebarea: această execuţiune mai repede şi mai forţată, să o dăm noi şi faţă cu aceia cari, prin mijloacele lor băneşti, prin capitalurile de care dispun, nu mai au nevoie de a căpătà, nici beneficiile acestei legi, nici creditul care 'l aveau până acum! D. Vernescu vorbeşte de ţăranii cari au 10 şi 12 boi sau 24 de boi; dar acela este un mic capitalist; voiţi ca faţă şi cu dânsul, să fie numai execuţiunea care este în această lege? Dacă voiţi pentru dânşii, de ce nu întindeţi şi la arendaşi? Să veniţi faţă şi cu arendaşii cu asemenea lege de execuţiune şi veţi vedeà dacă veţi găsì unul în ţara aceasta, care să vă urmeze.

De îndată ce ţăranul trece peste o limită oarecare, el devine un mic arendaş şi intră în dreptul comun, şi faţă cu dânsul eu

nu admit să se dea execuţiunea sumară, cum prevede acest proiect de lege; şi ziceţi D-voastră că aceasta este contra sătenilor? Vă înşelaţi. Dacă vom da legea aceasta pentru acei săteni cari dispun de 10, 12 boi, vă asigur că fruntaşii din ţară vor dispare la cea dintâiu execuţiune forţată: au să se găsească proprietari şi dacă nu proprietari, arendaşi, ca să'i desfiinţeze în averea lor.

Deaceea, tocmai în interesul sătenilor am luat aceasta dispoziţiune. Dar mai zice D. Vernescu: care este norma? Poate să fie bună legea la Ţibăneşti sau împrejurul Ţibăneştilor, dar este rea în Muntenia. Pentruce? Este absolut acelaşi lucru; norma este aceasta: care este munca care poate o familie în mod serios s'o dea; pentrucă dacă 'i voiu pune pe spinarea ţăranului o muncă pe care el nu o poate da, din două lucruri unul: ori 'l atingi în interesul lui, pentrucă el munceşte rău, ori atingi pe proprietar, pentrucă a pus în sarcina ţăranilor un ce pe care nu'l pot executà, şi când ajunge la execuţiune, nefiind om cu avere, D-ta nu poţi să reintrì în avansurile care i le-ai făcut; prin urmare, acest maximum de muncă este în favoarea sătenilor şi nu în favoarea proprietarilor. Dar pentruce norma de 10 hectare? Pentrucă v'am arătat, în discuţiunea generală, că dacă te uiţi la muncile agricole dela litera *a*, 10 hectare este mai mult decât poate muncì un om în bani. Dacă te uiţi în Muntenia, un sătean care ia 20 de pogoane, poate să le lucreze redus la propriile lui forţe. Cred aceasta, şi dovadă este că marea majoritate a învoielilor, nu întrece niciodată 20 de pogoane.

Intrebaţi pe toţi proprietarii, câte sunt cazurile în care sătenii iau peste 20 de pogoane? Sunt atât de numeroase? Pentru câtevà cazuri izolate, voiţi să respingeţi acest maximum care se pune în lege? Sunt în Ialomiţa şi Teleorman bogătaşi pe care nu'i pot privì ca oameni cari trebue să fie supuşi la tocmelile agricole, ci îi privesc ca arendaşi, şi deaceea rog să nu daţi proprietarului, faţă cu micul capitalist, dreptul de execuţiune excepţională.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *G. Vernescu.* Iată, D-lor, ce zice acest art. 34 din proiect:

„Art. 34. Oricare ar fi obligaţiunile ce izvoresc pentru sătean, din faptul unui contract agricol, legea de faţă nu se aplică, în ceeace priveşte executarea, decât până la concurenţa de 10

hectare. Invoielile ce trec peste această limită se pot autentificà conform legei de faţă; executarea lor însă rămâne supusă dreptului comun“.

Va să zică, peste cele 10 hectare poate să mai muncească cevà, aceasta e clar.

Şi mai la vale, art. 35 din proiect zice:

„Art. 35. Dispoziţiunile articolului precedent, nu infirmă prescripţiunile art. 23 privitoare la rămăşiţele de muncă; *tot asemenea legea nu opreşte orice muncă ce se plăteşte în momentul când se face ea*“.

A găsit comitetul delegaţilor de cuviinţă să modifice partea din urmă a acestui articol. Aşi voi să înţeleg însă, această parte a legei ce însemnează?

Eu am văzut în lege cum se fac muncile dupe învoieli autentificate şi celelalte. Ce însemnează însă, acest crâmpeiu de frază?

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* S'a şters din lege de către comitetul delegaţilor.

D. *G. Vernescu.* Eu nu citesc decât ceeace găsesc aci, în proiectul guvernului.

D. *raportor.* S'a şters acel crâmpeiu, după cum ziceţi D-voastră, de către comitetul delegaţilor.

— Se pune la vot art. 34 din proiect şi se primeşte.

— Se pune la vot art. 35, cum s'a modificat de comitetul delegaţilor, şi se primeşte de Senat.

— Art. 30 din legea actuală, devine art. 36, şi se primeşte.

D. *I. Ianov*, raportor, citeşte art. 37 admis de comitet.

„Art. 37. Primarul care nu va fi executat dijmuirea în termenii prevăzuţi şi nu va puteà probà cazul de forţă majoră, va fi supus la o amendă de doi lei de fiecare hectar nedijmuit. In caz de insolvabilitate, amenda se va preface în închisoare, socotindu-se o zi drept 10 lei, fără ca această închisoare să poată trece peste 30 de zile“.

D. *C. Urdăreanu.* Dacă se întâmplă ca primarul să fie împiedicat, sau să fie în timpul acela suspendat, nu sunteţi de părere să se pună, ca în cazul acesta, să fie înlocuit cu un *loc ţiitor de primar?*

D. *Ministru al domeniilor, P. P. Carp.* S'a făcut obiecţiunea aceasta la un articol anterior şi s'a pus: *„sau comisiunea interi-*

mară." Şi modificarea aceasta negreşit că se aplică şi la acest articol: aceasta se înţelege de sine.

D. *G. Vernescu.* Când e cestiune de penalitate, nu trebue să se înţeleagă: trebue lucru precizat.

D. *C. Urdăreanu.* Sunt acì penalităţi prevăzute de lege, închisoare chiar: şi, prin deducţiune, nu s'ar puteà pedepsì nici ajutorul, nici primarul, dacă nu s'ar prevede în lege.

Mai cu seamă, D-le ministru, dacă'mi permiteţi să vă spun, dacă e cevà care preocupă pe ţăranii dela ţară, este cestiunea dijmuitului; aveţi cunoştinţă D-voastră, la ministerul domeniilor, că sunt porumburi în zăpadă? au murit oameni de frig, ducându-se să'şi culeagă porumbul! Cel puţin la noi în Mehedinţi, aşà s'a întâmplat. Deaceea vă rog să admiteţi propunerea mea.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Puteţi pune pe primar *sau ajutorul lui.*

D. *G. Panu.* Comitetul delegaţilor o respinge.

D. *C. Urdăreanu.* V'aşi rugà să interveniţi şi D-v. pe lângă comitetul delegaţilor.

D. *preşedinte.* Faceţi un amendament.

D. *C. Urdăreanu.* Propunerea mea o împărtăşeşte şi D. ministru.

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargiu.* Guvernul primeşte ca să se pună *primarul ori ajutorul.*

— Comitetul delegaţilor se consultă asupra acestei propuneri.

D. *raportor, I. Ianov.* Comitetul delegaţilor a primit amendamentul D-lui Urdăreanu.

— Se pune la vot acest amendament şi se primeşte.

— Se pune la vot articolul 37 cu amendamentul şi se primeşte.

D. *Dr. Garoflide.* Aşi propune un nou articol, între acesta care s'a votat şi cel următor.

D. *preşedinte.* D. Dr. Garoflide are cuvântul.

D. *Dr. Garoflide.* D-lor, fiind vorba despre dijmuit, şi fiindcă în art. 30 care s'a votat, nu se vorbeşte decât în termeni vagi de epoca dijmuitului, şi deoarece demulteori nu toţi locuitorii sunt gata pentru dijmuit, aşi propune un articol nou.

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargiu.* Se prevede în lege că, după seceriş, să înceapă îndată dijmuitul.

D. *Dr. Garoflide*. Nu se precizează în lege niciun termen.

Dar, afară de aceasta, mai este o cestiune foarte importantă pe care voiesc să o sulevez, atât din punctul de vedere al economiei agricole, cât şi din punctul de vedere al sănătăţei publice.

D-lor, toate productele, şi mai cu seamă porumbul, dacă se culege înainte de timp, sau dacă, cules la timp, este expus la umezeală, constitue un pericol pentru sănătatea publică. Ştim cu toţii că unul din flagelele cele mai teribile—mai cu seamă la noi, — este *pelagra*, care, după toate cercetările ştiinţifice, este rezultatul nutriţiunei cu porumb stricat.

Eram de părere, D-lor, că, împăcând aceste două necesităţi, atât pentru regularea dijmuitului, ca să se facă în avantagiul tutulor părţilor, la o epocă determinată, cât mai cu seamă în avantagiul sănătăţei publice, eram de părere, zic, ca să se dea un termen oarecare, când să se poată face dijmuirea. In acest scop eram de părere ca primarii să publice cu 20 de zile înainte, epoca când se va face dijmuitul, mai cu seamă de porumb.

Consiliile comunale, după înaintarea timpului şi a maturităţii recoltelor, pot să prevadă când să se culeagă, şi dacă vor da o ordonanţă, nimeni să nu poată culege înainte; şi iată salvat un mare principiu de igienă publică.

Al doilea, nimeni nu poate ca să nu fie gata, fiind prevestit, şi, prin urmare, iarăşi se înlătură acele dificultăţi între agricultor şi muncitor.

Dacă onor. Senat şi onor. minister primesc această propunere, sunt gata să prezint un *amendament!*

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargiu*. D-lor, ceeace propune D. Garoflide este prevăzut în art. 30 din lege, care lasă consiliilor comunale grija de a priveghià dijmuitul, care trebue să înceapă după terminarea seceratului şi după culesul porumbului.

Este prevăzut în lege ca, în cazul când una din părţi este absentă, sau nu voieşte să vină la dijmuire, primarul cu doi consilieri, după o somaţiune făcută, să procedeze la dijmuire faţă cu partea interesată prezentă şi să încheie proces-verbal de această operaţiune.

D-voastră voiţi acum să faceţi o lege regulamentară şi să fixaţi şi zilele dijmuirei. Dar coptul porumbului variază după timp şi regiuni. Deaceea consiliul comunal, care ştie când porum-

bul e copt, sau când e umed, regulează epoca dijmuirei. Lucrul acesta nu se poate pune în lege, căci trebue hotărît după timp şi după localităţi.

Dealtmintrelea, cum am spus, este prevăzut cazul acesta în art. 30 al legei actuale, devenit art. 36, care se menţine şi se complectează prin articolul următor din proiect (art. 37).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *C. Urdăreanu.* (Contra închiderei discuţiunei).

D-lor, nu înţeleg pentruce D-voastră, cari sunteţi proprietari şi pe cari vă interesează această cestiune, voiţi să închideţi numai decât discuţiunea. Voiţi să treceţi repede peste nişte dispoziţiuni care sunt de cea mai mare importanţă; căci, cum auzeam zicându-se aci în Senat de D. Panu, care a combătut legea, una din cauzele principale ale răscoalei dela 1888, erà şi dijmuitul. Trebue dar să vă lămuriţi.

D. *C. Vidraşcu.* Suntem lămuriţi.

D. *C. Urdăreanu.* Bine faci că eşti lămurit; eu cred însă că nu toţi sunt lămuriţi, şi nici eu nu sunt lămurit. D. Dr. Garoflide are mare dreptate. Se prevăd în art. 30 din legea actuală formele cum să se facă dijmuitul, dar ce spune?

„Art. 30. Dupe ce s'a terminat seceratul grânelor, culesul porumbului sau al altor plante, dijmuitul trebue să se înceapă şi să continue fără întrerupere, afară de cazul de forţă majoră, cel mai târziu după zece zile, pentru fiecare categorie de recolte.

„In caz de întârziere, fie din partea cultivatorului, fie din partea muncitorilor, dijmuirea se va face din oficiu de către primar, asistat de către doi consilieri, după care partea prezentă va fi liberă a-şi ridicà partea ei de recoltă, îndeplinind mai întâi condiţiile tocmelei privitoare la operaţia dijmuitului.

Ştiţi cum se aplică această dispoziţiune?

D. *preşedinte al consiliului, L. Catargi.* Se va prevede prin regulament mai detaliat.

D. *C. Urdăreanu.* D-le prim-ministru, D-voastră aveţi foarte mare experienţă şi ştiţi că sunt cestiuni care se pot pune în regulament, şi care nu se pot pune, căci sunt cestiuni de domeniul legiferărei.

Cestiunea dijmuitului e prevăzută chiar în legea D-voastră. D. Dr. Garoflide a cerut să fie mai bine garantată această ope-

rațiune a dijmuitului, prevăzându-se epocele mai lămurit. Și cred că ar trebuì să ne lăsați să vorbim.

D. *președinte al consiliului, L. Catargi.* Văd că nu vă oprește nimeni.

D. *C. Urdăreanu.* Rog atunci pe D. președinte al Senatului, să binevoiască a ne lăsà să discutăm înainte cestiunea aceasta. Văd că banca ministerială e dispusă să lase discuția liberă.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Ba nu, de fel. (Ilaritate).

D. *C. Urdăreanu.* Socotesc că D. prim-ministru, când a spus că putem discutà....

D. *C. Vidrașcu.* Dar noi nu voim; suntem luminați.

O voce. Suntem în număr ca să cerem închiderea discuțiunei.

D. *C. Urdăreanu.* Sunteți în număr, dar nu sunteți în drept.

Voci. Inchiderea discuțiunei.

— Se pune la vot închiderea discuțiunei și se primește.

D. *președinte, G. Gr. Cantacuzino.* Iată, D-lor, amendamentul D-lui D-r. Garoflide; acest amendament va formà un nou articol, dacă se va votà de Senat.

AMENDAMENT

Articol nou; după art. 37 să se intercaleze:

Art. . . Autoritatea comunală va fixà în fiecare an și va publicà cu 20 zile mai înainte, epocele la care se poate începe culesul porumbului.

„Oricine ar contraveni și ar culege mai înainte de aceà epocă, va fi pasibil de o amendă până la 50 de lei".

N. Garoflide.

D. *președinte.* Sunt 5 D-ni senatori cari susțin acest *amendament?*

Nefiind 5 D-ni senatori, amendamentul e înlăturat.

Acum fiind 6 ore, ridic ședința; ședință publică mâine, la ora obicinuită.

D. *G. Vernescu.* D-le președinte, că rog să anunțați pe D. Carp că mâine voiu vorbì în cestiune personală. (Ilaritate).

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* N'aveà grije, că nu scap eu. (Ilaritate).

Ședința din 27 Ianuarie 1893.

D. *președinte*, *G. Gr. Cantacuzino.* Trecem la ordinea zilei.

La ordinea zilei avem continuarea discuțiunei pe articole a legei tocmelilor agricole

Am rămas la capitolul V.

D. Ianov să binevoiască a lua locul D-lui raportor care lipsește.

— D. *raportor*, *I. Ianov*, dă citire schimbărei numărului art. 31 din legea actuală în No. 38, care se aprobă.

— Se citește schimbarea numerotației articolelor de sub cap. V. în cuprinderea următoare:

CAP. V

Sancțiuni și penalități.

Art. 39. (Art. 32 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 24 și 25" prin „art. 27 și 28").

Art. 40. (Art. 33 din legea actuală).

Art. 41. (Art. 34 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 24, 25, 30 și 31" prin „art. 27, 28, 31 și 38").

Art. 42. (Art. 35 din legea actuală).

Art. 43. (Ca art. 36 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 12, 13 și 15" prin „art. 14, 15 și 17").

— Ne cerând nimeni cuvântul, se pun la vot schimbările de numerotație și se primesc.

— D. *Ianov* citește art. 44, cum s'a redactat de comitetul delegaților:

„Art. 44. Cultivatorul care va fi momit lucrătorii altuia, sau care va fi angajat săteni, fără a le cere un certificat dela primăria de unde sunt localnici, prin care să ateste că ei nu mai sunt datori, sau că și-au îndeplinit dejà datoriile de muncă contractate cu alții, vor fi pasibili de daune-interese către persoana lezată, după ce vor fi puși în întârziere prin primarul local.

„Primarul care nu va notificà somațiunea în termen cel mult de 24 ore dela primire, va fi pasibil de închisoare dela 5 până la 30 de zile".

D. *președinte.* D. Aurelian are cuvântul.

D. *P. S. Aurelian.* D-lor senatori, am luat cuvântul mai

mult ca să cer oarecare lămuriri asupra acestui articol cu momirile.

Este vorba mai întâiu de țăranii cari comit—cum zicea D. ministru al domeniilor „în expunerea de motive"—acte de neonestitate, însă atrași fiind în cursă de unii proprietari, adică proprietarii îi momesc, ei iau lucrătorii altora, și în legea prezentată de principele Știrbeiu, se zicea chiar că această momire se practică mai cu seamă în Moldova.

Eu aci nu cunosc asemenea cazuri. Am și eu pământ și nu am avut ocaziunea să văd că 'mi ia cineva muncitorii. Se duc ei singuri sau nu vin la timp, dar să se ia de alții în massă, nu am văzut.

S'au luat măsuri ca, în asemenea cazuri, proprietarii vinovați să fie pedepsiți.

Ce zice articolul din lege, astfel cum l-a prezentat guvernul?

„Art. 43. Cultivatorul care va fi momit lucrătorii altuia sau care va fi angajat săteni, fără a le cere un certificat dela primăria de unde sunt localnici, prin care să se ateste că ei nu sunt datori sau că și-au îndeplinit dejà datoriile de muncă contractate cu alții, vor fi pasibili de daune-interese către persoana lezată."

Mai întâiu aşi dori ca cuvântul acesta nenorocit de *lezat*, să fie scos din lege, fiindcă este un cuvânt franțuzesc și nu știu nici primarul, nici notarul ce înseamnă. Să nu facem prin lege ceva neînțeles: s'ar puteà zice: *vătămat, dăunat,* sau un alt cuvânt românesc, cu aceeaşi semnificare.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Expresiunea mi se pare că e luată din cod.

D. *P. S. Aurelian.* Și în cod e nenorocire, dacă este așà. Dar chiar fiind în cod, se poate schimbà.

Explicațiunea ce voiesc să cer e aceasta.

Delegații au adăugat următoarele cuvinte:

„După ce vor fi puşi în întârziere prin primarul local".

Va să zică, după acest proiect, proprietarii vin și momesc pe țărani, și un proprietar nu este responsabil că a momit țăranii altuia, decât atunci *când primarul îl va pune în întârziere.*

Adică proprietarul, deși a comis un delict față cu legea, el nu e pedepsit înainte de a fi pus în întârziere.

Și pentrucă legiuitorul s'a temut că primarul nu-l va pune în întârziere, s'au adăugat următoarele rânduri:

„Primarul, care nu va notificà somaţiunea în termen cel mult de 24 de ore dela primire, va fi pasibil de închisoare dela 5 până la 30 de zile.

Să trec şi peste cuvântul *pasibil*, care iarăşi este impropriu.

Dar dacă primarul nu-l pune pe proprietarul momitor în întârziere şi suferă pedeapsa de închisoare, ce devine acel proprietar care a momit şi a cauzat o daună vecinului său?

Mai e el pedepsit, după ce primarul nu l'a pus în întârziere?

Căci, după cum e redactat articolul, s'ar păreà că primarul plăteşte cu pielea lui, adică cu 30 de zile închisoare, momeala făcută de proprietar! Eu vă rog să credeţi, că dacă sunt proprietari cari momesc pe ţărani, mi se pare că cazul pedepsei se aseamănă cu cel prevăzut în un alt articol care transformă închisoarea în bani, şi că şi acì proprietarul poate să plătească primarului, ca să facă închisoare, se duce primarul la închisoare...

D. *L. Paciurea.* Nu se găsesc astfel de primari.

D. *P. S. Aurelian.* Credeţi D-voastră că n'o să se găsească astfel de primari? Atunci nu cunoaşteţi ţara, D-le Paciurea: eu cred că, din nenorocire, sunt, precum sunt oameni care merg la tribunal pentru 5 lei şi jură că cunosc pe cinevà pe care nu l'au văzut niciodată poate. Tot asemenea se întâmplă şi cu unii primari.

Aşà dar, această întrebare eu fac; şi rog pe D. raportor să dea desluşire: ce devine proprietarul care s'a făcut vinovat de culpă că a momit pe lucrători? Ce răspundere are el pentru culpa sa, independent de pedeapsa suferită de primarul care nu l'a pus în întârziere?

O voce. D. raportor Buicliu ştie.

D. *P. S. Aurelian.* Dacă D. Buicliu este lipsă, este acì D. Ianov, raportor; să ne spună dacă mai are articolul vreo eficacitate, în urma acestui aliniat.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Mai întâiu, D-lor. că D. Aurelian face o confuziune, poate că nu în idei, dar de sigur în expresiuni, căci D-lui priveşte daunele-interese ca o pedeapsă. Daunele-interese nu sunt o pedeapsă, ci despăgubirea de o pagubă pricinuită care, de altfel, nu este pasibilă absolut de nici-o pedeapsă; căci arendaşul care nu 'ţi plăteşte D-tale arenda moşiei, sau un alt datornic, este pasibil de daune-interese; dar aceea nu se consideră nici ca delict, nici ca crimă. Prin urmare, cuvântul de pedeapsă, vă rog să dispară din discuţiunile noastre.

Dar acum îndatorirea de a pune în întârziere este luată din dreptul comun şi atunci tot aşà are să se întâmple aci, ceeace se întâmplă în dreptul comun, când eu sunt pasibil de daune-interese; când instanţa care trebue să mă pună pe mine în îndatorire nu o face, eu sunt vinovat? Are să se aplice şi în cazul acesta, ceeace se aplică la toate cazurile de daune-interese din ţara aceasta, atunci când punerea în întârziere nu a avut loc: de exemplu, portărelul nu transmite punerea în întârziere: eu sunt vinovat?

D. *P. S. Aurelian.* Rămâne scutit?

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Ba nu, atunci D-ta trebue să căuţi să insişti să se facă comunicările, cum se fac la toate cazurile celelalte. Eu te întreb: în dreptul comun nu m'a pus pe mine în întârziere; sunt eu răspunzător de daune-interese? Nu; evident că nu. Cine este vinovat? Acela care trebuià să pună în întârziere. De aci naşte pedeapsa, căci dacă nu l'a pus el în întârziere, prevede legea penalitatea. Prin urmare, sunt două garanţii: întâiu are să se îngrijească cel care are interes la punerea în întârziere, ca să vadă dacă s'a pus în întârziere, şi în caz când nu s'a pus în întârzire, are să ceară pedepsirea aceluia care nu a pus în întârziere, şi are să facă formalităţile înainte, precum se întâmplă şi cu toate celelalte formalităţi în dreptul comun.

D. *P. S. Aurelian.* D-lor, orică proprietarul care mi-a momit oamenii şi m'a lăsat cu grâul nesecerat pe câmp, este vinovat, sau nu.

Dacă s'a pus în lege o pedeapsă pentru primar, este ca să garanteze pe proprietari, ca să nu rămână cu holdele neculese, şi dacă articolul acesta are oarecare gravitate, este că s'a hotărît ca, prin măsuri legale, să se poată obvià la aceasta şi să se facă proprietarul momitor să fie singur responsabil de faptele sale.

Dacă este vorba ca garanţie, să adăugaţi aceà nenorocită frază de *punere în întârziere*, vă asigur că nu o să fie nimeni pus în întârziere, şi proprietarii cei răi vor continuà cu momeala şi toată vina va cădeà pe primar, căruia are să-i dea un bacşiş.

In textul proiectului guvernului nu există acele cuvinte: *după ce vor fi puşi în întârziere prin primarul local.*

Aceste cuvinte mi se pare că s'au adăugat în secţiunea III. In proiectul D-voastră erà acest lucru:

„Cultivatorul care va fi momit lucrătorii altuia, sau care va fi angajat săteni, fără a le cere certificat dela primăria de unde sunt localnici, prin care să se ateste că nu sunt datori, etc....,

va fi pasibil de daune-interese către persoana lezată. Prin urmare, acela care a momit pe lucrători, este pasibil de o pedeapsă, fără să mai fie nevoie a fi *pus în întârziere;* şi adăugând aceste cuvinte de punere în întârziere, aţi făcut legea neeficace.

Aşà înţeleg eu, aşà aţi înţeles şi D-voastră, când aţi zis că poate să'şi caute dreptate cel lezat pe căile ordinare, : pe când D-voastră acum faceţi o condiţiune *sine qua non* din complectarea articolului cu cuvintele de „punere în întârziere". Tot ce mi-aş permite, este să vă propun să ştergeţi acele cuvinte.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Nici o secţiune nu a prezentat *amendament.*

D. *P. S. Aurelian.* In raport se zice că s'a propus în secţiunea III.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* In secţiunea III, eu l-am prezentat: iniţiativa porneşte dela mine, şi iată de ce: Se poate întâmplà ca un proprietar, fiind în vrajbă cu alt proprietar, să trimită singur pe lucrătorii săi, ca să poată acuzà pe vecin, că i-a momit. D. Aurelian zice că primarul, pentru mită, poate lua pe lucrători, şi fără să ştie proprietarul, îi trimite pe acei lucrători; apoi numai posibilitatea unui asemenea caz trebue să dea de gândit D-lui Aurelian, că nu poate face legea aşà de draconiană, ca să nu-l pună în poziţiune pe acel proprietar de a cunoaşte de ce este răspunzător. Poate că acel proprietar nici nu este la moşie, este în Bucureşti sau la Paris, şi deodată se pomeneşte cu un proces-verbal de daune-interese de 30, 40 de mii de lei, sub motiv că ar fi momit şi luat pe lucrătorii vecinului.

Nu cred că D. Aurelian să conteste posibilitatea acestui lucru şi trebue să ne pună pe gânduri; prin urmare, trebue să înserăm în lege obligaţiunea primarului de a pune în posibilitate pe acel proprietar, să cunoască că în cutare caz, va fi pasibil de daune-interese, dacă a făcut cutare şi cutare lucru.

Dar D. Aurelian zice că, prin această formalitate, se anulează efectele legei. Dar se anulează tot atât efectele acestei legi caşi ale legei civile, care prevede daune-interese, şi cu toate acestea acolo se prevede că trebue să fie *punere în întârziere.*

După teoria D-voastră, dacă punerea în întârziere ar anulà efectele unei dispoziţiuni de daune-interese, n'ar existà daune interese în ţară.

Prin urmare, pe de o parte temerile D-stră sunt neînteme-

iate, şi pe de alta ar puteà izvorî cazuri care sunt de o gravitate aşà de mare, încât legiuitorul, dacă nu ar fi luat măsuri, ar fi fost nedrept.

Noi nu voim o lege draconiană, care să nu se poată pune în aplicare, ca toate legile care sunt prea aspre.

D. *P. S. Aurelian.* Acest adaus s'a propus în secţiunea III.

D. *ministru al domeniilor P. P. Carp.* L-am propus eu, fiindcă, tot gândindu-mă, am ajuns la concluzia că e mai bine aşà.

— Se pune la vot art. 44, cum s'a redactat de comitet şi se primeşte.

— Se citeşte art. 45.

Art. 45. „Părţile care nu vor să beneficieze de dispoziţiunile legei de faţă, sunt în drept de a contractà tocmeli agricole sub imperiul dreptului comun."

D. *C. Urdăreanu.* D-lor senatori, după o mulţime de desbateri asupra reformei agrare, propusă de D. ministru al domeniilor,— reformă ce neapărat s'a studiat cu deamănuntul, după cum am văzut din discuţia urmată până acum, — eu am auzit susţinându-se un principiu de echitate, că, în lupta dintre clasele sociale, trebue să atârne balanţa în favoarea celui mai slab în contra celui tare. Dar după atâta strădanii şi desbateri lungi până la art. 44, de odată văd că se taie firul ideilor urmate până acum, prin care D-voastră aveţi aerul de a interveni în favoarea celui slab, deşi eu unul nu înţeleg în favoarea cui interveniţi prin acest proiect de lege, căci sunt dispoziţiuni favorabile pentru ţărani şi sunt dispoziţiuni de asigurare şi garantare pentru proprietari; cu deosebire că acestea din urmă sunt mai clare decât cele dintâiu, care nu figurează decât în expunerea de motive, iar nu în lege.

D-lor, sunt foarte surprins de o inovaţiune a D-lui ministru al domeniilor, care, pe de o parte, introduce în o lege specială, principiul fundamental al dreptului de intervenire al statului, pentru a echilibrà neînţelegerile dintre clasa muncitoare şi a proprietarilor; iar pe de altă parte intercalează o dispoziţiune finală, prin care declară, în art. 45, în mod categoric, că cei cari nu vor să beneficieze de dispoziţiile legei de faţă, sunt liberi a contractà tocmeli agricole conform dreptului comun. Cu alte cuvinte, eu, statul, intervin; dar dacă voiţi să vă aranjaţi altfel relaţiunile dintre D-voastră, eu nu mai intervin.

Mie mi se pare că e o inconsecinţă dela sistemul legei, urmat până la art. 44 inclusiv, când deodată vine art. 45, fără ca în celelalte articole să se fi făcut absolut nici o aluziune la această dispoziţiune. Adevărul e că nici în legea dela 1866, nici în cea din 1872, ori 1882, nu se vede tratat în felul acesta, principiul intervenţionist al statului, principiu ce, dealtmintreli, nu e nou la noi în ţară.

In legea de până azi nu văd absolut nici o dispoziţie în sensul că, în lupta dintre clase, regularea intereselor să fie lăsată cu desăvârşire propriilor lor forţe. Aceasta e o inovaţie ce se face în acest proiect de lege, inovaţie ce exclude pe aceea ce o aveaţi în vedere, când spuneaţi că veniţi în ajutorul ţăranilor.

Ei bine, eu cred că toată economia legei, şi toată reforma propusă, cade faţă cu această dispoziţiune intercalată în art. 45 din proiectul de lege.

D-lor, eu sunt de părere ca această dispoziţiune finală să fie ştearsă, să dispară din acest proiect de lege, şi să rămână cel puţin o consecinţă a D-lui ministru, cum a spus în discuţiunea generală, că un stat, când vede o luptă între clase, poate să intervină în favoarea celui slab. Eu nu ştiu în favoarea cui a intervenit D. ministru Carp, dar a pus oarecare chestiuni, cum e chestiunea ierbăritului, a închirierei pământului pe muncă sau pe bani, etc.

Şi apoi a pus şi art. 45 la finele proiectului, care nu concordă de loc cu ideile puse în lege mai sus.

Eu aşi fi dorit ca D. ministru să reguleze mai bine şi mai lămurit cestiunea păşunei vitelor. Aşi fi dorit iar, să pună şi o dispoziţiune privitoare la lemnele de foc, precum şi o altă dispoziţie pentru măsurătoarea şi delimitarea pământului dat ţăranilor după legea din 1864.

D. *ministru al domeniilor*, *P. P. Carp*. Nu se aude; vorbiţi mai tare.

D. *C. Urdăreanu*. In „expunerea de motive“ D-voastră aveţi aerul a fi pentru protejarea ţăranilor. Am zic că, în locul acestei dispoziţiuni finale, care paralizează legea, eu aşi fi voit să văd dispoziţiuni relative la locurile de izlaz ale ţăranilor, prevăzute în legea dela 1864; căci legiuitorul dela 1864 a văzut că, dacă este cevà care forţează pe ţărani, ca să se învoiască, este cestiunea

ierbăritului şi a lemnelor: şi ziceam că nu văd nici o dispoziţiune în privinţa aceasta şi aşi fi voit să o văd lămurit în lege.

D-lor, Kisselef în Regulamentul Organic făceà aceleaşi recomandaţiuni ţăranilor: fixà chiar şi zilele de muncă şi ziceà că toate învoielile să se reguleze după stipulaţiunile Regulamentului Organic.

Legea rurală din 1864 şi cele din 1866, 1872 şi 1882 nu conţineau o dispoziţiune ca aceea propusă azi în art. 45.

Această dispoziţiune va constituì un mijloc de abuz, fiindcă proprietarii sau arendaşii, cari sunt răi, vor abuzà de această dispoziţie a legei, făcând toate contractele lor agricole la adăpostul dispoziţiunilor din acest art. 45, regulând interesele lor după dreptul comun.

Dar atunci ce mai însemnează această lege? Căci D. ministru a declarat că a venit cu această lege, pentrucă nu voieşte să lase pe cel slab să fie la discreţiunea celui tare.

Aşi face dar o propunere, — la care cred că va aderà şi D. ministru, pentru a displăceà D-lui Vernescu (ilaritate),—spre a se şterge acest articol 45 din lege.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Rog pe D. Urdăreanu să prezinte la birou amendamentul D-sale.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Aşi întrebà pe D Urdăreanu: astăzi, când cinevà nu voieşte să facă contracte agricole după legea tocmelilor agricole, ce face?

D. *C. Urdăreanu.* Nu face nimic.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Să spun eu ce face: le face după dreptul comun.

D. *C. Urdăreanu.* Vă înşelaţi.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* Şi în drept şi în fapt D-voastră vă înşelaţi. In drept nimeni nu este obligat a face contractele lui după legea tocmelilor agricole; dacă le face după legea tocmelilor agricole, atunci are să se supună prescripţiunilor legei. Astăzi se va supune legei existente, mâine se va supune legei care va fi existentă mâine. Eu, personal, învoielile pe care le am la ţară, nu le am cu contracte agricole.

D. *C. Urdăreanu.* D-ta calci legea.

D. *ministru al domeniilor, P. P. Carp.* N'am călcat absolut nici o lege. Nu am cu contracte agricole nici chirie, nici imaş, nici arătură; eu am cu contracte agricole, pur şi simplu, numai

secera şi praşila, adică acele munci pentru care trebue să fiu sigur mai dinainte. Aşà dar, pe mine personal, legea tocmelilor agricole nu mă priveşte. Aşi dorì să ştiu cine poate obligà pe un proprietar, ca să facă contracte agricole după legea tocmelilor agricole? Şi tot ce aţi puteà zice, este că articolul acesta este inutil, fiindcă se înţelege dela sine că, atunci când cinevà nu voieşte să facă contracte, conform cu legea tocmelilor agricole, are să le facă conform cu dispoziţiunile legilor ordinare.

Aşi fi înţeles dar să ziceţi că articolul este inutil, şi atunci v'aşi zice că la această inutilitate trebuià să se gândească acei cari au cerut să se pună în lege această dispoziţiune. Eu nu văd nici un inconvenient, pentrucă art. 45 nu spune decât un lucru existent astăzi şi care se înţelege dela sine.

Acum, întrucât priveşte celelalte cestiuni atinse de D. Urdăreanu, înţelegeţi foarte bine că nu au loc acì. A revenì asupra legei dela 1864, îmi pare un ce foarte grav. Aplicarea dispoziţiunei care cere măsurătoarea pământurilor date conform legei din 1864, e un lucru promis de toţi, dar neţinut de nimeni, şi neţinut încă de nimeni, fiindcă e absolut imposibil să se aplice.

Am asistat la 7, 8 interpelări asupra acestei materii.

Imi aduc aminte că numai D. Costică Cerchez a făcut trei interpelări guvernului D-lui Ion Brătianu, şi o alta guvernului D-lui Catargi mai înainte, şi pe urmă au venit şi alţii cu interpelări. Constat în treacăt, că eu am făcut excepţiune, adică când au zis toţi miniştri că vor căutà să se aplice această dispoziţie a legei din 1864, pentru măsurătoarea şi delimitarea pământurilor, eu totdeauna am zis, şi când eram ministru, şi când nu eram, că aceasta e o iluziune a legei din 1864, şi nu se va aplicà, pentrucă vor trebuì 40 pânăla 50 de milioane; când veţi aveà aceste milioane, atunci vom sta la vorbă.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *C. Urdăreanu.* (Contra închiderei discuţiunei): Am cerut cuvântul, ca să vă rog să nu închideţi discuţiunea. (Sgomot).

D. *C. Vidraşcu.* Noi suntem luminaţi. (Sgomot).

D. *C. Urdăreanu.* Probează că eşti luminat. (Ilaritate, sgomot).

Vă rog nu închideţi discuţiunea, fiindcă aşi dorì să pun în evidenţă, contradicţiunea în care cade D. ministru, cu aplicaţiunea care o face legei, asupra chiar a moşiilor D-sale.

Răul exemplu care îl dă, şi pe care îl declară de la înăl-

ţimea tribunei, arată că D-sa face legi pentru alţii şi D-lui nu le aplică. (Intreruperi).

Vă rog dar, D-lor, să mă lăsaţi să zic câtevà cuvinte, în această cestiune care vă interesează pe toţi.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Iată amendamentul D-lui Urdăreanu.

AMENDAMENT.

„Propun ca art. 45 să fie suprimat“.

C. Urdăreanu

D. *preşedinte.* Sunt cinci D-ni senatori cari susţin acest amendament ?

— Ne fiind 5 D-ni senatori, cari să susţină acest amendament, el e înlăturat.

— Se pune la vot art. 45 din proiect şi se primeşte.

— Se dă citire art. 46 şi 47 care se primesc fără discuţiune.

— Se pune la vot cu bile proiectul de lege în total.

D. *preşedinte, G. Gr. Cantacuzino.* Rezultatul votului:

Votanţi	86
Majoritate regulamentară .	32
Bile albe . . .	69
Bile negre . . .	17

Proiectul de lege s'a primit.

Şedinţa dela 3 Maiu 1893.

Domnilor Deputaţi,

Comitetul delegaţilor secţiunilor D-voastră, compus din:

D. B. Mareş	pentru	secţiunea	I;
„ Gr. Păucescu	„	„	II;
„ I. Miclescu	„	„	III;
„ C. Deşliu	„	„	V;
„ Dim. Sturza-Scheianu	„	„	VI;
„ Sc. Vârnav	„	„	VII, şi subsem-

natul pentru secţiunea IV, întrunindu-se în şedinţa din 2 Martie

1893, sub preşedinţa D-lui Sturza-Scheianu, pentru a discută *proiectul de lege modificator al legei pentru tocmeli agricole,* prezentat de D. ministru al agriculturei, industriei, comerţului şi domeniilor, l'a admis fară nici o modificare, făcându-mi onoarea de a mă însărcinà ca raportor, să îl supun aprobărei D-voastră şi să vă comunic în acelaş timp rezultatul discuţiunei asupra unui proiect venit din iniţiativă parlamentară.

I.

Onor. D. Păucescu, luând cuvântul în chestiune prealabilă, a susţinut cu multă stăruinţă două lucruri: întâiu că D-sa este pentru dreptul comun, al doilea că proiectul D-sale este curat o aplicaţiune a dreptului comun, sub forma unui manual elementar destinat celor dela ţară. In sprijinul tezei, însă, D. Păucescu nu a făcut un paralel între principalele dispoziţiuni ce îi sunt proprii şi regulele dreptului civil, pentruca aceà asemănare să reiasă cu tărie şi în mod precis.

Argumentarea onorabilului nostru coleg, care s'a mărginit în trăsături generale, fără a intrà în justificarea diferitelor articole din proiectul său, nu a putut convinge pe comitetul D-tră care, precum voiu aveà onoarea să vă arăt mai la vale, a găsit în acel proiect o derogare absolută dela dreptul comun, derogare ce nu apără interesul, nici al proprietăţei mare, nici al celei mici.

Iată în scurt motivele pentru care comitetul D-voastră nu poate împărtăşi vederile onor. D. Păucescu:

1. Chiar dela început (art. 8), însuşi autorul aşează capitolul IV, *Tovărăşia pe producte,* pe baze speciale, şi declară totdeodată că celelalte două contracte, adică, „arendarea pământului şi închirierea muncei, sunt guvernate prin regulele stabilite de legiuitor pentru contractul de locaţiune, *afară de modificările cuprinse în legea de faţă.*" Şi rubrica excepţiunilor e foarte încăpătoare, cum uşor se poate constată la prima vedere.

(Vezi art, 4, 5, 6, 8, 9, 13, 14, 18—21, 26, 31—33, 35, 36, 38, 40, 41, 42, 43, 47, 48, 49, 54, alin. II, 56, 58, alin. II, etc.);

2. In puterea art. 13 şi 14, muncitorii vin, individual sau colectiv, şi pun stăpânire pe orice loc le convine şi pe cât le convine. Acesta e regimul legei, faptul prezumat obicinuit în viaţa de toate zilele. Proprietarul alege atunci între două căi: sau tace, sau se opune. Dacă tece, e condamnat la tovărăşie

pe producte. Dacă se opune, credeţi că are dreptul să respingă pur şi simplu pe straniul ocupant, sprijinit fiind, la nevoie, de autorităţile competente ? Nu, ar fi o faptă neiertată. Proprietarul trebue să redacteze un memoriu adresat primarului, notarul face un proces-verbal doveditor, şi apoi, înarmat de preţiosul document, omul se duce acasă să aştepte recolta pe care o va lua— dacă va fi—plătind amatorului instalat pe ogor toate cheltuelile de cultură. In niciun caz, însă, proprietarul nu este indrituit a îndeplinì voinţa lui. a face pe moşia sa culturile care îi convin şi cum îi place.

După codul civil, proprietarul este acel care are dreptul de a uzà de un lucru. După onor. D. Păucescu, vedeţi că proprietarul este un om care are dreptul să privească cum un altul uzează de zisul lucru. Mi se pare că diferenţa e apreciabilă ;

3. Fie-mi permis a remarcà o curioasă consecinţă a art. 16. Un contract de praşilă, transcris în registre înainte de un contract de arătură, leagă părţile aşà, că praşila păpuşoiului se va efectuà înainte de arătura în care erà să se semene. Avem aici un fel de arătură retroactivă neprevăzută de dreptul comun ;

4. Asemenea, secţiunea intitulată „*despre execuţiune*“ nu e nici ea în concordanţă cu prescripţiunile procedurei civile, care nu recunoaşte primarului variatele atribuţiuni de împăciuitor, de judecător, de expert, de portărel. Chiar oficiul de *interpelator public* lipseşte din codul nostru.

Ar fi de prisos, credem, a continuà cu analiza celorlalte amănunte, unde se manifestă mai mult sau mai puţin aceiaşi îndepărtare dela dreptul comun.

Prin urmare, votând cu o majoritate de şase voturi, din şeapte, contra dreptului comun al onor. D. Păucescu, comitetul a ştiut că respinge o lege adevărat excepţională, nepotrivită agriculturei române, şi a cărei inconscientă tendinţă este de a împinge la o anume formă de *tovărăşie pe producte* ce, de sigur, ar deveni în curând o *tovărăşie pe proprietate.*

Dealtmintrelea, regret că nu'mi este iertat de a intrà în discuţiunea măsurilor propuse, criticându-le deastădată din punctul de vedere economic şi social, lucru mai interesant pentru nişte legislatori. Dar mandatul comitetului erà dejà limitat de către secţiuni, căci toate, afară de una, ne-a trimis în desbatere numai proiectul D-lui ministru al agriculturei. Secţiunea II, în adevăr,

a „admis proiectul din inițiativă parlamentară cu oarecare modificări împrumutate din proiectul guvernului și oarecare inovațiuni“, spune procesul-verbal al ședinței din 26 Fevruarie. Cum și ce fel? nu știm, pentrucă D. delegat Păucescu nu ne-a comunicat nimic în acest sens, și s'a mărginit, o repet, a afirmà înrudirea sistemului D-sale cu dreptul comun, și apoi a părăsit comitetul delegaților.

II.

Pecând aproape întreaga noastră legislațiune a fost mai mult sau mai puțin importată din străinătate, cu speranța că societatea română se va lua imediat după dânsa, legiuirea tocmelilor agricole, născută și crescută în țară, a fost o producțiune națională și a urmat pas cu pas fazele civilizațiunei noastre până azi. Deaceea s'a crezut mai cu minte a nu substituì într'un mod brusc, un total de noutăți unui total de deprinderi înrădăcinate, ci de a fracționà, oarecum, viitorul în loturi mici, date rând pe rând în stăpânirea claselor rurale. Așà proced Englezii în tehnologie. Mecanicii din Anglia nu distrug niciodată un model de mașină ca să inventeze un altul cu desăvârșire nou, dar iau cutare bucată defectuoasă și o prefac mereu, până ajung la perfecțiune, fără a se preocupà de frumusețea formei generale.

Ca să ne dăm seama de progresul realizat acum, să ne reamintim împrejurările din 1882, când s'a premenit legislațiunea din 1866—1872.

In ajunul votărei legei din 1882 erau două tipuri de tocmeli, care ambele au dat loc la serioase obiecțiuni: pe deoparte erau alcătuielile cu bani înainte pe cinci ani, pe de altă parte erau acele învoiri caleidoscopice, cu cortegiul lor de nenumărate prestațiuni acumulate asupra unui singur cap.

După lungi și memorabile desbateri, legea din 14 Maiu 1882, —pe lângă câtevà îmbunătățiri generale, ca nimicirea solidarităței și abolirea execuțiunei brutale — a scurtat și termenul plăților anticipate pentru muncă, de unde a rezultat o prefacere foarte însemnată în agricultura română. Creațiunea și consolidarea creditelor agricole, a favorizat încă reforma, așà că suntem în ajunul de a inaugurà sistemul de *bani gata pe muncă gata.* Acest regim se observă în mai multe localități, unde dispar vechile moravuri. Acolo starea morală și economică a țăranului acuză un progres considerabil. Săteanul devine strângător, prevăzător, cum-

pănit în daraverile lui; casa'i e curată și împodobită, ogorul gunoiat, vita îngrijită: activitatea lui sistematică ne arată, că suntem în fața unui individ normal, în al cărui creier se reflectează, fără deformațiuni, tabloul vieței omenești, cu greutățile și cu răspunderile ei.

In adevăr, o muncă plătită azi, pentru a fi făcută peste câțivà ani, este considerată, oarecum, ca o muncă silnică, nedatorită, când vine termenul îndepărtat. In asemenea condițiuni lucrătorul are sentimentul că muncește de pomană, de clacă, cum se zice la țară, și, chemat la muncă, el a uitat de mult origina datoriei. Pe de altă parte, ușurința de a obține o sumă oarecare prin punerea degetului pe o hârtie, întunecă valoarea consecințelor îndepărtate. Mai lesne îți reprezinți plăcerile ce ai puteà să-ți procuri imediat, decât sudorile ce vei vărsà peste un an: cele dintâiu formează o impresiune vie, celelalte o impresiune slabă. Adesea țăranul cedează nu atât nevoilor de prima ordine, cât dorințelor ordinare, când își escontează brațele. Cu alte cuvinte, natural este, ca plata să urmeze imediat munca. Atunci impresiunile plăcute ale salariului, înlocuind fără întârziere impresiunile displăcute ale muncei, se naște o deprindere intelectuală care transformă cu încetul ideia primitivă de muncă dobitocească—efectuată de frica biciului—în ideia de muncă omenească, al cărei mobil este capitalizarea cu toate consecințele ei, atât pentru individul însuși, cât și pentru familia lui, în prezent și în viitor. A despărți însă cele două categorii de senzațiuni prin un lung interval, a răsturnà seria firească a lucrurilor, a pune efectul înaintea cauzei, este a distruge echilibrul cerebral, este de a creà o stare psihică anormală, caracterizată prin o îndoită iluziune: iluziunea că un împrumut este o glumă, iluziunea că munca este o osândă neexplicabilă. La aceste funeste rezultate morale mai trebue adăugit faptul, că munca viitoare se plătește, firește, mult mai ieftin decât munca actuală.

Dar legiuitorul din 1882 s'a oprit acì și a lăsat altora sarcina de a complectà reforma relativă la învoielile pentru închirierile de pământ, ce constitue un colonat *sui generis*. In acest sistem de cultură domnesc încă neajunsurile anterioare anului 1882, deși micșorate, ne place a crede.

Obicinuit, proprietarul sau arendașul, adică antreprenorul mare, dă pământ de arătură sau fâneața, în schimbul căruia să-

teanul plătește o chirie în bani, muncă, dijmă și diverse producte accesorii. După legea în vigoare, modalitățile de plată sunt susceptibile de următoarele serii:

1. Muncă și bani:
2. Muncă și dijmă:
3. Muncă, bani și dijmă:
4. Muncă, bani, dijmă și altele.

Munca se descompune în felurite prestațiuni, precum: pogoane de arătură, de coasă, de prașilă, seceră, etc., zile de cărat, secerat, treerat, etc. Dijma variază după localități. Accesoriile cuprind găini, pui, ouă, unt, mușchiu de porc, etc.

Orcine înțelege că combinațiuni așà de complicate, pun pe plătitor în cea mai displăcută nedumerire. Toate aceste fracțiuni de plată, nereductibile sau greu reductibile la acelaşi denominator, prezintă inconveniente aproape identice cu acele ce am criticat odinioară, vorbind de alcătuielile cu banii înainte pe mai mulți ani.

Proiectul ce avem în desbatere, tinde a limpezì valorile preschimbate: obligă în acest scop pe antreprenorul agricol să determine cel puțin care loc se dă pe bani, care pe muncă și care pe dijmă. Proiectul previne cumulul prestațiunilor, care nu e mai puțin rău, decât cumulul funcțiunilor, și suprimă codițele accesorii. Cu alte cuvinte, se stabilește un fel de bursă câmpeană cu cote definite, și acì vedem o îndrumare spre o valoare unică: ori banul, ori dijmă, ori muncă, cu posibilitatea de a aprecià valoarea dijmei și a muncei în raport cu banul.

Cu treizeci de ani în urmă, când numerariul erà rar și dobânzile enorme, când lipsa de tranzacțiuni interne și externe, ne forțà să consumăm pe loc mai toată recolta, erau justificate obiceiurile trocului multiform variabil, după împrejurări, și însoțit de felurite prestațiuni. Nimeni nu plătià în bani, pentrucă nimeni nu aveà bani. Astăzi, însă, apucăturile de care vorbim sunt fără îndoială menite a dispare la rândul lor, cum dispar una câte una, în toate ramurile activităței umane, formele întrecute de prezent.

Articolul 3 conține o dispozițiune îmbucurătoare. Exportul grânelor, din ce în ce mai înfloritor, a condus la ruperea continuă a vechilor imașe, pentru a se folosì mai bine de puterile pământului, încredințându'i cerealele cerute de piețele străine,

S'a mers însă, probabil, prea departe pe această cale; raportul necesar, indicat de o bună gospodărie, între cantităţile de iarbă şi cantităţile de locuri arate, într'o exploatațiune, a fost nebăgat în seamă. Pe de altă parte, păşunile sau fâneţele artificiale, fiind încă din diverse motive, caşi necunoscute, a urmat o criză de care suferă întreaga agricultură; suferă populaţiunea rurală bogată şi săracă, suferă pământul care o hrăneşte, suferă vitele care o ajută. Este, ca să zic aşà, o asfixie economică. Iată cum: îngrămădirea nechibzuită a vitelor, pe o întindere de imaş prea restrânsă, dă naştere la mai multe rele, între care: 1). O nutriţiune insuficientă; ca consecinţă decadenţa raselor, forţa musculară scăzută, producţiunea cărnei şi a laptelui în descreştere, etc.; 2). Nimicirea păşunei, pentrucă firul de iarbă abià născut, e smuls până la rădăcină de animalele moarte de foame, ce se aruncă cu lăcomie asupra lui, cum îl zăresc; 3). Nemulţumirea tutulor proprietarilor de vite, etc. Prin urmare, folositoare este sugestiunea legală de a arătà prealabil suprafaţa imaşului. Avem o garanţie că raportul între numărul vitelor şi întinderea păşunei nu va fi sdruncinat, cum este azi, în defavoarea nutriţiunei celui mai puternic element de producţiune.

Proiectul D-lui ministru al agriculturei, mai îndeamnă pe primari a dijmuì cu seriozitate în timp oportun, inovaţiune demnă de aprobarea D-voastră. Dijmuirea capricioasă e o armă ce numai trebue lăsată la discreţiunea arbitrariului.

Găsim, în fine, limitarea tocmelilor la o întindere de zece hectare, precum şi lărgirea competinţei judecătoreşti propriu zise, prin mişcarea cercului de acţiune curat administrativ, măsuri nemerite din toate punctele de vedere.

III.

Precum vedeţi, D-lor deputaţi, reforma cerută dela patriotismul D-voastră, este o operă înţeleaptă; porneşte dela o stare cunoscută şi merge spre rezultate aproape sigure şi în curând realizabile, adică dispariţiunea unor asperităţi supărătoare. Este o ilustraţiune mai mult a teoriei moderne, după care progresul constă în trecere dela o stare omogenă nelămurită la o stare eterogenă definitivă.

Jocul firesc al forţelor naţionale rămâne întreg, necompromis prin o idee preconcepută, având de scop a impune o desvoltare

unilaterală, greşită poate, şi atunci păgubitoare în ultimul grad. Liber este fiecare, să încerce toate sistemele de cultură: aici agricultura prin capital, care are avantajul de a reţine pe proprietar lângă pământ, de a da exemple de bună gospodărie şi educaţiune, de a menţine solidaritatea între clase, şi de a sporì avuţia generală, creiând, prin întrebuinţarea maşinilor, etc., forţe noi nelimitate; dincolo colonatul sub diverse aspecte; aiurea arenda mică; mai departe asociaţiuni locale de cultivatori, etc. Statul admite formele cele mai variate, cu condiţiune numai să se respecteze un oarecare echilibru între proprietarul mic şi cel mare, şi să existe o oarecare doză de onestitate în apucăturile tuturora.

Trecutul poporului român ne face să sperăm în vitalitatea şi în puterea lui de adaptaţiune. In o perioadă de treizeci de ani am văzut îndoindu-se sau întreindu-se valoarea şi veniturile moşiilor; am văzut instituţiunile de credit scăpând proprietatea mare de ruina fatală unde o conduceau dobânzile fantastice, plătite uzurarilor; am văzut pe clăcaş odihnindu-se în sfârşit în casa lui după atâtea generaţiuni de osteniţi, l-am văzut născând la viaţa socială, trecând treptat prin forma intermediară de *neo-clăcaş*, înainte de a parvenì la starea de perfect stăpân pe sine. Am văzut toate aceste lucruri uimitoare, dar ar fi desigur o neiertată naivitate de-a'şi închipuì că s'a ajuns la un ce definitiv. Epocile de tranziţiune, de care se vorbeşte atât, departe de a fi o excepţiune, sunt, din contra, regula generală permanentă. Omenirea merge necontenit din tranzacţiune în tranzacţiune spre necunoscut. Un singur lucru ne este accesibil: a înţelege prezentul trecător, a profità de un moment, pentru a ne face datoria, cu iluzia că vom renaşte în mintea şi în inima celor care vor fi.

Raportor, *Dim. Rosetti Tescanu.*

LEGE

modificatoare

LEGEI PENTRU TOCMELILE DE LUCRĂRI AGRICOLE.

CAP. I.

Despre tocmelile lucrărilor agricole supuse legei de faţă.

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

a). Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà, cu ziua sau cu măsura, la următoarele munci agricole; arat, semănat, grăpat, dat cu tăvălugul, prăşitul, săpatul, seceratul, cositul, culesul, adunatul, treeratul și căratul la fânărie, la arie și la magazii de pe moşie;

b). (Din legea actuală);

c). Invoieli prin care să dă cultivatorului o întindere de pământ pentru fâneață sau arătură spre a-l întrebuință pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă a răspunde, drept chirie o plată în bani ori în muncă, ori în parte din recoltă (dijmă).

Aceste trei forme se vor puteà combinà cu condiţie de a determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă şi partea de loc dată pe bani;

d) Invoielile pentru închirierea locurilor de pășune, de fânețe sau de arătură, pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani; transporturile de cereale la schelă și gară, lucrul viilor și al grădinelor.

Art. 2. (Din legea actuală).

Art. 3. Contractele pentru pășune (izlaz) nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât cu indicațiunea întinderei de pământ pentru care se face închirierea.

Art. 4. Niciun contract agricol nu va puteà stipnlà, în afară de muncă, dijmă și bani, o plată în natură ce nu ar fi produsul pământului închiriat.

Art. 5. (Art. 3 din legea actuală).

CAP. II.

Despre formele la care sunt supuse tocmelile agricole și despre termene.

Art. 6. Toate tocmelile pentru lucrări agricole, cuprinse în această lege, trebue să fie autentificate de către consiliul comunal, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos.

Autentificarea dată în asemenea condițiuni dă actului credința și puterea unui act autentic.

Art. 7. (Art. 5 din legea actuală). Alin. 1, 2 și 3 ca în legea actuală.

Aliniatul 4. Refuzul primarului de a liberà un asemenea certificat constitue delictul de refuz de serviciu, legalmente datorit,

şi se pedepseşte conform art. 190 din codul penal. Liberarea unui certificat falş se pedepseşte conform art. 333 din codul penal.

Aliniatele 5 şi 6 din legea actuală, dela aliniatele 5 şi 6 din art. 5.

Art. 8. (Art. 6 din legea actuală).

Art. 9. (Art. 7 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 5“ prin cuvintele „art. 7“).

Art. 10. (Art. 8 din legea actuală).

Art. 11. Toate tocmelile de lucrări agricole prevăzute la art. 1, al. *a*, nu se pot încheià decât pe termen de un an; iar acele prevăzute la art. 1, al. *b* şi *c*, se vor puteà încheeà pe termene pânăla 5 ani.

Art. 12. (Art. 10 din legea actuală).

Art. 13. (Art. 11 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 11“).

CAP. III.

Despre înregistrarea şi îndeplinirea tocmelilor agricole.

Art. 14. (Art. 12 din legea actuală).

Art. 15. (Art. 13 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 12“ prin cuvintele „art. 14“).

Art. 16. (Art. 14 din legea actuală).

Art. 17. (Art. 15 din legea actuală).

Art. 18. Consiliile judeţene au dreptul de a revizuì, printr'un delegat special, registrele de tocmeli agricole şi a culege ştiinţile de care vor aveà necesitate. Ele sunt obligate să trimită comunelor, cel mult pânăla 1 Ianuarie al fiecărui an, registrele formate conform art. 14 şi 16.

Art. 19. (Art. 17 din legea actuală).

Art. 20. (Art. 18 din legea actuală).

Art. 21. (Art. 19 din legea actuală).

Art. 22. (Art. 20 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 17“ prin „art. 19“).

Art. 23. (Art. 21 din legea actuală, schimbându-se cuvintele „art. 13“ prin cuvintele „art. 15“).

Art. 24. (Art. 22 din legea actuală).

Art. 25. (Art. 23 din legea actuală).

CAP. IV.

Despre juridicțiune și execuțiune.

Art. 26. Actele de tocmeli agricole, pentru lucrări agricole, făcute în termenii prevăzuţi de această lege, sunt executorii. Ele se vor învestì cu formula executorie de către consiliul comunal, după cererea părţei interesate.

Art. 27. Executarea contractelor se face de către primarul local şi ajutoarele sale, sau, în caz de dizolvare, de comisiunile interimare. Aceştia vor chemà pe datornici la lucrul pe care s'au tocmit cu contract. Când muncitorul se va împotrivì, cultivatorul are drept, prin concursul primarului şi în prezenţa unui consilier comunal, să tocmească alţi muncitori pentru săvârşirea lucrului, după preţurile curente în localitate şi la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus. Acest preţ se va constatà prin proces-verbal de autoritatea comunală şi se va îndeplinì de primar, din averea debitorului, cu formele şi sub rezervele articolului următor. Procesul-verbal de constatarea preţului, nu este susceptibil de opoziţie sau recurs.

In caz când nu s'ar găsì alţi muncitori, în locul celor cari nu s'au supus a executà muncile pentru care fusese angajaţi, autoritatea comunală, după cererea cultivatorului, va constatà paguba ce i-a rezultat din această cauză. Acest proces-verbal se va înaintà pe dată judecătorului de ocol, care va cità pe părţi în termenul maximum de cinci zile dela cererea ce i s'ar face de partea stăruitoare.

Judecătorul se va pronunţà, dacă găseşte estimaţiunea justă, sau dacă voieşte a o complectà prin noi dovezi sau cercetare la faţa locului. In cazul acesta, el trebue să se pronunţe în termenul maximum de zece zile.

Sentinţa judecătorului este fără opoziţie pentru cei absenţi, şi cu apel numai întru cât condemnaţiunile individuale ar întrece fiecare suma de trei sute de lei. Apelurile se vor judecà asemenea de urgenţă, precădere şi fără opoziţiune.

Art. 28. Urmărirea şi vânzarea averei debitorului, în ambele cazuri prevăzute la articolul precedent, se face de către primar. Vânzarea se face în termen de cinci zile libere dela înregistrarea procesului-verbal de constatare a preţului, sau dela

înregistrarea ordinului de execuţiune, dat de judecătorul de ocol. Termenul va fi de zece zile pentru cei absenţi.

Vânzarea se va publicà printr'un afiş alipit pe uşa primăriei. Afişul va cuprinde ziua vânzărei, suma pentru care se face urmărirea şi averea urmărită a debitorului. Creditorul fixează preţul dela care începe licitaţiunea. Termenul vânzărei se va face cunoscut debitorului, de către primar, deodată cu lipirea afişului pe uşa primăriei.

Contestaţiunile de vânzare se vor adresà numai judecătorului de ocol şi numai până în ajunul zilei fixate pentru vânzare. Ele se vor judecà fără apel. Judecătorul va puteà suspendà vânzarea numai depunându-se suma pentru care se face urmărirea.

Hotărîrile date în urma vânzărei nu vor aveà nici un efect în privirea cumpărătorului.

Art. 29. Se va puteà urmărì oricare avere a debitorului, afară de casa şi pământul dobândite prin legea rurală sau cumpărate în loturi mici, în baza legei speciale pentru înstrăinarea bunurilor statului şi a legei pentru regularea proprietăţei imobiliare din Dobrogea, precum şi averea pe care o scuteşte legea de urmărire. Vânzarea averei scutite este nulă de plin drept. Primarul care va săvârşì o asemenea vânzare, se va pedepsì cu închisoare corecţională dela 15 zile până la două luni.

Art. 30. (Art. 26 din legea actuală).

Art. 31. (Art. 27 din legea actuală).

Art. 32. (Art. 28 din legea actuală).

Art. 33. (Art. 29 din legea actuală).

Art. 34. Oricare ar fi obligaţiunile ce isvorăsc pentru sătean din faptul unui contract agricol, legea de faţă nu se aplică, în ceeace priveşte executarea, decât până la concurenţa de 10 hectare. Invoielile ce trec peste această limită se pot autentificà conform legei de faţă: executarea lor, însă, rămâne supusă dreptului comun.

Art. 35. Dispoziţiunile articolului precedent nu infirmă prescripţiunile art. 23, privitoare la rămăşiţele de muncă.

Art. 36. (Art. 30 din legea actuală).

Art. 37. Primarul sau locţiitorul lui care nu va fi executat dijmuirea în termenii prevăzuţi şi nu va puteà probà cazul de forţă majoră, va fi supus la o amendă de doi lei de fiecare hectar

nedijmuit. In caz de insolvabilitate, amenda se va preface în închisoare, socotindu-se o zi drept 10 lei, fără ca această închisoare să poată trece peste 30 de zile.

Art. 38. (Art. 31 din legea actuală).

CAP. V.

Sancţiuni şi penalităţi.

Art. 39. (Art. 32 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 24 şi 25“ prin „art. 27 şi 28“).

Art. 40. (Art. 33 din legea actuală).

Art. 41. (Art. 34 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 24, 25, 30 şi 31“ prin art. 27, 28, 36 şi 38“).

Art. 42. (Art. 35 din legea actuală).

Art. 43. (Ca art. 36 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 12, 13 şi 15“ prin „art. 14, 15 şi 17“).

Art. 44. Cultivatorul care va fi momit lucrătorii altuia, sau care va fi angajat săteni, fără a le cere un certificat dela primăria de unde sunt localnici, prin care să ateste că ei nu sunt datori, sau că şi-au îndeplinit dejà datoriile de muncă contractate cu alţii, va fi pasibil de daune-interese către persoana lezată, după ce vor fi puşi în întârziere prin primarul local.

Primarul care nu va notificà somaţiunea, în termen cel mult de 24 de ore dela primire, va fi pasibil de închisoare dela 5 până la 30 de zile.

Art. 45. Părţile care nu vor să beneficieze de dispoziţiunile legei de faţă, sunt în drept de a contractà tocmeli agricole sub imperiul dreptului comun.

Art. 46. Contractele agricole, încheiate sub regimul legei din 1882, rămân lucrătoare până la expirarea termenului stipulat în ele.

Art. 47. Toate legile şi dispoziţiunile atingătoare de tocmeli agricole şi executarea lor, contrarii legei de faţă, sunt şi rămân desfiinţate.

Această lege s'a votat de Senat în şedinţa dela 27 Ianuarie 1893, şi s'a adoptat cu majoritate de *şeaizeci* şi *nouă* de voturi, contra a *şeaptesprezece.*

Preşedinte, *G. Gr. Cantacuzino.*

(L. S. S.) Secretar, *T. G. Lerescu.*

D. *preşedinte.* Discuţiunea generală este deschisă. D. Gr. Păucescu are cuvântul.

D. *Gr. Păucescu.* D-lor deputaţi, îmi propun să vă dovedesc că starea actuală a legislaţiunei noastre în materie de tocmeli agricole este o stare rea: este nedreaptă din punctul de vedere juridic şi asupritoare din punctul de vedere economic; ea sărăceşte atât pe proprietar cât şi pe ţăran, — are această tendinţă; din punctul de vedere social, ea seamănă ură, neînţelegeri, duşmănia între proprietari şi muncitorii de pământ. Imi propun să vă dovedesc, că proiectul de lege, care se aduce în discuţiune azi dacă îndreptează în parte, în câtevà amănunte, această stare de lucruri, dar în genere o face şi mai rea decât este azi; şi că, din contra, proiectul de lege pe care am avut onoare să'l propunem vreo 34 membrii din sânul majorităţei, acest proiect aduce o reformă oportună, neapărat trebuincioasă pentru îmbunătăţirea stărei agricultorilor şi pentru prosperitatea şi liniştea Statului. Şi dupăce voiu dovedì toate acestea, vă voiu propune să respingeţi proiectul de lege al guvernului şi să primiţi pe acela pe care am avut onoare să'l propunem noi, proiectul venit din iniţiativa Parlamentului.

Dar, D-lor, mai înainte de a intrà în această desbatere, aşi dorì încă dela început să înlătur o prevenţiune care s'a ridicat contra proiectului nostru de lege, să răspund la o acuzaţiune ce ni s'a făcut, nouă, subscriitorilor acelui proiect de lege, în ceeace priveşte procedarea ce am urmat.

Ni s'a zis: chiar dacă proiectul vostru e bun, acest proiect trebue să fie respins, pentru că aţi procedat rău, pentrucă aţi prezintat acest proiect ca o armă de duşmănie în contra guvernului, ca un instrument de discordie în sânul majorităţei.

D-lor, acei cari vorbesc ast-fel, nu cunosc faptele care s'au petrecut.

Iată ce s'a petrecut în această privinţă.

D-lor, de multă vreme mai mulţi membrii însemnaţi din partidul conservator au ideile care sunt depuse în proiectul pe care am avut onoarea să'l prezentăm noi. Aceste idei au fost de mult răspândite de mulţi dintre noi; eu, între alţii, încă înainte de venirea la putere a guvernului conservator, căutam să vorbesc, şi din Ţara Românească şi din Moldova, cu toţi oamenii cari puteau să'mi dea desluşiri asupra ideilor cuprinse în acest proiect, să studiez

toate chestiunile ce se referă la starea tocmelilor agricole şi să lămuresc ideile care sunt depuse în acest proiect de lege.

Şi am martori, între alţii, pe D. Sturdza Scheianu, cu care am discutat în lung şi în lat mai toate ideile pe care vi le supun azi. După venirea la putere a partidului conservator, încă din cele dintâiu şedinţe, vă aduceţi aminte, că s'a tratat cestiunea de a se şti, care a fost cauza răscoalei, mişcarea ţărănească, şi în aceste discuţiuni, vorbind în numele majorităţei, vorbind în aplauzele majorităţei conservatoare, am enunţat, am făcut să se întrevadă ideea care constitue acest proiect de lege.

Şi mai târziu, când D. Teodor Rosetti a făcut o anchetă, o cercetare în toată ţara, am venit din nou în această anchetă cu ideile noastre: D. Rosetti a însărcinat pe prefecţi, să chieme pe agricultorii cei mai cunoscători şi să-i întrebe asupra proiectului de lege publicat de D-sa în apelul către ţară.

Atunci m'am dus într'adins la Turnu-Măgurele şi, în mijlocul alegătorilor şi amicilor, în mijlocul celor mai buni conservatori şi mai buni agricultori, am propus ideea, care o susţin şi azi, şi, după desbateri serioase în timp de două şedinţe, părerea mea a fost primită de toţi. Nu ştiu cine a redactat şi cum s'a redactat procesul-verbal al acelor desbateri; dar sunt sigur că în dosarul ministerului trebue să se găsească dovada, că agricultorii din Teleorman cred că e bine să se desfiinţoze executarea administrativă şi să se îndrumeze ţara către un timp de tocmeli agricole mai folositoare şi intereselor ţăranilor şi intereselor proprietarilor.

Mai târziu, îndată ce prinţul Ştirbeiu a venit cu proiectul acesta, pe care l-a adus şi D. Carp, noi, câţiva conservatori, am propus proiectul nostru, pe care, cu puţine modificări, îl propunem şi astăzi.

Aceste proiecte amândouă, cel propus de prinţul Stirbeiu şi cel propus de noi, majoritate conservatoare, au fost luate în considerare şi trimise la delegaţi, ca să le studieze pe amândouă, să le concilieze şi să le combine.

Şi între delegaţii aleşi de secţii îmi aduc aminte că erau câţiva cari se găsesc şi astăzi în mijlocul nostru. Dacă nu mă înşel, erà şi amicul meu. D. Constantin Cesianu. Dar de sigur erà repauzatul Kogălniceanu şi erà venerabilul nostru preşedinte al consiliului.

Aceşti delegaţi au primit misiunea din partea secţiunilor ca să concilieze amândouă aceste proiecte, să se înfăţişeze un proiect, care să cuprindă dispoziţiile bune dintr'unul şi din celălalt.

Imprejurările politice. schimbările de guvern ce au urmat n'au permis ca să se dea urmare acestei idei.

Am avut totuşi timpul să discutăm în lungi şedinţe, în comitetul delegaţilor, ambele proiecte de lege şi să cădem de acord asupra multor idei care formează mai tot proiectul, pe care'l am înfăţişat din iniţiativă parlamentară.

Ce puteam noi să facem mai mult, care aveam o idee pe care o credeam bună, folositoare? Ce puteam să facem mai mult decât să o anunţăm în Cameră pe cale oficială, s'o prezentăm în anchete, să o prezentăm şi Camerei în formă de proiect de lege: vă aduceţi de sigur aminte că, atunci când am înfăţişat pentru prima oară proiectul nostru, ca să se combine cu proiectul prinţului Ştirbei, vă aduceţi aminte bine, că nu s'a făcut nicio chestiune din aceasta. S'a discutat lucrul fără să se supere nimeni. Iată cum am procedat noi. Cum a procedat D. ministru de domenii? D. ministru, ştiind toate lucrurile acestea, cunoscând că există un proiect de lege din iniţiativa membrilor partidului conservator, proiect care fusese admis în principiu de Camera conservatoare din 1888, la care luase parte în discuţie primul ministru de azi; ştiind toate acestea, nu ţine seamă de nimic şi depune tot proiectul din 1888, fără să ţină absolut nicio seamă de ideile care fusese emise din partea majorităţei conservatoare. Şi, ca să dea ochi cu noi cât mai târziu, depune proiectul său mai întâiu la Senat. Departe de mine ideea de a face imputare cuivà, dar mi se pare că e foarte nedrept, ca să ni se impute nouă că nu am procedat bine, când noi am făcut tot ce era cu cu putinţă, ca să ajungem a face să se cunoască ideile noastre.

Nu e dar procedare rea din partea noastră. Nu cred cu putinţă să se proceadă mai bine, mai amical, de cum am procedat noi. E adevărat că D. L. Catargi, preşedintele consiliului, ne a imputat, că ar fi trebuit să venim cu proiectul de lege pe cale de amendament. Dar lucrul e absolut cu neputinţă. M'am gândit mult la aceasta. Nu se poate! Cine îşi aruncă ochii pe amândouă proiectele de legi, vede că, dacă se poate foarte uşor ca proiectul guvernului să intre în proiectul nostru, dar de altă parte proiectul nostru nu poate intrà în proiectul guvernului, pentru

cuvântul foarte simplu, că proiectul nostru este mult mai larg conceput decât al guvernului. Noi ne ocupăm de forma contractului, de executarea contractului, de regulele de drept ale acestui contract sub toate formele: Inchiriare de muncă, locaţiune de lucru.

De ce se ocupă proiectul guvernului? De un singur lucru. De executarea contractului şi de forma lui exterioară. Va să zică, proiectul guvernului nu cuprinde decât o parte mică din proiectul nostru. Ei, cum o să bagi un mare tot numai într'o părticică dintr'însul? Cum o să bagi o casă într'o odae? E lesne să bagi mobila dintr'o odae în altă odae dintr'o casă; dar e cu neputinţă să grămădeşti mobila dintr'o casă într'o singură odae.

Iată pentru ce nu am putut ascultà povaţa care mi s'a dat, oricât aş fi fost dispus ca să o ascult.

Onor. D. ministru de domenii mi-a făcut o altă imputare.

D-sa mi'a zis, că trebuià, când am văzut proiectul depus de D-sa, să mă fi dus la D. Catargi şi să mă plâng de lucrul acesta, că nu se ţine seamă de ideile partidului consevator.

D. P. P. Carp ministrul domeniilor. Când ţi'am făcut eu această imputare?

D. Gr. Păucescu. Are memorie scurtă D. ministru al domeniilor.

D. P. P. Carp ministrul domeniilor.

Când?

D. Gr. Păucescu. La întrunirea majorităţei din sala băilor eforiei.

D. P. P. Carp ministru al domeniilor. Nici nu am luat cuvântul.

D. *Gr. Păucescu.* Ştie camera întreagă că ai vorbit o oră.

D. P. P. Carp, ministrul domeniilor. Dar nu am zis aceasta.

D. *Gr. Păucescu.* Ai zis şi aceasta ca multe altele, şi tot cu atâta puţină dreptate. Şi, ca să-ţi ajut memoria, eu ţi-am răspuns atunci: Dar ce fel de om mă crezi D-ta pe mine, ca să mă duc să mă plâng la D. Catargi şi să-i cer să se certe el cu D-ta? Dacă este de ceartă, mă cert eu cu D-ta, nu pun pe altul.

Dar ori cum aşi fi procedat, m'aşi fi adresat eu la D. Carp, ori s'ar fi adresat D. Catargi la D. Carp, rezultatul erà acelaşi.

D. Carp erà să răspundă: Cunosc ideile D-voastră, dar nu le împărtăşesc; am ideile mele cuprinse în programul meu pu-

blicat la 1888, şi nu am venit la minister să aplic ideile D-v, ci pe ale mele. Lucru care erà foarte natural. (Aplauze).

Şi atunci, vedeţi bine că cestiunea nu este de procedare: oricare ar fi fost procedarea noastră, rezultatul ar fi fost acelaşi.

Este o cestiune mai serioasă decât procedarea, este o diferenţă de idei între programul dela 1888 a D-lui Carp în această privinţă şi ideile noastre, ale partidului cconservator, după cum voiu aveà onoare să dovedesc. (Aplauze).

Şi, după cum este natural ca D. Caıp să-şi susţină idèile, tot aşà de natural mi se pare, ca noi să ne susţinem ideile noastre.

Erà un mijloc de a evità un conflict, şi acest mijloc erà conciliaţiunea, adică să stăm la vorbă şi să alegem între ideile D-voastre şi ideile noastre pe cele mai bune, şi să facem o conciliaţiune între unele şi altele. Şi acest lucru noi l-am propus. L-am propus şi în 1888, când a venit principele Ştirbei. L-am propus mai deunăzi în secţiuni; 'l-am propus şi alaltăieri în comitetul delegaţilor, şi am fost totdeauna trataţi cu aroganţă, cum suntem trataţi noi, majoritatea, de unii din D-nii miniştri, ca popor învins, parcă am fi fost luaţi cu sabia!

D. *C Bobeica*. Conservatori căzuţi.

D. *Gr. Păucescu*. Ceea ce rămâne de făcut, pentrucă conciliaţiunea nu s'a vrut, este să supunem într'un mod onest, la judecarea Camerei întregi, şi mai dincolo, la a ţărei, ideile noastre, şi Camera, D-voastre toţi, să alegeţi care sunt ideile cele mai bune, acele pe cari le-am susţinut totdeauna noi, sau acele pe care le propune guvernul prin organul D-lui Carp, prin organul guvernului.

D. *C. Bobeica*. A intrat casa în odae. (Rîsete)..

D. *Gr. Păucescu*. D-lor, acestea zise, să-mi daţi voie să intru în discuţiunea proiectelor de legi. Şi mai întâiu două cuvinte despre ceea ce s'a petrecut înainte, despre istoricul acestei legi de tocmeli agricole de care vorbim. D-voastre ştiţi ce erà claca: erà o oblăduire foarte blândă, foarte omenoasă, dar care nu mai răspundeà cu instituţiunile, cu ideile timpului în care trăim.

Proprietarul erà obligat să dea ţăranului o întindere oarecare de pământ pe care să se hrănească el şi familia lui, şi, în schimb, ţăranul erà obligat să muncească un număr oarecare de zile, un mic număr de zile, proprietarului. La noi, în ţara ro-

mânească, erau 22 de zile. Vă aduceţi aminte că ţăranul trebuià să muncească 7 zile primăvara, 8 vara şi 7 toamna, atât şi nimic mai mult: şi pentru aceasta ţăranul cu patru boi, fruntaşul, primià şase pogoane de pământ pentru hrană şi cinci pentru nutreţul vitelor, cel cu doi boi, mijocaşul, şapte pogoane, şi toporaşul cinci. Mai mult decât atât nimic. El nu aveà grija viitorului, căci copii lui, îndată ce ajungeau în majoritate, se duceau la proprietar şi imediat li se dau pogoanele legiuite, fruntaşilor 11 pogoane, mijlocaşilor 7 şi toporaşilor 5. Ii erà vieaţa asigurată, cu condiţiune ca să muncească, cu voie, fără voie, proprietarului zilele legiuite, 22 zile după Regulamentul organic.

Legea aceasta nu este aşà, că erà foarte blândă, foarte bună? 22 de zile într'un an. Acum câte zile credeţi că se muncesc astăzi cu învoielile existente? O sută de zile, 150. Şi cu toate acestea, această lege a trebuit să fie înlăturată, fiincă ea numai corespundeà cu instituţiunile domnitoare în Europa, pe care ţara le primise. Ea aveà două cusururi, robià proprietatea şi robià mnnca: Robia proprietatea, fiindcă proprietarul nu erà stăpân pe pământul pe care îl muncià; erà un fel de coproprietar, erà un embatic, erà un drept de emfiteoză; adică fiecare bucată de pământ avea doi proprietari. Unul care muncià şi se folosià de el, şi altul care îl dijmuià. Iată întâiul cusur al legei, şi erà un mare cusur, căci s'a dovedit şi este o maximă în toată lumea, că proprietarul, ca să ajungă la valoarea ei adevărată, proprietatea trebue să fie liberă, trebue ca fiecare om să fie stăpân pe bucata lui de pământ, ca să poată, prin munca şi grija lui, să ducă la cel mai mare grad de cultură şi de bogăţie acel pământ. Iată prima parte rea a legei clăcei. Claca mai avea o vină, căci robià munca. Ce va să zicà aceasta? După principiile dreptului, omul în nici un caz nu poate să fie silit, să muncească pentru altul, nici într'un caz nu poate fi dus cu sila la muncă. Ei bine, legea clăcei făceà aceasta: impuneà omului, proprietarului, dreptul de a lua pe muncitor cu sila şi de a-l face să muncească. Acesta erà cel de al doilea păcat de moarte al legei vechi. Este astăzi primit de toţi că munca, ca să fie roditoare, trebue să fie liberă: trebue ca omul să se ducă la muncă de voia lui, iar nu cu sila. Munca siluită este stearpă şi degradează pe om; numai munca liberă produce şi înalţă pe om. Pentru aceste două

cusururi, legea clăcei a trebuit să fie desfiinţată şi izgonită de legislaţiunea noastră.

Trebuià să se proclame, ca în toată Europa, libertatea pământului şi libertatea muncei.

Chiar înainte de legea rurală, o primă încercare de a se desfiinţà claca, a făcut'o Regulamentul organic. El a vrut să desfiinţeze claca şi să introducă libertatea proprietăţei şi libertatea muncei; dar a încercat'o într'un mod nedrept, într'un mod favorabil numai proprietarilor şi asupritor pentru muncitor. El proclamà pe proprietari stăpâni pe întreg pământul ţărei, şi pe locuitori stăpâni numai pe braţele lor. Dar cu chipul acesta ridicà în mod violent dreptul ce aveau muncitorii asupra pământului legiuit, dreptul de emfiteoză: un adevărat drept real.

Iacă pentruce încercarea făcută de Regulamentul organic a rămas zadarnică.

A venit în urmă legea rurală, care a declarat pe muncitori proprietari pe pământul pe care clăcuiau şi astfel a făcut proprietatea liberă şi munca liberă; a desrobit pământul şi a desrobit braţele. Aceasta este reforma cea mare ce s'a făcut prin legea rurală. Ce va să zică proprietate liberă? Ce va să zică muncă liberă? Proprietatea liberă va să zică, că acela ce o are să poată face tot ce vrea cu dânsa? Dar nu poate niciodată să stabilească alte drepturi pe pământ decât cele arătate în lege; în special embaticul, besmanul, emfiteoza, claca, nu se mai pot stabilì!

Munca liberă nu însemnează, că eu nu mă pot obliga să muncesc pentru altul; din contră, convenţiunile fiind libere şi destinele omului fiind să muncească, cea mai bună întrebuinţare a libertăţei lui fiind să lucreze şi să'şi agonisească, fiecare din noi poate să se oblige să muncească, şi, îndată ce există obligaţiune, este oarecare aservire, cum zicem noi, jurisconsulţii. Şi în acest sens eşti obligat, eşti dator să munceşti.

Dar libertatea muncei însemnează, că acela către care m'am obligat, nici într'un caz nu are dreptul să mă aducă să muncesc cu sila. Dacă voiesc să mă duc să muncesc, bine; dacă nu, să mă tragă la despăgubire. Aceasta va să zică libertatea muncei.

Şi ştiţi pentruce nu trebue să mă aducă cu sila la muncă,

pentrucă altfel munceşte un om, când vine de bunăvoia lui, şi altfel munceşte, când este adus cu sila.

Şi pentruce încă? Pentru că persoana omenească este sfântă, şi pentru respectul persoanei omeneşti, s'a recunoscut în drept această axinoină, că nimeni nu poate sili pe semenul său, să facă ceeace nu vrea să facă de bunăvoia lui.

Iată care erà principiul care s'a introdus prin legea rurală: Libertatea muncei şi libertatea proprietăţei.

Proprietarul stăpân pe pământul lui; dar nici el nu poate stabilì asupra pământului, decât drepturile învoite de lege: nici el nu poate să robească pământul.

Individul stăpân pe activitatea lui, liber e să se oblige să muncească pentru altul, dar nici el nu poate să-şi aservească persoana: nici el nu se poate obligà, ca să se lase a fi dus cu sila la munca la care s'a obligat.

Dar, D-lor, când a venit legea rurală, ţara se găsià în timpurile cele mai grele ale existenţei ei contimporane.

Guvernul Cuza, atât de folositor sub alte puncte de vedere, din punctul de vedere exterior mai ales, dar în ceeace priveşte administraţiunea dinnăuntru lăsà mult de dorit: ea se aflà într'o mare destrăbălare.

Hoţia se întinsese într'un mod îngrozitor în toată ţara, mai ales hoţia de vite: nesiguranţa averei şi nesiguranţa persoanei erà adusă până la un grad nedescris. La acestea, în urma mişcărei care a provocat demisiunea lui Cuza, s'a adăugat nesiguranţa din afară. Nu se ştià ce au să facă puterile garante, dacă ele au să recunoască, sau ba, starea de lucruri care se înfiinţase.

La aceasta s'au mai adăugat încă câţivà ani nenorociţi, anul 1864: înnecuri, potopuri în toată ţara; în anul 1865 aplicarea legei rurale, şi până să se facă învoielile, ţăranii n'au muncit, şi în 1866 am avut în ţară adevărată foamete: lipsă de hrană şi lipsă de nutreţ.

In aceste împrejurări, — lipsă de credit, sărăcie grozavă! — în aceste împrejurări, ţara fiind ameninţată de foamete, s'a făcut legea din 1866. Imi aduc aminte de vorbele primului ministru şi ministru de interne: 4 judeţe sunt în foamete complectă în Moldova, şi în Ţara Românească în multe părţi oamenii mănâncă coaje de copaci; în aceste împrejurări, când toată lumea nu ştià, cum să potolească foametea şi să facă faţă la nevoile şi

nenorocirile timpului, un bărbat s'a ridicat şi a zis cuvântul acestei situaţiuni şi acest bărbat erà D. L. Catargi: „Cine are să dea să dea, cine are să ia să ia": cuvânt pe care l-a repetat şi în discuţia legei dela 1872. In marea nesiguranţă în care ne aflam, singura scăpare erà creditul. Iată comentariul legei dela 1866. Legea aceasta din 1866 a venit să potolească foametea!

D. I. Ghica a zis: am cerut un milion şi nu o să ajungă: m'am adresat la proprietari şi le-am cerut să facă ei credit ţăranilor, să le dea: dar proprietarii au zis: cu ce garantează ţăranii că vor muncì, căci de plată nu au cu ce plătì? Şi atunci a venit legea din 1866 care a făcut un lucru: a hotărît că ţăranii pot să fie aduşi cu sila la muncă; a desfiinţat unul din progresele făcute de legea rurală, a introdus din nou în parte claca, lăsând proprietatea liberă: a aservit din nou munca. Legea din 1866 a fost un mare bine pentru ţară, a scăpat-o de foamete; proprietarii s'au grăbit să dea ţăranilor până la cel din urmă bob de grâu pentru hrană, până la cel din urmă paiu de nutreţ, ca să scoată în primăvară pe oameni şi vitele lor. Dar a introdus în legislaţie un principiu, ale cărui consecinţe sunt rele; principiul acesta este: ca omul să aibă dreptul să silească pe om să-i muncească fără voie. Acesta este principiul legei dela 1866. Şi a fost un om, de altmintrelea nu prea cunoscut în luptele noastre politice, dar îi aduc omagii pentrucă a murit în lipsă şi în obscuritate, care a pronunţat chiar cuvântul care rezumà această lege. Repauzatul Petrache Teulescu a zis: băgaţi de seamă D-lor, că introduceţi claca din nou.

Dar aceste vorbe s'au pierdut; au fost înăbuşite de nevoia de a scăpà ţara de foamete.

Şi aceasta a şi făcut legea din 1866: a scăpat lumea.

A făcut încă un bine mare, enorm, nu numai că scăpà populaţiunea de foamete, dar scăpà pe oameni de ispaşe.

Nu ştiu dacă D-voastră toţi cunoaşteţi ce va să zică acest cuvânt de ispaşe. Şi Ţara Românească, pe vremea aceea şi înainte de legea rurală şi de legea tocmelilor agricole, de câteori unui arendaş îi mergeà rău, decâteori vedeà că nu poate să plătească, atunci făceà ispaşe, din cauză că nu au venit oamenii la muncă la vreme; din această pricină i s'a scuturat câte o kilă de grâu de pogon şi cu ajutorul primarului, consilierului, se făceà un ispaş de 50 chile, 100, 200 şi puneà pe ţărani

să plătească solidaricește. Aceste ispașe ajunsese groaza satelor bogate. Multă lume a sărăcit și ajunsese un strigăt general contra acestor ispașe. Ei bine, legea din 1866 a desființat ispașele, obligând pe țărani să muncească.

Proprietarul aveà drept să îl aducă cu sila la muncă: cum mai puteà cere despăgubiri că nu a venit ?

Iacă binefacerile legei din 1866. Dar efectele cele rele ale acestei legi nu întârziară a se simți nici ele. S'au simțit efectele rele ale legei din 1866 și dejà în 1872, D. L. Catargiu, mișcat de relele urmări ale legei, a venit cu o lege, prin care se aduceà oarecare îndulcire. Dar se vede că D. Catargiu nu a putut, și legea din 1872 a ieșit din desbaterile Senatului și mai rea decât cea din 1866.

S'au suprimat toate articolele ușurătoare cu care venise D. Catargiu, cum e clauza penală și altele, și comitetul delegaților a adăugat articolele noi, care nu erau în proiectul primitiv și prin care legea se făceà mai rea. Atunci s'a dat drept primarului să ceară ajutorul subprefectului și să aducă pe un țăran, dacă ar fi fugit, de peste nouă hotare, și să-l silească să muncească.

Legea din 1872 s'a făcut și mai rea, și mai asupritoare și mai violent silnică decât fusese legea din 1866.

Mai târziu, 10 ani în urmă, în 1882, a venit Costache Rosetti ministru de interne și s'a speriat de progresul răului cauzat de principiul silei pus în legea din 1866.

Incepuse să se învedereze urmările nenorocite ale silei administrative și Costache Rosetti a început în jurnalul *Românul* o campanie puternică, hrănită de fapte numeroase, de fapte sfâșietoare, prin care se dovediá, că e nevoe să se desființeze principiul robirei muncei, care s'a pus în legea din 1866. Dar cu toată puterea lui, cu toată voința lui de fier, nici Costache Rosetti n'a izbutit pe de deplin. S'a suprimat doar dorobanțul. Unde se ziceà că primarul cu ajutoarele, cu consilierii, cu vătășeii și cu dorobanțul, a zis numai: primarul cu ajutoarele să chieme pe om la muncă. S'a suprimat executarea brutală, cum se exprimă în mod eufonic raportorul nostru de azi, dar executarea abministrativă tot a rămas.

Cel puțin Costache Rosetti a putut să facă ceeace nu putuse D. Catargi la 1872, să introducă el îmbunătățirile pe care le propusese D. Catargi în 1872 și a introdus atunci o mulțime

de uşurări: Tocmelile pentru închirierea muncei se fac numai pentru un an, şi numai pentru anul următor, se desfiinţează clauza penală, solidaritatea şi alte câteva îmbunătăţiri tot atât de importante.

Dar, încă odată, principiul executărei administrative rămâneà, şi acest principiu e cauza relelor care bântue agricultura, pentrucă el constitue o mare nedreptate socială.

Să examinăm de aproape acest principiu şi să vedeţi, dacă nu este el cauza mai tuturor relelor de care ne plângem.

Mai întâiu executarea administrativă introduce neegalitatea între cele două părţi contractante.

Facem un contract: nimic mai natural decât ca, în mijlocul pe care îl ai tu, pentru ca să mă execuţi pe mine, tot acel mijloc să îl am şi eu, ca să te execut pe tine. Aşà, de exemplu, dacă eu pot, prin puterea administrativă, să te silesc să munceşti, să poţi şi tu, prin puterea administrativă să mă sileşti pe mine, ca să'ţi dau ceeace îţi am făgăduit. Acest lucru nu'l făceà legea din 1882, şi nici nu puteà să'l facă. Şi deaceea legea din 1882 executà pe acela care munceşte, dar nu executà şi pe cealaltă parte. Se stabileşte o inegalitate înaintea legei între cele două părţi contractante.

Eu am contractat cu un un ţăran să îi dau 10 pogoane şi să'mi muncească trei. Vine vremea muncei. Eu pot, prin puterea administrativă, să-l silesc să'mi muncească trei pogoane; dar cu ce mijloc poate ţăranul să mă execute să'i dau 10 pogoane, care i le-am făgăduit. Acest lucru legea nu'l hotărăşte şi nici nu poate.

Ce lege ar puteà să dea drept unui primar să vină la moşia mea, să măsoare câteva pogoane, să le dea ţăranului. Suntem, dar în faţa unei inegalităţi esenţiale.

Altfel e tratat de lege muncitorul şi altfel proprietarul.

Urmarea acestui lucru e că eu îţi dau ţie ceeace ţi am făgăduit, ca să'mi dai şi tu mie ce 'mi ai făgăduit. Aceasta este ceeace mă îndeamnă pe mine, să'mi execut obligaţia. Proprietarul este pus în poziţie să nu dea ţăranului ceeace i-a promis, în schimbul muncei. Şi, în adevăr, dacă dau un lucru, cauza este că voiu să iau altceva în schimb, căci trebuinţa ce am e ca şi tu să'ţi execuţi obligaţia către mine. Dar atunci, când eu pot să te execut să'ţi îndeplineşti obligaţia, fără ca tu să fii silit a o îndeplinì pe aceeace sunt ispitit ca să nu execut!

Aceasta se întâmplă foarte des.

Eu nu zic că lumea e rea şi nedreaptă; dar nu e bine ca legea să pună pe oameni în situaţiuni nefireşti , anormale, pentrucă omul este om, şi când poate să abuzeze cu înlesnire, abuzurile sunt mai dese.

Când vând o casă, dacă mă lipsesc de casa mea, cauza este că am trebuinţă de bani, şi dacă mă hotărăsc să'ţi predau casa, este că am nevoie să'mi dai bani. Dar dacă te pot silì să'mi dai bani, fără ca să'ţi predau casa, nu este aşa că sunt pus în ispită să te înşel?

Aceasta o face executarea administrativă: proprietarul putând silì pe muncitor, este ispitit să nu'i dea tot pământul de muncă ce 'i-a promis, ori nu tot pământul de izlaz, şi munca s'o ceară toată.

Şi aceasta se întâmplă în toate zilele. Astfel, cel din urmă cuvânt al acestei legi, rezultatul executărei administrative, este cá rămâne la bunul plac al proprietarului sau al arendaşului, ca să execute întocmai obligaţiunile pe care le are către ţărani sau nu.

Şi este o minune că, cu un asemenea regim, o asemenea lege, este o laudă nespusă pentru proprietarii şi arendaşii noştri; că, având la dispoziţiune o asemenea lege, încă lucrurile se petrec cu atâta omenie, cu atâta cinste.

Arendaşii şi proprietarii îşi îndeplinesc obligaţiile către ţărani, numai dacă omenia, bunătatea lor îi face să'şi îndeplinească obligaţiunile.

Dar câţi oameni abuzează de această putere, ca ei să siluiască pe alţii, fără ca nimeni să poată să'i siluească pe ei?

D-lor, un alt inconvenient are acest principiu din punctul de vedere economic; un alt neajuns mai mare este favorizarea proletariatului; împinge pe ţară în proletariat, în sărăcie.

D-lor, binevoiţi a'mi da puţină atenţiune în privinţa aceasta, căci cestiunea merită şi este delicată.

Contractul acesta de locaţiune are două forme: ori arendezi pământ unui om care 'ţi plăteşte bani ori muncă, sau îi plăteşti lui, ca să vină să muncească la tine. Arendarea pământului şi închirierea muncei.

Din aceste două forme, care credeţi că este mai folositoare pentru ţărani? Fără îndoială, arendarea pământului, pentrucă acaasta îl face stăpân de casă; trebue să aibă boi, pătul, magazie; este arendaş, negustor, gospodar, când ia pământ şi'l munceşte.

Dar când vine la mine şi munceşte, nu mai rămâne decât un proletar, nu are trebuinţă de boi, nici de pătul: ceeace îi trebue este o sapă ca să prăşească, o seceră ca să secere şi poate nici de acestea nu are trebuinţă, căci i le dă proprietarul.

In acest tip de învoieli, n'are trebuinţă nici de casă, casa îl încurcă, căci astăzi găseşte de lucru aci şi mâine dincolo. Şi familia îl încurcă şi mai rău.

Va să zică, contractul care trebue legea să-l favorizeze, dacă e vorba ca legea să favorizeze cevà, este contractul de arendare de pământ, care din ţăran face un om cu casă, cu avere, şi cu copii, un gospodar; iar nu contractul de închiriere de muncă, căci acest contract îl face pribeag, fără avere, fără familie, îl face proletar, îl aruncă în mizerie!

Chiar şi pentru proprietar este mai bun contractul închirierei pământului. Intr'o ţară unde dobânzile sunt atât de scumpe. este o rea tocmeală, tocmeala care consistă în a face munca în bani, pentrucă, fie proprietar, fie arendaş, îl aruncă în mâna uzurarilor, a capitaliştilor.

La noi, în Teleorman, toţi arendaşii cari au încercat munca în bani, s'au ruinat.

Ca dovadă mare despre aceasta, este că la aceiaşi oameni, la acelaş popor, cu aceiaşi inteligenţă în Ţara Românească, unde se obicinueşte mai mult închirierea pământului, şi ţăranii şi proprietarii sunt mai bine decât în Moldova, unde se obicinueşte cellalt tip de învoieli: închirierea muncei. Ei bine, acest principiu al siluirei, al executărei administraţiei, acest principiu nenorocit favorizează, într'un mod nefiresc, tipul cel rău de tocmeli: închirierea muncei.

Şi cu cât favorizează tipul cel rău, cu atât goneşte pe cel bun. Cu cât uită de închirierea muncei, cu atât restrânge. Cum aceasta?

Când arendez pământul meu, nu am trebuinţă de executarea aceasta: am arendat 10 pogoane de pământ, or zece fălci, ai să îmi dai banii şi să îţi iei productele. Când am trebuinţă de executarea administrativă? Când am dat banii înainte, ca să vină peste o lună sau două şi nu vine să muncească, atunci am nevoie de executarea administrativă, pentrucă în vremea muncei lucrul este mai scump decât iarna, când se dau bani înainte. Şi pentrucă cine a luat bani iarna, iarna i-a mâncat, şi acum are trebuinţă

de alţi bani, e ispitit să se ducă să muncească la alţii. Şi tocmai de aceea am trebuinţă de administraţie, să îmi aducă cu sila pe acela căruia i-am dat banii.

Dacă nu aşi aveà administraţia la dispoziţie, atunci aşi căutà un alt tip de învoieli; aşi căutà să fac nişte învoieli cu care să-l tragă inima şi pe muncitor să vină. Aşi adoptà, de exemplu, tovărăşia pe producte, şi atunci muncitorul ar veni de bună voie, căci ar veni la munca lui.

Dar având sila la dispoziţie,atunci dau banii fără grije. Şi cu chipul acesta favorizează acest fel de tocmeli într'un mod nenatural, şi cu cât favorizează acest fel de tocmeli, cu atât goneşte din deprinderi celalt fel de tocmeli.

Astfel, nu numai că această executare administrativă din punctul de vedere al dreptului, introduce neegalitatea înaintea legei, şi face pe una din părţi să nu-şi execute contractul faţă cu cealaltă;

Dar face mai mult: împinge pe ţăran în sărăcie, favorizând învoielile care îl fac proletar, uvrier şi gonind din deprinderi învoielile care îl fac arendaş, gospodar. Iacă rezultatele acestei executări administrative.

Mai este încă unul. D-lor, ne tot plângem de libertate, de puterea prea mare a guvernului, a Statului.

Ei bine, această executare pune pe mic şi pe mare, dela cel din urmă ţăran până la cel mai mare proprietar, îi pune pe toţi la discreţia administraţiunei, şi deaceea vedeţi atâtea abuzuri, de care ne plângem de atâta vreme; deaceea vedeţi atâtea asupriri şi împilări de care ne plângem şi care au ajuns aşà de mari, încât au provocat acea mişcare serioasă a ţăranilor de mai deunăzi, care ne-a făcut să ne temem un moment, să nu ne pomenim cu o mare catastrofă în ţară.

Iacă, D-lor, principiul legislaţiunei actuale în materie de tocmeli agricole şi urmările fireşti ale acestui principiu.

Şi D-voastră ştiţi caşi mine în ce mizerie, în ce sărăcie, în ce robie această legislaţiune a adus mare parte din muncitori; muncesc toată viaţa şi de datorie nu numai că nu scapă, dar nu văd putinţa de a scăpà. Şi ogorul lor rămâne sterp şi casa lor rămâne pustie!

Iacă cum un om, de iarna, ia bani înainte pentru muncă şi, dupăce munceşte toată vara, la sfârşitul anului rămân tot dator;

şi aceà datorie se preface iarăşi în muncă pentru anul viitor, şi iarna este nevoit să mai ia şi alţi bani, şi aşà din an în an rămâne dator, şi la moartea lui moştenitorii lui moştenesc, împreună cu cocioaba mizerabilă care le rămâne dela părintele lor, datoria de care nu se mai pot desrobì. (Aplauze).

Iată, D-lor, ce procede executarea administrativă cu timpul. Deci să nu vă gândiţi la un caz, la două cazuri; gândiţi că acest principiu nenorocit lucrează asupra a patru milioane de oameni, şi la toţi oamenii neîncetat lucrează această tendinţă a legei, care împinge cu încetul pe om în proletariat. Şi omul care stă în picioare îl îngenuche cu încetul, şi pe omul îngenuchiat îl apăsă tot mai mult şi îi ridică nădejdea de a vedeà lumina! Şi când vede că toată viaţa va muncì pentru altul, nu îi rămâne alt refugiu decât beţia: sărăcia chiamă viţiul!

Şi dejà această idee nenorocită începe să se întindă în ţară, pentrucă sunt oameni care zic: mai mult câştigi dacă vei speculà nu numai pământul, dar şi pe muncitori.

Legislaţia aceasta, D-lor, este o cauză de sărăcie şi ţara şi populaţiunea rurală nu mai poate să rabde, nu mai poate să mai meargă cu atâtea cauze de sărăcie.

Starea ţărei este aşà de rea încât este vreme de îndreptare. Dejà ni s'a dat un avertisment. Cum stă ţara, D-lor, consultaţi doctorii aceia cari sunt în contact cu cei mici, cu cei mişei, cu cei mizerabili, cu cei săraci şi să vă spună, dacă populaţiunea noastră rurală mai este în stare să mai sufere şi această sărăcie care vine din cauza legei.

Am publicat o broşură cu intenţiunea de a vă arătà la toţi că această cestiune este una din cestiunile, care pe noi unii, nu zic de mine, ne-a preocupat mai mult decât toate, şi dacă am dorit vre-o dată să venim la putere, am venit ca să vedem realizându-se aceste idei de îndreptare. (Aplauze).

Dacă am cerut puterea, nu este să umplem cu vanitatea noastră banca ministerială, nu; ci ca să putem face niţel bine, să împlinim cevà din făgăduielile ce le-am dat ţărei; şi cea dintâiu şi cea mai mare este, ca să o scăpăm de abuzuri, de nedreptăţi, de cauzele de sărăcie, de mizerie (Aplauze).

Ziceam că nu mai poate suferì populaţiunea rurală. Şi de mult doctorii, şi-au îndeplinit datoria, dând alarma. Raportaţi-vă la raporturile lor din fiecare an şi vedeţi ce vă spun cei cari re-

crutează prin sate, cei care caută pe bolnavi prin spitalele rurale pe cei nenorociţi şi vedeţi, dacă mai este cu putinţă, să mai menţineţi încă această cauză de sărăcie.

Iată ce citesc într'o carte scrisă de un doctor cu conştiinţă şi care cunoaşte cestiunea:

„La noi, zice Dr. Istrati, mizeria şi proletariatul nu există numai în oraşe, care nu constitue decât o mică parte din cetăţeni.

„Toată clasa locuitorilor dela ţară sunt adesea într'o poziţie cu mult mai tristă decât cei din urmă uvrieri din centrurile mari ale Occidentului. (Pagina din Istoria Cont).

Şi dă o dovadă netăgătuită:

„Talia recruţilor scade necontenit, aşà încât a trebuit a se reduce la minimul de 1.57 şi în urmă la 1.54".

Altă dovadă este numărul cel mare al constituţiilor debile: „Astfel totalul recruţilor slabi şi rău desvoltaţi a fost în 1874 de 2593, ceeace este mai mult ca enorm, şi cu toate acestea în 1879, peste 6 ani, aceste cifre au ajuns pânăla 3923!"

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. De când este acel raport?

D. *Gr. Păucescu*. Este publicat în 1880 de Dr. Istrati.

D. *C. Ressu*. Starea aceasta nu este schimbată nici azi.

Aceleaşi constatări le face Dr. Manolescu în altă publicaţiune.

D. *Gr. Păucescu*. Când aceasta este starea ţăranului nostru, mă întreb dacă nu este o datorie de conştiinţă pentru noi, dacă nu este o cestiune de umanitate, să căutăm o depărtà orice cauză care ar puteà să întindă mai mult sărăcia, din multiplele cauze care se atribue la aceasta, căci eu nu zic că sunt numai acestea cauzele de sărăcie şi de degenerare a rasei noastre.

Iată D-lor, care este starea ţărei; iată care sunt relele pe cari le aduce legislaţiunea de azi.

Acum, D-lor, în faţa acestei stări de lucruri, ce ni se propune de către D. ministru al domeniilor, care sunt reflecţiunile pe care şi le-a făcut la vederea acestei stări de lucruri; unde vede cauza răului?

D. ministru şi-a zis: cauza răului este uzura: proprietarii sunt uzurari, prea vând scump pământul de muncă; prea vând scump pământul de păşune. Iată cea dintâiu reflecţiune ce şi-a făcut D. ministru: cauza răului e că se vinde pământul scump.

A doua cauză este că ţăranii sunt prea lacomi, prea iau pă-

mânt ca să muncească. Ei cred că dacă vor lua pământ mult, au să se procopsească: dar se înşeală, aceasta îi sărăceşte.

A treia cauză este că primarii prea au puţine drepturi în ţara românească: să mai întindem drepturile administrative. Aceste sunt reflecţiunile D-voastră, D-le ministru, şi daţi'mi voie să vă spun, cu toată consideraţia ce am pentru persoana Dumneavoastră.

Daţi'mi voie să vă spun, că nu pot să nu'mi exprim mirarea şi nedomirirea mea, că atât aţi găsit în starea ţărănimei noastre: pământul e cam scump, ţăranii sunt cam lacomi; primarii au prea puţine drepturi asupra ţăranilor şi proprietarilor. Atâta tot!

Şi atunci ce propuneţi D-voastră? Propuneţi ca, de vreme ce pământul e prea scump, mai întâiu să desfiinţăm unele forme de contracte. Este un obiceiu foarte întins în Ţara Românească; forma cea mai obicinuită e aceasta: îţi dau atât pământ, să'mi dai dijma din 3 sau din 5 una, şi, deosebit de ceeace îmi dai dijmă, să'mi mai munceşti un pogon, două; să'mi duci un transport, ori două; să'mi faci atâtea zile cu mâinile, etc. D. ministru crede că aceasta scumpeşte pământul şi vrea să desfiinţeze această formă de învoieli: ori dijmă, ori muncă, ori bani: nu'ţi permit să ceri mai multe feluri de prestaţii.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. Ba da.

D. *Gr. Păucescu*. Auzi, ba da! Ce crezi că nu v'am înţeles nici pentru atât lucru? Ceeace primiţi D-voastră este: îţi dau atât pământ pentru muncă: îţi dau atât pământ ca să'mi dai dijmă; îţi dau atât pământ ca să'mi faci atâtea transporturi, dar nu primeşti ca, pentru atât pământ, să'mi dai şi dijmă, şi muncă şi transport; e lucru greu de înţeles? (Aplauze, ilaritate).

Putem să zicem în învoială; pentru 2 pogoane să'mi dai un pogon de muncă; pentru 2 pogoane să'mi dai un transport; pentru 2 pogoane să'mi dai un pogon dijmă; dar putem să ne învoim pentru şease pogoane să'mi dai un pogon de muncă, un pogon de dijmă şi un transport! (Aplauze).

Vezi bine că ţi-am înţeles secretul. Iacă prima îndreptare ce propune D-sa. Al doilea să arate întinderea izlazului, să se arate câte pogoane se dau de izlaz, şi al treilea să nu se mai pună în contract, că ţăranul să dea pui de găină, muşchiu, etc. Aceste prestaţii să se desfiinţeze.

Iată cea dintâiu modificare prin care înţelege D-sa să vin-

dece acest rău imens la această lege greşită, această îndreptare socială care s'a strecurat în legislaţiunea noastră.

Dar D. ministru, în solicitudinea sa pentru binele ţăranilor, nu s'a mărginit aci. El a mers mai departe, şi a zis: ce să facem acum cu lăcomia ţăranului? Şi a găsit leacul. Să nu se poată obligà, conform legei, decât la un maximum de muncă, hotărît mai dinainte. Acest maximum este foarte variabil. In proiectul său primitiv, D. Carp îl fixase la 3 hectare: un ţăran să nu se oblige să muncească mai mult decât 3 hectare; acum l-a înmulţit la 10 hectare. Vedeţi că o familie, când poate să muncească cel mult 3 hectare, când poate să muncească şi 10 hectare.

Şi ce m'a prins mirarea, e că D. Carp a făcut în Senat o tiradă destul de frumoasă, prin care voià să dovedească că e absurd a pune un maximum de preţ pe lucruri şi nu vede că e şi mai absurd de a pune un maximum de muncă! (Aplauze).

Nu s'a mulţumit nici cu atât. A mai zis: primarul n'are destule drepturi, să'i mai dăm şi alte drepturi. Până acum, după legislaţiunea vechie, primarul nu aveà dreptul să execute la despăgubire, ci numai la preţul muncii; aveà dreptul, în cazul în care muncitorul refuzà să pună un alt om, să facă aceà muncă în locul celui nesupus, şi să'l execute a plăti ceeace a fost nevoit proprietarul să plătească. Dacă erà un muncitor obligat ca să secere un pogon, pentru care erà tocmit 6 lei, şi nu voià să'l secere, primarul puneà un alt om, pe care'l tocmià cu 7—8 lei, ori şi mai mult, şi executà pe ţăran să plătească aceşti 7, 8 ori 10 lei. Ei, nu e destul atât; în legea D-lui Carp, care e menită să îndrepteze starea ţăranului, căci aceasta pretinde D. Carp, primarul va condamnà şi va executà pe ţăran, nu numai la preţul muncei, ci şi la despăgubiri.

Primarul este dator să facă ispaşe şi a zis: din cauză că ţăranul n'a venit să muncească, s'a scuturat grâul, şi în loc să dea 40 ori 45 de baniţe de pogon, a dat numai 25; prin urmare, e o pagubă de 20 de baniţe provenită din cauza nevenirei la timp la muncă a ţăranului învoit, şi pentru aceasta are drept primarul ca să oblige pe ţăran a plăti aceste despăgubiri, şi D. Carp dă drept primarului să'l execute. Şi cu chipul acesta, ţăranul care s'a obligat să secere un pogon, şi care n'a voit ori n'a putut să secere, va fi executat să plătească, nu opt, ori zece lei, ci cincizeci de lei, ori o sută de lei, cât va puteà preţuì primarul paguba.

Iată cea din urmă reformă făcută de D. Carp în favoarea țăranilor. Ei, aci s'a împotrivit D. Catargiu, și a zis: pentru D-zeu, aceasta nu se poate (ilaritate): trebue cel puțin să se întrebe judecătorul de ocol! (Aplauze).

D-lor, dacă nu se vor găsì alții, dar eu sper că se vor găsì mulți în această Cameră, ca să discute pe articole aceste lucruri, mă voiu însărcinà eu ca să vă dovedesc că, în ce privește primul punct, cel fundamental, cel în care se laudă mai mult proiectul, e o șicană curată făcută bietelor părți contractante, și că dacă poate să aibă vrun efect, acest efect va fi nenorocit, căci va desființà dijma și va silì pe proprietari ca să se învoiască cu țăranii, numai pentru muncă, și să nu se mai intereseze proprietarul la ogorul țăranului.

Vă voiu dovedì asemenea că maximul de 10 hectare de muncă este un non sens, și că întinderea drepturilor este o agravare a legei din 1882, o modificare în rău.

Dar acum, în discuția generală, nu mă voiu ocupà de această cestiune; mă voiu ocupà numai de caracteristica generală a acestui proiect de lege.

— Ședința se suspendă pentru 5 minute.

— La redeschiderea ședinței, D. președinte, general G. Manu, dă cuvântul D-lui Păucescu.

D. *Gr. Păucescu.* D-lor deputați, ziceam că voiu lăsà la o parte criticele care s'ar puteà adresà la fiecare paragraf din legea propusă de D. ministru al domeniilor, și că voiu considerà în genere, ceeace cred eu că este caracteristica acestei legi. Dar mai înainte de a intrà în fond, a priori, voiți să vă dau o dovadă că D. ministru al domeniilor nu a priceput unde e răul, și că nu a știut să pună mâna pe adevărata bubă socială care ne roade ?

Unde credeți D-voastră că țăranii stau mai rău: în Moldova sau în Țara Românească ? Mă adresez atât la Moldovenii cari cunosc Țara Românească, cât și la Românii carì cunosc Moldova.

Voci In Moldova.

D. *Gr. Păucescu.* Toată lumea știe că în Moloova. Ei bine, D. ministru al domeniilor care, după cum am spus de atâteaori, își propune să vindece ranele țăranilor, prin această lege se ocupă numai și numai de Țara Românească; acì vede D-sa că este răul; în Țara Românească vede proletariatul: tot acì vede mizeria mare,

pe proprietarii îngloditi în datorii, şi în Moldova nu vede absolut nimic.

A priori, se vede bine că D. ministru uu cunoaşte unde e răul şi nu ştie unde să ducă leacul.

Afară de aceasta, dacă D. ministru cunoaşte vreo parte a ţărei, ce parte poate cunoaşte mai bine : Moldova, ori Ţara Românească? De bună seamă Moldova. Ei bine, Ţara Românească şi-a propus s'o lecuiască; tocmai ce cunoaşte mai puţin, ori de loc.

Şi D. raportor, cu un limbagiu cam mistic, dar, în sfârşit, constată acest fapt. D. raportor însuşi, după se critică tipul de învoieli uzitat în Moldova, de a da banii înainte pe muncă, după aceea găseşte şi D-sa, după cum găseşte şi D. ministru al domeniilor, că, în ceeace priveşte închirierea muncei, acest tip de tocmeală, care consistă în a da bani astăzi, ca să'ţi muncească peste un an sau şease luni, s'a făcut tot ce puteà să facă legiuitorul, şi că nu mai rămâne decât celălalt tip, adică arendarea pământului, găseşte că agricultorii moldoveni sunt foarte fericiţi, că proprietarii stau bine, că ţăranii înoată în belşug şi că solicitudinea legiuitorului trebue să se îndrepteze acum spre ceastălaltă parte a ţărei.

Vedeţi dar, D-lor, că încă dela început, D. ministru al domeniilor nu a înţeles unde e cauza răului; diagnosticul D-sale îl a înşelat; vedeţi încă că nici nu puteà să'l înţeleagă, căci s'a ocupat de o stare de lucruri pe care nu o cunoaşte şi, prin urmare, puteţi vedeà a priori, că remediul pe care îl propune, n'are nimic a face cu boala de care suferă societatea noastră.

Care sunt, acum, trăsurile generale ale proiectului?

Intâiu lasă întreagă legislaţiunea cea veche: executarea administrativă cu abuzurile ei, cu nedreptăţile ei, cu asupririle ei, cu inegalitatea în faţa legei şi cu lipsa de interes a unora din părţi de a'şi executà obligaţiunile. D-sa lasă toate aceste neajunsuri ale unei legi excepţionale, şi iată, prin urmare, o mare nedreptate socială care rămâne în picioare.

Şi pe lângă acestea, D-sa mai adaugă ceeace vă spuneam adineaori; adică dreptul administraţiunei ca să osândească şi să execute pe muncitor, nu numai la plata unei valori a muncei, dar la plata tutulor pagubelor, cât de mari ar fi, rezultate din neîndeplinirea obligaţiunei.

Afară de aceasta, D. Carp declară că face o lege de excepţiune. Ce va să zică asta?

Când a venit legea dela 1882 şi a declarat, de exemplu, că clauza penală este oprită, că clauza de solidaritate este oprită în contractele de tocmeli agricole, a înţeles, fără îndoială, că aceasta formează dreptul comun al acestor tocmeli; când a venit această lege şi a declarat că nu se pot face învoieli pentru închirierea muncei, mai mult decât pentru un an, şi numai pentru anul acesta, a înţeles că, oriunde şi oricum ai face-o, nu poţi să o faci decât pentru anul viitor.

Ei bine, D. Carp a venit să desfiinţeze şi această binefacere a legei din 1882, prin o singură trăsătură de condeiu. D-sa a pus în legea sa un articol special care zice: că cine nu vrea să contracteze după legea D-sale, poate contractà după dreptul comun aşà încât rămâne în mâna proprietarului, în mâna omului rău, ca să vadă cu ce poate să asuprească, cu ce poate să nedreptăţească şi să încarce mai mult pe ţăran: cu legea D-lui Carp, ori cu dreptul comun?

Legea D-lui Carp este un monstru cu două capete: suge după cum poate mai bine, fie cu legea excepţională, fie cu dreptul comun! (Aplauze).

Incolo, după cum am demonstrat, păstrează executarea administrativă, şi această executare administrativă este cu atât mai rea, D-lor, astăzi în legislaţiunea noastră actuală, cu cât este cu totul străină de legislaţia noastră şi constitue un corp strein în organismul nostru social şi face efectul oricărui corp strein care s'a introdus într'un organism viu: nu poate decât să strice tot corpul. Să vă arăt acum cum înţeleg eu lucrul acesta. Inainte vreme, când proprietatea erà robită, erà natural căşi munca să fie robită: când mă sileai tu ca să'ţi muncesc toată vara, cel puţin aveam compensaţia că tu erai obligat să mă hrăneşti toată vara pe mine şi familia mea. Azi obligaţia de a îndestulà trebuinţele muncitorului s'a suprimat şi a rămas numai obligaţia de a muncì. Toată legislaţiunea e făcută conform cu principiile dreptului; robia, servitutea, nu există decât în ceeace priveşte munca. Siluirea muncei este şi mai nedreaptă decât în vechia clacă, pentrucă nu mai cadrează cu celelalte instituţiuni pe care le are ţara astăzi.

Iată ce aveam să zic despre proiectul de lege al D-lui Carp:

menţine tot ceeace erà rău în vechia legislaţie şi chiar măreşte răul, căci îngreunează executarea administrativă.

Legea D-lui Carp este, pentru legea din 1882, ce erà legea din 1872 pentru cea din 1866.

Precum legea din 1872 a impietat asupra legei din 1866 şi a făcut'o mai nedreaptă, mai asupritoare decât legea din 1866, tot astfel legea D-lui Carp vine să facă mai rea, mai nedreaptă, executarea administrativă, decât cum este în legislaţiunea de azi.

Iată ce vă propune guvernul, sau mai bine D. ministru al domeniilor!

Ce vă propunem noi? Ce ne-am zis noi, membri majorităţei, cari am subscris proiectul de lege care vi l'am prezentat?

Noi ne-am zis: cauza de care suferă ţăranul, care l-a adus în multe părţi la disperare şi la răscoală, nu e uzura. Pricina nu e că proprietarul îşi vinde prea scump pământul. Dacă aceasta ar fi pricina, nu am puteà să facem nimic. Degiaba e să vorbim atunci de uzură. La ce să ne dăm acest aer, de a vrea să micşorăm preţul pământului, când lucrul acesta nu e în puterea noastră? La ce să ne dăm aere de socialism, atunci când vedem că nu suntem în stare să satisfacem această dorinţă? Dar nu e pricina uzura.

Pricina care face mizeria şi nemulţumirea e abuzul, e impilarea, e nedreptatea. Acestea sunt lucrurile de care am vorbit noi în tot timpul cât am stat în opoziţie. Acestea sunt lucruri contra cărora ne plângem.

Abuzul, nedreptatea, asuprirea, acestea am făgăduit noi să le suprimăm, când o fi în puterea noastră să o facem.

Dacă aceasta e cauza, atunci iată ce propunem, un lucru simplu: să arătăm asupra fiecărui tip de învoieli, ce e drept şi ce nu e drept, fiecăreia dintre părţile contractante. Ce faceţi de câte ori aveţi un proces? Vă duceţi la un avocat, şi de cele mai multe ori advocatul se mărgineşte a deschide condica, îţi citeşte un articol de lege şi spune: D-le, ai dreptate, mergi înainte, sau nu ai dreptate, du-te acasă. Ceeace propunem noi este să se prevadă nu unul, dar toate tipurile de învoieli: şi arendarea pământului pe bani, şi arendarea pământului pe muncă, şi închirierea muncei, căci şi aceasta este o formă a libertăţei omeneşti.

Să se prevadă asemenea ce greutăţi, ce nedreptăţi, ce asu-

priri se pot ivi asupra fiecărui fel de contract, şi să scrim în lege ce este drept să se facă şi ce nu este drept să nu se facă.

Aceasta este protecţiunea cea mare pe care societatea o datoreşte celor slabi.

Şi să nu credeţi că lucrul e aşà de uşor şi neînsemnat, cum vi s'ar păreà. Chiar în comitet îşi pot bine aduce aminte, eu le ziceam: presupuneţi că am arendat cuivà pe bani 5 pogoane, câte un napoleon pogonul. Omul a arat, a semănat, a secerat şi voieşte să-şi ridice grâul. Eu îi zic: mai întâiu plăteşte şi apoi să ridici grâul; el zice: întâiu să ridic grâul şi apoi să-ţi plătesc. Ce este atunci de făcut? Unul din D-nii delegaţi a zis că proprietarul are dreptul de retenţiune; un alt D. delegat a zis; dar în ce lege stă scris acest drept? Şi atunci am zis: dacă chiar între noi nu ne putem înţelege, atunci de ce să nu scrim pe hârtie că în cutare împrejurare, cutare lucru este drept să se facă.

Aceasta este marea protecţiune pe care societatea o datoreşte celui mic, umil, fără putere, căci omul este egoist, el presupune că are dreptate şi atunci când nu are. Care din noi nu crede aceasta adesea?

Dar când este scris în lege, oricine îşi face singur dreptatea. Căci în general omul nu este asupritor, nedrept, şi de cele mai multe ori crede că are dreptate. Şi nu va mai crede, când va puteà vedeà în lege ce este drept şi ce nu este. Atât proprietarul, cât şi ţăranul o să zică: iată ce zice articolul cutare. Şi ceeace propuneam eu, erà ca: în loc de a trimite pe cinevà la codul cibil, la procedura civilă, la codul penal, şi mai ştiu unde, să caute să vadă dacă are dreptate; într'o singură lege să aşternem toate regulele ce îl interesează, unde să se prevadă toate felurile de învoieli şi toate certurile care se pot ivì.

Incă o dată, când va fi lucrul acesta, fiecare îşi va face dreptate singur.

Când nu se ştie care are dreptate, cine credeţi că câştigă: cel tare sau cel slab? Totdauna cel mai tare se foloseşte. Iată, dar, un mijloc de asuprire, care ar dispăreà numai prin aceasta: să spunem care este dreptul comun în aceste tocmeli agricole şi ce trebue să facem în aceste cazuri de neînţelegeri.

Să nu credeţi că acest lucru este puţin întemeiat: este cel dintâiu şi mai mare mijloc de a înfrânà abuzul şi nedreptatea.

Vă aduceţi aminte că cel mai mare progres făcut de omenire

în timpii istorici, în favoarea celor sărmani, asupriţi, mizerabili, cel mai mare progres, a fost publicarea unei legi.

Ţineţi minte toţi istoria romană, cum s'au revoltat plebeii şi au cerut să le spună şi lor, patricienii, clasa dominantă, ţara legală de atunci, să le spună: ce drepturi are fiecare: şi nu s'au potolit până nu s'au numit acei Decemviri vestiţi cari au făcut tablele, legile romane. Şi de atunci a început dreptatea să domnească în societatea romană, şi de atunci s'au împuţinat asupririle şi s'au înfrânat abuzurile.

Acesta a fost cel mai mare progres al omenirei, căci de atunci şi cel slab a putut să se apere în contra celui tare, căci a avut fiecare cunoştinţă de drepturile sale.

Iată, D-lor, ceeace am cerut întâi; şi al doilea ceeace propuneam, este ca să alegem un tip de învoieli pe care îl vom găsì mai drept, mai folositor şi fără silă; să căutăm să îndrumăm societatea românească către acel tip de învoieli.

D-lor, între toate învoielile care se obicinuiesc în ţară, este un soiu de învoială care realizează toate aspiraţiunile şi tendinţele legitime ale noastre. Acest tip este tovărăşia pe bucate: este *dijmă* simplă.

In acest tip de învoială se asociază muncitorul cu proprietarul. Proprietarul pune la mijloc capitalul, cunoştinţele, experienţa; ţăranul pune munca, şi amândoi împart, în proporţiunile în care se învoiesc, roadele ce produce pământul.

In acest soiu de învoieli, proprietarul nu poate asuprì pe ţăran, nu poate să îl nedreptăţească? Cum să îl nedreptăţească? Să îi măsoare indoit? Dar el are să ia atât din produs, orcare ar fi întinderea arendată. Ţăranul nu are să se lenevească, căci el va fi cel dintâiu victima lenei lui. In acest tip de învoială baza nedreptăţei, executarea administrativă, nu poate existà.

Nu este trebuinţă de silă, şi, neavând sila, nu avem a ne teme, prin urmare, de mişcările ţărăneşti.

In toate zilele, în toţi anii, se aude că la cutare moşie ţăranii s'au răsculat, că nu mai vor să mai secere, la cutare moşie ţăranii nu vor să are, şi toate aceste mişcări izolate se pot preface în mişcări mai serioase, revoluţionare.

Mai anul trecut, la o proprietate din Teleorman, aveà arendaşul vreo 3000 de pogoane de grâu de secerat; ţăranii nu voiau să îi secere, şi ştiţi de ce? Fiindcă li se promisese un izlaz care

nu li se dăduse. Şi atunci ştiţi ce s'a întâmplat? A venit prefectul cu 40 de dorobanţi şi cu multă înţelepciune, cu multă abilitate, i-a potolit şi i-a silit să secere; dar ei au rămas fără izlaz, căci timpul în care izlazul erà necesar trecuse. Şi aceste lucruri se întâmplă pe fiecare zi, şi ele se vor întâmplà cu atât mai mult, cu cât se vor împuţinà învoielile cu dijma şi se vor lăţì învoielile de muncă deosebită la tarlà, sau de muncă în bani.

Ei bine, cu tovărăşia pe producte neînţelegerile dispar; proprietarul are interes ca ţăranul să fie bogat; ţăranul cu interes ca să fie proprietarul bogat, ca să îl înlesnească la trebuinţă, şi interesele amândorora sunt înjugate.

Acum, D-lor, din punctul de vedere economic, nimic nu poate să dea mai mult decât această asociaţiune între muncă şi capital, şi din punctul de vedere juridic, nedreptate, asuprire nu este posibil şi din punctul de vedere social, numai acest tip poate să unească pe proprietar şi muncitor, pentru binele comun al amândorora. Ceartă nu poate să existe între dânşii.

Imi aduc aminte de o conversaţiune ce am avut cu un octogenar, D. Vasilache Gheorghe, cunoscut D-voastră, care îmi spuneà că de 20 de ani urmează acest tip de învoială şi îmi ziceà: vedeţi, eu nu am mare putere executivă, dar nici n'am trebuinţă să execut pe nimeni; am numai grija de a zice isprăvniceilor ca să vestească din vreme pe oameni şi să aibă ochii pe cei mai nevoiaşi, cari într'un sat sunt 10—20% cari au nevoie de îndemn; le zic: vedeţi de cutare şi cutare să'şi facă munca; şi, slavă Domnului, nimeni nu mi-a oferit atâta arendă, cât produce moşia mea cu acest sistem.

Iată tipul de învoială cel mai bun, către care ar trebuì ca noi să îndrumăm societatea română. Această idee, D-lor, nu este numai o idee a mea personală, numai a câtorvà oameni practici ce au încercat, aceasta este o idee cunoscută. Tovărăşia pe producţiune seamănă mult cu meteiagiul, căci el are toate avantajiile la noi, fără să aibă neajunsurile lui din străinătate. Căci în străinătate mulţi democraţi s'au plâns în contra lui, zicând că implică un fel de slugărie; dar la noi nu poate fi slugărie: se împart numai productele depe câmp.

Iată ce cugetă despre meteiagiu oamenii din străinătate.

Citesc într'un tratat de economie politică, publicat de cu-

rând sub direcţiunea D-lui Léon Say, un articol scris de un economist cunoscut D-voastră, D. Baudrillard:

„Meteiagiul constitue o adevărată tovărăşie între capital şi muncă. El le apropie şi le confundă în acelaş interes, le uneşte într'o acţiune comună. Foloasele materiale şi morale ce rezultă de aci sunt nepreţuite. Legături de protecţiune, de ajutor şi de afecţiune nasc adesea din conlucrarea aceasta. Şi cum să nu preţuim aceste foloase, când vedem adesea lupte agrare, în ţările în care pământul se arendează.

„Vechiul director al şcoalei din Grand-Jouan, D. J. Bieffel, scrie: Cunosc multe pământuri pe care le-am văzut trecând sub diferite regimuri şi totdeauna meteiajul a dat veniturile cele mai ridicate. Luând pe o întindere vastă de teren, o mare mijlocie generală pentru loturi de orice natură, chiar şi nisipişti, acelaşi autor ajunge după calcule fundate pe experienţă, la rezultatele următoare: „Arendarea produce 25 de lei de hectar, exploatarea directă 30 lei, meteiajul, tovărăşia, 40 lei. D. Lecouteux a ajuns la acelaşi rezultat.

„Am văzut eu însu-mi că proprietarii din Mayena, cari au încercat şi arendarea şi meteiajul, au dobândit cu meteiajul venituri cu mult superioare".

Celor cari cred că nu se poate aplicà acest sistem peste tot, D. Baudrillard le spune: „Rezultă dintr'o mare anchetă agricolă, că dela Alpi la Ocean şi dela Pirinei la Ceveni, în această regiune variată, meteiajul se învoieşte cu toate necesităţile şi este primitor de toate descoperirile.

„Şi chiar de am admite, adaugă D-sa, că închirierea pământului produce mai mult, tot e mai bună tovărăşia, pentrucă:

„Dorim mărirea ţării; dar fericirea locuitorilor nu e de dispreţuit, şi credem sincer că acest tip de învoieli este şi un remediu de însănătoşire".

Iată, D-lor, tipul de învoială, pe care noi îl avem în ţară, care se obicinuieşte în multe locatităţi şi pe care datoria unui legiuitor cuminte e să caute să îl întindă pentru toată ţara. Şi acest tip de învoială, proiectul ce se propune de guvern nu numai că nu caută să-l întindă, dar, din contra, îl isgoneşte pentru că se favorizează, în contra instituţiunilor noastre, celalt tip, tipul de învoială de muncă pe bani daţi înainte.

Deacea noi suntem contra proiectului pe care l'a adus D. ministru al domeniilor.

Noi credem că este bine să căutăm să lăţim în ţară acest tip de învoială, şi cum? Cu sila? După cum mi s'a zis, poate în zeflemeà. Am cerut eu să se pună dorobanţi în spinarea proprietarilor? Se se pună forţa în spinarea ţăranilor, ca să-i oblige a face tovărăşie pe producte? Nici de cum.

Ca să se introducă acest fel de învoieli, eu nu cer decât să se lase liber jocul natural al lucrurilor. Ceeace cerem, ceeace avem dreptul să cerem, este ca această învoială dreaptă să nu fie isgonită într'un mod artificial prin o lege nedreaptă, prin executări administrative care favorizează munca pe bani şi care, prin aceasta chiar, goneşte celealte tipuri de învoieli.

Mi s'a spus adesea că acest tip o fi bun, dar nu e aplicabil în Moldova. Dar de câte ori am discutat sincer cu un proprietar şi am discutat fàră fraze şi nu de ochii lumei, am căzut de acord, că tot aşà de lesne se poate aplicà meteiagıul şi în Moldova caşi în Ţara Românească, şi că este în mâna proprietarilor să le aplice când vor vrea.

Deprinderile cele vechi, desigur, nu se pot schimbà de astăzi până mâine; căci e mare puterea rutinei, puterea obiceiului vechiu.

Dacă oamenii inteligenţi şi cu cultură, tot suntem dominaţi de rutine, cu atât mai mult ţăranii, cari sunt lipsiţi de cultură, sunt dominaţi. Şi nu uşor îl poţi debarasà de un obiceiu pe care'l a pomenit din tată în fiu şi cu care s'a deprins; desigur va trebuì un timp oarecare, ca să ajungem acolo. Şi tocmai deaceea, noi nu cerem sila, ca să introducem tovărăşia; ceeace cerem este să nu se pună sila ca să se avantajeze celalt sistem.

Am discutat adesea cu Moldovenii, şi foarte pricepuţi în această materie, şi oameni inteligenţi, şi au fost nevoiţi să recunoască că atârnă de proprietari ca să introducă tovărăşia pe producte. Şi lucrul este uşor de înţeles.

— Nu vin ţăranii la D-ta iarna, să-ţi ceară bani pe muncă?

— Ba da!

— Nu îţi cer asemenea păpuşoiu?

— Ba da!

— Ei bine, când îi dai bani, să nu îi mai zici: îţi dau bani ca să vii să munceşti la mine; ci să îi zici: îţi voiu da un petic

de pământ, pe care să-l munceşti la vară; dar câştigul să-l împărţim amândoi.

Nu este oare, D-lor, învederat acest lucru?

Dacă este sila la mijloc, dacă foame este la mijloc, de bună seamă el va venì la D-ta să ia producte, şi îţi stă în mână, ca, în loc să ceri plata acestor producte, să stabileşti o împărţeală a câştigului din doi sau trei, după cum va fi poziţiunea localităţii.

Este invederat că o să vrea mai bine să vină vara să muncească la el, decât la D-ta.

Şi atunci, D-lor, după ce un an va venì, fiindcă i-ai dat bani, la anul va venì cu tragere de inimă să ia pământ, căci este destul de deştept, ca să-i placă mai bine să aibă al lui, decât să tot ia dela D-ta. Astfel, D-lor, tovărăşia pe producte se poate foarte uşor să se introducă în Moldova, destul să aibă proprietarii nevoie s'o introducă, şi pentru aceasta este destul să lipsească sila din lege. Nu numai că această lege este bună pentru Moldova, dar este încă şi mai bună pentru Moldova.

Acele tipuri de tocmeală sunt bune, D-lor, pentru noi; dar sunt bune mai ales pentru Moldova, şi aceasta pentru bunul cuvânt că agricultura este mai căzută, proprietarii mai oberaţi şi ţăranii în mai mare lipsă decât în Ţara Românească. (Aplauze)

Şi cu puţină bunăvoinţă, acest tip s'ar adoptà pentru marele folos, şi al dreptăţei şi al bogăţiei ţărei în general, şi al securităţei, al liniştei statului.

Iată, D-lor, ce am propus noi.

O lege, în adevăr de tocmeli agricole, iar nu de executarea tocmelilor agricole, care să prevadă, în special, toate felurile de tocmeli, care să prevadă, pe cât este omeneşte posibil, toate plângerile, toate nedreptăţile, şi să le rezolve prin texte lămurite, aşà încât să putem vedeà cu toţii, proprietari şi ţărani, ce este drept şi ce este nedrept.

Şi de altă parte, în perspectivă, o întocmire nouă, mai dreaptă, mai bună şi care să ridice agricultura şi pe agricultori, să aducă prosperitatea generală şi înfrăţirea proprietarilor cu muncitorii de pământ.

Iată ce am propus.

Este trebuinţă să vă spun, D-lor, acum, ce a înţeles din toate acestea, onor. D. raportor al legei de faţă?

Eu mărturisesc că totdeauna am avut o ideie foarte bună de D. Rosetti-Teţcanu.

Toţi mi-au spus că e un agricultor care are şi cunoştinţe practice şi teoretice, şi din cunoştinţa mea personală, care a fost foarte scurtă, mi s'a părut că e unul din oamenii cei mai inteligenţi. Şi mi s'a părut tocmai de aceea, că e ceasul să zic: Nu e mai surd decât acela, care nu voieşte să audă!

Din toate ideile pe care vi le-a spus D. Teţcanu, a înţeles că eu voiesc să împart moşiile oamenilor la ţărani. E lucru de necrezut. Eu când am văzut lucrul acesta într'un jurnal, mi-am zis:

Vedeţi ce rău e că au intrat în redacţiile noastre Evreii. Ei nu au nici o idee nici de proprietate, nici de lege, şi dacă li se porunceşte să facă un articol contra cutărei legi, se apucă să-l facă. Şi numai aşà mi-am explicat că un ziar, care trece de serios, să afirme că eu dau drept la ţărani să pună stăpânire pe moşiile proprietarilor şi să le împartă.

Care n'a fost mirarea mea, când am văzut că D. raportor, când eu am făcut trei expuneri de motive, şi la 1888 una, şi acuma alta, şi am publicat o broşură în care spun ideile mele.

Ei bine, din tot ce v'am spus şi din tot ce am scris, D. raportor a priceput atât: că eu voiesc să întroduc *o tovărăşie* pe proprietate!

Cu acest mijloc crede că a combătut proiectul de lege pe care am avut onoare să îl prezint!

Apoi D. raportor pune în gura mea un lucru neadevărat: Zice că eu aşi fi spus că proiectul meu nu cuprinde nimic altcevà decât dreptul comun. Să mă ferească D-zeu să fi zis eu una ca aceasta!

Am zis că proiectul nostru, pe care l-am subscris 34 de membri ai majorităţei, acest proiect trebue se devină şi poate să devină şi dreptul comun al tocmelilor agricole, iar nu o lege excepţională pe care, dacă voieşti o urmezi, şi dacă nu, nu. Şi le ziceam:

Ai să facem dreptul comun; atunci poate o să se vadă că numai e trebuinţă de legi excepţionale.

Mai departe, D. raportor zice: că, după proiectul meu, ţăranii pot să se ducă să are unde vor şi să dea din trei una. A citit numai articolul din jurnalul *Constituţionalul* şi a reprodus

acel articol. Dar, D-lor, să mă ferească D-zeu, n'am zis aceasta; şi trebue să fie cinevà, care n'are absolut ideie de ce va să zică o lege, ca să-şi creeze asemenea bazaconii în cap, şi mai ales să le pună pe hârtie. Ce am zis eu, D-lor, în proiect?

După ce am explicat, prin expunerea de motive, tot gândul, toate ideile, toate consideraţiile pe care am avut onoarea să vi le spun înainte, ziceam:

„Tocmelile agricole sunt de trei feluri:

„Arendare de pământ, ori închiriere de muncă, ori tovărăşie de producte."

Unde să vede că eu silesc pe oameni să se apuce numai de o tocmeală şi că eu zic să se ducă fiecare ţăran să are unde o poftì?

Dar iată ce a văzut: In secţiunea a doua, care vorbeşte despre forma contractului, adică despre înscris, mă întreb lucrul acesta: în Ţara Românească, în cea mai mare parte arendaşii nici nu au tocmelile agricole scrise, legalizate de primărie, şi când se fac tocmeli agricole prin primărie, iscălesc 10, 15 fruntaşi cari se duc acolo de beau aldămaşul, iar ceilalţi se duc şi muncesc şi îşi fac datoria, caşì cum ar fi scris în contract.

In privinţa acestui fapt mi-am zis: această situaţie trebue a fi regulată.

Iată oameni care deşì n'au contracte, dar au muncit, au arat, au semănat, au secerat; al cui este grâul? Poate proprietarul să zică: grâul este al meu, căci nu ai tocmeala scrisă cu mine. Poate? Am zis nu.

De vreme ce a muncit pe moşie, şi proprietarul l-a lăsat, a intervenit între dânşii un contract tăcut, pe care ţăranul nu-l poate dovedì, căci trebue dovedit în scris; şi atunci, dacă a muncit sub ochii proprietarului, el se supune la toate învoielile şi la aceleaşi îndatoriri, ca cum ar fi un contract scris.

Acesta este art. 13, din care şi ziarul *Constituţionalul* şi onor. D. raportor, D. Teţcanu, au conchis că eu dau drept ţăranilor să are oriunde, şi să se facă tovarăşi cu mine pe moşie.

Apoi, D-lor, aceasta este discuţiune serioasă şi chibzuită, ori este o glumă aruncată în vârtejul patimelor politice?

Aceasta, discuţiune se chiamă? Serioase sunt acele imputări? Ori se urmează obiceiul cel vechiu, nenorocit, ca într'o dis-

cuţiune serioasă să vii cu o zeflemea, şi discuţiunea s'o înlături? (Aplauze).

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Nu s'a închis încă discuţiunea.

D. *Gr. Păucescu.* Până acum vorbesc cu raportorul. O să vă aud şi pe D-voastră.

Dar, zice D. raportor, voiţi în această materie dreptul comun? Acest lucru nu se poate. Iar D. Carp a zis oarecând: dreptul comun este jaful comun, căci D-lui Carp îi plac cuvintele.

Şi atât de mult i-a plăcut acest cuvânt zis de D-sa la 1882 că l-a repetat la Senat, cu ocaziunea discuţiunei acestei legi.

Vreau să ştiu ce'şi închipuieşte D. Carp că este drept comun? Dreptul comun, jaf? Pentruce dar zice: voieşti să ajungi să dai pe ţărani pe mâna advocaţilor? Nu care cumvà vrea D. Carp să desfiinţeze advocaţii?

D-lor, acì daţi'mi voie să fac o parenteză, şi să spun o anecdotă.

Mi aduc aminte de un distins bărbat de stat, distins caşì D. Carp, care făcuse dreptul în Germania, caşì D. Carp, dar care'l făcuse cam de mult, întocmai caşì D. Carp, a venit ministru de justiţie, plin de dorinţa de a face binele ţăranilor, s'a gândit să facă o lege prin care să desfiinţeze procesele în ţară, tocmai ca să scape pe ţărani din ghiarele advocaţilor.

Şi atunci, având o vechie reminişcenţă de când învăţase dreptul, a zis: am un mijloc de a suprimà toate procesele.

Eu redactam pe atunci *Dreptul;* eram directorul acestui jurnal şi m'am pomenit că mă chiamă şi'mi spune: M'am hotărît să nu mai fie procese în ţara românească (ilaritate), şi după ce'mi a vorbit tot de nenorociţii ţărani, mi-a zis: contez pe D-ta să'mi dai ajutor. Mi s'a spus că eşti un om bun, că te pricepi în meşteşugul D-tale, să'mi dai ajutor; cât pentru viitorul D-tale, căci ştià că sunt advocat, să nu te îngrijeşti, căci am eu grije. (Ilaritate).

Şi atunci, l'am întrebat, cum? Şi mi-a spus că, în loc să se pledeze înaintea tribunalelor, trebue ca toate părţile să fie chemate prealabil înaintea unui judecător, şi judecătorul să facă o instrucţie prealabilă: Ce vrei tu? Cutare lucru. Dar tu de ce nu'l dai? Se încheie un proces-verbal şi să se vadă cine are dreptate şi cine n'are.

Uitase că ideea aceasta o învăţase în Germania, pe când învăţase şi pe când acolo erà încă procedura inchizitorială. Puteţi să vă închipuiţi ce deziluzionat a rămas, când a aflat că aceà procedură a existat pretutindeni, în Germania, Franţa, şi alte ţări, dar toţi au lepădăt'o, căci erà proastă, şi au adoptat procedura orală pe care o avem şi noi.

Cam aşà vrea să facă şi D. Carp, când vrea să scape pe ţărani de advocaţi, când vrea să desfiinţeze pe advocaţi din ţara românească. Apoi advocaţii, D-le Carp, pe cari voiţi să'i desfiinţaţi, v'aţi dat socoteala vreodată dece este acest lucru?

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* N'am vorbit aceasta niciodată,

D. *Gr. Păucescu.* Dar ce stric eu dacă uitaţi ce vorbiţi? (Ilaritate). Citeşte discursul din Senat.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Am zis că advocăţeii din sate ruinează pe ţărani.

D. *Gr. Păucescu.* Advocaţii şi advocăţeii sunt punerea în acţiune a egalităţei părţilor înaintea legei: căci cu advocaţi un om slab şi fără trecere, este tot atât de puternic înaintea justiţiei ca un om care are multă avere, căci advocaţii sunt absolut egali înaintea justiţiei.

O voce. Toate sunt iluzorii.

D. *Gr. Păucescu.* Pe cât se poate omeneşte. Trebue să ţinem seamă că nu suntem îngeri. Şi ştiţi ce ar face avocaţii în asemenea materie, atunci când pe ţăran ar veni să-l execute la muncă primarul? Ar întrebà numai decât pe proprietar: D-ta, care ceri să'ţi muncesc, ţi-ai executat şi D-ta obligaţia ce ai către mine? Mi sa dat pământul tot care ne-am învoit? Şi justiţia, nu va puteà să silească pe ţăran să muncească, până când proprietarul nu va îndeplinì obligaţiunea faţă de ţăran şi vice-versa,

Şi cu chipul acesta, ar fi şi proprietarul şi ţăranul puşi pe picior egal, şi egal obligaţi să-şi execute obligaţiile.

Dar oricum ar fi cu advocaţii, este un lucru în care D. ministru se înşeală grozav, este când afirmă, că dreptul comun este un jaf chiar în această materie.

Dreptul comun, D-lor, nu este altcevà decât noţiunea dreptăţei, care s'a moştenit din generaţiune în generaţiune şi care s'a lămurit din generaţiune în generaţiune. Aceasta este dreptul comun şi nimic alt. Şi dacă în relaţiunile multiple sociale, câte unii au no-

rocul să găsească un principiu drept, care să reguleze în mod mai echitabil interesele dintre cetăţeni, acel om face drept comun, chiar dacă acel principiu nu ar fi fost înscris în lege, căci dreptul comun este noţiunea justiţiei absolute, aplicată la interesele dintre oameni.

Este adevărat că unii confundă dreptul comun, fie cu lipsa absolută de lege, fie cu libertatea absolută a tocmelilor.

Dar aceasta este o confuzie. Libertatea absolută nu există în dreptul comun. Libertatea absolută de învoială nu există în legislaţiune.

In drept se zice că părţile sunt libere, nu e vorbă, dar să nu fie dol, dar să nu fie eroare, dar să nu fie violenţă. Şi dreptul comun nu se sfieşte să declare nulă, cutare cauză. ce o crede uzurară; nu se sfieşte să împiedice cutare contract, pe care îl crede nedrept; nu se sfieşte să recomande cutare sau cutare lucru, pe care îl crede mai conform cu obiceiurile şi tradiţiunile unei ţări.

Dreptul comun nu este nici lipsă absolută de lege; aceea este o anarhie. nu este drept comun. Dreptul comun este noţiunea dreptăţei, aplicată la toate relaţiunile vieţei sociale; şi când te scobori la amănuntele vieţei sociale şi creiezi legi speciale pentru interese speciale, drept comun faci şi atunci.

Şi aşà de adevărat este, că nu putem face nimic fără să facem drept comun, încât D. ministru al domeniilor, fără să 'şi dea seama, face drept comun. Şi în adevăr, în discuţiunea ce s'a făcut la Senat în această privinţă. şi D. Buicliu şi D. ministru al domeniilor spun că cel dintâiu scop al legei ce discutăm, este să lămurească ceeace dă o parte şi ceeace dă ceailaltă parte.

Ei bine, acesta este cel dintâiu principiu al dreptului comun. Cel dintâiu principiu dela vânzări este ca vânzătorul să spună ce vinde şi cumpărătorul cât dă: şi cel dintâiu principiu dela închirieri este ca închirietorul să spună ce închiriază şi pentru ce dă cu chirie şi ce primeşte în schimbul pământului sau lucrului închiriat, aşà încât, fără să 'şi dea seamă, face drept comun D. ministru.

Şi, încăodată, cuvântul de drept comun nu ne împiedică să oprim nici clauza uzurară, nici să recomandăm cutare fel de învoială, cum de exemplu în tocmelile de căsătorie, deşi există libertatea absolută, dar legislaţia noastră recomandă sistemul dotal, pe când legislaţia franceză recomandă un alt sistem, sistemul comunităţei, pe care îl declară sistem de drept comun

Așà dar, dreptul comun, pe care noi îl cerem, cu care să facem să înceteze și abuzurile și nedreptățile, dreptul comun nu este primitor de niciuna din obiecțiunile juridice, ce pe nedrept i s'au adus de către D. ministru al domeniilor. El primește toate articolele pe care le-a introdus D. ministru.

Și articolul care oprește clauza penală și solidaritatea în contractele agricole, este drept comun, tocmai precum este drept comun legea care oprește clauza penală din împrumuturi, și orce altă idee s'ar găsì dreaptă și omenoasă.

Un lucru nu primește dreptul comun: neegalitatea părților înaintea legei și robirea muncei. Aceste dispozițiuni sunt exorbitante de dreptul comun.

Și tocmai deaceea cerem noi dreptul comun. Iată, D-lor, ideile care sunt cuprinse în proiectul D-lui ministru al domeniilor, și iată ideile pe care am avut onoare noi să le propunem, subscriind celalt proiect de lege, venit din inițiativă parlamentară. Și este timpul să ne întrebăm, cine ar fi în Cameră, care ar combate acest proiect de lege?

De bună seamă, D-lor, nu liberalii. Ei sunt datori să urmeze tradițiunile cele bune ale partidului lor, și partidul lor, prin vocea autorizată a lui C. A. Rosetti, încă din 1882, a propus reforma salutară, pentru care stăruim noi azi; cel puțin a propus punctul esențial al acestei reforme, care consistă în ridicarea execuțiunei administrative. Nu a putut să izbutească atunci această reformă; dar sunt sigur, că reprezentanții partidului liberal de azi vor urmà bunele tradițiuni ale partidului lor. Cu atât mai mult, că în comitetul delegaților, din ale cărui discuțiuni a ieșit proiectul de lege, ce l'am prezentat noi, figurà unul din fruntașii partidului, cu care am discutat și care mi-a dat multe povețe bune, vreau să vorbesc de răposatul Kogălniceanu.

Cine dar se opune? Cine n'ai crede. D. Carp! Apoi, nu spuneà D-lui că partidul conservator e un partid putrezit, fără idei, fără program; și nu a venit D-sa să ne întinerească, să ne dea idei mai generoase. (Aplauze). D-sa vine și drept toată regenerarea, vă aduce tot vechia silă administrativă, ba încă o mai lățește și la pagubele ce ar rezultà din neexecutarea contractelor. (Aplauze).

Apoi, idei noi sunt acestea? Apoi nu v'am dovedit că aceasta este claca? Și când venim noi și propunem o idee în adevăr nouă,

şi aşezăm economia naţională pe dreptate şi pe libertate, D. Carp, reformatorul, se sperie!

Orcum va fi şi orce va face D. Carp, dar noi, membri ai partidului conservator, ar trebui să primim proiectul nostru de lege şi să respingem pe al D-lui Carp. Proiectul de lege al nostru este aplicarea ideilor noastre, idei care, în lungul şi greul timp al opoziţiei, ne-am legat faţă cu ţărănimea să le aplicăm, când vom veni la putere. Căci, D-lor, nu este adevărat ceeace s'a zis, că noi nu am avut un program; noi am avut un program, pe care l'am desvoltat în numeroase întruniri, pe care ne-am angajat demulteori să'l aplicăm. Şi acest program este în multe privinţe deosebit de al D-lui Carp. Tot trecutul partidului nostru o dovedeşte.

Noi nu am aşteptat să ne vină puterea ca un dar de sus: noi nu am căutat să ne înţelegem cu Ion Brătianu, ca să ne aducă la putere. Noi ne-am adresat la izvorul viu al puterei, la cetăţeni, la alegători, şi în nenumărate întruniri publice, le ceream lor puterea.

Şi puteţi să vă închipuiţi că, în aceste întruniri, programul pe care'l făceam, nu trebue să ne ascundem, se deosibià în câte cevà, de programul pe care l'a formulat mai târziu D. Carp.

In acele întruniri, vă puteţi închipui, că nu erà să vorbim noi în contra curentului poporului, în contra opiniunei publice, când noi tocmai acestei opiniuni îi ceream puterea.

Deaceea programul nostru erà un program şi mai constituţional şi mai liberal. Mai ales erà un program mai democratic de cât acela pe care D. Carp, din când în când, cu sau fără vreme, din nenorocire, îl desfăşurà chiar după băncile acestea.

In special, în ce priveşte pe ţărani, spuneam totdeauna la întrunirile noastre, la care erau mulţi ţărani, le spuneam, zic: Ceeace vă trebue vouă este o administraţiune bună; vă trebue siguranţa averilor voastre, vă trebue şcoli, vă trebue biserica; dar ceeace vă trebue mai presus de toate, este încetarea abuzurilor, încetarea asupririlor, încetarea nedreptăţilor. (Aplauze)

Sunt fericit, D-lor, să constat că multe din aceste făgăduieli s'au realizat de guvern. D. prim-ministru ne-a dat posibilitatea unei administraţiuni bune, pentrucă până acum, să fi voit chiar să administrezi, nu erà cu putinţă.

Tot D-sa ne-a dat siguranţa averilor şi a vieţei la ţară, prin

legea jandarmeriei, care s'a făcut. Asemenea, în ceeace privește școala și biserica, D. ministru al cultelor a avut norocul să realizeze două din cele mai mari binefaceri ce a făgăduit: a reformat clerul și a fundat obligațiunea învățământului.

S'au făcut și alte multe lucruri bune. D. ministru de externe le spuneà mai deunăzi chiar. Dar este un lucru, pe care l-am făgăduit mai presus de toate și pe care lumea îl așteaptă dela noi.

Știți pretențiunea cea mare, care s'a ridicat totdeauna în contra conservatorilor. Se ziceà: Dar sunteți boieri, sunteți ciocoi, visați privilegiile de demult și nu voiți înfrățirea, nu voiți egalitatea înaintea legei.

Iar noi, în toate întrunirile, începeam toți oratorii cu aceste cuvinte: D-lor, suntem și noi oameni ai poporului, voim și noi egalitatea înaintea legei: partidul cunservator este un partid democratic!

Singura deosebire între noi și celalt partid, este că ei se uită mai mult la număr, pe când noi ne uităm mai mult la meritul personal; de o parte este puterea numerică, de altă parte este puterea inteligenței.

In colo și noi suntem tot atât de liberali, tot atât de democrați, ba încă noi suntem mai liberali, pentru că noi nu spargem întrunirile, etc.

Dacă noi cerem puterea, o cerem nu în folosul unei caste, ci în folosul tutulor.

Ei, acì ne așteaptă lumea. Ne ținem de această vorbă sau nu? Voim egalitatea înaintea legei, sau voim încă privilegiul, dreptul celui mai tare contra celui mai slab?

Și acì unde ne așteaptă lumea, iată cu ce lege vine D. ministru să răspundă acestor așteptări: cu o lege de nedreptate, de neegalitate și de asuprire.

Și D. ministru al domeniilor este în largul său; D-sa nu a fost niciodată în întruniri publice; D-sa nu s'a legat niciodată către nimeni. Dar noi conservatorii, ne-am legat către cetățeni să le dăm dreptatea, să le dăm libertatea, să le dăm egalitatea. Să'i scăpăm de abuzuri și de împilări.

Iată pentru ce eu vă rog să binevoiți să respingeți această lege. Căci dacă veți venì cu asemenea proiect de lege și veți primì ideile și programul D-lui Carp în asemenea cestiuni" veți

face lumea să creadă că oricât de inteligenţi sunteţi, e un lucru pe care nu sunteţi în stare să-l înţelegeţi, sunt nevoile, sunt suferinţele, sunt durerile celor mici, celor năpăstuiţi, celor asupriţi. Şi oricât sunteţi de cinstiţi, dar e făgăduiala de care nu sunteţi în stare să vă ţineţi, e făgăduiala pe care am dat'o, că vrem egalitatea înaintea legei şi că nu vrem drepturi deosibite pentru noi. Şi această constatare, dacă se va face, e primejdioasă pentru viitorul partidului conservator.

Acest partid sau rămâne un partid democratic, în sensul constituţional al cuvântului, un partid constituţional, sau pierde orice drept de a guvernà această ţară (aplauze); căci ar desminte toate făgăduielile ce a dat în opoziţiune şi s'ar opune curentului care ne-a adus la putere.

D. *preşedinte.* D. Stoicescu are cuvântul.

D. *C. Stoicescu.* D-le preşedinte, eu găsesc că nu e regulat să vorbim contra două persoane, una după alta.

Dacă D. Săulescu sau alt orator, care s'a înscris a vorbì pentru proiect, nu este prezent, atunci nu aveţi decât, sau să închideţi discuţiunea, fără ca nimeni să susţină proiectul guvernului, sau să amânaţi desbaterile pe mâine, pentruca să vorbească cinevà pentru proiect.

D. *N. Fleva.* Chiar la morţi e unul care face elogii.

D. *preşedinte.* D-lor, dintre cei înscrişi a vorbì pentru proiect nu e nimeni prezent...

O voce. E D. ministru.

D. *preşedinte.* Eu nu pot forţà pe D. ministru să vorbească. Recunosc şi eu, că regulamentul cere ca oratorii să alterneze, dar *nécessité fait vertu.*

D. Dobrescu-Argeş este al doilea înscris.

D. *C. Dobrescu-Argeş.* D-le preşedinte, eu am ascultat pe D. Păucescu; dar, pentruca să pot vorbì, aşi vrea să cunosc şi părerile partidului liberal în această privinţă.

D. *preşedinte.* D-lor, eu cred că cel mai bun mijloc de a ieşì din această dilemă extra-regulamentară, este de a amânà şedinţa pe mâine, când cred că vor fi faţă la şedinţă şi cei înscrişi a vorbì în favoarea proiectului.

Voci. Da, da.

— Şedinţa se ridică la 5 ore şi 20 de minute, anunţându-se cea viitoare pe a doua zi, 4 Maiu.

Şedinţa din 4 Maiu 1893.

D. *preşedinte*. Acum la ordinea zilei avem continuarea discuţiunei generale asupra proiectului de lege relativ la tocmelile agricole.

D. Arion are cuvântul.

D. *C. C. Arion*. D-lor deputaţi, D. Păucescu a început ieri discursul său declarând că vorbeşte în numele partidului conservator. In adevăr, înalta misiune cu care este învestit, ca vicepreşedinte al Camerei, îi dă o autoritate specială, oridecâteori vorbeşte; dar întrebarea e: unde e partidul conservator? Pe aceà bancă ministerială? Partidul conservator se rezumă în D. Păucescu? Dar atunci ce mai însemnează D. Catargi? Eu înţeleg însă dragostea cea mare, pe care D. Păucescu o are pentru opera sa. Dragostea cea mare, entusiasmul către proiectul D-voastră, vă face să măriţi tot, să vă vedeţi dejà şef de partid! Aşteptaţi. (Aplauze).

S'a întâmplat D-lui Păucescu, ceeace se întâmplă părinţilor cari îşi iubesc, îşi admiră copilul lor, şi se zice că iubirea părintească este aşà de mare încât, cu càt copilul este mai schilod, cu atât părintele îl iubeşte mai mult. Şi, în adevăr, copilul care D-sa îl înfăţişează de atâta timp înaintea Camerei, înaintea opiniunei publice, nu este tocmai Fătfrumos. Trebuià D. Păucescu să aibă această convingere încă de mult, căci legea care a adus-o ieri în desbaterea D-voastră, nu este o noutate pentru nimeni. Ea a fost plimbată prin diferite seziuni ale Camerilor, prezentată chiar de D. Păucescu colegilor săi din minister, pe când erà ministru, dar a fost recondusă cu toate onorurile rezbelului. Cu toate acestea, D-sa insistă şi crede că acum e momentul să vorbească în numele partidului conservator. In opoziţie cu cine? E dar un partid conservator al D-lui Păucescu? Eu cred că e numai o iluziune, de care se va tămădui în curând D-sa.

Dealtminteri, D. Păucescu a văzut lucruri mari înaintea sa: nu este vorba de mai puţin, decât de însăşi siguranţa statului şi de tămăduirea mizeriei în ţară. Lucrul este cam exagerat. Siguranţa statului nu este în joc şi cu o lege nu se tămăduieşte mizeria. Bogăţia nu se decretează.

S'a vorbit de mizeria ţărănească: nu toţi o văd cu aceeaşi ochi: aşà, de exemplu, când se făcuse faimoasa răscoală ţărănea-

scă, erà un partid întreg, partidul liberal, care tăgăduià mizeria țărănească, care ziceà: răscoalele țărănești nu au avut de cauză mizeria; alte cauze exterioare au provocat acele mișcări.

D. *D. Moruzi.* Nu e adevărat, D. Rosetti a zis.

D. *I. Miclescu.* Vedeți discursul lui I. Brătianu. (Intreruperi).

D. *C. C. Arion.* Partidul liberal are memoria scurtă. D. Păucescu vede o mizerie îngrozitoare, și a zis: Și-a pus D. Carp chestiunea: Care e cauza? Mi-o pun și eu. Vă spun drept, că cu oarecare sfială vorbesc de D. Păucescu, pentrucă ați văzut că D-sa spuneà că D. Carp n'a înțeles chestiunea, și a înțeles-o numai D. Păucescu! Dar atunci ce-mi va zice mie?! D-sa atribue acest raționament: mizeria țărănească are drept cauză uzura proprietarului, lăcomia țăranului, lipsa de forță a administrației.

Nu am văzut acest raționament al D-lui Carp, decât în gura D-lui Păucescu. In niciunul din discursurile sale, în niciuna din expunerile de motive care însoțesc legile care le-a adus înaintea D-voastră, n'am văzut acest raționament.

Va să zică, D. Carp trebue să fie scutit de acest raționament făcut pentru cauza momentului.

D. Păucescu însă a descoperit altcevà. D-sa a zis: nu este nici uzură, nu este nici lăcomie; știți care este cauza acestei mizerii care a provocat răscoalele, care poate să le provoace încă, care poate să sguduiască temeliile chiar ale statului? Este executarea făcută de primar; este destul ca să enunțăm asemenea adevăruri, ca să le știm valoarea. Dacă mizeria există, dacă dânsa poate devenì amenințătoare, ea își are rădăcini mai vechi decât legile tocmelilor agricole. Soarta țăranului român de azi leagă prezentul cu trecutul printr'un acelaș lanț de sărăcie. Țăranul bogat a fost totdeauna o excepție.

Impământenirea dela 1864 fost'a ea insuficientă? Se poate. In Bucovina, în Basarabia chiar, s'a dat mai mult pământ ca la noi. Impărțirea pământului făcută între copii a mărit și a împrăștiat sărăcia pe întreaga clasă țărănească? De sigur. Dar nu aceasta discutăm. Clasa țărănească suferă de o grea boală, care trebue cel puțin ușurată.

Noi, D-lor, în totdeauna ne-am gândit la acest mare rău. Cel dintâiu act al ministerului junimist, care a succedat guvernului liberal, a fost de a venì cu o lege, care desigur este în

favoarea țărănimei, care este menită să creieze pe muncitorii liberi, pe proprietarii de pământ, cari să poată sta drept în fața proprietarilor celor mari, cari să se poată tocmì, să stea la vorbă. Căci, D-lor, când clasa țărănească va fi compusă în majoritate, cel puțin de țărani proprietari mici, a căror pâine de mâine va fi asigurată, acel proprietar mic va puteà să stea în fața proprietarului celui mare şi nu i se vor puteà impune condițiunile onoroase, neomenoase, care se impun proletarilor cari mor de foame. Foamea nu aşteaptă şi primeşte orce condițiuni.

Va să zică s'a început printr'un remediu şi remediul este bun; cu cât se va aplicà legea vânzărei bunurilor, cu atât va fi mai eficace.

D. *Dobrescu.* Aceà lege n'o executați.

D. *C. C. Arion.* S'a executat legea cât s'a putut mai mult și se va executà în întregul său. Dar la un asemenea rău, un remediu nu este de ajuns. Am căutat să creştem și să îmbunătățim creditul țărănesc. S'a făcut mult și una nu s'a făcut îndestul. Așà, pentru proprietate, într'un viitor apropiat va trebui să revenim, de exemplu, la ideia D-lui Carp, cunoscută altădată sub numele de majorat, idee nu feodală, o idee eminamente modernă cu care și cei mai înverşunați adversari au început a se aclimatà şi care nu înseamnă altcevà decât indiviziunea proprietăților mici, astfel ca un număr de locuitori cari să rămână în veci proprietari. Este o ideie excelentă, care iarăş va contribuì mult să nu se lăţească proletariatul la toată clasa țărănească, care va conservà proprietatea mică în toată forța ei, o va împiedicà de a se firimiți în țărână; dar, D-lor, nu este de aceasta vorba acum.

D. Păucescu ne a zis: uzură! De ce întrebuințați acest termen, care are un fel de gust de socialism?

Ce, există proprietari uzurari în țara românească? Ei, D-lor, există. Nu va să zică că sunteți D-voastră; nu va să zică că majoritatea mare face uzură în țara românească; departe de noi această idee.

Dacă există uzură, şi cine nu cunoaşte contracte de acelea care fac să se sbârlească părul pe cap, cât trebue să muncească țăranul pământul, pentruca să se plătească de dânsa?

Dacă uzura, în forma ei cea mai uricioasă, uzura muncei există, orice lege contra ei, orice lege care o îngreunează măcar, e bine venită.

Dar ce însemnează acest argument, e caşi cum s'ar zice că nu trebue să se facă legi contra hoţilor, căci hoţii nu pot să existe în ţara românească. Există, cu toate acestea, hoţi în ţara românească!

Este incontestabil dar, că aci stă răul, în abuzul pe care'l fac unii.

Un fel de lege de aramă a învoielilor agricole, care bântue regiuni întregi. Sunt poate unii cari nici nu pot face altfel, fără să se expună la mari pagube, şi învoiala grea se întinde ca o plagă, secând pe fiecare zi forţele ţăranului, forţele chiar ale producţiuni, căci ce producţiune va fi aceea, când forţele muncitorului vor scădeà pe zi ce trece.

Problema, D-lor, este interesantă. Cum o rezolvă D. Păucescu?

D-sa are un panaceu universal, dreptul comun.

D. Păucescu vrea dreptul comun: omul liber, munca liberă, un stat liber. Vorbe foarte frumoase! Această părere a apărat'o şi în comitetul delegaţilor: a vorbit ieri de dânsa, a vorbit şi în expunerea sa de motive ieri, că atunci când D. Carp spuneà că dreptul comun e jaful comun, n'a înţeles chestiunea.

Sistem comod. Nu eşti de părerea mea, nu înţelegi nimic!

Eu cred că D. Păucescu s'a înşelat. Dreptul comun nu poate să remedieze relele care se nasc din cauza luptelor.

Neputinţa dreptului comun este vechie caşi dreptul comun.

Pururea şi pretutindeni, când a fost vorba să se organizeze munca, statul a intervenit.

Iată adevărul istoric; aceasta s'a întâmplat cu toate popoarele. Astfel în Franţa, după revoluţiunea cea mare, emanciparea muncei a fost datorită intervenţiunei; aceà intervenţiune a mers poate prea departe, ca toate reacţiunile, a fost cea mai teribilă intervenţiune. Cu o vorbă, *Liberté*, nu se puteà tămăduì răul. Erà o formulă nu numai politică, dar şi socială, care s'a tradus în legi de intervenţiune, ca să se descătuşeze munca.

Tot aşà în Germania. După bătălia dela Iena, Germania sdrobită s'a recules, şi, graţie unor eroi, nu ai spadei, ci ai cugetărei, şi-a dat aceà admirabilă organizaţiune, care a produs Germania cea mare de azi. Au fost doi oameni: Stein şi Hardenberg.

Astfel a fost în Danemarca, Monrad, vestitul ministru episcop: astfel în Olanda; astfel pretutindeni.

E o lege fatală, care se impune, şi nu se poate regulamentà cu dreptul comun nimic, cum a zis foarte bine D. Carp: dreptul comun, în asemenea materie, e jaful comun; căci el toate armele le dă celui puternic şi lasă pe cel mai slab complect dezarmat.

Prin urmare, în afară de cod, în afară de dreptul comun, trebue să căutăm un remediu.

Iată punctul nostru de plecare.

Dar veţi vedeà că nici D. Păucescu nu e consecvent cu sine însuşi, şi că D-sa regulamentează raporturile în mod excepţional şi afară de orice idee cu codul, cu dreptul comun, decât numai se vede că D-sa e din şcoala acelora cari zic că sunt lucruri care trebue să le facă, dar nu trebue să le spună. Noi să ne fie permis să fim de altă şcoală.

Acum vin la reforma propusă de guvern. D. Păucescu va zice: dar reforma aceasta nu însemnează nimic, nu e decât praf de aur aruncat în ochi. Voiu venì la partea aceasta şi voiu face o comparaţiune între reforma guvernului şi reforma D-lui Păucescu şi veţi vedeà unde în realitate e o reformă, şi unde pulberea. Care e principiul care a condus reforma legei tocmelilor agricole?

E un lucru fundamental în materie. Guvernul şi-a zis: e bine ca să clasificăm o situaţiune, căci până acum câte contracte agricole se fac, cuprind obscurităţi aşà de mari, încât trebue sau o deprindere extraordinară, sau inteligenţă foarte fină, pentruca să pătrundă care este adevăratul preţ, cu care un proprietar mare îşi închiriază pământul unui cultivator mic. Şi atunci a zis: să introducem o rază de lumină şi să facem pe ţăran să pipăie cu degetul, care e adevăratul preţ al pământului.

Ce i se dă în schimbul muncei sale? Această idee reiese din art. 1 şi 3 al legei. Ni se va zice: dar e destul atât? Şi introducând D-voastră claritatea, aţi făcut destul? D-lor, e o regulă mare în materie de legislaţiune, legile pe care le cere momentul: fiecare zi îşi are opera sa, *à chaque jour sa tâche*. Prin urmare, dacă vom constatà că e o îmbunătăţire a legei actuale asupra legei vechi, aceasta e destul pentruca D-voastră să o votaţi, căci e destul pentru un moment, şi e o îmbunătăţire.

Contractele agricole, în momentul actual, sunt un *mixtum*

compositum de bani, de muncă, de dijmă, de prestaţiune de tot felul. Ei bine, care e partea care o reprezintă dijma? Care e preţul care se cuvine muncei? Nu se ştie nimic.

Când se va clarificà lucrul pe deplin, cine va profità? Va profità proprietarul? De sigur, e totdeauna un mare profit ca să se facă tocmeli agricole cât de clare: dar va profità ţăranul mai cu seamă, a cărui atenţiune e deşteptată şi căruia i se zice: Vezi dacă îţi convine să faci o asemenea tocmeală, în care preţul muncei e atât, în care dijma e atât.

Acelaşi lucru e în materie de izlazuri. Izlazul e de sigur o chestiune foarte importantă pentru producţiunea noastră agricolă, căci nu se poate concepe producţiunea agricolă, în afară de izlazuri, în afară de vite. Până acum izlazul se da fără ca să se specifice întinderea sa, fără ca să se ştie, dacă cantitatea de pământ dată satului întreg va fi de ajuns. Şi în asemenea condiţiuni, de sigur vitele erau rău nutrite şi nu puteau să concure la o agricultură înfloritoare.

Câte abuzuri nu se pot comite într'o tocmeală atât de încurcată!

Ce facem dar? Deşteptăm dar pe ţăran, şi 'i arătăm cursa, groapa, în care poate să cadă. Dar ni se zice: nu-i de ajuns; puneţi o barieră!

Ar fi poate bine; dar e adesea de ajuns să arăţi prăpastia, pentruca un om cuminte să nu cadă într'însa. Iată ce face legea tocmelilor agricole. Dealtmintrelea să nu credeţi că claritatea în tranzacţiuni e un lucru aşà de dispreţuit. Vă voiu da un exemplu de unde veţi puteà să trageţi învăţăminte.

In secolul al XVII, în Englitera, erau *des tenanciers*, cari luau pământuri dela proprietarii mari.

Condiţiunile erau aşà de aspre, încât aceste arendări se numiau *arendări de foamete*. Arendarea nu produceà nimic mai mult, decât abià cu ce să se potolească foamea ţăranului care lua pământul.

Ce s'a făcut în Anglia ca să obvină la această stare de lucruri? A venit să reguleze prin o lege raporturile dintre proprietarul mare şi proprietarul mic, astfel încât să se fixeze preţul, cum se cereà în Senat. Un singur bil a fost de votat şi acela nu cereà decât ca micii proprietari, arendaşii, să ţină o contabilitate în

regulă, pentrucă numai ţinând o contabilitate în regulă, îşi pot da cont de adevăratul preţ care îl dă pentru pământ.

Ce s'a cerut în Anglia? Nu s'a cerut alta decât să introducă claritate în daraverile dintre proprietarul mare şi proprietarul mic; atât a fost destul.

Aşà se face astăzi: se clarifică relaţiunile dintre proprietarul mare şi proprietarul mic, şi sper că va fi destul ca să îmbunătăţească soarta proprietarului mic.

In Senat au fost discuţiuni foarte importante, şi nu odată s'au alarmat conducătorii partidului liberal. In această privinţă să-mi daţi voie să fac o observaţiune. D. Păucescu a făcut un lung istoric asupra acestei cestiuni, şi să-mi daţi voie să ating şi eu un singur punct de istorie.

In 1882, C. A. Rosetti, care aveà dorul de ţărani, a propus modificarea legei, şi s'a găsit atunci un conservator, care a uitat spiritul de partid, care a lăsat la o parte orice consideraţiune de partid, şi s'a unit cu C. A. Rosetti, să ceară modificarea legei; acel conservator a fost D. Carp. Exemplul D-lui Carp n'a fost imitat în Senat, şi sigur că nici în Cameră. Ştiu ce se va zice: se va zice că atunci legea erà bună, iar astăzi este rea: dar argumentul este prea uşor de găsit, ca să fie bun.

D-lor, dacă în această lege n'ar fi decât aceà clarificare, a situaţiunei dintre proprietarul mare şi proprietarul mic, este un bine, şi ar trebuì ca, în această cestiune, care nu e politică, să se recunoască binele ce se face. Dar în zadar avem a face cu adevăraţi liberali, adevăraţii opozanţi în glumă. (Aplauze).

D-lor, s'a făcut şi o altă critică din partea D-lui Păucescu, s'a zis: nu vedeţi că este o restricţiune la libertatea muncei? Ce este aceà dispoziţiune din legea D-lui Carp, care fixează un maximum de 10 hectare şi care nu acordă privilegiul legei, decât numai contractelor care se aplicau cel mult acelor 10 hectare.

Ei, eu aşi întrebà: până unde poate să meargă limita? Pânăla 50, 60, 100, 200 de pogoane? Dar aşi întrebà pe D. Păucescu, D-sa care este un advocat distins, poate să pledeze 500 de procese într'un an?

Ei bine, aşà este şi cu ţăranul; trebue limită, căci munca sa e limitată.

Ce regulamentează legea? Relaţiunile dintre proprietar şi muncitorul care munceşte pământul, el cu familia sa. Atât tot.

Trebue o limită, pentrucă legea este excepţională, nu este vorba de muncitorii de pământ, atunci când ei lucrează 50—60 de pogoane. Legea actuală are de scop de a întări relaţiunile dintre proprietarii mari şi ţărani. Nu este vorba de arendaşi; acela care lucrează 50 pogoane e un arendaş. In această privinţă mă voiu sprijini pe înseşi cele zise de D Păucescu.

In adevăr, în 1888, D-sa a abordat cestiunea ţărănească cu ocaziunea răspunsului la Mesagiu. D-sa a zis că nu există o exploatare din partea proprietarilor celor mari, mai cu seamă din partea exploatatorilor cari iau cu arendă dela proprietarul mare 50—60 de pogoane şi exploatează într'un mod neomenos pe bietul ţăran. Iată ce ne spune Dl. Păucescu.

„Legea rurală se aplică rău, ţăranul este exploatat de proprietar, de administraţie:“ ar fi putut să mai adauge: „că ţăranii noştri, din nenorocire, se exploatează între dânşii; cei mai abili, cei mai inteligenţi, exploatează pe ceilalţi. Nu sunt rare cazurile când vezi în sate câţivà oameni lucrând câte 50—60 de pogoane, fără să pună mâna pe coarnele plugului, fără să lege un snop de grâu“, şi când D. Păucescu taxează pe acei cari iau 50—60 de pogoane în aceşti termeni, şi când vă spune că ei sunt exploatatori ţăranilor, ce logică mai este aceea, ca azi să ceară favorile legei pentru speculanţi?

. Dar se zice, de ce, pentru a înlăturà uzura, nu fixaţi D-voastră maximul preţului de muncă? Pentru ce nu fixaţi cantitatea de pământ care trebue să se dea în schimb cu munca? D-lor, s'ar fi putut încercà, dar dificultăţile sunt imense: mai întâiu în mod general, se poate fixà în principiu, un maximum de muncă, un maximum de salariu? Intrebaţi pe D. Păucescu, ce zic principiile ortodoxe al economiei politice?

Dar, D-lor, nu ştiu ce experienţe ne rezervă viitorul; istoria însă ne dovedeşte că acest sistem n'a reuşit nicăieri.

Nu vreau să merg până în vremurile prea depărtate ale lui Diocleţian: se poate zice că relaţiunile sociale s'au schimbat în totul de atunci, dar în timpuri mai moderne, după revoluţia franceză, s'a fixat un minimum de salariu. Au fost faimoasele legi ale maximului care au început dela obiectele de prima necesitate şi s'au întins asupra comerţului întreg, asupra salariilor, asupra întregei producţiuni. Dar rezultatele au fost dezastroase. Desvoltarea bogăţiei a fost complect împiedicată şi a venit un moment când Barrère a zis în convenţiune că numai prin trădare s'a putut surprinde buna credinţă a convenţiunei, pentru a votà o lege care făcuse atâta rău.

Dar, afară de aceasta, vă daţi seamă de dificultăţile practice? Pentrucă sunt dificultăţi inerente, căci nu voiu zice fiecărei ţări, dar fiecărei regiuni, fiecărei localităţi în parte. Ce tablou imens

ar trebuì să se facă dela Dorohoiu pânăla Severin, a se fixà zecimi de tipuri de salariu? Sunt pogoane care lângă Bucureşti valorează 50 de lei, fără să fie un preţ exagerat; dacă s'ar pune un minimum de 20 de lei, ar fi o pagubă nedreaptă pentru proprietari; dar acelaşi preţ de 20 de lei e mare la Buzău, de exemplu, şi exagerat la Vaslui. Tot aşà şi pentru imaş. A se fixà pe capul de vită este imposibil, pentrucă cantitatea de iarbă variază după localitate, după regiuni, după anotimpuri şi chiar după un accident: dacă plouă, ori nu.

Ca să fie eficace protecţiunea, ca să'şi producă folosul, trebue să fie moderată, căci protecţiunea exagerată se întoarce încontra protejatului.

Vin, D-lor, la un punct care a fost viu criticat de D. Păucescu.

D-sa a zis că D. Carp lasă pe ţăran la execuţia administraţiei. Să vedem dacă, prin legea ce ni se propune, nu s'a făcut în privinţa aceasta niciun pas spre îmbunătăţire. Legea aceasta conţine de sigur o îmbunătăţire mare asupra legei anterioare: pe când azi contestaţiunile dintre proprietari şi ţărani se judecă de consiliul comunal, adică de o autoritate administrativă, de azi încolo primarul nu are decât să potolească răul pe care se încearcă a'l face o pornire neonestă: căci, D-lor, precum se pot găsì proprietari răi, pot să fie şi ţărani neoneşti; aceştia trebue să fie aduşi la respectul îndatoririlor.

Ce mijloc s'a imaginat până acum? Execuţiunea administrativă.

Se înţelege că nu este, nu poate fi vorba de o constrângere cu forţa. Aceea a dispărut definitiv din lege în 1882, şi, orce ar zice D. Păucescu, nu ne întoarcem îndărăt. Rolul primarului se mărgineşte de a chiemà pe datornici la muncă şi de a pune om în locul lor, când nu ar veni.

El dresează un proces-verbal care constată aceasta, care constată şi preţul cu care s'a tocmit omul pus în loc.

Până acì nici o diferenţă cu legea actuală.

Dar iată unde este îmbunătăţirea. Când nu se găsesc muncitori pentru a înlocuì pe cei ce nu se ţin de tocmeală? După legea în vigoare, primarul se mărgineşte să constate aceasta şi de acì înainte urmează judecata înaintea tribunalelor ordinare.

După legea modificată, primarul este ţinut să constate paguba imediat.

Aceasta este o măsură dreaptă. Evaluările fantastice, păgubitoare muncitorilor, devin imposibile. Evaluarea imediată, atunci când există termene de comparaţie, când contestarea înaintea justiţiei poate fi dovedită îndată, iată de sigur o îmbunătăţire.

Această îmbunătăţire D. Păucescu o numeşte reintroducerea ispaşelor. De ce? Nici o probă. Dar ce are a face una cu alta?

Este o altă îmbunătăţire, aşi putea zice mai considerabilă. Până acum contestaţiunile la procesul-verbal al primarului erau judecate de consiliile comunale, art. 25 al legei. De aci încolo ele vor fi judecate totdeauna de justiţie, de judecătorul de pace. Nimeni nu se poate îndoi că judecata judecătorului va fi mai bună, mai dreaptă, mai cu cunoştinţă de lege, decât a consiliului comunal.

Vedeţi dar cât este de îmbunătăţită, de atenuată execuţiunea administrativă. D. Păucescu însă nu vrea în teorie, căci în practică în legea sa o introduce. D-sa e mai democrat în teorie decât însuşi Rosetti.

Rosetti în 1882 nu a fugit de execuţia administrativă, ci de excesele ei. El care singur iubià pe ţăran, cel puţin cât îl iubesc toţi la un loc liberalii de astăzi, a văzut că este o chestiune de practică, mai mult chiar de dreptate pentru toţi, care se impune.

Vedeţi dar, D-lor, că din toate punctele de vedere proiectul în discuţie este un pas spre îmbunătăţire, faţă cu legile în vigoare.

El face pe ţăran să pipăie răul dacă există: execuţiunea este îmblânzită, judecata făcută de judecător nepărtinitoare. Acum sunt şi alte îmbunătăţiri de detalii. Aşà, de exemplu: amboşarea lucrătorilor. Proprietarul care amboşează pe lucrătorii învoiţi la alt proprietar, e declarat de responsabil de pagubele cauzate proprietarului, unde a fost învoit lucrătorul. Iată dar încă o măsură dreaptă.

Puteà îmbunătăţirea să meargă mai departe? Se poate; dar, încă odată, v'aţi dat seamă de dificultate? Până unde erà să meargă această îmbunătăţire? Unde au să se oprească? Dar ia să vin niţel la legea D-lui Păucescu. D-sa e un mare apărător al dreptului comun.

D-sa ne întrebà: cu intervenţia statului veţi tămăduì oare toate relele?

Intervenţia statului nu poate să fie nici dânsa un panaceu universal, pentru a tămăduì toate relele de care suferă o societate; dar e foarte utilă, dar adeseori numai cu dânsa se poate face un progres.

Ni se zice că e periculoasă intervenţiunea statului; de sigur că poate să meargă foarte departe, atunci poate devenì rea.

Dar care este remediul, care, dat în cantităţi prea mari, nu omoară?

Prin urmare, totul nu e decât o chestiune de măsură.

Intervenţiunea statului, care ar merge, cum cereà altàdată D. Nădejde, până la naţionalizarea solului, ar fi o primejdie.

Intervenţiunea care ar lua proprietăţile din mâinele proprietarilor, pentru a le împărţì în mii de părticele, care ar suprimà proprietatea mare şi cea de mijloc, ar fi o calamitate; dar intervenţiunea statului, care vine în ajutorul celui slab, pentru a'l protege, pentru a'l face, la urma urmelor, liber în adevăratul înţeles al vorbei, este un bine.

Acest adevăr l'au înţeles pretutindeni mai mult şi mai bine, partidele conservatoare.

Prin ajutorul ce dau celor slabi, claselor care stau în grea luptă cu viaţa, ele tind să devină partide democratice. Acì, cred eu, este viitorul lor şi nu e chestiune de ajutor sentimental, ci de raţiune politică.

S'a lăsat liberalilor câmpul speculaţiunilor libertăţilor politice, speculaţiuni astăzi cam inutile, iar partidele conservatoare au început a înţelege acest adevăr, că misiunea lor e de a stabilì cea mai intimă legătură între clasa dirigentă şi pătura cea mare de muncitori de tot felul, în care se găseşte totdeauna centrul de gravitate al naţiunei.

Dar D. Păucescu, care nu admite această idee, care e un ortodox în materii de cestiuni sociale, de economie politică, vă propune o lege. In legea aceasta e D-sa consecvent, există acì respectul dreptului comun? Nu. Căci dela început, prin art. 8, zice:

„Arendarea pământului şi închirierea muncei sunt guvernate prin regulele stabilite de legiuitor pentru contractul de locaţiune".

Foarte bine până acì, dreptul comun; dar continuă:

„Afară de modificările cuprinse în legea de faţă".

Şi dacă veţi lua legea, veţi constatà că sunt nu mai puţin decât vre-o 20 de articole, care deroagă dela dreptul comun. D Păucescu singur recunoaşte dar, că trebue o lege excepţională, şi ceeace face este tocmai condamnarea dreptului comun!

Dar D-sa mai are un mijloc de tămăduire, pe care ni l'a cântat ieri atât de mult.

Acest mijloc e tovărăşia pe producte între proprietarul cel mare şi cel mic.

Erà şi măsură excepţională, căci tot în art. 8, D-sa zice: „Tovărăşia pe producte este guvernată *numai de legea de faţă*".

D. Păucescu a spus, că ceeace vrea să înţeleagă este *le métayage.* Ei, D-lor, D. Păucescu spune lucruri excelente.

Meteiajul răuşeşte în unele părţi ale Franţei, în altele nu răuşeşte de loc, dar să presupunem că în ţara noastră ar răuşi. Eu vă întreb un lucru: Legea noastră, legea care vă prezintă D. Carp împiedică dânsa tovărăşia pe producte? Evident că nu. Şi dacă D-voastră credeţi destul, să daţi un consiliu ţăranilor, pentruca să facă tovărăşie pe producte, faceţi în toate părţile propaganda cea mai largă şi voiu fi fericit, dacă ideile D-lui Păucescu s'ar aclimatà în ţară şi ar produce rezultatele pe care ni le promite D-sa. Dar aşà să fie? Mai întâiu, în principiu, meteiajul e dânsul un sistem de cultură, pe care trebue să-l introducem la noi în ţară în măsură aşà de largă, încât să devină regula generală între proprietarul cel mare şi cel mic? D. Păucescu s'a pus ieri la adăpostul a două autorităţi.

Una din aceste autorităţi este D. Aurelian, economistul nostru din Senat, cealaltă autoritate e marele economist din Franţa, Baudrillard.

Cât despre D. Aurelian, de sigur e o convingere a sa. Dar în materie de discuţie cu acest caracter eminamente politic, convingerile adversarilor nu pot fi admise decât cu oarecare rezervă.

Nu ştiu dacă D. Aurelian, ca savant, ca economist, când i s'ar zice: Vrei să fie toată ţara în meteiaje? Vrei să suprimi cultura marelui proprietar? Nu ştiu dacă ar admite această idee.

Eu mă îndoiesc.

Cât despre D. Baudrillard, am şi eu cartea sa, carte foarte importantă, care conţine ancheta admirabilă făcută în Franţa asupra stărei populaţiunilor agricole.

Ei bine, în această carte opiniunea D-lui Baudrillard nu este, ca întreagă Franţa să fie în meteiaj, D-sa nu face decât să constate, că în unele localităţi meteiajul produce efecte excelente; dar dela aceasta până a zice, că sistemul cel mai bun de cultură este meteiajul, este o deosebire.

Dacă vom deschide acel autor, veţi vedeà, că el zice, că în multe părţi este de recomandat cultura marelui proprietar:

„Sans doute on peut recommander le faire valoir direct des propriétaires, mais il ne saurait avoir lieu partout, etc".

Dar vă dau pe Baudrillard. Este oare mai puţin adevărat că toţi ceilalţi economişti condamnă meteiajul ca o formă inferioară de cultură?

D-voastră, care vreţi să vă rezămaţi pe autori, daţi-mi voie să vă recomand cartea lui Rogers: „Interpretaţiunea economică a Istoriei". Popoarele se aseamănă în dezvoltarea lor şi morală şi materială şi exemplele de aiurea pot fi foarte instructive.

In Anglia s'a propus o situaţiune analoagă ca aceea care o avem noi astăzi, şi acolo ştiţi care a fost remediul care a făcut proprietatea agriculturei? A fost cultura ştiinţifică, cultura intensivă a marilor proprietari. Ei au dat exemplu, şi numai dupăce exemplul lor s'a lăţit, a ajuns să se atingă dezvoltarea perfectă a agriculturei. Aceasta, D-lor, s'a întâmplat în secolul, al 18. La aceà epocă a fost o adevărată reacţiune între lorzi; marii proprietari ai pământului începuseră să fie luaţi în picioare de Camera comunelor, de burghezia care se înavuţise, care, prin avuţie, se înălţase şi devenise ameninţătoare. Lorzii s'au pus pe lucru la moşiile lor, au început cultura intensivă şi astfel s'au îmbogăţit proprietarii mari şi alături de ei proprietarii mici; astfel s'a dat pământului toată valoarea ce puteà dobândi. Bogăţia naţională a crescut dar nu prin meteiaj, ci prin cultura ştiinţifică.

D-lor, D. Păucescu ne spune, că execuţiunea în legea D-lui Carp este foarte grea. Primarul este omul proprietarului. El nu merită nici o încredere. Dar ia să vedem ce propune D-sa?

D. Păucescu merge mai departe decât D. Carp. In adevăr, când este vorba de execuţiune, iată ce spune în art. 18:

„In caz de neîndeplinire, primarul va interpelà pe partea nesupusă să-şi execute obligaţiunea".

Va să zică tot primarul!

Se zice: rolul său se reduce la acel de interpelator! Eroare. Tot el dresează procese-verbale de constatarea de pagube.

Dar mai mult; el devine judecător.

„Art. 20 zice: Primarul va preţuì paguba încercată."

Ei, D-lor, acesta este raţionamentul D-lui Păucescu. D-sa zice, că D. Carp rău face de pune pe primar ca să execute; de ce face rău, pentrucă ţăranul nu este prietenul celui mic, pentru că primarul este ţinut în mână de proprietar şi D. Păucescu însărcinează pe primar să preţuiască. D-lor unde este logica?

Dar iacă cevà mai mult. Art. 24 şi 25:

„Primarul şi arendaşii sunt datori a socotì pe muncitori."

In caz contrariu, cine va socotì, cine va judecà: Judecătoria comunală. Dar cine este judecătoria comunală? Tot primarul.

D-voastră, cari trăiţi la ţară, ştiţi mai bine decât mine ce sunt ele. Ele sunt compuse din doi sau trei juraţi şi primarul ca preşedinte. Şi primarul care n'are niciun fel de vază în faţa D-lui Păucescu, dânsul este pus ca să facă socoteala!

La ce dar se reduce acea lege în urmă? La un simplu deziderat.

Ea nu face să dispară nici nedreptatea, nici sila de care cu atâta groază vorbea D. Păucescu. Ea este, aşi puteà zice, mai intervenţionistă decât legea D-lui Carp, căci creează un tip de muncă, care nici nu există încă în deprinderile noastre şi pe care, ca să fie eficace, ar trebuì să'l impună. Cum vă închipuiţi, că nu trebue să ţin cont nici de obiceiuri, de datinele vechi, şi ca să introduc meteiajul, numai pentrucă se va zice ţăranului şi proprietarului, că această cultură răuşeşte în Franţa şi Italia?

Aceasta este un vis.

Consiliul este bun, dar cu un consiliu nu îmbogăţeşti pe nimeni, şi ţăranul va puteà zice ca pasărea din fabulă:

„Pentru mine ar valorà mai mult un grăunte de meiu!

Eu cred că legea prezentată de guvern, este o lege bună. Ea ţine cont de obiceiurile pământurilor, şi un lucru de observat este că legea învoielilor agricole, în deosebire de toate celelalte legi, este o lege care s'a născut din trebuinţele noastre, deaceea ea nu seamănă cu nici o lege străină.

Şi astfel trebue să fie o lege a muncei, trebue să răsară din natura, din obiceiurile, din datinele ţărei.

Legea de azi este o îmbunătăţire, astfel că este binevenită.

In ce sens va fi modificată, în ce direcţiune va fi întinsă! Aceasta va fi opera viitorului.

Tendenţa ei este bună, căci pe cât se poate astăzi, ea caută să armonizeze interesele clasei conducătoare cu acelea ale clasei muncitoare, şi numai din armonia complectă a acestor clase poate să se nască binele tuturor! (Aplauze).

D. *C. Ressu.* D-lor deputaţi, iată că pentru a treia sau a patra oară, în cursul acestei seziuni, sunt nevoit să iau cuvântul şi să combat un proiect de lege, venit din iniţiativa unui guvern care este expresiunea majorităţei, din care am onoare să fac şi eu parte.

Vă mărturisesc, că fac aceasta şi acum, cum am făcut'o şi în rândurile trecute, cu o mare părere de rău; căci, D-lor, luptând cu adversarii tăi, îţi oţeleşti caracterul şi îţi întăreşti convingerile; când din nenorocire însă, lupţi contra propriilor tăi prieteni, o mare deziluziune şi o adâncă şi nesfârşită mâhnire te cuprinde.

Eu înţeleg foarte bine datoria pe care o are fiecare membru al unui partid, de a face întrucâtva sacrificiul credinţelor sale individuale, în folosul închegărei şi a duratei partidului însuşi; căci, în definitiv, D-lor, viaţa noastră în contact cu semenii noştrii nu e decât un nesfârşit şir de asemenea tranzacţii, dar şi pentru aceasta, ca pentru orce, este o limită, şi limita acì este, când ţi se cere jertfa a însuşi fondului credinţei tale: atunci, cu toată dragostea care poţi să ai pentru ai tăi, cu toată mâhnirea ce'ţi pricinueşte îndepărtarea ta dela o lucrare comună, eşti nevoit să faci aceasta, căci altfel risci să te cobori la gradul unui instrument, altfel te dezonorezi.

Iată, D-lor, pentruce mă găsesc stăpânit de un simţimînt dureros luând cuvântul, şi iată pentruce, cu toate acestea, sunt nevoit să'mi calc pe inimă şi să'mi fac şi acum datoria.

D-lor, până a nu intrà în alte consideraţiuni, sunt nevoit să elucidez câteva cestiuni, pe cari le-a atins D. C. Arion, şi care au făcut obiectul observaţiunilor D-sale.

Se pare că în credinţa multora e următorul lucru: cum că lupta aceasta izvorăşte din convingerea ce au unii, că dreptul comun este dreptul cel mai preferabil în privinţa tocmelilor agri-

cole, şi din convingerea ce au alţii, că o lege excepţională e cu mult mai bună şi mai de preferat, când e vorba de regularea raporturilor dintre agricultorii mari şi ţărani; şi D. Arion, plecând şi D-sa dela această idee ne spuneà, cu drept cuvânt: De ce vă alarmaţi de legea excepţională a D-lui Carp, când prin această lege chiar, se lasă deplină facultate fiecăruia de a beneficià de dispoziţiunile ei, când aceasta îi convine, şi de a recurge la dreptul comun, când legea excepţională i se pare desavantajoasă pentru el?

Aveţi şi unii şi alţii, în legea aceasta, ceeace doriţi; prin urmare, unde poate fi cuvântul unei desbinări? Şi, în adevăr, D-lor, D. ministru al domeniilor, pentruca să pareze la o obiecţiune ca aceasta şi să înlesnească un răspuns, ca acel pe care ni'l dă D. Arion, după ce a înscris dispoziţiunile pe care le-aţi citit cu toţii în proiectul de lege, apoi pune un articol cam la sfârşit — art. 45 — în care se zice, că cei cari nu vor să beneficieze de dispoziţiunile legei de faţă, pot să contracteze după dreptul comun, şi D. ministru şi-a închipuit că prin aceasta noi toţi avem să cădem în cursă, şi că avem să ne zicem că, de vreme ce s'au conciliat toate părerile şi s'au satisfăcut toate aspiraţiunile, apoi nu ne mai rămâne decât să mergem ca un singur om, să punem bila albă pentru proiectul D-sale.

E nevoie, D-lor, să elucidăm această cestiune şi să curăţim terenul discuţiunei de asemenea piedici, cari încurcă judecata dreaptă şi limpede a omului.

Care, D-lor, dintre dreptul comun şi legea aceasta excepţională, crede D. ministru al domeniilor, că e mai preferabil pentru relaţiunile dintre ţărani şi agricultorii mari? Care crede D-sa că oferă mai multe avantagii părţilor contractante, şi în special marelui agricultor, căci el este care ţine punga şi determină, prin urmare, învoiala? Şi findcă nu ştiu ce răspuns mi s'ar putea da şi nu voiesc să bănuesc nimic, deaceea mă voiu pune în amândouă ipotezele: care tocmeală dar va fi aceea care să prezinte cele mai multe avantagii: aceea care s'ar face după dreptul comun, sau aceea care s'ar încheià după legea aceasta excepţională? Dacă considerăm că aplicaţiunea dreptului comun are să fie mai preferată, atunci nu este sigur, că nimeni nu se va găsì, care să lase avantagiile dreptului comun şi să încheie alcătuiri după o lege, care nu-i dă aceleaşi avantagii? Nu găsiţi că e

foarte natural aceasta, ca fiecare să prefere o învoială mai bună decât una mai rea? Desigur că da: dacă însă toată lumea va preferà regimul dreptului comun în contra unui regim excepțional, atunci vă rog să-mi spuneți, pentruce prezentați această lege, care dela început vedem cu toții, că ea va rămâne neaplicabilă, întrucât este evident, că nimeni nu va uza de dânsa? O coală de hârtie scrisă mai mult, atât e toată legea D-voastră, dacă ipoteza aceasta este cea dreaptă, cea adevărată.

Şi, din contră, dacă mai bună este legea excepțională, dacă ea este care oferă cele mai multe avantagii, atunci este iarăşi evident, că toată lumea se va lua după dânsa, şi în asemenea caz justificați-mi pentruce ați scris art. 45 în această lege, ce caută el aci, când ştiut va fi, cum că dreptul comun nu se va aplicà nici odată?

Ce! D. ministru îşi închipueşte, că noi suntem atât de simpli şi atât de naivi, încât să credem că dreptul comun poate să meargă alături cu această lege excepțională! Ar fi să ne facă prea puțină cinste, dacă ne-ar presupune numai atâta perspicacitate, încât să nu vedem că art. 45 nu este decât o glumă, şi încă o glumă, ertați-mă să o spun, puțin cuviincioasă față cu noi.

Ce rezultă de aci? Rezultă că sau dreptul comun e cel mai bun, şi atunci o lege excepțională nu are niciun cuvânt de a fi, sau legea aceasta este cea mai avantajoasă şi în asemenea ipoteză dreptul comun nu se va aplicà nici odată; şi, prin urmare, art. 45 este numai o mistificație şi o nadă în care sunt încredințat, că nu se va prinde nici un om cu mintea întreagă.

Ei bine, mie nu-mi plac aceste căi piezişe, nici nu-mi plac aceste procedeuri bizantine; mie îmi place vorba dreaptă şi francă: ori nu e bun dreptul comun, şi atunci propuneți o lege excepțională; ori e bun acest drept comun, şi atunci respingeți şi desființați orice lege excepțională. Dar şi una şi alta nu se poate, în acelaş timp.

D-lor, este un alt punct care de asemenea trebue lămurit: când se vorbeşte de dreptul comun, se pare că suntuunii cari cred că dreptul comun e cevà abstract, cevà eteric, cevà care nu poate aveà aplicațiune practică. Mai mult; că e chiar o absență de orice drept, de orice lege, că e dreptul la jaf, că e un apel la putere. Că dacă ne-am aflà sub regimul dreptulni comun, țăranul are să

pună mâna pe moşia proprietarului, sau că acesta are să desbrace până la cămaşă pe ţăran.

S'au zis aceste lucruri, şi le-am auzit şi eu încremenit de atâta uşurinţă, cu care unii discută chestiuni de o aşà gravitate.

Ei bine, D-lor, aşà este? Ce însemnează dreptul comun? El însemnează, D-lor, un număr de principii generale, după care se regulează toate raporturile, câte se pot ivì între oameni, principii care sunt admise în genere de toate societăţile civilizate. Dar aceste principii nu va să zică că sunt lăsate la bunul plac al fiecăruia, că oricine poate să le aplice după capul lui şi după cum, îi este voia. Ele sunt numai nişte norme generale, pe care legiuitorul le regulamentează şi le potriveşte la fiecare caz dat, la fiecare relaţiune socială. Aşà, D-lor, avem, bunăoară, principii generale care regulează şi sunt aplicabile la tot felul de obligaţiuni şi de contracte, dar aceasta n'a împedicat pe nimeni de a face reguli speciale pentru unele contracte; aşà avem reguli speciale pentru contractul de locaţiune, de tovărăşie, de schimb, de vânzare, pentru cambii, etc., şi aceste reguli diferă unele de altele, fără ca pentru aceasta să se zică, că contractele acestea sunt legi excepţionale şi că ies din dreptul comun. Când noi zicem drept comun, înţelegem oare să lăsaţi lumea de capul ei, fără să legiferaţi nimic, fără să reglementaţi aceste raporturi, fără să spuneţi datoria muncitorului de pământ şi a proprietarului către dânsul? Ieri D. Păucescu o dezvoltat îndeajuns partea aceasta şi a arătat, cum dreptul comun nu e altcevà decât aplicaţiunea principiilor generale la cazuri speciale, prin regulamentări anumite şi adecuate împrejurărilor, sub care se prezintă fiecare din aceste cazuri. Nu va să zică, prin urmare, lipsă de legiferare, nu va să zică dreptul la jaf, şi când se fac asemenea critici şi asemenea imputări, atunci e dovadă că nu discutăm cu serioz.tate; şi mai mult, că nu discutăm nici măcar cu bună credinţă.

Şi odată ce am arătat, ce valoare are introducerea în această lege, a unei dispoziţiuni ca aceea din art. 45, care ne dă alegerea între dreptul comun şi o lege excepţională, şi odată ce am arătat că dreptul comun nu e dreptul la jaf, ci e regulamentarea după principiile generale ale dreptului, a relaţiunilor dintre proprietarii de pământ cu muncitorii, relaţiuni care pot să fie regulamentate într'un mod mai larg sau mai strâns, cât de strâns sau

cât de larg voiţi D-voastră, atunci, D-lor, să-mi daţi voie să limpezesc încă o cestiune.

D-lor, e o mare deosebire între ceeace se chiamă o lege specială şi ceeace se chiamă o lege excepţională. Legea pe care o propune D. Păucescu e o lege specială, pe când legea pe care o propune D. Carp este o lege excepţională şi deosebirea stă în aceasta, că una respectă principiile generale ale dreptului, pecând cealaltă le nesocoteşte. Una regulează o stare de lucruri normală într'un timp şi în împrejurări normale, pe când alta este izvorîtă din necesitatea unei stări de lucruri anormale şi excepţionale.

D. Păucescu ieri, la începutul discursului său, v'a făcut istoricul împrejurărilor, care au dat loc la propunerea şi votarea legei tocmelilor agricole din 1866. V'a arătat, cu mult adevăr, starea deplorabilă în care se găsià ţara. Legea rurală, care rupsese în mod brusc şi surpase orce relaţiuni între proprietarul mare şi ţăran, lăsase din cauza aceasta chiar în suspensiune orce afaceri agricole: proprietarul nu mai îndrăznià să îşi expună capitalul, pentrucă numai erà sigur că va aveà braţele trebuitoare, ţăranul abià aşezat pe bucăţica de pământ ce i se dăduse, nu aveà ce face cu dânsa, pentrucă îi lipseau toate mijloacele celelalte spre a o cultivà; foametea apoi din 1865 şi holera care decimà atunci populaţiunea noastră, aruncase ţara într'o adevărată primejdie. Atunci, în faţa acestei nevoi imperioase, venì legea din 1866, care, derogând dela dreptul comun, stipulă că se poate întrebuinţà sila, spre a se executà munca la care ţăranul se va fi angajat. Şi această lege, D-lor, îşi dădù atunci roadele ei, siguranţa renăscù în toţi, toată lumea se puse pe muncă şi ţara scăpă de primejdia ce o ameninţase.

Iată, D-lor, ce va să zică o lege excepţională, şi care este acum caracterul esenţial al unei asemenea legi? Este că ea e provizorie, că ea e trecătoare: născută din împrejurări excepţionale, aplicaţiunea ei trebue să se sfârşească îndată ce acele împrejurări au luat sfârşit.

Aşà e, D-lor, bunăoară legea de asediu, care e o lege bună şi folositoare, pentrucă se pot întâmplà momente de acelea, în care să fie pusă în primejdie însăşi existenţa statului, şi atunci, prin mijloace violente şi drastice, eşti nevoit, eşti dator să înlături aceà primejdie. Dar dacă o aşà lege e bună într'un moment dat, cum se poate ca ea să devină o lege permanentă, cum

se poate ca ea să nu mai aibă sfârşit? Cum se poate ca o stare excepţională de lucruri să se transforme pentru D-voastră într'o stare normală, care durează de 27 de ani în această ţară?

Din deosebirea aceasta pe care am făcut-o, aţi putut vedeà D-voastră foarte bine, în ce mare eroare cădeà D. Arion adineaori, când ne spuneà că, în definitiv, şi D. Păucescu nu face altcevà, prin contraproiectul D-sale, decât să ne prezinte tot o lege excepţională. Nu: aceasta nu e o lege excepţională; ea poate fi bună sau rea, dar e o lege care tocmai pune capăt stărei excepţionale, sub care trăim de mai bine de un sfert de veac; ea pune capăt siluirei, pe care nu aveţi dreptul să o exercitaţi asupra nimănui; ea pune capăt acestei noi iobăgii, mai rea şi mai prăpăditoare pentru ţăran decât vechiul boieresc, decât vechea clacă. (Aplauze).

Şi acum, D-lor, să intru în cercetarea rezultatelor, pe care legea excepţională dela 1866 le-a dat, şi să vedem, împreună cu D-voastră, care este starea în care se găsesc astăzi clasele noastre agricole, cum stau proprietarii şi cum stau ţăranii noştri.

V'aţi uitat fără îndoială şi dincolo şi dincoace de Milcov, aţi examinat situaţiunea agricultorilor mari şi mici din amândouă părţile ţărei.

Ei bine, care sunt impresiunile D-voastre? Să fie un secret pentru cinevà, să fie un lucru necunoscut pentru vreunul din D-voastră, că starea ţăranului din Moldova este o stare nenorocită? Se găseşte cinevà care să nu ştie, că ţăranul în aceà parte a ţărei este prăpădit, că el este sleit de puterile fizice, precum este sleit de orice avere, de orice mijloace materiale? Să fie, D-lor, un secret pentru D-voastră, că proprietatea mare în Moldova, nu vorbesc, se înţelege, de câteva excepţiuni, că proprietarii mari sunt şi ei săraciţi ca şi ţăranii, că sunt înecaţi în datorii, că proprietăţile lor sunt ipotecate mai toate, şi că ceeace au, nu mai este decât o aparenţă de avere, pe când în realitate se întinde pretutindeni, ca o pânză de jale, o neagră şi nesfârşită mizerie? (Aplauze).

Să fie oare aceste lucruri un secret pentru D-voastră?

Dacă însă aşà este, dacă aşà e situaţiunea dincolo de Milcov, atunci datu-v'aţi socoteală şi găsit-aţi mijlocul de a îndreptà acest rău? Eu cred că greutatea nu ar fi fost tocmai mare, dacă de dincolo v'aţi fi aruncat privirile în partea de dincoace a ţărei. Aţi fi văzut atunci, că în raport cu timpul dela 1864 până

azi şi cu desvoltarea şi mersul nostru general, ţăranii de dincoace se găsesc într'o situaţiune mai bună, că proprietarii de asemenea se găsesc şi ei într'o situaţiune mai lesnicioasă şi mai potrivită cu valoarea proprietăţilor lor. Şi când se observă în aceeaşi ţară, sub aceleaşi legi, sub aceeaşi cărmuire, aceste două fenomene diametral opuse, v'aţi întrebat oare, pentruce se întâmplă aşà? Explicaţiunea, cu toate acestea, e lesne de dat. Nu aveţi decât să vă uitaţi, ce se petrece cu culturà pământului la o parte şi alta a ţărei şi veţi vedeà această mare deosebire că, pecând dincolo agricultura mare s'a întins, agricultura cea mică a scăzut şi s'a prăpădit; şi, din contră dincoace, cu cât s'a întins cultura mică a ţăranului, cu atât cea mare este mai restrânsă şi în raport exact cu acest fenomen stă şi sărăcia şi bogăţia ţăranului şi a proprietarului. Concluziunea dar este uşoară. Noi trebue să dirijăm silinţele noastre, spre a face ca cultura mică a ţăranului să propăşească; noi trebue să facem legile noastre, aşà ca ţăranul să poată scăpà de nevoia de a-şi închirià braţele şi de a trăì din salar, şi măsurile zilnice pe care le preconizează legile D-voastră excepţionale, nu pot să ne dea niciodată un asemenea rezultat, pentrucă ele înlesnind împrumutul şi camăta, înlesnind alienarea braţelor cu mult timp înainte de vremea muncei, ţăranul se găseşte prins într'un cerc viţios, din care nu mai poate scăpà.

Este oare greu de priceput lucrul acesta?

Dar să-l lămuresc mai bine prin câtevà amănunte. D-lor, lucrul stă exact aşà: Dacă porneşti dela Dorohoiu şi vii în jos spre Dunăre, pe tureatca cismei care formează conturul ţărei noastre, poţi observà acest fenomen curios, că de sus în jos sărăcia cumplită la deal, descreşte din ce în ce, cu cât te cobori la vale.

D. *I. Miclescu.* Mutaţi Dunărea în partea de sus, şi aţi schimbat situaţiunea.

D. *C. Ressu.* Atâtea minuni aud de la D-voastre, încât nu mă îndoiesc că o să veniţi şi cu un asemenea proiect de lege. (Aplauze, ilaritate).

Ce s'a întâmplat, D-lor, în Moldova, ca să constatăm o stare de lucruri ca aceasta? Incă de mult, D-nii mei, în Moldova proprietarii mari începuse a cultivà întinderi mai mari de pământ şi, prin urmare, nevoia pentru ei de braţe începuse a se simţi

tot mai mult. Când la 1864 ţăranii fură împroprietăriţi, ei s'au găsit în posesiunea unei bucăţi de pământ, dar de aci încolo cu alt nimic, fără vite, fără instrumente aratorii, fără capital, căci punga proprietarului sta închisă şi alte mijloace de credit nu existau; şi în faţa acestei stări stà oferta proprietarului pentru închirierea muncei, oferta care nu se realizà numai din cauza nesiguranţei proprietarului de a avansà capitalul; când însă venì legea din 1866 şi dădù această siguranţă prin făgăduinţa unei executări silite, atunci proprietarul îşi deschise punga şi iată cum ţăranul îşi închirià pentru întâia oară palmele lui, pe care legea rurală le declarase libere, şi, atunci, D-lor, şi până astăzi ţăranul se găseşte într'una dator, el nu s'a mai putut încă plătì, după atâta vreme, de căuşul de făină şi de pumnul de brânză, cu care şi'a îndestulat foamea la 1866; şi este natural aceasta, pentrucă dacă iarna trăeşte din banii cu cari îşi închiriază munca verei viitoare, si dacă îşi întrebuinţează vara toată, făcând munca contractată iarna, atunci ajunge în toamnă iarăşi sărac şi lucrul se repetează aşà pentru iarna şi vara următoare, încât sfârşit pentru dânsul nu mai are o aşà stare de lucruri, decât doară când se sfârşesc şi zilele lui. Şi deaceea ţăranul a ajuns la 1893 sărăcit şi prăpădit, precum îl vedem. Dacă situaţia ţăranului din josul Moldovei e ceva mai bună, cauza este că pe acesta l'a mai ajutat întru câtvà cărăuşia şi pentrucă a găsit chip mai lesnicios să desfacă cât bruma strângeà şi el pe lângă casă. Mai adăugaţi acum pe lângă aceasta cauza foarte naturală a înglodărei ţăranului în datorii şi lăcomia unora din proprietari, şi mai ales a arendaşilor, căci recunosc că cei mai mulţi din proprietari, pe unde ei singuri au aface cu ţăranii, sunt mai omenoşi, şi veţi aflà numai decât toate cauzele adevărate ale sărăciei ţăranului. Şi în privinţa acestei lăcomii nu e iarăşi un secret, că s'au văzut proprietari cari şi'au cultivat pământul în timp de 10 şi de 15 ani, numai pe dobânda banilor luaţi de ţărani cu 15 ani în urmă, şi s'au văzut şi sunt şi astăzi cazuri, în care munca ţăranului se închiriază iarna cu 25 de bani pe zi, şi pentru aceasta infimă plată ţăranul munceşte o vară întreagă şi nu poate niciodată să beneficieze de preţul real al muncei în epoca, când ea se face.

Iată, D-lor, cauzele şi tabloul real al situaţiunei în Moldova.

Şi, pe lângă aceasta, observaţi un alt fenomen, observaţi cum, concomitent cu această sărăcie, concomitent cu sleirea ma-

terială, fizică şi morală a ţăranului, a venit şi s'a întins ca o pecingine invaziunea evreiască. (Aplauze).

Observaţi că, precum de mai jos în susul Moldovei, sărăcia e mai mare, tot aşà şi jidovimea e mai numeroasă şi mai compactă, pentrucă D-lor, această invaziune seamănă întocmai cu cu invaziunea microbilor patogeni într'un organism omenesc, care cu atât mai uşor pătrund şi se înmulţesc cu cât găsesc un teren mai propice şi mai favorabil desvoltărei lor.

O voce. Cine i-a adus pe Evrei în Moldova?

D. *C. Ressu.* Şi la ce poate slujì un răspuns la această întrebare! Eu nu incriminez pe nimeni şi nici nu mă ocup de aceasta, pentrucă deslegarea unei aşa cestiuni nu poate întru nimic folosì discuţiunei ce o facem. Destul este să constatăm existenţa faptului.

Şi acum, D-lor, e momentul să ne întrebăm: Această stare de lucruri tinde ea a dispărea, sau din contră se desvoltă şi se întinde tot mai mult?

Să examinăm pentru aceasta, ceeace se petrece dincolo de Milcov.

Vorbesc, D-lor, de lucruri care cad imediat sub simţurile fiecăruia, aşa că este îndestulător să le relevez, pentruca fiecare din D-voastre să apreciaţi, dacă ceeace spun este sau nu exact. Astfel, dar, cine nu ştie dintre D-voastră, că acum 10, 15 ani în urmă, în partea aceasta a ţărei nu era nici a zecea parte din câţi sunt astàzi, poate nu erau de loc cultivatori de pământ, cari să facă pe seama lor mii de pogoane de arătură. Cultura care se făceà dincoace era cultura mică, şi s'au văzut arendaşi în partea aceasta, cari au luat moşii în arendă neavând alt capital decât biciul şi un cal de călărie, cu care să poată umblà pe moşie spre a-şi culege dijma. Ei bine, ce se petrece acum? Cultura mare s'a introdus şi dincoace, şi ea se întinde pe zi ce merge. Sunt o mulţime de proprietari şi de arendaşi astăzi, cari cultivă pe seama lor moşii întregi. Intrebatu-v'aţi însă în al cui detriment se face aceasta? In detrimentul ţăranilor, căci cu cât cultura mare se întinde, cu atât cea mai mică se restrânge, şi fiindcă ţăranul n'are putinţa să reziste capitalul celui mare, el devine, încetul cu încetul, un simplu muncitor cu palmele, un proletar, sărăcia îl cuprinde şi îl prăpădeşte. Ca o dovadă încă, D-lor, de ceeace afirm, este şi faptul că, pe când dincoace nu se ştià şi nu se

pomenià de tocmeli, prin care se închirià munca pe bani, azi a început şi aici să se introducă contracte de acestea.

Va să zică, D-lor, aceasta vă arată D-voastre, că răul care a ajuns în Moldova de sus în starea endemică şi se coboară la vale, a început de câţivà ani a se ivì şi la D-voastre, în Muntenia. Să vă aşteptaţi dar ca, cu legile acestea excepţionale, cu avantagiile executărei silite pe care ele le oferă, să vă aşteptaţi, ca în curând să ajungeţi şi dincoace în starea în care ne găsim noi dejà dincolo. Şi la aceasta vom ajunge cu voie, fără voie, pentrucă creaţiunile acestea artificiale sdruncină mersul normal al lucrurilor şi favorizează desvoltarea într'o direcţie voită, spre paguba dezvoltărei generale şi regulate. Nici nu au de almintrelea alt scop aceste legi excepţionale, când ele se fac.

Dar dacă aceasta se întâmplă în Moldova cu ţăranul, oare proprietarul, agricultorul cel mare se găseşte el în o situaţiune mai bună? Nu. Pentru a cultivà în Moldova o moşie, nu este de ajuns numai un biciu şi un cal de călărie. Acolo trebue zecimi şi sute de mii de lei, pentru ca să întemeiezi gospodăria, cu care apoi să întreprinzi cultura cea mare. Câtă vreme însă poate cinevà să reziste cu un asemenea capital şi cu enormele sarcini pe care le atrage după sine extensiunea aceasta peste măsură a culturei sale? Un an neproductiv, şi este de ajuns ca agricultorul să fie ruinat, să fie pus la pământ. Şi atunci el recurge la împrumut, punga jidovului se deschide pentru dânsul, şi peste puţin camăta îl mănâncă şi îl robeşte, precum el a robit la rândul lui pe ţăran. Duceţi-vă în porturile noastre, şi veţi vedeà acolo nişte oameni cari se numesc misiţi, şi cari, într'o cameră de doi metri, cu 10 străchini de păpuşoiu şi de grâu dinaintea lor, ţin în mână întreaga producţiune agricolă a ţărei. La aceşti oameni vine agricultorul cel mare: dela ei ia banii cari îi trebue spre a întreţineà lucrătorii la ţară, şi în schimb, de cu primăvară încă, el are ipotecă sau vândută recolta lui întreagă.

Iată, D-lor, adevărul întreg în această cestiune. Şi acum în faţa unei asemenea triste stări de lucruri, mai puteţi D-voastre sta nepăsători; sunteţi D-voastră atât lipsiţi de patriotism şi de umanitate, încât să nu puneţi mâna spre a ridicà populaţiunea noastră rurală şi a da şi ţăranului şi proprietarului putinţa de a rezistà furtunelor viitoare. Şi cum voiţi să faceţi aceasta? Prin o lege excepţională ca aceea care ni se prezintă? Apoi, în definitiv, ce

este această lege care dela 1866 s'a modificat de trei patru ori dar care a rămas aceeaşi. Un singur lucru spune această lege: Ai dreptul, tu, care ai împrumutat pe ţăran, să'i pui mâna în chică şi să-l duci la muncă. Apoi aceasta oare să fie leacul? Acesta are să pună temelia trăiniciei şi a bogăţiei poporului nostru? Dar leacul acesta îl experimentăm de 27 ani şi v'am arătat şi aţi văzut singuri ce a propus. Să nu fi sosit oare timpul ca să căutăm altceva? Să experimentăm altă direcţie? Şi D-voastre răspundeţi: nu, să mergem tot aşà,

Să vedem însă care au să fie consecinţele mai depărtate şi finale ale acestui sistem.

D-lor, mai deunăzi s'a întâmplat în o ţară depărtată un eveniment foarte curios. Mai deunăzi o luptă crâncenă a fost în Belgia pentru obţinerea votului universal, şi lupta aceasta s'a sfârşit prin o tranzacţie; conservatorii din Belgia s'au unit cu radicalii de acolo şi, prin o învoială între dânşii, au introdus în sistemul lor electoral votul universal. In faţa acestei tranzacţii însă, multă lume s'a întrebat: Cum se poate ca conservatorii să consimtă ei a primì o modificare care, la prima vedere, pare a fi condamnarea propriilor lor idei şi nimicirea partidului lor; căci înţelegeţi foarte bine că, dacă se lărgeşte acolo dreptul de vot, de aceasta n'au să profite decât radicalii, cari pot să vină aşà numeroşi în Cameră, încât să formeze o majoritate. Ei bine, conservatorii, cu toate acestea, au primit, pentrucă ei şi-au zis că un asemenea lucru nu se poate întâmplà. Nu se poate, fiindcă radicalii nici-o dată nu au să ajungă aşà numeroşi, încât să bată în alegeri pe rurali: nu se poate, fiiindcă acolo populaţiunea rurală întreagă este conservatoare şi în mânile ei a fost confiată apărarea principiilor conservatoare.

Dar numai în Belgia oare se vede acest fenomen? Dar în Franţa, dar în Germania nu se petrece acelaş lucru?

Nu este oraş sau orăşel din aceste ţări, în care ideile socialiste să nu-şi fi făcut apariţiunea; isbutit'au ele însă vreodată a străbate în vre-un stat, în mijlocul ţăranilor? Niciodată, pentrucă ţăranii acolo sunt cei mai sinceri, cei mai devotaţi, cei mai tenaci apărători ai ideilor conservatoare. Orunde pot pătrunde socialiştii, numai în clasa rurală n'au pătruns şi nu vor pătrunde niciodată. Şi pentruce? Pentru bunul cuvânt că ţăranul acolo e bogat, e stăpân pe munca şi pe averea lui, şi când unui asemenea om îi

pomenești de regulamentarea muncei, de naționalizarea solului și de alte istorii de acestea, te respinge cât colo.

Dar D-voastră ce voiți să faceți din țăranul nostru? Un muncitor cu palmele, un proletar? Apoi nu vedeți unde îl mânați prin aceasta? Nu vedeți că îl aruncați în brațele socialismului și că vă pregătiți înșivă o catastrofă teribilă? Nesocotiți sunt cei ce nu văd primejdia către care se duc!

Eu am auzit în Senat pe D. Panu, care este reprezentantul ideilor democratice, spunând că pe D-sa nu il mulțumește această lege, că ea nu este expresiunea dorințelor și aspirațiunilor sale, dar că totuși ea face un pas înainte în direcțiunea sa, și deaceea o primește.

D. Panu aveà dreptate din punctul D-sale de vedere, pentrucă, în adevăr, dacă consideri pe țăran ca un uvrier, ca un curat muncitor salariat, atunci fără îndoială, că proiectul D-lui Carp se poate primi.

Dar nu acestea sunt ideile și aspirațiunile noastre; noi nu voim să facem din țăran un proletar, un om care să nu mai aibă nimic pe lume decât brațele lui și ale femeei și copiilor lui, pe care să le închirieze vara spre a trăi iarna. (Aplauze).

Nu acesta este gândul nostru.

Ceeace voim noi pentru țăran este ca, pe bucățica de pământ dată lui la 1864 și pe aceea ce i-o dăm noi acum, el să devină stăpân, și stăpân nu numai cu numele, ci în stare de a o cultivà el și pe seama lui; mai voim încă să îl facem stăpân pe brațele lui, așà ca el să le poată închirià la timpul oportun și pe dreapta lor valoare, iar nu să le vândă ca până astăzi de cu iarna și pe nimic. Așà făcând, avem să gonim din satele noastre nevoia și sărăcia, așà avem să facem din țăran un element de ordine, nn element puternic și bogat, și atunci vom aveà dreptul a cere dela dânsul să apere țara, să plătească nevoile ei, să plătească până și luxul nostru. (Aplauze).

Iată care sunt aspirațiunile noastre, care este idealul nostru pentru țăran; și dacă așà e, înțelegeți foarte bine, că nu avem destulă putere să protestăm în contra unor măsuri, care tind a duce și mai departe o stare rea de lucruri, și să cerem dela patriotismul D-voastră să schimbați și sistemul și direcțiunea în care mergeți și să stăruiți tot mai mult pentru a face pe țăran stăpân pe sine.

Şi de aceea, D-lor, a venit D. Păucescu şi a propus contra proiectul D-sale.

D. Arion a făcut, cum aţi văzut, critica acestui proiect, şi a arătat că el greşeşte în cutare parte şi prin cutare dispoziţiune; şi, D-lor, deşi D. Păucescu are meritul necontestat de a fi ridicat D-sa această chestiune, eu însă sunt dispus a recunoaşte că proiectul D-sale nu e perfect; dar cine ne împiedică oare de a'l îndreptà, cine ne opreşte de a introduce câte amendamente voim, spre a asigurà cât mai mult posibil pe proprietar în contra relei credinţe sau a relei voinţe a ţăranului, şi pe ţăran în contra lăcomiei proprietarului? Cine ne împiedică spre a face aşà, ca să introducem un acord şi o armonie deplină în relaţiunile agricultorului mare cu cel mic? Cine ne opreşte, în sfârşit, spre a'l îmbunătăţì oricât, ca să răspundă la toate nevoile? Un singur şi mare merit are însă proiectul D-lui Păucescu, este că el suprimă orice mijloace silnice, şi prin aceasta va restabilì adevărata valoare a pământului şi adevărata valoare a muncei, va restabilì raportul exact şi normal între cerere şi ofertă şi aceasta e totul.

Cu proiectul D-lui Carp însă ce se poate face? El întăreşte o stare de lucruri vătămătoare, care ne-a dat rezultatele cele mai rele, şi dacă în el nu schimbi fondul însuşi al lucrului, nu poţi nimic schimbà, nimic ameliorà. El va continuà dar a lăsà să subziste o cauză mai mult de mizerie, atât pentru proprietar cât şi pentru ţăran. (Aplauze).

— Şedinţa se suspendă pentru 10 minute.

— Şedinţa se redeschide sub preşedinţia D-lui vice-preşedinte, D. Sturza Scheianu.

D. *vice-preşedinte:* D. Dobrescu-Argeş are cuvântul.

D. *C. Dobrescu-Argeş:* D-lor deputaţi, chestiunea pusă astăzi la ordinea zilei înfăţişează şi se raportă la unul din cele mai însemnate interese economice, pe care se reazămă toată mişcarea noastră din punctul de vedere atât al dezvoltărei individuale, precum şi al mişcărei generale, şi pentru aceea cred că interesul nostru este aşà de mare ca din această desbatere să iasă o soluţiune cât de complectă. Eu cred, D-lor, că şi noi, precum şi în alte ţări, când discutăm asemenea chestiuni, nu ne înfăţişăm acì separaţi din punctul de vedere *politic*, ca să desbatem o chestiune care interesează pe toţi cu o egală solicitudine şi cu o egală importanţă. Noi ne înfăţişăm înaintea acestui interes naţional şi e-

conomic, fiecare cu convingerile noastre, având în vedere împrejurările care influenţează acest mare interes şi gradul de dezvoltare din punctul de vedere economic, şi întemeiaţi numai pe aceste consideraţiuni, noi ne dăm votul nostru. Negreşit că o asemenea cestiune s'ar fi putut desbate înaintea D-voastră cu mai multă căldură, cu mai multă putere de convingere, dacă în această Cameră ar fi fost mai dinainte înfiinţate alte două partide politice, partidul marilor proprietari, reprezentând interesele marelor proprietăţi, şi partidul micilor proprietari, reprezentând interesele acelei proprietăţi, şi problema ar fi fost aceasta: Aceste două ramuri de bogăţie naţională pot să se împace, pot merge în armonie? Aceasta fiind chestiunea, să vedem dacă cele două proiecte puse în desbatere, cuprind în cadrul lor, problema întreagă sau numai o parte a problemei. Cred că aşà fiind pusă desbaterea, vom găsì o soluţiune care să împace actualitatea.

D-lor, v'aşi rugà să credeţi că, în asemenea cestiuni, nu pot venì înaintea D-voastre, nici cu prejudicii de clasă, nici cu hotărîri luate mai dinainte decum am trebuì să lucrăm, nu; mă prezint înaintea D-voastre şi vorbesc în numele clasei din care fac parte, şi voiu căutà toate mijloacele de care dispun să vă conving; care este starea populaţiunei rurale faţă cu această problemă? Cum se găseşte ea? în ce grad se aflà zisa mizerie ţărănească, de care a vorbit D. Arion, şi atunci când D-v. veţi lua cunoştinţă mai în amănunt de tot ce se raportà la studiul şi la starea în care se găseşte, atunci lumina va fi vie şi vom fi în putinţă să ne dăm părerea, dacă unul din aceste două proiecte are într'însul soluţiunea cu care ne-am puteà mulţumì.

Căci, D-lor, politica este şi trebue să fie o ştiinţă, în puterea căreia să poţi guvernà o societate. Nu e de ajuns să cunoşti general un rău, nu e de ajuns să voieşti a'l indicà, ci greutatea este a găsì aceà deslegare, acel leac, care să taie pe cât posibil rădăcinile răului; greutatea mai este să ai curajul de a face o reformă, înfruntând pericolele, netemându-te de ameninţările celor interesaţi.

Din acest punct de vedere, ce au făcut cei doi autori de proiecte? Ce a făcut mai cu osebire D. Carp? Dacă la 1888 a spus răul şi a prescris mijloacele de vindecare, acum însă, deşì cunoşteà răul, dar n'a adus o soluţiune, ci numai indică calea către remediare. Noi ceream un studiu întreg asupra populaţiunei

rurale, voiam a şti cum stă ţărănimea economiceşte? Proiectul D-lui Carp abià dacă enunţă câtevà cauze şi indică leacul, nu'l dă.

D-lor deputaţi, s'a vorbit acì în treacăt de D. Ressu, de starea populaţiunei din Moldova. D-lui a spus câtevà consideraţiuni; aşi fi dorit ca aceste consideraţiuni să fie generalizate şi să arate cauzele care au făcut această stare existentă. Mi se pare că a spus numai efectul, dar n'a spus şi cauza.

Să vorbim şi de ţăranii de dincoace, să vedem dacă suferă atât de mult, dacă este necesară intervenţia statului şi, constatând suferinţele, atunci lucrul este lămurit şi proiectele de legi le vom pune în faţa acestor suferinţe, şi vom vedeà dacă ele preîntâmpină răul, şi dacă ele vor puteà vindecà starea de lucruri.

Să începem cu ţăranii din Moldova; să vedem cum stau din punctul de vedere material. S'a făcut acì istoricul, şi eu am avut grijă să citesc toate desbaterile angajate la 1866, la 1772, la 1882, cum şi cele de acum la Senat; am citit de asemenea broşurele tratând cestiunea agrară: am citit gazete de toate culorile politice, cum şi toate studiile făcute în România şi care prezintă oarecare însemnătate. Să vedem dacă în această imensă grămadă de păreri şi de studii, nu se poate găsì o soluţiune generală, pe care toţi o primesc şi recomandă, ca această soluţiune să ne fie un mijloc de comparaţiune în desbaterile noastre parlamentare. Despre ţăranii din Moldova s'a vorbit în diferite timpuri în Cameră şi s'a descris cu culori negre starea în care se găsesc, şi s'a afirmat că cauza nenorocirilor ţăranilor din Moldova ar fi sistemul de exploataţiune întrebuinţat de proprietari şi arendaşi faţă de ţărani, cu acel sistem de a închirià munca, încât ţăranul nu este în stare să reziste la greutăţile ce acest sistem angajază de a-l suportà, astfel că cade sub sistem, şi aceasta este cauza care ne face să ne prezinte această clasă ca în imposibilitate de a se puteà ridicà din această stare.

Să studiem dar lucrurile de aproape, cu grije şi sinceritate, Adesea o simplă măsură luată în economia naţională de un guvern, poate să aducă foarte mari schimbări în mersul desvoltărei economice a unei naţiuni.

Vă amintesc că un Ghica Vodă, contimporan cu Ştirbei Vodă, ca o măsură de reformă agrară, a desfiinţat ceeace se numià *pri-*

soasele. Știți ce este asta în economia rurală. Știrbei Vodă de acì le a menținut. Acesta este un fapt.

Pe urmă proprietarii din Moldova, din punctul de vedere al desvoltărei economice, se constată din istoria contimporană, că au început înaintea noastră să lucreze pentru marea exploatare, și, pentru ca să lucreze cu succes în acest sens, trebuià ca țăranii să fie desbrăcați de sentimentul de proprietar, să nu aibă conștiință de a-și cultivà proprietatea lui individuală, și astfel fiind, să poată aveà plăcerea și tendința a se angajà pentru bani.

Dejà dela 1832, acei țarani clăcași erau cu sentimentul de iubire de pământ nedefinit, haotic, și țăranii aveau ură și desgust de pământ, și deci sentimentul de proprietar absolut într'înșii antipatic din cauza abuzurilor clăcei, din cauza acestei clăci, care devenise o amară robie, care cereà țăranului toată activitatea sa, toată ființa sa, pentru a mulțumì lăcomia proprietarilor și arendașilor.

Ei bine, D-lor, iată în ce fază istorică i-au găsit: i-au plătit cu bani, cum s'au înțeles, și când a venit împroprietărirea, ei aveau dejà 27 ani în această stare, și, prin urmare, nu puteau să conceapă ideea de proprietate, și singura lor mângâiere o găsiau la boieri.

Aceasta este una din cauzele care i-au făcut să se atașeze la sistema închiriărei muncei și a nu dorì proprietatea, și a fi așà cum sunt azi.

Altă cauză. S'a întâmplat, din nenorocire, că îndată ce boierii din Moldova au început să întrebuințeze sistema de exploatare în mare, ei au avut nevoie de oameni inteligenți, cu spirit practic de a speculà, pe care să-i pună îngrijitori de moșii, ca să poată produce.

Și pe atunci nu aveam o clasă mijlocie cu gustul de a speculà și a trebuit boierii să facă apel la un alt element, la un element, ca să zic așà, *voiajor*.

Este în lume un popor a căruia patrie este tot globul, element care, pentru cuvântul că se aclimatizează, se adaptează cu toate organizațiunile sociale, cu împrejurările și cu toate climele, au ajuns să devină immuni în contra oricărui rău. Aceștia sunt Evreii. Și acest popor, având experiența tutulor popoarelor cu care au trăit împreună, și cari se găsesc în mare număr în Galiția, de unde sunt trimiși pe seama boierilor într'un mare nu-

măr, cari, venind acì, au servit pe boieri cum se serveşte cinevà în negoţ.

Comerţul nu recunoaşte o morală. El se mişcă în baza unei legi, şi lupta pentru traiu nu este mai oribilă şi mai odioasă de cât în comerţ; nu mai este vorba de morală când omul se ocupă de desvoltarea economică; şi când lupta caută să triumfe, toate scrupulele scad, rămânând numai aparenţa. Aceşti oameni au servit pe stăpânii lor bine şi frumos, au exploatat naivitatea ţărănească, în cât ei nu luau niciun angajament faţă cu o populaţiune deprinsă cu jugul.

Ei au servit acì nu numai interesul proprietarului, ci şi în interesul lor propriu şi lucrul a mers aşà, până a venit împroprietărirea ţăranilor.

Ţăranii noştri din Moldova se găsiau cu desăvîrşire supuşi unei sisteme rele, şi de voie şi de nevoie, şi apoi autoritatea boierească, recunoscută de Regulamentul Organic, a contribuit şi mai mult la sclavia lor.

Vine împroprietărirea. Ia închipuiţi-vă nişte oameni inculţi cum erau, neavând noţiunea de proprietate, puteau ei ca, printr'o lege care a servit la răsturnarea unui Domn, care a sguduit din temelie organizaţiunea noastră, puteau ei să beneficieze de dispoziţiunile unei asemenea legi?

O lege de asemenea natură, aplicată la o asemenea populaţiune, n'a putut aveà niciun efect, căci pământurile ce le au primit, le-au primit numai nominal.

Pe urmă Evreii, cari văzuseră împroprietărirea ţăranilor din Galiţia, din Polonia, din Germania, pe care ţărani asemenea îi speculaseră, Evreii, cari ştiu să profite de neexperienţa comercială a stratelor populare, cari trăiesc din spatele ignoranţei, făcură şi în Moldova ceeace făcuseră în Austria şi pe aiurea.

A doua zi după împroprietărire, aceşti Evrei au făcut din aceste clăci, aceste bucăţi de pământ, un corp întreg, asupra căruia fac aceeaşi exploatare cum făceau şi boierii mai înainte. Iată pentruce ţărannl a rămas numai cu numele de proprietar. Şi lucrurile au ajuns până acolo, că ţăranii nu mai pot trăì decât cu ceeace le dau proprietarii; ei au ajuns într'o sărăcie complectă şi starea lor cea rea s'a agravat şi mai mult, căci a venit statul nou cu bugete mari, cu despăgubirea clăcei, cu şosele, cu armată, etc. etc., greutăţi care au căzut pe dânşii deodată, care au con-

tribuit să-i sfărame, să-i calicească cu totul. Negreşit că ţăranii nu puteau să facă faţă la toate aceste nevoi, şi deaceea au rămas salariaţi agricoli până în ziua de azi. Şi astfel se explică sărăcia în care trăiesc şi degenerarea rasei: boalele, emigrarea, aceà umilinţă ce au pe fizionomiile lor, acel desgust de traiu; în viaţa de sub clacă cu cea de azi nu o vede mai bună, şi deci se resignează: iată ce putem spune de acest calvariu al ţăranului român. Ţăranii din Moldova deşi au pământ, o parte din ei sunt proletari şi merită să inspire mila şi jalea.

D-lor deputaţi, D-voastră aduceţi în discuţiunea acestei Camere o lege şi ziceţi că această lege trebue să aibă de scop vindecarea mizeriei ţărăneşti, fie în Moldova, fie în Muntenia.

Eu cred că această lege poate, întru câtvà, să amelioreze răul; însă este atât de profund acest rău, încât legea nu va fi în stare să dea roadele la care ne aşteptăm. Noi avem trebuinţă mai întâiu de a înarmà pe ţăranii din Moldova cu ştiinţă, cu educaţiune şi cultură, şi de a le pune la îndemână instituţiuni de acele, care pot să-i înlesnească când ei au trebuinţă; căci din momentul ce ţăranii din Moldova vor găsì mijloace financiare la îndemână cu procentele mai mici, din momentul ce cultura lui va creşte şi educaţiunea economică va fi formată, din acel moment lipsurile care s'ar găsì în legea tocmelilor agricole, vor fi complectate.

Aşà dar, fiindcă şi caùzele stărei de azi a ţăranului au fost multiple, şi instituţiunile se cuvine să fie multiple, ca să-l scoată din această stare.

Acum avem acì o controversă şi voiu s'o supun aprecierii D-voastră.

In Europa, aceà parte care se ocupă cu exploatările agricole în mare, care lucrează agricultură industrializată, agricultură pentru pieţele străine, are nevoie de muncitori lipsiţi de pământ cărora să le poată închirià munca; are trebuinţă de muncitori cari îşi pot arendà braţele şi cari să trăiască numai pe urma acestei munci.

Ce făcură proprietarii mari din Moldova? Imitară exploatatarea în mare, făcură agricultură pentru pieţele străine: se siliră dar, a face din ţăranul moldovean, un salariat agricol, un proletar.

Proprietarii mari din Moldova aveau mare nevoie de astfel de proletari, ca să-i poată plăti mai ieftin. Ei, cari nu aveau nici

marele capitaluri ale țărilor agricole, nici întinderi imense de pământ,—în toate inferiori.

Astfel s'a mai întâmplat și în alte țări. Proprietarii noștri aveau interes ca agenții, de cari ei fac uz în desvoltarea bogăției lor, să fie cu desăvârșire săraci cași ei să poată, cu cele mai mici plăți ce le fac, să'și miște negoțul, industria și agricultura lor, și că, în lupta de concurență, să rămână biruitor.

Dacă aşi pune întrebarea astfel: proprietarii cei mari din Moldova, vor să fie țăranii de acolo bogați? Vor să înceapă a'și cultivà mica proprietate care o au: da, ar începe să cultive, dacă ar aveà mijloace să'și acopere cheltuelile familiei, numai atunci proprietatea mare din Moldova ar fi nevoită, vrând, nevrând să'și schimbe sistemul actual prin închirierea muncei.

In ce chip ar puteà face să'și cultive de fapt proprietatea lor, încât din produsele acestei proprietăți să poată trăi mulțumiți? Ce ar face în acest caz proprietarii mari din Moldova? Și aci dați'mi voie să întreb un lucru: care din cele două proiecte de legi, care ni s'au prezentat, poate face mai mult bine micilor proprietari moldoveni?

Așà se pune problema. Eu am pus problema întreagă și legile care se aduc aci în discuțiune, au aierul de a fi instrumente cu care noi putem mișcà problema și a o rezolvà.

Vedeți că este mai bine să discutăm în mod științific și să vedem ce rămâne din toate iluziunile, din toate laudele ce se aduc unui proiect de lege, și să vedem care este mijlocul prin care putem vindecà răul.

Proiectul de lege, fie al D-lui Păucescu, fie al D-lui Carp, aplicat ca mijloc de vindecare a răului, poate face pe proprietarii mici moldoveni să se întoarcă a'și cultivà ei singuri pământurile lor, pentru a puteà deveni liberi exploatatori și micii proprietari independenți?

E recunoscut, D-lor, că un țăran, în lupta pentru a trăi, ca să poată duce toate încercările până la capăt, trebue să fie *liber* din punctul de vedere economic, și în acelaşi timp și *impozabil* din punctul de vedere al avuției, ca cetățean într'un stat.

Așà dar, chestiunea ca țăranul să fie bine economicește, să fie neatârnat prin pozițiunea sa materială, este un rezon de stat. Statul este dator să se gândească, dacă un proiect de lege poate face pe țăran *impozabil* și pentru aceasta trebue să'i procure

toate mijloacele de traiu, să'i dea garanţii în contra oricărei *uzuri*, să'i dea libertatea faţă de proprietarii mari.

Dacă legea nu atinge acest scop, soluţiunea nu este găsită şi, ca atare, proiectul de lege este zadarnic.

Dacă, din contra, proiectul atinge aceste puncte şi, prin urmare, prezintă cel puţin o soluţiune, atunci suntem obligaţi să discutăm.

D-lor deputaţi, aţi auzit ce s'a spus de D. Ressu şi de mai mulţi, în privinţa ţăranilor din Muntenia.

S'a zis, că din toate punctele de vedere, el stă cu mult mai bine, decât ţăranul din Moldova.

Din punctul de vedere general se pot multe afirma; dar din punctul de vedere al lucrului în sine, analizând mai de aproape faptele, vom vedeà adevărata situaţiune; căci comparaţiunile serioase nu se fac între cele mai depărtate extremităţi, între zero şi unitate, între mort şi viu; sunt comparaţiuni prea brusce; trebue luată o situaţie relativ bună în general, cu care să comparăm o altă situaţie rea. Ce să zicem de ţăranii din Muntenia în comparaţie cu cei din Moldova? Nu avem aceeaşi sistemă de exploatare agricolă în amândouă părţile ţării. Aceasta trebue să o recunoaştem.

Noi voim să ştim dacă ţăranii din Moldova sunt într-o stare aşà de jalnică încât ori de câte ori...

Apoi cum am puteà face comparaţie între aceştia cu cei de dincolo? Ţăranii noştri nu se găsesc nici ei destul de bine.

Dacă dincolo, în Moldova, închirierea muncei are de efect ca ţăranul să ia banii înainte cu un an, doi, trei să-i cheltuiască, şi când e chemat să muncească să nu poată să-şi mai respecte angajamentele şi să lase pe proprietar încurcat şi să fie totdeauna în defect cu conştiinţa şi onestitatea lui, şi cu chipul acesta să fie nenorocit şi pentru el şi pentru proprietarul mare; dacă astfel se întâmplă acolo, sunt inconvenientele sistemei, căci niciun sistem nu e absolut bun, nici absolut rău. Trecând la noi, să vedem ce sistem de exploatare avem. Noi urmărim tot exploatarea mare. De mulţi ani ne muncim şi noi să facem exploatarea agricolă-industrială, fiindcă acesta este sistemul cel mai împrăştiat în lumea întreagă. In toată lumea exploataţia mare sau agricultura industrializată e un mijloc cu care cinevà trage foloase din proprietăţile pe care le are, şi noi a trebuit fatalmente să fim angajaţi în acelaş sistem, care însă, la noi, caşi în alte ţări ce îl au, a înce-

put să dea roade rele. Ei bine, D-lor, proprietarii noştri din România de dincoace au şi ei sistemul *părtăşiei de producte* sau *dijmă* şi angajamentul de a munci pentru proprietar pământul şi a-i da în schimb pentru aceasta şi lui o parte.

E un sistem mixt. Sistemul cu dijma e cel mai bun. Mai întâiu, pentrucă e controlabil, al doilea e aşà de simplu că ţăranul îl pricepe. E bun din punctul de vedere al actualităţei, căci dacă îl vom analizà din punctul de vedere al ştiinţei, vom vedeà mai târziu cum se găseşte. Să vedem însă întrucât şi sistemul acesta actual de dijmă, *robeşte* munca ţăranului. Sistemul cu dijma, dacă e redus să se *ia una la una*, e infam. Căci dacă puneţi la socoteală munca ţăranului, vitele întrebuinţate, timpul pierdut, vedeţi foarte bine că el, săracul, dă tot şi nimic nu-i rămâne. Lucrează pentru proprietarul mare.

Lucrul se poate calculà foarte uşor.

Putem să luăm ca termen de comparaţie: câte chile se produce la pogon, şi veţi vedeà că nu se alege cu nimic, dacă e una şi una. Celalt sistem:

Angajaţi pe ţăran ca să-ţi muncească un pogon desăvârşit; să-ţi ogorască şi să-ţi semene alt pogon: un altul să-ţi facă praşilă, la altul să-ţi secere un alt pogon, pe urmă să-l încarce cu atâtea felurite munci, că el toată vara e angajat. Sistemul de a lucrà proprietarului în parte şi lui în parte, are aceleaşi inconveniente ca cel din Moldova, că robeşte munca ţăranului cu desăvârşire şi în schimb nu-i dă avantajiile pe care trebue să le tragă. Şi efectele sunt aşà de dezastroase: ţăranul rămâne robul muncei şi niciun avantagiu nu trage.

Sistema de a muncì pıoprietarului atâtea pogoane, de exemplu, e rău: căci neavând niciun maximum de muncă fixat, proprietarul sau arendaşul te încarcă anual cu muncă, care întrece puterile omeneşti.

Pe de altă parte, neputându-le deci terminà, te încarcă cu datorii pe viitor; dar în acelaş timp munca sa, a ţăranului, rămâne nefăcută. Această sistemă încarcă pe ţăran cu foarte multe şi felurite munci: prestaţiuni şi reşfeturi.

Această sistemă încurcă pe sătean, îl iritează, îl stoarce de puteri şi îl sărăceşte. Acest soiu de muncă îl exasperează şi îl împinge la revoltă.

Iată procedeul care a provocat nemulţumiri mari.

Iată, aceasta a făcut ca aci, în Muntenia, să fie deosebite mişcări agrare, să fie scandale, crime chiar, o mulţime de neajunsuri, manifestate sub diferite forme. Ţăranii din Muntenia, mai cu seamă cei dela câmp, sufer şi ei neajunsuri, uneori aproape egale cu cei din Moldova. Pentruce? S'a zis că proprietarii mari sunt lacomi şi din aceste cauze iau dela ţărani tot, şi în schimb nu le dau nimic: s'a vorbit de uzură; să vedem acum cât sunt de adevărate aceste acuzaţiuni.

D-lor, când iei un ţăran să îţi facă 4 pogoane şi în schimb nu îi laşi decât unul, este mai mult decât o speculă, este o uzură. Dar să vedem dece fac aceasta proprietarii mari? Proprietarii mari sunt angajaţi în această mişcare, de *concurenţa* cu produsele lor pe pieţile străine; intraţi odată în concurenţă, voiesc ca grânele lor să fie exportate în Europa, şi să obţină un preţ egal cu grânele Australiei, Indiei, Americei şi ale Rusiei, şi în această concurenţă, cu cât poţi lăsà mai jos, cu atâta câştigi.

D-lor, proprietarii din Muntenia, precum şi cei din Moldova, sunt angajaţi în exportaţiuni mari şi trimit recoltele lor să se vândă în străinătate şi acolo întâmpină concurenţa altor ţări care au o suprafaţă de desvoltare imensă, care au capitaluri mari şi toate mijloacele experienţei şi toate mijloacele ştiinţifice de exploatare, şi în această luptă uriaşe cine ia parte? Proprietarii din Moldova şi Muntenia, ei cari nu au cunoştinţă, nu au capitaluri imense, nici moşii colosale ca întindere.

Dacă luăm pe proprietarii din America, cari au capitaluri de sute de milioane, cari au tot ce poate da ştiinţa, şi la îndemână maşini, braţe, câmpii de muncă fără margini, locuri de păşunat de sutimi de mii de kilometri: ei cari pot aduce pe pieţele Europei, pe preţuri de nimic, sute şi mii de vapoare cu cereale şi carne, etc., noi oare aşà de inferiori şi inferiorizaţi, vom ţine piept acestora? Noi în această uriaşe luptă, ca ce?

Niciuna din superiorităţile acestor redutabili duşmani, ba abià având drept instrument de biruinţă nenorocitele braţe ale ţăranilor? Dece mai încercăm oare încă a biruì prin robirea majorităţii naţiunei? Iată trista situaţiune a marei agriculturi în România.

D-lor, să vedem cine sunt vinovaţi? Şi să nu mai aruncăm acuzaţiuni dela partid la partid. Proprietarii noştri din România

s'au angajat în această mare luptă şi dejà se vorbeşte că grânele noastre nu au calitatea grânelor străine.

O voce. Nu este adevărat.

D. *C. Dobrescu-Argeş*. Nu este adevărat? Dar când cinevà este mai tare, orice spune acela este totdeauna adevărat.

Ei bine, în această luptă noi vom fi sdrobiţi.

D-lor, toţi capitaliştii mari cari până acum aveau capitalurile angajate în industrii propriu zise, văzându-se concuraţi de perfecţionarea acestor industrii, şi-au tras capitalurile lor, şi ştiţi unde le-au *imobilizat*? Le-au imobilizat în întinsele câmpii ale Asiei, acele câmpii vaste care niciodată n'au fost cultivate, care sunt virgine şi care numără zeci de mii de kilometri, ca să facă agricultură. Şi aşà s'a făcut în America, în Asia, în Africa şi sunt patru continente mari intrate în mâna capitaliştilor mari.

In această mişcare colosală intrăm şi noi ca nişte mici Liliputieni. Putem să le ţinem piept?

Un proprietar mare din Moldova a scris o broşură discutând cestiunea, şi spuneà că într'un loc a ajuns să fie plătiţi muncitorii cu 20 de parale şi chiar cu 5 parale. (Intreruperi).

Voci. In ce an?

D. *C. Dobrescu-Argeş*. Broşura este din anul 1881.

D-lor deputaţi, eu n'am venit acì să vă acuz; imi pare rău că mă întrerupeţi. Cereţi cuvântul şi îmi veţi răspunde.

Ca probă că este adevărat ce spune în broşură, vă citez o carte tipărită şi distribuită acì în Cameră la 1882, unde se văd toate contractele din Moldova, şi veţi vedeà şi plată cu 5 parale. Este un document. (Sgomot, întreruperi). Pentruce protestaţi, D-le State? Nu puteţi protestà decât pentru cele ce ştii dela moşia D-tale şi cel mult în împrejurimi. E o pretenţie ridiculă să protestezi D-ta, în numele tuturor şi pentru toţi. Eu, când mă urc la tribună şi afirm un fapt, fireşte că am la îndemână elementele doveditoare că s'a făptuit. Am mai multe fapte de acest fel, dar eu n'am venit acì să fac personalităţi.

Eu nu am generalizat, nu vă acuz; din contră caut să vă scuz; dacă voiţi o explicaţiune prealabilă, căci dacă este să vorbim despre mizeriile din Moldova, vă voiu dovedì cu contractele agricole de acolo, lucruri care nu fac cinste la cei vinovaţi. Lăsaţi dar aceste întreruperi; să discutăm D-lor, cestiunea din punct

de vedere al principiilor şi să nu ne oprim la fapte, ca să fiu nevoit să dau explicaţiuni pe care le-aşi regretà.

Aşà dar, am vorbit şi am căutat să explic, că în angajamentul nostru în această luptă mare economică cu Europa şi lumea întreagă, am aveà o soartă cât se poate de grea, şi deci suntem obligaţi, fiind avizaţi de pericolul ce ne aşteaptă, şi fiind o ţară nouă şi văzând greşelile altora, să ne ferim de a înfiinţà *proletariatul agricol,* cum este în Europa proletariatul industrial, căci ar fi o primejdie în sânul ţării, şi care este elementul care ar puteà să servească şi agitatorilor şi pentru alte lucruri care ar fi mai greu de învins.

Aţi rezumat cred, împreună cu mine, toate consideraţiunile ce se pot spune contra actualei sisteme de cultură şi contra pericolelor ce aduce dânsa.

Iată dar proprietarii, în România de dincoace şi de dincolo, cum, fără voia lor, au intrat nepregătiţi în această luptă mare cu lumea întreagă, şi odată intraţi, au fost nevoiţi să *scază preţul muncei ţăranului*, să ridice *valoarea pământului*, şi cu acest mijloc să ţină piept concurenţei din Europa. Iată o fatalitate a economiei din lumea întreagă, în contra căreia nu e leac.

Eu, înaintea D-voastră, am constatat răul, şi-mi pare bine de întreruperea ce mi s'a făcut adineaori, căci ea m'a făcut să fiu atent, pentru care voiu da explicaţiuni în cursul discuţiei pe articole, voiu spune numele autorului şi la ce conchide el. El conchide la aceasta: că, după ce vom fi nevoiţi a epuizà toate forţele productive ale pământului. ca să putem ţine concurenţă cu atâtea puteri economice, şi după ce vom cădeà învinşi, atunci vom vedeà pământul epuizat, proprietarul mare şi ţăranul prăpădiţi şi fără putere de a mai ţine piept, şi statul ameninţat de a cădeà în soarta Egiptului. Acest proprietar autor zice: nu ar fi mai bine să convenim cu elementul ţărănesc, ca proprietarii să pună la îndemâna ţăranilor capitalul şi pământul, şi ţăranul munca, pentru a face o cultură colectivă, că numai aşà putem face faţă luptei economice.

Aşà crede dânsul, şi demonstrează oarecum ştiinţificeşte şi ajunge la o soluţiune pe care o dă şi şcoala socialiştilor, când vorbeşte de desvoltarea economică a acestei ţări.

Acest autor este un proprietar mare din Moldova, al cărui nume îl voiu spune. Eu cred că dacă noi, fără să zic lucrul în

glumă, ne-am gândì să continuăm calea apucată, să scădem preţul muncei şi prin aceasta să ridicăm valoarea pământului, pentruca să tragem ceiace ne lipseşte, din cauza concurenţei pe pieţele străine, şi dacă vom continuà exploatarea în mare, nu vom mai aveà nici capitaluri mari şi nici braţe suficiente, ca să facem faţă luptei teribile.

Atunci care este concluziunea? Inainte de a ne da părerea, să observăm ce fac alte ţări, care de mult s'au angajat în această luptă economică. Ele, simţind marea concurenţă din partea noilor ţări, America şi Australia, etc., au început să facă agricultură naţională, adică numai pentru *„piaţa internă“*, introducând cultura *interioară*, producând cât le trebue şi în acelaş timp înfiinţând la fruntarii mijloace de a împiedicà orice intrare de cereale şi de vite în interiorul ţărei lor. Aşà fac Italia, Franţa, Germania, şi cred că în curând va face şi Englitera, cultivând fiecare ţară numai ceeace îi trebue.

Atunci ce vor face marii proprietari, cari nu vor mai găsì debuşeuri pentru a-şi desface mărfurile lor?

Unde până acum nu puteau găsì cu debuşeuri de desfacere, ce voiaţi să facă? In tot cazul, admiţând că nu s'ar deprecià pământul, dar în sfârşit, tot avem să ajungem fatalmente ca să fim învinşi pe tărâmul concurenţei.

Dar iată că ştiinţa vine în serviciul acestei reforme ce facem noi şi ne arată o cale pe care trebue s'o apucăm. Atunci putem observà exemplul altor ţări şi vom puteà găsì o soluţiune, totdeauna mai bună decât am putea-o găsì la noi înşi-ne, într'o viaţă economică scurtă, fără putinţa de mari experienţe; trebue dar, să observăm ce au făcut atâtea ţări vechi în civilizaţie, cât priveşte relaţiile dintre micii şi marii proprietari şi, din experienţa lor, să ştim a scoate o legislaţiune complectă.

Acum, D-lor deputaţi, din punctul de vedere al legilor tocmelilor agricole, s'a făcut *istorie* şi aci şi la Senat: s'a spus de toţi că legea, pe care în acest moment o avem la ordinea zilei, ar fi fost adusă într'o împrejurare extraordinară de foamete şi holeră. Nu este tocmai acesta adevărul. Foametea care s'a provocat la 1866 aveà cauze independente de voinţa omenească. Nu numai pentru foamete au fost angajaţi ţăranii, şi o lege nu poate vindecà de foamete. Dar proprietarii mari s'au pus atunci la dispoziţia guvernului, au primit să dea ţăranilor bucate şi, în schimb,

au cerut ca ţăranii să plătească cu braţele lor, adică cu munca lor. Şi atunci guvernul a convenit, pedeoparte, să primească sarcina de a fi marele garant între ţăran şi proprietar, şi, pe dealtă parte, proprietarii s'au obligat să înlesnească mijloacele de traiu ţăranilor.

Guvernul, ca să asigure pe proprietari pentru capitalul avansat, le-a zis: vă dau braţele ţăranilor la îndemână. Dar foametea trebuià să se curme odată; prin urmare, nu e exact să spunem că cauza legei a fost foametea; cauza a fost următoarea împrejurare:

La 1864 s'a făcut legea rurală şi ştiţi cum proprietari, mari se împotriviau; la ce? Nu la legea rurală, ci la soluţiunea care se puneà; de cine? De reprezentanţii poporului, cari au voit să desrobească aceste populaţiuni rurale, căci aşà se hotărîse de puterile garante la congresul dela Paris, unde s'a zis că nu putem fi un stat, nu ni se pot recunoaşte libertăţi, pe cât timp ţăranul, care alcătuià majoritatea naţiunei, va fi robit.

Dar unii proprietari voiau să dea mai mult pământ, alţii mai puţin, şi nu se înţelegeau. Şi atunci la 1864, şeful statului a decretat legea rurală, lege care a surprins pe toţi proprietarii. După decretarea legei rurale, ţăranii n'au mai lucrat.

A venit apoi anul 1866, un an foarte rău, aşà încât nelucrarea ţăranilor şi seceta anului din 1866 au fost cele două calamităţi care au creat numai motive guvernului, să se gândească a da o soluţiune chestiunei, să facă o lege.

Erà alta cauza cea mai decisivă: Lupta între boieri şi generaţiunile noi, care voiau a fundà statul modern şi la noi. Marile cheltuieli ale noului stat nu le puteau, la început, să le susţină ţăranii; trebuià, dar, pentru un moment, ca susţinătorii noului stat să mai lase de fapt claca a mai fi, până ce ţăranii se vor ridicà.

Iată cum ne-a venit o lege extraordinară. Proprietarii mari aveau mijloace materiale; trebuià dar să li se facă o asigurare pentru angajamentul ce şi-l luau de a suportà cheltuielile ţăranilor ca cetăţeni în stat.

Guvernul în care se găsiau Rosetti, Ioan Ghica, şi în care majoritatea erà liberală, a adus această lege, am spus motivele, şi deci ea este a liberalilor.

Concepţiunea a adus-o la 1865 Ioan Ghica. La 1866 s'a trecut în ea *execuţiunea silită*.

Nu trebue să vă mire legea aceasta, pentrucă execuţiunile silite erau în tradiţiunile ţărei. Ce ajunsese claca, dacă nu o robie?

D-voastre cunoaşteţi istoria, ştiţi că lucrul acesta datează dela Mihaiu Viteazul.

Este în istorie o pagină plină de ruşine, pentru clasele de sus şi plină de victime şi de martıri pentru clasele de jos şi unde erau două serii de luptători, unii cari susţineau pe proprietarii mari şi pe călugări, şi alţii care susţineau pe proprietarii cei mici şi cari voiau să-i scape de sub jugul celor dintâiu.

Domni ca Constantin Mavrocordat, Alexandru Ghica, Grigore Ghica, Leon Tomşa, Mihnea III-lea, toţi au luptat ca să dea ţăranilor libertatea muncei.

Leon Tomşa a plătit cu răsturnarea de pe tron îndrăsneala de a susţine elementul ţărănesc; asemenea Mihnea al III-lea şi Cantacuzino, iar mai încoace Grigore Ghica în Moldova, Alexandru Ghica în Muntenia, precum şi Cuza, au plătit cu răsturnarea lor acest fapt meritoriu.

Pe de altă parte avem alţi luptători favorabili claselor bogate, cum a fost N. Mavrocordat, cum au fost guvernul rusesc cu Regulamentul Organic, cum a fost Caragea, Gheorghe Bibescu şi Barbu Ştirbeiu, cari susţineau mai mult pe bogaţi contra ţăranilor.

Aceasta, D-lor, este un parentez istoric asupra căruia trec.

Legea dela 1866, cum am zis, a fost adusă de generaţiunile liberale şi conservatoare. Şi aceasta pentrucă statul român aveà nevoie de mijloace financiare, şi cu instituţiunile care şi le dase nu puteà susţine cu niciun preţ acele cheltuieli mari întemeiate numai pe proprietatea mare; căci ţăranii la 1866 nu prezintau decât un mare negativ faţă de bugetul statului, pentru că şederea lui sub clacă făcuse din el un om abătut, sărac lipit, ignorant, indiferent de stat, un om care nu puteà prezentà un element de rezistenţă financiară, un element impozabil.

Şi atunci au convenit liberaiii şi conservatorii ca, pe de o parte, declarând pe ţăran proprietar şi cetăţean liber, şi în acelaşi timp gândindu-se la resursele materiale, pe care să le pună la îndemâna lui, să poată astfel impozà pe ţăran.

Atunci proprietarii mari au zis: suportăm noi toate cheltuelile statului pentru ei, însă daţi-ne nouă puterea de a'i pune la muncă, încât noi să putem suportà toate sarcinile statului. Burghezimea noastră liberală luptase cu statul alături ca să în-

vingă pe boieri, cari înfăţişeau lumea feudală, lumea veche a privilegiilor. După ce a dobândit biruinţa, a văzut însă că ţăranii ies din clacă ca din robia lui Faraon, cu totul caliciţi şi nefiind în stare să întâmpine nici strictul necesar. Fatal dar trebuià să reînfiinţeze în proporţiuni mai mici claca, ca printr'ânsa să'şi asigure concursul material al boierilor. Găsim în tradiţiunile ţărei obiceiurile unor Domni, cari aruncau sarcinile şi dăjdiile publice pe spatele boierilor, când ţăranii fugiau din ţară.

Aşà dar ţăranii din 1864, deşi dobândiră câte un petic de pământ, dar intrară în o robie nouă: robia statului. Acum aveau însă doi patroni: *statul* şi *boierii*.

Astfel s'a convenit să se facă o lege de tocmeli, întemeiată mai cu seamă pe acest argument, ca să poată întărì statul şi să-i puie la îndemână toate mijloacele financiare. A făcut atunci o lege unde se angajează braţele ţăranului la îndemâna proprietarului cel mare, care se angajează, la rândul lui,să plătească dăjdiile pentru ţărani. Ei bine, D-lor, legea aceasta a fost o lege excepţională. Iată ceeace trebue să regretăm noi aici: Nu regret că lumea de atunci politică, a fost nevoită să ipoteceze *puterea de muncă* a ţăranilor, proprietarilor, reînfiinţând *claca de fapt,* da, iată punctul în care ne găsim noi în protestare: dar că această lege, în loc să angajeze şi să se raporteze numai la braţele acelor ţărani, declaraţi cetăţeni şi proprietari, se întindeà asupra tuturor şi trimeteà la munca câmpului, fără deosebire, şi pe cei cu pământuri şi pe cei fără pămâuturi. S'au menţinut rigorile clăcei, căci ţinând seamă de moravurile care sunt mai puternice decât legile, claca a rămas tot clacă. Acum îi robeşte braţele şi nu'i dă ca compensaţiune materială, nici măcar atât pământ cât îi trebuià, pentrucă acum ţăranul e silit să plătească impozite către stat, pe câtă vreme înainte, ca clăcaş, erà scutit.

Prin urmare, cu pământ mai puţin, cu lipsă complectă de cultură, cu claca de fapt, iată pe ţăran supus să suporte toate cheltuielile. Deaceia situaţiunea ţăranului, după împroprietărire, a devenit şi mai *gravă*. E adevărat că noi nu puteam să stăm pe loc cu formele feudale şi patriarhale din trecutul nostru. Eram obligaţi fatalmente să adoptăm această formă modernă a statului, şi cu ea împreună, şi toate cheltuelile sale. La 1872, se zice că s'a înscris în mod mai accentuat execuţiunea silită şi a fost o explicare la Senat, pe care eu o urmăresc foarte mult, căci is-

toria politică a unui popor e foarte strâns legată cu desvoltarea economică. Se ziceà că execuţiunea silită ar fi fost înfiinţată de conservatori. Ei bine, trebuià făcută lumină asupra acestei chestiuni : acest principiu erà înscris încă la 1866, că Rosetti aveà cunoştinţă de dânsul şi că, prin urmare, nu poate partidele să-şi impute unul la altul această culpă.

In timpul acela faptul era justificabil. Dar azi nu se mai poate justificà, de exemplu, o epocă feudală.

Nu îţi poţi explicà, cum oamenii au putut să sufere instituţiuni aşà de tirane. Tot astfel s'ar mirà oamenii de instituţiunile noastre de azi, şi peste 100 de ani au să le găsească foarte înapoiate. Progresul e nemărginit; el merge vecinic înainte. Şi precum e o absurditate a judecà cu convingerile de azi, acuzând stări sociale şi politice de acum două veacuri, apoi e o temeritate nebună pentru un partid, a reîntoarce naţiunea la formele de acum 100 de ani.

Ei bine, când cinevà vrea să judece istoria, întâiu trebue să vadă cu au fost faptele, cum s'au petrecut ele? Care sunt credinţele acelei epoci?

D-lor, legea din 1872 s'a perpetuat pânăla 1882, când s'a amendat ca lege excepţională. Se susţine că dela 1882 încoace, n'a fost execuţiunea *silită*, dar aceasta nu este tocmai adevărat: a fost pe alocurea, a fost în rigoare şi până după 1882, şi ştiţi de ce? Pentrucă moravurile, deprinderile vechi, pentrucă deprinderea de a trăì cu claca nu a putut deodată pierì, şi nu se duc moravurile decât foarte încet, şi atât de încet, pe cât cultura merge de lent; cu cât cultura politică-economică merge mai repede, aceste rămăşiţe ale trecutului se duc mai lesne. Eu cred că erà imposibil să înceteze execuţiunea silită, pentrucă fatalitatea, condamnând pe toţi proprietarii de acì şi din Moldova, să ţină concurenţă în străinătate în această luptă, proprietarii mari ai noştri, neavând pregătirea modernă, ei au trebuit să facă uz de mijloace sălbatice, trăgând dela populaţiunea rurală acele resurse care să facă echilibru în aceste lupte de concurenţă. Aşà stând lucrurile, nu m'aşi mirà dacă astăzi s'ar sculà cinevà şi ar zice: Nu cred că se pot face în această ţară angajamente agricole fără execuţiunea silită; nu m'aşi mirà, fiindcă toţi proprietarii mari astăzi se gândesc la un lucru; ei zic: noi avem datorii la ţărani; ce ar zice ei, când ar aflà că s'a votat o lege care nu îi

obligă să respecte angajamentele agricole? Când ei ar aflà de aceasta, ca omul să nu se ţină de angajament, şi având în vedere starea lor morală inferioară, gradul lor de desvoltare intelectuală, amintirile trecutului, vă întreb, n'ar face ei greşeli? Negreşit că da.

Şi lupta imprudentă ce o fac proprietarii mari cu rivalii lor puternici din alte ţări, şi lăcomia unora de a jefuì pe ţăran, şi deprinderea de un trecut de robie şi de asuprire, şi căderea în neaplicare a legilor rurale, sunt culpe care în faţa istoriei nu pot justificà spoliarea unui popor de produsul muncei sale. Se mai zice: am păşit prea departe cu instituţiunile de desvoltare şi suntem prea înapoiaţi din punctul de vedere economic.

Prin urmare, suntem nevoiţi să îngăduim multe neajunsuri de acest fel. Aceasta nu ne scuteşte de a nu recunoaşte părăsirea în care au fost lăsate interesele rurale, lipsa de legalitate în daraverile agricole, complicitatea slujbaşilor la nedreptăţirea ţăranilor. Aceste rele fuseră comune la amândouă partidele. Totuşi nu putem, D-lor, să spunem că în această ţară, orcare partid a fost la putere a fost trădător; fiecare a lucrat cum a putut, ca ţara să meargă înainte şi să se desvolte.

Iată ce trebue să reţinem din aceste observaţiuni. Avem înaintea noastră o mare chestiune de domeniu economic, deci de interes naţional. Deslegarea să ne ducă din două părţi ale aceluiaşi partid: Ei bine, aflându-ne în faţa a două proiecte de lege, unul al D-lui ministru, care este tot legea din 1866 amendată, şi altul care pune un sistem ca punct de plecare imparţial pe producte, şi care introduce toate celelalte sisteme care se găsesc în ţară, însă preferă şi consideră ca desvoltare mai progresivă, sistem mai nemerit pentru populaţiunea rurală, părtăşia pe producte.

Avem dar aceste două proiecte şi trebue să le desbatem, să vedem care este cel mai bun, care se apropie, prin îmbunătăţirile sale, de scopul ce îl urmărim.

Venind la proiectul ministrului domeniilor, ce găsim că introduce? Iată ce ministrul s'a gândit: că una din cauzele de nemulţumire, care a provocat chiar mişcări între ţărani, a fost şi *excesul de muncă* făcut într'un timp prea scurt. Ai pus D-ta în sarcina a 100 de ţărani să cultive 1500 de pogoane pământ, aşà în cât puterile lor dinamice nu ar puteà suportà greutatea. Acì este chestiunea. Ministrul se gândeşte la faptul acesta şi zice: noi

trebue să vindecăm două rele: întâiu surmenajul de muncă, şi al doilea să stârpim înşelăciunea sau uzura. Unul din punctul de vedere material, cerându-i prea multă muncă şi în acelaşi timp numai jumătate sau şi mai puţin din muncă să-i plătească; din punctul de vedere al justiţiei economice, ştiinţa caută ca de acest lucru să-şi dea socoteala cu cifre, şi din punctul de vedere ştiinţific, dacă s'ar găsì cinevà să dea aci o soluţiune, aceasta ar fi greu, pentrucă la noi, ca în toate ţările, nu poţi pretinde proprietarilor, după regiuni, să adopte acelaşi sistem; nu sunt numai obiceiurile, nu sunt numai moravurile; sunt şi consideraţiuni locale, interese, o mulţime de împrejurări, în contra cărora nu poţi lupta, căci sunt în ţară mai multe sisteme; dar o bună parte din ele sunt imposibile, şi nu se vor schimbà decât într'un viitor depărtat, şi că nu noi le vom vedeà schimbându-se şi îndreptându-se.

In ceeace priveşte excesul de muncă, ce face D. ministru? Obligă pe proprietar ca să consemne în contractul de învoieli, ce muncă pretinde dela ţăran şi cât ar face aceste învoieli în bani, pentruca ţăranul, ştiind această unificare în bani, să-şi facă socoteala cât a muncit, şi dacă aceşti bani valorează cât munca sa, căci altfel el ar fi în mare confuziune şi nu ar puteà să-şi dea socoteala.

Dar mai este şi o altă faţă a chestiunei: Când un proprietar mare este obligat să scrie în contracte această enumerare, el pune contractul său la controlul publicităţei. Orice om poate să ia contractul şi să vadă dacă este uzură, exces de muncă, abuz, nedreptate, fraudă. Şi astfel ţăranul capătă noţiunea justiţiei. Aceasta este una din soluţiuni. Dar ceeace nu mă împacă de loc în amândouă aceste proiecte, e faptul că o mulţime de abuzuri rămân afară din legi. Abuzuri foarte vexatoare, foarte provocatoare.

Sunt obligat, dar, să enumăr toate aceste mizerii şi să văd dacă nu prin aceeaşi lege le-am puteà vindecà pe toate, sau mare parte din ele, şi dacă vindecarea unora poate să mai aştepte.

Să vedem, dar, proiectele acestea, ce rele vindecă, şi pe urmă ce rele au rămas nevindecate, fie că au scăpat dela atenţiunea legiuitorului, fie că a crezut că ele nu se pot vindecà, sau că trebue să le lase mai târziu.

Excesul de muncă îl combate D. ministru prin publicitate şi prin concretizarea în bani a muncei cerute.

Ce găsim în celălalt proiect, al D-lui Păucescu? D-sa ce spune?

D. Păucescu ia ca normă de preferit, în reforma sa, *părtăşia pe producte*, care tinde la o tovărăşie pe muncă şi pe pământ între sătean şi proprietar. Ce zice însă D. Carp, partizanul *închirierei muncei*?

Inchirierea muncei dă putinţă proprietarului de a cultivà sistematic moşia, de a introduce orice culturi moderne, pe când prin părtăşia de producte aceste inovaţiuni nu se pot întroduce. Aşà este. Dar dacă închirierea pe bani a muncei aduce execuţia silită şi proletariatul, ce folos?

Pe de altă parte, deşi sistema muncirei la proprietar sau arendaş are bunurile ei, însă are şi multe inconveniente. Aşà se poate ca pământul să nu se muncească la timpul cuvenit, şi astfel să sufere şi o parte şi alta. Acest sistem merge acolo bine, unde există un exces de braţe; dar la noi este imposibil, unde avem lipsă de braţe, cu un pământ atât de întins şi cu o populaţiune nedeprinsă cu o muncă metodică.

Această sistemă admiţându-se, va deşteptà o ură mare între părţile contractante şi în paguba ordinei publice. Acum să vedem pentru ce ar fi bine să se adopte sistema *părtăşiei pe producte?* Pentrucă acì amândoi au acelaşi interes, amândoi vor lua parte la câştig, caşì la pagubă, şi astfel s'ar stabilì egalitate şi solidaritate între aceste două clase, lucru după care aleargă toţi economiştii şi filozofii. Din acest punct de vedere, acest sistem ar fi preferabil celuilalt.

Notaţi un fapt. Admiţând sistema părtăşiei, puteţi D-voastră obligà pe proprietar de a-l primì? Niciodată nu o va primì proprietarul care s'a obicinuit cu închirierea muncei. Nici o lege nu poate obligà pe cinevà pentru a se supune acestui sistem.

Ce rămâne dar în picioare? Rămâne un lucru: bunătatea sistemului pe care timpul şi împrejurările îl recomandă şi care va rămâneà în picioare. Legiuitorul şi-a pus problema, zicând: am în faţa mea relele tutulor sistemelor; cum voiu împiedicà răul? Nu ai voie, proprietar, să ceri ţăranului cantitativ mai mulţi coeficenţi de muncă decât poate face.

Ştiinţa chiar nu a putut determinà până acum, de ce forţă

mecanică este dotat omul într'o muncă continuă, într'un mod exact. Dar admiţând că omul reprezintă, de exemplu, o forţă de doi cai, care poate să producă atâta cantitate, zice: moşia mea, având o suprafaţă de atâtea pogoane şi voind să muncesc atâte pogoane, poate această moşie să-mi dea, la sfârşitul anului, atâtea chile.

Ei bine, din punctul de vedere al ştiinţei, în ce priveşte puterea omenească, nu putem pune chestiunea aşà; suntem nevoiţi să recurgem la expediente. Deaceea vine legiuitorul şi spune: 10 hectare pentru o familie e dejà prea mult; peste 10 hectare angajament obligator nu se mai admite. In adevăr, D-lor, ca un ţăran, pe lângă munca lui proprie, să mai muncească 10 hectare, cu nepriceperea lui de a face o cultură sistematică şi cu 110 zile cât conţine anul agricol, ţinând seamă că lucrarea unui hectar de porumb îţi cere 42 de zile, unul de grâu 10 zile, unul de fân 6 zile; calculaţi cât face la 6 hectare, şi veţi vedeà că ţifra de 10 hectare, admisă în lege, este un maximum; şi deaceea s'a zis de legiuitor, că dacă ţăranul ia mai mult de 10 hectare, legea nu garantează obligaţiunea lui. Şi aşà, D-lor, se explică faptul următor: că legea are 2 părţi, o parte obligatorie, munca pentru 10 hectare, şi mai sus de 10 hectare, intră în dreptul comun.

Legiuitorul consideră că una din certurile cele mari dintre ţăran şi proprietar e chestiunea *imaşului*. Proprietarul cere ţăranului 5 lei de capul de vită, şi ţăranul nu aveà drept să întrebe pe proprietar pe ce întindere se pot hrănì vitele lui. Şi acì nu e vorba de proprietarul onest; sunt mulţi proprietari cari n'au scris niciodată un rând de învoială cu ţăranii pe cari îi tratează ca pe copii lor; le cumpără instrumente, le înlesneşte mijloace de a cumpărà vite, e ca un fel de tovarăş; şi dacă aşi fi dorit cevà,—şi acì am făcut o observaţie D-lui ministru al domeniilor,—că D-sa, care este reprezentantul amoros al ştiinţei, trebuià să ne aducă acì o statistică, care să ne arate din 900 proprietari exploatatori de moşii, câţi au ajuns la această idee, a trăi în tovărăşie cu ţăranii, căci mult ar folosì lucrul acesta; ne-ar fi permis să vedem unde este răul, şi, în loc să vină astăzi să ne surprindă, să vedem pe o parte din noi părându-le rău că se discută moralitatea tutulor proprietarilor, provocându-se astfel foarte multe nemulţumiri, iar pe unii temându-se de sfârşitul discuţiunei legei.

Dacă am fi avut în faţa noastră un studiu amănunţit, făcut

la faţa locului, pe regiuni: dacă am fi ştiut unde cu deosebire domină răul: sistema de exploatare, sau omul e vina asupririlor?

Atunci uşor se poate vedeà ce trebue să facem, şi dacă constatăm că se întinde în ţară sistema de tovărăşie şi că relaţiunile dintre proprietari şi ţărani sunt bune; poate că ne rămâneà foarte puţin de făcut şi nu mai erà nevoie să facem istoricul şi să ne punem unii în contra altora fără un motiv serios.

Aveam nevoie de o statistică, pentru a şti în câte locuri este tovărăşia între proprietari şi ţărani, unde se găseşte închirierea pe muncă şi închirierea pe bani?

Atunci am fi putut vedeà unde este majoritatea cazurilor şi am fi putut şti, ce sistemă ar fi trebuit generalizată.

Acum însă nu ştim, căci închirierea braţelor pe bani, sau închirierea muncei, există în toată ţara. Dar chestiunea a se şti este: care din aceste sisteme este mai preferată?

In chestiunea păşunatului, iată cum stau lucrurile.

Ştiţi că, din punctul de vedere al păşunărei, s'a întâmplat că prin marea exportare s'au micşorat cât se poate de mult imaşele

Ţăranii, şi după ţărani foarte mulţi din proprietari, şi'au arat imaşurile, lor făcându-le să rămână astfel locuri de arătură, şi se găseşte foarte puţin pământ pentru imaş; dacă la 1864 erau 500.000 de hectare, astăzi nu se mai găseşte nici a şeasea parte.

Ei, ce se face cu vitele care au nevoie de imaş, căci noi nu am deprins pe ţăran cu cultura artificială a livezilor, etc.

Pentru un moment trebue să dăm o soluţiune, şi s'a zis de legiuitorul guvernului: Pentru păşunat nu pot împăcà această problemă, decât întorcând formula de azi, adică în loc să mai recunosc că ţăranul are dreptul de păşunat pe *capul de vită,* să cer proprietarului a'mi arătà câtă *întindere de pământ* dă pentru păşunat şi e obligat a'mi arătà această întindere.

Ei bine, lucrul acesta a ridicat obiecţiuni, şi anume s'a spus: Ce foloseşte ţăranului, dacă proprietarul ar spune în contractul agricol, că pune la îndemâna lui valea cutare, suprafaţa cutare, dacă el nu este obligat ca să dea o suprafaţă suficientă pentru numărul vitelor locuitorilor angajaţi pe moşia lui? Şi mai ales trebue să se ţină seamă de localitate şi regiuni, căci sunt unele regiuni bune, care pot hrănì vitele, iar altele abià sunt în stare să hrănească un număr mic din vitele aflătoare în localitate.

Şi apoi, în general, locurile care nu produc nimic, cum sunt

mlăştinele, râpele, etc., rămân imaşe. Ei, ce poate paşte într'un asemenea imaş o vită, mai cu seamă pe vreme de secetă, lucru care se întâmplă des în ţara noastră?

Aceasta este o problemă care ne interesează din punctul de vedere al economiei vitelor, şi joacă un rol însemnat într'o ţară agricolă ca a noastră.

Dacă este aşà, şi dacă legiuitorul a ştiut această cestiune, de ce nu a avut curajul să determine prin lege întinderea de izlaz în proporţiune cu numărul vitelor învoite? Pentruce adică ţăranului se impuneau toate condiţiunile, toate obligaţiunile, cu cele mai aspre sancţiuni; iar pe proprietar să'l lăsăm a pluti peste lege? Ce contract este acela care nu obligă decât pe o parte contractantă la angajamente, iar pe ceailaltă o lasă la arbitrariul său, la bunul său plac? Ce lege de tocmeli de bunăvoie este aceasta, care nu asigură nimic ţăranului, lăsând pe proprietar, pe arendaş, care e atotputernic, având în mâna sa proprietatea, având cu sine administraţia şi atâtea superiorităţi? Legea se face pentru a protejà pe asupriţi,—acesta e scopul *intervenţiei statului.* Nu e tot aşà însă, ceeace facem cu legea tocmelilor agricole. Proprietarii de moşii să desemneze întinderea terenului, ţinând seamă de localităţi, în raport cu numărul vitelor.

Răspunsul e că în chestiile economice cine îndrăsneşte, riscă.

Proprietarii mari deja ştiu că nu au imaşe. O mare parte din moşii, mai cu seamă cele dela câmp, nu mai au imaşe.

La munte trebue să dea întindere foarte mare în raport cu numărul vitelor. E constatat că noi avem un număr de vite mai mare decât întinderea de imaş necesară.

Prin urmare, dacă înscrii în lege să se dea o întindere suficientă, obligi pe proprietar ca, din arăturile lui, să facă anume izlaz. Atunci proprietarul zice: Pământul care îl ţin eu ca arături, îmi aduce mai multe avantajii, decât dacă l-aşi destinà pentru imaş. Prin urmare, legiuitorul mă loveşte în economia mea casnică, depreciază valoarea pământului.

Oricare ar fi preţul pe care l-aşi pune asupra vitelor, preţul ar fi totdeauna mai mic decât ceeace mi-ar da pământul ca producţiune. Deci iată o pagubă pe care mi-o face legiuitorul. Deaceea legiuitorul a zis: E destul să enunţi în lege, cum că e bine să se determine întinderea ce o dă pentru vite; dar nu poate obligà pe

proprietar să dea o întindere proporţională cu numărul vitelor, căci această intervenţie ar merge prea departe, ar provocà nemulţumiri şi legea ar întâmpinà în Cameră o rezistenţă din partea proprietarilor mari şi poate că nici n'ar da avantajii destul de mari faţă cu deprecierea pământului. Iată o problemă asupra căreia trebue să ne gândim şi să judecăm, dacă statul a avut dreptate că nu a împins mai departe intervenţia lui. D-lor, aceasta se găseşte în proiectul D-lui Carp. Cu toate acestea, la obiecţiunile ridicate de proprietar sau arendaş, noi un lucru întrebăm: Dacă proprietarul şi arendaşul nu pot da izlazul cerut de numărul vitelor, atunci cum îndrăsneşte a lua la capul de vită taxa depe păşunat? Pentruce o plată reală pentru ceeace nu ai dat?

Aceasta nu este o înşelăciune făţişe? Ce moralitate este aceea? Cum permite dar legiuitorul aceasta? Şi apoi, aşà cum s'a scris acuma în legea D-lui Carp, are vreo tărie, vreo urmare, vreo putere de execuţiune? Nu, absolut nu.

Dacă venim la proiectul D-lui Păucescu, asupra acestei probleme ce zice? D. Păucescu a declarat acì în Cameră ieri că, dacă proiectul D-sale enunţă nişte principii generale şi cuprinde toate sistemele care se găsesc acì în ţară, aplicate într'un loc sau altul, aşi primì orice amendamente, ca proiectul D-sale să fie o legislaţie rurală. Care e acum greutatea ce am întâlni-o noi din acest punct de vedere? Trebue întâiu să ştim: ne trebue un *cod rural complect*, ca să subvenim la toate cazurile de nemulţumiri în ramura tocmelilor? Ori e necesar să facem o lege urgentă, la care e pericolul întârzierei? Dacă cestiunea e urgentă, atunci problema trebue rezolvată acum cu orice preţ, măcar şi pe jumătate. Chestia păşunatului e o chestie foarte gravă şi inevitabilă. Vedeţi D-voastră că, în momentul când discutăm acì în Cameră tocmelile agricole, curg petiţiuni din partea ţăranilor cari se simt foarte atinşi prin circulara D-lui ministru al domeniilor, ca păşunatul pe lângă păduri şi în păduri să nu se facă.

Eu care reprezint în mod mai concret şi mai propriu elementul ţărănesc, având în faţa mea aceste două proiecte...

O voce. Care este mai bun?

D. *C. Dobrescu-Argeş.* Bune, dar necomplete, ce folosesc? Unul şi altul trebue să cuprindă întrânsul toate cazurile de a-

buzuri, de care ţăranii se plâng, şi această condiţie nu o însuşeşte niciunul; trebue să aibă tot atâtea îndatoriri scrise pentru proprietari sau arendaşi, câte sunt înscrise pentru ţărani; nici aceasta nu au. Dar obligaţiunile, sancţiunile eficace? Iată de ce eu doresc să am şi dela unul şi dela altul părţile cele mai bune, şi din două proiecte să am unul complect. Dacă ar fi posibil acum să mi-se dea un *cod rural*, unde să se prevadă remediul la toate nevoile de care suferă populaţiunea rurală, l-aşi primì.

Şedinţa se ridică la 6 ore, anunţându-se cea viitoare pe a doua zi, 5 Maiu.

Şedinţa din 5 Maiu 1893.

Acum intrăm în discuţiunea legei tocmelilor agricole. D. Dobrescu-Argeş are cuvântul.

D. *C. Dobrescu-Argeş.* D-lor deputaţi, îmi veţi da voie ca, rezumând în scurt cele spuse în şedinţa de ieri, să termin cu analiza critică a celor două proiecte de legi puse în desbaterea D-voastră şi să arăt câtevà consideraţiuni, care până acum nu s'au produs în Parlament, pentru ca să conchid, arătând care este convingerea mea intimă în această cestiune, care cere din partea noastră atâta imparţialitate şi maturitate, pentru a găsì o soluţiune ce trebue să împace toate interesele agricole, atât ale marilor, cât şi ale micilor proprietari. Am spus, D-lor, ieri, că legea propusă în discuţiunea D-voastră de D. Carp e legea excepţională din 1866, amendată în 1872, în 1882 şi acum.

Că toate obiecţiunile şi protestele ridicate asupra acestei legi, atât de oratorii dela 1882, precum şi de acum, cari combătură aşa de energic execuţiunea silită şi intervenţiunea puterei administrative în aceste interese.

Şi D-voastră, fiecare în parte, aţi recunoscut că amestecul puterei publice în interesele materiale a două clase, amestec ce sprijineşte pe cel mai tare contra celor slabi, un astfel de nenorocit amestec, cu o lege excepţională, va aduce asupra ţărei agricole mai multe inconveniente decât foloase.

Că experienţa trecutului nostru a arătat toate mizeriile ce pot ieşì din intervenţiunea puterei executive în interesele noastre economice, între ţărani şi mari cultivatori.

Numai grație intervențiunei acesteia, pe alocurea, țăranii fură dați în mâna celor cari puteau da un vot în colegiul întâiu guvernelor după timp; din cauza aceasta primarul, consiliile comunale fură puse la dispoziția bogaților cu influiență politică; oamenii acestora din curte ajunseră a fi primari și consilieri, iar brațele sătenilor a reluà iar vechia clacă cu toate rigorile și barbariile sale.

Iată cu ce ne-am ales!

Mai este și altcevà:

Dar această lege a dovedit odată mai mult, ce? Pedeoparte că clasele cele numeroase au fost și mai rău asuprite, iar propietarii cei mari, obținând concursul administrațiunei, au pierdut în schimb independența lor politică. Și așà de numeroase sunt cazurile și atât de multe exemplele, încât lucrul este mai mult decât învederat.

Proprietarii cei mari, ori decâte ori au voit să ceară intervențiunea puterei administrative, au fost nevoiți să plătească cu libertatea conștiinței lor politice acest ajutor, care cel puțin nu le a asigurat drepturile pe care ei le credeau încălcate sau desconsiderate.

Și în adevăr, D-lor, istoria tutulor popoarelor dovedește că intervențiunea guvernului, în numele celor tari, în interesele economice, niciodată nu a putut să aducă avantajii societăței, fără să nu aducă și mari incoveniente, dificultăți și atentate la drepturile omului.

Este curios că, după 26 de ani dela proclamarea Constituțiunei noastre, ne găsim încă cu o lege excepțională, care păcătuiește în contra libertăței individuale, care pune în primejdie toate libertățile publice ale cetățenilor și ale marilor și micilor proprietari.

Pentru noi, deorice culoare politică am fi, avem interes de a respectà această Constituțiune pe care întemeiăm tot progresul nostru din toate punctele de vedere.

Din punct de vedere economic, dacă cinevà ia în sprijinul său puterea executivă și are o greutate în politică, o să aibă putința de a apăsà, asuprì, face nedreptăți, a siluì.

Dacă puterea executivă se pune în serviciul claselor numeroase, provoacă aceleași neajunsuri pentru clasele avute, însă lucrul acesta nu s'a întâmplat până acum.

Şi cum este recunoscut, că influenţele politice în ţările agricole, unde educaţiunea agricolă şi culturală este puţin desvoltată, sunt pernicioase, cred că interesul nostru este recunoaşterea acestui fapt, că în ţara noastră agricolă, cu o cultură primitivă, fără educaţiune civică însemnată, influenţa politică este funestă.

Datoria noastră este de a îngràdì şi a garantà prin toate mijloacele libertatea politică, înlăturând orice dispoziţiune, care ar da administraţiunei puterea de a răpì libertatea politică, ceeace ne obligă de a luptà şi combate în stat astfel de reforme, şi aceasta trebue s'o facem ca oameni cu cunoştinţă politică.

Totdeauna această lege a fost o armă politică în mâna partidelor, mânuită în contra marilor şi micilor proprietari.

După 26 de ani de experienţă îndelungată, când toată lumea recunoaşte acest adevăr, ce ne opreşte de a modificà această lege şi a o înlocuì cu o lege pur economică, un cod rural, care să prevadă toate cazurile de relaţiuni între marii şi micii proprietari şi care să prescrie obligaţiuni, măsuri, sancţiuni, pedepse. Şi acest cod rural să'l putem aveà totdeauna, să'l consultăm, şi puterea administrativă să nu îl aibă ca un instrument de a ne face neajunsurile de care toţi ne-am plâns.

Inaintea D-voastre mai este şi un alt proiect.

In acela al guvernului este trecută execuţiunea administrativă, în celălalt nu.

In proiectul guvernului, sau al D-lui Carp, este trecută dispoziţiunea ca locuitorul, care nu se duce să'şi facă munca, să fie obligat a plătì, nu numai valoarea lucrului angajat, dar şi pagubele produse.

Ei bine, Dlor deputaţi, acì, în dispoziţiunea aceasta, e marele pericol. Erà de ajuns modificarea aceasta introdusă, ca să se facă cel mai mare rău nenorociţilor de muncitori.

A plătì săteanul şi paguba produsă cu lipsa sa,.. această cestiune este foarte importantă şi trebue să ne intereseze în cel mai înalt grad.

Inchipuiţi-vă, D-lor, că sunt arendaşi şi proprietari de rea credinţă, cari, văzând recolta compromisă din cauza elementelor cereşti, ar acţionà în judecată pe toţi locuitorii dintr'un sat, sub pretext că, din cauza neieşirei oamenilor la lucru, recolta este compromisă, şi vom aveà înainte spectacolul trist, că un sat în-

treg ar fi osândit a plăti pagube de zecimi de mii de lei, unui om de rea credinţă.

Iată un caz, şi acesta se va repetà de către toţi oamenii cei răi, pe câtă vreme oamenii cei buni n'au nevoie de intervenţiunea statului, şi noi facem legi pentru oamenii cei răi. Ei bine, D-lor, acesta este un pericol; şi când ştiţi că majoritatea arendaşilor noştri sunt necetăţeni şi o mare parte dintr'înşii nu sunt de un neam cu noi, oameni cari au plecat din ţara lor şi au venit acì să se pricopsească, cari, în daraverile lor, lucrează fără niciun scrupul, ei bine, când aveţi atâţia arendaşi cari vin acì şi cari nu au niciun fel de garanţie; când ştiţi că ei pot comite toate fraudele şi nedreptăţile asupra unui popor care, fiind incult şi sărac, nu se poate apărà, nu credeţi că se vor agăţà de aceste măsuri ale legei şi vor face ca sate întregi, decâteori cerul ar face ca moşia să nu producă, să fie aruncate în mizerie, sub pretextul că s'a stricat recolta din cauza neieşirei lor la lucru? Şi astfel să fie obligaţi a plăti toate pagubele. Apoi nu trebue să vă gândiţi că am săvârşi un fapt care s'ar numì o crimă despoind pe ţăran?

Iată o dispoziţiune, în contra căreia mă înscriu şi protestez cu toată energia.

Ce mai găsesc în acest proiect de lege?

Este adevărat că, deşì enunţă şi obligă pe proprietari, ca să consemne în contractele agricole suprafaţa de lucru şi suprafaţa de păşunat, totuşi, întrucât nu este o sancţiune, nu este obligaţiune, este o simplă nunciare. Aşà dar, vedeţi, o modificare eficace nu este: problema nu este rezolvată.

Găsesc în celălalt proiect de lege, în art. 31, 32 şi 33, dispoziţiuni categorice, obligaţiuni, şi în art. 75 dela sfârşitul legei, găsesc chiar sancţiunea. Acì este adevăratul principiu care îl pune că, dacă este vorba de o tocmeală agricolă, este vorba de două părţi contractante, şi în legea D-lui Păucescu se prevăd anume obligaţiuni pentru ţărani.

Cum se prezintă această lege? Mai puţin *execuţiunea silită;* acì apoi nu este trecută *ispaşa*, vechia ispaşe a Regulamentului Organic; nu găsim decât principiul echităţei, al obligaţiunilor reciproce, rezolvat cu obliţiunea, cu sancţiunea; este un început de reformă care se prezintă în condiţiuni că poate fi desbătută, şi având şi perspectiva de a fi lărgită, modificată; căci ce ne trebue

nouă? Ne trebue să avem înaintea noastră cunoscute toate cazurile acelea, care pot provocà intervenţiunea statului, pentru a le aranjà şi a le regulamentà. Ori, problema pusă este: cum am puteà, ca reclamaţiunile dintre capital şi muncă să se facă într'un mod paşnic şi pentru beneficiul amândorora părţilor contractante? Ei bine, din aceste două proiecte, care se apropie mai mult de rezolvarea problemei, care să respecte drepturile cetăţeneşti, să desfiinţeze execuţiunea silită, care să nu lase puterea executivă să se amestece între aceste două clase?

Eu am discutat şi ieri şi am continuat şi astăzi discuţiunea mai departe, şi iată cum se prezintă lucrul: proiectul D-lui Păucescu, având în vedere dreptul comun, stăruieşte ca să atragă o serie de dispoziţiuni ad-hoc, încât priveşte tocmelile agricole, aşà că creează un fel de *legislaţiune specială*. Ei bine, cred că acest început este serios şi este, ca să zic aşà, concepţiunea practică a unui adevărat cod rural, juridic, care va aveà de rol să rezolve această chestiune pusă în desbatere de atât timp, şi care până astăzi, cu toate legile excepţionale, n'a putut împăcà interesele celor două clase agricole: ba încă a produs mai multe nemulţumiri şi a adus multe consecinţe funeste.

Proiectul D-lui Păucescu este un proiect bun în această privinţă: însă n'am putut toţi ca să-l studiem îndeajuns, aşà încât să facem comparaţiunea decizorie între el şi proiectul D-lui ministru Carp, pentruca să putem respinge absolut pe celălalt; dar recunoaştem, că proiectul D-lui Păucescu are avantagii nemerite, plus înscrierea tuturor sistemelor de exploatare, pecând în celălalt proiect, nu se vorbeşte despre aceste sisteme.

Insă problema mai are câţivà factori, care nu se înscriu nici într'un proiect, nici în altul. Aşà dar, cunoaşteţi D-voastre că una din cauzele care, a provocat exploataţiunea cea mai mârşavă şi mai teribilă asupra populaţiunei rurale, a fost că s'a permis să fie arendaşi de moşii străine, cari n'au în faţa noastră nici o garanţie morală, nici o relaţiune etnică şi cari, la orice moment, pot fi chiar duşmanii noştri, cari, la orice mişcare nenorocită, la rigoare, n'au avut în vedere decât de a se procopsì. D-voastre aţi citit rapoartele ofiţerilor, cari în timpul răscoalei au făcut aceà anchetă grabită şi cari au fost nevoiţi să suprime răscoala cu violenţă; cred, zic, că aţi văzut că toţi ofiţeri conchid că răscoala s'a început în acelel ocalităţi, unde arendaşii erau străini. Luaţi Moldova

şi veţi vedeà că şi aci, în Cameră şi în presă, s'a semnalat totdeauna, că dacă ţărani de acolo sunt împinşi le *proletariat*, este că elementul arendaşilor este compus din Evrei, cari ştiţi că tendinţa lor nu este, decât de a se folosì de neştiinţa altora, de stângăcia lor.

In Moldova aproape majoritatea moşiilor are de arendaşi pe Evrei: mai mult decât atât, s'au găsit în ţara aceasta *Români chiar*, cari au luat moşii dela stat şi le-au sub arendat Evreilor; numai în judeţul Neamţu sunt 23 de moşii luate de foştii colegi ai noştri cu arendă.

Da; s'au găsit în veacul acesta de naţionalism, în România mari proprietari, cari iau moşiile dela stat cu arendă şi le arendează Evreilor, Grecilor, străinilor.

D. *Cesianu.* Cari sunt?

D. *C. Dobrescu-Argeş.* Am acì o listă pe care nu voiesc să o citesc acum, dar pe care o menţin pentru alte ocaziuni; căci cred că D-voastre, care sunteţi convinşi până în adânc că specula fără cruţare din partea arendaşilor străini se exercită pe o scară mare, cred, zic, că şi ea este una din cauzele care au provocat nemulţumiri în ţară.

Despre aceasta nu se vorbeşte nimic, nici în proiectul guvernului, nici în acela al D-lui Păucescu. Iată o cauză care n'a fost examinată şi de care trebue să ne ocupăm şi să o vindecăm.

Veţi fi de acord dar, să aducem acì nu un proiect de lege, dar o dispoziţiune care să se înscrie în legea agricolă, că sub nici un cuvânt, *străinul să nu poată fi arendaş.*

In ţări mult mai înaintate şi mai bogate decât noi, nu este permis străinului să îmbrăţişeze nici o exploatare agricolă. Dece noi, cari ne găsim inferiori din punctul de vedere al culturei şi al desvoltărei economice, dece să fim atât de toleranţi şi generoşi cu elemente care totdauna, cum ştiţi bine, nu voiesc să iubească ţara aceasta şi care când mor, sfârşesc a dăruì averile lor neamului la care au aparţinut, — şi avem cazuri recente despre aceasta, — să-i tolerăm?

Iată o dispoziţiune care ţin să fie înscrisă î ege.

D. *Delimarcu.* Dar cu Grecii ce facem?

D. *C. Dobrescu-Argeş* Când zic străin, înţeleg şi, pe ei şi pe toţi cari nu sunt încetăţeniţi.

Acum îmi veţi da voie să enumăr repede câtevà cazuri de exploataţiune, care nu sunt cuprinse nici într'un proiect, nici în

altul şi care trebuesc să fie înscrise în acest proiect de lege şi a lua măsuri contra lor spre a le stârpì. Aşà, de exemplu, D-voastre recunoaşteţi că arendaşii şi proprietarii, abuzând de mulţimea populaţiunei şi de strâmtorarea pământului, au crescut atât de mult arenda, încât oamenii sunt nevoiţi a plătì locurile închiriate lor cu de trei sau patru ori mai mult decât fac. Vă enunţ acest fapt, şi veţi vedeà şi părerea mea. Dijma este *exagerată*; salariul se plăteşte cu un preţ aşà de *minim*, încât putem zice că oamenii muncesc în zadar.

Ei bine, s'a discutat această mare problemă a salariului şi s'a recunoscut că munca este funcţiune socială: teorii întregi s'au făcut, între alţii de conservatori ca principile de Liechtenstein şi contele de Mun, că munca nu este o afacere privată, că nu este un lucru indiferent, de care societatea nu are drept să nu se ocupe; că ea este o funcţiune mare socială şi trebue să i se recunoască statului dreptul de a intervenì, spre a nu se lăsà să profite unii de neştiinţa unei clase constrânsă de sărăcie spre a i se impune un salariu aşà de *minim*, aşà de ridicol! D-voastre stiţi că chiar în clasica Engliteră, nemulţumirile ridicate din partea Irlandezilor au determinat pe lordul Salisbury, decretând pe calea administrativă, „reducerea cuantumului venitului din arenzi cu atât la sută".

Ştiţi foarte bine că ne ocupăm, când facem legi, cu acea parte din societate, care profită de indulgenţa legei, de neştiinţa semenilor lor şi îi exploatează.

Ei bine, în contra acestora se fac legile, şi în socoteala actuală şi cestiunea capitalului şi a muncitorului este la ordinea zilei în toată lumea. Pretutindeni se caută împăcarea acestor două mari interese.

Da, cestiunea muncitorilor de tot felul este pusă la ordinea zilei; de ea se interesează economiştii, oamenii politici şi filozofii, suveranii chiar; toţi caută să găsească o soluţiune.

Dece şi noi nu ne-am gândì mai matur, ca să aducem o soluţiune? Vin acum a vorbì în contra *excesului de muncă*.

A pretinde unui sătean să muncească mai mult decât puterile sale îi permite, este, D-lor, a comite o crimă. Daţi pe seama a 600.000 de familii ţărăneşti să lucreze 10.000.000 de hectare; aceasta e colosal, 60 hectare de familie, unde s'a mai văzut aceasta? Luaţi contractele agricole şi vedeţi feluritele şi covârşitoarele munci,

prestaţiuni şi sarcini, ce impun locuitorilor ! Ce măsuri s'au găsit ca să se ţărmurească răul? Nici o măsură.

Dar să trecem mai departe. Să venim la *măsurători*. Ştiţi ce se face de cei mai mulţi epistaţi de moşie? Pogoanele care se dau ţăranilor pe socoteala lor, sunt de 12 prăjini; iar pogoanele pe care ţăranul e dator să le muncească pentru arendaş, sunt de 24 de prăjini.

D. *P. Brătăşanu*. Aceasta numai pungaşii o fac; protestez.

D. *C. Dobrescu-Argeş*. Eu, D-lor, am spus că în toate ţările legile se fac în contra oamenilor răi, şi eu am vorbit de arendaşii cei răi; n'am spus că peste tot locul se face aşà.

Acum îmi veţi da voie să enumăr mijloacele pe care le întrebuinţează arendaşii cei răi ca să silească pe ţăran să se învoiească. Mai întâiu pun taxe şi învoieli la dreptul de trecere pe *drumuri, poteci* şi la *adăpat*, deşi dreptul de a merge la apă şi de a umblà pe un drum deschis, e liber... (Intreruperi).

Eu, D-lor, am sarcina de a apărà pe ţăran.

D. *Preşedinte*. D-voastră reprezentaţi întreaga ţară ca deputat şi reprezentaţi în parte colegiul care v'a ales. Fiecare deputat reprezintă acì toate interesele ţărei, iar nu numai interesele ţăranilor. (Aplauze).

D. *C. Dobrescu-Argeş*. V'aşi rugà, D-le preşedinte, să mă garantaţi în contra întreruperilor.

D. *preşedinte*. Binevoiţi a nu avansà lucruri care dau loc la protestări. (Aplauze).

D. *C. Dobrescu-Argeş*. Voiu continuà cu enumerarea mijloacelor de care se servesc arendaşii, pentruca să silească pe ţărani a se învoì.

Ca să poată constrânge pe ţărani a-şi învoì vitele pe moşia lui, mai uzează şi de un alt mijloc: îşi trimite oamenii săi şi ia vitele ţăranilor după locurile lor, alte ori le ia vitele ţăranilor după locurile lor, alte ori le iau noaptea din curţile ţăranilor şi le închide în oborul său. Se prezintă ţărani şi cer vitele; nu le dau decât dupăce şi-au învoit vitele pe moşie! D-voastră ştiţi că legea poliţiei rurale spune, că vitele să se închidă in oborul primăriei, şi îndată ce se iveşte proprietarul vitelor, să se libereze

Ei bine, dece nu se închid vitele în oborul primăriei, şi dece nu se liberează îndată ce se iveşte proprietarul vitelor? Pentruce proprietarul moşiei are influenţă asupra primarului şi consiliilor

comunale. şi face cu primarul ce vrea: primarul n'are curaj să meargă să spargă oborul proprietarului sau arendaşului şi să libereze vitele, dându-le proprietarului lor; şi asfel ţăranul e obligat să se învoiască cu proprietarul moşiei, cu arendaşul, cum vrea proprietarul, ca să poată să-şi aibă vitele. Deaceea, zic, că dacă în legea poliţiei rurale ar fi fost o sancţiune, acest rău nu s'ar fi întâmplat. Iată dar o dispoziţiune care trebue înscrisă în lege.

Incă un caz: ţăranii se duc şi iau dela proprietari pământ, *ţelina*, pe care o sparg; când acel pământ a început să producă, atunci arendaşul trimete ţăranului, scrie că pământul care l-a avut în ţelină îl va da altuia şi aceasta produce foare multe neajunsuri. Alt caz: un sătean ţine de 5, 6 ani un loc dela arendaş sau proprietar, l'a îmbunătăţit, la îngrăşat cu vitele lui; un alt sătean vine şi'l concurează, dând proprietarului sau arendaşului un mai mare preţ, şi proprietarul îl ia dela vechiul sătean şi îl dă celui din urmă. S'a făcut aceasta în multe localităţi; vorbesc de oamenii răi cari profită de toate lacunele dintr'un cod care nu e, şi exploatează pe ţărani cum vreau. Eu nu pun în discuţiune oamenii cinstiţi.

D-lor, în Irlanda s'a întâmplat cazul acesta, şi e un ministru care vine şi cu un decret oribil, spune că atunci când proprietarul voieşte să scoată după un pământ înbunătăţit pe un muncitor, acela care a îngrăşat pământul, e obligat mai întâi să restitue cheltuielile de îmbunătăţire şi apoi să'l dea afară. Ei, noi avem cevà aşà? Noi plângem pe sărmanii Irlandeji că sunt într'o stare mizerabilă, şi cu toate acestea încă din 1882 Gladstone a dat un bil în felul acesta. Iată o dispoziţiune care nu există nici într'un proiect, nici într'altul.

Dar obligaţiunea pe care proprietarul sau arendaşul o impune muncitorilor, ca fâneţele, paiele, toate furajele vitelor, să le mănânce iarna numai pe locurile proprietarilor,—şi să nu'şi îngraşe pământurile lor,—cum judecaţi măsura aceasta aşà de egoistă, aşà de meschină?

Dar pe acei arendaşi cari, pentru culesul urzicilor, ciupercilor, ştirului, al murelor şi al smeurei sălbatice, obligă pe ţărani a plăti bani şi zile de lucru? Ce fapt mai mizerabil se poate ca acesta?

Dar pe acei arendaşi cari pentru scăldat în apă pretind încă taxe? Dar pe acei cari pretind gâscăritul, găinăritul etc.? (Ilaritate).

D-lor deputaţi, am numărat o parte din relele de care suferă populaţia rurală, fiindcă am un singur gând: să vă conving pe D-voastră că, până când nu vom aveà în vedere toate aceste cazuri care apasă şi face aşà de mare rău populaţiunei rurale, nu veţi aveà niciodată dreptul să ziceţi că aţi făcut o lege de tocmeli, care poate să asigure prosperitatea clasei rurale. Ştiţi D-voastră că se găsesc arendaşi cari *monopolizează* comerţul într'o comună? Nu au voie locuitorii să facă nici un negoţ. Toate articolele ce se pot vinde: vite, producţiuni vegetale, agricole, industriale, toate acestea numai el are dreptul să le vândă. Şi până acolo împinge lucrurile, că vitele care le ai D-ta nu le poţi vinde decât lui, pe preţul pe care ţi-l impune.

Există acest monopol în multe sate şi împiedică cu orice preţ dezvoltarea bogăţiei la săteni.

Iată un singur mijloc. Şi e destul această măsură să fie de fapt, pentruca să nu se lase bogăţia să se ridice şi ca să provoace cu chipul acesta necontenite mişcări. Am acì notiţe; am dat ţifre şi nume, şi când veţi voì vi le pun la dispoziţie.

Eu voiesc numai să enumăr în treacăt toate aceste lucruri care provoacă nemulţumiri crescânde şi neîntrerupte în populaţia rurală şi care face ca legile ce le aduceţi D-voastră, nelovind răul în mod complect, să nu dea niciun folos. Eu nu mă mir că D-voastră aveţi aerul de a nu crede. Sunt fapte care resping de a fi crezute şi totuşi sunt fapte care se petrec astfel. Din consideraţiunile până acì expuse şi din faptele enumerate, cred că veţi cădeà de acord cu mine, să recunoasteţi că mulţimea acestor fapte ne angajază cu toţii la un studiu mai amănunţit al acestei cestiuni, şi ne obligă să recunoaştem că problema, aşà cum e pusă, e mai complexă şi mai grea de rezolvat; că D-voastră cu cele două proiecte nu aţi rezolvat toate chestiunile, deci să recunoaştem cu toţii că avem nevoie de o legislaţie întreagă rurală, de un codice juridic care să cuprindă aceste cazuri, care să le insereze, să găsească sancţiuni pentru ele şi să înceapă şi pentru populaţia rurală o eră de pace şi de justiţie.

Cestia a fost pusă în dezbatere, dar totdauna în mod abstract. Dacă s'ar fi făcut cercetări detailate, dupe un cestionar dat; dacă am fi avut *anchete pe regim*, şi dacă s'ar fi strâns material şi studii statistice, condiţiunile în care se fac contractele la fiecare moşie; dacă se cunoşteau de D-voastră şi contractele o-

rale, negreşit că acţiunea erà să fie mai uşoară de rezolvat. Ceeace e trist şi regretabil este că noi nu avem măcar un reprezentant al intereselor agricole, nu avem măcar o cameră agricolă. In ţări mai mici, în Olanda, sunt 10 camere agricole, în Danemarca 25, cu sucursalele lor. Cine reprezintă la noi interese permanente ale agriculturei?

Aţi avut o cameră de comerţ: bine, rău aţi consultat'o.

Astfel în toate ţările agricole: dar noi, ţară exclusiv agricolă, unde ne sunt şi ce s'au făcut cu *condiţiile agricole?* Ce s'au făcut cu *expoziţiile*, ce cu concursurile agricole? Pentruce noi nu am avea acele *sindicate agricole* din alte ţări care studiază cestiile agrare, care le reprezintă, care le formulează, care le apără? In alte ţări sunt zisele *diete locale*, care au puterea de a legiferà taxe de minimum şi maximum în materie agricolă; ce fac consiliile noastre judeţene? Pentruce, măcar acolo, nu s'au lăsat a a se reprezintà prin ţărani de colegiul al III, mica proprietate?

Pentruce?

In alte ţări, marii şi micii proprietari una sunt, împreună lucrează. Aşà e la noi?

Incă odată, întreb: Dacă am aveà o *cameră agricolă* ce rău ar fi?

Ar propune şi la proiecte de legi; este o instituţiune care poate să producă dacă vrea, care prepară o cestiune.

Ce? Este de ajuns a fi legiuitor prin votul alegătorilor şi proclamarea preşedintelui? Nu. Trebue să avem şi elementele trebuitoare.

Şi când trăim în veacul luminei şi ştiinţei, când numai faptele trebue să formeze fondul afacerilor, este ruşinos să venim numai aşà să votăm.

Nu este ţara noastră? Nu avem dreptul a face linişte, a întărì progresul.

Eu nu aşi vrea să votez o lege, de care nu sunt convins că ar vindecà un rău şi că, în loc de a face serviciu, să aibă tristul rol de a încredinţà pe cetăţeni, că reprezentanţii lor nu pot să conteze pe o legislaţiune din care folos nu iese.

Dar însăşi autoritatea legei poate fi contestată, şi noi trebuie să facem legi bune, cu care să ne putem nu numai fălì, dar întărì credinţa în autoritatea, bunătatea şi eficacitatea legilor.

Ce folos nu am fi tras, dacă noi puteam să fi studiat acest

proiect de lege mai îndelungat timp şi din mijlocul nostru, deputaţi, agricultori mari şi mici, să fi constituit o comisiune, să fi luat toate proiectele de legi care le aveam înainte, să fi studiat, să fi cercetat şi prin noi înşine, şi cerând D-lui ministru al domeniilor să ne pună la îndemână ceiace ştie, şi dacă aceste elemente ar fi fost insuficiente, să cerem guvernului să facă un dicţionar agricol, o statistică agricolă, memorii agricole, studii pe regiuni, căci are destui agenţi, destui inspectori plătiţi cu milioane, şi să facă acest studiu, de care să ne servim la facerea unei astfel de reforme. Cred că timpul nu este trecut, şi decât să votăm o lege grăbită, care nu este de niciun folos, ce ne ar împiedicà, fiind la începutul vacanţei, să ne luăm hotărârea cu toţii, căci am vorbit înaintea D-voastra ca cetăţean român şi ca reprezentant al tuturor intereselor, şi, fără să fiu bănuit, cred că propunerea ce am onoare să fac, în urma discuţiunilor făcute, să rugăm şi pe guvern să primească să numim o comisiune şi din sânul parlamentului şi din representanţii marei proprietăţi şi a celei mici, şi, ajutaţi de guvern, să lucrăm până în toamna viitoare, adunând toate elementele trebuincioase şi să vedem, dacă ele nu vor fi suficiente de a da ţărei o legislaţiune rurală complectă, care să împace şi aceste interese legitime şi dorinţele ţărei şi datoria noastră ca representanţi ai naţiunei.

Aceasta fiind propunerea făcută, sper că D-voastră, animaţi de interesul general, de dorinţa de a da acestei ţări o lege serioasă şi bine studiată, veţi conveni la propunerea ce fac şi pe care o voiu formulà acum, rugând şi pe guvern s'o primească.

D. preşedinte. D-lor deputaţi, D. Dobrescu-Argeş a propus o chestiune nouă, aceia de amânare. Urmează, dar, să vedem mai întâiu această chestiune.

D. Ciuflea are cuvântul în chestiunea amânărei.

D. *I. Ciuflea.* D-lor deputaţi, faţă cu cóntroversa ivită în sânul majorităţei asupra modului de a rezolvì în chipul cel mai prielnic relaţiile dintre agricultorii mari şi ţărani;

Faţă cu regimurile deosebite ce există şi se practică în ţară în privinţa acestor relaţiuni, şi pentruca Adunarea naţională să'şi dea seamă de toate împrejurările ce înconjoară această cestiune, şi ca nu cumvà prin precipitare să se dea o soluţie greşită unei cestiuni de o importanţă vitală pentru interesele noastre economice, propun amânarea proiectului de lege şi numirea unei an-

chete parlamentare pentru a studià la faţa locului starea de lucruri existente, şi a prezintà această lucrare Parlamentului la toamna viitoare. Tot astfel s'a procedat şi în ţările agricole în asemenea materie. (Aplauze).

D. *L. Catargiu, preşedintele consiliului.* D-lor, eu nu pot decât să protestez în contra unei asemenea procedări. Cum? Veniţi D-v. şi aruncaţi o mulţime de neexactităţi în contra legei, şi după ce două zile şi astăzi, a treia zi, nu faceţi decât să acuzaţi, veniţi acum să prezintaţi o propunere de amânare? Dar cum se poate admite una ca aceasta? Ascultaţi-ne şi pe noi, să vă arătăm şi noi cuvintele noastre, şi atunci să vă pronunţaţi cum veţi voi, după ce veţi fi auzit şi apărarea noastră: dar D-voastră, fără a ne lăsà să vorbim, fără a fi ascultat pe un singur ministru, veniţi cu o propunere de amânare, care nu poate aveà altă semnificaţiune, decât condamnarea proiectului nostru de lege.

D-lor, noi nu primim o asemenea propunere, sub niciun cuvânt. (Aplauze).

Să ni se dea cuvântul, ca să arătăm şi noi la ce se reduc acuzările acelea şi neexactităţile care de trei zile s'au spus dela tribună, pentruca D-nii deputaţi şi ţara să poată judecà, dacă trebue a se da vre-un crezământ la infamiile ce s'a pretins că ar decurge din proiectul de lege, ce guvernul s'a crezut dator a prezintà Corpurilor legiuitoare.

Deaceea, noi nu primim amânarea. (Aplauze).

D. *preşedinte.* Cestiunea de amânare având prioritate, după regulament, trebue să se pună acum la vot înainte de a mai continuà discuţiunea generală.

Voci. Cerem votul cu bile.

— Se pune la vot propunerea de amânare, şi rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanţi.	113
Majoritate absolută .	67
Bile albe	49
Bile negre . . .	84

D. *preşedinte.* Adunarea a respins propunerea de amânare.

D. I. Grădişteanu are cuvântul în discuţiune generală.

D. *I. Grădişteanu.* D-lor deputaţi, cu toată cuvântarea D-lui

prim-ministru de adineaori, voiu îndrăzni să săvârşesc infamia de a combate acest proiect de lege (aplauze), cu atât mai mult, că am mai săvârşit'o acum trei ani, dacă nu în şedinţă publică, cel puţin în secţiuni şi atunci cu aprobarea D-lui prim-ministru. (Aplauze).

D-lor deputaţi, este un principiu care predomneşte şi trebue să predomnească în materie de legiferare: nu trebue să venim cu modificarea sau cu prefacerea totală a unei legi, decât atunci când sunt neajunsuri reale, serios constatate şi dovedite de toată lumea: am arătat că această lege trebue cu orce preţ modificată, căci cine zice schimbare de lege, zice turburare în legăturile regulate de această lege, şi turburarea este cu atât mai gravă, când este vorba de o lege care regulează relaţiunile juridice din care izvorăsc aproape toată bogăţia acestei ţări.

D-lor, trebue să ne întrebăm, dar, dacă actuala lege a tocmelilor agricole a produs neajunsuri de acelea, care să ne facă să fim siliţi, să venim cu o nouă lege pentru regularea relaţiunilor dintre proprietari sau arendaşi şi ţărani.

Că neajunsuri economice s'au produs în ceeace priveşte clasa ţărănească, este de netăgăduit; rămâne însă să ne întrebăm, dacă aceste neajunsuri economice de care suferă clasa ţărănească sunt din acelea, care pot să fie stârpite cu o lege de tocmeli agricole, şi atunci, bine a făcut D. Carp de a adus această lege; dacă nu, în zadar a venit să aducă o turburare în spiritele acestei ţări.

D-lor, cum vă spuneam adineaori, este de netăgăduit, că de la un număr de ani încoace, ţăranul român trece printr'o criză economică, atât cel din Moldova, cât şi cel de aci din Muntenia, din ţara românească.

Dacă am voi să ne dăm seama de cauzele care au produs această criză, vom constată numai decât, că ele sunt de mai multe naturi: este întâiu o serie întreagă de cauze, despre care v'a vorbit alaltăeri, dacă nu mă înşel, D. Păucescu, cauze care provin din abuzuri: abuzuri care nu sunt stavilite de administraţiunea ţărei, aşà cum trebue să fie, cauze care provin, cu alte cuvinte, din reaua administraţiune a acestei ţări.

Pentru stârpirea acestei cauze, D. Păucescu vă spuneà că D. preşedinte al consiliului, în urma legilor votate, are putinţa de a le îndreptà; nu ştiu dacă multă vreme încă această îndreptară atât de dorită vă rămâne numai o putinţă; este destul însă ce

pe acest teren mai pot adăugà D-lui preşedinte al consiliului voieşte şi vei puteà.

Dar, D-lor, este netăgăduit că aceste cauze sunt, ca să zic aşà, contingente, sunt cauze foarte însemnate. fără îndoială, dar cauze de mâna a doua, căci sunt cauze mult mai însemnate de natură economică, care provin din însuşi jocul forţelor economice. Printre aceste cauze vom semnalà la început înmulţirea populaţiunei.

Este netăgăduit că înmulţirea populaţiunei a făcut ca cererea de pământ să fie mai mare, oferta, adică pământul ţărei româneşti, rămânând aproape acelaşi, şi dacă zic aproape, zic fiindcă este netăgăduit că s'au mai pus oarecari pământuri în cultură de un număr de ani încoace, însă acest prisos de pământ dat culturei este mai mic chiar decât singurul spor firesc al pot pulaţiunei ţărei. Nu este numai atât; cererile de pământ s'au mai înmulţit pe de o parte, fiindcă populaţiunea rurală, fiind lipsită de un izvor foarte însemnat de venituri, care îl avea înainte, a fost silită să se întindă mai mult în agricultură, să muncească mai mult, ca să compenseze paguba care o are, prin faptul că a pierdut industria transporturilor, industrie al cărei monopol îl aveà aproape exclusiv populaţiunea rurală.

Decând cu crearea drumurilor de fier, cine nu ştie ce venit însemnat a perdut ţăranul, prin faptul că cărăuşia s'a desfiinţat aproape, dacă nu de tot, însă în tot cazul s'a micşorat în aşà proporţie încât a lăsat un gol însemnat în veniturile ţăranului. Dacă cererile de pământ s'au înmulţit, în schimb oferta de pământ s'a micşorat prin faptul că tot decând cu drumurile de fier, proprietarii şi arendaşii şi-au mărit cultura pe seama lor şi au împuţinat cu atâta pământul care puteau să-l dea locuitorilor, pe care puteau să învoiască pe locuitori. Evident că cererea mărindu-se şi oferta micşorându-se, a rezultat de acolo o creştere anormală în preţul învoielilor, şi zic anormală, fiindcă această creştere n'a fost compensată de creşterea preţului productelor, adică de mărirea folosului, pe care putea să-l tragă ţăranul închirietor, s'au tovarăşul pe producte cu proprietarul.

Iată dar cauza cea mai de căpetenie a crizei prin care trece ţăranul: scumpirea peste măsură a învoielilor. Ei bine să ne întrebăm acum dacă, faţă cu această cauză, o lege de tocmeli agricole poate sau nu poate cevà, poate sau nu poate să aducă

o îmbunătăţire? In orice caz este un fapt: nu zic, nici nu pot să afirm că se poate, (dar chiar ca să încerci), că printr'o lege de tocmeli agricole se îmbunătăţeşte această stare de lucruri, trebue dar neaparat să admiţi francamente principiul intervenţiunei, dar mă îndoiesc că şi aşà se poate face cevà şi atunci trebue să ziceţi francamente că preţul învoielilor agricole trebueşte micşorat.

Or legea D-lui Carp, nu ştiu cum o fi fost concepută la început, dar aşà cum vine în faţa noastră, este lipsită cu desăvârşire de orice intervenţiune, căci D-sa protestează cu energie contra învinuirei care i s'ar puteà aduce, că prin această lege înţelege a se amestecà şi a mărginì libertatea tranzacţiunilor dintre proprietari şi ţărani.

Dar, D-lor, să vedem, dacă această lege poate să facă altcevà, adică un lucru mult mai puţin însemnat, lucru de care vorbià ieri D. Arion, semnalând uzura agricolă. D. Arion a arătat cu multă elocinţă că statul poate, şi chiar are datoria, să intervină pentru a stăvili uzura agricolă, dar ceeace a uitat D-sa este ca să ne dovedească că legea D-lui Carp încearcă să stăvilească această uzură, aşà în cât nu ne a arătat încă măcar un singur articol din care să se vadă, că legea s'ar încercà să pună această stavilă uzurei agricole, care nu este de tăgăduit.

Dar D. Arion şi D. Carp au uitat să ne vorbească şi de alte uzuri. D-lor, uzura agricolă nu se face numai cu învoielile din Muntenia, ci se face mai cu seamă cu învoielile din Moldova, cu închirierea muncei, cu banii de cu iarnă, închiriere care se face cu aşà preţuri, în cât am văzut eu cu ochii mei în Bacău, că s'a închiriat munca pe 35 de bani ziua. Despre aceasta nu s'a ocupat nici D. Carp, nici D. Arion, nici proiectul de lege, nici expunerea de motive, nici raportul D-lui raportor.

Aşà dar, este lucrul lămurit că o lege de tocmeli agricole nu poate nici măcar să se ocupe de alinarea relelor de care suferă ţăranul în materie de tocmeli agricole, decât atunci când ar îndrăsnì să se pună pe tărâmul pur intervenţionist. Apoi ori eşti intervenţionist, ori nu eşti; dacă eşti intervenţionist, atunci trebue să aduci o îmbunătăţire în această ordine de idei, în mod serios; ori nu eşti, şi atunci nu trebue să faci pe lume să creadă că eşti intervenţionist şi în realitate să nu fii.

Aşà dar, D-lor, legea tocmelilor agricole care se înfăţişează

nu este vrednică, nici să stăvilească camăta agricolă, fie de dincolo, fie de dincoace de Milcov, şi dacă dânsa nu este vrednică nici să împedice creşterea anormală a preţurilor tocmelilor agricole care apasă asupra ţăranilor, atunci suntem în drept şi ne întrebăm: la ce scop ţinteşte această lege şi care este îmbunătăţirea pe care o aduce. Dar, D-lor, trebue să recunoaştem că această lege, aşà cum se înfăţişează, este foarte puţin voluminoasă şi chiar cinevà s'ar întreba, ce este această faimoasă lege de tocmeli agricole, lege care face parte din programul unui grup politic, lege despre care D. Carp ne spune că-i dă aşà însemnătate, încât a fost una din cauzele pentru care nu s'a putut înţelege cu D. Fleva în privinţa unui program.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. N'a voit să discute.

D. *Grădişteanu*. Şi printre principiile de căpetenie ale programului D-sale, D. Carp cità şi alaltăieri legea tocmelilor agricole ca un punct cardinal, ca unul din lucrurile însemnate care cârmuiesc vieaţa politică a D-lui Carp. Ia să analizăm puţin, să vedem ce este această faimoasă reformă.

D. *Rosetti-Teţcanu*. Dacă nu este cardinal, ce vă supără?

D. *I. Grădişteanu*. Voiu arătà numai decât.

Acum, în ce se deosibeşte această lege a tocmelilor agricole de legea actuală? D-lor, sunt trei puncte principale, trei puncte foarte modeste, foarte neînsemnate, din care două aduc poate un rău, dacă aduc vre-o schimbare în fapt, şi unul este indiferent, nu aduce nici rău nici bine; este o chestiune de detaliu, chestiune de formă cu totul neînsemnată. Incep cu acest punct, căci acesta se află cel dintâiu şi în lege.

Este întâiu art. 3, care hotărăşte că proprietarul, atunci când se învoieşte cu ţăranul pentru izlaz, va fi dator ca, în contractul ce-l face, să arate întinderea izlazului aşà în cât, zice D. Carp, ţăranul să nu poată fi înşelat de proprietar asupra întinderei izlazului.

D. Carp nesocoteşte deşteptăciunea ţăranului român, dacă-l crede aşà de prost, în cât să nu ştie el pe ce s'a învoit. Fiţi siguri că ţăranul ştie mai bine şi decât D. Carp şi decât D. Arion pe ce se învoieşte, când subscrie un contract de învoială. Dealtfel, în practică nu ştiu, dacă ştie D. Carp şi D. Arion, că adesea ori este foarte greu a se arătà exact întinderea izlazului, căci nu se face învoială de izlaz numai pe locuri anumite, ci şi pe mirişte

şi pe poenile de prin păduri, a căror întindere nu se poate măsurà lesne.

Altfel, măsurătoarea în sine nu mă supără, este foarte neînsemnată: ea seamănă cu o dispoziţiune de felul celei ce ar constà, de pildă, în îndatorirea de a scrie contractele de tocmeli agricole cu cerneala neagră ca să se citească mai bine, căci cerneala neagră e mai citeaţă decât cerneala liliachie, care se citeşte mai greu: cam la aceasta se reduce dispoziţiunea aceasta.

Dar mai este şi o a doua reformă. D. Carp împiedică a se mai prevedeà în învoieli puii de găină şi limbile de porc, crezând că prin aceasta aduce o mare uşurare ţăranilor. D-lor, este o iluziune a D-lui Carp, când crede că arendaşul nu va scumpì învoiala în proporţie, dacă nu-i se vor mai da puii de găină şi limbile de porc.

Ori ţăranul, prin împrejurările economice locale, nu este silit să primească aceste condiţii peste învoiala ceailaltă, şi atunci fiţi siguri că n'a aşteptat ca să-i vină D. Carp să-l deştepte, ori este silit să primească condiţiuni de această natură, şi atunci se va socotì în muncă puiul de găină şi limba de porc, şi nu veţi venì întru nimic în ajutorul ţăranului, căruia îi vine mai bine să deà puiul de găină şi limba de porc decât muncă, căci în chipul acesta, găseşte şi un mijloc de desfacere lesnicioasă pentru aceste produse naturale ale lui, lucru destul de însemnat mai ales în părţile depărtate de oraşe. Dar mai este cevà: ţăranul nu se poate învoì decât pe un anume număr de pogoane, fiindcă crede D. Carp că puterile omului sunt mărginite, şi nu va trebuì a se da voie ţăranului să se oblige pentru mai mult decât poate muncì.

Puterile omului sunt mărginite fără îndoială; însă sunt ele mărginite în gradul în care crede D. Carp? Se vede că D-sa nu are cunoştiinţă de starea în care se găsesc ţăranii în marile judeţe agricole ale Munteniei, ca Brăila, Ialomiţa, Teleorman, unde sunt ţărani cari au câte două pluguri, şi cari, pe lângă familia lor, au şi ajutoare plătite. Căci altfel D. Carp şi-ar fi dat seama că minimum pus de D-sa este un rău pentru ţăran. Nu cred că idealul nostru să fie să aducem pe ţăranul român la aceà stare mijlocie, pe care o are în vedere D. Carp.

Dar D. Arion ne spuneà eri, că ţăranii cari au două pluguri sunt exploatatorii celorlalţi. Aceasta poate să fie adevărat

când e vorba de o regiune în care este numai câte unul sau doi ţărani de felul acesta în fiecare sat, dar este cu totul altfel unde jumătate din ţărănime este cu aşà dare de mână.

Aşà dar, cum vedeţi, iată la ce reformă se mărgineşte acest proiect. Mărturisesc că nu se poate zice că este prea rău, şi mai puţin, că e bun: tot ce se poate zice este, că este nul; şi dovadă că e nul e că chiar acest proiect de lege atât de puţin însemnat se zădărniceşte prin un articol care zice: „că, în afară de acest proiect de lege, se poate contractà după dreptul comun".

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Aceasta a fost şi azi.

D. *N. Fleva.* Sunteţi în eroare; vă voiu dovedi.

D. *I. Grădişteanu.* Dacă proiectul este aşà de puţin însemnat, atunci de ce-l mai combateţi, vă poate obiectà D. Carp, de ce nu lăsaţi să se voteze?

D-lor, proiectul în sine se poate zice că nu este nici bun, nici rău; dar ceeace este rău, e rezultatul ce va aveà acest proiect; el va aţâţà poftele unora şi va inspirà temeri pentru interesele lor altora. S'a trâmbiţat atât de mult acest proiect, încât el se aşteaptă cu multă nerăbdare şi e considerat ca un proiect care stabileşte dijma din 10 una, cum se ziceà în timpul răscoalei; şi nu e bine să laşi să se nască nădejdi care nu poţi să le îndeplineşti, şi dovadă despre turburarea care a produs'o acest proiect de lege în ţară, e ceeace vedem că se petrece şi în Cameră.

Aţi văzut ce revoltă e chiar în sânul majorităţei contra acestui proiect de lege, şi de sigur că, dacă Camera ar fi lăsată la voia ei, niciodată nu ar votà acest proiect de lege. (Aplauze).

Deaceea, D-lor, eu cred că e înţelept, că e bine, că e în interesul liniştei spiritelor în această ţară ca D-voastre să respingeţi acest proiect de lege care nu răspunde la nicio trebuinţă, şi care nu are nici un alt scop decât acela de a da o satisfacţie de amor propriu D-lui Carp, care pe ieftin vrea să-şi împletească o cunună de mare reformator! (Aplauze).

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor. D-lor deputaţi, motivul invocat de D. Grădişteanu în ultimele sale cuvinte nu mai are raţiunea de a fi. Chestiuni de asemenea natură, odată puse în picioare, nu se mai pot înlăturà, ori veţi votà pentru, ori veţi

votà contra: Şi dacă crede D. Grădişteanu cum că, votând contra acestei legi, chestiunea tocmelilor agricole nu are să fie o chestiune arzătoare, îl rog să creadă şi vechea mea experienţă că se înşeală. Prin urmare, dacă acesta e motivul, îl rog să voteze pentru lege, căci argumentul luat din nulitatea legei, n'are mare valoare în ochii mei: căci dacă ar fi numai nulitatea, m'aşi duce la D. Grădişteanu şi i-aşi zice: Ionaş dragă, te cunosc de când erai copil; legea aceasta e anodină, fă bine şi votează pentru un vechiu prieten, şi ai fi votat. Dar nici aceasta nu e. Voiu căutà dar, să arăt că argumentaţiunea D-lui Grădişteanu nu a atins adevăratele puncte ale legei şi a pus înainte punctele secundare ca să poată susţine teza D-sale.

Dar, D-lor, înainte de toate e un lucru care ţin să'l clarific. Legea aceasta a deşteptat o mare turbare în sânul partidului conservator, zice D. Grădişteanu, şi D-sa e convins că majoritatea, lăsată la propria ei inspiraţiune, ar votà contra. Mai întâiu aceasta nu puteţi ştì şi dealmintrelea în regimul parlamentar cam nu e obiceiu să se lase fiecare la inspiraţiunea lui.

Partidele deleagă din sânul lor pe acei conducători cari trebue să le reprezinte, pentrucă ele cred că aceştia sunt aceia care au înţeles mai bine şi aspiraţiunile şi nevoile lor. Aşà e în toate ţările constituţionale. Gândeşti D-ta că Gladstone, oricât de liberal este el, azi lasă majoritatea la propria ei inspiraţiune?

Aşà dar, când ziceţi că Camera, lăsată la propria ei inspiraţiune, ar fi votat contra, aceasta n'are nici o valoare în ochii mei, căci nu o ştiu şi nici că voiesc să încerc.

Dar, D-lor, chestia aceasta nu datează de azi. Şi deaceia m'am mirat de propunerea de amânare de adineaori. De cinci ani de zile chestia tocmelilor agricole e la ordinea zilei şi trei diferite încercări s'au făcut pentru a'i da o rezolvare şi abià azi, după cinci ani, ajungem a deslegà, într'un sens fie afirmativ, fie negativ, chestiunea. Şi azi D-voastră, după cinci ani voiţi amânarea. Apoi, D-lor conservatori din majoritate, când s'a discutat chestiunea acesta întâia dată, s'a discutat cu conducătorii partidului conservator, s'a discutat cu pricipele Ştirbei, cu D. Alecu Lahovari şi cu D. general Manu.

D. I. Grădișteanu. D. Catargi erà contra.

D. L. Catargi preşedintele consiliului, Voiu spune eu acum unde eram contra.

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor. Şi s'a primit nu numai în trăsăturile lui generale, dar s'a primit în partea lui redacţională mai cu aceleaşi cuvinte cu care legea le prezintă azi.

A doua încercare.

S'a discutat legea cu D. Catargi, cu D. Lahovari şi cu D. Olănescu.

D. Al. Lahovari, ministru de externe. Şi cu D. Vernescu.

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor. Acela nu e conservator; îl las la o parte: Niciodată nu am vrut să am aface cu D. Vernescu ca şef de grup.

Prin urmare, când cu aceşti fruntaşi ai pardidului conservator ajungem, sunt acum trei ani, la o înţelegere, şi acum după trei ani la aceiaşi înţelegere, sunt eu în drept de a zice, cum că această lege are aprobaţiunea întregului partid conservator? Şi când D. Păucescu, la începutul discursului său, zicea că în numele partidului conservator prezintă proiectul său de lege, aşi vrea să ştiu:

In numele cărui partid conservator? In numele partidului conservator care e pe aceste bănci? Evident că nu. In numele ministerelor care s'au succedat? Evident că nu. D. Păucescu a făcut o experienţă. A prezintat în consiliul de miniştrii un proiect de lege asemănător cu cel prezintat azi şi fruntaşii partidului conservator, când nu eram eu în minister şi când nu se poate zice că în spirit de colegialitate s'a primit acest proiect, a respins proiectul de lege al D-lui Păucescu.

D. Gr. Păucescu. Aceasta nu e exact.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Aşà mi s'a afirmat de colegii D-tale. Aşà mi s'a zis de colegul nostru, D. Lahovari.

D. Al. Lahovari, ministru de externe. S'a amânat, s'a dat la o parte.

Voci. Nu s'a respins.

D. *P. P. Carp, ministrul al domenilor.* După ce abià de o jumătate de ceas iese D. Păucescu din baia de amânare şi ştie ce va să zică amânarea, căci dacă aţi fi primit'o eu n'aşi fi mai stat aci nici-o jumătate de minut pe această bancă, ce va să zică acel joc de cuvinte copilăresc, că nu s'a respins, ci s'a amânat? Să fim serioşi.

Va să zică, unde e acel partid conservator în numele căruia D. Păucescu prezintă proiectul de lege? Eu încă nu-l văd.

Dar D. Păucescu, ca fiecare membru al acestui Parlament,

poate zice: eu cred că partidul conservator şi-a schimbat părerile; eu cred că partidul conservator, deşi conducătorii lui au avut ieri şi au şi azi aceste păreri, azi le-a schimbat şi eu simt mai bine pulsul partidului şi vin cu un contra proiect, care este adevăratul reprezentant al ideilor conservatoare. Foarte bine; dar aceasta se va tranşà la vot şi vom vedeà numai atunci, iar nu acum, dacă partidul aprobă proiectul D-lui Păucescu.

Să-mi daţi voie însă, să conchid din toată experienţa trecutului, că proiectul guvernului este acela care reprezintă ideile partidului conservator, iar nu al D-lui Păucescu şi să adaug că un partid conservator, care ar primì ideile D-lui Păucescu, ar fi aşà de puţin conservator sub punctul de vedere al ideilor, încât eu, neavând obiceiul de a umblà după firmă, ci după măduva lucrului, eu într'un asemenea partid conservator, cu asemenea proiecte de legi nu aşi aveà ce căutà şi aşi lăsà acest partid conservator să facă ce và voì, dar fără mine.

Să venim acum la proiectul de lege, să vă explic natura şi sensul lui, să vedem dacă este el aşà de nul, cum se zice: şi al doilea, dacă chiar având părţi bune contra proiectul, nu este mai bun şi nu ar trebuì să aibă preferinţă.

Intâiu, D-lor, când se vorbeşte de tocmeli agricole şi de intervenţiunea statului, şi când D. Grădişteanu zice: fiţi intervenţionişti ori nu fiţi intervenţionişti, aceasta nu va să zică absolut nimic. Aceasta este ca cum aşi zice, că omul trebue să fie ori foarte inteligent, ori foarte prost, fără să admit că între aceste două categorii sunt o sumă de nuanţe care permit unui număr, însemnat de oameni să fie foarte cum se cade, fără a fi nici foarte inteligenţi, nici foarte proşti.

Deci a pune dilema între o intervenţiune absolută, în care totul se hotărăşte, fără să se lase nimic iniţiativei private, şi o dezinteresare de orice se petrece în societate, este o deosebire imensă şi toată arta omului, adevărat politic, constă în a şti, până unde poate să meargă intervenţiunea Statului şi unde trebue să se oprească.

D. *I. Grădişteanu.* D-voastră nu sunteţi de loc pentru intervenţiune.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* La finele cuvântărei mele sper că veţi da singur un răspuns. Prin urmare, cum zice Caragiali, o leacă de răbdare.

Dar, D-lor, proiectul este intervenţionist, precum este orice proiect care reglează raporturile dintre diferiţii membri ai unei societăţi, şi în acest sens orice proiect de lege, dar absolut orice proiect, este intervenţionist şi nu aveţi decât să judecaţi, dacă această intervenţiune este bună sau rea.

Când, D-lor, se zice că trebue regulamentată ora de lucru, este intervenţionist proiectul acela? Da când se zice că trebue decretat repauzul duminical, este intervenţiune? Da când se zice că cinevà, dacă n'a făcut licenţa în drept, n'are drept să fie advocat, este intervenţiune? Da când zice cinevà, n'are dreptul fiecare femee să moşească cum va voi, este intervenţiune? Da! Şi aşà mai departe, toate legile sunt intervenţioniste.

D. *P. Brătăşanu*. Sunt moaşe şi fără diplome.

D. *P. P. Carp, ministru al Domenilor*. Apoi sunt şi conservatori fără idei conservatoare. (Aplauze, ilaritate).

Prin urmare, când vine D. Grădişteanu şi zice: proiectul acesta de lege nu este intervenţionist, eu cred că, din toate enumeraţiunile făcute, şi D-sa recunoaşte că este. A zice: nu este intervenţionist în sensul unei transformări radicale, în sensul unei măsuri revoluţionare de sus, prin care atotputernicia statului creează o nouă stare de lucruri, în sensul acesta da, nu este intervenţionist, şi în acest sens nu trebue să fie intervenţionistă nici o lege, căci nu poţi pretinde, atunci când o lege nu se reazămă pe trecut, atunci când ea nu este o desvoltare a lucrurilor existente, că ai adus o îmbunătăţire serioasă. (Nu se aude).

Reforme reale nu sunt decât acele care izvorăsc din nevoile unei populaţiuni, care ele numai dau naştere cestiunilor, şi noi, ca stat, nu putem, în mod cuminte, decât să le regulamentăm, să le transformăm, să le ameliorăm, atunci când constatăm nejunsuri adevărate cu schimbarea unei stări de lucruri.

Ei, aceasta face legea de faţă a tocmelilor agricole.

Făcut'am eu legea tocmelilor agricole? Este evident că nu. Făcut'a statul legea tocmelilor agricole? Dacă ne uităm numai la formele exterioare, evident că da! Dacă ne uităm la fond, evident că nu! Ea a izvorît din nevoile ţărei, şi dovadă este că rând pe rând, s'au succedat toate partidele din această ţară şi niciuna n'a avut îndrăsneala să zică: suprim legea tocmelilor agricole. Şi toţi, întâiu conservatorii, pe urmă liberalii, şi acum iar conservatorii, după experienţa de 10 sau 15 ani.

D. *Al. Lahovari, ministru de externe.* Mai întâiu liberalii la 1866.

D. *N. Fleva.* Cari liberali dela 1866?

D, *Al. Lahovari, ministru de externe.* Rosetti, care a prezentat legea.

D. *N. Fleva.* Rosetti erà ministru al instrucţiunei publice.

D. L. Catargi erà ministru de interne.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* D-le Lahovari, vă rog să fiţi cevà mai mult în curentul lucrurilor; liberalismul nu începe decât dela D. Fleva (ilaritate); înainte nu erà liberalism. (Aplauze).

Prin urmare, şi liberalii şi conservatorii au recunoscut nevoia legei; conservatorii au ameliorat'o, pe urmă liberalii au ameliorat-o, şi astăzi conservatorii iar caută să o amelioreze. Care din ei a avut curajul să zică, că legea trebue aruncată peste fereastră, sau că trebue modificată aşà, ca să fie cu totul altcevà.

Aşà de puţin s'a voit o transformare radicală în cât, precum ştiţi, că tot când a venit Rosetti cu reforma sa şi a transformat contractele în bani pe cinci ani în contracte pe un an, am auzit aceleaşi fraze ca cele rostite de D. Grădişteanu.

Şi atunci se ziceà că reforma e minimă ca credinţă, şi nulă.

Ei bine, fac apel la toţi proprietarii din Moldova, dacă această simplă modificare n'a transformat întreagă cultură a Moldovei, în modul cel mai folositor pentru ţărani.

Aşà dar, chestiunea eficacităţei sau nulităţei unei legi nu se poate vedeà decât la roadele care le dă ea. Eu am văzut legi cu aparenţa foarte importantă; am văzut legi care aveau aerul de a transformà o societate în toate bazele ei, dar care n'au transformat nimic, care n'au dat nici un rezultat, fiindcă nu erau bazate pe nevoi, ci pe concepţiuni abstracte, făcute în sânul cabinetului, tot aşà ca proiectul D-lui Păucescu.

In cât priveşte afirmaţiunea D-lui Grădişteanu, că respinge modificarea unei legi, cu care ţara este deprinsă, eu l-aşi rugà să se înţeleagă cu D. Păucescu, care ieri v'a arătat că legea actuală a tocmelilor agricole este una din legile cele mai asupritoare.

Tot ceeace ar puteà zice D. Grădişteanu, ar fi să zică că modul meu de a remedià este rău, dar nu poate să nege relele existente ale actualei legi.

D. *I. Grădișteanu*. Relele nu provin din lege.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. Afirmațiunea că legea este rea, o avem chiar din gura adversarilor noștri, și nu mă mai întind asupra acestui lucru.

Dar D. Grădișteanu și protivnicii legei zic că răul vine de aiurea. Se poate că această lege nu atinge unele părți, dar nu le poate atinge nici o lege, și când, precum voiu arătà, sunt lucruri pe care nici o legiuire nu le poate regulà, îmi veți permite să le las la o parte, căci aceasta este mai presus de forțele umane.

Așà când cinevà și-ar închipuì că poate regulà prețul în daraveri, ar comite o absolută monstruozitate. Acest lucru s'a încercat în diferite rânduri, de mulți legiuitori, mai puternici de cât noi și de multe popoare care aveau interese mai imense decât ale noastre, și nu au izbutit; prin urmare, în această privință suntem cu toții unanimi a zice că este imposibil de a regulà așà cevà.

Argumentațiunea că țăranul este deștept și că nu avem nevoie a'l deșteptà nici eu nici altul, care ar venì cu o lege, aceasta este o pură fanfaronadă, și'mi permit a întrebuințà acest cuvânt, care nu este nici la adresa D-lui preopinent, nici a alt cuivà, este o pură fanfaronadă făcută în numele țăranilor noștri.

Nu sunt așà de inteligenți cum îi crezi. (Intreruperi).

D. *I. Grădișteanu*. Nu am zis că nu pricep ce fac, dar sunt siliți să facă așà cevà.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. Siliți de cine?

D. *I. Grădișteanu*. De nevoia în care se află.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. Dar și coconașul care subscrie trate de câte 60.000 de lei, spre a se plimbà la șosea, este și el împins de nevoie.

D. *I. Grădișteanu*. Face rău, dar știe ce face.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. Este dar evident, că asupra acestui punct proiectul de lege, și niciun proiect de lege nu puteà să aibă cutezanța de a încercà măcar să reguleze prețul dintre părți.

Ce putem face însă? Și acì am fost, și mă mir că D. Grădișteanu care declară legea nulă, nu a vorbit nimic despre dispozițiunile principale ale acestei legi.

Ce putem face? In preț nu putem intervenì. Dar pot eu, ca legiuitor, fără să mă ating, fie de principiile liberale sau conser-

vatoare, să hotărăsc ca preţul să fie clar exprimat? (Aprobări). Da, aceasta o pot. Şi atunci, dacă pot aceasta, şi'mi pun întrebarea: legea actuală permite ea aceasta? Nu.

Când văd că ţăranul nu are posibilitatea de a calculà preţul azi, şi când cer ca în contract să fie preţul clar stabilit, este aceasta un progres? Este un progres mare, D-le Grădişteanu.

Aşi rugà pe D. Grădişteanu, să binevoiască a citì, nu bilul de care vorbià ieri D. Arion, dar a citì desbaterile parlamentului englez, şi să'mi spună dacă, când s'a impus arendaşilor să aibă contabilitatea lor în regulă, s'a ridicat vrun membru din Camera comunelor, fie dintre tineri, fie dintre bătrâni, fie dintre conservatori, fie liberali, să zică că aceasta este o reformă nulă? Nu.

Care este, D-lor, astăzi adevăratul preţ al unui contract agricol? Azi nu se poate face decât după multe socoteli, şi dovadă e, că eu am adus în Senat contracte şi am cerut să'mi spună care este preţul adevărat.

Unul a zis una şi una: altul una din trei. Aşà erau de amestecate munca şi dijma şi ruşfetul, cu zilele cu carul şi cu palmele, încât nu se poate şti decât după multă socoteală, care e adevăratul preţ al contractului agricol. Şi aceasta, D-lor, în cele mai multe cazuri, încât sunt convins, că sunt proprietari uzurari fără să'şi dea seamă, căci dacă ar şti, ei singuri ar regretà că au impus ţăranilor sarcinile pe care le au azi.

Dacă dar preţul este aşà de împovărător, de ce vă opuneţi?

In virtutea cărui principiu, fie liberal, fie conservator, D-voastre susţineţi că este rău ca preţul să fie clar specificat? Vreţi muncă, muncă; vreţi bani, bani: vreţi dijmă, dijmă; numai să nu se amestece la un loc munca, banii, dijma.

D. *C. Ressu.* Dar cine a făcut asemenea obiecţiuni?

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* D-le Ressu, daţi-mi voie, eu am să vă expun care sunt tendinţele proiectului şi să vă combatem ideea că legea aceasta nu provoacă absolut niciun progres. Am să vin după aceea la contra-proiectul D-lui Păucescu, să-l pun în paralel cu proiectul nostru, şi D-voastre veţi judecà care e mai bun.

Art. 1 conţine, — şi acì mă pun pe tărâmul ideilor, pe tărâmul legislativ, nu mă pun pe terenul politic, căci evident că atunci când cinevà vrea să răstoarne un adversar, cea mai bună lege

poate să fie rea din punctul său de vedere politic, dar eu vorbesc din punct de vedere al legislaţiunei economice şi al nevoilor acestei ţări, şi vă întreb încă odată: articolul 1 conţine el un progres? Ne putem aşteptà că în această ţară el va da rezultate binefăcătoare, şi pentru ţăran şi pentru proprietar? Eu cred că da. Trec acum, D-lor, la imaş. S'a pus înainte ideea, şi nu numai astăzi de către D. Dobrescu-Argeş, ci de mult, cum ar trebuì să fixăm şi numărul vitelor ce pot încape pe un pogon; aceasta însă revine la fixarea unui preţ, întâmpinăm aceleaşi greutăţi pe care le întâmpină fiecare legiuitor, când vrea să se amestece în preţ. Şi apoi, D-lor, ar trebuì atunci să faceţi D-voastră nu o singură lege pentru România, ar trebuì să faceţi o lege pentru 8 sau 9 regiuni din România.

O regiune din ţara de sus, Moldova; o regiune pentru ţara de mijloc pânăla Bârlad; o alta până pe la Galaţi; regiunea Brăilei şi Ialomiţei şi în parte pentru Vlaşca şi Teleorman: regiunea pânăla Turnu-Severin, şi încă ar mai trebuì după moşii, căci sunt moşii care au imaş mai bun şi sunt moşii care au imaş mai rău.

Deci aceasta nu se poate. Cu toate acestea, răul există, cestiunea imaşului este o cauză de asuprire pentru ţăran. De unde provine? Din cauză că astăzi nu se închiriază imaşul,cidreptul la imaş. Vine ţăranul şi plăteşte o sumă oarecare pentru dreptul de a da vita lui la imaş. Dar în acelaşi imaş proprietarul poate pune şi vitele lui, şi orcâte vite ar voì, căci a închiriat nu întindere de imaş, ci dreptul la imaş, încât ţăranul nu ştie dacă preţul convenit nu e uzurar, faţă cu contra-valoarea ce-i dă proprietarul.

Deaceea, D-lor, această stare de lucruri a făcut să aveţi atâtea plângeri, mai ales în Muntenia.

Când vine legea şi pune un capăt acestor plângeri; când zicem că nu dreptul la imaş, ci imaşul însuşi trebue închiriat; când cerem declararea întinderei şi când împiedicăm pe proprietar să mai pună şi alte vite pe un imaş dejà închiriat, este acì un progres?

Eu cred că da.

Vă opuneţi D-voastră la aceasta? Credeţi D-voastră că este acì un ce în contra intereselor ţăranului sau în contra intereselor proprietarului, căci aceste două interese sunt identice?

Eu cred că nu.

Greutăţile? Dar greutăţile sunt iluzorii. Mi s'a vorbit în

Senat — şi la aceasta a făcut şi D. Grădişteanu aluziune — că afară de imaş, mai sunt şi holdele după recoltă.

Dar acestea n'au nevoie de măsură, D-lor, căci proprietarul ştie fără să mai măsoare, câte pogoane de grâu şi câte de porumb are: le dă în arendă sătenilor ca să pună vitele într'însele.

Are atâtea porumbişte. Aici nu are nevoie nici să măsoare. Prin urmare, unde e dificultatea?

Pentruce v'aţi opune D-voastră la acest adevărat progres, care ar da posibilitatea sătenilor de a scrie de azi înainte că, atunci când au tocmit un imaş, proprietarul nu are să mai pună vitele lui acolo, nici să vină alte sate să aducă vitele lor. Credeţi că aceasta nu constitue un progres?

Evident că da. Şi aşi vrea să ştiu în numele cărei idei, fie liberale, fie conservatoare, veniţi D-voastră să vă opuneţi la aceasta?

Şi aici are să zică D. Grădişteanu: nu mă opun, dar contest valoarea lucrului. In aceasta vă fac judecători. Dacă trebue să mai lăsăm deprinderile de azi şi să nu dăm absolut nici o garanţie chiriaşului, că pământul închiriat de dânsul e pus numai la dispoziţiunea vitelor pentru care a fost închiriat.

Prin urmare, D-lor, şi acolo avem un progres, şi la acel progres cred că nu poate nimeni să se opună.

A treia măsură. Dijmuirea.

D. Grădişteanu aveà aerul de a-mi imputà că nu cunosc modu de gospodărie din Muntenia. Il cunosc, D-le Grădişteanu, şi îl cunosc foarte bine şi te-aşi rugà, D-le Grădişteanu, să faci în toamnă cu mine o mică excursiune, şi să vezi D-ta, cum am văzut eu câmpii întregi, şi nu pe o moşie, pe districte întregi, cu grâuri secerate, nedijmuite încă la 20 August, cum am văzut în Dolj. Dacă ai fi venit cu mine şi ai fi văzut chiar la 15 Septemvrie jumătatea din Ialomiţa nedijmuită, atunci, dacă erai ministru de domenii, ai fi calculat pagubele enorme ce avuţia naţională suferià din acest abuz. Un grâu care a stat 6 săptămâni pe câmp, chiar să nu fie cu clima din Moldova, unde plouă mai des, cu clima uscată din Muntenia, sau chiar clima din Egipt, chiar dacă nu ar ploua acele 6 săptămâni nici o picătură, nu pierde din valoarea lui? Inrâurirea atmosferei, fie numai rea, îi ridică culoarea, îi ridică greutatea, şi când aţi face un calcul statistic de pagubele imense, pe care le suferă populaţiunea acestei ţări, prin pierderea asupra valoarei unei mărfi care a scăzut şi în culoare şi în greutate, aţi

vedeà că în fiecare an această pagubă se ridică la cel puţin 20—25 de milioane care, numai din cauză de rele deprinderi, de mod neînţelept de administraţiune, se pierd din avuţia naţională. La aceasta ni se zice că obligaţiunea e şi în legea actuală.

Dar dacă aţi pus obligaţiunea, unde e sancţiunea?

D. *N. Fleva.* La vot, la alegeri.

D. *P. Brătăşanu.* După legea vechie, primarul este dator să dijmuiască (întreruperi).

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Continuu, D-lor, cu toată întreruperea, şi vă întreb, unde este sancţiunea? In ordin? Un ordin nu este o sancţiune; şi primarul şi prefectul au ordine, dar sancţiunea este în penalitate. Când primarul nu a executat ordinul, să am facultatea de a înhăţà pe primar şi a'i zice: de ce nu ai executat legea?

Acesta este un al treilea progres: primarul care nu a dijmuit la vreme, este supus la o pedeapsă grea, şi în bani şi în închisoare.

Cum credeţi D-voastre: aceasta este un progres, sau un ce nul?

Cred că o măsură menită, şi în contra căreia nu vă puteţi opune, menită a lăsà 25 de milioane mai mult în punga generală a statului, nu este un ce nul, ci un progres şi un progres imens.

A patra măsură, maximul.

D-lor, şi aci mă mir, că D. Grădişteanu a argumentat precum a făcut, căci, în fine, D-lor, ideea maximului de unde a provenit? Din chiar esenţa legei tocmelilor agricole, căci legea tocmelilor agricole este o lege excepţională, de care nu aveţi să vă puteţi ferì şi voiu dovedì aceasta, când voiu venì la dreptul comun.

Cauza care impune legea specială este că acestei populaţiuni care, faţă de proprietari, nu aveà creditul cuvenit, a trebuit să'i dăm creditul, şi aceasta nu s'a putut face decât prin o lege excepţională, care da proprietarului garanţii că banul dat înainte şi tocmelile făcute înainte, au să fie executate; şi aceasta a pus baza creditului, de care ţăranii se folosesc faţă cu proprietarii.

Dar aceste lucruri se fac acolo unde sunt necesare, şi când nu sunt necesare, când o parte din ţărănime are, în afară de legea

tocmelilor agricole, creditul de care are nevoie, pentruce lege excepţională?

Iată un ţăran care ia 50—60 de pogoane, acela este, cum ziceà D. Grădişteanu, un ţăran care are 3—4 pluguri, este un mic arendaş, şi dacă şi pentru el legea tocmelilor agricole este justificată, vă întreb: de ce nu o întindeţi şi la toţi arendaşii? De ce lăsaţi pe arendaşi la dreptul comun? Pentrucă acolo nu văd nevoie de o lege excepţională; el are singur creditul necesar, nu are nevoie să garanteze pentru dânsul o lege excepţională. Acesta este sensul limitărei de 10 hectare pus în lege, şi D. Grădişteanu, ca şi până acum, poate să dea la săteni 50, 60 şi 70 de pogoane; dar să ştie că acela nu mai este sătean, este un mic arendaş şi, ca arendaş, să binevoiască să rămână în situaţiunea şi condiţiunile în care sunt toţi arendaşii.

V'am legitimat, D-lor, cred, progresul.

Progres la claritatea preţului, progres la imaş, progres la dijmuit, progres la limitarea legei excepţionale, numai la acele cazuri unde ea are justificare.

Vin acum la execuţiune, să vedem dacă acì este un progres? Cunoaşteţi legea actuală, ea zice: când lucrătorul nu este următor, atunci tocmeşte primarul în locul lui, şi execută preţul; şi atunci când nu se găsesc lucrători, atunci în afară de munca care nu s'a făcut, şi a pierdut proprietarul din cauza aceasta recoltà, atunci nu este răspunzător ţăranul numai de preţul muncei, el este răspunzător şi de daune-interese, şi acele daune merg la tribunal: dar cine le execută? Primarul. Ei, aceasta n'am voit noi, şi acesta este un progres liberal, a cărui iniţiativă se datoreşte D-lui preşedinte al consiliului, care a zis: Eu din experienţă ca ministru de interne, cred că una din plăgile legei actuale este că se lasă executarea pentru daune-interese pe mâna primarului. căci primarul mai niciodată nu le execută, afară numai de acei pe cari îi prigoneşte el. Şi atunci am zis că executarea daunelor-interese să le dăm pe mâna judecătorului de pace. Ei, este aceasta un progres liberal? Eu cred că da. Este vreunul dintre D-voastră care se opune la acest lucru? Nu. Atunci, dacă sub punctul de vedere al clarităţii contractelor, sub punctul de vedere al dijmuitului, dacă sub punctul de vedere al imaşului, dacă sub punctul de vedere al execuţiunei, D-voastră constataţi un progres în legea care se prezintă, atunci vă întreb: In numele cărei idei ve-

300 de citaţiuni pentru 300 de ţărani. Dar mi s'a cerut să pùn şi aceasta în lege şi am pus'o; cine vrea să se folosească de dreptul comun, să se folosească; cine nu, nu.

D. N. *Fleva.* Care este consecinţa pentru acei cari vor contractà după dreptul comun?

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Consecinţele dreptului comun.

D. N. *Fleva.* Atunci dece să mai votăm legea aceasta.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Mă iertaţi; acela care contractează după dreptul comun, nu mai poate beneficià de avantajiile acestei legi: nu poate autentificà învoiala la primărie, nu poate constatà pagubele prin primari, nu poate beneficià de execuţie, nu poate tocmì oameni în loc. Şi tocmai pentrucă ştiu că niciunul dintre proprietari nu primeşte sistemul acesta, am zis că este indiferent. Dar dreptul comun ar devenì periculos atunci, când ar da proprietarilor drepturi să se bucure şi de avantajiile excepţionale ale acestei legi. Dar aceste avantajii nu le poate aveà proprietarul care se învoieşte după dreptul comun.

Cred, D-lor, că v'am arătat care sunt progresele după mine, sper şi după D-voastră, serioase ale acestui proiect de lege; cred că v'am arătat asemenea că nu sunt periculoase, căci nu au să fie aplicate niciodată acelora cari cred că dreptul comun poate să devină o realitate în ţara aceasta, în materie de tocmeli agricole; v'am arătat că, dacă nu ar fi nişte iluziuni, cât de tristă ar fi realizarea proiectului D-lui Păucescu. Vă las să fiţi judecători între ambele partide conservatoare; între partidul conservator reprezentat de guvern şi între partidul conservator reprezentat de D. Păucescu. Şi să ştiţi, D-lor, că alegerea ce veţi face va fi serioasă; că, din momentul chiar în care D. Păucescu va reprezentà el majoritatea partidului conservator, noi, cu cea mai mare uşurinţă şi bunăvoinţă, îi vom lăsà sarcina să vină să aplice D-sa ceeace susţine. (Aplauze).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte.* D. preşedinte al consiliului are cuvântul.

Dar observ că nu a vorbit nimeni din partidul liberal.

Voci. Nu face nimic. Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte.* D. prim-ministru are cuvântul,

D. *L. Catargi, preşedintele consiliului.* D-lor, în urma celor expuse de D. ministru al domeniilor, nu mai iau, cum aveam de gând, cuvântul, pentrucă D. Carp v'a explicat proiectul de lege

pe larg, articol cu articol, şi, prin urmare, cred că sunteţi lămuriţi îndeajuns.

Am văzut însă că în această discuţiune unii din oratori vorbesc întotdeauna de proiectul D-lui Carp. Nu ştiu dacă aceasta o fac cu vreo intenţiune sau din nebăgare de seamă; dar ori cum ar fi, eu ţin să fac declaraţiunea că acesta este proiectul guvernului.

Consiliul de miniştri l-a desbătut şi, după ce s'a convins de utilitatea şi necesitatea lui, a aprobat, prin jurnalul său, să fie adus înaintea Corpurilor legiuitoare.

Prin urmare, proiectul guvernului se discută, iar nu al D-lui Carp.

Proiectele de legi, pe care noi le supunem deliberărilor D-voastre, trec mai întâiu prin consiliul de miniştri şi, prin urmare, răspunderea pentru oricare proiect de lege nu priveşte personal pe un singur ministru, ci pe guvernul întreg.

Deci vă rog să aveţi în vedere această declaraţiune.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte.* D. Fleva are cuvântul în contra închiderei.

D. *N. Fleva.* D-lor, închiderea discuţiunei, în condiţiunile în care se cere de unii din D-voastră şi în starea aceasta, când nimeni nu poate să se răsgândească asupra discuţiunei urmate, ar fi negreşit un fenomen parlamentar, care nu s'a mai văzut de 27 de ani de când avem regimul constituţional, sub care ne aflăm.

In toate parlamentele opoziţiunea se luptă cu majoritatea, iar majoritatea se crede datoare a-i lăsa dreptul de a-şi spune ideile sale: şi numai după ce opoziţiunea şi-a spus părerile, se închide discuţiunea.

Dar ca majoritatea să-şi dea ea însăşi cuvântul, ca membrii majorităţei să se certe între dânşii trei zile, şi după aceasta, când vine rândul şi opoziţiunei ca să-şi arate şi ea părerile sale, atunci să fie oprită prin închiderea discuţiunei, aceasta este cevà cu totul extraparlamentar:

Noi credeam că ne veţi face onoarea a ne considerà şi pe noi cevà în Parlament, şi a nu ne tratà astfel, ca cum nici nu aţi voì să ştiţi că este acì o opoziţiune, care şi ea trebue să aducă luminile ei în discuţiunea chestiunilor ce se aduc înaintea Camerei.

D-lor, noi am făcut un act de delicateţă. D. Carp, care este

așà de delicat, ne-a molipsit și pe noi cu astfel de sentimente: noi am crezut că este o datorie de delicateță pentru noi, atunci când o dizidență se produce în majoritate asupra unui proiect de lege, să ascultăm mai întâiu și pe unii și pe alții din membri majorității, și după aceea să vedem, dacă trebue să spunem și noi părerea noastră.

Nu ne-am închipuit însă, că s'ar puteà găsì o majoritate care, atunci când unul din minoritate ar voi să spună și părerea minorității, să i se zică: acum nu mai puteți vorbi: noi ne-am asigurat prin vot asupra propunerei de amânare, că tot mai suntem majoritate, tot mai avem forța numerică, și nu voim să mai ținem seamă nici de delicateța parlamentară, nici de nimic, siguri fiindcă avem să trântim și pe opozițiune și pe disidenții din majoritate.

Așà se discută legile? Dacă cel puțin în această discuțiune ne-ați fi luminat. Dar cum a urmat această discuțiune? In ziua întâia au vorbit din partea majorității doi sau trei contra proiectului și D. președinte a voit să dea cuvântul și unui orator, care să susțină proiectul guvernului; dar nu s'a găsit nimeni, care să vorbească în favoarea proiectului.

Acest proiect al guvernului a fost în ziua întâia ca un copil găsit aruncat peste noapte, fără a se ști cine este părin, tele lui.

Nici chiar D. Carp nu a vrut să-și declare paternitatea- fiindcă își închipuià că la ușa, unde l-a aruncat, nu se știe dacă e loc de primirea lui. A trebuit să se discute mai întâiu chestiunea în altă parte, ca să se vadă dacă copilul se poate prezentà cu șansa ca să aibă și el o mumă, să aibă dreptul de cetate și să i se dea actul de botez, ce i s'a dat astăzi prin declarațiunea D-lui președinte al consiliului, care a zis: proiectul acesta, pe care l-ați crezut până azi dimineață că e al D-lui Carp, de azi înainte să știți că este al guvernului, l-am adoptat noi în consiliu. In asemenea condițiuni s'a făcut discuțiunea. Și, D-lor, să nu ne incriminați pe noi. D. ministru ne-a spus că nici D-sa nu a înțeles pe D. Păucescu, nici D. Păucescu nu l-a înțeles pe D-sa. Aceasta este luminarea de discuțiune? Atunci noi ceilalți, cu cine să votăm? Cum să ne luminăm?

Dar e ceva mai mult: din cuvintele D-lui ministru de domenii a rezultat că această lege, în cele mai multe părți ale ei

nu e o lege politică, nu este o lege de partid, ci o lege care tinde, fie din o parte, fie din ceailaltă, la aflarea celei mai nemerite sisteme de a regulà nişte raporturi care interesează toată societatea românească, fiind acì vorba de principala sorginte a avuţiei acestei ţări. Dacă dar acesta e caracterul şi obiectul legei, găsiţi D-voastră că e bine, când vă certaţi între D-voastră asupra mijloacelor, şi nu vă înţelegeţi care e mijlocul cel mai bun, când în sânul majorităţei se face o fracţiune, o divergenţă de păreri, credeţi că nu e bine să ne daţi voie şi nouă să venim şi noi, minoritatea, care suntem şi noi o parte din ţara aceasta, să ne spunem părerea?

Deaceea, D-lor, vă rog să nu închideţi discuţiunea; Dumneavoastră sunteţi stăpâni a decide cum veţi voì.

Voci. Veţi vorbì la articole.

D. *N. Fleva.* Mă iertaţi: când D-voastră voiţi să închideţi discuţiunea generală şi spuneţi că ne veţi da voie să vorbim la articole, nu aveţi dreptul la mulţumirile noastre, căci dreptul de a vorbì la articole îl avem dela regulament, iar nu dela graţia D-voastră.

La discuţiunea pe articole nu se mai vorbeşte de principiile generale ale legei. Vom fi însă nevoiţi, la articole, să uzăm în mod piezis de acest drept, căci cine este împiedicat de a'şi face datoria pe cale dreaptă, se vede nevoit a'şi o face pe o cale piezişe.

Aceasta le aveam de zis, rugându-vă să lăsaţi discuţiunea deschisă.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte.* Am auzit această cerere de închiderea discuţiunei, însă regulamentul cere să dau cuvântul D-lui Săulescu, care s'a înscris, ca să vorbească pentru închidere. D. Săulescu are cuvântul.

Voci. A cedat D-lui Docan.

D. *preşedinte.* Atunci D. Docan are cuvântul.

D. *A. Docan.* D-lor deputaţi, din argumentele invocate de D. Fleva pentru continuarea discuţiunei, rezultă un lucru: că precum D-sa are monopolul de a vorbì în numele poporului, tot aşà vrea să'şi adauge şi monopolul de a vorbì în numele opoziţiunei.

Dar opoziţiune este partea aceea din Parlament, care com-

D. *Rosetti-Teţcanu.* Primul proiect, e care s'a distribuit Camerei.

Este, prin urmare, o eroare de cugetare, şi nu de tipar. (Aplauze).

D. *Gr. Păucescu.* Se discută spiritul legii.

D. *Rosetti-Teţcanu.* Foarte bine, vă voiu răspunde.

D. *P. P. Carp. ministru al domeniilor.* Merg, D-lor, după acest text. (Sgomot).

D-le Dobrescu-Prahova, eu am ascultat de câtevà zile criticile aduse, şi nu m'aţi văzut nici nerăbdător, nici lipsit de bunacuviinţă pe care trebue să o am faţă cu colegii mei. Inţeleg să nu mă urmezi pe terenul politic, căci eu sunt reacţionar, dar pe terenul social de ce nu învăţaţi dela noi acel tact în raporturile noastre, fără care orice contact social devine imposibil? (Aplauze, ilaritate),

Dar să luăm şi textul amendat:

„In lipsa unui contract alcătuit în formele de mai sus, de câte ori un cultivator va muncì pe o proprietate străină, fără opunerea proprietarului, se supune prin aceasta chiar, la toate obligaţiunile la care s'au supus prin învoieli scrise sau verbale ceilalţi consăteni, şi are aceleaşi drepturi.

„Propunerea proprietarului se va constatà prin cererea scrisă a proprietarului adresată primarului.

„Acela care va muncì pe proprietate străină, în contra voinţei stăpânului, va pierde recolta; proprietarul pământului va fi în drept să o ia, după ce însă va plăti muncitorului munca şi sămânţa".

După textul amendat al D-lui Păucescu, săteanul poate să vină şi să pună plugul pe moşia mea.

D. *A. D. Holban.* Şi unde vrea.

D. *Rosetti-Teţcanu.* Şi când vrea.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Da. Şi după ce a făcut aceasta, naşte întrebarea dacă mă opun, sau dacă nu mă opun.

D. *Al. Docan.* Se înţelege că da.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Daţi-mi voie; ca să convingi pe un adversar, trebue să te pui pe tărâmul său.

Va să zică, dacă nu mă opun, atunci se fac socotelile după formele obicinuite.

Dar dacă mă opun, credeţi D-voastră ca am eu dreptul de

a scoate pe ţăranul care a venit cu plugurile pe moşie? Nu. Când trimit eu plugurile să are, vine intendentul meu şi-mi spune: D-le Carp, 30 de pluguri ţărăneşti ară lanul în care am vrut noi să punem grâu. Pot să mă opun? Da. Dar trebue să fac un proces-verbal care să constate că eu m'am opus. Rezultatul opunerei mele e că eu iau recolta, iar ţăranului trebue să-i dau sămânţa şi munca. Prin urmare, ar reveni la o învoială în bani forţată, când nu vreau eu. Va să zică, e caşi cum l'aşi fi tocmit eu zicându-i: Tu să-mi ari, eu am să-ţi plătesc bani: tu să pui sămânţa şi eu oiu plăti-o.

Aceasta e agricultură? Dar eu voiam să pun grâu. In virtutea cărui drept, veniţi D-voastră să daţi sătenilor dreptul ca să are pamântul meu? Şi acum mă adresez nu la conservatori, ci la liberali, şi zic: D-voastră, cari sunteţi proprietari, (unde e Stolojan? unde e Fleva?) care ar tolerà un singur moment să vadă, că lanul unde a vrut să pună el grâu, a venit ţăranul şi l'a arat aşà încât, în cazul cel mai bun, nu poate decât să ia recolta, atunci când el a vrut să facă grâu şi bine lucrat.

D. *Gr. Păucescu.* Acum nu discutaţi legea mea, discutaţi părerea D-voastră. Aceasta este ideea pe care ţi-ai făcut-o D-ta asupra proiectului meu.

D. *Al. Lahovari, ministru de externe.* Dacă noi nu o înţelegem, cum o să o înţeleagă ţăranii? (Aplauze).

D. *Gr. Păucescu.* D-voastră o înţelegeţi, dar nu vreţi să o înţelegeţi.

D. *Al. Lahovari, ministru de externe.* Protestăm.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Să citesc încă odată:

„In lipsa unui contract alcătuit în formele arătate mai sus, de câte ori un cultivator va munci pe o proprietate străină, fără opunerea proprietarului, productele se vor împărţi între proprietar şi muncitor după regulele stabilite pentru tovărăşia pe producte.

„Opunerea proprietarului se va constatà prin proces-verbal încheiat de primar cu notarul, după cererea scrisă a proprietarului".

Aşà este cum am spus? Prin urmare, tendinţa D-lui Păucescu, nu poate fi decât de a impune tovărăşia pe producte, chiar atunci când proprietarul nu vrea.

O asemenea dispoziţiune ar fi contrară şi intereselor agri-

culturei, și celei mari și celei mici, și intereselor proprietarilor și intereselor țăranilor. Este un ce care nu se poate admite un singur moment. Și când mă gândesc că sunt conservatori cari au iscălit o asemenea propunere, proprietari cari au iscălit asemenea propunere, nu-mi pot explicà lucrul în niciun caz din punctul de vedere agricol, ci numai din următorul punct de vedere: știm că legea nu se poate aplicà, că nu are să fie niciodată un parlament care să o voteze, dar pe terenul politic avem interes a face pozițiunea lui Carp imposibilă. Acesta erà interesul, iar nici decum din punctul de vedere al intereselor agricole.

O altă tendință a proiectului D-lui Păucescu, este tendința de a venì la dreptul comun.

Dar înainte țin a clarificà un punct, pe care voiam să-l explic, chiar fără întreruperea D-lui Fleva de adineaori.

Am zis la 1882, că viitorul agriculturei în Muntenia este asociațiunea între proprietari și sătean, iar în Moldova este munca făcută cu bani peșin.

Acum asociațiune ce va să zică? Asociațiune va să zică că proprietarul dă și pământul, dă și capitalul, cum puteți vedeà în toate cărțile economice.

Proprietarul care dă numai pământ, nu este un adevărat asociat. Proprietarul să dea, pe lângă pământ, și tovărășia cu întregul lui capital; el să dea capitalul lui, el să dea experiența lui, știința lui; țăranul să dea munca lui, să se fixeze o arendă a pământului și în urmă să se împartă câștigul între proprietar și sătean. Aceasta este asociațiune, D-le Fleva, și așà veți găsì în toate cărțile de economie politică, care vorbesc de agricultură, și acolo este viitorul agriculturei în Muntenia. Dar aceasta nu se face prin legi, nu poți obligà pe proprietar să fie inteligent când nu este; nu-l poți obligà să-și pună capitalul în asociațiune cu țăranul, când n'a înțeles el că este adevăratul interes al lui: și, ca dovadă că nu-l poți obligà, este că în alte țări sistemul asociațiunei abià acum a început. Sunt câțivà proprietari foarte luminați, cari vor să introducă acest sistem în Germania, în Franța, în Anglia. Aceasta nu se face prin lege, aceasta nu se face prin art. 13 al D-lui Păucescu; aceasta se face prin experiență scump plătită, dar convingerea mea este, că acolo și numai acolo este viitorul agriculturei în Muntenia. In Moldova, am zis, viitorul nu poate să fie bun decât atunci, când

noi, proprietarii, ne vom hotărî a muncì cu bani peşin, şi vă pot cità proprietari cari astăzi chiar nu au contracte agricole decât pentru un sfert al muncei agricole, în colo tot se plăteşte cu bani peşin. Este drept că atunci preţul se urcă, dar experienţa a dovedit că, cu tot preţul urcat, proprietarii au folosit, căci altă muncă este care o face ţăranul, când ştie că Sâmbătă îşi ia preţul muncei, şi alta este munca când o face cu banii luaţi înainte, de cu iarnă, şi de multe ori numai ca să facă chief la Crăciun şi la Paşte.

Acestea sunt cele două sisteme în Moldova şi Muntenia; de dânsele am vorbit la 1882, şi ceeace am zis atunci, o menţin şi astăzi.

Vin acum, D-lor, la dreptul comun.

D. Păucescu vrea dreptul comun.

Am zis în 1882 şi repet şi astăzi: dreptul comun este jaful comun.

Ce se înţelege, D-lor, prin dreptul comun? Se înţelege legiuirea noastră ordinară, care regulează materiile privitoare în cazul de faţă la locaţiuni. Aşà este? Da! Ei, legislaţiunea noastră actuală dă drept contractelor colective, dă drept de clauze penale. Admiteţi D-voastră, liberali şi conservatori, contracte colective, adică solidaritatea între săteni la un contract? Nu! Admiteţi D-voastră clauza penală în materie de contracte agricole? Nu. Recunoaşteţi că, dacă rămânem în dreptul comun, eu pot face şi contracte colective, să pun şi clauze penale? Da! Dacă este aşà, cum veniţi cu dreptul comun, care permite asemenea lucruri? Va să zică dreptul comun al D-voastră....

D. *N. T. Popp*. In art. 45 din lege, D-voastră îl daţi.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. Voiu vorbì eu şi despre aceea; nu le pot spune toate odată; numai acela care nu spune nimic, le spune toate odată.

Va să zică, D-lor, dreptul comun permite astăzi contracte solidare şi clauze penale. Ei bine, nu este un partid în ţară, care să zică că vrea să dea posibilitatea unor asemenea contracte cu clauze penale şi solidare în materie de învoieli agricole. Va să zică, din capul locului trebue să veniţi cu modificarea dreptului comun şi să faceţi o lege specială, care să zică: nu admit eu în unele cazuri contracte colective şi solidare; nu admit în unele cazuri clauza penală. Ei, care sunt acele cazuri? In care cazuri

stabiliţi D-voastră excepţiune? In cazuri de tocmeli agricole? La toate? Nu, ci numai la anume tocmeli. Va să zică, o să veniţi cu excepţiuni la dreptul comun, oprind contractele colective şi clauza penală şi aţi specificà o serie de contracte agricole, faţă de care dreptul comun nu este aplicabil, şi atunci, în mod natural, ajungeţi la art. 1 al proiectului.

Va să zică, iată un caz unde dreptul comun, dacă l'aţi aplicà cum voiţi D-voastră, n'ar fi decât un caz de împilare pentru săteni, şi mă mir că oamenii cari cunosc aceste efecte ale dreptului comun, vin să creadă că el este o panacee universală. (Aplauze). Când vine cinevà din cabinetul său să susţină aceasta, că dreptul comun este cel mai bun, tot îl mai iert: dar când vine un proprietar care ştie, din practică, ce stă în codul civil, atunci mă desfid şi mă uit cu coada ochiului la el şi zic: acesta vrea contracte colective, acesta vrea clauza penală, şi mă depărtez dela dânsul. (Aplauze).

Dar dreptul comun în executare? Inchipuiţi-vă un proprietar cu contracte solidare şi clauze penale alergând la tribunal, la curtea de apel, la curtea de casaţie, şi târând după el sate întregi de ţărani.

Când erau contractele colective permise de lege, am văzut cazuri, nu voiu să citez nume, dar e cunoscut cazul unde, în urma unui contract solidar şi cu clauze penale, ţăranii unei moşii, pentru o datorie de 400 de galbeni, au muncit 5 ani de giaba, şi aceasta în virtutea unei sentinţe foarte legale a curţei din Focşani.

Aceasta voiţi D-voastră în dreptul comun? Voiţi contracte solidare? Clauzele penale, daune interese, tribunale şi curţi? Voiţi condamnaţiuni? Voiţi ca ţăranii cari, de multe ori nu ştiu nici procedura dela judecătorul de pace, să fie obligaţi cu sate întregi, ca pentru un contract încheiat în asemenea condiţiuni, să se ducă la Bucureşti, la Iaşi, ori la Craiova? Voiţi D-voastră aceasta? Va să zică nici aceasta nu e posibil.

Când ziceţi voim dreptul comun, ce aţi făcut? Credeţi-mă, nu aţi făcut nimic alt, decât aţi dat pe ţărani pradă proprietarilor celor răi şi advocăţeilor dela judecătoriile de pace, despre cari am vorbit cu asprime în Senat şi despre cari voiu vorbì şi acì tot astfel.

Dar D. Păucescu mă acuză: D. Carp vrea să suprime pro-

cesele. Eu nu vreau aceasta, ci vreau ca țăranul să nu cadă pradă advocățeilor, cari stau pela ușile judecătoriilor de pace, cari, când nu au procese, ațâță pe proprietari în contra sătenilor și pe săteni în contra proprietarilor. D. Păucescu zice că numai advocații pot să știe ce este drept și ce este nedrept. Ce este drept și ce este nedrept o știm cu toții.

Acì vă voiu aminti o apostrofă din parlamentul francez, a unui proprietar care nu erà advocat, și care la tirda unui advocat, i-a spus: „Mr., je suis heureux de ne pas connaître le droit, car cela me permet d'être juste".

D-voastră poate că cunoașteți dreptul, dar în multe cazuri tare alături cu dreptatea sunteți. (Aplauze).

Va să zică, oricum vă veți întoarce cu dreptul comun, sunteți obligați să faceți o lege specială: prin legea socială, ori cum vă veți întoarce, dacă voiți să regulați materia, așà încât să impuneți un mod de cultură, aveți să vă loviți de redacțiunea D-lui Păucescu, și dacă D. Păucescu nu a putut găsì o redacțiune mai bună, care dintre noi va mai aveà curajiul, să mai caute o alta? Nimeni. Prin urmare, vedeți că și aceasta este o probă de imposibilitate pe calea aceasta. Atunci ce rămâne din tot proiectul D-lui Păucescu? Cum vine D-sa și zice că, față cu legea nulă sau vătămătoare, căci așà a conchis D-sa, ce vă propunem noi, D-sa ne oferă o lege care dă dreptul, care ține cumpăna egală între proprietari și săteni, un ce care va face înflorirea țărei? (Aplauze).

Dar vin și la paragraful 45. Mi s'a zis: dece ai pus acest articol? Am pus acest articol, pentrucă, după mine, și azi se poate.

Eu dacă voiu să fac azi cu sătenii un contract la tribunal, în afară de legea tocmelilor agricole, și azi pot să fac.

Nimic nu interzice. Eu pot să mă duc la sătenii mei și să fac cu ei un contract de arendă.

Să lucrez eu moșia în afară de legea tocmelilor agricole, fără să beneficiez de niciuna din dispozițiunile acestei legi, și absolut nimic nu mă poate oprì a o face solidar și nesolidar. Și când mi s'a cerut să înscriu această facultate în lege, adică articolul 45, am zis: foarte bine. Această facultate o au și azi părțile, dece nu au uzat de ea? Nu s'a uzat de ea, pentrucă dreptul comun nu este posibil între proprietari și săteni. Cum vrei D-ta, ca eu să contractez pentru dreptul comun și să mă expun a plătì

300 de citaţiuni pentru 300 de ţărani. Dar mi s'a cerut să pùn şi aceasta în lege şi am pus'o; cine vrea să se folosească de dreptul comun, să se folosească; cine nu, nu.

D. N. *Fleva.* Care este consecinţa pentru acei cari vor contractà după dreptul comun?

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Consecinţele dreptului comun.

D. N. *Fleva.* Atunci dece să mai votăm legea aceasta.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Mă iertaţi; acela care contractează după dreptul comun, nu mai poate beneficià de avantajiile acestei legi: nu poate autentificà învoiala la primărie, nu poate constatà pagubele prin primari, nu poate beneficià de execuţie, nu poate tocmì oameni în loc. Şi tocmai pentrucă ştiu că niciunul dintre proprietari nu primeşte sistemul acesta, am zis că este indiferent. Dar dreptul comun ar devenì periculos atunci, când ar da proprietarilor drepturi să se bucure şi de avantajiile excepţionale ale acestei legi. Dar aceste avantajii nu le poate aveà proprietarul care se învoieşte după dreptul comun.

Cred, D-lor, că v'am arătat care sunt progresele după mine, sper şi după D-voastră, serioase ale acestui proiect de lege; cred că v'am arătat asemenea că nu sunt periculoase, căci nu au să fie aplicate niciodată acelora cari cred că dreptul comun poate să devină o realitate în ţara aceasta, în materie de tocmeli agricole; v'am arătat că, dacă nu ar fi nişte iluziuni, cât de tristă ar fi realizarea proiectului D-lui Păucescu. Vă las să fiţi judecători între ambele partide conservatoare; între partidul conservator reprezentat de guvern şi între partidul conservator reprezentat de D. Păucescu. Şi să ştiţi, D-lor, că alegerea ce veţi face va fi serioasă; că, din momentul chiar în care D. Păucescu va reprezentà el majoritatea partidului conservator, noi, cu cea mai mare uşurinţă şi bunăvoinţă, îi vom lăsà sarcina să vină să aplice D-sa ceeace susţine. (Aplauze).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte.* D. preşedinte al consiliului are cuvântul.

Dar observ că nu a vorbit nimeni din partidul liberal.

Voci. Nu face nimic. Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte.* D. prim-ministru are cuvântul,

D. *L. Catargi, preşedintele consiliului.* D-lor, în urma celor expuse de D. ministru al domeniilor, nu mai iau, cum aveam de gând, cuvântul, pentrucă D. Carp v'a explicat proiectul de lege

pe larg, articol cu articol, şi, prin urmare, cred că sunteţi lămuriţi îndeajuns.

Am văzut însă că în această discuţiune unii din oratori vorbesc întotdeauna de proiectul D-lui Carp. Nu ştiu dacă aceasta o fac cu vreo intenţiune sau din nebăgare de seamă: dar ori cum ar fi, eu ţin să fac declaraţiunea că acesta este proiectul guvernului.

Consiliul de miniştri l-a desbătut şi, după ce s'a convins de utilitatea şi necesitatea lui, a aprobat, prin jurnalul său, să fie adus înaintea Corpurilor legiuitoare.

Prin urmare, proiectul guvernului se discută, iar nu al D-lui Carp.

Proiectele de legi, pe care noi le supunem deliberărilor D-voastre, trec mai întâiu prin consiliul de miniştri şi, prin urmare, răspunderea pentru oricare proiect de lege nu priveşte personal pe un singur ministru, ci pe guvernul întreg.

Deci vă rog să aveţi în vedere această declaraţiune.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte.* D. Fleva are cuvântul în contra închiderei.

D. N. *Fleva.* D-lor, închiderea discuţiunei, în condiţiunile în care se cere de unii din D-voastră şi în starea aceasta, când nimeni nu poate să se răsgândească asupra discuţiunei urmate, ar fi negreşit un fenomen parlamentar, care nu s'a mai văzut de 27 de ani de când avem regimul constituţional, sub care ne aflăm.

In toate parlamentele opoziţiunea se luptă cu majoritatea, iar majoritatea se crede datoare a-i lăsa dreptul de a-şi spune ideile sale: şi numai după ce opoziţiunea şi-a spus părerile, se închide discuţiunea.

Dar ca majoritatea să-şi dea ea însăşi cuvântul, ca membrii majorităţei să se certe între dânşii trei zile, şi după aceasta, când vine rândul şi opoziţiunei ca să-şi arate şi ea părerile sale, atunci să fie oprită prin închiderea discuţiunei, aceasta este cevà cu totul extraparlamentar:

Noi credeam că ne veţi face onoarea a ne considerà şi pe noi cevà în Parlament, şi a nu ne tratà astfel, ca cum nici nu aţi voi să ştiţi că este aci o opoziţiune, care şi ea trebue să aducă luminile ei în discuţiunea chestiunilor ce se aduc înaintea Camerei.

D-lor, noi am făcut un act de delicateţă. D. Carp, care este

așà de delicat, ne-a molipsit şi pe noi cu astfel de sentimente: noi am crezut că este o datorie de delicateță pentru noi, atunci când o dizidență se produce în majoritate asupra unui proiect de lege, să ascultăm mai întâiu şi pe unii şi pe alții din membri majorității, şi după aceea să vedem, dacă trebue să spunem și noi părerea noastră.

Nu ne-am închipuit însă, că s'ar puteà găsì o majoritate care, atunci când unul din minoritate ar voì să spună şi părerea minorităței, să i se zică: acum nu mai puteți vorbi; noi ne-am asigurat prin vot asupra propunerei de amânare, că tot mai suntem majoritate, tot mai avem forța numerică, și nu voim să mai ținem seamă nici de delicateța parlamentară, nici de nimic, siguri fiindcă avem să trântim și pe opozițiune și pe disidenții din majoritate.

Așà se discută legile? Dacă cel puțin în această discuțiune ne-ați fi luminat. Dar cum a urmat această discuțiune? In ziua întâia au vorbit din partea majorității doi sau trei contra proiectului şi D. preşedinte a voit să dea cuvântul și unui orator, care să susțină proiectul guvernului; dar nu s'a găsit nimeni, care să vorbească în favoarea proiectului.

Acest proiect al guvernului a fost în ziua întâia ca un copil găsit aruncat peste noapte, fără a se ști cine este părin, tele lui.

Nici chiar D. Carp nu a vrut să-și declare paternitatea- fiindcă își închipuià că la ușa, unde l-a aruncat, nu se știe dacă e loc de primirea lui. A trebuit să se discute mai întâiu chestiunea în altă parte, ca să se vadă dacă copilul se poate prezentà cu şansa ca să aibă şi el o mumă, să aibă dreptul de cetate şi să i se dea actul de botez, ce i s'a dat astăzi prin declarațiunea D-lui preşedinte al consiliului, care a zis: proiectul acesta, pe care l-ați crezut până azi dimineață că e al D-lui Carp, de azi înainte să știți că este al guvernului, l-am adoptat noi în consiliu. In asemenea condițiuni s'a făcut discuțiunea. Și, D-lor, să nu ne incriminați pe noi. D. ministru ne-a spus că nici D-sa nu a înțeles pe D. Păucescu, nici D. Păucescu nu l-a înțeles pe D-sa. Aceasta este luminarea de discuțiune? Atunci noi ceilalți, cu cine să votăm? Cum să ne luminăm?

Dar e cevà mai mult: din cuvintele D-lui ministru de domenii a rezultat că această lege, în cele mai multe părți ale ei

nu e o lege politică, nu este o lege de partid, ci o lege care tinde, fie din o parte, fie din ceailaltă, la aflarea celei mai nemerite sisteme de a regulà nişte raporturi care interesează toată societatea românească, fiind acì vorba de principala sorginte a avuţiei acestei ţări. Dacă dar acesta e caracterul şi obiectul legei, găsiţi D-voastră că e bine, când vă certaţi între D-voastră asupra mijloacelor, şi nu vă înţelegeţi care e mijlocul cel mai bun, când în sânul majorităţei se face o fracţiune, o divergenţă de păreri, credeţi că nu e bine să ne daţi voie şi nouă să venim şi noi, minoritatea, care suntem şi noi o parte din ţara aceasta, să ne spunem părerea?

Deaceea, D-lor, vă rog să nu închideţi discuţiunea: Dumneavoastră sunteţi stăpâni a decide cum veţi voì.

Voci. Veţi vorbì la articole.

D. *N. Fleva.* Mă iertaţi: când D-voastră voiţi să închideţi discuţiunea generală şi spuneţi că ne veţi da voie să vorbim la articole, nu aveţi dreptul la mulţumirile noastre, căci dreptul de a vorbì la articole îl avem dela regulament, iar nu dela graţia D-voastră.

La discuţiunea pe articole nu se mai vorbeşte de principiile generale ale legei. Vom fi însă nevoiţi, la articole, să uzăm în mod piezis de acest drept, căci cine este împiedicat de a'şi face datoria pe cale dreaptă, se vede nevoit a'şi o face pe o cale piezişe.

Aceasta le aveam de zis, rugându-vă să lăsaţi discuţiunea deschisă.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *preşedinte.* Am auzit această cerere de închiderea discuţiunei, însă regulamentul cere să dau cuvântul D-lui Săulescu, care s'a înscris, ca să vorbească pentru închidere. D. Săulescu are cuvântul.

Voci. A cedat D-lui Docan.

D. *preşedinte.* Atunci D. Docan are cuvântul.

D. *A. Docan.* D-lor deputaţi, din argumentele invocate de D. Fleva pentru continuarea discuţiunei, rezultă un lucru: că precum D-sa are monopolul de a vorbì în numele poporului, tot aşà vrea să'şi adauge şi monopolul de a vorbì în numele opoziţiunei.

Dar opoziţiune este partea aceea din Parlament, care com-

bate un proiect de lege. Noi am auzit şi pe D. Păucescu şi pe D. Grădişteanu, combătând proiectul de lege: s'a dat cuvântul la trei oratori pentru, la trei contra proiectului. D. preşedinte a dat cuvântul la mai mulţi din amicii D-lui Fleva, care toţi au refuzat de a vorbì. De unde dar acuzaţiunea că noi vă refuzăm cuvântul?

Afară de acestea, D-voastre ştiţi a găsì, la discuţiunea pe articole, ocaziunea de a vă plasà discursurile ce v'au rămas nerostite la discuţiunea generală. Suntem deprinşi a vă vedeà că ieşiţi cu totul din limitele discuţiunei pe articole.

Deaceea rog pe onor. Cameră. să binevoiască a închide discuţiunea.

Voci. Cu bile.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi rezultatul scrutinului e cel următor:

Votanţi	112
Majoritate absolută: .	57
Bile albe . .	70
Bile negre	42

D. *preşedinte.* Adunarea a închis discuţiunea.

Acum, D-lor. pun la vot luarea în considerare a proiectului de lege.

— Adunarea procede la vot şi rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanţi	113
Majoritatea absolută .	57
Bile albe	79
Bile negre . . .	34

D. *preşedinte.* Adunarea a luat în considerare proiectul de lege. (Aplauze).

— Şedinţa se ridică la 6 ore, anunţându-se cea următoare pe Vineri, 7 Maiu.

Şedinţa din 7 Maiu 1893.

D. preşedinte. Acum intrăm în ordinea zilei, unde avem discuţiunea pe articole a legei tocmelilor agricole.

— D. Rosetti-Teţcanu citeşte art. 1.

D. *preşedinte.* D. Dobrescu-Argeş are cuvântul.

D. *C. Dobrescu Argeş*. D-lor deputaţi, asupra art. 1 din lege am să vă propun câtevà amendamente, şi vă rog să binevoiţi a-mi acordà atenţiunea D-voastră, căci sper că desvoltările ce voiu aveà a face vor fi de ajuns, pentru a vă convinge că ideile înscrise în acest proiect vor fi mai categoric determinate prin redacţiunea ce propun eu, şi deci scopul ce urmărim va fi mai bine atins.

Eu, având în vedere discuţiunea generală urmată zilele acestea şi chipul cum majoritatea Camerei a primit aceà discuţiune, luând în considerare proiectul guvernului, am luat de temeiu principiile aşezate în proiectul de lege, şi tot în acel sens în aceà direcţiune propun amendamente, cu scop de a clarificà mai mult ideile legei, pentru a nu se mai întâmplà nici o confuziune şi a nu se mai vedeà pe viitor acele neajunsuri şi nedreptăţi, care au provenit de cele mai multe ori din cauză că principiile care se înscriau într'o lege, nu erau destul de clar exprimate. Aşà dar, doresc să pun la aliniatul *b* un amendament care urmăreşte două lucruri: întâiu, să se determine maximul de lucru ce trebue să facă un muncitor de pământ într'un an agricol, şi minimul ce trebue acordat ca salariu acelui muncitor.

Iată amendamentul:

„Maximum de lucrări anuale agricole de fiecare muncitor va fi următorul :

a) Pentru praşilă 40 de prăjini :

b) Pentru secere 60 de prăjini :

c) Pentru coasă 80 de prăjini :

d) Zile cu carul sau cu atelaje, dela 1 Aprilie pânăla 1 Octomvrie, să se admită maximum 30 de zile ;

e) Arăturapentru toamnă şi primăvară totdauna 80 de prăjini".

D. I. Docan. Fără să port veştminte ţărăneşti, cunosc nevoile agriculturei prin o experienţă de 50 de ani...

D. C. Dobrescu-Argeş. D-lor deputaţi, să nu vă miraţi de ideia ce vedeţi în amendamentul meu, şi aceasta cu atât mai mult, cu cât această propunere de maximum nu este a mea, şi cred că D. Docan nu va mai pretinde că propunerea aceasta e făcută în necunoşiinţă de cauză, căci această formulă de soluţiune, pe care o aduc înaintea D-voastră, este a unui amic al D-voastră politic, un om care a fost însărcinat de partidul liberal să studieze această chestiune în consiliul judeţean dela Iaşi, lucrare care a

fost primită de guvernul liberal şi de D. Carp; şi astfel fiind, eu nu vă prezint acum ideile mele personale, şi, făcând această declaraţiune, scap şi de acuzaţiunea ce auzeam făcându-mi-se, cum că nu cunosc bine Moldova.

Am aci raportul D-lui Holban, şi propunerea depusă în consiliul judeţean, propunere care a fost trimisă la comisiunea de 21 şi admisă în parte.

Deci propunerea mea se întemeiază pe propunerea unui amic al D-voastră. Iată aceà propunere:

„Minimum de preţuri:

a) 35 de lei noi falcea de prăşilă;

b) 25 de lei noi falcea de cereale secerate puse în clăi, şi fânul cosit pus în stoguri pentru falce;

d) Un franc pe zi de lucru cu palmele şi 2 franci pe zi de atelaj şi hrană pentru lucrările de vară;

e) 25 de lei noi falcea de arătură, împreună cu semănatul şi grăpatul."

Acest minimum de preţuri veţi recunoaşte, împreună cu mine, că este foarte redus în raport cu munca executată, în raport cu plata ce se dă în alte ţări.

In privinţa aceasta, cred că nu mă veţi silì să vă arăt pentruce noi, o parte din deputaţi, venim să fixăm aceste două norme adică: maximul de muncă, care joacă un rol aşà de însemnat în economia rurală, şi minimul de preţ.

D-lor, această cestiune s'a discutat şi s'a dat o soluţiune definitivă în diferite ţări de către diferiţi economişti. Şi la noi cestiunea a fost discutată şi i s'a dat o soluţiune care nu a fost nici odată bine lămurită, şi aceasta a dat loc la tot felul de nemulţumiri şi de plângeri, căci o lege de domeniul economic trebue să fie bine definită, bine precizată, pentru a nu da naştere la confuziune, la asuprire, la fraude şi la nedreptăţi; şi D-voastră, cari sunteţi animaţi de atâta bunăvoinţă pentru a da acestei ţări legi practice şi aplicabile, nu cred că veţi fi indiferenţi, când noi vă solicităm să daţi dreptate acolo, unde este dreptatea.

Deunăzi am fost întrerupt, când am adus în argumentarea mea probe despre nişte fapte pe care le cunoaştem, şi din care unele sunt chiar de notorietate publică, şi mi s'a zis că acelea sunt infamii. Şi eu cred că nişte asemenea fapte sunt infamii din partea acelora cari le săvârşesc, dar tocmai de aceia suntem da-

tori a lua toate măsurile, pentru a nu se mai săvârşi asemenea infamii. Legea tocmelilor agricole trebue să fie un codice agrar, care să determine unul câte unul toate felurile de contracte, ca să se evite pe viitor acele provocări, acele mişcări care ne fac ruşine înaintea lumei.

Eu consider că această discuţiune ce o facem acum, este întemeiată pe buna credinţă şi nimănui nu-i este permis să aducă aci în Parlament fapte pe care să nu le poată dovedi.

Eu nu voiu spune nici nume, nici localitate, căci s'au publicat dejà contracte agricole, încheiate în partea de dincolo de Milcov, unde s'a văzut că se plătià 20 de bani ziua de lucru, şi la urma urmei bietul muncitor se alegeà cu nimic.

Eu cred că, pentru a puteà aveà o aplicaţiune reală şi eficace, principiu pe care voiţi să-l înscrieţi în lege, spre a schimbà starea actuală de lucruri într'o stare mai bună, ar fi bine ca, la fiecare serie de contract, să urmeze şi soluţiunea practică.

Aşà, la litera *a)* de sub art. 1, să se prevadă toată munca ce se poate face într'un an; şi aci eu am pus atâta maximum de muncă, cât şi minimum de preţ.

Aceasta nu este o ideie a mea, ci a unui amic al majorităţei, care majoritate are puterea de a primì sau de a respinge ceeace propun eu acì.

Venind la litera *c)*, aci am un alt amendament.

D-lor, acì D. ministru, pe lângă ceeace există în legea veche, mai adaugă aceste cuvinte: „aceste trei forme se vor puteà combinà cu condiţie de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă şi partea de loc dată pe bani“.

Aceste cuvinte scrise aci aude scop, ca să lumineze aşà de mult această serie de contracte şi să caracterizeze interesele reciproce, aşà încât şi ţăranul să-şi poată da socoteală de preţuirea muncei lui, şi proprietarul să ştie ce sacrificii are drept să ceară dela ţăran. S'a zis, care ar fi folosul practic al acestei dispoziţiuni, când ţăranul nu ştie să calculeze, când nu ştie nici cele 4 operaţiuni? Nu este exact aceasta; ţăranul ştie să facă aceste socoteli, aceasta este meseria lui; el nu se ocupă cu multe ştiinţe, toată inteligenţa lui se concentrează numai în astfel de calcule.

Dar, în fine, este bine să se înscrie aceasta în lege, dacă nu pentruca să lumineze pe ţăran, dar cel puţin pentruca să ne edi-

fice pe noi în modul de a face contracte, să ştim cu cât ţăranul poate să fie încărcat.

Mi se pare însă D-lor, că chipul cum e formulat aci principiul, n'ar fi atât de suficient ca să dea aci soluţiunea pe care o căutăm, şi deaceia am crezut că trebue să se adauge la acest paragraf cuvintele următoare:

„Toţi proprietarii şi arendaşii sunt obligaţi a face contracte scrise cu muncitorii, în care vor trece, sub pedeapsă de uzură, toate condiţiunile tocmelilor.

„Consiliul comunal respectiv, sub preşedinţa primarului, împreună cu proprietarul sau arendaşul în drept, vor evaluà, sub a lor răspundere, şi vor anexà la sfârşitul contractului o tarifă de muncile, dijmele şi anume toate sarcinile locuitorilor, transformate în bani după preţul celei mai apropiate pieţe sau port; tarifa va cuprinde în cifre, pe partidă individuală, relativ la întinderea locurilor muncite de fiecare, o cifră reprezentând debitul locuitorului, o alta reprezentând valoarea locurilor rezervate proprietarului sau arendaşului.

„Totalul acestor partide va reprezentà cifra venitului real al moşiei.

La partida fiecărui locuitor învoit se va calculà şi cifra închirierilor în bani, ce plăteşte pentru locurile angajate astfel, adăugându-se aceste sume la totalul valorilor moşiei.

„Contractele cu tarifele lor vor fi obligatoriu afişate în fiecare comună, spre a puteà fi controlate atât de locuitori, cum şi de agenţii fiscali.

Câte un exemplar întocmai după aceste contracte se va înaintà imediat, atât ministerului de finanţe cât şi ministerului de domenii, care, adunându-le într'o singură colecţiune din toată ţara, se va imprimà şi păstrà.

„Această formă de contracte e strict obligatorie şi publicitatea asemenea.

„Pedepsele prevăzute pentru abaterile dela aceste reguli sunt cele înscrise în legea de percepere şi constatare a statului pentru tăinuirea veniturilor."

Iată, D-lor, cum stă cestiunea: D-voastră ştiţi că o bună parte din cultivatorii mari nu fac contracte cu ţăranii: cea mai mare parte din ei au contracte verbale. Acum iată intenţiunea mea: este ca să se poată şti cât face în bani munca pe care ţăranul o depune sub toate formele posibile, fie muncă pentru pro-

prietar, pentru dijmă, pentru prestaţiune, pentru transporturi: toate aceste lucruri, dacă s'ar transformà în bani, s'ar puteà cunoaşte cu cât este plătit un ţăran, luându-se de normă un pogon. Al doilea, ce câştig trage proprietarul dela moşie, luând de normă tot pogonul, şi al treilea, care ar fi, în total, venitul ce a realizat proprietarul cu toate învoielile după moşia lui.

In acelaşi timp s'ar mai puteà şti şi altcevà, dacă s'ar face un asemenea tarif de lucrul muncit de ţăran pentru sine, de lucrul muncit pentru proprietar, de dijma dată: dacă toate s'ar strânge într'o singură cifră, s'ar puteà şti beneficiile reale ce dă o moşie. Aceasta ar şti-o şi ţăranii şi proprietarii, căci sunt sigur că sunt proprietari, cari n'au cunoştinţe exacte de avutul care decurge pentru dânşii din învoieli, şi acest tarif ar servì pentru constatarea adevăratului venit de către agenţii fiscali, precum am şti asemenea cât venit are ţara întreagă şi care e adevărata valoare de locaţiune a moşiilor noastre. Acesta ar fi un mare folos ce am puteà trage dintr'un principiu pus de D. ministru, dacă l-am aduce la cele mai întinse urmări ale sale.

Eu cred că D-voastre, cari aţi studiat cestiunea, cari aţi ascultat explicaţiunile date de D. ministru, cari aţi ascultat discuţiunile noastre, aţi înţeles că principiile expuse de D. ministru nu sunt suficiente, ca să dea foloasele pe care le urmărim. Noi credem, şi aceasta este de datoria noastă acum, că s'a admis luarea în considerare a acestui proiect de lege, ca să punem toate amendamentele pe care le credem necesare. D-voastră sunteţi liberi a le primì ori nu, însă acì trebue să ajungă adevărata concluziune de concretizare a acestor principii înscrise în lege; altfel nu înţeleg în ce chip legea ar puteà să aducă acele foloase de care s'a vorbit locuitorilor noştri, cari cer totdeauna legi lămurite şi clare pentru a le pricepe şi ei şi a se întemeià pe dânsele.

D. *Gr. Păucescu.* D-lor deputaţi, amendamentul pe care îl propun la art. 1, consistă în a se şterge modificarea ce s'a adus la legea cea veche, art. 1, aliniatul *c.* Dupăce arată cele trei forme, ce pot îmbrăcà învoielile agricole, adaugă: „Aceste trei forme se vor puteà combinà, cu condiţiune de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă, şi partea de loc dată pe bani.

Eu cer să se zică, cum se ziceà în legea veche, că aceste

forme se pot combinà, şi să se şteargă cuvintele; „cu condiţie, etc.“ D-lor, dece e vorba în acest aliniat? Invoielile care sunt obicinuite în ţara românească de dincoace de Milcov, sunt făcute mai toate în modul următor:

Proprietarul se obligă a da ţăranului locuri de muncă şi locuri de păşune, şi ţăranii se obligă să muncească deosebit şi înainte două ori trei pogoane, să dea dijma din trei, din patru, ori din cinci una, să muncească câtevà zile cu carul şi câtevà zile cu mâinile, să ducă un transport şi să plătească şi atâta de vită.

Să luăm un exemplu: proprietarul se obligă a da fiecărui muncitor şease pogoane pentru grâu şi loc de păşune; iar locuitorii se obligă, în schimb, să muncească două pogoane cu desăvârşire, să'mi dea din trei una, să facă două zile cu carul şi patru cu mâinile, să'mi ducă un transport şi să'mi plătească câte 5 lei de fiecare vită mare. Iată cum sunt făcute învoielile mai toate.

Acum, după cererea acestui aliniat final, această învoială nu mai e permisă. Şi dacă îmi daţi voie, voiu să o traduc în învoială, cum o cere actualul proiect de lege: mă oblig să dau la fiecare locuitor 6 pogoane loc de muncă, însă 2 pogoane cu condiţie ca să'mi muncească mie alte două deosebit dela ogor pânăla magazie, şi 4 pogoane, cu condiţie să'mi dea dijmă din 2 una. Adineaori se ziceà: îţi dau 6 pogoane cu condiţie să'mi munceşti 2 şi să'mi dai dijmă din trei, ceeace face 4 pogoane la proprietar şi 4 la ţăran: acum zice dau 2 pogoane ca să muncească 2, şi îi dau 4 ca să'mi dea dijmă din 2 una.

Va să zică, tot 4 pogoane la proprietar şi 4 la ţăran. Şi adaug, vorbind tot în limba D-lui Carp sau a proiectului: dau şi o sută de pogoane izlaz, cu condiţie să'mi ducă câte un transport. Şi'i dau voie să păşuneze pe toată întinderea moşiei, după ridicarea bucatelor, cu condiţie să'mi plătească atâţi lei de vită. Pot dar să iau o tocmeală, aşà cum se face azi şi să o traduc în limba proiectului de lege, fără ca să fie întru nimic câştigat nici ţăranul, nici proprietarul şi fără să piardă nimic, nici ţăranul nici proprietarul.

Ce câştigă dar prin aceasta unul sau altul? Nimic! Dar dacă nu vedem ce se câştigă, vedem din contră ce se pierde; părţile pierd un fel de învoială cu care sunt obicinuite, şi libertatea convenţiunilor este ştirbită, de vreme ce se interzice un soiu de în-

voieli care nu e nici imoral, nici contrariu intereselor părților.

Incolo, o repet, nu folosiți întru nimic nici pe proprietar, nici pe țăran: aceleași obligațiuni care existau mai înainte, cu tocmeala cea veche, au să existe și de acum înainte și cu cea nouă.

Dar zice D. Carp: dacă nu este pagubă și este niţică claritate, de ce vă plângeți? Este adevărat că, din acest punct de vedere, D. Carp nu face decât să șicaneze nițel pe proprietari, obligându-i să traducă în limba sa tocmelile vechi, și le impune să'și pună și câte un contabil, căci va trebui un contabil bun, care să se priceapă să traducă tocmelile actuale, așà cum le cere proiectul de lege și absolut fără niciun folos.

Iată ce mai pierde proprietarul, și țăranul pierde cevà mai mult, fiindcă cine traduce, se înșeală mai totdeauna în favoarea sa.

Dar orcum, foloasele și pierderile se cam compensează și proiectul nu se poate zice că este rău, din acest punct de vedere.

Dar dacă din acest punct de vedere, proiectul de lege nu face nici bine, nici rău, din alt punct de vedere rezultatul va fi fără îndoială rău. Răul nu rezultă totdeauna din ceeace zici sau din ceeace faci, dar și din urmările imediate ale faptelor tale. De câteori bați acì și răsună, crapă dincolo! Și medicul cel bun trebue să se gândească, ca nu doctoria care te tămăduieşte de o boală, să'ți scornească alta și mai rea.

Acesta este efectul rău al proiectului, că admițând că introduce nițică claritate, dar aduce o modificare a învoielilor în defavoarea țăranilor.

Și, în adevăr, în multe cazuri, proprietarul va aveà dificultăți, de a traduce în limbajul legei actuale învoielile de mai înainte, și, căutând o simplificare, va schimbà învoiala. El va zice cam așà: oameni buni, nu mai permite astăzi legea lui Carp să facem învoieli ca mai înainte, și atunci va face învoielile, astfel că rezultatul cel din urmă al acestei legi va fi de a se desființà dijma și, în locul ei, va rămâne numai munca la tarlà.

In loc să se zică în învoială: îți dau 6 pogoane, însă două ca să'mi muncești alte două la tarlà și patru să'mi dai dijmă din două una, se va zice mai simplu: îți dau patru pogoane, ca să'mi muncești patru pogoane la tarlà.

Iată care va fi traducția definitivă, pe care o provoacă legea

Carp. Va desființà dijma, tovărășia și va lăsà numai arendarea pe muncă.

Judecați acum dacă această învoială: dau 4 pogoane ca să'mi muncești alte patru cu desăvârșire, este mai favorabilă pentru locuitor, decât ceailaltă: să muncească 2 cu desăvârșire și să dea din două una.

Este învederat pentru oricine cunoaște daraverile dela țară, că învoiala cum se face astăzi, este mai favorabilă pentru țărani, decât cum se va face după legea ce discutăm astăzi; pentrucă dacă dau țăranului 4 pogoane ca să muncească 4 pogoane deosebit, atunci cele 4 pogoane ce muncește proprietarului trebue să le muncească mai întâiu, și numai după ce le va isprăvì la proprietar, va puteà muncì și la dânsul, dacă va mai fi vreme ș când va fi vreme.

Adică, întâiu să are pentru proprietar, să facă ogor și să semene 4 pogoane, și apoi, dacă nu se va întărì pământul, atunci să are și el 4 pogoane ale lui.

Tot așà și la seceră: întâiu să secere pentru proprietar 4 pogoane, și după ce se va mai scuturà puțin grâul, să secere și el cele 4 pogoane ale lui.

Iată pentruce în general se bucură țăranul la dijmă: pentru că dacă dă din două una, dar apucă și el să are și să secere până este timpul bun.

Când însă va trebuì să muncească pentru proprietar 3, 4, 5 sau 6 pogoane, și apoi să muncească la el, înțelegeți că la ei nu o să apuce nici vreme bună de arătură, nici vreme bună pentru seceră, nici vreme bună pentru prașilă. Căci când o fi timpul bun, proprietarul o să'l ia să are la el; când o fi timpul pentru seceră, când grâul este copt, proprietarul o să'l ia să secere la el. Și băgați bine de seamă că, dacă învoielile sunt ieftine, munca la tarlà nu aduce mare vătămare, dar învoielile se scumpesc pe fiecare zi. In adevăr, pe cât timp s'a cerut țăranului un pogon, două sau trei, să lucreze la tarlà, puteà să muncească acele două, trei pogoane, și, în urmă, să facă și munca lui: dar acum învoielile se scumpesc pe fiecare zi, și în localitățile mai populate ajunge să fie 4, 5 și 6 pogoane, care să le muncească țăranul, și atunci judecați, D-lor, dacă o să mai aibă timp țăranul să are și să secere la timp și pentru dânsul.

Iată care va fi efectul legei propusă cu bunăvoință, dar în

necunoştinţă de cauză, în favoarea ţăranului de D. Carp. Această lege, în sine, nu însemnează nimic, dar efectele ei vor fi rele, şi fac apel la D. Pleşea, care cunoaşte starea lucrurilor, să ne spună dacă efectul acestei legi nu va fi, ca ţăranul să facă toată munca proprietarului deosebit la tarlà, şi dacă aceasta este sau nu favorabilă ţăranului.

D-lor, mai alaltăeri, a venit la mine un ţăran din Teleorman, şi l'am întrebat: cum mai merge? Foarte rău, D-le. Proprietarul ne-a cerut să muncim cinci pogoane desăvârşit, şi nu ne-am învoit. Inchipuiţi-vă, D-lor, când o să muncească un om cu două vite, cinci pogoane: lui îi trebue să pună doi în plug, şi, ca să are numai cinci pogoane de grâu, trebue 10 zile cel puţin pentru ogor şi 10 zile cel puţin pentru arat şi semănat; ca să are numai 5 pogoane de porumb, îi trebue numai pentru ogor 15 zile, şi 15 zile pentru arat şi semănat, fiindcă la porumb arătura se face mai adâncă şi trebue să pună trei în plug. (Intreruperi). Ceeace spuneţi D-voastră, se petrece în locurile unde stratul de pământ negru este numai de o schioapă; dar unde pământul negru este de un stânjen, acolo arătura se face mai adâncă pentru porumb decât la grâu.

Şi cât timp va trebuì ca să se secere şease pogoane, mai ales când dă Dumnezeu recolta frumoasă? 12 zile, cu sărbătorile 15 ori 20. Şi în timpul acesta grâul muncitorului se scutură nesecerat.

Deaceea ţăranii preferă să dea dijma, ca să aibă şi ei parte de a'şi face munca la timp.

Şi tocmai proiectul D-lui Carp va aveà de rezultat să desfiinţeze dijma. Aşà dar, acest paragraf, care are aerul să clarifice o situaţiune, dacă va aduce mai multă lămurire, această lămurire va fi cu totul în contra interesului ţăranilor: va introduce exclusiv munca deosebită pentru proprietar, care este în defavoarea ţăranilor, cari nu vor mai puteà muncì la timp şi pentru ei.

Iată pentruce v'aşi rugà să binevoiţi să suprimaţi această parte din urmă a articolului, care nu poate aduce niciun bine; este o simplă dificultate de contabilitate, dar care va aveà un efect foarte rău, de a gonì o deprindere vechie, şi a înlocui o învoială mai favorabilă ţăranului, prin alta defavorabilă lui.

Rog pe D. ministru, cel puţin pentru aceste amendamente, să nu mai pună chestiunea ministerială. Nu găsiţi D-voastră,

D-lor miniştri, că punând **chestiunea ministerială la fiecare pas,** înjosiţi deliberările noastre? Nu găsiţi că, în loc să discutăm aceste chestiuni economice, să căutăm care este cel mai bun sistem de învoială pentru ţărani, care este cel mai bun sistem de învoială pentru interesul proprietarilor şi, în genere, pentru interesul muncitorilor. Noi nu discutăm dacă această propunere place sau nu D-lui Carp, sau dacă trebue să stea sau nu pe banca ministerială.

D-le ministru, nu găsiţi că chiar Parlamentul şi discuţiunile noastre, prin sistema aceasta se înjosesc, sunt reduse la chestiuni meschine, la o chestiune de persoană, când pentru fiecare lucru se pune chestiunea ministerială? (Aplauze).

Incăodată, nu este bine să înjosiţi aşà şi instituţiunile parlamentare şi discuţiunile noastre.

După cele ce a spus D. ministru, îşi închipuieşte D-sa, că că m'a bătut cu cele 84 de voturi, câte a primit proiectul: crede D-sa că acele 84 de voturi însemnează că proiectul D-sale este mai bun şi al meu mai rău? Nu. Ci pur şi simplu că acele 84 de voturi, astfel cum s'a pus chestiunea, nu vor să schimbe guvernul. (Aplauze).

D. *Miclescu.* Şi cele 40 de voturi, că vor să'l schimbe.

D. *Gr. Păucescu.* Cele 40 de voturi sunt convins că este în interesul ţărei şi viitorului ei a modificà legea şi au ţinut seamă mai mult de interesul agricultorilor, decât de capriciul care face pe D. ministru al domeniilor să pună cu vreme fără vreme chestiunea ministerială. (Aplauze).

Căci, în realitate, pentruce i-ar fi dat dreptate D-lui Carp, când D-sa nici nu a discutat proiectul meu?

D-sa a creeat un proiect de lege, pentru plăcerea de a'l discutà, şi pe acel proiect de lege D-sa l-a combătut şi l-a străpuns cu sabia.

A zis: nu se cade să fie în ţara românească numai un singur fel de tocmeli agricole, şi D. Păucescu, care crede astfel, n'are dreptate.

Dar şi eu am zis astfel, combătând proiectul; am fost de aceeaşi părere cu D-sa. Ceeace D-sa a combătut, nu a combătut decât imaginaţiunea D-sale.

Iată ceeace am zis eu: „Oricât de favorabilă este tovărăşia pe producte, părerea noastră nu e cu toate acestea, ca ea să fie

impusă. Intr'o ţară mare, agricolă, nu e cu putinţă să se schimbe de azi pe mâine, deprinderi vechi, izvorînd din moravuri şi câteodată din legislaţiunile deosebite.

Nici nu trebue legiuitorul să împiedice diversitatea combinaţiunilor, pe care inteligenţa şi interesul cultivatorilor le poate născocì pentru folosul lor. Şi e sigur că libertatea este cel mai puternic factor al bogăţiei.

„Deaceea proiectul de lege ce prezentăm, pe lângă tovărăşia pe producte, prevede şi celelalte două forme de tocmeli agricole: arendarea pământului şi închirierea muncei şi le deosebeşte cu îngrijire şi arată regulele esenţiale ale fiecăruia".

Iată ce am zis eu.

Pe cine combăteà D. Carp, când ziceà că nu trebue să avem numai un fel de învoială: pe mine, ori imaginaţiunea D-sale? Şi a mai zis D. Carp, că dreptul comun nu este bine să fie aplicat fără modificare. Dar aceasta nu este în legea mea. Şi proiectul nostru de lege aduce modificări la dreptul comun, când aceste modificări sunt necesare.

A mai combătut D. Carp încă două articole din proiectul meu, despre care am declarat în comitetul delegaţilor că, dacă ele vă supără, eu le retrag.

Aceste două articole prevăd cazul, când nu există tocmeală agricolă legalizată de primărie şi se întreabă: se poate face tocmeală agricolă verbală ori tacită? Şi cum se dovedeşte?

La aceasta am răspuns: bine sau rău, este altcevà: dar nu am răspuns, ferească D-zeu, ceea ce zice D-sa.

Incă odată, D. Carp s'a luptat cu un vrăjmaş imaginar, un sistem pe care l-aţi inventat ca să puteţi să'l combateţi, pentru ca să aveţi plăcerea ca să-l străpungeţi cu sabia: în fine, pentru ca să vă dea majoritatea dreptate.

Dar aţi străpuns altcevà decât proiectul nostru: proiectul nostru a rămas alături, viu nevătămat, ba fără un cuvânt de răspuns.

Şi încă odată majoritatea nu v'a dat dreptate, când nu discutaţi ideile, nu discutaţi decât cestiunea ministerială.

Vă rugăm dar, pentru aceste amendamente să nu mai puneţi cestiunea ministerială: căci modul acesta falsifică regimul reprezentativ şi compromite demnitatea Parlamentului. (Aplauze).

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Mai sunt amendamente? Să se desvolte şi voiu vorbì la urmă.

D. *N. T. Popp.* Eu nu am amendamente: dar voiu să fac câtevà observaţiuni, şi apoi D. ministru să ne dea explicaţiuni asupra acestor observaţiuni.

D-lor, economia articolului 1 consistă în trei moduri de învoieli: în bani, în muncă şi în dijmă. Nu voiu repetà observaţiunile D-lui Păucescu, la care mă raliez cu totul; voiu căutà numai să complectez ceeace D. Păucescu a scăpat din vedere.

In adevăr, proiectul de lege, la aliniatul c, care a făcut obiectul desvoltărei amendamentului D-lui Păucescu, prevede că se pot face toate trei combinaţiunile. Dar, D-lor, în părţile unde populaţiunea e mai rară şi, prin urmare, va fi lipsă de braţe, arendaşul sau proprietarul, negreşit că va căutà, în baza textului acestei legi, să facă închirieri de pământ numai pe muncă, şi presupuneţi D-voastră, că un ţăran ar lua dela un arendaş sau proprietar 3—4 pogoane, pentru care să facă muncă?

Ce muncă este mai urgentă? Şi ce muncă este mai greu de făcut? Toţi acei cari se ocupă de agricultură vor recunoaşte că munca mai urgentă este secera şi praşila porumbului; aceste două munci agricole, dacă nu se vor face la timp util, negreşit că rodul este compromis. Presupun că s'ar da muncitorului 4 pogoane de pământ şi calculat a 15 lei pogonul, ar reprezintà 60 de lei, care ar trebuì compensaţi prin muncă. La noi pogonul de secerat se plăteşte între 5 şi 7 lei. Dacă am lua media ar fi 6 lei; muncitorul ar trebuì să secere 7 şi jum. pogoane pentru a se plătì de 45 de lei din datoria lui.

Ei bine, până când el va secerà 7 şi jum. pogoane la proprietar sau arendaş, înţelegeţi lesne că, cu rodul pământului din celelalte pogoane, nu se va alege nimic: căci pentru 7 şi jum. pogoane se cer 40 de zile de muncă unui om; şi media familiei ţăranului nostru nefiind decât de 3 persoane, va trebuì, pentru compensaţiunea sumei de 45 de lei, să lucreze cel mai puţin 15 zile spre a secerà cele şeapte şi jum. pogoane.

Iată, dar că economia proiectului D-lui Carp e departe de a corespunde ideei D-sale, care păreà la un moment că e în favoarea muncitorului.

Tot asemenea s'ar întâmplà şi cu cultura porumbului, căci până să facă praşila la proprietar sau arendaş, ar trece acelaşi

timp caşi la secerat, şi porumbul rămas în întârziere s'ar îngălbeni şi nu va culege nimic.

Dar, D-lor, când se propune o reformă, ar trebui să ne gândim, în primul loc, să se facă o anchetă despre rezultatele stărei sociale din punctul de vedere economic. Se întrebuinţează, în adevăr, munca pe bani, şi aci şi în Moldova, şi munca în dijmă, cum e în cea mai mare parte de cazuri dincoace de Milcov, precum asemenea şi închiriari de pământ pe muncă.

Din punctul de vedere al rezultatului, în care anume localitate starea materială a ţăranului e mai bună? Este ea oare în acele părţi, unde munca agricolă se face pe bani? Raporturile între ţăran şi proprietar ori arendaş e acolo mai bună? Să examinăm; eu gândesc că acolo unde închirierea pământului se face pe bani şi cultura pe bani, starea ţăranului e mai inferioară de cât în părţile acelea unde cultura se face în dijmă şi în asociaţiune cu proprietarul or arendaşul. E lesne de constatat lucrul acesta. E destul ca să fie un an de recoltă rea, de secetă or de mană, pentruca agricultorul care a luat pământ şi bani, să nu poată, din roadele pământului, acoperi plata arendei. Care e situaţiunea lui? Datoria către proprietar or arendaş, şi e nevoit să-şi angajeze viitorul pentru existenţa familiei, ca să cumpere porumb, pentrucă din pământul închiriat n'a recoltat nimic. Care e însă situaţiunea muncitorului de pământ acolo unde ia pământul în dijmă şi acolo unde face cultura în asociaţiune cu proprietarul or arendaşul? In adevăr, acolo se schimbă lucrul.

El nu se bucură de un rezultat al rodului pământului, pentrucă timpul a fost rău, dar nu rămâne dator proprietarului ori arendaşului; şi dacă ar aveà o nevoie să recurgă la credit, acest credit s-ar mărgini numai pentru existenţa familiei până la viitoarea recoltă. Iată dece, în acele localităţi unde în adevăr se cultivă şi în dijmă şi coasociaţiune, starea ţăranului e, din punct de vedere material, mult mai superioară decât în părţile acelea unde cultura pământului se face prin închirierea pe bani sau pe muncă.

Şi în acest din urmă caz, nici situaţiunea proprietarului sau arendaşului nu este mai bună decât aceea a ţăranului pe un timp de recoltă rea, fiindcă pierde nu numai cheltuielile ce i-a ocazionat cultura, dar pierde şi arenda.

Proiectul D-lui Păucescu, care îndrumă întrucâtvà raportul dintre muncitor şi proprietar sau arendaş la sistemul de muncă

prin dijmă şi coasociaţiune, dedeà mai multă garanţie pentru viitorul economic al ţărei noastre şi răspundeà la o idee mare, aceea de a garantà mai bine pe proprietari. Căci, în adevăr, D-lor, când e proprietatea mai bine garantată?

Când se află înconjurată de oameni a căror situaţiune materială reprezintă gradul de compătimire?

Când toţi sunt săraci? Neapărat că atunci nu e nici o garanţie, nici din punctul de vedere al îndeplinirei angajamentelor, nici din punctul de vedere al apărărei dreptului de proprietate. Acolo însă unde muncitorii sunt în stare bună, unde muncitorii au vite şi mijloace trebuincioase pentru cultura pământului, acolo e cu suficienţă garantată proprietatea atât din punctul de vedere al respectului, cât şi al veniturilor ce e în drept proprietarul să culeagă dela proprietate; acolo munca se face în timp util acolo toate lucrurile merg în armonie. Eu întrebuinţez sistema aceasta de dijmă şi coasociaţie. Ei bine, nu am avut nevoie nicodată să cer concursul primarului, prefectului sau subprefectului; toate lucrurile merg în bine, şi mare parte din locuitorii dela moşiile care le cultiv în aceste condiţiuni, nici nu sunt datori la creditul agricol, fiindcă găsesc totdauna înlesniri la mine mai convenabile decât la creditul agricol, pentru aşi procurà boi, pluguri şi grâul de sământă curat, pentruca şi ei din rodul pământului, să poată vinde mai cu preţ şi pentruca, îmbunătăţindu-se şi starea lor materială, şi să îmbunătăţească garanţia proprietăţei mele şi producţiunea. Aceasta ar fi trebuit să facă obiectul unei anchete din partea D-voastră, şi desigur că, dacă nu a-ţi fi făcut un egoism personal, v'aţi fi raliat şi D-voastră cu proiectul D-lui Păucescu.

(D. vicepreşedinte, V. Pogor, ocupă fotoliul preşedenţiei).

D. Rosetti-Teţcanu. D-lor deputaţi, onor. D. Păucescu se greşeşte—fac apel la toţi membri comitetului delegaţilor,— când afirmă, că în comitet a vorbit de toate punctele din proiectul D-sale, pe când eu, în raportul ce am avut onoarea să vă prezint, nu am pomenit decât despre chestiunea dreptului comun.

D. Păucescu, o repet, a susţinut cu mult foc cum că opera sa este o reculegere de maxime luate din dreptul comun şi puse la dispoziţia agricultorilor mari şi mici, şi apoi ne-a părăsit fără a ne mai da vreo altă desluşire încât priveşte însuşi conţinutul, dacă conţinut este.

Dealtmintrelea o fatalitate se interpune între D. Păucescu şi mine. De atâta vreme aştept să se rostească în sfârşit omul de stat; dar tot n'am parvenit să aud decât pe juristul. La o întrunire parlamentară din astă iarnă, onor. nostru coleg a vorbit despre dreptul constituţional practic, dar nu ne-a comunicat vederile sale economice şi sociale. In comitetul delegaţilor o scenă analogă s'a petrecut.

In fine, când mai deunăzi, în discuţiunea generală îşi va fi expus, de sigur, toate ideile, eu lipseam din Cameră!

Cuvântarea D-sale de azi, însă, confirmând cele ce mi-au spus despre discursul ţinut cu ocaziunea discuţiei generale, posed oarecum norme pentru a-mi formà o părere.

Vă aduceţi aminte, D-lor, că alaltăieri D. ministru al domeniilor, voind să citeze art. 13 al D-lui Păucescu, aveà în mână o broşură întitulată: *Chestia ţărănească*, în care D. Păucescu a *reprodus*, la sfârşit, proiectul D-sale bine cunoscut. D. Carp a început, zic, să citeze art. 13, şi la un moment dat, l'am văzut ezitând. Am înţeles pentruce, căci lucrul mi se întâmplase şi mie.

Iată despre ce e vorba.

Proiectul venit din iniţiativă parlamentară fusese de mult distribuit, discutat în secţiuni şi în comitet; raportul meu erà gata, când a apărut sus zisa broşură în care autorul zice, între altele: „Văzând că D. Carp depune proiectul de lege primitiv al D-sale, m'am crezut dator să depun şi cu proiectul elaborat de mine, etc.“ Urmează apoi expunerea de motive, legea şi iscăliturile celor 34 domni deputaţi, adică proiectul de care ne-am ocupat până acum.

Dar ce se întâmplă? Se întâmplă că la art. 13, 18, 58 şi 66, articole caracteristice, avem două redacţiuni deosebite ca formă şi ca fond. Fiecare poate uşor şi imediat să controleze cele ce spun.

Vă citez numai varianta dela art. 13. Partea comună ambelor texturi este următoarea: *„In lipsa unui contract alcătuit în formele de mai sus, de câte ori un cultivator va muncì pe o proprietate străină fără opunerea proprietarului“*.

De acolo începe nepotrivirea. In original, adică în coala ce ni s'a distribuit pe biuroul Adunărei, urmează aceste cuvinte: *„productele se vor împărţì între proprietar şi muncitor după regulele stabilite pentru tovărăşie pe producte. Opunerea proprietarului se va*

constatà prin proces-verbal încheiat de primar cu notarul, după cererea scrisă a proprietarului.

In broşură citim: *„se supune prin aceasta chiar la toate obligaţiunile la care s'au supus prin învoieli scrise sau verbale ceilalţi consăteni şi are aceleaşi drepturi. Opunerea proprietarului se va constatà prin cererea scrisă a proprietarului, adresată primarului".*

Mă grăbesc a adăugà că ajuorul erà liber a face în cărticica sa orice schimbare, cu simpla condiţiune de a prevenì pe cititor, ceeace a uitat să facă.

Fiţi siguri că n'aşi fi ridicat acest incident şi că aşi fi lăsat în pace pe publicistul cu broşura, dacă deputatul cu proiectul n'ar fi invocat art. 13 din broşură, pentru a criticà lucrarea raportorului care, neapărat, nu cunoşteà şi nu poate cunoaşte art. 13 din proiect, singurul existent. Vedeţi ce fatal e în adevăr numărul 13?

D. *Gr. Păucescu.* Mie? Că proiectul meu este rău? Ori D-tale, că critica ce faci, merge în altă parte decât asupra proiectului meu?

D. *Rosetti-Teţcanu.* Iată, D-lor, foaia volantă, textul oficial tipărit la tipografia statului, din ordinul şi sub controlul biuroului; iată şi broşura tipărită la D. Göbl. Vă rog să controlaţi. Ştiu sau nu să citesc, D-le Păucescu? Este fatal sau nu numărul 13?

D. *Gr. Păucescu.* Să-mi permiteţi să vă întreb şi eu cevà. Este adevărat că v'am spus în comitetul delegaţilor lucrul acesta: că dacă credeţi că acest articol este rău redactat, retrag art. 13 şi art. 14.

D. *Rosetti-Teţcanu.* Dacă D-voastră declaraţi acì în Adunare că retrageţi întreaga lege, dimpreună cu criticile făcute raportului meu, atunci încetez şi eu cu întrebările mele.

La o întrerupţie a mea, alaltăieri, relativă la varianta din art. 13, aţi binevoit a da următoarea explicaţiune: „este o eroare de tipar."

D. *Gr. Păucescu.* N'am zis niciodată eroare de tipar, ci eroare de copiare a originalului.

D. *Rosetti-Teţcanu.* Aţi zis, mi se pare, şi una şi alta: dar puţin importă. O întrebare încă. O asemenea eroare de tipar sau de copist, fiind dată ca posibilă, dece nu aţi zis absolut nimic de două luni de când aţi depus proiectul: dece aţi lăsat să se

discute în secţiuni, în întruniri, în presă etc., fără să pomeniţi cevà de dânsa? Discuţia generală începe, criticaţi amar pe ministru pentru proiectul său, pe raportor pentrucă a îndrăsnit să pună în evidenţă, printre multe altele, şi dispoziţiunile art. 13 ca conducând la o coproprietate sau la rezultate contrazicătoare, şi nu vorbiţi de eroarea de tipar? Unul din aderenţii tovărăşiei pe producte cere amânarea proiectului ministerial ca nestudiat, iar D-voastră nu profitaţi de această bună ocaziune, pentru a cere să se amâne şi legea D-voastră ca ne... tipărită bine? Nu. Şi numai în urmă, când D. Carp atrage din nou atenţiunea Camerei asupra tendinţelor anti-sociale, arătate de mine în raport, numai atunci vă ridicaţi şi ziceţi, cu gravitatea unui fost ministru: „este o eroare de tipar".

Dacă însă lucrurile stau aşà, dacă însuşi repudiaţi articolele nenorocite, reiese că recunoaşteţi *ipso facto* cum că critica din raport erà întemeiată, şi tot *ipso facto* discursul D-voastră de deunăzi, în aceà parte, devine la rândul lui o eroare de cuvântare, destinată a completà o eroare de tipar, izvorîtă din o eroare de cugetare, iar în ipoteza copistului, vă acord că nu numai eroarea dar şi proiectul aparţine copistului.

D. vicepreşedinte. Să'mi permiteţi să vă atrag atenţiunea, D-le Teţcanu, că suntem la art. 1.

D. Rosetti-Teţcanu. Tot asupra art. 1. aţi acordat azi D-lui Păucescu dreptul de a reveni spre discuţia generală, şi eu, care nu am avut parte să vorbesc în discuţiunea generală, eu cel puţin, ca raportor, nu aşi aveà dreptul să deschid o mică paranteză timp de câtevà minute să mă apăr?

D-lor, o legiuire cu două texturi este adevăratul monstru cu două capete de care vorbià onor. D. Păucescu, atacând proiectul D-lui Carp!

Trec acum la un alt ordin de idei, examinând sistemele de cultură, inclusiv forma chiemată *tovărăşie pe producte.*

In raport am căutat cu cea mai mare îngrijire să evit orice antagonism într'o parte a ţărei şi cealaltă; m'am ferit de orice distincţiune geografică; am dorit să fiu imparţial şi îndrăznesc a crede că am ţinut o dreaptă cumpănă.

Nu tot aşà au procedat oratorii cari s'au succedat, dela D. Dobrescu-Argeş. Aceasta se datoreşte negreşit, focului improvizaţiunei: dar lucrul e regretabil. Din discursurile D-sale reiese

că numai în Moldova există forme condamnabile, pe când dincoace toate merg spre înfrăţirea claselor. Aci niciun abuz posibil, dincolo multe abuzuri necesare, şi, ca consecinţă, degenerarea ţăranului moldovean.

Ei bine, să-mi daţi voie să protestez din toate puterile mele unei asemenea acuzaţiuni (Aplauze). Protestez, în numele proprietarilor mari şi mici, şi în numele muncitorilor de pământ. (Aplauze).

Vedeţi paiul în ochiul vecinului şi nu simţiţi bârna în ochiul D-voastră.

Numai în Moldova ţăranul a fost asuprit aşà de tare, încât au rămas urme până şi în organizaţiunea lui fizică. Atunci cum se face că în Divanul *Ad-hoc* erau mulţi ţărani, cari au înţeles toate aspiraţiunile generoase din aceà epocă măreaţă, ţărani cari au cerut cu respect, dar cu conştiinţa valoarei lor, abolirea clăcei, ţărani cari, mână în mână în mână cu Costache Negri şi Kogălniceanu, au pornit spre Bucureştı cu inimile pline de patriotism, să vă aducă unirea, unirea pentru unire, fără nici o compensaţiune? (Aplauze).

Cum se face că acel ţăran moldovean degenerat, urît, cerşetor, s'a zis cuvântul.

D. *C. Dobrescu-Argeş.* Primiţi ancheta?

D. *Rosetti-Teţcanu.* Nu primesc cuvântul de cerşetor. Ţăranul moldovean nu a cerut nimic ţăranului din Argeş; şi vă rog a nu uità, D-le Dobrescu, că acel ţăran slab, mizerabil, care abià se ţine, acel ţăran a intrat cel dintâiu în Griviţa: a intrat ca triumfător, nu ca să ceară de pomană. (Aplauze).

D. *P. Brătăşanu.* Toţi erau Români, nu faceţi astfel de discuţiuni.

D. *Rosetti-Ţeţcanu.* Care regimente au fost decimate? (Protestări).

D. *Vicepreşedinte.* Suntem la art. 1 : vorbiţi, vă rog, de art. 1.

D. *Rosetti-Ţeţcanu.* Prin urmare, o rasă care dă asemenea dovezi de vrednicie, nu e încă pierdută!

Revin la cestiunea culturilor. Adevărul este că starea actuală de lucruri din Muntenia corespunde cu fostele învoieli pe 5 ani din Moldova. Legislaţiunea relativă la Moldova a făcut un pas înainte încă dela 1882.

Acum, după 11 ani, vine şi rândul agriculturei de aci să

plătească contribuţiunea ei la progres, şi apoi peste un timp oarecare amândouă vor merge, poate, simultaneu, spre alte prefaceri.

Din punctul de vedere moral, sistemul moldovean are părţile lui bune. Aşà, de exemplu, absentismul este aproape necunoscut la noi. Proprietari şi muncitori suntem deopotrivă ţărani: unii mai bogaţi, alţii mai puţin avuţi; dar şi unii şi alţi trăim în acelaş mediu rural. Proprietarul e fruntaşul fruntaşilor satului. In toate fazele vieţei este un complex de relaţiuni care compensează mult distincţiunile dintre inferior şi superior. In împrejurările vesele caşi în împrejurările triste, la biserică când se botează sau se cunună, la cimitir când se îngroapă, în zilele de sărbători şi de petreceri câmpene, caşi în zilele de epidemie sau de foamete este un contact permanent, de unde nasc acele sentimente, care îmblânzesc oamenii. Şi aceasta din generaţiune în generaţiune.

Din punctul de vedere economic şi social, o solidaritate analogă ne leagă de pământ. Pe lângă cultura pământului, avem şi cultul pământului. Gospodăriile noastre au pentru noi un sens artistic şi sociologic, ce rareori să întâlneşte în altă parte. O moşie nu e ea de o valoare comercială anonimă. Iubim cutare pământ, trăim pe dânsul, pe când aiurea pământul e indiferent, destul să trăeşti *din* ei.

Regimul agricol din Muntenia are părţile lui folositoare, pentru o perioadă dată, mai departe nu: dar se urmează ca până acum. Câţi proprietari cari mai n'au fost pela moşiile lor, unde nu au nici o aşezare, petrecându-şi viaţa în Bucureşti, fără a lăsà cea mai mică urmă, o casă, un drum, un copac, în satul lor! La rândul lui, arendaşul este adesea un intermediar neproducător (nu pune niciun capital bănesc sau intelectual), între micul agricultor empiric şi proprietarul nedeprins şi el cu lucrurile câmpene.

Această agricultură preface lutul în aur, dacă vreţi, dar scontează viitorul. Cărămidarii prefac pământul în cărămizi din care se zidesc palaturi, dar în urma lor rămâne o pătură seacă. Aşà nu se lucrează, ci să distruge pământul. Ţarina e şi ea o fiinţă vie şi, ca atare, dreptate i se cuvine.

Te-a îmbogăţit? Fii recunoscător, înapoiază o parte din ceea ce i-ai luat.

In curând sau mai târziu aceste adevăruri vor fi înţelese

şi atunci se va vedeà rolul eminamente social, jucat de către cultura în regie şi cu capital. Mulţi din noi ne-am ruinat încercând totul şi toate în materie agricolă; este însă o lege firească cum că din sacrificii individuale se plăsmuieşte viitorul. Sfârşitul unora va fi începutul celorlalţi, şi aşà se va adeverì, că nu cu desăvârşire rea a fost agricultura moldoveană.

D. *vicepreşedinte.* Incăodată vă amintesc că suntem la articolul 1.

D. *Rosetti-Teţcanu.* Ştiu foarte bine, devreme ce vorbesc de sistemele de cultură conţinute în art. 1. O simplă rugăminte, D-le preşedinte. Daţi-mi o listă precisă de verburi, substantive, etc., pe care am voie să le întrebuinţez fără a mă abate dela art. 1, după părerea D-voastră, şi vă promit că vă voiu ascultà, numai daţi-mi-o, ca să ştiu.

Faţă cu această nervozitate parlamentară, este imposibil, D-lor, şi ar fi nefolositor să mă întind mai mult asupra multor lucruri, care interesează clasele rurale, şi care au fost abià schiţate în raportul ce am avut onoarea să vă prezint. Prin urmare, mă voiu oprì, după ce vă voiu arătà câtevà defecte ale *tovărăşiei pe producte.*

Mai întâiu D. Păucescu e convins că tovărăşia pe producte, adică anume aceà tovărăşie descrisă de D-sa în cap. IV, este un ideal preferabil formelor existente. Ei bine, cutez a zice, că acì zace o eroare fundamentală. Altcevà este de a scrie sau de a vorbì pentru a propagà o invenţiune, altcevà e de a lua răspunderea imensă să formulezi şi să votezi ca deputat o lege, adică să impui unei întregi populaţiuni, un mod cu totul nou de a vieţuì. In cazul dintâiu asvârli o sămânţă, care poate sau nu să încolţească, după împrejurări; neîncolţind, nu e nici o pagubă pentru societate, căci alte seminţe încolţesc alăturea.

In cazul al doilea se chiamă că D-ta tai capul la toate plantele semănate de alţii în ogorul social, în aşteptarea ivirei plantei D-tale de predilecţiune. Dar dacă perseverez cu această praşilă, şi tot nu mai încolţeşte firul D-tale, aşà e că trece vara?

Deaceea incumbă reformatorilor datoria de a se ţine cât de aproape de realitate, scurtând mereu aripile imaginaţiunei, sub pedeapsa de a da naştere la opere fantastice. (Aplauze).

Cum că D. Păucescu vrea să acorde privilegii sistemului

său, aceasta e evident, îndată ce'ţi aduci aminte art. 13 şi citeşti, de exemplu, şi art. 58:

„Muncitorul care a contractat o tovărăşie pe producte, nu se mai poate obligà prin niciun alt contract agricol. Contractele ce ar face în urmă nu se vor mai înregistrà, şi chiar dacă s'ar înregistrà, nu vor aveà nici o putere. Autorităţile administrative vor veghià ca să se execute contractele de tovărăşie pe producte înaintea oricăror altele."

Aşi fi foarte curios să aflu ce caută autorităţile administrative într'un proiect menit a nu interpune decât tribunalele între doi fericiţi asociaţi! Aşi dorì să ştiu în ce fel administraţia va *veghià* fără a intervenì, ca Regele care domneşte fără a guvernà! Aşi voì să'mi dau seama, în ce anume serie de acte materiale ale unor primari şi vătăşei, are să se descompună şi să se rezolve la urma urmei termenul ideal de *veghiare!* Dar să nu fim indiscreţi şi să trecem mai departe.

Pătrund în sânul tovărăşiei. Care sunt obligaţiunile reciproce ale asociaţilor? Iată-le:

Proprietarul este dator să dea ordine muncitorului, să dea ordine cum, să dea ordine unde, să dea ordine în ce timp are să se ară, să se semene, etc., cât de toamnă, cât de primăvară, etc.: obligaţiuni destul de plăcute, cred, şi în care numai un spirit rău dispus ar fi capabil să pretindă, că şi acì este o eroare de tipar, obligaţiunile acestea fiind mai la locul lor la secţiunea: *„obligaţiunile cultivatorului"*.

Printre obligaţiunile proprietarului mai numărăm măsurarea locurilor, împrumutarea seminţei cultivatorului, dijmuirea, hotărîrea locului de arie, asigurarea grâului comun cu banii sătenilor pentru partea lor; în fine, ca obligaţiune cevà mai consistentă, a procurà o maşină de treer, tot cu cheltuiala asociatului cellalt pentru partea lui, şi atâta tot.

Obligaţiunile asociatului cultivator. Reproduc însăşi secţiunea III-a:

„Art. 65. Cultivatorul este dator a muncì cu vitele şi instrumentele lui pământul ce i s'a dat de proprietar spre cultură.

„Drept aceea trebue să aibă vitele bine îngrijite şi uneltele perfecţionate.

„Art. 66. In caz de a nu aveà vitele şi uneltele trebuincioase, este obligat a le primì dela proprietar.

„Preţul vitelor şi al uneltelor ce va primì dela proprietar, este dator a-l răspunde odată sau în mai multe rate cu dobânda legală.

„Art. 67. Părţile se pot învoì ca proprietarul să dea ori vitele, ori instrumentele trebuincioase pentru muncă, sau şi vitele şi instrumentele.

„Art. 68. Cultivatorul este obligat a urmà direcţiunea ce i se va da de proprietar în interesul comun.

Cultivatorul este dator să iasă la muncă îndată ce va fi vestit, şi să muncească în modul arătat prin contract.

El este dator să care grâul sau secara, orzul, ovăzul şi rapiţa, la locul destinat de proprietar pentru aria comună şi să îl treere împreună cu ceilalţi, cu maşina proprietarului şi cu munca lor.

„Art. 69. Partea proprietarului din productele treerate, este dator cultivatorul să o care la magazia proprietarului.

„Art. 70. Porumbul cules este dator cultivatorul să-l despartă în trei părţi : porumb copt bine, porumb verde, şi porumb de mijloc.

„El este dator să care partea de porumb cuvenită proprietarului, în pătulele proprietăţei".

Aşà dar, tu, cultivatorule, trebue să ai vitele bine îngrijite şi uneltele perfecţionate, şi eu am să apreciez. Dacă nu, bagă de seamă că te dau pe mâna *interpelatorului* şi a judecătorului dela art. 74. Deci proces.

Tu, cultivatorule, ai să cumperi dela mine orice vită, orice unealtă, orice maşină, de care aş voì să mă despart. Dacă nu, iarăşi proces, şi tot proces, şi aşà mai departe.

Dacă tu, proprietarule, nu vei îndeplinì obligaţiunile tale cum îmi închipuiesc eu, se vor găsì advocaţi de prin sate, ca să îmi arate drumul la tribunal, etc., etc.

Ca concluzie daţi-mi voie să vă zic: văd acì un tratat asupra unor obligaţiuni cam unilaterale, dar nu văd o tovărăşie. Văd mizeria tuturor prin procese nesfârşite, adică o stare de lucruri cu mult mai inferioară stărei actuale.

Văd un proiect de lege, cu o expunere de motive plină de bune intenţiuni şi cu un text plin de rele dispoziţiuni, care nu ne pot duce la aceà armonie şi înfrăţire dorită de noi toţi.

Să revenim, dar, pur şi simplu la proiectul D-lui Carp. Să ne mulţumim cu puţin, ca să avem mai mult. (Aplauze).

D. *N. Fleva.* D-lor, cu ocaziunea acestei legi, s'a produs în sânul majorităţei o schismă. D. Păucescu, împreună cu alţi colegi a formulat un proiect în contra proiectului prezentat de guvern.

Fenomenul că fiecare din autorii acestor două proiecte revendică pentru sine ideile şi principiile conservatoare, dovedeşte că nici într'o parte, nici în ceailaltă nu este chestiune de partid liberal sau conservator, şi că proiectul în sine, despărţit de animozităţile politicei, care se văd că sunt şi chiar între D-voastră, iar nu numai între noi şi D-voastră, proiectul, zic, în sine nu este decât rezolvarea unei probleme care se pune, după părerea mea, fără timp şi fără necesitate.

Şi eu sunt agricultor, şi agricultor care nu trec între agricultorii duşmani ai ţăranilor, ci amic al lor, şi vă mărturisesc că de multe neajunsuri suferă ţăranii. Dar nu mi s'a părut că, între nenorocirile de care suferă ţăranii astăzi, adevărata calamitate pentru dânşii ar fi legea tocmelilor agricole, nici pentru ţăranii de dincoace de Micov, nici pentru cei de dincolo de Milcov, unde este altă sistemă de cultură decât cea de aci.

Legea dela 1872 a fost făcută de guvernul D-lui Lascar Catargiu, şi nu ştiu dacă şi D. Carp erà atunci în guvern. Dacă erà, aceasta dovedeşte că oamenii se mai schimbă şi mai părăsesc oarecare apucături.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Nu eram în ţară.

D. *N. Fleva.* Aţi câştigat cevà prin acest fapt.

Despre legea aceea, în adevăr, se puteà zice că erà o calamitate pentrucă, lăsând celelalte dispoziţiuni la oparte, se introdusese aceà sistemă ca pe muncitorul angajat să muncească, să-l aducă autoritatea publică cu forţa armată, or de unde el se găsià. Acesta erà un principiu sălbatic, care a dispărut în legea dela 1882; şi această lege dela 1882, să nu se supere D. Carp a-i spune, că a fost altfel studiată, şi iniţiativa acelor modificări a fost a unui om cu mult mai mult zel şi iubire pentru ţăranul român; dovadă este că chiar D. Arion, care susţineà legea de acum ziceà: cine mai mult decât Rosetti iubià pe ţăranul român? Ei bine, iniţiativa schimbărei legei în 1882 a luat-o chiar C. A. Rosetti, când erà la minister, şi sub guvernul liberal s'au făcut acele modificări care erau un adevărat progres, un progres recu-

noscut şi de D. Carp, care atunci se găsià în Cameră, şi care nu aveà pe timpul acela în programa sa modificarea legei tocmelilor agricole în favoarea ţăranilor, după cum pretinde că o face acum.

D-voastră ştiţi că istoria programei n'a fost un lucru nou de ieri, de alaltăieri: istoria programei s'a afişat dejà dela 1883, cu proclamarea independenţei, când D. Carp a zis: am căpătat independenţa, de acum înainte nu mai sunt liberali şi conservatori; să ne punem cu toţii pe tărâmul de organizare a statului: şi atunci D-sa a dat câtevà formule, între care însă nu erà legea tocmelilor agricole; această lege a ieşit la iveală prin intrarea D-lui Carp in minister la 1888, în urma nenorocirilor ţărăneşti, care au avut loc sub guvernul D-lui Teodor Rosetti.

Dar acum, după ce s'a făcut discuţiunea generală şi după ce s'a închis aceà discuţiune, fără ca noi să zicem cuvântul nostru şi s'a luat în considerare proiectul D-lui Carp, violenţa luptei în sânul majorităţei a mers până acolo, încât D. preşedinte a uitat chiar prescripţiunile regulamentului, care zice că propunerile cele mai depărtate se pun mai întâiu la vot, şi D-sa, în loc să pună mai întâiu la vot, proiectul D-lui Păucescu, a pus proiectul guvernului. In fine, s'a votat luarea în consideraţie a proiectului şi ni s'a rezervat dreptul de a vorbì şi noi asupra articolelor. Ei bine, acum la art. 1 a vorbit D. Păucescu, a arătat partea care este viţios redactată, şi eu voiu aveà onoare să dovedesc că această dispoziţiune nu este numai inutilă, cum spune D. Păucescu, dar este chiar vătămătoare. A vorbit D. Dobrescu-Argeş, care a propus amendamente; apoi a luat cuvântul D. Teţcanu, raportorul, şi unde ne aşteptam ca D-sa să dovedească că legea votată în principiu este bună, n'a făcut alt decât a criticà proiectul D-lui Păucescu, care a rămas cu totul înlăturat şi nu mai puteà fi pus în discuţiune: dar se vede că resentimentele încă nu s'au liniştit faţă cu D. Păucescu, căci proiectul D-sale nu este lăsat în pace, nici chiar după moarte, şi aţi văzut că toată lupta a fost cu proiectul D-lui Păucescu, care nu aveà ce mai căutà în discuţiune; n'am auzit un singur cuvânt dela D. raportor, care să justifice proiectul de lege pe care avem să îl discutăm şi să îl votăm. Ei bine, cum vom puteà să ne luminăm noi cu asemenea sistemă de discuţiune? N'am auzit pe nimeni vorbind pentru proiectul guvernului, şi D-voastră ştiţi, că este un obiceiu că guvernul îşi rezervă cuvântul spre a vorbì

cel din urmă, şi atunci nu apucă să termine ministrul şi majoritatea cere închiderea discuţiunei, şi astfel se votează legile fără ca nimeni să mai poată răspunde la alegaţiunile guvernului, orcât de eronate s'ar puteà păreà unele dintr'însele.

Acum să vedem ce este acest articol 1 al legei, articol care pe mine mă îngrijeşte foarte mult.

Aţi auzit, D-lor, ce a răspuns alaltăieri D. ministru al domeniilor, la întrebarea ce i-a pus francamente D. Grădişteanu, când i-a zis: aveţi idee că ţăranul este asuprit, că ţăranul este nenorocit din cauza relelor de care suferă: dar datu-v'aţi seama de principala cauză a suferinţelor ţăranului? Aceasta este mai întâiu de toate lipsa de pământ, pe care el nu şi-l poate procurà, fiindcă s'a scumpit. Şi atunci a întrebat cu aceeaşi francheţă pe D. ministru: crede D. ministru, că poate interveni în relaţiunile dintre proprietar şi ţăran? Crede D. ministru, că poate să scadă sau să limiteze într'un cerc oarecare condiţiunile convenţiunilor dintre dânşii? Toţi zic că aceasta nu se poate; dar dacă D. ministru e de o altă părere, dacă D-sa crede că poate să intervină, de ce nu o spune curat şi limpede? Şi dacă intervine cel puţin să facă cevà bun, iar nu cevà mai rău decât răul pe care pretinde că-l îndreptează.

D. ministru a răspuns D-lui Grădişteanu, fără să'şi arate fracamente intenţiunea. A zis numai: Dar cine nu este intervenţionist? Intervenţionist este statul, chiar când interzice unei moaşe a exercità profesiunea ei, fără diplomă.

Apoi să nu facem asemenea jocuri de cuvinte, când este vorba de cestiuni economice atât de serioase. Va să zică, D. ministru a răspuns cu o glumă la un lucru foarte serios, asupra căruia trebue să meditàm cu toţii, dacă putem să'i dăm o soluţiune. Chestiunea este dacă statul are dreptul să intervină spre a limità convenţiunile dintre părţi, pentruca nu ele să ajungă a fi vătămătoare pentru ţărani. La aceasta trebuià să răspundă.

Dar D-sa nu a zis nimic asupra acestui punct, deşi în privinţa altor puncte şi-a dat multă osteneală ca să justifice proiectul D-sale şi să arate că face o ameliorare, un progres asupra legei existente.

Dar să vedem în ce consistă această ameliorare?

Voiu vorbì de această ameliorare, numai întrucât priveşte art. 1, lăsând pe celelalte la fiecare articol în parte.

Dacă vom face socoteala de toate aceste ameliorări, adică de dare şi luare, vom vedeà că legea mai mult ia ţăranilor, decât le dă; căci chiar dacă este ameliorare la unele puncte, dând cevà ţăranilor, la altele le ia mai mult, aşà că în totul este cevà mai mult asupritor decât favorizator pentru dânşii.

D. ministru ne-a spus că a clarificat preţul, lucru care până acum nu erà şi din care cauză ţăranul erà înşelat.

Asupra acestui punct îmi permit a spune D-lui ministru al domeniilor şi îl rog să nu se supere....

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Nu mă supăr niciodată.

D. *N. Fleva.* Ştiu că aveţi această calitate; dar permiteţi-mi să vă spun că D-voastră nu vă daţi socoteală de relaţiunile dintre locuitorii ţărani şi arendaşi, şi, ca să nu merg prea departe cu această afirmaţiune, spunându-vă că nu cunoaşteţi aceste relaţiuni, nici chiar din aceà parte a ţărei unde trăiţi D-voastră, dar sigur nu ştiţi care sunt aceste relaţiuni în partea de dincoace de Milcov. Şi zic aceasta nu cu intenţiunea ca să ne criticăm unii pe alţii, cei de dincolo şi cei de dincoace, căci pădure fără uscătură nu poate fi nici acolo, nici aci; proprietari lacomi şi arendaşi lacomi pot să fie şi dincolo caşi dincoace de Milcov. Eu am văzut arendaşi făcând sacrificii mari în reducerea preţului învoielilor, numai pentruca să scoată pe un alt arendaş de pe o moşie. Prin urmare, nu trebue să prezentăm cestiunea sub o asemenea formă de discuţiune sau de separatism, căci suntem cu toţi Români, şi cu toţii avem aceleaşi calităţi şi aceleaşi defecte. (Aplauze).

Vorba este numai de sistema de cultură, care se practică în cutare sau cutare parte a ţărei. Care este mai bună? Pentru a ne convinge de aceasta, ar fi de ajuns să vizităm ţara, şi unde vom găsì că ţăranul stă mai bine, este mai avut, vom recunoaşte că acolo este cea mai bună sistemă; căci nu se poate admite ca sistema să fie bună şi ţăranului să'i meargă rău. Pentru a ne pronunţà în cunoştinţă de cauză, în privinţa culturei, ar fi mai bine să ne dăm socoteală de rezultatele dobândite la faţa locului. Imi aduc aminte că un însemnat economist străin, care a vizitat ţara noastră, ziceà: ţara este în mizerie, pecât timp se văd la sate bordeie, în care oamenii suferă, în loc de case, în care se poate respirà, deşi în oraşe sunt palate mari. Deaceea zic că D. minis-

tru nu şi-a dat socoteală de diferinţa relaţiunilor dintre agricultorii şi ţăranii de dincolo şi cei de dincoace de Milcov.

D. ministru a făcut ca acel doctor prea zelos, care, fără să mai stea să facă diagnoza boalei, dă în pripă un remediu, care, în loc să scape pe bolnav, îl omoară. Aşà face D. ministru: D-sa îndreptează tot, fără să fi studiat natura diferitelor împrejurări ce înconjoară această cestiune. D-sa declară un rezbel exploatatorilor de pământ de dincoace de Milcov, zicând că voieşte să se lămurească mai bine drepturile ţăranilor. Dar D-sa n'a băut aldămaşul niciodată cu ţăranii, şi deaceea crede că ei nu pot să'şi dea socoteală de condiţiunile învoielilor cu care s'au tocmit. Ţăranii, D-lor, îşi cunosc interesele mai bine decât vă închipuiţi D-voastră. Despre D. Dobrescu-Argeş nu se poate zice că nu cunoaşte de aproape pe ţărani. Ei bine, D-sa v'a dovedit îndeajuns, că ţăranul ştie ce face când se tocmeşte.

Se găsesc însă oameni mişei cari, în loc de un pogon întreg, dau ţăranului numai jumătate de pogon. Ei, ştiţi D-voastră ce se întâmplă în cele mai multe sate din judeţul Vlaşca şi în alte părţi? Ţăranul nu seceră şi proprietarul e nevoit să umble zile întregi, pentru a'şi găsì oameni cari să secere.

Sunt douăzeci de ani, D-lor, de când fac agricultură; vă rog, prin urmare, să credeţi că nu vă vorbesc după lumea ceailaltă, ci vă vorbesc din experienţă.

Inţelegeam pe D. ministru să zică: voiu să mi se clarifice preţul, şi atunci când preţul va fi excesiv, îl voiu tăià. Inţeleg acì intervenţiunea statului; e drept să se ştie ce dă ţăranul şi ce i se dă.

Dar la ce rezultat se poate ajunge, făcându-se învoiala după altă sistemă şi după altă limbă, de cum este sistema şi limba ce se obicinuieşte astăzi?

Aceasta ar fi ca cum D-voastră aţi voì ca ţăranii să vorbească franţuzeşte în loc de româneşte; întroduceţi o limbă păsărească, în care limbă să se traducă natura învoielilor. Aceasta nu se poate, şi dealtmintrelea cine traduce, trădează; şi se înţelege uşor, că cu aceasta vor câştigà cei tari, şi vor pàgubì cei slabi; această traducere poate aduce oarecare inconveniente în paguba ţăranilor. Dar mai întâiu de toate ştiţi care este dezavantajul cel mare al legei D-voastră? Este că loviţi într'un principiu din cele mai sacre, în principiul libertăţei tranzacţiunilor; desfiinţarea sistemei con-

tractelor actuale loveşte fără niciun interes, în principiul care admite tot felul de combinaţiuni în ceeace priveşte învoielile.

D. Grigore Păucescu v'a vorbit de un fel de învoieli, care nu sunt generale în toată ţara: spre exemplu, se învoiesc, cum a spus D-lui, locuitorii, ca să dea în dijmă plata pentru pământul pe care 'l iau în exploatare, să dea, adică, din trei sau din patru una, să facă câtevà pogoane deosebite pe seama proprietarului şi să plătească şi atât de vită pentru păşunat.

Iată D-lor, toate aceste combinaţiuni legate împreună şi depinzând una de alta, căci nici proprietarul nu are de izlaz pentru vite, dacă nu s'ar face învoiala pentru pământ, după cum de multe multe ori nici săteanul nu s'ar învoì pentru pământ, dacă nu i s'ar hotărî izlazul pentru vite. Acestea sunt legate între ele şi a le deslegà cu sabia, cum o face D. ministru, e a dărâmà dela temelie o înţelegere între sătean şi proprietar. Aceasta este în regiunea din Ialomiţa, Teleorman, Vlaşca. Spre Râmnicu-Sărat şi Buzău e altfel de învoială, care poate ar fi păgubitoare în Vlaşca, dar nu e la Buzău. S'au deprins agricultorii şi ţăranii să'şi facă învoielile după libera lor chibzuire. La Râmnicu-Sărat proprietarii se învoiesc din trei una; mie 'mi ia săteanul pe jumătate, când face recolta cu sămânţa mea, şi două părţi din trei, când e cu sămânţa lui.

La noi, nici săteanul, şi nici proprietarul n'ar primì dijma, fiindcă cu dijmă, iei dela cel leneş, ceeace pe apă nu curge şi rău cultivat. La noi sătenii sunt aşà de bogaţi, încât dacă veţi merge la timpul secerei şi coasei veţi găsì fiecare locuitor având câte şeapte, opt şi zece lucrători, cu cari lucrează pentruca să termine la timp. In tot cazul, ei primesc această sistemă fără să'i sìlească nimeni; şi dovadă că sistema nu e dezavantajoasă, e că dacă D-voastră veţi vizità satele din Râmnic, din Brăila, veţi vedeà că au început locuitorii mai toţi să'şi facă case cu tinichea, destul de luxoase pentru sate, încât aceasta dovedeşte buna lor situaţiune, un fel de progres în viaţa noastră economică.

Această stare de lucruri, atât de folositoare pentru ambele părţi, D. ministru vine şi o dărâmă cu proiectul său. La o astfel de reformă nu s'a gândit legiuitorul din 1882, care iubià foarte mult pe săteni, şi a trebuit să vină D- ministru actual al domeniilor, ca să inventeze această nenorocire.

Ar fi trebuit însă a ne aduce totdeodată şi o statistică, ca

să ne arate relele rezultate ale legei astăzi în vigoare. Un reformator nu trebue să se prezinte înaintea Camerei numai cu proiectul său sub subţioară, ci trebue să aducă elementele prin care să dovedească, că cutare sistemă e bună sau e vicioasă. Poate să fi având D. ministru în minister date statistice pe sama sa, dar noi acì nu avem nimic. Nici măcar raportorul nu a venit să ne spună în ce art. 1 e bun. Noi vedem că este rău, şi iată de ce: în acest articol 1, ce zice D. Ministru? După ce primeşte enunţările din legea dela 1882, face în aceà lege următoarele modificări:

„Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

a) Invoielile în bani, prin care cultivatorul se obligă a lucrà cu ziua sau cu măsura la următoarele munci agricole: arat, semănat, grăpat, dat cu tăvălugul, prăşit, săpat, secerat, cosit, cules, adunat, treerat şi cărat la fânărie, la arie şi la magazii de pe moşie;

b) Rămâne ca în legea actuală;

c) Invoielile prin care se dă cultivatorului o întindere de pământ pentru fâneţe sau arătură, spre a'l întrebuinţà pe seama lui, în schimbul căruia el se obligă a răspunde, drept chirie, o plată în bani, ori în muncă, ori în parte din recoltă (dijmă). Aceste trei forme se vor puteà combinà cu condiţiune de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă şi partea de loc dată pe bani."

In acest mod, D. ministru desfiinţează toată sistema de învoieli care se practică astăzi dincoace de Milcov.

Fac apel la D-voastră din majoritate să arătaţi D-lui ministru că acì nu este vorba de liberali şi conservatori, de fracţiuni şi fracţiuni, ci de interesele economice ale ţărei. Ridicaţi-vă cu toţii să protestaţi în contra unor măsuri care lovesc într'un mod adânc şi păgubitor desvoltarea noastră economică. (Aplauze).

Deci, D-lor, toate sistemele care nu intră în acest cadru trebuesc desfiinţate; asemenea şi sistema enunţată de D. Păucescu devine inadmisibilă, pentru că trebue să spui ce pământ ai dat în bani, ce pământ ai dat în muncă şi ce pământ ai dat în dijmă.

D-lor, mie îmi este imposibil la Râmnic să fac convenţiunile, aşà cum voieşte D. ministru şi nu ştiu care doctor în limba

păsărească ar puteà să'mi traducă în limba proiectului o învoială așà de simplă, cum fac eu la Râmnic. Iau două din cinci, pentru că sunt lângă oraș și îmi dă 15 lei de vită. Iată cele trei lucruri dela litera *c* combinate. Cum aşi puteà eu să spun că am dat pogonul pe bani, ori pe muncă, când nu l'am dat așà? Şi D. ministru ne silește să fracţionăm astăzi învoielile făcute și să le traducem pe limbac ea nouă. Voiesc să știu ce au câștigat cu aceasta ţărenii. Absolut nimic; şi, ce este și mai grav, este că agricultorii cari fac astăzi tot felul de în cercări şi de combinațiuni, pentru ca să prospere agricultura noastră, vor fi de aci înainte opriţi de a mai face altceva, decât numai ceeace figurează in alienatele articolului 1 din proiectul guvernului.

Aceasta mă surprinde cu atât mai mult cu cât știu, că însuşi D. ministru a zis, că nu prin legi se schimbă sistemele de cultură; că aceasta este cestiune de moravuri și că oamenii le schimbă, când văd că nu le mai vine la socoteală ceeace au făcut până atunci; căci numai jocul liber al convenţiunilor și interesele reciproce ale ambelor părți fac ceeace legea nu este capabilă să schimbe.

Pentruce, dar, D. ministru vrea ca prin lege să schimbe obligaţiunile, ce oamenii de bunăvoia lor voiesc să-și ia reciproc între dânşii? Datu-şi-a D-sa socoteală de perturbaţiunea ce face şi care va fi rezultatul final? Datu-și-a socoteală, dacă cel puţin vom puteà ajunge la acest rezultat, ca să se știe câte pogoane au luat ţăranii pe bani, câte pe muncă, câte pe dijmă? Eu vă voiu dovedi, că nu se poate obţine nici cel puţin acest rezultat ideal, acest vis, care va rămâneà în starea himerică de a viselor.

Eu chiar, D-lor, am voit să introduc o nouă sistemă cu locuitorii cari n'au mijloace, și le-am zis că eu am să ar porumbul, să-l seamăn, să-l car la pătul; ei numai să-l prășească odată la întâia prașilă şi încă odată la a doua prașilă, iar produsul să-l împărţim pe din două. Ei bine, eu nu pot de aci înainte să mai fac aceasta, fiindcă legea D-lui ministru mă oprește, de oarece nu mă găsesc în vreuna din cele trei categorii ale aliniatului D-sale, și, fiindcă nu mă găsesc în astfel de condiţiuni, oprește pe ţărani să primească asemenea învoieli cu mine.

O voce. Nu oprește de loc.

D. *N. Fleva.* Cum nu oprește?... Dacă D. ministru a decla-

rat alaltăieri că n'a înţeles proiectul D-lui Păucescu, atunci poate că n'am înţeles şi eu pe al D-lui ministru: dar eu cred că l'am înţeles, şi dacă noi acì ne facem unii altora această imputare că nu înţelegem textul legii, vă puteţi închipuì ce învălmăşeală are ea să aducă în ţară. Când combinaţiunea mea cu locuitorii este, ca să le dau jumătate şi să iau jumătate, legea aceasta cere să se precizeze anume câte pogoane le dau separate, câte cu dijmă câte pe bani, câte pe muncă şi cât se plăteşte munca (Sgomot). Aşà zice legea, nu eu zic aceasta. Dar D-voastră ştiţi ce se întâmplă cu lucrul care-l opreşti în cursul lui? Se întâmplă că o ia pe alături. D. ministru opreşte în cursul său acest joc liber de desvoltare a convenţiunilor dintre oameni printr'un capriciu care i s'a părut că este folositor pentru ţăran. Ei bine, se va întâmplà ca lucrul oprit în cursul lui să-şi ia drumul pe alături, şi acest curs silit, această debordare va fi în paguba holdelor şi livezilor şi, ca în totdeauna, cei mai slabi, cei mai săraci, vor fi primele victime ale acestor pagube.

Dar ce mai face acest proiect al D-lui ministru de domenii? Şi fiindcă am văzut, că s'a întrebuinţat cuvântul de bazaconie, să-mi daţi voie să mă servesc şi eu de acest cuvânt, şi totdeodată să anticipez în treacăt asupra articolului 45.

Acest proiect, D-lor, mai are şi altă bazaconie. Această lege se prezintă pe tărâmul legislaţiunei noastre, cu un caracter necunoscut până acum. Până acum cunoşteam legi generale şi legi speciale; acum avem şi legi facultative. Legea D-lui ministru nu este nici generală, nici specială: generală nu este, fiindcă nu intră în dreptul comun; căci D. ministru a spus că dreptul comun pentru relaţiunile acestea însemnează jaful comun, şi D-sa nu vrea să lase interesele noastre agricole în dreptul comun, căci atunci ele ar rămâne în jaful comun, unde totdeauna jefuitul va fi cel mai slab.

Dacă D. ministru găseşte atât de necesar această precauţiune, atunci ar trebuì să facă o lege specială, care să dea garanţii speciale ce nu sunt prevăzute în dreptul comun; dar atunci aceà lege este obligatorie pentru părţi, căci dacă nu va fi obligatorie, nu ar corespunde la scopul legiuitorului. Cu toate acestea, D. ministru, după ce zice că dreptul comun este jaful comun, nu face o lege excepţională care să excludă dreptul comun, ci face o lege facultativă: căci la art. 45 zice: dacă nu vă

place legea mea, duceţi-vă la dreptul comun. Dar cine are să decidă, dacă trebue a se da preferinţă dreptului comun?

Negreşit cel puternic: căci acesta e care impune condiţiunile sale celui mai slab. Legea aceasta fiind un obstacol monstruos la libertatea învoielilor, o lovitură adusă direct intereselor ţăranilor şi proprietarilor, fiind o dărâmare a obiceiurilor constante, care regulează relaţiunile astăzi existente între dânşii, ce va rezultà de aci? Va rezultà că cel mai tare va zice ţăranului: nu-mi place tipul D-lui Carp, să mergem la dreptul comun; şi atunci va fi o încurcătură mai mare, căci ne vom întâlnì cu solidaritatea şi toate celelalte inconveniente ale dreptului comun, încât neajunsurile de care voim să ne scăpăm, le dăm drumul pe uşe şi le băgăm pe fereastră.

Iată de ce eu unul conjur pe D. ministru că, dacă se interesează de agricultură şi de ţărani, să facă proiectul D-sale aşà încât să tragem în adevăr avantagiile ce zice, că şi-a propus a ne da prin această reformă.

Proiectul D-sale tip trebue să fie ca o fotografie care să corespundă cu realitatea, căci dacă un fotograf prezintă cuivà fotografia nereuşită, acela nu o primeşte, şi tot aşà va face şi ţăranul, când va vedeà că legea aceasta nu seamănă cu realitatea: va renunţà la ea şi va alergà la dreptul comun.

Am înţelege tovărăşia pe producte; dar D. ministru dărâmă sistema existentă, fără a introduce altă sistemă şi propune la art. 1, o ideie care împiedică libertatea convenţiunilor şi face imposibilă desvoltarea stărei economice a cultivatorilor de pământ.

Pentru aceste cuvinte, rugăm pe D. ministtu să consimţă la partea finală a art. 1, propusă de D. Păucescu. Dacă primeşte amendamentul D-lui Păucescu şi suprimă partea finală a art. 1, voiu votà articolul.

Terminând, zic şi eu ca D. Păucescu: pentru numele lui D-zeu, ne prezentăm înaintea ţărei într'un aspect foarte puţin măgulitor pentru noi.

Nu este lege care să ni se fi prezentat, unde să nu fi venit preşedintele consiliului să pună cestiunea ministerială: aceasta a făcut'o la legea jandarmilor, la legea clerului, la legea maximului; aceasta o face şi acum cu ocaziunea acestei legi. Dar aceasta este singura lege în afară de orice spirit de partid. Pentru ce veniţi cu cestiunea ministerială? Pentruce vanitatea de a cere

şi aci, ca numai decât să fie aşà cum ziceti D-voastră? Dar aceastâ lege este lipsită tocmai de ceeace este esenţial oricărei legi: ea porneşte dela acest punct greşit, că nu stabileşte diagnoza boalei, şi astfel, nestabilind diagnoza, daţi doctorii de friguri la bolnavul de răceală şi unde sunt adevăratele friguri îndopaţi pe om cu hapuri de pâne. Ei bine, nu mai îngreunaţi de geaba stomacul cu pâne: vedeţi, chiar oameni din majoritatea care trăieşte la ţară vă spun că concepţiunea D-voastră e greşită, că lucrarea din cabinet nu se potriveşte cu aceà dela faţa locului. In Germania când se fac legi de asemenea importanţă, nu se chiamă A şi B ca să'şi spună părerea, ci se fac anchete, se fac lucrări indispensabile. Lăsaţi legea dela 1882, care a adus o îmbunătăţire pe lângă cea dinaintea ei; scăpaţi pe ţăran de zapciu, căci zapciul nu se va uità nici la legea D-lui Carp, şi el va aplicà legea tot pe spinarea săteanului. Dacă D-voastră şi cu această cestiune veţi continuà sistema de a pune cestiunea ministerială, atunci voiu zice, cu D. Păucescu, că v'aţi substituit şi de fapt şi pe faţă ţărei legale, căci un guvern care vine cu presiunea cestiunei ministeriale, ca să obţină tot ceeace cere, desfiinţează prin aceasta regimul parlamentar ce ne a mai rămas. (Aplauze).

D. P. P. Carp, ministru al domeniilor. D-lor, voiu zice puţine cuvinte.

Vă voiu arătà întâiu pentruce amendamentul D-lui Dobrescu-Argeş, prin care se cere fixarea preţului şi maximului muncei, nu poate fi primit de guvern.

Am arătat în discuţiunea generală aceasta. Am arătat atunci că legiuitorul cutezător, care ar voì să facă un asemenea lucru, în loc să facă un bine, ar face un rău. Nu mai revin deci asupra acestui argument.

Incât priveşte amendamentul, ca holdele după recoltă să fie fără plată puse la dispoziţiunea săteanului pentru păşunat, vă declar că este un mod de a se face cineva proprietar pe bunul altuia şi, prin urmare, guvernul nu poate primi acest amendament.

Ce ar zice D. Dobrescu dacă eu aşi stabilì, că toate zilele libere ale ţăranilor aparţin de drept proprietarilor?

Dacă D-sa nu va admite aceasta, de unde îşi ia dreptul să zică că produsele mele aparţin ţăranilor fără plată?

D. *C. Dobrescu-Argeş.* Dejà acum aceasta este în uz.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* D-le Dobrescu, D-ta poţi face ca Tolstoi, şi poţi împărţì averea D-tale cu ţăranii. Nimeni nu te opreşte s'o faci: însă nu poţi legiferà un asemenea sistem.

Acest sistem este, deci, D-lor foarte periculos şi prin urmare, guvernul nu'l poate primì.

Incât priveşte cellalt amendament, ca, cu ocaziunea tocmelilor agricole, să se facă o statistică, care să ne arate care sunt veniturile funciare ale ţărei, vă mărturisesc că acesta este un lucru care întrece puterile mele.

Aceasta a fost, D-lor, în Franţa, una din cele mai discutate cestiuni şi discutate de economiştii şi oamenii politici cei mai însemnaţi.

Ei bine, din toate aceste discuţiuni, din toate aceste studii, căci s'au făcut studii serioase, nimeni n'a ajuns la un rezultat pozitiv. Unii ajungeau la 8 miliarde, alţii la 10 miliarde; în sfârşit între toţi erau deosebiri, şi deosebiri enorme, dar nimănui nu i-a trăsnit prin minte, ca să oblige pe proprietar a-mi spune mie cu cât a vândut grâul, şi ţăranul pe câţi franci a muncit ziua, sperând că, cu aceasta, va ajunge a şti care este adevărata rentă a ţărei întregi.

Toate acestea sunt utopii, visuri care n'au nimic a face cu legea tocmelilor. Prin urmare, amendamentele D-lui Dobrescu, deşi izvorîte poate din tendinţe lăudabile, sunt însă desbrăcate de orice posibilitate de execuţiune, încât cred că nu vă veţi oprì la dânsele.

Vin acum la amendamentul D-lui Păucescu, susţinut de D. Fleva.

D. Păucescu cere suprimarea art. 1, căci este a cere suprimarea art. 1, cerând să se suprime tocmai partea aceea care face o deosebire între art. 1 prezentat de guvern, şi articolul legei actuale. Voiu răspunde, deci, la amândoi odată. Şi dacă m'aşi uità numai la spiritul de partid, eu aşi fi fericit că, în anul de graţie 1893, D. Fleva, liberalul, şi nu numai liberal izolat, dar unul din căpeteniile partidului liberal, prin urmare care, este prezumpţiune că reprezintă aspiraţiunile şi tendinţele partidului liberal, vine şi se opune unui articol care e menit a clarificà preţul în materie de contracte agricole. Cred că va venì timpul în care vom puteà trage suma tutulor ideilor liberale emise de partidul liberal în

opozițiune și vom vedeà că absolut nici una din părerile emise de dânsul nu erau liberale. La toate măsurile noastre liberale luate de partidul conservator, dar absolut la toate, s'a opus partidul liberal pe un motiv sau altul. Vinderea bunurilor la țărani? Partidul liberal s'a opus. (Protestări).

Da, da, Creditele agricole? Partidul liberal se opune.

O voce. Liberalii le au înființat.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Proiectul de credite agricole prezentat de guvernul actual nu a fost înființat de liberali. D-le Ștefănescu, parcă eu nu știu că liberalii au înființat creditul agricol, dar l-au înființat așà încât erà uzurar. (Aplauze). Când s'a venit cu legea creditelor agricole, care pune un capăt la toate abuzurile, D-voastră v'ați opus. Nu e nici o măsură, dar absolut nici una, în sens liberal, luată de partidul conservator, față cu care nu v'am fi găsit pe D-voastră inimici.

Acestea sunt niște rele deprinderi. Tactica cea bună este de a nu face niciodată în opozițiune, ceeace știi că nu o să poți face la guvern.

Știu, D-lor, că e greu aceasta, și o știu din propria mea experiență, căci năravurile noastre sunt rele, D-le Leca. Noi gândim că, dacă nu invectivăm, că dacă nu zicem negru la tot ce zice guvernul că este alb, sau alb la tot ce zice guvernul că este negru, atunci noi credem că nu am făcut opozițiune. Și când se găsește cinevà cu procedeuri mai moderne, noi facem tot felul de presupuneri în focul luptei, îi suspectăm și intențiunile și cacaracterul.

Sunt unele lucruri pe care nu vreau să le mai amintesc, dar știu la ce m'am expus, pentrucă în chestiunea tocmelilor agricole, a Evreilor, a Dunărei și altele, unde guvernul liberal aveà dreptate, nu l-am combătut, mi se ziceà că nu fac opozițiune, că caut să mă alipesc de D. Brătianu.

Deaceea zic că este greu, foarte greu a rezistà la asemenea atacuri, și trebue, față cu aceste lucruri, trebue, vă asigur, o nepăsare și un sânge rece atât de mare, încât acei cari le au, numai pentru acest lucru pot să merite, să găsească aprobațiunea tutulor, căci vine o vreme unde toți pe rând plătesc și se căiesc amar de unele cuvinte și de unele fapte, rostite și săvârșite când erau în opozițiune.

Este timpul, D-lor, să venim și să introducem în moravu-

rile noastre politice alte deprinderi, şi deaceea rog pe opoziţiune să părăsească acest teren. Să nu creadă că a făcut opoziţiune dacă, atunci când a zis guvernul alb, ea a zis negru, căci nu a făcut absolut nimic pentru luminarea ţărei: a probat numai că fac un rău soiu de opoziţiune, dar aceasta o ştiam.

Dar, D-lor liberali, vă opuneţi la art. 1, şi în această opunere vă uniţi cu D. Păucescu. Pentruce? Mai întâiu, care este ţinta vădită a art. 1? Această ţintă este clarificarea de preţ în daraverile dintre proprietar şi sătean. Vă mai întreb, şi repet întrebarea, este unul din D-voastră care să nu recunoască, că o clarificare de preţuri a daraverilor dintre proprietari şi săteni este un lucru bun? Ori nu este? Dar ziceţi: ceeace numeşte D. Carp clarificare de preţuri este suprimarea culturei actuale din Muntenia. Pentruce? Nu ni s'a dat niciun exemplu, dar absolut niciunul care să poată probà aceasta.

Care este munca făcută actualmente în Muntenia, şi pe care o împiedică proiectul nostru, aşà cum e el întocmit.

Voiţi dijmă? Veţi aveà.

Voiţi învoieli în muncă? Veţi aveà.

Voiţi în bani? Le veţi aveà şi pe acestea.

Voiţi şi în dijmă, şi în muncă şi în bani? Le aveţi.

Numai să ştim însă că: cutare pogon e dat pentru atâta dijmă, cutare pentru atâta muncă, cutare pentru atâţia bani.

Cum probează D. Fleva, că eu împiedic tocmelile? D-sa zice că de 18 ani este agricultor, că acum a chemat pe ţărani şi le-a zis: oameni buni, am să vă dau 10 pogoane, să le ar eu, să le seamăn eu, voi să prăşiţi, şi vom împărţi recolta pe jumătate. Zice că art. 1 opreşte aceasta. Aşi vrea să ştiu cum? Acì e pur şi simplu un contract de dijmă.

D. *N. Fleva.* Nu este cu dijmă.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Dacă aşi zice eu ţăranilor: Vă dau 10 pogoane, voi să le munciţi şi recolta să o împărţiţi în două, aceasta nu este un contract cu dijmă?

D. *Gr. Păucescu.* Da. Dar cine treeră?

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* D-le Păucescu, eu iau cazul invocat de D. Fleva, şi-i spun că aceasta este un contract pe dijmă, fiindcă nu este vorba de munca proprietarului, este vorba de munca săteanului, şi când dau eu pogonul meu, fără să

fie arat, şi el îl ară, înţelegeţi bine, că nimeni nu mă poate oprì să fac aceasta.

D. N. *Fleva.* Da: are să muncească însă şi cu carul meu.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* D-voastră ziceţi așà. Eu vă dau 10 pogoane, eu le ar, eu le semăn, şi D-ta să le prăşeşti, şi recolta să o împărţim în două, nu este acesta un contract, cu dijmă? Neapărat că da.

Aşi voì ca D-voastră, să-mi probaţi că art. 1 cum este redactat, suprimă muncile în ţară. Şi D-ta, D-le Fleva, cu o experienţă de 18 ani, numai la acest rezultat ai ajuns, ca să nu ştii că acest contract este pur de dijmă?

Să cred eu, D-lor, cum că D. Fleva, om inteligent, gospodar de 18 ani, să nu înţeleagă nici măcar atâta, că asemenea contract este un contract de dijmă? Aceasta nu se poate. D. Fleva voieşte să suprime progresul care se face, aşi vrea să ştiu în interesul cui? In interesul ţăranului, în interesul proprietarului, în interesul partidului liberal? D'apoi toţi aceştia sufer de starea actuală.

Şi apoi mai pretinde D-lui, că nu face chestiune politică, că despre D-sa putem să mai stăm pe aceste bănci, dar ne conjură să nu secăm izvoarele de producţiune ale acestei ţări.

Apoi dacă eu aşi fi corbul din copac şi D. Fleva vulpea de pe jos, poate că aşi lăsà să cadă caşul în gura D-lui Fleva; dar nici eu nu sunt corbul din copac, şi nici D-sa vulpea cea şireată, care are să facă pe majoritate să binevoiască, în intereresul izvoarelor de bogăţie ale acestei ţări, să dea jos pe acest guvern, care vrea să sece aceste izvoare.

Vedeţi dar că proba ce s'a încercat a da, cum că acest articol împiedică o formă oarecare de cultură, nu a izbutit defel.

Dar vă plângeţi că legea nu face mai mult.

Apoi aceea este un alt mod de ipocrizie; sistemul acesta îl cunosc, de a împiedicà orice lege de progres, pentrucă legea nu dă totul.

Aţi văzut că D. Poni a putut răsturnà pe D. Maiorescu, fiindcă legea D-sale de învăţământ nu corespundeà la toate aspiraţiunile. S'a încercat şi acum, cu mai puţin succes, zicând că dacă legea nu cuprinde tot, respingem progresul ce se aduce şi rămânem tot în mocirla în care ne aflăm. Cunoaştem şi acest sistem. Prin urmare, eu cred că articolul 1 este un adevărat

progres, şi acei cari sunt contra lui împiedică o binefacere care se aduce şi săteanului şi proprietarului, şi sunt convins cum că, în loc de maledicţiunile promise de D. Fleva, vom aveà binecuvântările sătenilor, prin modificările ce le aducem.

Dar vine acum şi ni se zice: bine, D-lor miniştri, ce tot veniţi cu cestiunea ministerială? Nu înţelegeţi că, dacă D-voastre ne impuneţi să votăm sub ameninţarea unei cestiuni de cabinet, D-voastre înjosiţi Parlamentul? Aşi puteà să le răspund, dar D-voastre nu înţelegeţi că înjosiţi guvernul care vă reprezintă, D-lor din majoritate. atunci când D-voastre cereţi dela dânsul să aibă convingeri atât de uşurele, voinţe atât de slabe, încât la cea dintâi obiecţiune ce se face, la cea dintâiu rugăciune, el să consimtă a retrage legea şi aceasta pentru a nu fi dezacord între guvern şi majoritate; noi să rămânem la putere şi D-voastre să vă faceţi trebşoarele D-voastre în provincie, şi la 10 Maiu să mergem în alaiu să felicităm pe M. S. Regele, iar cestiunile de principiu deocamdată să le lăsam la o parte spre marea fericire a D-lor: Fleva şi Păucescu? Ei bine, nu e sistemul nostru acesta; am văzut unde duce un asemenea sistem: a fost un minister mai tare decât noi toţi. Nici un om, de când e România, nu a avut tăria lui I. Brătianu, încredere absolută a Tronului, legenda liberalismului, absolută supunere a acelor ce mergeau cu dânsul. Pentruce a căzut I. Brătianu? Tocmai pentrucă, atunci când o lege nu plăceà majorităţei, o retrăgeà. Nu vă place? O retrag, devenise principiul de guvernământ al lui Brătianu: să meargă aşà dupe zisele curente, numai şi numai ca să rămână la guvern. Rezultatul care a fost? A fost că în ultimii 4 ani nu s'a făcut decât ceeace vă spuneam adineaori, miniştrii mergeau la alaiu şi majoritatea îşi făceà trebşoarele. Şi când ne punem pe acest teren, trebşoarele se transformă în treburi. Ştiţi atunci unde a a ajuns marele partid? Şi unde a ajuns acel atotputernic? (Aplauze).

Nu agitaţiunile D-voastre, va spus'o D. Lahovari, a răsturnat pe I. Brătianu, ci politica lui care dovedeà că nu mai aveà un principiu statornic, nu mai aveà nici o voinţă fermă.

De aceste deprinderi trebue să ne lepădăm. Când suntem miniştrii şi venim cu o lege care noi avem convingerea că este un bine pentru această ţară, gândiţi D-voastre că nu ne-am înjosì, dacă am părăsì credinţa noastră, pentru a complace D-lor Păucescu şi Fleva?

Dar cu aceasta impunem noi ceva? Dar noi nu facem decât a lăsa fiecăruia libertatea lui de acţiune. Să oblig pe majoritate să primească ceeace n'ar voi, nu o pot şi nu o vreau; dar să mă oblige pe mine majoritatea să stau la guvern, ca să apăr lucruri pe care în convincţiunea mea nu le cred bune, sau ca să părăsesc lucruri pe care le cred bune, aceasta nu o puteţi cere dela mine. Dacă o cereţi, v'o afirm mai dinainte că nu aveţi să obţineţi niciodată. (Aplauze).

D-lor, v'am zis: fiecare partid are conducătorii lui, şi acei conducători, vă înşelaţi dacă credeţi cum că ei sunt rezultatul întâmplărei; vă înşelaţi, dacă credeţi că poate să fie un conducător de partid, care să nu aibă în dosul lui un trecut de muncă şi de sacrificii pentru acel partid; şi aceà muncă şi acele sacrificii inspiră încrederea partidului, care i-a pus să conducă afacerile sale. Ei dacă este aşà, care sunt datoriile lor: să conducă ei partidul, ori să fie ei conduşi de partid? Evident că nu vor primì niciodată să fie ei conduşi şi vor zice, dacă au demnitate: D-lor nu vă convin ca conducător, chiemaţi alţii cari să vă conducă, dar cât conduc, trebue să urmaţi sfaturile şefului.

Şi când D-voastre veniţi să spuneţi că, urmând astfel, noi dărâmăm sistemul parlamentar, vă răspund că D-voastre, prin sistemul ce voiţi să'l urmaţi, dărâmaţi regimul parlamentar.

D-voastre nesocotiţi hotărârea unui om demn, care zice: voiu sta pe aceste bănci atât timp cât voi aveà încrederea majorităţei. cât timp ea mă va urmà, şi voiu plecà atunci când această încredere îmi va lipsì. (Aplauze).

Aceasta am făcut-o ieri, o fac şi astăzi, şi o voiu face totdeauna. (Aplauze).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

D. *Rosetti-Teţcanu.* D-lor, comitetul delgaţilor a desbătut asupra a două amendamente, unul al D-lui Păucescu în cuprinderea următoare, pe care comitetul l-a respins:

„Să se suprime partea din urmă a art. 1, lit. *c*, care începe cu cuvintele: cu condiţie de a se determinà prin contract".

Gr. G. Păucescu, C. Ressu, P. Brătăşanu, B. Ştefănescu, G. I. Hristodorescu, D. Orbescu, I. H. Popp, A. Ulubeanu, I. Ciuflea.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Păucescu şi rezultatul scrutinului este cel următor:

Votanţi.	75
Majoritate regulametară.	46
Bile albe	26
Bile negre	49

D. *vicepreşedinte.* Adunarea a respins amendamentul D-lui Păucescu.

D. *Rosetti-Teţcanu.* Mai avem şi amendamentul D-lui Dobrescu-Argeş, ce vi s'a citit şi pe care asemenea comitetul delegaţilor l-a rèspins.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Dobrescu şi se respingè.

Şedinţa din 8 Maiu 1893.

D. *preşedinte.* Acum intrăm în ordinea zilei, unde avem proiectul de lege pentru tocmelile agricole.

D. *Rosetti-Teţcanu.* Ieri s'a votat art. 1. Acum trecem la art. 3, fiindcă art. 2 este tot cel din legea de astăzi în vigoare.

— D. vice-preşedinte, Gr. Triandafil, ocupă fotoliul preşedinţiei.

D. *N. T. Popp.* D-lor, am cerut cuvântul la articolul 3, nu pentruca să propun verun amendament, dar mai mult ca să atrag atenţiunea D-lui ministru al domeniilor asupra unui fapt. Voiu să aduc la cunoştiinţa D-lui ministru ceeace se petrece în părţile noastre de dincolo de Olt, unde sunt multe proprietăţi care n'au planuri economice, pentruca să se cunoască cu preciziune întinderea pământului destinat imaşului, aşà că în mare parte locuitorii păşunează vitele lor pe întreaga moşie, pe toate miriştele.

Prin urmare, când, după acest articol, s'ar face învoiala individuală şi s'ar determinà atâtea vite de hectar, înţelegeţi că în practică n'ar puteà să se aplice, chiar acolo unde pe moşii ar fi determinat o învoială.

Eu cred că aceste dispoziţiuni ale articolului 3 n'ar fi aplicabile, deşi altminteri le găsesc în principiu destul de bune. Nu este însă mai puţin adevărat... (Sgomot, nu se mai aude).

D. *vicepreşedinte*. Vă rog a vorbì ceva mai tare, căci nu se aude.

D. *N. T. Popp*. Eu vorbesc destul de tare, dar este sgomot din cauza conversaţiunilor ce se fac.

Şi pentrucă D. ministru voieşte de altmintrelea să se ocupe încâtvà a îmbunătăţì starea actuală a lucrurilor, eu cred că ar fi bine, ca D-sa să se ocupe în primul rând şi de următoarele chestiuni: parcelarea pământurilor date după legea rurală din 1864, căci este o mare nedreptate şi o mare neregulă în ţară din cauza acestei nedeterminări a pământului. L-aşi mai rugà, pe de altă parte, să se ocupe şi de îmbunătăţirea produselor agricultorilor mici; căci, din cauza relei îngrijiri şi slabei culturi a acestor produse, ele se vând totdeauna cu un preţ mult mai scăzut, ceeace aduce pentru agricultorii cei mici o însemnată pagubă, care se poate cifrà la mai multe milioane pentru întreaga ţară.

In această privinţă mijlocul ar fi acesta, ca D. ministru al agriculturei, în unire cu D. ministru al lucrărilor publice, să ia o măsură, prin care sà se dispună, ca toate grânele care ar conţine mai puţin de 4 la sută materii străine, să fie apărate de orice taxă la export, a le face reduceri la transport pe căile ferate; iar pentru grânele care ar conţine mai mult de 4 la sută materii străine, să fie supuse la o taxă de 50 bani de hectolitru.

Un asemenea proiect de lege ar face pe micii şi marii agricultori să îngrijească a curăţì grânele lor de plante străine, care le-ar alterà calitatea şi, prin urmare, şi preţul, şi în acelaşi timp ele vor fi mai bine cerute pe pieţele străine.

L'aşi mai rugà să aibă bunavoinţă a cugetà în ce anume localităţi condiţiunea materială a ţărei este mai de compătimit, cutoatecă eu m'am convins, că această poziţiune este mai de plâns acolo unde străinii sunt arendaşi.

Străinii au interes să facă avere acì la noi, şi după ei potopul. Ştiu că s'a depus un proiect de lege din iniţiativă parlamentară, ca nici comunele, nici statul să nu mai poată arendà la străini proprietăţile lor. Nu cred ca D. ministru să fi avut timp a studià acest proiect de lege; studiându-l, cred că va face cu aceasta unul din actele cele mai mari pentru scăparea ţăranilor de exploatatori.

Pedealtă parte, nu ştiu de ce nu s'ar face îndemnuri, prin

organele administrative, ca ţăranul să-şi asigure şi recolta în contra grindinei.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Aceasta e la articolul 3?

D. *N. T. Popp.* Eu vă semnalez numai unele inconveniente pe care cred că le recunoaşteţi, deoarece vă interesaţi de desvoltarea economică a ţărei. Sunt multe localităţi, unde proprietarii şi arendaşii procură mijloace de existenţă ţăranilor. Bine ar fi să se înfiinţeze o casă de economie şi pentru ţărani, ca un fel de pătul de rezervă.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Aceasta e la articolul 3?

D. *N. T. Popp.* Ne-aţi imputat că noi am fost contra vânzărei bunurilor statului la ţărani, ceeace nu e adevărat; că am fost în contra creditelor agricole, ceeace asemenea nu e adevărat. Noi am fost în contra dobânzei mari pe care D-voastră, din 7 aţi ridicat-o la 13, şi acum, când e timpul să vă semnalez relele, D-voastră mă întrerupeţi într'una; nu voiţi să ascultaţi, luaţi lucrurile în zeflemea.

Este dureros lucru că într'o ţară agricolă, ţăranul să fie nevoit ca să se împrumute pentru porumb.

Acestea sunt cestiuni vitale, care trebuesc studiate şi vindecate cu o oră mai înainte, fiindcă necesităţile statului vor cauzà multe sporiri de cheltuieli, şi dacă populaţiunea agricolă merge tot înapoi, atunci chiar pentru cei avuţi nu mai este decât o cestiune de timp, ca să se egalizeze cu cei săraci. Datoria noastră e să căutăm pe toate căile, să desvoltăm industria naţională, ca să se repărţească pecât se poate mai drept contribuţiunile pentru serviciile diverse, şi necesităţile statului să'şi aibă mersul lor regulat.

Dacă vom ajunge să avem o ţară săracă, atunci fiţi încredinţaţi că orce progres nu poate să'şi aibă efectul său dorit. Cu toţii dorim binele ţărei, dar când cinevà vine cu o idee, îl luaţi în zeflemea şi credeţi că cine ştie ce interes are. Nu am niciun interes altul, decât îmbunătăţirea stărei materiale a acestei ţări.

D. *C. Dobrescu-Argeş.* D-le preşedinte, la art. 3 trebuià să propun un amendament în sensul celor prezentate ieri. Eu am propus ieri amendamente care au fost discutate în comitetul de-

legaţilor şi mi se pare că au fost respinse. Deci la art. 3 renunţ de a mai propune amendamente.

D. *N. Fleva*. D-lor, voiu lăsà toate generalităţile deoparte, pentrucă discuţiunea generală e displăcută D-lui ministru, cu toate că lucrul se explică ca o consecinţă a votului D-voastre de ieri, şi fiecare ar trebui să profite de discuţiunea pe articole, ca să găsească mijlocul de a vorbì în discuţiune generală. Eu nu voiu vorbì decât de articol. Şi cu atât mai mult voiu vorbì de dânsul, cu cât acest articol 3 e relativ la una din îmbunătăţirile, pe care D. ministru de domenii crede că le-a adus legei existente. Vă amintesc că D-sa alaltăeri a zis că a făcut patru îmbunătăţiri principale, şi una dintr'însele e cuprinsă la art. 3. Să examinăm, D-lor, dacă aceasta e o îmbunătăţire, ori dacă D. ministru al domeniilor, prin legea D-sale, nu face decât să îngreuneze, şi mai mult decum erà până acum, poziţiunea chiar a persoanelor de care D. ministru are aerul a se interesà: voiu să vorbesc de ţărani.

Eu nu voiu propune niciun amendament, fiindcă cred că acest articol e de prisos, şi prin urmare acei D-ni deputaţi, cari vor fi de aceeaşi părere, n'au decât să voteze supresiunea articolului.

Iată ce zice D. ministru acì:

„Art. 3. Contractele pentru păşune (izlaz) nu se vor puteà încheià pe cap de vită decât cu indicaţiunea întinderei de pământ, pentru care se face închirierea.“

Ce îmbunătăţire aduce legei existente această nouă dispoziţiune, şi ce favori creează ea pentru ţărani? Ce voieşte D. ministru? Ca oridecâteori va fi vorba de plata păşunatului vitelor pe cap, să se indice totdeauna în contract întinderea pământului, pe care se face închiriarea.

Pentruce face D. ministru aceasta? Când se va zice într'un contract că se dă dreptul de păşunat pentru 200 vite pe 5 pogoane de izlaz, ce are să facă D. ministru? Nimic. Se pot da orcât de puţine pogoane şi se pot pune pe dânsele orcât de multe vite, despre aceasta D. ministru nu vrea să ştie nimic, vrea să ştie numai câte pogoane se dau; pentruce? Pentruca să nu fie năpăstuiţi ţăranii? Nu; căci de aceasta nu se interesează D. ministru.

Eu fac apel la D-voastră, câţi trăiţi cu ţăranii, să spuneţi

ce vă cer ei înainte de toate? Este chestiunea păşunatului vitelor, chestiunea izlazului; ei zic: ne învoim sau nu, aceasta o vom vedeà mai pe urmă, dar acum mai întâiu de toate ne spune, unde ne dai iarbă pentru păşunatul vitelor? Ce însemnează acest fapt psihologiceşte? Că ţăranul se interesează de vitele lui mai mult decât D. Carp, şi aceasta pentrucă păşunatul vitelor este viaţa ţăranului: el se lipseşte chiar pe sine pentru a-şi îngrijì mai întâiu vitele....

Imi pare bine că aud protestări. In adevăr, sunt cazuri unde măsurătoarea acestui izlaz nu s'ar puteà face, când, spre exemplu, pe o moşie sunt arături. Tot aşà poate să fie, când pe marginea râurilor sunt rovine, tuferiş, sau, cum s'a zis alaltăieri, buruieni prin pădure sau mărăciniş, ori iarbă prin locurile goale din pădure şi pe marginea râurilor. Proprietarul poate da ţăranilor, când vin la tocmeală, dreptul să 'şi pască vitele în aceste locuri. Dar D. ministru vrea ca toate acestea să fie măsurate, fără să ţină seamă că sunt localităţi unde nu se pot măsurà, şi, dacă nu se pot măsurà, ce rezultă de aci? Că contractul nu se poate face.

D. Voinov mă întreabă, dacă admit eu a se da un loc de păşune, fără ca să indice întinderea lui? Dar, D-lor, dacă fac contract şi zic că dau două pogoane pentru 200 de vite, legea nu strică contractul, nu îl declară nul. Aş înţelege să zică guvernul, că ţăranii nu sunt în stare să-şi garanteze interesele lor, şi legea să spună, că nu se poate stipulà o învoire de izlaz decât cu condiţiune ca să fie cel mai puţin cutare întindere de pământ pe fiecare cap de vită. Aceasta ar fi cevà serios, adică întru atât de serios, pe cât ar puteà fi fundată ideia ce ne-am face noi, că ţăranul nu este în stare să-şi înţeleagă interesele lui. Dar legea nu are această ideie în vedere: ea nu cere altcevà decât să se măsoare pogoanele, şi când legea cere aceasta, eu vă spun că de multe ori nu se pot măsurà aceste pogoane, pentrucă arendaşii sau proprietarii de moşii dau locuitorilor loc de suhat pe tărâmuri, de unde s'a ridicat recolta, fără de a se şti de mai înainte, adică în momentul când s'a făcut învoiala, câtă întindere de pământ are să semene cu grâu, cu porumb, etc.

Aşà, de exemplu, se învoieşte de cu toamnă pentru anul viitor, că are să dea proprietarul pentru vite loc de păşune pe mirişte, pe locuri unde a fost orz, ovăş, porumb, fără ca să se ştie

pe câte pogoane are să pună arendaşul asemenea semănături. Va să zică, legea în unele din dispoziţiunile ei nu poate fi aplicabilă. Dar ştiţi de unde provine acest neajuns? Provine de acolo că ne închipuim că trebue să facem o lege, prin care guvernul să se institue ca epitrop al tuturor intereselor celor mai imediate ale ţăranilor. Inţeleg să ne gândim la aceasta pentru lucruri a căror necesitate nu cade sub imediata lui apreciare, cum ar fi de exemplu, spitalele, şcoalele, şi celelalte: dar ca să ne închipuim noi că putem legiferà mai bine pentru îngrijirea vitelor ţăranilor decât o poate face el, aceasta nu este admisibil.

D-voastră credeţi că prin această lege veţi procurà ţăranilor mai mult tărâm pentru păşunatul vitelor. Ştiţi când va fi una ca aceasta? Când starea culturală şi economică a agriculturei va fi aşà de prosperă, încât înmulţindu-se vitele, ţăranul să vină la mine şi să zică: am avut doi boi, acum am patru; am avut 20 de oi şi acum am 100, şi nu-mi mai ajunge pământul ce 'mi erà de ajuns altă dată pentru păşunat. Dar D-voastră vă închipuiţi că o stare de lucruri existentă o veţi puteà schimbà printr'un simplu articol din lege?

Dar nu veţi face decât a da naştere la neînţelegeri între proprietari şi ţărani; veţi forţa pe proprietar ca să numai contracteze cu ţăranul; şi atunci are să vină rolul cămătarului de rea credinţă, care va zice: nu pot să fac contract pentru păşunare, în păduri, ci îţi dau alt izlaz măsurat, dacă 'mi dai 20 de lei de vită. Ţăranul fiind cu cuţitul la gât, va da cât 'i va cere.

Eu, D-lor, fac apel la bunul simţ al D-voastră şi al D-lui ministru, rugându-vă şi pe D-voastră şi pe D-lui a vă gândi la această stare de lucruri ce s'ar creeà; căci dacă se tocmeşte pe cap de vită, poate şi proprietarul să bage vitele sale.

Nu ştiu cum este în Moldova; dar aci, când se face tocmeala, se specifică dela început câte vite bagă şi proprietarul şi ţăranul: aşà că ţăranul în primul loc se ocupă ca vitele lui să aibă păşune şi ce întindere dă pentru aceasta ca izlaz; cât pentru aceea că proprietarul poate să bage vite străine, aceasta este un abuz care se poate urmărì înaintea justiţiei; şi dacă astfel se face în Moldova, aceasta însemnează că acolo locuitorii sunt mai obicinuiţi decât aci cu astfel de lucruri, şi mai însemnează că acolo ţăranii tocmesc pentru izlaz ca pentru ceva accesoriu.

Pentru a se evità orce confuziune, e bine a se specifică în

lege că în izlazul ţăranilor este oprit de a mai întroduce şi alte vite.

Un D. deputat îmi spune că nu se poate. Eu zic că aşà se va întâmplà, dacă se primeşte art. 3 astfel cum s'a redactat.

Adoptându-se, dar, această dispoziţiune, ar fi o garanţie mai mare pentru ţărani.

Acestea sunt motivele ce am avut de spus spre a vă demonstrà inutilitatea art. 3.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* D-lor, a nu aveà plan economic al moşiei, aceasta se poate; dar a deduce de acì că din cauza lipsei de plan nu se poate măsurà imaşul ce se închiriază, mărturisesc că aceasta întrece măsura comprehensiunei mele.

Intru cât priveşte cele spuse de D. Popp, ele nu numai că nu au a face cu dispoziţiunile articolului 3, din care cauză mi-am şi permis să-l întrerup de câteva ori, dar nici măcar în discuţiunea generală nu s'au enunţat nişte asemenea idei.

D-voastră ştiţi cât suntem noi de toleranţi, şi puteaţi, la discuţiunea generală, să fi venit a vorbì de asigurări contra grindinei sau a incediului, să arătaţi că grâul e rău curăţit de ţărani şi să ne cereţi să îi obligăm a-l curăţì mai bine; dar am văzut că nici chiar în discuţiunea generală nu s'au atins asemenea cestiuni. Sunt cestiuni cu totul de altă natură la care ne am puteà gândì, dar care n'au de a face întru nimic cu articolul în discuţiune; precum asemenea nici măsurarea pământului la 1864 nu erà la locul ei nici chiar în discuţiunea generală şi cu atât mai puţin la acest articol, căci dacă la fiecare articol vom sta să enumărăm toate păsurile sătenilòr atunci, nu vom mai terminà niciodată cu discuţiunea acestei legi.

Vin acum la D. Fleva. D-sa zice că este o greutate mare în aplicarea acestui articol. Aşi vrea să ştiu, pentru ce? Este o greutate mare de a măsurà imaşul dat sătenilor? Absolut nici una. D. Fleva zice că nu ştie proprietarul cât grâu are. Dar care e proprietarul care, în fiecare primăvară, să nu ştie cât grâu a pus şi cât porumb are să semene? Aceasta o ştie de mai înainte. Dar D. Fleva zice: Care e progresul? Progresul este că până acum nu se închiriau pogoane de imaş, ci dreptul de imaş, şi când zice D. Fleva: dacă vine proprietarul şi pune vitele lui peste ale ţăranului în imaş, aceasta este un abuz şi trebue urmărit, eu îl întreb: In virtutea cărei legi, când legea actnală zice

curat că proprietarul are drept să închirieze dreptul la imaş?

Prin urmare, dreptul la imaş îl are şi el. Ce zice legea cea nouă? Ea zice: Nu voiesc a se mai închirià dreptul la imaş, ci imaşul, şi atunci ţăranul ştie despre ce e vorba.

Dar D. Fleva crede că aceasta aduce o pagubă mai mult ţăranilor, căci când proprietarul dă dreptul la imaş pe o moşie de 100 de pogoane, şi când pune 100 de vite ale lui, atunci evident se înţelege că imaşul s'a dat pentru 200 de vite. Când zice: având o întindere de 100 de pogoane imaş, atunci ce am făcut? Am dat pentru 100 de vite 100 de pogoane, şi câştigul care mai e? Prin dispoziţiunea înscrisă în lege numărul pogoanelor pus la dispoziţia ţăranilor se măreşte. D-voastră ziceţi că abuzuri se fac în Moldova; vă înşelaţi: abuzuri se fac în această privinţă mai ales în Muntenia, nicăeri în Moldova. Vă desfid să citaţi în Moldova un singur caz în care, sub cuvânt de păşune, proprietarii ar fi putut impune sătenilor condiţiuni oneroase. Aici voiu arătà cazuri unde, din faptul imaşului, proprietarii au impus ţăranilor condiţiuni inadmisibile de vre-o lege, condiţiuni care, de altfel, fără nevoia imaşului, ţăranul nici odată nu le-ar fi primit. Va să zică, abuzul e mai mult aici decât dincolo, şi când D. Fleva tot vorbeşte de practica D-sale ca proprietar, tare mi-e teamă că nu are decât practica dela moşiile sale proprii, dar, de sigur, nu are practica atitudinei a sute şi sute de arendaşi cari, folosindu-se de dispoziţiunile legei astăzi în vigoare, care permite închirierea dreptului la imaş, s'au folosit ca să dea un imaş insuficient şi să impună condiţiuni oneroase care, de sigur, numai în folosul ţăranului nu pot să fie.

Şi când vine D. Fleva şi se opune, în numele ţăranilor, la această dispoziţiune binefăcătoare din legea cea nouă, atunci să-mi permită, nu să îi contest dorinţa de a îmbunătăţi starea ţăranului, dar să-i contest priceperea practică a lucrurilor.

Permiteţe-mi să vă spun aceasta aici în public: Nu ştiţi ce se petrece în Muntenia.

De aceea, vă rog, D-lor, să primiţi articolul 3 din proiectul nostru. El loveşte, o recunosc, în oarecare deprinderi, îngreunează lucrarea proprietarului, dar numai în aceasta că-l obligă să măsoare imaşul lui, şi să spună cât anume pământ determină pentru imaşul sătenilor. Şi odată imaşul închiriat, se înţelege dela sine şi numai e nevoie să se spună în lege, că proprietarul nu-

mai are dreptul să pună vitele lui într'un imaş care e închiriat anume; când a zis: Această sută de pogoane e imaşul pe care îl închiriez eu sătenilor din moșia mea, acel imaş e numai al sătenilor.

D. *N. Fleva.* In partea de dincoace nu e drept la imaş.

D. *vicepreşedinte.* E un amendament prin care D-nii: Fleva şi Dobrescu propun a se înlocuì art. 3 prin următoarea redacţiune:

„Este absolut prohibit proprietarului sau arendaşului de a introduce alte vite, afară de acelea arătate prin contract, în izlazul stipulat în special pentru păşune".

N. Fleva, C. Dobrescu-Argeș.

D. *P. P. Carp. ministru al domeniilor.* D-lor deputaţi, tendinţa amendamentului acestuia e să se întoarcă legea la Senat, căci ceeace ce voieşte D. Fleva stă dejà clar în redacţiunea legei, astfel cum e prezintată D-voastră. Această declaraţiune v'o fac formal şi, prin urmare, vă rog să respingeţi acest amendament, care e dejà cuprins în lege.

D. *Rosetti-Teţcanu.* Comitetul delegaţilor a respins amendamentul D-lor: Fleva şi Dobrescu, fiindcă dejà sunt conţinute în articolul 3, dispoziţiunile esenţiale pe care le doreşte D. Fleva pentru a realizà un progres în această materie.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Fleva şi se respinge.

— Se pune la vot art. 3 şi se primeşte.

— D. vicepreşedinte, V. Pogor, ocupă fotoliul preşedenţiei.

— Se citeşte art. 4.

D. *C. Dobrescu-Argeş.* In acest proiect de lege se fixează toate acele obligaţiuni care se impun cultivatorilor de pământ, şi în contractele care se vor face de acì înainte nu vor mai figurà prestaţiunile. Negreşit că aceasta este o dispoziţiune din cele mai bune, adică dispoziţiunea aceea de a se desfiinţà prestaţiunea, ruşfeturile, care, la un loc strânse toate, puteau să devină o sarcină foarte împovărătoare pentru ţărani. Măsura a fost bine luată şi nu avem decât să ne felicităm, însă iată ce am de observat.

Discuţiunea ce a urmat asupra acestei legi trebue să fie condiţionată de un fapt, şi anume că noi am discutat legea pentru a ştì care este adevăratul înţeles al ei, pentruca interpretarea

diferitelor ei articole să fie așà de lămurită, încât să le priceapă toţi cultivatorii. Altfel discuţiunea nu ar mai aveà nici o importanţă, fiindcă toate amendamentele au fost respinse.

Eu am voit a clarificà legea şi D. ministru al domeniilor a spus că nu poate primì amendamente. Crede D-sa că aceste articole nu au nevoie de comentare, ca să poată fi înţelese de orcine, dacă amendamentele propuse nu se primesc? Atunci pierdem un timp preţios propunând amendamente şi având convingerea că ele se resping. Aşà dar care este încheierea? Incheierea este că, constatând că nu putem strecurà nici un amendament, facem o discuţiune numai platonică. Cu toate acestea, pentrucă articolul 4 este ultimul articol nou care se introduce în lege şi pentrucă în el se cuprinde înţelegerea celorlalte articole de mai înainte, aşi dorì să am din partea D-lui ministru al domeniilor câtevà lămuriri, pentruca să se ştie, când legea se va aplicà, cum are să se proceadă.

Aşi voì să ştiu dacă, după ce s'a încheiat între un sătean şi proprietar sau arendaş un contract în care se stipulează plata în dijmă, ar puteà la toamnă proprietarul sau arendaşul să schimbe tocmeala şi să zică că, în loc de dijmă, să i se plătească în bani, dacă el ar vedeà că recolta este slabă şi că mai bine i-ar venì să ia bani decât dijmă?

Aşà dar, D-le preşedinte al consiliului, fiindcă D-voastră, sunteţi capul puterei executive, şi fiindcă D. ministru al domeniilor nu este acum aici, vă rog să binevoiţi a răspunde D-voastră dacă un contract autentificat ar puteà fi modificat de una sau alta din părţi.

Aşi voì să aud această declaraţiune, pentru a se şti, dacă în viitor se mai pot comite abuzuri ca până acum.

D. *L. Catargi, preşedintele consiliului.* D-lor, nu se poate să se schimbe nici o stipulaţiune de contractul făcut şi autentificat.

Până acum se făceau abuzuri, fiindcă se depuneà la comună o copie de contract, şi toamna erau unii arendaşi cari, dacă vedeau că recolta nu este bună, schimbau dijma în bani. Acum însă odată contractul autentificat, nimeni nu poate schimbà din el o singură vorbă.

D. *N. Fleva.* D-lor, şi acest articol 4, care are pretenţiunea de a aduce şi el o îmbunătăţire, nu este decât un nou mijloc de şicană, pentrucă ştiţi ce se face?

Eu nu vorbesc de muşchiu, pentrucă ţăranul, dacă găsià că muşchiul nu-i trebue lui, îl duceà la arendaş.

Dar ceeace se face acum este adevărată şicană şi pagubă pentru locuitori. Dacă nu am permite a se stipulà în contract muşchiuri şi puii de găină, crede D. ministru că a scăpat pe ţăran? Nu: căci iată ce se va întâmplà din partea cuiva de rea credinţă, care ar voì să speculeze pe ţărani: Va zice să'i dea un leu în loc de găină, care lucru se poate stipulà în contract, de oarece echivalează cu o zi de lucru, şi atunci ţăranul, care a scos puii de găină şi pe care nu i-a putut trece în învoială, se va duce cu ei la târg, crezând că 'i va da cu 10 bani mai mult decât i-ar fi dat proprietarul; aşà este natura ţăranului nostru; şi astfel îl veţi deprinde să numai pună cloşca. Şi mai departe, deşì darea de pui este oprită, totuşi el va continuà obiceiul de a-i aduce când va aveà să facă vre-o învoială: fie că ea se face sau nu, ploconul adus rămâne la curte.

Nu ştiu ce supărare are D. Carp pe proprietari şi pe arendaşi, de le interzice puii de găină. Nu vă ajunge că stăm cu D-voastră câte şase luni de zile acì necăjindu-ne unii pe alţii; de ce să nu ne lăsaţi în pace, ca atunci când mergem la ţară, să fim liniştiţi şi să avem cu ce să ne hrănim?

Din toate cele ce am avut onoare a vă spune, art. 4 se traduce într'o adevărată şicană, păgubitoare tocmai acelora pe cari voiţi a-i protege.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Mie îmi place D. Fleva. La fiecare pas unde se face vre-un progres, D-sa se opune. Şi fiindcă D-sa se bucură de o mare popularitate, pentru a-i mărì încă popularitatea voiu recurge la un mijloc foarte bun, anume a-i publicà în broşură discursurile D-sale rostite cu ocaziunea acestei legi, broşură pe care o voiu împărţì la toţi ţăranii, spre a şti şi ei ce a vorbit D. Fleva în favoarea lor.

D. Fleva nu a înţeles pentruce s'a pus acest articol, şi iată care a fost unul din motivele serioase ale acestui articol. Recunosc şi eu că nu este mare lucru, ca ţăranul să dea un muşchiu, un puiu de găină sau câtevà ouă; dar pericolul este când muşchiul, ouăle şi puiul de găină se transformă în zile de lucru, ceeace uşor se poate întâmplà dacă D-voastră nu puneţi dispoziţiunea aceasta în lege. Acesta este adevăratul scop al articolului, de a nu mai fi posibil să se transforme 12 ouă şi un puiu într'un con-

tract agricol. Şi îmi pare rău că D. Fleva nu a înţeles aceasta. Eu vă rog, D-lor, să lăsaţi legea, cum a fost prezentată de guvern şi ţăranii o vor primi cu bucurie, când vor şti că ouăle şi puiul de găină nu se vor mai puteà transformà în prestaţiuni, care nu erau în natura tocmelilor agricole şi care de multe ori erau, cum se zice, colac peste pupăză. Vă rog, D-lor, să primiţi articolul aşà cum este.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune le vot art. 4 şi se primeşte.

— Art. 5 rămâne ca în legea actuală.

— Se citeşte art. 6.

D. *Gr. Păucescu.* Aş vrea să prezint o observaţiune, şi iată în ce consistă ea: când s'a făcut, în 1866, legea tocmelilor agricole, s'a făcut ca să răspundă la aceste două întrebări: cum să se legalizeze contractul de învoieli agricole, de învoială scrisă, şi cum apoi să se execute? Pentrucă în legea comună nu există niciun text care să indice, cum să se facă legalizarea unui contract de către ţărani, şi când să se execute.

In legea cea vechie se spuneà că tribunalul dă autenticitate şi tribunalul execută prin portărei, şi acest lucru nu erà practic în materie de tocmeli agricole: cum o să poată să legalizeze ţăranii contractele la tribunal, cum o să se scoale satele să meargă la tribunal. Atunci s'a zis că asemenea învoieli se vor legalizà de consiliile comunale şi s'a prevăzut în lege şi formalitatea ce trebue îndeplinită pentru legalizarea învoielei. Ce s'a întâmplat mai târziu?

Simţindu-se trebuinţă ca ţăranii să-şi legalizeze şi alte contracte ale lor, s'a făcut o lege în 1886 pentru autentificarea actelor.

Şi în aceà lege se prevede care sunt autorităţile care legalizează.

Şi prevede că şi tribunalele pot să legalizeze şi judecătoriile de ocoale şi judecătoriile comunale pot să legalizeze înscrisurile care se fac între oameni, după valoarea înscrisurilor. Aşà încât astăzi sătenii pot să-şi facă înscrisurile, fără să se ducă nici la tribunal, nici la judecătoria de ocol.

Şi nu numai că s'a hotărît cari sunt autorităţile ce trebue să legalizeze asemenea înscrisuri, dar s'au hotărît şi formele cu care

trebue să se legalizeze şi cât a stat în puterea noastră şi cât ne-a tăiat capul pe noi, Românii, să formăm o lege de asemenea natură, am stabilit ce autorităţi şi cu ce forme trebue să legalizeze.

Aşà încât acum nu mai e trebuinţă de o lege specială, excepţională, care să ne spună cine să legalizeze şi cu ce forme, pentrucă avem în dreptul comun arătate acestea. Atunci mă întreb: De ce s'a mai reprodus după legea cea vechie aceste capitole 2 şi 3, care vorbesc de legalizare?

Sau legea aceea e bună şi atunci să ne referim pur şi simplu la dânsa, iar dacă legea nu răspunde la toate trebuinţele societăţii româneşti, să îmbunătăţim aceà lege.

Dar nu e bine pentru fiecare contract în special să formăm o lege specială de legalizare. Şi în această privinţă credeam eu că e destul să se zică: „Toate contractele de învoieli agricole, oricare ar fi valoarea lor, se vor autentificà de judecătoriile comunale conform legei de autentificarea actelor“.

Este şi mai simplu, este şi mai bine. Pentrucă avem acolo arătate şi autoritate şi formă, şi nu e bine să înmulţim fără trebuinţă formele.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* D-lor deputaţi, auzit'aţi D voastră că au funcţionat vre-o dată în ţara aceasta judecătoriile comunale? Cine e acela care a auzit aşà cevà? N'au funcţionat. Vă desfid să-mi arătaţi un act al unei judecătorii comunale. Dar chiar admiţând că în unele cazuri izolate funcţionează pe ici colea câte o judecătorie comunală, legea cea nouă organizează judecătoriile de ocoale, aşà că se suprimă judecătoriile comunale; aşà este legea pe care o propune D. ministru al justiţiei şi, astfel fiind, a trebuit să punem chiar în legea tocmelilor agricole o instanţă, ca nu, după modificarea legii judecătoriilor de ocoale, să venim, peste o lună sau două, să schimbăm şi legea tocmelilor agricole.

D. *Gr. Păucescu.* Cine să mai legalizeze în comună şi alte înscrisuri?

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Veţi discutà atunci.

D. *Gr. Păucescu.* Eu discut pe baza legei existente.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Acestea sunt chestiuni de advocăţie şi de procese.

Pentru numele lui D-zeu, pentru două baniţe de porumb credeţi D-voastră....

D. *Gr. Păucescu.* D-le ministru, pentru numele lui Isus Christos, cine nu ştie să scrie, nu poate să facă decât un act autentic.

D. *P. P. Carp, ministru domeniilor.* Pentru două baniţe de porumb act autentic? Atunci act autentic pentru ouăle şi pentru puii D-lui Fleva. Iată dar, D-lor, pentruce am prevăzut în lege o instanţă. Acestea sunt explicaţiunile pe care am avut să le dau.

— Se pune la vot art. 6 şi se adoptă.

Articolele următoare, până la 17 inclusiv, se adoptă fără discuţiune.

— Se citeşte art. 18.

D. *N. Fleva.* Asupra acestui articol aşi întrebà pe D. ministru: când este ştiut că, prin legea consiliilor judeţene, comitetele permanente sunt însărcinate cu toate aceste inspecţiuni, de ce nu puneţi acì că inspecţiunile aceste se vor face prin comitetele permanente?

Poate fiindcă aveţi de gând să le desfiinţaţi?

Va să zică, atunci D-voastră legiferaţi cu anticipaţiune asupra deciziunei Camerilor.

Aşi rugà, dar, pe D. ministru să răspundă la această întrebare şi cred că ar face bine să primească acì o modificare, tot aşà cum a primit una cu ocaziunea unei legi votate deunăzi, care asemenea anticipà asupra unei legi care nu erà încă votată.

D. *L. Catargi, preşedintele consiliului.* Nu este tot acel caz, fiindcă acì este vorba de o inspecţiune care trebue să se facă prin comune.

D. *N. Fleva.* Toate cercetările de asemenea natură se fac de consiliul judeţean prin delegaţii din sânul comitetului permanent. Dece, dar, voiţi să introduceţi un alt funcţionar, care să fie o nouă sarcină de cheltuială pentru consiliile judeţene?

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Legea actuală zice: Consiliul judeţean sau comitetul permanent.

Noi avem intenţiunea de a suprimà comitetul permanent; dar chiar când nu s'ar suprimà, avem dreptul să alegem sau pe consiliul judeţean, sau pe comitetul permanent. Noi am ales consiliul judeţean.

Unde este contradicţiunea?

— Se pune la vot art. 18 şi se primeşte.

— Articolele următoare, pânăla 28 inclusiv, se adoptă fără discuţiune.

— Se citeşte art. 27.

D. *Gr. Păucescu.* D-lor deputaţi, ajungem la una din cele mai însemnate modificări pe care le aduce proiectul de lege actual la legea din anul 1882, modificare pe care am avut onoare să vă anunţ în discuţiunea generală, cumca pe una ce impietează asupra legei din 1882, o face şi mai rea şi mai asupritoare; precum legea din 1872 a fost mai rea, şi, ca să mă serv cu expresiunea mai generală primită, mai retrogradă decât legea din 1866, tot aşà această parte din actuala lege o face mai nedreaptă, mai asupritoare decât legea din 1882.

Dece este vorba?

De mult s'a introdus în legislaţiunea noastră, de mult s'a introdus în instituţiunile noastre deosebirea puterilor statului.

Incă de sub Regulamentul organic s'a consacrat această mare conchistă a timpurilor moderne în materie de legislaţiune şi în materie politică, ca cele trei puteri ale statului: puterea legiuitoare, puterea executivă şi puterea judecătorescă trebue să fie deosebite. Puterea legiuitoare care face legile, puterea judecătorească care aplică legea la conficitele dintre interesele particulare.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Şi D. Păucescu care le explică.

D. *Gr. Păucescu.* Şi D. Carp care le violează. (Ilaritate).

Spuneam că, încă din timpul Regulamentulni organic, dacă vei avea bunătate, D-le Carp, să-mi dai puţină atenţiune şi să nu iei în râs aceste lucruri serioase, vei vedeà că deşi ai prezentat proiectul de lege de faţă cu bună intenţiune, dar ai greşit, din cauză că nu ai voit să întrebi pe oameni mai deprinşi cu discuţiunile acestor principii, decât poate să fie fiecare om inteligent.

Ziceam că încă de sub Regulamentul organic s'a stabilit această deosebire a puterilor statului şi încă de atunci s'a hotărît ca, de câte ori există discuţiune între particulari asupra drepturilor şi intereselor lor; de câte ori cinevà pretindeà că dreptul lui i s'a violat, fie un drept care rezultă din principiile generale, el are dreptul să se adreseze la justiţie, şi justiţia să-i constate drep-

tul, şi fiind cazul, să-i acorde despăgubiri pentru pagubele cauzate.

Cu toate acestea, aceste principii, fiind noi şi nu bine cunoscute în 1851, când a venit Vodă Ştirbei cu legea tocmelilor agricole, ca să completeze Regulamentul organic, a hotărît ca toate daraverile între muncitori şi proprietari să fie judecate de sfatul sătesc. Stirbei s'a gândit că cine poate mai bine să aibă milă de ţăran decât sfatul sătesc ales de dânşii, şi de atunci s'a făcut acestă ştirbire a regulilor generale ale despărţirei puterilor statului şi s'a atribuit aceste contestaţiuni unei autorităţi curat administrative, cum era sfatul sătesc.

Această stare de lucruri s'a desfiinţat prin venirea instituţiunilor celor noi, prin promulgarea legei dela 1865 şi a Constituţiei din 1866 şi atunci a rămas ca toate discuţiunile care se nasc între cetăţeni, prin urmare şi între proprietari şi muncitorii de pământ, să fie rezolvate de puterea judecătorească.

Legea din 1866, făcută în împrejurările crude de care vorbeam în discuţia generală, de care a vorbit şi D. Ressu, a hotărît să se facă derogaţiune la acest principiu. Ce derogaţiune?

Ca primarul, iar nu autoritatea juddecătorească, când locuitorul refuză de a-şi face munca, să-l judece şi să-l oblige să plătească, dar numai pentru banii trebuincioşi să se poată lua alt muncitor în loc. Am să secer un pogon, nu mă supun; primarul are drept să ia alt om şi să-i plătească, în loc de 6 franci, 10 sau 15 şi apoi tot primarul să mă osândească să plătesc banii şi să-mi execute plata. Atâta derogaţiune s'a adus de legea din 1866 la principiul cel mare, că toate judecăţile dintre oameni se hotărăsc de autoritatea judecătorească iar nu de cea administrativă.

Ce face legea ce se propune azi de guvern? Ea hotărăşte că nu numai aceşti 10 sau 15 lei, dar toate pagubele ce s'ar puteà întâmplà unui proprietar, din cauză că un ţăran nu şi-a executat obligaţiunea să le poată judecà primarul. Iată cum se exprimă articolul în aliniatul 2: „In caz când nu s'ar găşì alţi muncitori în locul celor cari nu s'au supus a executà muncile pentru care fusese angajaţi, autoritatea comunală, după cererea cultivatorului, va constatà paguba ce i-a rezultat din această cauză."

Legea care este astăzi în vigoare trimite pur şi simplu pe părţi în această justiţie: D. Carp înlocuieşte justiţia prin administraţie.

Legea actuală zice:

In caz când nu i-ar găsì alţi muncitori în locul celor cari s'au împotrivit şi ar rezultà pagube, cultivatorul este în drept a se adresa instanţelor judecătoreşti, pentru despăgubirea sa din averea debitorului.

D. Carp dă drept primarului să preţuiască paguba. Este adevărat că procesul-verbal de preţuire se trimite la judecătorul de ocol: dar ce face judecătorul? Judecătorul se va pronunţà dacă găseşte estimaţiunea justă sau dacă voieşte a o complectà din nou prin noi dovezi sau cercetare la faţa locului.

O voce. Ce e asta?

D. *Gr. Păucescu.* Vă rog, D-lor, să credeţi că nu voiu urmà nici odată exemplul ilustru care mi s'a dat după banca ministerială, ca să mă apuc să creez, alături de articolul de care vorbesc, un alt articol, numai ca să-l combat mai cu înlesnire.

Eu nu tăgăduiesc că procesul-verbal de preţuire făcut de primar trebue să treacă pe sub ochii judecătorului. Eu nu tăgăduiesc că judecătorul judecă şi dă sentinţa. Dar mă întreb: ce judecă judecătorul şi cum se arată procesul.

Şi pentru aceasta ia una câte una dispoziţiunile legei de care vorbim.

Iată ce zice aliniatul 2: (Citeşte).

Va să zică, întâiu şi întâiu constatarea aceasta se face de către primar.

In loc să se adreseze cererea, cum se făceà înainte, la justiţie, şi justiţia să ordoane constatarea, dupăce, bine înţeles, justiţia se convingeà că este sau nu caz de despăgubire, primarul se pune în locul justiţiei şi hotărăşte el că este caz de despăgubire şi face şi preţuirea.

Şi mai întâiu observ că se face procesul mai cu înlesnire Până acì, dacă nu venià un om la muncă, făceà ce făceà proprietarul şi îşi făceà treaba şi fără el. Cine să stea să se mai ducă pela judecător să'şi dea părul pe mâna advocaţilor. Acum procesul s'a înlesnit. N'a venit la seceră, iute să facă primarul proces-verbal de preţuire. Şi odată intraţi în horă, vor jucà. Veţi înlesnì procesele. Veţi vedeà venind la judecătoriile de ocoale câte 20, 30 de procese-verbale pe fiecare an, şi o nouă sărăcie se va abate pe săteni.

Iacă prima observaţie.

Dar cea importantă este de a se ştì cine va judecà, dacă e caz de despăgubire?

Căci, D-lor, observaţi un lucru. Acì sunt două chestiuni deosebite: prima, dacă este loc să se plătească despăgubirea, şi a doua chestiune, care este cuantumul despăgubirei.

Dupăcum vedeţi, ceadintâiu chestiune nu e tranşată prin acest proiect de lege, şi vine imediat la a doua chestiune, adică să stabilească care este cuantumul.

Ziceam, dar, că, în loc să'ţi adresezi cererea la justiţie, ca să hotărască mai întâiu prima instanţă, se adresează deadreptul la primar ca să stabilească care este cuantumul despăgubirei şi prin aceasta se hotărăşte implicit şi prima chestie.

Apoi, D-lor, prin aceasta chiar se face o ştirbire autorităţei judecătoreşti şi se dă lucruri cari, natural, după legile şi instituţiunile noastre, sunt în căderea justiţiei, se dau, zic, în mâna administraţiunei.

Dar ni se zice: Ce vă pasă, când vedeţi bine că acest proces-verbal, făcut de primar, se va duce la judecător?

Dar, întreb eu: Ce va face judecătorul? Şi iată ce răspunde articolul:

„*Judecătorul se va pronunţà* dacă găseşte setimaţiunea justă...“

Va să zică, legea nu'i dă altă cădere decât să vadă cât să se plătească.

Dar dacă judecătorul va găsì că nu este trebuinţă de estimaţie?

Presupun că omul a fost bolnav şi nu s'a putut duce la muncă. Il va osândì oare pe acest om să plătească pagubele pentrucă, bunioară s'au scuturat grânele?

Dar dacă a fost vreo forţă majoră, sau dacă ţăranul va zice: „D-le, eram dator să secer cinci pogoane şi am secerat trei, pentrucă şi proprietarul erà dator să'mi dea cinci pogoane pentru grâu şi mi-a dat numai trei.“

Exemple pot fi o mie, în care ţăranul să zică: nu sunt dator despăgubire, pentrucă nici proprietarul nu şi-a îndeplinit angajamentele faţă cu mine. Şi atunci judecătorul trebue să osândească; singura lui competenţă, după cum i se dă prin acest articol, e să vadă ispaşa făcută de primar, dacă e prea mare sau prea mică, dacă trebue redusă, mărită, menţinută.

Aceasta e singura atribuţie ce i se dă. Obligaţi pe judecător

să se pronunţe dacă găseşte estimaţia justă, pe când cea dintâiu întrebare, pe care el trebue să şi-o facă, este: are dreptate proprietarul să ceară despăgubiri dela omul acesta? Nu a fost caz de forţă majoră? Şi-a îndeplinit proprietarul toate obligaţiile către el? Căci numai în cazul acesta puteà să-l osândească. Această primă întrebare D-voastră nu-i daţi drept judecătorului să se pronunţe asupra ei, şi singurul lucru ce-i lăsaţi să hotărască e cât să plătească ţăranul, iar nu dacă e dator sau nu. Eu nu ştiu ce aveţi în inteligenţa şi în mintea D-voastră. Eu citesc ce aţi scris. Dacă aveţi altcevà, vă rog să binevoiţi să vă exprimaţi clar, ca să priceapă toată lumea. Dar aşà cum e articolul acesta însemnează că, în loc să aibă justiţia să se pronunţe asupra cestiunei de a se şti, dacă e loc sau nu la despăgubiri, în loc de a se pronunţà justiţia, D-voastră daţi dreptul primarului să se pronunţe asupra acestui lucru, şi ştirbiţi căderile care se cuvin, după instituţiunile noastre, să fie ale justiţiei şi le daţi administraţiunei. Iată de ce cred eu că acest articol e rău redactat. Lăsaţi articolul aşà cum erà, foarte drept, foarte natural, foarte logic. Părţile sunt datoare să se adreseze la justiţie!

Căci acì e vorba de sute de lei, iar nu de 15 lei. Aceasta erà calamitatea cea mare din ţara românească asupra satelor bogate. Căci decâteori se vedeà că se face recoltă rea, arendaşii hrăpitori, ca să scape de nevoi, se puneau şi făceau ispaşe contra ţăranilor, şi cele mai bogate sate din Teleorman au fost sărăcite cu acest mijloc. Şi se citează numele arendaşilor cari s'au îmbogăţit numai cu acest şiretlic. D-voastră, în loc să lăsaţi înţeleapta hotărîre, ca să se adreseze la justiţia ordinară, v'aţi apucat şi acest drept al justiţiei, l'aţi dat în căderile primarului.

Justiţia să hotărască mai întâiu, dacă este drept să plătească despăgubire şi pe urmă să se preţuiască paguba tot în justiţie. Incă odată, vă rog să nu hotărîţi ştirbirea drepturilor justiţiei în favoarea drepturilor administrative, pentrucă administraţia nu este aşà de independentă, nu poate să fie aşà de puternică şi independentă cum poate să fie justiţia.

Cum o să îndrăznească un primar să facă ispaşa altfel decât cum îi va zice D. Arion, sau cum îi voiu zice eu? Cum o să-l asculte pe ţăran?

Dar şi subprefectul, când ştie că suntem deputaţi, sau cel puţin că alegem pe deputaţi, cum o să zică primarului să facă

altfel decât cum o zice D. Fleva, cu toate că este din opoziţiune, dar ştie că are puterea de a scoate pe subprefect.

Lăsaţi justiţia, căci numai ea poate să se uite cu acelaşi ochiu şi la D. Docan, care stă în faţa mea şi care este un fruntaş al ţării, cu acelaşi ochiu şi la cel din urmă păcătos de ţăran.

Deaceia, vă rog să lăsaţi acest articol, aşà cum erà făcut de D. Catargi în legea dela 1872, cum erà în legea dela 1882, şi să nu aduceţi această modificare nenorocită, care va introduce din nou flagelul cel greu al ispaşei peste satele cele bogate ca în alte vremuri nenorocite, şi care va deslănţuì peste satele bogate un nou izvor de procese, o altă sărăcie!

D. *I. Docan.* Contest ceeace onorabilul preopinent spune numai în privinţa administraţiunei, căci şi tribunalele, dacă ai aveà nenorocirea de a nu fi plăcut guvernului, nu mai puţin îi vor fi ostile.

D. *vicepreşedinte.* D. Fleva are cuvântul.

D. *N. Fleva.* Dar să vorbească cinevà mai întâiu pentru articol.

D. *vicepreşedinte.* Atunci D. Teţcanu are cuvântul.

D. *D. Rosetti-Teţcanu.* D-le Păucescu, să vă fac o întrebare: D-voastră susţineţi părerea din proiectul D-voastră, că adică s'ar puteà înlocuì articolul pe care l'aţi criticat cu ceeace propuneţi D-voastră?

D. *Gr. Păucescu.* Eu am zis ca să se adreseze la justiţie.

D. *N. Fleva.* Atunci să citesc amendamentul meu. Poate ca D. Păucescu să se ralieze la această părere, şi D. raportor să vorbească în cunoştinţă de cauză.

Iată amendamentul meu:

„In caz când nu s'ar găsì alţi muncitori în locul celor cari nu s'au supus a executà muncile pentru care fuseseră angajaţi, autoritatea comunală, după cererea cultivatorului, va constatà faptul prin proces-verbal.

„Pentru orce pretenţii partea lezată rămâne a se adresà instanţelor judecătoreşti."

Dacă D. preşedinte îmi dă voie, am să însoţesc acest amendament de câtevà cuvinte.

Eu nu sunt tocmai de părerea D-lui Păucescu, în ceeace priveşte această cestiune...

D. *Gr. Păucescu.* D-le Fleva, iată ce zice legea vechie:

„In caz când nu s'ar puteà găsì alţi muncitori în locul celor cari s'au împotrivit a executà munca pentru care erau tocmiţi şi ar rezultà pagube din această cauză, cultivatorul este în drept a se adresà autorităţilor judecătoreşti pentru despăgubirea sa din averea debitorului."

Amendamentul meu este, dar, să se menţină legea aşà cum este.

D. *N. Fleva.* D-lor, cestiunea merită atenţiune, şi de oarece cu toţii recunoaştem aceasta, rog şi pe D. ministru al domeniilor să binevoiască a mă ascultà, căci aceasta este punctul cardinal al legei, după părerea mea. Toate celelalte...

D. *vicepreşedinte.* Este evident, D-le Fleva, că D. Păucescu nu împărtăşeşte opiniunea D-voastră; prin urmare, vă veţi desvoltà amendamentul la rândul D-voastră. Acum D. Teţcanu are cuvântul.

D. *Rosetti-Teţcanu.* Las la o parte cestiunea execuţiunei speciale, cum a organizat'o legea din 1882 şi aceea din proiectul D-lui Carp.

Mă ocup numai de proiectul D-lui Păucescu, şi mă întreb: 1) Executarea din acest proiect este ea curat o aplicaţiune a dreptului comun cum se pretinde? 2) Aceà executare este ea aşà de deosebită de execuţiunea din 1882, şi în tot cazul este ea aşà de superioară, încât să o preferim sistemului D-lui Carp? Răspund categoric: Nu.

Citind expunerea de motive a D-lui Păucescu, am văzut cu bucurie că D-sa a fost emoţionat de puterea dată primarilor în cât priveşte execuţiunea *manu militari,* după propria sa expresiune, continuând astfel: „Este un articol care, la prima vedere, nu zice nimic şi care zice mult pentru cine ştie să'l facă să vorbească. Ascultaţi ce blând este: *Primarul va chemà pe cultivator la munca pentru care s'a tocmit.* Această dispoziţiune nu zice nimic pentru omul paşnic şi drept. Pentru acela însă care ştie cum se fac treburile, aceasta înseamnă că obligaţiunile de a numi să se execute *manu militari,* cu mâna armată, etc".

Şi, câteva linii mai la vale, D. Păucescu explică cum executarea nu poate fi decât în paguba săteanului; că ea nu poate să se traducă decât prin oarecare manopere pe spinarea săteanului.

D. Păucescu, ridicându-se cu multă tărie contra acestei

dispozițiuni primitive și sălbatice, cere să intrăm cu desăvârșire în ceeace privește execuțiunea, în dreptul comun.

Dupe ce am actul expunerei de motive, m'am dus la textul legei D-lui Păucescu, ca să văd cum D-sa a realizat reforma. La secțiunea III, art. 18, dă următoarea soluțiune:

„In caz de neîndeplinirea obligațiunilor contractate printr'un contract de tocmeli agricole, primarul, după cererea părței interesate, va interpelà pe partea nesupusă să'și execute obligațiunea".

Am citit și recitit acest articol, ca să văd care este salvatoarea modificare introdusă de D. Păucescu, și mărturisesc că n'am găsit absolut niciuna, afară de următoarea: a înlocuit cuvintele *va chiemà* prin cuvintele *va interpelà*. Apoi, onor. D-le Păucescu, dacă primăria poate face abuzuri, poate uzà de mâna armată, când în lege se spune *va chiema*, să'mi permiteți să cred că introducțiunea unui alt sinonim prin reforma D-voastră nu va puteà aveà efectul de a schimbà moravurile administrative; o fi cuvântul *va chiemà* sau *va interpelà*, totuși primarul poate face abuzuri. Reforma socială se reduce în ultimă analiză la o reformă gramaticală.

Sistema D-voastră de execuțiune, D-le Păucescu, nu'mi pare în conformitate cu dreptul comun, căci, dacă nu mă înșel, în dreptul comun primarul nu are nici o atribuțiune judecătorească: el nu este decât un agent pur administrativ, sau un agent care reprezintă pe ministerul public, pecând D-voastră îi dați o atribuțiune nouă, o atribuțiune judecătorească.

D. *Gr. Păucescu*. Nu are atribuțiune judecătorească după proiectul meu. primarul nu judecă nimic, pecând după proiectul D-voastră, judecă.

D. *Rosetti-Tețcanu*. După procedura civilă, primarul poate să interpeleze pe cinevà ca săși îndeplinească obligațiunea? Poate D-le Arion? Poate. D-le Triandafil? Prin urmare, funcțiunea de *interpelator public* spontaneu, este o atribuțiune nouă ce creeați, care este o derogare, bună sau rea, aceasta este o altă cestiune.

Asemenea, după procedura civilă, primarul nu are dreptul să *prețuiască*.

Art. D-voastră 18, îi dă această cădere. Deci o a doua derogare. A treia derogare este că el *constată paguba*. La art. 74 iarăși este vorba de execuțiunea contractelor de tovărășie pe producte. Pentru execuțiunea acestor forme de contract, care vă este

special plăcută, daţi primarului încă o nouă atribuţiune deosebită de cea de a treia, asupra căreia am avut onoarea să vă atrag atenţiunea. Când veniţi la tovărăşia pe producte, nu numai că primarul are dreptul *să interpeleze*, *să preţuiască*, *să constate*; primarul mai are încă dreptul de a *autorizà executarea imediată în socoteala părţi îndărătnice*. Atunci vă întreb: care este deosebirea în legea de azi, între sistemul D-lui Carp, şi sistemul propus de D-voastră? Nu este niciuna în punctul de vedere al execuţiunei reale în toate detaliile ei materiale, astfel cum se petrece la faţa locului. La art. 74 ziceţi, în adevăr: „*partea îndărătnică*", acolo unde legea din 1882 zice: „*muncitorul nesupus*". Vă mulţumiţi cu un asemenea rezultat final? Eu, în unire cu expunerea D-voastră de motive, sunt mai pesimist şi în gândul meu pare că aud: tot execuţiunea românească.

Dar este încă cevà mai periculos care întrece, — acum numai rămâne îndoială, — relele isvorând din legislaţiunea actuală. Pentru *tovărăşia pe producte* „pârghia cea mai puternică pentru ridicarea economică şi a proprietarilor şi mai ales a sătenilor", cum ziceţi, rezervaţi încă o altă, supraveghiarea administrativă (art. 58), plus despăgubirea prin justiţie, plus o amendă de 200 de lei, plus *in extremis* daunele-interese bine cunoscute de advocaţi (art. 76). Dar nu vă temeţi că apoteoza finală ar puteà să ne arate, conform art. 71, sfârşitul contractului de tovărăşie „prin moartea cultivatorului?" (Aplauze).

D. *N. Fleva*. D-lor, nicio dispoziţiune din lege nu merită atâta atenţiune ca dispoziţiunile art. 27; şi acì este locul să ne întrebăm, dacă această lege este în realitate folositoare pentru cei slabi, pentru săteni.

D-lor, eu, după câte am înţeles din discuţiune, s'a dovedit că toate celelalte articole din lege sunt un fel de garnitură, şi că acì este bucata care se ia; rămâne să vedem cine o ia şi în paguba cui.

Toate avantagiile pe care zice D. ministru că le-a dat nu sunt de niciun efect. D. ministru ne mai spune încă un lucru curios: că de câte ori se ia o măsură liberală, partidul liberal şi membri liberali din Adunare se opun; ba încă D. ministru spune că are să-mi publice discursurile mele, ca să vadă ţăranii ce fel de bine le voiesc eu.

D-le ministru, să nu credeţi, că dacă D-voastră sunteţi sub-

ţiri şi ageri la minte. lumea cealaltă e proastă. Eu primesc propunerea D-voastră și nu mă tem de judecata ţăranilor.

Să nu credeți că, cu niște idei ca cele din acest proiect, vă faceţi popular: și ar fi destul. fără să-mi mai publicați discursurile, să pun față în față articolul 27 din legea de astăzi cu articolul 27 din legea D-voastră, ca să vadă cine procede cu spirit retrograd, căci toată legea D-voastră rezidă în acest articol 27. Dispozițiunile anodine, relative la izlaz, la puiul de găină şi la muşchiul de porc, nu pot acoperì dispoziţiunea draconiană din articolul 27, care jură și cu scopul legei și cu principiile de echitate, de care trebue să fie inspirată legea. Poate că nu vă cunoaşteţi ţara? Dacă cu articolul 3 aţi scăpat puiul ţăranului, cu articolul 27 îi luați sufletul: și rog pe acei cari se interesează de această chestiune să asculte o simplă observaţiune ce am să fac. Să admitem, D-lor. că nu se poate ca toate consecințele, rezultând din contractele agricole, să le dăm la judecătorii de drept comun, căci țăranul ar trebuì să facă atunci mai multe cheltuieli cu drumul și altele decât valoarea lucrului.

Prin urmare, bine este ca învoielile să se legalizeze la consiliile comunale. Dar să vin la executare. Nu se poate negà de nimeni că şi executarea muncei ar fi cu greu a o supune la regulile dreptului comun.

In adevăr, greu îmi vine, după ce am făcut un asemenea contract, să alerg în proces. Când facem o lege de felul acesteia, o lege specială, trebue să spunem că autoritatea cea mai expeditivă, cea mai apropiată de părţile interesate, să fie competentă a regulà aceste raporturi şi, prin urmare, convin cu D-voastră, că această autoritate să fie autoritatea comunală.

Dar naşte o chestiune mare. Ce drepturi să dăm acestei autorităţi comunale? Dreptul deplin de a regulà toate consecinţele şi imediate și mediate ale contractului? Sau dreptul de a regulà numai acele fapte și acele consecințe care, prin natura lor, nu se pot regulà pe calea ordinară?

Acì trebue să faceți o distincțiune, dacă sunteți oameni cu suflet şi cu idei ale timpului modern, cu idei liberale, întru cât cu toţii declarăm că avem aceste idei, căci justiția trebue să fie norma şi a liberalilor și a conservatorilor. S'a obligat ţăranul să-mi facă două zile la seceră, sau un pogon la seceră; el nu-l face şi-mi se scutură grâul; mă adresez la autoritatea comunală vecină: am eu dreptul să-i cer a-mi aduce pe

muncitori cu sila? Convenim cu toţii că nu se poate întrebuinţà acest mod de a aduce oamenii la muncă. Legea D-voastră recunoaşte, în paragraful întâiu, că primarul are dreptul să tocmească alt muncitor în locul celui care nu s'a ţinut de obligaţiunea lui. S'a tocmit primul muncitor cu 10 lei seceratul pogonului; dacă acest muncitor nu vine la seceră, primarul poate să tocmească pe socoteala vinovatului un alt muncitor cu 20 lei pogonul. Admit să se supună vinovatul la această plată către partea vătămată; merg mai departe: admit să se plătească prin procedura exeepţională şi executorie a autorităţei comunale, aşà cum prevedeţi în aliniatul întâiu, unde ziceţi că: „acest preţ se va constatà prin proces-verbal de autoritatea comunală şi se va îndeplinì de primar, din averea debitorului, cu formele şi sub rezervele articolului următor. Procesul-verbal de constatarea preţului nu este succeptibil de opoziţiune sau recurs".

Admit acest lucru, D-lor, pentrucă este o consecinţă imediată a contractului: când am contractat cu săteanul să'mi secere, am înţeles amândoi, şi el şi eu, că îndată ce nu va secerà, să aduc altul care să secere, fiindcă eu nu am timp să aştept sau să mă duc la judecător să'i cer secerarea grâului meu, pentru cuvântul că mai puţin pierd eu punând un înlocuitor, chiar de l'aşi plătì îndoit, cu 20 lei cum am zis, decât să alerg de colo până colo pe la judecăţi şi să'mi las grâul nesecerat.

Iată, D-lor, un lucru pe care îl primesc.

Dar se mai poate întâmplà încă o consecinţă a contractului.

Căutându-se, nu s'a putut cu nici un preţ găsi muncitori în localitate. Ei bine, să se constate prin procesul-verbal lipsa acestor muncitori şi înlocuirea lor, căci şi aceasta este o consecinţă a contractului.

Acì însă se opreşte autoritatea executorie.

Dacă nu mi s'a secerat grâul, el s'a scuturat, s'a stricat, l'am pierdut cu totul. Toate acestea sunt consecinţe ale contractului; dar nu sunt imediate, în sensul ca autoritatea de drept comun să nu poată să le constate şi să le reguleze. Am făcut această constatare? Să mergem la dreptul comun pentru rest. Pentruce D. ministru introduce această modificare radicală în proiectul D-sale? Acì aşi rugà pe D. ministru să justifice această măsură reacţionară, nedreaptă şi inechitabilă. Pentrucă numai

atunci putem să ne adresăm la instanțele excepționale, când dreptul comun nu ne e la îndemână.

Dar dacă eu am constatat cum că în realitate nu mi s'a făcut muncă şi că mi'am luat procesul-verbal de constatare, cine mă împiedică să mă duc la justiția judecătorului de ocol sau a tribunalului? Ce are să facă tribunalul?

Are să facă acelaşi lucru pe care D-ta îl dai să'l facă primarul, cu singura deosebire că el îl face fără competență şi de multe ori cu pasiune şi intențiune rea, pe când judecătorul are şi competență, şi, până la oarecare punct, și imparțialitate pentru unul ca şi pentru altul. De ce scoateţi din dreptul comun ceeace erà până astăzi de drept comun, când nu e nici o justificare ca să mergi la autoritatea excepțională? Bine v'a spus D. Păucescu.

Dacă e cevà care trebue să vă facă groază, sunt aceste pretinse ispaşe care se traduc mai totdauna în acte de împilare pentru sătean, cu atât mai mult cu cât săteanul se găseşte înaintea primarului fără mijlocul de apărare ce poate aveà înainteai justitiției, unde găseşte pe cineva să'l apere, pe câtă vreme D-voastră îl dați cu mâinile legate înaintea autorităţei administrative. Ei, D-le ministru, această dispozițiune a D-voastră, când s'ar cunoaşte în sate, ar veni țăranii să vă încarce cu pui de găină dela picioare până sus și să vă spună că mai bucuros clocesc ori câte ouă şi scot oricâți pui de găină, încât toată viața să te hrănească numai cu pui, dar să nule mai arunci în spinare ispaşele.

Inţeleg ca bază de operațiune faptul că nu s'au găsit muncitori. Acesta e un fapt mai mult sau mai puţin cunoscut, dar pretențiunea de daune interese să plece de aci și toate celelalte lucruri să fie constatate de justiție, nu de autoritatea comunală

Ce ar fi, dacă judecătorul de ocol ar face descinderile ca să vadă paguba?

De ce să dați asemenea lucruri la dispozițiunea primarului. când primarul nu va puteà încheià procesul-verbal, va fi cevà indiscutabil că grâul s'a scuturat, fără a se puteà şti dacă în adevăr grâul s'a scuturat. D-voastră ştiţi că grâul nu se scutură, din o zi într'alta, ci după 10—15 zile; aşa că, în realitate, eu, muncitorul, care m'am obligat a merge la seceră, nu pot fi condamnat la desdăunare către proprietar sau arendaş, pentru faptul

că nu am mers la muncă, ci pentru faptul că s'a scuturat grâul şi cel care îl aveà nu a putut să'l ridice la timp de pe câmp. Toate aceste cazuri D-voastră le daţi la dispoziţiunea primarului. Pentruce? Eu nu înţeleg. D. ministru zice că a făcut legea pentru a avantajà situaţiunea ţăranului: ce situaţiune avantajoasă însă are ţăranul, prin faptul constatărei că el nu a făcut munca? După dispoziţiunile de astăzi ale legei tocmelilor agricole, pentru asemenea pretenţiuni, partea vătămată se adresează la justiţie.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Adică tot pe mâna primarilor.

D. *N. Fleva.* Nu. Judele de ocol, după procedura dreptului comun, este obligat să descindă şi să numească însuşi pe experţi. Primarul nu are niciun rol, şi sunteţi dar în eroare, când ziceţi că tot pe mâna primarului îi dă dreptul comun.

Nu înţeleg, dar, ce îmbunătăţire faceţi, căci vorba poetului:

„De îmbunătăţiri rele destul suntem sătui."

Dacă legea vechie dă pe ţăran pe mâna primarului, tot pe mâna primarului îl dă şi legea cea nouă; însă aceasta mai dă primarului un briciu, ca să'l rază şi un cuţit ca să'l taie. Aşà în cât nu aveţi de loc cuvânt a vă fălì, că în această privinţă aţi făcut o ameliorare în starea de lucruri care există după legea actuală. In acest punct legea actuală este foarte dreaptă şi echitabilă. In partea executorie şi imediată, ea admite execuţiunea făcută de autorităţile excepţionale; în partea imediată, legea excepţională lasă lucrurile la dreptul comun, la justiţia ordinară.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Vă înşelaţi; citiţi articolul următor.

D. *N. Fleva.* Inţeleg să ne combatem ideile; dar nu înţeleg să vedem, ca D. ministru, să luăm legea actuală, aşà cum este în mintea noastră, iar nu aşà cum este ea. Atunci nu putem să mai discutăm.

Iată ce zice legea actuală:

„In caz când nu se vor puteà găsì alţi muncitori în locul celor cari s'au împotrivit a executà munca pentru care erau tocmiţi şi ar rezultà pagube din această cauză, cultivatorul este în drept a sa adresà autorităţilor judecătoreşti.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Mergeţi înainte.

D. *N. Fleva.* D-le ministru, înţeleg să trataţi de gugumani pe unii din amicii D-voastră, cari vă cred în tot ce le spuneţi; dar noi nu suntem aşà de gugumani, fiindcă, mai înainte de a vă crede, căutăm să verificăm.

Apoi, mai departe, unde cereţi ca să citesc, se vorbeşte de urmărirea averei, ceeace presupune existenţa unei hotărîri judecătoreşti definitive. Este o executare lăsată la dispoziţiunea primarului: dar aceea este relativă la tocmeala altui lucrător în locul celui care s'a învoit şi nu s'a ţinut de învoială, adică: te-ai învoit să faci un pogon de seceră cu 7 lei; nu voieşti să-l seceri; primarul tocmeşte alt lucrător cu 10 lei, şi atunci lucrătorul care nu a respectat contractul, este dator să plătească.

Aceasta este dispoziţiunea articolului 25, aliniatul I, care zice:

„Urmărirea averei debitorului se va face de către primar în virtutea procesului-verbal prevăzut în articolul precedent".

Aceasta o primim şi noi ca o consecinţă imediată a contractului: dar cazul de care vorbim este altul: este cazul pagubelor care s'au cauzat, atunci când nu s'ar găsì alt muncitor în locul celui învoit. In acest caz legea vechie zice că trebue să se adreseze la judecată. Noi acum am zice că acest fapt ar puteà să-l constate primarul, că adică nu s'au găsit muncitori; dar D. ministru zice că primarul va constatà, prin proces-verbal, pagubele, adică va face ispaşe. Ei bine, acest lucru nu există în legea actuală, şi dacă D. ministru în legea actuală dă primarului dreptul să execute despăgubirile, atunci ar fi un nonsens ca, pe de o parte, legea să zică să te adresezi la justiţie, iar pe de altă parte tot legea să zică că primarul poate să execute despăgubirile dela cel abătut. Inţeleg ca D. ministru să zică că aceasta este ideea D-sale, dar nu înţeleg să zică că există în lege. Şi chiar dacă ar fi aşà, apoi D-ta, care te-ai ocupat de izlaz, de puii de găină şi alte lucruri secundare, pentruce nu te-ai ocupà şi de un lucru mai important, căci este vorba de execuţiune asupra averei întregi a ţăranului. Şi acì, D-lor, D. ministru găseşte de cuviinţă să dea această putere exorbitantă legei D-sale, schimbând termenii şi procedura din dreptul comun.

Aceasta este o măsură draconiană, nejustificată, care agravează şi mai mult situaţiunea sătenilor decât e ea astăzi, şi-i va

face să blesteme această reformă, pe care o aşteaptă cu mare nerăbdare; căci în toate faptele noastre s'a luat ca materie de exploatare ignoranţa şi buna-credinţă a ţăranilor.

Treceam odată cu câţivà deputaţi pe cheiul Dâmboviţei, şi când am întrebat pe nişte ţărani cari mergeau pe lângă noi însoţiţi de copiii lor, de ce nu-şi trimit copiii la şcoală, ei mi-au răspuns: şcoală ne trebue, D-le? Nouă ne trebue pământ. Apoi bine, le-am zis eu, nu sunteţi învoiţi cu proprietarul? Nu, mi-au răspuns; căci aşteptăm o lege după care să dăm o dijmă mai dreaptă. Aşa s'a născut această cestiune nenorocită a reformei tocmelilor.

D. ministru al domeniilor, văzând că îi scapă din mână burghezimea, despre care zice că este compusă din oameni fără cultură, că România nu are burghezime şi că străinii vor devenì burghezimea noastră, D-sa caută să îşi pună piciorul în altă parte, şi, profitând de ignoranţa sătenilor care nu cunosc legile, îi hrăneşte cu nişte idei care sunt vătămătoare instituţiunilor noastre publice şi viitorului societăţei noastre.

Să meargă D. ministru prin comune să vadă, cum va fi întâmpinat de săteni, cărora le spusese mai înainte, prin o circulară, că are să dea pământ tuturor care nu au.

Aşà şi cu legea tocmelilor. Când ţăranii vor vedeà că convenţiunile lor vor fi mai grele decât până acum, prin această lege: când vor vedeà că administraţiuna are să-i urmărească până la al noulea neam, fără drept de apel ci căzăceşte, vor zice: D-le ministru, D-ta umbli cu vorbe late şi în fapt ne împilezi mai rău, decum eram până aci. De aceea spun aceste cuvinte, pentruca să le audă publicul şi să vadă cum se sgândăresc bube care nu sunt coapte şi încă unele nici chiar ivite.

De altminteri legea tocmelilor actuală nici nu erà aşà nesuferită, cum sunt multe alte lucruri.

Administraţiunea este mult mai nesuferită şi, cu toate acestea, nu s'a făcut aici nici o reformă serioasă.

Deunăzi m'am dus la Râmnicu-Sărat, şi câţivà paşi din oraş am văzut pe şosea, că grămezile de pietriş care se adusese pentru şosea, se bătătorise aşà de mult încât au făcut movile, şi aceasta sub ochii prefectului care zilnic trece pe acolo, la o vie a sa. Această nepăsare din partea prefectului provine de acolo că a intrat în capul prefecţilor ideia, că ei nu sunt agenţi pentru administra-

ţie, ci pentru regularisirea adversarilor şi pentru faceri de alegeri la momente grele.

Iată lucruri care interesează pe ţăran, iar nu puiul de găină dat arendaşului: şi toate acestea au mers cum au mers, dar art. 26 este un articol revoltător pentru justiţia omenească.

D. ministru ne spuneà că decâteori D-sa ia măsuri liberale, liberalii protestă. Dacă aşà înţelege D-sa liberalismul, lehamite de aşà liberalism: mai bine luaţi măsuri conservatoare. Ce dănănaie mai este şi aceasta în viaţa publică, ca conservatorii să se laude că fac legi liberale.

D. *vicepreşedinte*. Nu sunteţi în chestiune: vorbiţi de art. 27.

D. *N. Fleva*. Eu zic că nu este chestiune nici de liberali, nici de conservatori: e chestiune de măsura cea mai bună, cea mai dreaptă ce trebue a se lua la acest articol. Justiţia nu e liberală sau conservatoare, şi este o nenorocire în ţara noastră să calificăm măsurile privitoare la justiţie cu epitete politice. Tot aşà zic şi pentru administraţiune. Ea se cuvine a se face pentru toată lumea cu aceiaşi nepărtinire, căci nu numai D-voastră aveţi dreptul de secerat. D. ministru se miră că dece mă supăr eu, când D-sa ne spune că cutare măsură e liberală şi dece se supără D. Păucescu...

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. Ba nu mă mir de loc.

D. *N. Fleva*. Adevărul este că D-voastră n'aţi făcut studii obiective: D-voastră aţi avut un singur gând. cum să faceţi ca această lege să împace pe toată lumea. Pe ţăran, care e mai slab şi pe care îl puteţi dominà cu zapciul, l-aţi mângâiat cu puiul de găină: dar pe proprietar, care se poate întâmplà să nu asculte întotdeauna pe zapciu, prin măsurile ce aţi luat l'aţi pus la dispoziţia zapciului.

D. *vicepreşedinte*. D-le Fleva, nu mai putem tolerà discuţiunea pe acest tărâm. De două ore D-voastră vorbiţi afară din cestiune. Avem o răbdare de înger. Dece abuzaţi?

D. *N. Fleva*. Dejà aveţi un acont, că în discuţiunea generală nu ne-aţi lăsat să vorbim. Dacă şi la discuţiunea pe articole tot astfel vă cercaţi să faceţi, eu unul, D-le preşedinte, protestez. Când a vorbit D. ministru de măsurile prevăzute în această lege, D-sa a găsit cu cale să le dea o culoare politică, şi să ne facă un curs de agricultură naţională; pe D-sa l'aţi lăsat să vorbească,

ar pe mine mă opriţi să critic aceste măsuri? Cum? N'am acest drept? In acest caz protestez.

Ţineam D-lor, să se constate că toate pretinsele avantagii care sunt date celor slabi se reduc la nimic, şi că se ia cu zece mâini ceeace are aerul să se dea cu o mână.

Ceeace s'a dat celor slabi în art. 3 şi 4, este neînsemnat, este nimic, ba pot zice chiar că e în paguba lor.

Dar ceeace se face în art. 27 este îngrozitor, pentru că se ia omului mijlocul de a se apără înaintea justiţiei, şi pe de altă parte se introduce pentru el o justiţie pătimaşă, despre care astăzi niciunul din D-voastră nu poate aveà curajul să zică, că este o justiţie nepărtinitoare. Şi când omul este privat de justiţie, tot ce se face este zadarnic. Este un vechiu adagiu, care zice *fiat justitia, pereat mundus*, facă-se justiţia şi piară lumea.

Atunci când se dă justiţia, fiecare se găseşte la umbra acestui scut făcut pentru apărarea intereselor societăţei.

Numai justiţia dă societăţei mijlocul de a se desvoltà şi de a profesà.

Iată deci pentruce protestez în contra acestui art. 27, şi menţin partea întâia din articol, ca să nu se zică că mergem cu pretenţiunile prea departe. In acelaşi timp rog pe D. Păucescu să primească cel puţin acest amendament. care salvează toate interesele, care nu prezintă monstruozitatea ce există în proiectul D-lui ministru.

Vă rog, D-lor, să votaţi amendamentul ce am propus, dacă în realitate aveţi în vedere interesele şi apărarea celor slabi, precum şi interesul justiţiei în ţara noastră.

D. *C. Arion*. D-lor deputaţi, vă rog să-mi daţi ascultare câtevà minute, şi vă promit că nu voiu urmà exemplul D-lui Fleva, Mă voiu ocupà de cestiunea în sine. Nu ştiu ce să admir mai mult la D. Fleva. Temperamentul său extraordinar, admirabil, care, decâtevà săptămâni decând este deputat, se exercită într'un mod şi mai admirabil asupra răbdărei D-voastră, sau reţeta D-sale de opoziţie. Reţeta este totdeauna foarte simplă. Totul e să facă efect, dacă nu acì în Cameră, dar cel puţin în afară de Cameră. Iată reţeta sa: în toate legile guvernului să vezi cu totul altcevà de ceeace este în realitate.

Toate răutăţile, toate infamiile, care s'ar puteà face în contra poporului, pe toate le socoteşte ca operă a guvernului! O!

Atunci ce lesne e să denunţi răul, să faci pe marele apărător al poporului. D-sa protestează în nnmele poporului, în numele justiţiei; şi să vină cu acele adagii aşà de noi, de necunoscute, ca fiat justiţia et pereat mundus, justitia est regnorum fundamentum, etc., etc.

Francezii le numesc des lieux-comuns. Şi trebue o mare răbdare să le asculţi mereu, căci D. Fleva le-a tot repetat în discuţiune.

D-lor, să lăsăm toate acestea la o parte şi să vedem care e realitatea lucrurilor. Trebue oare să mergem aşà de departe, cum face D. Păucescu, până la principiile de separaţiune a puterilor în stat, lucru dealtminteri foarte cunoscut, caşi adagiile D-lui Fleva?

Rog pe D. Păucescu să creadă că şi noi cunoaştem cestiunea aceasta, şi că numai D-sa o ştie pe de rost, pentru că a făcut un curs asupra ei adineaori, dar şi D. Carp şi eu o ştim.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. Pentru mine erà nouă. Dacă nu o spuneà D. Păucescu, n'o ştiam (Ilaritate).

D. *C. C. Arion*. E vorba de separaţiunea puterilor. Se pune în joc principiul constituţional.

Ei bine, D-lor, pretutindeni se face câte o mică şi uşoară atingere la acest principiu, când e vorba de interesul general. Nu cunoaşteţi D-voastră, că în Franţa legea dă drept comisarului de poliţie să pronunţe sentinţe judecătoreşti? Nu e acì o derogare la principiul separaţiunei puterilor în stat? Evident că da, dar fiindcă erà un interes practic superior, s'a modificat principiul. Tot în Franţa guarzii câmpeni au dreptul să dreseze procese-verbale, să te condamne *hic et nunc* la amendă. Tot aşà e în materie de vânătoare, de pescuit, etc. Ce sunt toate acestea? De sigur o derogare la marele şi sănătosul principiu al separaţiunei puterilor în stat. Dar nu a venit în mintea niciunui deputat în Camera franceză, să protesteze că s'a violat principiul separaţiunei puterilor, când s'au votat legile acestea. Mi pare bine că s'a însărcinat D. Fleva să răspunză D-lui Păucescu în locul meu. D. Fleva, care când vorbeşte ca om practic, are multă dreptate, D-sa v'a spus că, dacă veţi lăsà dreptul comun, veţi ajunge la imposibilitatea de a aplicà învoielile agricole. Aceasta se va traduce în pagube foarte simţitoare. Şi D. Fleva, care e arendaş şi proprietar, uită atunci poporul, când e vorba de interesele sale, şi cere derogaţiunea la

dreptul comun. D. Fleva admite aceasta, deşi D. Păucescu se uneşte în cele din urmă cu părerea D-lui Fleva. In momentul actual D. Fleva şi D. Păucescu sunt în luna de miere. Va venì desigur şi luna de oţet, căci nu aveţi temperamentul ca să fiţi mult timp uniţi.

Dar să vedem în ce vă supără articolul care e în discuţiune· Ce amendament propuneţi D-voastră aci? Admiteţi că primarul este în drept să chieme alt muncitor în locul celui care s'a angajat, şi atunci să constate preţul. Procesul verbal, astfel încheiat poate să fie executat în contra locuitorilor. Admiteţi aceasta. Dar nu vedeţi că primarul, în acest caz, dă o adevărată sentinţă, prin care condamnă pe muncitor la diferenţa între preţul cu care se învoise cu proprietarul şi între preţul cu care s'a învoit un altul în locul lui?

Este, prin urmare, dela primul pas, o derogaţiune la dreptul comun, pe care o primiţi! Nu e aşà, D-le Păucescu? Pentrucă aţi zis că primiţi amendamentul D-lui Fleva.

D. *Gr. Păucescu.* Acum discutăm pe articole.

D. *C. C. Arion.* Oare executiunea D-lui Păucescu, din proiectul său, respectează principiile de separaţiune a puterilor în stat? Luaţi legea. Este o procedură excepţională dela început până la sfârşit. Şi aci nu va zice că este eroare de copist. Dela început până la fine dispoziţiuni excepţionale, unde se violează toate teoriile D-sale de separaţiune a puterilor în stat.

Mai întâiu primarul este transformat în interpelator public. D. Păucescu a spus că primarul este omul proprietarului şi al arendaşului, şi tot el interpelează, somează pe muncitor.

Pe mâna omului proprietarului îl daţi pe ţăran, pentru care vărsaţi atâtea lacrămi?

D. *Gr. Păucescu.* Noi nu vărsăm lacrămi, ci D-voastră.

D. *C. C. Arion.* Noi, D-lor voim să facem operă de justiţie: noi voim să întărim relaţiunile dintre proprietari şi locuitori: dar nu voim să sacrificăm nici pe proprietari, nici pe săteni; noi nu sacrificăm pe nimeni: noi voim să se atenueze mizeria ţărănească. Aceasta fără emfaz, fără vorbe late: ne acuză D. Fleva de vorbe late, de exploatare a ignoranţei. Această acuzaţiune dela D. Fleva la D. Carp, o lăsăm judecăţei D-voastre...

D. *I. Lecca.* Bine faci că o laşi.

D. *C. C. Arion.* D-le Lecca, sunt cestiuni care se tranşează

cu oarecare bun simţ, pe care aşi dori să'l aibă în această Cameră, şi majoritatea şi minoritatea.

Voiesc, D-lor, să citez numai un singur lucru din proiectul D-lui Păucescu. Iată articolul său:

„Dacă partea, nici în urma interpelaţiunei nu'şi va executà obligaţiunea, primarul, însoţit de doi martori cu ştiinţă de carte şi faţă cu părţile, sau după ce le va fi chiemat, va încheià procesul-verbal constatând neîndeplinirea obligaţiunei şi cauza neîndeplinirei."

Iată dar ce face primarul; el constată că nu şi-a îndeplinit obligaţiunea şi cauza pentru care nu s'a îndeplinit.

Mai departe:

„Primarul va preţui prin acelaşi proces-verbal paguba încercată. Martorii vor servì de preţuitori.

Şi D. Păucescu trimite apoi pe părţi la dreptul comun, înaintea tribunalelor. Dar numai după ce face aceste constatări. Sunteţi mulţumiţi cu acest mod de procedare? Dar ce facem noi mai mult?

Să vedem cum se face executarea după proiectul nostru.

Art. 27 spune că executarea contractelor se face de către primar: iar când muncitorul se va opune la împlinirea muncei pentru care s'a tocmit prin contract, atunci cultivatorul are drept prin concursul primarului şi în prezenţa unui consilier comunal, să tocmească alţi muucitori pentru săvârşirea lucrului, după preţurile curente în localitate şi la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus.

E dar identic cu D. Păucescu.

Iată-ne ajunşi la punctul acesta, când nu se respectă contractul de către muncitori. Aci vedeţi că proiectul nostru de lege face o îmbunătăţire asupra proiectului prezintat de D. Păucescu: căci proprietarul sau arendaşul, când tocmeşte, prin concursul primarului şi în prezenţa unui consilier comunal, un alt muncitor în locul celui nesupus, nu poate să-l tocmească, cum zice D. Fleva, pe preţul cât ar voi el, ci numai după preţurile curente în localitate.

Acest preţ legea cere să se constate prin proces-verbal de către autoritatea comunală şi să se împlinească de primar din averea debitorului.

Dar iată unde începe diferinţa cu D. Păucescu.

Pentru cazul când nu s'ar găsì alţi muncitori cari să lucreze în locul celor cari s'au refuzat de a lucrà, legea dă drept proprietarului sau arendaşului să constate prin autoritatea comunală daunele ce au rezultat pentru dânsul din această cauză.

Va să zică, şi noi, caşì D. Păucescu, constatăm prin proces-verbal pagubele ocazionate...

D. *Gr. Păucescu.* Nu este aşà.

D. *C. C. Arion.* Cum nu este aşà? Iată textul ce zice legea:

„In caz când nu s'ar găsì alţi muncitori, în locul celor cari nu s'au supus a executà muncile pentru care fuseseră angajaţi, autoritatea comunală, după cererea cultivatorului, va constatà paguba ce i-a rezultat din această cauză..."

D. *Gr. Păucescu.* Iar nu ispaşe.

D. *C. C. Arion.* Apoi cine ne vorbeşte de ispaşe? Eu cred că primarul nu are alt drept, după legea D-lui Carp, decât de a constatà prin proces-verbal pagubele încercate, şi D-ta mai adaugi un singur aliniat: că primarul va constatà numai pagubele directe.

Aceasta nu erà necesar. Şi noi tot de pagubele directe vorbim. Pentruce, dar, ne presupuneţi de rea credinţă? Eu tocmai pe D-ta te rog să nu fii de rea credinţă în interpretarea legei noastre.

Acum, după ce constatarea pagubelor directe s'a făcut, unde merge cultivatorul? Merge înaintea judecătorului de ocol. Acì este singura deosebire între D. Păucescu şi noi, că, în loc să meargă la dreptul comun, cum cere proiectul D-lui Păucescu, noi îl trimitem la judecătoria de ocol.

Acì să-mi permiţi, D-le Păucescu, a-ţi spune că şi asupra acestui punct este o adevărată superioritate a legei noastre asupra legei D-tale; căci justiţia de ocol este justiţia populară la îndemâna ţăranului, mai ieftină, mai expeditivă. Această justiţie o dăm în orice caz, oricare ar fi daunele. D-ta, pentru daunele însemnate, ai da tribunalele, curţile de apel. Justiţie departe de ţăran, lungă, costisitoare. Iată importanta ameliorare ce se vede în legea noastră.

S'a zis adesea că, dacă trebue să dăm cevà ţăranului, este mai ales justiţia mai apropiată şi ieftină. I-o dăm mai mult decât D-nii Fleva şi Păucescu.

Nu mai vorbiţi, dar, de aceste lucruri, căci, sau că nu aţi

aprofundat legea, sau că sunteţi de rea credinţă, permiteţi-mi această expresiune. Dar la urma urmei ne certăm pentru nimic.

Unde merge procesul-verbal făcut de primar: la tribunal sau la judecătorul de pace?

D. Păucescu trebue să recunoască, că numai în cazuri foarte rare, când dauna va fi mai mare de 1500 de lei şi trece peste competenţa judecătorului de pace, pentru a merge la tribunal.

Aşà dar, cine judecă? Cine condamnă? Primarul? Nu... (Sgomot). Şi cred că (întreruperi) nici un dubiu nu poate fi, judecă judecătorul şi numai el.

Aceasta rezultă şi din spiritul şi din litera legei. Şi sunt sigur că, zicând aceasta, am deplina aprobare a D-lui ministru. Judecătorul singur judecă. (Intreruperi).

Voci. Dar procesul-verbal?

D. *C. C. Arion.* Lăsaţi-mă să mă explic. Ce este procesul-verbal dresat de primar? Este numai un act prealabil de expertiză şi nimic mai mult, întocmai ceeace era procesul-verbal al D-lui Păucescu: şi, spre a vă dovedì aceasta, n'am decât să vă citesc legea, în care veţi vedeà că primarul nu judecă.

Apoi, mai departe, judecătorul este dator dela sine, nu numai dacă cere partea, a se pronunţà asupra estimaţiunei; legea este atât de prevăzătoare încât deşteaptă pe judecător, îi impune să se pronunţe asupra acestui proces-verbal, căci iată ce zice:

„Judecătorul se va pronuuţà dacă găseşte estimaţiunea justă, sau dacă voieşte a o complectà prin noi dovezi sau cercetare la faţa locului".

Şi când judecătorul are dreptul să facă o nouă expertiză, o descindere locală, să ceară noi dovezi, vă întreb: cine judecă acì, primarul sau judecătorul?

Inţeleg să o spună aceasta D. Fleva, care caută să facă din orice, armă de opoziţiune în contra guvernului, iar nu D. Păucescu, care nu are acest scop, nici acest interes.

Ce spuneà adineaori D. Păucescu? D-sa întrebà cine judecă?

D. *Gr. Păucescu.* Aşà este în legea veche.

D. *C. C. Arion.* Am modificat-o şi am modificat-o în bine.

Dacă se pune înainte chestiunea de forţă majoră, de existenţa sau neexistenţa contractului, ei bine, D-le Păucescu, nu vedeţi că vă răspunde legea, că chestiunile acestea nu le judecă primarul, ci judecătorul de pace? Căci prin faptul înche-

erei procesului-verbal, primarul nu dă o sentinţă, ci numai face o lucrare preparatoare, şi mai observaţi că judecătorul judecă după regulile ordinare, cu drept de apel pentru partea care se crede lezată.

Apoi când astfel se explică legea şi când nici ar fi trebuinţă de explicaţiuni, rog pe D. Păucescu să renunţe la această opoziţiune cu orice preţ.

Dar mă întreabă, ce am modificat din legea actuală?

Am modificat tocmai această constatare, pe care voim să o facă primarul. In legea actuală constatarea nu se face de către primar, şi aceasta se sparge tocmai în capul ţăranului. Constatarea se face astăzi de judecătorul de pace sau de tribunal; şi te întreb pe D-ta, D-le Păucescu, or mai bine pe D-ta nu te mai întreb, căci nu e cestiune de drept, ci de practică; întreb pe D. Fleva, ce constatare se mai poate face după două sau trei luni, dacă grâul de pe câmp s'a scuturat sau nu. Cum s'ar mai constatà paguba? In dauna cui s'ar face constatările tardive? In aceea a proprietarului? Nu! căci îl presupuneţi foarte puternic.

Este, dar, o dispoziţiune înţeleaptă; s'a admis să se facă procesul-verbal de primar, tocmai pentru a se stabilì baza unei bune justiţii.

Ce ne mai rămâne acum? Să mai răspundem la acuzaţiunile aduse primarilor?

Cum! Primarul nu merită nici-o încredere?

Ce? Dacă partidul liberal ar venì la putere, primarii săi ar fi mai buni? S'ar schimbà tot ca prin farmec! Dar dacă primarii sunt tot aşà de răi, pentruce nu modificaţi legea penală? Primarii sunt auxiliari ai poliţiei judecătoreşti. De ce le lăsaţi competenţa să încheie procese-verbale relative la crime, la delicte. Lucrul este desigur mai important decât o constatare în materie de tocmeli agricole?

D. *Al. Marghilomon, ministru al justiţiei.* Primarul este judecător în materie de poliţie rurală.

D. *C. C. Arion.* D. ministru al justiţiei 'mi aduce aminte că primarul judecă în materie de poliţie rurală. Dar mai mult; în legea D-lui Păucescu, când e vorba de socoteli între arendaşi şi muncitori, cine le face? Art. 27 răspunde: tot primarul. Cum 'i găsiţi răi ca să facă un proces-verbal, şi 'i găsiţi buni pentru a

face socoteli? Deaceea lăsaţi pe primari să instrumenteze; ei nu sunt aşà de răi cum îi credeţi; primarii se vor îmbunătăţi şi ei, ca toate în această ţară. Şi, terminând, să ne permită D. Fleva a-i spune, fără exces de zel din parte-ne, că administraţiunea noastră tot e mai bună, şi, în orice caz, mai onestă decât a fostului guvern liberal; şi D. Fleva nu poate negà, fără a tăgăduì o parte din gloria cu care s'a acoperit combătând'o.

D. *Rosetti-Teţcanu*. Comitetul delegaţilor a respins amendamentul D-lui Fleva.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Fleva şi se respinge.

— Se pune la vot art. 27 şi se primeşte.

— Se citeşte art. 28.

D. *C. Dobrescu-Argeş*. Aşi propune acì, la al. III, următorul amendament:

„Sau o declaraţiune autentică, că va plătì aceà sumă într'un termen de 30 de zile, se va suspendà executarea, considerându-se în acest timp ca sechestrată averea pusă în vânzare."

In timp de 30 de zile poate să facă rost lucrătorul, ca să răspundă banii, iar averea lui serveşte ca siguranţă pentru creditor. Eu cred că dacă acest amendament ar fi primit acì, s'ar complectà acest articol în binele muncitorului, fără să se aducă nici un prejudiţiu proprietarului sau arendaşului.

D. *N. Fleva*. D-lor, art. 28 continuă cu măsurile lui draconice şi nedrepte în contra acestei serii de contractanţi.

Din art. 28 vedeţi că în ideea art. 27 nici n'a fost ca judecătorul de pace să facă judecata de daune-interese, căci art. 28 zice că urmărirea şi vinderea averei debitorului se face de către primar în ambele cazuri, prevăzute de articolul precedent, şi aceste cazuri sunt: întâiu, când prin proces-verbal primarul constată preţul cu care se plătesc muncitorii cei noi, şi al doilea când, negăsind muncitori, constată paguba.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. Ba nu. Când dă judecătorul de ocol o sentinţă de condamnare.

D. *N. Fleva*. Nenorocirea acestui proiect de lege e că nici chiar termenii lui nu sunt de acord cu intenţiunea D-voastră, dacă în adevăr, aveţi o asemenea intenţiune, căci iată textul articolului:

„Art. 28. Urmărirea şi vânzarea averei debitorului, în am-

bele cazuri prevăzute la articolul precedent, se face de către primar. Vânzarea se face în termen de 5 zile libere dela înregistrarea procesului-verbal de constatare a prețului, sau dela înregistrarea ordinului de execuțiune dat de judecătorul de ocol. Termenul va fi de zece zile pentru cei absenți.

„Vânzarea se va publicà printr'un afiș lipit pe ușa primăriei. Afișul va cuprinde data vânzărei, suma pentru care se face urmărirea, și averea urmărită a debitorului..., etc."

Va să zică, judecătorul de ocol nu dă o hotărîre în toată puterea cuvântului; dă ordine de execuțiune pe lucrarea făcută de primar, și numai când va găsì el de cuviință, această lucrare poate să o schimbe. Acesta e textul legei și spiritul articolului. D-voastră executați pe om într'un caz cu procesul-verbal al unui primar, cărui proces-verbal îi dați putere de hotărîre judecătorească. In celalt caz, cu ordin de execuțiune din partea judecătorului de ocol, dat asupra lucrărei primarului, fără să se facă în realitate o judecată în toată puterea cuvântului. Și când executarea se face în asemenea condițiuni, la fine de tot ziceți că:

„Judecătorul va puteà suspendă vânzarea numai depunându-se suma pentru care se face urmărirea."

Va să zică, nici chiar judecătorului, care a dat ordin de execuțiune, nu'i lăsați această libertate, ca să recunoască singur că ordinul lui a fost nedrept, și să dea un ordin de suspendare a executărei, suspendare care, în dreptul comun, se poate face cu sau fără cauțiune. Acì însă nu poate judecătorul să suspende lucrarea, decât numai când cel care a făcut contestațiunea, a depus suma pentru care e urmărit, lucru care, în toate cazurile, va fi foarte greu, dacă nu imposibil.

Dar enormitatea este acolo, că judecătorul care a putut să dea ordin de execuțiune, nu are facultatea din dreptul comun, ca să suspende execuțiunea, cu sau fără cauțiune, după împrejurări.

Vedeți unde duce procedura aceasta sumară. O altă enormitate este următoarea: dacă nu depune suma și se vinde averea, hotărîrile date în urma vânzărei, fie ele orcât de favorabile urmăritului, acele hotărîri nu au niciun efect în privința cumpărătorilor.

Va să zică, dacă se constată, în urma vânzărei, că a fost urmărit pe nedrept, și că omul nu erà dator nimic, cu toate a-

cestea nu este ca în dreptul comun, unde lucrul se întoarce după principiul, că acel care a dobândit un lucru, nu are mai multe drepturi decât aveà acela dela care îl deţine, acì nu este nici o restituţiune *in integrum*. S'a vândut, a mâncat pământ. Judecătorul a dat ordin de execuţiune, nu mai poate reveni.

Cu asemenea măsuri credeţi, cum a zis şi D. Arion, sub o formă elegantă, că salvaţi interesele agriculturei, dar reduceţi la sapă de lemn pe aceşti nenorociţi ţărani.

S'au dus timpurile când Grecii şi alţi străini veniau de se îmbogăţiau acì şi apoi plecau. Astăzi munca pământului se face cu mai multă echitate între proprietari şi săteni, decât acum 30 de ani în urmă; şi unde se găseşte pe ici, pe colo, câte un asemenea om vexator, este o excepţiune.

Acest art. 28 este pornit din spirit, nu conservator, dar retrograd, reacţionar, care îşi închipuieşte că ţăranii sunt numai o materie exploatabilă, că ei trebue a fi menajaţi la împrejurări grele; dar că, atunci când ţara reintră în linişte şi pace, trebue să fie victima celor puternici.

Iată ce constat.

Şi fiindcă D. ministru a zis că are să publice discursurile mele, primesc aceasta, şi'l rog ca totdeodată să publice şi discursurile D-lui Arion. In această privinţă m'ar scutì de o cheltuială, căci eram decis să le public eu, ca să arăt până la ce grad de umanitate şi echitate merge D. ministru cu asemenea dispoziţiuni.

Nu ştiu dacă cinevà mai poate să facă apel la D. ministru, căci această lege este prezentată aşà cum zice Francezul: *à prendre ou à laisser*. D-sa ne-a făcut să înţelegem că nu este niciun amendament, orcât de raţionabil, care să se poată admite; căci D-sa se vede că ţine mult a da ţărei pentru ziua de 10 Maiu, acest plocon, această lege cu justiţii excepţionale, cu expertiza făcută de primar, cu daune-interese, cu ordinul de executare, cu respingerea contestaţiunei, dacă nu se depune suma, cu neţinerea în seamă a orcărei hotărîri ulterioare, care ar fi favorabilă celui pe nedrept executat, etc.; voieşte să dea acest dar ţărănimei şi să se fălească că a făcut să se şteargă urmele sângeroase ale nemulţumirilor populaţiunei noastre rurale.

D. *Al. Marghiloman, ministru al justiţiei.* Nu ştiu, D-nii mei, dacă D. Fleva *nu vrea* sau *nu poate* să înţeleagă art. 28. Eu înclin

pentru a doua ipoteză, pentrucă D-sa a comis, în critica D-sale, câtevà erezii de drept aşà de considerabile că 'mi vine să cred că, în adevăr, nu poate să-şi dea seama de acest text de lege.

Să citim art. 28 şi să-l explicăm în raport cu celelalte dispoziţiuni ale legislaţiunei noastre; datorez această mică lecţiune de drept D-lui Fleva, şi voiu căutà a i-o face cât de complectă.

D. *N. Fleva.* N'am trebuinţă de lecţiuni.

D. *Al. Marghiloman, ministru al justiţiei.* Veţi vedeà că sunt cel puţin unele principii de drept elementar, ce au nevoie să vă fie împrospătate.

Art. 28 ce prevede? Prin referenţă la art. 27, art. 28 regulează două ipoteze:

Prima ipoteză, când primarul a găsit să pună muncitor în locul celui nesupus. Camera a votat adineaori, că primarul are dreptul să facă imediat controlarea preţului cu care a angajat lucrătorul, şi acest proces-verbal, — dealtminteri de minimă importanţă bănească, — este prin el însuşi executor, pentrucă nu comportă nici opoziţiune, nici apel.

A doua ipoteză din art. 27 este când primarul n'a găsit să pună muncitori în loc. Atunci el face numai expertiză şi trimite pe părţi înaintea judecătorului de ocol; judecătorul de ocol, întru cât despăgubirea este inferioară sumei de 300 de lei, se pronunţă fără opoziţie şi fără drept de apel; iar dacă suma este superioară, atunci se pronunţă cu drept de apel.

Va să zică, în prima ipoteză *este executoriu* procesul-verbal; în a doua ipoteză *sunt executorii* hotărîrile judecătoreşti, care nu se pot da decât conform legei şi organizaţiunei noastre judecătoreşti.

Aceste două soluţiuni trebuesc aduse la îndeplinire. Cum se pot aduce la îndeplinire? Conform dreptului comun, prin execuţiune. Şi când se vorbeşte de *ordinul de executare* al judecătorului de ocol, aceasta va să zică ordinul dat în urma învestirei cu formula executorie a hotărîrei lui.

D. *N. Fleva.* Art. 27 nu zice aşà, ci zice că judecătorul se va pronunţà, numai dacă va găsì el cu cale.

D. *Al. Marghiloman, ministru al justiţiei.* In toate ţările unde se votează legi, ele se aplică cu interpretarea care se dă atât de raportor, cât şi de miniştri cari iau cuvântul asupra lor.

D. *N. Fleva.* Luăm act de declaraţiuneà D-voastră.

D. *Al. Marghiloman, ministru al justiţiei.* Vă o dau cu atât

mai mult, cu cât nu fac decât să desvolt cele două principii din art. 27 şi 28.

Prin urmare, este bine înţeles şi nu poate încăpeà niciun fel de controversă ulterioară.

Ori că se execută procesul-verbal de constatarea făcută de primar, ori că se execută cartea de judecată a judecătorului de ocol, această execuţiune este supusă formelor dela art. 28. Prin urmare, încă odată vă rog, când se vorbeşte de ordin de executare, nu faceţi voluntara greşală că este vorba de un ordin administrativ; este vorba, pur şi simplu, de executarea cărţei de judecată a unei hotărîri învestită cu formula executorie.

Ce urmează după aceasta? Se face executarea, şi ca la oricare executare, se pot ivì contestaţiuni; adică partea judecată pretinde că rău a fost judecată, spre pildă, în virtutea unui contract dejà executat, sau că nu i s'a înmânat citaţiunea, sau că o altă persoană i s'a substituit în judecată, ori că obiectele pe care se face urmărirea nu sunt ale ei, etc.

Asupra acestei chestiuni, ce zice legea?

Judecătorul nu va puteà acordà suspendarea vânzărei, decât numai dacă cel condamnat va consemnà suma pentru care se face urmărirea.

Nu este oare şi acì aplicaţia întărită a dreptului comun, după care judecătorul în general nu suspendă o urmărire decât cu depunere de cauţiune? (Intrerupere).

Daţi-mi voie, D-lor. Nu cunoaşteţi vechiul adagiu, *„provision est due au titre?* Dacă în majoritatea cazurilor nu se poate stânjenì fără cauţiune executarea unui titlu autentic sau unei promisiuni recunoscute, cum voiţi în cazul acesta special să nu acordăm aceeaşi autoritate unei sentinţe definitive?

D. *N. Fleva.* Nu este aşà în dreptul comun.

D. *Al. Marghiloman, ministru al justiţiei.* D-voastră vă tot gândiţi la contestaţiunile din art. 399 şi următorii din codul de procedură, cari permit adeseori să reînceapă un proces terminat.

Bine ar fi, în materia aceasta, toată urgentă, toată sumară, să le introducem fără nici o garanţie? Bine ar fi, după ce părţile s'au judecat, să le permitem să înceapă procesul dela început, sub formă de contestaţiune, şi să se găsească judecători complezanţi, cari să suspende executarea şi să paralizeze dreptul părţilor?

Nu! Şi deaceea cerem depunerea unei garanţii echivalentă cu valoarea litigiului.

Corolarul firesc este că ori-ce hotărîre dată în urma vânzărei nu va avea nici un efect în privinţa terţiilor cumpărători.

Aci v'aţi sbârlit zicând: n'am mai auzit enormitate ca aceasta! „Cel care cumpără la licitaţie cumpără cu bucluc", aţi zis D-voastră. Eroare profundă, D-le Fleva. In materie mobiliară cumpărătorul cumpără în perfectă siguranţă chiar şi lucrurile furate; mobilele nu sunt supuse dreptului *de suite...*

D. *N. Fleva.* Nu este aşà în materie de execuţiune imobiliară;

D. *Al. Marghiloman, ministru al justiţiei.* Noi vorbim de execuţiune mobiliară; şi ce execuţiune imobiliară începe la ţară?

D. *N. Fleva.* Poate ca cinevà să aibă o bucată de pământ, pe care a cumpărat-o şi să fie urmărit în această avere.

D. *Al. Marghiloman, ministru al justiţiei.* Noi vorbim de majoritatea cazurilor. Nu vorbim de execuţiune imobiliară. (Intreruperi). Se vede că D. Lecca voieşte să ne lămurească în această privinţă; îl aştept, D-le preşedinte.

D. *I. Lecca.* D-le ministru, câtă cunoştinţă de drept ai D-ta am şi eu, cu deosebire numai că D-ta ai mai multă presumpţiune. Sunt licenţiat în drept caşi D-ta.

D. *Al. Marghiloman, ministru al justiţiei.* Pardon; eu sunt doctor. (Râsete).

D. *I. Lecca.* D-lor, sunt moşneni cari au pământuri, şi aceste pământuri, după legea rurală, sunt alienabile: prin urmare, se pot vinde.

D. *Al. Marghiloman, ministru al justiţiei.* Dar de aceasta vorbim noi oare, d-le Lecca?

De ce mă siliţi să întind prea mult catastihul de drept? Apoi execuţia imobiliară se face prin judecătorul de ocol? De, d-le Lecca, iertaţi-mă; execuţia imobiliară nu se face decât prin tribunal şi portărei. Prin urmare, nu este ipoteza noastră; noi ne preocupăm de execuţia mobiliară şi anume de execuţia asupra lucrurilor care nu sunt scutite de sechestru.

Or, e un principiu absolut în materie mobiliară: mai nici odată nu poate să fie loc la revendicare, chiar când obiectul cumpărat la licitaţie e de furat. Dacă eu sunt păgubaş de un bou şi îl găsesc la un om care l-a cumpărat la bâlciu dela un negustor

care vinde de obiceiu boi, ori la licitaţie, eu n'am drept de revendicare, decât despăgubind pe cumpărător.

Aceasta o regulează articolul 1910 din cod.

Vedeţi, dar, că cine cumpără mobile nu cumpără cu bucluc.

Prin urmare, D-nii mei, cred că nu mai poate să fie nedomerire asupra articolului. Dacă D-voastră aţi votat articolul 27, ca consecinţă trebue să primiţi şi pe acesta, pe care vă rog să-l votaţi.

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *Gr. Păucescu.* Cer cuvântul contra închiderei.

Şedinţa din 11 Maiu 1893.

D. *preşedinte.* Vom repetì cererea pentru dosar; iar cât pentru interpelare, vă rog să o depuneţi în scris, spre a se comunicà guvernului, conform regulamentului.

Acum, D-lor, intrăm în ordinea zilei, unde avem continuarea discuţiunei şi votărei pe articole a legei tocmelilor agricole.

D. *D. Rosetti-Teţcanu.* Ieri am rămas la art. 28, unde s'a propus de către D. Dobrescu-Argeş un amendament, care a fost respins de comitetul delegaţilor.

D. *preşedinte.* Amendamentul D-lui Dobrescu-Argeş, nefiind susţinut de cinci deputaţi, se înlătură.

— Se pune la vot art. 28 şi se adoptă.

— Articolele următoare, până la 33 inclusiv, se adoptă fără discuţiune.

— Se citeşte art. 34.

D. *preşedinte.* D. Dobrescu-Argeş are cuvântul.

D. *C. Dobrescu-Argeş.* D-le preşedinte, deşì sunt înscris a vorbì la acest articol, însă pentru că D. ministru al domeniilor a declarat că nu primeşte nici un amendament, renunţ a mai vorbì.

— Se pune la vot art. 34 şi se primeşte.

— Articolele următoare, până la 44 inclusiv, se adoptă fără discuţiune.

— Se citeşte art. 45.

D. *preşedinte.* D. Fleva are cuvântul la acest articol.

D. *N. Fleva.* Erà înscris D. Porumbaru înaintea mea.

D. *preşedinte.* A renunţat.

D. *N. Fleva.* D-lor, articolul 45, dacă aceasta ar fi fost o

lege bine chibzuită, n'ar fi avut raţiunea de a fi, pentrucă acest articol dă acestei legi un caracter,— nu voiu mai zice un caracter excepţional, — dar un caracter original, pe care nu l-a avut până acum nicio lege la noi.

In adevăr, la noi legiuitorul nu recunoaşte decât două feluri de legi: legi speciale şi legi generale. Legile generale sunt ceeace se chiamă, în termeni mai speciali, legi comune; legi speciale sunt acele care regulează oarecare raporturi dintre cetăţeni, pe care raporturi legiuitorul nu găseşte de cuviinţă să le lase sub imperiul dreptului comun, şi prin acest singur fapt, de a le sustrage dela dreptul comun, el creează o lege specială. Legea de faţă prezintă acest mod original, că ea nu este nici lege generală, nici lege specială; nu este nici lege generală, pentrucă dispune în afară de dreptul comun: nu e nici lege specială, căci nu este obligatorie pentru părţi: căci, după art. 45, ele pot recurge şi la regulele dreptului comun dacă vor voi. Dar cum rămâne atunci această lege? Şi fiindcă ni s'a dat o lecţiune de drept, să ne fie iertat şi nouă, la rândul nostru, să întoarcem lecţiunea D-lor miniştri cari nu sunt speciali în drept.

Această lege, după ideia aceluia care a conceput'o, este un fel de lege tip, este o lege care nu devine obligatorie pentru părţi, decât în cazul când părţile ar voi a se supune ei.

D. ministru vine şi zice părţilor:

Vă place tipul pe care îl am făcut eu pentru tocmelile agricole? Dacă nu vă place acel tip, urmaţi după dreptul comun.

Deci, cevà facultativ.

O voce. Mai liberală.

D. *N. Fleva.* D-ta uiţi, D-le întrerupător, că dacă sunt liberal, când voiu să garantez prin o lege specială pe cel slab, nu mai sunt de loc liberal, când vin tot deodată să garantez şi mai mult pe cel tare, căruia îi zic: dacă nu vrei să te iei după legea mea specială, ai la îndemână dreptul comun. Ei, ce fel de liberalism e acesta? Prin urmare, nu mai intru în discuţiunea punctului de a se şti ce este liberal şi ce este reacţionar. Publicul şi opiniunea ţărei mai lesne poate judecà ce este liberal şi ce este reacţionar în toate legile.

Dar vin, D-lor, la un inconvenient grav, care este în aceste legi.

Să admitem un moment că am primi şi acest nou soiu de

lege tipică: este însă cevà mai grav decât această inovaţiune.

Unul din amicii D-voastre foarte autorizaţi, al cărui nume nu'l pot spune, îmi ziceà:

D-le Fleva, am auzit că te ai înscris la art. 45. Pentru Dumnezeu, nu cere supresiunea art. 45, căci aceasta este a face şi mai grea situaţiunea părţitor contractante de dincoace de Milcov, unde angajamentele agricole nu se fac pentru munca pe bani, ci pentru munca cu dijmă.

D-lor, este aşà de nesăbuită această lege, este concepută — după mine—cu aşà de puţină chibzuială, în cât acest art. 45, care face legea facultativă, ne pune pe gânduri; stăm şi ne întrebăm: să'l primim, sau să'l respingem?

Pentru părţile de dincoace de Milcov, acest art. 45 este un fel de uşurare, nu zic o uşurare complectă; este un fel de uşurare, pentrucă legea tip a onor. D. ministru de domenii pune atâtea piedice, atâtea şicane la modul şi la obiceiul de a contractà de dincoace de Milcov muncile agricole, încât aşi puteà zice, că nici un contract agricol nu se va mai face aici, astfel că ori se vor face angajamente care să rămână cu totul la buna credinţă a părţilor, cum este dejà în fapt în multe părţi; ori, dacà cinevà va voì să contracteze în scris, pentruca să aibă ambele părţi siguranţa îndeplinirei contractului lor, nu vor mai lua ca tip legea, ci se vor duce la dreptul comun, unde intrăm în toate acele condiţiuni stipulate pentru contracte.

Aşà dar, legea D-lui Carp, sau mai bine acest art. 45, pentru partea de dincoace de Milcov ar păreà a fi o uşurare, căci, neputând să te duci la legea specială, te duci la dreptul comun.

Dar ce faceţi cu partea de dincolo de Milcov, şi fac apel la patriotismul şi la interesul ce cu toţii purtăm locuitorilor din Moldova, căci nu vorbesc de speculatori şi cămătari, ci vorbesc de proprietarii şi agricultorii cari au aceleaşi interese ca noi toţi a nu ruinà pe ţărani; fac apel la toţi aceştia să ne spună, ce facem cu partea slabă de dincolo de Milcov, cu acei cari fac angajajamente agricole cei mai mulţi dintr'înşii în bani, nu pe pământ dijmă şi alte?

Acest articol, pecând este o uşurare pentru partea de dincoace de Milcov, devine o calamitate pentru partea de dincolo. Dar poate să mă întrebaţi cum? Să mă explic.

Proiectul tip al D-lui ministru are două lucruri bune din

legea anterioară: întâiu că munca pe bani este numai pe un an, cum erà şi la 1882, dacă nu erà pe doi ani, şi din acest punct de vedere legea nu face nicio ameliorare. Apoi solidaritatea între muncitori, care erà prohibită după legea dela 1882, o opreşte şi legiuitorul dela 1893.

Aceste două lucruri bune sunt menţinute, trebue să o recunoaştem.

D. *P. P. Carp, ministru domeniilor*. Sunt făcute nu de mine, de D. Rosetti.

D. *N. Fleva*. Dar legea nouă, dacă ne dăm bine socoteală de acest articol 45, paralizează aceste două lucruri bune; căci ea este numai facultativă, şi dacă părţile nu se mulţumesc cu dispoziţiunile acestei legi, tot ea le spune că pot recurge la dreptul comun.

Atunci vă rog să vă întrebaţi în sinceritate fiecare: cine dictează condiţiunile, cine este stăpân să hotărască, cum să se facă contractul? Ţăranul care se duce iarna să ia bani pentru a'şi cumpărà mălaiul necesar, sau acela care cumpără munca? Nu veţi tăgăduì că capitalistul, că uzurarul este care face legea ţăranului. Şi atunci ce se va întâmplà cu acest art. 45 al D-lui ministru? Capitalistul va zice: nu'mi place mie legea D-lui Carp; dacă vrei să'ţi dau bani pe muncă, să mergem după dreptul comun. Şi astfel ambele părţi se duc la dreptul comun, după hotărîrea care a luat'o cel mai tare. Intre alte inconveniente care rezultă din dreptul comun este şi acesta, că, dacă se angajază munca mai mult pe un an, poţi să stipulezi şi solidaritatea. Iată dar Evreul arendaş, speculator, care ia satul de'l duce la tribunal, face contractul autentic executoriu, fără somaţiune prealabilă, fără judecată, fiindcă legea permite aceasta; în fine, el îşi ia garanţia aceasta că cumpără munca pe mai mulţi ani şi stipulează solidaritatea, adică angajază pe cel cu dare de mână în locul celui care nu are nimic; aceasta este incontestabil. La aceste observaţiuni s'ar pune două obiecţiuni, la care mă grăbesc a răspunde mai dinainte. S'a spus de D. ministru, cu ocaziunea unei conversaţiuni dintre noi, când îi semnalasem acest inconvenient, s'a spus că aceasta este în legea de astăzi. Sunteţi în eroare, D-le ministru, aceasta nu poate să existe în lege.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor*. N'am zis că este în lege; am zis că aceasta se poate întâmplà şi cu legea de astăzi.

D. *N. Fleva.* Nu se poate întâmplà cu legea de astăzi, pentrucă D. ministru de justiţie ştie că prin legi speciale se derogă la legea generală, şi pentrucă contractele de tocmeli agricole sunt forme solemne, deşì, după legea tocmelilor agricole de astăzi, poţi să te duci la tribunal să faci un contract; dar când s'ar întâmplà ca una din părţi să nu se ţină de contract şi va trebuì să meargă a face proces la tribunal de daune-interese, justiţia ar zice. cu drept cuvânt; nu ai titlu ca să reclami, fiindcă în privinţa tocmelilor agricole este o lege care arată, în ce mod trebue să se facă contractele. Dacă, dar, eu aşi face un contract în afară de prevederile acestei legi, m'aşi expune la nulitatea lui şi, prin urmare, la pagube. Va să zică, să fie bine constatat că aceste contracte nu se pot face decât după legea tocmelilor agricole.

Dar am auzit altcevà zicându se, care pentru mine nu este un argument, dar este un lucru la care trebue să răspund, pentrucă însuşi D. ministru l-a spus la mai mulţi D-ni deputaţi, că adică, dacă se fac contracte conform dreptului comun, acela care a angajat în acest mod pe muncitori nu are execuţiunea. Ce se înţelege prin aceà execuţiune? Execuţiunea prin călăraşi? Dar mai întâiu, între noi vorbind, dacă este vorba de călăraş, el nu se uită dacă contractul este dela judecătorul de ocol sau dela tribunal. Să admitem însă că nu este vorba de acest fel de execuţiune, ci de execuţiunea făcută prin primar. Apoi când uzurarul face un contract, el vrea să'şi asigure uzura lui, şi când a angajat mai mulţi inşi în mod solidar, el se uită la cei bogaţi, iar nu la cei săraci cari sunt alături iscăliţi, şi când vine să facă execuţiunea, o face în contra celor bogaţi, pentrucă are solidaritatea, aşà încât această consideraţiune nu este de natură să ne asigure de realizarea inconvenientelor care se nasc în această lege.

Iată pentruce acest articol, dupăce că este un nonsens la regula generală, el devine un cuţit cu două tăişuri; este unul mai tocit puţin şi altul care devine o sabie menită să taie tocmai pe cei mai slabi de dincolo de Milcov, cari sufer mai mult de consecinţele sistemei anterioare, eare permiteà să se angajeze munca pe timp nedefinit, lucru care i-a adus în starea de a nu se mai puteà restabilì.

Deaceea, eu v'aş propune, şi în această privinţă eu singur nu ştiu cum să proced mai bine, pentru a garantà mai mult pe cei săraci, eu v'aşi propune să păstraţi acest articol 45 pentru a

garantà pe cei de dincoace de Milcov şi să'l desfiinţati pentru cei de dincolo de Milcov: şi în cazul când D-voastră nu găsiţi de cuviinţă a'l desfiinţà. pentru consideraţiunea că s'ar lovì în drepturile contractanţilor, atunci ce împiedică pe ministru de a primì un aliniat, prin care să dea drept părţilor de a merge la dreptul comun: dar cel puţin pentru munca braţelor în bani să se menţină prohibiţiunea de un an, şi nu cu stipulaţiunea de solidaritate.

Faceţi celpuţin această excepţiune.

Iată ce am avut de zis asupra acestui articol.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* D-lor, D. Fleva a pledat în favoarea mea circumstanţe atenuante, zicând că s'a introdus acest articol în lege numai din cauza necunoştinţei mele în drept.

După D-sa, se vede că cine nu este advocat nu cunoaşte dreptul: dar eu zic din contra, că tocmai cine nu este advocat îl cunoaşte de multe ori mai bine.

Eu nu voiesc să beneficiez de circumstanţele atenuante ce mi le-a acordat de astădată cu multă bunăvoinţă D. Fleva.

Ia să vedem dacă este tocmai aşà cum zice D-sa, că această, lege ce propunem noi este unicul caz în legislaţiunea noastră, când cinevà poate să uzeze sau să nu uzeze de o lege specială.

Dar numai unicul caz să fie acesta?

Dar este o lege a autentificărei actelor? Cred că da. Este în facultatea mea de a autentificà sau nu un act?

Evident că da.

D. *N. Fleva.* Aceasta nu e lege specială.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Cum nu e lege specială? Dar la contracte? Nu sunt forme de contracte pe care eu pot să nu le întrebuinţez? Aceasta infirmă valoarea lucrului? Nici decum.

D. *N. Fleva.* Nu toate contractele.

D. *P. P. Carp, minisru al domeniilor.* Nu é vorba de toate; e vorba de unicul caz, care ai spus D ta, că nu există decât în această lege, şi eu îţi citez mai multe cazuzi.

Dar faţă cu D. Fleva am o autoritate imensă, o autoritate mai mare decât a D-lui Fleva, am pe C. A. Rosetti. El, când a prezentat amendamentul, a zis: „pentru închiriare de pământ, pentru semănături rămâne dreptul comun“.

Adică pentu toate acele învoieli care nu sunt conforme cu legea tocmelilor agricole.

Dar care este tendinţa unei legi speciale în această materie? Tendinţa este că, dacă nu am aveà lege specială, ar fi obligată lumea să contracteze după dreptul comun, şi aceluia care nu ar vrea să facă învoiala după dreptul comun, i-aţi tăià posibilitatea să facă învoială. D-voastre obligaţi pe părţi de a nu se puteà sustrage dela relele consecinţe ale dreptului comun.

Ei bine, tocmai aceste consecinţe rele voim noi să le împiedicăm prin legea specială; nimic mai mult, nimic mai puţin: cine vrea să beneficieze de această lege, nu are decât să beneficieze; cine nu vrea să beneficieze, este liber să nu o facă.

D. Fleva zice că articolul 45, bun pentru Muntenia, este defavorabil pentru Moldova, şi vă roagă, cu toate acestea, să nu-l votaţi.

Acum, D-lor, să discutăm dacă în adevăr lucru este aşà; dar chiar aşà să fie, Muntenia are o suprafaţă de 74000 kilometri pătraţi şi Moldova nu are decât 42000. Va să zică, D. Fleva respinge o lege bună pentru 74000 kilometri pătraţi şi rea pentru 42000 kilometri pătraţi şi primeşte o lege care e rea pentru 74000 şi bună numai pentru 42000 kilometri pătraţi, adică pentru o treime din ţară. Va să zică, după părerea D-sale, trebue să jertfim Muntenia pentru Moldova. Ei bine, noi suntem mai patrioţi, noi primim a jertfi 42000 kilometri pătraţi în favoarea a 74000.

Intreb, care este proprietarul moldovean, care va zice că el doreşte să se asuprească 74000 kilometri patraţi, numai pentru a scăpà 42000? Nu cred să'l găsească în Moldova, D. Fleva pe acel proprietar. Prin urmare, nu vă neliniştiţi aşà de mult, D-le Fleva, despre Moldoveni, a căror benevolă apărare o luaţi cu atâta căldură.

Dar, D-lor, pentruce s'a pus acest articol în lege? Este o desvoltare istorică a întregei legi. Ştiţi că a fost o luptă, şi o luptă care nu datează de astăzi, o luptă care datează dela 1882, între dreptul comun şi legea specială. Ştiţi că dreptul comun la 1882 a fost apărat de D. Stătescu, însă a fost condamnat de majoritatea partidului liberal; a fost condamnat şi de mine şi de alţi conservatori cari erau pe atunci în Cameră.

Când a venit reforma aceasta, iar s'a născut acea luptă în-

tre legeá specială și dreptul comun. Voind însă a se ajunge la o înţelegere, mi s'a zis: de ce nu pun măcar în lege, cumcă cine nu vrea să beneficieze de legea specială să poată contractà după dreptul comun? Apoi aceasta se poate şi astăzi, arătaţi-mi o singură prescripţiune care indică în mod obligatoriu felul în care să se facă contractele agricole.

Nici una nu este, vă desfid să'mi arătaţi.

Va să zică, eu pot face contractul cum voiesc. Dar atunci mă întrebaţi, dece să nu se facă într'un singur fel? Pentrucă dacă este un proprietar care ar voì să beneficieze de dreptul comun, este cinevà care este în contra dreptului comun pentru motive bine cunoscute de toţi, și acesta este săteanul.

In Moldova este absolut imposibil să se facă contracte de tocmeli agricole conform cu dreptul comun.

Aşi întrebà pe D. Goilav, unul dintre cei mai mari agricultori, poate D-sa să facă contracte conform cu dreptul comun? Asemenea pe D. Miclescu, tot unul din marii proprietari, pe D. Ghica...

D. *N. Fleva.* Pentru D-lor faceţi legea? Pentru oamenii de treabă nu se fac legi; se fac numai pentru oamenii cei răi.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Dar oamenii cei nedetreabă de ce nu au făcut-o?

D. *N. Fleva.* Pentrucă nu aveau sancţiunea.

D. *P. P. Carp, ministru al domeniilor.* Dar sancţiunea ar fi de a se puteà obţine o execuţiune repede în sensul intereselor proprietarului.

Gândeşti D-ta însă că un proprietar s'ar expune el, când nu'i vin oameni la muncă, să lase grâul nesecerat pentruca să umble după procese?

Apoi el este de fapt obligat să facă un contract de solidaritate, fiindcă ştie că numai cu un asemenea contract se poate ferì de procese, poate scăpà de a face trei sute de citaţiuni de a aveà trei sute procese și a cheltuì întreaga lui avere cu procesele.

Prin urmare, de îndată ce aveţi o lege specială, teama D voastre este iluzorie. Pericolul ar fi în cazul, când nu am aveà o lege specială.

Acest articol nu face decât a tranşà o controversă asupra legei speciale și asupra dreptului comun. Acest articol este ro-

zultatul unei înţelegeri între aceste două sisteme, rezultat care nu expune pe părţi la niciuna din consecinţele cele rele ale dreptului comun, pentrucă este imposibil ca să beneficieze cinevà de acest drept comun, de îndată ce există o lege specială.

Suprimaţi această lege şi atunci, în adevăr, dreptul comun devine un pericol; dacă aveţi o lege specială, dreptul comun nu mai este un pericol, căci nimeni nu va mai aveà recurs decât la această lege, care este un avantaj şi pentru proprietari şi pentru săteni; pentru proprietari ca o garanţie, iar pentru săteni ca apărare în contra prescripţiunilor de drept comun, care sunt acupritoare pentru ei. (Aplauze).

Voci. Inchiderea discuţiunei.

D. *vicepreşedinte.* D. Fleva are cuvântul contra închiderei.

D. *N. Fleva.* Ţineam să iau cnvântul în contra închiderei discuţiunei, de oarece se aduc elemente noi în discuţiune.

Noi am crezut că această lege se discută pe tărâmul principiilor, şi că este o manifestare a unei idei care a animat pe guvern. Dar D. ministru ne-a adus elemente noi, ne-a declarat că această lege este rezultatul unei tocmeli între miniştri; cu alte cuvinte, că unii trag hăis şi alţii cea. Deci nu mă mir că din această lege a ieşit un monstru cu două capete.

D-voastră voiţi să închideţi discuţiunea. Atunci şi această lege va fi, în ce priveşte dispoziţiunile ei, în ce priveşte caracterul şi fizionomia ei, ceeace este şi guvernul. Ziceà odată D. ministru al domeniilor că D. Catargi este un pas îndărăt, iar D-sa un pas înainte; deci şi această lege este un fel de înainte şi înapoi, un rezultat al tocmelilor ce s'au ivit între D-voastră. Iată de ce vă rog ca să nu închideţi discuţiunea, pentruca să fixaţi D-voastră cevà precis în acest articol.

D. *preşedinte.* D. Holban are cuvântul pentru închidere.

D. *A. Holban.* Cred că este util să se închidă discuţiunea, după ce atâtea zile s'a discutat fiecare articol al legei speciale şi excepţionale de tocmeli agricole. Azi se găseşte cu meteahnă acest articol, care s'a discutat atât de mult şi care ne duce la dreptul comun.

Nu mai încape îndoială însă, că dreptul comun, de care se vorbeşte atât de mult, este o ficţiune juridică; căci dacă am numărà toate interesele agricole, care se regulează după dreptul comun, am vedeà cât de puţin se face uz de dreptul comun

în acest fel de litigii. Cererea dar de prelungire a discuţiunei nu se face decât pentru interes de logomahie, iar nu pentru interes de legiferare; căci D-lor nu vor decât să combată ultima parte a legei, având aerul de a vorbì în interesul dreptului comun.

Prin urmare, argumentele D-lui Fleva nu pot face decât impresiunea ce fac acei apărători, cari apără cu tot atâta patimă şi atâta uşurinţă de suflet pe văduvă contra asupritorului şi pe asupritor contra văduvei. Cu astfel de argumente, D-le Fleva, nu veţi aveà trecere în această Cameră. (Aplauze).

— Se pune la vot închiderea discuţiunei şi se primeşte.

— Se pune la vot art. 46, şi se primeşte.

— Art. 47 se adoptă fără discuţiune.

D. *preşedinte*. D. Dobrescu-Argeş are cuvântul, pentru a propune un articol adiţional.

D. *C. Dobrescu-Argeş*. D-lor deputaţi, binevoiţi a-mi da atenţiune, căci am a propune un articol adiţional, a cărui importanţă cred că o veţi aprecià.

Daţi-mi voie să l citesc, şi pe urmă să-l desvolt.

Il am acì formulat şi semnat de peste 30 de colegi ai noştri:

„Proprietăţile rurale ale statului, judeţelor, comunelor şi tuturor aşezămintelor publice şi de binefaceri, nu se pot arendà decât Românilor sau celor împământeniţi.

„Oricine îşi va împrumutà numele la persoane care nu au dreptul a lua proprietăţi rurale cu arendă dela stat şi dela instituţiunile prevăzute mai sus, se vor pedepsì cu amendă de 50 la sută din arenda unui an şi cu închisoare dela trei luni la un an, reziliându-se şi contractul.

Dispoziţiunile acestui articol intră în vigoare dela promulgarea legei".

C. Dobrescu-Argeş, B. Ştefănescu, N. Gr. Iorgulescu, M. Ghelmegeanu, A. Delimarcu, N. I. Micescu, M. Demetrian, I. Negulescu, K. St. Cesianu, St. Belloiu, R. Stanian, A. C. Cuza, C. Popovici, I. Hristodorescu, D. F. Moruzzi, C. I. Nicolau, I. Ciuflea, D. Orbescu, V. Apostoleanu, Cernat, C. C. Dobrescu-Prahova, I. Văsescu, B. Mareş, E. Vulpe.

D-lor deputaţi, cred că D-voastră, în faţa acestui articol, a cărui importanţă trebue să o recunoaşteţi, veţi binevoi să-mi acordaţi câ-

tevà momente de atenţiune, pentruca să luăm o hotărire matură, care interesează ţara, şi marea şi mica proprietate.

Este vorba aci de a încercà, prin acest articol, să vindecăm un mare rău de care suferă această ţară, şi nu de ieri de alaltăieri.

Sunt 300 de ani de când această ţară şi economia ei rurală are nefericirea.... (Nu se aude).

D. *preşedinte.* Binevoiţi a vorbì dela tribună, căci nu se aude.

D. *C. Dobrescu-Argeş.* D-lor deputaţi, dacă nu eram convins şi de oportunitatea cestiunei pusă în discuţiune şi de oportunitatea timpului ales, şi dacă nu aşi fi ştiut că această lege de tocmeli agricole puteà să conţină un articol de acest fel, nu facem o propunere numai pentru vanitatea de a o face, dar, după o matură chibzuinţă, am avut convingerea că atât pentru sentimentele D-voastră de Români, veţi primì această dispoziţiune, cât şi pentrucă ea îmbrăţişează un mare interes naţional.

Toţi cei cari cunosc istoria acestei ţări, ştiu foarte bine ce rol au jucat străinii în această ţară, cum ei au exploatat moşiile noastre în timpii trecuţi; toţi câţi cunosc cestiunea moşiilor monastireşti, ştiu asemenea in ce complicaţiuni a fost ţara târîtă şi cu câtă anevoinţă s'a putut tranşà această cestiune. Un şir de ani, mai mulţi Domnitorii au luptat să rezolve această cestiune pe calea legală şi au întâmpinat rezistenţe foarte mari; căci acei străini pe cari ţara, în toleranţa ei, în generozitatea ei, i-a primit, după ce au exploatat tot în această ţară, după ce au pus mâna pe tot ce a avut ţara mai bogat, în urmă au lucrat într'un sens duşmănesc, încât să pună în pericol Tronul ţărei şi chiar existenţa ei. Mai mult decât atât; au falsificat instituţiunile ţărei şi au demoralizat poporul, şi influenţa lor a fost atât de puternică, încât însăşi limba ţărei s'a resimţit de contactul lor cu naţiunea română.

D-lor, ştiţi că avem în legile ţărei o mulţime de dispoziţiuni prin care Domnii pământeni şi chiar cei străini opreau cu desăvârşire să vină străinii în ţară să facă comerţ. Aceasta a făcut-o şi Constituţiunea noastră prin art. 7, unde se interzice străinilor să se aşeze în comunele rurale şi scopul legiuitorului a fost să împiedice pe străini de a exploatà pe săteni. Asemenea este legea comunală, legea licenţelor, care spun că străinii nu pot face comerţ în comunele rurale, dacă nu sunt împământeniţi.

D-voastră ştiţi că străinii vin acì săraci, însă cu credinţa în legenda care o au, că această Românie a fost Palestina, şi că pământul făgăduinţei este pentru dânşii acì. Prin urmare, ei vin cu ideea de a

speculă, şi când vin nu au niciun capital, se întăresc în credinţa că pot să exploateze această ţară spre a se îmbogăţi.

La început străinii se fac cârciumari, apoi se fac arendaşi, şi după ce se îmbogăţesc, vin şi cer împământenirea, spre a puteà să cumpere chiar proprietăţi rurale. Şi aceasta se întâmplă nu numai cu proprietăţile mari, dar chiar şi cu proprietăţile mici; fiindcă ştiţi că ei se aşează mai întâiu în comunele rurale, unde se fac cârciumari şi în urmă arendaşi, căci acestea sunt cele două mijloace ale lor de despoiare a ţăranilor.

Deaceea Camera din 1872 a înscris în legea licenţelor art. 8, prin care opreşte pe străini ca să poată fi cârciumari în comunele rurale. şi D-voastră ştiţi cum cârciumarii străini exploatează pe săteni. Dar când acei străini devin arendaşi, cu atât mai mult îi vor exploatà. Constituţiunea spune că nu poate un străin să devină cetăţean român, dacă nu va aveà un capital sau nu va înfiinţà o industrie în ţară; dar acesta condiţiuni ei nu le îndeplinesc şi intră pe calea furişă în cetatea românească, nedreptăţind şi jefuind poporul român, ceeace este o ruşine pentru noi.

Vedeţi arendaşi străini cari aduc pe lângă dânşii conaţionali de ai lor, punându-i în serviciul lor ca isprăvnicei sau epistaţi, şi aceştia îşi permit toate nelegiuirile şi crimele, aşà încât aduc la disperare pe ţărani. D-voastră ştiţi că orice mişcare ţărănească, că epoca haiducilor, că mişcarea dela 1821, că revolta dela 1888 şi altele au fost provocate în mare parte de purtarea neomenoasă a acestor străini, cari n'au decât un singur gând: de a exploatà tot, chiar cu riscul de a-şi pierde capul. Ei bine, cu ocaziunea acestei legi eu găsesc momentul oportun ca D-voastră, arătând sentimentul de patriotism şi de iubire către poporul român, să binevoiţi a votà articolul adiţional, pe care am avut onoare să-l propun.

D. *preşedinte*. D. ministru al domeniilor are cuvântul.

D. *P. P. Carp, ministrul domeniilor*. Eu nu voiam decât să declar că acest articol nu mai are nici o legătură cu proiectul tocmelilor agricole. Dacă sunt deputaţi cari voiesc să introducă această prohibiţiune, n'au decât să propună un proiect de lege special, din iniţiativă parlamentară.

D. *D. Rosetti-Teţcanu*. Comitetul delegaţilor a respins amendamentul propus, ca nefiind la locul lui în legea tocmelilor agricole.

— Se pune la vot amendamentul D-lui Dobrescu şi se respinge.

— Se pune la vot proiectul de lege in total şi rezultatul votului este cel următor:

Votanţi	77
Majoritate regulamentară .	46
Bile albe	57
Bile negre.	20

D. *preşedinte*. Adunarea a adoptat proiectul de lege. (Aplauze).

PROMULGAREA LEGEI DE TOCMELI AGRICOLE DIN 1893.

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ŞI DOMENIILOR.

CAROL I,

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României,

La toţi de faţă şi viitori, sănătate:

Corpurile legiuitoare au adoptat şi Noi sancţionăm ce urmează:

LEGE

modificătoare a legei pentru tocmeli de lucrări agricole.

CAP I.

Despre tocmelile lucrărilor agricole supuse legei de faţă.

Art. 1. Tocmelile de lucrări agricole supuse legei de faţă sunt:

a) Invoielile în bani prin care cultivatorul se obligă a lucrà, cu ziua sau cu măsura, la următoarele munci agricole: arat, semănat, grăpat, dat cu tăvălugul, prăşitul, săpatul, seceratul, cositul, culesul adunatul, treeratul şi căratul la fânărie, la arie şi la magazii de pe moşie;

b) (Din legea actuală);

c(Invoielile prin care se dă cultivatorului o întindere de pământ pentru fâneţe sau arătură spre a'l întrebuinţà pe seama lui, în schimbul căreia el se obligă a răspunde, drept chirie, o plată în bani ori în muncă, ori în parte de recoltă (dijmă). Aceste trei forme se vor puteà combinà, cu condiţie de a se determinà prin contract partea de loc dată în dijmă, partea de loc dată pe muncă şi partea de loc dată pe bani;

d) Invoirea pentru închiriarea locurilor de păşune, de fâneţe sau arătură pentru care cultivatorul se obligă a răspunde plata în bani; transporturile de cereale la schele şi gară, lucrul viilor şi al grădinilor;

Art. 2. (Din legea actuală).

Art. 3. Contractele pentru păşune (izlaz) nu se vor puteà încheià pe cap de vită, decât cu indicaţiunea întinderei de pământ pentru care se face închiriarea.

Art. 4. Niciun contract agricol nu va puteà stipulà, în afară de muncă, dijmă şi bani, o plată în natură ce nu ar fi produsul pământului închiriat.

Art. 5. (Art. 3 din legea actuală).

CAP. II.

Despre formele la care sunt supuse tocmelile agricole şi despre termene.

Art. 6. Toate tocmelile pentru lucrări agricole, cuprinse în această lege, trebue să fie autentificate de către consiliul comunal, prin îndeplinirea formelor prevăzute la capitolul III de mai jos.

Autentificarea dată în asemenea condiţiuni dă actului credinţa şi puterea unui act autentic.

Art. 7. (Art. 5 din legea actuală). Alin. 1, 2, şi 3 ca în legea. actuală.

Aliniatul 4. Refuzul primarului de a liberà un asemenea certificat constitue delictul de refuz de serviciu, legalmente datorit, şi se pedepseşte conform art. 190 din codul penal. Liberarea unui certificat falş, se pedepseşte conform art. 333 din codul penal.

Aliniatele 5 şi 6 din legea actuală dela aliniatele 5 şi 6 din art. 5

Art. 8. (Art. 6 din legea actuală).

Art. 9. (Art. 7 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele «art. 5» prin cuvintele «art. 7»).

Art. 10. (Art. 8 din legea actuală).

Art. 11. Toate tocmelile de lucrări agricole prevăzute la art. 1 al. *a*, nu se pot încheià decât pe termen de un an; iar acele prevăzute la art. 1, al. *b*. şi *c*, se vor puteà încheià pe termene până la 5 ani.

Art. 12. (Art. 10 din legea actuală).

Art. 13. (Art. 11, din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele «art. 9» prin cuvintele «art. 11»).

CAP. III.

Despre înregistrarea şi îndeplinirea tocmelilor agricole.

Art. 14. (Art. 12 din legea actuală).

*

Art. 15. (Art. 13 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 12" prin cuvintele „art. 14").

Art. 16. (Art. 14 din legea actuală).

Art. 17. (Art. 15 din legea actuală).

Art. 18. Consiliile județene au dreptul de a revizuì, printr'un delegat special, registrele de tocmeli agricole și a culege științele de care vor aveà necesitate. Ele sunt obligate să trimită comunelor, cel mult până la 1 Ianuarie al fiecărui an, registrele formate conform art 14 și 16.

Art. 19. (Art. 17 din legea actuală).

Art. 20. (Art. 18 din legea actuală).

Art. 21. (Art. 19 din legea actuală).

Art. 22. (Art. 20 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 17" prin „art. 19").

Art. 23. (Art. 21 din legea actuală, schimbându-se cuvintele „art. 13" prin cuvintele „art. 15").

Art. 24. (Art. 22 din legea actuală).

Art. 25. (Art. 23 din legea actuală).

CAP. IV.

Despre juridicțiune și execuțiune.

Art. 26. Actele de tocmeli agricole, pentru lucrări agricole, făcute în termenii prevăzuți de această lege, sunt executorii. Ele se vor învestì cu formula executorie de către consiliul comunal, după cererea părței interesate.

Art. 27. Executarea contractelor se face de către primarul local și ajutoarele sale, sau în caz de dizolvare, de comisiunile interimare. Aceștia vor chemà pe datornici la lucrul pentru care s'au tocmit cu contract. Când muncitorul se va împotrivì, cultivatorul are dreptul, prin concursul primarului și în prezența unui consilier comunal să tocmească alți muncitori pentru săvârșirea lucrului, după prețurile curente în localitate și la momentul lucrului, în socoteala muncitorului nesupus. Acest preț se va constatà prin proces-verbal de autoritatea comunală și se va îndeplinì de primar, din averea debitorului, cu formele și sub rezervele articolului următor. Procesul-verbal de constatare al prețului nu este susceptibil de opoziție sau recurs.

In caz când nu s'ar găsì alți muncitori, în locul celor cari nu s'au supus a executà muncile pentru care fusese angajați, autoritatea comunală, după cererea cultivatorului, va constatà paguba ce i-a re-

zultat din această cauză. Acest proces-verbal se va înaintà deindată judecătorului de ocol, care va cità pe părţi, în termenul maximum de cinci zile dela cererea ce i s'ar face de partea stăruitoare.

Judecătorul se va pronunţà dacă găseşte estimaţiunea justă, sau dacă voieşte a o completà prin noi dovezi sau cercetare la faţa locului. In cazul acesta, el trebue să se pronunţe în termenul maximum de 10 zile.

Sentinţa judecătorului este fără opoziţie pentru cei absenţi şi cu apel, numai întrucât condamnaţiunile individuale ar întrece fiecare suma de trei sute de lei. Apelurile se vor judecà asemenea de urgenţă, precădere şi fără opoziţiune.

Art. 28. Urmărirea şi vânzarea averei debitorului, în ambele cazuri prevăzute în articolul precedent, se face de către primar. Vânzarea se face în termen de cinci zile libere dela înregistrarea procesului-verbal de constatare al preţului, sau dela înregistrarea ordinului de execuţiune, dat de judecătorul de ocol. Termenul va fi de 10 zile pentru cei absenţi.

Vânzarea se va publicà printr'un afiş alipit pe uşa primăriei. Afişul va cuprinde ziua vânzărei, suma pentru care se face urmărirea şi averea urmărită a debitorului. Creditorul fixează preţul dela care începe licitaţiunea. Termenul vânzărei se va face cunoscut debitorului, de către primar, deodată cu lipirea afişului pe uşa primăriei.

Contestaţiuuile de vânzare se vor adresà numai judecătorului de ocol şi numai până în ajunul zilei fixate pentru vânzare. Ele se vor judecà fară apel. Judecătorul va puteà suspendà vânzarea numai depunându-se suma pentru care se face urmărirea.

Hotăririle date în urma vânzărei nu vor aveà niciun efect în privirea cumpărătorului.

Art. 29. Se va puteà urmărì oricare avere a debitorului, afară de casa şi pământul dobândite prin legea rurală sau cumpărate în loturi mici în baza legei speciale pentru înstrăinarea bunurilor statului şi a legei pentru regularea proprietăţei imobiliare din Dobrogea, precum şi averea pe care o scuteşte legea de urmărire. Vânzarea averei scutite este nulă de plin drept. Primarul care va săvârşi o asemenea vânzare se va pedepsì cu o închisoare corecţională dela 15 zile până la două luni.

Art. 30. (Art. 26 din legea actuală).

Art. 31. (Art. 27 din legea actuală).

Art. 32. (Art. 28 din legea actuală).

Art. 33. (Art. 29 din legea actuală).

Art. 34. Oricare ar fi obligațiunile ce izvorăsc pentru sătean din faptul unui contract agricol, legea de față nu se aplică, în ceiace privește executarea, decât pânăla concurența de 10 hectare. Invoielile ce trec peste această limită se pot autentifică conform legei de față; executarea lor, însă, rămâne supusă dreptului comun.

Art. 35. Dispozițiunile articolului precedent nu infirmă prescripțiunile art. 23 privitoare la rămășițele de muncă.

Art. 36. (Art. 30 din legea actuală).

Art. 37. Primarul sau locțiitorul lui care nu va fi executat dijmuirea în termenii prevăzuți și nu va puteà probà cazul de forță majoră, va fi supus la o amendă de doi lei de fiecare hectar nedijmuit. In caz de insolvabilitate, amenda se va preface în închisoare, socotindu-se o zi drept 10 lei, fără ca această închisoare să poată trece peste 30 de zile.

Art 38. (Art. 31 din legea actuală).

CAP. V.

Sancțiuni și penalități.

Art. 39. (Art. 32 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 24 și 25" prin „art. 27 și 28")

Art. 40 (Art. 33 din legea actuală).

Art. 41. (Art. 34 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 24, 25, 30 și 31" prin „art. 27, 28, 36 și 38").

Art. 42. (Art. 35 din legea actuală).

Art. 43 (Ca art. 36 din legea actuală, înlocuindu-se cuvintele „art. 12, 13, 15" prin „art. 14, 15 și 17").

Art. 44. Cultivatorul care va fi momit lucrătorii altuia, sau care va fi angajat săteni, fără a le cere un certificat dela primăria de unde sunt localnici, prin care să ateste că ei nu sunt datori, sau că și-au îndeplinit dejà datoriile de muncă contractate cu alții, va fi pasiv de daune interese către persoana lezată, după ce va fi pus în întârziere prin primarul local.

Primarul care nu va notificà somațiunea, în termen cel mult de 24 ore dela primire, va fi pasibil de închisoare dela 5 pânăla 30 de zile.

Art. 45. Părțile care nu vor să beneficieze de dispozițiunile legeii de față sunt in drept de a contractà tocmeli agricole sub imperiul dreptului comun.

Art. 46. Contractele agricole încheiate sub regimul legii din

1882 rămân lucrătoare până la expirarea termenului stipulat în ele.

Art. 47. Toate legile şi dispoziţiunile atingătoare de tocmeli agricole şi executarea lor, contrarii legei de faţă, sunt şi rămân desfiinţate.

Această lege s'a votat de Senat, în şedinţa dela 27 Ianuarie anul 1893, şi s'a adoptat cu majoritate de 69 de voturi, contra a 17.

Preşedinte, **G. Gr. Cantacuzino.**

(L.S.S.) Secretar, *T. G. Lerescu.*

Această lege s'a votat de Adunarea deputaţilor în şedinţa dela 11 Maiu anul 1893 şi s'a adoptat cu majoritatea de 57 de voturi contra a 20.

Preşedinte, **General G. Manu.**

(L.S.A.D.) Secretar, *Dr. Şaabner-Tuduri.*

Promulgăm această lege şi ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului şi publicată prin *Monitorul Oficial.*

Dat în Bucureşti, la 22 Maiu 1893.

(L.S.St.) CAROL

Ministrul agriculturei, industriei, comerţului şi domeniilor,

P. P. Carp.

Ministru de justiţie,

Al. Marghiloman.

No. 2134.

CUPRINSUL.

I. Legea tocmelilor agricole din 1872.

II. Proiect de lege din iniţiativă parlamentară pentru tocmelile agricole şi executarea lor, din 1878.

III. Legea tocmelilor agricole din 1882.

IV. Propunere din inițiativă parlamentară de a se adăugà la art. 36 din legea tocmelilor agricole un aliniat.

V. Proiecte de legi ale tocmelilor agricole din Decemvrie 1888 și Ianuarie 1889.

VI. Proiect de lege din inițiativă parlamentară subscris de Gr. Păucescu și alți 34 deputați, din 1892.

VII. Legea tocmelilor agricole din 1893.

